

JAINSITE E-BOOKS LITERATURE

**JAIN HISTORY • JAIN GRANTH • JAIN SUTRA
JAIN VIDHI • JAIN STORY • JAIN ASTROLOGY**

And Many More Books in Gujarati, Hindi & English

જૈનસાઇટ ઇ-બુક્સ લિટરેચર ના સંપૂર્ણ લાભાર્થી
શ્રી શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, અંધેરી (પૂર્વ)

પાર્શ્વદર્શન બિલ્ડીંગ, ડૉ. સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણ રોડ,
(જુના નાગરદાસ રોડ), અંધેરી (પૂર્વ), મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૬૯.

www.jainsite.com

Blessings : P. P. PANYAS SHREE NIPUNCHANDRA VIJAYJI M. S.

Inspired by : MUNI BHAGYACHANDRA VIJAYJI M. S.

Created by :

E-mail: info@jainsite.com • Tel.: 09867711171

॥ ॐ श्री शंभेश्वर पार्श्वनाथाय नमः ॥

જેન ઈ-બુક્સ ના સંપૂર્ણ લાભાર્થી

શ્રી શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, અંધેરી (પૂર્વ)

॥ ॐ श्री शंभेश्वर पार्श्वनाथाय नमः ॥

ट्रस्टनी नोंधणी नं. F-4210 (BOM)
सोसायटीनी नोंधणी नं. Bombay 381/1976 G.B.B.S.D.

श्री श्वैताम्भर मूर्तिपूजक जैन संघ, अंधेरी (पूर्व)

पार्श्वदर्शन भिर्डींग, डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्ण रोड, (जुना नागरदास रोड),
अंधेरी (पूर्व), मुंबई - ४०० ०६६.

प्रस्तावना

अनेक परमोपकारक आचार्य देव ज्ञानी, तपस्वी मुनिराज, सेवाभावी साध्वीजु भगवंताना अद्वितीय-अद्भूत-अवर्णनीय आशिर्वाद्यी तथा महापवित्र मंत्रोच्चार अने विधि विधान द्वारा स्थापित आकर्षक अलौकिक अनेक अने मनमोहक रज्ज्मा भगवान श्री शंभेश्वर पार्श्वनाथजु मनोरम्य, नेत्र द्विपक लावण्यमय प्रतिभाजुने मूणनायक तरीके भिराजमान करेल देवविमान तुल्य तीर्थसभ जिनालय अटले मारुं-तमारुं अने आपणा सहजु श्री शंभेश्वर पार्श्वनाथजुं शिपरभंधी जिनालय तथा धीर-वीर-गंभीर-सरण-भक्ति-धार्मिक पापभीरु दानवीर अने उत्तमोत्तम श्रावक-श्राविकाओथी जनेलो रपमा तीर्थकर तरीके ओणपातो श्री श्वे. मू. जैन संघ, अंधेरी (पूर्व) अटले अमारो श्री अने सरस्वतीथी सभर जनेलो विनयी-विवेकी अने गुणभगवंतानो कृपापात्र जनेल चारे तरफु अे दशे दिशाओमां जैनम् जयति शासनम् नी यशोगाथा नो विजयघोष १४ राजलोकमां गुंजतो करनार अटले अमारो श्री श्वे. मू. जैन संघ अंधेरी (पूर्व) अनेक नाना मोटा धार्मिक अनुष्ठानो करनार श्री संघोने मद्दरूप जनेनार, अनेक पांजरापोणोने सहायभूत थनारो अनेक साधु-साध्वीजु भगवंताना वैयावस्यमां सहाय अयेसर, गृह जिनालयमांथी शरु थयेल आजे उत्तुंग गगनचुंभी आकर्षक शिपरभद्ध जिनालय जेमां देव-देवीओनी देवकुलिकाओ शोभी रही छे. श्री संघमां कायमी आयंजिल जातु-जे जे पाठशाणाओ, ज्ञानभंडार अटले श्री संघ शक्तिनुं नमूनेदार नजरालुं कहेवाय.

युगद्विवाकर प. पू. उपकारी गच्छना नायक आ. भ. श्री विजय धर्मसूरीश्वरजु म. सा. नी शुभ प्रेरणा मार्गदर्शक तथा तेमनी शुभ निश्रामां निर्मित अने स्थापित श्री जिनालय तथा प. पू. शतावधानी आ. भ. श्री जयानंदसूरीजुनी प्रेरणाथी ता. ४-४-१९७६ मां श्री संघनी स्थापनाना सुंदर विचारोनुं भीज आजे घेघुरो घटादार वृक्ष समान जनेयो छे. यमत्कारी अने अलौकिक मूणनायक श्री शंभेश्वर पार्श्वनाथ भगवानना दर्शन करीने जैन-जैनतरोनी घच्छाओ इलीभूत थरु छे.

निसहाय-अजोल जनेला टोरोनी अने पांजरापोणोने अमारो श्री संघे उदार हाथे मद्द करी छे तथा हालमां केणवणी क्षेत्रे, मेडीकल क्षेत्रे, साधर्मिक क्षेत्रे, अनुकंपा क्षेत्रे परा श्री संघनी ज अेक शाखा श्री शंभेश्वर पार्श्वनाथ इण्डिशन द्वारा आर्थिक सहाय चालु छे.

श्री श्वे. मू. जैन संघ वती

प्रमुज

अर्द्धम्

द्रव्यानुयोग

जैन साईट

JAINSITE.com

जेनम् जयति शासनम्

अ. प्र. उपार्ज्याय भुनि श्री ङ्कैयालालञ्ज म. 'कमल'

Total 32 Page missing in Original Book
Page No. 1707 to 1738 missing

સમતામૂર્તિ સ્વ. પૂ. પિતાશ્રી કાનજીભાઈ શીવજીભાઈ (સંગજીભાઈ) મહેતા
વાલ્સલ્યમૂર્તિ સ્વ. પૂ. માતૃશ્રી ગુલાબબેન કાનજીભાઈ મહેતા

ના સ્મરણાર્થે હસ્તક

સુપુત્ર : મહેન્દ્રકુમાર કાનજીભાઈ મહેતા, પુત્રવધુ : ધનલક્ષ્મીબેન (મીનાબેન)

પૌત્ર : પ્રશાંત મહેન્દ્રકુમાર મહેતા, પૌત્રવધુ : વૈશાલી પ્રશાંતકુમાર મહેતા

પ્રપૌત્ર : ગૌરવ પ્રશાંત મહેતા, પ્રપૌત્રી : નિયતી પ્રશાંત મહેતા

તરફથી સપ્રેમ

જૈનમ્ વચ્ચતિ શાસનમ્

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

जैन साईट
JAINSITE.com
જૈનમ્ વલસિ વાસનમ્

IV

અહમ્

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી ફતેહ - પ્રતાપ સ્મૃતિ પુષ્પ
આગમ અનુયોગ (ગુજ.) ગ્રંથમાળા - ૯

દસ્યાનુયોગ

ભાગ - ૩

જૈનાગમોમાં વર્ણિત જીવ-અજીવ વિષયક સામગ્રીનું સંકલન (આશ્રવ, વેદ, કષાય, કર્મ, વેદના, ગતિ (સામાન્ય), નરકગતિ, તિર્યચગતિ, મનુષ્યગતિ, દેવગતિ, વુક્કંતિ વગેરે ૧૧ અધ્યયનોનું વિશિષ્ટ સંકલન)

મૂળપાઠ સાથે ગુજરાતી ભાષાંતર

: નિર્દેશક અને પ્રધાન સંપાદક :

અનુયોગ પ્રવર્તક ઉપાધ્યાય પ્રવર પં.રત્ન

મુનિશ્રી કન્હેયાલાલજી મ. "કમલ"

: સંયોજક અને સમ્પાદક :

આગમ રસિક સેવાભાવી

ઉપપ્રવર્તક શ્રી વિનયમુનિજી મ. 'વાગીશ'

: ગુજરાતી ભાષાંતરકર્તા :

ઉપપ્રવર્તિની શ્રુતાચાર્યા

ડૉ. શ્રી મુક્તિપ્રભાજી

એમ.એ.પીએચ.ડી.

તેમજ તેમની સુશિષ્યા

: પરામર્શદાતા :

પં. દલસુખભાઈ માલવણિયા

ડૉ. શ્રી અનુપમાજી (એમ.એ.પીએચ.ડી.)

શ્રુત આરાધિકા શ્રી વિરતિસાધનાજી

: પ્રકાશન સહયોગી :

શેઠશ્રી આત્મારામ માણેકલાલ શાહ (અમદાવાદ)

શ્રી ભરતભાઈ શાંતિલાલ શેઠ (અમદાવાદ)

: પ્રકાશક :

આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ-૧૩

✳ **સર્વાધિકાર પ્રકાશકાધીન**

✳ પ્રકાશક અને પ્રાપ્તિસ્થાન :
આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ

C/o. શ્રી સ્થાનકવાસી જૈન સંઘ,
૨૮-૨૯, સ્થાનકવાસી જૈન સોસાયટી,
નારણપુરા કોર્સીંગ, અમદાવાદ-૧૩.
ફોન : ૭૫૫૧૪૨૬, ૭૫૫૨૭૧૧

✳ સંપર્ક સૂત્ર :
શ્રી વર્ધમાન મહાવીર કેન્દ્ર

સબ્જમંડી સામે,
માઉન્ટ આબુ (રાજ.) પીન-૩૦૭ ૫૦૧
ફોન : (૦૨૯૭૪) ૨૩૫૫૬૬

✳ **ગુજરાતી સંસ્કરણ :**

વીરનિર્વાણ સંવત્ - ૨૫૨૯
વિક્રમ સંવત્ - ૨૦૫૯
સંવત્સરીમહાપર્વ
દિનાંક : ૩૧-૮-૨૦૦૩
વિમોચન - પૂના (મહા.)

✳ **મૂલ્ય :**

રૂ. ૭૦૦/- (સાતસો રૂપિયા)

✳ **મુદ્રક :**

સ્કેન-ઓ-ગ્રાફિક્સ

(કોમ્પ્યુટર - ઓફસેટ જોબ)
૩/એ, રવિકુંજ સોસાયટી,
નારણપુરા, અમદાવાદ-૧૩
ફોન : ૭૯૧૧૭૫૧

✳ સંપ્રેરક :

૧. ઉપપ્રવર્તક, સલાહકાર
મધુર વ્યાખ્યાની શ્રી ગૌતમમુનિજી મ.
૨. સેવાભાવી તપસ્વી
શ્રી સંજયમુનિજી મ. 'સરલ'

✳ સંપાદન સહયોગી :

- અરિહંત પ્રિયા ડૉ. દિવ્યપ્રભાજી
પં. દેવકુમારજી જૈન, બીકાનેર
શ્રી શ્રીચંદ્રજી સુરાણા, આગરા
ડૉ. ધર્મચંદ્રજી જૈન, જોધપુર

✳ ટ્રસ્ટી મંડળ :

૧. શ્રી નવનીતભાઈ યુનીલાલ પટેલ (અમદાવાદ)
૨. શ્રી રમણલાલ માણેકલાલ શાહ (અમદાવાદ)
૩. શ્રી અરવિંદભાઈ શાંતિલાલ શાહ (અમદાવાદ)
૪. શ્રી બચુભાઈ બળદેવભાઈ પટેલ (અમદાવાદ)
૫. શ્રી વિજયરાજ બી. જૈન (અમદાવાદ)
૬. શ્રી અજયરાજ કે. મહેતા (અમદાવાદ)
૭. શ્રી કૃષ્ણકાંતભાઈ મફતલાલ પટેલ (મુંબઈ)
૮. શ્રી જયંતિભાઈ ચંદુલાલ સંઘવી (માનદમંત્રી)
(અમદાવાદ)

✳ કો.ઓપ્ટ સદસ્ય :

- શ્રી મીઠાલાલ નેમીચંદ બોહરા, અમદાવાદ
શ્રી રમેશકુમાર ચંપાલાલ સાકરિયા, અમદાવાદ

✳ સંકલન-સહાયક :

- માંગીલાલ શિવજીરામજી શર્મા (કુરડાયાં)

✳ પ્રૂફરીડર :

- મહાવીરપ્રસાદ શિવજીરામજી શર્મા (કુરડાયાં)

Published in Memory of Rev.
Gurudev Shri Fateh-Pratap Agam anuyog No. 9

Dravyanuyoga

GUJARATI TRANSLATION

[**Part - III** (Chapter 28 to 38)]

CHIEF - EDITOR :

Anuyog Pravartak, Upadhyaya Pravara, Pandit Ratna

Muni. Shri Kanhaiyalalji 'Kamal'

.com

જેનમ્ જયતિ શાસનમ્

COLLIGATOR :

Agam Rasik Vice Pravartaka

Shri Vinay Muniji 'Vageesh'

ADVISOR :

Pt. Dalsukhbhai Malvaniya

TRANSLATORS :

UpPravartini Shrutacharya

Dr. Shri MuktiPrabhaji

M.A.Ph.D.

& HER CO-TRANSLATORS :

Dr. Shri Anupamaji M.A.Ph.D.

Shri Virtisadhaji

PUBLISHING CO-ORDINATOR :

Sheth Shri Aatmaram Maneklal Shah (Ahmedabad)

Shri Bharatbhai Shantilal Sheth (Ahmedabad)

PUBLISHERS :

AGAM ANUYOG TRUST

Ahmedabad - 380 013.

✽ ©

✽ PUBLISHER :

AGAM ANUYOG TRUST

C/o. Shri Sthanakvasi Jain Sang,
28-29, Sthanakvasi Jain Society,
Naranpura Crossing, Ahmedabad-13.
Ph. : 7551426, 7552711

✽ CONTECT PLACE :

SHRI VARDHMAN MAHAVIR KENDRA

Opp. Subjimandi, MOUNT ABU. (Raj.)
Pincode : 307501.
Ph. : (02974) 235566

✽ FIRST EDITION :

A. D. 2059
Samvatsari Mahaparva
Dt. 31-8-2003
Vimochan at Puna (Mharashtra)

✽ PRICE :

Rs. : 700/- (Rupees Seven Hundred)

✽ PRINTED BY :

SCAN-O-GRAFIX

(Computer-Offset Printing)
3/A, Ravikunj Society, Naranpura,
Ahmedabad-380 013.
Ph. : 7911751

✽ PROMOTOR :

1. Madhur Vyakhyani Shri Gautam Muniji
2. Sevabhavi Shri Sanjay Muniji "SaraI"

✽ CONTRIBUTING EDITORS :

1. Arihantpriya Dr. Divyaprabhaji
2. Pandit Shri Devkumarji Jain – Bikaner
3. Shri Shrichandji Surana 'Saras'-Agra
4. Dr. Dharmachandji Jain – Jodhpur

✽ TRUSTIES :

1. Shri Navanitbhai Chunilal Patel (Ahmedabad)
2. Shri Ramanlal Maneklal Shah (Ahmedabad)
3. Shri Arvindbhai Shantilal Shah (Ahmedabad)
4. Shri Bachubhai Baldevbhai Patel (Ahmedabad)
5. Shri Vijayraj B. Jain (Ahmedabad)
6. Shri Ajayraj K. Mahta (Ahmedabad)
7. Shri Krishnakantbhai Mafatlal Patel (Mumbai)
8. Shri Jayantibhai Chandulal Sanghavi
(Secretary) (Ahmedabad)

✽ CO.OPT. MEMBER :

Shri Mithalal Nemichand Bohra,
Ahmedabad.
Shri Rameshkumar Champalal Sakariya,
Ahmedabad.

✽ EDITOR – ASSISTANT :

Mangilal S. Sharma (Kurdayan)

✽ PROOF READER :

Mahavir S. Sharma (Kurdayan)

॥ સમર્પણ ॥

જેઓએ સર્વ પ્રથમ બધા આગમોનું
સાનુવાદ સમ્પાદન કરવામાં
તેમજ

જૈન તત્વ પ્રકાશ આદિ અને ગ્રંથોના નિર્માણમાં
આખું જીવન સમર્પિત કર્યું એવા મહાન શ્રુતધર
બહુશ્રુત તેમજ ગીતાર્થ આચાર્ય પ્રવર
શ્રી અમોલકબ્રહ્મચિત્ર મહારાજના

શ્રી ચરણોમાં સાદર શ્રદ્ધાપૂર્વક સમર્પિત છે...

“દ્રવ્યાનુયોગ-તૃતીયભાગ-જ્ઞાનાંજલિ”

વિનીત

વિનયમુનિ ‘વાગીશ’

ડૉ. મુક્તિપ્રભા

અને ટ્રસ્ટી મંડળ

ગ્રન્થમાલાના આઠ પ્રેરકો

ધર્મપ્રારા વીરલોકાશાહની પરંપરામાં અનેક મહાપુરુષો થયા, જેમાં આચાર્ય જીવરાજજી મ. ગું નામ ક્રિયોદ્ધારકમાં વિશેષરૂપથી ગણાય. તેમના મુખ્યરૂપથી ચાર શિષ્યો થયા. જેમાં આચાર્યશ્રી સ્વામીદાસજી મ. ગું નામ અગ્રણીય હતું. તેઓ પરણ્યા જતા હતા ત્યાં રસ્તામાં જ પૂજ્યશ્રી દીપચંદ્રજી મ. નો ઉપદેશ ચાલતો હતો, તે સાંભળીને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો. તે સમયે ભાવિ પત્નીને રાખડી બાંધી, બહેન બનાવી દિક્ષિત થઈ ગયા. તે બહુ જ મહાન જ્ઞાની થયા, પ્રભાવશાળી થયા. તેમના અક્ષરો મોતી જેવા હતા. આજે પણ તેમની લખેલી બગીચી જ્ઞાનભંડારમાં ઉપલબ્ધ છે. તેમની પરંપરામાં ઘણા બધા તપસ્વી-જ્ઞાની સંતો થયા. આવા મહાન પુરુષને આ ગ્રન્થ સમર્પણ કરવામાં આવ્યો છે.

તેમાં જ પૂજ્ય ગુરૂદેવશ્રી ફતેહચંદ્રજી મ. હતા. જેમની ૮૦ વર્ષની ઉંમરમાં પણ બધી ઈન્દ્રિયો સ્વસ્થ હતી. તેઓ દરરોજ એક આસન પર બેસીને સાત કલાક ભજન કરતા હતા. તેમના જ ગુરૂભાઈ પ્રતાપચંદ્રજી મ. હતા. તેમનો અવાજ બહુ જ બુલંદ હતો તેમના રાત્રિ પ્રવચનમાં બધી જ્ઞાતિના લોકો (જૈન - જૈનેતર) આવતા હતા. એવા તે પ્રભાવશાળી હતાં. તેમના જ શિષ્ય કમલમુનિ છે. તેમને ભણાવવામાં ઘણી જ કાળજી રાખી, મોટા પંડિતો પાસે અધ્યયન કરાવ્યું. ૧૧ વર્ષ સુધી વૈરાગ્યકાળમાં (દિક્ષાર્થી અવસ્થામાં) રાખી આગમોનું અને ટીકા-ચૂર્ણી -ભાષ્યનું વિશેષ અધ્યયન કરાવ્યું તે તેમનો મહાન ઉપકાર હતો, તે કારણે જ આ ગ્રન્થશાળા તેમની સ્મૃતિમાં પ્રગટ થઈ રહી છે, પાઠક આ ગ્રન્થોનો ખૂબ જ લાભ લે એજ અભ્યર્થના.

- વિનયમુનિ

અહમ્

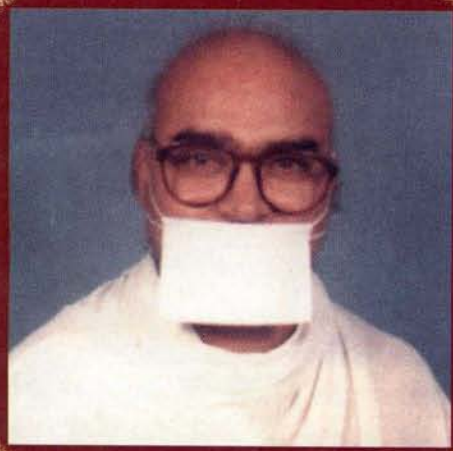
તમારું તમને સમર્પણ...

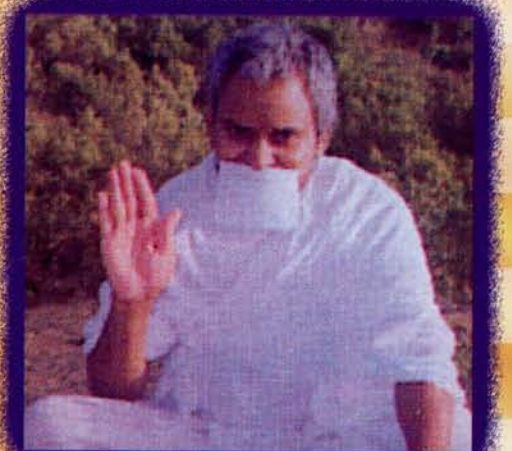
જૈનમ જયતિ શાસનમ

પૂજ્ય ગુરુદેવ ઉપાધ્યાય શ્રી કનૈયાલાલજી મ. 'કમલ' સાથે અનુયોગ સંબંધિત ચર્ચા કરી રહેલાં ઉપપ્રવર્તક શ્રી વિનયમુનિજી મ. 'વાગીશ'

કોમલતન, કોમલપચન, પુની કરણી કમનીય ।
'કમલ' મુને કલ્યાણકર, વિનય હૃદય રમણીય ॥

મધુર વ્યાખ્યાની શ્રી ગૌતમમુનિજી મ.

તપસ્વી સેવાભાવી શ્રી સંજય મુનિજી મ.

આધસ્થાપક

સ્વ. બાનદેવભાઈ ડોસાભાઈ પટેલ

આધસ્થાપક

સ્વ. હિંમતલાલ શામળદાસ શાહ

॥ ણમો જિણાણં ॥

આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ - ટ્રસ્ટી મંડળ

શ્રી નવનીતભાઈ યુનીલાલ પટેલ

શ્રી રમણિકભાઈ એમ. શાહ

શ્રી અરવિંદભાઈ શાંતિલાલ શાહ

શ્રી બાનુભાઈ બાનદેવભાઈ પટેલ

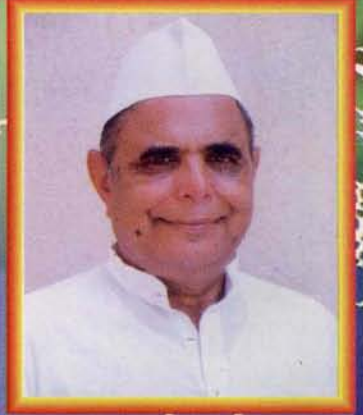
શ્રી વિજયરાજ બી. જૈન

શ્રી અખચરાજ કે. મહેતા

શ્રી કૃષ્ણકાંતભાઈ મરુતલાલ પટેલ

શ્રી જયંતિભાઈ સી. સંઘવી
(માનદ્મંત્રી)

એક જ્યોતિર્મય વ્યક્તિત્વ-શ્રદ્ધેય ઉપાધ્યાયશ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ'

સંક્ષિપ્ત પરિચય

જ્ઞાન અને ક્રિયાની જીવંત પ્રતિમૂર્તિ 'નમો ઝવજઙ્ગાયાણં' ના ગૌરવપૂર્ણ પદથી સમલંકૃત અનુયોગ પ્રવર્તક શ્રદ્ધેય પૂજ્યગુરુદેવ મુનિશ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ'નું જીવદર્શન સ્વ-પરના કલ્યાણાર્થે સમર્પિત રહ્યું છે. વિચાર અને આચારની દ્રષ્ટિએ તેઓ અત્યંત ઉત્કૃષ્ટકોટિનું જીવન જીવનારા સત્પુરુષ અને પ્રતિભાશાળી પુરુષ હતાં. જેઓને અહંકાર ક્યારેય સ્પર્શી શક્યો ન હતો.

વિદ્વતા, વિનમ્રતા, સૌજન્યતા, સૌમ્યતા, સહિષ્ણુતા, કરુણા, વાત્સલ્ય, ધૈર્ય, પ્રસન્નતા જેવા અનેક સદ્ગુણોની સુવાસથી તેઓ સદા મહેકતાં હતાં.

આપનો જન્મ વિક્રમ સંવત્ ૧૯૭૦ ચૈત્રસુદ (રામનવમી) ના દિવસે કેકીન્દ (જસનગર) રાજસ્થાનમાં શ્રી ગોવિંદાસિંહજી રાજપુરોહિતના ગૃહે થયો. માતૃશ્રી યમુનાદેવીની કૃપા આપે દીપાવી હતી. ચારવર્ષની બાલ્યાવસ્થામાં જ માતા-પિતાની અચાનક જ છત્રછાયા ગુમાવી. સાત વર્ષની ઉંમરે પરમશ્રદ્ધેય આચાર્યશ્રી સ્વામીદાસજી મ. ની પરંપરાના પ્રભાવશાળી શ્રમણ શિરોમણી શ્રદ્ધેય શ્રી ફતેહચંદ્રજી મ. અને પંડિત પ્રવર શ્રી પ્રતાપમલજી મ. વગેરેનો સંપર્ક થયો.

આપનું ભવ્ય તેજોમય લલાટ અને સામુદ્રિક લક્ષણો જોતાં જ પૂ. પ્રતાપમલજી મ. ને પ્રતીતિ થઈ કે - 'આ બાળક અત્યંત તેજસ્વી પ્રતિભાશાળી શ્રમણ પરંપરાનો તેજસ્વી સિતારો થશે જે શાસન પ્રભાવમાં અભિવૃદ્ધિ કરશે.' ગુરુદેવના પ્રથમદર્શનથી જ આપે આપનું સર્વસ્વ તેમના ચરણોમાં સમર્પિત કરી દીધું. અગિયાર વર્ષ સુધીના વૈરાગ્યકાળ દરમ્યાન આપે પંડિતો, વિદ્વાનો પાસે અધ્યયન અધ્યાપન કર્યું. વૈશાખસુદ-૬, વિક્રમસંવત્ ૧૯૮૮ના દિવસે સાંડેરાવ (રાજ.)માં આપે દીક્ષા અંગીકાર કરી. એ સમય દરમ્યાન ઘોડી પરથી પડવા છતાં આપે સહિષ્ણુતા, ધૈર્ય અને અતૂટ મનોબળથી મુશ્કેલીનો સામનો કર્યો તે જ આપની પરમશક્તિ, ધર્મ પ્રત્યેની અતૂટ શ્રદ્ધાનું ઉત્તમ ઉદાહરણ છે. વડીદીક્ષા સોજતરોડમાં સંપન્ન થઈ.

દીક્ષા પછી આપે પં. બેચરદાસજી દોશી, શોભાચંદજી ભારિલ્લ વગેરે પાસે જૈનાગમ-વાઙ્મયનું તલસ્પર્શી અધ્યયન કર્યું. જેના પરિણામસ્વરૂપે આપ ન્યાયતીર્થની પરીક્ષામાં પ્રથમશ્રેણીમાં સમુત્તીર્ણ થયા. પછી આપે આગમોના સંપાદનકાર્યમાં જ પોતાનું લક્ષ કેન્દ્રિત કર્યું. આગમોના મૂળ પાઠોને ક્રમાનુસાર-યોગ્યરીતે સંપાદિત કરી પ્રકાશિત કર્યાં, છેદસૂત્રોના સાનુવાદ વિવેચન સહિતના પ્રકાશન માટે ભારે જહેમત ઉઠાવી અતિ જટિલ-ભગીરથ કાર્ય સંપન્ન કર્યું.

સ્થાનાંગ-સમાવાયાંગનું સાનુવાદ-સંપાદન કાર્ય કર્યું. 'જૈનાગમનિર્દેશિકા' જેવી અતિ મહત્વપૂર્ણ કૃતિ પણ આપના અથાગ શ્રમ અને પ્રબળ પુરુષાર્થનું જ પરિણામ છે.

આગમઅનુયોગનું વિશાળ વિસ્તૃત અને ભગીરથ કાર્ય આપે એક જર્મન વિદ્વાનની પ્રેરણાથી યુવાવસ્થામાં શરૂ કર્યું હતું, જે જીવનના અંતિમ શ્વાસ સુધી નિભાવ્યું. માર્ગમાં આવતી પ્રતિકૂળતાઓને આપે અપ્રમત્ત ભાવે

ધૈર્ય, સહિષ્ણુતા અને પુરુષાર્થ વડે પરાજિત કરી. આપની શારીરિક પ્રતિકૂળતાઓ દરમ્યાન આપના અંતેવાસી શિષ્ય શ્રી વિનયમુનિજી મ. 'વાગીશ' તથા સાધ્વીવૃંદ ડો. શ્રી દિવ્યપ્રભાજી, પં. દલસુખભાઈ માલવણિયા, પં. દેવકુમારજી વગેરેનો સાથ-સહકાર મળતો રહ્યો. આપે આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ દ્વારા હિંદી અનુવાદ ૮ ભાગોમાં અને ગુજરાતી ૪ ભાગોમાં પ્રકાશિત કર્યાં શેષ ભાગોનું કાર્ય શ્રી વિનયમુનિજી મ. તથા ટ્રસ્ટીગણ અત્યધિક પરિશ્રમકરી સંપન્ન કરવા પ્રયત્નશીલ રહે છે.

આપના વિશાળ વિચરણ ક્ષેત્ર દ્વારા આપનો અનુયાયી વર્ગ પણ એટલો જ વિશાળ અને વ્યાપક છે જેનું મુખ્ય કારણ આપની બિનસાંપ્રદાયિકતાની ભાવના હતી. સ્વાસ્થ્યની પ્રતિકૂળતા દરમ્યાન પણ આપે અદ્ભૂત આત્મબળ દ્વારા જે સમત્વ ભાવ અપનાવ્યો તે બધા માટે પ્રેરણારૂપ છે અને ખૂબ-ખૂબ વંદનીય છે.

જ્ઞાનરાધના, મૌન, તપ અને જપ આપના જીવનના પર્યાય સમા બની ગયા હતાં. નિરર્થક ચર્ચા, જ્ઞાતિ-સંપ્રદાયોની વાતો કે ટીકા-ટિપ્પણીમાં આપે કદી ક્યારેય સમય બરબાદ કર્યો નથી. યુવાવસ્થાથી જ દ્વિદળનો ત્યાગ, એક સમય ભોજનમાં પણ માત્ર એક જ રોટલીનું ઉણોદરી તપ આપની રસેન્દ્રિય પ્રત્યેની નિસ્પૃહતા દર્શાવે છે. છેલ્લા ૧૮ વર્ષોથી આપે અન્ન-પાણીનો ત્યાગ કરી માત્ર ફળોનો રસ, ગાયના દૂધથી જ જીવન નિર્વાહ કર્યો. છેલ્લા ૨૭ વર્ષથી દરેક મંગળવારે મૌન, રાત્રિના બે વાગ્યે નિદ્રા ત્યાગ કરી સાધનામાં લીન થતાં અને આવાં જ ઉત્તમ આચારને કારણે આપે 'સંતરત્ન' ના બિરૂદને સાર્થક કર્યું. એટલું જ નહિ પરંતુ રાષ્ટ્રીય સંતની હરોળમાં આપનું નામ જયવંતુ બન્યું. ૬ ડિસેમ્બર ૧૯૯૩, પોષ સુદ ૧૪ સવંત ૨૦૫૦ ના રોજ જયપુરમાં આચાર્ય સમ્રાટ શ્રી દેવેન્દ્રમુનિએ આપને 'ઉપાધ્યાય પદે' જૈનશાસન પ્રભાવકપદ ગૌરવાન્વિત કર્યાં.

આપ કરુણા, દયા, વાત્સલ્ય અને પ્રેમની સાક્ષાત્ મૂર્તિ હતા અને આથી જ આપે માનવ કલ્યાણ હિતાર્થે વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન કર્યું. શ્રીવર્ધમાન મહાવીર સેવા કેન્દ્ર દેવલાલી, જિલ્લો નાસિક (મહારાષ્ટ્ર) જ્યાં વૃદ્ધ સાધુ-સાધ્વી સેવા કેન્દ્ર, જનહિતાર્થે હોસ્પિટલ, માનવ રાહત કેન્દ્ર જેવી વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ વિદ્યમાન છે.

શ્રી વર્ધમાન મહાવીર કેન્દ્ર-આબુ પર્વત જ્યાં પ્રતિવર્ષ ચૈત્રી ઓળીનું આયોજન થાય છે અને ભોજન શાળા, ઉપાશ્રય, પુસ્તકાલય, ઔષધાલય, અતિથિગૃહ છે. તદ્ઉપરાંત આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ અમદાવાદ, શ્રી મહાવીર કલ્યાણ કેન્દ્ર મદનગંજ, અંબિકા જૈન ભવન-અંબાજી વગેરે અનેક સંસ્થાઓ આપની પ્રેરણા અને આશીર્વાદ વડે અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં કાર્યરત માનવકલ્યાણનાં ઉત્તમ કાર્યો કરે છે.

૧૭ ડિસેમ્બર ૨૦૦૦ બપોરના ૧-૩૦ વાગ્યે એકાએક આપનું સ્વાસ્થ્ય બગડ્યું આપે ૨-૪૫ વાગ્યે સંથારો ગ્રહણ કર્યો અને રાત્રે સમય ૩-૪૫ પોષ વદ આઠમ(ગુજ. માગસર વદ ૮) સોમવાર ૧૮ ડિસેમ્બરના રોજ જીવનજ્યોત દિવ્યજ્યોતમાં વિલીન થઈ. ૧૯ ડિસેમ્બર બપોરે ૩ વાગ્યે 'કમલ કન્ઝેયા વિહાર' માં હજારો ભક્તો-સાધકોની જનમેદની વચ્ચે આત્માના નિરંજન નિરાકાર સ્વરૂપના ઘોષ સાથે અગ્નિસંસ્કારવિધિ સંપન્ન થઈ.

આપના સ્વર્ગારોહણથી શ્રમણ સંઘમાં જ નહીં પરંતુ સમગ્ર જૈન જગતમાં જે ખોટ પડી છે તેની પૂર્તિ અસંભવ, અશક્ય છે.

॥ नमो जिणाणं ॥

श्रेष्ठीवर्य श्री धीरजलाल धरमशीलार्ध मोरजीया

वात्सल्यमूर्ति - सौजन्यमूर्ति - संस्कारी पुरुष श्रावकरत्न - सेवाभावी पूज्य लार्ध श्री धीरजलाल धरमशीलार्ध मोरजीया - रापर (कच्छ) ना वतनी लाल आढुरोडमां धंधानी साथे धर्मने आगण करी मानवलय सार्थक करी रह्या छे. हसतो - मिलनसार चहेरो - उदारभावना - टिकराओना कुटुंभने धर्मना संस्कारोथी सुवासित जनाव्युं छे. धर्मपत्नी पण उत्साही - प्रेमाण - धर्मना हरकार्यमां साथ - सहकार वंदनीय प्रत्यक्ष जेवा मणेल छे. आढुरोडमां मारजल इंकर्टरी तथा केमिकल इंकर्टरी द्वारा व्यापारी वर्गमां गौरववंतु स्थान पामेल छे. श्री वर्धमान स्था. जैन श्रावक संघ - आढुरोडना अध्यक्षपदने सेवा द्वारा शोभावी रह्या छे. मूकदाता छे - आढुरोडमां सहकार्यने कारणे अन्ध सामाजिक तथा धार्मिक संस्थाओमां आगवुं स्थान धरावे छे.

जुवणया मंडण रापर (कच्छ) (पांजरापोण) मुंगाढोरनी सेवा माटे अग्रगण्य स्थान धरावे छे तेमां पण तेमनो यशस्वी झणो छे. कार्यवाहक कमिटीमां सारुं योगदान छे. मादरे वतन रापरने हंमेशा आगवुं स्थान आपे छे. गुरुदेव पू. उपाध्याय पं.-रत्न श्री कनेयालालजु म.सा. “कमल” ना संत समागममां आपता पोतानुं जुवण कमलवंत जनाव्युं छे, जे वर्तमानमां सौने प्रत्यक्ष जेवा मणो छे. तेमनुं स्वास्थ्य सेवा सानुकुण रहे तेवी अंतरनी शुभेच्छा सह. आगम अनुयोगमां सारो सहयोग आपवा जदल आभारी छीये.

॥ नमो जिणाणं ॥

लायन श्री धीरेशलार्ध टी. शाह

कर्तव्य परायण-सौजन्यमूर्ति जनजनना हेंयामां योमुभी प्रतिभा द्वारा अलामोलुं आगवुं स्थान मेणवनार मात-पिताना मादरेवतन विसलपुरना नामने रोशन करनार लायन धीरेशलार्ध टी. शाहनो जन्म ता. १७-५-१९३८. अब्यास जी.जे. जी.कोम., जेल.जेल.जी., देक्ष कन्सलटन्ट - अेडवोकेटना व्यवसायमां तेजस्वी - ओजस्वी - कर्तव्यभावना - जंत - जिष्ठा - प्रमाधिक्ताथी आगवुं स्थान - मोजरानुं स्थान पामेल छे. कर्तव्य परायणताना उत्तम गुणना कारणे विसलपुर केणवणी मंडणना मानदमंत्री, श्री स्था. जैन केणवणी मंडण येरीटी ट्रस्टना कारोभारी सभ्य, गुजरात साहित्य परिषदना आजुवण सभ्य तेमज तजीजीक्षेत्रे जर्नल अेसोशीअेशन ओफ इन्डिया - गुजरात ज्ञान्य कारोभारी सभ्य, इन्डियन रेडक्रोस सोसायटी आजुवण सभ्य, पलीक सर्वीस टेलिफोन्सनी अेडवोर्गरी बोर्ड कमिटीमां निमणुक. धणी संस्थाओमां टेक्शन सेवा - सामाजिक अेक्टिविटी - नानी मोटी धणीज संस्थाओमां संलग्न - धंधादारी सर्कल इन्कमटेक्ष जार अेशोशीअेशन प्रमुज - १९८५, देक्ष अेडवोकेट अेशोशीअेशन गुजरात प्रमुज - १९७९-१९८०, इन्कमटेक्ष जार अेशोशीअेशन - देक्ष अेडवोकेट अेशोशीअेशनना यालु कारोभारी सभ्य, लायन्स क्लबमां आगवुं स्थान. डिस्ट्रीक्ट गवर्नर (लायन) १९८७-८८ नोटरी वगेरे.

तेमना धर्मपत्नी अ.सौ. इन्दीराजेननो धार्मिक - सामाजिक वगेरे कार्यमां रथना जन्ने पेंडा सरीपो सहयोग रहे छे. तेमना पुत्रो चि. भावेश, जेतन, संजुव तथा पुत्रवधुओ पण विनयवंतु - गौरववंतु स्थान सेवा द्वारा मेणवी रह्या छे. तेओ नानी - मोटी अनेक संस्थाओने मादरे वतनने तेमज अेज्युकेशन क्षेत्रे तेमज रीजता - सीजता परिवारने मूकदान द्वारा सहभागी जनी रह्या छे आगम अनुयोगने पण सहयोग आपवा जदल आभारी छीये.

॥ नमो जिणाणं ॥

श्री स्थानकवासी जैन संघ (सोलारोड)

उपरोक्त श्री संघने ज्यारे प्रत्यक्ष नजर सामे लावीये त्यारे पायाना पत्थर समा पूज्य ज्ञापा चुनीलाल धोरीलार्ध तथा तेमना सुपुत्रो श्रेष्ठीवर्य श्री नवनीतलार्ध, श्री जयंतिलार्ध, श्री प्रविणलार्ध तथा पुत्रवधुओ अने पार्श्वनाथ कोर्पोरेशन परिवारनुं योगदान थाद आवी जय - तेना लूतकाणना - वर्तमानकाणना कर्तव्यपरायण कार्यकर्ताओने स्वाभाविक अभिनंदन अपार्ध जय छे.

श्री संघनी स्थापना थर्ध त्यारथी सारा सारा उच्चतम पू. साधु - साध्वीजुना यातुमस शेषकाण - धर्मप्रेमीश्री नवनीतलार्धना ज्ञान - ध्याननो उंडो अब्यास संघना सर्वलार्ध-व्हेनेनो धर्मकार्यमां अनेरो उत्साह जेवा मणो छे. संस्था आगवुं स्थान धरावे छे. तेमां मूकदाता - मूककार्यकर्ताओनो अकल्पनीय झणो होय छे. आगम अनुयोग ट्रस्टना प्रमुजस्थानने श्री नवनीतलार्ध दिपावी रह्या छे. आगम अनुयोगने सहयोग आपवा जदल श्री संघना आभारी छीये.

પાઠ્યન

શ્રમણ સંઘના વરિષ્ઠ વિદ્વાન્ ઉપાધ્યાય શ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ' સંપાદિત દ્રવ્યાનુયોગ અવશ્ય એક મહાસાગરમાંથી મંચન કરી પ્રાપ્ત કરેલ શ્રુતજ્ઞાનનો અમૃત-ઘટ કહી શકાય છે. ત્રણ ભાગોમાં પ્રકાશિત કરેલ આ ગ્રંથ પોતે પણ જ્ઞાનના મહાકોષ જેવો છે. એમાં ષટ્દ્રવ્યોના ભેદ-ઉપભેદ, તેમની વિવિધ સ્થિતિઓ અને મુખ્યત્વે જીવ-અજીવના સંબંધી વિભિન્ન વિષયોને ગૂંથી લેવામાં આવ્યા છે. જૈન આગમોમાં જ્યાં-જ્યાં આ વિષયોનું વર્ણન સંક્ષેપમાં કે વિસ્તારથી જે પણ કરવામાં આવ્યું છે તેને ઉપાધ્યાયશ્રીએ સંકલિત કરી એકત્રિત કર્યું છે અને પછી જુદા-જુદા વિષયને ક્રમ અનુસાર ગોઠવીને ઉપવિષયો તેમજ વિભિન્ન શીર્ષકોમાં વિભક્ત કરી હિંદી ભાવાનુવાદની સાથે પ્રગટ કર્યો છે. આ ત્રણે ભાગોનું વિહંગાવલોકન કરવાથી આ સ્પષ્ટ થાય છે કે આ ઘણોજ દુષ્કર તેમજ શ્રમ-સાધ્ય કાર્ય કોઈ જાગ્રત પ્રજ્ઞાશીલ મનસ્વીનો જ ચમત્કાર છે. કોઈ પણ કાર્ય સંપન્ન કરવા માટે ધ્યેય, નિષ્ઠા અને દૃઢ અધ્યવસાયની અપેક્ષા રહે છે તેમજ એ વિશાળ કાર્ય માટે જીવન સમર્પિત કરવું પડે છે. ઉપાધ્યાય શ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ' ના આ કાર્યે સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે કે એમણે જૈન શ્રુતજ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં એ અધૂરા કાર્યને પૂર્ણ કર્યું છે જેનું બીજારો પણ આજથી લગભગ ૨૧૭૫ વર્ષ પૂર્વે યુગપ્રધાન આચાર્ય આર્યરક્ષિતસૂરિએ કર્યું હતું.

આચાર્ય આર્યરક્ષિતસૂરિએ આગમોના અધ્યયનને સુગમ કરવા માટે અને શ્રુતજ્ઞાનને સરળતાપૂર્વક ગ્રહણ કરવાની દૃષ્ટિએ અનુયોગ વર્ગીકરણની એક શૈલી સુનિશ્ચિત કરી હતી અને એના પર ભારે પરિશ્રમ પણ ઉઠાવ્યો હતો. એજ રુપરેખાના આધારે મુનિશ્રીએ સ્વઅનુભવ અને બહુશ્રુત દૃષ્ટિએ આ કાર્યને વ્યાપક રુપમાં પ્રસ્તુત કર્યો છે. આ કાર્યમાં મુનિશ્રીએ જીવનના પચાસ મહત્વપૂર્ણ વર્ષને અપાવી દીધા છે. પરંતુ હું આ ૫૦ વર્ષના કાર્યને ૫૦૦ વર્ષના સુદીર્ઘ શ્રમના રૂપમાં અંકિત કરું છું. બે હજાર વર્ષ પછી અનુયોગોનું એક સુવ્યવસ્થિત રૂપ આપણી સામે આવ્યું છે અને તે પણ શ્રમણ સંઘના એક વરિષ્ઠ ઉપાધ્યાયશ્રી દ્વારા; આ વાતની મને ઘણીજ ખુશી તેમજ આહ્લાદ છે અને સંપૂર્ણ સ્થાનકવાસી જૈન સમાજ માટે એ ગૌરવની વાત છે. હું તો ત્યાં સુધી કહીશ કે સમસ્ત જૈન સમાજ માટે આ પ્રસન્નતા અને ગૌરવનો વિષય બનશે.

દ્રવ્યાનુયોગની છાપેલી સામગ્રીનું અવલોકન કરતા મને ઘણી પ્રસન્નતા થઈ કે એના સ્વાધ્યાયથી કર્મ, ક્રિયા, લેશ્યા, આશ્રવ, જન્મ-મરણ, પુદ્ગલ સંબંધી એટલી મહત્વપૂર્ણ અને જીવનોપયોગી માહિતી મળે છે અને એવો મન થાય છે કે એને વાંચ્યા જ કરીએ. આ જ્ઞાનસાગરમાં ડૂબકીઓ માર્યા જ કરીએ. વિહંગાવલોકન કરતા મેં એક વાર આશ્રવ અધ્યયનના પાના ફેરવ્યા. પાંચ આશ્રવોનું વર્ણન વાંચવા લાગ્યો. પાંચ આશ્રવદ્વારોનું વિસ્તૃત વર્ણન જે પ્રશ્નવ્યાકરણસૂત્રમાં જોવા મળે છે તેનો આમાં ઉલ્લેખ છે. આમાં હિંસા, અસત્ય આદિ આશ્રવોના ફલ-વિપાક વાંચતા રોમાંચ થઈ જાય છે. હિંસા તેમજ અસત્ય સેવનના કારણ, હેતુ અને એના કટુ ફળ એટલા મનોવૈજ્ઞાનિક રૂપે રજૂ કર્યા છે કે એને વાંચતા મનુષ્યનું હૃદય કંપી ઊઠે છે અને હિંસા આદિ આશ્રવોની સ્વતઃ જ વિરતિ થવા માંડે છે. આ એક ઉદાહરણ છે.

આજ રીતે જ્ઞાન, કર્મ, લેશ્યા આદિ બધા વિષયો પર ખૂબ વિસ્તૃત અને આધારભૂત સામગ્રી આ ગ્રંથમાંથી મળે છે. જેના સ્વાધ્યાયથી જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાય છે, જિન-વાણીના પ્રતિ શ્રદ્ધા સુદૃઢ થાય છે અને હૃદય પાપ વૃત્તિઓથી વિરક્ત થવા માંડે છે.

તદુપરાંત આ સામગ્રી જૈનદર્શનના અભ્યાસી વિદ્વાનો તથા દર્શન તેમજ વિજ્ઞાનના શોધક માટે પણ ખૂબ સહાયક અને માર્ગદર્શક સાબિત થશે. જૈનદર્શનની પુદ્ગલ, જીવ, ગતિ, કર્મ, લેશ્યા, યોગ વિષયક ધારણાઓ આજે વિજ્ઞાન માટે અધ્યયનનો અભિનવ વિષય બન્યો છે. હજારો વર્ષ પૂર્વે વર્ણવેલ સત્ય આજે વિજ્ઞાનની કસોટી પર સાચું ઠરે છે અને સાથે જ વૈજ્ઞાનિકોને આ દિશામાં શોધ કરવા માટેની ભૂમિકા તૈયાર કરી આપે છે. એક માર્ગદર્શકની રીતે સંકેત અને રૂપરેખા પણ રજૂ કરે છે. એથી જ્ઞાન-વિજ્ઞાનની નવી-નવી ક્ષિતિજો ખુલવાની પ્રબળ સંભાવના રહે છે. મારું એવું માનવું છે કે આવનાર યુગના વૈજ્ઞાનિક અને શોધક જ્યાં સુધી જૈન દર્શન તથા જૈન આગમોનું અધ્યયન નહીં કરશે ત્યાં સુધી વિજ્ઞાનની પ્રગતિ અપૂર્ણ રહેશે અને એના ઘણા પ્રશ્નોનું સમાધાન નહીં થશે. વિજ્ઞાન જે પ્રશ્નોના ઉત્તર નથી આપી શકતું, જેનું સમાધાન નથી કરી શકતું, તે પ્રશ્નો અને કોયડાનું સમાધાન જૈન આગમોના ઊંડાણપૂર્વકના અભ્યાસ દ્વારા મેળવી શકાય છે અને આ વિષયમાં દ્રવ્યાનુયોગનો આ મહાનું સંગ્રહ વિશેષ સહાયક બનશે, એવો મારો અભિપ્રાય છે.

ઉપાધ્યાયશ્રીની ઈચ્છા હતી કે આ ગ્રંથની વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના હું લખું, મારી પણ અંતરની ઈચ્છા હતી કે આ પ્રકારના મહાગ્રંથ પર એક વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના લખું. મારા અધ્યયન, અનુશીલનનો સાર વાંચકોની સામે રજૂ કરું. પરંતુ પંજાબ, હરિયાણા, ઉત્તર પ્રદેશ આદિ ક્ષેત્રોમાં નિરંતર વિહાર, દરરોજ સેંકડો- હજારો દર્શનાર્થીઓનું આવાગમન, સંપર્ક તથા સાધુ જીવનની આવશ્યક ચર્ચાને કારણે મને અત્યાર સુધી અવકાશ ન મળી શક્યો અને પ્રસ્તાવના લખવામાં વિલંબ થયો. અસ્તુ, હવે ત્રીજો ભાગ પણ તૈયાર થઈ રહ્યો છે. એથી મેં સંક્ષેપમાં જ મારા વિચાર પ્રાથમિક વક્તવ્યના રૂપમાં પ્રસ્તુત કર્યા છે.

પ્રબુદ્ધ વાંચકોને હું અનુરોધ કરું છું કે પ્રસ્તુત ગ્રંથરત્ન પર ડૉ. સાગરમલજી જૈન અને ડૉ. ધર્મચંદજી જૈન દ્વારા લખેલી મહત્વપૂર્ણ પ્રસ્તાવનાનો ઊંડાણપૂર્વક અભ્યાસ કરે જેથી ગ્રંથના ગંભીર રહસ્યને સહજમાં સમજી શકાશે કારણ કે બંનેની પ્રસ્તાવના ખૂબ મહત્વપૂર્ણ, અનુશીલનાત્મક છે.

હું ફરી મારી હાર્દિક પ્રસન્નતા વ્યક્ત કરું છું કે ઉપાધ્યાય શ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ' નો આ ૫૦ વર્ષનો ગહન અભ્યાસ યુક્ત અવિસ્મરણીય શ્રમ જૈન વાડ્મય ને ગૌરવાન્વિત કરશે અને સદીઓ સુધી એની મહત્તા રહેશે એવી શુભકામના સાથે -

આચાર્ય દેવેન્દ્રમુનિ

ઉદયપુર એપ્રિલ ૧૯૯૫

હિન્દી દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૩માંથી સાભાર.

પ્રકાશકીય

જૈન-આગમ જૈનદર્શન અને જૈનધર્મનો મૂળ સ્ત્રોત છે. એમાં હજારો વિષયો વિખરાયેલા જોવા મળે છે. એક વિષયની જાણકારી એક આગમમાં વ્યવસ્થિત રીતે પ્રાપ્ત થતી નથી. બહુશ્રુત આર્યરક્ષિતસૂરિએ ભારે જહેમત ઉઠાવી અનુયોગ શૈલી તૈયાર કરી પણ આગમોમાં ધર્મકથાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ, ચરણાનુયોગ અને દ્રવ્યાનુયોગ એ નામનો ઉલ્લેખ જ જોવા મળે છે. પરંતુ વ્યવસ્થિત વિભાજન પ્રાપ્ત નથી થતું.

પૂજ્ય ગુરુદેવ ઉપાધ્યાયશ્રી કન્હૈયાલાલજી મહારાજનું અનુયોગ તરફ એક વિદેશી વિદ્વાને ધ્યાન ખેંચ્યું અને તેમને લાગ્યું કે આ કાર્ય કરવા જેવું છે. જેથી સંશોધન કરનાર વિદ્યાર્થીને તથા જિજ્ઞાસુને આગમોનો લાભ મળશે. આથી તેમણે પૂજ્ય ગુરુદેવના આશીર્વાદ લઈ આ ભગીરથ કાર્યના મંડાણ કર્યા અને અંતિમ શ્વાસ સુધી એ કાર્યમાં સંલગ્ન રહ્યા. હિન્દીમાં ચારે અનુયોગનું કાર્ય એમની હયાતીમાં એમની ઈચ્છા અનુસાર પૂર્ણ થયું અને આ ગ્રંથોને લોકાર્પણ પણ કર્યાં. ઉપાધ્યાયશ્રીનો ઉપકાર ક્યારેય ભૂલી નહિ શકાય. આવી મહાન્ યાદગીરી આપીને અમર થઈ ગયા.

હિન્દી અનુયોગનો ગુજરાતી અનુવાદ છપાવવાનો વિચાર ટ્રસ્ટે કર્યો અને ડૉ. મુક્તિપ્રભાજી, ડૉ. દિવ્યપ્રભાજી વગેરે પાસે વિચાર રજૂ કર્યો અને તેમણે એ સહર્ષ સ્વીકાર્યો. તેઓ અને તેમની સુશિષ્યાઓ અનુપમાજી, વિરતિસાધનાજી આદિ સાધ્વીઓ આ કાર્યમાં જોડાઈ ગયા અને ઝડપભેર આ કાર્ય સંપન્ન કર્યું. તેઓએ હિન્દી અનુયોગના કાર્યમાં પણ સારું યોગદાન કર્યું હતું.

ગુરુદેવના સંકલ્પને પૂર્ણ કરવાનું બીડું એમના સુશિષ્ય ઉપપ્રવર્તક શ્રી વિનયમુનિજીએ ઉઠાવ્યું. ગુજરાતીના ત્રણ અનુયોગ પૂર્ણ થયા પછી દ્રવ્યાનુયોગનું કાર્ય હાથમાં લીધું અને માત્ર એક વર્ષના ટૂંકા ગાળામાં આ કાર્ય પૂર્ણતાની અગ્રસર છે એ ખૂબ પ્રસન્નતાની વાત છે.

દ્રવ્યાનુયોગના ત્રણ ભાગ તૈયાર થઈ ગયા હવે ચોથાનું કાર્ય શરૂ થઈ ગયું છે જે દીપાવલી પહેલા પૂર્ણ થવાની સંભાવના છે. આવું મહાન્ કાર્ય કરાવવા માટે ઉપપ્રવર્તકશ્રીએ ઘણો જ સમય આપ્યો છે તે માટે અમે તેમના ઋણી છીએ. ટ્રસ્ટના મંત્રીશ્રી જયંતીભાઈ ચંદુલાલ સંઘવીના ગુરુદેવ પ્રત્યેનો અત્યંત અહોભાવ તેમજ નારણપુરા સંઘની બધી જવાબદારીઓ સંભાળવા છતાં ટ્રસ્ટ માટે ખૂબ જહેમત ઉઠાવી. જેથી આ ભગીરથ કાર્ય પૂર્ણ થવામાં આવ્યું છે.

પ્રૂક સંબંધી અને પ્રેસની બધી જવાબદારી સેવાભાવી શિવજીરામજીના સુપુત્રો શ્રી માંગીલાલ અને શ્રી મહાવીર શર્માએ કાળજીપૂર્વક નિભાવી છે. તેમજ પ્રેસવાળા દિવ્યાંગભાઈએ ત્વરાથી કામ કરી આપ્યું તે બધાના અમે આભારી છીએ.

આવા ઉમદા કાર્યમાં દાનદાતાઓએ સારો લાભ લીધો જેથી આવા દળદાર ગ્રંથોની છપાઈ થઈ શકી તે બદલ દાનદાતાઓના અમે આભારી છીએ.

સ્વાધ્યાયી મુનિરાજો તથા મહાસતીઓ તેમજ આગમના અભ્યાસુ શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ આ ગ્રંથો મંગાવી સ્વાધ્યાય કરે અને આ ગ્રંથોનો વધુમાં વધુ પ્રચાર થાય એ જ અભિલાષા રાખીએ છીએ. તમે સ્વાધ્યાય કરો અને બીજાને પ્રેરણા આપો. નામી-અનામી સર્વદાતાઓના આભારી છીએ.

ટૂંક સમયમાં ચોથો ભાગ પ્રકાશિત કરવાની ભાવના છે. એ ભાવના તમારા બધાના સહકાર અને સદ્ભાવનાથી પૂર્ણ થશે. એજ અભિલાષા સાથે,

નવનીતભાઈ ચુનીલાલ પટેલ

પ્રમુખ

આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ

અર્હમ્
શ્રી કમલગુરુભ્યો નમઃ

સંયોજકીય

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ જે વિશાળ કાર્ય ઉપાડ્યું હતું તે એમની ભાવનાને અનુરૂપ હિન્દીમાં ૮ ભાગ અને ગુજરાતીમાં ૧૧ ભાગો દ્વારા પૂર્ણ થવા આવી રહ્યો છે. સન્ ૮૨ના જાન્યુઆરીમાં જ્યારે જૈન ક્લીનિક - કાંદાવાડી મુંબઈમાં મોટા ઓપરેશન માટે લઈ જવામાં આવ્યા ત્યારે મને સૂચન કર્યું કે 'મારું અનુયોગનું કાર્ય પૂર્ણ કરવાનું છે.' અમારા પુણ્યોદયે ૧૮ વર્ષ એમના સાનિધ્યમાં કાર્ય થયું અને ૧૪ ભાગ એમના નિર્દેશ અનુસાર સંપાદિત થઈ છપાઈ ગયા અને શેષ કામ મને સોંપી ગયા. એમના આશીર્વાદથી બે વર્ષના અલ્પકાળ માં ચાર ભાગ છપાઈ ગયા. દ્રવ્યાનુયોગનો આ ત્રીજો ભાગ પ્રકાશિત થતા મને ઘણી ખુશી થાય છે.

આજે પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી કાશીરામજી મ.ના સ્મારક અહિંસા ભવન ખારમાં દ્રવ્યાનુયોગના બીજા ભાગનું વિમોચન પૂજ્ય ઉપાધ્યાયશ્રીજીની ૯૨મી જન્મ-જયંતી પ્રસંગે થઈ રહ્યું છે અને ત્રીજા ભાગનું પ્રથમ પ્રૂક રીડીંગનું કાર્ય પણ પૂર્ણ થઈ રહ્યું છે. આ બધી પ્રાપ્તિ મહાપુરૂષોની કૃપાનું ફળ છે.

સન્ ૧૯૭૯માં આ ભવનમાં ગુરુદેવ સાથે ચોમાસું થયું, ત્યારે લાલા શાદીલાલજી, હરીશજી, સુદર્શનજી, રાજકુમારજી, સુખલાલજી, રતનલાલજી વગેરેની સાથે અનુયોગ ટ્રસ્ટની આના પ્રકાશન માટે મીટીંગ થઈ. ત્યારે લાલા શાદીલાલજીએ સૂચન કર્યું કે દરેક ગ્રંથમાં એક બાજુ મૂળપાઠ ને બીજી બાજુ અનુવાદ છાપવો જોઈએ તો જ આ ગ્રંથો ઉપયોગી થઈ શકશે. પહેલા ટ્રસ્ટ મૂળ અને અનુવાદ જુદા-જુદા છાપવાનો વિચાર કર્યો અને એના ફળસ્વરૂપ ધર્મકથાનુયોગ ગ્રંથનો મૂળપાઠ અને અનુવાદ જુદો છપાવ્યો અને પાઠકોને આપવામાં આવ્યો તો પાઠકોએ મૂળપાઠનો ગ્રંથ પાછો આપવા માંડ્યા. કાં તો રટીમાં નાખવા લાગ્યાં, કારણ કે મૂળપાઠમાં એટલી રૂચિ ન હતી. આજે એ પ્રતીત થાય છે કે ધર્મપ્રિય શ્રાવકોની કેટલી સૂઝબૂઝ હતી. મૂળપાઠ સાથેના હિન્દી-ગુજરાતી અનુવાદ પાઠકોને ખૂબ જ ઉપયોગી થયા. એના વાંચનથી ભાષાનું જ્ઞાન પણ થઈ જાય છે અને મૂળપાઠ વાંચવાનો લાભ પણ મળે છે. અમે છપાઈ વખતે પૂર્ણ ચોકસાઈ રાખી છે કે મૂળના પાઠની સામે જ હિંદી કે ગુજરાતી ભાષાંતર છપાય.

મહાસતીજીશ્રી મુક્તિપ્રભાજી, શ્રી દર્શનપ્રભાજી, ડૉ. દિવ્યપ્રભાજી, ડૉ. અનુપમાજીને કેમ ભૂલાય. તેઓ સન્ ૭૯માં ઘાટકોપરમાં મળ્યા, ત્યારથી આ કાર્યમાં સારો એવો સહકાર આપ્યો અને મને આ કાર્યમાં શામેલ કર્યો. એમની પાસે જ્યારે આ વર્ષે કુ. જિનેશાનો દિક્ષાનો પ્રસંગ આવ્યો ત્યારે એમના તરફથી પાઠ ભજાવવા માટે અર્થાત્ દીક્ષા આપવા માટે આગ્રહભરી વિનંતી આવી તેથી અમારું મુંબઈમાં આગમન થયું ને ચાતુર્માસ ભૂમિ ખારમાં આવ્યા. અશુભ કર્મોના ઉદયે સરલ સ્વભાવી સંજયમુનિ 'મહાત્માજી' પડી ગયા ને અસ્થિભંગ થયા. આ બાજુ મારા સાથી મુનિ કુશળ વક્તા ગૌતમમુનિને આંખનું ઓપરેશન કરાવવું પડ્યું. જેથી ૫૦ દિવસ અહિંસા ભવનમાં રોકાવું પડ્યું એમની સેવા સાથે આ કાર્ય માટે ઘણો સમય મળ્યો તેથી ટૂંક સમયમાં આ ભાગ પૂર્ણ થઈ શક્યો. અન્યથા વિહારમાં આ કાર્ય સંપન્ન ન થાત. નવદીક્ષિતા સાધ્વી જિનેશ્વરાજી પણ છેલ્લા-છેલ્લા અનુવાદમાં સહભાગી થયા. મહાવીર શર્માએ પણ ભારે જહેમત ઉઠાવી.

શ્રુતાચાર્યા મુક્તિપ્રભાજી અને તેમની વિદ્વાન્ સુશિષ્યાઓએ સારો સહકાર આપ્યો. મૂળપાઠનું સંકલન કરવું, ભાષાંતર કરવું, પ્રેસ કૉપી તૈયાર કરવી, આ બધા માટે તેમનો અમૂલ્ય સમય આપ્યો.

આ કાર્ય ઘણું કપરું છે, ચોકસાઈ રાખવા છતાં પણ કોઈ અંશ છૂટી ગયો હશે. વળી ગુજરાતી ભાષાનો મારો સારો અભ્યાસ નથી જેથી હિંદી શબ્દોનો પ્રયોગ થઈ ગયો હશે તો પાઠક સ્વબુદ્ધિથી એને સુધારી લે અને અમને સૂચિત કરે જેથી બીજા સંસ્કરણમાં સંશોધન થઈ શકે.

મૂળપાઠ અને ભાષાંતરમાં શંકાનિવારણ માટે પર્યાપ્ત રુપથી આગમ ગ્રંથો તેમજ શબ્દકોષ વગેરે જોવાની ઘણી જ આવશ્યકતા પડે છે પરંતુ ઉપલબ્ધ ન થવાના કારણે પાઠ શુદ્ધ ન થઈ શક્યા. બધા સંઘોને આગમ ગ્રંથો પુસ્તકાલયોમાં (લાઈબ્રેરીઓ) વસાવવા જ જોઈએ જેથી આગમોના સ્વાધ્યાયનો પ્રચાર થાય.

શ્રી જયંતિભાઈ સંઘવી જે અનુયોગ ટ્રસ્ટના મંત્રી છે. જેઈ ઉંમરના અને નાદુરસ્ત તબિયત હોવા છતાં આ કાર્યમાં ભારે જહેમત ઉઠાવી રહ્યા છે. વળી શ્રી નવનીતભાઈ, શ્રી બચુભાઈ વગેરેના આગ્રહપૂર્ણ સૂચન-નિર્દેશથી આ કાર્ય સંતોષજનક પાર પડી શક્યું છે.

મહાવીર કેન્દ્રના વ્યવસ્થાપક શ્રી માંગીલાલ શર્માએ ત્યાંથી સમય કાઢી પ્રેસ સંબંધી ગોઠવણ કરવામાં અને પ્રૂફ તપાસવામાં સારો સમય આપ્યો છે.

પ્રેસવાળા શ્રી દિવ્યાંગભાઈનો પણ સારો સહકાર સૌપડ્યો જેથી આ કાર્ય ઝડપથી પાર પડ્યું.

હિંબડી અજરામર સંપ્રદાયના કુશળ કાર્યદક્ષ શ્રી ભાસ્કરમુનિજીએ પણ આ કાર્ય આગળ વારવાની સારી પ્રેરણા આપી અને ગોંડલ સંપ્રદાયના યુવા પ્રણેતા શ્રી ધીરજમુનિજીએ લાઈબ્રેરીઓમાં સેટ વસાવવા માટે સારી પ્રેરણા આપી. આવી રીતે સૌ સહકાર આપે તો આ ગ્રંથો ઠેકઠેકાણે પહોંચી જાય અને તેનો સદુપયોગ થાય.

પૂજ્ય ગુરુદેવના શ્રદ્ધાળુઓ અને શ્રુતના અનુરાગીઓને ખાસ ભલામણ કરુ છુ કે આ ગ્રંથો દેશ-વિદેશની લાઈબ્રેરીઓમાં મોકલે, જેથી આ અનુયોગનો લાભ જિજ્ઞાસુઓ લઈ શકે. લખવાનું અને છપાવાનું કાર્ય થઈ ગયું હવે મુખ્ય કાર્ય રહ્યું પ્રચાર અને પ્રસારનું.

બધા નામી-અનામી વ્યક્તિઓનો ઘણો જ આભાર માનું છું. ભવિષ્યમાં પણ સારો સહકાર મળતો રહે એ જ અભ્યર્થના.

ખાર : રામનવમી ૨૦૬૦

- વિનયમુનિ

આગમ અભુયોગ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ

સહયોગી સદસ્યોની નામાવલિ

: સર્વના આભારી છીએ :

વિશિષ્ટ સહયોગી :

૧. શ્રીમતી સૂરજબેન યુન્નીભાઈ ધોરીભાઈ પટેલ, પાર્શ્વનાથ કોર્પોરેશન
હસ્તે, સુપુત્ર શ્રી નવનીતભાઈ, પ્રવીણભાઈ, જયંતિભાઈ અમદાવાદ
૨. શ્રી બળદેવભાઈ ડોસાભાઈ પટેલ પબ્લિક ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ,
હસ્તે, શ્રી બળદેવભાઈ, બચુભાઈ, બકાભાઈ અમદાવાદ
૩. આઈડિયલ સીટ મેટલ સ્ટેપિંગ એન્ડ પ્રેસિંગ પ્રા.લિ.
હસ્તે, શ્રી આર.એમ.શાહ અમદાવાદ
૪. શ્રી આત્મારામ માણિકલાલ પબ્લિક ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ
હસ્તે, શ્રી બળવન્તલાલ, મહેન્દ્રકુમાર, શાન્તિલાલ શાહ અમદાવાદ
૫. શ્રી હસમુખલાલ કસ્તુરચંદભાઈ શાહ અમદાવાદ
૬. શ્રી પ્રેમ ચુપ પીપલિયા કલાં, શ્રી પ્રેમરાજ ગણપતરાજ બોહરા
હસ્તે શ્રી પૂરણચંદજી બોહરા અમદાવાદ
૭. શ્રી રાજમલ રિખબચંદ મહેતા ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ
હસ્તે, શ્રી સુશીલાબેન રમણિકલાલ મહેતા, પાલનપુરમ્ જયતિ શાસનમ્ મુંબઈ
૮. શ્રી શ્રેણીકભાઈ કસ્તુરચંદ શેઠ અમદાવાદ
૯. શ્રી દિપચંદભાઈ ગાર્ડી સાહેબ મુંબઈ
૧૦. શ્રી યુ. એન. મહેતા સાહેબ અમદાવાદ
૧૧. શ્રી કોકીલાબેન જંયતિલાલ કાંતિલાલ પટેલ સાણંદ
૧૨. એક સદ્ગૃહસ્થ તરફથી...હસ્તે શ્રી ભરતભાઈ શેઠ અમદાવાદ
૧૩. શ્રી વાલકેશ્વર સ્થા. જૈન સંઘ મુંબઈ
૧૪. શેઠ શ્રી યુનીલાલ લઘુભાઈ ગુંદીયાળાવાળા
હસ્તે અરવિંદભાઈ અમદાવાદ
૧૫. શ્રી કે. ડી. શેઠ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ
હસ્તે જગદીશભાઈ કાંતિલાલ શેઠ અમદાવાદ
૧૬. શ્રી રસીકલાલ શાંતિલાલ રાજેન્દ્રકુમાર અમદાવાદ
૧૭. શ્રી હસમુખલાલ સી. શેઠ મુંબઈ
૧૮. શ્રીમતી રૂપાબેન શૈલેશભાઈ મહેતા પાલનપુર
૧૯. શ્રી પાર્શ્વનાથ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ
હસ્તે શ્રી નવનીતભાઈ અમદાવાદ

૨૦.	શ્રી કાલુપુર કોમર્શિયલ કો.ઓ.બેંક લિ.	અમદાવાદ
૨૧.	શેઠશ્રી ચુન્નીલાલ નરભેરામ મેમોરિયલ ટ્રસ્ટ હસ્તે, શ્રી મન્નુભાઈ બેકરીવાલા, રૂબી મિલ	અમદાવાદ મુંબઈ
૨૨.	શ્રી પ્રભુદાસભાઈ એન. વોરા	મુંબઈ
૨૩.	શ્રી પી. એસ. લૂંકડ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ હસ્તે શ્રી પુખરાજજી લૂંકડ	મુંબઈ
૨૪.	શ્રી ગાંધી પરિવાર હસ્તે, અમરચન્દ રિખવચન્દ ગાંધી	હૈદરાબાદ
૨૫.	શ્રી ગુલશનરાયજી જૈન	દિલ્હી
૨૬.	શ્રીચન્દજી જૈન, જૈન બન્ધુ	દિલ્હી
૨૭.	શ્રી ઘેવરચંદજી કાનુંગા, એલ્કોબક્સ પ્રા.લિ.	જોધપુર
૨૮.	શ્રીમતી તારાદેવી લાલચંદજી સિંધવી	કુશાલપુરા
૨૯.	શ્રી થાનચંદ મહેતા ફાઉન્ડેશન હસ્તે, શ્રી નારાયણચંદજી મહેતા	જોધપુર
૩૦.	શ્રીમતી ઉદયકુંવર ધર્મપત્ની શ્રી ઉમ્મેદમલજી સાંડ હસ્તે, શ્રી ગણેશમલજી મોહનલાલજી સાંડ	જોધપુર
૩૧.	શ્રીમતી સોહનકંવર ધર્મપત્ની ડો. સોહનલાલજી સંચેતી તથા સુપુત્ર શ્રી શાન્તિપ્રકાશ, મહાવીરપ્રકાશ, જિનેન્દ્રપ્રકાશ અને નગેન્દ્રપ્રકાશ સંચેતી	જોધપુર
૩૨.	શ્રી જેઠમલજી ચોરડિયા, મહાવીર ડ્રગ હાઉસ	બેંગ્લોર
૩૩.	શ્રી શાન્તિલાલજી નાહર	અમદાવાદ
૩૪.	શ્રી ભીમરાજજી ઝવેરચંદજી	સાંડેરાવ
૩૫.	શ્રી કમળાબેન હીરાલાલજી જીરાવાલા	અમદાવાદ
૩૬.	શ્રી જયંતીભાઈ સુંદરજીભાઈ ગોસલિયા	અમદાવાદ
૩૭.	ડો. શ્રી યોગેન્દ્રભાઈ શાંતિલાલ ભાવસાર	ખંભાત
૩૮.	શ્રી હિમ્મતલાલ શામળદાસ શાહ	અમદાવાદ
૩૯.	શ્રી મોહનલાલજી મુકનચંદજી બાલિયા	અમદાવાદ
૪૦.	શ્રી વિજયરાજજી બાલાબક્સજી બોહરા - સાબરમતી	અમદાવાદ
૪૧.	શ્રી અજયરાજજી કે. મહેતા - એલિસપ્રીજ	અમદાવાદ
૪૨.	શ્રી ચીમનભાઈ ડોસાભાઈ પટેલ હસ્તે, નવનીતભાઈ	અમદાવાદ
૪૩.	શ્રીમતી કાંતાબેન જયંતિલાલ મનસુખલાલ લોખંડવાળા	અમદાવાદ
૪૪.	શ્રી સૌરાષ્ટ્ર સ્થા. જૈન સંઘ (નગરશેઠનો વંડો) હસ્તે ભરતભાઈ શેઠ	અમદાવાદ
૪૫.	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ (નારણપુરા) અમદાવાદ હસ્તે શાંતિભાઈ	અમદાવાદ
૪૬.	શ્રી સાણંદ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ હસ્તે, શ્રી બલદેવભાઈ	અમદાવાદ

૪૭. શ્રી પંજાબ જૈન બ્રાતૃ સભા - ખાર	મુંબઈ
૪૮. શ્રી રતનકુમારજી જૈન, નિત્યાનન્દ સ્ટીલ રોલર મિલ	મુંબઈ
૪૯. શ્રી માણેકલાલજી રતનશી બગડીયા	મુંબઈ
૫૦. શ્રી હરીલાલ જયચંદ દોશી, વિન્ધ વાત્સલ્ય ટ્રસ્ટ	મુંબઈ
૫૧. શ્રી તેજરાજજી રુપરાજજી બમ્બ, ભાદવાવાળા	ઈચલકરંજી (મહારાષ્ટ્ર)
૫૨. શ્રીમતી સુગનીબાઈ મોતીલાલજી બમ્બ હસ્તે, શ્રી ભીમરાજજી બમ્બ પીહવાળા	હૈદરાબાદ
૫૩. શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ, નવરંગપુરા	અમદાવાદ
૫૪. શ્રી નંદુભાઈ મહાસુખભાઈ પટેલ	અમદાવાદ
૫૫. શ્રી ભાઈલાલભાઈ હરિલાલ ગોસલિયા	અમદાવાદ
૫૬. શ્રી ધીરજલાલ ધરમશી મોરબિયા	આબુરોડ
૫૭. શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ (સોલા)	અમદાવાદ
૫૮. શ્રી ધીરેશભાઈ ટી. શાહ	અમદાવાદ
૫૯. શ્રી બંસીભાઈ શીવલાલ કાપડિયા	અમદાવાદ
૬૦. શ્રી ગુલાબચંદજી માંગીલાલજી સુરાણા	સિકન્દ્રાબાદ
૬૧. શ્રી નેમનાથજી જૈન	ઈન્દૌર (મધ્યપ્રદેશ)
૬૨. શ્રી બાબુલાલજી ધનરાજજી મહેતા	સાદડી (મારવાડ)
૬૩. શ્રી હુકમીચંદજી મહેતા (એડવોકેટ)	જોધપુર
૬૪. શ્રી કેશરીમલજી હીરાચંદજી તાતેડ સમદડીવાળે	હુબલી
૬૫. શ્રી આર.ડી. જૈન, જૈન તાર ઉદ્યોગ	દિલ્હી
૬૬. શ્રી દેશરાજજી પૂરણચંદજી જૈન	અમદાવાદ
૬૭. શ્રી રોયલ સિન્ધેટિક્સ પ્રા.લિ. હસ્તે, રમેશભાઈ કોશેલાવવાળા	મુંબઈ
૬૮. શ્રી વિરદીચંદજી કોઠારી	કિશનગઢ
૬૯. શ્રી મદનલાલજી કોઠારી મહામંદિર	જોધપુર
૭૦. શ્રી જંવતરાજજી સોહનલાલજી બાફના	બેંગ્લોર
૭૧. શ્રી ધનરાજજી વિમલકુમારજી રુણવાલ	બેંગ્લોર
૭૨. શ્રી જગજીવનદાસ રતનશી બગડીયા	દામનગર (ગુજરાત)
૭૩. શ્રી સુગાલ એન્ડ દામાણી	નઈ દિલ્હી
૭૪. શ્રી ભીવરાજજી હજારીમલજી સાણેરાવવાળા	કોસમ્બા
૭૫. મે. મરુધર ઈલેક્ટ્રિકલ્સ હસ્તે, શ્રી અક્ષયકુમાર પુષ્પેન્દ્રકુમાર સામસુખા - જોધપુરવાળા	મુંબઈ
૭૬. શ્રી વિજયરાજજી મહેતા	અમદાવાદ

अर्हम्

विषय-सूची

भाग-3

अध्ययन २८ थी ३८

अ.कम.	अध्ययननुं नाम	पृष्ठांक
२८	आश्रव अध्ययन	१३४८ - १४२२
२९	वेद अध्ययन	१४२३ - १४५१
३०	कषाय अध्ययन	१४५२ - १४७२
३१	कर्म अध्ययन	१४७३ - १५५५
३२	वेदना अध्ययन	१५५६ - १५८७
३३	गति अध्ययन	१५८८ - १७१३
३४	नरकगति अध्ययन	१७१४ - १७२१
३५	तिर्य्यगति अध्ययन	१७२२ - १७७०
३६	मनुष्यगति अध्ययन	१७७१ - १८००
३७	देवगति अध्ययन	१८०१ - १८५८
३८	व्युत्क्रांति अध्ययन	१८५९ - २११२

વિષયાનુક્રમણિકા

સૂત્રાંક વિષય પા. નં.

૨૮. આશ્રવ અધ્યયન

	આમુખ :	૧૩૪૮-૧૩૫૧
૧	આશ્રવનાં પાંચ હેતુઓનું પ્રરુપણ.	૧૩૫૨
૨	આશ્રવનાં પાંચ પ્રકાર.	૧૩૫૨
	૧. પ્રાણાતિપાત	૧૩૫૨-૧૩૬૮
૩	પ્રાણવધ પ્રરુપણનો નિર્દેશ.	૧૩૫૨
૪	પ્રાણવધનું સ્વરૂપ.	૧૩૫૨
૫	પ્રાણવધનાં પર્યાયવાચી નામ.	૧૩૫૩
૬	પ્રાણવધ કરનાર.	૧૩૫૩
૭	જલચર જીવોનાં વર્ગ.	૧૩૫૩
૮	સ્થળચર જીવોનાં વર્ગ.	૧૩૫૪
	(ક) ઉરપરિસર્પ જીવોનાં વર્ગ.	૧૩૫૪
	(ખ) ભુજપરિસર્પ જીવોનાં વર્ગ.	૧૩૫૪
૯	ખેચર જીવોનાં વર્ગ.	૧૩૫૪
૧૦	એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધી તિર્યચ જીવોનાં વધનાં કારણ.	૧૩૫૫-૫૬
૧૧	પૃથ્વીકાયિક આદિ જીવોની હિંસાનું કારણ.	૧૩૫૬-૫૭
૧૨	પ્રાણવધકોની મનોવૃત્તિ.	૧૩૫૭-૫૮
૧૩	હિંસકજનોનો પરિચય.	૧૩૫૮-૫૯
૧૪	પ્રાણવધનું ફળ.	૧૩૫૯
૧૫	નરકનો પરિચય.	૧૩૬૦
૧૬	વેદનાઓનું સ્વરૂપ.	૧૩૬૧-૬૪
૧૭	તિર્યચયોનિકોના દુઃખોનું વર્ણન.	૧૩૬૫-૬૭
૧૮	કુમનુષ્યોનાં દુઃખોનું વર્ણન.	૧૩૬૭
૧૯	પ્રાણવધ વર્ણનનો ઉપસંહાર.	૧૩૬૭-૬૮
	૨. મૃષાવાદ	૧૩૬૮-૭૯
૨૦	મૃષાવાદનું સ્વરૂપ.	૧૩૬૮
૨૧	મૃષાવાદનાં પર્યાયવાચી નામ.	૧૩૬૮-૬૯
૨૨	મૃષાવાદી.	૧૩૭૦-૭૧

સૂત્રાંક

વિષય

પા.નં.

૨૩	અસદ્ભાવવાદક મૃષાવાદી.	૧૩૭૧-૭૨
૨૪	રાજ્યવિરુદ્ધ અભ્યાખ્યાનવાદી.	૧૩૭૨-૭૩
૨૫	પરધનાપહારક મૃષાવાદી.	૧૩૭૩
૨૬	પાપનું પરામર્શ આપનાર મૃષાવાદી.	૧૩૭૪-૭૫
૨૭	અવિચારિતભાષી મૃષાવાદી.	૧૩૭૫-૭૭
૨૮	મૃષાવાદનું ફળ.	૧૩૭૭-૭૯
૨૯	મૃષાવાદ વર્ણનનો ઉપસંહાર.	૧૩૭૯
	૩. અદત્તાદાન	૧૩૭૯-૯૯
૩૦	અદત્તાદાનનું સ્વરૂપ.	૧૩૭૯-૮૦
૩૧	અદત્તાદાનનાં પર્યાયવાચી નામ.	૧૩૮૦-૮૧
૩૨	અદત્તાદાની.	૧૩૮૧-૮૨
૩૩	પરધનમાં આસક્ત રાજાઓની પ્રવૃત્તિ.	૧૩૮૨-૮૩
૩૪	યુદ્ધક્ષેત્રની બિભત્સતા.	૧૩૮૩-૮૫
૩૫	સામુદ્રિક તસ્કર.	૧૩૮૫-૮૬
૩૬	ગ્રામાદિજનોનાં અપહારકોની ચર્ચા.	૧૩૮૬-૮૮
૩૭	અદત્તાદાનનાં દુષ્પરિણામ.	૧૩૮૮-૯૦
૩૮	તસ્કરોની દંડવિધિ.	૧૩૯૦-૯૩
૩૯	તસ્કરોની દુર્ગતિ પરંપરા.	૧૩૯૪
૪૦	સંસાર સાગરનું સ્વરૂપ.	૧૩૯૪-૯૮
૪૧	અદત્તાદાનનું ફળ.	૧૩૯૮-૯૯
૪૨	અદત્તાદાનનો ઉપસંહાર.	૧૩૯૯
	૪. અબ્રહ્મચર્ય	૧૩૯૯-૧૪૧૬
૪૩	અબ્રહ્મચર્યનું સ્વરૂપ.	૧૩૯૯
૪૪	અબ્રહ્મચર્યનાં પર્યાયવાચી નામ.	૧૪૦૦
૪૫	અબ્રહ્મચર્યનું સેવન કરનાર દેવ, મનુષ્ય અને તિર્થંચ.	૧૪૦૦-૧૪૦૧
૪૬	ચકવર્તીની ભોગાભિલાષા.	૧૪૦૧-૧૪૦૩
૪૭	બળદેવ-વાસુદેવોની ભોગ-ગૃહ્ણિ.	૧૪૦૩-૧૪૦૭
૪૮	માંડલિક રાજાઓની ભોગાસક્તિ.	૧૪૦૭
૪૯	અકર્મભૂમિનાં સ્ત્રી-પુરુષોની ભોગાસક્તિ.	૧૪૦૭-૧૪૧૪
૫૦	મૈથુન સંજ્ઞામાં ગ્રસ્તજીવોની દુર્ગતિ.	૧૪૧૪-૧૫
૫૧	અબ્રહ્મચર્યનું ફળ.	૧૪૧૫-૧૬
૫૨	અબ્રહ્મનો ઉપસંહાર.	૧૪૧૬
૫૩	ઉદાહરણ સહિત મૈથુન સેવનનાં અસંયમનું પ્રરુપણ.	૧૪૧૬

સૂત્રાંક

વિષય

પા.નં.

સૂત્રાંક	વિષય	પા.નં.
	૫. પરિગ્રહ	૧૪૧૬-૧૪૨૨
૫૪	પરિગ્રહનું સ્વરૂપ.	૧૪૧૬-૧૭
૫૫	પરિગ્રહને વૃક્ષની ઉપમા.	૧૪૧૭-૧૮
૫૬	પરિગ્રહનાં પર્યાયવાચી નામ.	૧૪૧૮
૫૭	લોભગ્રસ્ત દેવ-મનુષ્ય.	૧૪૧૮-૨૦
૫૮	પરિગ્રહ માટે પ્રયત્ન.	૧૪૨૧
૫૯	પરિગ્રહનું ફળ.	૧૪૨૨
૬૦	પરિગ્રહનો ઉપસંહાર.	૧૪૨૨
૬૧	આગ્રવ અધ્યયનનો ઉપસંહાર.	૧૪૨૨

● ૨૯. વેદ અધ્યયન ●

	આમુખ :	૧૪૨૩-૨૪
૧	વેદનાં ત્રણ ભેદ.	૧૪૨૫
૨	વેદનું સ્વરૂપ.	૧૪૨૫
૩	ચોવીસ દંડકોમાં વેદ બંધનું પ્રરૂપણ.	૧૪૨૫
૪	વેદકરણનાં ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરૂપણ.	૧૪૨૫-૨૬
૫	ચોવીસ દંડકોમાં વેદનું પ્રરૂપણ.	૧૪૨૬
૬	ચાર ગતિઓમાં વેદનું પ્રરૂપણ.	૧૪૨૬-૨૮
૭	એક સમયમાં એક વેદ-વેદનનું પ્રરૂપણ.	૧૪૨૮-૨૯
૮	સવેદક-અવેદક જીવોની કાયસ્થિતિ.	૧૪૩૦-૩૧
૯	સ્ત્રી-પુરૂષ-નપુંસકોની કાયસ્થિતિનું પ્રરૂપણ.	૧૪૩૧-૩૬
૧૦	સવેદક-અવેદક જીવોનાં અંતરકાળનું પ્રરૂપણ.	૧૪૩૬-૩૯
૧૧	સવેદક-અવેદક જીવોનાં અલ્પ બહુત્વ.	૧૪૩૯
૧૨	સ્ત્રીઓનો અલ્પ બહુત્વ.	૧૪૩૯-૪૧
૧૩	પુરૂષોનો અલ્પ બહુત્વ.	૧૪૪૧-૪૩
૧૪	નપુંસકોનો અલ્પ બહુત્વ.	૧૪૪૩-૪૬
૧૫	સ્ત્રી-પુરૂષ-નપુંસકોનો અલ્પ બહુત્વ.	૧૪૪૬-૫૫
	મૈથુન પરિચારણા અને સંવાસનું પ્રરૂપણ.	૧૪૫૫
૧૬	મૈથુનનાં ભેદોનું પ્રરૂપણ.	૧૪૫૫
૧૭	દેવોમાં મૈથુન પ્રવૃત્તિની પરૂપણા.	૧૪૫૬-૫૯
૧૮	પરિચારક દેવોનો અલ્પ બહુત્વ.	૧૪૫૯
૧૯	વિવિધ પ્રકારની પરિચારણા.	૧૪૬૦
૨૦	સંવાસનાં વિવિધ રૂપ.	૧૪૬૦-૬૧
૨૧	કામનાં ચતુર્વિધત્વનું પરૂપણ.	૧૪૬૧

30. કષાય અધ્યયન

	આમુખ :	૧૪૬૨
૧	કષાયોનાં ભેદ-પ્રભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ.	૧૪૬૩-૬૪
૨	દષ્ટાંતો દ્વારા કષાયોનાં સ્વરૂપનું પ્રરુપણ.	૧૪૬૪
	(ક) રેખાનાં ચાર પ્રકાર (ક્રોધ).	૧૪૬૪
	(ખ) સ્તંભનાં ચાર પ્રકાર (માન).	૧૪૬૪-૬૫
	(ગ) વક્રપદાર્થનાં ચાર પ્રકાર (માયા).	૧૪૬૫
	(ઘ) વસ્ત્રનાં ચાર પ્રકાર (લોભ).	૧૪૬૫-૬૬
	(ચ) જલનાં ચાર પ્રકાર (પરિણામ).	૧૪૬૬
	(છ) આવર્ત ફેરવવાનાં ચાર પ્રકાર.	૧૪૬૬-૬૭
૩	કષાયોત્પત્તિનું પ્રરુપણ.	૧૪૬૭-૬૮
૪	કષાયકરણનાં ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ.	૧૪૬૮-૬૯
૫	કષાય નિર્વૃત્તિનાં ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ.	૧૪૬૯
૬	કષાય પ્રતિષ્ઠાનનું પ્રરુપણ.	૧૪૬૯
૭	ચાર ગતિઓમાં કષાયોનું પ્રરુપણ.	૧૪૬૯-૭૧
૮	સકષાય-અકષાય જીવોની કાયસ્થિતિ.	૧૪૭૧-૭૨
૯	સકષાય-અકષાય જીવોનાં અંતરકાળનું પ્રરુપણ.	૧૪૭૨
૧૦	સકષાય-અકષાય જીવોનો અલ્પબહુત્વ.	૧૪૭૨

31. કર્મ અધ્યયન

	આમુખ :	૧૪૭૩-૭૯
૧	કર્મ અધ્યયનની ઉત્થાનિકા.	૧૪૮૦
૨	અધ્યયનનાં અર્થાધિકાર.	૧૪૮૦
૩	કર્મોનાં પ્રકાર.	૧૪૮૦
૪	શુભાશુભ કર્મ વિપાક ચૌભંગી.	૧૪૮૦-૮૧
૫	કર્મોનું અગુરુલઘુત્વ પ્રરુપણ.	૧૪૮૧
૬	જીવોનાં વિભક્તિભાવ પરિણામનાં હેતુનું પ્રરુપણ.	૧૪૮૧
૭	કર્મ પ્રકૃતિઓનાં મૂળભેદ.	૧૪૮૧-૮૨
૮	ચોવીસ દંડકોમાં આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનું પ્રરુપણ.	૧૪૮૨
૯	આઠ કર્મોનું પરસ્પર સહભાવ.	૧૪૮૨-૮૫
૧૦	મોહનીય કર્મનાં બાવન નામ.	૧૪૮૫
૧૧	મોહનીય કર્મનાં ત્રીસ બંધ સ્થાન.	૧૪૮૬-૮૯

સૂત્રાંક

વિષય

પા.નં.

૧૨	જીવ અને ચોવીસ દંડકોમાં આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનો કયા પ્રકારથી બંધ થાય છે.	૧૪૮૯-૯૦
૧૩	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કર્કશ-અકર્કશ કર્મ બંધનાં હેતુ.	૧૪૯૦
૧૪	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં સાતા-અસાતા વેદનીય કર્મ બંધનાં હેતુ.	૧૪૯૧
૧૫	દુર્લભ-સુલભ બોધિવાણા કર્મ બંધનાં હેતુનું પ્રરુપણ.	૧૪૯૧-૯૨
૧૬	ભાવી કલ્યાણકારી કર્મ બંધનાં હેતુઓનું પ્રરુપણ.	૧૪૯૨
૧૭	તીર્થકર નામકર્મનાં બંધ હેતુઓનું પ્રરુપણ.	૧૪૯૨-૯૩
૧૮	અસત્ય આરોપથી થનાર કર્મ બંધનું પ્રરુપણ.	૧૪૯૩
૧૯	કર્મનિવૃત્તિનાં ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ.	૧૪૯૩
૨૦	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં ચૈતન્યકૃત કર્મોનું પ્રરુપણ.	૧૪૯૩-૯૪
૨૧	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આઠ કર્મોનાં ચયાદિનું પ્રરુપણ.	૧૪૯૪-૯૫
૨૨	ચોવીસ દંડકોમાં ચલિત-અચલિત કર્મોનાં બંધાદિનું પ્રરુપણ.	૧૪૯૫
૨૩	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કોધાદિ ચાર સ્થાનો દ્વારા આઠ કર્મોનું ચયાદિ પ્રરુપણ.	૧૪૯૫-૯૭
૨૪	મૂળ કર્મોની ઉત્તર પ્રકૃતિઓ.	૧૪૯૭-૧૫૦૩
૨૫	સંયુક્ત કર્મોની ઉત્તર પ્રકૃતિઓ.	૧૫૦૩-૦૪
૨૬	નિવૃત્તિબાદરાદિમાં મોહનીય કર્માશોની સત્તાનું પ્રરુપણ.	૧૫૦૪-૦૫
૨૭	અપર્યાપ્ત વિકલેન્દ્રિયોમાં બંધનારી નામકર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિઓ.	૧૫૦૫-૦૬
૨૮	દેવ અને નૈરયિકોની અપેક્ષાએ બંધનારી નામકર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિઓ.	૧૫૦૬-૦૭
૨૯	ચાર કર્મ પ્રકૃતિઓમાં પરીષહોનું સમવતાર.	૧૫૦૭-૦૮
૩૦	આઠ-સાત-છ એક વિધ બંધક અને અબંધકમાં પરીષહમ્ જયતિ શાસનમ્	૧૫૦૮-૦૯
૩૧	જીવો દ્વારા દ્વિસ્થાનિકાદિ નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનું પાપકર્મનાં રુપમાં ચયાદિનું પ્રરુપણ.	૧૫૦૯-૧૫૧૨
૩૨	અસંયતાદિ જીવનાં પાપકર્મ બંધનું પ્રરુપણ.	૧૫૧૨
૩૩	પાપકર્મોનાં ઉદીરણાદિનાં નિમિત્તોનું પ્રરુપણ.	૧૫૧૨
૩૪	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કૃત પાપકર્મોનું નાનાત્વ.	૧૫૧૨-૧૩
૩૫	ચોવીસ દંડકોમાં કૃત કર્મોની સુખ-દુઃખરુપતા.	૧૫૧૩
૩૬	જીવોમાં અગિયાર સ્થાનો દ્વારા પાપકર્મ બંધનાં ભંગ.	૧૫૧૪-૧૮
	૧. જીવની અપેક્ષાએ.	૧૫૧૪
	૨. સલેશી-અલેશીની અપેક્ષાએ.	૧૫૧૪-૧૫
	૩. કૃષ્ણ-શુક્લપાક્ષિકની અપેક્ષાએ.	૧૫૧૫
	૪. સમ્યગ્દષ્ટિ આદિની અપેક્ષાએ.	૧૫૧૫
	૫. જ્ઞાનીની અપેક્ષાએ.	૧૫૧૫
	૬. અજ્ઞાનીની અપેક્ષાએ.	૧૫૧૫
	૭. આહાર સંજોપયુક્તાદિની અપેક્ષાએ.	૧૫૧૬
	૮. સવેદક-અવેદકની અપેક્ષાએ.	૧૫૧૬

	૯. સકષાયી-અકષાયીની અપેક્ષાએ.	૧૫૧૬
	૧૦. સયોગી-અયોગીની અપેક્ષાએ.	૧૫૧૬
	૧૧. સાકાર-અનાકારોપયુક્તની અપેક્ષાએ.	૧૫૧૬
૩૭	ચોવીસ દંડકોમાં અગિયાર સ્થાનો દ્વારા પાપકર્મ બંધનાં ભંગ.	૧૫૧૭-૧૮
૩૮	ચોવીસ દંડકોમાં અનન્તરોપપન્નક પાપકર્મ બંધનાં ભંગ.	૧૫૧૮-૧૯
૩૯	ચોવીસ દંડકોમાં અચરિમોનાં પાપકર્મ બંધનાં ભંગ.	૧૫૧૯-૨૦
૪૦	ચોવીસ દંડકોમાં અગિયાર સ્થાનો દ્વારા આઠ કર્મોનો બંધ ભંગ.	૧૫૨૦-૨૫
૪૧	અનન્તરોપપન્નક ચોવીસ દંડકોમાં આઠ કર્મોનો બંધ ભંગ.	૧૫૨૫-૨૬
૪૨	ચોવીસ દંડકોમાં અચરિમોનાં આઠ કર્મોનો બંધ ભંગ.	૧૫૨૬-૨૭
૪૩	પરંપરોપપન્નક ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્માદિનો બંધ ભંગ.	૧૫૨૮
૪૪	અનન્તરાવગાઢ ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્માદિનો બંધ ભંગ.	૧૫૨૮
૪૫	પરંપરાવગાઢ ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્માદિનો બંધ ભંગ.	૧૫૨૮
૪૬	અનન્તરાહારક ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્માદિનો બંધ ભંગ.	૧૫૨૯
૪૭	પરંપરાહારક ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્માદિનો બંધ ભંગ.	૧૫૨૯
૪૮	અનન્તર પર્યાપ્તક ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્માદિનો બંધ ભંગ.	૧૫૨૯
૪૯	પરંપર પર્યાપ્તક ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્માદિનો બંધ ભંગ.	૧૫૨૯
૫૦	ચોવીસ દંડકોમાં ચરિમોનાં પાપકર્માદિનો બંધ ભંગ.	૧૫૨૯-૩૦
૫૧	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્મ અને અષ્ટકર્મોથી કરેલ આદિ ભંગ.	૧૫૩૦
૫૨	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્મ અને અષ્ટકર્મોનું સમર્જન-સમાચરણ.	૧૫૩૦-૩૧
૫૩	અનન્તરોપપન્નકાદિ ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્મ અને અષ્ટકર્મોનું સમર્જન-સમાચરણ.	૧૫૩૧-૩૨
૫૪	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્મ અને અષ્ટકર્મોનું સમ-વિષમ પ્રવર્તન-સમાપન.	૧૫૩૨-૩૪
૫૫	અનન્તરોપપન્નક આદિ ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્મ અને અષ્ટકર્મોનું સમ-વિષમ પ્રવર્તન-સમાપન.	૧૫૩૪-૩૬
૫૬	ચોવીસ દંડકોમાં બંધાયેલ પાપકર્મોનાં વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૩૬
	બંધનાં ભેદ-પ્રભેદ	૧૫૩૭-૧૬૧૬
૫૭	સામાન્યતઃ બંધનાં ભેદ.	૧૫૩૭
૫૮	ઈર્ષ્યાપથિક અને સાંપરાયિકની અપેક્ષાએ બંધનાં ભેદ.	૧૫૩૭
૫૯	વિવિધ અપેક્ષાથી વિસ્તૃત ઈર્ષ્યાપથિક બંધ સ્વામિત્વ.	૧૫૩૭-૪૦
૬૦	ઈર્ષ્યાપથિક બંધની અપેક્ષાએ સાદિ-સર્પથવસિતાદિ અને દેશ સર્વાદિ બંધ પ્રરુપણ.	૧૫૪૧
૬૧	વિવિધ અપેક્ષાથી વિસ્તૃત સાંપરાયિક બંધ સ્વામિત્વ.	૧૫૪૧-૪૨
૬૨	સાંપરાયિક બંધની અપેક્ષાએ સાદિ-સર્પથવસિતાદિ અને દેશ સર્વાદિ બંધ પ્રરુપણ.	૧૫૪૨
૬૩	દ્રવ્ય-ભાવ બંધરુપ બંધનાં બે ભેદ.	૧૫૪૩
૬૪	ચોવીસ દંડકોમાં ભાવબંધનું પ્રરુપણ.	૧૫૪૩
૬૫	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં અષ્ટકર્મોનું ભાવબંધનું પ્રરુપણ.	૧૫૪૩-૪૪

૬૬	ત્રિવિધ બંધ ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ.	૧૫૪૪
૬૭	અષ્ટ કર્મોનાં ત્રિવિધ બંધ ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ.	૧૫૪૪
૬૮	ઉદય પ્રાપ્ત જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મોનાં ત્રિવિધ બંધ ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ.	૧૫૪૪-૪૫
૬૯	ચોવીસ દંડકોમાં દર્શન-ચારિત્ર મોહનીયકર્મની બંધની પ્રરુપણ.	૧૫૪૫
૭૦	ઈન્દ્રિયવશાર્ત જીવોનાં કર્મબંધાદિનું પ્રરુપણ.	૧૫૪૫-૪૬
૭૧	ક્રોધાદિ કષાયવશાર્ત જીવોનાં કર્મબંધ આદિનું પ્રરુપણ.	૧૫૪૬
૭૨	પ્રકૃતિ બંધ આદિ ચાર પ્રકારનાં બંધભેદ.	૧૫૪૬
૭૩	કર્મોનાં ઉપક્રમાદિ બંધ ભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૫૪૬-૪૭
૭૪	અપધ્વંસનાં ભેદ અને તેનાથી કર્મબંધનું પ્રરુપણ.	૧૫૪૭-૪૮
૭૫	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મ બાંધતા કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ.	૧૫૪૮-૫૨
૭૬	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં હાસ્ય અને ઉત્સુકતાવાળોની કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ.	૧૫૫૨-૫૩
૭૭	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં નિદ્રા અને પ્રયલાવાળાની કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ.	૧૫૫૩
૭૮	સૂક્ષ્મ સંપરાય જીવ સ્થાનમાં બંધનારી કર્મ પ્રકૃતિઓ.	૧૫૫૪
૭૯	વિવિધ બંધકોની અપેક્ષાએ અષ્ટ કર્મપ્રકૃતિઓનાં બંધનું પ્રરુપણ.	૧૫૫૪-૫૯
૮૦	પાપસ્થાન વિરત જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કર્મપ્રકૃતિ બંધ.	૧૫૫૯-૬૨
૮૧	જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મોનું વેદન કરતા થકા જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કર્મબંધનું પ્રરુપણ.	૧૫૬૨-૬૫
૮૨	મોહનીય કર્મનાં વેદક જીવનાં કર્મબંધનું પ્રરુપણ.	૧૫૬૫-૬૬
૮૩	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનાં બંધસ્થાનોનું પ્રરુપણ.	૧૫૬૬
૮૪	ઉત્પત્તિની અપેક્ષાએ એકેન્દ્રિયોમાં કર્મબંધનું પ્રરુપણ.	૧૫૬૬-૬૮
૮૫	ઉત્પત્તિની અપેક્ષાએ અન્નતરોપપન્નક એકેન્દ્રિયોમાં કર્મબંધનું પ્રરુપણ.	૧૫૬૮-૬૯
૮૬	ઉત્પત્તિની અપેક્ષાએ પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિયોમાં કર્મબંધનું પ્રરુપણ.	૧૫૬૯-૭૦
૮૭	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કેટલી કર્મપ્રકૃતિનાં વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૭૦
૮૮	જ્ઞાનાવરણીય આદિનો બંધ કરતા જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કર્મ વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૭૦-૭૧
૮૯	જ્ઞાનાવરણીય આદિનું વેદન કરતા જીવ ચોવીસ દંડકોમાં કર્મવેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૭૧-૭૨
૯૦	અર્હતનાં કર્મવેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૭૨
૯૧	એકેન્દ્રિય જીવોમાં કર્મપ્રકૃતિઓનાં સ્વામીત્વ, બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૭૨-૭૪
૯૨	અનન્તરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવોમાં કર્મપ્રકૃતિઓનાં સ્વામીત્વ, બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૭૪
૯૩	પરંપરોપપન્નકાદિ એકેન્દ્રિય જીવોમાં કર્મપ્રકૃતિઓનાં સ્વામીત્વ, બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૭૪-૭૫
૯૪	લેશ્યાની અપેક્ષાએ એકેન્દ્રિયોમાં સ્વામીત્વ, બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૭૫-૭૭
૯૫	સ્થાનની અપેક્ષાએ એકેન્દ્રિયોમાં કર્મપ્રકૃતિઓનું સ્વામીત્વ, બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૭૭-૭૮
૯૬	સ્થાનની અપેક્ષાએ અનન્તરોપપન્નક એકેન્દ્રિયોમાં કર્મપ્રકૃતિઓનું સ્વામીત્વ, બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૭૮
૯૭	સ્થાનની અપેક્ષાએ પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિયોમાં કર્મપ્રકૃતિઓનું સ્વામીત્વ, બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૭૮
૯૮	શેષ આઠ ઉદૈશકોમાં કર્મપ્રકૃતિઓનાં સ્વામીત્વ, બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૭૮-૭૯

૯૯	સ્થાન અને ઉત્પત્તિની અપેક્ષાએ સલેશી એકેન્દ્રિયોમાં કર્મ પ્રકૃતિઓનાં સ્વામીત્વ, બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૫૭૯-૮૦
૧૦૦	કાંક્ષામોહનીય કર્મનાં બંધ હેતુઓનું પ્રરુપણ.	૧૫૮૦
૧૦૧	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કાંક્ષામોહનીય કર્મનું કૃત આદિ ત્રિકાળત્વનું નિરુપણ.	૧૫૮૦-૮૧
૧૦૨	કાંક્ષામોહનીય કર્મનું ઉદ્દીરણા અને ઉપશમન.	૧૫૮૨-૮૩
૧૦૩	કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન અને નિર્જરણ.	૧૫૮૩
૧૦૪	ચોવીસ દંડકોમાં કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન અને નિર્જરણ.	૧૫૮૪
૧૦૫	કાંક્ષામોહનીય કર્મ વેદનનાં કારણ.	૧૫૮૪
૧૦૬	નિર્મથોની અપેક્ષાએ કાંક્ષામોહનીય કર્મનાં વેદનનો વિચાર.	૧૫૮૫
૧૦૭	ચાર પ્રકારની આયુનાં બંધ હેતુઓનું પ્રરુપણ.	૧૫૮૫-૮૬
૧૦૮	કોની કંઈ-આયુનો સ્વામીત્વ.	૧૫૮૬-૮૭
૧૦૯	પૂર્ણાયુનાં પાલન અને સંવર્તનનું સ્વામીત્વ.	૧૫૮૭
૧૧૦	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આયુ કર્મનું કાર્ય.	૧૫૮૭
૧૧૧	યોનિ સાપેક્ષ આયુ બંધનું પ્રરુપણ.	૧૫૮૭-૮૮
૧૧૨	અલ્પાયુ - દીર્ઘાયુ શુભાશુભ દીર્ઘાયુનાં કર્મબંધ હેતુઓનું પ્રરુપણ.	૧૫૮૮-૮૯
૧૧૩	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આયુ બંધનું કાળ પ્રરુપણ.	૧૮૮૯-૧૫૯૦
૧૧૪	આયુ પરિણામનાં ભેદ.	૧૫૯૦
૧૧૫	આયુનાં જાતિનામ નિધતાદિનાં છ બંધ પ્રકાર.	૧૫૯૦
૧૧૬	ચોવીસ દંડકોમાં આયુબંધનાં ભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૫૯૦-૯૧
૧૧૭	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં જાતિનામ નિધતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૫૯૧-૯૩
૧૧૮	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આયુ બંધનું આકર્ષ.	૧૫૯૩
૧૧૯	આકર્ષોમાં આયુ બંધકોનો અલ્પબહુત્વ.	૧૫૯૩-૯૪
૧૨૦	આયુ કર્મનાં બંધક-અબંધક આદિ જીવોનાં અલ્પબહુત્વનું પ્રરુપણ.	૧૫૯૪-૯૫
૧૨૧	ચોવીસ દંડકોમાં પરભવની આયુ બંધકાળનું પ્રરુપણ.	૧૫૯૫-૯૬
૧૨૨	એક સમયમાં બે આયુ બંધનો નિષેધ.	૧૫૯૬-૯૭
૧૨૩	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આભોગ-અનાભોગ નિર્વર્તિત આયુની પ્રરુપણા.	૧૫૯૭-૯૮
૧૨૪	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં સોપકમ-નિરૂપકમ આયુનું પ્રરુપણ.	૧૫૯૮
૧૨૫	અસંજી આયુનાં ભેદ અને બંધ સ્વામીત્વ.	૧૫૯૮-૯૯
૧૨૬	અસંજી આયુનો અલ્પબહુત્વ.	૧૫૯૯
૧૨૭	એકાંતબાળ, પંડિત અને બાળપંડિત મનુષ્યોનાં આયુબંધનું પ્રરુપણ.	૧૫૯૯-૧૬૦૨
૧૨૮	ક્રિયાવાદી આદિ ચારેય સમવસરણગત જીવોમાં અગિયાર સ્થાનો દ્વારા આયુ બંધનું પ્રરુપણ.	૧૬૦૨-૦૫
૧૨૯	ક્રિયાવાદી આદિચારેય સમવસરણગત ચોવીસ દંડકોમાં અગિયાર સ્થાનો દ્વારા આયુ બંધની પ્રરુપણા.	૧૬૦૫-૦૮
૧૩૦	ચતુર્વિધ સમવસરણોમાં અનન્તરોપપન્નકોની અપેક્ષાએ આયુ બંધ નિષેધનું પ્રરુપણ.	૧૬૦૮-૦૯
૧૩૧	પરંપરોપપન્નકની અપેક્ષાએ ચોવીસ દંડકોમાં આયુ બંધનું પ્રરુપણ.	૧૬૦૯-૧૦

૧૩૨	અનન્તરોપપન્નકાદિ ચોવીસ દંડકોમાં આયુ બંધનાં વિધિ નિષેધનું પ્રરુપણ.	૧૬૧૦
૧૩૩	અનન્તરનિર્ગતાદિ ચોવીસ દંડકોમાં આયુ બંધનાં વિધિ-નિષેધનું પ્રરુપણ.	૧૬૧૦-૧૧
૧૩૪	અનન્તર ખેદોપપન્નક આદિ ચોવીસ દંડકોમાં આયુ બંધનાં વિધિ-નિષેધનું પ્રરુપણ.	૧૬૧૧
૧૩૫	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં એક-અનેકની અપેક્ષાએ સ્વયંકૃત આયુ વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૬૧૧-૧૨
૧૩૬	દેવનાં ચ્યવન પછી ભવાયુનું પ્રતિસંવેદન.	૧૬૧૨
૧૩૭	ચોવીસ દંડકોમાં આગામી ભવાયુની સંવેદનાદિનું અપેક્ષાએ તેનું પ્રરુપણ.	૧૬૧૨-૧૩
૧૩૮	એક સમયમાં ઈહલોક-પરભવ આયુ વેદનનો નિષેધ.	૧૬૧૩-૧૫
૧૩૯	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આયુનાં વેદનનું પરુપણ.	૧૬૧૫
૧૪૦	મનુષ્યોમાં યથાયુ મધ્યમ આયુનાં પાલનનું સ્વામીત્વ.	૧૬૧૫
૧૪૧	અલ્પ-બહુ આયુની અપેક્ષાએ તેઉકાય જીવોની સમ સંખ્યાનું પ્રરુપણ.	૧૬૧૫
૧૪૨	શતાયુની દસ દશાઓનું પ્રરુપણ.	૧૬૧૫
૧૪૩	આયુ ક્ષયનાં કારણ.	૧૬૧૬
	સ્થિતિ	૧૬૧૬-૧૬૪૩
૧૪૪	મૂળ કર્મપ્રકૃતિઓની જીવન્યોત્કૃષ્ટ બંધ સ્થિતિ આદિનું પ્રરુપણ.	૧૬૧૬-૧૭
૧૪૫	ઉત્તર કર્મપ્રકૃતિઓની જીવન્ય-ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અને અભાધાનું પ્રરુપણ.	૧૬૧૭-૩૨
૧૪૬	આઠ કર્મોની જીવન્ય સ્થિતિ બંધકોનું પ્રરુપણ.	૧૬૩૨
૧૪૭	આઠ કર્મોની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ બંધકોનું પ્રરુપણ.	૧૬૩૩-૩૪
૧૪૮	એકેન્દ્રિય જીવોમાં આઠ કર્મપ્રકૃતિઓની સ્થિતિ બંધનું પ્રરુપણ.	૧૬૩૪-૩૭
૧૪૯	બેઠેન્દ્રિયો જીવોનાં આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિ બંધનું પ્રરુપણ.	૧૬૩૭-૩૮
૧૫૦	ત્રેઠેન્દ્રિય જીવોમાં આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિ બંધનું પ્રરુપણ.	૧૬૩૮
૧૫૧	ચઉરેન્દ્રિય જીવોમાં આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિ બંધનું પ્રરુપણ.	૧૬૩૮-૩૯
૧૫૨	અસંજી પંચેન્દ્રિય જીવોમાં આઠ કર્મપ્રકૃતિઓની સ્થિતિ બંધનું પ્રરુપણ.	૧૬૩૯-૪૧
૧૫૩	સંજી પંચેન્દ્રિયોમાં આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિ બંધનું પ્રરુપણ.	૧૬૪૧-૪૩
૧૫૪	સામાન્યથી કર્મ વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૬૪૩
૧૫૫	કર્માનુભાવથી જીવનાં કુરુપત્વ-સુરુપત્વ આદિનું પ્રરુપણ.	૧૬૪૩
૧૫૬	આઠ કર્મોનો અનુભાવ.	૧૬૪૩-૪૯
૧૫૭	ઉદીર્ણ-ઉપશાંત મોહનીય કર્મવાળા જીવનાં ઉપસ્થાપનાદિનું પ્રરુપણ.	૧૬૪૯-૫૦
૧૫૮	ક્ષીણમોહીનાં કર્મ પ્રકૃતિઓનાં વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૬૫૦
૧૫૯	ક્ષીણ મોહીનાં કર્મક્ષયનું પ્રરુપણ.	૧૬૫૦
૧૬૦	પ્રથમ સમય જિન ભગવન્તનાં કર્મક્ષયનું પ્રરુપણ.	૧૬૫૦
૧૬૧	પ્રથમ સમય સિદ્ધનાં કર્મક્ષયનું પ્રરુપણ.	૧૬૫૦
૧૬૨	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનાં અવિભાગ-પરિચ્છેદ અને આવેષ્ટન-પરિવેષ્ટન.	૧૬૫૦-૫૧
૧૬૩	કર્મોનાં પ્રદેશાગ્ર-પરિમાણનું પ્રરુપણ.	૧૬૫૨

સૂત્રાંક

વિષય

પા.નં.

૧૬૪	આઠ કર્મોનાં વર્ણાદિનું પ્રરુપણ.	૧૬૫૨
૧૬૫	વસ્ત્રમાં પુદ્ગલોપચયનાં દષ્ટાંત દ્વારા જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કર્મોપચયનું પ્રરુપણ.	૧૬૫૨-૫૩
૧૬૬	કર્મોપચયની સાદિ સાન્તતા આદિનું પ્રરુપણ.	૧૬૫૩-૫૪
૧૬૭	ચોવીસ દંડકોમાં મહાકર્મ અલ્પકર્મત્વ આદિનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૬૫૪-૫૫
૧૬૮	તુમ્બડાનાં દષ્ટાંતથી જીવોનાં ગુરુત્વ લઘુત્વનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૬૫૫-૫૬
૧૬૯	ચરમાચરમની અપેક્ષાએ જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં મહાકર્મત્વાદિનું પ્રરુપણ.	૧૬૫૬-૫૭
૧૭૦	અલ્પ મહાકર્મદિ યુક્ત જીવનાં બંધાદિ પુદ્ગલોનું પરિણમન.	૧૬૫૭-૫૮
૧૭૧	કર્મ પુદ્ગલોનાં કાળ પક્ષનું પ્રરુપણ.	૧૬૫૮-૬૦
૧૭૨	કર્મરજનાં ગ્રહણ અને ત્યાગનાં હેતુઓનું પ્રરુપણ.	૧૬૬૦
૧૭૩	દેવો દ્વારા અનન્ત કર્મશોનોનાં ક્ષયકાળનું પ્રરુપણ.	૧૬૬૧-૬૨
૧૭૪	કર્મ વિશોધીની અપેક્ષાએ ચૌદ જીવ સ્થાનો (ગુણસ્થાનો)નાં નામ.	૧૬૬૨-૬૩
૧૭૫	કર્મનું વેદન કર્યા વગર મોક્ષ નથી.	૧૬૬૩
૧૭૬	વ્યવદાનનાં ફળનું પ્રરુપણ.	૧૬૬૪
૧૭૭	અકર્મ જીવની ઉર્ધ્વગતિ થવાનાં હેતુઓનું પ્રરુપણ.	૧૬૬૪-૬૫

૩૨. વેદના અધ્યયન

આમુખ :

૧	સામાન્ય વેદના.	૧૬૬૬-૬૭
૨	વેદના અધ્યયનનાં અર્થાધિકાર.	૧૬૬૮
૩	સાત દ્વારો અને ચોવીસ દંડકોમાં વેદનાનું પ્રરુપણ.	૧૬૬૮-૭૨
૪	કરણનાં ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં તેનું પ્રરુપણ.	૧૬૭૨-૭૪
૫	ચોવીસ દંડકોમાં દુઃખની સ્પર્શના આદિનું પ્રરુપણ.	૧૬૭૪-૭૫
૬	એવંભૂત- અનેવભૂત વેદનાનું પ્રરુપણ.	૧૬૭૫-૭૬
૭	એકેન્દ્રિય જીવોમાં વેદનાનુભવનું પ્રરુપણ.	૧૬૭૬
૮	નૈરયિકોની દસ પ્રકારની વેદનાઓ.	૧૬૭૬
૯	નૈરયિકોની ઉષ્ણ-શીત વેદનાનું પ્રરુપણ.	૧૬૭૭-૭૯
૧૦	નૈરયિકોની ભૂખ-તરસની વેદનાનું પ્રરુપણ.	૧૬૮૦
૧૧	નૈરયિકોને નરકપાળો દ્વારા દત્ત વેદનાઓનું પ્રરુપણ.	૧૬૮૦-૮૨
૧૨	અસંજી જીવોનાં અકામનિકરણ વેદનાનું પ્રરુપણ.	૧૬૮૨-૮૩
૧૩	સમર્થનાં દ્વારા અકામ- પ્રકામ વેદનાનું વેદન.	૧૬૮૩-૮૪
૧૪	વિવિધ ભાવ પરિણત જીવનું એક ભાવાદિ રુપ પરિણમન.	૧૬૮૪
૧૫	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં સ્વયંકૃત દુઃખ વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૬૮૪-૮૫
૧૬	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આત્મકૃત દુઃખનાં વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૬૮૫

સૂત્રાંક

વિષય

પા.નં.

૧૭	સાતા-અસાતાનાં છ-છ ભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૬૮૫-૮૬
૧૮	સુખનાં દસ પ્રકારોનું પ્રરુપણ.	૧૬૮૬
૧૯	વિમાત્રાથી સુખ - દુઃખ વેદનાનું પ્રરુપણ.	૧૬૮૬-૮૭
૨૦	સર્વ જીવોનાં સુખ દુઃખને અણુમાત્ર પણ દેખાડવામાં અસામર્થ્ય પ્રરુપણ.	૧૬૮૭-૮૮
૨૧	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં જરા-શોક વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૬૮૮-૮૯
૨૨	સંકલેશ-અસંકલેશનાં દસ પ્રકારોનું પ્રરુપણ.	૧૬૮૯
૨૩	અલ્પ મહાવેદના અને નિર્જરાનો સ્વામીત્વ.	૧૬૯૦
૨૪	વેદના અને નિર્જરામાં ભિન્નતા અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ.	૧૬૯૦-૯૧
૨૫	વેદના અને નિર્જરાનાં સમયોમાં પૃથક્ત્વ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ.	૧૬૯૧-૯૨
૨૬	ત્રિકાળની અપેક્ષાએ વેદના અને નિર્જરામાં અંતર અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ.	૧૬૯૨-૯૩
૨૭	વિવિધ દષ્ટાંતો દ્વારા મહાવેદના અને મહાનિર્જરાયુક્ત જીવોનું પ્રરુપણ.	૧૬૯૩-૯૫
૨૮	ચોવીસ દંડકોમાં અલ્પ-મહાવેદનાનાં વેદનનું પ્રરુપણ.	૧૬૯૬-૯૭
૨૯	વેદના અધ્યયનનો ઉપસંહાર.	૧૬૯૭

33. ગતિ અધ્યયન

આમુખ :

૧	પાંચ પ્રકારની ગતિઓનાં નામ.	૧૬૯૮-૧૭૦૦
૨	આઠ પ્રકારની ગતિઓનાં નામ.	૧૭૦૧
૩	દસ પ્રકારની ગતિઓનાં નામ.	૧૭૦૧
૪	દુર્ગતિ-સુગતિનાં ભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૦૧
૫	દુર્ગતિ અને સુગતિમાં ગમન હેતુનું પ્રરુપણ.	૧૭૦૨
૬	દુર્ગતિ- સુગતિનાં ભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૦૨
૭	ચાર ગતિઓમાં પર્યાપ્તિ-અપર્યાપ્તિ.	૧૭૦૨-૦૪
૮	ચાર ગતિઓમાં પરિત્ત સંખ્યાનું પ્રરુપણ.	૧૭૦૪-૦૫
૯	ચાર ગતિ અને સિદ્ધની કાયસ્થિતિનું પ્રરુપણ.	૧૭૦૫-૦૬
૧૦	જલચરાદિ પંચેન્દ્રિય તિર્યચ્યોનિકોની કાયસ્થિતિનું પ્રરુપણ.	૧૭૦૬
૧૧	પર્યાપ્તિ-અપર્યાપ્તિ ચાર ગતિઓની કાયસ્થિતિનું પ્રરુપણ.	૧૭૦૭
૧૨	પ્રથમ-અપ્રથમ ચાર ગતિઓ અને સિદ્ધની કાયસ્થિતિનાં કાળનું પ્રરુપણ.	૧૭૦૭-૦૮
૧૩	ચાર ગતિઓ અને સિદ્ધોમાં અંતરકાળનું પ્રરુપણ.	૧૭૦૮-૦૯
૧૪	પ્રથમ-અપ્રથમ ચાર ગતિઓ અને સિદ્ધનાં અંતરકાળનું પ્રરુપણ.	૧૭૦૯-૧૦
૧૫	પાંચ અથવા આઠ ગતિઓની અપેક્ષાએ જીવોનું અલ્પબહુત્વ.	૧૭૧૦-૧૧
૧૬	પ્રથમ-અપ્રથમ ચાર ગતિઓ અને સિદ્ધનું અલ્પબહુત્વ.	૧૭૧૧-૧૩

૩૪. નરકગતિ અધ્યયન

	આમુખ :	૧૭૧૪
૧	નરક ગમનનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૭૧૫
૨	નરક પૃથ્વીઓમાં પૃથ્વી આદિનાં સ્પર્શનું પ્રરુપણ.	૧૭૧૫-૧૬
૩	નારકમાં પૂર્વકૃત-દુષ્કૃત કર્મ ફળોનું વેદન.	૧૭૧૬-૧૮
૪	નૈરયિકોનાં નૈરયિક ભાવાદિ અનુભવનનું પ્રરુપણ.	૧૭૧૯
૫	નરક પૃથ્વીઓમાં પુદ્ગલ પરિણામોનાં અનુભવનનું પ્રરુપણ.	૧૭૧૯-૨૦
૬	નૈરયિકોનું મનુષ્ય લોકમાં અનાગમનનાં ચાર કારણ.	૧૭૨૦
૭	ચાર સો - પાંચ સો યોજન નરકલોક નૈરયિકોથી વ્યાપ્ત થવાનું પ્રરુપણ.	૧૭૨૦-૨૧
૮	નરકાવાસોનાં પાર્શ્વવાસી પૃથ્વીકાયિકાદિ જીવોનાં મહાકર્મતરાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૨૧

૩૫. તિર્યચ ગતિ અધ્યયન

	આમુખ :	૧૭૨૨-૨૫
૧	પ્રત્યુત્પન્ન ષટ્કાયિક જીવોનાં નિર્લેપનકાળનું પ્રરુપણ.	૧૭૨૬
૨	ત્રસ અને સ્થાવરોનાં ભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૨૬
૩	જીવોનાં કાયની વિવક્ષાથી ભેદ.	૧૭૨૬-૨૭
૪	સ્થાવર કાયોનાં ભેદ અને તેના અધિપતિયોનું પ્રરુપણ.	૧૭૨૭
૫	સ્થાવર કાયિકોની ગતિ-અગતિ સમાપન્નકાદિની વિવક્ષાથી દ્વિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૨૭-૨૮
૬	સ્થાવરકાયિક જીવોનાં પરસ્પર અવગાઢત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૨૮
૭	સૂક્ષ્મ સ્નેહકાયનાં પતનનું પ્રરુપણ.	૧૭૨૮-૨૯
૮	અલ્પ-મહાવૃષ્ટિનાં હેતુઓનું પ્રરુપણ.	૧૭૨૯
૯	અધિકરણથી વાયુકાયની ઉત્પત્તિ અને વિનાશનું પ્રરુપણ.	૧૭૩૦
૧૦	અચિત્ત વાયુકાયનાં પ્રકાર.	૧૭૩૦
૧૧	એકેન્દ્રિય જીવોમાં સ્યાત્ લેશ્યાદિ બાર દ્વારોનું પ્રરુપણ.	૧૭૩૧-૩૪
૧૨	લેશ્યાદિ બાર દ્વારોનું વિકલેન્દ્રિય જીવોમાં પ્રરુપણ.	૧૭૩૪-૩૫
૧૩	લેશ્યાદિ બાર દ્વારોનું પંચેન્દ્રિય જીવોમાં પ્રરુપણ.	૧૭૩૫-૩૬
૧૪	વિકલેન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિય જીવોનો અલ્પબહુત્વ.	૧૭૩૬-૩૭
૧૫	સામાન્યતઃ એકેન્દ્રિયોનાં ભેદ- પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૩૭
૧૬	પૃથ્વીકાયિકાદિ પાંચ સ્થાવરોમાં સૂક્ષ્મત્વ બાદરત્વાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૩૭-૩૮
૧૭	પૃથ્વીકાયિક આદિ જીવોનું લોકમાં પ્રરુપણ.	૧૭૩૯
૧૮	પૃથ્વી શરીરની વિશાળતાનું પ્રરુપણ.	૧૭૩૯
૧૯	પૃથ્વીકાયિકની શરીરાવગાહનાનું પ્રરુપણ.	૧૭૩૯-૪૦

૨૦	એકેન્દ્રિયોનાં અવગાહનાની અપેક્ષાએ અલ્પબહુત્વ.	૧૭૪૦-૪૩
૨૧	અનન્તરોપપન્નક એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૩
૨૨	પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૩
૨૩	અનન્તરોવગાઢાદિ એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૩-૪૪
૨૪	કૃષ્ણલેશી એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૪-૪૫
૨૫	અનન્તરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૫
૨૬	પરંપરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૫
૨૭	અનન્તરાવગાઢાદિ કૃષ્ણલેશી એકેન્દ્રિય જીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૫
૨૮	નીલ-કાપોતલેશી એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૫-૪૬
૨૯	ભવ-સિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૬
૩૦	કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૬
૩૧	અનન્તરોપપન્નકાદિ કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૬-૪૭
૩૨	નીલ-કાપોતલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૭
૩૩	અભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૭
૩૪	કૃષ્ણ-નીલ-કાપોતલેશી અભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૭-૪૮
૩૫	ઉત્પલાદિ વનસ્પતિકાયિકોનાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દારોનું પ્રરુપણ.	૧૭૪૮
૩૬	ઉત્પલ પત્રમાં એક- અનેક જીવવિચાર.	૧૭૪૮-૫૮
૩૭	શાલી-ત્રીહિ આદિનાં મૂળ જીવોનાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દારોનું પ્રરુપણ.	૧૭૫૮-૬૦
૩૮	શાલી-ત્રીહિ આદિનાં કંદ-સ્કંધ-ત્વચા શાખા-પ્રવાલ-પત્ર-પુષ્પ-ફળ-બીજનાં જીવોનાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૦-૬૧
૩૯	કલ મસૂર આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૧
૪૦	અળસી કુસુમ્બ આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોનાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૧
૪૧	વાંસ, વેણુ આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોનાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૧-૬૨
૪૨	શેરડી-ઈશુવાટિકા આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૨
૪૩	સેડિય ભંતિયાદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૨
૪૪	અભ્રુહાદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૨-૬૩
૪૫	તુલસી આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૩
૪૬	તાલ તમાલ આદિ મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૩-૬૪
૪૭	લીમડો, કેરી આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૪
૪૮	અસ્થિક આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૪
૪૯	રીંગણા આદિ ગુચ્છાનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૪-૬૫
૫૦	સિરિયકાદિ ગુલ્મોનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૫

૫૧	પૂસકળિકા આદિ વલિલયોનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૫
૫૨	બટેટા મૂળા આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૫-૬૬
૫૩	લોહી આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૬
૫૪	આય-કાયાદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૬
૫૫	પાઠાદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૬-૬૭
૫૬	માષપર્ણી આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૭
૫૭	શાલવૃક્ષ શાલયષ્ટિકા અને ઉંબર યષ્ટિકાનાં ભાવીભવનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૭-૬૮
૫૮	સંખ્યાત-અસંખ્યાત અને અનન્ત જીવવાળા વૃક્ષોનાં ભેદોનું પ્રરુપણ.	૧૭૬૮-૭૦
૫૯	વનસ્પતિકાયિકનાં ગંધાંગ.	૧૭૭૦

૩૬. મનુષ્ય ગતિ અધ્યયન

આમુખ :	૧૭૭૧-૭૩	
૧	વિવિધ વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૭૪
૨	ગમનની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૭૪-૭૫
૩	આગમનની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૭૫-૭૬
૪	રહેવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૭૬-૭૭
૫	બેસવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૭૭-૭૮
૬	મારવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૭૮-૭૯
૭	છેદનની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૭૯-૮૦
૮	બોલવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૮૧
૯	ભાષણની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૮૨-૮૩
૧૦	દેવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૮૩-૮૪
૧૧	ભોજનની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૮૪-૮૫
૧૨	પ્રાપ્તિ-અપ્રાપ્તિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૮૮૫-૮૬
૧૩	પીવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૮૬-૮૭
૧૪	સુવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૮૭-૮૮
૧૫	યુદ્ધની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૮૮-૮૯
૧૬	જયની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૮૯-૯૦
૧૭	પરાજયની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૯૦-૯૧
૧૮	શ્રવણની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૯૧-૯૨
૧૯	જોવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૯૨-૯૩

૨૦	સૂઘવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૯૪-૯૫
૨૧	આસ્વાદની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૯૫-૯૬
૨૨	સ્પર્શની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૭૯૬-૯૭
૨૩	શુદ્ધ-અશુદ્ધ મન સંકલ્પાદિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૭૯૭-૯૮
૨૪	પવિત્ર-અપવિત્ર મન સંકલ્પાદિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૭૯૯-૧૮૦૦
૨૫	ઉન્નત-પ્રણત મન સંકલ્પાદિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૦૧-૧૮૦૨
૨૬	ઋજુ વક્ર મન સંકલ્પાદિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૦૨-૧૮૦૪
૨૭	ઉચ્ચ-નીચ વિચારોની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૮૦૪
૨૮	સત્ય-અસત્ય પરિણતાદિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૦૪-૧૮૦૭
૨૯	આર્ય-અનાર્યની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૦૭-૧૮૧૧
૩૦	પ્રીતિ અને અપ્રીતિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૮૧૨-૧૮૧૩
૩૧	મિત્ર-અમિત્રિનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૧૩
૩૨	આત્માનુકંપ પરાનુકંપનાં ભેદથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૧૩
૩૩	સ્વ-પરનાં નિગ્રહ કરનારની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૧૪
૩૪	આત્મ-પરનાં અંતકારાદિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૧૪-૧૮૧૫
૩૫	આત્મભર- પરંભરની અપેક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૧૫
૩૬	ઈહાર્થ-પરાર્થની અપેક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૧૫
૩૭	જાતિ-કુલ - બળ- રુપ-શ્રુત અને શીલની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૧૫-૧૮૨૧
૩૮	નિષ્કૃષ્ટ-અનિષ્કૃષ્ટનાં ભેદથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૨૧
૩૯	દીન-અદીન પરિણતિ આદિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૨૧-૧૮૨૫
૪૦	પરિજ્ઞાત- અપરિજ્ઞાતની અપેક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૨૬
૪૧	આપાત-સંવાસ ભદ્રની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૨૬-૨૭
૪૨	સુગત-દુર્ગતની અપેક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૨૭-૨૮
૪૩	મુક્ત-અમુક્તનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૨૮
૪૪	કૃશ અને દૃઢની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૨૮-૨૯
૪૫	દોષનાં દર્શન ઉપશમન અને ઉદીરણની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૨૯-૩૦
૪૬	ઉદય-અસ્તની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૦
૪૭	વ્યાખ્યાતાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૦-૩૧
૪૮	અર્થ અને માનકરણની અપેક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૧-૩૨
૪૯	વૈયાવૃત્ય કરવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૨-૩૩
૫૦	પુરુષોનાં ચાર પ્રકારોનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૩

૫૧	વ્રજ (ઘાવ) દષ્ટાંતનાં દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૩
૫૨	વનખંડનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૪
૫૩	ઉન્નત-પ્રણત વૃક્ષોનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૪-૧૮૩૬
૫૪	ઋજુ વક વૃક્ષોનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૬-૩૭
૫૫	પાંદડા આદિથી યુક્ત વૃક્ષોનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૭
૫૬	પત્રનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૮
૫૭	કળીમંજરી (કોરક) નાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૮
૫૮	પુષ્પનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં રુપ શીલ સંપન્નતાનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૮-૩૯
૫૯	કાચા પાકા ફળનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૩૯
૬૦	ઉત્તાન અને ગંભીર ઉદકનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૪૦
૬૧	સમુદ્રનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૪૧-૪૨
૬૨	શંખનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૪૨
૬૩	મધુ-વિષ કુંભનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૪૨-૪૩
૬૪	પૂર્ણ-તુચ્છ કુંભનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૪૩-૪૬
૬૫	માર્ગનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૪૬-૪૭
૬૬	યાનનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં યુક્તાયુક્ત ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૪૭-૪૯
૬૭	યુગ્યનાં દષ્ટાંત દ્વારા યુક્તાયુક્ત પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૪૯-૫૦
૬૮	યુગ્ય ગમન દષ્ટાંત દ્વારા પથોત્પથગામી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૫૦-૫૧
૬૯	સારથિનાં દષ્ટાંત દ્વારા યોજક-વિયોજક પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૫૧-૫૨
૭૦	જાતિ આદિથી વૃષભનાં દષ્ટાંત દ્વારા યુક્ત-અયુક્ત પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૫૨-૫૫
૭૧	તેજ ગતિવાળા અને મંદગતિવાળા અશ્વનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૫૫-૫૬
૭૨	જાતિ-કુલ-બળ-રુપ અને જય સંપન્ન અશ્વનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૫૬-૬૧
૭૩	અશ્વનાં દષ્ટાંત દ્વારા યુક્તાયુક્ત પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૬૧-૬૨
૭૪	હાથીનાં દષ્ટાંત દ્વારા યુક્તાયુક્ત પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૬૩-૬૪
૭૫	ભદ્રાદિ ચાર પ્રકારનાં હાથીઓનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૬૪-૬૭
૭૬	સેનાનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૬૭-૬૮
૭૭	પક્ષીનાં દષ્ટાંત દ્વારા સ્વર અને રુપની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૬૮
૭૮	શુદ્ધ-અશુદ્ધ વસ્ત્રોનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૬૮-૭૦
૭૯	પવિત્ર-અપવિત્ર વસ્ત્રોનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૭૦-૭૧
૮૦	ચટાઈનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૭૧-૭૨
૮૧	મધુસિક્ષાદિ ગોળોનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગો પ્રરુપણ.	૧૮૭૨-૭૩

૮૨	ફટાગારનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૭૩
૮૩	અંતર-બાહ્ય વ્રજાનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૭૩-૭૪
૮૪	મેઘનાં ચાર પ્રકાર અને તેનાં લક્ષણ.	૧૮૭૪
૮૫	મેઘનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૭૫-૭૭
૮૬	મેઘનાં દષ્ટાંત દ્વારા માતા-પિતાનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૭૭-૭૮
૮૭	મેઘનાં દષ્ટાંત દ્વારા રાજાનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૭૮
૮૮	વાતમંડલિકાનાં દષ્ટાંત દ્વારા સ્ત્રીઓનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૮૭૮-૭૯
૮૯	ધૂમશિખાનાં દષ્ટાંત દ્વારા સ્ત્રીઓનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૮૭૯
૯૦	અગ્નિ શિખાનાં દષ્ટાંત દ્વારા સ્ત્રીઓનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૮૭૯
૯૧	ફૂટાગારશાળાનાં દષ્ટાંત દ્વારા સ્ત્રીઓનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૭૯-૮૦
૯૨	સ્ત્રી આદિઓમાં કાષ્ઠાદિનાં દષ્ટાંત દ્વારા અંતરનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરુપણ.	૧૮૮૦
૯૩	શ્રમિકોનાં ચાર પ્રકાર.	૧૮૮૧
૯૪	પ્રયત્ન કરનારનાં ચાર પ્રકાર.	૧૮૮૧
૯૫	સાધકોનાં ચાર પ્રકાર.	૧૮૮૧-૮૨
૯૬	સત્વની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં પાંચ ભંગોનું પ્રરુપણ.	૧૮૮૨
૯૭	મનુષ્યોનાં છ પ્રકારોનું પ્રરુપણ.	૧૮૮૨
૯૮	ઋદ્ધિ - અનૃદ્ધિમંત મનુષ્યોનાં છ પ્રકારોનું પ્રરુપણ.	૧૮૮૩
૯૯	નૈપુણિક પુરુષોનાં પ્રકાર.	૧૮૮૩
૧૦૦	પુત્રોનાં દસ પ્રકાર.	૧૮૮૩
૧૦૧	એકોરુક દ્વીપનાં પુરુષોનાં આકાર-પ્રકારાદિનું પ્રરુપણ.	૧૮૮૪-૧૮૮૮
૧૦૨	એકોરુક દ્વીપની સ્ત્રીઓનાં આકાર-પ્રકારાદિનું પ્રરુપણ.	૧૮૮૮-૧૮૯૧
૧૦૩	એકોરુક દ્વીપનાં મનુષ્યોના આહાર આવાસ આદિનું પ્રરુપણ.	૧૮૯૧-૧૮૯૮
૧૦૪	એકોરુકદ્વીપમાં મનુષ્યોની સ્થિતિનું પ્રરુપણ.	૧૮૯૮
૧૦૫	એકોરુકદ્વીપમાં મનુષ્યો દ્વારા યુગલિકાનું પાલન અને દેવલોકોમાં ઉત્પત્તિનું પ્રરુપણ.	૧૮૯૮-૧૮૯૯
૧૦૬	હરિવર્ષ- રમ્યક્રવર્ષમાં મનુષ્યોનાં યોવન પ્રાપ્તિ સમયનું પ્રરુપણ.	૧૮૯૯
૧૦૭	ક્ષેત્રકાળની અપેક્ષાએ મનુષ્યોની અવગાહના અને આયુનું પ્રરુપણ.	૧૮૯૯-૧૯૦૦

૩૭. દેવગતિ અધ્યયન

આમુખ :

૧	દેવ શબ્દથી અભિહિત ભવ્ય દ્રવ્ય દેવાદિનાં પાંચ ભેદ અને તેનાં લક્ષણ.	૧૯૦૧-૧૯૦૬
૨	ભવ્ય દ્રવ્ય દેવાદિ પાંચ પ્રકારનાં દેવોની કાયસ્થિતિનું પ્રરુપણ.	૧૯૦૭-૧૯૦૮

૩	ભવ્ય દ્રવ્ય દેવાદિ પાંચ પ્રકારનાં દેવોનાં અંતરકાળનું પ્રરુપણ.	૧૯૦૮-૧૯૦૯
૪	ભવ્ય દ્રવ્ય દેવાદિ પંચવિધ દેવોનો અલ્પબહુત્વ.	૧૯૦૯-૧૯૧૦
૫	દેવોનાં ચતુર્વિધ વર્ગનું પ્રરુપણ.	૧૯૧૦
૬	સઈન્દ્ર- દેવસ્થાનોનાં ઈન્દ્રોની સંખ્યા.	૧૯૧૦-૧૧
૭	સઈન્દ્ર - અનિન્દ્ર દેવસ્થાનોની સંખ્યા.	૧૯૧૧
૮	દેવેન્દ્રોનાં સામાનિક દેવોની સંખ્યા.	૧૯૧૧
૯	આઠ કૃષ્ણ રાજિઓનાં અવકાશાન્તરોમાં લોકાંતિક વિમાન અને દેવોની પ્રરુપણા.	૧૯૧૧-૧૨
૧૦	સારસ્વતાદિ દેવોની સંખ્યા અને પરિવાર.	૧૯૧૨
૧૧	ભવનવાસી અને કલ્પોપપન્નક વૈમાનિકોનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવોનું પ્રરુપણ.	૧૯૧૨-૧૯૧૬
૧૨	અસુરકુમારોનાં ઉર્ધ્વગમન સામર્થ્યનું પ્રરુપણ.	૧૯૧૬-૧૯૧૭
૧૩	પંદર વિશિષ્ટ અસુરકુમાર પરમાધાર્મિક દેવોનાં નામ.	૧૯૧૭
૧૪	અન્તર્વર્તી મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં જયોતિષ્કોનાં ઊર્ધ્વોપપન્નકાદિનું પ્રરુપણ.	૧૯૧૭-૧૮
૧૫	અન્તર્વર્તી મનુષ્યક્ષેત્રમાં ઈન્દ્રનાં ચ્યવનાન્તર અન્ય ઈન્દ્રનાં ઉપપાતનું પ્રરુપણ.	૧૯૧૮
૧૬	બહિર્વર્તી મનુષ્યક્ષેત્રમાં જયોતિષ્કોનાં ઊર્ધ્વોપપન્નકાદિનું પ્રરુપણ.	૧૯૧૮-૧૯
૧૭	બહિર્વર્તી મનુષ્યક્ષેત્રમાં ઈન્દ્રનાં ચ્યવનાન્તર અન્ય ઈન્દ્રનાં ઉત્પત્તિનું પ્રરુપણ.	૧૯૧૯
૧૮	કિલ્બિષિક દેવોનાં ભેદ અને સ્થાનોનું પ્રરુપણ.	૧૯૧૯-૨૦
૧૯	આધિપત્ય કરનાર ઈન્દ્ર અને લોકપાલોનાં નામ. જેનમ્ જયતિ શાસનમ્	૨૯૨૦-૧૯૨૨
૨૦	ભવનવાસી ઈન્દ્રોની અને લોકપાલોની અગ્રમહિષિયોની સંખ્યાનું પ્રરુપણ.	૧૯૨૨-૧૯૨૭
૨૧	વ્યંતરેન્દ્રોની અગ્રમહિષિયોની સંખ્યાનું પ્રરુપણ.	૧૯૨૭-૧૯૨૯
૨૨	જયોતિષ્કેન્દ્રોની અગ્રમહિષિયોનું પ્રરુપણ.	૧૯૨૯-૧૯૩૦
૨૩	વૈમાનિકેન્દ્રોની અને લોકપાલોની અગ્રમહિષિયોની સંખ્યાનું પ્રરુપણ.	૧૯૩૦-૩૧
૨૪	દેવેન્દ્ર શક અને ઈશાનનાં લોકપાલોની અગ્રમહિષિયાં.	૧૯૩૧-૩૨
૨૫	કલ્પ વિમોનોમાં દેવેન્દ્રો દ્વારા દિવ્ય ભોગોને ભોગવવાનું પ્રરુપણ.	૧૯૩૨-૧૯૩૪
૨૬	વૈમાનિક દેવેન્દ્રોની પરિષદાઓ.	૧૯૩૪-૧૯૩૬
૨૭	વૈમાનિક દેવોનાં સાતા સૌખ્ય અને ઋદ્ધિ આદિનું પ્રરુપણ.	૧૯૩૬-૩૭
૨૮	વૈમાનિક દેવોનાં શરીરનાં વર્ણ, ગંધ અને સ્પર્શનું પ્રરુપણ.	૧૯૩૭-૩૮
૨૯	વૈમાનિક દેવોની વિભૂષા અને કામભોગોનું પ્રરુપણ.	૧૯૩૮-૩૯
૩૦	ચતુર્વિધ દેવનિકાયોમાં મનોહર-અમનોહરતાનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૯૩૯-૪૦
૩૧	દેવોની સ્પૃહાનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૦
૩૨	દેવોનાં પરિતપ્ત થવાનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૦

૩૩	દેવનાં ચ્યવનજ્ઞાન અને ઉદ્દેગનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૧
૩૪	દેવોનાં અભ્યુત્થાનાદિનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૧-૪૨
૩૫	દેવ સન્નિપાતાદિનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૨
૩૬	દેવો દ્વારા વિદ્યુત પ્રકાશ અને સ્તનિત શબ્દ કરવાનાં હેતુનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૨
૩૭	દેવો દ્વારા વૃષ્ટિ કરવાની વિધિ અને કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૨-૪૩
૩૮	અવ્યાબાધ દેવોના અવ્યાબાધત્વનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૩-૪૪
૩૯	દેવો દ્વારા શબ્દાદિનાં શ્રવણાદિનાં સ્થાનોનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૪
૪૦	લોકાંતિક દેવોનાં મનુષ્યલોકમાં આગમનનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૪
૪૧	તત્કાલ ઉત્પન્ન દેવનાં મનુષ્યલોકમાં અનાગમન-આગમનનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૫-૪૬
૪૨	દેવેન્દ્રો આદિનાં મનુષ્યલોકમાં આગમનનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૬-૪૭
૪૩	દેવલોકમાં અંધકારનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૭
૪૪	દેવલોકમાં ઉદ્યોતનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૭
૪૫	શક અને ઈશાનેન્દ્રનાં પરસ્પર વ્યવહારાદિનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૭-૪૯
૪૬	શકની સુધર્માસભા અને ઋદ્ધિનું પ્રરુપણ.	૧૯૪૯-૫૦
૪૭	ઈશાનની સુધર્મા સભા અને ઋદ્ધિનું પ્રરુપણ.	૧૯૫૦
૪૮	શક અને ઈશાનનાં લોકપાલોનું વિસ્તારથી પ્રરુપણ.	૧૯૫૦-૧૯૫૮
૪૯	શક આદિ બાર દેવેન્દ્રોની સેનાઓ અને સેનાપતિઓનાં નામ.	૧૯૫૮-૫૯
૫૦	શક આદિનાં પદાતિ સેનાપતિઓની સાત કક્ષાઓ (ધોરણ)માં દેવ સંખ્યા.	૧૯૫૯-૬૦
૫૧	અનુત્તરોપપાતિક દેવોનાં સ્વરુપનું પ્રરુપણ.	૧૯૬૦
૫૨	અનુત્તરોપપાતિક દેવોનાં ઉપશાંત મોહત્વનું પ્રરુપણ.	૧૯૬૦
૫૩	અનુત્તરોપપાતિક દેવોનાં અનન્ત મનોદ્રવ્ય વર્ગણાઓને જાણવાં-દેખવાનાં સામર્થ્યનું પ્રરુપણ.	૧૯૬૦-૬૧
૫૪	લવસપ્તમ દેવોનાં સ્વરુપનું પ્રરુપણ.	૧૯૬૧
૫૫	સનત્કુમાર દેવેન્દ્રનાં ભવસિદ્ધિક આદિનું પ્રરુપણ.	૧૯૬૧-૬૨
૫૬	હરિશ્ચૈંગમેષી દેવ દ્વારા ગર્ભ સંહરણ પ્રક્રિયાનું પ્રરુપણ.	૧૯૬૨-૬૩
૫૭	મહર્ષિકાદિ દેવનાં તિર્યક્ પર્વતાદિનાં ઉલ્લંઘન- પ્રલંઘનનાં સામર્થ્ય-અસામર્થ્યનું પ્રરુપણ.	૧૯૬૩
૫૮	અલ્પઋદ્ધિક આદિ દેવ-દેવીઓનાં પરસ્પર મધ્યમાંથી ગમન સામર્થ્યનું પ્રરુપણ.	૧૯૬૩-૬૫
૫૯	ઋદ્ધિની અપેક્ષાએ દેવ-દેવીઓનાં પરસ્પર મધ્યમાંથી વ્યતિકમણ સામર્થ્યનું પ્રરુપણ.	૧૯૬૫-૬૬
૬૦	દેવનાં ભાવિતાત્મા અણગારનાં મધ્યમાંથી નીકળવાનાં સામર્થ્ય-અસામર્થ્યનું પ્રરુપણ.	૧૯૬૬-૬૭
૬૧	દેવોનાં દેવાવાસાંતરોની વ્યતિકમણ ઋદ્ધિનું પ્રરુપણ.	૧૯૬૭
૬૨	વાણવ્યંતરોનાં દેવલોકોનું સ્વરુપ.	૧૯૬૭-૬૮

૩૮ પુસ્કકંતિ અધ્યયન

	આમુખ :	૧૯૬૯-૧૯૭૪
૧	ઉત્પાદ આદિની વિવક્ષાથી એકત્વનું પ્રરુપણ.	૧૯૭૫
૨	ઉત્પાદ આદિ પદોના સ્વામિત્વનું પ્રરુપણ.	૧૯૭૫
૩	સંસાર સમાપન્નક જીવોની ગતિ-આગતિનું પ્રરુપણ.	૧૯૭૫
	(૧) નરક ગતિ.	૧૯૭૫
	(૨) તિર્યચ ગતિ.	૧૯૭૫-૭૬
	(૩) મનુષ્ય ગતિ.	૧૯૭૬
	(૪) દેવ ગતિ.	૧૯૭૭
૪	સ્થાનાંગનાં અનુસાર ચતુર્ગતિક જીવોની ગતિ-આગતિનું પ્રરુપણ.	૧૯૭૭-૭૮
૫	અંડજ આદિ જીવોની ગતિ-આગતિનું પ્રરુપણ.	૧૯૭૯
૬	ચતુર્ગતિક જીવોની સાન્તર-નિરંતર ઉત્પત્તિનું પ્રરુપણ.	૧૯૭૯
૭	ચાર ગતિઓનાં ઉપપાતનાં વિરહકાળનું પ્રરુપણ.	૧૯૮૦
૮	ચમરચંચા આદિમાં ઉપપાત વિરહકાળનું પ્રરુપણ.	૧૯૮૦
૯	સિદ્ધ ગતિનાં સિદ્ધ વિરહકાળનું પ્રરુપણ.	૧૯૮૦
૧૦	ચાર ગતિઓનાં ઉદ્વર્તન વિરહકાળનું પ્રરુપણ.	૧૯૮૧
૧૧	ચોવીસ દંડકોનાં જીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તેનું પ્રરુપણ.	૧૯૮૧-૨૦૦૪
૧૨	તિર્યચ મિશ્રોપપન્નક આઠ કલ્પોનાં નામ.	૨૦૦૪
૧૩	ચોવીસ દંડકોમાં એક સમયમાં ઉત્પન્ન થનારની સંખ્યા.	૨૦૦૫-૦૬
૧૪	એક સમયમાં સિદ્ધોનાં સિદ્ધ થવાની સંખ્યાનું પ્રરુપણ.	૨૦૦૬
૧૫	ચોવીસ દંડકોમાં અનંતરોપપન્નકાદિનું પ્રરુપણ.	૨૦૦૬-૦૭
૧૬	ઉત્પદ્યમાન ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાદનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૨૦૦૭-૦૮
૧૭	ચોવીસ દંડકોમાં સાન્તર-નિરંતર ઉત્પત્તિનું પ્રરુપણ.	૨૦૦૮-૦૯
૧૮	સિદ્ધોનાં સાન્તર-નિરંતર સિદ્ધ થવાનું પ્રરુપણ.	૨૦૧૦
૧૯	ચોવીસ દંડકોમાં ઉપપાત વિરહકાળનું પ્રરુપણ.	૨૦૧૦-૨૦૧૪
૨૦	ચોવીસ દંડકોમાં દષ્ટાંતપૂર્વક ગતિ વગેરેની અપેક્ષાએ ઉત્પત્તિનું પ્રરુપણ.	૨૦૧૪-૨૦૧૬
૨૧	ભવસિદ્ધિક - અભવસિદ્ધિક ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૨૦૧૬
૨૨	સમ્યગ્દષ્ટિ - મિથ્યાદષ્ટિ ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ.	૨૦૧૬
૨૩	ચોવીસ દંડકોમાં એક સમયમાં ઉદ્વર્તિત થનારની સંખ્યા.	૨૦૧૬-૧૭
૨૪	ચોવીસ દંડકોમાં સાન્તર-નિરંતર ઉદ્વર્તનનું પ્રરુપણ.	૨૦૧૭
૨૫	ચોવીસ દંડકોમાં ઉદ્વર્તનનાં વિરહકાળનું પ્રરુપણ.	૨૦૧૭

૨૬	ઉદ્વર્તમાનાદિ ચોવીસ દંડકોમાં ઉદ્વર્તનનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ.	૨૦૧૭-૨૦૧૯
૨૭	ચોવીસ દંડકોમાં અનન્તર- નિર્ગતાદિનું પ્રરુપણ.	૨૦૧૯-૨૦૨૦
૨૮	ચોવીસ દંડકોનાં જીવોનું ઉદ્વર્તનનાંતર ઉત્પાદનું પ્રરુપણ.	૨૦૨૦-૨૦૨૬
૨૯	ચોવીસ દંડકોમાં નૈરયિકોનાં નૈરયિકોમાં ઉત્પાદ અને અનૈરયિકોનાં ઉદ્વર્તનનું પ્રરુપણ.	૨૦૨૭
૩૦	ચંદ્ર-સૂર્યનું ચ્યવન અને ઉપપાતનું પ્રરુપણ.	૨૦૨૭-૨૦૩૦
૩૧	રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં સંખ્યાત વિસ્તૃત નરકાવાસોમાં ઉત્પન્ન થનાર નારકોનાં ૩૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન.	૨૦૩૦-૨૦૩૩
૩૨	રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં સંખ્યાત વિસ્તૃત નરકાવાસોમાં ઉદ્વર્તન કરનાર નારકોનાં ૩૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન.	૨૦૩૩-૩૪
૩૩	રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં સંખ્યાત વિસ્તૃત નરકાવાસોમાં નૈરયિકોનાં સંખ્યાત વિષયક ૪૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન.	૨૦૩૪-૨૦૩૬
૩૪	રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં અસંખ્યાત વિસ્તૃત નરકાવાસોનાં ઉત્પાદ આદિનાં પ્રશ્નોનું સમાધાન.	૨૦૩૬
૩૫	શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીથી અધઃસપ્તમ પૃથ્વી સુધી છ નરક પૃથ્વીમાં ઉત્પાદ આદિનાં પ્રશ્નોનું સમાધાન.	૨૦૩૬-૨૦૩૮
૩૬	ભવનવાસી દેવોનાં ઉત્પાદ આદિનાં ૪૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન.	૨૦૩૮-૩૯
૩૭	વાણવ્યંતર દેવોનાં ઉત્પાદ આદિનાં ૪૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન.	૨૦૪૦
૩૮	જયોતિષક દેવોનાં ઉત્પાદ આદિનાં ૪૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન.	૨૦૪૦
૩૯	વૈમાનિક દેવોનાં ઉત્પાદ આદિનાં ૪૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન.	૨૦૪૦-૨૦૪૩
૪૦	ચોવીસ દંડકોમાં આત્મોપક્રમની અપેક્ષાએ ઉપપાત-ઉદ્વર્તનનું પ્રરુપણ.	૨૦૪૩-૪૪
૪૧	ચોવીસ દંડકોમાં આત્મશક્તિની અપેક્ષાએ ઉપપાત-ઉદ્વર્તનનું પ્રરુપણ.	૨૦૪૪
૪૨	ચોવીસ દંડકોમાં આત્મકર્મની અપેક્ષાએ ઉપપાત-ઉદ્વર્તનનું પ્રરુપણ.	૨૦૪૪-૪૫
૪૩	ચોવીસ દંડકોમાં પ્રયોગની અપેક્ષાએ ઉપપાત- ઉદ્વર્તનનું પ્રરુપણ.	૨૦૪૫
૪૪	હસ્તિરાજ ઉદ્યાયી અને ભૂતાનન્દનાં ઉત્પાદ-ઉદ્વર્તનનું પ્રરુપણ.	૨૦૪૫
૪૫	ચોવીસ દંડકોમાં ભવ્ય દ્રવ્ય નૈરયિકત્વાદિનું પ્રરુપણ.	૨૦૪૬-૪૭
૪૬	ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં ક્તિ સંચતાદિનું પ્રરુપણ.	૨૦૪૭-૪૮
૪૭	ક્તિસંચિતાદિ વિશિષ્ટ ચોવીસ દંડક અને સિદ્ધોનું અલ્પબહુત્વ.	૨૦૪૮-૪૯
૪૮	ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં ષટ્ક સમર્જિતાદિનું પ્રરુપણ.	૨૯૪૯-૫૦
૪૯	ષટ્ક સમર્જિતાદિ વિશિષ્ટ ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં અલ્પબહુત્વ.	૨૦૫૦-૫૧
૫૦	ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં દ્વાદશ સમર્જિતાદિનું પ્રરુપણ.	૨૦૫૨-૫૩
૫૧	દ્વાદશ સમર્જિતાદિ વિશિષ્ટ ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોનું અલ્પબહુત્વ.	૨૦૫૩
૫૨	ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં ચોર્યાસી સમર્જિતાદિનું પ્રરુપણ.	૨૦૫૪-૫૫
૫૩	ચોર્યાસી સમર્જિતાદિ વિશિષ્ટ ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોનો અલ્પબહુત્વ.	૨૦૫૬
૫૪	સાત નરક પૃથ્વીઓમાં સમ્યગ્દષ્ટિઓ આદિનો ઉત્પાદ ઉદ્વર્તન અને અવિરહિતત્વનું પ્રરુપણ.	૨૦૫૬-૫૭
૫૫	નૈરયિકોનું પ્રતિસમય અપહરણ કરવા છતાં પણ અનપહરણત્વનું પ્રરુપણ.	૨૦૫૮
૫૬	વૈમાનિક દેવોનું પ્રતિ સમય અપહરણ કરવા છતાં પણ અનપહરણત્વનું પ્રરુપણ.	૨૦૫૮

૫૭	ચાર પ્રકારનાં દેવોમાં સમ્યગ્દષ્ટિઓ આદિની ઉત્પત્તિનું પ્રરુપણ.	૨૦૫૮-૫૯
૫૮	ભવ્યદ્રવ્ય દેવોનો ઉપપાત.	૨૦૫૯
૫૯	નરદેવોનો ઉપપાત.	૨૦૫૯-૬૦
૬૦	ધર્મદેવોનો ઉપપાત.	૨૦૬૦
૬૧	દેવાધિદેવોનો ઉપપાત.	૨૦૬૦-૬૧
૬૨	ભાવદેવોનો ઉપપાત.	૨૦૬૧
૬૩	ભવ્યદ્રવ્ય દેવોનું ઉદ્વર્તન.	૨૦૬૧-૬૨
૬૪	નરદેવોનું ઉદ્વર્તન.	૨૦૬૨
૬૫	ધર્મદેવોનું ઉદ્વર્તન.	૨૦૬૨-૬૩
૬૬	દેવાધિદેવોનું ઉદ્વર્તન.	૨૦૬૩
૬૭	ભાવદેવોનું ઉદ્વર્તન.	૨૦૬૩
૬૮	અસંયત ભવ્યદ્રવ્ય દેવ આદિનું વિવિધ દેવલોકોમાં ઉત્પાદનું પ્રરુપણ.	૨૦૬૩-૬૪
૬૯	કિલ્ચિક દેવોમાં ઉત્પત્તિનાં કારણોનું પ્રરુપણ.	૨૦૬૪-૬૫
૭૦	ઉત્તરકુરુનાં મનુષ્યોનાં ઉત્પાતનું પ્રરુપણ.	૨૦૬૫
૭૧	મહર્દિક દેવની નાગ, માણી, વૃક્ષનાં રુપમાં ઉત્પત્તિ અને તદ્દન્તર ભવોથી સિદ્ધત્વનું પ્રરુપણ.	૨૦૬૫-૬૬
૭૨	સમવહત પૃથ્વી અપ્-વાયુકાયિક ઉત્પત્તિનાં પૂર્વ અને પશ્ચાત્ પુદ્ગલ ગ્રહણનું પ્રરુપણ.	૨૦૬૬-૭૦
૭૩	એકત્વ-બહુત્વની વિવક્ષાથી ચોવીસ દંડકોમાં અનન્તવાર પૂર્વોત્પન્નત્વનું પ્રરુપણ.	૨૦૭૦-૭૨
૭૪	એકત્વ-બહુત્વની વિવક્ષાથી બધા જીવોનું માતાદિનાં રુપમાં અનન્તવાર પૂર્વોત્પન્નત્વનું પ્રરુપણ.	૨૦૭૨-૭૩
૭૫	દ્વીપ સમુદ્રોમાં સર્વજીવોનાં પૂર્વોત્પન્નત્વનું પ્રરુપણ.	૨૦૭૩
૭૬	નરક પૃથ્વીઓમાં સર્વજીવોનું પૃથ્વીકાયિકત્વાદિનાં પૂર્વોત્પન્નત્વનું પ્રરુપણ.	૨૦૭૩-૭૪
૭૭	વૈમાનિક દેવોમાં પૂર્વોત્પન્ન જીવોનું અનન્તરવાર પૂર્વોત્પન્નત્વનું પ્રરુપણ.	૨૦૭૪
૭૮	વાયુકાયનું અનન્તવાર વાયુકાયનાં રુપમાં ઉત્પાદ-ઉદ્વર્તનનું પ્રરુપણ.	૨૦૭૪-૭૫
૭૯	શીલાદિ રહિત તિર્થચયોનિકોની કદાચિત્ નરકમાં ઉત્પત્તિનું પ્રરુપણ.	૨૦૭૫
૮૦	દુઃશીલ-સુશીલ મનુષ્યોની ઉત્પત્તિનું પ્રરુપણ.	૨૦૭૬
૮૧	ચાર પ્રકારનાં પ્રવેશનક.	૨૦૭૬
૮૨	નૈરયિક પ્રવેશનકનાં ભેદોનું પ્રરુપણ.	૨૦૭૬-૭૭
૮૩	સાત નરક પૃથ્વીઓની અપેક્ષાએ વિસ્તારથી નૈરયિક પ્રવેશનકમાં પ્રવેશ કરનારનાં ભંગોનું પ્રરુપણ.	૨૦૭૭
	એક નૈરયિકની વિવક્ષા.	૨૦૭૭
૮૪	બે નૈરયિકોની વિવક્ષા.	૨૦૭૭-૭૮
૮૫	ત્રણ નૈરયિકોની વિવક્ષા.	૨૦૭૮-૨૦૮૧
૮૬	ચાર નૈરયિકોની વિવક્ષા.	૨૦૮૧-૨૦૮૫

સૂત્રાંક

વિષય

પા.નં.

૮૭	પાંચ નૈરયિકોની વિવક્ષા.	૨૦૮૫-૨૦૮૧
૮૮	છ નૈરયિકોની વિવક્ષા.	૨૦૮૧-૧૦૮૩
૮૯	સાત નૈરયિકોની વિવક્ષા.	૨૦૮૩-૮૪
૯૦	આઠ નૈરયિકોની વિવક્ષા.	૨૦૮૪
૯૧	નવ નૈરયિકોની વિવક્ષા.	૨૦૮૫
૯૨	દસ નૈરયિકોની વિવક્ષા.	૨૦૮૫-૮૬
૯૩	સંખ્યાત નૈરયિકોની વિવક્ષા.	૨૦૮૬-૨૦૮૮
૯૪	અસંખ્યાત નૈરયિકોની વિવક્ષા.	૨૦૮૮-૮૯
૯૫	ઉત્કૃષ્ટ નૈરયિકોની વિવક્ષા.	૨૦૮૯-૨૧૦૦
૯૬	નૈરયિક ઉત્પત્તિસ્થાનનો અલ્પબહુત્વ.	૨૧૦૦
૯૭	તિર્યચયોનિક ઉત્પત્તિસ્થાનનું પ્રરુપણ.	૨૧૦૧-૦૨
૯૮	તિર્યચયોનિક ઉત્પત્તિસ્થાનનો અલ્પબહુત્વ.	૨૧૦૨-૦૩
૯૯	મનુષ્ય ઉત્પત્તિસ્થાનનું પ્રરુપણ.	૨૧૦૩-૦૪
૧૦૦	મનુષ્ય ઉત્પત્તિસ્થાનનો અલ્પબહુત્વ.	૨૧૦૪-૦૫
૧૦૧	દેવ ઉત્પત્તિસ્થાનનું પ્રરુપણ.	૨૧૦૫-૦૬
૧૦૨	ભવનવાસી આદિ દેવ ઉત્પત્તિસ્થાનનો અલ્પબહુત્વ.	૨૧૦૬
૧૦૩	નૈરયિક-તિર્યચયોનિક-મનુષ્ય-દેવ ઉત્પત્તિસ્થાનનો અલ્પબહુત્વ.	૨૧૦૬
૧૦૪	ચોવીસ દંડકોમાં સત્તાં ઉત્પાદ-ઉદ્વર્તનનું પ્રરુપણ.	૨૧૦૭-૦૮
૧૦૫	ભગવાનની સ્વતઃ પરતઃ જાણવાનું પ્રરુપણ.	૨૧૦૮-૧૦
૧૦૬	ચોવીસ દંડકોમાં સ્વયં ઉત્પન્ન થવાનું પ્રરુપણ	૨૧૧૦-૨૧૧૨

દ્રવ્યાનુયોગ

જાન સાઈટ
JAINSITE
www.jainsite.com

ભાગ – ૩

અધ્યયન ૨૮ થી ૩૮

૧૩૪૮-એ

૨૮. આશ્રવ અધ્યયન

કર્મોના આગમનને આશ્રવ કહેવાય છે. નવતત્ત્વોમાં આશ્રવ પણ એક તત્ત્વ છે. આશ્રવના વગર કર્મોનો બંધ થતો નથી. કર્મબંધ પર જો અંકુશ લગાવવું હોય તો આશ્રવ પર અંકુશ લગાવવું આવશ્યક છે. આશ્રવના પાંચ દ્વાર છે- (૧) મિથ્યાત્વ (૨) અવિરતિ (૩) પ્રમાદ (૪) કષાય અને (૫) યોગ. આશ્રવના આ પાંચ દ્વારોનો સ્થાનાંગ સૂત્રમાં ઉલ્લેખ થયો છે. તત્ત્વાર્થસૂત્રમાં આ પાંચેયને બંધના હેતુ કહ્યા છે. કર્મગ્રંથોમાં પણ આ બંધ હેતુઓના રુપે ગણેલા છે. સત્તાવન બંધના હેતુઓમાં મિથ્યાત્વના ૫, અવિરતિના ૧૨, કષાયના ૨૫ અને યોગના ૧૫ ભેદોની ગણના થાય છે. આશ્રવના દ્વાર જ એક રીતે બંધના હેતુ હોય છે. કારણ કે આશ્રવ વગર બંધ થતો નથી.

આશ્રવના ૨૦ ભેદ પણ માન્યા છે. તે બધા આશ્રવના દ્વાર અથવા કારણ છે. ૨૦ ભેદોમાં મિથ્યાત્વ આદિ પાંચના સિવાય પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, અબ્રહ્મ અને પરિગ્રહનું, શ્રોતેન્દ્રિય આદિ પાંચ ઈન્દ્રિયોથી વિષય સેવનનું, મન, વચન અને કાયાને નિયંત્રિત ન રાખવાનું તથા ભંડોપકરણ અને સોય કુશાગ્ર આદિને અચતનાથી લેવું અને મુક્વાનો પણ સમાવેશ થાય છે. આ પ્રમાણે આશ્રવ એક વ્યાપક તત્ત્વ છે. એમાં બધા જ કારણોનો સમાવેશ થઈ જાય છે. જેનાથી કર્મોનું આગમન થાય છે.

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં આશ્રવના ભેદોનું વર્ણન પ્રશ્નવ્યાકરણના આધાર પર થયું છે. પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રમાં આશ્રવના જે પાંચ ભેદ વર્ણવ્યા છે તે આ પ્રમાણે છે- (૧) હિંસા (૨) મૃષા (૩) અદત્તાદાન (૪) અબ્રહ્મ અને (૫) પરિગ્રહ. સંયમ અથવા સંવરની સાધનામાં આવવા માટે આ પાંચે આશ્રવોનો ત્યાગ કરવાનો હોય છે.

હિંસાદિ પાંચ આશ્રવોનું આ અધ્યયનમાં વિસ્તારથી વર્ણન છે. પરંતુ આ વર્ણનમાં એ નથી સમજાવ્યો કે હિંસા આદિનો કારણ કર્મઆશ્રવ કેવી રીતે અને શા માટે થાય છે ? હિંસાને પ્રાણવધના રુપમાં પ્રરુપિત કરવામાં આવ્યો છે. તેથી જણાય છે કે આ સંપૂર્ણ અધ્યયનમાં હિંસાદિના દ્રવ્ય પક્ષને જ વધારે સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે તથા ભાવપક્ષને અલ્પ.

પ્રત્યેક આશ્રવનું સ્વરુપ સ્પષ્ટ કરતા તેના ત્રીસ-ત્રીસ પર્યાયવાચી નામ આપવામાં આવ્યા છે. તે પર્યાયવાચી નામ તે આશ્રવોના વિવિધ પક્ષોને પ્રગટ કરતા તેની દ્રવ્ય અને ભાવ સહિત સર્વવિધ વ્યાખ્યા કરે છે. જેમ હિંસાના પર્યાયવાચી નામોમાં અવિશ્વાસ, અસંયમ આદિ શબ્દ હિંસાના ભાવપક્ષને પ્રગટ કરે છે તેમ પ્રાણવધ, શરીરથી પ્રાણોનું ઉન્મૂલન, મારણ આદિ શબ્દ હિંસાના દ્રવ્ય પક્ષને પ્રસ્તુત કરે છે. આ જ પ્રમાણે પ્રાણવધનું સ્વરુપ બતાવતા તેને પાપ, ચંડ, નૃશંસ, ભયોત્પાદક આદિ શબ્દોથી પ્રગટ કર્યું છે. આ શબ્દ હિંસાના વિવિધ પક્ષોને પ્રગટ કરે છે.

મૃષાવાદના પર્યાયાર્થક જે ત્રીસ નામ આપ્યા છે. તે મૃષાવાદના વિભિન્ન પક્ષોને પ્રગટ કરે છે. જેમ- અન્યાય, શક, વંચના આદિ શબ્દ મૃષાવાદ ઘટિત તથ્યોને પ્રગટ કરે છે. મૃષાવાદી વ્યક્તિ છલવાન, માયાચારી અને વક્તા આદિ દુર્ગુણોથી યુક્ત હોય છે. મૃષાવાદના સ્વરુપનું નિરુપણ કરતા પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યું છે કે એ અલીકવચન કે મિથ્યા-ભાષણ દુઃખદાયક, ભયોત્પાદક, અપયશ અને વેર ઉત્પન્ન કરવાવાળા હોય છે. નીચા લોકો મિથ્યાભાષણનો પ્રયોગ કરે છે. એ વિશ્વાસઘાતક, પરપીડાકારક, રતિ, અરતિ, રાગ-દ્વેષ અને માનસિક કલેશનો જનક છે. આનું ફળ અશુભ છે.

આજ્ઞા વગર કોઈ બીજાની વસ્તુ લેવી અદત્તાદાન કહેવાય છે. બીજાના ધન આદિમાં મૂર્ચ્છા કે લોભ હોવાનું કારણ પણ આ જ છે. અદત્તાદાન અપયશનું કારણ છે તથા તેનાથી અધોગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. આના ત્રીસ પર્યાયવાચી ગુણ-નિષ્પન્ન નામોમાં ચૌરિક્ય, પાપકર્મ, ક્ષેપ, તૃષ્ણા આદિ પદ છે. જે ચૌર્યના જ વિભિન્ન રુપની વ્યાખ્યા કરે છે.

અબ્રહ્મચર્ય મૈથુન, મોહ, કામગુણ, બહુમાન આદિ નામોથી ઓળખાય છે પરંતુ આ બધા નામ અબ્રહ્મચર્યની

વિભિન્ન અવસ્થાઓ અને પરિણામોને વ્યક્ત કરે છે. પણ એકદમ પર્યાયવાચી નથી. અબ્રહ્મચર્ય દેવો, મનુષ્યો અને અસુરો સહિત સમસ્ત લોકના પ્રાણીઓ દ્વારા કામ્ય છે. સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુંસક વેદ આ એના ચિન્હ છે. આ તપ, સંયમ અને બ્રહ્મચર્ય માટે વિધ્નરૂપ છે.

તત્વાર્થસૂત્રમાં મૂર્ચ્છાને પરિગ્રહ કહ્યું છે. પરંતુ આ અધ્યયનમાં પરિગ્રહના ચય, સંચય, સંભાર, સંરક્ષણ આદિ બાહ્ય પરિગ્રહના ધોતક શબ્દ પણ આપ્યા છે અને મહેચ્છા, લોભાત્મા, તૃષ્ણા, આસક્તિ જેવા આંતરિક પરિગ્રહના ધોતક શબ્દ પણ ઉપલબ્ધ છે. આ બધા શબ્દ મળી આંતરિક અને બાહ્ય પરિગ્રહનું સ્વરૂપ વ્યક્ત કરે છે.

આ પાંચ આશ્રવોનાં જે ત્રીસ-ત્રીસ નામ આપ્યા છે. તે ઉપરાંત શાસ્ત્રકારે લખ્યું છે કે એવા હજી નામ થઈ શકે છે. આનો અભિપ્રાય એ છે કે આ ત્રીસ નામ તો આશ્રવના વિભિન્ન રૂપોને અભિવ્યક્ત માત્ર કરે છે. કેટલાક છૂટી ગયેલા નામોને અન્ય નામથી ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. આ નામોમાં કેટલાક એવા પણ નામ છે કે જે એકથી વધારે આશ્રવોમાં પ્રયુક્ત થયા છે. જેમ- 'અસંયમ' શબ્દ હિંસા કે પ્રાણવધના પર્યાયનામોમાં પણ છે તો અદત્તાદાનના પર્યાય નામોમાં પણ છે.

પ્રાણવધ કે હિંસા આશ્રવના પ્રસંગમાં આ પ્રશ્ન કરવામાં આવ્યો છે કે પાપી, અસંયત, અવિરત, અનુપશાંત પરિણામવાળા તથા બીજાને દુઃખ દેવામાં તત્પર રહેવાવાળા જીવ કોની હિંસા કરે છે. આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જળચર, સ્થળચર, ઉરપરિસર્પ, ભુજપરિસર્પ અને ખેચર જીવોના વધનો ઉલ્લેખ કરતા બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય અને એકેન્દ્રિય જીવોના વધનું પણ વર્ણન કર્યું છે. જળચર, સ્થળચર, ઉરપરિસર્પ, ભુજપરિસર્પ અને ખેચર જીવોનું વિવરણ આપતા અનેક નામોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. એમાંથી ઘણા જીવ હમણા પણ ઉપલબ્ધ થાય છે અને એમના નામ પણ પ્રખ્યાત છે. પરંતુ કેટલાક જીવ એવા પણ છે જેના નામ બદલાય ગયા છે. અથવા તેની જાતિ અદૃશ્ય થઈ ગઈ છે. જીવ વૈજ્ઞાનિકો માટે જીવોનું આ વિવરણ ઉપયોગી સિદ્ધ થઈ શકે છે.

પ્રાણીઓનો વધ અનેક કારણોથી કરવામાં આવે છે. એમાંથી ચામડી, ચર્બી, માંસ, દાંત, હાડકા, શીંગ, વિષ, વાળ આદિની પ્રાપ્તિ પણ એક કારણ છે. શરીર અને ઉપકરણોને શ્રુંગારિત કે સંસ્કારિત કરવા માટે પણ જીવોનો વધ કરવામાં આવે છે. પૃથ્વીકાયિક જીવોની હિંસા કૃષિ, કૂપ, તાલાબ, ખાઈ, પ્રાસાદ આદિના નિમિત્તથી કરવામાં આવે છે. અપ્કાયિક જીવોની હિંસા સ્નાન, પાન, ભોજન, વસ્ત્ર ધોવા આદિ માટે કરવામાં આવે છે. ભોજન આદિ બનાવવા, દીપક ચાલુ કરવા, પ્રકાશ કરવા આદિથી અગ્નિકાયિક જીવોની હિંસા થાય છે. પંખા, સૂપ, તાલવૃન્ત, મયુર પંખ આદિથી હવા કરવાના કારણે વાયુકાયિક જીવોની હિંસા કરવામાં આવે છે. વનસ્પતિકાયિકની હિંસાના આગમમાં અનેક પ્રયોજન વર્ણિત છે. જેમાં પ્રમુખ છે- ઘર, ભોજન, શય્યા, આસન, વાહન, નૌકા, ખંભા, સભાગાર, વસ્ત્ર, હળ, ગાડી આદિ બનાવવા.

કેટલાક સપ્રયોજન હિંસા કરે છે તો કેટલાક નિષ્પ્રયોજન પણ હિંસા કરે છે. કેટલાક એવા પણ પાપી જીવ છે જે હાસ્ય-વિનોદ માટે, વેરના કારણે અથવા ભોગાશક્તિથી પ્રેરિત થઈ હિંસા કરે છે. કેટલાક જીવ કોપિત થઈ હનન કરે છે. કેટલાક લોભના વશીભૂત થઈ હિંસા કરે છે તો કેટલાક અજ્ઞાનના કારણે હિંસા કરે છે તો કેટલાક અર્થ, ધર્મ કે કામ માટે પણ હિંસા કરે છે.

પ્રાચીનયુગમાં હિંસાના કાર્ય કરવાવાળાનો સમુદાય વિશેષ રહેતો હતો. જેમ- સુઅરોનો શિકાર કરવાવાળાને શૌકરિક, માછલા પકડવાવાળાને મત્સ્યબંધક, પક્ષિઓને મારવાવાળાને શાકુનિક કહેવામાં આવતું હતું. હિંસા કરવાવાળાની પછી જાતિ બની ગઈ. જેમ- શક, યવન, શબર, બબ્બર આદિ એવી અનેક જાતિના લોકો હિંસાકર્મ કરતા હતા. આજીવિકા ચલાવવા માટે પણ હિંસા કરવામાં આવે છે. રાજા પોતાના આનંદ માટે હિંસા કરતા હોય છે.

હિંસક મનુષ્ય હિંસાકાર્યના કારણે નરકવાસી બની જાય છે. તે મરીને નરકના દુઃખોને વિવશ થઈ ભોગવે છે.

નરકભૂમિઓ, નરકાવાસ અને એમાં ભોગવવાવાળી વેદનાઓનું આ અધ્યયનમાં રોમાંચિત ઉભા કરી દેવાવાળું ચિત્રણ કરવામાં આવ્યું છે. આ જ પ્રમાણે જે હિંસક પ્રાણી નરકથી નિકળી તિર્થયોનીમાં જાય છે, એને કેવી રીતે દુઃખોનો અનુભવ થાય છે તેનું પણ આ અધ્યયનમાં સારી રીતે સમજાવ્યું છે. આ દુઃખ અને વેદનાઓનું વર્ણન વાંચ્યા પછી હૃદય દ્રવિત થઈ જાય છે તથા આવી હિંસાના માટે ક્યારેય વાંચકો પ્રવૃત્ત નહીં થઈ શકે. કેટલાક જીવ નરકથી નીકળી મનુષ્ય પર્યાયમાં આવી જાય છે. પરંતુ તે અહિંયા વિકૃત અને અપરિપૂર્ણ શરીર પ્રાપ્ત કરી અવશિષ્ટ પાપકર્મ ભોગવે છે. તે વાકાચૂકા શરીરવાળા, બહેરા, આંધળા, લૂલા, લંગડા વગેરે હોય છે.

મૃષાવાદનું વર્ણન કરતા આગમમાં અનેક મિથ્યામતોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. એમાં ચાર્વાક, બૌદ્ધ અને અન્ય નાસ્તિક વિચારધારાના મતાવલંબી સમ્મિલિત છે. વામલોકવાદી મતના અનુસાર આ જગતશૂન્ય છે. જીવનું અસ્તિત્વ નથી. કરેલા શુભ-અશુભ કર્મોનું ફળ પણ નથી મળતુ. આ શરીર તેમના મતમાં પાંચભૂતોથી બનેલું છે અને વાયુના નિમિત્તથી બધી ક્રિયાઓ થાય છે.

બૌદ્ધ આત્માને રુપ, વેદના, વિજ્ઞાન, સંજ્ઞા અને સંસ્કાર આ પાંચ સ્કંધોથી અલગ નથી માનતા. કોઈ બૌદ્ધ આ પાંચ સ્કંધોના સિવાય મનને પણ સ્કંધ માને છે. કોઈ મનોજીવવાદી અર્થાત્ મનને જ જીવ કહે છે. કોઈ વાયુને જ જીવ સ્વીકારે છે. કોઈ જગતને સાદિ અને શાન્ત માને છે તથા પુનર્જન્મને સ્વીકાર કરતા નથી. એમના અભિપ્રાયે પુણ્યકાર્ય અને પાપકર્મનું કોઈ ફળ મળતું નથી. સ્વર્ગ નરક અને મોક્ષ એ કંઈ નથી.

કેટલાક મિથ્યાવાદી લોકને ઈંડાથી ઉત્પન્ન માને છે તથા સ્વયંભૂને આનો નિર્માતા માને છે. કેટલાક કહે છે કે આ જગત્ પ્રજાપતિએ બનાવ્યું છે. કેટલાકના અનુસારે આ રામસ્ત જગત્ વિષ્ણુમય છે. કેટલાકના અનુસાર આત્મા એક અને અકર્તા છે. તે નિત્ય નિષ્ક્રિય, નિર્ગુણ અને નિર્લેપ છે. આ પ્રમાણે પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં વિભિન્ન જૈનેતર માન્યતાઓને મૃષાવાદી કે મિથ્યાવાદી કહીને પ્રસ્તુત કર્યા છે. આમાં કેટલીક માન્યતાઓ વૈદિક માન્યતાની છે.

કેટલાક લોકો બીજાનું ધન લેવા માટે જુદું બોલે છે. કેટલાક રાજ્યવિરુદ્ધ મિથ્યાભાષણ કરે છે. સારાને ખરાબ અને ખરાબને સારુ કાર્ય બતાવે છે. સજ્જનોને દુષ્ટ અને દુષ્ટોને સજ્જન બતાવે છે. કેટલાક લોકો વગર વિચાર્યે જ અસત્ય ભાષણ કરે છે તથા કેટલાક પાપ પરામર્શક જુદું બોલે છે. આ પ્રમાણે અનેક પ્રકારના મૃષાવાદી છે.

મૃષાવાદનું ભયંકર ફળ બતાવ્યું છે કે મૃષાવાદી જીવ નરક અને તિર્થય યોનીની વૃદ્ધિ કરી અનેક વેદનાઓને ભોગવે છે. મૃષાવાદનું ફળ ઈંડલોકમાં પણ અપયશ, વેર, દ્વેષ આદિના રુપમાં મળે છે.

અદત્તાદાનની પ્રવૃત્તિ પણ ઘણી ઘાતક છે. બીજાનું ધન હરણ કરવાની પ્રવૃત્તિ ચોરો અને ડાકુઓમાં જ નહીં રાજાઓમાં પણ જોવા મળે છે. એક રાજા બીજા રાજાના ધનાદિના પ્રતિ આકૃષ્ટ થઈ આક્રમણ કરે છે. આ પ્રમાણે અદત્તાદાન માટે હિંસાનો પણ સહારો લેવો પડે છે. ઝુકાનો પણ સહારો લેવો પડે છે. રાજાઓમાં પરસ્પર કેવી રીતે બીભત્સ યુદ્ધ થતુ રહ્યો છે આનું પ્રસ્તુત પ્રસંગમાં સુંદર વર્ણન કર્યું છે. સામુદ્રિક વ્યાપારનું વર્ણન કરવાની સાથે સમુદ્રમાં થવાવાળી તસ્કરીનું પણ ચિત્ર ખેચ્યું છે. ગ્રામ, નગર આદિમાં બનેલા ઘરોમાં સેંધ લગાવીને કરવાવાળી ચોરીનું પણ આમાં વર્ણન છે. ચોરીની પ્રવૃત્તિઓનું પણ વર્ણન કર્યું છે.

અદત્તાદાન આશ્રવથી ગાઢ કર્મોનો બંધ તો થાય જ છે, પરંતુ આ લોકમાં પણ આનું દુષ્પરિણામ ભોગવવું પડે છે. રાજ્યની દંડ વ્યવસ્થાના અનુસાર કારાગારમાં કેદ કરી તાડન, અંગચ્છેદન અને તીવ્ર પ્રહારોની વેદના આપવામાં આવે છે. પ્રાચીન યુગમાં રાજ્ય વ્યવસ્થાના અનુસાર ચોરોને કઈ રીતે દંડિત કરવામાં આવતા હતા એનું પણ વર્ણન આ અધ્યયનમાં સવિસ્તૃત મળે છે.

અબ્રહ્મચર્યનું સેવન પ્રાયઃ દશ ભવનપતિ, દશ વ્યંતર જાતિના દેવ, આઠ મુખ્ય વ્યંતર દેવ, જયોતિષક અને વૈમાનિક દેવ, મનુષ્ય તથા પંચેન્દ્રિય તિર્યચના જીવો કરે છે. અબ્રહ્મનું સેવન મોહના ઉદયથી થાય છે. આ સ્ત્રી-પુરુષના મળવાથી હોવાના કારણે તેને મૈથુન કહેવામાં આવે છે. અબ્રહ્મ સેવનનો સંબંધ બાહ્ય ઐશ્વર્યથી અને શારીરિક ગઠનથી જોડાયેલ છે. આ કારણે જ ચક્રવર્તી, બળદેવ, વાસુદેવ અને માંડલિક રાજાઓના વિપુલ ઐશ્વર્યનું વર્ણન કરી અંતમાં કહ્યું છે કે અનેક પ્રકારની ઉત્તમ પત્નિઓની સાથે કામભોગ ભોગતા એ ચક્રવર્તી આદિ ક્યારેય તૃપ્ત થયા નથી. તૃપ્ત થયા વગર જ તે મૃત્યુને પ્રાપ્ત થયા. એટલા માટે અબ્રહ્મ સેવનનો અંત કરવો ઘણો જ મુશ્કેલ છે.

અકર્મભૂમિના સ્ત્રી-પુરુષ સર્વાંગસુંદર અંગોથી સંપન્ન હોય છે. પુરુષ વજ્રઋષભનારાય અને સમયતુરસ્ત્ર સંસ્થાન યુક્ત હોય છે. એમના પ્રત્યેક અંગ કાંતિથી દેદીપ્યમાન રહે છે તથાપિ તે ત્રણ પલ્યોપમની આયુ સુધી કામભોગોને ભોગવીને પણ અતૃપ્ત જ રહે છે. યુગલિક પુરુષો અને સ્ત્રીઓના પગ, નખ, નાભિ, વક્ષસ્થલ, હસ્ત, સ્કંધ આદિ પ્રત્યેક અંગનું આ અધ્યયનમાં સૌંદર્ય વર્ણિત છે. સ્ત્રીઓ સર્વાંગસુંદર હોવાની સાથે છત્ર, ધ્વજા આદિ ૩૨ લક્ષણોથી પણ યુક્ત હોય છે. એવી સ્ત્રીઓને અપ્સરાઓ કહી શકાય છે. પરંતુ પરસ્પર મૈથુન સેવન તો એને પણ તૃપ્તિ આપી શકતું નથી અને મૃત્યુ થઈ જાય છે.

કર્મભૂમિના મનુષ્ય મૈથુનની વાસનાના કારણે અનેક પ્રકારના અનર્થ કરી બેસે છે. પરસ્ત્રી સેવનના પ્રત્યે પણ પ્રવૃત્ત થઈ જાય છે. પરંતુ અબ્રહ્મનું સેવન કરવાવાળા આલોકમાં નષ્ટ થઈ જાય છે અને પરલોકમાં પણ નષ્ટ થઈ જાય છે. અબ્રહ્મના કારણે સીતા, દ્રોપદી, રુક્મિણી આદિ માટે સંગ્રામ પણ થયા.

પરિગ્રહને એક એવા વૃક્ષની ઉપમા દીધી છે- જેની જડ અનંત તૃષ્ણા છે. જેના તના લોભ, કલહ, ક્રોધાદિ કષાય છે. જેની શાખાઓ ચિંતા, માનસિક સંતાપ આદિ છે. જેની શાખાનો અગ્રભાગ ઋદ્ધિ, રસ અને શાતારુપ ગારવ છે. બીજાને ઠગવારુપ વૃત્તિઓ જેની કુંપલ છે તેમજ કામભોગ જ જેના પુષ્પ અને ફળ છે. એ પરિગ્રહ વધારે લોકોને હૃદયથી પણ પ્યારો લાગે છે. પરંતુ નિર્લોભતા રૂપ મોક્ષોપાયની જ આ સાંકળ છે.

ચારે પ્રકારના દેવોમાં પરિગ્રહની પ્રચુરતા હોવા છતાં પણ તે ક્યારેય તૃપ્ત થતા નથી. આ દેવોના ઐશ્વર્યનું આ અધ્યયનમાં વર્ણન થયું છે. આ જ પ્રમાણે અકર્મભૂમિના મનુષ્ય અને કર્મભૂમિઓમાં ચક્રવર્તી, બળદેવ, વાસુદેવ, માંડલિક રાજા, યુવરાજા, ઐશ્વર્યશાળી લોકો, સેનાપતિ, શ્રેષ્ઠી રાજમાન્ય અધિકારી, સાર્થવાહ આદિ અનેક મનુષ્ય પરિગ્રહધારી હોય છે. પરિગ્રહના સંચય હેતુ લોકો અનેક પ્રકારની વિદ્યાઓ શીખે છે. હિંસાના કૃત્યમાં પ્રવૃત્ત થાય છે. જુદું બોલે છે. બીજાને ઠગે છે. મિલાવટ કરે છે. વેર-વિરોધ કરે છે. છતાં પણ ઈચ્છાઓની તૃપ્તિ થતી નથી.

આશ્રવના આ પ્રકરણમાં હિંસા, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, અબ્રહ્મ અને પરિગ્રહરુપ પાપોનું વર્ણન કરતા મુમુક્ષુઓને એનાથી બચવાની શિક્ષા આપી છે. કારણ કે પ્રાણી આ આશ્રવોના કારણે કર્મબંધ કરી સંસારમાં ભ્રમણ કરે છે. જે એનો ત્યાગ કરી અહિંસા આદિ સંવરોનું આચરણ કરે છે તે મુક્તિને પ્રાપ્ત કરી લે છે.

૨૮. આસવઽજ્ઞયણ

૨૮. આશ્રવ અધ્યયન

સૂત્ર -

૧. પંચ આસવસ્સ હેઠ પહ્વણં -
પંચ આસવદારા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. મિચ્છત્તં,
૨. અવિરઈ,
૩. પમાદો,
૪. કસાયા,
૫. જોગા । - ઠાળં. અ. ૫, ડ. ૧, સુ. ૪૧૮

૨. આસવસ્સ પંચ પગારા-
પંચવિહો પળ્ણત્તો જિણેહિં ઇહ અળ્હહો અણાઈઓ ।

હિંસામોસમદત્તં, અબ્બંભ પરિગ્ગહં ચેવ ॥

- પળ્હ. સુ. ૧, આ. ૧, સુ. ૧, ગા. ૨

૩. પાળવહ પહ્વણસ્સ ણિદ્દેસો-

૧. જારિસઓ,
૨. જં નામા,
૩. જહ ય કઓ,
૪. જારિસં ફલં દેતિ,
૫. જે વિ ય કરેતિ પાવા, પાળવહં તં નિસામેહ ॥

- પળ્હ. સુ. ૧, આ. ૧, સુ. ૧, ગા. ૩

૪. પાળવહ સહુવં-

- પાળવહો ણામેસો નિચ્ચં જિણેહિં ણિણઓ, તં જહા-
૧. પાવો, ૨. ચંડો, ૩. રૂદ્ધો, ૪. છુદ્ધો, ૫. સાહસિઓ,
૬. અણારિઓ, ૭. ણિણ્ણિણો, ૮. ણિસ્સંસો, ૯. મહબ્બઓ,
૧૦. પઙ્ગઓ, ૧૧. અઙ્ગઓ, ૧૨. વીહણઓ,
૧૩. તાસણઓ, ૧૪. અણજ્જો, ૧૫. ડવ્વેયણઓ ય,
૧૬. ણિરવયક્કઓ, ૧૭. ણિબ્બમ્મો, ૧૮. ણિપ્પિવાસો,
૧૯. ણિક્કલુણો, ૨૦. ણિરયવાસગમણનિણઓ,
૨૧. મોહમહબ્બયપયદ્દઓ, ૨૨. મરણવેમણસ્સો ॥

એસ પઠમં અધમ્મદારં ॥

- પળ્હ. સુ. ૧, આ. ૧, સુ. ૨

સૂત્ર :

૧. આશ્રવનાં પાંચ હેતુઓનું પ્રરુપણ :
આશ્રવનાં પાંચ દ્વાર કહ્યા છે, જેમકે -
૧. મિથ્યાત્વ - વિપરીત તત્ત્વશ્રદ્ધા,
૨. અવિરતિ - અત્યાગવૃત્તિ,
૩. પ્રમાદ - આત્મિક અનુત્સાહ,
૪. કષાય - આત્માના રાગ-દ્વેષાત્મક ઉત્તાપ,
૫. યોગ - મન, વચન અને કાયાનો વ્યાપાર.
૨. આશ્રવનાં પાંચ પ્રકાર :
જીનેન્દ્ર ભગવાને આ જગતમાં અનાદિ (કર્મ) આશ્રવ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે. જેમકે -
૧. હિંસા, ૨. મૃષા, ૩. અદત્તાદાન
૪. અબ્રહ્મ, ૫. પરિગ્રહ.
૩. પ્રાણવધ પ્રરુપણનો નિર્દેશ :
(પ્રથમ આશ્રવના પાંચ વિષયો -)
૧. પ્રાણીવધ (હિંસા)ના જેવો સ્વરુપ છે,
જેનર, તેના જેટલા નામ છે,
૩. પાપી પ્રાણીઓ દ્વારા જે પ્રકારે કરવામાં આવે છે,
૪. જેમ (ધોર દુઃખમય) ફળ પ્રદાન કરે છે,
૫. જે પ્રમાણે પ્રાણવધ કરાય છે, તેને તમે સાંભળો.
૪. પ્રાણ વધનું સ્વરુપ :
જીનેન્દ્ર ભગવાને પ્રાણવધ (નું સ્વરુપ) આ પ્રમાણે કહ્યું છે, જેમકે -
૧. પાપરૂપ, ૨. ચંડરૂપ, ૩. રુદ્રરૂપ, ૪. શુદ્રરૂપ,
૫. સાહસિકરૂપ, ૬. અનાર્યરૂપ, ૭. નિર્ઘૃણરૂપ,
૮. નૃશંસરૂપ, ૯. મહાભયરૂપ, ૧૦. પ્રતિભયરૂપ,
૧૧. અતિભયરૂપ, ૧૨. ભયોત્પાદકરૂપ, ૧૩. ત્રાસનકરૂપ
૧૪. અન્યાય રુપ ૧૫. ઉદ્દેગજનક, ૧૬. નિરપેક્ષરૂપ,
૧૭. નિર્ઘર્મ (ધર્મવિરુદ્ધ)રૂપ, ૧૮. નિષ્પિપાસારૂપ (કૂરે પરિણામ), ૧૯. નિષ્કરુણારૂપ, ૨૦. નરકવાસ-ગમન-નિધન મગનરૂપ (નરક પ્રાપ્તિનું હેતુ), ૨૧. મોહમહાભય પ્રવર્તક, ૨૨. મરણવૈમનસ્યરૂપ છે.
- આ પ્રથમ અધર્મદ્વાર છે.

૫. પાણવહસ્સ પજ્જવ ણામાણિ-

તસ્સ (પાણવહસ્સ) ય નામાણિ ઇમાણિ ગોણ્ણાણિ હોંતિ તીસં, તં જહા-

૧. પાણવહં, ૨. ઉમ્મૂલણા સરીરાઓ, ૩. અવીસંભો, ૪. હિંસવિહિંસા તહા, ૫. અકિચ્ચં ચ, ૬. ઘાયણા ય, ૭. મારણા ય, ૮. વહણા, ૯. ઉદ્દવણા, ૧૦. ણિવાયણા ય, ૧૧. આરંભસમારંભો, ૧૨. આઝયકમ્મસ્સુવદ્દવો ભેયણિટ્ટવણ ગાલણા ય સંવટ્ટગસંખેવો, ૧૩. મચ્ચૂ, ૧૪. અસંજમો, ૧૫. કહગમદ્દણં, ૧૬. વોરમણં, ૧૭. પરભવસંકામકારઓ, ૧૮. દુગ્ગાઇપ્પવાઓ, ૧૯. પાવકોવો ય, ૨૦. પાવલોભો, ૨૧. છવિચ્છેઓ, ૨૨. જીવિયંતકરણો, ૨૩. ભયંકરો, ૨૪. અણકરો ય, ૨૫. વજ્જો, ૨૬. પરિતાવણઅણ્ણઓ, ૨૭. વિણાસો, ૨૮. નિજ્જવણા, ૨૯. લુંપણા, ૩૦. ગુણાણં વિરાહણ ત્તિ વિય તસ્સ ઇવમાઈણિ ણામધેજ્જાણિ હોંતિ તીસં, પાણવહસ્સ કલુસસ્સ કહુયફલ-દેસગાઈં ॥

- પળ્હ. આ. ૧, સુ. ૩

૬. પાણવહ કારગા-

તં ચ પુણ કરેતિ કેઙ્ પાવા અસંજયા, અવિરયા, અણિહુયપરિણામદુપ્પઓગા, પાણવહં, ભયંકરં, બહુવિહં, બહુપ્પગારં, પરદુક્ખુપ્પાયણપસત્તા ઇમેહિં તસ-થાવરેહિ જીવેહિં પહિનિવિટ્ઠા ।

- પળ્હ. આ. ૧, સુ. ૪

૭. જલયર જીવવગ્ગો-

પ. કિં તે ?

ઉ. પાઠીણ-તિમિ-તિમિંગલ-અણેગઙ્ગસ-વિવિહ-જાતિમંડુક્ક દુવિહ કચ્છમ-ણક્ક-મગરદુવિહ-મુસંઢ-વિવિહગાહ-દિલિવેઢય મંડુય-સીમાગાર-પુલક-સુંસુમાર બહુપ્પગારા જલયરં વિહાણા-કણ ઇવમાદી ।

- પળ્હ. આ. ૧, સુ. ૫

૫. પ્રાણવધનાં પર્યાયવાચી નામ :

પ્રાણવધરુપ હિંસાનાં વિવિધ અર્થોનાં પ્રતિપાદક ગુણ નિષ્પન્ન એ ત્રીસ નામ છે, જેમકે -

૧. પ્રાણવધ-જીવહત્યા, ૨. શરીરઉન્મૂલન-વૃક્ષને ઉખાડવાની જેમ શરીરથી (પ્રાણોનું) ઉન્મૂલન, ૩. અવિશ્રામ્ભ-અવિશ્વાસ, ૪. હિંસ્ય વિહિંસા- વધ યોગ્ય- માનેલ જીવોની હિંસા કરવી, ૫. અકિત્ય-અકૃત્ય, ૬. ઘાતના-ઘાત, ૭. મારણા-મારણ, ૮. વહણા-વધ કરવું, ૯. ઉપદ્રવણા-ઉપદ્રવકરવું, ૧૦. નિવાયણ- પ્રાણોનું અતિપાણ, ઘાત હનન, ૧૧. આરંભ-સમારંભ, શુરુ કરવું અને ત્રણેયોગથી બીજાને દુઃખ ઉપજાવું, ૧૨. આયુકર્મનું ઉપદ્રવ ભેદન નિષ્ઠાપન-આયુને સમાપ્ત કરવું. ગાલન સંવર્તક-સંક્ષેપ-શ્વાસોચ્છવાસને રોકવું, ૬મ તોડવું, ૧૩. મચ્ચુ-મૃત્યુ, ૧૪. અસંજમ-અસંયમ, ૧૫. કટક-સૈન્યમર્દન, ૧૬. વ્યુપરમણ-પ્રાણ વિયોગ, ૧૭. પરાભવ-સંક્રમણકારક-બીજાભવમાં દાખલ થવું, ૧૮. દુર્ગતિ-પ્રપાત-દુર્ગતિની પ્રાપ્તિનો હેતુ, ૧૯. પાપકોપ-પાપપ્રકૃતિથી ક્રોધ કરવો, ૨૦. પાપલોભ-પાપપ્રકૃતિથી લોભ કરવો, ૨૧. છવિચ્છેદ - અંગોપાંગ છેદન, ૨૨. જીવિત-અંતકરણ- જીવનનો અંત કરવાવાળો, ૨૩. ભયંકર-ડરાવણો, ૨૪. ઋણકર-પાપકર્મરૂપ ઋણનો કર્તા, ૨૫. વજ્જ-વર્જિત, ૨૬. પરિતાપન આશ્રવ-પીડા આવવવાનુંદાર, ૨૭. વિનાશ-નાશ કરવો, ૨૮. નિર્યાપન-નષ્ટ કરવું, ૨૯. લુંપન-લુપ્ત કરવું, ૩૦. ગુણ વિરાધક-ગુણોની વિરાધના વગેરે એ પ્રમાણેના પ્રાણવધરુપ કલુષનાં કટુક ફળ નિર્દેશક ત્રીસ નામ હોય છે.

૬. પ્રાણ વધ કરનાર :

કેટલાક પાપી અસંયત, અવિરત, અનુપશાંત પરિણામવાળા અને જેના મન, વચન અને કાયાનાં વ્યાપાર દુષ્ટપ્રયુક્ત છે, જે બીજાને દુઃખ આપવામાં તત્પર રહે છે તથા ત્રસ અને સ્થાવર જીવોનાં પ્રતિ દ્વેષભાવ રાખે છે, તે અનેક રુપોમાં વિવિધ ભેદ-પ્રભેદોથી ભયંકર પ્રાણવધ-હિંસા કર્યા કરે છે.

૭. જળયર-જીવોનાં વર્ગ :

પ્ર. તે કોની-કોની હિંસા કરે છે ?

ઉ. પાઠીન-એક વિશેષ પ્રકારની માછલી, તિમિ-મોટા મત્સ્ય, તિમિંગલ-મહામત્સ્ય, અનેક પ્રકારની માછલીઓ, વિવિધ જાતિનાં દેડકા, બંને પ્રકારનાં કાચબા, સુંડામાર અને મત્સ્ય મગરના ભેદથી બે પ્રકારના મગર, મૂઢસઢ મત્સ્ય વિશેષ, વિવિધ પ્રકારના ગ્રાહ તથા દિન્નિવેષ્ટક, મંડુક, સીમાકાર, પુલક, સુંસુમાર એ પાંચે ગ્રાહ વિશેષ એ બધા જળયર જીવોની ઘાત કરે છે.

૮. થલચર જીવ વર્ગો-

કુરંગ-રૂઠુ-સરહ-ચમર-સંબહ-ઉરબ્ધ-સસય-પસય-ગોણ-રોહિય-હય-ગય-ખર-કરભ-ખગ્ગી-વાનર-ગવય-વિગ-સિયાલ-કોલ-મજ્જાર-કોલસુણગ-સિરિયંદલ-ગાવત્ત-કોકંતિય-ગોકલ્લ-મિય-મહિસ-વિયગ્ધ-છગલ-દીવિય-સાણ-તરચ્છ-અચ્છ-ભલ્લ-સદ્દૂલ-સીહ-ચિલ્લ-ચઉપ્પયવિહાણાકૈ ય ઇવમાદી ।

- પળ્હ. આ. ૧, સુ. ૬

(ક) ઉરપરિસર્પવર્ગો-

અચગર-ગોણસ-વરાહિ-મઝલિ-કાઓદર-દબ્ધપુષ્ક-આસાલિય-મહોરગોરગવિહાણાકૈ ય ઇવમાદી ।

- પળ્હ. આ. ૧, સુ. ૭

(ખ) ભુજ-પરિસર્પવર્ગો-

હીરલ-સરંબ-સેહ-સેલ્લગ-ગોધા-ઉંદર-ગઝલ-સરડ-જાહગ-મંગુસ-ખાડહિલ-ચાઉપ્પાઝયા-ચિરોલિયા-સિરીસિવગ્ગે ય ઇવમાદી ।

- પળ્હ. આ. ૧, સુ. ૮

૯. ઘચહર જીવવર્ગો-

કાદંબક-બક-બલાકા-સારસ-આડા-સેતીય-કુલલ-વંજુલ-પારિપ્પવ-કોર-સઝણ-દીવિય-હંસ-ઘત્તરિટ્ઠગ-ભાસ-કુલીકોસ-કોંચ-દગતુંડ-ઢેણિયાલગ-સૂચીમુહ-કવિલ-પિંગલવ્ખગ-કારંડગ-ચક્કવાગ-ઉક્કોસ-ગરૂલ-પિંગુલ-સુય-વરહિણ-મયણસાલનંદીમુહ-નંદમાણગ-કોરંગ-ભિગારંગ-કોણાલગ-જીવજીવગ-તિત્તિર-વટ્ટગ-લાવગ-કપિંજલક-કવોતક-પારેવયગ-ચડગ-ઢિંક-કુક્કુડ-મસર-મયૂરગ-ચઝરગ-હય-પોંડરિય-કરક-ચીરલ્લ-સેણ-વાયસ-વિહગ-ભિણાસિ-ચાસ-વગ્ગુલિચમ્મ-ટિઠલ-વિતતપક્ષી-સમુગ્ગપક્ષી ઘચહરવિહાણાકૈ ય ઇવમાદી ।

- પળ્હ. આ. ૧, સુ. ૯

૮. સ્થળચર જીવોનાં વર્ગ :

કુરંગ અને રૂઠુ જાતિનાં હરણ, સરભ-અષ્ટાપદ, ચમર-નીલગાય, સંબર-સાંભર, ઉરબ્ધ-ઘેટા, સસલાં, પ્રશય-વન પશુ વિશેષ, બળદ, ચેહિત-પશુ વિશેષ, ઘોડા, હાથી, ગધેડા, ઊંટ, ગેંડા, વાંદરા, ગવય, રોઝ, વૂક-રીંછ, શિયાળ, કોલ-શૂકર, માર્જાર-જંગલી ડુકકર, શ્રીકંદલક અને આવર્ત નામનાં પુરીવાળા પશુ, કોકંતિક-લોમડી, ગોકર્ણ-બે ખરીવાળા વિશિષ્ટ જાનવર, હરણ, ભેંસ, સિંહ, વાઘ, બકચે, દીપચે, તેંદુઆ, જંગલી કૂતરા, રીંછ, સિંહ, તરક્ષ, અચ્છ-ભલ્લ-રીંછ ભાલુ, શાર્દૂલસિંહ, કેશરીસિંહ, ચિત્તલ અને હરણની આકૃતિવાળા પશુ વિશેષ વગેરે ચતુષ્પાદ પ્રાણીઓની પૂર્વોક્ત પાપી મનુષ્ય હિંસા કરે છે.

(ક) ઉરપરિસર્પ જીવોનાં વર્ગ :

અજગર, ગોણસ-કેણ વગરના સર્પ વિશેષ, વરાહિ-દ્રષ્ટિ વિષ-સર્પ, મુકુલી-કેણવાળા સાંપ, કાઉદર કાકોદર સર્પ, દર્ભપુષ્પ સર્પ, આસાલિક અને મહોરગ વિશાળકાય સર્પ આ બધા અને આ પ્રકારનાં અન્ય ઉપરપરિસર્પ જીવોનો પાપી જન વધ કરે છે.

(ખ) ભુજપરિસર્પ જીવોનાં વર્ગ :

હીરલ-ભુજાઓનાં સહારે ચાલવાવાળા પ્રાણી, શરમ્બસેહ-મોટા-મોટા કાળા સફેદ રંગનાં કાંટા-વાળા શરીરધારી પ્રાણી, શલ્યક, ગોહ, ઉદર, નોલિયો, કાંચિડો જાહક કાંટાથી ઢંકાયેલ જીવ, મંગુસર ગિલહરી ખાડહિલ છછુન્દર, ચાતુષ્પદિક ખિસકોલી, ઘરોલિયા વગેરે અનેક પ્રકારનાં ભુજપરિસર્પ જીવોનો વધ કરે છે.

૯. ખેચર જીવોનાં વર્ગ :

કાદમ્બક-વિશેષ પ્રકારનાં હંસ, બગલા, બલાકા, સારસ, આડા, સેતીક-જળપક્ષી વિશેષ, કુલલ-હંસ વિશેષ, વંજુલપક્ષી, પારિપ્પવ, પોપટ, તીતર, દીપિકા દેવ-ચકલી, શ્વેત હંસ, કાળામુખ અને પગવાળા હંસ, ભાસ, કુટીકોશ, ક્રોંચપક્ષી, જલકૂકડી, ઢેલીકાલક-જળચર પક્ષી, સૂચીમુખ, કપિલ, પિંગલાક્ષ-પીળાં નેત્રવાળું પક્ષી, કારંડક-બતક, ચકવા, કુરર, ગરુડ, લાલરંગનો પોપટ, લાલ ચાંચવાળા પોપટ, મોર, મેના, નંદી મુખ, નંદમાનક અને કોરંક, ભિંગોડી, કોણાલક, ચાતક, તેતરપક્ષી, બટેર, લાવક, કપિંજલક, કબૂતર, પારેવું, ચકલી, ઢિંક પક્ષી, કૂકડો, મેસર, મયૂર અને ચકોર, હદપુંડરીક-નામનું જળચર પક્ષી, કરક-પક્ષી વિશેષ, સમડી, બાજ, વાયસ (કાગડાની જાત) શ્વેતચાષ પક્ષી, વાગોળ, ચમગાદડ, વિતતપક્ષી, સમુદ્રપક્ષી- અઢાઈ દ્વીપની બહારનાં પક્ષી વિશેષ વગેરે પક્ષીઓની અનેકાનેક જાતિઓની હિંસક જીવહિંસા કરે છે.

૧૦. એગિંદયાઈ પંચેદિય પજ્જંત તિરિક્ષાણં વહ કારણાણિ-
જલ-થલ-ખગચારિણો ડ પંચેદિય પસુગણે બિય-તિય-
ચરિંદિય વિવિહે જીવે પિયજીવિય મરણદુક્ખપડિકૂલે
વરાય હણંતિ બહુસંકિલિટ્ઠ-કમ્મા, ઇમેહિં વિવિહેહિં
કારણેહિં -

પ. કિં તે ?

ડ. ચમ્મ-વસા-મંસ-મેય-સોણિય-જગ-ફિફ્ફિસ-મત્થુલુંગ-
હિય-યંત-પિત્ત-ફોફસ ઢંતઢઠા અટિઠ-મિંજ-નહ-
નયણ-કણ્ણ-ણ્ણરૂણિ-નક્કધમણિ-સિંગ-દાઢિ-
પિચ્છ વિસ-વિસાણ-વાલહેઠ્ઠં હિંસંતિ ય ।

ભમર-મધુકરિગણે રસેસુ ગિઢ્ઢા ।

તહેવ તેઈંદિય સરીરોવકરણઢઠયાય કિવણે ।

બેઈંદિય બહેવે વત્થોહર પરિમંડણઢઠા ।

અણ્ણેહિં ય એવમાઈએહિં બહૂહિં કારણસએહિં અબુહા
ઈહ હિંસંતિ તસે પાણે ઇમે ય એગિંદિય બહેવે વરાય
તસે ય અણ્ણે તયસિય એવ તણુસરીરે સમારંભંતિ ।

અત્તાણે, અસરણે, અણાહે, અબંધવે, કમ્મનિગઢ્ઢબઢ્ઢે,
અકુસલ-પરિણામ-મંદબુઢ્ઢિજણ-દુવ્વિજાણ, પુઢ્ઢવિ-
મએ, પુઢ્ઢવિસંસિય, જલમએ જલગએ અણલાણિલ
તણવણસસઈગણનિસિય ય -

૧૦. એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય મુથી તિર્યય જીવોનાં વધનાં કારણ :

આ પ્રમાણે જળચર, સ્થળચર અને ખેચર (આકાશમાં
વિચરણ કરનાર) પંચેન્દ્રિય તેમજ બેઈંદ્રિય, ત્રેઈંદ્રિય,
ચઉરેન્દ્રિય એવા વિવિધ પ્રકારનાં જીવો છે. જેમને
પોતાના પ્રાણ પ્રિય છે. તેમજ મરણ અને દુઃખ જેમને
પ્રતિકૂળ છે, દીન છે. અત્યંત દુષ્ટ આચરણવાળા પાપી
મનુષ્યો તેઓ વિવિધ પ્રકારનાં પ્રયોજનને વશ થઈને
જીવોનો ઘાત કરે છે -

પ્ર. તે પ્રયોજન કયા-કયા છે ?

ઉ. ચામડું, ચરબી, માંસ, મેદ, લોહી, યકૃત, મગજ,
હૃદય, આંતરડાં, પિત્તાશય, ફેફસા, દાંત, અસ્થિ,
હાડકાં, મજ્જા, નખ, નેત્ર, કાન, સ્નાયુ, નાક,
ધમનીઓ-નાડીઓ, શિંગડાં, દાઢો, પિચ્છું, વિષ,
વિષાણ-હાથી દાંત, વાળને પ્રાપ્ત કરવા માટે હિંસક
લોકો તેમની હિંસા કરે છે.

રસાદિઓમાં લોલુપ મનુષ્ય મધને પ્રાપ્ત કરવા
માટે મધમાખીઓની ઘાત કરે છે.

એજ પ્રમાણે બિચારા જૂં માંકડ, મચ્છર આદિ
ત્રેઈંદ્રિય જીવોની શરીર સુખના માટે કે ઉપકરણોને
શ્રૃંગારિત કરવા માટે હિંસા કરે છે.

જેનમ્ વસ્ત્રાદિનુ પ્રસાધન કરવા, ગૃહની શોભાનાં
નિમિત્તે અનેક બેઈંદ્રિય જીવોની પણ ઘાત કરે છે.

આ પ્રમાણેનાં પૂર્વોક્ત તથા અન્ય અનેકાનેક
પ્રયોજનોથી બુઢ્ઢિહીન અજ્ઞાની પાપી મનુષ્ય
ત્રસ જીવોની ઘાત કરે છે તથા ઘણા એકેન્દ્રિય
જીવોનો અને તેની આશ્રિત રહેલ અન્ય સૂક્ષ્મ
શરીરવાળા ત્રસ જીવનો સમારંભ કરે છે. અર્થાત્
હિંસા કરે છે.

તે ત્રાણહીન છે, અશરણ છે, સ્વામીનાં અભાવે
અનાથ છે, સહાયકને અભાવે અબંધવ છે.
પોતાના કર્મરૂપી બેડી વડે બંધાયેલ છે. અકુશલ
પરિણામવાળા અને મંદબુઢ્ઢિયુક્ત છે. તે આ
પ્રાણીઓને જાણતાં નથી. તે અજ્ઞાની જીવ
પૃથ્વીકાય જીવોની તથા પૃથ્વીને આશ્રયે રહેલ
અજ્ઞસીયાં આદિ બેઈંદ્રિય, જળકાયિક જીવો તથા
તેના આશ્રયે રહેલ ત્રસજીવોની તથા અગ્નિકાય,
વાયુકાય અને તૃણરૂપ વનસ્પતિકાય જીવોની અને
તેમનાં આશ્રયે રહેલ.

તમ્મયતજ્જિએ ચેવ તદાહારે તપ્પરિણય વ્ણ
ગંધ-રસ-ફાસ બોદરૂવે ।

અચક્ષુસે ચક્ષુસે ય, તસકાઙ્ણે અસંખે થાવર-
કાણે ય સુહુમ-બાયર-પત્તેયસરીરનામ-સાધારણે
અણંતે હણંતિ અવિજાણઓ ય પરિજાણઓ ય જીવે ।
ઇમેહિં વિવિહેહિં કારણેહિં-

પન્હ. આ. ૧, સુ. ૧૦-૧૨

૧૧. પુઢવિકાઙ્ણ્યાઈણં જીવાણં હિંસા કારણાનિ-

પ. કિં તે ?

૩. કરિસણ-પોક્ષરિણી-વાવિ-વપ્પિણિ-કૂવ-સર-
તલાગ-ભિત્તિ-વેદિયા-ખાતિયા- આરામ-વિહાર-
થૂમ-પાગાર-દાર-ગાઝર-અટ્ટાલગ-ચરિયા-સેઝ-
સંકમ-પાસાય વિકપ્પ-ભવણ-ઘર-સરણ-લયણ-
આવણ-ચેઙ્ણ-દેવકુલ- ચિત્તસમા-પવા-આયત-
ણાવસહ-ભૂમિઘર-મંડવાણ ય કાણે, ભાયણ-
મંડોવગરણસસ વિવિહસસ અટ્ટાણે પુઢવિં-હિંસંતિ
મંદબુદ્ધિયા ।

જલં ચ મજ્જણય-પાણ-ભોયણ-વત્થધોવણ-
સોયમાદિણિં ।

પયણ-પયાવણ-જલાવણ-વિદંસણેહિં અગણિં ।

સુપ્પ-વિયણ-તાલયંટ પરિથુણક પેહુણમુહ-કરયલ-
સમ્મ-પત્ત-વત્થ એવમાદિણિં અણિલં ।

અગાર-પરિયાર-ભક્ષ-ભોયણ-સયણાસણ-ફલક-
મુસલ-ઉખલ-તત-વિતતાતોજ્જ-વહણ-વાહણ-

ત્રસજીવોની, તેમના સ્વરૂપમાં જીવવાવાળા તેમજ
તેમના આશ્રયે રહેલ જીવોને પૃથ્વી આદિ આધારભૂત
છે, પૃથ્વી આદિ જ જેમનો આહાર છે એવા જીવોને
તથા પૃથ્વી આદિનાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શોથી
જેમનો શરીરરૂપ સ્વભાવ પરિણત થઈ રહ્યો છે.

કેટલાક ચક્ષુથી જોઈ શકે છે. કેટલાક ચક્ષુથી જોઈ
શકતા નથી. એવા અસંખ્ય ત્રસ જીવોને, સ્થાવર
જીવોને તથા અનન્ત સૂક્ષ્મ, બાદર, પ્રત્યેક શરીર
અને સાધારણ શરીરવાળા સ્થાવરકાયનાં જીવોને
જાણતા કે અજાણતાં આ (આગળ કહેલ)
કારણોથી હિંસા કરે છે -

૧૧. પૃથ્વીકાયાદિ જીવોની હિંસાનું કારણ :

પ્ર. તેના ક્યા-ક્યા કારણો છે ?

૩. કૃષિ, પોક્ષ્પરિણી, વાવ, વાવડી, કૂવા, નાનો
જળાશય, તળાવ, ભિત્તી, ચૈત્ય, ખાઈ, બગીચા,
વિહાર, સ્તૂપ, પ્રાકાર, દ્વાર, ગોપુર, અટ્ટાલિકા,
ચરિકા, પુલ, સંકમ, રાજમહેલ, વિકલ્પ-નાનો
પ્રાસાદ, ભવન, ઘર, ઘાસનું ઝુપડું, ગુફા, દુકાન,
ચોતરો, દેવકુલ- દેવાલય, ચિત્રસભા, પરખ,
આયતન, યજ્ઞશાળા, તાપસોના આશ્રમો,
ભૂમિગૃહ, ભોયરા, મંડપ તથા અનેક પ્રકારનાં
ભોજન-ભાંડોપકરણના નિમિત્તે મંદબુદ્ધિવાળા
લોકો પૃથ્વીકાય જીવોની હિંસા કરે છે.

સ્નાન, પાન, ભોજન, વસ્ત્ર ધોવા, શૌચ વગેરે
કારણોને લીધે અપ્કાયનાં જીવોની હિંસા કરે છે.

ભોજન રાંધવા અને રંધાવવા માટે પોતે અગ્નિ
પ્રગટાવે, અન્ય પાસે અગ્નિ પ્રગટાવડાવે તથા
દીવો સળગાવીને પ્રકાશ કરવા ઈત્યાદિ કારણોને
લીધે અગ્નિકાય જીવોની હિંસા કરે છે.

સૂપડા વડે, વાંસનાં પંખા વડે, તાડનાં પંખા વડે,
મોરપીંછનાં પંખા વડે, મુખથી, તાળી વગાડીને,
હાથથી ઝાટકવામાં આવે સાગપાનથી અને
વસ્ત્રથી હવા ખાવામાં આવે છે ત્યારે વાયુકાય
જીવોની હિંસા થાય છે.

અગાર-ગૃહ, પરિચાર-તલવાર આદિનું મ્યાન,
ભક્ષ-ખાવા લાયક દ્રવ્ય, ભોજન, શયનાસન,
લાકડાની પાટ, સાંબેલું, ખાંડણિયો, વીણા આદિ
વાદ્ય, વાજાંત્રો-એક પ્રકારનું વાદ્ય વિશેષ, નૌકા,
વાહન વગેરે,

મંડવ-વિવિહભવણ-તોરણ-વિડંગ-દેવકુલ-જાલયદ્ધચંદ-નિજ્જૂહગ-ચંદસાલિય-વેતિય-ણિસેણિ-દોણિ-ચંગેરી-ખીલ-મંડવ-સભા-પવા-વસહ-ગંધ-મલ્લાણુલેવણંબર-જુય-નંગલ-મઙ્ગલ-કુલિય-સંદણ-સોયા-રહ-સગડ-જાણ-જોગ્ગ-અટ્ટાલગ-ચરિઅ-દાર-ગોપુર-ફલિહ-જંત-સૂલિય-લહ-મુસંઢિ-સયગ્ધી-બહુપહરણા-વરણુવક્ષરાણકણ-અણ્ણેહિં ય એવમાઇએહિં બહુહિં કારણસએહિં હિંસંતિ તે તરૂગણે ભણિયા અભણિયા એવમાદી ।

- પળ્હ. આ. ૧, સુ. ૧૩-૧૭

૧૨. પાણવહગાણં મળોવિત્તિ-

સત્તે સત્તપરિવજ્જિયા ઉવહણંતિ દઢમૂઢા દારૂળમત્તી કોહા માણા-માયા-લોભા-હાસા, રત્તી, અરત્તી, સોય, વેદત્તી, જીવ જોયધમ્મત્ત્ય-કામહેડ સવસા અવસા અટ્ટાએ અણટ્ટાએ ય તસપાણે ધાવરે ય હિંસંતિ ।

મંદબુદ્ધી સવસા હણંતિ, અવસા હણંતિ, સવસા-અવસા હણંતિ ।

અટ્ટા હણંતિ, અણટ્ટા હણંતિ, અટ્ટા-અણટ્ટા ઢુહઓ હણંતિ ।

હસ્સા હણંતિ, વેરા હણંતિ, રત્તી હણંતિ, હસ્સા-વેરા-રત્તી-હણંતિ ।

કુદ્ધા હણંતિ, લુદ્ધા હણંતિ, મુદ્ધા હણંતિ, કુદ્ધા-લુદ્ધા-મુદ્ધા હણંતિ ।

મંડવ, વિવિધ ભવન, તોરણ, કપોતપાલી, પક્ષગૃહ, ગવાક્ષબારી, બારી-અર્ધચન્દ્રાકાર સોપાન વિશેષ, નિપ્પૂહક, ચંદ્રશાલિકા, વેદિકા-ચોતરો, નિસરણી, નાની નૌકા, ચંગેર, ખૂંટો, મંડવ, સભાસ્થાન, પરબ, તાપસોનો આશ્રમ, સુગંધિ દ્રવ્ય, માલ્ય કુસુમ આદિની માળા, અંગવિલેપનના પદાર્થો, વસ્ત્રો, ઘૂંસરી, લાંગલ-હળ, ખેડેલું ખેતર, બીજ બોવાની નાલિકા, એક જાતનો રથ, શિબિકા-પાલખી, રથ, શકટ-ગાડું, યાન-વાહન, બે પ્રાણીથી ખેંચાતા વાહન, અટ્ટાલક, ચરિકા, દ્વાર, ગોપુર-શહરનું મુખ્ય દ્વાર, આગણિયો, યંત્ર, શૂળીએ ચડાવવાનું કાષ્ઠ, યષ્ટિ, છડી, મુસંઢી-બંદૂક તોપ અનેક પ્રકારના પ્રહરણ શસ્ત્ર-ઢાંકણું, ખડ્ગ, તીર વગેરે તેમજ બીજા પણ ઉપરમાં કહેલ ન કહેલ એવા અનેક પ્રયોજનથી અજ્ઞાની જીવ વનસ્પતિ જીવોની હિંસા કરે છે.

૧૨. પ્રાણવધકોની મનોવૃત્તિ :

દૃઢમૂઢ - જેમનાં વિવેકરૂપ ચક્ષુઓ પર અજ્ઞાનનો પઢો પડેલ છે અને જેમની વૃત્તિઓ અત્યંત કૂર બની ગઈ છે એવા મંદબુદ્ધિ પુરુષ ક્રોધથી પ્રેરિત થઈને ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક આદિ વૃત્તિઓથી યુક્ત થઈને વેદાર્થ, વંશવૃદ્ધિ માટે, ધર્માર્થકામને માટે, ક્યારેક સ્વાધીન અથવા પરાધીન દશામાં, ક્યારેક પ્રયોજનથી તથા વિના પ્રયોજને શક્તિથી હીન ત્રસ તથા સ્થાવર જીવોની હિંસા કરે છે.

તે બુદ્ધિહીન કૂર પ્રાણી સ્વતંત્ર હોવા છતાં પોતાની ઈચ્છાનુસાર ઘાત કરે છે, કેટલાક વિવશ થઈને ઘાત કરે છે તથા સ્વતંત્ર અને પરતંત્ર બંને પ્રકારથી જીવોની હિંસા કરે છે.

કેટલાક સપ્રયોજન ઘાત કરે છે. કેટલાક નિષ્પ્રયોજન ઘાત કરે છે, કેટલાક સપ્રયોજન અને નિષ્પ્રયોજન બંને પ્રકારથી ઘાત કરે છે.

કેટલાક જીવ હાસ્ય-વિનોદનાં કારણે, કેટલાક વેરનાં નિમિત્તે, કેટલાક રતિ આમોદ પ્રમોદને કારણે અને કેટલાક હાસ્ય, વૈર અને ભોગાસકિતરૂપ ત્રણે કારણોથી હિંસા કરે છે.

કેટલાક ક્રોધમાં આવીને જીવોની હિંસા કરે છે, કેટલાક લોભને વશ થઈને હિંસા કરે છે, કેટલાક મોહાધીન થઈને હિંસા કરે છે. કેટલાક જીવો ક્રોધ, લોભ, મોહ એ ત્રણને વશ થઈને જીવોની હિંસા કરે છે.

અત્યા હ્ણંતિ, ધમ્મા હ્ણંતિ, કામા હ્ણંતિ, અત્યા-ધમ્મા-કામા હ્ણંતિ ।

- પળ્હ. આ. ૧, સુ. ૧૮

૧૩. હિંસગજનાણં પરિચયો-

- પ. કચરે તે ?
 ઝ. જે તે સોચરિયા, મચ્છબંધા, સાઝણિયા, વાહા, કૂરકમ્મા, વાઝરિયા,

દીવિચ બંધણપ્પઓગ-તપ્પ- ગલ-જાલ-વીરલ્લગા-યસીદલ્લ વાગ્ગુરા કૂઢછેલિયા હ્થ્યા, હરિણ્ણા, સાઝણિયા ય વીદંસગ પાસહ્થ્યા, વળ્ણચરગા, લુલ્લગા,

મહુઘાયા, પોચઘાયા, ણ્ણીયારા, પ્ણિયારા, સર-દહ-દોહિઅ-તલાગ-પલ્લલ-પરિગાલણ-મલણ-સોત્તબંધણ-સલિલાસયસોસગા,

વિસગલલસસ ય દાયગા, ઝત્તળવલ્લર દવગ્ગિ-ણિદ્દયા પલીવગા કૂરકમ્મકારી ।

ઈમે ય બહવે મિલક્કુ જાતીયા ।

કેટલાક લોકો ધનને માટે જીવોની હિંસા કરે છે. કેટલાક ધર્મ માટે જીવોની હિંસા કરે છે. કેટલાક જીવો કામ ભોગ માટે જીવોની હિંસા કરે છે. કેટલાક એવા જીવો છે કે જે અર્ધ, ધર્મ અને કામ એ ત્રણેને વશ ધરેને જીવોની હિંસા કરે છે.

૧૩. હિંસકજનોનો પરિચય :

- પ્ર. તે પ્રાણવધ કરનારા ક્યા-ક્યા પ્રાણીઓ છે ?
 ઊ. સૌકરિક : સુવરનો શિકાર કરનારા મનુષ્યો, મત્સ્યબંધ : માછલીઓને મારનાર માછીમારો, શકુનિક : પક્ષીઓનો શિકાર કરનાર પારધિઓ, વ્યાધ-મૃગનો શિકાર કરનાર શિકારીઓ, કૂરકર્મા-દુષ્ટ કર્મ કરનારા મનુષ્યો, વાગુરિકા- જાળમાં મૃગને ફસાવનારા વાઘરી લોકો, દ્વીપિકા- વ્યાધ દ્વારા મૃગોને લલચાવવાને માટે બનાવેલી કૃત્રિમ હરિણી, બંધનપ્રયોગ - મૃગાદિ જીવોને બાંધવાના સાધનો, તપ્ર- માછલીને પકડીને મૂકવાની ટોપલી, ગલ-બડિશ, બંશી - જેના અપ્રભાગ પર લોટની કણેક લગાડીને માછીમાર તેને પાણીમાં નાખે છે. જાળવીરલ્લક-લોઢા કે દર્ભનું એક જાતનું બંધન, પાશ, નક્લી બકરી કે જે સિંહ આદિ જાનવરોને લલચાવવા માટે બનાવીને રાખવામાં આવે એ બધી ચીજો ચાંડાળ, ચાંડાળનાં સેવકો, વીતંસક, કિરાત, વ્યાધ.

મધુઘાતક, પક્ષીઓનાં બચ્ચાને મારનારા, મૃગોને પકડવાને માટે મૃગી-હરિણીને પાળે છે તે લોકો, પૈણીચાર-એક પ્રકારનાં વ્યાધ, જળાશય, અગાધ જળાશય, વાવ, તળાવ, નાનું જળાશય વગેરેનાં પાણીને માછલા પકડવાનાં હેતુથી બહાર કાઢી નાખે છે. જળનું મન્થન કરે છે તે લોકો તથા -

વિષ - હળાહળ ઝેર, ગર-સંયોગ જનિત વિષ આદિ જીવોને મારી નાખવાને માટે જેઓ તેમને ખવરાવે છે તથા ઉત્તૂણો - વર્ધિત તૃણવાળા વનોને, વલ્લરો- ગહન વનોને દાવાનળ લગાડીને સળગાવે છે તે બધાને કૂરકર્મ કરનારા માનવામાં આવે છે અને તેવા જીવો જ પ્રાણવધ કરનાર છે.

આ પ્રમાણેની હજી ઘણી હિંસક મ્લેચ્છ જાતિઓ છે.

પ. કે તે ?

૩. સક-જવણ-સબર-બબ્બર-ગાય-મુરુંડોદ-ભડગ-તિત્તિય-પક્કણિય-કુલકખ-ગોડ-સીંહલ પારસ-કોંચ-અંધ-દવિલ-વિલ્લલ-પુલિંદ-અરોસ-ડોંબ-પોક્કણ-ગંધહારગ-બહલીય-જલ્લ-રોમ-માસ-બડસ-મલયા-ચુંચુયા ય ચૂલિયા કોંકણગા સેય મેતા પળહવ-માલવ-મહુર-આભાસિય-અળકખ-ચોળ-લ્હાસિય-ખસ-ખાસિયા-નેહુર-મર-હટ્ટમુદ્ધિઅ-આરબ-ડોંબિલગ કુહળ કેકય હૂળ-રોમગ-રૂહ-મરૂયા ચિલાય વિસયવાસી ય પાવમતિણો ।

જલયર-થલયર-સળપ્પયોરગ-ખહચર-સંડાસ-તોંડજીવોવઘાયજીવી । સળ્ણીણો ય અસળ્ણીણો ય પજ્જત્તે અપજ્જત્તે ય અસુભ લેસ-પરિણામે ઇણ અણ્ણે ય ઇવમાઈ કરેતિ પાણાઙ્ગવાયકરણં ।

પાવા, પાવાભિગમા, પાવરૂઈ, પાણવહકયરૂઈ, પાણવહરૂવાણુદ્ધાણા પાણવહકહાસુ અભિરમંતા તુટ્ઠા, પાવં કરેત્તુ હોંતિ ય બહુપ્પગારં ।

- પળ્હ. આ. ૧, સુ. ૧૯-૨૧

૧૪. પાણવહ ફલં-

તસ્સ ય પાવસ્સ ફલવિવાગં અયાણમાણા વડ્ઢંતિ મહબ્ભયં અવિસ્સામવેયણં દીહકાલબહુદુક્ખસંકડં નરયતિ-રિક્ખજોણિં ।

ઇઓ આઁકખાણુચુયા-અસુભકમ્મબહુલા ઁવવજ્જંતિ નરણસુ હુલિયં મહાલણસુ ।

- પળ્હ. આ. ૧. સુ. ૨૨

પ્ર. તે અનાર્ય જાતિ કંઈ કંઈ છે ?

૩. શક, યવન (તુર્ક), શબર (ભીલ), બર્બર, કાય, મુરુંડોદ, ભડક, તિત્તિક, પક્કનિક, કુલાક્ષ, ગોડ, સિંહલ, પારસ, કોંચ, આંધ્ર, દ્રાવિડ, બિલ્વલ, પુલિંદ, આરોષ, ડોંબ, પોક્કણ, ગાંધાર, બહલી દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલ લોકો, એજ રીતે રોમ, માસ, બકુશ, મલય, ચુંચુક, ચૂલિક, કોંકણક, કનક, સય, મેદ, પહલવ, માલવ, મધુર, આભાષિક, અનક્ષ, ચીન, લાસિક, ખસ, ખાસિક, નિષ્કુર, મહારાષ્ટ્ર, મૌષ્ટિક, આરબ, ડોંબિલક, કુહણ, કેકય, હૂણ, રોમક, રુર અને મરુક ચિલાત દેશવાસી મનુષ્ય જેમની બુદ્ધિ પાપ-કર્મમાં લીન રહે છે અને તે પ્રાણવધ કરનારા હોય છે.

(પૂર્વોક્ત વિવિધ દેશો અને જાતિઓનાં લોકોનાં સિવાય) અન્ય જાતી અને અન્ય દેશીય લોગ પણ જે અશુભ લેશ્યા-પરિણામવાળા હોય છે તે જળયર, સ્થળયર, નખોર યુક્ત પગવાળા ચિતા, સુઅર, વાઘ આદિ જીવો, ઉરગ- પેટે ચાલનારા સાંપ, બાજ આદિ નભયર પક્ષી, સંડાસી જેવી ચોંચવાળા ઢંક, કંક આદિ પક્ષીઓ, એ બધા જીવોની હિંસા કરીને પોતાનો જીવન નિર્વાહ કરનાર જીવો છે. તે સંજી, અસંજી, પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત જીવોની હિંસા કરે છે.

જે પાપકર્મ કરવાને તત્પર હોય છે, પાપ પ્રવૃત્તિ જ જેમણે સ્વીકારેલી છે. જેમની બુદ્ધિ પાપમય થઈ ગઈ છે, પાપકર્મમાં જ જેમની વૃત્તિ વધારેમાં વધારે જાગૃત રહે છે. પ્રાણવધમાં જેમને મજા આવે છે, પ્રાણવધનું કાર્ય જ જેમનું એક અનુષ્ઠાન છે અને પ્રાણીઓની હિંસાત્મક વાર્તાઓમાં જ જેમને રસ પડે છે, એવા જીવો વિવિધ પાપો કરીને સંતોષ પામે છે.

૧૪. પ્રાણવધનું ફળ :

આ પ્રાણવધરૂપ પાપવૃક્ષનું કડવું ફળ ભોગવવું પડશે, એ વાતને નહીં જાણનારા પાપી જીવો અત્યંત ભયપ્રદ અને પ્રતિકાળે અનુભવાતી અશાંતા ના વેદનાથી યુક્ત હોય અને જેમાં દીર્ઘકાળ સુધી જીવ વિવિધ શારીરિક અને માનસિક દુઃખોથી યુક્ત હોય તેવી નરક, તિર્યંચ યોનિને તેઓ વધારે છે.

આયુષ્યનો ક્ષય થતાં પ્રાણવધકારી જીવ મનુષ્ય ભવમાંથી મરીને અશુભ કર્મના ભારથી દબાયેલા એવા તે જીવો નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૫. નરગાણં પરિચો -

તેસુ નરગેસુ વયરામય-કુહ્ડ-રુદ્ધ-નિસ્સંધિ-દાર-
વિરહિય-નિમદ્ધ-ભૂમિતલ-ખરામરિસ-વિસમ ગિરય-
ઘરચારણસુ, મહોસિણ-સયાપતત્ત દુગંધ-વિસ્સ-ઉચ્ચેય-
જણેસુ,

બીભચ્છ-દરિસણિજ્જેસુ, નિચ્ચં હિમપડલસીયલેસુ,
કાલોભાસેસુ ય, ભીમ-ગંભીર-લોમ-હરિસણેસુ ગિરભિ-
રામેસુ, નિપ્પડિયાર-વાહિ-રોગ-જરાપીલિણસુ, અર્દવ-
નિચ્ચંધકાર તિમિસ્સેસુ પડ્ધણેસુ વવગય-ગહ-ચંદ-સૂર-
ણકલ્લ- જોદ્ધસેસુ, મેય-વસા-મંસ-પડલ-પોચ્ચ-
પૂયરુહિરુકિણ્ણ-વિલીણ-ચિક્કણ-રસિયા-વાવણ્ણ-
કુહિય- ચિક્કલ કદ્ધમેસુ,

કુકૂલાનલ-પલિત્ત-જાલ-મુમ્મુર-અસિ-કલ્લુર-
કરવત્તધારાસુ નિસિય-વિચ્છુયડંક-નિવાયોવમ્મ-
ફરિસ-અદ્ધુસ્સહેસુ ય, અત્તાણા અસરણા કલ્લુય-
પરિતાવણેસુ, અણુબદ્ધ નિરંતર-વેયણેસુ, જમપુરિસ-
સંકુલેસુ ।

તત્થ ય અંતોમુહુત્તલલ્લિભવપચ્ચણં નિવ્વત્તેતિ ડ તે સરીરં
હુંડં બીભચ્છ-દરિસણિજ્જં બાહણગં અટ્ઠિ-ઘ્ઠારુ-ગહ-
રોમ-વજ્જિયં અસુભગં દુક્કલવિસહં ।

તઓ ય પજ્જત્તિમુવગયા ઇંદિણ્ણિં પંચહિં વેણ્ણિં અસુહાણ
વેયણાણ ઉચ્ચલ-બલવિડલ-કલ્લકલ-ખર ફરુસ-
પયંડ-ઘોર-બીહણગ-દારુણાણ ।

- પળ્લ. આ. ૧, સુ. ૨૩-૨૪

૧૫. નરકનો પરિચય :

તે નરકાવાસ વજ્જની દિવાલોવાળાં છે, અત્યંત વિસ્તૃત
છે. સંધિરહિત છે. અવર-જવર માટેનાં દ્વારોથી રહિત
છે અને મૂદ્ધુતાથી રહિત કઠોરમાં કઠોર, ઊંચા-નીચા
ભૂમિ ભાગવાળા છે, તેમાં સદા ઉષ્ણતાજન્ય વેદના
રહ્યા કરે છે. તેઓ નિરંતર તાપથી વ્યાપ્ત રહે છે, જીવ
ત્યાં ખરાબ દુર્ગંધથી હંમેશા ઉદ્ધિગ્ન રહે છે.

જોવામાં તે ઘણાં જ બેડોળ- ધૂણા થાય તેવા હોય છે,
તેઓ સદા હિમનાં થરો જેવા શીતળ હોય છે. તેઓ
દેખાવે કાળા હોય છે. તે નરકવાસોનું વર્ષન સાંભળતાં
જ જીવોના શરીરનાં રોમાંચ ઉભા થઈ જાય છે.
શોભા વિનાનાં છે. અસાધ્ય કુષ્ઠ આદિ વ્યાધિયો,
રોગો, વૃદ્ધાવસ્થા આદિ જે અવસ્થાઓ છે, તેમની
પીડાનો ત્યાં કોઈ ઈલાજ હોતો નથી. કામ ધોરમાં ધોર
અંધકાર રહેવાથી તે નરકાવાસ ભયજનક હોય છે. ત્યાં
ગ્રહ, ચંદ્ર, સૂર્ય કે નક્ષત્ર આદિનાં પ્રકાશનો અભાવ છે.
મેદ, વસા, ચરબી માંસ, પડ, લોહી તે સ્થાનોમાં
હોવાથી તે સ્થાન અત્યંત ધૂણાજનક હોય છે. કિચડ
અને રક્તથી વ્યાપ્ત ગુદરનાં જેવાં ચીકણાં તે સ્થાનો
દુર્ગંધમય રહે છે.

તેમનો સ્પર્શ પ્રદિરાગ્નિ જેવો, અગ્નિની જ્વાળા જેવો,
મુમ્મુરભસ્મ- મિશ્રિત અગ્નિકણો જેવો, તલવારની
ધારના જેવો, પુર-ખરીની ધાર જેવો, કરવતની ધાર
જેવો અને અત્યંત તીક્ષ્ણ વીંછીના કંખ જેવો છે. તે
સ્થાનો અત્યંત દુઃખદાયી હોય છે. ત્યાંના નારક જીવો
ત્રાણ રહિત અને અશરણ દશામાં હોય છે. તે નારક
દારુણ દુઃખો દ્વારા ખૂબ જ સંતાપ ભોગવે છે તથા ત્યાં
દરેક ક્ષણે અવિચ્છિન્ન અસહ્ય પીડા ભોગવવી પડે છે
અને યમ દેવોથી સદા તે ઘેરાયેલાં હોય છે.

તે નરકોમાં ઉત્પન્ન થયા પછી અંતર્મુદ્ધૂર્તમાં પ્રાપ્ત
વૈકિયલબ્ધિ અને ભવપ્રત્યયથી નરકભવ સંબંધી
શરીરને બનાવી લે છે. તે શરીર હુંડક સંસ્થાન, વિકૃત
સ્વરૂપવાળું, બીભત્સ, ભયજનક, અસ્થિ, નસો, નખ
અને રુવાટીથી રહિત, અશુભ અને દુઃખોને સહન
કરવામાં સમર્થ હોય છે.

આ પ્રકારની શરીરની રચના થઈ ગયા પછી (આહાર,
શરીર, ઈન્દ્રિય, ત્રાણ, ભાષા અને મન) પર્યાપ્તિઓને
પ્રાપ્ત કરીને પાંચે ઈન્દ્રિયો દ્વારા અશાતારૂપ વેદનાથી
ઉજ્જવળ, પ્રબળ, વિશાળ, કઠોર, તીક્ષ્ણ, નિષ્કુર,
પ્રગાઢ, પ્રચંડ, ભયાનક, વિકટ, ભીષણ, દારુણ આ
પ્રકારની વેદનાથી જીવ નરકમાં દુઃખનો અનુભવ કરે છે.

૧૬. વેયણાણં સરૂઘં-

- પ. કિં તે ?
૩. કંદુ મહાકુંભિએ પયણ-પડલણ-તવણ-તલણ-
મટ્ટમજ્જણાણિ ય, લોહકડાહુક્કઢુણાણિ ય,
કોટ્ટ-બલિકરણ-કોટ્ટણાણિ ય, સામલિ-
તિવ્વગ્ગ-લોહકંટક-અભિસરણાપસારણાણિ,
ફાલણ-વિદારણાણિ ય, અવકોડગબંધણાણિ,
લટ્ઠિસયતાલણાણિ ય, ગલગંબલુલ્લંબણાણિ,
સૂલગમ્ભેયણાણિ ય આસપવંચણાણિ ઘિંસણ-
વિમાણણાણિ વિઘુટ્ઠપણિજ્જણાણિ વજ્જવજ્જસય-
માઈકાણિ ય ।

એવં તે પુવ્વકમ્મકયસંચઓવતત્તા-નિરયગ્ગિ-
મહગ્ગિ-સંપલિત્તા ગાઢદુક્કં મહબ્બયં કક્કસં અસાયં
સારીરં માણસં ચ તિવ્વં દુવિહં વેણંતિ ।

વેયણં પાવકમ્મકારી બહૂણિ પલિઓવમ-સાગરોવ-
માણિ-કલુણં પાલેતિ તે અહાઉયં જમકાઢયતાસિયા
ય સદ્દં કરેતિ મીયા ।

- પ. કિં તે ?
૩. 'અવિમાય સામિ ! માય ! વપ્પ ! તાય ! જિતવં ! મુય
મે, મરામિ દુબ્બલો, વાહિપીલિઓ અહં કિં દાણિઠ્ઠસિ
એવં દારૂણો નિદ્દયઃ ! મા દેહિ મે પહારં ।'

૧૬. વેદનાઓનું સ્વરૂપ :

- પ્ર. તે વેદનાઓ કેવી હોય છે ?
૩. નારક જીવોને લોઢાના વિશાળ પાત્રમાં, સાંકડા
મુખવાળા ઘડાના આકારના મહાકુંભીમાં રંધાવાનાં,
ઓગળવાનાં, તવા પર રોટલીની જેમ શેકાવાનાં,
તેલના તાવડામાં પૂરી આદિની જેમ તળવાનાં,
તાવડામાં શેકાતા ચણા આદિની જેમ શેકવાનાં
લોઢાની કઢાઈમાં ઈશુ રસની જેમ ઓઢાવવા જેવા
દુઃખો અનુભવે છે. દેવીની સામે બલિની જેમ
હાથપગ આદિ અવયવોનું છેદન કરવામાં આવે
છે. શરીરનાં ટુકડા ટુકડા કરાય છે. સેમર વૃક્ષનાં
લોહકંટકનાં સમાન અણીદાર કાંટાઓ ઉપર તેમનું
કર્ષણાપકર્ષણ કરાય છે. અર્થાત્ આગળ-પાછળ
ખેંચવામાં આવે છે. લાકડાની જેમ તેને ચીરવામાં
આવે છે, વસ્ત્રની જેમ ફાડવામાં આવે છે. તેમના
હાથ પગ બાંધવામાં આવે છે. ત્યાં તેમને સેંકડો
લાઠીઓનો માર પડે છે. તેમના ગળામાં ફંદા બાંધીને
વૃક્ષોની ડાળિયો પર લટકાવવામાં આવે છે.
શૂનની અણીથી તેમનાં શરીરનું ભેદન કરવામાં આવે
છે. અસત્ય વસ્તુના આદેશ વડે ઠગવામાં આવે
છે. તેની ભર્ત્સના કરીને અપમાનિત કરાય છે.
પૂર્વમાં કરેલા પાપોનું સ્મરણ કરાવીને તેમને
વધ્યભૂમિમાં લઈ જવાય છે. ત્યાં વધ્ય જીવોની
સમાન અનેક પ્રકારથી દુઃખ આપવામાં આવે છે.
આ પ્રમાણે તે પાપકારી જીવ પૂર્વે ભવે કરેલા કર્મોનાં
સંચયથી સંતપ્ત મહાઅગ્નિથી સંદીપ્ત થઈને
નરકની તીવ્ર અગ્નિમાં જલે છે. અશાતાવેદનીયથી
ઉત્પન્ન તે પાપકૃત્યવાલ જીવ અતિશય દુઃખવાળી
મહા ભયવાળી અતિશય કઠોર, શારીરિક અને
માનસિક બંને પ્રકારની તીવ્ર વેદનાનો અનુભવ કરે છે.
તે પાપકારી વેદનાને ઘણા જ પલ્યોપમ તથા
સાગરોપમ પ્રમાણ કાળ સુધી સહન કરે છે,
પોતાની આયુ સુધી યમકાચિક દેવો દ્વારા ત્રાસ
પામે છે. તે ભયથી વ્યાકુળ બનેલા તે જીવો ત્યાં
આર્તનાદ કરે છે.

- પ્ર. નારક જીવો કેવા-કેવા શબ્દો બોલે છે ?
૩. હે મહાભાગ ! હે સ્વામિન્ ! હે ભાઈ ! હે પિતા !
હે તાત ! હે વિજયી ! તું મને છોડી દે, હું મરી રહ્યો
છું, હું નિર્બળ છું, હું વ્યાધિથી પીડાઈ રહ્યો છું,
અત્યારે તમે મારા પ્રત્યે આ રીતે કઠોર અને નિર્દય
કેમ બની રહ્યા છો ? મારા પર પ્રહાર ન કરો.

उस्सासेयं मुहुत्तयं मे देहि, पसायं करेह, मा रूस
वीसमामि । गेविज्जं मुयह मे मरामि ।

गाढं तण्हइओ अहं देहि पाणियं ।

हंता ! पिय इमं जलं विमलं सीयलं ति ।

घेत्तूण य नरयपाला-तवियं तउयं से देंति कलसेण
अंजलीसु ।

दट्ठूण य तं पवेवियंगोवंगा, अंसुपगलंत-पप्पुयच्छा
छिण्णा तण्हाइयम्ह कलुणाणि जंपमाणा विप्पेक्खंता
दिसोदिसिं ।

अत्ताणा, असरणा, अणाहा, अबंधवा, बंधुविप्पहीणा
विपलायंति य मिग्गा इव वेगेण भयुच्चिग्गा ।

घेत्तूण बला पलायमाणાणં નિરણુકંપા મુહં વિહાડેતું
લોહડંડેહિં કલકલણં વયણંસિ છુબ્ભંતિ, કેઝ
જમકાઈયા હસંતા ।

तेण दड्ढा संतो रसंति भीमाइं विस्सराइं रूदंति य,
कलुणगाइं पारेवयगा इव ।

एवं पलवित्त-विलाव-कलुणाकंदिय-बहुरून्न-
रूदियद्दो-परिदेविय-रूद्ध-बद्धय-नारकारवसंकुलो
णीसिट्ठो । रसिय-भणिय-कुविय-उक्कइय-
निरयपालतज्जिय । गेण्ह, कम, पहर, छिंद, भिंद
उप्पाडेहुक्खणाहि कत्ताहि विकत्ताहि य भुज्जो ।
भंज हण विहण विच्छुभोच्छुभ आकड्ढं विकड्ढ ।

એક ક્ષણ માટે તો શ્વાસ લેવા દો. મારા ઉપર દયા
કરો, મારા પર ક્રોધ ન કરો, હું થોડો સમય
વિશ્રામ કરવા માંગું છું માટે ગળાનું બંધન તમે
છોડી દો, હું મરી રહ્યો છું.

તૃષાથી વ્યાકુળ થઈ રહ્યો છું, મને પીવાને માટે
પાણી આપો.

'હા સારું છે ! આ નિર્મળ શીતળ પાણી પીવો.'
એમ કહીને નરકપાલ (પરમાધામી અસુર દેવો
ઓગાળેલ ગરમ કથીર અથવા સીસાંને કળશમાં
ભરીને તે નારકીના અંજલિમાં આપે છે.

તે ગરમ સીસાંને જોઈને તેના અંગોપાંગ અત્યંત
કંપવા લાગે છે. એ સ્થિતિમાં તેમના નેત્રોથી આંસુ
ટપકે છે અને કહે છે કે 'હવે હમારી તૃષા શાંત
થઈ ગઈ છે.' આ પ્રમાણે કણ્ણજનક વચનો
બોલતા ભાગવા માટે આમ તેમ જુવે છે.

રક્ષક વિનાનાં, શરણ વિનાનાં, અનાથ, બંધુઓથી
રહિત, બંધુઓથી વંચિત, રક્ષણ કરનાર વિનાનાં
તે નારકી જીવો ભયથી વ્યાકુળ બનીને મૃગોની
જેમ ત્યાંથી વેગથી ભાગે છે.

ત્યારબાદ ભાગતાં એવા તે નારકી જીવોને જોર
જુલમથી પકડીને, દ્યારહિત બનેલા કેટલાક
યમકાયિક, પરમાધાર્મિક દેવો હસી-હસીને નાસતા
એવા તેમના મુખને લોઢાના દંડાઓથી પહોળા
કરીને તેમાં કળકળતા તે અત્યંત ગરમ સીસાંને
મુખમાં રેડી દે છે.

ગરમ સીસાથી દાઝેલા તે નારકી જીવો હૃદયને
ક્ષોભ પમાડે તેવા "હાય ! હાય ! મારી નાખ્યા"
તેવા આર્તનાદો કરે છે. કબૂતરોની જેમ હૃદય
દ્રાવક આર્કંદ કરે છે.

આવા વિલાપ કરવાવાળાને પરમાધાર્મિકો દ્વારા
રોકવામાં આવે છે, બાંધવામાં આવે છે, જ્યારે
નરકનાં જીવો પ્રબળ દુઃખ જનિત ચિત્કાર કરે છે.
હાહાકાર કરે છે. બડબડાવે છે, ત્યારે નરકપાલ
પરમાધાર્મિકો ક્રોધિત થઈને ઉચ્ચ ધ્વનિથી તેને
ધમકાવે છે અને કહે છે કે - 'પકડી લો, લાતો
મારો, પ્રહાર કરો, છેદી નાંખો, વીંધી નાખો,
ચામડી ઉતારી નાંખો, ઈન્દ્રિયોને મૂળમાંથી કાપી
નાખો, મરડી નાખો, વારંવાર મારો, પછાડો,
ફેંકો, ઉછાળો, જમીનમાં ધસેડો, રગદોળો.

કિં ણ જંપસિ ?

સરાહિ પાવકમ્માઈં દુક્કયાઈં ।

एवं वयणमहप्पगम्भो पडिसुयासद्दसंकुलो तासओ
सया निरयगोयराणं-महाणगर-इज्झमाण-
सरिसो-निग्घोसो सुच्चए अणिट्ठो तहिं नेरइया
जाइज्जंताणं जायणाहिं ।

પ. કિં તે ?

૩. અસિવણ-દબ્ભવણ-જંતપત્થર-સૂઇતલક્ષ્વારવાવિ
કલકલંત વેયરણિ,

कलंब वालुया-जलियगुहनिरुभणं उसिणोसिण-
कंटइल्ल-दुग्गमरहजोयण-तत्तलोह-मग्गमण-
वाहणाणि ।

इमेहिं विविहेहिं आयुहेहिं ।

પ. કિં તે ?

૩. મોગ્ગર-મુસુંદિ-કરકય-સત્તિ-હલ-ગય-મુસલ-ચક્ક
કોંત-તોમર-સૂલ-લહલ-ભિંડિમાલ-સબલ-પટ્ટિસ-
ચમ્મેટ્ટ-દુહણ-મુટ્ટિઠય-અસિખેહગ-ખગ્ગ-ચાવ-
નારાય-કણગ-કપ્પિણિ-વાસિ-પરસુ ટંક-તિક્ક
નિમ્મલ ।

अण्णेहि य एवमाइएहिं असुभेहिं वेउव्विएहिं
पहरणसएहिं अणुबद्धतिव्वेरा परोप्परवेयणं
उदीरेति अभिहणंता ।

નરકપાલ ફરીથી ફટકારે છે 'હે પાપી ! તું બોલતો
કેમ નથી ?' પૂર્વ ભવમાં આચરેલ પાપકર્મોને તું
યાદ કરી લે.

આ પ્રકારનો અત્યંત કર્કશ નરકપાલની વાણી
વડે ભયંકર લાગતો, પડઘાથી વ્યાપ્ત થતો,
ત્રાસજનક અને બળતાં મહાનગરમાંથી ઉદ્ભવતો
હોય એવો પરમાધાર્મિકોનો તથા ત્યાં યાતનાઓ
વડે શિક્ષા સહન કરતાં નારકીઓનો અનિષ્ટ
નિર્ઘોષ શબ્દ તે નરકોમાં સંભળાય છે.

પ્ર. તે યાતનાઓ કેવી હોય છે ?

૩. તે નારકી જીવોને તલવારની ધાર જેવા આકારના
પત્રોનાં વનમાં અને તીક્ષ્ણ અણીવાળાં દર્ભનાં
વનમાં ચલાવવામાં આવે છે. યંત્ર પ્રસ્તરોમાં
પીલવવામાં આવે છે. અણીવાળી સોયોથી યુક્ત
ભૂમિ પર ચલાવવામાં આવે છે. ખારા પાણીથી
ભરેલી વાવોમાં પટકી દે છે. કથીર, સીસુ આદિના
રસથી ભરેલ વૈતરણી નામની નદીમાં નાંખી દે છે.

अतिशय तपेली रेतीथी युक्त नदीमां, प्रज्वलित
अग्निवाणी कंदराओमां रोकी दे छे. अतिशय
उष्ण, अति तीक्ष्ण कांटाथी छवायेल तथा मुश्केलीथी
भेंथी शकाय तेवा रथ साथे ते नारकीओने
बणदोनी जेम जोडे छे. तपेला मार्ग उपर तेमने
चलावे छे. अने तेमनी शक्ति करतां पण वधारे
बोजो तेमनी पासे उपडावे छे.

આના ઉપરાંત જન્મજાત વૈરનાં કારણે વિવિધ
પ્રકારનાં શસ્ત્રોથી પરસ્પર એક બીજાને વેદના
ઉત્પન્ન કરે છે.

પ્ર. તે શસ્ત્ર ક્યા-ક્યા છે ?

૩. તે શસ્ત્ર - મુદ્ગર, મુસુંદી, કરવત, ત્રિશૂલ, હળ,
ગદા, મૂસલ, ચક્ર, ભાલો, ગડાસા, શૂલ, લાઠી,
ગોફણ, બરછી, પટ્ટિશ, ચામડાંથી મઢેલું પથ્થરનું
હથોડો, દુહણ-એક જાતનું મગદળ, મુષ્ટિક-ઘણ,
તલવાર, ઢાલ, અત્યંત તીક્ષ્ણ મોટી તલવાર,
ધનુષ, લોઢાનું બાણ, એક વિશિષ્ટ પ્રકારનું બાણ,
કાતર, વાંસલો, કુહાડી એ બધાં શસ્ત્રો સરાણ પર
સજાવેલાં હોવાને કારણે તેમની ધાર તથા અણી
ઘણી તીક્ષ્ણ હોય છે અને તે ચળકતાં હોય છે.

એ પ્રકારનાં અશુભ વિક્રિયાથી નિર્મિત શસ્ત્રોથી તથા
તે ઉપરાંત બીજા પણ અન્યને દુઃખદાયક શસ્ત્રોથી
એકબીજાને પરસ્પર વેદનાને ઉત્પન્ન કરે છે.

તત્થ ય મોગ્ગરપહારચુણિયમુસુંદિસંભગ્ગમહિયદેહા
જંતોવ-પીલણ ફુરંતકપ્પિયા કે इत्थ સચમ્મકા
વિગ્ગત્તા ણિમ્મૂલુલૂણ કણ્ણોટ્ઠણાસિકા છિણ્ણહત્થ
પાયા ।

અસિ કરવચ-તિક્ક-કોંત-પરસુપ્પહાર-ફાલિય-
વાસી-સંતચ્છિ-તંગમંગા, કલકલમાણખાર
પરિસિત્તગાઢ-હજ્જંત-ગત્ત-કુંતગ્ગભિણ્ણ જજ્જરિય-
સવ્વદેહા વિલોલંતિ મહીતલે વિસૂણિયંગમંગા ।

તત્થ ય વિગ સુણગ સિયાલ-કાક-મજ્જાર-સરભ-
દીવિય-વિયગ્ગ-સદ્દૂલસીહ - દપ્પિય - ખુહાભિ-
ભૂણ્ણિ ગિચ્ચ- કાલમણસિણ્ણિ ઘોરા સદ્દાયમાણા
મીમરૂવેહિં અક્કમિત્તા દઢદાઢાગાઢહક્ક-
કહ્હિદ્ધય-સુતિક્ક-નહ-ફાલિયહ્હદેહા વિચ્છિણ્ણંતે
સમંતઓ વિમુક્ક સંધિબંધણા વિયંગમંગા ।

કંક-કુરર-ગિદ્ધ-ઘોરકટ્ઠવાયસગણેહિય પુણો ચર-
થિર-દઢ-ળક્ક-લોહતુંડેહિં ઓવહ્હિત્તા પક્કાહ્હય-
તિક્ક-ળક્ક-વિકિન્ન-જિહ્મંછિય-નયણ-નિદ્દ-
ઓલુગ્ગ-વિગયવયણા ઉક્કોસંતા ય ઉપ્પયંતા
નિપતંતા ભમંતા ।

- પળ્હ. આ. ૧, સુ. ૨૫-૩૨

તે નરકોમાં મુદ્દગરના પ્રહારોથી ચૂર્ણિત, મુસુંદી
નામના શસ્ત્રથી જર્જરિત કરેલ, કુભીમાં દહીંની
જેમ શરીર વલોવાય છે, તેવા નારકીઓને નરકોમાં,
યંત્રોમાં પીલવાની બીકે કંપતા હોય તેવી હાલતમાં
કાપી નાખવામાં આવે છે. તેમના શરીર ઉપરની
ચામડી ઉતારી લેવામાં આવે છે. હોઠ, નાક અને
કાન મૂળમાંથી કાપી લેવામાં આવે છે. હાથ અને
પગ છિન્ન-ભિન્ન કરવામાં આવે છે.

તે નરકોમાં તલવાર, કરવત અણીવાળા ભાલા
અને ફરશીના પ્રહારોથી શરીર ચીરવામાં આવે છે
અને અંગ ઉપાંગોને છોલીને પાતળા કરવામાં
આવે છે. અત્યંત ઉકાળેલ ખારવાળા પાણીનું સિંચન
કરવાથી શરીર જળી રહ્યા છે. ભાલાની અણીથી
વીંધવાના કારણે જેમના શરીર જર્જરિત થઈ ગયા
છે. તથા વિવિધ પ્રકારના પ્રહારોથી જેનાં શરીર
સૂઝી ગયા છે તેવા જીવો યાતનાઓ પામીને
નરકની કઠોર ભૂમિ પર પડી જાય છે.

તે નરકોમાં દર્પિત તથા ભૂખ ખ્યાસથી - અત્યંત
વ્યાકુળતાનાં કારણે ધોર-કૂર કર્મ કરવાને માટે
આતુર થયેલ છે, ચિત્કાર કરવાથી જેમનો દેખાવ
અતિ ભયંકર બની ગયો છે. એવા વરુ (ભેડિયા)
કૂતરા, શિયાળ, કાગડા, માજર (બિલાડા) સરભ-
અષ્ટાપદ, ચિત્તા, વાઘ, વિશિષ્ટ પ્રકારનાં વાઘ
અને સિંહ વગેરે પ્રાણીઓ આક્રમણ કરીને પહેલાં
મજબૂત ડાઢો વડે તેમને બટકાં ભરે છે, ઘસેડે છે,
નખ ભરાવીને તેમના શરીરના બે ટુકડા કરી નાંખે
છે, તે કારણે તેમના સાંધાઓનાં બંધન તદ્દન ઢીલા
થઈ જાય છે. જેમ કાકબલિને ચારે દિશામાં ફેંકવામાં
આવે છે. તેમ તે બિચારા નારકીઓને પણ
આકાશમાં આમ તેમ ફેંકવામાં આવે છે. તેના
અંગોપાંગ આદિનું ખંડન કરવામાં આવે છે.

ત્યારબાદ કંક, કુરર, ગીધ અને અસહ્ય યાતનાઓ
દેનારા કાગડાઓનો સમૂહ કે જેમના તીક્ષ્ણ નખ
કઠણ વસ્તુઓને ચીર્યા પછી પણ તૂટતા નથી તથા
જેમની ચોંચ લોઢાના જેવી કઠણ છે એવા તે
પક્ષીઓ નારકોને વચ્ચે જ પકડીને પોતાની પાંખો
વડે મારે છે, તીક્ષ્ણ નખોની મદદથી તેમની જીભને
તેમના મુખમાંથી બહાર કાઢી નાંખે છે. બંને
આંખોને બહાર કાઢી નાંખે છે. નિર્દયતાની સાથે
તેમના મુખને વિકૃત કરી નાંખે છે, એવા તે
પાપકારી નારકી જીવો રુદ્ધ કરે છે. હાય ! હાય !
કરતાં કૂદાકૂદ કરે છે, અત્યંત વેદનાથી વ્યાકુળ
થઈને આકાશમાં ઉપરની બાજુ ઉછળે છે અને વળી
પાછા નીચે પડે છે. વળી આમ તેમ નાસભાગ
કરતાં તેઓ દુઃખો અનુભવે છે.

૧૭. તિરિક્ષ્ણજોણિયાણં દુક્ષ્ણ વર્ણનં-

પુલ્લકમ્મોદયોવગયા પચ્છાણુસણ ડજ્જમાણા ગિંદંતા પુરેકડાઈ કમ્માઈ પાવગાઈ તહિં તહિં તારિસાણિ ઓસણ્ણચિલ્લકણાઈ દુક્ષ્ણાઈ અણુભવિત્તા તઓ ય આઝક્ષ્ણણં ઉલ્લટિટયા સમાણા બહવે ગચ્છંતિ તિરિયવસહિં,

દુક્ષુત્તરં સુદારૂણં જમ્મ-મરણ-જરા-વાહિ પરિયટ્ટનારહટ્ટં-જલ-થલ-ખહયર પરોપ્પર-વિહિંસણ પવંચં ।

इमं च जगपागडं वरागा दुक्खं पावेति दीहकालं ।

પ. કિં તે ?

૩. સીઝળહ-તળહા-ખુહ-વેયણ-અપ્પઈકાર-અહવિ-જમ્મણ-ણિચ્ચ ભઝલ્લિગ્ગવાસ-જગ્ગણ વહ બંધણ-તાહણ-અંકણ-ણિવાયણ-અટિઠભંજણ-નાસાભેય-પ્પહાર-દૂમણ-છવિચ્છેયણ અભિઓગ-પાવળ-કસંકુસાર નિવાય-દમણાણિ, વાહણાણિ ય ।

माया-पिड-विष्पयोग-सोयपरिपीलणाणि य, सत्थऽ-ग्गिविसाभिघाय-गल-गवलावलण-मारणाणि य, गलजालुच्छिप्पणाणि य, पउलण-विकप्पणाणि य, जावज्जीविग-बंधणाणि य, पंजरनिरोहणाणि य, सयूहनिघाडणाणि य,

૧૭. તિર્યયયોનિઓનાં દુઃખોનું વર્ણન :

પૂર્વે કરેલા કર્મોનાં ઉદયથી તિર્યય આદિ કુયોનિયોમાં ગમન કરવાની પરિસ્થિતિમાં મૂકાયેલ તે નારકી જીવો પશ્ચાત્તાપની અગ્નિથી સંતપ્ત થઈને પોતે પૂર્વાચરિત પ્રાણાતિપાતાદિક પાપકર્મોની આ પ્રમાણે નિંદા કરતા તે નારકી જીવો રત્નપ્રભા આદિ તે નરકોમાં તે-તે નરકભોગ્ય અતિશય દુર્ભેદ દુઃખો ભોગવીને નરકમાંથી આયુષ્યનો ક્ષય કરી બહાર નિકળે છે. ત્યારબાદ તેમનામાંથી ઘણા ખરા નારકી જીવ તિર્યયયોનિમાં જાય છે.

તે યોનિ દુઃખોના પ્રકર્ષવાળી છે; અત્યન્ત દારૂણ-ભયંકર છે. જન્મ, મરણ, જરા અને વ્યાધિઓની ફરી-ફરીને પ્રાપ્તિ થવાને કારણે રહેંટ જેવી છે. જેમાં પરસ્પર જળચર, સ્થળચર અને નભચરોનાં વિવિધ પ્રકારનાં વિસ્તાર છે. એવી તિર્યયયોનિને તેઓ પ્રાપ્ત કરે છે.

નીચે પ્રમાણેનાં સઘળા લોકોની નજરે પડે તેવા દુઃખો તિર્યય ગતિના જીવો અનંતકાળ સુધી ભોગવે છે.

પ્ર. તે દુઃખ કયા-કયા છે ?

૩. શીત-ઉષ્ણ-પિપાસાજનિત-ક્ષુધા પ્રતિકાર રહિત દુઃખ, વનમાં જન્મ થવાનું, વ્યાધ આદિ દ્વારા વધ, નિરંતર ભયથી ઉદ્વિગ્ન રહેવાનું, નિદ્રા ન લઈ શકવાનું, વધજન્ય, દોરડાથી બાંધવાનું, માર મારવાનું, ડામ દેવાનું, ખાડામાં ફેંકવાનું, હાડકા તોડવાનું, નાક છેદવાનું, પ્રહારોથી તાબે થવાનું, શરીરના અવયવો કપાવાનું, ઈચ્છા ન હોય છતાં પણ માલિક ચાહે ત્યારે ગાડી આદિએ જોડાવાનું, ચાબુક, લાકડીને છેડે ચોડેલી અણીદાર ખીલી વડે માર ખાવાનું, અણી શરીરમાં ભોંકાવાથી દમનનું ભાર ઉપાડવાનું એ બધાં દુઃખો તે ભોગવે છે.

(આના સિવાય બીજા પણ દુઃખો સહન કરવા પડે છે.) માતા પિતાનો વિયોગનું દુઃખ સહન કરવું અથવા કર્ણ નાસિકા વગેરેના છેદનથી પીડિત થવું, શસ્ત્ર-અગ્નિ વિષથી મરણ થવાનું, ગલ અને જાળથી પોતાના સ્થાનેથી અલગ કરવાનું, માછલા વગેરેને ગલકાંટા કે જાલમાં ફસાવીને પાણીમાંથી બહાર કાઢવાનું, અગ્નિમાં રંધાવાનું, દરેક અંગનું છેદાવાનું, જીવે ત્યાં સુધી દોરડા કે સાંકળ વડે બંધાવાનું, પિંજરામાં પૂરાવાનું, સમૂહમાંથી બહાર લઈ જવાનું, અગ્નિમાં-

ધમણાણિ ય, દોહણાણિ ય, કુદંડ ગલબંધણાણિ ય, વાડગપરિવારણાણિ ય, પંકજલનિમજ્જણાણિ ય, વારિષ્વેસણાણિ ય, ઓવયણિભંગ-વિસમ-ણિવડણ-દવગ્નિ-જાલ-દહણાણિ ય ।

એવં તે દુક્ખસયસંપલિત્તા નરગાઓ આગયા ઇહ સાવસેસકમ્મા તિરિક્ખપંચેદિણ્ણુ પાવંતિ પાવકારી કમ્માણિ પમાય-રાગ-દોસ-બહુસંચિયાઈ અર્હવ-અસ્સાયકક્કસાઈ ।

ભમર-મસગ-મચ્છિમાઈણ્ણુ ય જાઈકુલકોડિ-સયસહસેહિં નવહિં અણૂણ્ણહિં ચ્ચરિંદિયાણં તહિં તહિં ચેવ જમ્મણ-મરણાણિ અણુહવંતા કાલં સંખેજ્જં ભમંતિ નેરહયસમાણ-તિવ્વદુક્ખા ફરિસ રસણ-ઘાણ-ચક્કુ-સહિયા ।

તહેવ તેઈદિણ્ણુ કુંથુ-પિપ્પીલિયા-અંધિકાદિકેસુ ય જાઈકુલ-કોડિસયસહસેહિં અટ્ઠહિં અણૂણ્ણહિં તેઈદિયાણં તહિં-તહિં ચેવ જમ્મણ-મરણાણિ અણુહવંતા કાલં સંખેજ્જં ભમંતિ નેરહયસમાણ-તિવ્વદુક્ખા ફરિસ-રસણ-ઘાણ સંપઉત્તા ।

ગંડૂલય-જલૂય-કિમિય-ચંદણગમાઈણ્ણુ ય જાઈકુલકોડિસયસહસેહિં સત્તહિં અણૂણ્ણહિં બેઈદિયાણં તહિં તહિં ચેવ જમ્મણ-મરણાણિ અણુહવંતા કાલં સંખેજ્જં ભમંતિ નેરહયસમાણ-તિવ્વદુક્ખા ફરિસ-રસણસંપઉત્તા ।

પત્તા ણ્ણિદિયત્તણં વિ ય પુઢવિ જલ-જલણ-મારૂય-વણ્ણફહ-સુહુમ-બાયરં ચ પજ્જત્તમપજ્જત્તં પત્તેયસરીરણામ-સાહારણં ચ પત્તેય-સરીરજીવિણ્ણુ ય તસ્થ વિ કાલમસંખેજ્જં ભમંતિ અણંતકાલં ચ અણંતકાણે ફાસિંદિયભાવસંપઉત્તા-દુક્ખ-સમુદયં ઇમં અણિટ્ઠં પાવંતિ પુણો-પુણો તહિં-તહિં ચેવ પરભવતરૂગણગહણે ।

નાખીને અણીદાર સળિયા આદિ વડે વીંધવાનું, આંચળોમાંથી દૂધ દોઈ લેવાનું, ગળામાં આડા લટકાવવાનું, વાડામાં પૂરી દેવાનું, કાઠવવાળા જળમાં ખૂંચી જવાનું, વરસતા-વરસાદમાં ઉભા રહેવાનું, કોઈ ખાડા આદિમાં પડી જવાથી અંગ ઉપાંગો તૂટી જવાનું, ઉંચા સ્થાનો પરથી પડી જવાનું, દાવાગ્નિમાં બળી જવાનું ઈત્યાદિ દુઃખો તિર્યચ ગતિનાં જીવો ભોગવે છે.

આ પ્રમાણે તે પ્રાણ વધ કરનાર જીવ સેંકડો દુઃખોથી દુઃખી થઈને નરકોમાંથી તિર્યચ પંચેન્દ્રિયલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને પ્રમાદથી, રાગદ્વેષથી ઉપાર્જિત કરેલ ભોગવવાનું શેષરહી ગયા એવા અશાતા વેદનીય કર્મોદયને કારણે ઉપાર્જિત દુઃખો કરતાં પણ વધારે કઠોર કર્મજન્ય દુઃખોને ભોગવે છે.

ભ્રમર, મશક (માછર) માખી આદિ ચૌઈન્દ્રિય જીવોની નવ લાખ પ્રકારની જાતિઓમાં તે તે યોનિયોમાં વારંવાર જન્મ મરણના દુઃખો અનુભવતા નરક ગતિનાં સમાન તીવ્ર દુઃખ ભોગવતા સ્પર્શન, રસન, ઘ્રાણ અને ચક્ષુ એ ચાર ઈન્દ્રિયોથી યુક્ત ચૌઈન્દ્રિય જીવો સંખ્યાત હજાર વર્ષ સુધી તે યોનિમાં જન્મમરણ અનુભવ્યા કરે છે.

આ પ્રમાણે કુંથુ, કીડી, ઉઘઈ આદિ ત્રેઈન્દ્રિય જીવોની આઠ લાખ પ્રકારની જાતિ યોનીમાં વારંવાર જન્મ મરણના દુઃખો અનુભવતાં સ્પર્શન, રસન અને ઘ્રાણ આ ત્રણ ઈન્દ્રિયો જ જેને હોય એવા તેઈન્દ્રિય જીવો સંખ્યાત હજાર વર્ષો સુધી નારકનાં સમાન તેજ યોનિમાં પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે.

ગંડોલક, જલૌક, કૃમિ, શંખ આદિ બેઈન્દ્રિય જીવોની સાત લાખ જાતિઓમાં વારંવાર જન્મ મરણના દુઃખો અનુભવતા સ્પર્શન અને રસના ઈન્દ્રિયોથી યુક્ત તે બેઈન્દ્રિય જીવો સંખ્યાત હજાર વર્ષ સુધી નારકનાં સમાન એજ યોનિમાં ભ્રમણ કરે છે.

એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થઈને સૂક્ષ્મ અને બાહર પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા ભેદવાળા પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ, વાયુ અને પ્રત્યેક શરીર અને સાધારણ શરીરી વનસ્પતિકાધિક જીવ એકમાત્ર સ્પર્શેન્દ્રિય-વાળા થઈને પ્રત્યેક શરીરી તો અસંખ્યાતકાળ સુધી અને અનન્તકાધિક (સાધારણ શરીરી) અનન્તકાળ સુધી અનિષ્ટ દુઃખોને ભોગવે છે અને પરભવમાં ફરી-ફરી તે વનસ્પતિકાયમાં જન્મ લે છે.

કુદ્દાલ-કુલિય-દાલણ-સલિલ-મલણ-ખુંભણ-
રુંભણ-અળલાણિલ-કિવિહસત્યઘટ્ટણ પરોષ્પરા-
ભિહણણ મારણ વિરાહણાણિ ય અકામકાઈ
પરપ્પઓગોદીરણાહિ ય કજ્જપ્પઓયણેહિં
ય પેસ્સપસુનિમિત્તં ઓસહાહારમાઈએહિં ઉક્ખણ-
ઉક્કત્થણ-પયણ-કુટ્ટણ-પીસણ-પિટ્ટણ-ભજ્જણ-
ગાલણ-આમોહણ-સહણ-ફુહણ-ભંજણ-છેયણ-
તચ્છણ-વિલુંચણ-પત્તજ્જોહણ અગ્ગિદહણાઈયાઈ,
એવં તે ભવપરંપરાદુક્ખસમણુબદ્ધા અહંતિ
સંસારવીહણકરે જીવા પાણાઈવાયનિરયા
અણંતકાલં ।

- પળ્હ. આ. ૧, સુ. ૩૩-૪૧

૧૮. કુમાણુસાણં દુક્ખ વળ્ણણં-

જે વિ ય ઇહ માણુસત્તણં આગયા કહિં વિ ણરગા ઉવ્વટિટયા
અધન્ના તે વિ ય દીસંતિ પાયસો વિકાય-વિગલરૂવા
ખુજ્જા વડમા ય, વામણા ય, બહિરા, કાણા, કુંટા, પંગુલા
વિગલા ય, મૂકા ય, મમણા ય, અંધયગા ઇગચક્કૂ વિણિહય-
સંચિલ્લયા વાહિરોગપીલિય-અપ્પાઉય- સત્થવજ્જબાલા
કુલક્ખણુવિકન્નદેહા દુબ્બલ-કુસંઘયણ-કુપ્પમાણ-
કુસંઠિયા કુરૂવા કિવિણા ય હીણા હીણસત્તા ણિચ્ચં
સોક્ખપરિવજ્જિયા અસુહદુક્ખભાગી ણરગાઓ ઇહં
સાવસેસકમ્મા ઉવ્વટિટયા સમાણા ।

- પળ્ણ. આ. ૧, સુ. ૪૨

૧૯. પાણવહ વળ્ણણસસ ઉવસંહારો-

એવં ણરગં તિરિક્ખજોણિં કુમાણુસત્તં ચ હિંહમાણા
પાવંતિ અણંતાઈં દુક્ખાઈં પાવકારી ।

કોદાળી અને હળથી ભૂમિને ખોદવી, પાણીનું
મર્દન કરવું, ચલાવવું અને તળાવ આદિમાં રોકવું,
અગ્નિકાય અને વાયુકાયને વિવિધ પ્રકારનાં
શસ્ત્રોના ધર્ષણથી પરસ્પરમાં ઘાત થવાની જે
ક્રિયા જેમ-તેમની હત્યા કરવી, વિરાધના કરવી,
પ્રયોજન કે પ્રયોજન વગર નોકર, ગાય, ભેંસ
આદિ પશુઓના રોગનાં નિવારણને માટે ઔષધ
અને આહાર આદિનાં નિમિત્તે એકેન્દ્રિય જીવોને
મનુષ્યો ખાડે છે, છાલ ઉતારે છે, રાંધે છે, ચૂર્ણ કરે
છે, દળે છે, ફૂટે છે, સેકે છે, ગાળે છે, ચોળે છે,
સેડવે છે, વિભાગ કરે છે, ભાંગે છે, છેદે છે, છોલે
છે, ચૂંટે છે, ઝૂંટે છે, બાળે છે. આ પ્રમાણે
ભવપરંપરા રૂપ દુઃખોથી યુક્ત હિંસા કરનાર
પ્રાણીવધ કરવાને તત્પર થઈને ભયનાં કારણભૂત
આ સંસારમાં અનંતકાળ સુધી ભ્રમણ કરે છે.

૧૮. કુમનુષ્યોનાં દુઃખોનું વર્ણન :

જે કેટલાક પ્રાણીઓ નરકમાંથી નીકળીને થોડા પુન્યના
ઉદયથી મનુષ્ય પર્યાયને પ્રાપ્ત કરે છે. તેઓ નિંદનીય
હોય છે. તેનું રૂપ વિકૃત હોય છે. તેમના શરીરે પીઠ
પર ખૂંધ નીકળી હોય છે, એક પડખે ખોડવાળા હોય
છે, ઠીંગણા હોય છે, તેઓ બહેરા હોય છે, આંખે કાણાં
હોય છે, તેઓ ઢુંડા હોય છે, પગે લૂલા હોય છે. મૂંગા
હોય છે, તોતડા હોય છે, જન્માંધ હોય છે, ચક્ષુહીન
હોય છે, એક આંખવાળા હોય છે, વ્યાધિ અને રોગથી
પીડાયા કરે છે. ટૂંકા આયુષ્યવાળા હોય છે, શસ્ત્રપ્રયોગથી
તેમનું મૃત્યુ થાય છે. બુદ્ધિ વિનાના હોય છે, ખરાબ
લક્ષણોવાળા હોય છે, બળહીન હોય છે, અસ્થિયોની
રચના બરાબર હોતી નથી. શરીર પ્રમાણસરનું હોતું
નથી. આકાર દેખાવ પણ બેડોળ હોય છે. સુંદર રૂપથી
રહિત હોય છે, દરિદ્ર હોય છે, હીન હોય છે,
ભીરુ-ડરપોક સ્વભાવના હોય છે, હંમેશા સુખથી રહિત
હોય છે. અશુભ-અનુભવી દુઃખોથી યુક્ત દેખાય છે.
એવા પાપી જીવ નરકમાંથી નીકળીને બાકી રહેલા
અશુભ કર્મ સાથે લઈને આવે છે.

૧૯. પ્રાણવધ વર્ણનનું ઉપસંહાર :

ઉપરોક્ત પ્રકારે નરકમાંથી મનુષ્યલોકમાં આવતા
તિર્થંચયોનિમાં કુબ્જ, વામન આદિ વિકૃત અંગોપાંગ-
વાળી મનુષ્ય યોનિમાં ભ્રમણ કરતા પાપ કરનાર જીવો
અનંત દુઃખો ભોગવે છે.

एसो सो पाणवहस्स फलविवागो, इहलोइओ पारलोइओ अप्पसुहो बहुदुक्खो महब्भयो बहुरयप्पगाढो दाहणो कक्कसो असाओ वाससहस्सेहिं मुंचइ न य अवेदयित्ता अत्थि हु मोक्खोत्ति । एवमाहंसु नायकुलनंदणो महप्पा जिणो उ वीरवरनामधेज्जो कहेसि य पाणवहस्स फलविवागं ।

एसो सो पाणवहो चंडो रूद्धो खुद्धो अणारिओ निग्घिण्णो निसंसो महब्भओ, बीहणओ तासणओ अणज्जो अणज्जाओ उच्चेयणओ य णिरवयक्खो णिद्धम्मो निप्पिवासो निक्कलुणो निरयवासगमण-निधणोमोहम-हब्भयपवड्ढओ मरणवेमणसो ।

पढमं अहम्मदारं सम्मत्तं, ति वेमि ।

- पण्ह. आ. १, सु. ४३

૨૦. મુસાવાય સરૂવં-

इह खलु जंबू ! बिइयं च अलियवयणं, लहुसगल-हुचवलभणियं, भयंकरं, दुहकरं, अयसकरं, वेरकारगं, अरइ-रइ-राग-दोस-मणसंकिलेस-वियरणं अलियं नियडि-साइजोयबहुलं, नीयजणनिसेवियं, निस्संसं अपच्चयकारगं परमसाहुगरहणिज्जं परपीलाकारगं परमकण्हलेस्ससेवियं दुग्गइ-विणिवायविवड्ढणं भवपुणब्भवकरं चिरपरिचियमणुगयं दुरंतं कित्तियं बिइयं अहम्मदारं ।

- पण्ह. सु. १, आ. २, सु. ४४

૨૧. મુસાવાયસ્સ પજ્જવણામાણિ-

तस्स (मुसावायस्स) य नामाणि गोण्णाणि होंति तीसं, तं जहा-

૧. અલિયં,
૨. સરૂવં,

આ પ્રત્યક્ષ દષ્ટિગોચર થતુ હિંસાનું પરિણામ છે. પ્રાણવધનો આ ફળવિપાક પરિણામ આ લોકની અપેક્ષાએ અલ્પસુખવાળું તથા પરલોકની - નરક ગતિની અપેક્ષાએ બહુ જ દુઃખદાયી, મહાભયવાળું, અત્યંત અશુભ કર્મવાળું છે. ભયંકર છે, કઠોર છે, અશાતારૂપ છે, તે પ્રાણવધ પરિણામ હજારો વર્ષ સુધી ભોગવતા છૂટે છે. તેનો ફલવિપાક ભોગવ્યા વિના છૂટકારો થઈ શકતો નથી. એવું મેં જે કહ્યું છે તે મારી તરફથી કહ્યું નથી પણ અતીત તીર્થંકરે કહ્યું છે તથા જ્ઞાતકુળનંદન શ્રી ભગવાન મહાવીરે પણ પ્રાણવધનું ફળ તીર્થંકરોના કથાનનુસાર જ કહેલ છે.

તે પ્રાણવધ ચંડ, રૌદ્ર, ક્રુદ્ધ, સાહસિક, અનાર્યજનો દ્વારા આચરણીય છે. તે દયા રહિત, નૃશસરૂપ, મહાભયરૂપ, ભયાનક, ત્રાસજનક, અન્યાયરૂપ અને સરળતાથી રહિત છે. આ ઉદ્વેગ ઉત્પન્ન કરવાવાળો છે. જીવરક્ષાની અપેક્ષાથી રહિત છે. ધર્મરહિત, સ્નેહરહિત, કરુણારહિત અને જલ્દીથી નરકમાં લઈ જનાર છે. મોહરૂપી મહાભયનો પ્રવર્તકરૂપ છે, મરણ રૂપ દીનતા દેનાર છે.

આ પ્રમાણે તે પ્રાણવધરૂપ પહેલું અધર્મદારનું વર્ણન છે, એવું હું કહું છું.

૨૦. મૃષાવાદનું સ્વરૂપ :

હે જંબૂ ! આ ખરેખર બીજું આશ્રવ અલીક વચન-અસત્ય ભાષણ છે. આ ગુણોથી રહિત ચંચળ મનવાળા દ્વારા બોલવામાં આવતું તે અસત્ય વચન ભયંકર, દુઃખ ઉત્પન્ન કરનારૂં, અપકીર્તિ વધારનાર, વૈર-ભાવ પેદા કરનાર, અરતિ, રતિ, રાગ, દ્વેષ અને માનસિક સંકલેશનું કારણ છે. શુભ ફળથી રહિત છે, કપટ અને અવિશ્વાસથી ભરેલું હોય છે. તેનું સેવન નીચજનો કરે છે. તે નૃશસ-ક્રૂર છે, તે અપ્રીતિ ઉત્પન્ન કરનાર છે, વિશ્વાસનું નાશકર્તા છે. સારા સાધુ દ્વારા નિંદનીય છે. બીજાને પીડા ઉત્પન્ન કરાવનાર છે, તેનું સેવન કરનાર કૃષ્ણ લેશ્યામાં જાય છે. નરક, નિગોદ આદિ દુર્ગતિઓમાં લઈ જનાર છે, તે જીવોને ફરી-ફરીને સંસારમાં જન્મ લેવો પડે છે, તે ચિર પરિચિત છે અર્થાત્ અનાદિકાળથી જીવની સાથે રહેનાર છે, ભવપરંપરાનુગત હોય છે. તેનો વિપાક ઘણો જ દારુણ હોય છે. આ બીજું અધર્મ દારનું વર્ણન કરેલ છે.

૨૧. મૃષાવાદનાં પર્યાયવાચી નામ :

આ મૃષાવાદનાં ગુણાનુસાર ત્રીસ નામ છે -

૧. અલીક - અસત્ય ભાષણ,
૨. શઠ - કપટી દ્વારા પોતાનું કાર્ય સાધવું.

૩. અણજ્જં,
૪. માયામોસો,
૫. અસંતકં,
૬. કૂડકવડમવત્થુગં ચ,
૭. નિરત્થયમવત્થયં ચ,
૮. વિદ્દેસગરહણિજ્જં,
૯. અણુજ્જુગં,
૧૦. કક્કળા ય,
૧૧. વંચળા ય,
૧૨. મિચ્છાપચ્છાકડં ચ,
૧૩. સાઈં ડ,
૧૪. ડચ્છળ્લં,
૧૫. ડક્કૂલં ચ,
૧૬. અટ્ટં,
૧૭. અબ્બક્કલાણં,
૧૮. કિલ્લિસં,
૧૯. વલયં,
૨૦. ગહણં ચ,
૨૧. મમ્મણં ચ,
૨૨. નૂમં,
૨૩. નિયયી,
૨૪. અપચ્ચઓ,
૨૫. અસમઓ,
૨૬. અસચ્ચસંઘત્તણં,
૨૭. વિવક્કલો,
૨૮. અવહીયં,
૨૯. ડવહિઅસુદ્ધં,
૩૦. અવલોવોત્તિ ।

अवि य तस्स एयाणि एवमादीणि णामधेज्जाणि हौंति
तीसं सावज्जस्स अलियस्स वइजोगंस्स अणेगाइं ।

- पण्ह. आ. २, सु. ४५

૩. અન્યાય-અનાર્ય જન દ્વારા બોલાયેય કે અન્યાયયુક્ત વચન.
૪. માયા-મૃષા : માયા પૂર્વક અસત્ય ભાષણ.
૫. અસત્ય : અસત્ વસ્તુનું વાચક,
૬. કૂટ-કપટ-અવસ્તુ : બીજાને વિશ્વાસઘાત કરવા માટે કપટ સહિત અસત્ પ્રલાપ કરવો.
૭. નિરર્થક-અપાર્થક : પ્રયોજન અને સત્યરહિત,
૮. વિદ્વેષ- ગર્હણીય - મહાપુરુષો દ્વારા નિંદ છે.
૯. અનૃજુક : વક્તા યુક્ત,
૧૦. કલ્કના- માયાચાર યુક્ત,
૧૧. વંચના : અસત્ય વચન વડે અન્યની પ્રતારણા.
૧૨. મિથ્યા પશ્ચાત્કૃત - મિથ્યા સમજીને પછી તેનો તિરસ્કાર કરે.
૧૩. સાતિ - અવિશ્વાસ.
૧૪. ઉત્સૂત્ર - સ્વદોષ અને પરગુણ આચ્છાદક.
૧૫. ઉત્કૂલ - સન્માર્ગ રૂપ કિનારેથી ભ્રષ્ટ કરે.
૧૬. આર્ત - પાપીઓનું વચન,
૧૭. અભ્યાખ્યાન - મિથ્યાદોષારોપણ,
૧૮. કિલ્લિવષ - પાપજનક,
૧૯. વલય - ગોળ-મોળ વચન,
૨૦. ગહન : કપટયુક્ત સમજમાં આવનાર વચન.
૨૧. મમ્મણ : અસ્પષ્ટ વચન.
૨૨. નૂમ- સત્ય આચ્છાદક,
૨૩. નિકૃતિ - કૃત માયાચારને છુપાવનાર વચન.
૨૪. અપ્રત્યય - અપ્રતીતિકર વચન.
૨૫. અસમય - સિદ્ધાન્ત અને શિષ્ટાચાર વિરુદ્ધ વચન.
૨૬. અસત્યસંઘત્વ - અસત્ય અભિપ્રાયવાળા વચન,
૨૭. વિપક્ષ - ધર્મવિરુદ્ધ વચન,
૨૮. ઔપધિક - કપટ જન્ય વચન,
૨૯. ઉપધિ - અશુદ્ધ-કપટ યુક્ત સાવધ વચન,
૩૦. અપલોપ - સદ્વસ્તુનું અપલાપક વચન.

સાવધ પાપયુક્ત અલીક વચનયોગના ઉપર પ્રમાણેના ત્રીસ નામોના ઉપરાંત પણ આ પ્રમાણેના બીજા પણ ઘણા નામો હોય છે.

૨૨. મુસાવાયગા-

તં-મુસાવયં ચ પુણ વદંતિ કેઙ્ઠ અલિયં પાવા અસંજયા,
 અવિરયા, કવડ-કુટિલ-કડુય-ચડુલભાવા કુદ્ધા લુદ્ધા મયા
 ય, હસ્સટિઠયા ય સક્ષી ચોરા ચારમ્હા ખંડરક્ષા
 જિયજૂયકરા ય, ગહિયગહના કક્કકુરુગકારગા કુલિંગી
 ઉવહિયા વાણિયગા ય કૂડતૂલં-કૂડમાણી કૂડકાહાવણો-
 પજીવિયા પડકારગા કલાયા-કારુડજ્જા વંચણપરા ચારિય-
 ચાડુયાર-નગરગોત્તિય-પરિયારગા દુટ્ઠવાયિ-સૂયગ-
 અણબલ-મ્હણિયા ય પુવ્વકાલિયવયણદચ્છા સાહસિકા
 લહુસ્સગા અસચ્ચા ગારવિયા અસચ્ચઠવણાહિચિત્તા
 ઉચ્ચચ્છંદા અણિગ્ગહા અણિયત્તા છંદેણ મુક્કવાયા ભવંતિ
 અલિયાહિં જે અવિરયા ।

અવરે નત્થિકવાઇણો વામલોકવાઈ મ્હણંતિ-! “સુણ્ણ” ત્તિ ।

“નત્થિ જીવો ।,”

“ન જાઇ ઇહ પરે વા લોએ ।,”

“ન ય કિંચિ વિ ફુસડ પુણ્ણ પાવં ।,”

“નત્થિ ફલ્લં સુકય-દુક્કયાણં ।,”

“પંચમ્હામ્હૂતિયં સરીરં મ્હાસંતિ હે વાતજોગજુત્તં ।,”

“પંચ ય ખંધે મ્હણંતિ કેઈ”

“મ્હણં ચ મ્હણજીવિકા વદંતિ,

“વાડ” જીવોત્તિ એવમાહંસુ, “સરીરં સાદિયં સનિધ્ધણં
 ઇહમ્હવે એગમ્હવે તસ્સ વિપ્પણાસંમિ સવ્વનાસો ત્તિ એવં
 જંપંતિ મુસાવાદી ।

૨૨. મૃષાવાદી :

તે અસત્ય વચન કેટલાક પાપી, અસંયત, અવિરત,
 કપટી હોવાથી કુટિલ, અનિષ્ટ અને ચંચળ વૃત્તિવાળા,
 ક્રોધી, લોભી, સ્વયંભયભીત અથવા અન્યને ભય ઉત્પન્ન
 કરનાર, હંસી-મજાક કરનાર, ઝુઠી સાક્ષી આપનાર, ચોર,
 સી.આઈ.ડી., ખંડરક્ષક, કર લેનાર, પ્રતિસ્પર્ધી, જુગારી
 દ્વારા પરાજીત થયેલ જુગારી, ઘરેણાં રાખીને નાણાં
 આપનાર, માયાયુક્ત વચનો બોલનાર, માયાચારી,
 ખોટા માપતોલ કરનાર, નકલી રૂપિયાથી પોતાનું
 ગુજરાન ચલાવનાર, વણકર, સોની, છીપા, કારીગર,
 ઠગ, ગુપ્તચર, મુશામતીયો, નગર કોટવાલ-પરિચારક,
 સેવક, અસત્યપક્ષને પ્રહસ કરનાર, ચુગલીખોર,
 જબરદસ્તી ધન વસુલ કરનાર, અણબલ ભણિત-દેણદાર,
 પૂર્વે વચનથી બંધાયેલો મનુષ્ય, વિચાર્યા વગર બોલનાર
 વ્યક્તિ, પોતાની જાતને તુચ્છ માનનાર, સત્યથી વિમુખ
 રહેનાર મનુષ્ય, અભિમાનથી યુક્ત બનેલો મનુષ્ય,
 અસત્યને સત્ય તરીકે સ્થાપનાર મનુષ્ય, પોતાને ઉચ્ચ
 બતાવનાર, નિરંકુશ, અનિયમિત, જેમ-તેમ બોલનાર
 લોકો જે અસત્યથી નિવર્ત્યા નથી તેઓ પણ મૃષાવાદી છે.

(તે પૂર્વોક્ત વ્યક્તિઓથી જુદા જ પ્રકારનાં) જે
 નાસ્તિકવાદી છે તે ફક્ત એક પ્રત્યક્ષ પ્રમાણને જ
 માનનારા ચાર્વાકવાદી, વામલોકવાદી આ રૂપે
 પ્રતિપાદિત કરે છે- ‘કે આ જગત શૂન્ય છે.’

‘જીવ નામનો કોઈ પદાર્થ નથી.’

‘કોઈપણ આ મનુષ્યલોકમાં અથવા બીજા દેવાદિ
 લોકમાં જતું નથી.’

‘તે પુણ્ય અને પાપરૂપ કર્મોને સ્પર્શતો નથી.’

‘શુભ અને અશુભ, કર્મોનો સુખ દુઃખરૂપ ફલ પણ નથી’

‘તે શરીર પંચમહાભૂત (પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ
 અને આકાશ) થી નિર્મિત છે અને વાયુના નિમિત્તથી
 બધી ક્રિયાઓ કરે છે.’

કેટલાક બૌદ્ધ આત્માને પાંચ સ્કંધ (રૂપ, વેદના, વિજ્ઞાન,
 સંજ્ઞા, સંસ્કાર) રૂપ કહે છે.

જે મનને જ આત્મા માને છે તે ‘મનોજીવિક’ કહેવાય છે.

કોઈ-કોઈ ‘વાયુ’ (શ્વાસોચ્છવાસ) ને જ જીવ માને છે,
 પરંતુ કેટલાક મૃષાવાદીનું મંતવ્ય છે કે શરીર સાદી અને
 સાંત છે. જે તેનો ભવ છે તે જ તેનો જન્મ છે. આ શરીરનો
 નાશ થાય છે ત્યારે આ જીવનો સર્વનાશ થઈ જાય છે.
 અર્થાત્ આત્મા જેવી કોઈ વસ્તુ બાકી રહેતી નથી.

“તમ્હા દાળ-વચ-પોસહાણં તવ સંજમ-બંધચેર-કલ્લાળ-
માઝયાણ ય નત્થિ ફલં ।

“ન વિ ય પાણવહે અલિયવચયણં ।

“ન ચેવ ચોરિક્કકરણં પરદારસેવણં વા ।

“સપરિગ્ગહપાવકમ્મકરણં પિ નત્થિ કિંચિ ।

“ન નેરઝય-તિરિય-મણુયાણજોણી ।

“ન દેવલોકો વા અત્થિ ।

“ન ય અત્થિ સિદ્ધિગમણં ।

“અમ્મા-પિયરો નત્થિ ।

“ન વિ અત્થિ પુરિસકારો ।

“પચ્ચક્ષ્ણમવિ નત્થિ ।

“ન વિ અત્થિ કાલ-મચ્ચૂ ય ।

“અરહંતા ચક્કવટ્ટી બલદેવા વાસુદેવા નત્થિ ।

“નેવત્થિ કેઙ્ગે રિસઓ ।

“ધમ્માધમ્મફલં ચ નવિ અત્થિ કિંચિ બહૂયં ચ થોવગં વા,
તમ્હા એવં વિજાણિરૂણ જહા સુબહુ “ઈંદિયાણુકૂલેસુ સવ્વ-
વિસાણુ વટ્ટહ ।

“નત્થિ કાઙ્ગે કિરિયા વા, અકિરિયા વા,

“એવં ભણંતિ નત્થિકવાદિણો વામલોગવાદી ।

- પળ્હ. આ. ૨, સુ. ૪૬-૪૭

૨૩. અસમ્ભાવવાદિણો મુસાવાદિ-

ઇમં પિ વિરિયં કુદંસણં અસમ્ભાવવાદિણો પળ્ણવેતિ મૂહા-

‘સંભૂઓ અંડગ્ગા લોગો ।’

‘સયંભુણા સયં ચ નિમ્મિઓ ।’

એવં એયં અલિયં પયંપંતિ ।

“પયાવહાણા ઇસસરેણ ય કયં” તિ કેઙ્ગે ।

તેથી દાન આદિ દેવું, વ્રત આદિ અને પૌષધાદિની
આરાધના કરવી, તપસ્યા કરવી, સંયમનું આચરણ
કરવું, બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું આદિ કલ્યાણકારી
અનુષ્ઠાનોનું કોઈપણ ફળ હોતું નથી.

એ જ પ્રમાણે પ્રાણવધ કરતા તથા અસત્ય બોલતા પણ
કોઈ અશુભ ફળ પ્રાપ્ત થતું નથી.

ચોરી કરવાથી, પરસ્ત્રી સેવન કરવાથી પણ જીવોને કોઈ
પાપ લાગતું નથી.

પરિગ્રહ અને અન્ય પાપકર્મોનું પણ કોઈ અશુભ
ફળ નથી.

નરક, તિર્યચ અને મનુષ્ય યોનિઓ નથી,
દેવલોક પણ નથી.

સિદ્ધિસ્થાનમાં ગમન કરવાનું નથી.

માતા-પિતા પણ નથી.

પુરુષાર્થ પણ નથી. અર્થાત્ પુરુષાર્થ કાર્ય પણ સિદ્ધિમાં
કારણભૂત નથી.

પ્રત્યાખ્યાનનો પણ અભાવ છે.

ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળ અને મરણ પણ નથી.
અર્હંત-તીર્થંકર, ચક્રવર્તી, બળદેવ, વાસુદેવ પણ નથી.

કોઈ ઋષિ મુનિ પણ નથી.

ધર્મ અને અધર્મનું અલ્પ કે અધિક જરાપણ ફળ નથી.

તેથી એવું સમજીને ઈન્દ્રિયોને અત્યંત પ્રિય લાગે તેવા
શબ્દાદિ બધા વિષયોમાં ઈચ્છાનુસાર પ્રવૃત્તિ કરવી
જોઈએ. કોઈપણ પ્રકારના ભોગ ભોગવામાં પાપ નથી.

કોઈ સત્ ક્રિયા નથી અને કોઈ અસત્ ક્રિયા નથી.

એ પ્રમાણે નાસ્તિકવાદી અને વામલોકવાદી કહે છે,
તેમનું આ કથન મૃષાવાદ છે.

૨૩. અસદ્ભાવવાદક મૃષાવાદી :

જે અસદ્ભાવવાદી તથા મિથ્યાવાદી મૂઠ્ઠા લોકો પ્રરૂપિત
કરે છે. તે બીજો મૃષાવાદરૂપ કુદર્શન આ પ્રમાણેનું છે-

‘આ લોક ઈંડાંમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ છે.’

‘આ લોકનું નિર્માણ સ્વયંભૂએ કર્યું છે.’

આ પ્રમાણે તે મિથ્યા પ્રલાપ કરે છે.

કેટલાક લોકો એવું માને છે કે- ‘આ જગત્ પ્રજાપતિ
બ્રહ્માએ અને ઈશ્વરે બનાવ્યું છે.’

“एवं विण्हुमयं कसिणमेव य जगं” ति केई ।

एवमेगे वदंति मोसं- “एगे आया” अकारको वेदको य सुकयस्स दुक्कयस्स य करणाणि कारणाणि सब्बहा सब्बहिं च निच्चो य निक्किओ निग्गुणो य अणुवलेवओ त्ति वि य ।

एवमाहंसु असब्भावं-

जं पि इहं किंचि जीवलोके दीसइ सुकयं वा, दुकयं वा, एयं जदिच्छाए वा, सहावेण वावि दइवतप्पभावओ वावि भवइ, नत्थेत्य किंचि कयकं तत्तं लक्खणविहाणं नियत्तीए कारियं ।

“एवं केइ जंपंति इडिढ-रस-साया-गारवपरा बहवे करणालसा परुवेति धम्मवीमंसएणं मोसं ।”

- पण्ह. आ. २, सु. ४८-५०

૨૪. રાયવિરુદ્ધ અભક્ષાણ વાઈ-

अवरे अहम्मओ रायदुट्ठं अब्भक्खाणं भणंति ।

अलियं- “चोरो” त्ति अचोरयं करेतं ।

“डामरिड” त्ति वि य एमेव उदासीणं ।

“दुस्सीलो” त्ति य परदारं गच्छइ त्ति ।

“मइलि” त्ति सीलकलियं अयं पि गुरुतप्पओ त्ति ।

अण्णे एमेव भणंति-

“उवाहणंता, मित्त कलत्ताइं सेवंति” “अयं पि लुत्तधम्मो” “इमो वि विस्संभवाइओ पावकम्मकारी, अकम्मकारी, अगम्मगामी” “अयं दुरप्पा बहुएसु य पावगेसु जुत्तो” त्ति । एवं जंपंति मच्छरी ।

કેટલાક લોકો કહે છે કે- ‘આ સંપૂર્ણ જગત્ વિષ્ણુમય છે.’

એજ પ્રમાણે મિથ્યામતનું કથન છે કે “આત્મા એક છે” અને અકર્તા છે. આ આત્મા પુણ્ય પાપ આદિનો કર્તા નથી પણ સુખ દુઃખ રુપનો ભોક્તા છે. સર્વ પ્રકારનો કર્તા છે, સર્વકાળમાં આત્મા નથી પણ ચક્ષુ આદિ ઈન્દ્રિયો છે. કોઈ આત્માને નિત્ય, નિષ્ક્રિય, નિર્ગુણ અને નિર્લેપ માને છે.

અસદ્ભાવવાદી આ પ્રમાણેની પ્રરૂપણા કરે છે કે-

આ જીવ લોકમાં જે કાંઈ પણ સુકૃત અથવા દુષ્કૃત નજરે પડે છે તે બધા અકસ્માત્ કે સ્વભાવથી જ થાય છે અથવા દેવ પ્રભાવથી ઉત્પન્ન થાય છે. આ જગતમાં એવી કોઈ વસ્તુ નથી કે જે પુરુષાર્થથી પ્રાપ્ત કરી શકાય. એ જ રીતે પદાર્થોનું જે કોઈ પોતાનું રૂપ છે તે આ નિયતિ-ભાગ્ય જ છે.

એ જ પ્રમાણે કેટલાક પોતાના કર્તવ્ય પાલનમાં આળસુ થઈને અને ઋદ્ધિ, રસ અને સાતાના અભિમાનમાં રત થઈને અનેક અનુદ્યોગી લોકો ધર્મની વિચારણામાં મૂઝા-અસત્ય અધર્મને પણ ધર્મરૂપે પ્રરૂપિત કરે છે.

૨૪. રાજ્ય વિરુદ્ધ અભ્યાખ્યાનવાદી :

કેટલાક માણસો રાજ્ય વિરુદ્ધ અસત્ય દોષારોપણ રૂપ

જે ન અલીક વચનો કહે છે તે-

ચોરી ન કરનારને પણ “આ ચોર છે.” એવું કહે છે.

એ જ રીતે ઉદાસીન સરલ માણસ હોય છે. “તેને આ ઝગડો કરનાર છે” એવું કહે છે.

જે સુશીલ છે- શીલવાનું છે તેને દુઃશીલ-વ્યભિચારી કહે છે, “આ પરસ્ત્રીગામી છે” એમ કહે છે.

કોઈનાં પર એવો દોષારોપણ લગાવે છે કે “એ પણ ગુરૂપત્ની સાથે સહવાસ કરનારો છે” એવું ખોટું દોષારોપણ કરે છે.

કેટલાક લોકો અન્યની આજીવિકા અને કીર્તિનો નાશ કરવાને માટે આ પ્રમાણે બોલે છે -

“તે પોતાની મિત્ર પત્નીઓનું સેવન કરનાર છે.” તથા તે ધર્મ રહિત છે. વિશ્વાસઘાતી છે, પાપકૃત્યો કરે છે, અનુચિત કૃત્યો કરનારો છે, ભગિની પુત્રવધૂ આદિનું સેવન કરનાર છે. આ દુરાત્મા અનેક પાપકર્મોમાં લીન રહે છે. આ પ્રમાણે ઈર્ષ્યાળુ લોક મિથ્યા બોલે છે.

ભદ્દગે વા ગુણ-કિત્તિ-નેહ-પરલોગ-નિષ્પિવાસા ।
 एवं ते अलियवयणदच्छा परदोसुप्पायणपसत्ता वेहेति
 अक्खाइयवीएणं अप्पाणं कम्मबंधणेण ।
 मुहरी असमिक्खियप्पलावी ।

- पण्ह. आ. २, सु. ५१

૨૫. પરત્યાવહારગા મુસાવાઈ-

“નિક્ષેવે અવહરંતિ પરસ્સ અત્યંમિ ગઢિયગિદ્ધા ।”

“અભિજુંજંતિ ય પરં અસંતંઈ ।”

“લુદ્ધા ય કરેંતિ કૂડસવિખત્તં ।”

“અસચ્ચા અત્યાલિયં ચ, કન્નાલિયં ચ, ભોમાલિયં ચ તહ
 ગવાલિયં ચ ગરૂયં ભણંતિ અહરગઇગમણં ।”

अन्नं पि य जाइ-रूव-कुल-सीलपच्चयं मायाणिउणं
 चवलपिसुणं परमट्ठभेदगमसंतगं विद्देसमणत्थकारकं
 पापकम्ममूलं दुदिदट्ठं दुस्सुयं अमुणियं णिल्लज्जं
 लोयगरहणिज्जं, वह-बंध-परिकिलेस-बहुल-जरा-मरण-
 दुक्ख-सोय-निम्मं असुद्धपरिणामसंकिलिट्ठं भणंति ।

अलियाहिसंधिसणिविट्ठा असंतगुणुदीरगा य
 संतगुणनासगा य हिंसा-भूतोवघाइयं-अलियसंपउत्ता
 वयणं सावज्जमकुसलं साहुगर-हणिज्जं अधम्मजणणं
 भणंति अणभिगयपुण्णपावा ।

पुणो वि अहिकरणकिरियापवत्तका बहुविहं अणत्थं
 अवमद्दं अप्पणो परस्स य करेति ।

- पण्ह. आ. २, सु. ५२-५३

નિર્દોષ પુરુષોનો તથા અન્યના ગુણોનો દ્વેષ કરનાર,
 કીર્તિ તથા સ્નેહથી રહિત, આર્જવ આદિ ગુણોથી રહિત,
 પરલોકની આકાંક્ષા રહિત. તે અસત્યવાદી અસત્ય
 બોલવામાં ઘણો જ નિપુણ હોય છે તેમજ અન્યના દોષોને
 જાહેર કરવામાં જ લીન હોય છે. એવો તે મૃષાવાદી પુરુષ
 અક્ષય દુઃખને માટે કર્મબંધનથી પોતાની જાતને પરિવેષિત
 કરે છે. જેમનો મુખજ શત્રુ હોય છે, બિના વિચાર્યા
 અનર્થક પ્રલાપ કરે છે તેજ અસત્ય ભાષણ કરે છે.

૨૫. પરધનાપહારક મૃષાવાદી :

બીજાના ધનને માટે લોલુપ બનેલા તે (મૃષાવાદી)
 ધરોહરને પચાવી પાડે છે.

બીજાઓ પર ન હોય તેવા દોષારોપણ કરીને તેમને
 કલંકિત કરે છે.

“ધનનો લોભી ખોટી સાક્ષી આપે છે.”

તે અસત્યવાદી લોકો ધનના માટે, કન્યાને માટે, ભૂમિના
 માટે અને ગાય બૈલ આદિ પશુઓ માટે વધારે પ્રમાણમાં
 ગૂંક બોલે છે.

તે નરક આદિ અધોગતિઓમાં ગમન કરાવનાર છે. એવા
 બીજા પણ વિવિધ પ્રકારના પોતાની જાતિ, કુળ, રૂપ
 સ્વભાવ આદિ તેમજ માયા-નિગુણ જેના કારણો છે
 એવા વચનોને બોલ્યા કરે છે. ચંચળ મનવાળા મૃષાવાદી
 લોકો અન્યના દોષોને પ્રગટ કરનારા, પરમાર્થ, પરમાર્થ
 રહિત, અપ્રિય, અનર્થકારક-ધર્માદિ પુરુષાર્થના વિઘાતક,
 પાપકર્મનું મૂળ અને દુષ્ટ દર્શનવાળા હોય છે. તે કર્ષકદુ,
 સમ્યગ્જ્ઞાન શૂન્ય, લજ્જારહિત, લોકગર્હિત, વધ-બંધન
 આદિરૂપ કલેશોથી પરિપૂર્ણ છે. તે વચનો જરા, મરણ,
 દુઃખ અને શોકનાં હેતુભૂત છે. તે અશુભ પરિણામોનાં
 કારણે સંકલેશથી યુક્ત હોય છે.

જે લોકો મિથ્યાઅભિપ્રાયમાં નિરત છે, સ્વયંમાં
 અવિદ્યમાન ગુણોનું કથન કરનાર અને બીજાના
 વિદ્યમાન ગુણોને છુપાવનાર હોય છે, તે હિંસા કરીને
 પ્રાણીઓનો ઉપઘાત કરે છે. અસત્ય બોલવામાં પ્રવૃત્ત
 હોય છે. એવા લોકો સાવધ-પાપમય, અકુશલ,
 અહિતકર સત્પુરુષો દ્વારા ગર્હિત અને અધર્મજનક
 વચનોનો પ્રયોગ કરે છે. એવા મનુષ્ય પુણ્ય અને
 પાપનાં સ્વરૂપથી રહિત હોય છે.

તે વારંવાર પાપારંભની ક્રિયાનાં સાધનોને બનાવવામાં,
 ભેગા કરવામાં અને જોડવા આદિ ક્રિયામાં પ્રવૃત્ત હોય
 છે. તે પોતાનું અને પારકાનું અનેક પ્રકારે અહિત અને
 વિનાશ કરે છે.

૨૬. પાવપરામરિસગ મુસાવાઈ-

“એવેવ જંપમાણા-મહિસ-સૂકરે ય સાહિતિ ઘાયગાણં ।”

“સસય-પસય-રોહિય ય સાહિતિ વાગુરાણં ।”

“તિત્તિર-વટ્ટગ-લાવકે ય કવિંજલ-કવોયગે ય સાહિતિ સાઝળીણં ।”

“ઝસ-મગર-કચ્છભે ય સાહિતિ મચ્છિયાણં ।”

“સંખંકે ખુલ્લે ય સાહિતિ મગરાણં ।”

“અયગર-ગોણસ-મંડલિ-દન્વીકરે મઝલી ય સાહિતિ વાલવીણં ।”

“ગોહા-સેહગ-સલ્લગ-સરડગે ય સાહિતિ લુદ્ધગાણં ।”

“ગયકુલ-વાનરકુલે ય સાહિતિ પાસિયાણં ।”

“મુક-બરહિણ-મયણસાલ-કોઇલ-હંસકુલે સારસે ય સાહિતિ પોસગાણં ।”

“વહ-બંધ-જાયણં ચ સાહિતિ ગોમ્મિયાણં ।”

“ધણ-ધન્ન-ગવેલે ય સાહિતિ તક્કરાણં ।”

“ગામાગર-નગર-પટ્ટણે ય સાહિતિ ચારિયાણં ।”

“પારઘાઈય-પંથઘાઈયાઓ ય સાહિતિ ગંઠિભેયાણં ।”

“કયં ચ ચોરિયં સાહિતિ નગરગોત્તિયાણં ।”

“લં છળ-નિલ્લં છળ-ધમણ-દૂહળ-પોસળ-વળળ-
દવળ-વાહળાઈયાઈ સાહિતિ બહૂણિ ગોમિયાણં ।”

૨૬. પાપનું પરામર્શ આપનાર મૃષાવાદી :

આ પ્રમાણે “સ્વ-પરનું અહિત કરનાર મૃષાવાદીજન ધાતકો ને ભેંસ અને સૂવર બતાડે છે.

સસલાં, મૃગ અને રોહિષ-રોઝ વાઘરી આદિ મૃગધાતકોને બતાવે છે.

તેતર, બટેરપક્ષીઓ, લાવા પક્ષીઓ, કપિંજલો અને કબૂતર આદિ પક્ષીઓ પારધીઓને બતાવી દે છે.

માછીમારોને માછલીઓ, મગરી અને કાયબા જે જળાશયોમાં હોય તે બતાવી દે છે.

ધીવરોને શંખ, શંખકા અને કોઠીઓનાં સ્થાનો બતાવી દે છે.

સાંપ પકડનારને અજગર, ગોણસ, મંડલી, દર્વીકર તેમજ ફણ ફેલાવનાર અને ન ફેલાવનાર સર્પનાં નિવાસ સ્થાનો બતાવી દે છે.

ધો, સહેલી, સીસોલીયા, શરટક, કાયડાં વગેરે જીવો શિકારીઓને બતાવી દે છે.

ગજ આદિ પકડનારાને હાથીઓ તથા વાનરોના સમૂહને બતાવી દે છે.

પક્ષીઓને પાળનારને પોપટ, મોર, મૈના, કોયલ, હંસના ટોળા તેમજ સારસપક્ષીઓને બતાવી દે છે.

પશુપાલકોને વધ, બંધ અને યાતના આપવાના ઉપાય બતાવે છે.

ચોરોને ધન, ધાન્ય, ગાય, બૈલ અને ઘેટાંઓની ચોરી કરવાની પ્રેરણા આપે છે.

ગુપ્તચરોને ગ્રામ, નગર, આકર અને પત્તન આદિ વસ્તીઓ તેમજ તેમના ગુપ્ત રહસ્ય બતાવે છે.

જે ગ્રંથિભેદક (જેબકતરા) ચોરીનો માલ પાનાર હોય તેને માર્ગમાં લૂંટી લેનારની શિખામણ આપે છે.

નગરરક્ષકોને કોટવાલ આદિને થયેલ ચોરીનો ભેદ બતાવે છે.

ગોવાળોને તેઓ ગાય આદિનાં શરીર પર ડામ દેવા માટે, વંધ્યા કરવાને માટે, તેમનાં શરીરમાં હવા ભરવાને માટે, દોહવાને માટે, પોષણ કરવાને માટે, જવ આદિ ખવડાવીને પુષ્ટ કરવાને માટે, વાછરડાને પોતાનું સમજીને ધવરાવવા માટે, દોવાને વખતે દોરડા વડે પગ આદિ બાંધવાને માટે, વાહને જોડવાને માટે વગેરે અનેકાનેક પાપપૂર્ણકાર્ય કહે છે અથવા શીખવાડે છે.

“ધાતુ-મણિ-સિલ-પ્પવાલ-રચનાગરેય સાહિતિ આગરીણં ।”

“પુષ્પવિહિં ફલવિહિં ચ સાહિતિ માલિયાણં ।”

“અગ્ધમહુકોસૅય ય સાહિતિ વણચરાણં ।”

જંતાઈં વિસાઈં મૂલકમ્મં આહેવણ-આવિંધણ-આભિઓગ-મંતોસહિષ્પઓગે ચોરિય-પરદારગમણ-વહુપાવકમ્મકરણં ઉક્કંધે ગામઘાઙ્યાઓ વણદહણ-તલાગભેયણાણિબુદ્ધિવિસવિણાસણાણિવસીકરણ-માઙ્યાઈં ભય-મરણ-કિલેસ-દોસ-જણણાણિ ભાવબહુસંકિલિટ્ઠ-મલિણાણિ ભૂયઘાઓવઘાઙ્યાઈં સચ્ચાઈં વિ તાઈં હિંસકાઈં વચણાઈં ઉદાહરંતિ ।

- પળ્હ. આ. ૨, સુ. ૫૪-૫૫

ખાણોનાં માલિકોને લોખંડ આદિ ધાતુઓ, મણીઓ, પથ્થરો, પ્રવાલો અને રત્ન આદિનાં ઉત્પત્તિ સ્થાનો બતાવે છે.

માણીઓને પુષ્પની જાતિ તથા ફળનીજાતિ બતાવે છે. વનમાં ફરનાર ભીલોને મધ અથવા મધપુડો બતાવે છે અને મધનું મૂલ્ય પણ બતાવે છે.

તેલ આદિ પીલવાનાં ઘાણી આદિ યંત્રોને, પ્રાણ હરી લેનાર તાલપુટ વિષોને, ગર્ભઘાતન આદિ રૂપ મૂલ કર્મને, દોષશાંતિ માટે સ્નાન કર્મ આદિને, આક્ષેપણ-નગરાદિમાં ક્ષોભ ઉત્પન્ન કરવા માટે, મંત્ર પ્રયોગ વડે ધનાદિનું હરણ કરવા માટે, વશીકરણ મંત્ર અને ઔષધિ પ્રયોગોને, ચોરી, પરદારગમન આદિ ઘણા પાપકર્મો કરવાને, ધાડ પાડવાના કાર્યને, ગ્રામ ભાંગવારૂપ દુષ્કૃત્યને, જંગલોમાં આગ લગાડવાના તથા જળાશયોને તોડી પાડવાના દુષ્કૃત્યોને, મંત્ર આદિનાં પ્રયોગથી પારકાની બુદ્ધિને, શબ્દાદિક પાંચે ઈન્દ્રિયોને, પોતાને વશ કરી લેવા રૂપ દુષ્કૃત્યોને, ભય, મરણ, કલેશ, ઉદ્વેગ આદિ ઉત્પન્ન કરનાર, અત્યંત સંકિલષ્ટ અધ્યવસાયથી મલિન થયેલ પ્રાણીઓનો સાક્ષાત્ ધાત કરનાર હોવાથી અસત્ય રૂપ વચનો તેને કોઈ પૂછે કે ન પૂછે છતાં પણ બોલ્યા કરે છે.

૨૭. અસમિચ્છિય ભાસી મુસાવાઈ-

પુટ્ઠા વા અપુટ્ઠા વા પરતત્તિયવાવડા ય અસમિચ્છિય-ભાસિણો ઉવદિસંતિ સહસા -

“ઉટ્ઠા ગોણા ગવયા દમંતુ ।”

“પરિણયવયા અસ્સા-હત્થી-ગવેલગ-કુક્કડા ય કિજ્જંતુ-કિણાવેહ ય વિક્કેહ ।”

“પયહ ય સયણસ્સ દેહ પિય ય દાસિ-દાસ ભયગ-ભાહલ્લગા ય સિસ્સા ય પેસકજણો-કમ્મકરા ય કિંકરા ય ંય સયણ પરિજણો ય કીસં અચ્છંતિ ।”

“ભારિયા ભે કરેત્તુ કમ્મં ।”

“ગહણાઈં વણાઈં ખેત્ત-ખિલ-ભૂમિ-વલ્લરાઈં ઉત્તણગણ-સંકડાઈં ડજ્જંતુ સૂડિજ્જંતુ ય રુક્ખા ।”

૨૭. અવિચારિત ભાષી મૃષાવાદી :

જે બીજા લોકોને પીડા આપવામાં પ્રવૃત્ત હોય, વિચાર કર્યા વિના બોલ્યા કરે તેમજ તેઓ વિના કારણ બીજા લોકોને અકસ્માત એમ કહે છે કે-

તમે ઊંટોનું, બળદોનું તથા રોજોનું દમન કરો -

યુવાન ઘોડા, હાથી, ઘેટા, કૂકડા આદિ તમે જાતે ખરીદો અને બીજા પાસે ખરીદ કરાવો અને વેચી નાંખો.

રાંધવા યોગ્ય વસ્તુઓને રાંધો, સગાં-સંબંધીને ભોજનમાં પીરસો, મદિરા આદિનો પાન કરો, તમારા દાસી, દાસ, ભૂત્ય, ભાગીદાર, શિષ્યજન, પ્રેષ્યકજન, કર્મકરકિંકર અને સ્વજન પરિજન કયા કારણે બેઠા છે ? “તે ભરણ-પોષણ કરવા યોગ્ય છે અને પોતાનું કામ કરે”

તમારી ભાર્યા કેમ નવરી બેઠી છે.

ગહન વનો, ખેતરો, વગર ખેડેલ ભૂમિ, વલ્લરો જે ઘાસ આદિથી છવાયેલ છે તેમાં આગ લગાડીને તે જમીનને સાફ કરાવો, જેટલા વૃક્ષો છે તેમને જડમૂળમાંથી ઉખેડી નાંખો.

“ભિજ્જંતુ જંતભંડાઇયસ્સ ઉવહિસ્સ કારણાણે બહુવિહસ્સ
ય અટ્ઠાણે ।”

“ઉચ્છૂ દુજ્જંતુ ।”

“પીલિજ્જંતુ ય તિલા ।”

“પયાવેહ ય ઇટ્ટકાઝ મમ ઘરટ્ઠયાણે ।”

“ખેત્તાઇં કસહ કસાવેહ ય ।”

“લહું ગામ-આગર-નગર-ખેડ-કવ્વડે નિવેસેહ અડવીદેસેસુ
વિપુલસીમે ।”

“પુપ્પાણિ ય ફલાણિ ય કંદ મૂલાઇં કાલ પત્તાઇં ગેપ્પેહ ।”

“કરેહ સંચયં પરિજ્જનટ્ઠયાણે ।”

“સાલી-વીહી-જવા ય લુચ્ચંતુ મલિજ્જંતુ ઉપ્પણિજ્જંતુ ય
લહું ચ પવિસંતુ ય કોટ્ઠાગારં ।”

“અપ્પ-મહ-ઉક્કોસગા ય હંમંતુ પોયસત્થા ।”

“સેના ણિજ્જાઝ ।”

“જાઝ ડમરં ।”

“ઘોરા વટ્ટંતુ ય સંગામા ।”

“પવહંતુ ય સગડવાહણાઇં ।”

“ઉવાણયણં ચોલગં વિવાહો જન્નો અમુગમ્મિ ઝ હોઝ
દિવસેસુ કરણેસુ મુહુત્તેસુ નક્ખત્તેસુ તિહિસુ ય ।”

“અજ્જ હોઝ ણ્હવણં મુદિતં બહુખજ્જ-પિજ્જ-કલિયં કોતુકં
વિણ્હાવણગં ।”

“સંતિ કમ્માણિ કુણ્હ” “સસિ-રવિ-ગહોવરાગ-વિસમેસુ ।”

“સજ્જણ-પરિયણસ્સ ય નિયગસ્સ ય જીવિયસ્સ
પરિરક્ખણટ્ટયાણે પહિસીસગાઇં ચ દેહ ।”

તલ, શેરડી આદિ પીલવાના યંત્રો અને ભાંડ, પાત્ર
આદિ સાધનો બનાવી શકાય તથા અનેક પ્રકારના
પ્રયોજનની સફળતા માટે ઝાડોને કાપો,

શેરડીને કાપો,

તલને ઘાણીમાં પીલો,

પોતાનો ઘર બંધાવવાને માટે ઈંટો પકાવો.

ખેતરોને ખેડો અને ખેવડાવો,

ગામ, આકર, નગર, ખેટ, કર્બટ આદિ સ્થાનોને
વિસ્તૃત સીમાવાળા કરીને ઉજ્જડ પ્રદેશોમાં સુંદર રીતે
ઝડપથી વસાવો.

“પુષ્પ, ફળ અને કંદમૂળ જે પાકી ગયા છે તેને તોડી લો.”

પોતાના પરિજનોનાં માટે તેનો સંચય કરો.

શાલી, વ્રીહી અને જવને કપાવી લો, તેમાંથી પરાળ
વગેરે છૂટુ પડાવી દો અને તેને કોઠારમાં ભરાવી દો.

નાના, મધ્યમ અને ઉત્તમ શ્રેણિના નાવમાં રહેલ
જનસમૂહને મારી નાખો.

સેના યુદ્ધાદિના માટે પ્રયાણ કરે.

સંગ્રામભૂમિમાં જાઓ,

ભયંકર યુદ્ધની શરૂઆત કરો,

ગાડા અને નૌકા આદિને ચલાવો.

યજ્ઞોપવિત સંસ્કાર, મુંડન, વિવાહ, યજ્ઞ એ અમુક
દિવસે વાલવ આદિ શુભકરણમાં, અમૃત સિદ્ધિ આદિ
શુભ મુહૂર્તોમાં, અશ્વિની પુષ્ય આદિ શુભ નક્ષત્રમાં,
નન્દા આદિ શુભતિથિઓમાં થવું જોઈએ.

આજે સૌભાગ્ય અને સમૃદ્ધિને માટે વધુ આદિને સ્નાન
કરાવવું જોઈએ. તે પ્રસંગે અનેક પ્રકારનાં ખાદ્ય-ભોજ્ય
અને મદિરા આદિ પેય પદાર્થોની તૈયારી, સૌભાગ્ય
વૃદ્ધિને નિમિત્તે, દષ્ટિદોષના નિવારણને માટે ડોરા
આદિના બંધનરૂપ કૌતુકકર્મ કરો.

ચન્દ્રગ્રહણ, સૂર્યગ્રહણ અને અશુભ સ્વપ્નના ફલના
નિવારણના માટે અનેક પ્રકારનાં મંત્રોથી, ઔષધી
મિશ્રિત જળથી સ્નાન અને શાંતિકર્મ કરો.

આત્મીયજનની, પરિજનોની અને પોતાના જીવનની
રક્ષા માટે તમે લોકો પિષ્ટ નિર્મિત મસ્તકોનું મહાકાળી
આદિ દેવીઓને બલિદાન દો.

દેહ ય સીસોવહારે “વિવિહોસહિ-મજ્જ-મંસ-ભક્ષ્ઽન્ન
પાણ-મલ્લાણુલેવણ-પર્વ-જલિ-ઉજ્જલ-સુગંધિ-ધૂવાવકાર
પુષ્ક ફલસમિદ્ધે ।”

“પાયચ્છિત્તં કરેહ, પાણાઇવાયકરણેણં વહુવિહેણં
વિવરીઉપ્પાય-દુસ્સુમિણ-પાવ-સડણ-અસોમગ્ગહ-ચરિય-
અમંગલ નિમિત્ત પડિઘાયહેડં ।”

“વિત્તિચ્છેયં કરેહ ।”

“મા દેહ કિંચિ દાણં ।”

“સુદ્દુ-હઓ સુદ્દુ હઓ સુદ્દુ છિન્નો ભિન્નત્તિ ઉવદિસંતા
એવં વિહં કરેતિ અલિયં ।”

મણેણ વાયાએ કમ્મુણા ય અકુસલા અણજ્જા અલિયાણા
અલિય-ધમ્મનિરયા અલિયાસુ-કહાસુ અભિરમંતા તુદ્ઠા
અલિયં કરેત્તુ હોઇ ય બહુપ્પગારં ।

- પળ્હ. આ. ૨, સુ. ૫૬-૫૭

૨૮. મુસાવાયસ્સ ફલં-

તસ્સ ય અલિયસ્સ ફલવિવાગં અયાણમાણા વડ્ઢેતિ,
મહભયં અવિસ્સામવેયણં દીહકાલં બહુદુક્ખસંકડં
નરય-તિરિય જોણિં ।

તેણ ય અલિણ સમણુબ્ધા આઇદ્ધા પુણ્ભવંધકારે
ભમંતિ ભીમે દુગ્ગતિવસહિમુવગયા ।

તે ય દીસંતિ ઇહ દુગ્ગયા દુરંતા પરસવા અત્થ-ભોગપરિવ-
જ્જિયા અસુહિયા ફુડિયચ્છવિ વીભચ્છવિવન્ના ખર-
ફરૂસવિરત્તજ્ઞામજ્ઞુસિરા, નિચ્છાયા લલ્લવિફલવાયા

કષ્ટ નિવારવા નિમિત્તે અનેક પ્રકારની ઔષધિયો,
મધ, માંસ, મિષ્ઠાન, અન્ન, પાન, પુષ્પમાળા, ચંદન,
લેપન, ઉબટન, દીપક, સુંગંધિત ધૂપ, પુષ્પો તથા
ફળોથી પરિપૂર્ણ વિધિપૂર્વક પશુઓના મસ્તકોનું
બલિદાન હોવું જોઈએ.

અશુભ સૂચક વિવિધ પ્રકારના ઉત્પાત, દુઃસ્વપ્ન,
અશુભ શકુન, કૂરૂઓનું પ્રકોપ અમંગળ થવાના
નિમિત્ત રૂપ અંગ ફરકવું આદિ અમંગળ બનાવોના
નિવારણને માટે અનેક પ્રકારે પ્રાણી હિંસા કરો.

“અમુક વ્યક્તિની આજીવિકાનો વિનાશ કરો.”

“કોઈને પણ કંઈ દાન ન આપો.”

તે દુષ્ટને માર્યો તે ઠીક કર્યું. તેને છિન્નભિન્ન કરી
નાખ્યો તે ઘણું સારું કર્યું.

આ પ્રમાણે કોઈનાં પણ પૂછ્યા વગર પણ બીજાને
કહેતા તે અસત્ય બોલનારા લોકો જો સ્વરૂપની
અપેક્ષાએ અસત્યવાદી મનથી, વચનથી, કાયાથી અસત્ય
બોલ્યા કરે છે. ભાષા સમિતિથી રહિત જીવો હોય છે.
મિથ્યામતનું અનુસરણ કરવાવાળા હોય છે. જે અસત્યમાં
લીન રહે છે. મિથ્યા વાર્તાઓમાં રસ લે છે. એવા
અનાર્થજન એ વિવિધ પ્રકારનાં મિથ્યા વચનો બોલીને
તે પશ્યાત્તાપ કરતા નથી પણ રાજી થાય છે.

૨૮. મૃષાવાદનું ફળ :

પૂર્વોક્ત મિથ્યાભાષણનાં ફળ-વિપાકથી અનજાન તે
મૃષાવાદી અત્યંત ભયંકર વેદનામય તથા વિવિધ
પ્રકારનાં દુઃખોવાળી નરક અને તિર્યચ્યોનિને વધારે છે.

તે અસત્ય ભાષણ કર્મથી બંધાયેલા તે જીવો નરક-તિર્યચના
લાંબા સમય સુધી દુઃખોનો અનુભવ કરી ફરી-ફરીને
જન્મ લેવા રૂપ ભયંકર અંધકારમાં ભ્રમણ કરે છે.

જો કદાચ તેઓ કોઈ પણ કારણે મનુષ્યલોકમાં
ઉત્પન્ન થાય છે તો પણ અત્યંત દુઃખયુક્ત સ્થિતિમાં
નજરે પડે છે. તેઓ સદા દારિદ્ર્યના દુઃખોથી પીડાય
છે, તેમના જીવનનો અંત દુઃખોથી જ આવે છે, તે
પરાધીન દશા ભોગવે છે. અર્થ ભોગથી તેઓ રહિત
હોય છે, નિરંતર ઉપાધિઓથી પીડાયા કરે છે. તેમના
શરીરની ત્વચા દાદ, ખંજવાલ આદિથી વિકૃત થઈ જાય
છે. જેથી ભયાનક કુરુપવર્ણવાળા થાય છે. સ્પર્શ કઠોર
હોય છે, સૌંદર્ય રહિત હોય છે, તેમનું તેજ ચાલ્યું જાય
છે. નિઃસાર શરીરવાળા અને શોભારહિત હોય છે.

અસક્કયમસક્કયા અગંધા અચેયણા દુભગા અકંતા
કાકસ્સરા હીણ-ભિન્નઘોસા, વિહિંસા જડબહિરંધયા મૂયા
ય મમ્મણા અકંતવિકયકરણા ।

ળીયા ળીયજણ-નિસેવિણો લોગગરહણિજ્જા ભિચ્ચા
અસરિસજણસ્સ પેસ્સા દુમ્મેહા લોક-વેદ-અજ્ઞાપ્પ-
સમયસુઙ્ગવજ્જિયા નરા ધમ્મબુદ્ધિવિયલા ।

અલિણ ય તેણં પડજ્જમાણા અસંતણ ય અવમાણ-
પિટ્ઠમંસાહિક્કેવ પિસુણ-ભેયણ-ગુરુ-બંધવ-સયણ-મિત્ત-
વક્ખારણાઙ્ગાઙ્ગાં અબ્ભક્ખાણાં બહુવિહાં પાવેતિ,
અમણોરમાં હિયયમણદૂમગાં જાવજ્જીવં દુદ્ધરાં ।

અણિટ્ઠ-ઁર-ફરુસવયણ-તજ્જણ-નિબ્ભચ્છણ દીણવદણ-
વિમલા-કુભોયણા કુવાસસા કુવસહીસુ કિલિસ્સંતા નેવ
સુહં નેવ નિવ્વું ઉવલભંતિ અચ્ચંત- વિપુલ-દુક્ખસ-
યસંપલિત્તા ।

એસો સો અલિયવયણસ્સ ફલવિવાઓ ઇહલોઙ્ગો
પરલોઙ્ગો અપ્પસુહો બહુદુક્ખો મહબ્ભઓ બહુરયપ્પગાઢો
દારુણો કક્કસો અસાઓ વાસસહસ્સેહિં મુચ્ચઈ ન
અવેદયિત્તા અત્થિ હુ મોક્ખો ત્તિ ।

તેઓ અવ્યક્ત-સ્પષ્ટ વચન રહિત અને નિષ્ફળ
વચનવાળા, મલિનો કરતાં પણ વધારે મલિન, દુર્ગંધયુક્ત,
વિશિષ્ટ ચેતના શક્તિથી રહિત, કમનસીબ અને અમનોજ્ઞ
હોય છે. કાગડાના અવાજ જેવો કર્કશ અવાજ, હીન-
હ્રસ્વ અને વચ્ચે-વચ્ચે ત્રુટિત સ્વરવાળા હોય છે. બીજા
પાછળ પડીને તેમને દુઃખી કર્યા કરે છે. તેઓ જ્ઞાન
શૂન્ય, બહેરા, આંધળા, મૂંગા, તોતડા, અમનોજ્ઞ અને
વિકૃત ઈન્દ્રિયોવાળા હોય છે. તે નીચકુળમાં ઉત્પન્ન
થાય છે.

તે નીચ લોકો સાથે જ રહે છે. લોકો તેમની નિંદા કરે
છે. અન્યથા દાસ થઈને રહે છે. અસમાન શીલવાળા
લોકોના આજ્ઞાપાલક કે દ્વેષપાત્ર હોય છે. સદ્બુદ્ધિથી
રહિત હોય છે. લૌકિકશાસ્ત્ર - મહાભારત આદિ,
વેદ-ઋગ્વેદ આદિ, આધ્યાત્મિક શાસ્ત્ર-અર્હત્ પ્રવચન
આદિથી તેઓ રહિત હોય છે. તે મનુષ્ય ધર્મબુદ્ધિથી
વિમુખ રહે છે.

મૃષાવાદીજન આ અનુપશાંત મૃષાવાદથી રાતદિન
જલતા રહે છે. અપમાન સહન કરે છે. તેની પીઠ
પાછળ નિંદા કરે છે. યુગલીખોર તેમના પ્રેમ સંબંધમાં
ભંગાણ પડાવે છે. ગુરુજન, બંધુજન, સ્વજન અને મિત્ર
કઠોર વચનો દ્વારા તેમનો અનાદર કરે છે. ગમે તે
પ્રકારનું દોષારોપણ કર્યા કરે છે. મનને ન ગમે તેવા
અમનોરમ હૃદય અને ચિત્તમાં સંતાપ પેદા કરનાર,
આઘાત લગાડનાર એવા અનેક પ્રકારના વચનો જીવે
ત્યાં સુધી તેઓ પ્રાપ્ત કરે છે.

તેવા એ લોકો અનિષ્ટ, અપ્રિય, અતિકઠોર, મર્મભેદી
વચનોથી, હૃદયભેદક નિર્ભર્ત્સનાથી અનાદર પામેલા તે
દીનવદનવાળા તથા વિકૃત મનવાળા જીવનપર્યંત
સાડું ભોજન પ્રાપ્ત નહીં કરનારા, મેલાં તથા ફાટેલા
તૂટેલા વસ્ત્ર પહેરનારા, ગંદી જગ્યાઓમાં રહીને અનેક
કષ્ટો સહન કરતા, સેંકડો દુઃખોથી દુઃખી બનેલા તે
લોકો કદી પણ શારીરિક સુખ પ્રાપ્ત કરતાં નથી અને
કદી પણ નિવૃત્તિ મનથી શાંતિ પણ અનુભવતા નથી.
આ પ્રમાણેનું મૃષાવાદનું ફળ કહેલ છે.

આ લોક સંબંધી, પરલોક સંબંધી આ મૃષાવાદનું જે
ફળરૂપ વિપાક બતાવવામાં આવ્યો છે તે સુખવર્જિત
અને અત્યંત દુઃખમય છે. મહાભયજનક અને પ્રચૂર
કર્મરૂપી રજથી ભરપૂર છે. દારુણ તથા કઠોર છે.
અસાતા વેદનીયકર્મ હજારો વર્ષો સુધી જીવ ભોગવ્યા
કરે છે. તે ફળવિપાકને ભોગવ્યા વિના એ જીવ તેનાથી
મુક્ત થઈ શકતો નથી.

एवमाहंसु नायकुलनंदणो महप्पा जिणो उ वीरवर-
नामधेज्जो कहेसी य अलियवयणस्स फलविवागं ।

- पण्ह. आ. २, सु. ५८

२९. मुसावाय वण्णणस्स उवसंहारो-

एयं तं विईयं पि अलियवयणं लहुसग-लहु-चवल-भणियं,
भयंकरं, दुहकरं, अयसकरं, वेरकरं, अरइ-रइ-राग-दोस-
मणसंकिलेस-वियरण अलियं- गियडि-साइजोगबहुलं
णीयजणणिसेवियं गिस्संसं अण्णच्चयकारगं ।

परम-साहुगरहणिज्जं परपीलाकारगं परमकण्हले-
स्ससहियं दुग्गइ विणिवाय वड्ढणं पुणब्भवकरं चिरपरि-
चियमणुगयं दुरंतं ।

विइयं अहम्मदारं समत्तं, त्तिवेमि ।

- पण्ह. आ. २, सु. ५९

३०. अदिण्णादाणस्स सरूवं-

जंबू ! तइयं च अदिण्णादाणं ।

हर-दह-मरणभय-कलुस-तासण-परसंतिगऽभिज्ज-
लोभमूलं, कालविसमसंसियं,

अहोऽच्छिन्न-तण्ह-पत्थाण-पत्थोइमइयं, अकित्तिकरणं
अणज्जं,

ज्ञातकुलनंदन सिद्धार्थनां कुળને આનંદદાયક પરમાત્મા
સ્વરૂપ, મહાન્ આત્મા મહાવીર નામના જીનેશ્વર દેવ
એ મૃષાવાદનું આ ફળ બતાવ્યું છે.

૨૯. મૃષાવાદ વર્ણનનો ઉપસંહાર :

આ દ્વિતીય અધર્મદ્વાર-મૃષાવાદ છે. અધર્મ વચનને
જે તુચ્છાત્મા, અતિનીચ અને ચંચળ હોય છે તે જ
બોલે છે. તે અસત્ય વચન ભયકારક, દુઃખકર,
અપકીર્તિકારક, વૈરકારક, અરતિ, રતિ, રાગ, દ્વેષ
અને મનને ફ્લેશ આપનાર છે. તે ગૂઠ, નિષ્ફળ, કપટ
અને અવિશ્વાસ ઉત્પન્ન કરનાર છે. અધમ વ્યક્તિઓ
દ્વારા સેવાયેલ છે. એ નિર્દય તેમજ ક્રૂર છે, અવિશ્વાસકારક
છે, અર્થાત્ મૃષાવાદીના કથનનું કોઈ પણ વિશ્વાસ
કરતું નથી.

પરમસાધુ-તીર્થંકરો દ્વારા નિંદ છે. બીજાને પીડા
પહોંચાડનાર, પરમ કૃષ્ણલેશ્યાથી યુક્ત, દુર્ગતીનું
વધારનાર, ફરી-ફરી જન્મ લેવડાવનાર, ચિરકાળથી
પરિચિત, દરેક ભવમાં સાથે ચાલનારું અને કટુફળ
દેનાર છે.

આ પ્રમાણે આ બીજું અધર્મદ્વાર મૃષાવાદનું વર્ણન છે,
એવું હું કહું છું.

૩૦. અદત્તાદાનનું સ્વરૂપ :

(શ્રી સુધર્મા સ્વામી પોતાના શિષ્ય જંબૂસ્વામીને કહ્યું-)
હે જંબૂ ! ત્રીજું અધર્મદ્વાર અદત્તાદાન છે, અર્થાત્ બિના
અનુમતિએ બીજાની વસ્તુનું ગ્રહણ કરવું.

આ વ્યક્તિનું દ્રવ્ય પડાવી લો, ઘર આદિને સળગાવી
દો, તેને મારી નાખો, ભય બતાવો, મનને કલેસ
આપો, ત્રાસ પહોંચાડવો. બીજાના ધનમાં આસક્તિ
રાખવી, મૂર્છાભાવ રાખવો તે બધા અદત્તાદાનનાં
મૂળ કારણો છે. જે ચોરી કરે છે તે ચોર વિષમકાળ
મધ્યરાત્રે ચોરી કરવા નીકળે છે અને વિષમસ્થાન
પર્વતાદિ દુર્ગમ સ્થાનોમાં છુપાઈ રહે છે. એ અદત્તાદાનનાં
આશ્રયસ્થાનો છે.

આ અદત્તાદાન અધોગતિમાં ગમન કરવાના કારણરૂપ
વિષય લોલુપોની બુદ્ધિ છે, અપકીર્તિ અપાવનાર છે,
અનાર્થો દ્વારા આચરિત છે.

છિદ્રમંતર-વિહુર-વસણ-મગ્ગણ-ઉસ્સવ-મત્ત-પ્પમત્ત-પસુત્ત
વંચણ-વિખવણ-ઘાયણ-પરં-અણિહુય-પરિણામં-તક્કરજ્જણ-
બહુમયં અકલુણં રાયપુરિસરવિખયં ।

સયા સાહુગરહણિજ્જં પિયજ્જણ-મિત્તજ્જણ-ભેય વિપ્પિહ
કારકં, રાગ-દોસબહુલં, પુણોય-ઉપ્પૂર-સમર-સંગામ-હમર-
કલ્લિ-કલહ-વેહ-કરણં, દુગ્ગહવિણિવાય વહ્ણણં,
ભવપુણભ્ભવકરં,

ચિરપરિચય મણુગયં દુરંતં ।

તદ્દયં અહમ્મદારં ।

- પળ્હ. સુ. ૧, આ. ૩, સુ. ૬૦

૩૧. અદિણ્ણાદાણસ્સ પજ્જવણામાણિ-

તસ્સ ય ણામાણિ ગોણ્ણાણિ હોંતિ તીસં, તં જહા-

૧. ચોરિક્કં, ૨. પરહહં, ૩. અદત્તં,
૪. કૂરિક્કહં, ૫. પરલાભો, ૬. અસંજમો,
૭. પરધણમ્મિ ગેહી, ૮. લોલિક્કં, ૯. તક્કરસ્ત્તણંતિ ય,
૧૦. અવહારો, ૧૧. હત્થલહુત્તણં, ૧૨. પાવકમ્મકરણં,
૧૩. તેણિક્કં, ૧૪. હરણવિષ્ણાસો, ૧૫. આદિયણા,
૧૬. લુંપણા ઘણાણં, ૧૭. અપચ્ચઓ, ૧૮. અવીલો,
૧૯. અક્કલેવો, ૨૦. ખેવો ।

આ અદત્તાદાન સેવનાર વ્યક્તિ આપણે કયા માર્ગે થઈને જવું જોઈએ આ અવસરની શોધમાં જ રહે છે. વિધુર-કષ્ટ પ્રાપ્તિ આદિરૂપ આપત્તિની, વ્યસન-રાજાદિ દ્વારા કરાયેલ ઉપદ્રવની પણ તપાસને માટે તૈયાર રહે છે. વિવાહ આદિ ઉત્સવોમાં મદ્યપાન આદિ કરીને અસાવધાનીમાં રહેલ મસ્ત વ્યક્તિઓના તથા નિદ્રામાં પડેલ વ્યક્તિઓના ધનને હરી લેવાને, ચિત્તમાં વિક્ષેપ ન કરવાને તેમજ પ્રાણો હરી લેવા માટે દુષ્કૃત્ય કરનાર જીવોની મનોવૃત્તિ અશાંત રહે છે. તે દુષ્કર્મ-દયારહિત હોય છે. તેથી રાજપુરુષો દ્વારા તેનો નિષેધ કરાયેલ છે.

સાધુ પુરુષો દ્વારા સદા નિંદા ગણાયેલ છે. બંધુજનોમાં તથા મિત્રજનોમાં અપ્રીતિ ઉત્પન્ન કરે છે. તેમાં રાગદ્વેષનું પ્રમાણ સૌથી વધારે હોય છે. વળી તે મૃત્યુ સહિત સંગ્રામનું કારક છે. તેમાં સદા સ્વયંક અને પરચકનો ચોરી કરનારને ભય રહ્યા કરે છે. તકરાર પણ થઈ જાય છે. આપસમાં વાગ્યુદ્ધ પણ થઈ જાય છે. વધ પણ થઈ જાય છે, તે કરનાર દુર્ગતિવર્ધક હોય છે. તેના કારણે જન્મમરણ અનુભવવા પડે છે.

દરેક ભવમાં આ દુષ્કૃત્ય જીવની સાથે અનુગત રહે છે અને વિપાકનાં સમયે દારુણ અને દુરંત હોય છે.

આ ત્રીજું અધર્મદ્વાર અદત્તાદાન છે.

૩૧. અદત્તાદાનનાં પર્યાયવાચી નામ :

આગળ બતાવવામાં આવેલ અદત્તાદાનનાં ગુણ પ્રમાણે ત્રીસ નામ છે, જેમકે -

- (૧) ચોરિક્ક - ચોરવું, ચોરીનું કાર્ય કરવું, (૨) પરહહ - બીજાના દ્રવ્યનું હરણ કરવું, (૩) અદત્ત-વગર આખ્યા બીજાની વસ્તુ લેવું, (૪) કૂરિક્ક - કૂરતાપૂર્ણ કાર્ય, (૫) પરલાભ - બીજાના લાભને પોતાનો બનાવી લેવો અર્થાત્ બીજાના દ્રવ્યને પ્રાપ્ત કરવો, (૬) અસંયમ-દુરાચાર - સદાચારનો નાશ, (૭) પર ધન ગૃહ્ણિ - બીજાના ધનમાં આસક્તિ, (૮) લોલિક્ક - પારકા દ્રવ્યમાં લોલુપતા, (૯) તસ્કરતા - ચોરી કરવું, (૧૦) અપહાર-પારકી વસ્તુને ગુપ્તરૂપથી લઈ પોતાની બનાવવી, (૧૧) હસ્તલઘુત્વ - હાથની સફાઈથી ચાલાકીપૂર્વક લૂટવું, (૧૨) પાપકર્મકરણ - પાપાચરણ કરવો, (૧૩) સ્નેહિકા - ચોર્યકર્મ, (૧૪) હરણવિપ્રણાસ - બીજાના ધનને હરણ કરી નષ્ટ કરવું, (૧૫) આદિયણા - આદાન-સ્વામીની અનુમતિ વગર લેવું, (૧૬) ધનલોપન - બીજાના ધનને પ્રહણ કરી છુપાવી લેવો, (૧૭) અપ્રત્યય - અવિશ્વાસ, (૧૮) અવપીડન - બીજાને ત્રાસ આપવા વાળો, (૧૯) આક્ષેપ - બીજાના હાથે દ્રવ્યને હરણ કરવો, (૨૦) ક્ષેપ - બીજાથી ધન પ્રાપ્ત કરી ઉલયવું,

૨૧. વિક્ષેવો, ૨૨. કૂડયા, ૨૩. કુલમસીય, ૨૪. કંબા,
૨૫. લાલપ્પણપત્થના ય,
૨૬. આસસણા ય વસણં, ૨૭. ઇચ્છા-મુચ્છા ય,
૨૮. તપ્પહાગેહી, ૨૯. નિયડિકમ્મં, ૩૦. અપરચ્છંતિ વિ ય ।
તસ્સ ઇયાણિ ઇવમાઈણિ નામધેજ્જાણિ હોંતિ, તીસં
અદિન્નાદાણસ્સ પાવકલિકલુસકમ્મબહુલસ્સ અણેગાઈં ।
- પળ્હ. આ. ૩, સુ. ૬૧

૩૨. અદિણ્ણદાણગા -

તં પુણ કરેતિ ચોરિયં તક્કરા, પરદવ્વહરા છેયા કયકરણ-
લદ્ધલક્ષ્વા સાહસિયા લહુસ્સગા અતિમહિચ્છ-લોભગચ્છા
દદ્દરઓવીલકા ય ગેહિયા અહિમરા ।

અણખંજકા ભગ્ગસંધિયા, રાયદુટ્ઠકારી ય, વિસયનિચ્છૂઠ
લોકબજ્જા ઉદ્દોહક-ગામઘાયક-પુરવાયક-પંથઘાયક-
આલીવગ - તિત્થભેયા, લહુહત્થસંપણ્ણ, જુઠ્ઠકારા,

ખંડરક્ક- ઇત્થીચોર-પુરિસચોર-સંધિચ્છેયા ય, ગંઠિ
ખેદગ-પરધણહરણ- લોમાવહારા, અક્ષેવી હડકારકા,
નિમ્મદ્દગ-મૂઠ્ઠચોરક- ગોચોરક-અસ્સચોરક-દાસિચોરા
ય, એકચોરા ઉકડ્ઠક સંપદાયક-ઉચ્છિંપક-સત્થઘાયક-
વિલચોરીકારકા ય, નિમ્માહવિપ્પલુંપગા,

(૨૧) વિક્ષેપ - બીજાના ધનને વિશેષરૂપથી પોતાના
સ્થાને લેવું, (૨૨) કૂટતા - કપટતા-માયાથી દ્રવ્ય હરવું,
(૨૩) કુલમથી - કુલને કલંકિત કરવું, (૨૪) કાંક્ષા -
બીજાના દ્રવ્યની ઈચ્છા કરવી, (૨૫) લાલપન પ્રાર્થના-
ચોરી કરીને સ્વીકાર ન કરવો અને દીન વચનોથી
પ્રાર્થના કરવી, (૨૬) આશસના વ્યસન - મૃત્યુ જેવો
ભયનો જનક, (૨૭) ઈચ્છા-મુચ્છા - ચૌર્યકર્મ કરવાની
ધૃષ્ટિ ઈચ્છા અને આસક્તિ, (૨૮) તૃષ્ણાગૃહ્ણિ -
પરાઈ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાની ઘણી જ આસક્તિ,
(૨૯) નિયતિકર્મ - કૂરકર્મ, માયાચાર, (૩૦) અપરોક્ષ-
ધનાદ્યના પરોક્ષમાં કૃત કુકર્મ.

આ પ્રમાણે પાપકર્મ અને કલહથી મલિન કાર્યોનું વધારે
પ્રમાણ હોય એવા અદત્તાદાનના ચોરી આદિ ત્રીસ નામ
છે. આ પ્રમાણેના બીજા પણ ઘણા નામો હોય છે.

૩૨. અદત્તાદાની :

ઉપર્યુક્ત ચોરીને તે ચોર લોકો કરે છે-જે બીજાનું દ્રવ્ય
હરી લેનાર છે, ચોરી કરવાના કાર્યમાં નિપુણ છે, ઘણીવાર
ચોરી કરેલ છે. ચોરી કરવાના અવસરના જાણકાર હોય
છે, તેમનું માનસિક બળ ઘણું જ તીવ્ર હોય છે, તેમનો
આત્મા અતિશય તુચ્છ હોય છે, તેઓ મહેચ્છાવાળા છે.
લોભથી જકડાયેલા છે. તેમની બોલવાની રીત એવી
હોય છે કે જેથી તેઓ જોનારની નજરે જલ્દી ચોર રૂપે
દેખાતા નથી. પર દ્રવ્યમાં અતિશય લોભુપ હોય છે,
તેઓ મરણની સન્મુખ રહે છે.

તેમની પાસે કોઈનું લેણું હોય તો તેઓ તે ચુકવતા નથી.
મિત્રાદિ પ્રત્યે પણ પ્રેમ રાખતા નથી. રાજનીતિથી
વિરુદ્ધનું તેનું આચરણ રહે છે. તેઓ લોકબાહ્ય
હોય છે, ભારે દ્રોહી હોય છે. ગામોનાં ગામો નષ્ટ કરી
નાખે છે. નગરોનો નાશ કરી નાંખે છે. પ્રવાસીઓને
જોતા જોતાજ મારી નાખે છે. ઘરમાં આગ લગાડે
છે. યાત્રાળુનાં દ્રવ્યને લૂંટી લે છે, ચોરી કરવામાં
કુશળ હોવાથી પલભરમાં અન્યનું ધન ચોરી લે છે.

એ જ પ્રમાણે ખંડરક્ષ-જે લાંચ લેનાર હોય છે, સ્ત્રીચોર,
પુરુષચોર પણ હોય છે. દિવાલ આદિમાં કાણું પાડીને
ચોરી કરનારા હોય છે, ખિસ્સા કાતરે છે, પરધનનું હરણ
કરનારા, વશીકરણ મંત્રથી વશ કરીને ધનનું અપહરણ
કરનારા, બળાત્કારથી, યુદ્ધ કરીને, ગુપ્ત રીતે રહીને ધન
હરણ કરનારા, ગાયનું અપહરણ કરનારા, ઘોડાની ચોરી
કરનારા, દાસીની ચોરી કરનારા, પારકા ધનનું એકલા
હરણ કરનારા, બીજા ચોરોનો સાથ લઈને ચોરી કરનારા,
ચોરોને પોતાના ઘરમાં આશરો આપીને ભોજન આદિ
દેનારા પણ ચોર જ હોય છે. જનસમૂહની હત્યા કરનારા
ગુપ્ત રીતે ચોરી કરનારા બીજાને ફસાવવાને માટે વિશ્વાસ
ઉત્પન્ન કરે તેવાં વચનો બોલનારા, શસ્ત્રાદિનો ભય
બતાવી બીજાને અટકાવીને લૂંટી લેનારા એવા અનેક
પ્રકારની ચોરી કરવામાં કુશળ બુદ્ધિવાળા હોય છે.

બહુવિહ- તેણિકકહરણ બુદ્ધી એ અને ય એવમાઈ પરસ્સ
દવ્વાહિ જે અવિરયા ।

- પળહ. આ. ૩, સુ. ૬૨

૩૩. પરધનગિદ્ધા રાયણં પવિત્તિ-

વિપુલબલપરિગ્ગહા ય બહવે રાયણો પરધનમ્મિગિદ્ધા
સએ ય દવ્વે અસંતુટ્ઠા પરવિસએ અભિહણંતિ, તે લુદ્ધા
પરધનસકજ્જેચરંગવિભત્તબલસમ્મગ્ગા, નિચ્છિય-વરજોહ-
જુદ્ધ સદ્ધિય-અહમહમિતિ-દપ્પિએહિં સેન્નેહિં સંપરિવુડા,

પડમપત્તસગડ-સૂઝ-ચક્ક-સાગર-ગરૂલબૂહાઈએહિં
અણિએહિં ઉત્થરંતા, અભિભૂય હરંતિ પરધનાઈં ।

અવરે રણસીસલદ્ધલક્ષ્યા સંગામંસિ અઙ્ગવયંતિ, સન્નદ્ધ-
બદ્ધ-પરિયર-ઉપ્પીલિય ચિંધપદ્ગહિયા ઉહપહરણા,
માદ્ધિવરવમ્મગુંડિયા આવિદ્ધલાલિકા કવયકંકડઙ્ગ્યા ।

ઊર-સિર-મુહબદ્ધ-કંઠ-તોણ-માઙ્ગલ-વર-ફલહરચીય-
પહકર-સરહ-સરવર-ચાવકર-કરંચ્છિય-સુનિસિય-
સરવરિસ-ચડકર-મુયંત-ઘણ-ચંડ-વેગ-ધારાનિવાય-મગ્ગે ।

અણેગધણુ-મંડલગ્ગ-સંધિત-ઉચ્છલિય-સત્તિ-સૂલ-કળગ-
વામકર-ગહિય-ખેડગ-નિમ્મલ-નિક્કટ્ઠ-ચ્ચગ્ગ-પહરંત
કોંત-તોમર-ચક્ક-ગયા-પરસુ-મૂસલ-લંગલ-સૂલ-
લડલ-ભિંડિમાલ-સબ્બલ-પટ્ટિસ-

એવા એ બધા લોકો તથા તે સિવાયના બીજા લોકો કે જે
બીજાના દ્રવ્યનું અપહરણ કરવાના કાર્યમાં વિરતિ
ભાવથી રહિત હોય છે. તે બધાને ચોરોની શ્રેણીમાં જ
મૂકવા જોઈએ.

૩૩. પરધનમાં આસક્ત રાજાઓની પ્રવૃત્તિ :

(એના અતિરિક્ત) વિપુલ સૈન્ય અને પરિવારવાળા
અનેક રાજાઓ પરધનમાં આસક્ત તથા પોતાની
પાસેના દ્રવ્યથી અસંતુષ્ટ લોભયુક્ત થઈને બીજાનું ધન
પ્રાપ્ત કરવાને માટે બીજા રાજાના પ્રદેશો ઉપર આક્રમણ
કરે છે તથા હાથી, રથ, અશ્વ અને પાયદળ એ ચતુરંગી
સેના સહિત અને સ્થાયી રીતે કરેલ અથવા દૃઢ
નિશ્ચયવાળા અને યુદ્ધ કરવામાં આદરભાવ રાખનારા
પ્રશસ્ત યોદ્ધાઓની સાથે અને “હું જ એક વીર છું” એ
પ્રકારનાં ગર્વવાળા સૈન્યથી ઘેરાયેલ હોય છે.

તે પદ્માકાર વ્યુહવાળા, શકટ વ્યુહવાળા, સૂચી
વ્યુહવાળા, ચક્રવ્યુહવાળા, સાગર વ્યુહવાળા અને ગરુડ
વ્યુહ જેવા નાના પ્રકારના મોર્યાની રચના કરવાવાળા
સૈન્યથી પ્રતિપક્ષીના સૈન્યને ઘેરી લઈને પોતાના
હુમલાથી તેને હરાવીને પરધનનું હરણ કરી લે છે.

બીજા કેટલાક રાજાઓ જે દુશ્મનની હત્યા કરવામાં
નિપુણ હોય, યુદ્ધ કરવાને તૈયાર થઈ જાય એવા તે
રાજાઓ પહેલા તો યુદ્ધની સામગ્રી સજ્જ કરાવે છે,
બખતર પહેરીને પોતાના શરીરને સુરક્ષિત બનાવે છે.
મસ્તક પર લાલ પટ્ટિ વગેરે ખાસ ચિન્હને મજબૂત રીતે
બાંધે છે, દુશ્મનનો નાશ કરવાને માટે બાણ આદિ
આયુધો અને તલવાર આદિ શસ્ત્રો પોતાની પાસે રાખે
છે અને ઉત્તમ બખતરથી પોતાના શરીરને આચ્છાદિત
કરે છે, તેના શરીર પર લોઢાનું બખતર બાંધેલું હોય
છે. તેઓ કાંટાળા કવચથી યુક્ત હોય છે.

તેમનાં વક્ષસ્થળ પર તૂણીર- ભાથા બાંધેલા હોય છે.
ભાથામાં બાણો ભરેલા હોય છે. હાથોમાં તલવાર આદિ
શસ્ત્રો ધારણ કરેલા હોય છે. કેટલાક રાજાઓ યુદ્ધ
કરવાને માટે રણમેદાનમાં ઉતરી પડે છે. રાજા પોતાના
હાથમાં ઢાલ રાખે છે, પોત-પોતાની સેનાને એક
વિશિષ્ટ પ્રકારની વ્યૂહ રચનામાં ગોઠવે છે. વેગથી
જે યુક્ત હોય છે એવા ધનુર્ધારીઓ દ્વારા જ્યાં
અતિશય તીક્ષ્ણ બાણોની વૃષ્ટિ વાદળોમાં દ્વારા પ્રચંડ
વેગવાળાં મોટા કરાની વૃષ્ટિની જેમ કરાય છે.

જે સંગ્રામ અનેક ધનુષોથી અને મંડલાગ્રોથી સજ્જ કરેલ
ઉચ્છલિત શક્તિયોથી, બાણોથી, ડાબા હાથમાં રાખેલ
ઢાલોથી, તીક્ષ્ણ બનાવેલ ખડ્ગોથી, પ્રહાર કરવામાં
વપરાતા ભાલાઓથી, તોમરથી, ચક્રોથી, ગદાઓથી,
પરશુઓથી, મૂસળોથી, હળોથી, ત્રિશૂળોથી, લાઠીઓથી,
ભિંદિમાલોથી, સબ્બલોથી- (લોઢાના દડા જેવું) પટ્ટિશોથી,

ચમ્મેટ્ઠ-દુઘ્ણ-મોટિઠય-મોગરવરફલિહ-જંત-પત્થર-દુહણ-
તોણ-કુવેળી-પીઢકલિય-ઈલીપહરણ મિલિમિલિમિલંત-
ખિપ્પંત વિજ્જુજ્જલ-વિરચિયં- સમપ્પહા-ળમતલે ।

ફુડપહરણે, મહારણ-સંખ-ભેરિ-હુંદુભિ-વર-તૂર-પડર-પડુ-
પડહાહય-ળિણાય-ગંભીર ણંદિત્ત-પક્કુભિય-વિપુલઘોસે ।

હય-ગય-રહ-જોહ-તુરિય પસરિય રહુદ્ધ તવમંઘકાર બહુલે,
કાયર-નર-ળયણ હિયય વાઝલકરે ।

- પળ્હ. આ. ૩, સુ. ૬૩-૬૪

૩૪. જુદ્ધચેત્તસ્સ વીમચ્છતા-

વિલુલિય-ઝકકડ-વરમઝડ-તિરીડ-કુંડલોડુદામા-
હોવિયા-પાગડ-પડાગ-ઝસિયજ્ઞય-વેજયંતિ-ચામર-
ચલંત-છત્તંઘકાર-ગંભીરે ।

હયહેસિય-હત્થિગુલુગુલાઇય-રહઘણઘણાઇય-પાઇક-
હરહરાઇય-અપ્પોહિય-સીહનાય-છેલિય-વિઘુટ્ટ-
ઝકિટ્ઠ-કંઠ ગયસદ્-ધીમ-ગજ્જિણ ।

સયરાહ-હસંત-હસંત-કલકલારવે, આસુણિયવયણરૂદ્ધે,
ધીમ દસણાધરોટ્ઠ-ગાઢદટ્ઠે, સપ્પહરણુજ્જયકરે ।

અમરિસવસ-તિવ્વરત્ત નિદ્ધારિત્તચ્છે, વેરદિટ્ઠિકુદ્ધ-
ચિટ્ઠિય-તિવલીકુડિલ-મિઝડિકય-નિલાડે ।

ચર્મેષ્ઠોથી, ઘણથી, મૌષ્ટિકોથી, મગદળોથી, લોહબદ્ધ
લાઠીઓથી, યંત્રોથી, યંત્ર પ્રસ્તરોથી, દુઘણોથી, તૂણીરોથી,
કુવેણીઓ અને પીઠથી યુક્ત રહે છે. એવા તે ભયંકર
સંગ્રામમાં કેટલાક રાજાઓ પરધનનું હરણ કરવાને માટે
જ ઉતરે છે. બંને તરફ જેને ધાર છે તેવા બે ધારા ખડ્ગ
વગેરે જે શસ્ત્રો અતિશય ચળકતાં છે, તે શત્રુઓ તરફ
ફેંકવામાં આવે ત્યારે વીજળી જેવા ચમકે છે.

એવા સંગ્રામમાં શસ્ત્રો નજરે પડે છે. તથા જે મહા
સંગ્રામમાં વાગતા શંખોથી, રણભેરીઓથી, સ્પષ્ટ
ધ્વનિવાળા વાજિંત્રોથી, વાંગતા ઢોલોના ગંભીર નાદથી,
જોશીલા વીરો અને કાયરજનોના વિપુલ અવાજથી
વ્યાપ્ત થઈ ગયું છે.

ઘોડાના, હાથીઓના, રથોના, યોદ્ધાઓના પગ શીઘ્રતાથી
ચાલતા ઝડપથી ફેલાયેલી ધૂળથી જ્યાં અતિશય અંધકાર
થઈ ગયો છે, તે યુદ્ધભૂમિ કાયર લોકોનાં નયન અને
હૃદયને વ્યાકુળ કરી આપે છે.

૩૪. યુદ્ધ ક્ષેત્રની બિભત્સતા :

અહીં તહીં લટકતા ઉત્તમોત્તમ મુગટોથી, ત્રણ શિખર-
વાળા શિરોભૂષણોથી, કુંડળોથી, નક્ષત્ર માલાકાર
ભૂષણોથી જે ચમક રહેલ છે. નજરે પડતી એવી વિશાળ
પતાકાઓથી, ઉંચી રાખેલી લઘુ પતાકાઓથી,
વિજયસૂચક ધ્વજાઓથી, ચામરોથી, ચંચળ છત્રોથી
કરાયેલ અંધકારથી જે ગહન થઈ ગયું છે.

જ્યાં ઘોડાઓની હણહણાટીઓ અવાજ થઈ રહ્યો છે.
હાથીઓની ગુલગુલાહટ થઈ રહી છે, દોડતા રથોનો
ઘણઘણાટ જ્યાં ચાલી રહ્યો છે, પાયદળની "હર-હર"
ભયંકર ધ્વનિ ચાલી રહી છે. ફટકારી રહ્યા છે. સિંહના
જેવી ગર્જના થઈ રહી છે. "સીસી" સીટી વગાડવા જેવો
અવાજ થઈ રહ્યો છે. ઉંચા ઘોષ જ્યાં કરાઈ રહ્યા છે,
પોતાના કંઠમાંથી ઉત્કૃષ્ટ ગર્જના કાઢી રહ્યા છે. તે કારણે
ત્યાં મેઘ જ ગર્જના કરી રહ્યો હોય તેવું લાગે છે.

ત્યાં એક સાથે હસતા, રોતા અને કોપાયમાન થયેલ
સૈનિકોનો કલકલ ધ્વનિ થઈ રહ્યો છે. પોતાનું મુખ
ફૂલાવીને ક્રોધથી ઉગ્ર બની રહેલ છે. ક્રોધના આવેશમાં
ભયંકર રીતે પોત-પોતાના અધરોષ્ઠોને દઢતાથી કરડી
રહેલ છે. પ્રહાર કરવાને માટે હાથો ચાલી રહ્યા છે.

વીરોની બંને આંખો ક્રોધાવેશથી અત્યંત લાલ બની
રહેલ છે. વૈર વૃત્તિથી કોપાયમાન થયેલ સુભટો દ્વારા
કરાતી ત્રણે રેખાઓ કપાળે ચડી ગઈ છે.

વહ-પરિણય-નરસહસ-વિક્રમે વિચ્છિન્ન-વિચ્છિન્ન-વગ્ગ-
તુરગ-રહ-પહાવિય-સમરભડા આવડિય-છેય-લાઘવ-
પહાર-પસાધિય-સમુસ્સિય-વાહુ-જુયલ-મુક્કટ્ટહાસ-
પુક્કંતબોલવહુલે ।

ફુરફલગાવરણ-ગહિય-ગયવર-પત્થિત દરિય-ભડ-
ખલ-પરોપ્પર-પલમ્મ-જુદ્ધ-ગવ્વિય-વિડસિત-વરાસિ-રોસ-
તુરિય-અભિમુહ-પહરંત-છિન્ન-કરિકર-વિભંગિયકરે ।

અવદ્ધ-નિસુદ્ધ-ભિન્ન ફાલિય-પગલિય-રુહિરકય-ભૂમિ-
કદમ-ચિલિચિલ્લપહે ।

કુચ્છિ-દાલિય-ગલિય-રુલંત-નિબ્ધેલિતંત-ફુરફુરંત
અવિગલ-મમ્માહય-વિકય-ગાઢદિન્નપહારમુચ્છિત-લુઠંત
વેંભલ-વિલાવ-કલુળે ।

હયજોહ-ભમંત-તુરગ-ઉદ્દામ-મત્તકુંજર-પરિસંકિત-
જણ-નિબ્બુક છિન્નધય-ભગ્ગરહવર-નદ્ઠસિર-કરિક-
લેવરાકિન્ન-પતિતપહરણ-વિકિન્નાભરણ-ભૂમિભાગે
નચ્ચંત-કબંધ-પર-ભયંકર-વાયસ-પરિલેંત-ગિદ્ધમંડલ-
ભમંત-છાયંધકારગંભીરે ।

વસુવસુહાવિકંપિયવ્વ પચ્ચવ્વપિવવણં પરમરુદ્ધ વીહણં
દુપ્પવેસતરંગં અભિવચંતિ સંગામસંકડં પરધણં મહંતા ।

અનેક હજાર સુભટોનાં પરાક્રમથી જ્યાં દુશ્મનના
સૈન્યને શક્તિહીન કરવામાં આવી રહ્યું છે. હણહણાટી
કરતા ઘોડાઓથી અને રથો દ્વારા અહીં તહીં ભાગતા
યુદ્ધવીરો તથા શસ્ત્ર ચલાવવામાં કુશળ અને આનંદિત
બનેલા સુભટો બંને ભુજાઓ ઉંચી કરીને મુક્ત હાસ્યનો
ધ્વનિ કરી રહ્યા છે.

ચમકતી ઢાલોને ધારણ કરેલ અને બળતર આદિ
આવરણોથી સજ્જ મદોન્મત્ત હાથી પર આરુઢ થવાને
માટે યોદ્ધાઓ આતુર રહે છે. દુષ્ટ યોદ્ધાઓ પોતાના
બળને લીધે વધારે ગર્વિષ્ટ બનેલા એકબીજાને મારવાને
માટે પ્રયત્નશીલ રહે છે. જ્યાં યોદ્ધાઓ પોત-પોતાની
તલવારો મ્યાનમાથી કાઢીને પરસ્પર લડવા તૈયાર હોય
છે. કોધાયમાન થઈને તેના હાથીની સૂંઢને કાપી નાંખે
છે, એકબીજાના હાથ છેદી નાંખે છે.

બાણોથી વીંધાયેલા, જમીન પર પટકાયેલ, ત્રિશૂળ
આદિથી ભેદાયેલા, ચીરી નાખેલ હાથી વગેરે પશુઓ
અને મનુષ્યોના શરીરમાંથી વહેતા લોહીથી યુદ્ધભૂમિનો
માર્ગ લપસણો થઈ ગયો છે.

જેમનાં ઉદરમાંથી લોહી વહી રહ્યું છે, આંતરડાં પણ
પેટમાંથી બહાર નીકળી પડ્યાં છે, જે કંપી રહ્યા છે.
વ્યાકુળ થઈ રહ્યા છે, ભયંકર મર્મભેદી પ્રહાર કરાયો છે
તે કારણે મૂર્છાવશ થઈને જમીન પર આળોટે છે. દયાજનક
બનેલ છે. "મને મારી નાખ્યો" આદિ વિલાપ કરે છે.
યોદ્ધાઓના વિલાપથી જે ભૂમિ બિભત્સ બનેલ છે.

જે પોતાના સવારો મરી જવાથી, ઈચ્છાનુસાર આમ-તેમ
ધૂમતા ઘોડાઓથી યુક્ત છે, જ્યાં મદોન્મત્ત હાથીઓ દ્વારા
કચરાઈ જવાના ભયથી માણસો વ્યાકુળ બનેલા છે,
ફાટેલી ધજાઓ તથા ભાંગેલા રથો પડ્યા છે, છેદાયેલા
મસ્તકવાળા હાથીઓનાં કલેવરોથી છવાયેલ છે, અસ્ત્ર-
શસ્ત્રાદિ વિખરાયેલા પડ્યા છે. આભૂષણો પડેલા છે
એવા ભૂમિભાગવાળા સંગ્રામમાં યોદ્ધાઓનાં ધડ અતિશય
નૃત્ય કરી રહેલ છે, જે આકાશમાં ઉડતા ભયંકર
કાગડાઓની વિશિષ્ટ ગતિથી ઉડતાં ગીધોની છાયાને
કારણે ઉત્પન્ન થયેલ અંધકારથી ભૂમિ ગંભીર દેખાય છે.

એવા ભયાવહ સંગ્રામમાં રાજા પોતે પ્રવેશ કરે છે.
જેમણે દેવોને તથા પૃથ્વીમંડળને પણ જાણે કંપાયમાન
કરી દીધા છે. એવા બીજા પણ અનેક રાજાઓ બીજાના
ધનમાં લુબ્ધ થઈને પ્રત્યક્ષ શ્મશાન જેવા લાગતા,
ભયંકર લાગતુ હોય અને વીરોને માટે પણ જે અતિશય
દુર્ગમ હોય એવા ગહન યુદ્ધમાં પ્રવેશ કરે છે.

અવરે પાદકચોરસંધા સેનાવદ્ ચોરવંદ-પાગઙ્ઘિકા ય અહવી-દેસદુગ્ગવાસી કાલ-હરિત-રત્ત પીત-મુક્લિલ-અનેગસય-ચ્ચિધપટ્ટવદ્ધા પરવિસયે અભિહંગંતિ, લુદ્ધા ધણસ્સ કજ્જે ।

- પળ્હ. આ. ૩, સુ. ૬૫-૬૬

૩૫. સામુદ્ધિય તક્કરા-

રયણાગરસાગરં ઝમ્મીસહસ્સમાલાઝલાકુલ-વિતોયપોત-કલકલેતકલિયં પાયાલસહસ્સ-વાયવસવેગ-સલિલ-ઉદ્ધમ્મમાણ દગરય-રયંધકારં ।

વરફેણપરધવલ-પુલંપુલસમુદ્ધિયટ્ટ હાસં, મારૂય-વિચ્છમમાણપાણિયં જલમાલુપ્પીલહુલિયં ।

અવિ ય સમંતઓ ખુભિય-લોલિય-ખોખુઙ્ઘમાણ-પક્કલિય-ચલિય-વિઝલજલ-ચક્કવાલ-મહાનઈવેગતુરિય આપૂરમાણા-ગંભીર-વિપુલ-આવત્ત-ચવલ-ભમમાણ-ગુપ્પમાણુચ્છલંત-પચ્ચોણિયત્ત-પાણિય-પધાવિય-ખર-ફરૂસ-પયંડ-વાઝલિય-સલિલ-ફુટ્ટંત-વીતિકલ્લોલ-સંકુલં ।

મહામગર મચ્છ-કચ્છમોહાર-ગાહ-તિમિ-સુંસુમાર-સાવય-સમાહય-સમુદ્ધાયમાણકપૂર ઘોરપરં ।

કાયરજણ-હિયયકંપણં, ઘોરમારસંતં, મહઙ્ઘયં, મયંકરં-પઈમયં, ઉત્તાસણગં, અણોરપારં આગાસં ચેવ નિરવલંબં ।

૩૫ સામુદ્રિક તસ્કર :

બીજા પણ પગે ચાલતા ચોરોનો સમૂહ હોય છે. એમાં ચોર સેનાપતિ પણ હોય છે જે પ્રોત્સાહિત કરે છે. જે જંગલની વચ્ચે જેટલાં દુર્ગમ સ્થાનો છે તેમાં રહે છે. કાળા, લીલા, લાલ, પીળા, સફેદ આદિ રંગનાં સેંકડો પટ્ટીઓને જે પોતાના મસ્તક ઉપર બાંધે છે. એવો ચોર સમુદાય પરધનમાં લોલુપ થઈને અન્ય રાજાઓના દેશોનો વિનાશ કરે છે.

(આ ચોરોનાં સિવાય કેટલાક અન્ય પ્રકારનાં લૂટેરા પણ હોય છે, જે ધનનાં લાલચમાં ફસાયને સમુદ્રમાં લૂટમાર કરે છે.) તે લૂટેરા રત્નોની ખાનરૂપ સમુદ્રમાં ચઢાઈ કરે છે, જે સહસ્ત્રો તરંગ- માળાઓથી વ્યાપ્ત હોય છે. જળનાં અભાવમાં આકુળ-વ્યાકુળ મનુષ્યોની કલ-કલ ધ્વનિથી યુક્ત જહાજ હોય છે. સેંકડો પાતાળ કળશોના વાયુના સંયોગથી વેગયુક્ત બનેલ જળનાં ઉડતાં બિન્દુઓના સમુદાયથી જે અંધકાર યુક્ત બનેલ છે, પોતાના સ્વચ્છ અને અત્યંત સફેદ રંગનાં ફીણ વડે જાણે હંસી રહ્યો છે. વાયુથી જેનું પાણી ગતિમાન બન્યું છે. એક તરંગમાંથી બીજું તરંગ ઉત્પન્ન કરી રહેલ છે.

પવનના આઘાતથી ચોમેર ક્ષુબ્ધ થઈને તટ પ્રદેશ સુધી પહોંચીને મહામત્સ્યાદિ જળચર જીવો દ્વારા વ્યાકુળ કરાયેલ પર્વતાદિની મહાશિલાઓ આદિના આઘાતથી સ્ખલિત થઈને પછી સ્વસ્થાનથી ચલિત થઈને વિસ્તીર્ણ જળસમૂહ જ્યાં છે એવી ગંગા-યમુના આદિ મહાનદીઓના વેગથી તે ભરાઈ રહેલ છે. જે અગાધ વિશાળ વમળોથી ચપળ, ધૂમતા થકા વ્યાકુળ આકાશમાં ઉછળતાં અને ફરી પાછા નીચે પડતાં એવાં ઝપડથી ઉત્પન્ન થતાં અતિશય કઠોર અને દારુણ હોવાને કારણે પાણીનું મન્થન કરાતું હોય એવા એકબીજા સાથે અથડાવાથી વિચ્છિન્ન થતાં મોજાંઓથી વ્યાપ્ત રહે છે.

મોટા-મોટા મગરો, મત્સ્ય, કાચબા, ઓહાર, ગ્રાહ, તિમિ, શિશુમાર, શ્વાપદ આદિ જળચર પ્રાણીઓ જેમાં પરસ્પર અથડામણમાં આવ્યા કરે છે. પોતાના કરતાં નિર્બળને મારવાને માટે સદા દોડતાં હોય એવો સમુદ્ર ઘોર ભયાવર લાગે છે.

જે સમુદ્ર કાયર લોકોના હૃદયને કંપાવી દે છે. ભયંકર રીતે જે ધુધવાટ કરે છે, જેને જોતાં જ લોકોના દિલમાં ભય ઉત્પન્ન થાય છે. દરેક પ્રાણીઓના રુવાટાં ઉભા થઈ જાય છે, તેથી જ ભયની પ્રતિમૂર્તિ લાગે છે. ચિત્તમાં ક્ષોભ થાય છે, જેનો પાર પામવો દુષ્કર છે. આકાશની જેમ જેમાં પ્રાણીઓને પડી જતાં કોઈપણ આધાર મળતો નથી.

ઉપ્પાયણ-પવણ-ધણિય-નોલ્લિય-ઉવરૂવરી-તરંગ-દરિય-
અઙ્વેયવેગચક્ષુ પહમુચ્છરંતં ।

કત્થઈ ગંભીર-વિપુલગજ્જિય-ગુંજિય-નિગ્ધાય-ગરૂય-
નિવતિત-સુદીહ-નીહારિ-દૂરસુચ્ચંત-ગંભીર-ધુગધુગંત-સદં ।

પડિપહ રુંભંત, જક્ષ્વ-રક્ષ્વસ-કુહંડ-પિસાય-રૂસિય-
તજ્જાય-ઉવસગ્ગ-સહસ્સ-સંકુલં ।

બહુપ્પાઇયભૂયં વિરચિય બલિ-હોમ-ધૂમ-ઉપચાર-દિન્ત-
રૂધિર-ચ્ચળાકરણ-પયતજોગ-પયયચરિયં ।

પરિયંત જુગંત-કાલ-કપ્પોવમં-દુરંતં-મહાનઈ-નઈવઙ્
મહાભીમ-દરિસણિજ્જં, દુરણુચ્ચરં, વિસમપ્પદેસં,
દુક્ષુત્તારૂ દુરાસયં, લવણસલિલપુણં ।

અસિય-સિય-સમુસિયગેહિં દચ્છતરેહિં વાહણેહિં અઙ્વઙ્ગત્તા
સમુદ્દમજ્જે હણંતિ, ગંતૂણ-જણસ્સ પોતે પરદવ્વહરા તરા ।

- પળ્હ. આ. ૩, સુ. ૬૭

૩૬. ગામાઙ્ગણં અવહારગાણાં ચરિયા-

ગિરણુકંપા નિક્કંખા ગામાગર-નગર-ખેડ-કબ્બડ-મડંબ-
દોણમુહ-પટ્ટણાસમ-ણિગમ જણવણ તે ય ઘણસમિદ્ધે
હણંતિ ।

થિરહિયયા ય છિન્નલજ્જા બંદિગ્ગહ-ગોગ્ગહે ય ગિણ્હંતિ,
દારૂણમઈ નિક્કિવા નિક્કિયા ણિયં હણંતિ, છિંદંતિ ગેહસંધિ ।

ઉત્પાતજનિત પવનથી અતિશય વેગમાં આવી
જઈને એકબીજાના ઉપર પડતાં ગર્વિત મોજાંઓથી
જે અત્યંત વેગયુક્ત બની રહેલ છે, જેને જોઈ શકવો
પણ અશક્ય છે.

તે સમુદ્ર ઘણો ગંભીર છે, મેઘના જેવી મોટી ગર્જના કરે
છે. ભ્રમરો જેવો વિશાળ ગુંજારવ કરે છે, વ્યંતરોની
મહાધ્વનિ તથા વીજળી આદિ તેમાં પડે ત્યારે તેમાંથી
નીકળતી પ્રતિધ્વનિ યુક્ત નિર્દોષ, દૂરથી સંભળાતો
ગંભીર "ધુગ ધુગ" જેવો અવાજ સંભળાય છે.

જે મુસાફરોના માર્ગનો અવરોધ કરનારા યક્ષ, રાક્ષસ,
કુખાંડ અને પિશાચોના હજારો ઉપસર્ગોથી સદા વ્યાપ્ત
રહે છે. જેમાં જીવોને અનેક ઉત્પાતજન્ય દુઃખોનો
સામનો કરવો પડે છે.

નૌકાઓ અટકી જતા બલિ દેવાય છે. અગ્નિમાં ધૂપ
બાળવામાં આવે છે અને રુધિરના સમર્પણ રૂપ પૂજામાં
લાગેલા એવા વ્યાપારી લોકોથી જે સેવિત છે.

સઘળા યુગોની વચ્ચે છેલ્લા યુગના પ્રલયકાળરૂપ
કલ્પના જેવો છે. જેને ઓળંગવો મુશ્કેલ છે. જે ગંગા
વગેરે મહાનદીઓનો અધિપતિ છે. જે દેખાવમાં
ભયંકર છે. જેમાં ફરવું અતિશય કઠિન છે. જેમાં પ્રવેશ
કરવો ઘણો મુશ્કેલ છે. જેને ઓળંગવો અતિશય મુશ્કેલ
છે. સદા દુઃખદ સ્થાન રૂપ છે, પારાં પાણીથી સદા
ભરપૂર રહે છે.

એવા સમુદ્રમાં જેના ઉપર કાળા અને સફેદ વસ્ત્ર
બાંધેલા એવી અન્ય વાહનો કરતા પાણી ઉપર
વધારે ઝપડથી તરે છે એવી નૌકાઓ દ્વારા આક્રમણ
કરીને પરધનનું હરણ કરનારા, નિર્દય અને પોતાના
પરભવને સુધારવાની ભાવનાથી રહિત એવા ચોર
લોકો સમુદ્રની વચ્ચે જઈને માણસોની નૌકાઓનો નાશ
કરી નાખે છે.

૩૭. ગ્રામાદિજનોનાં અપહારકોની ચર્ચા :

જેનું હૃદય અનુકંપાથી શૂન્ય છે, જે પરલોકની પરવા
કરતા નથી એવા લોકો ધનથી સમૃદ્ધ ગ્રામ, આકર,
નગર, ખેટ, કર્બટ, મડંબ, દ્રોણમુખ, પત્તન, આશ્રમ
નિગમ અને જનપદ એ બધાનો નાશ કરે છે.

દૃઢ નિશ્ચયી, લજ્જા રહિત તે ચોરલોકો માનવોને પણ લૂંટી
લે છે અને ગાયોને પણ ચોરી જાય છે. અતિદારુણ,
દયાહીન તે પોતાના સ્વજનોને પણ મારી નાખે છે,
ઘરની દિવાલોને પણ તોડી પાડે છે.

નિક્ષિત્તાણિ ય હરંતિ, ધણ-ધન્ન-દબ્બજાય-જણવય-
કુલાણં ણિઘ્ઘિણમઈ પરસ્સ દબ્બાહિં જે અવિરયા ।

તહેવ કેહ અદિન્નાદાણં ગવેસમાણા કાલાકાલેસુ સંચરંતા
ચિયકાપજ્જલિય-સરસ-દરદહ્ઢ-કહ્ઢિઢય-કલેવરે,
રૂહિરલિસ્સ વયણ-અક્ખય ખાત્તિય-પીત-હાઈણિ-ભમંત-
ભયંકરે,

જંબુયન્નિક્ષિક્ષયંતે,
ઘૂયકયઘોર સદ્દે,
વેયાલુટ્ઠિઠય નિસુદ્ધ-કહ્કહિય-પહસિય-બીહણક-
નિરભિરામે, અતિદુબ્બિગંધ-બીભચ્છ-દરિસણિજ્જે,

“સુસાણ-વણ-સુન્નઘર-લેણ-અંતરાવણ ગિરિકંદર -
વિસમ-સાવયકુલાસુ વસહીસુ કિલિસંતા,

સીયાતવ-સોસિય-સરીરા, દહ્ઢચ્છવી,

નિરય-તિરિયભવ- સંકહ-દુક્ખસંભાર-વેયણિજ્જાણિ,
પાવકમ્માણિ સંચિણંતા,

દુલ્લહ-ભક્ખડન્ન પાણ-ભોયણા,

પિવાસિયા, ઝુઝિયા કિલંતા, મંસ-કુણિમ-કંદ-મૂલજં,
કિંચિકયાહારા,

ઉવ્વિમ્મા, ઉપ્પુયા ઉસ્સુયા અસરણા અહવી વાસં ઉવ્વેત્તિ
બાલસયસંકણિજ્જં,

બીજાએની અનામત થાપણ તરીકે મૂકેલ ધન, ધાન્ય,
સોનુ, રૂપું આદિ સંપત્તિને પણ તેઓ હરી લે છે. તે
લોકો પરધનને ચોરવાના કૃત્યથી વિરક્ત હોતા નથી.
તે દયા રહિત બુદ્ધિવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે કેટલાક ચોર અદત્તાદાનની ગવેષણા-ખોજ
કરતાં કાળ અને અકાળમાં (યોગ્ય અને અયોગ્ય સમયે)
આમ તેમ ભટકતા શ્મશાનમાં ફરે છે. સળગતી
ચિત્તાઓમાં રુધિર આદિથી ખરડાયેલા મુડદા પડેલા
હોય છે. જે પૂરા બલી ન શકવાથી કૂતરા આદિ દ્વારા
બહાર કાઢેલ છે. જેમના મુખ લોહીથી ખરડાયેલા છે,
જેમને સંપૂર્ણ રીતે મૃત શરીરોનું ભક્ષણ કર્યું છે અને
તેમનું લોહી પીધું છે એવી ત્યાં ભમતી ડાકણોથી જે
ભયંકર લાગે છે,

જ્યાં શિયાળોનાં “ખિ-ખિ” શબ્દો ગુંજાયમાન થાય છે,
ધુવડો ભયંકર શબ્દો કરે છે,

જ્યાં વેતાળ જોર-જોરથી હસી રહ્યા છે. પિશાયોનાં તે
વિશુદ્ધ કહ-કહ ધ્વનિ યુક્ત હાસ્યથી જે ભયંકર અસુન્દર
બનેલ છે અને મૃત કલેવરોની અતિશય દુર્ગંધથી જે યુક્ત
છે, હાડકા આદિથી યુક્ત હોવાને કારણે ઘૃણાજનક
દેખાય છે.

એવા શ્મશાનોમાં, વનોમાં, શૂન્ય ઘરોમાં, લયનોમાં,
વિશ્રામ સ્થળોમાં, પર્વતની ગુફાઓમાં, વિષમ અને
સિંહ આદિ હિંસક પ્રાણીઓથી યુક્ત નિવાસ સ્થાનોમાં
તે ક્લેશ ભોગવતા દુઃખો સહન કર્યા કરે છે.

શીત અને તાપથી તેમનાં શરીર સુકાઈ રહ્યા છે,
શરીરની ક્રાંતિ નાશ પામે છે.

તે નરક તિર્યંચ આદિ ભવોમાં સંકટ અને દુઃખ સમૂહ
વેદનીય આદિ રૂપ પાપકર્મોનું ઉપાર્જન કરે છે.

જંગલમાં અહીં તહીં ભટકતા તેઓને અન્નજલ આદિ
સામગ્રી દુર્લભ હોય છે.

તેમને પીવા માટે પાણી મળતું નથી, તેઓ ભૂખ્યા રહે
છે, થાક લાગે છે, તેમને જે કંઈ ખાવા મળે છે તે પછી
ભલે માંસ હોય, ફુણપમૃત શરીર હોય, કંદમૂળ હોય
જે કાંઈ હોય તેને ખાય છે.

તે સદા અશાંત રહે છે, ચપળ હોય છે, ઉત્કંઠિત હોય
છે. અશરણ હોય છે, આમ-તેમ ભમ્યા કરે છે.
જંગલમાં જ સેંકડો સર્પાદિથી યુક્ત ભયંકર ભયથી
વ્યાપ્ત એવા સ્થાનોને પ્રાપ્ત કરે છે.

અયસકરા તકરા ભયંકરા “કસ્સ હરામો” ત્તિ અજ્જદવ્વં
ઇહ સામત્થં કરેતિ ગુજ્ઞં,

વહુયસ્સ જણસ્સ કજ્જકરણેસુ વિઘ્ઘકરા,
મત્ત-પમત્ત-પસુત્ત-વીસત્થ-છિદ્ધઘાઈ,

વસણભ્મુદણ્ણેસુ હરણબુદ્ધી,

વિગવ્વ રુહિરમહિયા પરંતિ,

નરવદ્ધમજ્જાયમદ્ધકંતા સજ્જણ-જણ-દુગંછિયા, સકમ્મેહિં
પાવકમ્મકારી અસુભપરિણયા ય દુક્ખ-ભાગી,

નિચ્ચાવિલ-દુહમનિચ્ચુદ્ધમણા ઇહ લોગે ચેવ કિલિસ્સંતા
પરદવ્વહરા નરા વસણસયસમાવન્ના ।

- પપ્પહ. આ. ૩, સુ. ૬૮-૭૦

૩૭. અદિણ્ણાદાણસ્સ દુપ્પરિણામં-

તહેવ કેઇ પરસ્સ દવ્વં ગવેસમાણા ગહિયા ય હયા ય વદ્ધરુદ્ધા
ય તુરિયં અઇ ઘાડિયા પુરવરં સમપ્પિયા,

ચોરગ્ગહ-ચાર-ભડ-ચાડુકરણં તેહિ ય કપ્પડપ્પહાર-
નિદ્ધય-આરક્ખિય-ખર-ફરુસ-વયણ તજ્જણ-ગલચ્છલ્લુ-
છલ્લણાહિં વિમણા,

ચારગવસહિં પવેસિયા નિરય વસહિ સરિસં ।

તત્થવિ ગોમિય-પ્પહાર-દૂમણ-નિબ્બચ્છણ-કદુયવયણ-
ભેસણગ ભયાભિભૂયા, અવિચ્છત્તનિયંસણા મલિણ ડંઢિચ્છંડ-
ણિવસણા, ઉક્કોડા,

લંચ-પાસ-મગ્ગણ પરાયણેહિં દુક્ખસમુદીરણેહિં
ગોમ્પિયભદેહિં વિવિહેહિં બંધણેહિં વજ્જંતિ ।

જેમની અપકીર્તિ ફેલાય છે, જેમના નામ માત્રથી ભય
પેદા થાય છે, એવા તે ચોર ‘આજે ક્યા ધનિકનું ધન હરી
લેવું જોઈએ.’ એ પ્રકારની ગુપ્ત વિચારણા કર્યા કરે છે.

અનેક માણસોનાં કાર્યોમાં તેઓ વિઘ્નકર્તા થયા કરે છે.
મત્ત (નશા) તથા પ્રમત્ત બનેલા લોકોને, ઊંઘતા લોકોને,
વિશ્વાસ મૂકનારને તેઓના ધનનું રહસ્ય જાણીને મારી
નાખે છે.

તે સંકટ-વિપત્તિ અને વિવાહ આદિ મહોત્સવનાં પ્રસંગે
ચોરી કરવાની બુદ્ધિવાળા હોય છે.

જેમ વરુ (ભેડિયા) લોહી ચૂસવાને તત્પર હોય છે તેમ ચોર
પણ લોહી ચૂસવા માટે તત્પર થઈ સર્વત્ર ભ્રમણ કરે છે.

રાજાની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવાવાળા, સજ્જનોની
નિંદા કરવામાં મજા આવે છે તેમ પાપકૃત્યો કરનારા
ચોરો અશુભ ભાવથી યુક્ત હોવાનાં કારણે દુઃખો
ભોગવ્યા કરે છે.

તેમનું મન સદા વ્યાકુળ દુઃખમય અને સંતાપથી યુક્ત
રહે છે. બીજાનું દ્રવ્ય હરણ કરવાની ઈચ્છા રહે છે. તે
આ ભવમાં અનેક દુઃખોને અનુભવતા ભ્રમણ કરે છે.

૩૭. અદત્તાદાનનાં દુપ્પરિણામ :

કેટલાક લોકો પારકાનાં દ્રવ્યને ચોરવાની શોધમાં ફરતા
રાજપુરુષો દ્વારા પકડાય જાય છે તેને દંડા વગેરેથી મારે
છે, દોરડા વડે બાંધે છે, કેદખાનામાં કેદ કરાય છે અને
આખા શહેરમાં ફેરવાય છે. ત્યારબાદ તે રાજપુરુષો તેને
ગુપ્તચરોને સોંપી દે છે.

તે ચોરોને પકડવાવાળા ગુપ્તચરો કોરડાઓ વડે ફટકારે
છે, અતિશય નિષ્ઠુર તથા અતિશય કડવા વચનો
સંભળાવે છે. ગળું પકડીને દબાવે છે. અપમાનજનક
ક્રિયાથી તે ચોરનું ચિત્ત ખિન્ન થઈ જાય છે.

ત્યારે તેમને તે લોકો નરકાગાર સમાન કારાગૃહમાં
પૂરી દે છે.

ત્યાં પણ તે કોટવાલો દ્વારા વિવિધ પ્રકારનાં પ્રહારો,
અનેક પ્રકારની યાતનાઓ, તર્જનાઓ, કટુવચનોથી
ભયભીત થઈને દુઃખને સહન કરે છે. તેના વસ્ત્રોને
છીનવી લે છે, ત્યાંનાં મેલા-ધેલા ફાટેલા વસ્ત્રો પહેરવા
આપે છે.

વારંવાર લાંચ-રિશ્વત માંગવામાં તત્પર કોટવાલ
વિવિધ પ્રકારનાં બંધનોથી તે ચોરોને બાંધે છે.

૫. કિં તે ?

૩. હડિ-નિગડ-બાલરજ્જુય-કુદંડગ-વરત્ત લોહસંકલ-
હત્થદુય-બજ્જપટ્ટ-દામક-નિક્કોડળેહિં અન્નેહિ ય
એવમાઈએહિં ગોમ્મિય ધંડોવકરણેહિં દુક્ખસમુદી-
રણેહિં સંકોડળ-મોડળેહિં બજ્જંતિ મંદપુન્ના ।

સંપુડ-કવાડ-લોહપંજર ભૂમિઘરનિરોહ-કૂવ-
ચારગ-કીલગ-જૂય-ચક્ક-વિતત-બંધણ ખંભાલણ-
ઉદ્ધચલણ બંધણ વિહમ્મણાહિ ય વિહેડ-યંતા ।

અવકોડગ-ગાઢુર-સિર-બદ્ધ-ઉદ્ધપૂરિત-ફુરંત-ઉર
કડગમોડળા મેડળાહિં બદ્ધા ય નીસસંતા ।

સીસાવેઢ-ઉરૂ-યાવલ-ચપ્પડગ-સંધિ બંધણ-તત્તસ
લાગસૂઝય-કોડળાણિ તચ્છળવિમાણણાણિ ય, ખાર
કડુય-તિત્ત-નાવણ-જાયણા ।

કારણસયાણિ બહુયાણિ પાવિયંતા, ઉરક્ખોહિ-
દિન્ન ગાઢ-પેલ્લણ-અદિઠક સંભગ્ગ સુપંસુલીગા,

૫. તે બંધનો ક્યા ક્યા પ્રકારનાં હોય છે ?

૩. લાકડાની હેડ, લોઢાની બનાવેલી બેડી, ગાયનાં
વાળમાંથી બનાવેલ દોરડું, ચામડાની દોરી, લોઢાની
સાંકળ, હાથ કડી, ચામડાની પટ્ટીઓ, પગ બાંધવાનું
ખાસ બંધન, નિષ્કોટન આદિ બંધનોથી તેમજ તે
સિવાયનાં બીજા બંધનો જે અત્યંત દુઃખદાયક હોય
છે. જેનાથી હાથ પગ આદિનું સંકોચન તથા ગળા
મરોડવાની ક્રિયા આદિ દુઃખોને કમનસીબ ચોરો
અનુભવે છે.

તે ચોરોને બંધ બારણાંવાળી કોટરીમાં, લોઢાના
પાંજરામાં તથા ભોંયરામાં પૂરી દેવામાં આવે છે,
અંધારા કૂવામાં પટકવામાં આવે છે, કારાગૃહમાં
હાથકડી વડે બાંધવામાં આવે છે. ખૂટા ઉપર
લટકાવવામાં આવે છે, સ્થંભો સાથે બાંધવામાં
આવે છે. ચક્રોથી જકડવામાં આવે છે, હાથ પગ
દોરડા વડે બાંધવામાં આવે છે, મોટા થાંભલાઓમાં
બાંધીને લટકાવવામાં આવે છે. આ રીતે વિવિધ
યાતનાઓથી તેમને પીડવામાં આવે છે.

તેમનાં મસ્તકને એટલું બધું નીચે નમાવવામાં
આવે છે કે જેથી તે છાતી ઉપર ચોંટી જાય છે. તેના
કારણે શ્વાસોચ્છવાસથી તેમનાં શરીરનો ઉર્ધ્વભાગ
ફૂલાય જાય છે, છાતી તથા પીઠના હાડકા કંપવા
લાગે છે. વારંવાર તેનું મર્દન કરે છે. વારંવાર
ઉઠ-બેસ કરે છે. આ રીતે તેને બહુ જ દુઃખ હોય છે.
તેમના હાથ-પગ આદિ અવયવોને દોરડાં આદિ
વડે મજબૂત રીતે બાંધી દેવામાં આવે છે તેથી હાંફી
જાય છે.

તેમનાં મસ્તકને બાંધી દે છે. જાંઘને પહોળી કરે છે.
જાનુ, કુહની આદિ સાંધાવાળી જગ્યાઓને કાષ્ટચંત્રથી
બાંધી દેવામાં આવે છે. તપાવેલા લોઢાના સળિયાની
ડામ દેવામાં આવે છે. ગરમ કરેલી સોયો શરીરમાં
ભોંકવામાં આવે છે, વાંસલા આદિથી તેમના
શરીરને છોલે છે, લવણ આદિ ક્ષાર પદાર્થ, લીમડો
આદિ કડવા પદાર્થ અને લાલ મરચું આદિ તીખા
પદાર્થ તેમના કોમળ અંગો પર છાંટે છે.

આ રીતે તે પીડા પહોંચાડવાના સંકડો કારણો દ્વારા
ઘણી યાતનાઓ ભોગવે છે. તથા છાતી પર કાષ્ટ
રાખીને જોરથી દબાવવાથી અથવા મારવાથી તેમના
હાડકાઓ ભાંગી જાય છે, પાસળી-પાસળી ઢીલી
પડી જાય છે.

ગલ-કાલ-કલોહદંડ-ઝર-ઝદર-વત્થિ-પરિપીલિયા,
મચ્છંત-હિયય-સંચુષ્ણિયંગમંગા, આણત્તિકિકરેહિં ।

કેઙ અવિરાહિયવેરિણ્હિં જમપુરિસસન્નિહેહિં પહયા ।

તે તત્થ મંદપુણ્ણા ચડવેલા-વજ્જપટ્ટ-પારાઈ,
છિવ-કસ-લત્ત વરત્ત નેત્તપ્પહારસયતાલિયંગમંગા
કિવ્વણા લંબંત-ચમ્મ વણ-વેયણ-વિમુહિયમણા, ઘણ
કોટ્ઠિમ-નિયલ-જુયલ-સંકોહિય-મોહિયા ય કીરંતિ
નિરુચ્ચારા અસંચરણા ।

एया अन्ना य एवमाइओ वेयणाओ पावा पावेंति ।

- પળહ. આ. ૩, સુ. ૭૧-૭૨

૩૮. તક્કરાણં દંડવિહી-

અદંતિદિયા વસટ્ટા બહુમોહમોહિયા પરધણંમિ લુહ્હા,
ફાસિંદિય-વિસયતિવ્વગિહ્હા, ઇત્થિગય-રૂવ-સહ-રસ-
ગંધ-ઈટ્ઠ-રહ-મહિય-ભોગતળ્હાઈયા ય ધણતોસગા ગહિયા ય,

જે નરગણા પુણરવિ તે કમ્મદુચ્ચિયદ્ધા ઉવણીયા
રાયકિંકરાણં તેસિં વહસત્થગપાહયાણં વિલુલીકારગાણં
લંચસય-ગેળ્હગાણં, કૂહ-કવહ-માયા-નિયહિ-આયરણ-
પણિહિ - વંચણ - વિસારયાણં, બહુવિહ અલિયસયજંપકાણં,
પરલોક- પરંમુહાણં, નિરયગહ્ગામિયાણં ।

માછલી પકડવાનાં કાંટા સમાન ઘાતક કાળા
લોખંડના સળીયા છાતી, પેટ, ગુદા અને પીઠમાં
ખોસવાથી તેઓ અત્યંત પીડાનો અનુભવ કરે છે.
આવી-આવી યાતનાઓ પહોંચાડવાને કારણે ચોરી
કરવાવાળાનું હૃદય મંથન કરવામાં આવે છે અને
તેમના અંગ-પ્રત્યંગના ચૂરેચૂરા થઈ જાય છે.

કેટલાકને અપરાધ કર્યા વગર જ દુશ્મન બનેલા
યમદૂત જેવા સિપાહીઓ અથવા કારાગારના
કર્મચારીઓ દ્વારા દુઃખી કરાય છે.

આ રીતે તે અભાગી મંદપુણ્ય ચોર ત્યાં કારાગારમાં
થપ્પડો, મુઠ્ઠીઓ, ચર્મપટ્ટાઓ, લોઢાના ખીલાઓ,
લોઢાના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રો, ચાબુકો, લાતો, જાડા
દોરડાઓ તથા સોટીઓના સેંકડો પ્રહારોથી
અંગ-અંગમાં તકલીફ આપી તેમને પીડા દેવામાં
આવે છે. લટકતી ચામડી પર થયેલા ઘાવોની
વેદનાથી તે બિચારા ચોરોનું મન ઉદાસ થઈ જાય
છે. લોઢાના ઘનને ટીપી-ટીપીને બનાવેલી બંને
બેડીઓને પહેરાવી રાખવાના કારણે તેમના અંગ
સંકુચિત થઈ જાય છે, વળી જાય છે અને ઢીલા
પડી જાય છે, તેમના મળ-મૂત્રત્યાગ પણ રોકી
દેવામાં આવે છે, તેઓ હરી-ફરી પણ નથી શકતાં.
આ અને આવા જ પ્રકારની અન્યાન્ય વેદનાઓ
તે ચોરી કરવાવાળા પાપી લોકો ભોગવે છે.

૩૯. તસ્કરોની દંડવિધિ :

આ સિવાય જેમણે પોતાની ઈન્દ્રિયોનું દમન નથી કર્યું,
શબ્દાદિક વિષયોમાં વશીભૂત થઈ રહ્યા છે, તીવ્ર
આસક્તિના કારણે હિતાહિતના વિવેકથી રહિત થઈ
ગયા છે, પરધનમાં લુબ્ધ છે, સ્પર્શેન્દ્રિયના વિષયમાં તીવ્ર
રૂપથી આસક્ત છે. સ્ત્રીઓના રૂપ, શબ્દ, રસ અને ગંધમાં
મનોનુકૂલ રતિ તથા ભોગની તૃષ્ણાથી વ્યાકુલ બનેલા છે
તથા કેવળ ધનની પ્રાપ્તિમાં જ સંતોષ માનવાવાળા છે,
એવા મનુષ્યગણ-ચોર રાજકીય પુરૂષો દ્વારા પકડી
લેવામાં આવે છે ત્યારે ફરીથી પાપ કર્મોના પરિણામને
નહિં જાણવાવાળા, વધની વિધિઓને ઊડાણથી
સમજવાવાળા, અન્યાયયુક્ત કર્મ કરવાવાળા અથવા
ચોરોને પકડવામાં ચતુર, ચોર અથવા લંપટને તરત જ
ઓળખી જવાવાળા, સેંકડો વખત લાંચ-રિશ્વત
લેવાવાળા, જૂઠ, કપટ, માયા, નિકૃતિ વેશ પરિવર્તન કરી
ચોરને પકડવા તથા તેની પાસે અપરાધ કબૂલ કરાવવામાં
અત્યંત કુશળ નરકગતિગામી, પરલોકથી વિમુખ તથા
અનેક પ્રકારના સેંકડો અસત્ય ભાષણ કરવાવાળા
રાજપુરૂષોની સમક્ષ ઉપસ્થિત કરી દેવામાં આવે છે.

તેહિય આણત્તજિયદંડા તુરિયં ઝગ્ઘાઢિયા પુરવરે
સિંઘાઢગ-તિય-ચઝક-ચ્ચવર-ચઝમ્મુહ મહાપહ પહેસુ ।

વેત્ત-દંડ-લઝડ-કટ્ઠ-લેટ્ઠુ-પત્થર-પણાલિ-પણોલ્લિ-
મુટ્ઠિ-લયા-પાદપણિહ-જાણુ કોપ્પર-પહાર-સંભગ્ગ-
મહિયગત્તા ।

અટ્ઠારસ-કમ્મ-કારણા જાઝયંગમંગા કલુણા, સુક્કોટ્ઠ-
કંઠ-ગલક-તાલુ જીહા જાયંતા પાણીયં વિગયજીવિયાસા
તળ્હાઢયા, વરાગા તં પિ ય ણ લભંતિ વજ્જપુરિસેહિં
ઘાઢિયંતા ।

તત્થ ય ખર-ફરૂસ-પહહ-ઘટ્ઠિય-કૂઢમ્મહ-ગાઢ-રૂટ્ઠ-
નિસટ્ઠ-પરામુટ્ઠા, વજ્જકરકુઢિજુયનિવસિયા,
સુરત્તકણવીર-ગહિય-વિમુકુલ-કંઠેગુણ-વજ્જદૂય-
આવિદ્ધમલ્લ-દામા, મરણમયુપ્પણ-સેદ-આયત્તણે,
ઉત્તપિય-કિલિન્નગત્તા, ચુણ્ણ ગુંઢિય-સરીર રયરેણુ
મરિયકેસા કુસુંમ-ગોકિન્ન- મુદ્ધયા, છિન્ન જીવિયાસા
ધુન્નંતા વજ્જપાણિપ્પાયા ।

તિલં તિલં ચેવ છિજ્જમાણા સરીરવિક્કિંત-લોહિઓવલિત્તા
કાગણિ-મંસાણિ-ખાવિયંતા ।

આ રાજકીય પુરુષો દ્વારા તેમને પ્રાણદંડની સજા દેવામાં આવે છે, એ ચોરોને નગરના શૂંગાટક, ત્રિક, ચતુષ્ક, ચત્વર, ચતુર્મુખ, મહાપથ અને પથ આદિ સ્થાનોમાં જન-સાધારણની સામે પ્રગટરૂપમાં લાવવામાં આવે છે.

ત્યારબાદ નેતરની સોટીથી, દંડાઓથી, લાઠીઓથી, લાકડીઓથી, માટીના ઢેંકાથી, પત્થરોથી, લાંબી લાકડીઓથી, દંડાઓથી, મુઠ્ઠીઓથી, લાતોથી ઘૂંટણથી, કોણીઓથી મારી-મારીને તેમના અંગ-ભાંગી નાંખવામાં આવે છે અને તેમના શરીરનું મંથન કરી દેવામાં આવે છે.

અઢાર પ્રકારના ચોરો તથા ચોરીના પ્રકારોના કારણે તેમના અંગ-ભંગ પીડિત કરી દેવામાં આવે છે, તેમની દશા અત્યંત કઠ્ઠણાજનક હોય છે. તેમના હોઠ, કંઠ, ગળુ, તાળવું તથા જીભ સૂકાઈ જાય છે, જીવનની આશા નષ્ટ થઈ જાય છે. તે બીચારા તરસથી પીડા પામી પાણી માંગે છે તો તે પણ તેને નથી મળતો, ત્યાં કારાગારમાં વધ માટે નિયુક્ત પુરુષ તેમને ધક્કો મારીને કે ઘસેડીને લઈ જાય છે.

જૈન સાઈટ

અત્યંત કર્કશ પટહ-ઢોલ વગાડતાં રાજકર્મચારિયો દ્વારા ધકેલાતાં તથા તીવ્ર ક્રોધથી ભરેલા રાજપુરુષો દ્વારા ફાંસી કે શૂળી પર ચઢાવવા માટે દૃઢતાપૂર્વક પકડાયેલા તે અત્યંત અપમાનિત થાય છે, જ્યારે તેમને શૂલીએ ચઢાવવા લઈ જવાય છે ત્યારે વધ્ય પુરુષોને પહેરવા લાયક બે નિંદ્ય વસ્ત્રો તેમને પહેરાવે છે. વધદૂત જેવી પ્રતીત થવાવાળી, શીઘ્ર જ મૃત્યુદંડની સૂચના દેવાવાળી, ઘેરી લાલ કેનરના ફૂલની માળા તેમના ગળામાં પહેરાવવામાં આવે છે. મરણના ભયના કારણે તેમના શરીરમાંથી પરસેવો છૂટે છે, તે પરસેવાની ચિકાસના કારણે તેમના અંગ ભીના થઈ જાય છે, કોલસા આદિના દુર્વર્ણ ચૂર્ણ તેમના શરીરને લેપી દેવામાં આવે છે. હવાથી ઊડીને આવેલી ધૂળથી તેમના વાળ રુક્ષ અને ધૂળવાળા થઈ જાય છે, તેમના મસ્તકના વાળોને લાલ રંગથી રંગી દેવામાં આવે છે. તેમને જીવવાની આશા નષ્ટ થઈ જવાય છે. અતિશય ડર ગયા હોવાના કારણે તે ડગમગતા ચાલે છે.

તેમના શરીરના તલ-તલ જેવડા ટુકડા કરવામાં આવે છે. તેમના જ શરીરમાંથી કાપેલા અને લોહીથી ભરેલા માંસના નાના-નાના ટુકડા તેમને ખવડાવવામાં આવે છે.

પાવા ખર-ફરસઈ તાલિજ્જમાણદેહા, વાતિગનરના-
રીસંપરિવુહા પેચ્છિજ્જંતા ય નગરજણેણ વજ્જનેવત્થિયા
પણિજ્જંતિ નયરમજ્જેણ કિવણ-કલુણા, અત્તાણા અસરણા
અણાહા અબંધવા બંધુ-વિપ્પહીણા વિપિવિંખતા, દિસોદિસિં

મરણમયુલ્લિગ્ગા, આઘાયણ-પહિદુવાર-સંપાવિયા અધન્ના
સૂલગ્ગા-વિલગ્ગા-ભિન્નદેહા ।

તે ય તત્થ કીરંતિ પરિકપ્પિયંગમંગા ।

ઉલ્લવિજ્જંતિ રૂક્ખસાલાસુ કેહ કલુણાઈં વિલવમાણા
અવરે ચુરંગધણિય વદ્ધા ।

પવ્વયકડા પમુચ્ચંતે દૂરપાય-બહુવિસમપત્થરસહા ।

અન્ને ય ગયચલણ-મલણ-નિમ્મદ્ધિયા કીરંતિ ।

પાવકારી અટ્ઠારસખંડિયા ય કીરંતિ મુંડપરસુહિં ।

કેહ ઉક્કત્ત કન્નોટ્ઠ-નાસા ઉપ્પાડિય-નયણ-વસણ-વસણા ।

જિભ્મિંદિયચ્છિયા ।

છિન્ન કન્ન સિરા પણિજ્જંતે છિજ્જંતે ય અસિણા નિવ્વિસયા
છિન્ન-હત્થ-પાયા ।

પમુચ્ચંતે ય જાવજ્જીવબંધણા ય કીરંતિ ।

કઠોર તથા કર્કશ સ્પર્શવાળા પત્થર આદિથી તેમને
મારવામાં આવે છે. આ ભયાનક દૃશ્ય જોવા માટે ઉત્કંઠિત
નર-નારીઓના ટોળાથી તે વીંટાયેલા રહે છે. નાગરિકજન
તેમને આ અવસ્થામાં જોવે છે, મૃત્યુદંડ પ્રાપ્ત કેદીના
પોષાક તેમને પહેરાવવામાં આવે છે અને તેમને
નગરની વચ્ચો-વચ્ચથી થઈને લઈ જવામાં આવે છે તે
વખતે તે ચોર અત્યન્ત દયનીય દેખાય છે. રક્ષણરહિત,
અશરણ, અનાથ, બાંધવ રહિત, ભાઈ-બંધુઓ દ્વારા
ત્યાગ કરાયેલા તે આમ-તેમ દિશાઓમાં નજર નાંખે છે.

તેઓ સામે ઉપસ્થિત મૃત્યુના ભયથી અત્યંત ગભરાયેલા
હોય છે. ત્યારબાદ તેમને વધ સ્થળ પર પહોંચાડી
દેવામાં આવે છે અને તે અભાગીઓને શૂળી પર ચડાવી
દેવામાં આવે છે, જેના કારણે તેમના શરીર છિન્નભિન્ન
થઈ જાય છે.

ત્યાં વધસ્થળમાં તેમના કાન, નાક વગેરે અંગોપાંગ કાપી
નાંખવામાં આવે છે અર્થાત્ દુકડા કરી દેવામાં આવે છે.

કોઈ-કોઈને ઝાડની ડાળીઓ પર લટકાવી દેવામાં આવે
છે, દીનતાથી વિલાપ કરતા તેમના ચાર અંગો અર્થાત્
બંને હાથ અને બંને પગને કઠણ બાંધી દેવામાં આવે છે.

કોઈકને પર્વતના શિખર પરથી નીચે પાડી દેવામાં આવે
છે, ઘણી ઊંચાઈએથી પાડવામાં આવ્યા હોવાના કારણે
તેમને વિષમ અને અણીદાર પત્થરોનો માર સહન
કરવો પડે છે.

કોઈ-કોઈને હાથીના પગ નીચે કચડી નાંખવામાં આવે
છે. જેથી હાડકા ચૂરા-ચૂરા થઈ જાય છે.

તે ચોરી કરવાવાળાને ધારરહિત કુહાડીઓથી (૨ કાન,
૨ નાસિકા, ૨ નયન, ૨ હોઠ, ૨ હાથ, ૨ પગ, જીભ
ગ્રીવા, કંઠ, પૃષ્ઠ, વક્ષસ્થલ અને ગુહ્નેન્દ્રિય) એ
અદ્ધાર સ્થાનોમાં ખંડીત કરવામાં આવે છે.

ઘણાંના કાન, હોઠ અને નાક કાપી દેવામાં આવે છે તથા
આંખ, દાંત અને અંડકોષ ઉખાડી દેવામાં આવે છે.

જીભ ખેંચીને બહાર કાઢી લેવામાં આવે છે.

કાન અને સિર કાપી લેવામાં આવે છે, પછી તેમને
વધભૂમિમાં લઈ જવામાં આવે છે, ત્યાં તેને તલવારથી
કાપી નાંખવામાં આવે છે, કોઈ-કોઈ ચોરોના હાથ અને
પગ કાપી કે કાઢી મૂકવામાં આવે છે.

કોઈ ચોરોને આજીવન-મૃત્યુપર્યંત કારાગારમાં રાખવામાં
આવે છે.

કેઙ પરદવ્વહરણલુદ્ધા કારગ્ગલ નિયલ-જુવલ-રુદ્ધા
ચારગાણ હયસારા ।

સયણવિપ્પમુક્કા મિત્તજણનિરવિખયા નિરાસા બહુજણ-
ધિક્કારસદ્લજ્જાવિયા અલજ્જા અણુબદ્ધખુહા પારદ્ધા
સીઉપ્પહ-તપ્પહ-વેયણ-દુગ્ગટ્ટ-ઘટ્ઠિયા વિવન્નમુહ-
વિચ્છવિયા,

વિહલ-મલિન-દુબ્બલા કિલંતા કાસંતા વાહિયા ય
આમાભિભૂયગ્તા પરુદ્ધ-નહ-કેસ-મંસુરોમા છગમુત્તંમિ
ણિયગંમિ ખુત્તા ।

તત્થેવ મયા અકામકા બંધિરુણ પાદેસુ કડ્ઢિયા ખાઙઆણ
છૂદ્ધા ।

તત્થ ય વિગ-સુણગ-સિયાલ-કોલ-મજ્જાર ચંદ સંદંસગ-
તુંડપક્કિગ્ગણ-વિવિહમુહસયલ-વિલુત્તગ્ગા કય વિહંગા ।

કેઙ કિમિણા ય કુહિયદેહા ।

અણિટ્ઠવયણેહિં સપ્પમાણા “સુટ્ઠ કયં જં મહત્તિ પાવો”
તુટ્ઠેણં જણેણં હમ્મમાણા લજ્જાવણકા ચ હોંતિ સયણસ
વિ ય દીહકાલં ।

-પપ્પહ. આ. ૩, સુ. ૭૩-૭૫

બીજાના દ્રવ્યોનું અપહરણ કરવામાં લુબ્ધ કેટલાક
ચોરોને કારાગારમાં સાંકળ બાંધીને અને બંને પગમાં
બેડીઓ નાંખીને બંધ કરી દેવામાં આવે છે અને તેમનું
ધન છીનવી લેવામાં આવે છે.

રાજકીય ભયના કારણે કોઈ સ્વજન તે ચોરો સાથે
સંબંધ નથી રાખતા, મિત્રજન તેમની રક્ષા નથી કરતા,
બધાં દ્વારા તે તિરસ્કૃત થાય છે, એટલે તે બધી
જગ્યાએથી નિરાશ થઈ જાય છે. ઘણાં લોકો
“ધિક્કાર છે તમને” એમ કહે છે તો તે લજ્જિત થાય
છે અથવા પોતાની કાળી કરતૂતના કારણે પોતાના
પરિવારને લજ્જિત કરે છે, તે લજ્જાહીન મનુષ્યોને
નિરંતર ભૂખ્યા મરવું પડે છે, ચોરીના તે અપરાધી
ઠંડી-ગરમી અને તરસની પીડાથી બૂમા-બૂમ કરતાં
રહે છે, તેમનો ચહેરો ભયભીત થઈ અને કાંતિહીન
થઈ જાય છે.

તે સદા વિહ્વલ કે વિકલ, મલિન અને દુર્બલ બનીને
રહે છે. થાકેલા, હારેલા તથા કરમાઈ ગયેલા રહે છે,
કોઈ-કોઈ ઉધરસ પાય છે અને અનેક રોગો તથા
અજીર્ણથી ગ્રસ્ત રહે છે. તેમના નખ, કેશ તથા દાઢી-
મૂંછોના વાળ તથા રોમ વધી જાય છે, તે કારાગારમાં
પોતાના જ મળ-મૂત્રમાં લિપ્ત રહે છે.

જ્યારે આવા પ્રકારની અસહ્ય વેદનાઓ ભોગવતાં-
ભોગવતાં તે મરવાની ઈચ્છા ન હોવા છતાં પણ મરી
જાય છે. ત્યારે તેમના શબના પગમાં દોરડા બાંધી
કારાગારથી બહાર કાઢવામાં આવે છે અને ખીણ-ખાડામાં
ફેંકી દેવામાં આવે છે.

ત્યાર પછી વરુ (ભેડિયા), કૂતરા, શિયાળ, સુઅર તથા
સાણસી જેવા મુખવાળા ગીધ વગેરે અન્ય પક્ષીઓ
પોતાના મોઢેથી તેમના શબને ચૂંથી નાંખે છે અને કોઈ
શબને પક્ષી, ગીધ વગેરે ખાઈ જાય છે.

કેટલાક ચોરોના મૃત કલેવરમાં જંતુઓ પડી જાય છે,
તેમના શરીર સડી-ગળી જાય છે.

ત્યાર પછી પણ અનિષ્ટ વચનોથી તેમની નિંદા કરવામાં
આવે છે. તેમને ધિક્કારવામાં આવે છે કે ‘સારુ થયું કે
પાપી મરી ગયા અથવા મારી નાંખવામાં આવ્યા’
તેમના મૃત્યુથી સંતુષ્ટ થયેલા લોકો તેની નિંદા કરે છે.
આ રીતે તે પાપી ચોર પોતાના મૃત્યુ પછી પણ લાંબા
સમય સુધી પોતાના સ્વજનોને લજ્જિત કરે છે.

૩૯. તકરાણં દુગ્ગઈ પરંપરા-

મયાસંતા પુણો પરલોગસમાવન્તા નરણ ગચ્છંતિ,
નિરભિરામે અંગારપલિત્તક-કપ્પ-અચ્ચત્થ સીયવેદન-
અસ્સાઉદિન્ન સય ય દુક્ખ સય સમભિદ્ધુણં ।

તઓ વિ ઉવ્વટ્ટિયા સમાણા, પુણો વિ પવજ્જંતિ,
તિરિયજોણિ તહિં પિ નિરયોવમં અણુહવેંતિ વેયણં,

તે અણંતકાલેણં જઈ નામ કહિં વિ મણુયભાવં લભંતિ,
ણેગેહિં ણિરયગઈગમણતિરિય-ભવસયસહસ્સ-પરિયટ્ટેહિં,
તત્થ વિ ય ભમંતઽનારિયા નીચકુલસમુપ્પણ્ણા,
આરિયજણેવિ લોકબજ્જા, તિરિક્ખભૂયા ય અકુસલા-
કામ-ભોગતિસિયા, જહિં નિબંધંતિ નિરયવત્તણિ-
ભવપ્પવંચ-કરણ પણોલ્લિ પુણો વિ સંસારાવત્ત-ણેમ-મૂલે ।

ધમ્મ-સુઈ-વિવજ્જિયા અણજ્જા કૂરા મિચ્છત્ત-સુઈપવન્તા
ય હોંતિ, એગતદંડરૂઈણો,

વેદેંતા કોસિકાકારકીડોવ્વ અપ્પગં અટ્ઠ કમ્મતંતુષ્ઠ-
ણબંધણેણં ।

- પળ્હ. આ. ૩, સુ. ૭૬

૪૦. સંસાર સાગરસ્સ સરૂબં-

એવં નરણ-તિરિય-નર-અમર-ગમણ-પેરંત-ચકવાલં,

જમ્મ-જરા-મરણ-કરણ-ગંભીર-દુક્ખ પક્કુભિય-પર-
સલિલં, સંજોગ-વિઓગ-વીચી,

ચિંતા-પસંગ-પસરિય,

વહ-બંધ-મહલ્લ-વિપુલકલ્લોલં,

૩૯. તસ્કરોની દુર્ગતિ પરંપરા :

(જીવનનો અંત થતા) ચોર પરલોકને પ્રાપ્ત થઈ
નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આ નરક સુંદરતાથી રહિત
છે અને આગથી બળતાં ઘરની સમાન અતિશય ઉષ્ણ
વેદનાવાળા અથવા અત્યંત શીત વેદનાવાળા અને
(તીવ્ર) અશાતાના વેદનીય કર્મની ઉદિરણાના કારણે
સદા સેંકડો દુઃખોથી વ્યાપ્ત રહે છે.

(આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યા બાદ) નરકથી ઊદવર્તન કરીને
અર્થાત્ નિકળીને ફરી તિર્યચ્યોનીમાં જન્મ લે છે. ત્યાં
પણ તે નરક જેવી અસાતાવેદનાનો અનુભવ કરે છે.

એ તિર્યચ્યોનિકમાં અનંતકાળ ભટક્યાં બાદ અનેકવાર
નરકગતિ અને લાખોવાર તિર્યચ્યગતિમાં જન્મ-મરણ
કરતાં-કરતાં કદાચ જો મનુષ્યભવ પામી લે તો ત્યાં
આગળ તે અનાર્થો નીચ કુલમાં ઉત્પન્ન થાય છે,
કદાચ આર્યકુળમાં જન્મ મળી જાય તો ત્યાં પણ લોકોથી
બહાર અને બહિષ્કૃત હોય છે. પશુઓ જેવું જીવન
વ્યતીત કરે છે, કુશલતાથી રહિત હોય છે અર્થાત્
વિવેકહીન હોય છે, અત્યધિક કામભોગોની તૃષ્ણાવાળા
અને અનેકોવાર નરક ભવોમાં પૂર્વે ઉત્પન્ન થવાના
કુસંસ્કારોને કારણે નરકગતિમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય
પાપકર્મ કરવાની પ્રવૃત્તિવાળા હોય છે. જેથી સંસારચક્રમાં
પરિભ્રમણ કરવાવાળા અશુભ કર્મોનો બંધ કરે છે.

તે ધર્મશાસ્ત્રના શ્રવણથી વંચિત રહે છે, તે અનાર્થ
શિષ્ટજનોચિત આચાર-વિચારથી રહિત કૂર, નિર્દય,
મિથ્યાત્વના પોષક શાસ્ત્રોને અંગીકાર કરે છે તેમજ
એકાંત હિંસામાં જ તેમની રુચિ હોય છે.

આ પ્રકારે રેશમના કીડાની જેમ તે અષ્ટકર્મરૂપી
તંતુઓથી પોતાના આત્માને પ્રગાઢ બંધનોથી જકડી લે
છે અને અનંતકાળ સુધી આ પ્રકારે સંસાર સાગરમાં
પરિભ્રમણ કરતાં રહે છે.

૪૦. સંસાર સાગરનું સ્વરૂપ :

આ રીતે નરક, તિર્યચ્ય, મનુષ્ય અને દેવગતિમાં
ગમનાગમન કરવું જેની બાહ્ય પરિધિ છે.

જન્મ, જરા અને મરણને કારણે ઉત્પન્ન ગંભીર દુઃખ
જ તેમનું અત્યંત ક્ષુબ્ધ જળ છે. તેમાં સંયોગ અને
વિયોગરૂપી લહેર ઊઠતી રહે છે.

સતત નિરંતર ચિંતા જ તેમનો પ્રસાર છે.

વધ, બંધન અને યાતનારૂપી તેમાં લાંબી-લાંબી અને
વિસ્તીર્ણ તરંગો છે.

કલુણ-વિલવિય લોભ-કલ કલિંત-બોલ-બહુલં,

અવમાણણ ફેણં ।

તિવ્વ-ચિંસણ-પુલંપુલપ્પભૂય-રોગ-વેયણ-પરાભવ-
વિણિવાય-ફરૂસ ધરિસણ-સમાવડિય કઠિણકમ્મ-
પત્થરતરંગ રંગંતનિચ્ચમચ્ચુભય-તોયપટ્ઠં,

કસાય-પાયાલ-કલસ-સંકુલં,

ભવસયસહસ્સ જલસંચયં,

અણંતં ઉવ્વેયણયં અણોરપારં મહભ્ભયં ભયંકરં પડ્ધમયં,

અપરિમિય-મહિચ્છ-કલુસમદ્-વાઝવેગ-ઉદ્ધમ્મમાણં
આસાપિવાસ-પાયાલ-કામ, રદ્-રાગ-દોસ-બંધણ-
બહુવિહ-સંકપ્પ-વિપુલ-દગરથ રયંધકારં ।

મોહમહાવત્ત-ભોગભમમાણ-ગુપ્પમાણુચ્છલંત-બહુગભ્ભ-
વાસ-પચ્ચોણિયત્ત-પાણિયં, પહાવિય-વસણ-સમાવન્ન-
રૂન્ન-ચંડ-મારૂય-સમાહયા-ડમણુન્નવીચી વાકુલિય-
ભગ્ગ-ફુટ્ટંત-નિટ્ટકલ્લોલ સંકુલજલં,

પમાય-બહુચંડ-દુટ્ઠસાવય-સમાહય-ઉદ્ધાયમાણગ-
પૂર-ઘોર વિદ્ધંસણત્થ-બહુલં,

અણ્ણાણ-ભમંત-મચ્છપરિહત્થં,

અનિહુતિદિય-મહામગર-તુરિય-ચરિય-ચોખુભ્ભમાણ-
સંતાવનિચય-ચલંત-ચવલ ચંચલ-અત્તાણ-અસરણ
પુવ્વકયકમ્મ-સંચયોદિન્નવજ્જ-વેઙ્ગમાણ-દુહસય-
વિપાક-ધુન્નંત- જલ-સમૂહં,

તેમાં કડ્ડણાજનક વિલાપ તથા લોભની કલકલાહટ
ધ્વનિની પ્રચુરતા છે.

અપમાન કે તિરસ્કારરૂપી ફીણથી વ્યાપ્ત છે.

તીવ્ર નિંદા, વારંવાર ઉત્પન્ન થવાવાળા રોગ, વેદના
તિરસ્કાર, પરાભવ, અધઃપતન જેના કારણે પ્રાપ્ત થાય
છે એવા કઠોર જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મરૂપી પાષાણોથી
ઊઠેલ ચંચળ તરંગોની સામે સદા રહેવાવાળો મૃત્યુનો
ભય તે સંસાર સમુદ્રના જળનું તળીયુ છે.

કષાયરૂપી પાતાળ-કળશોથી વ્યાપ્ત છે.

લાખો ભવોની પરંપરા જ તેમની વિશાળ જળરાશિ છે.

તે અનંત છે, તેનો ક્યાંય ઓર-છોર દૃષ્ટિગોચર નથી
થતું. તે ઉદ્દેગ ઉત્પન્ન કરવાવાળા અને તટરહિત હોવાથી
અપાર છે. દુસ્તર હોવાના કારણે મહાન્ ભયરૂપ છે,
ભય ઉત્પન્ન કરવાવાળા છે, તેમાં પ્રત્યેક પ્રાણીને
એક-બીજા દ્વારા ઉત્પન્ન થવાવાળો ભય થતો રહે છે.

જેની કોઈ ક્યાંય સીમા નથી. એવી વિપુલ કામનાઓ
અને કલુષિત બુદ્ધિરૂપી-પવન-આંધીના પ્રચંડ વેગના
કારણે ઉત્પન્ન થતા આશા અને પિપાસારૂપ પાતાલ
સમુદ્રતલથી કામ, રતિ, રાગ અને દ્વેષના બંધનના
કારણે ઉત્પન્ન વિવિધ પ્રકારના સંકલ્પરૂપી જલકણોની
પ્રચુરતાથી તે અંધકારમય થઈ રહ્યો છે.

❖ સંસાર સાગરના જળમાં મોહરૂપી વમળોમાં ભોગરૂપી
આવર્તો ભ્રમણ કરી રહ્યા છે, વ્યાકુળ થઈને ઊછળી
રહ્યા છે તથા ઘણા ગર્ભના અંદરના ભાગમાં ફસાયેલા
હોવાના કારણે ઉપર ઉછળીને નીચે પડી રહ્યા છે. આ
સંસારસાગરમાં આમ-તેમ દોડધામ કરતાં વ્યસનોથી
ગ્રસ્ત પ્રાણીઓના રૂદ્ધનરૂપી પ્રચંડ પવનથી પરસ્પર
અથડાતાં, અમનોજ તરંગોથી વ્યાકુળ તથા તરંગોની
સાથે અથડાવાથી જુદી પડેલી તેમજ ચંચળ કલ્લોલોથી
વ્યાપ્ત જળ કણ છે.

તે પ્રમાદરૂપી અત્યંત પ્રચંડ અને દુષ્ટ હિંસક જંતુઓ
દ્વારા પીડા પામેલા આમ તેમ ફરતાં પ્રાણીઓના સમૂહને
વિધ્વંસ કરવાવાળા ઘોર અનર્થોથી પરિપૂર્ણ છે.

તેમાં અજ્ઞાનરૂપી ભયંકર મત્સ્ય ફરતાં રહે છે.

અનુપશાંત ઈન્દ્રિયોવાળા, જીવરૂપી મહામગરોની
નવી-નવી ઉત્પન્ન થવાવાળી ચેષ્ટાઓથી તે અત્યંત
ક્ષુબ્ધ થઈ રહ્યો છે, તેમાં વિવિધ પ્રકારના સંતાપ વ્યાપ્ત
છે. એવા પ્રાણીઓ દ્વારા પૂર્વસંચિત અને પાપકર્મોના
ઉદયથી પ્રાપ્ત થવાવાળા તથા ભોગવવામાં આવતા ફળ
રૂપી વહેતા જળ-સમૂહ છે, જે વિજળીની જેમ અત્યંત
ચંચળ તથા શરણથી રહિત છે.

ઇહિદ્-રસ-સાય-ગારવોહાર-ગહિય-કમ્મપહિબદ્ધ-
સત્ત-કહિદ્જ્જમાણ-નિરયતલ-હુત્તસન્ન-વિસન્નબહુલં,

અરહ-રહ-ભય-વિસાય-સોગ-મિચ્છત્ત-સેલસંકહં,

અણાહ-સંતાણ-કમ્મબંધણ-કિલેસ-ચિવિલ્લ-સુદુત્તારં,

અમર-નર-તિરિય-નિરયગહગમણ-કુહિલ-પરિયત્તવિપુલ
વેલં,

હિંસાલિય-અદત્તાદાણ-મેહુણ-પરિગ્ગહારંભ-કરણ-
કારાવણાણુમોદણ-અટ્ઠવિહ-અણિટ્ઠ-કમ્મ પિંહિત-
ગુરૂભારકંત-દુગ્ગજલોઘદૂર-નિલ્લોલિજ્જમાણ-ઉમ્મગ્ગ-
નિમગ્ગ-દુલ્લભતલં,

સારીર-મણોમયાણિ દુક્ખાણિ ઉપ્પિયંતા સાયસ્સ ય
પરિતાવણમયં, ઉલ્લુહ નિલ્લુહં કરેતા,

ચરંત મહંતમણવયગ્ગં, રૂહ સંસાર સાગરં,

અટ્ઠિયં અણાલંબણમ-પહટ્ઠાણમપ્પમેયચુલસીહ
જોણિસયસહસ્સ ગુવિલં, અણાલોકમંધકારં અણંતકાલં
નિચ્ચં, ઉત્તથ-સુણ્ણ ભય-સણ્ણસંપણ્ણ સંસારસાગરં
વસંતિ ઉલ્લિગ્ગવાસવસહિં,

સંસાર સાગરમાં શિદ્ધિગૌરવ, રસગૌરવ અને સાતાગૌરવ
રૂપી અપહાર-જળચર જંતુ વિશેષ દ્વારા પકડાયેલા
અને કર્મબંધથી જકડાયેલા પ્રાણી જ્યારે નરકરૂપ
પાતાળની સમ્મુખ પહોંચે છે તો અતિશય ખેદ, શોક
યુક્ત અને વિભાદયુક્ત હોય છે એવા પ્રાણીઓ
બહુલતાવાળા હોય છે.

તે અરતિ, રતિ, ભય, ખેદ, શોક તથા મિથ્યાત્વ રૂપી
પર્વતોથી વ્યાપ્ત છે.

અનાદિ સંતાન પરંપરાવાળા કર્મબંધન અને રાગ-દ્વેષ
આદિ કલેશરૂપી ક્રીચડના કારણે તે સંસાર સાગરને પાર
કરવો અત્યંત કઠિન છે.

જેમ સમુદ્રમાં ભરતી આવે છે તેવી રીતે સંસાર સમુદ્રમાં
દેવગતિ, મનુષ્યગતિ, તિર્યચગતિ અને નરકગતિમાં
ગમનાગમનરૂપી કુટિલ પરિવર્તનોથી યુક્ત વિસ્તિર્ણ
વેલારૂપી ભરતી આવતી રહે છે તેમાં ચક્રની જેમ જીવો
પરિભ્રમણ કરે છે.

હિંસા, અસત્ય, ચોરી, મૈથુન અને પરિગ્રહરૂપ આરંભને
કરવા, કરાવવા અને અનુમોદના કરવાથી સંચિત
જ્ઞાનાવરણ આદિ આઠ કર્મોના ગુરુતર ભારથી દબાયેલા
તથા વ્યસનરૂપી જળપ્રવાહ દ્વારા દૂર ફેંકાઈ ગયેલા
પ્રાણીઓ માટે આ સંસાર સાગરનો પાર પામવો અત્યંત
કઠિન છે.

આમા પ્રાણી શારીરિક અને માનસિક દુઃખોનો અનુભવ
કરતાં રહે છે. સંસાર સંબંધી સુખ-દુઃખથી ઉત્પન્ન
થવાવાળા પરિતાપને કારણે તે ક્યારેક ઉપર ચઢવાનો
તથા નીચે ઉતરવાનો પ્રયત્ન કરતાં રહે છે. સમુદ્રની
ચારો દિશાઓમાં વિસ્તૃત થવા જેવો આ સંસાર સાગર
ચાર દિશારૂપ ચાર ગતિયોના કારણે વિશાળ છે. આ
અંતરહિત અને વિસ્તૃત છે.

જે જીવ અસંયમી છે, તેમના માટે અહિં કોઈ આલંબન
નથી, કોઈ આધાર નથી, આ અપ્રમેય છે અર્થાત્
છન્નસ્થ જીવોના જ્ઞાનથી અગોચર છે, તેને માપી નથી
શકાતો તે ચોરાસી લાખ જીવાયોનીથી વ્યાપ્ત છે. અહિં
અજ્ઞાનાંધકાર છવાયેલો રહે છે અને તે અનંતકાળ સુધી
સ્થાયી છે. આ સંસાર સાગર ત્રસ્ત, અજ્ઞાની અને
ભયગ્રસ્ત, ઉદ્દેગપ્રાપ્ત- ગભરાયેલા દુઃખી પ્રાણીઓનું
નિવાસસ્થાન છે.

જહિં આઝયં નિબંધંતિ પાવકમ્મકારી, બંધવજ્ઞ-સયણ-
મિત્તપરિવજ્જિયા અણિટ્ઠા ભવંતિ,

અણાદેજ્જ-દુલ્લિણીયા-કુઠાણાસણ કુસેજ્જ કુભોયણા
અસુઙ્ગો કુસંઘયણ-કુપ્પમાણ કુસંઠિયા કુલુવા ।

બહુકોહ-માણ-માયા-લોભ-બહુમોહા,

ધમ્મસન્ન-સમ્મત્ત-પરિભ્ભટ્ઠા,

દારિદ્દોવદ્દવાભિભૂયા,

નિચ્ચં પરકમ્મકારિણો,

જીવણત્થરહિયા કિવિણા પરપિંડતક્કગા દુક્ખલલ્લાહારા,
અરસ-વિરસ-તુચ્છકય-કુચ્છિપૂરા,

પરસ્સ પેચ્છંતા રિદ્ધિ-સક્કાર-ભોયણ-વિસેસસમુદય વિધિં
નિંદંતા અપ્પકં કયંતં ચ પરિવયંતા ।

ઇહ ય પુરેકઢાઇં કમ્માઇં પાવગાઇં વિમણસો સોણ
ડજ્જમાણા પરિભૂયા હોંતિ ।

સત્તપરિવજ્જિયા ય છોભા સિપ્પકલા-સમયસત્થ
પરિવજ્જિયા,

જહા જાયપસુભૂયા અવિયત્તા,

આ સંસારમાં પાપકર્મકારી પ્રાણી જ્યાં જે ગામ, કુળ
વગેરેનું આયુષ્ય બાંધે છે ત્યાં જ તે બંધુ-બાન્ધવો-સ્વજનો
અને મિત્રજનોથી પરિવર્જિત અર્થાત્ રહિત હોય છે,
તે બધાં જ માટે અનિષ્ટકારી હોય છે.

તેમના વચનોને કોઈ ગ્રાહ્ય નથી માનતા અને તે
દુર્વિનીત-દુરાચારી હોય છે. તેમને રહેવા માટે ખરાબ
સ્થાન, બેસવા માટે ખરાબ આસન, સૂવા માટે ખરાબ
શય્યા અને ખાવા માટે ખરાબ ભોજન મળે છે. તે
અશુચિ, અપવિત્ર અથવા ગંદા રહે છે અથવા
અશ્રુતિ-શાસ્ત્રજ્ઞાનથી વિહીન હોય છે. તેમનું શરીરનો
કોઈક ભાગ આવશ્યકતા કરતાં વધારે નાનો અથવા
મોટો હોય છે. તેમના શરીરની આકૃતિ બેડોલ હોય છે,
તેમનું રુપ પણ સુંદર હોતું નથી.

તેમાં ક્રોધ, માન, માયા, લોભ તીવ્ર હોય છે અને મોહ-
આસક્તિની તીવ્રતા હોય છે.

તેમાં ધર્મસંજ્ઞા - ધાર્મિક સૂઝબૂઝ નથી હોતી. તે
સમ્યગ્દર્શનથી રહિત હોય છે.

તેમને દરિદ્રતાનું કષ્ટ સદા હેરાન કરે છે.

તેઓ સદા પારકાની નોકરી કરનાર હોય છે.

સાધારણ જીવન વિતાવવાને યોગ્ય સાધનોથી પણ
રહિત હોય છે. કૃપણ રહે છે. બીજા દ્વારા દેવામાં
આવતા પિંડ આહારની ખોજમાં રહે છે. કઠિનાઈથી
દુઃખ પૂર્વક આહાર મેળવે છે. કોઈપણ રીતે લૂખા-સૂખા
નીરસ તથા નિસ્સાર ભોજનથી પેટ ભરે છે.

બીજાનો વૈભવ, સત્કાર, સમ્માન, ભોજન, વસ્ત્ર વગેરે
તેમજ તેમના સદ્ભાગ્ય પ્રત્યે ઈર્ષ્યાભાવથી જોઈને તેઓ
પોતાની નિંદા કરે છે, પોતાના દુર્ભાગ્યને દોષ આપતા
રહે છે. પોતાના નસીબ પર રોયા કરે છે.

આ ભવમાં કે પૂર્વભવમાં કરેલા પાપ કર્મોની નિંદા કરે
છે. ઉદાસ રહી શોકની અગ્નિમાં બળતા લજ્જિત-
તિરસ્કૃત થાય છે.

સાથે-સાથે તેઓ સત્વહીન, ક્ષોભગ્રસ્ત તથા ચિત્રકળા
વગેરે શિલ્પના જ્ઞાનથી રહિત, વિદ્યાઓથી શૂન્ય અને
સિદ્ધાંત-શાસ્ત્રોના જ્ઞાનથી શૂન્ય હોય છે.

યથાજાત અજ્ઞાની પશુની જેમ જડબુદ્ધિવાળા
અવિશ્વસનીય અથવા અપ્રતીતિ ઉત્પન્ન કરવાવાળા
હોય છે.

णिच्चं नीयकम्मोपजीविणो, लोय कुच्छणिज्जा,
मोघमणोरहा निरासबहुला,

आसापासपडिबद्धपाणा, अत्थोपायाण-कामसोक्खे य
लोयसारे होंति अफलवंतका य ।

सुट्ठु वि य उज्जमंता तदिदवसुज्जुत्त-कम्मकय-
दुक्खसंठविय-सित्थपिंडसंचयपरा,

पक्खीण-दब्बसारा,

णिच्चं अधुवधण-धन्न कोस परिभोग-विवज्जिया,

रहिय-काम-भोग-परिभोग-सव्वसोक्खा,

परसिरि भोगोवभोगनिस्साण-मग्गण-परायणा वरागा
अकामिकाए विणेति दुक्खं,

णेव सुहं णेव निब्बुइं उवलभंति, अच्चंत विपुल दुक्खसय-
संपलित्ता, परस्स दब्बेहिं जे अविरया ।

- पण्ह. આ. ૩, સુ. ૭૭-૭૮ (ક)

૪૧. અદિણ્ણાદાણ ફલે-

एसो सो अदिण्णादाणस्स फलविवागो इहलोइओ
परलोइओ अप्पसुहो-बहुदुक्खो महब्भओ बहुरयप्पगाढो
दारूणो कक्कसो असाओ वाससहस्सेहिं मुच्चइ, नय य
अवेदयित्ता अत्थि उ मोक्खोत्ति,

સદા નીયકૃત્ય કરીને પોતાની આજીવીકા ચલાવે છે,
લોકનિંદિત અસફલ મનોરથવાળા, નિરાશાથી ગ્રસ્ત
હોય છે.

અદત્તાદાનનું પાપ ગ્રહણ કરવાવાળાનો જીવ સદા
અનેક પ્રકારની આશાઓ, કામનાઓ, તૃષ્ણાઓના
બંધનમાં બંધાયેલા રહે છે, લોકમાં સારભૂત અનુભવ
કરવામાં આવતા અથવા માનવામાં આવતા (અર્થોપાર્જન
અને કામભોગો સંબંધી સુખને માટે અનુકૂળ અથવા
પ્રબળ પ્રયત્ન કરવા છતાં) તેમને સફળતા પ્રાપ્ત
નથી થતી.

દરરોજ પુરુષાર્થ કરવા છતાં, કડી મહેનત કરવા છતાં
તેઓને ઘણી કઠીનાઈથી આમ-તેમ વિખરાયેલું ફેંકેલું
એહું ભોજન જ નસીબમાં હોય છે.

તેઓ પ્રક્ષીણદ્રવ્યસાર હોય છે. અર્થાત્ કદાચ કોઈ ઉત્તમ
દ્રવ્ય મળી જાય તો તે પણ નષ્ટ થઈ જાય છે.

અસ્થિર ધન, ધાન્ય અને કોશના પરિભોગથી તે સદા
વંચિત રહે છે.

કામ, શબ્દ તથા રૂપ અને ભોગ, ગંધ, સ્પર્શ અને
રસના ભોગોપભોગના સેવનથી પ્રાપ્ત થવાવાળા
સમસ્ત સુખથી પણ વંચિત રહે છે.

પારકી લક્ષ્મીના ભોગોપભોગને પોતાને આધીન
બનાવવાના પ્રયાસમાં તત્પર રહેતા છતાં પણ તે
બિચારા દરિદ્રતા ન ચાહતા પણ કેવળ દુઃખના જ ભાગી
બને છે.

તેમને ન તો સુખ નસીબમાં મળે છે, ન શાંતિ, માનસિક
સ્વસ્થતા કે સંતુષ્ટી મળે છે. આ રીતે જેઓ પારકા
પદાર્થ-દ્રવ્યોથી વિરત નથી થયા અર્થાત્ જેઓએ
અદત્તાદાનનો પરિત્યાગ નથી કર્યો તે અત્યંત અને
વિપુલ સેંકડો દુઃખોની આગમાં બળતા રહે છે.

૪૧. અદત્તાદાનનું ફળ :

અદત્તાદાનનું આ ફળ વિપાક છે. અર્થાત્ અદત્તાદાનરૂપ
પાપકૃત્યના ઉદયમાં આવેલ વિપાક પરિણામ છે. તે
આલોક-પરલોકમાં સુખથી રહિત અને દુઃખની
પ્રચૂરતાવાળા છે. અત્યંત ભયાનક છે. અતિશય પ્રગાઢ
કર્મરૂપી રજવાળા છે. ખૂબ જ દારૂણ છે, કર્કશ-કઠોર
છે. અસાતામય છે અને હજારો વર્ષોમાં પણ આનાથી
છૂટકારો મળતો નથી, પરંતુ તેને ભોગવ્યા વગર તેનાથી
મુક્ત થતા નથી.

एवमाहंसु णायकुलणंदणो महप्पा जिणो उ
वीरवरनामधेज्जो कहेसी य अदिन्नादाणस्स फलविवागं ।

- पण्ह. आ. ३, सु. ७८ (ख) ७९ (क)

૪૨. અદિણ્ણાદાણસ્સ ઉવસંહારો-

एयं तं तइयं पि अदिन्नादाणं हर-दह-मरण-भय-कलुस-
तासण-परसंतिक-भेज्ज-लोभ-मूलं एवं -जाव-
चिरपरिगयमणुगयं दुरंतं ।

तइयं अहम्मदारं समत्तं, ति बेमि ।

- पण्ह. आ. ३, सु. ७९ (ख)

૪૩. અવંભ સરૂવં-

जंबू ! अवंभं च चउत्थं,
सदेव-मणुयासुरस्स लोयस्स पत्थणिज्जं पंक-पणय-
पास-जालभूयं,

थी-पुरिस-तपुंसगवेयचिंधं,
तव-संजम-वंभचेरविग्धं,
भेदायतण-बहुपमायमूलं,

कायर-कापुरिस सेवियं,

सुयणजणवज्जणिज्जं,
उड्ढ नरय-तिरिय-तिलोक्क पइट्ठाणं,

जरा-मरण-रोग-सोगबहुलं,
वह-बंध-विघाय-दुच्चिघायं,

दंसण-चरित्तमोहस्स हेउभूयं,

चिरपरिचियमणुगयं दुरंतं चउत्थं अहम्मदारं ।

- पण्ह. आ. ४, सु. ८०

આ રીતે જ્ઞાતકુળનંદન, મહાનુ-આત્મા વીરવર
(મહાવીર) નામક જિનેશ્વરોએ અદત્તાદાન નામક આ
ત્રીજા (આશ્રવદ્વારના) ફળ-વિપાકનું નિરૂપણ કર્યું છે.

૪૨. અદત્તાદાનનો ઉપસંહાર :

આ અદત્તાદાન પરધન અપહરણ, દહન, મૃત્યુ, ભય,
મલિનતા, ત્રાસ, રૌદ્રધ્યાન અને લોભનું મૂળ છે, આ
રીતે -યાવત્- અનાદિકાળથી પ્રાણીઓની સાથે જોડાયેલું
છે અને એનો અંત ઘણી કઠિનાઈથી થાય છે.

આ રીતે આ ત્રીજા અધર્મ દ્વાર અદત્તાદાનનું વર્ણન છે,
એમ હું કહું છું.

૪૩. અબ્રહ્મચર્યનું સ્વરૂપ :

હે જમ્બૂ ! ચોથું આશ્રવદ્વાર અબ્રહ્મચર્ય છે.

આ અબ્રહ્મચર્ય દેવો, માનવો અને અસુરો સહિત સમસ્ત
લોકના પ્રાણીઓ દ્વારા પ્રાર્થનીય છે. સંસારના સમગ્ર
પ્રાણી આની અભિલાષા કરે છે. આ પ્રાણીઓને
ફસાવવાવાળા દલદલની સમાન છે, (આના સંપર્કથી
છાવ એવી જ રીતે લપસી જાય છે જેવી રીતે શેવાળના
સંસર્ગથી લપસી જાય છે. આ સંસારના પ્રાણીઓને
બંધન માટે પાશ સમાન છે અને ફસાવવા માટે
જાળ સમાન છે.)

સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુંસક વેદ એના ચિન્હો છે.

આ તપ, સંયમ અને બ્રહ્મચર્ય માટે વિધ્નરૂપ છે.

આ સદાચાર-સમ્યક્ચારિત્રનું વિનાશક અને પ્રમાદનું
મૂળ છે.

કાયરો-સત્વહીન પ્રાણીઓ અને નિમ્નવર્ગના પુરુષો
દ્વારા આનું સેવન કરવામાં આવે છે.

આ સજ્જનો અને સંયમીજનો દ્વારા વર્જનીય છે.

ઊર્ધ્વ, અધો અને તિર્યગ્લોક આ પ્રકારે ત્રણે લોકમાં
તેની અવસ્થિતિ છે.

જરા, મરણ, રોગ અને શોકનું કારણ છે.

વધ, બંધ અને પ્રાણનાશ હોવા છતાં પણ તેનો અંત
નથી આવતો.

આ દર્શનમોહનીય તથા ચારિત્રમોહનીયનું મૂળ કારણ છે.

આ અનાદિકાળથી પરિચિત છે અને સદા માટે પ્રાણીઓ
સાથે જોડાયેલ છે, આ દુરન્ત છે અર્થાત્ કઠિન સાધનાથી
જ તેનો અંત આવે છે. આ ચોથું અધર્મદ્વાર છે.

૪૪. અબંધપજ્જવ-ગામાણિ-

તસ્સ ય ગામાણિ ગોણ્ણાણિ ઇમાણિ હોંતિ તીસં, તં જહા -

૧. અબંધ, ૨. મેહુણં, ૩. ચરંતં, ૪. સંસમ્મિ, ૫. સેવણાહિગારો, ૬. સંકપ્પો, ૭. બાહણાપયાણં, ૮. દપ્પો, ૯. મોહો, ૧૦. મણસંખોમ્મો, ૧૧. અણિગ્ગહો, ૧૨. વિમ્મહો, ૧૩. વિઘાઓ, ૧૪. વિમ્મંગો, ૧૫. વિમ્મમો, ૧૬. અહમ્મો, ૧૭. અસીલયા, ૧૮. ગામધમ્મતિત્તી, ૧૯. રહ્, ૨૦. રાગચિંત્તા, ૨૧. કામ-ભોગ-મારો, ૨૨. વેરં, ૨૩. રહસ્સં, ૨૪. ગુજ્જં, ૨૫. બહુમાણો, ૨૬. બંધેચરવિગ્ધો, ૨૭. વાવત્તિ, ૨૮. વિરાહણા, ૨૯. પસંગો, ૩૦. કામગુણો ત્તિ વિ ય ।

તસ્સ ઇયાણિ ઇવમાદીણિ નામધેજ્જાણિ હોંતિ તીસં ।

- પળ્હ. આ. ૪, સુ. ૮૧

૪૫. અબંધસેવગા દેવ-મણુય-તિરિક્ખા-

તં ચ પુણ નિસેવંતિ સુરગણા સઅચ્છરા મોહમોહિયમઈ-

૧. અસુર, ૨. મુયગ, ૩. ગરૂલ, ૪. વિજ્જુ, ૫. જલણ, ૬. દીવ, ૭. ઉદહી, ૮. દિસિ, ૯. પવણ, ૧૦. થણિયા,

૪૪. અબ્રહ્મચર્યના પર્યાયવાચી નામ :

પૂર્વ પ્રરૂપિત અબ્રહ્મચર્યના ગુણનિષ્પન્ન સાર્થક આ ત્રીસ નામ છે, જેમકે -

(૧) અબ્રહ્મ-નિદિત પ્રવૃત્તિ કે અશુભ આચરણ, (૨) મૈથુન- સ્ત્રી-પુરુષ સંયોગજ કૃત્ય, (૩) ચરંત-સમસ્ત સંસારી પ્રાણીયોમાં વ્યાપ્ત, (૪) સંસર્ગિ - સ્ત્રી અને પુરુષના સંસર્ગથી થવાવાળા, (૫) સેવનાધિકાર - ચોરી આદિ પાપકર્મોના સેવનમાં લાગવાવાળા. (૬) સંકલ્પી- કુસંકલ્પ વિકલ્પોનું કારણ, (૭) પદ-બાધક-સંયમનું બાધક, (૮) દર્પ- ઉન્મત્તતાનું નિમિત્ત, (૯) મોહ-હિતાહિતના વિવેકનું નાશક અને મૂઢતા અજ્ઞાનનું કારણ, (૧૦) મન સંશોભ - મનમાં ક્ષોભ ઊદ્દેગનું ઉત્પાદક, (૧૧) અનિગ્રહ - સ્વચ્છંદ વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિથી ઉત્પન્ન, (૧૨) વિગ્રહ- કલહ-કલેશનું ઉત્પાદક, (૧૩) વિઘાત - આત્મગુણો અને વિશ્વાસનું ઘાતક, (૧૪) વિભંગ-સંયમને ભંગ કરવાવાળું, (૧૫) વિભ્રમ-ભ્રાંતિ મિથ્યાધારણનું જનક, (૧૬) અધર્મ - પાપનું કારણ, (૧૭) અશીલતા- સદાચાર વિરોધી, (૧૮) ગ્રામધર્મ તૃપ્તિ- ઈન્દ્રિયોના વિષયોની ગવેષણા કરવાવાળું, (૧૯) રતિ-સંભોગનું કારણ, (૨૦) રાગચિંતા-સ્ત્રી, શ્રૂંગાર, હાવ-ભાવ ના અભિલાષી, (૨૧) કામભોગમાર- કામભોગ જન્ય મૃત્યુનું કારણ, (૨૨) વૈર-વિરોધનો હેતુ, (૨૩) રહસ્ય-એકાંતમાં કરવાવાળું કૃત્ય, (૨૪) ગુહ્ય- લુક - છૂપાઈને કરવામાં આવતું કાર્ય, (૨૫) બહુમાન - કામીજનો દ્વારા સમ્માનિત, (૨૬) બ્રહ્મચર્યવિધન- બ્રહ્મચર્ય પાલનમાં વિધનકારી, (૨૭) વ્યાપત્તિ-આત્મગુણોનું ઘાતક, (૨૮) વિરાધના-સમ્યક્ચારિત્રનું ઘાતક, (૨૯) પ્રસંગ - આસક્તિનો અવસર, (૩૦) કામગુણ- કામવાસનાનું કર્મ.

અબ્રહ્મચર્યના આ ત્રીસ નામ છે. આના સિવાય આ રીતના બીજા પણ ઘણા નામો હોય છે.

૪૫. અબ્રહ્મચર્યનું સેવન કરવાવાળા દેવ-મનુષ્ય અને તિર્યચ :

એ અબ્રહ્મ નામક પાપાશ્રવના મોહના ઉદયથી મોહિત મતિવાળા -

(૧) અસુરકુમાર (૨) ભુજગ-નાગકુમાર (૩) ગરુડકુમાર-સુપર્ણકુમાર (૪) વિદ્યુત્કુમાર (૫) જલન-અગ્નિકુમાર (૬) દ્વીપકુમાર (૭) ઊદધિકુમાર (૮) દિશાકુમાર (૯) પવનકુમાર તથા (૧૦) સ્તનિતકુમાર. આ દસ પ્રકારના ભવનવાસીદેવ -

૧. અણવણિય, ૨. પણવણિય, ૩. ઇસિવાઈય, ૪. ભૂયવાઈય, ૫. કંદિય, ૬. મહાકંદિય, ૭. કૂહંડ, ૮. પયંગદેવા ।

૧. પિસાય, ૨. ભૂય, ૩. જક્ષ, ૪. રક્ષસ, ૫. કિન્નર, ૬. કિંપુરિસ, ૭. મહોરગ, ૮. ગંધવા ।

તિરિય-જોઈય-વિમાણવાસિ-મણુયગણા ।

જલયર-થલયર-ખહયરા ય ।

મોહપડિવદ્ધચિત્તા, અવિતળ્હા કામભોગતિસિયા, તળ્હાણ વલવર્ઈણ મહર્ઈણ સમભિભૂયા ગઢિયા ય અઈમુચ્છિયા ય અબંભે ડસસળ્ણા, તામસેળ ભાવેળ અણુમ્મુક્કા, ઢંસળ-ચરિત્તમોહસસ પંજરમિવ કરેતિ અન્નોડન્નં સેવમાળા ।

- પળ્હ. આ. ૪, સુ. ૮૨

૪૬. ચક્કવટ્ટિસસ મોગાભિલાસા-

મુજ્જોય અસુર-સુર-તિરિય-મણુઅ-મોગ-રહ-વિહર-સંપડત્તા ય ચક્કવટ્ટી સુર-નરવહ સક્કયા સુરવરૂવ્વ દેવલોણ, મરહ-ળગ-ળગર-ળિગમ-જળવય-પુરવર-દોળમુહ-ખેહ-કલ્લહ-મહંબ-સંબાહ-પટ્ટણસહસસમંડિયં થિમિયમેયળીયં ંગચ્છત્તં સસાગરં મુંજિઠ્ઠણ વસુહં, નરસીહા નરવર્ઈ નરિંદા,

(૧) આણપન્નિક (૨) પાણપન્નિક (૩) ઋષિવાદિક (૪) ભૂતવાદિક (૫) કદિત (૬) મહાકદિત (૭) કૂખાંડ અને (૮) પતંગદેવ આ આઠ વ્યંતર જાતિના દેવ તથા-

(૧) પિશાય, (૨) ભૂત, (૩) યક્ષ, (૪) રાક્ષસ (૫) કિન્નર (૬) કિંપુરુષ (૭) મહોરગ અને (૮) ગંધર્વ. આ આઠ પ્રકારના મુખ્ય વ્યંતર દેવ પોતાની અપ્સરાઓ, દેવાંગનાઓની સાથે અને

આ સિવાય મધ્યલોકમાં નિવાસ કરવાવાળા જ્યોતિષીદેવ, તથા વિમાનવાસી વૈમાનિક દેવ અને મનુષ્યગણ, તેમજ જળયર, સ્થળયર અને ખેયર (પક્ષી) આ અબ્રહ્મનું સેવન કરે છે.

જેમનું ચિત્ત મોહથી પ્રસ્ત થઈ ગયું છે, જેમની પ્રાપ્ત કામભોગ સંબંધી તૃષ્ણાનો અંત નથી થયો, જે અપ્રાપ્ત કામભોગો માટે આતુર છે, તીવ્ર અને બળવતી તૃષ્ણાએ જેના માનસને પ્રબળ કામ-લાલસાથી પરાજીત કરી દીધા છે, જે વિષયોમાં ગૃહ્ણ અત્યંત આસક્ત અને અતિશય મૂર્ચિત છે જે અબ્રહ્મના કાદવમાં ફસાયેલા છે અને જે તામસ ભાવ-અજ્ઞાનરૂપ જડતાથી મુક્ત નથી થયા એવા દેવ-મનુષ્ય અને તિર્યચ અન્યોન્ય પરસ્પર નર- નારીના રૂપમાં અબ્રહ્મ (મૈથુન)નું સેવન કરતાં પોતાના આત્માને દર્શનમોહનીય અને ચારિત્રમોહનીય કર્મના પિંજરામાં ઘડેલી દે છે અર્થાત્ પોતાને મોહનીય કર્મના બંધનમાં બાંધી દે છે.

૪૬. ચકવર્તીની ભોગાભિલાષા :

આના સિવાય અસુરો, સુરો, તિર્યચ અને મનુષ્યો સંબંધી ભોગોમાં રતિપૂર્વક વિવિધ પ્રકારની કામક્રીડાઓમાં પ્રવૃત્ત, સુરેન્દ્રો અને નરેન્દ્રો દ્વારા સમ્માનિત, દેવલોકમાં દેવેન્દ્ર સમાન તથા ભરતક્ષેત્રમાં સહસ્ત્રો પર્વતો, નગરો, નિગમો, જનપદો, શ્રેષ્ઠ નગરો, દ્રોણમુખો (જ્યાં જળ અને સ્થળમાર્ગ બંનેથી જઈ શકાય એવા સ્થાનો), ખેટો (ધૂળના કિલ્લાવાળી વસ્તીયો) કર્બટો- કસ્બો, મડંબો (જેની આસપાસ દૂર સુધી કોઈ વસ્તી ન હોય એવા સ્થાનો) સંબાહો (છાવણીઓ) પત્તનો (વ્યાપારપ્રધાન નગરિઓ) થી મુશોભિત અને સુરક્ષિત હોવાના કારણે સ્થિર લોકોના નિવાસ યોગ્ય એકચ્છત્ર (એકનો આધિપત્ય)વાળા અને સમુદ્ર પર્યંત પૃથ્વીનો ઉપભોગ કરવાવાળા, મનુષ્યોમાં સિંહની સમાન શૂરવીર, નરપતિ, નરેન્દ્ર-મનુષ્યોમાં સર્વાધિક ઐશ્વર્યશાળી,

નરવસભા મરુચવસભકપ્પા અબ્હહિયં રાયતેયલચ્છીએ
દિપ્પમાણા સોમા રાયવંસતિલકા ।

રવિ-સસિ-સંખવર-ચક્ક-સોત્થિય-પડાગ-જવ-મચ્છ-
કુમ્મ-રહવર-ભગ-ભવણ-વિમાણ-તુરય-તોરણ-ગોપુર-
મણિરયણ-નંદિયાવત્ત-મુસલ-ણંગલ-સુરઇયવર-
કપ્પરુક્ક મિગવઇ-મહાસણં-સુરુચ્ચિ-ધૂમ વરમડ-
સરિયં-કુંડલ-કુંજર-વરવસભ-દીવ-મંદર ગરુલજ્ઞય-
ઇંદકેડ-દપ્પણ-અટ્ટાવય-ચાવ-બાણ-નકલ્લ-મેહ
મેહલ-વીણા-જુગ-છત્ત-દામિણી-કમંડલુ-કમલ-ઘંટા-
વરપોત-સૂઇ-સાગર કુમુદાગર-મગર-હાર-ગાગર-નેઝર-
ણગ-ણગરવઇર-કિન્નર-મયૂર-વરરાયહંસ-સારસ-ચકોર
ચક્કવાગ મિહૂણ-ચામર-ખેડગ-પવ્વીસગ-વિપંચિ-
વરતાલિયંટ-સિરિયાભિસેય મેઙ્ગિ ધગ્ગં કુસ-વિમલ
કલસ-ભિંગાર-વદ્ધમાણગ-પસથ-ઉત્તમવિભત્ત-વરપુરિસ-
લક્ષણધરા ।

વત્તીસં વરરાયસહસ્તાણુજાયમગ્ગા ।

ચઝસટ્ઠિસહસ્સ-પવર-જુવતીણ ણયણકંતા ।

રત્તામા પડમ-પમ્હ-કોરંટગ-દામ-ચંપક-સુચયવરકણક-
નિહસવન્ના સુવણ્ણા,

સુજાય-સવ્વંગ સુંદરંગા મહગ્ગવર-પટ્ટણુગ્ગય-વિચિત્તરાગ-
ણિ-વેણિ-ણિમ્મિય-દુગુલ્લવર-વીણપટ્ટ-કોસેજ્જ સોળી
સુત્તક-વિભૂસિયંગા ।

વર-સુરભિ-ગંધવર ત્રુણ્ણવાસ-વરકુસુમ-ભરિય-સિરયા,

નર-વૃષભ (સ્વીકાર કરેલા ઉત્તરદાયિત્વને નિભાવવામાં
સમર્થ) નાગ યક્ષ આદિ દેવોથી પણ સામર્થ્યવાન,
વૃષભની સમાન સામર્થ્યવાન, અત્યધિક રાજરૂપી
લક્ષ્મી- વૈભવથી દૈદીપ્તમાન શાંત, નિરોગી અને
રાજવંશોમાં તિલકની સમાન શ્રેષ્ઠ છે.

જે સૂર્ય, ચંદ્ર, શંખ, ચક્ર, સ્વસ્તિક, પતાકા, યવ, મત્સ્ય,
કાચબો, ઉત્તમરથ, ભગ, ભવન, વિમાન, શ્રેષ્ઠ અશ્વ,
તોરણ, નગરદ્વાર, મણિરત્ન, નંદાવર્ત સ્વસ્તિક,
મૂસળ, હળ, સુંદર કલ્પવૃક્ષ, સિંહની આકૃતિવાળું
ભદ્રાસન, સુરુચિ (આભૂષણ) સ્તૂપ, સુંદર મુગટ,
મુક્તાવલી, હાર, કુંડલ, હાથી, શ્રેષ્ઠ બળદ, દ્વીપ, મેરૂ
પર્વત, ગરુડના ચિન્હવાળી ધ્વજા, ઈન્દ્રકેતુ-ઈન્દ્રમહોત્સવમાં
ખોસવામાં આવતો સ્તંભ, દર્પણ, અષ્ટાપદ ફલક અથવા
કૈલાસ પર્વત, ધનુષ, બાણ, નક્ષત્ર, મેઘ, મેખલા,
કરધની, વીણા, ગાડીની ધૂંસરી, છત્ર, દામ-માળા,
દામિની- પગસુધી લટકતી માળા, કમંડળુ, કમળ,
ઘંટા, ઉત્તમ પોત- નૌકા, સોય (કર્ણ), સમુદ્ર, કુમુદવન
અથવા કુમુદોથી યુક્ત તળાવ, મગર, હાર, જળ, કળશ,
નૂપુર- ઝાંઝર, પર્વત, નગર, વ્રજ, કિન્નર- દેવવિશેષ
મયૂર, ઉત્તમ રાજહંસ, સારસ, ચકોર, ચક્રવાક યુગલ,
ચામર, ઢાલ, પવ્વીસક- એક પ્રકારનું વાજાંત્ર, વિપંચી-
સાત તારવાળી વીણા, શ્રેષ્ઠ પંખા, લક્ષ્મીનો અભિષેક,
પૃથ્વી, તલવાર, અંકુશ, નિર્ભળ કળશ, ભૂંગાર-ઝારી
અને વર્ધમાનક- શરાવલાનો સંપુટ કે પ્યાલો. આ બધા
શ્રેષ્ઠ પુરુષોમાં માંગલિક અને વિભિન્ન લક્ષણોને ધારણ
કરવાવાળા ચક્રવર્તિ હોય છે.

આ સિવાય બત્રીસ હજાર શ્રેષ્ઠ મુગટબદ્ધ રાજાઓ
તેમની પાછળ-પાછળ ચાલતા હોય છે.

બત્રીસ હજાર શ્રેષ્ઠ યુવતીઓ (મહારાણીઓ)ના ચોસઠ
હજાર નેત્રો માટે આનંદદાયી હોય છે.

તે રતાશવર્ણની શારીરિક કાંતિવાળા, કમળનું ગર્ભ-
મધ્યભાગ, ચંપાના ફૂલો, કોરંટ પુષ્પોની માળા અને
તપાવેલા સુવર્ણની રેખા જેવા ગૌર વર્ણવાળા,

અત્યંત સુંદર અને બધાં સુડોલ અંગોપાંગવાળા, મોટા
નગરમાં ઉપજતા વિવિધ રંગોથી રંગાયેલા હરણી તથા
વિશિષ્ટ જાતની હરણીના ચામડાની જેવી કોમળ અને
બહુમૂલ્ય વલ્કલથી બનેલા વસ્ત્રો તથા ચીનમાં બનેલા
રેશમી વસ્ત્રોથી તથા કટીસૂત્ર-કરધનીથી સુશોભિત
શરીરવાળા હોય છે.

તે સુરભિગંધવાળા, સુંદરચૂર્ણની ગંધ અને ઉત્તમ
ફૂલોથી યુક્ત મસ્તકવાળા,

કપિય-છેયાયરિય-સુકય-રઙ્ગમાલ-કઙ્ગમય તુડિય-
પવર-ભૂસણ-પિણદ્દેહા,

एकावलि-कंठ-सुरइयवच्छा पालंब-पलंब-माण-सुकय-
पडउतरिज्ज-मुद्धिया, पिंगलंगुलिया, उज्जल-नेवत्थ-रइय-
चेल्लग-विरायमाणा, तेएण दिवाकरोव्व दित्ता
सारय-नवत्थणिय-महुर-गंभीर-निद्धघोसा,

उपपण-समत्त-रयण-चक्करयणप्पहाणा, नवनिहिवइणो,
समिद्धकोसा चाउरंता,

चाउराहिं सेणाहिं समणुजाइज्जमाणमग्गा, तुरगवई,
गजवई, रहवई, नरवई, विपुलकुल वीसुयजसा, सारय-
ससि-सकल-सोमवयणा, सूरतेलोकक-निग्गय-पभावलद्ध-
सद्दा, समत्तभरहाहिवा नरिंदा, ससेल-वण-काणणं च
हिमवंत सागरंतं धीरा, भुत्तूण भरहवासं जियसत्त,
पवर-राय-सीहा, पुव्वकयतवप्पभावा, निविट्टसंचिय सुहा
अणेगवाससयमायुवंतो भज्जाहि य जणवयणप्पहाणहिं
लालियंता, अतुल सद्द-फरिस-रस-रूव गंधेय अणुभवेत्ता
तेवि उवणमंति विविस्ता कामाणं ।

- पण्ह. आ. ४, सु. ८३-८५

૪૭. બલદેવ-વાસુદેવાણં ભોગ-ગિડ્ડિહ-

भुज्जो-भुज्जो बलदेव-वासुदेवा य पवरपुरिसा महाबल-
परक्कमा महाधणुवियट्टका महासत्तसागरा दुद्धरा
धणुद्धरा नरवसभा राम-केसवा भायरो सपरिसा ।

કુશળ કળાચાર્યો શિલ્પિઓ દ્વારા નિપુણતાપૂર્વક બનાવેલી
સુખકર માળા, કડા, અંગદ- બાજુબંધ, તુટિક-અનંત
તથા અન્ય ઉત્તમ આભૂષણોથી વિભૂષિત અંગોપાંગ-
વાળા હોય છે.

તે એકાવલી હારથી સુશોભિત કંઠવાળા, લાંબુ લટકતુ
ધોતીયુ અને ઉત્તરીય વસ્ત્ર દુપટ્ટા પહેરવાવાળા,
વીંટીઓથી પીળી થયેલી આંગળીઓવાળા, ઉજ્જવલ
અને સુખપ્રદ વેશ-પોષાકથી અત્યંત શોભાયમાન,
પોતાની તેજસ્વિતાથી સૂર્યની સમાન ચમકવાવાળા,
શરદઋતુના નવા મેઘની ધ્વનિ સમાન મધુર, ગંભીર
અને સ્નિગ્ધ અવાજવાળા હોય છે.

તે ઉત્પન્ન ચૌદ રત્નો- જેમાં ચકરત્ન પ્રધાન છે અને
નવનિધિઓના અધિપતિ, સમૃદ્ધ કોષાગાર ચાતુરની-
ત્રણ દિશામાં સમુદ્ર અને એક દિશામાં હિમવાન પર્વત
પર્યંત રાજ્ય સીમાવાળા,

અનુગમન કરતી ચતુરંગિણી સેના- ગજસેના, અશ્વસેના,
રથસેના તથા પાયદળ સેના તથા હાથી, ઘોડા, રથ અને
મનુષ્યોના અધિપતિ, ઉચ્ચકુલ વંશવાન તથા દૂર-દૂર
સુધી ફેલાયેલા યશવાળા, શરદ ઋતુના પૂર્ણ ચંદ્રમાની
સમાન મુખવાળા, શૂરવીર, ત્રણે લોકમાં વિશ્રુત પ્રભાવ
અને જયજયકાર કરાતા, સંપૂર્ણ છ ખંડવાળા,
ભરતક્ષેત્રના અધિપતિ, ધીર, સમસ્ત શત્રુઓના
વિજેતા, મોટા-મોટા રાજાઓમાં સિંહ સમાન, પૂર્વકાળમાં
કરેલા તપના પ્રભાવથી સંપન્ન, સંચિત પુષ્ટ સુખને
ભોગવવાળા, સેંકડો વર્ષોના આયુષ્યવાળા અને નરોમાં
ઈન્દ્ર સમાન ચક્રવર્તી પણ પર્વતો, વનો, કાનનો સહિત
ઉત્તર દિશામાં લવણસમુદ્ર પર્યંત હિમવાન નામક
વર્ષધર પર્વત અને શેષ ત્રણ દિશાઓમાં લવણસમુદ્ર
પર્યંત ભરતક્ષેત્રના રાજ્યશાસનનો ઉપભોગ કરતાં,
(વિમિન્ન) જનપદોમાં જન્મ લેવાવાળી ઉત્તમ
ભાર્યાઓની સાથે અનુપમ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને
ગંધ સંબંધી કામભોગોનો ભોગોપભોગ કરતાં પણ તે
કામભોગોથી તૃપ્ત થયા વગર જ મૃત્યુને પ્રાપ્ત કરે છે.

૪૭. બળદેવ-વાસુદેવની ભોગ ગૃહિ :

આ સિવાય પુરુષોમાં અત્યંત શ્રેષ્ઠ મહાન્ બળશાળી
અને મહાન્ પરાક્રમી મોટા-મોટા સારંગ આદિ ધનુષોને
ચઢાવવાવાળા, મહાસત્વના સાગર, શત્રુઓ દ્વારા અપરાજેય
ધનુર્ધારી, મનુષ્યોમાં અગ્રગણ્ય, વૃષભ સમાન સફળતા
પૂર્વક ભારતું વહન કરવાવાળા રામ-બલરામ અને
કેશવ-શ્રીકૃષ્ણ બંને ભાઈ-ભાઈ અથવા ભાઈઓ સહિત
અને વિશાલ પરિવાર સહિત બળદેવ તથા વાસુદેવ જેવા
વિશિષ્ટ ઐશ્વર્યશાળી ભોગ ભોગવવા છતાં પણ તૃપ્ત
થતાં નથી.

વસુદેવ-સમુદ્રવિજયમાદિયદસારાણં પજ્જુન્ન-પતિવ-સંબ-
અનિરુદ્ધ-નિસહ-ઉમ્મુય સારણ ગય-સુમુહ-દુમ્મુહાદીણ-
જાવયાણં- અદ્દુટ્ઠાણા વિ કુમારાકોડીણં હિયયદયિયા,

દેવીએ રોહિણીએ દેવીએ દેવકીએ ય આણંદહિયયભાવણં-
દળકરા,

સોલસ-રાયવર-સહસ્સાણુજાયમગ્ગા,

સોલસ-દેવીસહસ્સ-વર-ગયણ-હિયયદઇયા,

ણાણામણિ કણગ-રયણ-મોત્તિય-પવાલ-ધણ-ધન્ન-
સંચય-રિદ્ધિ-સમિદ્ધકોસા,

હય-ગય-રહ-સહસ્સસામી,

ગામાગર-નગર-ખેડ-કબ્બડ-મડંબ-દોણમુહ-પટ્ટણાસમ-
સંબાહ-સહસ્સ-થિમિય-ણિવ્વુય પમુદિયજણ-વિવિહસાસ-
નિપ્ફજ્જમાણ- મેઙ્ગિ-સર-સરિય-તલાગ-સેલ-કાણણ-
આરા મુજ્જાણ મણાભિરામ પરિમંડિયસ્સ દાહિણઙ્ક
વેયઙ્કગિરિ વિભત્તસ્સ લવણ-જલહિ-પરિગયસ્સ
છવ્વિહકાલ-ગુણ કામજુત્તસ્સ અદ્ધભરહસ્સ સામિકા ।

ધીર-કિત્તિ-પુરિસા, ઓહબલા, અઇબલા, અનિહયા,
અપરાજિય-સત્તુ મહણ-રિપુસહસ્સ માણ-મહણા, સાણુ-
વ્કોસા, અમચ્છરી, અચવલા, અચંડા મિય-મંજુલ-પલાવા,
હસિય ગંભીર-મહુર-ભણિયા, અબ્ભુવગયવચ્છલા સરણ્ણા
લક્કણ,

વંજણગુણોવવેયા,

તે વાસુદેવ તથા સમુદ્રવિજય વગેરે દશાર્દ માનનીય
પુરુષોના તથા પ્રદ્યુમ્ન, પ્રતિવ, શામ્બ, અનિરુદ્ધ, નિષધ,
ઉલ્મુક, સારણ, ગજ, સુમુખ, દુર્મુખ વગેરે યાદવો અને
સાડાત્રણ કરોડ કુમારોના હૃદયને પ્રિય હોય છે.

તે દેવી મહારાણી રોહિણીના તથા મહારાણી દેવકીના
હૃદયમાં આનંદ ઉત્પન્ન કરવાવાળા હોય છે.

સોળ હજાર મુગટબદ્ધ રાજાઓ તેમના માર્ગનું અનુગમન
કરે છે.

તેઓ સોળહજાર સુનયન મહારાણીઓના હૃદયના
વલ્લભ હોય છે.

તેમના ભંડાર વિવિધ પ્રકારના મણી, સુવર્ણ, રત્ન,
મોતી, મૂંગા, ધન અને ધાન્યના સંચયરૂપ ઋદ્ધિથી સદા
ભરપૂર રહે છે.

તેઓ હજારો ધોડા, હાથી અને રથના સ્વામી છે.

હજારો ગ્રામ, આકર, નગર, ખેટ, કર્બટ, મડંબ,
દ્રોણમુખ, પદ્મન, આશ્રમ, સંવાહ, સુરક્ષા માટે નિર્મિત
કિલ્લાઓમાં નિવાસ કરવાવાળા, સ્વસ્થ, સ્થિર, શાંત
અને પ્રમુદિતજનો તથા વિવિધ પ્રકારના ધાન્ય
ઉપજાવવાવાળી ભૂમિ, મોટા-મોટા સરોવરો, નદીઓ
નાના-નાના તળાવો, પર્વતો, વનો, આરામો, ઉદ્યાનોથી
પરિમંડિત તથા દક્ષિણ દિશા તરફનો અડધો ભાગ
વૈતાહ્ય નામક પર્વતના કારણે વિભક્ત અને ત્રણ તરફ
લવણસમુદ્રથી ઘેરાયેલ દક્ષિણાર્ધ ભરતના સ્વામી હોય
છે. તે છ કાળમાં અર્થાત્ છ ઋતુઓમાં થવાવાળા
અત્યંત સુખથી યુક્ત હોય છે.

તે (બળદેવ અને વાસુદેવ) ધૈર્યવાન અને કિર્તિવાન હોય
છે. અચ્છિન્નબલશાળી હોય છે, અતિશય બળવાન
હોય છે, તેમને કોઈ પીડીત નથી કરી શકતા, તે ક્યારેય
શુત્રઓ દ્વારા પરાજીત નથી થતા, પરંતુ સહસ્ત્ર
શત્રુઓનું માન-મર્દન કરવાવાળા હોય છે. તે દયાળુ,
મત્સરતાથી રહિત, ગુણગ્રાહી, ચપળતાથી રહિત,
વગર કારણે ક્રોધ ન કરવાવાળા, પરિમિત અને મીઠું
બોલવાવાળા, હંસમુખ અને ગંભીર તથા મધુરવાણીનો
પ્રયોગ કરવાવાળા, સામે આવેલા વ્યક્તિ પ્રત્યે
વાત્સલ્યભાવ રાખવાવાળા તથા શરણાગતની રક્ષા
કરવાવાળા હોય છે.

તેમનું સમગ્ર શરીર લક્ષણોથી, ચિન્હોથી, તલ અને
મસા આદિ વ્યંજનોથી સંપન્ન હોય છે.

માણુમ્માણપમાણ-પહિપુણ-સુજાય-સવ્વંગ-સુદરંગા,

સસિ સોમાગાર કંત પિયદંસણા,

અમરિસણા

પયંદ-હંદપ્પયાર-ગંભીરદરિસણિજ્જા,

તાલદ્ધ-ઉવ્વિદ્ધ-ગરૂલકેઠ,

બલવગ-ગજ્જંત-દરિય-દપ્પિય-મુટ્ઠિય-ચાણૂર-મૂરગા,
રિટ્ઠવસભ-ઘાઇણો, કેસરિમુહવિપ્પાડગા, દરિય-નાગ-
દપ્પ-મહ્ણા, જમલજ્જુણ ભંજગા, મહાસઠ્ઠણિ-પૂતણારિવુ
કંસમઠ્ઠ-તોડગા, જરાસંધ માણમહ્ણા ।

તેહિ ય અવિરલ-સમ-સહિય-ચંદમંડલ-સમપ્પભેહિં
સૂરમિરીયકવયં વિણિમ્મુયંતેહિં સપહિંડંડેહિં આયવત્તેહિં
ધરિજ્જંતેહિં વિરાયંતા ।

તાહિય પવર-ગિર-કુહર-વિહરણ-સમુટ્ઠિયાહિં, નિરૂવહય-
ચમર-પચ્છિમ-સરીર-સંજાતાહિં અમઇલ-સેયકમલ-
વિમુકુલુજ્જલિત-રયતગિરિસિહર-વિમલ-સસિ-કિરણ-
સરિસ-કલહો ય નિમ્મલાહિં, પવણાહય-ચવલ-ચલિય-
સલલિય-પણ્ણિચ્ચિય-વીઙ્-પસરિય-ઝીરોદગ-પવર-
સાગરૂપૂરચંચલાહિં માણસ-સર-પસર-પરિચિયાવાસ-
વિસદવેસાહિં કણગ-ગિરિસિહર-સંસિતાહિં અવવાયુ-
પ્પાય-ચવલ-જણિય-સિગ્ધ વેગાહિં હંસવધૂયાહિં ચેવ
કલિયા, નાણા-મણિ-કણગ-મહરિહ-તવણિજ્જુજ્જલ
વિચિત્તંડાહિં, સલલિયાહિં નરવઙ્-સિરિ-

માન અને ઉન્માનથી પ્રમાણોપેત તથા ઈન્દ્રિયો અને
અવયવોથી પ્રતિપૂર્ણ હોવાના કારણે તેમના બધાં
અંગોપાંગ સુડોળ અને સુંદર હોય છે.

તેમની આકૃતિ ચંદ્રમાની જેમ સૌમ્ય હોય છે તથા તે
દેખાવમાં અત્યંત પ્રિય અને મનોહર હોય છે.

તે અપરાધને સહન નથી કરતા અથવા પોતાના
કર્તવ્યપાલનમાં પ્રમાદ નથી કરતા.

તે પ્રચંડ ઉગ્રદંડનું વિધાન કરવાવાળા અથવા પ્રચંડ
સેનાના વિસ્તારવાળા અને દેખાવમાં ગંભીર મુદ્રાવાળા
હોય છે.

બળદેવની ઊંચી ધ્વજા તાડવૃક્ષના ચિન્હથી અને
વાસુદેવની ધ્વજા ગરૂડના ચિન્હથી અંકિત હોય છે.

ગર્જતા અભિમાનીઓથી પણ અભિમાની, મૌષ્ટિક અને
ચાણૂર નામના પહેલવાનોના દર્પને જેમણે ચૂરેચૂરા કરી
દીધા હતા, શિષ્ટ નામના દુષ્ટ સાંડની ઘાત કરવાવાળા,
કેસરીસિંહના મુખને ફાડવાવાળા, અભિમાની (કાલીય)
નાગના દર્પનું મંથન કરવાવાળા, યમલાર્જુનને નષ્ટ
કરવાવાળા, મહાશક્તિ અને પૂતના નામક વિદ્યાધરીઓના
શત્રુ, કંસના મુગટને તોડી દેવાવાળા અને જરાસંધ જેવા
પ્રતાપશાળી રાજાનું માન-મર્દન કરવાવાળા હતા.

જે તે સઘન એક સરખી અને ઊંચી શલાકાઓ- તાડીઓથી
નિર્મિત તથા ચંદ્રમંડળની જેવી કાંતિવાળા, સૂર્યની
કિરણો જેવી, કિરણો રૂપી કવચ (સમૂહ)ને પ્રસારવાથી
તથા અનેક પ્રતિદંડોથી યુક્ત છત્રોને ધારણ કરવાથી
અતિશય શોભાયમાન હોય છે.

શ્રેષ્ઠ પર્વતોની ગુફાઓમાં વિચરણ કરવાવાળી ચમરી
ગાયોથી પ્રાપ્ત, નીરોગી ચમરી ગાયોની પૂંછડીમાંથી
ઉત્પન્ન, તાજા શ્વેત કમળ, ઉજ્જવળ, સ્વચ્છ,
રજતગિરિના શિખર અને નિર્મળ ચંદ્રમાની કિરણો જેવા
વર્ણવાળા તથા ચાંદીની સમાન નિર્મળ હવાથી હલતા,
ચપળતાથી ચાલવાવાળા, લીલાપૂર્વક નાચતા અને
લહેરોના પ્રસાર તથા સુંદર ક્ષીર-સાગરના સલિલ
પ્રવાહની જેમ ચંચળ, માનસરોવરના વિસ્તારમાં પરિચિત
આવાસવાળી શ્વેત વર્ણવાળી સ્વર્ણગિરિ પર સ્થિત તથા
ઉપર-નીચે ગમન કરવામાં અન્ય ચંચળ પક્ષીઓને માત
દેવાવાળા, વેગવાન હંસનીઓની સમાન વિવિધ
પ્રકારના મણીઓની તથા પીતલવર્ણ, સુવર્ણ, સુવર્ણથી
બનેલા વિચિત્ર દંડોવાળા, લાલિત્યથી યુક્ત અને
નરપતિઓના અભ્યુદયને પ્રકાશિત કરવાવાળા શ્રેષ્ઠ

સમુદયપ્પગાસણ-કરીહિં, વરપટ્ટણુગયાહિં સમિદ્ધ રાયકુલ
સેવિયાહિં કાલાગુરુ-પવર-કુંદુરુક્ક-તુરુક્ક-ધૂવ-
વસ-વાસ- વિસદ-ગંધુદ્ધુયાભિરામાહિં ચિલ્લિકાહિં
ઉમઓ પાસં પિ ચામરાહિં ઉક્કિખ્પમાણાહિં સુહસીતલ-
વાય વીદ્ધયંગા ।

અજિયા અજિયરહા હલ-મૂસલ-કળગ-પાળી, સંઘ-ચક્ક-
ગય-સત્તિ ણંદગધરા,

પવરૂજ્જલ-સુકય-વિમલ-કોથૂમ-તિરીડધારી,

કુંડલ-ઉજ્જોવિયાણણા,
પુંડરીય-ળયણા,

એગાવલીકંઠરદ્ધયવચ્છા,

સિરિવચ્છસુલંછણા વરજસા,

સવ્વોડય-સુરભિ કુસુમ-સુરદ્ધય-પલંબ સોહંત-વિયસંત-
વિત્તવળમાલ-રદ્ધયવચ્છા,

અટ્ઠસયવિભત્ત-લક્ષણ-પસત્થ-સુંદર-વિરાદ્ધયંગમંગા,

મત્ત ગય વરિંદ-લલિય-વિક્કમ-વિલસિયગઈ,

કહિસુત્તગ નીલ-પીત-કોસિજ્જ-વસસા,

પવરવિત્ત તેયા,

સારય-નવત્થણિય-મહુર-ગંભીર-ણિદ્ધઘોસા,

નરસીહા સીહવિક્કમગઈ,

નગરોમાં નિર્મિત અને સમૃદ્ધશાળી રાજકુળોમાં ઉપયોગ
કરવામાં આવતા તથા કાળા અગર, શ્રેષ્ઠ કુન્દરૂપ તથા
લોભાનની ધૂપના કારણે ઉત્પન્ન થવાવાળી સુગંધના
સમૂહથી સુગંધિત ચામરોને જેના પાર્શ્વભાગમાં ઢોળી
સુખદ શીતળ પવન કરવામાં આવે છે.

તે (બળદેવ અને વાસુદેવ) અપરાજય હોય છે, તેમના
રથ અપરાજીત હોય છે તથા બળદેવ હાથોમાં હળ-
મૂશળ અને બાણ ધારણ કરે છે તથા વાસુદેવ પાંચજન્ય
શંખ, સુદર્શન ચક્ર, ગદા, શક્તિ શસ્ત્ર વિશેષ અને નંદક
નામક ખડ્ગ ધારણ કરે છે.

અતિશય ઊજ્જવલ અને સુનિર્મિત કૌસ્તુભ મણિ અને
મુગટને ધારણ કરે છે.

કુંડલોની દિપ્તીથી તેમનું મુખમંડળ પ્રકાશિત થતું રહે છે.
તેમના નેત્ર પુણ્ડરીક-શ્વેત કમલની સમાન વિકસિત
હોય છે.

તેમના સ્કંધ અને વક્ષસ્થળ પર એકાવલી હાર સુશોભિત
રહે છે.

તેમના વક્ષસ્થલમાં શ્રીવત્સનું સુંદર ચિન્હ હોય છે, તે
ઉત્તમ યશસ્વી હોય છે.

સર્વ ઋતુઓના સુગંધિત ફૂલોથી બનેલી લાંબી
શોભાયુક્ત તથા વિકસિત વનમાળાથી તેમનું વક્ષસ્થળ
શોભાયમાન રહે છે.

તેમના અંગ-ઊપાંગ એકસો આઠ માંગલિક તથા સુંદર
ચિન્હો-લક્ષણોથી સુશોભિત હોય છે.

તેમની ગતિ-ચાલ મદોન્મત્ત ઉત્તમ ગજરાજની ગતિ
જેવી લલિત અને વિલાસમય હોય છે.

તેમની કમર કટિસૂત્ર- કરધનીથી સુશોભિત હોય છે
અને તે આસમાની તથા પીળા વસ્ત્રોને ધારણ કરે છે.
(બળદેવ આસમાની વર્ણના અને વાસુદેવ પીળા વર્ણના
વસ્ત્ર પહેરે છે.)

તેમના શરીર ઉત્કૃષ્ટ તથા દૈદીપ્તમાન તેજથી દીપ્ત
હોય છે.

તેમનો અવાજ શરત્કાળના નવીન મેઘની ગર્જના સમાન
મધુર, ગંભીર અને સ્નિગ્ધ હોય છે.

તે નરોમાં સિંહ સમાન પ્રચંડ પરાક્રમના ધણી હોય છે.
તેમની ગતિ સિંહ સમાન પરાક્રમપૂર્ણ હોય છે.

અત્યમિય-પવર-રાયસીહા, સોમા બારવઈ પુણ્ણ ચંદા
પુલ્લકયતવપ્પભાવા, નિવિટ્ઠસંચિયસુહા અણેગવાસસ-
યમાઁવંતા,

ભજ્જાહિ ય જળવયપ્પહાણાહિં લાલિયંતા અતુલ-સદ્-
ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધે અણુભવેત્તા તેવિ ઁવળમંતિ
મરણધમ્મ અવિત્તિયા કામાણં ।

- પળ્હ. આ. ૪, સુ. ૮૬

૪૮. મંડલીય રાયાણં ભોગાસત્તિ-

ભુજ્જો મંડલિયનરવરેદા સબલા સઅંતેઁરા સપરિસા
સપુરોહિયાઁઁમ્મચ્ચ-દંડનાયક-સેનાવઈ-મંતનીતિકુસલા,
નાણામણિ-રયણ-વિપુલ-ધણ-ધન્ન-સંચય-નિહી
સમિદ્ધકોસા, રજ્જસિરિં વિપુલમણુભવિત્તા વિક્કોસંતા
બલેળમત્તા તે વિ ઁવળમંતિ મરણધમ્મં, અવિત્તતા કામાણં ।

- પળ્હ. આ. ૪, સુ. ૮૭

૪૯. અકમ્મભૂમિ ઁત્થી-પુરિસાણં ભોગાસત્તિ-

ભુજ્જો ઁત્તરકુરૂ-દેવકુરૂ વળવિવર-પાદચારિણો નરગળા
ભોગુત્તમા ભોગલક્ષ્ણધરા ભોગસસિરિયા પસત્થ-સોમ-
પહિપુણ્ણરૂવદરિસણિજ્જા સુજાય સવ્વંગ સુંદરંગા,

રત્તુ પ્પલપત્ત-કંતકરચરણકોમલતલા,

સુપઈટ્ઠિય-કુમ્મચારૂ ચલળા,

અણુપુલ્લસુસંહયંગુલીયા,

તેઓ મોટા રાજાઓમાં સિંહ સમાન સૌમ્ય - સાત્વીક
હોય છે. તે દ્વારવત્તી-દ્વારકા નગરીમાં પૂર્ણ ચંદ્રની સમાન
અને પૂર્વભવમાં કરેલા તપના પ્રભાવવાળા હોય છે.
પૂર્વસંચિત ઈન્દ્રિયસુખોના ઉપભોક્તા અને અનેક સો
વર્ષના આયુષ્યવાળા હોય છે.

વિવિધ દેશોમાં ઉત્પન્ન ઉત્તમ પત્નિઓની સાથે
ભોગ-વિલાસ કરતાં હોય છે, અનુપમ શબ્દ, સ્પર્શ,
રસ, રૂપ અને ગંધરૂપ ઈન્દ્રિય વિષયોનો અનુભવ-
ભોગોપભોગ કરે છે, છતાં પણ તે બળદેવ-વાસુદેવ
કામભોગથી તૃપ્ત થયા વગર જ મરણને પ્રાપ્ત કરે છે.

૪૮. માંડલિક રાજાઓની ભોગાસક્તિ :

બળદેવ અને વાસુદેવ સિવાય સબળ અને સૈન્ય
સંપન્ન વિશાળ અંતઃપુર અને પરિષદોથી સંપન્ન
શાંતિકર્મ કરવાવાળા પુરોહિતો, અમાત્યો, મંત્રીઓ,
દંડાધિકારીઓ- દંડનાયકો, સેનાપતિઓ, ગુપ્ત મંત્રણા
કરવાવાળા અને નીતિમાં નિપુણ વ્યક્તિઓના સ્વામી
અનેક પ્રકારના મણીરત્નો, વિપુલ ધન અને ધાન્યથી
સમૃદ્ધ પોતાની વિપુલ રાજ્ય લક્ષ્મીનો ભોગોપભોગ
કરીને, શત્રુઓનો પરાભવ કરી અથવા ભંડારના સ્વામી
બની પોતાની બળશક્તિથી ઉન્મત્ત રહેવાવાળા માંડલિક
જેન રાજા પણ કામભોગોથી તૃપ્ત નથી થયા, તે પણ અતૃપ્ત
રહીને કાળધર્મ મૃત્યુને પ્રાપ્ત થઈ ગયા.

૪૯. અકર્મભૂમિના સ્ત્રી-પુરુષોની ભોગાસક્તિ :

આ રીતે દેવકુરુ અને ઁત્તરકુરુ ક્ષેત્રોમાં, વનોમાં અને
ગુફાઓમાં પગથી વિચરણ કરવાવાળા ઉત્તમ
ભોગસાધનોથી સંપન્ન પ્રશસ્ત શારીરિક લક્ષણો
(સ્વસ્તિક આદિ) યુક્ત ભોગરૂપી લક્ષ્મીથી યુક્ત પ્રશસ્ત
મંગલમય સૌમ્ય અને રુપસંપન્ન હોવાના કારણે
દર્શનીય સામુદ્રિક શાસ્ત્રને અનુરૂપ નિર્મિત સર્વાંગ સુંદર
અંગોવાળા હોય છે.

તળિયા : હથેળી અને પગના તળીયા લાલ કમળના
પત્તા જેવા લાલિમાયુક્ત અને કોમળ હોય છે.

પગ : કાચબાની પીઠ જેવા ઉપર ઉપસેલા સુપ્રતિષ્ઠિત
હોય છે.

આંગળીઓ : અનુક્રમથી નાની-મોટી, સુસંહત-સઘન
છિદ્રરહિત હોય છે.

ઉન્નય-તણુ-તંબ-નિદ્ધ નચ્ચા,

સંઠિત-સુસિલિટ્ઠ-ગૂઢગુંપા,

ણીકુરૂવિંદ-વત્ત-વટ્ટાણુપુચ્ચી જંઘા,

સમુગ્ગ-નિસગ્ગ-ગૂઢજાણૂ

વર-વારણ-મત્ત-તુલ્લ વિક્કમ-વિલસિય ગઈ,

વરતુરગ-સુજાય-ગુજ્જાદેસા,

આઈન્ન-હયવ્વ-નિરૂવલેવા,

પમુહય-વરતુરગ-સીહ અરેગ-વટ્ટિય-કડી,

ગંગાવત્ત-દાહિણાવત્ત-તરંગ-ભંગુ-રવિકિરણ-વિકોસાયંત-
પમ્હગંભીર-વિયડ-નાભી,

સંહિત-સોળંદ-મુસલ-દપ્પણ-નિગરિય-વર-કળગચ્છરૂ-
સરિસ-વર-વર-વલિય-મચ્ચા,

ઉજ્જુગ-સમ-સહિય-જચ્ચ-તણુ-કસિણ-ણિદ્ધ-આદેજ્જ-
લહ-સૂમાલ-મહય-રોમરાઈ,

ઝસ-વિહગ-સુજાત-પીણકુચ્ચી,

ઝસોયરા,

પમ્હવિગડ નાભિ,

સન્નય પાસા, સંગય-પાસા, સુંદર-પાસા, સુજાત-પાસા,
મિત-માહય-પીણ-રહય પાસા,

અકરંહુય-કમગ-રૂયગ-નિમ્મલ-સુજાય-નિરૂવહય-દેહધારી,

નખ : ઉન્નત, ઉપસેલા, પાતળા, રક્તવર્ણ, સ્નિગ્ધ
અને ચમકદાર હોય છે.

પગના ધૂંટણ : સુસ્થિત, સુઘડ અને માંસલ હોવાના
કારણે અદેશ્ય હોય છે.

જંઘા : હરણીની જાંઘ, કુરુવિંદ નામક તૃણ અને તકલી
સમાન ક્રમશઃ ગોળ અને સ્થૂળ હોય છે.

જાનુ : ડબ્બો અને તેના ઢાકણાની સંધિની સમાન પુષ્ટ
હોય છે.

ગતિ : ઉત્તમ હસ્તીની સમાન મસ્ત અને ધીર ગંભીર
હોય છે.

ગુહ્યદેશ : ગુપ્તાંગ-જનનેન્દ્રિય- ઉત્તમ જાતિના ઘોડાના
ગુપ્તાંગની જેમ સુનિર્મિત અને ગુપ્ત હોય છે.

ગુદાભાગ : ઉત્તમ જાતિના અશ્વના ગુદાભાગની જેમ
મળમૂત્રથી નિર્લેપ હોય છે.

કટીભાગ : કમરનો ભાગ હષ્ટ-પુષ્ટ અને શ્રેષ્ઠ અશ્વ
અને સિંહની કમરની જેમ ગોળ હોય છે.

નાભિ : ગંગા નદીના આવર્ત-વમળ દક્ષિણાવર્ત
તરંગોના સમૂહની જેમ ચક્કરદાર તથા સૂર્યના કિરણોથી
વિકસિત કમળની જેમ ગંભીર અને વિશાળ હોય છે.

શરીરનો મધ્યભાગ : સંક્ષિપ્ત તિપાઈ સમાન, મૂસલ,
દર્પણનો હત્થો, શુદ્ધ કરેલા ઉત્તમ સુવર્ણથી નિર્મિત
ખડ્ગની મૂઠ અને શ્રેષ્ઠ વજ્રની સમાન કૃશ-પાતળું અને
ગોળ હોય છે.

રોમરાજી : સીધી, સમાન, અકુટિલ, સ્વભાવતઃ બારીક,
કાળી, લીસી, પ્રશસ્ત-સૌભાગ્યશાળી, પુરુષોના યોગ્ય
સુકુમાર અને સુકોમળ હોય છે.

કુક્ષિ પાર્શ્વભાગ : મત્સ્ય અને વિહગ પક્ષી જેવી
ઉત્તમરચનાવાળી અને પુષ્ટ હોય છે.

પેટ : ઝષોદર મત્સ્ય જેવું હોય છે.

નાભિ : કમળ સમાન ગંભીર હોય છે.

પાર્શ્વભાગ : નીચેની તરફ નમેલા હોય છે, એટલે
સંગત, સુંદર અને સુજાત - પોતાને યોગ્ય ગુણોથી
સંપન્ન હોય છે. તે પાર્શ્વ પ્રમાણોપાત અને પરિપુષ્ટ
હોય છે.

પીઠ અને બગલના હાડકા : માંસ યુક્ત અને સ્વર્ણના
આભૂષણ સમાન નિર્મળ કાંતિયુક્ત સુંદર બનાવટવાળી
અને રોગાદિના ઉપદ્રવથી રહિત હોય છે.

કળગ-સિલાતલ-પસત્થ-સમતલઝવઙ્ગ-વિચ્છિન્ન-
પિહુલ વચ્છા,

જુય-સન્નિભ-પીળ-રઙ્ગ-પીવર-પઝટ્ઠ,

સંઠિય-સુસિલિટ્ઠ-વિસિટ્ઠ-લટ્ઠ-સુનિચિત-ઘળ-
થિર-સુબદ્ધ-સંઘી,

પુરવર ફલિય-વટ્ઠિય-ભુયા,

ભૂય ઈસર-વિપુલ-ભોગ-આયાળ-ફલિ-ઝચ્છૂઢ-ઢીહ-
બાહુ,

રત્ત-તલોવઙ્ગ-મઝય-મંસલ-સુજાય-લક્ષળ-પસત્થ
આચ્છિઢ્ઢજાલ-પાળી,

પીવર-સુજાય કોમલ-વરંગુલી,

તંબ-તલિળ-સુઙ્ગ-રૂઙ્ગલ-નિદ્ધ-નચ્છા,

ળિદ્ધ-પાળિલેહા, રવિ-સસિ-સંઘ વરચક્ક-વિસાસોવત્થિય-
વિભત્ત-સુવિરઙ્ગ-પાળિલેહા,

વરમહિસ-વરાહ-સીહ-સઢૂલરિસહ-નાગરવર-પઙ્ગિપુન્ન-
વિઝલચ્છંઢા,

ચઝરંગુલ-સુપ્પમાળ-કંબૂવર-સરિસઙ્ગગીવા,

અવટ્ઠિય-સુવિભત્ત-ચિત્ત-મંસૂ,

ઝવચિય-મંસલ-પસત્થ-સઢ્ઢૂલ-વિપુલ-હળુયા,

ઝોય-વિયસિય-સિલપ્પવાલ-બિંબફલ-સંનિભાઢરોટ્ઠા,

પંઙ્ગુર-સસિ-સકલ-વિમલ-સંઘ-ગોચીર-ફેળ-કુંઢ-ઢગરય-
મુળાલિયા-ઢવલ-ઢંતસેઢી,

અચ્છંઢ-ઢંતા, અપ્પુઢિય-ઢંતા, અવિરલ-ઢંતા, સુળિદ્ધ-ઢંતા,
સુજાય-ઢંતા, ઇગઢંત-સેઢિવ્વ અળેગ ઢંતા,

વક્ષસ્થળ : સુવર્ણની શિલા જેવું પ્રશસ્ત, સમતલ,
ઝપચિત, પુષ્ટ, વિસ્તીર્ણ અને વિશાળ ઢોય છે.

કંઢુ : ગાઢીના ઢૂંસરા સમાન પુષ્ટ અને રમણીય ઢોય છે.

અસ્થિના સાંઢા : અત્યંત સુઢોળ, સંગઢિત, સુંઢર,
માંસલ અને નસોથી ઢઢ બનેલા ઢોય છે.

ભુજાઝો : નગરના ઢરવાજાની ઝત્તમ ભાગળો જેવી
લાંબી અને ગોળાકાર ઢોય છે.

બાહુ : ભુજગેશ્વર- શેષનાગના વિશાલ શરીર જેવી અને
પોતાના સ્થાનથી અલગ કરેલી આગળની જેમ લાંબી
ઢોય છે.

હાથ : લાલ-લાલ હથેળીઝોવાળા, પરિપુષ્ટ, કોમળ,
માંસલ, સુંઢર બનાવટવાળા, શુભ લક્ષણોથી યુક્ત અને
નિશ્ચિદ્ર-છેઢ રહિત ઢોય છે.

ઝાંગળીઝો : પરસ્પર ઝોઢાયેલી શ્રેષ્ઠ અને કોમળ
ઢોય છે.

નખ : તાંબા જેવા વર્ણના લાલિમાયુક્ત પાતળા, સ્વચ્છ,
સુંઢર અને લીસા ઢોય છે.

હસ્તરેખા : સૂર્ય, ચંદ્ર, શંખ, ઝત્તમ ચક્ર, ઢક્ષિણાવર્ત
સ્વસ્તીક આઢિ શુભ ચિન્હોથી સુવિરચિત અને લીસી
ઢોય છે.

ખભા : ઝત્તમ મહિષ, ઢૂકકર, સિંહ, વાઢ, સાંઢ અને
ગજરાજના ખભાની જેમ પરિપૂર્ણ પુષ્ટ ઢોય છે.

ઝ્રીવા : (ઢોક) ચાર ઝાંગળ પરિમિત ઝિંચી અને શંખ
જેવી ઢોય છે.

મૂંછ : અવસ્થિત ન ઘટવાવાળી અને ન વઢવાવાળી
હંમેશા ઝેક સરખી તથા સુવિભક્ત ઢોય છે.

ઢોઢની નીચેનો ભાગ : પુષ્ટ, માંસયુક્ત, સુંઢર તથા
વાઢની જેમ વિસ્તીર્ણ ઢોય છે.

અઢરોષ્ઠ : સંશુદ્ધ પરવાળ અને બિંબઙ્ગળની જેમ
લાલિમાયુક્ત ઢોય છે.

ઢાંતની પંક્તિ : ચંદ્રમાનો ઢુકઢો, નિર્મળ શંખ, ગાયના
ઢૂઢના ઙીણ, શ્વેત પુષ્પ જેવી, જળના બિંદુ તથા ક્રમળ
નાળના તંતુ જેવી શ્વેત ઢોય છે.

ઢાંત : અખંઢ, પૂર્ણ, બિના ઢૂટેલા, અવિરલ- ઝેક
બીજાને અઢોઅઢ, અતિશય સુવાળા, લીસા, સુજાત-
સુરચિત તથા તે અનેક ઢાંત (બત્રીસ ઢાંત) ઝેક ઢાંત
પંક્તિ જેવી ઢેખાય છે.

હુયવહ-નિહંત-ધોય-તત્ત-તવણિજ્જ, રત્ત-તા-તાલુજીહા,

ગરૂલાયત-ઉજ્જુતંગનાસા,

અવદાલિય-પોંડરિય-નયણા, કોકાસિય-ધવલ-પત્તલચ્છા,

આણામિય-ચાવ-રૂહલ-કિણ્હભ્રાજિ-સંઠિય-સંગયાયય-
સુજાય-ભુમગા,

અલ્લીણ પમાણુજુત્ત-સવણા સુસવણા,

પીણ-મંસલ-કવોલ-દેસભાગા,

અચિરૂગ્ગય-બાલચંદ-સંઠિય મહાનિલાહા,

ઉડુવહરિવ-પડિપુણ્ણ સોમવયણા,

છત્તાગારૂત્તમંગદેસા,

ઘણ-નિચિય-સુબદ્ધ લક્ષણુન્નય - કૂડાગાર - નિભપિંડિ-
યગસિરા,

હુયવહ-નિહંત-ધોય-તત્ત-તવણિજ્જ-રત્ત-કસંત-કેસભૂમી,

સામલીપોંહ-ઘણ-નિચિય છોડિય-મિઝવિસય-પસત્થ-
સુહુમ-લક્ષણ-સુગંધિ-સુંદર-ભુયમોયગ-ભિંગ-નીલ-
કજ્જલ-પહટ્ઠ-ભમરગણ-નિહ-નિગુરૂંબ-નિચિય-કુંચિય-
પયાહિવત્તમુદ્ધસિરયા,

સુજાય સુવિભત્ત સંગયંગા,

લક્ષણ-વંજણ-ગુણોવવેયા,

પસત્થ-વત્તીસલક્ષણધરા,

હંસસરા, કુંચસરા, દુંદુભિસરા, સીહસરા, ઓઘસરા,
મેઘસરા, સુસરા, સુસરાનિગ્ધોસા,

તાલુ અને જીભ : અગ્નિમાં તપાવીને ધોયેલા સ્વચ્છ
સુવર્ણ સમાન લાલ સપાટીવાળા હોય છે.

નાસિકા : ગરુડની જેમ લાંબી, સીધી અને ઊંચી હોય છે.

નેત્ર : વિકસિત પુંડરીક - શ્વેત કમળની જેમ વિકસિત
પ્રમુદિત અને ધવલ હોય છે. તે પાંપલ સહિત છે.

બમર : ધનુષ્ય જેવી વક્ર, મનોરમ, કૃષ્ણ અભ્રરાજ-
મેઘની રેખા જેવી કાળી, ઊચિત માત્રામાં લાંબી અને
સુંદર હોય છે.

કાન : અલિન - શરીરથી ચોટેલા અને ઉચિત પ્રમાણમાં
સુંદર અથવા સાંભળવાની શક્તિથી યુક્ત હોય છે.

કપોલભાગ : ગાલ અને આસપાસનો ભાગ પરિપુષ્ટ
અને માંસલ હોય છે.

લલાટ : અચિર ઉદ્ગત- જેને ઉગ્યાને વધુ સમય ન
થયો હોય તેવા બાલચંદ્રના આકાર જેવા વિશાળ
હોય છે.

મુખમંડલ : પૂર્ણ ચંદ્રમાની જેમ સૌમ્ય હોય છે.

મસ્તક : છત્રના આકારની જેમ ઉપસેલુ હોય છે.

માથાનો અગ્રભાગ : લોહ મુદ્ગરની જેમ સુદૃઢ, નસોથી
આબદ્ધ, પ્રશસ્ત લક્ષણો-ચિન્હોથી સુશોભિત, ઉપસેલ
શિખરયુક્ત ભવનની જેમ ગોળાકાર પિંડ જેવો હોય છે.

મસ્તકની ચામડી : અગ્નિમાં તપાવીને ધોયેલા સોનાની
જેમ લાલિમાયુક્ત અને વાળવાળી હોય છે.

મસ્તકના વાળ : શાલ્મલી- સેમલ વૃક્ષના ફળની જેમ
સધન, ઘસેલા, બારીક, સુસ્પષ્ટ, માંગલિક, સ્નિગ્ધ,
ઉત્તમ લક્ષણોથી યુક્ત, સુવાસિત, સુંદર, ભુજમોચક
રત્ન, નીલમણી અને આંજણ તેમજ હર્ષિત ભમરાઓના
ઝૂંડની જેમ કાળી કાંતિવાળા, સ્નિગ્ધ, ગુચ્છરૂપ,
વાંકડીયા દક્ષિણાવર્ત (જમણીબાજુ વળેલા) હોય છે.

અંગ : સુડોળ, સુવિભક્ત-યથાસ્થાન અને સુંદર હોય છે.

એ ઉત્તમ લક્ષણો, તલ આદિ વ્યંજનોથી સંપન્ન હોય છે.

પ્રશસ્ત : શુભ માંગલિક બત્રીસ લક્ષણોના ધારક હોય છે.

સ્વર : હંસ, કોંચ પક્ષી, દુંદુભી અને સિંહની જેમ ઊંચો
હોય છે તેમની ધ્વની મેઘની ગર્જના જેવી હોય છે
અર્થાત્ કાનને પ્રિય લાગે એવી હોય છે. તેમનો સ્વર
અને નિર્ઘોષ બન્ને સુંદર હોય છે.

વજ્જરિસહનારાય-સંઘયણા, સમચ્ચરંસસંઠાણ-સંઠિયા, છાયા-ઉજ્જોવિયંગમંગા, પસત્થચ્છવી, નિરાતંકાકંકમ્મહણી કવોતપરિણામા, સડણિ-પોસ-પિટ્ઠંતરોરૂપરિણયા, પડમુપ્પલ-સરિસ-ગંધુસ્સાસ સુરભિવયણા, અણુલોમ-વાઉવેગા, અવદાયનિદ્ધ-કાલા, અમયરસ-ફલાહારા, તિ-ગાઉયસમુસિયા, તિ-પલિઓવમટ્ઠિતીયા, તિન્નિ ય પલિઓવમાઈ પરમાડં પાલયિત્તા તેવિ ઉવણમંતિ મરણધમ્મં અવિતિત્તા કામાણં ।

પમયા વિ ય તેસિં હોંતિ સોમ્મા સુજાયસવ્વંગ સુંદરીઓ પહાણ મહિલાગુણેહિં જુત્તા,

અહકંત-વિસપ્પમાણ-મડય-સુકુમાલ-કુમ્મ-સંઠિય-સિલિટ્ઠચ્છલણા,

ઉજ્જુમડય-પીવર-સુસાહયંગુલીઓ,

અભ્મુન્નય-રઙ્ગય-તલિણ તંબ-સુદ્ધનિદ્ધનચ્છા,

રોમરહિય-વટ્ટ-અજહણ્ણ-પસત્થ-લક્ખણ-અકોપ્પ-જંઘ-જુયલા,

સુણિમ્મિય-સુનિગૂઢ-જાણૂ,

મંસલ-પસત્થ-સુબદ્ધ સંઘી,

કયલીચંખંભાતિરેક-સંઠિય-નિવ્વણ-સુકુમાલ-મડય-કોમલ-અવિરલ-સમસહિત-સુજાય-વટ્ટ-પીવર-નિરંતરોરૂ,

અટ્ઠાવય-વીહપટ્ઠ-સંઠિય-પસત્થ-વિચ્છિન્ન-પિહુલસોણી,

તે વજ્જરિસહનારાયસંઘયણ અને સમચ્ચરંસસંસ્થાનના ધારક હોય છે. અંગ પ્રત્યંગ ક્રાંતિથી દૈદિધ્યમાન રહે છે. શરીરની ચામડી પ્રશસ્ત હોય છે. તે નિરોગી હોય છે અને કંક નામક પક્ષીની જેમ અલ્પ આહાર કરે છે તથા આહારને પરિણત કરવાની-પચાવવાની શક્તિ કબૂતર જેવી હોય છે. મલદ્વાર પક્ષી જેવું હોવાના કારણે મળત્યાગ વિસર્જન કરતાં ખરડાય નહી. પૃષ્ઠ ભાગ, પાર્શ્વ ભાગ અને જંઘાઓ સુંદર સુપરિમિત હોય છે. પદ્મકમળ અને ઉત્પલ-નીલ કમલની સુગંધની જેવી મનોહર ગંધથી તેમને શ્વાસ અને મુખ સુગંધિત રહે છે. માથા પર લીસા અને કાળાબાળ હોય છે. તેમનું ઉદર શરીરને અનુરૂપ ઉન્નત હોય છે. તેઓ અમૃતની સમાન રસવાળા ફળોનો આહાર કરે છે. તેમના શરીરની ઊંચાઈ ત્રણ ગાઉની અને આયુષ્ય ત્રણ પલ્લોપમનું હોય છે. પરંતુ ત્રણ પલ્લોપમના આયુષ્યને ભોગવીને તે અકર્મભૂમી - ભોગભૂમિના મનુષ્ય અંત સુધી કામભોગોથી અતૃપ્ત રહીને મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય છે.

તે યુગલિકોની સ્ત્રીઓ પણ સૌમ્ય અર્થાત્ શાંત અને સાત્વિક સ્વભાવવાળી હોય છે. પ્રશસ્ત અને સર્વાંગ સુંદર હોય છે. તેમજ સ્ત્રીઓના સર્વ શ્રેષ્ઠ ગુણોથી યુક્ત હોય છે.

ચરણ : પગ અત્યંત રમણીય શરીરની અનુપાતમાં ઉચિત પ્રમાણવાળા, કોમળ, સુકુમાલ કાચબાની પીઠની જેમ ઉન્નત સ્નિગ્ધ અને મનોહર હોય છે.

પગની આંગળીઓ : સીધી, કોમળ, પુષ્ટ અને નિશિદ્ધ-એકબીજાથી પરસ્પર જોડાયેલી હોય છે.

નખ : ઉન્નત, પ્રસન્નતાજનક, પાતળા, નિર્મળ અને ચમકદાર હોય છે.

જાંઘ : રોમરહિત, ગોળાકાર, શ્રેષ્ઠ માંગલિક લક્ષણોથી સંપન્ન અને રમણીય હોય છે.

ઘુંટણ : સુંદર રૂપથી નિર્મિત તથા માંસયુક્ત હોવાના કારણે નિગૂઢ-દેખાતા નથી.

સાંધાઓ : માંસલ પ્રશસ્ત તથા નસોથી સુબદ્ધ હોય છે.

ઊરૂ : ઉપરના સાંધા-કદલી સ્તંભથી પણ અધિક સુંદર આકારની, પ્રણાદિના ઘા વગેરેથી રહિત, સુકુમાર, કોમળ, અંતરરહિત, સમાન પ્રમાણવાળી, શુભ લક્ષણોથી યુક્ત, સુજાત, ગોળાકાર અને પુષ્ટ હોય છે.

કેડ-કમ્મર : અષ્ટાપદ- જુગાર રમવાના પદ્મ જેવી લહેરદાર આકારવાળી, શ્રેષ્ઠ અને વિસ્તીર્ણ હોય છે.

વચ્ચાયામપ્પમાણા-દુગુણિય-વિસાલ-મંસલ-સુબદ્ધ
જઘણ વરધારિણીઓ,

વજ્જ-વિરાઇય-પસત્થ-લક્ષ્ણ-નિરોદરીઓ,

તિવલિ-વલિય-સણુ-નમિય-મજ્ઞિયાઓ,

ઉજ્જુય-સમસહિય-જચ્ચ-તણુ કસિણ નિદ્ધ આદેજ્જ
લહહ-સુકુમાલ-મહય-સુવિભત્ત રોમરાજીઓ,

ગંગાવત્તગ-પદાહિણાવત્ત-તરંગભંગ-રવિકિરણ તરૂણ-
બોહિય-આકોસાયંત-પહમગંભીર-વિગહનામ્હી,

અણુબ્હડ-પસત્થ-સુજાય-પીણકુચ્છી,

સન્નયપાસા, સંગતપાસા, સુંદરપાસા, સુજાતપાસા,
મિતમાઇય-પીણ-રહય-પાસા,

અકુરંદુય-કણગ-રૂયગ નિમ્મલ-સુજાય-નિરૂવહય-
ગાયલદ્દી,

કંચણકલસ-પમાણ-સમસંહિય-લદ્દ-ચૂચુય-આમેલગ-
જમલ-જુયલ-વટ્ઠિય પયોહરાઓ,

ભુયંગ-અણુપુવ્વ-તણુય-ગોપુચ્છ-વટ્ટ-સમ-સંહિય-નમિય-
આદેજ્જ-લહહવાહા,

તંબ નહા,

મંસલગ્ગહત્થા,

કોમલ-પીવર-વરંગુલીયા,

નિદ્ધપાણિલેહા, સસિ-સૂર-સંઘ-ચક્ક-વરસોત્થિય-
વિભત્ત-સુવિરહય- પાણિલેહા,

પીણુણય-કક્ક વત્થિપદેશ,

પહિપુણ્ણ-ગલકવોલા,

ચહરંગુલ સુપ્પમાણ-કંબુવર-સરિસગીવા,

નિતંબ ભાગ : વદન (મુખના) બારહ અંગુલ લંબાઈના
પ્રમાણથી બમણી ચોવીસ અંગુલ જેટલો વિશાળ માંસલ
અને દ્રઢ છે.

ઊદર : વજ્રની જેમ વચમાં પતલા, શોભાયમાન, શુભ
લક્ષણોથી સંપન્ન અને કૃશ હોય છે.

શરીરનો મધ્યભાગ : ત્રણ રેખાઓથી યુક્ત, કૃશ અને
નમેલો હોય છે.

રોમરાજિ : સીધી-એક સરખી, પરસ્પર મળેલી,
સ્વાભાવિક પાતળી, કાળી, મુલાયમ, પ્રશસ્ત, લલિત,
સુકુમાર, કોમળ અને સુવિભક્ત હોય છે.

નાભિ : ગંગા નદીના વલયોની જેમ દક્ષિણાવર્ત
ચક્કરવાળી તરંગમાળા જેવી, સૂર્યના કિરણોથી તાજા
ખીલેલા અને ન કરમાયેલા કમળની જેમ ગંભીર અને
વિશાળ હોય છે.

કુક્ષી : ઉપસેલી, નહિંપણ પ્રશસ્ત, સુંદર અને પુષ્ટ
હોય છે.

પાર્શ્વભાગ : ઉચિત પ્રમાણમાં નીચે નમેલો, સુગઠિત,
સંગત, આકર્ષક, પ્રમાણસર, ઉન્નત, પુષ્ટ અને સુંદર
હોય છે.

ગાત્રચષ્ટિ-મેરુદંડ : ઉપસેલી અસ્થિથી રહિત, શુદ્ધ
સ્વર્ણથી નિર્મિત, રુચક નામક આભૂષણની જેમ
સુગઠિત તથા નિરોગી હોય છે.

સ્તન : સ્વર્ણના બે કળશ જેવા પ્રમાણયુક્ત, એક સરખા
સુલક્ષણયુક્ત, ઉભરેલ, કઠણ, સુંદર અને ગોલાકાર
હોય છે.

ભુજાઓ : સર્પની આકૃતિ જેવી કમશ : પાતળી, ગાયની
પૂંછડી જેવી ગોળાકાર, એક સરખી શિથિલતાથી રહિત
સારી રીતે નમેલી પ્રમાણસર અને સુંદર હોય છે.

હાથના નખ : તામ્રવર્ણ લાલિમાયુક્ત હોય છે.

અગ્રહસ્ત : કાંડા માંસલ પુષ્ટ હોય છે.

હાથની આંગળીઓ : કોમળ અને પુષ્ટ હોય છે.

હથેળીની રેખાઓ : સ્નિગ્ધ- લીસી તથા ચંદ્ર, સૂર્ય,
શંખ, ચક્ર અને સ્વસ્તિકના ચિન્હોથી અંકિત અને
સુનિર્મિત હોય છે.

કોખ અને વસ્ત્રપ્રદેશ : પુષ્ટ તથા ઉન્નત હોય છે.

કપોલ : પરિપૂર્ણ તથા ગોળાકાર હોય છે.

ગ્રીવા : ડોક ચાર અંગુલ પ્રમાણ ઊંચી ઉત્તમ શંખ જેવી
હોય છે.

મંસલ-સંઠિય-પસત્ય-હણુયા,

દલિમપુષ્પગાસ-પીવર-પલંબ-કુંચિત-વરાધરા,
સુંદરોત્તરોટ્ટા,

દધિ-દગરયં-કુંદ-ચંદ-વાસંતિ-મડલ-અચ્છિદ્ધ વિમલ-
દસળા,

રત્તુપ્પલ પડમ તત્ત-સુકુમાલ-તાલુ-જીહા,

કળવીર-મડલકુડિલ અબ્ધુન્નય ઉજ્જુતુંગ-નાસા,

સારદ-નવકમલ-કુમુદ-કુવલય-દલ-નિગર-સરિસ-
લક્ષણ-પસત્ય-અજિમ્હ-કંતનયળા,

આનામિય - ચાવ - રૂઝલ - કિળહબ્મરાઈ - સંગય - સુજાય-
તણુકસિળ-નિદ્ધ-ભુમગા,

અલ્લીળ-પમાળ-જુત્તસવળા-સુસવળા,

પીળમટ્ઠ-ગંડલેહા,

ચરંગુલ-વિસાલ-સમ-નિડાલા,

કોમુઈ-રયળિકર-વિમલ-પઢિપુન્ન-સોમવદળા,

છત્તુન્નય-ઉત્તમંગા

અકવિલ-સુસિળિદ્ધ-દીહસિરયા,

૧. છત્ત, ૨. જ્ઞાય, ૩. જૂવ, ૪. થૂમ, ૫. દામિળી,
૬. કમંડલ, ૭. કલસ, ૮. વાવિ, ૯. સોત્થિય, ૧૦. પડાગ,
૧૧. જવ, ૧૨. મચ્છ, ૧૩. કુમ્મ, ૧૪. રહવર,
૧૫. મકરજ્ઞય, ૧૬. વજ્જ, ૧૭. થાલ, ૧૮. અંકુસ,
૧૯. અટ્ઠાવય, ૨૦. સુપઇટ્ઠ, ૨૧. અમર,
૨૨. સિરિયાભિસેય, ૨૩. તોરળ, ૨૪. મેઢિળિ, ૨૫. ઉદધિ
વર, ૨૬. પવરભવળ, ૨૭. ગિરિવર, ૨૮. વરાયંસ,
૨૯. સુલલિયગય, ૩૦. ઉસમ, ૩૧. સીહ, ૩૨. ચામર,
પસત્ય-બત્તીસં-લક્ષણધરીઓ ।

હોઠની નીચેનો ભાગ : માંસથી પુષ્ટ, સુસ્થિર તથા
પ્રશસ્ત હોય છે.

અધરોષ્ઠ : નીચે ઉપરના હોઠ દાડમના ખીલેલા ફૂલ
જેવા લાલ, કાંતિમય, પુષ્ટ, કંઈક લાંબા, કુંચિત
વળેલા અને ઉત્તમ હોય છે.

દાંત : દહી, પાન પર પડેલા બિંદુ-કુન્દના ફૂલ, ચંદ્રમા
અને ચમેલીની કળી જેવા શ્વેતવર્ણ, અંતરરહિત એક
બીજાને પરસ્પર અડેલા અને ઉજ્જવળ હોય છે.

તાળવું અને જીભ : રક્તોત્પલની જેમ લાલ તથા કમળ
પત્રની જેમ કોમળ હોય છે.

નાસિકા : કનેરની કળીની જેમ વક્તાથી રહિત,
આગળથી ઉપરની તરફ ઉઠેલી સીધી અને ઊંચી હોય છે.

નેત્ર : શરદશ્ચતુના સૂર્યવિકાસી નવીન કમળ, ચંદ્ર
વિકાસી કુમુદ તથા કુવલય-નીલ કમળના સમૂહ સમાન
શુભ લક્ષણોથી યુક્ત પ્રશસ્ત, કુટિલતા-છીછરાપણથી
રહિત અને કમનીય હોય છે.

બમરો : નીચે નમાવેલા ધનુષ સમાન મનોહર, કાળી
અત્રરાજ-પ્રમેઘમાળા જેવી સુંદર પતળી, કૃષ્ણવર્ણી
અને લીસી હોય છે.

કાન : શરીરને અડેલા પ્રમાણસર હોય છે તથા
શ્રવણશક્તિ યુક્ત હોય છે.

કંપોલરેખા : પુષ્ટ અને લીસી હોય છે.

લલાટ : ચાર અંગુલ જેટલો વિશાળ અને સમ હોય છે.

મુખ : ચંદ્રિકાયુક્ત નિર્મળ અને પરિપૂર્ણ ચંદ્રમા જેવું
ગોળાકાર અને સૌમ્ય હોય છે.

મસ્તક : છત્ર જેવું ઉન્નત-ઉપસેલુ હોય છે.

મસ્તકના વાળ : કાળા-લીલા અને લાંબા-લાંબા હોય છે.
આ સિવાય તે નીચે પ્રમાણેના ઉત્તમ બત્રીસ લક્ષણોથી
યુક્ત હોય છે.

(૧) છત્ર (૨) ધ્વજા (૩) યજ્ઞસ્તંભ (૪) જૂવ-સ્તૂપ
(૫) દામિની-માળા, (૬) કમંડલ (૭) કળશ (૮) વાપી
(૯) સ્વસ્તિક (૧૦) પતાકા (૧૧) યવ (૧૨) મત્સ્ય
(૧૩) કૂર્મ-કાયબો (૧૪) ઉત્તમ રથ (૧૫) મકરધ્વજ-
ક્રમદેવ (૧૬) વજ્ર (૧૭) થાળ (૧૮) અંકુશ (૧૯) અષ્ટાપદ-
જુગાર રમવાનો પટ્ટ કે વસ્ત્ર (૨૦) સ્થાપનિકા-ઠવણી
કે ઊંચા પાયાવાળો પ્યાલો (૨૧) દેવ (૨૨) લક્ષ્મીનો
અભિષેક (૨૩) તોરણ (૨૪) મેદિની-પૃથ્વી (૨૫) પ્રધાન
સમુદ્ર (૨૬) શ્રેષ્ઠ ભવન (૨૭) શ્રેષ્ઠ પર્વત (૨૮) ઉત્તમ
દર્પણ (૨૯) ક્રીડા કરતો હાથી (૩૦) વૃષભ
(૩૧) સિંહ (૩૨) ચામર.

હંસ-સરિસ-ગઈઓ-કોઈલ-મહુર ગિરાઓ,

કંતા સવ્વસ્સ અણુમયાઓ,

વવગય-વલિ-પલિય-વંગ-દુલ્લન્નવાહિ-દોહગ્ગ-સોયમુ-
ક્કાઓ,

ઉચ્ચત્તેણ ય નરાણ થોવૂણમૂસિયાઓ,

સિંગારાગાર-ચારૂવેસાઓ,

સુંદર-થણ-જહણ-વયણ-કર-ચરણયણા,

લાવણ્ણ-રૂવ-જોલ્લણ ગુણોવવેયાં,

નંદણવણ-વિવરચારિણીઓ અચ્છરાઓલ્લ, ઉત્તરકુરુમાણુ-
સચ્છરાઓ,

અચ્છેરગ-પેચ્છણિજ્જિયાઓ,

તિન્નિ ય પલિઓવમાઈ પરમાડું, પાલયિત્તા તાઓ વિ
ઉવણમંતિ મરણધમ્મં અવિતિત્તા કામાણં ।

- પળ્હ. આ. ૪, સુ. ૮૮-૮૯

૫૦. મેહુણસન્ના સંપરિગિદ્ધાણં ઢુગ્ગઈ-

મેહુણસન્ના-સંપરિગિદ્ધા ય મોહભરિયા સત્થેહિં હળંતિ
એક્કમેક્કં,

વિસય-વિસસ્સ ઉદીરણુ અવરે પરદારેહિં હમ્મંતિ,
વિસુણિયા ધણનાસં સયણવિપ્પણાસં ચ પાડણંતિ,

પરસ્સ દારાઓ જે અવિરયા મેહુણસન્ના સંપરિગિદ્ધા ય
મોહભરિયા અસ્સા, હત્થી, ગવા ય, મહિસા, મિગ્ગા ય
મારેંતિ એક્કમેક્કં,

મણુયગણા વાનરા ય પક્ખી ય વિરૂજ્જંતિ,

તેમની ચાલ હંસ જેવી અને સ્વર કોકિલના કંઠ જેવો
મધુર હોય છે.

પોતાની કાંતિના કારણે તેઓ બધાંને પ્રિય હોય છે.
શરીર ઉપર ન કરચલી પડે છે, ન વાળ સફેદ થાય છે,
ન અંગ હીનતા થાય છે, ન કુરૂપતા થાય છે, તે વ્યાધિ,
દુર્ભાગ્ય, સુહાગ હીનતા અને શોક ચિંતાથી આજીવન
મુક્ત હોય છે.

ઊંચાઈમાં પુરૂષથી કંઈક ઓછી હોય છે.

શ્રૂંગાર રસના ભવન જેવી અને સુંદર વેશભૂષાથી
સુશોભિત હોય છે.

તેમના સ્તન, જંઘા, મોઢું-વદન, હાથ, પગ અને નેત્ર
બધુ જ અત્યંત સુંદર હોય છે.

લાવણ્ય-સૌંદર્ય, રૂપ અને યૌવનના ગુણોથી સંપન્ન
હોય છે.

નંદનવનમાં વિહાર કરવાવાળી અપ્સરાઓ જેવી
ઉત્તરકુરુક્ષેત્રની માનવી અપ્સરાઓ હોય છે.

તેમનો રૂપ આશ્ચર્યજનક અને દર્શનીય હોય છે.

તે ત્રણ પલ્લોપમનું ઉત્કૃષ્ટ મનુષ્યાયુનો ભોગ કરીને
પણ ઉત્કૃષ્ટ માનવીય ભોગોપભોગોનો ઉપભોગ કરી
કામભોગોથી તૃપ્ત નથી થઈ શકતી અને અતૃપ્ત રહીને
પણ કાળધર્મ મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય છે.

૫૦. મૈથુન સંજ્ઞામાં ગ્રસ્ત જીવોની દુર્ગતિ :

જે મનુષ્ય મૈથુન સેવનની વાસનામાં અત્યંત આસક્ત
અને મોહભૂત અર્થાત્ કામવાસનાથી ભર્યા છે તે
પરસ્પર એક-બીજાનો શસ્ત્રોથી ઘાત કરે છે.

વિષયરૂપી વિષની ઉદીરણ થવા પર કોઈ-કોઈ
સ્ત્રીઓમાં પ્રવૃત્ત થઈ અથવા વિષયરૂપી-વિષને વશીભૂત
થઈને પરસ્ત્રીમાં પ્રવૃત્ત થવા પર બીજાઓ દ્વારા મારવામાં
આવે છે. પરસ્ત્રી લંપટતા પ્રગટ થઈ જવા પર ધનનો
અને સ્વજનોના વિનાશનું નિમિત્ત બને છે. અર્થાત્
તેમની સંપત્તિ અને કુટુંબનો નાશ થઈ જાય છે.

જેઓ પરસ્ત્રીઓથી વિરત નથી અને મૈથુન સેવન
વાસનામાં અતીવ આશક્ત અને મોહથી ગ્રસ્ત છે તેમને
અને તેવા જ ઘોડા, હાથી, બળદ, ભેંસ અને મૃગ-વન્ય
પશુઓ પરસ્પર ઝઘડીને એકબીજાને મારી નાંખે છે.

મનુષ્ય, વાંદરા અને પક્ષીગણ પણ મૈથુન સંજ્ઞાના
કારણે પરસ્પર વિરોધી બની જાય છે.

મિત્તાણિ ખિપ્પં ભવંતિ સત્તુ,
સમયે ધમ્મે ગણે ય ભિંદંતિ પારદારી,
ધમ્મગુણરયા ય બંભયારી ખણેણં ડલ્લોટ્ઠાં ચરિત્તાઓ,

જસમંતો સુવ્વયા ય પાવેંતિ અયસકિત્તિં,

રોગત્તા બાહિયા પવહિંદંતિ રોગવાહી,

દુવે ય લોયા દુઆરાહગા ભવંતિ, ઇહલોએ ચેવ પરલોએ
પરસ દારાઓ જે અવિરયા,

તહેવ કેહ પરસદારં ગવેસમાણા ગહિયા ય, હયા ય,
બદ્ધરૂદ્ધા ય એવં -જાવ- ગચ્છંતિ, વિપુલમોહાભિભૂયસન્ના ।

- પળ્હ. આ. ૪, સુ. ૧૦

૫૧. અબંભયારણ ફલં-

મેહુણમૂલં ય સુવ્વએ તત્થ-તત્થ વત્તપુવ્વા સંગામા
જણક્ખયકરા “સીયાએ, દોવઈએ કએ, રૂપિણીએ,
પડમાવઈએ, તારાએ, કંચણાએ, રત્તસુભદ્દાએ, અહિંનિયાએ,
સુવન્નગુલિયાએ, કિન્નરીએ, સુરૂવવિજ્જુમઈએ ય, રોહિએ
ય, અન્નેસુ ય એવમાઈએસુ બહવે મહિલાકએસુ સુવ્વંતિ
અઈક્કંતા સંગામા ગામધમ્મ મૂલા ।

અબંભસેવિણો ઇહલોએ તાંવ નટ્ઠા, પરલોએ વિ ય નટ્ઠા ।

મહયા મોહતિમિરંધયારે ઘોરે તસ-થાવર-સુહુમ-બાયરેસુ
પજ્જત્તમપજ્જત્ત સાહારણસરીર-પત્તેયસરીરેસુ ય ।

અંડજ-પોયય જરાડય-રસજ-સંસેઈમ-સંમુચ્છિમ-
ઉભિય-ઉવવાઈએસુ ય,
નરગ-તિરિય-દેવ-માણુસેસુ,

મિત્ર તરત જ શત્રુ બની જાય છે.

પરસ્ત્રીગામી પુરુષ સમય, સિદ્ધાંત-આચાર, મર્યાદાઓ
અને સામાજિક વ્યવસ્થાનો ભંગ કરી દે છે.

ધર્મ અને સંયમાદિ ગુણોમાં નિરત બ્રહ્મચારી પુરુષ પણ
મૈથુનસંજ્ઞાને વશીભૂત થઈ ક્ષણભરમાં ચારિત્ર-સંયમથી
બ્રષ્ટ થઈ જાય છે.

મોટા-મોટા યશસ્વી અને પ્રતોનું સારી રીતે પાલન
કરવાવાળા પણ અપયશ અને અપકીર્તિના ભાગી બની
જાય છે.

તાવ વગેરે રોગોથી ગ્રસ્ત તથા કુષ્ટ વગેરે વ્યાધિઓથી
પીડિત પ્રાણી પણ મૈથુન સંજ્ઞાની તીવ્રતાના કારણે
પોતાના રોગ અને વ્યાધિની પણ વૃદ્ધિ કરી લે છે.

જે મનુષ્ય પરસ્ત્રીથી વિરત નથી તેઓને માટે આ લોક
અને પરલોક બંને લોકોમાં પણ આરાધના કરવી
કઠીન છે.

આ રીતે પરસ્ત્રીની ખોજમાં રહેવાવાળા કોઈ-કોઈ મનુષ્ય
જ્યારે પકડાઈ જાય છે ત્યારે તેને માર મારવામાં આવે
છે, બંધનોમાં બાંધવામાં આવે છે -ચાવત્- કારાગારમાં
પૂરી દેવામાં આવે છે અને જેમની બુદ્ધિ તીવ્ર મોહથી
વ્યાપ્ત થઈ જાય છે તે અધોગતિ સુધી પ્રાપ્ત કરી લે છે.

૫૧. અબ્રહ્મચર્યનું ફળ :

“સીતા, દ્રૌપદી, રુદ્રમણી, પદ્માવતી, તારા, કંચના,
રક્તસુભદ્રા, અહિલ્યા, સ્વર્ણગુટિકા, કિન્નરી,
સુરૂપવિદ્યુત્મતી અને રોહીણી” વગેરેને માટે પૂર્વકાળમાં
મનુષ્યોનો સંહાર કરવાવાળા વિભિન્ન ગ્રંથોમાં વર્ણિત
જે સંગ્રામ થયા તે સાંભળવામાં આવે છે, તેનું મૂળ કારણ
મૈથુન જ હતું. મૈથુન સંબંધી વાસનાના કારણે આ બધા
મહાયુદ્ધો થયા છે, આ સિવાય અન્ય મહિલાઓના
નિમિત્તથી જે પણ સંગ્રામ થયા છે તેનું પણ મૂળ કારણ
અબ્રહ્મ હતું.

અબ્રહ્મનું સેવન કરવાવાળા આ લોકમાં તો નષ્ટ થાય
જ છે પણ પરલોકમાં પણ નષ્ટ થાય છે.

મોહ વશીભૂત પ્રાણી ત્રસ અને સ્થાવર, સૂક્ષ્મ અને
બાદર, પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત, સાધારણ અને પ્રત્યેક
શરીરી જીવોમાં-

અંડજ, પોતજ, જરાયુજ, રસજ, સંસ્વેદિમ, સંમૂર્ચિમ,
ઉદ્ભિજ્જ અને ઔપપાતિક જીવોમાં-

નરક, તિર્થય, દેવ અને મનુષ્યગતિના જીવોમાં-

જરા-મરણ-રોગ-સોગ-બહુલે, પલિઓવમ-સાગરોવમાંદ
અણાઈયં અણવદગ્ગં દીહમદ્દં, ચાઉરંતસંસારકંતારં
અણુપરિયટ્ટંતિ જીવા મોહવસસંણિવિટ્ઠા ।

एसो सो अबंभस्स फलविवागो इहलोइओ पारलोइओ य
अप्पसुहो बहुदुक्खो महब्भओ बहुरयप्पगाढो-दारूणो
कक्कसो असाओ वाससहस्सेहिं न मुच्चइ, न य अवेदयित्ता
अत्थि हु मोक्खोत्ति ।

एवमाहंसुनायकुलनंदणो महप्पा जिणे उ वीरवरनामधेज्जो
कहेसी य अबंभस्स फलविवागं ।

પણ. આ. ૪, સુ. ૧૧-૧૨ (ક)

૫૨. અબંભસ્સ ઉવસંહારો-

एयं तं अबंभं पि चउत्थे सदेव-मणुयासुरस्स लोगस्स
पत्थणिज्जं ।

एवं चिरपरिचियमणुगयं दुरंतं ।

चउत्थं अहम्महारं समत्तं, त्ति बेमि ।

- પણ. આ. ૪, સુ. ૧૨ (ખ)

૫૩. મેહુણ સેવણાએ અસંજમસ્સોદાહરણ પરૂવણં-

प. मेहुणं भंते ! सेवमाणस्स केरिसए असंजमे कज्जइ ?

उ. गोयमा ! से जहानामए पुरिसे रूवनालियं वा,
बूरनालियं वा, तत्तेणं कणएण समभिधंसेज्जा-
एरिसए णं गोयमा ! मेहुणं सेवमाणस्स असंजमे
कज्जइ । - विया. स. २, उ. ५, सु. ९

૫૪. પરિગ્ગહ સરૂવં-

जंबू ! इत्तो परिग्गहो पंचमो,
उ नियमा णाणामणि कणग-रयण महरिहपरिमल,

જરા, મરણ, રોગ અને શોકની વિધુલતાવાળા,
મહામોહરૂપી અંધકારથી વ્યાપ્ત અને ઘોર પરલોકમાં
અનેક પલ્યોપમો અને સાગરોપમો જેટલા સુદીર્ઘકાળ
પર્યંતમાં નષ્ટ-વિનષ્ટ થતા રહે છે. કરૂણ દુઃખ ભોગવે
છે તથા અનાદિ અનંત દીર્ઘ માર્ગવાળા ચાતુર્ગતિક
સંસારરૂપી અટવીમાં વારંવાર પરિભ્રમણ કરતા રહે છે.

આ અબ્રહ્મ રૂપ અધર્મનું આ લોક અને પરલોક સંબંધી
ફળ-વિપાક છે. આ અલ્પસુખ પણ ધણું જ દુઃખોવાળું
હોય છે. આનો ફળ વિપાક અત્યંત ભયંકર હોય છે
અને અત્યધિક પાપ-રજથી સંયુક્ત છે, ધણું જ કરૂણ
અને કઠોર છે. અસાતા ઉત્પન્ન કરનાર છે. હજારો
વર્ષોમાં અર્થાત્ ઘણા જ દીર્ઘકાળ પછી આનાથી
છુટકારો મળે છે, ભોગવ્યા વગર આનાથી છુટકારો
નથી મળતો.

એવું જ્ઞાતકુળ નંદન વીરવર-મહાવીર નામક મહાત્મા
જિનેન્દ્ર-તીર્થકરે અબ્રહ્મનું ફળ વિપાક પ્રતિપાદિત કર્યું છે.

જૈન સાર્ટ ૫૨. અબ્રહ્મનો ઉપસંહાર :

આ ચોથું આશ્રવ અબ્રહ્મ પણ દેવતા, મનુષ્ય અને અસુર
સહિત સમસ્ત લોકના પ્રાણીઓ દ્વારા પ્રાર્થનીય છે.

જૈન આશ્રવકાળથી પરિચિત, અનુગત અને દુરંત છે
અર્થાત્ દુઃખપ્રદ છે અથવા મોટી કઠિનાઈથી આનો અંત
આવે છે.

આ રીતે આ ચોથું અધર્મ દ્વાર અબ્રહ્મનું વર્ણન છે, એવું
હું કહું છું.

૫૩. ઉદાહરણ સહિત મૈથુન સેવનના અસંયમનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! મૈથુન સેવન કરવાવાળા જીવને કેવી રીતે
અસંયમ હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જેમ કોઈ પુરૂષ તપેલા સોનાની (કે
લોઢાની) સળી (નાંખીને તેના)થી બાંસની રૂથી
ભરેલી નળી કે બૂર નામક વનસ્પતિથી ભરેલી
નળીને સળગાવી નાંખે છે, તેવી જ રીતે હે ગૌતમ !
મૈથુન સેવન કરતાં જીવને અસંયમ હોય છે.

૫૪. પરિગ્રહનું સ્વરૂપ :

જંબૂ ! આ પાંચમું પરિગ્રહ આશ્રવ છે, જે આ પ્રકારે છે-
અનેક મણીઓ, સુવર્ણ, કર્કંતન વગેરે રત્નો, બહુમૂલ્ય
સુગંધમય પદાર્થ,

સપુત્તદાર-પરિજન-દાસી-દાસ-ભયગ-પેસ,

હય-ગય-ગો-મહિસ-ઉટ્ટ-ખર-અય-ગવેલગ,

સીયા-સગડ-રહ-જાણ-જુગ-સંદળ-સયણાસળ-વાહળ,
કુવિય-ઘળ-ઘન્ન-પાળભોયળાચ્છાયળ,

ગંધ-મલ્લ-ભાયળ-ભવળવિહિં ચેવ,

બહુવિહીયં ભરહં ળગ-ળગર-ળિગમ-જળવય-પુરવર-
દોળમુહ-ખેડ-કલ્લડ - મડંબ - સંબાહ - પટ્ટળ - સહસ-
પરિમંડિયથિમિય-મેઙ્ઙીયં, ંગલ્લત્તં સસાગરં મંજિઙ્ગ
વસુહં । - પળહ. આ. ૫, સુ. ૧૩ (ક)

૫૫. પરિગ્ગહસ્સ રૂલ્લલ્લોવમા -

અપરિમિયમળંત-તળ્લમળુગયમહિચ્છસાર-નિરયમૂલ્લો,

લોહ-કલિ-કસાય-મહલ્લલ્લંધો,

ચિંત્તા-સય-નિચિય-વિઙ્ગલસાલ્લો,

ગારવપવિરલ્લિયળ્લ-વિલ્લલ્લો,

નિયલ્લિ-તયા-પલ્લ-પલ્લવધરો,

પુલ્લફલ્લં જસ્સ કામભોગા,

આયાસ-વિસૂરળા-કલ્લહ-પલ્લપિયળ્લસિહરો,

પુત્ર, પત્ની, પરિવાર, દાસી, દાસ, ભૂતક, કારીગર,
પ્રેમ્ય- સંદેશવાલક,

હાથી, ઘોડા, ગાય, ભેંસ, ઊંટ, ગધેડો, બકરો, ગવેલક-
ધેટાં,

શિબિકા-પાલખી, શકટ-ગાડી, છકડો, રથ, યાન,
યુગ્ય-વિશેષ પ્રકારની ગાડી, સ્પંદન- કીડારથ, શયન,
આસન, વાહન તથા કુખ્ય-ઘરની સામગ્રી, ઘન, ધાન્ય,
ઘઉં, ચોખા વગેરે અને પેય-પદાર્થ, ભોજન-ખાવાની
વસ્તુ, આચ્છાદન- પહેરવા-ઓઢવાના વસ્ત્રો.

ગંધ-કપૂર આદિ ફૂલોની માળા, વાસળ તથા ભવન આદિને
અનેક પ્રકારના વિધાનો દ્વારા ભોગવી લેવાથી પણ-
હજારો પર્વતો, નગરો, નિગમો, જનપદો, મહાનગરો,
દ્રોણમુખો, ખેટો, કર્બટો, કસ્બો, મડંબો, સંબાહો તથા
પત્તનોથી સુશોભિત ભરતક્ષેત્ર તથા જ્યાંના નિવાસી
નિર્ભય થઈ નિવાસ કરે છે એવા સાગર પર્યંત પૃથ્વીનો
એક છત્ર સમંડ રાજ્ય કરી લેવાથી પણ પરિગ્રહથી
તૃપ્તી નથી થતી.

૫૫. પરિગ્રહને વૃક્ષની ઉપમા :

(પરિગ્રહ વૃક્ષની જેમ છે, જેનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે-)
ક્યારેય અને ક્યાંય પણ જેનો અંત નથી આવતો એવી
અપરિમિત અને અનંત તૃષ્ણારૂપી ઈચ્છાઓમાં જ
અક્ષય અને અશુભ ફળવાળા આ વૃક્ષનું મૂળ છે.

લોભ, કલહ - ઝઘડા અને કોધાદિ કષાય આનું મહા
સ્કંધ છે.

ચિંતા, માનસિક- સંતાપ વગેરેની પ્રચૂરતાથી અથવા
નિરંતર ઉત્પન્ન થવાવાળી સેંકડો ચિંતાઓ તેની
વિસ્તીર્ણ શાખાઓ છે.

રિદ્ધી, રસ અને સાતારૂપ ગારવમાં અત્યંત અનુરાગ
તેની વિસ્તીર્ણ શાખાઓ છે.

નિકૃતિ-બીજાને ઠગવા માટે કરવામાં આવતું કપટ જ
આ વૃક્ષની ચામડી, છાલ તથા પલ્લવ કુંપળો છે.

કામ-ભોગ જ આ વૃક્ષના પુષ્પ અને ફળ છે.

શારીરીક શ્રમ, માનસિક ખેદ અને કલહ જ આનું
કંપાયમાન અગ્રશિખર છે.

નરવઇ સંપૂજિઓ બહુજણસ્સ હિયયદઇઓ ઇમસ્સ મોક્ષવર-મોત્તિમગ્ગસ્સ ફલિહમ્મુઓ ચરિમં અહમ્મદારં ।

- પળ્હ. આ. ૫, સુ. ૧૩ (ખ)

૫૬. પરિગ્ગહસ્સ પજ્જવણામાણિ-

તસ્સ ય નામાણિ ઇમાણિ ગોણ્ણાણિ હોંતિ તીસં, તં જહા-

૧. પરિગ્ગહો, ૨. સંચયો, ૩. ચયો, ૪. ઉવચયો, ૫. નિહાણં, ૬. સંભારો, ૭. સંકરો, ૮. આયરો, ૯. પિંડો, ૧૦. દબ્બસારો, ૧૧. તહા-મહિચ્છા, ૧૨. પહિબંધો, ૧૩. લોહપ્પા, ૧૪. મહિહિહ્યા, ૧૫. ઉવકરણં, ૧૬. સંરક્ષણા ય, ૧૭. ભારો, ૧૮. સંપાઉપ્પાયઓ, ૧૯. કલિકરંડો, ૨૦. પવિત્થરો, ૨૧. અણત્થો, ૨૨. સંથવો, ૨૩. અગુત્તિ, (અકિત્તિ), ૨૪. આયાસો, ૨૫. અવિઓગો, ૨૬. અમુત્તી, ૨૭. તળ્હા, ૨૮. અણત્થઓ, ૨૯. આસત્તી, ૩૦. અસંતોસો ત્તિ વિ ય ।

તસ્સ ઇયાણિ ઇવમાદીણિ નામધેજ્જાણિ હોંતિ તીસં ।

- પળ્હ. આ. ૫, સુ. ૧૪

૫૭. લોભઘત્થા દેવ-મણુયા-

તં ચ પુણ પરિગ્ગહં મમાયંતિ, લોભઘત્થા ભવણવઇ -જાવ- વિમાણવાસિણો પરિગ્ગહરૂઈ પરિગ્ગહે વિવિહકરણબહ્લી દેવનિકાયા ય ।

આ અંતિમ અધર્મ દ્વાર રાજા-મહારાજાઓ દ્વારા સમ્માનિત વધારે પડતા લોકોને હૃદય-પ્રિય અને મોક્ષ પ્રાપ્તિના ઉપાય નિર્લોભતારૂપ માર્ગના માટે અર્ગલા સમાન છે.

૫૬. પરિગ્ગહના પર્યાયવાચી નામ :

એ પરિગ્ગહના ગુણનિષ્પન્ન અર્થાત્ વાસ્તવિક અર્થને પ્રગટ કરવાવાળા આ ત્રીસ નામ છે-

(૧) પરિગ્ગહ- પદાર્થો પ્રત્યે મૂર્છા- મમત્વ ભાવ, (૨) સંચય - અનાવશ્યક વસ્તુઓને ભેગી કરવી, (૩) ચય - સંગ્રહ કરવો, (૪) ઉપચય - પ્રાપ્ત વસ્તુઓના પરિણામમાં વૃદ્ધિ કરવી, (૫) નિધાન - ધનને ભૂમિ આદિમાં દાટીને રાખવું, (૬) સંભાર - વસ્તુઓને એકત્રિત કરવાની લાલસા વધારવી, (૭) સંકર - ભેગસેળ કરવી, (૮) આદર- પર પદાર્થોની સારસંભાળ કરતાં રહેવું, (૯) પિંડ - ઢગલો કરવો, (૧૦) દ્રવ્યસાર- ધનને પ્રાણોથી પણ અધિક પ્રિય સમજવું, (૧૧) મહેચ્છા - અસીમ ઈચ્છા, (૧૨) પ્રતિબંધ - લોભમાં ફસાઈ જવું, (૧૩) લોભાત્મા - લોભવૃત્તિ - કૃપણતા, (૧૪) મહદિકા - મહર્ષિકા-મોટી-મોટી યાચના કરવી, (૧૫) ઉપકરણ - અમર્યાદિત સાધન સામગ્રી એકત્રિત કરવી, (૧૬) સંરક્ષણ - પ્રાપ્ત વસ્તુઓની આસક્તિ પૂર્વક રક્ષા કરવી, (૧૭) ભાર - જીવનને ભારરૂપ, (૧૮) સંપાતોત્પાદક - સંકલ્પ વિકલ્પોનું ઉત્પાદક, (૧૯) કલિકરંડ - વૈર વિરોધનો પિટારો, (૨૦) પ્રવિસ્તર- પોતાની ક્ષમતાથી અધિક વ્યાપાર-ધંધાનો વિસ્તાર, (૨૧) અનર્થ- યાતનાઓનું કારણ, (૨૨) સંસ્તવ- મોહ આસક્તિનું જનક, (૨૩) અગુત્તિ કે અકીર્તિ- કામનાની સ્વચ્છતા અપકીર્તિનું કારણ, (૨૪) આયાસ-માનસિક- શારીરિક ખેદ, ધાકનું ઉત્પાદક, (૨૫) અવિયોગ - પર પદાર્થોને અલગ ન થવા દેવું, (૨૬) અમુક્તિ- લોભવૃત્તિ, (૨૭) તૃષ્ણા - લાલચ, (૨૮) અનર્થક - પરમાર્થમાં અનુપયોગી, (૨૯) આસક્તિ- મૂર્છા, (૩૦) અસંતોષ- સંતુષ્ટી ન થવી.

આ સાર્થક ત્રીસ નામ છે. આ જ પ્રકારના બીજા પણ તેના સાર્થક નામ થઈ શકે છે.

૫૭. લોભગ્રસ્ત દેવ-મનુષ્ય :

એ પૂર્વોક્ત સ્વરૂપવાળા પરિગ્ગહના લોભમાં ગ્રસ્ત પરિગ્ગહ પ્રત્યે રુચિ રાખવાવાળા, ધણાં પ્રકારના પરિગ્ગહને સંચિત કરવાની બુદ્ધિવાળા, ભવનપતિ -ચાવત્- વિમાના- વાસોમાં વાસ કરવાવાળા દેવોના નિકાય-સમૂહ છે તે-

૧. અસુર, ૨. ભુયગ, ૩. સુવર્ણ, ૪. વિજ્ઞુ, ૫. જલણ,
૬. દીવ, ૭. ઉદહિ, ૮. દિસિ, ૯. પવણ, ૧૦. થણિય ।

૧. અણવન્નિય, ૨. પણવન્નિય, ૩. ઇસિવાઇય,
૪. ભૂયવાઇય, ૫. કંદિય, ૬. મહાકંદિય, ૭. કુહંડ,
૮. પતંગદેવા, ૯. પિસાય, ૧૦. ભૂય, ૧૧. જક્ષ,
૧૨. રક્ષસ, ૧૩. કિંનર, ૧૪. કિંપુરિસ, ૧૫. મહોરગ,
૧૬. ગંધવ્વા ય તિરિયવાસી ।

પંચવિહા જોડિસિયા ય દેવા-

૧. ચંદ, ૨. સૂર,
૧. બ્રહ્મસદ્, ૨. સુક્, ૩. સણિચ્છરા, ૪. બુધા, ૫. અંગારકા,
૬. રાહુ, ૭. ધુમકેડ, ય તત્ત-તવણિજ્ઞ-કણયવણ્ણા જે
ય ગહા જોડિસમ્મિ ચારં ચરંતિ કેઠુ ય ગઈ રઈયા,

અટ્ઠાવીસઈવિહા ય નક્ષત્તદેવગણા, નાણાસંઠાણ-
સંઠિયાઓ ય-તારાગાઓ, ઠિયલેસ્સા ચારિણો ય
અવિસ્સામમંડલગઈ ઉવરિચરા ।

ઉડ્ઢલોગવાસી દુવિહા વેમાણિયા ય દેવા, તેં જહા -

૧. કપ્પોપન્ના, ૨. કપ્પાતીયા,
૧-૨. સોહમ્મીસાણ, ૩. સણકુમાર, ૪. માહિંદ, ૫. બંભલોગ,
૬. લંતક, ૭. મહાસુક્, ૮. સહસ્સાર, ૯. આણય,
૧૦. પાણય, ૧૧. આરણ, ૧૨. અચ્ચુયા,
કપ્પવરવિમાણવાસિણો સુરગણા,

ગેવેજ્જાઅણુત્તરા દુવિહા-કપ્પાતીયા, વિમાણવાસી
મહિહિંદયા ઉત્તમા સુરવરા ।

એવં ચ તેં ચઝવિહા સપરિસ્સાવિ દેવા મમાયંતિ ।

ભવણ-વાહણ-જાણ-વિમાણ-સયણાસણાણિ ય,

નાણાવિહ વસ્થભૂસણા, પવર-પહરણાણિ ય,

નાણામણિ પંચવણ્ણ-દિવ્વં ચ ભાયણવિહિં,

(૧) અસુરકુમાર (૨) નાગકુમાર (૩) સુવર્ણકુમાર
(૪) વિદ્યુત્કુમાર (૫) જ્વલન-અગ્નિકુમાર (૬) દ્વીપકુમાર
(૭) ઉદધિકુમાર (૮) દિશાકુમાર (૯) પવનકુમાર
(૧૦) સ્તનિતકુમાર. આ દસ પ્રકારના ભવનવાસી દેવ તથા-

(૧) અણપન્નિક (૨) પણપન્નિક (૩) ઋષિવાદિક
(૪) ભૂતવાદિક (૫) કંદિત (૬) મહાકંદિત (૭) કૂખ્માંડ
(૮) પતંગ (૯) પિશાય (૧૦) ભૂત, (૧૧) યક્ષ
(૧૨) રાક્ષસ (૧૩) કિન્નર (૧૪) કિંપુરુષ
(૧૫) મહોરગ અને (૧૬) ગંધર્વ, તિર્યગ્લોકમાં
નિવાસ કરવાવાળા આ મહર્લિક વ્યંતર દેવ.

પાંચ પ્રકારના જ્યોતિષીદેવ -

૧. ચંદ્ર, ૨. સૂર્ય.
(૧) બૃહસ્પતિ (૨) શુક્ર (૩) શનિશ્ચર (૪) બુધ
(૫) અંગારક-મંગળ (૬) રાહુ (૭) કેતુ અને તપેલા સુવર્ણ
જેવા વર્ણવાળા અન્ય ગ્રહ, જ્યોતિષ્યકમાં સંચરણશીલ
ગતિમાં પ્રસન્નતાનો અનુભવ કરવાવાળા કેતુ આદિ.

અઠ્યાવીસ પ્રકારના નક્ષત્ર દેવગણ, વિવિધ પ્રકારના
સંસ્થાનવાળા તારાગણ, સ્થિર કાંતિવાળા. મનુષ્યક્ષેત્ર,
અઠીદ્વીપથી બહારના સ્થિર અને મનુષ્ય ક્ષેત્રની અંદર
સંચાર કરવાવાળા તથા અવિશ્રાંત-સતત વગર રોકાયે
વર્તુળાકાર ગતિ કરવાવાળા જ્યોતિષક દેવ મમત્વપૂર્વક
પરિગ્રહને ગ્રહણ કરે છે.

ઉર્ધ્વલોકમાં નિવાસ કરવાવાળા બે પ્રકારના વૈમાનિક
દેવ -

(૧) કલ્પોપન્ન, (૨) કલ્પાતીત,
(૧) સૌધર્મ (૨) ઈશાન (૩) સનત્કુમાર (૪) માહેન્દ્ર
(૫) બ્રહ્મલોક (૬) લાંતક (૭) મહાશુક્ર (૮) સહસ્ત્રાર
(૯) આણત (૧૦) પ્રાણત (૧૧) આરણ (૧૨) અચ્યુત.

આ બાર ઉત્તમ કલ્પ વિમાનોમાં વાસ કરવાવાળા
કલ્પોપન્ન દેવ છે.

(નવ) ગ્રૈવેયકો અને (પાંચ) અનુત્તર વિમાનોમાં
રહેવાવાળા બે પ્રકારના કલ્પાતીત દેવ છે. તે વિમાનવાસી
વૈમાનિક દેવ મહાન્ ઋદ્ધિના ધારક શ્રેષ્ઠ દેવ છે.

આ ચારે પ્રકારના દેવ પોત-પોતાની પરિષદ સહિત
પરિગ્રહને ગ્રહણ કરે છે, તેમાં મૂર્ચ્છાભાવ રાખે છે.

આ બધા દેવ ભવન, વાહન, યાન, વિમાન, શય્યા,
ભદ્રાસન,

વિવિધ પ્રકારના વસ્ત્ર અને શ્રેષ્ઠ આભૂષણ - શસ્ત્રાસ્ત્રો,
અનેક પ્રકારની પંચવર્ણીમણીઓ, દિવ્ય પાત્રોને.

નાળાવિહકામરૂઢે વેઝવિય-અચ્છરગણસંઘાણ,

દીવ-સમુદ્દે દિસાઓ વિદિસાઓ ચેડયાણિ વળસંઢે
પવ્વણ ય,

ગામનગરાણિ ય આરામુજ્જાણ-કાણણાણિ ય,

કૂવ- સર- તલાગ- વાવિ - દીવિય - દેવકુલ - સભ -
પ્પવવસહિમાડયાહિં બહુકાઈ કિત્તણાણિ ય-
પરિગેણ્હિત્તા પરિગ્ગહં વિપુલદવ્વસારં દેવાવિ સડંદગા ન
તિત્તિં ન તુટ્ઠિં ઉવલભંતિ ।

અચ્ચંત-વિપુલ-લોભાભિભૂયસન્ના,

વાસહર-ઇકખુગાર-વટ્ટપઢ્વય-કુંડલ-રૂયગવર-
માણુસોત્તર-કાલોદધિ-લવણ-સલિલ-દહપતિ-રતિકર
અંજળકસેલ-દહિમુહ ઓવાઉપ્પાયકંચળક-ચિત્ત-વિચિત્ત-
જમકવર સિહરી કૂડવાસી,

વક્ષારઅકમ્મભૂમિસુ સુવિભત્તભાગદેસાસુ કમ્મભૂમિસુ
જેવિય નરા ચાઉરંત - ચક્કવટ્ટી બલદેવા - વાસુદેવા મંડલીયા
ઇસસરા તલવરા સેનાવર્ડ ઇભ્મા સેટ્ઠી-રટ્ઠિયા-પુરોહિયા
કુમારા દંડણાયગા ગણનાયગા માડંબિયા સત્થવાહા
કોહ્લિયા અમચ્ચા ણ્ણ અન્ને ય ણ્ણમાઈ પરિગ્ગહં સંચિણંતિ ।

અણંત-અસરણં દુરંતં અધુવમણિચ્ચં અસાસયં,

પાવકમ્મં નેમં અવકિરિયવ્વં, વિણાસમૂલં-વહ-બંધપરિ-
કિલે- સવહુલં અણંત - સંકિલેસ-કારણં,

તે તં ઘણ-કણગ-રયણ-નિચ્ચયં, પિંડી યા ચેવ લોભઘત્થા
સંસારં અઙ્ગવયંતિ સવ્વદુક્ખસન્નિલયણં ।

- પળ્હ. આ. ૫, સુ. ૧૫

વિક્રિયાલભિધી ઈચ્છાનુસાર રૂપ બનાવવાવાળી કામરૂપા
અપ્સરાઓના સમૂહને,

દ્વીપો, સમુદ્રો, દિશાઓ, વિદિશાઓ, ચૈત્યો, વનખંડો
અને પર્વતોને,

ગ્રામ, નગર, આરામ, ઉદ્યાન અને કાનનોને,

કૂપ, સરોવર, તળાવ, વાવડી, દીર્ઘિકા, દેવકુળ-
દેવાલય, સભા, પરબ, વસ્તી અને ઘણા કીર્તનીય-
સ્તુતિ યોગ્ય ધર્મ સ્થાનોને મહત્વપૂર્વક ગ્રહણ કરે છે
અને આ પ્રકારના વિપુલ દ્રવ્યવાળા પરિગ્રહને ગ્રહણ
કરીને ઈન્દ્રો સહિત દેવગણ પણ ન તૃપ્તિનો અને ન
સંતોષનો અનુભવ કરી શકે છે.

આ બધાં દેવ અત્યંત તીવ્ર લોભથી અભિભૂત
સંજ્ઞાવાળા છે.

એટલે વર્ષધરપર્વતો, ઈષુકારપર્વતો, વૃત્તવૈતાલ્ય
પર્વતો, કુંડલ પર્વતો, રુચકવર પર્વતો, માનુષોત્તર
પર્વતો, કાલોદધિ સમુદ્ર, લવણ સમુદ્ર, સલિલા (ગંગા
આદિ મહાનદિઓ) દ્રહપતિ સરોવર, રતિકર પર્વતો,
અંજનક પર્વતો, દ્ધિમુખ પર્વતો, અવપાત પર્વતો,
ઉત્પાત પર્વતો, કાંચનક પર્વતો, ચિત્ર-વિચિત્રપર્વતો,
યમકવર પર્વતો અને શિખરી કૂટ વગેરેમાં રહેવાવાળા
આ દેવ પણ તૃપ્ત નથી થઈ શકતા તો પછી અન્ય
પ્રાણીઓનું તો શું કહેવું ?

વક્ષસ્કારો અને અકર્મભૂમિઓમાં તેમજ સુવિભક્ત-
સારી રીતે વિભાગવાળી ભરત, એરવત આદિ પંદર
કર્મભૂમિઓમાં નિવાસ કરવાવાળા ચકવર્તી, બળદેવ,
વાસુદેવ, માંડલિક રાજા, ઈશ્વર, યુવરાજ, ઐશ્વર્યશાળી
જન, તલવર-રાજમાન્ય અધિકારી, સેનાપતિ, ઈભ્ય,
શ્રેષ્ઠી, રાષ્ટ્રિક, પુરોહિત કુમાર, રાજપુત્ર, દંડનાયક-
કોતવાલ, માંડલિક, સાર્યવાહ, કૌટુંબિક અને અમાત્ય-
મંત્રી આ અને એમના સિવાય અન્ય મનુષ્ય પરિગ્રહનો
સંચય કરે છે.

તે પરિગ્રહ અનંત-પરિણામશૂન્ય છે, અશરણ છે,
દુઃખમય અંતવાળા છે, અદ્રુવ છે, અનિત્ય છે અને
પ્રતિક્ષણ વિનાશશીળ હોવાથી અશાશ્વત છે.

પાપકર્મોનું મૂળ છે, જ્ઞાનીજનો માટે ત્યાજ્ય છે,
વિનાશનું મૂળ કારણ છે, અન્ય પ્રાણીઓનો વધ, બંધન
અને કલેશનું કારણ છે અને પોતાના માટે અનંત
સંકલેશ ઉત્પન્ન કરવાવાળા છે.

પૂર્વોક્ત દેવ આદિ આ પ્રકારના ધન, કનક, રત્નો આદિનો
સંચય કરતાં લોભથી ગ્રસ્ત થતાં અને સમસ્ત પ્રકારના
દુઃખોના સ્થાનરૂપ આ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

૫૮. પરિગ્રહટાણે પયત્તાણિ-

પરિગ્રહસ્સ ય અટ્ઠાણે સિપ્પસયં સિક્ખણે બહુજણો કલાઓ ય બાવત્તરિં સુનિપુણાઓ લેહાઇયાઓ સઝગરૂ-યાવસાણાઓ ગણિયપ્પહાણાઓ ।

ચઝસટિંઠ ચ મહિલાગુણે રહજણે સિપ્પસેવં-અસિ-મસિ-કિસિ-વાણિજ્જં-વવહારં અત્થસત્થ-ઈસત્થચ્છરૂપ્પવાયં, વિવિહાઓ ય જોગ-જુંજણાઓ,

અન્નેસુ ય એવમાઇણસુ બહુસુ કારણસણસુ જાવજ્જીવં નડિજ્જણે સંચિણંતિ મંદબુદ્ધી ।

પરિગ્રહસ્સેવ ય અટ્ઠાણે કરંતિ પાણાણ-વહકરણં ।
અલિય-નિયડિ-સાઇ-સંપઓગે ।

પરદવ્વાભિજ્જા ।

સ-પરદાર-અભિગમ્પણાસેવણાણે આયસવિસૂરણં ।

કલહભંડણ-વેરાણિ ય અવમાણણ-વિમાણણાઓ ।

ઇચ્છા-મહિચ્છ-પ્પિવાસ-સયયતિસિયા, ત્પ્પહગેહિલોભઘત્થા, અત્તાણા અણિગ્ગહિયા કરંતિ કોહ-માણ-માયા-લોભે ।

અકિત્તણિજ્જે પરિગ્રહે ચેવ હોંતિ નિયમા સલ્લા-દંડા ય ગારવા ય કસાયા સન્ના ય કામગુણ - અપ્પહગા ય ઇંદિયલેસ્સાઓ સયણસંપઓગા સચિત્તાચિત્ત-મીસગાઇં દવ્વાઇં અણંતગાઇં ઇચ્છંતિ પરિવેત્તું ।

સદેવ-મણુયાસુરંમિલોણેલોભપરિગ્રહો જિણવરેહિં મણિઓ નત્થિ ઈરિસો પાસો પડિબંધો અત્થિ સવ્વજીવાણં સવ્વલોણે ।

- પળ્હ. આ. ૫, સુ. ૧૬

૫૮. પરિગ્રહ માટે પ્રયત્ન :

પરિગ્રહ માટે ઘણા લોકો સેંકડો પ્રકારની શિલ્પ કે કળા તથા ઉચ્ચ શ્રેણીની નિપુણતા ઉત્પન્ન કરવાવાળી, ગણિતની પ્રધાનતાવાળી, લેખનથી શકુનિરૂત અર્થાત્ પક્ષિઓની બોલી પર્યંતની બોત્તેર કળાઓ શીખે છે.

રતિ ઉત્પન્ન કરવાવાળી નારીઓ ચોસઠ મહિલાગુણોને શીખે છે. કોઈ શિલ્પ દ્વારા સેવા કરે છે. કોઈ અસિ-તલવાર આદિ શસ્ત્રોને ચલાવવાનો અભ્યાસ કરે છે, કોઈ મસિ કર્મ-લિપિ આદિ લખવાની શિક્ષા લે છે, કોઈ કૃષિ-ખેતી કરવાની શિક્ષા લે છે, કોઈ વાણિજ્ય-વ્યાપારની શિક્ષા લે છે, કોઈ વ્યવહાર અર્થાત્ વિવાદનો સુલેહ કરવાની શિક્ષા લે છે. કોઈ અર્થશાસ્ત્ર-રાજનીતિ તથા ધનુર્વેદ આદિ શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કરે છે. કોઈ છરી-તલવાર વગેરે શસ્ત્રોને પકડવાની-ચલાવવાની, કોઈ અનેક પ્રકારના યંત્ર, મંત્ર, મારણ, સંમોહન, ઉચ્ચાટન, વશીકરણ આદિ યોગોની શિક્ષા ગ્રહણ કરે છે.

આ પ્રકારના બીજા મંદબુદ્ધિવાળા વ્યક્તિ સેંકડો કારણોથી પરિગ્રહ માટે પ્રવૃત્તિ કરતા જીવનપર્યંત ભટકતા રહે છે અને પરિગ્રહનો સંચય કરે છે.

પરિગ્રહ માટે લોકો પ્રાણીઓની હિંસાના કૃત્યમાં પ્રવૃત્ત થાય છે. ખોટું બોલે છે, બીજાને ઠગે છે, નિકૃષ્ટ વસ્તુને ભેળસેળ કરી ઉત્કૃષ્ટ દેખાડે છે.

બીજાના દ્રવ્યમાં લાલચ કરે છે.

સ્વદાર-ગમનમાં શારીરિક અને માનસિક ખેદ તથા પરસ્ત્રીની પ્રાપ્તિ ન થવાથી માનસિક પીડાનો અનુભવ કરે છે.

કલહ-વિવાદ-ઝઘડા લડાઈ તથા વૈર-વિરોધ કરે છે, અપમાન તેમજ યાતનાઓ સહન કરે છે.

ઈચ્છાઓ અને મહેચ્છાઓ રૂપી પિપાસાના નિરંતર તરસ્યા બનેલા રહે છે. તૃષ્ણા ગૃહિ અને લોભમાં ગ્રસ્ત-આસક્ત રહે છે, તે શરણરહિત અને ઈન્દ્રિયો તથા મનના નિગ્રહથી રહિત થઈ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભનું સેવન કરે છે.

આ નિંદનીય પરિગ્રહમાં જ નિશ્ચયથી શલ્ય, દંડ, ગારવ, કષાય, સંજ્ઞા, કામગુણ, પાંચ આશ્રવ દ્વારા, ઈન્દ્રિયવિકાર અને અશુભલેશ્યાઓ હોય છે. સ્વજનોની સાથે સંયોગ થાય છે અને પરિગ્રહવાનું અસીમ-અનંત, સચિત્ત, અચિત્ત અને મિશ્ર દ્રવ્યોને ગ્રહણ કરવાની ઈચ્છા કરે છે.

દેવો, મનુષ્યો અને અસુરો સહિત આ ત્રસ-સ્થાવરરૂપ લોક જગતમાં જિનેન્દ્ર ભગવંતોએ આ લોભ પરિગ્રહનું પ્રતિપાદન કર્યું છે. વાસ્તવમાં આ લોકમાં સર્વજીવો માટે પરિગ્રહ જેવું અન્ય કોઈ બંધન નથી.

૫૯. પરિગ્ગહ ફલં-

પરલોગંમિ ય નટ્ઠા તમં પવિટ્ઠા મહયામોહમોહિયમર્દ
તિમિસંધકારે તસ-થાવર-સુહુમ-બાયરેસુ પજ્જત્તમ
પજ્જત્તગ એવં - જાવ- પરિયટ્ઠંતિ દીહમદ્ધં જીવા લોભવસ-
સન્નિવિટ્ઠા ।

એસો સો પરિગ્ગહસ્સ ફલવિવાઓ ઇહલોહોઓ પારલોહોઓ
અપ્પસુહોં બહુદુક્ખો મહબ્બઓં બહુરયપ્પગાઢોં ઢારૂણો,
કવ્કસો અસાઓં વાસસહસ્સેહિં મુચ્ચઈ ન અવેયઈત્તા
અત્થિ હુ મોક્ખોત્તિ ।

એવમાહંસુ નાયકુલનંદણો મહપ્પા જિણો ડ વીરવર-
નામધેજ્જો કહેસી ય પરિગ્ગહસ્સ ફલવિવાગં ।

- પળ્હ. આ. ૫, સુ. ૧૭ (ક)

૬૦. પરિગ્ગહસ્સ ડવસંહારો-

એસો સો પરિગ્ગહો પંચમો ડ નિયમા નાના-મણિ-કણગ-
રયણમહરિહ એવં - જાવ- ઇમસ્સ મોક્ખવરમોત્તિમગ્ગસ્સ
ફલિહભૂયો ।

ચરિમં અહમ્મદારં સમત્તં, ત્તિ બેમિ ।

- પળ્હ. આ. ૫, સુ. ૧૭ (ખ)

૬૧. આસવાજ્ઞયણસ્સ ડવસંહારો-

એહિં પંચહિં આસવેહિં, રયમાઈણિત્તુ અણુસમયં ।
ચડ્ધ્વિહગઈપેરંતં, અણુપરિયટ્ઠંતિ સંસારે ॥

સવ્વગઈપક્કંદે, કાહિંતિ અણંતએ અકયપુણ્ણા ।
જે ય ણ સુણંતિ ધમ્મં, સોઠ્ઠણ ય જે પમાયંતિ ॥

અણુસિટ્ઠં વિ બહુવિહં, મિચ્છદિટ્ઠિયા જે ણરા અહમ્મા ।
બદ્ધણિકાઈયકમ્મા, સુણંતિ ધમ્મં ણ ય કરેંતિ ॥

કિં સક્કા કાઠં જે, ણેચ્છઈ ઓસહં મુહા પાઠં ।
જિણવયણં ગુણમહુરં, વિરેયણં સવ્વદુક્ખાણં ॥

પંચેવ ય ડજ્ઞિઠ્ઠણં, પંચેવ ય રક્ખિઠ્ઠણં ભાવેણં ।
કમ્મરય-વિપ્પમુક્કં, સિદ્ધિવરમણુત્તરં જંતિ ॥

- પળ્હ. સુ. ૧, આ. ૫, અંતિમ

૫૯. પરિગ્ગહનું ફળ :

પરિગ્ગહમાં આસક્ત પ્રાણી પરલોકમાં અને આ લોકમાં
નષ્ટ-બ્રષ્ટ થાય છે, અજ્ઞાનાંધકારમાં પ્રવિષ્ટ હોય છે,
તીવ્ર મોહનીયકર્મના ઉદયથી મોહિત મતિવાળા,
લોભના વશમાં પડેલા જીવ ત્રસ, સ્થાવર, સૂક્ષ્મ અને
બાદર પર્યાપ્તક અને અપર્યાપ્તક અવસ્થાઓમાં -યાવત્-
ચાર ગતિવાળા સંસાર કાનનમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

પરિગ્ગહનું આ આ લોક સંબંધી અને પરલોક સંબંધી
ફળ- વિપાક અલ્પ સુખ અને અત્યંત દુઃખવાળા છે.
મહાન્ ભયથી પરિપૂર્ણ છે, અત્યંત કર્મ રજથી પ્રગાઢ
છે, કરૂણ છે, કઠોર છે અને અસાતાનો હેતુરૂપ છે. પરંતુ
હજારો વર્ષો બાદ પણ તેના ફળને ભોગવ્યા વગર
છુટકારો નથી મળતો.

આ પ્રકારે જ્ઞાતકુળનંદન મહાત્મા વીરવર (મહાવીર)
જિનેશ્વર દેવે પરિગ્ગહ નામક આ પંચમ (આશ્રવદ્વારના)
ફળ વિપાકનું પ્રતિપાદન કર્યું છે.

૬૦. પરિગ્ગહનો ઉપસંહાર :

અનેક પ્રકારની ચન્દ્રકાંત આદિ મણીઓ, સુવર્ણ કર્કેતન
આદિ રત્નો તથા બહુમૂલ્ય અન્ય દ્રવ્ય -યાવત્- આ
પાંચવા આશ્રવદ્વાર પરિગ્ગહ મોક્ષના માર્ગરૂપ
મુક્તિ-નિર્લોભિતા માટે અર્ગલા સમાન છે.

આ રીતે આ અંતિમ પરિગ્ગહ આશ્રવદ્વારનું વર્ણન થયું,
એવું હું કહું છું.

૬૧. આશ્રવ અધ્યયનનો ઉપસંહાર :

આ પૂર્વોક્ત પાંચ આશ્રવદ્વારોના નિમિત્તથી જીવ
પ્રતિસમય કર્મરૂપી રજનો સંચય કરીને ચાર ગતિરૂપ
સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતાં રહે છે.

જે પુણ્યહીન પ્રાણી ધર્મને શ્રવણ નથી કરતાં અને શ્રવણ
કરીને પણ તેનું આચરણ કરવામાં પ્રમાદ કરે છે તે
અનંત કાળ સુધી ચાર ગતિઓમાં ગમનાગમન
(જન્મ-મરણ) કરતાં રહેશે.

જે પુરુષ મિથ્યાદષ્ટિ છે, અધાર્મિક છે, જેમણે નિકાચિત્
કર્મોનો બંધ કર્યો છે, તે અનેક પ્રકારથી શિક્ષા મળ્યા છતાં
પણ ધર્મનું શ્રવણ તો કરે છે પરંતુ તેનું આચરણ નથી કરતા.

જિન ભગવાનના વચન સમસ્ત દુઃખોનો નાશ કરવામાં
સમર્થ ગુણયુક્ત મધુર વિરેચન ઔષધ છે, પરંતુ
નિઃસ્વાર્થ ભાવથી દેવામાં આવતી આ ઔષધને જે પીવ-
તાજ નથી તેમના માટે શું કહી શકાય ?

જે પ્રાણી પાંચ હિંસા આદિ આશ્રવોનો ત્યાગ કરી અને
પાંચ (અહિંસા આદિ સંવરો)ની ભાવપૂર્વક રક્ષા કરે છે,
તે કર્મ-રજથી સર્વથા મુક્ત થઈ સર્વોત્તમ સિદ્ધિ મુક્તિને
પ્રાપ્ત કરે છે.

૨૯. વેદ અધ્યયન

કામવાસનાનો અનુભવ વેદ છે. સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુંસકવેદના ભેદથી એના ત્રણ પ્રકાર થાય છે. અહિંયા વેદ શબ્દ સ્ત્રી, પુરુષ આદિના બાહ્યલિંગનું ધોતક નથી. બાહ્યલિંગ તો શરીર-નામ-કર્મનું ફળ છે. વેદ મોહ કર્મના ઉદયનું પરિણામ છે. હાં, એ અવશ્ય છે કે બાહ્ય લિંગથી સ્ત્રી, પુરુષ અને નપુંસકની ઓળખાણ થાય છે તથા વેદથી એમનો ગાઢ સંબંધ છે. પ્રાયઃ સ્ત્રીમાં સ્ત્રીવેદ, પુરુષમાં પુરુષવેદ અને નપુંસકમાં નપુંસકવેદ જોવા મળે છે. વેદની પૂર્તિનું સાધન લિંગ છે. નવમાં ગુણસ્થાનના પછી ત્રણવેદોમાંથી કોઈનો પણ ઉદય રહેતો નથી. વીતરાગી આત્માની સત્તામાં પણ વેદનો ક્ષય થઈ જાય છે. પરંતુ શરીરની સાથે લિંગ બનેલુ રહે છે. ત્રણ લિંગમાંથી કોઈપણ લિંગ રહેતા વીતરાગ અવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. જેમકે- પંદર પ્રકારના સિદ્ધોમાં સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધા, પુરુષલિંગ સિદ્ધા અને નપુંસક લિંગ સિદ્ધાની ગણના આની સાક્ષી છે.

પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેઉકાય, વાયુકાય અને વનસ્પતિકાયમાં જે કામવાસના છે તે નપુંસક વેદના રુપમાં છે. એ જ પ્રમાણે ત્રણ વિકલેન્દ્રિય, સમુર્થિમ તિર્યચ પચેન્દ્રિય, મનુષ્ય અને સમસ્ત નૈરયિક જીવોમાં પણ નપુંસકવેદ હોય છે. આ વેદ મહાનગરના દાહના સમાન કષ્ટદાયી છે. દેવોમાં બે વેદ હોય છે. સ્ત્રીવેદ અને પુરુષવેદ. આમાં નપુંસક વેદ નથી હોતો. નૈરયિકોમાં નપુંસક સિવાયના બે વેદ હોતા નથી. ગર્ભથી ઉત્પન્ન થવાવાળા તિર્યચપંચેન્દ્રિય અને મનુષ્યોમાં ત્રણે વેદ હોય છે. ચાર ગતિઓના ચોવીસ દંડકોમાં મનુષ્યનો જ એક દંડક એવો છે કે જે અવેદી પણ હોઈ શકે છે અર્થાત્ કામવાસનાનો નાશ માત્ર મનુષ્યોમાં જ સંભવ છે. કોઈપણ જીવ એક સમયમાં એકથી વધારે વેદોનો અનુભવ કરતા નથી. સ્ત્રીવેદનો ઉદય હોવાથી સ્ત્રી-પુરુષની અભિલાષા કરે છે તથા પુરુષવેદનો ઉદય હોવાથી પુરુષ સ્ત્રીની અભિલાષા કરે છે. સ્ત્રીવેદ કરીષાગ્નિના સમાન અને પુરુષવેદ દાવાગ્નિની જ્વાલાની સમાન માનવામાં આવ્યા છે.

સવેદક જીવ ત્રણ પ્રકારના હોય છે - (૧) અનાદિ અપર્યવસિત (૨) અનાદિ સપર્યવસિત અને (૩) સાદિ સપર્યવસિત. જે જીવોમાં અનાદિકાળથી સવેદકતા ચાલી આવે છે અને ક્યારેય સમાપ્ત થતી નથી તે અનાદિ અપર્યવસિત ભેદમાં આવે છે. જેમાં સમાપ્ત થઈ જાય તેને અનાદિ સપર્યવસિત સવેદક માનવામાં આવે છે. અંતિમભેદ એ જીવોમાં હોય છે કે જે એકવાર અવેદી થઈ (અગ્યારમાં ગુણસ્થાનથી પડીને) ફરી સવેદી થાય છે. એવા જીવ ફરીથી અવેદી થઈ શકે છે. અવેદક જીવ બે પ્રકારના હોય છે- (૧) સાદિ અપર્યવસિત અને (૨) સાદિ સપર્યવસિત. જે જીવ એકવાર સવેદક થયા પછી ફરીથી સવેદક થતા નથી તે પ્રથમ પ્રકારમાં તથા ફરીથી સવેદક થવાવાળા બીજા પ્રકારમાં આવે છે. સાદિ સપર્યવસિત જીવોની અવેદકતા જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્ત સુધી રહે છે.

સ્ત્રી, પુરુષ અને નપુંસકની કાયસ્થિતિનો ચોવીસ દંડકોમાં પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં વિશદ વર્ણન છે. તેના પછી સવેદક અને અવેદક જીવોના અંતરકાળનું પ્રરુપણ છે.

અહિં અલ્પબહુત્વની ચર્ચા મહત્વપૂર્ણ છે. સવેદક, સ્ત્રીવેદક, પુરુષવેદક, નપુંસકવેદક અને અવેદક જીવોમાં પુરુષવેદક સૌથી ઓછા છે. તેનાથી સ્ત્રીવેદક જીવ સંખ્યાતગુણા છે. તેનાથી અવેદક અનંતગણા છે. તેનાથી નપુંસકવેદક અનંતગણા છે. તેનાથી સવેદક વિશેષાધિક છે. સ્ત્રી, પુરુષ અને નપુંસકોના વિભિન્ન દંડકોમાં પ્રદત્ત પૃથક્ અલ્પબહુત્વના આધાર પર આ કહી શકાય છે કે સમસ્ત સ્ત્રીઓમાં મનુષ્ય સ્ત્રીઓ, સમસ્ત પુરુષોમાં મનુષ્ય પુરુષો અને સમસ્ત નપુંસકોમાં પુરુષ નપુંસક સૌથી અલ્પ છે. સ્ત્રીઓમાં દેવસ્ત્રીઓ, પુરુષોમાં દેવપુરુષ અને નપુંસકોમાં તિર્યચનપુંસક સર્વાધિક છે. સ્ત્રી-પુરુષ અને નપુંસકોમાં પુરુષ સૌથી અલ્પ છે. સ્ત્રીઓ તેનાથી સંખ્યાતગણી છે અને નપુંસક તેનાથી અનંતગણા કહ્યા છે.

મૈથુન ત્રણ પ્રકારના છે - ૧. દિવ્ય, ૨. માનુષ્ય અને તિર્યચ્યોનિક. નૈરચિક મિથુનભાવને પ્રાપ્ત થતા નથી. કારણકે- તે નપુંસક હોય છે. નપુંસક જીવ પણ અબ્રહ્મ (મૈથુન)નું સેવન કર છે. પરંતુ મિથુનભાવથી રહિત થઈને. મૈથુન પ્રવૃત્તિ (પરિચારણા) પાંચ પ્રકારની કહી છે- (૧) કાય પરિચારણા (૨) સ્પર્શ પરિચારણા (૩) રુપ પરિચારણા (૪) શબ્દ પરિચારણા અને (૫) મન: પરિચારણા. દેવોમાં પાંચે પ્રકારની પરિચારણા મળે છે. ભવનપતિથી લઈ ઈશાન કલ્પના દેવ કાયપરિચારક હોય છે. સનત્કુમાર અને માહેન્દ્રકલ્પના દેવ સ્પર્શપરિચારક, બ્રહ્મલોક અને લાંતકના દેવ રુપપરિચારક, મહાશુક અને સહસ્ત્રાર કલ્પના દેવ શબ્દપરિચારક તથા આનત, પ્રાણત, આરણ અને અચ્યુત કલ્પોના દેવ મન:પરિચારક હોય છે. નવ ગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવ મૈથુન પ્રવૃત્તિથી રહિત હોય છે. સંવાસના વિવિધ રુપોનું નિરુપણ કર્યા બાદ આ અધ્યયનમાં કામ ના ચાર પ્રકાર પ્રતિપાદિત કર્યા છે- (૧) શ્રૃંગાર (૨) કરુણ (૩) બીભત્સ અને (૪) રૌદ્ર. દેવોમાં કામ શ્રૃંગાર પ્રધાન, મનુષ્યમાં કરુણપ્રધાન, તિર્યચોમાં બીભત્સ પ્રધાન અને નૈરચિકોમાં રૌદ્ર રસ પ્રધાન હોય છે. આ પ્રમાણે આ અધ્યયનમાં વેદ પર સર્વાંગીણ સામગ્રી ઉપલબ્ધ છે.

૨૧. વેયઽઙ્ગયણં

સૂત્ર -

૧. વેયસ્સ તિવિહા ભેયા-

- પ. કઙ્કવિહે ણં ભંતે ! વેએ પ્ણત્તે ?
 ડ. ગોયમા ! તિવિહે વેએ પ્ણત્તે, તં જહા-
 ૧. ઇત્થિવેએ, ૨. પુરિસવેએ, ૩. નપુંસગવેએ ।

- સમ. સુ. ૧૫૬

૨. વેયસ્સ-સરૂવં-

- પ. ઇત્થિવેએ ણં ભંતે ! કિં પગારે પ્ણત્તે ?
 ડ. ગોયમા ! ઘુંફુઅગિસમાણે પ્ણત્તે ।
 - જીવા. પઢિ. ૨, સુ. ૫૧ (૨)

- પ. પુરિસવેએ ણં ભંતે ! કિં પગારે પ્ણત્તે ?
 ડ. ગોયમા ! વળદવગ્ગિજાલસમાણે પ્ણત્તે ।

- પ. નપુંસગવેએ ણં ભંતે ! કિં પગારે પ્ણત્તે ?
 ડ. ગોયમા ! મહાણગરદાહસમાણે પ્ણત્તે સમણાડસો !
 - જીવા. પઢિ. ૨, સુ. ૬૧ (૨)

૩. ચડવીસદંડએસુ વેય વંધ પરૂવણં-

- પ. ઇત્થિવેયસ્સ ણં ભંતે ! કઙ્કવિહે વંધે પ્ણત્તે ?
 ડ. ગોયમા ! તિવિહે વંધે પ્ણત્તે, તં જહા-
 ૧. જીવપ્પયોગ વંધે, ૨. અણંતરવંધે, ૩. પરંપરવંધે ।
 પ. અસુરકુમારાણં ભંતે ! ઇત્થિવેયસ્સ કઙ્કવિહે વંધે
 પ્ણત્તે ?
 ડ. ગોયમા ! એવં ચેવ ।

એવં -જાવ- વેમાણિયાણં,

ણવરં-જસ્સ ઇત્થિવેદો અત્થિ ।

એવં પુરિસવેદસ્સ વિ નપુંસગવેદસ્સ વિ -જાવ- (૧-૨૪)

વેમાણિયાણં,

ણવરં-જસ્સ જો અત્થિ વેદો ।

- વિયા. સ. ૨૦, ડ. ૭, સુ. ૧૨-૧૫

૪. વેયકરણભેયા ચડવીસદંડએસુ ય પરૂવણં-

- પ. કઙ્કવિહે ણં ભંતે ! વેયકરણે પ્ણત્તે ?

૨૨. વેદ-અધ્યયન

સૂત્ર :

૧. વેદનાં ત્રણ ભેદ :

- પ્ર. ભંતે ! વેદ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
 ડ. ગૌતમ ! વેદ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. સ્ત્રીવેદ, ૨. પુરુષવેદ, ૩. નપુંસકવેદ.

૨. વેદનું સ્વરૂપ :

- પ્ર. ભંતે ! સ્ત્રીવેદ કયા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
 ડ. ગૌતમ ! કુંકુક અગ્નિ અર્થાત્ કરીષાગ્નિની
 સમાન કહ્યા છે.

- પ્ર. ભંતે ! પુરુષવેદ કયા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
 ડ. ગૌતમ ! વન (તૃણ) દાવાનળની જ્વાળાનાં સમાન
 કહ્યા છે.

- પ્ર. ભંતે ! નપુંસકવેદ કયા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
 ડ. હે આયુષ્યમન્ શ્રામણ ગૌતમ ! મહાનગરની
 અગ્નિનાં સમાન કહ્યા છે.

૩. ચોવીસ દંડકોમાં વેદ બંધનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ભંતે ! સ્ત્રીવેદનાં બંધ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
 ડ. ગૌતમ ! બંધ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. જીવપ્રયોગબંધ, ૨. અનંતરબંધ, ૩. પરંપરબંધ.

- પ્ર. ભંતે ! અસુરકુમારોનાં સ્ત્રીવેદનાં બંધ કેટલા
 પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

- ડ. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ (ત્રણ પ્રકારનાં છે.)

આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : જેને સ્ત્રીવેદ છે, (તેના માટે જ આ જાણવું જોઈએ)

આ પ્રમાણે પુરુષવેદ અને નપુંસક વેદ (બંધ)નાં
 વિષયમાં પણ વૈમાનિકો સુધી જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : જેના જે વેદ હોય તે જ કહેવા જોઈએ.

૪. વેદકરણનાં ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ભંતે ! વેદકરણ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગોયમા ! તિવિહે વેયકરણે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઇત્થિવેયકરણે, ૨. પુરિસવેયકરણે,
૩. નપુંસગવેયકરણે ।

દં. ૧-૨૪. **एए सव्वे नेरइयाई दंडगा -जाव-वेमाणियाणं, जस्स जं अत्थि तं तस्स सव्वं भाणियव्वं ।**

- વિયા. સ. ૧૯, ડ. ૯, સુ. ૮

૫. ચડવીસદંડાસુ વેય પરૂવણં-

પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! કિં ઇત્થિવેયા, પુરિસવેયા, નપુંસગવેયા પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇત્થિવેયા, ણો પુરિસવેયા, નપુંસગવેયા પળ્ણત્તા ।

પ. દં. ૨. અસુરકુમારા ણં ભંતે ! કિં ઇત્થિવેયા, પુરિસવેયા, નપુંસગવેયા પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! ઇત્થિવેયા, પુરિસવેયા, ણો નપુંસગવેયા પળ્ણત્તા ।

દં. ૩-૧૧. **एवं -जाव- थणियकुमारा ।**

દં. ૧૨-૨૧. **पुढवी-आऊ-तेऊ-वाऊ-वणस्सई वि-ति-चउरिंदिय-सम्मूच्छिम-पंचेदियतिरिक्ख-सम्मूच्छिम- मणुस्सा नपुंसगवेया,**

गळभवककंतियमणुस्सा पंचेदियतिरिक्खया य तिवेया ।

દં. ૨૨-૨૪. જહા અસુરકુમારા તહા વાણમંતરા જોહસિયા-વેમાણિયા વિ ।

- સમ. સુ. ૧૫૬

૬. ચડગહસુ વેય પરૂવણં-

૧. નેરહયાણં-નપુંસગવેયા,

- જીવા. પહિ. ૧, સુ. ૩૨

૨. તિરિક્ખજોણિસુ-ઁગિંદિયા

પ. સુહુમપુઢવિકાહયાણં ભંતે ! જીવા કિં ઇત્થિવેયા, પુરિસવેયા, નપુંસગવેયા ?

૩. ગોયમા ! નો ઇત્થિવેયા, નો પુરિસવેયા, નપુંસગવેયા ।

- જીવા. પહિ. ૧, સુ. ૧૩ (૧૧)

૭. ગૌતમ ! વેદકરણ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે. જેમકે -

૧. સ્ત્રીવેદકરણ, ૨. પુરુષવેદકરણ,
૩. નપુંસક વેદકરણ.

દં. ૧-૨૪. **नेरयिकोथी वैमानिको सुधी अधा दंडकोमां वेदकरणं ज्ञाणवुं ज्ञेयं। परंतु जेना जे वेदोय तेना ते अधा वेदकरणं कळेवा ज्ञेयं।**

૫. ચોવીસ દંડકોમાં વેદનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક સ્ત્રીવેદક, પુરુષવેદક કે નપુંસક વેદક હોય છે ?

૭. ગૌતમ ! નૈરયિક સ્ત્રીવેદક નથી, પુરુષવેદક નથી પરંતુ નપુંસકવેદક હોય છે.

પ્ર. દં. ૨. ભંતે ! શું અસુરકુમાર સ્ત્રીવેદક, પુરુષવેદક કે નપુંસકવેદક હોય છે ?

૭. ગૌતમ ! સ્ત્રીવેદવાળા છે, પુરુષવેદવાળા છે, પરંતુ નપુંસક વેદવાળા નથી કહ્યા.

દં. ૩-૧૧. **आ प्रभाक्षे स्तानितकुमार सुधी ज्ञाणवुं ज्ञेयं।**

દં. ૧૨-૨૧. **पृथ्वी, अप्, तेजस्, वायु, वनस्पति, अर्धेन्द्रिय, त्रेण्डिय, ચઉરેન્દ્રિય, સમ્મૂર્ઞિમ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ અને સમ્મૂર્ઞિમ મનુષ્ય નપુંસક વેદવાળા છે.**

गार्भ व्युत्क्रांतिक मनुष्य અને પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ ત્રણે વેદવાળા છે.

દં. ૨૨-૨૪. **વાણવ્યંતર, જ્યોતિષક અને વૈમાનિકનું વર્ણન અસુરકુમારોનાં સમાન કરવું જોઈએ.**

૬. ચાર ગતિઓમાં વેદનું પ્રરુપણ :

૧. નૈરયિક : નપુંસક વેદવાળા છે.

૨. તિર્યંચયોનિક : એકેન્દ્રિય -

પ્ર. ભંતે ! સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ શું સ્ત્રીવેદવાળા છે, પુરુષવેદવાળા છે કે નપુંસકવેદવાળા છે ?

૭. ગૌતમ ! સ્ત્રીવેદ વાળા નથી, પુરુષવેદવાળા નથી પરંતુ નપુંસકવેદવાળા છે.

બાયરપુઢવિકાઈયા-જહા સુહુમપુઢવિકાઈયાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૫

સુહુમ-બાયર આઝકાઈયા-જહા સુહુમપુઢવિકાઈયાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૬-૧૭

સુહુમ-બાયર તેઝકાઈયા જહા સુહુમપુઢવિકાઈયાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૪-૨૫

સુહુમ-બાયર વાઝકાઈયા જહા સુહુમપુઢવિકાઈયાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૬

સુહુમ-બાયર-સાહારણ-પત્તેય સરીર વણસસકાઈયા-
જહા સુહુમપુઢવિકાઈયાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૦-૨૧

(ખ) બેઈદિયા-નપુંસગવેયા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૮

(ગ) તેઈદિયા-જહા બેઈદિયાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૯

(ઘ) ચઝરિંદિયા-જહા તેઈદિયાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૦

(ઙ) સમ્મુચ્છિમપંચેદિયતિરિક્ષજોણિયા-
જલયરા-નપુંસગવેયા

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૫

થલયરા-જહા જલયરાણં^૧

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૬

ચહયરા-જહા જલયરાણં

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૬

(ચ) ગભ્બવકકંતિયપંચેદિય તિરિક્ષજોણિયા-
જલયરા-તિવિહવેયા -

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૮

થલયરા-જહા જલયરાણં^૨

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૯

ચહયરા-જહા જલયરાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૪૦

૩. મણુસ્સા-

સમ્મુચ્છિમમણુસ્સા-નપુંસગવેયા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૪૧

બાદર પૃથ્વીકાયિકોનું વર્ણન સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોનાં
સમાન છે.

સૂક્ષ્મ-બાદર અપ્કાયિકનું વર્ણન સૂક્ષ્મ
પૃથ્વીકાયિકોનાં સમાન છે.

સૂક્ષ્મ-બાદર તેજસૂકાયિકનું વર્ણન સૂક્ષ્મ
પૃથ્વીકાયિકોનાં સમાન છે.

સૂક્ષ્મ-બાદર વાયુકાયિકોનું વર્ણન સૂક્ષ્મ
પૃથ્વીકાયિકોનાં સમાન છે.

સૂક્ષ્મ-બાદર-સાધારણ, પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયિકોનું
વર્ણન સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોનાં સમાન છે.

(ખ) બેઈન્દ્રિય- નપુંસકવાળા છે.

(ગ) ત્રેઈન્દ્રિયનું વર્ણન તેજ પ્રમાણે (બે ઈન્દ્રિયનાં
સમાન) છે.

(ઘ) ચઝરિન્દ્રિયનું વર્ણન તેજ પ્રમાણે (ત્રેઈન્દ્રિયનાં
સમાન) છે.

(ઙ) સમ્મૂર્ચિમ પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક :
જલયર- નપુંસક વેદવાળા છે.

સ્થળયર-જળયરોનાં સમાન નપુંસક વેદવાળા છે.

ખેયર : જળયરોનાં સમાન નપુંસકવેદવાળા છે.

(ચ) ગર્ભવ્યુત્ક્રાંતિક પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક -
જળયર : ત્રણે વેદવાળા છે.

સ્થળયર : જળયરોનાં સમાન (ત્રણેય વેદવાળા) છે.

ખેયર : જળયરોનાં સમાન (ત્રણેય વેદવાળા) છે.

૩. મનુષ્ય :

સમ્મૂર્ચિમ મનુષ્ય- નપુંસકવેદવાળા છે.

ગભવક્કંતિયમણુસ્સા-ઇત્થિવેયા વિ, પુરિસવેયા વિ, નપુંસગવેયા વિ, અવેયા વિ ।

- જીવા. પડિ. ૧, સુ. ૪૧

૪. દેવા-

ઇત્થિવેયા વિ, પુરિસવેયા વિ, નો નપુંસગવેયા ।

- જીવા.પડિ. ૧, સુ. ૪૨

૭. એગસમએ એગવેય વેયણ-પરૂવણ-

પ. અણ્ણજત્થિયા ણં ભંતે ! એવમાઇક્કંતિ, ભાસંતિ, પણ્ણવેંતિ, પરૂવેંતિ એવં ખલુ નિયંટે કાલગે સમાણે દેવભૂણં અપ્પાણેણં-

૧. સે ણં તત્થ નો અન્ને દેવે નો અન્નેસિં દેવાણં દેવીઓ અભિજુંજિય-અભિજુંજિય-પરિયારેહ ।

૨. ણો અપ્પણિચ્ચિયાઓ દેવીઓ અભિજુંજિય-અભિજુંજિય પરિયારેહ ।

૩. અપ્પણામેવ અપ્પાણં વિઝવ્વિય-વિઝવ્વિય પરિયારેહ ।

એગે વિ ય ણં જીવે એગેણં સમણં દો વેએ વેએહ, તં જહા-

૧. ઇત્થિવેયં વા, ૨. પુરિસવેયં વા ।

૧. જં સમયં ઇત્થિવેયં વેએહ તં સમયં પુરિસવેયં વેએહ,

૨. જં સમયં પુરિસવેયં વેએહ તં સમયં ઇત્થિવેયં વેએહ,

ઇત્થિવેયસ્સ વેયણાએ પુરિસવેયં વેએહ,

પુરિસવેયસ્સ વેયણાએ ઇત્થિવેયં વેએહ,

એવં ખલુ એગે વિ ય ણં જીવે એગેણં સમણં દો વેયં વેએહ, તં જહા-

૧. ઇત્થિવેયં વા, ૨. પુરિસવેયં વા ।

સે કહમેયં ભંતે ! એવં ?

૭. ગોયમા ! જં ણં તે અન્નજત્થિયા એવમાઇક્કંતિ -જાવ- ઇત્થિવેયં વા, પુરિસવેયં વા જે તે એવમાહંસુ મિચ્છં તે એવમાહંસુ,

અહં પુણ ગોયમા ! એવમાઇક્કામિ -જાવ- એવં પરૂવેમિ-

ગર્ભવ્યુત્કાંતિક મનુષ્ય : સ્ત્રીવેદવાળા પણ છે, પુરુષવેદવાળા પણ છે, નપુંસકવેદવાળા પણ છે અને અવેદી પણ છે.

૪. દેવ :

સ્ત્રી વેદવાળા પણ છે અને પુરુષવેદવાળા પણ છે, પરંતુ નપુંસક વેદવાળા નથી.

૭. એક સમયમાં એક વેદ-વેદનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! અન્યતીર્થિક આ પ્રમાણે કહે છે, બતાવે છે, પ્રજ્ઞાપના કરે છે અને પ્રરૂપણા કરે છે કે કોઈ પણ નિર્ગ્રંથ (મુનિ) મરીને દેવ થતા સ્વયં -

૧. તે ત્યાં (દેવલોકમાં) બીજા દેવોની દેવીઓની સાથે તેને વશમાં કરીને કે તેનું આલિંગન કરીને પરિચારણા (મૈથુન-સેવન) કરતા નથી.

૨. પોતાની દેવીઓને વશમાં કરીને કે આલિંગન કરીને તેની સાથે પણ પરિચારણા કરતા નથી.

૩. પરંતુ તે દેવ વૈકિંચથી સ્વયં જ દેવીનું રુપ બનાવીને તેની સાથે પરિચારણા કરે છે.

આ પ્રમાણે એક જીવ એક સમયમાં બે વેદોનો અનુભવ (વેદન) કરે છે, જેમકે -

૧. સ્ત્રી વેદ, ૨. પુરુષવેદ.

૧. જે સમયે સ્ત્રીવેદ ને વેદે (અનુભવ કરે) છે તે સમયે પુરુષવેદ ને પણ વેદે છે.

૨. જે સમયે પુરુષવેદ ને વેદે છે, તે સમયે સ્ત્રીવેદ ને પણ વેદે છે.

સ્ત્રીવેદનું વેદન કરતા પુરુષવેદને પણ વેદે છે.

પુરુષવેદનું વેદન કરતા સ્ત્રીવેદને પણ વેદે છે.

માટે એક જ જીવ એક સમયમાં બંને વેદને વેદે છે, જેમકે -

૧. સ્ત્રી વેદ, ૨. પુરુષવેદ.

ભંતે ! શું આ (અન્યતીર્થિકોનું) વર્ણન સત્ય છે ?

૭. હે ગૌતમ ! તે અન્યતીર્થિક જે આ કહે છે -યાવત્- સ્ત્રીવેદ પુરુષવેદનું વેદન એક સાથે કરે છે, તેનું તે વર્ણન મિથ્યા છે.

હે ગૌતમ ! હું આ પ્રમાણે કહું છું -યાવત્- પ્રરુપણા કરું છું કે -

एवं खलु नियंठे कालगए समाणे अन्नयरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववत्तारो भवंति, महिडिडएसु -जाव- महाणुभागेसु दूरगईसु चिरटिठइएसु ।

से णं तत्थ देवे भवइ महिडिडए -जाव- दस दिसाओ उज्जोवेमाणे पभासेमाणे -जाव- पडिरूवे ।

૧. સે ણં તત્થ અન્ને દેવે અન્નેસિં દેવાણં દેવીઓ અભિજુંજિય-અભિજુંજિય પરિયારેહ ।
૨. અપ્પણિન્ચિયાઓ દેવીઓ અભિજુંજિય-અભિજુંજિય પરિયારેહ ।
૩. નો અપ્પણામેવ અપ્પાણં વિઝવ્વિય-વિઝવ્વિય પરિયારેહ,

एगे वि य णं जीवे एगेणं समएणं एगं वेयं वेएइ, तं जहा -

૧. इत्थिवेयं वा, ૨. पुरिसवेयं वा ।
૧. જં સમયં ઇત્થિવેયં વેએહ, નો તં સમયં પુરિસવેયં વેએહ ।
૨. જં સમયં પુરિસવેયં વેએહ, નો તં સમયં ઇત્થિવેયં વેએહ ।

इत्थिवेयस्स उदएणं नो पुरिसवेयं वेएइ,

पुरिसवेयस्स उदएणं नो इत्थिवेयं वेएइ ।

एवं खलु एगे जीवे एगेणं समएणं एगं वेयं वेएइ, तं जहा-

૧. इत्थिवेयं वा, ૨. पुरिसवेयं वा ।

इत्थी इत्थिवेएणं उदिण्णेणं पुरिसं पत्थेइ ।

पुरिसो पुरिसवेएणं उदिण्णेणं इत्થિં પત્થેइ ।

दो वि ते अण्णमण्णं पत्थेति, तं जहा-

૧. इत्थी वा पुरिसं, ૨. पुरिसे वा इत्थिं ।

- વિયા. સ. ૨, ૩. ૫, સુ. ૧

કોઈ નિર્ગ્રંથ મરીને, કોઈ મહર્લિક -યાવત્- મહા પ્રભાવયુક્ત, દૂર ગમન કરવાની શક્તિથી સંપન્ન, દીર્ઘકાળની સ્થિતિ (આયુ) વાળા અન્ય દેવલોકમાંથી કોઈ એક દેવલોકમાં દેવરુપથી ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યાં તે મહત્તી ઋદ્ધિથી યુક્ત થાય છે -યાવત્- દસે દિશાઓમાં ઉદ્યોત કરે છે, વિશિષ્ટ કાંતિથી શોભાયમાન થાય છે -યાવત્- અત્યંત રુપવાન દેવ હોય છે.

૧. તે દેવ ત્યાં બીજા દેવોની દેવીઓને વશમાં કરીને તેની સાથે પરિચારણા કરે છે,
૨. પોતાની દેવીઓને ગ્રહણ કરીને તેની સાથે પણ પરિચારણા કરે છે.
૩. પરંતુ સ્વયં વૈક્રિય કરીને પોતાના વિકુર્વિત રુપની સાથે પરિચારણા કરતા નથી.

માટે એક જીવ એક સમયમાં બંને વેદોમાંથી કોઈ એક વેદનો જ અનુભવ કરે છે, જેમકે -

૧. સ્ત્રી વેદ, ૨. પુરુષવેદ.
૧. જે સમયે સ્ત્રીવેદને વેદતા (અનુભવ કરે) છે ત્યારે પુરુષવેદને વેદતા નથી.
૨. જે સમયે પુરુષવેદને વેદે છે તે સમયે સ્ત્રીવેદને વેદતા નથી.

સ્ત્રીવેદનો ઉદય થવાથી પુરુષવેદને વેદતા નથી.

પુરુષવેદનો ઉદય થવાથી સ્ત્રીવેદને વેદતા નથી.

માટે એક જીવ એક સમયમાં બંને વેદોમાંથી કોઈ એકને વેદે છે, જેમકે -

૧. સ્ત્રી વેદ, ૨. પુરુષવેદ.

જ્યારે સ્ત્રીવેદનો ઉદય થાય છે ત્યારે સ્ત્રી પુરુષની અભિલાષા કરે છે.

જ્યારે પુરુષવેદનો ઉદય થાય છે ત્યારે પુરુષ સ્ત્રીની અભિલાષા કરે છે.

અર્થાત્ બંને પરસ્પર એક બીજાની ઈચ્છા કરે છે, જેમકે -

૧. સ્ત્રી પુરુષની, ૨. પુરુષ સ્ત્રીની.

૮. સવેયગ-અવેયગજીવાણં કાયટિઠઈ-

પ. સવેયણં ભંતે ! સવેયણં ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! સવેયણં તિવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા -

૧. અણાઈણં વા અપજ્જવસિણં ।

૨. અણાઈણં વા સપજ્જવસિણં ।

૩. સાઈણં વા સપજ્જવસિણં ।

તત્થ ણં જે સે સાઈણં સપજ્જવસિણં સે જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં અણંતકાલં, અણંતાઓ ઉસ્સપ્પિણિ-ઓસપ્પિણીઓ કાલઓ, ચેત્તઓ અવહંઢં પોગ્ગલપરિયટ્ટં દેસૂણં ।^૧

પ. સવેયણં ભંતે ! સવેયણં ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! ૧ ંગેણં આણેણં જહણ્ણેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં દસુત્તરં પલિઓવમસયં પુવ્વકોડિ-પુહુત્તમભ્ભિયં ।

૨. ંગેણં આણેણં જહણ્ણેણં ંગં સમયં, ઉક્કોસેણં અટ્ઠારસ પલિઓવમાઈં પુવ્વકોડિ પુહુત્ત-મભ્ભિયાઈં

૩. ંગેણં આણેણં જહણ્ણેણં ંગં સમયં, ઉક્કોસેણં ચોદ્દસ પલિઓવમાઈં પુવ્વકોડિપુહુત્ત-મભ્ભિયાઈં

૪. ંગેણં આણેણં જહણ્ણેણં ંગં સમયં, ઉક્કોસેણં પલિઓવમસયં પુવ્વકોડિપુહુત્તમભ્ભિયાઈં

૫. ંગેણં આણેણં જહણ્ણેણં ંગં સમયં, ઉક્કોસેણં પલિઓવમપુહુત્ત પુવ્વકોડિપુહુત્ત-મભ્ભિયં ।

પ. પુરિસવેણં ભંતે ! પુરિસવેણં ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં સાગરોવમસયપુહુત્તં સાહરેણં ।

પ. નપુંસગવેણં ભંતે ! નપુંસગવેણં ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૮. સવેદક-અવેદક જીવોની કાયસ્થિતિ :

પ્ર. ભંતે ! સવેદકવાણા જીવ સવેદકનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! સવેદક ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. અનાદિ - અપર્યવસિત.

૨. અનાદિ - સપર્યવસિત.

૩. સાદી - સપર્યવસિત.

તેમાંથી જે સાદિ-સપર્યવસિત છે, તે જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ સુધી, અર્થાત્ કાળથી અનન્ત ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણી સુધી અને ક્ષેત્રથી દેશોન અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન સુધી (જીવ-સવેદક રહે છે.)

પ્ર. ભંતે ! સ્ત્રીવેદ વાણા જીવ સ્ત્રીવેદકનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. એક માન્યતા (અપેક્ષા)થી જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ સાધિક પૂર્વકોટિપૃથક્ત્વ એક સો દસ પલ્યોપમ સુધી રહે છે.

૨. એક માન્યતાથી જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ સાધિક પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અઢાર પલ્યોપમ સુધી રહે છે.

૩. એક માન્યતાથી જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ સાધિક પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ ચોદ પલ્યોપમ સુધી રહે છે.

૪. એક માન્યતાથી જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ સાધિક પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ સો પલ્યોપમ સુધી રહે છે.

૫. એક માન્યતાથી જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ સાધિક પલ્યોપમ પૃથક્ત્વ સુધી સ્ત્રીવેદકનાં રુપમાં રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! પુરુષવેદવાણા જીવ પુરુષવેદકનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સાધિક સાગરોપમ શતપૃથક્ત્વ સુધી પુરુષવેદકનાં રુપમાં રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! નપુંસકવેદવાણા જીવ નપુંસકવેદકનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં વણ્ણફ્ફકાલો ।

૫. અવેયએ ણં ભંતે ! અવેયએ ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઇ ?

૩. ગોયમા ! અવેયએ દુવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા -

૧. સાઈએ વા અપજ્જવસિએ, ૨. સાઈએ વા સપજ્જવસિએ ।

તત્થ ણં જે સે સાઈએ સપજ્જવસિએ સે જહણ્ણેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં અંતોમુહુત્તં^૧ ।

- પણ્ણ. પ. ૧૮, સુ. ૧૩૨૬-૧૩૩૦

૧. ઇત્થી-પુરિસ નપુસગાણં કાયટિઠઈ પરૂવણં-

૫. ઇત્થીણં ભંતે ! ઇત્થિત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઇ ?

૩. ગોયમા ! ૧. એકકેણાદેસેણં જહણ્ણેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં દસુત્તરં પલિઓવમસયં પુવ્વકોઢિ પુહુત્તમમ્મહિયં ।

૨. એકકેણાદેસેણં જહણ્ણેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં અટ્ઠારસ પલિઓવમાઈ પુવ્વકોઢિપુહુત્તમમ્મહિયં ।

૩. એકકેણાદેસેણં જહણ્ણેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં ચડદસ પલિઓવમાઈ પુવ્વકોઢિપુહુત્તમમ્મહિયં ।

૪. એકકેણાદેસેણં જહણ્ણેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં પલિઓવમસયં પુવ્વકોઢિપુહુત્તમમ્મહિયં ।

૫. એકકેણાદેસેણં જહણ્ણેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં પલિઓવમપુહુત્તં પુવ્વકોઢિપુહુત્તમમ્મહિયં ।

૫. તિરિક્ખજોણિત્થી ણં ભંતે ! તિરિક્ખજોણિત્થિત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઇ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈ પુવ્વકોઢિપુહુત્તમમ્મહિયાઈ ।^૨

જલયરીએ જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં પુવ્વકોઢિપુહુત્તં ।

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ સુધી નપુસકવેદનાં રુપમાં રહે છે.

૫. ભંતે ! અવેદકવાળા જીવ અવેદકનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! અવેદક બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સાદિ-અપર્યવસિત, ૨. સાદિ-સપર્યવસિત.

આમાંથી જે સાદિ સપર્યવસિત છે, તે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્ત સુધી અવેદકનાં રુપમાં રહે છે.

૯. સ્ત્રી પુરુષ - નપુસકોની કાયસ્થિતિનું પ્રરુપણ :

૫. ભંતે ! સ્ત્રી, સ્ત્રીનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. એક અપેક્ષાથી જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક એક સો દસ પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.

૨. એક અપેક્ષાથી જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક અઠાર પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.

૩. એક અપેક્ષાથી જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક ચોદ પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.

૪. એક અપેક્ષાથી જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક એક સો પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.

૫. એક અપેક્ષાથી જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક પલ્યોપમ પૃથક્ત્વ સુધી રહી શકે છે.

૫. ભંતે ! તિર્યચયોનિક સ્ત્રી તિર્યચયોનિક સ્ત્રીનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.

જળયરી જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ સુધી રહી શકે છે.

૧. (ક) જીવા. પઢિ. ૯, સુ. ૨૩૨

(ખ) જીવા. પઢિ. ૯, સુ. ૨૪૫

૨. (ક) પણ્ણ. પ. ૧૮, સુ. ૧૨૬૨

(ખ) જીવા. પઢિ. ૬, સુ. ૨૨૫

(ગ) જીવા. પઢિ. ૯, સુ. ૨૪૫

ચતુષ્પદ સ્થળયર તિરિક્ષજોગિત્થી જહા ઓહિયા તિરિક્ષજોગિત્થી ।

ઉરપરિસપ્પી-ભુયપરિસપ્પિત્થીણં જહા જલયરીણં,

ચ્ચહયરિત્થી ણં જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહાગં પુવ્વકોડિપુહુત્ત-મબ્બહિયં ।

પ. મણુસ્સિત્થી ણં ભંતે ! મણુસ્સિત્થિ ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! ખેત્તં પડુચ્ચ-જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈં પુવ્વકોડિપુહુત્તમબ્બહિયાઈં ।^૧

ધમ્મચરણં પડુચ્ચ-જહન્નેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં દેસૂણા પુવ્વકોડી ।

એવં કમ્મભૂમિયા વિ, ભરહેરવયા વિ,

ણવરં-ખેત્તં પડુચ્ચ-જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈં દેસૂણપુવ્વકોડિમબ્બહિયાઈં ।

ધમ્મચરણં પડુચ્ચ જહન્નેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં દેસૂણા પુવ્વકોડી ।

પ. પુવ્વવિદેહ-અવરવિદેહિત્થી ણં ભંતે ! પુવ્વવિદેહ અવરવિદેહિત્થિ ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! ખેત્તં પડુચ્ચ-જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં પુવ્વકોડિપુહુત્તં ।

ધમ્મચરણં પડુચ્ચ-જહન્નેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં દેસૂણા પુવ્વકોડી ।

પ. અકમ્મભૂમિગ-મણુસ્સિત્થી ણં ભંતે ! અકમ્મ-ભૂમિગમણુસ્સિત્થિ ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જમ્મણં પડુચ્ચ-જહન્નેણં દેસૂણં પલિઓવમં પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહાગેણં ઊણં, ઉક્કોસેણં તિણ્ણિ પલિઓવમાઈં ।

સંહરણં પડુચ્ચ-જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈં દેસૂણા પુવ્વકોડી એ અબ્બહિયાઈં ।

ચતુષ્પદ સ્થળયર તિરિક્ષજોગિત્થી સ્ત્રીનાં સંબંધમાં ઔદિક તિરિક્ષજોગિત્થી સ્ત્રીની જેમ જાણવું જોઈએ.

ઉરપરિસર્પ સ્ત્રી અને ભુજપરિસર્પસ્ત્રીનાં સંબંધમાં જળયરીનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

ખેચર સ્ત્રી જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમાં ભાગ સુધી રહી શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! મનુષ્ય સ્ત્રી મનુષ્ય સ્ત્રીનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિપૃથક્ત્વ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.

ધર્માચરણની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોનપૂર્વ કોટિ સુધી રહી શકે છે.

એ જ પ્રમાણે કર્મભૂમિક અને ભરત-એરવત ક્ષેત્રની મનુષ્ય સ્ત્રીઓના સંબંધમાં જાણવું.

વિશેષ - ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોન પૂર્વકોટિ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.

ધર્માચરણની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોન પૂર્વકોટિ સુધી રહી શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! પૂર્વવિદેહ-અપરવિદેહની મનુષ્ય સ્ત્રી પૂર્વવિદેહ-અપરવિદેહની મનુષ્ય સ્ત્રીનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ સુધી રહી શકે છે.

ધર્માચરણની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોન પૂર્વકોટિ સુધી રહી શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રી અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રીનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! જન્મની અપેક્ષાએ-જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમાં ભાગ ન્યૂન દેશોન એક પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.

સંહરણની અપેક્ષાએ-જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોનપૂર્વકોટિ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.

પ. હેમવય-હેરણવય-અકમ્મભૂમિયમણુસ્સિત્થી ણં ભંતે !
હેમવય-હેરણવય અકમ્મભૂમિય મણુસ્સિત્થિ ત્તિ
કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જમ્મણં પડુચ્ચ-જહન્નેણં દેસૂણં પલિઓવમં
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઋણગં, ઉવ્કોસેણં
પલિઓવમં ।

સંહરણં પડુચ્ચ-જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉવ્કોસેણં
પલિઓવમં દેસૂણાણ પુવ્વકોડીણ અબ્ભહિયં ।

પ. હરિવાસ-રમ્મયવાસ-અકમ્મભૂમિગ-મણુસ્સિત્થી ણં
ભંતે ! હરિવાસ - રમ્મયવાસ - અકમ્મભૂમિગ -
મણુસ્સિત્થિત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જમ્મણં પડુચ્ચ-જહન્નેણં દેસૂણાઈં દો
પલિઓવમાઈં પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં
ઋણગં, ઉવ્કોસેણં દો પલિઓવમાઈં ।

સંહરણં પડુચ્ચ-જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉવ્કોસેણં દો
પલિઓવમાઈં દેસૂણપુવ્વકોડિમબ્ભહિયાઈં,

પ. દેવકુરુત્તરકુરુણં અકમ્મભૂમિગ મણુસ્સિત્થી ણં ભંતે !
દેવકુરુત્તરકુરુણં અકમ્મભૂમિગ મણુસ્સિત્થિત્તિ
કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જમ્મણં પડુચ્ચ-જહન્નેણં દેસૂણાઈં તિન્નિ
પલિઓવમાઈં પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં
ઋણગાઈં, ઉવ્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈં ।

સંહરણં પડુચ્ચ-જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉવ્કોસેણં તિન્નિ
પલિઓવમાઈં દેસૂણાણ પુવ્વકોડીમબ્ભહિયાઈં ।

પ. અંતરદીવગાકમ્મભૂમિગ-મણુસ્સિત્થી ણં ભંતે !
અંતરદીવગાકમ્મભૂમિગ-મણુસ્સિત્થિત્તિ કાલઓ
કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જમ્મણં પડુચ્ચ-જહન્નેણં દેસૂણં
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગં પલિઓવમસ્સ
અસંખેજ્જહિભાગેણં ઋણં, ઉવ્કોસેણં પલિઓવમસ્સ
અસંખેજ્જહિભાગં ।

સંહરણં પડુચ્ચ-જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉવ્કોસેણં
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગં દેસૂણાણ પુવ્વકોડીણ
અબ્ભહિયં ।

પ્ર. ભંતે ! હૈમવત- હૈરણવત અકર્મભૂમિક મનુષ્ય
સ્ત્રી હૈમવત- હૈરણવત અકર્મભૂમિક મનુષ્ય
સ્ત્રીનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! જન્મની અપેક્ષાએ-જઘન્ય પલ્યોપમનાં
અસંખ્યાતમાં ભાગ ન્યૂન દેશોન એક પલ્યોપમ
અને ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.

સંહરણની અપેક્ષાએ-જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ
દેશોનપૂર્વકોટિ અધિક એક પલ્યોપમ સુધી રહી
શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! હરિવર્ષ- રમ્યકૃવર્ષ- અકર્મભૂમિક મનુષ્ય
સ્ત્રી હરિવર્ષ- રમ્યકૃ વર્ષ- અકર્મભૂમિક મનુષ્ય
સ્ત્રીનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! જન્મની અપેક્ષાએ-જઘન્ય પલ્યોપમનાં
અસંખ્યાતમાં ભાગ ન્યૂન દેશોન બે પલ્યોપમ અને
ઉત્કૃષ્ટ બે પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.

સંહરણની અપેક્ષાએ-જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને
ઉત્કૃષ્ટ દેશોન પૂર્વકોટિ અધિક બે પલ્યોપમ
સુધી રહી શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ-અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રી
દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ-અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રીનાં
રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! જન્મની અપેક્ષાએ-જઘન્ય પલ્યોપમનાં
અસંખ્યાતમાં ભાગ ન્યૂન દેશોન ત્રણ પલ્યોપમ
અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.

સંહરણની અપેક્ષાએ - જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને
ઉત્કૃષ્ટ દેશોન પૂર્વકોટિ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ
સુધી રહી શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! અંતર્દીપજ અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રી અંત-
ર્દીપજ અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રીનાં રુપમાં કેટલા
સમય સુધી રહી શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! જન્મની અપેક્ષાએ-જઘન્ય પલ્યોપમનાં
અસંખ્યાતમાં ભાગ ન્યૂન દેશોન પલ્યોપમનાં
અસંખ્યાતમાં ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પલ્યોપમનાં
અસંખ્યાતમાં ભાગ સુધી રહી શકે છે.

સંહરણની અપેક્ષાએ-જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ
દેશોનપૂર્વકોટિ અધિક પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમાં
ભાગ સુધી રહી શકે છે.

- પ. દેવિત્થીણં ભંતે ! દેવિત્થિત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?
- પ્ર. ભંતે ! દેવ સ્ત્રી-દેવ સ્ત્રીનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?
૩. ગોયમા ! જચ્ચેવ ભવદ્ઠિઈ સચ્ચેવ સંચિટ્ઠણા ભાણિયવ્વા ।
૩. ગૌતમ ! જે તેની ભવસ્થિતિ છે. તેજ તેની કાયસ્થિતિ જાણવી જોઈએ.
- જીવા. પડિ. ૨, સુ. ૪૮ (૧-૩)
- પ. પુરિસે ણં ભંતે ! પુરિસેત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?
- પ્ર. ભંતે ! પુરુષ - પુરુષનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ કંઈક અધિક સાગરોપમ શતપૃથક્ત્વ સુધી રહી શકે છે.
- પ. તિરિક્ખજોણિયપુરિસે ણં ભંતે ! તિરિક્ખજોણિય પુરિસે ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?
- પ્ર. ભંતે ! તિર્યચ્યોનિક- પુરુષ તિર્યચ્યોનિક પુરુષનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.
- પ. ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં સાગરોવમસયપુહુત્તં સાડરેગં ।
- આ પ્રમાણે જેમ સ્ત્રીઓની કાયસ્થિતિ કહી તેજ પ્રમાણે ખેચર તિર્યચ્યોનિક પુરુષો સુધીની કાયસ્થિતિ જાણવી જોઈએ.
- પ. તિરિક્ખજોણિયપુરિસે ણં ભંતે ! તિરિક્ખજોણિય પુરિસે ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?
- પ્ર. ભંતે ! મનુષ્ય પુરુષ- મનુષ્ય પુરુષનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?
૩. ગૌતમ ! ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ-જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ સુધી રહી શકે છે.
- પ. ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈ પુવ્વકોડિપુહુત્તમ્મહિયાઈ ।
- ધર્માચરણની અપેક્ષાએ-જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોન પૂર્વકોટિ સુધી રહી શકે છે.
- આ પ્રમાણે પૂર્વવિદેહ, અપરવિદેહ કર્મભૂમિક મનુષ્ય-પુરુષો સુધીની સર્વત્ર કાયસ્થિતિ જાણવી જોઈએ.
- પ. ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈ પુવ્વકોડિપુહુત્તમ્મહિયાઈ ।
- અકર્મભૂમિક મનુષ્ય પુરુષો -યાવત્- અંતર્દીપજ મનુષ્ય પુરુષોનાં સંબંધમાં અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રીઓનાં સમાન જાણવું જોઈએ.
- પ. ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈ પુવ્વકોડિપુહુત્તમ્મહિયાઈ ।
- દેવ પુરુષોની જે ભવસ્થિતિ કહી છે તેજ સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીનાં દેવ પુરુષોની કાયસ્થિતિ જાણવી જોઈએ.
- પ. ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈ પુવ્વકોડિપુહુત્તમ્મહિયાઈ ।
- ધમ્મચરણં પહુચ્ચ જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં દેસૂણા પુવ્વકોડી ।
- પ્ર. ભંતે ! નપુંસક નપુંસકનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ સુધી રહી શકે છે.
- પ. ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈ પુવ્વકોડિપુહુત્તમ્મહિયાઈ ।
- ધમ્મચરણં પહુચ્ચ જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં દેસૂણા પુવ્વકોડી ।
- આ પ્રમાણે પૂર્વવિદેહ, અપરવિદેહ કર્મભૂમિક મનુષ્ય-પુરુષો સુધીની સર્વત્ર કાયસ્થિતિ જાણવી જોઈએ.
- પ. ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈ પુવ્વકોડિપુહુત્તમ્મહિયાઈ ।
- અકર્મભૂમિક મનુષ્ય પુરુષો -યાવત્- અંતર્દીપજ મનુષ્ય પુરુષોનાં સંબંધમાં અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રીઓનાં સમાન જાણવું જોઈએ.
- પ. ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈ પુવ્વકોડિપુહુત્તમ્મહિયાઈ ।
- દેવાણં જચ્ચેવ ઠિઈ સચ્ચેવ સંચિટ્ઠણા -જાવ- સવ્વત્થસિદ્ધગાણં ।
- જીવા. પડિ. ૨, સુ. ૫૪
- પ. નપુંસણં ભંતે ! નપુંસણં ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?
- પ્ર. ભંતે ! નપુંસક નપુંસકનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ સુધી રહી શકે છે.
- પ. ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈ પુવ્વકોડિપુહુત્તમ્મહિયાઈ ।
- ધમ્મચરણં પહુચ્ચ જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં દેસૂણા પુવ્વકોડી ।
- આ પ્રમાણે પૂર્વવિદેહ, અપરવિદેહ કર્મભૂમિક મનુષ્ય-પુરુષો સુધીની સર્વત્ર કાયસ્થિતિ જાણવી જોઈએ.
- પ. ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિન્નિ પલિઓવમાઈ પુવ્વકોડિપુહુત્તમ્મહિયાઈ ।
- અકર્મભૂમિક મનુષ્ય પુરુષો -યાવત્- અંતર્દીપજ મનુષ્ય પુરુષોનાં સંબંધમાં અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રીઓનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

પ. ગેરહયનપુંસાણં ભંતે ! ગેરહયનપુંસાણંતિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં દસવાસસહસ્સાઈ, ઉક્કોસેણં તેત્તીસં સાગરોવમાઈં ।

एवं पुढवीए ठिई भाणियव्वा ।

પ. તિરિક્ખજોણિયનપુંસાણં ભંતે ! તિરિક્ખજોણિય નપુંસાણંતિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં વણ્ણસસકાલો ।

एवं एगिंदियनपुंसगस्स वण्णस्सइकाइयस्स वि एवमेव ।

સેસાણં જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં અસંખ્ખેજ્જં કાલં-અસંખ્ખેજ્જાઓ ઉસ્સપ્પિણી-ઓસપ્પિણીઓ કાલઓ, સ્સેત્તઓ અસંખ્ખેજ્જા લોયા ।

वेइंदिय-तेइंदिय-चउरिंदियनपुंसगाण य जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं संखेज्जं कालं ।

પ. પંચિદિય તિરિક્ખજોણિય નપુંસાણં ભંતે ! પંચિદિયતિરિક્ખજોણિયનપુંસાણંતિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં પુવ્વકોડિપુહુત્તં ।

एवं-जलयर-तिरिक्ख-चउपपय-थलयर-उरपरिसप्य भुयपरिसप्य महोरगाण वि ।

પ. મણુસ્સનપુંસગસ્સણં ભંતે ! મણુસ્સનપુંસાણંતિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! સ્સેત્તં પડુચ્ચ-જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં પુવ્વકોડિપુહુત્તં ।

धम्मचरणं पडुच्च-जहण्णेणं एककं समयं, उक्कोसेणं देसूणं पुव्वकोडी ।

एवं-कम्मभूमग-भरहेरवय-पुव्वविदेह-अवरविदेहेसु वि भाणियव्वं ।

પ્ર. ભંતે ! નૈરયિક નપુંસક જીવ નૈરયિક નપુંસકનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય દસ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમ સુધી રહી શકે છે.

આ પ્રમાણે રત્નપ્રભાદિ પૃથ્વીઓમાં પણ કાળ સ્થિતિ કહેવી જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! તિર્યચ્યોનિક નપુંસક જીવ તિર્યચ્યોનિક નપુંસકનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ સુધી રહી શકે છે.

આ પ્રમાણે એકેન્દ્રિય નપુંસક તથા વનસ્પતિકાચિક નપુંસક પણ એટલા કાળ સુધી રહી શકે છે.

બાકી (પૃથ્વીકાચિક, અપ્કાચિક, તેજસ્કાચિક, વાયુકાચિક) નપુંસકોનાં જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ અર્થાત્ કાળથી અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણી અને ક્ષેત્રથી અસંખ્યાત લોક પ્રમાણ છે.

બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય, ચઉરેન્દ્રિય નપુંસકોનાં જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતકાળ છે.

૩. પ્ર. ભંતે ! પંચેન્દ્રિય-તિર્યચ્યોનિક નપુંસક-પંચેન્દ્રિય-તિર્યચ્યોનિક નપુંસકનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ સુધી રહી શકે છે.

આ પ્રમાણે જળચર, ચતુષ્પદ, સ્થળચર, ઉરપરિસર્પ- ભુજપરિસર્પ-મહોરગ પંચેન્દ્રિય તિર્યચ્યોનિક નપુંસકનો સમય જાણવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! મનુષ્ય નપુંસક- મનુષ્ય નપુંસકનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ-જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ સુધી રહી શકે છે.

ધર્માચરણની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોન પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ સુધી રહી શકે છે.

કર્મભૂમિક, ભરત-ઔરવત, પૂર્વવિદેહ- અપરવિદેહનાં (મનુષ્ય નપુંસકોનાં સંબંધમાં) પણ આ પ્રમાણે કહેવું જોઈએ.

પ. અકમ્મભૂમગમણુસ્સનપુંસણં ભંતે ! અકમ્મભૂમગ-
મણુસ્સનપુંસણંતિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જમ્મણં પહુચ્ચ જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
ઉક્કોસેણં મુહુત્તપુહુત્તં ।

સંહરણં પહુચ્ચ જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં
દેસૂણા પુવ્વકોડી,

एवं सब्बेसिं -जाव- अन्तरदीवगाणं ।

- जीवा. पडि. २, सु. ५९ (२)

૧૦. સવેયગ-અવેયગ જીવાણં અંતરકાલ પરૂવણં-

પ. સવેયગસ્સ ણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં અંતરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! અણાઇયસ્સ અપજ્જવસિયસ્સ ણત્થિ અંતરં,
અણાઇયસ્સ સપજ્જવસિયસ્સ ણત્થિ અંતરં,

સાઈયસ્સ સપજ્જવસિયસ્સ જહણ્ણેણં એકકં સમયં,
ઉક્કોસેણં અંતોમુહુત્તં ।

- जीवा. पडि. ९, सु. २३२

પ. ઇત્થીણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં અંતરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં અણંતં
કાલં-વણસ્સઇકાલો^૧ ।

एवं सब्वासिं तिरिक्खित्थीणं ।

મણુસ્સિત્થીએ છેત્તં પહુચ્ચ જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
ઉક્કોસેણં વણસ્સઇકાલો ।

ધમ્મચરણં પહુચ્ચ જહણ્ણેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં
અણંતકાલં -જાવ- અવઙ્ઘપોગ્ગલપરિયટ્ટં દેસૂણં ।

एवं -जाव- पुव्वविदेह-अवरविदेहियाओ ।

પ. અકમ્મભૂમિગમણુસ્સિત્થીણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં
અંતરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જમ્મણં પહુચ્ચ-જહણ્ણેણં દસવાસસહસ્સાઈ
અંતોમુહુત્તમ્મહિયાઈ, ઉક્કોસેણં વણસ્સઇકાલો ।

સંહરણં પહુચ્ચ-જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં
વણસ્સઇકાલો ।

एवं -जाव- अंतरदीवियाओ ।

પ્ર. ભંતે ! અકર્મભૂમિક મનુષ્ય નપુંસક-અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય નપુંસકનાં રુપમાં કેટલા સમય સુધી રહી
શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! જન્મની અપેક્ષાએ-જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત
અને ઉત્કૃષ્ટ મુહૂર્ત પૃથક્ત્વ સુધી રહી શકે છે.
સંહરણની અપેક્ષાએ-જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ
દેશોન પૂર્વકોટિ સુધી રહી શકે છે.

**આ પ્રમાણે અંતર્દીપજ મનુષ્ય નપુંસકો સુધીનો
કાળ કહેવો જોઈએ.**

૧૦. સવેદક-અવેદક જીવોનાં અંતરકાળનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! સવેદકનું અંતરકાળ કેટલું છે ?

૩. ગૌતમ ! અનાદિ-અપર્યવસિત (અવેદક)નું અંતર
નથી. અનાદિ-સપર્યવસિત (સવેદક)નું પણ
અંતરકાળ નથી.

પરંતુ સાદિ-સપર્યવસિતનું અંતર જઘન્ય એક સમય
અને ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્તનું હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! સ્ત્રીનું (ફરીથી સ્ત્રી થવામાં) કેટલા સમયનું
અંતર છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ
અર્થાત્ વનસ્પતિકાળ છે.

આ પ્રમાણે બધા તિર્યચ સ્ત્રીઓનું અંતર છે.

મનુષ્ય સ્ત્રીઓનું અંતરકાળ ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ
જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ છે.

ધર્માચરણની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય અને
ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ -ચાવત્- દેશોન અર્ધપુદ્ગલ
પરાવર્તન છે.

**આ પ્રમાણે પૂર્વવિદેહ-અપરવિદેહ સુધીની મનુષ્ય
સ્ત્રીઓનું અંતર અનન્તકાળ જાણવું જોઈએ.**

પ્ર. ભંતે ! અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રીઓનું અંતરકાળ
કેટલું છે ?

૩. ગૌતમ ! જન્મની અપેક્ષાએ જઘન્ય અંતરકાળ
સાધિક અંતર્મુહૂર્ત દસ હજાર વર્ષ છે અને ઉત્કૃષ્ટ
અંતરકાળ વનસ્પતિકાળ છે.

સંહરણની અપેક્ષાએ જઘન્ય અંતરકાળ અંતર્મુહૂર્ત
છે અને ઉત્કૃષ્ટ અંતરકાળ વનસ્પતિકાળ છે.

આ પ્રમાણે અંતર્દીપજ સુધીની સ્ત્રીઓનું અંતરકાળ છે.

દેવિત્થિયાણં સઘ્વાસિં જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં ઉક્કોસેણં
વણસસિકાલો ।

- જીવા. પડિ. ૨, સુ. ૪૯

- પ. પુરિસસ ણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં અંતરં હોઇ ?
૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં
વણસસિકાલો ।^૧

તિરિક્ખજોણિયપુરિસાણં જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
ઉક્કોસેણં વણસસિકાલો ।

એવં -જાવ- સહયરતિરિક્ખજોણિયપુરિસાણં ।

- પ. મણુસપુરિસાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં અંતરં હોઇ ?
૩. ગોયમા ! ખેત્તં પહુચ્ચ-જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં
વણસસિકાલો ।

ધમ્મચરણં પહુચ્ચ-જહણ્ણેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં
અણંતં કાલં-અણંતાઓ ઉસસપ્પિણી-ઓસપ્પિણીઓ
-જાવ- અવહ્હપોગ્ગલપરિયટ્ટં દેસૂણં ।

કમ્મભૂમગાણં -જાવ- વિદેહો-જાવ- ધમ્મચરણે એકકો
સમઓ સેસં જહિત્વીણં -જાવ- અંતરદીવગાણં ।

દેવપુરિસાણં જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં
વણસસિકાલો ।

ભવણવાસિદેવપુરિસાણં તાવ -જાવ- સહસારો
જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં વણસસિકાલો ।

- પ. આણયદેવપુરિસાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં અંતરં હોઇ ?
૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં વાસપુહુત્તં, ઉક્કોસેણં
વણસસિકાલો ।

એવં જાવ ગેવેજ્જદેવપુરિસસ વિ ।

અણુત્તરોવવાઇયદેવપુરિસસ જહણ્ણેણં વાસપુહુત્તં,
ઉક્કોસેણં સંખેજ્જાઇં સાગરોવમાઇં સાહરેગાઇં ।

- જીવા. પડિ. ૨, સુ. ૫૫

બધી દેવ સ્ત્રીઓનું અંતરકાળ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત
છે અને ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ છે.

- પ્ર. ભંતે ! પુરુષનું (ફરીથી પુરુષ થવામાં) કેટલા
કાળનું અંતર છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતરકાળ એક સમય છે અને
ઉત્કૃષ્ટ અંતરકાળ વનસ્પતિકાળ છે.

તિર્યચ્યોનિક પુરુષોનું અંતરકાળ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત
છે અને ઉત્કૃષ્ટ અંતરકાળ વનસ્પતિકાળ છે.

આ પ્રમાણે ખેચર તિર્યચ્યોનિક સુધીનાં પુરુષોનું
અંતરકાળ છે.

- પ્ર. ભંતે ! મનુષ્ય પુરુષોનું અંતરકાળ કેટલું છે ?
૩. ગૌતમ ! ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ-જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત છે અને
ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ છે.

ધર્માચરણની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય છે અને
ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ અર્થાત્ અનન્ત ઉત્સર્પિણી-
અવસર્પિણી કાળ -યાવત્- દેશોન અર્ધપુદ્ગલ
પરાવર્તન કાળ છે.

કર્મભૂમિનાં મનુષ્યોથી વિદેહનાં મનુષ્યો સુધીનું
અંતર ધર્માચરણની અપેક્ષાએ એક સમયનું છે.
બાકી જેમ મનુષ્ય સ્ત્રીઓનાં માટે કહ્યું છે તેવું
જ અંતર્દીપોનાં મનુષ્યો સુધીનું અંતરકાળ કહેવું
જોઈએ.

દેવપુરુષોનું અંતરકાળ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત છે અને
ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ છે.

ભવનવાસી દેવપુરુષોથી સહસ્રાર દેવલોક સુધીનાં
દેવપુરુષોનું અંતરકાળ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત છે અને
ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ છે.

- પ્ર. ભંતે ! આનત દેવપુરુષોનું અંતરકાળ કેટલું છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતરકાળ વર્ષ પૃથક્ત્વ છે અને
ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ છે.

આ પ્રમાણે ત્રૈવેયક સુધીનાં દેવપુરુષોનું પણ
અંતરકાળ છે.

અનુત્તરોપપાતિક દેવ પુરુષોનું અંતરકાળ જઘન્ય
વર્ષ પૃથક્ત્વ છે અને ઉત્કૃષ્ટ કંઈક અધિક સંખ્યાત
સાગરોપમ છે.

- પ. નપુંસગસ્સ ણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં અંતરં હોઇ ?
 ડ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં સાગરોવ-
 મસયપુહુત્તં સાઇરેગં ?
 પ. ણેરઇયનપુંસગસ્સ ણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં અંતરં હોઇ ?
 ડ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં
 વણસ્સઙ્કાલો ।

રયણપ્પભાપુઢવીને રઇયનપુંસગસ્સ જહણ્ણેણં
 અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં વણસ્સઙ્કાલો,

एवं सर्व्वेसिं -जाव- अहेसत्तमा ।

તિરિક્ખજોણિયનપુંસગસ્સ જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
 ઉક્કોસેણં સાગરોવમસયપુહુત્તં સાઇરેગં ।

एगिंदियतिरिक्खजोणियनपुंसगस्स जहण्णेणं
 अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं दो सागरोवमसहस्साइं
 संखेज्जवासमब्भहियाइं ।

પુઢવિ-આડ-તેડ-વાઝણં જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
 ઉક્કોસેણં વણસ્સઙ્કાલો ।

વણસ્સઙ્કાડયાણં જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં
 અસંખેજ્જં કાલં -જાવ- અસંખેજ્જા લોયા ।

बेइंदियाईणं -जाव- खहयराणं जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं,
 उक्कोसेणं वणस्सङ्कालो ।

મણુસ્સનપુંસગસ્સ ખેત્તં પડુચ્ચ જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
 ઉક્કોસેણં વણસ્સઙ્કાલો ।

ધમ્મચરણં પડુચ્ચ જહણ્ણેણં ઇણં સમયં, ઉક્કોસેણં
 અણંતં કાલં -જાવ- અવઙ્કાલપોગ્ગલપરિયટ્ટં દેસૂણં ।

**एवं कम्मभूमगस्स वि भरहेरवयस्स पुब्बविदेह
 अवरविदेहगस्स वि ।**

- પ. અકમ્મભૂમગમણુસ્સનપુંસગસ્સ ણં ભંતે ! કેવઇયં
 કાલં અંતરં હોઇ ?
 ડ. ગોયમા ! જમ્મણં પડુચ્ચ - જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
 ઉક્કોસેણં વણસ્સઙ્કાલો ।

- પ્ર. ભંતે ! નપુંસકોનું અંતરકાળ કેટલું છે ?
 ડ. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત છે અને ઉત્કૃષ્ટ કંઈક
 વધારે સાગરોપમ શત પૃથક્ત્વ છે.
 પ્ર. ભંતે ! નૈરયિક નપુંસકોનું અંતરકાળ કેટલું છે ?
 ડ. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત છે અને ઉત્કૃષ્ટ
 વનસ્પતિકાળ છે.

રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક નપુંસકોનું અંતરકાળ
 જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત છે અને ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ છે.

**આ પ્રમાણે અધઃસપ્તમ પૃથ્વી સુધીનાં બધા નૈરયિક
 નપુંસકોનું અંતરકાળ જાણવું જોઈએ.**

તિર્યચયોનિક નપુંસકોનું અંતરકાળ જઘન્ય
 અંતર્મુહૂર્ત છે અને ઉત્કૃષ્ટ કંઈક વધારે સાગરોપમ
 શતપૃથક્ત્વ છે.

એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકોનું અંતરકાળ
 જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત વર્ષ અધિક
 બે હજાર સાગરોપમ છે.

પૃથ્વી, અપ્, તેજસ્, વાયુકાયિકોનું અંતરકાળ
 જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ છે.
 વનસ્પતિકાયિકોનું અંતરકાળ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત
 અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ -યાવત્- અસંખ્યાત
 લોક પ્રમાણ છે.

બેઈન્દ્રિયાદિ જીવોથી (પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક)
 ખેયરો સુધીનું અંતરકાળ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત છે
 અને ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ છે.

મનુષ્ય નપુંસકોનું અંતરકાળ ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ
 જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત છે અને ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ છે.

ધર્માચરણની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય છે અને
 ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ -યાવત્- કંઈક ઓછું અર્ધપુદ્ગલ
 પરાવર્તનકાળ છે.

**કર્મભૂમિક ભરત-એરવત-પૂર્વવિદેહ-અપર
 વિદેહનાં મનુષ્ય નપુંસકોનું અંતરકાળ પણ આ
 પ્રમાણે છે.**

- પ્ર. ભંતે ! અકર્મભૂમિનાં મનુષ્ય નપુંસકોનું અંતરકાળ
 કેટલું છે ?
 ડ. ગૌતમ ! જન્મની અપેક્ષાએ અંતરકાળ જઘન્ય
 અંતર્મુહૂર્ત છે અને ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ છે.

સંહરણં પહુન્ન જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં
વણસ્સિકાલો ।

एवं -जाब- अंतरदीवग ति ।

- जीवा. पडि. २, सु. ५९ (३)

- પ. અવેયગસ્સ ણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં અંતરં હોઈ ?
૩. ગોયમા ! સાઇયસ્સ અપજ્જવસિયસ્સ ણત્થિ અંતરં,
સાઇયસ્સ સપજ્જવસિયસ્સ જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
ઉક્કોસેણં અણંતં કાલં -જાવ- અવહ્હં- પોગ્ગલ-
પરિયટ્ટં દેસૂણં^૧ ।

- जीवा. पडि. ९, सु. २३२

૧૧. સવેયગ-અવેયગ જીવાણં અપ્પવહુત્તં-

- પ. એસિણં ભંતે ! જીવાણં ૧. સવેયગાણં, ૨. ઇત્થીવેયગાણં,
૩. પુરિસવેયગાણં, ૪. નપુંસગવેયગાણં, ૫. અવેયગાણ
ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા
વા ?
૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા જીવા પુરિસવેયગા,
૨. ઇત્થીવેયગા સંખેજ્જગુણા,
૩. અવેયગા અણંતગુણા,
૪. નપુંસગવેયગા અણંતગુણા,^૨
૫. સવેયગા વિસેસાહિયા^૩ ।

- पण्ण. प. ३, सु. २५३

૧૨. ઇત્થીણં અપ્પ વહુત્તં-

- પ. (૧) એયાસિ ણં ભંતે ! ૧. તિરિક્ખજોણિત્થિયાણં,
૨. મણુસ્સિત્થિયાણં, ૩. દેવિત્થિયાણ ય કયરા
કયરાહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?
૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવાઓ મણુસ્સિત્થિયાઓ,
૨. તિરિક્ખજોણિત્થિયાઓ અસંખેજ્જગુણાઓ,
૩. દેવિત્થિયાઓ અસંખેજ્જગુણાઓ ।
- પ. (૨) એયાસિ ણં ભંતે ! તિરિક્ખજોણિત્થિયાણં-
૧. જલયરીણં, ૨. થલયરીણં, ૩. ખહયરીણ ય કયરા
કયરાહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?
૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવાઓ ખહયરતિરિક્ખજો-
ણિત્થિયાઓ,

સંહરણની અપેક્ષાએ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત છે અને
ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાળ છે.

આ પ્રમાણે અંતર્દીપજ સુધીનાં મનુષ્ય નપુંસકોનું
અંતર કાળ જાણવું જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! અવેદકનું અંતરકાળ કેટલું છે ?
૩. ગૌતમ ! સાદિ અપર્યવસિતનું અંતરકાળ નથી.
સાદી-સપર્યવસિતનું અંતરકાળ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત
છે અને ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ -યાવત્- દેશોન
અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્તનકાળ પ્રમાણ છે.

૧૧. સવેદક-અવેદક જીવોનાં અલ્પબહુત્વ :

- પ્ર. ભંતે ! આ ૧. સવેદક, ૨. સ્ત્રીવેદક, ૩. પુરુષવેદક,
૪. નપુંસક વેદક અને ૫. અવેદક જીવોમાંથી કોણ
કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. પુરુષવેદક જીવ બધાથી અલ્પ છે,
૨. (તેનાથી) સ્ત્રીવેદક સંખ્યાતગુણા છે,
૩. (તેનાથી) અવેદક અનન્તગુણા છે,
૪. (તેનાથી) નપુંસક વેદક અનન્તગુણા છે,
૫. (તેનાથી) સવેદક વિશેષાધિક છે.

૧૨. સ્ત્રીઓનો અલ્પબહુત્વ :

- પ્ર. ૧. ભંતે ! આ ૧. તિર્યચયોનિક - સ્ત્રીઓમાં,
૨. મનુષ્ય- સ્ત્રીઓમાં અને ૩. દેવ સ્ત્રીઓમાં
કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ છે,
૨. (તેનાથી) તિર્યચયોનિક- સ્ત્રીઓ અસંખ્યાત-
ગુણી છે,
૩. (તેનાથી) દેવસ્ત્રીઓ અસંખ્યાતગુણી છે.
- પ્ર. ૨. ભંતે ! આ તિર્યચયોનિક ૧. જળચરી,
૨. સ્થળચરી અને ૩. ખેચરી સ્ત્રીઓમાં કોણ
કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. ખેચરી તિર્યચયોનિક - સ્ત્રીઓ
બધાથી અલ્પ છે.

૧. જીવા. પડિ. ૯, સુ. ૨૪૫

૨. વિયા. સ. ૬, ૩, સુ. ૨૯

૩. સવ્વત્થોવા અવેયગા, સવેયગા અણંતગુણા । - જીવા. પડિ. ૯, સુ. ૨૩૨

૨. થલયરતિરિક્વજોણિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,

૩. જલયરતિરિક્વજોણિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ ।

પ. (૩) ઇયાસિ ણં ભંતે ! મણુસિસ્થિયાણં કમ્મભૂમિયાણં, અકમ્મભૂમિયાણં, અંતરદીવિયાણ ય કયરા કયરાહિંતો અપ્પા વા -જાબ- વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવાઓ અંતરદીવગ-અકમ્મ-ભૂમિગ-મણુસિસ્થિયાઓ,

૨-૩. દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ-અકમ્મભૂમિગ-મણુસિસ્થિયાઓ દોવિ તુલ્લાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,

૪-૫. હરિવાસ-રમ્મગવાસ-અકમ્મભૂમિગ-મણુસિસ્થિયાઓ દોવિ તુલ્લાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,

૬-૭. હેમવણ-હેરણવણ-અકમ્મભૂમિગ-મણુસિસ્થિયાઓ દોવિ તુલ્લાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,

૮-૯. ભરહેરવય-કમ્મભૂમિગ-મણુસિસ્થિયાઓ દોવિ સંખેજ્જગુણાઓ,

૧૦-૧૧. પુવ્વવિદેહ - અવરવિદેહ - કમ્મભૂમિગ-મણુસિસ્થિયાઓ દોવિ સંખેજ્જગુણાઓ ।

પ. (૪) ઇયાસિ ણં ભંતે ! દેવિત્થિયાણં, ૧. ભવણવાસિણીણં, ૨. વાણમંતરીણં, ૩. જોહિસિણીણં, ૪. વેમાણિણીણ ય કયરા કયરાહિંતો અપ્પા વા -જાબ- વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવાઓ વેમાણિયદેવિત્થિયાઓ, ૨. ભવણવાસિ-દેવિત્થિયાઓ અસંખેજ્જગુણાઓ,

૩. વાણમંતર-દેવિત્થિયાઓ અસંખેજ્જગુણાઓ,

૪. જોહિસિય-દેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ ।

પ. (૫) ઇયાસિ ણં ભંતે ! તિરિક્વ-જોણિત્થિયાણં- ૧. જલયરીણં, ૨. થલયરીણં, ૩. યહયરીણં । મણુસિસ્થિયાણં- ૪. કમ્મભૂમિયાણં, ૫. અકમ્મ-ભૂમિયાણં, ૬. અંતરદીવિયાણં । દેવિત્થિયાણં

૨. (તેનાથી) સ્થળચરી તિર્યચયોનિક-સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે.

૩. (તેનાથી) જળચરી તિર્યચયોનિક - સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે.

પ્ર. ૩. ભંતે ! આ કર્મભૂમિક, અકર્મભૂમિક અને અંતરદ્વીપજ મનુષ્ય-સ્ત્રીઓમાંથી કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. અંતરદ્વીપજ અકર્મભૂમિક મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ બધાથી અલ્પ છે,

૨-૩. (તેનાથી) દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ અકર્મભૂમિક મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે અને બંને પરસ્પર સમાન છે,

૪-૫. (તેનાથી) હરિવર્ષ-રમ્યકર્ષ અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે અને બંને પરસ્પર સમાન છે.

૬-૭. (તેનાથી) હેમવત-હેરણવત અકર્મભૂમિક મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે અને બંને પરસ્પર સમાન છે.

૮-૯. (તેનાથી) ભરત-એરવત કર્મભૂમિક મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ બંને સંખ્યાતગુણી છે.

૧૦-૧૧. (તેનાથી) પૂર્વવિદેહ-અપરવિદેહ કર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રીઓ બંને સંખ્યાતગુણી છે.

પ્ર. ૪. ભંતે ! આ ૧ ભવનવાસી, ૨. વાણવ્યંતર, ૩. જ્યોતિષ્ક અને ૪. વૈમાનિક દેવસ્ત્રીઓમાંથી કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ વૈમાનિક દેવ સ્ત્રીઓ છે.

૨. (તેનાથી) ભવનવાસી દેવ-સ્ત્રીઓ અસંખ્યાત-ગુણી છે.

૩. (તેનાથી) વાણવ્યંતર દેવ-સ્ત્રીઓ અસંખ્યાત-ગુણી છે.

૪. (તેનાથી) જ્યોતિષ્ક-દેવ-સ્ત્રીઓ સંખ્યાત-ગુણી છે.

પ્ર. ૫. ભંતે ! આ તિર્યચયોનિક-૧. જળચરી, ૨. સ્થળચરી, ૩. ખેચરી સ્ત્રીઓ, ૪. કર્મભૂમિક, ૫. અકર્મભૂમિક, ૬. અંતરદ્વીપજ મનુષ્ય સ્ત્રીઓ,

૭. ભવનવાસિણી, ૮. વાણમંતરીણં,
૯. જોહસિણી, ૧૦. વેમાણીણય કયરા કયરા-
હિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગોયમા! ૧. સવ્વત્થોવાઓ અંતરદીવગ-અકમ્મભૂમિગ-
મણુસ્સિત્થિયાઓ,

૨-૩. દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ-અકમ્મભૂમિગ-મણુસ્સિ-
ત્થિયાઓ દોવિ તુલ્લાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,

૪-૫. હરિવાસ-રમ્મગવાસ-અકમ્મભૂમિગ-મણુસ્સિ-
ત્થિયાઓ દોવિ તુલ્લાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,

૬-૭. હેમવણ-હેરણવણ-અકમ્મભૂમિગ-મણુસ્સિ-
ત્થિયાઓ દોવિ તુલ્લાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,

૮-૯. ભરહેરવણ-કમ્મભૂમિગ-મણુસ્સિત્થિયાઓ
દોવિ સંખેજ્જગુણાઓ,

૧૦-૧૧. પુવ્વવિદેહ - અવરવિદેહ - કમ્મભૂમિગ-
મણુસ્સિત્થિયાઓ દોવિ સંખેજ્જગુણાઓ,

૧૨. વેમાણિય-દેવિત્થિયાઓ અસંખેજ્જગુણાઓ,

૧૩. ભવનવાસિ-દેવિત્થિયાઓ અસંખેજ્જગુણાઓ,

૧૪. ખહયર-તિરિક્ખજોણિત્થિયાઓ અસંખેજ્જ-
ગુણાઓ,

૧૫. થલયર-તિરિક્ખજોણિત્થિયાઓ સંખેજ્જ-
ગુણાઓ,

૧૬. જલયર-તિરિક્ખજોણિત્થિયાઓ સંખેજ્જ-
ગુણાઓ,

૧૭. વાણમંતર-દેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,

૧૮. જોહસિય-દેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ ।
- જીવા. પઠિ. ૨, સુ. ૫૦ (૧-૫)

૧૩. પુરિસાણં અપ્પબહુત્તં-

અપ્પાબહુયાણિ જહેવિત્થીણં -જાવ-

પ. ૧. એસિ ણં મંતે ! ૧. દેવપુરિસાણં ભવનવાસીણં,
૨. વાણમંતરાણં, ૩. જોહસિયાણં, ૪. વેમાણિયાણય
કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

૭. ભવનવાસિની, ૮. વાણવ્યંતરી,
૯. જયોતિષ્કી અને ૧૦. વૈમાણિકી દેવ-સ્ત્રીઓમાંથી
કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. અંતર્દીપજ- અકર્મભૂમિક મનુષ્ય
સ્ત્રીઓ બધાથી અલ્પ છે.

૨-૩. (તેનાથી) દેવકુરુ- ઉત્તરકુરુ અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે અને બંને પરસ્પર
સમાન છે.

૪-૫. (તેનાથી) હરિવર્ષ- રમ્યકુવર્ષ અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે અને બંને પરસ્પર
સમાન છે.

૬-૭. (તેનાથી) હૈમવત-હૈરણવત અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે અને બંને પરસ્પર
સમાન છે,

૮-૯. (તેનાથી) ભરત-એરવત કર્મભૂમિક મનુષ્ય-
સ્ત્રીઓ બંને સંખ્યાતગુણી છે.

૧૦-૧૧. (તેનાથી) પૂર્વવિદેહ- અપરવિદેહ કર્મભૂમિક
મનુષ્ય સ્ત્રીઓ બંને સંખ્યાતગુણી છે.

૧૨. (તેનાથી) વૈમાણિકી દેવ-સ્ત્રીઓ અસંખ્યાત-
ગુણી છે.

૧૩. (તેનાથી) ભવનવાસિની દેવ-સ્ત્રીઓ
અસંખ્યાતગુણી છે.

૧૪. (તેનાથી) ખેચરી તિર્યચયોનિક સ્ત્રીઓ
અસંખ્યાતગુણી છે.

૧૫. (તેનાથી) સ્થળચરી તિર્યચયોનિક સ્ત્રીઓ
સંખ્યાતગુણી છે.

૧૬. (તેનાથી) જળચરી તિર્યચયોનિક સ્ત્રીઓ
સંખ્યાતગુણી છે.

૧૭. (તેનાથી) વાણવ્યંતરી દેવ-સ્ત્રીઓ સંખ્યાત-
ગુણી છે.

૧૮. (તેનાથી) જયોતિષ્ક દેવ સ્ત્રીઓ સંખ્યાત-
ગુણી છે.

૧૩. પુરુષોનો અલ્પબહુત્વ :

સ્ત્રીઓનાં અલ્પબહુત્વનાં સમાન -યાવત્-

પ્ર. ૧. ભંતે ! આ ૧. ભવનવાસી, ૨ વાણવ્યંતર,
૩. જયોતિષ્ક અને ૪. વૈમાણિક દેવ-પુરુષોમાં
કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા વેમાણિયદેવ-પુરિસા,
૨. ભવણવહ્ણદેવ-પુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
૩. વાણમંતરદેવ-પુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
૪. જોહસિયદેવ-પુરિસા સંખેજ્જગુણા ।
૫. ૨. એસિ ણં ભંતે ! તિરિક્ખજોણિય-પુરિસાણં
૧. જલયરાણં, ૨. થલયરાણં, ૩. ખહયરાણં મણુસ્સ-
પુરિસાણં ૪. કમ્મભૂમગાણં, ૫. અકમ્મભૂમગાણં,
૬. અંતરદીવગાણં, દેવપુરિસાણં- ૭. ભવણવાસીણં,
૮. વાણમંતરાણં, ૯. જોહસિયાણં, ૧૦. વેમાણિયાણં
સોહમ્માણં -જાવ- સવ્વટ્ઠસિદ્ધગાણ ય કયરે
કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?
૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા અંતરદીવગ-અકમ્મભૂમગ-
મણુસ્સપુરિસા,
૨-૩. દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ-અકમ્મભૂમગ- મણુસ્સપુરિસા
દોવિ તુલ્લા સંખેજ્જગુણા,
૪-૫. હરિવાસ - રમ્મગવાસ - અકમ્મભૂમગ-
મણુસ્સપુરિસા દોવિ તુલ્લા સંખેજ્જગુણા,
૬-૭. હેમવણ-હેરણ્ણવણ-અકમ્મભૂમગ-મણુસ્સપુરિસા
દોવિ તુલ્લા સંખેજ્જગુણા,
૮-૯. ભરહેરવણ - કમ્મભૂમગ - મણુસ્સપુરિસા દોવિ
સંખેજ્જગુણા,
૧૦-૧૧. પુવ્વવિદેહ - અવરવિદેહ - કમ્મભૂમગ-
મણુસ્સપુરિસા દોવિ સંખેજ્જગુણા,
૧૨. અણુત્તરોવવાહ્ણદેવ-પુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
૧૩. ઉવરિમ-ગેવિજ્જદેવ-પુરિસા સંખેજ્જગુણા,
૧૪. મજ્જિમ-ગેવિજ્જદેવ-પુરિસા સંખેજ્જગુણા,
૧૫. હેટ્ઠિમ-ગેવિજ્જદેવ-પુરિસા સંખેજ્જગુણા,
૧૬-૧૯. અચ્ચુયકપ્પે દેવપુરિસા સંખેજ્જગુણા -જાવ-
આણયકપ્પે દેવપુરિસા સંખેજ્જગુણા,

૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ વૈમાનિક દેવ પુરુષ છે.
૨. (તેનાથી) ભવનવાસી દેવ-પુરુષ અસંખ્યાત-
ગુણા છે.
૩. (તેનાથી) વાણવ્યંતર દેવ-પુરુષ અસંખ્યાત-
ગુણા છે.
૪. (તેનાથી) જયોતિષ્ક દેવ-પુરુષ સંખ્યાતગુણા છે.
૫. ૨. ભંતે ! આ - ૧. જળચર, ૨. સ્થળચર,
૩. ખેચર તિર્યચયોનિક પુરુષો, ૪. કર્મભૂમિક,
૫. અકર્મભૂમિક, ૬. અંતરદ્વીપજ મનુષ્ય પુરુષો,
૭. ભવનવાસી, ૮. વાણવ્યંતર, ૯. જયોતિષ્ક,
૧૦. સૌધર્મથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીનાં વૈમાનિક
દેવ-પુરુષોમાંથી કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્-
વિશેષાધિક છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ અંતરદ્વીપજ અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય-પુરુષ છે,
૨-૩. (તેનાથી) દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય-પુરુષ બંને સમાન અને સંખ્યાતગુણા છે.
૪-૫. (તેનાથી) હરિવર્ષ- રમ્યકુર્વર્ષ અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય-પુરુષ બંને સમાન અને સંખ્યાતગુણા છે.
૬-૭. (તેનાથી) હેમવત-હેરણ્યવત અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય-પુરુષ બંને સમાન અને સંખ્યાતગુણા છે.
૮-૯. (તેનાથી) ભરત-એરવત કર્મભૂમિક મનુષ્ય-
પુરુષ બંને સંખ્યાતગુણા છે.
૧૦-૧૧. (તેનાથી) પૂર્વવિદેહ- અપરવિદેહ
કર્મભૂમિક મનુષ્ય પુરુષ બંને સંખ્યાતગુણા છે.
૧૨. (તેનાથી) અણુત્તરોપપાતિક દેવ-પુરુષ
અસંખ્યાતગુણા છે.
૧૩. (તેનાથી) ઉપરિમ ઐવેયક દેવપુરુષ સંખ્યાત-
ગુણા છે.
૧૪. (તેનાથી) મધ્યમ ઐવેયક દેવપુરુષ સંખ્યાત-
ગુણા છે.
૧૫. (તેનાથી) અધસ્તન ઐવેયક દેવ-પુરુષ સંખ્યાત-
ગુણા છે.
૧૬-૧૯. (તેનાથી) અચ્ચુત કલ્પ દેવપુરુષ સંખ્યાત-
ગુણા છે -યાવત્- આનત કલ્પનાં દેવપુરુષ
સંખ્યાતગુણા છે.

૨૦. સહસ્સારે કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
 ૨૧-૨૪. મહાસુક્કે કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા
-જાબ- માહિદે કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
 ૨૫. સળંકુમાર કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
 ૨૬. ઈસાણકપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
 ૨૭. સોહમ્મે કપ્પે દેવપુરિસા સંખેજ્જગુણા,
 ૨૮. ભવણવાસિદેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
 ૨૯. ખહયરતિરિક્ખજોણિય-પુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
 ૩૦. થલયરતિરિક્ખજોણિય-પુરિસા સંખેજ્જગુણા,
 ૩૧. જલયરતિરિક્ખજોણિય-પુરિસા સંખેજ્જગુણા,
 ૩૨. વાણમંતરદેવ-પુરિસા સંખેજ્જગુણા,
 ૩૩. જોહસિયદેવ-પુરિસા સંખેજ્જગુણા ।
 - જીવા. પ. ૨, સુ. ૫૬ (૧-૨)

૧૪. નપુંસગાણં અપ્પબહુત્તં-

- પ. (૧) એસિ ણં ભંતે ! ૧. ણેરહય-નપુંસગાણં,
 ૨. તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં, ૩. મણુસ્સ-
 નપુંસગાણ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા **-જાબ-**
 વિસેસાહિયા વા ?
 ડ. ગોયમા ! ૧. સવ્વથોવા મણુસ્સ-નપુંસગા,
 ૨. નેરહય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,
 ૩. તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા અણંતગુણા ।
 પ. (૨) એસિ ણં ભંતે ! નેરહય-નપુંસગાણં રયણપ્પહાપુઢવિ
 ણેરહય-નપુંસગાણં **-જાબ-** અહેસત્તમપુઢવિણેરહય-
 નપુંસગાણ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા **-જાબ-**
 વિસેસાહિયા વા ?

૨૦. (તેનાથી) સહસ્ત્રાર કલ્પનાં દેવ-પુરુષ
 અસંખ્યાતગુણા છે.
 ૨૧-૨૪. (તેનાથી) મહાશુક કલ્પનાં દેવ-પુરુષ
 અસંખ્યાતગુણા છે વત્- માહેન્દ્ર કલ્પનાં
 દેવ-પુરુષ અસંખ્યાતગુણા છે.
 ૨૫. (તેનાથી) સનત્કુમાર કલ્પનાં દેવપુરુષ
 અસંખ્યાતગુણા છે.
 ૨૬. (તેનાથી) ઈશાનકલ્પનાં દેવપુરુષ અસંખ્યાત-
 ગુણા છે.
 ૨૭. (તેનાથી) સૌધર્મકલ્પનાં દેવ-પુરુષ સંખ્યાત-
 ગુણા છે.
 ૨૮. (તેનાથી) ભવનવાસી દેવપુરુષ અસંખ્યાત-
 ગુણા છે.
 ૨૯. (તેનાથી) ખેચર તિર્યચયોનિક પુરુષ અસંખ્યાત-
 ગુણા છે.
 ૩૦. (તેનાથી) સ્થળચર તિર્યચયોનિક પુરુષ
 સંખ્યાતગુણા છે.
 ૩૧. (તેનાથી) જળચર તિર્યચયોનિક પુરુષ
 સંખ્યાતગુણા છે.
 ૩૨. (તેનાથી) વાણવ્યંતર દેવ-પુરુષ સંખ્યાત-
 ગુણા છે.
 ૩૩. (તેનાથી) જ્યોતિષ્ક દેવ-પુરુષ સંખ્યાત-
 ગુણા છે.

૧૪. નપુંસકોનો અલ્પબહુત્વ :

- પ્ર. ૧. ભંતે ! આ. ૧. નૈરચિક નપુંસકો, ૨. તિર્યચ-
 યોનિક નપુંસકો અને ૩. મનુષ્ય નપુંસકોમાંથી
 કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?
 ડ. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ મનુષ્ય-નપુંસક છે.
 ૨. (તેનાથી) નૈરચિક- નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે.
 ૩. (તેનાથી) તિર્યચયોનિક-નપુંસક અનન્ત-
 ગુણા છે.
 પ્ર. ૨. ભંતે ! આ નૈરચિક- નપુંસકોમાંથી રત્નપ્રભા-
 પૃથ્વીનાં નૈરચિક-નપુંસકો **-યાવત્-** અધઃ સપ્તમ
 પૃથ્વીનાં નૈરચિક નપુંસકોમાંથી કોણ કોનાથી અલ્પ
-યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા અહેસત્તમપુઢવિનેરહય-
નપુંસગા,
૨-૬. છટ્ઠપુઢવિનેરહય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા
-જાવ- દોચ્વપુઢવિનેરહય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,
૭. ઇમીસે રચણપ્પભાએ પુઢવીએ ણેરહય-નપુંસગા
અસંખેજ્જગુણા ।
૫. (૩) એસિ ણં ભંતે ! તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં,
એગિદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં પુઢવિક્કાહય-
એગિદિય- તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં -જાવ-
વણ્ણસ્સહકાહય- એગિદિય-તિરિક્ખજોણિય-
નપુંસગાણં, બેહંદિય-તેહંદિય-ચહરિંદિય-તિરિક્ખ-
જોણિય-નપુંસગાણં, પંચેંદિય-તિરિક્ખજોણિય-
નપુંસગાણં -જલયરાણં, થલયરાણં, યહયરાણ ય
કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?
૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા યહયર-તિરિક્ખજોણિય-
નપુંસગા,
૨. થલયર-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા સંખેજ્જગુણા,
૩. જલયર-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા સંખેજ્જગુણા,
૪. ચહરિંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૫. તેહંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૬. બેહંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૭. તેહકકાહય-એગિદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા
અસંખેજ્જગુણા,
૮. પુઢવિક્કાહય-એગિદિય-તિરિક્ખજોણિય-
નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૯. આહકકાહય-એગિદિય-તિરિક્ખ-જોણિય-
નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૧૦. વાહકકાહય-એગિદિય-તિરિક્ખ-જોણિય-
નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૧૧. વણ્ણસ્સહકાહય-એગિદિય-તિરિક્ખ-જોણિય-
નપુંસગા અણંતગુણા ।

૩. ગૌતમ ! ૧. અધઃ સપ્તમ પૃથ્વીનાં નૈરયિક-નપુંસક
બધાથી અલ્પ છે.
૨-૬. (તેનાથી) છટ્ટી પૃથ્વીનાં નૈરયિક-નપુંસક
અસંખ્યાતગુણા છે -યાવત્- બીજી પૃથ્વીનાં નૈરયિક-
નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે.
૭. (તેનાથી) આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક-
નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે.
૫. (૩) ભંતે ! તિર્યચયોનિક નપુંસકોમાં એકેન્દ્રિય
તિર્યચયોનિક નપુંસક, પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય
તિર્યચયોનિક-નપુંસક -યાવત્- વનસ્પતિકાયિક
એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસક, બેઈન્દ્રિય-ત્રેઈન્દ્રિય,
ચહરેન્દ્રિય- તિર્યચયોનિક નપુંસક, પંચેન્દ્રિય,
તિર્યચયોનિક નપુંસકોનાં જળચર સ્થળચર
ખેચરોમાંથી કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્-
વિશેષાધિક છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. ખેચર તિર્યચયોનિક નપુંસક બધાથી
અલ્પ છે.
૨. (તેનાથી) સ્થળચર તિર્યચયોનિક-નપુંસક
સંખ્યાતગુણા છે.
૩. (તેનાથી) જળચર તિર્યચયોનિક-નપુંસક
સંખ્યાતગુણા છે.
૪. (તેનાથી) ચહરેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-નપુંસક
વિશેષાધિક છે.
૫. (તેનાથી) ત્રેઈન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-નપુંસક
વિશેષાધિક છે.
૬. (તેનાથી) બેઈન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-નપુંસક
વિશેષાધિક છે.
૭. (તેનાથી) તેજસ્કાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-
નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે.
૮. (તેનાથી) પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક
નપુંસક વિશેષાધિક છે.
૯. (તેનાથી) અપ્કાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-
નપુંસક વિશેષાધિક છે.
૧૦. (તેનાથી) વાયુકાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-
નપુંસક વિશેષાધિક છે.
૧૧. (તેનાથી) વનસ્પતિકાયિક એકેન્દ્રિય
તિર્યચયોનિક - નપુંસક અનન્તગુણા છે.

પ. (૪) એસિ ણં ભંતે ! મણુસ્સ-નપુંસગાણં કમ્મભૂમિ-
નપુંસગાણં, અકમ્મભૂમિ-નપુંસગાણં, અંતરદીવગ-
નપુંસગાણ ય કચરે કચરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ-
વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા અંતરદીવગ-અકમ્મભૂમગ-
મણુસ્સ-નપુંસગા,

૨-૧૧. દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ-અકમ્મભૂમગા દોવિ
સંખેજ્જગુણા,

એવં-જાવ-પુવ્વવિદેહ-અવરવિદેહકમ્મભૂમગા દોવિ
સંખેજ્જગુણા ।

પ. (૫) એસિ ણં ભંતે ! જેરહય-નપુંસગાણં રયણપ્પભા-
પુઢવિનેરહય-નપુંસગાણં -જાવ- અહેસત્તમાપુઢ-
વિનેરહય-નપુંસગાણં,

તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં, એગિંદિય-તિરિક્ખ-
જોણિયાણં, પુઢવિકાહય-એગિંદિય-તિરિક્ખ-
જોણિય-નપુંસગાણં -જાવ-વળસ્સહકાહય-એગિંદિય-
તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં,

વેહંદિય-તેહંદિય-ચરિંદિય-તિરિક્ખજોણિય-
નપુંસગાણં, પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં,
જલયરાણં, થલયરાણં, ખહયરાણં,

મણુસ્સ-નપુંસગાણં કમ્મભૂમિગાણં, અકમ્મભૂમિગાણં,
અંતરદીવગાણ ય કચરે કચરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ-
વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગોયમા ! સવ્વત્થોવા અહેસત્તમાપુઢવિનેરહય-
નપુંસગા,

૨-૬. છટ્ઠપુઢવિનેરહય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા
-જાવ-દોચ્ચપુઢવિનેરહય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,

૭. અંતરદીવગમણુસ્સ-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,

૮-૧૭. દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ-અકમ્મભૂમિગ-મણુસ્સ-
નપુંસગા દોવિ સંખેજ્જગુણા -જાવ- પુવ્વવિદેહ-
અવરવિદેહ-કમ્મભૂમગ-મણુસ્સ-નપુંસગા દોવિ
સંખેજ્જગુણા,

૧૮. રયણપ્પભાપુઢવિનેરહય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,

પ્ર. ૪. ભંતે ! આ મનુષ્ય- નપુંસકોમાંથી કર્મભૂમિનાં
નપુંસકો, અકર્મભૂમિનાં નપુંસકો, અંતર્દીપજનાં
નપુંસકોમાંથી કોણ કોનાથી અલ્પ -ચાવત્-
વિશેષાધિક છે ?

૭. ગૌતમ ! ૧. અન્તર્દીપોનાં અકર્મભૂમિક મનુષ્ય
નપુંસક બધાથી અલ્પ છે.

૨-૧૧. (તેનાથી) દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુનાં અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય-નપુંસક બંને સંખ્યાતગુણા છે.

આ પ્રમાણે -ચાવત્- પૂર્વવિદેહ-અપરવિદેહનાં
કર્મભૂમિક મનુષ્ય- નપુંસક બંને સંખ્યાતગુણા છે.

પ્ર. ૫. ભંતે ! આ નૈરયિક - નપુંસકોમાંથી રત્નપ્રભા-
પૃથ્વીનાં નૈરયિક- નપુંસકો -ચાવત્- અધઃસપ્તમ
પૃથ્વીનાં નૈરયિક-નપુંસકો,

તિર્યચયોનિક-નપુંસકોમાંથી એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-
નપુંસકોના પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-
નપુંસકો-ચાવત્- વનસ્પતિકાયિક એકેન્દ્રિય
તિર્યચયોનિક નપુંસકો.

બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય, ચઉરેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક
નપુંસકો, પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકોમાંથી
જળચર-સ્થળચર-ભેચર નપુંસકો,

મનુષ્ય-નપુંસકોમાં કર્મભૂમિકો- અકર્મભૂમિકો
અને અંતર્દીપકોમાંથી કોણ-કોનાથી અલ્પ -ચાવત્-
વિશેષાધિક છે ?

૭. ગૌતમ ! ૧. અધઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં નૈરયિક-નપુંસક
બધાથી અલ્પ છે.

૨-૬. (તેનાથી) છઠ્ઠી પૃથ્વીનાં નૈરયિક નપુંસક
અસંખ્યાતગુણા છે -ચાવત્- બીજી પૃથ્વીનાં
નૈરયિક નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે.

૭. (તેનાથી) અંતર્દીપોનાં મનુષ્ય-નપુંસક
અસંખ્યાતગુણા છે.

૮-૧૭. (તેનાથી) દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુનાં અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય નપુંસક બંને સંખ્યાતગુણા છે -ચાવત્-
પૂર્વવિદેહ અપરવિદેહનાં કર્મભૂમિક મનુષ્ય-
નપુંસક બંને સંખ્યાતગુણા છે.

૧૮. (તેનાથી) રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક-નપુંસક
અસંખ્યાતગુણા છે.

૧૯. યજ્ઞચર-પંચેદિય-તિરિક્ષજોણિય-નપુંસગા
અસંખેજ્જગુણા,
૨૦. યજ્ઞચર-પંચેદિય-તિરિક્ષજોણિય-નપુંસગા
સંખેજ્જગુણા,
૨૧. જલચર-પંચેદિય-તિરિક્ષજોણિય-નપુંસગા
સંખેજ્જગુણા,
૨૨. ચતુરિંદિય-તિરિક્ષજોણિય-નપુંસગા
વિસેસાહિયા,
૨૩. તેઙ્ગદિય-તિરિક્ષજોણિય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૨૪. બેઙ્ગદિય-તિરિક્ષજોણિય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૨૫. તેઙ્ગકાઙ્ગ-એગિંદિય-તિરિક્ષજોણિય-
નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,
૨૬. પુઠ્ઠવિકાઙ્ગ-એગિંદિય-તિરિક્ષજોણિય-
નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૨૭. આઙ્ગકાઙ્ગ-તિરિક્ષજોણિય-નપુંસગા
વિસેસાહિયા,
૨૮. વાઙ્ગકાઙ્ગ-તિરિક્ષજોણિય-નપુંસગા
વિસેસાહિયા,
૨૯. વણ્ણસઙ્ગકાઙ્ગ-એગિંદિય-તિરિક્ષજોણિય-
નપુંસગા અણંતગુણા ।

- જીવા. પ. ૨, સુ. ૬૦ (૧-૫)

૧૫. ઇત્થી-પુરિસ-નપુંસગાણં અપ્પબહુત્તં-

- પ. (૧) એયાસિ ણં ભંતે ! ઇત્થીણં પુરિસાણં નપુંસગાણં
ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા
વા ?
૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા પુરિસા,
૨. ઇત્થીઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
૩. નપુંસગા અણંતગુણા ।
- પ. (૨) એયાસિ ણં ભંતે ! તિરિક્ષજોણિય-ઇત્થીણં,
તિરિક્ષજોણિય-પુરિસાણં, તિરિક્ષજોણિય-
નપુંસગાણં ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ-
વિસેસાહિયા વા ?
૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા તિરિક્ષજોણિય-પુરિસા,

૧૯. (તેનાથી) યજ્ઞચર પંચેદિય તિર્યચયોનિક
નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે.
૨૦. (તેનાથી) સ્થળચર પંચેદિય તિર્યચયોનિક
નપુંસક સંખ્યાતગુણા છે.
૨૧. (તેનાથી) જળચર પંચેદિય તિર્યચયોનિક-
નપુંસક સંખ્યાતગુણા છે.
૨૨. (તેનાથી) ચતુરેદિય તિર્યચયોનિક-નપુંસક
વિશેષાધિક છે.
૨૩. (તેનાથી) ત્રેઈન્દ્રિય તિર્યચયોનિક- નપુંસક
વિશેષાધિક છે.
૨૪. (તેનાથી) બેઈન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-નપુંસક
વિશેષાધિક છે.
૨૫. (તેનાથી) તેજસ્કાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-
નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે.
૨૬. (તેનાથી) પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-
નપુંસક વિશેષાધિક છે.
૨૭. (તેનાથી) અપ્કાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-
નપુંસક વિશેષાધિક છે.
૨૮. (તેનાથી) વાયુકાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક
નપુંસક વિશેષાધિક છે.
૨૯. (તેનાથી) વનસ્પતિકાયિક એકેન્દ્રિય
તિર્યચયોનિક નપુંસક અનન્તગુણા છે.

૧૫. સ્ત્રી-પુરુષ-નપુંસકોનું અલ્પબહુત્વ :

- પ્ર. (૧) ભંતે ! આ સ્ત્રીઓમાં, પુરુષોમાં અને
નપુંસકોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -ચાવત્-
વિશેષાધિક છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. પુરુષ બધાથી અલ્પ છે,
૨. (તેનાથી) સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે,
૩. (તેનાથી) નપુંસક અનન્તગુણા છે.
- પ્ર. (૨) ભંતે ! આ તિર્યચયોનિક સ્ત્રીઓમાં, તિર્યચયોનિક
પુરુષોમાં અને તિર્યચયોનિક નપુંસકોમાં કોણ
કોનાથી અલ્પ -ચાવત્- વિશેષાધિક છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ તિર્યચયોનિક પુરુષ છે,

૨. તિરિક્ખજોણિય-ઇત્થીઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
૩. તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા અણંતગુણા ।
- પ. (૩) ઇયાસિ ણં ભંતે ! મણુસ્સિત્થીણં, મણુસ્સપુરિસાણં, મણુસ્સનપુંસગાણ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?
૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા મણુસ્સપુરિસા,
૨. મણુસ્સિત્થીઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
૩. મણુસ્સનપુંસગા અસંખેજ્જગુણા ।
- પ. (૪) ઇયાસિ ણં ભંતે ! દેવિત્થીણં, દેવપુરિસાણં, ણેરઇય-નપુંસગાણ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?
૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા ણેરઇય-નપુંસગા,
૨. દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
૩. દેવિત્થીઓ સંખેજ્જગુણાઓ ।
- પ. (૫) ઇયાસિ ણં ભંતે ! તિરિક્ખજોણિત્થીણં, તિરિક્ખજોણિય-પુરિસાણં, તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં, મણુસ્સિત્થીણં, મણુસ્સપુરિસાણં, મણુસ્સનપુંસગાણં, દેવિત્થીણં, દેવપુરિસાણં, ણેરઇયનપુંસગાણ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?
૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા મણુસ્સપુરિસા,
૨. મણુસ્સિત્થીઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
૩. મણુસ્સનપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,
૪. ણેરઇય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,
૫. તિરિક્ખજોણિય-પુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
૬. તિરિક્ખજોણિયત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
૭. દેવપુરિસા સંખેજ્જગુણા,
૮. દેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
૯. તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા અણંતગુણા ।
- પ. (૬) ઇયાસિ ણં ભંતે ! તિરિક્ખજોણિત્થીણં -
૧. જલયરીણં, ૨. થલયરીણં, ૩. ખહયરીણં, તિરિક્ખજોણિય-પુરિસાણં -
૪. જલયરાણં, ૫. થલયરાણં, ૬. ખહયરાણં, તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં -
૭. ઇગિંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં,

૨. (તેનાથી) તિર્યયયોનિક સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે,
૩. (તેનાથી) તિર્યયયોનિક નપુંસક અનન્તગુણા છે.
- પ્ર. (૩) ભંતે ! આ મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ, મનુષ્ય-પુરુષો અને મનુષ્ય-નપુંસકોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -ચાવત્- વિશેષાધિક છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ મનુષ્ય-પુરુષ છે,
૨. (તેનાથી) મનુષ્ય- સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે,
૩. (તેનાથી) મનુષ્ય- નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે.
- પ્ર. (૪) ભંતે ! આ દેવ સ્ત્રીઓમાં, દેવપુરુષોમાં અને મનુષ્ય-નપુંસકોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -ચાવત્- વિશેષાધિક છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ નૈરયિક-નપુંસક છે,
૨. (તેનાથી) દેવપુરુષ અસંખ્યાતગુણા છે,
૩. (તેનાથી) દેવ સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે.
- પ્ર. (૫) ભંતે ! આ તિર્યયયોનિક-સ્ત્રીઓ, તિર્યયયોનિક પુરુષો અને તિર્યયયોનિક નપુંસકોમાં મનુષ્ય સ્ત્રીઓ, મનુષ્ય-પુરુષો અને મનુષ્ય-નપુંસકોમાં, દેવ-સ્ત્રીઓ, દેવપુરુષો અને નૈરયિક નપુંસકોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -ચાવત્- વિશેષાધિક છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ મનુષ્ય-પુરુષ છે,
૨. (તેનાથી) મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે,
૩. (તેનાથી) મનુષ્ય-નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે,
૪. (તેનાથી) નૈરયિક- નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે,
૫. (તેનાથી) તિર્યયયોનિક-પુરુષ અસંખ્યાતગુણા છે,
૬. (તેનાથી) તિર્યયયોનિક-સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે,
૭. (તેનાથી) દેવ-પુરુષ સંખ્યાતગુણા છે,
૮. (તેનાથી) દેવ સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે,
૯. (તેનાથી) તિર્યયયોનિક-નપુંસક અનન્તગુણા છે.
- પ્ર. (૬) ભંતે ! આ તિર્યયયોનિક સ્ત્રીઓમાં -
૧. જળયરી, ૨. સ્થળયરી, ૩. ખેયરી સ્ત્રીઓ તિર્યયયોનિક - પુરુષોમાં -
૪. જળયર, ૫. સ્થળયર, ૬. ખેયર પુરુષો તિર્યયયોનિક-નપુંસકોમાં -
૭. એકેન્દ્રિય તિર્યયયોનિક નપુંસકોમાં -

જૈન ઇન્સ્ટિટ્યૂટ
JAINSTU.COM

જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

૮-૧૨. પુઢવિકાઇય-ઁગિંદિય-તિરિક્ખજોણિય-
નપુંસગાણં -જાવ- વણસ્સઙ્કાઇય-ઁગિંદિય-
તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં,

૧૩. બેઇંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં,

૧૪. તેઇંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં,

૧૫. ચઁરિંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં,

પંચેંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં -

૧૬. જલયરાણં, ૧૭. થલયરાણં,

૧૮. ઁહયરાણ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા
-જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વથોવા ઁહયર-તિરિક્ખજોણિય-
પુરિસા,

૨. ઁહયર-તિરિક્ખજોણિયથિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,

૩. થલયર - પંચેંદિય - તિરિક્ખજોણિય - પુરિસા
સંખેજ્જગુણા,

૪. થલયર - પંચેંદિય - તિરિક્ખજોણિયથિયાઓ
સંખેજ્જગુણાઓ,

૫. જલયર-તિરિક્ખજોણિય-પુરિસા સંખેજ્જગુણા,

૬. જલયર-તિરિક્ખજોણિયથિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,

૭. ઁહયર - પંચેંદિય - તિરિક્ખજોણિય - નપુંસગા
અસંખેજ્જગુણા,

૮. થલયર - પંચેંદિય - તિરિક્ખજોણિય - નપુંસગા
સંખેજ્જગુણા,

૯. જલચર-પંચેંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા
સંખેજ્જગુણા,

૧૦. ચઁરિંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા
વિસેસાહિયા,

૧૧. તેઇંદિય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,

૧૨. બેઇંદિય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,

૧૩. તેઁકાઇય-ઁગિંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા
અસંખેજ્જગુણા,

૮-૧૨. પૃથ્વીકાધિક ઁકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકો
-યાવત્- વનસ્પતિકાધિક ઁકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક
નપુંસકો,

૧૩. બેઇંદ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકો,

૧૪. ત્રેઇંદ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકો,

૧૫. ચઁરેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકો,

પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકો-

૧૬. જળચર, ૧૭. સ્થળચર,

૧૮. ખેચર નપુંસકોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્-
વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ ખેચર તિર્યચયોનિક
પુરુષ છે,

૨. (તેનાથી) ખેચર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક સ્ત્રીઓ
સંખ્યાતગુણી છે,

૩. (તેનાથી) સ્થળચર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક પુરુષ
સંખ્યાતગુણી છે,

૪. (તેનાથી) સ્થળચર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક
સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે,

૫. (તેનાથી) જળચર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક
પુરુષ સંખ્યાતગુણી છે,

૬. (તેનાથી) જળચર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક
સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે,

૭. (તેનાથી) ખેચર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસક
અસંખ્યાતગુણી છે,

૮. (તેનાથી) સ્થળચર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક
નપુંસક સંખ્યાતગુણી છે,

૯. (તેનાથી) જળચર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક
નપુંસક સંખ્યાતગુણી છે,

૧૦. (તેનાથી) ચઁરેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-નપુંસક
વિશેષાધિક છે,

૧૧. (તેનાથી) ત્રેઇંદ્રિય તિર્યચયોનિક-નપુંસક
વિશેષાધિક છે,

૧૨. (તેનાથી) બેઇંદ્રિય તિર્યચયોનિક - નપુંસક
વિશેષાધિક છે,

૧૩. (તેનાથી) તેજસ્કાધિક ઁકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક-
નપુંસક અસંખ્યાતગુણી છે.

૧૪. પુઢવિકાઇય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૧૫. આઝકાઇય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૧૬. વાઝકાઇય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૧૭. વણસસકાઇય-એગિંદિય-તિરિક્વજોણિય-નપુંસગા અણંતગુણા ।
- પ. (૭) ઁયાસિ ણં ધંતે ! મણુસસિત્થિયાણં-કમ્મભૂમિયાણં, અકમ્મભૂમિયાણં, અંતરદીવિયાણં, મણુસસપુરિસાણં-કમ્મભૂમગાણં, અકમ્મભૂમગાણં, અંતરદીવગાણં, મણુસસનપુંસગાણં - કમ્મભૂમગાણં, અકમ્મભૂમગાણં, અંતરદીવગાણ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ-વિસેસાહિયા વા ?
- ઝ. ગોયમા ! ૧-૨. અંતરદીવગા મણુસસિત્થિયાઓ મણુસસપુરિસા ય ઁ ઁ ણં દોણિ ણ વિ તુલ્લા સવ્વત્થોવા,
- ૩-૬. દેવકુરુ-ઝત્તરકુરુ-અકમ્મભૂમિગ-મણુસસિત્થિયાઓ મણુસસપુરિસા ઁ ઁ ણં દોણિ ણ વિ તુલ્લા સંખેજ્જગુણા,
- ૭-૧૦. હરિવાસ-રમ્મગવાસ-અકમ્મભૂમિગ-મણુસસિત્થિયાઓ મણુસસપુરિસા ય ઁ ઁ ણં દોણિ ણ વિ તુલ્લા સંખેજ્જગુણા,
- ૧૧-૧૪. હેમવઁ-હેરણવઁ-અકમ્મભૂમિગ-મણુસસિત્થિયાઓ મણુસસપુરિસા ય દોણિ ણ વિ તુલ્લા સંખેજ્જગુણા,
- ૧૫-૧૬. ધરહેરવય-કમ્મભૂમગ-મણુસસપુરિસા દોવિ સંખેજ્જગુણા,
- ૧૭-૧૮. ધરહેરવય-કમ્મભૂમગ-મણુસસિત્થિયાઓ દોવિ સંખેજ્જગુણાઓ,
- ૧૯-૨૦. પુવ્વવિદેહ-અવરવિદેહ-કમ્મભૂમગ-મણુસસપુરિસા દોવિ સંખેજ્જગુણા,
- ૨૧-૨૨. પુવ્વવિદેહ-અવરવિદેહ-કમ્મભૂમિગ-મણુસસિત્થિયાઓ દોવિ સંખેજ્જગુણાઓ,
૨૩. અંતરદીવગ-મણુસસ-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,

૧૪. (તેનાથી) પૃથ્વીકાથિક (એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક) નપુંસક વિશેષાથિક છે.

૧૫. (તેનાથી) અપ્કાથિક (એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક) નપુંસક વિશેષાથિક છે.

૧૬. (તેનાથી) વાયુકાથિક (એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક) નપુંસક વિશેષાથિક છે.

૧૭. (તેનાથી) વનસ્પતિકાથિક એકેન્દ્રિય-તિર્યચ-યોનિક-નપુંસક અનન્તગુણા છે,

પ્ર. (૭) ંતે ! કર્મભૂમિક-અકર્મભૂમિક, અંતર્દીપજ મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ. કર્મભૂમિક-અકર્મભૂમિક-અંતર્દીપજ મનુષ્ય પુરુષો. કર્મભૂમિક-અકર્મભૂમિક-અંતર્દીપજ મનુષ્ય- નપુંસકોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -વાવત્-વિશેષાથિક છે ?

ઝ. ગૌતમ ! ૧-૨. અંતર્દીપજ મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ અને મનુષ્ય-પુરુષ એ બંને પરસ્પર સમાન છે અને બધાથી અલ્પ છે.

૩-૬. (તેનાથી) દેવકુરુ-ઝત્તરકુરુ અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રીઓ અને મનુષ્ય-પુરુષ એ બંને પરસ્પર સમાન છે અને સંખ્યાતગુણા છે.

૭-૧૦. (તેનાથી) હરિવર્ષ-રમ્યકૂર્વર્ષ અકર્મભૂમિક મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ અને મનુષ્ય-પુરુષ એ બંને પરસ્પર સમાન છે અને સંખ્યાતગુણા છે.

૧૧-૧૪. (તેનાથી) હૈમવત-હેરણ્યવત અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રીઓ અને મનુષ્ય પુરુષ એ બંને પરસ્પર સમાન છે અને સંખ્યાતગુણા છે.

૧૫-૧૬. (તેનાથી) ભરત-એરવત કર્મભૂમિક મનુષ્ય-પુરુષ બંને સંખ્યાતગુણા છે.

૧૭-૧૮. (તેનાથી) ભરત-એરવત કર્મભૂમિક મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ બંને સંખ્યાતગુણા છે.

૧૯-૨૦. (તેનાથી) પૂર્વવિદેહ-અપરવિદેહ કર્મભૂમિક મનુષ્ય પુરુષ બંને સંખ્યાતગુણા છે.

૨૧-૨૨. (તેનાથી) પૂર્વવિદેહ-અપરવિદેહ કર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રીઓ બંને સંખ્યાતગુણા છે.

૨૩. (તેનાથી) અંતર્દીપજ મનુષ્ય નપુંસક અસંખ્યાત-ગુણા છે.

૨૪-૨૫. દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ-અકમ્મભૂમગ-મણુસ્સ-
નપુંસગા દોવિ સંખેજ્જગુણા ।

૨૬-૨૭. હરિવાસ-રમ્મગવાસ-અકમ્મભૂમગ-મણુસ્સ-
નપુંસગા દોવિ સંખેજ્જગુણા,

૨૮-૨૯. હેમવય-હેરણ્ણવય-અકમ્મભૂમગ-મણુસ્સ-
નપુંસગા દોવિ સંખેજ્જગુણા,

૩૦-૩૧. ભરહેરવય-કમ્મભૂમગ-મણુસ્સ-નપુંસગા
દોવિ સંખેજ્જગુણા,

૩૨-૩૩. પુવ્વવિદેહ-અવરવિદેહ-કમ્મભૂમગ-
મણુસ્સનપુંસગા દોવિ સંખેજ્જગુણા ।

પ. (૮) યાસિ ણં ભંતે ! દેવિત્થીણં-ભવણવાસિણીણં-
વાણમંતરીણં-જોહસિણીણં-વેમાણિણીણં, દેવપુરિસાણં-
ભવણવાસીણં -જાવ- વેમાણિયાણં, સોહમ્મગાણં
-જાવ- ગેવેજ્જગાણં, અણુત્તરોવવાહયાણં, ણેરહય-
નપુંસગાણં-રયણ્ણપ્પભાપુહ્હવિ-ણેરહય-નપુંસગાણં
-જાવ- અહેસત્તમાપુહ્હવિ-નેરહય-નપુંસગાણં ય કયરે
કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા અણુત્તરોવવાહયદેવ-પુરિસા,

૨-૮. ઉવરિમ-ગેવેજ્જદેવ-પુરિસા સંખેજ્જગુણા,

તહેવ -જાવ- આણા કપ્પે દેવપુરિસા સંખેજ્જગુણા,

૯. અહેસત્તમાપુહ્હવીએનેરહય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,

૧૦. છટ્ઠીએપુહ્હવીએનેરહય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,

૧૧. સહસારે કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,

૧૨. મહાસુક્કે કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,

૧૩. પંચમાએપુહ્હવીએનેરહય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,

૧૪. લંતએ કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,

૧૫. ચઝત્થીએપુહ્હવીએનેરહય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,

૨૪-૨૫. (તેનાથી) દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય નપુંસક બંને સંખ્યાતગુણા છે,

૨૬-૨૭. (તેનાથી) હરિવર્ષ-રમ્યક્ર્વર્ષ અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય-નપુંસક બંને સંખ્યાતગુણા છે.

૨૮-૨૯. (તેનાથી) હૈમવત-હૈરણ્યવત અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય-નપુંસક બંને સંખ્યાતગુણા છે.

૩૦-૩૧. (તેનાથી) ભરત-એરવત કર્મભૂમિક
મનુષ્ય નપુંસક બંને સંખ્યાતગુણા છે,

૩૨-૩૩. (તેનાથી) પૂર્વવિદેહ-અપરવિદેહ કર્મભૂમિક
મનુષ્ય નપુંસક બંને સંખ્યાતગુણા છે.

પ્ર. (૮) ભંતે ! આ ભવનવાસિની, વાણવ્યંતરી,
જ્યોતિષ્કી અને વૈમાનિકી દેવ સ્ત્રીઓમાં, ભવનવાસી
-યાવત્- વૈમાનિક દેવપુરુષોમાં, સૌધર્મ કલ્પ
-યાવત્- શ્રૈવેયક અને અનુત્તરોપપાતિક દેવોમાં,
નૈરયિક નપુંસકોમાં રત્નપ્રભા નૈરયિક નપુંસકો
-યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં નૈરયિક નપુંસકોમાં
કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ અનુત્તરોપપાતિક દેવ
પુરુષ છે.

૨-૮. (તેનાથી) ઉપરી શ્રૈવેયક દેવપુરુષ સંખ્યાત-
ગુણા છે,

આ પ્રમાણે -યાવત્- આનત કલ્પનાં દેવપુરુષ
સંખ્યાતગુણા છે,

૯. (તેનાથી) અધઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં નૈરયિક નપુંસક
અસંખ્યાતગુણા છે,

૧૦. (તેનાથી) છઠી (નરક) પૃથ્વીનાં નૈરયિક નપુંસક
અસંખ્યાતગુણા છે,

૧૧. (તેનાથી) સહસ્ત્રાર કલ્પનાં દેવપુરુષ
અસંખ્યાતગુણા છે,

૧૨. (તેનાથી) મહાશુક કલ્પનાં દેવપુરુષ અસંખ્યાત-
ગુણા છે,

૧૩. (તેનાથી) પાંચમી (નરક) પૃથ્વીનાં નૈરયિક
નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે,

૧૪. (તેનાથી) લાંતક કલ્પનાં દેવપુરુષ અસંખ્યાત
ગુણા છે,

૧૫. (તેનાથી) ચોથી (નરક) પૃથ્વીનાં નૈરયિક
નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે,

૧૬. બંભલોએ કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
૧૭. તચ્ચાએ પુઢવીએ નેરઇય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,
૧૮. માહિંદે કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
૧૯. સળંકુમારે કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
૨૦. દોચ્ચાએ પુઢવીએ નેરઇય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,
૨૧. ઈસાણે કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
૨૨. ઈસાણે કપ્પે દેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
૨૩. સોહમ્મે કપ્પે દેવપુરિસા સંખેજ્જગુણા,
૨૪. સોહમ્મે કપ્પે દેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
૨૫. ભવણવાસિદેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
૨૬. ભવણવાસિદેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
૨૭. ઈમીસે રયણપ્પભાપુઢવીએ નેરઇય નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,
૨૮. વાણમંતરદેવ-પુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
૨૯. વાણમંતરદેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
૩૦. જોહસિયદેવપુરિસા સંખેજ્જગુણા,
૩૧. જોહસિયદેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ ।

પ. (૧) ઇયાસિ ણં ભંતે ! તિરિક્ખજોણિત્થીણં-
જલયરીણં, થલયરીણં, ખહયરીણં,
તિરિક્ખજોણિયપુરિસાણં-જલયરાણં, થલયરાણં,
ખહયરાણં,

૧૬. (તેનાથી) બ્રહ્મલોક કલ્પનાં દેવપુરુષ અસંખ્યાત-
ગુણા છે,
૧૭. (તેનાથી) ત્રીજી (નરક) પૃથ્વીનાં નૈરયિક નપુંસક
અસંખ્યાતગુણા છે,
૧૮. (તેનાથી) માહેન્દ્ર કલ્પનાં દેવપુરુષ અસંખ્યાત-
ગુણા છે,
૧૯. (તેનાથી) સનત્કુમાર કલ્પનાં દેવપુરુષ
અસંખ્યાતગુણા છે,
૨૦. (તેનાથી) બીજી (નરક) પૃથ્વીનાં નૈરયિક
નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે,
૨૧. (તેનાથી) ઈશાન કલ્પનાં દેવપુરુષ અસંખ્યાત-
ગુણા છે,
૨૨. (તેનાથી) ઈશાન કલ્પની દેવ સ્ત્રીઓ સંખ્યાત-
ગુણી છે,
૨૩. (તેનાથી) સૌધર્મ કલ્પનાં દેવપુરુષ સંખ્યાત-
ગુણા છે,
૨૪. (તેનાથી) સૌધર્મ કલ્પની દેવ સ્ત્રીઓ સંખ્યાત-
ગુણી છે,
૨૫. (તેનાથી) ભવનવાસી દેવપુરુષ અસંખ્યાત-
ગુણા છે.
૨૬. (તેનાથી) ભવનવાસી દેવ સ્ત્રીઓ સંખ્યાત-
ગુણી છે,
૨૭. (તેનાથી) આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક
નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે,
૨૮. (તેનાથી) વાણવ્યંતર દેવપુરુષ અસંખ્યાત-
ગુણા છે,
૨૯. (તેનાથી) વાણવ્યંતર દેવસ્ત્રીઓ સંખ્યાત-
ગુણી છે,
૩૦. (તેનાથી) જયોતિષ્ક દેવપુરુષ સંખ્યાતગુણા છે,
૩૧. (તેનાથી) જયોતિષ્ક દેવસ્ત્રીઓ સંખ્યાત-
ગુણી છે.

પ્ર. ૯. ભંતે ! આ પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક જળચરી,
સ્થળચરી, ખેચરી સ્ત્રીઓ,
પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયોનિક જળચર, સ્થળચર, ખેચર
પુરુષો,

તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગાણં-જલયરાણં, થલયરાણં
ખહયરાણં,

एगिंदिय-तिरिक्खजोणिय-नपुंसगाणं-पुढ-
विकाइय-एगिंदिय-तिरिक्खजोणिय-नपुंसगाणं,
आउक्काइय-एगिंदिय-तिरिक्खजोणिय-नपुंसगाणं
-जाव-वणस्सइकाइय-एगिंदिय-तिरिक्खजोणिय-
नपुंसगाणं,

वेइंदिय-तिरिक्खजोणिय-नपुंसगाणं,

तेइंदिय-तिरिक्खजोणिय-नपुंसगाणं,

चउरिंदिय-तिरिक्खजोणिय-नपुंसगाणं,

पंचेंदिय-तिरिक्खजोणिय-नपुंसगाणं-जलयराणं,
थलयराणं, खहयराणं,

मणुस्सिस्थीणं-कम्मभूमियाणं, अकम्मभूमियाणं,
अंतरदीवियाणं,

मणुस्सपुरिसाणं-कम्मभूमगाणं, अकम्मभूमगाणं,
अंतरदीवगाणं,

मणुस्स-नपुंसगाणं-कम्मभूमगाणं, अकम्मभूमगाणं,
अंतरदीवगाणं,

देवित्थीणं-भवणवासिणीणं, वाणमंतरीणं,
जोइसિणीणં, વેમાણિણીણં,

देवपुरिसाणं-भवणवासीणं, वाणમંતરાણં, જોइસિયાણં,
વેમાણિયાણં, સોહમ્મગાણં -જાવ- ગેવેજ્જગાણં,
અણુત્તરોવવાહયાણં,

नेरइय-नपुंसगाणं-रयणणप्पभा-पुढवि-नेरइय-
नपुंसगाणं-जाव-अहेसत्तमपुढवि-नेरइय-नपुंसगाण
य कयरे कयरेहिंतो अष्पा वा -जाव- विसेसाहिया
वा ?

૩. ગોયમા !

૧-૨. અંતરદીવગ-અકમ્મભૂમિગ-મણુસ્સિસ્થીઓ
મણુસ્સપુરિસા ય એણં દોવિ તુલ્લા સવ્વથોવા,

૩-૬. દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ-અકમ્મભૂમગ-મણુસ્સિસ્થીઓ
પુરિસા ય એણં દોવિ તુલ્લા સંખેજ્જગુણા,

૭-૧૦. હરિવાસ-રમ્મગવાસ-અકમ્મભૂમગ-મણુસ્સિ-
સ્થીઓ પુરિસા ય એણં દોવિ તુલ્લા સંખેજ્જગુણા,

પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક જળચર, સ્થળચર, ખેચર
નપુંસકો,

એકેન્દ્રિય, તિર્યચયોનિક નપુંસકોનાં પૃથ્વીકાયિક
એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકો, અપૂકાયિક
એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકો -યાવત્-
વનસ્પતિકાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકો,

બેઈન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકો,

ત્રેઈન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકો,

ચઉરેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકો,

પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસકોમાં જળચરો,
સ્થળચરો, ખેચરો,

કર્મભૂમિક, અકર્મભૂમિક, અંતર્દીપજ મનુષ્ય સ્ત્રીઓ,

કર્મભૂમિક, અકર્મભૂમિક, અંતર્દીપજ મનુષ્ય
પુરુષો,

કર્મભૂમિક, અકર્મભૂમિક, અંતર્દીપજ મનુષ્ય
નપુંસકો,

ભવનવાસિની, વાણવ્યંતરી, જ્યોતિષ્કી,
વૈમાનિકી દેવસ્ત્રીઓ,

ભવનવાસી, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક, વૈમાનિકોના
સૌધર્મ કલ્પ -યાવત્- ત્રૈવેદક અને અનુત્તરોપપાતિક
દેવપુરુષો,

નૈરયિક નપુંસકોમાં રત્નપ્રત્મા પૃથ્વી નૈરયિક નપુંસકો
-યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વી નૈરયિક નપુંસકોમાં
કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ !

૧-૨. અંતર્દીપજ અકર્મભૂમિક મનુષ્ય સ્ત્રીઓ
અને મનુષ્ય પુરુષ એ બંને પરસ્પર સમાન છે અને
બધાથી અલ્પ છે.

૩-૬. (તેનાથી) દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય સ્ત્રીઓ અને મનુષ્ય પુરુષ એ બંને
પરસ્પર સમાન છે અને સંખ્યાતગુણા છે.

૭-૧૦. (તેનાથી) હરિવર્ષ-રમ્યકર્ષ અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય સ્ત્રીઓ અને મનુષ્ય પુરુષ બંને પરસ્પર
સમાન છે અને સંખ્યાતગુણા છે.

૧૧-૧૪. હેમવય-હેરણવય, અકમ્મભૂમગ મણુસ્સિ-
સ્ત્વીઓ પુરિસા ય ઇ ણં દોવિ તુલ્લા સંખેજ્જગુણા,

૧૫-૧૬. ભરહેરવય-કમ્મભૂમગ-મણુસ્સ-પુરિસા દોવિ
સંખેજ્જગુણા,

૧૭-૧૮. ભરહેરવય-કમ્મભૂમગ-મણુસ્સિસ્ત્વીઓ દોવિ
સંખેજ્જગુણાઓ,

૧૯-૨૦. પુવ્વવિદેહ-અવરવિદેહ-કમ્મભૂમગ-
મણુસ્સપુરિસા દોવિ સંખેજ્જગુણા,

૨૧-૨૨. પુવ્વવિદેહ-અવરવિદેહ-કમ્મભૂમગ-
મણુસ્સિસ્ત્વિયાઓ દોવિ સંખેજ્જગુણાઓ,

૨૩. અણુત્તરોવવાઇય-દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,

૨૪-૩૦. ઉવરિમગેવેજ્જા દેવપુરિસા સંખેજ્જગુણા
-જાવ- આણકપ્પે દેવપુરિસા સંખેજ્જગુણા,

૩૧. અહેસત્તમાઇ પુઢવીઇ નેરઇય-નપુંસગા અસંખે-
જ્જગુણા,

૩૨. છટ્ઠીઇ પુઢવીઇ નેરઇય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,

૩૩. સહસારે કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,

૩૪. મહાસુક્કે કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,

૩૫. પંચમાઇ પુઢવીઇ-નેરઇય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,

૩૬. લંતઇ કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,

૩૭. ચડ્ઢીઇ પુઢવીઇ નેરઇય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,

૩૮. બંભલોઇ કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,

૩૯. તચ્ચાઇ પુઢવીઇ નેરઇય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,

૪૦. માહિંદે કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,

૧૧-૧૪. (તેનાથી) હેમવત-હેરણવત અકર્મભૂમિક
મનુષ્ય સ્ત્રીઓ અને મનુષ્ય પુરુષ એ બંને પરસ્પર
સમાન છે અને સંખ્યાતગુણા છે.

૧૫-૧૬. (તેનાથી) ભરત-એરવત કર્મભૂમિક મનુષ્ય
પુરુષ એ બંને સંખ્યાતગુણા છે.

૧૭-૧૮. (તેનાથી) ભરત-એરવત કર્મભૂમિક મનુષ્ય
સ્ત્રીઓ બંને સંખ્યાતગુણા છે.

૧૯-૨૦. (તેનાથી) પૂર્વવિદેહ-અપરવિદેહ કર્મભૂમિક
મનુષ્ય પુરુષ એ બંને સંખ્યાતગુણા છે.

૨૧-૨૨. (તેનાથી) પૂર્વવિદેહ-અપરવિદેહ કર્મભૂમિક
મનુષ્ય સ્ત્રીઓ બંને સંખ્યાતગુણા છે.

૨૩. (તેનાથી) અણુત્તરોપાતિક દેવપુરુષ અસંખ્યાત-
ગુણા છે.

૨૪-૩૦. (તેનાથી) ઉપરિમગ્ગૈવેયક દેવપુરુષ
સંખ્યાતગુણા છે -યાવત્- આનતકલ્પનાં દેવપુરુષ
સંખ્યાતગુણા છે.

૩૧. (તેનાથી) અધઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં નૈરયિક
નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે,

૩૨. (તેનાથી) છઠી પૃથ્વીનાં નૈરયિક નપુંસક
અસંખ્યાતગુણા છે।મ

૩૩. (તેનાથી) સહસ્ત્રાર કલ્પનાં દેવપુરુષ
અસંખ્યાતગુણા છે,

૩૪. (તેનાથી) મહાશુક કલ્પનાં દેવપુરુષ અસંખ્યાત-
ગુણા છે,

૩૫. (તેનાથી) પાંચમી પૃથ્વીનાં નૈરયિક નપુંસક
અસંખ્યાતગુણા છે,

૩૬. (તેનાથી) લાંતક કલ્પનાં દેવપુરુષ અસંખ્યાત-
ગુણા છે,

૩૭. (તેનાથી) ચોથી (નરક) પૃથ્વીનાં નૈરયિક
નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે,

૩૮. (તેનાથી) બ્રહ્મલોક કલ્પનાં દેવપુરુષ અસંખ્યાત-
ગુણા છે,

૩૯. (તેનાથી) ત્રીજી પૃથ્વીનાં નૈરયિક નપુંસક
અસંખ્યાતગુણા છે,

૪૦. (તેનાથી) માહેન્દ્ર કલ્પનાં દેવપુરુષ અસંખ્યાત-
ગુણા છે,

૪૧. સળંકુમારે કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
 ૪૨. દોચ્ચાણપુઢવીણે નેરહય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,
 ૪૩. અંતરદીવગ-અકમ્મભૂમગ-મણુસ્સ-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,
 ૪૪-૪૫. દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ-અકમ્મભૂમગ-મણુસ્સ-નપુંસગા દોવિ સંખેજ્જગુણા,
 ૪૬-૫૩. **ઁવં -જાવ- વિદેહત્તિ,**
 ૫૪. ઈસાણે કપ્પે દેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
 ૫૫. ઈસાણે કપ્પે દેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
 ૫૬. સોહમ્મે કપ્પે દેવપુરિસા સંખેજ્જગુણા,
 ૫૭. સોહમ્મે કપ્પે દેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
 ૫૮. ભવણવાસિદેવપુરિસા અસંખેજ્જગુણા,
 ૫૯. ભવણવાસિદેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
 ૬૦. ઈમીસે રયણપ્પભાણે પુઢવીણે નેરહય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,
 ૬૧. ઁહયર-તિરિક્ખજોણિય-પુરિસા સંખેજ્જગુણા,
 ૬૨. ઁહયર-તિરિક્ખજોણિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
 ૬૩. ઁલયર-તિરિક્ખજોણિય-પુરિસા સંખેજ્જગુણા,
 ૬૪. ઁલયર-તિરિક્ખજોણિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
 ૬૫. જલયર-તિરિક્ખજોણિય-પુરિસા સંખેજ્જગુણા,
 ૬૬. જલયર-તિરિક્ખજોણિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
 ૬૭. વાણમંતરદેવ-પુરિસા સંખેજ્જગુણા,
 ૬૮. વાણમંતરદેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,

૪૧. (તેનાથી) સનાત્કુમાર કલ્પનાં દેવપુરુષ અસંખ્યાતગુણા છે,
 ૪૨. (તેનાથી) બીજી પૃથ્વીનાં નૈરયિક નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે,
 ૪૩. (તેનાથી) અંતર્દીપજ-અકર્મભૂમિક મનુષ્ય નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે,
 ૪૪-૪૫. (તેનાથી) દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુનાં અકર્મભૂમિક મનુષ્ય-નપુંસક બંને સંખ્યાતગુણા છે.
 ૪૬-૫૩. (તેનાથી) આ પ્રમાણે વિદેહ સુધી સંખ્યાતગુણા છે.
 ૫૪. (તેનાથી) ઈશાન કલ્પનાં દેવપુરુષ અસંખ્યાત ગુણા છે.
 ૫૫. (તેનાથી) ઈશાન કલ્પની દેવસ્ત્રીઓ સંખ્યાત-ગુણી છે.
 ૫૬. (તેનાથી) સૌધર્મ કલ્પનાં દેવપુરુષ સંખ્યાત-ગુણા છે.
 ૫૭. (તેનાથી) સૌધર્મ કલ્પની દેવસ્ત્રીઓ સંખ્યાત-ગુણી છે.
 ૫૮. (તેનાથી) ભવનવાસી દેવપુરુષ અસંખ્યાત-ગુણા છે.
 ૫૯. (તેનાથી) ભવનવાસી દેવ સ્ત્રીઓ સંખ્યાત-ગુણી છે.
 ૬૦. (તેનાથી) આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે.
 ૬૧. (તેનાથી) ખેચર તિર્યચયોનિક પુરુષ સંખ્યાત-ગુણા છે.
 ૬૨. (તેનાથી) ખેચર તિર્યચયોનિક સ્ત્રીઓ સંખ્યાત-ગુણી છે.
 ૬૩. (તેનાથી) સ્થળચર તિર્યચયોનિક પુરુષ સંખ્યાત-ગુણા છે,
 ૬૪. (તેનાથી) સ્થળચર તિર્યચયોનિક સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે,
 ૬૫. (તેનાથી) જળચર તિર્યચયોનિક પુરુષ સંખ્યાત-ગુણા છે.
 ૬૬. (તેનાથી) જળચર તિર્યચયોનિક સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે.
 ૬૭. (તેનાથી) વાણબ્યંતર દેવપુરુષ સંખ્યાતગુણા છે.
 ૬૮. (તેનાથી) વાણબ્યંતર દેવ સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે.

જૈન ઈન્સ્ટિટ્યુટ
 JAIN SITE
 જૈનમંત્રાલય

૬૯. જોડસિયદેવ-પુરિસા સંખેજ્જગુણા,
૭૦. જોડસિયદેવિત્થિયાઓ સંખેજ્જગુણાઓ,
૭૧. ખહયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,
૭૨. થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિય નપુંસગા સંખેજ્જગુણા,
૭૩. જલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા સંખેજ્જગુણા,
૭૪. ચઉરિંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૭૫. તેઈંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૭૬. બેઈંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૭૭. તેઝકાકાઈય-એગિંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા અસંખેજ્જગુણા,
૭૮. પુઢવિક્કાઈય-એગિંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૭૯. આઝકાકાઈય-એગિંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૮૦. વાઝકાકાઈય-એગિંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા વિસેસાહિયા,
૮૧. વળસસઙ્કાઈય-એગિંદિય-તિરિક્ખજોણિય-નપુંસગા અણંતગુણા ।

- જીવા. પ. ૨, સુ. ૬૨ (૧-૯)

મેહુણ-પરિચારણા-સંવાસ પરૂવણં -

૧૬. મેહુણસ્સ ભેય પરૂવણં-

એમે મેહુણે - ઠાણં. અ. ૧, સુ. ૩૯ (૧)

તિવિહે મેહુણે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. દિવ્વે, ૨. માણુસસા, ૩. તિરિક્ખજોણિય ।

તઓ મેહુણં ગચ્છંતિ, તં જહા -

૧. દેવા, ૨. મણુસસા, ૩. તિરિક્ખજોણિયા ।

તઓ મેહુણં સેવંતિ, તં જહા -

૧. ઇત્થી, ૨. પુરિસા, ૩. નપુંસગા ।

- ઠાણં. અ. ૩, ડ. ૧, સુ. ૧૩૧

૬૮. (તેનાથી) જયોતિષ્ક દેવપુરુષ સંખ્યાતગુણા છે,
૭૦. (તેનાથી) જયોતિષ્ક દેવ સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણી છે.
૭૧. (તેનાથી) ખેયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે,
૭૨. (તેનાથી) સ્થળયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસક સંખ્યાતગુણા છે,
૭૩. (તેનાથી) જળયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસક સંખ્યાતગુણા છે,
૭૪. (તેનાથી) ચઉરેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસક વિશેષાધિક છે,
૭૫. (તેનાથી) ત્રેઈંદ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસક વિશેષાધિક છે,
૭૬. (તેનાથી) બેઈંદ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસક વિશેષાધિક છે,
૭૭. (તેનાથી) તેજસ્કાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે,
૭૮. (તેનાથી) પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસક વિશેષાધિક છે,
૭૯. (તેનાથી) અપૂકાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસક વિશેષાધિક છે,
૮૦. (તેનાથી) વાયુકાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસક વિશેષાધિક છે,
૮૧. (તેનાથી) વનસ્પતિકાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક નપુંસક અનન્તગુણા છે.

મૈથુન પરિચારણા અને સંવાસનું પ્રરુપણ :

૧૬. મૈથુનનાં ભેદોનું પ્રરુપણ :

મૈથુન (સંગ્રહનયની અપેક્ષાથી) એક છે.

મૈથુન ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. દિવ્ય, ૨. માનુષ્ય, ૩. તિર્યચયોનિક.

ત્રણ મૈથુન કરે છે, જેમકે -

૧. દેવ, ૨. મનુષ્ય, ૩. તિર્યચયોનિક.

ત્રણ મૈથુનનું સેવન કરે છે, જેમકે -

૧. સ્ત્રી, ૨. પુરુષ, ૩. નપુંસક.

૧૭. દેવેસુ પરિચારણા પરૂબણં-

- પ. દેવા ણં ધંતે ! ૧. કિં સદેવીયા સપરિચારા,
૨. સદેવીયા અપરિચારા,
૩. અદેવિયા સપરિચારા,
૪. અદેવીયા અપરિચારા ?
૩. ગોયમા ! ૧. અત્યેગહયા દેવા સદેવીયા સપરિચારા,
૨. અત્યેગહયા દેવા અદેવીયા સપરિચારા,
૩. અત્યેગહયા દેવા અદેવીયા અપરિચારા,
૪. ણો ચેવ ણં દેવા સદેવીયા અપરિચારા ।
- પ. સે કેણટ્ઠેણં ધંતે ! એવં વુચ્ચહ-
“અત્યેગહયા દેવા સદેવીયા સપરિચારા તં ચેવ
-જાવ- ણો ચેવ ણં દેવા સદેવીયા અપરિચારા ?”
૩. ગોયમા ! ભવણવહ - વાણમંતર - જોહસ -
સોહમ્મીસાણેસુ કપ્પેસુ દેવા સદેવીયા સપરિચારા,
સણકુમાર - માહિંદ - બંભલોગ - લંતગ - મહાસુક્ક
સહસ્સાર - આણય - પાણય - આરણ - અચ્ચુણ્ણુ
કપ્પેસુ દેવા અદેવીયા સપરિચારા,
ગેવેજ્જણ્ણુત્તરોવવાહયદેવા અદેવીયા અપરિચારા,
ણો ચેવ ણં દેવા સદેવીયા અપરિચારા,
સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ-
“અત્યેગહયા દેવા સદેવીયા સપરિચારા તં ચેવ
-જાવ- ણો ચેવ ણં દેવા સદેવીયા અપરિચારા ।”

૧૭. દેવોમાં મૈથુન પ્રવૃત્તિની પ્રરૂપણા :

- પ્ર. ભંતે ! ૧. શું દેવ - દેવીઓ સહિત અને
પરિચારણાયુક્ત મૈથુન પ્રવૃત્તિવાળા હોય છે ?
૨. દેવ, દેવીઓવાળા છે અને મૈથુન પ્રવૃત્તિવાળા
નથી ?
૩. દેવ, દેવીઓવાળા નથી અને મૈથુન પ્રવૃત્તિ-
વાળા છે ?
૪. દેવ, દેવીઓવાળા પણ નથી અને મૈથુન
પ્રવૃત્તિવાળા પણ નથી ?
૩. ગૌતમ ! ૧. કેટલાક દેવ દેવીઓવાળા પણ છે
અને મૈથુન પ્રવૃત્તિવાળા પણ છે.
૨. કેટલાક દેવ દેવીઓવાળા નથી, પરંતુ મૈથુન
પ્રવૃત્તિવાળા છે.
૩. કેટલાક દેવ દેવીઓવાળા પણ નથી અને
મૈથુન પ્રવૃત્તિવાળા પણ નથી.
૪. એવા કોઈ દેવ નથી જે દેવીઓવાળા છે, પરંતુ
મૈથુન પ્રવૃત્તિવાળા નથી.
- પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
“કેટલાક દેવ દેવીઓવાળા પણ છે અને મૈથુન
પ્રવૃત્તિવાળા પણ છે. તે જ પ્રમાણે-યાવત્- એવા
કોઈ દેવ નથી જે દેવીઓવાળા છે પરંતુ મૈથુન
પ્રવૃત્તિવાળા નથી ?
૩. ગૌતમ ! ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જયોતિષ્ક અને
સૌધર્મ તથા ઈશાન કલ્પનાં દેવ દેવીઓવાળા પણ
છે અને મૈથુન પ્રવૃત્તિવાળા પણ છે.
સનત્કુમાર, માહેન્દ્ર, બ્રહ્મલોક, લાંતક, મહાશુક,
સહસ્ત્રાર, આનત, પ્રાણત, આરણ અને અચ્યુત
કલ્પોમાં દેવ દેવીઓવાળા નથી, પરંતુ મૈથુન
પ્રવૃત્તિવાળા છે.
નવ ત્રૈવેયક અને પાંચ અનુત્તરોપપાતિક દેવ
દેવીઓવાળા પણ નથી અને મૈથુન પ્રવૃત્તિવાળા
પણ નથી.
એવું ક્યારેય થતું નથી કે કોઈ દેવ દેવીઓવાળા
હોય, પરંતુ મૈથુન પ્રવૃત્તિવાળા નહિ હોય.
માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -
“કેટલાક દેવ દેવીઓવાળાં પણ છે અને મૈથુન
પ્રવૃત્તિવાળા પણ છે. તે જ પ્રમાણે-યાવત્- એવા
કોઈ દેવ નથી જે દેવીઓવાળા છે પરંતુ મૈથુન
પ્રવૃત્તિવાળા નથી.”

પ. કહ્વિહા ણં ભંતે ! પરિચારણા પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! પંચવિહા પળ્ણત્તા, તં જહા -

૧. કાયપરિચારણા,

૨. ફાસપરિચારણા,

૩. રૂવપરિચારણા,

૪. સદ્ધપરિચારણા,

૫. મળપરિચારણા^૧ ।

પ. સે કેળટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-

“પંચવિહા પરિચારણા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કાયપરિચારણા -જાવ- ૫. મળપરિચારણા ?”

૩. ગોયમા ! ભવળવઈ-વાળમંતર-જોઈસ-સોહમ્મીસાળેસુ-

કપ્પેસુ દેવા કાયપરિચારણા,

સળંકુમાર-માહિંદેસુ કપ્પેસુ દેવા ફાસપરિચારણા,

બંભલોય-લંતગેસુ કપ્પેસુ દેવા રૂવપરિચારણા,

મહાસુક્ક-સહસારેસુ દેવા સદ્ધપરિચારણા,

આળય - પાળય - આરળ - અચ્ચુએસુ કપ્પેસુ દેવા મળપરિચારણા^૨,

ગેવેજ્જઽઅળુત્તરોવવાઈયા દેવા અપરિચારણા ।

સે તેળટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

“પંચવિહા પરિચારણા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. “કાયપરિચારણા -જાવ- ૫. મળપરિચારણા ।”

તત્થ ણં જે તે કાયપરિચારણા દેવા તેસિ ણં ઈચ્છામળે સમુપ્પજ્જઈ ઈચ્છામો ણં અચ્છરાહિં સદ્ધિ કાયપરિચારણં કરેત્તણ ।

તણ ણં તેહિં દેવેહિં એવં મળસીકણ સમાળે ક્ષિપ્પામેવ તાઓ અચ્છરાઓ ઓરાલાઈ સિંગારાઈ મળુળ્ણાઈ મળોહરાઈ મળોરમાઈ ઉત્તરવેઽવ્વિયાઈ રૂવાઈ વિઽવ્વંતિ ।

વિઽવ્વિત્તા તેસિં દેવાળં અંતિયં પાઽવ્વંતિ ।

પ્ર. ભંતે ! પરિચારણા (મૈથુન પ્રવૃત્તિ) કેટલા પ્રકારની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! પરિચારણા પાંચ પ્રકારની કહી છે, જેમકે-

૧. કાય પરિચારણા,

૨. સ્પર્શ પરિચારણા,

૩. રૂપ પરિચારણા,

૪. શબ્દ પરિચારણા,

૫. મન: પરિચારણા.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“પરિચારણા પાંચ પ્રકારની કહી છે, જેમકે-

૧. કાય પરિચારણા -યાવત્- ૫. મન:પરિચારણા ?”

૩. ગૌતમ ! ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જયોતિષ્ક અને સૌધર્મ ઈશાન કલ્પનાં દેવ કાયપરિચારક હોય છે.

સનત્કુમાર અને માહેન્દ્રકલ્પનાં દેવ સ્પર્શ પરિચારક હોય છે.

બ્રહ્મલોક અને લાંતકકલ્પનાં દેવ રૂપપરિચારક હોય છે.

મહાશુક અને સહસ્ત્રારકલ્પનાં દેવ શબ્દ-પરિચારક હોય છે.

જેનમ્ આનતિ, પ્રાણત, આરણ અને અચ્ચુત કલ્પોનાં દેવ મન:પરિચારક હોય છે.

નવ ઐવેયક અને પાંચ અનુત્તરોપપાતિક દેવ અપરિચારક હોય છે.

ગૌતમ ! એટલા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“પરિચારણા પાંચ પ્રકારની કહી છે, જેમકે-

૧. કાય પરિચારણા -યાવત્- ૫. મન:પરિચારણા”.

તેમાંથી કાયપરિચારક (શરીરથી વિષયભોગસેવન કરનાર) જે દેવ છે, તેના મનમાં (એવી) ઈચ્છા સમુત્પન્ન હોય છે કે અમે આ અપ્સરાઓનાં શરીર સાથે પરિચારણા (મૈથુન સેવન) કરે,

તે દેવો દ્વારા આ પ્રમાણે મનથી વિચારવાથી તે અપ્સરાઓ ઉદાર આભૂષણાદિ યુક્ત (શ્રંગારયુક્ત), મનોજ, મનોહર અને મનોરમ ઉત્તર વૈક્રિય રૂપની વિકુર્વણા કરે છે.

આ પ્રમાણે વિકુર્વણા કરીને તે એ દેવોની પાસે જાય છે.

તદ્દેવેણ તદ્દેવેણ અચ્છરાહિં સદ્ધિં કાયપરિયારણં કરેતિ ।

સે જહાણામએ સીયા પોગ્ગલા સીયં પપ્પ સીયં ચેવ અઙ્ગવિત્તા ણં ચિટ્ઠંતિ ।

ઉસિણા વા પોગ્ગલા ઉસિણં પપ્પ ઉસિણં ચેવ અઙ્ગવિત્તા ણં ચિટ્ઠંતિ ।

એવામેવ તેહિં દેવેહિં તાહિં અચ્છરાહિં સદ્ધિં કાય-પરિયારણે કાએ સમાણે સે ઇચ્છામણે ચિવ્વામેવાવેઙ્ ।

- પ. અત્થિ ણં ધંતે ! તેસિં દેવાણં સુક્કપોગ્ગલા ?
- ઉ. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।
- પ. તે ણં ધંતે ! તાસિં અચ્છરાણં કીસત્તાએ ભુજ્જો-ભુજ્જો પરિણમંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! સોઙ્ઙદિયત્તાએ ચક્કિંદિયત્તાએ ઘાણિંદિયત્તાએ રસિંદિયત્તાએ ફાસિંદિયત્તાએ ।

ઇટ્ઠત્તાએ કંતત્તાએ મણુણ્ણત્તાએ મણામત્તાએ ।
સુભગત્તાએ સોહમ્મ-રૂવ-જોવ્વણ-ગુણલાવણ્ણત્તાએ તે તાસિં ભુજ્જો-ભુજ્જો પરિણમંતિ ।

તત્થ ણં જે તે ફાસપરિયારણા દેવા તેસિ ણં ઇચ્છામણે સમુપ્પજ્જઙ્ ।

એવં જહેવ કાયપરિયારણા તહેવ નિરવસેસં ધાણિયચ્ચં ।

તત્થ ણં જે તે રૂવપરિયારણા દેવા તેસિ ણં ઇચ્છામણે સમુપ્પજ્જઙ્, ઇચ્છામો ણં અચ્છરાહિં સદ્ધિં રૂવપરિયારણં કરેત્તાએ ।

તદ્દેવેણ તેહિં દેવેહિં એવં મણસીકાએ સમાણે તહેવ -જાબ- ઉત્તરવેઙ્ઙિયાઙ્ રૂવાઙ્ વિઙ્ઙવંતિ ।

વિઙ્ઙવિત્તા જેણામેવ તે દેવા તેણામેવ ઉવાગચ્છંતિ, તેણામેવ ઉવાગચ્છિત્તા તેસિં દેવાણં અદૂરસામંતે ઠિચ્ચા તાઙ્ ઓરાલાઙ્ -જાબ- મણોરમાઙ્ ઉત્તરવેઙ્ઙિયાઙ્ રૂવાઙ્ ઉવદંસેમાણીઓ ઉવદંસેમાણીઓ ચિટ્ઠંતિ ।

તદ્દેવેણ તે દેવા તાહિં અચ્છરાહિં સદ્ધિં રૂવપરિયારણં કરેતિ ।

એવં જહેવ કાયપરિયારણા તહેવ નિરવસેસં ધાણિયચ્ચં ।

તત્થ ણં જે તે સદ્ધપરિયારણા દેવા તેસિ ણં ઇચ્છામણે સમુપ્પજ્જઙ્ -

ત્યારે તે દેવ એ અપ્સરાઓની સાથે કાય પરિયારણા (શરીરથી મૈથુન સેવન) કરે છે.

જેમ શીત પુદ્ગલ શીતયોનિવાળા પ્રાણીને પ્રાપ્ત થઈને અત્યંત શીત અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરીને રહે છે.

અથવા ઉષ્ણ પુદ્ગલ જેમ ઉષ્ણયોનિવાળા પ્રાણીને મેળવીને અત્યંત ઉષ્ણ અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરીને રહે છે.

તે પ્રમાણે એ દેવો દ્વારા અપ્સરાઓની સાથે કાયાથી પરિયારણા કરવાથી તેના ઈચ્છા પૂર્ણ થઈ જાય છે.

- પ્ર. ભંતે ! શું તે દેવોને શુક્ર-પુદ્ગલ હોય છે ?
- ઉ. હા, ગૌતમ ! હોય છે.
- પ્ર. ભંતે ! તે અપ્સરાઓના માટે તે કયા રૂપમાં વારંવાર પરિણમિત હોય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! શ્રોત્રેન્દ્રિય રૂપથી, ચક્કુરિન્દ્રિયરૂપથી, ઘ્રાણેન્દ્રિય રૂપથી, રસેન્દ્રિય રૂપથી, સ્પર્શેન્દ્રિય રૂપથી, ઈષ્ટરૂપથી, અનિષ્ટ રૂપથી, મનોહરરૂપથી, અતિશય મનોહરરૂપથી, સુભગરૂપથી, સૌભાગ્ય-રૂપ - યૌવન-ગુણ-લાવણ્ય રૂપથી તે તેના માટે વારંવાર પરિણમિત થાય છે.

તેમાં જે સ્પર્શ પરિયારક દેવ છે તેના મનમાં પણ ઈચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે.

જે પ્રમાણે કાયાથી પરિયારણા કરનાર દેવોનું વર્ણન કર્યું છે તે પ્રમાણે સંપૂર્ણ વર્ણન કરેલું જોઈએ.

તેમાંથી જે રૂપ પરિયારક દેવ છે, તેના મનમાં ઈચ્છા સમુત્પન્ન થાય છે કે અમે અપ્સરાઓની સાથે રૂપ પરિયારણા કરીએ.

તે દેવો દ્વારા મનથી એવો વિચાર કર્યા પછી (તે દેવીઓ) તે પ્રમાણે (પૂર્વવત્) -યાવત્- ઉત્તર વૈક્રિય રૂપથી વિક્રિયા કરે છે.

વિક્રિયા કરીને જ્યાં તે દેવ હોય છે ત્યાં જઈ પહોંચે છે અને પછી તે દેવોનાં ઘણા દૂર કે ઘણા પાસે સ્થિત ન થતાં તેના ઉદાર -યાવત્- મનોરમ ઉત્તર વૈક્રિય-કૃત રૂપોને દેખાડતી-દેખાડતી ઉભી રહે છે.

ત્યારપછી તે દેવ એ અપ્સરાઓની સાથે રૂપપરિયારણા કરે છે.

બાકી બધું વર્ણન કાય પરિયારણાનાં અનુરૂપ અહીં કરેલું જોઈએ.

તેમાં જે શબ્દ પરિયારણા દેવ હોય છે તેના મનમાં ઈચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે કે -

इच्छामो णं अच्छराहिं सद्धिं सदपरियारणं करेत्तए ।
तए णं तेहिं देवेहिं एवं मणसीकए समाणे -जाव-
उत्तरवेउव्वियाइं रूवाइं विउव्वंति ।

विउव्वित्ता जेणामेव ते देवा तेणामेव उवागच्छंति,

तेणामेव उवागच्छित्ता तेसिं देवाणं अदूरसामंते
ठिच्चा अणुत्तराइं उच्चावयाइं સદ્વાઈ સમુદીરેમાણીઓ
સમુદીરેમાણીઓ ચિટ્ઠંતિ ।

तए णं ते देवा ताहिं अच्छराहिं सद्धिं सद परियारणं
करेति ।

**एवं जहेव कायपरियारणा तहेव निरवसेसं
भाणियव्वं ।**

तत्थ णं जे ते मणपरियारणा देवा तेसिं इच्छामणे
समुप्पज्जइ -

इच्छामो णं अच्छराहिं सद्धिं मणपरियारणं करेत्तए ।

तए णं તેહિં દેવેહિં એવં મણસીકએ સમાણે ચિપ્પામેવ
તાઓ અચ્છરાઓ તત્થગયાઓ ચેવ સમાણીઓ
અણુત્તરાઈં ઉચ્ચાવયાઈં મણાઈં સંપહારેમાણીઓ
સંપહારેમાણીઓ ચિટ્ઠંતિ ।

तए णं ते देवा ताहिं अच्छराहिं सद्धिं मणपरियारणं
करेति ।

सेसं तं चेव -जाव- भुज्जो-भुज्जो परिणमंति ।

- પળ્ળ. પ. ૩૪, સુ. ૨૦૫૧-૨૦૫૨

૧૮. પરિયારગદેવાણં અપ્પબહુસં-

પ. એસિ ણં ભંતે ! દેવાણં કાયપરિયારગાણં -જાવ-
મણપરિયારગાણં અપરિયારગાણં ય કયરે કયરેહિંતો
અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા દેવા અપરિયારગા,

૨. મણપરિયારગા સંખેજ્જગુણા,

૩. સદ્દપરિયારગા અસંખેજ્જગુણા,

૪. રૂવપરિયારગા અસંખેજ્જગુણા,

૫. ફાસપરિયારગા અસંખેજ્જગુણા,

૬. કાયપરિયારગા અસંખેજ્જગુણા ।^૧

- પળ્ળ. પ. ૩૪, સુ. ૨૦૫૩

અમે અપ્સરાઓની સાથે શબ્દ પરિયારણા કરીએ.
તે દેવોનાં દ્વારા આ પ્રમાણે મનમાં વિચાર કરવાથી
તેજ પ્રમાણે (પૂર્વવત્) -યાવત્- ઉત્તર વૈકિય
રુપોની વિક્રિયા કરે છે.

વિક્રિયા કરીને જ્યાં તે દેવ હોય છે ત્યાં દેવીઓ
પહોંચી જાય છે.

પહોંચ્યા પછી તે એ દેવોની ન વધારે નજદીક અને
ન દૂર ઉભા રહીને સર્વોત્કૃષ્ટ નાના પ્રકારનાં
શબ્દોનું વારંવાર ઉચ્ચારણ કરતી રહે છે.

આ પ્રમાણે તે દેવ એ અપ્સરાઓની સાથે શબ્દ
પરિયારણા કરે છે.

**બાકી બધું વર્ણન કાય પરિયારણાની સમાન અહીં
કરવું જોઈએ.**

તેમાંથી જે મન: પરિયારક દેવ હોય છે તેના
મનમાં ઈચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે કે-

અમે અપ્સરાઓની સાથે મનથી પરિયારણા કરીએ.

ત્યારપછી તે દેવોના દ્વારા મનમાં આ પ્રમાણે
અભિલાષા કરવાથી તે અપ્સરાઓ શીઘ્ર જ ત્યાં
(પોતાના સ્થાન પર) રહેલી ઉત્કૃષ્ટ ઉચનીય મનને
ધારણ કરતી રહે છે.

ત્યારે તે દેવ તે અપ્સરાઓની સાથે મનથી
પરિયારણા કરે છે.

**શેષ બધું વર્ણન પૂર્વવત્ -યાવત્- વારંવાર પરિણત
થાય છે અહીં સુધી કહેવું જોઈએ.**

૧૮. પરિયારક દેવોનો અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ કાયપરિયારક -યાવત્- મન:પરિયારક
અને અપરિયારક દેવોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ
-યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી ઓછા અપરિયારક દેવ છે,

૨. (તેનાથી) મન:પરિયારક દેવ સંખ્યાતગુણા છે,

૩. (તેનાથી) શબ્દ પરિયારક દેવ અસંખ્યાતગુણા છે,

૪. (તેનાથી) રૂપ પરિયારક દેવ અસંખ્યાતગુણા છે,

૫. (તેનાથી) સ્પર્શ પરિયારક દેવ અસંખ્યાતગુણા છે,

૬. (તેનાથી) કાય પરિયારક દેવ અસંખ્યાતગુણા છે.

૧. (ક) પ. નેરહ્યા ણં ભંતે ! અણંતરાહારા તઓ નિવ્વસનયા ?

૩. ગોયમા ! એવં પરિયારણા પદં નિરવસેસં ભાણિયવ્વં ।

(ખ) સમ. સુ. ૧૫૩ (૪)

- વિચા. સ. ૧૩, ૩, સુ. ૧

૧૯. વિવિધ પરિચારણા-

તિવિહા પરિચારણા પળ્ળતા, તં જહા -

૧. ઇગેદેવે, અન્નેસિં દેવાળં દેવીઓ અભિજુંજિય-અભિજુંજિય પરિચારેહ,

અપ્પણિજ્જિયાઓ દેવીઓ અભિજુંજિય-અભિજુંજિય પરિચારેહ,

અપ્પાણમેવ અપ્પણા વિકુલ્લિય-વિકુલ્લિય પરિચારેહ ।

૨. ઇગે દેવે ણો અન્નેસિં દેવાળં દેવીઓ અભિજુંજિય-અભિજુંજિય-પરિચારેહ,

અપ્પણિજ્જિયાઓ દેવીઓ અભિજુંજિય-અભિજુંજિય પરિચારેહ,

અપ્પાણમેવ અપ્પણા વિકુલ્લિય-વિકુલ્લિય પરિચારેહ ।

૩. ઇગે દેવે ણો અન્નેસિં દેવાળં દેવીઓ અભિજુંજિય-અભિજુંજિય પરિચારેહ,

ણો અપ્પણિજ્જિયાઓ દેવીઓ અભિજુંજિય-અભિજુંજિય પરિચારેહ,

અપ્પાણમેવ અપ્પણા વિકુલ્લિય-વિકુલ્લિય પરિચારેહ ।

- ઠાળં. અ. ૩, ડ. ૧, સુ. ૧૩૦

૨૦. સંવાસસ વિવિહારૂવા -

ચડલ્લિહે સંવાસે પળ્ળત્તે, તં જહા -

૧. દેવે ણામમેગે દેવીએ સલ્લિં સંવાસં ગલ્લેજ્જા,

૨. દેવે ણામમેગે છવીએ સલ્લિં સંવાસં ગલ્લેજ્જા,

૩. છવી ણામમેગે દેવીએ સલ્લિં સંવાસં ગલ્લેજ્જા,

૪. છવી ણામમેગે છવીએ સલ્લિં સંવાસં ગલ્લેજ્જા ।

- ઠાળં. અ. ૪, ડ. ૧, સુ. ૨૪૮/૨

ચડલ્લિહે સંવાસે પળ્ળત્તે, તં જહા -

૧. દિલ્લે, ૨. આસુરે, ૩. રલ્લસે, ૪. માણુસે ।

ચડલ્લિહે સંવાસે પળ્ળત્તે, તં જહા-

૧. દેવે ણામમેગે દેવીએ સલ્લિં સંવાસં ગલ્લહ,

૨. દેવે ણામમેગે અસુરીએ સલ્લિં સંવાસં ગલ્લહ,

૩. અસુરે ણામમેગે દેવીએ સલ્લિં સંવાસં ગલ્લહ,

૪. અસુરે ણામમેગે અસુરીએ સલ્લિં સંવાસં ગલ્લહ ।

૧૯. વિવિધ પ્રકારની પરિચારણા :

પરિચારણા ત્રણ પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. કેટલાક દેવ અન્ય દેવોની દેવીઓનું આલિંગન કરીને પરિચારણા કરે છે,

કેટલાક દેવ પોતાની દેવીઓનું આલિંગન કરી પરિચારણા કરે છે,

કેટલાક દેવ પોતે બનાવેલ વિભિન્ન રૂપોથી પરિચારણા કરે છે,

૨. કેટલાક દેવ અન્ય દેવોની દેવીઓનું આલિંગન કરી પરિચારણા કરતા નથી.

પોતાની દેવીઓને આલિંગન કરી પરિચારણા કરે છે,

પોતાના બનાવેલ વિભિન્ન રૂપોથી પરિચારણા કરે છે.

૩. કેટલાક દેવ અન્ય દેવોની દેવીઓનું આલિંગન કરી પરિચારણા કરતા નથી,

પોતાની દેવીઓનું આલિંગન કરી પરિચારણા કરતા નથી.

કેટલાક દેવ કેવળ પોતાના બનાવેલ વિભિન્ન રૂપોથી પરિચારણા કરે છે.

૨૦. સંવાસનાં વિવિધારૂપામ

સંવાસ (સંભોગ) ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક દેવ, દેવીની સાથે સંભોગ કરે છે,

૨. કેટલાક દેવ, મનુષ્યાણી કે તિર્યચાણીની સાથે સંભોગ કરે છે.

૩. કેટલાક મનુષ્ય કે તિર્યચ, દેવીની સાથે સંભોગ કરે છે,

૪. કેટલાક મનુષ્ય કે તિર્યચ, માનુષી કે તિર્યચ સ્ત્રીની સાથે સંભોગ કરે છે.

સંભોગ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. દેવતાઓનાં, ૨. અસુરોનાં, ૩. રાક્ષસોનાં,

૪. મનુષ્યોનાં.

સંભોગ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક દેવ દેવીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.

૨. કેટલાક દેવ અસુરીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.

૩. કેટલાક અસુર દેવીઓની સાથે સંભોગ કરે છે,

૪. કેટલાક અસુર અસુરીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.

ચઝવિહે સંવાસે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. દેવે ણામમેગે દેવીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૨. દેવે ણામમેગે રક્ષસીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૩. રક્ષસે ણામમેગે દેવીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૪. રક્ષસે ણામમેગે રક્ષસીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ ।

ચઝવિહે સંવાસે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. દેવે ણામમેગે દેવીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૨. દેવે ણામમેગે મળ્ણુસીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૩. મળ્ણુસે ણામમેગે દેવીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૪. મળ્ણુસે ણામમેગે મળ્ણુસીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ ।

ચઝવિહે સંવાસે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. અસુરે ણામમેગે અસુરીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૨. અસુરે ણામમેગે રક્ષસીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૩. રક્ષસે ણામમેગે અસુરીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૪. રક્ષસે ણામમેગે રક્ષસીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ ।

ચઝવિહે સંવાસે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. અસુરે ણામમેગે અસુરીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૨. અસુરે ણામમેગે મળ્ણુસીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૩. મળ્ણુસે ણામમેગે અસુરીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૪. મળ્ણુસે ણામમેગે મળ્ણુસીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ ।

ચઝવિહે સંવાસે પળ્ણત્તે, તં જહા -

૧. રક્ષસે ણામમેગે રક્ષસીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૨. રક્ષસે ણામમેગે મળ્ણુસીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૩. મળ્ણુસે ણામમેગે રક્ષસીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ,
૪. મળ્ણુસે ણામમેગે મળ્ણુસીએ સઢ્ઢિં સંવાસં ગચ્છઈ ।

- ઠાળં. અ. ૪, ડ. ૪, સુ. ૩૫૩

૨૧. કામસસ ચઝવિહત્ત પરૂવણં-

ચઝવિહા કામા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સિંગારા, ૨. કલુણા, ૩. બીભચ્છા, ૪. રોદ્દા ।
૧. સિંગારા કામા દેવાણં,
૨. કલુણા કામા મળ્ણુયાણં,
૩. બીભચ્છા કામા તિરિક્ષજોણિયાણં,
૪. રોદ્દા કામા ણેરડયાણં ।

- ઠાળં. અ. ૪, ડ. ૪, સુ. ૩૫૭

સંભોગ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક દેવ દેવીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.
૨. કેટલાક દેવ રાક્ષસીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.
૩. કેટલાક રાક્ષસ દેવીઓની સાથે સંભોગ કરે છે,
૪. કેટલાક રાક્ષસ રાક્ષસીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.

સંભોગ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક દેવ દેવીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.
૨. કેટલાક દેવ મનુષ્યાણીની સાથે સંભોગ કરે છે,
૩. કેટલાક મનુષ્ય દેવીઓની સાથે સંભોગ કરે છે,
૪. કેટલાક મનુષ્ય મનુષ્યાણીની સાથે સંભોગ કરે છે.

સંભોગ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક અસુર અસુરીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.
૨. કેટલાક અસુર રાક્ષસીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.
૩. કેટલાક રાક્ષસ અસુરીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.
૪. કેટલાક રાક્ષસ રાક્ષસીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.

સંભોગ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક અસુર અસુરીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.
૨. કેટલાક અસુર મનુષ્યાણીની સાથે સંભોગ કરે છે.
૩. કેટલાક મનુષ્ય અસુરીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.
૪. કેટલાક મનુષ્ય મનુષ્યાણીની સાથે સંભોગ કરે છે.

સંભોગ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક રાક્ષસ રાક્ષસીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.
૨. કેટલાક રાક્ષસ મનુષ્યાણીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.
૩. કેટલાક મનુષ્ય રાક્ષસીઓની સાથે સંભોગ કરે છે.
૪. કેટલાક મનુષ્ય મનુષ્યાણીની સાથે સંભોગ કરે છે.

૨૧. કામનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરુપણ :

કામ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. શ્રુંગાર, ૨. કરુણ, ૩. બિભત્સ, ૪. રૌદ્ર.
૧. દેવતાઓનાં કામ શ્રુંગાર-રસ પ્રધાન હોય છે.
૨. મનુષ્યોનાં કામ કરુણ-રસ પ્રધાન હોય છે.
૩. તિર્યંચોનાં કામ બિભત્સ-રસ પ્રધાન હોય છે.
૪. નૈરચિકોનાં કામ રૌદ્ર-રસ પ્રધાન હોય છે.

૩૦. કષાય અધ્યયન

જીવના સંસાર પરિભ્રમણનું મુખ્ય કારણ કષાય છે. કષાયથી જ પાપ અને પુણ્ય પ્રકૃતિઓનો સ્થિતિબંધ થાય છે. કર્મબંધનો મુખ્ય હેતુ પણ એ જ છે. પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં કષાયનું વિશેષ લક્ષણ જણાતું નથી. પરંતુ તેના પર વિવિધ દષ્ટિઓથી વિચાર કર્યો છે. જેનાથી કષાયનું સ્વરૂપ ઉદ્ઘાટિત થાય છે. કષાયના મુખ્યપણે ચાર ભેદ છે- (૧) ક્રોધ (૨) માન (૩) માયા અને (૪) લોભ. સંપ્રહનયની દષ્ટિથી ક્રોધાદિ કષાય એક-એક છે પરંતુ વ્યવહારનયની દષ્ટિથી એના ચાર-ચાર ભેદ છે- (૧) અનંતાનુબંધી (૨) અપ્રત્યાખ્યાન (૩) પ્રત્યાખ્યાનાવરણ અને (૪) સંજવલન. આ પ્રમાણે કષાયના સોળ ભેદ પણ છે. આ સોળ ભેદોનું આ અધ્યયનમાં વિવિધ દષ્ટિએ વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. અહિં એ સ્પષ્ટ કર્યું છે કે અનંતાનુબંધી કષાયોમાં કાળ કરવાવાળા જીવ નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. અપ્રત્યાખ્યાન કષાયોમાં કાળ કરવાવાળો જીવ તિર્યંચોમાં, પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ચતુષ્કમાં કાળ કરવાવાળા જીવ મનુષ્યમાં તથા સંજવલન કષાયોમાં કાળ કરવાવાળા જીવ દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

ક્રોધાદિ ચાર કષાય ચારેય ગતિઓના ચોવીસ દંડકોમાં ઉપલબ્ધ છે. છતાં પણ આ કષાયોના જુદી-જુદી દષ્ટિએ ચાર-ચાર ભેદ વર્ણવ્યા છે- (૧) આભોગ નિવર્તિત (૨) અનાભોગ નિવર્તિત (૩) ઉપશાંત અને (૪) અનુપશાંત. જીવના ક્રોધાદિ કષાય પરિણામને ભાવ કહેવામાં આવે છે. તે ભાવોના ઉદય પ્રમાણે કષાયના ચાર ભેદ થાય છે - (૧) કર્મમોદક પ્રમાણે (૨) ખંજનોદક પ્રમાણે (૩) બાલુકોદક પ્રમાણે અને (૪) શૈલોદક પ્રમાણે. આ જ ભાવોમાં પ્રવર્તમાન જીવ મૃત્યુ પામે તો ક્રમશઃ નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવ્યોનિમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આવર્તની દષ્ટિએ જોતાં પરાવર્તના જેવો ક્રોધ, ઉન્નતાવર્તના જેવો માન, ગૂઢાવર્તના જેવી માયા અને આમિષાવર્તના જેવા લોભમાં કાળ કરવાવાળા, સમસ્ત જીવોની ઉત્પત્તિ નરકમાં બતાવી છે.

જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

કષાયની ઉત્પત્તિ મુખ્યરૂપે ચાર નિમિત્તોથી થાય છે- (૧) ક્ષેત્ર (૨) વાસ્તુ (૩) શરીર અને (૪) ઉપધિના નિમિત્ત. તેમાં ક્રોધની ઉત્પત્તિના દશ સ્થાનો, મદની ઉત્પત્તિના આઠ અને દશ સ્થાનોનો પણ ઉલ્લેખ છે. કરણ, નિર્વૃત્તિ, પ્રતિષ્ઠાન આદિના આધારે પણ પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં કષાયનું વિવેચન છે. સકષાયી જીવ ત્રણ પ્રકારના હોઈ શકે છે- (૧) અનાદિ અપર્યવસિત (૨) અનાદિ સપર્યવસિત અને (૩) સાદિ સપર્યવસિત. અંતમાં સકષાયી, ક્રોધ કષાયી, માનકષાયી, માયાકષાયી, લોભકષાયી અને અકષાયી જીવોના અલ્પબહુત્વનું વર્ણન કરી અકષાયી થવાનું મહત્વ પ્રતિપાદિત કર્યું છે.

૩૦. કસાયઽજ્ઞયણં

૩૦. ક્રધાય અધ્યયન

સૂત્ર -

૧. કસાય ભેયપ્પભેયા ચઽવીસદંડેસુ ય પરૂવણં-

૧. એગે કોહે, ૨. એગે માણે,
૩. એગે માયા, ૪. એગે લોભે ।

- ઠાણં. અ. ૧, સુ. ૩૯ (૧)

પ. કઙ્ઘ ણં ભંતે ! કસાયા પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! ચત્તારિ કસાયા પ્ણત્તા, તં જહા -

૧. કોહકસાણ, ૨. માણકસાણ,
૩. માયાકસાણ, ૪. લોભકસાણ ।

પ. દં. ૧. ણેરઙ્ઘયાણં ભંતે ! કઙ્ઘ કસાયા પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! ચત્તારિ કસાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કોહકસાણ -જાવ- ૪. લોભકસાણ ।

દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયાણં ।^૧

- પ્ણ. પ. ૧૪, સુ. ૧૫૮-૧૫૯

પ. કઙ્ઘવિહે ણં ભંતે ! કોહે પ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! ચઽવિહે કોહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. અણંતાણુબંધી કોહે, ૨. અપ્પચ્ચક્ષાણે કોહે,
૩. પચ્ચક્ષાણાવરણે કોહે, ૪. સંજલણે કોહે ।

એવં ણેરઙ્ઘયાણં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

એવં માણેણં, માયાણ, લોભેણં એણ વિ ચત્તારિ દંડગા
ભાણિયચ્ચા ।

પ. કઙ્ઘવિહે ણં ભંતે ! કોહે પ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! ચઽવિહે કોહે પ્ણત્તે, તં જહા -

૧. આભોગણિવ્વત્તિણ, ૨. અણાભોગણિવ્વત્તિણ,
૩. ઉવસંતે, ૪. અણુવસંતે ।

એવં ણેરઙ્ઘયાણં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

એવં માણેણ વિ, માયાણ વિ,^૨ લોભેણ વિ, એણ વિ
ચત્તારિદંડગા । - પ્ણ. પ. ૧૪ સુ. ૧૬૨-૧૬૩

સૂત્ર :

૧. ક્રધાયનાં ભેદ-પ્રભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ :
(સંગ્રહનયની અપેક્ષાએ-)

૧. ક્રોધ ક્રધાય એક છે, ૨. માન ક્રધાય એક છે,
૩. માયા ક્રધાય એક છે, ૪. લોભ ક્રધાય એક છે.

પ્ર. ભંતે ! ક્રધાય કેટલા કલ્પા છે ?

૩. ગૌતમ ! ક્રધાય ચાર પ્રકારના કલ્પા છે, જેમકે -

૧. ક્રોધ ક્રધાય, ૨. માન ક્રધાય,
૩. માયા ક્રધાય, ૪. લોભ ક્રધાય.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિકોમાં કેટલા ક્રધાય કલ્પા છે ?

૩. ગૌતમ ! નૈરયિકોમાં ચાર ક્રધાય કલ્પા છે, જેમકે -

૧. ક્રોધ ક્રધાય -ચાવત્- ૪. લોભ ક્રધાય.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી ચારે ક્રધાય
જાણવા જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ક્રોધ (ક્રધાય) કેટલા પ્રકારનાં કલ્પા છે ?

૩. ગૌતમ ! ક્રોધ (ક્રધાય) ચાર પ્રકારનાં કલ્પા છે,
જેમકે -

૧. અનંતાણુબંધી ક્રોધ, ૨. અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ,
૩. પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, ૪. સંજ્વલન ક્રોધ.

આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી કહેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે માન, માયા અને લોભનાં પણ
ચાર-ચાર દંડક જાણવાં જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ક્રોધ કેટલાક પ્રકારનાં કલ્પા છે ?

૩. ગૌતમ ! ક્રોધ ચાર પ્રકારનાં કલ્પા છે, જેમકે-

૧. આત્મોગનિર્વર્તિત, ૨. અનાત્મોગનિર્વર્તિત,
૩. ઉપશાંત, ૪. અનુપશાંત.

આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી કહેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે માન, માયા અને લોભનાં પણ
ચાર-ચાર દંડક જાણવાં જોઈએ.

૧. (ક) ઠાણં. અ. ૪, ૩. ૧, સુ. ૨૪૯ (ખ) ઠાણં. અ. ૯, સુ. ૬૯૩ (ગ) સમ. સમ. ૪, સુ. ૧ (ઘ) વિયા. સ. ૧૮, ૩. ૪, સુ. ૩

૨. ઠાણં. અ. ૪, ૩. ૧, સુ. ૨૪૯

સોલસ કસાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અર્ણતાનુબંધી કોહે એવં
૨. માણે, ૩. માયા, ૪. લોભે ।
૫. અપચ્ચક્ષાણકસાએ કોહે, એવં
૬. માણે, ૭. માયા, ૮. લોભે ।
૯. પચ્ચક્ષાણાવરણે કોહે, એવં
૧૦. માણે, ૧૧. માયા, ૧૨. લોભે ।
૧૩. સંજલણે કોહે, એવં
૧૪. માણે, ૧૫. માયા, ૧૬. લોભે ।

- સમ. સમ. ૧૬, સુ. ૨

૨. દિટ્ઠંતેહિં કસાયસરૂવ પરૂવળં-

(ક) ચત્તારિ રાઈઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. પ્વયરાઈ, ૨. પુઢવિરાઈ,
૩. વાલુયરાઈ, ૪. ઉદગરાઈ ।

એવામેવ ચઉવ્વિહે કોહે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. પ્વયરાઈસમાણે, ૨. પુઢવિરાઈસમાણે,
૩. વાલુયરાઈસમાણે, ૪. ઉદગરાઈસમાણે ।
૧. પ્વયરાઈસમાણે કોહમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેઈ નેરડાએસુ ઉવવજ્જઈ ।
૨. પુઢવિરાઈસમાણે કોહમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેઈ તિરિક્ખજોણિએસુ ઉવવજ્જઈ ।
૩. વાલુયરાઈસમાણે કોહમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેઈ મણુસેસુ ઉવવજ્જઈ ।
૪. ઉદગરાઈસમાણે કોહમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેઈ દેવેસુ ઉવવજ્જઈ ।

- ઠાળં. અ. ૪, ઉ. ૨, સુ. ૩૧૧

(ઘ) ચત્તારિ થંભા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સેલથંભે, ૨. અદિટ્ઠથંભે,
૩. દારૂથંભે, ૪. તિણિસલતાથંભે ।

એવામેવ ચઉવ્વિહે માણે પળ્ણત્તે, તં જહા -

૧. સેલથંભસમાણે-જાવ- ૪. તિણિસલતા થંભસમાણે ।
૧. સેલથંભસમાણે માણમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેઈ નેરડાએસુ ઉવવજ્જઈ,

સોળ કષાય કહ્યા છે, જેમકે -

૧. અનન્તાનુબંધી કોધ, આ પ્રમાણે-
૨. માન, ૩. માયા, ૪. લોભ.
૫. અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ કોધ, આ પ્રમાણે-
૬. માન, ૭. માયા, ૮. લોભ.
૯. પ્રત્યાખ્યાનાવરણ કોધ, આ પ્રમાણે -
૧૦. માન, ૧૧. માયા, ૧૨. લોભ.
૧૩. સંજ્વલન કોધ, આ પ્રમાણે -
૧૪. માન, ૧૫. માયા, ૧૬. લોભ.

૨. દષ્ટાંતો દ્વારા કષાયોનાં સ્વરૂપનું પ્રરૂપણ :

(ક) રેખા ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. પર્વતરેખા, ૨. પૃથ્વીરેખા,
૩. વાલુકારેખા, ૪. ઉદક રેખા.

આ પ્રમાણે કોધ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પર્વતરેખાનાં સમાન, ૨. પૃથ્વીરેખાનાં સમાન,
૩. વાલુકારેખાનાં સમાન, ૪. પાણીની રેખાનાં સમાન.
૧. પર્વતરેખા સમાન કોધમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
૨. પૃથ્વીરેખા સમાન કોધમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો તિર્યચ્યોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
૩. વાલુકારેખા સમાન કોધમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
૪. પાણીની રેખા સમાન કોધમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

(ખ) ચાર પ્રકારનાં સ્તંભ કહ્યા છે, જેમકે -

૧. શૈલસ્તંભ, ૨. અસ્થિસ્તંભ,
૩. કાષ્ટ સ્તંભ, ૪. તિણિસલતાસ્તંભ.

આ પ્રમાણે માન પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-

૧. શૈલસ્તંભ સમાન-ચાવત્- ૪. તિણિસલતાસ્તંભ સમાન.
૧. શૈલ સ્તંભ- સમાન માનમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અટ્ઠિથંભ સમાણે માણમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેઙ તિરિક્વજોણિણ્ણુ ઉવવજ્જઙ,
૩. દારૂથંભ સમાણે માણમણુપવિટ્ઠે કાલં કરેઙ મણુસ્સેસુ ઉવવજ્જઙ,
૪. તિણિસલતા થંભસમાણે માણમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેઙ દેવેસુ ઉવવજ્જઙ ।

(ગ) ચત્તારિ કેતણા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. વંસીમૂલકેતણા,
૨. મેંઢવિસાણકેતણા,
૩. ગોમુત્તિકેતણા,
૪. અવલેહણિય કેતણા ।

એવામેવ ચઙવ્વિહા માયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. વંસીમૂલકેતણાસમાણા -જાવ-
૪. અવલેહણિય કેતણાસમાણા ।
૧. વંસીમૂલકેતણાસમાણં માયમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેઙ નેરઙણ્ણુ ઉવવજ્જઙ,
૨. મેંઢવિસાણકેતણાસમાણં માયમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેઙ તિરિક્વજોણિણ્ણુ ઉવવજ્જઙ,
૩. ગોમુત્તિ કેતણાસમાણં માયમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેઙ મણુસ્સેસુ ઉવવજ્જઙ,
૪. અવલેહણિય કેતણા સમાણં માયમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેઙ દેવેસુ ઉવવજ્જઙ ।

(ઘ) ચત્તારિ વત્થા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કિમિરાગરત્તે,
૨. કદ્દમરાગરત્તે,
૩. ખંજણરાગરત્તે,
૪. હલિદ્દરાગરત્તે ।

એવામેવ ચઙવ્વિહે લોભે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. કિમિરાગરત્તવત્થસમાણે -જાવ-
૪. હલિદ્દરાગરત્તવત્થસમાણે ।
૧. કિમિરાગરત્તવત્થસમાણં લોભમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેઙ નેરઙણ્ણુ ઉવવજ્જઙ ।

૨. અસ્થિસ્તંભ-સમાન માનમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો તિર્યચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
૩. કાષ્ટ સ્તંભ-સમાન માનમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
૪. તિનિસલતા સ્તંભ સમાન માનમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

(ગ) વક પદાર્થ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. વાંસની જડનું વકપણું,
૨. ઘેટાના શિંગડાની સમાન વકપણું,
૩. ગોમૂત્રિકા સમાન વકપણું,
૪. વાંસની છાલનું જેવું વકપણું.

આ પ્રમાણે માયા પણ ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. વાંસની જડ સમાન -યાવત્-
૪. વાંસની છાલ સમાન.

૧. વાંસની જડ સમાન માયામાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો નૈરચિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
૨. ઘેટાના શિંગડાની સમાન માયામાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો તિર્યચગતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
૩. ગોમૂત્રિકાનાં સમાન માયામાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
૪. વાંસની છાલનાં સમાન માયામાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

(ઘ) વસ્ત્ર ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કૃમિકનાં રંગથી રંગાયેલ,
૨. કદ્દમનાં રંગથી રંગાયેલ,
૩. ખંજનનાં રંગથી રંગાયેલ,
૪. હળદરનાં રંગથી રંગાયેલ.

આ પ્રમાણે લોભ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કૃમિનાં રંગથી રંગાયેલ વસ્ત્રનાં સમાન -યાવત્-
૪. હળદરનાં રંગથી રંગાયેલ વસ્ત્રનાં સમાન.
૧. કૃમિનાં રંગથી રંગાયેલ વસ્ત્રનાં સમાન લોભમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો નૈરચિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. કદ્દમરાગરત્તવત્થસમાણં લોભમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેહ, તિરિક્ખજોણિણેસુ ઉવવજ્જહિ ।
૩. ઁંજણ રાગરત્તવત્થસમાણં લોભમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેહ મણુસેસુ ઉવવજ્જહિ ।
૪. હલિદ્દરાગરત્તવત્થસમાણં લોભમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેહ દેવેસુ ઉવવજ્જહિ ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૨, સુ. ૨૧૩

(ચ) ચત્તારિ ઉદગા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કદ્દમોદણ,
૨. ઁંજણોદણ,
૩. વાલુઓદણ,
૪. સેલોદણ ।

ણવામેવ ચઉવ્વિહે ભાવે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. કદ્દમોદગસમાણે -જાવ-
૪. સેલોદગસમાણે ।
૧. કદ્દમોદગસમાણં ભાવમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેહ ણેરહણેસુ ઉવવજ્જહિ,
૨. ઁંજણોદગસમાણં ભાવમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેહ તિરિક્ખજોણિણેસુ ઉવવજ્જહિ,
૩. વાલુઓદગસમાણં ભાવમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેહ મણુસેસુ ઉવવજ્જહિ,
૪. સેલોદગસમાણં ભાવમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેહ દેવેસુ ઉવવજ્જહિ ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૩, સુ. ૩૧૧

(છ) ચત્તારિ આવત્તા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઁરાવત્તે, ૨. ઉન્નયાવત્તે,
૩. ગૂઢાવત્તે, ૪. આમિસાવત્તે ।

ણવામેવ ચત્તારિ કસાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઁરાવત્તસમાણે કોહે,
૨. ઉન્નયાવત્તસમાણે માણે,

૨. કદ્દમનાં રંગથી રંગાયેલ વસ્ત્રનાં સમાન લોભમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો તિર્યચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩. પંજનનાં રંગથી રંગાયેલ વસ્ત્રનાં સમાન લોભમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૪. હળદરનાં રંગથી રંગાયેલ વસ્ત્રનાં સમાન લોભમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

(ચ) પાણી ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કાદવ યુક્ત જળ,
૨. પંજનથી યુક્ત જળ,
૩. રેતી યુક્ત જળ,
૪. પર્વતીય જળ.

આ પ્રમાણે જીવોનાં ભાવ (રાગ-દ્વેષ રુપ-કોધાદિ કષાય પરિણામ) ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-

૧. કદ્દમોદક સમાન -યાવત્-
૪. પર્વતીય જળ સમાન.

૧. કાદવયુક્ત જળ સમાન ભાવમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. પંજનથી યુક્ત જળ સમાન ભાવમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો તિર્યચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩. રેતીયુક્ત જળ સમાન ભાવમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૪. પર્વતીય જળ સમાન ભાવમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

(છ) આવર્ત ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ખરાવર્ત, ૨. ઉન્નતાવર્ત,
૩. ગૂઢાવર્ત, ૪. આમિષાવર્ત.

આ પ્રમાણે કષાય ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ખરાવર્ત સમ કોધ,
૨. ઉન્નતાવર્ત સમ માન,

૩. ગૂઢાવત્તસમાણે માયા,
૪. આમિસાવત્તસમાણે લોભે ।
૧. ચ્ચરાવત્તસમાણં કોહમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેદ્દ નેરદ્દાસુ ઉવવજ્જદ્દ,
૨. ઉન્નયાવત્તસમાણં માણમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેદ્દ નેરદ્દાસુ ઉવવજ્જદ્દ,
૩. ગૂઢાવત્તસમાણં માયમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેદ્દ નેરદ્દાસુ ઉવવજ્જદ્દ,
૪. આમિસાવત્તસમાણં લોભમણુપવિટ્ઠે જીવે કાલં કરેદ્દ નેરદ્દાસુ ઉવવજ્જદ્દ ।

- ઠાણં. અ. ૪, સુ. ૩૮૫

૩. કસાયોપ્પત્તિપરૂબ્બણં-

- પ. ૧. કદ્દવિહે ણં ભંતે ! ઠાણેહિં કોહુપ્પત્તિ ભવદ્દ ?
૩. ગોયમા ! ચ્ચહિં ઠાણેહિં કોહુપ્પત્તિ ભવદ્દ, તં જહા-

૧. ચ્ચેત્તં પડુચ્ચ,
૨. વત્થું પડુચ્ચ,
૩. સરીરં પડુચ્ચ,
૪. ઉવહિં પડુચ્ચ ।

એવં ણેરદ્દયાઈણં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

એવં માણેણ વિ માયાએ વિ લોભેણ વિ । એએ વિ ચ્ચત્તારિ દંડગા ।^૧

- પ્પણ. પ. ૧૪, સુ. ૯૬૧

(ક) દસહિં ઠાણેહિં કોહુપ્પત્તિ સિયા, તં જહા-

૧. મણુણ્ણાઈં મે સદ્દ-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધાઈં અવહરિંસુ,
૨. અમણુણ્ણાઈં મે સદ્દ -જાવ- ગંધાઈં ઉવહરિંસુ,
૩. મણુણ્ણાઈં મે સદ્દ -જાવ- ગંધાઈં અવહરિંસુ,
૪. અમણુણ્ણાઈં મે સદ્દ -જાવ- ગંધાઈં ઉવહરિંસુ,
૫. મણુણ્ણાઈં મે સદ્દ -જાવ- ગંધાઈં અવહરિંસુ,

૩. ગૂઢાવર્ત સમ માયા,
૪. આમિધાવર્ત સમ લોભ.
૧. ખરાવર્ત સમાન ક્રોધમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે,
૨. ઉન્નતાવર્ત સમાન માનમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે,
૩. ગૂઢાવર્ત સમાન માયામાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે,
૪. આમિધાવર્ત સમાન લોભમાં પ્રવર્તમાન જીવ જો કાળ કરે તો નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩. ક્ષાયોત્પત્તિનું પરુપણ :

- પ્ર. ૧. ભંતે ! કેટલા કારણોથી ક્રોધની ઉત્પત્તિ થાય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! ચાર કારણોથી ક્રોધની ઉત્પત્તિ થાય છે,

- જેમકે -
૧. ક્ષેત્રનાં નિમિત્તથી,
૨. વાસ્તુ (મકાન)નાં નિમિત્તથી,
૩. શરીરનાં નિમિત્તથી,
૪. ઉપધિનાં નિમિત્તથી.

આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી ક્રોધોત્પત્તિનું કારણ જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે માન, માયા અને લોભની ઉત્પત્તિનાં કારણને માટે પણ અહીં ચાર-ચાર દંડક જાણવાં જોઈએ.

(ક) દસ કારણોથી ક્રોધની ઉત્પત્તિ થાય છે, જેમકે -

૧. અમુક પુરુષે મારા મનોજ શબ્દ-સ્પર્શ-રસ-રુપ અને ગંધનું અપહરણ કર્યું હતું.
૨. અમુક પુરુષે મારા માટે અમનોજ શબ્દ -યાવત્- ગંધ ઉપલબ્ધ કર્યા હતા.
૩. અમુક પુરુષે મારા મનોજ શબ્દ -યાવત્- ગંધનું અપહરણ કરે છે.
૪. અમુક પુરુષે મારા માટે અમનોજ શબ્દ -યાવત્- ગંધ ઉપલબ્ધ કરે છે.
૫. અમુક પુરુષે મારા મનોજ શબ્દ -યાવત્- ગંધનું અપહરણ કરશે.

૬. અમણુણાઈં મે સદ્ -જાવ- ગંધાઈં ઉવહરિસ્સઈં,

૭. મણુણાઈં મે સદ્ -જાવ- ગંધાઈં અવહરિંસુ, અવહરઈં, અવહરિસ્સઈં,

૮. અમણુણાઈં મે સદ્ -જાવ- ગંધાઈં ઉવહરિંસુ, ઉવહરઈં, ઉવહરિસ્સઈં,

૯. મણુણામણુણાઈં મે સદ્ -જાવ- ગંધાઈં અવહરિંસુ, અવહરઈં, અવહરિસ્સઈં, ઉવહરિંસુ, ઉવહરઈં, ઉવહરિસ્સઈં,

૧૦. અહં ચ ણં આયરિય ઉવજ્ઞાયાણં સમ્મં વટ્ટામિ મમં ચ ણં આયરિય ઉવજ્ઞાયા મિચ્છં વિષ્ણવિવ્ના ।

- ઠાણં. અ. ૧૦, સુ. ૭૦૮

(ખ) અટ્ઠ મયટ્ઠાણા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જાતિમણ,	૨. કુલમણ,
૩. બલમણ,	૪. રૂવમણ,
૫. તવમણ,	૬. સુયમણ,
૭. લાભમણ,	૮. ઇસ્સરિયમણ । ^૧

- ઠાણં. અ. ૮, સુ. ૬૦૬

(ગ) દસહિં ઠાણેહિં અહમંતીતિ થંભિજ્જા, તં જહા-

૧. જાઈમણ વા -જાવ- ૮. ઇસ્સરિયમણ વા,
૨. ણાગસુવન્ના વા મે અંતિય હવ્વમાગચ્છંતિ ।

૧૦. પુરિસધમ્માઓ વા મે ઉત્તરિય આહોહિય ણાણદંસણે સમુપ્પન્ને ।

- ઠાણં. અ. ૧૦, સુ. ૭૧૦

૪. કસાયકરણ મેયા ચઝવીસદંડણસુ ય પરૂવણં-

પ. કઙ્ઘિવિહા ણં મંતે ! કસાયકરણે પ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! કસાયકરણે ચઝવ્વિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. કોહકસાયકરણે, ૨. માણકસાયકરણે,
૩. માયાકસાયકરણે, ૪. લોભકસાયકરણે ।

૬. અમુક પુરુષે મારા માટે અમનોજ્ઞ શબ્દ -યાવત્- ગંધ ઉપલબ્ધ કરશે.

૭. અમુક પુરુષે મારા મનોજ્ઞ શબ્દ -યાવત્- ગંધનું અપહરણ કરતા હતા, અપહરણ કરે છે અને અપહરણ કરશે.

૮. અમુક પુરુષે મને અમનોજ્ઞ શબ્દ -યાવત્- ગંધ ઉપલબ્ધ કરાવ્યા છે, કરાવે છે અને કરાવશે.

૯. અમુક પુરુષે મારા મનોજ્ઞ અને અમનોજ્ઞ શબ્દ -યાવત્- ગંધનું અપહરણ કર્યું હતું, અપહરણ કરે છે અને અપહરણ કરશે તથા ઉપલબ્ધ કર્યા હતા, કરે છે અને કરશે.

૧૦. હું આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયની સાથે સમ્યક્ વ્યવહાર કરું છું પરંતુ આચાર્ય અને ઉપાધ્યાય મારાથી પ્રતિકૂળ વ્યવહાર કરે છે.

(ખ) મદનાં આઠ સ્થાન કહ્યા છે, જેમકે -

૧. જાતિમદ,	૨. કુળમદ
૩. બળમદ,	૪. રૂપમદ,
૫. તપમદ,	૬. શ્રુતમદ,
૭. લાભમદ,	૮. એશ્વર્યમદ.

જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

(ગ) આ દસ કારણોથી વ્યક્તિ "હું જ સર્વ શ્રેષ્ઠ છું" એવું માનીને અભિમાન કરે છે, જેમકે -

૧. જાતિમદથી -યાવત્- ૮. એશ્વર્યમદથી.
૯. નાગકુમાર, સુવર્ણકુમાર આદિ દેવ મારી પાસે દોડીને આવે છે.

૧૦. સામાન્યજનોની અપેક્ષાએ મને વિશિષ્ટ અવધિજ્ઞાન અને અવધિદર્શન ઉત્પન્ન થયેલ છે. (આ પ્રકારનાં ભાવથી માનની ઉત્પત્તિ થાય છે.)

૪. કષાય કરણનાં ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! કષાય કરણ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! કષાય કરણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ક્રોધ કષાય કરણ, ૨. માન કષાય કરણ,
૩. માયા કષાય કરણ, ૪. લોભ કષાય કરણ.

एए सव्वे नेरइयाई दंडगा -जाव- वेमाणियाणं जस्स
जं अत्थि तं तस्स सव्वं भाणियव्वं ।

- विया. स. १९, उ. ९, सु. ८

૫. કસાયનિવ્વત્તિ ભેયા ચઝવીસદંડણુ ય પરૂવણં-
- પ. કઙ્કવિહા ણં ભંતે ! કસાયનિવ્વત્તિ પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! ચઝવ્વિહા કસાયનિવ્વત્તિ પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. કોહકસાયનિવ્વત્તિ,
  ૨. માનકસાયનિવ્વત્તિ,
  ૩. માયાકસાયનિવ્વત્તિ,
  ૪. લોભકસાયનિવ્વત્તિ ।

દં. ૧-૨૪. एवं णेरइयाणं -जाव- वेमाणियाणं ।

- विया. स. १९, उ. ८, सु. १९-२०

૬. કસાયપઇટ્ઠાણ પરૂવણં-
- પ. કઙ્ક પઇટ્ઠિઠણ ણં ભંતે ! કોહે પણ્ણત્તે ?
૩. ગોયમા ! ચઝપઇટ્ઠિઠણ કોહે પણ્ણત્તે, તં જહા-
૧. આયપઇટ્ઠિઠણ,
  ૨. પરપઇટ્ઠિઠણ,^૧
  ૩. તદુભયપઇટ્ઠિઠણ,
  ૪. અપઇટ્ઠિઠણ ।^૨

एवं णेरइयाईणं -जाव- वेमाणियाणं दंडओ ।

एवं माणेणं दंडओ, मायाए दंडओ, लोभेणं दंडओ ।

- पण्ण. प. १४, सु. ९६०

૭. ચઝગઇણુ કસાય પરૂવણં-
૧. નેરઇયાણં-ચત્તારિ કસાયા
- जीवा. पडि. १, सु. ३२
૨. તિરિક્ખજોણિણુ-एगिंदिय-
- પ. સુહુમપુઢવિકાઇયા ણં ભંતે ! જીવાણં કઙ્ક કસાયા પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! ચત્તારિ કસાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. કોહકસાણ,
  ૨. માણકસાણ,
  ૩. માયાકસાણ,
  ૪. લોહકસાણ ।

- जीवा. पडि. १, सु. १३ (५)

आ प्रभासे पूर्ररुपथी नैरयिकोथी वैमानिको सुधी
दंडकररुष ञासवा जोर्रये. परंतु जेनी जे कषाय
डोय तेना ते ढधा कडेवा जोर्रये.

૫. કષાય નિવૃત્તિનાં ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ :
- પ્ર. ભંતે ! કષાયનિવૃત્તિ કેટલા પ્રકારની કહી છે ?
૩. ગૌતમ ! કષાયનિવૃત્તિ ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -
૧. ક્રોધ કષાય નિવૃત્તિ,
  ૨. માન કષાય નિવૃત્તિ,
  ૩. માયા કષાય નિવૃત્તિ,
  ૪. લોભ કષાય નિવૃત્તિ.
- દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી
કષાય નિવૃત્તિ કહેવી જોઈએ.

૬. કષાય પ્રતિષ્ઠાનનું પ્રરુપણ :
- પ્ર. ભંતે ! ક્રોધ શેના આધારે પર પ્રતિષ્ઠિત કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! ક્રોધ ચાર (નિમિત્તો) પર પ્રતિષ્ઠિત કહ્યા છે, જેમકે -
૧. આત્મ પ્રતિષ્ઠિત,
  ૨. પરપ્રતિષ્ઠિત,
  ૩. ઉભય પ્રતિષ્ઠિત,
  ૪. અપ્રતિષ્ઠિત.
- આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી દંડક કહેવા
જોઈએ.

आ प्रभासे मान, माया અને लोभनां माटे पक्ष
अक-अक दंडक कडेवा जोर्रये.

૭. ચાર ગતિઓમાં કષાયોનું પ્રરુપણ :
૧. નૈરયિકોમાં - ચાર કષાય કહ્યા છે.
૨. તિર્યચયોનિઓમાં - એકેન્દ્રિય-
- પ્ર. ભંતે ! સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવોની કેટલી કષાય કહી છે ?
૩. ગૌતમ ! ચાર કષાય કહ્યા છે, જેમકે -
૧. ક્રોધ કષાય,
  ૨. માન કષાય,
  ૩. માયા કષાય,
  ૪. લોભ કષાય.

બાયર-પુઢવિકાઈયા-જહા સુહુમપુઢવિકાઈયાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૫

સુહુમ બાયર આઝકાઈયા-જહા સુહુમપુઢવિકાઈયાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૬, ૧૭

સુહુમ બાયર તેઝકાઈયા-જહા સુહુમપુઢવિકાઈયાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૪, ૨૫

સુહુમ બાયર વાઝકાઈયા-જહા-સુહુમપુઢવિકા-
ઈયાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૬

સુહુમ-બાયર-સાહારણં-પત્તેયસરીરવણસસકાઈયા-
જહા સુહુમ પુઢવિકાઈયાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૮, ૨૦, ૨૧

બેઈંદિયા ચત્તારિ કસાયા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૮

તેઈંદિયા જહા બેઈંદિયા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૯

ચઝરિંદિયા-જહા તેઈંદિયા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૦

સંમુચ્છિમ પંચેંદિય તિરિક્ષજોણિયા :-

જલયરા-ચત્તારિ કસાયા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૫

થલયરા જહા જલયરાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૬

ચ્ચહયરા જહા જલયરાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૬

ગભ્બવકંતિય પંચેંદિય તિરિક્ષજોણિયા-

જલયરા-ચત્તારિ કસાયા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૮

થલયરા જહા જલયરાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૯

ચ્ચહયરા જહા જલયરાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૪૦

૩. મણુસા-સંમુચ્છિમ મણુસા-જહા બેઈંદિયાણં ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૪૧

બાદર પૃથ્વીકાયિક ઝવોનું વર્ણન સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક
ઝવોનાં સમાન છે.

સૂક્ષ્મ બાદર અપ્કાયિક ઝવોનું વર્ણન સૂક્ષ્મ
પૃથ્વીકાયિક ઝવોનાં સમાન છે.

સૂક્ષ્મ બાદર તેજસ્કાયિક ઝવોનું વર્ણન સૂક્ષ્મ
પૃથ્વીકાયિક ઝવોનાં સમાન છે.

સૂક્ષ્મ બાદર વાયુકાયિક ઝવોનું વર્ણન સૂક્ષ્મ
પૃથ્વીકાયિકોનાં સમાન છે.

સૂક્ષ્મ બાદર સાધારણ પ્રત્યેક શરીર વનસ્પતિ-
કાયિક ઝવોનું વર્ણન સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક ઝવોનાં
સમાન છે.

બેઈંદ્રિય ઝવોને ચારેય કષાય હોય છે.

ત્રેઈંદ્રિય ઝવોને બેઈંદ્રિય ઝવોનાં સમાન ચારેય
કષાય હોય છે.

ચઝરેંદ્રિય ઝવોને ત્રેઈંદ્રિય ઝવોનાં સમાન ચારે
કષાય હોય છે.

સમ્મૂર્ચિમ પંચેંદ્રિય તિર્યચોનિક :-

જળચરને ચારેય કષાય હોય છે.

સ્થળચરને જળચરની સમાન ચારેય કષાય હોય છે.

ખેચરને જળચરનાં સમાન ચારેય કષાય હોય છે.

ગર્ભવ્યુત્ક્રાંતિક પંચેંદ્રિય તિર્યચોનિક -

જળચરને ચારે કષાય હોય છે.

સ્થળચરને જળચરનાં સમાન ચારેય કષાય હોય છે.

ખેચરને જળચરનાં સમાન ચારેય કષાય હોય છે.

૩. મનુષ્ય - સમ્મૂર્ચિમ મનુષ્યોમાં બેઈંદ્રિયનાં
સમાન ચારેય કષાય હોય છે.

પ. ગબ્ધવક્રંતિયમણુસાણં ભંતે ! જીવા કિં કોહકસાઈ
-જાબ- લોહકસાઈ, અકસાઈ ?

૩. ગોયમા ! સવ્વેવિ ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૪૧

૪. દેવા-ચત્તારિ કસાયા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૪૨

૮. સકસાય-અકસાય જીવાણં કાયદિઠઈ-

પ. સકસાઈ ણં ભંતે ! સકસાઈ ત્તિ કાલઓ કેવચિરં
હોઈ ?

૩. ગોયમા ! સકસાઈ તિવિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. અણાઈએ વા અપજ્જવસિએ,

૨. અણાઈએ વા સપજ્જવસિએ,

૩. સાઈએ વા સપજ્જવસિએ ।

તત્થ ણં જે તે સાઈએ સપજ્જવસિએ સે જહણ્ણેણં
અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં અણંતંકાલં અણંતાઓ
ઉસસપ્પિણી ઓસપ્પિણીઓ કાલઓ, ચેત્તઓ અવહંઠં
પોગ્ગલપરિયટ્ટદેસૂણં ।

પ. કોહકસાઈ ણં ભંતે ! કોહકસાઈ ત્તિ કાલઓ
કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણ વિ ઉક્કોસેણ વિ અંતોમુહુત્તં ।

एवं माणकसाई मायाकसाई वि ।

પ. લોભકસાઈ ણં ભંતે ! લોભકસાઈ ત્તિ કાલઓ
કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એકં સમયં, ઉક્કોસેણં અંતોમુહુત્તં ।

પ. અકસાઈ ણં ભંતે ! અકસાઈ ત્તિ કાલઓ કેવચિરં
હોઈ ?

૩. ગોયમા ! અકસાઈ દુવિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. સાઈએ વા અપજ્જવસિએ, ૨. સાઈએ વા
સપજ્જવસિએ ।

પ્ર. ભંતે ! શું ગર્ભવ્યુત્ક્રાંતિક મનુષ્ય જીવ ક્રોધ કષાયી
-ચાવત્- લોભકષાયી અને અકષાયી હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! ઘણા પ્રકારનાં હોય છે.

૪. દેવ - દેવોમાં ચારેય કષાય હોય છે.

૮. સકષાય - અકષાય જીવોની કાયસ્થિતિ :

પ્ર. ભંતે ! સકષાયી (જીવ) સકષાયી રુપમાં કેટલા
કાળ સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! સકષાયી જીવ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે,
જેમકે -

૧. અનાદિ અપર્યવસિત,

૨. અનાદિ સપર્યવસિત,

૩. સાદિ સપર્યવસિત.

તેમાં જે સાદિ સપર્યવસિત છે તેની જઘન્ય
કાયસ્થિતિ અંતર્મુહૂર્ત છે અને ઉત્કૃષ્ટ કાયસ્થિતિ
અનન્ત કાળ છે. અર્થાત્ અનન્ત ઉત્સર્પિણી-
અવસર્પિણી કાળ છે અને ક્ષેત્રથી દેશોન અર્ધ
પુદ્ગલ- પરાવર્ત સુધી રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! ક્રોધ કષાયી ક્રોધ કષાયીનાં રુપમાં કેટલા
કાળ સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! તેની જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ કાયસ્થિતિ
અંતર્મુહૂર્ત છે.

આ પ્રમાણે માનકષાયી અને માયાકષાયીની
કાયસ્થિતિ પણ જાણવી જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! લોભકષાયી લોભ-કષાયીનાં રુપમાં કેટલા
સમય સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્ત
સુધી રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! અકષાયી- અકષાયીનાં રુપમાં કેટલા સમય
સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! અકષાયી (જીવ) બે પ્રકારનાં કહ્યા છે,
જેમકે -

૧. સાદિ- અપર્યવસિત, ૨. સાદિ-સપર્યવસિત.

તત્થ ણં જે સે સાઈએ સપજ્જવસિએ સે જહણ્ણેણં એકં
સમયં, ઉક્કોસેણં અંતોમુહુત્તં ।^૧

- પણ્ણ. પ. ૧૮, સુ. ૧૩૩૧-૧૩૩૪

એમાંથી જે સાદિ-સપર્યવસિત છે તે જઘન્ય એક
સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્ત સુધી (અકષાયી
રુપમાં) રહે છે.

૧. સકસાય-અકસાય જીવાણં અંતરકાલ પરૂવણં-

૧. કોહકસાઈ, ૨. માણકસાઈ,
૩. માયાકસાઈણં અંતરં જહણ્ણેણં એકં સમય, ઉક્કોસેણં
અંતોમુહુત્તં,
૪. લોભકસાઈસ્સ અંતરં જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણ
વિ અંતોમુહુત્તં,
૫. અકસાયિસ્સ સાઈએ અપજ્જવસિયસ્સ નત્થિ અંતરં,
સાઈએ સપજ્જવસિયસ્સ જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં
અણંતકાલં ।

- જીવા. પઢિ. ૯, સુ. ૨૪૮

૯. સકષાય - અકષાય જીવોનાં અંતરકાળનું પ્રરુપણ :

૧. ક્રોધ- કષાયી, ૨. માન-કષાયી,
૩. માયા કષાયીનું અંતર જઘન્ય એક સમય અને
ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્ત છે.
૪. લોભ કષાયીનું અંતર જઘન્ય પણ અંતર્મુહૂર્ત અને
ઉત્કૃષ્ટ પણ અંતર્મુહૂર્ત છે.
૫. સાદિ - અપર્યવસિત અકષાયીનું અંતર નથી.
સાદિ-સપર્યવસિતનું અંતર જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને
ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ છે.

૧૦. સકસાય-અકસાય જીવાણં અપ્પબહુત્તં-

- પ. એસિણં ભંતે! જીવાણં ૧. સકસાઈણં, ૨. કોહકસાઈણં
૩. માણકસાઈણં, ૪. માયાકસાઈણં,
૫. લોભકસાઈણં ૬. અકસાઈણં ય કયરે કયરેહિંતો
અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?
- ઉ. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા જીવા અકસાઈ,
૨. માણકસાયી અણંતગુણા,
૩. કોહકસાયી વિસેસાહિયા,
૪. માયાકસાયી વિસેસાહિયા,
૫. લોભકસાયી વિસેસાહિયા,^૧
૬. સકસાયી વિસેસાહિયા ।^૨

- પણ્ણ. પ. ૩, સુ. ૨૫૪

૧૦. સકષાય- અકષાય જીવોનો અલ્પબહુત્વ :

- પ્ર. ભંતે ! આ ૧. સકષાયી ૨. ક્રોધકષાયી, ૩. માન
કષાયી, ૪. માયા કષાયી, ૫. લોભ કષાયી અને
૬. અકષાયી જીવોમાંથી કોણ કોનાથી અલ્પ
-યાવત્- વિશેષાધિક છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! ૧. બધાથી થોડા જીવ અકષાયી છે.
૨. (તેનાથી) માનકષાયી અનન્તગુણા છે,
૩. (તેનાથી) ક્રોધકષાયી વિશેષાધિક છે,
૪. (તેનાથી) માયા કષાયી વિશેષાધિક છે,
૫. (તેનાથી) લોભ કષાયી વિશેષાધિક છે,
૬. (તેનાથી) સકષાયી વિશેષાધિક છે.

૩૧. કર્મ અધ્યયન

જૈનાગમોમાં કર્મ સિદ્ધાંતનું સૂક્ષ્મ વિવેચન વિદ્યમાન છે. કર્મ-પયડિ અને કર્મગ્રંથોનું નિર્માણ પણ આગમોનાં આધાર પર થયું છે. માટે આગમોમાં કર્મ સિદ્ધાંતનું વ્યવસ્થિત વર્ણન ઉપલબ્ધ છે. આગમની શૈલી શંકા- સમાધાનની શૈલી છે. જેથી અનેક સૂક્ષ્મતત્ત્વ સરલ રુપમાં સમાવેશ થાય છે. દિગમ્બર ગ્રંથ ષડ્પંડાગમ અને કષાયપાહુડમાં પણ કર્મનું વિશદ વિવેચન છે.

પ્રસ્તુત કર્મ અધ્યયનમાં કર્મનું સંક્ષેપમાં સર્વાંગીણ વર્ણન છે. જો કે કર્મગ્રંથોમાં જે વ્યવસ્થિત પ્રતિપાદન મળે છે તે આગમોમાં ફેલાયેલું છે. થોકડાના રુપમાં તે અવશ્ય વ્યવસ્થિત થયું છે. આગમોમાં કર્મના વિવિધ પક્ષો પર ચર્ચા છે. જે કર્મ-ગ્રંથોમાં પ્રાયઃ મળતી નથી માટે આગમોમાં વર્ણિત કર્મ વિવેચનનું વિશેષ મહત્વ છે.

મિથ્યાત્વ, અવિરતિ આદિ હેતુઓથી જીવ દ્વારા જે કરવામાં આવે છે તેને કર્મ કહેવાય છે. કાર્મણ વર્ગજ્ઞાઓ જ્યારે જીવની સાથે બંધને પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે તે પણ કર્મ કહેવાય છે. જીવ અને કર્મનો અનાદિ સંબંધ છે. પરંતુ તેનો અંત કરી શકાય છે. જીવના સંસાર પરિભ્રમણનો અંત કર્મોનો નાશ અથવા ક્ષય થવા પર જ સંભવ છે. કર્મોના આઠ ભેદ જૈનદર્શનમાં પ્રસિદ્ધ છે- (૧) જ્ઞાનાવરણીય (૨) દર્શનાવરણીય (૩) વેદનીય (૪) મોહનીય (૫) આયુષ્ય (૬) નામ (૭) ગોત્ર (૮) અંતરાય. પરંતુ આગમોમાં કર્મના બે અને ચાર ભેદ કર્યા છે. બે ભેદોમાં- (૧) પ્રદેશકર્મ અને (૨) અનુભાવ કર્મનો ઉલ્લેખ છે. તો ચાર ભેદોમાં- (૧) પ્રકૃતિ કર્મ (૨) સ્થિતિ કર્મ (૩) અનુભાવ કર્મ અને (૪) પ્રદેશકર્મની ગણના છે. બાંધેલા કર્મના સ્વભાવને પ્રકૃતિ કર્મ, તેના રહેવાની કાળ અવધિને સ્થિતિ કર્મ, ફળ આપવાની શક્તિને અનુભાવ કર્મ તથા પરમાણુ પુદ્ગલોના સંચયને પ્રદેશકર્મ કહેવાય છે. કર્મના ચાર ભેદ તેના અનુબંધના આધાર પર પણ કરવામાં આવે છે. શુભાનુબંધી શુભ, અશુભાનુબંધી શુભ, શુભાનુબંધી અશુભ અને અશુભાનુબંધી અશુભ. આ ભેદોના આધાર પર પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય આદિ ભેદોનું પ્રચલન થઈ ગયું છે. ફળના આધાર પર પણ કર્મોના ચાર ભેદ છે- (૧) શુભ વિપાકી શુભ (૨) અશુભ વિપાકી શુભ (૩) શુભ વિપાકી અશુભ તથા (૪) અશુભ વિપાકી અશુભ.

કર્મ અગરુલઘુ હોય છે. છતાં પણ કર્મથી જીવ વિવિધ રુપોમાં પરિણત થાય છે. એનું ફળ ભોગવે છે.

જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓમાં પરસ્પર સહભાવ છે. જ્યાં જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છે ત્યાં મોહનીયના સિવાય છ કર્મ નિયમથી છે. મોહનીય કર્મ સ્યાત્ છે સ્યાત્ નથી. કારણકે દશમાં ગુણસ્થાન સુધી તો જ્ઞાનાવરણીયની સાથે મોહનીય જ રહે છે. પરંતુ અગ્યારમાં ગુણસ્થાનથી મોહનીય નથી રહેતો પણ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ઉદય રહે છે. આ પ્રમાણે દર્શનાવરણીય અને અંતરાય કર્મોના સાથે પણ મોહનીયના સિવાય છ કર્મ નિયમથી રહે છે. પરંતુ મોહનીય સ્યાત્ રહે છે સ્યાત્ નથી. જ્યાં મોહનીય કર્મ છે ત્યાં અન્ય સાતે કર્મ નિયમથી છે. વેદનીય, આયુષ્ય, નામ અને ગોત્રના હોવાથી જ્ઞાનાવરણીય ઘાતી કર્મ સ્યાત્ હોય છે. સ્યાત્ નથી. પરંતુ વેદનીયના હોવાથી આયુ, નામ, અને ગોત્રનો નિયમથી સહભાવ છે. આ જ પ્રમાણે અન્ય અઘાતી કર્મ પણ નિયમતઃ સાથે રહે છે.

આઠ કર્મોનો બંધ નૈરચિકથી લઈ વૈમાનિક સુધી ચોવીસે દંકડોમાં જોવા મળે છે. મનુષ્ય અવશ્યમેવ આ કર્મોના બંધથી રહિત થઈ શકે છે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મ હોય તો દર્શનાવરણીય અને દર્શનાવરણીય હોય તો દર્શન મોહ કર્મ નિયમતઃ રહે છે. દર્શનમોહનીયનો એક ભેદ મિથ્યાત્વમોહનીય છે. મિથ્યાત્વનો ઉદય હોય તો જીવ આઠ કે સાત કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે. જ્યારે સમ્યક્ત્વ હોય તો જીવ આઠ, સાત, છ કે એક કર્મનો બંધ કરે છે.

અમારા અનુભવમાં વેદનીયકર્મ એક મુખ્ય કર્મ છે. તે કર્કશવેદનીય અને અકર્કશવેદનીયના રુપમાં ભગવતી સૂત્રમાં વર્ણિત છે. પ્રાણાતિપાતથી મિથ્યાદર્શનશલ્ય સુધીના અઢાર પાપોનું આચરણ કરવાવાળા જીવ કર્કશવેદનીય કર્મ બાંધે છે તથા એનાથી વિરત થવાવાળા અકર્કશવેદનીય કર્મ બાંધે છે. મોહનીય કર્મને આઠે કર્મોનો રાજા કહેવામાં આવે છે. સમવાયાંગ સૂત્રમાં મોહનીયના બાવન નામોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તેમજ દશાશ્વતરકંઠ સૂત્રમાં મહામોહનીય કર્મના ૩૦ બંધ સ્થાનોનું વર્ણન છે.

કર્મ ચૈતન્યકૃત હોય છે. અચૈતન્યકૃત નથી. જીવ જ આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો ચય કરે છે. ઉપચય કરે છે. બંધ કરે છે. ઉદીરણા, વેદન અને નિર્જરા કરે છે. આ દષ્ટિથી કર્મના બે ભેદ થાય છે- ચલિત અને અચલિત. આમાં નિર્જરા ચલિત કર્મની થાય છે તથા બંધ, ઉદીરણા, વેદન, અપવર્તન, સંકમણ, નિધત્તન અને નિકાયન અચલિત કર્મના થાય છે. જીવ આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો ચય, ઉપચય, બંધ, ઉદીરણા, વેદન અને નિર્જરા ચાર કારણોથી કરે છે- (૧) ક્રોધથી (૨) માનથી (૩) માયાથી (૪) લોભથી.

જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મોની ૯૭ ઉત્તર પ્રકૃતિઓ છે. કોઈ અપેક્ષાથી ૧૨૨, ૧૪૮ અને ૧૫૮ ઉત્તરપ્રકૃતિઓ પણ ગણવામાં આવી છે. એમાં મુખ્યતઃ નામ કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિઓની સંખ્યામાં અંતર આવે છે. બીજામાં નહીં. નામ કર્મની અહિં ૪૨ ઉત્તર પ્રકૃતિઓ ગણવામાં આવી છે, કર્મગ્રન્થોમાં એની ૬૭, ૮૩ અને ૧૦૩ ઉત્તર પ્રકૃતિઓ પણ ગણી છે. અહિં ૯૭ ભેદોમાં જ્ઞાનાવરણીયના ૫, દર્શનાવરણીયના ૮, વેદનીયના ૨, મોહનીયના ૨૮, આયુના ૪, નામના ૪૨, ગોત્રના ૨ અને અંતરાયના ૫ ભેદ સમાવિષ્ટ છે. આમ તો કર્મ પ્રકૃતિઓના જુદા પ્રકારે પણ ભેદોનો ઉલ્લેખ મળે છે. જેમ જ્ઞાનાવરણીયના બે પ્રકાર છે- દેશ જ્ઞાનાવરણીય અને સર્વ જ્ઞાનાવરણીય. જ્ઞાનને અંશતઃ આવૃત કરવાવાળા કર્મ દેશ જ્ઞાનાવરણીય તથા મતિજ્ઞાન આદિ બધાને આવૃત કરવાવાળા સર્વજ્ઞાનાવરણીય છે. આ પ્રમાણે દર્શનાવરણીયના દેશ દર્શનાવરણીય અને સર્વદર્શનાવરણીય એ બે ભેદ કરવામાં આવે છે. વેદનીય કર્મના શાતા અને અશાતા એમ બે ભેદ પ્રસિદ્ધ છે. પણ શાતાવેદનીય આઠ પ્રકારના કહ્યા છે- (૧) મનોજશબ્દ (૨) મનોજરુપ (૩) મનોજગંધ (૪) મનોજરસ (૫) મનોજ સ્પર્શ (૬) મનનું સૌખ્ય (૭) વચનનું સૌખ્ય, (૮) કાયાનું સૌખ્ય. તેથી વિપરીત અમનોજ શબ્દાદિના રુપમાં ૮ પ્રકારના અશાતાવેદનીય કર્મ હોય છે. આયુ કર્મના બે વિશિષ્ટ ભેદ છે- અદ્વાયુ અને ભવાયુ. અદ્વાયુ ભવાન્તરગામિની હોય છે. જ્યારે ભવાયુ માત્ર તે જ ભવ માટે હોય છે. નામકર્મના બે ભેદ છે- (૧) શુભ નામ કર્મ અને (૨) અશુભ નામ કર્મ. ગોત્ર કર્મમાં ઉચ્ચગોત્ર આઠ પ્રકારના છે- (૧) જાતિ (૨) કુળ (૩) બળ (૪) રુપ (૫) તપ (૬) શ્રુત (૭) લાભ અને (૮) ઐશ્વર્ય. જ્યારે આમાં હીનતા હોય છે તો આઠ પ્રકારના નીચગોત્ર થાય છે. અંતરાય કર્મના બે ભેદ છે- (૧) વર્તમાનમાં પ્રાપ્ત વસ્તુનો વિયોગ કરવાવાળા (૨) ભવિષ્યમાં થવાવાળા લાભના માર્ગને રોકવાવાળા.

શ્રમણ અને શ્રમણી માટે ૨૨ પરિષહ હોય છે. તેમાં ૧. જ્ઞાનાવરણીય, ૨. વેદનીય, ૩. મોહનીય, ૪. અંતરાય આ ચાર કર્મ પ્રકૃતિઓનો સમાવેશ કરી શકાય છે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મમાં- (૧) પ્રજ્ઞા પરીષહ અને (૨) જ્ઞાન (અજ્ઞાન) પરીષહનો સમાવેશ થાય છે. વેદનીય કર્મમાં એ અગ્યાર પરીષહનો સમાવેશ થાય છે- (૧) ક્ષુધા (૨) પિપાસા (૩) શીત (૪) ઉષ્ણ (૫) દંશમશક (૬) ચર્ચા (૭) શય્યા (૮) વધ (૯) રોગ (૧૦) તૃણસ્પર્શ અને (૧૧) જલ્લ (મલ) પરીષહ. દર્શન મોહનીય કર્મમાં એક દર્શન પરીષહનો સમાવેશ થાય છે. તથા ચારિત્ર મોહનીય કર્મમાં સાત પરીષહ ભેગા હોય છે. (૧) અરતિ (૨) અચેલ (૩) સ્ત્રી (૪) નિષદ્યા (૫) યાચના (૬) આકોશ અને (૭) સત્કાર પરીષહ. અંતરાય કર્મમાં એક અલાભ પરીષહનો સમાવેશ થાય છે.

આઠ કર્મોના બંધ કરવાવાળા અને આયુને છોડી સાત કર્મોનો બંધ કરવાવાળા જીવના બાવીસ પરીષહ કહ્યા છે. પરંતુ તેને જીવ એક સાથે વીસ પરીષહોનું વેદન કરે છે. તેનાથી વધારે નહીં. કારણકે જીવ શીત અને ઉષ્ણ પરીષહોમાંથી એકને વેદે છે. આ પ્રમાણે ચર્ચા અને નિષદ્યા પરીષહોમાંથી એક સમયમાં એકનું વેદન થાય છે. છ પ્રકારના કર્મ

બાંધવાવાળા સરાગ છદમસ્થ જીવના ચૌદ પરીષદ કહ્યા છે. પરંતુ તે એક સાથે બાર પરીષદ વેદ છે. એકવિધ કર્મનો બંધ કરવાવાળા વીતરાગ છદમસ્થના પણ ૧૪ પરીષદ કહ્યા છે. એકવિધ બંધક સયોગી વીતરાગ કેવળીના અગ્યાર પરીષદ કહ્યા છે. વીતરાગ છદમસ્થ અને કેવળીને ચર્ચા અને શય્યા પરીષદનું એક સાથે વેદન થતું નથી.

જીવ જે કર્મપુદ્ગલોનો પાપ કર્મના રુપમાં ચય કરે છે. ઉપચય કરે છે, બંધ કરે છે. ઉદીરણા કરે છે. વેદન કરે છે. નિર્જરા કરે છે તે કર્મ પુદ્ગલ દ્વિસ્થાનથી લઈ દશ સ્થાન નિર્વર્તિત થાય છે. અહિં વિવિધ અપેક્ષાઓથી આ સ્થાનોનું પ્રતિપાદન કરવામાં આવ્યું છે. દ્વિસ્થાન નિર્વર્તિત પુદ્ગલોમાં ત્રસકાય નિર્વર્તિત અને સ્થાવરકાય નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનો પણ ઉલ્લેખ છે. ત્રિ સ્થાનમાં સ્ત્રી નિર્વર્તિત, પુરુષ નિર્વર્તિત અને નપુંસક નિર્વર્તિતનું ચાર સ્થાનોમાં નૈરયિક, તિર્યચયોનિક, મનુષ્ય અને દેવ નિર્વર્તિતનું, પાંચ સ્થાનોમાં એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય નિર્વર્તિતનું, છ સ્થાનોમાં પૃથ્વીકાયિક વગેરે ષટ્કાય નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનો ઉલ્લેખ છે. સાત સ્થાનોમાં નૈરયિક, તિર્યચ, તિર્યચસ્ત્રી, મનુષ્ય, મનુષ્ય સ્ત્રી, દેવ અને દેવી નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનો ઉલ્લેખ છે. આઠ સ્થાનોમાં પ્રથમ સમય નૈરયિક નિર્વર્તિત, અપ્રથમ સમય નૈરયિક નિર્વર્તિત, પ્રથમ સમય તિર્યચ નિર્વર્તિત, અપ્રથમ સમય તિર્યચ નિર્વર્તિત, પ્રથમ સમય મનુષ્ય નિર્વર્તિત, અપ્રથમ સમય નૈરયિક નિર્વર્તિત, પ્રથમ સમય દેવ નિર્વર્તિત, અપ્રથમ સમય દેવ નિર્વર્તિત પુદ્ગલોને અને નવ સ્થાનોમાં પાંચ સ્થાવરકાય અને બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિય નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનો સમાવેશ કર્યો છે. દશ સ્થાનોમાં એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધી ને પ્રથમ અને અપ્રથમ સમયના આધાર પર દશ ભાગોમાં વિભક્ત કરી તેનાથી નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનું વર્ણન છે.

પાપકર્મોની ઉદીરણા (અવધિના પૂર્વ ઉદયમાં લાવવું) પણ થાય છે. વેદન (ઉદય) પણ થાય છે અને નિર્જરા પણ થાય છે. આ ત્રણેના વિશેષ રૂપથી બે સ્થાન છે- (૧) આત્મ્યુપગમિકી (સ્વીકૃત તપસ્યા આદિની) વેદના (૨) ઔપકમિકી (રોગ આદિની) વેદના. પાપકર્મનું કરવું દુઃખ રુપ થાય છે. જ્યારે તેની નિર્જરા સુખરુપ થાય છે. જીવોના પાપકર્મોમાં ભિન્નતા છે. જેવી રીતે છોડેલુ એક બાણના કંપનમાં ભિન્નતા હોય છે તેજ પ્રમાણે પાપ કર્મોની પણ ભિન્નતા જોવા મળે છે.

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં અગ્યાર દ્વારોથી જીવના પાપ કર્મોના બંધનું વિશદ વર્ણન છે. અગ્યાર દ્વાર એ છે- (૧) જીવ (૨) લેશ્યા (૩) પાક્ષિક (શુક્લ અને કૃષ્ણ) (૪) દષ્ટિ (૫) અજ્ઞાન (૬) જ્ઞાન (૭) સંજ્ઞા (૮) વેદ (૯) કષાય (૧૦) ઉપયોગ અને (૧૧) યોગ. જીવ દ્વારમાં ચાર ભંગના રુપમાં પાપકર્મ બંધનું વર્ણન છે. જેમ- (૧) કોઈ જીવે પાપકર્મ બાંધ્યું હતું, બાંધે છે અને બાંધશે. (૨) કોઈ જીવે પાપકર્મ બાંધ્યું હતું, બાંધે છે અને બાંધશે નહીં. (૩) કોઈ જીવે પાપકર્મ બાંધ્યું હતું, બાંધતું નથી અને બાંધશે. (૪) કોઈ જીવે પાપકર્મ બાંધ્યું હતું, બાંધતું નથી અને બાંધશે નહીં. આ પ્રમાણે એ ચાર ભંગોના આધાર પર લેશ્યા આદિ શેષ દશ દ્વારોનો ચોવીસ દંડકોમાં વિસ્તૃત વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. વર્ણનમાં અનંતરોપપન્નક, પરમ્પરોપપન્નક આદિ પારિભાષિક શબ્દોના પ્રયોગ પણ થયા છે. અનંતરનો અર્થ થાય છે- વ્યવધાન રહિત સમય. જે સમયમાં જીવ (જન્મ) ઉત્પન્ન થયો છે તે સમય અનંતરોપપન્નક સમય છે. ત્યારબાદના બધા સમય પરંપરોપપન્નક છે. આ પ્રમાણે અનંતરાહારક, પરંપરાહારક, અનંતર પર્યાપ્તક, પરમ્પર પર્યાપ્તક આદિ શબ્દોનો આશય ગ્રહણ કરવો જોઈએ. ચરિમ અને અચરિમ શબ્દ અંતિમ ભવ તથા અંતિમ રહિત ભવનું પ્રમાણ છે.

જીવ, લેશ્યા આદિ અગ્યાર દ્વારોથી ચોવીસ દંડકોમાં આઠ કર્મોના બંધનું નિરુપણ કરવું આ આગમ ગ્રંથોની સૂક્ષ્મતા અને ગહનતાનો સંકેત કરે છે. એવા તથ્ય થોકડામાં પણ સંગ્રહિત છે. જેને વિદ્યામાં પારંગત (વ્યસની) સંત કંઠસ્થ રાખે છે. આનું સંકલન પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં વિસ્તૃત રુપમાં છે. પાપકર્મ કરવું કે ન કરવું તેના સંબંધમાં ચાર ભંગ છે જેમ- (૧) કોઈ જીવે પાપકર્મ કર્યા હતા, કરે છે અને કરશે. (૨) કોઈ જીવે પાપકર્મ કર્યા હતા, કરે છે અને કરશે નહીં (૩) કોઈ જીવે પાપકર્મ કર્યા હતા, કરતો નથી અને કરશે. (૪) કોઈ જીવે પાપકર્મ કર્યા હતા, કરતો નથી અને કરશે નહીં. જીવે કઈ ગતિમાં પાપકર્મને ગ્રહણ અને આચરણ (સમાચરણ) કરે છે તેના નવ ભંગ થાય છે. જે વાસ્તવમાં ચાર ગતિઓનો જ વિસ્તાર છે. સમસમયોત્પન્ન અને વિષમસમયોત્પન્નની પણ ચર્ચા કરવામાં આવી છે. ઉત્પત્તિની અપેક્ષાએ સમાન સમયને સમસમય તથા અસમાન (ભિન્ન) સમયને વિષમ સમય કહેવામાં આવે છે.

કર્મ સિદ્ધાંતમાં બંધ, વેદ, ઉદીરણા, નિર્જરા આદિનું મહત્વપૂર્ણ સ્થાન છે. સંસાર પરિભ્રમણની દૃષ્ટિથી બંધનું સર્વાધિક મહત્વ છે. સામાન્યતઃ બંધ એક પ્રકારનું છે પણ રાગથી થવાવાળા બંધને પ્રેયબંધ અને દ્વેષથી થવાવાળા બંધને દ્વેષબંધ ના રુપમાં વિભક્ત કરી બંધના બે ભેદ પણ કહ્યા છે. બંધના અન્ય પ્રસિદ્ધ બે ભેદ પણ છે- (૧) ઈર્ષ્યાપથિક બંધ અને (૨) સામ્પરાયિક બંધ. ઈર્ષ્યાપથિક બંધ ક્ષાય રહિત જીવને થાય છે. તે યોગથી જ બંધાય છે. નૈરથિક, તિર્યચ, અને દેવ આને નથી બાંધતા. મનુષ્ય પુરુષ અને મનુષ્ય સ્ત્રીઓ જ આને બાંધે છે. વેદની અપેક્ષાએ કથન કરવામાં આવે તો એને સ્ત્રી, પુરુષ અને નપુંસક નથી બાંધતા. પરંતુ નોસ્ત્રી, નોપુરુષ અને નોનપુંસક બાંધે છે. વેદરહિત જીવ જ આને બાંધે છે.

જીવને ઈર્ષ્યાપથિક બંધ સાદિ અને સપર્યવસિત હોય છે. અર્થાત્ એનું બંધન ક્યારેક (૧૦માં ગુણસ્થાનક પછી) પ્રારંભ થાય છે અને ક્યારેક (૧૪માં ગુણસ્થાનકમાં કે અગ્યારમાં ગુણસ્થાનકથી ઉતર્યા પછી) અવસાન પણ થાય છે. સામ્પરાયિક બંધ સકષાયી જીવોને હોય છે. જે નૈરથિકથી લઈ દેવો સુધી બધા જીવો ને હોય છે. વેદરહિત જીવ પણ આનું બંધન કરી શકે છે. સામ્પરાયિક બંધ સાદિ સપર્યવસિત, અનાદિ સપર્યવસિત અને અનાદિ અપર્યવસિત હોય છે. પરંતુ સાદિ અપર્યવસિત હોતું નથી. ઈર્ષ્યાપથિક અને સામ્પરાયિક બંધને બંધોમાં સર્વથી સર્વ આત્માનો બંધ થાય છે. દેશથી સર્વ, સર્વથી દેશ તથા દેશથી દેશનો નહીં.

દ્રવ્ય અને ભાવના રુપમાં પણ બંધના બે ભેદ થાય છે. એમાં દ્રવ્યબંધ બે પ્રકારના છે- પ્રયોગબંધ અને વિસ્ત્રસાબંધ. જીવ જેને મન, વચન અને કાયયોગથી બાંધે છે તે પ્રયોગબંધ છે. તથા જે સ્વભાવથી બંધાય જાય છે તે વિસ્ત્રસાબંધ છે. વિસ્ત્રસાબંધ પણ બે પ્રકારના છે- સાદિ અને અનાદિ. પ્રયોગબંધના બે ભેદ છે- (૧) શિથિલ બંધન બંધ અને (૨) સઘન બંધન બંધ અને ભાવબંધ બે પ્રકારના છે- (૧) મૂળ પ્રકૃતિબંધ અને (૨) ઉત્તરપ્રકૃતિબંધ. બીજી અન્ય માન્યતા પ્રમાણે રાગ-દ્વેષાદિને ભાવબંધ અને કર્મપુદ્ગલોનું આત્મા સાથે એકાકાર થવું એ દ્રવ્યબંધ કહ્યું છે.

કરી બીજી અન્ય દૃષ્ટિથી બંધના ત્રણ ભેદ છે. જેમ- (૧) જીવપ્રયોગ બંધ (૨) અનંતરબંધ અને (૩) પરંપર બંધ. નૈરથિકથી વૈમાનિક સુધીના દંડકોમાં આ ત્રણ પ્રકારના બંધ હોય છે. જીવ દ્વારા મન, વચન, કાય રુપી યોગના પ્રયોગથી જે બંધ થાય છે તે જીવ પ્રયોગબંધ છે. બંધનો અવ્યવહિત સમય હોય તો તે અનંતર બંધ કહેવાય છે. બાંધ્યા પછી એકથી વધારે સમય નીકળી જાય તે પરંપર બંધ કહેવાય છે.

બંધના ચાર ભેદ પ્રસિદ્ધ છે- (૧) પ્રકૃતિબંધ (૨) સ્થિતિબંધ (૩) અનુભાવ (અનુભાગ) (૪) પ્રદેશબંધ. બદ્ધ કર્મ પુદ્ગલોનો સ્વભાવ પ્રકૃતિબંધ છે. તેની રહેવાની અવધિ સ્થિતિબંધ છે. ફળ આપવાની શક્તિ અનુભાવ બંધ છે. તથા કર્મપુદ્ગલોનો સંચય પ્રદેશ બંધ છે. બંધ કર્મોનો થાય છે. એટલા માટે બંધને કર્મ પણ કહી શકાય છે. એટલે પૂર્વમાં કર્મના પણ આ ચાર ભેદ પ્રતિપાદિત છે. ઉપક્રમ ચાર પ્રકારના હોય છે- (૧) બંધનોપક્રમ (૨) ઉદીરણોપક્રમ (૩) ઉપશમનોપક્રમ અને (૪) વિપરિણામોપક્રમ. આમાં બંધનોપક્રમના પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અનુભાવ અને પ્રદેશ એ ચાર ભેદ છે અને ઉદીરણોપક્રમ, ઉપશમોપક્રમના વિપરિણામોપક્રમના પણ એ જ ચાર ભેદ છે. સંક્રમ એક કરણ છે. જેમાં બદ્ધ પ્રકૃતિનું બધ્યમાન પ્રકૃતિમાં ઉદ્વર્તન કે અપર્વતન થાય છે. તે સંક્રમ પણ ચાર પ્રકારના છે- પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અનુભાગ અને પ્રદેશ. નિધત્ત અને નિકાચિત્ના પણ એ જ ચાર ભેદ છે.

વિભિન્ન કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરતા જીવ કેટલી કર્મ પ્રકૃતિનો બંધ કરે છે ? એનો પરસ્પર શું સંબંધ છે ? ઈત્યાદિની પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં વિસ્તૃત ચર્ચા છે. જેમ જ્ઞાનાવરણીય કર્મને બાંધતા જીવ સાત, આઠ કે છ કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધક થાય છે. દર્શનાવરણીયને બાંધતા પણ સાત, આઠ કે છ કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે. વેદનીય કર્મને બાંધતા જીવ સાત, આઠ, છ કે એક કર્મપ્રકૃતિનો બંધ કરે છે. મોહનીય કર્મને બાંધતા જીવ સાત, આઠ કે છ કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે.

આયુ કર્મને બાંધતા જીવ નિયમથી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓને બાંધે છે. અંતરાય, નામ અને ગોત્ર ને બાંધતા જીવ સાત, આઠ કે છ કર્મપ્રકૃતિઓને બાંધે છે. ચોવીસ દંડકોમાં આ કર્મ પ્રકૃતિઓના બંધમાં શું અંતર રહે છે એનું પણ અહીં વર્ણન છે.

કેટલાક રુચિકર પ્રશ્નોનું સમાધાન પણ છે. જેમકે- જેવી રીતે છદ્મસ્થ હસે છે તથા ઉત્સુક હોય છે. તેવી રીતે શું કેવળી મનુષ્ય પણ હસે છે અને ઉત્સુક હોય છે ? આનું સમાધાન કરતા કહ્યું છે કે કેવળી ન તો હસે છે અને ન ઉત્સુક હોય છે. કારણકે- જીવ ચારિત્રમોહનીય કર્મના ઉદયથી હસે છે અને ઉત્સુક હોય છે. કેવળીએ ચારિત્ર મોહનીય કર્મનો ક્ષય કરી લીધો હોય છે. અહિં હસવું હાસ્ય કર્મનું અને ઉત્સુક થવું રતિ કર્મનું પ્રમાણ છે. વિવિધ અપેક્ષાઓથી અષ્ટવિધ કર્મોના બંધનું વિવેચન પણ મહત્વપૂર્ણ છે. સ્ત્રી-પુરુષ-નપુંસકની અપેક્ષાએ, સંયત-અસંયતની અપેક્ષાએ, સમ્યગ્દષ્ટિ આદિની અપેક્ષાએ, સંજી-અસંજીની અપેક્ષાએ, ભવસિદ્ધિક આદિની અપેક્ષાએ, ચક્ષુદર્શની આદિની અપેક્ષાએ, પર્યાપ્ત- અપર્યાપ્તની અપેક્ષાએ, ભાષક-અભાષકની અપેક્ષાએ, પરિત્ત-અપરિતની અપેક્ષાએ, જ્ઞાની-અજ્ઞાનીની અપેક્ષાએ, મનોયોગી આદિની અપેક્ષાએ, સાકાર-અનાકારોપયુક્તની અપેક્ષાએ, આહારક-અનાહારકની અપેક્ષાએ, સૂક્ષ્મ-બાદરની અપેક્ષાએ અને ચારિત્ર-અચારિત્રની અપેક્ષાએ આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓના બંધનું વર્ણન છે. પ્રાણાતિપાતથી વિરત જીવ સાત, આઠ, છ અને એક કર્મ પ્રકૃતિઓને બાંધે છે તથા ક્યારેક તે અબંધક (બંધ રહિત) પણ હોય છે. આના ૨૭ ભંગ બને છે. મૃધાવાદ વિરત -ચાવત્- મિથ્યાદર્શનશલ્ય વિરત જીવના સાત, આઠ, છ કે એક પ્રકૃતિનો બંધ થાય છે તથા ક્યારેક તે જીવ અબંધક પણ હોય છે.

જ્ઞાનાવરણ આદિ કર્મોનું વેદન કરતા જીવ કેટલી પ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે. આનું અધ્યયન કરવાથી એ જ્ઞાત થાય છે કે જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું વેદન કરતા જીવ સાત, આઠ, છ કે એક કર્મ પ્રકૃતિનો બંધ કરે છે. દર્શનાવરણીય અને અંતરાય કર્મનું વેદન કરવાવાળાને પણ આ જ પ્રમાણે બંધ થાય છે. વેદનીય કર્મનું વેદન કરતા જીવ પણ સાત, આઠ, છ કે એકનો બંધ કરે છે. પરંતુ તે કદાચિત્ અબંધક પણ હોય છે. આયુ, નામ અને ગોત્ર કર્મનું વેદન કરતા જીવ પણ વેદનીયની જેમ બંધ કે અબંધક હોય છે.

અષ્ટવિધ કર્મોનો બંધ બે કારણોથી થાય છે- (૧) રાગથી અને (૨) દ્વેષથી. આ બંનેમાં ચતુર્વિધ કષાયનો સમાવેશ થઈ જાય છે. રાગને માયા અને લોભના રુપમાં બે પ્રકારનું કહ્યું છે. તથા દ્વેષને ક્રોધ અને માનના ભેદથી બે પ્રકારના માન્યા છે.

જ્ઞાનાવરણીયાદિનો બંધ કરતા જીવ કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે. આના પર આગમોમાં વિચાર કર્યો છે. એમના અનુસાર વેદનીય કર્મને છોડી શેષ સાત કર્મોનો બંધ કરતો જીવ નિયમથી આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે. પરંતુ વેદનીય કર્મને બાંધતો જીવ સાત, આઠ કે ચાર કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે. જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય અને અંતરાયનું વેદન કરવાવાળા જીવ આઠ કે સાત (મોહનીય ને છોડી) કર્મ પ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે. વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્રનું વેદન કરતો જીવ સાત, આઠ કે ચાર પ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે. કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શનના ધારક અર્હત્ જિન કેવળી ચાર કર્મોનું વેદન કરે છે- વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્રનો.

એકેન્દ્રિય જીવોમાં કર્મ પ્રકૃતિઓનું સ્વામિત્વ, બંધ અને વેદનનું સૂક્ષ્મ કથન પણ વર્ણિત છે. એમાં કર્મ પ્રકૃતિઓના વેદનનું વર્ણન કરતા પ્રસિદ્ધ આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓમાં (૧) શ્રોત્રેન્દ્રિયાવરણ (૨) ચક્ષુરિન્દ્રિયાવરણ (૩) ઘ્રાણેન્દ્રિયાવરણ (૪) જિહ્વેન્દ્રિયાવરણ (૫) સ્ત્રીવેદાવરણ અને (૬) પુરુષવેદાવરણને ભેગા કરી ૧૪ કર્મપ્રકૃતિઓનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

કાંક્ષામોહનીયની ચર્ચા માત્ર વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્રમાં જ છે. ઉત્તરવર્તી કર્મગ્રંથોમાં એની ચર્ચા નથી. આ જ પ્રમાણે સંપૂર્ણ દિગમ્બર સાહિત્યમાં કાંક્ષામોહનીયનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી. આ દષ્ટિથી આગમમાં વર્ણિત કાંક્ષામોહનીય કર્મ એક પ્રકારનું દર્શનમોહનીય કર્મ છે. જે શંકા, કાંક્ષા, વિચિકિત્સા, ભેદ સામયન્તિ અને કલુષ સામયન્તિથી યુક્ત હોય છે.

કાંક્ષામોહનીયનો બંધ યોગ અને પ્રમાદથી થાય છે. એમાં કષાયની મુખ્યતા નથી. ચોવીસે દંડકોમાં કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન થાય છે. ગૌતમસ્વામીએ ભગવાનને પ્રશ્ન કર્યો કે પૃથ્વીકાયિક જીવ કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન ક્યા પ્રકારથી કરે છે ? ભગવાને ઉત્તર આપ્યો- હે ગૌતમ ! એ જીવોને એવો તર્ક, સંજ્ઞા, પ્રજ્ઞા, મન કે વચન હોતું નથી કે અમે કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન કરીએ છીએ. પરંતુ તેઓ તેનું અવશ્ય વેદન કરે છે. એ સત્ય છે. નિઃશંક છે તથા જિનેન્દ્રો દ્વારા પ્રરુપિત છે. શ્રમજ્ઞ નિર્ગ્રંથ પણ કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન કરે છે. તે અનેક કારણોથી કરે છે, જેમ- જ્ઞાનાન્તર, દર્શનાન્તર, ચારિત્રાન્તર, લિંગાન્તર, પ્રવચનાન્તર, પ્રાવચનિકાન્તર, કલ્પાન્તર, માર્ગાન્તર, મતાન્તર, ભંગાન્તર, નયાન્તર, નિયમાન્તર અને પ્રમાણાન્તરોના દ્વારા શંકિત, કાંક્ષિત, વિચિકિત્સિત, ભેદસમાપન્નક અને કલુષસમાપન્નક થઈ કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન કરે છે. જીવ સ્વયં જ કાંક્ષામોહનીય કર્મનું ઉપાર્જન કરે છે, ચય કરે છે, ઉપચય કરે છે. ઉદીરણા કરે છે અને નિર્જરા કરે છે.

વિભિન્ન કર્મપ્રકૃતિઓના બંધના વિશેષ કારણ પણ હોય છે. જેમ- શાતાવેદનીય કર્મનો બંધ પ્રાણાનુકંપાથી, ભૂતાનુકંપાથી, જીવાનુકંપાથી, સત્વાનુકંપાથી તેમજ ઘણા પ્રાણ -ચાવત્- સત્વને દુઃખ ન દેવાથી, શોક ન કરવાથી, વિલાપ ન કરવાથી, પીડા ન દેવાથી અને પરિતાપ ન દેવાથી થાય છે. આનાથી વિપરીત આચરણથી અશાતાવેદનીય કર્મનો બંધ થાય છે. આપણને મુશ્કિલથી જ્ઞાન શા માટે ચઢે છે. કારણકે દુર્લભબોધીવાળા કર્મબંધના હેતુઓનો નિર્દેશ છે. તે હેતુ એ છે - અર્હન્તોનો અવર્ણવાદ (નિંદાપરક કથન) કરવો, અર્હત્ પ્રણીત ધર્મનો અવર્ણવાદ કરવો. આચાર્ય, ઉપાધ્યાયનો અવર્ણવાદ કરવો, ચતુર્વિધ સંઘનો અવર્ણવાદ કરવો, તપ અને બ્રહ્મચર્યના વિચાકથી દિવ્ય ગતિને પ્રાપ્ત કરવાવાળા દેવોનો અવર્ણવાદ કરવો. આનાથી વિપરીત આચરણથી મુલભબોધી કર્મનો બંધ થાય છે. આ જ પ્રમાણે આયુકર્મ ચાર પ્રકારના છે અને તેના બંધના હેતુ અલગ- અલગ છે. નરકાયુનો બંધ મહારંભ, મહાપરિગ્રહ, પંચેન્દ્રિયવધ અને માંસ ભક્ષણથી થાય છે. તિર્યચાયુનો બંધ માયા નિકૃત (ઠગાઈ) અસત્યવચન અને કૂટ તોલ માપથી થાય છે. મનુષ્યાયુનો બંધ પ્રકૃતિ ભદ્રતા, પ્રકૃતિ વિનીતતા, સરળ હૃદયતા અને અમત્સરતાથી થાય છે તેમજ દેવાયુનો બંધ સરાગ સંયમ, સંયમાસંયમ, બાળ તપ અને અકામ નિર્જરાથી થાય છે.

આયુ બે પ્રકારની હોય છે- અદ્વાયુ અને ભવાયુ. અદ્વાયુ ભવાન્તરગામિની હોય છે. ભવાયુ તે જ ભવની આયુ હોય છે. અદ્વાયુ બે પ્રકારના જીવોને હોય છે- મનુષ્યોને અને તિર્યચ પંચેન્દ્રિયોને. ભવાયુ પણ બે પ્રકારના જીવોને હોય છે- દેવોને અને નૈરયિકોને. દેવ અને નૈરયિક પૂર્ણાયુનું પાલન કરે છે. જ્યારે મનુષ્ય અને તિર્યચપંચેન્દ્રિય ને અકાળ મરણ પણ સંભવ છે. પ્રાણીઓની હિંસા કરવાથી, અસત્ય ભાષણ કરવાથી, તથારુપ શ્રમજ્ઞ બ્રાહ્મણને અપ્રાસુક અશન પાનાદિથી પ્રતિલાભિત કરવાથી જીવ અલ્પાયુનો બંધ કરે છે. પણ આ જ હેતુઓથી તે અશુભ દીર્ઘાયુનો બંધ કરે છે. આનાથી વિપરીત આચરણથી તે શુભ દીર્ઘાયુ અને અશુભ અલ્પાયુનો બંધ કરે છે. આયુપરિણામ ગતિ, બંધક, સ્થિતિ આદિના ભેદથી નવ પ્રકારના કહ્યા છે. જાતિનામ નિધત્તાયુ, ગતિનામ નિધત્તાયુ, સ્થિતિનામ નિધત્તાયુ આદિના ભેદથી આયુબંધ છ પ્રકારના છે. નૈરયિકથી લઈ વૈમાનિક દેવો સુધી છ પ્રકારના આયુબંધ પ્રતિપાદિત છે. નૈરયિક અને દેવ પર- ભવની આયુનો બંધ નિયમથી છ માસ આયુ શેષ રહેવા સુધી કરે છે.

પૃથ્વીકાયિકથી વિકલેન્દ્રિય જીવ બે પ્રકારના છે- (૧) સોપકમ આયુવાળા (૨) નિરુપકમ આયુવાળા. નિરુપમ આયુવાળા નિયમથી આયુષ્યનો ત્રીજા ભાગ શેષ રહે ત્યારે પરભવની આયુનો બંધ કરે છે તથા સોપકમ આયુવાળા કદાચિત્ ત્રીજા ભાગમાં પરભવની આયુનો બંધ કરે છે. કદાચિત્ આયુના ત્રીજા ભાગનો ત્રીજા ભાગ શેષ રહે ત્યારે પરભવની આયુનો બંધ કરે છે. તિર્યચ પંચેન્દ્રિય અને મનુષ્ય બે પ્રકારના હોય છે- (૧) સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક અને (૨) અસંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક. આમાં અસંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક જીવ છ માસ આયુ શેષ રહે ત્યારે પરભવની આયુનો બંધ કરે છે તથા સંખ્યાત વર્ષની આયુવાળા જીવ બે પ્રકારના છે- સોપકમ આયુવાળા અને નિરુપકમ આયુવાળા. એમાં આયુબંધ પૃથ્વીકાયના સદૃશ હોય છે. આયુબંધના સંબંધમાં એ સ્પષ્ટ સંકેત છે કે 'એક જીવ એક સમયમાં એક આયુનો બંધ કરે છે' આ ભવની કે પરભવની આયુનો.

અસંજી જીવની દૃષ્ટિથી ચારે આયુ અસંજી ને પણ હોઈ શકે છે. એમાં દેવ અસંજી આયુ સૌથી અલ્પ છે. નરક અસંજી આયુ સર્વાધિક છે. તિર્યચ અને મનુષ્યમાં અકાળમૃત્યુ સંભવ છે માટે આયુક્ષયના સાત કારણ છે- (૧) રાગાદિની તીવ્રતા (૨) નિમિત્ત-શસ્ત્રાદિનો પ્રયોગ (૩) આહારની ન્યૂનાધિકતા (૪) વેદનાની તીવ્રતા (૫) પરાઘાત ઘા (૬) સ્પર્શ સાંપ આદિ તથા વિદ્યુતથી અને (૭) શ્વાસોશ્વાસ નિરોધ. બાંધેલા કર્મ જીવની સાથે જેટલા સમય સુધી ટકે છે તેને તેનો સ્થિતિકાળ કહેવાય છે. બદ્ધકર્મના ઉદયરૂપ કે ઉદીરણરૂપ પ્રવર્તન જે કાળમાં થતું નથી તેને અબાધા કે અબાધાકાળ કહેવાય છે. કર્મોના ઉદયાભિમુખ થવાનો કાળ નિષેક કાળ છે. અબાધાકાળ સામાન્યતયા કર્મના ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિકાળના અનુપાતમાં હોય છે. એનો નિયમ છે- એક કોટાકોટી સ્થિતિનો ઉત્કૃષ્ટ અબાધાકાળ એકસો વર્ષ. પ્રત્યેકબદ્ધ કર્મના સ્થિતિકાળ અલગ-અલગ હોય છે, માટે તેનો અબાધાકાળ પણ અલગ-અલગ થાય છે. અબાધાકાળથી ન્યૂન કર્મ નિષેક કાળ હોય છે. આ બધાનું પ્રત્યેક કર્મ પ્રકૃતિમાં નિરુપણ આ અધ્યયનમાં થયું છે.

વેદન કર્મોદયનું પ્રમાણ છે. પ્રત્યેક કર્મનું વેદન અલગ-અલગ હોય છે. કારણકે- એનો અનુભવ અર્થાત્ ક્ષણ જુદુ- જુદુ હોય છે. જીવ દ્વારા બદ્ધ -ચાવત્- પુદ્ગલ પરિણામને પ્રાપ્ત જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો અનુભવ શ્રોતાવરણ આદિના ભેદથી દશ પ્રકારના, દર્શનાવરણીય કર્મના અનુભવ નિદ્રાદિના ભેદથી નવ પ્રકારના, શાતાવેદનીય કર્મના અનુભવ મનોજ શબ્દ આદિના ભેદથી આઠ પ્રકારના હોય છે. અમનોજ શબ્દાદિના ભેદથી અશાતાવેદનીયનો અનુભવ પણ આઠ પ્રકારનો હોય છે. જીવ દ્વારા બદ્ધ -ચાવત્- પુદ્ગલ પરિણામ ને પ્રાપ્ત મોહનીય કર્મનો અનુભવ સમ્યક્ત્વ વેદનીય આદિના ભેદથી પાંચ પ્રકારના, આયુકર્મનો અનુભવ નરકાયુ આદિના ભેદથી ચાર પ્રકારના, શુભ નામ કર્મનો અનુભવ ઈષ્ટ શબ્દ, ઈષ્ટરૂપ -ચાવત્- મનોજ સ્વરના ભેદથી ૧૪ પ્રકારના. એનાથી વિપરીત અશુભ નામકર્મના અનુભવ અનિષ્ટ શબ્દ -ચાવત્- અકાંત સ્વરના ભેદથી ૧૪ પ્રકારના થાય છે. ઉચ્ચગોત્રનો અનુભવ જાતિ, કુળ આદિની વિશિષ્ટતાથી આઠ પ્રકારના તથા તેની હીનતાથી નીચગોત્રનો અનુભવ પણ આઠ પ્રકારનો હોય છે. અંતરાય કર્મના જે દાનાન્તરાયાદિ પાંચ ભેદ છે તે જ તેનો અનુભવ છે.

આ અધ્યયનનાં અંતમાં કર્મ સિદ્ધાંત સંબંધી વિવિધ તથ્યોનું સંકલન પણ છે. જેમ-જ્ઞાનાવરણ આદિ કર્મોના અવિભાગ પ્રતિચ્છેદનું કથન, કર્મોના પ્રદેશાગ્ર અને વર્ણાદિનું પ્રરુપણ, કર્મોપચય અને સાદિ સાન્તતાનું કથન, મહાકર્મ-અલ્પકર્મનું નિરુપણ આદિ. કર્મપુદ્ગલને ન છેદવા યોગ્ય અંતિમ ખંડ અવિભાગ પ્રતિચ્છેદ થાય છે. એક સમયમાં બાંધવાવાળા બધા કર્મોનો પ્રદેશાગ્ર અનંત હોય છે. જ્ઞાનાવરણીયથી અંતરાય સુધી બધા કર્મો પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને ચાર સ્પર્શવાળા હોય છે. જીવોના કર્મનો ઉપચય મન, વચન અને કાયાના પ્રયોગથી થાય છે સ્વતઃ નથી થતું. સ્થાવરો અને વિકલેન્દ્રિયોમાં મન પ્રયોગ નથી થતો. કર્મોપચય સાદિ સાન્ત, અનાદિ સાન્ત અને અનાદિ અનંત રૂપ હોય છે. પરંતુ સાદિ અનંતરૂપ થતું નથી. એકેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિયોમાં ન મહાકર્મ હોય છે ન મહાક્રિયા હોય છે, ન મહાશ્રવ હોય છે અને ન મહાવેદના હોય છે. શેષ જીવ બે પ્રકારના હોય છે- ૧. માયી મિથ્યાદૃષ્ટિ ઉપપન્નક અને ૨. અમાયી સમ્યગ્દૃષ્ટિ ઉપપન્નક. આમાં જે માયી મિથ્યાદૃષ્ટિ ઉપપન્નક છે તે મહાકર્મવાળા, મહાક્રિયાવાળા, મહાશ્રવવાળા અને મહાવેદનાવાળા છે તથા જે અમાયી સમ્યગ્દૃષ્ટિ ઉપપન્નક છે તે અલ્પકર્મ, અલ્પક્રિયા, અલ્પાશ્રવ અને અલ્પવેદનાવાળા છે. સાધનાની દૃષ્ટિ એ મહાક્રિયા, મહાકર્મના ત્યાગનું મહત્વ છે. જૈનદર્શનની એક માન્યતા એ પણ છે કે બદ્ધ પાપ કર્મોનું વેદન કર્યા વગર મોક્ષ થતો નથી. આનું સમાધાન આગમમાં કરવામાં આવ્યું છે. તેના અનુસાર કર્મ બે પ્રકારના છે- પ્રદેશકર્મ અને અનુભાગ કર્મ. એમાં પ્રદેશ કર્મ અવશ્ય ભોગવવું પડે છે. પરંતુ અનુભાગ કર્મનું વેદન આવશ્યક નથી. જીવ ક્વચિત્ અનુભાગ કર્મનું વેદન કરે છે અને ક્વચિત્નું નથી કરતા. કારણ કે- તે સંક્રમણ, સ્થિતિઘાત, રસઘાત આદિના દ્વારા તેને પરિવર્તિત કરી શકે છે અને નિર્જરિત પણ કરી શકે છે.

૩૧. કમ્મઽજ્ઞયણ

૩૧. કર્મ અધ્યયન

સૂત્ર -

૧. કમ્મજ્ઞયણસ્સ ઉક્ખેવો-
અટ્ઠ કમ્માઈ વોચ્છામિ, આણુપુલ્લિં જહક્કમં ।
જેહિંં બદ્ધો અયં જીવો, સંસારે પરિવત્તઈ ॥
- ઉત્ત. અ. ૩૩, ગા. ૧
૨. અજ્ઞયણસ્સ અત્થાહિગારા-
૧. કતિ પગડી,
૨. કહ બંધતિ,
૩. કતિહિ વ ઠાણેહિંં બંધણ્ જીવો ।
૪. કતિ વેદેહિંં ય પગડી,
૫. અણુભાવો કતિવિહો કસ્સ ॥^૧
- પ્ણ. પ. ૨૩, ઉ. ૧, સુ. ૧૬૬૪
૩. કમ્માણં પગારા-
દુવિહે કમ્મે પ્ણત્તે, તં જહા-
૧. પદેસકમ્મે ચેવ, ૨. અણુભાવકમ્મે ચેવ ।
- ઠાણં. અ. ૨, ઉ. ૩, સુ. ૭૯ (૨૨)
ચઝવિહે કમ્મે પ્ણત્તે, તં જહા-
૧. પગડીકમ્મે,
૨. ઠિઈકમ્મે,
૩. અણુભાવકમ્મે,
૪. પદેસકમ્મે । - ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૪, સુ. ૩૬૨
૪. સુહાસુહ કમ્મવિવાગ ચઝભંગી-
ચઝવિહે કમ્મે પ્ણત્તે, તં જહા-
૧. સુભે નામમેગે અસુભે,
૨. સુભે નામમેગે અસુભે,
૩. અસુભે નામમેગે સુભે,
૪. અસુભે નામમેગે અસુભે ।

સૂત્ર -

૧. કર્મ અધ્યયનની ઉત્થાનિકા :
હું આનુપૂર્વી અને યથાક્રમથી આઠ પ્રકારનાં કર્મોને કહીશ, જે કર્મોથી બંધાયેલ આ જીવ આ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતો રહે છે.
૨. અધ્યયનનાં અર્થાધિકાર :
૧. (કર્મની) પ્રકૃતિઓ કેટલી છે ?
૨. કેવી રીતે બંધાય છે ?
૩. જીવ કેટલા સ્થાનોથી (કર્મ) બાંધે છે ?
૪. કેટલી (કર્મ) પ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે ?
૫. ક્યા (કર્મ)નો અનુભાવ (અનુભાગ) કેટલા પ્રકારનો હોય છે ?
૩. કર્મોનાં પ્રકાર :
કર્મ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. પ્રદેશ કર્મ, ૨. અનુભાવ કર્મ.
જેન કર્મ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. પ્રકૃતિ કર્મ : કર્મ પુદ્ગલોનો સ્વભાવ,
૨. સ્થિતિ કર્મ : કર્મ પુદ્ગલોની કાળ-મર્યાદા,
૩. અનુભાવ કર્મ : કર્મ પુદ્ગલોનું સામર્થ્ય,
૪. પ્રદેશ કર્મ : કર્મ પુદ્ગલોનું સંચય.
૪. શુભાશુભ કર્મ વિપાક ચૌભંગી :
કર્મ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક કર્મ શુભ (પુણ્ય પ્રકૃતિવાળા) હોય છે અને તેનો અનુબંધ પણ શુભ હોય છે,
૨. કેટલાક કર્મ શુભ હોય છે પણ તેનો અનુબંધ અશુભ હોય છે,
૩. કેટલાક કર્મ અશુભ હોય છે પણ તેનો અનુબંધ શુભ હોય છે,
૪. કેટલાક કર્મ અશુભ હોય છે અને તેનો અનુબંધ પણ અશુભ હોય છે.

૧. વિયા. સ. ૧, ઉ. ૪, સુ. ૧

ચરવિહે કમ્મે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. સુખે નામમેગે સુખવિવાગે,

૨. સુખે નામમેગે અસુખવિવાગે,

૩. અસુખે નામમેગે સુખવિવાગે,

૪. અસુખે નામમેગે અસુખવિવાગે ।^૧

- ઠાણં અ. ૪, ઉ. ૪, સુ. ૩૬૨(૨)

૫. કમ્માણં અગરૂયલહુયત્ત પરૂવણં-

પ. કમ્માણિ ણં ભંતે ! કિં ગરૂયાઈ, લહુયાઈ,
ગરૂયલહુયાઈ, અગરૂયલહુયાઈ ?

ઉ. ગોયમા ! નો ગરૂયાઈ, નો લહુયાઈ, નો ગરૂયલહુયાઈ,
અગરૂયલહુયાઈ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ ?

ઉ. ગોયમા ! અગરૂયલહુય દન્વાઈં પડુચ્ચ અગરૂય-
લહુયાઈ ।

- વિયા. સ. ૧, ઉ. ૯, સુ. ૯

૬. જીવાણં વિભત્તિભાવં પરિણમન હેઉ પરૂવણં-

પ. કમ્મઓ ણં ભંતે ! કિં જીવે વિભત્તિભાવં પરિણમઈ,
નો અકમ્મઓ વિભત્તિભાવં પરિણમઈ ?

કમ્મઓ ણં જાણે કિં વિભત્તિભાવં પરિણમઈ, નો
અકમ્મઓ વિભત્તિભાવં પરિણમઈ ?

ઉ. હંતા, ગોયમા ! કમ્મઓ ણં જીવે જાણે વિભત્તિભાવં
પરિણમઈ, નો અકમ્મઓ વિભત્તિભાવં પરિણમઈ ।

- વિયા. સ. ૧૨, ઉ. ૫, સુ. ૩૭

૭. કમ્મપયડિમૂલભેયા-

પ. કઈ ણં ભંતે ! કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

ઉ. ગોયમા ! અટ્ઠ કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. નાણાવરણિજ્જં, ૨. દરિસણાવરણિજ્જં,

૩. વેદણિજ્જં, ૪. મોહણિજ્જં,

કર્મ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક કર્મ શુભ હોય છે અને તેનો વિપાક પણ
શુભ હોય છે.

૨. કેટલાક કર્મ શુભ હોય છે પણ તેનો વિપાક અશુભ
હોય છે.

૩. કેટલાક કર્મ અશુભ હોય છે પણ તેનો વિપાક શુભ
હોય છે.

૪. કેટલાક કર્મ અશુભ હોય છે અને તેનો વિપાક પણ
અશુભ હોય છે.

૫. કર્મોનું અગુરુલઘુત્વ પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! કર્મ શું ગુરુ છે, લઘુ છે, ગુરુલઘુ છે કે
અગુરુલઘુ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ગુરુ નથી, લઘુ નથી, ગુરુલઘુ પણ
નથી પરંતુ અગુરુલઘુ છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અગુરુલઘુ દ્રવ્યોની અપેક્ષાએ અગુરુલઘુ
છે.

૬. જીવોનાં વિભક્તિભાવ પરિણમનનાં હેતુનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું જીવ કર્મથી (મનુષ્ય-તિર્યંચ આદિ)
વિવિધ રુપોમાં પરિણત થાય છે કે કર્મનાં વગર
પરિણત થાય છે ?

શું જગત (જીવ સમૂહ) કર્મથી વિવિધ રુપોમાં
પરિણત થાય છે કે કર્મનાં વગર પરિણત થાય
છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! કર્મથી જીવ અને જગત વિવિધ
રુપોમાં પરિણત થાય છે પરંતુ કર્મનાં વગર
વિવિધ રુપોમાં પરિણત થતા નથી.

૭. કર્મ પ્રકૃતિઓનાં મૂળભેદ :

પ્ર. ભંતે ! કર્મપ્રકૃતિઓ કેટલી કહી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (મૂળ) કર્મ પ્રકૃતિઓ આઠ કહી છે,
જેમકે -

૧. જ્ઞાનાવરણીય, ૨. દર્શનાવરણીય,

૩. વેદનીય, ૪. મોહનીય,

૨. સુચિણ્ણા કમ્મા સુચિણ્ણા ફલા ભવંતિ ।

- ઉવ. સુ. ૫૬

૫. આડયં,
૭. ગોયં,

૬. જામં,
૮. અંતરાઇયં ।^૧

- પળ્ળ. પ. ૨૩, ડ. ૧, સુ. ૧૬૬૫

૮. ચડવીસદંડાસુ અટ્ઠણ્ઠં કમ્મ પગડીણં પરૂવણં-

પ. દં. ૧. જેરહયાણં ધંતે ! કઢ કમ્મપયડીઓ પળ્ળત્તાઓ ?

ડ. ગોયમા ! અટ્ઠ કમ્મપયડીઓ પળ્ળત્તાઓ, તં જહા-
૧. નાણાવરણિજ્જં -જાવ- ૮. અંતરાઇયં ।

દં. ૨-૨૪. ઇવં -જાવ- વેમાણિયાણં ।^૨

- પળ્ળ. પ. ૨૩, ડ. ૧, સુ. ૧૬૬૬

૯. અટ્ઠકમ્માણં પરપ્પર સહભાવો-

પ. જસ્સ ણં ધંતે ! નાણાવરણિજ્જં તસ્સ દરિસણાવરણિજ્જં,
જસ્સ દંસણાવરણિજ્જં તસ્સ નાણાવરણિજ્જં ?

ડ. ગોયમા ! જસ્સ ણં નાણાવરણિજ્જં તસ્સ દંસણાવરણિજ્જં
નિયમા અત્થિ, જસ્સ ણં દરિસણાવરણિજ્જં તસ્સ વિ
નાણાવરણિજ્જં નિયમા અત્થિ ।

પ. જસ્સ ણં ધંતે ! નાણાવરણિજ્જં તસ્સ વેયણિજ્જં,
જસ્સ વેયણિજ્જં તસ્સ નાણાવરણિજ્જં ?

ડ. ગોયમા ! જસ્સ નાણાવરણિજ્જં તસ્સ વેયણિજ્જં
નિયમા અત્થિ, જસ્સ પુણ વેયણિજ્જં તસ્સ
નાણાવરણિજ્જં સિય અત્થિ, સિય નત્થિ ।

પ. જસ્સ ણં ધંતે ! નાણાવરણિજ્જં તસ્સ મોહણિજ્જં,
જસ્સ મોહણિજ્જં તસ્સ નાણાવરણિજ્જં ?

૫. આયુ,
૭. ગૌત્ર,

૬. નામ,
૮. અંતરાય.

૮. થોવીસ દંડકોમાં આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં. ૧. ધંતે ! નૈરયિકોમાં કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓ
કહી છે ?

ડ. ગૌતમ ! આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓ કહી છે, જેમકે -
૧. જ્ઞાનાવરણીય -યાવત્- ૨. અંતરાય.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી આઠ કર્મ
પ્રકૃતિઓ છે.

૯. આઠ કર્મોનું પરસ્પર સહભાવ :

પ્ર. ધંતે ! જે જીવનાં જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છે, શું તેના
દર્શનાવરણીય કર્મ પણ છે અને જે જીવનાં
દર્શનાવરણીય કર્મ છે, શું તેના જ્ઞાનાવરણીય
કર્મ પણ છે ?

ડ. હા, ગૌતમ ! જે જીવનાં જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છે,
તેના નિમયથી દર્શનાવરણીય કર્મ છે અને જે
જીવનાં દર્શનાવરણીય કર્મ છે, તેના નિમયથી
જ્ઞાનાવરણીય કર્મ પણ છે.

પ્ર. ધંતે ! જે જીવનાં જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છે, શું તેના
વેદનીય કર્મ પણ છે અને જે જીવનાં વેદનીય કર્મ
છે, શું તેના જ્ઞાનાવરણીય કર્મ પણ છે ?

ડ. ગૌતમ ! જે જીવનાં જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છે, તેના
નિમયથી વેદનીય કર્મ છે, પરંતુ જે જીવનાં
વેદનીય કર્મ છે, તેના જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ક્યારેક
હોય છે અને ક્યારેક હોતા નથી.

પ્ર. ધંતે ! જેના જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છે, શું તેના
મોહનીય કર્મ છે અને જેના મોહનીય કર્મ છે,
શું તેના જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છે ?

૧. (ક) પળ્ળ. પ. ૨૩, ડ. ૨, સુ. ૧૬૮૭

(ચ) ઉત્ત. અ. ૩૩, ગા. ૨-૩

૨. (ક) વિયા. સ. ૮, ડ. ૧૦, સુ. ૩૨

(ખ) પળ્ળ. પ. ૨૪, સુ. ૧૭૫૪, (૧)

(ઙ) વિયા. સ. ૬, ડ. ૩, સુ. ૧૦

(ખ) વિયા. સ. ૧૬, ડ. ૩, સુ. ૨-૩

(ગ) પળ્ળ. પ. ૨૫, સુ. ૧૭૬૯, (૧)

(જ) વિયા. સ. ૮, ડ. ૧૦, સુ. ૩૧

(ગ) પળ્ળ. પ. ૨૪, સુ. ૧૭૫૪, (૨)

(ઘ) પળ્ળ. પ. ૨૬, સુ. ૧૭૭૫, (૧)

(ઙ) વિયા. સ. ૮, ડ. ૮, સુ. ૨૩

(ઘ) પળ્ળ. પ. ૨૫, સુ. ૧૭૬૯, (૨)

(ઙ) પળ્ળ. પ. ૨૭, સુ. ૧૭૮૭, (૧)

(ઙ) પળ્ળ. પ. ૨૬, સુ. ૧૭૭૫, (૨)

(ચ) પળ્ળ. પ. ૨૭, સુ. ૧૭૮૭, (૨)

૩. ગોયમા ! જસ્સ નાણાવરણિજ્જં તસ્સ મોહણિજ્જં સિય અત્થિ, સિય નત્થિ, જસ્સ પુણ મોહણિજ્જં તસ્સ નાણાવરણિજ્જં નિયમા અત્થિ ।

૫. જસ્સ ણં ભંતે ! નાણાવરણિજ્જં તસ્સ આઝયં, જસ્સ આઝયં તસ્સ નાણાવરણિજ્જં ?

૩. ગોયમા ! જહા વેયણિજ્જેણં સમં ભણિયં,

તહા આઝણ વિ સમં ભાણિયવ્વં ।

એવં નામેણ વિ, એવં ગોણ વિ સમં ।

અંતરાણ વિ જહા દરિસણાવરણિજ્જેણ સમં તહેવ નિયમા પરોપ્પરં ભાણિયવ્વાણિ ।

૫. જસ્સ ણં ભંતે ! દરિસણાવરણિજ્જં તસ્સ વેયણિજ્જં, જસ્સ વેયણિજ્જં તસ્સ દરિસણાવરણિજ્જં ?

૩. ગોયમા ! જહા નાણાવરણિજ્જં ઉવરિમેહિં સત્તહિં કમ્મેહિં સમં ભણિયં ।

તહા દરિસણાવરણિજ્જં પિ ઉવરિમેહિં છહિં કમ્મેહિં સમં ભાણિયવ્વં -જાવ- અંતરાણં ।

૫. જસ્સ ણં ભંતે ! વેયણિજ્જં તસ્સ મોહણિજ્જં, જસ્સ મોહણિજ્જં તસ્સ વેયણિજ્જં ?

૩. ગોયમા ! જસ્સ વેયણિજ્જં તસ્સ મોહણિજ્જં સિય અત્થિ, સિય નત્થિ, જસ્સ પુણ મોહણિજ્જં તસ્સ વેયણિજ્જં નિયમા અત્થિ ।

૫. જસ્સ ણં ભંતે ! વેયણિજ્જં તસ્સ આઝયં, જસ્સ આઝયં તસ્સ વેયણિજ્જં ?

૩. ગોયમા ! એવં ણાણિ પરોપ્પરં નિયમા ।

૩. ગૌતમ ! જેના જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છે, તેના મોહનીય કર્મ ક્યારેક હોય છે અને ક્યારેક હોતા પણ નથી, પરંતુ જેના મોહનીય કર્મ છે, તેના જ્ઞાનાવરણીય કર્મ નિયમથી હોય છે.

૫. ભંતે ! જેના જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છે, શું તેના આયુકર્મ હોય છે અને જેના આયુકર્મ છે, શું તેના જ્ઞાનાવરણીય કર્મ હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે વેદનીય કર્મની સાથે (જ્ઞાનાવરણીયનાં વિષયમાં) કહ્યું છે,

તે પ્રમાણે આયુ કર્મની સાથે જ્ઞાનાવરણીયનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે નામકર્મ અને ગોત્રકર્મની સાથે (જ્ઞાનાવરણીયનાં વિષયમાં) પણ કહેવું જોઈએ.

જે પ્રમાણે દર્શનાવરણીયની સાથે (જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં વિષયમાં) કહ્યું, તે પ્રમાણે અંતરાય કર્મની સાથે (જ્ઞાનાવરણીયનાં વિષયમાં) પણ નિયમથી પરસ્પર સહભાવ કહેવા જોઈએ.

૫. ભંતે ! જે જીવનાં દર્શનાવરણીય કર્મ છે, શું તેના વેદનીય કર્મ હોય છે અને જેના વેદનીય કર્મ છે, શું તેના દર્શનાવરણીય કર્મ હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું વર્ણન ઉપરનાં સાત કર્મોની સાથે કરેલ છે.

તે પ્રમાણે દર્શનાવરણીય કર્મનું પણ ઉપરનાં છ કર્મોની સાથે અંતરાય કર્મ સુધી વર્ણન કરવું જોઈએ.

૫. ભંતે ! જે જીવનાં વેદનીય કર્મ છે, શું તેના મોહનીય કર્મ છે અને જે જીવનાં મોહનીય કર્મ છે, શું તેના વેદનીય કર્મ હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! જે જીવનાં વેદનીય કર્મ છે, તેના મોહનીય કર્મ ક્યારેક હોય છે અને ક્યારેક હોતા પણ નથી, પરંતુ જે જીવનાં મોહનીય કર્મ છે, તેના વેદનીય કર્મ નિયમથી હોય છે.

૫. ભંતે ! જે જીવનાં વેદનીય કર્મ છે, શું તેના આયુકર્મ છે અને જેના આયુકર્મ છે શું તેના વેદનીય કર્મ છે ?

૩. ગૌતમ ! એ બંને કર્મ નિયમથી પરસ્પર સાથે-સાથે હોય છે.

जहा आउएण समं एवं नामेण वि, गोएण वि समं
भाणियव्वं ।

પ. જસ્સ ણં ભંતે ! વેયણિજ્જં તસ્સ અંતરાઇયં, જસ્સ
અંતરાઇયં તસ્સ વેયણિજ્જં ?

૩. ગોયમા ! જસ્સ વેયણિજ્જં તસ્સ અંતરાઇયં સિય
અત્થિ સિય નત્થિ,

જસ્સ પુણ અંતરાઇયં તસ્સ વેયણિજ્જં નિયમા અત્થિ ।

પ. જસ્સ ણં ભંતે ! મોહણિજ્જં તસ્સ આઝયં,
જસ્સ આઝયં તસ્સ મોહણિજ્જં ?

૩. ગોયમા ! જસ્સ મોહણિજ્જં તસ્સ આઝયં નિયમા
અત્થિ, જસ્સ પુણ આઝયં તસ્સ પુણ મોહણિજ્જં સિય
અત્થિ, સિય નત્થિ ।

एवं नामं, गोयं, अंतराइयं च भाणियव्वं ।

પ. જસ્સ ણં ભંતે ! આઝયં તસ્સ નામં,
જસ્સ નામં તસ્સ આઝયં ?

૩. ગોયમા ! દો વિ પરોપ્પરં નિયમા ।
एवं गोत्तेण वि समं भाणियव्वं ।

પ. જસ્સ ણં ભંતે ! આઝયં તસ્સ અંતરાઇયં, જસ્સ
અંતરાઇયં તસ્સ આઝયં ?

૩. ગોયમા ! જસ્સ આઝયં તસ્સ અંતરાઇયં સિય અત્થિ,
સિય નત્થિ, જસ્સ પુણ અંતરાઇયં તસ્સ આઝયં
નિયમા ।

પ. જસ્સ ણં ભંતે ! નામં તસ્સ ગોયં, જસ્સ ગોયં તસ્સ
નામં ?

જે પ્રમાણે આયુ કર્મની સાથે (વેદનીયકર્મનાં
વિષયમાં) કહ્યું તે પ્રમાણે નામ અને ગોત્રકર્મની
સાથે પણ (વેદનીય કર્મનાં વિષયમાં) કહેવું
જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવનાં વેદનીય કર્મ છે, શું તેના
અંતરાય કર્મ છે અને જેના અંતરાય કર્મ છે, શું
તેના વેદનીય કર્મ છે ?

૩. ગૌતમ ! જે જીવનાં વેદનીય કર્મ છે, તેના
અંતરાય કર્મ ક્યારેક હોય છે અને ક્યારેક હોતા
પણ નથી.

પરંતુ જેના અંતરાય કર્મ હોય છે તેના વેદનીય
કર્મ નિયમથી હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવનાં મોહનીય કર્મ હોય છે, શું તેના
આયુકર્મ હોય છે અને જેના આયુકર્મ હોય છે,
શું તેના મોહનીય કર્મ હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! જે જીવનાં મોહનીય કર્મ છે, તેના
આયુકર્મ નિયમથી હોય છે અને જેના આયુકર્મ
છે, તેના મોહનીય કર્મ ક્યારેક હોય છે અને
ક્યારેક હોતા પણ નથી.

આ પ્રમાણે નામ, ગોત્ર અને અંતરાયકર્મનાં
વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવનાં આયુકર્મ હોય છે, શું તેના નામ
કર્મ હોય છે અને જેના નામકર્મ હોય છે, શું તેના
આયુકર્મ હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! એ બંને કર્મ પરસ્પર નિયમથી હોય છે.
આ પ્રમાણે ગોત્ર કર્મની સાથે પણ આયુ કર્મનાં
વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવનાં આયુકર્મ હોય છે, શું તેના
અંતરાયકર્મ હોય છે અને જેના અંતરાય કર્મ હોય
છે, શું તેના આયુકર્મ હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! જેના આયુકર્મ હોય છે, તેના અંતરાય
કર્મ ક્યારેક હોય છે અને ક્યારેક હોતા પણ
નથી, પરંતુ જે જીવનાં અંતરાય કર્મ હોય છે,
તેના આયુકર્મ નિયમથી હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવનાં નામકર્મ હોય છે, શું તેના
ગોત્રકર્મ હોય છે અને જેના ગોત્રકર્મ હોય છે શું
તેના નામકર્મ હોય છે ?

૩. ગોયમા ! દો વિ એ પરોપ્પરં નિયમા ।
 ૫. જસ્સ ણં ભંતે ! નામં તસ્સ અંતરાઇયં, જસ્સ ણં અંતરાઇયં તસ્સ ણં નામં ?
 ૩. ગોયમા ! જસ્સ નામં તસ્સ અંતરાઇયં સિય અત્થિ સિય નત્થિ, જસ્સ પુણ અંતરાઇયં તસ્સ નામં નિયમા અત્થિ ।
 ૫. જસ્સ ણં ભંતે ! ગોયં તસ્સ અંતરાઇયં, જસ્સ અંતરાઇયં તસ્સ ગોયં ?
 ૩. ગોયમા ! જસ્સ ણં ગોયં તસ્સ અંતરાઇયં સિય અત્થિ સિય નત્થિ, જસ્સ પુણ અંતરાઇયં તસ્સ ગોયં નિયમા અત્થિ ।

- વિયા. સ. ૮, ૩. ૧૦, સુ. ૪૨-૫૮

૧૦. મોહણિજ્જકમ્મસ્સ બાવણ્ણં નામધેજ્જા-

મોહણિજ્જસ્સ ણં કમ્મસ્સ બાવણ્ણં નામધેજ્જા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કોહે, ૨. કોવે, ૩. રોસે, ૪. દોસે, ૫. અસમા, ૬. સંજલણે, ૭. કલહે, ૮. ચંડિક્કે, ૯. મંડણે, ૧૦. વિવાણે ।

૧૧. માણે, ૧૨. મદે, ૧૩. દપ્પે, ૧૪. થંભે, ૧૫. અત્તુક્કોસે, ૧૬. ગલ્લે, ૧૭. પરપરિવાણે, ૧૮. ઉક્કોસે, ૧૯. અવકોસે, ૨૦. ઉણ્ણણે, ૨૧. ઉણ્ણામે ।

૨૨. માયા, ૨૩. ઉવહી, ૨૪. નિયડી, ૨૫. વલણે, ૨૬. ગહણે, ૨૭. ણૂમે, ૨૮. કલ્લકે, ૨૯. કુરુવે, ૩૦. દંભે, ૩૧. કૂડે, ૩૨. જિમ્મે, ૩૩. કિલ્લિસિણે, ૩૪. અણાયરણયા, ૩૫. ગૂહણયા, ૩૬. વંચણયા, ૩૭. પલિકુંચણયા, ૩૮. સાહજોગે ।

૩૯. લોભે, ૪૦. ઇચ્છા, ૪૧. મુચ્છા, ૪૨. કંઘા, ૪૩. ગેહી, ૪૪. તિણ્ણા, ૪૫. મિજ્જા, ૪૬. અમિજ્જા, ૪૭. કામાસા, ૪૮. મોગાસા, ૪૯. જીવિયાસા, ૫૦. મરણાસા, ૫૧. નંદી, ૫૨. રાગે ।

- સમ. ૫૨, સુ. ૧

૩. ગૌતમ ! એ બંને કર્મ પરસ્પર નિયમથી હોય છે.
 ૫. ભંતે ! જેના નામકર્મ હોય છે, શું તેના અંતરાયકર્મ હોય છે અને જેના અંતરાયકર્મ હોય છે શું તેના નામકર્મ હોય છે ?
 ૩. ગૌતમ ! જે જીવનાં નામ કર્મ હોય છે, તેના અંતરાય કર્મ ક્યારેક હોય છે અને ક્યારેક ન પણ હોય, પરંતુ જેના અંતરાય કર્મ હોય છે, તેના નામકર્મ નિયમથી હોય છે.
 ૫. ભંતે ! જેના ગોત્રકર્મ હોય છે, શું તેના અંતરાયકર્મ હોય છે અને જે જીવનાં અંતરાયકર્મ હોય છે, શું તેના ગોત્રકર્મ હોય છે ?
 ૩. ગૌતમ ! જેના ગોત્રકર્મ હોય છે, તેના અંતરાયકર્મ ક્યારેક હોય છે અને ક્યારેક ન પણ હોય, પરંતુ જેના અંતરાયકર્મ છે તેના ગોત્રકર્મ નિયમથી હોય છે.

૧૦. મોહનીય કર્મનાં બાવન નામ :

મોહનીય કર્મનાં બાવન નામ કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ક્રોધ, ૨. ક્રોપ, ૩. રોષ, ૪. દ્વેષ, ૫. અક્ષમા, ૬. સંજવલન, ૭. કલહ, ૮. ચાંડિક્ય, ૯. ભંડન, ૧૦. વિવાદ. (એ દસ ક્રોધ-કષાયનાં નામ છે).

૧૧. માન, ૧૨. મદ, ૧૩. દર્પ, ૧૪. સ્તંભ, ૧૫. આત્મોત્કર્ષ, ૧૬. ગર્વ, ૧૭. પરપરિવાદ, ૧૮. ઉત્કર્ષ, ૧૯. અપકર્ષ, ૨૦. ઉન્નત, ૨૧. ઉન્નામ. (એ અગિયાર માન-કષાયનાં નામ છે)

૨૨. માયા, ૨૩. ઉપધિ, ૨૪. નિકૃતિ, ૨૫. વલય, ૨૬. ગહન, ૨૭. ન્યૂમ, ૨૮. કલ્લ, ૨૯. કુરુક, ૩૦. દંભ, ૩૧. કૂટ, ૩૨. જીમ્હ, ૩૩. કિલ્લિધિક, ૩૪. અનાયરણતા, ૩૫. ગૂહનતા, ૩૬. વંચનતા, ૩૭. પરિકુંચનતા, ૩૮. સાતિયોગ, (એ સત્તર માયા-કષાયનાં નામ છે)

૩૯. લોભ, ૪૦. ઈચ્છા, ૪૧. મૂર્છા, ૪૨. કાંક્ષા, ૪૩. ગૃહ્ણિ, ૪૪. તૃષ્ણા, ૪૫. મિથ્યા, ૪૬. અભિધ્યા, ૪૭. કામાશા, ૪૮. ભોગાશા, ૪૯. જીવિતાશા, ૫૦. મરણાશા, ૫૧. નંદી, ૫૨. રાગ. (એ ચૌદ લોભ-કષાયનાં નામ છે)

૧૧. મોહણિજ્જકમ્મસ્સ તીસં બંધઠ્ઠાણા-

તેણં કાલેણં તેણં સમણં ચંપા નામં નયરી હત્યા,
 ઘ્વણ્ણઓ । પુણ્ણભદ્દે નામં ચેઇએ ઘ્વણ્ણઓ । કોણિય રાયા,
 ધારિણી દેવી । સામી સમોસઢે । પરિસા નિગ્ગયા । ધમ્મો
 કહિઓ । પરિસા પઢિગયા ।

અજ્જો ! ત્તિ સમણે ભગવં મહાવીરે બહવે નિગ્ગંથા ય
 નિગ્ગંથીઓ ય આમંતેત્તા એવં વયાસી -

એવં ખલુ અજ્જો ! તીસં મોહણિજ્જઠાણાં જાઇં ઇમાઇં
 ઇત્થી વા પુરિસો વા અભિક્ખણં, અભિક્ખણં આયારેમાણે
 વા સમાયારેમાણે વા મોહણિજ્જત્તાએ કમ્મં પકરેઇ ।

તીસં મોહણિયઠાણા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જે યાવિ તસે પાણે, વારિમજ્જે વિયાહિયા ।
 ઉદાણકમ્મ મારેઇ, મહામોહં પકુવ્વઇ ॥

૨. સીસાવેઢેણં જે કેઇ, આવેઢેઇ અભિક્ખણં ।
 તિઢ્ઢાસુભસમાયારે, મહામોહં પકુવ્વઇ ॥

૩. પાણિણા સંપિહિત્તાણં, સોયમાવરિય પાણિણં ।
 અંતો નદંતં મારેઇ, મહામોહં પકુવ્વઇ ॥

૪. જાયતેયં સમારબ્ભ, બહું ઓહુંભિયા જણં ।
 અંતોધૂમેણ મારેઇ, મહામોહં પકુવ્વઇ ॥

૫. સીસમ્મિ જે પહ્ણઇ, ઉત્તમંગમ્મિ ચેયસા ।
 વિભજ્જ મત્થયં ફાલે, મહામોહં પકુવ્વઇ ॥

૬. પુણો પુણો પણિહીએ, હણિત્તા ઉવહસે જણં ।
 ફલેણં અદુવ ઢંઢેણં, મહામોહં પકુવ્વઇ ॥

૭. ગૂઢાયારી નિગૂહેજ્જા, માયં માયાએ છાયએ ।
 અસચ્ચવાઈ ણિણહાઈ, મહામોહં પકુવ્વઇ ॥

૧૧. મોહનીય કર્મનાં ત્રીસ બંધ સ્થાન :

તે કાળ અને તે સમયમાં ચંપા નામની નગરી હતી.
 નગરીનું વર્ણન કરવું જોઈએ. પૂર્ણભદ્ર નામનું ચૈત્ય
 હતું. ચૈત્યનું વર્ણન કરવું જોઈએ. ત્યાં કોણિક રાજા
 રાજ્ય કરતા હતા, તેની ધારણી દેવી પટરાણી હતી.
 સ્વામી (શ્રમણ ભગવાન મહાવીર) ત્યાં પધાર્યા, ધર્મ
 શ્રવણ માટે પરિષદ આવી. ભગવાને ધર્મનું સ્વરૂપ
 કહ્યું. ધર્મ શ્રવણ કરી પરિષદ ચાલી ગઈ.

(તેના પછી) હે આર્યો ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન
 મહાવીરે બધા નિર્જંથ-નિર્જંથનીઓને આમંત્રિત કરી કહ્યું-

હે આર્યો ! જે સ્ત્રી કે પુરુષ આ ત્રીસ મોહનીય સ્થાનોનું
 સામાન્ય કે વિશેષ રૂપથી ફરી-ફરી આચરણ કે
 સમાચરણ કરે છે તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

મોહનીય કર્મનાં ત્રીસ સ્થાન કહ્યા છે, જેમકે -

૧. જે વ્યક્તિ કોઈ ત્રસ પ્રાણીને પાણીમાં લઈ જઈને
 (પગ આદિથી આક્રમણ કરી) પાણીમાં વારંવાર
 ડુબાડીને તેને મારે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ
 કરે છે.

૨. જે વ્યક્તિ તીવ્ર અશુભ સમાચરણપૂર્વક કોઈ ત્રસ
 પ્રાણીને ભીની ચામડીની પટ્ટીથી બાંધીને મારે છે,
 તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૩. જે વ્યક્તિ પોતાના હાથથી કોઈ મનુષ્યનાં મુખને
 બંધ કરી, તેને કમરામાં રોકીને, અન્તર્વિલાપ કરતા
 થકાને મારે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૪. જે વ્યક્તિ અનેક જીવોને કોઈ એક સ્થાનમાં
 અવરુદ્ધ કરી, અગ્નિ બાળીને તેના ધૂમાડાથી મારે
 છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૫. જે વ્યક્તિ સંકિલ્ષ્ટ ચિત્તથી કોઈ પ્રાણીનાં
 સર્વોત્તમ અંગ પર પ્રહાર કરી, તેને ખંડ-ખંડ કરી
 ફોડી દે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૬. જે વ્યક્તિ વારંવાર વેશ બદલીને કોઈ મનુષ્યને
 નિર્જન સ્થાનમાં ડંડાથી મારીને ખુશી મનાવે છે,
 તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૭. જે વ્યક્તિ ગુપ્ત આચરણ કરી તેને છુપાવે છે,
 કપટ દ્વારા માયાને ઢાંકે છે, અસત્યવાદી છે,
 યથાર્થનો અપલાપ કરે છે, તે મહામોહનીય
 કર્મનો બંધ કરે છે.

૮. ધંસેઙ્ગ જો અભૂણં, અકમ્મં અત્તકમ્મુણા ।
અદુવા તુમકાસિ ત્તિ, મહામોહં પકુવ્વહ્ ॥

૯. જાણમાણો પરિસઓ, સચ્ચામોસાણિ ભાસહ્ ।
અક્ખીણઙ્ગંજો પુરિસે, મહામોહં પકુવ્વહ્ ॥

૧૦. અણાયગસ્સ નયવં, દારે તસ્સેવ ધંસિયા ।
વિઝલં વિક્ખોભહ્ગ્ગાણં, કિચ્ચા ણં પહિવાહિરં ॥
ઉવગસંતં પિ ઙ્ગંપિત્તા, પહિલોમાહિં વગ્ગૂહિં ।
ભોગભોગે વિચારેઙ્ગ, મહામોહં પકુવ્વહ્ ॥

૧૧. અકુમારભૂએ જે કેહ, કુમારભૂએ ત્તિ હં વએ ।
ઈત્થીહિં ગિલ્હે વસએ, મહામોહં પકુવ્વહ્ ॥

૧૨. અબંભયારી જે કેહ, બંભયારિ ત્તિ હં વએ ।
ગદ્દભે વ્વ ગવં મજ્જે, વિસ્સરં નદદ્દ નદં ॥
અપ્પણો અહિએ બાલે, માયામોસં બહું ભસે ।
ઈત્થીવિસયગેહીએ, મહામોહં પકુવ્વહ્ ॥

૧૩. જં નિસ્સિએ ઉવ્વહ્હ, જસ્સાઙ્ગહિગમેણ વા ।
તસ્સ લુબ્બહ્ વિત્તમ્મિ, મહામોહં પકુવ્વહ્ ॥

૧૪. ઇસ્સરેણ અદુવા ગામેણં, અણિસ્સરે ઇસ્સરીકએ ।
તસ્સ સંપગ્ગહીયસ્સ, સિરી અતુલમાગયા ॥
ઈસાદોસેણ આહટ્ઠે, કલુસાવિલચેયસે ।
જે અંતરાયં ચેએઙ્ગ, મહામોહં પકુવ્વહ્ ॥

૮. જે વ્યક્તિ પોતાના દુરાચરિત કર્મનું બીજા નિર્દોષ વ્યક્તિ પર આરોપણ કરે છે, અથવા કોઈ એક વ્યક્તિનો દોષ બીજા કોઈ વ્યક્તિ પર, “તે આ કાર્ય કર્યું” એવો આરોપ લગાવે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૯. જે વ્યક્તિ યથાર્થને જાણતા હોવા છતાં પણ સભાની સામે મિશ્ર (સત્ય અને મૃષા) ભાષા બોલે છે અને નિરંતર કલહ કરે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૧૦. જે વ્યક્તિ અમાત્ય, પોતાના રાજાની સ્ત્રીઓ અથવા ધન આવવાના દ્વારો ને નષ્ટ કરીને અને સામંતો આદિને વિક્ષુબ્ધ કરીને રાજાને અનાધિકારી બનાવીને રાજ્ય, રાણીઓ કે રાજ્યનાં ધન-આગમનનાં દ્વારો પર અધિકાર કરી લે છે અને જ્યારે અધિકારહીન તે રાજા આવશ્યકતાઓનાં માટે સામે આવે છે ત્યારે વિપરીત વચનો દ્વારા તેનો તિરસ્કાર કરે છે. આ પ્રમાણે પોતાના સ્વામીનાં વિશિષ્ટ ભોગોનો વિનાશ કરનાર તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૧૧. જે વ્યક્તિ અકુમાર (વિવાહિત) હોવા છતાં પણ પોતે પોતાને કુમાર બ્રહ્મચારી (બાળ બ્રહ્મચારી) કહે છે અને સ્ત્રીઓમાં આસક્ત રહે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૧૨. જે વ્યક્તિ અબ્રહ્મચારી હોવા છતાં પણ પોતે પોતાને બ્રહ્મચારી કહે છે, તે ગાયોનાં સમૂહમાં ગધેડાની જેમ વિસ્વર નાદ કરે છે. તે અજ્ઞાની વ્યક્તિ પોતાની આત્માનું અહિત કરે છે અને સ્ત્રી વિષયક આસક્તિનાં કારણે માયામૃષા વચનનો પ્રયોગ કરે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૧૩. જે વ્યક્તિ રાજા આદિનાં આશ્રિત થઈને તેના સંબંધથી પ્રાપ્ત યશ અને સેવાનો લાભ ઉઠાવીને જીવિકા ચલાવે છે અને પછી તેજ ધનમાં આસક્ત થાય છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૧૪. કોઈ ઐશ્વર્યશાળી કે ગ્રામવાસીઓએ કોઈ નિર્ધનને ઐશ્વર્યશાળી બનાવે અને તેનાથી અતુલ વૈભવ પ્રાપ્ત થાય, ત્યારે ઈર્ષ્યાદોષથી આવિષ્ટ તથા પાપથી કલુષિત ચિત્તવાળા થઈને તેનાજ જીવન કે સંપદામાં અંતરાય પાડવાનો વિચાર કરે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૧૫. સમ્પી જહા અંડુડં, મત્તારં જો વિહિંસઈ ।
સેળાવઈ પસત્થારં, મહામોહં પકુવ્વઈ ॥
૧૬. જે નાયગં વ રટ્ઠસ્સ, નેયારં નિગમસ્સ વા ।
સેદિંઠ બહુરવં હંતા, મહામોહં પકુવ્વઈ ॥
૧૭. બહુજણસ્સ જેયારં, દીવં તાણં ચ પાણિણં ।
એયારિસં નરં હંતા, મહામોહં પકુવ્વઈ ॥
૧૮. ઉવદિંઠયં પડિવિરયં, સંજયં સુતવસ્સિયં ।
વોકમ્મ ધમ્મઓ ભંસે, મહામોહં પકુવ્વઈ ॥
૧૯. તહેવાણંતણાણીણં, જિણાણં વરદંસિણં ।
તેસિં અવણિમં બાલે, મહામોહં પકુવ્વઈ ॥
૨૦. નેયાઉયસ્સ મગ્ગસ્સ, દુદ્ઠે અવયરઈં બહું ।
તં તિપ્પયંતો ભાવેઈ, મહામોહં પકુવ્વઈ ॥
૨૧. આયરિયુવજ્ઞાણેહિં, સુયં વિણયં ચ ગાહિણે ।
તે ચેવ ચિંસતી બાલે, મહામોહં પકુવ્વઈ ॥
૨૨. આયરિયુવજ્ઞાયાણં, સમ્મં નો પડિતપ્પઈ ।
અપ્પહિપ્પયે ધદ્ધે, મહામોહં પકુવ્વઈ ॥
૨૩. અબહુસ્સુએ ય જે કેઈ, સુણે પવિકત્થઈ ।
સજ્ઞાયવાયં વયઈ, મહામોહં પકુવ્વઈ ॥
૨૪. અતવસ્સિએ ય જે કેઈ, તવેણ પવિકત્થઈ ।
સવ્વલોયપરે તેણે, મહામોહં પકુવ્વઈ ॥
૨૫. સાહારણટ્ઠા જે કેઈ, ગિલાણમ્મિ ઉવદિંઠા ।
પમ્મૂ ણ કુણઈં કિચ્ચં, મજ્ઞં પિ સે ન કુવ્વઈ ॥
સદ્ધે નિચ્છિપ્પણાણે, કલુસાઉલચેયસે ।
અપ્પણો ય અબોહીએ, મહામોહં પકુવ્વઈ ॥

૧૫. જેમ નાગણ પોતાના અંડ-પુટ બાળકને ખાય જાય છે, તેવી જ રીતે જે વ્યક્તિ પોતાનું પોષણ કરનાર તથા સેનાપતિ અને પ્રશાસ્તાને મારી નાંખે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.
૧૬. જે વ્યક્તિ રાષ્ટ્રનાં નાયક, યશસ્વી નિગમ-નેતા અને શ્રેષ્ઠીને મારી નાંખે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.
૧૭. જે વ્યક્તિ જન નેતા તથા પ્રાણીઓનાં માટે દ્વીપનાં સમાન આધારરુપ છે, એવા વ્યક્તિને મારી નાંખે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.
૧૮. જે વ્યક્તિ પ્રવ્રજ્યાનાં માટે ઉપસ્થિત છે, સંયત અને સુતપસ્વી થઈ ગયા છે, તેને બહેકાવીને ધર્મથી ભ્રષ્ટ કરે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.
૧૯. જે વ્યક્તિ અનન્તજ્ઞાની અને અનન્તદર્શી જીનેન્દ્ર ભગવાનનાં અવર્ણવાદ (નિંદા) કરે છે, તે મૂર્ખ મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.
૨૦. જે દુષ્ટ વ્યક્તિ ન્યાય યુક્ત મોક્ષમાર્ગની નિંદા કરે છે, ઘણા લોકોને તેના પર ચાલવા માટે રોકે છે અને તે દુષ્ટ વિચારોથી આસક્ત કરે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.
૨૧. જે આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયોથી શ્રુત અને વિનય ધર્મની શિક્ષા ગ્રહણ કરેલ છે, તેની જ નિંદા કરનાર અજ્ઞાની મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.
૨૨. જે વ્યક્તિ આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયોની સમ્યક્ પ્રકારથી સેવા સુશ્રુષા કરતા નથી તેનું સન્માન કરતા નથી. પરંતુ અભિમાન કરે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.
૨૩. જે વ્યક્તિ અબહુશ્રુત હોવા છતાં પણ પોતાને શ્રુત સંપન્ન અને સ્વાધ્યાયશીલ કહે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.
૨૪. જે વ્યક્તિ તપસ્વી ન હોવા છતાં પણ પોતાને તપસ્વી કહે છે. તે બધાથી મોટો ચોર છે, આવા વ્યક્તિ મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.
૨૫. જે કોઈ સહાયતા માટે રોગીનાં ઉપસ્થિત થવાં પર સમર્થ હોવા છતાં પણ એ મારી સેવા કરતા નથી. આ દૃષ્ટિથી તેની સેવા કરતા નથી, એવો તે ધૂર્ત માયાવી કલુષિત ચિત્તવાળા વ્યક્તિ અબોધિ (રત્નત્રયની અપ્રાપ્તિ)નું કારણ બનતા મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૨૬. જે કહાહિગરણાઈ, સંપડંજે પુણો-પુણો ।
સવ્વતિત્થાણં ભેયાણં, મહામોહં પકુવ્વહ ॥
૨૭. જે ય આહમ્મિએ જોએ, સંપડંજે પુણો-પુણો ।
સાહાહેડં સહીહેડં, મહામોહં પકુવ્વહ ॥
૨૮. જે ય માણુસ્સએ ભોએ, અદુવા પારલોહએ ।
તેડતિપ્પયંતો આસયહ, મહામોહં પકુવ્વહ ॥
૨૯. ઇહ્ઠી જુઈ જસો વણ્ણો, દેવાણં બલવીરિયં ।
તેસિં અવણિમં બાલે, મહામોહં પકુવ્વહ ॥
૩૦. અપસ્સમાણો પસ્સામિ, દેવે જક્ખે ય ગુજ્જગે
અણ્ણાણી જિણપૂયટ્ઠી, મહામોહં પકુવ્વહ^૧ ॥
- દસા. દ. ૯

૨૬. જે વ્યક્તિ સર્વ તીર્થો (ધર્મો)માં ભેદનાં માટે કથા
અને અધિકરણ (હિંસક સાધનો)નું વારંવાર સંપ્રયોગ
કરે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.
૨૭. જે વ્યક્તિ પોતાની પ્રશંસા અને મિત્રો માટે અધાર્મિક
યોગોનું (મંત્ર, તંત્ર, વશીકરણ આદિ) વારંવાર
સંપ્રયોગ કરે છે, તે મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.
૨૮. જે વ્યક્તિ માનવીય અને પરલોક સંબંધી ભોગોનું
અતૃપ્તભાવથી આસ્વાદન કરે છે, તે મહામોહનીય
કર્મનો બંધ કરે છે.
૨૯. જે વ્યક્તિ દેવોની ઋદ્ધિ, દ્યુતિ, યશ, વર્ણ અને
બળ-વીર્યનું અવર્ણવાદ કરે છે તે અજ્ઞાની
મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.
૩૦. જે જિનની જેમ પોતાની પૂજાનો અભિલાષી
થઈને દેવ, યક્ષ અને વ્યંતરદેવને ન જોવા છતાં
પણ કહે છે કે હું જોઈ શકું છું", તે અજ્ઞાની
મહામોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

૧૨. જીવ-ચડવીસદંડાએમુ કમ્મ પગડીણં કહણ્ણં બંધં ભવહ-

- પ. કહણ્ણં ભંતે ! જીવે અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ બંધહ ?
૩. ગોયમા ! નાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ ઉદણ્ણં
દરિસણાવરણિજ્જં કમ્મં ણિયચ્છહ,
દરિસણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ ઉદણ્ણં દંસણમોહણિજ્જં
કમ્મં ણિયચ્છહ,
દંસણમોહણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ ઉદણ્ણં મિચ્છત્તં
ણિયચ્છહ,
મિચ્છત્તેણં ઉદિણ્ણેણં અટ્ઠ કમ્મપયડીઓ બંધહ ।

એવં ખલુ ગોયમા ! જીવે અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ બંધહ ।

- પ. દં. ૧. કહણ્ણં ભંતે ! જેરહએ અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ
બંધહ ?
૩. ગોયમા ! એવં ચેવ ।
દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિએ ।
- પ. કહણ્ણં ભંતે ! જીવા અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ બંધંતિ ?

૧૨. જીવ અને ચોવીસ દંડોમાં આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો કયા
પ્રકારથી બંધ થાય છે :

- પ્ર. ભંતે ! જીવ આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓને કેવી રીતે બાંધે
છે ?
૩. ગૌતમ ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં ઉદયથી (જીવ)
દર્શનાવરણીય કર્મને નિશ્ચય જ પ્રાપ્ત કરે છે.
દર્શનાવરણીય કર્મનાં ઉદયથી (જીવ) દર્શન
મોહનીય કર્મને નિશ્ચય જ પ્રાપ્ત કરે છે.
દર્શન મોહનીય કર્મનાં ઉદયથી મિથ્યાત્વને નિશ્ચય
જ પ્રાપ્ત કરે છે.
મિથ્યાત્વનાં ઉદયથી (જીવ) નિશ્ચય આઠ કર્મ
પ્રકૃતિઓને બાંધે છે.
આ પ્રમાણે ગૌતમ ! જીવ આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓને
બાંધે છે.
- પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નારક આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓને કેવી
રીતે બાંધે છે.
૩. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.
દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી સમજવું
જોઈએ.
- પ્ર. ભંતે ! ઘણા જીવ આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓને કેવી રીતે
બાંધે છે ?

૩. ગોયમા ! **एवं चैव ।**
 દં. ૧-૨૪. **एवं णेरइया -जाव- वेमाणिया ।**
 - पण्ण. प. २३, उ. १, सु. १६६७-६९
૧૩. **जीव षउवीसदंडएसु कक्कस-अकक्कस कम्म बंध हेउ-**
 प. (क) अत्थि णं भंते ! जीवाणं कक्कसवेयणिज्जा कम्मा कज्जंति ?
 उ. ગોયમા ! હંતા, અત્થિ ।
 પ. કહં ણં ભંતે ! જીવા ણં કક્કસવેયણિજ્જા કમ્મા કજ્જંતિ ?
 उ. ગોયમા ! पाणाइवाएणं -जाव- मिच्छादंसणसल्लेणं, एवं खलु गोयमा ! जीवा णं कक्कसवेयणिज्जा कम्मा कज्जंति ।
 प. दं. १. अत्थि णं भंते ! नेरइयाणं कक्कसवेयणिज्जा कम्मा कज्जंति ?
 उ. ગોયમા ! **एवं चैव ।**
 દં. ૨-૨૪. **एवं -जाव- वेमाणियाणं ।**
 प. (ख) अत्थि णं भंते ! जीवाणं अकक्कसवेयणिज्जा कम्मा कज्जंति ?
 उ. ગોયમા ! હંતા, અત્થિ ।
 પ. કહં ણં ભંતે ! જીવાણં અકક્કસવેયણિજ્જા કમ્મા કજ્જંતિ ?
 उ. ગોયમા ! पाणाइवायवेरमणेणं -जाव- परिग्गहवेर-मणेणं, कोहविवेगेणं -जाव- मिच्छादंसणसल्ल-विवेगेणं, एवं खलु गोयमा ! जीवाणं अकक्क-सवेयणिज्जा कम्मा कज्जंति ।
 प. दं. १. अत्थि णं भंते ! नेरइयाणं अकक्कसवेयणिज्जा कम्मा कज्जंति ?
 उ. ગોયમા ! णो इणट्ठे समट्ठे ।
 દં. ૨-૨૪. **एवं -जाव- वेमाणियाणं ।**
 દં. ૨૧. **णवरं-मणुस्साणं जहा जीवाणं ।**
 - विद्या. स. ७, उ. ६, सु. १५-२२
૩. ગૌતમ ! **पूर्ववत् ज्ञश्रुं शोर्धये.**
 દં. ૧-૨૪. **आ प्रभाषे नैरयिकोथी वैमानिको सुधी समश्रुं शोर्धये.**
૧૩. **જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કર્કશ-અકર્કશ કર્મ બંધનો હેતુ :**
 પ્ર. (ક) ભંતે ! શું જીવોનાં કર્કશ વેદનીય (અત્યંત દુઃખથી ભોગવા યોગ્ય) કર્મ બંધાય છે ?
 ઉ. હા, ગૌતમ ! બંધાય છે.
 પ્ર. ભંતે ! જીવોનાં કર્કશવેદનીય કર્મ કેવી રીતે બંધાય છે ?
 ઉ. ગૌતમ ! પ્રાણાતિપાત -યાવત્- મિથ્યાદર્શનશલ્યથી આ પ્રમાણે ગૌતમ ! (૧૮ આશ્રવદ્વારોથી) કર્કશ વેદનીય કર્મ બંધાય છે.
 પ્ર. દં. ૧ ભંતે ! શું નૈરયિક જીવોનાં કર્કશવેદનીય કર્મ બંધાય છે ?
 ઉ. હા, ગૌતમ ! **पूर्वकथनानुसार** બંધાય છે.
 દં. ૨-૨૪. **आ प्रभाषे वैमानिको सुधी क्खेवुं शोर्धये.**
 પ્ર. (ખ) ભંતે ! શું જીવોનાં અકર્કશ વેદનીય (સુખ પૂર્વક ભોગવા યોગ્ય) કર્મ બંધાય છે ?
 ઉ. હા, ગૌતમ બંધાય છે.
 પ્ર. ભંતે ! જીવોનાં અકર્કશવેદનીય કર્મ કેવી રીતે બંધાય છે ?
 ઉ. ગૌતમ ! પ્રાણાતિપાત વિરમણ -યાવત્- પરિશ્રહ-વિરમણથી, ક્રોધ-વિવેકથી -યાવત્- મિથ્યાદર્શન શલ્ય વિવેકથી આ પ્રમાણે ગૌતમ ! જીવોનાં (૧૮ સંવરસ્થાનોથી) અકર્કશવેદનીય કર્મ બંધાય છે.
 પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક જીવોનાં અકર્કશવેદનીય કર્મ બંધાય છે ?
 ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. (નૈરયિકોને અકર્કશ વેદનીય કર્મોનો બંધ થતો નથી)
 દં. ૨-૨૪. **आ प्रभाषे वैमानिको सुधी क्खेवुं शोर्धये.**
 દં. ૨૧. **विशेष :** મનુષ્યોનું વર્ણન ઔષિક જીવોનાં સમાન કહેવું જોઈએ. (તેને બંને પ્રકારનાં કર્મ બંધ થાય છે.)

૧૪. જીવ-ચરવીસદંડેસુ સાયાસાયવેયણિજ્જા કમ્મ બંધ હેઠ-

- પ. (ક) અત્થિ ણં ભંતે ! જીવાણં સાતાવેયણિજ્જા કમ્મા કજ્જંતિ ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।
- પ. કહં ણં ભંતે ! જીવાણં સાતાવેયણિજ્જા કમ્મા કજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! પાણાણુકંપાએ, ભૂયાણુકંપાએ, જીવાણુકંપાએ, સત્તાણુકંપાએ, બહૂણં પાણાણં -જાવ- સત્તાણં અદુક્ખણયાએ, અસોયણયાએ, અજૂરણયાએ, અતિપ્પણયાએ, અપિટ્ટણયાએ, અપરિતાવણયાએ એવં ખલુ ગોયમા ! જીવાણં સાતાવેયણિજ્જા કમ્મા કજ્જંતિ ।

દં. ૧-૨૪. એવં નેરહયાણ વિ -જાવ- વેમાણિયાણં ।

- પ. (ઘ) અત્થિ ણં ભંતે ! જીવાણં અસાતાવેયણિજ્જા કમ્મા કજ્જંતિ ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।
- પ. કહં ણં ભંતે ! જીવાણં અસાતાવેયણિજ્જા કમ્મા કજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! પરદુક્ખણયાએ, પરસોયણયાએ, પરજૂરણયાએ, પરતિપ્પણયાએ, પરપિટ્ટણયાએ, પરપરિતાવણયાએ, બહૂણં પાણાણં -જાવ- સત્તાણં દુક્ખણયાએ, સોયણયાએ -જાવ- પરિતાવણયાએ ।

એવં ખલુ ગોયમા ! જીવાણં અસાતાવેયણિજ્જા કમ્મા કજ્જંતિ ।

દં. ૧-૨૪. એવં નેરહયાણ વિ -જાવ- વેમાણિયાણં ।

- વિયા. સ. ૭, ૩. ૬, સુ. ૨૩-૩૦

૧૫. દુલ્લભ-સુલભબોહિ ય કમ્મ બંધ હેઠ પરુવણં-

- (ક) 'પંચહિં ઠાણેહિં જીવા દુલ્લભબોહિયત્તાએ કમ્મં પકરેતિ, તં જહા -
૧. અરંહતાણં અવણ્ણં વયમાણે,
૨. અરંહંતપણ્ણત્તસ્સ ધમ્મસ્સ અવણ્ણં વયમાણે,

૧૪. જીવ ચોવીસ દંડકોમાં સાતા-અસાતા-વેદનીય કર્મ બંધનાં હેતુ :

- પ્ર. (ક) ભંતે ! શું જીવોનાં સાતાવેદનીય કર્મ બંધાય છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! બંધાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! જીવોનાં સાતાવેદનીય કર્મ કેવી રીતે બંધાય છે ?
૩. ગૌતમ ! પ્રાણીઓ, ભૂતો, જીવો અને સત્વો પર અનુકંપા કરવાથી તથા ઘણા પ્રાણીઓ -યાવત્- સત્વોને દુઃખ ન આપવાથી, તેને શોક ઉત્પન્ન ન કરાવવાથી, ચિંતા ઉત્પન્ન ન કરાવવાથી, વિલાપ ન કરાવવાથી, પીડા ન આપવાથી, પરિતાપના ન આપવાથી ગૌતમ ! આ પ્રકારથી જીવોને સાતાવેદનીય કર્મ બંધાય છે.

૧-૨૪. આ પ્રમાણે નેરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી (સાતા વેદનીય બંધવિષયક) વર્ણન કરવું જોઈએ.

- પ્ર. (ખ) ભંતે ! શું જીવોનાં અસાતાવેદનીય કર્મ બંધાય છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! બંધાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! જીવોનાં અસાતાવેદનીય કર્મ કેવી રીતે બંધાય છે ?
૩. ગૌતમ ! બીજાને દુઃખ આપવાથી, બીજા જીવોને શોક ઉત્પન્ન કરાવવાથી, ચિંતા ઉત્પન્ન કરાવવાથી વિલાપ કરાવવાથી, પીડા આપવાથી, પરિતાપના આપવાથી તથા ઘણા પ્રાણીઓ -યાવત્- સત્વોને દુઃખ પહુચાડવાથી, શોક ઉત્પન્ન કરાવવાથી -યાવત્- તેને પરિતાપના આપવાથી.
- ગૌતમ ! આ પ્રમાણે જીવોનાં અસાતાવેદનીય કર્મ બંધાય છે.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નેરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી (અસાતા વેદનીયબંધ વિષયક) વર્ણન કરવું જોઈએ.

૧૫. દુર્લભ-સુલભ બોધિવાણા કર્મ બંધનાં હેતુનું પ્રરુપણ :

- (ક) પાંચ સ્થાનોથી જીવ દુર્લભ બોધિવાણા કર્મોનો બંધ કરે છે, જેમકે -
૧. અર્હંતોનો અવર્ણવાદ (દોષારોપણ) કરવાથી,
૨. અર્હત્-પ્રજ્ઞાપ્ત ધર્મનું અવર્ણવાદ કરવાથી,

૩. આયરિયુવજ્ઞાયાણં અવર્ણં વયમાણે,
૪. ચાઉવર્ણાસ્સ સંઘસ્સ અવર્ણં વયમાણે,
૫. વિવિક્ક-તવ બંભચેરાણં દેવાણં અવર્ણં વયમાણે,

(ખ) પંચહિં ઠાણેહિં જીવા સુલભવોહિયત્તાએ કમ્મં પકરેતિ, તં જહા-

૧. અરહંતાણં વર્ણં વયમાણે,
૨. અરહંતપણ્ણત્તસ્સ ધમ્મસ્સ વર્ણં વયમાણે,
૩. આયરિયુવજ્ઞાયાણં વર્ણં વયમાણે,
૪. ચાઉવર્ણાસ્સ સંઘસ્સ વર્ણં વયમાણે,
૫. વિવિક્ક-તવ બંભચેરાણં દેવાણં વર્ણં વયમાણે ।

- ઠાણં. અ. ૫, ઉ. ૨, સુ. ૪૨૬

૧૬. આગમેસિભદ્દત્તાએ કમ્મ બંધ હેઠ પર્ણવર્ણ-

દસહિં ઠાણેહિં જીવા આગમેસિભદ્દત્તાએ કમ્મં પકરેતિ, તં જહા -

૧. અણિદાણયાએ,
૨. દિટ્ઠિસંપણ્ણયાએ,
૩. જોગવાહિયાએ,
૪. ધંતિખમણયાએ,
૫. જિતિદિયાએ,
૬. અમાઇલ્લયાએ,
૭. અપાસથયાએ,
૮. સુસામણ્ણયાએ,
૯. પવચણવચ્છલ્લયાએ,
૧૦. પવચણવચ્છલ્લયાએ ।

- ઠાણં. અ. ૧૦, સુ. ૭૫૮

૧૭. તિત્થચરનામ કમ્મસ્સ બંધ હેઠ પર્ણવર્ણ-

ઇમેહિં વીસાએહિં કારણેહિં આસેવિયાએહિં તિત્થચરનામગોચ કમ્મ બંધઇ, તં જહા -

૧. અરિહંત, ૨. સિદ્ધ, ૩. પવચણ, ૪. ગુરુ, ૫. થેર,
૬. બહુસ્સુએ, ૭. તવસ્સીણં ।

વચ્છલયા ય તેસિં, ૮. અભિક્ખણાણોવઓગે ય ।

૯. દંસણ, ૧૦. વિણએ, ૧૧. આવસ્સએ ય, ૧૨. સીલવ્વએ નિરઇચારં ।

૩. આચાર્ય-ઉપાધ્યાયનાં અવર્ણવાદ કરવાથી,
૪. ચતુર્વિધ સંઘનાં અવર્ણવાદ કરવાથી,
૫. તપ અને બ્રહ્મચર્યનાં વિપાકથી દિવ્ય-ગતિને પ્રાપ્ત દેવોનાં અવર્ણવાદ કરવાથી.

(ખ) પાંચ સ્થાનોથી જીવ સુલભ બોધિવાણા કર્મોનો બંધ કરે છે, જેમકે -

૧. અર્હંતોના વર્ણવાદ (પ્રશંસા) કરવાથી,
૨. અર્હત-પ્રજ્ઞત ધર્મનો વર્ણવાદ કરવાથી,
૩. આચાર્ય-ઉપાધ્યાયનાં વર્ણવાદ કરવાથી,
૪. ચતુર્વિધ સંઘનાં વર્ણવાદ કરવાથી,
૫. તપ અને બ્રહ્મચર્યનાં વિપાકથી દિવ્યગતિને પ્રાપ્ત દેવોનાં વર્ણવાદ કરવાથી.

૧૬. ભાવી કલ્યાણકારી કર્મબંધનાં હેતુઓનું પ્રરુપણ :

દસ સ્થાનોથી જીવ ભાવી કલ્યાણકારી કર્મનો બંધ કરે છે, જેમકે -

૧. અનિદાનતા - નિદાન ન કરવાથી,
૨. દષ્ટિ સંપન્નતા - સમ્યક્દષ્ટિ સંપન્નતાથી,
૩. યોગવાહિતા - સમાધિપૂર્ણ જીવનથી,
૪. ક્ષાન્તિ ક્ષમણતા - સમર્થ હોવા છતાં પણ ક્ષમા કરવાથી,
૫. જીતેન્દ્રિયતા - ઈન્દ્રિયવિજેતા હોવાથી,
૬. અમાર્ષત્વ - નિષ્કપટતાથી,
૭. અપાર્શ્વસ્થતા - શિથિલાચારી ન હોવાથી,
૮. સુશ્રામણ્ય - શુદ્ધ સંયમાચારનું પાલન કરવાથી,
૯. પ્રવચન વત્સલતા - પ્રવચનનાં પ્રતિ અનુરાગ રાખવાથી,
૧૦. પ્રવચન-ઉદ્ભાવનતા - પ્રવચન પ્રભાવના કરવાથી.

૧૭. તીર્થકરનામ કર્મનાં બંધ હેતુઓનું પ્રરુપણ :

આ વીસ કારણોનાં સેવનથી તીર્થકર નામ ગોત્ર કર્મનો બંધ થાય છે, જેમકે -

- (૧) અરિહંત, (૨) સિદ્ધ, (૩) પ્રવચન-શ્રુતજ્ઞાન,
- (૪) ગુરુ, (૫) સ્થવીર, (૬) બહુશ્રુત, (૭) તપસ્વી.

આ સાતેયનાં પ્રતિ વાત્સલ્યભાવ રાખવો, (૮) વારંવાર જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરવો.

- (૯) દર્શન- સમ્યક્ત્વની વિશુદ્ધતા, (૧૦) જ્ઞાનાદિકનો વિનય કરવો, (૧૧) છ આવશ્યકોનું પાલન કરવું,
- (૧૨) ઉત્તરગુણો અને મૂળગુણોનો નિરતિચાર પાલન કરવું.

૧૩. ખળલવ, ૧૪-૧૫. તવચ્ચિયાણ, ૧૬. વૈયાવચ્ચે,
૧૭. સમાહી ય ।

૧૮. અપુવ્વનાણગહણે, ૧૯. સુયમત્તી, ૨૦. પવયણે
પભાવણયા ।

एएहिं कारणेहिं, तिथ्यरत्तं लहइ जीवो ।

- णाया. सु. १, अ. ८, सु. १४

૧૮. અલિણં અબ્બક્ષાણેણં કમ્મ બંધ પરૂવણં-

પ. જે ણં ભંતે ! પરં અલિણં અસંતણં અબ્બક્ષાણેણં
અબ્બક્ષાઈ તસ્સ ણં કહપ્પગારા કમ્મા કજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! જે ણં પરં અલિણં અસંતણં અબ્બક્ષાણેણં
અબ્બક્ષાઈ તસ્સ ણં તહપ્પગારા ચેવ કમ્મા કજ્જંતિ,

जत्येव णं अभिसमागच्छइ तत्येव णं पडिसंवेदेइ
तओ से पच्छा वेदेइ ।

- विया. स. ५, उ. ६, सु. २०

૧૯. કમ્મનિવ્વત્તિ ભેયા ચ્ચડવીસદંડણુ ય પરૂવણં-

પ. કહ્વિહા ણં ભંતે ! કમ્મનિવ્વત્તી પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! અટ્ઠવિહા કમ્મનિવ્વત્તી પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. નાણાવરણિજ્જકમ્મનિવ્વત્તી -જાવ- ૮. અંતરાય-
કમ્મનિવ્વત્તી ।

પ. દં. ૧. નેરહયાણં ભંતે ! કહ્વિહા કમ્મનિવ્વત્તી
પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! અટ્ઠવિહા કમ્મનિવ્વત્તી પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. નાણાવરણિજ્જકમ્મનિવ્વત્તી -જાવ- ૮. અંતરાય
કમ્મનિવ્વત્તી ।

दं. २-२४. एवं -जाव- वेमाणियाणं ।

- विया. स. १९, उ. ८, सु. ५-७

૨૦. જીવ ચ્ચડવીસદંડણુ ચેયકડ કમ્માણં પરૂવણં-

પ. જીવા ણં ભંતે ! કિં ચેયકડા કમ્મા કજ્જંતિ,
અચેયકડા કમ્મા કજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! જીવા ણં ચેયકડા કમ્મા કજ્જંતિ, નો
અચેયકડા કમ્મા કજ્જંતિ ।

(૧૩) ક્ષણલવ- એક ક્ષણના માટે પણ પ્રમાદ ન કરવો,
(૧૪) તપ કરવું. (૧૫) ત્યાગી મુનિઓને ઉચિત દાન
આપવું, (૧૬) વૈયાવૃત્ય કરવું, (૧૭) સમાધિ-ગુરુ
આદિને સાતા ઉપજાવવી.

(૧૮) નવુ-નવુ જ્ઞાન ગ્રહણ કરવું, (૧૯) શ્રુતની
ભક્તિ કરવી, (૨૦) પ્રવચનની પ્રભાવના કરવી.

આ વીસ કારણોથી જીવ તીર્થંકર નામગોત્રનું ઉપાર્જન
કરે છે.

૧૮. અસત્ય આરોપથી થનાર કર્મબંધનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! જે બીજા પર સદ્ભૂત (વિદ્યમાન)નું અપલાપ
અને અસદ્ભૂતનું આરોપ કરીને અભ્યાખ્યાન
મિથ્યાદોષારોપણ કરે છે તેને ક્યા પ્રકારનાં કર્મ
બંધાય છે ?

૩. ગૌતમ ! જે બીજા પર સદ્ભૂતનું અપલાપ અને
અસદ્ભૂતનું આરોપ કરીને મિથ્યા દોષારોપણ કરે
છે તેના તેજ પ્રકારનાં કર્મ બંધાય છે.

તે જે ધોનિમાં જાય છે તેજ એ કર્મોને વેદે છે અને
વેદન કર્યા પછી તેની નિર્જરા કરે છે.

૧૯. કર્મનિવૃત્તિનાં ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! કર્મનિવૃત્તિ કેટલા પ્રકારની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! કર્મનિવૃત્તિ આઠ પ્રકારની કહી છે, જેમકે -
૧. જ્ઞાનાવરણીય - કર્મનિવૃત્તિ -ચાવત્- ૮.
અંતરાય- કર્મનિવૃત્તિ.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિક જીવોની કેટલા પ્રકારની
કર્મનિવૃત્તિ કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! આઠ પ્રકારની કર્મનિવૃત્તિ કહી છે, જેમકે -
૧. જ્ઞાનાવરણીય - કર્મનિવૃત્તિ -ચાવત્- ૮. અંતરાય-
કર્મનિવૃત્તિ.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી કર્મનિવૃત્તિનાં
વિષયમાં જાણી લેવું જોઈએ.

૨૦. જીવ ચોવીસ દંડકોમાં ચૈતન્યકૃત કર્મોનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! જીવોનાં કર્મ ચૈતન્યકૃત હોય છે કે અચૈતન્યકૃત
હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવોનાં કર્મ ચૈતન્યકૃત હોય છે,
અચૈતન્યકૃત હોતા નથી.

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! एवं वुच्चइ-
“जीवा णं चेयकडा कम्मा कज्जंति, नो अचेयकडा
कम्मा कज्जंति ?”

૩. ગોયમા ! જીવા ણં આહારોવચિયા પોગ્ગલા,

બોદિચિયા પોગ્ગલા,
કલેવરચિયા પોગ્ગલા,
તહા તહા ણં તે પોગ્ગલા પરિણમંતિ,
નત્થિ અચેયકડા કમ્મા સમણાસો !
દુટ્ઠાણેસુ દુસેજ્જાસુ દુન્નિસેહિયાસુ તહા તહા ણં તે
પોગ્ગલા પરિણમંતિ,

નત્થિ અચેયકડા કમ્મા સમણાસો !
આયંકે સે વહાએ હોઇ, સંકપ્પે સે વહાએ હોઇ, મરણંતે
સે વહાએ હોઇ,

તહા તહા ણં તે પોગ્ગલા પરિણમંતિ,
નત્થિ અચેયકડા કમ્મા સમણાસો !
સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! एवं वुच्चइ-
“जीवा णं चेयकडा कम्मा कज्जंति,
नो अचेयकडा कम्मा कज्जंति ।”

एवं नेरइयाण वि ।

एवं -जाव- वेमाणियाणं ।

- વિયા. સ. ૧૬, ૩. ૨, સુ. ૧૭-૧૯

૨૧. જીવ-ષડવીસદંડાસુ કમ્મટ્ઠગ ચિણાઇ પરુવણં-
જીવા ણં અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ ચિણિંસુ વા, ચિણંતિ વા,
ચિણિસ્સંતિ વા, તં જહા-

૧. ણાણાવરણિજ્જં, ૨. દરિસણાવરણિજ્જં, ૩. વેયણિજ્જં,
૪. મોહણિજ્જં, ૫. આડયં, ૬. ણામં, ૭. ગોયં, ૮. અંતરાઇયં ।

દં. ૧. ણેરહયા ણં અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ ચિણિંસુ વા,
ચિણંતિ વા, ચિણિસ્સંતિ વા, તં જહા-

૧. ણાણાવરણિજ્જં -જાવ- ૮. અંતરાઇયં ।

દં. ૨-૨૪. एवं गिरंतरं -जाव- वेमाणियाणं ।

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“જીવોનાં કર્મ ચૈતન્યકૃત હોય છે, અચૈતન્યકૃત
હોતા નથી ?”

૩. ગૌતમ ! જીવોનાં આહાર રુપથી ઉપજેલ જે
પુદ્ગલ છે.

શરીર રુપથી ઉત્પન્ન જે પુદ્ગલ છે,
કલેવર રુપથી ઉત્પન્ન જે પુદ્ગલ છે,
તે એવા જ રુપથી પરિણત થાય છે,
માટે હે આયુષ્મન્ શ્રમણો ! કર્મ અચૈતન્યકૃત નથી.
તે પુદ્ગલ બે સ્થાન રુપથી, દુઃશય્યા રુપથી
અને દુઃનિષદ્યા રુપથી તે-તે રુપથી પરિણત
થાય છે.

માટે હે આયુષ્મન્ શ્રમણો ! કર્મ અચૈતન્યકૃત નથી.
તે પુદ્ગલ આતંક રુપથી, સંકલ્પ રુપથી અને
મરણાંત રુપથી પરિણત થઈને જીવનાં વધનાં માટે
થાય છે.

તે પુદ્ગલ એ- એ રુપમાં પરિણત થાય છે.
માટે હે આયુષ્મન્ શ્રમણો ! કર્મ અચૈતન્યકૃત નથી.
હે ગૌતમ ! માટે એવું કહેવાય છે કે -
“જીવોનાં કર્મ ચૈતન્યકૃત હોય છે.

અચૈતન્યકૃત હોતા નથી.”

આ પ્રમાણે નૈરયિકોનાં કર્મ પણ ચૈતન્યકૃત હોય છે.

આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધીનાં કર્મોનાં વિષયમાં
કહેવું જોઈએ.

૨૧. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આઠ કર્મોનાં ચયાદિનું પ્રરુપણ :
જીવોએ આઠ કર્મ - પ્રકૃતિઓનો ચય કરેલ છે, કરે છે
અને કરશે, જેમકે -

૧. જ્ઞાનાવરણીય, ૨. દર્શનાવરણીય, ૩. વેદનીય,
૪. મોહનીય, ૫. આયુષ્ય, ૬. નામ, ૭. ગોત્ર,
૮. અંતરાય.

દં.૧. નૈરયિકોએ આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો ચય કરેલ છે,
કરે છે અને કરશે, જેમકે -

૧. જ્ઞાનાવરણીય -યાવત્- ૮. અંતરાય.

દં.૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી જાણવું જોઈએ.

एवं-उवचिण-बंध-उदीर-वेय तह णिज्जरा चेव ।

एवमेव जीवाइया वेमाणिया पज्जवसाणा अट्ठारस दंडगा भाणियव्वा ।

- ठाणं. अ. ८, सु. ५९६

૨૨. ચડવીસદંડાણુ ચલિયા ચલિય કમ્માણં બંધાઈ પરૂવણં-

પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! જીવાઓ કિં ચલિયં કમ્મં બંધંતિ અચલિયં કમ્મં બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! નો ચલિયં કમ્મં બંધંતિ, અચલિયં કમ્મં બંધંતિ ।

एवं २. उदीरेंति, ३. वेदेंति, ४. ओयट्ठेंति, ५. संकामेंति, ६. निहत्तेंति, ७. निकाएंति, सब्बेसु नो चलियं, अचलियं ।

પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! જીવાઓ કિં ચલિયં કમ્મં નિજ્જરેતિ, અચલિયં કમ્મં નિજ્જરેતિ ?

૩. ગોયમા ! ચલિયં કમ્મં નિજ્જરેતિ, નો અચલિયં કમ્મં નિજ્જરેતિ ।^૧

દં. ૨-૨૪. एवं-जाव-वेमाणियाणं ।

- विया. स. १, उ. १, सु. ६/९-१०

૨૩. જીવ-ચડવીસદંડાણુકોહાઈ ચડઠાણેહિં કમ્મટ્ઠગચિણાઈ પરૂવણં-

પ. (૧) જીવા ણં ભંતે ! કહિં ઠાણેહિં અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ ચિણિસુ ?

૩. ગોયમા ! ચડહિં ઠાણેહિં અટ્ઠકમ્મપગડીઓ ચિણિસુ, તં જહા-

૧. કોહેણં, ૨. માણેણં, ૩. માયાણ, ૪. લોભેણં ।

દં. ૧-૨૪. एवं नेरइया-जाव-वेमाणिया ।

પ. (૨) જીવા ણં ભંતે ! કહિં ઠાણેહિં અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ ચિણંતિ ?

આ પ્રમાણે ઉપચય, બંધ, ઉદીરણા, વેદન અને નિર્જરા કરેલ છે, કરે છે અને કરશે એવું જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી સમુચ્ચય જીવોમાં આ અઠાર દંડક (આલાપક) કહેવા જોઈએ.

૨૨. ચોવીસ દંડકોમાં ચલિત-અચલિત કર્મોનાં બંધાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! શું નૈરચિક જીવ પ્રદેશોથી ચલિત (અસ્થિર) કર્મને બાંધે છે, અચલિત (સ્થિર) કર્મને બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે ચલિત કર્મને બાંધતા નથી, પરંતુ અચલિત કર્મને બાંધે છે.

આ પ્રમાણે અચલિત કર્મનું (૨) ઉદીરણા, (૩) વેદન, (૪) અપવર્તન, (૫) સંક્રમણ, (૬) નિઘત્તન અને (૭) નિકાચન કરે છે. આ બધા પદોમાં અચલિત (કર્મ) કહેવા જોઈએ, ચલિત (કર્મ) કહેવું ન જોઈએ.

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! શું નૈરચિક જીવ પ્રદેશોથી ચલિત કર્મની નિર્જરા કરે છે કે અચલિત કર્મની નિર્જરા કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ચલિત કર્મની નિર્જરા કરે છે, અચલિત કર્મની નિર્જરા કરતા નથી.

દં.૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી જાણવું જોઈએ.

૨૩. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કોધાદિ ચાર સ્થાનો દ્વારા આઠ કર્મોનું ચયાદિ પ્રરૂપણ :

પ્ર. (૧) ભંતે ! જીવોએ કેટલા સ્થાનો (કારણો)થી આઠ-કર્મ પ્રકૃતિઓનું ચય કરેલ છે ?

૩. ગૌતમ ! ચાર કારણોથી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનું ચય કરેલ છે, જેમકે -

૧. કોધથી, ૨. માનથી, ૩. માયાથી, ૪. લોભથી.

દં.૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરચિકોથી વૈમાનિકો સુધી જાણવું જોઈએ.

પ્ર. (૨) ભંતે ! જીવ કેટલા કારણોથી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનું ચય કરે છે ?

૧. ગાહા - બંધોદય- વેદોલ્લટ્ટ-સંકમે તહ નિહત્તણ- નિકાણ । અચલિયં કમ્મં તુ ભવે ચલિતં જીવાઽ નિજ્જરણ ।

૩. ગોયમા ! ચઝહિં ઠાણેહિં અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ ચિણંતિ, તં જહા-

૧. કોહેણં, ૨. માણેણં, ૩. માયાણ, ૪. લોભેણં ।
દં. ૧-૨૪. **એવં નેરહયા -જાવ- વેમાણિયા ।**

પ. (૩) જીવા ણં ભંતે ! કહ્હિં ઠાણેહિં અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ ચિણિસ્સંતિ ?

૩. ગોયમા ! ચઝહિં ઠાણેહિં અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ ચિણિસ્સંતિ, તં જહા-

૧. કોહેણં, ૨. માણેણં, ૩. માયાણ, ૪. લોભેણં ।
દં. ૧-૨૪. **એવં નેરહયા -જાવ- વેમાણિયા ।**

પ. (૪) જીવા ણં ભંતે ! કહ્હિં ઠાણેહિં અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ ઉવચિણિંસુ ?

૩. ગોયમા ! ચઝહિં ઠાણેહિં અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ ઉવચિણિંસુ, તં જહા-

૧. કોહેણં, ૨. માણેણં, ૩. માયાણ, ૪. લોભેણં ।
દં. ૧-૨૪. **એવં નેરહયા -જાવ- વેમાણિયા ।**

પ. (૫) જીવા ણં ભંતે ! કહ્હિં ઠાણેહિં અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ ઉવચિણંતિ ?

૩. ગોયમા ! ચઝહિં ઠાણેહિં અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ ઉવચિણંતિ, તં જહા-

૧. કોહેણં, ૨. માણેણં, ૩. માયાણ, ૪. લોભેણં,
દં. ૧-૨૪. **એવં નેરહયા -જાવ- વેમાણિયા ।**

(૬) એવં ઉવચિણિસ્સંતિ ।

પ. (૭-૯) જીવા ણં ભંતે ! કહ્હિં ઠાણેહિં અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ બંધિંસુ, બંધંતિ, બંધિસ્સંતિ ?

૩. ગોયમા ! ચઝહિં ઠાણેહિં અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ બંધિંસુ, બંધંતિ, બંધિસ્સંતિ, તં જહા-

૧. કોહેણં, ૨. માણેણં, ૩. માયાણ, ૪. લોભેણં ।
દં. ૧-૨૪. **એવં નેરહયા -જાવ- વેમાણિયા ।**

૩. ગૌતમ ! ચાર કારણોથી આઠ પ્રકૃતિઓનું ચય કરે છે, જેમકે -

૧. ક્રોધથી, ૨. માનથી, ૩. માયાથી, ૪. લોભથી.
દં. ૧-૨૪. **આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી જાણવું જોઈએ.**

પ્ર. (૩) ભંતે ! જીવ કેટલા સ્થાનો અર્થાત્ (કારણો)થી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનું ચય કરશે ?

૩. ગૌતમ ! ચાર કારણોથી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો ચય કરશે, જેમકે -

૧. ક્રોધથી, ૨. માનથી, ૩. માયાથી, ૪. લોભથી.
દં. ૧-૨૪. **આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી જાણવું જોઈએ.**

પ્ર. (૪) ભંતે ! જીવોએ કેટલા સ્થાનોથી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો ઉપચય કરેલ છે ?

૩. ગૌતમ ! ચાર કારણોથી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો ઉપચય કરેલ છે, જેમકે -

૧. ક્રોધથી, ૨. માનથી, ૩. માયાથી, ૪. લોભથી.
દં. ૧-૨૪. **આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી જાણવું જોઈએ.**

પ્ર. (૫) ભંતે ! જીવ કેટલા કારણોથી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો ઉપચય કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ચાર કારણોથી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો ઉપચય કરે છે, જેમકે -

૧. ક્રોધથી, ૨. માનથી, ૩. માયાથી, ૪. લોભથી.
દં. ૧-૨૪. **આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી જાણવું જોઈએ.**

(૬) આ પ્રમાણે ઉપચય પણ કરશે એવું કહેવું જોઈએ.

પ્ર. (૭-૯) ભંતે ! જીવોએ કેટલા કારણોથી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ કરેલ છે, કરે છે અને કરશે ?

૩. ગૌતમ ! ચાર કારણોથી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ કરેલ છે, કરે છે અને કરશે, જેમકે -

૧. ક્રોધથી, ૨. માનથી, ૩. માયાથી, ૪. લોભથી.
૧-૨૪. **આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી જાણવું જોઈએ.**

(૧૦-૧૨) એવં ૧. ડવીરેસુ, ૨. ડવીરંતિ,
૩. ડવીરિસ્સંતિ,

(૧૩-૧૫) ૧. વેદેસુ. ૨. વેદેતિ, ૩. વેદિસ્સંતિ,

(૧૬-૧૮) ૧. નિજ્જરેસુ, ૨. નિજ્જરંતિ, ૩. નિજ્જ-
રિસ્સંતિ ।

એવામેવ જીવાઈયા વેમાણિય પજ્જવસાણા અટ્ઠારસ
દંડગા ભાણિયવ્વા ।^૧

- પળ્ણ. પ. ૧૪, સુ. ૧૬૪-૧૭૧

૨૪. મૂલકમ્માણં ઉત્તરપયડીઓ-

(૧) ણાણાવરણિજ્જે કમ્મે ડુવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. દેસણાણાવરણિજ્જે ચેવ, ૨. સવ્વણાણાવરણિજ્જે
ચેવ । - ઠાણં. અ. ૨, ડ. ૪, સુ. ૧૧૬ (૧)

પ. ણાણાવરણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કિવિહે પળ્ણત્તે ?

ડ. ગોયમા ! પંચવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. આભિણિબોહિયણાણાવરણિજ્જે,
૨. સુયણાણાવરણિજ્જે,
૩. ઓહિણાણાવરણિજ્જે,

૪. મળપજ્જવણાણાવરણિજ્જે,

૫. કેવલણાણાવરણિજ્જે ।^૨

- પળ્ણ. પ. ૨૩, ડ. ૨, સુ. ૧૬૮૮

(૨) ડરિસણાવરણિજ્જે કમ્મે ડુવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. દેસડરિસણાવરણિજ્જે ચેવ,

૨. સવ્વડરિસણાવરણિજ્જે ચેવ ।

- ઠાણં. અ. ૨, ડ. ૪, સુ. ૧૧૬ (૨)

પ. ડરિસણાવરણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કિવિહે પળ્ણત્તે ?

ડ. ગોયમા ! ડુવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ણિદ્દાપંચણ ય, ૨. ડંસળચડકાણ ય ।

પ. (ક) ણિદ્દાપંચણ ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કિવિહે પળ્ણત્તે ?

ડ. ગોયમા ! પંચવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-

(૧૦-૧૨) આ પ્રમાણે ૧. ઉદીરણા થઈ,
૨. ઉદીરણા કરે છે, ૩. ઉદીરણા કરશે.

(૧૩-૧૫) ૧. વેદન કર્યું, ૨. વેદન કરે છે,
૩. વેદન કરશે.

(૧૬-૧૮) ૧. નિર્જરા કરી, ૨. નિર્જરા કરે છે,
૩. નિર્જરા કરશે.

આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી સમુચ્ચય જીવોમાં એ
અઢાર દંડક (આલાપક) કહેવા જોઈએ.

૨૪. મૂળ કર્મોની ઉત્તર પ્રકૃતિઓ :

(૧) જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે,
જેમકે -

૧. દેશ જ્ઞાનાવરણીય, ૨. સર્વ જ્ઞાનાવરણીય.

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ડ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. આભિનિબોધિક જ્ઞાનાવરણીય,

૨. શ્વૃત જ્ઞાનાવરણીય,

૩. અવધિ જ્ઞાનાવરણીય,

૪. મનઃ પર્યવ જ્ઞાનાવરણીય,

૫. કેવળ જ્ઞાનાવરણીય.

(૨) દર્શનાવરણીય કર્મ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-

૧. દેશદર્શનાવરણીય,

૨. સર્વ દર્શનાવરણીય.

પ્ર. ભંતે ! દર્શનાવરણીય કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા
છે ?

ડ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. નિદ્રા પંચક, ૨. દર્શન ચતુષ્ક.

પ્ર. (ક) ભંતે ! નિદ્રાપંચક કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા
છે ?

ડ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ગિદ્દા, ૨. નિદ્દાનિદ્દા, ૩. પયલા ૪. પયલાપયલા,
૫. થીળગિદ્દી ।

પ. (ખ) દંસણચઝક્રણ ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! ચઝવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ચક્કુદંસણાવરણિજ્જે, ૨. અચક્કુદંસણાવરણિજ્જે,
૩. ઓહિદંસણાવરણિજ્જે, ૪. કેવલદંસણાવરણિજ્જે ।^૧

પ. (૩) વેયણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! દુવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. સાતાવેયણિજ્જે ય, ૨. અસાતાવેયણિજ્જે ય ।^૨

પ. (ક) સાતાવેયણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! અટ્ઠવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. મણુણ્ણા સદ્દા, ૨. મણુણ્ણા રૂવા,
૩. મણુણ્ણા ગંધા, ૪. મણુણ્ણા રસા,
૫. મણુણ્ણા ફાસા, ૬. મણોસુહયા,
૭. વયસુહયા, ૮. કાયસુહયા ।

પ. (ખ) અસાતાવેયણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! અટ્ઠવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. અમણુણ્ણા સદ્દા -જાબ- ૮. કાયદુહયા ।^૩

પ. (૪) મોહણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! દુવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. દંસણમોહણિજ્જે ય, ૨. ચરિત્તમોહણિજ્જે ય ।^૪

પ. (ક) દંસણમોહણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! તિવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા -

૧. સમ્મત્તવેયણિજ્જે, ૨. મિચ્છત્તવેયણિજ્જે,
૩. સમ્મામિચ્છત્તવેયણિજ્જે ય ।

પ. (ખ) ચરિત્તમોહણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પણ્ણત્તે ?

૧. નિદ્દા, ૨. નિદ્દા-નિદ્દા, ૩. પ્રયલા, ૪. પ્રયલા-પ્રયલા, ૫. સ્થાનગૃહ્ણિ.

પ્ર. (ખ) ભંતે ! દર્શન ચતુષ્ક કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ચક્ષુ દર્શનાવરણીય, ૨. અચક્ષુદર્શનાવરણીય,
૩. અવધિ દર્શનાવરણીય, ૪. કેવળ દર્શનાવરણીય.

પ્ર. (૩) ભંતે ! વેદનીયકર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. શાતા વેદનીય, ૨. અશાતા વેદનીય.

પ્ર. (ક) ભંતે ! શાતા વેદનીય કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે આઠ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. મનોજ્ઞ શબ્દ, ૨. મનોજ્ઞ રુપ,

૩. મનોજ્ઞ ગંધ, ૪. મનોજ્ઞ રસ,

૫. મનોજ્ઞ સ્પર્શ, ૬. મનનો સૌખ્ય,

૭. વચનનો સૌખ્ય, ૮. કાયાનો સૌખ્ય.

પ્ર. (ખ) ભંતે ! અશાતા વેદનીય કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે આઠ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. અમનોજ્ઞ શબ્દ -યાવત્- કાયનો અસૌખ્ય.

પ્ર. (૪) ભંતે ! મોહનીય કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. દર્શન મોહનીય, ૨. ચારિત્ર મોહનીય.

પ્ર. (ક) ભંતે ! દર્શન-મોહનીય કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સમ્યક્ત્વ વેદનીય, ૨. મિથ્યાત્વ વેદનીય,

૩. સમ્યગ્-મિથ્યાત્વ વેદનીય.

પ્ર. (ખ) ભંતે ! ચારિત્ર મોહનીય કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૧. (ક) ઠાળં. અ. ૯, સુ. ૬૬૮

(ખ) સમ. સમ. ૯, સુ. ૧૧

(ગ) ઉત્ત. અ. ૩૩, ગા. ૫-૬

૨. ઠાળં. અ. ૨, ૩. ૪, સુ. ૧૧૬ (૩)

૩. ઉત્ત. અ. ૩૩, ગા. ૭

૪. ઠાળં. અ. ૨, ૩. ૪, સુ. ૧૧૬ (૪)

૩. ગોયમા ! દુવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-
 ૧. કસાયવેયણિજ્જે ય, ૨. ણો કસાયવેયણિજ્જે ય ।
૫. (ગ) કસાયવેયણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પળ્ણત્તે ?
૩. ગોયમા ! સોલસવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-
 ૧. અણંતાણુબંધી કોહે, ૨. અણંતાણુબંધી માણે,
 ૩. અણંતાણુબંધી માયા, ૪. અણંતાણુબંધી લોભે ।
 ૫. અપચ્ચક્ખાણે કોહે, ૬. અપચ્ચક્ખાણે માણે,
 ૭. અપચ્ચક્ખાણે માયા, ૮. અપચ્ચક્ખાણે લોભે ।
 ૯. પચ્ચક્ખાણાવરણે કોહે,
 ૧૦. પચ્ચક્ખાણાવરણે માણે,
 ૧૧. પચ્ચક્ખાણાવરણે માયા,
 ૧૨. પચ્ચક્ખાણાવરણે લોભે ।
 ૧૩. સંજલણે કોહે, ૧૪. સંજલણે માણે,
 ૧૫. સંજલણે માયા, ૧૬. સંજલણે લોભે ।^૧
૫. (ઘ) ણો કસાયવેયણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પળ્ણત્તે ?
૩. ગોયમા ! ણવવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-
 ૧. ઇત્થિવેણે, ૨. પુરિસવેણે, ૩. ણપુંસગવેણે,
 ૪. હાસે, ૫. રત્તી, ૬. અરત્તી,
 ૭. ભયે, ૮. સોગે, ૯. દુગંછા ।^૨
 - પળ્ણ. પ. ૨૩, ૩. ૨, સુ. ૧૬૮૯-૧૬૯૧
- (૫) આઝણે કમ્મે દુવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-
 ૧. અઘ્ઘાઝણે ચેવ,
 ૨. ભવાઝણે ચેવ ।
 - ઠાણં. અ. ૨, ૩. ૪, સુ. ૧૧૬ (૫)
૫. આઝણે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પળ્ણત્તે ?
૩. ગોયમા ! ચઝવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-
 ૧. ણેરહયાઝણે, ૨. તિરિક્ખાઝણે,
 ૩. મણુસ્સાઝણે, ૪. દેવાઝણે ।^૩
 - પળ્ણ. પ. ૨૩, ૩. ૨, સુ. ૧૬૯૨

૩. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. કષાય વેદનીય, ૨. નોકષાય વેદનીય.
૫. (ગ) ભંતે ! કષાય વેદનીય કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! તે સોળ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. અનન્તાણુબંધી ક્રોધ, ૨. અનન્તાણુબંધી માન,
 ૩. અનન્તાણુબંધી માયા, ૪. અનન્તાણુબંધી લોભ,
 ૫. અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૬. અપ્રત્યાખ્યાની માન,
 ૭. અપ્રત્યાખ્યાની માયા, ૮. અપ્રત્યાખ્યાની લોભ,
 ૯. પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ,
 ૧૦. પ્રત્યાખ્યાનાવરણ માન,
 ૧૧. પ્રત્યાખ્યાનાવરણ માયા,
 ૧૨. પ્રત્યાખ્યાનાવરણ લોભ
 ૧૩. સંજવલન ક્રોધ, ૧૪. સંજવલન માન,
 ૧૫. સંજવલન માયા, ૧૬. સંજવલન લોભ.
૫. (ઘ) ભંતે ! નો કષાય-વેદનીય કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! તે નવ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. સ્ત્રીવેદ, ૨. પુરુષવેદ, ૩. નપુંસકવેદ,
 ૪. હાસ્ય, ૫. રતિ, ૬. અરતિ,
 ૭. ભય, ૮. શોક, ૯. જુગુપ્સા.
- (૫) આયુકર્મ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. અધ્યાયુ - કાયસ્થિતિનું આયુ,
 ૨. ભવાયુ - તેજ જન્મનું આયુ.
૫. ભંતે ! આયુકર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! તે ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. નરકાયુ, ૨. તિર્યયાયુ,
 ૩. મનુષ્યાયુ, ૪. દેવાયુ.

૧. (ક) સમ. સમ. ૧૬, સુ. ૨

(ખ) મોહનીય કર્મનાં બે ભેદોમાં “મોહણિજ્જે” નો પ્રયોગ છે પરંતુ તેના પ્રભેદોમાં “વેયણિજ્જે”નો પ્રયોગ છે તે વિચારણીય છે.

૨. (ક) ઠાણં. અ. ૯, સુ. ૭૦૦

(ખ) ઉત્ત. અ. ૩૩, ગા. ૮-૧૧

૩. (ક) ઉત્ત. અ. ૩૩, ગા. ૧૨

(ખ) ઠાણં. અ. ૪, ૩. ૨, સુ. ૨૯૪

(૬) નામે કમ્મે ક્કવિહે પ્પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. સુભળામે ચેવ, ૨. અસુભળામે ચેવ ।^૧

- ઠાળં. અ. ૨, ડ. ૪, સુ. ૧૧૬ (૬)

પ. નામે ણં ઢંતે ! કમ્મે ક્કવિહે પ્પણ્ણત્તે ?

ડ. ગોયમા ! ઢાયાલીસક્કવિહે પ્પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ગક્કળામે, ૨. જાક્કળામે,

૩. સરીરળામે, ૪. સરીરંગોવંગળામે,

૫. સરીરબંધળામે, ૬. સરીરસંઘાયળામે,

૭. સંઘયળામે, ૮. સંઠાળળામે,

૯. વળ્ણળામે, ૧૦. ગંધળામે,

૧૧. રસળામે, ૧૨. ફાસળામે,

૧૩. અગરૂલ્લહુયળામે, ૧૪. ડવઘાયળામે,

૧૫. પરાઘાયળામે, ૧૬. આળ્ણપુલ્લ્લીળામે,

૧૭. ડસ્સાસળામે, ૧૮. આયવળામે,

૧૯. ડજ્જોયળામે, ૨૦. વિહાયગક્કળામે,

૨૧. તસળામે, ૨૨. થાવરળામે,

૨૩. સુહુમળામે, ૨૪. ઢાયરળામે,

૨૫. પજ્જત્તળામે, ૨૬. અપજ્જત્તળામે,

૨૭. સાહારળસરીરળામે, ૨૮. પત્તેયસરીરળામે,

૨૯. ઘિરળામે, ૩૦. અઘિરળામે,

૩૧. સુભળામે, ૩૨. અસુભળામે,

૩૩. સુભળળામે, ૩૪. ઢુભળળામે,

૩૫. સુસરળામે, ૩૬. ઢુસરળામે,

૩૭. આઢેજ્જળામે, ૩૮. અળાઢેજ્જળામે,

૩૯. જસોકિત્તિળામે, ૪૦. અજસોકિત્તિળામે,

૪૧. ણિમ્માળળામે, ૪૨. તિત્થગરળામે ।^૨

પ. (૧) ગક્કળામે ણં ઢંતે ! કમ્મે ક્કવિહે પ્પણ્ણત્તે ?

ડ. ગોયમા ! ચક્કવિહે પ્પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ણિરયગક્કળામે, ૨. તિરિયગક્કળામે,

૩. મળ્ણયગક્કળામે, ૪. ઢેવગક્કળામે ।

(૬) નામ કર્મ ઢે પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે -

૧. શુભ નામ, ૨. અશુભનામ.

પ્ર. ભંતે ! નામ કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કલ્લા છે ?

ડ. ગૌતમ ! તે ઢેતાલીસ પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે-

૧. ગતિ નામ, ૨. જાતિ નામ,

૩. શરીર નામ, ૪. શરીરંગોપાંગનામ,

૫. શરીર બંધનનામ, ૬. શરીર સંઘાત નામ,

૭. સંહનન નામ, ૮. સંસ્થાન નામ,

૯. વર્ણનામ, ૧૦. ગંધ નામ,

૧૧. રસનામ, ૧૨. સ્પર્શ નામ,

૧૩. અગુરુ લઘુનામ, ૧૪. ડપઘાત નામ,

૧૫. પરાઘાત નામ, ૧૬. આનુપૂર્વીનામ,

૧૭. ડચ્છવાસ નામ, ૧૮. આતપનામ,

૧૯. ડધોત નામ, ૨૦. વિહાયોગતિનામ,

૨૧. ત્રસનામ, ૨૨. સ્થાવરનામ,

૨૩. સૂક્ષ્મ નામ, ૨૪. બાઢરનામ,

૨૫. પર્યાપ્ત નામ, ૨૬. અપર્યાપ્ત નામ,

૨૭. સાધારણ શરીરનામ, ૨૮. પ્રત્યેક શરીર નામ,

૨૯. સ્થિર નામ, ૩૦. અસ્થિર નામ,

૩૧. શુભ નામ, ૩૨. અશુભ નામ,

૩૩. સુભળ નામ, ૩૪. ઢુર્ભળ નામ,

૩૫. સુસ્વર નામ, ૩૬. ઢુસ્વર નામ,

૩૭. આઢેય નામ, ૩૮. અનાઢેય નામ,

૩૯. યશઃકિર્ત્તિ નામ, ૪૦. અપયશ કિર્ત્તિ નામ,

૪૧. નિર્માણ નામ, ૪૨. તીર્થકર નામ.

પ્ર. (૧) ભંતે ! ગતિનામ કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કલ્લા છે ?

ડ. ગૌતમ ! તે ચાર પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે -

૧. નરકગતિ નામ કર્મ, ૨. તિર્થયગતિ નામ કર્મ,

૩. મનુષ્યગતિ નામ કર્મ, ૪. ઢેવગતિ નામ કર્મ.

૧. ડત્ત. અ. ૩૩, ગા. ૧૩

૨. સમ. સમ. ૪૨, સુ. ૬

પ. (૨) જાણનામે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પ્ણત્તે ?

ઉ. ગોયમા ! પંચવિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઇગિંદિયજાણનામે -જાબ- ૫. પંચેદિયજાણનામે ।

પ. (૩) સરીરનામે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પ્ણત્તે ?

ઉ. ગોયમા ! પંચવિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઓરાલિયસરીરનામે -જાબ- ૫. કમ્મગ-સરીરનામે ।

પ. (૪) સરીરંગોવંગનામે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પ્ણત્તે ?

ઉ. ગોયમા ! તિવિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઓરાલિયસરીરંગોવંગનામે,
૨. વેડવ્વિયસરીરંગોવંગનામે,
૩. આહારગસરીરંગોવંગનામે ।

પ. (૫) સરીરબંધનામે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પ્ણત્તે ?

ઉ. ગોયમા ! પંચવિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઓરાલિયસરીરબંધનામે -જાબ-
૫. કમ્મગસરીરબંધનામે ।

પ. (૬) સરીરસંઘાયનામે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પ્ણત્તે ?

ઉ. ગોયમા ! પંચવિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઓરાલિયસરીરસંઘાયનામે -જાબ-
૫. કમ્મગસરીરસંઘાયનામે ।

પ. (૭) સંઘયનામે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પ્ણત્તે ?

ઉ. ગોયમા ! છવિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. વડરોસભનારાયસંઘયનામે,
૨. ઉસભનારાયસંઘયનામે,
૩. નારાયસંઘયનામે,
૪. અદ્ધનારાયસંઘયનામે,
૫. ધીલિયાસંઘયનામે,
૬. છેવટ્ઠસંઘયનામે ।

પ્ર. (૨) ભંતે ! જાતિનામ કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. એકેન્દ્રિયજાતિ નામ કર્મ -યાવત્- ૫. પંચેન્દ્રિયજાતિ નામ કર્મ.

પ્ર. (૩) ભંતે ! શરીરનામ કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. ઔદારિક શરીરનામ કર્મ -યાવત્- ૫. કાર્મણ-શરીર નામ કર્મ.

પ્ર. (૪) ભંતે ! શરીરંગોપાંગનામ કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. ઔદારિક શરીરંગોપાંગ નામ કર્મ,
૨. વૈક્રિય શરીરંગોપાંગ નામ કર્મ,
૩. આહારક શરીરંગોપાંગ નામ કર્મ.

પ્ર. (૫) ભંતે ! શરીર બંધનનામ કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. ઔદારિક શરીર બંધન નામ કર્મ -યાવત્-
૫. કાર્મણ શરીર બંધનનામ કર્મ.

પ્ર. (૬) ભંતે ! શરીર સંઘાત નામ કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. ઔદારિક શરીર સંઘાત નામ કર્મ -યાવત્-
૫. કાર્મણ શરીર સંઘાત નામ કર્મ.

પ્ર. (૭) ભંતે ! સંહનન નામ કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે છ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. વજ્રઋષભનારાય સંહનન નામ કર્મ,
૨. ઋષભનારાય સંહનન નામ કર્મ,
૩. નારાય સંહનન નામ કર્મ,
૪. અર્ધ નારાય સંહનન નામ કર્મ,
૫. કિલિકા સંહનન નામ કર્મ,
૬. સેવાર્ત સંહનન નામ કર્મ.

પ. (૯) સંઠાણનામે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! છવ્વિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. સમચરસંઠાણનામે,
૨. ણમ્મોહ પરિમંડલ સંઠાણનામે,
૩. સાહસંઠાણનામે,
૪. વામણસંઠાણનામે,
૫. ખુજ્જ સંઠાણનામે,
૬. હુંડ સંઠાણનામે ।

પ. (૧૦) વ્ણનામે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! પંચવિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. કાલવ્ણનામે -જાવ- ૫. સુક્કિલવ્ણનામે ।

પ. (૧૦) ગંધનામે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! દુવિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. સુરભિગંધનામે, ૨. દુરભિગંધનામે ।

પ. (૧૧) રસનામે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! પંચવિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. તિત્તરસનામે -જાવ- ૫. મહુરરસનામે ।

પ. (૧૨) ફાસનામે ણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! અટ્ઠવિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. કક્કહફાસનામે -જાવ- ૮. લુક્કફાસનામે ।

(૧૩) અગરૂલહુઅણામે ઇગાગારે પ્ણત્તે ।

(૧૪) ઉવઘાયનામે ઇગાગારે પ્ણત્તે ।

(૧૫) પરાઘાયનામે ઇગાગારે પ્ણત્તે ।

(૧૬) આણુપુવ્વિનામે ચ્ચવ્વિહે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ણેરહયાણુપુવ્વિનામે -જાવ- ૪. દેવાણુપુવ્વિનામે ।

(૧૭) ઉસ્સાસનામે ઇગાગારે પ્ણત્તે ।

પ્ર. (૯) ભંતે ! સંસ્થાનનામ કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે છ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સમચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન નામ કર્મ,
૨. ન્યશ્રોધ પરિમંડલ સંસ્થાન નામ કર્મ,
૩. સાદિ સંસ્થાન નામ કર્મ,
૪. વામન સંસ્થાન નામ કર્મ,
૫. કુબ્જ સંસ્થાન નામ કર્મ,
૬. હુંડક સંસ્થાન નામ કર્મ.

પ્ર. (૯) ભંતે ! વર્ણનામ કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કાળા વર્ણ નામ કર્મ -યાવત્- ૫. શુક્લ વર્ણનામ કર્મ.

પ્ર. (૧૦) ભંતે ! ગંધ નામ કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સુરભિગંધ નામ કર્મ, ૨. દુરભિ ગંધનામ કર્મ.

પ્ર. (૧૧) ભંતે ! રસનામ કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. તીખારસ નામ કર્મ -યાવત્- ૫. મધુરરસનામ કર્મ.

પ્ર. (૧૨) ભંતે ! સ્પર્શનામ કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે આઠ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કર્કશ સ્પર્શ નામ કર્મ -યાવત્- ૮. રુક્ષ સ્પર્શ નામ કર્મ.

(૧૩) અગુરુલઘુ નામ કર્મ એક પ્રકારનો કહ્યો છે.

(૧૪) ઉપઘાતનામ કર્મ એક પ્રકારનો કહ્યો છે,

(૧૫) પરાઘાત નામ કર્મ એક પ્રકારનો કહ્યો છે,

(૧૬) આનુપૂર્વી નામ કર્મ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. નૈરધિકાનુપૂર્વી નામ કર્મ -યાવત્- ૪. દેવાનુ-પૂર્વીનામ કર્મ.

(૧૭) ઉચ્ચ્વાસ નામ કર્મ એક પ્રકારનો કહ્યો છે.

(૧૮-૪૨) સેસાણિ સવ્વાણિ ઇગાગારાઈ પળ્ણત્તાઈ
-જાવ- તિત્થગરણામે ।

ખવરં-વિહાયગણામે દુવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. પસત્થવિહાયગણામે ય,
૨. અપસત્થવિહાયગણામે ય ।

પ. (૭) ગોણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પળ્ણત્તે ?

ઉ. ગોયમા ! દુવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઉચ્ચાગોણં ય, ૨. ણીયાગોણં ય ।^૧

પ. ઉચ્ચાગોણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પળ્ણત્તે ?

ઉ. ગોયમા ! ૧. અટ્ઠવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. જાહવિસિદ્ધિયા, ૨. કુલવિસિદ્ધિયા,
૩. બલવિસિદ્ધિયા, ૪. રૂવવિસિદ્ધિયા,
૫. તવવિસિદ્ધિયા, ૬. સુયવિસિદ્ધિયા,
૭. લાભવિસિદ્ધિયા, ૮. ઇસ્સરિયવિસિદ્ધિયા ।

એવં ણીયાગોણં વિ ।

ખવરં-૧. જાહવિહીણયા -જાવ- ૮. ઇસ્સરિયવિ-
હીણયા ।^૨

- પળ્ણ. પ. ૨૩, ઉ. ૨, સુ. ૧૬૯૩-૯૫

(૮) અંતરાઈ કમ્મે દુવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. પડુપન્નવિણાસિણં ચેવ,
૨. પિહેતિય આગામિપહે ચેવ ।

- ઠાણં. અ. ૨, ઉ. ૪, સુ. ૧૧૬ (૮)

પ. અંતરાઈણં ભંતે ! કમ્મે કઙ્કવિહે પળ્ણત્તે ?

ઉ. ગોયમા ! પંચવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. દાણંતરાઈણં, ૨. લાભંતરાઈણં,
૩. ભોગંતરાઈણં, ૪. ઉવભોગંતરાઈણં,
૫. વીરિયંતરાઈણં ।^૩

- પળ્ણ. પ. ૨૩, ઉ. ૨, સુ. ૧૬૯૬

૨૫. સંજુત્તકમ્માણં ઉત્તરપગડીઓ-

૧. ઢંસણાવરણ-નામાણં- દોણ્હં કમ્માણં એકાવણ્ણં
ઉત્તરપગડીઓ પળ્ણત્તાઓ ।

- સમ. સમ. ૫૧, સુ. ૫

(૧૮-૪૨) બાકી બધા તીર્થકર નામ કર્મ સુધી
એક-એક પ્રકારનાં કહ્યા છે.

વિશેષ : વિહાયગતિ નામ કર્મ બે પ્રકારનાં કહ્યા
છે, જેમકે -

૧. પ્રશસ્ત વિહાયોગતિ નામ કર્મ,
૨. અપ્રશસ્તવિહાયોગતિ નામ કર્મ.

પ્ર. (૭) ભંતે ! ગોત્ર કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ઉચ્ચ ગોત્ર, ૨. નીચ ગોત્ર.

પ્ર. ભંતે ! ઉચ્ચગોત્ર કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે આઠ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. જાતિ વિશિષ્ટતા, ૨. કુલ વિશિષ્ટતા,
૩. બળ વિશિષ્ટતા, ૪. રુપ વિશિષ્ટતા,
૫. તપ વિશિષ્ટતા, ૬. શ્રુત વિશિષ્ટતા,
૭. લાભ વિશિષ્ટતા, ૮. એશ્વર્ય વિશિષ્ટતા.

આ પ્રમાણે નીચ ગોત્ર પણ આઠ પ્રકારનાં કહ્યા છે.
પરંતુ તે ઉચ્ચ ગોત્રથી સર્વથા વિપરીત છે.

વિશેષ : ૧. જાતિ વિહીનતા -યાવત્- ૮. એશ્વર્ય
વિહીનતા.

જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

(૮) અંતરાય કર્મ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. વર્તમાનમાં પ્રાપ્ત વસ્તુનો વિયોગ કરનાર,
૨. ભવિષ્યમાં થનાર લાભનાં માર્ગને રોકનાર.

પ્ર. ભંતે ! અંતરાય કર્મ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. દાનાન્તરાય, ૨. લાભાન્તરાય,
૩. ભોગાન્તરાય, ૪. ઉપભોગાન્તરાય,
૫. વીર્યાન્તરાય.

૨૫. સંયુક્ત કર્મોની ઉત્તર પ્રકૃતિઓ :

૧. દર્શનાવરણ અને નામ આ બન્ને કર્મોની એકાવન
(૫૧) (ઉત્તર-પ્રકૃતિઓ) કહી છે.

૧. (ક) ઠાણં. અ. ૨, ઉ. ૪, સુ. ૧૧૬ (૭)

૨. ઉત્ત. અ. ૩૩, ગા. ૧૪

૩. ઉત્ત. અ. ૩૩, ગા. ૧૫-૧૬ (૧)

(૧-૧૨) સંજલણે કોહે, એવં માણે માયા લોભે ।
 (૧૩) इत्थिवेए, (૧૪) पुरिसवेए, (૧૫) णपुंसगवेए,
 (૧૬) हासे, (૧૭) अरति, (૧૮) रति, (૧૯) भय,
 (૨૦) सोगे, (૨૧) दुगुंछा ।

- सम. सम. २१, सु. २

અભવસિદ્ધિયાણં જીવાણં મોહણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ છવ્વીસં
 કમ્મંસા સંતકમ્મા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. मिच्छत्तमोहणिज्जं, ૨-૧૭. सोलस कसाया,
 ૧૮. इत्थिवेए, ૧૯. पुरिसवेए,
 ૨૦. णपुंसकवेए, ૨૧. हासं,
 ૨૨. अरति, ૨૩. रति,
 ૨૪. भयं, ૨૫. सोगं,
 ૨૬. दुगुंछा ।

- सम. सम. २६, सु. २

વેયગસમ્મત્તબંધોવરયસ્સ ણં મોહણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ
 સત્તાવીસં ઉત્તરપગડીઓ સંતકમ્મંસા પણ્ણત્તા ।

- सम. सम. २७, सु. ५

ભવસિદ્ધિયાણં જીવાણં અત્થેગઇયાણં મોહણિજ્જસ્સ
 કમ્મસ્સ અટ્ઠાવીસં કમ્મંસા સંતકમ્મા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. सम्मत्तवेयणिज्जं, ૨. मिच्छत्तवेयणिज्जं,
 ૩. सम्ममिच्छत्तवेयणिज्जं ૪-૧૯. सोलस कसाया,
 ૨૦-૨૮. णव णो कसाया ।

- सम. सम. २८, सु. २

૨૭. अपज्जत्त विगल्लिदियाणं बंधमाण नामकम्म
 उत्तरपयडीओ-

મિચ્છાદિટ્ઠવિગલ્લિદિયે ણં અપજ્જત્તે ણં સંકિલિટ્ઠ-
 પરિણામે ણામસ્સ કમ્મસ્સ પણ્ણવીસં ઉત્તરપગડીઓ
 ણિબંધઈ, તં જહા-

૧. तिरियगइणामं, ૨. विगल्लिदियजाइणामं,
 ૩. ओरालियसरीरणामं, ૪. तेयगसरीरणामं,
 ૫. कम्मगसरीरणामं, ૬. हुंडगसंठाणणामं,
 ૬. ओरालियसरीरंगोवंगणामं,
 ૮. सेवट्टसंघयणणामं,
 ૯. वण्णणामं, ૧૦. गंधणामं,
 ૧૧. रसणामं, ૧૨. फासणामं,

(૯-૧૨) સંજવલન કોધ, માન, માયા, લોભ કષાય.
 (૧૩) स्त्री वेद, (૧૪) पुरुष-वेद, (૧૫) नपुंसक-वेद,
 (૧૬) हास्य, (૧૭) अरति, (૧૮) रति, (૧૯) भय,
 (૨૦) शोक, (૨૧) जुगुप्सा.

અભવસિદ્ધિક જીવોનાં મોહનીય કર્મનાં છવીસ (૨૬)
 કર્માશ (ઉત્તર-પ્રકૃતિઓ) સત્તામાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. मिथ्यात्वमोहनीय, ૨-૧૭. सोणकषाय,
 ૧૮. स्त्री वेद, ૧૯. पुरुषवेद,
 ૨૦. नपुंसक वेद, ૨૧. हास्य,
 ૨૨. अरति, ૨૩. रति,
 ૨૪. भय, ૨૫. शोक,
 ૨૬. जुगुप्सा.

વેદક સમ્યક્ત્વનાં બંધથી રહિત જીવનાં મોહનીય
 કર્મનાં સત્યાવીસ (૨૭) કર્માશ (ઉત્તર પ્રકૃતિઓ)
 સત્તામાં કહી છે.

કેટલાક ભવ-સિદ્ધિક જીવોનાં મોહનીય કર્મનાં અઠ્યાવીસ
 (૨૮) કર્માશ (ઉત્તર-પ્રકૃતિઓ) સત્તામાં કહી છે, જેમકે -
 ૧. सम्यक्त्व वेदनीय, ૨. मिथ्यात्व वेदनीय, ૩. सम्यक्-
 मिथ्यात्व वेदनीय, ૪-૧૯. सोणकषाय, ૨૦-૨૮. नव
 नोकषाय.

૨૭. अपर्याप्त विकलेन्द्रियोभां बंधनारी नाम कर्मनी उत्तर
 प्रकृतिओ :

સંકિલષ્ટ પરિણામવાળા અપર્યાપ્ત મિથ્યાદષ્ટિ વિકલેન્દ્રિય
 (બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય, ચઉરેન્દ્રિય) જીવ નામકર્મની
 પચ્ચીસ ઉત્તર પ્રકૃતિઓને બાંધે છે, જેમકે -

૧. तिर्यय गति नाम, ૨. विकलेन्द्रिय ज्ञातिनाम,
 ૩. औदारिक शरीर नाम, ૪. तैजसू शरीर नाम,
 ૫. कार्मण शरीर नाम, ૬. हुंडक संस्थान नाम,
 ૭. औदारिक शरीरांगोपांग नाम,
 ૮. सेवार्त्त संछनननाम,
 ૯. वर्णनाम, ૧૦. गंधनाम,
 ૧૧. रसनाम, ૧૨. स्पर्शनाम,

૧૩. તિરિયાણુપુલ્લિનામં, ૧૪. અગરૂલહુનામં,
 ૧૫. ઉવઘાયનામં, ૧૬. તસનામં,
 ૧૭. બાયરનામં, ૧૮. અપજ્જત્તનામં,
 ૧૯. પત્તેયસરીરનામં, ૨૦. અત્થિરનામં,
 ૨૧. અસુભનામં, ૨૨. દુભગનામં,
 ૨૩. અણાદેજ્જનામં, ૨૪. અજસોકિત્તિનામં,
 ૨૫. નિમ્માણનામં ।

- સમ. સમ. ૨૫, સુ. ૬

૨૮. દેવ-નેરહય પડુલ્લિનામકમ્મસ્સ બંધમાણ ઉત્તરપગડીઓ-

જીવે ણં દેવગઇમ્મિ બંધમાણે નામસ્સ કમ્મસ્સ અટ્ઠાવીસં
 ઉત્તરપગડીઓ ણિબંધઇ, તં જહા-

૧. દેવગઇનામં, ૨. પંચિદિયજાઇનામં,
 ૩. વેઝલ્લિયસરીરનામં, ૪. તેયગસરીરનામં,
 ૫. કમ્મણસરીરનામં, ૬. સમચરસસંઠાણનામં,
 ૭. વેઝલ્લિયસરીરંગોવંગનામં, ૮. વણ્ણનામં,
 ૯. ગંધનામં, ૧૦. રસનામં,
 ૧૧. ફાસનામં, ૧૨. દેવાણુપુલ્લિનામં,
 ૧૩. અગરૂલહુનામં, ૧૪. ઉવઘાયનામં,
 ૧૫. પરાઘાયનામં, ૧૬. ઉસ્સાસનામં,
 ૧૭. પસત્થવિહાયોગઇનામં, ૧૮. તસનામં,
 ૧૯. બાયરનામં, ૨૦. પજ્જત્તનામં,
 ૨૧. પત્તેયસરીરનામં,
 ૨૨. ચિરાચિરાણં દોણ્હં અણ્ણયરં ઇગનામં ણિબંધઇ,
 ૨૩. સુભાસુભાણં દોણ્હં અણ્ણયરં ઇગનામં ણિબંધઇ,
 ૨૪. સુભગનામં, ૨૫. સુસ્સરનામં,
 ૨૬. આએજ્જ અણાએજ્જનામાણં દોણ્હં અણ્ણયરં ઇગનામં
 ણિબંધઇ,
 ૨૭. જસોકિત્તિનામં, ૨૮. નિમ્માણનામં ।

एवं चैव नेरहया वि, णाणत्तं-

૧. અપ્પસત્થવિહાયગઇનામં, ૨. હુંડસંઠાણનામં,
 ૩. અધિરનામં, ૪. દુભગનામં,
 ૫. અસુભનામં, ૬. દુસ્સરનામં,

૧૩. તિરિયાણુપૂર્વીનામ, ૧૪. અગુરુલઘુનામ,
 ૧૫. ઉપઘાત નામ, ૧૬. ત્રસ નામ,
 ૧૭. બાદર નામ, ૧૮. અપર્યાપ્તક નામ,
 ૧૯. પ્રત્યેક શરીર નામ, ૨૦. અસ્થિર નામ,
 ૨૧. અશુભનામ, ૨૨. દુર્ભગ નામ,
 ૨૩. અનાદેય નામ, ૨૪. અયશકીર્તિનામ,
 ૨૫. નિર્માણ નામ,

૨૮. દેવ અને નૈરચિકોની અપેક્ષાએ બંધનારી નામ કર્મની
 ઉત્તર પ્રકૃતિઓ :

દેવગતિને બાંધનાર જીવ નામકર્મની અઠ્યાવીસ (૨૮)
 ઉત્તર પ્રકૃતિઓને બાંધે છે, જેમકે -

૧. દેવગતિ નામ, ૨. પંચેન્દ્રિય જાતિનામ,
 ૩. વૈક્રિય શરીર નામ, ૪. તૈજસ શરીરનામ,
 ૫. કાર્મણ શરીર નામ, ૬. સમચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન નામ,
 ૭. વૈક્રિય શરીરંગોપાંગ નામ, ૮. વર્ણનામ,
 ૯. ગંધ નામ, ૧૦. રસ નામ,
 ૧૧. સ્પર્શ નામ, ૧૨. દેવાનુપૂર્વી નામ,
 ૧૩. અગુરુલઘુ નામ, ૧૪. ઉપઘાત નામ,
 ૧૫. પરાઘાત નામ, ૧૬. ઉચ્છ્વાસ નામ,
 ૧૭. પ્રશસ્ત વિહાયોગતિ નામ, ૧૮. ત્રસ નામ,
 ૧૯. બાદર નામ, ૨૦. પર્યાપ્ત નામ,
 ૨૧. પ્રત્યેક શરીર નામ,
 ૨૨. સ્થિર-અસ્થિર નામોમાંથી કોઈ એક બંધકર્તા છે.
 ૨૩. શુભ-અશુભ નામોમાંથી કોઈ એક બંધકર્તા છે.
 ૨૪. સુભગ નામ, ૨૫. સુસ્વર નામ,
 ૨૬. આદેય-અનાદેય નામોમાંથી કોઈ એક બંધકર્તા છે.
 ૨૭. યશકીર્તિ નામ, ૨૮. નિર્માણ નામ,

આ પ્રમાણે નૈરચિકોની પણ ઉત્તરપ્રકૃતિઓ જાણવી
 જોઈએ, પરંતુ એટલી ભિન્નતા છે કે -

૧. અપ્રશસ્ત વિહાયોગતિ નામ, ૨. હુંડક સંસ્થાન નામ,
 ૩. અસ્થિર નામ, ૪. દુર્ભગ નામ,
 ૫. અશુભ નામ, ૬. દુસ્વર નામ,

૭. અળાદિજ્જનામં,
૯. નિમ્માણનામં ।

૮. અજસોકિત્તીનામં,

૭. અનાદેય નામ, ૮. અયશકિર્તી નામ,
૯. નિર્માણ નામ.

- સમ. સમ. ૨૮, સુ. ૫

જીવે ણં પસત્થજ્ઞવસાણજુત્તે ભવિણ સમ્મદિદ્દટ્ઠી
તિત્થકરનામસહિયાઓ ણામસ્સ ણિયમા ઇગૂણતીસં
ઉત્તરપગડીઓ ણિબંધિત્તા વેમાણિણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ
ઉવવજ્જહ ।

- સમ. સમ. ૨૯, સુ. ૯

પ્રશસ્ત અધ્યવસાય (પરિણામ)થી યુક્ત સમ્યગ્ દષ્ટિ
ભવ્ય જીવ નામ કર્મની પૂર્વોક્ત અઠ્યાવીસ (૨૮)
પ્રકૃતિઓની સાથે તીર્થંકર નામ કર્મ સહિત ઓગણત્રીસ
(૨૯) પ્રકૃતિઓને બાંધીને (નિયમતઃ) વૈમાનિક દેવોમાં
દેવરુપથી ઉપત્પન્ન થાય છે.

૨૯. ચ્હસુ કમ્મપયડીસુ પરીસહાણં સમોયારં-

પ. કહ ણં ભંતે ! પરીસહા પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! બાવીસં પરીસહા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દિગિહ્હા પરીસહે -જાબ- ૨૨. દંસણ પરીસહે ।

પ. ઇણ ણં ભંતે ! બાવીસં પરીસહા કહસુ કમ્મપયડીસુ
સમોયરંતિ ?

૩. ગોયમા ! ચ્હસુ કમ્મપયડીસુ સમોયરંતિ, તં જહા-

૧. નાણાવરણિજ્જે, ૨. વેયણિજ્જે,

૩. મોહણિજ્જે, ૪. અંતરાહણ ।

પ. ૧. નાણાવરણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કહ પરીસહા
સમોયરંતિ ?

૩. ગોયમા ! દો પરીસહા સમોયરંતિ, તં જહા-

૧. પણ્ણાપરીસહે ય, ૨. અણ્ણાણપરીસહે ય ।

પ. ૨. વેયણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કહ પરીસહા સમોયરંતિ ?

૩. ગોયમા ! ઇક્કારસ પરીસહા સમોયરંતિ, તં જહા-

ગાહા - ૧-૫ પંચેવ આણુપુહ્હી,

૬. ચરિયા, ૭. સેજ્જા, ૮. વહે ય, ૯. રોગે ય ।

૧૦. તણ્ણાસ, ૧૧. જલ્લમેવ ય ।

ઇક્કારસ વેયણિજ્જમ્મિ ॥

પ. ૩. (ક) દંસણમોહણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કહ
પરીસહા સમોયરંતિ ?

૨૯. ચાર કર્મ પ્રકૃતિઓમાં પરીષ્ણોનું સમવતાર :

પ્ર. ભંતે ! પરીષ્ણ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! બાવીસ પરીષ્ણ કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ક્ષુધા પરીષ્ણ -યાવત્- ૨૨. દર્શન પરીષ્ણ.

પ્ર. ભંતે ! આ બાવીસ પરીષ્ણોનું કંઈ કર્મ પ્રકૃતિઓમાં
સમવતાર થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! ચાર કર્મ પ્રકૃતિઓમાં સમવતાર થાય છે,

જેમકે -

૧. જ્ઞાનાવરણીય, ૨. વેદનીય,

૩. મોહનીય, ૪. અંતરાય,

પ્ર. ૧. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મમાં કેટલા પરીષ્ણોનો
સમવતાર થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! બે પરીષ્ણોનો સમવતાર થાય છે, જેમકે -

૧. પ્રજ્ઞા પરીષ્ણ, ૨. અજ્ઞાન પરીષ્ણ.

પ્ર. ૨. ભંતે ! વેદનીય કર્મમાં કેટલા પરીષ્ણોનો
સમવતાર થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! અગિયાર પરીષ્ણોનો સમવતાર થાય
છે, જેમકે -

ગાથાર્થ - ૧-૫. અનુક્રમથી પહેલાનાં પાંચ પરીષ્ણ.

(૧. ક્ષુધા પરીષ્ણ, ૨. પિપાસા પરીષ્ણ, ૩. શીત
પરીષ્ણ, ૪. ઉષ્ણ પરીષ્ણ અને ૫. દંશ-મશક
પરીષ્ણ) ૬. ચર્યા પરીષ્ણ, ૭. શય્યા-પરીષ્ણ,
૮. વધ પરીષ્ણ, ૯. રોગપરીષ્ણ, ૧૦. તૃણ
સ્પર્શ પરીષ્ણ, ૧૧. જલ્લ (મલ) પરીષ્ણ.

આ અગિયાર પરીષ્ણ વેદનીય કર્મથી થાય છે.

પ્ર. ૩. (ક) ભંતે ! દર્શન-મોહનીય કર્મમાં કેટલા
પરીષ્ણોનો સમવતાર થાય છે ?

૩. ગોયમા ! એગે દંસણ પરીસહે સમોયરંતિ ।
 ૫. (ખ) ચરિત્તમોહણિજ્જે ણં ભંતે ! કમ્મે કહ પરીસહા સમોયરંતિ ?
 ૭. ગોયમા ! સત્ત પરીસહા સમોયરંતિ, તં જહા-

ગાહા-૧. અરહ, ૨. અચેલ, ૩. ઇત્થી, ૪. નિસીહિયા,
 ૫. જાયણા ય, ૬. અક્કોસે, ૭. સક્કારપુરકારે,
 ચરિત્તમોહમ્મિ સત્તેતે ॥

૫. ૪. અંતરાહણં ભંતે ! કમ્મે કહ પરીસહા સમોયરંતિ ?

૭. ગોયમા ! એગે અલાભપરીસહે સમોયરંતિ ।

- વિયા.સ.૮, ૩. ૮, સુ. ૨૪-૨૯

૩૦. અટ્ઠ-સત્ત-છ-એકવિહબંધગે અબંધગે ય પરીસહા-

૫. સત્તવિહબંધગસ્સ ણં ભંતે ! કહ પરીસહા પણ્ણત્તા ?

૭. ગોયમા ! બાવીસં પરીસહા પણ્ણત્તા,
 વીસં પુણ વેદેહ,

જં સમયં સીયપરીસહં વેદેહ, ણો તં સમયં
 ડસિણપરીસહં વેદેહ ।

જં સમયં ડસિણપરીસહં વેદેહ, ણો તં સમયં
 સીયપરીસહં વેદેહ ।

જં સમયં ચરિયાપરીસહં વેદેહ, ણો તં સમયં
 નિસીહિયાપરીસહં વેદેહ ।

જં સમયં નિસીહિયાપરીસહં વેદેહ, ણો તં સમયં
 ચરિયાપરીસહં વેદેહ ।

એવં અટ્ઠવિહબંધગસ્સ વિ,

૫. છવ્વિહબંધગસ્સ ણં ભંતે ! સરાગછઠ્ઠમત્થસ્સ કહ
 પરીસહા પણ્ણત્તા ?

૭. ગોયમા ! ચોહસ પરીસહા પણ્ણત્તા, બારસ પુણ
 વેદેહ,

જં સમયં સીયપરીસહં વેદેહ, ણો તં સમયં ડસિણપરીસહં
 વેદેહ ।

૭. ગૌતમ ! એક દર્શન પરીષહનો સમવતાર થાય છે.

૫. (ખ) ભંતે ! ચારિત્રમોહનીય કર્મમાં કેટલા
 પરીષહોનો સમવતાર થાય છે ?

૭. ગૌતમ ! સાત પરીષહોનો સમવતાર થાય છે,
 જેમકે -

ગાથાર્થ : ૧. અરતિપરીષહ, ૨. અચેલ પરીષહ,
 ૩. સ્ત્રી પરીષહ, ૪. નિષદ્યા પરીષહ, ૫. યાયના
 પરીષહ, ૬. આક્રોશ પરીષહ, ૭. સત્કારપુરસ્કાર
 પરીષહ. આ સાત પરીષહ ચારિત્ર મોહનીય
 કર્મથી થાય છે.

૫. ૪. ભંતે ! અંતરાય કર્મમાં કેટલા પરીષહોનો
 સમવતાર થાય છે ?

૭. ગૌતમ ! એક અલાભ પરીષહનો સમવતાર થાય છે.

૩૦. આઠ-સાત-છ એક વિધ બંધક અને અબંધકમાં પરીષહ :

૫. ભંતે ! સાત પ્રકારનાં કર્મોને બાંધનાર જીવને
 કેટલા પરીષહ કહ્યા છે ?

૭. ગૌતમ ! બાવીસ પરીષહ કહ્યા છે.

- પરંતુ તે જીવ એક સાથે વીસ પરીષહોનું વેદન
 કરે છે.

જેનમ્ વચ્ચે શાસનમ્

જે સમયે તે શીત પરીષહ વેદે છે, તે સમયે ઉષ્ણ
 પરીષહનું વેદન કરતા નથી.

જે સમયે ઉષ્ણ પરીષહનું વેદન કરે છે, તે સમયે
 શીત પરીષહનું વેદન કરતા નથી,

જે સમયે ચર્યા પરીષહનું વેદન કરે છે, તે સમયે
 નિષદ્યાપરીષહનું વેદન કરતા નથી.

જે સમયે નિષદ્યા પરીષહનું વેદન કરે છે, તે સમયે
 ચર્યા પરીષહનું વેદન કરતા નથી.

આ પ્રમાણે આઠ પ્રકારનાં કર્મ બાંધનારનાં
 વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ.

૫. ભંતે ! છ પ્રકારનાં કર્મ બાંધનાર સરાગ છઠ્ઠમ્થ
 જીવનાં કેટલા પરીષહ કહ્યા છે ?

૭. ગૌતમ ! ચૌદ પરીષહ કહ્યા છે, પરંતુ તે એક
 સાથે બાર પરીષહ વેદે છે.

જે સમયે શીતપરીષહ વેદે છે, તે સમયે ઉષ્ણ
 પરીષહનું વેદન કરતા નથી,

જં સમયં ડસિણપરીસહં વેદેઙ્, ણો તં સમયં
સીયપરીસહં વેદેઙ્ ।

જં સમયં ચરિયાપરીસહં વેદેઙ્, ણો તં સમયં
સેજ્જાપરીસહં વેદેઙ્ ।

જં સમયં સેજ્જાપરીસહં વેદેઙ્, ણો તં સમયં
ચરિયાપરીસહં વેદેઙ્ ।

પ. ંગવિહબંધગસ્સ ણં ંતે ! વીયરાગહ્લુમત્થસ્સ કહ્
પરીસહા પ્ણત્તા ?

ડ. ગોયમા ! ંવં ચેવ જહેવ હ્લ્લિહબંધગસ્સ ।

પ. ંગવિહબંધગસ્સ ણં ંતે ! સજોગિભવત્થકેવલિસ્સ કહ્
પરીસહા પ્ણત્તા ?

ડ. ગોયમા ! ંકારસ પરીસહા પ્ણત્તા ।
નવ પુણ વેદેઙ્ ।

સેસં જહા હ્લ્લિહબંધગસ્સ ।

પ. અબંધગસ્સ ણં ંતે ! અજોગિભવત્થકેવલિસ્સ કહ્
પરીસહા પ્ણત્તા ?

ડ. ગોયમા ! ંકારસ પરીસહા પ્ણત્તા,
નવ પુણ વેદેઙ્ ।

જં સમયં સીયપરીસહં વેદેઙ્, નો તં સમયં
ડસિણપરીસહં વેદેઙ્ ।

જં સમયં ડસિણપરીસહં વેદેઙ્, નો તં સમયં
સીયપરીસહં વેદેઙ્ ।

જં સમયં ચરિયાપરીસહં વેદેઙ્, નો તં સમયં
સેજ્જાપરીસહં વેદેઙ્ ।

જં સમયં સેજ્જાપરીસહં વેદેઙ્, નો તં સમયં
ચરિયાપરીસહં વેદેઙ્ ।

- વિયા. સ. ૮, ડ. ૮, સુ. ૩૦-૩૪

૩૧. જીવેહિં ઢુટ્ઠાણાઙ્ ણિવ્વલ્લિય પુગ્ગલાણં પાવકમ્મત્તાં
ચિણાઙ્ પરૂબણં-

૧. જીવા ણં ઢુટ્ઠાણણિવ્વલ્લિયે પોગ્ગલે પાવકમ્મત્તાં
ચિણિંસુ વા, ચિણંતિ વા, ચિણિસ્સંતિ વા, તં જહા-

૧. તસકાયણિવ્વલ્લિયે ચેવ,

૨. ઠાવરકાયણિવ્વલ્લિયે ચેવ ।

જે સમયે ડષ્ણ પરીષહ્ણું વેદન કરે છે તે સમયે
શીત પરીષહ્ણું વેદન કરતા નથી.

જે સમયે ચર્યા પરીષહ્ણું વેદન કરે છે તે સમયે
શય્યા પરીષહ્ણું વેદન કરતા નથી.

જે સમયે શય્યા પરીષહ્ણું વેદન કરે છે, તે સમયે
ચર્યા પરીષહ્ણું વેદન કરતા નથી.

પ્ર. ંતે ! ંક વિધ ંધક વીતરાગ-હ્લ્લમ્મસ્થ જીવનાં
કેટલા પરીષહ્ણ કહ્યા છે ?

ડ. ગોતમ ! જે પ્રમાણે પ્ણવિધ ંધકનાં વિષયમાં
કહ્યું, તે પ્રમાણે ંકવિધ ંધકનાં વિષયમાં પણ
સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ંતે ! ંકવિધ ંધક સયોગી-ભવસ્થ કેવળીનાં
કેટલા પરીષહ્ણ કહ્યા છે ?

ડ. ગોતમ ! અગિયાર પરીષહ્ણ કહ્યા છે,
પરંતુ તે નવ પરીષહ્ણોનું વેદન કરે છે.

બાકી બધુ વર્ણન પ્ણવિધ ંધકનાં સમાન સમજ
લેવું જોઈએ.

પ્ર. ંતે ! અબંધક અયોગી-ભવસ્થ-કેવળીનાં કેટલા
પરીષહ્ણ કહ્યા છે ?

જે ડ. ગોતમ ! અગિયાર પરીષહ્ણ કહ્યા છે.

પરંતુ તે નવ પરીષહ્ણોનું વેદન કરે છે.

જે સમયે શીત પરીષહ્ણું વેદન કરે છે, તે સમયે
ડષ્ણ પરીષહ્ણું વેદન કરતા નથી,

જે સમયે ડષ્ણ પરીષહ્ણું વેદન કરે છે, તે સમયે
શીત પરીષહ્ણું વેદન કરતા નથી,

જે સમયે ચર્યા પરીષહ્ણું વેદન કરે છે, તે સમયે
શય્યા પરીષહ્ણું વેદન કરતા નથી,

જે સમયે શય્યા પરીષહ્ણું વેદન કરે છે, તે સમયે
ચર્યા પરીષહ્ણું વેદન કરતા નથી.

૩૧. જીવો ઢ્વારા ઢ્વિસ્થાણિકાઢ્વિ નિર્વર્તિત પુઢ્વગલોનું પાપકર્મનાં
રૂપમાં ચયાઢ્વિનું પ્રરૂપણ :

૧. જીવોને ઢ્વિ-સ્થાણ નિર્વર્તિત પુઢ્વગલોનું પાપ-કર્મના
રૂપમાં ચય કરેલ છે, કરે છે અને કરશે, જેમકે -

૧. ત્રસકાય નિર્વર્તિત,

૨. સ્થાવરકાય નિર્વર્તિત.

એવં ઉવચિણિસુ વા, ઉવચિણંતિ વા, ઉવચિણિસ્સંતિ વા ।

૩. બંધિસુ વા, બંધંતિ વા, બંધિસ્સંતિ વા,
૪. ઉદીરિંસુ વા, ઉદીરેંતિ વા, ઉદીરિસ્સંતિ વા,
૫. વેદેસુ વા, વેદેંતિ વા, વેદિસ્સંતિ વા,
૬. ણિજ્જરિંસુ વા, ણિજ્જરંતિ વા, ણિજ્જરિસ્સંતિ વા ।

- ઠાણં. અ. ૨, ઉ. ૪, સુ. ૧૨૫

જીવા ણં તિટ્ઠાણિવ્વત્તિણે પોગ્ગલે પાવકમ્મત્તાણે
ચિણિંસુ વા, ચિણંતિ વા, ચિણિસ્સંતિ વા, તં જહા-

૧. ઇત્થિણિવ્વત્તિણે, ૨. પુરિસણિવ્વત્તિણે,
૩. ણપુંસગણિવ્વત્તિણે ।

એવં ઉવચિણ-બંધ-ઉદીર-વેય તહ ણિજ્જરા ચેવ ।

- ઠાણં. અ. ૩, ઉ. ૪, સુ. ૨૩૩

જીવા ણં ચઉટ્ઠાણિવ્વત્તિણે પોગ્ગલે પાવકમ્મત્તાણે
ચિણિંસુ વા, ચિણંતિ વા, ચિણિસ્સંતિ વા, તં જહા-

૧. નેરહ્યણિવ્વત્તિણે, ૨. તિરિક્ખજોણિયણિવ્વત્તિણે,
૩. મણુસ્સણિવ્વત્તિણે, ૪. દેવણિવ્વત્તિણે ।

એવં ઉવચિણ-બંધ-ઉદીર-વેય તહ ણિજ્જરા ચેવ ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૪, સુ. ૩૮૭

જીવા ણં પંચઉટ્ઠાણિવ્વત્તિણે પોગ્ગલે પાવકમ્મત્તાણે
ચિણિંસુ વા, ચિણંતિ વા, ચિણિસ્સંતિ વા, તં જહા-

૧. એગિંદિયણિવ્વત્તિણે, ૨. બેહિંદિયણિવ્વત્તિણે,
૩. તેહિંદિયણિવ્વત્તિણે, ૪. ચઉરિંદિયણિવ્વત્તિણે,
૫. પંચેંદિય ણિવ્વત્તિણે ।

એવં ઉવચિણ-બંધ-ઉદીરણ-વેયણ તહ ણિજ્જરણં ચેવ ।

- ઠાણં. અ. ૫, ઉ. ૩, સુ. ૪૭૩

જીવા ણં છઉટ્ઠાણિવ્વત્તિણે પોગ્ગલે પાવકમ્મત્તાણે ચિણિંસુ
વા, ચિણંતિ વા, ચિણિસ્સંતિ વા, તં જહા-

૧. પુઢવિકાહ્ય ણિવ્વત્તિણે, ૨. આહકાહ્ય ણિવ્વત્તિણે,
૩. તેહકાહ્ય ણિવ્વત્તિણે, ૪. વાહકાહ્ય ણિવ્વત્તિણે,
૫. વણસ્સહકાહ્ય ણિવ્વત્તિણે, ૬. તસકાહ્ય ણિવ્વત્તિણે ।

એવં ઉવચિણ-બંધ-ઉદીરણ-વેયણ તહ ણિજ્જરણં ચેવ ।

- ઠાણં. અ. ૬, સુ. ૫૪૦

જીવા ણં સત્તઉટ્ઠાણિવ્વત્તિણે પોગ્ગલે પાવકમ્મત્તાણે
ચિણિંસુ વા, ચિણંતિ વા, ચિણિસ્સંતિ વા, તં જહા-

આ પ્રમાણે ઉપચય કરેલ છે, કરે છે અને કરશે.

૩. બંધન કરેલ છે, કરે છે અને કરશે.
૪. ઉદીરણા કરેલ છે, કરે છે અને કરશે.
૫. વેદન કરેલ છે, કરે છે અને કરશે.
૬. નિર્જરણ કરેલ છે, કરે છે અને કરશે.

જીવોને ત્રિસ્થાનોથી નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનું પાપકર્મનાં
રુપમાં ચય કરેલ છે, કરે છે અને કરશે, જેમકે -

૧. સ્ત્રી-નિર્વર્તિત, ૨. પુરુષ-નિર્વર્તિત,
૩. નપુંસક-નિર્વર્તિત.

આ પ્રમાણે ઉપચય, બંધ, ઉદીરણા, વેદન તથા નિર્જરા
કરેલ છે, કરે છે અને કરશે એવું કહેવું જોઈએ.

જીવોને ચાર સ્થાનોથી નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનું પાપકર્મનાં
રુપમાં ચય કરેલ છે, કરે છે અને કરશે, જેમકે -

૧. નૈરયિક નિર્વર્તિત, ૨. તિર્યચોનિક નિર્વર્તિત.
૩. મનુષ્ય નિર્વર્તિત, ૪. દેવનિર્વર્તિત.

આ પ્રમાણે ઉપચય, બંધ, ઉદીરણા, વેદન તથા નિર્જરા
કરેલ છે, કરે છે અને કરશે એવું કહેવું જોઈએ.

જીવોને પાંચ સ્થાનોથી નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનું પાપકર્મનાં
રુપમાં ચય કરેલ છે, કરે છે અને કરશે, જેમકે -

૧. એકેન્દ્રિય નિર્વર્તિત, ૨. બેઈન્દ્રિય નિર્વર્તિત,
૩. ત્રેઈન્દ્રિય નિર્વર્તિત, ૪. ચઉરેન્દ્રિય નિર્વર્તિત,
૫. પંચેન્દ્રિય નિર્વર્તિત.

આ પ્રમાણે ઉપચય, બંધ, ઉદીરણા, વેદન અને નિર્જરા
કરેલ છે, કરે છે અને કરશે એવું કહેવું જોઈએ.

જીવોને છ સ્થાન નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનું પાપકર્મનાં રુપમાં
ચય કરેલ છે, કરે છે અને કરશે, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાય નિર્વર્તિત, ૨. અપ્કાય નિર્વર્તિત,
૩. તેજસ્કાય નિર્વર્તિત, ૪. વાયુકાય નિર્વર્તિત,
૫. વનસ્પતિકાય નિર્વર્તિત, ૬. ત્રસકાય નિર્વર્તિત.

આ પ્રમાણે ઉપચય, બંધ, ઉદીરણા, વેદન અને નિર્જરા
કરેલ છે, કરે છે અને કરશે એવું કહેવું જોઈએ.

જીવોને સાત સ્થાનોથી નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનું પાપકર્મનાં
રુપમાં ચય કરેલ છે, કરે છે અને કરશે, જેમકે -

૧. નેરહ્ય ગિવ્વત્તિ, ૨. તિરિક્ખજોણિય ગિવ્વત્તિ,
૩. તિરિક્ખજોણિણી ગિવ્વત્તિ,
૪. મણુસ્સ ગિવ્વત્તિ, ૫. મણુસ્સી ગિવ્વત્તિ,
૬. દેવ ગિવ્વત્તિ, ૭. દેવી ગિવ્વત્તિ ।

एवं उवचिण-बंध-उदीरण-वेयण तह निज्जरणं चव ।

- ઠાણં. અ. ૭, સુ. ૫૯૨

જીવા ણં અટ્ઠઠાણ નિવ્વત્તિ પોગ્ગલે પાવકમ્મત્તાણ
ચિણિસુ વા, ચિણંતિ વા, ચિણિસ્સંતિ વા, તં જહા-

૧. પઢમસમય-નેરહ્યનિવ્વત્તિ,
૨. અપઢમસમય-નેરહ્યનિવ્વત્તિ,
૩. પઢમસમય તિરિયનિવ્વત્તિ,
૪. અપઢમસમય તિરિય નિવ્વત્તિ,
૫. પઢમસમય મણુયનિવ્વત્તિ,
૬. અપઢમસમય મણુયનિવ્વત્તિ,
૭. પઢમસમય દેવનિવ્વત્તિ
૮. અપઢમસમય-દેવનિવ્વત્તિ ।

एवं उवचिण-बंध-उदीरण-वेयण तह निज्जरणं चव ।

- ઠાણં. અ. ૮, સુ. ૬૬૦

જીવા ણં ણવટ્ઠાણનિવ્વત્તિ પોગ્ગલે પાવકમ્મત્તાણ
ચિણિસુ વા, ચિણંતિ વા, ચિણિસ્સંતિ વા, તં જહા-

૧. પુઢવિકાહ્ય નિવ્વત્તિ, ૨. આઝકાહ્ય નિવ્વત્તિ,
૩. તેઝકાહ્ય નિવ્વત્તિ, ૪. વાઝકાહ્ય નિવ્વત્તિ,
૫. વણસ્સહકાહ્ય નિવ્વત્તિ, ૬. બેહંદિય નિવ્વત્તિ,
૭. તેહંદિય નિવ્વત્તિ, ૮. ચઝરંદિય નિવ્વત્તિ,
૯. પંચેદિય નિવ્વત્તિ ।

एवं उवचिण-बंध-उदीरण-वेयण तह निज्जरणं चव ।

- ઠાણં. અ. ૯, સુ. ૭૦૨

જીવા ણં ઢસટ્ઠાણનિવ્વત્તિ પોગ્ગલે પાવકમ્મત્તાણ
ચિણિસુ વા, ચિણંતિ વા, ચિણિસ્સંતિ વા, તં જહા-

૧. પઢમસમય ઇગિંદિય નિવ્વત્તિ,
૨. અપઢમસમય ઇગિંદિય નિવ્વત્તિ,
૩. પઢમસમય બેહંદિય નિવ્વત્તિ,
૪. અપઢમસમય બેહંદિય નિવ્વત્તિ,

૧. નૈરયિક નિર્વર્તિત, ૨. તિર્યચયોનિક નિર્વર્તિત,
૩. તિર્યચયોનિકી નિર્વર્તિત,
૪. મનુષ્ય નિર્વર્તિત, ૫. મનુષ્યાણી નિર્વર્તિત,
૬. દેવ નિર્વર્તિત, ૭. દેવી નિર્વર્તિત.

આ પ્રમાણે ઉપચય, બંધ, ઉદીરણા, વેદન અને નિર્જરા કરેલ છે, કરે છે અને કરશે એવું કહેવું જોઈએ.

જીવોને આઠ સ્થાનોથી નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનું પાપકર્મનાં
રુપમાં ચય કરેલ છે, કરે છે અને કરશે, જેમકે -

૧. પ્રથમ સમય નૈરયિક નિર્વર્તિત,
૨. અપ્રથમ સમય નૈરયિક નિર્વર્તિત,
૩. પ્રથમ સમય તિર્યચ નિર્વર્તિત,
૪. અપ્રથમ સમય તિર્યચ નિર્વર્તિત,
૫. પ્રથમ સમય મનુષ્ય નિર્વર્તિત,
૬. અપ્રથમ સમય મનુષ્ય નિર્વર્તિત,
૭. પ્રથમ સમય દેવ નિર્વર્તિત,
૮. અપ્રથમ સમય દેવ નિર્વર્તિત.

આ પ્રમાણે ઉપચય, બંધ, ઉદીરણા, વેદન અને નિર્જરા કરેલ છે, કરે છે અને કરશે એવું કહેવું જોઈએ.

જીવોને નવ સ્થાનોથી નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનું પાપકર્મનાં
રુપમાં ચય કરેલ છે, કરે છે અને કરશે, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાય નિર્વર્તિત, ૨. અપૃકાય નિર્વર્તિત,
૩. તેજસૂકાય નિર્વર્તિત, ૪. વાયુકાય નિર્વર્તિત,
૫. વનસ્પતિકાય નિર્વર્તિત, ૬. બેઈન્દ્રિય નિર્વર્તિત,
૭. ત્રેઈન્દ્રિય નિર્વર્તિત, ૮. ચઉરેન્દ્રિય નિર્વર્તિત,
૯. પંચેન્દ્રિય નિર્વર્તિત.

આ પ્રમાણે ઉપચય, બંધ, ઉદીરણા, વેદન અને નિર્જરા કરેલ છે, કરે છે અને કરશે એવું કહેવું જોઈએ.

જીવોને ઢસ સ્થાનોથી નિર્વર્તિત પુદ્ગલોનું પાપકર્મનાં
રુપમાં ચય કરેલ છે, કરે છે અને કરશે, જેમકે -

૧. પ્રથમ સમય એકેન્દ્રિય નિર્વર્તિત,
૨. અપ્રથમ સમય એકેન્દ્રિય નિર્વર્તિત,
૩. પ્રથમ સમય બેઈન્દ્રિય નિર્વર્તિત,
૪. અપ્રથમ સમય બેઈન્દ્રિય નિર્વર્તિત,

૫. પઢમ સમય તેહંદિય નિવ્વત્તિએ,
૬. અપઢમ સમય તેહંદિય નિવ્વત્તિએ,
૭. પઢમ સમય ચઠરિંદિય નિવ્વત્તિએ,
૮. અપઢમ સમય ચઠરિંદિય નિવ્વત્તિએ,
૯. પઢમ સમય પંચેદિય નિવ્વત્તિએ,
૧૦. અપઢમ સમય પંચેદિય નિવ્વત્તિએ ।

एवं उवचिण-बंध-उदीरण-वेयण तह निज्जरणं चव ।

- ઠાણં. અ. ૧૦, સુ. ૭૮૩

૩૨. અસંજયાઈ જીવસ્સ પાવ કમ્મ વંધ પરૂવણં-

પ. જીવે ણં ભંતે ! અસંજએ અવિરએ અપ્પહિહય પચ્ચક્ખાય પાવ કમ્મ સકિરિએ અસંવુઢે એગંતદંઢે એગંતવાલે એગંતસુત્તે પાવકમ્મં અપ્પહાઈ ?

उ. हंता, गोयमा ! अण्हाइ ।

પ. જીવે ણં ભંતે ! અસંજએ -જાવ- એગંતસુત્તે મોહણિજ્જં પાવકમ્મં અપ્પહાઈ ?

उ. हंता, गोयमा ! अण्हाइ ।

- उव. सु. ६४-६५

૩૩. પાવકમ્માણં ઉદીરણાઈ ણિમિત્ત પરૂવણં-

जीवा णं दोहिं ठाणेहिं पावं कम्मं उदीरेंति, तं जहा-

૧. અબ્ભોવગમિયાએ ચેવ વેયણાએ,

૨. ઉવક્કમિયાએ ચેવ વેયણાએ ।

जीवा णं दोहिं ठाणेहिं पावं कम्मं वेदेंति, तं जहा-

૧. અબ્ભોવગમિયાએ ચેવ વેયણાએ,

૨. ઉવક્કમિયાએ ચેવ વેયણાએ ।

जीवा णं दोहिं ठाणेहिं पावं कम्मं णिज्जरेंति, तं जहा-

૧. અબ્ભોવગમિયાએ ચેવ વેયણાએ,

૨. ઉવક્કમિયાએ ચેવ વેયણાએ ।

- ઠાણં. અ. ૨, ઉ. ૪, સુ. ૧૦૭

૩૪. જીવ ચ્ઠવીસદંડએસુ કઢાણં પાવકમ્માણં નાણત્તં-

પ. જીવાણં ભંતે ! પાવકમ્મે જે ય કઢે જે ય કજ્જઈ જે ય કજ્જિસ્સઈ અત્થિયાઈ તસ્સ કેયિ ણાણત્તે ?

उ. हंता, मागंदियपुत्ता ! अत्थि ।

૫. પ્રથમ સમય ત્રેઈન્દ્રિય નિર્વર્તિત,
૬. અપ્રથમ સમય ત્રેઈન્દ્રિય નિર્વર્તિત,
૭. પ્રથમ સમય ચઉરેન્દ્રિય નિર્વર્તિત,
૮. અપ્રથમ સમય ચઉરેન્દ્રિય નિર્વર્તિત,
૯. પ્રથમ સમય પંચેન્દ્રિય નિર્વર્તિત,
૧૦. અપ્રથમ સમય પંચેન્દ્રિય નિર્વર્તિત.

આ પ્રમાણે ઉપચય, બંધ, ઉદીરણા, વેદન અને નિર્જરા કરેલ છે, કરે છે અને કરશે એવું કહેવું જોઈએ.

૩૨. અસંયતાદિ જીવનાં પાપકર્મ બંધનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! અસંયત, અવિરત જેમણે પ્રત્યાખ્યાન દ્વારા પાપ કર્મોનું પરિત્યાગ કરેલ નથી જે આરંભાદિ ક્રિયાઓથી યુક્ત, અસંવૃત, એકાંત દંડ, એકાંત બાળ, એકાંત સુપ્ત છે શું તે જીવ પાપ કર્મોનો બંધ કરે છે ?

उ. હા, ગૌતમ ! બંધ કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! અસંયત -યાવત્- એકાંત સુપ્ત જીવ શું મોહનીય પાપકર્મનું બંધ કરે છે ?

उ. હા, ગૌતમ ! બંધ કરે છે.

૩૩. પાપ કર્મોનાં ઉદીરણાદિનાં નિમિત્તોનું પ્રરુપણ :

જીવ બે સ્થાનોથી પાપ-કર્મની ઉદીરણા કરે છે, જેમકે -

૧. આભ્યુપગમિકી (સ્વીકૃત તપસ્યા આદિની) વેદનાથી,

૨. ઔપકમિકી (રોગ આદિની) વેદનાથી.

જીવ બે સ્થાનોથી પાપકર્મનું વેદન કરે છે, જેમકે -

૧. આભ્યુપગમિકી વેદનાથી,

૨. ઔપકમિકી વેદનાથી.

જીવ બે સ્થાનોથી પાપકર્મની નિર્જરા કરે છે, જેમકે -

૧. આભ્યુપગમિકી વેદનાથી,

૨. ઔપકમિકી વેદનાથી.

૩૪. જીવ ચોવીસ દંડકોમાં કૃત પાપકર્મોનું નાનાત્વ :

પ્ર. ભંતે ! જીવ એ જે પાપકર્મ કરેલ છે, કરે છે અને કરશે શું તેમાં પરસ્પર નાનાત્વ (ભિન્નતા) છે ?

उ. હા, માર્કટિક પુત્ર ! તેમાં ભિન્નતા છે.

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! एवं वुच्चइ-
“जीवाणं पावे कम्मे जे य कडे जे य कज्जइ जे य
कज्जिस्सइ अत्थियाइं तस्स णाणत्ते ?”

उ. मागंदियपुत्ता ! से जहानामए-केइ पुरिसे धणुं
परामुसइ, धणुं परामुसित्ता, उसुं परामुसइ, उसुं
परामुसित्ता, ठाणंठाइ, ठाणंठाइत्ता, आयतकण्णायतं
उसुं करेइ, आयतकण्णायतं उसुं करित्ता, उड्ढं
वेहासं उच्चिहइ ।

से नूणं मागंदियपुत्ता ! तस्स उसुस्स उड्ढं वेहासं
उच्चिहस्स समाणस्स एयति वि णाणत्तं -जाव- तं
भावं परिणमइ वि णाणत्तं ?

“हंता, भगवं ! एयति वि णाणत्तं -जाव- तं तं भावं
परिणमइ वि णाणत्तं ।”

से तेणट्ठेणं मागंदियपुत्ता ! एवं वुच्चइ-
“एयति वि णाणत्तं -जाव- तं तं भावं परिणमइ वि
णाणत्तं ।”

પ. દં. ૧. નેરહયાણં ભંતે ! પાવેકમ્મે જે ય કડે જે ય
કજ્જિસ્સइ અત્થિયાઈં તસ્સ કેયિ ણાણત્તે ?

उ. मागंदियपुत्ता ! एवं चेव ।

दं. २-२४. एवं -जाव- वेमाणियाणं ।

- विया. स. १८, उ. ३, सु. २१-२३

૩૫. चउवीसदंडएसु कडाणकम्माणं कया दुहसुहहूवत्तं-

પ. દં. ૧. નેરહયાણં ભંતે ! પાવકમ્મે જે ય કડે, જે ય
કજ્જइ, જે ય કજ્જિસ્સइ, સવ્વે સે દુક્ખે ?
જે નિજ્જિણ્ણે સે ણં સુહે ?

उ. हंता, गोयमा ! नेरइयाणं पावकम्मे जे य कडे जे य
कज्जइ, जे य कज्जिस्सइ सव्वे से दुक्खे, जे निज्जिण्णे
से णं सुहे ।

दं. २-२४. एवं -जाव- वेमाणियाणं ।

- विया. स. ७, उ. ८, सु. ३-४

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“જીવ જે પાપકર્મ કરેલ છે, કરે છે અને કરશે,
તેમાં પરસ્પર ભિન્નતા છે ?”

ઉ. માકંદિક પુત્ર ! જેમ : કોઈ પુરુષ ધનુષને હાથમાં
લે છે અને ધનુષને હાથમાં લઈને બાણને હાથમાં
લે છે બાણને હાથમાં લઈને આસન વિશેષથી
બેસે છે અને આસન વિશેષથી બેસીને બાણને
કાન સુધી ખેંચે છે અને ખેંચીને ઉપર આકાશમાં
છોડે છે.

ત્યારે હે માકંદિક પુત્ર ! શું તે આકાશમાં બાણનાં
ઉપર જતા સમયમાં પણ બાણનાં કંપનમાં
ભિન્નતા છે -ચાવત્- તે તે રુપમાં પરિણત થતા
સમયે પણ ભિન્નતા છે ?

‘હા, ભંતે ! જતા સમયે પણ કંપનમાં ભિન્નતા
છે -ચાવત્- તે તે રુપમાં પરિણત થતા સમયે પણ
ભિન્નતા છે.’

જૈન સાહિત્ય

માટે હે માકંદિક પુત્ર ! એવું કહેવાય છે કે -

“જતા સમયે પણ કંપનમાં ભિન્નતા છે
-ચાવત્- તે તે ભાવમાં પરિણત થતા સમયે પણ
ભિન્નતા છે.”

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિકોએ જે પાપકર્મ કરેલ છે, કરે
છે અને કરશે શું તેમાં પરસ્પર ભિન્નતા છે ?

ઉ. હા, માકંદિક પુત્ર ! તેમાં ભિન્નતા છે.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી જાણી લેવું
જોઈએ.

૩૫. ચोवीस दंडकोमां कृत कर्मोनी सुभ-दुःभरुपता :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિકોએ જે પાપકર્મ કરેલ છે, કરે
છે અને કરશે, શું તે બધા દુઃખ રુપ છે ?
અને જેની નિર્જરા કરેલ છે, શું તે બધા સુખ
રુપ છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! નૈરયિકોએ જે પાપકર્મ કરેલ છે, કરે
છે અને કરશે તે બધા દુઃખ રુપ છે અને જેની
નિર્જરા થયેલ છે, તે બધા સુખરુપ છે.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી ચોવીસ
દંડકોમાં જાણી લેવું જોઈએ.

૩૬. જીવેસુ એકારસઠાણેહિં પાવકમ્મં બંધ ભંગા-

ગાહા-૧. જીવા ય, ૨. લેસ, ૩. પક્કિચય, ૪. દિટ્ઠી,
૫. અન્નાણ, ૬. નાણ, ૭. સણ્ણાઓ ।

૮. વેય, ૯. કસાણ, ૧૦. ઉવયોગ, ૧૧. યોગ એકારસ
વિ ઠાણા ॥

- વિયા. સ. ૨૬, ઉ. ૧, સુ. ૨, ગા. ૧

૧. જીવં પડુચ્ચ-

પ. જીવે ણં ભંતે ! ૧. પાવકમ્મં કિં બંધી, બંધઇ,
બંધિસ્સઇ,

૨. બંધી, બંધઇ, ન બંધિસ્સઇ,

૩. બંધી, ન બંધઇ, બંધિસ્સઇ,

૪. બંધી, ન બંધઇ, ન બંધિસ્સઇ ?

૩. ગોયમા ! ૧. અત્યેગઇએ બંધી, બંધઇ, બંધિસ્સઇ,

૨. અત્યેગઇએ બંધી, બંધઇ, ન બંધિસ્સઇ,

૩. અત્યેગઇએ બંધી, ન બંધઇ, બંધિસ્સઇ,

૪. અત્યેગઇએ બંધી, ન બંધઇ, ન બંધિસ્સઇ ।

૨. સલેસ્સ અલેસ્સં પડુચ્ચ-

પ. સલેસ્સે ણં ભંતે ! જીવે પાવકમ્મં કિં બંધી, બંધઇ,
બંધિસ્સઇ -જાવ- બંધી, ન બંધઇ, ન બંધિસ્સઇ ?

૩. ગોયમા ! અત્યેગઇએ બંધી, બંધઇ, બંધિસ્સઇ -જાવ-
અત્યેગઇએ બંધી, ન બંધઇ, ન બંધિસ્સઇ ।

એવં ચત્તારિ ભંગા ।

પ. કણ્હલેસ્સે ણં ભંતે ! જીવે પાવં કમ્મં-કિં બંધી, બંધઇ,
બંધિસ્સઇ -જાવ- બંધી, ન બંધઇ, ન બંધિસ્સઇ ?

૩. ગોયમા ! અત્યેગઇએ બંધી, બંધઇ, બંધિસ્સઇ,
અત્યેગઇએ બંધી, ન બંધઇ, ન બંધિસ્સઇ ।

૩૬. જીવોમાં અગિયાર સ્થાનો દ્વારા પાપકર્મ બંધનાં ભંગ :

ગાથાર્થ : ૧. જીવ, ૨. લેશ્યા, ૩. પાક્કિક (શુક્લપક્ક અને
કૃષ્ણપક્ક) ૪. દટ્ઠિ, ૫. અજ્ઞાન, ૬. જ્ઞાન, ૭. સંજ્ઞા.

૮. વેદ, ૯. કધાય, ૧૦. ઉપયોગ, ૧૧. યોગ એ
અગિયાર સ્થાન (વિષય) છે, જેણે લઈને બંધનું વર્ણન
કરવામાં આવશે.

૧. જીવની અપેક્ષાએ :

પ્ર. ભંતે ! ૧. શું જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે
અને બાંધશે ?

૨. શું જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને
બાંધશે નહિ ?

૩. શું જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી
અને બાંધશે ?

૪. શું જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી
અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! ૧. કોઈ જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે
છે અને બાંધશે.

૨. કોઈ જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને
બાંધશે નહિ.

૩. કોઈ જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી
અને બાંધશે.

૪. કોઈ જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી
અને બાંધશે નહિ.

૨. સલેશી- અલેશીની અપેક્ષાએ :

પ્ર. ભંતે ! સલેશી જીવે શું પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે
છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી
અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! કોઈ સલેશી જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું,
બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- કોઈ જીવે બાંધેલ
હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ.

એ ચારેય ભંગ જાણવા જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું કૃષ્ણલેશી જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું,
બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું. બાંધતા
નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! કોઈ કૃષ્ણલેશી જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું,
બાંધે છે અને બાંધશે તથા કોઈએ બાંધેલ હતું, બાંધતા
નથી અને બાંધશે નહિ. (આ પ્રથમ દ્વિતીય ભંગ છે)

एवं -जाव- पम्हलेस्से सब्बत्थ पढम-विइया भंगा ।
सुकलेस्से जहा सलेस्से तहेव चत्तारि भंगा ।

- પ. અલેસ્સે ણં મંતે ! જીવે પાવં કમ્મં-કિં બંધી, બંધઈ, બંધિસ્સઈ -જાવ- બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ?
૩. ગોયમા ! બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ।

एगो चउत्थो भंगो ।

૩. કળહ-સુક્કપવિખયં પડુચ્ચ-
- પ. કળહપવિખે ણં મંતે ! જીવે પાવં કમ્મં-કિં બંધી, બંધઈ, બંધિસ્સઈ -જાવ- બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ?
૩. ગોયમા ! પઢમ-વિતિયા ભંગા ।
- પ. સુક્કપવિખે ણં મંતે ! જીવે પાવં કમ્મં-કિં બંધી, બંધઈ, બંધિસ્સઈ -જાવ- બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ?

૩. ગોયમા ! ચત્તારિ ભંગા મણિયવ્વા ।
૪. સમ્મદિટ્ઠીઆઈં પડુચ્ચ-
- સમ્મદિટ્ઠીણં ચત્તારિ ભંગા ।
- મિચ્છાદિટ્ઠીણં પઢમ-વિતિયા ભંગા ।

सम्मामिच्छदिट्ठीणं एवं चेव ।

૫. ણાણીં પડુચ્ચ-
- નાણીણં ચત્તારિ ભંગા ।
- આભિણિબોહિયનાણીણં -જાવ- મણપજ્જવનાણીણં ચત્તારિ ભંગા ।
- કેવલનાણીણં ચરિમો મંગો જહા અલેસ્સાણં ।

૬. અન્નાણિં પડુચ્ચ-
- અન્નાણીણં પઢમ-વિતિયા ભંગા ।

एवं मइअन्नाणीणं, सुयअन्नाणीणं, विभंगनाणीणं वि ।

આ પ્રમાણે પદ્મલેશ્યાવાળા જીવ સુધી સર્વત્ર પ્રથમ અને દ્વિતીય ભંગ જાણવા જોઈએ. સલેશી જીવનાં સમાન શુક્લલેશીમાં ચારેય ભંગ કહેવા જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! અલેશી જીવે શું પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?
૩. ગૌતમ ! અલેશી જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ.

आ योथुं ભંગ છે.

૩. કૃષ્ણ-શુક્લ પાક્ષિકની અપેક્ષાએ :
- પ્ર. ભંતે ! શું કૃષ્ણપાક્ષિક જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?
૩. ગૌતમ ! પહેલો અને બીજો ભંગ જાણવો જોઈએ.
- પ્ર. ભંતે ! શું શુક્લપાક્ષિક જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! આના માટે ચારેય ભંગ જાણવા જોઈએ.
૪. સમ્યગ્ દષ્ટિ આદિની અપેક્ષાએ :

સમ્યગ્ દષ્ટિ જીવોમાં ચારેય ભંગ જાણવા જોઈએ. મિથ્યાદષ્ટિ જીવોમાં પહેલો અને બીજો ભંગ જાણવો જોઈએ.

સમ્યગ્-મિથ્યાદષ્ટિ જીવોમાં પણ આ પ્રમાણે પહેલો અને બીજો ભંગ જાણવો જોઈએ.

૫. જ્ઞાનીની અપેક્ષાએ :
- જ્ઞાની જીવોમાં ચારેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે. આભિણિબોધિક જ્ઞાનીથી મનઃપર્યવજ્ઞાની જીવો સુધીમાં પણ ચારેય ભંગ જાણવા જોઈએ. કેવળજ્ઞાનીમાં અલેશીનાં સમાન અંતિમ ભંગ જાણવો જોઈએ.

૬. અજ્ઞાનીની અપેક્ષાએ :
- અજ્ઞાની જીવોમાં પહેલો અને બીજો ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

આ પ્રમાણે મતિ-અજ્ઞાની, શ્રુત-અજ્ઞાની અને વિભંગજ્ઞાનીમાં પણ પહેલો અને બીજો ભંગ જાણવો જોઈએ.

૭. આહારસન્નોવડતાઈ પડુચ્ચ-

આહારસન્નોવડતાઈ -જાવ- પરિગ્રહસન્નોવડતાઈ
પદમ-વિતિયા ભંગા ।

નો સન્નોવડતાઈ ચત્તારિ ભંગા ।

૮. સવેયગં-અવેયગં પડુચ્ચ-

સવેયગાણં પદમ-વિતિયા ભંગા ।

એવં ઇત્થિવેયગ-પુરિસવેયગ-નપુંસગવેયગાણ વિ ।

અવેયગાણં ચત્તારિ ભંગા ।

૯. સકસાઈ-અકસાઈ પડુચ્ચ-

સકસાઈણં ચત્તારિ ભંગા ।

કોહકસાઈણં પદમ-વિતિયા ભંગા ।

એવં માણકસાઈસ્સ વિ, માયાકસાઈસ્સ વિ ।

લોભકસાઈસ્સ ચત્તારિ ભંગા ।

પ. અકસાઈ ણં ભંતે ! જીવે પાવકમ્મ-કિં બંધી, બંધઈ, બંધિસ્સઈ -જાવ- બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ?

૩. ગોયમા ! અત્થેગઈએ બંધી, ન બંધઈ, બંધિસ્સઈ ।
અત્થેગઈએ બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ।

તઈય-ચઉત્થા ભંગા ।

૧૦. સજોગિં-અજોગિં પડુચ્ચ-

સજોગિસ્સ ચત્તારિ ભંગા ।

એવં મણજોગિસ્સ વિ, વડ્ડજોગિસ્સ વિ, કાયજોગિસ્સ વિ ।

અજોગિસ્સ ચરિમો ભંગો ।

૧૧. સાગાર-અણાગારોવડત્તં પડુચ્ચ-

સાગારોવડત્તે ચત્તારિ ભંગા ।

અણાગારોવડત્તે વિ ચત્તારિ ભંગા ।

- વિયા. સ. ૨૬, ૩, સુ. ૪-૩૩

૭. આહાર સંજોપયુક્તાઈની અપેક્ષાએ :

આહાર-સંજોપયુક્ત -યાવત્- પરીગ્રહ-સંજોપયુક્ત
જીવોમાં પહેલો અને બીજો ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

નોસંજોપયુક્ત જીવોમાં ચારેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

૮. સવેદક- અવેદકની અપેક્ષાએ :

સવેદક જીવોમાં પહેલો અને બીજો ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

આ પ્રમાણે સ્ત્રીવેદી, પુરુષવેદી અને નપુંસક વેદીમાં
પણ પ્રથમ અને દ્વિતીય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

અવેદક જીવોમાં ચારેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

૯. સકપાથી - અકપાથીની અપેક્ષાએ :

સકપાથી જીવોમાં ચારેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

ક્રોધકપાથી જીવોમાં પહેલો અને બીજો ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

આ પ્રમાણે માનકપાથી તથા માયાકપાથી જીવોમાં
પણ એ બંને ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

લોભકપાથી જીવોમાં ચારેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! શું અકપાથી જીવે પાપકર્મ બાંધેલ હતું,
બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા
નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! કોઈએ પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધતા
નથી અને બાંધશે તથા કોઈ જીવે પાપકર્મ બાંધેલ
હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ.

આ ત્રીજો ચોથો ભંગ છે.

૧૦. સયોગી - અયોગીની અપેક્ષાએ :

સયોગી જીવોમાં ચારેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

આ પ્રમાણે મનોયોગી, વચનયોગી અને કાયયોગી
જીવમાં ચારેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

અયોગી જીવમાં અંતિમ એક ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

૧૧. સાકાર- અનાકારોપયુક્તની અપેક્ષાએ :

સાકારોપયુક્ત જીવમાં ચારેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

અનાકારોપયુક્ત જીવમાં પણ ચારેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

૩૭. ચઝવીસ દંડણુ ઁકકારસઠાણેહિં પાવકમ્મં બંધ ંંગા-

- પ. દં. ૧. નેરઙ્ગ ંંગં ંંતે ! પાવં કમ્મં-કિં બંધી, બંધઙ્, બંધિસસઙ્ -જાવ- બંધી, ન બંધઙ્, ન બંધિસસઙ્ ?
- ઝ. ગોયમા ! અત્થેગઙ્ગ ંંધી, બંધઙ્, બંધિસસઙ્ ।
અત્થેગઙ્ગ ંંધી, બંધઙ્, ન બંધિસસઙ્ ।

પઢમ-વિતિયા ંંગા ।

- પ. ૨. સલેસે ંંગં ંંતે ! નેરઙ્ગ પાવં કમ્મં કિં બંધી, બંધઙ્, બંધિસસઙ્ -જાવ- બંધી, ન બંધઙ્, ન બંધિસસઙ્ ?
- ઝ. ગોયમા ! અત્થેગઙ્ગ ંંધી, બંધઙ્, બંધિસસઙ્, અત્થેગઙ્ગ ંંધી, બંધઙ્, ન બંધિસસઙ્ ।

પઢમ-વિતિયા ંંગા ।

ઁવં કણ્હલેસે વિ, નીલલેસે વિ, કાઝલેસે વિ ।

૩. ઁવં કણ્હપવિઁવ, સુવ્કપવિઁવ,
૪. સમ્મઙ્ઙિટ્ઠી, મિઁઁઙ્ઙિટ્ઠી, સમ્મામિઁઁઙ્ઙિટ્ઠી,
૫. નાણી, આભિણિબોહિયનાણી, સુયનાણી, ંોહિનાણી,
૬. અન્નાણી, મઙ્ઙઅન્નાણી, સુયઅન્નાણી, વિંંગનાણી,
૭. આહારસન્નોવઝત્તે -જાવ- પરિગ્ગહસન્નોવઝત્તે,
૘. સવેયઁ, નપુંસકવેયઁ,
૙. સકસાયી -જાવ- લોંકસાયી,
૧૦. સજોગી, મણજોગી, વઙ્ઙજોગી, કાયજોગી,
૧૧. સાગારોવઝત્તે, અણાગારોવઝત્તે ।

ઁણુ સવ્વેસુ પણુ પઢમ-વિતિયા ંંગા ંાણિયવ્વા ।

દં. ૨. ઁવં અસુરકુમારસસ વિ વત્તવ્વયા ંાણિયવ્વા,

૝૭. ંોવીસ દંડકોંાં અગિયાર સ્થાનો ઢારા પાપકર્મ ંંધનાં ંંગ :

- પ્ર. દં. ૧. ંંતે ! શું નૈરયિક જીવે પાપકર્મ ંાંધેલ ઢતું, ંાંધે ઢે અને ંાંધશે -યાવત્- ંાંધેલ ઢતું, ંાંધતા નથી અને ંાંધશે નહિ ?
- ઝ. ગૌતમ ! (કોઈ નૈરયિક જીવે) પાપકર્મ ંાંધેલ ઢતું, ંાંધે ઢે અને ંાંધશે તથા કોઈંે ંાંધેલ ઢતું, ંાંધે ઢે અને ંાંધશે નહિ.

આ પહેલો અને ંીજો ંંગ ઢે.

- પ્ર. ૨. ંંતે ! શું સલેશી નૈરયિક જીવે પાપકર્મ ંાંધેલ ઢતું, ંાંધે ઢે અને ંાંધશે -યાવત્- ંાંધેલ ઢતું, ંાંધતા નથી અને ંાંધશે નહિ.
- ઝ. ગૌતમ ! કોઈ સલેશી નૈરયિક જીવે પાપકર્મ ંાંધેલ ઢતું, ંાંધે ઢે અને ંાંધશે તથા કોઈંે ંાંધેલ ઢતું, ંાંધેલ ઢે અને ંાંધશે નહિ,

આ પહેલો અને ંીજો ંંગ ઢે.

આ પ્રંાણે કૃષ્ણ લેશયાવાળા, નીલ લેશયાવાળા અને કાપોત લેશયાવાળા નૈરયિક જીવંાં પણ પ્રથમ અને ઢ્વિતીય ંંગ પ્રાપ્ત થાય ઢે.

- ૝. આ પ્રંાણે કૃષ્ણ પાક્ષિક, શુકલ પાક્ષિક,
૘. સમ્યગ્દષ્ટિ, મિથ્યાદષ્ટિ, સમ્યગ્મિથ્યા દષ્ટિ,
૫. જ્ઞાની, આભિનિબોધિક જ્ઞાની, શ્રુત જ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની,
૙. અજ્ઞાની, મતિ-અજ્ઞાની, શ્રુતઅજ્ઞાની, વિલંગજ્ઞાની,
૭. આહાર સંશોપયુક્ત -યાવત્- પરીં્રહ સંશોપયુક્ત,
૘. સવેદી, નપુંસક વેદી,
૙. સકષાયી -યાવત્- લોંકષાયી,
૧૝. સયોગી, મનોયોગી, વચનયોગી, કાયયોગી,
૧૧. સાકારોપયુક્ત અને અનાકારોપયુક્ત.

આ ંધા પઢોંાં પ્રથમ અને ઢ્વિતીય ંંગ કહેવો જોઈંે.

દં. ૨. આ પ્રંાણે અસુરકુમારોનાં વિધયંાં પણ પ્રથમ અને ઢ્વિતીય ંંગ કહેવો જોઈંે.

णवरं-नेउलेस्सा, इत्थिवेयग-पुरिसवेयगाय अब्भहिया
भण्णति-नपुंसगवेयगा न भण्णति ।

सेसं तं चेव ।

सव्वत्थ ३-११. पढम-वितिया भंगा ।

दं. ३-११. एवं -जाव- थणियकुमारस्स ।

दं. १२-२०. एवं पुढविकाइयस्स वि आउकाइयस्स
वि-जाव-पंचेदिय-तिरिक्खजोणियस्स वि, सव्वत्थ
वि एक्कारसठाणेसु पढम-वितिया भंगा ।

णवरं-जस्स जा लेस्सा, दिट्ठि, नाणं, अन्नाणं, वेदो,
जोगो य अत्थि तं तस्स भाणियव्वं ।

सेसं सव्वत्थ तहेव ।

दं. २१. मणुस्स जच्चेव जीवपए वत्तव्वया सच्चेव
निरवसेसा भाणियव्वा ।

दं. २२. वाणमंतरस्स जहा असुरकुमारस्स ।

दं. २३-२४. जोइसिय वेमाणियस्स एवं चेव ।

णवरं-लेस्साओ जाणियव्वाओ ।

सेसं तहेव भाणियव्वं ।

- विया. स. २६, उ. १, सु. ३४-४३

૩૮. चउवीसदंडएसु अणंतरोववण्णगाणं पावकम्मं बंध भंगा-

प. दं. १. अणंतरोववण्णए णं भंते ! नेरइए पावं कम्मं-
किं बंधी, बंधइ, बंधिस्सइ -जाव-
बंधी, न बंधइ, न बंधिस्सइ ?

उ. गोयमा ! पढम-विइया भंगा ।

प. सलेस्से णं भंते ! अणंतरोववण्णए णेरइए पावकम्मं-
किं बंधी, बंधइ, बंधिस्સइ -जाव-
बंधી, न बंधइ, न बंधिस्સइ ?

વિશેષ : તેજોલેશ્યા, સ્ત્રીવેદક અને પુરુષવેદક
વધારે કહેવા જોઈએ. નપુંસકવેદક ન કહેવો
જોઈએ.

બાકી બધું પૂર્વવત્ છે.

૩-૧૧. આ બધામાં પહેલો અને બીજો ભંગ
જાણવો જોઈએ.

દં.૩-૧૧. આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમાર સુધી કહેવું
જોઈએ.

દં.૧૨-૨૦. આ પ્રમાણે પૃથ્વીકાયિક, અપ્કાયિક
-યાવત્- પંચેન્દ્રિય- તિર્યચયોનિકમાં પણ સર્વત્ર
અગિયાર સ્થાનોમાં પ્રથમ અને દ્વિતીય ભંગ
કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : જેમાં જે લેશ્યા, દષ્ટિ, જ્ઞાન, અજ્ઞાન,
વેદ અને યોગ હોય તેમાં તેજ કહેવું જોઈએ.

બાકી બધું પૂર્વવત્ છે.

દં.૨૧. મનુષ્યનાં વિષયમાં જીવપદનાં સમાન
(ચારેય ભંગ) સંપૂર્ણ વર્ણન કરવું જોઈએ.

દં.૨૨. વાણવ્યન્તરોનું વર્ણન અસુરકુમારોનાં
સમાન છે.

દં.૨૩-૨૪. જ્યોતિષક અને વૈમાનિકોનાં વિષયમાં
પણ આ પ્રમાણે કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : જેનામાં જે લેશ્યા હોય તેજ કહેવી જોઈએ.

બાકી બધું પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

૩૯. ચોવીસ દંડકોમાં અનન્તરોપપન્નક પાપકર્મ બંધનાં
ભંગ :

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! શું અનન્તરોપપન્નક નૈરયિકે પાપકર્મ
બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્-
બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

ઉ. ગૌતમ ! પ્રથમ અને દ્વિતીય ભંગ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! શું સલેશી અનન્તરોપપન્નક નૈરયિકે
પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે
-યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે
નહિ ?

૩. ગોયમા ! પઢમ-વિઙ્યા ભંગા ।
ખવરં-કળ્હપક્લિચય તઙ્યો ।
ઁવં સવ્વત્થ પઢમ-વિઙ્યા ભંગા ।

ખવરં-સમ્મામિચ્છત્તં મળજોગો, વઙ્ગજોગો ય ણ
પુચ્છિજ્જહ ।

દં. ૨-૧૧. ઁવં -જાવ- થળિયકુમારાણં ।

દં. ૧૨-૧૬. ઁગિંદિયાણં સવ્વત્થ પઢમ-વિઙ્યા
ભંગા ।

દં. ૧૭-૧૯. વેઙ્ગિદિય, તેઙ્ગિદિય, ચઙ્ગરિંદિયાણં
વયજોગો ન ભળ્ણહ ।

દં. ૨૦. પંચેદિય-તિરિક્કજોળિયાણં વિ સમ્મામિચ્છત્તં,
ઓહિળાણં, વિભંગાણં, મળજોગો, વયજોગો-ઁયાણિ
પંચ પયાણિ ણ ભળ્ણંતિ ।

દં. ૨૧. મળુસ્સાણં અલેસ્સ-સમ્મામિચ્છત્ત-મળપજ્જ-
વળાણ-કેવલળાણ-વિભંગાણ-ળો સળ્ણોવઙ્ગ-
અવેયગ-અકસાયી-મળજોગ-વયજોગ-અજોગી-
ઁયાણિ ઁક્કારસપયાણિ ણ ભળ્ણંતિ ।

દં. ૨૨-૨૪. વાળમંતર, જોઙ્ગિસિય, વેમાળિયાણ
જહા ણેરઙ્ગિયાણં જહેવ તે તિળ્ણિ ણ ભળ્ણંતિ ।

સવ્વેસિં જાણિ સેસાણિ ઠાળાણિ સવ્વત્થ પઢમ-
વિઙ્યા ભંગા ।

- વિયા. સ. ૨૬, ઙ. ૨, સુ. ૧-૯

૩૯. ચઙ્ગવીસદંડઁસુ અચરિમાણં પાવકમ્મં વંધ ભંગા -

પ. દં. ૧. અચરિમે ણં મંતે ! ણેરઙ્ગે પાવં કમ્મં -
કિં વંધી, વંધહ, વંધિસ્સહ -જાવ-
વંધી, ન વંધહ, ન વંધિસ્સહ ?

૙. ગોયમા ! જહેવ પઢમ ઙ્ગેસે તહેવ પઢમ વિઙ્યા
ભંગા મળિયવ્વા સવ્વત્થ -જાવ-દં. ૧-૨૦ પંચેદિય
તિરિક્કજોળિયાણં ।

પ. દં. ૨૧. અચરિમે ણં મંતે ! મળુસ્સે પાવં કમ્મં -
કિં વંધી, વંધહ, વંધિસ્સહ -જાવ-
વંધી, ન વંધહ, ન વંધિસ્સહ ?

૙. ગોતમ ! પ્રથમ અને ઢિતીય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.
વિશેષ : કૃષ્ણપાક્ષિકમાં તૃતીય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.
આ પ્રમાણે બધા સ્થાનોમાં પહેલો અને બીજો ભંગ
કહેવો જોઈએ.

વિશેષ : સમ્યગ્મિથ્યાત્વ, મનોયોગ અને વચનયોગનાં
વિષયમાં પ્રશ્ન ન કરવો જોઈએ.

દં. ૨-૧૧. સ્તનિતકુમારો સુધી આ પ્રમાણે કહેવું
જોઈએ.

દં. ૧૨-૧૬. ઁકેન્દ્રિય જીવોનાં બધા સ્થાનોમાં
પ્રથમ અને ઢિતીય ભંગ કહેવા જોઈએ.

દં. ૧૭-૧૯. બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય અને ચઙ્ગરેન્દ્રિયમાં
વચનયોગ ન કહેવો જોઈએ.

દં. ૨૦. પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયોનિકોમાં પણ સમ્યગ્-
મિથ્યાત્વ, અવધિજ્ઞાન, વિભંગજ્ઞાન, મનોયોગ
અને વચનયોગ ઁ પાંચ સ્થાન ન કહેવા જોઈએ.

દં. ૨૧. મનુષ્યોમાં અલેશીત્વ, સમ્યગ્મિથ્યાત્વ,
મનુષ્યવજ્ઞાન, કેવળજ્ઞાન, વિભંગજ્ઞાન, નોસંજો-
પયુક્ત, અવેદક, અકષાયી, મનોયોગ, વચનયોગ
અને અયોગી ઁ અગિયાર સ્થાન ન કહેવા જોઈએ.

દં. ૨૨-૨૪. વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને
વૈમાનિકોનાં વિષયમાં નૈરયિકોનાં વર્ણનનાં સમાન
ત્રણ સ્થાન (સમ્યગ્મિથ્યાત્વ, મનોયોગ અને
વચનયોગ) ન કહેવા જોઈએ.

આ બધાનાં જે બાકી સ્થાન છે, તેમાં પ્રથમ અને
ઢિતીય ભંગ જાણવા જોઈએ.

૙૯. ચોવીસ દંડકોમાં અચરિમોનાં પાપકર્મ બંધનાં ભંગ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું અચરમ નૈરયિકે પાપકર્મ બાંધેલ
હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું,
બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૙. ગોતમ ! પ્રથમ ઉદૈશકમાં કહ્યા અનુસાર પંચેન્દ્રિય
તિર્યચયોનિકો સુધી. દં. ૧-૨૦. અહીં પણ સર્વત્ર
પ્રથમ અને ઢિતીય ભંગ કહેવા જોઈએ.

પ્ર. દં. ૨૧. ભંતે ! શું અચરમ મનુષ્યે પાપકર્મ બાંધેલ
હતું, બાંધે છે અને બાંધશે - યાવત્- બાંધેલ હતું,
બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ.

૩. ગોયમા ! ૧. અત્યેગઇએ બંધી, બંધઇ, બંધિસ્સઇ,
૨. અત્યેગઇએ બંધી, બંધઇ, ણ બંધિસ્સઇ,
૩. અત્યેગઇએ બંધી, ણ બંધઇ, બંધિસ્સઇ ।

તિણિભંગા ચરિમ ભંગવિહૂણા ।

- પ. સલેસ્સે ણં ભંતે ! અચરિમે મણૂસે પાવકમ્મં- કિં
બંધી, બંધઇ, બંધિસ્સઇ -જાવ- બંધી, ન બંધઇ, ન
બંધિસ્સઇ ?
૩. ગોયમા ! એવં ચેવ તિણિ ભંગા ચરિમવિહૂણા
ભાણિયવ્વા એવં જહેવ પઢમુદ્દેસે ।
- ણવરં-જેસુ તત્થ વીસસુ ચત્તારિ ભંગા તેસુ ઇહ
આદિલ્લા તિણિ ભંગા ભાણિયવ્વા ચરિમભંગવજ્જા ।

અલેસ્સે, કેવલણાણી ય અજોગી ય એ તિણિ વિ
ણ પુચ્છિજ્જંતિ,

સેસં તહેવ.

દં. ૨૨-૨૪. વાણમંતર, -જોડિસિય, વેમાણિયા
જહા ણેરઇએ ।

- વિયા. સ. ૨૬, ૩. ૧૧, સુ. ૧-૪

૪૦. ચઠવીસદંડએસુ એકારસઠાણેહિં અટ્ટ કમ્મ બંધ ભંગા-

- પ. ૧. જીવે ણં ભંતે ! ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં- કિં બંધી,
બંધઇ, બંધિસ્સઇ -જાવ- બંધી, ન બંધઇ, ન બંધિસ્સઇ ?
૩. ગોયમા ! એવં જહેવ પાવકમ્મસ્સ વત્તવ્વયા ભણિયા
તહેવ ણાણાવરણિજ્જસ્સ વિ ભાણિયવ્વા ।
- ણવરં-૧. જીવપએ, દં. ૨૧. મણુસ્સપએ વી,
૯. સકસાયિમ્મિ -જાવ- લોભકસાયિમ્મિ ય
પઢમવિહૂયા ભંગા ।
- અવેસસં-૨-૮, ૧૦, ૧૧, તં ચેવ -જાવ-
દં. ૧-૨૦/૨૨, ૨૩, ૨૪ વેમાણિયા ।
૨. એવં દરિસણાવરણિજ્જેણ વિ ચઠવીસદંડએસુ
દંડગો ભાણિયવ્વો નિરવસેસં ।

૩. ગૌતમ ! ૧. કોઈ (મનુષ્ય)એ બાંધેલ હતું, બાંધે
છે અને બાંધશે.
૨. કોઈ (મનુષ્ય)એ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને
બાંધશે નહિ.
૩. કોઈ (મનુષ્ય) એ બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી
અને બાંધશે.

ચોથો ભંગ છોડીને આ ત્રણ ભંગ હોય છે.

- પ. ભંતે ! શું સલેશી અચરમ મનુષ્યે પાપકર્મ બાંધેલ
હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું,
બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?
૩. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ અંતિમ ભંગને છોડીને બાકી ત્રણ
ભંગ પ્રથમ ઉદ્દેશકનાં સમાન અહીં કહેવા જોઈએ.
- વિશેષ : જે વીસ પદોમાં અહીં ચાર ભંગ કહ્યા
છે તેમાં અંતિમ ભંગને છોડીને આદિનાં ત્રણ ભંગ
અહીં કહેવા જોઈએ.

અહીં અલેશી, કેવળજ્ઞાની અને અયોગીનાં
વિષયમાં પ્રશ્ન કરવો ન જોઈએ.

બાકીનાં સ્થાનોમાં પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

દં. ૨૨-૨૪. વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક
દેવોનાં વિષયમાં નૈરયિકનાં સમાન વર્ણન કરવું
જોઈએ.

૪૦. ચોવીસ દંડકોમાં અગિયાર સ્થાનો દ્વારા આઠ કર્મોનો
બંધ ભંગ :

- પ. ૧. ભંતે ! શું જીવ એ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બાંધેલ
હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું,
બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?
૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે પાપકર્મનું વર્ણન કર્યું છે, તે
પ્રમાણે જ્ઞાનાવરણીયકર્મનું વર્ણન કરવું જોઈએ.
- વિશેષ : ૧. જીવ પદ અને દં. ૨૧- મનુષ્ય પદમાં
૮. સકષાધીથી લોભકષાધી સુધીમાં પ્રથમ અને
દ્વિતીય ભંગ જ કહેવો જોઈએ.
- બાકી બધું વર્ણન વૈમાનિક સુધી પૂર્વવત્ કહેવું
જોઈએ.
૨. જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં સમાન દર્શનાવરણીય
કર્મનાં વિષયમાં પણ બધા દંડક કહેવા જોઈએ.

પ. ૩. ૧. જીવે ણં ભંતે ! વેયણિજ્જં કમ્મં- કિં બંધી, બંધઇ, બંધિસ્સઇ -જાબ- બંધી, ન બંધઇ, ન બંધિસ્સઇ ?

૩. ગોયમા ! ૧. અત્યેગઇએ બંધી, બંધઇ, બંધિસ્સઇ,

૨. અત્યેગઇએ બંધી, બંધઇ, ન બંધિસ્સઇ,

૪. અત્યેગઇએ બંધી, ન બંધઇ, ન બંધિસ્સઇ ।

તઇય વિહૂણા તિય ભંગા ।

૨. સલેસ્સે વિ એવં ચેવ તઇયવિહૂણા તિય ભંગા,

કળ્હલેસ્સે -જાબ- પઠ્ઠલેસ્સે પઠ્ઠમ-વિહ્યા ભંગા,

સુક્કલેસ્સે તઇયવિહૂણા તિય ભંગા,

અલેસ્સે ચરિમો ભંગો ।

૩. કળ્હપક્કિએ પઠ્ઠમ-વિહ્યા-ભંગા ।

સુક્કપક્કિએ તઇયવિહૂણા તિય ભંગા ।

૪. એવં સમ્મદિટ્ઠિસ્સ વિ ।

મિચ્છદિટ્ઠિસ્સ, સમ્મામિચ્છદિટ્ઠિસ્સ ય પઠ્ઠમ-વિહ્યા ભંગા ।

૬. ણાણિસ્સ તઇયવિહૂણા તિય ભંગા,

આભિણિબોહિયનાણી -જાબ- મણપજ્જવનાણી પઠ્ઠમ-વિતિયા ભંગા ।

કેવલનાણી તઇયવિહૂણા તિય ભંગા ।

૭. એવં નો સન્નોવઉત્તે,

૮. અવેયએ,

૯. અકસાયી,

પ્ર. ૩. ૧. ભંતે ! શું જીવ એ વેદનીય કર્મ બાંધેલ હતું, બાંધેલ છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધેલ નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! ૧. કોઈ જીવે (વેદનીય કર્મ) બાંધેલ હતું, બાંધેલ છે અને બાંધશે.

૨. (કોઈ જીવે) બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે નહિ.

૪. (કોઈ જીવે) બાંધેલ હતું, બાંધેલ નહિ અને બાંધશે નહિ.

ત્રીજો ભંગ છોડીને ત્રણ ભંગ કહેવા જોઈએ.

૨. સલેશી જીવમાં ત્રીજો ભંગ છોડીને બાકી ત્રણ ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

કૃષ્ણ લેશ્યા -યાવત્- પદ્મલેશ્યાવાળા જીવમાં પહેલો અને બીજો ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

શુક્લ લેશ્યાવાળા જીવમાં ત્રીજો ભંગ છોડીને બાકી ત્રણ ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

અલેશી જીવમાં અંતિમ ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

૩. કૃષ્ણપાક્ષિકામાં પ્રથમ અને બીજો ભંગ જાણવો જોઈએ.

જૈનમ્ જયશુક્લપાક્ષિકામાં ત્રીજો ભંગ છોડીને બાકી ત્રણેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

૪. આ પ્રમાણે સમ્યગ્ દષ્ટિમાં પણ આ જ ત્રણેય ભંગ જાણવા જોઈએ.

મિથ્યા દષ્ટિ અને સમ્યગ્ મિથ્યા દષ્ટિમાં પ્રથમ અને બીજો ભંગ જાણવો જોઈએ.

૬. જ્ઞાનીમાં ત્રીજો ભંગ છોડીને બાકી ત્રણેય ભંગ સમજવા જોઈએ.

આત્મિનિબોધિકજ્ઞાની -યાવત્- મનઃ પર્યવજ્ઞાનીમાં પ્રથમ અને દ્વિતીય ભંગ જાણવા જોઈએ.

કેવળજ્ઞાનીમાં ત્રીજા ભંગના સિવાય બાકી ત્રણેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

૭. આ પ્રમાણે નોસંજોપયુક્તમાં,

૮. અવેદીમાં,

૯. અકષાયીમાં,

૧૦. સાગારોવરુત્તે, અણાગારોવરુત્તે એસુ તદ્વય
વિહૂણા તિય ભંગા ।

૧૧. અજોગિમ્મિ ય ચરિમો ભંગો ।

સેસેસુ ૫. પઢમ-વિતિયા ભંગા ।

પ. ૧. નેરદ્વે ણં મંતે ! વેયણિજ્જં કમ્મં-
કિં બંધી, બંધદ્, બંધિસ્સદ્ -જાવ-
બંધી, ન બંધદ્, ન બંધિસ્સદ્ ?

૩. ગોયમા ! બંધી, બંધદ્, બંધિસ્સદ્,
બંધી, બંધદ્, ન બંધિસ્સદ્,

દં. ૨-૨૪. એવં નેરદ્વયા -જાવ- વેમાણિય ત્તિ જસ્સજં
અત્થિ ।

સવ્વત્થ વિ પઢમ-વિતિયા ભંગા,

દં. ૨૧. ણવરં-મણુસે જહા જીવે ।

પ. ૪-૧. જીવે ણં મંતે ! મોહણિજ્જં કમ્મં-કિં બંધી,
બંધદ્, બંધિસ્સદ્ -જાવ- બંધી, ન બંધદ્, ન બંધિસ્સદ્ ?

૩. ગોયમા ! જહેવ પાવં કમ્મં ૨-૧૧ તહેવ મોહણિજ્જં
પિ નિરવસેસં -જાવ- ૧-૨૪. વેમાણિય ।

પ. ૫. જીવે ણં મંતે ! આઝયં કમ્મં- કિં બંધી, બંધદ્,
બંધિસ્સદ્ -જાવ- બંધી, ન બંધદ્, ન બંધિસ્સદ્ ?

૩. ગોયમા ! અત્થેગદ્વે બંધી, બંધદ્, બંધિસ્સદ્ -જાવ-
અત્થેગદ્વે બંધી, ન બંધદ્, ન બંધિસ્સદ્, ચત્તારિ ભંગા ।

૨. સલેસે -જાવ- સુક્લેસે ચત્તારિ ભંગા ।

અલેસે ચરિમો ભંગો ।

પ. ૩. કણ્હપક્કિવે ણં મંતે ! આઝયં કમ્મં-કિં બંધી,
બંધદ્, બંધિસ્સદ્ -જાવ- બંધી, ન બંધદ્, ન બંધિસ્સદ્ ?

૧૦. સાકારોપયુક્ત અને અનાકારોપયુક્તમાં
પણ ત્રીજા ભંગને છોડીને બાકી ત્રણેય
ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

૧૧. અયોગીમાં અંતિમ (ચોથો) ભંગ પ્રાપ્ત
થાય છે.

બાકી બધામાં પ્રથમ અને દ્વિતીય ભંગ
જાણવો જોઈએ.

પ્ર. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક જીવે વેદનીય કર્મ બાંધેલ
હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું
બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ.

૩. ગૌતમ ! નૈરયિક જીવે વેદનીય કર્મ બાંધેલ હતું,
બાંધે છે અને બાંધશે અથવા બાંધેલ હતું, બાંધે
છે અને બાંધશે નહિ.

આ પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી જાણવું જોઈએ. પરંતુ
જેના જે લેશ્યાદિ હોય તે જ કહેવા જોઈએ.

આ બધામાં પહેલો અને બીજો ભંગ છે.

વિશેષ : મનુષ્યનું વર્ણન સામાન્ય જીવની સમાન છે.

પ્ર. ૪-૧. ભંતે ! શું જીવે મોહનીય કર્મ બાંધેલ હતું,
બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા
નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે પાપકર્મ બંધનાં વિષયમાં
કહ્યું, તે પ્રમાણે સમગ્ર વર્ણન મોહનીય કર્મ બંધનાં
વિષયમાં પણ વૈમાનિક સુધી કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ૫. ભંતે ! શું જીવે આયુકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે
છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી
અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! કોઈ જીવે (આયુ કર્મ) બાંધેલ હતું, બાંધે
છે અને બાંધશે - યાવત્- કોઈ જીવે બાંધેલ હતું,
બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ. આ ચાર ભંગ
પ્રાપ્ત થાય છે.

૨. સલેશીથી શુક્લલેશી સુધીનાં જીવોમાં ચારેય
ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

અલેશી જીવોમાં અંતિમ ભંગ હોય છે.

પ્ર. ૩. ભંતે ! કૃષ્ણ પાક્કિક જીવે (આયુકર્મ) બાંધેલ
હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું,
બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગોયમા ! અત્યેગ્ણે બંધી, બંધઈ, બંધિસ્સઈ,

અત્યેગ્ણે બંધી, ન બંધઈ, બંધિસ્સઈ ।

પદમ-તદ્વય ભંગા ।

સુક્ષ્મપક્ષિણ ૪. સમ્માદિટ્ઠી મિચ્છાદિટ્ઠી ણં ચત્તારિ
ભંગા ।

૫. સમ્મામિચ્છાદિટ્ઠી ણં ભંતે ! આઝયં કમ્મં-કિં બંધી,
બંધઈ, બંધિસ્સઈ -જાવ- બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ?

૩. ગોયમા ! અત્યેગ્ણે બંધી, ન બંધઈ, બંધિસ્સઈ,
અત્યેગ્ણે બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ।

તદ્વય-ચઠ્ઠા ભંગા ।

૬. નાણી -જાવ- ઓહિનાણી ચત્તારિ ભંગા ।

૫. મણપજ્જવનાણી ણં ભંતે ! આઝયં કમ્મં-કિં બંધી,
બંધઈ, બંધિસ્સઈ -જાવ- બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ?

૩. ગોયમા ! ૧. અત્યેગ્ણે બંધી, બંધઈ, બંધિસ્સઈ,

૩. અત્યેગ્ણે બંધી, ન બંધઈ, બંધિસ્સઈ,

૪. અત્યેગ્ણે બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ।

બિતિય ભંગ વિહૂણા તિય ભંગા ।

કેવલનાણે ચરિમો ભંગો ।

એવં એણં કમેણં ૭. નો સન્નોવઠ્ઠે બિતિયભંગ-
વિહૂણા તિય ભંગા જહેવ મણપજ્જવનાણે ।

૮. અવેયણ ।

૯. અકસાઈ ય તતિય-ચઠ્ઠા ભંગા જહેવ
સમ્મામિચ્છત્તે ।

૧૦. અજોગિમ્મિ ચરિમો ભંગો ।

સેસેસુ પપ્પસુ. ૫, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૧, ચત્તારિ ભંગા
-જાવ- ૧૧. અણાગારોવઠ્ઠે ।

૩. ગૌતમ ! ૧. કોઈ જીવે (આયુ કર્મ) બાંધેલ હતું,
બાંધે છે અને બાંધશે.

૨. કોઈ જીવે બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને
બાંધશે.

આ પ્રથમ અને ત્રીજો ભંગ છે.

શુક્લ પાક્ષિક ૪. સમ્યગ્દષ્ટિ અને મિથ્યાદષ્ટિમાં
ચારેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

૫. ભંતે ! સમ્યગ્મિથ્યા દષ્ટિ જીવે આયુ કર્મ બાંધેલ
હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું,
બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! કોઈ જીવે બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને
બાંધશે તથા કોઈ જીવે બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી
અને બાંધશે નહિ,

આ ત્રીજો અને ચોથો ભંગ છે.

૬. જ્ઞાનીથી અવધિજ્ઞાની જીવ સુધીમાં ચારેય ભંગ
પ્રાપ્ત થાય છે.

૫. ભંતે ! મન: પર્યવજ્ઞાની જીવે આયુ કર્મ બાંધેલ
હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું,
બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! ૧. કોઈ (મન:પર્યવજ્ઞાની) એ આયુ કર્મ
બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે.

૩. કોઈ (મન:પર્યવજ્ઞાની) એ બાંધેલ હતું, બાંધતા
નથી અને બાંધશે.

૪. કોઈ (મન: પર્યવજ્ઞાની) એ બાંધેલ હતું, બાંધતા
નથી અને બાંધશે નહિ.

બીજા ભંગને છોડીને આ ત્રણેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

કેવળજ્ઞાનીમાં ચોથો ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

આ પ્રમાણે આ કર્મમાં ૭. નોસંજો પયુક્ત જીવમાં
બીજા ભંગને છોડીને ત્રણેય ભંગ મન:પર્યવજ્ઞાનીનાં
સમાન હોય છે.

૮. અવેદક.

૯. અકપાથીમાં સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિનાં સમાન
ત્રીજો અને ચોથો ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

૧૦. અયોગીમાં ચોથો ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

બાકીનાં પદોમાં અનાકારોપયુક્ત સુધી ચારેય
ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

પ. દં. ૧. નેરહા ભંતે ! આઝયં કમ્મં-કિં બંધી, બંધહ, બંધિસ્સહ -જાવ- બંધી, ન બંધહ, ન બંધિસ્સહ ?

૩. ગોયમા ! ચત્તારિ ભંગા । એવં સવ્વત્થ. ૫-૧૧. વિ નેરહયાણં ચત્તારિ ભંગા ।

ળવરં-૨. કળહલેસ્સે, ૩. કળહપલ્લિખાં ય પઢમ-તહયા ભંગા, ૪. સમ્મામિચ્છત્તે તતિય-ચહત્થા ।

દં. ૨. અસુરકુમારે એવં ચેવ,

ળવરં - કળહલેસ્સે વિ ચત્તારિ ભંગા ભાણિયવ્વા ।

સેસં જહા નેરહયાણં ।

દં. ૩-૧૧. એવં -જાવ- થણિયકુમારાણં ।

દં. ૧૨. પુઢવિકાહયાણં સવ્વત્થ વિ ૪-૧૧. ચત્તારિ ભંગા ।

ળવરં-કળહપલ્લિખાં પઢમ-તહયા ભંગા ।

પ. ૨. તેહલેસ્સે પુઢવિકાહયાણં ભંતે ! આઝયં કમ્મં-કિં બંધી, બંધહ, બંધિસ્સહ -જાવ-બંધી, ન બંધહ, ન બંધિસ્સહ ?

૩. ગોયમા ! બંધી, ન બંધહ, બંધિસ્સહ ઇગો તહઓ ભંગો ।

સેસેસુ સવ્વેસુ ચત્તારિ ભંગા ।

દં. ૧૩, ૧૬. એવં આહકાહય-વણસ્સહકાહયાણ વિ નિરવસેસં ।

દં. ૧૪. ૧૫. તેહકાહય-વાહકાહયાણં સવ્વત્થ ૧-૧૧ વિ પઢમ-તહયા ભંગા ।

દં. ૧૭-૧૯. બેહંદિય, તેહંદિય, ચહરિંદિયાણ વિ સવ્વત્થ વિ ૧-૫/૭-૧૧ પઢમ તહયા ભંગા ।

ળવરં- ૫. સમ્મત્તે ૬. નાણે આભિણિબોહિયનાણે સુયણાણે તતિયો ભંગો ।

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક જીવમાં આયુકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! ચારેય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે. આ પ્રમાણે બધા સ્થાનોમાં નૈરયિકનાં ચારેય ભંગ કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : ૨. કૃષ્ણલેશી અને ૩. કૃષ્ણપાક્ષિક નૈરયિક જીવમાં પહેલો અને ત્રીજો ભંગ તથા ૪. સમ્યગ્મિથ્યા દષ્ટિમાં ત્રીજો અને ચોથો ભંગ હોય છે.

દં. ૨. અસુરકુમારમાં પણ આ પ્રમાણે કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : કૃષ્ણલેશી અસુરકુમારમાં ચારેય ભંગ કહેવા જોઈએ.

બાકી બધા સ્થાનોમાં નૈરયિકનાં સમાન કહેવા જોઈએ.

દં. ૩-૧૧. આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમારો સુધી કહેવું જોઈએ.

દં. ૧૨. પૃથ્વીકાયિકોનાં બધા સ્થાનોમાં ચારે ભંગ હોય છે.

વિશેષ : કૃષ્ણપાક્ષિક પૃથ્વીકાયિકમાં પહેલો અને ત્રીજો ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્ર. ૨. ભંતે ! તેજોલેશી પૃથ્વીકાયિક જીવે આયુકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! તેજોલેશી પૃથ્વીકાયિક એ આયુકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે. આ ત્રીજો ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

બાકી બધા સ્થાનોમાં ચારે ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

દં. ૧૩, ૧૬. આ પ્રમાણે અપ્કાયિક અને વનસ્પતિ-કાયિક જીવોનાં વિષયમાં પણ બધું કહેવું જોઈએ.

દં. ૧૪-૧૫. તેજસ્કાયિક અને વાયુકાયિક જીવોનાં બધા સ્થાનોમાં પ્રથમ અને તૃતીય ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

દં. ૧૭-૧૯. બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય અને ચઉરેન્દ્રિય જીવોનાં બધા સ્થાનોમાં પ્રથમ અને ત્રીજો ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

વિશેષ : આનાં ૫. સમ્યક્ત્વ, ૬. જ્ઞાન, આભિનિબોધિક જ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાનમાં ત્રીજો ભંગ હોય છે.

- દં. ૨૦. પંચેદિય-તિરિક્ષજોણિયાણં,
૩. કણ્ઠપક્ષિણ્ણ પદમ-તદ્વય ભંગા ।
૪. સમ્મામિચ્છત્તે તદ્વય-ચવત્થો ભંગો ।
૫. સમ્મત્તે ૬. ણાણે, આભિણિબોહિયણાણે,
સુયણાણે, ઓહિણાણે એસુ પંચસુ વિ પેસુ
વિદ્વિયવિહૂણા ભંગા ।

સેસેસુ ચત્તારિ ભંગા ।

દં. ૨૧. મણુસ્સાણં જહા જીવાણં ।

જાવરં-૫. સમ્મત્તે, ૬. ઓહિણાણે, આભિણિબો-
હિયણાણે, સુયણાણે, ઓહિણાણે એસુ વિદ્વિયવિહૂણા
ભંગા ।

સેસં તં ચેવ ।

દં. ૨૨-૨૪. વાણમંતર, જોહસિય, વેમાણિયા
જહા અસુરકુમારા ।

૬. નામં, ૭. ગોયં, ૮. અંતરાયં ચ એયાણિ જહા
ણાણાવરણિજ્જં ।

- વિયા. સ. ૨૬, ડ. ૧, સુ. ૪૪-૮૮

૪૧. અણંતરોવવણ્ણગ ચવવીસદંડેસુ કમ્મટ્ઠ બંધ ભંગા-

જહા પાવે તહા ણાણાવરણિજ્જેણ વિ દંડઓ,

એવં આડયવજ્જેસુ -જાવ- અંતરાયે દંડઓ ।

- પ. અણંતરોવવણ્ણાણે ભંતે ! ણેરહા આડયં કમ્મં કિં-
બંધી, બંધહ, બંધિસ્સહ -જાવ- બંધી, ન બંધહ, ન
બંધિસ્સહ ?
૩. ગોયમા ! બંધી, ન બંધહ, બંધિસ્સહ ।

એગો તદ્વઓ ભંગો ।

- પ. સલેસેણં ભંતે ! અણંતરોવવણ્ણાણે ણેરહા આડયં કમ્મં-
કિં બંધી, બંધહ, બંધિસ્સહ -જાવ-
બંધી, ન બંધહ, ન બંધિસ્સહ ?

દં. ૨૦. પંચેદિય- તિરિક્ષજોણિયાણં તથા

૩. કૃષ્ણ પાક્ષિકમાં પ્રથમ અને તૃતીય ભંગ
પ્રાપ્ત થાય છે.
૪. સમ્યગ્ મિથ્યા દૃષ્ટિમાં ત્રીજો અને ચોથો
ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.
૫. સમ્યક્ત્વ, ૬. જ્ઞાન, આભિનિબોધિક જ્ઞાન,
શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન આ પાંચે પદોમાં
બીજા ભંગને છોડીને બાકી ત્રણ ભંગ પ્રાપ્ત
થાય છે.

બાકી બધા સ્થાનોમાં ચારે ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

દં. ૨૧. મણુખ્યોનું વર્ણન ઔધિક જીવોનાં સમાન છે.

વિશેષ : આનાં ૫. સમ્યક્ત્વ ૬. ઔધિક જ્ઞાન
(જ્ઞાન સામાન્ય) આભિનિબોધિક જ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન
અને અવધિજ્ઞાન આ પદોમાં બીજા ભંગને છોડીને
બાકી ત્રણ ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

બાકી બધા સ્થાનોમાં પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

દં. ૨૨-૨૪. વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક
દેવોનું વર્ણન અસુરકુમારોનાં સમાન છે.

૬. નામકર્મ, ૭. ગોત્રકર્મ અને ૮. અંતરાય કર્મનું
(બંધ સંબંધી વર્ણન) જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં સમાન
સમજવું જોઈએ.

૪૧. અનન્તરોપપન્નક ચોવીસ દંડકોમાં આઠ કર્મોનો
બંધ ભંગ :

જે પ્રમાણે પાપકર્મનાં વિષયમાં કહ્યું છે તે પ્રમાણે
જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં વિષયમાં પણ દંડક કહેવા જોઈએ.
આ પ્રમાણે આયુકર્મને છોડીને અંતરાયકર્મ સુધી દંડક
કહેવા જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! શું અનન્તરોપપન્નક નૈરયિકે આયુકર્મ
બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ
હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?
૩. ગૌતમ ! તેણે આયુકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી
અને બાંધશે.

આ એક ત્રીજો ભંગ છે.

- પ્ર. ભંતે ! શું સલેશી અનન્તરોપપન્નક નૈરયિકે આયુકર્મ
બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ
હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગોયમા ! એવં ચેવ તઇઓ ભંગો ।

એવં -જાવ- અણાગારોવજત્તે,
સવ્વત્થ વિ તઇઓ ભંગો ।

એવં મણુસ્સવજ્જં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

મણુસ્સાણં સવ્વત્થ તઇએ-ચત્થો ભંગો^૧

ળવરં-કળ્હપક્કિવણુસુ તઇઓ ભંગો ।

સવ્વેસિં ણાણત્તાઈ તાઈ ચેવ ।

- વિયા. સ. ૨૬, ડ. ૨, સુ. ૧૦-૧૬

૪૨. ચઝવીસદંડણુસુ અચરિમાણં કમ્મટ્ઠગબંધભંગા-

પ. દં. ૧. (૧) અચરિમેણં ભંતે ! ણેરહણુણાણાવરણિજ્જં
કમ્મં-કિં બંધી, બંધહિ, બંધિસ્સહિ -જાવ- બંધી, ન
બંધહિ, ન બંધિસ્સહિ ?

૩. ગોયમા ! એવં જહેવ પાવં ।

ળવરં-દં. ૨૧. મણુસ્સેસુ સકસાર્હસુ લોભકસાર્હસુ ય
પહમ-બિહ્યા ભંગા,

સેસા અટ્ઠારસ ચરમવિહૂણા તિણ્ણિ ભંગા,

દં. ૨૨-૨૪. સેસં તહેવ -જાવ- વેમાણિયાણં ।

(૨) દરિસણાવરણિજ્જં પિ એવં ચેવ ણિરવસેસં ।

(૩) વેયણિજ્જે સવ્વત્થ વિ પહમ-બિહ્યા ભંગા
-જાવ- વેમાણિયાણં,

ળવરં-મણુસ્સેસુ અલેસે, કેવલી, અજોગી ય ણત્થિ ।

પ. (૪) અચરિમે ણં ભંતે ! ણેરહણુ મોહણિજ્જં કમ્મં-
કિં બંધી, બંધહિ, બંધિસ્સહિ -જાવ- બંધી, ન બંધહિ, ન
બંધિસ્સહિ ?

૩. ગોયમા ! જહેવ પાવકમ્મબંધપરૂવણે તહેવ ણિર-
વસેસં -જાવ- વેમાણિણુ ।

૭. ગૌતમ ! આ પ્રમાણે ત્રીજો ભંગ થાય છે.

આ પ્રમાણે અનાકારોપયુક્ત સુધી સર્વત્ર ત્રીજો
ભંગ સમજવો જોઈએ.

આ પ્રમાણે મનુષ્યોનાં સિવાય વૈમાનિકો સુધી
ત્રીજો ભંગ થાય છે.

મનુષ્યોનાં બધા સ્થાનોમાં ત્રીજો અને ચોથો ભંગ
કહેવો જોઈએ.

વિશેષ : કૃષ્ણપાક્ષિક મનુષ્યોમાં ત્રીજો ભંગ થાય છે.

બધા સ્થાનોમાં નાનાત્વ (અલગ) પૂર્વવત્ સમજવું
જોઈએ.

૪૨. ચોવીસ દંડકોમાં અચરિમોનાં આઠકર્મોનો બંધ ભંગ :

પ્ર. દં. ૧. (૧) ભંતે ! શું અચરિમ નૈરયિકે જ્ઞાનાવરણીય
કર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -પાવત્-
બાંધેલ હતું, બાંધતો નથી અને બાંધશે નહિ ?

૭. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે પાપકર્મબંધનાં વિષયમાં કહ્યું
તે પ્રમાણે અહીં પણ કેહવું જોઈએ.

વિશેષ : દં. ૨૧. સકધાપી અને લોભકધાપી
મનુષ્યોમાં પ્રથમ અને બીજો ભંગ કહેવા જોઈએ.

બાકીનાં અઠાર પદોમાં અંતિમ ભંગનાં સિવાય
બાકીનાં ત્રણ ભંગ કહેવા જોઈએ.

દં. ૨૨-૨૪. બાકીનાં પદોમાં વૈમાનિક સુધી પૂર્વવત્
જાણવા જોઈએ.

(૨) દર્શનાવરણીય કર્મનાં વિષયમાં પણ બધું
વર્ણન આ પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.

(૩) વેદનીય કર્મનાં વિષયમાં બધા સ્થાનોમાં
વૈમાનિક સુધી પ્રથમ અને બીજો ભંગ કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : અચરમ મનુષ્યોમાં અલેશી, કેવળજ્ઞાની
અને અયોગી હોતાં નથી.

પ્ર. (૪) ભંતે ! અચરમ નૈરયિકે શું મોહનીય કર્મ
બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -પાવત્- બાંધેલ
હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૭. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે પાપકર્મ બંધનાં વિષયમાં કહ્યું
તે પ્રમાણે અહીં પણ સમસ્ત વર્ણન વૈમાનિકો સુધી
કરવું જોઈએ.

૧. કૃષ્ણપાક્ષિકનાં સિવાય બધા બોલવાળા મનુષ્યોમાં ત્રીજો ચોથો ભંગ કહેલ છે. માટે અનન્તરોપપન્નક મનુષ્ય તેજ ભવમાં મોક્ષ જઈ શકે છે અને તેના પૂર્ણ ભવમાં આયુષ્ય ન બાંધવાનો ચોથો ભંગ તેમાં ઘટિત થઈ જાય છે. આજ સૂત્ર પાઠનાં આધારે જન્મ નપુંસકની પણ મુક્તિ પ્રાપ્ત થવી સિદ્ધ થાય છે.

પ. દં. ૧. (૫) અચરિમે ણં મંતે ! ણેરહા આઝયં કમ્મં-
કિં બંધી, બંધહ, બંધિસ્સહ -જાવ-
બંધી, ન બંધહ, ન બંધિસ્સહ ?

૩. ગોયમા ! પઢમ-તહયા મંગા ।

એવં સવ્વપણ્ણુ વિ, ણેરહયાણં પઢમ-તહયા મંગા,

ણવરં-સમ્મામિચ્છત્તે તહઓ મંગો,

દં. ૨-૧૧. એવં -જાવ- થણિયકુમારાણં ।

દં. ૧૨-૧૩-૧૬. પુઢવિક્કાહય-આઝક્કાહય,
વણ્ણસહકાહયાણં તેહલેસ્સાણં તહઓ મંગો ।

સેસેસુ પણ્ણુ સવ્વત્થ પઢમ-તહયા મંગા,

દં. ૧૪-૧૫. તેહકાહય વાઝક્કાહયાણં સવ્વત્થ
પઢમ-તહયા મંગા,

દં. ૧૭-૧૯. વેહંદિય, તેહંદિય, ચહરિંદિયાણં એવં
ચેવ ।

ણવરં-સમ્મત્તે, ઓહિણાણે, આમ્મિણિબોહિયણાણે,
સુયણાણે એણ્ણુ ચહસુ વિ ઠાણેસુ તહઓ મંગો ।

દં. ૨૦. પંચેદિય-તિરિક્કજોણિયાણં સમ્મામિચ્છત્તે
તહઓ મંગો ।

સેસુ પણ્ણુ સવ્વત્થ પઢમ-તહયા મંગા ।

દં. ૨૧. મણ્ણુસ્સાણં સમ્મામિચ્છત્તે અવેયણ
અકસાહમ્મિ ય તહઓ મંગો ।

અલેસ્સે-કેવલણાણ-અજોગી ય ણ પુચ્છિજ્જંતિ ।

સેસેસુ પણ્ણુ સવ્વત્થ પઢમ-તહયા મંગા ।

દં. ૨૨-૨૪. વાણમંતર-જોહસિય-વેમાણિયા જહા
ણેરહયા ।

(દ) ણામં, (હ) ગોયં, (ઠ) અંતરાહયં ચ જહેવ
ણાણાવરણિજ્જં તહેવ ણિરવસેસં ।

- વિયા. સ. ૨૬, ઝ. ૧૧, સુ. ૫-૧૯

પ્ર. દં. ૧. (૫) ભંતે ! શું અચરમ નૈરયિકે આયુકર્મ
બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ
હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! પ્રથમ અને ત્રીજો ભંગ જાણવો જોઈએ.
આ પ્રમાણે નૈરયિકોનાં બહુવચનસંબંધી સમસ્ત
પદોમાં પહેલો અને ત્રીજો ભંગ કહેવો જોઈએ.

વિશેષ : સમ્યગ્ મિથ્યાત્વમાં ફક્ત ત્રીજો ભંગ
કહેવો જોઈએ.

દં. ૨-૧૧. આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમારો સુધી કહેવું
જોઈએ.

દં. ૧૨-૧૩-૧૬. તેજોલેશ્યાવાણા પૃથ્વીકાયિક,
અપ્કાયિક અને વનસ્પતિકાયિક આ બધામાં
ત્રીજો ભંગ થાય છે.

બાકીનાં પદોમાં સર્વત્ર પ્રથમ અને ત્રીજો ભંગ
કહેવો જોઈએ.

દં. ૧૪-૧૫. તેજસ્કાયિક અને વાયુકાયિકનાં બધા
સ્થાનોમાં પ્રથમ અને ત્રીજો ભંગ કહેવો જોઈએ.

દં. ૧૭-૧૯. બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય અને ચઠ્ઠેન્દ્રિય
જીવોનાં વિષયમાં પણ આ પ્રમાણે કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : સમ્યક્ત્વ, અવાધિજ્ઞાન, આમ્મિણિબોધિકજ્ઞાન
અને શ્રુતજ્ઞાન આ ચાર સ્થાનોમાં ફક્ત ત્રીજો ભંગ
કહેવો જોઈએ.

દં. ૨૦. સમ્યગ્ મિથ્યાત્વવાણા પંચેન્દ્રિય
તિર્યચયોનિઓમાં ત્રીજો ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

બાકી પદોમાં સર્વત્ર પ્રથમ અને ત્રીજો ભંગ
જાણવો જોઈએ.

દં. ૨૧. સમ્યગ્ મિથ્યાત્વ, અવેદક અને અકયાયી
મનુષ્યોમાં ત્રીજો ભંગ કહેવો જોઈએ.

અલેશી, કેવળજ્ઞાની અને અયોગીનાં વિષયમાં
પ્રશ્ન કરવા ન જોઈએ.

બાકીનાં પદોમાં બધા સ્થાનોમાં પ્રથમ અને ત્રીજો
ભંગ હોય છે.

દં. ૨૨-૨૪. વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક
દેવોનું વર્ણન નૈરયિકોનાં સમાન સમજવું જોઈએ.

(૬-૮) નામ, ગોત્ર અને અંતરાય આ ત્રણ
કર્મોનાં બંધ ભંગોનું વર્ણન જ્ઞાનાવરણીય-
કર્મબંધનાં સમાન કરવું જોઈએ.

૪૩. પરંપરોવવળ્ણગ ચ્ચુવીસદંડેણુ પાવકમ્માણ્ણં બંધભંગા-

પ. પરંપરોવવળ્ણાણં ભંતે ! જેરહાણ પાવં કમ્મં-
કિં બંધી, બંધહ, બંધિસ્સહ -જાવ-
બંધી, ન બંધહ, ન બંધિસ્સહ ?

૩. ગોયમા ! અત્થેગહાણ બંધી, બંધહ, બંધિસ્સહ,

અત્થેગહાણ બંધી, બંધહ, ન બંધિસ્સહ ।

પઠમ ત્રિતિયા ભંગા ।

एवं जहेव पढमो उद्देसओ तहेव परंपरोववण्णएहिं
वि उद्देसओ भाणियव्वो ।

जेरइयाइओ तहेव णवदंडगसहिओ ।

अट्ठण्ह वि कम्मपगडीणं जा जस्स कम्मस्स
वत्तव्वया सा तस्स अहीणमइरित्ता णेयव्वा -जाव-
वेमाणिया अणागारोवउत्ता ।

- विया. स. २६, उ. ३, सु. १-२

૪૪. અણંતરોગાઢ ચ્ચુવીસદંડેણુ પાવકમ્માણ્ણં બંધભંગા-

પ. અણંતરોગાઢાણં ભંતે ! જેરહાણ પાવં કમ્મં-
કિં બંધી, બંધહ, બંધિસ્સહ -જાવ-
બંધી, ન બંધહ, ન બંધિસ્સહ ?

૩. ગોયમા ! પઠમ-વિહયા ભંગા,

एवं जहेव अणंतरोववण्णएहिं णवदंडगसहिओ
उद्देसओ भणिओ तहेव अणंतरोगाढएहिं वि
अहीणमइरित्तो भाणियव्वो जेरइयाइए १-२४
-जाव- वेमाणिए ।

- विया. स. २६, उ. ४, सु. १

૪૫. પરમ્પરોગાઢ ચ્ચુવીસદંડેણુ પાવકમ્માણ્ણં બંધભંગા-

પ. પરંપરોગાઢાણં ભંતે ! જેરહાણ પાવં કમ્મં-
કિં બંધી, બંધહ, બંધિસ્સહ -જાવ-
બંધી, ન બંધહ, ન બંધિસ્સહ ?

૩. ગોયમા ! જહેવ પરમ્પરોવવળ્ણાણ્ણિં ઉદ્દેસો સો ચ્ચેવ
ઞિરવસેસં ।

- विया. स. २६, उ. ५, सु. १

૪૩. પરંપરોપપન્નક ચોવીસ દંડકોમાં પાપ કર્માદિનો બંધ
ભંગ :

પ્ર. ભંતે ! શું પરંપરોપપન્નક નૈરયિકે પાપકર્મ બાંધેલ
હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -ચાવત્- બાંધેલ હતું,
બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! કોઈ પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને
બાંધશે.

કોઈ પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે
નહિ.

આ પ્રથમને બીજો ભંગ છે.

જે પ્રમાણે પ્રથમ ઉદ્દેશક કહ્યો, તે પ્રમાણે
પરંપરોપપન્નક ઉદ્દેશક પણ કહેવો જોઈએ.

નૈરયિક આદિમાં પણ નવ દંડક સહિત કહેવા
જોઈએ.

આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનાં માટે પણ જે કર્મની જે
વક્તવ્યતા કહી છે તેના માટે તેને અનાકારોપયુક્ત
વૈમાનિકો સુધી અન્યુનાધિક રુપથી કહેવી
જોઈએ.

૪૪. અનન્તરાવગાઢ ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્માદિનો બંધ
ભંગ :

પ્ર. ભંતે ! શું અનન્તરાવગાઢ નૈરયિકે પાપકર્મ બાંધેલ
હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -ચાવત્- બાંધેલ હતું,
બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! પ્રથમ અને બીજુ ભંગ જાણવું જોઈએ.

જે પ્રમાણે અનન્તરોપપન્નકનાં નવ દંડકો સહિત
(બીજો) ઉદ્દેશક કહ્યો છે, તે પ્રમાણે અનન્તરાવગાઢ
નૈરયિકથી લઈને વૈમાનિકો સુધી અન્યુનાધિક
રુપથી કહેવું જોઈએ.

૪૫. પરંપરાવગાઢ ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્માદિનો બંધ
ભંગ.

પ્ર. ભંતે ! શું પરંપરાવગાઢ નૈરયિકે પાપકર્મ બાંધેલ
હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -ચાવત્- બાંધેલ હતું,
બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે પરંપરોપપન્નકનાં વિષયમાં
(ત્રીજો ઉદ્દેશક) કહ્યું છે, તે પ્રમાણે અહીં પણ
સમગ્ર ઉદ્દેશક અન્યુનાધિક રુપથી કહેવો જોઈએ.

૪૬. અણંતરાહારગ ચુવીસદંડેસુ પાવકમ્માઈણં બંધભંગા-

પ. અણંતરાહારણં ણં ભંતે ! ણેરહણં પાવં કમ્મં-
કિં બંધી, બંધઈ, બંધિસ્સઈ -જાવ-
બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ?

૩. ગોયમા ! એવં જહેવ અણંતરોવવણ્ણણંહિં ઉદ્દેસો
તહેવ ણિરવસેસં ।

- વિયા. સ. ૨૬, ૩. ૬, સુ. ૧

૪૭. પરંપરાહારગ ચુવીસદંડેસુ પાવકમ્માઈણં બંધભંગા-

પ. પરંપરાહારણં ણં ભંતે ! ણેરહણં પાવં કમ્મં-
કિં બંધી, બંધઈ, બંધિસ્સઈ -જાવ-
બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ?

૩. ગોયમા ! એવં જહેવ પરંપરોવવણ્ણણંહિં ઉદ્દેસો
તહેવ ણિરવસેસં ।

- વિયા. સ. ૨૬, ૩. ૭, સુ. ૧

૪૮. અણંતરપજ્જત્તગ ચુવીસદંડેસુ પાવકમ્માઈણં બંધભંગા-

પ. અણંતરપજ્જત્તણં ણં ભંતે ! ણેરહણં પાવં કમ્મં-
કિં બંધી, બંધઈ, બંધિસ્સઈ -જાવ-
બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ?

૩. ગોયમા ! એવં જહેવ અણંતરોવવણ્ણણંહિં ઉદ્દેસો
તહેવ ણિરવસેસં ।

- વિયા. સ. ૨૬, ૩. ૮, સુ. ૧

૪૯. પરમ્પરપજ્જત્તગ ચુવીસદંડેસુ પાવકમ્માઈણં બંધભંગા-

પ. પરમ્પરપજ્જત્તણં ણં ભંતે ! ણેરહણં પાવં કમ્મં-
કિં બંધી, બંધઈ, બંધિસ્સઈ -જાવ-
બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ?

૩. ગોયમા ! એવં જહેવ પરમ્પરોવવણ્ણણંહિં ઉદ્દેસો
તહેવ ણિરવસેસં ।

- વિયા. સ. ૨૬, ૩. ૯, સુ. ૧

૫૦. ચરિમાણં ચુવીસદંડેસુ પાવકમ્માઈણં બંધભંગા-

પ. ચરિમે ણં ભંતે ! ણેરહણં પાવં કમ્મં-
કિં બંધી, બંધઈ, બંધિસ્સઈ -જાવ-
બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ?

૪૬. અનન્તરાહારક ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્માદિનો બંધ ભંગ :

પ્ર. ભંતે ! શું અનન્તરાહારક નૈરયિકે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે અનન્તરોપપન્નક (બીજુ) ઉદ્દેશક કહ્યું છે તે પ્રમાણે આ સંપૂર્ણ (અનન્તરાહારક) ઉદ્દેશક પણ કહેવો જોઈએ.

૪૭. પરંપરાહારક ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્માદિનો બંધ ભંગ :

પ્ર. ભંતે ! શું પરંપરાહારક નૈરયિકે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે પરંપરોપપન્નક નૈરયિક સંબંધી ત્રીજો ઉદ્દેશક કહ્યો છે તે પ્રમાણે આ સંપૂર્ણ ઉદ્દેશક પણ કહેવો જોઈએ.

૪૮. અનન્તરપર્યાપ્તક ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્માદિનો બંધ ભંગ :

પ્ર. ભંતે ! શું અનન્તરપર્યાપ્તક નૈરયિકે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે અનન્તરોપપન્નક (બીજા) ઉદ્દેશક કહ્યો છે તે પ્રમાણે આ સંપૂર્ણ ઉદ્દેશક કહેવો જોઈએ.

૪૯. પરંપર પર્યાપ્તક ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્માદિનો બંધ ભંગ :

પ્ર. ભંતે ! શું પરંપર પર્યાપ્તક નૈરયિકે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે પરંપરોપપન્નક (ત્રીજો) ઉદ્દેશક કહ્યો તે પ્રમાણે અહીં પણ આ સંપૂર્ણ ઉદ્દેશક કહેવો જોઈએ.

૫૦. ચોવીસ દંડકોમાં ચરિમોનાં પાપકર્માદિનો બંધ ભંગ :

પ્ર. ભંતે ! શું ચરમ નૈરયિકે પાપકર્મ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્- બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગોયમા ! एवं जहेव परम्परोववण्णाएहिं उद्देसो
तहेव चरिमेहिं गिरवसेसं ।

- विया. स. २६, उ. १०, सु. १

૫૧. जीव-चउवीसदंडएसु य पावकम्मं अट्ठकम्माण य करिसु
आई भंगा-

પ. जीवेणं भंते ! पावं कम्मं-१. किं करिसु, करेइ, करिस्सइ,

૨. करिसु, करेइ, न करिस्सइ,

૩. करिसु, न करेइ, करिस्सइ,

૪. करिसु, न करेइ, न करिस्सइ ?

૩. ગોયમા ! ૧. અત્યેગઇએ કરિંસુ, કરેઇ, કરિસ્સઇ,

૨. અત્યેગઇએ કરિંસુ, કરેઇ, ન કરિસ્સઇ,

૩. અત્યેગઇએ કરિંસુ, ન કરેઇ, કરિસ્સઇ,

૪. અત્યેગઇએ કરિંસુ, ન કરેઇ, ન કરિસ્સઇ ।

પ. सलेस्से णं भंते ! जीवे पावं कम्मं-
किं करिसु, करेइ, करिस्सइ -जाव-
करिसु, न करेइ, न करिस्सइ ?

૩. ગોયમા ! एवं एएणं अभिलावेणं, जच्चेव बंधिसए
वत्तव्वया सच्चेव निरवसेसा भाणियव्वा, तह चेव
नवदंडगसहिया एक्कारस उद्देसगा भाणियव्वा ।

- विया. स. २७, उ. १-११, सु. १-२

૫૨. जीव-चउवीसदंडएसु पावकम्मं अट्ठकम्माण य समज्जणं
समायरणं य-

પ. जीवा णं भंते ! पावं कम्मं कहिं समज्जिणिंसु, कहिं
समायरिंसु ?

૩. ગોયમા !

૧. सब्बे वि ताव तिरिक्खजोणिएसु होज्जा,

૨. अहवा तिरिक्खजोणिएसु य नेरइएसु य होज्जा,

૩. अहवा तिरिक्खजोणिएसु य मणुस्सेसु य होज्जा,

૪. अहवा तिरिक्खजोणिएसु य देवेसु य होज्जा,

૫. अहवा तिरिक्खजोणिएसु य नेरइएसु य
मणुस्सेसु य होज्जा,

૬. अहवा तिरिक्खजोणिएसु य नेरइएसु य देवेसु
य होज्जा,

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે પરંપરોપપન્નક (ત્રીજો)
ઉદ્દેશક કહ્યો તે પ્રમાણે ચરમનાં માટે પણ આ
સંપૂર્ણ ઉદ્દેશક કહેવો જોઈએ.

૫૧. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્મ અને અષ્ટકર્મોથી કરેલ
આદિ ભંગ :

પ્ર. ભંતે ! શું જીવે પાપકર્મ કરેલ હતું, કરે છે અને
કરશે ?

૨. કરેલ હતું, કરે છે અને કરશે નહિ ?

૩. કરેલ હતું, કરતા નથી અને કરશે ?

૪. કરેલ હતું, કરતા નથી અને કરશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! ૧. કોઈ જીવે પાપકર્મ કરેલ હતું, કરે
છે અને કરશે.

૨. (કોઈ જીવે) કરેલ હતું, કરે છે અને કરશે નહિ.

૩. (કોઈ જીવે) કરેલ હતું, કરતા નથી અને કરશે.

૪. (કોઈ જીવે) કરેલ હતું, કરતા નથી અને
કરશે નહિ.

પ્ર. ભંતે ! સલેશી જીવે પાપકર્મ કરેલ હતું, કરે છે
અને કરશે -યાવત્- કરેલ હતું, કરતા નથી અને
કરશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! બંધીશતકનાં વર્ણન અનુસાર અહીં પણ
આ અભિલાપથી બધા વર્ણન કરવા જોઈએ. તે
પ્રમાણે નવ દંડક સહિત અગિયાર ઉદ્દેશક પણ
અહીં કહેવા જોઈએ.

૫૨. જીવ ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્મ અને અષ્ટ કર્મોનાં
સમર્જન-સમાચરણ :

પ્ર. ભંતે ! જીવોએ કંઈ ગતિમાં પાપકર્મ પ્રહણ કરેલ
હતું અને કંઈ ગતિમાં આચરણ કરેલ હતું ?

૩. ગૌતમ !

૧. બધા જીવ તિર્યચયોનિઓમાં હતા.

૨. અથવા તિર્યચયોનિઓમાં અને નૈરયિકોમાં હતાં,

૩. અથવા તિર્યચયોનિઓ અને મનુષ્યોમાં હતા.

૪. અથવા તિર્યચયોનિઓ અને દેવોમાં હતા.

૫. અથવા તિર્યચયોનિઓ, નૈરયિકો અને મનુષ્યોમાં
હતા.

૬. અથવા તિર્યચયોનિઓ, નૈરયિકો અને દેવોમાં
હતા,

૭. અહવા તિરિક્ખજોણિણ્ણુ ય મણુસ્સેસુ ય દેવેસુ
ય હોજ્જા,
૮. અહવા તિરિક્ખજોણિણ્ણુ ય નેરહ્ણુ ય
મણુસ્સેસુ ય દેવેસુ ય હોજ્જા ।

પ. સલેસ્સા ણં ભંતે ! જીવા પાવકમ્મં-
કહિં સમજ્જિણિંસુ, કહિં સમાયરિંસુ ?

૩. ગોયમા ! એવં ચેવ ।

૩. એવં કણ્હલેસ્સા -જાવ- અલેસ્સા ।

૪. કણ્હપક્ખિયા સુક્કપક્ખિયા એવં -જાવ-
૫-૧૧ અણાગારોવત્તા ।

પ. દં. ૧. નેરહ્ણુ ણં ભંતે ! પાવં કમ્મં-
કહિં સમજ્જિણિંસુ, કહિં સમાયરિંસુ ?

૩. ગોયમા ! સવ્વે વિ તાવ તિરિક્ખજોણિણ્ણુ હોજ્જા,
એવં ચેવ અટ્ઠ ભંગા ભાણિયવ્વા ।
એવં સવ્વત્થ અટ્ઠ ભંગા -જાવ- અણાગારોવત્તા ।

દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

એવં ણાણાવરણિજ્જેણ વિ દંડો ।

એવં -જાવ- અંતરાહણં ।

એવં એ જીવાઈયા વેમાણિયપજ્જવસાણા નવ દંડગા
ભવંતિ ।

- વિયા. સ. ૨૮, ૩. ૧, સુ. ૧-૧૦

૫૩. અણંતરોવવન્નગાહ્ણુ ચ્ચઝવીસદંડેણુ પાવકમ્મં-અટ્ઠ
કમ્માણ ય સમજ્જણં સમાચરણં ય-

પ. દં. ૧. અણંતરોવવન્નગા ણં ભંતે ! નેરહ્ણુ પાવં કમ્મં-
કહિં સમજ્જિણિંસુ, કહિં સમાયરિંસુ ?

૩. ગોયમા ! સવ્વે વિ તાવ તિરિક્ખજોણિણ્ણુ હોજ્જા,
એવં એત્થ વિ અટ્ઠ ભંગા ।

૭. અથવા તિર્યચયોનિઓ, મનુષ્યો અને દેવોમાં
હતા.

૮. અથવા તિર્યચયોનિઓ, નૈરયિકો, મનુષ્યો
અને દેવોમાં હતા,

(ત્યારે તે-તે ગતિઓમાં તેઓએ પાપકર્મને પ્રહણ
કરેલ હતું અને આચરણ કરેલ હતું.)

પ્ર. ભંતે ! સલેશી જીવોએ કંઈ ગતિમાં પાપકર્મને
પ્રહણ કરેલ હતું અને કંઈ ગતિમાં આચરણ કરેલ
હતું ?

૩. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ (અહીં બધા ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે.)

૩. આ પ્રમાણે કૃષ્ણલેશી જીવોથી લઈને અલેશી
જીવો સુધીનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

૪. કૃષ્ણપાશિક, શુક્લપાશિકથી અનાકારોપયુક્ત
સુધી આ પ્રમાણેનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! નૈરયિકોએ પાપકર્મનું ક્યાં પ્રહણ
કરેલ હતું અને ક્યાં આચરણ કરેલ હતું ?

૩. ગૌતમ ! બધા જીવ તિર્યચયોનીમાં હતા. ઈત્યાદિ
પૂર્વવત્ આઠેય ભંગ અહીં કહેવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે સર્વત્ર અનાકારોપયુક્ત સુધી આઠ-આઠ
ભંગ કહેવા જોઈએ.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી પ્રત્યેકનાં
આઠ-આઠ ભંગ જાણવાં જોઈએ.

આ પ્રમાણે જ્ઞાનાવરણીયનાં વિષયમાં પણ
આઠ-આઠ ભંગ કહેવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે (દર્શનાવરણીયથી) અંતરાયકર્મ સુધી
જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે જીવાદિથી વૈમાનિક સુધીએ નવદંડક
હોય છે.

૫૩. અનંતરોપપન્નકાદિ ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્મ અને
અષ્ટ કર્મોનું સમર્જન-સમાચરણ :

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! અનંતરોપપન્નક નૈરયિકોમાં પાપકર્મોએ
ક્યાં પ્રહણ કરેલ હતું અને ક્યાં આચરણ કરેલ
હતું ?

૩. ગૌતમ ! તે બધા તિર્યચયોનિઓમાં હતા ઈત્યાદિ
પૂર્વોક્ત આઠેય ભંગોનું અહીં વર્ણન કરવું જોઈએ.

एवं अणंतरोववन्नगाणं नेरइयार्इणं जस्स णं अत्थि
लेस्साईयं अणागारोवयोगपज्जवसाणं तं सब्बं एयाए
भयणाए भाणियव्वं -जाव- २-२४ वेमाणियाणं ।

णवरं-अणंतरेसु जे परिहरियव्वा ते जहा बंधिसए
तहा इहं पि ।

एवं णाणावरणिज्जेण वि दंडओ ।

एवं -जाव- अंतराइएणं निरवसेसं ।

एस वि नवदंडगसंगहिओ उद्देसओ भाणियव्वो ।

- विया. स. २८, उ. २, सु. १-४

एवं एएणं कमेणं जहेव बंधिसए उद्देसगाणं परिवाडी
तहेव इहं पि अट्ठसु भंगेसु नेयव्वा ।

णवरं-जाणियव्वं जं जस्स अत्थि तं तस्स भाणियव्वं
-जाव- अचरिमुद्देसो ।

सव्वे वि एए एक्कारस उद्देसगा ।

- विया. स. २८, उ. ३-११, सु. १

૫૪. જીવ ચતુવીસદંડેસુ પાવકમ્મં અટ્ઠ કમ્માણ ય
સમ-વિસમ-પટ્ઠવણ-નિટ્ઠવણં-

પ. જીવા ણં ભંતે ! પાવં કમ્મં કિં-

૧. સમાયં પટ્ઠવિંસુ સમાયં નિટ્ઠવિંસુ,
૨. સમાયં પટ્ઠવિંસુ વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ,
૩. વિસમાયં પટ્ઠવિંસુ સમાયં નિટ્ઠવિંસુ,
૪. વિસમાયં પટ્ઠવિંસુ વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ ?

૩. ગોયમા ! ૧. અત્થેગઇયા સમાયં પટ્ઠવિંસુ સમાયં
નિટ્ઠવિંસુ -જાવ- ૪. અત્થેગઇયા વિસમાયં
પટ્ઠવિંસુ વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ ।

આ પ્રમાણે અનન્તરોપપન્નક નૈરયિકોમાં લેશ્યા
આદિથી લઈને અનાકારોપયોગ સુધી ભંગોમાંથી
જેમાંથી જે ભંગ પ્રાપ્ત થાય છે તે બધા ભજના
(વિકલ્પથી) દં. ૨-૨૪ વૈમાનિકો સુધી કહેવું
જોઈએ.

વિશેષ : અનન્તરોપપન્નકોમાં જે-જે પદ છોડવા
યોગ્ય છે તે-તે પદોને બંધીશતકનાં અનુસાર અહીં
પણ છોડી દેવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં દંડક જાણવાં
જોઈએ.

આ પ્રમાણે અંતરાય કર્મ સુધી સમગ્ર વર્ણન કરવું
જોઈએ.

નવ દંડક સહિત આના પણ પૂર્ણ ઉદ્દેશક કહેવા
જોઈએ.

જે પ્રમાણે "બંધી શતક" માં ઉદ્દેશકોની પરિપાટી
કહી છે, તે જ ક્રમથી તે પ્રમાણે અહીં આઠેય
ભંગોમાં કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : જેમાં જે પદ સંભવ હોય, તેમાં તે જ પદ
અચરમ ઉદ્દેશક સુધી કહેવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે એ બધા અગિયાર ઉદ્દેશક થયા.

જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

૫૪. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્મ અને અષ્ટકર્મોનું
સમ-વિષમ-પ્રવર્તન-સમાપન :

પ્ર. ભંતે ! શું જીવ પાપકર્મનું વેદન -

૧. સમ સમયમાં જ પ્રારંભ કરે છે અને સમ
સમયમાં જ સમાપ્ત કરે છે ?
૨. સમ સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને વિષમ
સમયમાં સમાપ્ત કરે છે ?
૩. વિષમ સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને સમ
સમયમાં સમાપ્ત કરે છે ?
૪. વિષમ સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને વિષમ
સમયમાં સમાપ્ત કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! કેટલાક જીવ (પાપકર્મનું વેદન) સમ
સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને સમ સમયમાં જ
સમાપ્ત કરે છે -યાવત્- કેટલાક જીવ વિષમ
સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને વિષમ સમયમાં જ
સમાપ્ત કરે છે.

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! एवं बुच्चइ-
“अत्थेगइया समायं पट्ठविसु समायं निट्ठविसु
-जाब- अत्थेगइया विसमायं पट्ठविसु, विसमायं
निट्ठविसु ?”

उ. गोयमा ! जीवा चउच्चिहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. अत्थेगइया समाउया समोववन्नगा,
२. अत्थेगइया समाउया विसमोववन्नगा,
३. अत्थेगइया विसमाउया समोववन्नगा,
४. अत्थेगइया विसमाउया विसमोववन्नगा,

१. तत्थ णं जे ते समाउया समोववन्नगा ते णं पावं
कम्मं समायं पट्ठविसु समायं निट्ठविसु,

२. तत्थ णं जे ते समाउया विसमोववन्नगा ते णं
पावं कम्मं समायं पट्ठविसु विसमायं निट्ठविसु,

३. तत्थ णं जे ते विसमाउया समोववन्नगा ते णं
पावं कम्मं विसमायं पट्ठविसु समायं निट्ठविसु,

४. तत्थ णं जे ते विसमाउया विसमोववन्नगा ते
णं पावं कम्मं विसमायं पट्ठविसु विसमायं
निट्ठविसु ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं बुच्चइ-

“अत्थेगइया समायं पट्ठविसु समायं निट्ठविसु
-जाब- अत्थेगइया विसमायं पट्ठविसु विसमायं
निट्ठविसु ।”

प्र. ભંતે ! શા માટે એવું કેહવાય છે કે -

“કેટલાક જીવ પાપકર્મોનું વેદન સમ સમયમાં
પ્રારંભ કરે છે અને સમ સમયમાં જ સમાપ્ત કરે
છે -ચાવત્- કેટલાક જીવ વિષમ સમયમાં પ્રારંભ
કરે છે અને વિષમ સમયમાં જ સમાપ્ત કરે છે ?”

ઉ. ગૌતમ ! જીવ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક જીવ સમાન આયુવાળા છે અને સમ
સમયમાં ઉત્પન્ન થાય છે,
૨. કેટલાક જીવ સમાન આયુવાળા છે અને
વિષમ સમયમાં ઉત્પન્ન થાય છે,
૩. કેટલાક જીવ વિષમ આયુવાળા છે અને સમ
સમયમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
૪. કેટલાક જીવ વિષમ આયુવાળા છે અને
વિષમ સમયમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. તેમાંથી જે સમાન આયુવાળા છે અને સમ
સમયમાં ઉત્પન્ન થનાર છે, તે પાપકર્મનું
વેદન સમ સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને સમ
સમયમાં જ સમાપ્ત કરે છે.

૨. તેમાંથી જે સમાન આયુવાળા છે અને વિષમ
સમયમાં ઉત્પન્ન થનાર છે, તે પાપકર્મનું
વેદન સમ સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને
વિષમ સમયમાં સમાપ્ત કરે છે.

૩. તેમાંથી જે વિષમ આયુવાળા છે અને સમ
સમયમાં ઉત્પન્ન થનાર છે, તે પાપકર્મનું
વેદન વિષમ સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને
સમ સમયમાં સમાપ્ત કરે છે.

૪. તેમાંથી જે વિષમ આયુવાળા છે અને
વિષમ સમયમાં ઉત્પન્ન થનાર છે, તે
પાપકર્મનું વેદન પણ વિષમ સમયમાં
પ્રારંભ કરે છે અને વિષમ સમયમાં જ
સમાપ્ત કરે છે,

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“કેટલાક જીવ પાપકર્મોનું વેદન સમસમયમાં
પ્રારંભ કરે છે અને સમ સમયમાં જ સમાપ્ત
કરે છે -ચાવત્- કેટલાક જીવ વિષમ સમયમાં
પ્રારંભ કરે છે અને વિષમ સમયમાં જ
સમાપ્ત કરે છે.”

પ. સલેસ્સા ણં ભંતે ! જીવા પાવં કમ્મં -
કિં સમાયં પટ્ઠવિંસુ સમાયં નિટ્ઠવિંસુ -જાવ-
વિસમાયં પટ્ઠવિંસુ વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ ?

૩. ગોયમા ! એવં ચેવ ।
એવં સવ્વટ્ઠાણેસુ વિ -જાવ- અણાગારોવઉત્તા,

એ સવ્વે વિ પયા એયાએ વત્તવ્વયાએ ભાણિયવ્વા ।

પ. દં. ૧. નેરહ્યા ણં ભંતે ! પાવં કમ્મં-
કિં સમાયં પટ્ઠવિંસુ સમાયં નિટ્ઠવિંસુ -જાવ-
વિસમાયં પટ્ઠવિંસુ વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ ?

૩. ગોયમા ! અત્યેગહ્યા સમાયં પટ્ઠવિંસુ સમાયં
નિટ્ઠવિંસુ -જાવ- અત્યેગહ્યા વિસમાયં પટ્ઠવિંસુ
વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ ।

એવં જહેવ જીવાણં તહેવ ભાણિયવ્વં -જાવ-
અણાગારોવઉત્તા ।

દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

જસ્સ જં અત્થિ તેં એણં ચેવ કમેણં ભાણિયવ્વં ।

જહા પાવેણં દંડઓ એણં કમેણં અટ્ઠસુ વિ
કમ્મપગડીસુ અટ્ઠ દંડગા ભાણિયવ્વા જીવાઈયા
વેમાણિયપજ્જવસાણા ।

એસો નવદંડગસહિઓ પઢમો ઉદ્દેસઓ ભાણિયવ્વો ।

- વિયા. સ. ૨૧, ૩. ૧, સુ. ૧-૬

૫૫. અણંતરોવવન્નગાહસુ અહીસહદંડએસુ પાવકમ્મં-
અટ્ઠકમ્માણ ય સમ-વિસમ-પટ્ઠવણ-નિટ્ઠવણં-

પ. દં. ૧. અણંતરોવવન્નગા ણં ભંતે ! નેરહ્યા પાવં કમ્મં-
કિં સમાયં પટ્ઠવિંસુ સમાયં નિટ્ઠવિંસુ -જાવ-
વિસમાયં પટ્ઠવિંસુ વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ ?

પ્ર. ભંતે ! શું સલેશી જીવ પાપકર્મનું વેદન સમ
સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને સમ સમયમાં સમાપ્ત
કરે છે -યાવત્- વિષમ સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને
વિષમ સમયમાં સમાપ્ત કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.
આ પ્રમાણે બધા સ્થાનોમાં અનાકારોપયુક્ત સુધી
જાણવું જોઈએ.

આ બધા પદોમાં આ જ વર્ણન કરવું જોઈએ.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક પાપકર્મનું વેદન સમ
સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને સમ સમયમાં સમાપ્ત
કરે છે -યાવત્- વિષમ સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને
વિષમ સમયમાં સમાપ્ત કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! કેટલાક નૈરયિક પાપકર્મનું વેદન સમ
સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને સમ સમયમાં
સમાપ્ત કરે છે -યાવત્- કેટલાક નૈરયિક વિષમ
સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને વિષમ સમયમાં
સમાપ્ત કરે છે.

આ પ્રમાણે જેમ સામાન્ય જીવોનું વર્ણન કર્યું તે
પ્રમાણે અનાકારોપયુક્ત નૈરયિકોનાં સંબંધમાં
જાણવું જોઈએ.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી જાણવું
જોઈએ.

પરંતુ જેમાં જે પદ પ્રાપ્ત થાય છે તેને આજ ક્રમમાં
કહેવા જોઈએ.

જે પ્રમાણે પાપકર્મનાં સંબંધમાં દંડક કહ્યા આજ
ક્રમમાં સામાન્ય જીવાદિથી વૈમાનિકો સુધી આઠેય
કર્મપ્રકૃતિઓનાં સંબંધમાં આઠ-આઠ દંડક કહેવા
જોઈએ.

આ પ્રમાણે નવદંડક સહિત આ પ્રથમ ઉદ્દેશક
કહેવો જોઈએ.

૫૫. અણંતરોપપન્નક આદિ ચોવીસ દંડકોમાં પાપકર્મ અને
અષ્ટ કર્મોનું સમ-વિષમ-પ્રવર્તન સમાપન :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું અણંતરોપપન્નક નૈરયિક સમ
સમયમાં પાપકર્મનું વેદન પ્રારંભ કરે છે અને સમ
સમયમાં સમાપ્ત કરે છે -યાવત્- વિષમ સમયમાં
વેદન પ્રારંભ કરે છે અને વિષમ સમયમાં સમાપ્ત
કરે છે ?

૩. ગોયમા ! અત્યેગઇયા સમાયં પટ્ઠવિંસુ, સમાયં નિટ્ઠવિંસુ, અત્યેગઇયા સમાયં પટ્ઠવિંસુ, વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! एवं बुच्चइ-

“અત્યેગઇયા સમાયં પટ્ઠવિંસુ સમાયં નિટ્ઠવિંસુ

અત્યેગઇયા સમાયં પટ્ઠવિંસુ વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ ?”

૩. ગોયમા ! અણંતરોવવન્નગા નેરઇયા દુવિહા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અત્યેગઇયા સમાયં પટ્ઠવિંસુ સમાયં નિટ્ઠવિંસુ,

૨. અત્યેગઇયા સમાયં પટ્ઠવિંસુ વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ ।

૧. તત્થ ણં જે તે સમાયં પટ્ઠવિંસુ સમાયં નિટ્ઠવિંસુ

તે ણં પાવં કમ્મં સમાયં પટ્ઠવિંસુ સમાયં નિટ્ઠવિંસુ ।

૨. તત્થ ણં જે તે સમાયં પટ્ઠવિંસુ વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ

તે ણં પાવં કમ્મં સમાયં પટ્ઠવિંસુ વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! एवं बुच्चइ-

“અત્યેગઇયા સમાયં પટ્ઠવિંસુ, સમાયં નિટ્ઠવિંસુ-

અત્યેગઇયા સમાયં પટ્ઠવિંસુ વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ ।”

પ. સલેસ્સા ણં ભંતે ! અણંતરોવવન્નગા નેરઇયા પાવં કમ્મં-
કિં સમાયં પટ્ઠવિંસુ સમાયં નિટ્ઠવિંસુ -જાવ-
વિસમાયં પટ્ઠવિંસુ વિસમાયં નિટ્ઠવિંસુ ?

૩. ગોયમા ! एवं चेव ।

एवं -जाव- अणागारोवउत्ता ।

૩. ગૌતમ ! કેટલાક અનંતરોપપન્નક નૈરયિક પાપકર્મનું સમ સમયમાં વેદન કરે છે અને સમ સમયમાં સમાપ્ત કરે છે. કેટલાક સમ સમયમાં વેદન પ્રારંભ કરે છે અને વિષમ સમયમાં સમાપ્ત કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“કેટલાક સમ સમયમાં વેદન પ્રારંભ કરે છે અને સમ સમયમાં સમાપ્ત કરે છે ?

કેટલાક સમ સમયમાં વેદન પ્રારંભ કરે છે અને વિષમ સમયમાં સમાપ્ત કરે છે ?”

૩. ગૌતમ ! અનંતરોપપન્નક નૈરયિક બે પ્રકારનાં કહ્યા છે. જેમકે -

૧. કેટલાક સમાયુવાળા છે અને સમ સમયમાં ઉત્પન્ન થનાર છે.

૨. કેટલાક સમાયુવાળા છે અને વિષમ સમયમાં ઉત્પન્ન થનાર છે.

૧. તેમાંથી જે સમાયુવાળા છે અને વિષમ સમયમાં ઉત્પન્ન થનાર છે

તે પાપકર્મનું વેદન સમ સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને સમ સમયમાં સમાપ્ત કરે છે.

૨. તેમાંથી જે સમાયુવાળા છે અને વિષમ સમયમાં ઉત્પન્ન થનાર છે,

તે પાપકર્મનું વેદન સમ સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને વિષમ સમયમાં સમાપ્ત કરે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“કેટલાક સમ સમયમાં વેદન પ્રારંભ કરે છે અને સમ સમયમાં સમાપ્ત કરે છે,

કેટલાક સમ સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને વિષમ સમયમાં સમાપ્ત કરે છે.”

પ્ર. ભંતે ! શું સલેશી અનંતરોપપન્નક નૈરયિક પાપકર્મનું વેદન સમ સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને સમ સમયમાં સમાપ્ત કરે છે -યાવત્- વિષમ સમયમાં પ્રારંભ કરે છે અને વિષમ સમયમાં જ સમાપ્ત કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! સંપૂર્ણ વર્ણન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ. આ પ્રમાણે અનાકારોપયુક્ત (નૈરયિકો) સુધી સમજવું જોઈએ.

દં. ૨-૨૪. **एवं असुरकुमारा वि -जाव- वेमाणिया ।**

णवरं-जं जस्स अत्थि तं तस्स भाणियच्चं ।

एवं णाणावरणिज्जे ण वि दंडओ ।

एवं निरवसेसं -जाव- अंतराइएणं ।

- विया. स. २९, उ. २, सु. १-७

**एवं एएणं गमएणं जच्चेव बंधिसए उद्देसगपरिवाडी
सच्चेव इह वि भाणियच्चा -जाव- अचरिमो ति ।**

अणंतरउद्देसगाणं चउण्ह वि एक्का वत्तव्वया ।

सेसाणं सत्तण्हं एक्का वत्तव्वया ।

- विया. स. २९, उ. ३-૧૧, सु. ૧

૫૬. **चउवीसदंडएसु वज्ज पावकम्माणं वेयणं परूवणं-**

દં. ૧-૨૦. **णेरइयाणं सया समियं जे पावे कम्मे कज्जइ,**

तत्थगया वि एगइया वेयणं वेयंति,

अन्नत्थगया वि एगइया वेयणं वेयंति,

-जाव- पंचेदिय तिरिक्खजोगियाणं ।

દં. ૨૧. **મણુસ્સાણં સયા સમિયં જે પાવે કમ્મે કજ્જઇ,**

इहगया वि एगइया वेयणं वेयंति,

अन्नत्थगया वि एगइया वेयणं वेयंति ।

मणुस्सवज्जा सेसा एक्कगमा ।

દં. ૨૨-૨૪. **जे देवा उड्होववन्नगा,**

कण्पोववन्नगा विमाणोववन्नगा,

चारोववन्नगा चारट्ठइया,

गइरइया गइसमावन्नगा,

तेसि णं देवाणं सया समियं जे पावे कम्मे कज्जइ,

तत्थगया वि एगइया वेयणं वेयंति,

अन्नत्थगया वि एगइया वेयणं वेयंति ।

- ठाणं. अ. २, उ. २, सु. ६७

દં. ૨-૨૪. **આ પ્રમાણે અસુરકુમારોથી વૈમાનિકો
સુધી પણ કહેવું જોઈએ.**

વિશેષ : જેમાં જે પદ પ્રાપ્ત થાય છે તે જ કહેવા
જોઈએ.

**આ પ્રમાણે જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં સંબંધમાં પણ
દંડક કહેવા જોઈએ.**

**આ પ્રમાણે અંતરાય કર્મ સુધી બધા પાઠ કહેવા
જોઈએ.**

આ પ્રમાણે આજ આલાપકનાં ક્રમથી જેમ
બંધીશતકમાં ઉદેશકોની પરિપાટી કહી છે અહીં
પણ તેવી જ રીતે અચરમઉદેશક સુધી કહેવી જોઈએ.

અનન્તર સંબંધી ચાર ઉદેશકોનું વર્ણન એક સમાન
કરવું જોઈએ.

બાકી સાત ઉદેશકોનું વર્ણન એક સમાન કરવું
જોઈએ.

૫૬. ચોવીસ દંડકોમાં બંધાયેલ પાપકર્મોનાં વેદનનું પ્રરુપણ :

દં. ૧-૨૦. **નૈરયિકોથી પંચેદિયતિર્યયયોનિઓ
સુધીનાં દંડકોમાં જે સદા પરિમિત પાપકર્મનો બંધ
થાય છે,**

(તેનું ફળ) કેટલાક તેજ ભવમાં વેદન કરે છે,

જેનમ્ કેટલાક ભવાન્તરમાં વેદન કરે છે.

દં. ૨૧. મનુષ્યોનું જે સદા પરિમિત પાપકર્મનો
બંધ થાય છે.

(તેનું ફળ) કેટલાક તેજ ભવમાં વેદન કરે છે,

અને કેટલાક ભવાન્તરમાં વેદન કરે છે.

**મનુષ્યોનાં સિવાય બાકી આલાપક સમાન સમજવા
જોઈએ.**

દં. ૨૨-૨૪. ઉર્ધ્વલોકમાં ઉત્પન્ન થયેલ દેવોમાં જે
કલ્પોપપન્નક હોય કે વિમાનોપપન્નક હોય,

જે ચારોપપન્નક દેવોમાં ચાર સ્થિત હોય,

ગતિશીલ હોય કે સતત ગતિશીલ હોય,

તે દેવોનાં સદા પરિમિત પાપકર્મનો બંધ થાય છે.

તેનું ફળ કેટલાક દેવ તેજ ભવમાં વેદન કરે છે અને

કેટલાક ભવાન્તરમાં વેદન કરે છે.

૧. ચોવીસ દંડકોના ક્રમાનુસાર આ પાઠ વ્યવસ્થિત કરેલ છે.

૫૭. ઓહિયા બંધ ભેયા-

એગે બંધે,^૧ - ઠાળં. અ. ૧, સુ. ૭

દુવિહે બંધે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. પેજ્જબંધે ચેવ, ૨. દોસ બંધે ચેવ ।^૨

- ઠાળં અ. ૨, ઉ. ૪, સુ. ૧૦૭

૫૮. ઇરિયાવહિય-સંપરાઇયપહુચ્ચ બંધ ભેયા-

પ. કઠ્ઠિવિહે ણં ભંતે ! બંધે પળ્ણત્તે ?

ઉ. ગોયમા ! દુવિહે બંધે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઇરિયાવહિયા બંધે ય, ૨. સંપરાઇયબંધે ય ।

- વિયા. સ. ૮, ઉ. ૮, સુ. ૧૦

૫૯. વિવિહાવેક્ષયા વિત્થરઓ ઇરિયાવહિયબંધસામિત્તં-

પ. ઇરિયાવહિયં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં નેરહઓ બંધહ,
તિરિક્ખજોણિઓ બંધહ, તિરિક્ખજોણિણી બંધહ,
મળ્ણસ્સો બંધહ, મળ્ણસ્સી બંધહ,
દેવો બંધહ, દેવી બંધહ ?

ઉ. ગોયમા ! નો નેરહઓ બંધહ,
નો તિરિક્ખજોણિઓ બંધહ, નો તિરિક્ખજોણિણી
બંધહ,

નો દેવો બંધહ, નો દેવી બંધહ,
પુવ્વપહિવન્નણે પહુચ્ચ મળ્ણસ્સા ય મળ્ણસ્સીઓ ય બંધંતિ,

પહિવજ્જમાણણે પહુચ્ચ-

૧. મળ્ણસ્સો વા બંધહ,
૨. મળ્ણસ્સી વા બંધહ,
૩. મળ્ણસ્સા વા બંધંતિ,
૪. મળ્ણસ્સીઓ વા બંધંતિ,
૫. અહવા મળ્ણસ્સો ય મળ્ણસ્સી ય બંધહ,
૬. અહવા મળ્ણસ્સો ય, મળ્ણસ્સીઓ ય બંધંતિ,
૭. અહવા મળ્ણસ્સા ય, મળ્ણસ્સી ય બંધહ,

૫૭. સામાન્યતઃ બંધનાં ભેદ :

બંધ એક છે,

બંધ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પ્રેય બંધ, ૨. દ્વેષ બંધ.

૫૮. ઈર્યાપથિક અને સાંપરાયિકની અપેક્ષાએ બંધનાં ભેદ :

પ્ર. ભંતે ! બંધ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! બંધ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ઈર્યાપથિક બંધ, ૨. સાંપરાયિક બંધ.

૫૯. વિવિધ અપેક્ષાથી વિસ્તૃત ઈર્યાપથિક બંધ સ્વામિત્વ :

પ્ર. ભંતે ! ઈર્યાપથિક કર્મ શું નૈરયિક બાંધે છે,
તિર્યચયોનિક બાંધે છે, તિર્યચાણી બાંધે છે,
મનુષ્ય બાંધે છે, મનુષ્યાણી બાંધે છે,
દેવ બાંધે છે કે દેવી બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ઈર્યાપથિક કર્મ નૈરયિક બાંધતા નથી.
તિર્યચયોનિક બાંધતા નથી, તિર્યચાણી બાંધતી
નથી,

દેવ બાંધતા નથી અને દેવી પણ બાંધતી નથી,
પરંતુ પૂર્વ પ્રતિપન્નકની અપેક્ષાએ આને મનુષ્ય
પુરુષ બાંધે છે અને મનુષ્યાણી બાંધે છે,
પ્રતિપદમાનની અપેક્ષાએ :

૧. મનુષ્ય - પુરુષ બાંધે છે.
૨. મનુષ્યાણી બાંધે છે,
૩. ઘણા બધા મનુષ્ય પુરુષ બાંધે છે,
૪. ઘણી બધી મનુષ્યાણી બાંધે છે,
૫. અથવા એક મનુષ્ય-પુરુષ અને એક
મનુષ્યાણી બાંધે છે,
૬. અથવા એક મનુષ્ય-પુરુષ અને ઘણી બધી
મનુષ્યાણી બાંધે છે,
૭. અથવા ઘણા મનુષ્ય પુરુષ અને એક
મનુષ્યાણી બાંધે છે,

૧. સમ. સમ. ૧, સુ. ૧૬

૨. (ક) ઠાળં. ૧, સુ. ૬૯૩

(ખ) સમ. સમ. ૨, સુ. ૩

૮. અહવા મણુસા ય, મણુસીઓ ય બંધંતિ ।

પ. તં ભંતે ! કિંં ઇત્થી બંધઇ, પુરિસો બંધઇ, નપુંસગો બંધઇ,

ઇત્થીઓ બંધંતિ, પુરિસા બંધંતિ, નપુંસગા બંધંતિ,

નો ઇત્થી, નો પુરિસો, નો નપુંસગો બંધઇ ?

૩. ગોયમા ! નો ઇત્થી બંધઇ, નો પુરિસો બંધઇ, નો નપુંસગો બંધઇ, નો ઇત્થીઓ બંધંતિ, નો પુરિસા બંધંતિ, નો નપુંસગા બંધંતિ,

નો ઇત્થી, નો પુરિસો, નો નપુંસગો બંધઇ,

પુવ્વપઙ્ગિવન્નપ પઙ્ગુચ્ચ અવગયવેદા બંધંતિ,

પઙ્ગિવજ્જમાણપ ય પઙ્ગુચ્ચ અવગયવેદો વા બંધઇ, અવગયવેદા વા બંધંતિ ।

પ. જઇ ભંતે ! અવગયવેદો વા બંધઇ, અવગયવેદા વા બંધંતિ, તં ભંતે ! કિંં

૧. ઇત્થીપચ્છાકડો બંધઇ,

૨. પુરિસપચ્છાકડો બંધઇ,

૩. નપુંસકપચ્છાકડો બંધઇ,

૪. ઇત્થીપચ્છાકડા બંધંતિ,

૫. પુરિસપચ્છાકડા બંધંતિ,

૬. નપુંસકપચ્છાકડા બંધંતિ,

૭. અહવા ઇત્થીપચ્છાકડો ય, પુરિસપચ્છાકડો ય બંધઇ,

૮. અહવા ઇત્થીપચ્છાકડો ય, પુરિસપચ્છાકડા ય બંધંતિ,

૯. અહવા ઇત્થીપચ્છાકડા ય, પુરિસપચ્છાકડો ય બંધઇ,

૮. અથવા ઘણા મનુષ્ય પુરુષ અને ઘણી મનુષ્યાણી બાંધે છે.

પ્ર. ભંતે ! (શું ઈર્થાપથિક કર્મ બંધ) સ્ત્રી બાંધે છે, પુરુષ બાંધે છે કે નપુંસક બાંધે છે,

સ્ત્રીઓ બાંધે છે, પુરુષ બાંધે છે કે નપુંસક બાંધે છે કે નો સ્ત્રી, નો પુરુષ, નો નપુંસક બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! આને સ્ત્રી બાંધતી નથી, પુરુષ બાંધતા નથી, નપુંસક બાંધતા નથી. સ્ત્રીઓ બાંધતી નથી, પુરુષો બાંધતા નથી અને નપુંસક પણ બાંધતા નથી.

પરંતુ નો સ્ત્રી, નો પુરુષ અને નો નપુંસક બાંધે છે.

પૂર્વ પ્રતિપન્નકની અપેક્ષાએ વેદરહિત ઘણા જીવ બાંધે છે.

પ્રતિપદમાનની અપેક્ષાએ વેદ રહિત (એક) જીવ પણ બાંધે છે અને (ઘણા) વેદરહિત જીવ પણ બાંધે છે.

પ્ર. ભંતે ! જો વેદરહિત એક જીવ કે વેદરહિત ઘણા જીવ (ઈર્થાપથિક કર્મ) બાંધે છે તો ભંતે ! શું -

૧. સ્ત્રી-પશ્ચાત્કૃત જીવ (જે જીવ ભૂતકાળમાં સ્ત્રીવેદી હતા, હવે વર્તમાન કાળમાં અવેદી થઈ ગયા છે) બાંધે છે ?

૨. પુરુષ-પશ્ચાત્કૃત જીવ (જે જીવ પહેલા-પુરુષવેદી હતા, હવે અવેદી થઈ ગયા છે) બાંધે છે ?

૩. નપુંસક-પશ્ચાત્કૃત જીવ (જે પહેલા નપુંસકવેદી હતા, હવે અવેદી થઈ ગયા છે) બાંધે છે ?

૪. સ્ત્રી પશ્ચાત્કૃત જીવ બાંધે છે ?

૫. પુરુષ પશ્ચાત્કૃત જીવ બાંધે છે ?

૬. નપુંસક પશ્ચાત્કૃત જીવ બાંધે છે ?

૭. અથવા એક સ્ત્રી-પશ્ચાત્કૃત જીવ અને પુરુષ પશ્ચાત્કૃત જીવ બાંધે છે ?

૮. અથવા એક સ્ત્રી-પશ્ચાત્કૃત જીવ ઘણા પુરુષ પશ્ચાત્કૃત જીવ બાંધે છે ?

૯. અથવા ઘણા સ્ત્રી-પશ્ચાત્કૃત જીવ અને એક પુરુષ પશ્ચાત્કૃત જીવ બાંધે છે ?

૨૫. અહવા इत्थीपच्छाकडा य, पुरिसपच्छाकडा य, नपुंसकपच्छाकडो य बंधइ,
 २६. अहवा इत्थीपच्छाकडा य, पुरिसपच्छाकडा य, नपुंसकपच्छाकडा य बंधंति ?
- उ. गोयमा ! १. इत्थिपच्छाकडो वि बंधइ -जाब-
 २६. अहवा इत्थिपच्छाकडा य पुरिसपच्छाकडा य, नपुंसकपच्छाकडा य बंधंति ।

- प. तं भंते ! १. किं बंधी, बंधइ, बंधिस्सइ,
 २. बंधी, बंधइ, न बंधिस्सइ,
 ३. बंधी, न बंधइ, बंधिस्सइ,
 ४. बंधी, न बंधइ, न बंधिस्सइ,
 ५. न बंधी, बंधइ, बंधिस्सइ,
 ६. न बंधी, बंधइ, न बंधिस्सइ,
 ७. न बंधी, न बंधइ, बंधिस्सइ,
 ८. न बंधी, न बंधइ, न बंधिस्सइ ?

उ. गोयमा ! भवागरिसं पडुच्च-

१. अत्येगइए बंधी, बंधइ, बंधिस्सइ -जाब-

८. अत्येगइए न बंधी, न बंधइ, न बंधिस्सइ ।

गहणागरिसं पडुच्च-

१-५. अत्येगइए बंधी, बंधइ, बंधिस्सइ एवं -जाब-
 अत्येगइए न बंधी, बंधइ, बंधिस्सइ ।

६. णो चेव णं न बंधी, बंधइ, न बंधिस्सइ ।

७. अत्येगइए न बंधी, न बंधइ, बंधिस्सइ ।

८. अत्येगइए न बंधी, न बंधइ, न बंधिस्सइ ।

- विया. स. ८, उ. ८, सु. ११-१४

२५. अथवा धशा स्त्री पश्चात्कृत ज्व, धशा पुरुष पश्चात्कृत ज्व અને એક નપુંસક પશ્ચાત્કૃત જ્વ બાંધે છે.
૨૬. અથવા ઘણા સ્ત્રી પશ્ચાત્કૃત જ્વ, ઘણા પુરુષપશ્ચાત્કૃત જ્વ અને ઘણા નપુંસક પશ્ચાત્કૃત જ્વ બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. (ઈર્યાપથિક કર્મ) ૧. સ્ત્રી પશ્ચાત્કૃત જ્વ પણ બાંધે છે -યાવત્- ૨૬. ઘણા સ્ત્રી પશ્ચાત્કૃત જ્વ, ઘણા પુરુષ પશ્ચાત્કૃત જ્વ અને ઘણા નપુંસક પશ્ચાત્કૃત જ્વ પણ બાંધે છે.

(આ પ્રમાણે છવ્વીસ ભંગ અહીં ઉત્તરમાં પણ કહી દેવા જોઈએ.)

- પ્ર. ભંતે ! શું જ્વે (ઈર્યાપથિક કર્મ) ૧. બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે.
૨. બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે નહિ.
૩. બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે.
૪. બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ.
૫. બાંધેલ નથી, બાંધે છે અને બાંધશે,
૬. બાંધેલ નથી, બાંધે છે અને બાંધશે નહિ,
૭. બાંધેલ નથી, બાંધતા નથી અને બાંધશે.
૮. બાંધેલ નથી, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

ઉ. ગૌતમ ! ભવાકર્ષની અપેક્ષાએ :

૧. કેટલાક જ્વે બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે -યાવત્-

૮. કેટલાક જ્વે બાંધેલ નથી, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ.

બ્રહ્માકર્ષની અપેક્ષાએ :

૧-૫. કેટલાક જ્વે બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે. આ પ્રમાણે -યાવત્- કેટલાક જ્વે બાંધેલ નથી, બાંધે છે અને બાંધશે કહેવું જોઈએ.

૬. પરંતુ બાંધેલ નથી, બાંધે છે અને બાંધશે નહિ આ છઠ્ઠો ભંગ કહેવો ન જોઈએ.

૭. કોઈ એક જ્વે બાંધેલ નથી, બાંધતા નથી અને બાંધશે.

૮. કોઈ એક જ્વે બાંધેલ નથી, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ.

૬૦. ઈરિયાવહિયબંધં પદુચ્ચ સાદિસપજ્જવસિયાઇ
દેસસવ્વાઇયબંધ પરુવળં-

પ. તં ભંતે ! કિં સાઈયં સપજ્જવસિયં બંધઇ, સાઈયં
અપજ્જવસિયં બંધઇ, અણાઈયં સપજ્જવસિયં બંધઇ,
અણાઈયં અપ્પજ્જવસિયં બંધઇ ?

ઉ. ગોયમા ! સાઈયં સપજ્જવસિયં બંધઇ, નો સાઈયં
અપજ્જવસિયં બંધઇ, નો અણાઈયં સપજ્જવસિયં
બંધઇ, નો અણાઈયં અપજ્જવસિયં બંધઇ ।

પ. તં ભંતે ! કિં દેસેણં દેસં બંધઇ, દેસેણં સવ્વં બંધઇ,
સવ્વેણં દેસં બંધઇ, સવ્વેણં સવ્વં બંધઇ ?

ઉ. ગોયમા ! નો દેસેણં દેસં બંધઇ,

નો દેસેણં સવ્વં બંધઇ,

નો સવ્વેણં દેસં બંધઇ, સવ્વેણં સવ્વં બંધઇ ।

- વિયા. સ. ૮, ઉ. ૮, સુ. ૧૫-૧૬

૬૧. વિવિહાવેક્ખયા વિત્થરઓ સંપરાઇયબંધસામિત્તં-

પ. સંપરાઇયં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં નેરઇઓ બંધઇ,
તિરિક્ખજોણિઓ બંધઇ,
તિરિક્ખજોણિણી બંધઇ,
મણુસ્સો બંધઇ, મણુસ્સી બંધઇ,
દેવો બંધઇ, દેવી બંધઇ ?

ઉ. ગોયમા ! નેરઇઓ વિ બંધઇ -જાબ- દેવી વિ બંધઇ ।

પ. તં ભંતે ! કિં ઇત્થી બંધઇ, પુરિસો બંધઇ, નપુંસગો બંધઇ
-જાબ- નો ઇત્થી નો પુરિસો નો નપુંસગો બંધઇ ?

ઉ. ગોયમા ! ઇત્થી વિ બંધઇ -જાબ- નો ઇત્થી નો પુરિસો
નો નપુંસગો વિ બંધઇ ।

અહવા અવગયવેયો ય બંધઇ,

અહવા અવગયવેયા ય બંધંતિ ।

પ. જઇ ણં ભંતે ! અવગયવેયો ય બંધઇ, અવગયવેયા ય
બંધંતિ, તં ભંતે ! કિં-

૬૦. ઈર્યાપથિક બંધની અપેક્ષાએ સાદિ સપર્યવસિતાદિ અને
દેશસર્વાદિ બંધ પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! જીવ ઈર્યાપથિક કર્મ શું સાદિસપર્યવસિત
બાંધે છે, સાદિ અપર્યવસિત બાંધે છે, અનાદિ-
સપર્યવસિત બાંધે છે કે અનાદિ- અપર્યવસિત
બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જીવ (ઈર્યાપથિક કર્મ) સાદિસપર્યવસિત
બાંધે છે, પરંતુ સાદિઅપર્યવસિત બાંધતા નથી,
અનાદિસપર્યવસિત બાંધતા નથી અને અનાદિ
અપર્યવસિત પણ બાંધતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! જીવ (ઈર્યાપથિક કર્મ) દેશથી આત્માનાં
દેશને બાંધે છે, દેશથી સર્વને બાંધે છે, સર્વથી દેશને
બાંધે છે કે સર્વથી સર્વને બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે (ઈર્યાપથિક કર્મ) દેશથી દેશને
બાંધતા નથી,

દેશથી સર્વને બાંધતા નથી,

સર્વથી દેશને બાંધતા નથી, પરંતુ સર્વથી સર્વને
બાંધે છે.

૬૧. વિવિધ અપેક્ષાથી વિસ્તૃત સાંપરાયિક બંધ સ્વામિત્વ :

પ્ર. ભંતે ! સાંપરાયિક કર્મ નૈરયિક બાંધે છે,
તિર્યચ્યોનિક બાંધે છે.

તિર્યચાણી બાંધે છે.

મનુષ્ય બાંધે છે, મનુષ્યાણી બાંધે છે,

દેવ બાંધે છે કે દેવી બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! નૈરયિક પણ બાંધે છે -યાવત્- દેવી પણ
બાંધે છે.

પ્ર. ભંતે ! (સાંપરાયિક કર્મ) શું સ્ત્રી બાંધે છે,
પુરુષ બાંધે છે, નપુંસક બાંધે છે કે નો સ્ત્રી-નો
પુરુષ- નો નપુંસક બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સ્ત્રી પણ બાંધે છે -યાવત્- નો સ્ત્રી-
નો પુરુષ-નો નપુંસક પણ બાંધે છે.

અથવા અવેદી એક જીવ પણ બાંધે છે.

અથવા અવેદી ઘણા જીવ પણ બાંધે છે.

પ્ર. ભંતે ! જો વેદ રહિત એક જીવ અને વેદરહિત
ઘણા જીવ સાંપરાયિક કર્મ બાંધે છે તો શું - ભંતે !

૧. ઇત્થીપચ્છાકડો બંધઈ, પુરિસપચ્છાકડો બંધઈ, નપુંસકપચ્છાકડો બંધઈ ? -જાવ- ૨૬. અહવા ઇત્થીપચ્છાકડા ય, પુરિસપચ્છાકડા ય, નપુંસકપચ્છાકડા ય બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! एवं जहेव इरियावहिया बंधगस्स तहेव निरवसेसं -जाव- (२६) अहवा इत्थीपच्छाकडा य, पुरिसपच्छाकडा य, नपुंसगपच्छाकडा य बंधंति ।

૫. તેં મંતે !

૧. કિં બંધી, બંધઈ, બંધિસ્સઈ,
૨. બંધી, બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ,
૩. બંધી, ન બંધઈ, બંધિસ્સઈ,
૪. બંધી, ન બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ?

૩. ગોયમા ! ૧. અત્યેગઈએ બંધી, બંધઈ, બંધિસ્સઈ,

૨. અત્યેગઈએ બંધી, બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ,
૩. અત્યેગઈએ બંધી, ન બંધઈ, બંધિસ્સઈ,
૪. અત્યેગઈએ બંધી, બંધઈ, ન બંધિસ્સઈ ।

- વિયા. સ. ૮, ૩. ૮, સુ. ૧૭-૨૦

૬૨. સંપરાઈયબંધં પડુચ્ચ સાદિસપજ્જવસિયાઈ દેસસવ્વાઈય બંધપરૂવણં-

૫. તેં મંતે ! કિં સાઈયં સપજ્જવસિયં બંધઈ -જાવ- અણાઈયં અપજ્જવસિયં બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! સાઈયં વા સપજ્જવસિયં બંધઈ, અણાઈયં વા સપજ્જવસિયં બંધઈ, અણાઈયં વા અપજ્જવસિયં બંધઈ, ણો ચેવ ણં સાઈયં અપજ્જવસિયં બંધઈ ।

૫. તેં મંતે ! કિં દેસેણં દેસં બંધઈ -જાવ- સવ્વેણં સવ્વં બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! एवं जहेव इरियावहिया बंधगस्स -जाव- सव्वेण सव्वं बंधइ ।

- વિયા. સ. ૮, ૩. ૮, સુ. ૨૧-૨૨

૧. સ્ત્રી પશ્ચાત્કૃત જીવ બાંધે છે, પુરુષ પશ્ચાત્કૃત જીવ બાંધે છે કે નપુંસક પશ્ચાત્કૃત જીવ બાંધે છે ? -યાવત્- ૨૬. અથવા ઘણા સ્ત્રી પશ્ચાત્કૃત જીવ, ઘણા પુરુષ પશ્ચાત્કૃત જીવ અને ઘણા નપુંસક પશ્ચાત્કૃત જીવ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે ઈર્યાપથિક કર્મબંધનાં સંબંધમાં છવ્વીસ (૨૬) ભંગ કહ્યા છે, તે પ્રમાણે અહીં પણ સમ્પૂર્ણ બધા ભંગ કહેવા જોઈએ. -યાવત્- (૨૬) અથવા ઘણા સ્ત્રી પશ્ચાત્કૃત જીવ, ઘણા પુરુષ પશ્ચાત્કૃત જીવ અને ઘણા નપુંસક પશ્ચાત્કૃત જીવ બાંધે છે.

૫. ભંતે ! ૧. સાંપરાયિક કર્મ :

૧. કેટલાક જીવ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે ?
૨. બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે નહિ ?
૩. બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે ?
૪. બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે નહિ ?

૩. ગૌતમ ! ૧. કેટલાક જીવ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે.

૨. કેટલાક જીવ બાંધેલ હતું, બાંધે છે અને બાંધશે નહિ,
૩. કેટલાક જીવ બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે,
૪. કેટલાક જીવ બાંધેલ હતું, બાંધતા નથી અને બાંધશે પણ નહિ.

૬૨. સાંપરાયિક બંધની અપેક્ષાએ સાદિ સપર્યવસિતાદિ અને દેશ સર્વાદિ બંધ પરુપણ :

૫. ભંતે ! સાંપરાયિક કર્મ શું સાદિ-સપર્યવસિત બાંધે છે -યાવત્- અનાદિ અપર્યવસિત બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! સાંપરાયિક કર્મ સાદિ-સપર્યવસિત બાંધે છે, અનાદિ-સપર્યવસિત બાંધે છે. અનાદિ-અપર્યવસિત બાંધે છે, પરંતુ સાદિ-અપર્યવસિત બાંધતા નથી.

૫. ભંતે ! સાંપરાયિક કર્મ દેશથી આત્માનાં દેશને બાંધે છે -યાવત્- સર્વથી સર્વને બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે ઈર્યાપથિક કર્મ બંધનાં સંબંધમાં કહ્યું, તે પ્રમાણે -યાવત્- સર્વથી સર્વને બાંધે છે. એમ કહેવું જોઈએ.

૬૩. દવ્વભાવબંધરૂઢં બંધસ્ત ભયે જુયં-

- પ. કઙ્કવિહે ણં ભંતે ! બંધે પળ્ણત્તે ?
 ડ. માગંદિયપુત્તા ! ઢુવિહે બંધે પળ્ણત્તે, તં જહા-
 ૧. દવ્વબંધે ય, ૨. ભાવબંધે ય ।
 પ. દવ્વબંધે ણં ભંતે ! કઙ્કવિહે પળ્ણત્તે ?
 ડ. માગંદિયપુત્તા ! ઢુવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-
 ૧. પયોગબંધે ય, ૨. વીસસાબંધે ય ।
 પ. વીસસાબંધે ણં ભંતે ! કઙ્કવિહે પળ્ણત્તે ?
 ડ. માગંદિયપુત્તા ! ઢુવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-
 ૧. સાઈયવીસસાબંધે ય, ૨. અળાઈયવીસસાબંધે ય ।
 પ. પયોગબંધે ણં ભંતે ! કઙ્કવિહે પળ્ણત્તે ?
 ડ. માગંદિયપુત્તા ! ઢુવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા -
 ૧. સિઢિલબંધણબંધે ય, ૨. ઘળિયબંધણબંધે ય ।
 પ. ભાવબંધે ણં ભંતે ! કઙ્કવિહે પળ્ણત્તે ?
 ડ. માગંદિયપુત્તા ! ઢુવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા-
 ૧. મૂલપગઙ્કિબંધે ય, ૨. ડત્તરપગઙ્કિબંધે ય ।

- વિયા. સ. ૧૮, ડ. ૩, સુ. ૧૦-૧૪

૬૪. ચઙ્કવીસદંડેસુ ભાવબંધપરૂઢળં-

- પ. ઢં. ૧. નેરઙ્કયાળં ભંતે ! કઙ્કવિહે ભાવબંધે પળ્ણત્તે ?
 ડ. માગંદિયપુત્તા ! ઢુવિહે ભાવબંધે પળ્ણત્તે, તં જહા -
 ૧. મૂલપગઙ્કિબંધે ય, ૨. ડત્તરપગઙ્કિબંધે ય ।

ઢં. ૨-૨૪. ંવં -જાવ- વેમાળિયાળં ।

- વિયા. સ. ૧૮, ડ. ૩, સુ. ૧૫-૧૬

૬૫. જીવ-ચઙ્કવીસદંડેસુ કમ્મઢ્ઢઘાળં ભાવબંધ પરૂઢળં-

- પ. નાળાવરળિજ્જસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કઙ્કવિહે ભાવબંધે પળ્ણત્તે ?
 ડ. માગંદિયપુત્તા ! ઢુવિહે ભાવબંધે પળ્ણત્તે, તં જહા-
 ૧. મૂલપગઙ્કિબંધે ય, ૨. ડત્તરપગઙ્કિબંધે ય ।
 પ. ઢં. ૧. નેરઙ્કયાળં ભંતે ! નાળાવરળિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કઙ્કવિહે ભાવ બંધે પળ્ણત્તે ?

૬૩. ઢ્વય-ભાવ બંધરૂપ બંધનાં બે ભેઢ :

- પ્ર. ભંતે ! બંધ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
 ડ. માકંઢિક પુત્ર ! બંધ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. ઢ્વય બંધ, ૨. ભાવ બંધ.
 પ્ર. ભંતે ! ઢ્વયબંધ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
 ડ. માકંઢિકપુત્ર ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. પ્રયોગબંધ, ૨. વિસસાબંધ.
 પ્ર. ભંતે ! વિસસાબંધ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
 ડ. માકંઢિક પુત્ર ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. સાઢિ વિસસા બંધ, ૨. અનાઢિવિસસાબંધ.
 પ્ર. ભંતે ! પ્રયોગબંધ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
 ડ. માકંઢિક પુત્ર ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. શિથિલ- બંધન બંધ, ૨. ગાઢ બંધન બંધ.
 પ્ર. ભંતે ! ભાવબંધ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
 ડ. માકંઢિક પુત્ર ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. મૂળ પ્રકૃતિબંધ, ૨. ડત્તરપ્રકૃતિ બંધ.

૬૪. ચોવીસ ઢંડકોમાં ભાવબંધનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ઢં. ૧. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ભાવબંધ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
 ડ. માકંઢિક પુત્ર ! તે ભાવબંધ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. મૂળ પ્રકૃતિબંધ, ૨. ડત્તર પ્રકૃતિબંધ.
 ઢં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાળિકો સુઢી ભાવ બંધનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

૬૫. જીવ ચોવીસ ઢંડકોમાં અષ્ટકર્મોનું ભાવબંધનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ભાવબંધ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
 ડ. માકંઢિક પુત્ર ! તે ભાવ બંધ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. મૂળ પ્રકૃતિબંધ, ૨. ડત્તર પ્રકૃતિબંધ.
 પ્ર. ઢં. ૧. ભંતે ! નૈરથિક જીવોનાં જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં ભાવબંધ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. માગંદિયપુત્તા ! દુવિહે ભાવબંધે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. મૂલપગડિબંધે ય, ૨. ઉત્તરપગડિબંધે ય ।

દં. ૨-૨૪. **એવં -જાવ- વેમાણિયાણં ।**

જહા નાણાવરણિજ્જેણં દંડઓ એવં -જાવ-
અંતરાઇણં ભાણિયચ્ચો ।

- વિયા. સ. ૧૮, ૩, સુ. ૧૭-૨૦

૬૬. તિવિહબંધભેયા ચ્ચડવીસદંડેસુ ય પરૂવણં-

પ. કઙ્કવિહે ણં ભંતે ! બંધે પળ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! તિવિહે બંધે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. જીવપ્પયોગબંધે, ૨. અણંતરબંધે, ૩. પરંપરબંધે ।

પ. દં. ૧. નેરહયાણં ભંતે ! કઙ્કવિહે બંધે પળ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! એવં ચ્ચેવ ।

દં. ૨-૨૪. **એવં -જાવ- વેમાણિયાણં ।**

- વિયા. સ. ૨૦, ૩, સુ. ૧-૩

૬૭. કમ્મટ્ઠગાણં તિવિહબંધભેયા ચ્ચડવીસદંડેસુ ય પરૂવણં-

પ. ણાણાવરણિજ્જસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કઙ્કવિહે બંધે
પળ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! તિવિહે બંધે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. જીવપ્પયોગબંધે, ૨. અણંતરબંધે, ૩. પરંપરબંધે ।

પ. દં. ૧. નેરહયાણં ભંતે ! ણાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ
કઙ્કવિહે બંધે પળ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! એવં ચ્ચેવ !

દં. ૨-૨૪. **એવં -જાવ- વેમાણિયાણં ।**

એવં -જાવ- અંતરાઇયસ્સ ।

- વિયા. સ. ૨૦, ૩, સુ. ૪-૭

૬૮. ણાણાવરણિજ્જાઇ કમ્મ ઉદયે બંધભેયતિગ ચ્ચડવીસદંડેસુ ય પરૂવણં-

પ. ણાણાવરણિજ્જોદયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કઙ્કવિહે
બંધે પળ્ણત્તે ?

૭. માકંદિક પુત્ત ! તેનાં ભાવબંધ બે પ્રકારનાં કહ્યા
છે, જેમકે -

૧. મૂળ પ્રકૃતિબંધ, ૨. ઉત્તર પ્રકૃતિબંધ.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી કહેવું
જોઈએ.

જે પ્રમાણે જ્ઞાનાવરણીયકર્મ સંબંધી દંડક કહ્યા છે
તે પ્રમાણે અંતરાય કર્મ સુધી (દંડક) કહેવા જોઈએ.

૬૬. ત્રિવિધ બંધ ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! બંધ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૭. ગૌતમ ! બંધ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. જીવ પ્રયોગ બંધ, ૨. અનન્તર બંધ,
૩. પરંપર બંધ.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિક જીવોનાં બંધ કેટલા પ્રકારનાં
કહ્યા છે ?

૭. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ (ત્રણ પ્રકારનાં) છે.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી જણવું
જોઈએ.

૬૭. અષ્ટ કર્મોનું ત્રિવિધ બંધ ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં
પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મના બંધ કેટલા પ્રકારનાં
કહ્યા છે ?

૭. ગૌતમ ! તે બંધ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. જીવપ્રયોગ બંધ, ૨. અનન્તર બંધ,
૩. પરંપર બંધ.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિકોનાં જ્ઞાનાવરણીય કર્મના
બંધ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૭. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ (ત્રિવિધ બંધ થાય છે)

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી (બંધ)
સમજવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે (દર્શનાવરણીયથી) અંતરાય કર્મ
સુધીનાં બંધનાં વિષયમાં જણવું જોઈએ.

૬૮. ઉદય પ્રાપ્ત જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મોનાં ત્રિવિધબંધ
ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! ઉદય પ્રાપ્ત જ્ઞાનાવરણીય કર્મના બંધ
કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગોયમા ! તિવિહે બંધે પળ્ણત્તે, તં જહા-
૧. જીવપ્પયોગબંધે, ૨. અણંતરબંધે, ૩. પરંપરબંધે ।

દં. ૧. એવં નેરહયાણ વિ ।

દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

એવં -જાવ- અંતરાહોદયસ્સ ।

- વિયા. સ. ૨૦, ૩. ૭, સુ. ૮-૧૧

૬૯. ચઙવીસદંડએસુ દંસણચરિત્તમોહણિજ્જ કમ્મસ્સ વંધ-પરૂવણં-

પ. દંસણમોહણિજ્જસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કહિવિહે બંધે પળ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! તિવિહે બંધે પળ્ણત્તે, તં જહા-
૧. જીવપ્પયોગબંધે, ૨. અણંતરબંધે, ૩. પરંપરબંધે, ।

દં. ૧-૨૪. એવં નિરંતરં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

દં. ૧-૨૪. એવં ચરિત્તમોહણિજ્જસ્સ વિ -જાવ- વેમાણિયાણં ।

- વિયા. સ. ૨૦, ૩. ૭, સુ. ૧૬-૧૮

૭૦. હંદિયવસટ્ટ-જીવાણં કમ્મબંધાહ પરૂવણં-

પ. સોહંદિયવસટ્ટેણં ભંતે ! જીવે કિં બંધહ, કિં પકરેહ, કિં ચિણાહ, કિં ઉવચિણાહ ?

૩. ગોયમા ! સોહંદિયવસટ્ટે ણં જીવે આઝયવજ્જાઓ સત્તકમ્મપગડીઓ સિઢિલબંધણબદ્ધાઓ ઘણિયબંધણબદ્ધાઓ પકરેહ,

હસ્સકાલઢિહયાઓ દીહકાલઢિહયાઓ પકરેહ,

મંદાણુભાગાઓ તિવ્વાણુભાગાઓ પકરેહ,

અપ્પપદેસગ્ગાઓ બહુપ્પદેસગ્ગાઓ પકરેહ,

આઝયં ચ ણં કમ્મં સિય બંધહ, સિય નો બંધહ,

અસ્સાયાવેયણિજ્જંચ ણં કમ્મં ભુજ્જો-ભુજ્જો ઉવચિણાહ, અણાઈયં ચ ણં અણવદમ્મં દીહમદ્દં ચાઝરંતં સંસાર કંતારં અણુપરિયટ્ટહ ।

૩. ગૌતમ ! તે ત્રણ પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે -
૧. જીવ પ્રયોગ બંધ, ૨. અનન્તર બંધ,
૩. પરંપર બંધ.

દં. ૧. આ પ્રમાણે નૈરયિકોનાં વિષયમાં જાણી લેવું જોઈએ.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી પણ જાણી લેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે ઉદય પ્રાપ્ત (દર્શનાવરણીયથી) અંતરાય કર્મ સુધીનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

૬૯. ચોવીસ દંડોમાં દર્શન-ચારિત્ર મોહનીય કર્મની બંધની પ્રરુપણા :

પ્ર. ભંતે ! દર્શનમોહનીય કર્મના બંધ કેટલા પ્રકારનાં કલ્લા છે ?

૩. ગૌતમ ! ત્રણ પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે -
૧. જીવ પ્રયોગ બંધ, ૨. અનન્તર બંધ,
૩. પરંપર બંધ.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી નિરંતર બંધ વર્ણન કરવું જોઈએ.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે ચારિત્ર મોહનીયનાં બંધનાં વિષયમાં પણ વૈમાનિકો સુધી જાણવું જોઈએ.

૭૦. ઈન્દ્રિયવશાર્ત જીવોનાં કર્મબંધાદિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! શ્રોત્રેન્દ્રિયવશાર્ત જીવ કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ, ઉપાર્જન, ચય અને ઉપચય કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! શ્રોત્રેન્દ્રિયવશાર્ત જીવ આયુકર્મને છોડીને શિથિલ બંધનબદ્ધ શેષ સાત કર્મ પ્રકૃતિઓનો ગાઢ બંધનથી બદ્ધ કરે છે,

અલ્પકાળવાળી સ્થિતિને દીર્ઘકાળવાળી સ્થિતિ કરે છે,

મંદ અનુભાવને તીવ્ર અનુભવવાળા કરે છે,

અલ્પ પ્રદેશાગ્રને બહુ પ્રદેશાગ્રવાળા કરે છે,

આયુકર્મને કદાચિત્ બાંધે છે અને કદાચિત્ બાંધતા નથી.

અશાતાવેદનીય કર્મને વારંવાર ઉપચય કરે છે, અનાદિ અનંત દીર્ઘમાર્ગવાળા ચાતુર્ગતિક સંસાર રુપી અરણ્યમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

एवं चक्खिंदियवसट्टे वि, घाणिंदियवसट्टे वि, रसेंदिय
वसट्टे वि, फासिंदियवसट्टे वि -जाब- अणुपरियट्टइ ।

- विया. स. १२, उ. २, सु. २१

૭૧. કોહાડકસાયવસટ્ટ જીવાણં કમ્મબંધાઈ પરૂવણં-
(તણે ણં) સંખે સમણોવાસણે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદઈ
નમંસઈ, વંદિત્તા નમંસિત્તા ઇવં વયાસી-

પ. કોહવસટ્ટે ણં ભંતે ! જીવે કિં બંધઈ, કિં પકરેઈ, કિં
ચિણાઈ, કિં ઉવચિણાઈ ?

૩. સંખા ! કોહવસટ્ટેણં જીવે આઝયવજ્જાઓ સત્ત
કમ્મપગડીઓ, સિદ્ધિલબંધણબદ્ધાઓ, ઘણિયબંધણ-
બદ્ધાઓ પકરેઈ -જાબ- દીહમદ્દં ચાઝરંતં સંસારકંતારં
અણુપરિયટ્ટઈ ।

एवं माणवसट्टे वि, मायावसट्टे वि, लोभवसट्टे वि
-जाब- अणुपरियट्टइ ।

- विया. स. १२, उ. १, सु. २६-२८

૭૨. પયડિબંધાઈ ચઝવ્વિહા બંધ ભેયા-

ચઝવ્વિહે બંધે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. પગડીબંધે,
૨. ઠિઈ બંધે,
૩. અણુભાવ બંધે,
૪. પણ્ણસબંધે ।^૧

- ठाणं. अ. ४, उ. २, सु. २९६ (१)

૭૩. કમ્માણં ઉવક્કમાઈ બંધ ભેય પરૂવણં-

ચઝવ્વિહે ઉવક્કમે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. બંધણોવક્કમે, ૨. ઉદીરણોવક્કમે,
૩. ઉવસામણોવક્કમે, ૪. વિપ્પરિણામણોવક્કમે ।

(૧) બંધણોવક્કમે ચઝવ્વિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. પગડબંધણોવક્કમે, ૨. ઠિઈબંધણોવક્કમે,
૩. અણુભાવબંધણોવક્કમે, ૪. પણ્ણસબંધણોવક્કમે ।

(૨) ઉદીરણોવક્કમે ચઝવ્વિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. પગડઉદીરણોવક્કમે, ૨. ઠિઈઉદીરણોવક્કમે,
૩. અણુભાવઉદીરણોવક્કમે, ૪. પણ્ણસઉદીરણોવક્કમે ।

૧. સમ. સમ. ૪, સુ. ૫

आ प्रमाज्ञे यक्षुर्धन्द्रियवशात्, द्राज्ञेन्द्रियवशात्,
रसनेन्द्रियवशात् અને સ્પર્શેન્દ્રિયવશાત્ ઝવ પજ
પરિભ્રમણ કરે છે ત્યાં સુધી સમજવું જોઈએ.

૭૧. કોહાદિ કષાયવશાત્ ઝવોનાં કર્મ બંધાદિનું પ્રરુપણ :
(આના પછી) શંખ શ્રમણોપાસકે શ્રમણ ભગવાન
મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કરી અને વંદન નમસ્કાર
કરીને આ પ્રમાણે પુણ્યું -

પ્ર. ભંતે ! ક્રોધવશાત્ ઝવ કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓનો
બંધ, ઉપાર્જન, ચય અને ઉપચય કરે છે ?

૩. શંખ ! ક્રોધવશાત્ ઝવ આયુકર્મને છોડીને શિથિલબંધન
બદ્ધ શેષ સાત કર્મ પ્રકૃતિઓને ગાઢ બંધનથી બદ્ધ
કરે છે -ચાવત્- દીર્ઘમાર્ગવાળા ચાતુર્ગતિક સંસાર
રુપી અરણ્યમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

આ પ્રમાણે માનવશાત્, માયાવશાત્ અને
લોભવશાત્ ઝવ પજ પરિભ્રમણ કરે છે અહીં
સુધી કહેવું જોઈએ.

૭૨. પ્રકૃતિબંધ આદિ ચાર પ્રકારનાં બંધ ભેદ :

બંધ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પ્રકૃતિ-બંધ - કર્મપુદ્ગલોનો સ્વભાવ બંધ,
૨. સ્થિતિ-બંધ - કર્મપુદ્ગલોની કાળમર્યાદાનો બંધ,
૩. અનુભાવ-બંધ - કર્મપુદ્ગલોનાં રસનો બંધ,
૪. પ્રદેશ-બંધ - કર્મ-પુદ્ગલોનાં પરિમાણનો બંધ.

૭૩. કર્મોનાં ઉપક્રમાદિ બંધ ભેદોનું પ્રરુપણ :

ઉપક્રમ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. બંધનોપક્રમ, ૨. ઉદીરનોપક્રમ,
  ૩. ઉપશમનોપક્રમ, ૪. વિપરિણામનોપક્રમ,
- (૧) બંધનોપક્રમ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. પ્રકૃતિ-બંધનોપક્રમ ૨. સ્થિતિ-બંધનોપક્રમ,
  ૩. અનુભાવ-બંધનોપક્રમ, ૪. પ્રદેશ-બંધનોપક્રમ.
- (૨) ઉદીરનોપક્રમ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. પ્રકૃતિ-ઉદીરનોપક્રમ, ૨. સ્થિતિ-ઉદીરનોપક્રમ,
  ૩. અનુભાવ-ઉદીરનોપક્રમ, ૪. પ્રદેશ-ઉદીરનોપક્રમ.

(૩) ઉવસામણોવક્કમે ચઝવ્વિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. પગઇઉવસામણોવક્કમે,
૨. ઠિઈઉવસામણોવક્કમે,
૩. અણુભાવઉવસામણોવક્કમે,
૪. પાસઉવસામણોવક્કમે ।

(૪) વિપ્પરિણામણોવક્કમે ચઝવ્વિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. પગઇવિપ્પરિણામણોવક્કમે,
૨. ઠિઈવિપ્પરિણામણોવક્કમે,
૩. અણુભાવવિપ્પરિણામણોવક્કમે,
૪. પાસવિપ્પરિણામણોવક્કમે ।

ચઝવ્વિહે સંકમે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. પગઇસંકમે, ૨. ઠિઈસંકમે,
૩. અણુભાવસંકમે, ૪. પાસસંકમે ।

ચઝવ્વિહે ણિહત્તે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. પગઇણિહત્તે, ૨. ઠિઈણિહત્તે,
૩. અણુભાવણિહત્તે, ૪. પાસણિહત્તે ।

ચઝવ્વિહે ણિગાઇપ્પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. પગઇણિગાઇપ્પણ્ણત્તે, ૨. ઠિઈણિગાઇપ્પણ્ણત્તે,
૩. અણુભાવણિગાઇપ્પણ્ણત્તે, ૪. પાસણિગાઇપ્પણ્ણત્તે ।

ચઝવ્વિહે અપ્પાબહુપ્પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. પગઇઅપ્પાબહુપ્પણ્ણત્તે, ૨. ઠિઈઅપ્પાબહુપ્પણ્ણત્તે,
૩. અણુભાવઅપ્પાબહુપ્પણ્ણત્તે, ૪. પાસઅપ્પાબહુપ્પણ્ણત્તે ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૨, સુ. ૨૧૬ (૨-૧૦)

૭૪. અવહ્ધંસ ભેણ્ણિં કમ્મબંધ પરુવ્વણં-

ચઝવ્વિહે અવહ્ધંસે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. આસુરે, ૨. આભિઓગે,
૩. સંમોહે, ૪. દેવકિલ્લિસે ।

(૧) ચઝહિં ઠાણેહિં જીવા આસુરત્તાપ્પ કમ્મં પગરેત્તિ,
તં જહા-

૧. કોહસીલયાપ્પ,
૨. પાહુડસીલયાપ્પ,
૩. સંસત્તત્તવોકમ્મેણં,

(૩) ઉપશમનોપકમ યાર પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે -

૧. પ્રકૃતિ - ઉપશમનોપકમ,
૨. સ્થિતિ - ઉપશમનોપકમ,
૩. અનુભાવ- ઉપશમનોપકમ,
૪. પ્રદેશ-ઉપશમનોપકમ.

(૪) વિપરિણામનોપકમ યાર પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે-

૧. પ્રકૃતિ- વિપરિણામનોપકમ,
૨. સ્થિતિ- વિપરિણામનોપકમ,
૩. અનુભાવ-વિપરિણામનોપકમ,
૪. પ્રદેશ-વિપરિણામનોપકમ.

સંકમ યાર પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે -

૧. પ્રકૃતિ- સંકમ, ૨. સ્થિતિ - સંકમ,
૩. અનુભાવ- સંકમ, ૪. પ્રદેશ-સંકમ.

નિધત્ત યાર પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે -

૧. પ્રકૃતિ-નિધત્ત, ૨. સ્થિતિ-નિધત્ત,
૩. અનુભાવ-નિધત્ત, ૪. પ્રદેશ-નિધત્ત.

નિકાચિત્ત યાર પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે -

૧. પ્રકૃતિ- નિકાચિત્ત, ૨. સ્થિતિ-નિકાચિત્ત,
૩. અનુભાવ-નિકાચિત્ત, ૪. પ્રદેશ-નિકાચિત્ત.

અલ્પબહુત્વ યાર પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે -

૧. પ્રકૃતિ-અલ્પબહુત્વ, ૨. સ્થિતિ-અલ્પબહુત્વ,
૩. અનુભાવ-અલ્પબહુત્વ, ૪. પ્રદેશ-અલ્પબહુત્વ.

૭૪. અપધ્વંસનાં ભેદ અને તેનાથી કર્મબંધનું પ્રરુપણ :

અપધ્વંસ (સાધના નો વિનાશ) યાર પ્રકારનાં કલ્લા છે,
જેમકે -

૧. આસુર-અપધ્વંસ, ૨. આભિઓગ-અપધ્વંસ,
૩. સંમોહ-અપધ્વંસ, ૪. દેવકિલ્લિષ-અપધ્વંસ.

(૧) યાર સ્થાનોથી જીવ આસુરત્વ-કર્મનું અર્જન કરે
છે, જેમકે -

૧. ક્રોધશીલતા - ક્રોધી સ્વભાવથી,
૨. પ્રાભૂતશીલતા - ક્લહ સ્વભાવથી,
૩. સંસકત તપ-કર્મ - પ્રાપ્તિની અભિલાષાથી તપ કરવાથી,

૪. નિમિત્તાજીવયાદ ।

(૨) ચઠહિં ઠાણેહિં જીવા આભિઓગત્તાદ કમ્મં પગરેતિ,
તં જહા-

૧. અત્તુક્કોસેણં,
૨. પરપરિવાણં,
૩. ભૂઙ્કમ્મેણં,

૪. કોડયકરણેણં ।

(૩) ચઠહિં ઠાણેહિં જીવા સમ્મોહત્તાદ કમ્મં પગરેતિ,
તં જહા -

૧. ઉમ્મગ્ગદેસણાદ,
૨. મગ્ગંતરાણં,
૩. કામાસંસપ્પઓગેણં,
૪. ભિજ્ઞાનિયાણકરણેણં ।

(૪) ચઠહિં ઠાણેહિં જીવા દેવકિલ્લિસિયત્તાદ કમ્મં
પગરેતિ, તં જહા-

૧. અરહંતાણં અવન્નં વયમાણે,
૨. અરહંતપન્નત્તસ્સ ધમ્મસ્સ અવન્નં વયમાણે,
૩. આયરિય-ઉવજ્ઞાયાણમવન્નં વયમાણે,
૪. ચાઉવન્નસ્સ સંઘસ્સ અવન્નં વયમાણે ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૪, સુ. ૩૫૪

૭૫. જીવ-ચઠવીસદેહાસુ ણાણાવરણિજ્ઞાદ કમ્મ બંધમાણે
કઙ્ક કમ્મપગડી બંધં-

- પ. ૧. જીવે ણં ભંતે ! ણાણાવરણિજ્ઞં કમ્મં બંધમાણે
કઙ્ક કમ્મપગડીઓ બંધં ?
- ઉ. ગોયમા ! સત્તવિહબંધં વા, અટ્ઠવિહબંધં વા,
છલ્લિહબંધં વા ।
- પ. દં. ૧. ણેરહાદ ણં ભંતે ! ણાણાવરણિજ્ઞં કમ્મં
બંધમાણે કઙ્ક કમ્મપગડીઓ બંધં ?
- ઉ. ગોયમા ! સત્તવિહબંધં વા, અટ્ઠવિહબંધં વા ।

દં. ૨-૨૪. દવં -જાવ- વેમાણિદ ।

દં. ૨૧. ણવરં-મણ્ણસે જહા જીવે ।

૪. નિમિત્ત જીવિતા-નિમિત્તાદિ બતાવીને આજીવિકા
કરવાથી.

(૨) ચાર સ્થાનોથી જીવ આભિઓગિત્વકર્મનું અર્જન
કરે છે, જેમકે -

૧. આત્મોત્કર્ષ : આત્મ-ગુણોનું અભિમાન કરવાથી,
૨. પર-પરિવાદ : બીજાનાં અવર્ણવાદ બોલવાથી,
૩. ભૂતિકર્મ : ભસ્મ, લેપ આદિનાં દ્વારા ચિકિત્સા
કરવાથી,

૪. કૌતુકકરણ : મંત્રિત જલ દ્વારા સ્નાન કરવાથી,

(૩) ચાર સ્થાનોથી જીવ સંમોહત્વ-કર્મનું અર્જન કરે
છે, જેમકે -

૧. ઉન્માર્ગ દેશના : મિથ્યા ધર્મનું પ્રરુપણ કરવાથી,
૨. માર્ગાન્તરાય : સન્માર્ગથી વિચલિત કરવાથી,
૩. કામાશંસાપ્રયોગ : વિષયો પર અભિલાષા કરવાથી,

૪. મિથ્યાનિદાનકરણ : ગૃહ્ણિપૂર્વક નિદાન કરવાથી,

(૪) ચાર સ્થાનોથી જીવ દેવ-કિલ્લિવિષિક્ત્વ કર્મનું અર્જન
કરે છે, જેમકે -

૧. અર્હન્તોનાં અવર્ણવાદ બોલવાથી,
૨. અર્હન્ત પ્રજ્ઞપ્ત ધર્મનું અવર્ણવાદ બોલવાથી,
૩. આચાર્ય તથા ઉપાધ્યાયનાં અવર્ણવાદ બોલવાથી,
૪. ચતુર્વિધ સંઘનાં અવર્ણવાદ બોલવાથી.

૭૫. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મ બાંધતાને
કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ :

- પ. ૧. ભંતે ! (એક) જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મને બાંધતો
થકો કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓને બાંધે છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! તે સાત, આઠ કે છ કર્મ પ્રકૃતિઓનો
બંધક હોય છે.
- પ. દં. ૧. ભંતે ! (એક) નૈરચિક જીવ-જ્ઞાનાવરણીયકર્મ
બાંધતો થકો કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓને બાંધે છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! તે સાત કે આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધક
હોય છે.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી કહેવું જોઈએ.

દં. ૨૧. વિશેષ : મનુષ્ય સંબંધી વર્ણન જીવનાં
સમાન જાણવું જોઈએ.

પ. જીવા ણં ભંતે ! ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં બંધમાણા કહ કમ્મપગડીઓ બંધંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! ૧. સવ્વે વિ તાવ હોજ્જા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય,

૨. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગે ય,

૩. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય ।

પ. દં. ૧. ણેરહયા ણં ભંતે ! ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં બંધમાણા કહ કમ્મપગડીઓ બંધંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! (૧) સવ્વે વિ તાવ હોજ્જા સત્તવિહબંધગા,

૨. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગે ય,

૩. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય,

તિણિ ણંભંગા ।

દં. ૨-૧૧. એવં અસુરકુમારા -જાવ- થણિયકુમારા

પ. દં. ૧૨. પુઢવિક્કાહયાણં ભંતે ! ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં બંધમાણા કહ કમ્મપગડીઓ બંધંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! સત્તવિહબંધગા વિ, અટ્ઠવિહબંધગા વિ ।

દં. ૧૩-૧૬. એવં -જાવ- વણસ્સહકાહયા ।

દં. ૧૭-૨૦. વિગલિંદિય પંચેદિય-તિરિક્કજોણિયાણ ય તિયંભંગો,

૧. સવ્વે વિ તાવ હોજ્જા સત્તવિહબંધગા,

૨. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગે ય,

૩. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય ।

પ્ર. ભંતે ! (ઘણા) જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મને બાંધતા થકા કેટલી કર્મ-પ્રકૃતિઓને બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. બધા જીવ સાત કે આઠ કર્મપ્રકૃતિઓના બંધક થાય છે,

૨. અથવા ઘણા જીવ સાત કે આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે, એક જીવ છ કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધક હોય છે.

૩. અથવા ઘણા જીવ સાત, આઠ કે છ કર્મ-પ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! (ઘણા) નૈરયિક જ્ઞાનાવરણીય કર્મને બાંધતા થકા કેટલી કર્મ-પ્રકૃતિઓને બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. બધા નૈરયિક સાત કર્મપ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે.

૨. અથવા ઘણા નૈરયિક સાત કર્મ-પ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે અને એક નૈરયિક આઠ કર્મ-પ્રકૃતિઓનો બંધક હોય છે,

૩. અથવા ઘણા નૈરયિક સાત કે આઠ કર્મ-પ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે.

આ ત્રણ ભંગ થાય છે.

જૈન સાઈટ
જેનમ્ મુચ્ચિ આચરણ
દં. ૨-૧૧. આ પ્રમાણે અસુરકુમારોથી સ્તનિતકુમારો સુધી જાણવું જોઈએ.

પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! (ઘણા) પૃથ્વીકાયિક જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મને બાંધતા થકા કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓને બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે સાત કે આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે.

દં. ૧૩-૧૬. આ પ્રમાણે વનસ્પતિકાયિક જીવો સુધી કહેવું જોઈએ.

દં. ૧૭-૨૦. વિકલેન્દ્રિયો અને તિર્યચપચેન્દ્રિય યોનિકોમાં ત્રણ ભંગ હોય છે,

૧. બધા સાત કર્મ પ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે.

૨. અથવા ઘણા સાત કર્મ પ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે અને એક આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધક હોય છે.

૩. અથવા ઘણા સાત અને આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે.

પ. દં. ૨૧. મળૂસા ણં ભંતે ! ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં
બંધમાણા કઙ્ક કમ્મપગડીઓ બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વે વિ તાવ હોજ્જા સત્તવિહબંધગા,

૨. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધઘે ય,

૩. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય,

૪. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધઘે ય,

૫. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય,

૬. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધઘે ય,
છવ્વિહબંધઘે ય,

૭. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધઘે ય,
છવ્વિહબંધગા ય,

૮. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય,
છવ્વિહબંધઘે ય,

૯. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય,
છવ્વિહબંધગા ય,

એવં એ ણવ ભંગા ।

દં. ૨૨-૨૪. સેસાવાણમંતરાણ્યા-જાવ-વેમાણિયા
જહા જેરણ્યા સત્તઅટ્ઠવિહાદિબંધગા ભણિયા તહા
ભાણિયચ્ચા ।

૨. એવં જહા ણાણાવરણં બંધમાણા જાહિં ભણિયા
દંસણાવરણં પિ બંધમાણા તાહિં જીવાદીયા
એગત્તપોહત્તેહિં ભાણિયચ્ચા ।

પ. ૩. વેયણિજ્જં બંધમાણે જીવે કઙ્ક કમ્મપગડીઓ
બંધં ?

૩. ગોયમા ! સત્તવિહબંધઘે વા, અટ્ઠવિહબંધઘે વા,
છવ્વિહબંધઘે વા, એગવિહબંધઘે વા ।

દં. ૨૧. એવં મળૂસે વિ ।

દં. ૧-૨૪. સેસા ણારગાદીયા સત્તવિહબંધગા ય,
અટ્ઠવિહબંધગા ય -જાવ- વેમાણિય ।

પ્ર. દં. ૨૧. ભંતે ! (ઘણા) મનુષ્ય જ્ઞાનાવરણીયકર્મને
બાંધતા થકા કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓને બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધા (મનુષ્ય) સાત કર્મ પ્રકૃતિઓનાં
બંધક હોય છે,

૨. અથવા ઘણા સાતનાં બંધક હોય છે અને એક
આઠનો બંધક હોય છે,

૩. અથવા ઘણા સાત અને આઠનાં બંધક હોય છે,

૪. અથવા ઘણા સાતનાં બંધક હોય છે અને એક
છનો બંધક હોય છે,

૫. અથવા ઘણા સાત અને છનાં બંધક હોય છે,

૬. અથવા ઘણા સાતનાં બંધક હોય છે તથા એક
આઠનો અને એક છનો બંધક હોય છે,

૭. અથવા ઘણા સાતનાં બંધક હોય છે, એક
આઠનો બંધક હોય છે અને ઘણા છનાં બંધક
હોય છે.

૮. અથવા ઘણા સાતનાં બંધક હોય છે, ઘણા
આઠનાં બંધક હોય છે અને એક છનો બંધક
હોય છે.

૯. અથવા ઘણા સાત, આઠ અને છનાં બંધક
હોય છે,

જૈન સાહિત્ય
JAINSITE.com

જેનમ્ પ્રમાણે તે કુલ નવ ભંગ થાય છે.

દં. ૨૨-૨૪. બાકી વાણવ્યંતરાદિથી વૈમાણિકો
સુધી જેમ નૈરયિકોમાં સાત આઠ આદિ કર્મ-
પ્રકૃતિઓનાં બંધક કહ્યા છે, તે પ્રમાણે કહેવા
જોઈએ.

૨. જે પ્રમાણે જ્ઞાનાવરણીય કર્મને બાંધતા થકા
કર્મ પ્રકૃતિઓનાં બંધનું વર્ણન કર્યું, તે પ્રમાણે
દર્શનાવરણીય કર્મને બાંધતા થકા જીવાદિમાં
એકત્વ અને બહુત્વની અપેક્ષાથી બંધનું વર્ણન
કરવું જોઈએ.

પ્ર. ૩. ભંતે ! વેદનીય કર્મને બાંધતા થકા એક જીવ
કેટલી કર્મ-પ્રકૃતિઓને બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! સાત, આઠ, છ કે એક કર્મ પ્રકૃતિનો
બંધક હોય છે.

દં. ૨૧. મનુષ્યનાં સંબંધમાં પણ આવું જ કહેવું
જોઈએ.

દં. ૧-૨૪. બાકી નારક આદિ વૈમાણિક સુધી
સપ્તવિધ અને અષ્ટવિધ બંધક હોય છે.

પ. જીવા ણં મંતે ! વેયણિજ્જં કમ્મં બંધમાણા કઙ્ક કમ્મપગડીઓ બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વે વિ તાવ હોજ્જા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,

૨. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગે ય ।

૩. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય ।

દં. ૧-૨૪. અવસેસા ણારગાદીયા-જાવ-વેમાણિયા જાઓ ણાણાવરણં બંધમાણા બંધંતિ તાહિં ભાણિયવ્વા,

ણવરં-મણુસ્સા ન મણ્ણઈ ।

પ. દ. ૨૧. મણુસ્સા ણં મંતે ! વેયણિજ્જં કમ્મં બંધમાણા કઙ્ક કમ્મપગડીઓ બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વે વિ તાવ હોજ્જા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,

૨. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગે ય,

૩. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય,

૪. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગે ય,

૫. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય,

૬. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગે ય, છવ્વિહબંધગે ય,

૭. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગે ય, છવ્વિહબંધગા ય,

૮. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગે ય,

પ્ર. ભંતે ! (ઘણા) જીવ વેદનીયકર્મને બાંધતા થકા કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓને બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધા જીવ સપ્તવિધ બંધક, અષ્ટવિધ બંધક અને એકવિધ બંધક હોય છે,

૨. અથવા ઘણા જીવ સપ્તવિધ બંધક, અષ્ટવિધ બંધક અને એકવિધ બંધક હોય છે અને એક જીવ ષડ્વિધ બંધક હોય છે.

૩. અથવા ઘણા જીવ સપ્તવિધબંધક, અષ્ટવિધ બંધક, એકવિધ બંધક કે છવિધ બંધક હોય છે.

દં. ૧-૨૪. બાકી નારકાદિથી વૈમાનિક સુધી જ્ઞાનાવરણીયને બાંધતા થકા જેટલી પ્રકૃતિઓને બાંધે છે તેટલીનો બંધ અહીં પણ કહેવો જોઈએ.

વિશેષ : મનુષ્યનું ન કહેવું જોઈએ.

પ્ર. દં. ૨૧. ભંતે ! મનુષ્ય વેદનીય કર્મને બાંધતા થકા કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓને બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધા મનુષ્ય સપ્તવિધ બંધક અને એકવિધ બંધક હોય છે.

૨. અથવા ઘણા સપ્તવિધ બંધક તેમજ એક વિધબંધક હોય છે અને એક અષ્ટવિધ

બંધક હોય છે.

૩. અથવા ઘણા સપ્તવિધ બંધક, એકવિધ બંધક અને અષ્ટવિધ બંધક હોય છે,

૪. અથવા ઘણા સપ્તવિધ બંધક તેમજ એકવિધ બંધક હોય છે અને એક ષડ્વિધ બંધક હોય છે.

૫. અથવા ઘણા સપ્તવિધ બંધક તેમજ એકવિધ બંધક હોય છે અને અનેક ષડ્વિધ બંધક હોય છે.

૬. અથવા ઘણા સપ્તવિધ બંધક તેમજ એક-વિધ બંધક હોય છે અને એક અષ્ટવિધ બંધક તથા એક ષડ્વિધ બંધક હોય છે.

૭. અથવા ઘણા સપ્તવિધ બંધક તેમજ એકવિધ બંધક હોય છે, એક અષ્ટવિધ બંધક હોય છે અને ઘણા ષડ્વિધ બંધક હોય છે.

૮. અથવા ઘણા સપ્તવિધ બંધક, એકવિધ બંધક, અષ્ટવિધ બંધક હોય છે અને એક ષડ્વિધ બંધક હોય છે.

૧. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,
અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય ।

એવં ણવ ભંગા ।

પ. ૪. મોહણિજ્જં બંધમાણે જીવે કઙ્ક કમ્મપગડીઓ
બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! જીવેગિંદિયવજ્જો તિયભંગો ।

જીવેગિંદિયા સત્તવિહ બંધગા વિ, અટ્ઠવિહબંધગા
વિ ।

પ. ૫. જીવે ણં ભંતે ! આડયં કમ્મં બંધમાણે કઙ્ક
કમ્મપગડીઓ બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! ણિયમા અટ્ઠ ।

દં. ૧-૨૪. એવં ણેરહિએ -જાવ- વેમાણિએ ।

એવં પુહત્તેણ વિ ।

પ. ૬-૮. ણામ-ગોય-અંતરાયં બંધમાણે જીવે કઙ્ક
કમ્મપગડીઓ બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! જાઓ ણાણાવરણિજ્જં બંધમાણે બંધઈ,
તાહિં ભાણિયવ્વો ।

દં. ૧-૨૪. એવં ણેરહિએ વિ -જાવ- વેમાણિએ ।

એવં પુહત્તેણ વિ ભાણિયવ્વં ।^૧

- પણ્ણ. પ. ૨૪, સુ. ૧૭૫૫-૧૭૬૮

૭૬. જીવ ચ્ચડવીસદંડણ્ણુ હસ્સોસુયમાણેસુ કમ્મપયડિ બંધો-

પ. છડમત્થે ણં ભંતે ! મણુસ્સે હસેજ્જ વા ઉસ્સુઆણ્ણ
વા ?

૩. હંતા, ગોયમા ! હસેજ્જ વા. ઉસ્સુઆણ્ણ વા ।

પ. જહા ણં ભંતે ! છડમત્થે મણુસ્સે હસેજ્જ વા
ઉસ્સુઆણ્ણ વા તહા ણં કેવલી વિ હસેજ્જ વા,
ઉસ્સુયાણ્ણ વા ?

૩. ગોયમા ! નો ણ્ણટ્ઠે સમટ્ઠે ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-

૮. અથવા ઘણા સપ્તવિધ બંધક, એકવિધ બંધક,
અષ્ટવિધ બંધક અને ષડ્વિધ બંધક હોય છે.

આ પ્રમાણે તે નવ ભંગ હોય છે.

પ્ર. ૪. ભંતે ! મોહનીય કર્મ બાંધતા થકા જીવ કેટલી
કર્મ પ્રકૃતિઓને બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવ અને એકેન્દ્રિયને છોડીને ત્રણ ભંગ
બાંધે છે.

જીવ અને એકેન્દ્રિય સપ્તવિધ બંધક પણ હોય છે
અને અષ્ટવિધ બંધક પણ હોય છે.

પ્ર. ૫. ભંતે ! આયુકર્મને બાંધતા થકા જીવ કેટલી કર્મ
પ્રકૃતિઓને બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! નિયમથી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓને બાંધે છે.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિક્કથી વૈમાનિક સુધી
કહેવું જોઈએ.

૨. આ પ્રમાણે બહુવચન પણ કહેવા જોઈએ.

પ્ર. ૬-૮. ભંતે ! નામ, ગોત્ર અને અંતરાય કર્મને બાંધતા
થકા જીવ કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓને બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મને બાંધતા થકા જે કર્મ
પ્રકૃતિઓને બાંધે છે તે જ અહીં કહેવી જોઈએ.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિક્કથી વૈમાનિક સુધી
કહેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે બહુવચનમાં પણ કહેવું જોઈએ.

૭૬. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં હાસ્ય અને ઉત્સુકતાવાળાની કર્મ
પ્રકૃતિઓનો બંધ :

પ્ર. ભંતે ! શું છધ્મસ્થ મનુષ્ય હંસે છે તથા (કોઈ
પદાર્થને પ્રહણ કરવા માટે) ઉત્સુક (ઉતાવળો)
થાય છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! છધ્મસ્થ મનુષ્ય હંસે છે તથા ઉત્સુક
થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જેમ છધ્મસ્થ મનુષ્ય હંસે છે તથા ઉત્સુક
થાય છે, તેવી જ રીતે શું કેવળી મનુષ્ય પણ હંસે
છે અને ઉત્સુક થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

૧. (ક) વિયા. સ. ૧૬, ૩, સુ. ૪

(ખ) વિયા. સ. ૬, ૩, સુ. ૧

“છઝમત્થે મણુસ્સે હસેજ્જ વા ઉસ્સુઆએજ્જ વા નો
ણં તહા કેવલી હસેજ્જ વા, ઉસ્સુઆએજ્જ વા ?”

૩. ગોયમા ! જં ણં જીવા ચરિત્તમોહણિજ્જકમ્મસ્સ
ઉદણં હસંતિ વા, ઉસ્સુઆયંતિ વા, સે ણં કેવલિસ્સ
નત્થિ,

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઇ-

“છઝમત્થે મણુસ્સે હસેજ્જ વા ઉસ્સુઆએજ્જ વા નો ણં
તહા કેવલી હસેજ્જ વા, ઉસ્સુઆએજ્જ વા !”

૫. જીવે ણં ઇંતે ! હસમાણે વા ઉસ્સુઆમાણે વા કઠ
કમ્મપગડિઓ બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! સત્તવિહબંધણ વા, અટ્ઠવિહબંધણ વા ।

દં. ૧-૨૪. એવં નેરહણ -જાવ- વેમાણિણ ।

પોહત્તિણ્ઠિં જીવેગિંદિયવજ્જો તિયમંગો ।

- વિયા. સ. ૫, ૩. ૪, સુ. ૫-૯

૭૭. જીવ-ચ્ચોવીસદંડણુ નિદ્દપયલાયમાણેસુ કમ્મ
પયડિબંધો-

૫. છઝમત્થે ણં ઇંતે ! મણુસે નિદ્દાએજ્જ વા, પયલાએજ્જ
વા ?

૩. હંતા, ગોયમા ! નિદ્દાએજ્જ વા, પયલાએજ્જ વા ।

જહા હસેજ્જ વા તહા ઇાણિયચ્ચા,

ણવરં-દરિસણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ ઉદણં
નિદ્દાયંતિ વા, પયલાયંતિ વા ।

સે ણં કેવલિસ્સ નત્થિ ।

અન્નં તેં ચેવ ।

૫. જીવે ણં ઇંતે ! નિદ્દાયમાણે વા, પયલાયમાણે વા
કઠ કમ્મપગડીઓ બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! સત્તવિહબંધણ વા, અટ્ઠવિહબંધણ વા ।

દં. ૧-૨૪. એવં ણેરહણ -જાવ- વેમાણિણ ।

પોહત્તિણુ જીવેગિંદિયવજ્જો તિયમંગો ।

- વિયા. સ. ૫, ૩. ૪, સુ. ૧૦-૧૪

“છઝમત્થ મનુષ્યની જેમ કેવળી મનુષ્ય હસતા
નથી અને ઉત્સુક થતા નથી ?”

૩. ગૌતમ ! જીવ ચારિત્રમોહનીય કર્મનાં ઉદયથી
હંસે છે અને ઉત્સુક હોય છે, પરંતુ તે (ચારિત્ર
મોહનીય કર્મ) કેવળીને ન હોય.

માટે છે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“છઝમત્થ મનુષ્ય હંસે છે અને ઉત્સુક થાય છે પરંતુ
કેવળી હંસતા નથી અને ઉત્સુક થતા નથી.”

૫. ઇંતે ! હંસતા અને ઉત્સુક થતા જીવ કેટલી કર્મ
પ્રકૃતિઓને બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે સાત કે આઠ પ્રકારનાં કર્મોને બાંધે છે.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકથી વૈમાનિક સુધી
કહેવું જોઈએ.

ધણા જીવોની અપેક્ષાથી જીવ અને એકેન્દ્રિયને
છોડીને બાકી દંડકોમાં ત્રણ ભંગ કહેવા જોઈએ.

૭૭. જીવ-ચ્ચોવીસ દંડકોમાં નિદ્રા અને પ્રયલાવાણાનાં કર્મ
પ્રકૃતિઓનો બંધ :

૫. ઇંતે ! શું છઝમત્થ મનુષ્ય નિદ્રા લે છે કે પ્રયલા
નામક નિદ્રા લે છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! છઝમત્થ મનુષ્ય નિદ્રા પણ લે છે
અને પ્રયલા નિદ્રા પણ લે છે.

જે પ્રમાણે હંસવાનાં વિષયમાં કહ્યું, તે પ્રમાણે
અહીં પણ જાણી લેવું જોઈએ.

વિશેષ : છઝમત્થ મનુષ્ય દર્શનાવરણીય કર્મનાં
ઉદયથી નિદ્રા પણ લે છે અને પ્રયલા પણ લે છે.

તે (દર્શનાવરણીય કર્મ) કેવળીને હોતું નથી.

બાકી બધું પૂર્વવત્ સમજી લેવું જોઈએ.

૫. ઇંતે ! નિદ્રા લેતા કે પ્રયલા નિદ્રા લેતા જીવ કેટલી
કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે સાત પ્રકૃતિઓનો અથવા આઠ
પ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકથી વૈમાનિક સુધી
કહેવું જોઈએ.

ધણા જીવોની અપેક્ષાએ જીવ અને એકેન્દ્રિયને
છોડીને બાકી દંડકોમાં ત્રણ ભંગ કહેવા જોઈએ.

૭૮. સુહુમ સંપરાય જીવદ્ઠાણે વજ્જમાણ કમ્મપયડીઓ સુહુમસંપરાયે ણં ભગવં સુહુમસંપરાયભાવે વદ્દમાણે સત્તરસ કમ્મપગડીઓ ણિબંધંતિ, તં જહા-

૧. આભિણિબોહિયણાવારણે,	૩. ઓહિણાણાવારણે,
૨. સુયણાણાવારણે,	૪. કેવલણાણાવારણે,
૪. મણપજ્જવણાણાવારણે,	૫. અચ્ચક્કુદંસણાવારણે,
૬. ચક્કુદંસણાવારણે,	૭. અચ્ચક્કુદંસણાવારણે,
૮. ઓહીદંસણાવારણે,	૯. કેવલદંસણાવારણે,
૧૦. સાયાવેયણિજ્જં,	૧૧. જસોકિત્તિનામં,
૧૨. ઉચ્ચાગોયં,	૧૩. દાણંતરાયં,
૧૪. લાભંતરાયં,	૧૫. ભોગંતરાયં,
૧૬. ઉવભોગંતરાયં,	૧૭. વીરિયંતરાયં,

- સમ. સમ. ૧૭, સુ. ૧૦

૭૯. વિવિહ બંધગવેક્ષયા અટ્ઠ કમ્મપગડીણં બંધ-પરૂવણં-

૧. **ઇત્થી-પુરિસ-નપુંસએ પડુચ્ચ-**

- પ. નાણાવારણિજ્જં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં ઇત્થી બંધઇ, પુરિસો બંધઇ, નપુંસઓ બંધઇ, નો ઇત્થી નો પુરિસો નો નપુંસઓ બંધઇ ?
- ઉ. ગોયમા ! ઇત્થી વિ બંધઇ, પુરિસો વિ બંધઇ, નપુંસઓ વિ બંધઇ, નો ઇત્થી-નો પુરિસો-નો નપુંસઓ સિય બંધઇ, સિય નો બંધઇ ।

એવં આડયવજ્જાઓ સત્તકમ્મપગડીઓ ભાણિયવ્વાઓ ।

- પ. આડયં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં ઇત્થી બંધઇ, પુરિસો બંધઇ, નપુંસઓ બંધઇ, નો ઇત્થી-નો પુરિસો-નો નપુંસઓ બંધઇ ?
- ઉ. ગોયમા ! ઇત્થી સિય બંધઇ, સિય નો બંધઇ,

એવં તિણિણ વિ ભાણિયવ્વા ।

નો ઇત્થી-નો પુરિસો-નો નપુંસઓ ન બંધઇ ।

૨. **સંજયાસંજયાઈં પડુચ્ચ-**

- પ. ણાણાવારણિજ્જં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં સંજએ બંધઇ, અસંજએ બંધઇ, સંજયાસંજએ બંધઇ, નો સંજએ-નો અસંજએ-નો સંજયાસંજએ બંધઇ ?

૭૮. સૂક્ષ્મ સંપરાય જીવ સ્થાનમાં બંધનારી કર્મપ્રકૃતિઓ :

સૂક્ષ્મ સંપરાય ભાવમાં સ્થિત સૂક્ષ્મસંપરાય ભગવાન્ સત્તર (૧૭) કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે, જેમકે -

૧. આભિણિબોધિક જ્ઞાનાવરણ,	૩. અવધિજ્ઞાનાવરણ,
૨. શ્રુતજ્ઞાનાવરણ,	૪. મન:પર્યવજ્ઞાનાવરણ,
૪. મન:પર્યવજ્ઞાનાવરણ,	૫. કેવળ જ્ઞાનાવરણ,
૬. ચક્ષુદર્શનાવરણ,	૭. અચક્ષુદર્શનાવરણ,
૮. અવધિદર્શનાવરણ,	૯. કેવળ દર્શનાવરણ,
૧૦. સાતાવેદનીય,	૧૧. યશ:કીર્તિનામ,
૧૨. ઉચ્ચગોત્ર,	૧૩. દાનાન્તરાય,
૧૪. લાભાન્તરાય,	૧૫. ભોગાન્તરાય,
૧૬. ઉપભોગાન્તરાય,	૧૭. વીર્યાન્તરાય.

૭૯. વિવિધ બંધકોની અપેક્ષાએ અષ્ટકર્મ પ્રકૃતિઓનાં બંધનું પ્રરૂપણ :

૧. **સ્ત્રી પુરુષ નપુંસકની અપેક્ષાએ :**

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મ શું સ્ત્રી બાંધે છે, પુરુષ બાંધે છે, નપુંસક બાંધે છે કે નો સ્ત્રી-નો પુરુષ-નો નપુંસક બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સ્ત્રી પણ બાંધે છે, પુરુષ પણ બાંધે છે અને નપુંસક પણ બાંધે છે, પરંતુ નો સ્ત્રી-નો પુરુષ-નો નપુંસક ક્યારેક બાંધે છે અને ક્યારેક બાંધતા નથી.

આ પ્રમાણે આયુકર્મને છોડીને બાકી સાતેય કર્મ પ્રકૃતિઓનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! આયુકર્મને શું સ્ત્રી બાંધે છે, પુરુષ બાંધે છે, નપુંસક બાંધે છે કે નો સ્ત્રી-નો પુરુષ-નો નપુંસક બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કેટલીક સ્ત્રી બાંધે છે અને બાંધતી પણ નથી.

આ પ્રમાણે ત્રણેયનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.
નો સ્ત્રી-નો પુરુષ-નો નપુંસક આયુકર્મને બાંધતા નથી.

૨. **સંયત-અસંયતની અપેક્ષાએ :**

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મ શું સંયત બાંધે છે, અસંયત બાંધે છે, સંયતાસંયત બાંધે છે અથવા નો સંયત-નો અસંયત - નો સંયતાસંયત બાંધે છે ?

૩. ગોયમા ! સંજા સિય બંધઈ, સિય નો બંધઈ,
અસંજા બંધઈ, સંજયાસંજા વિ બંધઈ,
નો સંજા-નો અસંજા-નો સંજયાસંજા ન બંધઈ ।

एवं आउयवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ भाणियव्वाओ ।

आउयं हेट्ठिल्ला तिण्णि भयणाए, उवरिल्ले ण
बंधइ ।

૩. सम्मद्दिट्ठिआइं पडुच्च-

૫. णाणावरणिज्जं णं भंते ! कम्मं किं सम्मद्दिट्ठी बंधइ,
मिच्छद्दिट्ठी बंधइ, सम्मामिच्छद्दिट्ठी बंधइ ?

૩. ગોયમા ! સમ્મદિટ્ઠી સિય બંધઈ, સિય નો બંધઈ,

मिच्छद्दिट्ठी बंधइ, सम्मामिच्छद्दिट्ठी बंधइ ।

एवं आउयवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ भाणियव्वाओ ।

आउयं हेट्ठिल्ला दो भयणाए,

सम्मामिच्छद्दिट्ठी न बंधइ ।

૪. सण्णि-असण्णिआइं पडुच्च-

૫. णाणावरणिज्जं णं भंते ! कम्मं किं सण्णी बंधइ,
असण्णी बंधइ, नो सण्णी-नो असण्णी बंधइ ?

૩. ગોયમા ! સણ્ણી સિય બંધઈ, સિય નો બંધઈ,
અસણ્ણી બંધઈ,

नो सण्णी-नो असण्णी न बंधइ ।

एवं वेयणिज्जाऽऽउयवज्जाओ छ कम्मपगडीओ ।

वेयणिज्जं हेट्ठिल्ला दो बंधंति, उवरिल्ले भयणाए ।

आउयं हेट्ठिल्ला दो भयणाए, उवरिल्ले न बंधइ ।

૩. ગૌતમ ! ક્યારેક સંયત બાંધે છે અને બાંધતા પણ
નથી,

અસંયત બાંધે છે, સંયતાસંયત પણ બાંધે છે,
પરંતુ નો સંયત - નો અસંયત - નો સંયતા સંયત
બાંધતા નથી.

આ પ્રમાણે આયુકર્મને છોડીને બાકી સાતેય કર્મ
પ્રકૃતિઓનાં વિષયમાં સમજવું જોઈએ.

આયુકર્મ આદિનાં ત્રણ (સંયત, અસંયત અને
સંયતા સંયત) ભજનાથી બાંધે છે અને અંતિમ (નો
સંયત-નો અસંયત- નો સંયતાસંયત) બાંધતા નથી.

૩. सम्यग्दृष्टि आदिनी अपेक्षाअे :

૫. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મ શું સમ્યગ્ દૃષ્ટિ બાંધે છે,
મિથ્યાદૃષ્ટિ બાંધે છે કે સમ્યગ્ મિથ્યાદૃષ્ટિ બાંધે
છે ?

૩. ગૌતમ ! ક્યારેક સમ્યગ્ દૃષ્ટિ બાંધે છે અને બાંધતા
પણ નથી.

પરંતુ મિથ્યાદૃષ્ટિ અને સમ્યગ્ મિથ્યાદૃષ્ટિ તો
બાંધે જ છે.

આ પ્રમાણે આયુકર્મને છોડીને બાકી સાતેય
કર્મ પ્રકૃતિઓનાં વિષયમાં સમજવું જોઈએ.

આયુકર્મને આદિનાં બે (સમ્યગ્ દૃષ્ટિ અને મિથ્યા
દૃષ્ટિ) ભજનાથી બાંધે છે.

સમ્યગ્ મિથ્યા દૃષ્ટિ બાંધતા નથી.

૪. संशी- असंशीनी अपेक्षाअे :

૫. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મ શું સંશી બાંધે છે, અસંશી
બાંધે છે કે નો સંશી- નો અસંશી બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! કેટલાક સંશી બાંધે છે અને બાંધતા પણ
નથી, અસંશી બાંધે છે,

પરંતુ નો સંશી- નો અસંશી બાંધતા નથી.

આ પ્રમાણે વેદનીય અને આયુને છોડીને બાકી છ
કર્મ પ્રકૃતિઓનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

વેદનીય કર્મને આદિનાં બે (સંશી અને અસંશી)
બાંધે છે. પરંતુ અંતિમનાં માટે ભજના છે.

આયુકર્મને આદિનાં બે (સંશી અને અસંશી)
ભજનાથી બાંધે છે, પરંતુ અંતિમ બાંધતા નથી.

૫. ભવસિદ્ધિયાં પડુષ્વ-

પ. ગાણાવરણિજ્જં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં ભવસિદ્ધીએ બંધઈ, અભવસિદ્ધીએ બંધઈ, નો ભવસિદ્ધીએ-નો અભવસિદ્ધીએ બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! ભવસિદ્ધીએ ભયણાએ, અભવસિદ્ધીએ બંધઈ, નો ભવસિદ્ધીએ-નો અભવસિદ્ધીએ ન બંધઈ ।

एवं आउयवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ भाणियव्वाओ ।

आउयं हेट्ठिल्ला दो भयणाए, उवरिल्लो न बंधइ ।

૬. ચક્કુદંસણીઆં પડુષ્વ-

પ. ગાણાવરણિજ્જં ણં ભંતે ! કિં ચક્કુદંસણી બંધઈ, અચક્કુદંસણી બંધઈ, ઓહિદંસણી બંધઈ, કેવલદંસણી બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! હેટ્ઠિલ્લા તિણિણ ભયણાએ, ઉવરિલ્લે ણ બંધઈ ।

एवं वेयणिज्जवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ भाणियव्वाओ ।

वेयणिज्जं हेट्ठिल्ला तिण्णि बंधंति, केवलदंसणी भयणाए ।

૭. પજ્જત્તાપજ્જત્તાં પડુષ્વ-

પ. ગાણાવરણિજ્જં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં પજ્જત્તઓ બંધઈ, અપજ્જત્તઓ બંધઈ, નો પજ્જત્તએ-નો અપજ્જત્તએ બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! પજ્જત્તએ ભયણાએ, અપજ્જત્તએ બંધઈ, નો પજ્જત્તએ-નો અપજ્જત્તએ ન બંધઈ ।

एवं आउयवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ भाणियव्वाओ ।

आउयं हेट्ठिल्ला दो भयणाए, उवरिल्ले ण बंधइ ।

૫. ભવસિદ્ધિક આદિની અપેક્ષાએ :

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મને શું ભવસિદ્ધિક બાંધે છે, અભવસિદ્ધિક બાંધે છે કે નો ભવસિદ્ધિક - નો અભવસિદ્ધિક બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! ભવસિદ્ધિક જીવ ભજનાથી બાંધે છે. અભવસિદ્ધિક જીવ બાંધે જ છે. પરંતુ નો ભવસિદ્ધિક - નો અભવસિદ્ધિક જીવ બાંધતા નથી.

આ પ્રમાણે આયુકર્મને છોડીને બાકી સાત કર્મ પ્રકૃતિઓનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

આયુકર્મનાં આદિનાં બે (ભવસિદ્ધિક અને અભવસિદ્ધિક) ભજનાથી બાંધે છે. પરંતુ અંતિમ (નો ભવસિદ્ધિક - નો અભવસિદ્ધિક) બાંધતા નથી.

૬. ચક્ષુદર્શની આદિની અપેક્ષાએ :

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મને શું ચક્ષુદર્શની બાંધે છે, અચક્ષુદર્શની બાંધે છે, અવધિદર્શની બાંધે છે કે કેવળદર્શની બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! આદિનાં ત્રણ (ચક્ષુ દર્શની- અચક્ષુદર્શની અને અવધિદર્શની) ભજનાથી બાંધે છે પરંતુ અંતિમ (કેવળ દર્શની) બાંધતા નથી.

આ પ્રમાણે વેદનીયને છોડીને બાકી સાત કર્મ પ્રકૃતિઓનાં વિષયમાં સમજી લેવું જોઈએ.

વેદનીય કર્મને આદિનાં ત્રણ (ચક્ષુદર્શની- અચક્ષુદર્શની અને અવધિ દર્શની) બાંધે છે, પરંતુ અંતિમ કેવળ દર્શની ભજનાથી બાંધે છે.

૭. પર્યાપ્ત - અપર્યાપ્ત આદિની અપેક્ષાએ :

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મને શું પર્યાપ્તક જીવ બાંધે છે, અપર્યાપ્તક જીવ બાંધે છે કે નો પર્યાપ્તક- નો અપર્યાપ્તક જીવ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! પર્યાપ્તક જીવ ભજનાથી બાંધે છે. અપર્યાપ્તક જીવ બાંધે છે, પરંતુ નો પર્યાપ્તક-નો અપર્યાપ્તક જીવ બાંધતા નથી.

આ પ્રમાણે આયુકર્મને છોડીને બાકી સાત કર્મ પ્રકૃતિઓનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

આયુકર્મને આદિનાં બે (પર્યાપ્તક અને અપર્યાપ્તક) ભજનાથી બાંધે છે, પરંતુ અંતિમ (નો પર્યાપ્તક-નો અપર્યાપ્તક) બાંધતા નથી.

૮. ભાસયાભાસૈ પડુચ્ચ-

- પ. ણાણાવરણિજ્જં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં ભાસૈ બંધઇ, અભાસૈ બંધઇ ?
૩. ગોયમા ! દો ત્તિ ભયણાૈ ।

एवं वेयणिज्जवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ भाणियव्वाओ ।

वेयणिज्जं भासए बंधइ, अभासए भयणाए ।

૯. પરિત્તાપરિત્તાઈ પડુચ્ચ-

- પ. ણાણાવરણિજ્જં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં પરિત્તે બંધઇ, અપરિત્તે બંધઇ, નો પરિત્તે-નો અપરિત્તે બંધઇ ?
૩. ગોયમા ! પરિત્તે ભયણાૈ, અપરિત્તે બંધઇ, નો પરિત્તે-નો અપરિત્તે ન બંધઇ ।

एवं आउयवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ भाणियव्वाओ ।

आउयं परित्तो त्ति, अपरित्तो त्ति भयणाए ।

નો પરિત્તે નો અપરિત્તે બંધઇ ।

૧૦. ણાણિ-અણ્ણાણિણો પડુચ્ચ-

- પ. ણાણાવરણિજ્જં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં આભિણિ-બોહિયનાણી બંધઇ, સુયનાણી બંધઇ, ઓહિનાણી બંધઇ, મણપજ્જવનાણી બંધઇ, કેવલનાણી બંધઇ ?
૩. ગોયમા ! હેટ્ઠિલ્લા ચત્તારિ ભયણાૈ, કેવલનાણી ન બંધઇ ।

एवं वेयणिज्जवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ भाणियव्वाओ ।

वेयणिज्जं हेट्ठिल्ला चत्तारि बंधइ, केवलनाणी भयणाए ।

- પ. ણાણાવરણિજ્જં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં મહ્અણ્ણાણી બંધઇ, સુયઅણ્ણાણી બંધઇ, વિભંગણાણી બંધઇ ?

૮. ભાષક-અભાષકની અપેક્ષાએ :

- પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મને શું ભાષક જીવ બાંધે છે કે અભાષક જીવ બાંધે છે ?
૩. ગૌતમ ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મને બંને (ભાષક અને અભાષક) ભજનાથી બાંધે છે.

આ પ્રમાણે વેદનીયને છોડીને બાકી સાત કર્મપ્રકૃતિઓનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

વેદનીય કર્મને ભાષક જીવ બાંધે છે, અભાષક જીવ ભજનાથી બાંધે છે.

૯. પરિત્ત-અપરિત્ત આદિની અપેક્ષાએ :

- પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મને શું પરિત્ત જીવ બાંધે છે, અપરિત્ત જીવ બાંધે છે કે નોપરિત્ત- નો અપરિત્ત જીવ બાંધે છે ?
૩. ગૌતમ ! પરિત્ત જીવ ભજનાથી બાંધે છે, અપરિત્ત જીવ બાંધે છે,

પરંતુ નો પરિત્ત- નો અપરિત્ત જીવ બાંધતા નથી.

આ પ્રમાણે આયુકર્મને છોડીને બાકી સાત કર્મ પ્રકૃતિઓનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

આયુકર્મને પરિત્ત જીવ પણ અને અપરિત્ત જીવ પણ ભજનાથી બાંધે છે,

પરંતુ નો પરિત્ત- નો અપરિત્ત જીવ બાંધતા નથી.

૧૦. જ્ઞાની- અજ્ઞાનીની અપેક્ષાએ :

- પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મ શું આત્મિનિબોધિકજ્ઞાની બાંધે છે, શ્રુતજ્ઞાની બાંધે છે, અવધિજ્ઞાની બાંધે છે, મનઃ પર્યવજ્ઞાની બાંધે છે કે કેવળજ્ઞાની બાંધે છે ?
૩. ગૌતમ ! આદિનાં ચાર ભજનાથી બાંધે છે, પરંતુ કેવળજ્ઞાની બાંધતા નથી.

આ પ્રમાણે વેદનીયને છોડીને બાકી સાતેય કર્મ પ્રકૃતિઓનાં વિષયમાં સમજી લેવું જોઈએ.

વેદનીય કર્મને આદિના ચારેય બાંધે છે, કેવળ જ્ઞાની ભજનાથી બાંધે છે.

- પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મને શું મતિ-અજ્ઞાની બાંધે છે, શ્રુત-અજ્ઞાની બાંધે છે કે વિભંગજ્ઞાની બાંધે છે ?

૩. ગોયમા ! આડયવજ્જાઓ સત્ત વિ બંધંતિ ।

આડયં ભયણાણ ।

૧૧. મળજોગિઆઈં પડુચ્ચ-

પ. ણાણાવરણિજ્જં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં મળજોગી બંધઈ, વયજોગી બંધઈ, કાયજોગી બંધઈ, અજોગી બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! હેટ્ઠિલ્લા તિણ્ણિ ભયણાણ, અજોગી ન બંધઈ ।

એવં વેયણિજ્જવજ્જાઓ કમ્મપગડીઓ ભાણિયવ્વાઓ ।

વેયણિજ્જં હેટ્ઠિલ્લા બંધંતિ, અજોગી ન બંધઈ ।

૧૨. સાગાર-અણારોવડત્તં પડુચ્ચ-

પ. ણાણાવરણિજ્જં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં સાગારોવડત્તે બંધઈ, અણારોવડત્તે બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! અટ્ઠસુ વિ ભયણાણ ।

૧૩. આહારય-અણાહારણ પડુચ્ચ-

પ. ણાણાવરણિજ્જં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં આહારણ બંધઈ, અણાહારણ બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! દો વિ ભયણાણ ।

એવં વેયણિજ્જ-આડયવજ્જાણં છળ્હં કમ્મપગડીણં ભાણિયવ્વં ।

વેયણિજ્જં આહારણ બંધઈ, અણાહારણ ભયણાણ ।

આડયં આહારણ ભયણાણ, અણાહારણ ન બંધઈ ।

૧૪. સુહુમ-વાયરાઈં પડુચ્ચ-

પ. ણાણાવરણિજ્જં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં સુહુમે બંધઈ, વાયરે બંધઈ, નો સુહુમે-નો વાયરે બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! સુહુમે બંધઈ,

વાયરે ભયણાણ,

નો સુહુમે-નો વાયરે ન બંધઈ ।

૩. ગૌતમ ! આયુકર્મને છોડીને બાકી સાતેય કર્મ પ્રકૃતિઓને બાંધે છે.

આયુકર્મને આ ત્રણેય ભજનાથી બાંધે છે.

૧૧. મનોયોગી આદિની અપેક્ષાએ :

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મને શું મનોયોગી બાંધે છે, વચનયોગી બાંધે છે, કાયયોગી બાંધે છે કે અયોગી બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! આદિનાં ત્રણ ભજનાથી બાંધે છે, અયોગી બાંધતા નથી.

આ પ્રમાણે વેદનીયને છોડીને બાકી સાતેય કર્મ પ્રકૃતિઓનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

વેદનીય કર્મને આદિનાં ત્રણ બાંધે છે, અયોગી બાંધતા નથી.

૧૨. સાકાર-અનાકારોપયુક્તની અપેક્ષાએ :

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મને શું સાકારોપયોગી બાંધે છે કે અનાકારોપયોગી બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે આઠેય કર્મપ્રકૃતિઓને ભજનાથી બાંધે છે.

૧૩. આહારક-અનાહારકની અપેક્ષાએ :

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મને શું આહારક જીવ બાંધે છે કે અનાહારક જીવ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! બંને પ્રકારનાં જીવ ભજનાથી બાંધે છે.

આ પ્રમાણે વેદનીય અને આયુકર્મને છોડીને બાકી છયે કર્મપ્રકૃતિઓનાં વિષયમાં સમજી લેવું જોઈએ.

વેદનીય કર્મને આહારક જીવ બાંધે છે, અનાહારક જીવ ભજનાથી બાંધે છે.

આયુકર્મને આહારક જીવ ભજનાથી બાંધે છે, અનાહારક બાંધતા નથી.

૧૪. સૂક્ષ્મ બાદર આદિની અપેક્ષાએ :

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મને શું સૂક્ષ્મ જીવ બાંધે છે, બાદર જીવ બાંધે છે કે નો સૂક્ષ્મ-નો બાદર જીવ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! સૂક્ષ્મ જીવ બાંધે છે,

બાદર જીવ ભજનાથી બાંધે છે,

પરંતુ નો સૂક્ષ્મ-નો બાદર જીવ બાંધતા નથી.

एवं आउयवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ
भाणियव्वाओ ।

આઠયં સુહુમે બાયરે ભયણા, નો સુહુમે નો બાયરે
ણ બંધઈ ।

૧૫. ચરિમાચરિમે પડુચ્ચ-

પ. પાણાવરણિજ્જં ણં ભંતે ! કમ્મં કિં ચરિમે બંધઈ,
અચરિમે બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! અટ્ઠ વિ ભયણા ।

- વિયા. સ. ૬, ૩, સુ. ૧૨-૨૮

૮૦. जीव चउवीसदंडएसु पावट्ठाणविरएसु कम्मपयडिबंधणं-

પ. પાણાઈવાયવિરણં ણં ભંતે ! જીવે કઈ કમ્મપયડીઓ
બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! સત્તવિહબંધણ વા, અટ્ઠવિહબંધણ વા,
છવ્વિહબંધણ વા, એગવિહબંધણ વા, અબંધણ વા ।

एवं मणूसे वि भाणियव्वे ।

પ. પાણાઈવાયવિરયા ણં ભંતે ! જીવા કઈ કમ્મપયડીઓ
બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! સવ્વે વિ તાવ હોજ્જા સત્તવિહબંધગા ય,
એગવિહબંધગા ય ।

૧. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,
અટ્ઠવિહબંધગે ય ।

૨. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,
અટ્ઠવિહબંધગા ય ।

૩. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,
છવ્વિહબંધગે ય ।

૪. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,
છવ્વિહબંધગા ય ।

૫. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,
અબંધગે ય ।

૬. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,
અબંધગા ય ।

૧. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,
અટ્ઠવિહબંધગે ય, છવ્વિહબંધગે ય ।

આ પ્રમાણે આયુકર્મને છોડીને બાકી સાતેય કર્મ
પ્રકૃતિઓનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

આયુકર્મને સુક્ષ્મ અને બાદર જીવ ભજનાથી બાંધે
છે પરંતુ નો સુક્ષ્મ- નો બાદર જીવ બાંધતા નથી.

૧૫. ચરમ- અચરમની અપેક્ષાએ :

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મને શું ચરમ જીવ બાંધે
છે કે અચરમ જીવ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! આઠેય કર્મ પ્રકૃતિઓને ભજનાથી બાંધે છે.

૮૦. पापस्थान विरत जव - ચોવીસ દંડકોમાં કર્મ પ્રકૃતિબંધ :

પ્ર. ભંતે ! પ્રાણાતિપાત વિરત (એક) જીવ કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે સપ્તવિધબંધક, અષ્ટવિધબંધક,
ષડ્વિધબંધક, એકવિધબંધક કે અબંધક હોય છે.

આ પ્રમાણે મનુષ્યનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! પ્રાણાતિપાત વિરત (અનેક) જીવ કેટલી
કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! બધા જીવ સપ્તવિધબંધક પણ હોય છે
અને એકવિધ બંધક પણ હોય છે.

૧. અથવા અનેક સપ્તવિધ-બંધક, એકવિધબંધક
હોય છે અને એક અષ્ટવિધબંધક હોય છે.

૨. અથવા અનેક સપ્તવિધબંધક, એકવિધબંધક
અને અષ્ટવિધબંધક હોય છે.

૩. અથવા અનેક સપ્તવિધબંધક, એકવિધબંધક
હોય છે અને એક ષડ્વિધબંધક હોય છે.

૪. અથવા અનેક સપ્તવિધબંધક, એકવિધબંધક
અને ષડ્વિધબંધક હોય છે.

૫. અથવા અનેક સપ્તવિધબંધક, એકવિધબંધક
હોય છે અને એક અબંધક હોય છે.

૬. અથવા અનેક સપ્તવિધબંધક, એકવિધબંધક
અને અબંધક હોય છે.

૧. અથવા અનેક સપ્તવિધ બંધક અને એક-
વિધબંધક હોય છે તથા એક અષ્ટવિધબંધક
અને ષડ્વિધબંધક હોય છે.

૩. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગે ય, છવ્વિહબંધગા ય, અબંધગે ય ।
૪. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગે ય, છવ્વિહબંધગા ય, અબંધગા ય ।
૫. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગે ય, અબંધગે ય ।
૬. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગે ય, અબંધગા ય ।
૭. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય, અબંધગે ય ।
૮. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય, અબંધગા ય ।

एए अट्ठ भंगा । सच्चे वि मिलिया सत्तावीसं भंगा भवन्ति ।

एवं मणूसाण वि एए चेव सत्तावीसं भंगा भाणियच्चा ।

एवं मुसावायविरयस्स -जाव- मायामोसविरयस्स जीवस्स य मणूसस्स य ।

- પ. મિચ્છાદંસણસલ્લવિરેણ ણં મંતે ! જીવે કઙ્ક કમ્મપયડીઓ બંધદ ?
  ૩. ગોયમા ! સત્તવિહબંધે વા, અટ્ઠવિહબંધે વા, છવ્વિહબંધે વા, એગવિહબંધે વા, અબંધે વા ।
  - પ. દં. ૧. મિચ્છાદંસણસલ્લવિરેણ ણં મંતે ! ણેરદ્દે કઙ્ક કમ્મપયડીઓ બંધદ ?
  ૩. ગોયમા ! સત્તવિહબંધે વા, અટ્ઠવિહબંધે વા,
- દં. ૨-૨૦. એવં -જાવ- પંચેદિય-તિરિક્કજોણે ।

૩. અથવા અનેક સપ્તવિધ બંધક અને એક-વિધ બંધક હોય છે તથા એક અષ્ટવિધ બંધક હોય છે. તેમજ અનેક ષડ્વિધ બંધક હોય છે અને એક અબંધક હોય છે.
૪. અથવા અનેક સપ્તવિધ બંધક અને એકવિધ બંધક હોય છે તથા એક અષ્ટવિધ બંધક હોય છે તેમજ અનેક ષડ્વિધ બંધક અને અબંધક હોય છે.
૫. અથવા અનેક સપ્તવિધ બંધક, એકવિધ બંધક અને અષ્ટવિધ બંધક હોય છે તથા એક ષડ્વિધ બંધક અને અબંધક હોય છે.
૬. અથવા અનેક સપ્તવિધ બંધક, એકવિધ બંધક અને અષ્ટવિધ બંધક હોય છે તથા એક ષડ્વિધ બંધક હોય છે તેમજ અનેક અબંધક હોય છે.
૭. અથવા અનેક સપ્તવિધ બંધક, એક વિધ બંધક, અષ્ટવિધ બંધક અને ષડ્વિધ બંધક હોય છે તથા એક અબંધક હોય છે.
૮. અથવા અનેક સપ્તવિધ બંધક, એક વિધ બંધક, અષ્ટવિધ બંધક, ષડ્વિધ બંધક અને અબંધક હોય છે.

જૈન સાઈટ
જૈનમ્ આ કુલ આઠ ભંગ થયા. બધા મળીને એ સત્યાવીસ (૨૭) ભંગ થાય છે.

આ પ્રમાણે મનુષ્યોનાં પણ અહીં સત્યાવીસ (૨૭) ભંગ કહેવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે મૃધાવાદ વિરત -યાવત્- માયામૃધાવિરત એક જીવ અને મનુષ્યનાં માટે પણ કહેવું જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! મિથ્યાદર્શનશલ્ય વિરત (એક) જીવ કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?
૩. ગૌતમ ! (તે) સપ્તવિધ બંધક, અષ્ટવિધ બંધક, ષડ્વિધ બંધક, એકવિધ બંધક કે અબંધક હોય છે.
- પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! મિથ્યાદર્શનશલ્ય વિરત (એક) નૈરયિક કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?
૩. ગૌતમ ! (તે) સપ્તવિધ બંધક કે અષ્ટવિધ બંધક હોય છે.
- દં. ૨-૨૦. આ પ્રમાણે (તે વર્ણન) પંચેન્દ્રિય તિર્યચોનિક સુધી (સમજવું જોઈએ.)

દં. ૨૧. મનૂસે જહા જીવે ।

દં. ૨૨-૨૪. વાણમંતર-જોડસિય-વેમાણિય જહા
નેરહા ।

પ. મિચ્છાદંસણસલ્લવિરયા ણં મંતે ! જીવા કહ
કમ્મપયડીઓ બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! તં ચેવ સત્તાવીસં મંગા મણિયવ્વા ।

પ. દં. ૧. મિચ્છાદંસણસલ્લવિરયા ણં મંતે ! નેરહયા
કહ કમ્મપયડીઓ બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વે વિ તાવ હોજ્જા સત્તવિહબંધગા ।

૨. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગે ય,

૩. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય ।

દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયા ।

દં. ૨૧. ણવરં-મનૂસાણં જહા જીવાણં ।

- પણ્ણ. પ. ૨૨, સુ. ૧૬૪૨-૧૬૪૯

૮૧. ણાણાવરણિજ્જાહ કમ્મ વેમાણે જીવ-ચત્તવીસદંડણુ
કમ્મબંધ પરૂવણં-

પ. જીવે ણં મંતે ! ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં વેમાણે કહ
કમ્મપગડીઓ બંધં ?

૩. ગોયમા ! સત્તવિહબંધં વા, અટ્ઠવિહબંધં વા,
છવ્વિહબંધં વા, એગવિહબંધં વા ।

પ. દં. ૧. નેરહા ણં મંતે ! ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં
વેમાણે કહ કમ્મપગડીઓ બંધં ?

૩. ગોયમા ! સત્તવિહબંધં વા, અટ્ઠવિહબંધં વા ।

દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયા ।

ણવરં-દં. ૨૧. મનૂસે જહા જીવે ।

પ. જીવા ણં મંતે ! ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં વેમાણા કહ
કમ્મપગડીઓ બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વે વિ તાવ હોજ્જા સત્તવિહબંધગા
ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય,

દં. ૨૧. મનુષ્યનું વર્ણન જીવનાં સમાન કરવું જોઈએ.

દં. ૨૨-૨૪. વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિકનું
વર્ણન નૈરયિકનાં સમાન કરવું જોઈએ.

પ્ર. મિથ્યાદર્શન શલ્યથી વિરત (અનેક) જીવ કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે પૂર્વોક્ત સત્યાવીસ (૨૭) ભંગ અહીં
પણ કહેવા જોઈએ.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! મિથ્યાદર્શન શલ્યથી વિરત (અનેક)
નૈરયિક કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધા નૈરયિક સપ્તવિધબંધક હોય છે.

૨. અથવા (અનેક) સપ્તવિધ-બંધક હોય છે
અને (એક) અષ્ટવિધ બંધક હોય છે.

૩. અથવા અનેક સપ્તવિધ બંધક અને અષ્ટવિધ
બંધક હોય છે.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી જાણવું
જોઈએ.

દં. ૨૧. વિશેષ : મનુષ્યોનાં આલાપક અનેક
જીવોનાં સમાન કહેવા જોઈએ.

૮૧. જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મોનું વેદન કરતા થકા જીવ-ચોવીસ
દંડકોમાં કર્મબંધનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! (એક) જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું વેદન
કરતા થકા કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે સાત, આઠ, છ કે એક કર્મપ્રકૃતિનો
બંધ કરે છે.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! (એક) નૈરયિક જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું
વેદન કરતા થકા કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે
છે ?

૩. ગૌતમ ! તે સાત કે આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ
કરે છે.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : દં. ૨૧. મનુષ્યનું વર્ણન સામાન્ય જીવનાં
સમાન છે.

પ્ર. ભંતે ! (ધણા) જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું વેદન
કરતા થકા કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધા જીવ સાત અને આઠ
કર્મપ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે.

૨. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય,
૩. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય,
૪. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,
૫. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,
૬. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,

૭. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,
૮. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,

૯. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,

एवं एए नव भंगा ।

अवसेसाणं एगिंदिय-मणूसवज्जाणं तिय भंगो
-जाव- बेमाणियाणं ।

દં. ૧૨-૧૬. એગિંદિયા ણં સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય ।

પ. દં. ૨૧. મણૂસા ણં ભંતે ! ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં વેએમાણા કઙ્ક કમ્મપગડીઓ બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વે વિ તાવ હોજ્જા સત્તવિહબંધગા,

૨. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય,

૩. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય,

૪. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય,

૨. અથવા અનેક જીવ સાત અને આઠનાં બંધક હોય છે અને એક છનો બંધક હોય છે,

૩. અથવા અનેક જીવ સાત, આઠ અને છનાં બંધક હોય છે.

૪. અથવા અનેક જીવ સાત કે આઠનાં બંધક હોય છે અને (એક જીવ) એકનો બંધક હોય છે.

૫. અથવા અનેક જીવ સાત, આઠ અને એકનાં બંધક હોય છે.

૬. અથવા અનેક જીવ સાત અને આઠનાં બંધક હોય છે તથા એક જીવ છ અને એકનો બંધક હોય છે.

૭. અથવા અનેક જીવ સાત અને આઠનાં બંધક હોય છે તથા એક જીવ છનો બંધક હોય છે તથા અનેક જીવ એકનો બંધક હોય છે.

૮. અથવા અનેક જીવ સાત, આઠ અને છનાં બંધક હોય છે તથા એક જીવ એકનો બંધક હોય છે.

૯. અથવા અનેક જીવ સાત, આઠ, છ અને એકનો બંધક હોય છે.

આ પ્રમાણે આ કુલ નવ ભંગ થયા.

એકેન્દ્રિય અને મનુષ્યોને છોડીને બાકી વૈમાનિકો સુધી ત્રણ ભંગ કહેવા જોઈએ.

દં. ૧૨-૧૬. (અનેક) એકેન્દ્રિય જીવ સાત અને આઠનાં બંધક હોય છે.

પ્ર. દં. ૨૧. ભંતે ! અનેક મનુષ્ય જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું વેદન કરતા થકા કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધા મનુષ્ય સાત પ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે.

૨. અથવા અનેક મનુષ્ય સાત પ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે અને એક આઠ પ્રકૃતિનો બંધક હોય છે.

૩. અથવા અનેક મનુષ્ય સાત અને આઠ પ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે.

૪. અથવા અનેક મનુષ્ય સાત પ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે અને એક છ પ્રકૃતિનો બંધક હોય છે.

૫. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, છવ્વિહ બંધગા ય,

૬. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગે ય,

૭. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,

૮-૧૧. અહવા સત્તવિહબંધગાય, અટ્ઠવિહબંધય
ય, છવ્વિહબંધય ય ચ્ચુભંગો ।

૧૨-૧૫. અહવા સત્તવિહબંધગાય, અટ્ઠવિહબંધય
ય, એગવિહબંધય ય ચ્ચુભંગો ।

૧૬-૧૯. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધય
ય, એગવિહબંધય ય ચ્ચુભંગો ।

૨૦-૨૭. અહવા સત્તવિહબંધગાય, અટ્ઠવિહબંધય
ય, છવ્વિહબંધય ય, એગવિહબંધય ય ।

અટ્ઠ ભંગા ।

એવં એ સત્તાવીસં ભંગા ।

એવં જહા ણાણાવરણિજ્જં તહા દરિસણાવરણિજ્જં
વિ, અંતરાઇયં વિ ।

પ. જીવે ણં ભંતે ! વેયણિજ્જં કમ્મં વેએમાણે કહ
કમ્મપગડીઓ બંધઈ ?

૩. ગોયમા ! સત્તવિહબંધય વા, અટ્ઠવિહબંધય વા,
છવ્વિહબંધય વા, એગવિહબંધય વા, અબંધય વા ।

દં. ૨૧. એવં મણૂસે વિ ।

દં. ૧-૨૦. અવસેસા ણારગાદીયા સત્તવિહબંધગા
ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય ।

દં. ૨૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિય ।

પ. જીવા ણં ભંતે ! વેયણિજ્જં કમ્મં વેએમાણા કહ
કમ્મપગડીઓ બંધંતિ ?

૫. અથવા અનેક મનુષ્ય સાત અને છ પ્રકૃતિઓનાં
બંધક હોય છે.

૬. અથવા અનેક મનુષ્ય સાત પ્રકૃતિઓનાં
બંધક હોય છે અને એક મનુષ્ય એક
પ્રકૃતિનો બંધક હોય છે.

૭. અથવા અનેક મનુષ્ય સાત અને એક
પ્રકૃતિનાં બંધક હોય છે.

૮-૧૧. અથવા અનેક મનુષ્ય સાતનાં બંધક
હોય છે તથા એક આઠનાં અને છનાં
બંધક હોય છે. આ ચાર ભંગ થાય છે.

૧૨-૧૫. અથવા અનેક મનુષ્ય સાતનાં બંધક
હોય છે તથા એક આઠનો અને એકનો
બંધક હોય છે. એ ચાર ભંગ થયા.

૧૬-૧૯. અથવા અનેક મનુષ્ય સાતનાં બંધક
હોય છે તથા એક છનો અને એકનો
બંધક હોય છે. આ ચાર ભંગ થયા.

૨૦-૨૭. અથવા અનેક મનુષ્ય સાતનાં બંધક
હોય છે તથા એક આઠનો, છનો અને
એકનો બંધક હોય છે.

આ પ્રમાણે આઠ ભંગ થાય છે.

આ પ્રમાણે કુલ તે સત્યાવીસ (૨૭) ભંગ થાય છે.

જે પ્રમાણે જ્ઞાનાવરણીયકર્મનાં બંધકનું વર્ણન કર્યું
તે પ્રમાણે દર્શનાવરણીય અને અંતરાયકર્મનાં
બંધકનું પણ વર્ણન કરવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! એક જીવ વેદનીય કર્મનું વેદન કરતા કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે સાત, આઠ, છ કે એકનો બંધક હોય
છે કે અબંધક પણ હોય છે.

દં. ૨૧. આ પ્રમાણે મનુષ્યના વિષયમાં પણ
સમજી લેવું જોઈએ.

દં. ૧-૨૦. શેષ નારકાદિ સાત કે આઠના બંધક
હોય છે.

દં. ૨૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી કહેવું
જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અનેક જીવ વેદનીયકર્મનું વેદન કરતા થકા
કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વે વિ તાવ હોજ્જા સત્તવિહબંધગા
ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,
૨. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા
ય, એગવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગે ય,
૩. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા
ય, એગવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગા ય,
૪-૫. અબંધગે ણ વિ સમં દો ભંગા ભાણિયવ્વા ।
૬-૯. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા
ય, એગવિહબંધગા ય, છવ્વિહબંધગે ય, અબંધગે
ય ચ્ચરુભંગો ।

एवं एए णव भंगा ।

दं. १२-१६. एगिंदियाणं अभंगयं ।

दं. १-२०. णारगादीणं तियभंगो एवं -जाव-
वेमाणियाणं ।

પ. દં. ૨૧. મણૂસાણં ભંતે ! વેયણિજ્જં કમ્મં વેએમાણા
કઙ્ઠ કમ્મપગડીઓ બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વે વિ તાવ હોજ્જા સત્તવિહબંધગા
ય, એગવિહબંધગા ય -જાવ-

૨૭. અહવા સત્તવિહબંધગા ય, એગવિહબંધગા ય,
છવ્વિહબંધગા ય, અટ્ઠવિહબંધગા ય, અબંધગા ય ।

एवं एए सत्तावीसं भंगा भाणियव्वा जहा किरियासु
पाणाइवायविरयस्स ।^१

एवं जहा वेयणिज्जं तथा आजयं णामं गोयं च
भाणियव्वं ।

मोहणिज्जं वेएमाणे जहा बंधे णाणावरणिज्जं तथा
भाणियव्वं ।

- पण्ण. प. २६, सु. १७७६-१७८६

૮૨. મોહણિજ્જકમ્મસ્સ વેએમાણસ્સ જીવસ્સ કમ્મબંધ પરુબ્બણં-

પ. જીવે ણં ભંતે ! મોહણિજ્જં કમ્મં વેદેમાણે કિં
મોહણિજ્જં કમ્મં બંધઈ, વેયણિજ્જં કમ્મં બંધઈ ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધા જીવ સાતના, આઠના અને
એકના બંધક હોય છે.

૨. અથવા અનેક જીવ સાત, આઠ અને એકનાં
બંધક હોય છે તથા એક છનો બંધક હોય છે.

૩. અથવા અનેક જીવ સાત, આઠ, એક કે છનાં
બંધક હોય છે.

૪-૫. અબંધકની સાથે પણ (એક અને અનેકની
અપેક્ષા) બે ભંગ કહેવા જોઈએ.

૬-૯. અથવા અનેક જીવ સાતનાં, આઠનાં,
એકનાં બંધક હોય છે તથા કોઈ એક છનો
બંધક હોય છે અને કોઈ એક અબંધક પણ
હોય છે. આ પ્રમાણે ચાર ભંગ હોય છે.

આ પ્રમાણે કુળ મળીને નવ ભંગ થયા.

દં. ૧૨-૧૬. એકેન્દ્રિય જીવોને અભંગક જાણવું
જોઈએ.

દં. ૧-૨૦. નારક આદિનાં વૈમાનિકો સુધી આજ
પ્રમાણે ત્રણ ભંગ કહેવા જોઈએ.

પ્ર. દં. ૨૧. ભંતે ! મનુષ્યો વેદનીય કર્મનું વેદન કરતા
કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધા (અનેક) મનુષ્ય સાત કે એકનાં
બંધક હોય છે. -યાવત્-

૨૭. અથવા અનેક મનુષ્ય સાતનાં, એકનાં, છનાં
આઠનાં બંધક હોય છે અને અબંધક પણ હોય છે.

જે પ્રમાણે ક્રિયાઓમાં પ્રાણાતિપાતવિરત ના માટે
સત્યાવીસ ભંગ કહ્યા છે. તે જ પ્રમાણે અહીં પણ
ભંગ કહેવા જોઈએ.

જે પ્રમાણે વેદનીયકર્મના વેદનની સાથે કર્મપ્રકૃતિ-
ઓના બંધનું વર્ણન કર્યું છે. તે જ પ્રમાણે આયુ,
નામ અને ગૌત્રકર્મના વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

જે પ્રમાણે જ્ઞાનાવરણીયના બંધનું વર્ણન કર્યું છે
તે જ પ્રમાણે અહીંયાં મોહનીય કર્મના વેદનની
સાથે બંધનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

૮૨. મોહનીય કર્મનાં વેદક જીવનાં કર્મબંધનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું જીવ મોહનીય કર્મનું વેદન કરતા થકા
મોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે કે વેદનીય કર્મનો બંધ
કરે છે ?

૩. ગોયમા ! મોહણિજ્જં પિ કમ્મં બંધઇ, વેયણિજ્જં પિ કમ્મં બંધઇ,

णवरं-णणत्थ चरित्तमोहणिज्जं कम्मं वेदेमाणे व्‍येयणिज्जं कम्मं बंधइ, णो मोहणिज्जं कम्मं बंधइ ।

- उव. सु. ६६

૩. ગૌતમ ! તે મોહનીય કર્મનો બંધ કરે છે અને વેદનીય કર્મનો પણ બંધ કરે છે.

વિશેષ : (સૂક્ષ્મ સંપરાય નામક દસમાં ગુણસ્થાનમાં) મોહનીય કર્મનાં ચરમ દલીકોનું વેદન કરતા જીવ ચારિત્ર વેદનીય કર્મનો જ બંધ કરે છે મોહનીય કર્મનો બંધ કરતો નથી.

૮૩. જીવ-ચઝવીસદંડેસુ અટ્ઠકમ્મપયડીણં બંધટ્ઠાણ પરૂવણં-

પ. જીવે ણં ભંતે ! નાણાવરણિજ્જં કમ્મં કઠ્ઠિહિં ઠાણેહિં બંધઇ ?

૩. ગોયમા ! દોહિં ઠાણેહિં નાણાવરણિજ્જં કમ્મં બંધઇ, તં જહા-

૧. રાગેણ ય, ૨. દોસેણ ય ।

रागे दुविहे पणत्ते, तं जहा-

૧. માયા ય, ૨. લોભે ય ।

दोसे दुविहे पणत्ते, तं जहा-

૧. કોહે ય, ૨. માણે ય ।

इच्चेएहिं चउहिं ठाणेहिं वीरिओवग्गहिएहिं एवं खलु जीवे नाणावरणिज्जं कम्मं बंधइ ।

દં. ૧-૨૪. एवं णेरइए -जाव- वेमाणिए ।

પ. જીવા ણં ભંતે ! નાણાવરણિજ્જં કમ્મં કઠ્ઠિહિં ઠાણેહિં બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! દોહિં ઠાણેહિં, एवं चेव ।^૧

દં. ૧-૨૪. एवं नेरइया -जाव- वेमाणिया ।

एवं दंसणावरणिज्जं -जाव- अंतराइयं ।

एवं एए एगत्त-पोहत्तिया सोलस दंडगा ।

- पण्ण. प. २३, उ. १, सु. १६७०-१६७४

૮૪. उववज्जणं पडुण्ण एगिंदिएसु कम्मबंध परूवणं-

પ. એગિંદિયા ણં ભંતે ! કિં ૧. તુલ્લટ્ઠિઠઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ,

૮૩. જીવ ચોવીસ દંડકોમાં આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનાં બંધ સ્થાનોનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! જીવ કેટલા સ્થાનો (કારણો)થી જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બે કારણોથી જ્ઞાનાવરણીય-કર્મનો બંધ કરે છે, જેમકે -

૧. રાગથી, ૨. દ્વેષથી.

રાગ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. માયા, ૨. લોભ.

દ્વેષ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ક્રોધ, ૨. માન.

આ પ્રમાણે વીર્યથી ઉપાર્જિત આ ચાર સ્થાનો (કારણો)થી જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો બંધ કરે છે.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિક્થી વૈમાનિક સુધી કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ઘણા જીવો કેટલા કારણોથી જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! આ પ્રમાણે પૂર્વવત્ બે કારણોથી જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો બંધ કરે છે.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી સમજવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે દર્શનાવરણીયથી અંતરાય કર્મ સુધી (કર્મ બંધનનાં આ જ કારણ સમજવા જોઈએ.)

આ પ્રમાણે એક વચન અને બહુવચનની અપેક્ષાથી સોળ દંડક હોય છે.

૮૪. ઉત્પત્તિની અપેક્ષાએ એકેન્દ્રિયોમાં કર્મબંધનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! ૧. એકેન્દ્રિય જીવ શું સમાન સ્થિતિવાળા હોય છે અને સમાન વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે ?

૧. જીવાણં દોહિં ઠાણેહિં પાવં કમ્મં બંધંતિ, તં જહા - રાગેણ ચેવ, દોસેણ ચેવ । - ઠાણં. અ. ૨, ઉ. ૪, સુ. ૧૦૭/૨

૨. તુલ્લટ્ઠિઈયા વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ,
 ૩. વેમાયટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ,
 ૪. વેમાયટ્ઠિઈયા વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ ?
૩. ગોયમા ! ૧. અત્થેગઈયા તુલ્લટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસે-
 સાહિયં કમ્મં પકરેતિ,
 ૨. અત્થેગઈયા તુલ્લટ્ઠિઈયા વેમાયવિસેસાહિયં
 કમ્મં પકરેતિ,
 ૩. અત્થેગઈયા વેમાયટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં
 કમ્મં પકરેતિ,
 ૪. અત્થેગઈયા વેમાયટ્ઠિઈયા વેમાયવિસેસાહિયં
 કમ્મં પકરેતિ ।

૫. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! एवं वुच्चइ-
 “अत्थेगइया तुल्लट्ठिईया तुल्लविसेसाहियं कम्मं
 पकरेति -जाब- अत्थेगइया वेमायट्ठिईया
 वेमायविसेसाहियं कम्मं पकरेति ?”

૩. ગોયમા ! एगिंदिया चउच्चिहा पण्णत्ता, तं जहा-
 ૧. અત્થેગઈયા સમાડયા સમોવવન્નગા,
 ૨. અત્થેગઈયા સમાડયા વિસમોવવન્નગા,
 ૩. અત્થેગઈયા વિસમાડયા સમોવવન્નગા,
 ૪. અત્થેગઈયા વિસમાડયા વિસમોવવન્નગા ।
૧. તત્થ ણં જે તે સમાડયા સમોવવન્નગા તેણં
 તુલ્લટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ,
 ૨. તત્થ ણં જે તે સમાડયા વિસમોવવન્નગા તેણં
 તુલ્લટ્ઠિઈયા વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ,

૨. સમાન સ્થિતિવાળા હોય છે અને વિષમ
 વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે ?
 ૩. વિષમ સ્થિતિવાળા હોય છે અને સમાન
 વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે ?
 ૪. વિષમ સ્થિતિવાળા હોય છે અને વિષમ
 વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. કેટલાક એકેન્દ્રિય જીવ સમાન
 સ્થિતિવાળા હોય છે અને સમાન વિશેષાધિક
 કર્મનો બંધ કરે છે.
 ૨. કેટલાક વિષમ સ્થિતિવાળા હોય છે અને
 વિષમ વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે.
 ૩. કેટલાક વિષમ સ્થિતિવાળા હોય છે અને
 સમાન વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે.
 ૪. કેટલાક વિષમ સ્થિતિવાળા હોય છે અને
 વિષમ વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! शा माटे એવું કહેવાય છે કે -
 “કેટલાક સમાન સ્થિતિવાળા સમાન વિશેષાધિક
 કર્મનો બંધ કરે છે -યાવત્- કેટલાક વિષમ સ્થિતિ-
 વાળા વિષમ વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે ?”

૩. ગૌતમ ! એકેન્દ્રિય જીવ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે,
 જેમકે -

૧. કેટલાક જીવ સમાન આયુવાળા અને એક
 સાથે ઉત્પન્ન થનાર છે.
 ૨. કેટલાક જીવ સમાન આયુવાળા અને વિષમ
 (અલગ-અલગ) સમયમાં ઉત્પન્ન થનાર છે.
 ૩. કેટલાક જીવ વિષમ આયુવાળા અને એક
 સાથે ઉત્પન્ન થનાર છે.
 ૪. કેટલાક જીવ વિષમ આયુવાળા અને વિષમ
 ઉત્પન્ન થનાર છે.
૧. આમાંથી જે સમાન આયુવાળા અને સાથે
 ઉત્પન્ન થનાર હોય છે, તે સમાન સ્થિતિવાળા
 સમાન વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે.
 ૨. આમાંથી જે સમાન આયુવાળા અને વિષમ
 ઉત્પન્ન થનાર હોય છે, તે સમાન સ્થિતિવાળા
 વિષમ વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે.

૩. તત્થ ણં જે તે વેમાયટ્ઠિઈયા સમોવવન્નગા તેણં વેમાયટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ,
 ૪. તત્થ ણં જે તે વેમાયટ્ઠિઈયા વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

“અત્થેગઈયા તુલ્લટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ -જાવ- અત્થેગઈયા વેમાયટ્ઠિઈયા વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ ।”

- વિયા. સ. ૩૪/૧, ડ. ૧, સુ. ૭૬

૮૫. ઉવવજ્જણં પડુચ્ચ અણંતરોવવન્નગાણિંદિયસુ કમ્મબંધ પરૂવણં-

પ. અણંતરોવવન્નગાણિંદિયા ણં ધંતે ! કિં તુલ્લટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ -જાવ-વેમાયટ્ઠિઈયા વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! અત્થેગઈયા તુલ્લટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ, અત્થેગઈયા તુલ્લટ્ઠિઈયા વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ધંતે ! એવં વુચ્ચઈ-

“અત્થેગઈયા તુલ્લટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ, અત્થેગઈયા તુલ્લટ્ઠિઈયા વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ ।”

૩. ગોયમા ! અણંતરોવવન્નગા ણિંદિયા ડુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અત્થેગઈયા સમાયયા સમોવવન્નગા,

૨. અત્થેગઈયા સમાયયા વેસમોવવન્નગા ।

૧. તત્થ ણં જે તે સમાયયા સમોવવન્નગા તેણં તુલ્લટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ ।

૩. આમાંથી જે વિષમ આયુવાળા અને એક સાથે ઉત્પન્ન થનાર છે, તે વિષમ સ્થિતિવાળા સમાન-વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે.

૪. આમાંથી જે વિષમ આયુવાળા અને વિષમ ઉત્પન્ન થનાર હોય છે, તે વિષમ સ્થિતિવાળા વિષમ વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“કેટલાક સમાન સ્થિતિવાળા સમાન વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે -યાવત્- કેટલાક વિષમ સ્થિતિવાળા વિષમ વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે.”

૮૫. ઉત્પત્તિની અપેક્ષાએ અનન્તરોપપન્નક એકેન્દ્રિયોમાં કર્મબંધનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું અનન્તરોપપન્નક એકેન્દ્રિય સમાન સ્થિતિવાળા હોય છે અને સમાન વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે -યાવત્- વિષમ સ્થિતિવાળા હોય છે અને વિષમ વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! કેટલાક સમાન સ્થિતિવાળા હોય છે અને સમાન વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે અને કેટલાક સમાન સ્થિતિવાળા હોય છે અને વિષમ વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે. (આ બે ભંગ જ હોય છે.)

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“કેટલાક સમાન સ્થિતિવાળા હોય છે સમાન વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે અને કેટલાક સમાન સ્થિતિવાળા વિષમ વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે ?”

૩. ગૌતમ ! અનન્તરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક જીવ સમાન આયુ અને સમાન ઉત્પત્તિવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક જીવ સમાન આયુ અને વિષમ ઉત્પત્તિવાળા હોય છે,

૧. આમાંથી જે સમાન આયુ અને સમાન ઉત્પત્તિવાળા છે, તે સમાન સ્થિતિવાળા અને સમાન વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે.

૨. તત્થ ણં જે તે સમાડયા વસમોવવન્નગા તેણં
તુલ્લટ્ઠિઈયા વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

“અત્થેગઈયા તુલ્લટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં
પકરેતિ, અત્થેગઈયા તુલ્લટ્ઠિઈયા વેમાયવિસેસાહિયં
કમ્મં પકરેતિ ।”

- વિયા. સ. ૩૪/૧, ડ. ૨, સુ. ૭

૮૬. ઉવવજ્જણં પહુચ્ચ પરંપરોવવન્નગાણિંદિણુ કમ્મવંધ
પરૂવણં-

પ. પરંપરોવવન્નગાણિંદિયા ણં ધંતે ! કિં-તુલ્લટ્ઠિઈયા
તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ -જાવ-વેમાયટ્ઠિઈયા
વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! અત્થેગઈયા તુલ્લટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં
કમ્મં પકરેતિ -જાવ- અત્થેગઈયા વેમાયટ્ઠિઈયા
વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ધંતે ! એવં વુચ્ચઈ-
“અત્થેગઈયા તુલ્લટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં
પકરેતિ -જાવ- અત્થેગઈયા વેમાયટ્ઠિઈયા
વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ ?”

૩. ગોયમા ! ઈણિંદિયા ચડવ્વિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-
અત્થેગઈયા સમાડયા સમોવવન્નગા -જાવ-
અત્થેગઈયા વસમાડયા વસમોવવન્નગા ।

તત્થ ણં જે તે સમાડયા સમોવવન્નગા તે ણં
તુલ્લટ્ઠિઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ -જાવ-
તત્થ ણં જે તે વસમાડયા વસમોવવન્નગા તે ણં
વેમાયટ્ઠિઈયા વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેતિ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

૨. આમાંથી જે સમાન આયુ અને વિષમ
ઉત્પત્તિવાળા છે તે સમાન સ્થિતિવાળા અને
વિષમવિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“કેટલાક સમાન સ્થિતિવાળા સમાન વિશેષાધિક
કર્મનો બંધ કરે છે અને કેટલાક સમાન સ્થિતિવાળા
વિષમ વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે.”

૮૬. ઉત્પત્તિની અપેક્ષાએ પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિયોમાં
કર્મબંધનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવ શું સમાન
સ્થિતિવાળા હોય છે અને સમાન વિશેષાધિક
કર્મનો બંધ કરે છે -યાવત્- વિષમ સ્થિતિવાળા
હોય છે અને વિષમ વિશેષાધિક કર્મનો બંધ
કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! કેટલાક સમાન સ્થિતિવાળા હોય છે અને
સમાન વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે -યાવત્-
કેટલાક વિષમ સ્થિતિવાળા હોય છે અને વિષમ
વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
“કેટલાક સમાન સ્થિતિવાળા હોય છે અને સમાન
વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે -યાવત્- કેટલાક
વિષમ સ્થિતિવાળા હોય છે અને વિષમ વિશેષાધિક
કર્મનો બંધ કરે છે ?”

૩. ગૌતમ ! એકેન્દ્રિય જીવ ચાર પ્રકારનાં કલા છે,
જેમકે -

કેટલાક જીવ સમાન આયુવાળા અને સાથે ઉત્પન્ન
થનાર હોય છે -યાવત્- કેટલાક જીવ વિષમ
આયુવાળા અને વિષમ ઉત્પન્ન થનાર હોય છે.

આમાંથી જે સમાન આયુવાળા છે અને સાથે
ઉત્પન્ન થનાર હોય છે તે સમાન સ્થિતિવાળા
અને સમાન વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે
-યાવત્- આમાંથી જે વિષમ આયુવાળા છે અને
વિષમ ઉત્પન્ન થનાર હોય છે તે વિષમ
સ્થિતિવાળા હોય છે અને વિષમ વિશેષાધિક
કર્મનો બંધ કરે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“અત્યેગઈયા તુલ્લટ્ઠઈયા તુલ્લવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેંતિ -જાવ- અત્યેગઈયા વેમાયટ્ઠઈયા વેમાયવિસેસાહિયં કમ્મં પકરેંતિ ।”

- વિયા. સ. ૩૪/૧, ડ. ૩, સુ. ૩ (૨)

૮૭. જીવ-ચત્તવીસદંડેસુ કમ્મ પયડિવેયણ પરૂવણં-

- પ. જીવે ણં ભંતે ! નાણાવરણિજ્જં કમ્મં વેદેદ ?
 ડ. ગોયમા ! અત્યેગઈએ વેદેદ, અત્યેગઈએ ણો વેદેદ ।
 પ. દં. ૧. નેરઈએ ણં ભંતે ! નાણાવરણિજ્જં કમ્મં વેદેદ ?
 ડ. ગોયમા ! ણિયમા વેદેદ ।
 દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિએ ।

ણવરં- મણૂસે જહા જીવે ।

- પ. જીવા ણં ભંતે ! નાણાવરણિજ્જં કમ્મં વેદેંતિ ?
 ડ. ગોયમા ! એવં ચેવ ।
 દં. ૧-૨૪. એવં ણેરઈયા -જાવ- વેમાણિયા ।

એવં જહા નાણાવરણિજ્જં તહા દંસણાવરણિજ્જં મોહણિજ્જં અંતરાયં ચ ।

વેદણિજ્જાડય-ણામ-ગોયાઈ એવં ચેવ ।

ણવરં-મણૂસે વિ ણિયમા વેદેદ ।

એવં એ એગત્ત-પોહત્તિયા સોલસ દંડગા ।

- પણ્ણ. પ. ૨૩, ડ. ૧, સુ. ૧૬૭૫-૧૬૭૮

૮૮. ણાણાવરણિજ્જાઈ બંધમાણે જીવ-ચત્તવીસદંડેસુ કમ્મ વેયણ પરૂવણં-

- પ. જીવે ણં ભંતે ! ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં બંધમાણે કઠ્ઠ કમ્મપગડીઓ વેએઈ ?
 ડ. ગોયમા ! ણિયમા અટ્ઠ કમ્મપગડીઓ વેએઈ ।

“કેટલાક સમાન સ્થિતિવાળા હોય છે અને સમાન વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે -યાવત્- કેટલાક વિષમ સ્થિતિવાળા હોય છે અને વિષમ વિશેષાધિક કર્મનો બંધ કરે છે.”

૮૭. જીવ ચોવીસ દંડકોમાં કેટલી કર્મ પ્રકૃતિનાં વેદનનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! શું જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું વેદન કરે છે ?
 ડ. ગૌતમ ! કોઈ જીવ વેદન કરે છે અને કોઈ કરતા નથી.
 પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું વેદન કરે છે ?
 ડ. ગૌતમ ! તે નિયમથી વેદન કરે છે.
 દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : મનુષ્યનું વર્ણન સામાન્ય જીવનાં સમાન કરવું જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! શું અનેક જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું વેદન કરે છે ?
 ડ. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.

જેનમ્ દં. ૧-૨૪ આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી કહેવું જોઈએ.

જે પ્રમાણે જ્ઞાનાવરણીયનાં સંબંધમાં કહ્યું તે પ્રમાણે દર્શનાવરણીય, મોહનીય અને અંતરાયકર્મનાં વેદનનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

વેદનીય, આયુ, નામ અને ગૌત્ર કર્મનાં વિષયમાં પણ આ પ્રમાણે જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : મનુષ્ય આનું વેદન નિયમથી કરે છે.

આ પ્રમાણે એકત્વ અને બહુત્વની વિવક્ષાથી એ સોળ દંડક હોય છે.

૮૮. જ્ઞાનાવરણીય આદિનો બંધ કરતા જીવ ચોવીસ દંડકોમાં કર્મ વેદનનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો બંધ કરતા જીવ કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે ?
 ડ. ગૌતમ ! તે નિયમથી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે.

દં. ૧-૨૪. એવં ણેરહૈ -જાવ- વેમાણિણે ।

એવં પુહત્તેણ વિ ।

એવં વેયણિજ્જવજ્જં -જાવ- અંતરાહૈયં ।

પ. જીવે ણં ભંતે ! વેયણિજ્જં કમ્મં બંધમાણે કહિ કમ્મપગડીઓ વેણે ?

૩. ગોયમા ! સત્તવિહવેયણે વા, અટ્ઠવિહવેયણે વા, ચઠ્ઠવિહવેયણે વા ।

દં. ૨૧. એવં મણૂસે વિ ।

દં. ૧-૨૪. સેસા ણેરહૈયાઈ એગત્તેણ વિ પુહત્તેણ વિ ણિયમા અટ્ઠકમ્મપગડીઓ વેદેતિ -જાવ- વેમાણિયા ।

પ. જીવા ણં ભંતે ! વેયણિજ્જં કમ્મં બંધમાણા કહિ કમ્મપગડીઓ વેદેતિ ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વે વિ તાવ હોજ્જા, અટ્ઠવિહવેણા ય, ચઠ્ઠવિહવેણા ય,

૨. અહવા અટ્ઠવિહવેણા ય, ચઠ્ઠવિહવેણા ય, સત્તવિહવેણે ય,

૩. અહવા અટ્ઠવિહવેણા ય, ચઠ્ઠવિહવેણા ય, સત્તવિહવેણા ય ।

દં. ૨૧. એવં મણૂસા વિ ભાણિયવ્વા ।^૧

- પણ્ણ. પ. ૨૫, સુ. ૧૭૭૦-૧૭૭૪

૮૯. ણાણાવરણિજ્જાહૈવેયમાણે જીવ-ચઠ્ઠવીસદંડણુ કમ્મ વેયણ પરૂવણં-

પ. જીવે ણં ભંતે ! ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં વેયમાણે કહિ કમ્મપગડીઓ વેણે ?

૩. ગોયમા ! સત્તવિહવેયણે વા, અટ્ઠવિહવેયણે વા ।

દં. ૨૧. એવં મણૂસે વિ ।

દં. ૧-૨૪. અવસેસા ણેરહૈયાઈ એગત્તેણ વિ પુહત્તેણ વિ ણિયમા અટ્ઠવિહ-કમ્મપગડીઓ વેદેતિ -જાવ- વેમાણિયા ।

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિક સુધી વેદન જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે અનેકની અપેક્ષાએ પણ કહેવું જોઈએ.

વેદનીય કર્મને છોડીને અંતરાયકર્મ સુધી આ પ્રમાણે જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! વેદનીય કર્મને બાંધતા જીવ કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે સાત, આઠ કે ચાર કર્મ પ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે.

દં. ૨૧. આ પ્રમાણે મનુષ્યના વેદનના સંબંધમાં કહેવું જોઈએ.

દં. ૧-૨૪. બાકી નૈરયિકોથી વૈમાનિક સુધી એકત્વ કે બહુત્વની વિવશાથી નિયમથી આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! અનેક જીવ વેદનીયકર્મને બાંધતા કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધા જીવ આઠ કે ચાર કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદક હોય છે.

૨. અથવા અનેક જીવ આઠ કે ચાર કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદક હોય છે અને એક જીવ સાત કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદક હોય છે.

૩. અથવા અનેક જીવ આઠ, ચાર કે સાત કર્મપ્રકૃતિઓનાં વેદક હોય છે.

દં. ૨૧. આ પ્રમાણે મનુષ્યોનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

૮૯. જ્ઞાનાવરણીય આદિનું વેદન કરતા જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કર્મ વેદનનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું વેદન કરતા જીવ કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે સાત કે આઠ (કર્મપ્રકૃતિઓ)નાં વેદક હોય છે.

દં. ૨૧. આ પ્રમાણે મનુષ્યનાં વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ.

દં. ૧-૨૪. બાકી બધા જીવ નૈરયિકોથી વૈમાનિક સુધી એકત્વ અને બહુત્વની વિવશાથી નિયમતઃ આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે.

પ. જીવા ણં ભંતે ! ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં વેયમાણા કઠ્ઠ કમ્મપગડીઓ વેદેતિ ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વે ત્રિ તાવ હોજ્જા અટ્ઠવિહવેયગા,

૨. અહવા અટ્ઠવિહવેયગા ય, સત્તવિહવેયગે ય,

૩. અહવા અટ્ઠવિહવેયગા ય, સત્તવિહવેયગા ય ।

દં. ૨૧. એવં મણૂસા વિ ।

દરિસણાવરણિજ્જં અંતરાઇયં ચ એવં ચેવ ભાણિયવ્વં ।

પ. વેયણિજ્જ-આડય-ણામ-ગોયાઇં વેયમાણે કઠ્ઠ કમ્મપગડીઓ વેઇ ?

૩. ગોયમા ! જહા બંધવેયગસ્સ વેયણિજ્જં તહા ભાણિયવ્વં ।

પ. જીવે ણં ભંતે ! મોહણિજ્જં કમ્મં વેયમાણે કઠ્ઠ કમ્મપગડીઓ વેઇ ?

૩. ગોયમા ! ણિયમા અટ્ઠકમ્મપગડીઓ વેઇ ।

દં. ૧-૨૪. એવં ણેરઇએ -જાવ- વેમાણિએ ।

એવં પુહુત્તેણ વિ ।^૧

- પણ્ણ. પ. ૨૭, સુ. ૧૭૮૬-૧૭૯૨

૧૦. અરહજિણેસ્સ કમ્મ વેયણ પરૂવણં-

ઉપ્પણ્ણણાણદંસણધરે ણં અરહા જિણે કેવલી ચત્તારિ કમ્મંસે વેદેઇ, તં જહા-

૧. વેયણિજ્જં, ૨. આડયં, ૩. ણામં, ૪. ગોયં ।

- ઠાણં. અ. ૪, ૩. ૧, સુ. ૨૬૮

૧૧. એગિદિએસુ કમ્મપયડિસામિત્તં બંધ-વેયણ પરૂવણ ય-

પ. અપજ્જત્તસુહુમ-પુઢવિકાઇયાણં ભંતે ! કઠ્ઠ કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૧. વિયા. સ. ૧૬, ૩. ૩, સુ. ૪ (૨)

પ્ર. ભંતે ! અનેક જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું વેદન કરતા કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! બધા જીવ આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનાં વેદક હોય છે.

૨. અથવા અનેક જીવ આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનાં વેદક હોય છે અને એક જીવ સાત કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદક હોય છે.

૩. અથવા અનેક જીવ આઠ કે સાત કર્મપ્રકૃતિઓનાં વેદક હોય છે.

દં. ૨૧. આ પ્રમાણે મનુષ્યોમાં પણ એ ત્રણ ભંગ હોય છે.

દર્શનાવરણીય અને અંતરાયકર્મ સાથે (અન્ય કર્મપ્રકૃતિઓનાં વેદનનાં વિષયમાં) પણ પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! વેદનીય, આયુ નામ અને ગોત્રકર્મનું વેદન કરતા જીવ કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે પૂર્વમાં વેદનીયનાં બંધક-વેદકનું વર્ણન કરેલ છે તે પ્રમાણે અહીં પણ બંધક-વેદકનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! મોહનીય કર્મનું વેદન કરતા જીવ કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નિયમથી આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકથી વૈમાનિક સુધી વેદન કહેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે બહુત્વની વિવશાથી પણ સમજવું જોઈએ.

૯૦. અર્હતનાં કર્મ વેદનનું પ્રરુપણ :

ઉત્પન્ન કેવળજ્ઞાન- દર્શનનાં ધારક અર્હત જિન કેવળી ચાર કર્મશોનું વેદન કરે છે, જેમકે -

૧. વેદનીય, ૨. આયુ, ૩. નામ, ૪. ગોત્ર.

૯૧. એકેન્દ્રિય જીવોમાં કર્મ પ્રકૃતિઓનાં સ્વામીત્વ બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવોની કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?

૩. ગોયમા ! અટ્ઠ કમ્મપયડીઓ પ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. નાણાવરણિજ્જં -જાવ- ૮. અંતરાઇયં ।
૫. પ્ણત્તસુહુમ-પુઢવિકાઇયાણં ભંતે ! કઙ્ઠ કમ્મપયડીઓ પ્ણત્તાઓ ?
૩. ગોયમા ! અટ્ઠ કમ્મપયડીઓ પ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. નાણાવરણિજ્જં -જાવ- ૮. અંતરાઇયં ।
૫. અપ્ણત્ત-બાયર-પુઢવિકાઇયાણં ભંતે ! કઙ્ઠ કમ્મપયડીઓ પ્ણત્તાઓ ?
૩. ગોયમા ! અટ્ઠકમ્મપયડીઓ પ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. નાણાવરણિજ્જં -જાવ- ૮. અંતરાઇયં ।
૫. પ્ણત્તબાયર-પુઢવિકાઇયાણં ભંતે ! કઙ્ઠ કમ્મપયડીઓ પ્ણત્તાઓ ?
૩. ગોયમા ! એવં ચેવ ।

એવં એણં કમેણં -જાવ- બાયર-વણસ્સકાઇયાણં
પ્ણત્તગાણ ત્તિ ।

૫. અપ્ણત્ત સુહુમ-પુઢવિકાઇયાણં ભંતે ! કઙ્ઠ કમ્મપય-
ડીઓ બંધંતિ ?
૩. ગોયમા ! સત્તવિહબંધગા વિ, અટ્ઠવિહબંધગા વિ ।
સત્ત બંધમાણા આઁયવજ્જાઓ સત્ત કમ્મપયડીઓ
બંધંતિ ।
અટ્ઠ બંધમાણા પ્હિપુણ્ણાઓ અટ્ઠ કમ્મપયડીઓ
બંધંતિ ।
૫. પ્ણત્ત-સુહુમ-પુઢવિકાઇયા ણં ભંતે ! કઙ્ઠ
કમ્મપયડીઓ બંધંતિ ?
૩. ગોયમા ! એવં ચેવ ।

એવં એણં કમેણં -જાવ- પ્ણત્ત-બાયર- વણસ્સક-
કાઇય ત્તિ ।

૫. અપ્ણત્ત-સુહુમ-પુઢવિકાઇયા ણં ભંતે ! કઙ્ઠ
કમ્મપયડીઓ વેદંતિ ?
૩. ગોયમા ! ચોદ્દસ કમ્મપયડીઓ વેદંતિ, તં જહા-
૧-૮ નાણાવરણિજ્જં -જાવ- અંતરાઇયં,

૩. ગૌતમ ! તેને આઠ કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે, જેમકે-
૧. જ્ઞાનાવરણીય -યાવત્- ૮. અંતરાય.
- પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્તસૂક્ષ્મપૃથ્વીકાયિક જીવોની કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?
૩. ગૌતમ ! તેને આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓ કહી છે, જેમકે-
૧. જ્ઞાનાવરણીય -યાવત્- ૮. અંતરાય.
- પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવોની કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?
૩. ગૌતમ ! તેને આઠ કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે, જેમકે-
૧. જ્ઞાનાવરણીય -યાવત્- ૮. અંતરાય.
- પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત બાદર પૃથ્વીકાયિક જીવોની કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?
૩. ગૌતમ ! તેની પણ આ પ્રમાણે (આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓ)
કહી છે.

આ પ્રમાણે આ કમથી પર્યાપ્ત બાદર વનસ્પતિકાયિક
જીવો સુધી કર્મપ્રકૃતિઓનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?
૩. ગૌતમ ! તે સાત કે આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધક છે.
સાત બાંધતા આયુકર્મને છોડીને બાકી સાત
કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે.
- આઠ બાંધતા સંપૂર્ણ આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ
કરે છે.

- પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?
૩. ગૌતમ ! આ પ્રમાણે (સાત કે આઠ કર્મપ્રકૃતિઓ)
બાંધે છે.

આ પ્રમાણે આજ કમથી પર્યાપ્ત બાદર વનસ્પતિકાયિક
જીવો સુધી કર્મપ્રકૃતિઓનાં બંધનું વર્ણન કરવું
જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મપૃથ્વીકાયિક જીવ કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે ?
૩. ગૌતમ ! તે ચૌદ કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે,
જેમકે -
૧-૮. જ્ઞાનાવરણીય -યાવત્- અંતરાય,

૧. સોતિંદિયવજ્જં, ૧૦. ચક્ષિંદિયવજ્જં,
૧૧. ઘાણિંદિયવજ્જં, ૧૨. જિહ્વિંદિયવજ્જં,
૧૩. ઇન્દ્રિયવેદવજ્જં, ૧૪. પુરિસવેદવજ્જં ।

एवं एएणं कमेणं चउकएणं भेएणं -जाव- पज्जत्त-
वायर-वणस्सइकाइया चोइस कम्मपयडीओ वेदेति ।

- विया. स. ३३/१, उ. १, सु. ७-१६

૧૨. અણંતરોવવન્નગ-એગિંદિએસુ કમ્મપયડિબંધસામિત્તં વેયણપરૂવણ ય-

પ. અણંતરોવવન્નગ-સુહુમ-પુઢવિકાઇયાણં ભંતે ! કઙ્ક કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

ઉ. ગોયમા ! અટ્ઠ કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. નાણાવરણિજ્જં -જાવ- ૮. અંતરાઇયં ।

પ. અણંતરોવવન્નગ-વાયર-પુઢવિકાઇયાણં ભંતે ! કઙ્ક કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

ઉ. ગોયમા ! અટ્ઠ કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. નાણાવરણિજ્જં -જાવ- ૮. અંતરાઇયં ।

एवं -जाव- अणंतरोववन्नग-वायर-वणस्सइकाइय
त्ति ।

પ. અણંતરોવવન્નગ-સુહુમ-પુઢવિકાઇયાણં ભંતે ! કઙ્ક કમ્મપયડીઓ બંધંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! આડયવજ્જાઓ સત્ત કમ્મપયડીઓ બંધંતિ ।

एवं -जाव- अणंतरोववन्नग-वायर-वणस्सइकाइय
त्ति ।

પ. અણંતરોવવન્નગ-સુહુમ-પુઢવિકાઇયા ણં ભંતે ! કઙ્ક કમ્મપયડીઓ વેદેતિ ?

ઉ. ગોયમા ! ચોઇસ કમ્મપયડીઓ વેદેતિ, તં જહા-
૧-૧૪. નાણાવરણિજ્જં -જાવ- પુરિસવેદવજ્જં ।

एवं -जाव- अणंतरोववन्नग-वायर-वणस्सइकाइय
त्ति ।

- विया. स. ३३/१, उ. २, सु. ४-१०

૧૩. પરંપરોવવન્નગાઇસુ-એગિંદિએસુ-કમ્મપયડિસામિત્તં બંધ વેયણ પરૂવણ ય-

પ. પરંપરોવવન્નગ-અપજ્જત્ત-સુહુમ-પુઢવિકાઇયાણં ભંતે ! કઙ્ક કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ (બંધંતિ, વેદેતિ) ?

૯. શ્રોત્રેન્દ્રિયાવરણ, ૧૦. ચક્ષુરેન્દ્રિયાવરણ,
૧૧. ઘ્રાણેન્દ્રિયાવરણ, ૧૨. જીવ્હેન્દ્રિયાવરણ,
૧૩. સ્ત્રીવેદાવરણ, ૧૪. પુરુષવેદાવરણ.

આ પ્રમાણે આજ કમથી ચારે ભેદો (સૂક્ષ્મ, બાદર અને તેના પર્યાપ્તા અપર્યાપ્ત)થી યુક્ત પર્યાપ્તબાદર વનસ્પતિકાથિક સુધી ચૌદ કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે.

૯૨. અનન્તરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવોમાં કર્મપ્રકૃતિઓનાં સ્વામીત્વ બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાથિક જીવોને કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેની આઠ કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે, જેમકે-
૧. જ્ઞાનાવરણીય -યાવત્- ૮. અંતરાય.

પ્ર. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક બાદર પૃથ્વીકાથિક જીવને કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેને આઠ કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે, જેમકે-
૧. જ્ઞાનાવરણીય -યાવત્- ૮. અંતરાય.

આ પ્રમાણે અનન્તરોપપન્નક બાદર વનસ્પતિકાથિક સુધી કર્મ પ્રકૃતિઓ જાણવી જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાથિક જીવ કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે આયુકર્મને છોડીને બાકી સાત કર્મ-પ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે.

આ પ્રમાણે અનન્તરોપપન્નક બાદર વનસ્પતિકાથિક સુધી બંધ કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાથિક જીવ કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ચૌદ કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે. જેમકે-
૧-૧૪. જ્ઞાનાવરણીય -યાવત્- પુરુષવેદાવરણ.

આ પ્રમાણે અનન્તરોપપન્નક બાદર વનસ્પતિકાથ-સુધી વેદન કરે છે.

૯૩. પરંપરોપપન્નકાદિ એકેન્દ્રિય જીવોમાં કર્મપ્રકૃતિઓનાં સ્વામીત્વ બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મપૃથ્વીકાથિક જીવોને કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે અને તે કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ બાંધે છે અને વેદે છે ? .

૩. ગોયમા ! एवं एएणं अभिलावेणं जहा ओहियउइसए तहेव निरवसेसं भाणियव्वं -जाव- चोइस वेदेति ।
- विया. स. ३३/१, उ. ३, सु. २
अणंतरोगाढा जहा अणंतरोववन्नगा ।
- विया. स. ३३/१, उ. ४, सु. १
परंपरोगाढा जहा परंपरोववन्नगा ।
- विया. स. ३३/१, उ. ५, सु. १
अणंतराहारगा जहा अणंतरोववन्नगा ।
- विया. स. ३३/१, उ. ६, सु. १
परंपराहारगा जहा परंपरोववन्नगा ।
- विया. स. ३३/१, उ. ७, सु. १
अणंतरपज्जत्तगा जहा अणंतरोववन्नगा ।
- विया. स. ३३/१, उ. ८, सु. १
परंपरपज्जत्तगा जहा परंपरोववन्नगा ।
- विया. स. ३३/१, उ. ९, सु. १
चरिमा वि जहा परंपरोववन्नगा ।
- विया. स. ३३/१, उ. १०, सु. १
एवं अचरिमा वि ।
- विया. स. ३३/१, उ. ११, सु. १
૧૪. લેસ્સં પડુચ્ચ ઇગિંદિણ્ણુ સામિત્ત બંધ-વેયણ પરુવણ ય-
- પ. કળ્હલેસ્સ-અપજ્જત્ત-સુહુમ-પુઢવિકાઙ્ગયાણં ભંતે !
કઙ્ગ કમ્મપયડીઓ પળ્ણત્તાઓ ?
૩. ગોયમા ! एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहियउइसए पण्णत्ताओ तहेव बंधंति, वेदेति ।
- विया. स. ३३/२, उ. १, सु. ४-६
- પ. અણંતરોવવન્નગ-કળ્હલેસ્સ-સુહુમ-પુઢવિકાઙ્ગયાણં
ભંતે ! કઙ્ગ કમ્મપયડીઓ પળ્ણત્તાઓ ?
૩. ગોયમા ! एवं एएणं अभिलावेणं जहा ओहिओ अणंतरोववन्नगाणं उइसओ पण्णत्ताओ तहेव बंधंति, वेदेति ।
- विया. स. ३३/२, उ. २, सु. २
- પ. પરંપરોવવન્નગ-કળ્હલેસ્સ-અપજ્જત્ત-સુહુમ-પુઢ-
વિકાઙ્ગયાણં ભંતે ! કઙ્ગ કમ્મપયડીઓ પળ્ણત્તાઓ ?

૩. ગૌતમ ! આ પ્રમાણે પૂર્વાક્ત ઔધિક (પ્રથમ) ઉદ્દેશકનાં અભિલાપાનુસાર ચોદ કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે સુધી સમગ્ર વર્ણન કરવું જોઈએ.
- અનન્તરાવગાઢ એકેન્દ્રિયનાં સંબંધમાં અનન્તરો-
પપન્નક ઉદ્દેશકનાં અનુસાર જાણવું જોઈએ.
- પરંપરાવગાઢ એકેન્દ્રિયનું વર્ણન પરંપરોપપન્નક
ઉદ્દેશકનાં અનુસાર જાણવું જોઈએ.
- અનન્તરાહારક એકેન્દ્રિયનું વર્ણન અનન્તરો-
પપન્નક ઉદ્દેશકનાં અનુસાર જાણવું જોઈએ.
- પરંપરાહારક એકેન્દ્રિયનું વર્ણન પરંપરોપપન્નક
ઉદ્દેશકનાં અનુસાર જાણવું જોઈએ.
- અનન્તરપર્યાપ્તક એકેન્દ્રિયનું વર્ણન અનન્તરો-
પપન્નક ઉદ્દેશકનાં અનુસાર જાણવું જોઈએ.
- પરંપરપર્યાપ્તક એકેન્દ્રિયનું વર્ણન પરંપરોપપન્નક
ઉદ્દેશકનાં અનુસાર જાણવું જોઈએ.
- ચરમ એકેન્દ્રિયનું વર્ણન પરંપરોપપન્નક ઉદ્દેશકનાં
અનુસાર જાણવું જોઈએ.
- આ પ્રમાણે અચરમ એકેન્દ્રિય સંબંધી વર્ણન પણ
જાણવું જોઈએ.

૧૪. લેશ્યાની અપેક્ષાએ એકેન્દ્રિયોમાં સ્વામીત્વ બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશી અપર્યાપ્તક સૂક્ષ્મપૃથ્વીકાયિક જીવની કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?
૩. ગૌતમ ! આ પ્રમાણે પૂર્વાક્ત ઔધિક ઉદ્દેશકનાં અભિલાપાનુસાર કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે તેવી જ રીતે બાંધે છે અને વેદન કરે છે.
- પ્ર. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી સૂક્ષ્મપૃથ્વીકાયિક જીવોની કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?
૩. ગૌતમ ! આ પ્રમાણે પૂર્વાક્ત ઔધિક અનન્તરો-
પપન્નક ઉદ્દેશકનાં અભિલાપાનુસાર કર્મપ્રકૃતિઓ
કહી છે તેવી જ રીતે બાંધે છે અને વેદન કરે છે.
- પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી અપર્યાપ્ત
સૂક્ષ્મપૃથ્વીકાયિક જીવોની કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ
કહી છે ?

૩. ગોયમા ! एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहिओ परंपरोववन्नगो उद्देसओ पण्णत्ताओ तहेव बंधंति, वेदंति । - विया. स. ३३/२, उ. ३, सु. २

एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहिए एगिंदियसए एकारस उद्देसगा भणिया तहेव कण्हलेस्सए वि भाणियच्चा -जाव- अचरिमकण्हलेस्सा एगिंदिया ।

- विया. स. ३३/२, उ. ४-११, सु. १

जहा कण्हलेस्सेहिं एवं नीललेस्सेहिं वि सयं भाणियच्चं ।

- विया. स. ३३/३, उ. १-११, सु. १

एवं काउलेस्सेहिं वि सयं भाणियच्चं,

णवरं-“काउलेस्स” ति अभिलावो ।

- विया. स. ३३/४, उ. १-११, सु. १

૫. ભવસિદ્ધીય-અપજ્જત્ત-સુહુમ-પુઢવિકાઈયાણં ભંતે ! કઈ કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. ગોયમા ! एवं एएणं अभिलावेणं जहेव पढमिल्लं एगिंदियसयं तहेव भवसिद्धीयसयं पि भाणियच्चं ।

उद्देसगपरिवाडी तहेव -जाव- अचरिम ति ।

- विया. स. ३३/५, उ. १-११, सु. १

૫. કણ્હલેસ્સ-ભવસિદ્ધીય અપજ્જત્ત-સુહુમ-પુઢ-વિકાઈયાણં ભંતે ! કઈ કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. ગોયમા ! एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहियउद्देसए पण्णत्ताओ तहेव बंधंति, वेदंति ।

- विया. स. ३३/६, उ. १-११, सु. ६

૫. અણંતરોવવન્નગ કણ્હલેસ્સ ભવસિદ્ધીય સુહુમ પુઢ-વિકાઈયાણં ભંતે ! કઈ કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. ગોયમા ! एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहिओ अणंतरोववन्नगो उद्देसओ पण्णत्ताओ तहेव बंधंति वेदंति ।

एवं एएणं अभिलावेणं एकारस वि उद्देसगा तहेव भाणियच्चा जहा ओहियसए -जाव- अचरिमो ति ।

- विया. स. ३३/६, उ. १-११, सु. १०-११

जहा कण्हलेस्सभवसिद्धीए सयं भणियं एवं नीललेस्सभवसिद्धीएहिं वि सयं भाणियच्चं,

- विया. स. ३३/७, उ. १-११, सु. १

૩. ગૌતમ ! આ પ્રમાણે પૂર્વોક્ત ઔદિક પરંપરોપપન્નક ઉદ્દેશકનાં અભિલાપાનુસાર કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે તેવી જ રીતે બાંધે છે અને વેદન કરે છે.

ઔદિક એકેન્દ્રિય શતકમાં જે પ્રમાણે અગિયાર ઉદ્દેશક કહ્યા તે પ્રમાણે આ અભિલાપાનુસાર અચરમ કૃષ્ણલેશી એકેન્દ્રિય સુધી કૃષ્ણલેશી શતકમાં પણ કહેવું જોઈએ.

જેમ કૃષ્ણલેશી એકેન્દ્રિય શતકમાં કહ્યું તેવી જ રીતે નીલલેશી એકેન્દ્રિય જીવોનાં માટે પણ સમગ્ર શતકનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે કાપોતલેશી એકેન્દ્રિય જીવોનાં માટે પણ સમગ્ર શતક કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : “કાપોત લેશ્યા” આ વર્ણન કરવું જોઈએ.

૫. ભંતે ! ભવસિદ્ધિક અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવની કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! આ પ્રમાણે પૂર્વોક્ત પ્રથમ એકેન્દ્રિય શતકનાં અભિલાપાનુસાર અહીં ભવસિદ્ધિશતક પણ કહેવું જોઈએ.

અચરમ ઉદ્દેશક સુધી ઉદ્દેશકોની પરિપાટી પણ પૂર્વવત છે. **જનમ્ વસનમ્**

૫. ભંતે ! કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવોની કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! આ પ્રમાણે પૂર્વોક્ત ઔદિક ઉદ્દેશકનાં અભિલાપાનુસાર કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે. તેવી જ રીતે બાંધે છે અને વેદન કરે છે.

૫. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોની કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! એ પ્રમાણે પૂર્વોક્ત ઔદિક અનન્તરો-પપન્નક ઉદ્દેશકના અભિલાપાનુસાર કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે તેમજ બાંધે છે અને વેદન કરે છે.

આ પ્રમાણે ઔદિક એકેન્દ્રિય શતકનાં અભિલા-પાનુસાર અચરમ સુધી અગિયાર ઉદ્દેશક કહેવા જોઈએ.

જે પ્રમાણે કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોનાં શતક કહ્યા તે પ્રમાણે નીલલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોનાં શતક પણ કહેવા જોઈએ.

एवं काउलेस्सभवसिद्धीएहिं वि सयं भाणियच्चं ।

- विया. स. ३३/८, उ. १-११, सु. १

एवं अभवसिद्धीएहिं वि जहेव भवसिद्धीयसयं,
नवरं-नव उहेसगा, चरिम-अचरिमोहेसगवज्जं ।
सेसं तहेव ।

- विया. स. ३३/९, उ. १-९, सु. १

एवं कण्हेस्स अभवसिद्धीयएगिंदिएहिं वि सयं
भाणियच्चं ।

- विया. स. ३३/१०, उ. १-९, सु. १

एवं नीललेस्स अभवसिद्धीय एगिंदिएहिं वि सयं
भाणियच्चं ।

- विया. स. ३३/११, उ. १-९, सु. १

काउलेस्स अभवसिद्धीय एगिंदिएहिं वि सयं एवं
चेव ।

- विया. स. ३३/१२, उ. १-९, सु. १

૧૫. ઠાણં પહુચ્ચ ઇગિંદિયસુ કમ્મપયડિસામિત્તં બંધ વેયણ
પરૂવણ ય-

પ. અપજ્જત્ત-સુહુમ-પુઢવિકાઙ્યાણં ભંતે ! કઙ્ઘ
કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. ગોયમા ! અટ્ઠ કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. નાણાવરણિજ્જં -જાવ- ૮. અંતરાયં ।

एवं चउक्कएणं भेएणं जहेव एगिंदियसएसु -जाव-
वायर-वणस्सइकाइयाणं पज्जत्तगाणं ।

પ. અપજ્જત્ત-સુહુમ-પુઢવિકાઙ્યા ણં ભંતે ! કઙ્ઘ
કમ્મપયડીઓ બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! સત્તવિહબંધગા વિ, અટ્ઠવિહબંધગા વિ,

जहा एगिंदियसएसु -जाव- पज्जत्त-वायर-
वणस्सइकाइया ।

પ. અપજ્જત્ત-સુહુમ-પુઢવિકાઙ્યા ણં ભંતે ! કઙ્ઘ
કમ્મપયડીઓ વેદેતિ ?

૩. ગોયમા ! ચોદ્ધસ કમ્મપયડીઓ વેદેતિ, નાણાવરણિજ્જં
જહા ઇગિંદિયસએસુ -જાવ- પુરિસવેયવજ્જં ।

આ પ્રમાણે કાપોતલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય
જીવોનાં શતક પણ કહેવા જોઈએ.

જે પ્રમાણે ભવસિદ્ધિક શતક કહ્યા તે પ્રમાણે ચરમ
અચરમ ઉદ્દેશકને છોડીને અભવસિદ્ધિક શતકનાં
નવ ઉદ્દેશક પણ કહેવા જોઈએ. બાકી બધા પૂર્વવત્
જાણવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે કૃષ્ણલેશી અભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય
શતક પણ કહેવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે નીલલેશી અભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય
શતક પણ કહેવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે કાપોતલેશી અભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય
શતક પણ કહેવા જોઈએ.

૮૫. સ્થાનની અપેક્ષાએ એકેન્દ્રિયોમાં કર્મપ્રકૃતિઓનું સ્વામીત્વ
બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવોની કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓ કહી છે, જેમકે -
૧. જ્ઞાનાવરણીય -યાવત્- ૮. અંતરાય.

આ પ્રમાણે પ્રત્યેકનાં (સૂક્ષ્મ બાદર અને તેના
પર્યાપ્ત-અપર્યાપ્ત) ચાર ભેદોનાં એકેન્દ્રિય શતકનાં
અનુસાર પર્યાપ્ત બાદર વનસ્પતિકાયિક સુધી
કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે સાત કે આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ
કરે છે.

જેમ એકેન્દ્રિયશતકમાં કહ્યું તે જ અનુસાર પર્યાપ્ત
બાદર વનસ્પતિકાયિક સુધી કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ચોદ્ધ કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે.
એકેન્દ્રિય શતકનાં અનુસાર તે જ્ઞાનાવરણીયથી
પુરુષવેદાવરણ સુધી કહેવું જોઈએ.

एवं -जाब- बायर-वणस्सइकाइयाणं पज्जत्तगाणं ।

- विया. स. ३४/१, उ. १, सु. ७०-७३

૧૬. ઠાણં પડુષ્ઠ-અણંતરોવવન્નગ-એગિંદિ-એસુ-કમ્મપયડિસામિત્તં
બંધ-વેયણ-પરૂવણ-ય-

પ. અણંતરોવવન્નગ-સુહુમ-પુઢવિકાઇયાણં ભંતે ! કઙ
કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. ગોયમા ! અટ્ઠ કમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ ।

एवं जहा एगिंदियसएसु अणंतरोववन्नगउद्देसएतहेव
पण्णत्ताओ बंधंति वेदंति -जाब- अणंतरोववन्नग
बायर-वणस्सइकाइया ।

- विया. स. ३४/१, उ. २, सु. ४

૧૭. ઠાણં પડુષ્ઠ-પરંપરોવવન્નગ-એગિંદિ-એસુ-કમ્મ-પયડિસામિત્તં
બંધ-વેયણ-પરૂવણ-ય-

પ. પરંપરોવવન્નગ-પજ્જત્તગ-સુહુમ-બાયર-પુઢવિ-જાબ-
વણસ્સइकाइयाणं भंते ! कम्मपयडीओ पण्णत्ताओ ?

૩. ગોયમા ! અટ્ઠકમ્મપયડીઓ પણ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. ણાણાવરણિજ્જં -જાબ- ૮. અંતરાઇયં ।

પ. પરંપરોવવન્નગ-પજ્જત્તગ-સુહુમ-બાયર-પુઢવિ-
કાઇયાણં -જાબ- વણસ્સइकाइयाणं भंते ! कइ
कम्मपयडीओ बंधंति ?

૩. ગોયમા ! સત્તવિહબંધગા વિ, અટ્ઠવિહબંધગા વિ,
સત્ત બંધમાણા આઝય વજ્જાઓ સત્ત કમ્મપયડીઓ
બંધંતિ ।

अट्ठबंधमाणा पडिपुण्णाओ अट्ठकम्मपयडीओ
बंधंति ।

પ. પરમ્પરોવવન્નગ-પજ્જત્તગ-સુહુમ-બાયર-પુઢવિ-
કાઇયાણં -જાબ- વણસ્સइकाइयाणं भंते ! कइ
कम्मपयडीओ वेदंति ?

૩. ગોયમા ! ચોદસ કમ્મપયડીઓ વેદંતિ, તં જહા-
૧. ણાણાવરણિજ્જં -જાબ- ૧૪. પુરિસવેયવજ્જં ।

- विया. स. ३४/१, उ. ३, सु. ३ (१)

૧૮. સેસં અટ્ઠ ઉદ્દેસગેસુ-કમ્મપયડિ-સામિત્તં-બંધ-વેયણ-
પરૂવણ-ય-

एवं सेसा वि अट्ठ उद्देसगा -जाब- अचरिमो त्ति,

આ પ્રમાણે પર્યાપ્ત બાદર વનસ્પતિકાયાિક સુધી
જાણવું જોઈએ.

૯૬. સ્થાનની અપેક્ષાએ અનન્તરોપપન્નક એકેન્દ્રિયોમાં
કર્મપ્રકૃતિઓનું સ્વામીત્વ બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક સૂક્ષ્મપૃથ્વીકાયાિક જીવોની
કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! તેની આઠ કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે,
આ પ્રમાણે જેમ એકેન્દ્રિય શતકનાં અનન્તરો-
પપન્નક ઉદ્દેશક કહ્યા તેના અનુસાર અનન્તરોપપન્નક
બાદર વનસ્પતિકાયા સુધી કર્મપ્રકૃતિઓ અને તેના
બંધ અને વેદન કહેવા જોઈએ.

૯૭. સ્થાનની અપેક્ષાએ પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિયોમાં કર્મ
પ્રકૃતિઓનું સ્વામીત્વ બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ અને બાદર
પૃથ્વીકાયાિક -યાવત્- વનસ્પતિકાયાિકની કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! આઠ કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે. જેમકે -
૧. જ્ઞાનાવરણીય -યાવત્- ૮. અંતરાય.

પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ અને બાદર
પૃથ્વીકાયાિક -યાવત્- વનસ્પતિકાયાિક કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે સાત કે આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે
છે. સાત બાંધવા પર આયુકર્મને છોડીને બાકી
સાત કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ કરે છે.

આઠ બાંધવા પર સંપૂર્ણ આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનો
બંધ કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ અને બાદર
પૃથ્વીકાયાિક -યાવત્- વનસ્પતિકાયાિક કેટલી
કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ચોદ કર્મપ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે, જેમકે-
૧. જ્ઞાનાવરણીય -યાવત્- ૧૪. પુરુષવેદાવરણ.

૯૮. શેષ આઠ ઉદ્દેશકોમાં કર્મ પ્રકૃતિઓનું સ્વામીત્વ બંધ
અને વેદનનું પ્રરુપણ :

આ પ્રમાણે અચરમ ઉદ્દેશક સુધી બાકી આઠ ઉદ્દેશકોમાં
પણ સ્વામીત્વ, બંધ અને વેદન કહેવું જોઈએ.

ળવરં-અણંતરાવગાઠ, અણંતરાહારગ, અણંતરપજ્જત્તગા
અણંતરોવન્નગ સરિસા,

પરંપરોવગાઠ, પરંપરાહારગ, પરંપરપજ્જત્તગા
પરંપરોવન્નગ સરિસા,

ચરિમા ય અચરિમા ય એવં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૩૪/૧, ડ. ૪-૧૧, સુ. ૧

૧૧. ઠાણં-ઊવવજ્જણં પડુચ્ચ સલેસ્સ ઇગિંદિણ્ણુ કમ્મપયડી
સામિત્તં બંધ વેચ્ચણ પહુવણ ય-

પ. કળહલેસ્સઅપજ્જત્ત-સુહુમ બાયર પુઢવિકાઙ્ગાણં
-જાવ- પજ્જત્તગ બાયર વણસ્સઙ્કાઙ્ગાણં ધંતે ! કઙ્ક
કમ્મપયડીઓ પળ્ણત્તાઓ ?

ડ. ગોયમા ! જહા ઓહિઓ ડહેસઓ -જાવ- તુલ્લટ્ઠિઈય
ત્તિ ।

- વિયા. સ. ૩૪/૨, ડ. ૧-૧૧, સુ. ૩

એવં નીલલેસ્સેહિ વિ સયં ।

કાડલેસ્સે વિ એવં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૩૪/૩-૫, ડ. ૧-૧૧, સુ. ૧-૨

પ. કળહલેસ્સ અણંતરોવવન્નગ સુહુમ પુઢવિકાઙ્ગાણં
ધંતે ! કઙ્ક કમ્મપયડીઓ પળ્ણત્તાઓ ?

ડ. ગોયમા ! જહા ઇગિંદિણ્ણુસણ્ણુ અણંતરોવવન્નગ
ડહેસણ્ણુ તહેવ પળ્ણત્તાઓ, તહેવ બંધંતિ, વેદંતિ
-જાવ- અણંતરોવવન્નગ બાયર વણસ્સઙ્કાઙ્ગા ।

નીલલેસ્સે વિ કાડલેસ્સે વિ એવં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૩૪/૬, ડ. ૧-૧૧, સુ. ૨,

પ. પરંપરોવવન્નગ કળહલેસ્સ ધવસિદ્ધીય અપજ્જત્ત
સુહુમ બાયર પુઢવિકાઙ્ગા -જાવ- બાયર વણસ્સઙ્કા-
કાઙ્ગાણં ધંતે ! કઙ્ક કમ્મપયડીઓ પળ્ણત્તાઓ ?

ડ. ગોયમા ! જહેવ ઓહિઓ ડહેસઓ -જાવ-
તુલ્લટ્ઠિઈય ત્તિ ।

- વિયા. સ. ૩૪/૬, ડ. ૧-૧૧, સુ. ૫

એવં નીલલેસ્સ ઇગિંદિણ્ણુ એવં ચેવ ।

કાડલેસ્સ ઇગિંદિણ્ણુ એવં ચેવ,

વિશેષ : અનંતરાવગાઠ, અનંતરાહારક, અનંતરપર્યાપ્ત
અનંતરોપપન્નકનાં સમાન છે.

પરંપરાવગાઠ, પરંપરાહારક, પરંપરપર્યાપ્ત પરંપરોપ-
પન્નકનાં સમાન છે.

આ પ્રમાણે ચરમ અને અચરમ ઉદ્દેશક પણ જાણવાં
જોઈએ.

૯૯. સ્થાન અને ઉત્પત્તિની અપેક્ષાએ સલેશી એકેન્દ્રિયોમાં
કર્મ પ્રકૃતિઓનું સ્વામીત્વ બંધ અને વેદનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશી અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ-બાદર પૃથ્વીકાયિક
-યાવત્- પર્યાપ્ત બાદર વનસ્પતિકાયિકોની કેટલી
કર્મ પ્રકૃતિઓ કહી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જેમ ઔદિક ઉદ્દેશકમાં કહ્યું છે તેજ
પ્રમાણે સમાન સ્થિતિ સુધી કહેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે નીલલેશી માટે પણ કહેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે કાપોતલેશી માટે પણ કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશી અનન્તરોપપન્નક બુદ્ધ-
પૃથ્વીકાયિકોની કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જેમ એકેન્દ્રિય શતકનાં અનંતરોપપન્નક
ઉદ્દેશકમાં કહ્યું તે પ્રમાણે અનન્તરોપપન્નક બાદર
વનસ્પતિકાયિક સુધી કહેવું જોઈએ. તે પ્રમાણે
બંધ અને વેદન પણ કહેવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે નીલલેશ્યા અને કાપોતલેશ્યાઓ માટે
પણ કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશી પરંપરોપપન્નક ભવસિદ્ધિક
અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ બાદર પૃથ્વીકાયિક -યાવત્- બાદર
વનસ્પતિકાયિકોની કેટલી કર્મપ્રકૃતિઓ કહી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જેમ ઔદિક ઉદ્દેશકમાં કહ્યું તેમ સમાન
સ્થિતિ સુધી કહેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે નીલલેશી એકેન્દ્રિયોનાં માટે પણ કહેવું
જોઈએ.

આ પ્રમાણે કાપોતલેશી એકેન્દ્રિયોનાં માટે પણ
કહેવું જોઈએ.

एवं सेसावि अद्गु उद्देसगा -जाव- अचरिमो ति ।

एवं अभवसिद्धिएहि वि ।

णवसं-चरिम-अचरिमवज्जा नव उद्देसगा भाणियव्वा ।

- विया. स. ३४/७-१२, उ. १-११, सु. १-३

૧૦૦. કંઠામોહણિજ્જ કમ્મ બંધહેઠ્ઠુ પરૂવણં-

- પ. ૧. જીવાણં ભંતે ! કંઠામોહણિજ્જં કમ્મં બંધંતિ ?
 ડ. હંતા, ગોયમા ! બંધંતિ ।
 પ. કહં ણં ભંતે ! જીવા કંઠામોહણિજ્જં કમ્મં બંધંતિ ?
 ડ. ગોયમા ! પમાદપચ્ચયા, જોગનિમિત્તં ચ બંધંતિ,
 પ. સે ણં ભંતે ! પમાદે કિં પવહે ?
 ડ. ગોયમા ! જોગપ્પવહે ।
 પ. સે ણં ભંતે ! જોગે કિં પવહે ?
 ડ. ગોયમા ! વીરિય પવહે ।
 પ. સે ણં ભંતે ! વીરિયે કિં પવહે ?
 ડ. ગોયમા ! સરીરપ્પવહે ।
 પ. સે ણં ભંતે ! સરીરે કિં પવહે ?
 ડ. ગોયમા ! જીવપ્પવહે ।

एवं सइ अत्थि उद्दुण्णे ति वा, कम्मे ति वा, बले
 ति वा, वीरिए ति वा, पुरिसक्कारपरक्कम्मे
 ति वा ।

- विया. स. १, उ. ३, सु. ८-९

૧૦૧. જીવ-ચવવીસદંડણસુ કંઠામોહણિજ્જકમ્મસ્સ કઢાઈણં
 તિકાલત્તં નિરૂવણં-

- પ. જીવાણં ભંતે ! કંઠામોહણિજ્જે કમ્મે કઢે ?
 ડ. હંતા, ગોયમા ! કઢે ।
 પ. સે ણં ભંતે ! ૧. કિં દેસેણં દેસે કઢે,
 ૨. દેસેણં સવ્વે કઢે,
 ૩. સવ્વેણં દેસે કઢે,
 ૪. સવ્વેણં સવ્વે કઢે ?

આ પ્રમાણે અચરમ ઉદ્દેશક સુધી બાકી આઠ
 ઉદ્દેશકોમાં પણ કહેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે અભવસિદ્ધિકની પણ કર્મપ્રકૃતિઓ
 કહેવી જોઈએ.

વિશેષ : ચરમ અને અચરમને છોડીને નવ ઉદ્દેશક
 કહેવા જોઈએ.

૧૦૦. કાંક્ષામોહનીય કર્મનાં બંધ હેતુઓનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. ૧. ભંતે ! શું જીવ કાંક્ષામોહનીય કર્મ બાંધે છે ?
 ડ. હા, ગૌતમ ! બાંધે છે.
 પ્ર. ભંતે ! જીવ કાંક્ષામોહનીય કર્મ કયા કારણોથી
 બાંધે છે ?
 ડ. ગૌતમ ! પ્રમાદનાં કારણે અને યોગનાં નિમિત્તથી
 (કાંક્ષામોહનીય કર્મ) બાંધે છે.
 પ્ર. ભંતે ! પ્રમાદ કોનાથી ઉત્પન્ન થાય છે ?
 ડ. ગૌતમ ! પ્રમાદ યોગથી ઉત્પન્ન થાય છે.
 પ્ર. ભંતે ! યોગ કોનાથી ઉત્પન્ન થાય છે ?
 ડ. ગૌતમ ! યોગ વીર્યથી ઉત્પન્ન થાય છે.
 પ્ર. ભંતે ! વીર્ય કોનાથી ઉત્પન્ન થાય છે ?
 ડ. ગૌતમ ! વીર્ય શરીરથી ઉત્પન્ન થાય છે.
 પ્ર. ભંતે ! શરીર કોનાથી ઉત્પન્ન થાય છે ?
 ડ. ગૌતમ ! શરીર જીવથી ઉત્પન્ન થાય છે.
 એવું થવા પર જીવનું ઉત્થાન, કર્મ, બળ, વીર્ય
 અને પુરુષકાર- પરાક્રમ થાય છે.

૧૦૧. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કાંક્ષામોહનીય કર્મનું કૃત આદિ
 ત્રિકાળત્વનું નિરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! શું જીવોનું કાંક્ષામોહનીય કર્મ કૃત (કરેલ)
 છે ?
 ડ. હા, ગૌતમ ! તે કૃત છે.
 પ્ર. ભંતે ! ૧. શું તે દેશથી દેશકૃત છે ?
 ૨. દેશથી સર્વકૃત છે,
 ૩. સર્વથી દેશકૃત છે,
 ૪. સર્વથી સર્વકૃત છે ?

૩. ગોયમા ! ૧. નો દેસેણં દેસે કઢે,
૨. નો દેસેણં સવ્વે કઢે,
૩. નો સવ્વેણં દેસે કઢે,
૪. સવ્વેણં સવ્વે કઢે ।

પ. દં. ૧. નેરહયાણં ભંતે ! કંઘામોહણિજ્જે કમ્મે કઢે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! નો દેસેણં દેસે કઢે -જાવ- સવ્વેણં સવ્વે કઢે ।

દં. ૨-૨૪. **એવં -જાવ- વેમાણિયાણં દંડઓ ભાણિયવ્વો ।**

પ. જીવા ણં ભંતે ! કંઘામોહણિજ્જં કમ્મં કરિંસુ ?

૩. હંતા, ગોયમા ! કરિંસુ ।

પ. તં ભંતે ! કિં દેસેણં દેસં કરિંસુ -જાવ- સવ્વેણં સવ્વં કરિંસુ ?

૩. ગોયમા ! નો દેસેણં દેસં કરિંસુ -જાવ- સવ્વેણં સવ્વં કરિંસુ ।

દં. ૧-૨૪. **एएणं अभिलावेणं दंडओ -जाव- वेमाणियाणं ।**

દં. ૧-૨૪. **एवं 'करेति' एत्थ वि दंडओ -जाव- वेमाणियाणं ।**

દં. ૧-૨૪. **एवं 'करेस्संति' एत्थ वि दंडओ -जाव- वेमाणियाणं ।**

એવં

૧. ચિણે, ૨. ચિણિંસુ,
૩. ચિણંતિ, ૪. ચિણિસ્સંતિ,
૧. ઉવચિણે, ૨. ઉવચિણિંસુ,
૩. ઉવચિણંતિ, ૪. ઉવચિણિસ્સંતિ ।
૧. ઉદીરેસુ, ૨. ઉદીરેંતિ,
૩. ઉદીરિસ્સંતિ ।

૧. વેદિંસુ, ૨. વેદેંતિ, ૩. વેદિસ્સંતિ ।

૧. નિજ્જરેંસુ, ૨. નિજ્જરેંતિ, ૩. નિજ્જરિસ્સંતિ ।^૧

- વિયા. સ. ૧, ૩, સુ. ૧-૩

૩. ગૌતમ ! ૧. તે દેશથી દેશકૃત નથી,
૨. દેશથી સર્વકૃત નથી,
૩. સર્વથી દેશકૃત નથી,
૪. પરંતુ સર્વથી સર્વકૃત છે.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિકોનું કાંક્ષામોહનીય કર્મ કૃત છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! દેશથી દેશકૃત નથી -યાવત્- સર્વથી સર્વકૃત છે.

દં. ૨-૨૪. **आ प्रभाषे वैमानिको सुधी दंडक कळेवा जोईअे.**

પ્ર. ભંતે ! શું જીવોએ કાંક્ષામોહનીય કર્મનું ઉપાર્જન કરેલ છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! કરેલ છે.

પ્ર. ભંતે ! શું દેશથી દેશનું ઉપાર્જન કરેલ છે -યાવત્- સર્વથી સર્વનું ઉપાર્જન કરેલ છે ?

૩. ગૌતમ ! દેશથી દેશનું ઉપાર્જન કરેલ નથી -યાવત્- સર્વથી સર્વનું ઉપાર્જન કરેલ છે.

દં. ૧-૨૪. **आ अभिलापथी वैमानिको सुधी दंडक कळेवा जोईअे.**

जेनम् जेनम्-२४। आ प्रभाषे "करे छे" अही पण (आ अभिलापथी) वैमानिको सुधी दंडक कळेवा जोईअे.

દં. ૧-૨૪. **आ प्रभाषे "करथुं" अही पण (आ अभिलापथी) वैमानिको सुधी दंडक कळेवा जोईअे.**

आ प्रभाषे (कृतनी जेम)

૧. ચિત, ૨. ચય કર્યુ,
૩. ચય કરે છે, ૪. ચય કરથું,
૧. ઉપચિત છે, ૨. ઉપચય કર્યુ,
૩. ઉપચય કરે છે, ૪. ઉપચય કરશે.
૧. ઉદીરણા કરી, ૨. ઉદીરણા કરે છે,
૩. ઉદીરણા કરશે.

૧. વેદન કર્યુ, ૨. વેદન કરે છે, ૩. વેદન કરશે.

૧. નિર્જય કરી, ૨. નિર્જય કરે છે, ૩. નિર્જય કરશે.
(આ પદોનું ચોવીસ દંડકોમાં પૂર્વવત્ વર્ણન કરવું જોઈએ.)

૧. ગાહા- કઢ, ચિત, ઉવચિત, ઉદીરિયા, વેદિયા ય, નિજ્જિણ્ણા ।
આદિતિએ ચઉભેદા, પચ્છિમા તિણિણ ॥

૧૦૨. કંઠામોહણિજ્જ કમ્મસ્સ ડદીરણં-ઝવસમણં-

પ. સે ણૂણં ધંતે ! (કંઠામોહણિજ્જં કમ્મં) અપ્પણા ચેવ ડદીરેહ, અપ્પણા ચેવ ગરહહ, અપ્પણા ચેવ સંવરેહ ?

ઝ. હંતા, ગોયમા ! અપ્પણા ચેવ ડદીરેહ, અપ્પણા ચેવ ગરહહ, અપ્પણા ચેવ સંવરેહ ।

પ. જં ણં ધંતે ! અપ્પણા ચેવ ડદીરેહ, અપ્પણા ચેવ ગરહહ, અપ્પણા ચેવ સંવરેહ તં કિં-

૧. ડદિણ્ણં ડદીરેહ,

૨. અણુદિણ્ણં ડદીરેહ,

૩. અણુદિણ્ણં ડદીરણાઢવિયં કમ્મં ડદીરેહ,

૪. ડદયાણંતરં પચ્છાકહં કમ્મં ડદીરેહ ?

ઝ. ગોયમા ! ૧. નો ડદિણ્ણં ડદીરેહ,

૨. નો અણુદિણ્ણં ડદીરેહ,

૩. અણુદિણ્ણં ડદીરણાઢવિયં કમ્મં ડદીરેહ,

૪. ણો ડદયાણંતરં પચ્છાકહં કમ્મં ડદીરેહ ।

પ. જં તં ધંતે ! અણુદિણ્ણં ડદીરણાઢવિયં કમ્મં ડદીરેહ તં કિં ડદ્ધાણેણં કમ્મેણં ઢલેણં ઢીરિણ્ણં પુરિસક્કારપરક્કમેણં અણુદિણ્ણં ડદીરણાઢવિયં કમ્મં ડદીરેહ ?

ડદાહુ તં અણુદ્ધાણેણં અકમ્મેણં અઢલેણં અઢીરિણ્ણં અપુરિસક્કારપરક્કમેણં, અણુદિણ્ણં ડદીરણાઢવિયં કમ્મં ડદીરેહ ?

ઝ. ગોયમા ! તં ડદ્ધોણેણ વિ, કમ્મેણ વિ, ઢલેણ વિ, ઢીરિણ્ણ વિ, પુરિસક્કારપરક્કમેણ વિ, અણુદિણ્ણં ડદીરણાઢવિયં કમ્મં ડદીરેહ,

ણો તં અણુદ્ધાણેણં, અકમ્મેણં, અઢલેણં, અઢીરિણ્ણં, અપુરિસક્કારપરક્કમેણં, અણુદિણ્ણં ડદીરણાઢવિયં કમ્મં ડદીરેહ ।

ંવં મહ અત્થિ ડદ્ધાણે ડ વા, કમ્મે ડ વા, ઢલે ડ વા, ઢીરિણ્ણ ડ વા, પુરિસક્કારપરક્કમે ડ વા ।

૧૦૨. કાંઠામોહનીય કર્મણું ડદીરણા અને ડપશમન :

પ્ર. ઢંતે ! શું નિશ્ચયઢી જીવ સ્વયં (કાંઠામોહનીયકર્મ)ની ડદીરણા કરે છે, સ્વયં જ તેની ગહા કરે છે અને સ્વયં જ તેનો સંવર કરે છે ?

ઝ. હા, ગૌતમ ! જીવ સ્વયં જ તેની ડદીરણા કરે છે, સ્વયં જ ગહા કરે છે અને સ્વયં જ સંવર કરે છે.

પ્ર. ઢંતે ! જો તે સ્વયં જ તેની ડદીરણા કરે છે. ગહા કરે છે અને સંવર કરે છે તો શું-

૧. ડદયઢાં આઢેલની ડદીરણા કરે છે,

૨. અનુદીર્ણ (ડદયઢાં ન આઢેલ)ની ડદીરણા કરે છે,

૩. અનુદીર્ણ ડદીરણાઢઢિલ (ડદયઢાં ન આઢેલ પરંતુ ડદીરણાનાં યોગ્ય) કર્મની ડદીરણા કરે છે ?

૪. ડદયાનન્તર પશ્ચાત્ કર્મની ડદીરણા કરે છે ?

ઝ. ગૌતમ ! ૧. ડદીર્ણની ડદીરણા કરતા નઢી,

૨. અનુદીર્ણની ડદીરણા કરતા નઢી,

૩. અનુદીર્ણ-ડદીરણા ઢઢિલ (યોગ્ય) કર્મની ડદીરણા કરે છે,

૪. ડદયાનન્તર પશ્ચાત્ કૃત કર્મની પણ ડદીરણા કરતા નઢી.

પ્ર. ઢંતે ! જો જીવ અનુદીર્ણ- ડદીરણાઢઢિલ કર્મની ડદીરણા કરે છે તો શું ડત્થાનઢી, કર્મઢી, ઢળઢી, ઢીર્યઢી અને પુરુષકાર-પરાક્રમઢી અનુદીર્ણ ડદીરણા ઢઢિલ કર્મની ડદીરણા કરે છે ?

અઢઢા અનુત્થાનઢી, અકર્મઢી, અઢળઢી, અઢીર્યઢી અને અપુરુષકાર- પરાક્રમઢી અનુદીર્ણ ડદીરણા ઢઢિલ કર્મની ડદીરણા કરે છે ?

ઝ. ગૌતમ ! તે અનુદીર્ણ- ડદીરણા- ઢઢિલ કર્મની ડદીરણા ડત્થાનઢી, કર્મઢી, ઢળઢી, ઢીર્યઢી અને પુરુષકાર-પરાક્રમઢી કરે છે.

(પરંતુ) અનુત્થાનઢી, અકર્મઢી, અઢળઢી, અઢીર્યઢી અને અપુરુષકાર- પરાક્રમઢી અનુદીર્ણ- ડદીરણા ઢઢિલ કર્મની ડદીરણા કરતા નઢી.

માટે ડત્થાન છે, કર્મ છે, ઢળ છે, ઢીર્ય છે અને પુરુષકાર પરાક્રમ કરે છે.

પ. સે ણૂણં ભંતે ! (કંઘામોહણિજ્જં કમ્મં) અપ્પણા
ચેવ ઉવસામેદ્દ, અપ્પણા ચેવ ગરહદ્દ, અપ્પણા ચેવ
સંવરેદ્દ ?

૩. હંતા, ગોયમા ! **एत्थ वि तं चैव भाणियच्चं ।**

**णवरं-अणुदिण्णं उवसामेद, सेसा पडिसेहेयव्वा
तिण्णि ।**

પ. જં ણં ભંતે ! અણુદિણ્ણં ઉવસામેદ્દ,
તં કિં ઉદ્ધાણેણ -જાવ- પુરિસક્કારપરક્કમેણ વા
અણુદિણ્ણં ઉવસામેદ્દ ઉદાહુ તં અણુદ્ધાણેણ -જાવ-
અપુરિસક્કારપરક્કમેણ અણુદિણ્ણં ઉવસામેદ્દ ?

૩. હંતા, ગોયમા ! તં ઉદ્ધાણેણ વિ -જાવ- પુરિસક્કા-
રપરક્કમેણ વિ ।

ણો તં અણુદ્ધાણેણ -જાવ- અપુરિસક્કારપરક્કમેણ
અણુદિણ્ણં કમ્મં ઉવસામેદ્દ ।

एवं सइ अत्थि उद्धाने इ वा -जाव- पुरिसक्का-
रपरक्कमे इ वा ।

- विया. स. १, उ. ३, सु. १०-११

૧૦૩. કંઘામોહણિજ્જકમ્મસ્સ વેયણં ણિજ્જરણ ય-

પ. સે ણૂણં ભંતે ! (કંઘામોહણિજ્જં કમ્મં) અપ્પણા
ચેવ વેદેદ્દ, અપ્પણા ચેવ ગરહદ્દ ?

૩. ગોયમા ! **एत्थ वि सच्चैव परिवाडी ।**

णवरं-उदिण्णं वेएइ, नो अणुदिण्णं वेएइ ।

**एवं उद्धानेण वि -जाव- पुरिसक्कारपरक्कमेण
इ वा ।**

પ. સે ણૂણં ભંતે ! અપ્પણા ચેવ નિજ્જરેદ્દ, અપ્પણા ચેવ
ગરહદ્દ ?

૩. ગોયમા ! **एत्थ वि सच्चैव परिवाडी ।**

णवरं-उदयाणंतरं पच्छाकडं कम्मं निज्जरेइ ।

एवं उद्धानेण वि -जाव- पुरिसक्कारपरक्कमेइ वा ।

- विया. स. १, उ. ३, सु. १२-१३

પ્ર. ભંતે ! શું નિશ્ચય જ જીવ સ્વયં (કાંઘામોહનીય
કર્મનું) ઉપશમ કરે છે, સ્વયં જ ગર્હા કરે છે અને
સ્વયં જ સંવર કરે છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! **अहीं पक्ष तेज प्रभासे पूर्ववत्
कडेवुं ज़ोईअे.**

**विशेष : अनुदीर्घानुं उपशम करे छे. बाकी त्रल्लेय
विकल्पोनो निषेध करवो ज़ोईअे.**

પ્ર. ભંતે ! જો જીવ અનુદીર્ઘા કર્મનો ઉપશમ કરે છે,
તો શું ઉત્થાનથી -યાવત્- પુરુષકાર- પરાક્રમથી
કરે છે, અથવા અનુત્થાનથી -યાવત્- અપુરુષકાર-
પરાક્રમથી અનુદીર્ઘા કર્મનો ઉપશમ કરે છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! જીવ ઉત્થાનથી -યાવત્- પુરુષકાર
પરાક્રમથી ઉપશમ કરે છે.

પરંતુ અનુત્થાનથી -યાવત્- અપુરુષકાર-
પરાક્રમથી અનુદીર્ઘા કર્મનું ઉપશમ કરતા નથી.

भादे उत्थान छे -यावत्- पुरुषकार पराक्रम करे छे.

જૈન સાઈટ
JAINSITE.com
જનમ જયતિ શાસનમ

૧૦૩. કાંઘામોહનીય કર્મનું વેદન અને નિર્જરણ :

પ્ર. ભંતે ! શું નિશ્ચય જ જીવ સ્વયં (કાંઘામો-
હનીયકર્મ)નું વેદન કરે છે અને સ્વયં જ ગર્હા
કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! **अहीं पक्ष पूर्वोक्त समस्त परिपाटी
समजवी ज़ोईअे.**

**विशेष : उदीर्घने वेदे छे, अनुदीर्घने वेदता नथी.
आ प्रभासे उत्थानथी -यावत्- पुरुषकार पराक्रमथी
वेदे छे.**

પ્ર. ભંતે ! શું નિશ્ચય જ જીવ સ્વયંનિર્જરા કરે છે અને
સ્વયં જ ગર્હા કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! **अहीं पक्ष पूर्वोक्त समस्त परिपाटी
समजवी ज़ोईअे.**

**विशेष : उदयानन्तर पश्चात्कृत कर्मनी निर्जरा
करे छे.**

**आ प्रभासे उत्थानथी -यावत्- पुरुषकार-
पराक्रमथी (निर्जरा અને ગર્હા) કરે છે**

૧૦૪. ચઝવીસદંડેસુ કંઝામોહણિજ્જકમ્મસ્સ વેયણં નિજ્જરણં
ય-

- પ. દં. ૧-૧૧. નેરહયાણં ભંતે ! કંઝામોહણિજ્જં કમ્મં વેદેતિ ?
૩. હંતા, ગોયમા ! વેદેતિ । જહા ઓહિયા જીવા તહા નેરહયા -જાવ- થણિયકુમારા ।
- પ. દં. ૧૨. પુઢવિકાહયા ણં ભંતે ! કંઝામોહણિજ્જં કમ્મં વેદેતિ ?
૩. હંતા, ગોયમા ! વેદેતિ ।
- પ. કહં ણં ભંતે ! પુઢવિકાહયા કંઝામોહણિજ્જં કમ્મં વેદેતિ ?
૩. ગોયમા ! તેસિ ણં જીવાણં ણો એવં તક્કા હ વા, સણ્ણા હ વા, પણ્ણા હ વા, મણે હ વા, વર્હ હ વા, અમ્હે ણં કંઝામોહણિજ્જં કમ્મં વેએમો વેદેતિ પુણ તે ।
- પ. સેણૂણં ભંતે ! તમેવ સચ્ચં નીસંકં જં જિણેહિં પવેહયં ?
૩. હંતા, ગોયમા ! તમેવ સચ્ચં નીસંકં જં જિણેહિં પવેહયં ।

એવં -જાવ- અત્થિ તં ઉટ્ટાણે હ વા -જાવ- પુરિસક્કારપરક્કમેહ વા ।

દં. ૧૩-૧૯. એવં -જાવ- ચઝરિંદિયા ।

દં. ૨૦-૨૪. પંચેદિય-તિરિક્કજોણિયા -જાવ- વેમાણિયા જહા ઓહિયા જીવા ।

-વિયા. સ. ૧, ૩, સુ. ૧૪

૧૦૫. કંઝામોહણિજ્જકમ્મવેયણકારણાણિ-

- પ. જીવાણં ભંતે ! કંઝામોહણિજ્જં કમ્મં વેદેતિ ?
૩. હંતા, ગોયમા ! વેદેતિ ।
- પ. કહં ણં ભંતે ! જીવા કંઝામોહણિજ્જં કમ્મં વેદેતિ ?
૩. ગોયમા ! તેહિં તેહિં કારણેહિં સંકિયા કંઝિયા વિતિગિંછિયા ભેદસમાવન્ના કુલુસસમાવન્ના એવં ખલુ જીવા કંઝામોહણિજ્જં કમ્મં વેદેતિ ।

-વિયા. સ. ૧, ૩, સુ. ૪-૫

૧૦૪. ચોવીસ દંડકોમાં કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન અને નિર્જરણ :

- પ્ર. દં. ૧-૧૧. ભંતે ! શું નૈરયિક જીવ કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન કરે છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! વેદન કરે છે. જેમ જીવોનું વર્ણન કરેલ છે તેવી જ રીતે નૈરયિકોથી સ્તનિતકુમાર સુધી સમજી લેવું જોઈએ.
- પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! શું પૃથ્વીકાયિક જીવ કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન કરે છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! વેદન કરે છે.
- પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવ કેવી રીતે કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન કરે છે ?
૩. ગૌતમ ! તે જીવોને એવા તર્ક, સંજ્ઞા, પ્રજ્ઞા, મન કે વચન હોતા નથી. તેવો કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન કરે છે, પરંતુ તે એનું વેદન અવશ્ય કરે છે.
- પ્ર. ભંતે ! શું આજ સત્ય અને નિઃશંક છે, જે જિનભગવંતો દ્વારા પ્રરુપિત છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! તે જ સત્ય છે, નિઃશંક છે. જે જીનેન્દ્રો દ્વારા પ્રરુપિત છે.

જૈનમ્ જ અતિપ્રમાણેન -યાવત્- ઉત્થાનથી -યાવત્- પુરુષકાર - પરાક્રમથી નિર્જરા કરે છે.

દં. ૧૩-૧૯. આ પ્રમાણે ચઉરેન્દ્રિય જીવો સુધી જાણવું જોઈએ.

દં. ૨૦-૨૪. જેમ સામાન્ય જીવોનાં વિષયમાં કહ્યું છે તેવી જ રીતે પંચેન્દ્રિય- તિર્યચ્યોનિકોથી વૈમાનિકો સુધી કહેવું જોઈએ.

૧૦૫. કાંક્ષામોહનીય કર્મ વેદનનાં કારણ :

- પ્ર. ભંતે ! શું જીવ કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન કરે છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! વેદન કરે છે.
- પ્ર. ભંતે ! જીવ કાંક્ષામોહનીય કર્મનું કંઈ રીતે વેદન કરે છે ?
૩. ગૌતમ ! અમુક-અમુક કારણોથી શંકાયુક્ત, કાંક્ષાયુક્ત, વિચિકિત્સા યુક્ત, ભેદસમાપન્ન અને કલુષસમાપન્ન થઈને જીવકાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન કરે છે.

૧૦૬. નિગ્ગંથે પડુચ્ચ કંઘામોહણિજ્જ કમ્મસ્સ વેયણવિયારો-

પ. અત્થિ ણં ભંતે ! સમણા વિ નિગ્ગંથા કંઘામોહણિજ્જં કમ્મં વેદેતિ ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।

પ. કહં ણં ભંતે ! સમણા વિ નિગ્ગંથા કંઘામોહણિજ્જં કમ્મં વેદેતિ ?

૩. ગોયમા ! તેહિં તેહિં નાણંતરેહિં, દંસણંતરેહિં, ચરિત્તંતરેહિં, લિંગંતરેહિં, પવયણંતરેહિં, પાવયણંતરેહિં, કપ્પંતરેહિં, મગ્ગંતરેહિં, મતંતરેહિં, ભંગંતરેહિં, નયંતરેહિં, નિયમંતરેહિં, પમાણંતરેહિં,

સંકિયા કંઘિયા વિતિગિંછિયા ભેદસમાવન્ના, કલુસસમાવન્ના એવં ખલુ સમણા નિગ્ગંથા કંઘામોહણિજ્જં કમ્મં વેદેતિ ।

પ. સે નૂણં ભંતે ! તમેવ સચ્ચં નીસંકં જં જિણેહિં પવેઙ્ગયં ?

૩. હંતા, ગોયમા ! તમેવ સચ્ચં નીસંકં જં જિણેહિં પવેઙ્ગયં ।

એવં-જાવ-અત્થિ ઉટ્ટાણે ઇ વા-જાવ-પુરિસક્કા-રપરક્કમે ઇ વા ।

- વિયા. સ. ૧, ૩, સુ. ૧૫

૧૦૭. ચઙ્ગિહાઝય બંધહેઝ પરુવણં-

(તમાઙ્ગિહાઝય એવં ખલુ) ચઙ્ગિહાઝયે જીવા ણેરઙ્ગિહાઝયે કમ્મં પકરેતિ, ણેરઙ્ગિહાઝયે કમ્મં પકરેત્તા ણેરઙ્ગિહાઝયે ઉવવજ્જંતિ, તં જહા-

૧. મહારંભયાણ, ૨. મહાપરિગ્ગહયાણ,

૩. પંચિંદિયવહેણં, ૪. કુણિમાહારેણં,

તિરિક્કજોણિણ્ણુ, તં જહા-

૧. માઙ્ગલ્લયાણ ણિયઙ્ગિહાઝયાણ,

૨. અલિયવયણેણં,

૩. ઉક્કંચણયાણ,

૪. વંચણયાણ ।

મણુસેસુ, તં જહા-

૧૦૬. નિગ્ગંથોની અપેક્ષાએ કાંક્ષામોહનીય કર્મનાં વેદનનો વિચાર :

પ્ર. ભંતે ! શું શ્રમણનિર્ગ્રંથ પણ કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન કરે છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! તે પણ વેદન કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! શ્રમણનિર્ગ્રંથ કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન કેવી રીતે કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે-તે કારણોથી જ્ઞાનાન્તર, દર્શનાન્તર, ચારિત્રાન્તર, લિંગાન્તર, પ્રવચનાન્તર, પ્રાવચ-નિકાન્તર, કલ્પાન્તર, માર્ગાન્તર, મતાન્તર, ભંગાન્તર, નયાન્તર, નિયમાન્તર અને પ્રમાણાન્તરોનાં દ્વારા,

શંકિત, કાંક્ષિત, વિચિકિત્સિક, ભેદસમાપન્ન અને કલુષસમાપન્ન થઈને શ્રમણનિર્ગ્રંથ પણ કાંક્ષામોહનીય કર્મનું વેદન કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! શું તેજ સત્ય છે અને નિઃશંક છે જે જિનભગવંતોએ પ્રરુપિત કરેલ છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! તેજ સત્ય અને નિઃશંક છે, જે જીન ભગવંતો દ્વારા પ્રરુપિત છે.

આ પ્રમાણે -યાવત્-ઉત્થાનથી -યાવત્-પુરુષકાર-પરાક્રમથી નિર્જરા કરે છે.

૧૦૭. ચાર પ્રકારની આયુનાં બંધ હેતુઓનું પ્રરુપણ :

(આના પછી કહ્યું કે) જીવ ચાર સ્થાનો (કારણો)થી નરકાયુનો બંધ કરે છે અને નરકાયુનો બંધ કરીને વિભિન્ન નારકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે, જેમકે -

૧. મહાઆરંભ, ૨. મહા પરિગ્રહ,

૩. પંચેન્દ્રિય-વધ, ૪. માંસ-ભક્ષણ.

આ કારણોથી જીવ તિર્થંચયોનિમાં ઉત્પન્ન થાય છે, જેમકે -

૧. માયા પૂર્ણ છલ,

૨. અસત્ય ભાષણ.

૩. પોતાની ધૂર્તતાને છુપાવી રાખવી.

૪. ઠગવાથી

આ કારણોથી જીવ મનુષ્યયોનિમાં ઉત્પન્ન થાય છે, જેમકે -

દોળહં ભવાડાણ પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. દેવાળં ચેવ, ૨. ણેરહયાળં ચેવ ।

- ઠાળં અ. ૨, ડ. ૩, સુ. ૭૧ (૧૧-૨૧)

૧૦૯. અહાડયપાલળં સંવટ્ટળ સામિત્તં ય-

દો અહાડયં પાલેતિ, તં જહા-

૧. દેવચ્ચેવ, ૨. ણેરહયચ્ચેવ ॥

દોળહં આડય-સંવટ્ટળ પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. મળ્ણસાળં ચેવ, ૨. પંચેદિયતિરિક્કજોળિયાળં ચેવ ।

- ઠાળં અ. ૨, ડ. ૩, સુ. ૭૧ (૨૩-૨૪)

૧૧૦. જીવ-ચડવીસદંડણસુ આડકમ્મસસ કજ્જાઈ-

પ. દં. ૧. જીવેળં ધંતે ! જે ધવિણે નેરહણસુ ડવવજ્જિત્તણે, સે ણં ધંતે ! કિં સાડણ સંકમહ, નિરાડણ સંકમહ ?

ડ. ગોયમા ! સાડણ સંકમહ, નો નિરાડણ સંકમહ ।

પ. સે ણં ધંતે ! આડણ કહિં કડે ? કહિં સમાહણ્ણે ?

ડ. ગોયમા ! પુરિમે ધવે કડે, પુરિમે ધવે સમાહણ્ણે ।

દં. ૨-૨૪. ંવં ણેરહયાળં -જાવ- વેસાળિયાળં ઢંડાઓ ।

- વિયા. સ. ૫, ડ. ૩, સુ. ૨-૪

૧૧૧. જોળી સાવેક્કહં આડબંધ પરૂવળં-

પ. સે નૂળં ધંતે ! જે ણં ધવિણે જં જોળિં ડવવજ્જિત્તણે સે તમાડયં પકરેહ, તં જહા- નેરહયાડયં વા -જાવ- દેવાડયં વા ?

ડ. હંતા, ગોયમા ! જે ણં ધવિણે જં જોળિં ડવવજ્જિત્તણે સે તમાડયં પકરેહ, તં જહા-

નેરહયાડયં વા -જાવ- દેવાડયં વા ।

ભવાડુ ં પ્રકારનાં જીવોની કહી છે, જેમકે -

૧. દેવોની, ૨. નૈરયિકોની.

૧૦૯. પૂણ્ણિયાનાં પાલન અને સંવર્તનનું સ્વામીત્વ :

બે યથાડુ (પૂણ્ણિયા)નું પાલન કરે છે, જેમકે -

૧. દેવ ૨. નૈરયિક

બેના આડુધ્યનું સંવર્તન (અકાળ મરણ) કહ્યું છે, જેમકે-

૧. મનુષ્યોનું ૨. પંચેન્દ્રિયતિર્યયોનિઓનું.

૧૧૦. જીવ યોવીસ દંડકોમાં આડુ કર્મનું કાર્ય.

પ્ર. દં. ૧. ંતે ! જે જીવ નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય હોય છે તો ંતે ! શું તે જીવ અહીંથી આડુડુકત થઈને નરકમાં જાય છે કે આડુ-રહિત થઈને જાય છે ?

ડ. ગૌતમ ! તે આડુ-ડુકત થઈને નરકમાં જાય છે, આડુ રહિત થઈને જતા નથી.

પ્ર. ંતે ! તે જીવે ં આડુ ક્યાં ંાંધ્યુ અને ક્યાં સમાચરણ કર્યું ?

ડ. ગૌતમ ! તે જીવે ં આડુપૂર્વભવમાં ંાંધ્યુ અને પૂર્વભવમાં સમાચરણ કર્યું.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી ંધા દંડકોમાં કહેવું જોઈએ.

૧૧૧. યોનિ સાપેક્ષ આડુ ંધનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ંતે ! જે જીવ જે યોનિમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે શું તે ં યોનિમાં આડુનો ંધ કરે છે ? જેમકે-નરક યોનિમાં ઉત્પન્ન થનાર શું નરક યોનિનું -યાવત્- દેવયોનિમાં ઉત્પન્ન થનાર શું દેવયોનિનાં આડુનો ંધ કરે છે ?

ડ. હા, ગૌતમ ! જે જીવ જે યોનિમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તે જીવ ં યોનિની આડુનો ંધ કરે છે.

જેમકે-નરક યોનિમાં ઉત્પન્ન થનાર નરક યોનિનાં આડુનો ંધ કરે છે -યાવત્- દેવયોનિમાં ઉત્પન્ન થનાર દેવયોનિનાં આડુનો ંધ કરે છે.

નેરહ્યાયયં પકરેમાણે સત્તવિહં પકરેહ, તં જહા-

૧. રયણપ્પભાપુઢવિનેરહ્યાયયં વા -જાવ-
૭. અહેસત્તમા પુઢવિનેરહ્યાયયં વા ।

તિરિક્ખજોણિયાયયં પકરેમાણે પંચવિહં પકરેહ, તં જહા-

૧. ઇગિંદિય-તિરિક્ખજોણિયાયયં વા -જાવ-
૫. પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિયાયયં વા ।

મણુસ્સાયાયં પકરેમાણે દુવિહં પકરેહ, તં જહા-

૧. સમ્મુચ્છિમમણુસ્સાયાયં, ૨. ગબ્બજમણુસ્સાયાયં ।

દેવાયાયં પકરેમાણે ચઠ્ઠવિહં પકરેહ, તં જહા-

૧. ભવણવાસીદેવાયાયં -જાવ- ૪. વેમાણિયદેવાયાયં ।
- વિયા. સ. ૫, ૩, ૩, સુ. ૫

૧૧૨. અપ્પાયાય-દીહાયાય-સુભાસુભદીહાયાય કમ્મબંધહેઝ પરૂવણં-

પ. કહં ણં ભંતે ! જીવા અપ્પાયાયત્તાએ કમ્મં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! તિહિં ઠાણેહિં જીવા અપ્પાયાયત્તાએ કમ્મં પકરેતિ, તં જહા-

૧. પાણે અહવાએત્તા,
૨. મુસં વહિત્તા,
૩. તહારૂવં સમણં વા, માહણં વા, અપ્પાસુણં અણેસણિજ્જેણં અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમેણં પહિલાભેત્તા,

પ. કહં ણં ભંતે ! જીવા દીહાયાયત્તાએ કમ્મં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! તિહિં ઠાણેહિં જીવા દીહાયાયત્તાએ કમ્મં પકરેતિ, તં જહા-

૧. નો પાણે અહવાએત્તા,
૨. નો મુસં વહિત્તા,

જે જીવ નરકયોનિની આયુનો બંધ કરે છે તે સાત પ્રકારની નૈરયિક પૃથ્વીઓમાંથી કોઈ એકની આયુનો બંધ કરે છે, જેમકે -

૧. રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકની આયુનો -યાવત્-
૭. અધ:સપ્તમ પૃથ્વીનાં નૈરયિકની આયુનો.

જે જીવ તિર્યચયોનિકની આયુનો બંધ કરે છે તે પાંચ પ્રકારનાં તિર્યચોમાંથી કોઈ એક પ્રકારની આયુનો બંધ કરે છે, જેમકે -

૧. એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકાયુનો -યાવત્-
૫. પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકાયુનો.

જે જીવ મનુષ્યયોનિની આયુનો બંધ કરે છે તે બે પ્રકારનાં મનુષ્યોમાંથી કોઈ એકની આયુનો બંધ કરે છે, જેમકે -

૧. સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યાયુનો અને ૨. ગર્ભજ મનુષ્યાયુનો.

જે જીવ દેવયોનિની આયુનો બંધ કરે છે, તે ચાર પ્રકારના દેવોમાંથી કોઈ એક દેવાયુનો બંધ કરે છે, જેમકે-

૧. ભવનપતિ દેવાયુનો -યાવત્- ૪. વૈમાનિક દેવાયુનો.

૧૧૨. અલ્પાયુ-દીર્ઘાયુ શુભાશુભ દીર્ઘાયુનાં કર્મબંધ હેતુઓનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જીવ અલ્પાયુનાં કારણભૂત કર્મ કયા કારણોથી બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! ત્રણ કારણોથી જીવ અલ્પાયુનાં કારણભૂત કર્મ બાંધે છે, જેમકે -

૧. પ્રાણીઓની હિંસા કરીને,
૨. અસત્ય બોલીને,
૩. તથા રૂપ શ્રમણ કે માહનને અપ્રાસુક અને અનેષણીય અશન, પાન, પાદિમ અને સ્વાદિમ આહારથી પ્રતિલાભિત કરીને.

પ્ર. ભંતે ! જીવ દીર્ઘાયુના કારણભૂત કર્મ કયા કારણોથી બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! ત્રણ કારણોથી જીવ દીર્ઘાયુના કારણભૂત કર્મ બાંધે છે, જેમકે-

૧. પ્રાણાતિપાત ન કરવાથી,
૨. અસત્ય ન બોલવાથી,

૩. તહારૂવં સમણં વા, માહણં વા, ફાસુએસ-
ગિજ્જેણં અસણ-પાણ-ખાઈમ-સાઈમેણં
પહિલાભેત્તા ।

પ. કહં ણં ભંતે ! જીવા અસુભદીહાઝયત્તાએ કમ્મં
પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! તિહિં ઠાણેહિં જીવા અસુભદીહાઝયત્તાએ
કમ્મં પકરેતિ, તં જહા-

૧. પાણે અઙ્ગાઈત્તા,

૨. મુસં વઙ્ગાઈત્તા,

૩. તહારૂવં સમણં વા-માહણં વા હીલિત્તા,
નિંદિત્તા, ખિંસિત્તા, ગરહિત્તા, અવમન્નિત્તા,
અન્નયરેણં અમણુણેણં અપીઙ્કારણં અસણ-
પાણ-ખાઈમ-સાઈમેણં પહિલાભેત્તા ।

પ. કહં ણં ભંતે ! જીવા સુભદીહાઝયત્તાએ કમ્મં
પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! તિહિં ઠાણેહિં જીવા સુભદીહાઝયત્તાએ
કમ્મં પકરેતિ, ^૧ તં જહા-

૧. નો પાણે અઙ્ગાઈત્તા,

૨. નો મુસં વઙ્ગાઈત્તા,

૩. તહારૂવં સમણં વા-માહણં વા વંદિત્તા, નમંસિત્તા
-જાલ- પજ્જુવાસિત્તા અન્નયરેણં મણુણેણં
પીઙ્કારણં અસણ-પાણ-ખાઈમસાઈમેણં
પહિલાભેત્તા ।

- વિયા. સ. ૫, ૩. ૬, સુ. ૧-૪

૧૧૩. જીવ-જીવસદંડએસુ આઝય ઘંધકાલ પરૂવણં-

પ. દં. ૧. જીવેણં ભંતે ! જે ભવિએ નેરઙ્ગાએસુ ઝવવજ્જિત્તાએ
સે ણં ભંતે ! કિં ઇહગાએ નેરઙ્ગાઝયં પકરેઙ્ ?

ઝવવજ્જમાણે નેરઙ્ગાઝયં પકરેઙ્ ?

ઝવવન્ને નેરઙ્ગાઝયં પકરેઙ્ ?

૩. ગોયમા ! ઇહગાએ નેરઙ્ગાઝયં પકરેઙ્,
નો ઝવવજ્જમાણે નેરઙ્ગાઝયં પકરેઙ્,

નો ઝવવન્ને નેરઙ્ગાઝયં પકરેઙ્ ।

૩. તથારૂપ શ્રમણ અને માહનને પ્રાસુક અને
એષણીય અશન, પાન, ખાદિમ અને
સ્વાદિમ આહારથી પ્રતિલાભિત કરવાથી.

પ્ર. ભંતે ! જીવ અશુભ દીર્ઘાયુના કારણભૂત કર્મ કયા
કારણોથી બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! ત્રણ કારણોથી જીવ અશુભ દીર્ઘાયુના
કારણભૂત કર્મ બાંધે છે, જેમકે -

૧. પ્રાણીઓની હિંસા કરીને,

૨. અસત્ય બોલીને,

૩. તથારૂપ શ્રમણ કે માહનની હીલના, નિંદા,
ધિક્કારવું (તિરસ્કાર) ગર્હ અને અપમાન
કરીને અને (ઉપેક્ષાથી) અમનોજ કે
અપ્રીતિકારક અશન, પાન, ખાદિમ અને
સ્વાદિમ આહારથી પ્રતિલાભિત કરીને.

પ્ર. ભંતે ! જીવ શુભ દીર્ઘાયુના કારણભૂત કર્મ કયા
કારણોથી બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! ત્રણ કારણોથી જીવ શુભ દીર્ઘાયુના
કારણભૂત કર્મ બાંધે છે, જેમકે -

૧. પ્રાણીઓની હિંસા ન કરવાથી,

૨. અસત્ય ન બોલવાથી,

૩. તથારૂપ શ્રમણ કે માહનને વંદન, નમસ્કાર
-યાવત્- પર્યુપાસના કરીને મનોજ અને
પ્રીતિકારક અશન, પાન, ખાદિમ અને
સ્વાદિમ આહારથી પ્રતિલાભિત કરવાથી.

૧૧૩. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આયુબંધનું કાળ પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! જે જીવ નેરચિકોમાં ઉત્પન્ન થવા
યોગ્ય છે, શું તે આ ભવમાં રહેતા નરકાયુનો
બંધ કરે છે ?

ઉત્પન્ન થતા નરકાયુનો બંધ કરે છે,

ઉત્પન્ન થવા પર નરકાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! આ ભવમાં રહેતા નરકાયુનો બંધ કરે છે,
પરંતુ નરકમાં ઉત્પન્ન થતા નરકાયુનો બંધ કરતા
નથી.

ઉત્પન્ન થવા પછી પણ નરકાયુનો બંધ કરતા નથી.

વં. ૨. એવં અસુરકુમારેસુ વિ ।

વં. ૩-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિણસુ ।

- વિયા. સ. ૭, ડ. ૬, સુ. ૨-૪

૧૧૪. આઝયપરિણામભેયા-

નવવિહે આઝપરિણામે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ગઙ્ગપરિણામે,	૨. ગઙ્ગબંધણપરિણામે,
૩. ઠિઈપરિણામે,	૪. ઠિઈબંધણપરિણામે,
૫. ડડ્ડંગારવપરિણામે,	૬. અહેગારવપરિણામે,
૭. તિરિયંગારવપરિણામે,	૮. દીહંગારવપરિણામે,
૯. હસંગારવપરિણામે ।	

- ઠાળં. અ. ૯, સુ. ૬૮૬

૧૧૫. આઝયસ્સ જાઙ્ગનામનિહત્તાઙ્ગ છ બંધ પગારા-

- પ. કઙ્ગવિહે ણં ભંતે ! આઝયબંધે પળ્ણત્તે ?
- ડ. ગોયમા ! છવ્ગિહે આઝયબંધે પળ્ણત્તે, તં જહા-
૧. જાઙ્ગનામનિહત્તાઙ્ગ,
૨. ગઙ્ગનામનિહત્તાઙ્ગ,
૩. ઠિઈનામનિહત્તાઙ્ગ,
૪. ઓગાહણાનામનિહત્તાઙ્ગ,
૫. પદેસનામનિહત્તાઙ્ગ,
૬. અણુભાવનામનિહત્તાઙ્ગ । ^૧

- પળ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૮૪

૧૧૬. ષઝવીસદંડણસુ આઝય બંધ ભેય પરૂવળં-

- પ. વં. ૧. નેરઙ્ગિયાણં ભંતે ! કઙ્ગવિહે આઝયબંધે પળ્ણત્તે ?
- ડ. ગોયમા ! છવ્ગિહે આઝયબંધે પળ્ણત્તે, તં જહા-
૧. જાઙ્ગનામનિહત્તાઙ્ગ,
૨. ગઙ્ગનામનિહત્તાઙ્ગ,
૩. ઠિઈનામનિહત્તાઙ્ગ,
૪. ઓગાહણાનામનિહત્તાઙ્ગ,
૫. પદેસનામનિહત્તાઙ્ગ,

વં. ૨. આ પ્રમાણે અસુરકુમારોનાં (આયુ બંધનાં) વિષયમાં પણ કહેવુ જોઈએ.

વં. ૩-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી (આયુબંધ) કહેવુ જોઈએ.

૧૧૪. આયુ પરિણામનાં ભેદ :

આયુ પરિણામ નવ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ગતિ પરિણામ,	૨. ગતિબંધન પરિણામ,
૩. સ્થિતિ પરિણામ,	૪. સ્થિતિ બંધન પરિણામ,
૫. ઉર્ધ્વ ગૌરવ પરિણામ,	૬. અધો ગૌરવ પરિણામ,
૭. તિર્યક ગૌરવ પરિણામ,	૮. દીર્ઘ ગૌરવ પરિણામ,
૯. હસ્વ ગૌરવ પરિણામ.	

૧૧૫. આયુનાં જાતિનામનિધત્તાદિનાં છઃ બંધ પ્રકાર :

- પ્ર. ભંતે ! આયુનો બંધ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
- ડ. ગૌતમ ! આયુબંધ છ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-
૧. જાતિ નામનિધત્તાયુ,
૨. ગતિ નામનિધત્તાયુ,
૩. સ્થિતિ નામનિધત્તાયુ,
૪. અવગાહનાનામનિધત્તાયુ,
૫. પ્રદેશ નામનિધત્તાયુ,
૬. અનુભાવ નામનિધત્તાયુ,

૧૧૬. ચોવીસ દંડકોમાં આયુબંધનાં ભેદોનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. વં. ૧. ભંતે ! નૈરઙ્ગિકોનાં આયુબંધ કેટલા પ્રકારના કહ્યા છે ?
- ડ. ગૌતમ ! તેનાં આયુબંધ બંધ છ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. જાતિનામનિધત્તાયુ,
૨. ગતિનામનિધત્તાયુ,
૩. સ્થિતિ નામનિધત્તાયુ,
૪. અવગાહના નામનિધત્તાયુ,
૫. પ્રદેશનામ નિધત્તાયુ,

૬. અણુભાવનામનિહતાઉણ ।

દં. ૨-૨૪. **एवं -जाव- वेमाणियाणं ।**

- पण्ण. प. ६, सु. ६८५-६८६

૧૧૭. જીવ-અડવીસદંડણસુ જાહનામનિહતાઈણં પરૂવણં-

પ. ૧. જીવા ણં ધંતે ! કિં જાહનામનિહતા -જાવ-અણુભાગનામનિહતા ?

ઉ. ગોયમા ! જાહનામનિહતા વિ -જાવ-અણુભાગનામનિહતા વિ ।

૧-૨૪. **दंडओ नेरइयाणं -जाव- वेमाणियाणं ।**

પ. ૨. જીવા ણં ધંતે ! કિં જાહનામનિહતાઉણા -જાવ- અણુભાગનામનિહતાઉણા ?

ઉ. ગોયમા ! જાહનામનિહતાઉણા વિ -જાવ-અણુભાગનામનિહતાઉણા વિ ।

૧-૨૪. **दंडओ नेरइयाणं -जाव- वेमाणियाणं ।**

પ. ૩. જીવા ણં ધંતે ! કિં જાહનામનિહતા -જાવ-અણુભાગનામનિહતા ?

ઉ. ગોયમા ! જાહનામનિહતા વિ -જાવ-અણુભાગનામનિહતા વિ ।

૧-૨૪. **दंडओ नेरइयाणं -जाव- वेमाणियाणं ।**

પ. ૪. જીવા ણં ધંતે ! કિં જાહનામનિહતાઉણા -જાવ- અણુભાગનામનિહતાઉણા ?

ઉ. ગોયમા ! જાહનામનિહતાઉણા વિ -જાવ-અણુભાગનામનિહતાઉણા વિ ।

૧-૨૪. **दंडओ नेरइयाणं -जाव- वेमाणियाणं ।**

પ. ૫. જીવા ણં ધંતે ! કિં જાહગોત્તનિહતા -જાવ-અણુભાગગોત્તનિહતા ?

ઉ. ગોયમા ! જાહગોત્તનિહતા વિ -જાવ-અણુભાગગોત્તનિહતા વિ ।

૧-૨૪. **दंडओ नेरइयाणं -जाव- वेमाणियाणं ।**

પ. ૬. જીવા ણં ધંતે ! કિં જાહગોત્તનિહતાઉણા -જાવ- અણુભાગગોત્તનિહતાઉણા ?

૬. અનુભાવ નામનિહતાયુ.

દં. ૨-૨૪. **आ प्रभासे वैमानिको सुधी आयुबंधनुं वर्षेन करवुं ज्ञोईअे.**

૧૧૭. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં જાતિ નામનિહતાઈણું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ૧. ભંતે ! શું જીવ જાતિ નામનિહતા -યાવત્-અનુભાગ નામનિહતા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જીવ જાતિ નામનિહતા પણ છે -યાવત્-અનુભાગ નામનિહતા પણ છે.

દં. ૧-૨૪. **आ दंडक नेरयिकोथी वैमानिको सुधी कहेवा ज्ञोईअे.**

પ્ર. ૨. ભંતે ! શું જીવ જાતિ નામનિહતાયુષ્ક -યાવત્- અનુભાગનામનિહતાયુષ્ક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જીવ જાતિનામનિહતાયુષ્ક પણ છે -યાવત્- અનુભાગનામનિહતાયુષ્ક પણ છે.

દં. ૧-૨૪. **आ दंडक नेरयिकोथी वैमानिको सुधी कहेवा ज्ञोईअे.**

પ્ર. ૩. ભંતે ! શું જીવ જાતિનામનિયુક્ત -યાવત્-અનુભાગનામનિયુક્ત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જીવ જાતિનામનિયુક્ત પણ છે -યાવત્-અનુભાગ નામનિયુક્ત પણ છે.

દં. ૧-૨૪. **आ दंडक नेरयिकोथी वैमानिको सुधी कहेवा ज्ञोईअे.**

પ્ર. ૪. ભંતે ! શું જીવ જાતિનામનિયુક્તાયુષ્ક -યાવત્- અનુભાગનામનિયુક્તાયુષ્ક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જીવ જાતિનામ નિયુક્તાયુષ્ક પણ છે -યાવત્- અનુભાગ નામનિયુક્તાયુષ્ક પણ છે.

દં. ૧-૨૪. **आ दंडक नेरयिकोथी वैमानिको सुधी कहेवा ज्ञोईअे.**

પ્ર. ૫. ભંતે ! શું જીવ જાતિગોત્રનિહતા -યાવત્-અનુભાગગોત્રનિહતા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જીવ જાતિગોત્રનિહતા પણ છે -યાવત્-અનુભાગ ગોત્રનિહતા પણ છે.

દં. ૧-૨૪. **आ दंडक नेरयिकोथी वैमानिको सुधी कहेवा ज्ञोईअे.**

પ્ર. ૬. ભંતે ! શું જીવ જાતિગોત્રનિહતાયુષ્ક -યાવત્-અનુભાગગોત્રનિહતાયુષ્ક છે ?

૩. ગોયમા ! જાહગોત્તનિહત્તાઝયા વિ -જાવ-
અણુભાગગોત્તનિહત્તાઝયા વિ ।

૧-૨૪. દંડઓ નેરહયાણં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

૫. ૭. જીવા ણં ભંતે ! કિં જાહગોત્તનિઝત્તા -જાવ-
અણુભાગગોત્તનિઝત્તા ?

૩. ગોયમા ! જાહગોત્તનિઝત્તા વિ -જાવ-
અણુભાગગોત્તનિઝત્તા વિ ।

૧-૨૪. દંડઓ નેરહયાણં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

૫. ૮. જીવા ણં ભંતે ! કિં જાહગોત્તનિઝત્તાઝયા
-જાવ- અણુભાગગોત્તનિઝત્તાઝયા ?

૩. ગોયમા ! જાહગોત્તનિઝત્તાઝયા વિ -જાવ-
અણુભાગગોત્તનિઝત્તાઝયા વિ ।

૧-૨૪. દંડઓ નેરહયાણં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

૫. ૯. જીવા ણં ભંતે ! કિં જાહણામગોત્તનિહત્તા
-જાવ- અણુભાગણામગોત્તનિહત્તા ?

૩. ગોયમા ! જાહણામગોત્તનિહત્તા વિ -જાવ-
અણુભાગણામગોત્તનિહત્તા વિ ।

૧-૨૪. દંડઓ નેરહયાણં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

૫. ૧૦. જીવા ણં ભંતે ! કિં જાહણામગોત્તનિહત્તાઝયા
-જાવ- અણુભાગણામગોત્તનિહત્તાઝયા ?

૩. ગોયમા ! જાહણામગોત્તનિહત્તાઝયા વિ -જાવ-
અણુભાગણામગોત્તનિહત્તાઝયા વિ ।

દં. ૧-૨૪. દંડઓ નેરહયાણં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

૫. ૧૧. જીવા ણં ભંતે ! કિં જાહણામગોત્તનિઝત્તા
-જાવ- અણુભાગણામગોત્તનિઝત્તા ?

૩. ગોયમા ! જાહણામગોત્તનિઝત્તા વિ -જાવ-
અણુભાગણામગોત્તનિઝત્તા વિ ।

૧-૨૪. દંડઓ નેરહયાણં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

૫. ૧૨. જીવા ણં ભંતે ! કિં જાહણામગોત્તનિઝત્તાઝયા
-જાવ- અણુભાગણામગોત્તનિઝત્તાઝયા ?

૩. ગૌતમ ! જીવ જાતિગોત્રનિધત્તાયુષ્ક પણ છે
-યાવત્- અનુભાગગોત્રનિધત્તાયુષ્ક પણ છે.

દં. ૧-૨૪. આ દંડક નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી
કહેવા જોઈએ.

૫. ૭. ભંતે ! શું જીવ જાતિગોત્રનિયુક્ત -યાવત્-
અનુભાગગોત્રનિયુક્ત છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવ જાતિગોત્રનિયુક્ત પણ છે -યાવત્-
અનુભાગગોત્રનિયુક્ત પણ છે.

દં. ૧-૨૪. આ દંડક નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી
કહેવા જોઈએ.

૫. ૮. ભંતે ! શું જીવ જાતિગોત્રનિયુક્તાયુષ્ક
-યાવત્- અનુભાગગોત્રનિયુક્તાયુષ્ક છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવ જાતિ ગોત્રનિયુક્તાયુષ્ક પણ છે
-યાવત્- અનુભાગગોત્રનિયુક્તાયુષ્ક પણ છે.

દં. ૧-૨૪. આ દંડક નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી
કહેવા જોઈએ.

૫. ૯. ભંતે ! શું જીવ જાતિનામગોત્રનિધત્ત -યાવત્-
અનુભાગનામગોત્રનિધત્ત છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવ જાતિગોત્રનિધત્ત પણ છે -યાવત્-
અનુભાગનામગોત્રનિધત્ત પણ છે.

દં. ૧-૨૪. આ દંડક નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી
કહેવા જોઈએ.

૫. ૧૦. ભંતે ! શું જીવ જાતિનામગોત્રનિધત્તાયુષ્ક
-યાવત્- અનુભાગનામગોત્રનિધત્તાયુષ્ક છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવ જાતિનામગોત્રનિધત્તાયુષ્ક પણ છે
-યાવત્- અનુભાગ નામગોત્રનિધત્તાયુષ્ક પણ છે.

દં. ૧-૨૪. આ દંડક નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી
કહેવા જોઈએ.

૫. ૧૧. ભંતે ! શું જીવ જાતિ નામગોત્રનિયુક્ત
-યાવત્- અનુભાગ નામગોત્રનિયુક્ત છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવ જાતિનામગોત્રનિયુક્ત પણ છે
-યાવત્- અનુભાગનામગોત્રનિયુક્ત પણ છે.

દં. ૧-૨૪. આ દંડક નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી
કહેવા જોઈએ.

૫. ૧૨. ભંતે ! શું જીવ જાતિનામગોત્રનિયુક્તાયુષ્ક
-યાવત્- અનુભાગનામગોત્રનિયુક્તાયુષ્ક છે ?

૩. ગોયમા ! જાણનામગોત્તનિહતાઉયા વિ -જાવ-
અણુભાગનામગોત્તનિહતાઉયા વિ ।

૧-૨૪. દંડઓ નેરહયાણં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

(એવામેવ ગદ્-ટિર્હ-ઓગાહણા-પણ્-અણુભાગના-
માણ વિ દુવાલસ-દુવાલસ દંડગા ભાણિયવ્વા)

- વિયા. સ. ૬, ૩, સુ. ૨૯-૩૪

૧૧૮. જીવ-ચતુર્વીસદંડણ્સુ આઝબંધ આગરિસા-

પ. જીવા ણં ભંતે ! જાણનામનિહતાઉયં કહિં
આગરિસેહિં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એક્કેણ વા, દોહિં વા, તીહિં
વા, ઉક્કોસેણં અટ્ટહિં ।

પ. દં.૧. નેરહયા ણં ભંતે ! જાણનામનિહતાઉયં કહિં
આગરિસેહિં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એક્કેણ વા, દોહિં વા, તીહિં
વા, ઉક્કોસેણં અટ્ટહિં ।

દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયા ।^૧

એવં ગણનામનિહતાઉએ વિ,

ટિર્હનામનિહતાઉએ વિ,

ઓગાહણાનામનિહતાઉએ વિ,

પદેસનામનિહતાઉએ વિ,

અણુભાવનામનિહતાઉએ વિ ।

- પણ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૮૭-૬૯૦

૧૧૯. આગરિસેહિં આઝબંધગાણં અપ્પબહુત્તં-

પ. એણ્ણિ ણં ભંતે ! જીવાણં જાણનામનિહતાઉયં
જહણ્ણેણં એક્કેણ વા, દોહિં વા, તીહિં વા, ઉક્કોસેણં
અટ્ટહિં આગરિસેહિં પકરેમાણાણં કયરે કયરેહિંતો
અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગોયમા ! સવ્વત્થોવા જીવા જાણનામનિહતાઉયં
અટ્ટહિં આગરિસેહિં પકરેમાણા,
સત્તહિં આગરિસેહિં પકરેમાણા સંખેજ્જગુણા,

છહિં આગરિસેહિં પકરેમાણા સંખેજ્જગુણા,

૩. ગૌતમ ! જીવ જાતિનામ ગોત્રનિયુક્તાયુષ્ક પણ
છે -ચાવત્- અનુભાગ નામગોત્રનિયુક્તાયુષ્ક
પણ છે.

દં.૧-૨૪. આ દંડક નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી
કહેવા જોઈએ.

(આ પ્રમાણે ગતિ, સ્થિતિ, અવગાહના, પ્રદેશ
અને અનુભાગ નામોનાં પણ બાર-બાર દંડક
કહેવા જોઈએ.)

૧૧૮. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આયુબંધનું આકર્ષ :

પ્ર. ભંતે ! જીવ જાતિનામનિધતાયુને કેટલા આકર્ષો
(અવસરો)થી બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક, બે, ત્રણ અથવા ઉત્કૃષ્ટ
આઠ આકર્ષોથી બાંધે છે.

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! નૈરયિક જાતિનામનિધતાયુને
કેટલા આકર્ષોથી બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક, બે, ત્રણ અથવા ઉત્કૃષ્ટ
આઠ આકર્ષોથી બાંધે છે.

દં.૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી આકર્ષોનું
વર્ણન કરવું જોઈએ.

૧. આ પ્રમાણે- ગતિનામનિધતાયુ,

૨. સ્થિતિનામનિધતાયુ,

૩. અવગાહનાનામનિધતાયુ,

૪. પ્રદેશનામનિધતાયુ અને

૫. અનુભાવનામનિધતાયુ બંધનાં આકર્ષોનું
વર્ણન કરવું જોઈએ.

૧૧૯. આકર્ષોમાં આયુબંધકોનો અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! જઘન્ય એક, બે અને ત્રણ અથવા ઉત્કૃષ્ટ
આઠ આકર્ષોથી જાતિનામનિધતાયુનો બંધ
કરનાર જીવોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -ચાવત્-
વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ ! જાતિનામ નિધતાયુને આઠ આકર્ષોથી
બાંધનાર જીવ બધાથી ઓછા છે,

(તેનાથી) સાત આકર્ષોથી બાંધનાર સંખ્યાત-
ગુણા છે.

(તેનાથી) છ આકર્ષોથી બાંધનાર સંખ્યાત-
ગુણા છે,

પંચહિં આગરિસેહિં પકરેમાણા સંખેજ્જગુણા,
 ચઠહિં આગરિસેહિં પકરેમાણા સંખેજ્જગુણા,
 તિહિં આગરિસેહિં પકરેમાણા સંખેજ્જગુણા,
 દોહિં આગરિસેહિં પકરેમાણા સંખેજ્જગુણા,
 એળેણં આગરિસેણં પકરેમાણા સંખેજ્જગુણા ।

એવં એણં અભિલાવેણં ગઈનામનિહતાઉયં -જાવ-
 અણુભાવનામનિહતાઉયં ।

એવં એ છપ્પિ ય અપ્પાબહુદંડગા જીવાદિયા
 ભાણિયન્વા ।

- પળ્લ. પ. ૬, સુ. ૬૧૧-૬૧૨

૧૨૦. આઠકમ્મસ્સ બંધગાબંધગાઈ જીવાણં અપ્પબહુત્તપરૂવણં-

પ. એસિ ણં ભંતે ! જીવાણં આઠયસ્સ કમ્મસ્સ
 બંધગાણં, અબંધગાણં, પજ્જત્તગાણં, અપજ્જત્તગાણં,
 સુત્તાણં, જાગરાણં, સમોહયાણં, અસમોહયાણં,
 સાયાવેદગાણં, અસાયાવેદગાણં, ઈંદિયવઉત્તાણં,
 નો ઈંદિયવઉત્તાણં, સાગારોવઉત્તાણં,
 અણાગારોવઉત્તાણ ય કયરે કયેરહિંતો અપ્પા વા
 -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વથોવા જીવા આઠયસ્સ કમ્મસ્સ
 બંધગા,

૨. અપજ્જત્તગા સંખેજ્જગુણા,

૩. સુત્તા સંખેજ્જગુણા,

૪. સમોહયા સંખેજ્જગુણા,

૫. સાયાવેયગા સંખેજ્જગુણા,

૬. ઈંદિઓવઉત્તા સંખેજ્જગુણા,

૭. અણાગારોવઉત્તા સંખેજ્જગુણા,

૮. સાગારોવઉત્તા સંખેજ્જગુણા,

૯. નો ઈંદિયવઉત્તા વિસેસાહિયા,

૧૦. અસાયાવેયગા વિસેસાહિયા,

(તેનાથી) પાંચ આકર્ષોથી બાંધનાર સંખ્યાત-
 ગુણા છે,

(તેનાથી) ચાર આકર્ષોથી બાંધનાર સંખ્યાત-
 ગુણા છે.

(તેનાથી) ત્રણ આકર્ષોથી બાંધનાર સંખ્યાત-
 ગુણા છે.

(તેનાથી) બે આકર્ષોથી બાંધનાર સંખ્યાત-
 ગુણા છે.

(તેનાથી) એક આકર્ષથી બાંધનાર સંખ્યાત-
 ગુણા છે.

આ પ્રમાણે આ અભિલાપથી ગતિનામનિધતાયુ
 -યાવત્- અણુભાગનામનિધતાયુને બાંધનારનો
 અલ્પબહુત્વ જાણી લેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે એ છ જ અલ્પબહુત્વ સંબંધી દંડક
 જીવાદિકોનાં કહેવા જોઈએ.

૧૨૦. આયુકર્મનાં બંધક-અબંધક આદિ જીવોનાં અલ્પ
 બહુત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! આ જીવોનાં આયુકર્મનાં બંધકો અને
 અબંધકો, પર્યાપ્તકો અને અપર્યાપ્તકો, સુપ્તો
 અને જાગૃતો, સમુદ્ધાત કરનાર અને ન કરનાર,
 સાતાવેદકો અને અસાતાવેદકો, ઈન્દ્રિયોપયુક્તો
 અને નોઈન્દ્રિયોપયુક્તો, સાકારોપયોગોપયુક્તો
 અને અનાકારોપયોગોપયુક્તોમાં કોણ કોનાથી
 અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ આયુકર્મનાં બંધક
 જીવ છે.

૨. (તેનાથી) અપર્યાપ્તક સંખ્યાતગુણા છે,

૩. (તેનાથી) સુપ્તજીવ સંખ્યાતગુણા છે,

૪. (તેનાથી) સમુદ્ધાત કરનાર સંખ્યાતગુણા છે,

૫. (તેનાથી) સાતાવેદક સંખ્યાતગુણા છે,

૬. (તેનાથી) ઈન્દ્રિયોપયુક્ત સંખ્યાતગુણા છે,

૭. (તેનાથી) અનાકારોપયુક્ત સંખ્યાતગુણા છે,

૮. (તેનાથી) સાકારોપયુક્ત સંખ્યાતગુણા છે.

૯. (તેનાથી) નો ઈન્દ્રિયોપયુક્ત વિશેષાધિક છે.

૧૦. (તેનાથી) અસાતાવેદક વિશેષાધિક છે,

૧૧. અસમોહયા વિસેસાહિયા,
 ૧૨. જાગરા વિસેસાહિયા,
 ૧૩. પજ્જત્તગા વિસેસાહિયા,
 ૧૪. આડયસ્સ કમ્મસ્સ અબંધગા વિસેસાહિયા ।
 - પળ્લ. પ. ૩, સુ. ૩૨૫

૧૧. (તેનાથી) સમુદ્ધાત ન કરનાર જીવ વિશેષાધિક છે.
 ૧૨. (તેનાથી) જાગૃત વિશેષાધિક છે.
 ૧૩. (તેનાથી) પર્યાપ્તક જીવ વિશેષાધિક છે.
 ૧૪. (તેનાથી) આયુકર્મના અબંધક જીવ વિશેષાધિક છે.

૧૨૧. અડવીસદંડેસુ પરભવિયાડય બંધકાલ પરૂવણં-

- પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! કહ્ભાગાવસેસાડયા પરભવિયાડયં પકરેંતિ ?
 ડ. ગોયમા ! ણિયમાહ્મ્માસાવસેસાડયા પરભવિયાડયં પકરેંતિ ।
 દં. ૨-૧૧. એવં અસુરકુમારા વિ -જાવ-થણિયકુમારા વિ ।
 પ. દં. ૧૨. પુઢવિકાહયા ણં ભંતે ! કહ્ભાગાવસેસાડયા પરભવિયાડયં પકરેંતિ ?

ડ. ગોયમા ! પુઢવિકાહયા ડુવિહા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સોવક્કમાડયા ય, ૨. નિરૂવક્કમાડયા ય ।
 ૧. તત્થ ણં જે તે નિરૂવક્કમાડયા તે ણિયમા તિભાગાવસેસાડયા પરભવિયાડયં પકરેંતિ ।
 ૨. તત્થ ણં જે તે સોવક્કમાડયા તે સિય તિભાગા-વસેસાડયા પરભવિયાડયં પકરેંતિ,

સિય તિભાગા-તિભાગાવસેસાડયા પરભવિયાડયં પકરેંતિ,

સિય તિભાગા-તિભાગા-તિભાગાવસેસાડયા પરભવિયાડયં પકરેંતિ ।

દં. ૧૩-૧૯. આડ-તેડ-વાડ-વળસ્સહ્કાહયાણં વેહંદિય તેહંદિય-અડરિંદિયાણ વિ એવં ચેવ ।

- પ. દં. ૨૦. પંચેંદિય-તિરિક્ખજોણિયા ણં ભંતે ! કહ્ભાગાવસેસાડયા પરભવિયાડયં પકરેંતિ ?

૧૨૧. ચોવીસ દંડકોમાં પરભવની આયુ બંધકાળનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! આયુનો કેટલો ભાગ બાકી રહેવા પર નૈરયિક પરભવની આયુનો બંધ કરે છે ?
 ડ. ગૌતમ ! (તે) નિયમથી છ માસ આયુ બાકી રહેવા પર પરભવની આયુનો બંધ કરે છે.
 દં. ૨-૧૧. આ પ્રમાણે અસુરકુમારોથી સ્તનિતકુમારો સુધી (આયુબંધકાળનું વર્ણન કરવું જોઈએ.)

- પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવ આયુનો કેટલો ભાગ બાકી રહેવા પર પરભવની આયુનો બંધ કરે છે ?

- ડ. ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયિક જીવ બે પ્રકારનાં કલા છે, જેમકે -

૧. સોપકમ આયુવાળા, ૨. નિરુપકમ આયુવાળા.
 ૧. આમાંથી જે નિરુપકમ આયુવાળા છે, તે નિયમથી આયુબંધનો ત્રીજો ભાગ બાકી રહેવા પર પરભવની આયુનો બંધ કરે છે,
 ૨. આમાંથી જે સોપકમ આયુવાળા છે, તે કેટલાક આયુના ત્રીજા ભાગમાં પરભવની આયુનો બંધ કરે છે.

કેટલાક આયુનાં ત્રીજા ભાગનો ત્રીજો ભાગ બાકી રહેવા પર પરભવની આયુનો બંધ કરે છે.

કેટલાક આયુનાં ત્રીજા ભાગનાં ત્રીજા ભાગનો ત્રીજો ભાગ બાકી રહેવા પર પરભવની આયુનો બંધ કરે છે.

દં. ૧૩-૧૯. અપ્કાયિક, તેજસ્કાયિક, વાયુકાયિક અને વનસ્પતિકાયિકો તથા બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય, ચઉરેન્દ્રિયોનાં આયુ બંધનું વર્ણન પણ આ પ્રમાણે છે.

- પ્ર. દં. ૨૦. ભંતે ! પંચેન્દ્રિય તિર્યયયોનિક આયુનો કેટલો ભાગ બાકી રહેવા પર પરભવની આયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગોયમા ! પંચેન્દ્રિય-તિરિક્ષજોણિયા દુવિહા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સંખેજ્જવાસાડયા ય, ૨. અસંખેજ્જવાસાડયા ય ।

૧. તત્થ ણં જે તે અસંખેજ્જવાસાડયા તે નિયમા છમ્માસાવસેસાડયા પરભવિયાડયં પકરેત્તિ ।

૨. તત્થ ણં જે તે સંખેજ્જવાસાડયા તે દુવિહા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સોવક્કમાડયા ય, ૨. નિરૂવક્કમાડયા ય ।

૧. તત્થ ણં જે તે નિરૂવક્કમાડયા તે ણિયમા તિભાગાવસેસાડયા પરભવિયાડયં પકરેત્તિ ।

૨. તત્થ ણં જે તે સોવક્કમાડયા તે ણં સિય તિભાગે પરભવિયાડયં પકરેત્તિ ।

સિય તિભાગ-તિભાગે ય પરભવિયાડયં પકરેત્તિ,

સિય તિભાગ-તિભાગ-તિભાગાવસેસાડયા પરભવિયાડયં પકરેત્તિ ।

દં. ૨૧. **एवं मणूसा वि ।**

દં. ૨૨-૨૪. **वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिया जहा नेरइया ।^१**

- પળ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૭૭-૬૮૩

૧૨૨. **एगसमएदुविहाउय बंध-णिसेहो-**

પ. અળ્ણડત્થિયા ણં મંતે ! એવમાઇક્ષંતિ -જાવ- એવં પરૂવેત્તિ-એવં ખલુ એગે જીવે એગેણં સમણં દો આડયાઈં પકરેઈ, તં જહા-

૧. ઇહભવિયાડયં ચ, ૨. પરભવિયાડયં ચ ।

જં સમયં ઇહભવિયાડયં પકરેઈ, તં સમયં પરભવિયાડયં પકરેઈ ।

જં સમયં પરભવિયાડયં પકરેઈ, તં સમયં ઇહભવિયાડયં પકરેઈ ।

ઇહભવિયાડયસ્સ પકરણયાએ પરભવિયાડયં પકરેઈ,

૩. ગૌતમ ! પંચેન્દ્રિય તિર્યચ્યોનિક બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક, ૨. અસંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક.

૧. એમાંથી જે અસંખ્યાત વર્ષની આયુવાળા છે, તે નિયમથી છ માસ આયુ બાકી રહેવા પર પરભવની આયુનો બંધ કરે છે.

૨. તેમાંથી જે સંખ્યાત વર્ષની આયુવાળા છે તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સોપકમ આયુવાળા, ૨. નિરુપકમ આયુવાળા.

૧. આમાંથી જે નિરુપકમ આયુવાળા છે, તે નિયમથી આયુનો ત્રીજા ભાગ બાકી રહેવા પર પરભવની આયુનો બંધ કરે છે.

૨. આમાંથી જે સોપકમ આયુવાળા છે, તે કેટલાક આયુનાં ત્રીજા ભાગમાં પરભવની આયુનો બંધ કરે છે.

કેટલાક આયુનાં ત્રીજા ભાગનાં, ત્રીજા ભાગમાં પરભવની આયુનો બંધ કરે છે.

કેટલાક આયુનાં ત્રીજા ભાગનાં, ત્રીજા ભાગનો ત્રીજો ભાગ બાકી રહેવા પર પરભવની આયુનો બંધ કરે છે.

जेनम् १२२. आ प्रमासे मनुष्योनुं पक्ष आयु बंध काण ज्ञप्तुं शोर्धये.

દં. ૨૨-૨૪. **वाणव्यंतर, ज्योतिष्क अने वैमानिकोनां आयुबंधनुं वर्शन नेरयिकोनां समान (छ मास बाकी रहेवा पर) कहेवुं शोर्धये.**

૧૨૨. એક સમયમાં બે આયુબંધનો નિષેધ :

પ્ર. ભંતે ! અન્યતીર્થિક આ પ્રમાણે કહે છે -યાવત્- આ પ્રમાણે પ્રરુપણા કરે છે કે 'એક જીવ એક સમયમાં બે આયુનો બંધ કરે છે, જેમકે -

૧. આ ભવની આયુનો, ૨. પરભવની આયુનો.

જે સમયે આ ભવની આયુનો બંધ કરે છે, તે સમયે પરભવની આયુનો બંધ કરે છે,

જે સમયે પરભવની આયુનો બંધ કરે છે, તે સમયે આ ભવની આયુનો બંધ કરે છે,

આ ભવની આયુનો બંધ કરતા પરભવની આયુનો બંધ કરે છે.

પરભવિયાઝયસ્સ પકરણયાએ ઇહભવિયાઝયં પકરેહ ।

એવં ખલુ એગે જીવે એગેણં સમણં દો આઝયાઈં પકરેહ, તં જહા-

૧. ઇહભવિયાઝયં ચ, ૨. પરભવિયાઝયં ચ ।

સે કહમેય ધંતે ! એવં વુલ્લવ્વ ?

૩. ગોયમા ! જં ણં તે અણ્ણઝત્થિયા એવમાઝક્ખંતિ -જાવ- એવં પરુલ્લેતિ,

એવં ખલુ એગે જીવે એગેણં સમણં દો આઝયાઈં પકરેહ, ઇહભવિયાઝયં ચ, પરભવિયાઝયં ચ ।

જે તે એવમાહંસુ મિચ્છં તે એવમાહંસુ ।

અહં પુણ ગોયમા ! એવમાઝક્ખામિ -જાવ- એવં પરુલ્લેમિ-એવં ખલુ એગે જીવે એગેણં સમણં એવં આઝયં પકરેહ, તં જહા-

૧. ઇહભવિયાઝયં વા, ૨. પરભવિયાઝયં વા ।

જં સમયં ઇહભવિયાઝયં પકરેહ, ણો તં સમયં પરભવિયાઝયં પકરેહ ।

જં સમયં પરભવિયાઝયં પકરેહ, ણો તં સમયં ઇહભવિયાઝયં પકરેહ ।

ઇહભવિયાઝયસ્સ પકરણયાએ, ણો પરભવિયાઝયં પકરેહ,

પરભવિયાઝયસ્સ પકરણયાએ, ણો ઇહભવિયાઝયં પકરેહ ।

એવં ખલુ એગે જીવે એગેણં સમણં એવં આઝયં પકરેહ, તં જહા-

૧. ઇહભવિયાઝયં વા, ૨. પરભવિયાઝયં વા ।

- વિયા. સ. ૧, ઝ. ૯, સુ. ૨૦

૧૨૩. જીવ-અઝવીસદંડએસુ આભોગ અણાભોગનિવ્વત્તિયાઝયત્ત પરુલ્લણં-

પ. જીવા ણં ધંતે ! કિં આભોગનિવ્વત્તિયાઝયા, અણાભોગનિવ્વત્તિયાઝયા ?

પરભવની આયુનો બંધ કરતા આ ભવની આયુનો બંધ કરે છે.

આ પ્રમાણે એક જીવ એક સમયમાં બે આયુનો બંધ કરે છે. જેમકે -

૧. આ ભવની આયુનો, ૨. પરભવની આયુનો.

ભંતે ! આ કેવી રીતે કહેવાય છે ?

૩. ગૌતમ ! અન્યતીર્થિક જે આ પ્રમાણે કહે છે -યાવત્- આ પ્રમાણે પ્રરુપણા કરે છે કે -

એક જીવ એક સમયમાં બે આયુનો બંધ કરે છે- આ ભવની આયુનો અને પરભવની આયુનો.

તેવોએ જે આ કહ્યું છે, તે મિથ્યા કહ્યું છે.

હે ગૌતમ ! હું આ પ્રમાણે કહું છું -યાવત્- આ પ્રમાણે પ્રરુપણા કરું છું કે "એક જીવ એક સમયમાં એક આયુનો બંધ કરે છે, જેમકે -

૧. આ ભવની આયુનો (મનુષ્ય-મનુષ્યનો) અને ૨. પરભવની આયુનો.

જે સમયે આ ભવની આયુનો બંધ કરે છે, તે સમયે પરભવની આયુનો બંધ કરતા નથી.

જે સમયે પરભવની આયુનો બંધ કરે છે, તે સમયે આ ભવની આયુનો બંધ કરતા નથી.

આ ભવની આયુનો બંધ કરતા પરભવની આયુનો બંધ કરતા નથી,

પરભવની આયુનો બંધ કરતા આ ભવની આયુનો બંધ કરતા નથી.

આ પ્રમાણે એક જીવ એક સમયમાં એક આયુનો બંધ કરે છે. જેમકે -

૧. આ ભવની આયુનો ૨. પરભવની આયુનો.

૧૨૩. જીવ-અઝવીસ દંડકોમાં આભોગ અનાભોગનિર્વર્તિત આયુની પરુપણા :

પ્ર. ભંતે ! જીવ આભોગનિર્વર્તિત આયુષ્યવાળા છે કે અનાભોગનિર્વર્તિત આયુષ્યવાળા છે ?

૧. અહીં ઈહ ભવનો અર્થ છે- મનુષ્ય-મનુષ્યનું આયુ, તિર્યચ-તિર્યચનું આયુ, પૃથ્વીકાયિક-પૃથ્વીકાયિકનું આયુ, આયુ તો સદા આગળના ભવનું જ બાંધી શકાય છે વર્તમાન ભવનું આયુ તો જીવ પૂર્વ ભવમાં જ બાંધીને આવે છે. માટે આ ભવથી વર્તમાન ભવનું આયુ બાંધવું ન સમજવો જોઈએ.

૩. ગોયમા ! નો આભોગનિવ્વત્તિયાડયા,
અણાભોગનિવ્વત્તિયાડયા ।

દં. ૧-૨૪. **एवं नेरइया -जाव- वेमाणिया ।**

- વિયા. સ. ૭, ડ. ૬, સુ. ૧૨-૧૪

૧૨૪. જીવ-ચડવીસદંડણુ સોવક્કમ નિરૂવક્કમ આડય
પરૂવણં-

પ. જીવાણં ધંતે ! કિં સોવક્કમાડયા, નિરૂવક્ક-
માડયા ?

૩. ગોયમા ! જીવા સોવક્કમાડયા વિ, નિરૂવક્ક-
માડયા વિ ।

પ. દં. ૧. નેરइया णं ધંતે ! કિં સોવક્કમાડયા
નિરૂવક્કમાડયા ।

૩. ગોયમા ! નેરइया નો સોવક્કમાડયા, નિરૂવક્ક-
માડયા ।

દં. ૨-૧૧. **एवं -जाव- थणियकुमारा ।**

દં. ૧૨. **पुढविकाइया जहा जीवा ।**

દં. ૧૩-૨૧. **एवं -जाव- मणुस्सा ।**

દં. ૨૨-૨૪. **वाणमंतर जोइसिय वेमाणिया जहा
नेरइया ।**

- વિયા. સ. ૨૦, ડ. ૧૦, સુ. ૧-૬

૧૨૫. અસણિઆડયસ્સભેયા બંધ સામિત્તં ય-

પ. કઙ્ઙવિહે ણં ધંતે ! અસણિયાડય પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! ચડવિહે અસણિયાડય પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. નેરइय असणियाडय,

૨. तिरिक्खजोगिय-असणियाडय,

૩. मणुस्स-असणियाडय,

૪. देव-असणियाडय ।^૧

પ. અસણિ ણં ધંતે ! જીવે-

કિં નેરइयाडयं पकरेइ -जाव- देवाडयं पकरेइ ?

૩. ગૌતમ ! જીવ આભોગનિવર્તિત આયુષ્યવાણા
(જાણવા છતાં બંધ કરનાર) નથી. પરંતુ અનાભો-
ગનિવર્તિત આયુષ્ય (ન જાણવા છતાં બંધ
કરનાર) વાણા છે.

દં. ૧-૨૪. **आ प्रभासे नेरयिकोथी वैमानिको
सुधी आयुष्यनां विषयमां कहेवुं जेइअ.**

૧૨૪. જીવ થોવીસ દંડકોમાં સોપકમ-નિરુપકમ આયુનું
પરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! જીવ સોપકમ આયુવાણા હોય છે કે
નિરુપકમ આયુવાણા હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવ સોપકમ આયુવાણા પણ હોય છે
અને નિરુપકમ આયુવાણા પણ હોય છે.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિક સોપકમ આયુવાણા હોય
છે કે નિરુપકમ આયુવાણા હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! નૈરયિક સોપકમ આયુવાણા હોતા નથી.
પરંતુ નિરુપકમ આયુવાણા હોય છે.

દં. ૨-૧૧ **आ प्रभासे स्तनितकुमार सुधी ज्ञाणवुं
जेइअ.**

દં. ૧૨. **पृथ्वीकाधिकोनुं आयु औधिक जवोनां
समान छे.**

દં. ૧૩-૨૧. **आ प्रभासे मनुष्य सुधी कहेवुं जेइअ.**

દં. ૨૨-૨૪. **वाणमंतर, ज्योतिष्क અને वैमानिकोना
आयु संबंधी वर्जन नेरयिकोना समान छे.**

૧૨૫. અસંજી આયુનાં ભેદ અને બંધ સ્વામીત્વ :

પ્ર. ભંતે ! અસંજી આયુ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! અસંજી આયુ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે,
જેમકે -

૧. નૈરયિક - અસંજી આયુ,

૨. તિર્યચયોનિક - અસંજી આયુ,

૩. મનુષ્ય- અસંજી આયુ,

૪. દેવ - અસંજી આયુ.

પ્ર. ભંતે ! અસંજી જીવ- ૧. શું નરકાયુનો બંધ કરે
છે -ચાવત્- ૪. દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! નેરઙ્યાયં પિ પકરેઙ્ -જાવ-
દેવાયં પિ પકરેઙ્ ।

નેરઙ્યાયં પકરેમાણે જહણ્ણેણં દસ વાસસહસ્સાઈં,

ઉક્કોસેણં પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહાગં પકરેઙ્ ।

તિરિક્ખજોણિયાયં પકરેમાણે જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,

ઉક્કોસેણં પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહાગં પકરેઙ્ ।

મણુસ્સાઉએ વિ એવં ચેવ ।

દેવાયં પકરેમાણે જહા નેરઙ્યા ?

- વિયા. સ. ૧, ઉ. ૨, સુ. ૨૦-૨૧

૧૨૬. અસણ્ણિઆયસ્સ અપ્પાબહુયં-

પ. ૧. એયસ્સ ણં ભંતે ! ૧. નેરઙ્ય અસણ્ણિયાયસ્સ,
૨. તિરિક્ખજોણિયાયસ્સ,
૩. મણુસ્સ અસણ્ણિયાયસ્સ,
૪. દેવ અસણ્ણિયાયસ્સ ય
કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા
વા ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વથોવે દેવ અસણ્ણિયાઉએ,
૨. મણુસ્સ અસણ્ણિયાઉએ અસંખેજ્જગુણે,
૩. તિરિક્ખજોણિયાયસ્સ અસંખેજ્જગુણે,
૪. નેરઙ્ય અસણ્ણિયાઉએ અસંખેજ્જગુણે ?

- વિયા. સ. ૧, ઉ. ૨, સુ. ૨૨

૧૨૭. એગંતબાલ-પંડિત-બાલપંડિત મણુસ્સાણં આયયંબંધપરૂબ્બણં-

પ. ૧. એગંતબાલે ણં ભંતે ! મણુસ્સે -
૧. કિં નેરઙ્યાયં પકરેઙ્,
૨. તિરિયાયં પકરેઙ્,
૩. મણુસ્સાયં પકરેઙ્,
૪. દેવાયં પકરેઙ્ ?

૩. હા, ગૌતમ ! તે નરકાયુનો પણ બંધ કરે છે
-યાવત્- દેવાયુનો પણ બંધ કરે છે.

નરકાયુનો બંધ કરવાથી જઘન્ય દસ હજાર
વર્ષનો બંધ કરે છે.

ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગનો બંધ
કરે છે. તિર્યચ્યોનિના આયુનો બંધ કરવાથી
જઘન્યતઃ અંતર્મુહૂર્તનો બંધ કરે છે.

ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગનો બંધ
કરે છે.

મનુષ્યાયુનો બંધ પણ આ પ્રમાણે છે,
દેવાયુનો બંધ નરકાયુનાં સમાન છે.

૧૨૬. અસંજ્ઞી આયુનો અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! ૧. નારક- અસંજ્ઞી - આયુ,
૨. તિર્યચ્યોનિક-અસંજ્ઞી-આયુ,
૩. મનુષ્ય-અસંજ્ઞી આયુ,
૪. દેવ-અસંજ્ઞી-આયુ,
આમાંથી કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક
જેનમ્ જ છે ? શાસનમ્

૩. ગૌતમ ! ૧. દેવ-અસંજ્ઞી-આયુ બધાથી ઓછા છે.
૨. (તેનાથી) મનુષ્ય-અસંજ્ઞી-આયુ અસંખ્યાત-
ગુણા છે,
૩. (તેનાથી) તિર્યચ્યોનિક અસંજ્ઞી-આયુ
અસંખ્યાત- ગુણા છે,
૪. (તેનાથી) પણ નારક-અસંજ્ઞી-આયુ અસંખ્યાત-
ગુણા છે.

૧૨૭. એકાંતબાળ, પંડિત અને બાળપંડિત મનુષ્યોનાં આયુબંધનું
પ્રરૂપણ :

પ્ર. ૧. ભંતે ! શું એકાંત-બાળ (મિથ્યાદષ્ટિ) મનુષ્ય-
૧. નરકાયુનો બંધ કરે છે,
૨. તિર્યચ્યાયુનો બંધ કરે છે,
૩. મનુષ્યાયુનો બંધ કરે છે કે,
૪. દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૧. નેરહયાઅયં કિચ્ચા નેરહાસુ અવવજ્જહ,
૨. તિરિયાઅયં કિચ્ચા તિરિહસુ અવવજ્જહ,
૩. મણુસસાઅયં કિચ્ચા મણુસસેસુ અવવજ્જહ,
૪. દેવાઅયં કિચ્ચા દેવલોગેસુ અવવજ્જહ ?

અ. ગોયમા ! ંગંતબાલે ણં મણુસસે-

૧. નેરહયાઅયં ષિ ષકરેહ,
૨. તિરિયાઅયં ષિ ષકરેહ,
૩. મણુયાઅયં ષિ ષકરેહ,
૪. દેવાઅયં ષિ ષકરેહ ।
૧. ણેરહયાઅયં કિચ્ચા નેરહાસુ અવવજ્જહ,
૨. તિરિયાઅયં કિચ્ચા તિરિહસુ અવવજ્જહ,
૩. મણુસસાઅયં કિચ્ચા મણુસસેસુ અવવજ્જહ,
૪. દેવાઅયં કિચ્ચા દેવેસુ અવવજ્જહ ।

ષ. ૨. ંગંતષંડિહ ણં ઢંતે ! મણુસસે-

કિં નેરહયાઅયં ષકરેહ -જાબ- દેવાઅયં ષકરેહ ?

નેરહયાઅયં કિચ્ચા નેરહાસુ અવવજ્જહ -જાબ-
દેવાઅયં કિચ્ચા દેવલોહસુ અવવજ્જહ ?

અ. ગોયમા ! ંગંતષંડિહ ણં મણુસસે-

આઅયં સિય ષકરેહ, સિય નો ષકરેહ ।

જહ ષકરેહ-નો નેરહયાઅયં ષકરેહ, નો તિરિયાઅયં
ષકરેહ, નો મણુસસાઅયં ષકરેહ, દેવાઅયં ષકરેહ ।

નો નેરહયાઅયં કિચ્ચા નેરહાસુ અવવજ્જહ,

નો તિરિયાઅયં કિચ્ચા તિરિહસુ અવવજ્જહ,

નો મણુસસાઅયં કિચ્ચા મણુસસેસુ અવવજ્જહ,

દેવાઅયં કિચ્ચા દેવેસુ અવવજ્જહ ।

ષ. સે કેણટ્ઠેણં ઢંતે ! ંવં વુચ્ચહ-

‘ંગંતષંડિહ મણુસસે-

નો નેરહયાઅયં ષકરેહ -જાબ- દેવાઅયં ષકરેહ,

૧. શું તે નરકાયુ ઢાંધીને નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. તિર્યચાયુ ઢાંધીને તિર્યચોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,

૩. મનુષ્યાયુ ઢાંધીને મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે કે

૪. દેવાયુ ઢાંધીને દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ંકાંત ઢાળ મનુષ્ય -

૧. નરકાયુનો ષણ ઢંધ કરે છે,

૨. તિર્યચાયુનો ષણ ઢંધ કરે છે,

૩. મનુષ્યાયુનો ષણ ઢંધ કરે છે,

૪. દેવાયુનો ષણ ઢંધ કરે છે,

૧. નરકાયુ ઢાંધીને નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,

૨. તિર્યચાયુ ઢાંધીને તિર્યચોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩. મનુષ્યાયુ ઢાંધીને મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૪. દેવાયુ ઢાંધીને દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

ષ. ૨. ઢંતે ! ંકાંત ષંડિત મનુષ્ય -

શું નરકાયુનો ઢંધ કરે છે -ચાવત્- દેવાયુનો ઢંધ
કરે છે ?

શું નરકાયુ ઢાંધીને નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે
-ચાવત્- દેવાયુ ઢાંધીને દેવલોકમાં ઉત્પન્ન
થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ંકાંત ષંડિત મનુષ્ય -

કેટલાક આયુનો ઢંધ કરે છે અને કેટલાક આયુનો
ઢંધ કરતા નથી.

જો આયુનો ઢંધ કરે છે તો દેવાયુનો ઢંધ કરે છે,
ષરંતુ નરકાયુ, તિર્યચાયુ અને મનુષ્યાયુનો ઢંધ
કરતા નથી.

તે નરકાયુનો ઢંધ ન કરવાથી નારકોમાં ઉત્પન્ન
થતા નથી.

તિર્યચાયુનો ઢંધ ન કરવાથી તિર્યચોમાં ઉત્પન્ન
થતા નથી,

મનુષ્યાયુનો ઢંધ ન કરવાથી મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન
થતા નથી,

ષરંતુ દેવાયુનો ઢંધ કરવાથી દેવોમાં ઉત્પન્ન
થાય છે.

ષ. ઢંતે ! શા માટે ંવું કહેવાય છે કે -

“ંકાંત ષંડિત મનુષ્ય નરકાયુનો ઢંધ કરતા
નથી -ચાવત્- દેવાયુનો ઢંધ કરે છે. . .”

નો નેરહયાઉયં કિચ્ચા નેરહાસુ ઉવવજ્જહ -જાબ-
દેવાઉયં કિચ્ચા દેવેસુ ઉવવજ્જહ ?

૩. ગોયમા ! એગંત પંડિયસ્સ ણં મણુસ્સસ્સ કેવલમેવ
દો ગહાઓ પળ્ણાયંતિ, તં જહા-
૧. અંતરિકિરિયા ચેવ,
૨. કપ્પોવવત્તિયા ચેવ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ-
“એગંતપંડિએ મણુસ્સે-જાબ- દેવાઉયં કિચ્ચા દેવેસુ
ઉવવજ્જહ ।”

૫. ૩. બાલપંડિએ ણં ભંતે ! મણુસ્સે-
કિં નેરહયાઉયં પકરેહ -જાબ- દેવાઉયં પકરેહ,

નેરહયાઉયં કિચ્ચા નેરહાસુ ઉવવજ્જહ -જાબ-
દેવાઉયં કિચ્ચા દેવેસુ ઉવવજ્જહ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહયાઉયં પકરેહ -જાબ- દેવાઉયં
પકરેહ,
નો નેરહયાઉયં કિચ્ચા નેરહાસુ ઉવવજ્જહ -જાબ-
દેવાઉયં કિચ્ચા દેવેસુ ઉવવજ્જહ ।

૫. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચહ-
“બાલપંડિએ મણુસ્સે-નો નેરહયાઉયં પકરેહ -જાબ-
દેવાઉયં પકરેહ,

નેરહયાઉયં કિચ્ચા નેરહાસુ ઉવવજ્જહ -જાબ-
દેવાઉયં કિચ્ચા દેવેસુ ઉવવજ્જહ ?”

૩. ગોયમા ! બાલપંડિએ ણં મણુસ્સે-
તહારૂવસ્સ સમણસ્સ વા, માહણસ્સ વા અંતિએ
એગમવિ આરિયં ધમ્મિયં સુવયણં સોચ્ચા નિસમ્મ
દેસં ઉવરમહ, દેસં નો ઉવરમહ,
દેસં પચ્ચક્ખાહ, દેસં નો પચ્ચક્ખાહ,

સે ણં તેણં દેસોવરમ-દેસ પચ્ચક્ખાણેણં નો
નેરહયાઉયં પકરેહ -જાબ- દેવાઉયં પકરેહ,

નો નેરહયાઉયં કિચ્ચા નેરહાસુ ઉવવજ્જહ -જાબ-
દેવાઉયં કિચ્ચા દેવેસુ ઉવવજ્જહ ।

તે નરકાયુનો બંધ ન કરવાથી નારકોમાં ઉત્પન્ન
થતા નથી -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરવાથી
દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! એકાંત પંડિત મનુષ્યની ફક્ત બે ગતિઓ
કહી છે, જેમકે -
૧. અંતક્રિયા,
૨. કલ્પોપપત્તિકા (સૌંદર્ભાદિ કલ્પોમાં-ઉત્પન્ન
થવું).

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -
“એકાંત પંડિત મનુષ્ય -યાવત્- દેવાયુ બાંધીને
દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.”

૫. ૩. ભંતે ! બાળ પંડિત મનુષ્ય-
શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ
કરે છે ?

શું નરકાયુ બાંધીને નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- દેવાયુ બાંધીને દેવલોકમાં ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી -યાવત્-
દેવાયુનો બંધ કરે છે,

જેનમ્ નૈરયિકો બાંધીને નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી
-યાવત્- દેવાયુ બાંધીને દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
“બાળ પંડિત મનુષ્ય- નરકાયુનો બંધ કરતા નથી
-યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે.

તે નરકાયુ બાંધીને નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી
-યાવત્- દેવાયુ બાંધીને દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?”

૩. ગૌતમ ! બાળ પંડિત મનુષ્ય-
તથા રુપ શ્રમણકે માહણનાં પાસેથી એક પણ
આર્ય તથા ધાર્મિક સુવચન સાંભળીને, અવધારણ
કરીને એક દેશથી (આંશિક) વિરત થાય છે અને
એક દેશથી વિરત થતા નથી, એક દેશથી પ્રત્યાખ્યાન
કરે છે અને એક દેશથી પ્રત્યાખ્યાન કરતા નથી.

તે દેશ-વિરત અને દેશ-પ્રત્યાખ્યાનના કારણે તે
નરકાયુનો બંધ કરતા નથી -યાવત્- દેવાયુનો
બંધ કરે છે.

તે નરકાયુ બાંધીને નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી
-યાવત્- દેવાયુ બાંધીને દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

સે તેણટ્ટેણં ગોયમા ! एवं वुच्चइ -

'बालपंडिए मणुस्से-जाब- देवाउयं किच्चा देवेसु उववज्जइ ।'

- विया. स. १, उ. ८, सु. १-३

૧૨૮. કિરિયાવાઈયાઈ ચહવિહ સમોસરણગણસુ જીવેસુ
एककारसठाणेहिं आउयबंध परूवणं-

પ. ૧. કિરિયાવાઈ ણં ધંતે ! જીવા કિં નેરહ્યાઅયં પકરેતિ, તિરિક્ખજોણિયાઅયં પકરેતિ, મણુસ્સાઅયં પકરેતિ, દેવાઅયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્યાઅયં પકરેતિ, નો તિરિક્ખજો-
ણિયાઅયં પકરેતિ, મણુસ્સાઅયં પિ પકરેતિ, દેવાઅયં
પિ પકરેતિ ।

પ. જઈદેવાઅયં પકરેતિ કિં ભવણવાસિદેવાઅયં પકરેતિ,
વાણમંતરદેવાઅયં પકરેતિ, જોહસિય દેવાઅયં
પકરેતિ, વેમાણિયદેવાઅયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો ભવણવાસિદેવાઅયં પકરેતિ,

નો વાણમંતર દેવાઅયં પકરેતિ,
નો જોહસિયદેવાઅયં પકરેતિ,
વેમાણિયદેવાઅયં પકરેતિ ।

પ. અકિરિયાવાઈ ણં ધંતે ! જીવા કિં નેરહ્યાઅયં
પકરેતિ -जाब- દેવાઅયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નેરહ્યાઅયં પિ પકરેતિ -जाब- દેવાઅયં
પિ પકરેતિ ।

एवं अन्नाणियवाई वि, वेणइयवाई वि ।

પ. ૨. સલેસ્સા ણં ધંતે ! જીવા કિરિયાવાઈ કિં
નેરહ્યાઅયં પકરેતિ -जाब- દેવાઅયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્યાઅયં પકરેતિ ।

एवं जहेव जीवा तहेव सलेस्सावि चउहि वि
समोसरणेहिं भाणियच्चा ।

પ. કણ્હલેસ્સા ણં ધંતે ! જીવા કિરિયાવાઈ કિં
નેરહ્યાઅયં પકરેતિ -जाब- દેવાઅયં પકરેતિ ?

माटे हे गौतम ! એવું કહેવાય છે કે -

“બાળ પંડિત મનુષ્ય -यावत्- દેવાયુ બાંધીને
દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.”

૧૨૮. ક્રિયાવાદી આદિ ચારેય સમવસરણગત જીવોમાં
अगियार स्थानो द्वारा आयुबंधनुं प्ररुपणः :

પ્ર. ૧. ભંતે ! ક્રિયાવાદી જીવ શું નરકાયુનો બંધ કરે
છે, તિર્યચ્યોનિકાયુનો બંધ કરે છે. મનુષ્યાયુનો
બંધ કરે છે કે દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ક્રિયાવાદી જીવ નૈરચિક અને તિર્યચ્યો-
નિકાયુનો બંધ કરતા નથી. પરંતુ મનુષ્ય અને
દેવાયુનો બંધ કરે છે.

પ્ર. જો ક્રિયાવાદી જીવ દેવાયુનો બંધ કરે છે તો શું
તે ભવનવાસી-દેવાયુનો બંધ કરે છે, વાણવ્યંતર-
દેવાયુનો બંધ કરે છે, જ્યોતિષ્ક- દેવાયુનો બંધ
કરે છે કે વૈમાનિક-દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે ભવનવાસી-દેવાયુનો બંધ કરતા
નથી,
વાણવ્યંતર-દેવાયુનો બંધ કરતા નથી,
જ્યોતિષ્ક-દેવાયુનો બંધ કરતા નથી,
પરંતુ વૈમાનિક-દેવાયુનો બંધ કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! અક્રિયાવાદી જીવ શું નરકાયુનો બંધ કરે
છે -यावत्- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો પણ બંધ કરે છે -यावत्-
દેવાયુનો પણ બંધ કરે છે.

आ प्रभासे अज्ञानवादी અને વિનયવાદી જીવોનાં
आयुनां બંધ કહેવા જોઈએ.

પ્ર. ૨. ભંતે ! સલેશી ક્રિયાવાદી જીવ શું નરકાયુનો
બંધ કરે છે -यावत्- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી.

आ प्रभासे (पूर्वोक्त) सामान्य जवोनां समान
सलेशीमां चारेय समवसरणोनां आयुबंधनुं
वर्णन करवुं जौईअ.

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશી ક્રિયાવાદી જીવ શું નરકાયુનો
બંધ કરે છે -यावत्- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્યાયં પકરેતિ,
નો તિરિક્ખજોણિયાયં પકરેતિ,
મણુસ્સાયાયં પકરેતિ, નો દેવાયાયં પકરેતિ ।

અકિરિયા-અન્નાણિય-વેણહ્યવાઈ ચત્તારિ વિ
આયાયં પકરેતિ ।

एवं नीललेस्सा काउलेस्सा वि ।

પ. તેડલેસ્સા ણં ધંતે ! જીવા કિરિયાવાઈ કિં
નેરહ્યાયં પકરેતિ -જાવ- દેવાયાયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્યાયં પકરેતિ,
નો તિરિક્ખજોણિયાયં પકરેતિ,
મણુસ્સાયાયં પિ પકરેતિ,
દેવાયાયં પિ પકરેતિ ।

પ. જહ દેવાયાયં પકરેતિ કિં ભવણવાસિદેવાયાયં
પકરેતિ -જાવ- વેમાણિય દેવાયાયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો ભવણવાસિદેવાયાયં પકરેતિ -જાવ-
વેમાણિય દેવાયાયં પકરેતિ ।

પ. તેડલેસ્સા ણં ધંતે ! જીવા અકિરિયાવાઈ કિં
નેરહ્યાયં પકરેતિ -જાવ- દેવાયાયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્યાયં પકરેતિ,
તિરિક્ખજોણિયાયાયં પિ પકરેતિ, મણુસ્સાયાયં પિ
પકરેતિ, દેવાયાયં પિ પકરેતિ ।

एवं अण्णाणियवाई वि, वेणइयवाई वि ।

**जहा तेउलेस्सा तहा पम्हलेस्सा वि, सुक्कलेस्सा
वि नेयव्वा ।**

પ. અલેસ્સા ણં ધંતે ! જીવા કિરિયાવાઈ કિં નેરહ્યાયં
પકરેતિ -જાવ- દેવાયાયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્યાયં પકરેતિ -જાવ- નો
દેવાયાયં પકરેતિ ।

પ. ૩. કણ્હપક્ખિયા ણં ધંતે ! જીવા અકિરિયાવાઈ
કિં નેરહ્યાયં પકરેતિ -જાવ- દેવાયાયં પકરેતિ ?

૭. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી,
તિર્યચ્યોનિકાયુનો બંધ કરતા નથી,
દેવાયુનો બંધ કરતા નથી, પરંતુ મનુષ્યાયુનો
બંધ કરે છે.

કૃષ્ણલેશી અક્રિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને
વિનયવાદી જીવ નૈરચિક આદિ ચારેય પ્રકારનાં
આયુનો બંધ કરે છે.

**આ પ્રમાણે નીલલેશી અને કાપોતલેશીનાં આયુ
બંધ જાણવાં જોઈએ.**

પ્ર. ભંતે ! તેજોલેશી ક્રિયાવાદી જીવ શું નરકાયુનો
બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૭. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી.
તિર્યચ્યોનિકાયુનો બંધ કરતા નથી,
પરંતુ મનુષ્યાયુનો બંધ કરે છે અને
દેવાયુનો પણ બંધ કરે છે.

પ્ર. જો દેવાયુનો બંધ કરે છે તો શું ભવનવાસી
દેવાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- વૈમાનિક દેવાયુનો
બંધ કરે છે ?

૭. ગૌતમ ! તે ભવનવાસી દેવાયુનો બંધ કરતા
નથી -યાવત્- વૈમાનિક દેવાયુનો બંધ કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! તેજોલેશી અક્રિયાવાદી જીવ શું નરકાયુનો
બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૭. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી,
પરંતુ તિર્યચ્યોનિકાયુ, મનુષ્યાયુ અને દેવાયુનો
બંધ કરે છે.

**આ પ્રમાણે અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદીનું આયુ
બંધ કહેવું જોઈએ.**

**જે પ્રમાણે તેજોલેશીનાં આયુ-બંધનું વર્ણન છે,
તેજ પ્રમાણે પધ્મલેશી અને શુક્લલેશીનો
આયુબંધ જાણવો જોઈએ.**

પ્ર. ભંતે ! અલેશી ક્રિયાવાદી જીવ શું નરકાયુનો બંધ
કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૭. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી -યાવત્-
દેવાયુનો બંધ કરતા નથી.

પ્ર. ૩. ભંતે ! કૃષ્ણપાક્ષિક અક્રિયાવાદી જીવ શું
નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ
કરે છે ?

૩. ગોયમા ! નેરહ્યાયં પિ પકરેતિ -જાવ- દેવાયં પિ પકરેતિ

एवं अण्णाणियवाई वि, वेणइयवाई वि ।

मुक्कपक्खिया जहा सत्तेस्सा ।

પ. ૪. સમ્મદિદટ્ઠી ણં ભંતે ! જીવા કિરિયાવાઈ કિં નેરહ્યાયં પકરેતિ -જાવ- દેવાયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્યાયં પકરેતિ, નો તિરિક્ખજો-ણિયાયં પકરેતિ,

मणुस्सायं पि पकरेति, देवायं पि पकरेति ।

मिच्छदिदट्ठी जहा कण्हपक्खिया ।

પ. સમ્મામિચ્છદિદટ્ઠી ણં ભંતે ! જીવા અણ્ણાણિયવાઈ કિં નેરહ્યાયં પકરેતિ -જાવ- દેવાયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્યાયં પકરેતિ -જાવ- નો દેવાયં પકરેતિ,

एवं वेणइयवाई वि ।

૫. णाणी, आभिणिबोहियनाणी य सुयनाणी य ओहिनाणी य जहा सम्मदिदट्ठी ।

પ. મણપજ્જવનાણી ણં ભંતે ! જીવા કિરિયાવાઈ કિં નેરહ્યાયં પકરેતિ -જાવ- દેવાયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્યાયં પકરેતિ, નો તિરિક્ખજો-ણિયાયં પકરેતિ, નો મણુસ્સાયાયં પકરેતિ, દેવાયં પકરેતિ ।

પ. જહ દેવાયં પકરેતિ કિં ભવણવાસિદેવાયં પકરેતિ -જાવ- વેમાણિય દેવાયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો ભવણવાસિદેવાયં પકરેતિ, નો વાણમંતર દેવાયં પકરેતિ, નો જોહસિયદેવાયં પકરેતિ, વેમાણિયદેવાયં પકરેતિ ।

૩. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો પણ બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો પણ બંધ કરે છે.

આ પ્રમાણે કૃષ્ણપાશિક અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી જીવોના બંધ કહેવા જોઈએ.

શુક્લપાશિક જીવોનું આયુ બંધ સલેશી જીવોનાં સમાન છે.

પ્ર. ૪. ભંતે ! સમ્યક્દષ્ટિ ક્રિયાવાદી જીવ શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નરકાયુ અને તિર્યચયોનિકાયુનો બંધ કરતા નથી.

પરંતુ મનુષ્યાયુ અને દેવાયુનો બંધ કરે છે.

મિથ્યાદષ્ટિ ક્રિયાવાદી જીવોનું આયુબંધ કૃષ્ણપાશિકનાં સમાન છે.

પ્ર. ભંતે ! સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાનવાદી જીવ શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે ન તો નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- ન તો દેવાયુનો બંધ કરે છે.

આ પ્રમાણે વિનયવાદી જીવોનો બંધ જાણવો જોઈએ.

૫. ક્રિયાવાદી જ્ઞાની, આભિનિબોધિકજ્ઞાની, શ્વેતજ્ઞાની અને અવધિજ્ઞાનીનાં આયુબંધનું વર્ણન સમ્યક્દષ્ટિનાં સમાન છે.

પ્ર. ભંતે ! મનઃ પર્યવજ્ઞાની ક્રિયાવાદી જીવ શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નૈરયિક, તિર્યચ અને મનુષ્યનો આયુબંધ કરતા નથી. પરંતુ દેવાયુનો બંધ કરે છે.

પ્ર. જો દેવાયુનો બંધ કરે છે તો શું ભવનવાસી દેવાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- વૈમાનિક દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે ભવનવાસી, વાણવ્યંતર કે જ્યોતિષ્કના દેવાયુનો બંધ કરતા નથી. પરંતુ વૈમાનિક દેવાયુનો બંધ કરે છે.

કેવલનાળી જહા અલેસ્સા ।

૬. અન્નાળી -જાવ- વિભંગનાળી જહા કળ્હપ-
વિચ્છયા ।

૭. સળ્ણાસુ ચ્હસુ વિ જહા સલેસ્સા ।
નો સન્નોવજ્જતા જહા મળ્ણપજ્જવનાળી ।

૮. સવેયગા -જાવ- નપુંસગવેયા જહા સલેસ્સા ।
અવેયગા જહા અલેસ્સા ।

૯. સકસાયી -જાવ- લોભકસાયી જહા સલેસ્સા ।
અકસાયી જહા અલેસ્સા ।

૧૦. સજોગી -જાવ- કાયજોગી જહા સલેસ્સા ।
અજોગી જહા અલેસ્સા ।

૧૧. સાગારોવજ્જતા ય અળ્ણાગારોવજ્જતા ય જહા
સલેસ્સા ।

- વિયા. સ. ૩૦, ડ. ૧, સુ. ૩૩-૬૪

૧૨૧. કિરિયાવાઈયાઈ ચ્હવ્હિહ્સમોસરળ્ણગણ્ણસુ ચ્હવ્હીસદંડણ્ણસુ
એકકારસઠાળેહિં આડયં વંધ પરુવળ્ણ-

પ. દં. ૧. કિરિયાવાઈ ણં ધંતે ! નેરહ્યા કિં નેરહ્યાડયં
પકરેતિ -જાવ- દેવાડયં પકરેતિ ?

ડ. ગોયમા ! નો નેરહ્યાડયં પકરેતિ, નો તિરિક્ખજો-
ળિયાડયં પકરેતિ,

મળ્ણુસ્સાડયં પકરેતિ,

નો દેવાડયં પકરેતિ ।

પ. અકિરિયાવાઈ ણં ધંતે ! નેરહ્યા કિં નેરહ્યાડયં
પકરેતિ -જાવ- દેવાડયં પકરેતિ ?

ડ. ગોયમા ! નો નેરહ્યાડયં પકરેતિ,
તિરિક્ખજોળિયાડયં પિ પકરેતિ,

મળ્ણુસ્સાડયં પિ પકરેતિ,

નો દેવાડયં પકરેતિ ।

એવં અળ્ણાળિયાવાઈ વિ, વેળ્ણહ્યાવાઈ વિ ।

પ. સલેસ્સા ણં ધંતે ! નેરહ્યા કિરિયાવાઈ કિં નેરહ્યાડયં
પકરેતિ -જાવ- દેવાડયં પકરેતિ ?

કેવળ જ્ઞાની અલેશીનાં સમાન છે.

૬. અજ્ઞાનીથી વિભંગજ્ઞાની સુધીનાં આયુબંધ
કૃષ્ણપાક્ષિકનાં સમાન છે.

૭. ચારેય સંજ્ઞાઓનાં આયુબંધ સલેશી જીવોનાં
સમાન છે. નો સંજ્ઞોપયુક્ત જીવોનો આયુબંધ
મન: પર્યવજ્ઞાનીનાં સમાન છે.

૮. સવેદીથી નપુંસકવેદી સુધીનાં આયુબંધ સલેશી
જીવોનાં સમાન છે. અવેદી જીવોના આયુબંધ
અલેશીનાં સમાન છે.

૯. સકધાયીથી લોભકધાયી સુધીનું આયુબંધ
સલેશી જીવોનાં સમાન છે. અકધાયી જીવોનાં
આયુબંધ અલેશીનાં સમાન છે.

૧૦. સયોગીથી કાયયોગી સુધીનાં આયુબંધ
સલેશી જીવોનાં સમાન છે. અયોગી જીવોના
આયુબંધ અલેશીના સમાન છે.

૧૧. સાકારોપયુક્ત અને અનાકારોપયુક્તનો
આયુબંધ સલેશી જીવોનાં સમાન છે.

૧૨૮. ક્રિયાવાદી આદિ ચારેય સમવસરણગત થોવીસ દંડકોમાં
અગિયાર સ્થાનો દ્વારા આયુબંધની પ્રરુપણા :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! ક્રિયાવાદી નૈરયિક જીવ શું નરકાયુનો
બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

ડ. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી, તિર્યંચયો-
નિકાયુનો બંધ કરતા નથી,

પરંતુ મનુષ્યાયુનો બંધ કરે છે,

દેવાયુનો પણ બંધ કરતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! અક્રિયાવાદી નૈરયિક જીવ શું નરકાયુનો
બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

ડ. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી,
પરંતુ તિર્યંચયોનિકાયુનો બંધ કરે છે.

મનુષ્યાયુનો બંધ કરે છે.

દેવાયુનો બંધ કરતા નથી.

આ પ્રમાણે અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદીનાં
નરકાયુનો બંધ જાણવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! સલેશીક્રિયાવાદી નૈરયિક શું નરકાયુનો
બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગોયમા ! એવં સબ્બે વિ નેરહ્યા જે કિરિયાવાઈ તે મણુસ્સાઝયં એગં પકરેતિ,

જે અકિરિયાવાઈ, અણ્ણાણિયવાઈ, વેણહ્યવાઈ,

તે સબ્બટ્ઠાણેસુ વિ નો નેરહ્યાઝયં પકરેતિ,

તિરિક્ખજોણિયાઝયં પિ પકરેતિ,

મણુસ્સાઝયં પિ પકરેતિ,

નો દેવાઝયં પકરેતિ ।

ણવરં-સમ્મામિચ્છત્તે ડવરિલ્લેહિં દોહિ વિ સમોસરણેહિં ન કિંચિ વિ પકરેતિ જહેવ જીવપદે ।

દં. ૨-૧૧. એવં-જાબ- ધણિયકુમારા જહેવ નેરહ્યા ।

પ. દં. ૧૨. અકિરિયાવાઈ ણં ભંતે ! પુઢવિકાહ્યા કિં નેરહ્યાઝયં પકરેતિ -જાબ- દેવાઝયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્યાઝયં પકરેતિ, તિરિક્ખજોણિયાઝયં પકરેતિ, મણુસ્સાઝયં પકરેતિ, નો દેવાઝયં પકરેતિ ।

એવં અણ્ણાણિયવાઈ વિ ।

પ. સલેસ્સા ણં ભંતે ! પુઢવિકાહ્યા કિં નેરહ્યાઝયં પકરેતિ -જાબ- દેવાઝયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! એવં જં જં પયં અત્થિ પુઢવિકાહ્યાણં તહિં તહિં મઙ્ગિમેસુ દોસુ સમોસરણેસુ એવં ચેવ દુવિહં આઝયં પકરેતિ ।

ણવરં-તેઝલેસ્સાએ ન કિં પિ પકરેતિ ।

દં. ૧૩, ૧૬. એવં આઝક્કાહ્યાણ વિ, વણસ્સહ-કાહ્યાણ વિ ।

દં. ૧૪-૧૫. તેઝકાહ્યાણં વાઝકાહ્યાણં સબ્બટ્ઠાણેસુ મઙ્ગિમેસુ દોસુ સમોસરણેસુ, નો નેરહ્યાઝયં પકરેતિ,

તિરિક્ખજોણિયાઝયં પકરેતિ,

નો મણુસ્સાઝયં પકરેતિ, નો દેવાઝયં પકરેતિ ।

૩. ગૌતમ ! આ પ્રમાણે બધા નૈરયિક જે ક્રિયાવાદી છે તે એક મનુષ્યાયુનો જ બંધ કરે છે.

જે અક્રિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી નૈરયિક છે,

તે બધા સ્થાનોમાં નરકાયુનો બંધ નથી કરતા,

પરંતુ તિર્યચ્યોનિકાયુનો બંધ કરે છે,

મનુષ્યાયુનો બંધ કરે છે,

દેવાયુનો બંધ નથી કરતા,

વિશેષ : સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિક, અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી આ બે સમવસરણોમાં જીવ સ્થાનના સમાન કોઈપણ પ્રકારના આયુનો બંધ કરતા નથી.

દં. ૨-૧૧. આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમાર સુધી આયુબંધનું વર્ણન નૈરયિકોનાં સમાન છે.

પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! અક્રિયાવાદી પૃથ્વીકાયિક શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી, પરંતુ તિર્યચ્યાયુ અને મનુષ્યાયુનો બંધ કરે છે, દેવાયુનો બંધ કરતા નથી.

આ પ્રમાણે અજ્ઞાનવાદી (પૃથ્વીકાયિક) જીવોનો આયુબંધ કહેવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! સલેશી અક્રિયાવાદી પૃથ્વીકાયિક જીવ નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! જે જે સ્થાન પૃથ્વીકાયિક જીવોનાં છે તે-તેમાં મધ્યનાં બે સમવસરણોમાં પૂર્વ વર્ણનાનુસાર મનુષ્ય અને તિર્યચ બે પ્રકારના આયુ બાંધે છે.

વિશેષ : તેજોલેશ્યામાં કોઈપણ પ્રકારના આયુબંધ કરતા નથી.

દં. ૧૩, ૧૬. આ પ્રમાણે અપ્કાયિક અને વનસ્પતિકાયિક જીવોનાં આયુનો બંધ જાણવો જોઈએ.

દં. ૧૪-૧૫. તેજસ્કાયિક અને વાયુકાયિક જીવ બધા સ્થાનોમાં મધ્યનાં બે સમવસરણોમાં નરકાયુનો બંધ કરતા નથી,

પરંતુ તિર્યચ્યોનિક આયુનો બંધ કરે છે,

તે મનુષ્યાયુ અને દેવાયુનો બંધ કરતા નથી.

દં. ૧૭-૧૯. વેદંદિય-તેદંદિય-ચરિંદિયાણં-જહા
પુઢવિકાઙ્યાણં,

ણવરં-સમ્મત્ત-નાણેસુ ન એકંકં પિ આઝયં પકરેતિ ।

પ. દં. ૨૦. કિરિયાવાઈ ણં ભંતે ! પંચેદિય-
તિરિક્ખજોણિયા કિં નેરઙ્યાઝયં પકરેતિ -જાવ-
દેવાઝયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! જહા મણપજ્જવનાણી ।

અકિરિયાવાઈ, અન્નાણિયવાઈ, વેણઙ્યવાઈ ય
ચઝવ્વિહં પિ પકરેતિ ।

જહા ઓહિયા તહા સલેસ્સા વિ ।

પ. કણ્હલેસ્સા ણં ભંતે ! કિરિયાવાઈ પંચેદિય-
તિરિક્ખજોણિયા કિં નેરઙ્યાઝયં પકરેતિ -જાવ-
દેવાઝયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરઙ્યાઝયં પકરેતિ -જાવ- નો
દેવાઝયં પકરેતિ ।

અકિરિયાવાઈ, અન્નાણિયવાઈ વેણઙ્યવાઈ ય
ચઝવ્વિહં પિ પકરેતિ ।

જહા કણ્હલેસ્સા એવં નીલ્લેસ્સા વિ, કાઝલેસ્સા
વિ ।

તેઝલેસ્સા જહા સલેસ્સા,

ણવરં-અકિરિયાવાઈ, અન્નાણિયવાઈ, વેણઙ્યવાઈ
ય નો નેરઙ્યાઝયં પકરેતિ,

તિરિક્ખજોણિયાઝયં પિ પકરેતિ, મણુસ્સાઝયં પિ
પકરેતિ, દેવાઝયં પિ પકરેતિ ।

એવં પમ્હલેસ્સા વિ સુક્કલેસ્સા વિ ભાણિયવ્વા ।

કણ્હપક્ખિયા તિહિં સમોસરણેહિં ચઝવ્વિહં પિ
આઝયં પકરેતિ ।

સુક્કપક્ખિયા જહા સલેસ્સા ।

સમ્મદ્દિટ્ઠી જહા મણપજ્જવનાણી તહેવ
વેમાણિયાઝયં પકરેતિ ।

દં. ૧૭-૧૯. બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય અને ચઉરેન્દ્રિય
જીવોનો આયુબંધ પૃથ્વીકાયિક જીવોનાં સમાન છે.

વિશેષ : સમ્યક્ત્વ અને જ્ઞાનમાં તે એક પણ
આયુનો બંધ કરતા નથી.

પ્ર. દં. ૨૦. ભંતે ! કિયાવાદી પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક
શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ
કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકનો આયુ બંધ
મન:પર્યવજ્ઞાનીનાં સમાન છે.

અકિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી
તિર્યચ પંચેન્દ્રિય જીવ ચારેય પ્રકારનાં આયુનો
બંધ કરે છે.

સલેશી તિર્યચ પંચેન્દ્રિયનો આયુબંધ સામાન્ય
જીવોનાં સમાન છે.

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશી કિયાવાદી પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક
શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ
કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નરકાયુ -યાવત્- દેવાયુનો બંધ
કરતા નથી.

અકિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી
કૃષ્ણલેશી ચારેય પ્રકારનાં આયુનો બંધ કરે છે.

નીલલેશી અને કાપોતલેશીનો આયુબંધ કૃષ્ણલેશી
(પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક) નાં સમાન છે.

તેજોલેશીનો આયુબંધ સલેશીનાં સમાન છે.

વિશેષ : અકિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી
નેરચિકનો આયુ બાંધતા નથી.

તે તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવનું આયુ બાંધે છે.

આ પ્રમાણે પદ્મલેશી અને શુકલલેશી જીવોનું
આયુ બંધ કહેવું જોઈએ.

કૃષ્ણપાશિક, અકિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને
વિનયવાદી જીવ ચારેય પ્રકારનાં આયુનો બંધ
કરે છે.

શુકલપાશિકનો આયુ બંધ સલેશીનાં સમાન છે.

સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ મન: પર્યવજ્ઞાનીનાં સમાન
વૈમાનિક દેવોનો આયુબંધ કરે છે.

મિચ્છદિદટ્ઠી જહા કળ્હપક્ષિયા ।
સમ્મામિચ્છદિદટ્ઠી ણં એક્કં પિ પકરેતિ જહેવ
નેરહયા ।

નાળી -જાવ- ઓહિનાળી જહા સમ્માદિદટ્ઠી ।

અન્નાળી -જાવ- વિભંગનાળી જહા કળ્હપક્ષિયા ।

સેસા -જાવ- અળાગારોવજ્જા સલ્લેસા જહા સલ્લેસા
તહેવ ભાણિયવ્વા ।

દં. ૨૧. જહા પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિયાણં
વત્તવ્વયા ભણિયા તહા મણુસ્સાણ વિ ભાણિયવ્વા,

ળવરં-મળપજ્જવનાળી નો સન્નોવજ્જા ય જહા
સમ્માદિદટ્ઠી તિરિક્ખજોણિયા તહેવ ભાણિયવ્વા ।

અલ્લેસા, કેવલનાળી, અવેદકા, અકસાયા,
અજોગી ય એ ન એગં પિ આઝયં પકરેતિ ।

જહા ઓહિયા જીવા સેસં તહેવ ।

દં. ૨૨-૨૪. વાળમંતર-જોહસિય-વેમાણિયા જહા
અસુરકુમારા ।

- વિયા. સ. ૩૦, ડ. ૧, સુ. ૬૫-૯૩

૧૩૦. ચ્હવ્વિહ સમોસરણેસુ અણંતરોવવન્નગાણં પડુચ્ચ
આઝયબંધણિસેહ પરૂવણં-

પ. કિરિયાવાઈ ણં ભંતે ! અણંતરોવવન્નગા નેરહયા
કિં નેરહયાઝયં પકરેતિ -જાવ- દેવાઝયં પકરેતિ ।

ડ. ગોયમા ! નો નેરહયાઝયં પકરેતિ -જાવ- નો
દેવાઝયં પકરેતિ ।

એવં અકિરિયાવાઈ વિ, અન્નાણિયવાઈ વિ,
વેણહયવાઈ વિ ।

પ. સલ્લેસા ણં ભંતે ! કિરિયાવાઈ અણંતરોવવન્નગા
નેરહયા કિં નેરહયાઝયં પકરેતિ -જાવ- દેવાઝયં
પકરેતિ ?

ડ. ગોયમા ! નો નેરહયાઝયં પકરેતિ -જાવ- નો
દેવાઝયં પકરેતિ ।

મિથ્યા દષ્ટિનો આયુબંધ કૃષ્ણપાશિકનાં સમાન છે.
સમ્યગ્મિથ્યા દષ્ટિ જીવ નૈરથિકોનાં સમાન એક
જ પ્રકારનો આયુબંધ કરે છે.

જ્ઞાનીથી અવધિજ્ઞાની સુધીનાં જીવોનો આયુબંધ
સમ્યગ્દષ્ટિ જીવોનાં સમાન છે.

અજ્ઞાનીથી વિભંગજ્ઞાની સુધીનાં જીવોનો
આયુબંધ કૃષ્ણપાશિકનાં સમાન છે.

બાકી અનાકારોપયુક્ત સુધી બધા જીવોનો
આયુબંધ સલેશી જીવોનાં સમાન કહેવું જોઈએ.

દં. ૨૧. જે પ્રમાણે પંચેન્દ્રિય તિર્યચ્યોનિક જીવોનું
વર્ણન કર્યું, તે પ્રમાણે મનુષ્યનો આયુબંધ પણ
કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : મન: પર્યવજ્ઞાની અને નો સંજોપયુક્ત
મનુષ્યોનું આયુબંધ સમ્યગ્દષ્ટિ તિર્યચ્યોનિકોનાં
સમાન કહેવું જોઈએ.

અલેશી, કેવળજ્ઞાની, અવેદી, અકષાયી અને
અયોગી તે એક પણ આયુનો બંધ કરતા નથી.

બાકીનું વર્ણન સામાન્ય જીવોના સમાન છે.

દં. ૨૨-૨૪. વાણ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક
જીવોનો આયુબંધ અસુરકુમારોનાં સમાન છે.

૧૩૦. ચતુર્વિધ સમવસરણોમાં અનન્તરોપપન્નકોની
અપેક્ષાએ આયુબંધ નિષેધનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! ક્રિયાવાદી અનન્તરોપપન્નક નૈરથિક શું
નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ
કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી -યાવત્-
દેવાયુનો પણ બંધ કરતા નથી.

આ પ્રમાણે અક્રિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને
વિનયવાદી અનન્તરોપપન્નકોનાં આયુ બંધ કહેવા
જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! સલેશી ક્રિયાવાદી અનન્તરોપપન્નક નૈરથિક
શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ
કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે નરકાયુ -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરતા
નથી.

एवं -जाव- वेमाणिया ।

एवं सब्बट्ठाणेसु वि अणंतरोववन्नगा नेरइया न किंचि वि आउयं पकरेंति -जाव- अणागारोवउत्त ति ।

एवं -जाव- वेमाणिया ।

णवरं-जं जस्स अत्थि तं तस्स भाणियव्वं ।

- विया. स. ૩૦, उ. ૨, सु. ૫-૧૦

૧૩૧. પરંપરોવવન્નગાણં પડુચ્ચ-ચડવીસદંડાસુ આડય બંધ પરૂવણં-

પ. કિરિયાવાઈ ણં ભંતે ! પરમ્પરોવવન્નગ નેરइया किं नेरइयाउयं पकरेंति -जाव- देवाउयं पकरेंति ?

उ. गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेंति, नो तिरिक्ख-जोणियाउयं पकरेंति, मणुस्साउयं पकरेंति, नो देवाउयं पकरेंति ।

प. अकिरियावाई णं भंते ! परंपरोववन्नगा नेरइया किं नेरइयाउयं पकरेंति -जाव- देवाउयं पकरेंति ?

उ. गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेंति, तिरिक्ख-जोणियाउयं पि पकरेंति, मणुस्साउयं पि पकरेंति, नो देवाउयं पकरेंति,

एवं अन्नाणियवाई वि, वेणइयवाई वि ।

एवं जहेव ओहिओ उद्देसो तहेव परंपरोववन्नएसु वि नेरइयाईओ निरवसेसं भाणियव्वं, तहेव तियदंडगसंगहिओ ।

- विया. स. ૩૦, उ. ૩, सु. ૧

एवं एएणं कमेणं जच्चेव बंधिसए उद्देसगाणं परिवाडी सच्चेव इहं पि -जाव- अचरिमो उद्देसो,

णवरं-अणंतरा चत्तारि वि एककगमगा ।

परम्परा चत्तारि वि एककगमएणं

चरिमा वि, अचरिमा वि एवं चेव,

આ પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે બધા સ્થાનોમાં અનન્તરોપપન્નક નૈરયિક અનાકારોપયુક્ત જીવો સુધી કોઈ પણ પ્રકારના આયુ બંધ કરતા નથી.

આ પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી આયુ બંધ કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : તેમાં જે સ્થાન છે તે બધા સ્થાન કહેવા જોઈએ.

૧૩૧. પરંપરોપપન્નકોની અપેક્ષાએ ચોવીસ દંડકોમાં આયુ બંધનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક ક્રિયાવાદી નૈરયિક શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે નરકાયુ અને તિર્યચયોનિકાયુનો બંધ કરતા નથી અને દેવાયુનો પણ બંધ કરતા નથી. પરંતુ મનુષ્યાયુનો બંધ કરે છે

પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક અક્રિયાવાદી નૈરયિક શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી, તિર્યચયો-નિકાયુનો અને મનુષ્યાયુનો બંધ કરે છે પરંતુ દેવાયુનો બંધ કરતા નથી.

આ પ્રમાણે અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદીનાં વિષયમાં સમજવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે જેમ ઔદિક ઉદ્દેશકમાં કહ્યું તે પ્રમાણે પરંપરોપપન્નક નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી સમગ્ર ઉદ્દેશક ત્રણ દંડક સહિત કહેવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે અને આજ કમથી બંધીશતકમાં ઉદ્દેશકોની જે પરિપાટી છે. તે જ પ્રમાણે અચરમ ઉદ્દેશક સુધી અહીં પણ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ : અનન્તર શબ્દથી યુક્ત ચાર ઉદ્દેશક એક સમાન પાઠવાળા છે.

પરંપર શબ્દથી યુક્ત ચાર ઉદ્દેશક એક સમાન પાઠવાળા છે.

આ પ્રમાણે ચરમ અને અચરમ ઉદ્દેશક પણ સમજવા જોઈએ.

णवरं-अलेस्सो केवली अजोगी य न भण्णइ,

सेसं तहेव ।

- विया. स. ३०, उ. ३, सु. ४-११

१३२. अणंतरोववन्नगाइसु षडवीसदंडएसु आउबंधस्त विहिणसेह परूवणं-

प. दं. १. अणंतरोववन्नगा णं भंते ! नेरइया किं नेरइयाउयं पकरेंति, तिरिक्खजोगियाउयं पकरेंति, मणुस्साउयं पकरेंति, देवाउयं पकरेंति ?

उ. गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेंति -जाब- नो देवाउयं पकरेंति ।

प. परंपरोववन्नगा णं भंते ! नेरइया किं नेरइयाउयं पकरेंति -जाब- देवाउयं पकरेंति ?

उ. गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेंति, तिरिक्ख-जोगियाउयं पि पकरेंति, मणुस्साउयं पि पकरेंति, नो देवाउयं पकरेंति ।

प. अणंतर परम्पराणुववन्नगा णं भंते ! नेरइया किं नेरइयाउयं पकरेंति -जाब- देवाउयं पकरेंति ?

उ. गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेंति -जाब- नो देवाउयं पकरेंति ।

दं. २-२४. एवं -जाब- वेमाणिया ।

णवरं-पंचिदियतिरिक्खजोगिया मणुस्सा य परम्परोववन्नगा चत्तारि वि आउयाइं पकरेंति ।

- विया. स. १४, उ. १, सु. १०-१३

१३३. अणंतर निग्गयाइसु षडवीसदंडएसु आउयबंध विहिणसेहो परूवणं-

प. दं. १. अणंतरनिग्गया णं भंते ! नेरइया किं नेरइयाउयं पकरेंति -जाब- देवाउयं पकरेंति ?

उ. गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेंति -जाब- नो देवाउयं पकरेंति ।

प. परम्परणिग्गया णं भंते ! नेरइया किं नेरइयाउयं पकरेंति -जाब- देवाउयं पकरेंति ?

विशेष : अथરમમાં અલેશી કેવળી અને અયોગીનું વર્ણન કરવું ન જોઈએ.

બાકી બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

૧૩૨. અનંતરોપપન્નકાદિ ચોવીસ દંડકોમાં આયુ બંધનાં વિધિ-નિષેધનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! અનંતરોપપન્નક નૈરયિક શું નરકાયુનો બંધ કરે છે, તિર્યચાયુનો બંધ કરે છે, મનુષ્યાયુનો બંધ કરે છે કે દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક નૈરયિક શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી, તે તિર્યચાયુ અને મનુષ્યાયુનો બંધ કરે છે, પરંતુ દેવાયુનો બંધ કરતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! અનંતર-પરંપરાનુપપન્નક નૈરયિક શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરતા નથી.

દં.૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી આયુ બંધનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

વિશેષ : પરંપરોપપન્નક પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક અને મનુષ્ય ચારેય પ્રકારનાં આયુનો બંધ કરે છે.

૧૩૩. અનંતરનિર્ગતાદિ ચોવીસ દંડકોમાં આયુબંધનાં વિધિ-નિષેધનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! અનંતરનિર્ગત નૈરયિક શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો બંધ કરતા નથી -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! પરંપર-નિર્ગત-નૈરયિક શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -યાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગોયમા ! નેરહ્યાઝયં પિ પકરેતિ -જાવ- દેવાઝયં પિ પકરેતિ ।

૫. અણંતર પરમ્પરઅગિગ્યા ણં ભંતે ! નેરહ્યા કિં નેરહ્યાઝયં પકરેતિ -જાવ- દેવાઝયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્યાઝયં પિ પકરેતિ -જાવ- નો દેવાઝયં પિ પકરેતિ ।

દં. ૨-૨૪. એવં નિરવસેસં -જાવ- વેમાણિયા ।

- વિયા. સ. ૧૪, ઝ. ૧, સુ. ૧૬-૧૯

૧૩૪. અણંતરખેદોવવન્નગાહસુ ચઝવીસદંડણસુ આઝયબંધવિહિ-
ણિસેહો પરૂવણં -

૫. ૧. દં. ૧. અણંતર ખેદોવવન્નગા ણં ભંતે ! નેરહ્યા કિં નેરહ્યાઝયં પકરેતિ -જાવ- દેવાઝયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્યાઝયં પકરેતિ -જાવ- નો દેવાઝયં પકરેતિ ।

૫. ૨. પરમ્પર ખેદોવવન્નગા ણં ભંતે ! નેરહ્યા કિં નેરહ્યાઝયં પકરેતિ -જાવ- દેવાઝયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નેરહ્યાઝયં પિ પકરેતિ -જાવ- દેવાઝયં પિ પકરેતિ ।

૫. ૩. અણંતર-પરમ્પર ખેદાણુવવન્નગા ણં ભંતે ! કિં નેરહ્યાઝયં પકરેતિ -જાવ- દેવાઝયં પકરેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્યાઝયં પિ પકરેતિ -જાવ- નો દેવાઝયં પિ પકરેતિ ।

દં. ૨-૨૪. એવં ણિરવસેસં -જાવ- વેમાણિયા ।

- વિયા. સ. ૧૪, ઝ. ૧, સુ. ૨૦

૧૩૫. જીવ-ચઝવીસદંડણસુ ંગત્ત-પુહત્તેણં સયંકડં આઝવેયણ
પરૂવણં-

૫. જીવે ણં ભંતે ! સયંકડં આઝયં વેદેહ ?

૩. ગોયમા ! અત્થેગહ્યં વેદેહ, અત્થેગહ્યં નો વેદેહ ।

૫. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચહ-
અત્થેગહ્યં વેદેહ, અત્થેગહ્યં નો વેદેહ ।

૩. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો પણ બંધ કરે છે -ચાવત્- દેવાયુનો પણ બંધ કરે છે.

૫. ભંતે ! અનન્તર-પરંપર-અનિર્ગત નૈરયિક શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -ચાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો પણ બંધ કરતા નથી -ચાવત્- દેવાયુનો પણ બંધ કરતા નથી.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે બાકી બધું વર્ણન વૈમાણિકો સુધી કરવું જોઈએ.

૧૩૪. અનન્તર ખેદોપપન્નક આદિ ચોવીસ દંડકોમાં આયુ
બંધનાં વિધિ-નિષેધનું પ્રરુપણ :

૫. ૧. દં. ૧. ભંતે ! અનન્તર ખેદોપપન્નક નૈરયિક શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -ચાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે ન તો નરકાયુનો બંધ કરે છે -ચાવત્- ન દેવાયુનો બંધ કરે છે.

૫. ૨. ભંતે ! પરંપર ખેદોપપન્નક નૈરયિક શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -ચાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! નરકાયુનો પણ બંધ કરે છે -ચાવત્- દેવાયુનો પણ બંધ કરે છે.

૫. ૩. ભંતે ! અનન્તર-પરંપર ખેદોનુંપપન્નક નૈરયિક શું નરકાયુનો બંધ કરે છે -ચાવત્- દેવાયુનો બંધ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નરકાયુનો પણ બંધ કરતા નથી -ચાવત્- દેવાયુનો પણ બંધ કરતા નથી.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાણિકો સુધી દંડકોમાં બંધ કહેવું જોઈએ.

૧૩૫. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં એક-અનેકની અપેક્ષાએ સ્વયંકૃત
આયુ વેદનનું પ્રરુપણ -

૫. ભંતે ! શું જીવ સ્વયંકૃત આયુનું વેદન કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! કેટલાકનું વેદન કરે છે અને કેટલાકનું વેદન કરતા નથી.

૫. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
કેટલાકનું વેદન કરે છે અને કેટલાકનું વેદન કરતા નથી ?

૩. ગોયમા ! ઉદિણ્ણં વેદેઙ્ગ, અણુદિણ્ણં નો વેદેઙ્ગ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-
'અત્થેગઈયં વેદેઙ્ગ, અત્થેગઈયં નો વેદેઙ્ગ ।'

દં. ૧-૨૪. એવં ચ્ચઠ્ઠીસદંડણં નેરહ્ણણં -જાવ-
વેમાણિણે ।

પુહત્તેણ વિ એવં ચ્ચેવ,

દં. ૧-૨૪. નેરહ્ણ્યા -જાવ- વેમાણિયા ।

- વિયા. સ. ૧, ૩, સુ. ૪

૧૩૬. દેવસ્સ ચ્ચવણાણંતર ભવાઠ્ઠયપડિસંવેદણં-

પ. દેવેણં ભંતે ! મહિહ્ણિદ્ધે મહજ્જુઈએ મહબ્બલે મહાયસે
મહેસક્કલે મહાણુભાવે અવિઠ્ઠક્કંતિયં ચયમાણે
કિં ચ્ચિ વિ કાલં હિરિવત્તિયં દુગુંહાવત્તિયં
પરિસ્સહવત્તિયં આહારં નો આહારેઙ્ગ,

અહેણં આહારેઙ્ગ, આહારિજ્જમાણે આહારિણે,

પરિણામિજ્જમાણે પરિણામિણે પહીણે ય આઠ્ઠ
ભવઈ, જત્થ ઉવવજ્જઈ તમાઠ્ઠયં પડિસંવેદેઙ્ગ, તંજહા-

તિરિક્કજોણિયાઠ્ઠયં વા, મણુસ્સાઠ્ઠયં વા ।

૩. હંતા, ગોયમા ! દેવેણં મહિહ્ણિદ્ધે -જાવ-મણુસ્સાઠ્ઠયં
વા પડિસંવેદેઙ્ગ ।

- વિયા. સ. ૧, ૩, સુ. ૯

૧૩૭. ચ્ચઠ્ઠીસદંડણેસુ આગામિભવઆઠ્ઠય સંવેદણાં પડુચ્ચ
પરુવણં-

પ. દં. ૧. નેરહ્ણે ણં ભંતે ! અણંતરં ઉવ્વટ્ઠિત્તા જે
ભવિણે પંચેદિય-તિરિક્કજોણિણેસુ ઉવવજ્જિત્તણે
સે ણં ભંતે ! કયરં આઠ્ઠયં પડિસંવેદેઙ્ગ ?

૩. ગોયમા ! નેરહ્ણ્યાઠ્ઠયં પડિસંવેદેઙ્ગ પંચેદિય-
તિરિક્કજોણિયાઠ્ઠણે સે પુરઠ્ઠો કહે ચિટ્ઠઈ ।

દં. ૨૧. એવં મણુસ્સેસુ વિ ।

૩. ગૌતમ ! ઉદીરહ્ણાણું વેદન કરે છે અને અનુદીર્ણનું
વેદન કરતા નથી.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

"કેટલાકનું વેદન કરે છે અને કેટલાકનું વેદન
કરતા નથી."

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો
સુધી ચોવીસ દંડક કહેવા જોઈએ.

અનેક જીવોની અપેક્ષાએ પણ આ પ્રમાણે કહેવું
જોઈએ.

દં. ૧-૨૪. નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી પણ આ
પ્રમાણે જાણવું જોઈએ.

૧૩૬. દેવનાં અવન પછી ભવાયુનું પ્રતિસંવેદન :

પ્ર. ભંતે ! મહાન્ ઋશ્ધિવાળા, મહાન્ દ્યુતિવાળા, મહાન્
બળવાળા, મહાયશસ્વી, મહાસુખી, મહા
પ્રભાવશાળી, મરણકાળમાં અવન કરતા કોઈ
દેવ લજ્જાનાં કારણે, ધૃષ્ટાનાં કારણે, પરિષદનાં
કારણે કેટલાક સમય સુધી આહાર કરતા નથી.

ત્યાર પછી આહાર કરે છે અને પ્રહણ કરેલ
આહાર પરિણત પણ થાય છે,

અંતમાં તે દેવની ત્યાંની આયુ સર્વથા નષ્ટ થઈ
જાય છે. માટે તે દેવ જ્યાં ઉત્પન્ન થાય છે, શું
ત્યાંની આયુ ભોગવે છે, જેમકે -

તિર્યચ્યોનિકાયુ અને મનુષ્યાયુ.

૩. હા, ગૌતમ ! તે મહાઋશ્ધિવાળા દેવ -યાવત્-
મૃત્યુનાં પછી તિર્યચ્ય કે મનુષ્યાયુનો અનુભવ
કરે છે.

૧૩૭. ચોવીસ દંડકોમાં આગામી ભવાયુની સંવેદનાદિનું
અપેક્ષાએ તેનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! જે નૈરયિક મરીને અંતરરહિત સીધા
પંચેન્દ્રિય-તિર્યચ્યોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર છે તો
ભંતે ! તે કંઈ આયુનું પ્રતિવસંવેદન કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નૈરયિક નરકાયુનું પ્રતિસંવેદન કરે છે
અને પંચેન્દ્રિય-તિર્યચ્યોનિકનાં આયુને
ઉદયાભિમુખ કરીને રહે છે.

દં. ૨૧. આ પ્રમાણે મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થવા
યોગ્ય નૈરયિકનાં વિષયમાં સમજવું જોઈએ.

ળવરં-મણુસ્સાઉએ સે પુરઓ કહે ચિટ્ઠઇ ।

- પ. દં. ૨. અસુરકુમારે ણં ભંતે ! અણંતરં ઉચ્ચટ્ટિત્તા
જે ભવિએ પુઢવિકાઇએસુ ઉવવજ્જિત્તાએ,
સે ણં ભંતે ! કયરં આઝયં પડિસંવેદેઃ ?
૩. ગોયમા ! અસુરકુમારાઝયં પડિસંવેદેઃ પુઢવિકાઇયાઝ
સે પુરઓ કહે ચિટ્ઠઇ ।

એવં જો જહિં ભવિઓ ઉવવજ્જિત્તાએ તસ્સ તં પુરઓ
કહે ચિટ્ઠઇ, જત્થ ઠિઓ તં પડિસંવેદેઃ ।

દં. ૩-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિએ ।

ળવરં-પુઢવિકાઇઓ પુઢવિકાઇએસુ ઉવવજ્જંતઓ
પુઢવિકાઇયાઝયં પડિસંવેદેઃ, અન્ને ય સે પુઢ-
વિકાઇયાઝએ પુરઓ કહે ચિટ્ઠઇ ।

એવં -જાવ- મણુસ્સો મણુસ્સેસુ ઉવવજ્જંતઓ
મણુસ્સાઝયં પડિસંવેદેઃ ।

અન્ને ય સે મણુસ્સાઝએ પુરઓ કહે ચિટ્ઠઇ ।

- વિયા. સ. ૧૮, ૩. ૫, સુ. ૮-૧૧

૧૩૮. એગ સમએ ઇહ-પરભવઆઝયવેયણ ણિસેહો-

- પ. અણ્ણઝત્થિયા ણં ભંતે ! એવમાઝ્ઝંતિ -જાવ- એવં
પરુવેતિ સે જહાનામએ જાલગંઠિયા સિયા
આણુપુલ્લિગઢિયા અણંતરગઢિયા પરંપરગઢિયા
અન્નમન્નગઢિયા અન્નમન્નગરૂયત્તાએ અન્નમન્ન-
ભારિયત્તાએ અન્નમન્નગરૂયસંભારિયત્તાએ અન્નમ-
ન્નઘડત્તાએ ચિટ્ઠઇ,

એવામેવ બહૂણં જીવાણં બહૂસુ આજાઝસહસ્સેસુ
બહૂં આઝયસહસ્સાં આણુપુલ્લિગઢિયાં -જાવ-
અન્નમન્નઘડત્તાએ ચિટ્ઠંતિ ।

એગે વિ ય ણં જીવે એગેણં સમએણં દો આઝયાં
પડિસંવેદયઇ, તં જહા-

વિશેષ : મનુષ્યનાં આયુને ઉદયાભિમુખ કરીને
રહે છે.

- પ્ર. દં. ૨. ભંતે ! જો અસુરકુમાર મરીને અંતર-રહિત
પૃથ્વીકાયિક જીવોમાં ઉત્પન્ન થનાર છે તો ભંતે !
તે કંઈ આયુનું પ્રતિસંવેદન કરે છે ?
૩. ગૌતમ ! તે અસુરકુમારનાં આયુનું પ્રતિસંવેદન
કરે છે અને પૃથ્વીકાયિકનાં આયુને ઉદયાભિમુખ
કરીને રહે છે.

આ પ્રમાણે જે જીવ જ્યાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે,
તે તેના આયુને ઉદયાભિમુખ કરીને રહે છે અને
જ્યાં છે ત્યાંના આયુનું વેદન કરે છે.

દં. ૩-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી જાણવું
જોઈએ.

વિશેષ : જે પૃથ્વીકાયિક જીવ પૃથ્વીકાયિકોમાં જ
ઉત્પન્ન થનાર છે તે પૃથ્વીકાયિકનાં આયુનું વેદન
કરે છે અને અન્ય પૃથ્વીકાયિકનાં આયુને
ઉદયાભિમુખ કરીને રહે છે.

આ પ્રમાણે -યાવત્- જે મનુષ્ય મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન
થનાર છે તે મનુષ્યાયુનું પ્રતિસંવેદન કરે છે અને
અન્ય મનુષ્યાયુને ઉદયાભિમુખ કરીને રહે છે.

૧૩૮. એક સમયમાં ઈલલોક પરભવ આયુવેદનનો નિષેધ :

- પ્ર. ભંતે ! અન્યતીર્થિક આ પ્રમાણે કહે છે -યાવત્-
પ્રરુપણા કરે છે કે - જેમ કોઈ (એક) જાલગ્રંથિ
(ગાંઠ લાગેલ જાલ) હોય જેમાં કમથી ગાંઠો
આપેલ હોય, એક પછી બીજી અંતર રહિત
ગાંઠો લગાડેલ હોય, પરંપરાથી ગુંથેલી હોય,
પરસ્પર ગુંથાયેલી હોય એવી તે જાલગ્રંથિ
પરસ્પર વિસ્તાર રુપથી, પરસ્પર ભાર રુપથી
તથા પરસ્પર વિસ્તાર અને ભારરુપથી, પરસ્પર
સંઘટિત રુપથી સ્થિત છે.

તેવી જ રીતે ઘણા બધા જીવોની સાથે કમથી
હજારો લાખો જન્મોથી સંબંધિત ઘણા આયુષ્ય
પરસ્પર કમશ: ગૂથાયેલ છે -યાવત્- પરસ્પર
સંલગ્ન છે.

આવી સ્થિતિમાં એક જીવ એક સમયમાં બે
આયુનું વેદન કરે છે. જેમકે -

૧. ઇહભવિયાઝયં ચ ૨. પરભવિયાઝયં ચ ।

જં સમયં ઇહભવિયાઝયં પડિસંવેદેઙ્, તં સમયં
પરભવિયાઝયં પડિસંવેદેઙ્,

જં સમયં પરભવિયાઝયં પડિસંવેદેઙ્, તં સમયં
ઇહભવિયાઝયં પડિસંવેદેઙ્ ।

એવં ચ્લુ એગે વિ ય ણં જીવે એગેણં સમણં દો
આઝયાઈં પડિસંવેદેઙ્, તં જહા-

૧. ઇહભવિયાઝયં ચ, ૨. પરભવિયાઝયં ચ ।

સે કહમેયં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ ?

૩. ગોયમા ! જં ણં તે અન્નઝત્થિયા એવમાઈક્ખંતિ
-જાવ- એવં પરૂવેંતિ એગે વિ ય ણં જીવે એગેણં
સમણં દો આઝયાઈં પડિસંવેદેઙ્

ઇહભવિયાઝયં ચ, પરભવિયાઝયં ચ,

જે તે એવમાહંસુ, મિચ્છા તે એવમાહંસુ

અહં પુણ ગોયમા ! એવમાઈક્ખામિ -જાવ- એવં
પરૂવેમિ-

સે જહાનામાએ જાલગંઠિયા સિયા -જાવ-
અન્નમન્નઘડત્તાએ ચિટ્ઠઈ,
એવામેવ એગમેગસસ જીવસસ બહૂહિં આજાઈસહસેહિં
બહૂઈં આઝયસહસાઈં આણુપુવ્વિગદિયાઈં -જાવ-
અન્નમન્નઘડત્તાએ ચિટ્ઠંતિ ।

એગે વિ ય ણં જીવે એગેણં સમણં એગં આઝયં
પડિસંવેદેઙ્, તં જહા-

૧. ઇહભવિયાઝયં વા, ૨. પરભવિયાઝયં વા ।

જં સમયં ઇહભવિયાઝયં પડિસંવેદેઙ્, નો તં સમયં
પરભવિયાઝયં પડિસંવેદેઙ્,

જં સમયં પરભવિયાઝયં પડિસંવેદેઙ્, નો તં સમયં
ઇહભવિયાઝયં પડિસંવેદેઙ્ ।

ઇહભવિયાઝયસસ પડિસંવેયણાએ, નો પરભવિયાઝયં
પડિસંવેદેઙ્,

પરભવિયાઝયસસ પડિસંવેયણાએ, નો ઇહભવિયાઝયં
પડિસંવેદેઙ્ ।

એવં ચ્લુ એગે જીવે એગેણં સમણં એગે આઝયં
પડિસંવેદેઙ્, તં જહા-

૧. આ ભવની આયુનું, ૨. પરભવની આયુનું.
જે સમયે તે જીવ આ ભવની આયુનું વેદન કરે
છે, તે સમયે પરભવની આયુનું પણ વેદન કરે છે.

જે સમયે પરભવની આયુનું વેદન કરે છે, તે
સમયે આ ભવની આયુનું પણ વેદન કરે છે.

આ પ્રમાણે એક જીવ એક સમયમાં બે આયુનું
વેદન કરે છે. જેમકે -

૧. આ ભવની આયુનું, ૨. પરભવની આયુનું.
ભંતે ! શું તે આ બરોબર કહે છે ?

૩. ગૌતમ ! તેઓ અન્યતીર્થિકોએ જે આ કહ્યું
-યાવત્- પ્રરુપણ કર્યું કે એક જીવ એક સમયમાં
બે આયુનું વેદન કરે છે -

આ ભવની આયુનો અને પરભવની આયુનો.
તેઓનું આ બધું વર્ણન મિથ્યા છે.

હે ગૌતમ ! હું આ પ્રમાણે કહું છું -યાવત્-
પ્રરુપણ કરું છું કે -

"જેમ કોઈ એક જાળ ત્રિંચિ હોય અને તે -યાવત્-
પરસ્પર સંઘટિત હોય,

આ પ્રમાણે એક એક જીવ ક્રમપૂર્વક હજારો
જન્મોથી સંબંધિત, હજારો આયુષ્યોની સાથે
પરસ્પર ગૂંથાયેલ રહે છે -યાવત્- પરસ્પર
સંલગ્ન રહે છે.

આ પ્રમાણે એક જીવ એક સમયમાં એક આયુનું
વેદન કરે છે, જેમકે -

૧. આ ભવની આયુનું, ૨. પરભવની આયુનું.
જે સમયે આ ભવનાં આયુનું વેદન કરે છે, તે
સમયે પરભવનાં આયુનું વેદન કરતા નથી.

જે સમયે પરભવના આયુનું વેદન કરે છે, તે
સમયે આ ભવના આયુનું વેદન કરતા નથી.

આ ભવનાં આયુનું વેદન કરતાં પરભવનાં
આયુનું વેદન કરતા નથી.

પરભવનાં આયુનું વેદન કરતા આ ભવનાં
આયુનું વેદન કરતા નથી.

આ પ્રમાણે એક જીવ એક સમયમાં એક આયુનું
વેદન કરે છે, જેમકે -

इहभवियाउयं वा परभवियाउयं वा ।

- विया. स. ५, उ. ३, सु. १

૧૩૯. જીવ-ચરવીસદંડાસુ આડય વેચણ પરૂવણં-

- પ. ઢં. ૧. જીવેણં ઢંતે ! જે ઢવિએ નેરડ્યાસુ ડવવજ્જિત્તએ સે ણં ઢંતે ! કિં ડહગએ નેરડ્યાડયં પડિસંવેદેઢ ? ડવવજ્જમાણે નેરડ્યાડયં પડિસંવેદેઢ ? ડવવન્ને નેરડ્યાડયં પડિસંવેદેઢ ?
- ડ. ગોયમા ! ણો ડહગએ નેરડ્યાડયં પડિસંવેદેઢ,

उववज्जमाणे नेरइयाउयं पडिसंवेदेइ,

उववन्ने वि नेरइयाउयं पडिसंवेदेइ ।

दं. २-२४. एवं -जाव- वेमाणिएसु ।

- विया. स. ७, उ. ६, सु. ५-६

૧૪૦. મણુસેસુ અહાડયં મજ્ઝિમાડયં પાલણસામિત્તં-

- તઓ અહાડયં પાલયંતિ, તં જહા-
૧. અરહંતા, ૨. ચક્કવટ્ટી, ૩. બલદેવ-વાસુદેવા ।
તઓ મજ્ઝિમાડયં પાલયંતિ, તં જહા-

१. अरहंता, २. चक्कवट्टी, ३. बलदेव-वासुदेवा ।

- ठाणं. अ. ३, उ. १, सु. १५२

૧૪૧. અપ્પ બહુઆડંપડુચ્ચ અંધગવણિહ જીવાણં સંચ્ચા પરૂવણં-

- પ. જાવડ્યા ણં ઢંતે ! વરા અંધગવણિહણો જીવા તાવડ્યા પરા અંધગવણિહણો જીવા ?
- ડ. હંતા, ગોયમા ! જાવડ્યા વરા અંધગવણિહણો જીવા તાવડ્યા પરા અંધગવણિહણો જીવા ।

- विया. स. ८, उ. ४, सु. १८

૧૪૨. સયાયુસ્સ દસ દસા પરૂવણં-

- વાસસયાડયસ્સ ણં પુરિસસ્સ દસ દસાઓ પણ્ણત્તાઓ, તં જહા-
બાલા કિડ્ડા ય મંદાય, બલા પન્ના ય હાયણી ।
પવંચા પબ્બારા ય, મુંમુહી સાયણી તહા ।

- ठाणं. अ. १०, सु. ७७२

आ भवनां आयुनुं के परभवनां आयुनुं.

૧૩૯. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આયુનાં વેદનનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ઢં. ૧. ભંતે ! જે જીવ નારકોમાં ઉત્પન્ન થનાર છે શું તે આ ભવમાં રહેતા નરકાયુનું વેદન કરે છે ? ઉત્પન્ન થતા સમયે નરકાયુનું વેદન કરે છે ? ઉત્પન્ન થવા પર નરકાયુનું વેદન કરે છે ?
- ડ. ગૌતમ ! તે આ ભવમાં રહેતા નરકાયુનું વેદન કરતા નથી, પરંતુ ઉત્પન્ન થતા સમયે તે નરકાયુનું વેદન કરે છે. ઉત્પન્ન થવા પર પણ નરકાયુનું વેદન કરે છે. ઢં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી આયુ વેદનનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

૧૪૦. મનુષ્યોમાં યથાયુ મધ્યમ આયુનાં પાલનનું સ્વામીત્વ :

- ત્રણ પોતાની પૂર્ણ આયુનું પાલન કરે છે, જેમકે -
૧. અર્હન્ત, ૨. ચક્કવર્તી, ૩. બળદેવ-વાસુદેવ. ત્રણ મધ્યમ (પોતાના સમયની) આયુનું પાલન કરે છે, જેમકે -
૧. અર્હન્ત, ૨. ચક્કવર્તી, ૩. બળદેવ-વાસુદેવ.

૧૪૧. અલ્પ-બહુ આયુની અપેક્ષાએ તેઉકાય જીવોની સમ સંખ્યાનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ભંતે ! જેટલા અલ્પ આયુષ્યવાળા અંધકવહિન (તેઉકાય) જીવ છે શું તેટલા જ ઉત્કૃષ્ટ આયુવાળા અંધકવહિન જીવ છે ?
- ડ. હા, ગૌતમ ! જેટલા અલ્પઆયુષ્યવાળા તેઉકાય જીવ છે તેટલા જ ઉત્કૃષ્ટ આયુવાળા તેઉકાય જીવ છે.

૧૪૨. શતાયુની દસ દશાઓનું પ્રરૂપણ :

- શતાયુ પુરુષની દસ દશાઓ કહી છે, જેમકે -
૧. બાળ, ૨. કીડા, ૩. મંદા,
૪. બળ, ૫. પ્રજ્ઞા, ૬. હાચિની,
૭. પ્રપજ્ઞા, ૮. પ્રાગ્ભારા, ૯. મૃન્મુકી,
૧૦. શાચિની.

૧૪૩. આડય સ્વય કારણાણિ-

સત્તવિહે આડભેએ પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. અજ્ઞવસાણ,
  ૨. ણિમિત્તે,
  ૩. આહારે,
  ૪. વેયણા,
  ૫. પરાઘાએ,
  ૬. ફાસે,
  ૭. આણાપાણ,
- સત્તવિહં ભિજ્જએ આડયં ॥

- ઠાળં. અ. ૭, સુ. ૫૬૧

૧૪૩. આયુ ક્ષયનાં કારણ :

આયુ ક્ષય (અકાળ મૃત્યુ)નાં સાત કારણ કહ્યા છે, જેમકે-

૧. અધ્યવસાન - રાગાદિની તીવ્રતા,
  ૨. નિમિત્ત - શસ્ત્રપ્રયોગ આદિ,
  ૩. આહાર - આહારની ન્યૂનાધિકતા,
  ૪. વેદના - નયન આદિની તીવ્રતમ વેદના,
  ૫. પરાઘાત - ખાડા આદિમાં પડવું,
  ૬. સ્પર્શ- સાંપ આદિનો સ્પર્શ,
  ૭. આન-અપાન અર્થાત્ ઉચ્છ્વાસ- નિઃશ્વાસનો નિરોધ,
- આ સાત પ્રકારોથી આયુનો ક્ષય થાય છે.

૧૪૪. મૂલ કમ્મપયડીણં જહણ્ણુકોસ બંધટિઠ્ઠિઆઈ પરૂવણં-

- પ. ૧. નાણાવરણિજ્જસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં બંધટિઠ્ઠિ પળ્ણત્તા ?
- અ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ, તિણ્ણિ ય વાસસહસ્સાઈ અબાહા, અબાહૂણિયા કમ્મટિઠ્ઠિ, કમ્મણિસેગો ।

૨. એવં દરિસણાવરણિજ્જં પિ ।

- પ. ૩. વેયણિજ્જસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં બંધટિઠ્ઠિ પળ્ણત્તા ?
- અ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં દો સમયા, ઉક્કોસેણં તીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ, તિણ્ણિ ય વાસસહસ્સાઈ અબાહા, અબાહૂણિયા કમ્મટિઠ્ઠિ, કમ્મણિસેગો,
- પ. ૪. મોહણિજ્જસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં બંધટિઠ્ઠિ પળ્ણત્તા ?
- અ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં સત્તરિ સાગરોવમકોડાકોડીઓ, સત્ત ય વાસસહસ્સાણિ અબાહા,

૧૪૪. મૂળ કર્મ પ્રકૃતિઓની જઘન્યોત્કૃષ્ટ બંધ સ્થિતિ આદિનું પ્રરૂપણ :

- પ. ૧. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મની બંધસ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?
- અ. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની છે. ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો છે. અબાધાકાળ જેટલા ન્યૂન કર્મ-સ્થિતિમાં જ કર્મ પુદ્ગલોનો પ્રદેશ બંધ થાય છે. અર્થાત્ અબાધાકાળ જેટલી સ્થિતિમાં પ્રદેશ બંધ થતો નથી.

૨. આ પ્રમાણે દર્શનાવરણીય કર્મની બંધ સ્થિતિ જાણવી જોઈએ.

- પ. ૩. ભંતે ! વેદનીય કર્મની બંધ સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?
- અ. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ બે સમયની છે. ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો છે. અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ સ્થિતિમાં જ કર્મ પ્રદેશબંધ થાય છે.
- પ. ૪. ભંતે ! મોહનીય કર્મની બંધ સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?
- અ. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની છે, ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સત્તર કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ સાત હજાર વર્ષનો છે.

અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો^૧ ।

પ. ૫. આડયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં
બંધઠિઈ પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
ઉક્કોસેણં તેત્તીસં સાગરોવમાણિ પુવ્વકોડિતિભાગ-
મબ્બહિયાણિ ।

(પુવ્વકોડિતિભાગો અબાહા)

અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

પ. ૬-૭. નામ-ગોયાણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં
બંધઠિઈ પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અટ્ઠ મુહુત્તા,
ઉક્કોસેણં વીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
દોણિય વાસસહસ્સાણિ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ કમ્મણિસેગો ।

૮. અંતરાયં જહા નાણાવરણિજ્જ^૨ ।

- વિયા. સ. ૬, ૩, સુ. ૧૧ (૧-૭)

૧૪૫. ઉત્તર કમ્મપયડીણં જહણ્ણુક્કોસ ઠિઈ અબાહા પરુવણ ય-

૧. નાણાવરણ-પયડીઓ-

પ. નાણાવરણિજ્જસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં
ઠિઈ પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
ઉક્કોસેણં તીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
તિણ્ણિય વાસસહસ્સાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

૨. દંસણાવરણ-પયડીઓ-

પ. (ક) નિદ્દાપંચયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં
કાલં ઠિઈ પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ તિણ્ણિય
સત્તભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઊગ્ગં

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ-સ્થિતિમાં જ
કર્મનિષેક અર્થાત્ પ્રદેશ બંધ થાય છે.

પ્ર. ૫. ભંતે ! આયુ કર્મની બંધ સ્થિતિ કેટલા
કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની છે.
ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પૂર્વકોટિનાં ત્રીજા ભાગથી વધારે
તેત્રીસ સાગરોપમની છે.

(તેનો અબાધાકાળ પૂર્વ કોટિ ત્રીજાભાગનો છે.)

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ સ્થિતિમાં જ
કર્મનિષેક (પ્રદેશબંધ) થાય છે.

પ્ર. ૬-૭. ભંતે ! નામ-ગોત્ર કર્મની બંધ સ્થિતિ કેટલા
કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ આઠ મુહૂર્તની છે,
ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.
તેનો અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
થાય છે.

૮. અંતરાય કર્મની બંધ સ્થિતિ આદિ જ્ઞાનાવરણીય
કર્મનાં સમાન સમજી લેવી જોઈએ.

૧૪૫. ઉત્તરકર્મ પ્રકૃતિઓની જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અને
અબાધાનુ પ્રરુપણ :

૧. જ્ઞાનાવરણની પ્રકૃતિઓ :

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મની સ્થિતિ કેટલા
કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની છે,
ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.
તેનો અબાધાકાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો છે,
અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ
કર્મનિષેક થાય છે.

૨. દર્શનાવરણની પ્રકૃતિઓ :

પ્ર. (ક) ભંતે ! નિદ્રાપંચક (દર્શનાવરણીય) કર્મની
સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમાં
ભાગ ન્યૂન સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી ત્રણ
(૩/૭) ભાગની છે.

ઉક્કોસેણં તીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
તિણ્ણિય વાસસહસ્સાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

પ. (જ) દંસણચ્ચઉક્કસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં
કાલં ઠિઈ પ્પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
ઉક્કોસેણં તીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
તિણ્ણિય વાસસહસ્સાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

૩. વેયણીય-પયડીઓ-

પ. (ક) સાયાવેયણિજ્જસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં
કાલં ઠિઈ પ્પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! ઇરિયાવહિયબંધગં પડુચ્ચ અજહણ્ણ-
મણુક્કોસેણં દો સમયા ।

સંપરાઇયબંધગં પડુચ્ચ જહણ્ણેણં બારસ મુહુત્તા,

ઉક્કોસેણં પ્પણ્ણરસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
પ્પણ્ણરસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

પ. (જ) અસાયાવેયણિજ્જસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં
કાલં ઠિઈ પ્પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ તિણ્ણિય સત્તભાગા
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઠુણગં,

ઉક્કોસેણં તીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
તિણ્ણિય વાસસહસ્સાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

૪. મોહણીય-પયડીઓ-

પ. ૧. (ક) સમ્મત્તવેયણિજ્જસ્સ (મોહણિજ્જસ્સ) ણં
ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈ પ્પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે,
તેનો અબાધાકાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો છે,
તેનો અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ
કર્મનિષેક થાય છે.

૩. (ખ) ભંતે ! દર્શન ચતુષ્ક (દર્શનાવરણીય) કર્મની
સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની છે.
ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.
તેનો અબાધાકાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો છે.
અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
થાય છે.

૩. વેદનીયની પ્રકૃતિઓ :

૩. (ક) ભંતે ! સાતાવેદનીય કર્મની સ્થિતિ કેટલા
કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! ઈર્યાપથિક બંધકની અપેક્ષાએ અજઘન્ય-
અનુત્કૃષ્ટ બે સમયની છે.

સાંપરાથિક બંધકની અપેક્ષાએ જઘન્ય બાર
મુહૂર્તની છે.

ઉત્કૃષ્ટ પંદર કોડાકોડી સાગરોપમની છે.

તેનો અબાધાકાળ પંદરસો વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
થાય છે.

૩. (ખ) ભંતે ! અસાતાવેદનીય કર્મની સ્થિતિ કેટલા
કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમાં
ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી
ત્રણ ભાગ (૩/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.

તેનો અબાધાકાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો છે.

તેનો અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ
કર્મનિષેક થાય છે.

૪. મોહનીયની પ્રકૃતિઓ :

૩. ૧. (ક) ભંતે ! સમ્યક્ત્વ વેદનીય (મોહવેદનીય)ની
સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની છે,

उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं साइरेगाइं ।

પ. (ચ) મિચ્છત્તવેયણિજ્જસ્સ મોહણિજ્જસ્સ ણં ભંતે !
કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं सागरोवमं पलिओवमस्स
असंखेज्जइभागेणं ऊणगं ।

उक्कोसेणं सत्तरिं सागरोवमकोडाकोडीओ,

सत्त य वाससहस्साइं अबाहा,

अबाहूणिया कम्मट्ठिई, कम्मणिसेगो ।

પ. (ગ) સમ્મામિચ્છત્તવેયણિજ્જસ્સ (મોહણિજ્જસ્સ)
ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं,

उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं ।

પ. ૨-૧૨. કસાયબારસગસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં
કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं सागरोवमस्स चत्तारि सत्तभागा
पलिओवमस्स असंखेज्जइभागेणं ऊणगं,

उक्कोसेणं चत्तालीसं सागरोवमकोडाकोडीओ ।

चत्तालीसं वाससयाइं अबाहा,

अबाहूणिया कम्मट्ठिई, कम्मणिसेगो ।

પ. ૧૩. કોહસંજલણસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં
કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા,

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दो मासा,

उक्कोसेणं चत्तालीसं सागरोवमकोडाकोडीओ,

चत्तालीसं वाससयाइं अबाहा,

अबाहूणिया कम्मट्ठिई, कम्मणिसेगो ।

પ. ૧૪. માણસંજલણસ્સણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં
કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं मासं,

उक्कोसेणं जहा कोहस्स ।

ઉત્કૃષ્ટ કંઈક અધિક છયાસઠ (૬૬) સાગરોપમની
છે.

પ્ર. (ખ) ભંતે ! મિથ્યાત્વ વેદનીય (મોહનીય)
કર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

उ. गौतम ! जधन्य स्थिति पत्योपमनां असंख्यातमां
भाग ओष्ठी अक सागरोपमनी छे.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સત્તર કોડાકોડી સાગરોપમની છે.

તેનો અબાધાકાળ સાત હજાર વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
થાય છે.

પ્ર. (ગ) ભંતે ! સમ્યગ્-મિથ્યાત્વ વેદનીય (મોહનીય)
કર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

उ. गौतम ! जधन्य स्थिति अंतर्मुहूर्तनी छे,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પણ અંતર્મુહૂર્તની છે,

પ્ર. ૨-૧૨. ભંતે ! કષાય-દ્વાદશકની સ્થિતિ કેટલા
કાળની કહી છે ?

उ. गौतम ! जधन्य स्थिति पत्योपमनां असंख्यातमां
भाग न्यून सागरोपमनां सात भागोमांथी यार

भाग (४/७)नी छे,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ચાલીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.

તેનો અબાધાકાળ ચાર હજાર વર્ષનો છે,

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
થાય છે.

પ્ર. ૧૩. ભંતે ! સંજ્વલન ક્રોધની સ્થિતિ કેટલા
કાળની કહી છે ?

उ. गौतम ! जधन्य स्थिति बे मासनी छे,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ચાલીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે,

તેનો અબાધાકાળ ચાર હજાર વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
થાય છે.

પ્ર. ૧૪. ભંતે ! સંજ્વલન માનની સ્થિતિ કેટલા
કાળની કહી છે ?

उ. गौतम ! जधन्य स्थिति अक मासनी छे,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ક્રોધનાં સમાન છે.

પ. ૧૫. માયાસંજલણસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અદ્ધમાસં,
ઉક્કોસેણં જહા કોહસ્સ ।

પ. ૧૬. લોભસંજલણસ્સ ણં ભંતે । કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
ઉક્કોસેણં જહા કોહસ્સ ।

પ. ૧. ઇત્થિવેયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ દિવડ્ઢં સત્તભાગં
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહાગેણં ઋણગં ।

ઉક્કોસેણં પ્ણરસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
પ્ણરસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।^૧

પ. ૨. પુરિસવેયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અટ્ઠ સંવચ્છરાઈં,^૨
ઉક્કોસેણં દસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
દસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।^૩

પ. ૩. નપુંસગવેયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ દુણ્ણિ સત્તભાગા
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહાગેણં ઋણગં ।

ઉક્કોસેણં વીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,^૪
વીસતિં ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।^૫

પ્ર. ૧૫. ભંતે ! સંજ્વલન માયાની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પંદર દિવસની છે,
ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કોધનાં સમાન છે.

પ્ર. ૧૬. ભંતે ! સંજ્વલન લોભની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની છે,
ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કોધનાં સમાન છે.

પ્ર. ૧. ભંતે ! સ્ત્રીવેદની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમાં ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી દોઢ ભાગની (૧૧/૭)ની છે,
ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પંદર કોડાકોડી સાગરોપમની છે.

તેનો અબાધાકાળ પંદર સો (૧૫૦૦) વર્ષનો છે,
અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ સ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

પ્ર. ૨. ભંતે ! પુરુષવેદની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ આઠ વર્ષની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ દસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.
તેનો અબાધાકાળ એક હજાર વર્ષનો છે.
અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ સ્થિતિમાં જ કર્મ-
નિષેક થાય છે.

પ્ર. ૩. ભંતે ! નપુંસકવેદની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી બે ભાગ (૨/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.
તેનો અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો છે,
અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ સ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

૧. જીવા. પડિ. ૨, સુ. ૫૧

૨. ઠાળં અ. ૮, સુ. ૬૫૮

૩. જીવા. પડિ. ૨, સુ. ૫૭

૪. સમ. સમ. ૨૦, સુ. ૫

૫. જીવા. પડિ. ૨, સુ. ૬૧

પ. ૪-૫. હાસ-રતી ણં ભંતે ! કમ્માણં કેવઇયં કાલં ઠિઈં પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ એકં સત્તભાગં પલ્લિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઠુણગં,

ઉક્કોસેણં દસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,

દસ ય વાસસયાઈ અબાહા,

અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

પ. ૬-૯. અરહ-ભય-સોગ-દુગુંછા ણં ભંતે ! કમ્માણં કેવઇયં કાલં ઠિઈં પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ દોણિણ સત્તભાગા પલ્લિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઠુણગં,

ઉક્કોસેણં વીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,

વીસતિં ય વાસસયાઈ અબાહા,

અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

૫. આઝય-પયડીઓ-

પ. (ક) ણેરહયાઝયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં દસ વાસસહસ્સાઈ અંતોમુહુત્ત-મબ્બહિયાઈં,

ઉક્કોસેણં તેત્તીસં સાગરોવમાઈં પુવ્વકોડીતિ-ભાગમબ્બહિયાઈં ।

પ. (ખ) તિરિક્ખજોણિયાઝયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,

ઉક્કોસેણં તિણ્ણિ પલ્લિઓવમાઈં પુવ્વકોડીતિ-ભાગમબ્બહિયાઈં ।

(ગ) એવં મણૂસાઝયસ્સ વિ ।

(ઘ) દેવાઝયસ્સ જહા ણેરહયાઝયસ્સ ઠિઈં તિ ।

૬. ણામ-પયડીઓ-

પ. ૧. (ક) ણિરયગહિણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પ્ણત્તા ?

પ્ર. ૪-૫. ભંતે ! હાસ્ય-રતિ કર્મોની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી એક ભાગ (૧/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ દસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.

તેનો અબાધાકાળ એક હજાર વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

પ્ર. ૬-૯. ભંતે ! અરતિ, ભય, શોક અને જુગુપ્સા કર્મોની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી બે ભાગ (૨/૭)ની છે,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.

તેનો અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

૫. આયુની પ્રકૃતિઓ :

પ્ર. (ક) ભંતે ! નરકાયુની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્ત-અધિક દસ હજાર વર્ષની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કરોડ પૂર્વનાં ત્રીજા ભાગ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમની છે.

પ્ર. (ખ) ભંતે ! તિર્યચયોનિકાયુની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પૂર્વકોટિનાં ત્રીજા ભાગ અધિક ત્રણ પલ્યોપમની છે.

(ગ) આ પ્રમાણે મનુષ્યાયુની સ્થિતિ છે.

(ઘ) દેવાયુની સ્થિતિ નરકાયુની સ્થિતિનાં સમાન જાણવી જોઈએ.

૬. નામની પ્રકૃતિઓ :

પ્ર. ૧. (ક) ભંતે ! નરકગતિ - નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસહસસસ્સ લો સત્તભાગાપલિઓવમસસ અસંખેજ્જહિભાગેણં ડુણગં,

ઉક્કોસેણં વીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
વીસં ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ કમ્મણિસેગો ।

(લ) તિરિયગહિણામસસ જહા ણપુંસગવેયસસ ।

૫. (ગ) મણુયગહિણામસસ ણં ધંતે ! કમ્મસસ કેવહિયં કાલં ઠિઈ પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસસ દિવહં ડ સત્તભાગં પલિઓવમસસ અસંખેજ્જહિભાગેણં ડુણગં,

ઉક્કોસેણં પણ્ણરસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
પણ્ણરસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

૫. (ઘ) દેવગહિણામસસ ણં ધંતે ! કમ્મસસ કેવહિયં કાલં ઠિઈ પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસહસસસ્સ ઇકં સત્તભાગં પલિઓવમસસ અસંખેજ્જહિભાગેણં ડુણગં,

ઉક્કોસેણં જહા પુરિસવેયસસ ।

૫. ૨. (ક) ઇગિંદિયજાહિણામસસ ણં ધંતે ! કમ્મસસ કેવહિયં કાલં ઠિઈ પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસસ દોણિ સત્તભાગા પલિઓવમસસ અસંખેજ્જહિભાગેણં ડુણગં,

ઉક્કોસેણં વીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
વીસં ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

૫. (લ) બેહિંદિયજાહિણામસસ ણં ધંતે ! કમ્મસસ કેવહિયં કાલં ઠિઈ પણ્ણત્તા ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સહસ્ર સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી બે ભાગ (૨/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે, તેનો અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો છે, અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

(ખ) તિર્યગતિ-નામકર્મની સ્થિતિ આદિ નપુંસક વેદની સ્થિતિનાં સમાન છે.

૫. (ગ) ભંતે ! મનુષ્યગતિ-નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી દોઢ ભાગ (૧૧/૭) ની છે,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પંદર કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ પંદર સૌ વર્ષનો છે. અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ સ્થિતિમાં જ કર્મ નિષેક થાય છે.

૫. (ઘ) ભંતે ! દેવગતિ-નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સહસ્ર સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી એક ભાગ (૧/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ આદિ પુરુષવેદની સ્થિતિનાં સમાન છે.

૫. ૨. (ક) ભંતે ! એકેન્દ્રિય- જાતિ- નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી બે ભાગ (૨/૭)ની છે,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો છે. અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

૫. (લ) ભંતે ! બેઈન્દ્રિય- જાતિ- નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ ણવપણતી-
સતિભાગાપલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ડુણગં,

ઉક્કોસેણં અટ્ઠારસસાગરોવમકોડાકોડીઓ,
અટ્ઠારસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

(ગ) તેહંદિયજાહિણામણં વિ એવં ચેવ ।

(ઘ) ચજરિંદિય જાહિણામણં વિ એવં ચેવ ।

૫. (ઙ) પંચેદિયજાહિણામણં ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવહિયં
કાલં ઠિઈ પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ દોણિણ સત્તભાગા
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ડુણગં,

ઉક્કોસેણં વીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
વીસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

૩. (ક) ઓરાલિયસરીરણામણં વિ એવં ચેવ ।

૫. (ઘ) વેહિયસરીરણામણં ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ
કેવહિયં કાલં ઠિઈ પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસહસ્સસ્સ દો સત્તભાગા
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ડુણગં,

ઉક્કોસેણં વીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
વીસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

૫. (ગ) આહારગસરીરણામણં ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ
કેવહિયં કાલં ઠિઈ પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોસાગરોવમકોડાકોડીઓ,

ઉક્કોસેણ વિ અંતોસાગરોવમકોડાકોડીઓ,

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમાં
ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં પાંત્રીસ ભાગોમાંથી
નવ ભાગ (૯/૩૫)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અઢાર કોડાકોડી સાગરોપમની છે.
તેનો અબાધાકાળ અઢાર સો વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મ-
નિષેક થાય છે.

(ગ) ત્રેહંદ્રિય જાતિ નામ કર્મની સ્થિતિ આદિ
પણ આ પ્રમાણે છે.

(ઘ) ચઉરેન્દ્રિય જાતિ નામ કર્મની સ્થિતિ આદિ
પણ આ પ્રમાણે છે.

૫. (ઙ) ભંતે ! પંચેન્દ્રિય- જાતિ- નામકર્મની સ્થિતિ
કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા
ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી બે
ભાગ (૨/૭)ની છે,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.
તેનો અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો છે,

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
થાય છે.

૩. (ક) ઔદારિક-શરીર-નામકર્મની સ્થિતિ આદિ
પણ આ પ્રમાણે છે.

૫. (ઘ) ભંતે ! વૈકિય- શરીર-નામકર્મની સ્થિતિ
કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમાં
ભાગ ઓછી સહસ્ત્ર સાગરોપમનાં સાત
ભાગોમાંથી બે ભાગ (૨/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.
તેનો અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ સ્થિતિમાં જ
કર્મનિષેક થાય છે.

૫. (ગ) ભંતે ! આહારક-શરીર-નામકર્મની સ્થિતિ
કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ અંત:કોડાકોડી સાગરો-
પમની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પણ અંત:કોડાકોડી સાગરોપમની છે.

પ. (ઘ-ઙ) તેયગ-કમ્મસરીરણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્માણં કેવઇયં કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ દોણ્ણિસત્તભાગા- પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં વીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
વીસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

૪. ઓરાલિય-વેઝવિય-આહારગસરીરંગોવં- ગણામણ્ણે વિ એવં ચેવ ।

૫. સરીરબંધણામણ્ણે પંચણ્ણહ વિ એવં ચેવ ।

૬. સરીરસંઘાયણામણ્ણે પંચણ્ણહ વિ જહાસરીરણામણ્ણે કમ્મસ્સ ઠિઈં ત્તિ ।

૭. (ક) વહિરોસભનારાયસંઘયણ્ણણામણ્ણે જહા રહિ મોહણિજ્જકમ્મણ્ણે ।

પ. (ઘ) ઉસભનારાયસંઘયણ્ણણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ છ પણ્ણત્તિસત્તિ- ભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં બારસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
બારસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

પ. (ઙ) ણારાયસંઘયણ્ણણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ સત્ત પણ્ણત્તિસત્તિ- ભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં ચોદ્ધસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
ચોદ્ધસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

પ્ર. (ઘ-ઙ) ભંતે ! તેજ્જસ-કાર્મણ-શરીર-નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્લોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોથી બે ભાગ (૨/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ-સ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

૪. ઔદારિક શરીરંગોપાંગ, વૈક્રિય શરીરંગોપાંગ અને આહારક શરીરંગોપાંગ આ ત્રણેય નામકર્મની સ્થિતિ આદિ પણ આ પ્રમાણે છે.

૫. પાંચેય શરીરબંધ- નામકર્મની સ્થિતિ આદિ પણ આ પ્રમાણે છે.

૬. પાંચેય શરીર સંઘાત - નામકર્મની સ્થિતિ આદિ શરીર- નામકર્મની સ્થિતિનાં સમાન છે.

૭. (ક) વજ્રપથભ નારાયસંહનનનામકર્મની સ્થિતિ આદિ રતિમોહનીય કર્મની સ્થિતિનાં સમાન છે.

પ્ર. (ખ) ભંતે ! ઋષભનારાયસંહનન- નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્લોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં પાંત્રીસ ભાગોમાંથી છ ભાગ (૬/૩૫)ની છે,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ બાર કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ બાર વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ સ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

પ્ર. (ગ) ભંતે ! નારાયસંહનન- નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્લોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં પાંત્રીસ ભાગોમાંથી સાતભાગ (૭/૩૫)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ચૌદ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ ચૌદ સો વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મ નિષેક થાય છે.

પ. (ઘ) અદ્ધનારાયસંઘયણનામસ્સ ણં ધંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ અટ્ઠ પળ્ણત્તીસ-તિભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઠ્ઠણગં,

ઉક્કોસેણં સોલસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
સોલસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

પ. (ઙ) ધીલિયાસંઘયણનામસ્સ ણં ધંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ ણવ પળ્ણત્તીસતિ-ભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઠ્ઠણગં,

ઉક્કોસેણં અટ્ઠારસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
અટ્ઠારસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

પ. (ચ) સેવટ્ટસંઘયણનામસ્સ ણં ધંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ દોણ્ણિ સત્તભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઠ્ઠણગં,

ઉક્કોસેણં વીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
વીસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

૮. એવં જહા સંઘયણનામએ છ ધણિયા એવં સંઠાણા વિ છ ધણિયવ્વા ।

પ. ૯. (ક) સુક્કિલવળ્ણનામસ્સ ણં ધંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ એમં સત્તભાગં પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઠ્ઠણગં,

ઉક્કોસેણં દસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,

પ્ર. (ઘ) ભંતે ! અર્ધનારાયસંહનન નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં પાંત્રીસ ભાગોમાંથી આઠ ભાગ (૮/૩૫)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સોળ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ સોળ સૌ વર્ષનો છે. અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

પ્ર. (ડ) ભંતે ! કીલિકાસંહનન - નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં પાંત્રીસ ભાગોમાંથી નવ ભાગ (૯/૩૫)ની છે,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અઢાર કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ અઢાર સો વર્ષનો છે, અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

પ્ર. (ચ) ભંતે ! સેવાર્ત્તસંહનન-નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી બે ભાગ (૨/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો છે. અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

૮. જે પ્રમાણે એ છ સંહનનનામકર્મોની સ્થિતિ આદિ કહી છે તે પ્રમાણે છ સંસ્થાન નામકર્મોની પણ સ્થિતિ આદિ કહેવી જોઈએ.

પ્ર. ૯. (ક) ભંતે ! શુક્લ વર્ણનામ કર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી એક ભાગ (૧/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ દસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.

દસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

પ. (જ) હાલિદ્વવ્ણણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈ પ્ણણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ પંચ અટ્ઠાવી-
સઇભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જઇભાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં અદ્ધતેરસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,

અદ્ધતેરસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

પ. (ગ) લોહિયવ્ણણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં
કાલં ઠિઈ પ્ણણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ છ અટ્ઠાવી-
સઇભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જઇભાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં પ્ણણરસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,

પ્ણણરસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

પ. (ઘ) ણીલવ્ણણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં
કાલં ઠિઈ પ્ણણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ સત્ત અટ્ઠાવી-
સઇભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જઇભાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં અદ્ધટ્ઠારસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,

અદ્ધટ્ઠારસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

(ઙ) કાલવ્ણણામ્ણામ્ણ જહા સેવટ્ટસંઘયણસ્સ ।

પ. ૧૦. (ક) સુભિગંધણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ
કેવઇયં કાલં ઠિઈ પ્ણણત્તા ?

તેનો અબાધાકાળ એક હજાર વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
થાય છે.

પ્ર. (ખ) ભંતે ! પીળાવર્ણ નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા
કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા
ભાગ ઓછી સાગરોપમના અઠ્યાવીસ
ભાગોમાંથી પાંચ ભાગ (૫/૨૮)ની છે,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સાડા બાર કોડાકોડી સાગરોપમની
છે.

તેનો અબાધાકાળ સાડા બાર સો વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મ
નિષેક થાય છે.

પ્ર. (ગ) ભંતે ! લાલ વર્ણનામકર્મની સ્થિતિ કેટલા
કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા
ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં અઠ્યાવીસ
ભાગોમાંથી છ ભાગ (૬/૨૮)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પંદર કોડાકોડી સાગરોપમની છે.

તેનો અબાધાકાળ પંદર સો વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
થાય છે.

પ્ર. (ઘ) ભંતે ! લીલા વર્ણનામકર્મની સ્થિતિ કેટલા
કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા
ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં અઠ્યાવીસ
ભાગોમાંથી સાત ભાગ (૭/૨૮)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સાડા સત્તર કોડાકોડી સાગરોપમની
છે.

તેનો અબાધાકાળ સાડા સત્તર સો વર્ષનો છે.

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ સ્થિતિમાં જ
કર્મનિષેક થાય છે.

(ડ) કૃષ્ણવર્ણ નામકર્મની સ્થિતિ આદિ
સેવાર્તસંહનન નામકર્મની સ્થિતિનાં સમાન છે.

પ્ર. ૧૦. (ક) ભંતે ! સુરભિગંધ-નામકર્મની સ્થિતિ
કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ દિવ્વહં સત્તભાગં
પલ્લિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઊણગં,

ઉક્કોસેણં પણ્ણરસ સાગરોવમ કોડાકોડીઓ,
પણ્ણરસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

પ. (ઘ) દેવાણુપુવ્વિણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવહિયં
કાલં ઠિઈ પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસહસ્સસ્સ એગં
સત્તભાગં પલ્લિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઊણગં,

ઉક્કોસેણં દસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
દસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

પ. ૧૭. ઉસ્સાસણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવહિયં
કાલં ઠિઈ પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહા તિરિયાણુપુવ્વિણામસ્સ ણં ભંતે !

૧૮. આયવણામણ્ણ વિ એવં ચેવ ।

૧૯. ઉજ્જોયણામણ્ણ વિ એવં ચેવ ।

પ. ૨૦. (ક) પસત્થવિહાયગણ્ણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ
કેવહિયં કાલં ઠિઈ પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સાગરોવમસ્સ સત્તભાગં
પલ્લિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઊણગં,

ઉક્કોસેણં દસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
દસ ય વાસસયાઈ અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

પ. (ઘ) અપસત્થવિહાયગણ્ણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ
કેવહિયં કાલં ઠિઈ પણ્ણત્તા ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્લોપમનાં અસંખ્યાતમા
ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી
દોઢ ભાગ (૧૧/૭)ની છે,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પંદર કોડાકોડી સાગરોપમની છે.
તેનો અબાધાકાળ પંદર સો વર્ષનો છે.
અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ સ્થિતિમાં જ
કર્મનિષેક થાય છે.

પ્ર. (ઘ) ભંતે ! દેવાણુપૂર્વીનામ કર્મની સ્થિતિ કેટલા
કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્લોપમનાં અસંખ્યાતમા
ભાગ ઓછી સહસ્ત્ર સાગરોપમનાં સાત
ભાગોમાંથી એક ભાગ (૧/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ દસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.
તેનો અબાધાકાળ એક હજાર વર્ષનો છે.
અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
થાય છે.

પ્ર. ૧૭. ભંતે ! ઉચ્ચવાસનામકર્મની સ્થિતિ કેટલા
કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! આની સ્થિતિ આદિ તિર્યયાણુપૂર્વીના
સમાન છે.

૧૮. આતપ નામકર્મની સ્થિતિ આદિ પણ આ
પ્રમાણે છે.

૬. ૧૯. ઉદ્યોતનામકર્મની સ્થિતિ આદિ પણ આ
પ્રમાણે છે.

પ્ર. ૨૦. (ક) ભંતે ! પ્રશસ્તવિહાયોગતિનામકર્મની
સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્લોપમનાં અસંખ્યાતમા
ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી
એક ભાગ (૧/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ દસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.
તેનો અબાધાકાળ એક હજાર વર્ષનો છે.
અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
થાય છે.

પ્ર. (ઘ) ભંતે ! અપ્રશસ્ત વિહાયોગતિનામકર્મની
સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ દોણિણ સત્તભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઊણગં,

ઉક્કોસેણં વીસં સાગરોવમ કોડાકોડીઓ,
વીસ ય વાસસયાઈં અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

૨૧. તસણામણં એવં ચેવ,

૨૨. થાવરણામણં એવં ચેવ ।

પ. ૨૩. સુહુમણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવહિયં કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ ણવ પણ્ણત્તીસહિ-
ભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઊણગં,

ઉક્કોસેણં અટ્ઠારસ સાગરોવમ કોડાકોડીઓ,
અટ્ઠારસ ય વાસસયાઈં અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

૨૪. વાયરણામણં જહા અપસત્થવિહાયગણ્ણામસ્સ ।

૨૫. એવં પજ્જત્તગણામણં વિ ।

૨૬. અપજ્જત્તગણામણં જહા સુહુમણામસ્સ ।

૨૭. સાહારણ-સરીરણામણં જહા સુહુમસ્સ ।

પ. ૨૮. પત્તેય-સરીરણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવહિયં કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ દો સત્તભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિભાગેણં ઊણગં,

ઉક્કોસેણં વીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
વીસ ય વાસસયાઈં અબાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી બે ભાગ (૨/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો છે. અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મ નિષેક થાય છે.

૨૧. ત્રસ નામ કર્મની સ્થિતિ આદિ પણ આ પ્રમાણે છે.

૨૨. સ્થાવર નામકર્મની સ્થિતિ આદિ પણ આ પ્રમાણે છે.

પ્ર. ૨૩. ભંતે ! સૂક્ષ્મનામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં પાંત્રીસ ભાગોમાંથી નવ ભાગ (૯/૩૫)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અઢાર કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ અઢાર સો વર્ષનો છે. અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

૨૪. બાહરનામકર્મની સ્થિતિ આદિ અપ્રશસ્ત-વિહાયોગતિ નામકર્મની સ્થિતિનાં સમાન છે.

૨૫. આ પ્રમાણે પર્યાપ્તનામકર્મની સ્થિતિ આદિનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

૨૬. અપર્યાપ્ત નામકર્મની સ્થિતિ આદિ સૂક્ષ્મનામકર્મની સ્થિતિનાં સમાન છે.

૨૭. સાધારણ શરીરનામ કર્મની સ્થિતિ આદિ સૂક્ષ્મ શરીર નામકર્મનાં સમાન છે.

પ્ર. ૨૮. ભંતે ! પ્રત્યેક શરીર નામ કર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી બે ભાગ (૨/૭)ની છે,

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો છે. અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

પ. ૨૯. ચિરણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ ણં સત્તભાગં પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહાગેણં ઊણગં,

ઉક્કોસેણં દસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
દસ ય વાસસયાઈં અવાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

પ. ૩૦. અચિરણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ દો સત્તભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહાગેણં ઊણગં,

ઉક્કોસેણં વીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
વીસ ય વાસસયાઈં અવાહા,
અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

૩૧. સુભણામણ જહા ચિરણામસ્સ ।

૩૨. અસુભણામણ જહા અચિરણામસ્સ ।

૩૩. સુભગણામણ જહા ચિરણામસ્સ ।

૩૪. દુભગણામણ જહા અચિરણામસ્સ ।

૩૫. સૂસરણામણ જહા ચિરણામસ્સ ।

૩૬. દૂસરણામણ જહા અચિરણામસ્સ ।

૩૭. આણ્ણજ્જણામણ જહા ચિરણામસ્સ ।

૩૮. અણાણ્ણજ્જણામણ જહા અચિરણામસ્સ ।

પ. ૩૯. જસોકિત્તિણામણ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

પ્ર. ૨૯. ભંતે ! સ્થિર નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી એક ભાગ (૧/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ દસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ એક હજાર વર્ષનો છે. અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ સ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

પ્ર. ૩૦. ભંતે ! અસ્થિર નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી બે ભાગ (૨/૭)ની છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો છે. અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક થાય છે.

૩૧. શુભનામકર્મની સ્થિતિ આદિ સ્થિર નામકર્મનાં સમાન છે.

૩૨. અશુભનામકર્મની સ્થિતિ આદિ અસ્થિર નામકર્મનાં સમાન છે.

૩૩. સુભગ નામકર્મની સ્થિતિ આદિ સ્થિર નામકર્મનાં સમાન છે.

૩૪. દુર્ભગ નામકર્મની સ્થિતિ આદિ અસ્થિર નામકર્મનાં સમાન છે.

૩૫. સુસ્વર નામકર્મની સ્થિતિ આદિ સ્થિર નામકર્મનાં સમાન છે.

૩૬. દુઃસ્વર નામકર્મની સ્થિતિ આદિ અસ્થિર નામકર્મનાં સમાન છે.

૩૭. આદેય નામકર્મની સ્થિતિ આદિ સ્થિર નામકર્મનાં સમાન છે.

૩૮. અનાદેય નામકર્મની સ્થિતિ આદિ અસ્થિર નામકર્મનાં સમાન છે.

પ્ર. ૩૯. ભંતે ! યશઃકીર્તિ નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અટ્ઠ મુહુત્તં^૧
 ઉક્કોસેણં દસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
 દસ ય વાસસયાઈં અવાહા,
 અવાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

પ. ૪૦. અજસોક્કિત્તિણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ
 કેવઇયં કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહા અપસત્થવિહાયગણ્ણામસ્સ ।

૪૧. एवं णिम्माणणामए वि ।

પ. ૪૨. તિત્થગરણામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં
 કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોસાગરોવમકોડાકોડીઓ,

ઉક્કોસેણ વિ અંતોસાગરોવમકોડાકોડીઓ,
 ણવરં- જત્થ ઇગો સત્તભાગો તત્થ ઉક્કોસેણં દસ
 સાગરોવમકોડાકોડીઓ દસ ય વાસસયાઈં અવાહા,

જત્થ દો સત્તભાગા તત્થ ઉક્કોસેણં વીસં સાગરોવમ-
 કોડાકોડીઓ વીસ ય વાસસયાઈં અવાહા,

૭. ગોય-પયડીઓ-

પ. (ક) ઉચ્ચાગોયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં
 ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અટ્ઠ મુહુત્તા,^૨
 ઉક્કોસેણં દસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
 દસ ય વાસસયાઈં અવાહા,
 અવાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો ।

પ. (ખ) ણીયાગોયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં
 ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહા અપસત્થવિહાયગણ્ણામસ્સ ।

૭. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ આઠ મુહૂર્તની છે,
 ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ દસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.
 તેનો અબાધાકાળ એક હજાર વર્ષનો છે.
 અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
 થાય છે.

પ્ર. ૪૦. ભંતે ! અપશ કીર્તિનામકર્મની સ્થિતિ કેટલા
 કાળની કહી છે ?

૭. ગૌતમ ! આ અપ્રશસ્ત વિહાયોગતિ નામકર્મની
 સ્થિતિ આદિનાં સમાન છે.

૪૧. આ પ્રમાણે નિર્માણ નામકર્મની સ્થિતિ
 આદિનાં વિષયમાં જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ૪૨. ભંતે ! તીર્થંકર નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા
 કાળની કહી છે ?

૭. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ અંતઃકોડાકોડી સાગરોપમની
 છે.

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પણ અંતઃકોડાકોડી સાગરોપમની છે.
 વિશેષ : જ્યાં (જઘન્ય-સ્થિતિ) સાગરોપમનાં
 સાત ભાગોમાંથી એક ભાગ (૧/૭)ની છે. ત્યાં
 ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ દસ કોડાકોડી સાગરોપમની અને
 અબાધાકાળ એક હજાર વર્ષનો કહેવો જોઈએ.

જ્યાં (જઘન્ય સ્થિતિ) સાગરોપમના સાત
 ભાગોમાંથી બે ભાગ (૨/૭)ની હોય ત્યાં
 ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીસ કોડાકોડી સાગરોપમની
 અને અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનું કહેવું જોઈએ.

૭. ગોત્રની પ્રકૃતિઓ :

પ્ર. (ક) ભંતે ! ઉચ્ચગોત્રકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની
 કહી છે ?

૭. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ આઠ મુહૂર્તની છે,
 ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ દસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે.
 તેનો અબાધાકાળ એક હજાર વર્ષનો છે.
 અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ સ્થિતિમાં જ
 કર્મનિષેક થાય છે.

પ્ર. (ખ) ભંતે ! નીચગોત્ર કર્મની સ્થિતિ કેટલા
 કાળની કહી છે ?

૭. ગૌતમ ! અપ્રશસ્ત વિહાયોગતિનામકર્મની સ્થિતિનાં
 સમાન આદિ સ્થિતિ આદિ જાણવી જોઈએ.

૮. અંતરાઇય-પયડીઓ-

પ. અંતરાઇયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ કેવઇયં કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
 ઉકોસેણં તીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,
 તિણ્ણિય વાસસહસ્સાઈં અબાહા,
 અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈં, કમ્મણિસેગો !^૧
 - પણ્ણ. પ. ૨૩, ૩. ૨, સુ. ૧૬૧૭-૧૭૦૪

૧૪૬. કમ્મટ્ટગસ્સ જહણ્ણઠિઈંબંધણં પરૂવણં-

પ. ણાણાવરણિજ્જસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ જહણ્ણઠિઈંબંધણં કે ?

૩. ગોયમા ! અણ્ણયરે સુહુમસંપરાણ ઉવસામણ વા,
 ખવણ વા,
 એસ ણં ગોયમા ! ણાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ જહણ્ણઠિઈંબંધણં, તવ્વઙ્ગરિત્તે અજહણ્ણે ।

એવં એણં અભિલાવેણં મોહાસસયવજ્જાણં
 સેસકમ્માણં ણાણિયવ્વં ।

પ. મોહણિજ્જસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ જહણ્ણઠિઈંબંધણં કે ?

૩. ગોયમા ! અણ્ણયરે બાયરસંપરાણ ઉવસામણ વા,
 ખવણ વા,
 એસ ણં ગોયમા ! મોહણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ જહણ્ણઠિઈંબંધણં તવ્વઙ્ગરિત્તે અજહણ્ણે ।

પ. આઝયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ જહણ્ણઠિઈંબંધણં કે ?

૩. ગોયમા ! જે ણં જીવે અસંખેણ્ણદ્ધણ્ણવિટ્ઠે સવ્વણિરૂદ્ધે સે આઝણ,
 સેસે સવ્વમહંતીણ આઝઅબંધદ્ધાણ તીસે ણં આઝઅબંધદ્ધાણ, ચરિમકાલસમયંસિ સવ્વજહણ્ણિયં ઠિઈં પજ્જત્તાપજ્જત્તિયં ણિવ્વત્તેહ ।

એસ ણં ગોયમા ! આઝયકમ્મસ્સ જહણ્ણઠિઈંબંધણં, તવ્વઙ્ગરિત્તે અજહણ્ણે ।

- પણ્ણ. પ. ૨૩, ૩. ૨, સુ. ૧૭૪૨-૧૭૪૪

૮. અંતરાયની પ્રકૃતિઓ :

પ્ર. ભંતે ! અંતરાયકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની છે. ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. તેનો અબાધાકાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો છે. અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મ નિષેક થાય છે.

૧૪૬. આઠ કર્મોની જઘન્ય સ્થિતિબંધકોનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીયકર્મની જઘન્ય સ્થિતિ બાંધનાર કોણ છે ?

૩. ગૌતમ ! કોઈ એક સૂક્ષ્મસંપરાય ઉપશમ શ્રેણીવાળા કે ક્ષપક શ્રેણીવાળા હોય છે. હે ગૌતમ ! આ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો જઘન્ય સ્થિતિ બંધક છે, તેનાથી ભિન્ન અજઘન્ય સ્થિતિ બંધક હોય છે.

આ પ્રમાણે આ અભિલાપથી મોહનીય અને આયુકર્મને છોડીને બાકી કર્મોનાં (જઘન્ય સ્થિતિ બંધકોનાં) વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! મોહનીયકર્મની જઘન્ય સ્થિતિનો બાંધનાર કોણ છે ?

૩. ગૌતમ ! કોઈ એક બાદર સંપરાય ઉપશમ શ્રેણી કે ક્ષપક હોય છે. હે ગૌતમ ! એ મોહનીય કર્મની જઘન્ય સ્થિતિ બંધક છે. તેનાથી ભિન્ન અજઘન્ય સ્થિતિ બંધક હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! આયુકર્મની જઘન્ય સ્થિતિ બાંધનાર કોણ છે ?

૩. ગૌતમ ! બધાથી મોટા આયુબંધનાં બાકી રહેલ ભાગ એક આકર્ષનાં અંતિમ સમયમાં અર્થાત્ અસંક્ષેપ્ય અદ્ધામાં પ્રવિષ્ટ અને (પ્રથમ આહારાદિ ત્રણ પર્યાપ્તિઓથી) પર્યાપ્ત તથા (ઉચ્ચવાસ પર્યાપ્તિને પૂર્ણ કરવામાં અસમર્થ) અપર્યાપ્ત જીવ થાય છે.

હે ગૌતમ ! તે સર્વજઘન્ય આયુકર્મનો બાંધનાર છે તેનાથી ભિન્ન અજઘન્ય સ્થિતિનો બાંધનાર હોય છે.

૧૪૭. કમ્મદુગ્ગસ ઉક્કોસકાલઠિઈયં પહ્વણં-

પ. ઉક્કોસકાલઠિઈયં ણં ધંતે ! ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં
કિં ણેરહો બંધહ,

તિરિક્ખજોણિઓ બંધહ, તિરિક્ખજોણિણી બંધહ,

મણુસ્સો બંધહ, મણુસ્સી બંધહ,

દેવો બંધહ, દેવી બંધહ ?

૩. ગોયમા ! ણેરહો વિ બંધહ -જાવ- દેવી વિ બંધહ ।

પ. કેરિસે ણં ધંતે ! ણેરહે ઉક્કોસકાલઠિઈયં
ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં બંધહ ?

૩. ગોયમા ! સણ્ણીપંચેદિએ સઘ્ઘાહિં પજ્જત્તીહિં પજ્જત્તે
સાગારે જાગરે સુત્તોવઉત્તે મિચ્છદ્દિટ્ઠી કણ્હલેસ્સે
ઉક્કોસસંકિલિટ્ઠપરિણામે ઈસિમજ્ઝિમપરિણામે
વા, એરિસે ણં ગોયમા ! ણેરહે ઉક્કોસકાલઠિઈયં
ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં બંધહ ।

પ. કેરિસે ણં ધંતે ! તિરિક્ખજોણિએ ઉક્કોસકા-
લઠિઈયં ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં બંધહ ?

૩. ગોયમા ! કમ્મભૂમએ વા, કમ્મભૂમગપલિભાગી વા
સણ્ણી પંચેદિએ સઘ્ઘાહિં પજ્જત્તીહિં પજ્જત્તએ -જાવ-
ઈસિમજ્ઝિમપરિણામે વા જહા ણેરહે એરિસે ણં
ગોયમા ! તિરિક્ખજોણિએ ઉક્કોસકાલઠિઈયં
ણાણાવરણિજ્જં કમ્મં બંધહ ।

એવં તિરિક્ખજોણિણી વિ, મણુસે વિ, મણુસી વિ ।

દેવ-દેવી જહા ણેરહે ।

એવં આયવજ્જાણં સત્તહં કમ્માણં ।

પ. ઉક્કોસકાલઠિઈયં ણં ધંતે ! આયયં કમ્મં કિં
ણેરહો બંધહ -જાવ- દેવી બંધહ ?

૩. ગોયમા ! ણો ણેરહો બંધહ, તિરિક્ખજોણિઓ
બંધહ, ણો તિરિક્ખજોણિણી બંધહ,
મણુસ્સો વિ બંધહ, મણુસ્સી વિ બંધહ, ણો દેવો
બંધહ, ણો દેવી બંધહ ।

૧૪૭. આઠ કર્મોની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ બંધકોનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિવાળા જ્ઞાનાવરણીય
કર્મને શું નૈરયિક બાંધે છે,

તિર્યચયોનિક બાંધે છે કે તિર્યચયોનિક સ્ત્રી
બાંધે છે,

મનુષ્ય બાંધે છે કે મનુષ્ય સ્ત્રી બાંધે છે,

દેવ બાંધે છે કે દેવી બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તેને નૈરયિક પણ બાંધે છે -યાવત્- દેવી
પણ બાંધે છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા પ્રકારના નૈરયિક ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા
જ્ઞાનાવરણીયકર્મને બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! સંજી પંચેન્દ્રિય સમસ્ત પર્યાપ્તિઓથી
પર્યાપ્ત, સાકારોપયોગ યુક્ત, જાગૃત, શ્રુત (શબ્દ
શ્રવણ)માં ઉપયોગવંત, મિથ્યાદષ્ટિ, કૃષ્ણ-
લેશ્યાયુક્ત, ઉત્કૃષ્ટ સંકિલ્પ પરિણામવાળા કે
થોડા મધ્યમ પરિણામવાળા નૈરયિક હે ગૌતમ !
ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા જ્ઞાનાવરણીયકર્મને બાંધે છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા પ્રકારના તિર્યચયોનિક ઉત્કૃષ્ટ કાળની
સ્થિતિવાળા જ્ઞાનાવરણીય કર્મને બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! કર્મભૂમિ કે કર્મભૂમિનાં સદેશ સંજી
પંચેન્દ્રિય, સર્વ પર્યાપ્તિઓથી પર્યાપ્ત નૈરયિકનાં
સમાન -યાવત્- લેશમાત્ર મધ્યમ પરિણામવાળા
હે ગૌતમ ! તિર્યચયોનિક ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા
જ્ઞાનાવરણીય કર્મને બાંધે છે.

આ પ્રમાણે તિર્યચયોનિક સ્ત્રી, મનુષ્ય અને
મનુષ્ય સ્ત્રી પણ (ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા જ્ઞાનાવર-
ણીયકર્મને) બાંધે છે.

દેવ અને દેવીનું વર્ણન નૈરયિકનાં સમાન છે.

આયુને છોડીને બાકી સાત કર્મોનાં બંધકોનાં
વિષયમાં આ પ્રમાણે જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિવાળા આયુ કર્મને
શું નૈરયિક બાંધે છે -યાવત્- દેવી બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તેને નૈરયિક બાંધતા નથી, તિર્યચયોનિક
બાંધે છે, તિર્યચયોનિક સ્ત્રી બાંધતી નથી.

મનુષ્ય બાંધે છે, મનુષ્ય સ્ત્રી બાંધે છે અને દેવ
બાંધતા નથી અને દેવી પણ બાંધતી નથી.

- પ. કેરિસણ ણં ભંતે ! તિરિક્ષજોગિણે ઉક્કોસકાલઠિઈયં આઝયં કમ્મં બંધઈ ?
૩. ગોયમા ! કમ્મભૂમણે વા કમ્મભૂમગપલિભાગી વા સણ્ણી પંચેદિણે સવ્વાહિં પજ્જત્તીહિં પજ્જત્તણે સાગારે જાગરે સુત્તોવઝત્તે મિચ્છદ્દિટ્ઠી પરમકળહલેસ્સે ઉક્કોસસંકિલિટ્ઠ પરિણામે ઈરિસણ ણં ગોયમા ! તિરિક્ષજોગિણે ઉક્કોસકાલઠિઈયં આઝયં કમ્મં બંધઈ ।
- પ. કેરિસણ ણં ભંતે ! મણૂસે ઉક્કોસકાલઠિઈયં આઝયં કમ્મં બંધઈ ?
૩. ગોયમા ! કમ્મભૂમણે વા કમ્મભૂમગપલિભાગી વા -જાબ- સુત્તોવઝત્તે સમ્મદ્દિટ્ઠી વા, મિચ્છદ્દિટ્ઠી વા, કળહલેસ્સેવા, સુક્કલેસેવા, ણાણીવા, અણ્ણાણી વા ઉક્કોસસંકિલિટ્ઠપરિણામે વા તપ્પાઝગ્ગવિ-સુજ્જમાણપરિણામે વા ઈરિસણ ણં ગોયમા ! મણૂસે ઉક્કોસકાલઠિઈયં આઝયં કમ્મં બંધઈ ।
- પ. કેરિસિયા ણં ભંતે ! મણૂસી ઉક્કોસકાલઠિઈયં આઝયં કમ્મં બંધઈ ?
૩. ગોયમા ! કમ્મભૂમિણા વા, કમ્મભૂમગપલિભાગી વા -જાબ- સુત્તોવઝત્તે સમ્મદ્દિટ્ઠી સુક્કલેસ્સા તપ્પાઝગ્ગવિસુજ્જમાણપરિણામા, ઈરિસિયા ણં ગોયમા ! મણૂસી ઉક્કોસકાલઠિઈયં આઝયં કમ્મં બંધઈ ।

અંતરાઈયં જહા ણાણાવરણિજ્જં ।

- પણ્ણ. પ. ૨૩, ૩. ૨, સુ. ૧૭૪૫-૧૭૫૩

૧૪૮. ઈરિદિણેસુ અટ્ઠ કમ્મપયડીણં ઠિઈબંધ પરૂવણં-

- પ. ૧. ઈરિદિયા ણં ભંતે ! જીવા ણાણાવરણિજ્જસસ કમ્મસસ કિં બંધંતિ ?
૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસસ તિણ્ણિ સત્તભાગે પલિઓવમસસ અસંખેજ્જઈભાગેણં ઊણગં,
- ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહિપુણ્ણં બંધંતિ ।
૨. એવં ણિદ્દાપંચકસસ વિ, દંસણ ચઝકસસ વિ ।
- પ. ૩. ઈરિદિયા ણં ભંતે ! જીવા સાયાવેયણિજ્જસસ કમ્મસસ કિં બંધંતિ ?

- પ્ર. ભંતે ! ક્યા પ્રકારના તિર્યચયોનિક ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિવાળા આયુકર્મને બાંધે છે ?
૩. ગૌતમ ! કર્મભૂમિ કે કર્મભૂમિજ સદશ, સંજી પંચેન્દ્રિય, સર્વ પર્યાપ્તિઓથી પર્યાપ્ત, સાકારોપ-યોગયુક્ત, જાગૃત, શ્રુતમાં ઉપયોગવંત, મિથ્યાદષ્ટિ, પરમકૃષ્ણલેશ્યાયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સંકિલષ્ટ પરિણામવાળા હે ગૌતમ ! એવા તિર્યચયોનિક ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા આયુકર્મને બાંધે છે.
- પ્ર. ભંતે ! ક્યા પ્રકારનાં મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિવાળા આયુકર્મને બાંધે છે ?
૩. ગૌતમ ! કર્મભૂમિ કે કર્મભૂમિજનાં સદશ -યાવત્-શ્રુતમાં ઉપયોગવંત, સમ્યગ્દષ્ટિ કે મિથ્યાદષ્ટિ કૃષ્ણલેશી કે શુક્લલેશી, જ્ઞાની કે અજ્ઞાની, ઉત્કૃષ્ટ સંકિલષ્ટ પરિણામ યુક્ત કે તત્પ્રાયોગ્ય વિશુદ્ધ્યમાન પરિણામવાળા હોય, હે ગૌતમ ! એવા મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિવાળા આયુકર્મને બાંધે છે.
- પ્ર. ભંતે ! ક્યા પ્રકારની મનુષ્યાણી ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિવાળા આયુકર્મને બાંધે છે ?
૩. ગૌતમ ! કર્મભૂમિ કે કર્મભૂમિજ સદશ -યાવત્-શ્રુતમાં ઉપયોગવંત, સમ્યગ્દષ્ટિ, શુક્લલેશ્યાવાળી તત્પ્રાયોગ્ય વિશુદ્ધ્યમાન પરિણામવાળી, હે ગૌતમ ! એવી મનુષ્યાણી ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિવાળી આયુકર્મને બાંધે છે.

(ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા) અંતરાયનાં બંધકનાં વિષયમાં જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

૧૪૮. એકેન્દ્રિય જીવોમાં આઠ કર્મપ્રકૃતિઓની સ્થિતિબંધનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ૧. ભંતે ! એકેન્દ્રિય જીવ જ્ઞાનાવરણીયકર્મની કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?
૩. ગૌતમ ! તે જથ્થન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી ત્રણ ભાગ (૩/૭)ની સ્થિતિ બાંધે છે.
- ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણની સ્થિતિ બાંધે છે.
૨. આ પ્રમાણે નિદ્રાપંચક અને દર્શન ચતુષ્કની પણ સ્થિતિ જાણવી જોઈએ.
- પ્ર. ૩. ભંતે ! એકેન્દ્રિય જીવ સાતાવેદનીયકર્મની કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ દિવહ્હં સત્તભાગં
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહ્હાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહ્હિપુણ્ણં બંધંતિ ।

અસાયાવેયણિજ્જસ્સ જહ્હા ણાણાવરણિજ્જસ્સ ।

પ. ૪. એગિંદિયા ણં ભંતે ! જીવા સમ્મત્તમોહણિજ્જસ્સ
કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! ણત્થિ કિંચિ બંધંતિ ।

પ. એગિંદિયા ણં ભંતે ! જીવા મિચ્છત્તમોહણિજ્જસ્સ
કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમં પલિઓવમસ્સ
અસંખેજ્જહ્હાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહ્હિપુણ્ણં બંધંતિ ।

પ. એગિંદિયા ણં ભંતે ! જીવા સમ્મામિચ્છત્તમોહ-
ણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! ણત્થિ કિંચિ બંધંતિ ।

પ. એગિંદિયા ણં ભંતે ! કસાયબારસગસ્સ કિં બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ ચત્તારિ સત્તભાગે
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહ્હાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહ્હિપુણ્ણં બંધંતિ ।

એવં કોહસંજલણે વિ -જાવ- લોભસંજલણે વિ ।

ઇત્થિવેયસ્સ જહ્હા સાયાવેયણિજ્જસ્સ ।

એગિંદિયા પુરિસવેયસ્સ કમ્મસ્સ, જહણ્ણેણં
સાગરોવમસ્સ એકં સત્તભાગં પલિઓવમસ્સ
અસંખેજ્જહ્હાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહ્હિપુણ્ણં બંધંતિ ।

એગિંદિયા ણપુંસગવેયસ્સ કમ્મસ્સ, જહણ્ણેણં
સાગરોવમસ્સ દો સત્તભાગે પલિઓવમસ્સ
અસંખેજ્જહ્હાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહ્હિપુણ્ણં બંધંતિ ।

૩. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા
ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી
દોઢ ભાગ (૧૧/૭)ની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ (૧૧/૭)ની સ્થિતિ બાંધે છે
અસાતા વેદનીયની સ્થિતિ જ્ઞાનાવરણીયનાં સમાન
જાણવી જોઈએ.

પ્ર. ૪. ભંતે ! એકેન્દ્રિય જીવ સમ્યક્ત્વવેદનીય
(મોહનીય) કર્મની કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બંધ કરતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! એકેન્દ્રિય જીવ મિથ્યાત્વવેદનીય (મોહનીય)
કર્મની કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા
ભાગ ઓછી એક સાગરોપમની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ સ્થિતિ બાંધે છે.

પ્ર. ભંતે ! એકેન્દ્રિય જીવ સમ્યગ્મિથ્યાત્વ વેદનીય
(મોહનીય) કર્મની કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બંધ કરતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! એકેન્દ્રિય જીવ કષાય દ્વાદશકની કેટલા
કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા-
ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી
ચારભાગની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ (૪/૭) ભાગની સ્થિતિ બાંધે છે.

આ પ્રમાણે સંજ્વલન ક્રોધ -યાવત્- સંજ્વલન
લોભની સ્થિતિ બાંધે છે.

સ્ત્રી વેદની બંધ સ્થિતિ સાતાવેદનીયની બંધ
સ્થિતિનાં સમાન છે.

એકેન્દ્રિય જીવ પુરુષવેદકર્મ જઘન્ય પલ્યોપમનાં
અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત
ભાગોમાંથી એક ભાગ (૧/૭)ની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ (૧/૭) ભાગની સ્થિતિ બાંધે છે.

એકેન્દ્રિય જીવ નપુંસકવેદકર્મમાં જઘન્ય પલ્યોપમનાં
અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં સાત
ભાગોમાંથી બે ભાગ (૨/૭)ની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ (૨/૭) ભાગની સ્થિતિ બાંધે છે.

હાસ-રતીએ જહા પુરિસવેયસ્સ ।

અરહ-ભય-સોગ-દુગુંછાએ જહા ણપુંસગવેયસ્સ ।

નેરહયાઉએ, દેવાઉએ, ણિરયગહ્ણામ, દેવગહ્ણામ, વેઝવ્વિયસરીરણામ, આહારગસરીરણામ, નેરહયા-ણુપુવ્વિણામ, દેવાણુપુવ્વિણામ, તિત્થગરણામ એયાણિ પયાણિ ણ બંધંતિ ।

૫. તિરિક્ખજોણિયાઉઅસ્સ જહ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,

ઉક્કોસેણં પુવ્વકોડી સત્તહિં વાસસહસ્સેહિં વાસસહસ્સતિભાગેણ ય અહિયં બંધંતિ ।

એવં મણુસ્સાઉઅસ્સ વિ ।

૬. તિરિયગહ્ણામએ જહા ણપુંસગવેયસ્સ ।

મણુયગહ્ણામએ જહા સાયાવેયણિજ્જસ્સ ।

એગિંદિયજાહ્ણામએ પંચેંદિયજાહ્ણામએ ય જહા ણપુંસગવેયસ્સ,

બેહંદિય-તેહંદિય-ચ્ચરિંદિય જાહ્ણામએ જહ્ણેણં સાગરોવમસ્સ ણવ પળતીસતિભાગે પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહ્ણામએ ઋણગં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહ્ણિપુણ્ણં બંધંતિ ।

એવં જત્થ જહ્ણેણં દો સત્તભાગા વા, ચત્તારિ વા સત્તભાગા અટ્ઠાવીસહ્ણામએ ભવંતિ ।

તત્થ ણં જહ્ણેણં તં ચેવ પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહ્ણામએ ઋણગા ભાણિયવ્વા,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહ્ણિપુણ્ણં બંધંતિ,

જત્થ ણં જહ્ણેણં એગો વા, દિવહ્ણી વા, સત્તભાગો તત્થ જહ્ણેણં તં ચેવ ભાણિયવ્વાં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહ્ણિપુણ્ણં બંધંતિ ।

હાસ્ય અને રતિની બંધ સ્થિતિ પુરુષવેદનાં સમાન છે.

અરતિ, ભય, શોક અને જુગુપ્સાની બંધ સ્થિતિ નપુંસક વેદનાં સમાન છે.

નરકાયુ, દેવાયુ, નરકગતિનામ કર્મ, દેવગતિનામ કર્મ, વૈક્રિય શરીરનામ કર્મ, આહારક શરીર નામ કર્મ, નરકાનુપૂર્વી નામ કર્મ, દેવાનુપૂર્વીનામ કર્મ, તીર્થંકર-નામકર્મ આ નવ પ્રકૃતિઓને એકેન્દ્રિય જીવ બાંધતા નથી.

૫. એકેન્દ્રિય જીવ તિર્યચાયુની જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની સ્થિતિ બાંધે છે,

ઉત્કૃષ્ટ સાત હજાર વર્ષ તથા એક હજાર વર્ષથી તૃતીય ભાગ અધિક પૂર્વ કોટિની સ્થિતિ બાંધે છે.

આ પ્રમાણે મનુષ્યાયુની પણ બંધ સ્થિતિ છે.

૬. તિર્યચગતિ નામકર્મની બંધ સ્થિતિ નપુંસક વેદનાં સમાન છે.

મનુષ્ય ગતિનામ કર્મની બંધ સ્થિતિ સાતા વેદનીયનાં સમાન છે.

એકેન્દ્રિય જાતિ- નામકર્મ અને પંચેન્દ્રિય જાતિ- નામકર્મની બંધ સ્થિતિ નપુંસક વેદનાં સમાન જાણવી જોઈએ.

બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય અને ચઉરેન્દ્રિય જાતિ- નામકર્મ જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સાગરોપમનાં પાંત્રીસ ભાગોમાંથી નવભાગ (૮/૩૫)ની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ (૮/૩૫) ભાગની સ્થિતિ બાંધે છે.

જ્યાં જઘન્ય ૨/૭ ભાગ, ૩/૭, ૪/૭ ભાગ (૫/૨૮, ૬/૨૮ અને ૭/૨૮) ભાગ કહ્યા છે.

ત્યાંનાં ભાગ જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી કહેવી જોઈએ.

ઉત્કૃષ્ટ તે ભાગ પરિપૂર્ણ સમજવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે જ્યાં જઘન્ય રુપથી ૧/૭ થી ૧-૧/૨/૭ ભાગ કહ્યા છે ત્યાં જઘન્ય તેજ ભાગ ન્યૂન કહેવા જોઈએ.

ઉત્કૃષ્ટ તેજ ભાગ પરિપૂર્ણ સમજવા જોઈએ.

૭. જસોકિત્તિ-ઉચ્ચાગોયાણં-

જહણ્ણેણં સાગરોવમસ્સ ઇમં સત્તભાગં પલિઓવમસ્સ
અસંખેજ્જહિભાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહિપુણ્ણં બંધંતિ ।

પ. ૮. ઇમિંદિયા ણં ભંતે ! જીવા અંતરાઇયસ્સ કમ્મસ્સ
કિં બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહા ણાણાવરણિજ્જસ્સ જહણ્ણેણં
ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહિપુણ્ણં બંધંતિ ।

- પણ્ણ. પ. ૨૩, ૩. ૨, સુ. ૧૭૦૫-૧૭૧૪

૧૪૯. બેઈંદિયેસુ અદ્ધ કમ્મપયડીણં ઠિઈંબંધ પઠ્ઠવણં-

પ. ૧. બેઈંદિયા ણં ભંતે ! જીવા ણાણાવરણિજ્જસ્સ
કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમપણવીસાએ તિણ્ણિ
સત્તભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિ ભાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહિપુણ્ણં બંધંતિ ।

૨. ઇવં ણિદ્દાપંચગસ્સ વિ ।

ઇવં જહા ઇમિંદિયાણં ભણિયં તહા બેઈંદિયાણ વિ
ભાણિયવ્વં ।

ણવરં-સાગરોવમપણવીસાએ સહ ભાણિયવ્વા
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિ ભાગેણં ઋણગં,

સેસં તં ચેવ,

૩. જત્થ ઇમિંદિયા ણ બંધંતિ તત્થ ઇએ વિ ણ
બંધંતિ ।

પ. ૪. બેઈંદિયા ણં ભંતે ! જીવા મિચ્છત્તમોહણિજ્જસ્સ
કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમપણવીસં
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહિ ભાગેણં ઋણગં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહિપુણ્ણં બંધંતિ ।

૭. એકેન્દ્રિય જીવ યશ કીર્તિનામ અને ઉચ્ચ
ગોત્રકર્મ જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ
ઓછી સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી એક
ભાગ (૧/૭)ની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ (૧/૭)ની સ્થિતિ બાંધે છે.

પ્ર. ૮. ભંતે ! એકેન્દ્રિય જીવ અંતરાયકર્મની કેટલા
કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! અંતરાય કર્મની જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ
સ્થિતિ જ્ઞાનાવરણીયકર્મનાં સમાન જાણવી જોઈએ.

૧૪૯. બેઈંદ્રિય જીવોનાં આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિ બંધનું
પ્રરુપણ :

પ્ર. ૧. ભંતે ! બેઈંદ્રિય જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મની
કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા
ભાગ ઓછી પચ્ચીસ સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી
ત્રણ ભાગ (૩/૭)ની સ્થિતિ બાંધે છે,

ઉત્કૃષ્ટ તેજ પચ્ચીસ સાગરોપમનાં પૂર્ણ (૩/૭)ની
સ્થિતિ બાંધે છે.

જેનમ્ જરાઆ પ્રમાણે નિદ્રાપંચકની સ્થિતિનાં વિષયમાં
જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે જેમ એકેન્દ્રિય જીવોની બંધસ્થિતિનું
વર્ણન કરેલ છે તેવી જ રીતે બેઈંદ્રિય જીવોની
બંધ સ્થિતિનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

વિશેષ : જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ
ઓછી પચ્ચીસ સાગરોપમ સહિતની સ્થિતિ
કહેવી જોઈએ.

શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

૩. જે પ્રકૃતિઓને એકેન્દ્રિય બાંધતા નથી તેને
એ પણ બાંધતા નથી.

પ્ર. ૪. ભંતે ! બેઈંદ્રિય જીવ મિથ્યાત્વવેદનીય
(મોહનીય) કર્મની કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા
ભાગ ઓછી પચ્ચીસ સાગરોપમની સ્થિતિ
બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ તેજ પચ્ચીસ સાગરોપમની સ્થિતિ બાંધે છે.

૫. તિરિક્કજોગિયાઉયસ્સ જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
ઉક્કોસેણં પુવ્વકોઢિં ચહિં વાસેહિં અહિયં બંધંતિ ।

एवं मणुस्साउयस्स वि ।

૬-૮. સેસં જહા એગિંદિયાણં -જાવ- અંતરાઇયસ્સ ।

- પળ્ણ. પ. ૨૩, ઉ. ૨, સુ. ૧૭૧૫-૧૭૨૦

૧૫૦. તેહંદિયેસુ અટ્ટકમ્મપયડીણં ઠિહંબંધ પરૂવણં -

- પ. ૧. તેહંદિયા ણં ભંતે ! જીવા ણાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમપળ્ણાસાએ તિણ્ણિ સત્તભાગા પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહાગેણં ઋણગં,
ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહિપુણ્ણં બંધંતિ ।

૨-૩. एवं जइ भागा ते तस्स सागरोवम-
पण्णासाए सह भाणियव्वा ।

- પ. ૪. તેહંદિયા ણં ભંતે ! મિચ્છત્તમોહણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમપળ્ણાસં પલિઓ-
વમસ્સ અસંખેજ્જહાગેણં ઋણગં,
ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહિપુણ્ણં બંધંતિ ।

૫. તિરિક્કજોગિયાઉયસ્સ જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
ઉક્કોસેણં પુવ્વકોઢિં સોલસહિં રાહંદિએહિં રાહંદિય
તિભાગેણ ય અહિયં બંધંતિ ।

एवं मणुस्साउयस्स वि ।

૬-૮. સેસં જહા બેહંદિયાણં -જાવ- અંતરાઇયસ્સ ।

- પળ્ણ. પ. ૨૩, ઉ. ૨, સુ. ૧૭૨૧-૧૭૨૪

૧૫૧. ચહરિંદિએસુ અટ્ટકમ્મપયડીણં ઠિહંબંધ પરૂવણં-

- પ. ૧. ચહરિંદિયા ણં ભંતે ! જીવા ણાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?

૫. બેઈન્દ્રિય જીવ તિર્યયયોનિકાયુ કર્મની જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ ચાર વર્ષ અધિક પૂર્વકોટિ વર્ષની સ્થિતિ બાંધે છે.

આ પ્રમાણે મનુષ્યાયુની બંધ સ્થિતિ કહેવી જોઈએ.

૬-૮. શેષ પ્રકૃતિઓની અંતરાય કર્મ સુધી (પચ્ચીસ સાગરોપમથી ગુણીત) એકેન્દ્રિયો ના સમાન સ્થિતિ જાણવી જોઈએ.

૧૫૦. ત્રેઈન્દ્રિય જીવોમાં આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિ બંધનું પ્રરૂપણ.

- પ્ર. ૧. ભંતે ! ત્રેઈન્દ્રિય જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ કેટલાં કાળની સ્થિતિમાં બાંધે છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમના અસંખ્યાતમાં ભાગ ઓછું પચાસ સાગરોપમના સાત ભાગોમાંથી ત્રણ ભાગ (૩/૭) ની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ તે જ પૂર્ણ પચાસ સાગરોપમના (૩/૭) ભાગની સ્થિતિ બાંધે છે.

૨-૩. આ પ્રમાણે જેના જેટલા ભાગ છે તે પચાસ સાગરોપમની સાથે કહેવા જોઈએ.

- પ્ર. ૪. ભંતે ! ત્રેઈન્દ્રિય જીવ મિથ્યાત્વ-વેદનીય (મોહનીય) કર્મની કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમના અસંખ્યાતમાં ભાગ ઓછું પચાસ સાગરોપમની સ્થિતિ બાંધે છે. ઉત્કૃષ્ટ તે જ પૂર્ણ પચાસ સાગરોપમની સ્થિતિ બાંધે છે.

૫. ત્રેઈન્દ્રિય જીવ તિર્યયયોનિકાયુ કર્મની જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ સોળ રાત્રિ-દિવસ તથા રાત્રિ-દિવસનાં ત્રીજા ભાગ અધિક પૂર્વ કોટિની સ્થિતિ બાંધે છે.

આ પ્રમાણે મનુષ્યાયુની પણ સ્થિતિ જાણવી જોઈએ.

(૬-૮) શેષ પ્રકૃતિઓની અંતરાયકર્મ સુધી પચાસ સાગરોપમથી ગુણિત બેઈન્દ્રિયોનાં સમાન સ્થિતિ જાણવી જોઈએ.

૧૫૧. ચઉરેન્દ્રિય જીવોમાં આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિ બંધનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ૧. ભંતે ! ચઉરેન્દ્રિય જીવ જ્ઞાનાવરણીયકર્મની કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસયસ્સ તિણ્ણિ
સત્તભાગે પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહ્ણાગેણં ઠુણ્ણં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહ્ણિપુણ્ણં બંધંતિ ।

(૨-૩) એવં જસ્સ જહ્ણા ભાગા તે તસ્સ સાગરોવમ-
સત્તેણ સહ ભાણિયવ્વા ।

(૪) તિરિક્ખજોણિયાઉઅસ્સ કમ્મસ્સ જહણ્ણેણં
અંતોમુહુત્તં,

ઉક્કોસેણં પુવ્વકોહિં દોહિં માસેહિં અહિયં ।

એવં મણુસ્સાઉઅસ્સ વિ ।

મિચ્છત્તમોહણિજ્જસ્સ જહણ્ણેણં સાગરોવમસયં-
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહ્ણાગેણં ઠુણ્ણં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહ્ણિપુણ્ણં બંધંતિ ।

સેસં જહા બેહ્ણિયાણં -જાવ- અંતરાહિયસ્સ ।

- પણ્ણ. પ. ૨૩, ઉ. ૨, સુ. ૧૭૨૫-૧૭૨૭

૧૫૨. અસણ્ણીસુ પંચેદિણ્ણુ અટ્ઠ કમ્મપયડીણં ઠિહ્ણં વપ્પવણ્ણં-

પ. ૧-૩. અસણ્ણી ણં ભંતે ! જીવા પંચેદિયા
ણાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં સાગરોવમસહસ્સસ્સ તિણ્ણિ
સત્તભાગે પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહ્ણાગેણં ઠુણ્ણં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહ્ણિપુણ્ણં બંધંતિ ।

એવં સો ચેવ ગમો જહા બેહ્ણિયાણં ।

ણવરં-સાગરોવમસહસ્સેણ સમં ભાણિયવ્વા જસ્સ
જહ્ણા ભાગ ત્તિ ।

૪. મિચ્છત્તવેયણિજ્જસ્સ જહણ્ણેણં સાગરોવમસહસ્સં
પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જહ્ણાગેણં ઠુણ્ણં,

ઉક્કોસેણં તં ચેવ પહ્ણિપુણ્ણં બંધંતિ ।

૩. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા-
ભાગ ઓછી સો સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી
ત્રણ ભાગ (૩/૭)ની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ સો સાગરોપમનાં (૩/૭)
ભાગની સ્થિતિ બાંધે છે.

આ પ્રમાણે જેટલા જેના ભાગ છે તે તેના સો
સાગરોપમની સાથે કહેવા જોઈએ.

ચતુરેન્દ્રિય જીવ તિર્યચ્યોનિકાયુકર્મની જઘન્ય
અંતર્મુહૂર્તની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ બે માસ અધિક પૂર્વ કોટિની સ્થિતિ
બાંધે છે.

આ પ્રમાણે મનુષ્યાયુની પણ સ્થિતિ જાણવી
જોઈએ.

મિથ્યાત્વ વેદનીય જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા
ભાગ ઓછી સો સાગરોપમની સ્થિતિ બાંધે છે,

ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ સો સાગરોપમની સ્થિતિ બાંધે છે.

અંતરાય કર્મ સુધી બાકી પ્રકૃતિઓની (સો
સાગરોપમથી ગુણિત) બેઈન્દ્રિયોની સમાન
સ્થિતિ જાણવી જોઈએ.

૧૫૨. અસંજી પંચેન્દ્રિય જીવોમાં આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિ
બંધનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ૧-૩. ભંતે ! અસંજી-પંચેન્દ્રિય જીવ જ્ઞાનાવરણીય
કર્મની કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગ
ઓછી સહસ્ત્ર સાગરોપમનાં સાત ભાગોમાંથી
ત્રણ ભાગ (૩/૭)ની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ સહસ્ત્ર સાગરોપમનાં (૩/૭)ની
સ્થિતિ બાંધે છે.

આ પ્રમાણે બેઈન્દ્રિયોની સ્થિતિનાં જે આલાપક
કલા છે તેજ અહીં જાણવાં જોઈએ.

વિશેષ : જેની સ્થિતિનાં જેટલા ભાગ હોય તેને
સહસ્ત્ર સાગરોપમથી ગુણિત કહેવા જોઈએ.

૪. મિથ્યાત્વ વેદનીય કર્મ જઘન્ય પલ્યોપમનાં
અસંખ્યાતમા ભાગ ઓછી સહસ્ત્ર સાગરોપમની
સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ સહસ્ત્ર સાગરોપમની સ્થિતિ
બાંધે છે.

૫. ગેરદયાઝઅસ્સ જહણ્ણેણં દસ વાસસહસ્સાઈ
અંતોમુહુત્તમભ્હદયાઈ,
उक्रोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं
पुव्वकोडितिभागमभ्भइयं बंधंति ।
एवं तिरिक्खजोगियाजअस्स वि ।

णवरं-जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं ।
एवं मणुस्साजअस्स वि ।

देवाजअस्स जहा गेरइयाजअस्स ।

- પ. અસણ્ણી ણં ભંતે ! જીવા પંચેદિયા ણિરયગણામए
કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?
- उ. गोयमा ! जहण्णेणं सागरोवमसहस्सस्स दो
सत्तभागे पलिओवमस्स असंखेज्जइभागेणं ऊणगं,
उक्रोसेणं तं चेव पडिपुण्णं बंधंति ।

एवं तिरियगईए वि ।

- પ. ૬. અસણ્ણી ણં ભંતે ! જીવા પંચેદિયા મણુયગણ
નામए કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?
- उ. गोयमा ! जहण्णेणं सागरोवमसहस्सस्स दिवड्ढं
सत्तभागं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागेणं ऊणगं,
उक्रोसेणं तं चेव पडिपुण्णं बंधंति ।

- પ. અસણ્ણી ણં ભંતે ! જીવા પંચેદિયા દેવગણામए
કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?
- उ. गोयमा ! जहण्णेणं सागरोवमसहस्सस्स एगं
सत्तभागं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागेणं ऊणगं,
उक्रोसेणं तं चेव पडिपुण्णं बंधंति ।

- પ. અસણ્ણી ણં ભંતે ! જીવા પંચેદિયા વેઝવ્વિય-
સરીરનામए કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?
- उ. गोयमा ! जहण्णेणं सागरोवमसहस्सस्स दो
सत्तभागे पलिओवमस्स असंखेज्जइभागेणं ऊणगं,

પ. નરકાયુષ્યકર્મ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અધિક દસ
હજાર વર્ષની સ્થિતિ બાંધે છે,
ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિનાં ત્રણભાગ અધિક પલ્યોપમનાં
અસંખ્યાતમા ભાગની સ્થિતિ બાંધે છે.

આ પ્રમાણે તિર્યયોનિકાયુની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ
પણ જાણવી જોઈએ.

વિશેષ : જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની સ્થિતિ બાંધે છે.
આ પ્રમાણે મનુષ્યાયુની સ્થિતિનાં વિષયમાં જાણવું
જોઈએ.

દેવાયુની સ્થિતિ નરકાયુનાં સમાન જાણવી જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવ નરકગતિ-
નામકર્મની સ્થિતિ કેટલા કાળની બાંધે છે ?
- उ. गौतम ! ते जघन्य पल्योपमनां असंख्यातमा
भाग ओछी सदस्स- सागरोपमना सात
भागोमांथी वे भाग (२/७)नी स्थिति बांधे છે.
ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ સહસ્ત્ર સાગરોપમની (૨/૭)ની
સ્થિતિ બાંધે છે.

આ પ્રમાણે તિર્યય ગતિનામકર્મની સ્થિતિ જાણવી
જોઈએ.

- પ્ર. ૬. ભંતે ! અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવ મનુષ્યગતિ
નામ કર્મની કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?
- उ. गौतम ! जघन्य पल्योपमनां असंख्यातमा भाग
ओछी सदस्स-सागरोपमनां सात भागोमांथी
दोढ भाग (१-१/२-७)नी स्थिति बांधे છે.
ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ સહસ્ત્ર સાગરોપમનાં (૧-૧/
૨-૭)ની સ્થિતિ બાંધે છે.

- પ્ર. ભંતે ! અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવ દેવગતિનામ
કર્મની કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?
- उ. गौतम ! जघन्य पल्योपमनां असंख्यातमा भाग
ओछी सदस्स सागरोपमनां सात भागोमांथी
એક ભાગ (૧/૭)ની સ્થિતિ બાંધે છે,
ઉત્કૃષ્ટ તેજ પૂર્ણ સહસ્ત્ર સાગરોપમનાં (૧/૭)
ભાગની સ્થિતિ બાંધે છે.

- પ્ર. ભંતે ! અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવ વૈકિયશરીર નામ
કર્મની કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?
- उ. गौतम ! जघन्य पल्योपमनां असंख्यातमा भाग
ओछी सदस्स सागरोपमनां सात भागोमांथी
वे भाग (२/७)नी स्थिति बांधे છે.

उक्कोसेणं तं चैव पडिपुण्णं बंधंति ।

सम्मत्त - सम्मामिच्छत्त - आहारगसरीरणामए
तित्थगरणामए य ण किंचि बंधंति ।

अवसिट्ठं जहा बेइंदियाणं ।

णवरं-जस्स जत्तिया भागा तस्स ते सागरोव-
मसहस्सेणं सह भाणियव्वा ।

(७-८) सव्वेसिं आणुपुब्बीए -जाव- अंतराइयस्स ।

- पण्ण. प. २३. उ. २, सु. १७२८-१७३३

૧૫૩. સળ્ણી-પંચેદિણ્ણુ અટ્ઠ-કમ્મપયડીણં-ઠિઈબંધ-પરૂવણં-

પ. ૧. સળ્ણી ણં ભંતે ! જીવા પંચેદિયા ણાણાવરણિજ્જસ્સ
કમ્મસ્સ કિં બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
उक्कोसेणं तीसं सागरोवमकोडाकोडीओ,

तिण्णि य वाससहस्साइं अबाहा,
अबाहूणिया कम्मट्ठिई, कम्मणिसेगो ।

પ. સળ્ણી ણં ભંતે ! પંચેદિયા ણિદ્દાપંચગસ્સ કમ્મસ્સ
કિં બંધંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોસાગરોવમકોડાકોડીઓ,

उक्कोसेणं तीसं सागरोवमकोडाकोडीओ,

तिण्णि य वाससहस्साइं अबाहा,
अबाहूणिया कम्मट्ठिई, कम्मणिसेगो ।

૨. દંસણચઝક્કસ્સ જહા ણાણાવરણિજ્જસ્સ ।

૩. સાયાવેયણિજ્જસ્સ જહા ઓહિયા ઠિઈ ભણિયા
તહેવ ભાણિયવ્વા, ઇરિયાવહિયબંધયં પડુચ્ચ
સંપરાઈય બંધયં ચ ।

असायावेयणिज्जस्स जहा णिद्दापंचगस्स ।

उत्कृष्ट तेज पूर्ण सहस्र सागरोपमना (२/७)
भागनी स्थिति बांधे છે.

(અસંજી પંચેન્દ્રિય જીવ) સમ્યક્ત્વમોહનીય,
સમ્યગ્મિથ્યાત્વમોહનીય, આહારક શરીર-નામકર્મ
અને તીર્થકર નામકર્મનો બંધ કરતા નથી.

शेष प्रकृतिओनी स्थिति भेइन्द्रिय जवोनां समान
છે.

विशेष : જેના જેટલા ભાગ છે તે સહસ્ત્ર
સાગરોપમની સાથે કહેવા જોઈએ.

(७-८) शेष कर्म प्रकृतिओनी स्थिति अंतरायकर्म
सुधी अनुकमथी आ प्रभाजे कहेवी जेईअ.

૧૫૩. સંજી પંચેન્દ્રિયોમાં આઠ કર્મપ્રકૃતિઓની સ્થિતિબંધનું
પ્રરૂપણ :

પ્ર. ૧. ભંતે ! સંજી પંચેન્દ્રિય જીવ જ્ઞાનાવરણીયકર્મની
કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની સ્થિતિ બાંધે છે,
उत्कृष्ट तीस कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति
બાંધે છે.

तेनो अभाधाकाण त्रश डजर वर्षनो છે.

अभाधाकाण जेटली न्यून कर्मस्थितिमां ज कर्मनिषेक
થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! સંજી પંચેન્દ્રિય જીવ નિદ્રાપંચક કર્મની
કેટલા કાળની સ્થિતિ બાંધે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અંતઃ કોડાકોડી સાગરોપમની
સ્થિતિ બાંધે છે,

उत्कृष्ट तीस कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति
બાંધે છે.

तेनो अभाधाकाण त्रश डजर वर्षनो છે.

अभाधाकाण जेटली न्यून कर्मस्थितिमां ज कर्मनिषेक
થાય છે.

૨. દર્શન ચતુષ્કની સ્થિતિ જ્ઞાનાવરણીયકર્મનાં
સમાન છે.

૩. ઈર્થાપથિક બંધક અને સાંપરાથિક બંધકની
અપેક્ષાએ સાતા વેદનીયકર્મની જે ઔથિક સ્થિતિ
કહી છે તેટલી જ કહેવી જોઈએ.

असाता वेदनीयनी स्थिति निद्रापंचकनां समान
કહેવી જોઈએ.

સમ્પત્તવેયણિજ્જસ્સ સમ્મામિચ્છત્ત વેયણિજ્જસ્સ
ય જા ઓહિયા ઠિઈ ભણિયા તં બંધંતિ ।

મિચ્છત્તવેયણિજ્જસ્સ જહણ્ણેણં અંતોસાગરો-
વમકોડાકોડીઓ,

ઉક્કોસેણં સત્તરિં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,

સત્ત ય વાસસહસ્સાઈ અબાહા,

અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

કસાયબારસગસ્સ જહણ્ણેણં અંતો સાગરોવમ-
કોડાકોડીઓ,

ઉક્કોસેણં ચત્તાલીસં સાગરોવમકોડાકોડીઓ,

ચત્તાલીસં ય વાસસયાઈ અબાહા,

અબાહૂણિયા કમ્મટ્ઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

કોહ-માણ-માયા લોભસંજલણાં ય દો માસા,
માસો, અદ્ધમાસો, અંતોમુહુત્તો ઇયં જહણ્ણગં,

ઉક્કોસેણં પુણ જહા કસાયબારસગસ્સ ।

ચરુણ્ણ વિ આઝયાણં જા ઓહિયા ઠિઈ ભણિયા તં
બંધંતિ ।

અહારગસરીરસ્સ તિત્થગરણામ્પ ય,

જહણ્ણેણં અંતોસાગરોવમકોડાકોડીઓ,

ઉક્કોસેણ વિ અંતોસાગરોવમકોડાકોડીઓ બંધંતિ ।

પુરિસવેયસ્સ જહણ્ણેણં અટ્ઠ સંવચ્છરાઈ,

ઉક્કોસેણં દસ સાગરોવમકોડાકોડીઓ,

દસ ય વાસસયાઈ અબાહા,

અબાહૂણિયા કમ્મઠિઈ, કમ્મણિસેગો ।

જસોકિત્તિણામ્પ-ઉચ્ચાગોયસ્સ ય એવં ચેવ ।

ળવરં-જહણ્ણેણં અટ્ઠ મુહુત્તા ।

૮. અંતરાયસ્સ જહા ણાણાવરણિજ્જસ્સ ।

સમ્યક્ત્વવેદનીય (મોહનીય) અને
સમ્યગ્મિથ્યાત્વ વેદનીય (મોહનીય)ની ઔષ્ધિક
સ્થિતિનાં સમાન તેટલી જ સ્થિતિ બાંધે છે.

મિથ્યાત્વવેદનીય જઘન્ય અંત:કોડાકોડી
સાગરોપમની સ્થિતિ બાંધે છે,

ઉત્કૃષ્ટ સીતેર (૭૦) કોડાકોડી સાગરોપમની
સ્થિતિ બાંધે છે.

તેનો અબાધાકાળ સાત હજાર વર્ષનો છે,

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
થાય છે.

કષાયદ્વાદશક જઘન્ય અંત:કોડાકોડી સાગરોપમની
સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ ચાલીસ કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ
બાંધે છે.

તેનો અબાધાકાળ ચાલીસ હજાર વર્ષનો છે,

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મ સ્થિતિમાં જ કર્મ
નિષેક થાય છે.

સંજવલન કોધ-માન-માયા-લોભ જઘન્ય કમશ:
બે માસ, એક માસ, અર્ધમાસ અને અંતર્મુહૂર્તની
સ્થિતિ બાંધે છે. om

જેનમ્ ઉત્કૃષ્ટ કષાય દ્વાદશકની સ્થિતિનાં સમાન બાંધે છે.

ચાર પ્રકારની આયુ કર્મની જે સામાન્ય સ્થિતિ
કહી છે, તેજ બાંધે છે.

આહારક શરીર અને તીર્થકર નામકર્મ જઘન્ય
અંત: સાગરોપમ કોડાકોડીની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ પણ અંત:સાગરોપમ કોડાકોડીની સ્થિતિ
બાંધે છે.

પુરુષવેદ કર્મ જઘન્ય આઠ વર્ષની સ્થિતિ બાંધે છે.

ઉત્કૃષ્ટ દસ કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ બાંધે છે.

તેનો અબાધાકાળ એક હજાર વર્ષનો છે,

અબાધાકાળ જેટલી ન્યૂન કર્મસ્થિતિમાં જ કર્મનિષેક
થાય છે.

યશ:કીર્તિ નામકર્મ અને ઉચ્ચગોત્ર કર્મની સ્થિતિ
પણ આ પ્રમાણે જાણવી જોઈએ.

વિશેષ : જઘન્ય આઠ મુહૂર્તની સ્થિતિ બાંધે છે.

૮. અંતરાયકર્મની સ્થિતિ જ્ઞાનાવરણીયકર્મનાં
સમાન છે.

સેસેસુ સવ્વેસુ ઠાણેસુ, સંઘયણેસુ, સંઠાણેસુ, વળ્ણેસુ,
ગંધેસુ ય જહણ્ણેણં અંતોસાગરોવમકોડાકોડીઓ,

उक्कोसेणं जा जस्स ओहिया ठिई भणिया तं
बंधंति ।

णवरं-इमं णाणत्तं अबाहा, अबाहूणिया ण वुच्चइ ।

एवं आणुपुब्बीए सव्वेसिं -जाव- अंतराइयस्स
ताव भाणियव्वं ।

- पण्ण. प. ૨૩, उ. ૨, सु. ૧૭૩४-૧૭४१

૧૫૪. ઓહેણ કમ્મ વેયણ પરૂવણં-

एगा वेयणा ।^૧ - ઠાણં. અ. ૧, સુ. ૧

૧૫૫. કમ્માણુભાવેણ જીવસ્સદુરૂવ-સુરૂવત્તાઇ પરૂવણં-

वण्णवज्झाणि य से कम्माइं बद्धाइं पुट्ठाइं निहत्ताइं
कडाइं पट्ठवियाइं अभिनिविट्ठाइं अभिसमन्नागयाइं
उदिण्णाइं, नो उवसंताइं भवंति,

तओ भवइ दुरूवे दुव्वण्णे दुग्गंघे दुरसे दुप्फासे अणिट्ठे
अकंते अप्पिए असुभे अमणुण्णे अमणामे हीणस्सरे
दीणस्सरे अणिट्ठस्सरे अकंतस्सरे अप्पियस्सरे असुभस्सरे
अमणुण्णस्सरे अमणामस्सरे अणादेज्जवयणे पच्चायाए
यावि भवइ ।

वण्णवज्झाणि य से कम्माइं नो बद्धाइं -जाव- उवसंताइं
भवइ । तओ भवइ सुरूवे -जाव- आदेज्जवयणे पच्चायाए
याऽवि भवइ ।

- विया. स. ૧, उ. ૭, सु. ૨૨

૧૫૬. અટ્ઠકમ્માણં અણુભાવો -

प. ૧. नाणावरणिज्जस्स णं भंते ! कम्मस्स-

जीवेणं बद्धस्स, पुट्ठस्स, बद्ध-फास-पुट्ठस्स,
संचितस्स, चित्तस्स, उवचित्तस्स, आवागपत्तस्स,
विवागपत्तस्स, फलपत्तस्स, उदयपत्तस्स, जीवेणं
कडस्स, जीवेणं णिव्वत्तियस्स, जीवेणं परिणामियस्स,
सयं वा उदिण्णस्स, परेण वा उदीरियस्स, तदुभएण
वा उदीरिज्जमाणस्स, गतिं पप्प, ठिइं पप्प, भवं पप्प,
पोग्गलं पप्प, पोग्गलपरिणामं पप्प कइविहे अणुभावे
पण्णत्ते ?

શેષ બધા સ્થાન, સંહનન, સંસ્થાન, વર્ણ, ગંધ-
નામકર્મ જથ્થન્ય અંતઃકોડાકોડી સાગરોપમની
સ્થિતિ બાંધે છે,

ઉત્કૃષ્ટ સામાન્યની જે સ્થિતિ કહી છે તેજ બાંધે છે.

વિશેષ : આ ભિન્નતા છે - તેનો "અબાધાકાળ"
અને અબાધાકાળથી ઓછી કર્મ સ્થિતિ કર્મનિષેક
કહેવો ન જોઈએ.

આ પ્રમાણે અનુક્રમથી અંતરાયકર્મ સુધી બધી
પ્રકૃતિઓની સ્થિતિ કહેવી જોઈએ.

૧૫૪. સામાન્યથી કર્મ વેદનનું પ્રરુપણ :

વેદના (કર્માનુભાવ) એક પ્રકારની છે.

૧૫૫. કર્માનુભાવથી જીવનાં કુરુપત્વ સુરુપત્વ આદિનું
પ્રરુપણ :

ગર્ભથી નીકળ્યા પછી તે જીવનાં કર્મ જો અશુભરુપમાં
બંધાયેલ હોય, સ્પૃષ્ટ હોય, નિધત્ત હોય, કૃત હોય,
પ્રસ્થાપિત હોય, અભિનિવિષ્ટ હોય, અભિસમન્વાગત
હોય, ઉદીર્ણ હોય અને ઉપશાંત ન હોય તો-

તે જીવ કુરુપ, કુવર્ણ, દુર્ગંધવાળા, કુરસવાળા,
કુસ્પર્શવાળા, અનિષ્ટ, અકાંત, અપ્રિય, અશુભ,
અમનોજ્ઞ, અમનામ, હીનસ્વર, દીન સ્વર, અનિષ્ટસ્વર
અકાન્તસ્વર, અપ્રિયસ્વર, અશુભસ્વર, અમનોજ્ઞસ્વર
અને અમનામ સ્વર તથા અનાદેય વચનવાળા ઉત્પન્ન
થાય છે.

જો તે જીવનાં કર્મ અશુભરુપમાં ન બંધાયેલ હોય
-યાવત્- ઉપશાંત હોય તો તે જીવ સુરુપ -યાવત્-
આદેય વચનવાળા ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૫૬. આઠ કર્મોનો અનુભાવ :

પ્ર. ૧. ભંતે ! જીવનાં દ્વારા :

બદ્ધ, સ્પૃષ્ટ, બદ્ધ સ્પર્શ સ્પૃષ્ટ; સંચિત, ચિત,
ઉપચિત, કિંચિત્ પાક, વિપાક, ફળ તથા ઉદય-
પ્રાપ્ત, જીવ દ્વારા કૃત, નિષ્પાદિત, પરિણામિત,
સ્વયંનાં દ્વારા ઉદય પ્રાપ્ત, બીજાનાં દ્વારા ઉદીરણ-
પ્રાપ્ત કે બંને દ્વારા ઉદીરિત કરેલ જ્ઞાનાવરણીય
કર્મ, ગતિ, સ્થિતિ, ભવ, પુદ્ગલ તથા પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને કેટલા પ્રકારના અનુભાવ
(ફળ) કહેલ છે ?

૩. ગોયમા ! નાનાવરણિજ્જસ્સ ણં કમ્મસ્સ-
જીવેણં બદ્ધસ્સ -જાવ- પોગ્ગલપરિણામં પપ્પ
દસવિહે અણુભાવે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. સોયાવરણે,	૨. સોયવિણ્ણાણાવરણે,
૩. નેત્તાવરણે,	૪. નેત્તવિણ્ણાણાવરણે,
૫. ઘાણાવરણે,	૬. ઘાણવિણ્ણાણાવરણે,
૭. રસાવરણે,	૮. રસવિણ્ણાણાવરણે,
૯. ફાસાવરણે,	૧૦. ફાસવિણ્ણાણાવરણે ।

જં વેદેહ પોગ્ગલં વા, પોગ્ગલે વા, પોગ્ગલપરિણામં
વા, વીસસા વા, પોગ્ગલાણં પરિણામં,
તેસિં વા ઉદણં જાણિયવ્વં ણ જાણહ, જાણિઉકામે
વિ ણ જાણહ, જાણિત્તા વિ ણ જાણહ, ઉચ્છણ્ણાણી
યાવિ ભવહ, ણાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ ઉદણં ।

एस णं गोयमा ! नाणावरणिज्जे कम्मे ।

एस णं गोयमा ! नाणावरणिज्जस्स कम्मस्स
जीवेणं बद्धस्स -जाव- पोग्गलपरिणामं पप
दसविहे अणुभावे पण्णत्ते ।

પ. ૨. દરિસણાવરણિજ્જસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ
જીવેણં બદ્ધસ્સ -જાવ- પોગ્ગલપરિણામં પપ્પ
કહવિહે અણુભાવે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! દરિસણાવરણિજ્જસ્સ ણં કમ્મસ્સ જીવેણં
બદ્ધસ્સ -જાવ- પોગ્ગલપરિણામં પપ્પ ણવવિહે
અણુભાવે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ણિદ્દા,	૨. ણિદ્દાણિદ્દા,
૩. પયલા,	૪. પયલાપયલા,
૫. થીણગિદ્ધી,	૬. ચક્કુદંસણાવરણે,
૭. અચક્કુદંસણાવરણે,	૮. ઓહિદંસણાવરણે,
૯. કેવલદંસણાવરણે ।	

જં વેદેહ પોગ્ગલં વા, પોગ્ગલે વા, પોગ્ગલપરિણામં
વા, વીસસા વા, પોગ્ગલાણં પરિણામં,
તેસિં વા ઉદણં પાસિયવ્વં ણ પાસહ, પાસિઉકામે
વિ ણ પાસહ, પાસિત્તા વિ ણ પાસહ,

૭. ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા -

બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ - પરિણામને પ્રાપ્ત જ્ઞાના-
વરણીય કર્મનાં દસ પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ)
કહેલ છે, જેમકે -

૧. શ્રોત્રાવરણ,	૨. શ્રોત્રવિજ્ઞાનાવરણ,
૩. નેત્રાવરણ,	૪. નેત્રવિજ્ઞાનાવરણ,
૫. ઘ્રાણાવરણ,	૬. ઘ્રાણવિજ્ઞાનાવરણ,
૭. રસાવરણ,	૮. રસવિજ્ઞાનાવરણ,
૯. સ્પર્શાવરણ,	૧૦. સ્પર્શવિજ્ઞાનાવરણ,
- જે પુદ્ગલોનું કે પુદ્ગલોના પુદ્ગલ- પરિણામનું
કે સ્વાભાવિક પુદ્ગલોનાં પરિણામનું વેદન કરે છે.
તે બદ્ધ (શ્રોત્રાવરણ આદિનાં) ઉદયથી જાણવા
યોગ્યને ન જાણવા, જાણવાનાં ઈચ્છુક થઈને પણ
જાણતા નથી, જાણીને પણ જાણતા નથી અને
જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં ઉદયથી વિચ્છિન્ન
જ્ઞાનવાળા હોય છે.

गौतम ! आ ज्ञानावरणीयकर्म છે.

હે ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ-
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં
આ દસ પ્રકારનો અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે.

પ્ર. ૨. ભંતે ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ-
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને દર્શનાવરણીય કર્મનો
કેટલા પ્રકારનો અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે ?

૭. ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ-
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને દર્શનાવરણીય કર્મના
નવ પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહ્યા છે, જેમકે -

૧. નિદ્રા,	૨. નિદ્રા-નિદ્રા,
૩. પ્રચલા,	૪. પ્રચલાપ્રચલા,
૫. સ્ત્યાનગૃહ્ણિ,	૬. ચક્ષુદર્શનાવરણ,
૭. અચક્ષુદર્શનાવરણ,	૮. અવધિદર્શનાવરણ,
૯. કેવળ દર્શનાવરણ.	

જે પુદ્ગલોનું કે પુદ્ગલોના પુદ્ગલ પરિણામનું કે
સ્વાભાવિક પુદ્ગલોના પરિણામનું વેદન કરે છે,
તેના ઉદયથી જોવા લાયકને જોતો નથી, જોવા
ચાહે તે પણ જોતો નથી, જોઈને પણ નથી જોતા
અને

उच्छन्नदंसणी यावि भवइ दरिसणावरणिज्जस्स
कम्मस्स उदएणं ।

एस णं गोयमा ! दरिसणावरणिज्जे कम्मे ।

एस णं गोयमा ! दरिसणावरणिज्जस्स कम्मस्स
जीवेणं बद्धस्स -जाब- पोग्गलपरिणामं पप्प
णवविहे अणुभावे पण्णत्ते ।

પ. ૩. (ક) સાયાવેયણિજ્જસ્સ ણં મંતે ! કમ્મસ્સ જીવેણં
બદ્ધસ્સ -જાબ- પોગ્ગલપરિણામં પપ્પ કઙ્કવિહે
અણુભાવે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! સાયાવેયણિજ્જસ્સ ણં કમ્મસ્સ જીવેણં
બદ્ધસ્સ -જાબ- પોગ્ગલપરિણામં પપ્પ અટ્ઠવિહે
અણુભાવે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. મણુણ્ણા સદ્દા,	૨. મણુણ્ણા રૂવા,
૩. મણુણ્ણા ગંધા,	૪. મણુણ્ણા રસા,
૫. મણુણ્ણા ફાસા,	૬. મણોસુહયા,
૭. વડસુહયા, ^૧	૮. કાયસુહયા ।

जं वेएइ पोग्गलं वा, पोग्गले वा, पोग्गलपरिणामं
वा, वीससा वा, पोग्गलाणं परिणामं,
तेसिं वा उदएणं सायावेयणिज्जं कम्मं वेएइ ।

एस णं गोयमा ! सायावेयणिज्जे कम्मे ।

एस णं गोयमा ! सायावेयणिज्जस्स कम्मस्स
जीवेणं बद्धस्स -जाब- पोग्गलपरिणामं पप्प
अट्ठविहे अणुभावे पण्णत्ते ।

પ. (જ) અસાયાવેયણિજ્જસ્સ ણં મંતે ! કમ્મસ્સ જીવેણં
બદ્ધસ્સ -જાબ- પોગ્ગલપરિણામં પપ્પ કઙ્કવિહે
અણુભાવે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! અસાયાવેયણિજ્જસ્સ ણં કમ્મસ્સ જીવેણં
બદ્ધસ્સ -જાબ- પોગ્ગલ પરિણામં પપ્પ અટ્ઠવિહે
અણુભાવે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. અમણુણ્ણા સદ્દા -જાબ- ૮. કાયદુહયા ।^૨
जं वेएइ पोग्गलं वा, पोग्गले वा, पोग्गलपरिणामं वा,
वीससा वा पोग्गलाणं परिणामं,
तेसिं वा उदएणं असायावेयणिज्जं कम्मं वेएइ,

एस णं गोयमा ! असायावेयणिज्जे कम्मे ।

दर्शनावरणीय कर्मनां उदयधी विच्छिन्न
दर्शनवाणा पञ्च थर्धं ज्ञाय छे.

ગૌતમ ! આ દર્શનાવરણીય કર્મ છે.

હે ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને દર્શનાવરણીય કર્મના
આ નવ પ્રકારના અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે.

પ્ર. ૩. (ક) ભંતે ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને સાતાવેદનીય કર્મના
કેટલા પ્રકારના અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને સાતાવેદનીય કર્મનાં આઠ
પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે, જેમકે -

૧. મનોજ શબ્દ,	૨. મનોજ રુપ,
૩. મનોજ ગંધ,	૪. મનોજ રસ,
૫. મનોજ સ્પર્શ,	૬. મનનો સૌમ્ય,
૭. વચનનો સૌમ્ય,	૮. કાયાનો સૌમ્ય.

જે પુદ્ગલોનું કે પુદ્ગલોના પુદ્ગલ-પરિણામનું
કે સ્વાભાવિક પુદ્ગલોનાં પરિણામનું વેદન કરે
છે અથવા તેના ઉદયથી સાતાવેદનીય કર્મનું
વેદન કરે છે.

ગૌતમ ! આ સાતાવેદનીય કર્મ છે.

હે ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને સાતાવેદનીય કર્મનો આ
આઠ પ્રકારના અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે.

પ્ર. (ખ) ભંતે ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને અસાતાવેદનીય કર્મના
કેટલા પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને અસાતાવેદનીય કર્મનાં
આઠ પ્રકારના અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે, જેમકે -

૧. અમનોજ શબ્દ -યાવત્- ૮. કાયાદુઃખ
જે પુદ્ગલોનું કે પુદ્ગલોના પુદ્ગલ પરિણામનું કે
સ્વાભાવિક પુદ્ગલોનાં પરિણામનું વેદન કરે છે.

અથવા તેના ઉદયથી અસાતાવેદનીય કર્મનું
વેદન કરે છે.

ગૌતમ ! આ અસાતાવેદનીય કર્મ છે.

एस णं गोयमा ! असायावेयणिज्जस्स कम्मस्स जीवेणं बद्धस्स -जाब- पोग्गल परिणामं पप्प अट्ठविहे अणुभावे पण्णत्ते ।

પ. ૪. મોહણિજ્જસ્સ ણં ધંતે ! કમ્મસ્સ જીવેણં બદ્ધસ્સ -જાબ- પોગ્ગલ પરિણામં પપ્પ કઙ્કવિહે અણુભાવે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! મોહણિજ્જસ્સ ણં કમ્મસ્સ જીવેણં બદ્ધસ્સ -જાબ- પોગ્ગલ પરિણામં પપ્પ પંચવિહે અણુભાવે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. સમ્મત્તવેયણિજ્જે, ૨. મિચ્છત્તવેયણિજ્જે,

૩. સમ્મામિચ્છત્તવેયણિજ્જે,

૪. કસાયવેયણિજ્જે, ૫. ણો કસાયવેયણિજ્જે ।

જં વેદેઙ્ક પોગ્ગલં વા, પોગ્ગલે વા, પોગ્ગલપરિણામં વા, વીસસા વા, પોગ્ગલાણં પરિણામં,

તેસિં વા ઉદણં મોહણિજ્જં કમ્મં વદેઙ્ક ।

एस णं गोयमा ! मोहणिज्जे कम्मे ।

एस णं गोयमा ! मोहणिज्जस्स कम्मस्स जीवेणं बद्धस्स -जाब- पोग्गल परिणामं पप्प पंचविहे अणुभावे पण्णत्ते ।

પ. ૫. આઝઅસ્સ ણં ધંતે ! કમ્મસ્સ જીવેણં બદ્ધસ્સ -જાબ- પોગ્ગલ પરિણામં પપ્પ કઙ્કવિહે અણુભાવે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! આઝઅસ્સ ણં કમ્મસ્સ જીવેણં બદ્ધસ્સ -જાબ- પોગ્ગલ પરિણામં પપ્પ ચઝવિહે અણુભાવે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. નેરહયાઝણ, ૨. તિરિયાઝણ,

૩. મણુયાઝણ, ૪. દેવાઝણ ।

જં વેદેઙ્ક પોગ્ગલં વા, પોગ્ગલે વા, પોગ્ગલપરિણામં વા, વીસસા વા, પોગ્ગલાણં પરિણામં,

તેસિં વા ઉદણં આઝયં કમ્મં વેદેઙ્ક ।

एस णं गोयमा ! आउएकम्मे ।

एस णं गोयमा ! आउअस्स कम्मस्स जीवेणं बद्धस्स -जाब- पोग्गल परिणामं पप्प चउव्विहे अणुभावे पण्णत्ते ।

પ. ૬. (ક) સુભણામસ્સ ણં ધંતે ! કમ્મસ્સ જીવેણં બદ્ધસ્સ -જાબ- પોગ્ગલ પરિણામં પપ્પ કઙ્કવિહે અણુભાવે પણ્ણત્તે ?

હે ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને અસાતાવેદનીય કર્મના આ આઠ પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે.

પ્ર. ૪. ભંતે ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને મોહનીયકર્મનાં કેટલા પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને મોહનીય કર્મનાં પાંચ પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સમ્યક્ત્વ-વેદનીય, ૨. મિથ્યાત્વ-વેદનીય,

૩. સમ્યગ્ મિથ્યાત્વ-વેદનીય,

૪. કષાય-વેદનીય, ૫. નો-કષાય-વેદનીય.

જે પુદ્ગલોનું કે પુદ્ગલોના પુદ્ગલ પરિણામનું કે સ્વાભાવિક પુદ્ગલોનાં પરિણામનું વેદન કરે છે.

અથવા તેના ઉદયથી મોહનીયકર્મનું વેદન કરે છે.

ગૌતમ ! આ મોહનીય કર્મ છે.

હે ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને મોહનીય કર્મનાં આ પાંચ પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહ્યા છે.

પ્ર. ૫. ભંતે ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને આયુકર્મના કેટલા પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને આયુકર્મનાં ચાર પ્રકારના અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે. જેમકે -

૧. નરકાયુ, ૨. તિર્યંચાયુ,

૩. મનુષ્યાયુ, ૪. દેવાયુ.

જે પુદ્ગલોનું કે પુદ્ગલોના પુદ્ગલ પરિણામનું કે સ્વાભાવિક પુદ્ગલોનાં પરિણામનું વેદન કરે છે,

અથવા તેના ઉદયથી આયુકર્મનું વેદન કરે છે.

ગૌતમ ! આ આયુકર્મ છે.

હે ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને આયુકર્મનાં આ ચાર પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહ્યા છે.

પ્ર. ૬. (ક) ભંતે ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને શુભ નામકર્મનાં કેટલા પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે ?

૩. ગોયમા ! સુખનામસ્સ ણં કમ્મસ્સ જીવેણં બદ્ધસ્સ -જાબ- પોગ્ગલ પરિણામં પપ્પ ચોદ્ધસવિહે અણુભાવે પ્ણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઇટ્ઠા સદ્ધા, ૨. ઇટ્ઠા રૂઘ્ઠા,
૩. ઇટ્ઠા ગંધા, ૪. ઇટ્ઠા રસા,
૫. ઇટ્ઠા ફાસા, ૬. ઇટ્ઠા ગદ્ધા,
૭. ઇટ્ઠા ઠિઈ, ૮. ઇટ્ઠે લાવણ્ણે,
૯. ઇટ્ઠા જસોકિત્તી,

૧૦. ઇટ્ઠે ઉટ્ઠાણં-કમ્મ-બલ-વીરિય-પુરિસક્કા-રપરક્કમે,

૧૧. ઇટ્ઠસ્સરયા, ૧૨. કંતસ્સરયા,
૧૩. પિયસ્સરયા, ૧૪. મણુણ્ણસ્સરયા ।

જંવેદ્ધે પોગ્ગલં વા, પોગ્ગલે વા, પોગ્ગલપરિણામં વા,
વીસસા વા, પોગ્ગલાણં પરિણામં,

તેસિં વા ઉદ્ધેણં સુખનામં કમ્મં વેદ્ધે ।

એસ ણં ગોયમા ! સુખનામં કમ્મે ।

એસ ણં ગોયમા ! સુખનામસ્સ કમ્મસ્સ જીવેણં
બદ્ધસ્સ -જાબ- પોગ્ગલ પરિણામં પપ્પ ચોદ્ધસવિહે
અણુભાવે પ્ણ્ણત્તે ।

૫. (બ) દુહનામસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ જીવેણં બદ્ધસ્સ
-જાબ- પોગ્ગલપરિણામં પપ્પ કદ્ધવિહે અણુભાવે
પ્ણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! એવં ચેવ ।

ખવરં-અણિટ્ઠા સદ્ધા -જાબ- હીણસ્સરયા,
દીણસ્સરયા, અણિટ્ઠસ્સરયા, અકંતસ્સરયા ।

જં વેદ્ધે સેસં તં ચેવ -જાબ- ચોદ્ધસવિહે અણુભાવે
પ્ણ્ણત્તે ।

૫. ૭. (ક) ઉચ્ચાગોયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ જીવેણં
બદ્ધસ્સ -જાબ- પોગ્ગલપરિણામં પપ્પ કદ્ધવિહે
અણુભાવે પ્ણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! ઉચ્ચાગોયસ્સ ણં કમ્મસ્સ જીવેણં બદ્ધસ્સ
-જાબ- પોગ્ગલપરિણામં પપ્પ અટ્ઠવિહે અણુભાવે
પ્ણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. જાહ્વિસિટ્ઠયા, ૨. કુલવિસિટ્ઠયા,

૩. ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને શુભ નામકર્મનાં ચૌદ
પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ઈષ્ટ શબ્દ, ૨. ઈષ્ટ રૂપ,
૩. ઈષ્ટ ગંધ, ૪. ઈષ્ટ રસ,
૫. ઈષ્ટ સ્પર્શ, ૬. ઈષ્ટ ગતિ,
૭. ઈષ્ટ સ્થિતિ, ૮. ઈષ્ટ લાવણ્ય,
૯. ઈષ્ટ યશોકીર્તિ,

૧૦. ઈષ્ટ ઉત્થાન કર્મ-બળ-વીર્ય-પુરુષકાર-
પરાક્રમ.

૧૧. ઈષ્ટ સ્વર, ૧૨. કાંત સ્વર,
૧૩. પ્રિય-સ્વર, ૧૪. મનોજ-સ્વર.

જે પુદ્ગલોનું કે પુદ્ગલોના પુદ્ગલ પરિણામનું કે
સ્વાભાવિક પુદ્ગલોનાં પરિણામનું વેદન કરે છે,

અથવા તેના ઉદ્ધયથી શુભનામકર્મનું વેદન કરે છે.

ગૌતમ ! આ શુભનામકર્મ છે.

હે ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને શુભનામકર્મના આ
ચૌદ પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહ્યા છે.

૫. (ખ) ભંતે ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને અશુભનામકર્મ કેટલા
પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે ?

૩. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ ચૌદ પ્રકારનાં છે.

વિશેષ : પૂર્વથી વિપરીત અનિષ્ટ શબ્દ -યાવત્-
હીન-સ્વર, દીન-સ્વર, અનિષ્ટ-સ્વર અને
અકાંત-સ્વર રૂપ છે.

જે પુદ્ગલ આદિનું વેદન કરે છે તે પ્રમાણે
-યાવત્- ચૌદ પ્રકારનાં અનુભાવ ફળ કહ્યા છે.

૫. ૭. (ક) ભંતે ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને ઉચ્ચગોત્ર કર્મનાં કેટલા
પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને ઉચ્ચ ગોત્રકર્મનાં આઠ
પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહ્યા છે, જેમકે -

૧. જાતિ-વિશિષ્ટતા, ૨. કુળ-વિશિષ્ટતા,

૩. બલવિસિટ્ઠયા, ૪. રૂવવિસિટ્ઠયા,
૫. તવવિસિટ્ઠયા, ૬. સુયવિસિટ્ઠયા,
૭. લાભવિસિટ્ઠયા, ૮. ઇસ્સરિયવિસિટ્ઠયા ।

જંવેદેહ પોગ્ગલંવા, પોગ્ગલેવા, પોગ્ગલપરિણામંવા,
વીસસા વા, પોગ્ગલાણં પરિણામં,
તેસિં વા ઉદણં ઉચ્ચાગોયં કમ્મં વેદેહ,
એસં ણ ગોયમા ! ઉચ્ચાગોયં કમ્મં,

એસ ણં ગોયમા ! ઉચ્ચાગોયસ્સ ણં કમ્મસ્સ જીવેણં
બદ્ધસ્સ -જાવ- પોગ્ગલ પરિણામં પપ્પ અટ્ઠવિહે
અણુભાવે પણ્ણત્તે ।

પ. (ક) ણીયાગોયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ જીવેણં બદ્ધસ્સ
-જાવ- પોગ્ગલપરિણામં પપ્પ કઙ્કવિહે અણુભાવે
પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! એવં ચેવ ।

જબરં-જાઙ્કવિહીણયા -જાવ- ઇસ્સરિયવિહીણયા ।

જં વેદેહ સેસં તં ચેવ -જાવ- અટ્ઠવિહે અણુભાવે
પણ્ણત્તે ।

પ. ૮. અંતરાહયસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ જીવેણં બદ્ધસ્સ
-જાવ- પોગ્ગલપરિણામં પપ્પ કઙ્કવિહે અણુભાવે
પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! અંતરાહયસ્સ ણં કમ્મસ્સ જીવેણં બદ્ધસ્સ
-જાવ- પોગ્ગલ પરિણામં પપ્પ પંચવિહે અણુભાવે
પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઢાણંતરાણ, ૨. લાભંતરાણ,
૩. ભોગંતરાણ, ૪. ઉવભોગંતરાણ,
૫. વીરિયંતરાણ ।

જંવેદેહ પોગ્ગલંવા, પોગ્ગલેવા, પોગ્ગલપરિણામંવા,
વીસસા વા, પોગ્ગલાણં પરિણામં ।

તેસિં વા ઉદણં અંતરાહયં કમ્મં વેદેહ ।

એસ ણં ગોયમા ! અંતરાહય કમ્મે ।

એસ ણં ગોયમા ! અંતરાહયસ્સ ણં કમ્મસ્સ જીવેણં
બદ્ધસ્સ -જાવ- પોગ્ગલ પરિણામં પપ્પ પંચવિહે
અણુભાવે પણ્ણત્તે ।

- પણ્ણ. પ. ૨૩, ૩. ૧, સુ. ૧૬૭૯-૧૬૮૬

૩. બળ-વિશિષ્ટતા, ૪. રુપ-વિશિષ્ટતા,
૫. તપ-વિશિષ્ટતા, ૬. શ્રુત-વિશિષ્ટતા,
૭. લાભ-વિશિષ્ટતા, ૮. ઐશ્વર્ય-વિશિષ્ટતા.

જે પુદ્ગલોનું કે પુદ્ગલોના પુદ્ગલ પરિણામનું કે
સ્વાભાવિક પુદ્ગલોનાં પરિણામનું વેદન કરે છે,
અથવા તેના ઉદયથી ઉચ્ચ ગોત્ર કર્મનું વેદન કરે છે.
ગૌતમ ! આ ઉચ્ચગોત્ર કર્મ છે.

હે ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને ઉચ્ચગોત્ર કર્મનાં -યાવત્-
આઠ પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહ્યા છે.

પ્ર. (ખ) ભંતે ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને નીચગોત્ર કર્મના કેટલા
પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે ?

૩. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ આઠ પ્રકારનાં છે.

વિશેષ : પૂર્વથી વિપરીત જાતિવિહીનતા -યાવત્-
ઐશ્વર્યવિહીનતા રુપ છે.

જે પુદ્ગલ આદિનું વેદન કરે છે તે પ્રમાણે -યાવત્-
આઠ પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહ્યા છે.

પ્ર. ૮. ભંતે ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને અંતરાયકર્મનાં કેટલા
પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહેલ છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને અંતરાય કર્મનાં પાંચ
પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહ્યા છે, જેમકે -

૧. દાનાન્તરાય, ૨. લાભાન્તરાય,
૩. ભોગાન્તરાય, ૪. ઉપભોગાન્તરાય,
૫. વીર્યાન્તરાય,

જે પુદ્ગલોનું કે પુદ્ગલોના પુદ્ગલ પરિણામનું
કે સ્વાભાવિક પુદ્ગલોના પરિણામનું વેદન કરે છે,
અથવા તેના ઉદયથી જે અંતરાયકર્મનું વેદન કરે છે.

હે ગૌતમ ! આ અંતરાય-કર્મ છે.

હે ગૌતમ ! જીવનાં દ્વારા બદ્ધ -યાવત્- પુદ્ગલ
પરિણામને પ્રાપ્ત કરીને અંતરાયકર્મનાં આ પાંચ
પ્રકારનાં અનુભાવ (ફળ) કહ્યા છે.

સિદ્ધાણડગ્નન્તભાગો ય, અણુભાગા હવન્તિ ડ ।
સવ્વેસુ વિ પાસમ્ગં, સવ્વજીવેસુ ઇચ્છિયં ॥

તમ્હા ંસિં કમ્માણં અણુભાગે વિયાણિયા ।
બસિં સંવરે ચેવ ઁવણે ય જા બુહે ॥

- ઉત્ત. અ. ૩૩, ગા. ૨૪-૨૫

૧૫૭. ડદિણ્ણ-ડવસંતમોહણિજ્જસ્સ જીવસ્સ ડવટ્ઠાવણ
અવકમ્માણાઙ્ગ પસૂવણં-

પ. જીવે ણં ઢંતે ! મોહણિજ્જે કહેણં કમ્મેણં ડદિણ્ણેણં
ડવટ્ઠાબ્જ્જા ?

ડ. હંતા, ગોયમા ! ડવટ્ઠાબ્જ્જા ।

પ. સે ઢંતે ! કિં વીરિયત્તાબ્જ્જા ડવટ્ઠાબ્જ્જા,
અવીરિયત્તાબ્જ્જા ડવટ્ઠાબ્જ્જા ?

ડ. ગોયમા ! વીરિયત્તાબ્જ્જા ડવટ્ઠાબ્જ્જા, નો
અવીરિયત્તાબ્જ્જા ડવટ્ઠાબ્જ્જા ।

પ. જઇ વીરિયત્તાબ્જ્જા ડવટ્ઠાબ્જ્જા કિં બાલવીરિયત્તાબ્જ્જા
ડવટ્ઠાબ્જ્જા, પંડિયવીરિયત્તાબ્જ્જા ડવટ્ઠાબ્જ્જા,
બાલ પંડિયવીરિયત્તાબ્જ્જા ડવટ્ઠાબ્જ્જા ?

ડ. ગોયમા ! બાલવીરિયત્તાબ્જ્જા ડવટ્ઠાબ્જ્જા, ણો
પંડિયવીરિયત્તાબ્જ્જા ડવટ્ઠાબ્જ્જા, ણો બાલ-
પંડિયવીરિયત્તાબ્જ્જા ડવટ્ઠાબ્જ્જા ।

પ. જીવે ણં ઢંતે ! મોહણિજ્જેણં કહેણં કમ્મેણં ડદિણ્ણેણં
અવકમેજ્જા ?

ડ. હંતા, ગોયમા ! અવકમેજ્જા ।

પ. સે ઢંતે ! કિં બાલવીરિયત્તાબ્જ્જા અવકમેજ્જા,
પંડિયવીરિયત્તાબ્જ્જા અવકમેજ્જા, બાલપંડિયવી-
રિયત્તાબ્જ્જા અવકમેજ્જા ?

ડ. ગોયમા ! બાલવીરિયત્તાબ્જ્જા અવકમેજ્જા, નો
પંડિયવીરિયત્તાબ્જ્જા અવકમેજ્જા, સિય બાલ-
પંડિયવીરિયત્તાબ્જ્જા અવકમેજ્જા ।

જહા ડદિણ્ણેણં ડો આલાવગા તહા ડવસંતેણ વિ
ડો આલાવગા ઢાણિયવ્વા ।

ણવરં-ડવટ્ઠાબ્જ્જા પંડિયવીરિયત્તાબ્જ્જા,
અવકમેજ્જા બાલ-પંડિયવીરિયત્તાબ્જ્જા ।

કર્મોનાં અનુભાગ સિદ્ધોનાં અનન્તમા ભાગ
જેટલા છે તથા સમસ્ત અનુભાગોનાં પ્રદેશ-
પરિણામ સમસ્ત જીવોથી પણ અધિક છે.

માટે આ કર્મોનાં અનુભાગોને જાણીને બુદ્ધિમાન
આનો સંવર અને ક્ષય કરવાનો પ્રયત્ન કરે.

૧૫૭. ડદીર્ણ-ડપશાંત મોહનીય કર્મવાળા જીવનાં ડપસ્થા-
પનાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ઢંતે ! (પૂર્વ) કૃત મોહનીય કર્મ જ્યારે ડદીર્ણ
(ઉદયમાં આવવાનું) થયેલ હોય, ત્યારે જીવ શું
ડપસ્થાન (પરલોકની કિયાનાં માટે ઉદયમ) કરે
છે ?

ડ. હા, ગૌતમ ! તે ઉદયમ કરે છે.

પ્ર. ઢંતે ! શું જીવ સર્વીર્ય થઈને ડપસ્થાન કરે છે
કે અર્વીર્ય થઈને ડપસ્થાન કરે છે ?

ડ. ગૌતમ ! જીવ વીર્યતાથી ડપસ્થાન કરે છે,
અર્વીર્યતાથી ડપસ્થાન કરતા નથી.

પ્ર. જો વીર્યતાથી ડપસ્થાન કરે છે તો શું
બાળવીર્યતાથી, પંડિત વીર્યતાથી કે બાળ-
પંડિતવીર્યતાથી ડપસ્થાન કરે છે ?

જેન ડ. ગૌતમ ! તે બાળવીર્યતાથી ડપસ્થાન કરે છે.
પરંતુ પંડિતવીર્યતાથી કે બાળ પંડિતવીર્યતાથી
ડપસ્થાન કરતા નથી.

પ્ર. ઢંતે ! (પૂર્વ) કૃત (ડપાર્જિત) મોહનીય કર્મ જ્યારે
ઉદયમાં આવેલ હોય, ત્યારે શું જીવ અપકમણ
(પતન) કરે છે ?

ડ. હા, ગૌતમ ! અપકમણ કરે છે.

પ્ર. ઢંતે ! તે બાળવીર્યથી, પંડિતવીર્યથી કે બાળ
પંડિતવીર્યથી અપકમણ કરે છે ?

ડ. ગૌતમ ! તે બાળવીર્યથી અપકમણ કરે છે,
પંડિતવીર્યથી અપકમણ કરતા નથી. ક્યારેક
બાળપંડિત વીર્યથી અપકમણ કરે છે.

જેવી રીતે ડદીર્ણ (ઉદયમાં આવેલ) પદની સાથે
બે આલાપક કહ્યા છે, તેવા જ "ડપશાન્ત" પદની
સાથે પણ બે આલાપક કહેવા જોઈએ.

વિશેષ-જીવ પંડિતવીર્યથી ડપસ્થાન કરે છે અને
બાળપંડિત વીર્યથી અપકમણ કરે છે.

- પ. સે ભંતે ! કિં આયાએ અવક્રમએ, અણાયાએ અવક્રમએ ?
૩. ગોયમા ! આયાએ અવક્રમએ, ણો અણાયાએ અવક્રમએ ।
- પ. મોહણિજ્જં કમ્મં વેએમાણે સે કહમેયં ભંતે ! એવં ?
૩. ગોયમા ! પુલ્લિં સે એયં એવં રોયઇ ઇદાણિ સે એયં એવં નો રોયઇ, એવં ખલ્લુ એયં એવં આયાએ અવક્રમઇ ણો અણાયાએ અવક્રમઇ ।
- વિયા. સ. ૧, ૩, ૪, સુ. ૨-૫

૧૫૮. સ્ત્રીણમોહસ્સ કમ્મપગડીવેયણ પરૂવણં-

સ્ત્રીણમોહે ણં ભગવં મોહણિજ્જવજ્જાઓ સત્ત કમ્મપગડીઓ વેએઈ ।

- સમ. સમ. ૭, સુ. ૬

૧૫૯. સ્ત્રીણમોહસ્સકમ્મક્ષય પરૂવણં-

સ્ત્રીણમોહસ્સ ણં અરહઓ તઓ કમ્મંસા જુગવં સિજ્જંતિ, તં જહા-

૧. ણાણાવરણિજ્જં, ૨. દંસણાવરણિજ્જં,
૩. અંતરાઇયં ।

- ઠાણં. અ. ૩, ૩, ૪, સુ. ૨૨૬

૧૬૦. પદ્મ સમયજિણસ્સ કમ્મક્ષય પરૂવણં-

પદ્મસમયજિણસ્સ ણં ચત્તારિ કમ્મંસા સ્ત્રીણા ભવંતિ, તં જહા-

૧. ણાણાવરણિજ્જં, ૨. દંસણાવરણિજ્જં,
૩. મોહણિજ્જં, ૪. અંતરાઇયં ।

- ઠાણં. અ. ૪, ૩, ૧, સુ. ૨૬૮

૧૬૧. પદ્મ સમય સિદ્ધસ્સ કમ્મક્ષય પરૂવણં-

પદ્મસમયસિદ્ધસ્સ ણં ચત્તારિ કમ્મંસા જુગવં સિજ્જંતિ, તં જહા-

૧. વેયણિજ્જં, ૨. આડય,
૩. ણામં, ૪. ગોયં ।

- ઠાણં. અ. ૪, ૩, ૧, સુ. ૨૬૮

૧૬૨. જીવ-ચડવીસદંડએસુ અદ્ઠણ્ઠ કમ્મપગડીણં અવિભાગ પલિચ્છેદા આવેદ્ધણ પરિવેદ્ધણ ય-

- પ. નાણાવરણિજ્જસ્સ ણં ભંતે ! કમ્મસ્સ- કેવઇયા અવિભાગપલિચ્છેદા પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! અણંતા અવિભાગપલિચ્છેદા પણ્ણત્તા ।

પ્ર. ભંતે ! શું જીવ પોતાના ઉદમથી પડે છે કે પર ઉદમથી પડે છે ?

૩. ગૌતમ ! પોતાના ઉદમથી પડે છે પરનાં ઉદમથી પડતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! મોહનીય કર્મને વેદતા થકા તે (જીવ) શા માટે અપક્રમણ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! પહેલા તેને જીનેન્દ્ર દ્વારા વર્ણિત તત્વ રુચતા હતા અને આ સમયે તેને આ પ્રમાણે રુચતા નથી. આ કારણે તે સમયે એવું થાય છે કે પોતાના ઉદમથી પડે છે પરઉદમથી પડતા નથી.

૧૫૮. ક્ષીણમોહીનાં કર્મપ્રકૃતિઓનાં વેદનનું પ્રરુપણ :

ક્ષીણમોહી ભગવાન (૧૨માં ગુણસ્થાનવર્તી) મોહનીય કર્મને છોડીને શેષ સાત કર્મ પ્રકૃતિઓનું વેદન કરે છે.

૧૫૯. ક્ષીણમોહીનાં કર્મક્ષયનું પ્રરુપણ :

ક્ષીણમોહી અર્હન્તનાં ત્રણ કર્માશ (કર્મપ્રકૃતિઓ) એક સાથે ક્ષય થાય છે, જેમકે -

૧. જ્ઞાનાવરણીય, ૨. દર્શનાવરણીય,
૩. અંતરાય.

૧૬૦. પ્રથમ સમય જિનભગવંતનાં કર્મક્ષયનું પ્રરુપણ :

પ્રથમ-સમય જિનભગવંતનાં ચાર કર્માશ ક્ષીણ થાય છે, જેમકે -

૧. જ્ઞાનાવરણીય, ૨. દર્શનાવરણીય,
૩. મોહનીય, ૪. અંતરાય.

૧૬૧. પ્રથમ સમય સિદ્ધનાં કર્મક્ષયનું પ્રરુપણ :

પ્રથમ સમય સિદ્ધનાં ચાર કર્માશ એક સાથે ક્ષીણ થાય છે, જેમકે -

૧. વેદનીય, ૨. આયુ,
૩. નામ, ૪. ગોત્ર.

૧૬૨. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનાં અવિભાગ-પરિચ્છેદ અને આવેદન પરિવેદન-

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં કેટલા અવિભાગ-પરિચ્છેદ કલા છે ?

૩. ગૌતમ ! અનન્ત વિભાગ- પરિચ્છેદ કલા છે.

- પ. દં. ૧. નેરહ્યાણં ભંતે ! નાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કેવહ્યા અવિભાગપલિચ્છેદા પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! અણંતા અવિભાગપલિચ્છેદા પણ્ણત્તા ।
દં. ૨-૨૪. **એવં સચ્ચજીવાણં -જાવ- વેમાણિયાણં ।**

જહા નાણાવરણિજ્જસ્સ અવિભાગપલિચ્છેદા ભણિયા તહા અટ્ઠહ વિ કમ્મપગડીણં ભાણિયવ્વા -જાવ- ૧-૨૪ વેમાણિયાણં અંતરાહ્યસ્સ કમ્મસ્સ ।

- પ. એગમેગસ્સ ણં ભંતે ! જીવસ્સ એગમેગે જીવપણ્ણે-નાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કેવહ્યાઈ અવિભાગ-પલિચ્છેદેહિં આવેદિય પરિવેદિયે સિયા ?
૩. ગોયમા ! સિય આવેદિય પરિવેદિયે, સિય નો આવેદિય પરિવેદિયે ।
જહા આવેદિયે પરિવેદિયે નિયમા અણંતેહિં ।

- પ. દં. ૧. એગમેગસ્સ ણં ભંતે ! નેરહ્યાસ્સ એગમેગે જીવપણ્ણે-નાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કેવહ્યાઈ અવિભાગ પલિચ્છેદેહિં આવેદિયે પરિવેદિયે ?
૩. ગોયમા ! નિયમા અણંતેહિં ।

દં. ૨-૨૪. **જહા નેરહ્યાસ્સ એવં -જાવ- વેમાણિયસ્સ ।**

દં. ૨૧. **ણવરં-મણૂસસ્સ જહા જીવસ્સ ।**

- પ. એગમેગસ્સ ણં ભંતે ! જીવસ્સ એગમેગે જીવપણ્ણે-દરિસણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કેવહ્યાઈ અવિભાગપલિચ્છેદેહિં આવેદિય પરિવેદિયે ?
૩. ગોયમા ! જહેવ નાણાવરણિજ્જસ્સ તહેવ દંડગો ભાણિયવ્વો -જાવ- વેમાણિયસ્સ ।

એવં -જાવ- અંતરાહ્યસ્સ ભાણિયવ્વં ।

ણવરં-વેયણિજ્જસ્સ, આહ્યસ્સ, નામસ્સ, ગોયસ્સ, એણ્ણિં ચણ્ણહ વિ કમ્માણં મણૂસસ્સ ય જહા નેરહ્યાસ્સ તહા ભાણિયવ્વં ।

સેસં તં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૮, ૩. ૧૦, સુ. ૩૩-૪૧

- પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિકોમાં જ્ઞાનાવરણીયકર્મનાં કેટલા અવિભાગ-પરિચ્છેદ કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! અનન્ત અવિભાગ- પરિચ્છેદ કહ્યા છે.
દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી બધા જીવોમાં જ્ઞાનાવરણીયકર્મનાં અવિભાગ- પરિચ્છેદ જાણવા જોઈએ.

જે પ્રમાણે બધા જીવોમાં જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં અવિભાગ- પરિચ્છેદ કહ્યા છે, તે પ્રમાણે ૧-૨૪ વૈમાનિકો સુધી બધા જીવોનાં અંતરાય કર્મ સુધી આઠી કર્મ પ્રકૃતિઓનાં અનન્ત અવિભાગ-પરિચ્છેદ કહેવા જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! પ્રત્યેક જીવનાં એક-એક જીવપ્રદેશ-જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં કેટલા અવિભાગ-પરિચ્છેદોથી આવેષ્ટિત - પરિવેષ્ટિત થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે ક્યારેક આવેષ્ટિત - પરિવેષ્ટિત થાય છે અને ક્યારેક આવેષ્ટિત-પરિવેષ્ટિત થતા નથી.

જો આવેષ્ટિત - પરિવેષ્ટિત થાય છે તો તે નિયમતઃ અનન્ત (અવિભાગ- પરિચ્છેદો)થી થાય છે.

- પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! પ્રત્યેક નૈરયિકનાં એક-એક જીવપ્રદેશ-જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં કેટલા અવિભાગ-પરિચ્છેદોથી આવેષ્ટિત-પરિવેષ્ટિત થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નિયમતઃ અનન્ત અવિભાગ-પરિચ્છેદોથી આવેષ્ટિત-પરિવેષ્ટિત થાય છે.

દં. ૨-૨૪. જે પ્રમાણે નૈરયિકોનાં વિષયમાં કહ્યું, તે પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી કહેવું જોઈએ.

દં. ૨૧. વિશેષ - મનુષ્યનું વર્ણન (ઔદિક) જીવની જેમ કરવું જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! પ્રત્યેક જીવનાં એક-એક જીવપ્રદેશ-દર્શનાવરણીય કર્મનાં કેટલા અવિભાગ પરિચ્છેદોથી આવેષ્ટિત-પરિવેષ્ટિત થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! જેમ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં વિષયમાં દંડક કહ્યા છે, તે પ્રમાણે અહીં વૈમાનિક- સુધી બધા દંડક કહેવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે અંતરાય કર્મ સુધી કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્ર આ ચાર કર્મોનાં માટે જે પ્રમાણે નૈરયિક જીવોમાં વર્ણન કરેલ છે. તે પ્રમાણે મનુષ્યોનાં માટે પણ કહેવું જોઈએ.

શેષ બધું વર્ણન પૂર્વાનુસાર છે.

૧૬૩. કમ્માણં પएसग्ग परिमाण परूबणं-

पएसग्ग खेत्तकाले य भावं चउत्तरं सुण ॥

सव्वेसिं चैव कम्माणं, पएसग्गमणंतं ।

गण्ठिय-सत्ताईयं अंतो सिद्धाण आहियं ॥

सव्वजीवाणं कम्मं तु संगहे छदिसागयं ।

सव्वेसु वि पएसेसु सव्वं सव्वेण बद्धं ॥

- उत्त.अ. ३३, गा. १६(२)-१८

૧૬૪. કમ્મટ્ઠગાણં વણ્ણાહ પરૂબણં-

णाणावरणिज्जे -जाब- अंतराइए पंच वण्णे, दुग्धे,
पंच रसे, चउफासे पण्णत्ते ।

- विया. स. १२, उ. ५, सु. २७

૧૬૫. વત્થેસુ પુગ્ગલોવચય દિટ્ઠંતેણ જીવ-ચઠવીસદંડણસુ
કમ્મોવચય પરૂબણં-

प. वत्थस्स णं भंते ! पोग्गलोवचए किं पयोगसा,
वीससा ?

उ. गोयमा ! पयोगसा वि, वीससा वि ।

प. जहा णं भंते ! वत्थस्स णं पोग्गलोवचए पयोगसा
वि, वीससा वि,

तहा णं जीवाणं कम्मोवचए किं पयोगसा वीससा ?

उ. गोयमा ! जीवाणं कम्मोवचए पयोगसा, नो
वीससा ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

‘जीवा णं कम्मोवचए पयोगसा, नो वीससा ?’

उ. गोयमा ! जीवाणं तिविहे पयोगे पण्णत्ते, तं जहा-

૧. મળ્ણપ્પયોગે, ૨. વહ્ણપ્પયોગે, ૩. કાયપ્પયોગે ।

૧૬૩. કર્મોનાં પ્રદેશાગ્ર- પરિમાણનું પ્રરુપણ :

હવે તેના પ્રદેશાગ્ર (દ્રવ્ય પરિમાણ) ક્ષેત્રકાળ અને ભાવને સાંભળો.

એક સમયમાં બંધનારા સમસ્ત કર્મોનાં પ્રદેશાગ્ર અનન્ત થાય છે.

તે પરિમાણ ગ્રંથિભેદ ન કરનાર અભવ્ય જીવોનાં અનન્તગુણા અધિક અને સિદ્ધોનાં અનન્તમા ભાગ જેટલા કહ્યા છે.

બધા જીવ છ દિશાઓમાં રહેતા કર્મ પુદ્ગલોને સમ્યક્ પ્રકારથી ગ્રહણ કરે છે.

તે બધા કર્મ પુદ્ગલ આત્માનાં સમસ્ત પ્રદેશોની સાથે સર્વ પ્રકારથી બદ્ધ થઈ જાય છે.

૧૬૪. આઠ કર્મોનાં વર્ણાદિનું પ્રરુપણ :

જ્ઞાનાવરણીય કર્મ -યાવત્- અંતરાય કર્મ પાંચ વર્ણ,
બે ગંધ, પાંચ રસ અને ચાર સ્પર્શવાળા કહ્યા છે.

૧૬૫. વસ્ત્રમાં પુદ્ગલોપચયનાં દેષ્ટાન્ત દ્વારા જીવ-ચોવીસ
દંડકોમાં કર્મોપચયનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! વસ્ત્રમાં જે પુદ્ગલોનું ઉપચય થાય છે,
તે શું પ્રયોગ (પ્રયત્ન) થી થાય છે કે સ્વાભાવિક
રુપથી થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પ્રયોગથી પણ થાય છે અને
સ્વાભાવિક રુપથી પણ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જે પ્રમાણે વસ્ત્રમાં પુદ્ગલોનું ઉપચય
પ્રયોગથી અને સ્વાભાવિક રુપથી થાય છે.

તો શું તે પ્રમાણે જીવોનાં કર્મપુદ્ગલોનું ઉપચય
પ્રયોગથી અને સ્વાભાવિક રુપથી થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જીવોનાં કર્મપુદ્ગલોનાં ઉપચય પ્રયોગથી
થાય છે, સ્વાભાવિક રુપથી થતું નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કેહવાય છે કે -

“જીવોનાં કર્મ પુદ્ગલોનું ઉપચય પ્રયોગથી થાય
છે, સ્વાભાવિક રુપથી થતું નથી ?

ઉ. ગૌતમ ! જીવોનાં ત્રણ પ્રકારનાં પ્રયોગ કહ્યા છે,
જેમકે -

૧. મનપ્રયોગ, ૨. વચન પ્રયોગ, ૩. કાય પ્રયોગ.

इच्चेएणं तिविहेणं पयोगेणं जीवाणं कम्मोवचए
पयोगसा, नो वीससा ।

एवं सब्बेसिं पंचेदियाणं तिविहे पयोगे भाणियब्बे ।

पुढविकाइयाणं एगविहेणं पयोगेणं,

एवं -जाव- वणस्सइकाइयाणं ।

विगल्लिंदियाणं दुविहे पयोगे पण्णत्ते, तं जहा-

१. वइप्पयोगे य, २. कायप्पयोगे य ।

इच्चेएणं दुविहेणं पयोगेणं कम्मोवचए पयोगसा,
नो वीससा ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

‘जीवाणं कम्मोवचए पयोगसा, नो वीससा’ ॥

एवं जस्स जो पयोगो -जाव- वेमाणियाणं ।

- विया. स. ६, उ. ३, सु. ४-५

૧૬૬. કમ્મોવચયસ્સ સાઈ સપજ્જવસિયાઈ પરૂવણં-

પ. વત્થસ્સ ણં ભંતે ! પોગ્ગલોવચએ-

કિં સાઈએ સપજ્જવસિએ, સાઈએ અપજ્જવસિએ,
અણાઈએ સપજ્જવસિએ, અણાઈએ અપજ્જવસિએ ?

ઉ. ગોયમા ! વત્થસ્સ ણં પોગ્ગલોવચએ-

સાઈએ સપજ્જવસિએ, નો સાઈએ અપજ્જવસિએ, નો
અણાઈએ સપજ્જવસિએ, નો અણાઈએ અપજ્જવસિએ ।

પ. જહા ણં ભંતે ! વત્થસ્સ પોગ્ગલોવચએ-

સાઈએ સપજ્જવસિએ, નો સાઈએ અપજ્જવસિએ, નો
અણાઈએ સપજ્જવસિએ, નો અણાઈએ અપજ્જવસિએ ।

તહા જીવાણં ભંતે ! કમ્મોવચએ કિં સાઈએ
સપજ્જવસિએ -જાવ- ણો અણાઈએ અપજ્જવસિએ ?

ઉ. ગોયમા ! અત્થેગइयाणं जीवाणं कम्मोवचए साईए
सपज्जवसिए,

अत्थेगइयाणं अणाईए सपज्जवसिए,

अत्थेगइयाणं अणाईए अपज्जवसिए,

આ ત્રણ પ્રકારનાં પ્રયોગોથી જીવોનાં કર્મોનો
ઉપચય પ્રયોગથી થાય છે. પરંતુ સ્વાભાવિક
રુપથી નહિ.

આ પ્રમાણે સમસ્ત પંચેન્દ્રિય જીવોનાં ત્રણ
પ્રકારનાં પ્રયોગ કહેવા જોઈએ.

પૃથ્વીકાયિકોનું એક પ્રકારનાં (કાર્ય) પ્રયોગથી
કર્મોપચય થાય છે.

આ પ્રમાણે વનસ્પતિકાયિકો સુધી કહેવું જોઈએ.

વિકલેન્દ્રિય જીવોનાં બે પ્રકારનાં પ્રયોગ છે,
જેમકે -

૧. વચન-પ્રયોગ, ૨. કાય-પ્રયોગ.

આ પ્રકારનાં એ બે પ્રયોગ કર્મોપચય પ્રયોગથી
થાય છે, સ્વાભાવિક રુપથી નહિ.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“જીવોનાં કર્મોપચય પ્રયોગથી થાય છે,
સ્વાભાવિક રુપથી થતું નથી.”

આ પ્રમાણે જે જીવોનાં જે પ્રયોગ હોય તે
વૈમાનિકો સુધી કહેવા જોઈએ.

૧૬૬. કર્મોપચયની સાદિ સાન્તતા આદિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! વસ્ત્રનાં પુદ્ગલોનું જે ઉપચય થાય છે તો
શું તે સાદિ સાન્ત છે, સાદિ અનન્ત છે, અનાદિ
સાન્ત છે કે અનાદિ અનન્ત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! વસ્ત્રનાં પુદ્ગલોનું જે ઉપચય છે તે
સાદિ સાન્ત છે, પરંતુ ન તો તે સાદિ અનન્ત
છે, ન અનાદિ સાન્ત છે અને ન અનાદિ
અનન્ત છે.

પ્ર. ભંતે ! જે પ્રમાણે વસ્ત્રનાં પુદ્ગલોપચય સાદિ
સાન્ત છે, પરંતુ સાદિ-અનન્ત, અનાદિ-સાન્ત અને
અનાદિ-અનન્ત નથી તો -

ભંતે ! શું તે પ્રમાણે જીવોનાં કર્મોપચય પણ સાદિ-
સાન્ત છે -ચાવત્- અનાદિ અનન્ત નથી ?

ઉ. ગૌતમ ! કેટલાક જીવોનાં કર્મોપચય સાદિ
સાન્ત છે.

કેટલાક જીવોનાં કર્મોપચય અનાદિ સાન્ત છે.

કેટલાક જીવોનાં કર્મોપચય અનાદિ અનન્ત છે.

નો ચેવ ણં જીવાણં કમ્મોવચણે સાઈએ અપજ્જવસિણે ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ધંતે ! એવં વુચ્ચઈ-
'અત્થેગઈયાણં જીવાણં કમ્મોવચણે સાઈએ સપજ્જવસિણે -જાબ-નો ચેવ ણં જીવાણં કમ્મોવચણે સાઈએ અપજ્જવસિણે ?'

૩. ગોયમા ! ઇરિયાવહિયાબંધયસ્સ કમ્મોવચણે સાઈએ સપજ્જવસિણે,
ભવસિદ્ધિયસ્સ કમ્મોવચણે અણાઈએ સપજ્જવસિણે,
અભવસિદ્ધિયસ્સ કમ્મોવચણે અણાઈએ અપજ્જવસિણે ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-
"અત્થેગઈયાણં જીવાણં કમ્મોવચણે સાઈએ સપજ્જવસિણે -જાબ-નો ચેવ ણં જીવાણં કમ્મોવચણે સાઈએ અપજ્જવસિણે ।"

- વિયા. સ. ૬, ૩, સુ. ૬-૭

૧૬૭. અઠવીસદંડેસુ મહાકમ્મ-અપ્પકમ્મતરાઈકારણપરૂબણં-

પ. દં. ૧. દો ધંતે ! નેરહયા એગંસિ નેરહયાવાસંસિ નેરયત્તાણે ઉવવન્ના,
તત્થ ણં એગેનેરહયા મહાકમ્મતરાણે ચેવ, મહાકિરિય-
તરાણે ચેવ, મહાસવતરાણે ચેવ, મહાવેયણતરાણે ચેવ,
એગે નેરહયા અપ્પકમ્મતરાણે ચેવ, અપ્પકિરિય-
તરાણે ચેવ, અપ્પાસવતરાણે ચેવ, અપ્પવેયણતરાણે ચેવ ।
સે કહમેયં ધંતે ! એવં ?

૩. ગોયમા ! નેરહયા દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. માયિમિચ્છદ્દિદ્દિટ્ઠિઉવવન્નગા ય,
૨. અમાયિસમ્મદ્દિદ્દિટ્ઠિઉવવન્નગા ય ।
૧. તત્થ ણં જે સે માયિમિચ્છદ્દિદ્દિટ્ઠિઉવવન્નગા નેરહયા સે ણં મહાકમ્મતરાણે ચેવ -જાબ- મહાવેય-
ણતરાણે ચેવ,
૨. તત્થ ણં જે સે અમાયિસમ્મદ્દિદ્દિટ્ઠિઉવવન્નગા નેરહયા સે ણં અપ્પકમ્મતરાણે ચેવ -જાબ- અપ્પવેય-
ણતરાણે ચેવ ।

દં. ૨-૧૧. એવં અસુરકુમારા વિ -જાબ- થણિયકુમારા ।

પરંતુ કોઈ પણ જીવોના કર્મોપચય સાદિ અનન્ત હોતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
"કેટલાક જીવોનાં કર્મોપચય સાદિ સાન્ત છે -યાવત્- કોઈપણ જીવોનાં કર્મોપચય સાદિ સાન્ત હોતા નથી ?

૩. ગૌતમ ! ઈર્યાપથિક બંધકનું કર્મોપચય સાદિ-
સાન્ત છે.
ભવસિદ્ધિક જીવોનાં કર્મોપચય અનાદિ સાન્ત છે,
અભવસિદ્ધિક જીવોના કર્મોપચય અનાદિ-
અનન્ત છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -
"કેટલાક જીવોના કર્મોપચય સાદિ સાન્ત છે -યાવત્- કોઈ પણ જીવોનાં કર્મોપચય સાદિ અનન્ત હોતા નથી."

જૈન સાઈટ

૧૬૭. ચોવીસ દંડોમાં મહાકર્મ અલ્પકર્મત્વ આદિનાં કારણોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! બે નૈરયિક એક જ નરકાવાસમાં જૈનમ્ જ નૈરયિકરૂપથી ઉત્પન્ન થયેલ.

તેમાંથી એક નૈરયિક મહાકર્મવાળા, મહાક્રિયા-
વાળા, મહાશ્રવવાળા અને મહાવેદનાવાળા હોય છે,
એક નૈરયિક અલ્પકર્મવાળા, અલ્પક્રિયાવાળા,
અલ્પાશ્રવવાળા અને અલ્પવેદનાવાળા હોય છે તો-
ભંતે ! આવું કેમ ?

૩. ગૌતમ ! નૈરયિક બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. માથી- મિથ્યાદષ્ટિ - ઉપપન્નક,
૨. અમાથી - સમ્યગ્દષ્ટિ-ઉપપન્નક.
૧. આમાંથી જે માથી-મિથ્યા દષ્ટિ-ઉપપન્નક નૈરયિક છે તે મહાકર્મવાળા -યાવત્- મહાવેદનાવાળા હોય છે.
૨. આમાંથી જે અમાથી-સમ્યગ્દષ્ટિ-ઉપપન્નક નૈરયિક છે તે અલ્પકર્મવાળા -યાવત્- અલ્પવેદનાવાળા હોય છે.

દં. ૨-૧૧. આ પ્રમાણે (પૂર્વવત્) અસુરકુમારોથી સ્તનિતકુમારો સુધી જાણવાં જોઈએ...

एवं एगिंदिय-विगलिंदियवज्जा (२०-२४) -जाव-
वेमाणिया ।

(एगिंदिय विगलिंदिया महाकम्मतरागा -जाव-
महावेयणतरागा)

- विया. स. १८, उ. ५, सु. ५-७

૧૬૮. તુંબ દિટ્ઠતેણં જીવાણં ગરૂયત્ત લહુયત્તં કારણ પરૂવણં-

પ. કહં ણં ભંતે ! જીવા ગરૂયત્તં વા લહુયત્તં વા
હવ્વમાગચ્છંતિ ?

૩. ગોયમા ! સે જહાનામાએ કેઙ પુરિસે એગં મહં તુંબં
ણિચ્છિદ્દં નિરૂવહયં દબ્બેહિં કુસેહિં વેઢેઙ, વેઢિત્તા
મટ્ટિયાલેવેણં લિંપઇ, ઉણ્હે દલયઇ દલઇત્તા સુક્કં
સમાણં દોચ્ચં પિ દબ્બેહિં ય કુસેહિં ય વેઢેઙ, વેઢિત્તા
મટ્ટિયાલેવેણં લિંપઇ, લિંપિત્તા ઉણ્હે સુક્કં સમાણં
તચ્ચં પિ દબ્બેહિં ય કુસેહિં ય વેઢેઙ વેઢિત્તા
મટ્ટિયાલેવેણં લિંપઇ ।

एवं खलु एणुवाएणं अंतरा वेढमाणे, अंतरा
लिंपेमाणे, अंतरा सुक्कवेमाणे-जाव-अट्ठहिं मट्टि-
यालेवेहिं आलिंपइ, अत्थाहमतारमपोरिसियंसि
उदगंसि पक्खिवेज्जा ।

સે પૂણં ગોયમા ! સે તુંબે તેસિં અટ્ઠહં મટ્ટિયાલેવેણં
ગરૂયત્તાએ ભારિયત્તાએ ગરૂયભારિયત્તાએ ઉપિં
સલિલમઙ્ગલત્તા અહે ધરણિયલપઇટ્ઠાણે ભવઇ ।

एवामेव गोयमा ! जीवा वि पाणाइवाएणं -जाव-
मिच्छादंसणसल्लेणं अणुपुब्बेणं अट्ठकम्मपगडीओ
समज्जिणंति । तासिं गरूयाए भारिययाए
गरूयभारिययाए कालमासे कालं किच्चा
धरणियलमइवइत्ता अहे नरगतलपइट्ठाणा
भवंति, एवं खलु गोयमा ! जीवा गरूयत्तं
हव्वमागच्छंति ।

અહ ણં ગોયમા ! સે તુંબે તેસિં પઢમિલ્લુગંસિ
મટ્ટિયાલેવંસિ તિત્તંસિ કુહિયંસિ પરિસાડિયંસિ
ઈસિં ધરણિતલાઓ ઉપ્પઇત્તા ણં ચિટ્ઠઇ ।

આ પ્રમાણે એકેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિયોને છોડીને
(૨૦-૨૪) વૈમાનિકો સુધી જાણવાં જોઈએ.

(એકેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિય મહાકર્મવાળા
-યાવત્- મહાવેદનાવાળા હોય છે.)

૧૬૯. તુંબડાનાં દષ્ટાંતથી જીવોનાં ગુરુત્વ લઘુત્વનાં કારણોનું
પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શા કારણથી જીવ ગુરુતા અને લઘુતાને
પ્રાપ્ત કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! જેમ કોઈ એક પુરુષ એક મોટા સૂખા
છિદ્ર રહિત અને અખંડ તુંબડાને દર્ભથી (ડાભ)
અને કુશ (દૂબ)થી લપેટે અને લપેટીને માટીનાં
લેપથી લીપે, પછી તડકામાં રાપે અને તડકામાં
રાખવાથી સૂકાય જવાથી બીજીવાર દર્ભ અને
કુશથી લપેટે, લપેટીને પાછી માટીનાં લેપથી
લીપે, લેપીને તડકામાં સુકાવે, સુકાય ગયા પછી
ત્રીજી વાર દર્ભ અને કુશ લપેટે અને લપેટીને
માટીનો લેપ થઢાવી દે.

આ પ્રમાણે આ ક્રમથી વચ-વચમાં દર્ભ અને
કુશ લપેટતા માટીથી લેપતા અને સુકાવાથી
-યાવત્- આઠ માટીનાં લેપ તે તુંબડા પર થઢાવે
છે. પછી જેનાથી તરાય ન શકાય અને અપૌરુષિક-
(જે પુરુષની ઉંચાઈથી માપી ન શકાય એવા)
પાણીમાં નાખી દેવાય તો -

નિશ્ચય જ હે ગૌતમ ! તે તુંબડુ માટીનાં આઠ
લેપોનાં કારણે ગુરુતા અને ભારીપણાને પ્રાપ્ત
કરીને પાણીનાં ઉપરતલને છોડીને નીચે ધરતીનાં
તળ ભાગમાં સ્થિર થઈ જાય છે.

આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! જીવ પણ પ્રાણાતિપાત
-યાવત્- મિથ્યાદર્શનશલ્યથી અર્થાત્ અઢાર
પાપસ્થાનકોનાં સેવનથી ક્રમશઃ આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનું
ઉપાર્જન કરે છે. તે કર્મ પ્રકૃતિઓ ગુરુ અને
ભારેપણાનાં કારણે ગુરુતા અને ભારી થઈને
મૃત્યુનાં સમયે મૃત્યુને પ્રાપ્ત કરી આ પૃથ્વી તલને
ઉલ્લંઘન કરી નીચે નરક તલમાં સ્થિત થાય છે. આ
પ્રમાણે ગૌતમ ! જીવ શીઘ્ર ગુરુત્વને પ્રાપ્ત થાય છે.

હવે હે ગૌતમ ! તે તુંબડા ઉપરનાં માટીનાં લેપ
ભીના થઈ જાય. ઓગળી જાય અને પરિશિષ્ટ
(નષ્ટ) થઈ જાય તો તે તુંબડું પૃથ્વીતલથી કંઈક
ઉપર આવીને રહે છે.

તયાગંતરં ચ ણં દોષ્ચં પિ મદ્વિયાલેવે તિત્તેકુહિણ
પરિસદિદેઈસિં ધરણિયલાઓ ઉપ્પઈત્તા ણંચિટ્ઠઈ,
એવંચલુ એણં ઉવાણં તેસુ અટ્ઠસુ મદ્વિયાલેવેસુ
તિત્તેસુ -જાવ- વિમુક્કબંધણે અહે ધરણિયલમઈવઈત્તા
ઉપ્પિં સલિલતલપઈટ્ઠાણે ભવઈ ।

એવામેવ ગોયમા ! જીવા પાણાઈવાયવેરમણેણં
-જાવ- મિચ્છદંસણસલ્લવેરમણેણં અણુપુચ્ચેણં
અટ્ઠકમ્મપગડીઓ ખવેત્તા ગગણતલમુપ્પઈત્તા
ઉપ્પિં લોયગ્ગ પઈટ્ઠાણા ભવંતિ ।

એવં ચલુ ગોયમા ! જીવા લહુયત્તં હવ્વમાગચ્છંતિ ।

- ણાયા. સુ. ૧, અ. ૬, સુ. ૪-૭

૧૬૧. ચરમાચરમં પડુચ્ચ જીવ ચઝવીસદંડેસુ મહાકમ્મતરાઈ
પરૂવણં-

પ. દં. ૧. અત્થિ ણં ભંતે ! ચરમા વિ નેરઈયા, પરમા
વિ નેરઈયા ?

૩. ગોયમા ! હંતા, અત્થિ ।

પ. સે નૂણં ભંતે ! ચરિમેહિંતો નેરઈએહિંતો પરમા
નેરઈયા મહાકમ્મતરા ચેવ, મહાકિરિયતરા ચેવ,
મહાસ્સવતરા ચેવ, મહાવેયણતરા ચેવ,
પરમેહિંતો વા નેરઈએહિંતો ચરમા નેરઈયા
અપ્પકમ્મતરા ચેવ, અપ્પકિરિયતરા ચેવ
અપ્પાસ્સવતરા ચેવ, અપ્પવેયણતરા ચેવ ?

૩. હંતા, ગોયમા ! ચરમેહિંતો નેરઈએહિંતો પરમા
નેરઈયા મહાકમ્મતરા ચેવ -જાવ- મહાવેયણતરા
ચેવ, પરમેહિંતો વા નેરઈએહિંતો ચરમા નેરઈયા
અપ્પકમ્મતરા ચેવ -જાવ- અપ્પવેયણતરા ચેવ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-
'ચરમેહિંતો નેરઈએહિંતો પરમા નેરઈયા મહાકમ્મતરા
ચેવ -જાવ- મહાવેયણતરા ચેવ, પરમેહિંતો વા
નેરઈએહિંતો ચરમા નેરઈયા અપ્પકમ્મતરા ચેવ
-જાવ- અપ્પવેયણતરા ચેવ ?

૩. ગોયમા ! ઠિઈં પડુચ્ચ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

ત્યાર પછી બીજા મૃત્તિકાલેપ પણ ઓગળી
જાય, ગળી જાય અને હટી જાય તો તે તુંબડુ
પૃથ્વીતલથી કંઈક ઉપર આવીને રહે છે. આ
પ્રમાણે તે આઠેય મૃત્તિકાલેપોનાં ભીંજાય જવાથી
-યાવત્- હટી જવાના કારણે તુંબડુ નિર્લેપ બંધન
મુક્ત થઈને ધરતીતલને છોડીને જલનાં કિનારા
પર સ્થિત થઈ જાય છે.

આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! પ્રાણાતિપાતવિરમણ
-યાવત્- મિથ્યાદર્શન શલ્યવિરમણથી જીવ ક્રમશઃ
આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનો ક્ષય કરીને ઉપર
આકાશતલની તરફ ઉડીને લોકાગ્ર ભાગમાં
સ્થિત થઈ જાય છે.

આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! જીવ શીઘ્ર લઘુત્વને પ્રાપ્ત
કરે છે.

૧૬૮. ચરમાચરમની અપેક્ષાએ જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં
મહાકર્મત્વાદિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! શું નૈરયિક ચરમ (અલ્પઆયુવાળા)
પણ છે અને પરમ (ઉત્કૃષ્ટ આયુવાળા) પણ
છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! (તે ચરમ પણ છે અને પરમ
પણ) છે.

પ્ર. ભંતે ! શું ચરમ નૈરયિકોથી પરમ નૈરયિક
મહાકર્મવાળા, મહાક્રિયાવાળા, મહાશ્રવવાળા
અને મહાવેદનાવાળા છે ?

પરમ નૈરયિકોથી ચરમ નૈરયિક અલ્પકર્મવાળા,
અલ્પક્રિયાવાળા, અલ્પાશ્રવવાળા અને
અલ્પવેદનાવાળા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! ચરમ નૈરયિકોથી પરમ નૈરયિક
મહાકર્મવાળા -યાવત્- મહાવેદનાવાળા છે,
પરમ નૈરયિકોથી ચરમ નૈરયિક અલ્પકર્મવાળા
-યાવત્- અલ્પવેદનાવાળા છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

"ચરમ નૈરયિકોથી પરમ નૈરયિક મહાકર્મવાળા
-યાવત્- મહાવેદનાવાળા છે અને પરમ નૈરયિકોથી
ચરમ નૈરયિક અલ્પકર્મવાળા -યાવત્- અલ્પ-
વેદનાવાળા છે ?

૩. ગૌતમ ! સ્થિતિ (આયુ)ની અપેક્ષાએ એવું કહ્યું છે.
માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“ચરમેહિંતો નેરહાંહિંતો પરમા નેરહયા
મહાકમ્મતરા ચેવ -જાવ- મહાવેયણતરા ચેવ,
પરમેહિંતો વા નેરહાંહિંતો ચરમા નેરહયા અપ્પકમ્મ-
તરા ચેવ -જાવ- અપ્પવેયણતરા ચેવ ।”

- પ. દં. ૨. અત્થિ ણં ભંતે ! ચરમા વિ અસુરકુમારા,
પરમા વિ અસુરકુમારા ?
૩. ગોયમા ! **એવં ચેવ ।**

ણવરં-વિવરીયં ભાણિયવ્વં પરમા અપ્પકમ્મતરા ચેવ,
અપ્પકિરિયતરા ચેવ, અપ્પાસ્સવતરા ચેવ, અપ્પવેય-
ણતરા ચેવ,

ચરમા મહાકમ્મતરા ચેવ, મહાકિરિયતરા ચેવ,
મહાસ્સવતરા ચેવ, મહાવેયણતરા ચેવ ।

દં. ૩-૧૧. **એવં -જાવ- થણિયકુમારા ।**

દં. ૧૨-૨૧. **પુઢવિકાહયા -જાવ- મણુસ્સા એ
જહા નેરહયા ।**

૨૨-૨૪. **વાણમંતર-જોહસિય-વેમાણિયા જહા
અસુરકુમારા ।**

- વિયા. સ. ૧૯, ૩. ૫, સુ. ૧-૫

૧૭૦. અપ્પમહાકમ્માહજુત્ત જીવસ્સ વજ્જાહ પુગ્ગલાણં
પરિણમનં-

- પ. સે નૂણં ભંતે ! મહાકમ્મસ્સ મહાકિરિયસ્સ મહાસવસ્સ
મહાવેયણસ્સ-

સવ્વઓ પોગ્ગલા વજ્જંતિ,

સવ્વઓ પોગ્ગલા ચિજ્જંતિ,

સવ્વઓ પોગ્ગલા ઉવચિજ્જંતિ,

સયા સમિતં ચ ણં પોગ્ગલા વજ્જંતિ,

સયા સમિતં પોગ્ગલા ચિજ્જંતિ,

સયા સમિતં પોગ્ગલા ઉવચિજ્જંતિ,

સયા સમિતં ચ ણં તસ્સ આયા દુરુવત્તાએ દુવણ્ણત્તાએ,

દુગંધત્તાએ દુરસત્તાએ દુફાસત્તાએ અણિટ્ઠત્તાએ,

અકંતત્તાએ અપ્પિયત્તાએ અસુભત્તાએ અમણ્ણત્તાએ,

અમણામત્તાએ અણિચ્છિયત્તાએ અણભિજ્જિયત્તાએ,

અહત્તાએ, નો ઉહત્તાએ, દુક્ખત્તાએ, નો સુહત્તાએ

ભુજ્જો-ભુજ્જો પરિણમહ ?

“ચરમ નૈરયિકોથી પરમ નૈરયિક મહાકર્મવાળા
-ચાવત્- મહાવેદનાવાળા છે અને પરમ નૈરયિકોથી
ચરમ નૈરયિક અલ્પકર્મવાળા -ચાવત્- અલ્પ
વેદનાવાળા છે.”

- પ્ર. દં. ૨. ભંતે ! શું અસુરકુમાર ચરમ પણ છે અને
પરમ પણ છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! તે આ પ્રમાણે (બંને) છે.

વિશેષ : અહીં પૂર્વકથનથી વિપરીત કહેવું જોઈએ
કે પરમ અસુરકુમાર અલ્પકર્મવાળા, અલ્પક્રિયા-
વાળા, અલ્પાશ્રવવાળા અને અલ્પવેદનાવાળા છે.

ચરમ અસુરકુમાર મહાકર્મવાળા, મહાક્રિયાવાળા,
મહાશ્રવવાળા અને મહાવેદનાવાળા છે.

દં. ૩-૧૧. આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમાર સુધી જાણવા
જોઈએ.

દં. ૧૨-૨૧. પૃથ્વીકાયિકોથી મનુષ્યો સુધી નૈરયિકોનાં
સમાન સમજવું જોઈએ.

દં. ૨૨-૨૪. વાણવંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિકોનું
વર્ણન અસુરકુમારોનાં સમાન કરવું જોઈએ.

૧૭૦. અલ્પમહાકર્મોદિપુક્ત જીવનાં બંધાદિ પુદ્ગલોનું
પરિણમન :

- પ્ર. ભંતે ! શું નિશ્ચય જ મહાકર્મવાળા, મહાક્રિયાવાળા,
મહાશ્રવવાળા અને મહાવેદનાવાળા જીવનાં -

સર્વતઃ (બધી દિશાઓથી) પુદ્ગલોનો બંધ થાય
છે ?

સર્વતઃ પુદ્ગલોનો ચય થાય છે ?

સર્વતઃ પુદ્ગલોનો ઉપચય થાય છે ?

સદા સતત પુદ્ગલોનો બંધ થાય છે ?

સદા સતત પુદ્ગલોનો ચય થાય છે ?

સદા સતત પુદ્ગલોનો ઉપચય થાય છે ?

શું સદા નિરંતર તેની આત્મા દુરુપતા, દુર્વર્ણતા,

દુર્ગન્ધતા, દુરસતા, દુઃસ્પર્શતા, અનિષ્ટતા,

અકાંતતા, અપ્રિયતા, અશુભતા, અમનોજતા,

અમનામતા, અનિચ્છયતા, અનભિષ્પિત

અધમતા, અનૂર્ધ્વતા, દુઃખતા, અસુખતાનાં રુપમાં

વારંવાર પરિણત થાય છે ?

૩. ગોયમા ! મહાકમ્મસ્સ -જાબ- સવ્વઓ પોગ્ગલા ઉવચિજ્જંતિ -જાબ- નો ઉડ્ઢત્તાએ, દુક્ખત્તાએ, નો સુહત્તાએ ભુજ્જો-ભુજ્જો પરિણમઇ ।

૫. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઇ-

“મહાકમ્મસ્સ -જાબ- સવ્વઓ પોગ્ગલા ઉવચિજ્જંતિ -જાબ- નો ઉડ્ઢત્તાએ, દુક્ખત્તાએ, નો સુહત્તાએ ભુજ્જો-ભુજ્જો પરિણમઇ ?”

૩. ગોયમા ! સે જહાનામાએ વત્થસ્સ અહતસ્સ વા, ધોતસ્સ વા, તંતુગ્ગતસ્સ વા આણુપુઘ્વીએ પરિભુજ્જમાણસ્સ-સવ્વઓ પોગ્ગલા બજ્જંતિ -જાબ- પરિણમંતિ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઇ-

“મહાકમ્મસ્સ -જાબ- સવ્વઓ પોગ્ગલા ઉવચિજ્જંતિ -જાબ- નો ઉડ્ઢત્તાએ, દુક્ખત્તાએ, નો સુહત્તાએ ભુજ્જો-ભુજ્જો પરિણમંતિ ।”

૫. સે નૂણં ભંતે ! અપ્પકમ્મસ્સ અપ્પકિરિયસ્સ અપ્પાસવસ્સ અપ્પવેયણસ્સ-

સવ્વઓ પોગ્ગલા ભિજ્જંતિ,

સવ્વઓ પોગ્ગલા છિજ્જંતિ,

સવ્વઓ પોગ્ગલા વિઢ્ઢંસંતિ,

સવ્વઓ પોગ્ગલા પરિવિઢ્ઢંસંતિ,

સયા સમિતં પોગ્ગલા ભિજ્જંતિ, છિજ્જંતિ, વિઢ્ઢંસંતિ પરિવિઢ્ઢંસંતિ,

સયા સમિતં ચ ણં તસ્સ આયા સુરૂવત્તાએ^૧ -જાબ- સુહત્તાએ, નો દુક્ખત્તાએ ભુજ્જો-ભુજ્જો પરિણમઇ ?

૩. ગોયમા ! અપ્પકમ્મસ્સ -જાબ- સવ્વઓ પોગ્ગલા પરિવિઢ્ઢંસંતિ -જાબ- નો દુક્ખત્તાએ ભુજ્જો-ભુજ્જો પરિણમઇ ।

૭. હા, ગૌતમ ! મહાકર્માદિવાળા જીવનાં -યાવત્- સર્વતઃ પુદ્ગલોનો ઉપચય થાય છે -યાવત્- અનૂર્ધ્વતા, દુઃખતા અને અસુખતાનાં રુપમાં વારંવાર પરિણત થાય છે.

૫. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“મહાકર્માદિવાળા જીવનાં -યાવત્- સર્વતઃ પુદ્ગલોનો ઉપચય થાય છે -યાવત્- અનૂર્ધ્વતા, દુઃખતા અને અસુખતાનાં રુપમાં વારંવાર પરિણત થાય છે ?”

૭. ગૌતમ ! જેમ કોઈ આહત (ન પહેરાયુ હોય) (ઘોત) ધોયેલું, તંતુગત (મશીનથી ઉતારેલ) વસ્ત્રને ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે તો તેના પુદ્ગલ બધી તરફથી બંધાય છે -યાવત્- પરિણત થઈ જાય છે. અર્થાત્ કાલાન્તરમાં તે વસ્ત્ર મસોતા જેવું અત્યંત મેલુ અને દુર્ગન્ધિત રુપમાં પરિણત થઈ જાય છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“મહાકર્માદિવાળા જીવનાં -યાવત્- સર્વતઃ પુદ્ગલોનો ઉપચય થાય છે -યાવત્- અનૂર્ધ્વતા, દુઃખતા અને અસુખતાનાં રુપમાં વારંવાર પરિણત થાય છે.”

૫. ભંતે ! શું નિશ્ચય જ અલ્પકર્મવાળા, અલ્પક્રિયાવાળા, અલ્પાશ્રવાળા અને અલ્પવેદનાવાળા જીવનાં-

સર્વતઃ પુદ્ગલ ભિન્ન થઈ જાય છે ?

સર્વતઃ પુદ્ગલ છિન્ન થાય છે ?

સર્વતઃ પુદ્ગલ વિધ્વસ્ત થાય છે ?

સર્વતઃ પુદ્ગલ સમગ્રરુપથી ધ્વસ્ત થાય છે ?

શું સદા સતત પુદ્ગલ ભિન્ન, છિન્ન, વિધ્વસ્ત અને પરિવિધ્વસ્ત થાય છે ?

શું સદા નિરંતર તેની આત્મા સુરુપતા -યાવત્- સુખરુપતા અને અદુઃખતાનાં રુપમાં વારંવાર પરિણત થાય છે ?

૭. હા, ગૌતમ ! અલ્પકર્મવાળા જીવનાં -યાવત્- સર્વતઃ પુદ્ગલ પૂર્ણરુપથી વિધ્વંસ થાય છે -યાવત્- (તેની આત્મા) અદુઃખતાનાં રુપમાં વારંવાર પરિણત થાય છે.

૧. પસત્યં નેયવ્વં - મહાકર્મમાં દુરુપતા -યાવત્- દુખતરનું વર્ણન કર્યું પરંતુ અહીં વિલોમ શબ્દ સુરુપતા -યાવત્- સુખરુપતા આદિ ગ્રહણ કરવું.

પ. સે કેળટ્ઠેળં ભંતે ! एवं वुच्चइ-

“अप्पकम्मस्स -जाव- सव्वओ पोग्गला परिविद्धंसंति -जाव- नो दुक्खत्ताए भुज्जो-भुज्जो परिणमइ ?”

૩. ગોયમા ! સે જહાનામાએ વત્થસ્સ જલ્લિયસ્સ વા, પંકિત્તસ્સ વા, મહલિયસ્સ વા, રહ્લિલિયસ્સ વા, આણુપુવ્વીએ પરિકમ્મિજ્જમાણસ્સ સુદ્ધેણ વારિણા ધોવ્વમાણસ્સ સવ્વઓ પોગ્ગલા ભિજ્જંતિ -જાવ- પરિણમંતિ ।

સે તેળટ્ઠેળં ગોયમા ! एवं वुच्चइ-

“अप्पकम्मस्स -जाव- सव्वओ पोग्गला परिविद्धंसंति -जाव- नो दुक्खत्ताए भुज्जो-भुज्जो परिणमइ ।

- વિયા. સ. ૬, ઉ. ૩, સુ. ૨-૩

૧૭૧. કમ્મ પુગ્ગલાણં કાલપક્ખ પરૂવણં-

जमालिस्स अणगारस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिए -जाव- संकप्पे समुप्पजित्था-जं णं समणे भगवं महावीरे एवं आइक्खइ -जाव- एवं परूवेइ, “एवं खलु चलमाणे चलिए, उदीरिज्जमाणे उदीरिए -जाव- निज्जरिज्जमाणे णिज्जिण्णे तं णं मिच्छा,

इमं च णं पच्चक्खमेव दीसइ, सेज्जासंधारए कज्जमाणे अकडे, संधरिज्जमाणे असंधरिए, जम्हाणं सेज्जासंधारए कज्जमाणे अकडे, संधरिज्जमाणे असंधरिए तम्हा चलमाणे वि अचलिए -जाव- निज्जरिज्जमाणे वि अणिज्जिण्णे ।

- વિયા. સ. ૧, ઉ. ૩૩, સુ. ૧૬

પ. સે નૂણં ભંતે !

૧. ચલમાણે ચલિએ ?

૨. ઉદીરિજ્જમાણે ઉદીરિએ ?

૩. વેહ્જ્જમાણે વેહ્એ ?

૪. પહિજ્જમાણે પહીણે ?

૫. છિજ્જમાણે છિન્ને ?

૬. ભિજ્જમાણે ભિન્ને ?

૭. ડજ્જમાણે ડહ્ઢે ?

૮. મિજ્જમાણે મહે ?

૯. નિજ્જરિજ્જમાણે નિજ્જિણ્ણે ?

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“अल्पकर्मवाणा ज्जवनां -यावत्- सर्वतः पुद्गल पूर्णरूपथी विध्वंस थाय छे -यावत्- अद्दुःખतानां रूपमां वारंवार परिशत थाय छे.”

૩. ગૌતમ ! જેમ કોઈ જલિલિત (મૈલા) પંકિત (ક્રીયા)થી ભરાયેલ મૈલ સહિત કે ધૂળથી ભરેલ વસ્ત્રને ક્રમશઃ સાફ કરવાનો ઉપક્રમ કરવામાં આવે, શુદ્ધ પાણીથી ધોવામાં આવે તો તેના પર લાગેલ મૈલ-અશુભ પુદ્ગલ બધી તરફથી ભિન્ન થવા લાગે છે -યાવત્- પરિશત થઈ જાય છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“अल्पकर्मादिवाणा ज्जवनां -यावत्- सर्वतः पुद्गल पूर्णरूपथी विध्वंस थाय छे -यावत्- अद्दुःખतानां रूपमां वारंवार परिशत थाय छे.”

૧૭૧. કર્મ પુદ્ગલોનાં કાળ પક્ષનું પ્રરુપણ :

જમાલી અણગારનાં મનમાં આ પ્રમાણેનો વિચાર -યાવત્- સંકલ્પ ઉત્પન્ન થયો કે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર જે આ પ્રમાણે કહે છે -યાવત્- પ્રરુપણ કરે છે કે “ચલમાન ચલિત છે. ઉદીર્ણમાણ ઉદીરિત છે -યાવત્- નિર્જર્ણમાન નિર્જર્ણ છે.” તે મિથ્યા છે.

કારણકે એ પ્રત્યક્ષ દેખાય છે કે જ્યાં સુધી શય્યાસંસ્તારક કરાતો હોય ત્યાં સુધી તે કરાયો નથી, જ્યાં સુધી શય્યા સંસ્તારક પથરાયો હોય ત્યાં સુધી પથરાયો નથી આ કારણે ચલમાન ચલિત નહીં પરંતુ અચલિત છે -યાવત્- નિર્જર્ણમાન નિર્જર્ણ નથી પરંતુ અનિર્જર્ણ છે.

પ્ર. ભંતે ! શું એ નિશ્ચિત (કહી શકાય) છે કે -

૧. જે ચાલી રહ્યું છે, તે ચાલ્યું ?

૨. જે (કર્મ) ઉદીરણા થઈ રહ્યું છે, તે ઉદીરણ થયું ?

૩. જે (કર્મ) ભોગવાય રહ્યું છે, તે ભોગ્યું ?

૪. જે પડી રહ્યું છે, તે પડ્યું ?

૫. જે (કર્મ) છેદાય રહ્યું છે, તે છિન્ન થયું ?

૬. જે (કર્મ) ભેદાય રહ્યું છે, તે ભિન્ન થયું ?

૭. જે (કર્મ) દગ્ધ થઈ રહ્યું છે, તે દગ્ધ થયું ?

૮. જે (કર્મ) મરી રહ્યું છે, તે મર્યું ?

૯. જે કર્મ નિર્જરી રહ્યું છે, તે નિર્જરી ગયું ?

૩. હંતા, ગોયમા ! ચલમાણે ચલિણે -જાવ- નિજ્જરિજ્જમાણે નિજ્જિણ્ણે !^૧

૫. ઇણં ભંતે ! નવ પદા કિં ઇમટ્ઠા નાણાઘોસા નાણાવંજણા ઉદાહુ નાણટ્ઠા નાણાઘોસા નાણાવંજણા ?

૩. ગોયમા ! ૧. ચલમાણે ચલિણે,
૨. ઉદીરિજ્જમાણે ઉદીરિણે,
૩. વેહ્જ્જમાણે વેહ્ણે,
૪. પહિજ્જમાણે પહીણે ।

ઇણં ચત્તારિ પદા ઇમટ્ઠા નાણાઘોસા નાણાવંજણા ઉપ્પન્નપક્કવ્વસસ ।

૧. છિજ્જમાણે છિન્ને,
૨. ભિજ્જમાણે ભિન્ને,
૩. ડહ્જ્જમાણે ડહ્ણે,
૪. મિજ્જમાણે મહે,
૫. નિજ્જરિજ્જમાણે નિજ્જિણ્ણે,

ઇણં પંચ પદા નાણટ્ઠા નાણાઘોસા નાણાવંજણા વિગતપક્કવ્વસસ ।

- વિયા. સ. ૧, ઉ. ૧, સુ. ૫

૧૭૨. કમ્મરયાદાણવમણ હેઠ પઠ્ઠવણં-

પંચહિં ઠાણેહિં જીવા (કમ્મ) રયં આહ્જ્જંતિ, તં જહા-

૧. પાણાહ્વાણં, ૨. મુસાવાણં,
૩. અદિણ્ણાદાણેણં, ૪. મેહુણેણં,
૫. પરિગ્ગહેણં ।

પંચહિં ઠાણેહિં જીવા (કમ્મ) રયં વમંતિ, તં જહા-

૧. પાણાહ્વાયવેરમણેણં,
૨. મુસાવાયવેરમણેણં,
૩. અદિણ્ણાદાણવેરમણેણં,
૪. મેહુણવેરમણેણં,
૫. પરિગ્ગહવેરમણેણં ।

- ઠાણં. અ. ૫, ઉ. ૧, સુ. ૪૨૩

૩. હા, ગૌતમ ! જે ચાલી રહ્યું છે, તે ચાલ્યું -ચાવત્- જે નિર્જરી રહ્યું છે, તે નિર્જરી ગયું. (આ પ્રમાણે કહી શકાય છે)

૫. ભંતે ! શું એ નવ પદ નાનાઘોષ અને નાના વ્યંજનોવાળા એકાર્થક પદ છે ? અથવા નાના ઘોષવાળા અને નાના વ્યંજનોવાળા ત્વિન્નાર્થક પદ છે ?

૩. હે ગૌતમ ! ૧. જે ચાલી રહ્યું છે, તે ચાલ્યું,
૨. જે ઉદીરણા કરી રહ્યું છે, તે ઉદીરણ થયું,
૩. જે વેદાય રહ્યું છે, તે વેદાયું,
૪. જે પડી રહ્યું છે, તે પડ્યું,
એ ચારેય પદ ઉત્પન્ન પક્ષની અપેક્ષાએ એકાર્થક, નાના-ઘોષવાળા અને નાના-વ્યંજનોવાળા છે.

૧. જે છેદાય રહ્યું છે, તે છેદ્યું થયું,
૨. જે ભેદાય રહ્યું છે, તે ભેદાયું,
૩. જે દગ્ધ થઈ રહ્યું છે, તે દગ્ધ થયું.

૪. જે મરી રહ્યું છે, તે મર્યું.

૫. જે નિર્જરી રહ્યું છે, તે નિર્જરી ગયું.

એ પાંચેય પદ વિગતપક્ષની અપેક્ષાએ નાના અર્થવાળા, નાના-ઘોષવાળા અને નાના-વ્યંજનોવાળા છે.

૧૭૨. કર્મ રજનાં ગ્રહણ અને ત્યાગનાં હેતુઓનું પ્રરુપણ :

પાંચ સ્થાનોથી જીવ કર્મ રજ ગ્રહણ કરે છે, જેમકે -

૧. પ્રાણાતિપાતથી, ૨. મૃષાવાદથી,
૩. અદત્તાદાનથી, ૪. મૈથુનથી,
૫. પરિગ્રહથી.

પાંચ સ્થાનોથી જીવ કર્મ રજનો ત્યાગ કરે છે, જેમકે -

૧. પ્રાણાતિપાત વેરમણથી,
૨. મૃષાવાદ વેરમણથી,
૩. અદત્તાદાન વેરમણથી,
૪. મૈથુન વેરમણથી,
૫. પરિગ્રહ વેરમણથી.

૧. અન્નઉત્થિયાણં ભંતે ! ઇવમાહ્વાકંતિ -જાવ- ઇવં પઠ્ઠવેતિ-“ઇવં ચલુ ચલમાણે અચલિણે -જાવ- નિજ્જરિજ્જમાણે અણિજ્જિણ્ણે ? ગોયમા ! જે તે ઇવમાહ્વાસુ મિચ્છા તે ઇવમાહ્વાસુ । અહં પુણ ઇવમાહ્વામિ “ઇવં ચલુ ચલમાણે ચલિણે -જાવ- નિજ્જરિજ્જમાણે નિજ્જિણ્ણે”

- વિયા. સ. ૧, ઉ. ૧૦, સુ. ૧

૧૭૩. દેવેહિં અણંતકમ્મંસે જાણ કાલ પરૂવણં-

- પ. અત્થિ ણં ભંતે ! તે દેવા જે અણંતે કમ્મંસે જહણ્ણેણં એકેણ વા, દોહિં વા, તીહિં વા, ઉક્કોસેણં પંચહિં વાસસણંહિં ખવયંતિ ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।
- પ. અત્થિ ણં ભંતે ! તે દેવા જે અણંતે કમ્મંસે જહણ્ણેણં એકેણ વા, દોહિં વા, તીહિં વા, ઉક્કોસેણં પંચહિં વાસસહસ્સેહિં ખવયંતિ ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।
- પ. અત્થિ ણં ભંતે ! તે દેવા જે અણંતે કમ્મંસે જહણ્ણેણં એકેણ વા, દોહિં વા, તીહિં વા, ઉક્કોસેણં પંચહિં વાસસયસહસ્સેહિં ખવયંતિ ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।
- પ. કયરે ણં ભંતે ! તે દેવા જે અણંતે કમ્મંસે જહણ્ણેણં એકેણ વા -જાવ- પંચહિં વાસસણંહિં ખવયંતિ ?

કયરે ણં ભંતે ! તે દેવા જે અણંતે કમ્મંસે જહણ્ણેણં એકેણ વા -જાવ-પંચહિં વાસસહસ્સેહિં ખવયંતિ ?

કયરે ણં ભંતે ! તે દેવા જે અણંતે કમ્મંસે જહણ્ણેણં એકેણ વા -જાવ- પંચહિં વાસસયસહસ્સેહિં ખવયંતિ ?

૩. ગોયમા ! વાણમંતરા દેવા અણંતે કમ્મંસે એણેણ વાસસણં ખવયંતિ,
અસુરિંદવજ્જિયા ભવણવાસી દેવા અણંતે કમ્મંસે દોહિં વાસસણંહિં ખવયંતિ,
અસુરકુમારા દેવા અણંતે કમ્મંસે તીહિં વાસસણંહિં ખવયંતિ,
ગહ-નક્ખત્ત-તારારૂવા જોહિસિયા દેવા અણંતે કમ્મંસે ચડવાસસણંહિં ખવયંતિ,
ચંદિમ-સૂરિયા જોહિસિંદા જોહિસરાયાણો અણંતે કમ્મંસે પંચહિં વાસસણંહિં ખવયંતિ ।
સોહમ્મીસાણગા દેવા અણંતે કમ્મંસે એણેણ વાસસહસ્સેણં ખવયંતિ ।
સણંકુમાર-માહિંદગા દેવા અણંતે કમ્મંસે દોહિં વાસસહસ્સેહિં ખવયંતિ ।

૧૭૩. દેવો દ્વારા અનન્ત કર્મશોનાં ક્ષયકાળનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ભંતે ! શું એવા પણ દેવ છે જે અનન્ત કર્મશોને જઘન્ય એકસો, બસો કે ત્રણસો અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચસો વર્ષોમાં ક્ષય કરી દે છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! (એવા દેવ) છે.
- પ્ર. ભંતે ! શું એવા દેવ છે જે અનન્ત કર્મશોને જઘન્ય એક હજાર, બે હજાર કે ત્રણ હજાર અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચ હજાર વર્ષોમાં ક્ષય કરી દે છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! (એવા દેવ) છે.
- પ્ર. ભંતે ! શું એવા દેવ છે જે અનન્ત કર્મશોને જઘન્ય એક લાખ, બે લાખ કે ત્રણ લાખ અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચ લાખ વર્ષોમાં ક્ષય કરી દે છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! (એવા દેવપણ) છે.
- પ્ર. ભંતે ! એવા ક્યા દેવ છે જે અનન્ત કર્મશોને જઘન્ય એક સો વર્ષ -ચાવત્- પાંચસો વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે ?
- ભંતે ! એવા ક્યા દેવ છે જે અનન્ત કર્મશોને જઘન્ય એક હજાર વર્ષ -ચાવત્- પાંચ હજાર વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે ?
- ભંતે ! એવા ક્યા દેવ છે જે અનન્ત કર્મશોને જઘન્ય એક લાખ વર્ષ -ચાવત્- પાંચ લાખ વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે ?
૩. ગૌતમ ! વાણવ્યંતર દેવ અનન્ત કર્મશોને એક-સો વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.
અસુરેન્દ્રને છોડીને બાકી બધા ભવનવાસી દેવ તેજ અનન્ત કર્મશોને બસો વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.
અસુરકુમાર દેવ અનન્ત કર્મશોને ત્રણસો વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.
બ્રહ્મ, નક્ષત્ર અને તારારૂપ જયોતિષક દેવ અનન્ત કર્મશોને ચારસો વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.
જયોતિષકેન્દ્ર જયોતિષકરાજ ચન્દ્ર અને સૂર્ય અનન્ત કર્મશોને પાંચ સો વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.
સૌધર્મ અને ઈશાન કલ્પનાં દેવ અનન્ત કર્મશોને એક હજાર વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.
સનત્કુમાર અને માહેન્દ્રકલ્પનાં દેવ અનન્ત કર્મશોને બે હજાર વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.

બંધલોગ-લંતગા દેવા અણંતે કમ્મંસે તીહિં
વાસસહસ્સેહિં ખવયંતિ ।

મહાસુક્ક-સહસ્સારગા દેવા અણંતે કમ્મંસે ચડહિં
વાસસહસ્સેહિં ખવયંતિ ।

આણય-પાણય-આરણ-અચ્ચુયગા દેવા અણંતે
કમ્મંસે પંચહિં વાસસહસ્સેહિં ખવયંતિ ।

હેટ્ઠિમગેવેજ્જગા દેવા અણંતે કમ્મંસે એગેણં
વાસસયસહસ્સેણં ખવયંતિ ।

મજ્જિમગેવેજ્જગા દેવા અણંતે કમ્મંસે દોહિં
વાસસયસહસ્સેહિં ખવયંતિ ।

ઉવરિમગેવેજ્જગા દેવા અણંતે કમ્મંસે તિહિં
વાસસયસહસ્સેહિં ખવયંતિ ।

વિજય-વેજયંત-જયંત-અપરાજિયગા દેવા અણંતે
કમ્મંસે ચડહિં વાસસયસહસ્સેહિં ખવયંતિ ।

સવ્વટ્ઠસિદ્ધગા દેવા અણંતે કમ્મંસે પંચહિં
વાસસયસહસ્સેહિં ખવયંતિ ।

એણં ગોયમા ! તે દેવા જે અણંતે કમ્મંસે જહણ્ણેણં
એકેણ વા, દોહિં વા, તીહિં વા -જાવ- ઉક્કોસેણં
પંચહિં વાસસપ્પેહિં ખવયંતિ ।

એણં ગોયમા ! તે દેવા જે અણંતે કમ્મંસે જહણ્ણેણં
એકેણ વા -જાવ- ઉક્કોસેણં પંચહિં વાસસહસ્સેહિં
ખવયંતિ ।

એણં ગોયમા ! તે દેવા જે અણંતે કમ્મંસે જહણ્ણેણં
એકેણ વા -જાવ- ઉક્કોસેણં પંચહિં વાસસયસહસ્સેહિં
ખવયંતિ ।

- વિયા. સ. ૧૮, ડ. ૭, સુ. ૪૮-૫૧

૧૭૪. કમ્મવિસોહિં પહુચ્ચ ચડહસ જીવટ્ઠાણામાણિ-

કમ્મવિસોહિમગ્ગણં પહુચ્ચ ચડહસ જીવટ્ઠાણા પણ્ણત્તા,
તં જહા-

૧. મિચ્છદિટ્ઠ,
૨. સાસાયણસમ્મદિટ્ઠ,
૩. સમ્મામિચ્છદિટ્ઠ,
૪. અવિરયસમ્મદિટ્ઠ,
૫. વિરયાવિરણ,
૬. પમત્તસંજણ,
૭. અપ્પમત્તસંજણ,
૮. નિયટ્ઠિટ્ઠાચરે,

બ્રહ્મલોક અને લાંતક કલ્પનાં દેવ અનન્ત
કર્માશોને ત્રણ હજાર વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.

મહાશુક અને સહસ્ત્રાર દેવ અનન્ત કર્માશોને
ચાર હજાર વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.

આનત-પ્રાણત, આરણ અને અચ્ચુતકલ્પનાં દેવ
અનન્ત કર્માશોને પાંચ હજાર વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.

અધસ્તન ગ્રૈવેયક દેવ અનન્ત કર્માશોને એક
લાખ વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.

મધ્યમ ગ્રૈવેયક દેવ અનન્ત કર્માશોને બે લાખ
વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.

ઉપરિમ ગ્રૈવેયક દેવ અનન્ત કર્માશોને ત્રણ લાખ
વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.

વિજય, વૈજયંત, જયંત અને અપરાજીત દેવ
અનન્ત કર્માશોને ચાર લાખ વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.

સર્વાર્થસિદ્ધ દેવ અનન્ત કર્માશોને પાંચ લાખ
વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.

માટે ગૌતમ ! એવા દેવ છે જે અનન્ત કર્માશોને
જથ્થા એક સો, બેસો કે ત્રણસો વર્ષોમાં -યાવત્-
ઉત્કૃષ્ટ પાંચ સો વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.

માટે ગૌતમ ! એવા દેવ છે જે અનન્ત કર્માશોને
જથ્થા એક હજાર વર્ષ -યાવત્- ઉત્કૃષ્ટ પાંચ
હજાર વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.

માટે ગૌતમ ! એવા દેવ છે જે અનન્ત કર્માશોને
જથ્થા એક લાખ વર્ષ -યાવત્- ઉત્કૃષ્ટ પાંચ
લાખ વર્ષોમાં ક્ષય કરે છે.

૧૭૪. કર્મ વિશોધીની અપેક્ષાએ ચોદ જીવસ્થાનો (ગુણ
સ્થાનો)નાં નામ :

કર્મ વિશુદ્ધિનાં ઉપાયોની અપેક્ષાએ ચોદ જીવસ્થાન
(ગુણસ્થાન) કહ્યા છે, જેમકે -

૧. મિથ્યા દષ્ટિ,
૨. સાસ્વાદન સમ્યગ્દષ્ટિ,
૩. સમ્યગ્મિથ્યા દષ્ટિ (મિશ્ર),
૪. અવિરતસમ્યગ્દષ્ટિ,
૫. વિરતાવિરત (દેશ વિરતિ) ૬. પ્રમત્ત સંયત,
૭. અપ્રમત્ત સંયત, ૮. નિવૃત્તિ બાદર,

૧. અનિયટ્ટિત્વાયરે,
 ૧૦. સુહુમસંપરાણ-ઉવસમણ વા, ખવણ વા,
 ૧૧. ઉવસંતમોહે ૧૨. સ્ત્રીણમોહે,
 ૧૩. સજોગી કેવલી, ૧૪. અજોગી કેવલી ।

- સમ. સમ. ૧૪, સુ. ૫

૧૭૫. કમ્મે અવેયહ્તા ન મોક્ષો-

- પ. સે ણૂણં ભંતે ! નેરહ્યસ્સ વા, તિરિક્ખજોણિયસ્સ વા, મણૂસસ્સ વા, દેવસ્સ વા જે કહે પાવે કમ્મે, નત્થિ ણં તસ્સ અવેયહ્તા મોક્ષો ?
 ઉ. હંતા, ગોયમા ! નેરહ્યસ્સ વા, તિરિક્ખજોણિયસ્સ વા, મણૂસસ્સ વા, દેવસ્સ વા જે કહે પાવે કમ્મે, નત્થિ તસ્સ અવેયહ્તા મોક્ષો ।

- પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચહ્-
 “નેરહ્યસ્સ વા -જાવ- દેવસ્સ વા જે કહે પાવે કમ્મે નત્થિ ણં તસ્સ અવેયહ્તા મોક્ષો ?”

- ઉ. એવં ખલુ મણૂ ગોયમા ! દુવિહે કમ્મે પણ્ણત્તે, તં જહા-
 ૧. પદેસકમ્મે ય, ૨. અણુભાગકમ્મે ય ।
 ૧. તત્થ ણં જં તં પદેસકમ્મં તં નિયમા વેદેહ્ ।

૨. તત્થ ણં જં તં અણુભાગકમ્મં તં અત્થેગહ્યં વેદેહ્, અત્થેગહ્યં નો વેદેહ્ ।

ણાયમેયં અરહતા, સુયમેયં અરહતા, વિણ્ણાયમેયં અરહતા,

“ઇમં કમ્મં અયં જીવે અભ્ભોવગમિયાણ વેદણાણ વેહ્સસહ્,

ઇમં કમ્મં અયં જીવે ઉવકમિયાણ વેદણાણ વેહ્સસહ્ ।

અહાકમ્મં અહાનિકરણં જહા તહા તં ભગવયા દિટ્ઠં તહા તહા તં વિપ્પરિણામિસ્સતીતિ ।”

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ્-

“નેરહ્યસ્સ વા -જાવ- દેવસ્સ વા જે કહે પાવે કમ્મે નત્થિ ણં તસ્સ અવેયહ્તા મોક્ષો ।”

- વિયા. સ. ૧, ઉ. ૪, સુ. ૬

૯. અનિવૃત્તિ બાદર,
 ૧૦. સૂક્ષ્મ સંપરાય, ઉપશમન કે ક્ષપક,
 ૧૧. ઉપશાંત મોહ, ૧૨. ક્ષીણ મોહ,
 ૧૩. સયોગી કેવળી, ૧૪. અયોગી કેવળી.

૧૭૫. કર્મનાં વેદન વગર મોક્ષ નથી.

- પ્ર. ભંતે! નૈરયિક, તિર્યચ્યોનિક, મનુષ્ય કે દેવ જે પાપકર્મ કરેલ છે શું તેનું વેદન કર્યા વગર મોક્ષ થતો નથી ?

- ઉ. હા, ગૌતમ ! નૈરયિક, તિર્યચ્યોનિક, મનુષ્ય અને દેવે જે પાપકર્મ કરેલ છે, તેનું વેદન કર્યા વગર મોક્ષ થતો નથી.

- પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
 “નૈરયિક -યાવત્- દેવે જે પાપકર્મ કરેલ છે, તેનું વેદન કર્યા વગર મોક્ષ થતો નથી. ?”

- ઉ. ગૌતમ ! મેં કર્મનાં બે ભેદ કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. પ્રદેશ કર્મ, ૨. અનુભાગ કર્મ.
 ૧. આમાં જે પ્રદેશ કર્મ છે, તે અવશ્ય ભોગવું પડે છે.

૨. આમાં જે અનુભાગ કર્મ છે, એમાંથી કોઈકનું વેદન કરે છે અને કોઈકનું વેદન કરતા નથી.

આ વાત અર્હન્ત ભગવંત દ્વારા જ્ઞાત છે, સ્મૃત (પ્રતિપાદિત) છે અને વિજ્ઞાત છે કે-

“આ જીવ એ કર્મને આભ્યુપગમિક (જાણતા અજાણતા) વેદનાથી વેદશે,

આ જીવ એ કર્મને ઔપકમિક (ક્રમાનુસાર) વેદનાથી વેદશે.”

બાંધેલ કર્મનાં અનુસાર, નિકરણો પરિણામોનાં અનુસાર જે જે ભગવંતે જોયું છે એવું તે વિપરિણમિત થશે.”

માટે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

નૈરયિક -યાવત્- દેવે જે પાપ કર્મ કરેલ છે તેને કર્મનું વેદન કર્યા વગર મોક્ષ થતો નથી.”

૧૭૬. બોદાણસ્સ ફલ પરૂવણં-

- પ. બોદાણે ણં ભંતે ! જીવે કિં જણયઈ ?
૩. ગોયમા ! બોદાણે ણં અકિરિયં જણયઈ, અકિરિયાઈ ભવિત્તા તઓ પચ્છા સિજ્જઈ -જાવ- સવ્વદુક્ખા-ગમંતં કરેઈ ।

- ઉત્ત. અ. ૨૧, સુ. ૨૧

૧૭૭. અકમ્મ જીવસ્સ ઉદ્દગઈ હેઝણ પરૂવણં-

- પ. અત્થિ ણં ભંતે ! અકમ્મસ્સ ગઈ પળ્ણાયઈ ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।
- પ. કહં ણં ભંતે ! અકમ્મસ્સ ગઈ પળ્ણાયઈ ?
૩. ગોયમા ! ૧. નિસ્સંગયાએ, ૨. નિરંગણયાએ, ૩. ગઈપરિણામેણં, ૪. બંધણછેયણયાએ, ૫. નિરિંધણયાએ, ૬. પુવ્વપઓગેણં અકમ્મસ્સ ગઈ પળ્ણાયઈ ।
- પ. કહં ણં ભંતે ! ૧. નિસ્સંગયાએ -જાવ- ૬. પુવ્વપઓગેણં અકમ્મસ્સ ગઈ પળ્ણાયઈ ?
૩. ગોયમા ! સે જહાનામએ કેઈ પુરિસે સુક્કં તુંબં નિચ્છિંચં નિરૂવહયં આણુપુવ્વીએ પરિકમ્મેમાણે-પરિકમ્મેમાણે દબ્બેહિં ય કુસેહિં ય વેઢેઈ વેઢિત્તા, અટ્ઠહિં મટ્ઠિયાલેવેહિં લિંપઈ લિંપિત્તા, ઉળ્હે દલયઈ, ભૂઈ-ભૂઈ સુક્કં સમાણં અત્થહમયારમપો-રિસિયંસિ ઉદગંસિ પક્ખિવેજ્જા, સે નૂણં ગોયમા ! સે તુંબે તેસિં અટ્ઠળહં મટ્ઠિયાલેવાણં ગરૂયત્તાએ ભારિયત્તાએ સલિલતલમવઈત્તા, અહે ધરિણત-લપઈટ્ઠાણે ભવઈ ?

હંતા, ભવઈ ।

અહે ણં સે તુંબે તેસિં અટ્ઠળહં મટ્ઠિયાલેવાણં પરિક્ખણં ધરિણતલમવઈત્તા ઉપિં સલિલતલ-પઈટ્ઠાણે ભવઈ ?

૧૭૬. વ્યવદાનનાં ફળનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ભંતે ! વ્યવદાન (કર્મોના વિનાશ)થી જીવને શું પ્રાપ્તિ થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! વ્યવદાનથી જીવ અક્રિય (ક્રિયા રહિત) થઈ જાય છે અને અક્રિય થવા પર જીવ સિદ્ધ થાય છે -યાવત્- સમસ્ત દુઃખોનો અંત કરે છે.

૧૭૭. અકર્મ જીવની ઉર્ધ્વ ગતિ થવાનાં હેતુઓનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ભંતે ! શું કર્મ રહિત જીવની ગતિ થાય છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! (કર્મ રહિત જીવની ગતિ) થાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! કર્મ રહિત જીવની ગતિ કેવી રીતે થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. નિઃસંગતા, ૨. નીરાગતા, ૩. ગતિ પરિણામ, ૪. બંધચ્છેદનક, ૫. કર્મ-ઈન્ધન રહિતતા અને ૬. પૂર્વ પ્રયોગથી કર્મ રહિત જીવની ગતિ થાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! ૧. નિઃસંગતા -યાવત્- ૬. પૂર્વપ્રયોગથી કર્મ રહિત જીવની ગતિ કેવી રીતે થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! જેમ કોઈ પુરુષ એક છિદ્રરહિત અને નિરુપહત (વગર ફાટેલ-તૂટેલ) સૂખા તુંબડા પર કમશઃ પરિકર્મ (સંસ્કાર) કરતા - કરતા તેના પર ડાભ (એક પ્રકારનું ઘાસ) અને કુશ લપેટે, લપેટીને તેના પર આઠ વાર માટીનાં લેપ લગાડે, માટીનો લેપ લગાડીને તેને (સુકવવા માટે) તડકામાં રાખી દે, વારંવાર (તડકો આપવાથી) અત્યંત સુકાયેલ તે તુંબડાને અથાહ અતરણીય (જેના પર તરી ન સકે) પુરુષ પ્રમાણથી પણ અધિક પાણીમાં નાખી દે તો હે ગૌતમ ! તે તુંબડુ માટીનાં તે આઠ લેપોથી અધિક ભારી થઈ જવાથી શું પાણીનાં ઉપરીતળને છોડીને નીચે પૃથ્વીતલ પર જઈ બેસે છે ?
- (ગૌતમ સ્વામી) હા, (ભગવન્ ! તે તુંબડુ નીચે પૃથ્વીતલ પર) જઈ બેસે છે.
- (ભગવાને પાછુ પૂછ્યું) "ગૌતમ ! (પાણીમાં પડ્યા રહેવાને કારણે) આઠેય માટીનાં લેપો (ગળીને) નષ્ટ થઈ જવાથી શું તે તુંબડુ પૃથ્વીતલને છોડીને પાણીનાં ઉપરતલ પર આવી જાય છે ?

હંતા, ભવઈ !

એવં ખલુ ગોયમા ! નિસ્સંગયાએ, નિરંગણયાએ,
ગઈપરિણામેણં અકમ્મસ્સ ગઈ પળ્ણાયઈ ।”

- પ. કહં ણં ભંતે ! બંધણછેયણત્તાએ અકમ્મસ્સ ગઈ પળ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! સે જહાનામાએ કલસિંબલિયા ઇ વા, મુગ્ગસિંબલિયા ઇ વા, માસસિંબલિયા ઇ વા, સિંબલિસિંબલિયા ઇ વા, એરંડમિંજિયા ઇ વા ઉપ્પે દિણ્ણ સુક્કા સમાણી ફુડિત્તાણં એગંતમંતં ગચ્છઈ, એવં ખલુ ગોયમા ! બંધણછેયણત્તાએ અકમ્મસ્સ ગઈ પળ્ણત્તા ।
- પ. કહં ણં ભંતે ! નિરિંધણયાએ અકમ્મસ્સ ગઈ પળ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! સે જહાનામાએ ધૂમસ્સ ઇંધણવિપ્પમુક્કસ્સ ઉડ્ઢં વીસસાએ નિવ્વાઘાએણં ગઈ પવત્તઈ, એવં ખલુ ગોયમા ! નિરિંધણયાએ અકમ્મસ્સ ગઈ પળ્ણત્તા ।
- પ. કહં ણં ભંતે ! પુવ્વપ્પયોગેણં અકમ્મસ્સ ગઈ પળ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! સે જહાનામાએ કંડસ્સ કોદંડવિપ્પમુક્કસ્સ લક્ખાભિમુહી વિ નિવ્વાઘાએણં ગઈ પવત્તઈ, એવં ખલુ ગોયમા ! પુવ્વપ્પયોગેણં અકમ્મસ્સ ગઈ પળ્ણત્તા ।
- વિયા. સ. ૭, ૩. ૧, સુ. ૧૧-૧૩ (૧-૪)

(ગૌતમ સ્વામી) હા, ભગવન્ ! તે પાણીનાં ઉપરિતલ પર આવી જાય છે.

આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! નિઃસંગતા, નીરાગતા અને ગતિ પરિણામથી કર્મરહિત જીવની ઉર્ધ્વગતિ થાય છે.

- પ્ર. ભંતે ! બંધનનાં છેદ થઈ જવાથી કર્મ રહિત જીવની ગતિ કેવી રીતે થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! જેમ કોઈ વટાણા, મગની ફળી, અડદની ફળી, શિખાલી સેમની ફળી અને એરંડ બીજનાં ગુચ્છાને તડકામાં રાખીને સુકાવે તો સુકાય ગયા પછી તે ફાટી જાય છે અને તેના બીજ ઉછળીને દૂર જઈને પડે છે, આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! કર્મરૂપ બંધનનો છેદ થઈ જવા પર કર્મ રહિત જીવની ગતિ થાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! ઈન્ધન રહિત થવાથી કર્મ રહિત જીવની ગતિ કેવી રીતે થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! જેમ ઈન્ધનથી નીકળેલ ધૂમાડાની ગતિ કોઈપણ પ્રકારની રુકાવટ ન હોય તો સ્વાભાવિક રૂપથી ઉપરની તરફ જાય છે, આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! કર્મરૂપ ઈન્ધનથી રહિત થવાથી કર્મરહિત જીવની ગતિ ઉપરની તરફ થાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! પૂર્વ પ્રયોગથી કર્મ રહિત જીવની ગતિ કેવી રીતે થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! જેમ - ધનુષથી છૂટેલ બાણની ગતિ વગર રુકાવટે લક્ષ્યાભિમુખી (નિશાનની તરફ) જાય છે, આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! પૂર્વપ્રયોગથી કર્મરહિત જીવની (ઉર્ધ્વ) ગતિ થાય છે.

૩૨. વેદના અધ્યયન

આત્મામાં સુખ-દુઃખ આદિનો અનુભવ થવો વેદના છે. જેનું વેદન કરવામાં આવે છે તેને પણ ઉપચારથી વેદના કહેવામાં આવે છે. બીજી દૃષ્ટિએ સુખ-દુઃખ આદિ વેદનાના ઘણા ભેદ છે. આગમ-ગ્રંથોમાં વેદનાના વિવિધ રુપોનું વર્ણન છે. પ્રજ્ઞાપના સૂત્રમાં શીત, દ્રવ્ય, શરીર આદિ સાત દ્વારોના આધાર પર વેદનાનાં ભેદોનું પ્રતિપાદન છે. વેદનીય કર્મથી વેદનાનો ગાઢ સંબંધ છે. વેદનીય કર્મના બે ભેદ છે- શાતા અને અશાતા. વેદનાનો અનુભવ પ્રાયઃ આ બે જ પ્રકારોમાં વિભક્ત થાય છે. છતાં પણ વેદનાના વિવિધ પક્ષોના આધાર પર તેના અનેક ભેદ બતાવ્યા છે. સ્પર્શનાના આધારે વેદનાના ત્રણ ભેદ છે- (૧) શીત (૨) ઉષ્ણ અને (૩) શીતોષ્ણ. વેદનાનું વેદન- (૧) દ્રવ્યતઃ (૨) ક્ષેત્રતઃ (૩) કાળતઃ અને (૪) ભાવતઃ હોવાથી વેદનાના ચાર પ્રકાર પણ છે. વેદના શારીરિક, માનસિક કે ઉભયવિધ હોવાથી ત્રણ પ્રકારની પણ વર્ણવી છે. વેદના શાતા, અશાતા કે શાતા-અશાતાના રુપમાં પણ વેદાય છે. દુઃખરુપ, સુખરુપ અને અદુઃખ-સુખરુપ હોવાથી વેદના ત્રણ પ્રકારની પણ હોય છે. સમસ્ત વેદનાઓનું વિભાજન બે ભેદોમાં થઈ શકે છે. કેટલીક વેદનાઓ આભ્યુપગમિકી હોય છે. અર્થાત્ એને સ્વેચ્છાપૂર્વક સ્વીકાર કરવામાં આવે છે. જેમ- કેશલોચ આદિ. કેટલીક વેદનાઓ ઔપકમિકી હોય છે. જે વેદનીય કર્મના ઉદયથી પ્રગટ થાય છે. આ વેદનાઓનું વેદન જ્યારે સંજીભૂત જીવ કરે છે ત્યારે તે વેદના 'નિદા વેદના' કહેવાય છે. તથા જ્યારે આનું વેદન અસંજીભૂત જીવ કરે છે ત્યારે તે વેદના 'અનિદા વેદના' કહેવાય છે. ચોવીશ દંડકોમાં કયો જીવ કઈ વેદનાનું વેદન કરે છે આનું પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં વિશદ (વિવેચન) વર્ણન છે.

વેદનાનું વેદન જે કારણથી થાય છે તે કારણ મન, વચન, કાય અને કર્મના ભેદથી ચાર પ્રકારના છે. સમસ્ત પંચેન્દ્રિય જીવોના ચાર પ્રકારના કરણ કહ્યા છે. એકેન્દ્રિય જીવોમાં બે પ્રકારના કરણ હોય છે- કાયકરણ અને કર્મકરણ. વિકલેન્દ્રિય જીવોમાં વચનને મળીને ત્રણ પ્રકારના કરણ થાય છે. જ્યારે વેદનાનું વેદન કર્મબંધના અનુરુપ થાય છે તો તે એવંભૂત વેદના કહેવાય છે તથા જ્યારે કર્મબંધથી પરિવર્તિત રુપમાં વેદનાનું વેદન થાય છે તો તે વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપિમાં અનેવંભૂત વેદના કહેવાય છે. કેટલાય પ્રાણી ભૂત, જીવ અને સત્વ એવંભૂત વેદના વેદે છે તથા કેટલાય અનેવંભૂત વેદનાનું વેદન કરે છે.

એકેન્દ્રિય જીવોને પણ વેદના હોય છે. જેવી રીતે વૃદ્ધ પુરુષને મુષ્ટિ પ્રહાર અનિષ્ટ વેદનાના રુપમાં અનુભવ થાય છે. તે જ પ્રમાણે પૃથ્વીકાય આદિ જીવોને આકાંત કર્યા પછી તેને અનિષ્ટ વેદનાનો અનુભવ થાય છે.

નૈરયિક જીવ દશ પ્રકારની વેદનાનો અનુભવ કરે છે, જેમકે- (૧) શીત (૨) ઉષ્ણ (૩) ક્ષુધા (૪) પિપાસા (૫) કંડુ (ખુજલી) (૬) પરાધીનતા (૭) જ્વર (૮) દાહ (જલન) (૯) ભય અને (૧૦) શોક. એમાં શીત, ઉષ્ણ આદિ શારીરિક વેદનાઓ છે. તથા પરાધીનતા ભય અને શોક માનસિક વેદનાઓ છે. જો અસંજી (મન રહિત) પ્રાણી છે તે અકામ નિકરણ રુપમાં અર્થાત્ અનિચ્છાપૂર્વક કે અજ્ઞાન રુપમાં વેદના વેદે છે તથા સમર્થ (સંજી) જીવ અકામ નિકરણ અને પ્રકામ નિકરણ (તીવ્ર ઈચ્છાપૂર્વક) બંને રુપોમાં વેદનાનું વેદન કરે છે.

અહિં એ આવશ્યક નથી કે જીવ સ્વયંકૃત દુઃખનું જ વેદન કરે તે ઉદયમાં આવેલ દુઃખનું વેદન કરે છે. અનુદીર્ઘ દુઃખને નથી વેદતો. જીવોનું સમસ્ત દુઃખ આત્મકૃત છે. પરકૃત અને ઉભયકૃત નથી. એ જૈન દર્શનના કર્મ સિદ્ધાંતનો મુખ્ય આધાર છે. આ જ કારણે બધા જીવ આત્મકૃત દુઃખનું વેદન કરે છે. પરકૃત અને ઉભયકૃતનું નહીં.

ઈન્દ્રિયાદિના આધારે છ પ્રકારની શાતા કહી છે- (૧) શ્રોત્રેન્દ્રિય શાતા (૨) ચક્ષુઈન્દ્રિયશાતા (૩) ઘ્રાણેન્દ્રિય શાતા (૪) જિહ્વેન્દ્રિય (રસેન્દ્રિય) શાતા (૫) સ્પર્શેન્દ્રિય શાતા અને (૬) નો ઈન્દ્રિય (મન) શાતા. એ અનુકૂળ ન રહેવા પર છ પ્રકારની અશાતા પણ થઈ શકે છે. શ્રોત્રેન્દ્રિય અશાતા આદિ. ઠાણાંગ સૂત્રમાં સુઃખના દશ ભેદોનું સંકલન છે. એમાં ભૌતિક ઉપલબ્ધિઓને પણ સુખરૂપ ગણી છે. જેમ-આરોગ્ય, દીર્ઘ આયુષ્ય, આદ્યતા આદિ. સંતોષ, નિષ્કમણ, અનાબાધ આદિ આત્મિક સુખોની પણ તેમાં ગણના કરી છે.

સંસારસ્થ બધા પ્રાણી એકાંત દુઃખરૂપ કે એકાંત સુખરૂપ વેદનાનું વેદન કરતા નથી. કદાચિત્ દુઃખરૂપ વેદન કરે છે તો કદાચિત્ સુખરૂપ. નૈરયિક જીવ એકાંત દુઃખરૂપ વેદનાને વેદતા કોઈ સમયે સુખરૂપ વેદનાને પણ વેદે છે. ભવનપતિ આદિ દેવ એકાંત સુખરૂપ વેદનાને વેદે છે. પરંતુ પૃથ્વીકાયિક જીવથી લઈ મનુષ્ય સુધીના દંડકોમાં કદાચિત્ સુખ અને કદાચિત્ દુઃખરૂપ વેદના રહે છે.

જીવોને જરા અવસ્થા - વૃદ્ધાવસ્થા પણ હોય છે અને શોક પણ થાય છે. વૃદ્ધાવસ્થા શારીરિક વેદના છે અને શોક માનસિક વેદના છે. જે જીવોને મન નથી હોતુ તેને માત્ર વૃદ્ધાવસ્થા હોય છે. તથા જે જીવોને મન હોય છે તેને બંને પ્રકારની વેદના થાય છે. અહિં કર્મ સિદ્ધાંતમાં નોકધાયના રૂપમાં નિરુપિત શોકને આ શોકથી પૃથક્ક સમજવું જોઈએ. કારણ કે- તે શોકનો ઉદય તો અસંજી પૃથ્વીકાયિક આદિમાં પણ રહે છે.

કર્મ સિદ્ધાંતમાં કષાયની વૃદ્ધિ સંકલેશ કહેવાય છે. પરંતુ પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં સંકલેશ શબ્દ અસમાધિ કે અશાંતિના અર્થમાં પ્રયુક્ત થયું છે. તે અશાંતિ દશ નિમિત્તોથી થવાને કારણે તે સંકલેશ કહેવાય છે. સંકલેશના દશ ભેદોમાં એક કષાય સંકલેશ પણ છે. સંકલેશના વિપરીત અસંકલેશના પણ તે જ દશ ભેદ છે. સંકલેશ અને અસંકલેશના દશ ભેદોમાં ઉપધિ, ઉપાશ્રય, કષાય, ભક્તપાન, માનસિક, વાયિક, કાયિકની ગણના કરવાની સાથે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની પણ ગણના કરવામાં આવી છે આની ઉપલબ્ધિ, અનુપલબ્ધિ પણ અસંકલેશ અને સંકલેશનું નિમિત્ત બની શકે છે.

વેદના અને નિર્જરામાં શું ભેદ છે તેનો આ પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં વિસ્તૃત વર્ણન મળે છે. સારાંશ રૂપમાં એ કહી શકાય છે કે વેદના કર્મની થાય છે અને નિર્જરા નોકર્મની થાય છે. વેદનાનો સમય ભિન્ન હોય છે અને નિર્જરાનો સમય ભિન્ન હોય છે. જેને વેદીએ છીએ તેની નિર્જરા કરતા નથી અને જેની નિર્જરા કરે છે તેને વેદતા નથી, કર્મને વેદે છે અને નોકર્મને નિર્જર્ણ કરે છે. મહાવેદનાવાળા અને અલ્પવેદનાવાળા આ બંનેમાં તેજ જીવ શ્રેષ્ઠ છે જે પ્રશસ્ત નિર્જરાવાળા છે.

૩૨. વેયણાઽઙ્ગયણં

૩૨. વેદના અધ્યયન

સૂત્ર -

૧. ઓહેણ વેયણા-

૧. ઓહેણ વેયણા । - ઠાણં. અ. ૧, સુ. ૨૩

૨. વેયણાઽઙ્ગયણસસ અત્યાહિગારા-

૧. સીતા ય, ૨. દબ્બ, ૩. સારીર, ૪. સાત તહ વેયણા હવહ, ૫. દુક્ખા । ૬. અબ્ભુવગમોક્કમિયા, ૭. ણિદા ય અણિદા ય ણાયવ્વા^૧ ॥

- પણ્ણ. પ. ૩૫, સુ. ૨૦૫૪, ગા. ૧

૩. સત્તદારેસુ ચ્ચવીસદંડણસુ ય વેયણા પરૂવણં-

(૧) સીયાઽ તિવિહા વેયણા -

પ. કઙ્કવિહા ણં ભંતે ! વેયણા પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! તિવિહા વેયણા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સીયા, ૨. ડસિણા,
૩. સીઓસિણા ।

પ. દં. ૧. ણેરહયા ણં ભંતે ! કિં સીયં વેયણં વેદેતિ, ડસિણં વેયણં વેદેતિ, સીઓસિણં વેયણં વેદેતિ ?

૩. ગોયમા ! સીયં પિ વેયણં વેદેતિ, ડસિણં પિ વેયણં વેદેતિ, ણો સીઓસિણં વેયણં વેદેતિ ।

પ. રયણપ્પભાપુઢવિનેરહયા ણં ભંતે ! કિં સીયં વેયણં વેદેતિ -જાબ- સીઓસિણં વેયણં વેદેતિ ?

૩. ગોયમા ! ણો સીયં વેયણં વેદેતિ, ડસિણં વેયણં વેદેતિ, ણો સીઓસિણં વેયણં વેદેતિ ।

૧. એવં -જાબ- વાલુયપ્પભાપુઢવિનેરહયા^૨ ।

પ. પંકપ્પભાપુઢવિનેરહયા ણં ભંતે ! કિં સીયં વેયણં વેદેતિ -જાબ- સીઓસિણં વેયણં વેદેતિ ?

૩. ગોયમા ! સીયં પિ વેયણં વેદેતિ, ડસિણં પિ વેયણં વેદેતિ, ણો સીઓસિણં વેયણં વેદેતિ ।

જે બહુયતરાગા તે ડસિણં વેયણં વેદેતિ ।

જે થોવતરાગા તે સીયં વેયણં વેદેતિ ।

સૂત્ર :

૧. સામાન્ય વેદના :

વેદના એક (૨૫) છે.

૨. વેદના અધ્યયનનાં અર્થાધિકાર :

૧. શીત વેદના, ૨. દ્રવ્ય વેદના, ૩. શરીર વેદના, ૪. શાતા વેદના, ૫. દુઃખ વેદના, ૬. આત્મ્યુપગમિકી અને ઔપકમિકી વેદના, ૭. નિદા-અનિદા વેદના.

(વેદના અધ્યયનનાં) એ સાત દ્વાર જાણવા જોઈએ.

૩. સાત દ્વારો અને ચોવીસ દંડકોમાં વેદનાનું પ્રરૂપણ :

(૧) શીતાઽ તિવિહ વેદના :

પ્ર. ભંતે ! વેદના કેટલા પ્રકારની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! વેદના ત્રણ પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. શીત વેદના, ૨. ઉષ્ણ વેદના,
૩. શીતોષ્ણ વેદના.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક શીત વેદના વેદે છે, ઉષ્ણ વેદના વેદે છે કે શીતોષ્ણ વેદના વેદે છે ?

૩. ગૌતમ ! (નૈરયિક) શીત વેદના પણ વેદે છે અને ઉષ્ણ વેદના પણ વેદે છે, પરંતુ શીતોષ્ણ વેદના વેદતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! શું રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક શીત વેદના વેદે છે -યાવત્- શીતોષ્ણ વેદના વેદે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે શીત વેદના વેદતા નથી અને શીતોષ્ણ વેદના પણ વેદતા નથી, પરંતુ ઉષ્ણ વેદના વેદે છે.

આ પ્રમાણે વાલુકાપ્રભા પૃથ્વી (૨-૩)નાં નૈરયિકો સુધી કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું પંકપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક શીતવેદના વેદે છે -યાવત્- શીતોષ્ણ વેદના વેદે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે શીત વેદના પણ વેદે છે અને ઉષ્ણ વેદના પણ વેદે છે, પરંતુ શીતોષ્ણવેદના વેદતા નથી.

જે ઉષ્ણ વેદના વેદે છે, તે નૈરયિક અધિક છે,

જે શીત વેદના વેદે છે તે નૈરયિક અલ્પ છે.

ધૂમપ્પભાણે એવં ચેવ દુવિહા ।

ળવરં-જે બહુયતરાગા તે સીયં વેયણં વેદેતિ,
જે થોવતરાગા તે ડસિણં વેયણં વેદેતિ,
તમાણે તમતમાણે ય સીયં વેયણં વેદેતિ, ણો ડસિણં
વેયણં વેદેતિ, ણો સીઓસિણં વેયણં વેદેતિ ? ।

- પ. દં. ૨. અસુરકુમારા ણં ધંતે ! કિં સીયં વેયણં વેદેતિ,
ડસિણં વેયણં વેદેતિ, સીઓસિણં વેયણં વેદેતિ ?
ડ. ગોયમા ! સીયં પિ વેયણં વેદેતિ, ડસિણં પિ વેયણં
વેદેતિ, સીઓસિણં પિ વેયણં વેદેતિ ।
દં. ૩-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયા ।

- પળ્ણ. પ. ૩૫, સુ. ૨૦૫૫-૨૦૫૯

(૨) દવ્વઓદારે ષડવ્વિહા વેયણા-

- પ. કઙ્ઙવિહા ણં ધંતે ! વેયણા પળ્ણત્તા ?
ડ. ગોયમા ! ષડવ્વિહા વેયણા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. દવ્વઓ, ૨. ષેત્તઓ, ૩. કાલઓ, ૪. ધાવઓ ।
પ. દં. ૧. ણેરડયા ણં ધંતે ! કિં દવ્વઓ વેયણં વેદેતિ
-જાવ- કિં ધાવઓ વેયણં વેદેતિ ?
ડ. ગોયમા ! દવ્વઓ વિ વેયણં વેદેતિ -જાવ- ધાવઓ
વિ વેયણં વેદેતિ ।
દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયા ।

- પળ્ણ. પ. ૩૫, સુ. ૨૦૬૦-૨૦૬૨

(૩) સારીરાઙ્ઙ તિવિહા વેયણા-

- પ. કઙ્ઙવિહા ણં ધંતે ! વેયણા પળ્ણત્તા ?
ડ. ગોયમા ! તિવિહા વેયણા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. સારીરા, ૨. માણસા, ૩. સારીરમાણસા ।
પ. દં. ૧. ણેરડયા ણં ધંતે ! કિં સારીરં વેયણં વેદેતિ,
માણસં વેયણં વેદેતિ, સારીરમાણસં વેયણં વેદેતિ ?
ડ. ગોયમા ! સારીરં પિ વેયણં વેદેતિ, માણસં પિ વેયણં
વેદેતિ, સારીરમાણસં પિ વેયણં વેદેતિ ।
દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયા ।

ધૂમપ્પભા પૃથ્વી (નાં નૈરયિકો)માં પણ આ પ્રમાણે
બંને વેદનાઓ કહેવી જોઈએ.

વિશેષ : જે શીતવેદના વેદે છે તે નૈરયિક અધિક છે,
જે ઉષ્ણ વેદના વેદે છે તે નૈરયિક અલ્પ છે.

તમા અને તમસ્તમા પૃથ્વીનાં નૈરયિક શીતવેદના
વેદે છે. પરંતુ ઉષ્ણવેદના તથા શીતોષ્ણ વેદના
વેદતા નથી.

- પ્ર. દં. ૨. ભંતે ! શું અસુરકુમાર શીત વેદના વેદે છે,
ઉષ્ણવેદના વેદે છે કે શીતોષ્ણ વેદના વેદે છે ?
ઉ. ગૌતમ ! તે શીત વેદના પણ વેદે છે, ઉષ્ણ વેદના
પણ વેદે છે અને શીતોષ્ણ વેદના પણ વેદે છે.
દં. ૩-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી કહેવું જોઈએ.

(૨) દ્રવ્યાદિ દ્વારમાં ચતુર્વિધ વેદના :

- પ્ર. ભંતે ! વેદના કેટલા પ્રકારની કહી છે ?
ઉ. ગૌતમ ! વેદના ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -
(૧) દ્રવ્યથી (૨) ક્ષેત્રથી (૩) કાળથી (૪) ભાવથી.
પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક દ્રવ્યથી વેદના વેદે છે
-યાવત્- ભાવથી વેદના વેદે છે ?
ઉ. ગૌતમ ! તે દ્રવ્યથી પણ વેદના વેદે છે -યાવત્-
ભાવથી પણ વેદના વેદે છે.
દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી કહેવું જોઈએ.

(૩) શારીરિકાદિ ત્રિવિધ વેદના :

- પ્ર. ભંતે ! વેદના કેટલા પ્રકારની કહી છે ?
ઉ. ગૌતમ ! વેદના ત્રણ પ્રકારની કહી છે, જેમકે -
૧. શારીરિક, ૨. માનસિક, ૩. શારીરિક-માનસિક.
પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક શારીરિક વેદના વેદે છે,
માનસિક વેદના વેદે છે કે શારીરિક-માનસિક
વેદના વેદે છે ?
ઉ. ગૌતમ ! તે શારીરિક વેદના પણ વેદે છે, માનસિક
વેદના પણ વેદે છે અને શારીરિક-માનસિક વેદના
પણ વેદે છે.
દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી કહેવું જોઈએ.

ખબરં-एगिंदिय-विगलिंदिया सारीरं वेयणं वेदेति,
णो माणसं वेयणं वेदेति, णो सारीरमाणसं वेयणं
वेदेति ।

- पण्ण. प. ३५, सु. २०६३-२०६५

(४) सायाइ तिविहा वेयणा-

- प. कइविहा णं भंते ! वेयणा पण्णत्ता ?
उ. गोयमा ! तिविहा वेयणा पण्णत्ता, तं जहा-
१. साया, २. असाया, ३. सायासाया ।
प. दं. १. णेरइया णं भंते ! किं सायं वेयणं वेदेति,
असायं वेयणं वेदेति, सायासायं वेयणं वेदेति ?
उ. गोयमा ! तिविहं पि वेयणं वेदेति ।
दं. २-२४. एवं -जाव- वेमाणिया ।

- पण्ण. प. ३५, सु. २०६६-२०६८

(५) दुक्खाइ तिविहा वेयणा-

- प. कइविहा णं भंते ! वेयणा पण्णत्ता ?
उ. गोयमा ! तिविहा वेयणा पण्णत्ता, तं जहा-
१. दुक्खा, २. सुहा, ३. अदुक्खसुहा ।
प. दं. १. णेरइया णं भंते ! किं दुक्खं वेयणं वेदेति,
सुहं वेयणं वेदेति, अदुक्खमसुहं वेयणं वेदेति ?
उ. गोयमा ! दुक्खं पि वेयणं वेदेति, सुहं पि वेयणं
वेदेति, अदुक्खमसुहं पि वेयणं वेदेति ? ।
दं. २-२४. एवं -जाव- वेमाणिया ।

- पण्ण. प. ३५, सु. २०६९-२०७१

(६) अब्भोवगमियाइ दुविहा वेयणा-

- प. कइविहा णं भंते ! वेयणा पण्णत्ता ?
उ. गोयमा ! दुविहा वेयणा पण्णत्ता, तं जहा-
१. अब्भोवगमिया य,
२. ओवक्कमिया य ।
प. दं. १. णेरइया णं भंते ! किं अब्भोवगमियं वेयणं
वेदेति, ओवक्कमियं वेयणं वेदेति ?
उ. गोयमा ! णो अब्भोवगमियं वेयणं वेदेति, ओवक्कमियं
वेयणं वेदेति ।

विशेष : એકેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિય શારીરિક
વેદના વેદે છે, તે માનસિક અને શારીરિક-માનસિક
વેદના વેદતા નથી.

(४) साताइ त्रिविध वेदना :

- પ્ર. ભંતે ! વેદના કેટલા પ્રકારની કહી છે ?
ઉ. ગૌતમ ! વેદના ત્રણ પ્રકારની કહી છે, જેમકે -
૧. સાતા, ૨. અસાતા, ૩. સાતા-અસાતા.
પ્ર. દં.૧. ભંતે ! નૈરયિક સાતાવેદના વેદે છે, અસાતા
વેદના વેદે છે કે સાતા-અસાતા વેદના વેદે છે ?
ઉ. ગૌતમ ! ત્રણે પ્રકારની વેદના વેદે છે.
દં.૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી જાણવું
જોઈએ.

(५) दुःभाइ त्रिविध वेदना :

- પ્ર. ભંતે ! વેદના કેટલા પ્રકારની કહી છે ?
ઉ. ગૌતમ ! વેદના ત્રણ પ્રકારની કહી છે, જેમકે -
૧. દુઃખા, ૨. સુખા, અદુઃખ-સુખા.
પ્ર. દં.૧. ભંતે ! શું નૈરયિક જીવ દુઃખ વેદના વેદે છે,
સુખ વેદના વેદે છે કે અદુઃખ-અસુખ વેદના વેદે
છે ?
ઉ. ગૌતમ ! તે દુઃખ વેદના પણ વેદે છે. સુખ વેદના
પણ વેદે છે અને અદુઃખ અસુખ વેદના પણ
વેદે છે.
દં.૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી કહેવું
જોઈએ.

(६) स्वेच्छापूर्वक अंगीकारादि द्विविध वेदना :

- પ્ર. ભંતે ! વેદના કેટલા પ્રકારની કહી છે ?
ઉ. ગૌતમ ! વેદના બે પ્રકારની કહી છે, જેમકે -
૧. આભ્યુપગમિકી (સ્વેચ્છા પૂર્વક અંગીકાર કરેલ)
૨. ઔપકમિકી (વેદનીય કર્મજન્ય)
પ્ર. દં.૧. ભંતે ! શું નૈરયિક આભ્યુપગમિકી વેદના
વેદે છે કે ઔપકમિકી વેદના વેદે છે ?
ઉ. ગૌતમ ! તે આભ્યુપગમિકી વેદના વેદતા નથી,
ઔપકમિકી વેદના વેદે છે.

- દં. ૨-૧૯. **एवं -जाव- चउरिंदिया ।**
 દં. ૨૦-૨૧. **पंचेदिय-तिरिक्खजोगिया मणूसा य दुविहं पि वेयणं वेदेति ।**
 દં. ૨૨-૨૪. **घणमंतर-जोइसिय-वेमाणिया जहा णेरइया ।**

- પળ્ળ. પ. ૩૫, સુ. ૨૦૭૨-૨૦૭૬

(૭) ણિદાઙ્ઠ દુવિહા વેયણા-

- પ. કઙ્ઠવિહા ણં ંતે ! વેયણા પળ્ળત્તા ?
 ડ. ગોયમા ! દુવિહા વેયણા પળ્ળત્તા, તં જહા-
 ૧. ણિદા ય, ૨. અણિદા ય ।
 પ. દં. ૧. ણેરઙ્ઠયા ણં ંતે ! કિં ણિદાઙ્ઠ વેયણં વેદેતિ, અણિદાઙ્ઠ વેયણં વેદેતિ ?
 ડ. ગોયમા ! ણિદાઙ્ઠ પિ વેયણં વેદેતિ, અણિદાઙ્ઠ પિ વેયણં વેદેતિ ।
 પ. સે કેણટ્ઠેણં ંતે ! ંવં વુચ્ચઙ્ઠ-
 “ણેરઙ્ઠયા ણિદાઙ્ઠ પિ વેયણં વેદેતિ, અણિદાઙ્ઠ પિ વેયણં વેદેતિ ?”
 ડ. ગોયમા ! ણેરઙ્ઠયા દુવિહા પળ્ળત્તા, તં જહા-
 ૧. સણ્ણિભૂયા ય, ૨. અસણ્ણિભૂયા ય ।
 ૧. તત્થ ણં જે તે સણ્ણિભૂયા તે ણં નિદાઙ્ઠ વેયણં વેદેતિ,
 ૨. તત્થ ણં જે તે અસણ્ણિભૂયા તે ણં અણિદાઙ્ઠ વેયણં વેદેતિ ।
 સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! ંવં વુચ્ચઙ્ઠ-
 “ણેરઙ્ઠયા નિદાઙ્ઠ પિ વેયણં વેદેતિ, અણિદાઙ્ઠ પિ વેયણં વેદેતિ ।”
 દં. ૨-૧૧. **एवं -जाव- थणियकुमारा ।**

- પ. દં. ૧૨. **पुढविकाइयाणं भंते ! किं णिदायं वेयणं वेदेति, अणिदायं वेयणं वेदेति ?**
 ડ. ગોયમા ! ણો ણિદાઙ્ઠ વેયણં વેદેતિ, અણિદાઙ્ઠ વેયણં વેદેતિ ।
 પ. સે કેણટ્ઠેણં ંતે ! ંવં વુચ્ચઙ્ઠ-
 “પુઢવિકાઙ્ઠયા ણો ણિદાઙ્ઠ વેયણં વેદેતિ, અણિદાઙ્ઠ વેયણં વેદેતિ ?”

- દં. ૨-૧૯. **आ प्रभासे यउरेन्द्रिय सुधी कळेवुं जोईअे.**
 દં. ૨૦-૨૧. **पंचेन्द्रिय तिर्ययोनिक अने मनुष्य भंने प्रकारनी वेदना वेदे छे.**
 દં. ૨૨-૨૪. **वाझव्यंतर, ज्योतिष्क अने वैमानिकोनां माटे नैरयिकोनां समान कळेवुं जोईअे.**

(૭) નિદાઙ્ઠ દ્વિવિધ વેદના :

- પ્ર. ભંતે ! વેદના કેટલા પ્રકારની કહી છે ?
 ડ. ગૌતમ ! વેદના બે પ્રકારની કહી છે, જેમકે -
 ૧. જાણતા, ૨. અજાણતા.
 પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક નિદાવેદના વેદે છે કે અનિદાવેદના વેદે છે ?
 ડ. ગૌતમ ! તે નિદાવેદના પણ વેદે છે અને અનિદાવેદના પણ વેદે છે.
 પ્ર. ભંતે ! શા માટે ંવું કહેવાય છે કે -
 “નૈરયિક નિદાવેદના પણ વેદે છે અને અનિદાવેદના પણ વેદે છે.”?
 ડ. ગૌતમ ! નૈરયિક બે પ્રકારના કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. સંજીભૂત, ૨. અસંજીભૂત.
 ૧. તેમાં જે સંજીભૂત છે, તે જાણીને વેદનાને વેદે છે.
 ૨. જે અસંજીભૂત છે, તે અજાણતાં વેદનાને વેદે છે.

- માટે હે ગૌતમ ! ંવું કહેવાય છે કે -
 “નૈરયિક જાણતા પણ વેદના વેદે છે અને અજાણતા પણ વેદના વેદે છે.
 દં. ૨-૧૧. **आ प्रभासे स्तनितकुमार सुधी कळेवुं जोईअे.**

- પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! શું પૃથ્વીકાયિક જીવ જાણતા વેદના વેદે છે કે અજાણતા વેદના વેદે છે ?
 ડ. ગૌતમ ! તે જાણતા વેદના વેદતા નથી. પરંતુ અજાણતા વેદના વેદે છે.
 પ્ર. ભંતે ! શા માટે ંવું કહેવાય છે કે -
 “પૃથ્વીકાયિક જીવ જાણતા વેદના વેદતા નથી, પરંતુ અજાણતા વેદના વેદે છે ?”

૩. ગોયમા ! પુઢવિક્કાઇયા સવ્વે અસણ્ણી અસણ્ણિભૂયં અણિદાયં વેયણં વેદેતિ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઇ-

“પુઢવિક્કાઇયા ણો ણિદાયં વેયણં વેદેતિ, અણિદાયં વેયણં વેદેતિ ।”

દં. ૧૩-૧૯. એવં -જાવ- ચ્ચરિંદિયા ।

દં. ૨૦-૨૨. પંચેન્દિય-તિરિક્કજોણિયા, મણૂસા, વાણમંતરા જહા જેરહયા ।

પ. દં. ૨૩. જોહસિયાણં ભંતે ! કિં ણિદાયં વેયણં વેદેતિ, અણિદાયં વેયણં વેદેતિ ?

૩. ગોયમા ! ણિદાયં પિ વેયણં વેદેતિ, અણિદાયં પિ વેયણં વેદેતિ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઇ-

“જોહસિયા ણિદાયં પિ વેયણં વેદેતિ, અણિદાયં પિ વેયણં વેદેતિ ?”

૩. ગોયમા ! જોહસિયા દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. માહમિચ્છદિટ્ઠી ઉવવણ્ણગા ય,

૨. અમાહસમ્મદિટ્ઠી ઉવવણ્ણગા ય ।

૧. તત્થ ણં જે તે માહમિચ્છદિટ્ઠી ઉવવણ્ણગા તે ણં અણિદાયં વેયણં વેદેતિ,

૨. તત્થ ણં જે તે અમાહસમ્મદિટ્ઠી ઉવવણ્ણગા તે ણં ણિદાયં વેયણં વેદેતિ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઇ-

‘જોહસિયા ણિદાયં પિ વેયણં વેદેતિ, અણિદાયં પિ વેયણં વેદેતિ ।’

દં. ૨૪. એવં વેમાણિયા વિ^૧ ।

- પણ્ણ. પ. ૩૫, સુ. ૨૦૭૭-૨૦૮૪

૪. કરણ ભેયા-ચ્ચઊવીસદંડાણ્ણુ ય પરૂવણં-

પ. કહ્વિહે ણં ભંતે ! કરણે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! ચ્ચઊવિહે કરણે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. મણકરણે, ૨. વહ્કરણે,

૩. કાયકરણે, ૪. કમ્મકરણે ।

૩. ગૌતમ ! બધા પૃથ્વીકાયિક અસંજી હોય છે તે અસંજીઓમાં થનારી અજાણતા વેદના વેદે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“પૃથ્વીકાયિક જીવ જાણતા વેદના નથી વેદતા, પરંતુ અજાણતા વેદના વેદે છે.”

દં. ૧૩-૧૯. આ પ્રમાણે ચઉરેન્દ્રિય સુધી કહેવું જોઈએ.

દં. ૨૦-૨૨. પંચેન્દ્રિય તિર્યયોનિક, મનુષ્ય અને વાણવ્યંતરેણું વર્ણન નેરયિકોનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

પ્ર. દં. ૨૩. ભંતે ! શું જયોતિષ્ક દેવ જાણતા વેદના વેદે છે કે અજાણતા વેદના વેદે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે જાણતા વેદના પણ વેદે છે અને અજાણતા વેદના પણ વેદે છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“જયોતિષ્ક દેવ જાણતા વેદના પણ વેદે છે અને અજાણતા પણ વેદના વેદે છે?”

૩. ગૌતમ ! જયોતિષ્ક દેવ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. માયી મિથ્યા દષ્ટિ ઉપપન્નક,

૨. અમાયી સમ્યગ્દષ્ટિ ઉપપન્નક.

૧. તેમાંથી જે માયીમિથ્યા દષ્ટિ ઉપપન્નક છે તે અજાણતા વેદના વેદે છે.

૨. તેમાંથી જે અમાયી સમ્યગ્દષ્ટિ ઉપપન્નક છે તે જાણતા વેદના વેદે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“જયોતિષ્ક દેવ જાણતા વેદના પણ વેદે છે અને અજાણતા વેદના પણ વેદે છે.”

દં. ૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિક દેવોનાં માટે પણ જાણવું જોઈએ.

૪. કરણનાં ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં તેનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! કરણ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! કરણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. મનઃકરણ, ૨. વચન-કરણ,

૩. કાય-કરણ, ૪. કર્મ-કરણ.

પ. દં. ૧. નેરહયાણં ભંતે ! કહ્વિહે કરણે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! ચહ્વિહે કરણે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. મણકરણે, ૨. વહ્કરણે,
૩. કાયકરણે, ૪. કમ્મકરણે ।

દં. ૨-૧૧, ૨૦-૨૪. એવં પંચેદિયાણં સવ્વેસિં ચહ્વિહે કરણે પણ્ણત્તે ।

દં. ૧૨-૧૬. એગિંદિયાણં દુવિહે કરણે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. કાયકરણે ય, ૨. કમ્મકરણે ય ।

દં. ૧૭-૧૯. વિગલેદિયાણં તિવિહે કરણે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. વહ્કરણે ય, ૨. કાયકરણે ય, ૩. કમ્મકરણે ય ।

પ. દં. ૧. નેરહયાણં ભંતે ! કિં કરણઓ વેયણં વેદેતિ, અકરણઓ વેયણં વેદેતિ ?

૩. ગોયમા ! નેરહયાણં કરણઓ વેયણં વેદેતિ, નો અકરણઓ વેયણં વેદેતિ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચહ્-
“નેરહયાણં કરણઓ વેયણં વેદેતિ, નો અકરણઓ વેયણં વેદેતિ ?”

૩. ગોયમા ! નેરહયાણં ચહ્વિહે કરણે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. મણકરણે, ૨. વહ્કરણે,
૩. કાયકરણે, ૪. કમ્મકરણે ।

હ્ચ્વેણં ચહ્વિહેણં અસુભેણં કરણેણં નેરહયાણં કરણઓ અસાયં વેયણં વેદેતિ, નો અકરણઓ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ્-

“નેરહયાણં કરણઓ વેયણં વેદેતિ, નો અકરણઓ વેયણં વેદેતિ ।”

પ. દં. ૨. અસુરકુમારાણં ભંતે ! કિં કરણઓ વેયણં વેદેતિ, અકરણઓ વેયણં વેદેતિ ?

૩. ગોયમા ! અસુરકુમારાણં કરણઓ વેયણં વેદેતિ, નો અકરણઓ વેયણં વેદેતિ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચહ્-
“અસુરકુમારાણં કરણઓ વેયણં વેદેતિ, નો અકરણઓ વેયણં વેદેતિ ?”

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિક જીવોનાં કેટલા પ્રકારનાં કરણ કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! ચાર પ્રકારનાં કરણ કહ્યા છે, જેમકે-
૧. મનઃકરણ ૨. વચન-કરણ,
૩. કાય-કરણ, ૪. કર્મ-કરણ.

દં. ૨-૧૧, ૨૦-૨૪. આ પ્રમાણે સમસ્ત પંચેન્દ્રિય જીવોનાં ચાર પ્રકારનાં કરણ કહ્યા છે.

દં. ૧૨-૧૬. એકેન્દ્રિય જીવોમાં બે પ્રકારનાં કરણ કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કાય-કરણ, ૨. કર્મ-કરણ.

દં. ૧૭-૧૯. વિકલેન્દ્રિય જીવોમાં ત્રણ પ્રકારનાં કરણ કહ્યા છે. જેમકે-

૧. વચન-કરણ, ૨. કાય-કરણ, ૩. કર્મ-કરણ.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક જીવ કરણથી વેદના વેદે છે કે અકરણથી વેદના વેદે છે ?

૩. ગૌતમ ! નૈરયિક જીવ કરણથી વેદના વેદે છે. અકરણથી વેદના વેદતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“નૈરયિક કરણથી વેદના વેદે છે, અકરણથી વેદના વેદતા નથી ?”

૩. ગૌતમ ! નૈરયિક જીવોનાં ચાર પ્રકારનાં કરણ કહ્યા છે, જેમકે -

૧. મનઃકરણ, ૨. વચન-કરણ,
૩. કાય-કરણ, ૪. કર્મ-કરણ.

તેના એ ચારેય પ્રકારનાં કરણ અશુભ હોવાથી તે (નૈરયિક જીવ) કરણ દ્વારા જ અસાતા વેદના વેદે છે. પરંતુ અકરણથી વેદના વેદતા નથી.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“નૈરયિક જીવ કરણથી અસાતા વેદના વેદે છે, અકરણથી વેદના વેદતા નથી.”

પ્ર. દં. ૨. ભંતે ! અસુરકુમાર દેવ કરણથી વેદના વેદે છે કે અકરણથી વેદના વેદે છે ?

૩. ગૌતમ ! અસુરકુમાર કરણથી વેદના વેદે છે, અકરણથી વેદના વેદતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“અસુરકુમાર કરણથી વેદના વેદે છે, અકરણથી વેદના વેદતા નથી ?”

૩. ગોયમા ! અસુરકુમારાણં ચઙ્ચિહ્ને કરણે પળ્ણતે, તં જહા-

૧. મળકરણે, ૨. વઙ્કરણે,
૩. કાયકરણે, ૪. કમ્મકરણે ।

ઇચ્છેણં સુભેણં કરણેણં અસુરકુમારાણં કરણઓ સાયં વેયણં વેદેતિ, નો અકરણઓ ।

દં. ૩-૧૧. **એવં -જાવ- થણિયકુમારા ।**

પ. દં. ૧૨. પુઢવિકાઙ્કયાણં ધંતે ! કિં કરણઓ વેયણં વેદેતિ, અકરણઓ વેયણં વેદેતિ ?

૩. ગોયમા ! પુઢવિકાઙ્કયાણં કરણઓ ય વેયણં વેદેતિ, નો અકરણઓ વેયણં વેદેતિ ।

ળાવરં- ઇચ્છેણં સુભાસુભેણં કરણેણં પુઢવિકાઙ્કયા કરણઓ વેમાયાણ વેયણં વેદેતિ, નો અકરણઓ ।

દં. ૧૩-૨૧. ઓરાલિયસરીરા સવ્વે સુભાસુભેણં વેમાયાણ ।

દં. ૨૨-૨૪. દેવા સુભેણં સાતાં ।

- વિયા. સ. ૬, ૩. ૧, સુ. ૫-૧૨

૫. ચઙ્ચીસદંડાણસુ દુક્ખફુસળાઙ્ક પરૂવણં-

પ. દુક્ખી ધંતે ! દુક્ખેણં ફુઢે, અદુક્ખેણં ફુઢે ?

૩. ગોયમા ! દુક્ખી દુક્ખેણં ફુઢે, નો અદુક્ખી દુક્ખેણં ફુઢે ।

પ. દં. ૧. દુક્ખી ધંતે ! નેરઙ્કણ દુક્ખેણં ફુઢે ? અદુક્ખી નેરઙ્કણ દુક્ખેણં ફુઢે ?

૩. ગોયમા ! દુક્ખી નેરઙ્કણ દુક્ખેણં ફુઢે, નો અદુક્ખી નેરઙ્કણ દુક્ખેણં ફુઢે ।

દં. ૨-૨૪. **એવં -જાવ- વેમાણિયાણં ।**

એવં પંચ દંડગા નેયવ્વા ।

૧. દુક્ખી દુક્ખેણં ફુઢે,
૨. દુક્ખી દુક્ખં પરિયાદિયઙ્ક,
૩. દુક્ખી દુક્ખં ડદીરેઙ્ક,

૩. ગૌતમ ! અસુરકુમારોનાં ચાર પ્રકારનાં કરણ કહ્યા છે, જેમકે -

૧. મન:કરણ, ૨. વચન-કરણ,
૩. કાય-કરણ, ૪. કર્મ-કરણ.

અસુરકુમારોનાં એ ચારેય પ્રકારનાં કરણ શુભ હોવાથી તે કરણ દ્વારા સાતા વેદના વેદે છે, પરંતુ અકરણથી વેદના વેદતા નથી.

દં.૩-૧૧. **આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમારો સુધી કહેવું જોઈએ.**

પ. દં.૧૨. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવ કરણથી વેદના વેદે છે કે અકરણથી વેદના વેદે છે ?

૩. ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયિક જીવ કરણ દ્વારા વેદના વેદે છે, પરંતુ અકરણ દ્વારા વેદના વેદતા નથી.

વિશેષ : પૃથ્વીકાયિકોનાં શુભાશુભ કરણ થવાથી તે વિમાત્રાથી ક્યારેક શુભ અને ક્યારેક અશુભ વેદના વેદે છે, પરંતુ અકરણ દ્વારા વેદના વેદતા નથી.

દં.૧૩-૨૧. ઔદારિક શરીરવાળા બધા જીવ (પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેન્દ્રિય, તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય અને મનુષ્ય) શુભાશુભ કરણ દ્વારા વિમાત્રાથી (ક્યારેક સાતા અને ક્યારેક અસાતા) વેદના વેદે છે.

દં.૨૨-૨૪. દેવ શુભ કરણ દ્વારા સાતા વેદના વેદે છે.

૫. ચોવીસ દંડકોમાં દુ:ખની સ્પર્શના આદિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું દુ:ખી જીવ દુ:ખથી સ્પૃષ્ટ થાય છે કે અદુ:ખી જીવ દુ:ખથી સ્પૃષ્ટ થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! દુ:ખી જીવ દુ:ખથી સ્પૃષ્ટ થાય છે, પરંતુ અદુ:ખી (દુ:ખરહિત) જીવ દુ:ખથી સ્પૃષ્ટ થતા નથી.

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! શું દુ:ખી નેરયિક દુ:ખથી સ્પૃષ્ટ થાય છે કે અદુ:ખી નેરયિક દુ:ખથી સ્પૃષ્ટ થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! દુ:ખી નેરયિક દુ:ખથી સ્પૃષ્ટ થાય છે પરંતુ અદુ:ખી નેરયિક દુ:ખથી સ્પૃષ્ટ થતા નથી.

દં.૨-૨૪. **આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી કહેવું જોઈએ.**

આ પ્રમાણે પાંચ દંડક કહેવા જોઈએ.

૧. દુ:ખી દુ:ખથી સ્પૃષ્ટ થાય છે,
૨. દુ:ખી દુ:ખનું પરિગ્રહણ કરે છે,
૩. દુ:ખી દુ:ખની ઉદીરણા કરે છે,

૪. દુઃખી દુઃખં વેદેહ,

૫. દુઃખી દુઃખં નિજ્જરેહ ।

- વિયા. સ. ૭, ડ. ૧, સુ. ૧૪-૧૫

૬. એવંભૂયઅણેવંભૂયવેયણા પરૂવેતિ-

પ. અન્નડત્થિયા ણં ધંતે ! એવમાહિક્ખંતિ -જાવ- એવં પરૂવેતિ-

"સવ્વે પાણા -જાવ- સવ્વે સત્તા એવંભૂયં વેયણં વેદેતિ," સે કહમેયં ધંતે !

ડ. ગોયમા ! જં ણં તે અન્નડત્થિયા એવમાહિક્ખંતિ -જાવ- એવં પરૂવેતિ -

'સવ્વે પાણા -જાવ- સવ્વે સત્તા એવંભૂયં વેયણં વેદેતિ',

જે તે એવમાહંસુ મિચ્છા તે એવમાહંસુ,

અહં પુણ ગોયમા ! એવમાહિક્ખામિ -જાવ- એવં પરૂવેમિ -

"અત્થેગહયા પાણા ભૂયા જીવા સત્તા એવંભૂયં વેયણં વેદેતિ,

અત્થેગહયા પાણા ભૂયા જીવા સત્તા અણેવંભૂયં વેયણં વેદેતિ ।"

પ. સે કેણટ્ઠેણં ધંતે ! એવં વુચ્ચહ-

'અત્થેગહયા પાણા -જાવ- સત્તા એવંભૂયં વેયણં વેદેતિ ? અત્થેગહયા પાણા -જાવ- સત્તા અણેવંભૂયં વેયણં વેદેતિ ?"

ડ. ગોયમા ! જે ણં પાણા ભૂયા જીવા સત્તા, જહા કહા કમ્મા તહા વેયણં વેદેતિ તે ણં પાણા ભૂયા જીવા સત્તા એવંભૂયં વેયણં વેદેતિ ।

જે ણં પાણા ભૂયા જીવા સત્તા જહા કહા કમ્મા નો તહા વેયણં વેદેતિ તેણં પાણા ભૂયા જીવા સત્તા અણેવંભૂયં વેયણં વેદેતિ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ-

'અત્થેગહયા પાણા -જાવ- સત્તા એવંભૂયં વેયણં વેદેતિ, અત્થેગહયા પાણા -જાવ- સત્તા અણેવંભૂયં વેયણં વેદેતિ ।'

પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ધંતે ! કિં એવંભૂયં વેયણં વેદેતિ, અણેવંભૂયં વેયણં વેદેતિ ?

૪. દુઃખી દુઃખનું વેદન કરે છે,

૫. દુઃખી દુઃખની નિર્જરા કરે છે.

૬. એવંભૂત- અનેવંભૂત વેદનાનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! અન્યતીર્થિક એવું કહે છે -યાવત્- એવું પ્રરુપણા કરે છે કે-

"બધા પ્રાણી -યાવત્- બધા સત્વ એવંભૂત (કર્મબંધનાં અનુસાર) વેદના વેદે છે." ભંતે ! આવું કેવી રીતે ?

ડ. ગૌતમ ! તે અન્યતીર્થિક જે આ પ્રમાણે કહે છે -યાવત્- પ્રરુપણા કરે છે કે -

"બધા પ્રાણી -યાવત્- સત્વ એવંભૂત વેદના વેદે છે."

તેનું આ વર્ણન મિથ્યા છે.

ગૌતમ ! હું એમ કહું છું -યાવત્- પ્રરુપણા કરું છું કે -

"કેટલાક પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્વ એવંભૂત (કર્મબંધનાં અનુરૂપ) વેદના વેદે છે.

કેટલાક પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્વ અનેવંભૂત (કર્મબંધથી પરિવર્તિત રૂપમાં) વેદના વેદે છે."

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

"કેટલાક પ્રાણી -યાવત્- સત્વ એવંભૂત વેદના વેદે છે અને કેટલાક પ્રાણી -યાવત્- સત્વ અનેવંભૂત વેદના વેદે છે." ?

ડ. ગૌતમ ! જે પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્વોએ જે પ્રમાણે કર્મ કરેલ છે તે પ્રમાણે વેદના વેદે છે એટલા માટે તે પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્વ એવંભૂત વેદના વેદે છે.

જે પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્વોએ જે પ્રમાણે કર્મ કરે છે તે પ્રમાણે વેદના વેદતા નથી એટલા માટે તે પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્વ અનેવંભૂત વેદના વેદે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

"કેટલાક પ્રાણી -યાવત્- સત્વ એવંભૂત વેદના વેદે છે અને કેટલાક પ્રાણી -યાવત્- સત્વ અનેવંભૂત વેદના વેદે છે."

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! શું નૈરથિક એવંભૂત વેદના વેદે છે કે અનેવંભૂત વેદના વેદે છે ?

૧. વિયા. સ. ૬, ડ. ૧૦, સુ. ૧૧

૩. ગોયમા ! નેરહ્યા ણં એવંભૂયં પિ વેયણં વેદેતિ, અણેવંભૂયં પિ વેયણં વેદેતિ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચહ-

“નેરહ્યાણં એવંભૂયં પિ વેયણં વેદેતિ, અણેવંભૂયં પિ વેયણં વેદેતિ ?”

૩. ગોયમા ! જે ણં નેરહ્યા જહા કહા કમ્મા તહા વેયણં વેદેતિ, તે ણં નેરહ્યા એવંભૂયં વેયણં વેદેતિ ।

જે ણં નેરહ્યા જહા કહા કમ્મા ણો તહા વેયણં વેદેતિ, તે ણં નેરહ્યા અણેવંભૂયં વેયણં વેદેતિ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ-

‘નેરહ્યા ણં એવંભૂયં પિ વેયણં વેદેતિ, અણેવંભૂયં પિ વેયણં વેદેતિ ।’

૨-૨૪. એવં-જાવ-વેમાણિયા સંસારસંડલં નેયવ્વં ।

- વિયા. સ. ૫, ૩. ૫, સુ. ૨-૪

૭. એગિંદિએસુ વેદણાણુભવ પરૂવણં-

પ. પુઢવિકાહણં ણં ભંતે ! અકંતે સમાણે કેરિસિયં વેયણં પચ્ચણુભવમાણે વિહરહ ?

૩. ગોયમા ! સે જહાનામણે કેહ પુરિસે તરૂણે બલલવં -જાવ- નિઝણસિપ્પોવગણે એણં પુરિસં જુણં જરાજ-જ્જરિયદેહં -જાવ- દુબ્બલં કિલંતં જમલપાણિણા મુદ્ધાણંસિ અભિહણિજ્જા સે ણં ગોયમા ! પુરિસે તેણં પુરિસેણં જમલપાણિણા મુદ્ધાણંસિ અભિહણે સમાણે કેરિસિયં વેયણં પચ્ચણુભવમાણે વિહરહ ?

અણિટ્ઠં સમણાઠસો !

તસસ ણં ગોયમા ! પુરિસસસ વેયણાહિંતો પુઢવિકાહણે અકંતે સમાણે એત્તો અણિટ્ઠતરિયં ચેવ -જાવ- અમણામતરિયં ચેવ વેયણં પચ્ચણુભવમાણે વિહરહ ।

પ. આઝકાહણં ણં ભંતે ! સંઘટ્ટિણે સમાણે કેરિસિયં વેયણં પચ્ચણુભવમાણે વિહરહ ?

૩. ગોયમા ! જહા પુઢવિકાહણે એવં ચેવ ।

એવં તેઝ-વાઝ-વણસસહકાહણે વિ -જાવ- વિહરહ ।

- વિયા. સ. ૧૯, ૩. ૩, સુ. ૩૩-૩૭

૮. નેરહ્યાએસુ દસવિહવેયણા-

નેરહ્યા દસવિહં વેયણં પચ્ચણુભવમાણા વિહરંતિ, તં જહા-

૭. ગૌતમ ! નૈરથિક એવંભૂત વેદના પણ વેદે છે અને અનેવંભૂત વેદના પણ વેદે છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“નૈરથિક એવંભૂત વેદના પણ વેદે છે અને અનેવંભૂત વેદના પણ વેદે છે ?”

૭. ગૌતમ ! જે નૈરથિક પોતાના કરેલ કર્મોનાં અનુસાર વેદના વેદે છે તે નૈરથિક એવંભૂત વેદના વેદે છે,

જે નૈરથિક પોતાના કરેલ કર્મોનાં અનુસાર વેદના વેદતા નથી તે નૈરથિક અનેવંભૂત વેદના વેદે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“નૈરથિક એવંભૂત વેદના પણ વેદે છે અને અનેવંભૂત વેદના પણ વેદે છે.”

૬.૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી સમસ્ત સંસારી જીવોનાં માટે પણ જાણવું જોઈએ.

૭. એકેન્દ્રિય જીવોમાં વેદનાનુભવનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવને દબાવવાથી તે કેવી વેદનાનો અનુભવ કરે છે ?

૭. ગૌતમ ! જેમ કોઈ તરુણ બલિષ્ઠ -યાવત્- શિલ્પમાં નિપુણ પુરુષ કોઈ વૃદ્ધાવસ્થાથી જીર્ણ જરાજર્જરિત દેહવાળા -યાવત્- દુર્બળ કલાન્ત પુરુષનાં માથે મુષ્ટિથી પ્રહાર કરે તો હે ગૌતમ ! એ પુરુષ તે પુરુષનાં દ્વારા બંને હાથોથી મસ્તક પર તાડના કરવાથી તે કેવી વેદનાનો અનુભવ કરે છે ?

હે આયુષ્યમનુ શ્રમણ ! તે વૃદ્ધ અનિષ્ટ વેદનાનો અનુભવ કરે છે.

આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! તે વૃદ્ધ પુરુષની વેદનાની અપેક્ષાએ પૃથ્વીકાયિક જીવ આકાંત કરવાથી અનિષ્ટતર -યાવત્- અમનામતર વેદનાનો અનુભવ કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! અપ્કાયિક જીવ સંઘર્ષણ કરવાથી કેવી વેદનાનો અનુભવ કરે છે ?

૭. ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયિક જીવોનાં સમાન કહેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે તેજસ્કાયિક, વાયુકાયિક અને વનસ્પતિકાયિક પણ -યાવત્- વેદનાનો અનુભવ કરે છે એવું કહેવું જોઈએ.

૮. નૈરથિકોની દસ પ્રકારની વેદનાઓ :

નૈરથિક દસ પ્રકારની વેદનાનો અનુભવ કરે છે, જેમકે -

૧. સીયં, ૨. ઉસિણં, ૩. ખુહં, ૪. પિવાસં, ૫. કંઙું,
૬. પરજ્ઞં, ૭. જરં, ૮. દાહં, ૯. ભયં, ૧૦. સોગં ।^૧
- વિયા. સ. ૭, ૩. ૮, સુ. ૭

૧. નેરહાસુ ઉસિણ-સીય-વેયણા પરૂવણં-

- પ. (૧) ઉસિણવેયણિજ્જેસુ ણં ભંતે ! નેરહાસુ નેરહયા
કેરિસયં ઉસિણવેયણં પચ્ચણુભવમાણા વિહરંતિ ?
૩. ગોયમા ! (૧) સે જહાનામાએ કમ્મારદારએ સિયા
તરૂણે વલવં જુગવં અપ્પાયંકે થિરગ્ગહત્થે દઢ-
પાણિપાદપાસપિટ્ઠંતરોરૂ પરિણાએ, લંઘણ-પવણ-
જવણ-વગ્ગણ-પમહ્ણસમત્થે તલજમલજુયલ વાહુ,
ઘણણિચિયવલિયવટ્ટબંધે, ચમ્મેટ્ટગદુહણમુટ્ટય-
સમાહયણિચિયત્તગત્તે ઉરસસબલ સમણ્ણાગાએ છેએ
દક્ખે પટ્ટે કુસલે ણિણે મેહાવી ણિણસિણ્ણોવણાએ
આં મહં અયપિંડ ઉદગવારસમાણં ગહાય તં તાવિય-
તાવિય-કોટ્ટિય-કોટ્ટિય ઉભિંદિય-ઉભિંદિય
ચુણ્ણિય -જાવ- આહં વા દુયાહં વા તિયાહં વા
ઉક્કોસેણં અદ્ધમાસં સંહણેજ્જા, સે ણં તં સીયં સીઈ
ભૂયં અઓમણં સંદંસણં ગહાય અસંભાવપટ્ટવણાએ
ઉસિણવેયણિજ્જેસુ ણરહાસુ પવિચ્ચવેજ્જા, સે ણં તં
ઉમ્મિસિય ણિમ્મિસિયંતરેણ પુણરવિ પચ્ચુદ્ધરિસ્સામિત્તિ
કટ્ટુ પવિરાયમેવ પાસેજ્જા, પવિલીણમેવ પાસેજ્જા,
પવિદ્ધત્થમેવ પાસેજ્જા, ણો ચેવ ણં સંચાએઈ અવિરાયં
વા અવિલીણં વા, અવિદ્ધત્થં વા, પુણરવિ
પચ્ચુદ્ધરિત્તે ।

- (૨) સે જહા વા મત્તમાતંગે દિવે કુંજરે સટ્ટિઠહાયણે
પઢમસરયકાલસમયંસિ વા ચરમનિદાઘકાલસમયંસિ
વા ઉણ્ણાભિહાએ તણ્ણાભિહાએ દવગ્ગિજાલાભિહાએ
આરે સુસિએ પિવાસિએ દુબ્બલે કિલંતે એકં મહં
પુક્ખરિણિ પાસેજ્જા, ચાઉક્કોણં સમતીરં

૧. શીત, ૨. ઉષ્ણ, ૩. ક્ષુધા, ૪. તરસ, ૫. ખંજવાળ,
૬. પરાધીનતા, ૭. જ્વર, ૮. બળતરા, ૯. ભય,
૧૦. શોક.

૯. નેરયિકોની ઉષ્ણ-શીત વેદનાનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ભંતે ! (૧) ઉષ્ણવેદનાવાળા નારકોમાં નારક કેવા
પ્રકારની ઉષ્ણ વેદનાનો અનુભવ કરે છે ?
૩. ગૌતમ ! (૧) જેમ કોઈ લુહારનો છોકરો જે તરુણ,
બળવાન, યુગવાન અને રોગરહિત હોય, જેના
બંને હાથનાં અગ્રભાગ સ્થિર હોય, જેના હાથ, પગ,
બન્ને પાસણિઓ, પીઠ અને બન્ને જાંઘો સુદૃઢ અને
મજબૂત હોય, જે ઓગળવામાં, કૂદવામાં, તીવ્ર
ગતિથી ચાલવામાં અને કઠિન વસ્તુને ટુકડા-ટુકડા
કરવામાં સમર્થ હોય, જે સહોત્પન્ન બે તાલવૃક્ષ
જેમ સરળ લાંબા પુષ્ટ બાજુવાળા હોય, ધનનાં
સમાન પુષ્ટ વલયાકાર ગોળ જેના બન્ને ખંભા
હોય, જેના અંગ-અંગ ચામડીના ચાબુક પ્રહારો
મુદ્ગર તથા મુટ્ટીઓનાં આઘાતથી પુષ્ટ બનેલ હોય,
જે આંતરિક ઉત્સાહથી યુક્ત હોય, જે પોતાના
શિલ્પમાં ચતુર, દક્ષ, નિષ્ણાત, કુશળ, નિપુણ,
બુદ્ધિમાન અને પ્રવીણ હોય, તે એક પાણીનાં ઘડાનાં
સમાન મોટા લોખંડના પિંડને એક દિવસ, બે દિવસ,
ત્રણ દિવસ -યાવત્- ઉત્કૃષ્ટ પંદર દિવસ સુધી
તપાવીને ખુંદી-ખુંદીને, ટુકડા-ટુકડા કરીને ફરીથી
ગોળા બનાવીને ઠંડા કરે. પછી તે ઠંડા કરેલ લોખંડનાં
ગોળાને લોખંડની સાણસીથી પકડીને અસત્ કલ્પનાથી
“હું પલક મારવા તેટલા સમયમાં પાછો કાડીશ.”
આ વિચારથી ઉષ્ણ વેદનાવાળા નારકોમાં રાખી
દે. પરંતુ તે કાણ ભરમાં જ તેને વિખરતા, માખણની
જેમ પીગળતા અને સર્વથા ભસ્મીભૂત થતા જુવે
છે. પરંતુ તે અસ્કુટિત અગલિત અને અવિધ્વસ્ત
રૂપમાં ફરીથી કાડવામાં સમર્થ થતા નથી.
અર્થાત્ ત્યાંની ભીષણ ઉષ્ણતાને કારણે તે ગોળો
અખંડ રહી શકતો નથી.
- (૨) જેમ - આસો માસ (શરદઋતુનાં) નાં પ્રારંભમાં
અથવા ગ્રીષ્મકાળ (જેઠમાસ)નાં અંતમાં કોઈ
મદોન્મત્ત કીડાપ્રિય સાઠ વર્ષનો હાથી ગરમીથી
પીડિત થઈને, તૃષ્ણાથી પરેશાન થઈને, દાવાગ્નિની
જ્વાળાઓથી વ્યાકુળ, ભૂખ્યો, તરસ્યો, દુર્બલ અને
કલાન્ત થઈને એક મોટી પુષ્કરિણીને જુવે છે,
જેના ચાર કોણ હોય છે. જે સમાન કિનારાવાળી છે.

૧. ઠાણં. અ. ૧૦, સુ. ૭૫૩. (બળતરાનાં સ્થાન પર વ્યાધિ શબ્દનો પ્રયોગ છે.) અને ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૪, સુ. ૩૪૨માં
વ્યાધિનાં ચાર પ્રકાર બતાવેલ છે- ચઝવિહે વાહી પણ્ણત્તે, તં જહા : ૧. વાહાએ, ૨. પિત્તિએ, ૩. સિંમ્પિએ, ૪. સણ્ણિવાહાએ ।

અણુપુલ્લસુજાયવપ્પ ગંભીરસીયલજલં સંછળ્ણપત્ત-
ભિસમુણાલં, બહુઉપ્પલકુમુદળલિણ સુભગ સોગંધિય
પુંડરીય મહપુંડરીય સયપત્ત-સહસ્સપત્ત કેસર ફુલ્લો-
વચિયં છપ્પયપરિભુજ્જમાણકમલં, અચ્છવિમલસ-
લિલપુણ્ણં પરિહત્થભમંત, મચ્છ કચ્છભં અણેગસડ-
ણિગણમિહુણ ય વિરહ્ય સદુન્નહ્ય મહુરસરનાહ્યં તં
પાસહ તં પાસિત્તા તં ઓગાહહ, તં ઓગાહિત્તા સે ણં
તત્થ ઉપ્પિ પવિણેજ્જા, તિણ્ણંપિ પવિણેજ્જા, ખુહં
પિ પવિણેજ્જા, જરંપિ પવિણેજ્જા, દાહં પિ પવિણેજ્જા,
ણિદ્દાએજ્જ વા પયલાએજ્જ વા, સહં વા, રહં વા,
ધિહં વા, મતિં વા ઉવલંભેજ્જા, સીએ સીયભૂએ
સંકમમાણે-સંકમમાણે સાયાસોક્ખબહુલે યાવિ
વિહરેજ્જા,

એવામેવ ગોયમા ! અસભ્ભાવપટ્ઠવળાએ ઉસિણવેય-
ણિજ્જેહિંતો ણરણ્ણંતો ણેરહ્ય એ ઉવ્વટ્ટિએ સમાણે
જાહં ઇમાહં મણુસલોચંસિ ભવંતિ, ગોલિયાલિંછાણિ
વા, સેંડિયાલિંછાણિ વા, મિંડિયાલિંછાણિ વા,
અયાગરાણિ વા, તંબાગરાણિ વા, તડયાગરાણિ વા,
સીસાગરાણિ વા, રૂપ્યાગરાણિ વા, સુવન્નાગરાણિ
વા, હિરણ્ણાગરાણિ વા, કુંભારાગણી વા, મુસાગણી
વા, ઇટ્ટયાગણી વા, કવેલ્લુયાગણી વા, લોહારંબ-
રીસેહ વા, જંતવાહચુલ્લી વા, હંડિયલિત્થાણિ વા,
સોંડિયલિત્થાણિ વા, ણલાગણીહ વા, તિલાગણીહ વા,
તુસાગણીહ વા, તત્તાહં સમજ્જોહં મૂયાહં ફુલ્લાકિસુય
સમાણાહં ઉક્કાસહસ્સાહં વિણિમ્મુયમાણાહં
જાલાસહસ્સાહં ઇંગાલસહસ્સાહં પવિક્કરમાણાહં
અંતો-અંતો હુહુયમાણાહં ચિટ્ઠંતિ, તાહં પાસહ,
તાહં પાસિત્તા, તાહં ઓગાહહ, તાહં ઓગાહિત્તા સે ણં
તત્થ ઉપ્પિ પવિણેજ્જા, તણ્ણં પિ પવિણેજ્જા, ખુહં
પિ પવિણેજ્જા, જરં પિ પવિણેજ્જા, દાહં પિ
પવિણેજ્જા, ણિદ્દાએજ્જા વા, પયલાએજ્જા વા, સહં
વા, રહં વા, ધિહં વા, મહં વા, ઉવલંભેજ્જા, સીએ
સીયભૂએ સંકમમાણે-સંકમમાણે સાયાસોક્ખબહુલે
યા વિ વિહરેજ્જા,

જે કમશ: આગળ-આગળ ગહેરી છે, જેનું પાણી
અથાહ અને શીતળ છે, જે કમળપત્ર કંદ અને
મૃણાલથી ઢાંકેલી છે, જે ઘણા વિકસિત અને પરાગ
યુક્ત ઉત્પલ, કુમુદ, નલિન, સુભગ, સૌગંધિક,
પુંડરીક, મહાપુંડરીક, શતપત્ર, સહસ્ત્રપત્ર આદિ
વિવિધ કમળોથી યુક્ત છે, ભ્રમર જેના કમળોનો
રસપાન કરી રહ્યા છે. જે સ્વચ્છ નિર્મલ જળથી
ભરેલ છે, જેમાં ઘણા મચ્છ અને કાચબા અહીં
તહીં ફરી રહ્યા છે, અનેક પક્ષીઓનાં જોડોનાં
અવાજનાં કારણે જે મધુર સ્વરથી શબ્દાયમાન થઈ
રહ્યા છે. એવી પુષ્કરિણીને જુવે છે, જોઈને તેમાં
પ્રવેશ કરે છે, પ્રવેશ કરીને પોતાની ગરમીને શાંત
કરે છે, તૃષ્ણાને શાંત કરે છે, ભૂખને મારે છે, ગરમ
થયેલ જ્વરને નષ્ટ કરે છે અને દાહને ઉપશાંત
કરે છે અને ઊંઘ લેવા લાગે છે, આંખો બંધ કરવા
લાગે છે, તેની સ્મૃતિ સુખાનુભૂતિ ધૈર્ય તથા મતિ-
માનસિક સ્વસ્થતા પાછી મળે છે. આ પ્રમાણે
શીતલ અને શાંત થઈને ધીરે-ધીરે ત્યાંથી નીકળતા
અત્યંત સાતા અને સુખનો અનુભવ કરે છે.

આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! અસત્ કલ્પનાથી ઉષ્ણવેદનીય
નરકથી નીકળીને કોઈ નૈરયિક જીવ આ મનુષ્યલોકમાં
જે ગોળ પકવવાની ભટ્ટી, શરાબ બનાવવાની
ભટ્ટી, બકરીની લીંડીથી ભરેલ ભટ્ટી, લોખંડ,
તાંબુ, સીસુ, ચાંદી, સોના, હીરાને ગાળવાની ભટ્ટી,
કુભકારની ભટ્ટીની અગ્નિ, ભૂસાની અગ્નિ, ઈંટ
પકાવવાની ભટ્ટીની અગ્નિ, કવેલુ પકાવવાની
ભટ્ટીની અગ્નિ, લોખંડની ભટ્ટીની અગ્નિ,
ઈષુરસ પકાવવાની ભટ્ટીની અગ્નિ, મોટા-મોટા
વાસણો પકાવવાની ભટ્ટીની અગ્નિ, શરાબનાં
વાસણોને પકવવાની ભટ્ટીની અગ્નિ, તૃણની
અગ્નિ, તલની અગ્નિ, તુષ્ણની અગ્નિ વગેરે જે
અગ્નિથી તપ્ત સ્થાન છે અને તપીને અગ્નિ
સમાન થઈ ગયા છે. જેનાથી ફૂલેલા પલાસના
ફૂલોની જેમ લાલ-લાલ હજારો ચિનગારીઓ
નીકળી રહી છે, હજારો જ્વાળાઓ નીકળી રહી
છે, હજારો અંગારા વિખરાય રહ્યા છે અને જે
અત્યંત જ્જલ્મમાન છે, એવા સ્થાનને નારક જીવ
જુવે છે અને જોઈને તેમાં પ્રવેશ કરે છે અને પ્રવેશ
કરીને તે પોતાની ઉષ્ણતા, તૃષ્ણા, ક્ષુધા, જ્વર
અને દાહને દૂર કરી ત્યાં નિંદર પણ લઈ લે છે,
આંખો પણ બંધ કરે છે, સ્મૃતિ, રતિ, ધૃતિ અને
ચિત્તની સ્વસ્થતા પ્રાપ્ત કરે છે. આ પ્રમાણે શીતલ
અને શાંત થઈને ધીરે ધીરે ત્યાંથી નીકળી અત્યંત
સાતા અને સુખનો અનુભવ કરે છે.

- પ. ભવેયારૂવે સિયા ?
૩. ણો ણિણટ્ઠે સમટ્ઠે, ગોયમા ! ઉસિણવેયણિજ્જેસુ ણેરહિણ્ણેસુ નેરહિણ્ણેસુ એત્તો અણિણટ્ઠતરિયં ચેવ ઉસિણવેયણં પચ્ચણુભવમાણા વિહરંતિ ।
- પ. (૨) સીયવેયણિજ્જેસુ ણં ભંતે ! ણેરહિણ્ણેસુ કેરિસિયં સીયવેયણં પચ્ચણુભવમાણા વિહરંતિ ?
૩. ગોયમા ! સે જહાનામણે કમ્મારદારણે સિયા તરૂણે જુગવં બલવં -જાબ- સિપ્પોવગણે એમં મહં અયપિંડં દગવારસમાણે ગહાય તાવિય કોટ્ઠિય-કોટ્ઠિય જહન્નેણં એગાહં વા, દુઆહં વા, તિયાહં વા, ઉક્કોસેણં માસં હણેજ્જા, સે ણં તં ઉસિણં ઉસિણભૂયં અયોમણં સંદસણં ગહાય અસંભાવપટ્ઠવણાણે સીયવેયણિજ્જેસુ ણેરહિણ્ણેસુ પવિક્ખવેજ્જા, સે તં ઉમ્મિસિય નિમ્મિસિ-યંતેરણં પુણરવિ પચ્ચુદ્ધરિસ્સામિત્તિકદ્ધુ પવિરાયમેવ પાસેજ્જા, પવિલીણમેવ પાસેજ્જા, પવિદ્ધત્થમેવ પાસેજ્જા, ણો ચેવ ણં સંચાણે અવિરાયં વા, અવિલીણં વા, અવિદ્ધત્થં વા, પુણરવિ પચ્ચુદ્ધરિણ્ણે ।

સે ણં સે જહાનામણે મત્તમાયંગે તહેવ -જાબ- સોક્ખબહુલે યા વિ વિહરેજ્જા ।

એવામેવ ગોયમા ! અસંભાવપટ્ઠવણાણે સીયવેદણેહિંતો ણેરહિણ્ણેસુ ઉચ્ચટ્ઠિણ્ણે સમાણે જાહં ઇમાહં ઇહં માણુસલોણે હવંતિ, તં જહા-

હિમાણિ વા, હિમપુંજાણિ વા, હિમપટલાણિ વા, હિમપટલપુંજાણિ વા, તુસારાણિ વા, તુસારપુંજાણિ વા, હિમકુંડાણિ વા, હિમકુંડપુંજાણિ વા, સીયાણિ વા, તાહં પાસહ પાસિત્તા તાહં ઓગાહહ ઓગાહિત્તા સે ણં તત્થ સીયંપિ પવિણેજ્જા, તણ્ણંપિ પવિણેજ્જા, ખુહંપિ પવિણેજ્જા, જરંપિ પવિણેજ્જા, દાહં પિ પવિણેજ્જા, નિદ્દાણ્ણે વા પયલાણ્ણે વા -જાબ- ઉસિણે ઉસિણભૂણે સંકસમાણે -સંકસમાણે સાયાસોક્ખબહુલે યા વિ વિહરેજ્જા ।

ગોયમા ! સીયવેયણિજ્જેસુ નેરહિણ્ણેસુ નેરહિણ્ણેસુ એત્તો અણિણટ્ઠતરિયં ચેવ સીયવેયણં પચ્ચણુભવમાણા વિહરંતિ ।

- જીવા. પડિ. ૩, ઉ. ૨, સુ. ૮૯ (૫)

- પ્ર. શું નારકોની એવી ઉષ્ણવેદના છે ?
૩. ગૌતમ ! એવી વાત નથી, ઉષ્ણ વેદનાવાળા નરકમાં નૈરયિક આનાથી પણ વધારે અનિષ્ટતર ઉષ્ણ વેદનાનો અનુભવ કરે છે.
- પ્ર. (૨) ભંતે ! શીતવેદનાવાળા નરકમાં નૈરયિક જીવ કેવી શીતવેદનાનો અનુભવ કરે છે ?
૩. ગૌતમ ! જેમ કોઈ લુહારનો છોકરો જે તરુણ, યુગવાન, બળવાન -યાવત્- શિલ્પમાં નિપુણ હોય, તે પાણીનાં એક ઘડાની બરાબર એક મોટા લોખંડનાં પિંડને પાણી લઈને તેને ભટ્ટીમાં તપાવી-તપાવીને કૂટી-કૂટીને જઘન્ય એક દિવસ, બે દિવસ, ત્રણ દિવસ, ઉત્કૃષ્ટ એક મહિના સુધી પૂર્વવત્ બધી ક્રિયાઓ કરતા રહે છે તેમજ તે ઉષ્ણ અને અતિ ઉષ્ણ ગોળાને લોખંડની સાણસીથી પકડીને અસત્ કલ્પનાથી "હું પલક મારવા જેટલા સમયમાં કાઢી લઈશ." એવા વિચારથી શીતવેદનાવાળા નરકમાં નાંખે છે પરંતુ તે પળભર પછી જ ગળતો જુવે છે. નષ્ટ થતો જુવે છે, ધ્વસ્ત થતો જુવે છે, તે તેને અસ્ફુટિત અગણિત અધ્વસ્ત રૂપમાં ફરીથી કાઢવામાં સમર્થ થતા નથી.

મસ્ત હાથીનાં સમાન તે પ્રમાણે -યાવત્- સુપશાંતિથી વિચરે છે.

આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! અસત્ કલ્પનાથી શીતવેદનાવાળા નારકોથી કાઢેલ નૈરયિક આ મનુષ્યલોકમાં શીતપ્રધાન જે સ્થાન છે, જેમકે - હિમ, હિમપુંજ, હિમપટલ, હિમ પટલનાં પુંજ, તુષાર, તુષારનાં પુંજ, હિમકુંડ, હિમકુંડનાં પુંજ આદિને જુવે છે, જોઈને તેમાં પ્રવેશ કરે છે, પ્રવેશ કરીને તે પોતાની શીતલતા, તૃષ્ણા, ભૂખ, શીત-જન્ય જ્વર, દાહને મટાડી ત્યાં નિંદર પણ લે છે, આંખો પણ બંધ કરી દે છે -યાવત્- ઉષ્ણ થઈને અતિ ઉષ્ણ થઈને ત્યાંથી ધીરે ધીરે નીકળતો અત્યંત સાતા અને સુખનો અનુભવ કરે છે.

હે ગૌતમ ! શીત વેદનાવાળા નરકમાં નૈરયિક આનાથી પણ વધારે અનિષ્ટતર શીતવેદનાનો અનુભવ કરે છે.

૧૦. નેરઙ્ગસુ સ્તુહપિવાસા વેયના પરૂવણં-

પ. ઇમીસે ણં મંતે ! રયણપ્પભાએ પુઢવીએ નેરઙ્ગયા
કેરિસયં સ્તુહપિવાસં પચ્ચણુબ્ભવમાણા વિહરંતિ ?

૩. ગોયમા ! એગમેગસસ ણં રયણપ્પભાપુઢવિનેરઙ્ગયસસ
અસબ્ભાવપટ્ઠવણાએ સવ્વોદહી વા, સવ્વપોગ્ગલે વા
આસગંસિ પવ્વિલ્લવેજ્જા ણો ચેવ ણં સે રયણપ્પભાએ
પુઢવીએ નેરઙ્ગએ તિત્તે વા સિયા વિતણ્હે વા સિયા,

એરિસયા ણં ગોયમા ! રયણપ્પભાએ નેરઙ્ગયા સ્તુહપિવાસં
પચ્ચણુબ્ભવમાણા વિહરંતિ ।

એવં -જાવ- અહેસત્તમાએ ।

- જીવા. પઢિ. ૩, ૩. ૨, સુ. ૮૮

૧૧. નેરઙ્ગયેસુ ણરયપાલેહિં કઢ વેયણાણં પરૂવણં-

હણ છિંદહ મિંદહ ણં દહેહ,
સદ્દે સુણેત્તા પરમધમ્મિયાણં ।
તે નારગા ઋ મયમિન્નસણ્ણા,
કંઘંતિ કં નામં દિસં વયામો ॥

ઇંગાલરાસિં જલિયં સજોહં,
તઓવમં મ્મિં અણોક્કમંતા ।
તે ડજ્જમાણા કલુણં ધણંતિ,
અરહસસરા તત્થ ચિરટ્ઠિઠ્ઠિયા ॥

જહ તે સુયાવેયરણીઠ્ઠિદુગ્ગા,
નિસોઓ જહાહુર ઇવ તિક્કસોયા ।
તરંતિ તે વેયરણિં મિદુગ્ગં,
ઉસુચોઙ્ગયા સત્તિસુ હમ્મમાણા ॥

કીલેહિં વિજ્જંતિ અસાહુકમ્મા,
નાવં ઉવંતે સઙ્ગવિપ્પહૂણા ।
અન્નેત્થ સુલાહિં તિસૂલિયાહિં,
વીહાહિં વિદ્ધૂણ અહે કરેંતિ ॥

કેસિં ચ બંધિત્તુ ગલે સિલાઓ,
ઉદગંસિ બોલેંતિ મહાલયંસિ ।
કલંબુયાવાલુય મુમ્મુરે ય,
લોલંતિ પચ્ચંતિ યા તત્થ અન્ને ॥

અસૂરિયં નામ મહમ્મિતાવં,
અંધંતમં દુપ્પયરં મહંતં ।
ઉહં અહે ય તિરિયં દિસાસુ,
સમાહિયો જત્થઠ્ઠગણી ઝિયાઙ્ગ ॥

૧૦. નૈરયિકોની ભૂખ-તરસની વેદનાનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક ભૂખ અને
તરસની કેવી વેદનાનો અનુભવ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! અસત્ કલ્પનાથી જો કોઈ રત્નપ્રભા
પૃથ્વીનાં નૈરયિકનાં મુખમાં બધા સમુદ્રોનું પાણી
તથા બધા ખાધ પુદ્ગલ નાંખી દે તો પણ તે
રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકની ભૂખ સંતોષાતી
નથી અને તરસ પણ શાંત થઈ શકતી નથી.

હે ગૌતમ ! રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક એવી તીવ્ર
ભૂખ તરસની વેદનાનો અનુભવ કરે છે.

આ પ્રમાણે અધઃસપ્તમ (નરક) પૃથ્વી સુધી જાણવું
જોઈએ.

૧૧. નૈરયિકોને નરકપાળો દ્વારા દત્ત વેદનાઓનું પ્રરુપણ :

નરકમાં ઉત્પન્ન તે પ્રાણી મારો, કાપો, છેદન કરો, ભેદન
કરો, બાળો આ પ્રકારનાં પરમાધાર્મિક દેવોનાં શબ્દોને
સાંભળીને ભયથી સંજાહીન થયેલ તે નારક એ યાહે
છે કે - "અમે કોઈ દિશામાં ભાગી જઈએ ! જેથી અમારી
રક્ષા થાય"

બળતી અને જાજ્વલ્યમાન અંગારાની રાશિનાં સમાન
અત્યંત ગરમ નરક ભૂમિ પર ચાલતા તે નૈરયિક જ્યારે
દાજે છે ત્યારે કરુણ રુદ્ધ કરે છે. જે નિરંતર સંભળાય
છે એવા ધોર નરકસ્થાનમાં તે ચિરકાળ સુધી નિવાસ
કરે છે.

તેજ અસ્તરાની જેમ તીક્ષ્ણ ધારવાળી અતિદુર્ગમ
વૈતરણી નદીનું નામ તો તમે કદાચિત્ સાંભળ્યું જ હશે
તે અતિદુર્ગમ વૈતરણી નદીને બાણ મારીને પ્રેરિત કરતા
અને ભાલાથી વીંધીને ચલાવેલ તે નૈરયિક પાર કરે છે.

નોકાની તરફ આવતા તે નૈરયિકોને એ પરમાધાર્મિક
તેને વીંધી દે છે. તેનાથી તે સ્મૃતિ વિહીન થઈને કિંકર્તવ્ય
વિમૂઢ થઈ જાય છે. ત્યારે અન્ય નરકપાલ તેને લાંબા-
લાંબા શૂળ અને ત્રિશૂલોથી વીંધીને નીચે પાડી દે છે.

કેટલાક નારકોને ગળામાં શિલાઓ બાંધીને અગાધ
જળમાં ડુબાડે છે અને બીજા તેને અત્યંત તપેલ
કલમ્બપુષ્પનાં સમાન લાલ સુખી રેતીમાં અને
મુર્મુરાગિનમાં અહીં-તહીં ઘસેડે છે અને ભુંજી દે છે.

અસૂર્ય નામક નરક મહાતાપથી યુક્ત ધોર અંધકારથી
પૂર્ણ દુષ્પ્રતર અને વિશાળ છે. જેના ઉપર નીચે અને
તિરછી સર્વ દિશાઓમાં પ્રજ્વલિત આગ નિરંતર બળતી
રહે છે.

જંસિ ગુહાએ જલણેડતિયટ્ટે,
અજાણઓ ડજ્જઙ્ગ લુત્તપણ્ણે ।
સયા ય કલુણં પુણ્ણધમ્મઠાણં,
ગાઢોવણીયં અતિદુક્ખધમ્મં ॥

ચત્તારિ અગણીઓ સમારભિત્તા,
જહિં કૂરકમ્માડભિતવેતિ બાલં ।
તે તત્થ ચિટ્ઠંતડભિતપ્પમાણા,
મચ્છા વ જીવંતુવજોડપત્તા ॥

સંતચ્છણં નામ મહઙ્ગિતાવં,
તે નારયા જત્થ અસાહુકમ્મા ।
હત્થેહિં પાણ્ણેહિ ય બંધિણ્ણં,
ફલગં વ તચ્છંતિ કુહાડહત્થા ॥

રૂહિરે પુણો વચ્ચસમૂસિયંગે,
ભિન્નુત્તમંગે પરિયત્તયંતા ।
પયંતિ ણં ણેરડ્ડાએ ફુરંતે,
સજીવમચ્છે વ અઓકવલ્લે ॥

ણો ચેવ તે તત્થ મસીભવંતિ,
ણ ભિજ્જઈ તિવ્વભિવેયણાએ ।
તમાણુભાગં અણુવેદયંતા,
દુક્ખંતિ દુક્ખી ઇહ દુક્કહેણં ॥

તહિં ચ તે લોલણસંપગાઢે,
ગાઢં સુતત્તં અગણિં વયંતિ ।
ન તત્થ સાયં લભતીડભિદુગ્ગે,
અરહિયાભિતાવા તહવી તવેતિ ॥

સે સુવ્વઈ નગરવહે વ સદ્દે,
દુહોવણીયાણ પયાણ તત્થ ।
ઉદિણ્ણકમ્માણ ઉદિણ્ણકમ્મા,
પુણો-પુણો તે સરહં દુહેંતિ ॥

પાણેહિ ણં પાવ વિયોજયંતિ,
તં ભે પવક્ખામિ જહાતહેણં ।
દંડેહિં તત્થા સરયંતિ બાલા,
સવ્વેહિં દંડેહિં પુરાકણ્ણેહિં ॥

તે હમ્મમાણા ણરણ પડંતિ,
પુણ્ણે દુરૂવસ્સ મહઙ્ગિતાવે ।
તે તત્થ ચિટ્ઠંતિ દુરૂવભક્ષી,
તુટ્ઠંતિ કમ્મોવગયા કિમ્મીહિં ॥

જેની બળતી ગુફાઓમાં મોકલેલ નૈરયિક પોતાની દુઃખવૃત્તિઓને જાણતા નથી અને બેભાન થઈને બળી રહે છે. જે હંમેશાં કરુણાપૂર્ણ અને અધર્મનું સ્થાન છે તથા પાપી જીવોને અનિવાર્ય રુપથી મળે છે અને તેનો સ્વભાવ પણ અત્યંત દુઃખ આપે છે.

જે નરકભૂમિમાં કૂરકર્મ કરનાર અસુર ચારે તરફ અગ્નિ પ્રગટાવી મૂઢનારકોને તપાવે છે અને તે નારકી જીવ આગમાં નાંખેલ માછલીની જેમ તડપતા થતા તેજ જગામાં રહે છે.

(ત્યાં) સંતક્ષણ નામનો એક મહાનુ તાપ આપનાર એક નારક છે. જ્યાં ખરાબ કર્મ કરનાર નરકપાલ હાથોમાં કુહાડી લઈને તે નૈરયિકોના હાથ અને પગને બાંધીને લાકડીનાં છીલકાની જેમ છોલે છે.

પછી રક્તથી લેપાયેલ જેનું શરીરનું અંગ સૂજી ગયું છે તથા જેનું મસ્તક ભૂકો કરી દીધું છે અને જે દુઃખથી તડકડી રહ્યા છે. એવા નારકી જીવોને પરમાધાર્મિક અસુર ઊંધા-ચત્તા કરતાં જીવતી માછલીની જેમ લોખંડના ઘમેલામાં નાખીને પકાવે છે.

તે એ નરકની આગમાં બળીને ભસ્મ પણ થતા નથી અને ત્યાંની તીવ્ર વેદનાથી મરતા પણ નથી. પરંતુ તેના અનુભવનું વેદન કરતાં આ લોકમાં કરેલ દુષ્ટ પાપનાં કારણે તે દુઃખી થઈને ત્યાં દુઃખનો અનુભવ કરે છે.

જે નારકી જીવોનાં આવાગમનથી પૂરી તરહ-વ્યાપ્ત થયેલ તે નારકમાં તીવ્ર રુપથી સારી રીતે તપેલ અગ્નિની પાસે જ્યારે તે નારક જાય છે ત્યારે તે અતિદુર્ગમ અગ્નિમાં કિંચિત્ પણ સુખ પ્રાપ્ત કરતા નથી અને તીવ્ર તાપથી રહિત ન થવાથી પણ નરકપાલ તેને વધારેમાં વધારે તપાવે છે.

તે નરકમાં નગરવધનાં સમયે થનાર કોલાહલનાં સમાન દુઃખોથી ભરેલ કરુણાજનક શબ્દ સંભળાય છે તો પણ જેનું મિથ્યાત્વાદિ કર્મ ઉદયમાં આવ્યું છે તે નરકપાલ ઉદયમાં આવેલ પાપકર્મવાળા નૈરયિકોને ઘણા ઉત્સાહની સાથે વારંવાર દુઃખ આપે છે.

પાપી નરકપાલ નારકી જીવોનાં ઈન્દ્રિયાદિ પ્રાણોને કાપી-કાપીને અલગ કરી દે છે. તેનું હું યથાર્થ રુપથી વર્ણન કરું છું. અજ્ઞાની નરકપાલ નારકી જીવોને દંડ આપીને તેને તેના પૂર્વકૃત બધા પાપોનું સ્મરણ કરાવે છે.

નરકપાલોનાં દ્વારા મરતા તે નૈરયિક કરીથી મહાસંતાપ આપનાર (વિષ્ણુ અને મૂત્ર આદિ) બિભત્સ રુપોથી પૂર્ણ એવા નરકમાં પડે છે. તે ત્યાં (વિષ્ણુ, મૂત્રઆદિ) પદાર્થોનું ભક્ષણ કરતાં લાંબા કાળ સુધી કર્મોનાં વશીભૂત થઈને કૃમિઓનાં દ્વારા કપાતા રહે છે.

સયા કસિણં પુર્ણં ઘમ્મઠાણં,
 ગાઢોવણીયં અતિદુક્ખધમ્મં ।
 અંદૂસુ પક્ખિપ્પ વિહત્તુ દેહં,
 વેહેણ સીમં સેઽભિતાવયંતિ ॥

છિંદંતિ બાલસ્સ ખુરેણ નક્કં,
 ઉટ્ઠે વિ છિંદંતિ દુવે વિ કણ્ણે ।
 જિઘ્મં વિણિક્કસ્સ વિહત્થિમેત્તં,
 તિક્ખાહિં સૂલાહિં તિવાતયંતિ ॥

તે તિપ્પમાણા તલસંપુડબ્બ,
 રાહંદિયં જત્થ થણંતિ બાલા ।
 ગલંતિ તે સોણિયપુયમંસં,
 પજ્જોહયા ધારપહ્લિતંગા ॥

જહ તે સુયા લોહિતપૂયપાઈ,
 બાલાગણીતેયગુણા પરેણં ।
 કુંભી મહંતાહિયપોરસીયા,
 સમૂસિયા લોહિયપૂયપુણ્ણા ॥

પક્ખિપ્પ તાસું પચયંતિ બાલે,
 અટ્ટસ્સરં તે કલ્લુણં રસંતે ।
 તણ્હાહયા તે તઠ તંબતત્તં,
 પજ્જિજ્જમાણઽટ્ટતરં રસંતિ ॥

અપ્પેણ અપ્પં ઇહ વંચહિત્તા,
 ભવાહમે પુવ્વસણ સહસ્સે ।
 ચિટ્ઠંતિ તત્થા બહુકૂરકમ્મા,
 જહા કહે કમ્મે તહા સિ ભારે ॥

સમજ્જિણિત્તા કલ્લુસં અણજ્જા,
 ઇટ્ઠેહિં કંતેહિ ય વિપ્પહૂણા ।
 તે દુબ્ભિગંધે કસિણે ય ફાસે,
 કમ્મોવગા કુણિમે આવસંતિ ॥

- સૂય. સુ. ૧, અ. ૫, ડ. ૧, ગા. ૬-૨૭

૧૨. અસણ્ણીણં અકામનિકરણ વેયણા પરૂવણં-

પ. જે હમે મંતે ! અસણ્ણિણો પાણા, તં જહા-
 પુઢવિકાહયા -જાવ- વણસ્સહકાહયા છટ્ઠા ય
 ઇગહયા તસા,

નારકી જીવોનાં રહેવાનાં બધા સ્થાન હંમેશા ગરમ રહે છે અને તે સ્થાન તેને ગાઢ બંધનથી બદ્ધ કર્મોનાં કારણે પ્રાપ્ત થાય છે. તથા અત્યંત દુઃખ આપવાનું જ તે સ્થાનનો સ્વભાવ છે. નરકપાલ નારકી જીવોનાં શરીરને બેડી આદિમાં નાંખીને તેના શરીરને તોડી-મરોડીને, મસ્તકમાં છિદ્ર કરીને તેને સંતાપ આપે છે.

તે નરકપાલ અવિવેકી નારકી જીવની નાસિકાને અસ્ત્રથી કાપી નાંખે છે, તેના હોઠ અને બંને કાન પણ તીક્ષ્ણ અસ્ત્રથી કાપી લે છે અને જીભને એક વેંત બહાર ખેંચીને તેમાં તીક્ષ્ણ શૂળ ભોંકીને તેને સંતાપ આપે છે.

તે નૈરયિકોનાં કપાયેલ અંગોથી સતત ખૂન ટપકતું રહે છે. જેની પીડાથી તે વિવેકમૂઢ સૂકાયેલ તાલનાં પાંદડાની સમાન રાતદિવસ રોતા-ચિલ્લાતા રહે છે અને તેને આગમાં બાળીને અંગો પર મીઠાવાળો પદાર્થ છાંટી દે છે. જેનાથી તે અંગોથી મવાદ, માંસ અને રક્ત ટપકતું રહે છે.

રક્ત અને મવાદને પકાવનારી, નવપ્રજવલિત અગ્નિનાં તેજથી યુક્ત થવાથી અત્યંત દુઃખ દુઃસહ તાપ યુક્ત પુરુષનાં પ્રમાણથી પણ અધિક પ્રમાણવાળી ઉંચી મોટી ભારે અને રક્ત તથા મવાદથી ભરેલ કુંભીનું નામ કદાચ તમે સાંભળેલું હશે ?

આર્ત સ્વર અને કરુણ ઠુંદન કરતાં અજ્ઞાની નારકોને નરકપાલ તેનું (રક્ત માંસયુક્ત) કુંભીઓમાં નાખીને પકાવે છે અને તરસથી વ્યાકુળ તેને ગરમ-ગરમ સીસા અને તાંબા ગાળીને પીલાવવાથી તે જોર-જોરથી બૂમો પાડે છે.

આ મનુષ્ય ભવમાં સ્વયં જ સ્વયંની વંચના કરીને તથા પૂર્વકાળમાં સેકડો અને હજારો અધમ આદિ નીચ ભવોને પ્રાપ્ત કરીને અનેક ફૂરકર્મો જીવ તે નરકમાં રહે છે. કારણકે- પૂર્વ જન્મમાં જેણે જેવું કર્મ કર્યું છે તેના જ અનુસાર તેને તેનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે.

અનાર્થ પુરુષ પાપોનું ઉપાર્જન કરીને, ઈષ્ટ અને કાંત વિષયોથી વંચિત થઈને, કર્મોનાં વશીભૂત થઈને, દુર્ગંધયુક્ત અશુભ સ્પર્શવાળા તથા માંસ આદિથી વ્યાપ્ત અને પૂર્ણ રુપથી કૃષ્ણ વર્ણવાળા નરકોમાં આયુપૂર્ણ થવા સુધી નિવાસ કરે છે.

૧૨. અસંજી જીવોનાં અકામનિકરણ વેદનાનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો તે અસંજી (મન રહિત) પ્રાણી છે, જેમકે- પૃથ્વીકાયિક -યાવત્- વનસ્પતિકાયિક (સ્થાવર) તથા છઠ્ઠા કેટલાક ત્રસકાયિક જીવ છે,

एए णं अंधा मूढा तमं पविट्ठा तमपडल-मोहजाल-
पलिच्छन्ना अकामनिकरणं वेयणं वेदेतीति वत्तच्चयं
सिया ?

उ. हंता, गोयमा ! जे इमे असण्णिणो पाणा -जाव-
अकामनिकरणं वेयणं वेदेतीति वत्तच्चयं सिया ।

- विया. स. ७, उ. ७, सु. २४

१३. पभूणाअकामपकामनिकरणवेयण वेयणं-

प. अत्थि णं भंते ! पभू वि अकामनिकरणं वेयणं
वेदेति ?

उ. हंता, गोयमा ! अत्थि ।

प. कहं णं भंते ! पभू वि अकामनिकरणं वेयणं वेदेति ?

उ. गोयमा ! १. जे णं नो पभू विणा पईवेणं अंधकारंसि
रूवाइं पासित्तए,

२. जे णं नो पभू पुरओ रूवाइं अणिज्झाइत्ताणं
पासित्तए,

३. जे णं नो पभू मग्गओ रूवाइं अणवयक्खित्ताणं
पासित्तए,

४. जे णं नो पभू सासओ रूवाइं अणवल्लोएत्ताणं
पासित्तए,

५. जे णं नो पभू उड्डं रूवाइं अणालोएत्ताणं
पासित्तए,

६. जे णं नो पभू अहेरूवाइं अणालोएत्ताणं पासित्तए,
एस णं गोयमा ! पभू वि अकामनिकरणं वेयणं
वेदेति ।

प. अत्थि णं भंते ! पभू वि पकामनिकरणं वेयणं वेदेति ?

उ. गोयमा ! अत्थि ।

प. कहं णं भंते ! पभू वि पकामनिकरणं वेयणं वेदेति ?

उ. गोयमा ! १. जे णं नो पभू समुद्दस्स पारं गमित्तए,

२. जे णं नो पभू समुद्दस्स पारगयाइं रूवाइं पासित्तए,

३. जे णं नो पभू देवलोगं गमित्तए,

जे अंध મૂઢ અંધકારમાં પ્રવિષ્ટ તમઃ પટલ અને
મોહજાળથી આચ્છાદિત છે, તે અકામ નિકરણ
(અજ્ઞાનરૂપમાં) વેદના વેદે છે, શું એવું કહેવાય
છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! જો તે અસંજી આદિ પ્રાણી છે -યાવત્-
તે અકામનિકરણ વેદના વેદે છે, એવું કહેવાય છે.

૧૩. સમર્થનાં દ્વારા અકામ પ્રકામ વેદનાનું વેદન :

પ્ર. ભંતે ! શું સમર્થ હોવા છતાં પણ જીવ અકામ
નિકરણ (અનિચ્છાપૂર્વક) વેદના વેદે છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! વેદના વેદે છે.

પ્ર. ભંતે ! સમર્થ હોવા છતાં પણ જીવ અકામનિકરણ
વેદનાને કેવી રીતે વેદે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. જે જીવ સમર્થ હોવા છતાં પણ
અંધકારમાં ઘીપક વિના પદાર્થોને જોવામાં સમર્થ
હોતા નથી.

૨. જે જીવ અવલોકન કર્યા વગર સમ્મુખ રહેલ
પદાર્થોને જોઈ શકતા નથી,

૩. જે જીવ અવલોકન કર્યા વગર પાછળનાં
ભાગને જોઈ શકતા નથી,

૪. જે જીવ અવલોકન કર્યા વગર પાશ્વ ભાગનાં
બંને તરફનાં પદાર્થોને જોઈ શકતા નથી.

૫. જે જીવ અવલોકન કર્યા વગર ઉપરનાં
પદાર્થોને જોઈ શકતા નથી.

૬. જે જીવ અવલોકન કર્યા વગર નીચેનાં પદાર્થોને
જોઈ શકતા નથી એવી જ રીતે હે ગૌતમ !
અસંજી જીવ સમર્થ હોવા છતાં પણ અકામનિકરણ
વેદના વેદે છે.

પ્ર. ભંતે ! શું સમર્થ હોવા છતાં પણ જીવ પ્રકામનિકરણ
(તીવ્ર ઈચ્છાપૂર્વક) વેદનાને વેદે છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! વેદે છે.

પ્ર. ભંતે ! સમર્થ હોવા છતાં પણ જીવ પ્રકામનિકરણ
વેદનાને કેવી રીતે વેદે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. જે સમુદ્રની તરફ જવામાં સમર્થ નથી.

૨. જે સમુદ્રની તરફ રહેલ પદાર્થોને જોવામાં
સમર્થ નથી.

૩. જે દેવલોક જવામાં સમર્થ નથી.

૪. જે ણં નો પમ્મુ દેવલોગગયાઈં રૂવાઈં પાસિત્તે,

એસ ણં ગોયમા ! પમ્મુ વિ પકામનિકરણં વેયણં વેદેતિ ।

- વિયા. સ. ૭, ડ. ૭, સુ. ૨૫-૨૮

૧૪. વિવિહભાવપરિણય જીવસ્સ એગભાવાઈરૂવપરિણમત્તં-

પ. એસ ણં ભંતે ! જીવે તીતમણંતં સાસયં સમયં દુક્ખી, સમયં અદુક્ખી, સમયં દુક્ખી વા, અદુક્ખી વા પુવ્વિં ચ ણં કરણેણં અણેગભાવં અણેગભૂયં પરિણામં પરિણમઈ,

અહ સે વેયણિજ્જે નિજ્જિણ્ણે ભવઈ તઓ પચ્છા એગભાવે એગમ્મુએ સિયા ?

ડ. હંતા, ગોયમા ! એસ ણં જીવે -જાવ- અહ સે વેયણિજ્જે નિજ્જિણ્ણે ભવઈ, તઓ પચ્છા એગભાવે એગમ્મુએ સિયા ।

એવં પડુપ્પન્નં સાસયં સમયં ।

એવં અણાગયમણંતં સાસયં સમયં ।

- વિયા. સ. ૧૪, ડ. ૪, સુ. ૫-૭

૧૫. જીવ-ચડવીસદંડેસુ સયંકડં દુક્ખવેયણ પસ્સવણં-

પ. જીવે ણં ભંતે ! સયંકડં દુક્ખં વેએઈ ?

ડ. ગોયમા ! અત્થેગઈયં વેએઈ, અત્થેગઈયં નો વેએઈ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-

'અત્થેગઈયં વેએઈ, અત્થેગઈયં નો વેએઈ ?'

ડ. ગોયમા ! ડદિણં વેએઈ, અણુદિણં નો વેએઈ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

"અત્થેગઈયં વેએઈ, અત્થેગઈયં નો વેએઈ ।"

દં. ૧-૨૪. એવં નેરઈએ -જાવ- વેમાણિએ ।

પ. જીવા ણં ભંતે ! સયંકડં દુક્ખં વેદેતિ ?

ડ. ગોયમા ! અત્થેગઈયં વેદેતિ, અત્થેગઈયં નો વેદેતિ ।

૪. જે દેવલોકમાં રહેલ પદાર્થોને જોવામાં સમર્થ નથી.

ગૌતમ ! એવા જીવો સમર્થ હોવા છતાં પણ પ્રકામનિકરણ વેદનાને વેદે છે.

૧૪. વિવિધભાવ પરિણત જીવનું એકભાવાદિરુપ પરિણમન :

પ્ર. ભંતે ! શું તે જીવ અનન્ત શાશ્વત અતીત કાળમાં સમય-સમય પર દુઃખી - અદુઃખી (સુખી) કે દુઃખી-અદુઃખી અથવા પૂર્વનાં કારણે (પ્રયોગકરણ અને વિગ્રસાકરણ)થી અનેક ભાવ અને અનેક રુપ પરિણામથી પરિણમિત થયા છે ?

આના પછી વેદન અને નિર્જરા થાય છે અને તેના પછી ક્યારેક એકભાવ વાળા અને એકરુપવાળા હોય છે ?

ડ. હા, ગૌતમ ! તે જીવ -યાવત્- વેદન અને નિર્જરા કરીને ત્યાર પછી કેટલાક એક ભાવ અને એક રુપવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે શાશ્વત વર્તમાન કાળનાં વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે અનન્ત શાશ્વત ભવિષ્યકાળના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

૧૫. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં સ્વયંકૃત દુઃખ વેદનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું જીવ સ્વયંકૃત દુઃખને વેદે છે ?

ડ. ગૌતમ ! કંઈક દુઃખને વેદે છે અને કંઈક દુઃખને વેદતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

"કંઈક દુઃખને વેદે છે અને કંઈક વેદતા નથી"?

ડ. ગૌતમ ! ઉદયમાં આવેલ દુઃખને વેદે છે, અનુદીર્ણને વેદતા નથી.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

"કંઈક દુઃખને વેદે છે અને કંઈક દુઃખને વેદતા નથી."

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકથી વૈમાનિક સુધી કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું (ઘણા) જીવ સ્વયંકૃત દુઃખને વેદે છે ?

ડ. ગૌતમ ! કંઈક (દુઃખ)ને વેદે છે અને કંઈક (દુઃખ)ને વેદતા નથી.

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! एवं वुच्चइ-
“अत्येगइयं वेदेति, अत्येगइयं नो वेदेति ?”

૩. ગોયમા ! ઉદિણ્ણં વેદેતિ, નો અણુદિણ્ણં વેદેતિ ।
સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! एव वुच्चइ -
“अत्येगइयं वेदेति, अत्येगइयं नो वेदेति ।”

દં. ૧-૨૪. एवं णेरइया -जाव- वेमाणिया ।

- विया. स. १, उ. २, सु. २-३

૧૬. જીવ-ચતુવીસદંડામુ અત્તકડદુક્ખસ્સ વેયણ પરૂવળં-

પ. જીવા ણં ભંતે ! किं अत्तकडे दुक्खे, परकडे दुक्खे,
तदुभयकडे दुक्खे ?

૩. ગોયમા ! અત્તકડે દુક્ખે, નો પરકડે દુક્ખે, નો
તદુભયકડે દુક્ખે ।

દં. ૧-૨૪. एवं नेरइया -जाव- वेमाणिया ।

પ. જીવા ણં ભંતે ! किं अत्तकडं दुक्खं वेदेति, परकडं
दुक्खं वेदेति, तदुभयकडं दुक्खं वेदेति ?

૩. ગોયમા ! અત્તકડં દુક્ખં વેદેતિ, નો પરકડં દુક્ખં
વેદેતિ, નો તદુભયકડં દુક્ખં વેદેતિ ।

દં. ૧-૨૪. एवं नेरइया -जाव- वेमाणिया ।

પ. જીવાણં ભંતે ! किं अत्तकडा वेयणा, परकडा वेयणा,
तदुभयकडा वेयणा ?

૩. ગોયમા ! અત્તકડા વેયણા, પરકડા વેયણા, ણો
તદુભયકડા વેયણા ।

દં. ૧-૨૪. एवं नेरइया -जाव- वेमाणिया ।

પ. જીવા ણં ભંતે ! किं अत्तकडं वेयणं वेदेति, परकडं
वेयणं वेदेति, तदुभयकडं वेयणं वेदेति ?

૩. ગોયમા ! જીવા અત્તકડં વેયણં વેદેતિ, નો પરકડં
વેયણં વેદેતિ, નો તદુભયકડં વેયણં વેદેતિ ।

દં. ૧-૨૪. एवं नेरइया -जाव- वेमाणिया ।

- विया. स. १७, उ. ४, सु. १३-२०

૧૭. સાયાસાયસ્સ છવ્વિહત્ત પરૂવળં-

छव्विहे साए पण्णत्ते, तं जहा-

૧. સોઈંદિયસાણ, ૨. ચક્કિંદિયસાણ,

પ્ર. ભંતે ! शा माटे એવું કહેવાય છે કે -

“કંઈકને વેદે છે અને કંઈકને વેદતા નથી?”

૩. ગૌતમ ! ઉદીરણાને વેદે છે. અનુદીણને વેદતા નથી.”
માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“કંઈકને વેદે છે અને કંઈકને વેદતા નથી.”

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી
જાણવું જોઈએ.

૧૬. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં આત્મકૃત દુઃખનાં વેદનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! જીવોનું દુઃખ આત્મકૃત (સ્વકર્મ ઉપાર્જીત)
છે, પરકૃત (પરપ્રદત્ત) છે કે ઉભયકૃત છે ?

૩. ગૌતમ ! (જીવોનું) દુઃખ આત્મકૃત છે, પરંતુ પરકૃત
અને ઉભયકૃત નથી.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી
જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જીવ આત્મકૃત દુઃખ વેદે છે, પરકૃત દુઃખ
વેદે છે કે ઉભયકૃત દુઃખ વેદે છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવ આત્મકૃત દુઃખ વેદે છે, પરંતુ
પરકૃત દુઃખ અને ઉભયકૃત દુઃખ વેદતા નથી.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી
જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જીવોને આત્મકૃત વેદના હોય છે, પરકૃત
વેદના હોય છે કે ઉભયકૃત વેદના હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવોની વેદના આત્મકૃત હોય છે, પરંતુ
પરકૃત અને ઉભયકૃત વેદના વેદતા નથી.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી
જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જીવો આત્મકૃત વેદનાને વેદે છે, પરકૃત
વેદનાને વેદે છે કે ઉભયકૃત વેદનાને વેદે છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવ આત્મકૃત વેદનાને વેદે છે, પરંતુ
પરકૃત અને ઉભયકૃત વેદનાને વેદતા નથી.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રમાણે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી
જાણવું જોઈએ.

૧૭. સાતા-અસાતાનાં છઃ છઃ ભેદોનું પ્રરુપણ :

સુખનાં છ પ્રકાર કહ્યા છે, જેમકે -

૧. શ્રોત્રેન્દ્રિય સુખ, ૨. ચક્ષુરેન્દ્રિય સુખ,

૩. ઘાણિંદિયસાએ, ૪. જિભિંદિયસાએ,
૫. ફાસિંદિયસાએ, ૬. ણો ઇંદિયસાએ ।

છવ્વિહે અસાએ પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. સોઈંદિયઅસાએ -જાબ- ૬. નો ઇંદિયઅસાએ ।

- ઠાળં. અ. ૬, સુ. ૪૮૮

૧૮. સોક્ષ્મસ્સ દસવિહત્ત પરૂવળં-

દસવિહે સોક્ષ્મે પળ્ણત્તે, તં જહા-

૧. આરોગ્ગ,
૨. દીહમાહં,
૩. અહ્હેજ્જં,
૪. કામ,
૫. ભોગ,
૬. સંતોસો ।
૭. અત્થિ,
૮. સુહભોગ,
૯. ણિક્ખમ્મેવેવત્તી,
૧૦. અણાવાહે ।

- ઠાળં. અ. ૧૦, સુ. ૭૩૭

૧૯. વેમાયાએ સુક્ષ્મદુક્ષ્મવેયણ પરૂવળં-

પ. અન્નઉત્થિયા ણં ભંતે! એવમાહિક્ખંતિ -જાબ- પરૂવેતિ-

“એવં ખલુ સવ્વે પાણા, સવ્વે ભૂયા, સવ્વે જીવા, સવ્વે સત્તા એગંતદુક્ખં વેયેતિ”

સે કહમેયં ભંતે ! એવં ?

ઉ. ગોયમા ! જં ણં તે અન્નઉત્થિયા એવમાહિક્ખંતિ -જાબ- પરૂવેતિ -

“સવ્વે પાણા, સવ્વે ભૂયા, સવ્વે જીવા, સવ્વે સત્તા, એગંત દુક્ખં વેયેતિ, મિચ્છં તે એવમાહંસુ ।”

અહં પુણ ગોયમા ! એવમાહિક્ખામિ -જાબ- પરૂવેમિ-

“અત્થેગઇયા પાણા ભૂયા જીવા સત્તા એગંતદુક્ખં વેયેતિ, આહચ્ચ સાયં ।

અત્થેગઇયા પાણા ભૂયા જીવા સત્તા એગંતસાયં વેયેતિ, આહચ્ચ અસાયં ।

૩. પ્રાણેન્દ્રિય સુખ, ૪. જીહ્વેન્દ્રિય સુખ,
૫. સ્પર્શનેન્દ્રિય સુખ, ૬. નો-ઈન્દ્રિય સુખ.

અસુખનાં પણ છ પ્રકાર કહ્યા છે, જેમકે -

૧. શ્રોત્રેન્દ્રિય અસુખ -યાવત્- ૬ નો-ઈન્દ્રિયઅસુખ.

૧૮. સુખનાં દસ પ્રકારોનું પ્રરુપણ :

સુખનાં દસ પ્રકાર કહ્યા છે, જેમકે -

૧. આરોગ્ય,
૨. દીર્ઘ આયુષ્ય,
૩. આદ્યતા- ધનની પ્રચૂરતા,
૪. કામ-શબ્દ અને રુપ,
૫. ભોગ-ગંધ, રસ અને સ્પર્શ,
૬. સંતોષ- અલ્પ ઈચ્છા.
૭. અસ્તિ- કાર્યની પૂર્તિ થઈ જવી.,

૮. શુભભોગ - સુખાનુભવ,

૯. નિષ્કમણ - પ્રવ્રજ્યા,

૧૦. અનાબાધ - નિરાબાધ મોક્ષસુખ.

૧૯. વિમાત્રાથી સુખ-દુઃખ વેદનાનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! અન્યતીર્થિક આ પ્રમાણે કહે છે -યાવત્- પ્રરુપણા કરે છે કે -

“બધા પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્વ એકાંત દુઃખ રુપ વેદનાને વેદે છે.” તો -

ભંતે ! એવું કેવી રીતે થઈ શકે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અન્યતીર્થિક જે એમ કહે છે -યાવત્- પ્રરુપણા કરે છે કે -

“બધા પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્વ એકાંત દુઃખ રુપ વેદનાને વેદે છે તે મિથ્યા કહે છે.”

હે ગૌતમ ! હું આ પ્રમાણે કહું છું -યાવત્- પ્રરુપણા કરું છું કે -

“કેટલાક પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્વ એકાંત દુઃખરુપ વેદનાને વેદે છે અને કદાચ સુખરુપ વેદનાને પણ વેદે છે.

કેટલાક પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્વ એકાંત સુખ રુપ વેદનાને વેદે છે અને કદાચ દુઃખરુપ વેદનાને પણ વેદે છે,

અત્યેગ્દયા પાણા ભૂયા જીવા સત્તા વેમાયાએ વેયણં વેદેતિ, આહચ્ચ સાયમસાયં ।”

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-
-જાવ- અત્યેગ્દયા પાણા ભૂયા જીવા સત્તા વેમાયાએ વેયણં વેદેતિ, આહચ્ચ સાયમસાયં ।

૩. ગોયમા ! નેરઙ્ગયા એગંતદુક્ખં વેયણં વેદેતિ, આહચ્ચ સાયં ।

ભવણવઈ-વાણમંતર-જોડસ વેમાણિયા એગંતસાયં વેયણં વેદેતિ, આહચ્ચ અસાયં ।

પુઠ્ઠવિકાઙ્ગયા -જાવ-મણુસા વેમાયાએ વેયણં વેદેતિ, આહચ્ચ સાયમસાયં ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

“-જાવ- અત્યેગ્દયા પાણા ભૂયા જીવા સત્તા વેમાયાએ વેયણં વેદેતિ આહચ્ચ સાયમસાયં ।”

- વિયા. સ. ૬, ૩. ૧૦, સુ. ૧૧

૨૦. સવ્વલોએસુ સવ્વજીવાણં સુહ દુક્ખં અણુમેત્ત વિ ઉવદંસિત્તે અસામત્થ પરૂવણં-

પ. અન્નઉત્થિયા ણં ભંતે ! એવમાઙ્ગિક્ખંતિ -જાવ- પરૂવેતિ- ‘જાવઙ્ગિયા રાયગિહે નયરે જીવા એવઙ્ગિયાણં જીવાણં નો ચક્કિયા કેઙ્ગ સુહં વા દુહં વા -જાવ- કોલટ્ઠિયામાયમવિ નિપ્પાવમાયમવિ, કલમમાયમવિ, માસમાયમવિ, મુગ્ગમાયમવિ, જૂયમાયમવિ, લિક્ખામાયમવિ, અભિનિવટ્ટેત્તા ઉવદંસિત્તે,

સે કહમેયં ! એવં ?

૩. ગોયમા ! જે ણં તે અન્નઉત્થિયા એવમાઙ્ગિક્ખંતિ -જાવ- એવં પરૂવેતિ, મિચ્છં તે એવમાહંસુ ।

અહં પુણ ગોયમા ! એવમાઙ્ગિક્ખામિ -જાવ- એવં પરૂવેમિ- “સવ્વલોએ વિ ય ણં સવ્વજીવાણં ણો ચક્કિયા કેઙ્ગ સુહં વા તં ચેવ -જાવ- ઉવદંસિત્તે ।”

કેટલાક પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્વ વિમાત્રાથી વેદનાને વેદે છે અને કદાચ સુખ - દુઃખ રુપ વેદનાને પણ વેદે છે.”

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે -

“-યાવત્- કેટલાક પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્વ વિમાત્રાથી વેદનાને વેદે છે અને કદાચ સુખ-દુઃખ રુપ વેદનાને પણ વેદે છે ?

૩. ગૌતમ ! નૈરયિક જીવ, એકાંત દુઃખરુપ વેદનાને વેદે છે અને ક્યારેક સુખ રુપ વેદના પણ વેદે છે.

ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જયોતિષ્ક અને વૈમાનિક એકાંત સુખરુપ વેદનાને વેદે છે અને કદાચ દુઃખની વેદનાને પણ વેદે છે.

પૃથ્વીકાયિક જીવ -યાવત્- મનુષ્ય વિમાત્રાથી વેદનાને વેદે છે. કદાચ સુખ અને દુઃખ રુપ વેદનાને પણ વેદે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે -

“-યાવત્- કેટલાક પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્વ વિમાત્રાથી વેદનાને વેદે છે અને ક્યારેક સુખ-દુઃખ રુપ વેદનાને પણ વેદે છે.”

૨૦. સર્વ જીવોનાં સુખ દુઃખને અણુમાત્ર પણ દેખાડવામાં અસમાર્થનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! અન્યતીર્થિક આ પ્રમાણે કહે છે -યાવત્- પ્રરુપણા કરે છે કે - “રાજગૃહ નગરમાં જેટલા જીવ છે, તે બધાનાં દુઃખ કે સુખને -યાવત્- બોરના ઠંણિયા, વાલવટાણા, મગ, અડદ, જુ અને લીંખ જેટલું પણ કોઈ પુરુષ બહાર કાઢીને દેખાડી શકતા નથી.

ભંતે ! આ વાત કેવી રીતે થઈ શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! જે અન્યતીર્થિક આ પ્રમાણે કહે છે -યાવત્- પ્રરુપણા કરે છે. તે મિથ્યા કહે છે.

હે ગૌતમ ! હું આ પ્રમાણે કહું છું -યાવત્- પ્રરુપણા કરું છું કે- “કેવળ રાજગૃહ નગરમાં જ નહીં સંપૂર્ણ લોકમાં રહેલ સર્વજીવોનાં સુખ કે દુઃખને કોઈપણ પુરુષ ઉપર્યુક્ત રુપમાં -યાવત્- કોઈપણ પ્રમાણમાં બહાર કાઢીને બતાવી શકતા નથી.”

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! एवं वुच्चइ
“सच्चलोए वि य णं सच्चजीवाणं णो चक्किया केइ
सुहं वा तं चेव -जाव- उवदंसित्तए ?”

૩. ગોયમા ! અયં ણં જંબુદ્દીવે દીવે -જાવ- વિસેસાહિએ
પરિસ્થેવેણં પન્નત્તે । દેવે ણં મહિહ્હીએ -જાવ-
મહાણુભાગે એમં મહે સવિલેવણં ગંધસમુગ્ગયં ગહાય
તં અવદાલેહ, તં અવદાલિત્તા -જાવ- ઇનામેવ કટ્ટુ
કેવલકપ્પં જંબુદ્દીવે દીવે તિહિં અચ્છરાનિવાણિહિં
તિસત્તખુત્તો અણુપરિયટ્ટિત્તાણં હવ્વમાગચ્છેજ્જા,
સે નૂણં ગોયમા ! સે કેવલકપ્પે જંબુદ્દીવે દીવે તેહિં
ઘાણપોગ્ગલેહિં ફુડે ?

હંતા, ફુડે,

ચક્કિયા ણં ગોયમા ! કેહ તેસિં ઘાણપોગ્ગલાણં
કોલટિઠયમાયમવિ -જાવ- લિક્ખામાયમવિ
અભિનિવટ્ટેત્તા ઉવદંસિત્તए ?

ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! एवं वुच्चइ-

‘नो चक्किया केइ सुहं वा -जाव- उवदंसित्तए ।’

- વિયા. સ. ૬, ઉ. ૧૦, સુ. ૧

૨૧. જીવ -અડવીસદંડાસુ જરા-સોગ-વેયણ પરૂબણં-

પ. જીવા ણં ભંતે ! किं जरा, सोगे ?

૩. ગોયમા ! જીવા ણં જરા વિ, સોગે વિ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! एवं वुच्चइ-

‘जीवा णं जरा वि, सोगे वि ?’

૩. ગોયમા ! જે ણં જીવા સારીરં વેયણં વેદેતિ, તેસિ ણં
જીવાણં જરા,

જે ણં જીવા માણસં વેયણં વેદેતિ, તેસિ ણં જીવાણં
સોગે ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! एवं वुच्चइ-

“जीवा णं जरा वि; सोगे वि ।”

દં. ૧. एवं नेरइयाण वि ।

પ્ર. ભંતે ! शा माटे એવું કહેવાય છે કે -

“સંપૂર્ણ લોકમાં રહેલ સર્વ જીવોનાં સુખ કે દુઃખને
કોઈપણ પુરુષ દેખાડવામાં પૂર્વવત્ -ચાવત્- કોઈ
પણ પ્રમાણમાં બતાવવામાં સમર્થ નથી ?”

૩. ગૌતમ ! આ જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપ -ચાવત્-
વિશેષાધિક પરિધિવાળા કહ્યા છે. ત્યાં મહદ્દિક
-ચાવત્- મહાનુભાગ દેવ એક મોટા વિલેપનવાળા
ગંધ દ્રવ્યનાં ડબ્બાને લઈને ઉઘાડે અને ઉઘાડીને ત્રણ
ચપટી વગાડે તેટલા સમયમાં ઉપર્યુક્ત જંબૂદ્વીપની
એકવીસ વાર પરિક્રમા કરીને શીઘ્ર પાછો ફરે તો
હે ગૌતમ ! (હું તમારાથી પૂછું છું.) તે દેવની આ
પ્રમાણેની શીઘ્ર ગતિથી ગંધ પુદ્ગલોનાં સ્પર્શથી
આ સંપૂર્ણ જંબૂદ્વીપ સ્પૃષ્ટ થાય છે ? (ગૌતમ !-)
હા ભંતે ! તે સ્પૃષ્ટ થાય છે.

(ભગવાન્-)હે ગૌતમ ! કોઈ પુરુષ તે ગંધ પુદ્ગલોને
બોરની ગોઠલી જેટલા પણ પ્રમાણમાં -ચાવત્-
લીખ જેટલા પણ પ્રમાણમાં દેખાડવામાં સમર્થ છે ?

(ગૌતમ) ભંતે ! આ અર્થ સમર્થ નથી ?

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“જીવને સુખ દુઃખને પણ બહાર કાઢીને દેખાડવામાં
જેનમ્ -ચાવત્- કોઈપણમ્ વ્યક્તિ સમર્થ નથી.”

૨૧. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં જરા-શોક વેદનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું જીવોને જરા અને શોક હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવોને જરા પણ હોય છે અને શોક પણ
હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! शा माटे એવું કહેવાય છે કે -

“જીવોને જરા પણ હોય છે અને શોક પણ હોય
છે ?”

૩. ગૌતમ ! જે જીવ શારીરિક વેદના વેદે (અનુભવ
કરે) છે, તેને જરા હોય છે.

જે જીવ માનસિક વેદના વેદે છે, તેને શોક હોય છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“જીવોને જરા પણ હોય છે અને શોક પણ હોય છે.”

દં.૧. આ પ્રમાણે નૈરયિકોનાં (જરા અને શોક)
પણ સમજી લેવા જોઈએ.

દં. ૨-૧૧. એવં -જાવ- થણિયકુમારાણં ।

પ. દં. ૧૨. પુઢવિકાઙ્યાણં ધંતે ! કિં જરા, સોગે ?

૩. ગોયમા ! પુઢવિકાઙ્યાણં જરા, નો સોગે ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ધંતે ! એવં વુચ્ચઈ-
'પુઢવિકાઙ્યાણં જરા, નો સોગે ?'

૩. ગોયમા ! પુઢવિકાઙ્યાણં સારીરં વેદણં વેદેત્તિ, નો માણસં વેદણં વેદેત્તિ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-
'પુઢવિકાઙ્યાણં જરા, નો સોગે,

દં. ૧૩-૧૯. એવં -જાવ- ચ્ચરિંદિયાણં ।

દં. ૨૦-૨૪. સેસાણં જહા જીવાણં -જાવ-
વેમાણિયાણં ।

- વિયા. સ. ૧૬, ૩. ૨, સુ. ૨-૭

૨૨. સંકિલેસાસંકિલેસાણં દસવિહત્ત પરૂવણં-

દસવિહે સંકિલેસે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઉવહિસંકિલેસે,	૩. કસાયસંકિલેસે,
૨. ઉવસ્સયસંકિલેસે,	૪. ભત્તપાણસંકિલેસે,
૪. મણસંકિલેસે,	૫. મણસંકિલેસે,
૬. વહસંકિલેસે,	૭. કાયસંકિલેસે,
૮. ગાણસંકિલેસે,	૯. દંસણસંકિલેસે,
૧૦. ચરિત્તસંકિલેસે ।	

દસવિહે અસંકિલેસે પ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઉવહિઅસંકિલેસે,	૨. ઉવસ્સયઅસંકિલેસે,
૩. કસાયઅસંકિલેસે,	૪. ભત્તપાણઅસંકિલેસે,
૫. મણઅસંકિલેસે,	૬. વહઅસંકિલેસે,
૭. કાયઅસંકિલેસે,	૮. ગાણઅસંકિલેસે,
૯. દંસણઅસંકિલેસે,	૧૦. ચરિત્તઅસંકિલેસે ।

- ઠાણં. અ. ૧૦, સુ. ૭૩૯

દં. ૨-૧૧. આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમારો સુધી જાણવું જોઈએ.

પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! શું પૃથ્વીકાયિક જીવોને પણ જરા અને શોક હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયિક જીવોને જરા હોય છે, પરંતુ શોક હોતો નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
"પૃથ્વીકાયિક જીવોને જરા હોય છે, પરંતુ શોક હોતો નથી ?"

૩. ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયિક જીવ શારીરિક વેદના વેદે છે, તે માનસિક વેદના વેદતા નથી.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -
"પૃથ્વીકાયિક જીવોને જરા હોય છે, શોક હોતો નથી."

દં. ૧૩-૧૯. આ પ્રમાણે (અપ્કાયિકથી) ચઉરેન્દ્રિય જીવો સુધી જાણવું જોઈએ.

દં. ૨૦-૨૪. શેષ જીવોનું વર્ણન સામાન્ય જીવોનાં સમાન વૈમાનિકો સુધી કહેવું જોઈએ.

૨૨. સંકલેશ - અસંકલેશનાં દસ પ્રકારોનું પ્રરૂપણ :

સંકલેશનાં દસ પ્રકાર કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ઉપધિ સંકલેશ - ઉપધિ વિષયક અસમાધિ,	
૨. ઉપાશ્રય-સંકલેશ,	૩. કષાયજન્ય-સંકલેશ,
૪. ભક્તપાન-સંકલેશ,	૫. માનસિક-સંકલેશ,
૬. વાચિક-સંકલેશ,	૭. કાયિક-સંકલેશ,
૮. જ્ઞાન-સંકલેશ,	૯. દર્શન-સંકલેશ,
૧૦. ચારિત્ર-સંકલેશ.	

અસંકલેશનાં દસ પ્રકાર કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ઉપધિ અસંકલેશ,	૨. ઉપાશ્રય-અસંકલેશ,
૩. કષાય-અસંકલેશ,	૪. ભક્તપાન-અસંકલેશ,
૫. માનસિક-અસંકલેશ,	૬. વાચિક અસંકલેશ,
૭. કાયિક-અસંકલેશ,	૮. જ્ઞાન-અસંકલેશ,
૯. દર્શન-અસંકલેશ,	૧૦. ચારિત્ર-અસંકલેશ.

૨૩. અપ્પ-મહાવેયણ નિજ્જરાસામિત્તં-

- પ. જીવા ણં ભંતે ! કિં મહાવેયણા મહાનિજ્જરા,
મહાવેયણા અપ્પનિજ્જરા,
અપ્પવેયણા મહાનિજ્જરા,
અપ્પવેયણા અપ્પનિજ્જરા ?
૩. ગોયમા ! અત્થેગઇયા જીવા મહાવેયણા-મહાનિજ્જરા,

અત્થેગઇયા જીવા મહાવેયણા અપ્પનિજ્જરા,
અત્થેગઇયા જીવા અપ્પવેયણા મહાનિજ્જરા,
અત્થેગઇયા જીવા અપ્પવેયણા અપ્પનિજ્જરા ।

- પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઇ-
“અત્થેગઇયા જીવા મહાવેયણા મહાનિજ્જરા -જાવ-
અત્થેગઇયા જીવા અપ્પવેયણા અપ્પનિજ્જરા ?”

૩. ગોયમા ! પડિમાપડિવન્નણ અણગારે મહાવેયણે
મહાનિજ્જરે ।

છટ્ઠ-સત્તમાસુ પુઢવીસુ નેરઇયા મહાવેયણા
અપ્પનિજ્જરા ।

સેલેસિં પડિવન્નણ અણગારે અપ્પવેયણે મહાનિજ્જરે ।

અણુત્તરોવવાઇયા દેવા અપ્પવેયણા અપ્પનિજ્જરા ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઇ-

“અત્થેગઇયા જીવા મહાવેયણા મહાનિજ્જરા -જાવ-
અત્થેગઇયા જીવા અપ્પવેયણા અપ્પનિજ્જરા ।”

- વિયા. સ. ૬, ૩. ૧, સુ. ૧૩

૨૪. વેયણા નિજ્જરાસુ ભિન્નત્તં ંઁવીસદંડણસુ ય પરુવ્વણં-

- પ. સે નૂણં ભંતે ! જા વેયણા સા નિજ્જરા, જા નિજ્જરા
સા વેયણા ?

૩. ગોયમા ! ણો ણ્ણટ્ઠે સમટ્ઠે ।

- પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઇ-

‘જા વેયણા ન સા નિજ્જરા, જા નિજ્જરા ન સા
વેયણા ?

૨૩. અલ્પ મહાવેદના અને નિર્જરાનું સ્વામીત્વ :

- પ્ર. ભંતે ! જીવ શું મહાવેદના અને મહાનિર્જરાવાળા છે.
મહાવેદના અને અલ્પનિર્જરાવાળા છે,
અલ્પવેદના અને મહાનિર્જરાવાળા છે,
અલ્પવેદના અને અલ્પનિર્જરાવાળા છે ?

૩. ગૌતમ ! કેટલાક જીવ મહાવેદના અને મહાનિર્જ-
રાવાળા છે,
કેટલાક જીવ મહાવેદના અને અલ્પનિર્જરાવાળા છે,
કેટલાક જીવ અલ્પવેદના અને મહાનિર્જરાવાળા છે,
કેટલાક જીવ અલ્પવેદના અને અલ્પનિર્જરાવાળા છે.

- પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
“કેટલાક જીવ મહાવેદના અને મહાનિર્જરાવાળા
છે-યાવત્- કેટલાક જીવ અલ્પવેદના અને
અલ્પનિર્જરાવાળા છે ?”

૩. ગૌતમ ! પ્રતિમા-પ્રતિમાપન્નક અણગાર મહાવેદના
અને મહાનિર્જરાવાળા છે.

છટ્ઠી - સાતમી નરક- પૃથ્વીઓનાં નૈરયિક જીવ
મહાવેદના અને અલ્પનિર્જરાવાળા છે.

શૈલેશી પ્રતિપન્નક અણગાર અલ્પવેદના અને
મહાનિર્જરાવાળા છે,

અનુત્તરોપપાતિક દેવ અલ્પવેદના અને અલ્પ-
નિર્જરાવાળા છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“કેટલાક જીવ મહાવેદના અને મહાનિર્જરાવાળા
છે -યાવત્- કેટલાક જીવ અલ્પવેદના અને અલ્પ
નિર્જરાવાળા છે.”

૨૪. વેદના અને નિર્જરામાં ભિન્નતા અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! શું વાસ્તવમાં જે વેદના છે તે નિર્જરા છે
અને જે નિર્જરા છે તે વેદના કહી શકાય છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

- પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“જે વેદના છે તે નિર્જરા કહી શકાતી નથી અને
જે નિર્જરા છે તે વેદના કહી શકાતી નથી ?

૩. ગોયમા ! કમ્મં વેયણા, ણો કમ્મં નિજ્જરા ।
સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-
“જા વેયણા ન સા નિજ્જરા, જા નિજ્જરા ન સા
વેયણા ।”

૫. ૬. ૧. નેરહયાણં ભંતે ! જા વેયણા સા નિજ્જરા, જા
નિજ્જરા સા વેયણા ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે ।

૫. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-
“નેરહયાણં જા વેયણા ન સા નિજ્જરા, જા નિજ્જરા
ન સા વેયણા ?”

૩. ગોયમા ! નેરહયાણં કમ્મં વેયણા, ણો કમ્મં નિજ્જરા ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-
“નેરહયાણં જા વેયણા ન સા નિજ્જરા, જા નિજ્જરા
ન સા વેયણા ।”

૬. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયાણં ।
- વિયા. સ. ૭, ૩, સુ. ૧૦-૧૨

૨૫. વેયણા નિજ્જરાસમણેસુ પુહત્તં ચઠ્ઠીસદંડણેસુ ચ પરુવણં-

૫. સે ણૂણં ભંતે ! જે વેયણાસમણે સે નિજ્જરાસમણે, જે
નિજ્જરાસમણે સે વેયણાસમણે ?

૩. ગોયમા ! નો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે ।

૫. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-
“જે વેયણાસમણે ન સે નિજ્જરાસમણે, જે નિજ્જરાસમણે
ન સે વેયણાસમણે ?”

૩. ગોયમા ! જં સમયં વેદેતિ, નો તં સમયં નિજ્જરેતિ,

જં સમયં નિજ્જરેતિ, નો તં સમયં વેદેતિ,
અન્નમ્મિ સમણે વેદેતિ, અન્નમ્મિ સમણે નિજ્જરેતિ,

અન્ને સે વેયણાસમણે, અન્ને સે નિજ્જરાસમણે ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

૩. ગૌતમ ! વેદના કર્મ છે અને નિર્જરા નોકર્મ છે,
માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -
“જે વેદના છે તે નિર્જરા કહી શકાતી નથી અને
જે નિર્જરા છે તે વેદના કહી શકાતી નથી.”

૫. ૬. ૧. ભંતે ! શું નૈરથિકોની જે વેદના છે તેને નિર્જરા
કહી શકાય છે અને જે નિર્જરા છે તેને વેદના કહી
શકાય છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

૫. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
“નૈરથિકોની જે વેદના છે તે નિર્જરા કહી શકાતી
નથી અને જે નિર્જરા છે તે વેદના કહી શકાતી
નથી ?”

૩. ગૌતમ ! નૈરથિક કર્મની વેદના કરે છે અને
નોકર્મની નિર્જરા કરે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“નૈરથિકોની જે વેદના છે તે નિર્જરા કહી શકાતી
નથી અને જે નિર્જરા છે તે વેદના કહી શકાતી
નથી.”

૬. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી કહેવું જોઈએ.

૨૫. વેદના અને નિર્જરાનાં સમયોમાં પૃથક્ત્વ અને ચોવીસ
દંડકોમાં પ્રરુપણ :

૫. ભંતે ! વાસ્તવમાં જે વેદનાનો સમય છે શું તેજ
નિર્જરાનો સમય છે અને જે નિર્જરાનો સમય છે
તેજ વેદનાનો સમય છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

૫. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
“જે વેદનાનો સમય છે તે નિર્જરાનો સમય નથી અને
જે નિર્જરાનો સમય છે તે વેદનાનો સમય નથી ?”

૩. ગૌતમ ! જે સમયમાં વેદે છે, તે સમયમાં નિર્જરા
કરતા નથી.

જે સમયમાં નિર્જરા કરે છે, તે સમયમાં વેદન
કરતા નથી, પણ અન્ય સમયમાં વેદન કરે છે અને
અન્ય સમયમાં જ નિર્જરા કરે છે.

(કારણ) વેદનાનો સમય બીજો છે અને નિર્જરાનો
સમય બીજો છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“જે વેયણાસમણ, ન સે નિજ્જરાસમણ,
જે નિજ્જરાસમણ, ન સે વેયણાસમણ ।”

પ. દં. ૧. નેરહયાણં ભંતે ! જે વેયણાસમણ સે નિજ્જરાસમણ
જે નિજ્જરાસમણ સે વેયણાસમણ ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચહ-

“નેરહયાણં જે વેયણાસમણ ન સે નિજ્જરાસમણ, જે
નિજ્જરાસમણ ન સે વેયણાસમણ ?”

૩. ગોયમા ! નેરહયા ણં જં સમયં વેદેતિ, ણો તં સમયં
નિજ્જરેતિ,

જં સમયં નિજ્જરેતિ, નો તં સમયં વેદેતિ,

અન્નમ્મિ સમણ વેદેતિ, અન્નમ્મિ સમણ નિજ્જરેતિ,

અન્ને સે વેયણાસમણ, અન્ને સે નિજ્જરાસમણ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ-

“જે વેયણાસમણ ન સે નિજ્જરાસમણ, જે નિજ્જરાસમણ
ન સે વેયણા સમણ ।”

દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

- વિયા. સ. ૭, ૩, સુ. ૨૦-૨૨

૨૬. તિકાલવેક્ખયા વેયણા નિજ્જરાસુ અંતરં અઠવીસદંડણસુ
ય પરૂવણં-

પ. સે નૂણં ભંતે ! જં વેદેસુ તં નિજ્જરિંસુ, જં નિજ્જરિંસુ
તં વેદેસુ ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચહ-

“જં વેદેસુ નો તં નિજ્જરેસુ, જં નિજ્જરેસુ નો તં
વેદેસુ ?”

૩. ગોયમા ! કમ્મં વેદેસુ, નો કમ્મં નિજ્જરિંસુ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ-

“જે વેદનાનો સમય છે તે નિર્જરાનો સમય નથી અને
જે નિર્જરાનો સમય છે તે વેદનાનો સમય નથી.”

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! જે નૈરયિક જીવોનો વેદનાનો સમય
છે શું તેજ નિર્જરાનો સમય છે અને જે નિર્જરાનો
સમય છે શું તેજ વેદનાનો સમય છે ?”

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“જે વેદનાનો સમય છે તેજ નિર્જરાનો સમય નથી
અને જે નિર્જરાનો સમય છે તેજ વેદનાનો સમય
નથી ?”

૩. ગૌતમ ! નૈરયિક જીવ જે સમયમાં વેદન કરે છે,
તે સમયમાં નિર્જરા કરતા નથી,

જે સમયમાં નિર્જરા કરે છે, તે સમયમાં વેદન
કરતા નથી. અન્ય સમયમાં તે વેદન કરે છે અને
અન્ય સમયમાં જ નિર્જરા કરે છે,

તેની વેદનાનો સમય બીજો છે અને નિર્જરાનો
સમય બીજો છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“જે વેદનાનો સમય છે તે નિર્જરાનો સમય નથી અને
જે નિર્જરાનો સમય છે તે વેદનાનો સમય નથી.”

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી કહેવું જોઈએ.

૨૬. ત્રિકાળની અપેક્ષાએ વેદના અને નિર્જરામાં અંતર અને
ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! જે કર્મોનું વેદન કરી લીધું શું તેણે તે કર્મોની
નિર્જરા કરી લીધી અને જે કર્મોની નિર્જરા કરી
લીધી શું તેનું વેદન કરી લીધું ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“જે કર્મોનું વેદન કરી લીધું તેની નિર્જરા કરી નથી
અને જે કર્મોની નિર્જરા કરી લીધી તેનું વેદન
કરતા નથી ?”

૩. ગૌતમ ! વેદન કર્મનું થાય છે અને નિર્જરા
નો કર્મની થાય છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“જં વેદેસુ નો તં નિજ્જરેસુ, જં નિજ્જરેસુ નો તં વેદેસુ ।

દં. ૧-૨૪. **एवं नेरइया -जाब- वेमाणिया ।**

પ. સે નૂણં ભંતે ! જં વેદેતિ તં નિજ્જરેતિ, જં નિજ્જરેતિ તં વેદેતિ ?

૩. ગોયમા ! નો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! एवं बुच्चइ-

“જં વેદેતિ નો તં નિજ્જરેતિ, જં નિજ્જરેતિ નો તં વેદેતિ ?”

૩. ગોયમા ! કમ્મં વેદેતિ, નો કમ્મં નિજ્જરેતિ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! एवं बुच्चइ-

“જં વેદેતિ નો તં નિજ્જરેતિ, જં નિજ્જરેતિ નો તં વેદેતિ ।”

દં. ૧-૨૪. **एवं नेरइया -जाब- वेमाणिया ।**

પ. સે નૂણં ભંતે ! જં વેદિસ્સંતિ તં નિજ્જરિસ્સંતિ, જં નિજ્જરિસ્સંતિ તં વેદિસ્સંતિ ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! एवं बुच्चइ-

“જં વેદિસ્સંતિ નો તં નિજ્જરિસ્સંતિ, જં નિજ્જરિસ્સંતિ નો તં વેદિસ્સંતિ ?”

૩. ગોયમા ! કમ્મં વેદિસ્સંતિ, નો કમ્મં નિજ્જરિસ્સંતિ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! एवं बुच्चइ -

“જં વેદિસ્સંતિ ણો તં નિજ્જરિસ્સંતિ, જં નિજ્જરિસ્સંતિ ણો તં વેદિસ્સંતિ ।”

દં. ૧-૨૪. **एवं नेरइया -जाब- वेमाणिया ।**

- विया. स. ७, उ. ३, सु. १३-१९

૨૭. **विविह दिट्ठंतेहिं महावेयण-महानिज्जरजुत्तजीवाणं परूवणं-**

પ. સે નૂણં ભંતે ! જે મહાવેયણે સે મહાનિજ્જરે, જે મહાનિજ્જરે સે મહાવેયણે ?

“જે કર્મોનું વેદન કર્યું હતું તેની નિર્જરા થતી નથી અને જે કર્મોની નિર્જરા કરી હતી તેનું વેદન કર્યું નથી.”

દં. ૧-૨૪. **आ प्रभासे नैरयिकोथी वैमानिको सुधी कडेवुं शोईअे.**

પ્ર. ભંતે ! શું વાસ્તવમાં જે કર્મને વેદે છે તેની નિર્જરા કરે છે અને જેની નિર્જરા કરે છે તેને વેદે છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“જેને વેદે છે તેની નિર્જરા કરતા નથી અને જેની નિર્જરા કરે છે તેને વેદતા નથી?”

૩. ગૌતમ ! કર્મને વેદે છે અને નોકર્મની નિર્જરા કરે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

જેને વેદે છે તેની નિર્જરા કરતા નથી અને જેની નિર્જરા કરે છે તેનું વેદન કરતા નથી.”

દં. ૧-૨૪. **आ प्रभासे नैरयिकोथी वैमानिको सुधी कडेवुं शोईअे.**

પ્ર. ભંતે ! શું વાસ્તવમાં જે કર્મનું વેદન કરશે તેની નિર્જરા કરશે અને જે કર્મની નિર્જરા કરશે તેનું વેદન કરશે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“જે કર્મનું વેદન કરશે તેની નિર્જરા નહિં કરશે અને જે કર્મની નિર્જરા કરશે તેનું વેદન કરશે નહીં ?

૩. ગૌતમ ! કર્મનું વેદન કરશે અને નોકર્મની નિર્જરા કરશે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“જેનું વેદન કરશે તેની નિર્જરા કરશે નહીં અને જેની નિર્જરા કરશે તેનું વેદન કરશે નહીં.”

आ प्रभासे नैरयिकोथी वैमानिको सुधी कडेवुं शोईअे.

૨૭. **विविध दृष्टांतो द्वारा मडावेदना અને મહાનિર્જરા યુક્ત જીવોનું પ્રરુપણ :**

પ્ર. ભંતે ! શું એ નિશ્ચિત છે કે જે મહાવેદનાવાળા છે તે મહાનિર્જરાવાળા છે અને જે મહાનિર્જરાવાળા છે તે મહાવેદનાવાળા છે ?

મહાવેયણસ્સ ય અપ્પવેયણસ્સ ય સે સેએ જે પસત્થનિજ્જરાણ ?

૩. હંતા, ગોયમા ! જે મહાવેયણે -જાવ- પસત્થનિજ્જરાણ ।

૫. છટ્ટી-સત્તમાસુ ણં ભંતે ! પુઢવીસુ નેરહયા મહાવેયણા ?

૩. હંતા, ગોયમા ! મહાવેયણા ।

૫. તે ણં ભંતે ! સમણેહિંતો નિગ્ગંથેહિંતો મહાનિજ્જરતરા ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે ।

૫. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચહ-
“જે મહાવેયણે -જાવ- પસત્થનિજ્જરાણ ?

૩. ગોયમા ! ૧. સે જહાનામાએ દુવ્વે વત્થે સિય એગે વત્થે કદ્દમરાગરત્તે, એગે વત્થે ખંજણરાગરત્તે ।

એસિ ણં ગોયમા ! દોણ્હે વત્થાણં કયરે વત્થે દુધોયતરાણ ચેવ, દુવામતરાણ ચેવ, દુપરિકમ્મતરાણ ચેવ ।

કયરે વા વત્થે સુધોયતરાણ ચેવ, સુવામતરાણ ચેવ, સુપરિકમ્મતરાણ ચેવ ।

જે વા સે વત્થે કદ્દમરાગરત્તે, જે વા સે વત્થે ખંજણ-રાગરત્તે ?

ભગવં ! તત્થ ણં જે સે વત્થે કદ્દમરાગરત્તે સે ણં વત્થે દુધોયતરાણ ચેવ, દુવામતરાણ ચેવ, દુપરિકમ્મતરાણ ચેવ ।

એવામેવ ગોયમા ! નેરહયાણં પાવાઈં કમ્માઈં ગાઢીકયાઈં, ચિવ્કકણીકયાઈં, સિલિટ્ઠીકયાઈં, ખિલીભૂયાઈં ભવંતિ, સંપગાઢં પિ ય ણં તે વેયણં વેએમાણા નો મહાનિજ્જરા, નો મહાપજ્જવસાણા ભવંતિ ।

૨. સે જહા વા કેહ પુરિસે અહિગરણીં આઉડેમાણે મહયા-મહયા ખદ્દેણં, મહયા-મહયા ઘોસેણં, મહયા-મહયા પરંપરાઘાણં નો સંચાણે, તીસે અહિગરણીં અહાબાયરે વિ પોગ્ગલે પરિસાહિત્તે ।

તથા શું મહાવેદનાવાળા અને અલ્પવેદનાવાળા આ બંનેમાં તેજ છવ શ્રેષ્ઠ છે જે પ્રશસ્ત નિર્જરાવાળા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! જે મહાવેદનાવાળા છે -ચાવત્- તેજ પ્રશસ્ત નિર્જરાવાળા છે.

૫. ભંતે ! શું છટ્ટી અને સાતમી (નરક) પૃથ્વીનાં નૈરયિક મહાવેદનાવાળા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! તે મહાવેદનાવાળા છે.

૫. ભંતે ! તો શું તે (નૈરયિક) શ્રમણ-નિર્ગ્રંથોની અપેક્ષાએ પણ મહાનિર્જરાવાળા છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી (અર્થાત્- તે નૈરયિક શ્રમણ-નિર્ગ્રંથોની અપેક્ષાએ મહાનિર્જરાવાળા નથી.)

૫. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
“જે મહાવેદનાવાળા છે -ચાવત્- તેજ પ્રશસ્ત નિર્જરાવાળા છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. માની લો કે બે વસ્ત્ર છે, તેમાંથી એક વસ્ત્ર કાદવનાં રંગથી રંગાયેલ હોય અને બીજું વસ્ત્ર ગાડીનાં પૈડાનાં કીલથી રંગાયેલ હોય.

તો હે ગૌતમ ! આ બંને વસ્ત્રોમાંથી કયું વસ્ત્ર દુર્ધોત્તર (મુશ્કેલથી ધોવા યોગ્ય) દુર્વાભ્યંતર (કઠિનાઈથી ઘબ્બા લાગેલ તેને દૂર કરવા યોગ્ય) અને દુષ્પરિકર્મતર (મુશ્કેલીથી દર્શનીય બનાવી શકવા યોગ્ય) છે તો -

કયું વસ્ત્ર સુગમતાથી ધોવા યોગ્ય, સરળતાથી લાગેલ દાગ ઉતારી શકવા યોગ્ય છે.

આવું વસ્ત્ર કાદવરાગથી રક્ત છે કે પંજનરાગથી રક્ત છે ?

ભંતે ! એ બંને વસ્ત્રોમાંથી જે કદમરાગથી રક્ત છે તે (વસ્ત્ર) દુર્ધોત્તર, દુર્વાભ્યંતર અને દુષ્પરિકર્મતર છે.

હે ગૌતમ ! આ પ્રમાણે તે નૈરયિકોનાં પાપ-કર્મ ગાઢીકૃત, ચિક્ષા કરેલ, એકમેક કરેલ છે તે સંપ્રગાઢ (મહાન્) વેદનાને વેદતા પણ મહાનિર્જરાવાળા નથી અને મહાપર્યવસાનવાળા પણ નથી.

૨. અથવા જેમ કોઈ પુરુષ જોરદાર અવાજની સાથે મહાધોષ કરતા, લગાતાર જોર-જોરથી ચોટ મારીને એરણને કૂટતા-પીટતા પણ તે એરણનાં સ્થૂળ પુદ્ગલોને વિનષ્ટ કરવામાં સમર્થ હોતા નથી.

એવામેવ ગોયમા ! નેરહ્યાણં પાવાઈ કમ્માઈ ગાઢીકયાઈ -જાવ- ખિલીભૂયાઈ ભવંતિ સંપગાઢં પિ ય ણં તે વેયણં વેએમાણા નો મહાનિજ્જરા, નો મહાપજ્જવસાણા ભવંતિ ।

ભગવં ! તત્થ જે સે વત્થે યંજણરાગરત્તે સે ણં વત્થે સુધોયતરાએ ચેવ, સુવામતરાએ ચેવ, સુપરિ-કમ્મતરાએ ચેવ ।

એવામેવ ગોયમા ! સમણાણં નિગ્ગંથાણં અહાબાયરાઈ કમ્માઈ સિઢિલીકયાઈ, નિટ્ઠિયાઈ કઢાઈ, વિપ્પરિણામિયાઈ ધિપ્પામેવ વિદ્ધત્થાઈ ભવંતિ, જાવહ્યંતાવહ્યંપિ ણં તે વેયણં વેએમાણા મહાનિજ્જરા મહાપજ્જવસાણા ભવંતિ ।

૩. સે જહાનામએ કેહ પુરિસે સુકં તણહત્થયં જાયતેયંસિ પક્કિવેજ્જા સે નૂણં ગોયમા ! સે સુકે તણહત્થએ જાયતેયંસિ પક્કિવત્તે સમાણે ધિપ્પામેવ મસમસાવિજ્જહ ?

હંતા, ભગવં ! મસમસાવિજ્જહ ।

એવામેવ ગોયમા ! સમણાણં નિગ્ગંથાણં અહાબાયરાઈ કમ્માઈ સિઢિલીકયાઈ, નિટ્ઠિયાઈ કઢાઈ વિપ્પરિણામિયાઈ ધિપ્પામેવ વિદ્ધત્થાઈ ભવંતિ, જાવહ્યંતાવહ્યંપિ ણં તે વેયણં વેએમાણા મહાનિજ્જરા મહાપજ્જવસાણા ભવંતિ ।

૪. સે જહાનામએ કેહ પુરિસે તત્તંસિ અયકવલ્લંસિ ઉદગબિંદુ પક્કિવેજ્જા, સે નૂણં ગોયમા ! સે ઉદગબિંદુ તત્તંતિ અયકવલ્લંસિ પક્કિવત્તે સમાણે ધિપ્પામેવ વિદ્ધંસમાગચ્છહ ?

હંતા, ભગવં ! વિદ્ધંસમાગચ્છહ ।

એવામેવ ગોયમા ! સમણાણં નિગ્ગંથાણં અહાબાયરાઈ કમ્માઈ સિઢિલીકયાઈ નિટ્ઠિયાઈ કઢાઈ વિપ્પરિણામિયાઈ ધિપ્પામેવ વિદ્ધત્થાઈ ભવંતિ, જાવહ્યંતાવહ્યંપિ ણં તે વેયણં વેએમાણા મહાનિજ્જરા મહાપજ્જવસાણા ભવંતિ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ-

“જે મહાવેયણે -જાવ- પસત્થ નિજ્જરાએ ।”

- વિયા. સ. ૬, ઉ. ૧, સુ. ૨-૪

આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! નૈરયિકોનાં તે પાપકર્મ ગાઢીકૃત -યાવત્- ખિલીભૂત હોય છે. માટે તે સંપ્રગાઢ વેદનાને વેદતા મહાનિર્જરાવાળા નથી અને મહાપર્યવસાનવાળા પણ નથી.

જેમ તે બંને વસ્ત્રોમાંથી જે ખંજનનાં રંગથી રંગાયેલા છે તે વસ્ત્ર સુધોતતર, સુવામ્યતર અને સુપરિકર્મતર છે.

આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! શ્રમણ- નિર્મથોનાં યથા બાદર (સ્થૂલ) કર્મ શિથિલ કરેલ, જીર્ણ કરેલ, વિપરિણમન કરેલ તે શીઘ્રજ નષ્ટ થઈ જાય છે અને જેવી-તેવી વેદનાને વેદતા તે શ્રમણ- નિર્મથ મહાનિર્જરા અને મહાપર્યવસાનવાળા હોય છે.

૩. હે ગૌતમ ! જેમ કોઈ પુરુષ સૂકા ઘાસની પુંજીને ધધકતી અગ્નિમાં નાંખે તો શું તે સૂકા ઘાસનાં પુડા ધધકતી આગમાં નાંખતા જ શીઘ્ર બળી જાય છે ?

હા, ભંતે ! તે શીઘ્ર જ બળી ઉઠે છે.

આ પ્રમાણે ગૌતમ ! શ્રમણ-નિર્મથોનાં યથા બાદર કર્મ શિથિલ કરેલ, જીર્ણ કરેલ, વિપરિણમન કરેલ હોવાથી શીઘ્ર જ નષ્ટ થઈ જાય છે અને જેમ-તેમ વેદનાને વેદતા તે શ્રમણ-નિર્મથ મહાનિર્જરા અને મહાપર્યવસાનવાળા હોય છે.

૪. (અથવા) હે ગૌતમ ! જેમ કોઈ પુરુષ અત્યંત તપેલા લોખંડનાં તવા પર પાણીની બૂદ નાંખવામાં આવે તો ગૌતમ ! શું તે બુંદ ગરમ તવા પર નાંખતા જ શીઘ્ર વિનષ્ટ થઈ જાય છે ?

હા ભંતે ! તે શીઘ્ર વિનષ્ટ થઈ જાય છે,

આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! શ્રમણ નિર્મથોનાં યથાબાદર કર્મશિથિલ કરેલ, જીર્ણ કરેલ, વિપરિણમન કરેલ હોવાથી શીઘ્ર જ નષ્ટ થઈ જાય છે અને જેમ-તેમ વેદનાને વેદતા તે શ્રમણ નિર્મથ મહાનિર્જરા અને મહાપર્યવસાનવાળા હોય છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“જે મહાવેદનાવાળા હોય છે -યાવત્- તેજ પ્રશસ્ત- નિર્જરાવાળા હોય છે.”

૨૮. ચતુર્વીસદંડાસુ અપ્પ-મહાવેયણાણુવેયણ પરૂવણં-

પ. દં. ૧. જીવે ણં ભંતે ! જે ભવિએ નેરહાસુ ઉવવજ્જિત્તએ, સે ણં ભંતે ! કિં ઇહગએ મહાવેયણે,

ઉવવજ્જમાણે મહાવેયણે, ઉવવન્ને મહાવેયણે ?

૩. ગોયમા ! ઇહગએ સિય મહાવેયણે, સિયઅપ્પવેયણે,

ઉવવજ્જમાણે સિય મહાવેયણે, સિયઅપ્પવેયણે,

અહે ણં ઉવવન્ને ભવહ, તઓ પચ્છા એગંતદુક્ખં વેયણં વેદેહ, આહચ્ચ સાયં,

પ. દં. ૨. જીવે ણં ભંતે ! જે ભવિએ અસુરકુમારેસુ ઉવવજ્જિત્તએ, સે ણં ભંતે કિં ઇહગએ મહાવેયણે,

ઉવવજ્જમાણે મહાવેયણે,

ઉવવન્ને મહાવેયણે ?

૩. ગોયમા ! ઇહગએ સિય મહાવેયણે, સિય અપ્પવેયણે,

ઉવવજ્જમાણે સિય મહાવેયણે, સિય અપ્પવેયણે,

અહે ણં ઉવવન્ને ભવહ તઓ પચ્છા એગંતસાયં વેયણં વેદેહ, આહચ્ચ અસાયં ।

દં. ૩-૧૧. એવં -જાવ- ધણિયકુમારેસુ ।

પ. દં. ૧૨. જીવે ણં ભંતે ! જે ભવિએ પુઢવિકાહાસુ ઉવવજ્જિત્તએ,

સે ણં ભંતે ! કિં ઇહગએ મહાવેયણે,

ઉવવજ્જમાણે મહાવેયણે,

૨૯. ચોવીસ દંડકોમાં અલ્પ-મહાવેદનાનાં વેદનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! જે જીવ નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા છે, ભંતે ! શું તે આ ભવમાં રહેતા મહાવેદનાવાળા થઈ જાય છે.

નરકમાં ઉત્પન્ન થતા મહાવેદનાવાળા હોય છે કે નરકમાં ઉત્પન્ન થયા પછી મહાવેદનાવાળા હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે ક્યારેક આ ભવમાં રહેતા મહાવેદનાવાળા હોય છે અને ક્યારેક અલ્પવેદનાવાળા હોય છે.

નરકમાં ઉત્પન્ન થતા પણ ક્યારેક મહાવેદનાવાળા હોય છે અને ક્યારેક અલ્પવેદનાવાળા હોય છે.

જ્યારે નરકમાં ઉત્પન્ન થઈ જાય છે ત્યારે તે એકાંત દુઃખરુપ વેદનાને વેદે છે, ક્યારેક સુખરુપ વેદના પણ વેદે છે.

પ્ર. દં.૨. ભંતે ! જે જીવ અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા છે તો ભંતે ! શું તે આ ભવમાં રહેતા મહાવેદનાવાળા હોય છે ?

અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થતા મહાવેદનાવાળા હોય છે ?

કે અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થયા પછી મહાવેદનાવાળા હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે ક્યારેક આ ભવમાં રહેતા મહાવેદનાવાળા હોય છે અને ક્યારેક અલ્પવેદનાવાળા હોય છે.

અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થતા પણ ક્યારેક મહાવેદનાવાળા હોય છે અને ક્યારેક અલ્પવેદનાવાળા હોય છે,

જ્યારે તે અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થઈ જાય છે ત્યારે એકાંત સુખ રુપ વેદનાને વેદે છે અને ક્યારેક દુઃખરુપ વેદનાને પણ વેદે છે.

દં.૩-૧૧. આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમારો સુધી (મહાવેદનાદિ)નું વર્ણન કરવું જોઈએ.

પ્ર. દં.૧૨. ભંતે ! જે જીવ પૃથ્વીકાયમાં ઉત્પન્ન થનાર છે.

તો ભંતે ! શું તે આ ભવમાં રહેતા મહાવેદનાવાળા હોય છે,

(પૃથ્વીકાયમાં)ઉત્પન્ન થતા મહાવેદનાવાળા હોય છે,

ઉવવન્ને મહાવેયણે ?

૩. ગોયમા ! ઇહગે સિય મહાવેયણે, સિય અપ્પવેયણે,

ઉવવજ્જમાણે સિય મહાવેયણે, સિય અપ્પવેયણે,

અહેણં ઉવવન્ને ભવઇ તઓ પચ્છા વેમાયાએ વેયણં
વેદેઇ ।

દં. ૧૩-૨૧. **એવં -જાવ- મણુસ્સેસુ ।**

દં. ૨૨-૧૪. **વાણમંતર-જોહસિય-વેમાણિએસુ જહા
અસુરકુમારેસુ ।**

- વિયા. સ. ૭, ડ. ૬, સુ. ૭-૧૧

૨૧. વેયણાઽઙ્ગયણસસ નિક્ષેવો-

સાયમસાયં સવ્વે, સુહં ચ દુક્ખં અદુક્ખમસુહં ચ ।

માણસરહિયં વિગલિંદિયા ડ સેસા દુવિહમેવ ॥

- પળ્ણ. પ. ૩૫, સુ. ૨૦૫૪, ગા. ૨

કે (પૃથ્વીકાયમાં) ઉત્પન્ન થયા પછી મહાવેદના-
વાળા હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે ક્યારેક આ ભવમાં રહેતા મહાવેદ-
નાવાળા હોય છે અને ક્યારેક અલ્પવેદનાવાળા
હોય છે.

પૃથ્વીકાયમાં ઉત્પન્ન થતા પણ ક્યારેક મહાવેદ-
નાવાળા અને ક્યારેક અલ્પવેદનાવાળા હોય છે.

જ્યારે પૃથ્વીકાયમાં ઉત્પન્ન થઈ જાય છે, ત્યારે
વિમાત્રાથી વેદનાને વેદે છે.

૧૩-૨૧. આ પ્રમાણે મનુષ્ય સુધી મહાવેદનાદિનું
વર્ણન કરવું જોઈએ.

૨૨-૨૪. વાણવ્યંતર-જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક
દેવોનાં મહાવેદનાદિનું વર્ણન અસુરકુમારોનાં સમાન
કરવું જોઈએ.

૨૯. વેદના અધ્યયનનો ઉપસંહાર :

સાતા અને અસાતા વેદના બધા જીવ વેદે છે.

આ પ્રમાણે સુખ-દુઃખ અને અદુઃખ-અસુખ વેદના પણ
(બધા જીવ વેદે છે) પરંતુ વિકલેન્દ્રિય જીવ (અમનસ્ક
હોવાથી) માનસિક વેદનાથી રહિત છે. શેષ બધા જીવ
બંને પ્રકારની વેદના વેદે છે.

૩૩. ગતિ અધ્યયન

ગતિનો સામાન્ય અર્થ થાય છે - ગમન. એક સ્થાનને છોડી બીજા સ્થાન પર જવું તે ગતિ કહેવાય છે. સર્વાર્થસિદ્ધિ, રાજવાર્તિક આદિ ગ્રંથોમાં ગતિનું સામાન્ય લક્ષણ આ પ્રમાણે પ્રાપ્ત થાય છે. “દેશાદ્ દેશાન્તર પ્રાપ્તિ હેતુર્ગતિ:” અર્થાત્ એક સ્થાનથી બીજા સ્થાનને પ્રાપ્ત કરવાનો જે હેતુ કે સાધન છે તે ગતિ કહેવાય છે.

વસ્તુતઃ ગતિ તો ક્રિયાની જ પ્રક્રિયા છે. પરંતુ જે નિમિત્તથી એ ક્રિયા સંપન્ન થાય છે તે નિમિત્તના આધાર પર તે ગતિનું નામકરણ થઈ જાય છે. આ નામ ઉપચારથી આપવામાં આવે છે. જેમ- નરકના નિમિત્તથી જે ગતિ થાય છે તે નરકગતિ કહેવાય છે. નરકગતિનો સામાન્ય અર્થ છે. નરકની તરફ ગમન કરવું, નરકાયુના ફળ ભોગવવા માટે નરક (રત્નપ્રભા આદિ) પૃથ્વીની તરફ ગમન કરવું. પરંતુ ઉપચારથી ગતિના અનંતર જે સ્થાન પ્રાપ્ત કરવામાં આવે છે તેને પણ ગતિ કહેવામાં આવે છે. જેમ-નરકના સ્થાનને પણ નરકગતિ કહેવામાં આવે છે. ગ્રામીણ બોલચાલની ભાષામાં ગતિ (ગત) શબ્દ હાલત અવસ્થા કે દશાના અર્થમાં પ્રયુક્ત થાય છે. પરંતુ તે પણ ઔપચારિક પ્રયોગ છે. ગતિક્રિયાનું જે ફળ છે તે પણ અહિં ગતિ કહેવાય છે. આ પ્રમાણે ગતિક્રિયાનું નિમિત્ત અને ફળ પણ ગતિ શબ્દના જ અભિપ્રાયથી જણાય છે.

ગતિ-ક્રિયા જીવ અને પુદ્ગલ દ્રવ્યોમાં જોવા મળે છે. શેષ ચાર દ્રવ્યોમાં નહીં, તે જ બંને એક સ્થાનને છોડી બીજે ગમન કરે છે. અન્ય કોઈ દ્રવ્ય એક સ્થાનને છોડી બીજે ગમન કરતું નથી. ધર્મ, અધર્મ અને આકાશ તો લોકવ્યાપી હોવાથી એ ક્રિયા કરી શકતા નથી અને કાળ અસ્તિકાય ન હોવાના કારણે અથવા અપ્રદેશી હોવાના કારણે એવું કરી શકતું નથી. સ્થાનાંગસૂત્રના આઠમાં સ્થાનમાં ગતિના આઠ પ્રકાર વર્ણવ્યા છે- (૧) નરકગતિ (૨) તિર્યચગતિ (૩) મનુષ્યગતિ (૪) દેવગતિ (૫) સિદ્ધગતિ (૬) ગુરુગતિ (૭) પ્રણોદનગતિ અને (૮) પ્રાગભાર ગતિ. એમાંથી પ્રારંભની પાંચ ગતિઓનો જીવની સાથે સંબંધ છે. પરંતુ અંતિમ ત્રણ ગતિઓ પુદ્ગલમાં ઉપલબ્ધ થાય છે. એમાં પરમાણુની સ્વાભાવિક ગતિ ગુરુગતિ કહેવાય છે. પ્રેરિત કરવું, ધમકાવવું, ઈત્યાદિ માટે જે ગતિ થાય છે તે પ્રણોદનગતિ છે. એ જીવ અને પુદ્ગલ બંનેમાં સંભવ છે. પ્રાગભારગતિ એટલે કે વજન વધી જવાથી નીચે વળી જવાની ગતિ અથવા ગુરુત્વાકર્ષણની ગતિનું સૂચક ગણાય છે. એ પણ પુદ્ગલમાં જોવા મળે છે. પ્રારંભિક પાંચ ગતિમાં ચાર સંસારી જીવમાં હોય છે તથા પાંચમી ગતિ મુક્ત જીવમાં એક જ વાર હોય છે.

કર્મ સિદ્ધાંતની દૃષ્ટિથી અથવા સંસારી જીવોની ગતિઓની દૃષ્ટિથી ચાર ગતિ પ્રસિદ્ધ છે- (૧) નરકગતિ (૨) તિર્યચગતિ (૩) મનુષ્યગતિ અને (૪) દેવગતિ. જીવોને એક સ્થાનથી બીજા સ્થાન પર ગમનાગમનની દૃષ્ટિએ ચાર જ ગતિઓ પ્રસિદ્ધ છે. જ્યાં સુધી જીવ કર્મોથી આબંધ છે ત્યાં સુધી તે જ ગતિઓને પ્રાપ્ત થતો રહે છે. પરંતુ જ્યારે તે કર્મબંધનથી મુક્ત થઈ જાય છે તેને સિદ્ધ ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. આ ગતિને પ્રાપ્ત કર્યા પછી જીવ ફરીથી નરકાદિ ગતિઓમાં આવતો નથી. એ અપેક્ષાથી ગતિ પાંચ પ્રકારની છે- નરકગતિ, તિર્યચગતિ, મનુષ્ય ગતિ, દેવગતિ અને સિદ્ધગતિ.

આ પાંચ ગતિઓની બીજી અપેક્ષાએ દશ ભેદ પણ કર્યા છે- જેમ - (૧) નરકગતિ, (૨) નરક વિગ્રહગતિ, (૩) તિર્યચગતિ (૪) તિર્યચ વિગ્રહગતિ (૫) મનુષ્ય ગતિ (૬) મનુષ્ય વિગ્રહગતિ (૭) દેવગતિ (૮) દેવવિગ્રહગતિ, (૯) સિદ્ધગતિ અને (૧૦) સિદ્ધવિગ્રહગતિ. વિગ્રહ શબ્દના બે અર્થ છે- શરીર અને મોડ (વક્તા). જીવ જ્યારે એક શરીર છોડી અન્ય સ્થાન પર પહોંચવા માટે ગતિ કરે છે તો તેની ગતિ બે પ્રકારની થાય છે- (૧) ઋજુગતિ (અનુશ્રેણીગતિ) અને (૨) વક્રગતિ (વિગ્રહગતિ). નરક આદિ સ્થાનોને પ્રાપ્ત કરતી વખતે જ્યારે ઋજુગતિ હોય છે તો તેને નરકગતિ, તિર્યચગતિ આદિ કહેવામાં આવ્યું છે. તથા જ્યારે તે ગતિ વક્ર હોય છે અથવા એક કે એકથી વધારે વળાંકવાળી થાય છે તો તેને નરક વિગ્રહગતિ, તિર્યચ વિગ્રહ ગતિ આદિ નામોથી જાણી શકાય છે. પરંતુ એમ માનવાથી સિદ્ધની વિગ્રહગતિનો ભેદ જણાતો નથી. કારણ કે સિદ્ધિના પછી જે ગતિ થાય તે સદૈવ સીધી થાય છે. એમાં કોઈ વળાંક થતો નથી. ટીકાકારે

“સિદ્ધિવિગ્ગહર્ગ”નો સંધિ વિચ્છેદ “સિદ્ધિ અવિગ્ગહર્ગ” કરી સિદ્ધગતિમાં અવિગ્ગહ ગતિ હોવાનો અર્થ જે બતાવ્યો છે તે ઉપયુક્ત છે. પરંતુ એનાથી સિદ્ધ ગતિ અને સિદ્ધ વિગ્ગહગતિમાં ભેદ રહેતો નથી. જો વિગ્ગહનો અર્થ શરીર કરીએ તો પણ નરકગતિ, નરકવિગ્ગહગતિ આદિમાં ભેદ સિદ્ધ થતો નથી. કારણ કે કાર્મણ શરીર તો હંમેશા સાથે જ રહે છે. નરકગતિ આદિને ગતિના દ્વારા પ્રાપ્તવ્ય સ્થાન તથા નરકવિગ્ગહ ગતિ આદિનો અંતરાળ ગતિ માનીને ચાલીએ તો વિરોધ થશે નહીં. સિદ્ધગતિ પણ આ જ પ્રમાણે પ્રાપ્તવ્ય સ્થાન થશે તથા સિદ્ધિ વિગ્ગહ ગતિનો અર્થ એના માટે મુક્ત જીવની ગતિ થશે.

નરકાદિ ચાર ગતિઓ જ્યારે દુઃખદાયી અને સંસારભિમુખ રાખવાવાળી હોય છે તો એ ચારે ને દુર્ગતિ કહેવામાં આવે છે. આ ચારમાં ઘણીવાર મનુષ્યગતિ અને દેવગતિ સુખદાયી અને શુભ હોવાથી સદ્ગતિ અથવા સુગતિ માનવામાં આવે છે. નરકગતિ અને તિર્યચગતિ અશુભ હોવાના કારણે તેની સદ્ગતિ મનાતી નથી. સદ્ગતિ અથવા સુગતિઓની સંખ્યા પણ સ્થાનાંગ સૂત્રના અનુસાર ચાર છે- (૧) સિદ્ધ સુગતિ (૨) દેવ સુગતિ (૩) મનુષ્ય સુગતિ અને (૪) સુકુળમાં જન્મ. આમાં સિદ્ધગતિ તો સુગતિ છે જ કારણ કે તે મોક્ષપ્રાપ્તિની સૂચક છે. પરંતુ સુકુળમાં જન્મ થવો વ્યાવહારિક દષ્ટિથી, સુનિમિત્તોના મળવાથી અને જીવની આત્મોન્નતિનું વાતાવરણ મળવાથી સુગતિ કહેવાય છે. એમ જણાય છે.

દુર્ગતિ અને સદ્ગતિ જીવોને કેવી રીતે મળે છે તેની પણ જાણકારી અહિં આપવામાં આવી છે. જે જીવ શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શના વાસ્તવિક સ્વરૂપને જાણે તે સુગતિને પ્રાપ્ત કરે છે. તથા જે એનાથી પરિજ્ઞાત હોતા નથી અને આના વાસ્તવિક સ્વરૂપને જાણતા નથી તે જીવ દુર્ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે. આના સિવાય દુર્ગતિ અને સદ્ગતિમાં જવાના અન્ય કારણ પણ કહ્યા છે. જેમ-જે જીવ પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન અને પરિગ્રહથી વિરત હોય છે તે સુગતિમાં જાય છે તથા જે આનું સેવન કરે છે તે દુર્ગતિમાં જાય છે.

નરકગતિ, તિર્યચગતિ, મનુષ્યગતિ અને દેવગતિના સંબંધમાં વિશિષ્ટ જાણકારી માટે આ ગ્રંથમાં આનાથી પૃથક્ અધ્યયનોની વિષય વસ્તુ બતાવવામાં આવી છે. છતાં પણ આ ચારે ગતિયોના જીવોના સંબંધમાં પર્યાપ્તિ, અપર્યાપ્તિ, પરિત, સંખ્યા, કાયસ્થિતિ, અંતરકાળ, અલ્પબહુત્વ આદિ દ્વારોથી આ અધ્યયનનો વિસ્તાર કરવામાં આવ્યો છે.

જે જીવોને નરકગતિ અને નરકાયુનો ઉદય રહે છે તે નૈરચિક અને જે જીવોને તિર્યચગતિ અને તિર્યચાયુનો ઉદય થાય છે તે તિર્યચયોનિક કહેવાય છે. આ જ પ્રમાણે મનુષ્યગતિ અને મનુષ્યના ઉદયવાળો જીવ મનુષ્ય અને દેવગતિ અને દેવાયુના ઉદયને પ્રાપ્ત જીવ દેવ કહેવાય છે. ગતિનો ઉદય નિરંતર રહે છે. આનો અર્થ છે ગતિ. અહિં એક જેવી અવસ્થા કે દશાનું બોધક છે. જે ગતિનામ કર્મના ઉદયથી પ્રાપ્ત થાય છે.

જીવ જ્યારે એક ગતિને છોડી બીજું શરીર ગ્રહણ કરે છે તો તે આહાર, શરીર, ઈન્દ્રિય આદિનું નિર્માણ કરે છે. આમાં જે કાર્ય તેનું પૂર્ણ થઈ જાય તે પર્યાપ્તિ કહેવાય છે. તથા જે કાર્ય અપૂર્ણ રહે છે તે અપર્યાપ્તિ કહેવાય છે. પર્યાપ્તિઓ છ છે- (૧) આહાર પર્યાપ્તિ (૨) શરીર પર્યાપ્તિ (૩) ઈન્દ્રિય પર્યાપ્તિ (૪) શ્વાસોશ્વાસ પર્યાપ્તિ (આન-પ્રાણ પર્યાપ્તિ) (૫) ભાષા પર્યાપ્તિ અને (૬) મન: પર્યાપ્તિ. આ સમસ્ત પર્યાપ્તિઓ ક્રમશઃ સંપન્ન થાય છે. જે જીવ જેના યોગ્ય છે તેમાં એટલીજ પર્યાપ્તિઓ હોય છે. કોઈ જીવ અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં જ કાળ કરી જાય છે અર્થાત્ તે આહાર આદિ પર્યાપ્તિઓથી પૂર્ણ નથી કરી શકતા. સાધારણ રીતે પૃથ્વીકાય આદિ એકેન્દ્રિય જીવોમાં આહાર, શરીર, ઈન્દ્રિય અને (શ્વાસોશ્વાસ) આન-પ્રાણ આ ચાર પર્યાપ્તિઓ જોવા મળે છે. બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય અને અસંજી પંચેન્દ્રિય જીવોમાં ભાષા સહિત પાંચ પર્યાપ્તિઓ હોય છે. દેવ, નારકી, મનુષ્યો અને સંજી પંચેન્દ્રિયોમાં મન સહિત છએ પર્યાપ્તિઓ જોવા મળે છે. સમુર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ત્રણ જ પર્યાપ્તિ જોવા મળે છે- આહાર, શરીર અને ઈન્દ્રિય. તે ચોથી પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કર્યા વગર જ કાળ પામે છે. દેવ અને ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ભાષા અને મન પર્યાપ્તિ એક સાથે હોવાના કારણે આ બંનેમાં એક સરખી પાંચ પર્યાપ્તિ કહી છે.

આ કથન ભેદ માત્રનું જ છે. અન્યથા તેમાં સમસ્ત છ પર્યાપ્તિઓ જોવા મળે છે. જે જીવમાં જેટલી પર્યાપ્તિ કહી છે તેમાં એટલી જ અપર્યાપ્તિઓ માની છે. માત્ર સમુર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ત્રણ પર્યાપ્તિઓ માની ચાર અપર્યાપ્તિઓ કહી છે. કારણ કે તેમાં ચોથી પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થઈ શકતી નથી.

પરિત્તનો અર્થ છે- પરિમિત. સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયિક જીવના સિવાય બધા જીવ પરિત અર્થાત્ પરિમિત છે. સંખ્યાની દૃષ્ટિથી સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાય અને સાધારણ બાદર વનસ્પતિકાય જીવ અનંત છે. ગર્ભજ મનુષ્ય સંખ્યાત છે. શેષ અસંખ્યાત છે. સિદ્ધોનું કથન કરીએ તો તે અનંત છે.

એક જીવ ગતિ પર્યાયમાં જેટલો કાળ રહે છે તે કાળ તેની કાયસ્થિતિ છે. નૈરયિકોની કાયસ્થિતિ (આયુષ્ય) જઘન્ય દશ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમ હોય છે. દેવોની કાયસ્થિતિ એટલી જ હોય છે. પરંતુ દેવિયોની સ્થિતિ જઘન્ય દસ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પંચાવન પલ્યોપમ હોય છે. તિર્યચયોનિક જીવોની કાયસ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળ છે. તિર્યચયોનિક સ્ત્રીની ઉત્કૃષ્ટ કાયસ્થિતિ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ હોય છે. મનુષ્ય અને મનુષ્ય સ્ત્રીની કાયસ્થિતિ પણ આ જ પ્રમાણે જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ હોય છે. નૈરયિક અને દેવનું ક્યારે પણ મૃત્યુ થાય તો ફરીથી નૈરયિક અને દેવમાં ઉત્પન્ન થાય નહિ. જ્યારે તિર્યચ અને મનુષ્ય મૃત્યુ પછી ફરીથી તે જ ગતિને ગ્રહણ કરી શકે છે. સિદ્ધ જીવની સ્થિતિ આદિ અનંતકાળ હોય છે. જે સિદ્ધ થયા નથી તે પોતાની પર્યાયમાં અનાદિ અપર્યવસિત અથવા અનાદિ સપર્યવસિત કાળ સુધી રહી શકે છે.

કાયસ્થિતિનું વર્ણન ચારગતિઓમાં પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત જીવોના આધાર પર તથા પ્રથમ - અપ્રથમ સમયવાળા જીવોના આધાર પર પણ કર્યું છે. સમસ્ત જીવોની અપર્યાપ્ત અવસ્થાનો કાળ અંતર્મુહૂર્ત છે. પર્યાપ્ત અવસ્થાનો ઉત્કૃષ્ટકાળ જાણ કરવા માટે તેની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિમાંથી અંતર્મુહૂર્તકાળ ઓછો કરી લેવો જોઈએ. જેવી રીતે નૈરયિક જીવનો ઉત્કૃષ્ટકાળ તેત્રીસ સાગરોપમ છે તથા જઘન્યકાળ દશ હજાર વર્ષ છે તો તેની પર્યાપ્ત અવસ્થાની ઉત્કૃષ્ટ કાયસ્થિતિ અંતર્મુહૂર્ત ઓછી તેત્રીસ સાગરોપમ અને જઘન્ય કાયસ્થિતિ અંતર્મુહૂર્ત ઓછી દશ હજાર વર્ષની થશે. જે જીવોની જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્ત હોય છે તેની પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત બંને અવસ્થાઓમાં જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્ત રહેશે. આ દૃષ્ટિથી તિર્યચ અને મનુષ્યની પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત બંને અવસ્થાઓમાં જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્ત છે અને પર્યાપ્ત અવસ્થાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્ત ઓછી ત્રણ પલ્યોપમ છે. તે પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત અવસ્થા એક જ જન્મની અપેક્ષાએ કહી છે.

પ્રથમ સમયના સમસ્ત જીવોનો કાળ એક સમય હોય છે. તથા અપ્રથમ સમયના જીવોની જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સામાન્ય સ્થિતિથી એક સમય ઓછી હોય છે. જેમ-અપ્રથમ સમય નૈરયિકની જઘન્ય સ્થિતિ એક સમય ઓછી દશ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ એક સમય ઓછી તેત્રીસ સાગરોપમ થશે.

અંતરકાળથી એ આશય છે કે એક ગતિ વિશેષનો ફરીથી પ્રાપ્ત થવાની વચ્ચેનો અંતરાળ સમય. એક નૈરયિક જીવ તે પર્યાયને છોડી ફરીથી નૈરયિક પર્યાય ગ્રહણ કરે છે. જેના મધ્ય વ્યતીતકાળને નૈરયિકનો અંતરકાળ કહેવામાં આવશે. આ જ પ્રમાણે સમસ્ત જીવોના અંતરકાળ વર્ણવ્યા છે. જુદી-જુદી ગતિના જીવોનો અંતરકાળ જુદો-જુદો હોય છે. અંતરકાળનું વર્ણન આ અધ્યયનમાં પ્રથમ અને અપ્રથમ સમયના જીવોના આધાર પર પણ કરવામાં આવ્યું છે. જે અહિં બતાવવામાં આવ્યું છે.

ક્યા જીવ અલ્પ છે તથા ક્યા જીવ અધિક છે. આનું વર્ણન અલ્પબહુત્વના રૂપમાં કરવામાં આવ્યું છે. નરકાદિ ચાર ગતિઓ અને સિદ્ધોનો અલ્પબહુત્વ પર વિચાર કરવાથી જાણ થશે કે સૌથી અલ્પ મનુષ્ય છે. તેનાથી નૈરયિક અસંખ્યાતગુણ છે. તેનાથી દેવ અસંખ્યાતગુણ છે. તેનાથી સિદ્ધ અનંતગુણ છે. તથા સિદ્ધોથી પણ અનંતગુણ તિર્યચજીવ છે. આ પાંચ ગતિઓની સાથે મનુષ્યાણી, તિર્યચસ્ત્રી અને દેવિઓને મળાવવાપર સૌથી ઓછી મનુષ્યાણી માની છે. પ્રથમ અને અપ્રથમ સમયવાળા નૈરયિક, દેવ, મનુષ્ય, તિર્યચ અને સિદ્ધોના અલ્પબહુત્વનું પણ આ અધ્યયનમાં વર્ણન થયું છે.

૩૩. ગઈ-અજ્ઞયણ

૩૩. ગતિ-અધ્યયન

સૂત્ર -

૧. પંચવિહ ગઈ નામાઈ-

પંચ ગઈઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-

૧. નિરયગઈ,	૨. તિરિયગઈ,
૩. મણુયગઈ,	૪. દેવગઈ,
૫. સિદ્ધિગઈ ।	

- ઠાણં. અ. ૫, ડ. ૩, સુ. ૪૪૨

૨. અટ્ઠવિહ ગઈ નામાઈ-

અટ્ઠગઈઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-

૧. ણિરયગઈ,	૨. તિરિયગઈ,
૩. મણુયગઈ,	૪. દેવગઈ,
૫. સિદ્ધિગઈ,	૬. ગુરુગઈ,
૭. પળોલ્લણ ગઈ,	૮. પઞ્ચાર ગઈ ।

- ઠાણં. અ. ૮, સુ. ૬૩૦

૩. દસવિહ ગઈ નામાઈ-

દસવિહા ગઈ પન્નત્તા, તં જહા-

૧. નિરયગઈ,	૨. નિરયવિગ્ગહગઈ,
૩. તિરિયગઈ,	૪. તિરિયવિગ્ગહગઈ,
૫. મણુયગઈ,	૬. મણુયવિગ્ગહગઈ,
૭. દેવગઈ,	૮. દેવવિગ્ગહગઈ,
૯. સિદ્ધિગઈ,	૧૦. સિદ્ધિવિગ્ગહગઈ ।

- ઠાણં. અ. ૧૦, સુ. ૭૪૫

૪. દુગઈ સુગઈ ધેય પરૂવણં-

ચત્તારિ દુગઈઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-

૧. ણેરહયદુગઈ,	૨. તિરિક્ખજોણિયદુગઈ,
૩. મણુસ્સદુગઈ,	૪. દેવદુગઈ ।

ચત્તારિ સોગઈઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-

૧. સિદ્ધસોગઈ,	૨. દેવસોગઈ,
૩. મણુયસોગઈ, ૧	૪. સુકુલપચ્ચાયાઈ ।

- ઠાણં. અ. ૪, ડ. ૧, સુ. ૨૬૭

સૂત્ર :

૧. પાંચ પ્રકારની ગતિઓનાં નામ :

ગતિ પાંચ કહી છે, જેમકે -

૧. નરક ગતિ,	૨. તિર્યચ ગતિ,
૩. મનુષ્ય ગતિ,	૪. દેવ ગતિ,
૫. સિદ્ધ ગતિ.	

૨. આઠ પ્રકારની ગતિઓનાં નામ :

ગતિ આઠ પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. નરક ગતિ,	૨. તિર્યચ ગતિ,
૩. મનુષ્ય ગતિ,	૪. દેવ ગતિ,
૫. સિદ્ધ ગતિ,	૬. ગુરુ ગતિ,
૭. પ્રણોદન ગતિ,	૮. પ્રાગ્બાર ગતિ.

૩. દસ પ્રકારની ગતિઓનાં નામ :

ગતિ દસ પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. નરક ગતિ,	૨. નરકવિગ્ગહ ગતિ,
૩. તિર્યચ ગતિ,	૪. તિર્યચ વિગ્ગહ ગતિ,
૫. મનુષ્ય ગતિ,	૬. મનુષ્ય વિગ્ગહ ગતિ,
૭. દેવ ગતિ,	૮. દેવ વિગ્ગહ ગતિ,
૯. સિદ્ધ ગતિ,	૧૦. સિદ્ધ વિગ્ગહ ગતિ.

૪. દુર્ગતિ-સુગતિનાં ભેદોનું પ્રરૂપણ :

દુર્ગતિ ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. નેરયિક દુર્ગતિ,	૨. તિર્યચયોનિક દુર્ગતિ,
૩. મનુષ્ય દુર્ગતિ,	૪. દેવ દુર્ગતિ.

સુગતિ ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. સિદ્ધ સુગતિ,	૨. દેવ સુગતિ,
૩. મનુષ્ય સુગતિ,	૪. સુકુળમાં જન્મ (થવો).

૧. ઠાણં. અ. ૩, ડ. ૩, સુ. ૧૮૭ (૧-૨)

૫. દુગ્ગઈ-સુગઈસુ ય ગમન હેઠ પઠ્ઠવણં-

પંચઠાળા અપરિણ્ણાયા જીવાણં દુગ્ગઈ ગમણાં ભવંતિ,
તં જહા-

૧. સદ્દા, ૨. રૂઠ્ઠા, ૩. ગંધા, ૪. રસા, ૫. ફાસા ।

પંચ ઠાળા સુપરિણ્ણાયા જીવાણં સુગઈ ગમણાં ભવંતિ,
તં જહા-

૧. સદ્દા -જાઠ્ઠ- ૫. ફાસા ।

- ઠાળં. અ. ૫, ડ. ૧, સુ. ૩૧૦/૧૨-૧૩

પંચહિં ઠાળેહિં જીઠ્ઠા ઢોગ્ગઈ ગચ્છંતિ, તં જહા-

૧. પાળાઠ્ઠઠાણં, ૨. મુસાઠ્ઠાણં,

૩. અઢિણ્ણાઢાણેણં, ૪. મેહુણેણં,

૫. પરિગ્ગહેણં ।

પંચહિં ઠાળેહિં જીઠ્ઠા સોગઈ ગચ્છંતિ, તં જહા-

૧. પાળાઠ્ઠઠાણં-જાઠ્ઠ-

૫. પરિગ્ગહેણં ।

- ઠાળં. અ. ૫, ડ. ૧, સુ. ૩૧૧

૬. દુગ્ગયા સુગયાળ ય ઠેય પઠ્ઠવણં-

ચત્તારિ દુગ્ગયા પન્નત્તા, તં જહા-

૧. નેરઠ્ઠયદુગ્ગયા, ૨. તિરિઠ્ઠઠ્ઠજોણિયદુગ્ગયા,

૩. મણુયદુગ્ગયા, ૪. ઢેઠ્ઠદુગ્ગયા ।

ચત્તારિ સોગ્ગયા પન્નત્તા, તં જહા-

૧. સિઢ્ઠ્ઠસોગ્ગયા, ૨. ઢેઠ્ઠસોગ્ગયા,

૩. મણુયસોગ્ગયા, ૪. સુઠ્ઠુલપચ્ચાયાયા ।

- ઠાળં. અ. ૪, ડ. ૧, સુ. ૨૬૭

૭. ચઢ્ઠગઈસુ પજ્જત્તિ-અપજ્જત્તિઓ-

પ. ણેરઠ્ઠયાણં ઠંતે ! કઢ્ઠ પજ્જત્તિઓ પળ્ણત્તાઓ ?

ડ. ગોયમા ! છ પજ્જત્તિઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. આહાર પજ્જત્તિ -જાઠ્ઠ- ૬. મળપજ્જત્તિ ।

પ. ણેરઠ્ઠયાણં ઠંતે ! કઢ્ઠ અપજ્જત્તિઓ પળ્ણત્તાઓ ?

ડ. ગોયમા ! છ અપજ્જત્તિઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. આહાર અપજ્જત્તિ -જાઠ્ઠ- ૬. મળઅપજ્જત્તિ ।

- જીઠ્ઠા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૨

૫. દુર્ગતિ અને સુગતિઠાં ગમન હેતુનું પ્રરૂપણ :

આ પાંચ સ્થાન જયારે પરિજ્ઞાત ઠતા નઠ્ઠી ત્યારે તે
જીઠ્ઠોનાં દુર્ગતિ ગમનનાં હેતુ હોય છે, જેમકે -

૧. શબ્ઢ, ૨. રૂપ, ૩. ગંધ, ૪. રસ, ૫. સ્પર્શ.

આ પાંચ સ્થાન જયારે સુપરિજ્ઞાત હોય છે ત્યારે તે
જીઠ્ઠોનાં સુગતિ ગમનનાં હેતુ હોય છે, જેમકે -

૧. શબ્ઢ -યાઠ્ઠ- ૨. સ્પર્શ.

આ પાંચ સ્થાનોઠ્ઠી જીઠ્ઠ દુર્ગતિઠાં જાય છે, જેમકે -

૧. પ્રાજ્ઞાતિપાતઠ્ઠી, ૨. મૃષાઠ્ઠાઢ્ઠી,

૩. અઢ્ઠ્ઠાઢ્ઠાનઠ્ઠી, ૪. મૈઠ્ઠુનઠ્ઠી,

૫. પરિઢ્ઠ્ઠઢ્ઠી.

આ પાંચ સ્થાનોઠ્ઠી જીઠ્ઠ સુગતિઠાં જાય છે, જેમકે -

૧. પ્રાજ્ઞાતિપાત ઠિરમણઠ્ઠી -યાઠ્ઠ-

૫. પરિઢ્ઠ્ઠ ઠિરમણઠ્ઠી.

૬. દુર્ગત સુગતનાં ભેઢોનું પ્રરૂપણ :

દુર્ગત (દુર્ગતિઠાં ઉત્પન્ન ઠનાર) યાર પ્રકારનાં કઢ્ઠા
છે, જેમકે -

૧. નૈરઠ્ઠિક દુર્ગત, ૨. તિર્યચયોનિક દુર્ગત,

૩. મનુષ્ય દુર્ગત, ૪. ઢેઠ્ઠ દુર્ગત.

સુગત (સુગતિઠાં ઉત્પન્ન ઠનાર) યાર પ્રકારનાં કઢ્ઠા
છે, જેમકે -

૧. સિઢ્ઠ સુગત, ૨. ઢેઠ્ઠ સુગત,

૩. મનુષ્ય સુગત, ૪. સુઠ્ઠુળઠાં જન્મ લેનાર.

૭. યાર ગતિઓઠાં પર્યાપ્તિ-અપર્યાપ્તિ :

પ્ર. ઠંતે ! નૈરઠ્ઠિકોની કેટલી પર્યાપ્તિઓ કહી છે ?

ડ. ગૌતમ ! છ પર્યાપ્તિઓ કહી છે, જેમકે -

૧. આહાર પર્યાપ્તિ -યાઠ્ઠ- ૬. મનઃપર્યાપ્તિ.

પ્ર. ઠંતે ! નૈરઠ્ઠિકોની કેટલી અપર્યાપ્તિઓ કહી છે ?

ડ. ગૌતમ ! છ અપર્યાપ્તિઓ કહી છે, જેમકે -

૧. આહાર અપર્યાપ્તિ -યાઠ્ઠ- ૬. મનઃઅપર્યાપ્તિ.

- પ. સુહુમપુઢવિકાઙયાણં ભંતે ! કઙ પજ્જત્તીઓ પળ્ણત્તાઓ ?
૩. ગોયમા ! ચત્તારિ પજ્જત્તીઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. આહાર પજ્જત્તી, ૨. સરીર પજ્જત્તી,
૩. ઙ્દિય પજ્જત્તી, ૪. આળપાણુ પજ્જત્તી ।
- પ. સુહુમપુઢવિકાઙયાણં ભંતે ! કઙ અપજ્જત્તીઓ પળ્ણત્તાઓ ?
૩. ગોયમા ! ચત્તારિ અપજ્જત્તીઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. આહાર અપજ્જત્તી -જાવ- ૪. આળપાણુ અપજ્જત્તી ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૩ (૧૨)

ઁવં -જાવ- સુહુમ વાયર વળ્ણસઙ્કાઙયાણ વ્ધિ ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૪-૨૬

વેઙ્દિય-તેઙ્દિય-ચઙરિંદિયાણં પંચ પજ્જત્તીઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. આહાર પજ્જત્તી, ૨. સરીર પજ્જત્તી,
૩. ઙ્દિય પજ્જત્તી, ૪. આળપાણુ પજ્જત્તી,
૫. ભાસા પજ્જત્તી ।

વેઙ્દિય-તેઙ્દિય-ચઙરિંદિયાણં પંચ અપજ્જત્તીઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. આહાર અપજ્જત્તી -જાવ- ૫. ભાસા અપજ્જત્તી ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૭-૩૦

- પ. સમ્મુચ્છિમ પંચિંદિય તિરિક્ખજોણિયજલયરાણં ભંતે ! કઙ પજ્જત્તીઓ પળ્ણત્તાઓ ?
૩. ગોયમા ! પંચ પજ્જત્તીઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. આહાર પજ્જત્તી -જાવ- ૫. ભાસા પજ્જત્તી ।
થલયરાણં સ્વહયરાણ વ્ધિ પંચ પજ્જત્તીઓ ઁવં ચેવ ।

જલયરા-થલયરા-સ્વહયરા વ્ધિ પંચ અપજ્જત્તીઓ ઁવં ચેવ ।

- પ. ગલ્ભવકંતિય પંચિંદિયતિરિક્ખજોણિય જલયરાણં ભંતે ! કઙ પજ્જત્તીઓ પળ્ણત્તાઓ ?
૩. ગોયમા ! છ પજ્જત્તીઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. આહાર પજ્જત્તી -જાવ- ૬. મળ પજ્જત્તી ।

- પ્ર. ભંતે ! સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોની કેટલી પર્યાપ્તિઓ કહી છે ?
૩. ગૌતમ ! ચાર પર્યાપ્તિઓ કહી છે, જેમકે -
૧. આહાર પર્યાપ્તિ, ૨. શરીર પર્યાપ્તિ,
૩. ઈન્દ્રિય પર્યાપ્તિ, ૪. આન-પ્રાણ પર્યાપ્તિ.
- પ્ર. ભંતે ! સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોની કેટલી અપર્યાપ્તિઓ કહી છે ?
૩. ગૌતમ ! ચાર અપર્યાપ્તિઓ કહી છે, જેમકે -
૧. આહાર અપર્યાપ્તિ -યાવત્- ૪. આન-પ્રાણ અપર્યાપ્તિ.

આ પ્રમાણે સૂક્ષ્મ-બાદર વનસ્પતિકાયિક સુધી જાણવું જોઈએ.

વેઈન્દ્રિય - તેઈન્દ્રિય-ચઙરેન્દ્રિય જીવોમાં પાંચ પર્યાપ્તિઓ કહી છે, જેમકે -

૧. આહાર પર્યાપ્તિ, ૨. શરીર પર્યાપ્તિ,
૩. ઈન્દ્રિય પર્યાપ્તિ, ૪. આન-પ્રાણ પર્યાપ્તિ,
૫. ભાષા પર્યાપ્તિ.

વેઈન્દ્રિય-ત્રેઈન્દ્રિય-ચઙરેન્દ્રિય જીવોમાં પાંચ અપર્યાપ્તિઓ કહી છે, જેમકે -

૧. આહાર અપર્યાપ્તિ -યાવત્- ૫. ભાષા અપર્યાપ્તિ.

- પ્ર. ભંતે ! સમ્મુચ્છિમ પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક જલચર જીવોમાં કેટલી પર્યાપ્તિઓ કહી છે ?
૩. ગૌતમ ! પાંચ પર્યાપ્તિઓ કહી છે, જેમકે -
૧. આહાર પર્યાપ્તિ -યાવત્- ૫. ભાષા પર્યાપ્તિ.
સમ્મુચ્છિમ સ્થળચર ખેચર જીવોમાં પણ આ પ્રમાણે પાંચ પર્યાપ્તિઓ છે.

જલચર - સ્થળચર અને ખેચર જીવોમાં પણ આ પ્રમાણે પાંચ અપર્યાપ્તિઓ છે.

- પ્ર. ભંતે ! ગર્ભજ પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક જલચરોની કેટલી પર્યાપ્તિઓ કહી છે ?
૩. ગૌતમ ! છ પર્યાપ્તિઓ કહી છે, જેમકે -
૧. આહાર પર્યાપ્તિ -યાવત્- ૬. મન: પર્યાપ્તિ.

થલયરાણં સ્થળયરાણ વિ એવં ચેવ ।

છ અપજ્જત્તીઓ એવં ચેવ ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૫-૪૦

પ. સમ્મુચ્છિમ મણુસ્સા ણં ભંતે ! કઙ્ગ પજ્જત્તીઓ પ્ણત્તાઓ ?

૩. ગોયમા ! તિણ્ણિ પજ્જત્તીઓ પ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. આહાર પજ્જત્તી, ૨. સરીર પજ્જત્તી,
૩. ઇંદિય પજ્જત્તી ।

પ. સમ્મુચ્છિમ મણુસ્સા ણં ભંતે ! કઙ્ગ અપજ્જત્તીઓ પ્ણત્તાઓ ?

૩. ગોયમા ! ચત્તારિ અપજ્જત્તીઓ પ્ણત્તાઓ ।

પ. ગમ્ભવકંતિય મણુસ્સા ણં ભંતે ! કઙ્ગ પજ્જત્તીઓ પ્ણત્તાઓ ?

૩. ગોયમા ! પંચ (છ) પજ્જત્તીઓ પ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. આહાર પજ્જત્તી -જાવ- ૫-૬. ભાસા-મણ પજ્જત્તી ।

પંચ અપજ્જત્તીઓ પ્ણત્તાઓ એવં ચેવ^૧ ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૪૧

પ. દેવા ણં ભંતે ! કઙ્ગ પજ્જત્તીઓ પ્ણત્તાઓ ?

૩. ગોયમા ! પંચ પજ્જત્તીઓ પ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. આહાર પજ્જત્તી -જાવ- ૫. ભાસા-મણ પજ્જત્તી ।

પ. દેવાણં ભંતે ! કઙ્ગ અપજ્જત્તીઓ પ્ણત્તાઓ,

૩. ગોયમા ! પંચ અપજ્જત્તીઓ પ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. આહાર અપજ્જત્તી -જાવ- ૫. ભાસા-મણ અપજ્જત્તી ।
- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૪૨

૮. ચઙ્ગઈસુ પરિત્તાણં સંઘા પરૂવણં-

ણેરઙ્ગયા-પરિત્તા અસંઘેજ્જા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૨

સુહુમ પુઢવિકાઙ્ગયા-પરિત્તા અસંઘેજ્જા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૩ (૩૩)

એવં -જાવ- સુહુમ-વાયર વાઙ્ગકાઙ્ગયા વિ ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૪-૨૬

ગર્ભજ સ્થળયર-ખેયર જીવોનાં માટે પણ આ પ્રમાણે પર્યાપ્તિઓ કહેવી જોઈએ.

આની છ: અપર્યાપ્તિઓ પણ આ પ્રમાણે છે.

પ્ર. ભંતે ! સમ્મૂચ્છિમ મનુષ્યોની કેટલી પર્યાપ્તિઓ કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! ત્રણ પર્યાપ્તિઓ કહી છે, જેમકે -
૧. આહાર પર્યાપ્તિ, ૨. શરીર પર્યાપ્તિ,
૩. ઈન્દ્રિય પર્યાપ્તિ.

પ્ર. ભંતે ! સમ્મૂચ્છિમ મનુષ્યોની કેટલી અપર્યાપ્તિઓ કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! ચાર અપર્યાપ્તિઓ કહી છે.

પ્ર. ભંતે ! ગર્ભજ મનુષ્યોની કેટલી પર્યાપ્તિઓ કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! પાંચ (છ) પર્યાપ્તિઓ કહી છે, જેમકે-
૧. આહાર પર્યાપ્તિ -યાવત્- ૫-૬. ભાષા-મન-પર્યાપ્તિ.

આની પાંચ અપર્યાપ્તિઓ પણ આ પ્રમાણે છે.

જેનમ્ જયતિ શાસનમ્

પ્ર. ભંતે ! દેવોની કેટલી પર્યાપ્તિઓ કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! પાંચ પર્યાપ્તિઓ કહી છે, જેમકે -
૧. આહાર પર્યાપ્તિ -યાવત્- ૫. ભાષા મન:પર્યાપ્તિ.

પ્ર. ભંતે ! દેવોની કેટલી અપર્યાપ્તિઓ કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! પાંચ અપર્યાપ્તિઓ કહી છે, જેમકે -
૧. આહાર અપર્યાપ્તિ -યાવત્- ૫. ભાષામન: અપર્યાપ્તિ.

૮. ચાર ગતિઓમાં પરિત્ત સંખ્યાનું પ્રરુપણ :

નૈરયિક-એ (જીવ) પરિત્ત (પરિમિત) છે અને અસંખ્યાત છે.

સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાય- પરિત્ત અને અસંખ્યાત છે.

આ પ્રમાણે સૂક્ષ્મ-બાહર વાયુકાય સુધી જાણવું જોઈએ.

૧. પર્યાપ્તિ દ્વારે પંચ પર્યાપ્તયઃ પંચ અપર્યાપ્તયઃ ભાષામનઃ પર્યાપ્ત્યોરેકત્વેન વિવક્ષણાત્ - જીવા. ટીકા.

સુહુમ વળસ્સઙ્કાઙ્કા-અપરિતા અણંતા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૮

સાહારણ સરીર બાયર વળસ્સઙ્કાઙ્કા-પરિતા અણંતા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૧

પત્તેય સરીર બાયર વળસ્સઙ્કાઙ્કા-પરિતા અસંખેજ્જા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૧

વેઈંદિયા-તેઈંદિયા-ચઠરિંદિયા-પરિતા અસંખેજ્જા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૮-૩૦

પંચેંદિય તિરિક્ખજોણિયા-પરિતા અસંખેજ્જા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૩૫-૪૦

સમ્મુચ્છિમ મણુસ્સા-પરિતા અસંખેજ્જા ।

ગભ્બવકંતિય મણુસ્સા-પરિતા સંખેજ્જા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૪૧

દેવા-પરિતા અસંખેજ્જા ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૪૨

૯. ચઠગઈંસુ સિદ્ધસ્સ ય કાયટિઠઈં પરુવણં-

પ. ગેરઙ્કાણં ણં ભંતે ! નેરઙ્કાણં ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં દસ વાસસહસ્સાઈં, ઉક્કોસેણં તેત્તીસં સાગરોવમાઈં ?

પ. તિરિક્ખજોણિયે ણં ભંતે ! તિરિક્ખજોણિયે ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં અણંતંકાલં,^૨ અણંતાઓ ઉસ્સપ્પિણિ-ઓસપ્પિણીઓ કાલઓ,

ચેત્તઓ અણંતા લોગા, અસંખેજ્જા પોગ્ગલપરિયટ્ઠા,

તે ણં પોગ્ગલપરિયટ્ઠા આવલિયાયે અસંખેજ્જાઈંભાગો ।

પ. તિરિક્ખજોણિણી ણં ભંતે ! તિરિક્ખજોણિણી ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિણ્ણિ પલિઓવમાઈં પુવ્વકોઢિપુહુત્તમભ્બહિયાઈં ।

સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાથિક- અપરિત અને અનંત છે.

સાધારણ શરીર બાદર વનસ્પતિકાથિક - પરિત અને અનંત છે.

પ્રત્યેક શરીર બાદર વનસ્પતિકાથિક - પરિત અને અસંખ્યાત છે.

બેઈંદ્રિય, ત્રેઈંદ્રિય અને ચઠરેંદ્રિય - પરિત અને અસંખ્યાત છે.

પંચેંદ્રિય તિર્યચયોનિક-પરિત અને અસંખ્યાત છે.

સમ્મુચ્છિમ મનુષ્ય-પરિત અને અસંખ્યાત છે.

ગર્ભજ મનુષ્ય-પરિત અને સંખ્યાત છે.

દેવ-પરિત અને અસંખ્યાત છે.

૯. ચાર ગતિ અને સિદ્ધની કાયસ્થિતિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! નારક નારકપર્યાયમાં કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસ હજાર વર્ષ, ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમ.

પ્ર. ભંતે ! તિર્યચોનિક તિર્યચયોનિક -પર્યાયમાં કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ અર્થાત્ કાળથી અનન્ત-ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી કાળ સુધી,

ક્ષેત્રથી- અનન્તલોક, અસંખ્યાત પુદ્ગલ- પરાવર્ત રુપ છે.

તે પુદ્ગલપરાવર્ત આવલિકાનાં અસંખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણે છે.

પ્ર. ભંતે ! તિર્યચોનિની તિર્યચયોનિની પર્યાયમાં કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ સુધી રહે છે.

૧. (ક) ઉત્ત. અ. ૩૬, ગા. ૧૬૭

(ખ) જીવા. પઢિ. ૩, સુ. ૨૦૬

૨. ઉત્ત. અ. ૩૬, ગા. ૧૭૬

एवं मणूसे वि^१ ।

मणूसी वि एवं चैव ।

- પ. દેવે ણં ભંતે ! દેવે ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?
૩. ગોયમા ! જહેવ ણેરહૈ^૨ ।
- પ. દેવી ણં ભંતે ! દેવી ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?
૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં દસ વાસસહસ્સાઈં,
ઉક્કોસેણં પણપણ્ણં પલિઓવમાઈં^૩ ।
- પ. સિદ્ધે ણં ભંતે ! સિદ્ધે ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?
૩. ગોયમા ! સાઈંએ અપજ્જવસિં^૪ ।
- પણ્ણ. પ. ૧૮, સુ. ૧૨૬૧-૧૨૬૫
- પ. અસિદ્ધે ણં ભંતે ! અસિદ્ધે ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?
૩. ગોયમા ! અસિદ્ધે દુવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-
૧. અણાઈંએ વા અપજ્જવસિં,
  ૨. અણાઈંએ વા સપજ્જવસિં ।

- જીવા. પઢિ. ૯, સુ. ૨૩૧

૧૦. જલયરાઈ પંચિંદિય તિરિક્કજોણિયાણં કાયટિઠઈં કાલ પરૂવણં-

પુવ્વકોડીપુહત્તં તુ ઉક્કોસેણ વિયાહિયા ।
કાયટિઠઈં જલયરાણં અન્તોમુહુત્તં જહન્નિયા ॥

- ઉત્ત. અ. ૩૬, ગા. ૧૭૬

પલિઓવમાઝ તિણ્ણિ ઝ ઉક્કોસેણ તુ સાહિયા ।
પુવ્વકોડીપુહત્તેણં અન્તોમુહુત્તં જહન્નિયા ॥
કાયટિઠઈં થલયરાણં ..... ।

- ઉત્ત. અ. ૩૬, ગા. ૧૮૫-૧૮૬/૧

અસંખભાગો પલિયસ્સ ઉક્કોસેણ સાહિઓ ।
પુવ્વકોડીપુહત્તેણં અન્તોમુહુત્તં જહન્નિયા ॥
કાયટિઠઈં ઘહયરાણં ..... ।

- ઉત્ત. અ. ૩૬, ગા. ૧૯૨-૧૯૩/૧

આ પ્રમાણે મનુષ્યની કાયસ્થિતિનાં માટે કહેવું જોઈએ.

મનુષ્ય સ્ત્રીનાં માટે પણ આ પ્રમાણે કહેવું જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! દેવ-દેવપર્યાયમાં કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?
૩. ગૌતમ ! નારકનાં સમાન દેવની કાયસ્થિતિ કહેવી જોઈએ.
- પ્ર. ભંતે ! દેવી-દેવી પર્યાયમાં કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય દસ હજાર વર્ષ,
ઉત્કૃષ્ટ પંચાવન (૫૫) પલ્યોપમ સુધી રહે છે.
- પ્ર. ભંતે ! સિદ્ધ જીવ સિદ્ધ પર્યાયમાં કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?
૩. ગૌતમ ! સિદ્ધ જીવ સાદિ અનન્ત કાળ સુધી રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! અસિદ્ધ અસિદ્ધ પર્યાયમાં કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! અસિદ્ધ બે પ્રકારનાં કલા છે, જેમકે -
૧. અનાદિ અપર્યવસિત,
  ૨. અનાદિ સપર્યવસિત.

જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

૧૦. જલયરાઈ પંચેન્દ્રિય તિર્યયથોનિકોની કાયસ્થિતિનું પ્રરૂપણ :

જલયરજીવોની કાયસ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ- પૃથક્ત્વની અને જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની છે.

સ્થળયર જીવોની કાયસ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ - પૃથક્ત્વ અધિક ત્રણ પલ્યોપમની અને જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની છે.

ખેચર જીવોની કાયસ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક પલ્યોપમનાં અસંખ્યાતમા ભાગની અને જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની છે.

૧. (ક) ઉત્ત. અ. ૩૬, ગા. ૨૦૧ (ખ) જીવા. પઢિ. ૭, સુ. ૨૨૬
૨. ઉત્ત. અ. ૩૬, ગા. ૨૪૫
૩. (ક) જીવા. પઢિ. ૩, સુ. ૨૦૬ (ખ) જીવા. પઢિ. ૬, સુ. ૨૨૫
૪. (ક) જીવા. પઢિ. ૯, સુ. ૨૫૫ (ખ) જીવા. પઢિ. ૯, સુ. ૨૩૧

(ગ) જીવા. પઢિ. ૯, સુ. ૨૪૯

૧૭. પુઢવિકાઇયાઇ જીવાણં લોગેસુ પરૂવણં-

અહેલોગે ણં પંચ બાયરા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. પુઢવિકાઇયા, ૨. આઝકાઇયા,
૩. વાઝકાઇયા, ૪. વણ્ણસસઝકાઇયા,
૫. ઓરાલા તસા પાણા ।

एवं उड्ढलोगे वि ।

તિરિયલોગે ણં પંચ બાયરા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. એગિંદિયા, ૨. બેઈંદિયા,
૩. તેઈંદિયા, ૪. ચઝરિંદિયા,
૫. પંચિંદિયા । - ઠાણં. અ. ૫, ઝ. ૩, સુ. ૪૪૪

૧૮. પુઢવિસરીરસસ મહાલયત્ત પરૂવણં-

પ. કે મહાલય ણં ધંતે ! પુઢવિસરીરે પણ્ણત્તે ?

ઝ. ગોયમા ! અણંતાણં સુહુમવણ્ણસસઝકાઇયાણં જાવઝયા સરીરા સે એગે સુહુમવાઝસરીરે ।

અસંખેજ્જાણં સુહુમવાઝસરીરાણં જાવઝયા સરીરા સે એગે સુહુમતેઝસરીરે ।

અસંખેજ્જાણં સુહુમતેઝકાઇયાસરીરાણં જાવઝયા સરીરા સે એગે સુહુમઆઝસરીરે ।

અસંખેજ્જાણં સુહુમઆઝકાઇયાસરીરાણં જાવઝયા સરીરા સે એગે સુહુમપુઢવિસરીરે ।

અસંખેજ્જાણં સુહુમપુઢવિકાઇયાણં જાવઝયા સરીરા સે એગે બાયરવાઝસરીરે ।

અસંખેજ્જાણં બાયરવાઝકાઇયાણં જાવઝયા સરીરા સે એગે બાયરતેઝસરીરે ।

અસંખેજ્જાણં બાયરતેઝકાઇયાણં જાવઝયા સરીરા સે એગે બાયરઆઝસરીરે ।

અસંખેજ્જાણં બાયરઆઝકાઇયાણં જાવઝયા સરીરા સે એગે બાયરપુઢવિસરીરે ।

એમહાલય ણં ગોયમા ! પુઢવિસરીરે પણ્ણત્તે ।

- વિયા. સ. ૧૧, ઝ. ૩, સુ. ૩૧

૧૯. પુઢવિકાઇયાસસ સરીરોગાહણા પરૂવણં-

પ. પુઢવિકાઇયાસસ ણં ધંતે ! કે મહાલયા સરીરોગાહણા પણ્ણત્તા ?

૧૭. પૃથ્વીકાયિક આદિ જીવોનું લોકમાં પ્રરૂપણ :

અધોલોકમાં પાંચ પ્રકારનાં બાદર જીવ કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાયિક, ૨. અપ્કાયિક,
૩. વાયુકાયિક, ૪. વનસ્પતિકાયિક,
૫. ઉદાર ત્રસ પ્રાણી.

આ પ્રમાણે ઉર્ધ્વલોકમાં પણ પાંચ ભેદ જાણવા જોઈએ.

તિર્યક્લોકમાં પાંચ પ્રકારનાં બાદર જીવ કહ્યા છે, જેમકે-

૧. એકેન્દ્રિય, ૨. બેઈન્દ્રિય,
૩. ત્રેઈન્દ્રિય, ૪. ચઉરેન્દ્રિય,
૫. પંચેન્દ્રિય.

૧૮. પૃથ્વી શરીરની વિશાળતાનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવોનું કેટલું મોટું શરીર કહ્યું છે ?

ઝ. ગૌતમ ! અનન્ત સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયિક જીવોનાં જેટલા શરીર હોય છે, તેટલું એક સૂક્ષ્મ વાયુકાયનું શરીર હોય છે.

અસંખ્યાત સૂક્ષ્મ વાયુકાયિક જીવોનાં જેટલા શરીર હોય છે, તેટલું એક સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયનું શરીર હોય છે.

અસંખ્યાત સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયનું જેટલું શરીર હોય છે, તેટલું એક સૂક્ષ્મ અપ્કાયનું શરીર હોય છે.

અસંખ્યાત સૂક્ષ્મ અપ્કાયનું જેટલું શરીર હોય છે, તેટલું એક સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયનું શરીર હોય છે.

અસંખ્યાત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયનું જેટલું શરીર હોય છે, તેટલું એક બાદર વાયુકાયનું શરીર હોય છે.

અસંખ્યાત બાદર વાયુકાયનું જેટલું શરીર હોય છે, તેટલું એક બાદર અગ્નિકાયનું શરીર હોય છે.

અસંખ્યાત બાદર અગ્નિકાયનું જેટલું શરીર હોય છે, તેટલું એક બાદર અપ્કાયનું શરીર હોય છે.

અસંખ્યાત બાદર અપ્કાયનું જેટલું શરીર હોય છે, તેટલું એક બાદર પૃથ્વીકાયનું શરીર હોય છે.

હે ગૌતમ ! આટલું મોટું પૃથ્વીકાયનું શરીર હોય છે.

૧૯. પૃથ્વીકાયિકની શરીરાવગાહનાનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વીકાયનાં શરીરની કેટલી મોટી અવગાહના કહી છે ?

૩. ગોયમા ! સે જહાનામણ રણ્ણો ષાઝરંતચક્ક-
વટ્ટિસ્સ વણ્ણગપેસિયા તરૂળી બલવં જુગવં જુવાળી
અપ્પાતંકા -જાવ- નિઝણસિપ્પોવગયા,

તિક્કવાણ વ઱રામઈણ સળ્હકરણીણ,

તિક્કવેણં વ઱રામણં વટ્ટાવરણં,

ણં મહં પુઢવિકાયં જઝગોલાસમાણં ગહાય
પઢિસાહરિય પઢિસાહરિય પઢિસંઘિવિય-
પઢિસંઘિવિય -જાવ- ણામેવ ત્તિ કટ્ટુતિસત્તખુત્તો
ઓવીસેજ્જા ।

તત્થ ણં ગોયમા ! અત્થેગઈયા પુઢવિકાઈયા આલિદ્ધા,
અત્થેગઈયા નો આલિદ્ધા,

અત્થેગઈયા સંઘટ્ટિયા, અત્થેગઈયા નો સંઘટ્ટિયા,

અત્થેગઈયા પરિયાવિયા, અત્થેગઈયા નો પરિયાવિયા,

અત્થેગઈયા ઉદ્દવિયા, અત્થેગઈયા નો ઉદ્દવિયા,

અત્થેગઈયા પિટ્ઠા, અત્થેગઈયા નો પિટ્ઠા,

પુઢવિકાઈયસ્સ ણં ગોયમા ! ંમહાલયા સરીરોગાહણા
પણ્ણત્તા ।

- વિયા. સ. ૧૯, ઝ. ૩, સુ. ૩૨

૨૦. ંગિદિયાણં ંગાહણં પઢુચ્ચ અપ્પવહુત્તં-

પ. ંણસિ ણં ંતે ! પુઢવિકાઈયાણં આઝકાઈયાણં
તેઝકાઈયાણં વાઝકાઈયાણં વણ્ણસ્સ઱કાઈયાણં
સુહુમાણં વાઢરાણં પજ્જત્તગાણં અપજ્જત્તગાણં
જહણ્ણુકોસિયાણ ંગાહણાણ કયરે કયરેહિંતો
અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગોયમા !

૧. સવ્વત્થોવા સુહુમનિંયસ્સ અપજ્જત્તગસ્સ
જહણ્ણિયા ંગાહણા ।

૨. સુહુમવાઝકાઈયસ્સ અપજ્જત્તગસ્સ જહણ્ણિયા
ંગાહણા અસંઘેજ્જગુણા ।

૩. સુહુમતેઝકાઈયસ્સ અપજ્જત્તગસ્સ જહણ્ણિયા
ંગાહણા અસંઘેજ્જગુણા ।

૪. સુહુમઆઝકાઈયસ્સ અપજ્જત્તગસ્સ જહણ્ણિયા
ંગાહણા અસંઘેજ્જગુણા ।

૩. ગૌતમ ! જેમ ચારદિશાનાં સ્વામી ચક્રવર્તી રાજાની
ચંદન ઘસનારી દાસી હોય, તે દાસી તરૂણી, બળવતી,
યુગવતી, યુવાવય પ્રાપ્ત, રોગરહિત -ચાવત્-
કળાકુશળ હોય,

તે ચૂર્ણ પીસનારી વજમથી શિલા પર,

વજમય તીક્ષ્ણ લોઢાથી લાપનાં ગોળાના સમાન,
પૃથ્વીકાયનો એક મોટો પિંડ લઈને વારંવાર ભેગું
કરતી -ચાવત્- સમેટતી - "હું આને હમણાં પીસી
નાંખું છું"- એવો વિચાર કરી તેને એકવીસ વાર
પીસી દે તો પણ -

હે ગૌતમ ! કેટલાક પૃથ્વીકાયિક જીવોનો તે શિલા
અને લોઢાથી સ્પર્શ થાય છે અને કેટલાક જીવોનો
સ્પર્શ થતો નથી. તેમાંથી કેટલાક પૃથ્વીકાયિક
જીવોનું ઘર્ષણ થાય છે અને કેટલાક પૃથ્વીકાયિકોનું
ઘર્ષણ થતું નથી.

તેમાંથી કેટલાકને પીડા થાય છે અને કેટલાકને
પીડા થતી નથી.

તેમાંથી કેટલાક મરે છે અને કેટલાક મરતા નથી.

કેટલાક પીસાય છે અને કેટલાક પીસાતા નથી.

ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયિક જીવની શરીરની આટલી
મોટી અવગાહના કહી છે.

૨૦. ંકેન્દ્રિયોનાં અવગાહનાની અપેક્ષાએ અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ સૂક્ષ્મ- બાદર, પર્યાપ્તા-અપર્યાપ્તા
પૃથ્વીકાયિક, અપૂકાયિક, તેજસ્કાયિક, વાયુકાયિક
અને વનસ્પતિકાયિક જીવોની જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ
અવગાહનાઓમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -ચાવત્-
વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ !

૧. બધાથી અલ્પ અપર્યાપ્તા સૂક્ષ્મનિગોદની
જઘન્ય અવગાહના છે.

૨. (તેનાથી) અપર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ વાયુકાયિક જીવોની
જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.

૩. (તેનાથી) અપર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયિકની
જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.

૪. (તેનાથી) અપર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ અપૂકાયિકની
જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.

૫. સુહુમપુઢવિકાઇયસ્સ અપજ્જત્તગસ્સ જહણિયા ઓગાહણા અસંખેજ્જગુણા ।
૬. બાદરવાઝકાઇયસ્સ અપજ્જત્તગસ્સ જહણિયા ઓગાહણા અસંખેજ્જગુણા ।
૭. બાદરતેઝકાઇયસ્સ અપજ્જત્તગસ્સ જહણિયા ઓગાહણા અસંખેજ્જગુણા ।
૮. બાદરઆઝકાઇયસ્સ અપજ્જત્તગસ્સ જહણિયા ઓગાહણા અસંખેજ્જગુણા ।
૯. બાદરપુઢવિકાઇયસ્સ અપજ્જત્તગસ્સ જહણિયા ઓગાહણા અસંખેજ્જગુણા ।
- ૧૦-૧૧. પત્તેયસરીર બાદર વ્રણસ્સઙ્કાઇયસ્સ બાદરનિઓયસ્સ યણ્ણસિણં અપજ્જત્તગણં જહણિયા ઓગાહણા દોણ્ઢ વિ તુલ્લા અસંખેજ્જગુણા ।
૧૨. સુહુમનિગોયસ્સ પજ્જત્તગસ્સ જહણિયા ઓગાહણા અસંખેજ્જગુણા ।
૧૩. તસ્સ ચેવ અપજ્જત્તગસ્સ ઝક્કોસિયા ઓગાહણા વિસેસાહિયા ।
૧૪. તસ્સ ચેવ પજ્જત્તગસ્સ ઝક્કોસિયા ઓગાહણા વિસેસાહિયા ।
૧૫. સુહુમવાઝકાઇયસ્સ પજ્જત્તગસ્સ જહણિયા ઓગાહણા અસંખેજ્જગુણા ।
૧૬. તસ્સ ચેવ અપજ્જત્તગસ્સ ઝક્કોસિયા ઓગાહણા વિસેસાહિયા ।
૧૭. તસ્સ ચેવ પજ્જત્તગસ્સ ઝક્કોસિયા ઓગાહણા વિસેસાહિયા ।
૧૮. સુહુમ તેઝકાઇયસ્સ પજ્જત્તગસ્સ જહણિયા ઓગાહણા અસંખેજ્જગુણા ।
૧૯. તસ્સ ચેવ અપજ્જત્તગસ્સ ઝક્કોસિયા ઓગાહણા વિસેસાહિયા ।
૨૦. સુહુમ આઝકાઇયસ્સ પજ્જત્તગસ્સ જહણિયા ઓગાહણા અસંખેજ્જગુણા ।
૨૧. તસ્સ ચેવ પજ્જત્તગસ્સ ઝક્કોસિયા ઓગાહણા વિસેસાહિયા ।
૨૨. તસ્સ ચેવ અપજ્જત્તગસ્સ ઝક્કોસિયા ઓગાહણા વિસેસાહિયા ।

૫. (તેનાથી) અપર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકની જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.
૬. (તેનાથી) અપર્યાપ્તા બાદર વાયુકાયિકની જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.
૭. (તેનાથી) અપર્યાપ્તા બાદર અગ્નિકાયિકની જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.
૮. (તેનાથી) અપર્યાપ્તા બાદર અપ્કાયિકની જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.
૯. (તેનાથી) અપર્યાપ્તા બાદર પૃથ્વીકાયિકની જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.
- ૧૦-૧૧. (તેનાથી) અપર્યાપ્તા પ્રત્યેક શરીરી બાદર વનસ્પતિકાયિકની અને બાદર નિગોદની જઘન્ય અવગાહના બંનેની પરસ્પર તુલ્ય અને અસંખ્યાતગુણી છે.
૧૨. (તેનાથી) પર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ નિગોદની જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.
૧૩. (તેનાથી) અપર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ નિગોદની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના વિશેષાધિક છે.
૧૪. (તેનાથી) પર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ નિગોદની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના વિશેષાધિક છે.
૧૫. (તેનાથી) પર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ વાયુકાયિકની જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.
૧૬. (તેનાથી) અપર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ વાયુકાયિકની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના વિશેષાધિક છે.
૧૭. (તેનાથી) પર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ વાયુકાયિકની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના વિશેષાધિક છે.
૧૮. (તેનાથી) પર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયની જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.
૧૯. (તેનાથી) એના જ અપર્યાપ્તાની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના વિશેષાધિક છે.
૨૦. (તેનાથી) પર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ અપ્કાયિકની જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.
૨૧. (તેનાથી) એના જ પર્યાપ્તાની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના વિશેષાધિક છે.
૨૨. (તેનાથી) એના જ અપર્યાપ્તાની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના વિશેષાધિક છે.

જૈન સાહિત્ય
JAINSITE
જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

૪૧. તસ્સ ચેવ પજ્જત્તગસ્સ ઉક્કોસિયા ઓગાહણા વિસેસાહિયા ।

૪૨. પત્તેયસરીરબાદરવણસ્સઙ્કાઙ્કાયસ્સપજ્જત્તગસ્સ જહણિયા ઓગાહણા અસંખેજ્જગુણા ।

૪૩. તસ્સ ચેવ અપજ્જત્તગસ્સ ઉક્કોસિયા ઓગાહણા અસંખેજ્જગુણા ।

૪૪. તસ્સ ચેવ પજ્જત્તગસ્સ ઉક્કોસિયા ઓગાહણા અસંખેજ્જગુણા ।

- વિયા.સ. ૧૯, ડ. ૩, સુ. ૨૨

૨૧. અણંતરોવવન્નગ એગિંદિય જીવાણં ભેયપ્પભેય પરૂવણં-
પ. કઙ્કિવિહા ણં ભંતે ! અણંતરોવવન્નગા એગિંદિયા પન્નત્તા ?

૩. ગોયમા ! પંચવિહા અણંતરોવવન્નગા એગિંદિયા પન્નત્તા, તં જહા -

૧. પુઢવિકાઙ્કાયા -જાવ- ૫. વણસ્સઙ્કાઙ્કાયા ।

પ. અણંતરોવવન્નગા ણં ભંતે ! પુઢવિકાઙ્કાયા કઙ્કિવિહા પન્નત્તા ?

૩. ગોયમા ! ઢુવિહા પન્નત્તા, તં જહા -

૧. સુહુમપુઢવિકાઙ્કાયા ય, ૨. બાદરપુઢવિકાઙ્કાયા ય ।

એવં ઢુપણં ભેણં -જાવ- વણસ્સઙ્કાઙ્કાયા^૧ ।

- વિયા.સ. ૩૩, ડ. ૨, સુ. ૧

૨૨. પરંપરોવવન્નગ એગિંદિય જીવાણં ભેયપ્પભેય પરૂવણં-
પ. કઙ્કિવિહા ણં ભંતે ! પરંપરોવવન્નગા એગિંદિયા પન્નત્તા ?

૩. ગોયમા ! પંચવિહા પરંપરોવવન્નગા એગિંદિયા પન્નત્તા, તં જહા-

૧. પુઢવિકાઙ્કાયા -જાવ- ૫. વણસ્સઙ્કાઙ્કાયા ।

એવં ચઙ્કકઓ ભેઓ જહા ઓહિયઙ્કદ્દેસણ ।

- વિયા.સ. ૩૩, ડ. ૩, સુ. ૧

૨૩. અણંતરોવગાઢાઙ્કા એગિંદિય જીવાણં ભેયપ્પભેય પરૂવણં-
૧. અણંતરોગાઢા જહા અણંતરોવવન્નગા ।

૪૧. (તેનાથી) પર્યાપ્તા બાદર નિગોદની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના વિશેષાધિક છે.

૪૨. (તેનાથી) પર્યાપ્તા પ્રત્યેક શરીરી બાદર વનસ્પતિકાયિકની જથ્થા અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.

૪૩. (તેનાથી) અપર્યાપ્તા પ્રત્યેક શરીરી બાદર વનસ્પતિકાયિકની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.

૪૪. (તેનાથી) પર્યાપ્તા પ્રત્યેક શરીરી બાદર વનસ્પતિકાયિકની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના અસંખ્યાતગુણી છે.

૨૧. અનન્તરોપપન્નક એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ :
પ્ર. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક (તત્કાળ ઉત્પન્ન) એકેન્દ્રિય જીવ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! અનન્તરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાયિક -યાવત્- ૫. વનસ્પતિકાયિક.

પ્ર. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક પૃથ્વીકાયિક જીવ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક, ૨. બાદર પૃથ્વીકાયિક.

આ પ્રમાણે (પ્રત્યેક) એકેન્દ્રિયનાં (બે-બે) ભેદ વનસ્પતિકાયિક સુધી જાણવાં જોઈએ.

૨૨. પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ :
પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાયિક -યાવત્- ૫. વનસ્પતિકાયિક.

આ પ્રમાણે ઔદિક ઉદ્દેશકનાં અનુસાર ચાર-ચાર ભેદ કહેવા જોઈએ.

૨૩. અનન્તરોવગાઢાઙ્કા એકેન્દ્રિયજીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ :
૧. અનન્તરાવગાઢ એકેન્દ્રિયનું વર્ણન અનન્તરોપપન્નક ઉદ્દેશકનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

૨. પરંપરોગાઢા જહા પરંપરોવવન્નગા ।
૩. અણંતરાહારગા જહા અણંતરોવવન્નગા ।
૪. પરંપરાહારગા જહા પરંપરોવવન્નગા ।
૫. અણંતરપજ્જત્તગા જહા અણંતરોવવન્નગા ।
૬. પરંપરપજ્જત્તગા જહા પરંપરોવવન્નગા ।
૭. ચરિમા વિ જહા પરંપરોવવન્નગા ।
૮. એવં અચરિમા વિ ।

એવં એ એકકારસ ઉદ્દેસગા ।

- વિયા. સ. ૩૩/૧, ઉ. ૪-૧૧

૨૪. કળ્હલેસ્સ એગિંદિય જીવાણં ભેયપ્પભેય પરૂવણં-
  - પ. કઙ્ઘિવાહા ણં ભંતે ! કળ્હલેસ્સા એગિંદિયા પણ્ણત્તા ?
  - ઉ. ગોયમા ! પંચવિહા કળ્હલેસ્સા એગિંદિયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
    ૧. પુઢવિકાઙ્ઘયા -જાવ- ૫. વણ્ણસઙ્ઘિકાઙ્ઘયા ।
  - પ. કળ્હલેસ્સા ણં ભંતે ! પુઢવિકાઙ્ઘયા કઙ્ઘિવાહા પણ્ણત્તા ?
  - ઉ. ગોયમા ! દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-
    ૧. સુહુમપુઢવિકાઙ્ઘયા ય, ૨. બાયરપુઢવિકાઙ્ઘયા ય ।
  - પ. કળ્હલેસ્સા ણં ભંતે ! સુહુમપુઢવિકાઙ્ઘયા કઙ્ઘિવાહા પણ્ણત્તા ?
  - ઉ. ગોયમા ! દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-
    ૧. અપજ્જત્તા સુહુમપુઢવિકાઙ્ઘયા ય,
    ૨. પજ્જત્તા સુહુમપુઢવિકાઙ્ઘયા ય ।
  - પ. કળ્હલેસ્સા ણં ભંતે ! બાયરપુઢવિકાઙ્ઘયા કઙ્ઘિવાહા પણ્ણત્તા ?
  - ઉ. ગોયમા ! દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-
    ૧. અપજ્જત્તા બાયરપુઢવિકાઙ્ઘયા ય,

૨. પરંપરાવગાઢ એકેન્દ્રિયનું વર્ણન પરંપરોપપન્નક ઉદ્દેશકનાં સમાન જાણવું જોઈએ.
૩. અનન્તરાહારક એકેન્દ્રિયનું વર્ણન અનન્તરોપપન્નક ઉદ્દેશકનાં સમાન જાણવું જોઈએ.
૪. પરંપરાહારક એકેન્દ્રિયનું વર્ણન પરંપરોપપન્નક ઉદ્દેશકનાં સમાન જાણવું જોઈએ.
૫. અનન્તરપર્યાપ્તા એકેન્દ્રિયનું વર્ણન અનન્તરોપપન્નક ઉદ્દેશકનાં સમાન જાણવું જોઈએ.
૬. પરંપરપર્યાપ્તા એકેન્દ્રિયનું વર્ણન પરંપરોપપન્નક ઉદ્દેશકનાં સમાન જાણવું જોઈએ.
૭. ચરમ એકેન્દ્રિયનું વર્ણન પરંપરોપપન્નક ઉદ્દેશકનાં સમાન જાણવું જોઈએ.
૮. અચરમ એકેન્દ્રિયનું વર્ણન પરંપરોપપન્નક ઉદ્દેશકનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે આ અગિયાર ઉદ્દેશક થયા.

૨૪. કૃષ્ણલેશી એકેન્દ્રિય જીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ :
  - પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશી એકેન્દ્રિય જીવ કેટલા પ્રકારનાં કલ્હા છે ?
  - ઉ. ગૌતમ ! કૃષ્ણલેશી એકેન્દ્રિય જીવ પાંચ પ્રકારનાં કલ્હા છે, જેમકે -
    ૧. પૃથ્વીકાયિક -યાવત્- ૫. વનસ્પતિકાયિક.
  - પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યાવાળા પૃથ્વીકાયિક જીવ કેટલા પ્રકારનાં કલ્હા છે ?
  - ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કલ્હા છે, જેમકે -
    ૧. સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક ૨. બાદર પૃથ્વીકાયિક.
  - પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યાવાળા સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક કેટલા પ્રકારનાં કલ્હા છે ?
  - ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કલ્હા છે, જેમકે -
    ૧. અપર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક,
    ૨. પર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક.
  - પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યાવાળા બાદર પૃથ્વીકાયિક કેટલા પ્રકારનાં કલ્હા છે ?
  - ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કલ્હા છે, જેમકે -
    ૧. અપર્યાપ્તા બાદર પૃથ્વીકાયિક,

૨. પજ્જત્તા બાયરપુઢવિકાઙયા ય ।

એવં આઙકાઙયા વિ ચઙકકાણં ભેણં ણેયઙ્વા ।

એવં -જાવ- વણસસઙકાઙયા ।

- વિયા. સ. ૩૩/૨, ડ. ૧, સુ. ૧-૩

૨૫. અણંતરોવવન્નગ કણહલેસસ ંગિંદિય ઙીવાણં ભેયપ્પભેય પરૂવણં-

પ. કઙવિહા ણં ંતે ! અણંતરોવવન્નગા કણહલેસસા ંગિંદિયા પણ્ણત્તા ?

ઙ. ગોયમા ! પંચવિહા અણંતરોવવન્નગા કણહલેસસા ંગિંદિયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. પુઢવિકાઙયા -જાવ- ૫. વણસસઙકાઙયા ।

એવં ંણં અભિલાવેણં તહેવ ઢુપઓ ભેઓ -જાવ- વણસસઙકાઙય ત્તિ ।

- વિયા. સ. ૩૩/૨, ડ. ૨, સુ. ૧

૨૬. પરંપરોવવન્નગ કણહલેસસ ંગિંદિયઙીવાણં ભેયપ્પભેય પરૂવણં-

પ. કઙવિહા ણં ંતે ! પરંપરોવવન્નગા કણહલેસસા ંગિંદિયા પણ્ણત્તા ?

ઙ. ગોયમા ! પંચવિહા પરંપરોવવન્નગા કણહલેસસા ંગિંદિયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. પુઢવિકાઙયા -જાવ- ૫. વણસસઙકાઙયા ।

એવં ંણં અભિલાવેણં ચઙકકઓ ભેઓ -જાવ- વણસસઙકાઙય ત્તિ ।

- વિયા. સ. ૩૩/૨, ડ. ૩, સુ. ૧

૨૭. અણંતરોવગાઢાઙ કણહલેસસ ંગિંદિયાણં ભેયપ્પભેય પરૂવણં-

એવં ંણં અભિલાવેણં જહેવ ંહિં ંગિંદિયસસ ંકકારસ ઙઢ્ઢેસા ંણિયા તહેવ કણહલેસસાં વિ ંાણિયઙ્વા -જાવ- અચરિમકણહલેસસા ંગિંદિયા ।

- વિયા. સ. ૩૩/૨, ડ. ૪-૧૧

૨૮. નીલ-કાઙલેસસ ંગિંદિય ઙીવાણં ભેયપ્પભેય પરૂવણં-

જહા કણહલેસસેહિં એવં નીલલેસસેહિં વિ સયં ંાણિયઙ્વાં ।

- વિયા. સ. ૩૩/૩, ડ. ૧-૧૧

૨. પર્યાપ્તા બાઢર પૃથ્વીકાઙિક.

આ પ્રમાણે અપૂકાઙિક ંવોનાં પણ ચાર-ચાર ભેઢ જાણવાં જોઈં.

આ પ્રમાણે વનસ્પતિકાઙિક સુઢી (ચાર-ચાર) ભેઢ જાણવાં જોઈં.

૨૫. અનન્તરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી ંકેન્દ્રિય ંવોનાં ભેઢ-પ્રભેઢોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી ંકેન્દ્રિય ંવ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા ં ?

ઙ. ગોતમ ! અનન્તરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી ંકેન્દ્રિય ંવ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા ં, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાઙિક -ચાવત્- ૫. વનસ્પતિકાઙિક.

આ પ્રમાણે આ જ અભિલાપથી પૂર્વવત્ વનસ્પતિકાઙિક સુઢી બે-બે ભેઢ જાણવાં જોઈં.

૨૬. પરંપરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી ંકેન્દ્રિય ંવોનાં ભેઢ-પ્રભેઢોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી ંકેન્દ્રિય ંવ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા ં ?

ઙ. ગોતમ ! પરંપરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી ંકેન્દ્રિય ંવ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા ં, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાઙિક -ચાવત્- ૫. વનસ્પતિકાઙિક.

આ પ્રમાણે આ અભિલાપથી વનસ્પતિકાઙિક સુઢી ચાર-ચાર ભેઢ કહેવા જોઈં.

૨૭. અનન્તરાવગાઢાઙ કૃષ્ણલેશી ંકેન્દ્રિય ંવોનાં ભેઢ-પ્રભેઢોનું પ્રરૂપણ :

ંધિક ંકેન્દ્રિય શતકંમાં જે પ્રમાણે અગિયાર ઉઢેશક કહ્યા ં તેજ પ્રમાણે આ અભિલાપથી અચરમ કૃષ્ણલેશી ંકેન્દ્રિય સુઢી અહીં કૃષ્ણલેશી શતકનાં પણ અગિયાર ઉઢેશક જાણવાં જોઈં.

૨૮. નીલ-કાપોતલેશી ંકેન્દ્રિય ંવોનાં ભેઢ-પ્રભેઢોનું પ્રરૂપણ :

જેમ કૃષ્ણલેશી ંકેન્દ્રિયનું શતક કહ્યું તેવી જ રીતે નીલલેશી ંકેન્દ્રિય ંવોનાં શતક પણ કહેવા જોઈં.

एवं काउलेस्सेहिं वि सयं भाणियच्चं ।

णवरं-काउलेस्स त्ति अभिलावो ।

- विया. स. ३३/४, उ. १-११

૨૯. भवसिद्धीय एगिंदिय जीवाणं भेयप्पभेय परूवणं-

પ. કઙ્કવિહા ણં મંતે ! ભવસિદ્ધીયા એગિંદિયા પન્નત્તા ?

૩. ગોયમા ! પંચવિહા ભવસિદ્ધીયા એગિંદિયા પન્નત્તા, તં જહા-

૧. પુઢવિકાઙ્કયા -જાવ- ૫. વણસ્સઙ્કાઙ્કયા ।

भेओ षउक्कओ -जाव- वणस्सइकाइय त्ति ।

- विया. स. ३३/५, उ. १-११

૩૦. कण्हलेस्स भवसिद्धीय एगिंदिय जीवाणं भेयप्पभेय परूवणं-

પ. કઙ્કવિહા ણં મંતે ! કણ્હલેસ્સા ભવસિદ્ધીયા એગિંદિયા પન્નત્તા ?

૩. ગોયમા ! પંચવિહા કણ્હલેસ્સા ભવસિદ્ધીયા એગિંદિયા પન્નત્તા, તં જહા-

૧. પુઢવિકાઙ્કયા -જાવ- ૫. વણસ્સઙ્કાઙ્કયા ।

પ. कण्हलेस्सा भवसिद्धीया पुढविकाइया णं भंते ! कइविहा पण्णत्ता ?

૩. ગોયમા ! દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુહમપુઢવિકાઙ્કયા ય, ૨. બાયરપુઢવિકાઙ્કયા ય ।

પ. कण्हलेस्सा भवसिद्धीया सुहुमपुढविकाइया णं भंते ! कइविहा पण्णत्ता ?

૩. ગોયમા ! દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. પજ્જત્તગા ય, ૨. અપજ્જત્તગા ય ।

एवं वायरा वि ।

एवं एएणं अभिलावेणं तहेव षउक्कओ भेओ भाणियच्चो ।

- विया. स. ३३/६, उ. १-११, सु. १-५

૩૧. अणंतरोववन्नगाइ कण्हलेस्स भवसिद्धीय एगिंदिय जीवाणं भेयप्पभेय परूवणं-

પ. કઙ્કવિહા ણં મંતે ! અણંતરોવવન્નગા કણ્હલેસ્સા ભવસિદ્ધીયા એગિંદિયા પણ્ણત્તા ?

કાપોતલેશી એકેન્દ્રિયાનાં વિષયમાં પણ આ પ્રમાણે શતક કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : કૃષ્ણલેશ્યાનાં સ્થાન પર કાપોતલેશ્યા એવું કહેવું જોઈએ.

૨૯. ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાયિક -ચાવત્- ૫. વનસ્પતિકાયિક.

વનસ્પતિકાયિક સુધી આનાં ચાર-ચાર ભેદ પૂર્વવત્ કહેવા જોઈએ.

૩૦. કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાયિક -ચાવત્- ૫. વનસ્પતિકાયિક.

જેનમ્ ભંતે ! કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક પૃથ્વીકાયિક કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક, ૨. બાદર પૃથ્વીકાયિક.

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક સૂક્ષ્મપૃથ્વીકાયિક કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પર્યાપ્તા, ૨. અપર્યાપ્તા.

આ પ્રમાણે બાદર પૃથ્વીકાયિકનાં પણ બે ભેદ જાણવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે આ અભિલાપથી પ્રત્યેકનાં ચાર-ચાર ભેદ કહેવા જોઈએ.

૩૧. अनन्तरोपपन्नकादि कृष्णलेशी भवसिद्धिक એકેન્દ્રિય-જીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩૧. ગોયમા ! પંચવિહા અણંતરોવવન્નગા કળ્હલેસ્સા ભવસિદ્ધિયા ઇગિંદિયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. પુઢવિકાઇયા -જાવ- ૫. વળ્ણસ્સઇકાઇયા ।

૫. અણંતરોવવન્નગા કળ્હલેસ્સા ભવસિદ્ધિય પુઢવિકાઇયાણં ધંતે ! કઙ્ઙવિહા પળ્ણત્તા ?

૩૨. ગોયમા ! દુવિહા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુહુમપુઢવિકાઇયા ય, ૨. બાયરપુઢવિકાઇયા ય ।
 એવં દુપઓ ધેઓ ।

- વિયા. સ. ૩૩/૬, ૩. ૧-૧૧, સુ. ૭-૯

એવં ઇણં અભિલાવેણં ઇકારસ વિ ઉદ્દેસગા તહેવ ભાણિયઘ્વા જહા ઓહિયસે -જાવ- અચરિમો તિ ।

- વિયા. સ. ૩૩/૬, ૩. ૧-૧૧, સુ. ૧૧

૩૨. નીલ-કાઝલેસ્સ ભવસિદ્ધિય ઇગિંદિય જીવાણં ધેયપ્પધેય પરૂવણં-

જહા કળ્હલેસ્સા ભવસિદ્ધિય સયં ધણિયં એવં નીલલેસ્સા ભવસિદ્ધિયેહિં વિ સયં ધાણિયઘ્વં ।

- વિયા. સ. ૩૩/૭, ૩. ૧-૧૧

એવં કાઝલેસ્સા ભવસિદ્ધિયેહિં વિ સયં ।

- વિયા. સ. ૩૩/૮, ૩. ૧-૧૧

૩૩. અભવસિદ્ધિય ઇગિંદિય જીવાણં ધેયપ્પધેય પરૂવણં-

૫. કઙ્ઙવિહા ણં ધંતે ! અભવસિદ્ધિયા ઇગિંદિયા પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! પંચવિહા અભવસિદ્ધિયા ઇગિંદિયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. પુઢવિકાઇયા -જાવ- ૫. વળ્ણસ્સઇકાઇયા ।

એવં જહેવ ભવસિદ્ધિય સયં ।

ણવરં-નવ ઉદ્દેસગા ચરિમ, અચરિમ ઉદ્દેસગવજ્જં ।

સેસં તહેવ ।

- વિયા. સ. ૩૩/૯, ૩. ૧-૧૧

૩૪. કળ્હ-નીલ કાઝલેસ્સ અભવસિદ્ધિય ઇગિંદિય જીવાણં ધેયપ્પધેય પરૂવણં-

એવં કળ્હલેસ્સા અભવસિદ્ધિય સયં વિ ।

- વિયા. સ. ૩૩/૧૦, ૩. ૧-૧૧

૩. ગૌતમ ! અનન્તરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાયિક -યાવત્- ૫. વનસ્પતિકાયિક.

૫. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક પૃથ્વીકાયિક કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક, ૨. બાદર પૃથ્વીકાયિક.

આ પ્રમાણે શેષ અપ્કાયિક આદિનાં પણ બે-બે ભેદ કહેવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે આ અભિલાપથી ઔષ્ધિક શતકનાં અનુસાર અચરમ સુધી પૂર્વવત્ અગિયાર ઉદ્દેશક કહેવા જોઈએ.

૩૨. નીલ-કાપોતલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ :

જે પ્રમાણે કૃષ્ણલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોનું શતક કહ્યું તે પ્રમાણે નીલલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોનું શતક પણ કહેવું જોઈએ.

કાપોતલેશી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોનું શતક પણ આ પ્રમાણે (પૂર્વવત્) કહેવું જોઈએ.

૩૩. અભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ :

૫. ભંતે ! અભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! અભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાયિક -યાવત્- ૫. વનસ્પતિકાયિક.

જે પ્રમાણે ભવસિદ્ધિક શતક કહ્યું તે પ્રમાણે અહીં પણ કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : ચરમ-અચરમ ઉદ્દેશકને છોડીને શેષ નવ ઉદ્દેશક જાણવા જોઈએ.

શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

૩૪. કૃષ્ણ-નીલ કાપોતલેશી અભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોનાં ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ :

આ પ્રમાણે કૃષ્ણલેશી અભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિયોનું શતક પણ પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.

નીલલેસ્તા અભવસિદ્ધીય એગિંદિયાએહિં વિ સયં ।

- વિયા. સ. ૩૩/૧૧, ડ. ૧-૯

કાઝલેસ્સ અભવસિદ્ધીએહિં વિ સયં ।

એવં ચત્તારિ વિ અભવસિદ્ધીયસયાણિ નવ-નવ ઉદેસગા
ભવંતિ ।

- વિયા. સ. ૩૩/૧૨, ડ. ૧-૯, સુ. ૧-૨

૩૫. ઉપ્પલાઈ વળસસકાઈયાણં ઉવવાયાઈ બત્તીસદ્દારેહિં
પરૂવણં-

૧. ઉવવાઓ, ૨. પરિમાણં,
- ૩-૪. અવહારૂચ્ચત્ત, ૫. બંધ, ૬. વેદે ય ।
૭. ઉદા, ૮. ઉદીરણા, ૯. લેસા, ૧૦. વિદ્ઠી ય,
૧૧. નાણે ય ॥ ૧૨-૧૩. જોગુવઓગે,
૧૪. વળ્ણ-રસમાઈ, ૧૫. ઝસાસગે ય, ૧૬. આહારે ।
૧૭. વિરઈ, ૧૮. કિરિયા, ૧૯. બંધે,
૨૦. સળ્ણા, ૨૧-૨૨. કસાયિત્થિ,
૨૩. બંધે ય, ૨૪-૨૫. સળ્ણિંદિય,
૨૬. અણુબંધે, ૨૭-૨૮. સંવેહાહાર,
૨૯. ઠિઈ, ૩૦. સમુઘાણ ।
૩૧. ચયણં મૂલાઈસુ ય ૩૨. ઉવવાઓ સવ્વજીવાણં ॥

તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે -જાવ- પજ્જુવાસમાણે
એવં વયાસી-

૩૬. ઉપ્પલપત્તે એગ-અણેગજીવવિચારો-

પ. ઉપ્પલે ણં ભંતે ! એગપત્તે કિં એગજીવે અણેગજીવે ?

ઉ. ગોયમા ! એગજીવે, નો અણેગજીવે ।

તેણ પરં જે અન્ને જીવા ઉવવજ્જંતિ, તેણં ણો એગજીવા
અણેગજીવા ।

૧. ઉવવાયદારં-

પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરઈએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
તિરિવ્વજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
મણુસેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

આ પ્રમાણે નીલલેશી અભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિયનું શતક
પણ પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે કાપોતલેશી અભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિયનું શતક
પણ પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

અભવસિદ્ધિક ચારેય શતકનાં નવ-નવ ઉદેશક કહેવા
જોઈએ.

૩૫. ઉત્પલાદિ વનસ્પતિકાયિકોનાં ઉત્પાતાદિ બત્તીસ દારોનું
પ્રરૂપણ :

૧. ઉપપાત, ૨. પરિમાણ, ૩. અપહાર,
૪. અવગાહના(ઉચ્ચાઈ) ૫. કર્મ (બંધક) ૬. વેદક,
૭. ઉદય, ૮. ઉદીરણા, ૯. લેશ્યા,
૧૦. દષ્ટિ, ૧૧. જ્ઞાન, ૧૨. યોગ,
૧૩. ઉપયોગ, ૧૪. વર્ણ-રસાદિ, ૧૫. ઉચ્છ્વાસ,
૧૬. આહાર, ૧૭. વિરતિ, ૧૮. ક્રિયા,
૧૯. બંધ, ૨૦. સંજ્ઞા, ૨૧. કષાય,
૨૨. સ્ત્રીવેદાદિ, ૨૩. બંધ, ૨૪. સંજ્ઞી,
૨૫. ઈન્દ્રિય, ૨૬. અનુબંધ, ૨૭. સંવેધ,
૨૮. આહાર, ૨૯. સ્થિતિ, ૩૦. સમુદ્ઘાત,
૩૧. અ્યવન, ૩૨. બધા જીવોનાં મૂલાદિમાં ઉપપાત
(એ ઉત્પલાદિનાં ૩૨ દ્વાર છે)

તે કાળ અને તે સમયમાં રાજગૃહ નામક નગર હતું
-ચાવત્- પર્યુપાસના કરતા થકા (ગૌતમ સ્વામીએ) આ
પ્રમાણે પૂછ્યું -

૩૬. ઉત્પલ પત્રમાં એક - અનેક જીવ વિચાર :

પ્ર. ભંતે ! એક પત્રવાળા ઉત્પલ (કમળ) એક
જીવવાળા છે કે અનેક જીવવાળા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક પત્રવાળા ઉત્પલ એક જીવવાળા છે,
અનેક જીવવાળા નથી.

તે ઉપરાંત તેમાં જે બીજા પાંદડા ઉત્પન્ન થાય છે
તે એક જીવવાળા નથી અનેક જીવવાળા હોય છે.

૧. ઉપપાત દ્વાર :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ ક્યાથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
શું તે નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

તિર્યયોનિઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? કે

દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
તિરિક્ખજોણિહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ,
મણુસેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ,
દેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।
એવં ઉવવાઓ ભાણિયવ્વો જહા વક્કંતિએ^૧
વણસસઈકાઙ્યાણં -જાવ- ઈસાણો ત્તિ ।

૨. પરિમાણદારં-

પ. તે ણં ભંતે ! જીવા એગસમણં કેવહ્યા ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહણેણં એકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા,
ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા વા, અસંખેજ્જા વા ઉવવજ્જંતિ ।

૩. અવહારદારં-

પ. તે ણં ભંતે ! જીવા સમએ-સમએ અવહીરમાણા-
અવહીરમાણા કેવહ કાલેણં અવહીરંતિ ?

૩. ગોયમા ! તે ણં અસંખેજ્જા સમએ-સમએ અવહીરમાણા-
અવહીરમાણા અસંખેજ્જાહિં ઓસપ્પિણિ-ઉસપ્પિણીહિં
અવહીરંતિ, નો ચેવ ણં અવહિયા સિયા ।

૪. ઉચ્ચત્ત (ઓગાહણા) દારં-

પ. તેસિ ણં ભંતે ! જીવાણં કે મહાલિયા સરીરોગાહણા
પન્નત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણેણં અંગુલસસ અસંખેજ્જહિંભાગં,

ઉક્કોસેણં સાહરેગં જોયણસહસસં ।

૫. ણાણાવરણાહિંબંધદારં-

પ. તે ણં ભંતે ! જીવા ણાણાવરણિજ્જસસ કમ્મસસ કિં
બંધગા અબંધગા ?

૩. ગોયમા ! નો અબંધગા, બંધએ વા, બંધગા વા ।

એવં -જાવ- અંતરાહ્યાસસ । ણવરં-

પ. ભંતે ! આહ્યાસસ કમ્મસસ કિં બંધગા, અબંધગા ?

૩. ગૌતમ ! તે નૈરચિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી,
તે તિર્યચયોનિઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
મનુષ્યોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે (પ્રજાપનાનાં) છઠ્ઠા વ્યુત્કાંતિપદમાં
બતાવેલ વનસ્પતિકાયિક જીવોમાં ઈશાન દેવલોક
સુધીનાં જીવોનાં ઉપપાત કહેવા જોઈએ.

૨. પરિમાણ દાર :

પ્ર. ભંતે ! એક સમયમાં તે જીવ કેટલા ઉત્પન્ન થાય
છે ?

૩. ગૌતમ ! તે એક સમયમાં જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ
અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

૩. અપહાર દાર :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ પ્રત્યેક સમયમાં એક-એક કાઢવામાં
આવે તો કેટલા કાળમાં અપહૃત થઈ શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે અસંખ્યાત જીવ છે, જો પ્રત્યેક
સમયમાં એક-એક કાઢવામાં આવે તો અસંખ્યાત
ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણી કાળ જેટલા સમય સુધી
તેનું અપહરણ થાય તો પણ તે જીવોનું અપહરણ

જેનમ્ થઈ શકતું નથી. જનમ્

૪. ઊંચાઈ (અવગાહના) દાર :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવોની શરીર અવગાહના કેટલી મોટી
કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! તેની અવગાહના જઘન્ય અંગુલનાં
અસંખ્યાતમા ભાગ,
ઉત્કૃષ્ટ કંઈક અધિક એક હજાર યોજનની છે.

૫. જ્ઞાનાવરણાહિં બંધ દાર :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં બંધક છે કે
અબંધક છે ?

૩. ગૌતમ ! તે (જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં) અબંધક નથી,
પરંતુ એક જીવ પણ બંધક છે અને અનેક જીવ
પણ બંધક છે.

આ પ્રમાણે (આયુ કર્મને છોડીને) અંતરાય કર્મ
સુધી જાણવું જોઈએ. વિશેષ -

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ આયુ કર્મનાં બંધક છે કે અબંધક
છે ?

૩. ગોયમા ! ૧. બંધે વા,
૨. અબંધે વા,
૩. બંધગા વા,
૪. અબંધગા વા,
૫. અહવા બંધે ય, અબંધે ય,
૬. અહવા બંધે ય, અબંધગા ય,
૭. અહવા બંધગા ય, અબંધગે ય,
૮. અહવા બંધગા ય, અબંધગા ય,

એ અદ્ઠ ભંગા,

૬. વેદગ દારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા ણાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કિં વેદગા, અવેદગા ?
૩. ગોયમા ! નો અવેદગા, વેદે વા, વેદગા વા ।

એવં -જાવ- અંતરાઇયસ્સ ।

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં સાયાવેયગા, અસાયાવેયગા ?
૩. ગોયમા ! સાયાવેયે વા, અસાયાવેયે વા,

અદ્ઠ ભંગા ।

૭. ઉદયદારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા નાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કિં ઉદઈ, અણુદઈ ?
૩. ગોયમા ! નો અણુદઈ, ઉદઈ વા, ઉદઈણો વા ।

એવં -જાવ- અંતરાઇયસ્સ ।

૮. ઉદીરગ દારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા નાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કિં ઉદીરગા, અણુદીરગા ?
૩. ગોયમા ! નો અણુદીરગા, ઉદીરે વા, ઉદીરગા વા ।

એવં -જાવ- અંતરાઇયસ્સ ।

૩. ગૌતમ ! ૧. એક જીવ બંધક છે,
૨. એક જીવ અબંધક છે,
૩. અનેક જીવ બંધક છે.
૪. અનેક જીવ અબંધક છે,
૫. અથવા એક જીવ બંધક છે અને એક જીવ અબંધક છે,
૬. અથવા એક જીવ બંધક છે અને અનેક જીવ અબંધક છે,
૭. અથવા અનેક જીવ બંધક છે અને એક જીવ અબંધક છે,
૮. અથવા અનેક જીવ બંધક છે અને અનેક જીવ અબંધક છે,

આ પ્રમાણે તે આઠ ભંગ છે,

૬. વેદક દારં :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં શું વેદક છે કે અવેદક છે ?

૩. ગૌતમ ! તે અવેદક નથી. પરંતુ એક જીવ પણ વેદક છે અને અનેક જીવ પણ વેદક છે.

આ પ્રમાણે અંતરાય કર્મ સુધી જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ સાતાવેદક છે કે અસાતા વેદક છે ?

૩. ગૌતમ ! એક જીવ સાતાવેદક છે અને એક જીવ અસાતાવેદક છે.

ઈત્યાદિ (પૂર્વોક્ત) આઠ ભંગ જાણવા જોઈએ.

૭. ઉદય દારં :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં ઉદયવાળા છે કે અનુદયવાળા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે અનુદયવાળા નથી. પરંતુ એક જીવ પણ ઉદયવાળા છે અને અનેક જીવ પણ ઉદયવાળા છે.

આ પ્રમાણે અંતરાય કર્મ સુધી જાણવું જોઈએ.

૮. ઉદીરણા દારં :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ઉદીરક છે કે અનુદીરક છે ?

૩. ગૌતમ ! તે અનુદીરક નથી. પરંતુ એક જીવ પણ ઉદીરક છે અને અનેક જીવ પણ ઉદીરક છે.

આ પ્રમાણે અંતરાય કર્મ સુધી જાણવું જોઈએ.

ળવરં-વેયણિજ્જાઝણસુ અટ્ઠ ંંગા ।

૧. લેસ્સાદારં-

પ. તે ણં ંંતે ! જીવા કિં કણ્હલેસ્સા, નીલલેસ્સા, કાઝલેસ્સા, તેઝલેસ્સા ?

ઝ. ગોયમા ! કણ્હલેસ્સા વા -જાવ- તેઝલેસ્સે વા,

કણ્હલેસ્સા વા, નીલલેસ્સા વા, કાઝલેસ્સા વા
તેઝલેસ્સા વા,

અહવા કણ્હલેસ્સે ય, નીલલેસ્સે ય,

એવં એ દુયા સંજોગ, તિયા-સંજોગ, વઝલસંજોગેણ
ય અસીતિ ંંગા ંવંતિ ।

૧૦. દિદ્ધિદારં-

પ. તે ણં ંંતે ! જીવા કિં સમ્મદ્ધિદિદ્ધિ મિચ્છદ્ધિદિદ્ધિ
સમ્મામિચ્છદ્ધિદિદ્ધિ ?

ઝ. ગોયમા ! નો સમ્મદ્ધિદિદ્ધિ, નો સમ્મામિચ્છદ્ધિદિદ્ધિ,
મિચ્છદ્ધિદિદ્ધિ વા, મિચ્છદિદ્ધિદિદ્ધિ વા ।

૧૧. નાણદારં-

પ. તે ણં ંંતે ! જીવા કિં નાણી, અન્નાણી ?

ઝ. ગોયમા ! નો નાણી, અન્નાણી વા, અન્નાણિણો વા ।

૧૨. જોગદારં-

પ. તે ણં ંંતે ! જીવા કિં મણજોગી, વઙ્ગજોગી,
કાયજોગી ?

ઝ. ગોયમા ! નો મણજોગી, નો વઙ્ગજોગી, કાયજોગી
વા, કાયજોગિણો વા ।

૧૩. ઝવઝોગદારં-

પ. તે ણં ંંતે ! જીવા કિં સાગારોવઝત્તા, અણાગારો-
વઝત્તા ?

ઝ. ગોયમા ! સાગારોવઝત્તે વા, અણાગારોવઝત્તે વા ।

અટ્ઠ ંંગા ।

વિશેષ : વેદનીય અને આયુર્કર્મનાં આઠ ભંગ
કહેવા જોઈએ.

૯. લેશ્યા દાર :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ શું કૃષ્ણલેશ્યાવાળા, નીલલેશ્યાવાળા,
કાપોતલેશ્યાવાળા કે તેજોલેશ્યાવાળા હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક જીવ કૃષ્ણલેશ્યાવાળો -યાવત્-
તેજોલેશ્યાવાળો હોય છે.

અનેક જીવ કૃષ્ણલેશ્યાવાળા, નીલલેશ્યાવાળા,
કાપોતલેશ્યાવાળા કે તેજોલેશ્યાવાળા હોય છે.

અથવા એક કૃષ્ણલેશ્યાવાળો અને એક નીલલે-
શ્યાવાળો હોય છે.

આ પ્રમાણે એ દ્વિક સંયોગી, ત્રિકસંયોગી અને
ચતુઃસંયોગી બધા મળીને એસી (૮૦) ભંગ થાય
છે.

૧૦. દષ્ટિ દાર :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ સમ્યગ્દષ્ટિ, મિથ્યાદષ્ટિ કે
સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે સમ્યગ્દષ્ટિ અને સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ
નથી. પરંતુ એક પણ મિથ્યાદષ્ટિ છે અને અનેક
પણ મિથ્યાદષ્ટિ છે.

૧૧. જ્ઞાનદાર :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ જ્ઞાની છે કે અજ્ઞાની છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જ્ઞાની નથી. પરંતુ એક જીવ પણ
અજ્ઞાની છે અને અનેક જીવ પણ અજ્ઞાની છે.

૧૨. યોગ દાર :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ શું મનોયોગી છે, વચનયોગી છે
કે કાયયોગી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે મનોયોગી અને વચનયોગી નથી,
પરંતુ એક જીવ પણ કાયયોગી છે અને અનેક જીવ
પણ કાયયોગી છે.

૧૩. ઉપયોગ દાર :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ સાકારોપયોગી છે કે અનાકારો-
પયોગી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જીવ સાકારોપયોગી પણ છે અને
અનાકારોપયોગી પણ છે.

ઈત્યાદિ પૂર્વવત્ આઠ ભંગ કહેવા જોઈએ.

૧૪. વળ્ણ-રસાદિદારં-

- પ. તેસિ ણં ભંતે ! જીવાણં સરીરગા કતિવળ્ણા, કતિરસા, કતિગંધા, કતિફાસા પન્નત્તા ?
૩. ગોયમા ! પંચવળ્ણા, પંચરસા, દુગંધા, અટ્ઠફાસા પન્નત્તા । તે પુણ અપ્પણા અવળ્ણા, અગંધા, અરસા, અફાસા પન્નત્તા ।

૧૫. ઉસ્સાસગદારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં ઉસ્સાસા, નિસ્સાસા, નો ઉસ્સાસનિસ્સાસા ?
૩. ગોયમા ! ૧. ઉસ્સાસે વા,
૨. નિસ્સાસે વા,
૩. નો ઉસ્સાસ-નિસ્સાસે વા,
૪. ઉસ્સાસગા વા,
૫. નિસ્સાસગા વા,
૬. નો ઉસ્સાસ-નિસ્સાસગા વા,
૭-૧૦. અહવા ઉસ્સાસે ય, નિસ્સાસે ય,
૧૧-૧૪. અહવા ઉસ્સાસે ય, નો ઉસ્સાસ નિસ્સાસે ય,
૧૫-૧૮. અહવા નિસ્સાસે ય, નો ઉસ્સાસ નિસ્સાસે ય ।
૧૯-૨૬. અહવા ઉસ્સાસે ય, નિસ્સાસે ય, નો ઉસ્સાસ નિસ્સાસે ય ।

અટ્ઠ ભંગા ।

એ એ છવીસં ભંગા ભવંતિ ।

૧૬. આહારદારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં આહારગા, અણાહારગા ?
૩. ગોયમા ! આહારે વા, અણાહારે વા ।

એવં અટ્ઠ ભંગા ।

૧૭. વિરઙ્ગદારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં વિરયા, અવિરયા, વિરયાવિરયા ?
૩. ગોયમા ! નો વિરયા, નો વિરયાવિરયા, અવિરે વા, અવિરયા વા ।

૧૪. વર્ણરસાદિ દાર :

- પ્ર. ભંતે ! તે જીવોનાં શરીર કેટલા વર્ણ, કેટલા ગંધ, કેટલા રસ અને કેટલા સ્પર્શવાળા કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! તેના શરીર પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, બે ગંધ અને આઠ સ્પર્શવાળા કહ્યા છે. પરંતુ તે સ્વયં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શથી રહિત કહ્યા છે.

૧૫. ઉચ્છ્વાસક દાર :

- પ્ર. ભંતે ! તે જીવ ઉચ્છ્વાસક છે, નિશ્વાસક છે કે અનુચ્છ્વાસક નિશ્વાસક છે ?
૩. ગૌતમ ! (તેમાંથી) ૧. કોઈ એક જીવ ઉચ્છ્વાસક છે,
૨. કોઈ એક જીવ નિશ્વાસક છે,
૩. કોઈ એક જીવ અનુચ્છ્વાસક-નિશ્વાસક છે,
૪. અનેક જીવ ઉચ્છ્વાસક છે,
૫. અનેક જીવ નિશ્વાસક છે,
૬. અનેક જીવ અનુચ્છ્વાસક-નિશ્વાસક છે,
૭-૧૦. અથવા એક જીવ ઉચ્છ્વાસક છે અને એક જીવ નિશ્વાસક છે,
૧૧-૧૪. અથવા એક જીવ ઉચ્છ્વાસક અને અનુચ્છ્વાસક નિશ્વાસક છે,
૧૫-૧૮. અથવા એક જીવ નિશ્વાસક અને અનુચ્છ્વાસક નિશ્વાસક છે,
૧૯-૨૬. અથવા એક જીવ ઉચ્છ્વાસક, નિશ્વાસક અને અનુચ્છ્વાસક-નિશ્વાસક છે.

ઈત્યાદિ આઠ ભંગ થાય છે.

તે બધા મળીને છવીસ (૨૬) ભંગ થાય છે.

૧૬. આહાર દાર :

- પ્ર. ભંતે ! તે જીવ આહારક છે કે અનાહારક છે ?
૩. ગૌતમ ! કોઈ એક જીવ આહારક છે અથવા કોઈ એક જીવ અનાહારક છે.
- ઈત્યાદિ આઠ ભંગ કહેવા જોઈએ.

૧૭. વિરતિ દાર :

- પ્ર. ભંતે ! શું તે જીવ વિરત, અવિરત કે વિરતાવિરત છે ?
૩. ગૌતમ ! તે જીવ વિરત અને વિરતાવિરત નથી. પરંતુ એક જીવ પણ અવિરત છે અને અનેક જીવ પણ અવિરત છે.

૧૮. કિરિયાદારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં સકિરિયા, અકિરિયા ?
 ડ. ગોયમા ! નો અકિરિયા, સકિરિયા વા, સકિરિયા વા ।

૧૯. બંધગદારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં સત્તવિહબંધગા, અટ્ઠવિહબંધગા ?
 ડ. ગોયમા ! સત્તવિહબંધા વા, અટ્ઠવિહબંધા વા,

एवं अट्ठ भंगा ।

૨૦. સળ્ણાદારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં આહારસળ્ણોવડત્તા, ભયસ-
 ણ્ણોવડત્તા, મેહુણસળ્ણોવડત્તા, પરિમ્મહસળ્ણોવડત્તા ?
 ડ. ગોયમા ! આહારસળ્ણોવડત્તા વા ।

असीई भंगा ।

૨૧. કસાયદારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં કોહકસાયી, માણકસાયી,
 માયાકસાયી, લોભકસાયી ?
 ડ. ગોયમા ! અસીઈ ભંગા ।

૨૨. વેયદારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં ઇત્થિવેદગા, પુરિસવેદગા,
 નપુંસગવેદગા ?
 ડ. ગોયમા ! નો ઇત્થિવેદગા, નો પુરિસવેદગા, નપુંસગવેદા
 વા, નપુંસગવેદગા વા ।

૨૩. વંધદારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં ઇત્થિવેદવંધગા, પુરિસવેદવંધગા,
 નપુંસગવેદવંધગા ?
 ડ. ગોયમા ! ઇત્થિવેદવંધા વા, પુરિસવેદવંધા વા,
 નપુંસગવેદવંધા વા,
 छवीसं भंगा ।

૧૮. કિયા દાર :

- પ્ર. ભંતે ! શું તે જીવ સકિય છે કે અકિય છે ?
 ડ. ગૌતમ ! તે અકિય નથી, પરંતુ એક જીવ પણ
 સકિય છે અને અનેક જીવ પણ સકિય છે.

૧૯. બંધક દાર :

- પ્ર. ભંતે ! તે જીવ સપ્તવિધ (સાત કર્મોનાં) બંધક છે
 કે અષ્ટવિધ (આઠ કર્મોનાં) બંધક છે ?
 ડ. ગૌતમ ! એક જીવ સપ્તવિધ બંધક છે અને એક
 જીવ અષ્ટવિધબંધક પણ છે.

ઈત્યાદિ આઠ ભંગ કહેવા જોઈએ.

૨૦. સંજ્ઞા દાર :

- પ્ર. ભંતે ! તે જીવ શું આહાર સંજ્ઞાનાં ઉપયોગવાળા છે,
 ભયસંજ્ઞાનાં ઉપયોગવાળા છે, મૈથુન સંજ્ઞાનાં
 ઉપયોગવાળા છે કે પરિમ્મહ સંજ્ઞાનાં ઉપયોગ-
 વાળા છે ?

- ડ. ગૌતમ ! તે આહાર સંજ્ઞાનાં ઉપયોગવાળા છે.
 ઈત્યાદિ (લેશ્યા દારનાં સમાન) અસી (૮૦) ભંગ
 કહેવા જોઈએ.

૨૧. કષાય દાર :

- પ્ર. ભંતે ! તે જીવ ક્રોધકષાયી છે, માનકષાયી છે,
 માયાકષાયી છે કે લોભકષાયી છે ?
 ડ. ગૌતમ ! અહીં પણ (લેશ્યાનાં સમાન) અસી (૮૦)
 ભંગ કહેવા જોઈએ.

૨૨. વેદ દાર :

- પ્ર. ભંતે ! તે જીવ સ્ત્રીવેદી છે, પુરુષવેદી છે કે નપુંસક
 વેદી છે ?
 ડ. ગૌતમ ! તે સ્ત્રીવેદી અને પુરુષવેદી નથી, પરંતુ
 એક જીવ પણ નપુંસક વેદી છે અને અનેક જીવ
 પણ નપુંસક વેદી છે.

૨૩. બંધ દાર :

- પ્ર. ભંતે ! તે જીવ સ્ત્રીવેદ બંધક છે, પુરુષ વેદ બંધક
 છે કે નપુંસકવેદ બંધક છે ?
 ડ. ગૌતમ ! એક સ્ત્રીવેદ બંધક, એક પુરુષ વેદ બંધક
 અને એક નપુંસકવેદ બંધક છે.

ઈત્યાદિ ૨૬ ભંગ કહેવા જોઈએ.

૨૪. સણ્ણીદારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં સણ્ણી, અસણ્ણી ?
 ડ. ગોયમા ! નો સણ્ણી, અસણ્ણી વા, અસણ્ણિણો વા ।

૨૫. સંદિયદારં-

- પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં સંદિયા, અણિંદિયા ?
 ડ. ગોયમા ! નો અણિંદિયા, સંદિદિયા વા, સંદિયા વા ।

૨૬. અણુબંધદારં-

- પ. સે ણં ભંતે ! ઉપ્પલજીવે ત્તિ કાલઓ કેવચિરં હોઈ ?
 ડ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં અસંખેજ્જંકાલં ।

૨૭. સંવેહદારં-

- પ. સે ણં ભંતે ! ઉપ્પલજીવે પુઢવિજીવે પુણરવિ ઉપ્પલજીવે ત્તિ કેવઈયં કાલં સે સેવેજ્જા કેવઈયં કાલં ગઈરાગઈં કરેજ્જા ?
 ડ. ગોયમા ! ભવાદેસેણં જહણ્ણેણં દો ભવગ્ગહણાઈં,

ઉક્કોસેણં અસંખેજ્જાઈં ભવગ્ગહણાઈં ।

કાલાદેસેણં જહણ્ણેણં દો અંતોમુહુત્તા,

ઉક્કોસેણં અસંખેજ્જં કાલં, એવઈયં કાલં સેવેજ્જા એવઈયં કાલં ગઈરાગઈં કરેજ્જા ।

એવં જહા પુઢવીજીવે ભણિએ તહા -જાવ- વાડજીવે ભાણિયવ્વે ।

- પ. સે ણં ભંતે ! ઉપ્પલજીવે સેવણસ્સઈજીવે, સેવણસ્સઈજીવે પુણરવિ ઉપ્પલજીવે ત્તિ કેવઈયં કાલં સે સેવેજ્જા કેવઈયં કાલં ગઈરાગઈં કરેજ્જા ?
 ડ. ગોયમા ! ભવાદેસેણં જહણ્ણેણં દો ભવગ્ગહણાઈં, ઉક્કોસેણં અણંતાઈં ભવગ્ગહણાઈં ।
 કાલાદેસેણં જહણ્ણેણં દો અંતોમુહુત્તા,
 ઉક્કોસેણં અણંતંકાલં-તરૂકાલો, એવઈયં કાલં સે સેવેજ્જા, એવઈયં કાલં ગઈરાગઈં કરેજ્જા ।

૨૪. સંજી દાર :

- પ્ર. ભંતે ! તે જીવ સંજી છે કે અસંજી છે ?
 ડ. ગૌતમ ! તે સંજી નથી. પરંતુ એક જીવ પણ અસંજી છે અને અનેક જીવ પણ અસંજી છે.

૨૫. ઈન્દ્રિય દાર :

- પ્ર. ભંતે ! તે જીવ સંઈન્દ્રિય છે કે અનિન્દ્રિય છે ?
 ડ. ગૌતમ ! તે અનિન્દ્રિય નથી. પરંતુ એક જીવ પણ સંઈન્દ્રિય છે અને અનેક જીવ પણ સંઈન્દ્રિય છે.

૨૬. અણુબંધ દાર :

- પ્ર. ભંતે ! તે (ઉત્પલનું) જીવ ઉત્પલ જીવનાં રુપમાં કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?
 ડ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ સુધી રહે છે.

૨૭. સંવેદ દાર :

- પ્ર. ભંતે ! તે ઉત્પલ જીવ પૃથ્વીકાયમાં જાય અને ફરીથી ઉત્પલ જીવનાં રુપમાં ઉત્પન્ન થાય તો કેટલા કાળ સુધી રહે છે અને કેટલા કાળ સુધી ગતિ-આગતિ કરે છે ?
 ડ. ગૌતમ ! તે ભવાદેશની અપેક્ષાએ જઘન્ય બે ભવ ગ્રહણ કરે છે,

ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશની અપેક્ષાએ જઘન્ય બે અંતર્મુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ જેટલા કાળ સુધી રહે છે અને તેટલા જ કાળ સુધી ગતિ-આગતિ કરે છે.

જે પ્રમાણે પૃથ્વીકાયિક જીવનાં વિષયમાં કહ્યું તે પ્રમાણે ગમનાગમન આદિનાં માટે વાયુકાયિક જીવ સુધી કહેવું જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! તે ઉત્પલ જીવ વનસ્પતિ જીવનાં રુપમાં ઉત્પન્ન થાય અને તે વનસ્પતિ જીવ ફરીથી ઉત્પલ જીવનાં રુપમાં ઉત્પન્ન થાય. તો તે કેટલા કાળ સુધી રહે છે અને કેટલા કાળ સુધી ગતિ-આગતિ કરે છે ?
 ડ. ગૌતમ ! ભવાદેશથી તે જઘન્ય બે ભવગ્રહણ કરે છે. ઉત્કૃષ્ટ અનન્ત ભવગ્રહણ કરે છે, કાલાદેશથી જઘન્ય બે અંતર્મુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ અર્થાત્ વનસ્પતિકાળ જેટલા કાળ સુધી તેઓમાં રહે છે અને તેટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

પ. સે ણં ભંતે ! ઉપ્પલજીવે સે બેહંદિયજીવે, સે બેહંદિયજીવે પુણરવિ ઉપ્પલજીવે ત્તિ કેવઇયં કાલં સે સેવેજ્જા, કેવઇયં કાલં ગइરાગइં કરેજ્જા ?

૩. ગોયમા ! ભવાદેસેણં જહન્નેણં દો ભવગ્ગહણાઈં,

ઉક્કોસેણં સંખેજ્જાઈં ભવગ્ગહણાઈં,
કાલાદેસેણં જહન્નેણં દો અંતોમુહુત્તા,
ઉક્કોસેણં સંખેજ્જંકાલં, એવઇયં કાલં સે સેવેજ્જા,
એવઇયં કાલં ગइરાગइં કરેજ્જા ।

એવં તેહંદિયજીવે, એવં અજરિંદિયજીવે વિ ।

પ. સે ણં ભંતે ! ઉપ્પલજીવે પંચેદિયતિરિક્ખજોણિયજીવે, પંચેદિયતિરિક્ખજોણિયજીવે પુણરવિ ઉપ્પલજીવે ત્તિ કેવઇયં કાલં સે સેવેજ્જા, કેવઇયં કાલં ગइરાગइં કરેજ્જા ?

૩. ગોયમા ! ભવાદેસેણં જહન્નેણં દો ભવગ્ગહણાઈં,

ઉક્કોસેણં અટ્ઠ ભવગ્ગહણાઈં ।
કાલાદેસેણં દો અંતોમુહુત્તા,
ઉક્કોસેણં પુવ્વકોડિપુહત્તં એવઇયં કાલં સે સેવેજ્જા,
એવઇયં કાલં ગइરાગइં કરેજ્જા ।

એવં મણુસેણ વિ સમં-જાવ- એવઇયં કાલં ગइરાગइં કરેજ્જા ।

૨૮. આહારદારં-

પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં આહારમાહારેતિ ?

૩. ગોયમા ! દવ્વઓ અણંતપદેસિયાઈં દવ્વાઈં,

ખેત્તઓ અસંખેજ્જપદેસોગાઢાઈં,

કાલઓ અણ્ણયરકાલટિઠ્ઠિયાઈં,

ભાવઓ વણ્ણમંતાઈં, ગંધમંતાઈં, રસમંતાઈં, ફાસમંતાઈં,

પ્ર. ભંતે ! તે ઉત્પલ જીવ બેઈંદ્રિય જીવનાં રુપમાં ઉત્પન્ન થાય અને તે બેઈંદ્રિય જીવ ફરીથી ઉત્પલ જીવનાં રુપમાં ઉત્પન્ન થઈ જાય તો તે કેટલા કાળ સુધી રહે છે અને કેટલા કાળ સુધી ગતિ-આગતિ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ભવાદેશથી તે જઘન્ય બે ભવ પ્રહણ કરે છે.

ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ભવ પ્રહણ કરે છે,

કાળાદેશથી જઘન્ય બે અંતર્મુહૂર્ત,

ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતકાળ જેટલા કાળ સુધી તેઓમાં રહે છે અને તેટલા જ કાળ સુધી તે ગતિ-આગતિ કરે છે.

આ પ્રમાણે ત્રેઈંદ્રિય અને ચઉરેન્દ્રિય જીવનાં વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! તે ઉત્પલ જીવ પંચેન્દ્રિય-તિર્યયોનિક જીવનાં રુપમાં ઉત્પન્ન થાય અને તે પંચેન્દ્રિય તિર્યયોનિક જીવ ફરીથી ઉત્પલ જીવનાં રુપમાં ઉત્પન્ન થઈ જાય તો તે કેટલા કાળ સુધી રહે છે અને કેટલા કાળ સુધી ગતિ-આગતિ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ભવાદેશથી જઘન્ય બે ભવ પ્રહણ કરે છે,

ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવ પ્રહણ કરે છે.

કાળાદેશથી જઘન્ય બે અંતર્મુહૂર્ત,

ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ જેટલા કાળ સુધી રહે છે અને તેટલા જ કાળ સુધી ગતિ-આગતિ કરે છે.

આ પ્રમાણે મનુષ્યોનીનાં વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ -યાવત્- તેટલા કાળ સુધી ગતિ-આગતિ કરે છે.

૨૮. આહાર દાર :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ કયા પદાર્થનો આહાર કરે છે?

૩. ગૌતમ ! તે દ્રવ્યથી અનન્તપ્રદેશી દ્રવ્યોનો આહાર કરે છે,

ક્ષેત્રથી અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ દ્રવ્યોનો આહાર કરે છે.

કાળથી અન્યતર કાળ સ્થિતિવાળા દ્રવ્યોનો આહાર કરે છે,

ભાવથી વર્ણવાળા, ગંધવાળા, રસવાળા અને સ્પર્શવાળા પદાર્થોનો આહાર કરે છે.

एवं जहा आहारुद्देसए वणस्सइकाइयाणं आहारो
तहेव -जाव- सब्बप्यणयाए आहारमाहारेंति ।

णवरं-नियमा छद्दिसिं ।

सेसं तं चेव ।

૨૯. ઠિઈ દારં-

પ. તેસિ ણં ભંતે ! જીવાણં કેવઇયં કાલં ઠિઈ પન્નત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં,
ઉક્કોસેણં દસ વાસસહસ્સાઈં ।

૩૦. સમુઘાયદારં-

પ. તેસિ ણં ભંતે ! જીવાણં કઙ્ઘ સમુઘાયા પન્નત્તા ?

૩. ગોયમા ! તઓ સમુઘાયા પન્નત્તા, તં જહા -
૧. વેયણાસમુઘાએ,
૨. કસાયસમુઘાએ,
૩. મારણંતિયસમુઘાએ ।

પ. તે ણં ભંતે ! જીવા મારણંતિયસમુઘાએ ણં કિં
સમોહયા મરંતિ, અસમોહયા મરંતિ ?

૩. ગોયમા ! સમોહયા વિ મરંતિ, અસમોહયા વિ મરંતિ ।

૩૧. ચવણ (ઉવ્વટ્ટણ) દારં-

પ. તે ણં ભંતે ! જીવા અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં ગચ્છંતિ,
કહિં ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરइएसु ઉવવજ્જંતિ ?

તિરિक्खजोणिएसु ઉવવજ્જંતિ ?

મણુસેસુ ઉવવજ્જંતિ ?

દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! एवं जहा वक्कंतिए उव्वट्टणाए
वणस्सइकाइयाणं तथा भाणियच्चं ।

૩૨. ઉવવન્નપુવ્વત્ત દારં-

પ. અહ ભંતે ! સવ્વપાણા, સવ્વભૂયા, સવ્વજીવા, સવ્વસત્તા
ઉપ્પલમૂલત્તાએ, ઉપ્પલકંદત્તાએ, ઉપ્પલનાલત્તાએ,
ઉપ્પલપત્તત્તાએ, ઉપ્પલકેસરત્તાએ, ઉપ્પલકણિયત્તાએ,
ઉપ્પલથિભુગત્તાએ ઉવવન્નપુવ્વા ?

જેમ (પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના અઠ્યાવીસમાં પદનાં) આહાર
ઉદ્દેશકમાં વનસ્પતિકાપિક જીવોનાં આહારનાં માટે
કહ્યું તે પ્રમાણે -યાવત્- સર્વાત્મના આહાર કરે છે.

વિશેષ : તે નિયમથી છ દિશાઓથી આહાર કરે છે.

બાકી વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

૨૯. સ્થિતિ દ્વાર :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવોની સ્થિતિ કેટલા કાળની કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! તેની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની,
ઉત્કૃષ્ટ દસ હજાર વર્ષની કહી છે.

૩૦. સમુદ્ધાત દ્વાર :

પ્ર. ભંતે ! તે જીવોનાં કેટલા સમુદ્ધાત કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! ત્રણ સમુદ્ધાત કહ્યા છે, જેમકે -
૧. વેદના સમુદ્ધાત,
૨. કષાય સમુદ્ધાત,
૩. મારણાન્તિક સમુદ્ધાત.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ મારણાન્તિક સમુદ્ધાત દ્વારા સમવહત
થઈને મરે છે કે અસમવહત થઈને મરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે સમવહત થઈને પણ મરે છે અને
અસમવહત થઈને પણ મરે છે.

૩૧. અ્યવન (ઉદ્વર્તન) દ્વાર :

પ્ર. ભંતે ! તે (ઉત્પલનાં) જીવ ઉદ્વર્તિત અર્થાત્ મરીને
ક્યાં જાય છે અને ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

તિર્યચ્યોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ? કે

દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! જેમ (પ્રજ્ઞાપના સૂત્રનાં છઠાં) વ્યુત્કાન્તિ
પદનાં ઉદ્વર્તના પ્રકરણમાં વનસ્પતિકાપિકોનું
વર્ણન છે તેનાં અનુસાર કહેવું જોઈએ.

૩૨. પૂર્વોત્પન્ન દ્વાર :

પ્ર. ભંતે ! બધા પ્રાણી, બધા ભૂત, બધા જીવ અને બધા
સત્વ ઉત્પલનાં મૂળરૂપમાં, ઉત્પલનાં કંદરૂપમાં,
ઉત્પલનાં નાલરૂપમાં, ઉત્પલનાં પત્રરૂપમાં, ઉત્પલનાં
કેસર રૂપમાં, ઉત્પલની કર્ણિકાનાં રૂપમાં અને
ઉત્પલનાં ચિભુક રૂપમાં પૂર્વે ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા
છે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસઈં અદુવા અણંતચુત્તો ।
- વિયા. સ. ૧૧, ડ. ૧, સુ. ૨-૪૫

સાલૂય-

૫. સાલુએ ણં ભંતે ! એગપત્તએ કિં એગજીવે, અણેગજીવે ?

૩. ગોયમા ! એગજીવે । એવં ઉપ્પલુદ્દેસગવત્તવ્વયા
અપરિસેસા ભાણિયવ્વા -જાવ- અણંતચુત્તો ।

ણવરં-સરીરોગાહણા જહણ્ણેણં અંગુલસ્સ અસંખેજ્જ-
ઇભાગં, ઉક્કોસેણં ઘણુપુહત્તં ।

સેસં તં ચેવ । - વિયા. સ. ૧૧, ડ. ૨, સુ. ૧

પલાસ-

૫. પલાસે ણં ભંતે ! એગપત્તએ કિં એગજીવે, અણેગજીવે ?

૩. ગોયમા ! એગજીવે । એવં ઉપ્પલુદ્દેસગવત્તવ્વયા
અપરિસેસા ભાણિયવ્વા ।

ણવરં-સરીરોગાહણા-જહણ્ણેણં અંગુલસ્સ અસંખે-
જ્જઇભાગં, ઉક્કોસેણં ગાડયપુહત્તં ।

દેવા એસુ ન ઉવવજ્જંતિ । લેસાસુ-

૫. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં કણ્હલેસ્સા, નીલલેસ્સા,
કાડલેસ્સા ?

૩. ગોયમા ! કણ્હલેસ્સા વા, નીલલેસ્સા વા, કાડલેસ્સા
વા, છવ્વીસં ભંગા ।

સેસં તં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૧૧, ડ. ૩, સુ. ૧

કુંભિય-

૫. કુંભિએ ણં ભંતે ! એગપત્તએ કિં એગજીવે, અણેગજીવે ?

૩. ગોયમા ! એગજીવે । એવં જહા પલાસુદ્દેસએ તહા
ભાણિયવ્વે ।

ણવરં-ઠિઈ જહણ્ણેણં અંતોમુહત્તં, ઉક્કોસેણં
વાસપુહત્તં ।

સેસં તં ચેવ । - વિયા. સ. ૧૧, ડ. ૪, સુ. ૧

૩. હા, ગૌતમ ! અનેક વાર કે અનન્ત વાર પૂર્વોક્ત
રુપથી ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે.

શાલૂક :

૫. ભંતે ! શું એક પાંદડાવાળા શાલૂક એક જીવવાળા છે
કે અનેક જીવવાળા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે એક જીવવાળા છે. આ પ્રકારથી સમગ્ર
ઉત્પલ-ઉદેશકનું વર્ણન અનન્તવાર ઉત્પન્ન થાય
છે સુધી કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : આના શરીરની અવગાહના જઘન્ય
અંગુલનાં અસંખ્યાતમા ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ ધનુષ
પૃથક્ત્વની છે.

બાકી વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

પલાશ :

૫. ભંતે ! શું એક પાંદડાવાળા પલાશ વૃક્ષ એક
જીવવાળા છે કે અનેક જીવવાળા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે એક જીવવાળા છે. આ પ્રમાણે સમગ્ર
ઉત્પલ ઉદેશકનું અહીં વર્ણન કરવું જોઈએ.

વિશેષ : શરીરની અવગાહના જઘન્ય અંગુલનાં
અસંખ્યાતમા ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ ગવ્યુતિ પૃથક્ત્વ છે.

જેનમ્ દેવ આમિં ઉત્પન્ન થતા નથી, લેશ્યાઓના વિષયમાં-

૫. ભંતે ! તે (પલાશ વૃક્ષ)નાં જીવ શું કૃષ્ણલેશ્યાવાળા,
નીલલેશ્યાવાળા કે કાપોતલેશ્યાવાળા હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે કૃષ્ણ લેશ્યાવાળા પણ હોય છે, નીલ-
લેશ્યાવાળા પણ હોય છે અને કાપોતલેશ્યાવાળા
પણ હોય છે. ઈત્યાદિ છવ્વીસ ભંગ જાણવા જોઈએ.

બાકી બધું વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

કુંભિક :

૫. ભંતે ! એક પાંદડાવાળા કુંભિક એક જીવવાળા છે
કે અનેક જીવવાળા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે એક જીવવાળા છે. જે પ્રમાણે પલાશ
ઉદેશકમાં કહ્યું તે પ્રમાણે અહીં પણ કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ
વર્ષ પૃથક્ત્વ (અનેક વર્ષ)ની હોય છે.

બાકી વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

નાલિય-

પ. નાલિયે ણં ભંતે ! એગપત્તએ કિં એગજીવે, અણેગજીવે ?

૩. ગોયમા ! એગજીવે,

એવં કુંભિ ઉદ્દેસગવત્તવ્વયા નિરવસેસા ભાણિયવ્વા ।

- વિયા. સ. ૧૧, ૩. ૫, સુ. ૧

પત્તમ-

પ. પત્તમે ણં ભંતે ! એગપત્તએ કિં એગજીવે, અણેગજીવે ?

૩. ગોયમા ! એગજીવે,

એવં ઉપ્પલુદ્દેસગવત્તવ્વયા નિરવસેસા ભાણિયવ્વા ।

- વિયા. સ. ૧૧, ૩. ૬, સુ. ૧

કણિગમ-

પ. કણિયે ણં ભંતે ! એગપત્તએ કિં એગજીવે, અણેગજીવે ?

૩. ગોયમા ! એગજીવે,

એવં ચેવ નિરવસેસં ભાણિયવ્વં ।

- વિયા. સ. ૧૧, ૩. ૭, સુ. ૧

નલિણ-

પ. નલિણે ણં ભંતે ! એગપત્તએ કિં એગજીવે, અણેગજીવે ?

૩. ગોયમા ! એગજીવે ।

એવં નિરવસેસં -જાવ- અણંતચ્ચુત્તો ।

- વિયા. સ. ૧૧, ૩. ૮, સુ. ૧

૩૭. સાલી-વીહિઆઈણં મૂલજીવાણં ઉવવાયાઈ વત્તીસહારેહિં પરૂવણં-

રાયગિહે -જાવ- એવં વયાસિ-

પ. અહં ભંતે ! સાલી વીહિ-ગોધૂમ જવ-જવજવાણં એસિ ણં જે જીવા મૂલત્તાએ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે !

જીવા કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરઙ્ગેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

તિરિવ્વજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

મણુસેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

નાલિક :

પ્ર. ભંતે ! એક પાંદડાવાળા નાલિક એક જીવવાળા છે કે અનેક જીવવાળા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે એક જીવવાળા છે.

કુંભિક ઉદ્દેશકનાં અનુસાર અહીં સમગ્ર વર્ણન કરવું જોઈએ.

પદ્મ :

પ્ર. ભંતે ! એક પાંદડાવાળા પદ્મ એક જીવવાળા છે કે અનેક જીવવાળા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે એક જીવવાળા છે.

ઉત્પલ ઉદ્દેશકનાં અનુસાર આનું સમગ્ર વર્ણન કરવું જોઈએ.

કર્ણિકા :

પ્ર. ભંતે ! એક પાંદડાવાળી કર્ણિકા એક જીવવાળી છે કે અનેક જીવવાળી છે ?

૩. ગૌતમ ! તે એક જીવવાળી છે.

આનું સમગ્ર વર્ણન ઉત્પલ ઉદ્દેશકનાં સમાન કરવું જોઈએ.

નલિન :

પ્ર. ભંતે ! એક પાંદડાવાળા નલિન (કમળ) એક જીવવાળા છે કે અનેક જીવવાળા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે એક જીવવાળા છે.

આનું સમગ્ર વર્ણન ઉત્પલ ઉદ્દેશકનાં સમાન અનન્ત વાર ઉત્પન્ન થયેલ છે ત્યાં સુધી કરવું જોઈએ.

૩૭. શાલી-ત્રીહી આદિનાં મૂળ જીવોનાં ઉત્પાતાદિ બત્તીસ દારોનું પ્રરુપણ :

રાજગૃહ નગરમાં ગૌતમ સ્વામીએ (ભ.મહાવીર સ્વામીથી) -યાવત્- આ પ્રમાણે પૂછ્યું -

પ્ર. ભંતે ! શાલી, ત્રીહી, ઘઉં, જુવાર, જવજવ આ બધા ધાન્યોનાં મૂળ રુપમાં જે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે તો

ભંતે ! તે જીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

તિર્યચ્યોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? કે

દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! જહા વક્કંતીએ તહેવ ઉવવાઓ ।

ળવરં-દેવવજ્જં ।

૫. તે ણં ભંતે ! જીવા એગસમણં કેવઇયા ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા, ઉવ્વકોસેણં સંખેજ્જા વા, અસંખેજ્જા વા ઉવવજ્જંતિ ।
અવહારો જહા ઉપ્પલુદ્દેસે ।

૫. એસિ ણં ભંતે ! જીવાણં કે મહાલિયા સરીરોગાહણા પન્નત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંગુલસ્સ અસંખેજ્જઇભાગં, ઉવ્વકોસેણં ઘણુપુહત્તં ।

૫. તે ણં ભંતે ! જીવા નાણાવરણિજ્જસ્સ કમ્મસ્સ કિં બંધગા, અબંધગા ?

૩. ગોયમા ! તહેવ જહા ઉપ્પલુદ્દેસે ।

એવં વેદે વિ, ઉદદે વિ, ઉદીરણાએ વિ ।

૫. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં કણ્ણહેલેસ્સા, નીલલેસ્સા, કાઠલેસ્સા ?

૩. ગોયમા ! છવ્વીસં ભંગા ભાણિયવ્વા ।

દિટ્ઠી -જાવ- ઇંદિવા જહા ઉપ્પલુદ્દેસે ।

૫. સે ણં ભંતે ! સાલી-વીહી-ગોધૂમ-જવ-જવજવગ-મૂલગજીવે કાલઓ કેવચિરં હોઇ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તં, ઉવ્વકોસેણં અસંખેજ્જં કાલં ।

૫. સે ણં ભંતે ! સાલી-વીહી-ગોધૂમ-જવ-જવજવગ-મૂલગજીવે, પુઢવીજીવે, પુણરવિ સાલી-વીહી-ગોધૂમ જવ જવજવગમૂલગજીવે કેવઇયં કાલં સેવેજ્જા, કેવઇયં કાલં ગઇરાગઇં કરિજ્જા ?

૩. ગોયમા ! એવં જહા ઉપ્પલુદ્દેસે ।

૩. ગૌતમ ! પ્રજાપના સૂત્રનાં છઠ્ઠા વ્યુત્કાન્તિ પદનાં અનુસાર આનો ઉપપાત કહેવો જોઈએ.

વિશેષ : દેવગતિથી આવીને તે ઉત્પન્ન થતાં નથી.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ એક સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ, ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

આનો અપહાર ઉત્પલ ઉદ્દેશકનાં અનુસાર જાણવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! આ જીવોનાં શરીરની અવગાહના કેટલી મોટી કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંગુલનાં અસંખ્યાતમાં ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ ધનુષ પૃથક્ત્વની કહી છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં બંધક છે કે અબંધક છે ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે ઉત્પલ ઉદ્દેશકમાં કહ્યું તે પ્રમાણે અહીં જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે વેદન, ઉદય અને ઉદીરણાનાં માટે પણ જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ કૃષ્ણલેશી, નીલલેશી કે કાપોતલેશી હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! (અહીં આ ત્રણ લેશ્યાઓ સંબંધી) છવ્વીસ ભંગ કહેવા જોઈએ.

દષ્ટિથી ઇન્દ્રિય સુધીનું સમગ્ર વર્ણન ઉત્પલ ઉદ્દેશકનાં અનુસાર જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શાલી, વ્રીહિ, ઘઉં, જુવાર અને જવજવનાં મૂળનો જીવ કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ સુધી રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! શાલી, વ્રીહી, ઘઉં, જુવાર, જવજવનાં મૂળનાં જીવ પૃથ્વીકાયિક જીવોમાં ઉત્પન્ન થાય અને ફરીથી શાલી, વ્રીહી ઘઉં, જુવાર, જવજવનાં મૂળ રૂપમાં ઉત્પન્ન થાય તો તે કેટલા સમય સુધી રહે છે અને કેટલા કાળ સુધી ગતિ-આગતિ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ઉત્પલ ઉદ્દેશકનાં અનુસાર અહીં સમગ્ર વર્ણન કરવું જોઈએ.

एएणं अभिलाषेणं -जाव- मणुस्सजीवे ।

आहारो जहा उप्पलुद्देसे ।

ठिई जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं वासपुहत्तं ।

समुग्घायसमोहया य उव्वट्टणा य जहा उप्पलुद्देसे ।

પ. અહ ભંતે ! સવ્વપાણા -જાવ- સવ્વસત્તા સાલી-વીહી-
ગોધૂમ જવ-જવજવગમૂલગ જીવત્તાણ ઉવવન્નપુવ્વા ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસઈ અદુવા અણંતચુત્તો ।

- વિયા. સ. ૨૧, વ. ૧, ૩. ૯, સુ. ૨-૧૬

૩૮. साली-वीहीआईणं कंद-खंध तथा साल पवाल पत्त-पुष्फ-
फल बीयजीवाणं उववायाइ परूवणं-

પ. અહં ભંતે ! સાલી-વીહી-ગોધૂમ-જવ-જવજવાણં,
એસિ ણં જે જીવા કંદત્તાણ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે !
જીવા કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! एवं कंदाहिगारेण सो चेव मूलुद्देसो
अपरिसेसो -जाव- असई अदुवा अणंतचुत्तो ।

- વિયા. સ. ૨૧, વ. ૧, ૩. ૨, સુ. ૧

एवं खंधे वि उद्देसओ नेयव्वो ।

- વિયા. સ. ૨૧, વ. ૧, ૩. ૩, સુ. ૧

एवं तथाए वि उद्देसो ।

- વિયા. સ. ૨૧, વ. ૧, ૩. ૪, સુ. ૧

साले वि उद्देसो भाणियव्वो ।

- વિયા. સ. ૨૧, વ. ૧, ૩. ૫, સુ. ૧

पवाले वि उद्देसो भाणियव्वो ।

- વિયા. સ. ૨૧, વ. ૧, ૩. ૬, સુ. ૧

पत्ते वि उद्देसो भाणियव्वो ।

एए सत्त वि उद्देसगा अपरिसेसं जहा मूले तथा
नेयव्वा ।

- વિયા. સ. ૨૧, વ. ૧, ૩. ૭, સુ. ૧

एवं पुष्फे वि उद्देसओ ।

આ અભિલાષથી મનુષ્ય જીવ સુધી વર્ણન કરવું
જોઈએ.

આહાર સંબંધી વર્ણન ઉત્પલ ઉદ્દેશકનાં સમાન છે.

(આ જીવોની) સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની અને
ઉત્કૃષ્ટ વર્ધ પૃથક્ત્વની છે.

સમુદ્ધાત, સમવહત અને ઉદવર્તના ઉત્પલ ઉદ્દેશકનાં
અનુસાર જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું સર્વ પ્રાણ -યાવત્- સર્વ સત્વ શાલી,
પ્રીહિ, ઘઉં, જુવાર અને જવજવનાં મૂળ જીવનાં
રુપમાં પૂર્વે ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! અનેકવાર કે અનન્તવાર ઉત્પન્ન
થઈ ચુક્યા છે.

૩૮. शाली-प्रीहि आदिनां कंद-स्कंध-त्वया-शाभा- प्रवाल-
पत्र-पुष्प-इण-बीजनां ज्वोनां उत्पातादिनुं प्ररुपणः ।

પ્ર. ભંતે ! શાલી, પ્રીહિ, ઘઉં, જુવાર અને જવજવ આ
બધાનાં કંદ રુપમાં જે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, તો
ભંતે ! તે જીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! કંદનું વર્ણન કરતા થકા સમગ્ર મૂળનો
ઉદ્દેશક અનેકવાર કે અનન્તવાર આનાથી પૂર્વમાં
ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે સુધી કહેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે સ્કંધનાં ઉદ્દેશક પણ પૂર્વવત્ કહેવા
જોઈએ.

ત્વયાનો ઉદ્દેશક પણ આ પ્રમાણે કહેવા જોઈએ.

શાખાનો ઉદ્દેશક પણ આ પ્રમાણે કહેવા જોઈએ.

પ્રવાલનાં વિષયમાં પણ આ પ્રમાણે ઉદ્દેશક કહેવા
જોઈએ.

પત્રના વિષયમાં પણ આ પ્રમાણે ઉદ્દેશક કહેવા
જોઈએ.

આ સાતેય ઉદ્દેશક સમગ્ર રુપમાં મૂળ ઉદ્દેશકનાં
સમાન જાણવા જોઈએ.

પુષ્પનાં વિષયમાં પણ આ પ્રમાણે ઉદ્દેશક કહેવા
જોઈએ.

णवरं-देवो उववज्जइ । जहा उप्पलुद्देस-चत्तारि
लेस्साओ असीइभंगा ।

ओगाहणा-जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं,
उक्कोसेणं अंगुलपुहत्तं ।

सेसं तं चैव ।

- विया. स. २१, व. १, उ. ८, सु. १

जहा पुप्फे तहा फले वि उद्देसओ अपरिसेओ
भाणियच्चो ।

- विया. स. ३१, व. १, उ. ९, सु. १

एवं बीए वि उद्देसओ ।

एए दस उद्देसगा ।

- विया. स. २१, व. १, उ. १०, सु. १

૩૯. કલ-મસૂરાડડઈણં મૂલ કંદાઈજીવેસુ ઉવવાયાઈ પરૂવણં-

પ. અહ ભંતે ! કલ મસૂર-તિલ-મુગ્ગ-માસ-નિપ્ફાવ-
કુલત્થ-આલિસંદગ-સડિણ-પલિમંથગાણં, એસિ
ણં જે જીવા મૂલત્તાએ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે ! જીવા
કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! એવં મૂલાઈયા દસ ઉદ્દેસગા ભાણિયચ્ચા
જહેવ સાલીણં નિરવસેસં તહેવ ભાણિયચ્ચં ।

- વ્યા. સ. ૨૧, વ. ૨, ઉ. ૨, સુ. ૧

૪૦. અયસિ કુસુંભાઈણં મૂલકંદાઈજીવેસુ ઉવવાયાઈ પરૂવણં-

પ. અહ ભંતે ! અયસિ-કુસુંભ-કોદ્દવ-કંગુ-રાલગ-તુવરિ
કોદ્દૂસા-સણ-સરિસવ મૂલગબીયાણં એસિ ણં જે
જીવા મૂલત્તાએ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે ! જીવા
કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! એથ વિ મૂલાઈયા દસ ઉદ્દેસગા જહેવ
સાલીણં નિરવસેસં તહેવ ભાણિયચ્ચં ।

- વ્યા. સ. ૨૧, વ. ૩, સુ. ૧

૪૧. વંસ વેણુઆઈણં મૂલ કંદાઈ જીવેસુ ઉવવાયાઈ પરૂવણં-

પ. અહ ભંતે ! વંસ-વેણુ-કણગ-કક્કાવંસ-ચારૂવંસ-ઉડા-
કૂડા-વિમા-કંડા-વેણુયા-કલ્લાણીણં એસિ ણં જે
જીવા મૂલત્તાએ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે ! જીવા
કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

વિશેષ : ઉત્પલ ઉદ્દેશકનાં અનુસાર પુષ્પનાં રુપમાં
દેવ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે. આને ચાર લેશ્યાઓ
હોય છે અને તેના એસી (૮૦) ભંગ કલા છે.

આની અવગાહના જઘન્ય અંગુલનાં અસંખ્યાતમા
ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ અંગુલ-પૃથક્ત્વની હોય છે.

બાકીનું વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

જે પ્રમાણે પુષ્પનાં વિષયમાં કહ્યું છે તે પ્રમાણે
ફળનાં વિષયમાં પણ સમગ્ર ઉદ્દેશક કહેવા જોઈએ.

બીજનાં ઉદ્દેશક પણ આ પ્રમાણે છે.

આ પ્રમાણે દસ ઉદ્દેશક છે.

૩૯. કલ મસૂર આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું
પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! કલાય-વટાણા, મસૂર, તલ, મગ, અડદ,
નિષ્પાવ-વાલ, કુલથ, આલિસંદક, સટિન અને
પલિમંથક-ચણા આ બધાનાં મૂળનાં રુપમાં જે જીવ
ઉત્પન્ન થાય છે તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે શાલી આદિનાં મૂળાદિ ઉદ્દેશક
જેનમ્ કલા છે તે પ્રમાણે અહીં પણ મૂળાદિ દસ ઉદ્દેશક
સંપૂર્ણ કહેવા જોઈએ.

૪૦. અળસી કુસુમ્બ આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોનાં ઉત્પાતાદિનું
પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! અળસી, કુસુમ્બ, કોદ્રવ, કાંગ, રાજ, તુઅર,
કોદૂસા, સણ, સરસો અને મૂળાનાં બીજ આ
વનસ્પતિઓનાં મૂળમાં જે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે
તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! શાલી આદિનાં દસ ઉદ્દેશકોનાં સમાન
અહીં પણ સમગ્રરુપથી મૂળાદિ દસ ઉદ્દેશક કહેવા
જોઈએ.

૪૧. વાંસ વેણુ આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોનાં ઉત્પાતાદિનું
પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! વાંસ, વેણુ, કનક, કર્કાવંશ, ચારુવંશ, ઉડા,
કુડા, વિમા, કંડા, વેણુકા અને કલ્યાણી આ બધી
વનસ્પતિઓનાં મૂળનાં રુપમાં જે જીવ ઉત્પન્ન થાય
છે તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! **एथ वि मूलाईया दस उद्देसगा भाणियव्वा**
जहेव सालीणं ।
णवरं-देवो सब्वत्थ वि न उववज्जंति ।
तिणिण लेसाओ सब्वत्थ वि छव्वीसं भंगा । सेसं तं
चेव । - विया.स. २१, व.४, सु. १
૪૨. **उक्खु-उक्खुवाडियाईणं मूल-कंदाइजीवेसु उववायाइ**
परुवणं-
પ. અહ ભંતે ! ઉક્ખુ-ઉક્ખુવાડિયા-વીરણ-ઇક્કડ-ભમાસ-
સુંઠિ-સર-વેત્ત-તિમિર-સત-વોરગ-નલાણં એસિ ણં
જે જીવા મૂલત્તાએ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે ! જીવા
કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! **एवं जहेव वंसवग्गो तहेव एथ वि**
मूलाईया दस उद्देसगा भाणियव्वा ।
णवरं-खंघुद्देसे देवो उववज्जंति । चत्तारि लेसाओ ।
सेसं तं चेव । - विया. स. ૨૧, વ.૫, સુ. ૧
૪૩. **सेडिय-भंतियाईणं मूल-कंदाइजीवेसु उववायाइ परुवणं-**
પ. અહ ભંતે ! સેડિય-ભંતિય-કોંતિય-દબ્બ-કુસ-પવ્વગ-
પોદેહલ-અજ્જુણ-આસાઢગ-રોહિયંસ-મુતવ-ચ્ચીર-મુસ-
એરંડ-કુહુ કુંદ-કરકર-સૂંઠ-વિભંગુ-મહુરયણ-થુરગ-
સિપ્પિય-સંકુલિતણાણં, એસિ ણં જે જીવા મૂલત્તાએ
વક્કમંતિ તે ણં ભંતે ! જીવા કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! **एथ वि दस उद्देसगा निरवसेसं भाणियव्वा**
जहेव वंसवग्गो ।
- विया. स. २१, व. ६, सु. १
૪૪. **अभरुहाईणं मूल-कंदाइजीवेसु उववायाइ परुवणं-**
પ. અહ ભંતે ! અબરુહ-વાયાણ-હરિતગ-તંદુલેજ્જગ-
તણ-વત્થુલ-બોરગ મજ્જાર પાઇ-વિલ્લિ પાલક-
દગપિપ્પલિય-દવ્વિ-સોત્થિક-સાયમંડુકિ મૂલગ
સરિસવ-અંબિલ સાગ જિયંતગાણં, એસિ ણં જે
જીવા મૂલત્તાએ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે ! જીવા કઓહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગૌતમ ! **अहीं पक्ष पूर्ववत् शाली आदिनां समान**
मूणादि दस उद्देशक कहेवा ज़ोईअे.
विशेष : अहीं मूणादि कोई पक्ष स्थानमां देव
उत्पन्न थता नथी.
बधानी त्रक्ष लेश्याओ अने तेना छव्वीस (२६)
लंगं ज़ाएवा ज़ोईअे. शेष अधु वर्जन पूर्ववत् छे.
૪૨. **शेरडी-ईक्षुवाटिका आदिनां भूण कंदादि ज़वोमां**
उत्पातादिनुं प्ररुपक्ष :
प्र. ભંતે ! ઈક્ષુ, ઈક્ષુવાટિકા, વીરણ, ઈક્કડ, ભમાસ,
સુંઠિ, શર, વેત, તિમિર, શત, બોરગ અને નણ
આ બધા વનસ્પતિઓનાં મૂળ રુપમાં જે જીવ
ઉત્પન્ન થાય છે તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! **જે પ્રમાણે વંશવર્ગનાં મૂળાદિ દસ ઉદ્દેશક**
કહ્યા છે, તે પ્રમાણે અહીં પણ દસ ઉદ્દેશક કહેવા
જોઈએ.
विशेष : स्कंध उद्देशकमां देव पक्ष उत्पन्न थाय छे,
तेमां तार लेश्याओ छोय छे.
बाकी अधु वर्जन पूर्ववत् छे.
૪૩. **सेडिय भंतियादिनां भूण कंदादि ज़वोमां उत्पातादिनुं**
प्ररुपक्ष :
प्र. ભંતે ! સેડિય, ભંતિય, કૌન્તિય, દર્ભ, કુશ, પર્વક,
પોદેઈલ, અર્જુન, આષાઢક, રોહિતક, મુતવ, ખીર,
ભુસ, અરંડ, કુરુકુંદ, કરકર, સૂંઠ, વિભંગુ, મધુરયણ,
થુરગ, શિલ્પિક અને સંકુલિતૃણ આ બધા
વનસ્પતિઓનાં મૂળરુપમાં જે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે
તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! **अहीं पक्ष वंशवर्गनां समान समग्र**
मूणादि दस उद्देशक कहेवा ज़ोईअे.
૪૪. **अभरुहादिनां भूण कंदादि ज़वोमां उत्पातादिनुं**
प्ररुपक्ष :
प्र. ભંતે ! અબરુહ, વાયાણ, હરીતક, તંદુલેયક
(ચંદલિયા), તૃણ, વત્થુલ (બધુઆ) બોર, માંજરિક,
પાઈ, બિલ્લી, પાલક, દગપિપ્પલી, દર્વી, સ્વસ્તિક,
શાકમંડુકી, મૂલક, સરસૌં, અગ્નિલશાક અને જીવન્તક
આ બધા વનસ્પતિઓનાં મૂળનાં રુપમાં જે જીવ
ઉત્પન્ન થાય છે તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! **एत्थ वि दस उद्देसगा भाणियव्वा जहेव वंसवग्गो ।**
- વિયા. સ. ૨૧, વ. ૭, સુ. ૧

૩. ગૌતમ ! **अर्ही पक्ष वंशवर्गनां समान भूणादि दस उद्देशक कहेवा जेधंजे.**

૪૫. તુલસિઆઈર્ણં મૂલકંદાઈજીવેસુ ઉવવાયાઈ પરૂવર્ણં-

૪૫. તુલસી આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ :

પ. અહ ભંતે ! તુલસી-કળ્હ-દરાલ-ફળેજ્જા-અજ્જા-ભૂયણા-ચોરા-જીરા-દમણા-મરુયા ઇંદીવર-સયપુપ્ફાણં, એસિ ણં જે જીવા મૂલત્તાએ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે ! જીવા કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

પ્ર. ભંતે ! તુલસી, કૃષ્ણ, દરાલ, ફણેજ્જા, અજ્જા, ભૂયણા, ચોરા, જીરા, દમણા, મરુયા, ઈન્દીવર અને શતપુષ્પ આ બધાનાં મૂળનાં રુપમાં જે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! **एत्थ वि दस उद्देसगा निरवसेसं जहा वंसाणं ।**

૩. ગૌતમ ! **वंशवर्गनां समान अर्ही पक्ष समग्र रुपथी भूणादि दस उद्देशक कहेवा जेधंजे.**

एवं एएसु अट्ठसु वग्गोसु असीति उद्देसगा भवन्ति ।
- વિયા. સ. ૨૧, વ. ૮, સુ. ૧

આ પ્રમાણે તે આઠ વર્ગોનાં એસી (૮૦) ઉદ્દેશક થાય છે.

૪૬. તાલ-તમાલાઈર્ણં મૂલ-કંદાઈજીવેસુ ઉવવાયાઈ પરૂવર્ણં-

૪૬. તાલ તમાલ આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ :

રાયગિહે -જાબ- એવં વયાસિ-

રાજગૃહ નગરમાં (ગૌતમ ! સ્વામીએ (ભ.મહાવીર સ્વામીથી) -ચાવત્- આ પ્રમાણે પૂછ્યું -

પ. અહ ભંતે ! તાલ તમાલ તક્કલિ-તેતલિ સાલ સરલા-સારગલ્લાણં -જાબ- કેયઈ-કયલિ કંદલિ ચમ્મરૂક્ષ ગુન્તરૂક્ષ હિંગુરૂક્ષ, લવંગુરૂક્ષ પૂયફલિ ખજ્જૂરિ નાલિએરીણં, એસિ ણં જે જીવા મૂલત્તાએ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે ! જીવા કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

પ્ર. ભંતે ! તાલ (તાડ) તમાલ, તક્કલી, તેતલી, શાલ, સરલ, (દેવદાર) સારગલ્લ -ચાવત્- કેતકી, કેવડી, કંદલી (કેળા) ચર્મવૃક્ષ, ગુંદવૃક્ષ, હિંગુવૃક્ષ, લવંગવૃક્ષ, પૂગફળ (સોપારી), ખજૂર અને નાળિયર આ બધાના મૂળના રુપમાં જે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! **एत्थ वि मूलाईया दस उद्देसगा कायव्वा जहेव सालीणं ।**

૩. ગૌતમ ! **अर्ही पक्ष शाखिवर्ग भूणादिनां दस उद्देशकोनां समान वर्धन करवुं जेधंजे.**

ળવરં-ઇમં નાણત્તં મૂલે કંદે ળંધે તયાએ સાલે ય એસુ પંચસુ ઉદ્દેસગેસુ દેવો ન ઉવવજ્જંતિ, તિણ્ણિ લેસાઓ, ઠિઈ જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં દસવાસસહસ્સાઈ । ઉવરિલ્લેસુ પંચસુ ઉદ્દેસગેસુ દેવા ઉવવજ્જંતિ,

વિશેષ : તે વૃક્ષોનાં મૂળ, કંદ, સ્કંધ, ત્વચા અને શાખા આ પાંચે અવયવોમાં દેવ આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી. આમાં ત્રણ લેશ્યાઓ હોય છે અને સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ દસ હજાર વર્ષની થાય છે. બાકી અંતિમ ઉદ્દેશકો (અવયવો)માં દેવ ઉત્પન્ન થાય છે.

ચત્તારિ લેસાઓ, ઠિઈ-જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં વાસપુહત્તં,

તેમાં ચાર લેશ્યાઓ હોય છે અને સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ વર્ષ પૃથક્ત્વની હોય છે.

ઓગાહણા મૂલે કંદે ળંધણુપુહત્તં,

મૂળ અને કંદની અવગાહના ધનુષ પૃથક્ત્વની,

ળંધે તયાએ સાલે ય ગાઉયપુહત્તં,

સ્કંધ, ત્વચા અને શાખા ગવ્યૂતિ પૃથક્ત્વની,

પવાલે પત્તે ય ળંધણુપુહત્તં,

પ્રવાલ અને પત્રની અવગાહના ધનુષ પૃથક્ત્વની,

૧. ૧. સાલિ, ૨. કલ, ૩. અયસિ, ૪. વંસે, ૫. ઉક્કલૂ, ૬. દબ્બ ય, ૭. અબ્બ, ૮. તુલસી ય । અટ્ઠેત્તે દસવગ્ગા અસીતિ પુણ હોતિ ઉદ્દેસા ॥

- વિયા. સ. ૨૧, વ. ૧-૮, ગા. ૧

પુષ્પે હૃથપહત્તં,
ફલે વીણ ય અંગુલપુહત્તં ।

સચ્ચેસિં જહણ્ણેણં અંગુલસ્સ અસંખેજ્જહિભાગં ।

સેસં જહા સાલીણં ।

એવં એ દસ ઉદ્દેસગા ।

- વિયા. સ. ૨૨, વ. ૧, સુ. ૨-૩

૪૭. નિંબંવાઈણં મૂલકંદાઈ જીવેસુ ઉવવાયાઈ પરૂવણં-

પ. અહ ભંતે ! નિંબંવ-જંબુ-કોસંબ-તાલ-અંકોલ્લ-પીલુ સેલુ સલ્લહ-મોયહ-માલુય-બહલ-પલાસ-કરંજ પુત્તંજીવગઝરિટ્ઠ-વિહેલગ-હરિયગ-ભલ્લાય-ઉંબરિય-ખીરણિ ધાયહ પિયાલ પૂહય ણિવામ સેણ્ણ પાસિય મીસવ અયસિ પુન્નાગ નાગરૂક્ખ સોવણિ અસોગાણં એસિ ણં જે જીવા મૂલત્તાએ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે ! જે જીવા કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! એવં મૂલાઈયા દસ ઉદ્દેસગા કાયવ્વા ણિરવસેસં જહા તાલવગ્ગે ।

- વિયા. સ. ૨૨, વ. ૨, સુ. ૧

૪૮. અત્થિઆઈણં મૂલકંદાઈ જીવેસુ ઉવવાયાઈ પરૂવણં-

પ. અહ ભંતે ! અત્થિય તેંદુય-બોર-કવિટ્ઠ-અબાહગ-માહલુંગ-વિલ્લ-આમલગ-ફણસ-દાહિમ-આસોટ્ઠ-ઉંબર-વહ ગગ્ગોહ-નંદિરૂક્ખ-પિપ્પલિ-સત્તર પિલક્ખુ-રૂક્ખ-કાહંબરિય-કુત્થુંભરિય-દેવદાલિ-તિલગ લહય-છત્તોહ-સિરીસ-સત્તિવણ્ણ-દધિવણ્ણ-લોહ્ધ-ધવ-ચંદણ-અજ્જુણ-ણીવ-કુહગ-કલંબાણં, એસિ ણં જે જીવા મૂલત્તાએ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે ! જે જીવા કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! એત્થ વિ મૂલાઈયા દસ ઉદ્દેસગા તાલવગ્ગ સરિસા નેયવ્વા -જાવ- વીયં ।

- વિયા. સ. ૨૨, વ. ૩, સુ. ૧

૪૯. વાઈગણિઆઈગુચ્છાણં મૂલકંદાઈજીવેસુ ઉવવાયાઈ પરૂવણં -

પ. અહ ભંતે ! વાઈગણિ-અલ્લહ-બોંહહ -જાવ- ગંજપાહલા દાસિ-અંકોલ્લાણં, એસિ ણં જે જીવા મૂલત્તાએ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે ! જે જીવા કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

પુષ્પની અવગાહના એકલાથ પૃથક્ત્વની,
ફળ અને બીજની અવગાહના અંગુલ પૃથક્ત્વની હોય છે.

આ બધાની જથ્થા અવગાહના અંગુલનાં અસંખ્યાતમાં ભાગની હોય છે.

બાકી બધું વર્ણન શાલિવર્ણનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે એ દસ ઉદ્દેશકોનું વર્ણન છે.

૪૭. લીમડો કેરી આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! લીમડો, આમ્ર, જમ્બુ (જામુ) કોશંબ, તાલ, અંકોલ, પીલુ, સેલુ, સલ્લહી, મોચકી, માલુક, બકુલ, પલાસ, કરંજુ, પુત્રંજીવક, અરિષ્ટ (અરીઠા) બહેડા, હરિતક (હરેડે), ભિલ્લામાં, ઉમ્બરિયા, કીરણી (ખોરની) ઘાતકી (ઘાવડી) પ્રિયાલ (ચારોલી) પૂર્તિક, નિવાગ, (નિપાક) સેણહક, પાંસિય સીસમ, અતશી, પુન્નાગ, નાગવૃક્ષ, શ્રીપર્ણી અને અશોક આ બધા વૃક્ષોનાં મૂળનાં રૂપમાં જે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! અહીં પણ તાલવર્ણનાં સમાન સમગ્ર રૂપથી મૂળાદિનાં દસ ઉદ્દેશક કહેવા જોઈએ.

૪૮. અસ્થિક આદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! અસ્થિક, તિન્દુક, બોર, કવીઠ, અમ્બાડક, માતુલુંગ (બિજૌરા), બિલ્વ (બેલ), આમલક, (આંવલા), ફણસ (અન્નનાસ) દાડમ, અશ્વત્થ (પીપલ) અંબર, ઉદુમ્બર વડ, ન્યમ્બોધ, નદિવૃક્ષ, પિપ્પલિ, સત્તર, પિપલવૃક્ષ કાંકોદુબોરય, કુસ્તુમ્બોરિય, દેવદાલી, તિલક, લકુચવ (લીચી) છત્રોધ, શિરીષ, સપ્તપર્ણ, દધિપર્ણ, લોહક, ધવ, ચંદન, અર્જુન, લીમડો, કુટજ અને કદમ્બ આ બધા વૃક્ષોમાં મૂળરૂપમાં જે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! અહીં પણ તાલવર્ણનાં સમાન મૂળથી બીજ સુધી દસ ઉદ્દેશક કહેવા જોઈએ.

૪૯. રીંગણા આદિ ગુચ્છાનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! રિંગણ, અલ્લઈ, બોંહઈ -ચાવત્- ગંજપાટલા, દાસિ, અંકોલ સુધી આ બધા ગુચ્છોનાં મૂળનાં રૂપમાં જે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! एत्थ वि मूलाईया दस उद्देसगा -जाव-
वीय त्ति निरवसेसं सेसं जहा वंसवग्गो ।
- विया. स. २२, व. ४, सु. १

५०. सिरियकाऽऽइग्ग्माणं मूल-कंदाइजीवेसु उववायाइ
परूवणं-

प. अह भंते ! सिरियक-णवमालिय-कोरंटग-
बंधुजीवगमणोज्जा -जाव-नवणीय-कुंद-महाजाईणं
एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति ते णं भंते !
जीवा कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! एत्थ वि मूलाईया दस उद्देसगा निरवसेसं
जहा सालीणं । - विया.स. २२, व. ५, सु. १

५१. पुसफलिआइवल्लीणं मूल कंदाइजीवेसु उववायाइ
परूवणं-

प. अह भंते ! पूसफलि-कालिंगी-तुंबी-तउसी-एला-
वालुंकी -जाव- दधिफोल्लइ काकलि-मोकलि
अकबोदीणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति ते
णं भंते ! जीवा कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! एवं मूलाईया दस उद्देसगा कायव्वा जहा
तालवग्गे ।

णवरं-फलउद्देसओ, ओगाहणाए जहण्णेणं
अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं धणुपुहत्तं,

ठिई सव्वत्थ जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं
वासपुहुत्तं ।

सेसं तं चेव ।

एवं छसु वि वग्गोसु सट्ठिं उद्देसगा भवंति ।^१

- विया. स. २२, व. ६, सु. १

५२. आलुय-मूलगाईणं मूल-कंदाइजीवेसु उववायाइ परूवणं-

रायगिहे -जाव- एवं वयासि-

प. अह भंते ! आलुय मूलग-सिंगेबेर हलिद्द रूहू कंडरिय
जारू छीरविरालि-किट्ठि कुंदु कण्ह-कडभु महु-
पुयलइ-महुसिंग-णेरूहा सप्पसुगंधा छिन्नरूहा
वीयरूहाणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति ते
णं भंते ! जीवा कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गौतम ! वंश वर्गनां समान अहीं पझ भूणथी
बीज सुधी समअ रुपथी दस उद्देशक ज्ञज्ञवा
ज्ञोथंओ.

५०. सिरियकादि गुल्मोनां भूण कंदादि ज्वोमां उत्पातादिनुं
परुपझ :

प्र. भंते ! सिरियक, नवमालिक, कोरंटक, अंधुज्वक,
मझोज्ज -यावत्- नलिनी-कुंद अने मझाजति वगेरे
अधा गुल्मोनां भूण रुपमां जे ज्व उत्पन्न थाय
छे तो भंते ! ते क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय छे ?

उ. गौतम ! अहीं पझ शालीवर्गनां समान भूणादि
समअ दस उद्देशक ज्ञज्ञवा ज्ञोथंओ.

५१. पूसफलिकाआदिवल्लियोना मूलकंदादि ज्वोमां
उत्पातादिनुं प्ररुपझ :

प्र. भंते ! पूसफलिका, कालिंगी (तरबूज), तुम्भी, त्रपुथी
(ककडी) अला (अलायथी) वालुंकी -यावत्-
दधिफोल्लइ, कांकली (कागझी) सोकली अने
अकबोदी आ अधी वल्लियोना भूणमां जे ज्व
उत्पन्न थाय छे तो भंते ! ते क्यांथी आवीने
उत्पन्न थाय छे ?

उ. गौतम ! अहीं पझ तालवर्गनां समान भूणादि
दस उद्देशक कडेवा ज्ञोथंओ.

विशेष : इणोदेशकमां इणनी जघन्य अवगाहना
अंगुणनां असंख्यातमा भागनी अने उत्कृष्ट
धनुष पृथक्त्वनी डोय छे,
सर्वत्र स्थिति जघन्य अंतर्मुहूर्तनी अने उत्कृष्ट
वर्ष पृथक्त्वनी छे.

भाकी अधु वर्जन पूर्ववत् छे.

आ प्रमाझे आ छ वर्गोमां कुण साईठ (५०)
उद्देशक थाय छे.

५२. अटेटा भूणा आदिनां भूण कंदादि ज्वोमां उत्पातादिनुं
प्ररुपझ :

राजगूळ नगरमां (गौतम ! स्वाभीओ भ.मझावीर
स्वाभीथी) -यावत्- आ प्रमाझे पूछयुं :

प्र. भंते ! अटेटा, भूणा, आहु, उणहर, रुरु, कंडरिक,
जुइ, क्षीरविराली, किरिठ, कुंदु, कृष्ण, कडलु, मधु,
पयलई, मधुश्रुंगी, निरुडा, सर्पसुगंधा, छिन्ना-
रुडा अने बीजरुडा आ अधा (साधारण)
वनस्पतिओनां भूणरुपमां जे ज्व उत्पन्न थाय
छे तो भंते ! ते क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय छे ?

१-२. तालेगट्ठिय, ३. बहुवीयगा य, ४. गुच्छ य गुम्म वल्ली य ।

छद्दसवग्गा एए सट्ठिं पुण हौंति उद्देसगा ।

- विया. स. २२, व. १-६, गा. १

૩. ગોયમા ! એવં મૂલાઈયા દસ ઉદ્દેસેગા કાયવ્વા
વંસવગ્ગા સરિસા,

જાવરં- પરિમાણં જહણ્ણેણં એકો વા, દો વા, તિણ્ણિ
વા ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા વા, અસંખેજ્જા વા, અણંતા વા
ઉવવજ્જંતિ,

અબહારો-

ગોયમા ! તેણં અણંતા, સમએ-સમએ અવહીરમાણા-
અવહીરમાણા અણંતાહિં ઓસપ્પિણિ ઉસ્સપ્પિણીહિં
એવહકાલેણં, અવહીરંતિ નો ચેવ ણં અવહિયા
સિયા, ઠિઈ જહણ્ણેણ વિ ઉક્કોસેણ વિ અંતોમુહુત્તં ।

સેસં તં ચેવ । - વિયા. સ. ૨૩, વ. ૧, સુ. ૧-૪

૫૩. લોહીઆઈયં મૂલ-કંદાઈજીવેસુ ઉવવાયાઈ પરૂવણં-

પ. અહ ભંતે ! લોહી ણીહૂ થીહૂ-થીભગા-અસ્સકણ્ણી-
સીહકણ્ણી-સીંડંઠી મુસુંઠીણં એસિ ણં જે જીવા
મૂલત્તાએ વક્કમંતિ, તે ણં ભંતે ! જીવા કઓહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! એથ વિ દસ ઉદ્દેસેગા જહેવ આલુયવગ્ગે ।

જાવરં-ઓગાહણા તાલવગ્ગા સરિસા,

સેસં તં ચેવ । - વિયા. સ. ૨૩, વ. ૨, સુ. ૧

૫૪. આય-કાયાઈયં મૂલ કંદાઈજીવેસુ ઉવવાયાઈ પરૂવણં-

પ. અહ ભંતે ! આય-કાય-કુહુણ કુંદુક્ક ઉવ્વેહલિય-
સપ્પા સજ્જા છત્તા વંસાણિય કુરાણં એસિ ણં જે
જીવા મૂલત્તાએ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે ! જીવા
કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! એથ વિ મૂલાઈયા દસ ઉદ્દેસેગા નિરવસેસં
જહા આલુયવગ્ગે ।

- વિયા. સ. ૨૩, વ. ૩, સુ. ૧

૫૫. પાઠાઈયં મૂલકંદાઈજીવેસુ ઉવવાયાઈ પરૂવણં-

પ. અહ ભંતે ! પાઠા-મિયવાલુંકિ મધુરરસ રાયવલ્લિ
પડમ મોઢરિ-વંતિ-ચંડીણં, એસિ ણં જે જીવા
મૂલત્તાએ વક્કમંતિ તે ણં ભંતે ! જીવા કઓહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! એથ વિ મૂલાઈયા દસ ઉદ્દેસેગા આલુય
વગ્ગસરિયા ।

૩. ગૌતમ ! અહીં વંશવર્ગનાં સમાન મૂળાદિ દસ
ઉદ્દેશક કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : આનું પરિમાણ જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ
અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનન્ત જીવ
ઉત્પન્ન થાય છે.

અપહાર :

ગૌતમ ! તે અનન્ત છે. જો પ્રતિ-સમયમાં
એક-એક જીવનો અપહાર કરાય તો અનન્ત
અવસર્પિણી-ઉત્સર્પિણીજેટલા કાળમાં અપહારણ
થઈ શકે છે પરંતુ તેનો અપહાર થયો નથી. તેની
સ્થિતિ જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ અન્તર્મુહૂર્તની હોય છે.

બાકી બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

૫૩. લોહી આદીના મૂળકંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! લોહી, નીહૂ, થીહૂ, થીભગા, અશ્વકર્ણી,
સિંહકર્ણી, સીંડંઠી અને મુસુંઠી આ બધી
વનસ્પતિઓનાં મૂળરુપમાં જે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે
તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! આલુક વર્ગના સમાન અહીં પણ મૂળાદિ
દસ ઉદ્દેશક કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : આની અવગાહના તાલવર્ગનાં સમાન છે.
બાકી બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

૫૪. આય-કાયાદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું
પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! આય, કાય, કુહણ, કુન્દુરુક, ઉવ્વેહલિય,
સક્કા, સેજ્જા, છત્તા, વંશાનિકા અને કુરા આ
વનસ્પતિઓના મૂળરુપમાં જે જીવ ઉત્પન્ન થાય
છે તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! અહીં પણ આલુક વર્ગનાં સમાન મૂળાદિ
સમગ્ર દસ ઉદ્દેશક કહેવા જોઈએ.

૫૫. પાઠાદિનાં મૂળ કંદાદિ જીવોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! પાઠા, મૃગવાલુંકી, મધુરરસા, રાજવલ્લી,
પદ્મમા, મોઢરી, દંતી અને ચંડી આ બધા
વનસ્પતિઓનાં મૂળરુપમાં જે જીવો ઉત્પન્ન થાય
છે તો ભંતે ! તે ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! અહીં પણ આલુકવર્ગનાં મૂળાદિ દસ
ઉદ્દેશક કહેવા જોઈએ.

णवरं-ओगाहणा जहा वल्लीणं जहण्णेणं अंगुलस्स
असंखेज्जइभागं उक्कोसेणं धणुपुहत्तं ।

सेसं तं चेव । - विया.स. २३, व. ४, सु. १

५६. मासपण्णी आईणं मूल कंदाइजीवेसु उववायाइ परूवणं-

प. अह भंते ! मासपण्णी मुग्गपण्णी जीवग-सरिसव-
करेणुया-काओलि-खीरकाओलि भंगि-णहिं
किमिरासि भद्दमुत्थ-णंगलइ पयुयकिण्णा
पयोयलया हरेणुया लोहीणं एएसि णं जे जीवा
मूलत्ताए वक्कमंति ते णं भंते ! जीवा कओहितो
उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! एत्थ वि दस उद्देसगा वि निरवसेसं
आलुयवग्ग सरिसा ।

एवं एएसु पंचसु वि वग्गेषु पण्णासं उद्देसगा
भाणियच्चं ति^१ ।

सच्चत्थ देवा ण उववज्जंति । तिन्नि लेसाओ ।

- विया. स. २३, व. ५, सु. १

५७. सालरूक्ख साललट्ठिया उंबरलट्ठियाणं भाविभव
परूवणं-

प. एए णं भंते ! सालरूक्खए उण्हाभिहए तण्हाभिहए
दवग्गिजालाभिहए कालमासे कालं किच्चा कहिं
गच्छिहिइ ? कहिं उववज्जिहिइ ?

उ. गोयमा ! इहेव रायगिहे नयरे सालरूक्खत्ताए
पच्चायाहिइ । से णं तत्थ अच्चिय वंदिय पूइय
सक्कारिय सम्माणिय दिच्चे सच्चे सच्चोवाए
सन्निहिय पाडिहेरे लाउल्लोइयमहिए यावि
भविस्सइ ।

प. से णं भंते ! तओहितो अणंतरं उव्वट्ठित्ता कहिं
गमिहिए, कहिं उववज्जिहिइ ?

उ. गोयमा ! महाविदेहवासे सिज्जिहिइ -जाव-
सव्वदुक्खाणमंतं काहिइ ।

प. एस णं भंते ! साललट्ठिया उण्हाभिहया
तण्हाभिहया दवग्गिजालाभिहया कालमासे कालं
किच्चा कहिं गच्छिहिइ ? कहिं उववज्जिहिइ ?

विशेष : अवगाहना वल्लीवर्गनां समान जघन्य
अंगुणनां असंख्यातमा भाग अने उत्कृष्ट धनुष
पृथक्त्व समजवी जोईअे.

बाकी अधु वर्जन पूर्ववत् छे.

५८. माषपर्णी आदिनां मूण कंदादि ज्वोमां उत्पातादिनुं
प्ररुपण :

प्र. भंते ! माषपर्णी, मुद्गपर्णी, ज्वंक, सरिसव,
क्रेष्णुका, काकोली, क्षीरकाकोली, भंगी, झली
कृमिराशि, त्रमुस्ता, लांगली, पयोदकिण्णा,
पयोदलता, उरेष्णुका अने लोही आ अधा
वनस्पतिओनां मूणरुपमां जे ज्व उत्पान्न थाय
छे तो भंते ! ते क्यांथी आवीने उत्पान्न थाय छे ?

उ. गौतम ! अही पण आलुक वर्गनां समान भूयादि
दस उद्देशक समग्र रुपथी कडेवा जोईअे.

आ प्रभासे आ पांथेय वर्गनां कुल मणीने पयास
उद्देशक कडेवा जोईअे.

आ अधामां देव आवीने उत्पान्न थता नथी अने
त्रण लेस्याओ ज्ञासवी जोईअे.

५९. शालवृक्ष शालयष्टिका अने उंबरयष्टिकानां भावीभवनुं
प्ररुपण :

प्र. भंते ! सूर्यनी गरभीथी पीडित, तृषाथी व्याकुण,
दावानणनी ज्वालाथी जुलसता ते शालवृक्ष काण
मासमां काण करीने क्यां जशे ? क्यां उत्पान्न थशे ?

उ. गौतम ! आ शालवृक्ष आज राजगृहनगरमां
इरीथी शालवृक्षनां रुपमां उत्पान्न थशे. ते त्यां
अर्थित, वंदित, पूजित, सत्कृत, सम्मानित अने
दिव्य (देवगुणोथी युक्त) सत्य, सत्यावपात,
सन्निहित-प्रातिहार्य थशे तथा आनो यजुतरो
लीपेलो-पोतेलो अने पूजनीय थशे.

प्र. भंते ! ते शालवृक्ष त्यांथी मरीने क्यां जशे अने
क्यां उत्पान्न थशे ?

उ. गौतम ! ते मलाविदेह क्षेत्रमां जन्म लईने सिद्ध
थशे -यावत्- अधा दुःखोनी अंत करशे.

प्र. भंते ! सूर्यनां तापथी पीडित, तृषाथी व्याकुण
तथा दावानणनी ज्वालाथी प्रज्वलित ते
शालयष्टिका काणमासमां काण करीने क्यां जशे ?
क्यां उत्पान्न थशे ?

१. आलुय, २. लोही, ३. अवए, ४. पाटा, ५. तह मासवण्णि वल्ली य, पंचेते दसवग्गा पण्णासं होति उद्देसा ।

- विया. स. २३, व. १-५, गा. १

૩. ગોયમા ! इहेव जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे विंझगिरिपायमूले महेसरीए नगरीए सामलि-
रूखत्ताए पच्चायाहिइ । से णं तत्थ अच्चिय वंदिय
पूइय -जाब- लाउल्लोइयमहिया यावि भविस्सइ ।

પ. સે ણં ભંતે ! તઓહિંતો અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં
ગચ્છિહિइ ? કહિં ઉવવજ્જિહિइ ?

૩. ગોયમા ! महाविदेहेवासे सिज्झिहिइ -जाब-
सव्वदुक्खाणमंतं काहिइ ।

પ. एस णं भंते ! उंबरलट्ठिया उण्हाभिहया
तण्हाभिहया दवग्गिजालाभिहया कालमासे कालं
किच्चा कहिं गच्छिहिइ ? कहिं उववज्जिहिइ ?

૩. ગોયમા ! इहेव जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे पाडलिपुत्ते
नामं नगरे पाडलिरूखत्ताए पच्चायाहिइ । से णं
तत्थ अच्चिय-वंदिय-पूइय -जाब- लाउल्लोइयमहिया
यावि भविस्सइ ।

પ. સે ણં ભંતે ! તઓહિંતો અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં
ગચ્છિહિइ ? કહિં ઉવવજ્જિહિइ ?

૩. ગોયમા ! महाविदेहे वासे सिज्झिहिइ -जाब-
सव्वदुक्खाणमंतं काहिइ ।

- વિયા. સ. ૧૪, ૩.૮, સુ. ૧૮-૨૦

૫૮. સંખેજ્જ અસંખેજ્જ અણંતજીવિયરૂક્ષાણં ભેય પરૂક્ષણં-

પ. કइविहा णं भंते ! रूक्खा पण्णत्ता ?

૩. ગોયમા ! तिविहा रूक्खा पण्णत्ता, तं जहा-
१. संखेज्जजीविया, २. असंखेज्जजीविया,
३. अणंतजीविया ?

પ. સે કિં તં સંખેજ્જજીવિયા ?

૩. સંખેજ્જજીવિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-

१. ताले, तमाले, तक्कलि, तेतलि -जाब-
नालिएरी ? । जे याऽवन्ने तहप्पगारा ।

૩. ગૌતમ ! आज जंबुद्वीपना भरतक्षेत्रमा विंध्याचलनी
तणेटीमां स्थित माडेश्वरी नगरीमां शाळ्मली
वृक्षना रुपमां इरीथी उत्पन्न थशे. ते त्यां अर्थित,
वंदित अने पूजनीय थशे -यावत्- तेनो यभुतरों
लीपेलो-पोतेलो अने पूजनीय थशे.

પ. ભંતે ! તે (શાલયષ્ટિકા) ત્યાંથી કાળ કરીને ક્યાં
જશે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થશે ?

૩. ગૌતમ ! તે महाविदेह क्षेत्रमां जन्म लईने सिद्ध
थशे -यावत्- सर्व दुःषोनो अंत करशे.

પ. ભંતે ! સૂર્યનાં તાપથી પીડિત, તૃષ્ણાથી વ્યાકુળ
અને દાવાનળની જ્વાલાથી પ્રજ્વલિત તે
ઉમ્બરવૃક્ષની શાખા કાળમાસમાં કાળ કરીને ક્યાં
જશે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થશે ?

૩. ગૌતમ ! आज जंबुद्वीपनां भरतक्षेत्रमां पाटलीपुत्र
नामक नगरमां पाटली वृक्षनां रुपमां इरीथी
उत्पन्न थशे. ते त्यां अर्थित, वंदित अने पूजनीय
थशे -यावत्- तेनो यभुतरों लीपेलो-पोतेलो
अने पूजनीय थशे.

પ. ભંતે ! તે જીવ ત્યાંથી કાળ કરીને ક્યાં જશે ? ક્યાં
ઉત્પન્ન થશે ?

૩-૩. ગૌતમ ! તે महाविदेह क्षेत्रमां जन्म लईने सिद्ध
थशे -यावत्- ते सर्व दुःषोनो अंत करशे.

૫૮. સંખ્યાત અસંખ્યાત અને અનન્ત જીવવાળા વૃક્ષોનાં
ભેદોનું પ્રરૂપણ :

પ. ભંતે ! વૃક્ષ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! વૃક્ષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. સંખ્યાત જીવવાળા, ૨. અસંખ્યાત જીવવાળા,
૩. અનન્ત જીવવાળા.

પ. ભંતે ! સંખ્યાત જીવવાળા વૃક્ષ ક્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! સંખ્યાત જીવવાળા વૃક્ષ અનેક પ્રકારનાં
કહ્યા છે, જેમકે -

ताड, तमाल, तक्कलि, तेतली -यावत्- नारियेल
आ प्रकारथी अन्य वृक्ष विशेष पण संख्यात
जिववाणा ज्ञाणवां जेईअे.

૧. ઠાળં અ. ૩, ૩. ૧, સુ. ૧૪૯ તૃણ વનસ્પતિના ભેદ છે.

૨. પણ્ણ. પ. ૧, સુ. ૪૮

સે તં સંખેજ્જીવિયા ।

- પ. સે કિં તં અસંખેજ્જીવિયા ?
 ડ. અસંખેજ્જીવિયા દુવિહા પળ્ણત્તા, તં જહા -

૧. ંગટ્ઠયા ય,
 ૨. બહુબીયગા ય ।

- પ. સે કિં તં ંગટ્ઠયા ?
 ડ. ંગટ્ઠયા અળેગવિહા પળ્ણત્તા, તં જહા- નિબંબ જંબુ
 -જાવ- તહા અસોગે ય । જે યાઽવળ્ણે તહપ્પગારા ।

ંગસિ ણં મૂલા વિ અસંખેજ્જીવિયા, ંવં કંદા વિ,
 ઁંધા વિ, તયા વિ, સાલા વિ, પવાલા વિ ।

પત્તા પત્તેય જીવિયા,
 પુપ્ફા અળેગ જીવિયા,
 ફલા ંગટ્ઠયા ।

સે તં ંગટ્ઠયા^૧ ।

- પ. સે કિં તં બહુબીયગા ?
 ડ. બહુબીયગા અળેગવિહા પળ્ણત્તા, તં જહા-
 અત્થિય તિંદુ કવિટ્ઠે -જાવ- ણીમે કહુવ કયંબે ય ।
 જે યાઽવળ્ણે તહપ્પગારા ।

ંગસિ ણં મૂલા વિ અસંખેજ્જીવિયા, કંદા વિ,
 ઁંધા વિ, તયા વિ, સાલા વિ, પવાલા વિ,

પત્તા પત્તેય જીવિયા, પુપ્ફા અળેગજીવિયા, ફલા
 બહુબીયગા જે યાઽવળ્ણે તહપ્પગારા ।

સે તં બહુબીયગા, સે તં અસંખેજ્જીવિયા^૨ ।

- પ. સે કિં તં અળંતજીવિયા ?
 ડ. અળંતજીવિયા અળેગવિહા પળ્ણત્તા, તં જહા-

આ સંખ્યાત જીવવાળા વૃક્ષોનું વર્ણન છે.

- પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત જીવવાળા વૃક્ષ કયા છે ?
 ડ. ગૌતમ ! અસંખ્યાત જીવવાળા વૃક્ષ બે પ્રકારનાં
 કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ંકાસ્થિક (ંક ગુઠલી બીજ વાળા),
 ૨. બહુબીજક (ધણા બીજવાળા).

- પ્ર. ભંતે ! ંકાસ્થિક વૃક્ષ કયા છે ?
 ડ. ગૌતમ ! ંકાસ્થિક વૃક્ષ ંનેક પ્રકારનાં કહ્યા
 છે, જેમકે-નીંબ, આપ્ર, જાંબુ -યાવત્- અશોક વૃક્ષ
 આ પ્રમાણે ંન્ય વૃક્ષોને ંકાસ્થિક જાણવા જોઈં.
 આના મૂળ (જડ) પણ અસંખ્યાત જીવવાળા હોય છે.
 આના કંદ, સ્કંધ, ત્વચા (છાલ), શાખા, પ્રવાલ
 પણ અસંખ્યાત જીવવાળા છે.

પાંદડા પ્રત્યેક જીવવાળા છે,
 પુષ્પ ંનેક જીવવાળા છે,

ફળ ંક જીવવાળા છે,

આ ંકાસ્થિક વૃક્ષ (ંક બીજવાળા)નું વર્ણન છે.

- પ્ર. બહુબીજક વૃક્ષ કયા છે ?
 ડ. બહુબીજક વૃક્ષ ંનેક પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-

જેનમ્ અસ્તિક, તેંદુ, કપિત્થ -યાવત્- નીમ, કુરુજ ંને
 કંદંબ આદિ. આ પ્રમાણે ંન્ય વૃક્ષોને બહુબીજક
 જાણવા જોઈં.

આ (બહુબીજક વૃક્ષો)નાં મૂળ અસંખ્યાત
 જીવવાળા હોય છે. આનાં કંદ, સ્કંધ, ત્વચા
 (છાલ) શાખા ંને પ્રવાલ પણ (અસંખ્યાત
 જીવવાળા છે.)

આના પાંદડા પ્રત્યેક જીવાત્મક (પ્રત્યેક પાંદડામાં
 ંક-ંક જીવવાળા) હોય છે, પુષ્પ ંનેક
 જીવરુપ હોય છે ંને ફળ ધણા બીજોવાળા હોય
 છે. આ ંને આ પ્રમાણેનાં જેટલા પણ ંન્ય વૃક્ષ
 છે તેને પણ (બહુબીજવાળા) જાણી લેવું જોઈં.

આ બહુબીજક વૃક્ષોનું વર્ણન થયું. આ અસંખ્યાત
 જીવોનું વર્ણન થયું.

- પ્ર. ંનન્ત જીવવાળા વૃક્ષ કયા છે ?
 ડ. ંનન્ત જીવવાળા વૃક્ષ ંનેક પ્રકારનાં કહ્યા છે,
 જેમકે -

આલુ, મૂલ, સિંગબેર, હિરિલી, સિરિલી, સિસ્સિરિલી, કિટ્ટિયા, છિરિયા, છીરવિરાલિયા, કળકંદે, વજ્જકંદે, સૂરણકંદે, ખિલૂડે, મદ્દમુત્થા, પિંડહલિદ્દા, લોહી, ણીહૂ, થીહૂ, થીમગા, મુગ્ગકણ્ણી, અસ્સકણ્ણી, સીહકણ્ણી, સીડંબી, મુસુંબી । જે યાઽવને તહપ્પગારા ।

સે તં અણંતજીવિયા^૧ ।

- વિયા. સ. ૮, ડ. ૩, સુ. ૧-૫

૫૯. વણસ્સકાણ ગંધંગા-

પ. કઙ્ઞં ણં ભંતે ! ગંધંગા ?

કઙ્ઞં ણં ભંતે ! ગંધસયા પણ્ણત્તા ?

ડ. ગોયમા ! સત્ત ગંધંગા, સત્ત ગંધસયા પણ્ણત્તા ।

- જીવા. પડિ. ૩, ડ. ૨, સુ. ૧૮

બટેટા, મૂળા, શ્રુંગબેર (અદરક), હિરલી, સિરિલી, સિસ્સિરલી, કિટ્ટિકા, છિરિયા, છીર-વિદારિકા, કૃષ્ણકંદ, વજ્જકંદ, સૂરણકંદ, ખીલૂડા (આદ્ર) ભદ્રમુસ્તા, પિંડહરિદ્રા (હળદરની ગાંઠ) લોહી, નીહૂ, થીહૂ, મુદ્ગકર્ણી, અશ્વકર્ણી, સિંહકર્ણી, સિંડી અને મુસુંડી આ અને આનાથી બીજા જેટલા પણ આ પ્રકારનાં અન્ય વૃક્ષ છે તેને (અનન્ત જીવવાળા) જાણી લેવા જોઈએ.

આ અનન્ત જીવવાળા વૃક્ષોનું વર્ણન થયું.

૫૯. વનસ્પતિકાચિકનાં ગંધાંગ :

પ્ર. ભંતે ! ગંધાંગ કેટલા પ્રકારનાં છે ?

તથા ગંધસત કેટલા પ્રકારનાં છે ?

ડ. ગૌતમ ! ગંધાંગ સાત પ્રકારનાં છે અને પ્રભેદોની અપેક્ષાએ ગંધ સાતસો પ્રકારનાં કહ્યા છે.

૩૬. મનુષ્યગતિ અધ્યયન

આ અધ્યયનમાં મુખ્યરૂપથી અગ્રાંકિત વિષય વર્ણિત છે-

(૧) વિવિધ વિવક્ષાઓથી પુરુષના ત્રણ, ચાર આદિ પ્રકાર (૨) એકોરુકદ્વીપના પુરુષ અને સ્ત્રીઓના શારીરિક ગઠન, આહાર, આવાસ આદિના સિવાય ત્યાં અન્ય પ્રાણીઓ, વસ્તુઓ આદિના સંબંધમાં કથન (૩) સ્ત્રી, ભૂતક, સુત, પ્રસર્પક, તેરાક, રાજા, માતા-પિતા આદિના ચાર-ચાર પ્રકાર (૪) મનુષ્યની અવગાહના અને સ્થિતિ.

મનુષ્યના જન્મ-મરણ આદિના સંબંધમાં ગર્ભ અને વ્યુત્કાન્તિ અધ્યયનમાં જુઓ. મનુષ્યના જ્ઞાન, યોગ, ઉપયોગ, લેશ્યા આદિ માટે તેજ અધ્યયનમાં જુવો. અહિં આ અધ્યયનમાં મનુષ્ય સંબંધિત તેજ વર્ણનનો સમાવેશ છે જેનું અન્યત્ર વર્ણન કરવામાં આવ્યું નથી.

મનુષ્ય બે પ્રકારના હોય છે- (૧) ગર્ભજ અને (૨) સમુર્જિમ. સમુર્જિમ મનુષ્ય અત્યંત અવિકસિત હોય છે તેમજ યોથી પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કરતા પહેલા જ મૃત્યુ પામે છે. આની ઉત્પત્તિ મળ, મૂત્ર, શ્લેષ્મ, વીર્ય આદિ ચૌદ અશુચિ સ્થાનો પર થાય છે. ગર્ભજ મનુષ્ય પણ ત્રણ પ્રકારના હોય છે. કર્મભૂમિમાં ઉત્પન્ન, અકર્મભૂમિમાં ઉત્પન્ન તથા છપ્પન અંતરદ્વીપોમાં ઉત્પન્ન. પાંચ ભરત, પાંચ ઐરવત અને પાંચ મહાવિદેહ એ પંદર કર્મભૂમિ માની છે. અકર્મભૂમિના ૩૦ ભેદ છે- ૫ હૈમવત, ૫ હૈરણ્યવત, ૫ હરિવર્ષ, ૫ રમ્યકૃવર્ષ, ૫ દેવકુરુ અને ૫ ઉત્તરકુરુ. ગર્ભજ મનુષ્ય પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા બંને પ્રકારના હોય છે. જ્યારે સમુર્જિમ મનુષ્ય માત્ર અપર્યાપ્તા જ હોય છે.

વેદ અને લિંગની અપેક્ષાએ ત્રણ પ્રકારના મનુષ્ય હોય છે- (૧) પુરુષ (૨) સ્ત્રી અને (૩) નપુંસક. પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં મુખ્યરૂપે મનુષ્ય પુરુષનું વિવિધ પ્રકારથી વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. પરંતુ આનુષંગિક અને લાક્ષણિકરૂપથી આ પુરુષ શબ્દ મનુષ્યનું જ સૂચક છે. જેમાં સ્ત્રી અને નપુંસકોનું પણ ગ્રહણ થઈ જાય છે. પુરુષ ત્રણ પ્રકારના કહ્યા છે- (૧) સુમનસ્ક (૨) દુર્મનસ્ક અને (૩) નો સુમનસ્ક - નો દુર્મનસ્ક. આ ત્રણે ભેદ માત્ર પુરુષ પર ઘટિત ન થઈ મનુષ્ય માત્ર પર ઘટિત થાય છે. એટલા માટે અહિં પુરુષ શબ્દથી સ્ત્રી અને નપુંસકરૂપ મનુષ્યોનું પણ સમાવેશ થઈ જાય છે.

પુરુષ શબ્દનો પ્રયોગ નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્યના ભેદથી જુદા અર્થમાં પણ થાય છે. કયાંક વિવક્ષાભેદથીએ જ્ઞાન પુરુષ, દર્શન પુરુષ અને ચારિત્રપુરુષ પણ કહ્યા છે. પુરુષના ઉત્તમ, મધ્યમ અને જઘન્ય ભેદ પણ કર્યા છે. ઉત્તમ પુરુષના ફરી ધર્મપુરુષ - અર્હત્, ભોગપુરુષ - ચકવર્તી અને કર્મપુરુષ - વાસુદેવ આદિ ભેદ કર્યા છે. મધ્યમ પુરુષના ઉગ્ર, ભોગ અને રાજન્ય પુરુષ તથા જઘન્ય પુરુષના દાસ, ભૂતક અને ભાગીદાર આદિ પુરુષ ભેદ કર્યા છે.

ગમનની વિવક્ષાથી, આગમનની વિવક્ષાથી, સ્થિરતાની વિવક્ષાથી પુરુષના સુમનસ્ક, દુર્મનસ્ક અને નો સુમનસ્ક-નોદુર્મનસ્ક ભેદ કર્યા છે. તે જ ત્રણ ભેદ બેસવા, હનન કરવા, છેદન કરવા, બોલવા, ભાષણ કરવા, આપવા, ભોજન કરવા, પ્રાપ્તિ - અપ્રાપ્તિ, પાન કરવા, સૂવા, યુદ્ધ કરવા, જીતવા, પરાજિત કરવા, સાંભળવા, જોવા, સૂંઘવા, આસ્વાદ લેવા અને સ્પર્શ કરવા આદિ અનેક પ્રકારે પણ કર્યા છે. કોઈ પુરુષ આ ક્રિયાઓને કરી અને કોઈ ન કરી સુમનસ્ક (હર્ષિત મનવાળા) થાય છે. કોઈ આને કરી અથવા ન કરી દુર્મનસ્ક (ખિન્ન મનવાળા) થાય છે. કોઈ પુરુષ અથવા મનુષ્ય એવા પણ હોય છે જે ન સુમનસ્ક હોય છે અને ન દુર્મનસ્ક હોય છે. પરંતુ તે ઉદાસીન ચિત્તવાળા રહે છે. સુમનસ્કતા, દુર્મનસ્કતા અને નો સુમનસ્કતા - નો દુર્મનસ્કતા આ વિભિન્ન ક્રિયાઓના ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્યમાં થવા અને ન થવાના આધારે થવી જોવા મળે છે. આ વર્ણનથી મનુષ્ય કિંવા જીવની જુદી-જુદી રુચિ અને પ્રકૃતિ હોવાનો પણ સંકેત મળે છે તથા એ પણ જ્ઞાત થાય છે કે જીવ પોતાના સંસ્કારોના અનુસાર આ ક્રિયાઓના થવા કે ન થવામાં પ્રસન્ન અથવા તટસ્થ રહે છે.

પુરુષનું અનેક પ્રકારથી ચર્તુભંગીમાં વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. જેમ- કેટલાક પુરુષ જાતિ અને મન બંનેથી શુદ્ધ હોય છે. કેટલાક જાતિથી શુદ્ધ અને અશુદ્ધ મનવાળા હોય છે. કેટલાક જાતિથી અશુદ્ધ અને મનથી શુદ્ધ હોય છે.

અને કેટલાક જાતિ અને મન બંનેથી અશુદ્ધ હોય છે. આ પ્રકારની ચર્તુભંગીનું વર્ણન જાતિની સાથે સંકલ્પ, પ્રજ્ઞા, દષ્ટિ શીલાચાર અને પરાક્રમનું પણ થયું છે. શરીરથી પવિત્રતા અને અપવિત્રતાના ભંગોનું કથન મન, સંકલ્પ, પ્રજ્ઞા, દષ્ટિ આદિની પવિત્રતા અને અપવિત્રતાની સાથે થયું છે. તે જ પ્રમાણે ઐશ્વર્યના ઉન્નત અને પ્રણત થવાનું કથન મન, પ્રજ્ઞા, દષ્ટિ આદિની ઉન્નતતા અને પ્રણતતાની સાથે ચાર ભંગોમાં થયું છે. શરીરની ઋજુતા અને વક્રતાની સાથે મન, સંકલ્પ, પ્રજ્ઞા, દષ્ટિ, વ્યવહાર અને પરાક્રમની ઋજુતા અને વક્રતાના પણ ચાર-ચાર ભંગ બન્યા છે. શરીર, કુળ આદિની ઉચ્ચતા અને હીનતાની સાથે તેમજ વિચારોની ઉચ્ચતા અને હીનતાની સાથે પણ ચાર ભંગ વર્ણિત છે. સત્ય અને અસત્ય બોલવું, પરિણમન કરવું, સત્ય અને અસત્ય રૂપવાળા, મનવાળા, સંકલ્પવાળા, પ્રજ્ઞાવાળા, દષ્ટિવાળા આદિ પુરુષોના પણ વિવિધ પ્રકારથી ચાર ભંગોમાં વર્ણન થયું છે.

આ પ્રમાણે આર્ય અને અનાર્યની વિવક્ષાથી, પ્રીતિ અને અપ્રીતિની વિવક્ષાથી, આત્માનુકંપ અને પરાનુકંપના ભેદની વિવક્ષાથી, આત્મ-પદના અંતકરાદિની વિવક્ષાથી, મિત્ર અને અમિત્રના દષ્ટાંત દ્વારા, સ્વપરનું નિગ્રહ કરવા આદિની વિવક્ષાથી પુરુષ ચાર-ચાર પ્રકારના પ્રતિપાદિત કર્યા છે.

અહીં જાતિ, કુળ, બળ, રૂપ, શ્રુત અને શીલથી સંપન્ન થવા અને ન થવાના આધાર પર પુરુષની ૨૧ ચર્તુભંગીઓનું વર્ણન પણ મહત્વપૂર્ણ છે. દીન-અદીન પરિણતિને લઈ સત્તર (૧૭) ચૌભંગી, પરિણાત અને અપરિણાતને લઈ ત્રણ ચૌભંગી, સુગત-દુર્ગતની અપેક્ષાથી પાંચ ચૌભંગી, કૃશ અને દૃઢની અપેક્ષાએ ત્રણ ચૌભંગીનું વર્ણન થયું છે. પોતાના અને બીજાના દોષ જોવા અને ન જોવા, તેની ઉદીરણા કરવી અને ન કરવી, તેનું ઉપશમન કરવું અને ન કરવું ના આધારે પણ ચર્તુભંગી બની છે. ઉદય - અસ્તની વિવક્ષાથી, આખ્યાયક અને પ્રવિભાવકની વિવક્ષાથી, અર્થ (કાર્ય) અને અભિમાનની વિવક્ષાથી પણ પુરુષના ચાર પ્રકાર વર્ણિત છે. પુરુષના સૌવસ્તિક અને પ્રધાનના રૂપમાં પણ ચાર પ્રકાર પ્રતિપાદિત છે. વૈયાવૃત્ય કરવું અને કરાવવું અને ન કરવું અને ન કરાવવું ના આધાર પર પણ પુરુષ ચાર પ્રકારના હોય છે. વ્રજ કરવા અને ન કરવા ની સાથે પરિમર્શ (ઉપચાર) સંરક્ષણ (દેખરેખ) અને સરોહ (ભરણ)ના પણ ચાર-ચાર ભંગ બને છે. વનખંડના દષ્ટાંતથી પણ ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. વૃક્ષોના પ્રણત અને ઉન્નત થવા અને ઋજુ અને વક્ર થવા તેમજ પાંદડા આદિથી યુક્ત થવાના દષ્ટાંતોથી પણ પુરુષના ચાર-ચાર પ્રકાર પ્રતિપાદિત છે. અસિપત્ર, કરપત્ર, ક્ષુરપત્ર અને કદમ્બચીરિકા પત્રની જેમ મનુષ્ય (પુરુષ) પણ ચાર પ્રકારના કહ્યા છે. કોરક પુષ્પ, કાચા ફળ, સમુદ્ર, શંખ, મધુ-વિષકુંભ, પૂર્ણ-તુચ્છકુંભ આદિના દષ્ટાંતોથી પણ પુરુષના ચર્તુવિધત્વને સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે. પૂર્ણ અને તુચ્છકુંભના દષ્ટાંતથી પુરુષની પાંચ ચૌભંગી, માર્ગના દષ્ટાંતથી ત્રણ ચૌભંગી, યાનના દષ્ટાંતથી ચાર ચૌભંગી, યુગ્ય (વાહન વિશેષ)ના દષ્ટાંતથી ચાર ચૌભંગી વર્ણિત છે. સારથીના દષ્ટાંતથી પુરુષને યોજક - વિયોજકના આધારે ચાર પ્રકારના બતાવ્યા છે. વૃષભને ચાર પ્રકારના બતાવી પુરુષને પણ ચાર પ્રકારના કહ્યા છે- (૧) જાતિ સંપન્ન (૨) કુળસંપન્ન (૩) બળ સંપન્ન અને (૪) રૂપ સંપન્ન. ફરી જાતિ, કુળ, બળ અને રૂપનાં પરસ્પર વિધેયાત્મક, નિષેધાત્મક આદિના રૂપમાં સાત ચર્તુભંગ વર્ણિત છે. આકીર્ણ (ઝડપથી ચાલવાવાળો) અને ખલુંક (મંદ ગતિવાળા) અશ્વના દષ્ટાંતથી પણ પુરુષના ભંગોનું નિરૂપણ થયું છે. જાતિ, કુળ, બળ, રૂપ અને સંપન્ન ધોડાના દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષના દશ ચર્તુભંગોનું વર્ણન કર્યું છે. અશ્વની યુક્તાયુક્તતાના દષ્ટાંતથી પુરુષના ચાર ચર્તુભંગ, હાથીની યુક્તાયુક્તતાના દષ્ટાંતથી પાંચ ચર્તુભંગ અને સેનાના દષ્ટાંતથી બે ચર્તુભંગોનું પ્રતિપાદન થયું છે. હાથી ચાર પ્રકારના કહ્યા છે- (૧) ભદ્ર (૨) મંદ (૩) મૃગ અને (૪) સંકીર્ણ. આ ચારેના સ્વરૂપનું વર્ણન કરતા પુરુષ પણ ચાર પ્રકારના કહ્યા છે. પછી આ ભેદોના આધારે પુરુષના અનેક ચર્તુભંગ બને છે. સ્વર અને રૂપથી સંપન્ન પક્ષીના દષ્ટાંતથી, શુદ્ધ અને અશુદ્ધ વસ્ત્રોના દષ્ટાંતથી, પવિત્ર - અપવિત્ર વસ્ત્રોના દષ્ટાંતથી અને ચટાઈના દષ્ટાંતથી પણ પુરુષના ચર્તુવિધત્વનું વર્ણન થયું છે. મધુસિંધુ (મીણબત્તી) જતું (લાપ), દારુ (લાકડું) અને માટીના ગોળા, લોઢા (લોખંડ), ત્રપુ (રાંગા), તાંબુ અને શીશાના ગોળા, ચાંદી, સોનું, રત્ન અને હીરાના ગોળાના દષ્ટાંતથી પણ પુરુષ ચાર-ચાર પ્રકારના કહ્યા છે. કૂટાગાર અને મેઘના દષ્ટાંતોથી પણ પુરુષની ચર્તુભંગીઓનું પ્રતિપાદન થયું છે. આ પ્રમાણે વિવિધ દષ્ટાંતોના માધ્યમથી પુરુષ (મનુષ્ય)ને ચાર પ્રકારના પ્રતિપાદિત કર્યા છે.

મેઘના દષ્ટાંતોથી માતા - પિતા અને રાજાના ચાર-ચાર પ્રકાર કહ્યા છે. વાત-મંડલિકાના દષ્ટાંતથી સ્ત્રીઓ ચાર પ્રકારની કહી છે. સ્ત્રીઓના ચતુર્વિધત્વનું પ્રતિપાદન ધૂમશિખા, અગ્નિશિખા, કૂટાગાર શાલા આદિના દષ્ટાંતોના માધ્યમથી પણ કરવામાં આવ્યું છે. ભૂતક અર્થાત્ શ્રમિક, સુત (પુત્ર) પ્રસર્પક પ્રયત્નશીલ અને તૈરાકોના પણ ચાર-ચાર પ્રકારોનું આ અધ્યયનમાં પ્રતિપાદન થયું છે. આ બધા મનુષ્યગતિના જીવ છે. માટે તેને આ અધ્યયનમાં લેવામાં આવ્યા છે.

પુરુષનું પ્રતિપાદન પાંચ અને છ પ્રકારોથી પણ થયું છે. સ્થાનાંગ સૂત્રમાં પુરુષ પાંચ પ્રકારના કહ્યા છે. હિનસત્વ, હિનમનઃ સત્વ, ચલસત્વ, સ્થિરસત્વ અને ઉદયનસત્વ તેઓના અર્થનું પણ પ્રતિપાદન અહિં અધ્યયનમાં યથાસ્થાન કરવામાં આવ્યું છે. મનુષ્યના છ પ્રકારોનું પ્રતિપાદન બે પ્રકારથી ઉપલબ્ધ છે- પ્રથમ પ્રકારના અનુસાર જંબૂદ્વીપ, ઘાતકીખંડ દ્વીપના પૂર્વાર્ધ અને પશ્ચિમાર્ધ, અર્ધપુષ્કરદ્વીપના પૂર્વાર્ધ અને પશ્ચિમાર્ધ તથા અંતર્દ્વીપોમાં ઉત્પન્ન થવાના કારણે મનુષ્ય છ પ્રકારના છે. બીજા પ્રકારના અનુસાર કર્મભૂમિ, અકર્મભૂમિ અને અંતર્દ્વીપમાં ઉત્પન્ન ત્રિવિધ સમ્મૂર્ચિશ્રમ અને ત્રિવિધ ગર્ભજ મળી છ પ્રકારના થાય છે. ઋદ્ધિ સંપન્ન મનુષ્યોના પૃથક્ક રૂપથી છ પ્રકાર બતાવ્યા છે- (૧) અર્હત્ (૨) ચંકવર્તી (૩) બળદેવ (૪) વાસુદેવ (૫) ચારણ અને (૬) વિદ્યાધર. જે ઋદ્ધિ સંપન્ન નથી તે પણ હૈમવત, હૈરણ્યવત, હરિવર્ષ રમ્યકવર્ષ, કુરુવર્ષ અને અંતર્દ્વીપોમાં ઉત્પન્ન થવાથી છ પ્રકારના છે. નૈપુણિક પુરુષોના નવ પ્રકાર અને પુત્રોના આત્મજ, ક્ષેત્રજ આદિ દશ પ્રકારોનો પણ આ અધ્યયનમાં ઉલ્લેખ છે.

એકોરુકદ્વીપના પુરુષો અને સ્ત્રીઓના શરીર સૌંદર્યનું આ અધ્યયનમાં સુંદર વર્ણન થયું છે. તેના પગ, આંગળીઓ, પીંડી, ગોઠણ, કમર, વક્ષસ્થલ, ભુજા, હાથ, નખ, હસ્તરેખા આદિ સમસ્ત અંગોનું સ્વરૂપ આમાં વર્ણિત છે. આ મનુષ્યો માટે કહેવામાં આવ્યું છે કે તે સ્વભાવથી ભદ્ર, વિનીત, શાંત, અલ્પ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભવાળા માર્દવ સંપન્ન અને સંયત ચેષ્ટાવાલા હોય છે. તે એક દિવસ છોડી એક દિવસ આહાર ગ્રહણ કરે છે. સ્ત્રીઓ છત્ર, ધ્વજા આદિ ઉર લક્ષણોથી સંપન્ન હોય છે. પુરુષોની ચાલ હસ્તીના સમાન અને સ્ત્રીઓની ચાલ હંસ ના સમાન કહેવામાં આવી છે. તે સ્ત્રીઓ તથા પુરુષો પૃથ્વી, પુષ્પ અને ફળોનો આહાર કરે છે. પૃથ્વી આદિનો સ્વાદ પણ અત્યંત ઈષ્ટ અને મનોહર કહ્યો છે. તેઓ પોતાનું અલગ ઘર બનાવીને રહેતા નથી. પરંતુ ગેહાકાર પરિણત વૃક્ષોમાં જ નિવાસ કરે છે, એકોરુક દ્વીપમાં ગ્રામ, નગર -ચાવત્- સન્નિવેશ નથી. ત્યાં અસિ, મષી, કૃષિ, પાણ્ય અને વાણિજ્ય પણ નથી. સોના, ચાંદી જેવી વસ્તુઓમાં તેઓનો તીવ્ર મમત્વભાવ હોતો નથી. ત્યાં રાજા, સાર્થવાહ, દાસ, નોકર આદિ પણ નથી. માતા-પિતા આદિના પ્રત્યે તીવ્ર પ્રેમ બંધન હોતું નથી. ત્યાં કોઈ અરિ, ઘાતક, વધક આદિ નથી. મિત્ર આદિ પણ નથી. ત્યાં સગાઈ, લગ્ન, યજ્ઞ, સ્થાલીપાક જેવા સંસ્કાર પણ હોતા નથી. તે મહોત્સવ પણ મનાવતા નથી. ત્યાં કોઈપણ પ્રકારનું વાહન નથી. તેઓ પગપાળા ચાલે છે. ઘોડા, હાથી, ઊંટ, બેલ આદિ પશુ છે. પરંતુ તેઓનો વાહનનારૂપમાં ઉપયોગ કરતા નથી. એકોરુક દ્વીપમાં સિંહ, વ્યાઘ્ર (વાઘ) આદિ પશુ છે. પરંતુ તેઓ સ્વભાવથી ભદ્ર પ્રકૃતિવાળા છે. એકોરુક દ્વીપનો ભૂ-ભાગ વધારે સમતલ અને રમણીય કહેવામાં આવ્યો છે. તે સ્થાન પ્રાકૃતિક ઉપદ્રવ રહિત છે. ત્યાંના નિવાસી મનુષ્ય રોગ અને આતંકથી પણ મુક્ત છે.

આ એકોરુક દ્વીપના મનુષ્ય છ મહિનાનું અલ્પ આયુ શેષ રહે ત્યારે એક યુગલિકને જન્મ આપે છે તથા કષ્ટ વગર મૃત્યુને પ્રાપ્ત થઈ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. તેઓનું ઉત્કૃષ્ટ આયુ પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ હોય છે તથા તેનાથી જઘન્ય અસંખ્યાતભાગ ઊણ હોય છે. જંબૂદ્વીપના ભરત અને ઐરવત ક્ષેત્રમાં સુષમા નામક કાળમાં મનુષ્યની ઊંચાઈ બે ગાઉ અને ઉત્કૃષ્ટ આયુ બે પલ્યોપમ હોય છે.

આ ક્ષેત્રોમાં સુષમ-સુષમા કાળમાં ઊંચાઈ ત્રણ ગાઉ અને ઉત્કૃષ્ટ આયુ ત્રણ પલ્યોપમ હોય છે. દેવકુરુ, ઉત્તરકુરુ, ઘાતકીખંડ અને અર્ધપુષ્કરદ્વીપના પૂર્વાર્ધ અને પશ્ચિમાર્ધમાં પણ ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના ત્રણ ગાઉ અને ઉત્કૃષ્ટ આયુ ત્રણ પલ્યોપમ કહેવામાં આવી છે.

૩૬. મણુસ્સગર્હ-અજ્ઞયણં

મુત્ત -

૧. વિવિહ વિવક્ષયા પુરિસાણં તિવિહત્ત પરૂવણં-
તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ણામ પુરિસે, ૨. ઠવણા પુરિસે, ૩. દવ્વપુરિસે ।
તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ણાણપુરિસે, ૨. દંસણપુરિસે, ૩. ચરિત્તપુરિસે ।
તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. વેદપુરિસે, ૨. ચિંધપુરિસે, ૩. અભિલાવપુરિસે ।
તિવિહા પુરિસા પણ્ણત્તા, તં જહા -
૧. ઉત્તમપુરિસા, ૨. મજ્ઞિમપુરિસા, ૩. જહણ્ણપુરિસા ।
ઉત્તમપુરિસા તિવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા -
૧. ધમ્મપુરિસા, ૨. ભોગપુરિસા, ૩. કમ્મપુરિસા ।
૧. ધમ્મપુરિસા - અરહંતા,
૨. ભોગપુરિસા-ચક્કવટ્ટી,
૩. કમ્મપુરિસા-વાસુદેવા ।
મજ્ઞિમપુરિસા તિવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ઉગ્ગા,
૨. ભોગા,
૩. રાઇણ્ણા ।
જહણ્ણપુરિસા તિવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા -
૧. દાસા, ૨. ભયગા, ૩. ખાઇલ્લગા ।
- ઠાણં. અ. ૩, ઉ. ૧, સુ. ૧૩૭
૨. ગમણ વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમણ્ણસાહ તિવિહત્ત પરૂવણં-
તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. સુમણે, ૨. દુમ્મણે,
૩. ણોસુમણે ણોદુમ્મણે ।
(૧) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ગંતા ણામેગે સુમણે ભવહ,
૨. ગંતા ણામેગે દુમ્મણે ભવહ,
૩. ગંતા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવહ ।

૩૬. મનુષ્ય ગતિ-અધ્યયન

સૂત્ર :

૧. વિવિધ વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :
પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. નામ પુરુષ, ૨. સ્થાપના પુરુષ, ૩. દ્રવ્ય પુરુષ.
પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. જ્ઞાન પુરુષ, ૨. દર્શન પુરુષ, ૩. ચારિત્ર-પુરુષ.
પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. વેદ પુરુષ, ૨. ચિન્હ પુરુષ, ૩. અભિલાપ પુરુષ.
પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. ઉત્તમ પુરુષ, ૨. મધ્યમ પુરુષ, ૩. જઘન્ય પુરુષ.
ઉત્તમ-પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. ધર્મ પુરુષ, ૨. ભોગ-પુરુષ, ૩. કર્મ-પુરુષ.
૧. ધર્મ પુરુષ- અર્હંત,
૨. ભોગ પુરુષ - ચક્રવર્તી,
૩. કર્મ પુરુષ - વાસુદેવ.
મધ્યમ-પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. ઉગ્ર પુરુષ - નગર-રક્ષક,
૨. ભોગ પુરુષ - કુલગુરુ, પુરોહિત,
૩. રાજન્ય પુરુષ - જાગીરદાર આદિ.
જઘન્ય - પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. દાસ-સેવક, ૨. ભૂતક-નોકર, ૩. ભાગીદાર.
૨. ગમનની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :
પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. સુમનસ્ક (માનસિક હર્ષવાળા), ૨. દુર્મનસ્ક (માનસિક વિષાદવાળા)
૩. નોસુમનસ્ક-નોદુર્મનસ્ક. (ન હર્ષવાળા, ન વિષાદવાળા)
(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ ગયા પછી સુમનસ્ક (હર્ષિત) થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ ગયા પછી દુર્મનસ્ક (દુઃખી) થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ ગયા પછી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે અર્થાત્ સમભાવમાં રહે છે.

(૨) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જામીતેગે સુમળે ભવઈ,
૨. જામીતેગે દુમ્મળે ભવઈ,
૩. જામીતેગે ણોસુમળે-ણોદુમ્મળે ભવઈ ।

(૩) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જાઈસ્સામીતેગે સુમળે ભવઈ,
૨. જાઈસ્સામીતેગે દુમ્મળે ભવઈ,
૩. જાઈસ્સામીતેગે ણોસુમળે-ણોદુમ્મળે ભવઈ ।

(૪) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અગંતા ણામેગે સુમળે ભવઈ,
૨. અગંતા ણામેગે દુમ્મળે ભવઈ,
૩. અગંતા ણામેગે ણોસુમળે-ણોદુમ્મળે ભવઈ,

(૫) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ જામિ ંગે સુમળે ભવઈ,
૨. ણ જામિ ંગે દુમ્મળે ભવઈ,
૩. ણ જામિ ંગે ણોસુમળે-ણોદુમ્મળે ભવઈ,

(૬) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ જાઈસ્સામિ ંગે સુમળે ભવઈ,
૨. ણ જાઈસ્સામિ ંગે દુમ્મળે ભવઈ,
૩. ણ જાઈસ્સામિ ંગે ણોસુમળે-ણોદુમ્મળે ભવઈ ।

- ઠાણં. અ.૩, ઁ.૨,સુ. ૧૬૮

૩. આગમન વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમળસ્સાઈ તિવિહત્ત ૩. પઠ્ઠવણં-

(૧) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. આગંતા ણામેગે સુમળે ભવઈ,
૨. આગંતા ણામેગે દુમ્મળે ભવઈ,

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાઉં છું એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ જાઉં છું એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ જાઉં છું એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જઈશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ જઈશ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ જઈશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ન જવાથી સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ ન જવાથી દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ ન જવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જતો નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ જતો નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ જતો નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જઈશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ જઈશ નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ જઈશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

આગમનની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આવ્યા પછી સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ આવ્યા પછી દુર્મનસ્ક થાય છે,

૩. આગંતા ગામેગે ગોસુમણે-ગોદુમ્મણે ભવઈ ।
- (૨) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. એમીતેગે સુમણે ભવઈ,
  ૨. એમીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
  ૩. એમીતેગે ગોસુમણે-ગોદુમ્મણે ભવઈ ।
- (૩) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. એસામીતેગે સુમણે ભવઈ,
  ૨. એસામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
  ૩. એસામીતેગે ગોસુમણે-ગોદુમ્મણે ભવઈ ।
- (૪) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. અણાગંતા ગામેગે સુમણે ભવઈ,
  ૨. અણાગંતા ગામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
  ૩. અણાગંતા ગામેગે ગોસુમણે-ગોદુમ્મણે ભવઈ ।
- (૫) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ણ એમીતેગે સુમણે ભવઈ,
  ૨. ણ એમીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
  ૩. ણ એમીતેગે ગોસુમણે-ગોદુમ્મણે ભવઈ ।
- (૬) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ણ એસામીતેગે સુમણે ભવઈ,
  ૨. ણ એસામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
  ૩. ણ એસામીતેગે ગોસુમણે-ગોદુમ્મણે ભવઈ ।
- ઠાળં.અ.૩, ડ.૨, સુ.૧૬૮(૮-૧૩)
૪. ચિટ્ટુણ વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમણસાઈ તિવિહત્ત પરૂવણં-
- (૧) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ચિટ્ટિત્તા ગામેગે સુમણે ભવઈ,
૩. કેટલાક પુરુષ આવ્યા પછી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ આવું છું એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
  ૨. કેટલાક પુરુષ આવું છું એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
  ૩. કેટલાક પુરુષ આવું છું એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ આવશે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
  ૨. કેટલાક પુરુષ આવશે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
  ૩. કેટલાક પુરુષ આવશે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ ન આવવાથી સુમનસ્ક થાય છે.
  ૨. કેટલાક પુરુષ ન આવવાથી દુર્મનસ્ક થાય છે,
  ૩. કેટલાક પુરુષ ન આવવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-
૧. કેટલાક પુરુષ આવતો નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
  ૨. કેટલાક પુરુષ આવતો નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
  ૩. કેટલાક પુરુષ આવતો નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ આવીશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
  ૨. કેટલાક પુરુષ આવીશ નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
  ૩. કેટલાક પુરુષ આવીશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
૪. રહેવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :
- (૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ રહ્યા પછી સુમનસ્ક થાય છે.

૨. ચિદ્વિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવ્વઙ્ગ,
૩. ચિદ્વિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવ્વઙ્ગ ।

(૨) તઓ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ચિદ્વામીતેગે સુમણે ભવ્વઙ્ગ,
૨. ચિદ્વામીતેગે દુમ્મણે ભવ્વઙ્ગ,
૩. ચિદ્વામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવ્વઙ્ગ ।

(૩) તઓ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ચિદ્વિસ્સામીતેગે સુમણે ભવ્વઙ્ગ,
૨. ચિદ્વિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવ્વઙ્ગ,
૩. ચિદ્વિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવ્વઙ્ગ ।

(૪) તઓ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અચિદ્વિત્તા ણામેગે સુમણે ભવ્વઙ્ગ,
૨. અચિદ્વિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવ્વઙ્ગ,
૩. અચિદ્વિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવ્વઙ્ગ ।

(૫) તઓ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ ચિદ્વામીતેગે સુમણે ભવ્વઙ્ગ,
૨. ણ ચિદ્વામીતેગે દુમ્મણે ભવ્વઙ્ગ,
૩. ણ ચિદ્વામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવ્વઙ્ગ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ ચિદ્વિસ્સામીતેગે સુમણે ભવ્વઙ્ગ,
૨. ણ ચિદ્વિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવ્વઙ્ગ,
૩. ણ ચિદ્વિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવ્વઙ્ગ ।
- ઠાણં. અ. ૩, ઉ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૧૪-૧૮)

૫. ણિસીયણ વિવક્ખયા પુરિસાણં સુમણસ્સાઈ તિવિહત્ત પરૂવણં-

- (૧) તઓ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ણિસિદ્ધિત્તા ણામેગે સુમણે ભવ્વઙ્ગ,

૨. કેટલાક પુરુષ રહ્યા પછી દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ રહ્યા પછી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રહે છે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ રહે છે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ રહે છે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રહીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ રહીશ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ રહીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ન રહેવાથી સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ ન રહેવાથી દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ ન રહેવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રહેતો નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ રહેતો નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ રહેતો નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રહીશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ રહીશ નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ રહીશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

બેસવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બેઠા પછી સુમનસ્ક થાય છે,

૨. ગિસિદ્ધતા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ગિસિદ્ધતા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૨) તઓ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ગિસીયામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. ગિસીયામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ગિસીયામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૩) તઓ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ગિસીઈસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. ગિસીઈસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ગિસીઈસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૪) તઓ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અગિસિદ્ધતા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
૨. અગિસિદ્ધતા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. અગિસિદ્ધતા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૫) તઓ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ ગિસીયામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. ણ ગિસીયામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ણ ગિસીયામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ ગિસીઈસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. ણ ગિસીઈસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ણ ગિસીઈસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।
- ઠાણં. અ. ૩, ડ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૨૦-૨૫)

૬. હનન વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમણસ્સાઈ તિવિહત્ત પરુવણં-

(૧) તઓ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. હંતા ણામેગે સુમણે ભવઈ,

૨. કેટલાક પુરુષ બેઠા પછી દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ બેઠા પછી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બેસુ છું એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ બેસુ છું એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ બેસુ છું એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બેસીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ બેસીશ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ બેસીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ન બેસવાથી સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ ન બેસવાથી દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ ન બેસવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બેસતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ બેસતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ બેસતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બેસીશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ બેસીશ નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ બેસીશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

મારવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ માર્યા પછી સુમનસ્ક થાય છે.

૨. હંતા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. હંતા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૨) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. હણામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. હણામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. હણામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૩) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. હણિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. હણિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. હણિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૪) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અહંતા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
૨. અહંતા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. અહંતા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૫) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ હણામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. ણ હણામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ણ હણામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ હણિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. ણ હણિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ણ હણિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- ઠાણં. અ. ૩, ઉ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૨૩-૩૧)

૭. છિંદણ વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમણસ્સાઈ તિવિહત્ત પરૂવણં-

(૧) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. છિંદિત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,

૨. કેટલાક પુરુષ માર્યા પછી દુર્મનસ્ક થાય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ માર્યા પછી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ મારું છું એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ મારું છું એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ મારું છું એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ મારીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ મારીશ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ મારીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ન મારવાથી સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ ન મારવાથી દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ ન મારવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ મારતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ મારતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ મારતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ મારીશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ મારીશ નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ મારીશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

છેદનની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ છેદન કર્યા પછી સુમનસ્ક થાય છે,

૨. છિંદિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઙ્,
૩. છિંદિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઙ્ ।

(૨) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. છિંદામીતેગે સુમણે ભવઙ્,
૨. છિંદામીતેગે દુમ્મણે ભવઙ્,
૩. છિંદામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઙ્ ।

(૩) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા -

૧. છિંદિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઙ્,
૨. છિંદિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઙ્,
૩. છિંદિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઙ્ ।

(૪) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અછિંદિત્તા ણામેગે સુમણે ભવઙ્,
૨. અછિંદિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઙ્,
૩. અછિંદિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઙ્ ।

(૫) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ છિંદામીતેગે સુમણે ભવઙ્,
૨. ણ છિંદામીતેગે દુમ્મણે ભવઙ્,
૩. ણ છિંદામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઙ્ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ છિંદિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઙ્,
૨. ણ છિંદિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઙ્,
૩. ણ છિંદિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઙ્ ।

- ઠાણં. અ. ૩. ઝ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૩૨-૩૭)

૨. કેટલાક પુરુષ છેદન કર્યા પછી દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ છેદન કર્યા પછી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ છેદન કરું છું એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ છેદન કરું છું એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ છેદન કરું છું એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ છેદન કરીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ છેદન કરીશ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ છેદન કરીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ છેદન ન કરવાથી સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ છેદન ન કરવાથી દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ છેદન ન કરવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ છેદન કરતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ છેદન કરતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ છેદન કરતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ છેદન કરીશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ છેદન કરીશ નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ છેદન કરીશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

૮. વયળ વિવક્ષ્યા પુરિસાણં સુમણસાઈ તિવિહત્ત પરૂવણં-

- (૧) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. બૂઢત્તા ણામેગે સુમણે ભવઢ,
  ૨. બૂઢત્તા ણામેગે ઢુમ્મણે ભવઢ,
  ૩. બૂઢત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોઢુમ્મણે ભવઢ ।

- (૨) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. બેમીતેગે સુમણે ભવઢ,
  ૨. બેમીતેગે ઢુમ્મણે ભવઢ,
  ૩. બેમીતેગે ણોસુમણે-ણોઢુમ્મણે ભવઢ ।

- (૩) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. બોચ્છામીતેગે સુમણે ભવઢ,
  ૨. બોચ્છામીતેગે ઢુમ્મણે ભવઢ,
  ૩. બોચ્છામીતેગે ણોસુમણે-ણોઢુમ્મણે ભવઢ ।

- (૪) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. અબૂઢત્તા ણામેગે સુમણે ભવઢ,
  ૨. અબૂઢત્તા ણામેગે ઢુમ્મણે ભવઢ,
  ૩. અબૂઢત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોઢુમ્મણે ભવઢ ।

- (૫) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ણ બેમીતેગે સુમણે ભવઢ,
  ૨. ણ બેમીતેગે ઢુમ્મણે ભવઢ,
  ૩. ણ બેમીતેગે ણોસુમણે-ણોઢુમ્મણે ભવઢ ।

- (૬) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ણ બોચ્છામીતેગે સુમણે ભવઢ,
  ૨. ણ બોચ્છામીતેગે ઢુમ્મણે ભવઢ,
  ૩. ણ બોચ્છામીતેગે ણોસુમણે-ણોઢુમ્મણે ભવઢ ।

- ઠાણં. અ. ૩, ડ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૩૮-૪૩)

૮. બોલવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરૂપણ :

- (૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ બોલ્યા પછી સુમનસ્ક થાય છે,
  ૨. કેટલાક પુરુષ બોલ્યા પછી ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
  ૩. કેટલાક પુરુષ બોલ્યા પછી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ બોલુ છું એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
  ૨. કેટલાક પુરુષ બોલુ છું એટલા માટે ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
  ૩. કેટલાક પુરુષ બોલુ છું એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ બોલીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
  ૨. કેટલાક પુરુષ બોલીશ એટલા માટે ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
  ૩. કેટલાક પુરુષ બોલીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ ન બોલવાથી સુમનસ્ક થાય છે,
  ૨. કેટલાક પુરુષ ન બોલવાથી ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
  ૩. કેટલાક પુરુષ ન બોલવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ બોલતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
  ૨. કેટલાક પુરુષ બોલતા નથી એટલા માટે ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
  ૩. કેટલાક પુરુષ બોલતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ બોલીશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
  ૨. કેટલાક પુરુષ બોલીશ નહિ એટલા માટે ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
  ૩. કેટલાક પુરુષ બોલીશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

૧. ભાસણ વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમણસ્સાહ તિવિહત્ત પરૂવને- ૯.

(૧) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ભાસિત્તા ણામેગે સુમણે ભવહ,
૨. ભાસિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવહ,
૩. ભાસિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવહ ।

(૨) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ભાસિસ્સામીતેગે સુમણે ભવહ,
૨. ભાસિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવહ,
૩. ભાસિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવહ ।

(૩) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ભાસિસ્સામીતેગે સુમણે ભવહ,
૨. ભાસિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવહ,
૩. ભાસિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવહ ।

(૪) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અભાસિત્તા ણામેગે સુમણે ભવહ,
૨. અભાસિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવહ,
૩. અભાસિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવહ ।

(૫) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ ભાસામીતેગે સુમણે ભવહ,
૨. ણ ભાસામીતેગે દુમ્મણે ભવહ,
૩. ણ ભાસામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવહ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ ભાસિસ્સામીતેગે સુમણે ભવહ,

ભાષણની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કર્યા પછી સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કર્યા પછી દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કર્યા પછી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કરું છું એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કરું છું એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કરું છું એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કરીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કરીશ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કરીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ ન કરવાથી સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ ન કરવાથી દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ ન કરવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કરતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કરતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કરતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કરીશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,

૨. ણ ભાસિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ણ ભાસિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।
- ઠાણં. અ. ૩, ડ.૨, સુ. ૧૬૮ (૪૪-૪૯)

૧૦. દાન-વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમનસ્સાઈ તિવિહત્ત પરૂવણં-

- (૧) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. દચ્ચા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
૨. દચ્ચા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. દચ્ચા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૨) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. દેમીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. દેમીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. દેમીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૩) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. દાસામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. દાસામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. દાસામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૪) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. અદચ્ચા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
૨. અદચ્ચા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. અદચ્ચા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૫) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ણ દેમીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. ણ દેમીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ણ દેમીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૬) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ણ દાસામીતેગે સુમણે ભવઈ,

૨. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કરીશ નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ સંભાષણ કરીશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

૧૦. દેવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરૂપણ :

- (૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ દીધા પછી સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ દીધા પછી દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ દીધા પછી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ દઉં છું એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ દઉં છું એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ દઉં છું એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ દેશે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ દેશે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ દેશે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ ન દેવાથી સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ ન દેવાથી દુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ ન દેવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ દેતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ દેતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ દેતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ દેશે નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.

૨. ણ દાસામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ણ દાસામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।
- ઠાણં. અ. ૩, ડ.૨, સુ. ૧૬૮ (૫૦-૫૫)

૨. કેટલાક પુરુષ દેશે નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ દેશે નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૧૧) ભોયણ વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમણસ્સાઈ તિવિહત્તપરૂવણં-

૧૧. ભોજનની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :

- (૧) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ભુંજિત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
  ૨. ભુંજિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
  ૩. ભુંજિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ ભોજન કર્યા પછી સુમનસ્ક થાય છે,
  ૨. કેટલાક પુરુષ ભોજન કર્યા પછી દુર્મનસ્ક થાય છે,
  ૩. કેટલાક પુરુષ ભોજન કર્યા પછી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૨) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ભુંજામીતેગે સુમણે ભવઈ,
  ૨. ભુંજામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
  ૩. ભુંજામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ ભોજન કરું છું એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
  ૨. કેટલાક પુરુષ ભોજન કરું છું એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
  ૩. કેટલાક પુરુષ ભોજન કરું છું એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૩) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ભુંજિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
  ૨. ભુંજિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
  ૩. ભુંજિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ ભોજન કરશે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
  ૨. કેટલાક પુરુષ ભોજન કરશે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે.
  ૩. કેટલાક પુરુષ ભોજન કરશે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૪) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. અભુંજિત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
  ૨. અભુંજિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
  ૩. અભુંજિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ ભોજન ન કરવાથી સુમનસ્ક થાય છે,
  ૨. કેટલાક પુરુષ ભોજન ન કરવાથી દુર્મનસ્ક થાય છે,
  ૩. કેટલાક પુરુષ ભોજન ન કરવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૫) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ણ ભુંજામીતેગે સુમણે ભવઈ,
  ૨. ણ ભુંજામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
  ૩. ણ ભુંજામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ ભોજન કરતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
  ૨. કેટલાક પુરુષ ભોજન કરતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
  ૩. કેટલાક પુરુષ ભોજન કરતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં તહા-

૧. ણ ધુંજિસ્સામીતેગે સુમળે ભવઙ્,
૨. ણ ધુંજિસ્સામીતેગે ઢુમ્મળે ભવઙ્,
૩. ણ ધુંજિસ્સામીતેગે ણોસુમળે-ણોઢુમ્મળે ભવઙ્ ।

- ઠાણં અ. ૩, ડ.૨, સુ.૧૬૮ (૫૬-૬૧)

૧૨. લાભાલાભ વિવક્ખયા પુરિસાણં સુમળસ્સાઙ્ તિવિહત્ત પઠૂવળં-

(૧) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. લભિત્તા ણામેગે સુમળે ભવઙ્,
૨. લભિત્તા ણામેગે ઢુમ્મળે ભવઙ્,
૩. લભિત્તા ણામેગે ણોસુમળે-ણોઢુમ્મળે ભવઙ્ ।

(૨) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. લભામીતેગે સુમળે ભવઙ્,
૨. લભામીતેગે ઢુમ્મળે ભવઙ્,
૩. લભામીતેગે ણોસુમળે-ણોઢુમ્મળે ભવઙ્ ।

(૩) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. લભિસ્સામીતેગે સુમળે ભવઙ્,
૨. લભિસ્સામીતેગે ઢુમ્મળે ભવઙ્,
૩. લભિસ્સામીતેગે ણોસુમળે-ણોઢુમ્મળે ભવઙ્ ।

(૪) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અલભિત્તા ણામેગે સુમળે ભવઙ્,
૨. અલભિત્તા ણામેગે ઢુમ્મળે ભવઙ્,
૩. અલભિત્તા ણામેગે ણોસુમળે-ણોઢુમ્મળે ભવઙ્ ।

(૫) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ લભામીતેગે સુમળે ભવઙ્,

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ભોજન કરશે નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ ભોજન કરશે નહિ એટલા માટે ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ ભોજન કરશે નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

૧૨. પ્રાપ્તિ-અપ્રાપ્તિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કર્યા પછી સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કર્યા પછી ઢુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કર્યા પછી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કરું છું એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કરું છું એટલા માટે ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કરું છું એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કરીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કરીશ એટલા માટે ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કરીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત ન કરવાથી સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત ન કરવાથી ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત ન કરવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કરતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,

૨. ણ લભામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ણ લભામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।
- (૬) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ણ લભિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. ણ લભિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ણ લભિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।
- ઠાણં અ. ૩, ઉ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૬૨-૬૭)
૧૩. પેય વિવક્કચયા પુરિસાણં સુમણસ્સાઈ તિવિહત્ત પરૂવણં-
- (૧) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. પિબિત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
૨. પિબિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. પિબિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।
- (૨) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. પિબામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. પિબામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. પિબામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।
- (૩) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. પિબિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. પિબિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. પિબિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।
- (૪) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. અપિબિત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
૨. અપિબિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. અપિબિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।
૨. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કરતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કરતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કરશે નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કરશે નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પ્રાપ્ત કરશે નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
૧૩. પીવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરૂપણ :
- (૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ (દૂધ) પીધા પછી સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ (દૂધ) પીધા પછી દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ (દૂધ) પીધા પછી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ પીવે છે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ પીવે છે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પીવે છે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ પીવું પડશે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ પીવું પડશે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પીવું પડશે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ ન પીવાથી સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ ન પીવાથી દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ ન પીવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ પિલામીતેગે સુમળે ભવહ,
૨. ણ પિલામીતેગે દુમ્મળે ભવહ,
૩. ણ પિલામીતેગે ણોસુમળે-ણોદુમ્મળે ભવહ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ પિલિસામીતેગે સુમળે ભવહ,
૨. ણ પિલિસામીતેગે દુમ્મળે ભવહ,
૩. ણ પિલિસામીતેગે ણોસુમળે-ણોદુમ્મળે ભવહ ।

- ઠાળં. અ. ૩, ડ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૬૮-૭૩)

૧૪. સયળ વિવક્ખયા પુરિસાળં સુમળસાહ તિવિહત્ત પરૂવળં-

(૧) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુહત્તા ણામેગે સુમળે ભવહ,
૨. સુહત્તા ણામેગે દુમ્મળે ભવહ,
૩. સુહત્તા ણામેગે ણોસુમળે-ણોદુમ્મળે ભવહ ।

(૨) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુઆમીતેગે સુમળે ભવહ,
૨. સુઆમીતેગે દુમ્મળે ભવહ,
૩. સુઆમીતેગે ણોસુમળે-ણોદુમ્મળે ભવહ ।

(૩) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુહસામીતેગે સુમળે ભવહ,
૨. સુહસામીતેગે દુમ્મળે ભવહ,
૩. સુહસામીતેગે ણોસુમળે-ણોદુમ્મળે ભવહ ।

(૪) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અસુહત્તા ણામેગે સુમળે ભવહ,
૨. અસુહત્તા ણામેગે દુમ્મળે ભવહ,

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પીતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ પીતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પીતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પીવશે નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ પીવશે નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પીવશે નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

૧૪. સુવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધિત્વનું

પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સુઈને સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ સુઈને દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ સુઈને ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સુવે છે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ સુવે છે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ સુવે છે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સુવશે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ સુવશે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ સુવશે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ન સુવાથી સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ ન સુવાથી દુર્મનસ્ક થાય છે,

૩. અસુહતા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૫) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ સુઆમીતેગે સુમણે ભવઈ,

૨. ણ સુઆમીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,

૩. ણ સુઆમીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ સુહસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,

૨. ણ સુહસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,

૩. ણ સુહસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- ઠાણં અ. ૩, ડ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૭૪-૭૯)

૧૫. જુઝ્ઙાણ વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમણસ્સાઈ તિવિહત્ત પરૂવણં-

(૧) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુઝ્ઙિત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,

૨. જુઝ્ઙિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,

૩. જુઝ્ઙિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૨) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુઝ્ઙામીતેગે સુમણે ભવઈ,

૨. જુઝ્ઙામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,

૩. જુઝ્ઙામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૩) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા -

૧. જુઝ્ઙિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,

૨. જુઝ્ઙિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,

૩. કેટલાક પુરુષ ન સુવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સુતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ સુતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ સુતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સુવશે નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ સુવશે નહિ એટલા માટે નદુર્મનસ્ક થાય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ સુવશે નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

૧૫. યુદ્ધની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરીને સુમનસ્ક થાય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરીને દુર્મનસ્ક થાય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરીને ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરું છું એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરું છું એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરું છું એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરીશ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,

૩. જુઝ્ઝિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૪) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજુઝ્ઝિત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
૨. અજુઝ્ઝિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. અજુઝ્ઝિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૫) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ જુઝ્ઝામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. ણ જુઝ્ઝામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ણ જુઝ્ઝામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ જુઝ્ઝિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. ણ જુઝ્ઝિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ણ જુઝ્ઝિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- ઠાણં અ. ૩, ડ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૮૦-૮૫)

૧૬. જય વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમણસ્સાઈ તિવિહત્ત પરૂવણં-

(૧) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જઈત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
૨. જઈત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. જઈત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૨) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જિણામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. જિણામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. જિણામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૩) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જિણિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,

૩. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ ન કરીને સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ ન કરીને દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ ન કરીને ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરીશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરીશ નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ યુદ્ધ કરીશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

૧૬. જયની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જીતીને સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ જીતીને દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ જીતીને ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જીતુ છું એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ જીતુ છું એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ જીતુ છું એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જીતીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,

૨. જિણિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. જિણિસ્સામીતેગે ણોસુમણે ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૪) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજહત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
૨. અજહત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. અજહત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૫) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ જિણામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. ણ જિણામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. ણ જિણામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ જિણિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
  ૨. ણ જિણિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
  ૩. ણ જિણિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।
- ઠાણં અ. ૩, ડ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૮૬-૧૧)

૧૭. પરાજય વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમણસ્સાઈ તિવિહત્ત પરૂવર્ણ-

- (૧) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. પરાજિણિત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
૨. પરાજિણિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. પરાજિણિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૨) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. પરાજિણામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. પરાજિણામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. પરાજિણામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

૨. કેટલાક પુરુષ જીતીશ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ જીતીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જીત્યા વગર સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ જીત્યા વગર દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ જીત્યા વગર ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જીતતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ જીતતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ જીતતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જીતીશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ જીતીશ નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ જીતીશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

૧૭. પરાજયની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કર્યા પછી સુમનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કર્યા પછી દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કર્યા પછી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કરે છે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કરે છે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કરે છે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. પરાજિણિસ્સામીતેગે સુમળે ભવઙ્,
૨. પરાજિણિસ્સામીતેગે ઢુમ્મળે ભવઙ્,
૩. પરાજિણિસ્સામીતેગે ણોસુમળે-ણોઢુમ્મળે ભવઙ્,

(૪) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અપરાજિણિત્તા ણામેગે સુમળે ભવઙ્,
૨. અપરાજિણિત્તા ણામેગે ઢુમ્મળે ભવઙ્,
૩. અપરાજિણિત્તા ણામેગે ણોસુમળે-ણોઢુમ્મળે ભવઙ્ ।

(૫) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ પરાજિણામીતેગે સુમળે ભવઙ્,
૨. ણ પરાજિણામીતેગે ઢુમ્મળે ભવઙ્,
૩. ણ પરાજિણામીતેગે ણોસુમળે-ણોઢુમ્મળે ભવઙ્ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણ પરાજિણિસ્સામીતેગે સુમળે ભવઙ્,
૨. ણ પરાજિણિસ્સામીતેગે ઢુમ્મળે ભવઙ્,
૩. ણ પરાજિણિસ્સામીતેગે ણોસુમળે-ણોઢુમ્મળે ભવઙ્ ।
- ઠાણં અ. ૩, ડ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૧૨-૧૭)

૧૮. સવળ વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમળસ્સાઙ્ તિવિહત્ત પરૂવળ્ણ-

(૧) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સઢ્ઢં સુળેત્તા ણામેગે સુમળે ભવઙ્,
૨. સઢ્ઢં સુળેત્તા ણામેગે ઢુમ્મળે ભવઙ્,
૩. સઢ્ઢં સુળેત્તા ણામેગે ણોસુમળે-ણોઢુમ્મળે ભવઙ્ ।

(૨) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સઢ્ઢં સુળામીતેગે સુમળે ભવઙ્,

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કરીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કરીશ એટલા માટે ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કરીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પરાજીત ન કરવાથી સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ પરાજીત ન કરવાથી ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પરાજીત ન કરવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કરતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કરતા નથી એટલા માટે ઢુર્મનસ્ક થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કરતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કરીશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કરીશ નહિ એટલા માટે ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ પરાજીત કરીશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

૧૮. શ્રવણની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળીને સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળીને ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળીને ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળે છે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,

૨. સદ્દં સુણામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ ।
૩. સદ્દં સુણામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૩) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સદ્દં સુણિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. સદ્દં સુણિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. સદ્દં સુણિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૪) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સદ્દં અસુણેત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
૨. સદ્દં અસુણેત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. સદ્દં અસુણેત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૫) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સદ્દં ણ સુણામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. સદ્દં ણ સુણામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. સદ્દં ણ સુણામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સદ્દં ણ સુણિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. સદ્દં ણ સુણિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. સદ્દં ણ સુણિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।
- ઠાણં અ. ૩, ડ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૧૮-૧૦૩)

૧૯. દંસણ વિવક્ખયા પુરિસાણં સુમણસ્સાઈ તિવિહત્ત પરૂવણં-

(૧) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. રૂવં પાસિત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,

૨. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળે છે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળે છે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળીશ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળ્યા વગર સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળ્યા વગર દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળ્યા વગર ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળશે નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળશે નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શબ્દ સાંભળશે નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

૧૯. જોવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનુ પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રુપને જોઈને સુમનસ્ક થાય છે,

૨. રૂવં પાસિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. રૂવં પાસિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૨) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. રૂવં પાસામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. રૂવં પાસામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. રૂવં પાસામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૩) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. રૂવં પાસિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. રૂવં પાસિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. રૂવં પાસિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૪) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા -

૧. રૂવં અપાસિત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
૨. રૂવં અપાસિત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. રૂવં અપાસિત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૫) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. રૂવં ણ પાસામીતેગે સુમણે ભવઈ
૨. રૂવં ણ પાસામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. રૂવં ણ પાસામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. રૂવં ણ પાસિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
૨. રૂવં ણ પાસિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
૩. રૂવં ણ પાસિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।
- ઠાણં અ. ૩, ઉ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૧૦૪-૧૦૯)

૨. કેટલાક પુરુષ રુપને જોઈને દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ રુપને જોઈને ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રુપને જુવે છે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ રુપને જુવે છે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ રુપને જુવે છે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રુપને જોવીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ રુપને જોવીશ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ રુપને જોવીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રુપને જોયા વગર સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ રુપને જોયા વગર દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ રુપને જોયા વગર ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રુપને જોતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ રુપને જોતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ રુપને જોતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રુપને જોવીશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ રુપને જોવીશ નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ રુપને જોવીશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

૨૦. ઘાણ વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમણસ્સાઈ તિવિહત્ત પરૂવણં-

- (૧) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
 ૧. ગંધં અઘ્ઘાઈત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
 ૨. ગંધં અઘ્ઘાઈત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
 ૩. ગંધં અઘ્ઘાઈત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૨) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
 ૧. ગંધં અઘ્ઘામીતેગે સુમણે ભવઈ,
 ૨. ગંધં અઘ્ઘામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
 ૩. ગંધં અઘ્ઘામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૩) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા
 ૧. ગંધં અઘ્ઘાઈસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,
 ૨. ગંધં અઘ્ઘાઈસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
 ૩. ગંધં અઘ્ઘાઈસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૪) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
 ૧. ગંધં અણઘ્ઘાઈત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,
 ૨. ગંધં અણઘ્ઘાઈત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,
 ૩. ગંધં અણઘ્ઘાઈત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૫) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
 ૧. ગંધં ણ અઘ્ઘામીતેગે સુમણે ભવઈ,
 ૨. ગંધં ણ અઘ્ઘામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,
 ૩. ગંધં ણ અઘ્ઘામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- (૬) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
 ૧. ગંધં ણ અઘ્ઘાઈસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,

૨૦. સૂંધવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :

- (૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. કેટલાક પુરુષ ગંધ લઈને સુમનસ્ક થાય છે,
 ૨. કેટલાક પુરુષ ગંધ લઈને દુર્મનસ્ક થાય છે,
 ૩. કેટલાક પુરુષ ગંધ લઈને ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. કેટલાક પુરુષ ગંધ લે છે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
 ૨. કેટલાક પુરુષ ગંધ લે છે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
 ૩. કેટલાક પુરુષ ગંધ લે છે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. કેટલાક પુરુષ ગંધ લઈશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
 ૨. કેટલાક પુરુષ ગંધ લઈશ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
 ૩. કેટલાક પુરુષ ગંધ લઈશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. કેટલાક પુરુષ ગંધ ન લેવાથી સુમનસ્ક થાય છે,
 ૨. કેટલાક પુરુષ ગંધ ન લેવાથી દુર્મનસ્ક થાય છે.
 ૩. કેટલાક પુરુષ ગંધ ન લેવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. કેટલાક પુરુષ ગંધ લેતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
 ૨. કેટલાક પુરુષ ગંધ લેતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
 ૩. કેટલાક પુરુષ ગંધ લેતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

- (૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. કેટલાક પુરુષ ગંધ લેઈશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે.

૨. ગંધં ણ અઘાઇસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઙ્,
૩. ગંધં ણ અઘાઇસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઙ્ ।
- ઠાણં અ. ૩ ડ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૧૧૦-૧૧૫)
૨૧. આસાય વિવક્ખયા પુરિસાણં સુમણસ્સાઙ્ તિવિહત્ત પરૂવણં- ૨૧. આસ્વાદની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :
- (૧) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. રસં આસાઇત્તા ણામેગે સુમણે ભવઙ્,
૨. રસં આસાઇત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઙ્,
૩. રસં આસાઇત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઙ્ ।
- (૨) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. રસં આસાદેમીતેગે સુમણે ભવઙ્,
૨. રસં આસાદેમીતેગે દુમ્મણે ભવઙ્,
૩. રસં આસાદેમીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઙ્ ।
- (૩) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. રસં આસાદિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઙ્,
૨. રસં આસાદિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઙ્,
૩. રસં આસાદિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઙ્ ।
- (૪) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. રસં અણાસાઇત્તા ણામેગે સુમણે ભવઙ્,
૨. રસં અણાસાઇત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઙ્,
૩. રસં અણાસાઇત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઙ્ ।
- (૫) તઓ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. રસં ણ આસાદેમીતેગે સુમણે ભવઙ્,
૨. રસં ણ આસાદેમીતેગે દુમ્મણે ભવઙ્,
૨. કેટલાક પુરુષ ગંધ લેઈશ નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ ગંધ લેઈશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખીને સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખીને દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખીને ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખે છે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખે છે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખે છે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખીશ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ રસ ન ચાખીને સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ રસ ન ચાખીને દુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ રસ ન ચાખીને ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.
- (૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખતા નથી એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,

૩. રસં ણ આસાદેમીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. રસં ણ આસાદિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,

૨. રસં ણ આસાદિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,

૩. રસં ણ આસાદિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

- ઠાળં. અ. ૩, ડ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૧૧૬-૧૨૧)

૨૨. ફાસ વિવક્ષયા પુરિસાણં સુમણસ્સાઈ તિવિહત્ત પરૂવણં-

(૧) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ફાસં ફાસેત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,

૨. ફાસં ફાસેત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,

૩. ફાસં ફાસેત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૨) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ફાસં ફાસેમીતેગે સુમણે ભવઈ,

૨. ફાસં ફાસેમીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,

૩. ફાસં ફાસેમીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૩) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ફાસં ફાસિસ્સામીતેગે સુમણે ભવઈ,

૨. ફાસં ફાસિસ્સામીતેગે દુમ્મણે ભવઈ,

૩. ફાસં ફાસિસ્સામીતેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

(૪) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ફાસં અફાસેત્તા ણામેગે સુમણે ભવઈ,

૨. ફાસં અફાસેત્તા ણામેગે દુમ્મણે ભવઈ,

૩. ફાસં અફાસેત્તા ણામેગે ણોસુમણે-ણોદુમ્મણે ભવઈ ।

૩. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખીશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખીશ નહિ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ રસ ચાખીશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

૨૨. સ્પર્શની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં સુમનસ્કાદિ ત્રિવિધત્વનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરીને સુમનસ્ક થાય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરીને દુર્મનસ્ક થાય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરીને ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૨) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરે છે એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરે છે એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરે છે એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૩) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરીશ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરીશ એટલા માટે દુર્મનસ્ક થાય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરીશ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૪) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ ન કરવાથી સુમનસ્ક થાય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ ન કરવાથી દુર્મનસ્ક થાય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ ન કરવાથી ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન દુર્મનસ્ક થાય છે.

(૫) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ફાસં ણ ફાસેમીતેગે સુમળે ભવહ,
૨. ફાસં ણ ફાસેમીતેગે ઢુમ્મળે ભવહ,
૩. ફાસં ણ ફાસેમીતેગે ણોસુમળે-ણોઢુમ્મળે ભવહ ।

(૬) તઓ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ફાસં ણ ફાસિસ્સામીતેગે સુમળે ભવહ,
૨. ફાસં ણ ફાસિસ્સામીતેગે ઢુમ્મળે ભવહ,
૩. ફાસં ણ ફાસિસ્સામીતેગે ણોસુમળે-ણોઢુમ્મળે ભવહ ।
- ઠાળં. અ. ૩, ડ. ૨, સુ. ૧૬૮ (૧૨૨-૧૨૭)

૨૩. સુદ્ધ-અસુદ્ધ મળ સંકળ્પાઈ વિવલ્લયા પુરિસાળં ચડભંગ પલ્લવળં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધમળે,
૨. સુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધમળે,
૩. અસુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધમળે,
૪. અસુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધમળે ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધસંકળ્પે,
૨. સુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધસંકળ્પે,
૩. અસુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધસંકળ્પે,
૪. અસુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધસંકળ્પે ।

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધપળ્ણે,

(૫) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કલ્પા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરતા નથી એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરતા નથી એટલા માટે ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરતા નથી એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

(૬) પુરુષ ત્રણ પ્રકારનાં કલ્પા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરીશ નહિ એટલા માટે સુમનસ્ક થાય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરીશ નહિ એટલા માટે ઢુર્મનસ્ક થાય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ સ્પર્શ કરીશ નહિ એટલા માટે ન સુમનસ્ક થાય છે અને ન ઢુર્મનસ્ક થાય છે.

૨૩. શુદ્ધ-અશુદ્ધ મન સંકલ્પાઈની વિવલ્લાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કલ્પા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે અને શુદ્ધ મનવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે પરંતુ અશુદ્ધ મનવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ હોય છે, પરંતુ શુદ્ધ મનવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ હોય છે અને અશુદ્ધ મનવાળા હોય છે.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કલ્પા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે અને શુદ્ધ સંકલ્પવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે, પરંતુ અશુદ્ધ સંકલ્પવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ હોય છે, પરંતુ શુદ્ધ સંકલ્પવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ હોય છે અને અશુદ્ધ સંકલ્પવાળા હોય છે.

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કલ્પા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે અને શુદ્ધ પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

૨. સુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધપણ્ણે,
૩. અસુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધપણ્ણે,
૪. અસુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધપણ્ણે ।

(૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધદિટ્ઠી,
૨. સુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધદિટ્ઠી,
૩. અસુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધદિટ્ઠી,
૪. અસુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધદિટ્ઠી ।

(૫) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધસીલાચારે,
૨. સુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધસીલાચારે,
૩. અસુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધસીલાચારે,
૪. અસુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધસીલાચારે ।

(૬) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધવવહારે,
૨. સુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધવવહારે,
૩. અસુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધવવહારે,
૪. અસુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધવવહારે ।

(૭) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધપરક્કમે,

૨. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે, પરંતુ અશુદ્ધ પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ હોય છે, પરંતુ શુદ્ધ પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ હોય છે અને અશુદ્ધ પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

(૪) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે અને શુદ્ધ દષ્ટિવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે, પરંતુ અશુદ્ધ દષ્ટિવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ હોય છે, પરંતુ શુદ્ધ દષ્ટિવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ હોય છે અને અશુદ્ધ દષ્ટિવાળા હોય છે.

(૫) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે અને શુદ્ધ શીલાચારવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે, પરંતુ અશુદ્ધ શીલાચારવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ હોય છે, પરંતુ શુદ્ધ શીલાચારવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ હોય છે અને અશુદ્ધ શીલાચારવાળા હોય છે.

(૬) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે અને શુદ્ધ વ્યવહારવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે પરંતુ અશુદ્ધ વ્યવહારવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ હોય છે પરંતુ શુદ્ધ વ્યવહારવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ હોય છે અને અશુદ્ધ વ્યવહારવાળા હોય છે.

(૭) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે અને શુદ્ધ પરાક્રમવાળા હોય છે,

૨. સુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધપરક્કમે,
૩. અસુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધપરક્કમે,
૪. અસુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધપરક્કમે ।
- ઠાણં. અ.૪, ડ. ૧, સુ. ૨૩૯
૨૪. સુઈ-અસુઈ મણ સંકળ્પાઈ વિવક્ષ્યા પુરિસાણં ચડભંગ પરૂવણં-
(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. સુઈ ણામમેગે સુઈમણે,
૨. સુઈ ણામમેગે અસુઈમણે,
૩. અસુઈ ણામમેગે સુઈમણે,
૪. અસુઈ ણામમેગે અસુઈમણે ।
(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. સુઈ ણામમેગે સુઈસંકળ્પે,
૨. સુઈ ણામમેગે અસુઈસંકળ્પે,
૩. અસુઈ ણામમેગે સુઈસંકળ્પે,
૪. અસુઈ ણામમેગે અસુઈસંકળ્પે ।
(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. સુઈ ણામમેગે સુઈપળ્ણે,
૨. સુઈ ણામમેગે અસુઈપળ્ણે,
૩. અસુઈ ણામમેગે સુઈપળ્ણે,
૪. અસુઈ ણામમેગે અસુઈપળ્ણે ।
૨૪. પવિત્ર-અપવિત્ર મન સંકળ્પાદિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :
(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કલ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે અને પવિત્ર મનવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે, પરંતુ અપવિત્ર મનવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે, પરંતુ પવિત્ર મનવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે અને અપવિત્ર મનવાળા હોય છે,
(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કલ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે અને પવિત્ર સંકળ્પવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે, પરંતુ અપવિત્ર સંકળ્પવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે, પરંતુ પવિત્ર સંકળ્પવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે અને અપવિત્ર સંકળ્પવાળા હોય છે.
(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કલ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે અને પવિત્ર પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે, પરંતુ અપવિત્ર પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે, પરંતુ પવિત્ર પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે અને અપવિત્ર પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે,

(૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુઈ ણામમેગે સુઈદિટ્ઠી,
૨. સુઈ ણામમેગે અસુઈદિટ્ઠી,
૩. અસુઈ ણામમેગે સુઈદિટ્ઠી,
૪. અસુઈ ણામમેગે અસુઈદિટ્ઠી ।

(૫) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુઈ ણામમેગે સુઈસીલાચારે,
૨. સુઈ ણામમેગે અસુઈસીલાચારે,
૩. અસુઈ ણામમેગે સુઈસીલાચારે,
૪. અસુઈ ણામમેગે અસુઈસીલાચારે ।

(૬) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુઈ ણામમેગે સુઈવવહારે,
૨. સુઈ ણામમેગે અસુઈવવહારે,
૩. અસુઈ ણામમેગે સુઈવવહારે,
૪. અસુઈ ણામમેગે અસુઈવવહારે ।

(૭) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા -

૧. સુઈ ણામમેગે સુઈપરક્કમે,
૨. સુઈ ણામમેગે અસુઈપરક્કમે,
૩. અસુઈ ણામમેગે સુઈપરક્કમે,
૪. અસુઈ ણામમેગે અસુઈપરક્કમે ।

- ઠાળં. અ. ૪, ઝ. ૧, સુ. ૨૪૧

(૪) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે અને પવિત્ર દષ્ટિવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે, પરંતુ અપવિત્ર દષ્ટિવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે, પરંતુ પવિત્ર દષ્ટિવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે અને અપવિત્ર દષ્ટિવાળા હોય છે.

(૫) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે અને પવિત્ર શીલાચારવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે, પરંતુ અપવિત્ર શીલાચારવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે, પરંતુ પવિત્ર શીલાચારવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે અને અપવિત્ર શીલાચારવાળા હોય છે,

(૬) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે અને પવિત્ર વ્યવહારવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે, પરંતુ અપવિત્ર વ્યવહારવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે, પરંતુ પવિત્ર વ્યવહારવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે અને અપવિત્ર વ્યવહારવાળા હોય છે.

(૭) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે અને પવિત્ર પરાક્રમવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે, પરંતુ અપવિત્ર પરાક્રમવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે, પરંતુ પવિત્ર પરાક્રમવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે અને અપવિત્ર પરાક્રમવાળા હોય છે.

૨૫. ઉણ્ણય-પણય મળ સંકપ્પાઇ વિવક્કયા પુરિસાણં ચઉભંગ
પહુવળં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉણ્ણાં ણામમેગે ઉણ્ણયમણે,

૨. ઉણ્ણાં ણામમેગે પણયમણે,

૩. પણાં ણામમેગે ઉણ્ણયમણે,

૪. પણાં ણામમેગે પણયમણે ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉણ્ણાં ણામમેગે ઉણ્ણયસંકપ્પે,

૨. ઉણ્ણાં ણામમેગે પણયસંકપ્પે,

૩. પણાં ણામમેગે ઉણ્ણયસંકપ્પે,

૪. પણાં ણામમેગે પણયસંકપ્પે ।

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા -

૧. ઉણ્ણાં ણામમેગે ઉણ્ણયપણ્ણે,

૨. ઉણ્ણાં ણામમેગે પણયપણ્ણે,

૩. પણાં ણામમેગે ઉણ્ણયપણ્ણે,

૪. પણાં ણામમેગે પણયપણ્ણે ।

(૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉણ્ણાં ણામમેગે ઉણ્ણયદિટ્ઠી,

૨. ઉણ્ણાં ણામમેગે પણયદિટ્ઠી,

૩. પણાં ણામમેગે ઉણ્ણયદિટ્ઠી,

૨૫. ઉન્નત-પ્રણત મન સંકલ્પાદિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં
ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી ઉન્નત હોય છે અને ઉન્નત (ઉદાર) મનવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી ઉદાર હોય છે પરંતુ પ્રણત (અનુદાર) મનવાળા હોય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી પ્રણત હોય છે પરંતુ ઉન્નત મનવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી પ્રણત હોય છે અને પ્રણત મનવાળા હોય છે.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી ઉન્નત હોય છે અને ઉન્નત સંકલ્પવાળા હોય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી ઉન્નત હોય છે પરંતુ પ્રણત સંકલ્પવાળા હોય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી પ્રણત હોય છે પરંતુ ઉન્નત સંકલ્પવાળા હોય છે

૪. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી પ્રણત હોય છે અને પ્રણત સંકલ્પવાળા હોય છે.

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી ઉન્નત હોય છે અને ઉન્નત પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે,-

૨. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી ઉન્નત હોય છે પરંતુ પ્રણત પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી પ્રણત હોય છે પરંતુ ઉન્નત પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે,

૪. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી પ્રણત હોય છે અને પ્રણત પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે

(૪) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી ઉન્નત હોય છે અને ઉન્નત દષ્ટિવાળા હોય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી ઉન્નત હોય છે પરંતુ પ્રણત દષ્ટિવાળા હોય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ એશ્વર્યથી પ્રણત હોય છે પરંતુ ઉન્નત દષ્ટિવાળા હોય છે,

૪. પળાળ ળામમેગે પળયદિઢ્ઢી ।

(૫) ઑત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ળત્તા, તં જહા-

૧. ડળ્ળાળ ળામમેગે ડળ્ળયસીલાઑારે,

૨. ડળ્ળાળ ળામમેગે પળયસીલાઑારે,

૩. પળાળ ળામમેગે ડળ્ળયસીલાઑારે,

૪. પળાળ ળામમેગે પળયસીલાઑારે ।

(૬) ઑત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ળત્તા, તં જહા -

૧. ડળ્ળાળ ળામમેગે ડળ્ળયવવહારે,

૨. ડળ્ળાળ ળામમેગે પળયવવહારે,

૩. પળાળ ળામમેગે ડળ્ળયવવહારે,

૪. પળાળ ળામમેગે પળયવવહારે ।

(૭) ઑત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ળત્તા, તં જહા-

૧. ડળ્ળાળ ળામમેગે ડળ્ળયપરઑકમે,

૨. ડળ્ળાળ ળામમેગે પળયપરઑકમે,

૩. પળાળ ળામમેગે ડળ્ળયપરઑકમે,

૪. પળાળ ળામમેગે પળયપરઑકમે ।

- ઠાળં. ં. ૪, ડ. ૧, સુ. ૨૩૬

૨૬. ડજ્જૂ-વંક મળ સંકળ્પાઢિ ઢિવઑઑઑયા પુરિસાળં ઑઢઑંળં પઠૂવળં-

(૧) ઑત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ળત્તા, તં જહા

૧. ડજ્જૂ ળામમેગે ડજ્જૂમળે,

૨. ડજ્જૂ ળામમેગે વંકમળે,

૪. કેટલાક પુરુઑ ંશ્ઑર્યઢી પ્રણત ઢોય ઢે ંને પ્રણત ઢષ્ટિવાળા ઢોય ઢે.

(૫) પુરુઑ ંાર પ્રકારનાં કઢ્ઢા ઢે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુઑ ંશ્ઑર્યઢી ડન્નત ઢોય ઢે ંને ડન્નત શીલાંારવાળા ઢોય ઢે,

૨. કેટલાક પુરુઑ ંશ્ઑર્યઢી ડન્નત ઢોય ઢે પરંતુ પ્રણત શીલાંારવાળા ઢોય ઢે,

૩. કેટલાક પુરુઑ ંશ્ઑર્યઢી પ્રણત ઢોય ઢે પરંતુ ડન્નત શીલાંારવાળા ઢોય ઢે,

૪. કેટલાક પુરુઑ ંશ્ઑર્યઢી પ્રણત ઢોય ઢે ંને પ્રણત શીલાંારવાળા ઢોય ઢે.

(૬) પુરુઑ ંાર પ્રકારનાં કઢ્ઢા ઢે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુઑ ંશ્ઑર્યઢી ડન્નત ઢોય ઢે ંને ડન્નત વ્યવહારવાળા ઢોય ઢે.

૨. કેટલાક પુરુઑ ંશ્ઑર્યઢી ડન્નત ઢોય ઢે પરંતુ પ્રણત વ્યવહારવાળા ઢોય ઢે.

૩. કેટલાક પુરુઑ ંશ્ઑર્યઢી પ્રણત ઢોય ઢે પરંતુ ડન્નત વ્યવહારવાળા ઢોય ઢે.

૪. કેટલાક પુરુઑ ંશ્ઑર્યઢી પ્રણત ઢોય ઢે ંને પ્રણત વ્યવહારવાળા ઢોય ઢે.

(૭) પુરુઑ ંાર પ્રકારનાં કઢ્ઢા ઢે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુઑ ંશ્ઑર્યઢી ડન્નત ઢોય ઢે ંને ડન્નત પરાકમવાળા ઢોય ઢે.

૨. કેટલાક પુરુઑ ંશ્ઑર્યઢી ડન્નત ઢોય ઢે પરંતુ પ્રણત પરાકમવાળા ઢોય ઢે.

૩. કેટલાક પુરુઑ ંશ્ઑર્યઢી પ્રણત ઢોય ઢે પરંતુ ડન્નત પરાકમવાળા ઢોય ઢે.

૪. કેટલાક પુરુઑ ંશ્ઑર્યઢી પ્રણત ઢોય ઢે ંને પ્રણત પરાકમવાળા ઢોય ઢે.

૨૬. ંજ્જુ વક મન સંકળ્પાઢિની ઢિવઑઑાઢી પુરુઑોનાં ંતુર્ભગોનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુઑ ંાર પ્રકારનાં કઢ્ઢા ઢે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુઑ શરીરઢી ંજ્જુ ઢોય ઢે ંને ંજ્જુ મનવાળા ઢોય ઢે.

૨. કેટલાક પુરુઑ શરીરઢી ંજ્જુ ઢોય ઢે પરંતુ વક મનવાળા ઢોય ઢે.

૩. વંકે ણામમેગે ઉજ્જુમણે,
૪. વંકે ણામમેગે વંકમણે ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉજ્જૂ ણામમેગે ઉજ્જુસંકપ્પે,
૨. ઉજ્જૂ ણામમેગે વંકસંકપ્પે,
૩. વંકે ણામમેગે ઉજ્જુસંકપ્પે,
૪. વંકે ણામમેગે વંકસંકપ્પે ।

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉજ્જૂ ણામમેગે ઉજ્જુપળ્ણે,
૨. ઉજ્જૂ ણામમેગે વંકપળ્ણે,
૩. વંકે ણામમેગે ઉજ્જુપળ્ણે,
૪. વંકે ણામમેગે વંકપળ્ણે ।

(૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉજ્જૂ ણામમેગે ઉજ્જુદિટ્ઠી,
૨. ઉજ્જૂ ણામમેગે વંકદિટ્ઠી,
૩. વંકે ણામમેગે ઉજ્જુદિટ્ઠી,
૪. વંકે ણામમેગે વંકદિટ્ઠી ।

(૫) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉજ્જૂ ણામમેગે ઉજ્જુસીલાચારે,
૨. ઉજ્જૂ ણામમેગે વંકસીલાચારે,

૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે પરંતુ ઋજુ મનવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે અને વક મનવાળા હોય છે.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે અને ઋજુ સંકલ્પવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે પરંતુ વક સંકલ્પવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે પરંતુ ઋજુ સંકલ્પવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે અને વક સંકલ્પવાળા હોય છે.

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે અને ઋજુ પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે પરંતુ વક પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે પરંતુ ઋજુ પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે,

૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે અને વક પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

(૪) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે અને ઋજુ દષ્ટિવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે પરંતુ વક દષ્ટિવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે પરંતુ ઋજુ દષ્ટિવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે અને વક દષ્ટિવાળા હોય છે.

(૫) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે અને ઋજુ શીલાચારવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે પરંતુ વક શીલાચારવાળા હોય છે,

૩. વંકે ણામમેગે ઉજ્જુસીલાચારે,
૪. વંકે ણામમેગે વંકસીલાચારે ।

(૬) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉજ્જૂ ણામમેગે ઉજ્જુવવહારે,
૨. ઉજ્જૂ ણામમેગે વંકવવહારે,
૩. વંકે ણામમેગે ઉજ્જુવવહારે,
૪. વંકે ણામમેગે વંકવવહારે ।

(૭) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉજ્જૂ ણામમેગે ઉજ્જુપરવ્કમે,
૨. ઉજ્જૂ ણામમેગે વંકપરવ્કમે,
૩. વંકે ણામમેગે ઉજ્જુપરવ્કમે,
૪. વંકે ણામમેગે વંકપરવ્કમે ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૧, સુ. ૨૩૬

૨૭. ઉચ્ચ-નીચ છંદ વિવક્ષયા પુરિસાણં ચઉચ્ચિહત્ત પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉચ્ચે ણામમેગે ઉચ્ચછંદે,
૨. ઉચ્ચે ણામમેગે ણીચછંદે,
૩. ણીએ ણામમેગે ઉચ્ચછંદે,
૪. ણીએ ણામમેગે ણીચછંદે ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૩, સુ. ૩૧૮

૨૮. સચ્ચ-અસચ્ચ પરિણયાઇ વિવક્ષયા પુરિસાણં ચઉચ્ચંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સચ્ચે ણામમેગે સચ્ચે,

૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે, પરંતુ ઋજુ શીલાચારવાળા હોય છે,

૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે અને વક શીલાચારવાળા હોય છે.

(૬) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે અને ઋજુ વ્યવહારવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે, પરંતુ વક વ્યવહારવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે, પરંતુ ઋજુ વ્યવહારવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે અને વક વ્યવહારવાળા હોય છે.

(૭) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે અને ઋજુ પરાક્રમવાળા હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે, પરંતુ વક પરાક્રમવાળા હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે, પરંતુ ઋજુ પરાક્રમવાળા હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે અને વક પરાક્રમવાળા હોય છે.

૨૭. ઉચ્ચ-નીચ વિચારોની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે. જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીર કુળ આદિથી ઉચ્ચ હોય છે અને વિચારોથી પણ ઉચ્ચ હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ શરીર કુળ આદિથી તો ઉચ્ચ હોય છે પરંતુ વિચારોથી હીન હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ શરીર કુળ આદિથી હીન હોય છે પરંતુ વિચારોથી ઉચ્ચ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ શરીર કુળ આદિથી પણ હીન હોય છે અને વિચારોથી પણ હીન હોય છે.

૨૮. સત્ય-અસત્ય પરિણતાદિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પહેલા પણ સત્ય બોલે છે અને પછી પણ સત્ય બોલે છે,

૨. સચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચે,

૩. અસચ્ચે ણામમેગે સચ્ચે,

૪. અસચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચે ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સચ્ચે ણામમેગે સચ્ચપરિણા,

૨. સચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચપરિણા,

૩. અસચ્ચે ણામમેગે સચ્ચપરિણા,

૪. અસચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચપરિણા ।

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સચ્ચે ણામમેગે સચ્ચરૂઠ્ઠે,

૨. સચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચરૂઠ્ઠે,

૩. અસચ્ચે ણામમેગે સચ્ચરૂઠ્ઠે,

૪. અસચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચરૂઠ્ઠે,

(૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સચ્ચે ણામમેગે સચ્ચમણે,

૨. સચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચમણે,

૩. અસચ્ચે ણામમેગે સચ્ચમણે,

૪. અસચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચમણે ।

(૫) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સચ્ચે ણામમેગે સચ્ચસંકપ્પે,

૨. કેટલાક પુરુષ પહેલા સત્ય બોલે છે, પરંતુ પછી અસત્ય બોલે છે.

૩. કેટલાક પુરુષ પહેલા અસત્ય બોલે છે, પરંતુ પછીથી સત્ય બોલે છે.

૪. કેટલાક પુરુષ પહેલા પણ અસત્ય બોલે છે અને પછી પણ અસત્ય બોલે છે.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે અને સત્ય પરિણતિવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે પરંતુ અસત્ય-પરિણતિવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે પરંતુ સત્ય પરિણતિવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે અને અસત્ય-પરિણતિવાળા હોય છે.

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે અને સત્ય રૂપવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે પરંતુ અસત્ય-રૂપવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે પરંતુ સત્ય રૂપવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે અને અસત્ય-રૂપવાળા હોય છે.

(૪) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે અને સત્ય મનવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે પરંતુ અસત્ય મનવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે પરંતુ સત્ય મનવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે અને અસત્ય મનવાળા હોય છે.

(૫) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે અને સત્ય સંકલ્પવાળા હોય છે.

૨. સચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચસંકપ્પે,
૩. અસચ્ચે ણામમેગે સચ્ચસંકપ્પે,
૪. અસચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચસંકપ્પે ।

(૬) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સચ્ચે ણામમેગે સચ્ચપળ્ણે,
૨. સચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચપળ્ણે,
૩. અસચ્ચે ણામમેગે સચ્ચપળ્ણે,
૪. અસચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચપળ્ણે ।

(૭) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા -

૧. સચ્ચે ણામમેગે સચ્ચદિટ્ઠી,
૨. સચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચદિટ્ઠી,
૩. અસચ્ચે ણામમેગે સચ્ચદિટ્ઠી,
૪. અસચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચદિટ્ઠી ।

(૮) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સચ્ચે ણામમેગે સચ્ચસીલાચારે,
૨. સચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચસીલાચારે,
૩. અસચ્ચે ણામમેગે સચ્ચસીલાચારે,
૪. અસચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચસીલાચારે ।

(૯) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સચ્ચે ણામમેગે સચ્ચવવહારે,

૨. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે પરંતુ અસત્ય સંકલ્પવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે પરંતુ સત્ય સંકલ્પવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે અને અસત્ય સંકલ્પવાળા હોય છે.

(૬) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે અને સત્યપ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે પરંતુ અસત્ય પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે પરંતુ સત્ય પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે અને અસત્ય પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

(૭) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે અને સત્ય દષ્ટિવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે પરંતુ અસત્ય દષ્ટિવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે પરંતુ સત્ય દષ્ટિવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે અને અસત્ય દષ્ટિવાળા હોય છે.

(૮) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે અને સત્ય શીલાચારવાળા હોય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે પરંતુ અસત્ય શીલાચારવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે પરંતુ સત્ય શીલાચારવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે અને અસત્ય શીલાચારવાળા હોય છે.

(૯) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે અને સત્ય વ્યવહારવાળા હોય છે.

૨. સચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચવવહારે,
૩. અસચ્ચે ણામમેગે સચ્ચવવહારે,
૪. અસચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચવવહારે ।

(૧૦) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા -

૧. સચ્ચે ણામમેગે સચ્ચપરવ્કમે,
૨. સચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચપરવ્કમે,
૩. અસચ્ચે ણામમેગે સચ્ચપરવ્કમે,
૪. અસચ્ચે ણામમેગે અસચ્ચપરવ્કમે ।

- ઠાળં. અ.૪, ઉ. ૧, સુ. ૨૪૧

૨૧. અજ્જ-અણજ્જ વિવક્ષયા પુરિસાણં ષડ્ભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જે,
૨. અજ્જે ણામમેગે અણજ્જે,
૩. અણજ્જે ણામમેગે અજ્જે,
૪. અણજ્જે ણામમેગે અણજ્જે ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જપરિણે,
૨. અજ્જે ણામમેગે અણજ્જપરિણે,
૩. અણજ્જે ણામમેગે અજ્જપરિણે,
૪. અણજ્જે ણામમેગે અણજ્જપરિણે ।

૨. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે પરંતુ અસત્ય વ્યવહારવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે પરંતુ સત્ય વ્યવહારવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે અને અસત્ય વ્યવહારવાળા હોય છે.

(૧૦) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે અને સત્ય પરાક્રમ વાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ સત્ય હોય છે પરંતુ અસત્ય પરાક્રમવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે પરંતુ સત્ય પરાક્રમવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અસત્ય હોય છે અને અસત્ય પરાક્રમવાળા હોય છે.

૨૮. આર્ય-અનાર્યની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દ્રવ્યથી પણ આર્ય હોય છે અને ભાવથી પણ આર્ય હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ દ્રવ્યથી આર્ય હોય છે પરંતુ ભાવથી અનાર્ય હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ દ્રવ્યથી અનાર્ય હોય છે અને ભાવથી આર્ય હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ દ્રવ્યથી પણ અનાર્ય હોય છે અને ભાવથી પણ અનાર્ય હોય છે.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય રૂપમાં પરિણત હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય રૂપમાં પરિણત હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય રૂપમાં પરિણત હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય રૂપમાં પરિણત હોય છે.

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જરૂવે,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળજ્જરૂવે,
૩. અળજ્જે ણામમેગે અજ્જરૂવે,
૪. અળજ્જે ણામમેગે અળજ્જરૂવે ।

(૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જમળે,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળજ્જમળે,
૩. અળજ્જે ણામમેગે અજ્જમળે,
૪. અળજ્જે ણામમેગે અળજ્જમળે ।

(૫) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જસંકપ્પે,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળજ્જસંકપ્પે,
૩. અળજ્જે ણામમેગે અજ્જસંકપ્પે,
૪. અળજ્જે ણામમેગે અળજ્જસંકપ્પે ।

(૬) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જપળ્ણે,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળજ્જપળ્ણે,
૩. અળજ્જે ણામમેગે અજ્જપળ્ણે,
૪. અળજ્જે ણામમેગે અળજ્જપળ્ણે ।

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય રુપવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય રુપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય રુપવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય રુપવાળા હોય છે.

(૪) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય મનવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય મનવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય મનવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય મનવાળા હોય છે.

(૫) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય સંકલ્પવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય સંકલ્પવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય સંકલ્પવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય સંકલ્પવાળા હોય છે.

(૬) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

(૭) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જદિટ્ઠી,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જદિટ્ઠી,
૩. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અજ્જદિટ્ઠી,
૪. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જદિટ્ઠી ।

(૮) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જસીલાચારે,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જસીલાચારે,
૩. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અજ્જસીલાચારે,
૪. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જસીલાચારે,

(૯) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જવવહારે,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જવવહારે,
૩. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અજ્જવવહારે,
૪. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જવવહારે ।

(૧૦) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જપરક્કમે,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જપરક્કમે,
૩. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અજ્જપરક્કમે ।
૪. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જપરક્કમે ।

(૭) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય દષ્ટિવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય દષ્ટિવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય દષ્ટિવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય-દષ્ટિવાળા હોય છે.

(૮) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય શીલાચારવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય શીલાચારવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય શીલાચારવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય શીલાચારવાળા હોય છે.

(૯) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય વ્યવહારવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય વ્યવહારવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય વ્યવહારવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય વ્યવહારવાળા હોય છે.

(૧૦) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય પરાક્રમવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય પરાક્રમવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય પરાક્રમવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય પરાક્રમવાળા હોય છે.

(૧૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જવિત્તી,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જવિત્તી,
૩. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અજ્જવિત્તી,
૪. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જવિત્તી ।

(૧૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જજાતી,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જજાતી,
૩. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અજ્જજાતી,
૪. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જજાતી ।

(૧૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જભાસી,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જભાસી,
૩. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અજ્જભાસી,
૪. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જભાસી ।

(૧૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જઓભાસી,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જઓભાસી,
૩. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અજ્જઓભાસી,
૪. અળ્ણજ્જે ણામમેગે અળ્ણજ્જઓભાસી ।

(૧૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય વૃત્તિવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય વૃત્તિવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય વૃત્તિવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય વૃત્તિવાળા હોય છે.

(૧૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય જાતિવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય જાતિવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય જાતિવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય જાતિવાળા હોય છે.

(૧૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્યભાષી હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્યભાષી હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્યભાષી હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્યભાષી હોય છે.

(૧૪) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય જેવા દેખાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય જેવા દેખાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય જેવા દેખાય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય જેવા દેખાય છે.

(૧૫) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જસેવી,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળજ્જસેવી,
૩. અળજ્જે ણામમેગે અજ્જસેવી,
૪. અળજ્જે ણામમેગે અળજ્જસેવી ।

(૧૬) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જપરિયાણ,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળજ્જપરિયાણ,
૩. અળજ્જે ણામમેગે અજ્જપરિયાણ,
૪. અળજ્જે ણામમેગે અળજ્જપરિયાણ ।

(૧૭) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જપરિયાણે,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળજ્જપરિયાણે,
૩. અળજ્જે ણામમેગે અજ્જપરિયાણે,
૪. અળજ્જે ણામમેગે અળજ્જપરિયાણે ।

(૧૮) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અજ્જે ણામમેગે અજ્જભાવે,
૨. અજ્જે ણામમેગે અળજ્જભાવે,
૩. અળજ્જે ણામમેગે અજ્જભાવે,
૪. અળજ્જે ણામમેગે અળજ્જભાવે ।

- ઠાળં. અ. ૪, ડ. ૨, સુ. ૨૮૦

(૧૫) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય સેવી હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય સેવી હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય સેવી હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય સેવી હોય છે.

(૧૬) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય પર્યાયવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય પર્યાયવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય પર્યાયવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય પર્યાયવાળા હોય છે.

(૧૭) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય પરિવારવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ અનાર્ય પરિવારવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ આર્ય પરિવારવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય પરિવારવાળા હોય છે.

(૧૮) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે અને આર્ય ભાવથી યુક્ત (ઉદાર) હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આર્ય હોય છે પરંતુ ભાવથી અનાર્ય હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે પરંતુ ભાવથી આર્ય હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અનાર્ય હોય છે અને અનાર્ય ભાવથી યુક્ત હોય છે.

૩૦. પત્તિય-અપત્તિય વિવક્ષયા પુરિસાણં ચઙ્ચિહત્ત પરૂવણં -

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. પત્તિયં કરેમીતેગે પત્તિયં કરેહ,
૨. પત્તિયં કરેમીતેગે અપ્પત્તિયં કરેહ,
૩. અપ્પત્તિયં કરેમીતેગે પત્તિયં કરેહ,
૪. અપ્પત્તિયં કરેમીતેગે અપ્પત્તિયં કરેહ ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અપ્પણો ણામમેગે પત્તિયં કરેહ, ણો પરસ્સ,
૨. પરસ્સ ણામમેગે પત્તિયં કરેહ, ણો અપ્પણો,
૩. એગે અપ્પણો વિ પત્તિયં કરેહ, પરસ્સ વિ,
૪. એગે ણો અપ્પણો પત્તિયં કરેહ, ણો પરસ્સ ।

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. પત્તિયં પવેસામીતેગે પત્તિયં પવેસેહ,
૨. પત્તિયં પવેસામીતેગે અપ્પત્તિયં પવેસેહ,
૩. અપ્પત્તિયં પવેસામીતેગે પત્તિયં પવેસેહ,
૪. અપ્પત્તિયં પવેસામીતેગે અપ્પત્તિયં પવેસેહ ।

(૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અપ્પણો ણામમેગે પત્તિયં પવેસેહ, ણો પરસ્સ,
૨. પરસ્સ ણામમેગે પત્તિયં પવેસેહ, ણો અપ્પણો,
૩. એગે અપ્પણો વિ પત્તિયં પવેસેહ, પરસ્સ વિ,

૩૦. પ્રીતિ અને અપ્રીતિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પ્રીતિ કરું એમ વિચારીને પ્રીતિ કરે છે.
૨. કેટલાક પુરુષ પ્રીતિ કરું એમ વિચારીને અપ્રીતિ કરે છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અપ્રીતિ કરું એમ વિચારીને પ્રીતિ કરે છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અપ્રીતિ કરું એમ વિચારીને અપ્રીતિ કરે છે.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ (જે સ્વાર્થી હોય છે) તે પોતા પર પ્રીતિ કરે છે. બીજા પર કરતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ બીજા પર પ્રીતિ કરે છે, પોતા પર કરતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ પોતા પર પ્રીતિ કરે છે અને બીજા પર પણ પ્રીતિ કરે છે.

૪. કેટલાક પુરુષ પોતા પર પણ પ્રીતિ કરતા નથી અને બીજા પર પણ પ્રીતિ કરતા નથી.

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બીજાનાં મનમાં પ્રીતિ (કે વિશ્વાસ) ઉત્પન્ન કરવા યાહે છે અને પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરી દે છે.
૨. કેટલાક પુરુષ બીજાનાં મનમાં પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરવા યાહે છે પરંતુ અપ્રીતિ ઉત્પન્ન કરી દે છે.
૩. કેટલાક પુરુષ બીજાનાં મનમાં અપ્રીતિ ઉત્પન્ન કરવા યાહે છે પરંતુ પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરી દે છે.
૪. કેટલાક પુરુષ બીજાનાં મનમાં અપ્રીતિ ઉત્પન્ન કરવા યાહે છે અને અપ્રીતિ ઉત્પન્ન કરી દે છે.

(૪) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સ્વયં પર વિશ્વાસ કરે છે પરંતુ બીજા પર પ્રીતિ કરતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ બીજા પર પ્રીતિ કરે છે પરંતુ સ્વયં પર પ્રીતિ કરતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ સ્વયં પર પણ પ્રીતિ કરે છે અને બીજા પર પણ પ્રીતિ કરે છે.

૪. એગે જો અપ્પણો પત્તિયં પવેસેઙ્ગ, જો પરસ્સ ।

- ઠાળં. અ. ૪, ઉ. ૩, સુ. ૩૧૨

૩૧. મિત્તામિત્ત દિટ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચ્ચુભંગ પરૂવણં-

(૧) ચ્ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. મિત્તે ણામમેગે મિત્તે,

૨. મિત્તે ણામમેગે અમિત્તે,

૩. અમિત્તે ણામમેગે મિત્તે,

૪. અમિત્તે ણામમેગે અમિત્તે ।

(૨) ચ્ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્પણ્ણત્તા, તં જહા -

૧. મિત્તે ણામમેગે મિત્તરૂવે,

૨. મિત્તે ણામમેગે અમિત્તરૂવે,

૩. અમિત્તે ણામમેગે મિત્તરૂવે,

૪. અમિત્તે ણામમેગે અમિત્તરૂવે ।

- ઠાળં. અ. ૪, ઉ. ૪, સુ. ૩૬૬

૩૨. આયાણુકંપ-પરાણુકંપભેણ પુરિસાણં ચ્ચુભંગ પરૂવણં-

(૧) ચ્ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. આયાણુકંપે ણામમેગે જો પરાણુકંપે,

૨. પરાણુકંપે ણામમેગે જો આયાણુકંપે,

૩. એગે આયાણુકંપે વિ, પરાણુકંપે વિ,

૪. એગે જો આયાણુકંપે, જો પરાણુકંપે ।

- ઠાળં. અ. ૪, ઉ. ૪, સુ. ૩૫૨/૬

૪. કેટલાક પુરુષ સ્વયં પર પણ પ્રીતિ કરતા નથી અને બીજા પર પણ પ્રીતિ કરતા નથી.

૩૧. મિત્ર-અમિત્રનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ વ્યવહારથી પણ મિત્ર હોય છે અને હૃદયથી પણ મિત્ર હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ વ્યવહારથી મિત્ર હોય છે પરંતુ હૃદયથી મિત્ર હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ વ્યવહારથી મિત્ર હોતા નથી, પરંતુ હૃદયથી મિત્ર હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ વ્યવહારથી મિત્ર હોતા નથી અને હૃદયથી પણ મિત્ર હોતા નથી.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ મિત્ર હોય છે અને તેનો વ્યવહાર પણ મિત્રવત્ હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ મિત્ર હોય છે પરંતુ તેનો વ્યવહાર અમિત્રવત્ હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અમિત્ર હોય છે પરંતુ તેનો વ્યવહાર મિત્રવત્ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અમિત્ર હોય છે અને તેનો વ્યવહાર પણ અમિત્રવત્ હોય છે.

૩૨. આત્માનુકંપ-પરાનુકંપનાં ભેદથી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આત્માનુકંપક-આત્મહિતમાં પ્રવૃત્ત હોય છે પરંતુ પરાનુકંપક-પરહિતમાં પ્રવૃત્ત થતા નથી. (જેમ - જિનકલ્પિક મુનિ)

૨. કેટલાક પુરુષ પરાનુકંપક હોય છે, પરંતુ આત્માનુકંપક હોતા નથી. (જેમ-કૃતકૃત્ય તીર્થંકર)

૩. કેટલાક પુરુષ આત્માનુકંપક પણ હોય છે અને પરાનુકંપક પણ હોય છે. (જેમ-સ્થવિરકલ્પિક મુનિ)

૪. કેટલાક પુરુષ આત્માનુકંપક હોતા નથી અને પરાનુકંપક પણ હોતા નથી. (જેમ-કૂરકર્મા પુરુષ)

૩૩. અપ્પણો-પરસ્સ અલમંથુ વિવક્ષયા પુરિસાણં ચુભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણાત્તા, તં જહા-

૧. અપ્પણો ણામમેગે અલમંથૂ ભવઈ, ણો પરસ્સ,
૨. પરસ્સ ણામમેગે અલમંથૂ ભવઈ, ણો અપ્પણો,
૩. એગે અપ્પણો વિ અલમંથૂ ભવઈ, પરસ્સ વિ,
૪. એગે ણો અપ્પણો અલમંથૂ ભવઈ, ણો પરસ્સ ।
- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૨, સુ. ૨૮૯

૩૪. આય-પર અંતકાઈ વિવક્ષયા પુરિસાણં ચુભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણાત્તા, તં જહા-

૧. આયંતકરે ણામમેગે, ણો પરંતકરે,
૨. પરંતકરે ણામમેગે, ણો આયંતકરે,
૩. એગે આયંતકરે વિ, પરંતકરે વિ,
૪. એગે ણો આયંતકરે, ણો પરંતકરે ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણાત્તા, તં જહા-

૧. આયંતમે ણામમેગે, ણો પરંતમે,
૨. પરંતમે ણામમેગે, ણો આયંતમે,
૩. એગે આયંતમે વિ, પરંતમે વિ,
૪. એગે ણો આયંતમે, ણો પરંતમે ।

૩૩. સ્વ-પરનાં નિગ્રહ કરવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પોતાનો નિગ્રહ કરવામાં સમર્થ હોય છે પરંતુ બીજાનો નિગ્રહ કરવામાં સમર્થ હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ બીજાનો નિગ્રહ કરવામાં સમર્થ હોય છે પરંતુ પોતાનો નિગ્રહ કરવામાં સમર્થ હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ પોતાનો પણ નિગ્રહ કરવામાં સમર્થ હોય છે અને બીજાનો પણ નિગ્રહ કરવામાં સમર્થ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ પોતાનો નિગ્રહ કરવામાં સમર્થ હોતા નથી અને બીજાનો પણ નિગ્રહ કરવામાં સમર્થ હોતા નથી.

૩૪. આત્મ-પરનાં અંતકરાદિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પોતાના ભવનો અંત કરે છે પરંતુ બીજાના ભવનો અંત કરતા નથી. (જેમ-ગજસુકુમાર)
૨. કેટલાક પુરુષ બીજાનાં ભવનો અંત કરે છે પરંતુ પોતાના ભવનો અંત કરતા નથી. (જેમ-અચરમ શરીરી આચાર્ય)
૩. કેટલાક પુરુષ પોતાના ભવનો પણ અંત કરે છે અને બીજાનાં ભવનો પણ અંત કરે છે. (જેમ-તીર્થંકર ભગવંત)
૪. કેટલાક પુરુષ પોતાના ભવનો પણ અંત કરતા નથી અને બીજાનાં ભવનો પણ અંત કરતા નથી. (જેમ-પ્રભવસ્વામી)

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સ્વયંને ખેદ-ખિન્ન કરે છે પરંતુ બીજાને ખેદ-ખિન્ન કરતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ બીજાને ખેદ-ખિન્ન કરે છે પરંતુ સ્વયંને ખેદ-ખિન્ન કરતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ સ્વયંને પણ ખેદ-ખિન્ન કરે છે અને બીજાને પણ ખેદ-ખિન્ન કરે છે.
૪. કેટલાક પુરુષ સ્વયંને પણ ખેદ-ખિન્ન કરતા નથી અને બીજાને પણ ખેદ-ખિન્ન કરતા નથી.

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. આયંદમે ણામમેગે, ણો પરંદમે,

૨. પરંદમે ણામમેગે, ણો આયંદમે,

૩. એગે આયંદમે વિ, પરંદમે વિ,

૪. એગે ણો આયંદમે, ણો પરંદમે ।

- ઠાળં. અ. ૪, ડ. ૨, સુ. ૨૮૭

૩૫. આયંભરં-પરંભરં પડુચ્ચ પુરિસાણં ચડભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. આયંભરે ણામમેગે ણો પરંભરે,

૨. પરંભરે ણામમેગે, ણો આયંભરે,

૩. એગે આયંભરે વિ, પરંભરે વિ,

૪. એગે ણો આયંભરે, ણો પરંભરે ।

- ઠાળં. અ. ૪, ડ. ૩, સુ. ૩૨૭ (૧)

૩૬. ઇહત્થં પરત્થં પડુચ્ચ પુરિસાણં ચડભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઇહત્થે ણામમેગે, ણો પરત્થે,

૨. પરત્થે ણામમેગે, ણો ઇહત્થે,

૩. એગે ઇહત્થે વિ, પરત્થે વિ,

૪. એગે ણો ઇહત્થે, ણો પરત્થે ।

- ઠાળં. અ. ૪, ડ. ૩, સુ. ૩૨૭ (૧૩)

૩૭. જાહ્-કુલ-બલ-રૂવ-સુય-સીલ વિવક્ષયા પુરિસાણં ચડભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જાતિસંપણે ણામમેગે, ણો કુલસંપણે,

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પોતાનું દમન કરે છે પરંતુ બીજાનું દમન કરતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ બીજાનું દમન કરે છે પરંતુ પોતાનું દમન કરતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ પોતાનું પણ દમન કરે છે અને બીજાનું પણ દમન કરે છે.

૪. કેટલાક પુરુષ પોતાનું દમન કરતા નથી અને બીજાનું પણ દમન કરતા નથી.

૩૫. આત્મંભર-પરંભરની અપેક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આત્મંભર (પોતાનું ભરણ-પોષણ કરનાર) હોય છે પરંતુ પરંભર (બીજાનું ભરણ-પોષણ કરનાર) હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ પરંભર હોય છે પરંતુ આત્મંભર હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ આત્મંભર પણ હોય છે અને પરંભર પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ આત્મંભર પણ હોતા નથી અને પરંભર પણ હોતા નથી.

૩૬. ઈહાર્થ-પરાર્થની અપેક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ઈહલૌકિક પ્રયોજનવાળા હોય છે પરંતુ પરલૌકિક પ્રયોજનવાળા હોતા નથી,

૨. કેટલાક પુરુષ પરલૌકિક પ્રયોજનવાળા હોય છે પરંતુ ઈહલૌકિક પ્રયોજનવાળા હોતા નથી,

૩. કેટલાક પુરુષ ઈહલૌકિક પ્રયોજનવાળા પણ હોય છે અને પરલૌકિક પ્રયોજનવાળા પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ ઈહલૌકિક પ્રયોજનવાળા પણ હોતા નથી અને પરલૌકિક પ્રયોજનવાળા પણ હોતા નથી.

૩૭. જાતિ-કુળ-બળ-રુપ-શ્વત અને શીલની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કુલસંપન્ને ણામમેગે, ણો જાતિસંપન્ને,
૩. એગે જાતિસંપન્ને વિ, કુલસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપન્ને, ણો કુલસંપન્ને ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જાતિસંપન્ને ણામમેગે, ણો બલસંપન્ને,
૨. બલસંપન્ને ણામમેગે, ણો જાતિસંપન્ને,
૩. એગે જાતિસંપન્ને વિ, બલસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપન્ને, ણો બલસંપન્ને ।

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જાતિસંપન્ને ણામમેગે, ણો રૂવસંપન્ને,
૨. રૂવસંપન્ને ણામમેગે, ણો જાતિસંપન્ને,
૩. એગે જાતિસંપન્ને વિ, રૂવસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપન્ને, ણો રૂવસંપન્ને ।

(૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જાતિસંપન્ને ણામમેગે, ણો સુયસંપન્ને,
૨. સુયસંપન્ને ણામમેગે, ણો જાતિસંપન્ને,
૩. એગે જાતિસંપન્ને વિ, સુયસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપન્ને, ણો સુયસંપન્ને ।

(૫) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જાતિસંપન્ને ણામમેગે, ણો સીલસંપન્ને,

૨. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને બળ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન હોય છે, રૂપ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ રૂપ-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રૂપ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રૂપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૪) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન હોય છે, શ્રુત-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ શ્રુત-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને શ્રુત-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને શ્રુત-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૫) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન હોય છે, શીલ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. સીલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો જાતિસંપણ્ણે,
૩. એગે જાતિસંપણ્ણે વિ, સીલસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપણ્ણે, ણો સીલસંપણ્ણે ।

(૬) ચત્તારિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જાતિસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો ચરિત્તસંપણ્ણે,
૨. ચરિત્તસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો જાતિસંપણ્ણે,
૩. એગે જાતિસંપણ્ણે વિ, ચરિત્તસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપણ્ણે, ણો ચરિત્તસંપણ્ણે ।

(૭) ચત્તારિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કુલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો બલસંપણ્ણે,
૨. બલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો કુલસંપણ્ણે,
૩. એગે કુલસંપણ્ણે વિ, બલસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો કુલસંપણ્ણે, ણો બલસંપણ્ણે ।

(૮) ચત્તારિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કુલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો રૂવસંપણ્ણે,
૨. રૂવસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો કુલસંપણ્ણે,
૩. એગે કુલસંપણ્ણે વિ, રૂવસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો કુલસંપણ્ણે, ણો રૂવસંપણ્ણે ।

(૯) ચત્તારિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કુલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો સુયસંપણ્ણે,

૨. કેટલાક પુરુષ શીલ-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને શીલ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને શીલ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૬) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન હોય છે, ચારિત્ર-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ ચારિત્ર-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને ચારિત્ર-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને ચારિત્ર-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૭) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને બળ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૮) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન હોય છે, રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૯) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન હોય છે, શ્વેત-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. સુયસંપન્ને ણામમેગે, ણો કુલસંપન્ને,
૩. એગે કુલસંપન્ને વિ, સુયસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો કુલસંપન્ને, ણો સુયસંપન્ને ।

(૧૦) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કુલસંપન્ને ણામમેગે, ણો સીલસંપન્ને,
૨. સીલસંપન્ને ણામમેગે, ણો કુલસંપન્ને,
૩. એગે કુલસંપન્ને વિ, સીલસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો કુલસંપન્ને, ણો સીલસંપન્ને ।

(૧૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કુલસંપન્ને ણામમેગે, ણો ચરિત્તસંપન્ને,
૨. ચરિત્તસંપન્ને ણામમેગે, ણો કુલસંપન્ને,
૩. એગે કુલસંપન્ને વિ, ચરિત્તસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો કુલસંપન્ને, ણો ચરિત્તસંપન્ને ।

(૧૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. બલસંપન્ને ણામમેગે, ણો હ્રવસંપન્ને,
૨. હ્રવસંપન્ને ણામમેગે, ણો બલસંપન્ને,
૩. એગે બલસંપન્ને વિ, હ્રવસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો બલસંપન્ને, ણો હ્રવસંપન્ને ।

(૧૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. બલસંપન્ને ણામમેગે, ણો સુયસંપન્ને,

૨. કેટલાક પુરુષ શ્રુત-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને શ્રુત-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને શ્રુત-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૧૦) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ કુળ સંપન્ન હોય છે, શીલ-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ શીલ-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને શીલ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને શીલ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૧૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન હોય છે, ચારિત્ર-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ ચારિત્ર-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને ચારિત્ર-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને ચારિત્ર-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૧૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન હોય છે, રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૧૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન હોય છે, શ્રુત-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. સુયસંપન્ને ણામમેગે, ણો બલસંપન્ને,
૩. એગે બલસંપન્ને વિ, સુયસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો બલસંપન્ને, ણો સુયસંપન્ને ।

(૧૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. બલસંપન્ને ણામમેગે, ણો સીલસંપન્ને,
૨. સીલસંપન્ને ણામમેગે, ણો બલસંપન્ને,
૩. એગે બલસંપન્ને વિ, સીલસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો બલસંપન્ને, ણો સીલસંપન્ને ।

(૧૫) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. બલસંપન્ને ણામમેગે, ણો ચરિત્તસંપન્ને,
૨. ચરિત્તસંપન્ને ણામમેગે, ણો બલસંપન્ને,
૩. એગે બલસંપન્ને વિ, ચરિત્તસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો બલસંપન્ને, ણો ચરિત્તસંપન્ને ।

(૧૬) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. રૂવસંપન્ને ણામમેગે, ણો સુયસંપન્ને,
૨. સુયસંપન્ને ણામમેગે, ણો રૂવસંપન્ને,
૩. એગે રૂવસંપન્ને વિ, સુયસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો રૂવસંપન્ને, ણો સુયસંપન્ને ।

(૧૭) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. રૂવસંપન્ને ણામમેગે, ણો સીલસંપન્ને,

૨. કેટલાક પુરુષ શ્રુત-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને શ્રુત-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને શ્રુત-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૧૪) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન હોય છે, શીલ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ શીલ-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને શીલ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને શીલ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૧૫) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન હોય છે, ચારિત્ર-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ ચારિત્ર-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને ચારિત્ર-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને ચારિત્ર-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૧૬) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન હોય છે, શ્રુત-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ શ્રુત-સંપન્ન હોય છે, રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે અને શ્રુત-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને શ્રુત-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૧૭) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન હોય છે, શીલ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. સીલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો રૂવસંપણ્ણે,
૩. એગે રૂવસંપણ્ણે વિ, સીલસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો રૂવસંપણ્ણે, ણો સીલસંપણ્ણે ।

(૧૮) ચત્તારિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. રૂવસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો ચરિત્તસંપણ્ણે,
૨. ચરિત્તસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો રૂવસંપણ્ણે,
૩. એગે રૂવસંપણ્ણે વિ, ચરિત્તસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો રૂવસંપણ્ણે, ણો ચરિત્તસંપણ્ણે ।

(૧૯) ચત્તારિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુયસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો સીલસંપણ્ણે,
૨. સીલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો સુયસંપણ્ણે,
૩. એગે સુયસંપણ્ણે વિ, સીલસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો સુયસંપણ્ણે, ણો સીલસંપણ્ણે ।

(૨૦) ચત્તારિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુયસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો ચરિત્તસંપણ્ણે,
૨. ચરિત્તસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો સુયસંપણ્ણે,
૩. એગે સુયસંપણ્ણે વિ, ચરિત્તસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો સુયસંપણ્ણે, ણો ચરિત્તસંપણ્ણે ।

(૨૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સીલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો ચરિત્તસંપણ્ણે,

૨. કેટલાક પુરુષ શીલ-સંપન્ન હોય છે, રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે અને શીલ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને શીલ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૧૮) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન હોય છે, ચારિત્ર-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ ચારિત્ર-સંપન્ન હોય છે, રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે અને ચારિત્ર-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને ચારિત્ર-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૧૯) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શ્રુત-સંપન્ન હોય છે, શીલ-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ શીલ-સંપન્ન હોય છે, શ્રુત-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ શ્રુત-સંપન્ન પણ હોય છે અને શીલ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ શ્રુત-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને શીલ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૨૦) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શ્રુત-સંપન્ન હોય છે, ચારિત્ર-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ ચારિત્ર-સંપન્ન હોય છે, શ્રુત-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ શ્રુત-સંપન્ન પણ હોય છે અને ચારિત્ર-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ શ્રુત-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને ચારિત્ર-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૨૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શીલ-સંપન્ન હોય છે અને ચારિત્ર-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. ચરિત્તસંપન્ને ણામમેગે, ણો સીલસંપન્ને,
૩. એગે સીલસંપન્ને વિ, ચરિત્તસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો સીલસંપન્ને, ણો ચરિત્તસંપન્ને ।
- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૩, સુ. ૩૨૦

૩૮. ણિક્કટ્ઠ-અણિક્કટ્ઠ ભેણ પુરિસાણં ચ્ચઉભંગ પરૂવણં-

- (૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ણિક્કટ્ઠે ણામમેગે ણિક્કટ્ઠે,
૨. ણિક્કટ્ઠે ણામમેગે અણિક્કટ્ઠે,
૩. અણિક્કટ્ઠે ણામમેગે ણિક્કટ્ઠે,
૪. અણિક્કટ્ઠે ણામમેગે અણિક્કટ્ઠે ।

- (૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્પણ્ણત્તા, તં જહા -
૧. ણિક્કટ્ઠે ણામમેગે ણિક્કટ્ઠપ્પા,
૨. ણિક્કટ્ઠે ણામમેગે અણિક્કટ્ઠપ્પા,
૩. અણિક્કટ્ઠે ણામમેગે ણિક્કટ્ઠપ્પા,
૪. અણિક્કટ્ઠે ણામમેગે અણિક્કટ્ઠપ્પા ।

- ઠાણં અ. ૪, ઉ. ૪, સુ. ૩૫૨

૩૯. દીણ-અદીણ પરિણયાઇ વિવક્ખયા પુરિસાણં ચ્ચઉભંગ પરૂવણં-

- (૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. દીણે ણામમેગે દીણે,
૨. દીણે ણામમેગે અદીણે,
૩. અદીણે ણામમેગે દીણે,

૨. કેટલાક પુરુષ ચારિત્ર-સંપન્ન હોય છે, શીલ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ શીલ-સંપન્ન પણ હોય છે અને ચારિત્ર-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ શીલ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને ચારિત્ર-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

૩૮. નિષ્કૃષ્ટ-અનિષ્કૃષ્ટનાં ભેદથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પણ નિષ્કૃષ્ટ (ક્ષીણ) હોય છે અને કષાયથી પણ નિષ્કૃષ્ટ હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી નિષ્કૃષ્ટ હોય છે પરંતુ કષાયથી અનિષ્કૃષ્ટ હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અનિષ્કૃષ્ટ હોય છે પરંતુ કષાયથી નિષ્કૃષ્ટ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પણ અનિષ્કૃષ્ટ હોય છે અને કષાયથી પણ અનિષ્કૃષ્ટ હોય છે.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પણ નિષ્કૃષ્ટ હોય છે અને તેની આત્મા પણ નિષ્કૃષ્ટ હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી નિષ્કૃષ્ટ હોય છે પરંતુ તેની આત્મા નિષ્કૃષ્ટ હોતી નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અનિષ્કૃષ્ટ હોય છે પરંતુ તેની આત્મા નિષ્કૃષ્ટ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પણ અનિષ્કૃષ્ટ હોય છે અને આત્માથી પણ અનિષ્કૃષ્ટ હોય છે.

૩૯. દીન-અદીન પરિણતિ આદિની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બહારથી પણ દીન હોય છે અને અંદરથી પણ દીન હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ બહારથી દીન હોય છે પરંતુ અંદરથી અદીન હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ બહારથી અદીન હોય છે પરંતુ અંદરથી દીન હોય છે.

૪. અદીણે ણામમેગે અદીણે ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણપરિણા,

૨. દીણે ણામમેગે અદીણપરિણા,

૩. અદીણે ણામમેગે દીણપરિણા,

૪. અદીણે ણામમેગે અદીણપરિણા ।

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણરૂઢે,

૨. દીણે ણામમેગે અદીણરૂઢે,

૩. અદીણે ણામમેગે દીણરૂઢે,

૪. અદીણે ણામમેગે અદીણરૂઢે ।

(૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણમણે,

૨. દીણે ણામમેગે અદીણમણે,

૩. અદીણે ણામમેગે દીણમણે,

૪. અદીણે ણામમેગે અદીણમણે ।

(૫) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણસંકળ્પે,

૨. દીણે ણામમેગે અદીણસંકળ્પે,

૩. અદીણે ણામમેગે દીણસંકળ્પે,

૪. કેટલાક પુરુષ બહારથી પણ અદીન હોય છે અને અંદરથી પણ અદીન હોય છે.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીન રુપમાં પરિણત હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીન રુપમાં પરિણત હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીન રુપમાં પરિણત હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીન રુપમાં પરિણત હોય છે.

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીન રુપવાળા હોય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીન રુપવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીનરુપવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીન રુપવાળા હોય છે.

(૪) પુરુષ ચાર પ્રકારના કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીન મનવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીન મનવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીન મનવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીન મનવાળા હોય છે.

(૫) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીન સંકલ્પવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીન સંકલ્પવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીન સંકલ્પવાળા હોય છે.

૪. અદીણે ણામમેગે અદીણસંકળ્પે ।

(૬) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણપળ્ણે,

૨. દીણે ણામમેગે અદીણપળ્ણે,

૩. અદીણે ણામમેગે દીણપળ્ણે,

૪. અદીણે ણામમેગે અદીણપળ્ણે ।

(૭) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણદિટ્ઠી,

૨. દીણે ણામમેગે અદીણદિટ્ઠી,

૩. અદીણે ણામમેગે દીણદિટ્ઠી,

૪. અદીણે ણામમેગે અદીણદિટ્ઠી ।

(૮) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણસીલાચારે,

૨. દીણે ણામમેગે અદીણસીલાચારે,

૩. અદીણે ણામમેગે દીણસીલાચારે,

૪. અદીણે ણામમેગે અદીણસીલાચારે ।

(૯) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણવવહારે,

૨. દીણે ણામમેગે અદીણવવહારે,

૩. અદીણે ણામમેગે દીણવવહારે,

૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીન સંકલ્પવાળા હોય છે.

(૬) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીન પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીન પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીનપ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીન પ્રજ્ઞાવાળા હોય છે.

(૭) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીન દષ્ટિવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીન દષ્ટિવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીન દષ્ટિવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીન દષ્ટિવાળા હોય છે.

(૮) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીન શીલાચારવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીન શીલાચારવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીન શીલાચારવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીન શીલાચારવાળા હોય છે.

(૯) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીન વ્યવહારવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીન વ્યવહારવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીન વ્યવહારવાળા હોય છે.

૪. અદીણે ણામમેગે અદીણવવહારે ।

(૧૦) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણપરક્કમે,

૨. દીણે ણામમેગે અદીણપરક્કમે,

૩. અદીણે ણામમેગે દીણપરક્કમે,

૪. અદીણે ણામમેગે અદીણપરક્કમે ।

(૧૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણવિત્તી,

૨. દીણે ણામમેગે અદીણવિત્તી,

૩. અદીણે ણામમેગે દીણવિત્તી,

૪. અદીણે ણામમેગે અદીણવિત્તી ।

(૧૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણજાઈ,

૨. દીણે ણામમેગે અદીણજાઈ,

૩. અદીણે ણામમેગે દીણજાઈ,

૪. અદીણે ણામમેગે અદીણજાઈ ।

(૧૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણભાસી,

૨. દીણે ણામમેગે અદીણભાસી,

૩. અદીણે ણામમેગે દીણભાસી,

૪. અદીણે ણામમેગે અદીણભાસી ।

૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીન વ્યવહારવાળા હોય છે.

(૧૦) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીન પરાક્રમવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીન પરાક્રમવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીન પરાક્રમવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીન પરાક્રમવાળા હોય છે.

(૧૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીન વૃત્તિ (આજીવિકા) વાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીન વૃત્તિવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીન વૃત્તિવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીન વૃત્તિવાળા હોય છે.

(૧૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીન જાતિવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીન જાતિવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીન જાતિવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીન જાતિવાળા હોય છે.

(૧૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીનભાષી હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીનભાષી હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીનભાષી હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીનભાષી હોય છે.

(૧૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણોભાસી,
૨. દીણે ણામમેગે અદીણોભાસી,
૩. અદીણે ણામમેગે દીણોભાસી,
૪. અદીણે ણામમેગે અદીણોભાસી,

(૧૫) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણસેવી,
૨. દીણે ણામમેગે અદીણસેવી,
૩. અદીણે ણામમેગે દીણસેવી,
૪. અદીણે ણામમેગે અદીણસેવી ।

(૧૬) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણપરિયાણ,
૨. દીણે ણામમેગે અદીણપરિયાણ,
૩. અદીણે ણામમેગે દીણપરિયાણ,
૪. અદીણે ણામમેગે અદીણપરિયાણ ।

(૧૭) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દીણે ણામમેગે દીણ પરિયાણે,
૨. દીણે ણામમેગે અદીણ પરિયાણે,
૩. અદીણે ણામમેગે દીણ પરિયાણે,
૪. અદીણે ણામમેગે અદીણ પરિયાણે ।

- ઠાળં. અ. ૪, ડ. ૨, સુ. ૨૭૧

(૧૪) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીનાવભાષી (દીનની જેમ જોવાવાળા) હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીનાવભાષી હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીનાવભાષી હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીનાવભાષી હોય છે.

(૧૫) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીનસેવી (દીનોની સેવા કરનાર) હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીનસેવી હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીનસેવી હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીનસેવી હોય છે.

(૧૬) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીનપર્યાય (ગૃહસ્થ અને સાધુ પર્યાય)વાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીન પર્યાયવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીન પર્યાયવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીન પર્યાયવાળા હોય છે.

(૧૭) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-

૧. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે અને દીન પરિવારવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ દીન હોય છે પરંતુ અદીન પરિવારવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે પરંતુ દીન પરિવારવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અદીન હોય છે અને અદીન પરિવારવાળા હોય છે.

૪૦. પરિણાય-અપરિણાયં પદુષ્ચ પુરિસાણં ચત્તરંગ પરૂવણં-

- (૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. પરિન્નાયકમ્મે ણામમેગે, ણો પરિન્નાયસન્ને,
  ૨. પરિન્નાયસન્ને ણામમેગે, ણો પરિન્નાયકમ્મે,
  ૩. એગે પરિન્નાયકમ્મે વિ, પરિન્નાયસળ્ણે વિ,
  ૪. એગે ણો પરિન્નાયકમ્મે, ણો પરિન્નાયસળ્ણે ।

- (૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. પરિન્નાયકમ્મે ણામમેગે, ણો પરિન્નાયગિહાવાસે,
  ૨. પરિન્નાયગિહાવાસે ણામમેગે, ણો પરિન્નાયકમ્મે,
  ૩. એગે પરિન્નાયકમ્મે વિ, પરિન્નાયગિહાવાસે વિ,
  ૪. એગે ણો પરિન્નાયકમ્મે, ણો પરિન્નાયગિહાવાસે ।

- (૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. પરિન્નાયસન્ને ણામમેગે, ણો પરિન્નાયગિહાવાસે,
  ૨. પરિન્નાયગિહાવાસે ણામમેગે, નો પરિન્નાયસન્ને,
  ૩. એગે પરિન્નાયસન્ને વિ, પરિન્નાયગિહાવાસે વિ,
  ૪. એગે ણો પરિન્નાયસન્ને, ણો પરિન્નાયગિહાવાસે ।
- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૩, સુ. ૩૨૭

૪૧. આવાય-સંવાસભદ્દ વિવક્ષયા પુરિસાણં ચત્તરંગ પરૂવણં-

- (૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. આવાયભદ્દે ણામમેગે, ણો સંવાસભદ્દે,
  ૨. સંવાસભદ્દે ણામમેગે, ણો આવાયભદ્દે,

૪૦. પરિજ્ઞાત-અપરિજ્ઞાતની અપેક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરૂપણ :

- (૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ પાપકર્મોનાં જ્ઞાતા હોય છે પરંતુ પાપકર્મોને છોડતા નથી.
  ૨. કેટલાક પુરુષ પાપકર્મોને છોડે છે પરંતુ પાપકર્મોનાં જ્ઞાતા હોતા નથી.
  ૩. કેટલાક પુરુષ પાપકર્મોનાં પણ જ્ઞાતા હોય છે અને પાપકર્મોને છોડે પણ છે.
  ૪. કેટલાક પુરુષ પાપકર્મોના જ્ઞાતા પણ હોતા નથી અને પાપકર્મોને છોડતા પણ નથી.
- (૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ પરિજ્ઞાતકર્મા હોય છે પરંતુ પરિજ્ઞાત ગૃહવાસી (ગૃહવાસનો ત્યાગ કરનાર) હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ પરિજ્ઞાત ગૃહવાસી હોય છે પરંતુ પરિજ્ઞાતકર્મા હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ પરિજ્ઞાતકર્મા પણ હોય છે અને પરિજ્ઞાત ગૃહવાસી પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ પરિજ્ઞાતકર્મા પણ હોતા નથી અને પરિજ્ઞાત ગૃહવાસી પણ હોતા નથી.

- (૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ પરિજ્ઞાતસંજ્ઞી (ભાવનાનાં જાણકાર) હોય છે પરંતુ પરિજ્ઞાત ગૃહવાસી હોતા નથી.
  ૨. કેટલાક પુરુષ પરિજ્ઞાત ગૃહવાસી હોય છે પરંતુ પરિજ્ઞાતસંજ્ઞી હોતા નથી.
  ૩. કેટલાક પુરુષ પરિજ્ઞાત સંજ્ઞી પણ હોય છે અને પરિજ્ઞાત ગૃહવાસી પણ હોય છે.
  ૪. કેટલાક પુરુષ પરિજ્ઞાતસંજ્ઞી પણ હોતા નથી અને પરિજ્ઞાત ગૃહવાસી પણ હોતા નથી.

૪૧. આપાત-સંવાસ ભદ્રની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરૂપણ :

- (૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ મળતા સમયે સારા હોય છે પરંતુ સહવાસમાં સારા હોતા નથી.
  ૨. કેટલાક પુરુષ સહવાસમાં સારા હોય છે પરંતુ મળવા પર સારા હોતા નથી.

૩. એગે આવાયભદ્દદા વિ, સંવાસભદ્દદા વિ,
૪. એગે ણો આવાયભદ્દદા, ણો સંવાસભદ્દદા ।
- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૧, સુ. ૨૫૬

૪૨. સુગયં-દુગયં પદુચ્ચ પુરિસાણં ચઝભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દુગ્ગાએ ણામમેગે દુગ્ગાએ,
૨. દુગ્ગાએ ણામમેગે સુગ્ગાએ,
૩. સુગ્ગાએ ણામમેગે દુગ્ગાએ,
૪. સુગ્ગાએ ણામમેગે સુગ્ગાએ ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દુગ્ગાએ ણામમેગે દુવ્વાએ,
૨. દુગ્ગાએ ણામમેગે સુવ્વાએ,
૩. સુગ્ગાએ ણામમેગે દુવ્વાએ,
૪. સુગ્ગાએ ણામમેગે સુવ્વાએ ।

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દુગ્ગાએ ણામમેગે દુપ્પહિયાણંદે,
૨. દુગ્ગાએ ણામમેગે સુપ્પહિયાણંદે,
૩. સુગ્ગાએ ણામમેગે દુપ્પહિયાણંદે,
૪. સુગ્ગાએ ણામમેગે સુપ્પહિયાણંદે ।

(૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દુગ્ગાએ ણામમેગે દુગ્ગાઇગામી,

૩. કેટલાક પુરુષ મળવાથી પણ સારા હોય છે અને સહવાસથી પણ સારા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ મળવાથી પણ સારા હોતા નથી અને સહવાસથી પણ સારા હોતા નથી.

૪૨. સુગત-દુર્ગતની અપેક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ધનથી પણ દુર્ગત-દરિદ્ર હોય છે અને જ્ઞાનથી પણ દુર્ગત હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ ધનથી દુર્ગત હોય છે પરંતુ જ્ઞાનથી સુગત હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ ધનથી સુગત હોય છે અને જ્ઞાનથી દુર્ગત હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ ધનથી પણ સુગત હોય છે અને જ્ઞાનથી પણ સુગત હોય છે.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દુર્ગત (ધન હીન) હોય છે અને વ્રત (સદાચાર)થી પણ હીન હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ ધનહીન હોય છે પરંતુ સદાચારી હોય છે. શાસનમ્
૩. કેટલાક પુરુષ ધનવાન હોય છે પરંતુ સદાચારી હોતા નથી.
૪. કેટલાક પુરુષ ધનવાન પણ હોય છે અને સદાચારી પણ હોય છે.

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દુર્ગત (દરીદ્રી) હોય છે અને કૃતધ્ન પણ હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ દુર્ગત (દરીદ્રી) હોય છે પરંતુ કૃતજ હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ સુગત (ધનવાન) હોય છે અને કૃતધ્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ સુગત (ધનવાન) પણ હોય છે અને કૃતજ પણ હોય છે.

(૪) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દુર્ગત (દરીદ્રી) હોય છે અને દુર્ગતિગામી પણ હોય છે.

૨. દુગ્ગાણ નામમેગે સુગ્ગાણગામી,
૩. સુગ્ગાણ નામમેગે દુગ્ગાણગામી,
૪. સુગ્ગાણ નામમેગે સુગ્ગાણગામી ।

(૫) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ળત્તા, તં જહા-

૧. દુગ્ગાણ નામમેગે દુગ્ગાણ ગાણ,
૨. દુગ્ગાણ નામમેગે સુગ્ગાણ ગાણ,
૩. સુગ્ગાણ નામમેગે દુગ્ગાણ ગાણ,
૪. સુગ્ગાણ નામમેગે સુગ્ગાણ ગાણ ।

- ઠાળં. અ.૪,૩.૩,સુ.૩૨૭

૪૩. મુક્તામુક્ત દિદ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચઝભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ળત્તા, તં જહા-

૧. મુક્તે નામમેગે મુક્તે,
૨. મુક્તે નામમેગે અમુક્તે,
૩. અમુક્તે નામમેગે મુક્તે,
૪. અમુક્તે નામમેગે અમુક્તે ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ળત્તા, તં જહા-

૧. મુક્તે નામમેગે મુક્તરૂવે,
૨. મુક્તે નામમેગે અમુક્તરૂવે,
૩. અમુક્તે નામમેગે મુક્તરૂવે,
૪. અમુક્તે નામમેગે અમુક્તરૂવે ।

- ઠાળં. અ.૪,૩.૪,સુ.૩૬૬

૪૪. કિસ-દઢ વિવક્ષયા પુરિસાણં ચઝભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ળત્તા, તં જહા-

૧. કિસે નામમેગે કિસે,

૨. કેટલાક પુરુષ દુર્ગત (દરીદ્રી) હોય છે પરંતુ સુગતિગામી હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ સુગત (ધનવાન) હોય છે પરંતુ દુર્ગતિગામી હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ સુગત (ધનવાન) પણ હોય છે અને સુગતિગામી પણ હોય છે.

(૫) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દુર્ગત થઈને દુર્ગતિમાં ગયેલ છે.

૨. કેટલાક પુરુષ દુર્ગત થઈને સુગતિમાં ગયેલ છે.

૩. કેટલાક પુરુષ સુગત થઈને દુર્ગતિમાં ગયેલ છે.

૪. કેટલાક પુરુષ સુગત થઈને સુગતિમાં ગયેલ છે.

૪૩. મુક્ત-અમુક્તનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ દ્રવ્યથી પણ મુક્ત હોય છે અને ભાવથી પણ મુક્ત હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ દ્રવ્યથી મુક્ત હોય છે અને ભાવથી અમુક્ત હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ દ્રવ્યથી અમુક્ત હોય છે પરંતુ ભાવથી મુક્ત હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ દ્રવ્યથી પણ અમુક્ત હોય છે અને ભાવથી પણ અમુક્ત હોય છે.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ મુક્ત હોય છે અને તેનો વ્યવહાર પણ મુક્તવત્ હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ મુક્ત હોય છે પરંતુ તેનો વ્યવહાર અમુક્તવત્ હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અમુક્ત હોય છે પરંતુ તેનો વ્યવહાર મુક્તવત્ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અમુક્ત હોય છે અને તેનો વ્યવહાર પણ અમુક્તવત્ હોય છે.

૪૪. કૃશ અને દઢની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પણ કૃશ હોય છે અને મનોબળથી પણ કૃશ હોય છે.

૨. કિસે ણામમેગે દઢે,
૩. દઢે ણામમેગે કિસે,
૪. દઢે ણામમેગે દઢે ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કિસે ણામમેગે કિસ સરીરે,
૨. કિસે ણામમેગે દઢસરીરે,
૩. દઢે ણામમેગે કિસસરીરે,
૪. દઢે ણામમેગે દઢસરીરે ।

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કિસસરીરસ્સ ણામમેગસ્સ ણાણદંસણે સમુપ્પજ્જઇ, ણો દઢસરીરસ્સ,
૨. દઢસરીરસ્સ ણામમેગસ્સ ણાણદંસણે સમુપ્પજ્જઇ, ણો કિસસરીરસ્સ,
૩. એગસ્સ કિસસરીરસ્સ વિ, ણાણદંસણે સમુપ્પજ્જઇ, દઢસરીરસ્સ વિ,
૪. એગસ્સ ણો કિસસરીરસ્સ ણાણદંસણે સમુપ્પજ્જઇ, ણો દઢસરીરસ્સ । - ઠાળં અ.૪,૩.૨, સુ.૨૮૩

૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી કૃશ હોય છે પરંતુ મનોબળથી દઢ હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી દઢ હોય છે પરંતુ મનોબળથી કૃશ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પણ દઢ હોય છે અને મનોબળથી પણ દઢ હોય છે.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ભાવનાથી પણ કૃશ હોય છે અને શરીરથી પણ કૃશ હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ ભાવનાથી કૃશ હોય છે પરંતુ શરીરથી દઢ હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ ભાવનાથી દઢ હોય છે પરંતુ શરીરથી કૃશ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ ભાવનાથી પણ દઢ હોય છે અને શરીરથી પણ દઢ હોય છે.

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કૃશ શરીરવાળા પુરુષને જ્ઞાન-દર્શન ઉત્પન્ન થાય છે પરંતુ દઢ શરીરવાળાને ઉત્પન્ન થતા નથી.
૨. દઢ શરીરવાળા પુરુષને જ્ઞાન-દર્શન ઉત્પન્ન થાય છે પરંતુ કૃશ શરીરવાળાને ઉત્પન્ન થતા નથી,
૩. કૃશ શરીરવાળા પુરુષને પણ જ્ઞાન-દર્શન ઉત્પન્ન થાય છે અને દઢ શરીરવાળાને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
૪. કૃશ શરીરવાળા પુરુષને પણ જ્ઞાન-દર્શન ઉત્પન્ન થતા નથી અને દઢ શરીરવાળાને પણ ઉત્પન્ન થતા નથી.

૪૫. વજ્જપાસણ-ઉદીરણ ઉવસામણ વિચક્ષયા પુરિસાણં ચઉભંગ પહુવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અપ્પણો ણામમેગે વજ્જં પાસઇ, ણો પરસ્સ,
૨. પરસ્સ ણામમેગે વજ્જં પાસઇ, ણો અપ્પણો,
૩. એગે અપ્પણો વિ વજ્જં પાસઇ, પરસ્સ વિ,
૪. એગે ણો અપ્પણો વજ્જં પાસઇ, ણો પરસ્સ ।

૪૫. દોષનાં દર્શન ઉપશમન અને ઉદીરણની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પોતાના દોષ જુવે છે, બીજાનાં દોષ જોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ બીજાનાં દોષ જુવે છે, પોતાના દોષ જોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ પોતાના પણ દોષ જુવે છે અને બીજાનાં પણ દોષ જુવે છે,
૪. કેટલાક પુરુષ ન પોતાનો દોષ જુવે છે અને ન બીજાનો દોષ જુવે છે.

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અપ્પણો ણામમેગે વજ્જં ઉદીરેહ, ણો પરસ્સ,
૨. પરસ્સ ણામમેગે વજ્જં ઉદીરેહ, ણો અપ્પણો,
૩. એગે અપ્પણો વિ વજ્જં ઉદીરેહ, પરસ્સ વિ,
૪. એગે ણો અપ્પણો વજ્જં ઉદીરેહ, ણો પરસ્સ ।

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અપ્પણો ણામમેગે વજ્જં ઉવસામેહ, ણો પરસ્સ,
૨. પરસ્સ ણામમેગે વજ્જં ઉવસામેહ, ણો અપ્પણો,
૩. એગે અપ્પણો વિ વજ્જં ઉવસામેહ, પરસ્સ વિ,
૪. એગે ણો અપ્પણો વજ્જં ઉવસામેહ, ણો પરસ્સ ।

- ઠાણં, અ.૪, ઉ.૧, સુ.૨૫૬

૪૬. ઉદયત્થમિએ વિવક્ખયા પુરિસાણં ચઙ્ચિહત્ત પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉદિયોદિએ ણામમેગે, ભરહે રાયા ચાઙ્ચરંતચક્કવટ્ટી ણં ઉદિયોદિએ,
૨. ઉદિયત્થમિએ ણામમેગે, બંભદત્તે ણં રાયા ચાઙ્ચરંતચક્કવટ્ટી ઉદિયત્થમિએ,
૩. અત્થમિયોદિએ ણામમેગે, હરિએસવલે ણં અણગારે અત્થમિયોદિએ,
૪. અત્થમિયત્થમિએ ણામમેગે, કાલે ણં સોયરિએ અત્થમિયત્થમિએ ।

- ઠાણં, અ.૪, ઉ.૩, સુ.૩૧૫

૪૭. આઘવયક વિવક્ખયા પુરિસાણં ચઙ્ચમંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. આઘવહિત્તા ણામમેગે, ણો પવિભાવહિત્તા,

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પોતાના દોષની ઉદીરણા કરે છે, બીજાનાં દોષની ઉદીરણા કરતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ બીજાનાં દોષની ઉદીરણા કરે છે પરંતુ પોતાના દોષની ઉદીરણા કરતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ પોતાના દોષની પણ ઉદીરણા કરે છે અને બીજાનાં દોષની પણ ઉદીરણા કરે છે.
૪. કેટલાક પુરુષ પોતાના દોષની પણ ઉદીરણા કરતા નથી અને બીજાનાં દોષની પણ ઉદીરણા કરતા નથી.

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પોતાના દોષનું ઉપશમન કરે છે પરંતુ બીજાનાં દોષનું ઉપશમન કરતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ બીજાનાં દોષનું ઉપશમન કરે છે પરંતુ પોતાના દોષનું ઉપશમન કરતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ પોતાના દોષનું પણ ઉપશમન કરે છે અને બીજાનાં દોષનું પણ ઉપશમન કરે છે.
૪. કેટલાક પુરુષ પોતાના દોષનું પણ ઉપશમન કરતા નથી અને બીજાનાં દોષનું પણ ઉપશમન કરતા નથી.

૪૯. ઉદય-અસ્તની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ઉદિતોદિત હોય છે, જે પ્રારંભમાં પણ ઉન્નત અને અંતમાં પણ ઉન્નત હોય છે. જેમ : ચાતુરંત ચકવર્તી ભરતરાજા.
૨. કેટલાક પુરુષ ઉદિતાસ્તમિત હોય છે, જે પ્રારંભમાં ઉન્નત અને અંતમાં અવનત હોય છે, જેમ : ચાતુરંત ચકવર્તી બ્રહ્મદત્તરાજા.
૩. કેટલાક પુરુષ અસ્તમિતોદિત હોય છે, જે પ્રારંભમાં અવનત અને અંતમાં ઉન્નત હોય છે, જેમ : હરિકેશીબલ અનગાર.
૪. કેટલાક પુરુષ અસ્તમિસ્તામિત હોય છે, જે પ્રારંભમાં પણ અવનત અને અંતમાં પણ અવનત હોય છે, જેમ : કાળસૌકરિક - કસાર્થ.

૪૭. વ્યાખ્યાતાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આખ્યાયક (વ્યાખ્યાતા) હોય છે. પરંતુ પ્રવિભાવક (પ્રભાવના કરનાર) હોતા નથી.

૨. પવિભાવહતા ણામમેગે , ણો આઘવહતા,
૩. એગે આઘવહતા વિ, પવિભાવહતા વિ,
૪. એગે ણો આઘવહતા, ણો પવિભાવહતા ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. આઘવહતા ણામમેગે , ણો ઉંછજીવિસંપળ્ણે,
૨. ઉંછજીવિસંપળ્ણે ણામમેગે , ણો આઘવહતા,
૩. એગે આઘવહતા વિ, ઉંછજીવિસંપળ્ણે વિ,
૪. એગે ણો આઘવહતા, ણો ઉંછજીવિસંપળ્ણે ।

- ઠાળં. અ.૪, ઉ.૪, સુ. ૩૪૪

૪૮. અટ્ઠં માળકરણ ય પડુચ્ચ પુરિસાણં ચ્ચઝમ્ભંગ પરૂવળ્ણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અટ્ઠકરે ણામમેગે, ણો માળકરે,
૨. માળકરે ણામમેગે, ણો અટ્ઠકરે,
૩. એગે અટ્ઠકરે વિ, માળકરે વિ,
૪. એગે ણો અટ્ઠકરે, ણો માળકરે ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ગળ્ણટ્ઠકરે ણામમેગે , ણો માળકરે,
૨. માળકરે ણામમેગે , ણો ગળ્ણટ્ઠકરે,
૩. એગે ગળ્ણટ્ઠકરે વિ, માળકરે વિ,
૪. એગે ણો ગળ્ણટ્ઠકરે, ણો માળકરે ।

૨. કેટલાક પુરુષ પ્રભાવના કરનાર હોય છે પરંતુ વ્યાખ્યાતા હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ વ્યાખ્યાતા પણ હોય છે અને પ્રભાવના કરનાર પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ વ્યાખ્યાતા પણ હોતા નથી અને પ્રભાવના કરનાર પણ હોતા નથી.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ વ્યાખ્યાતા હોય છે પરંતુ ઉંછજીવિકા (ભિક્ષાથી જીવનનિર્વાહ કરનાર) હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ ભિક્ષાથી જીવનનિર્વાહ કરનાર હોય છે પરંતુ વ્યાખ્યાતા હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ વ્યાખ્યાતા પણ હોય છે અને ભિક્ષાથી જીવન નિર્વાહ કરનાર પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ વ્યાખ્યાતા પણ હોતા નથી અને ભિક્ષાથી જીવન નિર્વાહ કરનાર પણ હોતા નથી.

૪૮. અર્થ અને માનકરણની અપેક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ કાર્ય કરે છે પરંતુ અભિમાન કરતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ અભિમાન કરે છે પરંતુ કાર્ય કરતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ કાર્ય પણ કરે છે અને અભિમાન પણ કરે છે.
૪. કેટલાક પુરુષ કાર્ય પણ કરતા નથી અને અભિમાન પણ કરતા નથી.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ગણનાં માટે કાર્ય કરે છે, પરંતુ અભિમાન કરતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ અભિમાન કરે છે પરંતુ ગણનાં માટે કાર્ય કરતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ ગણનાં માટે કાર્ય પણ કરે છે અને અભિમાન પણ કરે છે.
૪. કેટલાક પુરુષ ગણનાં માટે પણ કાર્ય કરતા નથી અને અભિમાન પણ કરતા નથી.

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ગણસંગહકરે ણામમેગે, ણો માણકરે,
૨. માણકરે ણામમેગે, ણો ગણસંગહકરે,
૩. એગે ગણસંગહકરે વિ, માણકરે વિ,
૪. એગે ણો ગણસંગહકરે, ણો માણકરે ।

(૪) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ગણસોભકરે ણામમેગે, ણો માણકરે,
૨. માણકરે ણામમેગે, ણો ગણસોભકરે,
૩. એગે ગણસોભકરે વિ, માણકરે વિ,
૪. એગે ણો ગણસોભકરે, ણો માણકરે ।

(૫) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ગણસોહિકરે ણામમેગે, ણો માણકરે,
૨. માણકરે ણામમેગે, ણો ગણસોહિકરે,
૩. એગે ગણસોહિકરે વિ, માણકરે વિ,
૪. એગે ણો ગણસોહિકરે, ણો માણકરે ।^૧

- ઠાળં. અ.૪, ડ.૩, સુ.૩૨૦

૪૯. વૈયાવચ્ચ કરણ વિવક્ષયા પુરિસાણં ચડભંગ પહ્વણં-

- (૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. કરેઈ ણામમેગે વૈયાવચ્ચં, ણો પડિચ્છઈ,
૨. પડિચ્છઈ ણામમેગે વૈયાવચ્ચં, ણો કરેઈ,
૩. એગે કરેઈ વિ વૈયાવચ્ચં, પડિચ્છઈ વિ,

૧. વવ. ડ. ૧૦, સુ. ૪-૮

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ગણનાં માટે સંગ્રહ કરે છે પરંતુ અભિમાન કરતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ અભિમાન કરે છે પરંતુ ગણનાં માટે સંગ્રહ કરતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ ગણનાં માટે સંગ્રહ પણ કરે છે અને અભિમાન પણ કરે છે.
૪. કેટલાક પુરુષ ગણનાં માટે સંગ્રહ પણ કરતા નથી અને અભિમાન પણ કરતા નથી.

(૪) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ગણની શોભા કરનાર હોય છે પરંતુ અભિમાન કરતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ અભિમાન કરે છે પરંતુ ગણની શોભા કરનાર હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ ગણની શોભા પણ કરનાર હોય છે અને અભિમાન પણ કરનાર હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ ગણની શોભા પણ કરનાર હોતા નથી અને અભિમાન પણ કરતા નથી.

(૫) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ગણનાં દૂષણોની શુદ્ધિ કરનાર હોય છે પરંતુ અભિમાન કરતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ અભિમાન કરે છે પરંતુ ગણનાં દૂષણોની શુદ્ધિ કરનાર હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ ગણનાં દૂષણોની શુદ્ધિ કરનાર પણ હોય છે અને અભિમાન પણ કરે છે.
૪. કેટલાક પુરુષ ગણનાં દૂષણોની શુદ્ધિ કરનાર પણ હોતા નથી અને અભિમાન પણ કરતા નથી.

૪૯. વૈયાવૃત્ય કરવાની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બીજાની વૈયાવૃત્ય કરે છે પરંતુ કરાવતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ બીજાની વૈયાવૃત્ય કરતા નથી પરંતુ કરાવે છે.
૩. કેટલાક પુરુષ બીજાની વૈયાવૃત્ય કરે પણ છે અને કરાવે પણ છે.

૪. એમે જો કરેઙ વેયાવચ્ચં, જો પડિચ્છઙ ।
- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૩, સુ.૩૨૦

૫૦. પુરિસાણં ચઙવિહત્ત પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. તહે જામમેગે,
૨. નો તહે જામમેગે,
૩. સોવત્થી જામમેગે,
૪. પહાણે જામમેગે ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૨, સુ.૨૮૭

૫૧. વળ દિદ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચઙભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. વળકરે જામમેગે, જો વળપરિમાસી,
૨. વળપરિમાસી જામમેગે, જો વળકરે,
૩. એમે વળકરે વિ, વળપરિમાસી વિ,
૪. એમે જો વળકરે, જો વળપરિમાસી ।

(૨) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. વળકરે જામમેગે, જો વળસારક્ખી,
૨. વળસારક્ખી જામમેગે, જો વળકરે,
૩. એમે વળકરે વિ, વળસારક્ખી વિ,
૪. એમે જો વળકરે, જો વળસારક્ખી ।

(૩) ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-
૧. વળકરે જામમેગે, જો વળસંરોહી,
૨. વળસંરોહી જામમેગે, જો વળકરે,
૩. એમે વળકરે વિ, વળસંરોહી વિ,
૪. એમે જો વળકરે, જો વળસંરોહી ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૪, સુ.૩૪૩

૪. કેટલાક પુરુષ બીજાની વૈયાવૃત્ય પણ કરતા નથી અને કરાવતા પણ નથી.

૫૦. પુરુષોનાં ચાર પ્રકારોનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. તથા - આદેશને માનીને ચાલનાર,
૨. નો તથા - પોતાની સ્વતંત્ર ભાવનાથી ચાલનાર,
૩. સૌવસ્તિક - મંગલપાઠક (સ્તુતિ પ્રશંસા કરનાર),
૪. પ્રધાન - સ્વામી (ગુરુ).

૫૧. વ્રણ (ધાવ) દષ્ટાંતનાં દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ વ્રણ (ધાવ) કરે છે પરંતુ તેનું પરિમર્શ (ઉપચાર) કરતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ ધાવનો ઉપચાર કરે છે પરંતુ ધાવ કરતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ ધાવ પણ કરે છે અને તેનો ઉપચાર પણ કરે છે.
૪. કેટલાક પુરુષ ધાવ પણ કરતા નથી અને તેનો ઉપચાર પણ કરતા નથી.

(૨) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ ધાવ કરે છે પરંતુ તેનો સંરક્ષણ (દેખભાલ) કરતા નથી,
૨. કેટલાક પુરુષ ધાવનું સંરક્ષણ કરે છે પરંતુ ધાવ કરતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ ધાવ પણ કરે છે અને તેનું સંરક્ષણ પણ કરે છે.
૪. કેટલાક પુરુષ ધાવ પણ કરતા નથી અને તેનું સંરક્ષણ પણ કરતા નથી.

(૩) પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પુરુષ ધાવ કરે છે પરંતુ તેને ભરતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ ધાવને ભરે છે પરંતુ ધાવ કરતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ ધાવ પણ કરે છે અને તેને ભરાવે પણ છે.
૪. કેટલાક પુરુષ ધાવ પણ કરતા નથી અને તેને ભરાવતા પણ નથી.

૫૨. વનસંહ દિટ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચઝભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ વણસંહા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. વામે ણામમેગે વામાવત્તે,
૨. વામે ણામમેગે દાહિણાવત્તે,
૩. દાહિણે ણામમેગે વામાવત્તે,
૪. દાહિણે ણામમેગે દાહિણાવત્તે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. વામે ણામમેગે વામાવત્તે,
૨. વામે ણામમેગે દાહિણાવત્તે,
૩. દાહિણે ણામમેગે વામાવત્તે,
૪. દાહિણે ણામમેગે દાહિણાવત્તે ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૨, સુ.૨૮૯

૫૩. ઉણ્ણય-પણ્ણય રૂક્ખ દિટ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચઝભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ રૂક્ખા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉણ્ણા ણામમેગે ઉણ્ણા,
૨. ઉણ્ણા ણામમેગે પણ્ણા,
૩. પણ્ણા ણામમેગે ઉણ્ણા,
૪. પણ્ણા ણામમેગે પણ્ણા ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. ઉણ્ણા ણામમેગે ઉણ્ણા,
૨. ઉણ્ણા ણામમેગે પણ્ણા,
૩. પણ્ણા ણામમેગે ઉણ્ણા,
૪. પણ્ણા ણામમેગે પણ્ણા ।

૫૨. વનખંડનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) વનખંડ (ઉદ્યાન) ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વનખંડ વામ (ઉજ્જડ) હોય છે અને વામાવર્ત હોય છે,
૨. કેટલાક વનખંડ વામ હોય છે અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે,
૩. કેટલાક વનખંડ દક્ષિણ હોય છે અને વામાવર્ત હોય છે,
૪. કેટલાક વનખંડ દક્ષિણ (તપોવન) હોય છે અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ વામ (નાસ્તિક) હોય છે અને વામાવર્ત હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ વામ હોય છે અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે,
૩. કેટલાક પુરુષ દક્ષિણ (દક્ષિણ) હોય છે અને વામાવર્ત હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ દક્ષિણ હોય છે અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.

૫૩. ઉન્નત-પ્રણત વૃક્ષોનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) વૃક્ષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી પણ ઉન્નત હોય છે અને જાતિથી પણ ઉન્નત હોય છે, જેમ-શાલ.
૨. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી ઉન્નત હોય છે પરંતુ જાતિથી પ્રણત(હીન) હોય છે, જેમ-લીંબડા.
૩. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી હીન હોય છે પરંતુ જાતિથી ઉન્નત હોય છે, જેમ - અશોક.
૪. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી પણ હીન હોય છે અને જાતિથી પણ હીન હોય છે, જેમ-ખૈર.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પણ ઉન્નત હોય છે અને ગુણોથી પણ ઉન્નત હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઉન્નત હોય છે પરંતુ ગુણોથી હીન હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી હીન હોય છે પરંતુ ગુણોથી ઉન્નત હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પણ હીન હોય છે અને ગુણોથી પણ હીન હોય છે.

(૨) ચત્તારિ રૂક્ષા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ડળ્ણાણ ળામમેગે ડળ્ણયપરિણાણ,
૨. ડળ્ણાણ ળામમેગે પળયપરિણાણ,
૩. પળાણ ળામમેગે ડળ્ણયપરિણાણ,
૪. પળાણ ળામમેગે પળયપરિણાણ,

આમેવ ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ડળ્ણાણ ળામમેગે ડળ્ણયપરિણાણ,
૨. ડળ્ણાણ ળામમેગે પળયપરિણાણ,
૩. પળાણ ળામમેગે ડળ્ણયપરિણાણ,
૪. પળાણ ળામમેગે પળયપરિણાણ ।

(૩) ચત્તારિ રૂક્ષા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ડળ્ણાણ ળામમેગે ડળ્ણયરૂઘ્વે,
૨. ડળ્ણાણ ળામમેગે પળયરૂઘ્વે,
૩. પળાણ ળામમેગે ડળ્ણયરૂઘ્વે,
૪. પળાણ ળામમેગે પળયરૂઘ્વે ।

આમેવ ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ડળ્ણાણ ળામમેગે ડળ્ણયરૂઘ્વે,
૨. ડળ્ણાણ ળામમેગે પળયરૂઘ્વે,
૩. પળાણ ળામમેગે ડળ્ણયરૂઘ્વે,

(૨) વૃક્ષ ચાર પ્રકારનાં કઠ્ઠા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી ડન્નત હોય છે અને ડન્નત પરિણત (અશુભ રસ આદિને છોડીને શુભ રસ આદિમાં પરિણત) હોય છે.
૨. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી ડન્નત હોય છે પરંતુ પ્રણત પરિણત હોય છે.
૩. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી પ્રણત હોય છે અને ડન્નત પરિણત હોય છે.
૪. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી પ્રણત હોય છે અને પ્રણત પરિણત હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કઠ્ઠા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ડન્નત હોય છે અને ડન્નત પરિણત (અવગુણોને છોડીને ગુણોમાં પરિણત) હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ડન્નત હોય છે પરંતુ પ્રણત પરિણત હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પ્રણત હોય છે અને ડન્નત પરિણત હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પ્રણત હોય છે અને પ્રણત પરિણત હોય છે.

(૩) વૃક્ષ ચાર પ્રકારનાં કઠ્ઠા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી ડન્નત હોય છે અને ડન્નત રુપવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી ડન્નત હોય છે પરંતુ પ્રણત રુપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી પ્રણત હોય છે પરંતુ ડન્નત રુપવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી પ્રણત હોય છે અને પ્રણત રુપવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કઠ્ઠા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ડન્નત હોય છે અને ડન્નત રુપવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ડન્નત હોય છે અને પ્રણત રુપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પ્રણત હોય છે પરંતુ ડન્નત રુપવાળા હોય છે.

૪. પળ્ણ નામમેગે પળ્ણયરૂવે ।

- ઠાળ્ણ. અ.૪, ઉ.૧, સુ.૨૩૬

૫૪. ઉજ્જૂ વંક રૂક્ષ દિદ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચઉભંગ પરૂવળ્ણં-

(૧) ચત્તારિ રૂક્ષા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉજ્જૂ નામમેગે ઉજ્જૂ,

૨. ઉજ્જૂ નામમેગે વંકે,

૩. વંકે નામમેગે ઉજ્જૂ,

૪. વંકે નામમેગે વંકે ।

૬વામેવ ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉજ્જૂ નામમેગે ઉજ્જૂ,

૨. ઉજ્જૂ નામમેગે વંકે,

૩. વંકે નામમેગે ઉજ્જૂ,

૪. વંકે નામમેગે વંકે ।

(૨) ચત્તારિ રૂક્ષા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉજ્જૂ નામમેગે ઉજ્જૂપરિણે,

૨. ઉજ્જૂ નામમેગે વંકપરિણે,

૩. વંકે નામમેગે ઉજ્જૂપરિણે,

૪. વંકે નામમેગે વંકપરિણે ।

૬વામેવ ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉજ્જૂ નામમેગે ઉજ્જૂપરિણે,

૨. ઉજ્જૂ નામમેગે વંકપરિણે,

૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પ્રજાત હોય છે અને પ્રજાત રૂપવાળા હોય છે.

૫૪. ઋજુ વક વૃક્ષોનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) વૃક્ષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વૃક્ષ પહેલા પણ ઋજુ (સરળ) હોય છે અને પછી પણ ઋજુ હોય છે.

૨. કેટલાક વૃક્ષ પહેલા ઋજુ હોય છે અને પછી વક હોય છે.

૩. કેટલાક વૃક્ષ વક હોય છે અને પછી ઋજુ હોય છે.

૪. કેટલાક વૃક્ષ પહેલા પણ વક હોય છે અને પછી પણ વક હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરની ચેષ્ટાથી પણ ઋજુ હોય છે અને પ્રકૃતિથી પણ ઋજુ હોય છે. (સાધુ)

૨. કેટલાક પુરુષ શરીરની ચેષ્ટાથી ઋજુ હોય છે પરંતુ પ્રકૃતિથી વક હોય છે. (ધૂર્ત)

૩. કેટલાક પુરુષ શરીરની ચેષ્ટાથી વક હોય છે પરંતુ પ્રકૃતિથી ઋજુ હોય છે. (શિક્ષક)

૪. કેટલાક પુરુષ શરીરની ચેષ્ટાથી પણ વક હોય છે અને પ્રકૃતિથી પણ વક હોય છે. (દુર્જન)

(૨) વૃક્ષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વૃક્ષ મૂળમાં પણ સરળ અને ઉપરથી પણ સરળ પરિણતિવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક વૃક્ષ મૂળમાં સરળ પરંતુ ઉપરથી વક પરિણતિવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક વૃક્ષ મૂળમાં વક પરંતુ ઉપરથી સરળ પરિણતિવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક વૃક્ષ મૂળમાં પણ વક અને ઉપરથી પણ વક પરિણતિવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સ્વભાવથી પણ સરળ હોય છે અને પ્રવૃત્તિથી પણ સરળ હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ સ્વભાવથી સરળ હોય છે પરંતુ પ્રવૃત્તિથી વક હોય છે.

૩. વંકે ણામમેગે ઉજ્જૂપરિણા,

૪. વંકે ણામમેગે વંકપરિણા ।

(૩) ચત્તારિ રુક્ષા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉજ્જૂ ણામમેગે ઉજ્જૂરૂવે,

૨. ઉજ્જૂ ણામમેગે વંકરૂવે,

૩. વંકે ણામમેગે ઉજ્જૂરૂવે,

૪. વંકે ણામમેગે વંકરૂવે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. ઉજ્જૂ ણામમેગે ઉજ્જૂરૂવે,

૨. ઉજ્જૂ ણામમેગે વંકરૂવે,

૩. વંકે ણામમેગે ઉજ્જૂરૂવે,

૪. વંકે ણામમેગે વંકરૂવે ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૧, સુ. ૨૩૬

૫૫. पत्तोवाइ रुक्ख दिट्ठंतेण पुरिसाणं चउभंग परूवणं-

(૧) ચત્તારિ રુક્ષા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. પત્તોવણ, ૨. પુપ્ફોવણ,

૩. ફલોવણ, ૪. છાયોવણ ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. પત્તોવા રુક્ષસમાણે,

૨. પુપ્ફોવા રુક્ષસમાણે,

૩. ફલોવા રુક્ષસમાણે,^૧

૪. છાયોવા રુક્ષસમાણે ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૩, સુ. ૩૧૩

૩. કેટલાક પુરુષ સ્વભાવથી વક હોય છે પરંતુ પ્રવૃત્તિથી સરળ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ સ્વભાવથી પણ વક હોય છે અને પ્રવૃત્તિથી પણ વક હોય છે.

(૩) વૃક્ષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી ઋજુ હોય છે અને દર્શનીય રુપવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી ઋજુ હોય છે પરંતુ વકરુપવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી વક હોય છે પરંતુ દર્શનીય રુપવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક વૃક્ષ શરીરથી પણ વક હોય છે અને વકરુપવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે અને સુંદર રુપવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી ઋજુ હોય છે પરંતુ વક રુપવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે પરંતુ સુંદર રુપવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી વક હોય છે અને વકરુપવાળા હોય છે.

૫૫. पांढडा आदिथी युक्त वृक्षनां दष्टांत द्वारा पुरुषोनां यतुर्भगोनुं प्ररुपणः

(૧) વૃક્ષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પાંદડાથી યુક્ત (ખાખરા), ૨. ફૂલોથી યુક્ત (ગુલાબ)

૩. ફળોથી યુક્ત (કેરી), ૪. છાયાથી યુક્ત. (વડ, પીપળો)

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પાંદડાવાળા વૃક્ષોનાં સમાન (સૂત્રનાં દાતા)

૨. ફૂલોવાળા વૃક્ષોના સમાન (અર્થનાં દાતા)

૩. ફળોવાળા વૃક્ષોનાં સમાન (સૂત્રાર્થનું અનુવર્તન અને સંરક્ષણ)

૪. છાયાવાળા વૃક્ષોનાં સમાન (સૂત્રાર્થની સતત ઉપાસના કરનાર)

૧. ઠાણં અ. ૩, ઉ. ૧, સુ. ૧૩૪

૫૬. પત્ત દિટ્ઠતેણ પુરિસાણં ચઝભંગ પરૂવર્ણ-

(૧) ચત્તારિ પત્તા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અસિપત્તે,
૨. કરપત્તે,
૩. છુરપત્તે,
૪. કલંબચીરિયાપત્તે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. અસિપત્તસમાણે,
૨. કરપત્તસમાણે,
૩. છુરપત્તસમાણે,
૪. કલંબચીરિયાપત્તસમાણે ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૪, સુ. ૩૫૦

૫૭. કોરવ દિટ્ઠતેણ પુરિસાણં ચઝભંગ પરૂવર્ણ-

(૧) ચત્તારિ કોરવા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અંબપલંબકોરવે,
૨. તાલપલંબકોરવે,
૩. વલ્લિપલંબકોરવે,
૪. મેંઢવિસાણકોરવે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. અંબપલંબકોરવસમાણે,
૨. તાલપલંબકોરવસમાણે,
૩. વલ્લિપલંબકોરવસમાણે,
૪. મેંઢવિસાણકોરવસમાણે ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૧, સુ. ૨૪૨

૫૮. પુષ્પ દિટ્ઠતેણ પુરિસાણં રૂવ સીલ સંપન્નસ્સ ચઝભંગ પરૂવર્ણ-

(૧) ચત્તારિ પુષ્પા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. રૂવસંપળ્ણે ણામમેગે, ણો ગંધસંપળ્ણે,
૨. ગંધસંપળ્ણે ણામમેગે, ણો રૂવસંપળ્ણે,

૫૬. પત્રનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) પાંદડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. અસિપત્ર- તલવાર જેવા પત્ર,
૨. કરપત્ર - કરોત જેવા પત્ર,
૩. છુરપત્ર - ચાકુ જેવા પત્ર,
૪. કદમ્બચીરિકાપત્ર - તીક્ષ્ણ અણીવાળા ઘાસ કે શસ્ત્ર જેવા પત્ર.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. અસિપત્રનાં સમાન- તરત સ્નેહપાશને છેદનાર.
૨. કરપત્રનાં સમાન-વારંવારનાં અભ્યાસથી સ્નેહપાશને છેદનાર.
૩. છુરપત્રનાં સમાન- કિંચિત્ સ્નેહપાશને છેદનાર,
૪. કદમ્બ ચીરિકાપત્રનાં સમાન- સ્નેહ છેદવાની ઈચ્છા રાખનાર પરંતુ કાર્ય પરિણત નહિ કરનાર.

૫૭. કળી મંજરી (કોરક)નાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) કોરક (કળી મંજરી) ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. આમ્ર - ફળની મંજરી,
૨. તાડ-ફળની મંજરી,
૩. બલિલ-ફળની મંજરી,
૪. મેંઢ-વિષાણ જેવી વનસ્પતિની મંજરી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ આમ્ર-ફળની મંજરીનાં સમાન હોય છે, જે ઉચિત સમય પર ઉપકાર કરે છે.
૨. કેટલાક પુરુષ તાડ-ફળની મંજરીનાં સમાન હોય છે, જે વિલંબ અને કઠિનતાથી ઉપકાર કરે છે.
૩. કેટલાક પુરુષ બલિલ-ફળની મંજરીનાં સમાન હોય છે, જે વગર વિલંબ અને કષ્ટ વગર ઉપકાર કરે છે.
૪. કેટલાક પુરુષ મેષ-શ્રૃંગની મંજરીનાં સમાન હોય છે, જે ઉપકાર કરતા નથી ફક્ત મીઠા વચન બોલે છે.

૫૮. પુષ્પનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં રુપ શીલ સંપન્નતાથી ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) પુષ્પ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુષ્પ રુપ સંપન્ન હોય છે, ગંધ સંપન્ન હોતા નથી. (આકડાનું પુષ્પ)
૨. કેટલાક પુષ્પ ગંધ સંપન્ન હોય છે, રુપ સંપન્ન હોતા નથી. (બકુલનું પુષ્પ)

૩. એગે રૂવસંપણ્ણે વિ, ગંધસંપણ્ણે વિ,

૪. એગે ણો રૂવસંપણ્ણે, ણો ગંધસંપણ્ણે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. રૂવસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો સીલસંપણ્ણે,

૨. સીલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો રૂવસંપણ્ણે,

૩. એગે રૂવસંપણ્ણે વિ, સીલસંપણ્ણે વિ,

૪. એગે ણો રૂવસંપણ્ણે, ણો સીલસંપણ્ણે ।

- ઠાણં અ.૪, ઉ.૩, સુ.૩૨૦

૫૯. પક્ક આમ ફલ દિટ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચ્ચઉભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ ફલા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. આમે ણામમેગે આમમહુરે,

૨. આમે ણામમેગે પક્કમહુરે,

૩. પક્કે ણામમેગે આમમહુરે,

૪. પક્કે ણામમેગે પક્કમહુરે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. આમે ણામમેગે આમમહુરફલસમાણે,

૨. આમે ણામમેગે પક્કમહુરફલસમાણે,

૩. પક્કે ણામમેગે આમમહુરફલસમાણે,

૪. પક્કે ણામમેગે પક્કમહુરફલસમાણે ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૧, સુ.૨૫૩

૩. કેટલાક પુષ્પ રુપ સંપન્ન પણ હોય છે અને ગંધ સંપન્ન પણ હોય છે. (ગુલાબ)

૪. કેટલાક પુરુષ રુપ સંપન્ન પણ હોતા નથી અને ગંધ સંપન્ન પણ હોતા નથી. (બોરનું પુષ્પ)

આ પ્રમાણે પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રુપ સંપન્ન હોય છે, શીલ (આચાર) સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ શીલ સંપન્ન હોય છે. રુપ સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ રુપ સંપન્ન પણ હોય છે અને શીલ સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ રુપ સંપન્ન પણ હોતા નથી અને શીલ સંપન્ન પણ હોતા નથી.

૫૯. કાયા પાકા ફળનાં દૃષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું

પ્રરૂપણ :

(૧) ફળ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ફળ કાયા હોય છે અને કાયા હોવા છતાં પણ થોડા મીઠા હોય છે.

૨. કેટલાક ફળ કાયા હોવા છતાં પણ અત્યંત મીઠા હોય છે.

૩. કેટલાક ફળ પાકા હોવા છતાં પણ થોડા જ મીઠા હોય છે.

૪. કેટલાક ફળ પાકા હોવા પર અત્યંત મીઠા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ વય અને શ્રુતથી અપરિપક્વ હોય છે અને અપરિપક્વ મધુર ફળનાં સમાન અલ્પ ઉપશમવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ વય અને શ્રુતથી અપરિપક્વ હોય છે અને પરિપક્વ મધુર ફળનાં સમાન પ્રબળ ઉપશમવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ વય અને શ્રુતથી પરિપક્વ હોય છે અને અપરિપક્વ મધુર ફળનાં સમાન અલ્પ ઉપશમવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ વય અને શ્રુતથી પરિપક્વ હોય છે અને પરિપક્વ મધુરફળનાં સમાન પ્રબળ ઉપશમવાળા હોય છે.

૬૦. ઉત્તાણ ગંભીરોદદ દિદ્દંતેણ પુરિસાણં ચઝભંગ પરૂવણં-

૬૦. ઉત્તાણ અને ગંભીર ઉદક (પાણી)નાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) ચત્તારિ ઉદગા પળ્ણત્તા, તં જહા-

(૧) પાણી ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ઉત્તાણે ણામમેગે ઉત્તાણોદદ,

૧. એક પાણી છિછરું પણ હોય છે અને સ્વચ્છ હોવાનાં કારણે તેનું તળ પણ દેખાય છે.

૨. ઉત્તાણે ણામમેગે ગંભીરોદદ,

૨. એક પાણી છિછરું હોય છે પરંતુ સ્વચ્છ ન હોવાનાં કારણે તેનું તલ ભાગ દેખાતું નથી.

૩. ગંભીરે ણામમેગે ઉત્તાણોદદ,

૩. એક પાણી ગંભીર હોય છે પરંતુ સ્વચ્છ હોવાનાં કારણે તેનો તલ ભાગ દેખાય છે.

૪. ગંભીરે ણામમેગે ગંભીરોદદ ।

૪. એક પાણી ગંભીર હોય છે પરંતુ સ્વચ્છ ન હોવાનાં કારણે તેનો તલ ભાગ દેખાતો નથી.

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ઉત્તાણે ણામમેગે ઉત્તાણહિયદ,

૧. કેટલાક પુરુષ આકૃતિથી પણ ગંભીર હોતા નથી અને હૃદયથી પણ ગંભીર હોતા નથી.

૨. ઉત્તાણે ણામમેગે ગંભીરહિયદ,

૨. કેટલાક પુરુષ આકૃતિથી ગંભીર હોતા નથી પરંતુ હૃદયથી ગંભીર હોય છે.

૩. ગંભીરે ણામમેગે ઉત્તાણહિયદ,

૩. કેટલાક પુરુષ આકૃતિથી ગંભીર હોય છે પરંતુ હૃદયથી ગંભીર હોતા નથી.

૪. ગંભીરે ણામમેગે ગંભીરહિયદ ।

૪. કેટલાક પુરુષ આકૃતિથી પણ ગંભીર હોય છે અને હૃદયથી પણ ગંભીર હોય છે.

(૨) ચત્તારિ ઉદગા પળ્ણત્તા, તં જહા-

(૨) પાણી ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ઉત્તાણે ણામમેગે ઉત્તાણોભાસી,

૧. એક પાણી છિછરું છે અને છિછરું જ દેખાય છે.

૨. ઉત્તાણે ણામમેગે ગંભીરોભાસી,

૨. એક પાણી છિછરું છે પરંતુ ગંભીર દેખાય છે.

૩. ગંભીરે ણામમેગે ઉત્તાણોભાસી,

૩. એક પાણી ગંભીર છે પરંતુ છિછરું દેખાય છે.

૪. ગંભીરે ણામમેગે ગંભીરોભાસી,

૪. એક પાણી ગંભીર છે અને ગંભીર જ દેખાય છે.

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ઉત્તાણે ણામમેગે ઉત્તાણોભાસી,

૧. કેટલાક પુરુષ તુચ્છ હોય છે અને તુચ્છતાનું પ્રદર્શન કરે છે,

૨. ઉત્તાણે ણામમેગે ગંભીરોભાસી,

૨. કેટલાક પુરુષ તુચ્છ હોય છે પરંતુ ગંભીરતાનું પ્રદર્શન કરે છે.

૩. ગંભીરે ણામમેગે ઉત્તાણોભાસી,

૩. કેટલાક પુરુષ ગંભીર હોય છે પરંતુ તુચ્છતાનું પ્રદર્શન કરે છે.

૪. ગંભીરે ણામમેગે ગંભીરોભાસી ।

૪. કેટલાક પુરુષ ગંભીર હોય છે અને ગંભીરતાનું પ્રદર્શન કરે છે.

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૪, સુ.૩૫૮

૬૧. ઉદહી દિટ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચઝભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ ઉદહી પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉત્તાણે ણામમેગે ઉત્તાણોદહી,
૨. ઉત્તાણે ણામમેગે ગંભીરોદહી,
૩. ગંભીરે ણામમેગે ઉત્તાણોદહી,
૪. ગંભીરે ણામમેગે ગંભીરોદહી ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. ઉત્તાણે ણામમેગે ઉત્તાણહિયણ,
૨. ઉત્તાણે ણામમેગે ગંભીરહિયણ,
૩. ગંભીરે ણામમેગે ઉત્તાણહિયણ,
૪. ગંભીરે ણામમેગે ગંભીરહિયણ ।

(२) चत्तारि उदही पण्णत्ता, तं जहा-

૧. ઉત્તાણે ણામમેગે ઉત્તાણોભાસી,
૨. ઉત્તાણે ણામમેગે ગંભીરોભાસી,
૩. ગંભીરે ણામમેગે ઉત્તાણોભાસી,
૪. ગંભીરે ણામમેગે ગંભીરોભાસી,

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. ઉત્તાણે ણામમેગે ઉત્તાણોભાસી,
૨. ઉત્તાણે ણામમેગે ગંભીરોભાસી,
૩. ગંભીરે ણામમેગે ઉત્તાણોભાસી,

६१. समुद्रनां दृष्टांत द्वारा पुरुषोनां यतुर्भगोनुं प्ररुपज्ञ :

(१) समुद्र यार प्रकारनां क्त्वा छे, जेमके -

૧. સમુદ્રનો કેટલોક ભાગ પહેલા પણ છિછરો હોય છે અને પછી પણ છિછરો થઈ જાય છે.
૨. સમુદ્રનો કેટલોક ભાગ પહેલા છિછરો હોય છે અને પછી ભરતી આવવાથી ગંભીર થઈ જાય છે.
૩. સમુદ્રનો કેટલોક ભાગ પહેલા ગંભીર હોય છે અને પછી ઓટ આવવાથી છિછરો થઈ જાય છે.
૪. સમુદ્રનો કેટલોક ભાગ પહેલા પણ ગંભીર હોય છે અને પછી પણ ગંભીર થઈ જાય છે.

आ प्रभाषे पुरुष पज्ञ यार प्रकारनां क्त्वा छे, जेमके -

૧. કેટલાક પુરુષ આચરણથી પણ તુચ્છ હોય છે અને હૃદયથી પણ તુચ્છ હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આચરણથી તુચ્છ હોય છે પરંતુ તેનું હૃદય ગંભીર હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ આચરણથી ગંભીર હોય છે પરંતુ હૃદયથી તુચ્છ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ આચરણથી પણ ગંભીર હોય છે અને તેનું હૃદય પણ ગંભીર હોય છે.

(२) समुद्र यार प्रकारनां क्त्वा छे, जेमके -

૧. સમુદ્રનો કેટલોક ભાગ છિછરો હોય છે અને છિછરો જ દેખાય છે.
૨. સમુદ્રનો કેટલોક ભાગ છિછરો હોય છે પરંતુ ગંભીર દેખાય છે.
૩. સમુદ્રનો કેટલોક ભાગ ગંભીર હોય છે પરંતુ છિછરો દેખાય છે.
૪. સમુદ્રનો કેટલોક ભાગ ગંભીર હોય છે અને ગંભીર જ દેખાય છે.

आ प्रभाषे पुरुष पज्ञ यार प्रकारनां क्त्वा छे, जेमके -

૧. કેટલાક પુરુષ આચરણથી હીન હોય છે અને તેવા જ દેખાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ આચરણથી હીન હોય છે પરંતુ આચરણનું પ્રદર્શન કરે છે.
૩. કેટલાક પુરુષ આચરણ યુક્ત હોય છે પરંતુ આચરણ હીન દેખાય છે.

૪. ગંભીરે ણામમેગે ગંભીરોભાસી ।

- ઠાણં અ.૪, ઉ.૪, સુ. ૩૫૮

૬૨. સંઘ દિટ્ઠતેણ પુરિસાણં ચ્ચઉભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ સંઘુક્કા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. વામે ણામમેગે વામાવત્તે,

૨. વામે ણામમેગે દાહિણાવત્તે,

૩. દાહિણે ણામમેગે વામાવત્તે,

૪. દાહિણે ણામમેગે દાહિણાવત્તે,

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. વામે ણામમેગે વામાવત્તે,

૨. વામે ણામમેગે દાહિણાવત્તે,

૩. દાહિણે ણામમેગે વામાવત્તે,

૪. દાહિણે ણામમેગે દાહિણાવત્તે ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૨, સુ. ૨૮૯

૬૩. મહુ-વિસ કુંભ દિટ્ઠતેણ પુરિસાણં ચ્ચઉભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ કુંભા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. મહુકુંભે ણામમેગે મહુપિહાણે,

૨. મહુકુંભે ણામમેગે વિસપિહાણે,

૩. વિસકુંભે ણામમેગે મહુપિહાણે,

૪. વિસકુંભે ણામમેગે વિસપિહાણે ।

૪. કેટલાક પુરુષ આચરણ યુક્ત હોય છે અને આચરણ યુક્ત જ દેખાય છે.

૬૨. શંખનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) શંબુક (શંખ) ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક શંખ વાંકા હોય છે અને વામાવર્ત (જમણી તરફ ધુમનાર) હોય છે.

૨. કેટલાક શંખ વામ હોય છે અને દક્ષિણાવર્ત (ડાબી તરફ ધુમનાર) હોય છે.

૩. કેટલાક શંખ દક્ષિણ (સીધા) હોય છે અને વામાવર્ત હોય છે.

૪. કેટલાક શંખ દક્ષિણ હોય છે અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વામ અને વામાવર્ત હોય છે, તે સ્વભાવથી પણ વક્ર હોય છે અને પ્રવૃત્તિથી પણ વક્ર હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ વામ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે, તે સ્વભાવથી વક્ર હોય છે પરંતુ કારણવશ પ્રવૃત્તિમાં સરળ હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ દક્ષિણ અને વામાવર્ત હોય છે, તે સ્વભાવથી સરળ હોય છે પરંતુ કારણવશ પ્રવૃત્તિમાં વક્ર હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ દક્ષિણ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે, તે સ્વભાવથી પણ સરળ હોય છે અને પ્રવૃત્તિથી પણ સરળ હોય છે.

૬૩. મધુ-વિષ કુંભનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) કુંભ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક કુંભ (ઘડા) મધુથી ભરેલ હોય છે અને તેના ઢાંકણા પણ મધુમય હોય છે.

૨. કેટલાક કુંભ મધુથી ભરેલ હોય છે પરંતુ તેના ઢાંકણા વિષમય હોય છે.

૩. કેટલાક કુંભ વિષથી ભરેલ હોય છે પરંતુ તેના ઢાંકણા મધુમય હોય છે.

૪. કેટલાક કુંભ વિષથી ભરેલ હોય છે અને તેના ઢાંકણા પણ વિષમય હોય છે.

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. મહુકુંભે ણામમેગે મહુપિહાણે,
  ૨. મહુકુંભે ણામમેગે વિસપિહાણે,
  ૩. વિસકુંભે ણામમેગે મહુપિહાણે,
  ૪. વિસકુંભે ણામમેગે વિસપિહાણે ।
૧. હિયમપાવમકલુસં, જીહાવિ ય મહુરભાસિણી ણિચ્ચં ।
જમ્મિ પુરિસમ્મિ વિજ્જઇ, સે મહુકુંભે મહુપિહાણે ॥
  ૨. હિયમપાવમકલુસં જીહા ય કહુયભાસિણી ણિચ્ચં ।
જમ્મિ પુરિસમ્મિ વિજ્જઇ, સે મહુકુંભે વિસપિહાણે ॥
  ૩. જં હિયયં કલુસમયં, જીહા ય મહુરભાસિણી ણિચ્ચં ।
જમ્મિ પુરિસમ્મિ વિજ્જઇ, સે વિસકુંભે મહુપિહાણે ।
  ૪. જં હિયયં કલુસમયં, જીહા વિ ય કહુયભાસિણી ણિચ્ચં ।
જમ્મિ પુરિસમ્મિ વિજ્જઇ, સે વિસકુંભે વિસપિહાણે ॥

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૪, સુ.૩૬૦

૬૪. पुण्ण तुच्छ कुंभ दिट्ठंतेण पुरिसाणं चउभंग परूवणं-

- (૧) चत्तारि कुंभा पण्णत्ता, तं जहा-
૧. પુણ્ણે ણામમેગે પુણ્ણે,
  ૨. પુણ્ણે ણામમેગે તુચ્છે,
  ૩. તુચ્છે ણામમેગે પુણ્ણે,
  ૪. તુચ્છે ણામમેગે તુચ્છે ।

आ प्रभाक्षे पुरुष पश यार प्रकारनां क्त्वा छे, जेमके -

૧. કેટલાક પુરુષોનાં હૃદય પણ મધુ જેવા મધુરતાથી ભરેલ હોય છે અને તેની વાણી પણ મધુ જેવી મધુરતાથી ભરેલી હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષોનાં હૃદય મધુથી ભરેલા હોય છે પરંતુ તેની વાણી વિષથી ભરેલી હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષોનાં હૃદય વિષથી ભરેલા હોય છે પરંતુ તેની વાણી મધુ જેવી મધુરતાથી ભરેલી હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષોનાં હૃદય પણ વિષથી ભરેલા હોય છે અને તેની વાણી પણ વિષથી ભરેલી હોય છે.
૧. જે પુરુષનું હૃદય પાપ અને કલુષિત રહિત હોય છે તથા જેની જીવ્હા પણ મધુરભાષિણી હોય છે એવા ગુણ જેનામાં વિદ્યમાન હોય તે પુરુષ મધુથી ભરેલ અને મધુનાં ઢાંકણાવાળા કુંભનાં સમાન હોય છે.
૨. જે પુરુષનું હૃદય પાપ અને કલુષિત રહિત હોય છે પરંતુ જેની જીવ્હા કટુભાષિણી હોય છે તે પુરુષ મધુથી ભરેલ અને વિષનાં ઢાંકણાવાળા કુંભનાં સમાન હોય છે.
૩. જે પુરુષનાં હૃદય કલુષમય હોય છે પરંતુ જીવ્હા મધુરભાષિણી હોય છે તે પુરુષ વિષથી ભરેલ અને મધુનાં ઢાંકણાવાળા કુંભનાં સમાન હોય છે.
૪. જે પુરુષનાં હૃદય કલુષમય હોય છે અને જીવ્હા પણ કટુભાષિણી હોય છે તે પુરુષ વિષથી ભરેલ અને વિષનાં ઢાંકણાવાળા કુંભનાં સમાન હોય છે.

૬૪. पूर्ण-तुच्छ कुंभनां दृष्टांत द्वारा पुरुषोनां यतुर्भगोनुं प्ररुपश :

- (૧) कुंभ यार प्रकारनां क्त्वा छे, जेमके -
૧. કેટલાક કુંભ આકારથી પણ પૂર્ણ હોય છે અને રાખનાર દ્રવ્યોથી પૂર્ણ હોય છે.
  ૨. કેટલાક કુંભ આકારથી પૂર્ણ હોય છે પરંતુ રાખનાર દ્રવ્યોથી અપૂર્ણ હોય છે.
  ૩. કેટલાક કુંભ આકારથી અપૂર્ણ હોય છે પરંતુ રાખનાર દ્રવ્યોથી પૂર્ણ હોય છે.
  ૪. કેટલાક કુંભ રાખનાર દ્રવ્યોથી પણ અપૂર્ણ હોય છે અને આકારથી પણ અપૂર્ણ હોય છે.

एवामेव चत्वारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. पुण्णे णाममेगे पुण्णे,
૨. पुण्णे णाममेगे तुच्छे,
૩. तुच्छे णाममेगे पुण्णे,
૪. तुच्छे णाममेगे तुच्छे ।

(२) चत्वारि कुंभा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. पुण्णे णाममेगे पुण्णोभासी,
૨. पुण्णे णाममेगे तुच्छोभासी,
૩. तुच्छे णाममेगे पुण्णोभासी,
૪. तुच्छे णाममेगे तुच्छोभासी ।

एवामेव चत्वारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. पुण्णे णाममेगे पुण्णोभासी,
૨. पुण्णे णाममेगे तुच्छोभासी,
૩. तुच्छे णाममेगे पुण्णोभासी,
૪. तुच्छे णाममेगे तुच्छोभासी ।

(३) चत्वारि कुंभा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. पुण्णे णाममेगे पुण्णરૂવે,
૨. पुण्णे णाममेगे तुच्छરૂવે,
૩. तुच्छે णाममेगे पुण्णरૂવે,
૪. तुच्छે णाममेगे तुच्छરૂવે ।

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ આદિ (આકાર)થી પૂર્ણ હોય છે અને ગુણોથી પણ પૂર્ણ હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ જાતિ આદિથી પૂર્ણ હોય છે પરંતુ ગુણોથી અપૂર્ણ હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ આદિથી અપૂર્ણ હોય છે પરંતુ ગુણોથી પૂર્ણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ આદિથી પણ અપૂર્ણ હોય છે અને ગુણોથી પણ અપૂર્ણ હોય છે.

(२) कुंभ चार प्रकारनां कह्या છે, જેમકે -

૧. કેટલાક કુંભ આકારથી પૂર્ણ હોય છે અને પૂર્ણ જ દેખાય છે.
૨. કેટલાક કુંભ આકારથી પૂર્ણ હોવા છતાં પણ અપૂર્ણ દેખાય છે.
૩. કેટલાક કુંભ આકારથી અપૂર્ણ હોવા છતાં પણ પૂર્ણ દેખાય છે.
૪. કેટલાક કુંભ આકારથી અપૂર્ણ હોય છે અને અપૂર્ણ જ દેખાય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પૂર્ણ હોય છે અને ગુણોથી પણ પૂર્ણ જ દેખાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પૂર્ણ હોય છે પરંતુ ગુણોથી અપૂર્ણ દેખાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપૂર્ણ હોવા છતાં પણ ગુણોથી પૂર્ણ દેખાય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પણ અપૂર્ણ હોય છે અને ગુણોથી પણ અપૂર્ણ દેખાય છે.

(३) कुंभ चार प्रकारनां कह्या છે, જેમકે -

૧. કેટલાક કુંભ જલ આદિથી પૂર્ણ છે અને રુપથી પણ સુંદર છે.
૨. કેટલાક કુંભ જલ આદિથી પૂર્ણ છે પરંતુ રુપથી સુંદર નથી.
૩. કેટલાક કુંભ જલ આદિથી અપૂર્ણ છે પરંતુ રુપથી સુંદર છે.
૪. કેટલાક કુંભ જલ આદિથી પણ અપૂર્ણ છે અને રુપથી પણ સુંદર નથી.

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. पुण्णे णाममेगे पुण्णरूवे,
२. पुण्णे णाममेगे तुच्छरूवे,
३. तुच्छे णाममेगे पुण्णरूवे,
४. तुच्छे णाममेगे तुच्छरूवे ।

(४) चत्तारि कुंभा पण्णत्ता, तं जहा-

१. पुण्णे वि एगे पियट्ठे,
२. पुण्णे वि एगे अवदले,
३. तुच्छे वि एगे पियट्ठे,
४. तुच्छे वि एगे अवदले ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. पुण्णे वि एगे पियट्ठे,
२. पुणे वि एगे अवदले,
३. तुच्छे वि एगे पियट्ठे,
४. तुच्छे वि एगे अवदले ।

(५) चत्तारि कुंभा पण्णत्ता, तं जहा-

१. पुण्णे वि एगे विस्संदइ,
२. पुण्णे वि एगे णो विस्संदइ,
३. तुच्छे वि एगे विस्संदइ,
४. तुच्छे वि एगे णो विस्संदइ ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. पुण्णे वि एगे विस्संदइ,

आ प्रभासे पुरुष पञ्च यार प्रकारनां क्त्वा छे, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શ્રુત આદિથી પૂર્ણ હોય છે અને રુપથી પણ પૂર્ણ હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ શ્રુત આદિથી પૂર્ણ હોય છે પરંતુ રુપથી અપૂર્ણ હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ શ્રુત આદિથી અપૂર્ણ હોય છે પરંતુ રુપથી પૂર્ણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ શ્રુત આદિથી પણ અપૂર્ણ હોય છે અને રુપથી પણ અપૂર્ણ હોય છે.

(४) कुंभ यार प्रकारनां क्त्वा छे, જેમકે -

૧. કેટલાક કુંભ જલ આદિથી પૂર્ણ હોય છે અને દર્શનીય પણ હોય છે.
૨. કેટલાક કુંભ જલ આદિથી પૂર્ણ હોય છે પરંતુ જોવામાં અસાર દેખાય છે.
૩. કેટલાક કુંભ જલ આદિથી અપૂર્ણ હોય છે પરંતુ જોવામાં પ્રિય હોય છે.
૪. કેટલાક કુંભ જલ આદિથી પણ અપૂર્ણ હોય છે અને જોવામાં પણ અસાર દેખાય છે.

આ પ્રભાસે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં ક્ત્વા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શ્રુત આદિથી પણ પૂર્ણ હોય છે અને જેનમ્ પરોપકારી હોવાથી પ્રિય પણ હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ શ્રુત આદિથી પૂર્ણ હોય છે પરંતુ પરોપકારી ન હોવાથી અપ્રિય હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ શ્રુત આદિથી અપૂર્ણ હોય છે પરંતુ પરોપકારી હોવાથી પ્રિય હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ શ્રુત આદિથી પણ અપૂર્ણ હોય છે અને પરોપકારી ન હોવાથી અપ્રિય પણ હોય છે.

(५) कुंभ यार प्रकारनां क्त्वा छे, જેમકે -

૧. કેટલાક કુંભ જલથી પૂર્ણ હોય છે અને ઝરે પણ છે.
૨. કેટલાક કુંભ જલથી પૂર્ણ હોય છે અને ઝરતાં પણ નથી.
૩. કેટલાક કુંભ જલથી અપૂર્ણ હોય છે અને ઝરે પણ છે.
૪. કેટલાક કુંભ જલથી પણ અપૂર્ણ હોય છે અને ઝરતાં પણ નથી.

આ પ્રભાસે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં ક્ત્વા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શ્રુત આદિથી પણ પૂર્ણ હોય છે અને જ્ઞાનદાન આદિ પણ કરે છે.

૨. પુણ્ને વિ એગે ણો વિસ્સંદહ,

૩. તુચ્છે વિ એગે વિસ્સંદહ,

૪. તુચ્છે વિ એગે ણો વિસ્સંદહ ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૪, સુ.૩૬૦

૬૫. મગ્ગા દિટ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચઉભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ મગ્ગા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ઉજ્જૂ ણામમેગે ઉજ્જૂ,

૨. ઉજ્જૂ ણામમેગે વંકે,

૩. વંકે ણામમેગે ઉજ્જૂ,

૪. વંકે ણામમેગે વંકે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. ઉજ્જૂ ણામમેગે ઉજ્જૂ,

૨. ઉજ્જૂ ણામમેગે વંકે,

૩. વંકે ણામમેગે ઉજ્જૂ,

૪. વંકે ણામમેગે વંકે ।

(૨) ચત્તારિ મગ્ગા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ખેમે ણામમેગે ખેમે,

૨. ખેમે ણામમેગે અખેમે,

૩. અખેમે ણામમેગે ખેમે ।

૪. અખેમે ણામમેગે અખેમે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. ખેમે ણામમેગે ખેમે,

૨. ખેમે ણામમેગે અખેમે,

૨. કેટલાક પુરુષ શ્રુત આદિથી પૂર્ણ હોય છે પરંતુ જ્ઞાનદાન આદિ કરતાં નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ શ્રુત આદિથી અપૂર્ણ હોય છે પરંતુ જ્ઞાનદાન આદિ કરે છે.

૪. કેટલાક પુરુષ શ્રુત આદિથી પણ અપૂર્ણ હોય છે અને જ્ઞાનદાન આદિ પણ કરતાં નથી.

૬૫. માર્ગનાં દૃષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) માર્ગ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક માર્ગ ઋજુ (સરળ) લાગે છે અને ઋજુ જ હોય છે.

૨. કેટલાક માર્ગ ઋજુ લાગે છે પરંતુ વાસ્તવમાં વક હોય છે.

૩. કેટલાક માર્ગ વક લાગે છે પરંતુ વાસ્તવમાં ઋજુ હોય છે.

૪. કેટલાક માર્ગ વક લાગે છે અને વક જ હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ઋજુ લાગે છે અને ઋજુ જ હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ ઋજુ લાગે છે પરંતુ વાસ્તવમાં વક હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ વક લાગે છે પરંતુ વાસ્તવમાં ઋજુ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ વક લાગે છે અને વક જ હોય છે.

(૨) માર્ગ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક માર્ગ પ્રારંભમાં પણ ક્ષેમ (નિરુપદ્રવ) હોય છે અને અંતમાં પણ ક્ષેમ હોય છે.

૨. કેટલાક માર્ગ પ્રારંભમાં ક્ષેમ (નિરુપદ્રવ) હોય છે પણ અંતમાં અક્ષેમ હોય છે.

૩. કેટલાક માર્ગ પ્રારંભમાં અક્ષેમ હોય છે અને અંતમાં ક્ષેમ હોય છે.

૪. કેટલાક માર્ગ પ્રારંભમાં પણ ક્ષેમ હોતા નથી અને અંતમાં પણ ક્ષેમ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પ્રારંભમાં પણ ક્ષેમ (કષાય સહિત) હોય છે અને અંતમાં પણ ક્ષેમ હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ પ્રારંભમાં ક્ષેમ હોય છે પરંતુ અંતમાં અક્ષેમ (કષાય સહિત) હોય છે.

૩. અખેમે ણામમેગે ખેમે,
૪. અખેમે ણામમેગે અખેમે ।

(૩) ચત્તારિ મગ્ગા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ખેમે ણામમેગે ખેમરૂવે,
૨. ખેમે ણામમેગે અખેમરૂવે,
૩. અખેમે ણામમેગે ખેમરૂવે,
૪. અખેમે ણામમેગે અખેમરૂવે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. ખેમે ણામમેગે ખેમરૂવે,
૨. ખેમે ણામમેગે અખેમરૂવે,
૩. અખેમે ણામમેગે ખેમરૂવે,
૪. અખેમે ણામમેગે અખેમરૂવે ।

- ઠાળં. અ. ૪, ડ. ૨, સુ. ૨૮૧

૬૬. जाण दिट्ठंतेण पुरिसाणं जुत्ताजुत्ताणं चउभंग परूवणं-

(૧) ચત્તારિ જાણા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તે,

૩. કેટલાક પુરુષ પ્રારંભમાં અક્ષેમ હોય છે અને અંતમાં ક્ષેમ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ પ્રારંભમાં પણ અક્ષેમ હોતા નથી અને અંતમાં પણ અક્ષેમ હોતા નથી.

(૩) માર્ગ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક માર્ગ ક્ષેમ હોય છે અને ક્ષેમ રુપવાળો હોય છે.
૨. કેટલાક માર્ગ ક્ષેમ હોય છે અને અક્ષેમ રુપવાળો હોય છે.
૩. કેટલાક માર્ગ અક્ષેમ હોય છે અને ક્ષેમ રુપવાળો હોય છે.
૪. કેટલાક માર્ગ અક્ષેમ હોય છે અને અક્ષેમ રુપવાળો હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ક્ષેમ હોય છે અને ક્ષેમ રુપવાળા હોય છે. (સુસાધુ)
૨. કેટલાક પુરુષ ક્ષેમ હોય છે અને અક્ષેમ રુપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અક્ષેમ હોય છે અને ક્ષેમ રુપવાળા હોય છે. (નિહ્નવ)।

૪. કેટલાક પુરુષ અક્ષેમ હોય છે અને અક્ષેમ રુપવાળા હોય છે. (ગૃહસ્થ, અન્યતીર્થિક)

૬૬. याननां दृष्टान्त द्वारा पुरुषोनां युक्तायुक्त यतुर्लोगोनुं प्ररुपण :

(૧) યાન ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક યાન યુક્ત થઈને યુક્ત રુપવાળા હોય છે, તે યંત્રથી જોડાયેલ અને વસ્ત્રાભરણોથી યુક્ત હોય છે.
૨. કેટલાક યાન યુક્ત થઈને અયુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક યાન અયુક્ત થઈને યુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક યાન અયુક્ત થઈને અયુક્ત રુપવાળા જ હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત રુપવાળા હોય છે. તે ગુણસંપન્ન અને રુપ સંપન્ન હોય છે.

૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તે ।

(૨) ચત્તારિ જાણા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણા,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણા,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણા,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણા ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણા,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણા,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણા,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણા ।

(૩) ચત્તારિ જાણા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તરૂવે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તરૂવે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તરૂવે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તરૂવે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તરૂવે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તરૂવે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તરૂવે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તરૂવે ।

(૪) ચત્તારિ જાણા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તસોભે,

૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત રુપવાળા હોય છે.

(૨) યાન ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક યાન યુક્ત થઈને યુક્ત પરિણત હોય છે. (સામગ્રીથી યુક્ત છે અને યંત્રાદિથી જોડાયેલ છે.)
૨. કેટલાક યાન યુક્ત થઈને અયુક્ત પરિણત હોય છે.
૩. કેટલાક યાન અયુક્ત થઈને યુક્ત પરિણત થાય છે.
૪. કેટલાક યાન અયુક્ત થઈને અયુક્ત પરિણત હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત પરિણત થાય છે. ધ્યાન આદિથી સમૃદ્ધ થઈને તે ભાવોમાં પરિણત થાય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત પરિણત થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત પરિણત થાય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત પરિણત થાય છે.

(૩) યાન ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક યાન યુક્ત થઈને યુક્ત રુપવાળા હોય છે. (યંત્ર આદિથી જોડાયેલ થઈને વસ્ત્રાભરણોથી સુશોભિત હોય છે.)
૨. કેટલાક યાન યુક્ત થઈને અયુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક યાન અયુક્ત થઈને યુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક યાન અયુક્ત થઈને અયુક્ત રુપવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત રુપવાળા હોય છે. (ગુણોથી સમૃદ્ધ થઈને વસ્ત્રાભરણોથી પણ સુશોભિત હોય છે.)
૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત રુપવાળા હોય છે.

(૪) યાન ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક યાન યુક્ત થઈને યુક્ત શોભાવાળા હોય છે. (બળદ આદિથી જોડાયેલ તથા જોવામાં સુંદર હોય છે.)

૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તસોભે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તસોભે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તસોભે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તસોભે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તસોભે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તસોભે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તસોભે ।

- ઠાળં. અ.૪, ઉ.૩, સુ.૩૨૦

૬૭. જુગ્ગદિટ્ઠેણ જુલ્લાજુત્તાણં પુરિસાણં ચડમંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ જુગ્ગા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તે ।

(૨) ચત્તારિ જુગ્ગા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણા,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણા,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણા,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણા ।

૨. કેટલાક યાન યુક્ત થઈને અયુક્ત શોભાવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક યાન અયુક્ત થઈને યુક્ત શોભાવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક યાન અયુક્ત થઈને અયુક્ત શોભાવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત શોભાવાળા હોય છે. (ધન આદિથી સમૃદ્ધ થઈને શોભા સંપન્ન હોય છે)
૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત શોભાવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત શોભાવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત શોભાવાળા હોય છે.

૬૭. યુગ્ગનાં દૃષ્ટાંત દ્વારા યુક્તાયુક્ત પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) યુગ્ગ (વાહનવિશેષ) ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક યુગ્ગ યુક્ત થઈને યુક્ત હોય છે (બાહ્ય ઉપકરણોથી યુક્ત થઈને વેગથી યુક્ત હોય છે)
૨. કેટલાક યુગ્ગ યુક્ત થઈને અયુક્ત હોય છે.
૩. કેટલાક યુગ્ગ અયુક્ત થઈને યુક્ત હોય છે.
૪. કેટલાક યુગ્ગ અયુક્ત થઈને અયુક્ત હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત હોય છે. (સંપત્તિથી યુક્ત થઈને બળથી યુક્ત હોય છે.)
૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત હોય છે.

(૨) યુગ્ગ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક યુગ્ગ યુક્ત થઈને યુક્ત પરિણત હોય છે.
૨. કેટલાક યુગ્ગ યુક્ત થઈને અયુક્ત પરિણત હોય છે.
૩. કેટલાક યુગ્ગ અયુક્ત થઈને યુક્ત પરિણત હોય છે.
૪. કેટલાક યુગ્ગ અયુક્ત થઈને અયુક્ત પરિણત હોય છે.

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. जुत्ते णाममेगे जुत्तपरिणए,
૨. जुत्ते णाममेगे अजुत्तपरिणए,
૩. अजुत्ते णाममेगे जुत्तपरिणए,
૪. अजुत्ते णाममेगे अजुत्तपरिणए ।

(३) चत्तारि जुग्गा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. जुत्ते णाममेगे जुत्तरूवे,
૨. जुत्ते णाममेगे अजुत्तरૂवे,
૩. अजुत्ते णाममेगे जुत्तरૂवे,
૪. अजुत्ते णाममेगे अजुत्तरૂवे ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. जुत्ते णाममेगे जुत्तरૂवे,
૨. जुत्ते णाममेगे અજુત્તરૂવે,
૩. અજુત્તે णाममेगे जुत्तरૂवे,
૪. અજુત્તે णाममेगे અજુત્તરૂવે,

(४) चत्तारि जुग्गा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. जुत्ते णाममेगे जुत्तસોભે,
૨. जुत्ते णाममेगे અજુત્તસોભે,
૩. અજુત્તે णामમેगे जुत्तસોભે,
૪. અજુત્તે णामમેगे અજુત્તસોભે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. जुत्ते णाममेगे जुत्તસોભે,
૨. जुत्ते णाममेगे અજુત્તસોભે,
૩. અજુત્તે णामમેगे जुत्તસોભે,
૪. અજુત્તે णामમેगे અજુત્તસોભે ।

- ઠાળં. અ.૪, ડ.૩, સુ.૩૨૦

६८. जुग्गारिया दिट्ठंतेण प्होप्पह जाइं पुरिसाणं चउभंगं
परूढणं-

(१) चत्तारि जुग्गारिया पण्णत्ता, तं जहा-

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત પરિણત હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત પરિણત હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત પરિણત હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત પરિણત હોય છે.

(૩) યુગ્ય ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક યુગ્ય યુક્ત થઈને યુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક યુગ્ય યુક્ત થઈને અયુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક યુગ્ય અયુક્ત થઈને યુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક યુગ્ય અયુક્ત થઈને અયુક્ત રુપવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત રુપવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત રુપવાળા હોય છે.

(४) યુગ્ય ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક યુગ્ય યુક્ત થઈને યુક્ત શોભાવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક યુગ્ય યુક્ત થઈને અયુક્ત શોભાવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક યુગ્ય અયુક્ત થઈને યુક્ત શોભાવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક યુગ્ય અયુક્ત થઈને અયુક્ત શોભાવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત શોભાવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત શોભાવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત શોભાવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત શોભાવાળા હોય છે.

६८. યુગ્ય ગમન દષ્ટાંત દ્વારા પથોત્પથગામી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) યુગ્ય (ઘોડા આદિનું જોડનાં જોડલા)નું ગમન ચાર પ્રકારનું કહ્યું છે, જેમકે -

૧. પંથજાઈ ણામમેગે, નો ઉપ્પહજાઈ,
૨. ઉપ્પહજાઈ ણામમેગે, નો પંથજાઈ,
૩. એગે પંથજાઈ વિ, ઉપ્પહજાઈ વિ,
૪. એગે ણો પંથજાઈ, ણો ઉપ્પહજાઈ ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पणत्ता, तं जहा-

૧. પંથજાઈ ણામમેગે, ણો ઉપ્પહજાઈ,
૨. ઉપ્પહજાઈ ણામમેગે, ણો પંથજાઈ,
૩. એગે પંથજાઈ વિ, ઉપ્પહજાઈ વિ,
૪. એગે ણો પંથજાઈ, ણો ઉપ્પહજાઈ ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૩, સુ. ૩૨૦

૬૯. સારહી દિટ્ઠતેણ જોયગ - વિજોયગસ્સ પુરિસાણં
ચઉભંગ પરૂવણં-

- (૧) ચત્તારિ સારહી પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. જોયાવહ્ત્તા ણામમેગે, ણો વિજોયાવહ્ત્તા,
  ૨. વિજોયાવહ્ત્તા ણામમેગે, ણો જોયાવહ્ત્તા,
  ૩. એગે જોયાવહ્ત્તા વિ, વિજોયાવહ્ત્તા વિ,
  ૪. એગે ણો જોયાવહ્ત્તા, ણો વિજોયાવહ્ત્તા ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पणत्ता, तं जहा -

૧. જોયાવહ્ત્તા ણામમેગે, ણો વિજોયાવહ્ત્તા,
૨. વિજોયાવહ્ત્તા ણામમેગે, ણો જોયાવહ્ત્તા,
૩. એગે જોયાવહ્ત્તા વિ, વિજોયાવહ્ત્તા વિ,

૧. કેટલાક યુગ્ય માર્ગગામી હોય છે, ઉન્માર્ગગામી હોતા નથી.
૨. કેટલાક યુગ્ય ઉન્માર્ગગામી હોય છે, માર્ગગામી હોતા નથી.
૩. કેટલાક યુગ્ય માર્ગગામી પણ હોય છે અને ઉન્માર્ગગામી પણ હોય છે.
૪. કેટલાક યુગ્ય માર્ગગામી પણ હોતા નથી અને ઉન્માર્ગગામી પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ માર્ગગામી હોય છે, ઉન્માર્ગગામી હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ ઉન્માર્ગગામી હોય છે, માર્ગગામી હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ માર્ગગામી પણ હોય છે અને ઉન્માર્ગગામી પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ માર્ગગામી પણ હોતા નથી અને ઉન્માર્ગગામી પણ હોતા નથી.

૬૯. સારથિનાં દષ્ટાંત દ્વારા યોજક-વિયોજક પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ

(૧) સારથિ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક સારથિ યોજક હોય છે પરંતુ વિયોજક હોતા નથી. (બળદ આદિને ગાડીથી જોડનારા હોય છે, મુક્ત કરનાર હોતા નથી.)
૨. કેટલાક સારથિ વિયોજક હોય છે પરંતુ યોજક હોતા નથી.
૩. કેટલાક સારથિ યોજક પણ હોય છે અને વિયોજક પણ હોય છે.
૪. કેટલાક સારથિ યોજક પણ હોતા નથી અને વિયોજક પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યોજક હોય છે પરંતુ વિયોજક હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ વિયોજક હોય છે પરંતુ યોજક હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ યોજક પણ હોય છે અને વિયોજક પણ હોય છે.

૪. એગે ણો જોયાવહ્તા, ણો વિજોયાવહ્તા ।

- ઠાણં. અ. ૪, ડ. ૩, સુ. ૩૨૦

૭૦. જાહાઆહ દિટ્ઠંતેણ જુત્તાજુત્ત ડસમ્ પુરિસાણં ષડમ્ભંગ પહુવર્ણં-

(૧) ચત્તારિ ડસમ્મા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જાતિસંપ્ણે, ૨. કુલસંપ્ણે,
૩. બલસંપ્ણે, ૪. હુવસંપ્ણે ।

એવામેવ ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જાતિસંપ્ણે, ૨. કુલસંપ્ણે,
૩. બલસંપ્ણે, ૪. હુવસંપ્ણે ।

(૨) ચત્તારિ ડસમ્મા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જાહસંપ્ણે ણામમેગે, નો કુલસંપ્ણે,

૨. કુલસંપ્ણે ણામમેગે, નો જાહસંપ્ણે,

૩. એગે જાહસંપ્ણે વિ, કુલસંપ્ણે વિ,

૪. એગે નો જાહસંપ્ણે, નો કુલસંપ્ણે ।

એવામેવ ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જાહસંપ્ણે ણામમેગે, નો કુલસંપ્ણે,

૨. કુલસંપ્ણે ણામમેગે, નો જાહસંપ્ણે,

૩. એગે જાહસંપ્ણે વિ, કુલસંપ્ણે વિ,

૪. એગે નો જાહસંપ્ણે, નો કુલસંપ્ણે ।

(૩) ચત્તારિ ડસમ્મા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જાહસંપ્ણે ણામમેગે, નો બલસંપ્ણે,

૨. બલસંપ્ણે ણામમેગે, નો જાહસંપ્ણે,

૩. એગે જાહસંપ્ણે વિ, બલસંપ્ણે વિ,

૪. કેટલાક પુરુષ યોજક પણ હોતા નથી અને વિયોજક પણ હોતા નથી.

૭૦. જાતિ આદિથી વૃષભનાં દષ્ટાંત દ્વારા યુક્ત-અયુક્ત પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ :

(૧) વૃષભ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. જાતિ-સંપ્ણ, ૨. કુળ સંપ્ણ,
૩. બળ-સંપ્ણ, ૪. રુપ-સંપ્ણ.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. જાતિ-સંપ્ણ, ૨. કુળ-સંપ્ણ,
૩. બળ-સંપ્ણ, ૪. રુપ-સંપ્ણ.

(૨) વૃષભ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વૃષભ જાતિ-સંપ્ણ હોય છે પરંતુ કુળ-સંપ્ણ હોતા નથી.

૨. કેટલાક વૃષભ કુળ-સંપ્ણ હોય છે પરંતુ જાતિ-સંપ્ણ હોતા નથી.

૩. કેટલાક વૃષભ જાતિ-સંપ્ણ પણ હોય છે અને કુળ સંપ્ણ પણ હોય છે.

૪. કેટલાક વૃષભ જાતિ-સંપ્ણ પણ હોતા નથી અને કુળ-સંપ્ણ પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપ્ણ હોય છે પરંતુ કુળ-સંપ્ણ હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપ્ણ હોય છે પરંતુ જાતિ-સંપ્ણ હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપ્ણ પણ હોય છે અને કુળ-સંપ્ણ પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપ્ણ પણ હોતા નથી અને કુળ-સંપ્ણ પણ હોતા નથી.

(૩) વૃષભ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વૃષભ જાતિ-સંપ્ણ હોય છે પરંતુ બળ-સંપ્ણ હોતા નથી.

૨. કેટલાક વૃષભ બળ-સંપ્ણ હોય છે પરંતુ જાતિ-સંપ્ણ હોતા નથી.

૩. કેટલાક વૃષભ જાતિ-સંપ્ણ પણ હોય છે અને બળ-સંપ્ણ પણ હોય છે.

૪. એગે નો જાઈસંપન્ને, નો બલસંપન્ને ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જાઈસંપન્ને ણામમેગે, નો બલસંપન્ને,

૨. બલસંપન્ને ણામમેગે, નો જાઈસંપન્ને,

૩. એગે જાઈસંપન્ને વિ, બલસંપન્ને વિ,

૪. એગે નો જાઈસંપન્ને, નો બલસંપન્ને ।

(४) चत्तारि उसभा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જાઈસંપન્ને ણામમેગે, નો રૂવસંપન્ને,

૨. રૂવસંપન્ને ણામમેગે, નો જાઈસંપન્ને,

૩. એગે જાઈસંપન્ને વિ, રૂવસંપન્ને વિ,

૪. એગે નો જાઈસંપન્ને, નો રૂવસંપન્ને ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જાઈસંપન્ને ણામમેગે, નો રૂવસંપન્ને,

૨. રૂવસંપન્ને ણામમેગે, નો જાઈસંપન્ને,

૩. એગે જાઈસંપન્ને વિ, રૂવસંપન્ને વિ,

૪. એગે નો જાઈસંપન્ને, નો રૂવસંપન્ને ।

(५) चत्तारि उसभा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. કુલસંપન્ને ણામમેગે, નો બલસંપન્ને,

૨. બલસંપન્ને ણામમેગે, નો કુલસંપન્ને,

૩. એગે કુલસંપન્ને વિ, બલસંપન્ને વિ,

૪. કેટલાક વૃષભ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ બળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને બળ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(४) वृषभ चार प्रकारनां कह्या छे, જેમકે -

૧. કેટલાક વૃષભ જાતિ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક વૃષભ રુપ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક વૃષભ જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક વૃષભ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(५) वृषभ चार प्रकारनां कह्या छे, જેમકે -

૧. કેટલાક વૃષભ કુળ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ બળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક વૃષભ બળ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક વૃષભ કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને બળ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. એગે નો કુલસંપન્ને, નો બલસંપન્ને ।

એવામેવ ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કુલસંપન્ને ણામમેગે, નો બલસંપન્ને,

૨. બલસંપન્ને ણામમેગે, નો કુલસંપન્ને,

૩. એગે કુલસંપન્ને વિ, બલસંપન્ને વિ,

૪. એગે નો કુલસંપન્ને, નો બલસંપન્ને ।

(૬) ચત્તારિ ઉસખા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કુલસંપન્ને ણામમેગે, નો રૂવસંપન્ને,

૨. રૂવસંપન્ને ણામમેગે, નો કુલસંપન્ને,

૩. એગે કુલસંપન્ને વિ, રૂવસંપન્ને વિ,

૪. એગે નો કુલસંપન્ને, નો રૂવસંપન્ને ।

એવામેવ ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કુલસંપન્ને ણામમેગે, નો રૂવસંપન્ને,

૨. રૂવસંપન્ને ણામમેગે, નો કુલસંપન્ને,

૩. એગે કુલસંપન્ને વિ, રૂવસંપન્ને વિ,

૪. એગે નો કુલસંપન્ને, નો રૂવસંપન્ને ।

(૭) ચત્તારિ ઉસખા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. બલસંપન્ને ણામમેગે, નો રૂવસંપન્ને,

૨. રૂવસંપન્ને ણામમેગે, નો બલસંપન્ને,

૩. એગે બલસંપન્ને વિ, રૂવસંપન્ને વિ,

૪. કેટલાક વૃષભ કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ બળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને બળ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૬) વૃષભ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વૃષભ કુળ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક વૃષભ રુપ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક વૃષભ કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક વૃષભ કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ કુળ સંપન્ન હોય છે પરંતુ રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૭) વૃષભ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વૃષભ બળ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક વૃષભ રુપ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ બળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક વૃષભ બળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. એને નો બલસંપન્ને, નો રૂવસંપન્ને ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पणत्ता, तं जहा-

૧. બલસંપન્ને ણામમેગે, નો રૂવસંપન્ને,

૨. રૂવસંપન્ને ણામમેગે, નો બલસંપન્ને,

૩. એને બલસંપન્ને વિ, રૂવસંપન્ને વિ,

૪. એને નો બલસંપન્ને, નો રૂવસંપન્ને ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૨, સુ.૨૮૧

૭૧. આઈણ્ણે ખલુંકે પકંથક દિટ્ઠતેણ પુરિસાણં ચ્ચઅભંગં પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ પકંથગા પણત્તા, તં જહા-

૧. આઈણ્ણે ણામમેગે આઈણ્ણે,

૨. આઈણ્ણે ણામમેગે ખલુંકે,

૩. ખલુંકે ણામમેગે આઈણ્ણે,

૪. ખલુંકે ણામમેગે ખલુંકે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पणत्ता, तं जहा-

૧. આઈણ્ણે ણામમેગે આઈણ્ણે,

૨. આઈણ્ણે ણામમેગે ખલુંકે,

૩. ખલુંકે ણામમેગે આઈણ્ણે,

૪. ખલુંકે ણામમેગે ખલુંકે ।

(૨) ચત્તારિ પકંથગા પણત્તા, તં જહા-

૧. આઈણ્ણે ણામમેગે આઈણ્ણયાએ વહહ,

૨. આઈણ્ણે ણામમેગે ખલુંકયાએ વહહ,

૪. કેટલાક વૃષભ બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન હોય છે, પરંતુ રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન હોય છે પરંતુ બળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

૭૧. તેજ ગતિવાળા અને મંદ ગતિવાળા અશ્વનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ :

(૧) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા પહેલા પણ તેજ ગતિવાળા હોય છે અને પાછળથી પણ તેજ ગતિવાળા રહે છે.

૨. કેટલાક ઘોડા પહેલા તેજ ગતિવાળા હોય છે પરંતુ પાછળથી મંદ ગતિવાળા થઈ જાય છે.

૩. કેટલાક ઘોડા પહેલા મંદ ગતિવાળા હોય છે પરંતુ પાછળથી તેજ ગતિવાળા થઈ જાય છે.

૪. કેટલાક ઘોડા પહેલા પણ મંદ ગતિવાળા હોય છે અને પાછળથી પણ મંદ ગતિવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પહેલા પણ ગુણવાન હોય છે અને પાછળથી પણ ગુણી રહે છે.

૨. કેટલાક પુરુષ પહેલા ગુણી હોય છે પરંતુ પાછળથી અવગુણી થઈ જાય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ પહેલા અવગુણી હોય છે પરંતુ પાછળથી ગુણી થઈ જાય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ પહેલા અવગુણી હોય છે અને પાછળથી અવગુણી રહે છે.

(૨) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા તેજ ગતિવાળા હોય છે અને તેજ ગતિવાળા જેવો જ વ્યવહાર કરે છે.

૨. કેટલાક ઘોડા તેજ ગતિવાળા હોય છે પરંતુ મંદગતિવાળા જેવો જ વ્યવહાર કરે છે.

૩. ખલુંકે ણામમેગે આહ્ણયાએ વહહ,
૪. ખલુંકે ણામમેગે ખલુંકયાએ વહહ ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पणत्ता, तं जहा-

૧. આહ્ણે ણામમેગે આહ્ણયાએ વહહ,
૨. આહ્ણે ણામમેગે ખલુંકયાએ વહહ,
૩. ખલુંકે ણામમેગે આહ્ણયાએ વહહ,
૪. ખલુંકે ણામમેગે ખલુંકયાએ વહહ ।

- ઠાણં. અ.૪, ડ.૩, સુ.૩૨૮

૭૨. જાહ-કુલ-બલ-રૂબ-જય સંપણ પકંથગા દિટ્ટેણ પુરિસાણં ચ્ચુભંગ પરૂવણં-

- (૧) ચત્તારિ પકંથગા પણત્તા, તં જહા-
૧. જાતિસંપણે ણામમેગે, ણો કુલસંપણે,
૨. કુલસંપણે ણામમેગે, ણો જાતિસંપણે,
૩. એગે જાતિસંપણે વિ, કુલસંપણે વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપણે, ણો કુલસંપણે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पणत्ता, तं जहा-

૧. જાતિસંપણે ણામમેગે, ણો કુલસંપણે,
૨. કુલસંપણે ણામમેગે, ણો જાતિસંપણે,
૩. એગે જાતિસંપણે વિ, કુલસંપણે વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપણે, ણો કુલસંપણે ।

(૨) ચત્તારિ પકંથગા પણત્તા, તં જહા-

૧. જાતિસંપણે ણામમેગે, ણો બલસંપણે,

૩. કેટલાક ઘોડા મંદ ગતિવાળા હોય છે પરંતુ તેજ ગતિવાળા જેવો જ વ્યવહાર કરે છે.

૪. કેટલાક ઘોડા મંદ ગતિવાળા હોય છે અને મંદ ગતિવાળા જેવો જ વ્યવહાર કરે છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ગુણી હોય છે અને ગુણી જેવો જ વ્યવહાર કરે છે.
૨. કેટલાક પુરુષ ગુણી હોય છે પરંતુ અવગુણી જેવો જ વ્યવહાર કરે છે,
૩. કેટલાક પુરુષ અવગુણી હોય છે પરંતુ ગુણી જેવો જ વ્યવહાર કરે છે,
૪. કેટલાક પુરુષ અવગુણી હોય છે અને અવગુણી જેવો જ વ્યવહાર કરે છે.

૭૨. જાતિ-કુળ-બળ-રૂપ અને જય સંપન્ન અશ્વનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા જાતિ-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક ઘોડા કુળ-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક ઘોડા જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે,
૪. કેટલાક ઘોડા જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(૨) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા જાતિ-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. બલસંપન્ને ણામમેગે, ણો જાતિસંપન્ને,
૩. એગે જાતિસંપન્ને વિ, બલસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપન્ને, ણો બલસંપન્ને ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જાતિસંપન્ને ણામમેગે, ણો બલસંપન્ને,
૨. બલસંપન્ને ણામમેગે, ણો જાતિસંપન્ને,
૩. એગે જાતિસંપન્ને વિ, બલસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપન્ને, ણો બલસંપન્ને ।

(३) चत्तारि पकंथगा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જાતિસંપન્ને ણામમેગે, ણો રૂવસંપન્ને,
૨. રૂવસંપન્ને ણામમેગે, ણો જાતિસંપન્ને,
૩. એગે જાતિસંપન્ને વિ, રૂવસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપન્ને, ણો રૂવસંપન્ને ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જાતિસંપન્ને ણામમેગે, ણો રૂવસંપન્ને,
૨. રૂવસંપન્ને ણામમેગે, ણો જાતિસંપન્ને,
૩. એગે જાતિસંપન્ને વિ, રૂવસંપન્ને વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપન્ને, ણો રૂવસંપન્ને ।

(४) चत्तारि पकंथगा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જાતિસંપન્ને ણામમેગે, ણો જયસંપન્ને,

૨. કેટલાક ઘોડા બળ-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક ઘોડા જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને બળ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક ઘોડા જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને બળ-સંપન્ન પણ હોય છે,
૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(३) घोडा चार प्रकारनां कह्या छे, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા જાતિ-સંપન્ન હોય છે, રૂપ-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક ઘોડા રૂપ-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક ઘોડા જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રૂપ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક ઘોડા જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રૂપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન હોય છે, રૂપ-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ રૂપ-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રૂપ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રૂપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(४) घोडा चार प्रकारनां कह्या छे, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા જાતિ-સંપન્ન હોય છે, જય-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. જયસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો જાતિસંપણ્ણે,
૩. એગે જાતિસંપણ્ણે વિ, જયસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપણ્ણે, ણો જયસંપણ્ણે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જાતિસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો જયસંપણ્ણે,
૨. જયસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો જાતિસંપણ્ણે,
૩. એગે જાતિસંપણ્ણે વિ, જયસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો જાતિસંપણ્ણે, ણો જયસંપણ્ણે ।

(५) चत्तारि पकंधगा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. કુલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો બલસંપણ્ણે,
૨. બલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો કુલસંપણ્ણે,
૩. એગે કુલસંપણ્ણે વિ, બલસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો કુલસંપણ્ણે, ણો બલસંપણ્ણે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. કુલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો બલસંપણ્ણે,
૨. બલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો કુલસંપણ્ણે,
૩. એગે કુલસંપણ્ણે વિ, બલસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો કુલસંપણ્ણે, ણો બલસંપણ્ણે ।

(६) चत्तारि पकंधगा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. કુલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો રૂવસંપણ્ણે,

૨. કેટલાક ઘોડા જય-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક ઘોડા જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને જય-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક ઘોડા જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને જય-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન હોય છે, જય-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ જય-સંપન્ન હોય છે, જાતિ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોય છે અને જય-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને જય-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(५) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા કુળ-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક ઘોડા બળ-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક ઘોડા કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને બળ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક ઘોડા કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને બળ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(६) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા કુળ-સંપન્ન હોય છે, રૂપ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. રૂવસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો કુલસંપણ્ણે,
૩. એગે કુલસંપણ્ણે વિ, રૂવસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો કુલસંપણ્ણે, ણો રૂવસંપણ્ણે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. કુલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો રૂવસંપણ્ણે,
૨. રૂવસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો કુલસંપણ્ણે,
૩. એગે કુલસંપણ્ણે વિ, રૂવસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો કુલસંપણ્ણે, ણો રૂવસંપણ્ણે ।

(७) चत्तारि पकंथगा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. કુલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો જયસંપણ્ણે,
૨. જયસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો કુલસંપણ્ણે,
૩. એગે કુલસંપણ્ણે વિ, જયસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો કુલસંપણ્ણે, ણો જયસંપણ્ણે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. કુલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો જયસંપણ્ણે,
૨. જયસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો કુલસંપણ્ણે,
૩. એગે કુલસંપણ્ણે વિ, જયસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો કુલસંપણ્ણે, ણો જયસંપણ્ણે ।

(८) चत्तारि पकंथगा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. બલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો રૂવસંપણ્ણે,

૨. કેટલાક ઘોડા રુપ-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક ઘોડા કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક ઘોડા કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન હોય છે, રુપ-સંપન્ન હોતા નથી,

૨. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી,

૩. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(७) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા કુળ-સંપન્ન હોય છે, જય-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક ઘોડા જય-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી. ||સનમ્

૩. કેટલાક ઘોડા કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને જય-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક ઘોડા કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને જય-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન હોય છે, જય-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ જય-સંપન્ન હોય છે, કુળ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને જય-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ કુળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને જય-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(८) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા બળ-સંપન્ન હોય છે, રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. રૂવસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો બલસંપણ્ણે,
૩. એગે બલસંપણ્ણે વિ, રૂવસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો બલસંપણ્ણે, ણો રૂવસંપણ્ણે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. બલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો રૂવસંપણ્ણે,
૨. રૂવસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો બલસંપણ્ણે,
૩. એગે બલસંપણ્ણે વિ, રૂવસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો બલસંપણ્ણે, ણો રૂવસંપણ્ણે ।

(९) चत्तारि पकंथगा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. બલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો જયસંપણ્ણે,
૨. જયસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો બલસંપણ્ણે,
૩. એગે બલસંપણ્ણે વિ, જયસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો બલસંપણ્ણે, ણો જયસંપણ્ણે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. બલસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો જયસંપણ્ણે,
૨. જયસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો બલસંપણ્ણે,
૩. એગે બલસંપણ્ણે વિ, જયસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો બલસંપણ્ણે, ણો જયસંપણ્ણે ।

(१०) चत्तारि पकंथगा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. રૂવસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો જયસંપણ્ણે,

૨. કેટલાક ઘોડા રુપ-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક ઘોડા બળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક ઘોડા બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન હોય છે, રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(८) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા બળ-સંપન્ન હોય છે, જય-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક ઘોડા જય-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક ઘોડા બળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને જય-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક ઘોડા બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને જય-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન હોય છે, જય-સંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ જય-સંપન્ન હોય છે, બળ-સંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોય છે અને જય-સંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ બળ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને જય-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

(१०) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા રુપ-સંપન્ન હોય છે, જય-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. જયસંપણ્ણે ણામમેગે, નો રૂવસંપણ્ણે,
૩. એગે રૂવસંપણ્ણે વિ, જયસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો રૂવસંપણ્ણે, ણો જયસંપણ્ણે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. રૂવસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો જયસંપણ્ણે,
૨. જયસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો રૂવસંપણ્ણે,
૩. એગે રૂવસંપણ્ણે વિ, જયસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો રૂવસંપણ્ણે, ણો જયસંપણ્ણે ।

- ઠાણં. અ.૪, ડ.૩, સુ.૩૨૮

૭૩. હય દિદ્ઠંતેણ જુત્તાજુત્તાણં પુરિસાણં ચરુભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ હયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તે ।

(૨) ચત્તારિ હયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણે,

૨. કેટલાક ઘોડા જય-સંપન્ન હોય છે, રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક ઘોડા રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે અને જય-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક ઘોડા રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને જય-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન હોય છે, જય-સંપન્ન હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ જય-સંપન્ન હોય છે, રુપ-સંપન્ન હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન પણ હોય છે અને જય-સંપન્ન પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ રુપ-સંપન્ન પણ હોતા નથી અને જય-સંપન્ન પણ હોતા નથી.

૭૩. અશ્વનાં દષ્ટાંત દ્વારે યુક્તાયુક્ત પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું

પ્રરૂપણ :

(૧) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા યુક્ત થઈને યુક્ત હોય છે.
૨. કેટલાક ઘોડા યુક્ત થઈને પણ અયુક્ત હોય છે.
૩. કેટલાક ઘોડા અયુક્ત થઈને પણ યુક્ત હોય છે.
૪. કેટલાક ઘોડા અયુક્ત થઈને અયુક્ત હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત હોય છે,
૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને પણ અયુક્ત હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને પણ યુક્ત હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત હોય છે.

(૨) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા યુક્ત થઈને યુક્ત-પરિણત હોય છે.
૨. કેટલાક ઘોડા યુક્ત થઈને અયુક્ત-પરિણત હોય છે.
૩. કેટલાક ઘોડા અયુક્ત થઈને યુક્ત-પરિણત હોય છે.
૪. કેટલાક ઘોડા અયુક્ત થઈને અયુક્ત-પરિણત હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત-પરિણત હોય છે.

૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણા,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણા,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણા ।

(૩) ચત્તારિ હયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તરૂવે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તરૂવે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તરૂવે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તરૂવે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया प्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તરૂવે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તરૂવે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તરૂવે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તરૂવે ।

(४) चत्तारि हया प्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તસોભે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તસોભે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તસોભે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તસોભે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया प्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તસોભે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તસોભે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તસોભે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તસોભે ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૩, સુ.૩૨૦

૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત-પરિણત હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત-પરિણત હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત-પરિણત હોય છે.

(૩) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા યુક્ત થઈને યુક્ત-રુપવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક ઘોડા યુક્ત થઈને અયુક્ત-રુપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક ઘોડા અયુક્ત થઈને યુક્ત-રુપવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક ઘોડા અયુક્ત થઈને અયુક્ત-રુપવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત-રુપવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત-રુપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત-રુપવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત-રુપવાળા હોય છે.

(४) ઘોડા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક ઘોડા યુક્ત થઈને યુક્ત શોભાવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક ઘોડા યુક્ત થઈને અયુક્ત શોભાવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક ઘોડા અયુક્ત થઈને યુક્ત શોભાવાળા હોય છે,

૪. કેટલાક ઘોડા અયુક્ત થઈને અયુક્ત શોભાવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત-શોભાવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત-શોભાવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત-શોભાવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત-શોભાવાળા હોય છે.

૭૪. ગય દિદંતેણ જુતાજુતાણં પુરિસાણં ચત્તરિયં પહુવણં-

(૧) ચત્તારિ ગયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તે ।

(૨) ચત્તારિ ગયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તપરિણે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તપરિણે ।

(૩) ચત્તારિ ગયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તરૂવે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તરૂવે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તરૂવે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તરૂવે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તરૂવે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તરૂવે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તરૂવે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તરૂવે ।

૭૪. હાથીનાં દષ્ટાંત દ્વારા યુક્તાયુક્ત પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) હાથી ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક હાથી યુક્ત થઈને યુક્ત જ હોય છે.
૨. કેટલાક હાથી યુક્ત થઈને પણ અયુક્ત હોય છે,
૩. કેટલાક હાથી અયુક્ત થઈને પણ યુક્ત હોય છે,
૪. કેટલાક હાથી અયુક્ત થઈને અયુક્ત જ હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત જ હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને પણ અયુક્ત હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને પણ યુક્ત હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત જ હોય છે.

(૨) હાથી ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક હાથી યુક્ત થઈને યુક્ત-પરિણત હોય છે.
૨. કેટલાક હાથી યુક્ત થઈને અયુક્ત-પરિણત હોય છે.
૩. કેટલાક હાથી અયુક્ત થઈને યુક્ત-પરિણત હોય છે.
૪. કેટલાક હાથી અયુક્ત થઈને અયુક્ત-પરિણત હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત-પરિણત હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત-પરિણત હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત-પરિણત હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત-પરિણત હોય છે.

(૩) હાથી ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક હાથી યુક્ત થઈને યુક્ત-રૂપવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક હાથી યુક્ત થઈને અયુક્ત-રૂપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક હાથી અયુક્ત થઈને યુક્ત-રૂપવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક હાથી અયુક્ત થઈને અયુક્ત-રૂપવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત-રૂપવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત-રૂપવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત-રૂપવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત-રૂપવાળા હોય છે.

(૪) ચત્તારિ ગયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તસોભે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તસોભે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તસોભે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તસોભે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જુત્તે ણામમેગે જુત્તસોભે,
૨. જુત્તે ણામમેગે અજુત્તસોભે,
૩. અજુત્તે ણામમેગે જુત્તસોભે,
૪. અજુત્તે ણામમેગે અજુત્તસોભે ।

- ઠાળં. અ. ૪, ઉ. ૩, સુ. ૩૨૦

૭૫. भद्राङ्ग चउव्विह हत्थी दिट्ठंतेण पुरिसाणं चउभंग परुवणं-

(૧) ચત્તારિ હત્થી પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ભદ્દે,
૨. મંદે,
૩. મિદ્દે,
૪. સંકિલ્લે,

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. ભદ્દે, ૨. મંદે, ૩. મિદ્દે, ૪. સંકિલ્લે ।

- ઠાળં અ. ૪, ઉ. ૨, સુ. ૨૮૧

मधुगुलिय-पिंगलक्खो, अणुपुव्व-सुजाय-दीहणंगूलो ।

पुरओ उदग्गधीरो, सब्बंगसमाहिओ भदो ।

चल-बहल-विसम-चम्मो, थुल्लसिरो थूलणह पेएण ।

थूलणह-दंत-वालो, हरिपिंगल-लोयणो मंदो ॥

(૪) હાથી ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક હાથી યુક્ત થઈને યુક્ત-શોભાવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક હાથી યુક્ત થઈને અયુક્ત-શોભાવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક હાથી અયુક્ત થઈને યુક્ત-શોભાવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક હાથી અયુક્ત થઈને અયુક્ત-શોભાવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને યુક્ત-શોભાવાળા હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ યુક્ત થઈને અયુક્ત-શોભાવાળા હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને યુક્ત-શોભાવાળા હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અયુક્ત થઈને અયુક્ત-શોભાવાળા હોય છે.

૭૫. ભદ્રાદિ ચાર પ્રકારનાં હાથીઓનાં દૃષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) હાથી ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ભદ્ર-ધૈર્ય આદિ ગુણયુક્ત,
૨. મંદ-ધૈર્ય આદિ ગુણોમાં મંદ.
૩. મૃગ-ભીરુ (ડરપોક)
૪. સંકીર્ણ-વિવિધ સ્વભાવવાળા.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ભદ્ર, ૨. મંદ, ૩. મૃગ, ૪. સંકીર્ણ.

૧. જેની આંખો મધુ ગુટિકાનાં સમાન ભૂરાપન લઈને લાલ હોય છે, જે યોગ્ય કાળ-મર્યાદાથી ઉત્પન્ન થાય છે, જેની પૂંછડી લાંબી છે, જેનો આગળનો ભાગ ઉપસેલો છે, જે ધીર ગંભીર છે, જેના બધા અંગ પ્રમાણ અને લક્ષણોથી યુક્ત થવાનાં કારણે સુવ્યવસ્થિત છે તે હાથી "ભદ્ર" કહેવાય છે.

૨. જેની ચામડી શિથિલ, સ્થૂલ અને રેખાઓથી યુક્ત હોય છે, જેનું માથું અને પૂંછડીનું મૂળ ભાગ સ્થૂલ હોય છે, જેના નખ, દાંત અને વાળ સ્થૂલ હોય છે તથા જેની આંખો સિંહની જેમ ભૂરાપણ લઈને પીળી થાય છે તે હાથી 'મંદ' કહેવાય છે.

તણુઓ તણુયગ્ગીવો, તણુયતઓ તણુયદંત-ળહ-બાલો ।
ભીરૂ તત્થુવ્વિગ્ગો, તાસી ય ભવે મિણે ણામં ॥

एएसिं हत्थीणं थोवाथोवं तु, जो अणुहरइ हत्थी ।
रूवेण व सीलेण व सो, संकिन्नो त्ति णायव्वो ॥

भदो मज्जइ सरए, मंदो पुण मज्जए वसंतम्मि ।
मिओ मज्जइ हेमंते, संकिन्नो सब्बकालम्मि ॥

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૨, સુ.૨૮૧, ગા.૧-૫

(૨) ચત્તારિ હત્થી પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ભદ્દે ણામમેગે ભદ્દમણે,
૨. ભદ્દે ણામમેગે મંદમણે,
૩. ભદ્દે ણામમેગે મિયમણે,
૪. ભદ્દે ણામમેગે સંકિન્નમણે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. ભદ્દે ણામમેગે ભદ્દમણે,
૨. ભદ્દે ણામમેગે મંદમણે,
૩. ભદ્દે ણામમેગે મિયમણે,
૪. ભદ્દે ણામમેગે સંકિન્નમણે ।

(૩) ચત્તારિ હત્થી પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. મંદે ણામમેગે ભદ્દમણે,
૨. મંદે ણામમેગે મંદમણે,
૩. મંદે ણામમેગે મિયમણે,
૪. મંદે ણામમેગે સંકિન્નમણે ।

૩. જેનું શરીર ગર્દન, ચામડી, નખ, દાંત અને વાળ પાતળા હોય છે, જે ભીરુ, ત્રસ્ત અને ઉદ્વિગ્ન સ્વભાવવાળા હોય છે તથા જે બીજાને ત્રાસ આપે છે તે હાથી "મૃગ" કહેવાય છે.

૪. જે હાથીનાં પૂર્વોક્ત ગુણ, રુપ અને શીલનાં લક્ષણ મિશ્રિત રુપમાં મળે છે તે હાથી 'સંકીર્ણ' કહેવાય છે.

ભદ્ર શરદ ઋતુમાં, મંદ વસંત ઋતુમાં, મૃગ હેમન્ત ઋતુમાં અને સંકીર્ણ બધી ઋતુઓમાં મદોન્મત્ત થાય છે.

(૨) હાથી ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક હાથી ભદ્ર હોય છે અને તેનું મન પણ ભદ્ર હોય છે.
૨. કેટલાક હાથી ભદ્ર હોય છે પરંતુ તેનું મન મંદ હોય છે.

૩. કેટલાક હાથી ભદ્ર હોય છે પરંતુ તેનું મન મૃગ હોય છે.

૪. કેટલાક હાથી ભદ્ર હોય છે પરંતુ તેનું મન સંકીર્ણ હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-

૧. કેટલાક પુરુષ ભદ્ર હોય છે અને તેનું મન પણ ભદ્ર હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ ભદ્ર હોય છે પરંતુ તેનું મન મંદ હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ ભદ્ર હોય છે પરંતુ તેનું મન મૃગ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ ભદ્ર હોય છે પરંતુ તેનું મન સંકીર્ણ હોય છે.

(૩) હાથી ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક હાથી મંદ હોય છે પરંતુ તેનું મન ભદ્ર હોય છે.
૨. કેટલાક હાથી મંદ હોય છે અને તેનું મન પણ મંદ હોય છે.

૩. કેટલાક હાથી મંદ હોય છે પરંતુ તેનું મન મૃગ હોય છે.

૪. કેટલાક હાથી મંદ હોય છે પરંતુ તેનું મન સંકીર્ણ હોય છે.

एवामेव चत्वारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. મંદે ણામમેગે ભદ્દમણે,
૨. મંદે ણામમેગે મંદમણે,
૩. મંદે ણામમેગે મિયમણે,
૪. મંદે ણામમેગે સંકિણ્ણમણે ।

(૪) चत्वारि हत्थी पण्णत्ता, तं जहा-

૧. મિણે ણામમેગે ભદ્દમણે,
૨. મિણે ણામમેગે મંદમણે,
૩. મિણે ણામમેગે મિયમણે,
૪. મિણે ણામમેગે સંકિણ્ણમણે ।

एवामेव चत्वारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. મિણે ણામમેગે ભદ્દમણે,
૨. મિણે ણામમેગે મંદમણે,
૩. મિણે ણામમેગે મિયમણે,
૪. મિણે ણામમેગે સંકિણ્ણમણે ।

(५) चत्वारि हत्थी पण्णत्ता, तं जहा-

૧. સંકિણ્ણે ણામમેગે ભદ્દમણે,
૨. સંકિણ્ણે ણામમેગે મંદમણે,
૩. સંકિણ્ણે ણામમેગે મિયમણે,
૪. સંકિણ્ણે ણામમેગે સંકિણ્ણમણે ।

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ મંદ હોય છે પરંતુ તેનું મન ભદ્ર હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ મંદ હોય છે અને તેનું મન પણ મંદ હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ મંદ હોય છે પરંતુ તેનું મન મૃગ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ મંદ હોય છે પરંતુ તેનું મન સંકીર્ણ હોય છે.

(४) હાથી ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક હાથી મૃગ હોય છે પરંતુ તેનું મન ભદ્ર હોય છે.
૨. કેટલાક હાથી મૃગ હોય છે પરંતુ તેનું મન મંદ હોય છે.
૩. કેટલાક હાથી મૃગ હોય છે અને મન પણ મૃગ હોય છે.
૪. કેટલાક હાથી મૃગ હોય છે પરંતુ તેનું મન સંકીર્ણ હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ મૃગ હોય છે પરંતુ તેનું મન ભદ્ર હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ મૃગ હોય છે પરંતુ તેનું મન મંદ હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ મૃગ હોય છે અને તેનું મન પણ મૃગ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ મૃગ હોય છે પરંતુ તેનું મન સંકીર્ણ હોય છે.

(५) હાથી ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક હાથી સંકીર્ણ હોય છે પરંતુ તેનું મન ભદ્ર હોય છે.
૨. કેટલાક હાથી સંકીર્ણ હોય છે પરંતુ તેનું મન મંદ હોય છે.
૩. કેટલાક હાથી સંકીર્ણ હોય છે પરંતુ તેનું મન મૃગ હોય છે.
૪. કેટલાક હાથી સંકીર્ણ હોય છે અને મન પણ સંકીર્ણ હોય છે.

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. संकिन्ने णाममेगे भद्दमणे,
२. संकिन्ने णाममेगे मंदमणे,
३. संकिन्ने णाममेगे मियमणे,
४. संकिन्ने णाममेगे संकिन्नमणे ।

- ठाणं अ.४, उ.२, सु.२८१

७६. सेणा दिट्ठंतेण पुरिसाणं चउभंग परूबणं-

(१) चत्तारि सेणाओ पण्णत्ताओ, तं जहा -

१. जइत्ता णाममेगे, णो पराजिणित्ता,
२. पराजिणित्ता णाममेगे, णो जइत्ता,
३. एगा जइत्ता वि, पराजिणित्ता वि,
४. एगा नो जइत्ता, नो पराजिणित्ता ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. जइत्ता णाममेगे, णो पराजिणित्ता,
२. पराजिणित्ता णाममेगे, णो जइत्ता,
३. एगे जइत्ता वि, पराजिणित्ता वि,
४. एगे णो जइत्ता, णो पराजिणित्ता ।

(२) चत्तारि सेणाओ पण्णत्ताओ, तं जहा-

१. जइत्ता णाममेगे जयइ,
२. जइत्ता णाममेगे पराजिणइ,
३. पराजिणित्ता णाममेगे जयइ,
४. पराजिणित्ता णाममेगे पराजिणइ ।

आ प्रभासे पुरुष पश यार प्रकारनां क्त्वा छे, જેમકે-

૧. કેટલાક પુરુષ સંકીર્ણ હોય છે પરંતુ તેનું મન ભદ્ર હોય છે.
૨. કેટલાક પુરુષ સંકીર્ણ હોય છે પરંતુ તેનું મન મંદ હોય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ સંકીર્ણ હોય છે પરંતુ તેનું મન મૃગ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ સંકીર્ણ હોય છે અને તેનું મન પણ સંકીર્ણ હોય છે.

૭૬. સેનાનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) સેના ચાર પ્રકારની કહી છે. જેમકે -

૧. કેટલીક સેનાઓ વિજય પ્રાપ્ત કરે છે પરંતુ પરાજીત થતી નથી.
૨. કેટલીક સેનાઓ પરાજીત થાય છે પરંતુ વિજય પ્રાપ્ત કરતી નથી.
૩. કેટલીક સેનાઓ ક્યારેક વિજય પ્રાપ્ત કરે છે અને ક્યારેક પરાજીત થઈ જાય છે.
૪. કેટલીક સેનાઓ વિજય પણ પ્રાપ્ત કરતી નથી અને પરાજીત પણ થતી નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ (કષ્ટો પર) વિજય પ્રાપ્ત કરે છે પરંતુ (તેનાથી)પરાજીત થતા નથી. (જેમ-શ્રમણ ભગવાન મહાવીર)
૨. કેટલાક પુરુષ (કષ્ટોથી) પરાજીત થાય છે પરંતુ તેના પર વિજય પ્રાપ્ત કરતા નથી. (જેમ-કુંડરીક)
૩. કેટલાક પુરુષ (કષ્ટો પર) ક્યારેક વિજય પ્રાપ્ત કરે છે અને ક્યારેક તેનાથી પરાજીત થઈ જાય છે, (જેમ-શૈલક રાજર્ષિ)
૪. કેટલાક પુરુષ (કષ્ટો પર) વિજય પણ પ્રાપ્ત કરતા નથી અને (તેનાથી)પરાજીત પણ થતા નથી.

(૨) સેના ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. કેટલીક સેનાઓ જીતીને જીતે છે,
૨. કેટલીક સેનાઓ જીતીને પણ પરાજીત ધાય છે,
૩. કેટલીક સેનાઓ પરાજીત થઈને પણ જીતે છે.
૪. કેટલીક સેનાઓ પરાજીત થઈને પરાજીત જ ધાય છે.

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. જહત્તા ણામમેગે જયઇ,
૨. જહત્તા ણામમેગે પરાજિણઇ,
૩. પરાજિણિત્તા ણામમેગે જયઇ,
૪. પરાજિણિત્તા ણામમેગે પરાજિણઇ ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૨, સુ.૨૧૨/૨-૪

૭૭. પક્ષી દિટ્ઠંતેણ રૂય-રૂવ વિવક્ષયા પુરિસાણં ચરુભંગ પરૂવણં-

- (૧) ચત્તારિ પક્ષી પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. રૂયસંપન્ને ણામમેગે, ણો રૂવસંપન્ને,
  ૨. રૂવસંપન્ને ણામમેગે, ણો રૂયસંપન્ને,
  ૩. એગે રૂયસંપન્ને વિ, રૂવસંપન્ને વિ,
  ૪. એગે ણો રૂયસંપન્ને, ણો રૂવસંપન્ને ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. રૂયસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો રૂવસંપણ્ણે,
૨. રૂવસંપણ્ણે ણામમેગે, ણો રૂયસંપણ્ણે,
૩. એગે રૂયસંપણ્ણે વિ, રૂવસંપણ્ણે વિ,
૪. એગે ણો રૂયસંપણ્ણે, ણો રૂવસંપણ્ણે ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૩, સુ.૩૧૨

૭૮. સુદ્ધ-અસુદ્ધ વસ્થ દિટ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચરુભંગ પરૂવણં-

- (૧) ચત્તારિ વસ્થા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. સુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધે,
  ૨. સુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધે,
  ૩. અસુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધે,

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-

૧. કેટલાક પુરુષ જીતીને જીતે છે.
૨. કેટલાક પુરુષ જીતીને પણ પરાજીત થાય છે.
૩. કેટલાક પુરુષ પરાજીત થઈને પણ જીતે છે.
૪. કેટલાક પુરુષ પરાજીત થઈને પણ પરાજીત થાય છે.

૭૭. પક્ષીનાં દષ્ટાંત દ્વારા સ્વર અને રુપની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

- (૧) પક્ષી ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક પક્ષી સ્વર સંપન્ન હોય છે પરંતુ રુપ સંપન્ન હોતા નથી. (જેમકે - કોયલ)
  ૨. કેટલાક પક્ષી રુપ સંપન્ન હોય છે પરંતુ સ્વર સંપન્ન હોતા નથી. (જેમકે - પોપટ)
  ૩. કેટલાક પક્ષી સ્વર સંપન્ન પણ હોય છે અને રુપ સંપન્ન પણ હોય છે. (જેમકે - મોર)
  ૪. કેટલાક પક્ષી સ્વર સંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપ સંપન્ન પણ હોતા નથી. (જેમકે - કાગડો)

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સ્વરસંપન્ન હોય છે પરંતુ રુપસંપન્ન હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ રુપસંપન્ન હોય છે પરંતુ સ્વરસંપન્ન હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ સ્વરસંપન્ન પણ હોય છે અને રુપસંપન્ન પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ સ્વરસંપન્ન પણ હોતા નથી અને રુપસંપન્ન પણ હોતા નથી.

૭૮. શુદ્ધ-અશુદ્ધ વસ્ત્રોનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

- (૧) વસ્ત્ર ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી પણ શુદ્ધ થાય છે અને સ્થિતિથી પણ શુદ્ધ થાય છે.
  ૨. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી શુદ્ધ થાય છે પરંતુ સ્થિતિથી અશુદ્ધ થાય છે.
  ૩. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી અશુદ્ધ થાય છે પરંતુ સ્થિતિથી શુદ્ધ થાય છે.

૪. અસુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पणत्ता, तं जहा-

૧. સુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધે,

૨. સુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધે,

૩. અસુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધે,

૪. અસુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધે ।

(૨) चत्तारि वत्या पणत्ता, तं जहा-

૧. સુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધપરિણે,

૨. સુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધપરિણે,

૩. અસુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધપરિણે,

૪. અસુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધપરિણે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पणत्ता, तं जहा-

૧. સુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધપરિણે,

૨. સુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધપરિણે,

૩. અસુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધપરિણે,

૪. અસુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધપરિણે ।

(૩) चत्तारि वत्या पणत्ता, तं जहा-

૧. સુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધરૂવે,

૨. સુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધરૂવે,

૩. અસુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધરૂવે,

૪. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી. પણ અશુદ્ધ થાય છે અને સ્થિતિથી પણ અશુદ્ધ થાય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિથી પણ શુદ્ધ હોય છે અને ગુણથી પણ શુદ્ધ હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ હોય છે પરંતુ ગુણથી અશુદ્ધ હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ હોય છે પરંતુ ગુણથી શુદ્ધ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ જાતિથી પણ અશુદ્ધ હોય છે અને ગુણથી પણ અશુદ્ધ હોય છે.

(૨) वस्त्र ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી શુદ્ધ અને શુદ્ધ રુપમાં પરિણત હોય છે.

૨. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી શુદ્ધ પરંતુ અશુદ્ધ રુપમાં પરિણત હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ પ્રકૃતિથી અશુદ્ધ પરંતુ શુદ્ધ રુપમાં પરિણત હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ પ્રકૃતિથી અશુદ્ધ અને અશુદ્ધ રુપમાં જ પરિણત હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ અને શુદ્ધ રુપમાં પરિણત હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ જાતિથી શુદ્ધ પરંતુ અશુદ્ધમાં પરિણત હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ પરંતુ શુદ્ધ રુપમાં પરિણત હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ જાતિથી અશુદ્ધ અને અશુદ્ધ રુપમાં જ પરિણત હોય છે.

(૩) वस्त्र ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી શુદ્ધ અને શુદ્ધ રુપવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી શુદ્ધ પરંતુ અશુદ્ધ રુપવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી અશુદ્ધ પરંતુ શુદ્ધ રુપવાળા

૪. અસુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધરૂવે ।

एषामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. સુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધરૂવે,

૨. સુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધરૂવે,

૩. અસુદ્ધે ણામમેગે સુદ્ધરૂવે,

૪. અસુદ્ધે ણામમેગે અસુદ્ધરૂવે ।

- ઠાણં. અ. ૪,૩. ૧, સુ. ૨૩૯

૭૯. સુઈ-અસુઈ વત્થા દિદ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચ્ચત્તરિ પર્ણવણં-

(૧) ચત્તારિ વત્થા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુઈ ણામમેગે સુઈ,

૨. સુઈ ણામમેગે અસુઈ,

૩. અસુઈ ણામમેગે સુઈ,

૪. અસુઈ ણામમેગે અસુઈ ।

एषामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. સુઈ ણામમેગે સુઈ,

૨. સુઈ ણામમેગે અસુઈ,

૩. અસુઈ ણામમેગે સુઈ,

૪. અસુઈ ણામમેગે અસુઈ ।

(૨) ચત્તારિ વત્થા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુઈ ણામમેગે સુહપરિણા,

૨. સુઈ ણામમેગે અસુહપરિણા,

૪. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી અશુદ્ધ અને અશુદ્ધ રુપવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ પ્રકૃતિથી શુદ્ધ અને શુદ્ધ રુપવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ પ્રકૃતિથી શુદ્ધ પરંતુ અશુદ્ધ રુપવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ પ્રકૃતિથી અશુદ્ધ પરંતુ શુદ્ધ રુપવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ પ્રકૃતિથી અશુદ્ધ અને અશુદ્ધ જ રુપવાળા હોય છે.

૭૯. પવિત્ર - અપવિત્ર વસ્ત્રોનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) વસ્ત્ર ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી પણ પવિત્ર હોય છે અને અપવિત્ર કરવાથી પણ પવિત્ર હોય છે,

૨. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી પવિત્ર હોય છે પરંતુ અપવિત્ર થવાથી અપવિત્ર હોય છે.

૩. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી અપવિત્ર હોય છે પરંતુ અપવિત્ર કરવાથી પવિત્ર હોય છે.

૪. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી પણ અપવિત્ર હોય છે અને અપવિત્ર થવાથી પણ અપવિત્ર હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પણ પવિત્ર હોય છે અને સ્વભાવથી પણ પવિત્ર હોય છે,

૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે પરંતુ સ્વભાવથી અપવિત્ર હોય છે,

૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે પરંતુ સ્વભાવથી પવિત્ર હોય છે,

૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પણ અપવિત્ર હોય છે અને સ્વભાવથી પણ અપવિત્ર હોય છે.

(૨) વસ્ત્ર ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી પવિત્ર હોય છે અને પવિત્ર રુપથી પરિણત હોય છે.

૨. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી પવિત્ર હોય છે પરંતુ અપવિત્ર રુપથી પરિણત હોય છે.

૩. અસુઈ ણામમેગે સુહપરિણા,

૪. અસુઈ ણામમેગે અસુહપરિણા ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. સુઈ ણામમેગે સુહપરિણા,

૨. સુઈ ણામમેગે અસુહપરિણા,

૩. અસુઈ ણામમેગે સુહપરિણા,

૪. અસુઈ ણામમેગે અસુહપરિણા ।

(३) चत्तारि वत्या पण्णत्ता, तं जहा-

૧. સુઈ ણામમેગે સુહરૂવે,

૨. સુઈ ણામમેગે અસુહરૂવે,

૩. અસુઈ ણામમેગે સુહરૂવે,

૪. અસુઈ ણામમેગે અસુહરૂવે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा -

૧. સુઈ ણામમેગે સુહરૂવે,

૨. સુઈ ણામમેગે અસુહરૂવે,

૩. અસુઈ ણામમેગે સુહરૂવે,

૪. અસુઈ ણામમેગે અસુહરૂવે ।

- ઠાળં. અ.૪, ઉ.૧, સુ.૨૪૧

૮૦. कड दिट्ठंतेण पुरिसाणं चउभंग परूवणं-

(१) चत्तारि कडा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. સુંબકડે,

૨. વિદલકડે,

૩. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી અપવિત્ર હોય છે પરંતુ પવિત્ર રુપથી પરિણત હોય છે.

૪. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી અપવિત્ર હોય છે અને અપવિત્ર રુપથી પરિણત હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે અને પવિત્ર રુપમાં જ પરિણત હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર હોય છે પરંતુ અપવિત્ર રુપમાં પરિણત હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે પરંતુ પવિત્ર રુપમાં પરિણત હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર હોય છે અને અપવિત્ર રુપમાં જ પરિણત હોય છે.

(૩) વસ્ત્ર ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી પવિત્ર અને પવિત્ર રુપવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી પવિત્ર પરંતુ અપવિત્ર રુપવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી અપવિત્ર પરંતુ પવિત્ર રુપવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક વસ્ત્ર પ્રકૃતિથી અપવિત્ર અને અપવિત્ર રુપવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર અને પવિત્ર રુપવાળા હોય છે.

૨. કેટલાક પુરુષ શરીરથી પવિત્ર પરંતુ અપવિત્ર રુપવાળા હોય છે.

૩. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર પરંતુ પવિત્ર રુપવાળા હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ શરીરથી અપવિત્ર અને અપવિત્ર રુપવાળા હોય છે.

૮૦. ચટાઈનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) કટ (ચટાઈ) ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. સુંબકટ-ધાસંથી બનેલ,

૨. વિદલકટ-વાંસનાં ટુકડાથી બનેલ.

૩. ચમ્મકડે,
૪. કંબલકડે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. સુંબકડસમાણે,
૨. વિદલકડસમાણે,
૩. ચમ્મકડસમાણે,
૪. કંબલકડસમાણે ।

- ઠાળં. અ.૪, ઉ.૪, સુ.૩૫૦

૮૧. મધુસિત્થાઇગોલાણ દિદ્દંતેણ પુરિસાણં ચઝભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ ગોલા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. મધુસિત્થગોલે,   ૨. જઝગોલે,
૩. દારૂગોલે,   ૪. મટ્ટિયાગોલે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. મધુસિત્થગોલસમાણે,
૨. જઝગોલસમાણે,
૩. દારૂગોલસમાણે,
૪. મટ્ટિયાગોલસમાણે ।

(૨) ચત્તારિ ગોલા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અયગોલે,   ૨. તઝગોલે,
૩. તંબગોલે,   ૪. સીસગોલે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. અયગોલસમાણે,
૨. તઝગોલસમાણે,
૩. તંબગોલસમાણે,
૪. સીસગોલસમાણે ।

(૩) ચત્તારિ ગોલા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. હિરણ્ણગોલે,   ૨. સુવણ્ણગોલે,
૩. રયણગોલે,   ૪. વયરગોલે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. હિરણ્ણગોલસમાણે,
૨. સુવણ્ણગોલસમાણે,
૩. રયણગોલસમાણે,

૩. ચર્મકટ-ચામડાથી બનેલ.

૪. કંબલકટ-કંબલથી બનેલ.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સુંબકટનાં સમાન - અલ્પ પ્રતિબંધવાળા.
૨. વિદલકટનાં સમાન - બહુ પ્રતિબંધવાળા.
૩. ચર્મકટનાં સમાન - બહુતર પ્રતિબંધવાળા.
૪. કંબલકટનાં સમાન - બહુતમ પ્રતિબંધવાળા.

૮૧. મધુસિદ્ધાદિ ગોળોનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ :

(૧) ગોળા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. મીણબત્તીનો ગોળો,   ૨. લાખનો ગોળો,
૩. કાષ્ઠનો ગોળો,   ૪. માટીનો ગોળો.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-

૧. મીણબત્તીનાં ગોળાનાં સમાન કોમળ,
૨. લાખનાં ગોળાનાં સમાન મજબૂત,
૩. કાષ્ઠનાં ગોળાનાં સમાન કઠોર,
૪. માટીનાં ગોળાનાં સમાન કઠોરતમ.

(૨) ગોળા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. લોઢાનો ગોળો,   ૨. ત્રપુ-રાંગેનો ગોળો,
૩. તાંબાનો ગોળો,   ૪. શીશાનો ગોળો.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. લોઢાનાં ગોળાનાં સમાન,
૨. ત્રપુ-રાંગેનો ગોળાનાં સમાન,
૩. તાંબાનાં ગોળાનાં સમાન,
૪. શીશાનાં ગોળાનાં સમાન.

(૩) ગોળા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. હિરણ્ય-ચાંદીનાં ગોળા,   ૨. સોનાનાં ગોળા,
૩. રત્નનાં ગોળા,   ૪. વજ્રરત્ન હીરાનાં ગોળા.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ચાંદીનાં ગોળાનાં સમાન,
૨. સોનાનાં ગોળાનાં સમાન,
૩. રત્નનાં ગોળાનાં સમાન,

૮. વચરગોલસમાણે ।

- ઠાળં. અ.૪, ડ.૪, સુ.૩૫૦

૮૨. કૂડાગાર દિટ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચઝભંગ પરૂવણં-

(૨) ચત્તારિ કૂડાગારા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ગુત્તે ણામમેગે ગુત્તે,
૨. ગુત્તે ણામમેગે અગુત્તે,
૩. અગુત્તે ણામમેગે ગુત્તે,
૪. અગુત્તે ણામમેગે અગુત્તે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. ગુત્તે ણામમેગે ગુત્તે,

૨. ગુત્તે ણામમેગે અગુત્તે,

૩. અગુત્તે ણામમેગે ગુત્તે,

૪. અગુત્તે ણામમેગે અગુત્તે ।

- ઠાળં અ.૪, ડ.૧, સુ. ૨૭૫

૮૩. અંતો બાહિં વળ દિટ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચઝભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ વળા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અંતોસલ્લે ણામમેગે, ણો બાહિંસલ્લે,
૨. બાહિંસલ્લે ણામમેગે, ણો અંતોસલ્લે,
૩. એગે અંતોસલ્લે વિ, બાહિંસલ્લે વિ,
૪. એગે ણો અંતોસલ્લે, ણો બાહિંસલ્લે ।

एवामेव चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-

૧. અંતોસલ્લે ણામમેગે, ણો બાહિંસલ્લે,

૪. વજરત્ત-હીરાનાં ગોળાનાં સમાન.

૮૨. શિખર સહિત ઘરનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરૂપણ :

(૨) કૂટાગાર (શિખર સહિત ઘર) ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. એક બહારથી ગુપ્ત છે અને અંદરથી પણ ગુપ્ત છે.
૨. એક બહારથી ગુપ્ત છે પરંતુ અંદરથી અગુપ્ત છે,
૩. એક બહારથી તો અગુપ્ત છે પરંતુ અંદરથી ગુપ્ત છે.
૪. એક બહારથી અને અંદરથી બંને તરફથી અગુપ્ત છે.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ગુપ્ત થઈને ગુપ્ત હોય છે, (વસ્ત્ર પહેરેલ હોય છે અને તેની ઈન્દ્રિયો પણ ગુપ્ત હોય છે.)

૨. કેટલાક પુરુષ ગુપ્ત થઈને અગુપ્ત હોય છે. (વસ્ત્ર પહેરેલ હોય છે પરંતુ તેની ઈન્દ્રિયો ગુપ્ત હોતી નથી.)

૩. કેટલાક પુરુષ અગુપ્ત થઈને ગુપ્ત હોય છે, (વસ્ત્ર પહેરેલ હોતા નથી પરંતુ તેની ઈન્દ્રિયો ગુપ્ત હોય છે.)

૪. કેટલાક પુરુષ અગુપ્ત થઈને અગુપ્ત હોય છે, (વસ્ત્ર પહેરેલ હોતા નથી અને તેની ઈન્દ્રિયો પણ ગુપ્ત હોતી નથી.)

૮૩. અંતર-બાહ્યવ્રજનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) વ્રજ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વ્રજ અંતઃશલ્ય (આંતરિક ધાવ) વાળા હોય છે, પરંતુ બાહ્ય શલ્યવાળા હોતા નથી.
૨. કેટલાક વ્રજ બાહ્ય શલ્યવાળા હોય છે, પરંતુ અંતઃશલ્યવાળા હોતા નથી.
૩. કેટલાક વ્રજ અંતઃશલ્યવાળા પણ હોય છે અને બાહ્ય શલ્યવાળા પણ હોય છે.
૪. કેટલાક વ્રજ અંતઃશલ્યવાળા પણ હોતા નથી અને બાહ્ય શલ્યવાળા પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ અંતઃશલ્યવાળા હોય છે, પરંતુ બાહ્ય શલ્યવાળા હોતા નથી.

૨. બાહિંસલ્લે ણામમેગે, ણો અંતોસલ્લે,
૩. એગે અંતોસલ્લે વિ, બાહિંસલ્લે વિ,
૪. એગે ણો અંતોસલ્લે, ણો બાહિંસલ્લે ।

(૨) ચત્તારિ વળા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અંતોદુટ્ઠે ણામમેગે, ણો બાહિંદુટ્ઠે,
૨. બાહિંદુટ્ઠે ણામમેગે, ણો અંતોદુટ્ઠે,
૩. એગે અંતોદુટ્ઠે વિ, બાહિંદુટ્ઠે વિ,
૪. એગે ણો અંતોદુટ્ઠે, ણો બાહિંદુટ્ઠે ।

એવામેવ ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અંતોદુટ્ઠે ણામમેગે, ણો બાહિંદુટ્ઠે,
૨. બાહિંદુટ્ઠે ણામમેગે, ણો અંતોદુટ્ઠે,
૩. એગે અંતોદુટ્ઠે વિ, બાહિંદુટ્ઠે વિ,
૪. એગે ણો અંતોદુટ્ઠે, ણો બાહિંદુટ્ઠે ।

- ઠાળં. અ.૪, ડ.૪, સુ.૩૪૪

૮૪. મેહસ્સ ષ્ઠ પગારા તસ્સ લક્ષણં ષ-

(૧) ચત્તારિ મેહા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. પુક્કલસંવટ્ટા, ૨. પજ્જુળ્ણે, ૩. જીમૂણ, ૪. જિમ્મે ।
૧. પુક્કલસંવટ્ટા ણં મહામેહે એગેણં વાસેણં દસવાસસહસ્સાઈં ભાવેઈ ।
૨. પજ્જુળ્ણે ણં મહામેહે એગેણં વાસેણં દસવાસસયાઈં ભાવેઈ ।
૩. જીમૂણ ણં મહામેહે એગેણં વાસેણં દસવાસાઈં ભાવેઈ ।
૪. જિમ્મે ણં મહામેહે બહૂહિં વાસેહિં એગં વાસં ભાવેઈ વા, ણ વા ભાવેઈ ।

- ઠાળં. અ.૪, ડ.૪, સુ.૩૪૭

૨. કેટલાક પુરુષ બાહ્ય શલ્યવાળા હોય છે, પરંતુ અંતઃશલ્યવાળા હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ અંતઃશલ્યવાળા પણ હોય છે અને બાહ્ય શલ્યવાળા પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અંતઃશલ્યવાળા પણ હોતા નથી અને બાહ્ય શલ્યવાળા પણ હોતા નથી.

(૨) વ્રણ (રોગ) ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક રોગ અંતઃદષ્ટ (અંદરથી વિકૃત) હોય છે, પરંતુ બહારથી વિકૃત હોતા નથી.
૨. કેટલાક રોગ બહારથી વિકૃત હોય છે, પરંતુ અંદરથી વિકૃત હોતા નથી.
૩. કેટલાક રોગ અંદરથી પણ વિકૃત હોય છે અને બહારથી પણ વિકૃત હોય છે.
૪. કેટલાક રોગ અંદરથી પણ વિકૃત હોતા નથી અને બહારથી પણ વિકૃત હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ અંદરથી વિકૃત હોય છે, પરંતુ બહારથી વિકૃત હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ બહારથી વિકૃત હોય છે, પરંતુ અંદરથી વિકૃત હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ અંદરથી પણ વિકૃત હોય છે અને બહારથી પણ વિકૃત હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ અંદરથી પણ વિકૃત હોતા નથી અને બહારથી પણ વિકૃત હોતા નથી.

૮૪. મેઘનાં ચાર પ્રકાર અને તેનાં લક્ષણ :

(૧) મેઘ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પુષ્કલ સંવર્તક, ૨. પ્રદ્યુમ્ન, ૩. જીમૂત, ૪. જીમ્હ.
૧. પુષ્કલસંવર્તક મહામેઘ એકવાર વરસીને દસ હજાર વર્ષ સુધી પૃથ્વીને સ્નિગ્ધ કરી દે છે.
૨. પ્રદ્યુમ્ન મહામેઘ એકવાર વરસીને એક હજાર વર્ષ સુધી પૃથ્વીને સ્નિગ્ધ કરી દે છે.
૩. જીમૂત મહામેઘ એકવાર વરસીને દસ વર્ષ સુધી પૃથ્વીને સ્નિગ્ધ કરી દે છે.
૪. જીમ્હ મહામેઘ ઘણીવાર વરસીને એકવર્ષ સુધી પૃથ્વીને સ્નિગ્ધ કરે છે અને કરતા પણ નથી.

૮૫. મેહ દિદ્ઠંતેણ પુરિસાણં ચત્તરિ પહ્વણં-

(૧) ચત્તરિ મેહા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ગજ્જિત્તા ણામમેગે, ણો વાસિત્તા,
૨. વાસિત્તા ણામમેગે, ણો ગજ્જિત્તા,
૩. એગે ગજ્જિત્તા વિ, વાસિત્તા વિ,
૪. એગે ણો ગજ્જિત્તા, ણો વાસિત્તા ।

એવામેવ ચત્તરિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ગજ્જિત્તા ણામમેગે, ણો વાસિત્તા,
૨. વાસિત્તા ણામમેગે, ણો ગજ્જિત્તા,
૩. એગે ગજ્જિત્તા વિ, વાસિત્તા વિ,
૪. એગે ણો ગજ્જિત્તા, ણો વાસિત્તા ।

(૨) ચત્તરિ મેહા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ગજ્જિત્તા ણામમેગે, ણો વિજ્જુયાહિત્તા,
૨. વિજ્જુયાહિત્તા ણામમેગે, ણો ગજ્જિત્તા,
૩. એગે ગજ્જિત્તા વિ, વિજ્જુયાહિત્તા વિ,
૪. એગે ણો ગજ્જિત્તા, ણો વિજ્જુયાહિત્તા ।

એવામેવ ચત્તરિ પુરિસજાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ગજ્જિત્તા ણામમેગે, ણો વિજ્જુયાહિત્તા,
૨. વિજ્જુયાહિત્તા ણામમેગે, ણો ગજ્જિત્તા,
૩. એગે ગજ્જિત્તા વિ, વિજ્જુયાહિત્તા વિ,

૮૫. વાદળાનાં દષ્ટાંત દ્વારા પુરુષોનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

(૧) વાદળા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વાદળા ગરજનાર હોય છે, વરસનાર હોતા નથી,
૨. કેટલાક વાદળા વરસનાર હોય છે, ગરજનાર હોતા નથી,
૩. કેટલાક વાદળા ગરજનાર પણ હોય છે અને વરસનાર પણ હોય છે.
૪. કેટલાક વાદળા ગરજનાર પણ હોતા નથી અને વરસનાર પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ગરજનાર હોય છે, પરંતુ વરસનાર (કાર્ય કરનાર) હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ વરસનાર હોય છે, પરંતુ ગરજનાર હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ ગરજનાર પણ હોય છે અને વરસનાર પણ હોય છે.
૪. કેટલાક પુરુષ ગરજનાર પણ હોતા નથી અને વરસનાર પણ હોતા નથી.

(૨) વાદળા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વાદળા ગરજનાર હોય છે, ચમકનાર હોતા નથી.
૨. કેટલાક વાદળા ચમકનાર હોય છે, પરંતુ ગરજનાર હોતા નથી.
૩. કેટલાક વાદળા ગરજનાર પણ હોય છે અને ચમકનાર પણ હોય છે.
૪. કેટલાક વાદળા ગરજનાર પણ હોતા નથી અને ચમકનાર પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ ગરજનાર (આપવા આદિની પ્રવૃત્તિ કરનાર) હોય છે, પરંતુ ચમકનાર (પ્રદર્શન કરનાર) હોતા નથી.
૨. કેટલાક પુરુષ ચમકનાર હોય છે પરંતુ ગરજનાર હોતા નથી.
૩. કેટલાક પુરુષ ગરજનાર પણ હોય છે અને ચમકનાર પણ હોય છે.

૪. એગે ણો ગજ્જિત્તા, ણો વિજ્જુયાઇત્તા ।

(૩) ચત્તારિ મેહા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. વાસિત્તા ણામમેગે, ણો વિજ્જુયાઇત્તા,

૨. વિજ્જુયાઇત્તા ણામમેગે, ણો વાસિત્તા,

૩. એગે વાસિત્તા વિ, વિજ્જુયાઇત્તા વિ,

૪. એગે ણો વાસિત્તા, ણો વિજ્જુયાઇત્તા ।

એવામેવ ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. વાસિત્તા ણામમેગે, ણો વિજ્જુયાઇત્તા,

૨. વિજ્જુયાઇત્તા ણામમેગે, ણો વાસિત્તા,

૩. એગે વાસિત્તા વિ, વિજ્જુયાઇત્તા વિ,

૪. એગે ણો વાસિત્તા, ણો વિજ્જુયાઇત્તા ।

(૪) ચત્તારિ મેહા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કાલવાસી ણામમેગે, ણો અકાલવાસી,

૨. અકાલવાસી ણામમેગે, ણો કાલવાસી,

૩. એગે કાલવાસી વિ, અકાલવાસી વિ,

૪. એગે ણો કાલવાસી, ણો અકાલવાસી ।

એવામેવ ચત્તારિ પુરિસજાયા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કાલવાસી ણામમેગે, ણો અકાલવાસી,

૨. અકાલવાસી ણામમેગે, ણો કાલવાસી,

૩. એગે કાલવાસી વિ, અકાલવાસી વિ,

૪. કેટલાક પુરુષ ગરજનાર પણ હોતા નથી અને ચમકનાર પણ હોતા નથી.

(૩) વાદળા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વાદળા વરસનાર હોય છે, ચમકનાર હોતા નથી.

૨. કેટલાક વાદળા ચમકનાર હોય છે, પરંતુ વરસનાર હોતા નથી.

૩. કેટલાક વાદળા વરસનાર પણ હોય છે અને ચમકનાર પણ હોય છે.

૪. કેટલાક વાદળા વરસનાર પણ હોતા નથી અને ચમકનાર પણ હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ વરસનાર (દાન આપનાર) હોય છે, પરંતુ ચમકનાર (પ્રદર્શન કરનાર) હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ ચમકનાર હોય છે, પરંતુ વરસનાર હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ વરસનાર પણ હોય છે અને ચમકનાર પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ વરસનાર પણ હોતા નથી અને ચમકનાર પણ હોતા નથી.

(૪) વાદળા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વાદળા સમય પર વરસનાર હોય છે, પરંતુ અસમયમાં વરસનાર હોતા નથી.

૨. કેટલાક વાદળા અસમયમાં વરસનાર હોય છે પરંતુ સમયપર વરસનાર હોતા નથી.

૩. કેટલાક વાદળા સમય પર પણ વરસે છે અને અસમય પર પણ વરસે છે.

૪. કેટલાક વાદળા સમય પર પણ વસરતા નથી અને અસમય પર પણ વસરતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક પુરુષ સમય પર વરસનાર (અવસરમાં દાન આપનાર) હોય છે, અસમયમાં વરસનાર (વગર અવસરે દાન દેનાર) હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ અસમયમાં વરસનાર હોય છે, પરંતુ સમય પર વરસનાર હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ સમય પર પણ વરસે છે અને અસમય પર પણ વરસે છે.

૪. એગે ગો કાલવાસી, ગો અકાલવાસી ।

(૫) ચત્તારિ મેહા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ખેત્તવાસી ગામમેગે, ગો અખેત્તવાસી,

૨. અખેત્તવાસી ગામમેગે, ગો ખેત્તવાસી,

૩. એગે ખેત્તવાસી વિ, અખેત્તવાસી વિ,

૪. એગે ગો ખેત્તવાસી, ગો અખેત્તવાસી ।

એવામેવ ચત્તારિ પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ખેત્તવાસી ગામમેગે, ગો અખેત્તવાસી,

૨. અખેત્તવાસી ગામમેગે, ગો ખેત્તવાસી,

૩. એગે ખેત્તવાસી વિ, અખેત્તવાસી વિ,

૪. એગે ગો ખેત્તવાસી, ગો અખેત્તવાસી ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૪, સુ.૩૪૬

૮૬. મેહ દિટ્ઠંતેણ અમ્માપિયરાણં ચ્ચઉભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ મેહા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જળહત્તા ગામમેગે, ગો ગિમ્મવહત્તા,

૨. ગિમ્મવહત્તા ગામમેગે, ગો જળહત્તા,

૩. એગે જળહત્તા વિ, ગિમ્મવહત્તા વિ,

૪. એગે ગો જળહત્તા, ગો ગિમ્મવહત્તા ।

એવામેવ ચત્તારિ અમ્માપિયરો પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જળહત્તા ગામમેગે, ગો ગિમ્મવહત્તા,

૪. કેટલાક પુરુષ સમય પર પણ વરસતા નથી અને અસમય પર પણ વરસતા નથી.

(૫) વાદળા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વાદળા ક્ષેત્ર (ઉપજાઉભૂમિ) પર વરસનાર હોય છે પરંતુ ઉસર ભૂમિમાં વરસનાર હોતા નથી.

૨. કેટલાક વાદળા ઉસર ભૂમિમાં વરસનાર હોય છે, પરંતુ ઉપજાઉ ભૂમિ પર વરસનાર હોતા નથી.

૩. કેટલાક વાદળા ઉપજાઉ ભૂમિ પર પણ વરસનાર હોય છે અને ઉસર ભૂમિમાં પણ વરસનાર હોય છે.

૪. કેટલાક વાદળા ઉપજાઉ ભૂમિ પર પણ વરસનાર હોતા નથી અને ઉસર ભૂમિ પર પણ વરસનાર હોતા નથી.

આ પ્રમાણે પુરુષ પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે-

૧. કેટલાક પુરુષ પાત્રને દાન આપનાર હોય છે પરંતુ અપાત્રને દાન આપનાર હોતા નથી.

૨. કેટલાક પુરુષ અપાત્રને દાન આપનાર હોય છે, પરંતુ પાત્રને દાન આપનાર હોતા નથી.

૩. કેટલાક પુરુષ પાત્રને દાન આપનાર પણ હોય છે અને અપાત્રને દાન આપનાર પણ હોય છે.

૪. કેટલાક પુરુષ પાત્રને પણ દાન આપનાર હોતા નથી અને અપાત્રને પણ દાન આપનાર હોતા નથી.

૮૬. વાદળાનાં દૃષ્ટાંત દ્વારા માતા-પિતાનાં ચતુર્ભગોનું પ્રરુપણ :

(૧) વાદળા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક વાદળા બીજને અંકુરિત કરનાર હોય છે, પરંતુ તેનું નિર્માણ (ફળયુક્ત) કરનાર હોતા નથી.

૨. કેટલાક વાદળા બીજનું નિર્માણ કરનાર હોય છે, પરંતુ બીજને અંકુરિત કરનાર હોતા નથી.

૩. કેટલાક વાદળા બીજને અંકુરિત પણ કરનાર હોય છે અને તેનું નિર્માણ કરનાર પણ હોય છે.

૪. કેટલાક વાદળા બીજને પણ અંકુરિત કરનાર હોતા નથી અને નિર્માણ પણ કરનાર હોતા નથી.

આ પ્રમાણે માતાપિતા પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક માતા-પિતા સંતાનને ઉત્પન્ન કરનાર હોય છે પરંતુ તેનું નિર્માણ (સંસ્કારયુક્ત) કરનાર હોતા નથી.

૨. ગિમ્મવહિતા ણામમેગે, ણો જણહિતા,
૩. એગે જણહિતા વિ, ગિમ્મવહિતા વિ,
૪. એગે ણો જણહિતા, ણો ગિમ્મવહિતા ।

- ઠાણં અ.૪, ઉ. ૪, સુ. ૩૪૬

૮૭. મેહ દિદ્ઠંતેણ રાયાણં ચઝભંગ પરૂવણં-

- (૧) ચત્તારિ મેહા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. દેસવાસી ણામમેગે, ણો સવ્વવાસી,
૨. સવ્વવાસી ણામમેગે, ણો દેસવાસી,
૩. એગે દેસવાસી વિ, સવ્વવાસી વિ,
૪. એગે ણો દેસવાસી, ણો સવ્વવાસી ।

એવામેવ ચત્તારિ રાયાણો પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દેસાહિવર્દી ણામમેગે, ણો સવ્વાહિવર્દી,
૨. સવ્વાહિવર્દી ણામમેગે, ણો દેસાહિવર્દી,
૩. એગે દેસાહિવર્દી વિ, સવ્વાહિવર્દી વિ,
૪. એગે ણો દેસાહિવર્દી, ણો સવ્વાહિવર્દી ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૪, સુ. ૩૪૬

૮૮. વાયમંડલિયા દિદ્ઠંતેણ ઇત્થીણં ચઝવ્વિહત્ત પરૂવણં-

- (૧) ચત્તારિ વાયમંડલિયા પણ્ણત્તા, તં જહા-
૧. વામા ણામમેગા વામાવત્તા,
૨. વામા ણામમેગા દાહિણાવત્તા,
૩. દાહિણા ણામમેગા વામાવત્તા,
૪. દાહિણા ણામમેગા દાહિણાવત્તા ।

એવામેવ ચત્તારિ ઇત્થીઓ પણ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. વામા ણામમેગા વામાવત્તા,

૨. કેટલાક માતા-પિતા સંતાનને સંસ્કારયુક્ત કરનાર હોય છે પરંતુ તેને ઉત્પન્ન કરનાર હોતા નથી.
૩. કેટલાક માતા-પિતા સંતાનને ઉત્પન્ન પણ કરનાર હોય છે અને તેને સંસ્કારયુક્ત કરનાર પણ હોય છે.
૪. કેટલાક માતા-પિતા સંતાનને ઉત્પન્ન કરનાર પણ હોતા નથી અને તેને સંસ્કાર યુક્ત કરનાર પણ હોતા નથી.

૮૭. વાદળાનાં દષ્ટાંત દ્વારા રાજાનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરુપણ :

- (૧) વાદળા ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
  ૧. કેટલાક વાદળા કોઈ એક દેશ (ક્ષેત્ર)માં વરસે છે, બધા ક્ષેત્રો દેશોમાં વરસતા નથી.
  ૨. કેટલાક વાદળા બધા દેશોમાં વરસે છે, કોઈ એક દેશમાં વરસતા નથી.
  ૩. કેટલાક વાદળા એક દેશમાં પણ વરસે છે અને બધા દેશોમાં પણ વરસે છે.
  ૪. કેટલાક વાદળા કોઈ દેશમાં પણ વરસતા નથી અને બધા દેશોમાં પણ વરસતા નથી.
- આ પ્રમાણે રાજા પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક રાજા એક પ્રદેશનાં જ અધિપતિ હોય છે, બધા દેશોનાં અધિપતિ હોતા નથી.
  ૨. કેટલાક રાજા બધા દેશોનાં અધિપતિ હોય છે, એક દેશનાં અધિપતિ હોતા નથી.
  ૩. કેટલાક રાજા એક દેશનાં પણ અધિપતિ હોય છે અને બધા દેશોનાં પણ અધિપતિ હોય છે.
  ૪. કેટલાક રાજા એક દેશનાં પણ અધિપતિ હોતા નથી અને બધા દેશોનાં પણ અધિપતિ હોતા નથી.

૮૮. વાતમંડલિકાનાં દષ્ટાંત દ્વારા સ્ત્રીઓનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરુપણ :

- (૧) વાતમંડલિકા ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -
૧. કેટલીક વાતમંડલિકા વામ અને વામાવર્ત હોય છે.
૨. કેટલીક વાતમંડલિકા વામ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.
૩. કેટલીક વાતમંડલિકા દક્ષિણ અને વામાવર્ત હોય છે.
૪. કેટલીક વાતમંડલિકા દક્ષિણ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.

આ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ પણ ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. કેટલીક સ્ત્રીઓ વામ અને વામાવર્ત હોય છે.

૨. વામા ણામમેગા દાહિણાવત્તા,
૩. દાહિણા ણામમેગા વામાવત્તા,
૪. દાહિણા ણામમેગા દાહિણાવત્તા ।

- ઠાળં. અ.૪, ડ.૨, સુ.૨૮૧

૮૯. ધૂમસિહા દિટ્ઠંતેણ ઇત્થીણં ચડવ્વિહત્ત પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ ધૂમસિહાઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. વામા ણામમેગા વામાવત્તા,
૨. વામા ણામમેગા દાહિણાવત્તા,
૩. દાહિણા ણામમેગા વામાવત્તા,
૪. દાહિણા ણામમેગા દાહિણાવત્તા ।

એવામેવ ચત્તારિ ઇત્થીઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. વામા ણામમેગા વામાવત્તા,
૨. વામા ણામમેગા દાહિણાવત્તા,
૩. દાહિણા ણામમેગા વામાવત્તા,
૪. દાહિણા ણામમેગા દાહિણાવત્તા ।

- ઠાળં. અ.૪, ડ.૨, સુ.૨૮૧

૯૦. અગ્નિસિહા દિટ્ઠંતેણ ઇત્થીણં ચડવ્વિહત્ત પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ અગ્નિસિહાઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. વામા ણામમેગા વામાવત્તા,
૨. વામા ણામમેગા દાહિણાવત્તા,
૩. દાહિણા ણામમેગા વામાવત્તા,
૪. દાહિણા ણામમેગા દાહિણાવત્તા ।

એવામેવ ચત્તારિ ઇત્થીઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. વામા ણામમેગા વામાવત્તા,
૨. વામા ણામમેગા દાહિણાવત્તા,
૩. દાહિણા ણામમેગા વામાવત્તા,
૪. દાહિણા ણામમેગા દાહિણાવત્તા ।

- ઠાળં. અ.૪, ડ.૨, સુ.૨૮૧

૯૧. કૂડાગારસાલા દિટ્ઠંતેણ ઇત્થીણં ચડભંગ પરૂવણં-

(૧) ચત્તારિ કૂડાગારસાલાઓ પળ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. ગુત્તા ણામમેગા ગુત્તદુવારા,

૨. કેટલીક સ્ત્રીઓ વામ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.
૩. કેટલીક સ્ત્રીઓ દક્ષિણ અને વામાવર્ત હોય છે.
૪. કેટલીક સ્ત્રીઓ દક્ષિણ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.

૯૨. ધૂમશિખાનાં દષ્ટાંત દ્વારા સ્ત્રીઓનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરૂપણ :

(૧) ધૂમશિખા ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. કેટલીક ધૂમશિખા વામ અને વામાવર્ત હોય છે.
  ૨. કેટલીક ધૂમશિખા વામ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.
  ૩. કેટલીક ધૂમશિખા દક્ષિણ અને વામાવર્ત હોય છે.
  ૪. કેટલીક ધૂમશિખા દક્ષિણ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.
- આ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ પણ ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -
૧. કેટલીક સ્ત્રીઓ વામ અને વામાવર્ત હોય છે.
  ૨. કેટલીક સ્ત્રીઓ વામ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.
  ૩. કેટલીક સ્ત્રીઓ દક્ષિણ અને વામાવર્ત હોય છે.
  ૪. કેટલીક સ્ત્રીઓ દક્ષિણ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.

૯૩. અગ્નિશિખાનાં દષ્ટાંત દ્વારા સ્ત્રીઓનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરૂપણ :

(૧) અગ્નિશિખા ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. કેટલીક અગ્નિશિખા વામ અને વામાવર્ત હોય છે.
૨. કેટલીક અગ્નિશિખા વામ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.
૩. કેટલીક અગ્નિશિખા દક્ષિણ અને વામાવર્ત હોય છે.
૪. કેટલીક અગ્નિશિખા દક્ષિણ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.

આ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ પણ ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. કેટલીક સ્ત્રીઓ વામ અને વામાવર્ત હોય છે,
૨. કેટલીક સ્ત્રીઓ વામ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે,
૩. કેટલીક સ્ત્રીઓ દક્ષિણ અને વામાવર્ત હોય છે.
૪. કેટલીક સ્ત્રીઓ દક્ષિણ અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.

૯૪. કૂટાગારશાળાનાં દષ્ટાંત દ્વારા સ્ત્રીઓનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

(૧) કૂટાગારશાળાઓ ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. કેટલીક કૂટાગારશાળાઓ ગુપ્ત અને ગુપ્ત દ્વારવાળી હોય છે.

૨. ગુત્તા ણામમેગા અગુત્તદુવારા,
૩. અગુત્તા ણામમેગા ગુત્તદુવારા,
૪. અગુત્તા ણામમેગા અગુત્તદુવારા ।

एवामेव चत्तारि इत्थीओ पण्णत्ताओ, तं जहा-

૧. ગુત્તા ણામમેગા ગુત્તિંદિયા,
૨. ગુત્તા ણામમેગા અગુત્તિંદિયા,
૩. અગુત્તા ણામમેગા ગુત્તિંદિયા,
૪. અગુત્તા ણામમેગા અગુત્તિંદિયા ।

- ઠાણં અ.૪, ઉ.૧, સુ.૨૭૫

૧૨. इत्थियादिसु कट्ठाइ दिट्ठंतेण अंतरस्स चउव्विहत्त
પરુવણં-

(૧) चउव्विहे अंतरे पण्णत्ते, तं जहा-

૧. કટ્ઠંતરે,
૨. પમ્હંતરે,
૩. લોહંતરે,
૪. પત્થરંતરે ।

एवामेव इत्थिए वा पुरिसस्स वा चउव्विहे अंतरे पण्णत्ते,
तं जहा-

૧. કટ્ઠંતરસમાણે,
૨. પમ્હંતરસમાણે,
૩. લોહંતરસમાણે,
૪. પત્થરંતરસમાણે ।

- ઠાણં અ. ૪, ઉ. ૧, સુ. ૨૭૦

૨. કેટલીક કૂટાગારશાળાઓ ગુપ્ત પરંતુ અગુપ્ત દ્વારવાળી હોય છે.
૩. કેટલીક કૂટાગારશાળાઓ અગુપ્ત પરંતુ ગુપ્ત દ્વારવાળી હોય છે,
૪. કેટલીક કૂટાગારશાળાઓ અગુપ્ત અને અગુપ્ત દ્વારવાળી હોય છે.

આ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ પણ ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. કેટલીક સ્ત્રીઓ ગુપ્ત અને ગુપ્તેન્દ્રિયવાળી હોય છે.
૨. કેટલીક સ્ત્રીઓ ગુપ્ત પરંતુ અગુપ્તેન્દ્રિયવાળી હોય છે.
૩. કેટલીક સ્ત્રીઓ અગુપ્ત પરંતુ ગુપ્તેન્દ્રિયવાળી હોય છે
૪. કેટલીક સ્ત્રીઓ અગુપ્ત અને અગુપ્તેન્દ્રિયવાળી હોય છે.

૯૨. સ્ત્રી આદિઓમાં કાષ્ઠાદિનાં દષ્ટાંત દ્વારા અંતરનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરુપણ :

(૧) અંતર ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કાષ્ઠાન્તર - કાષ્ઠથી કાષ્ઠનું અંતર-રુપ નિર્માણની દષ્ટિથી.
૨. પક્ષ્માન્તર-દોરાથી દોરાનું અંતર-સુકુમારતા આદિની દષ્ટિથી.
૩. લોઢાન્તર-લોઢાથી લોઢાનું અંતર-છેદન શક્તિની દષ્ટિથી.
૪. પ્રસ્તરાંતર- પત્થરથી પત્થરનું અંતર- ઈચ્છાપૂર્ણ કરવાની ક્ષમતા આદિની દષ્ટિથી.

આ પ્રમાણે સ્ત્રીથી સ્ત્રીનું અને પુરુષથી પુરુષનું અંતર પણ ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. કાષ્ઠાન્તરનાં સમાન - વિશિષ્ટ પદવી આદિની દષ્ટિથી.
૨. પક્ષ્માન્તરનાં સમાન-સુકુમારતા આદિની દષ્ટિથી.
૩. લોઢાન્તરનાં સમાન- સ્નેહનાં છેદન કરવા આદિની દષ્ટિથી.
૪. પ્રસ્તરાંતરનાં સમાન- મનોરથ પૂર્ણ કરવાની ક્ષમતા આદિની દષ્ટિથી.

૧૩. ભયગાણં ચુપ્પગારા-

(૧) ચત્તારિ ભયગા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દિવસભયએ,
૨. જત્તાભયએ,
૩. ઉચ્ચત્તભયએ,
૪. કબ્બાલભયએ ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૧, સુ.૨૭૧

સુતસ્સ ચુપ્પગારા-

ચત્તારિ સુતા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અહિજાએ,
૨. અણુજાએ,
૩. અવજાએ,
૪. કુલિંગાલે ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૧, સુ.૨૪૦

૧૪. પસપ્પગાણં ચુપ્પગારા-

ચત્તારિ પસપ્પગા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અણુપ્પન્નાણં ભોગાણં ઉપ્પાએત્તા એગે પસપ્પએ ।
૨. પુચ્ચુપ્પન્નાણં ભોગાણં અવિપ્પયોગેણં એગે પસપ્પએ,
૩. અણુપ્પન્નાણં સોક્ખાણં ઉપ્પાએત્તા એગે પસપ્પએ,
૪. પુચ્ચુપ્પન્નાણં સોક્ખાણં અવિપ્પયોગેણં એગે પસપ્પએ ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૪, સુ. ૩૩૯

૧૫. તરગાણં ચુપ્પગારા-

(૧) ચત્તારિ તરગા પ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સમુદ્દં તરામીતેગે સમુદ્દં તરહ,
૨. સમુદ્દં તરામીતેગે ગોપ્પયં તરહ,
૩. ગોપ્પયં તરામીતેગે સમુદ્દં તરહ,
૪. ગોપ્પયં તરામીતેગે ગોપ્પયં તરહ ।

૯૩. શ્રમિકોનાં ચાર પ્રકાર :

- (૧) ભૂતક (શ્રમિક) ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. દિવસ શ્રમિક - પ્રતિદિવસનું નિયત મૂલ્ય લઈને કામ કરનાર,
૨. યાત્રા શ્રમિક-યાત્રામાં સહયોગ કરનાર,
૩. ઉચ્ચત્વ શ્રમિક-કલાકનાં અનુપાતમાં મૂલ્ય લઈને કામ કરનાર,
૪. કબ્બાડ શ્રમિક-હાથોનાં અનુપાતથી ધન લઈને ભૂમિ ખોદનાર. અર્થાત્ ઉધડુ કામ કરનાર.

પુત્રનાં ચાર પ્રકાર :

- પુત્ર ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. અતિજાત- પિતાથી અધિક,
  ૨. અનુજાત- પિતાનાં સમાન,
  ૩. અપજાત - પિતાથી હીન,
  ૪. કુલાંગાર - કુળનાં માટે અગ્નિ જેવા કુળદૂષક,

૯૪. પ્રયત્ન કરનારનાં ચાર પ્રકાર :

- પ્રસાર્પક (પ્રયત્ન કરનાર) ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક અનુત્પન્ન અથવા અપ્રાપ્ત ભોગોની પ્રાપ્તિનાં માટે પ્રયત્ન કરે છે.
  ૨. કેટલાક ઉત્પન્ન અથવા પ્રાપ્ત ભોગોનાં સંરક્ષણનાં માટે પ્રયત્ન કરે છે.
  ૩. કેટલાક અપ્રાપ્ત સુખોની પ્રાપ્તિનાં માટે પ્રયત્ન કરે છે.
  ૪. કેટલાક પૂર્વપ્રાપ્ત સુખોના સંરક્ષણનાં માટે પ્રયત્ન કરે છે.

૯૫. સાધકોનાં ચાર પ્રકાર :

- (૧) તૈરાક (સાધક) ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. કેટલાક સાધક સંસાર સમુદ્રને પાર કરવાનો સંકલ્પ કરે છે અને તેને પાર પણ કરે છે.
૨. કેટલાક સાધક સમુદ્રને પાર કરવાનો સંકલ્પ કરે છે પરંતુ નાના જળાશયને પાર કરે છે.
૩. કેટલાક સાધક નાના જળાશયને પાર કરવાનો સંકલ્પ કરે છે પરંતુ સંસારસમુદ્રને પાર કરે છે.
૪. કેટલાક સાધક નાના જળાશયને પાર કરવાનો સંકલ્પ કરે છે પણ નાના જળાશયને જ પાર કરે છે.

(૨) ચત્તારિ તરગા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સમુદ્દં તરેત્તા ણામમેગે સમુદ્દે વિસીયઇ,
૨. સમુદ્દં તરેત્તા ણામમેગે ગોપ્પણ વિસીયઇ,
૩. ગોપ્પયં તરેત્તા ણામમેગે સમુદ્દે વિસીયઇ,
૪. ગોપ્પયં તરેત્તા ણામમેગે ગોપ્પણ વિસીયઇ ।

- ઠાણં અ.૪, ઉ.૪, સુ.૩૫૯

૧૬. સત્ત વિવક્ખયા પુરિસાણં પંચભંગ પરૂવણં-
પંચવિહા પુરિસજાયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. હિરિસત્તે,
૨. હિરિમણસત્તે,
૩. ચલસત્તે,
૪. થિરસત્તે?
૫. ઉદયણસત્તે ।

- ઠાણં અ.૫, ઉ.૩, સુ.૪૫૨

૧૭. મણુસ્સાણં છવ્વિહસ્સ પરૂવણં-

છવ્વિહા મણુસ્સા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. જમ્બૂદ્દીવગા,
૨. ધાયઇસંડદીવપુરત્થિમદ્ધગા,
૩. ધાયઇસંડદીવપચ્ચત્થિમદ્ધગા,
૪. પુક્કરવરદીવઇદ્ધપુરત્થિમદ્ધગા,
૫. પુક્કરવરદીવઇદ્ધપચ્ચત્થિમદ્ધગા,
૬. અંતરદીવગા ।

અહવા-છવ્વિહા મણુસ્સા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. કમ્મભૂમગા,
૨. અકમ્મભૂમગા,
૩. અંતરદીવગા,
૪. ગલ્લભવક્કંતિયમણુસ્સા કમ્મભૂમગા,
૫. અકમ્મભૂમગા,
૬. અંતરદીવગા ।

- ઠાણં અ.૬, સુ.૪૯૦

(૨) સાધકનાં ચાર પ્રકાર કલ્લા છે, જેમકે -

૧. કેટલાક સાધક આખા સમુદ્રને પાર કરી કિનારા પર આવીને હતાશ થઈ જાય છે.
૨. કેટલાક સાધક સમુદ્રને પાર કરી નાના જળાશયમાં હતાશ થઈ જાય છે.
૩. કેટલાક સાધક નાના જળાશયને પાર કરી સમુદ્રમાં હતાશ થઈ જાય છે.
૪. કેટલાક નાના જળાશયને પાર કરી નાના જળાશયમાં જ હતાશ થઈ જાય છે.

૯૬. સત્વની વિવક્ષાથી પુરુષોનાં પાંચભંગોનું પ્રરુપણ :

પુરુષ પાંચ પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે -

૧. હ્નીસત્વ - વિકટ પરિસ્થિતિમાં પણ લજ્જાવશ કાયર ન થનાર,
૨. હ્નીમનઃસત્વ - વિકટ પરિસ્થિતિમાં પણ મનમાં કાયર ન થનાર,
૩. ચલસત્વ - અસ્થિરસત્વવાળા,
૪. સ્થિરસત્વ - સુસ્થિરસત્વવાળા,
૫. ઉદયનસત્વ - વૃદ્ધિશીલ સત્વવાળા.

૯૭. મનુષ્યોનાં છ પ્રકારોનું પ્રરુપણ :

મનુષ્ય છ પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે -

૧. જમ્બુદ્વીપમાં ઉત્પન્ન,
૨. ધાતકીખંડ દ્વીપનાં પૂર્વાર્ધમાં ઉત્પન્ન,
૩. ધાતકીખંડ દ્વીપનાં પશ્ચિમાર્ધમાં ઉત્પન્ન,
૪. અર્ધપુષ્કરવર દ્વીપનાં પૂર્વાર્ધમાં ઉત્પન્ન,
૫. અર્ધપુષ્કરવર દ્વીપનાં પશ્ચિમાર્ધમાં ઉત્પન્ન,
૬. અંતર્દ્વીપોમાં ઉત્પન્ન.

અથવા - મનુષ્ય છ પ્રકારનાં કલ્લા છે, જેમકે -

૧. કર્મભૂમિમાં ઉત્પન્ન સમ્મૂર્ચિશ્રમ મનુષ્ય,
૨. અકર્મભૂમિમાં ઉત્પન્ન સમ્મૂર્ચિશ્રમ મનુષ્ય,
૩. અંતર્દ્વીપમાં ઉત્પન્ન સમ્મૂર્ચિશ્રમ મનુષ્ય,
૪. કર્મભૂમિમાં ઉત્પન્ન ગર્ભજ મનુષ્ય,
૫. અકર્મભૂમિમાં ઉત્પન્ન ગર્ભજ મનુષ્ય,
૬. અંતર્દ્વીપોમાં ઉત્પન્ન ગર્ભજ મનુષ્ય.

૧. ઠાણં અ. ૪, ઉ. ૩, સુ. ૩૩૧

૧૮. ઇન્દ્રિ અણિન્દ્રિમંત મણુસ્સાણં છવ્વિહત્ત પરૂવણં-

છવ્વિહા ઇન્દ્રિમંતા મણુસ્સા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અરહંતા,	૨. ચક્કવટ્ટી,
૩. બલદેવા,	૪. વાસુદેવા,
૫. ચારણા,	૬. વિજ્જાહરા ^૧ ।

છવ્વિહા અણિન્દ્રિમંતા મણુસ્સા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. હેમવયગા,	૨. હેરણ્ણવયગા,
૩. હરિવાસગા,	૪. રમ્મગવાસગા,
૫. કુરૂવાસિણો,	૬. અંતરદીવગા ।

- ઠાણં. અ. ૬, સુ. ૪૯૧

૧૯. ણેઝણિયા પુરિસાણં પગારા-

ણવ ણેઝણિયા વત્થૂ પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સંખાણે,
૨. ણિમિત્તે,
૩. કાઙ્યા,
૪. પોરાણે,
૫. પારિહત્થિયે,
૬. પરપંડિયે,
૭. વાઈ ય,
૮. ભૂઙ્ગમ્મે,

૯. તિગિચ્છિયે ।

- ઠાણં અ. ૯, સુ. ૬૭૯

૧૦૦. પુત્તાણં દસ પગારા-

દસ પુત્તા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અત્તણ,
૨. ચેત્તણ,
૩. દિન્નણ,
૪. વિન્નણ,
૫. ઓરસે,
૬. મોહરે,
૭. સૌંડીરે,
૮. સંવુહ્હે,
૯. ઓવયાહણ,

૧૦. ધમ્મંતેવાસી ।

- ઠાણં. અ. ૧૦, સુ. ૭૬૨

૯૮. ઋદ્ધિ- અનૃદ્ધિમંત મનુષ્યોનાં છ પ્રકારોનું પ્રરુપણ :

ઋદ્ધિમંત મનુષ્ય છ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. અર્હન્ત,	૨. ચક્કવર્તી,
૩. બળદેવ,	૪. વાસુદેવ,
૫. ચારણ,	૬. વિદ્યાધર.

અનૃદ્ધિમંત મનુષ્ય છ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. હૈમવત ક્ષેત્રોત્પન્ન,	૨. હૈરણ્યવત ક્ષેત્રોત્પન્ન,
૩. હરિવર્ષોત્પન્ન,	૪. રમ્યકૃવર્ષોત્પન્ન,
૫. કુરુવર્ષોત્પન્ન,	૬. અંતર્દર્શીપોત્પન્ન.

૯૯. નૈપુણિક પુરુષોનાં પ્રકાર :

નૈપુણિક વસ્તુ (પુરુષ) નવ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સંખ્યાન - ગણિતને જાણનાર,
૨. નૈમિત્તિક - નિમિત્તને જાણનાર,
૩. કાથિક - પ્રાણ તત્વોને જાણનાર,
૪. પૌરાણિક - ઇતિહાસને જાણનાર,
૫. પારિહસ્તિક - સ્વભાવથી જ સમસ્ત કાર્યોમાં દક્ષ,
૬. પરપંડિત - અનેક શાસ્ત્રોને જાણનાર,
૭. વાદી-વાદ - લઙ્ઘિથી સંપન્ન,

૮. ભૂતિકર્મ - ભસ્મલેપ કે દોરો બાંધીને જ્વર(તાવ) આદિની ચિકિત્સા કરનાર,

૯. ચિકિત્સા - ચિકિત્સા કરનાર.

૧૦૦. પુત્રોનાં દસ પ્રકાર :

પુત્ર દસ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. આત્મજ - પોતાના પિતાથી ઉત્પન્ન,
૨. ક્ષેત્રજ - નિયોગજન્ય વિધિથી ઉત્પન્ન,
૩. દત્તક - ખોળે લીધેલ,
૪. વિજક - વિદ્યા-શિષ્ય,
૫. ઔરસ - સ્નેહવશ સ્વીકૃતપુત્ર,
૬. મૌખર - વાક્યપટુતાનાં કારણે પુત્રરુપમાં સ્વીકૃત,
૭. શૌંડીર- પરાક્રમનાં કારણે પુત્રરુપમાં સ્વીકૃત,
૮. સંવર્ધિત - પોષેલ અનાથ પુત્ર,
૯. ઔપયાચિક - દેવ આરાધનાથી ઉત્પન્ન પુત્ર કે સેવક,
૧૦. ધર્માન્તેવાસી - ધર્મશિષ્ય.

૧. ઠાણં અ. ૫, ૩, સુ. ૪૪૦માં પાંચ પ્રકાર બતાવવામાં આવ્યા છે તેમાંથી પ્રારંભના ચાર સમાન છે પણ પાંચમો ભેદ ભાવિતાત્મા અણગાર છે.

૧૦૧. એગોરૂય દીવ મળુયાણં આયારભાવ પડોયારાઈ પરૂવણં-

પ. એગોરૂયદીવે ણં ભંતે ! દીવે મળુયાણં કેરિસે
આયારભાવપડોયારે પળ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! તે ણં મળુસ્સા અણુવમતરસોમચારુરૂવા,
ભોગુત્તમગયલક્ષણા, ભોગસસ્સિરીયા,

સુજાય સવ્વંગસુંદરંગા,

સુપદ્દિઠય કુમ્મચારુચ્ચલણા

રત્તુપ્પલ-પત્તમઝય-સુકુમાલ-કોમલતલા,

નગ-નગર-સાગર-મગર-ચક્કંક-વરંક-લક્ષણંકિય
ચલણા,

અણુપુચ્ચ સુસંહતંગુલીયા,

ઉન્નતતણુ તંબણિદ્ધણ્ણા,

સંઠિય સુસિલિદ્ધગૂઢગુપ્પા,

એણી કુરુવિંદાવત્તવટ્ટાણુપુચ્ચજંઘા,

સમુગ્ગણિમગ્ગગૂઢજાણૂ,

ગયસસણસુજાત સણ્ણિભોરૂ,

વરવારણમત્તતુલ્લ વિક્કમ વિલસિયગઈ,

સુજાતવરતુરગ ગુજ્જદેસા, આદ્ધણ્ણહઓચ્ચ ણિરુ-
વલેવા,

પમુદ્ધય વર તુરિયસીહ અતિરેગ વદ્દિટ્થયકડી,

સોહયસોણિંદ મૂસલ દપ્પણ્ણિગરિત વરકળ-
ગચ્છસરિસવર વદ્ધરપલિય મજ્જા,

ઉજ્જયસમસહિત સુજાત જચ્ચતણુકસિણ્ણિદ્ધ
આદેજ્જ લડહ સુકુમાલ મઝય રમણીજ્જરોમરાઈ,

૧૦૧. એકોરુક દ્વીપનાં પુરુષોનાં આકાર-પ્રકારાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! એકોરુકદ્વીપમાં મનુષ્યોનાં આકાર-
પ્રકારાદિનું સ્વરૂપ કેવું કહ્યું છે?

૩. ગૌતમ ! તે મનુષ્ય અનુપમ સૌમ્ય અને સુંદર
રૂપવાળા છે, ઉત્તમ ભોગોનાં સૂચક લક્ષણોવાળા
છે, ભોગજન્ય શોભાથી યુક્ત છે.

તેના અંગ જન્મથી જ શ્રેષ્ઠ અને સર્વાંગસુંદર છે.

પગ : સુપ્રતિષ્ઠિત સુંદર અને કાયબાની જેમ
ઉન્નત છે.

પગનાં તણિયા : લાલ કમળનાં પાંદડાનાં સમાન
મૂઢ, મુલાયમ અને કોમળ છે.

ચરણ : ચરણમાં પર્વત, નગર, સમુદ્ર, મગર,
ચક્ર, ચંદ્રમા આદિનાં ચિન્હ છે.

ચરણની આંગળીઓ : કમથી મોટી-નાની અને
મળેલી છે.

આંગળીઓનાં નખ : ઉન્નત પાતળા તામ્રવર્ણની
કાંતિવાળા અને સ્નિગ્ધ છે.

ધૂંટણી : સંસ્થિત પ્રમાણોપેત ધન અને ગૂઢ છે.

પીંડી : હરિણી અને તૃણવિશેષની જેમ કમથી
સ્થૂલ-સ્થૂલતર અને ગોળ છે.

ધૂંટણ : સંપુટમાં રાખેલની જેમ ગૂઢ છે.

ઉરુ : જાંઘે હાથીની સૂંઢની જેમ સુંદર, ગોળ,
અને પુષ્ટ છે.

ચાલ : શ્રેષ્ઠ મદોન્મત્ત હાથીની જેમ છે.

ગુહ્યદેશ : શ્રેષ્ઠ ધોડાની જેમ સુગુપ્ત છે તથા
આકીર્ણક અશ્વની જેમ મળમૂત્રાદિનાં લેપથી
રહિત છે.

કમર : યૌવન પ્રાપ્ત શ્રેષ્ઠ ધોડા અને સિંહની
કમર જેવી પાતળી અને ગોળ છે.

કમરનો મધ્યભાગ : સંકોચાયેલી ત્રિપાઈ, મૂસળ,
દર્પણનો દંડ અને શુદ્ધ કરેલ સોનાના મૂઠથી યુક્ત
શ્રેષ્ઠ વજની જેમ છે.

રોમરાય : સરળ-સમ-સધન-સુંદર-શ્રેષ્ઠ, પાતળી,
કાળી, સ્નિગ્ધ, યોગ્ય, લાવણ્યમય, સુકુમાર,
સુકોમળ અને રમણીય છે.

ગંગાવત્ત પયાહિણાવત્ત તરંગ મંગુર રવિકિરણ
તરુણ બોધિત અકોસાયંત પડમ ગમ્ભીર વિયડનામ્ભી,

ઙ્ગસવિહગ સુજાત પીણકુચ્છી,

ઙ્ગસોચરા,

સુઙ્ગકરણા,

પમ્હવિયડનામ્ભી,

સળ્ળયપાસા, સંગતપાસા, સુંદરપાસા, સુજાતપાસા,
મિતમાઙ્ગય પીણરઙ્ગયપાસા,

અકરુંડય-કળગ-રૂગગ-નિમ્મલ સુજાય
નિરુવહયદેહધારી,

પસત્થવત્તીસ લક્ષણધરા,

કળગસિલાતલુજ્જલ પસત્થ સમતલોવિચિય
વિચ્છિન પિહુલવચ્છા,

સિરિવચ્છંકિવચ્છા,

પુરવર-ફલિહ-વટ્ઠિયમ્ભુજા,

મ્ભુયગીસર વિપુલભોગ આયાણ ફલિહ ઉચ્છૂઢ દીહવાહુ,

જુગસન્નિમ્ભ પીણરઙ્ગયપીવર પડટ્ઠસંઠિય સુસિલિટ્ઠ
વિસિટ્ઠ ઘળ-થિર-સુબદ્ધ સુનિગૂઢ-પવ્વસંધી ।

રત્તતલોવઙ્ગય મઝયમંસલ પસત્થ લક્ષણ સુજાય
અચ્છિદ્દજાલપાળી.

પીવરવટ્ઠિય સુજાય કોમલવરંગુલીયા,

તંબતલિન સુચિરુઙ્ગરણિદ્ધ ણક્ષા,

ચંદપાણિલેહા, સૂરપાણિલેહા, સંખપાણિલેહા,
ચક્કપાણિલેહા, દિસાસોત્થિય પાણિલેહા,
ચંદ-સૂર-સંખ-ચક્ક-દિસાસોત્થિય પાણિલેહા,

અળેગવર લક્ષણુત્તમ પસત્થરઙ્ગય પાણિલેહા,

નાભિ : ગંગાનાં આવર્તની જેમ દક્ષિણાવર્ત,
તરંગની જેમ વક્ર અને સૂર્યની ઉગતા કિરણોથી
ખિલતા કમળની જેમ ગંભીર અને વિશાળ છે.

કુક્ષિ : (ઉદર) મત્સ્ય અને પક્ષીની જેમ સુંદર
અને પુષ્ટ છે.

પેટ : માછલીની જેમ કૃશ છે.

ઈન્દ્રિયો : પવિત્ર અને નિર્લિપ્ત છે.

નાભિ : કમળનાં સમાન વિશાળ છે.

ધાર્મભાગ : નીચે નમેલ પ્રમાણોપેત, સુંદર,
અતિસુંદર, પરિમિત, માપયુક્ત સ્થૂલ અને
આનંદ આપનાર છે.

કરોડરજ્જુ : અનુલક્ષિત છે, તેનું શરીર કંચનની
જેમ કાંતિવાળા નિર્મળ સુંદર અને નિરુપહત
(સ્વસ્થ) છે

તે શુભ બત્રીસ લક્ષણોથી યુક્ત છે.

વક્ષસ્થલ : કંચનની શિલાતલ જેવા ઉજ્જવલ,
પ્રશસ્ત, સમતલ, પુષ્ટ વિસ્તીર્ણ અને મોટા છે.

છાતી : પર શ્રીવત્સનું ચિન્હ અંકિત છે.

ભુજાઓ : નગરની અર્ગલાનાં સમાન લાંબી છે.

બાહુ : શેષનાગનાં લાંબા શરીર તથા ઉપાડેલી
અર્ગલાનાં સમાન લાંબી છે.

હાથનું કાંડું : (પ્રકોષ્ઠ) વજનાં સમાન, દઢ પુષ્ટ,
સુસ્થિત, સઘન, વિશિષ્ટ ધન, સ્થિર, સુબદ્ધ અને
નિગૂઢ પર્વસંધીઓવાળી છે.

હથેળી : લાલ વર્ણની પુષ્ટ, કોમળ, માંસલ,
પ્રશસ્ત લક્ષણયુક્ત સુંદર અને છિદ્ર જાળ રહિત
આંગળીઓવાળી છે.

હાથની આંગળીઓ : પુષ્ટ, ગોળ, સુજાત અને
કોમળ છે.

નખ : તામ્રવર્ણનાં પાતળા, સ્વચ્છ, મનોહર
અને સ્નિગ્ધ હોય છે.

હાથની રેખાઓ : ચંદ્રરેખા, સૂર્યરેખા, શંખરેખા,
ચક્રરેખા, દક્ષિણાવર્ત સ્વસ્તિકરેખા તેમજ ચંદ્ર,
સૂર્ય-શંખ-ચક્ર-દક્ષિણાવર્ત સ્વસ્તિકથી મળતી જુલતી
હોય છે.

હાથ : અનેક શ્રેષ્ઠ, લક્ષણ યુક્ત, ઉત્તમ, પ્રશસ્ત,
સ્વચ્છ, આનંદપ્રદ રેખાઓથી યુક્ત છે.

વરમહિસ વરાહસીહ સદ્દૂલ ઉસભનાગવર
પડિપુન્ન વિઝલ ઉન્નત સ્થા,

ચરંગુલ સુપ્પમાણા કંબુવર સરિસગીવા,

અવદિઠત સુવિભત્તસુજાત ચિત્તમંસુમંસલ સંઠિય
પસત્થ સદ્દૂલવિપુલ હણુયા,

ઓતદિય સિલપ્પવાલ વિંબફલ સન્નિમાહરોટ્ઠા,

પંડુર-સસિ સગલ વિમલ નિમ્મલ સંખગોઘીર
ફેણ દગરય મુણાલિયા ધવલ દંતેસેઢી, અખંડદંતા
અફુડિયદંતા, અવિરલદંતા, સુજાતદંતા,
એગદંતસેઢિવ્વ અણેગદંતા,

હુતવહ નિદ્ધંતધોત તત્તતવણિજ્જરત્તલતાલુજીહા,

ગરુલાયય ઉજ્જુતુંગ ણાસા,

અવદાલિય પોંડરીયનયણા કોકાસિતધવલ-
પત્તલચ્છા,

આણામિય ચાવરુર કિણ્હમ્મરાઇ ય સંઠિય સંગય
આયત સુજાત તણુકસિણનિદ્ધ ભમુયા,

અલ્લીણપ્પમાણજુત્ત સવણા સુસ્સવણા,

પીણમંસલ ક્કબોલદેસભાગા,
અચિરુગ્ગય બાલચંદસંઠિય પસત્થ વિચ્છિન્નસ-
મણિહાલા,

ઉડુવઇપડિપુણ્ણસોમવદણા,
છતાગારુત્તમંગદેસા, ઘણનિચિય સુવદ્ધલક્ષવપુણ્ણય
કૂડાગારણિભપિંડિયસીસે,

સ્કંધ : શ્રેષ્ઠભેસા, ડુક્કર, સિંહ, વાઘ, બળદ
અને ઉત્તમ હાથીનાં સ્કંધની જેમ પ્રતિપૂર્ણ,
વિપુલ અને ઉન્નત છે.

ગ્રીવા : ચાર આંગળ પ્રમાણ ઉંચી શ્રેષ્ઠ શંખનાં
સમાન છે.

ચિબુક : (હોંઠનો નીચેનો ભાગ) અવસ્થિત,
સુવિભક્ત, સુંદરરુપથી ઉત્પન્ન, દાઢીનાં વાળોથી
યુક્ત, સુંદર સંસ્થાન યુક્ત, પ્રશસ્ત અને વાઘની
વિપુલ ચિબુક સમાન છે.

હોઠ : પરિકર્મિત શિલાપ્રવાલ અને બિંબફળનાં
સમાન લાલ છે.

દાંત : સફેદ ચંદ્રમાનાં ટુકડા જેવા નિર્મલ છે અને
શંખ, ગાયનું દૂધ, ફેન, જલકણ અને મૃશાલિકાનાં
તંતુઓના સમાન સફેદ છે, તેના દાંત અખંડિત
હોય છે. તુટેલા હોતા નથી, અલગ-અલગ પણ
હોતા નથી, તે સુંદર દાંતવાળા છે, તેના દાંત અનેક
હોવા છતાં પણ એક દંત પંક્તિ જેવા દેખાય છે.

જીભ અને તાલુ : અગ્નિમાં તપાવીને ધોયેલ
અને ફરીથી તપાવેલ સ્વર્ણનાં સમાન લાલ છે.

નાક : ગરુડની નાસિકા જેવી લાંબી, તીખી અને
ઉંચી હોય છે.

આંખ : સૂર્યકિરણોથી વિકસિત નીલ કમળ જેવી
હોય છે તેમજ તે ખીલેલ કમળ જેવી ખૂણામાં લાલ,
વચમાં કાળી અને સફેદ તથા પશ્મપુટવાળી હોય છે.

ભમરો : ઈષત્ આરોપિત ધનુષનાં સમાન વક,
રમણીય, કૃષ્ણ, મેઘરાજીની જેમ કાળી, સંગત
દીર્ઘ, સુજાત, પાતળી, કાળી અને સ્નિગ્ધ હોય છે.

કાન : મસ્તકનાં ભાગ સુધી કંઈક-કંઈક લાગેલ
અને પ્રમાણોપેત છે અને સુંદર છે અર્થાત્ સારી
રીતે શ્રવણ કરનાર છે.

ગાલ : પીન અને માંસલ હોય છે.

લલાટ : ઉદય બાળચંદ્ર જેવા પ્રશસ્ત, વિસ્તીર્ણ
અને સમતલ હોય છે.

મુખ : પૂર્ણિમાનાં ચંદ્રમા જેવું સૌમ્ય હોય છે.

મસ્તક : છત્રાકાર અને ઉત્તમ લક્ષણોવાળું, પર્વત
શિખરની જેમ ઉન્નત અને પાષાણની પિંડની
જેમ ગોળ અને મજબૂત હોય છે.

દાડિમપુષ્પગાસ તવણિજ્જસરિસ નિમ્મલ સુજાય
કેસંતકેસભૂમી,

સામલિય બોંડ ઘણણિચિય છોડિય મિડ
વિસયપસત્થ સુહુમ લક્ષણ સુગંધ સુન્દર ભુયમોયગ
ભિંગિણીલકજ્જલ પહટ્ઠ ભમરગણ ગિન્દ્ધણિકુરંબ
નિચિયકુંચિયપયાહિણાવત્તમુદ્ધસિરયા,

લક્ષણવંજણગુણોવવેયા સુજાય સુવિભત્ત સુરૂ-
વગા પાસાહયા દરિસણિજ્જા અભિરૂવા પડિરૂવા !

તે પં મણુયા હંસસ્સરા કોંચસ્સરા નંદિઘોસા
સીહસ્સરા સીહઘોસા મંજુસ્સરા મંજુઘોસા સુસ્સરા
સુસ્સરનિગ્ધોસા છાયાઉજ્જોતિયંગમંગા,

વજ્જરિસભનારાયસંઘયણા, સમચરંસસંઠાણ-
સંઠિયા, સિણિન્દ્ધછવી ણિરાયંકા, ઉત્તમપસત્થ
અહસેસનિરુવમતણુ,

જલ્લમલકલંક સેયરયદોસ વજ્જિયસરીરા,

અણુલોમવાઉવેગા કંકણગ્ગહણી નિરુવલેવા,

કવોતપરિણામા,

સડણિવ્વ પોસચિટ્ઠંતરોરૂપરિણયા,

વિગ્ગહિય ઉન્નયકુચ્છી,

પડમુપ્પલસરિસ ગંધણિસ્સાસ સુરભિવદ્ધા,
અટ્ઠઘણુસયં ઝસિયા ।

તેસિં મણુયાણં ચડસટ્ઠિં પિટ્ઠિકરંડગા પણ્ણત્તા,
સમણાડસો !

કેશાન્તભૂમિ : ખોપડીની ચામડી દાડમનાં-
ફૂલની જેમ લાલ, તપેલ સોનાનાં સમાન-નિર્મલ
અને સુંદર હોય છે.

મસ્તકનાં વાળ : છૂટા કરવા છતાં પણ શાલ્મલિ
વૃક્ષનાં ફળની જેમ ઘટાદાર અને નિવિડ હોય છે.
તે વાળ મૂદુ, નિર્મળ, પ્રશસ્ત, સૂક્ષ્મ, લક્ષણયુક્ત,
સુગંધિત, સુંદર, ભુજમોચક નીલમણિ, લીલા
અને કાજળનાં સમાન કાળા, હર્ષિત ભ્રમરોનાં
સમાન અત્યંત-કાળા-સ્નિગ્ધ અને જમાયેલા હોય
છે, તે ધુધરાળા અને દક્ષિણાવર્ત હોય છે.

તે મનુષ્ય લક્ષણ, વ્યંજન અને ગુણોથી યુક્ત
હોય છે, તે સુંદર અને સુવિભક્ત સ્વરૂપવાળા
હોય છે. તે પ્રસન્નતા પેદા કરનાર, દર્શનીય,
અભિરૂપ અને પ્રતિરૂપ હોય છે.

તે મનુષ્ય હંસ જેવા સ્વરવાળા, કાગડા જેવા
સ્વરવાળા, બારવાઘોનાં સંમિશ્રિત સ્વર જેવા
ઘોષ કરનાર, સિંહના સમાન સ્વરવાળા અને
ગર્જનાવાળા, મધુર સ્વરવાળા, મધુર ઘોષવાળા,
સુસ્વરવાળા, સુસ્વર અને સુઘોષવાળા,
અંગ-અંગમાં કાંતિવાળા,

વજ્રશ્લેષભનારાય સંહનનવાળા, સમયતુસ્ત્ર-
સંસ્થાનવાળા, સ્નિગ્ધ છબીવાલા, રોગાદિરહિત,
ઉત્તમ પ્રશસ્ત અતિશય યુક્ત અને નિરુપમ
શરીરવાળા,

પરસેવા આદિનાં મેલથી કલંકિત રહિત અને
સ્વેદ-રજ આદિ દોષોથી રહિત શરીરવાળા,

ઉપલેપથી રહિત, અનુકૂળ વાયુવેગવાળા, કંક
પક્ષીની જેમ નિર્લેપ ગુદાભાગવાળા,

કબૂતરની જેમ બધુ પચાવી લેવાવાળા,

પક્ષીની જેમ મલોત્સર્ગનાં લેપથી રહિત અપાન
દેશવાળા, સુંદર પૃષ્ઠભાગ ઉદર અને જંઘાવાળા,

ઉન્નત અને મુષ્ટિગ્રાહ્ય કુક્ષીવાળા,

પદ્મકમળ જેવી સુગંધયુક્ત શ્વાસોચ્છ્વાસથી સુગંધિત
મુખવાળા અને એકસો આઠ ધનુષની ઊંચાઈવાળા
મનુષ્ય હોય છે,

હે આયુષ્યમાનુ શ્રમણ ! તે મનુષ્યોને ચોંસઠ
(૬૪) પાંસળીઓ કહેવામાં આવી છે.

તે ણં મળુયા પગઇભદ્દગા, પગઇવિણીયગા,
પગઇવસંતા, પગઇપયણુ કોહ-માણ-માયા-લોભા
મિઝમદ્દવ સંપણ્ણા અલ્લીણા ભદ્દગા વિણીયા
અપ્પિચ્છા અસંનિહિસંચયા અચંડા વિઢિમંતરપરિવ-
સણા જહિચ્છિય કામગમિણો ય તે મળુયગણા
પણ્ણત્તા સમણાસો !

પ. તેસિ ણં ભંતે ! મળુયાણં કેવઙ્કાલસ્સ આહારટ્ઠે
સમુપ્પજ્જઈ ?

૩. ગોયમા ! ચઉત્થભત્તસ્સ આહારટ્ઠે સમુપ્પજ્જઈ ।
- જીવા. પઢિ. ૩, સુ. ૧૧૧/૧૩

૧૦૨. ઇગોરૂય દીવસ્સ ઇત્થિયાણં આયારભાવ પડોયાર પહ્વણં-

પ. ઇગોરૂયમણુઈ ણં ભંતે ! કેરિસે આયારભાવપડોયારે
પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! તાઓ ણં મળુઈઓ સુજાયસવ્વંગસુંદરીઓ,
પહાણમહિલાગુણેહિં જુત્તા,

અચ્ચંત વિસપ્પમાણા પડમ સુકુમાલ કુમ્મસંઠિય
વિસિટ્ઠ ચલણાઓ,

ઉજ્જુમિઝય પીવર નિરંતર પુટ્ઠ સોહિયંગુલીઓ,

ઉન્નયરઙ્કય તલિણતંબસુઙ્ગિદ્ધણચ્ચા,

રોમરહિત વટ્ઠ લટ્ઠ સંઠિયઅજહણ્ણ પસત્થ
લક્ખણ અકોપ્પજંબયુગલા,

સુણિમ્મિય સુગૂઢજાણુમંડલસુબદ્ધસંઘી,

કયલિક્ખંભાતિરેગ સંઠિયણિવ્વણ સુકુમાલ
મઝયકોમલ અવિરલ્લ સમસહિતસુજાત વટ્ઠ
પીવરણિરંતરોરૂ,

અટ્ઠાવયવી ચિપટ્ટસંઠિય પસત્થ વિચ્છિન્ન
પિહુલસોણી,

વદણાયમપ્પમાણદુગુણિત વિસાલ મંસલ સુબદ્ધ
જહણવર ધારણીઓ,

તે મનુષ્ય સ્વભાવથી ભદ્ર, સ્વભાવથી વિનીત,
સ્વભાવથી શાંત, સ્વભાવથી અલ્પ ક્રોધ-માન-
માયા-લોભવાળા, મૂઢુતા અને માર્દવથી સંપન્ન
હોય છે, અલ્લીન (સંયત ચેષ્ટાવાળા) છે. ભદ્ર,
વિનીત, અલ્પ ઈચ્છાવાળા, સંયત-સંગ્રહ ન
કરનાર, ક્રૂર પરિણામોથી રહિત, વૃક્ષોની શાખાની
અંદર રહેવાવાળા તથા ઈચ્છાનુસાર વિચરણ
કરનાર છે. હે આયુષ્યમાન શ્રમણ ! એવા
એકોરુકદ્વીપનાં મનુષ્ય કહ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! તે મનુષ્યોને કેટલા કાળનાં અંતરથી
આહારની ઈચ્છા થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે મનુષ્યોને ચતુર્થભક્ત અર્થાત્ એક
દિવસ છોડીને બીજા દિવસે આહારની અભિલાષા
થાય છે.

૧૦૨. એકોરુક દ્વીપની સ્ત્રીઓનાં આકાર-પ્રકારાદિનું
પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! આ એકોરુકદ્વીપની સ્ત્રીઓનાં આકાર-પ્રકાર
ભાવ કેવા કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે મનુષ્ય સ્ત્રીઓ શ્રેષ્ઠ અવયવો દ્વારા
સર્વાંગ સુંદર છે, મહિલાઓના શ્રેષ્ઠ ગુણોથી
યુક્ત છે.

ચરણ : અત્યંત વિકસિત પદ્મ કમળની જેમ
સુકોમળ અને કાચબાની જેમ ઉન્નત હોવાથી
સુંદર આકારના છે.

પગની આંગળીઓ : સીધી, કોમળ, સ્થૂલ,
નિરંતર પુષ્ટ અને મળેલી છે.

નખ : ઉન્નત, આનંદ આપનાર, પાતળા, તામ્ર
જેવા રક્ત, સ્વચ્છ અને સ્નિગ્ધ છે.

પીંડી : રોમ રહિત, ગોળ, સુંદર, સુસ્થિત,
ઉત્કૃષ્ટ શુભલક્ષણવાળી અને પ્રીતિકર હોય છે.

ધૂંટણ : સુનિર્મિત સુગૂઢ અને સુબદ્ધસંધિવાળા છે.

જાંઘ : (સાથળ) : કદલીનાં સ્તંભથી પણ અધિક
સુંદર, પ્રજ્ઞાદિ રહિત, સુકોમળ, મૂઢુ, કોમળ,
એકસરખા સમાન પ્રમાણવાળી, સુજાત, ગોળ,
મોટી અને અંતરહિત છે.

નિતમ્બભાગ : અષ્ટાપદ ધૂતનાં પટ્ટનાં જેવા
આકારના શુભ વિસ્તીર્ણ અને મોટા છે.

જઘન પ્રદેશ : (બાર આંગળ) મુખ પ્રમાણથી
બમણુ ચોવીસ અંગુલ પ્રમાણ વિશાળ, માંસલ
અને સુબદ્ધ છે.

વજ્જવિરાઙ્ગ પસત્થલક્ષણણિરોદરા,

તિવલી વલિયતણુણમિય મઙ્ગિમાઓ,

ઉજ્જુય સમસંહિત જચ્ચતણુ કસિણ ગિદ્ધઆદેજ્જ
લડહ સુવિભત્ત સુજાત કંતસોભંત રુદ્ધલ રમણિજ્જ
રોમરાઈ,

ગંગાવત્ત પદાહિણાવત્ત તરંગ ભંગુરરવિકિરણ તરુ-
ણવોધિત અકોસાયંત પડમવણગંભીર વિયડનામ્હી,

અણુભ્મડપસત્થ પીણકુચ્છી,

સણ્ણયપાસા, સંગયપાસા, સુજાતપાસા, મિતમા-
ઇયપીણ રઇયપાસા,

અકરંદુય કણગરુયગ નિમ્મલ સુજાય ણિરુવહય
ગાયલટ્ઠી,

કંચણકલસસમપમાણ સમસંહિતસુજાત લટ્ઠ
ચૂચુય આમેલગ જમલ જુગલ વટ્ટિય અબ્ભુણ્ણયર-
ઇયસંઠિય પયોધરાઓ,

મ્હયંગણુપુવ્વતણુયગોપુચ્છ વટ્ટ સમસંહિય ણમિય
આજ્જ લલિય વાહાઓ,

તંબણહા,

મંસલગ્ગહત્થા,

પીવરકોમલ વરંગુલીઓ,

ણિદ્ધપાણિલેહા,

રવિ-સસિ-સંખ-ચક્કસોત્થિય-સુવિભત્તસુવિરઇય
પાણિલેહા,

પીણુણ્ણય કક્કલ્લવત્થિદેસા,

પહિપુણ્ણગલ્લકલ્લોલા,

ચરંગુલપ્પમાણા કંબુવર સરિસગીવા,

પેટ : વજ્જની જેમ સુશોભિત શુભ લક્ષણોવાળું
અને પાતળું હોય છે.

કમર : ત્રિવલીથી યુક્ત, પાતળી અને લચીલી
હોય છે.

રોમચ્છિ : સરળ મળેલી જન્મજાત પાતળી, કાળી,
સ્નિગ્ધ, સુહાવની, સુંદર, સુવિભક્ત, જન્મદોષ
રહિત, કાંત, શોભાયુક્ત રુચિકર અને રમણીય
હોય છે.

નાભિ : ગંગાનાં આવર્તની જેમ દક્ષિણાવર્ત,
ત્રિવલીથી યુક્ત, મધ્યાહ્નના સૂર્યનાં કિરણોથી
તરત વિકસિત થયેલ કમળની જેમ ગંભીર અને
વિશાળ છે.

કુક્ષિ : ઉગ્રતા રહિત પ્રશક્ત અને સ્થૂલ છે.

પાર્શ્વ : કંઈક ઝુકેલ છે, પ્રમાણપેત છે, સુંદર
છે, અતિ સુંદર છે, પરિમિત માપ યુક્ત સ્થૂલ
અને આનંદ આપનાર છે.

કરોડરજ્જુ : અનુપલક્ષિત છે, તેનું શરીર સોના
જેવી કાંતિવાળું, નિર્મલ, સુંદર અને જ્વરાદિ
ઉપદ્રવોથી રહિત છે.

પયોધર (સ્તન) : સોનાનાં કળશ સમાન
પ્રમાણપેત, સમાન આકારવાળા, સહોત્પન્ન
ચીકણા ચૂચુક રુપી મુગુટથી યુક્ત સહજાત ગોળ
ઉપસેલ અને આકાર-પ્રકારથી પ્રીતિકર છે.

બંને ખંભા : ભુજંગની જેમ કમથી નીચેની તરફ
પાતળી, ગોપુચ્છની જેમ ગોળ, આપસમાં સમાન,
પોત-પોતાની સંધિઓથી જોડાયેલ, નમ્ર અને
અતિ આદેય તથા સુંદર હોય છે.

નખ : તામ્રવર્ણનાં લાલ હોય છે.

હાથ : માંસલ હોય છે,

આંગળીઓ : પુષ્ટ, કોમળ અને શ્રેષ્ઠ હોય છે.

હાથની રેખાઓ : સ્નિગ્ધ સુંવાલી હોય છે.

રેખાઓ : સૂર્ય-ચંદ્ર-શંખ-ચક્ર - સ્વસ્તિકની અલગ-
અલગ હોય છે અને સુવિરચિત છે.

કક્ષ અને વસ્તી : પીન અને ઉન્નત હોય છે.

ગાળ : કપોળ ભરેલ હોય છે.

ગર્દન : ચાર આંગળ પ્રમાણ ઉંચી અને શ્રેષ્ઠ શંખની
જેમ હોય છે.

મંસલસંઠિય પસત્થ હણુયા,
 દાડિમપુષ્પગાસ પીવરકુંચિયવરાધરા સુંદરોત્ત-
 રોદ્ઠા,
 દધિદગરય ચંદકુંદ વાસંતિમઝલ અચ્છિદ્દવિ-
 મલદસણા,
 રત્તુપ્પલ પત્તમઝલ સુકુમાલ તાલુજીહા,

કળયવરમુઝલઅકુડિલ અબ્ધુગય ઝજ્જુતુંગનાસા,

સારદનવકમલકુમુદકુવલય વિમુક્કદલણિગર
 સરિસ લક્ષણ અંકિયકંતળયણા,

પત્તલ ચવલાયંતંતંબલોયણાઓ,

આણામિય ચાવરુહલકિણ્ઠભ્રાઇસંઠિય સંગત
 આયય સુજાય કસિણ ણિદ્ધમ્મુયા,

અલ્લીણપમાણજુત્તસવણા,
 પીણમટ્ઠરમણિજ્જ ગંડલેહા,

ચઝરંસ પસત્થસમણિહાલા,
 કોમુદરયણિકરવિમલ પડિપુન્નસોમચયણા,

છત્તુન્નયઝત્તમંગા,
 કુડિલસુસિણિદ્ધદીહસિરયા,

૧. છત્ત, ૨-૩. ઝ્ઝય-જુગ, ૪. ધૂમ,
 ૫. દામિણિ, ૬. કમંડલુ, ૭. કલસ, ૮. વાવિ,
 ૯. સોત્થિય, ૧૦. પડાગ, ૧૧. જવ, ૧૨. મચ્છુ,
 ૧૩. કુમ્મ, ૧૪. રહવર, ૧૫. મકર, ૧૬. સુકથાલ,
 ૧૭. અંકુસ, ૧૮. અટ્ઠાવહીહ, ૧૯. સુપહટ્ઠક,
 ૨૦. મયૂર, ૨૧. સિરિદામ, ૨૨. અભિસેય,
 ૨૩. તોરણ, ૨૪. મેહિણિ, ૨૫. ઝદ્ધિ,
 ૨૬. વરભવણ, ૨૭. ગિરિવર, ૨૮. આયંસ,
 ૨૯. લલિયગય, ૩૦. ઝસમ, ૩૧. સીહ,
 ૩૨. ચમરઝત્તમપસત્થવત્તીસલક્ષણ ધરાઓ,

દાઢી : માંસલ, સુંદર આકારની તથા શુભ હોય છે.
 બંને હોઠ : દાઢમનાં ફૂલની જેમ લાલ આભાવાળા, પુષ્ટ
 અને કંઈક-કંઈક વલિત હોવાથી સારા લાગે છે.

દાંત : દહીં, જલકણ, ચંદ્રકુંદ, વાસંતીકળીનાં
 સમાન સફેદ અને છેદ રહિત હોય છે.

તાલુ અને જીભ : લાલ કમળનાં પાંદડાનાં સમાન
 લાલ, મૂદુ અને કોમળ હોય છે.

નાસિકા : કનેરની કળીની જેમ સીધી, ઉન્નત,
 ઝજ્જુ અને તીખી હોય છે.

નેત્ર : શરદઝ્ઝતુનાં કમળ કુમુદ અને નીલકમળથી
 વિમુક્ત, પત્ર દળનાં સમાન કંઈક શ્વેત કંઈક
 લાલ અને કંઈક કાલિમા કરેલ અને વચમાં કાળી
 પુતળીઓથી અંકિત હોવાથી સુંદર લાગે છે.

હોચન : પશ્મપુટયુક્ત, ચંચળ, કાન સુધી લાંબા
 અને ઈષત્ રક્ત (તામ્રવત્) હોય છે.

ભમરનેશ : કંઈક નમેલી ધનુષની જેમ આડી,
 સુંદર, કાળી અને મેઘરાજનાં સમાન પ્રમાણોપેત,
 લાંબી, સુજાત, કાળી અને સ્નિગ્ધ હોય છે.

કાન : મસ્તકથી લાગેલ અને પ્રમાણયુક્ત હોય છે.

ગંડલેખા : (ગાલ અને કાનની વચ્ચેનો ભાગ)
 માંસલ, ચીકણી અને રમણીય હોય છે.

લલાટ : ચૌરસ પ્રશસ્ત અને સમતલ હોય છે.

મુખ : શરદપૂર્ણિમાનાં ચંદ્રમાની જેમ નિર્મળ અને
 પરિપૂર્ણ હોય છે.

મસ્તક : છત્રનાં સમાન ઉન્નત હોય છે.

વાળ : ઘુંઘરાળે, ચીકણા અને લાંબા હોય છે.
 તે નીચે પ્રમાણે બત્રીસ લક્ષણોને ધારણ કરવા-
 વાળી છે -

૧. છત્ર, ૨. ધ્વજા, ૩. યુગ, ૪. સ્તૂપ,
 ૫. પુષ્પમાળા, ૬. કમંડળ, ૭. કળશ, ૮. વાવડી,
 ૯. સ્વસ્તિક, ૧૦. પતાકા, ૧૧. યવ, ૧૨. મત્સ્ય,
 ૧૩. કુંભ, ૧૪. શ્રેષ્ઠરથ, ૧૫. મકર,
 ૧૬. પોપટને ખવડાવવાનું પાત્ર, ૧૭. અંકુશ,
 ૧૮. ધૂતકળક, ૧૯. સુપ્રતિષ્ઠક, ૨૦. મયૂર,
 ૨૧. શ્રીદામ, ૨૨. અભિષેક કરાતી લક્ષ્મી,
 ૨૩. તોરણ, ૨૪. મેદિની, ૨૫. સમુદ્ર,
 ૨૬. શ્રેષ્ઠભવન, ૨૭. શ્રેષ્ઠપર્વત, ૨૮. દર્પણ,
 ૨૯. મનોહરહાથી, ૩૦. બળદ, ૩૧ સિંહ અને
 ૩૨. ચમર.

હંસસરિસર્ગઈઓ,

કોઇલમધુરગિરસસ્સરાઓ કંતા સવ્વસ્સ અણુનયાઓ,

વવગતવલિપલિયા,

વંગદુવ્વણ્ણવાહિદોભગ્ગસોગમુક્કાઓ,

ઉચ્ચત્તેણ ય નરાણ થોવૂળમૂસિયાઓ,

સભાવસિંગારાગારચારુવેસા,

સંગયગતહસિતભાણિય-ચેટ્ઠિયવિલાસસંલાવ-
ણિણ જુત્તોવયારકુસલા,

સુંદરથળજહળવદળ કરચલળનયળમાલા,

વણ્ણલાવણ્ણજોવળવિલાસકલિયા,

નંદળવળ વિવરચારિણીઉવ્વ અચ્છરાઓ
અચ્છેરગપેચ્છણિજ્જા પાસાઈયાઓ,

દરિસણિજ્જાઓ અભિરૂવાઓ પડિરૂવાઓ ।

પ. તાસિ ણં ભંતે ! મણુઈણિ કેવઈકાલસ્સ આહારટ્ટે
સમુપ્પજ્જઈ ?

૩. ગોયમા ! ચઉત્થભત્તસ્સ આહારટ્ટે સમુપ્પજ્જઈ ।

- જીવા. પઢિ. ૩, સુ. ૧૧૧/૧૪

૧૦૩. ઇગોરુય દીવસ્સ મણુસ્સાણં આહારમાવાસાઈ પરૂવણં-

પ. તે ણં ભંતે ! મણુયા કિમાહારમાહારેતિ ?

૩. ગોયમા ! પુઢવિપુપ્ફલાહારા તે મણુયગણા
પણ્ણત્તા, સમણાઉસો !

પ. તીસે ણં ભંતે ! પુઢવીએ કેરિસએ આસાએ પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! સેજહાણામએ ગુલેઈવા, ખંડેઈવા, સવ્કરાઈ
વા, મચ્છંડિયાઈવા, ભિસકંદેઈવા, પપ્પડમોયએઈવા,
પુપ્ફઉત્તરાઈવા, પડમઉત્તરાઈવા, અકોસિયાઈવા,
વિજયાઈવા, મહાવિજયાઈવા, આયંસોવમાઈવા,

તે એકોરુક દ્વીપની સ્ત્રીઓ હંસના સમાન
ચાલવાળી છે.

કોયલનાં સમાન મધુરવાણી અને સ્વરવાળી,
કમનીય અને બધાને પ્રિય લગનારી છે.

તેના શરીરમાં સુરિયાં (કરચલી) પડતી નથી
અને વાળ સફેદ થતા નથી.

તે વ્યંગ (વિકૃતિ, વર્ણ વિકાર) વ્યાધિ, દૌર્ભાગ્ય
અને શોકથી મુક્ત હોય છે.

તે ઊંચાઈમાં મનુષ્યોની અપેક્ષાએ કંઈક ઓછી
ઉંચી હોય છે.

તે સ્વાભાવિક શૃંગાર અને શ્રેષ્ઠ વેશવાળી હોય છે.

તે સુંદર ચાલ, હાસ, બોલચાલ, ચેષ્ટા, વિલાસ,
સંલાપમાં ચતુર તથા યોગ્ય ઉપચાર વ્યવહારમાં
કુશળ હોય છે.

તેના સ્તન, જઘન, મુખ, હાથ, પગ અને નેત્ર
બહુ સુંદર હોય છે.

તે સુંદર વર્ણ, લાવણ્ય યોવન અને વિલાસથી
યુક્ત હોય છે.

નંદન વનમાં વિચરણ કરનારી અપ્સરાઓની
જેમ તે ઉત્સુકતાથી દર્શનીય છે.

તે સ્ત્રીઓ મનને પ્રસન્ન કરનારી દર્શનીય
અભિરુપ અને પ્રતિરુપ છે.

પ્ર. ભંતે ! તે સ્ત્રીઓને કેટલા કાળનાં અંતરે
આહારની અભિલાષા થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! ચતુર્થભક્ત અર્થાત્ એક દિવસ છોડીને
બીજા દિવસે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

૧૦૩. એકોરુક દ્વીપનાં મનુષ્યોનાં આહાર-આવાસ આદિનું
પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! તે મનુષ્ય શેનો આહાર કરે છે ?

૩. હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! તે મનુષ્ય પૃથ્વી, પુષ્પ
અને ફળોનો આહાર કરનાર કહ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! તે પૃથ્વીનો સ્વાદ કેવો કહેવામાં આવ્યો
છે ?

૩. ગૌતમ ! જેમ ગોળ, ખાંડ, સાકર, મિશ્રી,
કમલકંદ, પર્પટમોદક, પુષ્પોત્તર સાકર, કમલોત્તર
સાકર, અંકોશિતા, વિજયા, મહાવિજયા,
આદર્શોપમા,

અળોવમાઈવા, ચાઝરક્કેગોઁીરેચઝઠાળ પરિણા
ગુડઁંડમઁંઁંડિ ઁવળીણ મંદગિગકડીણ વળ્ણેળં
ઁવવેણ -જાવ- ફાસેળં, ઁવેયારૂવે સિયા ?

ગોયમા ! ણો ઇળટ્ઠે સમટ્ઠે, તીસે ણં પુઢવીણ ઁત્તો
ઇટ્ઠતરાણ ચેવ -જાવ- મળામતરાણ ચેવ આસાણ
ળં પળ્ણત્તે ।

- પ. તેસિ ણં ઁંતે ! પુપ્ફફલાળં કેરિસણ આસાણ
પળ્ણત્તે ?
- ઁ. ગોયમા ! સે જહાનામાણ ચાઝરંતચઁકઁવટિટ્સ
કલ્લાળે પવરઁભોયળે સયસહસસનિપ્ફલ્ને વળ્ણેળં
ઁવવેણ -જાવ- ફાસેળં ઁવવેણ આસાઈળિજ્જે,
વીસાઈળિજ્જે, ઢીવળિજ્જે, વિંહળિજ્જે, ઢપ્પળિજ્જે,
મયળિજ્જે સવ્વિંઢિયગાયપલ્હાયળિજ્જે ઁવેયારૂવે
સિયા ?

ગોયમા ! ણો ઇળટ્ઠે સમટ્ઠે, તેસિ ણં પુપ્ફફલાળં
ઁત્તો ઇટ્ઠતરાણ ચેવ -જાવ- મળામતરાણ ચેવ
આસાણં પળ્ણત્તે ।

- પ. તે ણં ઁંતે ! મળુયા તમાહારમાહારિત્તા કહિં
વસહિં ઁવેંતિ ?
- ઁ. ગોયમા ! રુઁઁઁગેહાલયા ણં તે મળુયગળા પળ્ણત્તા,
સમળાઁસો !
- પ. તે ણં ઁંતે ! રુઁઁઁા કિં સંઠિયા પળ્ણત્તા ?
- ઁ. ગોયમા ! કૂઢાગારસંઠિયા, પેઁઁઁાઘરસંઠિયા,
ઁઁત્તાગારસંઠિયા, ઁયસંઠિયા, ઁૂઁઁસંઠિયા,
તોરળસંઠિયા, ગોપુરવેઁયઁોપાલસગસંઠિયા,
અટ્ટાલકસંઠિયા, પાસાઢસંઠિયા, હમ્મતલસંઠિયા,
ગવઁઁઁસંઠિયા, વાલ્લગપોઁયસંઠિયા, વલ્લઁઁસંઠિયા,
અળ્ણે તત્થ ઁહવે વરઁઁવળસયળાસળવિસિટ્ઠ-
સંઠાળસંઠિયા, સુહસીયલઁઁઁયા ણં તે ઢુમગળા
પળ્ણત્તા સમળાઁસો !

અનોપમા અથવા ચાર વાર પરિણત અને
ચતુસ્થાન પરિણત ગાયનું દૂઢ, જવ, ગોળ, સાકર,
ઁડીસાકર, ઁેળવેલી મંઢાગ્નિ પર પકાવેલ તથા
શુભવર્ણ -યાવત્- શુભસ્પર્શઢી ઁુકત ગોઁીર જેવો
શું તે પૃથ્વીનો સ્વાઢ ઢોય ઢે ?

ગોતમ ! આ અર્થ સમર્થ નઢી, તે પૃથ્વીનો સ્વાઢ
આનાઢી પણ અઢિક ઈષ્ટતર -યાવત્- મનોજતર
કઢેલો ઢે.

- પ્ર. ઁંતે ! ઁે પુષ્પો અને ઁળોનો સ્વાઢ કેવો કઢ્ઢો
ઢે ?
- ઁ. ગોતમ ! જેમ ચાતુરંત ચકવર્તીનું ઁોજન જે
કલ્યાણ પ્રવર ઁોજન કઢેવાય ઢે અને જે લાઁ-
ગાયોનાં દૂઢઢી નિષ્પન્ન ઢે. જે શ્રેષ્ઠ વર્ણઢી -યાવત્-
સ્પર્શઢી ઁુકત ઢે. આસ્વાઢનના ઁોગ્ય ઢે. વિશેષ
રુપઢી આસ્વાઢનના ઁોગ્ય ઢે. જે ઢીપનીય
(જઠરાગ્નિ વર્ઢક) ઢે. વૃંઢણીય (ઢાતુવૃઢ્ઢિકારક)
ઢે. ઢર્પણીય (ઁત્સાઢ આઢિ વઢારવાવાળો) ઢે.
મઢનીય (મસ્તી પેઢા કરવાવાળો) અને જે સમસ્ત
ઈન્ઢ્રિયો અને શરીરને આનંઢઢાયક થાય ઢે ઁેવું
શું ઁે પુષ્પો અને ઁળોનો સ્વાઢ ઢે ?
- ગોતમ ! આ અર્થ સમર્થ નઢી. ઁે પુષ્પ ઁળોનો
સ્વાઢ ઁનાઢી અઢિક ઈષ્ટતર -યાવત્-
આસ્વાઢનીય કઢ્ઢું ઢે.

- પ્ર. ઁંતે ! તે આઢારનો ઁપઁોગ કરીને તે મનુષ્ય
ક્યાં નિવાસ કરે ઢે ?
- ઁ. ઢે આધુષ્યમાન્ શ્રમણ ગોતમ ! તે મનુષ્ય ઘટાઢાર
પરિણત વૃઁોમાં નિવાસ કરનાર કઢ્ઢા ઢે.
- પ્ર. ઁંતે ! તે વૃઁોનો આકાર કેવો કઢ્ઢો ઢે ?
- ઁ. ઢે આધુષ્યમાન્ શ્રમણ ગોતમ ! તે પર્વતનાં
શિઁરનાં આકારનાં, નાટ્યશાળાનાં આકારનાં
ઁત્રનાં આકારનાં, ઢ્વજાનાં આકારનાં, સ્તૂપનાં
આકારનાં, તોરણનાં આકારનાં, ગોપુર અને
વેઢિકાઢી ઁુકત ઁૌપાલનાં આકારનાં, અટ્ટાલિકાનાં
આકારનાં, પ્રાસાઢના આકારનાં, અગાસીનાં
આકારનાં, ગવાઁઁ ઁરોપા જેવા આકારનાં,
જલ-પ્રાસાઢનાં આકારનાં, વલ્લઁનીનાં આકારનાં
તથા ઁીજા પણ શ્રેષ્ઠ વિવિઢ ઁવનો, શયનો,
આસનો આઢિનાં વિશિષ્ટ આકારવાળા અને
સુપરુપ શીતળ ઢાયાવાળા તે વૃઁઁ સમૂઢ કઢ્ઢા ઢે.

પ. અત્થિ ણં મંતે ! એગોરુયદીવે ગેહાણિ વા, ગેહાવણાણિ વા ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, રુક્ખગેહાલયાણં તે મણુયગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !

પ. અત્થિ ણં મંતે ! એગોરુયદીવે ગામાઈ વા, નગરાઈ વા -જાબ- સન્નિવેસાઈ વા ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, જહિચ્છિય કામગામિણો તે મણુયગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !

પ. અત્થિ ણં મંતે ! એગોરુયદીવે અસીઈ વા, મસીઈ વા, કસીઈ વા, પળીઈ વા, વણિજ્જાઈ વા ?

૩. ગોયમા ! નો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, વવગયઅસિ-મસિ-કિસિ-પણિય-વાણિજ્જાણં તે મણુયગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !

પ. અત્થિ ણં મંતે ! એગોરુયદીવે હિરણ્ણેઈ વા, સુવણ્ણેઈ વા, કંસેઈ વા, દૂસેઈ વા, મળીઈ વા, મુત્તિણ્ણેઈ વા વિપુલ-ધણકળગ-રયણ-મણિ-મોત્તિય-સંખ-સિલ-પ્પવાલ-સંતસાર-સાવણ્ણેઈ વા ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ, ણો ચેવ ણં તેસિં મણુયાણં તિવ્વે મમત્તભાવે સમુપ્પજ્જઈ ।

પ. અત્થિ ણં મંતે ! એગોરુયદીવે રાયા ઇ વા, જુવરાયા ઇ વા, ઈસરે ઇ વા, તલવરે ઇ વા, માહંબિયા ઇ વા, કોહુંબિયા ઇ વા, ઇભ્બા ઇ વા, સેટ્ઠી ઇ વા, સેણાવર્ડ ઇ વા, સત્થવાહા ઇ વા ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, વવગય-ઈહિદ્ધ-સક્કારકા ણં તે મણુયગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !

પ. અત્થિ ણં મંતે ! એગોરુયદીવે દાસાઈ વા, પેસાઈ વા, સિસ્સાઈ વા, મયગાઈ વા, માહલ્લાગાઈ વા, કમ્મગરપુરિસા ઇ વા ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, વવગયઆભિઓગિયા ણં તે મણુયગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !

પ. અત્થિ ણં મંતે ! એગોરુયદીવે માયા ઇ વા, પિયા ઇ વા, માયા ઇ વા, મહ્ણી ઇ વા, મજ્જાઈ વા, પુત્તાઈ વા, ધૂયાઈ વા, સુણ્ણાઈ વા ?

પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં ધર અને દુકાનો છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ વૃક્ષોનાં બનેલ ધરવાળા કહ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! એકોરુક દ્વીપમાં ગ્રામ, નગર -યાવત્-સન્નિવેશ છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ ઈચ્છાનુસાર ગમન કરનાર કહ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! એકોરુક દ્વીપમાં અસિ-શસ્ત્ર, મસિ-લેખનાદિ, કૃષિ-ખેતી, પણ્ય (કરિયાણા આદિની દુકાન) અને વાણિજ્ય-વ્યાપાર છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ અસિ-મષિ-કૃષિ-પણ્ય અને વાણિજ્યથી રહિત છે.

પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં ચાંદી, સ્વર્ણ, કાંસા, વસ્ત્ર, મણિ, મોતી તથા વિપુલ, ધન, સોના, રત્ન, મણિ, મોતી, શંખ, શિલાપ્રવાલ આદિ બહુમૂલ્ય દ્રવ્ય છે ?

૩. હા ગૌતમ ! છે. પરંતુ તે મનુષ્યોને તે વસ્તુઓમાં તીવ્ર મમત્વભાવ હોતો નથી.

પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં રાજા, યુવરાજ, ઈશ્વર, તલવર, માહંબિક, કૌટુંબિક, ધનિક, શેઠ, સેનાપતિ કે સાર્થવાહ છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ ઋદ્ધિ અને સત્કારનાં વ્યવહારથી રહિત કહ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં દાસ, પ્રેમ્ય, શિષ્ય, ભૂતક, ભાગીદાર કે કર્મચારી છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ નૌકર - કર્મચારી વગેરેથી રહિત કહ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં માતા, પિતા, ભાઈ, બહેન, પત્નિ, પુત્ર, પુત્રી કે પુત્રવધૂ છે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ, ણો ચેવ ણં તેસિં મણુયાણં તિવ્વે પેમબંધે સમુપ્પજ્જઈ, પયણુપેજ્જબંધણા ણં તે મણુયગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !
૫. અત્થિ ણં ભંતે ! ઇગોરુયદીવે અરી ઇ વા, વેરિણ ઇ વા, ઘાયકા ઇ વા, વહકા ઇ વા, પડિણીયા ઇ વા, પચ્ચમિત્તા ઇ વા ?
૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, વવગયવેરાણુબંધા ણં તે મણુયગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !
૫. અત્થિ ણં ભંતે ! ઇગોરુય દીવે મિત્તાઈ વા, વયંસાઈ વા, ઘડિયાઈ વા, સહીઈ વા, સુહિયાઈ વા, મહાભાગાઈ વા, સંગઈયાઈ વા ?
૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, વવગયપેમ્મા તે મણુયગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !
૫. અત્થિ ણં ભંતે ! ઇગોરુયદીવે આબાહાઈ વા, વિવાહાઈ વા, જણ્ણાઈ વા, સઙ્ઘાઈ વા, થાલિપાકાઈ વા, ચોલોવણયણાઈ વા, સીમંતુણ્ણયણાઈ વા, પિઙ્ગિપિંડનિવેયણાઈ વા ?
૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, વવગય-આબાહ-વિવાહ-જણ્ણ-સઙ્ઘ-થાલિપાગ-ચોલોવણયણ-સીમંતુણ્ણયણ પિઙ્ગિપિંડનિવેદણા ણં તે મણુયગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !
૫. અત્થિ ણં ભંતે ! ઇગોરુયદીવે ઇંદમહાઈ વા, ચંદમહાઈ વા, રુદ્દમહાઈ વા, સિવમહાઈ વા, વેસમણમહાઈ વા, મુગુંદમહાઈ વા, ણાગમહાઈ વા, જક્ખમહાઈ વા, ભૂયમહાઈ વા, કૂવમહાઈ વા, તલાય-ણઈમહા ઇ વા, દહમહાઈ વા, પવ્વયમહાઈ વા, રુક્ખરોવણમહાઈ વા, ચેઈયમહાઈ વા, થૂબ્ભમહા ઇ વા ?
૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, વવગય મહમહિમા ણં તે મણુયગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !
૫. અત્થિ ણં ભંતે ! ઇગોરુયદીવે ણહપેચ્છાઈ વા, ણટ્ટપેચ્છાઈ વા, જલ્લપેચ્છાઈ વા, મલ્લપેચ્છાઈ વા, મુટ્ઠિયપેચ્છાઈ વા, વિહંવગપેચ્છાઈ વા, કહગપેચ્છાઈ વા, પવગપેચ્છાઈ વા, અક્ખાયગ-પેચ્છાઈ વા, લાસગપેચ્છાઈ વા, લંખપેચ્છાઈ વા, મંખપેચ્છાઈ વા, તૂણલ્લપેચ્છાઈ વા, તુંબવીણા-પેચ્છાઈ વા, કાવહપેચ્છાઈ વા, માગહપેચ્છાઈ વા ?
૩. હા, ગૌતમ ! છે. પરંતુ તે મનુષ્યોનું માતા-પિતાદિમાં તીવ્ર પ્રેમબંધન હોતો નથી. હે આયુષ્યમનુ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ અલ્પરાગ બંધનવાળા કહ્યા છે.
- પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં અરિ, વૈરી, ઘાતક, વધક, વિરોધી, શત્રુ-મિત્ર છે ?
૩. ગૌતમ ! આ બધું ત્યાં નથી. હે આયુષ્યમાનુ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ વૈરભાવથી રહિત કહ્યા છે.
- પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં મિત્ર, વયસ, પ્રેમી, સખા, સુહૃદય, મહાભાગ અને સાથી છે ?
૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. હે આયુષ્યમાનુ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ પ્રેમબંધન રહિત કહ્યા છે.
- પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં સગાઈ, વિવાહ, શ્રાદ્ધ, વર-વધુ ભોજ, મુંડન સંસ્કાર, ઉપનયન સંસ્કાર, પિતરને પિંડદાન આદિનાં સંસ્કાર છે ?
૩. ગૌતમ ! આ સંસ્કાર ત્યાં નથી. હે આયુષ્યમાનુ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ સગાઈ, વિવાહ, યજ્ઞ, શ્રાદ્ધ, ભોજ, મુંડન સંસ્કાર, ઉપનયન સંસ્કાર, પિતૃપિંડદાન આદિ વ્યવહારથી રહિત કહ્યા છે.
- પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં ઈન્દ્રમહોત્સવ, સ્કંદ મહોત્સવ, યક્ષાધિપતિ મહોત્સવ, શિવ મહોત્સવ, વૈશ્રમણ મહોત્સવ, કૃષ્ણમહોત્સવ, નાગ, યક્ષ, ભૂત, કૂપ, તળાવ, નદી, કુંડ, પર્વત, વૃક્ષારોપણ, ચૈત્ય અને સ્તૂપ મહોત્સવ થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! ત્યાં આ મહોત્સવ થતા નથી. હે આયુષ્યમાનુ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ મહોત્સવની મહિમાથી રહિત છે.
- પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં નટોના ખેલ થાય છે, નૃત્યોનું આયોજન થાય છે, દોરી પર નાચવા-વાળાનાં ખેલ થાય છે, કુસ્તીઓ થાય છે, મુષ્ટિપ્રહારાદિનું પ્રદર્શન હોય છે, વિદૂષકો કથાકારો, ઉછળકૂદ કરનાર, શુભાશુભ ફળ કહેનાર, રાસ ગાનવાળા, વાંસ પર ચઢી નાચનાર, ચિત્રફળક હાથમાં લઈને માંગનારા, વાદ્ય વગાડનારા, વીણા વાદકો કાવડ લઈને ફરનારા, સ્તુતિ પાઠકોનો મેળો લાગે છે ?

જૈન સાઈટ
JAINSAIT
જૈનમ્ જ્ઞાનસાધન

૩. ગોયમા ! જો ઇન્ટરે સમટ્ટે, વવગયકોઝહલ્લા ણં તે મણુયગણા પ્ણત્તા, સમણાઝસો !
૫. અત્થિ ણં ણંતે ! ઇગોરુય કીવે સગડા ઇ વા, રહા ઇ વા, જાણા ઇ વા, જુગ્ગા ઇ વા, ગિલ્લી ઇ વા, થિલ્લી ઇ વા, પિલ્લી ઇ વા, પવહણાણિ વા, સિવિયા ઇ વા, સંદમાણિયાઈ વા ?
૩. ગોયમા ! જો ઇન્ટરે સમટ્ટે, પાદચારવિહારિણો ણં તે મણુયગણા પ્ણત્તા, સમણાઝસો !
૫. અત્થિ ણં ણંતે ! ઇગોરુયદીવે આસા ઇ વા, હત્થી ઇ વા, ઝટ્ટા ઇ વા, ગોણા ઇ વા, મહિસા ઇ વા, ખરા ઇ વા, ઘોડા ઇ વા, અજા ઇ વા, એલા ઇ વા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ, નો ચેવ ણં તેસિં મણુયાણં પરિભોગત્તાએ હવ્વમાગચ્છંતિ ।
૫. અત્થિ ણં ણંતે ! ઇગોરુયદીવે સીહા ઇ વા, વઘા ઇ વા, વિગા ઇ વા, દીવિયા ઇ વા, અચ્છા ઇ વા, પરસ્સા ઇ વા, તરચ્છા ઇ વા, વિડાલા ઇ વા, સિયાલા ઇ વા, સુણગા ઇ વા, કોલસુણગા ઇ વા, કોકંતિયા ઇ વા, સસગા ઇ વા, ચિત્તલા ઇ વા, ચિલ્લલગા ઇ વા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ, નો ચેવ ણં તે અણ્ણમણ્ણસ્સ તેસિં વા મણુયાણં કિંચિ આબાહં વા, પવાહં વા, ઉપ્પાયંતિ વા, છવિચ્છેદં વા કરેત્તિ, પગઇભદ્દગા ણં તે સાવયગણા પ્ણત્તા, સમણાઝસો !
૫. અત્થિ ણં ણંતે ! ઇગોરુયદીવે સાલી ઇ વા, વીહી ઇ વા, ગોધૂમા ઇ વા, જવા ઇ વા, તિલા ઇ વા, ઇક્ખુ ત્તિ વા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ, નો ચેવ ણં તેસિં મણુયાણં પરિભોગત્તાએ હવ્વમાગચ્છંતિ ।
૫. અત્થિ ણં ણંતે ! ઇગોરુયદીવે ગત્તા ઇ વા, દરી ઇ વા, ઘંસા ઇ વા, ભિગૂ ઇ વા, ઝવાએ ઇ વા, વિસમે ઇ વા, વિજ્જલે ઇ વા, ધૂલી ઇ વા, રેણૂ ઇ વા, પકે ઇ વા, ચલણી ઇ વા ?
૩. ગોયમા ! જો ઇન્ટરે સમટ્ટે, ઇગોરુય દીવે ણં દીવે બહુસમરમણિજ્જે ભૂમિભાગે પ્ણત્તે, સમણાઝસો !
૫. અત્થિ ણં ણંતે ! ઇગોરુયદીવે ખાણૂ ઇ વા, કંટા ઇ વા, હીરણ ઇ વા, સક્કરા ઇ વા, તણકયવરા ઇ વા, પત્તકયવરા ઇ વા, અસુઈ ઇ વા, પૂત્તિયા ઇ વા, દુલ્ભિગંધા ઇ વા, અચોક્ખા ઇ વા ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ કૌતુહલથી રહિત કહ્યા છે.
૫. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં ગાડી, રથ, વાહન, યુગ્ય (ચતુષ્કોણ વેદિકાવાળી અને બે પુરુષો દ્વારા ઉઠાય એવી પાલકી) ગિલ્લી, થિલ્લી, પિલ્લી, પ્રવહણ (હોડી-જહાજ) પાલખી, નાની પાલખી આદિ વાહન છે ?
૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ પગે ચાલનારા હોય છે.
૫. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં ઘોડા, હાથી, ઊંટ, બળદ, ભેંસ, ગધેડા, ટટ્ટુ, બકરો અને ઘેટાં હોય છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! હોય છે, પરંતુ તે મનુષ્યોનાં ઉપભોગનાં માટે હોતા નથી.
૫. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં સિંહ, વ્યાધ, દીપડો, ચિત્તો, રીંછ, ગેંડા, તરક્ષ, બિલાડી, શિયાળ, કૂતરા, સૂઅર, લોમડી, ખરગોસ (સસલું) ચિત્રલ અને ચિલ્લલક છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! તે છે, પરંતુ તે પરસ્પર અથવા ત્યાંના મનુષ્યોને પીડા કે બાધા આપતા નથી અને તેના અવયવોનું છેદન કરતા નથી. હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! તે જંગલી પશુ સ્વભાવથી ભદ્ર-પ્રકૃતિવાળા કહ્યા છે.
૫. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં શાલી, વ્રીહિ, ઘઉં, જવ, તલ અને શેરડી હોય છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! હોય છે, પરંતુ તે પુરુષોનાં ઉપભોગમાં આવતા નથી.
૫. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં ખાડા, બિલ, દર, પર્વત-શિખર આદિ ઉંચા સ્થાન, પડવાની સંભાવના-વાળા સ્થાન, વિષમસ્થાન, દળદળ, ધૂળ, રજ, પંક-કાદવ કીચડ અને પગમાં લાગી જાય તેવું કીચડ આદિ છે ?
૩. ગૌતમ ! ત્યાં એ ખાડા આદિ નથી, હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! એકોરુક દ્વીપનો ભૂ-ભાગ ઘણો સમતળ અને રમણીય કહ્યો છે.
૫. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં ઠૂંઠ, કાંટા, તીખી લાકડીનાં ટુકડા, કાંકરા, ઘાસનો કચરો, પાંદડાનાં કચરો, અશુચિ, સંડાસ, દુર્ગંધ અને અપવિત્ર પદાર્થ છે ?

૩. ગોયમા ! ખો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, વવગય-ખાણુ-કંટક-હીર-સકર-તણકય-વર-પત્તકય વર-અસુહ-પૂહ-દુલ્ભિગંધમચોક્ષે ણં ઇગોરુયદીવે પણ્ણત્તે, સમણાસો !
૫. અત્થિ ણં ભંતે ! ઇગોરુયદીવે દંસાહ વા, મસગાહ વા, પિસુયાહ વા, જૂયાહ વા, લિક્ખાહ વા, ઢંકુણાહ વા ?
૩. ગોયમા ! ખો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, વવગય-દંસ-મસગ-પિસુય-જૂય-લિક્ખ-ઢંકુણે ણં ઇગોરુયદીવે પણ્ણત્તે, સમણાસો !
૫. અત્થિ ણં ભંતે ! ઇગોરુયદીવે અહીહ વા, અયગરાહ વા, મહોરગાહ વા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ, ણો ચેવ ણં તે અન્નમન્નસ્સ તેસિં વા મણુયાણં કિંચિ આબાહં વા, પબાહં વા, છવિચ્છેયં વા કરેતિ । પગહ્મદ્દગા ણં તે વિયાલગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !
૫. અત્થિ ણં ભંતે ! ઇગોરુયદીવે ગહદંડાહ વા, ગહમુસલાહ વા, ગહગજ્જિયાહ વા, ગહજુહ્માહ વા, ગહસંઘાહ વા, ગહઅવસલ્લાહ વા, અભ્માહ વા, અભ્મરુક્ખાહ વા, સંજ્ઞાહ વા, ગંધવ્વણગરાહ વા, ગજ્જિયાહ વા, વિજ્જુયાહ વા, ઉક્કાપાતાહ વા, દિસાદાહાહ વા, નિગ્ધયાહ વા, પંસુવુટ્ઠીહ વા, જુવગાહ વા, જક્ખલિત્તાહ વા, ધૂમિયાહ વા, મહિયાહ વા, રઊઘાયાહ વા, ચંદોવરાગાહ વા, સૂરોવરાગાહ વા, ચંદપરિવેસાહ વા, સૂરપરિવેસાહ વા, પહિચંદાહ વા, પહિસૂરાહ વા, ઇંદઘણૂહ વા, ઉદગમચ્છાહ વા, અમોહાહ વા, કવિહસિયાહ વા, પાઈણવાયાહ વા, પહીણવાયાહ વા -જાવ-સુદ્ધવાયાહ વા, ગામદાહાહ વા, નગરદાહાહ વા -જાવ-સણિવેસદાહાહ વા, પાણક્ખય-જણક્ખય-કુલક્ખય-ધણક્ખય-વસણભૂયમણારિયાહ વા ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! એકોરુક દ્વીપ ઠૂંઠ, કાંટા, હીરક, કાંકરા, તૃણનો કચરો, પત્રનોકચરો, અશુચિ, સંડાસ, દુર્ગંધ અને અપવિત્ર પદાર્થથી રહિત કહેવામાં આવ્યો છે.

૫. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં ડાંસ, મચ્છર, પિસ્સુ જૂ, લીખ, માંકડ છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! એકોરુક દ્વીપ ડાંસ, મચ્છર, પિસ્સુ, જૂ, લીખ, માંકડથી રહિત કહેવામાં આવ્યા છે.

૫. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં સર્પ, અજગર અને મહોરગ છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! ત્યાં હોય છે, પરંતુ પરસ્પર કે ત્યાંના લોકોને બાધા-પીડા પહુંચાડતા નથી અને કરડતા પણ નથી, હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! તે સર્પાદિ સ્વભાવથી જ ભદ્રિક કદ્યા છે.

૫. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં (અનિષ્ટસૂચક) દંડાકાર ગ્રહસમુદાય, મૂસળાકાર ગ્રહ સમુદાય, ગ્રહોનાં સંચારની ધ્વનિ, ગ્રહયુદ્ધ (બે ગ્રહોનું એક સ્થાન પર હોવું), ગ્રહ સંઘાટક (ત્રિકોણાકાર ગ્રહ-સમુદાય ગ્રહાપિસવ ગ્રહોનું વક્રી થવું) વાદળોનું ઉત્પન્ન થવું, વૃક્ષાકાર વાદળોનું હોવું, સંધ્યા, ગંધર્વનગર, ગર્જના, વીજળી ચમકવી, ઉલ્કાપાત, દિગ્દાહ (કોઈ એક દિશાનું એકદમ અગ્નિજ્વાલા જેવું ભયાનક દેખાવું) નિર્ધાત વીજળીનું કડકવું, ધૂળ વરસવી, યૂપક (સંધ્યા પ્રભા અને ચંદ્રપ્રભાનું મિશ્રણ થવાથી સંધ્યાની ખબર ન પડવી). યક્ષદિપ્ત (આકાશમાં અગ્નિ સહિતપિશાચનું રુપ દેખાવું) ધૂવર, જલકણયુક્ત ધૂવર, રજ-ઉદ્ઘાત (દિશાઓમાં ધૂળ ભરાય જાય), ચંદ્રગ્રહણ, સૂર્યગ્રહણ, ચંદ્રની આસપાસ મંડળનું હોવું, સૂર્યની આસપાસ મંડળનું હોવું, બે ચંદ્ર દેખાવા, બે સૂર્ય દેખાવા, ઈન્દ્ર ધનુષ્યનો ટુકડો, અમોઘ સૂર્યાસ્તનાં પછી સૂર્યબિંબથી નીકળનારી શ્યામાદિ વર્ણવાળી રેખા, આકાશમાં થનાર ભયંકર શબ્દ, પૂર્વવાત્, પશ્ચિમવાત્ -ચાવત્-શુદ્રવાત્, ગ્રામદાહ, નગરદાહ -ચાવત્-સન્નિવેશદાહ (તેનાથી થનાર) પ્રાણિયોનો ક્ષય, જનક્ષય, કુળક્ષય, ધનક્ષય આદિ દુખ અને અનાર્થ- ઉત્પાત આદિ ત્યાં થાય છે ?

૩. ગોયમા ! ખો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે ।
૫. અત્થિ ણં ભંતે ! ઇગોરુયદીવે દીવે ડિંબાઈ વા, ડમરાઈ વા, કલહાઈ વા, બોલાઈ વા, ખારાઈ વા, વેરાઈ વા, વિરુદ્ધરજ્જાઈ વા ?
૩. ગોયમા ! ખો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, વવગય-ડિંબ-ડમર-કલહ-બોલ-ખાર-વેર-વિરુદ્ધરજ્જા ણં તે મણુયગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !
૫. અત્થિ ણં ભંતે ! ઇગોરુયદીવે દીવે મહાજુદ્ધાઈ વા, મહાસંગામાઈ વા, મહાસત્થનિવયણાઈ વા, મહાપુરિસબાણા ઇ વા, મહારુધિરબાણા ઇ વા, નાગબાણા ઇ વા, ખેણબાણા ઇ વા, તામસબાણાઈ વા ?
૩. ગોયમા ! ખો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, વવગય-વેરાણુબંધા ણં તે મણુયગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !
૫. અત્થિ ણં ભંતે ! ઇગોરુયદીવે દીવે દુભ્ભૂઈયાઈ વા, કુલરોગાઈ વા, ગામરોગાઈ વા, ણગરરોગાઈ વા, મંડલરોગાઈ વા, સિરોવેયણાઈ વા, અચ્છિવેયણાઈ વા, કણ્ણવેયણાઈ વા, ણક્કવેયણાઈ વા, દંતવેયણાઈ વા, નખવેયણાઈ વા, કાસાઈ વા, સાસાઈ વા, જરાઈ વા, દાહાઈ વા, કચ્છૂઈ વા, ખસરાઈ વા, કુટ્ઠાઈ વા, કુડાઈ વા, દગોયરાઈ વા, અરિસાઈ વા, અજીરગાઈ વા, ભગંદરાઈ વા, ઇંદગ્ગહાઈ વા, ખંદગ્ગહાઈ વા, કુમારગ્ગહાઈ વા, ણાગ્ગહાઈ વા, જક્કવ્ગ્ગહાઈ વા, ભૂયગ્ગહાઈ વા, ઉલ્લેયગ્ગહાઈ વા, ધણુગ્ગહાઈ વા, ઇગાહિયગ્ગહિયાઈ વા, વેયાહિયગ્ગહિયાઈ વા, તેયાહિયગ્ગહિયાઈ વા, ચાઉત્થગ્ગહિયાઈ વા, હિયયસૂલાઈ વા, મત્થયસૂલાઈ વા, પાસસૂલાઈ વા, કુચ્છિસૂલાઈ વા, જોણિસૂલાઈ વા, ગામમારીઈ વા -જાવ- સન્નિવેસમારીઈ વા, પાણક્કય -જાવ- વસણભૂયમણારિયા ઇ વા ?
૩. ગોયમા ! ખો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે, વવગય રોગાયંકા ણં તે મણુયગણા પણ્ણત્તા, સમણાસો !
૫. અત્થિ ણં ભંતે ! ઇગોરુયદીવે દીવે અઢવાસાઈ વા, મંદવાસાઈ વા, સુવુટ્ટીઈ વા, મંદવુટ્ટીઈ વા, ઉદ્ધવાહાઈ વા, પવાહાઈ વા, દગુભ્ભેયાઈ વા, વગુપ્પીલાઈ વા, ગામવાહાઈ વા -જાવ- સન્નિવેસવાહાઈ વા, પાણક્કય -જાવ- વસણભૂયમણારિયાઈ વા ?

૩. ગૌતમ ! આ બધા ઉપદ્રવ ત્યાં થતાં નથી.
- પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં શત્રુભય, અન્ય દેશ દ્વારા કરેલ ઉપદ્રવ, વાગ્યુદ્ધ, આર્તનાદ, માત્સર્ય, વૈર, વિરોધી રાજ્ય આદિ છે ?
૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! ત્યાંના મનુષ્યગણ શત્રુભય, અન્ય દેશ દ્વારા કરેલ ઉપદ્રવ, વાગ્યુદ્ધ, આર્તનાદ, માત્સર્ય, વૈર અને વિરુદ્ધ રાજ્યનાં ઉપદ્રવોથી રહિત કલ્યા છે.
- પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં મહાયુદ્ધ, મહાસંગ્રામ, મહાશાસ્ત્રોનું નિપાત, મહાપુરુષો (ચકવર્તી-બળદેવ, વાસુદેવ)નાં બાણ, મહારુધિરબાણ, નાગબાણ, આકાશબાણ, તામસ (અંધકાર કરી દેનાર) બાણ આદિ છે ?
૩. ગૌતમ ! આ બધુ ત્યાં નથી. હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! ત્યાંના મનુષ્ય વૈરાનુબંધથી રહિત કલ્યા છે. માટે ત્યાં મહાયુદ્ધાદિ થતાં નથી.
- પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં દુર્ભૂતિક, કુલકમા-ગતરોગ, ગ્રામરોગ, નગરરોગ, મંડળ રોગ, શિરોવેદના, આંખ વેદના, કાન વેદના, નાકવેદના, દાંત વેદના, નખવેદના, ઉદરસ, શ્વાસ, જ્વર, દાહ, પજોળવું, દાદ, કોઢ, ડમરુવાત, જલોદર, હરસ, અજ્ઞર્ણ, ભગંદર, ઈન્દ્રગ્રાહ (ઈન્દ્રના આવેશથી થનાર રોગ) સ્કન્દગ્રાહ (કાર્તિકેયનાં આવેશથી થનાર રોગ), કુમારગ્રહ, નાગગ્રહ, યક્ષગ્રહ, ભૂતગ્રહ, ઉદ્દેગગ્રહ, ધનુર્ગ્રહ (ધનુર્વાત), એકાંતર જ્વર, બે દિવસ છોડીને આવવાવાળું જ્વર, ત્રણ દિવસ છોડીને આવનાર જ્વર, ચાર દિવસ છોડીને આવનાર જ્વર, હૃદયશૂળ, મસ્તકશૂળ, પાંસળીઓનું દર્દ, કુક્ષિ શૂળ, યોનિશૂળ, ગ્રામમારી -યાવત્- સન્નિવેશમારી અને તેનાથી થનાર પ્રાણીઓનાં પ્રાણનો ક્ષય -યાવત્- દુઃખરુપ ઉપદ્રવાદિ છે ?
૩. ગૌતમ ! આ બધા ઉપદ્રવ- રોગાદિ ત્યાં નથી. હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ બધા પ્રકારનાં રોગ અને આતંકોથી મુક્ત કલ્યા છે.
- પ્ર. ભંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં અતિવૃષ્ટિ, મંદવૃષ્ટિ, સુવૃષ્ટિ, અલ્પવૃષ્ટિ, દુર્વૃષ્ટિ, તીવ્રતાથી પાણીનું વહેવું, પ્રવાહ (ઊંચાઈથી જલ પડવાથી ખાડા પડી જવા) જલનું ઉપર ઉછળવું, ગામને ઘસેડી જનારી વર્ષા -યાવત્- સન્નિવેશને ઘસેડી જનારી વર્ષા અને તેનાથી થનાર પ્રાણક્ષય -યાવત્- દુઃખરુપ ઉપદ્રવાદિ છે ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણદ્દે સમદ્દે, વવગયદગોવદ્દવા ણં તે મણુયગણા પ્ણત્તા, સમણાઝસો !

૫. અસ્થિ ણં ંતે ! ઇગોરુયદીવે દીવે અયાગરાઈ વા, તંબાગરાઈ વા, સીસાગરાઈ વા, સુવણ્ણાગરાઈ વા, રયણાગરાઈ વા, વદ્દરાગરાઈ વા, વસુહારાઈ વા, હિરણ્ણવાસાઈ વા, સુવણ્ણવાસાઈ વા, રયણવાસાઈ વા, વદ્દવાસાઈ વા, આભરણવાસાઈ વા, પત્તવાસાઈ વા, પુપ્ફવાસાઈ વા, ફલવાસાઈ વા, બીયવાસાઈ વા, મલ્લવાસાઈ વા, ગંધવાસાઈ વા, વણ્ણવાસાઈ વા, ચુણ્ણવાસાઈ વા, ચ્ચીરવુદ્દીઈ વા, રયણવુદ્દીઈ વા, હિરણ્ણવુદ્દીઈ વા, સુવણ્ણવુદ્દીઈ વા, તહેવ-જાવ-ચુણ્ણવુદ્દીઈ વા, સુકાલાઈ વા, દુકાલાઈ વા, સુભિક્કવાઈ વા, દુભિક્કવાઈ વા, અપ્પગ્ઘાઈવા, મહગ્ઘાઈવા, કયાઈ વા, વિક્કયાઈ વા, સણ્ણિહીઈ વા, સંચયાઈ વા, નિધીઈ વા, નિહાણાઈ વા, ચિરપોરાણાઈ વા, પહીણસામિયાઈ વા, પહીણસેઝયાઈ વા, પહીણગોત્તાગારાઈ વા, જાઈં ઇમાઈં ગામાગર-ગગર-ખેડ-કલ્લ-મલ્લ-દોણમુહ પટ્ટણા સમસંવાહ-સન્નિવેસેસુ, સિંઘાડગ-તિગ ચ્ચઝવ્વ-ચ્ચર-ચ્ચર-ચ્ચર-મહાપહ-પહેસુણગરણિદ્ધમણ સુસાણ ગિરિકંદર સંતિ સેલોવદ્ધાણ ભવણગિહેસુ સન્નિવિચ્ચત્તાઈં ચિદ્ધંતિ ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણદ્દે સમદ્દે ।

- જીવા. પડિ. ૩, સુ. ૧૧૧/૧૫-૧૬

૧૦૪. ઇગોરુયદીવસ્સ મણુયાણં ઠિઈં પરુવ્વણં-

૫. ઇગોરુયદીવે ણં ંતે ! દીવે મણુયાણં કેવદ્દયં કાલં ઠિઈં પ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહન્નેણં પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જઈભાગં અસંખેજ્જઈભાગેણં ઊગગં, ઝવ્વકોસેણં પલિઓ-વમસ્સ અસંખેજ્જઈ ભાગં ।

- જીવા. પડિ. ૩, સુ. ૧૧૧/૧૭ (ક)

૧૦૫. ઇગોરુયદીવસ્સ મણુસેહિં મિહુણગસ્સ સંગોપણં દેવલોણ્ણુ ઝવ્વપ્પત્તિ ય પરુવ્વણં-

૫. તે ણં મણુસસ્સ કાલમાસે કાલં કિચ્ચા કહિં ગચ્છંતિ ? કહિં ઝવ્વવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! તે ણં મણુયા છમ્માસાવસેસાઝયા મિહુણાઈં પસવંતિ, અઝણાસીઈં રાઈંદિયાઈં મિહુણાઈં સારકલ્લંતિ સંગોવિંતિ ય સારકલ્લંતિ સંગોવિંતિ ઝવ્વસસિત્તા નિસ્સસિત્તા કાસિત્તા છીઈંત્તા,

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ જલથી થનાર ઉપદ્રવોથી રહિત કલ્યા છે.

૫. ંતે ! શું એકોરુક દ્વીપમાં લોઢાની ખાન, તાંબાની ખાણ, સીસાની ખાણ, સોનાની ખાણ, રત્નોની ખાણ, વજ્રોની ખાન, હીરાની ખાણ, વસુધારા, સોનાની વૃષ્ટિ, ચાંદીની વૃષ્ટિ, રત્નોની વૃષ્ટિ, હીરાની વૃષ્ટિ, આભૂષણોની વૃષ્ટિ, પત્ર-પુષ્પ-ફળ બીજ- માળા-ગંધ-વર્ણ-ચૂર્ણની વૃષ્ટિ, દૂધની વૃષ્ટિ, રત્નોની વર્ષા, હિરણ્ય-સુવર્ણ તેજ પ્રકાર-ચાવત્-ચૂર્ણોની વર્ષા, સુકાળ, દુષ્કાળ, સુભિક્ષ, દુર્ભિક્ષ, સસ્તાપનું, મોંઘુપણો, ક્ય-વિક્રય-સન્નિધિ-સન્નિચય, નિધિ, નિધાન, ઘણા-જુના જેના સ્વામી નષ્ટ થઈ ગયા, જેમાં નવું ધન નાખનારું કોઈ ન હોય, જેના ગૌત્રીજન બધા મરી ગયેલ હોય, એવા જે ગામોમાં, નગરોમાં, આકાર-પેટ-કર્બટ-મડંબ-દ્રોણમુખ-પટ્ટન-આશ્રમ, સંબાહ અને સન્નિવેશોમાં રાખેલ, શ્રૃંગાટક, ત્રિક, ચતુષ્ક, ચત્વર, ચતુર્મુખ, મહામાર્ગો પર, નગરની ગટરોમાં, શ્મશાનમાં, પહાડની ગુફાઓમાં, ઉંચા પર્વતોનાં ઉપસ્થાન અને ભવનગૃહોમાં રાખેલ ધન છે ?

જેનમ્ ૩.૪ ગૌતમ ! આ બધું ત્યાં નથી.

૧૦૪. એકોરુક દ્વીપમાં મનુષ્યોની સ્થિતિનું પ્રરુપણ :

૫. ંતે ! એકોરુક દ્વીપમાં મનુષ્યોની સ્થિતિ કેટલી કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જધન્ય અસંખ્યાતમો ભાગ ન્યૂન પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટ-પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ પ્રમાણ છે.

૧૦૫. એકોરુક દ્વીપના મનુષ્યો દ્વારા યુગલિકાનું પાલન અને દેવલોકોમાં ઉત્પત્તિનું પ્રરુપણ :

૫. ંતે ! તે મનુષ્ય કાળમાસમાં કાળ કરીને - મરીને ક્યાં જાય છે અને ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે મનુષ્ય છ માસની આયુ શેષ રહે ત્યારે એક યુગલિકને જન્મ આપે છે. ઓગણ્યાએસી (૭૮) રાત્રિ દિવસ સુધી તેનું પાલન-પોષણ કરે છે અને પાલન-પોષણ કરીને શ્વાસોશ્વાસ લઈને ખાંસી કે છીંક ખાયને,

અન્નિકટ્ઠા અન્નહિયા, અપરિયાવિયા (પલિઓવમસ્સ અસંખેજ્જઇભાગં પરિયાવિયં) સુહંસુહેણં કાલમાસે કાલં કિચ્ચા અન્નયરેસુ દેવલોએસુ દેવત્તાએ ઉવવત્તારો ભવંતિ ।

દેવલોયપરિગ્ગહા ણં તે મણુયગણા પ્ણત્તા, સમણાસો !

- જીવા. પડિ. ૩, સુ. ૧૧૧/૧૭(ખ)

કોઈ પણ પ્રકારનાં કષ્ટવગર, કોઈપણ પ્રકારના દુઃખ વગર, કોઈપણ પ્રકારના પરિતાપ વગર, (પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ આયુષ્ય ભોગવીને) સુખપૂર્વક મૃત્યુનાં અવસરે મરીને કોઈપણ દેવલોકમાં દેવનાં રૂપમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણ ! તે મનુષ્યગણ દેવલોકમાં જ ઉત્પન્ન થનાર કહેવામાં આવ્યા છે.

૧૦૬. હરિવાસ-રમ્મયવાસેસુ મણુયાણં સંપત્તજોવ્વણાસમય પરૂવણં-

હરિવાસરમ્મયવાસેસુ મણુસસ્સ તેવટ્ઠિઠાએ રાહંદિઠિઠિં સંપત્તજોવ્વણા ભવંતિ । - સમ. ૬૩, સુ. ૨

૧૦૭. ચેત્તં કાલં ચ પદુચ્ચ મણુયાણં ઓગાહણા આઝં ચ પરૂવણં-

જંબુદ્દીવે દીવે ભરહેરવએસુ વાસેસુ તીતાએ ઉસ્સપ્પિણીએ સુસમાએ સમાએ મણુયા દો ગાઝયાઈં ઉઢ્ઢં ઉચ્ચત્તેણં હોત્થા, દોણિણ ય પલિઓવમાઈં પરમાઝં પાલહિત્થા ।

એવં ઇમીસે ઓસપ્પિણીએ વિ ।

એવમાગમેસ્સાએ ઉસ્સપ્પિણીએ વિ ।

- ઠાણં અ. ૨, ઉ. ૩, સુ. ૮૯

જંબુદ્દીવે દીવે ભરહેરવએસુ વાસેસુ તીતાએ ઉસ્સપ્પિણીએ સુસમસુસમાએ સમાએ મણુયા તિણિણ ગાઝયાઈં ઉઢ્ઢં ઉચ્ચત્તેણં હોત્થા, તિણિણ પલિઓવમાઈં પરમાઝં પાલહિત્થા ।

એવં ઇમીસે ઓસપ્પિણીએ, આગમેસ્સાએ ઉસ્સપ્પિણીએ ।

જંબુદ્દીવે દીવે દેવકુરુઉત્તરકુરાસુ મણુયા તિણિણ ગાઝયાઈં ઉઢ્ઢં ઉચ્ચત્તેણં પ્ણત્તા, તિણિણ પલિઓવમાઈં પરમાઝં પાલયંતિ ।

એવં -જાવ- પુવ્વચ્ચરવરદીવઢ્ઢપચ્ચત્થિમઢ્ઢે વિ ।

- ઠાણં અ. ૩, ઉ. ૧, સુ. ૧૫૧/૨

૧. જંબુદ્દીવે દીવે ભરહેરવએસુ વાસેસુ તીતાએ ઉસ્સપ્પિણીએ સુસમસુસમાએ સમાએ મણુયા છ ઘણુસહસ્સાઈં ઉઢ્ઢં ઉચ્ચત્તેણં પ્ણત્તા, છચ્ચ અઢ્ઢપલિઓવમાઈં પરમાઝં પાલયિત્થા ।

૧૦૬. હરિવર્ષ - રમ્યક્ વર્ષમાં મનુષ્યોનાં યોવન પ્રાપ્તિ સમયનું પ્રરૂપણ :

હરિવર્ષ અને રમ્યક્ વર્ષનાં મનુષ્ય ત્રેસઠ (૬૩) દિવસ-રાતમાં યોવન અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી લે છે.

૧૦૭. ક્ષેત્રકાળની અપેક્ષાએ મનુષ્યોની અવગાહના અને આયુનું પ્રરૂપણ :

જંબુદ્વીપ દ્વીપનાં ભરત અને એરવત ક્ષેત્રમાં અતીત ઉત્સર્પિણી સુખમા નામક આરામાં મનુષ્યોની ઉંચાઈ બે ગાઉની અને ઉત્કૃષ્ટ આયુ બે પલ્યોપમની હતી.

આ જ પ્રમાણે આ અવસર્પિણીનાં સુખમા કાળનાં માટે પણ જાણવું જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે આગામી ઉત્સર્પિણીનાં સુખમા કાળનાં માટે પણ જાણવું જોઈએ.

જંબુદ્વીપ દ્વીપનાં ભરત અને એરવત ક્ષેત્રમાં અતીત ઉત્સર્પિણીનાં સુખમ-સુખમા નામના આરામાં મનુષ્યોની ઉંચાઈ ત્રણ ગાઉની હતી તથા તેની ઉત્કૃષ્ટ આયુ ત્રણ પલ્યોપમની હતી.

આ પ્રમાણે વર્તમાન અવસર્પિણી તથા આગામી ઉત્સર્પિણીમાં પણ જાણવું જોઈએ.

જંબુદ્વીપ દ્વીપમાં દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુમાં મનુષ્યોની ઉંચાઈ ત્રણ ગાઉની છે અને ઉત્કૃષ્ટ આયુ ત્રણ પલ્યોપમની છે.

આ પ્રમાણે ધાતકીખંડ તથા અર્ધપુષ્કરવર દ્વીપનાં પૂર્વાર્ધ અને પશ્ચિમાર્ધમાં પણ જાણવું જોઈએ.

૧. જંબુદ્વીપનાં ભરત-એરવત ક્ષેત્રની અતીત ઉત્સર્પિણીનાં સુખમ-સુખમા કાળમાં મનુષ્યોની ઉંચાઈ છ હજાર ધનુષની હતી તથા તેની ઉત્કૃષ્ટ આયુ ત્રણ પલ્યોપમની હતી.

૨. જંબુદ્દીવે દીવે भरहेरवएसु वासेसु इमीसे ओसपिणीए सुसमसुसमाए समाए मणुया छ धणुसहस्साइं उड्ढं उच्चत्तेणं पणत्ता, छच्च अद्धपलिओवमाइं परमाउं पालयंति ।
૩. જંબુદ્દીવે દીવે भरहेरवएसु वासेसु आगमेस्साए उस्सपिणी सुसमसुसमाए समाए मणुया छ धणुसहस्साइं उड्ढं उच्चत्तेणं भविस्संति, छच्च अद्धपलिओवमाइं परमाउं पालइस्संति ।
૪. જંબુદ્દીવે દીવે देवकुरुउत्तरकुरासु मणुया छद्धणुसहस्साइं उड्ढं उच्चत्तेणं पणत्ता, छच्च अद्धपलिओवमाइं परमाउं पालेति ।

एवं धायइसंडदीवपुरत्थिमद्धे चत्तारि आलावगा
-जाव- पुक्खर वरदीवड्ढपच्चत्थिमद्धे वि चत्तारि
आलावगा । -ठाणं.अ.६.सु.४९३

૨. જંબૂદ્વીપમાં ભરત-એરવત ક્ષેત્રમાં વર્તમાન અવસર્પિણીનાં સુષમ-સુષમા કાળમાં મનુષ્યોની ઊંચાઈ છ હજાર ધનુષની છે અને ઉત્કૃષ્ટ આયુ ત્રણ પલ્યોપમની કહેવામાં આવી છે.
૩. જંબૂદ્વીપનાં ભરત-એરવત ક્ષેત્રની આગામી ઉત્સર્પિણીનાં સુષમ-સુષમા કાળમાં મનુષ્યોની ઊંચાઈ છ હજાર ધનુષની થશે અને ઉત્કૃષ્ટ આયુ ત્રણ પલ્યોપમની થશે.
૪. જંબૂદ્વીપમાં દેવકુરુ તથા ઉત્તરકુરુમાં મનુષ્યોની ઊંચાઈ છ હજાર ધનુષની છે તથા ઉત્કૃષ્ટ આયુ ત્રણ પલ્યોપમની કહેવામાં આવી છે.

આ પ્રમાણે ધાતકીપંડ દ્વીપનાં પૂર્વાર્ધ અને પશ્ચિમાર્ધમાં ચાર-ચાર આલાપક -યાવત્- અર્ધ પુષ્કરવર દ્વીપનાં પશ્ચિમાર્ધના પણ ચાર-ચાર આલાપક કહેવા જોઈએ.

૩૭. દેવ ગતિ અધ્યયન

દેવગતિના દેવો મુખ્યપણે ચાર પ્રકારના હોય છે- (૧) ભવનપતિ (૨) વાણવ્યંતર (૩) જ્યોતિષ્ક અને (૪) વૈમાનિક. પરંતુ દેવ શબ્દનો પ્રયોગ જુદા અર્થમાં થયો છે એના માટે સ્થાનાંગ અને ભગવતી (વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિ) સૂત્રમાં દેવ પાંચ પ્રકારના કહ્યા છે- (૧) ભવ્યદ્રવ્ય દેવ (૨) નરદેવ (૩) ધર્મદેવ (૪) દેવાધિદેવ અને (૫) ભાવદેવ. એમાં ભાવદેવ જ એક એવો ભેદ છે જે દેવગતિને પ્રાપ્ત દેવોના માટે પ્રયુક્ત થયો છે. ભવ્યદ્રવ્યદેવ તે તિર્યચ પંચેન્દ્રિય અને મનુષ્યોનો કહ્યો છે જે દેવગતિમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે. નરદેવ શબ્દનો પ્રયોગ ચાતુરન્ત ચક્રવર્તી રાજાઓ માટે પ્રયુક્ત થયો છે. પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિઓનું પાલન કરવાવાળા અનગારોને ધર્મદેવ કહેવામાં આવ્યા છે. દેવાધિદેવ શબ્દનો પ્રયોગ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના ધારક અરિહંત ભગવંતો માટે થયો છે કારણ કે તે દેવોના પણ દેવ છે. આ પ્રમાણે દેવ શબ્દ વિભિન્ન અર્થોમાં પ્રયુક્ત થયો છે. વેદોમાં દાન દેવા, દ્યોતિત (પ્રકાશિત) થવા અને પ્રકાશિત કરવાવાળાને દેવ કહેવામાં આવે છે. “દેવો દાનાદ્ વા દ્યોતનાદ્ વા દ્વીપનાદ્ વા” આ પ્રમાણે વિભિન્ન અર્થોમાં ઉપર્યુક્ત પાંચ દેવ છે. આ પાંચેમાં સૌથી અલ્પ નરદેવ છે. દેવાધિદેવ તેનાથી સંખ્યાતગણા, ધર્મદેવ તેનાથી સંખ્યાતગણા, ભવ્યદ્રવ્યદેવ તેનાથી અસંખ્યાતગણા અને ભાવદેવ તેનાથી પણ અસંખ્યાતગણા છે. આ પાંચે દેવોની કાયસ્થિતિ અને અંતરકાળનો પણ આ અધ્યયનમાં સંકેત છે. કાયસ્થિતિ માટે આ અનુયોગમાં સ્થિતિ અધ્યયન દૃષ્ટવ્ય છે.

ભાવદેવ અર્થાત્ દેવગતિને પ્રાપ્ત ચતુર્વિધ દેવોમાં વૈમાનિક દેવ સૌથી અલ્પ છે. તેનાથી ભવનવાસી અને વાણવ્યંતર દેવ ઉત્તરોત્તર અસંખ્યાતગણા છે. સૌથી વધારે જ્યોતિષીદેવ છે, જે વાણવ્યંતરોથી સંખ્યાતગણા છે. વૈમાનિકોમાં સૌથી અલ્પ અનુત્તરોપપાતિક દેવ છે. તેનાથી નવગ્રૈવેયક સંખ્યાતગણા છે. અચ્યુતથી આનત સુધી (૧૨માંથી નવમાં દેવલોક સુધી) ઉત્તરોત્તર સંખ્યાતગણા છે. ત્યારબાદ આઠમાંથી પહેલા દેવલોક સુધી ઉત્તરોત્તર અસંખ્યાતગણા છે. ભવનપતિદેવ અધોલોકમાં, વાણવ્યંતર વનોના મધ્યમાં, જ્યોતિષી તિર્યક્લોકમાં અને વૈમાનિકદેવ ઊર્ધ્વલોકમાં રહે છે.

ભવનપતિ દેવ મુખ્યતઃ દશ પ્રકારના છે- (૧) અસુરકુમાર (૨) નાગકુમાર (૩) સુવર્ણકુમાર (૪) વિદ્યુત્કુમાર (૫) અગ્નિકુમાર (૬) દ્વીપકુમાર (૭) ઉદ્દધિકુમાર (૮) દિશાકુમાર (૯) પવનકુમાર અને (૧૦) સ્તનિતકુમાર. વાણવ્યંતર દેવના - મુખ્યતઃ આઠ પ્રકાર છે- (૧) કિન્નર (૨) કિંપુરુષ (૩) મહોરગ (૪) ગન્ધર્વ (૫) યક્ષ (૬) રાક્ષસ (૭) ભૂત અને (૮) પિશાચ. જ્યોતિષી દેવ પાંચ પ્રકારના છે : - (૧) ચંદ્ર (૨) સૂર્ય (૩) ગ્રહ (૪) નક્ષત્ર અને (૫) તારા. વૈમાનિક દેવોમાં બાર દેવલોક, નવગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાન કહ્યા છે. બાર દેવલોકના નામ આ પ્રમાણે છે- (૧) સૌધર્મ (૨) ઈશાન (૩) સનત્કુમાર (૪) માહેન્દ્ર (૫) બ્રહ્મલોક (૬) લાંતક (૭) મહાશુક (૮) સહસ્ત્રાર (૯) આનત (૧૦) પ્રાણત (૧૧) આરણ અને (૧૨) અચ્યુત.

આના સિવાય દેવોના બીજા પણ પ્રકાર છે. અસુરકુમાર ભવનપતિની જાતિના પંદર પરમાધામી દેવ કહ્યા છે :- (૧) અંબ (૨) અંબરિષ (૩) શ્યામ (૪) શબલ (૫) રૌદ્ર (૬) ઉપરૌદ્ર (૭) કાલ (૮) મહાકાલ (૯) અસિપત્ર (૧૦) ધનુ (૧૧) કુમ્ભ (૧૨) વાલુકા (૧૩) વૈતરણી (૧૪) ખરસ્વર અને (૧૫) મહાઘોષ. ત્રણ કિલ્લિષક દેવ કહ્યા છે, જે વિભિન્ન વૈમાનિક કલ્પોની નીચેની પ્રતરમાં રહે છે- (૧) ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિવાળા (૨) ત્રણ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા અને (૩) તેર સાગરોપમની સ્થિતિવાળા. આઠ લોકાંતિક દેવ છે, જે આઠ કૃષ્ણરાજિઓના આઠ અવકાશાન્તરોમાં રહે છે- (૧) સારશ્વત (૨) આદિત્ય (૩) વહ્નિ (૪) વરુણ (૫) ગર્દતોય (૬) તુષિત (૭) અવ્યાબાધ (૮) અગ્ન્યર્ચ. એક મરુત ભેદનો ઉલ્લેખ મળવાથી નવ લોકાંતિક દેવ માન્યા છે. આના સિવાય જૈનક આદિ દશ વિશિષ્ટ વ્યંતર દેવ હોય છે.

દેવોની વિભિન્ન શ્રેણિઓ છે. કોઈ ઈન્દ્ર થાય છે. કોઈ લોકપાલ થાય છે. કોઈ આધિપત્ય કરવાવાળો દેવ હોય છે. આ પ્રમાણે દેવ વિભિન્ન સ્તરના છે. કુલ બત્રીસ દેવેન્દ્ર (ઈન્દ્ર) કહ્યા છે- (૧) ચમર (૨) બલી (૩) ધારણ

(૪) ભૂતાનંદ (૫) વેણુદેવ (૬) વેણુદાલી (૭) હરિકાંત (૮) હરિસ્સહ (૯) અગ્નિશિખ (૧૦) અગ્નિમાણવ (૧૧) પૂર્ણ (૧૨) વશિષ્ઠ (૧૩) જલકાંત (૧૪) જલપ્રભ (૧૫) અમિતગતિ (૧૬) અમિતવાહન (૧૭) વેલમ્બ (૧૮) પ્રભંજન (૧૯) ઘોષ (૨૦) મહાઘોષ (૨૧) ચંદ્ર (૨૨) સૂર્ય (૨૩) શક (૨૪) ઈશાન (૨૫) સનત્કુમાર (૨૬) માહેન્દ્ર (૨૭) બ્રહ્મ (૨૮) લાંતક (૨૯) મહાશુક (૩૦) સહસ્રાર (૩૧) પ્રાણત અને (૩૨) અચ્યુત. આમાંથી ચમરથી લઈ મહાઘોષ સુધી ભવનપતિ ઈન્દ્ર છે. શક આદિ દશ વૈમાનિક કલ્પોના ઈન્દ્ર છે. નવગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવ અહમિન્દ્ર કહ્યા છે. અર્થાત્ તે ઈન્દ્ર અને પુરોહિત રહિત હોય છે. આ ૩૨ ઈન્દ્રોમાં વાણવ્યંતરેન્દ્રોની ગણના થઈ નથી. ચમરેન્દ્ર અને સૂર્ય એ બે જ્યોતિષી ઈન્દ્ર છે.

અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમરથી લઈ મહાઘોષ ઈન્દ્ર સુધી સમસ્ત ઈન્દ્રોને તથા દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકથી લઈ અચ્યુતેન્દ્ર સુધી ઈન્દ્રોને ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ કહેવામાં આવે છે. તે તેત્રીસ વિશિષ્ટ પ્રકારના દેવ છે. વિભિન્ન ઈન્દ્રોના સામાનિક (સામાન્ય) દેવોની સંખ્યા જુદી-જુદી હોય છે. જેમ- દેવેન્દ્ર શકના સામાનિક દેવોની સંખ્યા ૮૪ હજાર છે. જ્યારે દેવેન્દ્ર માહેન્દ્રના સામાનિક દેવોની સંખ્યા ૭૦ હજાર છે. ચમરેન્દ્રના સામાનિક દેવોની સંખ્યા ૬૪ હજાર અને વૈરોચનેન્દ્ર બલીના દેવોની સંખ્યા ૬૦ હજાર જ છે.

અસુરકુમાર દેવો પર દશ દેવ આધિપત્ય કરતા વિચરણ કરે છે. જેમ- (૧) અસુરેન્દ્ર અસુરરાજ ચમર (૨) સોમ (૩) યમ (૪) વરુણ (૫) વૈશ્રમણ (૬) વૈરોચનેન્દ્ર વૈરોચનરાજ બલી (૭) સોમ (૮) યમ (૯) વરુણ અને (૧૦) વૈશ્રમણ. એમાં પ્રારંભના પાંચ દક્ષિણ દિશાના દેવ છે તથા અંતિમ પાંચ ઉત્તર દિશાના દેવ છે. ચમર અને બલી ઈન્દ્ર છે તથા બંનેના ચાર - ચાર લોકપાલ છે. આ પ્રમાણે નાગકુમાર દેવો પર પણ દશ દેવ આધિપત્ય કરે છે. જેમાં ધરણ અને ભૂતાનંદ બે ઈન્દ્ર અને શેષ લોકપાલ છે. સુવર્ણકુમાર, વિદ્યુત્કુમાર, અગ્નિકુમાર, દ્વીપકુમાર, ઉદધિકુમાર, દિશાકુમાર, વાયુકુમાર અને સ્તનિતકુમાર દેવો પર તેમના સંબંધિત બે-બે ઈન્દ્ર અને ચાર-ચાર લોકપાલ આધિપત્ય કરે છે. વ્યંતર દેવોના પિશાચ આદિ આઠ પ્રકારના દેવો પર એમના સંબંધિત કાળ, મહાકાળ, ભીમ, મહાભીમ આદિ બે-બે ઈન્દ્ર આધિપત્ય કરતા થકા વિચરણ કરે છે. જ્યોતિષી દેવો પર ચંદ્ર અને સૂર્ય એ બે દેવ (ઈન્દ્ર) આધિપત્ય કરતા વિચરણ કરે છે. વ્યંતર અને જ્યોતિષીના લોકપાલ નથી. વૈમાનિકોનાં સૌધર્મ અને ઈશાન કલ્પમાં શક અને ઈશાન ઈન્દ્રોના સહિત સોમ, યમ આદિ દશ દેવ આધિપત્ય કરતા વિચરણ કરે છે. જેમાં બે ઈન્દ્ર અને શેષ ચાર-ચાર લોકપાલ છે. અન્ય કલ્પોમાં પણ તે-તે કલ્પોના ઈન્દ્રો સહિત સોમ, યમ, વરુણ અને વૈશ્રમણ દેવ આધિપત્ય કરતા વિચરણ કરે છે.

આધિપત્ય હોવાના કારણે સોમ, યમ, વરુણ અને વૈશ્રમણ દેવોનું કાર્ય જુદું-જુદું છે. એમની પાસે જુદો-જુદો મન્ત્રાલય છે, જેની દેખ-રેખ એ જ દેવો કરે છે તથા ઈન્દ્ર આમના ઉપર નિયંત્રણ રાખે છે અને અન્ય કાર્ય પણ કરે છે. તેઓને સોમ, યમ, વરુણ અને વૈશ્રમણ એ લોકપાલ પણ કહ્યા છે. વ્યંતર અને જ્યોતિષી દેવોના લોકપાલ હોતા નથી. ભવનપતિ અને વૈમાનિકોના જ લોકપાલ કહ્યા છે.

ઈન્દ્રો અને લોકપાલોની અગ્રમહિષીઓ અને દેવીઓનું પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં વિસ્તારથી વર્ણન ઉપલબ્ધ છે. ભવનપતિમાં અસુરેન્દ્ર ચમરની પાંચ અગ્રમહિષીઓ કહી છે- (૧) કાળી (૨) રાજી (૩) રજની (૪) વિદ્યુત્ અને (૫) મેઘા. એમાં પ્રત્યેક અગ્રમહિષીની આઠ - આઠ હજાર દેવીઓનો પરિવાર કહ્યો છે. ચમરના લોકપાલ સોમની ચાર અગ્રમહિષીઓ કહી છે- (૧) કનકા (૨) કનકલતા (૩) ચિત્રગુપ્તા અને (૪) વસુન્ધરા. એમાં પ્રત્યેક દેવીનો એક - એક હજાર દેવીઓનો પરિવાર છે. આ પ્રમાણે ચમરના લોકપાલ યમ, વરુણ અને વૈશ્રમણની કનકાદિ ચાર અગ્રમહિષીઓ અને તેનો દેવી પરિવાર કહેવામાં આવ્યો છે. વૈરોચનેન્દ્ર, વૈરોચનરાજ બલીની પાંચ અગ્રમહિષીઓ છે - (૧) શુભ્તા (૨) નિશુભ્તા (૩) રંભા (૪) નિરંભા અને (૫) મદના. આ પ્રત્યેકનો આઠ-આઠ હજાર દેવીઓનો પરિવાર છે. બલીન્દ્રના લોકપાલ સોમ, યમ, વરુણ અને વૈશ્રમણમાં પ્રત્યેકની ચાર - ચાર અગ્રમહિષીઓ છે - (૧) મેનકા (૨) સુભદ્રા (૩) વિજયા અને (૪) અશની. આમાં પ્રત્યેકનો એક-એક હજાર દેવીઓનો પરિવાર છે. નાગકુમારેન્દ્ર ધરણની અલા, મક્કા આદિ છ અગ્રમહિષીઓ છે. આમાં પ્રત્યેકનો છ - છ હજાર દેવીઓનો પરિવાર છે. ધરણેન્દ્રના

કાલવાલ આદિ ચારે લોકપાલોમાં પ્રત્યેકની અશોકા આદિ ચાર - ચાર અગ્રમહિષીઓ છે. પ્રત્યેક અગ્રમહિષીનો એક-એક હજાર દેવીઓનો પરિવાર છે. ભૂતાનંદ ઈન્દ્રની રૂપા, રૂપાંશા આદિ છ અગ્રમહિષીઓ છે તથા પ્રત્યેકનો છ - છ હજાર દેવીઓનો પરિવાર છે. ભૂતાનંદના લોકપાલોની સુનંદા આદિ ચાર - ચાર અગ્રમહિષીઓ છે તથા પ્રત્યેકનો એક - એક હજાર દેવીઓનો પરિવાર છે. ભવનપતિના સુવર્ણકુમાર આદિ અન્ય પ્રકારોમાં પણ બે-બે ઈન્દ્ર છે. એક દક્ષિણ દિશાના તથા બીજા ઉત્તર દિશાના છે. દક્ષિણ દિશાવર્તી આ ઈન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓ, લોકપાલો અને દેવીઓનું વર્ણન ધરણેન્દ્રના સમાન તથા ઉત્તર દિશાવર્તી ઈન્દ્રોના લોકપાલો, અગ્રમહિષીઓ અને દેવીઓનો વર્ણન ભૂતાનંદ ઈન્દ્રના સમાન છે. આના લોકપાલોના પરિવારનું વર્ણન ચમરેન્દ્રના લોકપાલોના સમાન છે.

વ્યંતરદેવોમાં પણ પિશાચાદિ ભેદોમાં પ્રત્યેકના બે - બે ઈન્દ્ર છે. કાળ અને મહાકાળ એ બે પિશાચેન્દ્ર, પિશાચરાજ છે. સુરુપ અને પ્રતિરુપ એ બે ભૂતેન્દ્ર ભૂતરાજ છે. યક્ષેન્દ્ર યક્ષરાજના બે પ્રકાર છે- (૧) પૂર્ણભદ્ર અને (૪) માણિભદ્ર. બે રાક્ષસેન્દ્ર છે- (૧) ભીમ અને (૨) મહાભીમ. આ પ્રમાણે કિન્નરેન્દ્ર અને કિમ્પુરુષેન્દ્ર, સત્પુરુષેન્દ્ર અને મહાપુરુષેન્દ્ર, અતિકાચેન્દ્ર અને મહાકાચેન્દ્ર તથા ગીતરતીન્દ્ર અને ગીતયશેન્દ્ર વગેરે વ્યંતર દેવોના બે - બે ઈન્દ્ર છે. આ અધ્યયનમાં આ ઈન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓ, તેનો પરિવાર, લોકપાલો અને તેના પરિવારનું પણ વર્ણન થયું છે તથા જ્યાં ચમરેન્દ્રના પરિવારના સાદૃશ્ય છે ત્યાં તેનો સંકેત કરી દેવામાં આવ્યો છે.

જ્યોતીષી દેવોમાં બે ઈન્દ્ર છે :- સૂર્ય અને ચંદ્ર. આ બંનેની ચાર - ચાર અગ્રમહિષીઓ છે. અંગારક (મંગળ) નામક મહાગ્રહ, વ્યાલકગ્રહ અને ૮૮ મહાગ્રહોમાં પણ પ્રત્યેકની ચાર - ચાર અગ્રમહિષીઓ કહી છે. જીવાભિગમસૂત્રમાં તેઓના પરિવારના સંબંધમાં વિસ્તૃત વર્ણન છે.

વૈમાનિકોમાં પહેલા અને બીજા દેવલોક સુધી જ દેવીઓ હોય છે એના આગળ હોતી નથી. પહેલા દેવલોકના ઈન્દ્ર દેવરાજ શક અને બીજા દેવલોકના ઈન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનની આઠ - આઠ અગ્રમહિષીઓ કહી છે. તેમાં પ્રત્યેક અગ્રમહિષીનો સોળ - સોળ હજાર દેવીઓનો પરિવાર કહ્યો છે. શક અને ઈશાનના સોમ, યમ આદિ લોકપાલોની ચાર - ચાર અગ્રમહિષીઓ અને તેનો એક-એક હજાર દેવીઓનો પરિવાર કહ્યો છે. સ્થાનાંગસૂત્રના અનુસાર તેની અગ્રમહિષીઓની સંખ્યા ભિન્ન છે, જેનો ઉલ્લેખ આ અધ્યયનમાં મળે છે.

દેવીઓ વિકુર્વણા કરવામાં સમર્થ હોય છે, માટે તે પોતાની પૃથક્ - પૃથક્ યોગ્યતાના અનુસાર વિકુર્વણા કરી દેવીઓની સંખ્યામાં અભિવૃદ્ધિ કરી દે છે. જેમ- શકની અગ્રમહિષીઓ સોળ હજાર દેવીઓમાંથી દરેક સોળ - સોળ હજાર દેવીઓના પરિવારની વિકુર્વણા કરી શકે છે તેમ ભવનપતિદેવોની દેવીઓ એટલી વિકુર્વણા કરી શકતી નથી. સમસ્ત દેવેન્દ્ર અને લોકપાલ દિવ્ય ભોગોને મૈથુન નિમિત્તથી ભોગવવામાં સમર્થ નથી. પરંતુ દિવ્ય ભોગ્ય ભોગોના માત્ર પરિવારની ઋષિથી ઉપભોગ કરવામાં સમર્થ છે. દેવેન્દ્રો અને લોકપાલોની દેવીઓના અંત:પુર તૃપ્તિ કહેવાય છે.

ઈન્દ્રો અને લોકપાલોની રાજધાનીઓનું નામકરણ તેમના પોતાના નામના અનુસાર થાય છે. તે પ્રમાણે ચમરેન્દ્રની રાજધાની ચમરચંચા, બલીન્દ્રની બલિચંચા, ધરણેન્દ્રની ધરણા આદિ છે. લોકપાલોમાં સોમની રાજધાની સોમા, યમની રાજધાની યમા આદિ છે. આ પ્રમાણે અન્ય ઈન્દ્રો અને લોકપાલોની રાજધાનીઓના નામ પણ તેમના નામોના અનુસાર છે. સિંહાસનોના નામ પણ પ્રાયઃ તેમના નામોથી સામ્યતા રાખે છે. ચમરેન્દ્રના સિંહાસનનું નામ ચમર સિંહાસન અને ધરણેન્દ્રના સિંહાસનનું નામ ધરણ સિંહાસન આ તથ્યની પુષ્ટિ કરે છે. ઈન્દ્રોની સભા સુધર્મા સભા કહેવાય છે. પ્રત્યેક ઈન્દ્ર પોતાની સુધર્મા સભામાં પોતાના સિંહાસન પર બેસીને દિવ્ય ભોગોને મૈથુનિક નિમિત્તથી ભોગવવામાં સમર્થ હોતા નથી પરંતુ વાદ્ય - ઘોષ આદિ પૂર્વક દિવ્ય ભોગોનો અનુભવ કરે છે.

વૈમાનિક દેવેન્દ્રોની ત્રણ - ત્રણ પરિષદાઓ હોય છે- (૧) સમિતા (૨) ચંડા અને (૩) જાયા. આને કમશ: (૧) આભ્યંતર પરિષદ્ (૨) મધ્યમપરિષદ્ અને (૩) બાહ્ય પરિષદ્ના નામથી પણ વર્ણિત કરવામાં આવે છે. આ પરિષદોમાં વિભિન્ન ઈન્દ્રોના દેવો અને દેવીઓની જુદી-જુદી સંખ્યા હોય છે. દેવીઓ બીજા દેવલોકના ઈન્દ્ર સુધી જ છે પછી દેવેન્દ્ર અચ્યુત સુધી ત્રણે પરિષદોમાં દેવ જ રહે છે. દેવીઓ નહીં. શ્રૈવેયક અને અનુત્તરોપપાતિક દેવોના ઈન્દ્ર હોતા નથી. તે બધા વૈમાનિક દેવ મનોજ શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ દ્વારા સુખનો અનુભવ કરે છે. અનુત્તરોપપાતિક

દેવ અનુત્તર અર્થાત્ શ્રેષ્ઠ શબ્દ -યાવત્- સ્પર્શજન્ય સુખોનો અનુભવ કરે છે. બધા વૈમાનિક દેવ મહાન્ ઋધ્ધિ, મહાન્ દ્યુતિ -યાવત્- મહાપ્રભાવશાળી ઋધ્ધિવાળા હોય છે. તેમને ભૂખ - તરસનો અનુભવ થતો નથી.

વૈમાનિક દેવોના વર્ણ, ગંધ અને સ્પર્શ તથા તેની વિભૂષા અને કામભોગોનું પણ આ અધ્યયનમાં વર્ણન છે. સૌધર્મ અને ઈશાનકલ્પના દેવોના શરીરનો વર્ણ તપેલા સ્વર્ણ જેવો લાલ, સનત્કુમાર અને માહેન્દ્ર કલ્પના દેવોના શરીરનો વર્ણ પદ્મ જેવો ગૌર, બ્રહ્મલોકના દેવોના શરીર ભીના મહુઆના ફૂલના સમાન શ્વેત હોય છે. લાંતક કલ્પથી લઈ અનુત્તરોપપાતિક દેવોના શરીર શુક્લ વર્ણના હોય છે. બધા વૈમાનિક દેવોના શરીરની ગંધ અત્યંત મનમોહક અને સ્પર્શ સ્થિર, મૃદુ, સ્નિગ્ધ રૂપમાં સુકુમાર હોય છે. પહેલાથી બારમાં દેવલોકના દેવોના બે પ્રકાર છે- (૧) વિક્રિયા કરવાવાળા અને (૨) વિક્રિયા ન કરવાવાળા. આમાં જે દેવ વિક્રિયા (ઉત્તર વૈક્રિયા) કરે છે તે હાર આદિ આભૂષણોથી સુશોભિત અને દશે દિશાઓને પ્રકાશિત કરે છે. પરંતુ જે દેવ વિક્રિયા કરતા નથી અને સ્વાભાવિક ભવધારણીય શરીરવાળા છે તે આભૂષણાદિથી રહિત હોય છે તથા તે સ્વાભાવિક વિભૂષાવાળા હોય છે. પહેલા - બીજા દેવલોકની દેવીઓ પણ આ પ્રમાણે બે પ્રકારની છે. એમાં ઉત્તરવૈક્રિયાવાળી દેવીઓ વિભિન્ન આભૂષણ અને પરિધાનોથી યુક્ત હોવાના કારણે દર્શનીય અને સૌંદર્ય સંપન્ન હોય છે. જ્યારે અવિકુર્વિત શરીરવાળી દેવીઓ આભૂષણાદિથી રહિત સ્વાભાવિક સૌંદર્યવાળી કહી છે. નવગ્રૈવેયક અને અનુત્તરવિમાનવાસી દેવ વિક્રિયા કરતા નથી, માટે તેમને સ્વાભાવિક વિભૂષા હોય છે. આભરણ અને વસ્ત્રાદિવાળા હોતા નથી. સૌધર્મ દેવલોકથી લઈ નવગ્રૈવેયક સુધીના દેવ ઈષ્ટ શબ્દ, ઈષ્ટ રૂપ, ઈષ્ટ ગંધ, ઈષ્ટ રસ અને ઈષ્ટ સ્પર્શવાળા કામભોગોનો અનુભવ કરે છે. અનુત્તરોપપાતિક દેવ અનુત્તર (શ્રેષ્ઠ) શબ્દો -યાવત્- સ્પર્શ જન્ય કામભોગોનો અનુભવ કરે છે.

ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક એ ચારે પ્રકારના દેવ જ્યારે વિક્રિયા કરે છે ત્યારે પ્રાસાદીય -યાવત્- મનોહર લાગે છે. કારણ કે વિક્રિયાના સમયમાં તે અલંકૃત - વિભૂષિત હોય છે. દેવ શરીરના એક ભાગથી પણ શબ્દ સાંભળે છે તથા સંપૂર્ણ શરીરથી પણ શબ્દ સાંભળે છે. આ પ્રમાણે તે બે સ્થાનોથી રૂપને જુએ છે. ગંધને સુંબે છે. રસનું આસ્વાદન કરે છે. સ્પર્શનું પ્રતિસંવેદન કરે છે. અવભાસિત-પ્રતિભાસિત થાય છે. વિક્રિયા કરે છે. મૈથુન સેવન કરે છે. ભાષા બોલે છે. આહાર કરે છે. પરિણમન કરે છે. અનુભવ કરે છે અને નિર્જરા કરે છે.

દેવોની એ ઈચ્છા (સ્પૃહા) રહે છે કે (૧) મનુષ્યભવ પ્રાપ્ત કરીએ. (૨) આર્યક્ષેત્રમાં જન્મ લઈએ તથા (૩) શ્રેષ્ઠ કુળમાં ઉત્પન્ન થઈએ. ત્રણ કારણોથી તે પરિતૃપ્ત થાય છે અર્થાત્ પશ્ચાત્તાપ કરતા દુઃખી થાય છે કે આપણે સમસ્ત અનુકૂળતાઓ હોવા છતાં શ્રુતનું પર્યાપ્ત અધ્યયન ન કર્યું, શ્રામણ્ય પર્યાયનું પાલન ન કર્યું તથા વિશુદ્ધ ચારિત્રનું પાલન ન કર્યું.

દેવોને ત્રણ કારણથી પોતાના અવનનું જ્ઞાન થાય છે- (૧) વિમાન અને આભૂષણોને નિઃપ્રભ જોઈને, (૨) કલ્પવૃક્ષને કરમાયેલું જોઈને અને (૩) પોતાની તેજોલેશ્યા (ક્રાંતિ)ને ક્ષીણ જોઈને. ત્રણ કારણોથી તે ઉદ્વિગ્ન થાય છે- (૧) દેવ સમ્પદાને છોડીને (૨) માતા-પિતાના ઓજ - શુકનો આહાર ગ્રહણ કરીને (૩) ગર્ભાશયમાં રહેવાનો વિચાર કરવાપર.

ચાર કારણોથી દેવ પોતાના સિંહાસનથી અભ્યુત્થિત થાય છે- (૧) અરિહંતોના જન્મ થાય ત્યારે (૨) અરિહંત પ્રવર્જિત થાય ત્યારે (૩) અરિહંતને કેવળજ્ઞાન થાય ત્યારે તથા (૪) અરિહંતોના પરિનિર્વાણ થવા પર. આ ચાર કારણોથી દેવોના આસન અને ચૈત્યવૃક્ષ ચલિત થાય છે તથા તે સિંહનાદ અને ચેલોત્ક્ષેપ (વર્ષા) કરે છે. આ જ ચાર કારણોથી દેવોનું મનુષ્યલોકમાં પણ આગમન થાય છે તથા તે કલકલ ધ્વનિ અને વર્ષા કરે છે.

દેવેન્દ્ર, સામાનિક, ત્રાયસ્ત્રિંશક, લોકપાલ, લોકાંતિક, અગ્રમહિષીદેવીઓ, પરિષદના દેવ, સેનાપતિ, આત્મરક્ષક દેવ આદિ આ જ ચાર કારણોથી શીઘ્ર મનુષ્યલોકમાં આવે છે. આ જ ચાર કારણોથી દેવલોકમાં પ્રકાશ પણ થાય છે. ચાર કારણોથી દેવલોકમાં અંધકાર થાય છે- (૧) અરિહંતના વ્યુચ્છિન્ન થવાથી (૨) અરિહંત પ્રજ્ઞપ્ત ધર્મના વ્યુચ્છિન્ન થવાથી (૩) પૂર્વગતના વ્યુચ્છિન્ન થવાથી અને (૪) જાતતેજના વ્યુચ્છિન્ન થવાથી. આ ચાર કારણ એવા નિર્દિષ્ટ છે કે જેનાથી દેવલોકમાં તત્કાળ ઉત્પન્ન દેવ જલ્દી મનુષ્યલોકમાં આવવા ઈચ્છવા છતાં પણ આવી શકતા નથી તથા કેટલાક એવા પણ દેવ છે જે તત્કાલ ઉત્પન્ન થઈને પણ આ ચાર કારણોથી મનુષ્યલોકમાં આવે છે. જે મનુષ્ય લોકમાં આવે છે તે ત્યાં સુધી ત્યાંના કામભોગોમાં આસક્ત થતા નથી.

ત્રણ કારણોથી દેવ વિદ્યુત્પ્રકાશ અને મેઘ ગર્જના જેવી ધ્વનિ કરે છે- (૧) વૈક્રિયરૂપ કરતી વખતે (૨) પરિચારણા કરતા થકા અને (૩) શ્રમણ-માહનના સમક્ષ પોતાની ઋધ્ધિ, દ્યુતિ, યશ, બલ, વીર્ય, પુરુષાકાર અને પરાક્રમનું પ્રદર્શન કરવા માટે. દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક વૃષ્ટિકાયિકદેવોના માધ્યમથી વર્ષા કરવાનું કાર્ય પણ કરે છે.

આ અધ્યયનમાં શક અને ઈશાનેન્દ્રના પારસ્પરિક વ્યવહાર, તેની સુધર્મસભા અને ઋધ્ધિ તથા તેના લોકપાલો અને વિમાનાદિનું પણ વિસ્તારથી વર્ણન થયું છે. શક જ્યારે ઈશાનેન્દ્રની પાસે કાર્યવશ જાય છે તો આદર કરતા જાય છે. પરંતુ ઈશાનેન્દ્ર જ્યારે શકની પાસે જાય છે તો આદર અને અનાદરપૂર્વક જઈ શકે છે. કારણ કે શક પહેલા દેવલોકનો ઈન્દ્ર છે તથા ઈશાનેન્દ્ર બીજા દેવલોકનો ઈન્દ્ર છે. આ બંને ઈન્દ્રોમાં કાર્યવશ આલાપ - સંલાપ પણ થાય છે. તથા કદાચિત્ વિવાદ પણ થાય છે. તેમના વિવાદ દેવેન્દ્ર દેવરાજ સનત્કુમાર દૂર કરે છે. આનું તાત્પર્ય એ છે કે ઉપરના દેવેન્દ્રોનો નીચેના દેવેન્દ્ર આદર સન્માન કરે છે. શકનું સૌધર્માવતંશક મહાવિમાન અને ઈશાનનું ઈશાનાવતંશક મહાવિમાન સાડાબારલાખ યોજન લાંબુ - પહોળું છે. શકની સુધર્મા સભા સુધર્માવતંશક મહાવિમાનમાં તથા ઈશાનેન્દ્રની સુધર્માસભા ઈશાનાવતંશક મહાવિમાનમાં કહી છે. આ બંને ઈન્દ્ર મહાઋધ્ધિશાળી -યાવત્- મહાસુખવાળા છે. શકના ચાર લોકપાલ સોમ, યમ, વરુણ અને વૈશ્રમણ છે. તેમના વિમાનોના નામ ક્રમશઃ સન્ધ્યાપ્રભ, વરશિષ્ટ, સ્વયંજ્વલ અને વલ્ગુ છે. તથા ઈશાનેન્દ્રના જે ચાર લોકપાલ સોમ, યમ, વૈશ્રમણ અને વરુણ છે તેમના વિમાનોના નામ ક્રમશઃ સુમન, સર્વતોભદ્ર, વલ્ગુ અને સુવલ્ગુ છે. આ લોકપાલોના આ વિમાન ક્યાં છે ? કેટલા મોટા છે ? તેના અધિનસ્થ દેવ કોન છે ? આ તથ્યોનું આ અધ્યયનમાં વિસ્તારથી વર્ણન છે. આ લોકપાલોના વિભિન્ન દેવ અપત્યરૂપથી પણ અભીષ્ટ માન્યા છે. આની સ્થિતિનું પણ આ અધ્યયનમાં વર્ણન થયું છે.

શક, ઈશાન, સનત્કુમાર આદિ જે વૈમાનિક દેવેન્દ્ર છે. તેમાં શકાદિ પ્રથમ, ત્રીજા, પાંચમાં આદિ દેવેન્દ્ર દક્ષિણ દિશાવર્તી છે તથા ઈશાન આદિ બીજા, ચોથા આદિ દેવેન્દ્ર ઉત્તર દિશાવર્તી છે. આ સમસ્ત દેવેન્દ્રોની સેના સાત પ્રકારની કહી છે, જેમ- (૧) પદાતિસેના (૨) અશ્વસેના (૩) હસ્તિસેના (૪) વૃષભસેના (૫) રથ સેના (૬) નાટ્યસેના અને (૭) ગન્ધર્વસેના. આ સેનાઓના સેનાપતિઓના નામ પ્રત્યેક દેવલોકમાં જુદા-જુદા છે. ઉદાહરણ માટે શકની પદાતિસેનાના સેનાપતિ હરિણગમૈષી છે તો ઈશાનની પદાતિસેનાના સેનાપતિ લઘુપરાક્રમ છે. શકની જેમ જ સનત્કુમારથી લઈ આરણ કલ્પ સુધીના દક્ષિણ દિશાવર્તી ઈન્દ્રોની સાત સેનાઓ અને સેનાપતિઓના નામ છે તથા ઈશાનની જેમ માહેન્દ્રથી લઈ અચ્યુત સુધી ઉત્તર દિશાવર્તી ઈન્દ્રોની સેનાઓ અને સેનાપતિઓના નામ છે. પદાતિસેનાની પ્રથમ કક્ષામાં ક્યા ઈન્દ્રના કેટલા દેવ છે તેની સંખ્યાનો ઉલ્લેખ પણ આ અધ્યયનમાં ઉપલબ્ધ છે.

અનુત્તરોપપાતિક દેવો, લવસપ્તમદેવો અને હરિણગમૈષી દેવોનું આ અધ્યયનમાં વિશિષ્ટ વર્ણન થયું છે. અનુત્તરોપપાતિક દેવો માટે કહેવામાં આવ્યું છે કે તે દેવ અનુત્તર (શ્રેષ્ઠ) શબ્દ -યાવત્- સ્પર્શનો અનુભવ કરવાના કારણે અનુત્તરોપપાતિક કહેવાય છે. શ્રમણ નિર્ઋથ છઠના પ્રત્યાખ્યાન દ્વારા જેટલા કર્મોની નિર્જરા કરે છે તેટલા કર્મ શેષ રહે ત્યારે અનુત્તરોપપાતિક દેવરૂપમાં ઉત્પન્ન થાય છે. તે દેવ ઉપશાંત મોહ હોય છે. ક્ષીણ મોહ અને ઉદીર્ણમોહ હોતા નથી. તેમની અનંત મનોદ્રવ્ય વર્ગજ્ઞાઓમાની છે જેનાથી તે તીર્થંકરોની વાતને જાણે - દેખે છે. જે મનુષ્યોનું આયુષ્ય માત્ર સાત લવ શેષ રહે ત્યારે દેવગતિ પ્રાપ્ત થાય છે તેને લવસપ્તમ દેવ કહેવામાં આવે છે. તે જો સાત લવ હજી જીવતા તો તે જ ભવમાં મોક્ષમાં જઈ શકતા હતા. હરિણગમૈષી દેવને શકેન્દ્રના દૂત માનવામાં આવે છે. આ જ નામના સેનાપતિ પણ થાય છે. તે હરિણગમૈષી દેવ ગર્ભહરણની ક્રિયા કરતા ગર્ભને એક ગર્ભાશયથી ઉઠાવી બીજા ગર્ભાશયમાં નથી રાખતા. યોનિ દ્વારા બીજી સ્ત્રીના ઉદરમાં નથી રાખતા. યોનીથી ગર્ભને કાઢી બીજી સ્ત્રીની યોનીમાં નથી રાખતા પરંતુ ગર્ભનો સ્પર્શ કરી કષ્ટ દીધા વગર એક સ્ત્રીની યોનીથી કાઢી બીજી સ્ત્રીના ગર્ભાશયમાં પહોંચાડી દે છે. જે દેવ બીજાને પીડા આદિ દીધા વગર જ વિક્રિયા આદિ કરે છે તે અવ્યાબાધ દેવ કહેવાય છે.

મહર્દિક દેવ બાહ્ય પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરી તિરણા પર્વત આદિને ઓળંગી શકે છે. પરંતુ બાહ્ય પુદ્ગલ ગ્રહણ કર્યા વગર તે એવું કરી ન શકે. મહર્દિક દેવ અલ્પર્દિક દેવોના મધ્યથી જઈ શકે છે. તે તેને પહેલા કે પછી વિમોહિત કરીને પણ જઈ શકે છે તથા વિમોહિત કર્યા વગર પણ જઈ શકે છે. પરંતુ અલ્પર્દિક દેવ મહર્દિક દેવોના વચ્ચેથી

કોઈપણ રીતે જઈ ન શકે. સમાન ઋધિવાળા (સમર્થિક) દેવ સમર્થિક દેવોના વચ્ચેથી તે પ્રમત્ત થાય તો જ જઈ શકે છે અન્યથા જઈ ન શકે. તે પોતાના સમાન ઋધિવાળા દેવોને પહેલા વિમોહિત કરે છે અને વિમોહિત કર્યા વગર તે તેમની વચ્ચેથી જઈ ન શકે. તે નિયમ બધા દેવોમાં લાગુ પડે છે. બધા એક બીજાની તુલનામાં અલ્પર્થિક, મહર્થિક કે સમર્થિક હોય છે. દેવીઓના વચ્ચેથી જ્યારે કોઈ દેવ નીકળે છે તે તેમાં પણ ઉપરનો નિયમ લાગુ પડે છે અર્થાત્ અલ્પર્થિક દેવ મહર્થિક દેવીના વચ્ચેથી નીકળી ન શકે. સમર્થિક દેવ સમર્થિક દેવીના વચ્ચેથી ત્યારે જ નીકળી શકે છે જ્યારે દેવી પ્રમત્ત હોય. મહર્થિક દેવ અલ્પર્થિક દેવીઓની વચ્ચેથી નીકળી શકે છે. આ પ્રમાણે અલ્પર્થિક દેવી મહર્થિક દેવોની વચ્ચેથી નીકળી ન શકે વગેરે કથન સરખા છે. અલ્પર્થિક દેવી મહર્થિક દેવીઓના વચ્ચેથી નીકળી ન શકે. સમર્થિક દેવીઓની વચ્ચેથી સમર્થિક દેવી તે અપ્રમત્ત હોય તો નીકળી શકે છે તથા મહર્થિક દેવી અલ્પર્થિક દેવીઓના વચ્ચેથી નીકળી શકે છે. વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપિત સૂત્રના ચૌદમા શતકમાં સમર્થિક દેવોના સમર્થિક દેવોની વચ્ચેથી નીકળતા પહેલા શસ્ત્ર પ્રહાર કરવાની વાત કહી છે.

એક અપેક્ષાથી દેવ બે પ્રકારના હોય છે- (૧) માયી મિથ્યાદષ્ટિ (૨) અમાયી સમ્યગ્દષ્ટિ. માયી મિથ્યાદષ્ટિ ઉપપન્નક દેવ ભાવિતાત્મા અનગારને જોઈને પણ એમને વંદન - નમસ્કાર અને સત્કાર - સન્માન નથી આપતા અને તે ભાવિતાત્મા અનગારના મધ્યથી નીકળીને જાય છે. પરંતુ અમાયી સમ્યગ્દષ્ટિ ઉપપન્નક દેવ ભાવિતાત્મા અનગારને જોઈ વંદન - નમસ્કાર અને સત્કાર-સન્માન આદિ કરી પર્યુપાસના કરે છે. તે એમના વચ્ચેથી નિકળતા નથી.

દેવ પોતાની શક્તિ દ્વારા ચાર - પાંચ દેવાવાસોનાં અંતરોનું ઉલ્લંઘન કરી શકે છે. ત્યારબાદ તે પર શક્તિ દ્વારા એવું કાર્ય કરે છે.

દેવોની સ્થિતિ, લેશ્યા, યોગ, ઉપયોગ આદિના જાણ માટે તેજ અધ્યયનોની વિષય સામગ્રી દષ્ટવ્ય છે. આ અધ્યયનમાં દેવોના સંબંધમાં વિવિધ પ્રકારનું વર્ણન દેવોની વિશેષતાઓને વિશેષ પ્રમાણમાં સ્પષ્ટ કરે છે.

JAINSITE.com

જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

૩૭. દેવગર્હ-અજ્ઞાયણ

૩૭. દેવગતિ અધ્યયન

સૂત્ર-

૧. દેવ સદેણ અભિહીય ભવિયદબ્ધદેવાઈ પંચ ભેયા તેસિં લક્ષણાણિ ચ-

- પ. કઙ્કવિહા ણં ભંતે ! દેવા પન્નત્તા ?
 ડ. ગોયમા ! પંચવિહા દેવા પન્નત્તા, તં જહા-
 ૧. ભવિયદબ્ધદેવા, ૨. નરદેવા,
 ૩. ધમ્મદેવા, ૪. દેવાહિદેવા,
 ૫. ભાવદેવા^૧ ।

પ. ૧. સે કેણટ્ટેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ- 'ભવિયદબ્ધદેવા, ભવિયદબ્ધદેવા ?'

ડ. ગોયમા ! જે ભવિએ પંચેદિયતિરિક્ખજોણિએ વા, મણુસે વા દેવેસુ ઉવવજ્જિત્તએ, સે તેણટ્ટેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ- 'ભવિયદબ્ધદેવા ભવિયદબ્ધદેવા ।'

પ. ૨. સે કેણટ્ટેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ - 'નરદેવા, નરદેવા' ?

ડ. ગોયમા ! જે ઇમે રાયાણો ચાઉરંત ચક્કવટ્ટી ઉપ્પન્ન-સમત્તચક્કરયણપ્પહાણાનવનિહિપતિણો, સમિદ્ધકોસા, વત્તીસંરાયવરસહસ્સાણુયાતમમ્મા સાગરવરમેલા-હિપતિણો મણુસિંદા ।

સે તેણટ્ટેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ- 'નરદેવા, નરદેવા' ।

પ. ૩. સે કેણટ્ટેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ- 'ધમ્મદેવા, ધમ્મદેવા ?'

ડ. ગોયમા ! જે ઇમે અણગારા ભગવંતા ઇરિયાસમિયા -જાવ- ગુત્તબંભચારી,

સે તેણટ્ટેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ- 'ધમ્મદેવા, ધમ્મદેવા ।'

પ. ૪. સે કેણટ્ટેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ- 'દેવાહિદેવા, દેવાહિદેવા ?'

ડ. ગોયમા ! જે ઇમે અરહંતા ભગવંતા ઉપ્પન્નાણ-દંસણધરા -જાવ- સવ્વરિસી,

સૂત્ર :

૧. દેવ શબ્દથી અભિહિત ભવ્યદ્રવ્યદેવાદિનાં પાંચ ભેદ અને તેના લક્ષણ :

- પ્ર. ભંતે ! દેવ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
 ઉ. ગૌતમ ! દેવ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
 ૧. ભવ્ય દ્રવ્ય દેવ, ૨. નરદેવ,
 ૩. ધર્મ દેવ, ૪. દેવાધિદેવ,
 ૫. ભાવદેવ.

પ્ર. ૧. ભંતે ! ભવ્ય દ્રવ્ય દેવ શા માટે ભવ્ય દ્રવ્યદેવ કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જે પંચેન્દ્રિય તિર્યચ્યોનિક કે મનુષ્ય દેવોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે,

એટલા માટે હે ગૌતમ ! તે ભવ્ય દેવ-ભવ્ય દ્રવ્યદેવ કહેવાય છે.

પ્ર. ૨. ભંતે ! નરદેવ શા માટે નરદેવ કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જે એ રાજા ચાતુરંત ચક્રવર્તી (પૂર્વ-પશ્ચિમ અને દક્ષિણમાં સમુદ્ર અને ઉત્તરમાં હિમવાનુ પર્વત સુધી, ધટ્ટપ્પડ ભરત ક્ષેત્રના સ્વામી) છે, જેને ત્યાં સમસ્ત રત્નોમાં પ્રધાન ચક્રરત્ન ઉત્પન્ન થયેલ છે, જે નવ નિધિનાં અધિપતિ છે, જેના ક્રોધ સમૃદ્ધ છે, બત્રીસ હજાર રાજા જેના માર્ગાનુસારી (આધીન) છે, મહાસાગર રુપ શ્રેષ્ઠ મેખલા સુધી પૃથ્વીનાં અધિપતિ છે અને મનુષ્યોમાં ઈન્દ્ર સમાન છે.

એટલા માટે હે ગૌતમ ! તે નરદેવ-નરદેવ કહેવાય છે.

પ્ર. ૩. ભંતે ! ધર્મદેવ શા માટે ધર્મદેવ કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ઈર્યાસમિતિથી સમિત -ચાવત્- ગુપ્ત બ્રહ્મચારી અણગાર ભગવંત છે.

એટલા માટે હે ગૌતમ ! તે ધર્મદેવ-ધર્મદેવ કહેવાય છે.

પ્ર. ૪. ભંતે ! દેવાધિદેવ શા માટે દેવાધિદેવ કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જે અરિહંત ભગવંત ઉત્પન્ન કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શનનાં ધારક -ચાવત્- સર્વદર્શી છે.

સે તેણદ્વેષં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-“દેવાહિદેવા,
દેવાહિદેવા ?”

પ. ૫. સે કેણદ્વેષં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ - “ભાવદેવા,
ભાવદેવા ?”

૩. ગોયમા ! જે ઇમે ભવણવદ્-વાણમંતર-જોહસ-
વેમાણિયા દેવા દેવગતિનામ-ગોયાઈ કમ્માઈ વેદેતિ,

સે તેણદ્વેષં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-“ભાવદેવા, ભાવદેવા !”

- વિયા. સ. ૧૨, ૩. ૯, સુ. ૧-૬

૨. ભવિયદવ્વદેવાઈ પંચવિહદેવાણં કાયટ્ટિઈ પરૂવણં-

પ. ભવિયદવ્વદેવે ણં ભંતે ! ભવિયદવ્વદેવે ત્તિ કાલઓ
કેવચિરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં તિણ્ણિ
પલિઓવમાઈં ।

એવં જચ્ચેવ ઠિઈ સચ્ચેવ સંચિટ્ટણા વિ -જાવ-
ભાવદેવસ્સ ।

ણવરં-ધમ્મદેવસ્સ જહન્નેણં એકકં સમયં, ઉક્કોસેણં
દેસૂણા પુવ્વકોડી ।

- વિયા. સ. ૧૨, ૩. ૯, સુ. ૨૬

૩. ભવિયદવ્વદેવાઈ પંચવિહદેવાણં અંતરં પરૂવણં-

પ. ૧. ભવિયદવ્વદેવસ્સ ણં ભંતે ! કેવઈયં કાલં અંતરં
હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહન્નેણં દસ વાસસહસ્સાઈં અંતોમુહુત્ત-
મબ્બહિયાઈં, ઉક્કોસેણં અણંતં કાલં વણસ્સઈકાલો ।

પ. ૨. નરદેવાણં ભંતે ! કેવઈયં કાલં અંતરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહન્નેણં સાઈરેણં સાગરોવમં,
ઉક્કોસેણં અણંતં કાલં અવહ્હં પોગ્ગલપરિયટ્ટં
દેસૂણં ।

પ. ૩. ધમ્મદેવસ્સ ણં ભંતે ! કેવઈયં કાલં અંતરં હોઈ ?

૩. ગોયમા ! જહન્નેણં પલિઓવમપુહત્તં,
ઉક્કોસેણં અણંતકાલં -જાવ- અવહ્હં પોગ્ગલપરિયટ્ટં
દેસૂણં ।

એટલા માટે હે ગૌતમ ! તે દેવાધિદેવ- દેવાધિદેવ
કહેવાય છે.

પ્ર. ૫. ભંતે ! ભાવદેવ શા માટે ભાવદેવ કહેવાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક
અને વૈમાનિક દેવ છે. તે દેવગતિ નામકર્મ અને
ગોત્રકર્મનું વેદન કરી રહ્યા છે.

એટલા માટે હે ગૌતમ ! તે ભાવદેવ-ભાવદેવ
કહેવાય છે.

૨. ભવ્ય દ્રવ્ય દેવાદિ પાંચ પ્રકારનાં દેવોની કાયસ્થિતિનું
પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ભવ્ય દ્રવ્ય દેવ, ભવ્ય દ્રવ્ય દેવનાં રૂપમાં
કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ
પલ્યોપમ સુધી રહે છે.

જૈન આ પ્રમાણે ભાવદેવ સુધી જેની જે ભવસ્થિતિ કહી
છે તેજ તેની (સંચિટ્ટણા) કાયસ્થિતિ કહેવી
જોઈએ.

વિશેષ : ધર્મદેવની (સંસ્થિતિ) જઘન્ય એક સમય
અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોન પૂર્વકોટિ વર્ષની છે.

૩. ભવ્ય દ્રવ્ય દેવાદિ પાંચ પ્રકારનાં દેવોનાં અંતરકાળનું
પ્રરૂપણ :

પ્ર. ૧. ભંતે ! ભવ્ય દ્રવ્ય દેવનું અંતર કેટલા કાળનું
હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અધિક દસ હજાર વર્ષ,
ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ વનસ્પતિકાળનું હોય છે.

પ્ર. ૨. ભંતે ! નરદેવોનું અંતર કેટલા કાળનું હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય સાધિક સાગરોપમ,
ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ અર્થાત્ દેશોન અર્ધ પુદ્ગલ
પરાવર્તકાળ જેટલું હોય છે.

પ્ર. ૩. ભંતે ! ધર્મદેવનું અંતર કેટલા કાળનું હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય પલ્યોપમ પૃથક્ત્વ,
ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ -યાવત્- દેશોન અર્ધપુદ્ગલ
પરાવર્ત કાળ જેટલું હોય છે.

૧. સ્થિતિ અધ્યયનમાં જુઓ.

પ. ૪. દેવાહિદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં અંતરં હોઇ ?

૩. ગોયમા ! નત્થિ અંતરં ।

પ. ૫. ભાવદેવસ્સ ણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં અંતરં હોઇ ?

૩. ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં,
ઉક્કોસેણં અણંત કાલં વણસ્સઇકાલો ।

- વિયા. સ. ૧૨, ૩. ૯, સુ. ૨૭-૩૧

૪. ભવિયદવ્વ-દેવાઇ પંચવિહદેવાણં અપ્પાબહુયં-

પ. એસિ ણં ભંતે ! ભવિયદવ્વદેવાણં -જાવ- ભાવદેવાણ
ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા
વા ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા નરદેવા,

૨. દેવાહિદેવા સંખેજ્જગુણા,

૩. ધમ્મદેવા સંખેજ્જગુણા,

૪. ભવિયદવ્વદેવા અસંખેજ્જગુણા,

૫. ભાવદેવા અસંખેજ્જગુણા ।

પ. એસિ ણં ભંતે ! ભાવદેવાણં ભવણવાસીણં, વાણમંતરાણં,
જોહિસિયાણં, વેમાણિયાણં, સોહમ્મગાણં -જાવ-
અચ્ચુયગાણં, ગેવેજ્જગાણં, અણુત્તરોવવાઇયાણ ય
કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા અણુત્તરોવવાઇયા ભાવદેવા,

૨. ઉવરિમગેવેજ્જા ભાવદેવા સંખેજ્જગુણા,

૩. મજ્ઝિમગેવેજ્જા સંખેજ્જગુણા,

૪. હેટ્ઠિમગેવેજ્જા સંખેજ્જગુણા,

૫. અચ્ચુએ કપ્પે દેવા સંખેજ્જગુણા -જાવ-

આણયકપ્પે દેવા સંખેજ્જગુણા,

૧. સહસ્સારે કપ્પે દેવા અસંખેજ્જગુણા,

પ્ર. ૪. ભંતે ! દેવાહિદેવોનું અંતર કેટલા કાળનું
હોય છે ?

૩. ગૌતમ ! દેવાહિદેવોનું અંતર હોતું નથી.

પ્ર. ૫. ભંતે ! ભાવદેવનું અંતર કેટલા કાળનું હોય
છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત,
ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ વનસ્પતિકાળ જેટલું હોય છે.

૪. ભવ્યદ્રવ્યદેવાદિ પંચવિધ દેવોનું અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ ભવ્ય દ્રવ્ય દેવો -યાવત્- ભાવદેવોમાંથી
કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ નરદેવ છે,

૨. (તેનાથી) દેવાહિદેવ સંખ્યાતગુણા છે,

૩. (તેનાથી) ધર્મદેવ સંખ્યાતગુણા છે,

૪. (તેનાથી) ભવ્ય દ્રવ્યદેવ અસંખ્યાતગુણા છે,

૫. (તેનાથી) ભાવદેવ અસંખ્યાતગુણા છે.

પ્ર. ભંતે ! આ ભાવ દેવોમાં ભવનવાસી, વાણવ્યંતર,
જયોતિષ્ક અને વૈમાનિક તથા વૈમાનિકોમાં સૌધર્મ
-યાવત્- અચ્યુત તથા શ્રૈવેયક અને અનુત્તરોપપાતિક
દેવોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક
છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ અનુત્તરોપપાતિક
ભાવદેવ છે.

૨. (તેનાથી) ઉપરિમ શ્રૈવેયક ભાવદેવ સંખ્યાત-
ગુણા છે.

૩. (તેનાથી) મધ્યમ શ્રૈવેયક ભાવદેવ સંખ્યાત-
ગુણા છે.

૪. (તેનાથી) અધસ્તન શ્રૈવેયક ભાવદેવ સંખ્યાત-
ગુણા છે.

૫. (તેનાથી) અચ્યુતકલ્પનાં ભાવદેવ સંખ્યાત-
ગુણા છે -યાવત્-

(તેનાથી) આનતકલ્પનાં ભાવદેવ સંખ્યાત-
ગુણા છે.

૧. (તેનાથી) સહસ્ત્રાર કલ્પનાં ભાવદેવ
અસંખ્યાતગુણા છે.

૨. મહાસુક્કે કપ્પે દેવા અસંખેજ્જગુણા,
૩. લંતણે કપ્પે દેવા અસંખેજ્જગુણા,
૪. બંભલોણે કપ્પે દેવા અસંખેજ્જગુણા,
૫. માહિંદે કપ્પે દેવા અસંખેજ્જગુણા,
૬. સળંકુમારે કપ્પે દેવા અસંખેજ્જગુણા,
૭. ઈસાણે કપ્પે દેવા અસંખેજ્જગુણા,
૮. સોહમ્મે કપ્પે દેવા અસંખેજ્જગુણા,
૯. ભવણવાસી દેવા અસંખેજ્જગુણા,
૧૦. વાણમંતરા દેવા અસંખેજ્જગુણા,
૧૧. જોહસિયા ભાવદેવા સંખેજ્જગુણા,

- વિયા. સ. ૧૨, ઝ. ૯, સુ. ૩૨-૩૩

૫. દેવાણં ચઝવ્વિહ વગ્ગ પરૂવણં-
ચઝવ્વિહા દેવાણં (વગ્ગા) પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. દેવે નામેગે,
૨. દેવ સિણાણે નામેગે,
૩. દેવ પુરોહિણે નામેગે,
૪. દેવપજ્જલણે નામેગે ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઝ. ૧, સુ. ૨૪૮ (૧)

૬. સહ્હન્દ દેવઠ્ઠાણાણં ઇન્દ સંઘ્ઠા-
વત્તીસં દેવિંદા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ચમરે,	૨. બલિ,	૩. ધરણે,
૪. ભૂયાણંદે,	૫. વેણુદેવે,	૬. વેણુદાલિ,
૭. હરિ,	૮. હરિસ્સહે,	૯. અગ્ગિસિહે,
૧૦. અગ્ગિમાણવે,	૧૧. પુલ્લે,	૧૨. વિસિઠ્ઠે,
૧૩. જલકંતે,	૧૪. જલપ્પભે,	૧૫. અમિયગઈ,

૨. (તેનાથી) મહાશુક કલ્પનાં ભાવદેવ અસંખ્યાતગુણા છે.
૩. (તેનાથી) લાંતક કલ્પનાં ભાવદેવ અસંખ્યાત-ગુણા છે.
૪. (તેનાથી) બ્રહ્મલોક કલ્પનાં ભાવદેવ અસંખ્યાત-ગુણા છે.
૫. (તેનાથી) માહેન્દ્ર કલ્પનાં ભાવદેવ અસંખ્યાત-ગુણા છે.
૬. (તેનાથી) સનત્કુમાર કલ્પનાં ભાવદેવ અસંખ્યાતગુણા છે.
૭. (તેનાથી) ઈશાન કલ્પનાં ભાવદેવ અસંખ્યાત-ગુણા છે.
૮. (તેનાથી) સૌધર્મ કલ્પનાં ભાવદેવ અસંખ્યાત-ગુણા છે.
૯. (તેનાથી) ભવનવાસી ભાવદેવ અસંખ્યાત-ગુણા છે.
૧૦. (તેનાથી) વાણવ્યંતર ભાવદેવ અસંખ્યાત-ગુણા છે.
૧૧. (તેનાથી) જ્યોતિષ્ક ભાવદેવ સંખ્યાતગુણા છે.

જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

૫. દેવોનાં ચતુર્વિધ વર્ગનું પ્રરુપણ :

દેવતાઓની સ્થિતિ (પદમર્યાદા) ચાર પ્રકારની કહી છે, જેમકે -

૧. દેવ સામાન્ય,
૨. દેવ-સ્નાતક - અમાત્ય,
૩. દેવ-પુરોહિત- શાંતિકર્મ કરનાર,
૪. દેવ-પ્રજ્વલન-મંગલ પાઠક.

૬. સઈન્દ્ર- દેવસ્થાનોનાં ઈન્દ્રોની સંખ્યા :

બત્રીસ દેવેન્દ્ર કલ્પા છે, જેમકે -

૧. ચમર,	૨. બલી,	૩. ધરણ,
૪. ભૂતાનન્દ,	૫. વેણુદેવ,	૬. વેણુદાલી,
૭. હરિ,	૮. હરિસ્સહ,	૯. અગ્નિશિખા,
૧૦. અગ્નિમાણવ,	૧૧. પૂર્ણા,	૧૨. વિશિષ્ઠ,
૧૩. જલકાંત,	૧૪. જલપ્રભ,	૧૫. અમિતગતિ,

૧૬. અમિતવાહણે, ૧૭. વેલંબે, ૧૮. પમ્બંજણે,
 ૧૯. ઘોસે, ૨૦. મહાઘોસે, ૨૧. ચંદે,
 ૨૨. સૂરે, ૨૩. સક્કે, ૨૪. ઈસાણે,
 ૨૫. સળંકુમારે, ૨૬. માહિંદે, ૨૭. બંભે,
 ૨૮. લંતણે, ૨૯. મહાસુક્કે, ૩૦. સહસ્સારે,
 ૩૧. પાણણે, ૩૨. અચ્ચુણે ।

- સમ.સમ. ૩૨, સુ. ૨

૭. સહન્દ્ર અનિન્દ્ર દેવદ્વાણાણં સંખ્યા-

ચતુર્વીસં દેવદ્વાણા સહંદ્રયા પળ્ણત્તા,^૧
 સેસા અહમિંદા-અનિંદા અપુરોહિઆ ।

- સમ.સમ. ૨૪, સુ. ૪

૮. દેવિંદાણં સામાણિય દેવ સંખ્યા-

સક્કસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરન્નો ચરુસાસીઈ સામાણિય
 સાહસ્સીઓ પળ્ણત્તાઓ । - સમ.સમ. ૮૪, સુ. ૬

માહિંદસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરન્નો સત્તરિં સામાણિય
 સાહસ્સીઓ પળ્ણત્તાઓ । - સમ.સમ. ૭૦, સુ. ૫

સહસ્સારસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરળ્ણો તીસં સામાણિય
 સાહસ્સીઓ પળ્ણત્તાઓ । - સમ.સમ. ૩૦, સુ. ૫

પાણયસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરળ્ણો વીસં સામાણિય સાહસ્સીઓ
 પળ્ણત્તાઓ । - સમ.સમ. ૨૦, સુ. ૪

બંભસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરન્નો સદ્ધિં સામાણિય સાહસ્સીઓ
 પળ્ણત્તાઓ । - સમ.સમ. ૬૦, સુ. ૫

ચમરસ્સ ણં રન્નો ચરુસદ્ધિં સામાણિય સાહસ્સીઓ
 પળ્ણત્તાઓ । - સમ.સમ. ૬૪, સુ. ૩

બલિસ્સ ણં વરુરોયણિંદસ્સ સદ્ધિં સામાણિય સાહસ્સીઓ
 પળ્ણત્તાઓ । - સમ.સમ. ૬૦, સુ. ૪

૯. અદ્ધ કળ્ણહરાર્ણિણં ઓવાસંતરેસુ લોગંતિય વિમાણં દેવાણ
 ય પરુવણં-

એયાસિ ણં અદ્ધળ્ણહં કળ્ણહરાર્ણિણં અદ્ધસુ ઓવાસંતરેસુ અદ્ધ
 લોગંતિય વિમાણા પળ્ણત્તા, તં જહા -

૧. અચ્ચી, ૨. અચ્ચિમાલી,
 ૩. વરુરોયણે, ૪. પમ્બંકરે,

૧૬. અમિતવાહણ, ૧૭. વેલંબ, ૧૮. પ્રભંજન,
 ૧૯. ઘોષ, ૨૦. મહાઘોષ, ૨૧. ચંદ્ર,
 ૨૨. સૂર્ય, ૨૩. શક, ૨૪. ઈશાન,
 ૨૫. સનત્કુમાર, ૨૬. માહેન્દ્ર, ૨૭. બ્રહ્મ,
 ૨૮. લાંતક, ૨૯. મહાશુક, ૩૦. સહસ્ત્રાર,
 ૩૧. પ્રાણત, ૩૨. અચ્યુત.

૭. સઈન્દ્ર - અનિન્દ્ર દેવસ્થાનોની સંખ્યા :

ચોવીસ દેવસ્થાન ઈન્દ્ર સહિત કહ્યા છે અને બાકી
 દેવસ્થાન "અહમિન્દ્ર" અર્થાત્ ઈન્દ્ર અને પુરોહિત સહિત
 કહ્યા છે.

૮. દેવેન્દ્રોનાં સામાનિક દેવોની સંખ્યા :

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં ચૌરયાસી (૮૪) હજાર સામાનિક
 દેવ કહ્યા છે.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ માહેન્દ્રનાં સત્તર (૭૦) હજાર સામાનિક
 દેવ કહ્યા છે.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ સહસ્ત્રારનાં ત્રીસ (૩૦) હજાર
 સામાનિક દેવ કહ્યા છે.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ પ્રાણતનાં વીસ (૨૦) હજાર સામાનિક
 દેવ કહ્યા છે.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ બ્રહ્મનાં સાઠ (૬૦) હજાર સામાનિક દેવ
 કહ્યા છે.

ચમરેન્દ્રનાં ચૌસઠ (૬૪) હજાર સામાનિક દેવ કહ્યા છે.

વૈરોચનેન્દ્ર બલીનાં સાઠ (૬૦) હજાર સામાનિક દેવ
 કહ્યા છે.

૯. આઠ કૃષ્ણરાજિયોનાં અવકાશાન્તરોમાં લોકાંતિક વિમાન
 અને દેવોની પ્રરુપણા :

આ આઠ કૃષ્ણરાજિયોનાં આઠ અવકાશાન્તરોમાં આઠ
 લોકાંતિક વિમાન કહ્યા છે, જેમકે -

૧. અર્ચિ, ૨. અર્ચિમાળી,
 ૩. વૈરોચન, ૪. પ્રભંકર,

૧. ભવનપતિનાં દસ, વ્યંતરોનાં આઠ, જ્યોતિષકોનાં પાંચ અને કલ્પોપપન્નકોનાં એક કુલ (૧૦ + ૮ + ૫ + ૧ = ૨૪)
 ૨૪ ઈન્દ્રોવાળા સ્થાન છે. બાકી ૮ ત્રૈવેદક અને ૫ અનુત્તરોવિમાન ઈન્દ્ર સહિત છે.

૫. ચંદાભે, ૬. સૂરાભે,
૭. સુપદ્મભે, ૮. અગ્નિચ્ચાભે ।

एएसु णं अट्टसु लोगतियविमाणेसु अट्टविहा लोगतिया
देवा पणत्ता, तं जहा-

- ૧-૨. સારસ્વતમાહચ્ચા,
૩. વળ્હી, ૪. વરૂણા ય,
૫. ગદ્દતોયા ય, ૬. તુસિયા
૭. અવ્વાબાહા, ૮. અગ્નિચ્ચા,
ચેવ બોદ્ધચ્ચા । - ઠાણં. અ. ૮, સુ. ૬૨૫

૫. ચન્દ્રાભ, ૬. સૂરાભ,
૭. સુપ્રતિષ્ઠાભ, ૮. અગ્ન્યર્ચાભ.

आ आठ लोकांतिक विमानोमां आठ प्रकारनां लोकांतिक
देव कथा छे, जेमके -

૧. સારસ્વત, ૨. આદિત્ય,
૩. વન્હિ, ૪. વરુણ,
૫. ગદ્દતોય, ૬. તુષિત,
૭. અવ્યાબાધ, ૮. અગ્ન્યર્ચ.

૧૦. સારસ્વતમાહ દેવાણં સંખ્યા પરિવારો ય-

સારસ્વતમાહચ્ચાણં દેવાણં સત્ત દેવા, સત્તદેવસયા પણત્તા ।
ગદ્દતોયતુસિયાણં દેવાણં સત્ત દેવા, સત્ત દેવસહસ્સા પણત્તા ।
- ઠાણં. અ. ૭, સુ. ૫૭૬

૧૦. સારસ્વતાદિ દેવોની સંખ્યા અને પરિવાર :

સારસ્વત અને આદિત્ય જાતિનાં (મુખ્ય) દેવ સાત છે
અને તેનો સાતસો દેવોનો પરિવાર છે, ગદ્દતોય અને
તુષિત જાતિનાં (મુખ્ય) દેવ સાત છે અને તેનો સાત
હજાર દેવોનો પરિવાર છે.

૧૧. ભવણવાસિ કપ્પોવવન્નગ વેમાણિયાણ ય તાયત્તીસગ દેવાણં પરુવણં-

તેણં કાલેણં તેણં સમણં વાણિયગામે નામં નગરે હોત્થા,
વ્ણઓ, દુદ્ધપલાસણ ચેદ્ધણ, સામી સમોસઢે -જાવ-
પરિસા પઢિગયા ।

તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ
જેદ્ધે અંતેવાસી ઇંદ્ધભૂદ્ધ નામં અણગારે -જાવ- ઉદ્ધં જાણૂ
-જાવ- વિહરદ્ધ ।

તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ
અંતેવાસી સામહત્થી નામં અણગારે પગદ્ધભદ્ધણ જહા રોહે
-જાવ- ઉદ્ધં જાણૂ -જાવ- વિહરદ્ધ ।

તણં ણં સે સામહત્થી અણગારે જાયસદ્ધે -જાવ- ઉદ્ધાણ
ઉદ્ધેદ્ધે ઉદ્ધેદ્ધે જણેવ ભગવં ગોયમે તેણેવ ઉવાગચ્છદ્ધ, તેણેવ
ઉવાગચ્છિત્તા ભગવં ગોયમં તિક્કવુત્તો -જાવ- પજ્જુવાસમાણે
એવં વયાસી -

પ. અત્થિણં ભંતે ! ચમરસ્સ અસુરિંદ્ધસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો
તાયત્તીસગા દેવા ?

૧૧. ભવનવાસી અને કલ્પોપપન્નક વૈમાનિકોનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવોનું પ્રરુપણ :

તે કાળ અને તે સમયમાં વાણિજ્યગ્રામ નામનું નગર
હતું. તેની સમૃદ્ધિનું વર્ણન (ઔપપાતિક સૂત્રનાં અનુસાર)
કરવું જોઈએ. ત્યાં ધૃતિપલાશ નામનું ઉદ્યાન હતું.
(એકવાર) ત્યાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરનું સમવસરણ
લાગેલ -યાવત્- પરિષદ આવી અને પાછી ગઈ.

તે કાળ અને તે સમયમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર
સ્વામીનાં જ્યેષ્ઠ અંતેવાસી ઈન્દ્રભૂતિ (ગૌતમ) નામના
અણગાર ઉપરની તરફ ખભા કરીને -યાવત્- વિચરણ
કરતા હતા.

તે કાળ અને તે સમયમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરનાં
અંતેવાસી રોહ અણગારનાં સમાન ભદ્ર પ્રકૃતિનાં
શ્યામહસ્તી નામના અણગાર ઉપરની તરફ કરીને
-યાવત્- વિચરણ કરતા હતા.

ત્યારપછી કોઈ એક દિવસ શ્યામહસ્તી નામના અણગાર
શ્રદ્ધા સંશય આદિ ઉત્પન્ન થવાથી -યાવત્- પોતાના
સ્થાનથી ઉઠે અને ઉઠીને જ્યાં ભગવાન ગૌતમ સ્વામી
વિરાજમાન હતા ત્યાં આવ્યા અને ત્યાં આવીને ભગવાન
ગૌતમ સ્વામીની ત્રણ વાર આદક્ષિણા પ્રદક્ષિણા કરી
-યાવત્- પર્યુપાસના કરીને આ પ્રમાણે બોલ્યા -

પ્ર. ભંતે ! શું અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમરનાં
ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ હોય છે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।

પ. સે કેણટ્ટેણં ભંતે । એવં વુચ્ચઈ -

“ચમરસ્સણં અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો તાયત્તીસગા દેવા, તાયત્તીસગા દેવા ?”

૩. એવં ખલુ સામહત્થી ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં ઇહેવ જંબૂદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે કાયંદી નામં નયરી હોત્થા, વણ્ણઓ ।

તત્થ ણં કાયંદીએ નયરીએ તાયત્તીસં સહાયા ગાહાવઈ સમણોવાસગા પરિવસંતિ અડ્ઢા -જાવ- અપરિભૂયા અભિગયજીવાઽજીવા ઉવલલ્લહ પુણ્ણ-પાવા -જાવ- વિહરંતિ ।

તણં તે તાયત્તીસં સહાયા ગાહાવતી સમણોવાસયા પુલ્લિં ઉગ્ગ ઉગ્ગવિહારી સંવિગ્ગા, સંવિગ્ગવિહારી ભવિત્તા, તઓ પચ્છા પાસત્થા, પાસત્થવિહારી, ઓસન્ના, ઓસન્નવિહારી, કુસીલા, કુસીલવિહારી, અહાહંદા, અહાહંદ વિહારી બહૂં વાસાં સમણોવાસગ પરિયાગં પાઠણંતિ પાઠણિત્તા, અદ્ધમાસિયાએ સંલેહણાએ અત્તાણં ઝૂસેંતિ, ઝૂસિત્તા તીસં ભત્તાં અણસણાએ છેદેંતિ છેદિત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોહયપ્પડિક્કંતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો તાયત્તીસગ દેવત્તાએ ઉવવન્ના ।

પ. જપ્પભિંદં ચ ણં ભંતે ! તે કાયંદગા તાયત્તીસં સહાયા ગાહાવઈ સમણોવાસગા ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો તાયત્તીસયદેવત્તાએ ઉવવન્ના તપ્પભિંદં ચ ણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-

“ચમરસ્સ ણં અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો તાયત્તીસગા દેવા તાયત્તીસગા દેવા ?”

૩. તણં ભગવં ગોયમે સામહત્થિણા અણગારેણં એવં વુત્તે સમાણે સંકિએ કંચિએ વિતિગિંચિએ ઉટ્ટાએ ઉટ્ટેઈ,

ઉટ્ટિત્તા સામહત્થિણા અણગારેણં સલ્લિં જેણેવ સમણે ભગવં મહાવીરે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા સમણં ભગવં મહાવીરં વંદઈ નમંસઈ, વંદિત્તા નમંસિત્તા એવં વયાસિ-

૩. હા, (શ્યામહસ્તી) ! ચમરેન્દ્રનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે આપ એવું કહો છો કે -

“અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમરનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ છે ?

૩. હે શ્યામહસ્તી ! તે કાળ અને તે સમયમાં આ જમ્બૂદ્વીપ નામના દ્વીપનાં ભરતક્ષેત્રમાં કાકંદી નામની નગરી હતી. તેનું વર્ણન કરો.

તે કાકંદી નગરીમાં એક બીજાનાં સહાયક ધનાઢ્ય -યાવત્- અપરિભૂત તથા જીવ અજીવ તત્વોનાં જ્ઞાતા અને પુણ્ય-પાપ કાર્યોનો વિવેક કરનાર તેત્રીસ શ્રમણોપાસક ગૃહસ્થ -યાવત્- રહેતા હતા.

એક સમય હતો જ્યારે પૂર્વમાં તે પરસ્પર એક બીજાનાં સહાયક તેત્રીસ શ્રમણોપાસક ગૃહપતિ ઉગ્ર-ઉગ્રવિહારી, સંવિગ્ન, સંવિગ્ન વિહારી હતા. પરંતુ પછીથી તેઓએ પાર્શ્વસ્થ, પાર્શ્વસ્થવિહારી, અવસન્ન, અવસન્નવિહારી, કુશીલ, કુશીલવિહારી, સ્વચ્છંદ, સ્વચ્છંદ વિહારી થઈને ઘણા વર્ષો સુધી શ્રમણોપાસક પર્યાયનું પાલન કર્યું અને પાલન કરીને અર્ધમાસિક સંલેખના દ્વારા શરીરને કૃશ કર્યું. કૃશ કરીને અનશન દ્વારા ત્રીસ ભક્તોનું છેદન કર્યું. છેદન કરીને તે પ્રમાદ સ્થાનની આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કર્યા વગર જ કાળના અવસર પર કાળ કરી તે અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમરનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવનાં રૂપમાં ઉત્પન્ન થયા.

પ્ર. (શ્યામહસ્તીએ ગૌતમ સ્વામીને પૂછ્યું-) ભંતે ! જ્યારે તે કાકંદી નિવાસી પરસ્પર સહાયક તેત્રીસ શ્રમણોપાસક ગૃહપતિ અસુરરાજ અસુરેન્દ્ર ચમરનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવરૂપમાં ઉત્પન્ન થયેલ છે તો ભંતે ! શું ત્યારે એવું કહેવાય છે કે -

“અસુરરાજ અસુરેન્દ્ર ચમરનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ છે ?

૩. શ્યામહસ્તી અણગારનાં દ્વારા આ પ્રમાણે પૂછવા પર ભ.ગૌતમ શંકિત, કાંક્ષિત અને વિચિકિત્સિક થઈ પોતાના સ્થાનથી ઉઠ્યા.

ઉઠીને શ્યામહસ્તિ અણગારની સાથે જ્યાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર હતા ત્યાં આવ્યા, ત્યાં આવીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન નમસ્કાર કરી અને વંદન નમસ્કાર કર્યા પછી તેને આ પ્રમાણે પૂછ્યું-

પ. અત્થિ ણં મંતે ! ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરરણ્ણો તાયત્તીસગા દેવા, તાયત્તીસગા દેવા ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।

પ. સે કેણટ્ટેણં મંતે ! એવં વુચ્ચઇ-

“એવં તં ચેવ સવ્વં ભાણિયવ્વં -જાવ- તપ્પભિત્તિં ચ ણં એવં વુચ્ચઇ-ચમરસ્સ ણં અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો તાયત્તીસગા દેવા, તાયત્તીસગા દેવા ?”

૩. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ટે સમટ્ટે । ચમરસ્સ ણં અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો તાયત્તીસગાણં દેવાણં સાસણં નામધેજ્જે પણ્ણત્તે, જં ન કદાયિ નાસી, ન કદાયિ ન ભવઇ -જાવ- નિચ્ચે અવ્વોચ્છિત્તિનયટ્ટયાણં અન્ને ચયંતિ અન્ને ઉવવજ્જંતિ ।

પ. અત્થિ ણં મંતે ! બલિસ્સ વઙ્ગરોયણિંદસ્સ વઙ્ગરોયણરણ્ણો “તાયત્તીસગા દેવા, તાયત્તીસગા દેવા ?”

૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।

પ. સે કેણટ્ટેણં મંતે ! એવં વુચ્ચઇ-

“બલિસ્સ વઙ્ગરોયણિંદસ્સ વઙ્ગરોયણરણ્ણો તાયત્તીસગા દેવા, તાયત્તીસગા દેવા ?”

૩. એવં ખલુ ગોયમા ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં ઇહેવ જંબૂદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે વિબ્બેલે ણામં સન્નિવેસે હત્યા, વણ્ણઓ । તત્થ ણં વિબ્બેલે સન્નિવેસે જહા ચમરસ્સ -જાવ- ઉવવન્ના ।

જપ્પભિત્તિં ચ ણં મંતે ! તે વિબ્બેલગા તાયત્તીસં સહાયા ગાહાવઘ્ઠં સમણોવાસગા બલિસ્સ વઙ્ગરોયણિંદસ્સ વઙ્ગરોયણરણ્ણો સેસં તં ચેવ -જાવ- નિચ્ચે અવ્વોચ્છિ-ત્તિનયટ્ટયાણં, અન્ને ચયંતિ, અન્ને ઉવવજ્જંતિ ।

પ્ર. ભંતે ! શું અસુરેન્દ્ર અસુરરાજ ચમરનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ-ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“ઇત્યાદિથી પૂર્વકથિત નિવાસીનાં પરસ્પર સહાયક તેત્રીસ શ્રમણોપાસક ગૃહસ્થ મરીને અસુરેન્દ્ર અસુરરાજ ચમરનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવોનાં રૂપમાં ઉત્પન્ન થયેલ ત્યાં સુધી સમગ્ર વર્ણન કહેવું જોઈએ.” શું ત્યારે તે ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ છે એવું કહેવાય છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. અસુરેન્દ્ર અસુરરાજ ચમરનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવોનાં નામ શાશ્વત કલ્યા છે, એટલે કોઈ સમયે ન હતા, કે નથી એવું નથી અને ક્યારેય રહેશે નહિ એવું પણ નથી -યાવત્- દ્રવ્યાર્થિક નયની અપેક્ષાથી તે નિત્ય છે. પરંતુ (પર્યાયાર્થિક નયની અપેક્ષાથી) પહેલાવાળા અ્યવન કરે છે અને બીજા ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! વૈરોચનેન્દ્ર વૈરોચનરાજ બલીનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ-ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“વૈરોચનેન્દ્ર વૈરોચનરાજ બલીનાં તેત્રીસ ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ-ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ છે.”

૩. ગૌતમ ! તે કાળ અને તે સમયમાં આજ જંબૂદ્વીપનાં ભરત ક્ષેત્રમાં બિભેલ નામનો એક સન્નિવેશ હતો. તેનું વર્ણન (ઔપપાતિક સૂત્રનાં અનુસાર) કરવું જોઈએ. તે બિભેલસન્નિવેશમાં (પરસ્પર સહાયક તેત્રીસ શ્રમણોપાસક) ગૃહસ્થ હતા. ઇત્યાદિ જેવું વર્ણન ચમરેન્દ્રનાં ત્રાયસ્ત્રિંશકોનાં માટે કર્યું છે તેવું જ તે ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવનાં રૂપમાં ઉત્પન્ન થયેલ ત્યાં સુધી અહીં જાણવું જોઈએ.

ભંતે ! જ્યારથી તે બિભેલ સન્નિવેશ નિવાસી પરસ્પર સહાયક તેત્રીસ ગૃહપતિ શ્રમણોપાસક બલીનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવનાં રૂપમાં ઉત્પન્ન થયેલ છે. ઇત્યાદિ સમગ્ર વર્ણન દ્રવ્યાર્થિક નયની અપેક્ષાએ નિત્ય છે અને પર્યાયાર્થિકનયની અપેક્ષાએ અન્ય અ્યવન કરે છે. (તેના સ્થાન પર) બીજા ઉત્પન્ન થતા રહે છે ત્યાં સુધીનું વર્ણન પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.

- પ. અત્થિ ણં ભંતે ! ધરણસ્સ નાગકુમારિંદસ્સ નાગકુમાર-
રણ્ણો તાયત્તીસગા દેવા, તાયત્તીસગા દેવા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।
- પ. સે કેણટ્ટેણં ભંતે ! એવં બુચ્ચઈ-
- “અત્થિ ણં ધરણસ્સ નાગકુમારિંદસ્સ નાગકુમારરણ્ણો
તાયત્તીસગા દેવા, તાયત્તીસગા દેવા ?”
૩. ગોયમા ! ધરણસ્સ નાગકુમારિંદસ્સ નાગકુમારરણ્ણો
તાયત્તીસગાણં દેવાણં સાસણં નામધેજ્જે પણ્ણત્તે, જં ન
કયાઈ નાસી -જાવ- અન્ને ચયંતિ, અન્ને ઉવવજ્જંતિ ।

એવં ભૂયાણંદસ્સ વિ ।

એવં -જાવ- મહાવોસસ્સ ।

- પ. અત્થિ ણં ભંતે ! સવ્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો
તાયત્તીસગા દેવા, તાયત્તીસગા દેવા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।
- પ. સે કેણટ્ટેણં ભંતે ! એવં બુચ્ચઈ-
- “સવ્કસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો તાયત્તીસગા દેવા,
તાયત્તીસગા દેવા ?”
૩. એવં ખલુ ગોયમા ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં ઇહેવ
જંબૂદીવે દીવે ભારહે વાસે વાલાણં નામં સન્નિવેસે
હોત્થા, વણ્ણઓ ।

તત્થ ણં વાલાણં સન્નિવેસે તાયત્તીસં સહાયા ગાહાવર્ધ
સમણોવાસગા જહા ચમરસ્સ -જાવ- વિહરંતિ, તણ
ણં તે તાયત્તીસં સહાયા ગાહાવર્ધ સમણોવાસગા પુવ્વિં
પિ પચ્છા વિ ઉગ્ગા ઉગ્ગાવિહારી સંવિગ્ગા સંવિગ્ગાવિહારી
બહૂઈ વાસાઈ સમણોવાસગપરિયાગં પાડણિત્તા
માસિયાણં સંલેહણાણં અત્તાણં ઝૂસેતિ,

ઝૂસિત્તા સટ્ઠિં ભત્તાઈ અણસણાણં છેદેતિ,
છેદિત્તા આલોડયપડિક્કંતા સમાહિપત્તા કાલમાસે
કાલં કિચ્ચા -જાવ- ઉવવન્ના ।

- પ્ર. ભંતે ! શું નાગકુમારેન્દ્ર નાગકુમારરાજ ધરણનાં
ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ-ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! છે.
- પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
“નાગકુમારેન્દ્ર નાગકુમારરાજ ધરણનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક
દેવ-ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ છે ?”
૩. ગૌતમ ! નાગકુમારેન્દ્ર નાગકુમારરાજ ધરણનાં
ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવોનાં નામ શાશ્વત કહ્યા છે. તે કોઈ
સમયે નથી એવું નથી, નહિ રહે એવું પણ નથી.
-યાવત્- અન્ય વ્યવન કરે છે અને (તેના સ્થાન
પર) બીજા ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે ભૂતાનંદનાં (ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવો) માટે
પણ જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે મહાધોષ સુધીનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવોનાં
માટે પણ જાણવું જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! શુ દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ
ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! છે.
- પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
“દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવ-ત્રાયસ્ત્રિંશક
દેવ છે ?”
૩. ગૌતમ ! તે કાળ અને તે સમયમાં આ જંબૂદ્વીપ
નામના દ્વીપનાં ભરતક્ષેત્રમાં બાલાક નામનો
સન્નિવેશ હતો, તેનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

તે બાલાક સન્નિવેશમાં ચમરનાં ત્રાયસ્ત્રિંશકોમાં
ઉત્પન્ન થવાનાં સમાન પરસ્પર સહાયક તેત્રીસ
શ્રમણોપાસક ગૃહપતિ-યાવત્- રહેતા હતા. તે
તેત્રીસ પરસ્પર સહાયક શ્રમણોપાસક ગૃહપતિ
પહેલા પણ અને પાછળથી પણ ઉગ્ર, ઉગ્રવિહારી
અને સંવિગ્ન, સંવિગ્નવિહારી થઈને ઘણા વર્ષો
સુધી શ્રમણોપાસક પર્યાયનું પાલન કરી માસિક
સંલેખનાથી શરીર ને કૃશ કર્યું.

કૃશ કરીને અનશન દ્વારા સાઠ ભક્તોનું છેદન કર્યું,
છેદન કરીને કાળમાસમાં પ્રતિક્રમણ કરી સમાધિપૂર્વક
કાળ કરીને -યાવત્- (શકનાં ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવનાં
રુપમાં) ઉત્પન્ન થયા.

જપ્પભિતિં ચ ણં ભંતે ! “વાલાગા” તાયત્તીસં સહાયા
ગાહાવર્ઘે સમણોવાસગા સેસં જહા ચમરસ્સ -જાવ-
અન્ને ઉવવજ્જંતિ ।

- પ. અત્થિ ણં ભંતે ! ઈસાણસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો
તાયત્તીસગા દેવા, તાયત્તીસગા દેવા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।
એવં જહા સવ્કસ્સ ।

ળવરં-ચંપાણ નગરીણ -જાવ- ઉવવન્ના ।

જપ્પભિતિં ચ ણં ચંપિચ્ચા તાયત્તીસં ગાહાવર્ઘે
સમણોવાસગા સહાયા-સેસં તેં ચેવ -જાવ- અન્ને
ઉવવજ્જંતિ ।

- પ. અત્થિ ણં ભંતે ! સણંકુમારસ્સ દેવિંસ્સ દેવરણ્ણો
તાયત્તીસગા દેવા, તાયત્તીસગા દેવા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।
સે કેણદ્દેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ- ‘જહા ધરણસ્સ તહેવ ।’

એવં -જાવ- પાણયસ્સ ।

એવં અચ્ચુયસ્સ -જાવ- અન્ને ઉવવજ્જંતિ ।

- વિયા. સ. ૧૦, ૩.૪, સુ. ૧-૧૪

૧૨. અસુરકુમારાણં ઉડ્ઢગમણં સામત્થં પરૂવણં-

- પ. કેવઈ કાલસ્સ ણં ભંતે ! અસુરકુમારા દેવા ઉડ્ઢં
ઉપ્પયંતિ -જાવ- સોહમ્મકપ્પં ગયા ય, ગમિસ્સંતિ ય ?
૩. ગોયમા ! અણંતાહિં ઓસપ્પિણીહિં અણંતાહિં
ઉસ્સપ્પિણીહિં, અત્થિ ણં એસ ભાવે લોચચ્છેસયભૂણ
સમુપ્પજ્જઈ જં ણં અસુરકુમારા દેવા ઉડ્ઢં ઉપ્પયંતિ
-જાવ- સોહમ્મો કપ્પો ।
- પ. કિં નિસ્સાણં ણં ભંતે ! અસુરકુમારા દેવા ઉડ્ઢં
ઉપ્પયંતિ -જાવ- સોહમ્મો કપ્પો ?

ભંતે ! જ્યારથી તે બાલાકવાસી પરસ્પર સહાયક
તેત્રીસ શ્રમણોપાસક ગૃહપતિ (શકનાં
ત્રાયસ્ત્રિશકોનાં રુપમાં) ઉત્પન્ન થયા. ઇત્યાદિ
સમગ્ર વર્ણન ચમરનાં ત્રાયસ્ત્રિશકોનાં સમાન
અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં સુધી કરવું જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! શું દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનનાં ત્રાયસ્ત્રિશક
દેવ-ત્રાયસ્ત્રિશક દેવ છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! છે.

જેમ શકનાં ત્રાયસ્ત્રિશક દેવોનું વર્ણન કર્યું છે તેવું
જ અહીં પણ કરવું જોઈએ.

વિશેષ : (એ તેત્રીસ શ્રમણોપાસક) ચંપાનગરીનાં
નિવાસી હતા -ચાવત્- ઈશાનેન્દ્રનાં ત્રાયસ્ત્રિશક
દેવનાં રુપમાં) ઉત્પન્ન થયા.

જ્યારથી આ ચંપાનગરી નિવાસી પરસ્પર સહાયક
તેત્રીસ શ્રમણોપાસક ત્રાયસ્ત્રિશક દેવ બન્યા ત્યાં
સુધી સમગ્ર વર્ણન અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે અહીં
પૂર્વવત્ કરવું જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! શું દેવેન્દ્ર દેવરાજ સનત્કુમારનાં ત્રાયસ્ત્રિશક
દેવ - ત્રાયસ્ત્રિશક દેવ છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! છે.

ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે ? ઇત્યાદિ સમગ્ર
વર્ણન ધરણેન્દ્રનાં સમાન કરવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે પ્રાણત (દેવેન્દ્ર) સુધીનાં ત્રાયસ્ત્રિશક
દેવોનાં માટે જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે અચ્યુતેન્દ્રનાં ત્રાયસ્ત્રિશક દેવોના માટે
પણ અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં સુધી કહેવું જોઈએ.

૧૨. અસુરકુમારોનાં ઉર્ધ્વગમન સામર્થ્યનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! કેટલો કાળ વ્યતીત થયા પછી અસુરકુમાર
દેવ ઉર્ધ્વગમન કરે છે -ચાવત્- સૌધર્મકલ્પ સુધી
ઉપર ગયા છે, જાય છે અને જશે ?
૩. ગૌતમ ! અનન્ત ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીકાળનાં
વ્યતીત થયા પછી લોકમાં એ આશ્ચર્ય સમુત્પન્ન
થાય છે કે અસુરકુમાર દેવ ઉર્ધ્વગમન કરે છે
-ચાવત્- સૌધર્મકલ્પ સુધી જાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! કોનો આશ્રય લઈને અસુરકુમાર દેવ
ઉર્ધ્વગમન કરે છે -ચાવત્- સૌધર્મકલ્પ સુધી
જાય છે ?

૩. ગોયમા ! સે જહાનામણે ઇહ સબરા ઇ વા, બબ્બરા ઇ વા, ટંકણા ઇ વા, ચુચ્ચુયા ઇ વા, પલ્હયા ઇ વા, પુલિંદા ઇ વા, એમં મહં રણં વા, ગડ્ઢં વા, ડુગં વા, ડુરિં વા, વિસમં વા, પવ્વયં વા ણીસાણે સુમહલ્લમવિ આસબલં વા, હથિબલં વા, જોહબલં વા, ધણુબલં વા આગલેંતિ । એવામેવ અસુરકુમારા વિ દેવા ણડન્નત્થ અરહંતે વા, અણગારે વા ભાવિયપ્પણો નિસ્સાણે ઉડ્ઢં ઉપ્પયંતિ -જાવ- સોહમ્મો કપ્પો ।

પ. સવ્વે વિ ણં ભંતે ! અસુરકુમારા દેવા ઉડ્ઢં ઉપ્પયંતિ -જાવ- સોહમ્મો કપ્પો ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણદ્દે સમદ્દે । મહિહ્હિયાણં અસુરકુમારા દેવા ઉડ્ઢં ઉપ્પયંતિ -જાવ- સોહમ્મો કપ્પો ।

પ. એસ વિ ય ણં ભંતે ! ચમરે અસુરિદે અસુરકુમારરાયા ઉડ્ઢં ઉપ્પત્તિય પુવ્વે -જાવ- સોહમ્મો કપ્પો ?

૩. હંતા, ગોયમા ! એસ વિ ય ણં ચમરે અસુરિદે અસુરરાયા ઉડ્ઢં ઉપ્પત્તિય પુવ્વે -જાવ- સોહમ્મો કપ્પો ।

પ. અહો ણં ભંતે ! ચમરે અસુરિદે અસુરકુમારરાયા મહિહ્હીણે મહજ્જુઈણે -જાવ- કહિં પવિટ્ઠા ?

૩. ગોયમા ! કૂડાગારસાલાદિટ્ઠંતો ભાણિયવ્વો ।
- વિયા.સ.૩, ઉ.૨, સુ. ૧૪-૧૮

૧૩. પળ્ણરસ વિસિટ્ઠ અસુરકુમાર પરમાહમ્મિય દેવ ણામાણિ-
પળ્ણરસ પરમાહમ્મિઆ પળ્ણત્તા, તં જહા-
અંબે અંબરિસી ચેવ, સામે સબલેત્તિ યાવરે ।
રૂહોવરૂહકાલે ય, મહાકાલેત્તિ યાવરે ॥
અસિપત્તે ધણુ કુંભે, બાલુણે વેયરણીતિ ય ।
ખરસ્સરે મહાઘોસે, એણે પળ્ણરસાહિઆ ।
- સમ.સમ. ૧૫, સુ. ૧

૧૪. અંતોમણુસ્સલ્લેત્તે જોહિસિયાણં દેવાણં ઉડ્ઢોવવળ્ણગાહ પહુવળ્ણં-

પ. અંતો ણં ભંતે ! માણુસુત્તરસ્સ પવ્વયસ્સ જે ચંદિમસૂરિઅ-
ગહગણ-ણક્કલ્લ-તારારૂવા ણં ભંતે ! દેવા કિં

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે અહીં (મનુષ્યલોકમાં) શબર, બર્બર, ટંકણ, ચુચ્ચુક, પ્રશ્રક કે પુલિન્દ્ર જાતિનાં લોગ કોઈ મોટા વન, ખાડા, દુર્ગ, ગુફા, ઉબડ-ખાબડ પ્રદેશ કે પર્વતનો આશ્રય લઈને એક મહાન્ વ્યવસ્થિત અશ્વવાહિની, ગજવાહિની, પગે ચાલનારી સેના કે ધનુર્ધારિયોને આકુળ-વ્યાકુળ કરી દે છે. એ જ પ્રમાણે અસુરકુમાર દેવ અરિહંતનો કે ભાવિતાત્મા અનગારનો આશ્રય લઈને ઉર્ધ્વગમન કરે છે અને સૌધર્મ કલ્પ સુધી ઉપર જાય છે.

પ્ર. ભંતે ! શું બધા અસુરકુમાર દેવ -યાવત્- સૌધર્મકલ્પ સુધી ઉર્ધ્વગમન કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. પરંતુ મહર્ષિક અસુરકુમાર દેવ સૌધર્મ દેવલોક સુધી ઉપર જાય છે.

પ્ર. ભંતે ! શું અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમર પહેલા ક્યારેય ઉપર સૌધર્મ કલ્પ સુધી ઉર્ધ્વગમન કરેલ છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! આ અસુરેન્દ્ર અસુરરાજ ચમર પહેલા સૌધર્મકલ્પ સુધી ઉર્ધ્વગમન કરેલ છે.

પ્ર. અહો ભંતે ! અસુરેન્દ્ર અસુરરાજ ચમર એવા મહાઋદ્ધિ અને મહાદ્યુતિવાળા છે -યાવત્- એમનો દિવ્ય દેવ પ્રભાવ ક્યાં પ્રવિષ્ટ થઈ ગયો ?

૩. ગૌતમ ! અહીં પણ કૂટાકાર શાળાનું દષ્ટાંત કહેવું જોઈએ.

(તેના અનુસાર તે એના શરીરમાં પ્રવિષ્ટ થઈ ગઈ)

૧૩. પંદર વિશિષ્ટ અસુરકુમાર પરમાધાર્મિક દેવોનાં નામ :
પંદર પરમાધાર્મિક દેવ કહ્યા છે, જેમકે -
૧. અંબ, ૨. અંબરિષ, ૩. શ્યામ,
૪. શબલ, ૫. રૌદ્ર, ૬. ઉપરૌદ્ર,
૭. કાળ, ૮. મહાકાળ, ૯. અસિપત્ર,
૧૦. ધનુ, ૧૧. કુંભ ૧૨. વાલુકા,
૧૩. વૈતરણી, ૧૪. પરસ્વર, ૧૫. મહાઘોષ.

૧૪. અન્તર્વર્તી મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં જ્યોતિષ્કોનાં ઊર્ધ્વોપ-
પન્નકાદિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! માનુષોત્તર પર્વતનાં અંતરવર્તી ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર અને તારા રુપ જ્યોતિષ્ક દેવ શું

ઉદ્દોવવવવવગા, કપ્પોવવવવવગા, વિમાણોવવવવગા, ચારોવવવવગા ચારદ્વિર્દ્વિઆ ગરહરહઆ ગઈસમાવવવગા ?

૩. ગોયમા ! અંતો ણં માણુસુત્તરસ્સ પવ્વયસ્સ જે ચન્દિમ-સૂરિઅ-ગહગણ-ણક્કલ્લ-તારારૂવે તે ણં દેવા ણો ઉદ્દોવવવવગા, ણો કપ્પોવવવવગા, વિમાણોવવવવગા, ચારોવવવવગા, ણો ચારદ્વિર્દ્વિઆ, ગરહરહઆ, ગઈસમાવવવગા ।

ઉદ્દીમુહ કલંબુઅ પુપ્પસંઠાણસંઠિએહિં, જોઅણસાહસિએહિં તાવખેત્તેહિં સાહસિયાહિં વેઝવિઆહિં બાહિરિયાહિં પરિસાહિં મહયા-હય-ણટ્ટ-ગીય-વાઇય-તંતી- તલ-તાલ-તુડિઅ-ઘણ મુઇંગપહુપ્પ વાઇઅરવેણં દિવ્વાઇં મોગમોગાઇં મુંજમાણા મહયા ઉક્કિદ્દુ સીહણાય બોલ કલકલરવેણં અચ્છં પવ્વયરાયં પયાહિણાડવત્ત-મણ્ડલચારં મેરૂં અણુપરિયટ્ટંતિ ।

- જંબૂ, વક્ખ. ૭, સુ. ૧૭૩

૧૫. અંતોમણુસસુસેત્તે ઇંદસ્સ ચવણાણંતર અણ્ણાંદસ્સ ઉવવવવવવ પહુવવવવવ-

પ. તેસિ ણં મંતે ! દેવાણં જાહે ઇંદે ચુએ ભવઈ, સે કહમિયાણિં પકરેંતિ ?

૩. ગોયમા ! તાહે ચત્તારિ પંચ વા સામાણિઆ દેવા તં ઠાણં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરંતિ -જાવ- તત્થ અણ્ણે ઇંદે ઉવવવવવે ભવઈ ।

પ. ઇંદટ્ટાણે ણં મંતે ! કેવઈઅં કાલં ઉવવાણં વિરહિએ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એણં સમયં, ઉક્કોસેણં છમ્માસે ઉવવાણં વિરહિએ ।^૧

- જંબૂ, વક્ખ. ૭, સુ. ૧૭૪

૧૬. વહિયા મણુસસુસેત્તે જોહિસિયાણં ઉદ્દોવવવવવગાઈ પહુવવવવવ-

વહિઆ ણં માણુસુત્તરસ્સ પવ્વયસ્સ જે ચન્દિમ-સૂરિઅ ગહ ગણ-ણક્કલ્લ-તારારૂવા તં ચેવ ણેઅવ્વં ।

ઉર્ધ્વોપપન્નક (સૌધર્માદિ વિમાનોથી ઉપર ઉત્પન્ન થનાર) છે? વિમાનોપપન્નક (જ્યોતિષ્ક વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થનાર) છે ? કલ્પોપપન્નક (સૌધર્માદિ કલ્પોમાં ઉત્પન્ન થનાર) છે ? ચારોપપન્નક (પરિભ્રમણ કરનાર) છે, ચારસ્થિતિક છે, ગતિરતિક છે કે ગતિસમાપન્નક છે ?

૭. ગૌતમ ! માનુષોત્તર પર્વતવર્તી ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર અને તારા રુપ જ્યોતિષ્ક દેવ ઉર્ધ્વોપપન્નક નથી. કલ્પોપપન્નક નથી, તે વિમાનોત્પન્નક છે, ચારોપપન્નક છે, ચારસ્થિતિક નથી, ગતિરતિક છે અને ગતિસમાપપન્નક છે.

ઉર્ધ્વમુખી કદંબ પુષ્પનાં આકારમાં સંસ્થિત, સહસ્ત્રો યોજન સુધી તાપક્ષેત્ર યુક્ત, વૈક્રિય લબ્ધિથી યુક્ત, બાહ્ય પરિષદાઓ સહિત, જ્યોતિષ્કદેવ નાટ્ય-ગીત-વાદન-રુપ ત્રિવિધ સંગીતોપક્રમમાં જોર-જોરથી વગાડે તેવા તંત્રી-તલ-તાલ-ત્રુટિત- ઘન-મૃદંગ-આ વાદ્યોથી ઉત્પન્ન મધુર ધ્વનિની સાથે દિવ્યભોગ ભોગતા ઉચ્ચ સ્વરથી સિંહનાદ કરતા મુખપર હાથ લગાડીને જોર-જોરથી ધ્વનિ કરતાં કલકલ શબ્દ કરતા, નિર્મલ પર્વતરાજ મેરુની પ્રદક્ષિણાવર્ત મંડલ ગતિ દ્વારા પ્રદક્ષિણા કરતા રહે છે.

૧૫. અન્તવર્તી મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં ઈન્દ્રનાં અવનાન્તર અન્ય ઈન્દ્રનાં ઉત્પાતનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! તે જ્યોતિષ્ક દેવોનો ઈન્દ્ર જ્યારે અ્યુત (મૃત) થઈ જાય છે ત્યારે વિરહકાળમાં તે શું કરે છે ?

૭. ગૌતમ ! જ્યાં સુધી બીજો ઈન્દ્ર ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં સુધી ચાર કે પાંચ સામાનિક દેવ મળીને તે ઈન્દ્ર સ્થાનનું પરિપાલન કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! ઈન્દ્રનું સ્થાન કેટલા સમય સુધી નવા ઈન્દ્રની ઉત્પત્તિથી વિરહિત રહે છે ?

૭. ગૌતમ ! તે ઓછામાં ઓછો એક સમય તથા વધારેમાં વધારે છ માસ સુધી ઈન્દ્રોત્પત્તિથી વિરહિત રહે છે.

૧૬. બહિર્વર્તી મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં જ્યોતિષ્કોનાં ઉર્ધ્વોપપન્ન-કાદિનું પ્રરુપણ :

માનુષોત્તર પર્વતનાં બહિર્વર્તી ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર અને તારા રુપ જ્યોતિષ્ક દેવોનું વર્ષન પૂર્વાનુરુપ જાણવું જોઈએ.

ણાણત્ત-વિમાણોવવળ્ણગા, ણો ચારોવવળ્ણગા, ચારટ્ટિઈઆ, ણો ગરૂરૂઆ, ણો ગરૂસમાવળ્ણગા । પવ્કિકટ્ટુગ-સંઠાણ-સંઠિઈહિં જોઅણ-સય-સાહસિઈહિં તાવખેત્તેહિં સય-સાહસિઈઆહિં વેઝવ્ઝિઆહિં બાહિરાહિં પરિસાહિં મહયા-હય-ળટ્ટ-જાવ-રવેણંદિચ્ચાઈંભોગભોગાઈંભુંજમાણાસુહલેસા, મંદલેસા, મંદાતવલેસા ચિત્તંતરલેસા અણ્ણોણ્ણસમોગા-ઢાહિં લેસાહિં કૂઢાવિવ ઠાણઠિઆ સવ્વઓ સમન્તા તે પએસે ઓભાસંતિ, ઉજ્જોવેતિ, પભાસેતિ ત્તિ ।

- જંબૂ. વક્ખ. ૭, સુ. ૧૭૪

૧૭. બહિયા મણુસ્સચ્ચેત્તે ઇંદસ્સ ચવણાણંતરં અણ્ણંદસ્સ ઉવવજ્જણ પહ્વણં-

પ. તેસિ ણં ભંતે ! દેવાણં જાહે ઇંદે ચુએ સે કહમિયાણિં પકરેતિ ?

ઉ. ગોયમા ! તાહે ચત્તારિ પંચ વા સામાણિઆ દેવા તં ઠાણં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરંતિ -જાવ- તત્થ અણ્ણે ઇંદે ઉવવળ્ણે ભવઈ ।

પ. ઇંદઢાણે ણં ભંતે ! કેવઈઅં કાલં ઉવવાણં વિરહિએ ?

ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એકકં સમયં ઉક્કોસેણં છમ્માસા ।^૧ - જંબૂ. વક્ખ. ૭, સુ. ૧૭૪

૧૮. દેવકિલ્લિસિયાણં ભેયા ઠાણ ય પહ્વણં-

પ. કઠ્ઠિવિહા ણં ભંતે ! દેવકિલ્લિસિયા પળ્ણત્તા ?

ઉ. ગોયમા ! તિવિહા દેવકિલ્લિસિયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. તિપલિઓવમટ્ટિઈયા,

૨. તિસાગરોવમટ્ટિઈયા,

૩. તેરસાગરોવમટ્ટિઈયા ।

પ. કહિ ણં ભંતે ! તિલિઓવમટ્ટિઈયા દેવકિલ્લિસિયા પરિવસંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! ઉપ્પિં જોઈસિયાણં હિટ્ઠિં સોહમ્મીસાણેસુ કપ્પેસુ એથ ણં તિપલિઓવમટ્ટિઈયા દેવકિલ્લિસિયા પરિવસંતિ ।

પરંતુ આ ભિન્નતા છે- તે વિમાનોત્પન્નક છે, ચારોપન્નક નથી, તે ચાર સ્થિતિક છે, ગતિરતિક નથી અને ગતિ-સમાપન્નક પણ નથી. પાકેલી ઈંટનાં આકારમાં સંસ્થિત, લાખો યોજન વિસ્તીર્ણ તાપક્ષેત્રયુક્ત, નાનાવિધ-વિકુર્વિત રુપ ધારણ કરવામાં સક્ષમ, બાહ્યપરિષદાઓ સહિત તે જ્યોતિષ્ક દેવ જોરજોરથી વગાડનાર વાઘો અને નાટ્ય ધ્વનીઓ સહિત -ચાવત્- દિવ્યભોગ ભોગતા શુભલેશ્યા મંદલેશ્યા, મંદાતપ લેશ્યા, ચિત્ર-વિચિત્ર-લેશ્યા યુક્ત પરસ્પર પોત-પોતાની લેશ્યાઓ દ્વારા મળેલ પર્વતનાં શિખરો જેવા પોત-પોતાના સ્થાનોમાં સ્થિત થઈને આસપાસનાં સંપૂર્ણ પ્રદેશોને અવભાસિત કરે છે, ઉદ્યોતિત કરે છે અને પ્રભાસિત કરે છે.

૧૭. બહિર્વર્તી મણુખ્ય ક્ષેત્રમાં ઈન્દ્રનાં અવનાન્તર અન્ય ઈન્દ્રનાં ઉત્પત્તિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! જ્યારે માનુષોત્તર પર્વતનાં બહિર્વર્તી જ્યોતિષ્ક દેવોનાં ઈન્દ્ર ય્યુત (મૃત) થઈ જાય છે ત્યારે વિરહકાળમાં તે શું કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જ્યાં સુધી નવા ઈન્દ્ર ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં સુધી ચાર કે પાંચ સામાનિક દેવ પરસ્પર એકમત થઈને ઈન્દ્ર સ્થાનનું પરિપાલન કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! ઈન્દ્ર સ્થાન કેટલા સમય સુધી ઈન્દ્રોત્પત્તિથી વિરહિત રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ છ માસ સુધી ઈન્દ્રોત્પત્તિથી વિરહિત રહે છે.

૧૮. કિલ્લિવષિક દેવોનાં ભેદ અને સ્થાનોનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! કિલ્લિવષિક દેવ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કિલ્લિવષિક દેવ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિવાળા,

૨. ત્રણ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા,

૩. તેર સાગરોપમની સ્થિતિવાળા.

પ્ર. ભંતે ! ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિવાળા કિલ્લિવષિક દેવ ક્યાં રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જ્યોતિષ્ક દેવોનાં ઉપર અને સૌધર્મ ઈશાન કલ્પોની નીચે ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિવાળા કિલ્લિવષિક દેવ રહે છે.

૧. (ક) જીવા. પડિ. ૩, સુ. ૧૭૯ (ખ) વિયા. સ. ૮, જ. ૮, સુ. ૪૭ (ગ) સૂરિય. પા. ૧૯, સુ. ૧૦૦

પ. કહિ પાં ભંતે ! તિસાગરોવમદ્વિર્ઘ્યા દેવકિલ્બિસિયા પરિવસંતિ ?

૩. ગોયમા ! ઉષ્ણિં સોહમ્મીસાણાણં કપ્પાણં હેટ્ઠિંઠ સળંકુમાર માહિદેસુ કપ્પેસુ એથ પાં તિસાગરોવમ-દ્વિર્ઘ્યા દેવકિલ્બિસિયા પરિવસંતિ ।

પ. કહિ પાં ભંતે ! તેરસસાગરોવમદ્વિર્ઘ્યા દેવકિલ્બિસિયા દેવા પરિવસંતિ ?

૩. ગોયમા ! ઉષ્ણિં બંભલોગસ્સ કપ્પસ્સ, હેટ્ઠિં લંતએ કપ્પે એથ પાં તેરસસાગરોવમદ્વિર્ઘ્યા દેવકિલ્બિસિયા દેવા પરિવસંતિ ।

- વિયા. સ. ૧, ૩, ૩૩, સુ. ૧૦૪-૧૦૭

૧૧. આહેવચ્ચકરણં ઇંદાણં લોગપાલાણં નામાણિ-

રાયગિહે નગરે -જાવ- પજ્જુવાસમાણે એવં વયાસિ-

પ. ૧. અસુરકુમારાણં ભંતે ! દેવાણં કઙ્ઘ દેવા આહેવચ્ચં -જાવ- વિહરંતિ ?

૩. ગોયમા ! દસ દેવા આહેવચ્ચં -જાવ- વિહરંતિ, તં જહા-

૧. ચમરે અસુરિદે અસુરરાયા,

૨. સોમે, ૩. જમે,

૪. વરુણે, ૫. વેસમણે,

૬. બલી વહરોયણિંદે વહરોયણરાયા,

૭. સોમે, ૮. જમે,

૯. વરુણે, ૧૦. વેસમણે ।

પ. ૨. નાગકુમારાણં ભંતે ! દેવાણં કઙ્ઘ દેવા આહેવચ્ચં -જાવ- વિહરંતિ ?

૩. ગોયમા ! દસ દેવા આહેવચ્ચં -જાવ- વિહરંતિ, તં જહા-

૧. ધરણે નાગકુમારિદે નાગકુમાર રાયા,

૨. કાલવાલે, ૩. કોલવાલે,

૪. સેલવાલે, ૫. સંખવાલે,

૬. ભૂયાણંદે નાગકુમારિદે નાગકુમારરાયા,

૭. કાલવાલે, ૮. કોલવાલે,

૯. સંખવાલે, ૧૦. સેલવાલે ।

પ્ર. ભંતે ! ત્રણ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા કિલ્વિષિક દેવ ક્યાં રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! સૌધર્મ અને ઈશાનકલ્પોનાં ઉપર તથા સનત્કુમાર અને માહેન્દ્રકલ્પની નીચેનાં પ્રતરમાં ત્રણ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા કિલ્વિષિક દેવ રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! તેર સાગરોપમની સ્થિતિવાળા કિલ્વિષિક દેવ ક્યાં રહે છે ?

૩. ગૌતમ ! બ્રહ્મલોક કલ્પનાં ઉપર તથા લાતંક કલ્પનાં નીચેના પ્રતરમાં તેર સાગરોપમની સ્થિતિવાળા કિલ્વિષિક દેવ રહે છે.

૧૨. આધિપત્ય કરનાર ઈન્દ્ર અને લોકપાલોનાં નામ :

રાજગૃહ નગરમાં -યાવત્- પર્યુપાસના કરતા ગૌતમ સ્વામીએ આ પ્રમાણે પૂછ્યું -

પ્ર. ૧. ભંતે ! અસુરકુમાર દેવો પર કેટલા દેવ આધિપત્ય કરતા -યાવત્- વિચરણ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! અસુરકુમાર દેવો પર દસ દેવ આધિપત્ય કરતા -યાવત્- વિચરણ કરે છે, જેમકે -

૧. અસુરેન્દ્ર અસુરરાજ ચમર,

૨. સોમ, ૩. યમ,

૪. વરુણ, ૫. વૈશ્રમણ,

૬. વૈરોચનેન્દ્ર વૈરોચનરાજ બલી,

૭. સોમ, ૮. યમ,

૯. વરુણ, ૧૦. વૈશ્રમણ.

પ્ર. ૨. ભંતે ! નાગકુમાર દેવો પર કેટલા દેવ આધિપત્ય કરતા -યાવત્- વિચરણ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! નાગકુમાર દેવો પર દસ દેવ આધિપત્ય કરતા -યાવત્- વિચરણ કરે છે, જેમકે -

૧. નાગકુમારેન્દ્ર નાગકુમારરાજ ધરણ,

૨. કાલપાલ, ૩. કોલપાલ,

૪. શૈલપાલ, ૫. શંખપાલ.

૬. નાગકુમારેન્દ્ર નાગકુમારરાજ ભૂતાનંદ,

૭. કાલપાલ, ૮. કોલપાલ,

૯. શંખપાલ, ૧૦. શૈલપાલ.

जहा नागकुमारिदाणं एयाए वत्तच्चयाए णीयं एवं इमाणं
नेयव्वं-

३. सुवण्णकुमाराणं-

१. वेणुदेवे,	२. वेणुदाली,
१. चित्ते,	२. विचित्ते,
३. चित्तपक्खे,	४. विचित्तपक्खे ।

४. विज्जुकुमाराणं-

१. हरिककंते,	२. हरिस्सह,
१. पभे,	२. सुप्पभे,
३. पभकंते	४. सुप्पभकंते ।

५. अग्गिकुमाराणं-

१. अग्गिसीहे,	२. अग्गिमाणवे,
१. तेउ,	२. तेउसीहे,
३. तेउकंते,	४. तेउप्पभे ।

६. दीवकुमाराणं-

१. पुण्णे,	२. विसिट्ठे,
१. रूय,	२. सुरूय,
३. रूयकंते,	४. रूयप्पभे ।

७. उदहिकुमाराणं-

१. जलकंते,	२. जलप्पभे,
१. जल,	२. जलरूय,
३. जलकंत,	४. जलप्पभ ।

८. दिसाकुमाराणं-

१. अमियगइ,	२. अमियवाहणे,
१. तुरियगइ,	२. खिप्पगइ,
३. सीहगइ,	४. सीहविक्कमगइ ।

९. वाउकुमाराणं-

१. बेलंब,	२. पभंजण,
१. काल,	२. महाकाल,
३. अंजण,	४. रिट्ठा ।

१०. थणियकुमाराणं-

१. घोस,	२. महाघोस,
१. आवत्त,	२. वियावत्त,
३. नंदियावत्त,	४. महानंदियावत्त ।

जे प्रभासे नागकुमारोनां ईन्द्रोनां विषयमां क्खुं ते
प्रभासे आ (देवो)नां विषयमां पक्ष क्खेवुं जेईये.

३. सुवर्णकुमार देवो पर :

(ईन्द्र-२) १. वेणुदेव,	२. वेणुदाली,
(लोकपाल-४) १. चित्र,	२. विचित्र,
३. चित्रपक्ष,	४. विचित्रपक्ष.

४. विद्युत्कुमार देवो पर :

(ईन्द्र-२) १. हरिकंत,	२. हरिस्सह,
(लोकपाल-४) १. प्रभ,	२. सुप्रभ,
३. प्रभकंत,	४. सुप्रभकंत.

५. अग्निकुमार देवो पर :

(ईन्द्र-२) १. अग्निसिंह,	२. अग्निमानव,
(लोकपाल-४) १. तेज,	२. तेजसिंह,
३. तेजस्कंत,	४. तेजःप्रभ.

६. दीपकुमार देवो पर :

(ईन्द्र-२) १. पूर्ण,	२. विशिष्ट,
(लोकपाल-४) १. रूप,	२. स्वरूप,
३. रूपकंत,	४. रूपप्रभ.

७. उदधिकुमार देवो पर :

(ईन्द्र-२) १. जलकंत,	२. जलप्रभ,
(लोकपाल-४) १. जल,	२. जलरूप,
३. जलकंत,	४. जलप्रभ.

८. दिशाकुमार देवो पर :

(ईन्द्र-२) १. अमितगति,	२. अमितवालन,
(लोकपाल-४) १. तूर्यगति,	२. क्षिप्रगति,
३. सिंहगति,	४. सिंह विक्रमगति.

९. वायुकुमार देवो पर :

(ईन्द्र-२) १. बेलंब,	२. प्रभंजन,
(लोकपाल-४) १. काण,	२. महाकाण,
३. अंजन,	४. रिष्ट.

१०. स्तनितकुमार देवो पर :

(ईन्द्र-२) १. घोष,	२. महाघोष
(लोकपाल-४) १. आवर्त,	२. व्यावर्त,
३. नंदिकावर्त,	४. महानंदिकावर्त.
- (ते आधिपत्य करता रहे छे)

एवं भाणियच्चं जहा असुरकुमारा ।

પ. પિશાચ કુમારાણં મંતે ! દેવાણં કઙ્ઙ દેવા આહેવચ્ચં
-જાવ- વિહરંતિ ?

૩. ગોયમા ! દો દેવા આહેવચ્ચં-જાવ-વિહરંતિ, તં જહા-

(૧) ૧. કાલે ચ,	૨. મહાકાલે,
(૨) ૧. સુરૂવં,	૨. પઙ્ઙિરૂવં,
(૩) ૧. પુન્નમદ્દે ચ,	૨. માણિમદ્દે ચ,
(૪) ૧. મીમે ચ તહા,	૨. મહામીમે,
(૫) ૧. કિન્નર,	૨. કિં પુરિસે ખલુ,
(૬) ૧. સપ્પુરિસે ખલુ તહા,	૨. મહાપુરિસે,
(૭) ૧. અઙ્ઙકાય,	૨. મહાકાણ,
(૮) ૧. ગીતરઈ ચેવ,	૨. ગીયજસે ।

एए बाणमंतराणं देवाणं ।

જોઙ્ઙસિયાણં દેવાણં દો દેવા આહેવચ્ચં-જાવ-વિહરંતિ
તં જહા-

૧. ચંદે ચ, ૨. સૂરે ચ ।

પ. સોહમ્મીસાણેસુ ણં મંતે ! કપ્પેસુ કઙ્ઙ દેવા આહેવચ્ચં
-જાવ- વિહરંતિ ?

૩. ગોયમા ! દસ દેવા -જાવ- વિહરંતિ, તં જહા -

૧. સક્કે દેવિંદે દેવરાયા,	૨. સોમે,
૩. જમે,	૪. વરૂણે,
૫. વેસમણે,	૬. ઈસાણે દેવિંદે દેવરાયા,
૭. સોમે,	૮. જમે,
૯. વરૂણે,	૧૦. વેસમણે ।

एसा वराव्वया सब्बेसु वि कप्पेसु एए च्चैव भाणियच्चा ।

जे य इंदा ते य भाणियच्चा ।

- વિયા. સ. ૩, ૩. ૮, સુ. ૧-૬

૨૦. भवणवासींदाणं लोगपालाण य अग्गमहिंसी संखा परूवणं-

તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે નામં નગરે ગુણસિલણ
ચેઙ્ઙ -જાવ- પરિસા પઙ્ઙિગયા ।

आ अधानुं वर्धन असुरकुमारोनां समान करवुं
जोईअे.

પ્ર. ભંતે ! પિશાચકુમારો (વાણવ્યંતર દેવો) પર કેટલા
દેવ આધિપત્ય કરતા -ચાવત્- વિચરણ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તેના પર બે-બે દેવ (ઈન્દ્ર) આધિપત્ય
કરતા -ચાવત્- વિચરણ કરે છે, જેમકે -

૧. પિશાચેન્દ્ર - ૧. કાળ અને ૨. મહાકાળ,
૨. ભૂતેન્દ્ર - ૧. સુરુપ અને ૨. પ્રતિરુપ,
૩. યક્ષેન્દ્ર - ૧. પૂર્ણભદ્ર અને ૨. મણિભદ્ર,
૪. રાક્ષસેન્દ્ર - ૧. ભીમ અને ૨. મહાભીમ,
૫. કિન્નરેન્દ્ર - ૧. કિન્નર અને ૨. કિંપુરુષ,
૬. પુરુષેન્દ્ર - ૧. સત્પુરુષ અને ૨. મહાપુરુષ,
૭. મહોરગેન્દ્ર - ૧. અતિકાય અને ૨. મહાકાય,
૮. ગંધર્વેન્દ્ર - ૧. ગીતરતિ અને ૨. ગીતયશ.

आ अधा पिशाचादि वाणव्यंतर देवोनां अधिपति
ईन्द्रोनां नाम छे.

જ્યોતિષિક દેવો પર આધિપત્ય કરતા તે બે દેવ
-ચાવત્- વિચરણ કરે છે, જેમકે -

૧. યન્દ્ર, ૨. સૂર્ય.

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ અને ઈશાનકલ્પમાં આધિપત્ય
કરતાં કેટલા દેવ -ચાવત્- વિચરણ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! દસ દેવ -ચાવત્- વિચરણ કરે છે, જેમકે -

૧. દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક,	૨. સોમ,
૩. યમ,	૪. વરુણ,
૫. વૈશ્રમણ,	૬. દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાન,
૭. સોમ,	૮. યમ,
૯. વરુણ,	૧૦. વૈશ્રમણ.

आ अधु वर्धन अधा कल्पो (देवलोक)नां विषयमां
आ प्रभाक्षे कडेवु जोईअे.

જે કલ્પનાં જે ઈન્દ્ર છે તેનું નામ કહેવું જોઈએ.

૨૦. ભવનવાસી ઈન્દ્રોની અને લોકપાલોના અગ્રમહિષિઓની
સંખ્યાનું પ્રરુપણ :

તે કાળ અને તે સમયમાં રાજગૃહ નામક નગર હતું.
ત્યાં ગુણશીલક નામનું ઉદ્યાન હતું. (ત્યાં શ્રમણ ભગવાન્
મહાવીર સ્વામીનું સમવસરણ લાગેલ હતો) -ચાવત્-
પરિષદ્ (ધર્મોપદેશ (સાંભળીને) પાછી ગઈ.

તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ
બહવે અંતેવાસી થેરા ભગવંતો જાઇસંપન્ના -જાબ- વિહરંતિ ।

તણં તે થેરા ભગવંતો જાયસહ્ઠા જાયસંસયા જહા
ગોયમસામી -જાબ- પજ્જુવાસમાણા એવં વયાસી-

પ. ચમરસ્સ ણં ધંતે ! અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો
કહ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! પંચ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-

૧. કાલી ૨. રાયી, ૩. રયણી, ૪. વિજ્જુ, ૫. મેહા ।

તત્થ ણં એગમેગાએ દેવીએ અટ્ઠઽટ્ઠ દેવીસહસ્સ
પરિવારો પન્નત્તો ।

પભૂ ણં તાઓ એગમેગા દેવી અન્નાઈ અટ્ઠઽટ્ઠ
દેવીસહસ્સાઈ પરિવારં વિઝલ્લિત્તે એવામેવ
સપુલ્લાવરેણં ચત્તાલીસં દેવીસહસ્સા, સે તં તુહિએ ।

પ. પભૂ ણં ધંતે ! ચમરે અસુરિદે અસુરકુમારરાયા
ચમરચંચાએ રાયહાણીએ સભાએ સુહમ્માએ ચમરંસિ
સિંહાસણંસિ તુહિએણં સલ્લિં દિલ્લાઈ ભોગભોગાઈ
ભુંજમાણે વિહરિત્તે ?

૩. અજ્જો ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ધંતે ! એવં વુલ્લવ્વ-

નો પભૂ ચમરે અસુરિદે અસુરકુમારરાયા ચમરચંચાએ
રાયહાણીએ સભાએ સુહમ્માએ -જાબ- નો દિલ્લાઈ
ભોગભોગાઈ ભુંજમાણે વિહરિત્તે ?

૩. અજ્જો ! ચમરસ્સ ણં અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો
ચમરચંચાએ રાયહાણીએ સભાએ સુહમ્માએ માણવએ
ચેડયલ્લંભં વહિરામએસુ ગોલવટ્ઠસમુગ્ગએસુ બહૂઓ
જિણસકહાઓ સન્નિલ્લિત્તાઓ ચિટ્ઠંતિ, જાઓ
ણં ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો અન્નેસિં
ચ બહૂણં અસુરકુમારણં દેવાણ ય દેવીણ ય
અલ્લવણિજ્જાઓ, વંદિણિજ્જાઓ, નમંસણિજ્જાઓ,
પૂયણિજ્જાઓ, સલ્લકારણિજ્જાઓ, સમ્માણણિજ્જાઓ,
કલ્લાણં મંગલં દેવયં ચેડયં પજ્જુવાસણિજ્જાઓ
ભવંતિ, તેસિં પણિહાએ નો પભૂ ।

તે કાળ અને તે સમયમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીનાં
ઘણા જાતિસંપન્ન આદિ વિશેષણોથી યુક્ત અંતેવાસી
(શિષ્ય) સ્થવિર ભગવંત -યાવત્- વિચરણ કરતા હતા.

એકવાર તે સ્થવિરો (ના મન)માં શ્રદ્ધા અને શંકા ઉત્પન્ન
થઈ અને તે ગૌતમ સ્વામીની જેમ -યાવત્- (ભગવાનની)
પર્યુપાસના કરતા આ પ્રમાણે પૂછવા લાગ્યા -

પ્ર. ભંતે ! અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમરની કેટલી
અગ્રમહિષિઓ (મુખ્ય દેવી) કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! (ચમરેન્દ્રની પાંચ) અગ્રમહિષિઓ
કહી છે, જેમકે -

૧. કાળી, ૨. રાજી, ૩. રજની, ૪. વિદ્યુત્, ૫. મેધા.

આમાંથી એક-એક અગ્રમહિષીનો આઠ-આઠ
હજાર દેવીઓનો પરિવાર કહ્યો છે.

એક-એક દેવી બીજી આઠ-આઠ હજાર દેવીઓનાં
પરિવારની વિકુર્વણા કરી શકે છે. આ પ્રમાણે
પૂર્વાપરની બધી મળીને (પાંચ અગ્રમહિષીઓનો
પરિવાર) ચાલીસ હજાર દેવીઓ છે. આ
ચમરેન્દ્રનો ત્રુટિક (અંત:પુર) છે.

પ્ર. ભંતે ! શું અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમર ચમરચંચા
રાજધાનીને સુધર્મા સભામાં ચમર નામના સિંહાસન
પર બેસીને પોતાના અંત:પુરની સાથે દિવ્ય
ભોગોને ભોગવવામાં સમર્થ છે ?

૩. હે આર્યો ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે - "અસુરેન્દ્ર
અસુરકુમારરાજ ચમર ચમરચંચા રાજધાનીને
સુધર્મા સભામાં -યાવત્- દિવ્ય ભોગોને
ભોગવવામાં સમર્થ નથી ?"

૩. હે આર્યો ! અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમરની
ચમરચંચા નામની રાજધાનીની સુધર્મા સભામાં
માણવક ચૈત્યસ્તંભમાં, વજ્રમય (હીરાનાં) ગોળ
ડબ્બામાં જિન ભગવાનની ઘણી અસ્થિઓ રાખી
છે. જેમકે- અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજનાં માટે તથા
અન્ય ઘણા અસુરકુમાર દેવો અને દેવીઓનાં માટે
અર્ચનીય, વંદનીય, નમસ્કરણીય, પૂજનીય,
સત્કારયોગ્ય અને સમ્માનયોગ્ય છે. તે કલ્યાણરુ
પ, મંગલરુપ, દેવરુપ, ચૈત્યરુપ, પર્યુપાસનીય
છે. માટે તેના પ્રશિદ્ધાન (સાનિધ્યમાં) -યાવત્-
ભોગ-ભોગવવામાં સમર્થ નથી.

સે તેણટ્ઠેણં અજ્જો ! एवं वुच्चइ-

‘નો પભૂ ચમરે અસુરિદે અસુરકુમારરાયા ચમરચંચાએ રાયહાણીએ -જાવ- વિહરિત્તે ।’

પભૂ ણં અજ્જો ! ચમરે અસુરિદે અસુરકુમારરાયા ચમરચંચાએ રાયહાણીએ સભાએ સુહમ્માએ ચમરંસિ સીહાસણંસિ ચડસટ્ઠીએ સામાણિયસાહસીહિં તાયત્તીસાએ તાવત્તીસગેહિં -જાવ- અન્નેહિં ય બહૂહિં અસુરકુમારેહિં દેવેહિ ય દેવીહિ ય સદ્ધિં સંપરિવુડે મહયાહય -જાવ- ધુંજમાણે વિહરિત્તે કેવલં પરિયારિદ્ધીએ નો ચેવ ણં મેહુણવત્તિયં ।

પ. ચમરસ્સ ણં ધંતે ! અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો સોમસ્સ મહારણ્ણો કઙ્ઘ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. કળગા ૨. કળગલયા, ૩. ચિત્તગુત્તા, ૪. વસુંધરા ।
તત્થ ણં એગમેગાએ દેવીએ એગમેગં દેવિસહસં પરિવારો પન્નત્તો, પભૂ ણં તાઓ એગમેગા દેવી અન્નં એગમેગં દેવિસહસં પરિવારં વિહરિત્તે । એવામેવ ચત્તારિ દેવ દેવિસહસ્સા સે તં તુડિએ ।

પ. પભૂ ણં ધંતે ! ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો સોમે મહારાયા સોમાએ રાયહાણીએ સભાએ સુહમ્માએ સોમંસિ સીહાસણંસિ તુડિએણં, સદ્ધિં દિવ્વાઈં ધોગધોગાઈં ધુંજમાણે વિહરિત્તે ?

૩. અજ્જો ! अवसेसं जहा चमरस्स,

णवरं-परियारो जहा सूरियाभस्स ।

सेसं तं चेव -जाव- णो चेव णं मेहुणवत्तियं ।

પ. ચમરસ્સ ણં ધંતે ! અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો જમસ્સ મહારણ્ણો કઙ્ઘ અગ્ગમહિસીઓ -જાવ- પન્નત્તાઓ ?

એટલા માટે હે આર્યો ! એવું કહેવાય છે કે -
અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમરની ચમરચંચા રાજધાનીમાં -યાવત્- દિવ્ય ભોગ-ભોગવવામાં સમર્થ નથી.

હે આર્યો ! તે અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમર પોતાની ચમરચંચા રાજધાનીની સુધર્માસભામાં ચમર સિંહાસન પર બેસીને ચોસઠ (૬૪) હજાર સામાનિક દેવો, તેત્રીસ હજાર ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવો -યાવત્- બીજા ધણા અસુરકુમાર દેવ-દેવીઓથી પરિવૃત્ત થઈને વાઘ ધોધોની સાથે -યાવત્- દિવ્ય ભોગ્ય ભોગોને કેવળ પરિવારની ઋદ્ધિથી ઉપભોગ કરવામાં સમર્થ છે. પરંતુ મૈથુનનિમિત્તક ભોગ ભોગવવામાં સમર્થ નથી.

પ્ર. ભંતે ! અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમરનાં લોકપાલ સોમ મહારાજની કેટલી અગ્રમહિષિઓ કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! તેને ચાર અગ્રમહિષિઓ કહી છે, જેમકે-
૧. કન્કા, ૨. કન્કલતા, ૩. ચિત્રગુપ્તા, ૪. વસુંધરા.

આમાંથી પ્રત્યેક દેવીનો એક-એક હજાર દેવીઓનો પરિવાર છે. તેમાંથી પ્રત્યેક દેવી, એક-એક હજાર દેવીઓનાં પરિવારની વિકુર્વણા કરી શકે છે. આ પ્રમાણે પૂર્વાપર બધી મળીને ચાર હજાર દેવ-દેવીઓ હોય છે. આ સોમ લોકપાલનું અંતઃપુર છે.

પ્ર. ભંતે ! શું અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમરનાં લોકપાલ સોમ મહારાજ પોતાની સોમા નામની રાજધાનીની સુધર્માસભામાં સોમ નામના સિંહાસન પર બેસીને પોતાના ત્રુટિકની સાથે દિવ્ય ભોગ ભોગવવામાં સમર્થ છે ?

૩. હે આર્યો ! જે પ્રમાણે અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમરનાં સંબંધમાં કહ્યું છે તે પ્રમાણે અહીં પણ જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : આનો પરિવાર રાજપ્રશ્રીય સૂત્રમાં વર્ણિત સૂર્યાભદેવનાં પરિવારના સમાન જાણવું જોઈએ.

બાકી બધું વર્ણન સોમા રાજધાનીની સુધર્મા સભામાં મૈથુનનિમિત્તક ભોગ ભોગવવામાં સમર્થ નથી ત્યાં સુધી પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અસુરેન્દ્ર અસુરકુમારરાજ ચમરનાં લોકપાલ ચમ મહારાજની કેટલી અગ્રમહિષિઓ -યાવત્- કહેવામાં આવી છે ?

૩. અજ્જો ! એવં ચેવ ।

ખવરં - જમાણ રાયહાણીણ ।

સેસં જહા સોમસ્સ ।

એવં વરૂણસ્સ વિ,

ખવરં-વરૂણાણ રાયહાણીણ ।

એવં વેસમણસ્સ વિ,

ખવરં-વેસમણાણ રાયહાણીણ, સેસં તં ચેવ -જાવ-
ણો ચેવ ણં મેહુણવત્તિયં ।

પ. બલિસ્સ ણં ભંતે ! વહરોયણિંદસ્સ વહરોયણરણ્ણો
કહ અગ્ગમહિસીઓ -જાવ- પન્નત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! પંચ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. સુંભા, ૨. નિંસુભા, ૩. રંભા, ૪. નિરંભા,
૫. મયણા ।

તત્થ ણં એગમેગાણ દેવીણ અટ્ઠઽટ્ઠ -

સેસં જહા ચમરસ્સ ।

ખવરં-બલિચંચાણ રાયહાણીણ પરિયારો । જહા
મોહ્ણદ્દેસણ ।

સેસં તં ચેવ -જાવ- નો ચેવ ણં મેહુણવત્તિયં ।

પ. બલિસ્સ ણં ભંતે ! વહરોયણિંદસ્સ વહરોયણરણ્ણો
સોમસ્સ મહારણ્ણો કહ અગ્ગમહિસીઓ -જાવ-
પન્નત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. મીણગા, ૨. સુભદ્દા, ૩. વિજયા, ૪. અસણી ।

તત્થ ણં એગમેગાણ દેવીણ એગમેગં દેવીસહસ્સં પરિયારો ।
સેસં જહા ચમરસોમસ્સ એવં -જાવ- વેસમણસ્સ ।

૬. હે આર્યો ! પૂર્વવત્ અગ્ગમહિષિઓ આદિ જાણવી
જોઈએ.

વિશેષ : યમ લોકપાલની રાજધાની યમા છે.

બાકી બધું વર્ણન સોમ મહારાજનાં સમાન જાણવું
જોઈએ.

આ પ્રમાણે (લોકપાલ) વરુણ મહારાજનું પણ
વર્ણન કરવું જોઈએ.

વિશેષ : વરુણ મહારાજની રાજધાનીનું નામ
વરુણા છે.

(બાકી બધું વર્ણન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.)

આ પ્રમાણે (લોકપાલ) વૈશ્રમણ મહારાજનાં
વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : વૈશ્રમણની રાજધાની વૈશ્રમણા છે. બાકી
બધું વર્ણન તે ત્યાં મૈથુનનિમિત્તક ભોગ ભોગવવામાં
સમર્થ નથી ત્યાં સુધી પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! વૈરોચનેન્દ્ર વૈરોચનરાજ બલીની કેટલી
અગ્ગમહિષિઓ -યાવત્- કહી છે ?

૬. હે આર્યો ! પાંચ અગ્ગમહિષિઓ કહી છે, જેમકે -
૧. શુંભા, ૨. નિશુંભા, ૩. રંભા, ૪. નિરંભા,
૫. મદના.

જેનમ્ આમાથી અત્યેકાદેવીનો આઠ-આઠ હજાર
દેવીઓનો પરિવાર છે.

ઈત્યાદિ શેષ સમગ્ર વર્ણન ચમરેન્દ્રનાં સમાન
જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : બલીન્દ્રની રાજધાની બલિચંચા નામની
છે અને પરિવારનું વર્ણન મૌક ઉદૈશકનાં સમાન છે.

બાકી બધું વર્ણન મૈથુન નિમિત્તક ભોગ ભોગવવામાં
સમર્થ નથી ત્યાં સુધી પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! વૈરોચનેન્દ્ર વૈરોચનરાજ બલીનાં લોકપાલ
સોમ મહારાજની કેટલી અગ્ગમહિષિઓ -યાવત્-
કહી છે ?

૬. હે આર્યો ! ચાર અગ્ગમહિષિઓ કહી છે, જેમકે -
૧. મેનકા, ૨. સુભદ્રા, ૩. વિજયા, ૪. અશની.

આની એક-એક દેવીનો પરિવાર એક-એક હજાર
દેવીઓનો છે આદિનું સમગ્ર વર્ણન ચમરેન્દ્રનાં
લોકપાલ સોમનાં સમાન જાણવું જોઈએ અને
લોકપાલ વૈશ્રમણ સુધીનું વર્ણન તેજ પ્રમાણે કહેવું
જોઈએ.

પ. ધરણસ્સ ણં ભંતે ! નાગકુમારિંદસ્સ નાગકુમારરણ્ણો કઙ્ઘ અગ્ગમહિસીઓ -જાબ- પન્નત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! છ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-

૧. અલા, ૨. મક્કા, ૩. સતેરા, ૪. સોયામળી, ૫. ઈંદા, ૬. ઘણવિજ્જુયા ।

તત્થ ણં એગમેગાએ દેવીએ છ-છ દેવિસહસ્સા પરિવારો પન્નત્તાઓ । પભૂ ણં તાઓ એગમેગા દેવી અન્નાઈં છ-છ દેવિસહસ્સાઈં પરિયારં વિઝવિત્તે । એવામેવ સપુબ્બાવરેણં છત્તીસં દેવિસહસ્સા, સે તં તુહિએ ।

પ. પભૂ ણં ભંતે ! ધરણે ધરણાએ રાયહાણીએ સભાએ સુહમ્માએ ધરણંસિ સીહાસણંસિ તુહિએણ સઙ્ઘિં દિવ્વાઈં ભોગભોગાઈં ભુંજમાણે વિહરિત્તે ?

૩. અજ્જો ! ણો ઙ્ઘણટ્ઠે સમટ્ઠે, સેસં તં ચેવ -જાબ- નો ચેવ ણં મેહુણવત્તિયં ।

પ. ધરણસ્સ ણં ભંતે ! નાગકુમારિંદસ્સ કાલવાલસ્સ લોગપાલસ્સ મહારણ્ણો કઙ્ઘ અગ્ગમહિસીઓ -જાબ-પન્નત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-

૧. અસોગા, ૨. વિમલા, ૩. સુપ્પમા, ૪. સુદંસણા ।

તત્થ ણં એગમેગાએ દેવીએ એગમેગં દેવી સહસ્સં પરિવારો પ્પણ્ણત્તો અવસેસં જહા ચમરલોગપાલાણં ।

એવં સેસાણં તિણ્ણહ વિ લોગપાલાણં ।

પ. ભૂયાણંદસ્સ ણં ભંતે ! કઙ્ઘ અગ્ગમહિસીઓ પ્પણ્ણત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! છ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-

૧. રૂયા, ૨. રૂયંસા, ૩. સુરૂયા, ૪. રૂયણાવર્દ, ૫. રૂયકંતા, ૬. રૂયપ્પમા ।

અવસેસં જહા ધરણસ્સ ।

પ. ભૂયાણંદસ્સ ણં ભંતે ! નાગકુમારિંદસ્સ નાગકુમારરણ્ણો નાગચિત્તસ્સ લોગપાલસ્સ મહારણ્ણો કઙ્ઘ અગ્ગમહિસીઓ -જાબ- પ્પણ્ણત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-

પ્ર. ભંતે ! નાગકુમારેન્દ્ર નાગકુમારરાજ ધરણની કેટલી અગ્ગમહિષિઓ -યાવત્- કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! ધરણેન્દ્રની છ અગ્ગમહિષિઓ કહી છે, જેમકે -

૧. અલા, ૨. મક્કા, ૩. સતારા, ૪. સૌદામિની, ૫. ઈન્દ્રા, ૬. ધનવિદ્યુત્.

તેમાંથી પ્રત્યેક અગ્ગમહિષિની છ-છ હજાર દેવીઓનો પરિવાર કહ્યો છે અને તે પ્રત્યેક દેવીઓ અન્ય છ-છ હજાર દેવીઓનાં પરિવારની વિકુર્વણા કરવામાં સમર્થ છે. આ પ્રમાણે પૂર્વાપરની બધી મળીને છત્રીસ હજાર દેવીઓનો આ ત્રુટિક (અંત:પુર) કહ્યો છે.

પ્ર. ભંતે ! ધરણેન્દ્ર ધરણા નામની રાજધાનીની સુધર્મા સભામાં ધરણ સિંહાસન પર બેસીને અંત:પુરની સાથે દિવ્ય ભોગોપભોગોને ભોગવવામાં સમર્થ છે ?

૩. હે આર્યો ! આ અર્થ સમર્થ નથી. બાકી બધુ વર્ણન મૈથુનવૃત્તિથી ભોગવવામાં સમર્થ નથી ત્યાં સુધી પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! નાગકુમારેન્દ્ર ધરણનાં લોકપાલ કાલવાલ નામના મહારાજની કેટલી અગ્ગમહિષિઓ -યાવત્- કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! ચાર અગ્ગમહિષિઓ કહી છે, જેમકે -

૧. અશોકા, ૨. વિમળા, ૩. સુપ્રભા, ૪. સુદર્શના.

આમાંથી એક-એક દેવીનો એક હજાર દેવીઓનો પરિવાર કહ્યો છે. બાકી વર્ણન ચમરેન્દ્રનાં લોકપાલનાં સમાન સમજવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે (ધરણેન્દ્રનાં) બાકી ત્રણ લોકપાલોનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ભૂતાનંદની કેટલી અગ્ગમહિષિઓ કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! છ અગ્ગમહિષિઓ કહી છે, જેમકે -

૧. રુપા, ૨. રુપાંશા, ૩. સુરુપા, ૪. રુપકાવલી, ૫. રુપકાંતા, ૬. રુપપ્રભા.

શેષ સમસ્ત વર્ણન ધરણેન્દ્રનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! નાગકુમારેન્દ્ર નાગકુમારરાજ ભૂતાનંદના લોકપાલ નાગચિત્તમહારાજની કેટલી અગ્ગમહિષિઓ -યાવત્- કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! ચાર અગ્ગમહિષિઓ કહી છે, જેમકે -

૧. સુખંદા, ૨. સુભદ્દા, ૩. સુજાયા, ૪. સુમળા ।
અવસેસં જહા ચમર લોગપાલાણં ।

एवं सेसाणं तिण्ह वि लोगपालाणं ।

जे दाहणित्त्वा इंदा तेसिं जहा धरणस्स, लोगपालाण
वि तेसिं जहा धरणलोगपालाणं ।

उत्तरित्त्वाणं इंदाणं जहा भूयाणंदस्स, लोगपालाण
वि तेसिं जहा भूयाणंदस्स लोगपालाणं ।

णवरं-इंदाणं सब्बेसिं रायहाणीओ सीहासणाणि य
सरिसणामगाणि ।

परियारो जहा मोउद्देसए ।

लोगपालाणं सब्बेसिं रायहाणीओ सीहासणाणि य
सरिसणामगाणि परियारो जहा चमरलोगपालाणं ।
- विया. स. १०, उ. ५, सु. १-१८

૨૧. વંતરિંદાણં અગ્ગમહિસી સંઘા પરૂવણં-

પ. કાલસ્સ ણં ભંતે ! પિસાઇંદસ્સ પિસાયરણ્ણો કહ
અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. કમલા, ૨. કમલપ્પભા, ૩. ઉપ્પલા,
૪. સુદંસણા ।

तत्थ णं एगमेगाए देवीए एगमेगं देविसहस्सं,

सेसं जहा चमरलोगपालाणं परियारो तहेव ।

णवरं-कालाए रायहाणीए कालंसि सीहासणंसि ।

सेसं तं चेव ।

एवं महाकालस्स वि ।

૧. સુખંદા, ૨. સુભદ્રા, ૩. સુજાતા, ૪. સુમના.
શેષ વર્ણન ચમરેન્દ્રનાં લોકપાલોનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે શેષ ત્રણ લોકપાલોનું વર્ણન પણ
(ચમરેન્દ્રનાં શેષ ત્રણ લોકપાલોનાં સમાન)
જાણવું જોઈએ.

જે દક્ષિણ દિશાવર્તી ઈન્દ્ર છે તેનું વર્ણન ધરણેન્દ્રનાં
સમાન તથા તેના લોકપાલોનું વર્ણન ધરણેન્દ્રનાં
લોકપાલોનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

ઉત્તર દિશાવર્તી ઈન્દ્રોનું વર્ણન ભૂતાનંદનાં સમાન
તથા તેના લોકપાલોનું વર્ણન પણ ભૂતાનંદનાં
લોકપાલોનાં વર્ણનની સમાન જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : બધા ઈન્દ્રોની રાજધાનીઓ અને તેના
સિંહાસનોનાં નામ ઈન્દ્રનાં નામની સમાન જાણવા
જોઈએ.

તેના પરિવારનું વર્ણન મોક ઉદેશકમાં કહ્યા
અનુસાર જાણવું જોઈએ.

બધા લોકપાલોની રાજધાનીઓ અને તેના
સિંહાસનોનાં નામ લોકપાલોનાં નામની સમાન
જાણવું જોઈએ. તથા તેના પરિવારનું વર્ણન
ચમરેન્દ્રનાં લોકપાલોનાં પરિવારનાં વર્ણનની
સમાન જાણવું જોઈએ.

૨૧. વ્યંતરેન્દ્રોની અગ્રમહિષિઓની સંખ્યાનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! પિશાચેન્દ્ર પિશાચરાજ કાળની કેટલી
અગ્રમહિષિઓ કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! ચાર અગ્રમહિષિઓ કહી છે, જેમકે -
૧. કમલા, ૨. કમલપ્રભા, ૩. ઉત્પલા,
૪. સુદર્શના.

આમાંથી પ્રત્યેક દેવીનાં એક-એક હજાર દેવીઓનો
પરિવાર છે.

શેષ સમગ્ર વર્ણન ચમરેન્દ્રનાં લોકપાલોનાં સમાન
પરિવાર સહિત કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : આને કાળા નામની રાજધાની છે અને
કાળ નામનું સિંહાસન છે, શેષ વર્ણન પૂર્વવત્
જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે પિશાચેન્દ્ર મહાકાળનું વર્ણન પણ કરવું
જોઈએ.

પ. સુરૂવસ્સ ણં મંતે ! મૂંદસ્સ મૂયરન્નો કઙ અગ્ગમહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. રૂપવતી, ૨. બહુરૂપા, ૩. સુરૂપા, ૪. સુભગા ।
સેસં જહા કાલસ્સ ।

એવં પઢિરૂવગસ્સ વિ ।

પ. પુણ્ણમહસ્સ ણં મંતે ! જક્કિંદસ્સ જક્કરન્નો કઙ અગ્ગમહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. પુણ્ણા, ૨. બહુપુત્તિયા, ૩. ઉત્તમા, ૪. તારયા ।
સેસં જહા કાલસ્સ ।

એવં માણિમહસ્સ વિ ।

પ. મીમસ્સ ણં મંતે ! રક્કસિંદસ્સ કઙ અગ્ગમહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. પડમા, ૨. પડમાવતી, ૩. કણ્ણા, ૪. રયણ્ણપ્પમા ।
સેસં જહા કાલસ્સ ।

એવં મહામીમસ્સ વિ ।

પ. કિન્નરસ્સ ણં મંતે ! કઙ અગ્ગમહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. વડેસા, ૨. કેતુમતી, ૩. રતિસેના, ૪. રતિપ્પિયા ।

સેસં તં ચેવ ।

એવં કિંપુરિસસ્સ વિ ।

પ. સપ્પુરિસસ્સ ણં મંતે ! કઙ અગ્ગમહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. રોહિણી, ૨. નવમિયા, ૩. હિરી, ૪. પુપ્ફવતી ।
સેસં તં ચેવ ।

એવં મહાપુરિસસ્સ વિ ।

પ્ર. ભંતે ! ભૂતેન્દ્ર ભૂતરાજ સુરૂપની કેટલી અગ્ગમહિષીઓ કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! ચાર અગ્ગમહિષીઓ કહી છે, જેમકે -
૧. રૂપવતી, ૨. બહુરૂપા, ૩. સુરૂપા, ૪. સુભગા ।
શેષ બધુ વર્ણન કાળનાં સમાન જાણવું જોઈએ.
આ પ્રમાણે પ્રતિરૂપેન્દ્રનાં વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! યક્ષેન્દ્ર યક્ષરાજ પૂર્ણાભદ્રની કેટલી અગ્ગમહિષીઓ કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! ચાર અગ્ગમહિષીઓ કહી છે, જેમકે -
૧. પૂર્ણા, ૨. બહુપુત્રિકા, ૩. ઉત્તમા, ૪. તારકા ।
શેષ બધુ વર્ણન કાલેન્દ્રનાં સમાન જાણવું જોઈએ.
આ પ્રમાણે માણિભદ્ર (યક્ષેન્દ્ર)નાં વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! રાક્ષસેન્દ્ર ભીમની કેટલી અગ્ગમહિષીઓ કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! ચાર અગ્ગમહિષીઓ કહી છે, જેમકે -
૧. પદ્મા, ૨. પદ્માવતી, ૩. ક્નકા, ૪. રત્નપ્રભા ।
શેષ બધુ વર્ણન કાલેન્દ્રનાં સમાન જાણવું જોઈએ.
આ પ્રમાણે મહાભીમ (રાક્ષસેન્દ્ર)નાં વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! કિન્નરેન્દ્રની કેટલી અગ્ગમહિષીઓ કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! ચાર અગ્ગમહિષીઓ કહી છે, જેમકે -
૧. અવતંસા, ૨. કેતુમતી, ૩. રતિસેના, ૪. રતિપ્રિયા ।

શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે કિંપુરુષેન્દ્રનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! સત્પુરુષેન્દ્રની કેટલી અગ્ગમહિષીઓ કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! ચાર અગ્ગમહિષીઓ કહી છે, જેમકે -
૧. રોહિણી, ૨. નવમિકા, ૩. હ્રી, ૪. પુષ્પવતી ।
શેષ વર્ણન કાળનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે મહાપુરુષેન્દ્રનાં વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

- પ. અતિકાયસ્સ ણં ભંતે ! કઙ્ઙ અગ્ગમહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ?
૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. ભુયગા, ૨. ભુયગવતી, ૩. મહાકચ્છા, ૪. ફુડા ।
સેસં તં ચેવ ।
એવં મહાકાયસ્સ વિ ।

- પ. ગીતરતિસ્સ ણં ભંતે ! કઙ્ઙ અગ્ગમહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ?
૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. સુધોસા, ૨. વિમલા, ૩. સુસ્સરા, ૪. સરસ્વતી ।
સેસં તં ચેવ ।
એવં ગીયજસસ્સ વિ ।

સવ્વેસિં એસિં જહા કાલસ્સ ।

ળવરે-સરિસનામિયાઓ રાયહાણીઓ સીહાસ-
ળાણિ ય ।
સેસં તં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૧૦, ૩. ૫, સુ. ૧૯-૨૬

૨૨. જોહિસિંદાણં અગ્ગમહિસી સંઘા પરૂવણં-
- પ. ચંદસ્સ ણં ભંતે ! જોહિસિંદસ્સ જોહિસરણ્ણો કઙ્ઙ અગ્ગમહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ?
૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. ચંદપ્પભા, ૨. દોસિણાભા,
૩. અચ્ચિમાલી, ૪. પભંકરા ।
એવં જહા જીવાભિગમે જોહિસિયડ્દેસએ તહેવ ।

સૂરસ્સ વિ -

૧. સુરપ્પભા, ૨. આયવાભા,
૩. અચ્ચિમાલી, ૪. પભંકરા ।
સેસં તં ચેવ ।

- પ. ઙ્ગાલસ્સ ણં ભંતે ! મહગ્ગહસ્સ કઙ્ઙ અગ્ગમહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

- પ્ર. ભંતે ! અતિકાયેન્દ્રની કેટલી અગ્ગમહિષીઓ કહી છે ?
૩. હે આર્યો ! ચાર અગ્ગમહિષીઓ કહી છે, જેમકે -
૧. ભુજગા, ૨. ભુજગવતી, ૩. મહાકચ્છા, ૪. સ્ફુટા ।
શેષ વર્ણન કાળનાં સમાન જાણવું જોઈએ.
આ પ્રમાણે મહાકાયેન્દ્રનાં વિષયમાં પણ સમજી લેવું જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! ગીતરતીન્દ્રની કેટલી અગ્ગમહિષીઓ કહી છે ?
૩. હે આર્યો ! ચાર અગ્ગમહિષીઓ કહી છે, જેમકે -
૧. સુધોષા, ૨. વિમલા, ૩. સુસ્સરા, ૪. સરસ્વતી ।
શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.
આ પ્રમાણે ગીતયશ ઈન્દ્રનાં વિષયમાં પણ જાણી લેવું જોઈએ.

આ બધા ઈન્દ્રોનું શેષ સંપૂર્ણ વર્ણન કાલેન્દ્રનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : રાજધાનીઓ અને સિંહાસનોનાં નામ ઈન્દ્રોનાં નામનાં સમાન છે.
શેષ બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

૨૨. જ્યોતિષ્કેન્દ્રોની અગ્ગમહિષીઓની સંખ્યાનું પ્રરુપણ :
- પ્ર. ભંતે ! જ્યોતિષ્કેન્દ્ર જ્યોતિષ્કરાજ ચંદ્રની કેટલી અગ્ગમહિષીઓ કહી છે ?
૩. હે આર્યો ! જ્યોતિષ્કેન્દ્ર ચંદ્રની ચાર અગ્ગમહિષીઓ કહી છે, જેમકે -
૧. ચંદ્રપ્રભા, ૨. જ્યોત્સ્નાભા,
૩. અરિમાલી, ૪. પ્રભંકરા ।
શેષ સમસ્ત વર્ણન જીવાભિગમ સૂત્રનાં જ્યોતિષ્ક ઉદ્દેશકમાં કહ્યા અનુસાર જાણવું જોઈએ.
આ પ્રમાણે સૂર્યનાં વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ. (સૂર્યેન્દ્રની ચાર અગ્ગમહિષીઓ છે -)
૧. સૂર્યપ્રભા, ૨. આતપ્રભા,
૩. અરિમાલી, ૪. પ્રભંકરા ।
શેષ બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.
- પ્ર. ભંતે ! અંગારક (મંગલ) નામના મહાગ્રહની કેટલી અગ્ગમહિષીઓ કહી છે ?

૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. વિજયા, ૨. વેજયંતી, ૩. જયંતી, ૪. અપરાજિયા ।
સેસં જહા ચંદસ્સ ।

ળવરં-ઇંગાલવહેંસા વિમાણં ઇંગાલગંસિ સીહાસણંસિ ।

સેસં તં ચેવ ।

એવં વિયાલગસ્સ વિ ।

એવં અટ્ઠાસીતીએ વિ મહાગહાણં ભાણિયવ્વં-જાવ-
ભાવકેહસ્સ ।

ળવરં-વહેંસગા સીહાસણાણિ ય સરિસનામગાણિ ।

સેસં તં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૧૦, ૩. ૫, સુ. ૨૭-૨૯

૨૩. વેમાણિયીંદાણં લોકપાલાણ ય અગ્ગમહિસી સંઘા પરૂવણં-

૫. સક્કસ્સ ણં ભંતે ! દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો કહિ અગ્ગ-
મહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! અટ્ઠ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. પડમા, ૨. સિવા, ૩. સુયો, ૪. અંજૂ, ૫. અમલા,
૬. અચ્છરા, ૭. નવમિયા, ૮. રોહિણી ।

તત્થ ણં એગમેગાએ દેવીએ સોલસ-સોલસ દેવિસહસ્સા
પરિયારો પન્નત્તો ।

પભૂ ણં તાઓ એગમેગા દેવી અન્નાઈ સોલસ-સોલસ
દેવિસહસ્સા પરિયારં વિહિત્તે ।

એવામેવ સપુવ્વાવરેણં અટ્ઠાવીસુત્તરં દેવિસયસહસ્સં,

સે તં તુહિએ ।

૫. પભૂ ણં ભંતે ! સક્કે દેવિંદે દેવરાયા સોહમ્મે કપ્પે
સોહમ્મવહેંસાએ વિમાણે સભાએ સુહમ્માએ સક્કંસિ
સીહાસંણસિ તુહિએણં સહિં દિવ્વાઈ ભોગભોગાઈ
ભુંજમાણે વિહરિત્તે ?

૩. અજ્જો ! સેસં જહા ચમરસ્સ ।

૩. હે આર્યો ! ચાર અગ્ગમહિષીઓ કહી છે, જેમકે -
૧. વિજયા, ૨. વૈજયંતી, ૩. જયંતી, ૪. અપરાજિયા.
શેષ સમગ્ર વર્ણન ચંદ્રના સમાન જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : આના વિમાનનું નામ અંગારાવતંસક
અને સિંહાસનનું નામ અંગારક કહેવું જોઈએ.

શેષ સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે વ્યાલક નામના ગ્રહનાં વિષયમાં પણ
જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે અદ્યાસી (૮૮) મહાગ્રહોનાં વિષયમાં
ભાવકેતુ ગ્રહ સુધી જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : અવતંસકો અને સિંહાસનોનાં નામ
ઈન્દ્રના નામનાં અનુરૂપ છે.

શેષ બધું વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

૨૩. વૈમાનિકેન્દ્રોની અને લોકપાલોની અગ્ગમહિષીઓની
સંખ્યાનું પ્રરૂપણ :

૫. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકની કેટલી અગ્ગમહિષીઓ
કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! આઠ અગ્ગમહિષીઓ કહી છે, જેમકે -
૧. પદ્મા, ૨. શિવા, ૩. શ્રેયા, ૪. અંજૂ,
૫. અમલા, ૬. અપ્સરા, ૭. નવમિકા, ૮. રોહિણી.

આમાંથી પ્રત્યેક દેવીનો સોળ-સોળ હજાર
દેવીઓનો પરિવાર કહેવામાં આવ્યો છે.

આમાંથી પ્રત્યેક દેવી સોળ-સોળ હજાર દેવીઓનાં
પરિવારની વિકુર્વણા કરી શકે છે.

આ પ્રમાણે પૂર્વાપર બધી મળીને એક લાખ
અદ્યાવીસ હજાર દેવીઓનો પરિવાર હોય છે.

આ શકનું અંત:પુર છે. આ એક ત્રુટિક (દેવીઓનો
વર્ગ) કહેવાય છે.

૫. ભંતે ! શું દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક સૌધર્મકલ્પ (દેવલોક)માં
સૌધર્માવતંસક વિમાનમાં સુધર્માસભામાં શક
નામનું સિંહાસન પર બેસીને પોતાના (ઉક્ત)
ત્રુટિકની સાથે ભોગ ભોગવવામાં સમર્થ છે ?

૩. હે આર્યો ! આનું સમગ્ર વર્ણન ચમરેન્દ્રનાં સમાન
જાણવું જોઈએ.

પ. સક્કસ્સ ણં ભંતે ! દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સોમસ્સ મહારણ્ણો કઙ્ઙ અગ્ગમહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. રોહિણી, ૨. મદ્દના, ૩. ચિત્તા, ૪. સોમા ।
તત્થ ણં એગમેગા સેસં જહા ચમરલ્લોગપાલાણં ।

ણવરં-સયંપભે વિમાણે સભાએ સુહમ્માએ સોમંસિ સીહાસણંસિ -જાવ-નો ચેવ ણં મેહુણવત્તિયં ધુંજમાણે વિહરિત્તએ ।

સેસં તં ચેવ,

એવં -જાવ- વેસમણસ્સ જહા તદ્દયસએ ।

પ. ઈસાણસ્સ ણં ભંતે ! દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો કઙ્ઙ અગ્ગમ-
હિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! અટ્ઠ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. કણ્ઠા, ૨. કણ્ઠરાઈ, ૩. રામા, ૪. રામરક્ખિયા,
૫. વસુ, ૬. વસુગુપ્પા, ૭. વસુમિત્તા, ૮. વસુધરા ।
તત્થ ણં એગમેગાએ, સેસં જહા સક્કસ્સ ।

પ. ઈસાણસ્સ ણં ભંતે ! દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સોમસ્સ મહારણ્ણો કઙ્ઙ અગ્ગમહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ?

૩. અજ્જો ! ચત્તારિ અગ્ગમહિસીઓ પન્નત્તાઓ, તં જહા-
૧. પુહ્ધવી, ૨. રાઈ, ૩. રયણી, ૪. વિજ્જૂ ।
તત્થ ણં સેસં જહા સક્કસ્સ લોગપાલાણં ।

એવં -જાવ- વરુણસ્સ ।

- વિયા. સ. ૧૦, ૩. ૫, સુ. ૩૦-૩૫

૨૪. દેવિંદસક્કઈસાણાણં લોગપાલાણ ય અગ્ગમહિસીઓ-
સક્કસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સોમસ્સ મહારણ્ણો અટ્ઠ
અગ્ગમહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ।^૧

- ઠાણં અ. ૮, સુ. ૬૧૨

સક્કસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો જમસ્સ મહારણ્ણો છ
અગ્ગમહિસીઓ પણ્ણત્તાઓ ।

- ઠાણં. અ. ૬, સુ. ૫૦૫

પ્ર. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ સોમ મહારાજની કેટલી અગ્રમહિષીઓ કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! ચાર અગ્રમહિષીઓ કહી છે, જેમકે -
૧. રોહિણી, ૨. મદ્દના, ૩. ચિત્રા, ૪. સોમા.
આમાંથી પ્રત્યેક અગ્રમહિષીઓની દેવી પરિવારનું વર્ણન ચમરેન્દ્રનાં લોકપાલોનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : સ્વયંપ્રભ નામના વિમાનમાં સુધર્માસિત્તામાં સોમ નામક સિંહાસન પર બેસીને -ચાવત્- મૈથુનનિમિત્તક ભોગ ભોગવવામાં સમર્થ નથી.

ઈત્યાદિ પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે વૈશ્રમણ લોકપાલ સુધી તૃતીય શતકનાં અનુસાર વર્ણન કરવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનની કેટલી અગ્રમહિષીઓ કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! આઠ અગ્રમહિષીઓ કહી છે, જેમકે -
૧. કૃષ્ણા, ૨. કૃષ્ણરાજ, ૩. રામા, ૪. રામરક્ષિતા,
૫. વસુ, ૬. વસુગુપ્પા, ૭. વસુમિત્રા, ૮. વસુધરા.
આમાંથી પ્રત્યેક અગ્રમહિષીઓનાં પરિવાર આદિનું સમસ્ત વર્ણન શકેન્દ્રનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનનાં લોકપાલ સોમ મહારાજની કેટલી અગ્રમહિષીઓ કહી છે ?

૩. હે આર્યો ! ચાર અગ્રમહિષીઓ કહી છે, જેમકે -
૧. પૃથ્વી, ૨. રાત્રિ, ૩. રજની, ૪. વિદ્યુત્.
આમાંથી પ્રત્યેક અગ્રમહિષીની દેવીઓનાં પરિવાર આદિનું સમગ્ર વર્ણન શકેન્દ્રનાં લોકપાલોનાં સમાન છે.

આ પ્રમાણે વરુણ લોકપાલ સુધી જાણવું જોઈએ.

૨૪. દેવેન્દ્ર શક અને ઈશાનનાં લોકપાલોની અગ્રમહિષીઓ :
દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ સોમ મહારાજની આઠ અગ્રમહિષીઓ કહી છે.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ ચમ મહારાજની છ અગ્રમહિષીઓ કહી છે.

સવક્સ પ્ઠં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો વરૂણસ્સ મહારણ્ણો સત્ત
અગ્ગમહિસીઓ પ્ણ્ણત્તાઓ ।

-ઠાણં અ. ૭, સુ. ૫૭૪

ઈસાણસ્સ પ્ઠં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સોમસ્સ મહારણ્ણો સત્ત
અગ્ગમહિસીઓ પ્ણ્ણત્તાઓ ।

જમસ્સ મહારણ્ણો એવં ચેવ ।

- ઠાણં અ. ૭, સુ. ૫૭૪

ઈસાણસ્સ પ્ઠં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો વેસમણ્ણસ્સ મહારણ્ણો
અટ્ઠ અગ્ગમહિસીઓ પ્ણ્ણત્તાઓ ।

-ઠાણં અ. ૮, સુ. ૬૧૨

૨૫. કપ્પવિમાણેસુ દેવિંદેહિં દિવ્વાઈ ભોગાઈં ધુંજણ પરૂવણં-

પ. જાહે પ્ઠં મંતે ! સક્કે દેવિંદે દેવરાયા દિવ્વાઈં મ્મોગ-
મ્મોગાઈં ધુંજિત્તકામે મ્મવઈ સે કહમિદાણિં પકરેઈ ?

૩. ગોયમા ! તાહે ચેવ પ્ઠં સે સક્કે દેવિંદે દેવરાયા એગં મહં
નેમિપડિરૂવગં વિઝ્વઈ, એગં જોયણસયસહસ્સં
આયામવિક્ખંભેણં, તિણ્ણિ જોયણસયસહસ્સાઈં સોલસ
ય જોયણસહસ્સાઈં દો ય સયાઈં સત્તાવીસાહિયાઈં
કોસ તિયં અટ્ઠાવીસાહિયં ધણુસયં તેરસ ય અંગુલાઈં
અદ્ધંગુલં ચ કિંચિ વિસેસાહિયં પરિક્ખિવેણં,

તસ્સ પ્ઠં નેમિપડિરૂવગસ્સ ડવરિંં બહુસમરમણિજ્જે
મ્મિમાગે પન્નત્તે -જાવ- મણીણં ફાસો ।

તસ્સ પ્ઠં નેમિપડિરૂવગસ્સ બહુમજ્જદેસમાગે તત્થ
પ્ઠં મહં એગં પાસાયવડેસગં વિઝ્વઈ, પંચ જોયણસયાઈં
ઉડ્ઢં ઉચ્ચત્તેણં અડ્ઢાઈજ્જાઈં જોયણસયાઈં
વિક્ખંભેણં ।

અબ્બુમ્મયમૂસિય ઘણ્ણઓ -જાવ- પડિરૂવે ।

તસ્સ પ્ઠં પાસાયવડેસગસ્સ ઉલ્લોએ પડમલયા
મ્મત્તિચિત્તે -જાવ- પડિરૂવે ।

તસ્સ પ્ઠં પાસાયવડેસગસ્સ અંતો બહુસમરમણિજ્જે
મ્મિમાગે -જાવ- મણીણં ફાસો ।

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ વરુણ મહારાજની સાત
અગ્રમહિષીઓ કહી છે.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનનાં લોકપાલ સોમ મહારાજની
સાત અગ્રમહિષીઓ કહી છે.

આં પ્રમાણે લોકપાલ યમ મહારાજની પણ જાણવી
જોઈએ.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનનાં લોકપાલ વૈશ્રમણ મહારાજની
આઠ અગ્રમહિષીઓ કહી છે.

૨૫. કલ્પ વિમાનોમાં દેવેન્દ્રો દ્વારા દિવ્ય ભોગોને ભોગવવાનું
પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! જ્યારે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક દિવ્ય ભોગોપ-
ભોગોને ભોગવવાનાં ઈચ્છુક હોય ત્યારે તે સમયે
શું કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે સમયે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક એક મહાન્
નેમિપ્રતિરુપક (ચક્રનાં સદશગોળાકાર સ્થાન)ની
વિકુર્વણા કરે છે. જે લંબાઈ-પહોળાઈમાં એક
લાખ યોજન હોય છે, તેની પરિધિ ત્રણ લાખ
સોળ હજાર, બસો સત્યાવીસ (૨૨૭) યોજન
ત્રણ કોસ એકસો અઠ્યાવીસ (૧૨૮) ધનુષ અને
કંઈક વધારે સાડાતેર અંગુળની હોય છે.

તે નેમિપ્રતિરુપક (ચક્રનાં સમાન ગોળાકાર તે
સ્થાન)નાં ઉપર અત્યંત સમતળ અને રમણીય
ભૂભાગ કહ્યો છે. તેનું વર્ણન મણિઓનાં સ્પર્શ
સુધી કરવું જોઈએ.

તે નેમિપ્રતિરુપકનાં ઠીક મધ્યભાગમાં એક મહાન્
પ્રાસાદાવતંસકની વિકુર્વણા કરે છે. જેની ઉંચાઈ
પાંચ યોજનની અને લંબાઈ - પહોળાઈ અઢીસો
યોજનની છે.

તે પ્રાસાદ અભ્યુદગત અત્યંત ઉંચું છે. ઈત્યાદિ
વર્ણન દર્શનીય અને પ્રતિરુપ સુધી કરવું જોઈએ.

તે પ્રાસાદાવતંસકના ઊપરનો ભૂભાગ પદ્મલતા
આદિના ચિત્રોથી ચિત્રિત -ચાવત્- પ્રતિરુપ છે.

તે પ્રાસાદાવતંસકનાં ભીતરનો ભૂભાગ અત્યંત
સમ અને રમણીય કહ્યો છે. ઈત્યાદિ વર્ણન
મણીઓનાં સ્પર્શ સુધી કરવું જોઈએ.

મણિપેઢિયા અટ્ઠજોયણિયા **જહા વેમાણિયાણં ।**

તીસે ણં મણિપેઢિયાએ ઉવરિં મહં એમે દેવસયણિજ્જે વિઝવ્વહ । **સયણિજ્જ વણ્ણઓ -જાવ- પડિરૂવે ।**

તત્થ ણં સે સક્કેદેવિંદેદેવરાયા અટ્ઠહિં અગ્ગમહિસીહિં સપરિવારાહિં દોહિ ય અણિએહિં-૧. નટ્ટાણિણ્ણ ય ૨. ગંધવ્વાણિણ્ણ ય સદ્ધિં મહયાહયનટ્ટ -જાવ- દિવ્વાઈ ભોગભોગાઈં ભુંજમાણે વિહરહ ।

પ. જાહેણં મંતે ! ઈસાણેદેવિંદેદેવરાયા દિવ્વાઈં ભોગભોગાઈં ભુંજિઝકામે ભવહ, તે કહમિયાણિ પકરેહ ?

૩. ગોયમા ! જહા સક્કે તહા ઈસાણે વિ નિરવસેસં ।

એવં સણંકુમારે વિ,

નવરં-પાસાયવડેંસઓ છજ્જોયણસયાઈં ઉડ્ઢં ઉચ્ચત્તેણં, તિણ્ણિ જોયણસયાઈં વિક્ખંભેણં ।

મણિપેઢિયા તહેવ અટ્ઠજોયણિયા ।

તીસે ણં મણિપેઢિયાએ ઉવરિં એત્થ ણં મહેગં સીહાસણં વિઝવ્વહ, **સપરિવારં ભાણિયવ્વં ।**

તત્થ ણં સણંકુમારે દેવિંદે દેવરાયા બાવત્તરીએ સામાણિયસાહસીહિં -જાવ- ચઝહિં ય બાવત્તરીહિં આયરક્ખદેવસાહસીહિં બહૂહિં સણંકુમાર કપ્પવાસીહિં વેમાણિએહિં દેવેહિ ય સદ્ધિં સંપરિવુડે મહયાહય-નટ્ટ -જાવ- દિવ્વાઈં ભોગભોગાઈં ભુંજમાણે વિહરહ ।

એવં જહા સણંકુમારે તહા -જાવ- પાણઓ અચ્ચુઓ ।

નવરં-જો જસસ પરિવારો સો તસસ ભાણિયવ્વો ।

પાસાય ઉચ્ચત્તં જં સએસુ-સએસુ કપ્પેસુ વિમાણાણં ઉચ્ચત્તં અદ્ધદ્ધં વિત્થારો -જાવ- અચ્ચુયસસ નવ જોયણસયાઈં ઉડ્ઢં ઉચ્ચત્તેણં અદ્ધ પંચમાઈં જોયણસયાઈં વિક્ખંભેણં ।

ત્યાં વૈમાનિકોની મણિપીઠિકાનાં સમાન આઠ યોજન લાંબી-પહોળી મણિપીઠિકા છે,

તે મણિપીઠિકાનાં ઉપર એક મોટી દેવ શૈથ્યાની વિકુર્વણા કરે છે. તે દેવી શૈથ્યાનું વર્ણન પ્રતિરુપ છે ત્યાં સુધી કરવું જોઈએ.

ત્યાં દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક સપરિવાર આઠ અગ્રમહિષીઓની સાથે તથા નાટ્યાનીક અને ગંધર્વાનીક આ બે સૈન્ય મંડળીઓની સાથે જોર-જોરથી વગાડે તેવા વાદ્યો આદિની સાથે દિવ્ય ભોગોપભોગોનો -યાવત્- ઉપભોગ કરતો થકો રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! જ્યારે દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાન દિવ્ય ભોગોપભોગોનો ઉપભોગ કરવાનો ઈચ્છુક હોય ત્યારે તે સમયે શું કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે શકનાં માટે કહ્યું છે તે પ્રમાણે સમગ્ર વર્ણન ઈશાનેન્દ્રનાં માટે પણ કરવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે સનત્કુમારેન્દ્રનાં માટે પણ કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : તેના પ્રાસાદાવતંસકોની ઉંચાઈ છસો (૬૦૦) યોજનની છે અને લંબાઈ-પહોળાઈ ત્રણસો યોજનની છે.

આઠ યોજનની મણિપીઠિકાનું વર્ણન તે પ્રમાણે કહેવું જોઈએ.

તે મણિપીઠિકાનાં ઉપર એક વિશાળ સિંહાસનની વિકુર્વણા કરે છે. જે પરિવાર સહિત કહેવું જોઈએ.

ત્યાં દેવેન્દ્ર દેવરાજ સનત્કુમાર બોત્તેર હજાર સામાનિક દેવો -યાવત્- ચતુર્ગુણિત બોત્તેર હજાર (બે લાખ અઠ્યાસી હજાર) આત્મરક્ષક દેવો અને ઘણા સનત્કુમાર કલ્પવાસી વૈમાનિક દેવોથી પરિવૃત્ત થઈને જોર-જોરથી વગાડતા વાદ્યો આદિની સાથે દિવ્ય ભોગોપભોગોનો ઉપભોગ કરતા રહે છે.

આ પ્રમાણે જેમ સનત્કુમાર (દેવેન્દ્ર)નું વર્ણન કર્યું છે તેજ પ્રમાણે પ્રાણત અને અચ્યુત કલ્પ સુધીનાં ઈન્દ્રોનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

વિશેષ : જેનો જેટલો પરિવાર હોય તેટલું કહેવું જોઈએ.

પ્રાસાદની ઉંચાઈ પોતાના કલ્પનાં વિમાનોની ઉંચાઈનાં બરાબર અને લંબાઈ-પહોળાઈ તેનાથી અડધી -યાવત્- અચ્યુત કલ્પનાં પ્રાસાદાવતંસક નવસો યોજન ઉંચા અને ચારસો પચાસ યોજન લાંબા પહોળા છે.

તત્થ ણં ગોયમા ! અન્નુ એ દેવિંદે દેવરાયા દસહિં
સામાણિયસાહસીહિં -જાવ- વિહરહિ ।

સેસં તં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૧૪, ડ. ૬, સુ. ૬-૯.

૨૬. વેમાણિય દેવિંદાણં પરિસાઓ-

પ. (૧) સક્કસ ણં ભંતે ! દેવિંદસ દેવરન્નો કહ પરિસાઓ
પણ્ણત્તાઓ ?

ઉ. ગોયમા ! તઓ પરિસાઓ પણ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. સમિયા, ૨. ચંડા, ૩. જાયા,

૧. અભિંતરિયા સમિયા,

૨. મજ્ઝિમિયા ચંડા,

૩. બાહિરિયા જાયા ।

પ. સક્કસ ણં ભંતે ! દેવિંદસ દેવરન્નો -

૧. અભિંતરિયા પરિસા એ કહ દેવસાહસીઓ
પણ્ણત્તાઓ ?

૨. મજ્ઝિમિયા પરિસા એ કહ દેવસાહસીઓ
પણ્ણત્તાઓ,

૩. બાહિરિયા પરિસા એ કહ દેવસાહસીઓ
પણ્ણત્તાઓ ?

ઉ. ગોયમા ! સક્કસ ણં દેવિંદસ દેવરન્નો -

૧. અભિંતરિયા પરિસા એ બારસ દેવસાહસીઓ
પણ્ણત્તાઓ,

૨. મજ્ઝિમિયા પરિસા એ ચડદ્દસ દેવસા-
હસીઓ પણ્ણત્તાઓ,

૩. બાહિરિયા પરિસા એ સોલસ દેવસાહસીઓ
પણ્ણત્તાઓ, તહા -

૧. અભિંતરિયા પરિસા એ સત્ત દેવીસયાણિ
પણ્ણત્તાઈ,

૨. મજ્ઝિમિયા એ છન્ન દેવીસયાણિ પણ્ણત્તાઈ,

૩. બાહિરિયા એ પંચ દેવીસયાણિ પણ્ણત્તાઈ ।

પ. (૨) ઈસાણસ ણં ભંતે ! દેવિંદસ દેવરન્નો કહ
પરિસાઓ પણ્ણત્તાઓ ?

ઉ. ગોયમા ! તઓ પરિસાઓ પણ્ણત્તાઓ, તં જહા-

૧. સમિયા, ૨. ચંડા, ૩. જાયા ।

હે ગૌતમ ! તેમાં દેવેન્દ્ર દેવરાજ અચ્ચુત દસ હજાર
સામાનિક દેવોની સાથે ભોગોપભોગનો ઉપભોગ
કરતા -યાવત્- વિચરે છે.

શેષ બધું વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

૨૬. વૈમાનિક દેવેન્દ્રોની પરિષદાઓ :

પ્ર. (૧) ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકની કેટલી પરિષદાઓ
કહી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ત્રણ પરિષદાઓ કહી છે, જેમકે -

૧. સમિતા, ૨. ચંડા, ૩. જાયા,

૧. આભ્યંતર પરિષદાને સમિતા,

૨. મધ્યમ પરિષદાને ચંડા અને

૩. બાહ્ય પરિષદાને જાયા કહેવામાં આવે છે.

પ્ર. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકની -

૧. આભ્યંતર પરિષદ્માં કેટલા હજાર દેવ કહ્યા
છે ?

૨. મધ્યમ પરિષદ્માં કેટલા હજાર દેવ કહ્યા છે ?

૩. બાહ્ય પરિષદ્માં કેટલા હજાર દેવ કહ્યા છે ?

જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

ઉ. ગૌતમ ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકની -

૧. આભ્યંતર પરિષદ્માં બાર હજાર દેવ કહ્યા છે,

૨. મધ્યમ પરિષદ્માં ચૌદ હજાર દેવ કહ્યા છે,

૩. બાહ્ય પરિષદ્માં સોળ હજાર દેવ કહ્યા છે, તથા-

૧. આભ્યંતર પરિષદ્માં સાતસો દેવીઓ કહેવામાં
આવી છે.

૨. મધ્યમ પરિષદ્માં છસો દેવીઓ કહેવામાં
આવી છે,

૩. બાહ્ય પરિષદ્માં પાંચસો દેવીઓ કહેવામાં
આવી છે.

પ્ર. (૨) ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનની કેટલી
પરિષદાઓ કહી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ત્રણ પરિષદાઓ કહી છે, જેમકે -

૧. સમિતા, ૨. ચંડા, ૩. જાયા.

તહેવ સબ્બં -

ખવરં-૧. અભિંતરિયાએ પરિસાએ દસ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ,

૨. મજ્જિમિયાએ પરિસાએ બારસ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ,

૩. બાહિરિયાએ પરિસાએ ચડદસ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ, તહા -

૧. અભિંતરિયાએ પરિસાએ નવ દેવીસયાણિ પળ્ણત્તા,

૨. મજ્જિમિયાએ પરિસાએ અટ્ઠ દેવીસયાણિ પળ્ણત્તા,

૩. બાહિરિયાએ પરિસાએ સત્ત દેવીસયાણિ પળ્ણત્તા ।

(૩) સળ્કુમારસ્સ તઓ પરિસાઓ સમિયાઇ તહેવ-

ખવરં-૧. અભિંતરિયાએ પરિસાએ અટ્ઠ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ,

૨. મજ્જિમિયાએ પરિસાએ દસ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ,

૩. બાહિરિયાએ પરિસાએ બારસ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ ।

(૪) એવં માહિંદસ્સ વિ તઓ પરિસાઓ,

ખવરં-૧. અભિંતરિયાએ પરિસાએ છ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ,

૨. મજ્જિમિયાએ પરિસાએ અટ્ઠ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ,

૩. બાહિરિયાએ પરિસાએ દસ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ ।

(૫) બંભસ્સ વિ તઓ પરિસાઓ પળ્ણત્તાઓ -

૧. અભિંતરિયાએ ચત્તારિ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ,

૨. મજ્જિમિયાએ છ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ,

૩. બાહિરિયાએ અટ્ઠ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ ।

(૬) લંતગસ્સ વિ તઓ પરિસાઓ પળ્ણત્તાઓ -

૧. અભિંતરિયાએ પરિસાએ દો દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ,

શેષ વર્ણન શકેન્દ્રનાં સમાન પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : ૧. આભ્યંતર પરિષદ્માં દસ હજાર દેવ કહ્યા છે.

૨. મધ્યમ પરિષદ્માં બાર હજાર દેવ કહ્યા છે.

૩. બાહ્ય પરિષદ્માં ચૌદ હજાર દેવ કહ્યા છે, તથા-

૧. આભ્યંતર પરિષદ્માં નવસો દેવીઓ કહેવામાં આવી છે,

૨. મધ્યમ પરિષદ્માં આઠસો દેવીઓ કહેવામાં આવી છે,

૩. બાહ્ય પરિષદ્માં સાતસો દેવીઓ કહેવામાં આવી છે.

(૩) સનલુમારેન્દ્રની પૂર્વવત્ સમિતાદિ ત્રણ પરિષદાઓ કહી છે.

વિશેષ : ૧. આભ્યંતર પરિષદ્માં આઠ હજાર દેવ કહ્યા છે.

૨. મધ્યમ પરિષદ્માં દસ હજાર દેવ કહ્યા છે.

૩. બાહ્ય પરિષદ્માં બાર હજાર દેવ કહ્યા છે.

(૪) આ પ્રમાણે માહેન્દ્ર દેવરાજની પણ ત્રણ પરિષદાઓ કહી છે.

વિશેષ : ૧. આભ્યંતર પરિષદ્માં છ હજાર દેવ કહ્યા છે.

૨. મધ્યમ પરિષદ્માં આઠ હજાર દેવ કહ્યા છે.

૩. બાહ્ય પરિષદ્માં દસ હજાર દેવ કહ્યા છે.

(૫) બ્રહ્મ લોકેન્દ્રની પણ ત્રણ પરિષદાઓ કહી છે-

૧. આભ્યંતર પરિષદ્માં ચાર હજાર દેવ કહ્યા છે.

૨. મધ્યમ પરિષદ્માં છ હજાર દેવ કહ્યા છે.

૩. બાહ્ય પરિષદ્માં આઠ હજાર દેવ કહ્યા છે.

(૬) લાંતકેન્દ્રની પણ ત્રણ પરિષદાઓ કહી છે-

૧. આભ્યંતર પરિષદ્માં બે હજાર દેવ કહ્યા છે.

જૈન સાઈટ
JAIN SITE
જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

૨. મજ્જિમિયાણ પરિસાણ ચત્તારિ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ,

૩. બાહિરિયાણ છ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ ।

(૭) મહાસુક્કસ વિ તઓ પરિસાઓ પળ્ણત્તાઓ-

૧. અભિંતરિયાણ એગં દેવસહસં પળ્ણત્તં,

૨. મજ્જિમિયાણ દો દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ,

૩. બાહિરિયાણ ચત્તારિ દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ ।

(૮) સહસારે વિ તઓ પરિસાઓ પળ્ણત્તાઓ -

૧. અભિંતરિયાણ પરિસાણ પંચદેવસયા પળ્ણત્તા,

૨. મજ્જિમિયાણ પરિસાણ એગા દેવસાહસી પળ્ણત્તા,

૩. બાહિરિયાણ પરિસાણ દો દેવસાહસીઓ પળ્ણત્તાઓ ।

(૯) આણય-પાણયસ વિ તઓ પરિસાઓ પળ્ણત્તાઓ-

૧. અભિંતરિયાણ અહ્ઠ્ઠાહ્ઠ્ઠા દેવસયા પળ્ણત્તા,

૨. મજ્જિમિયાણ પંચ દેવસયા પળ્ણત્તા,

૩. બાહિરિયાણ એગા દેવસાહસી પળ્ણત્તા ।

(૧૦) અચ્ચુયસ ગં દેવિંદસ તઓ પરિસાઓ પળ્ણત્તાઓ-

૧. અભિંતરિયાણ દેવાણં પળ્ણવીસં સયં પળ્ણત્તં,

૨. મજ્જિમિયાણ અહ્ઠ્ઠાહ્ઠ્ઠાસયા પળ્ણત્તા,

૩. બાહિરિયાણ પંચસયા પળ્ણત્તા ।

- જીવા. પઢિ. ૩, ઉ. ૨, સુ. ૧૧૧

૨૭. વેમાણિય દેવાણં સાયાસોક્કં ઇહ્ઠ્ઠાઈ પહ્ણવણં-

પ. ભંતે ! સોહમ્મીસાણદેવા કેરિસયં સાયાસોક્કં પચ્છણુભવમાણા વિહરંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! મણુણ્ણા સદ્દા -જાબ- મણુણ્ણા ફાસા -જાબ- ગેવિજ્જા ।

અણુત્તરોવવાહયા અણુત્તરા સદ્દા -જાબ- ફાસા ।

પ. ભંતે ! સોહમ્મીસાણેસુ દેવાણં કેરિસયા ઇહ્ઠ્ઠા પળ્ણત્તા ?

૨. મધ્યમ પરિષદ્ધમાં ચાર હજાર દેવ કહ્યા છે.

૩. બાહ્ય પરિષદ્ધમાં છ હજાર દેવ કહ્યા છે.

(૭) મહાશકેન્દ્રની પણ ત્રણ પરિષદાઓ કહી છે-

૧. આભ્યંતર પરિષદ્ધમાં એક હજાર દેવ કહ્યા છે.

૨. મધ્યમ પરિષદ્ધમાં બે હજાર દેવ કહ્યા છે.

૩. બાહ્ય પરિષદ્ધમાં ચાર હજાર દેવ કહ્યા છે.

(૮) સહસારેન્દ્રની પણ ત્રણ પરિષદાઓ કહી છે-

૧. આભ્યંતર પરિષદ્ધમાં પાંચસો દેવ કહ્યા છે.

૨. મધ્યમ પરિષદ્ધમાં એક હજાર દેવ કહ્યા છે.

૩. બાહ્ય પરિષદ્ધમાં બે હજાર દેવ કહ્યા છે.

(૯) આનત-પ્રાણતેન્દ્રની ત્રણ પરિષદાઓ કહી છે.

જૈન વિશેષ : ૧. આભ્યંતર પરિષદ્ધમાં અઠીસો દેવ કહ્યા છે.

૨. મધ્યમ પરિષદ્ધમાં પાંચસો દેવ કહ્યા છે.

૩. બાહ્ય પરિષદ્ધમાં એક હજાર દેવ કહ્યા છે.

જેનમ્ (૧૦) દેવેન્દ્ર દેવરાજ અચ્યુતની ત્રણ પરિષદાઓ કહી છે -

૧. આભ્યંતર પરિષદ્ધમાં એકસો પચ્ચીસ દેવ કહ્યા છે.

૨. મધ્યમ પરિષદ્ધમાં બસો પચાસ દેવ કહ્યા છે.

૩. બાહ્ય પરિષદ્ધમાં પાંચસો દેવ કહ્યા છે.

૨૭. વૈમાનિક દેવોનાં સાતા સૌમ્ય અને ઋદ્ધિ આદિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ ઈશાનકલ્પનાં દેવ કેવા પ્રકારનાં સાતા-સૌમ્ય અનુભવ કરતાં વિચરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! શ્રૈવેયક સુધી તે મનોજ શબ્દ -યાવત્- મનોજ સ્પર્શો દ્વારા સુખનો અનુભવ કરતાં વિચરે છે.

અનુત્તરોપપાતિક દેવ અનુત્તર (સર્વશ્રેષ્ઠ) શબ્દજન્ય -યાવત્- અનુત્તર સ્પર્શજન્ય સુખોનો અનુભવ કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ ઈશાન દેવોની ઋદ્ધિ કેવી કહેવામાં આવી છે ?

૩. ગોયમા ! મહિઙ્ઙિઙ્ઙયા મહિઙ્ઙુઙ્ઙયા -જાવ- મહાણુભાગા ઙ્ઙઙ્ઙીઙ્ઙ પ્ણ્ણત્તા -જાવ- અચ્ચુઙ્ઙો ।

ગેવિઙ્ઙ્ણુત્તરા ય સવ્વે મહિઙ્ઙિઙ્ઙયા -જાવ- સવ્વે મહાણુભાગા અણિંદા -જાવ- અહમિંદા ણામં તે દેવગણા પ્ણ્ણત્તા, સમણાઙ્ઙસો !

- જીવા. પઙ્ઙિ. ૩, સુ. ૨૦૩

પ. સોહમ્મીસાણેસુ ણં ઙ્ઙંતે ! કપ્પેસુ દેવા કેરિસયં ઘુહં પિવાસં પચ્ચણુભ્ભવમાણા વિહરંતિ ?

૩. ગોયમા ! તેસિ ણં દેવાણં ણત્થિ ઘુહં પિવાસા ।
ઁવં -જાવ- અણુત્તરોવવાઙ્ઙયા ।

- જીવા. પઙ્ઙિ. ૩, સુ. ૨૦૩

૨૮. વેમાણિય દેવાણં સરીરાણં વ્ણ્ણ-ગંધ-ફાસ પરૂવ્ણં-

પ. સોહમ્મીસાણેસુ ણં ઙ્ઙંતે ! કપ્પેસુ દેવાણં સરીરગા કેરિસયા વ્ણ્ણેણં પ્ણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! કણમત્તયરત્તામા વ્ણ્ણેણં પ્ણ્ણત્તા ।
 સણંકુમાર માહિંદેસુ ણં પઙ્ઙમ-પમ્હગોરા વ્ણ્ણેણં પ્ણ્ણત્તા ।

પ. વંઙ્ઙલોઁ ણં ઙ્ઙંતે ! કપ્પેસુ દેવાણં સરીરગા કેરિસયા વ્ણ્ણેણં પ્ણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! અલ્લમહુગપુપ્ફવ્ણ્ણામા પ્ણ્ણત્તા ।

પ. લંતઁ ણં ઙ્ઙંતે ! કપ્પેસુ દેવાણં સરીરગા કેરિસયા વ્ણ્ણેણં પ્ણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! સુક્કિલા વ્ણ્ણેણં પ્ણ્ણત્તા ।

ઁવં -જાવ- ગેવેઙ્ઙા ।

અણુત્તરોવવાઙ્ઙયા પરમસુક્કિલા વ્ણ્ણેણં પ્ણ્ણત્તા ।

પ. સોહમ્મીસાણેસુ ણં ઙ્ઙંતે ! કપ્પેસુ દેવાણં સરીરગા કેરિસયા ગંધેણં પ્ણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! સે જહાણામઁ કોટ્ઠપુઙ્ઙાણ વા તહેવ સઘ્ઘં -જાવ- મણામતરગા ચેવ ગંધેણં પ્ણ્ણત્તા ।

ઁવં -જાવ- અણુત્તરોવવાઙ્ઙયા ।

૩. ગૌતમ ! અચ્ચુત દેવો સુધી તે મહાન્ ઋદ્ધિવાળા, મહાન્ ઘૃતિવાળા -યાવત્- મહાપ્રભાવશાળી ઋદ્ધિથી યુક્ત કહ્યા છે.

ઐવેયક અને અનુત્તર દેવ જે સંપૂર્ણ મહાન્ ઋદ્ધિવાળા -યાવત્- સંપૂર્ણ મહાપ્રભાવશાળી છે તેના ઈન્દ્ર નથી -યાવત્- હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણ ! તે દેવ 'અહમિન્દ્ર' કહેવાય છે.

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ-ઈશાન કલ્પનાં દેવ કેવી ભૂખ તરસનો અનુભવ કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે દેવોને ભૂખ તરસનો અનુભવ થતો નથી.
આ પ્રમાણે અનુત્તરોપપાતિક સુધીનાં દેવોનાં માટે જાણવું જોઈએ.

૨૮. વૈમાનિક દેવોનાં શરીરનાં વર્ણ, ગંધ અને સ્પર્શનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ ઈશાન કલ્પોમાં દેવોનાં શરીર કેવા વર્ણનાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તપેલા સ્વર્ણ જેવા લાલ વર્ણવાળા કહ્યા છે. સનત્કુમાર અને માહેન્દ્ર કલ્પમાં દેવોનાં શરીર પદ્મ જેવા ગૌરવર્ણવાળા કહ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! બ્રહ્મલોક કલ્પનાં દેવોનાં શરીર કેવા વર્ણવાળા કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! ભીના મોગરાનાં ફૂલ જેવા (શ્વેત) વર્ણવાળા કહ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! લાંતક કલ્પમાં દેવોનાં શરીર કેવા વર્ણવાળા કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! શુક્લ વર્ણવાળા કહ્યા છે.

ઐવેયક દેવોનાં શરીર પદ્મ એવા જ વર્ણવાળા છે. અનુત્તરોપપાતિક દેવોનાં શરીર અત્યંત શુક્લ વર્ણવાળા કહ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ-ઈશાન કલ્પોમાં દેવોનાં શરીર કેવી ગંધવાળા કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! ક્રોષ્ઠપુટ આદિ જેવા પહેલાનાં સમાન જ -યાવત્- અત્યંત મનમોહક ગંધવાળા કહ્યા છે.

આ પ્રમાણે અનુત્તરોપપાતિક દેવો સુધી શરીરની ગંધ જાણવી જોઈએ.

- પ. સોહમ્મીસાણેસુ ણં ભંતે ! કપ્પેસુ દેવાણં સરીરગા કેરિસયા ફાસેણં પ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! થિર-મઝય-ણિદ્ધસુકુમાલ છવિ ફાસેણં પ્ણત્તા ।

एवं -जाब- अणुसरोववाइया ।

- जीवा. प. ३, सु. २०१ (ई)

૨૧. વૈમાણિય દેવાણં વિભૂસા કામભોગાણ ય પરૂવણં-

- પ. સોહમ્મીસાણા દેવા કેરિસયા વિભૂસાણ પ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! દુવિહા પ્ણત્તા, તં જહા-
૧. વેઝવ્વિયસરીરા ય, ૨. અવેઝવ્વિયસરીરા ય ।
૧. તત્થ ણં જે સે વેઝવ્વિયસરીરા તે હારવિરાઇયવચ્છા
-જાબ- દસ દિસાઓ ડ્ઙ્ઙોવેમાણા પમાસેમાણા
-જાબ- પડિહ્વા ।

૨. તત્થ ણં જે સે અવેઝવ્વિયસરીરા તે ણં આભરણવસણરહિયા પગઇત્થા વિભૂસાણ પ્ણત્તા ।

- પ. સોહમ્મીસાણેસુ ણં ભંતે ! કપ્પેસુ દેવીઓ કેરિસયાઓ વિભૂસાણ પ્ણત્તાઓ ?
૩. ગોયમા ! દુવિહાઓ પ્ણત્તાઓ, તં જહા-
૧. વેઝવ્વિયસરીરાઓ ય,
૨. અવેઝવ્વિયસરીરાઓ ય ।
૧. તત્થ ણં જાઓ વેઝવ્વિયસરીરાઓ તાઓ સુવણ્ણસદ્દાલાઓ સુવણ્ણસદ્દાલાઈં વત્થાઈં પવર પરિહિયાઓ ચંદાણનાઓ ચંદવિલાસિણીઓ ચંદદ્ધસમણિડાલાઓ સિંગારાગારચારૂવેસાઓ સંગય -જાબ- પાસાઇઓ -જાબ- પડિહ્વાઓ ।

૨. તત્થ ણં જાઓ અવેઝવ્વિયસરીરાઓ તાઓ ણં આભરણવસણરહિયાઓ પગઇત્થાઓ વિભૂસાણ પ્ણત્તાઓ, સેસેસુ દેવીઓ ણત્થિ -જાબ- અણ્ણુઓ ।

- પ. ગેવેજ્જગદેવા કેરિસયા વિભૂસાણ પ્ણત્તા ?

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ- ઈશાન કલ્પોમાં દેવોનાં શરીર કેવા સ્પર્શવાળા કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! સ્થિર-મૃદુ-સ્નિગ્ધ જેવા સુકુમાલ સ્પર્શ-વાળા કહ્યા છે.

આ પ્રમાણે અનુત્તરોપપાતિક દેવો સુધીના શરીરનો સ્પર્શ કહ્યો છે.

૨૮. વૈમાનિક દેવોની વિભૂષા અને કામભોગોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ ઈશાન કલ્પનાં દેવ કેવી વિભૂષા-વાળા કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! તે દેવ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. વૈક્રિય શરીરવાળા, ૨. અવૈક્રિય શરીરવાળા.
૧. તેમાં જે વૈક્રિયશરીર (ઉત્તર વૈક્રિય) વાળા છે તે હારાદિથી સુશોભિત વક્ષસ્થળવાળા -યાવત્- દસ દિશાઓને ઉદ્યોતિત કરનાર પ્રભાસિત કરનાર -યાવત્- પ્રતિરૂપ છે.

૨. તેમાં જે અવૈક્રિય શરીર (ભવધારણીય શરીર) વાળા છે તે આભરણ અને વસ્ત્રોથી રહિત અને સ્વાભાવિક વિભૂષાથી સંપન્ન કહ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ ઈશાન કલ્પોની દેવીઓ કેવી વિભૂષાવાળી કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારની કહી છે, જેમકે -
૧. વૈક્રિય શરીરવાળી,
૨. અવૈક્રિય શરીર (ભવધારણીય શરીર)વાળી.
૧. એમાં જે વૈક્રિય શરીરવાળી છે તે સ્વર્ણના નૂપુરાદિ આભૂષણોની ધ્વનિથી યુક્ત છે તથા સ્વર્ણની વાગતી ધૂંધરીવાળા વસ્ત્રો તથા ઉદ્ભટ વેશને પહેરેલી છે. ચંદ્રનાં સમાન તેનું મુખમંડળ છે. ચંદ્રનાં સમાન વિલાસવાળી છે, અર્ધચંદ્રનાં સમાન ભાલવાળી છે, તે શ્રૃંગારની સાક્ષાત્ મૂર્તિ છે અને સુંદર પરિધાનવાળી છે, તે અનુકૂળ -યાવત્- દર્શનીય અને સૌંદર્યની પ્રતીક છે.

૨. તેમાં જે અવિકુર્વિત શરીરવાળી છે તે આભૂષણો અને વસ્ત્રોથી રહિત તેમજ સ્વાભાવિક સૌંદર્ય-વાળી કહેવામાં આવી છે. અચ્યુતકલ્પ સુધી શેષ કલ્પોમાં દેવીઓ નથી.

પ્ર. ભંતે ! ઐવેયક દેવ કેવી વિભૂષાવાળા કહ્યા છે ?

૩. ગોયમા ! આભરણવસણરહિયા એવં દેવી ણત્થિ
ભાણિયવ્વં । પગઇત્થા વિભૂસાએ પણ્ણત્તા,

એવં અણુત્તરા વિ ।

પ. સોહમ્મીસાણેસુ દેવા કેરિસાએ કામભોગે પચ્ચણુબ્ભ-
વમાણા વિહરંતિ ?

૩. ગોયમા ! ઇટ્ઠા સદ્દા, ઇટ્ઠા રૂવા, ઇટ્ઠા ગંધા, ઇટ્ઠા રસા,
ઇટ્ઠા ફાસા ।

એવં -જાવ- ગેવેજ્જા ।

અણુત્તરોવવાઇયાણં અણુત્તરા સદ્દા -જાવ- અણુત્તરા
ફાસા । - જીવા પઢિ. ૩, સુ. ૨૦૪

૩૦. જ્ઞઞવિહ દેવનિકાએસુ અભિરૂવ અણભિરૂવાઇ કારણ
પરૂવણં -

પ. દો મંતે ! અસુરકુમારા એગંસિ અસુરકુમારાવાસંસિ
અસુરકુમાર દેવત્તાએ ઉવવન્ના, તત્થ ણં એગે
અસુરકુમારે દેવે પાસાઈએ દરિસણિજ્જે અભિરૂવે
પઢિરૂવે, એગે અસુરકુમારે દેવે સે ણં નો પાસાઈએ, નો
દરિસણિજ્જે, નો અભિરૂવે, નો પઢિરૂવે ।

સે કહમેયં મંતે ! એવં ?

૩. ગોયમા ! અસુરકુમારા દેવા દુવિહા પન્નત્તાઓ, તં જહા-

૧. વેઝવિયસરીરા ય, ૨. અવેઝવિયસરીરા ય ।

૧. તત્થ ણં જે સે વેઝવિયસરીરે અસુરકુમારે દેવે સે ણં
પાસાઈએ -જાવ- પઢિરૂવે ।

૨. તત્થ ણં જે સે અવેઝવિયસરીરે અસુરકુમારે દેવે
સે ણં નો પાસાઈએ -જાવ- નો પઢિરૂવે ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં મંતે ! એવં વુચ્ચઇ-

'તત્થ ણં જે સે વેઝવિયસરીરે તં જેવ -જાવ- નો
પઢિરૂવે' ?

૩. ગોયમા ! સે જહાનામાએ ઇહં મણુયલોગંસિ દુવે
પુરિસા ભવંતિ-એગં પુરિસે અલંકિયવિભૂસિએ, એગે
પુરિસે અણલંકિયવિભૂસિએ,

એએસિ ણં ગોયમા ! દોણ્ઠં પુરિસાણં કયરે પુરિસે
પાસાઈએ -જાવ- પઢિરૂવે ?

૩. ગૌતમ ! તે દેવ આભરણ અને વસ્ત્રોની વિભૂષાથી
રહિત સ્વાભાવિક વિભૂષાથી સંપન્ન કહ્યા છે, ત્યાં
દેવીઓ ન કહેવી જોઈએ.

આ પ્રમાણે અનુત્તર વિમાનનાં દેવોની વિભૂષાનું
વર્ણન પણ કરી લેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ- ઈશાન કલ્પમાં દેવ કેવા
કામભોગોનો અનુભવ કરતા વિચરે છે ?

૩. ગૌતમ ! ઈષ્ટ શબ્દ, ઈષ્ટરુપ, ઈષ્ટગંધ, ઈષ્ટરસ
અને ઈષ્ટ સ્પર્શજન્ય કામભોગોનો અનુભવ કરતા
વિચરે છે.

આ પ્રમાણે ઐવેયક દેવો સુધી કહેવું જોઈએ.

અનુત્તરોપપાતિક દેવ અનુત્તર શબ્દ -યાવત્-
અનુત્તર સ્પર્શજન્ય કામભોગોનો અનુભવ કરે છે.

૩૦. ચતુર્વિધ દેવનિકાયોમાં મનોહર-અમનોહરતાનાં કારણોનું
પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! એક અસુરકુમારાવાસમાં બે અસુરકુમાર
દેવ ઉત્પન્ન થયા, તેમાંથી એક અસુરકુમાર દેવ
પ્રાસાદીય, દર્શનીય, સુંદર અને મનોહર હોય છે
અને એક અસુરકુમાર દેવ પ્રાસાદીય દર્શનીય
સુંદર અને મનોહર હોતા નથી.

જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

ભંતે ! એવું શા માટે થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! અસુરકુમાર દેવ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે,
જેમકે -

૧. વિકુર્વિત શરીરવાળા, ૨. અવિકુર્વિત શરીરવાળા.

૧. તેમાંથી જે વિકુર્વિત શરીરવાળા અસુરકુમાર
દેવ છે તે પ્રાસાદીય -યાવત્- મનોહર હોય છે.

૨. તેમાંથી જે અવિકુર્વિત શરીરવાળા અસુરકુમાર
દેવ છે તે પ્રાસાદીય -યાવત્- મનોહર હોતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! એવું શા માટે કેહવાય છે કે -

"તેમાં જે વિકુર્વિત શરીરવાળા છે તે પ્રમાણે
-યાવત્- તે મનોહર હોતા નથી ?"

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે આ મનુષ્ય લોકમાં બે પુરુષ
હોય છે, તેમાંથી એક પુરુષ અલંકૃત વિભૂષિત
હોય છે અને એક અલંકૃત વિભૂષિત હોતો નથી.

ગૌતમ ! આ બે પુરુષોમાં કયો પુરુષ પ્રાસાદીય
-યાવત્- મનોહર હોય છે ?

કયરે પુરિસે નો પાસાઈએ -જાબ- નો પડિરૂવે ?
 જે વા સે પુરિસે અલંકિયવિભૂસિએ ?
 જે વા સે પુરિસે અણલંકિયવિભૂસિએ ?
 ભગવં ! તત્થ ણં જે સે પુરિસે અલંકિય વિભૂસિએ સે
 ણં પુરિસે પાસાઈએ -જાબ- પડિરૂવે ।
 તત્થ ણં જે સે પુરિસે અણલંકિય વિભૂસિએ, સે ણં
 પુરિસે નો પાસાઈએ -જાબ- નો પડિરૂવે ।
 સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-
 'તત્થ ણં જે સે વેડવ્વિયસરીરે તં ચેવ -જાબ- નો
 પડિરૂવે ।'

પ. દો ભંતે ! નાગકુમારા દેવા એગંસિ નાગકુમારાવાસંસિ
 નાગકુમારદેવત્તાએ ઉવવન્ના -જાબ- સે કહમેયં
 ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ ?

૩. ગોયમા ! એવં ચેવ ।

એવં -જાબ- ધણિયકુમારા ।

વાળમંતર જોડિસિય વેમાણિયા એવં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૧૮, ૩. ૫, સુ. ૧-૪

૩૧. દેવાણં પીહા પરૂવણં-

તઓ ઠાણાઈં દેવે પીહેજ્જા, તં જહા-

૧. માણુસસગં ભવં, ૨. આરિએ ચેત્તે જમ્મં,

૩. સુકુલપચ્ચાયાઈ ।

- ઠાણં. અ. ૩, ૩. ૩, સુ. ૧૮૪/૧

૩૨. દેવાણં પરિતાબણ કારણતિગં પરૂવણં-

તિહિં ઠાણેહિં દેવે પરિતપ્પેજ્જા, તં જહા -

૧. અહો ણં મએ સંતે બલે, સંતે વીરિએ, સંતે પુરિસક્કા-
 રપરક્કમે ચેમંસિ સુભિક્કંસિ આયરિય ઉવજ્જાએહિં
 વિજ્જમાણએહિં કલ્લસરીરેણં નો બહુએ સુએ અહીએ,

૨. અહો ણં મએ ઇહલોય પડિબુદ્ધેણં પરલોય પરંમુહેણં
 વિસયતિસિએણં નો દીહેસામણ્ણપરિયાએ આણુપાલિએ,

૩. અહો ણં મએ ઇડ્ડિ રસ સાયગરૂએણં ભોગાસંસગિન્દ્ધેણં
 નો વિસુદ્ધે ચરિત્તે ફાસિએ ।

ઇચ્ચેએહિં તિહિં ઠાણેહિં દેવે પરિતપ્પેજ્જા ।

- ઠાણં. અ. ૩, ૩. ૩, સુ. ૧૮૪/૨

ક્યો પુરુષ પ્રાસાદીય -યાવત્- મનોહર હોતો નથી ?
 જે પુરુષ અલંકૃત વિભૂષિત હોય છે તે ?

કે જે પુરુષ અલંકૃત વિભૂષિત હોતો નથી તે ?
 ભંતે ! તેમાં જે પુરુષ અલંકૃત વિભૂષિત હોય છે
 તે પ્રાસાદીય -યાવત્- મનોહર હોય છે.

તેમાં જે પુરુષ અલંકૃત-વિભૂષિત હોતો નથી તે
 પ્રાસાદીય -યાવત્- મનોહર હોતા નથી.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

"તેમાં જે વિકુર્વિત શરીરવાળા નથી તે પ્રમાણે
 -યાવત્- મનોહર હોતા નથી."

પ્ર. ભંતે ! એક નાગકુમારાવાસમાં બે નાગકુમાર દેવ
 ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- ભંતે ! શા માટે આ
 પ્રમાણે કહેવાય છે ?

૩. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમાર સુધી જાણવું જોઈએ.

વાણવ્યંતર-જયોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવોનાં
 વિષયમાં પણ આ પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.

૩૧. દેવોની સ્પૃહાનું પ્રરુપણ :

દેવ ત્રણ સ્થાનોની સ્પૃહા (આંકાક્ષા) કરે છે, જેમકે -

૧. મનુષ્ય ભવની, ૨. આર્ય ક્ષેત્રમાં જન્મની,

૩. સુકુલ (શ્રેષ્ઠ કુલ)માં ઉત્પન્ન થવાની.

૩૨. દેવોનાં પરિતપ્ત થવાનાં કારણોનું પ્રરુપણ :

ત્રણ કારણોથી દેવ પરિતપ્ત (પ્રશ્નાત્તાપ કરતા દુઃખી)
 હોય છે, જેમકે -

૧. અહો ! મેં બળ-વીર્ય, પુરુષાકાર-પરાક્રમ, ક્ષેમ,
 સુભિક્ષ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાયની ઉપસ્થિતિ તથા
 નિરોગ શરીરનાં હોવા છતાં પણ શ્રુતનો પર્યાપ્ત
 અધ્યયન કર્યું નહિ.

૨. અહો ! મેં વિષયાભિલાષી હોવાથી ઈહલોકમાં
 પ્રતિબદ્ધ અને પરલોકથી વિમુખ થઈને દીર્ઘકાળ
 સુધી શ્રામણ્ય પર્યાયનું પાલન કર્યું નહિ.

૩. અહો ! મેં ઋદ્ધિ, રસ અને શાતાના મદમાં પ્રસ્ત
 થઈને અને ભોગાસક્ત થઈને વિશુદ્ધ ચારિત્રનું
 પાલન કર્યું નહિ.

આ ત્રણ કારણોથી દેવ પરિતપ્ત થાય છે.

૩૩. દેવસ્સ ચવળણાણોઽવેગ કારણાણિ પરૂઠ્ઠણં-

તિહિં ઠાણેહિં દેવે ચડસ્સામિત્તિ જાણઇ, તં જહા-

૧. વિમાણાભરણાઇં ણિપ્પભાઇં પાસિત્તા,
  ૨. કપ્પરૂઠ્ઠણં મિલાયમાણં પાસિત્તા,
  ૩. અપ્પણો તેયલેસ્સં પરિહાયમાણિં જાણિત્તા,
- ઇચ્છેહિં તિહિં ઠાણેહિં દેવે ચડસ્સામિત્તિ જાણઇ ।

તિહિં ઠાણેહિં દેવે ઉઽવેગમાગચ્છેજ્જા, તં જહા-

૧. અહો! ણંમણ્ણમાઓ ણ્યારૂવાઓ દિવ્વાઓ દેવિડ્ડીઓ, દિવ્વાઓ દેવજુડ્ડીઓ, દિવ્વાઓ દેવાણુભાવાઓ, લુદ્ધાઓ, પત્તાઓ, અભિસમણ્ણાગયાઓ ચડિયવ્વં ભવિસ્સઇ,
૨. અહો! ણંમણ્ણમાઓ પિડસુક્કં તં તદુભયસંસદ્ઠં તપ્પદમયાણ આહારો આહારેયવ્વો ભવિસ્સઇ,
૩. અહો! ણંમણ્ણમાઓ કલમલ-જંબાલાણ અસુડ્ડિણ્ણેણિયાણ ખીમાણ ગબ્ભવસહીણ વસિયવ્વં ભવિસ્સઇ,

ઇચ્છેહિં તિહિં ઠાણેહિં દેવે ઉઽવેગમાગચ્છેજ્જા ।

- ઠાણં. અ. ૩, ઉ. ૩, સુ. ૧૮૫

૩૪. દેવાણં અબ્ભુટ્ઠિજ્જાઇ કારણ પરૂઠ્ઠણં-

ચડહિં ઠાણેહિં દેવા અબ્ભુટ્ઠિજ્જા, તં જહા-

૧. અરહંતેહિં જાયમાણેહિં
૨. અરહંતેહિં પવ્વયમાણેહિં,
૩. અરહંતાણં ણાણુપ્પાયમહિમાસુ,
૪. અરહંતાણં પરિણિવ્વાણમહિમાસુ ।

ચડહિં ઠાણેહિં દેવાણં આસણાઇં ચલેજ્જા, તં જહા-

૧. અરહંતેહિં જાયમાણેહિં -જાબ-
  ૪. અરહંતાણં પરિણિવ્વાણમહિમાસુ,
- ચડહિં ઠાણેહિં દેવા સીહણાયં કરેજ્જા, તં જહા-

૧. અરહંતેહિં જાયમાણેહિં -જાબ-
૪. અરહંતાણં પરિણિવ્વાણમહિમાસુ,

ચડહિં ઠાણેહિં દેવા ચેલુક્કેવં કરેજ્જા, તં જહા-

૧. અરહંતેહિં જાયમાણેહિં -જાબ-
૪. અરહંતાણં પરિણિવ્વાણમહિમાસુ,

૩૩. દેવનાં અવનજ્ઞાન અને ઉદ્દેગનાં કારણોનું પ્રરુપણ :

ત્રણ કારણોથી દેવ એ જાણી લે છે કે હું ચ્યુત (મૃત્યુ) થઈશ. જેમકે-

૧. વિમાન અને આભરણોને નિષ્પ્રભ જોઈને,
  ૨. કલ્પવૃક્ષને મુરજાય ગયેલા જોઈને,
  ૩. પોતાની તેજોલેશ્યા (કાંતી) ને ક્ષીણ થતી જોઈને,
- આ ત્રણ હેતુઓથી દેવ એ જાણી લે છે કે હું ચ્યુત થઈશ.

ત્રણ કારણોથી દેવ ઉઽવેગને પ્રાપ્ત થાય છે, જેમકે -

૧. અહો ! મને આ અને આ પ્રમાણેની ઉપાર્જિત, પ્રાપ્ત તથા અભિસમન્વાગત (સામે આવેલી) દિવ્ય દેવશ્રદ્ધિ, દિવ્ય દેવ દ્યુતિ અને દિવ્ય દેવ પ્રભાવને છોડવો પડશે.
૨. અહો ! મને સર્વપ્રથમ માતાનાં ઓજ (૨૪) તથા પિતાનાં શુક્રથી યુક્ત આહારને લેવો પડશે.
૩. અહો ! મને મલિન લોહી માંસના કીચડવાળા, અપવિત્ર ઉઽવેગ પેદા કરનાર ભયાનક ગર્ભાશયમાં રહેવું પડશે.

આ ત્રણ કારણોથી દેવ ઉઽવેગને પ્રાપ્ત થાય છે.

૩૪. દેવોનાં અબ્ભુત્થાનાદિનાં કારણોનું પ્રરુપણ :

ચાર કારણોથી દેવ પોતાના સિંહાસનથી (સમ્માનાર્થ) ઉઠતા હોય છે, જેમકે -

૧. અર્હન્તોનાં જન્મ થવા પર,
૨. અર્હન્તોનાં પ્રવ્રજિત થવાનાં અવસર પર,
૩. અર્હન્તોનાં કેવળ જ્ઞાનોત્પત્તિ મહોત્સવ પર,
૪. અર્હન્તોનાં પરિનિર્વાણ મહોત્સવ પર.

ચાર કારણોથી દેવોનાં આસન ચલિત થાય છે, જેમકે -

૧. અર્હન્તોનાં જન્મ થવા પર -ચાવત્-
  ૪. અર્હન્તોનાં પરિનિર્વાણ મહોત્સવ પર,
- ચાર કારણોથી દેવ સિંહનાદ કરે છે, જેમકે -

૧. અર્હન્તોનાં જન્મ થવા પર -ચાવત્-
૪. અર્હન્તોનાં પરિનિર્વાણ મહોત્સવ પર.

ચાર કારણોથી દેવ વર્ષા કરે છે, જેમકે -

૧. અર્હન્તોનાં જન્મ થવા પર -ચાવત્-
૨. અર્હન્તોનાં પરિનિર્વાણ મહોત્સવ પર.

ચઝહિં ઠાણેહિં દેવાણં ચેદ્યરૂક્ષા ચલેજ્જા, તં જહા-

૧. અરહંતેહિં જાયમાણેહિં -જાવ-

૪. અરહંતાણં પરિણિવ્વાણમહિમાસુ^૧ ।

- ઠાણં. અ. ૪, ડ. ૩, સુ. ૩૨૪

૩૫. દેવસન્નિવાયાઙ્ઠ કારણ પરૂવણં-

ચઝહિં ઠાણેહિં દેવસન્નિવાયે સિયા, તં જહા-

૧. અરહંતેહિં જાયમાણેહિં -જાવ-

૪. અરહંતાણં પરિણિવ્વાણમહિમાસુ ।

एवं देवुककलिया देवकहकए वि^૨ ।

- ઠાણં. અ. ૪, ડ. ૩, સુ. ૩૨૪

૩૬. દેવેહિં વિજ્જુયારં થણિયસદ્દં ચ કરણ હેઝ પરૂવણં-

તિહિં ઠાણેહિં દેવે વિજ્જુયારં કરેજ્જા, તં જહા-

૧. વિકુલ્લમાણે વા, ૨. પરિચારેમાણે વા,

૩. તહારૂવસસ સમણસસ વા માહણસસ વા ઈહિંદં જુહં
જસં બલં વીરિયં પુરિસક્કારપરવ્વકમં ઉવદંસેમાણે ।

તિહિં ઠાણેહિં દેવે થણિયસદ્દં કરેજ્જા, તં જહા-

૧. વિકુલ્લમાણે વા, ૨. પરિચારેમાણે વા,

૩. તહારૂવસસ વા સમણસસ વા માહણસસ વા ઈહિંદં
-જાવ- પરવ્વકમં ઉવદંસેમાણે ।

- ઠાણં અ. ૩, ડ. ૧, સુ. ૧૪૧ (૨-૩)

૩૭. દેવેહિં વુટ્ઠિકાય પકરણવિહિ કારણાણિ ચ પરૂવણં -

પ. અત્થિ ણં ભંતે ! પજ્જણ્ણે કાલવાસી વુટ્ઠિકાયં
પકરેહ્ ?

ઉ. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।

પ. જાહે ણં ભંતે ! સવ્વકે દેવિંદે દેવરાયા વુટ્ઠિકાયં
કાઝકામે ભવહ્ સે કહમિયાણિ પકરેહ્ ?

ઉ. ગોયમા ! તાહે ચેવ ણં સે સવ્વકે દેવિંદે દેવરાયા
અભ્ભંતરપરિસાએ દેવે સદ્દાવેહ્,

તએ ણં અભ્ભંતરપરિસાગા દેવા સદ્દાવિયા સમાણા
મજ્જિમપરિસાએ દેવે સદ્દાવેત્તિ,

ચાર કારણોથી દેવતાઓનાં ચૈત્યવૃક્ષ ચલિત થાય છે,
જેમકે -

૧. અર્હંતોનાં જન્મ થવા પર -યાવત્-

૪. અર્હંતોનાં પરિનિર્વાણ મહોત્સવ પર.

૩૫. દેવ સન્નિપાતાદિનાં કારણોનું પ્રરૂપણ :

ચાર કારણોથી દેવ સન્નિપાત (દેવોનું આગમન) થાય
છે. જેમકે -

૧. અર્હંતોનાં જન્મ થવા પર -યાવત્-

૪. અર્હંતોનાં પરિનિર્વાણ મહોત્સવ પર.

આ પ્રમાણે દેવોત્કલિકા (દેવ સમુદાય એકત્રિત થવા)
અને દેવોની કલકલ ધ્વનિ થવાનાં કારણે પણ જાણવું
જોઈએ.

૩૬. દેવો દ્વારા વિદ્યુત પ્રકાશ અને સ્તનિત શબ્દ કરવાનાં
હેતુનું પ્રરૂપણ :

ત્રણ કારણોથી દેવ વિદ્યુત્કાર (વિદ્યુત પ્રકાશ) કરે છે,
જેમકે -

૧. વૈક્રિય રૂપ કરતાં, ૨. પરિચારણા (વિચરણ) કરતાં,

૩. તથારૂપ શ્રમણ માહણની સામે પોતાની ઋદ્ધિ
દ્યુતિ, યશ, બળ, વીર્ય, પુરસ્કાર અને પરાક્રમ
આદિનું પ્રદર્શન કરતાં,

ત્રણ કારણોથી દેવ મેઘ ગર્જના જેવી ધ્વનિ કરે છે, જેમકે-

૧. વૈક્રિય રૂપ કરતાં, ૨. પરિચારણા કરતાં,

૩. તથારૂપ શ્રમણ માહણનાં સામે પોતાની ઋદ્ધિ
-યાવત્- પરાક્રમ આદિનું પ્રદર્શન કરતાં.

૩૭. દેવો દ્વારા વૃષ્ટિ કરવાની વિધિ અને કારણોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! કાળવર્ષી (સમય પર વરસનાર) મેઘ
વૃષ્ટિકાય (જલસમૂહ) વરસાવે છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! તે વરસાવે છે.

પ્ર. ભંતે ! જ્યારે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક વૃષ્ટિ કરવાની
ઈચ્છા કરે છે ત્યારે તે કેવી રીતે વૃષ્ટિ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જ્યારે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક વૃષ્ટિ કરવા યાહે
છે ત્યારે આભ્યંતર પરિષદનાં દેવોને બોલાવે છે.

બોલાવેલ તે આભ્યંતર પરિષદનાં દેવ માધ્યમ
પરિષદનાં દેવોને બોલાવે છે.

તદ્દાવિયા સમાણા
બાહિરપરિસાદેવે સદ્દાવેતિ,

તદ્દાવિયા સમાણા
બાહિરબાહિરગે દેવે સદ્દાવેતિ,

તદ્દાવિયા સમાણા
આભિયોગિણે દેવે સદ્દાવેતિ,

તદ્દાવિયા સમાણા
બુદ્ધિકાણે દેવે સદ્દાવેતિ,

તદ્દાવિયા સમાણા
બુદ્ધિકાણે પકરેતિ ।

એવં ખલુ ગોયમા ! સર્વકે દેવિંદે દેવરાયા બુદ્ધિકાણે
પકરેત્તિ ।

પ. અત્થિ ણં ભંતે ! અસુરકુમારા વિ દેવા બુદ્ધિકાણે
પકરેત્તિ ?

ઉ. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।

પ. કિં પત્તિયં ણં ભંતે ! અસુરકુમારા દેવા બુદ્ધિકાણે
પકરેત્તિ ?

ઉ. ગોયમા ! જે ઇમે અરહંતા ભગવંતો એસિ ણં -

૧. જમ્મણમહિમાસુ વા,

૨. નિક્ખમણમહિમાસુ વા,

૩. નાણુપ્પાયમહિમાસુ વા,

૪. પરિનિવ્વાણમહિમાસુ વા,

એવં ખલુ ગોયમા ! અસુરકુમારા દેવા બુદ્ધિકાણે
પકરેત્તિ ।

એવં નાગકુમારા વિ ।

એવં -જાવ- થણિયકુમારા ।

વાણમંતર-જોહસિય-વેમાણિયા એવં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૧૪, ઉ. ૨, સુ. ૭-૧૩

૩૮. અવ્વાબાહદેવાણં અવ્વાબાહસકારણ પરૂવણં-

પ. અત્થિ ણં ભંતે ! અવ્વાબાહા દેવા, અવ્વાબાહા દેવા ?

ઉ. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।

પ. સે કેણદ્દેણં ભંતે ! એવં બુચ્ચઇ-

“અવ્વાબાહા દેવા, અવ્વાબાહા દેવા ?”

તે માધ્યમ પરિષદ્દનાં દેવ બાહ્ય પરિષદ્દનાં દેવોને
બોલાવે છે.

બાહ્ય પરિષદ્દનાં દેવ બાહ્ય પરિષદ્દથી બહારનાં
દેવોને બોલાવે છે.

બાહ્ય પરિષદ્દથી બહારનાં દેવ આભિયોગિક દેવોને
બોલાવે છે.

આભિયોગિક દેવ વૃષ્ટિકાચિક દેવોને બોલાવે છે.

ત્યારે તે બોલાવેલ વૃષ્ટિકાચિક દેવ વૃષ્ટિ કરે છે.

આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક વૃષ્ટિ
કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! શું અસુરકુમાર દેવ પણ વૃષ્ટિ કરે છે ?

ઉ. હા ગૌતમ ! તે પણ વૃષ્ટિ કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! અસુરકુમાર દેવ કયા પ્રયોજનથી વૃષ્ટિ કરે
છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અરિહંત ભગવતોનાં-

૧. જન્મ મહોત્સવ પર,

૨. નિષ્કમણ (પ્રવ્રજ્યા) મહોત્સવ પર,

૩. કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિ મહોત્સવ પર,

૪. પરિનિર્વાણ મહોત્સવ પર,

આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! અસુરકુમાર દેવ વૃષ્ટિ કરે છે.

આ પ્રમાણે નાગકુમાર દેવ પણ વૃષ્ટિ કરે છે.

સ્તનિતકુમારો સુધી પણ વૃષ્ટિનાં માટે આ પ્રમાણે
કહેવું જોઈએ.

વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવોનાં માટે
પણ આ પ્રમાણે કહેવું જોઈએ.

૩૯. અવ્યાબાધ દેવોનાં અવ્યાબાધત્વનાં કારણોનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું કોઈને બાધાપીડા ન પહોંચાડનાર
અવ્યાબાધ દેવ છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“અવ્યાબાધ દેવ, અવ્યાબાધ દેવ છે.”

૩. ગોયમા ! પશૂ ણં એગમેગે અવ્વાબાહે દેવે એગમેગસ્સ પુરિસસ્સ એગમેગંસિ અચ્છિપત્તંસિ દિવ્વં દેવિહિંદ, દિવ્વં દેવજુહં, દિવ્વં દેવાણુભાગં, દિવ્વં વત્તીસદ્ધિવિહિં નદ્ધવિહિં ઉવદંસેત્તે ણો ચેવ ણં તસ્સ પુરિસસ્સ કિંચિ આબાહં વા, વાબાહં વા ઉપ્પાએહ છવિચ્છેયં વા કરેહ, એસુહુમં ચ ણં ઉવદંસેજ્જા,

સે તેણદ્ધેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ-

“અવ્વાબાહા દેવા, અવ્વાબાહા દેવા ।”

- વિયા. સ. ૧૪, ઉ. ૮, સુ. ૨૩

૩૯. દેવેહિં સદ્દાઈં સવણાઈં ઠાણ પરૂવણં-

દોહિં ઠાણેહિં દેવે સદ્દાઈં સુણેહ, તં જહા-

૧. દેસેણ વિ દેવે સદ્દાઈં સુણેહ,
૨. સવ્વેણ વિ દેવે સદ્દાઈં સુણેહ,

એવં-૧. રૂવાઈં પાસહ,

૨. ગંધાઈં અગ્ગાહ,

૩. રસાઈં આસાએહ,

૪. ફાસાઈં પહિસંવેદેહ,

૫. ઓભાસહ,

૬. પભાસહ,

૭. વિકુચ્ચહ,

૮. પરિયારેહ,

૯. ભાસં ભાસહ,

૧૦. આહારેહ

૧૧. પરિણામેહ,

૧૨. વેદેહ,

૧૩. નિજ્જરેહ ।

- ઠાણં. અ. ૨, ઉ. ૨, સુ. ૭૧/૧૨

૪૦. લોગંતિય દેવાણં મણુસ્સલોગે આગમણ કારણ પરૂવણં -

ચહિં ઠાણેહિં લોગંતિયા દેવા માણુસં લોગં હવ્વમા-
ગચ્છેજ્જા, તં જહા-

૧. અરહંતેહિં જાયમાણેહિં,
૨. અરહંતેહિં પવ્વયમાણેહિં,
૩. અરહંતાણં ણાણુપ્પાયમહિમાસુ,
૪. અરહંતાણં પરિણિવ્વાણમહિમાસુ^૧ ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૩, સુ. ૩૨૪

૭. ગૌતમ ! પ્રત્યેક અવ્યાબાધદેવ, પ્રત્યેક પુરુષની પ્રત્યેક આંખની પલક પર દિવ્ય દેવઋદ્ધિ, દિવ્ય દેવધૃતિ, દિવ્ય દેવાનુભાવ અને બત્રીસ પ્રકારની દિવ્ય નાટ્યવિધિ દેખાડવામાં સમર્થ છે અને આવું કરવા છતા પણ તે દેવ શ્રે પુરુષને કિંચિત્ માત્ર પણ થોડી કે વધારે પીડા નથી પહોંચાડતા અને તેના અવયવનું છેદન કરતા નથી. એટલી સૂક્ષ્મતાથી તે (અવ્યાબાધ) દેવ નાટ્યવિધિ બતાવી શકે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“અવ્યાબાધ દેવ, અવ્યાબાધ દેવ છે.

૩૯. દેવો દ્વારા શબ્દાદિનાં શ્રવણાદિનાં સ્થાનોનું પ્રરુપણ :

બે સ્થાનોથી દેવ શબ્દ સાંભળે છે, જેમકે -

૧. શરીરનાં એક ભાગથી પણ દેવ શબ્દ સાંભળે છે,
૨. સંપૂર્ણ શરીરથી પણ દેવ શબ્દ સાંભળે છે.

આ પ્રમાણે - ૧. બે સ્થાનોથી રૂપને જુવે છે,

૨. ગંધને સૂંધે છે.

૩. રસોનો આસ્વાદન કરે છે,

૪. સ્પર્શોનો પ્રતિસંવેદન કરે છે,

૫. અવભાષિત થાય છે, ૬. પ્રભાસિત થાય છે.

૭. વિક્રિયા કરે છે, ૮. મૈથુન સેવન કરે છે,

૯. ભાષા બોલે છે, ૧૦. આહાર કરે છે,

૧૧. પરિણામન કરે છે, ૧૨. અનુભવ કરે છે,

૧૩. નિર્જરા કરે છે.

૪૦. લોકાન્તિક દેવોનું મનુષ્ય લોકમાં આગમનનાં કારણોનું પ્રરુપણ :

ચાર કારણોથી તત્કાલ લોકાન્તિક દેવ મનુષ્ય લોકમાં આવે છે, જેમકે -

૧. અર્હન્તોનો જન્મ થવા પર,
૨. અર્હન્તોનાં પ્રવ્રજિત થવાનાં અવસર પર,
૩. અર્હન્તોનાં કેવળ જ્ઞાનોત્પતિ મહોત્સવ પર,
૪. અર્હન્તોનાં પરિનિર્વાણ મહોત્સવ પર.

૧. ઠાણં અ. ૩, ઉ. ૧, સુ. ૧૩૪

૪૧. અહુણોવવણ્ણગદેવસ્સ માણુસલોગે અણાગમણ-આગમણ કારણ પહ્વણ્ણ-

(ક) ચઝહિં ઠાણેહિં અહુણોવવણ્ણે દેવે દેવલોગેસુ ઇચ્છેજ્જ માણુસં લોગં હવ્વમાગચ્છિત્તે, નો ચેવ ણં સંચાણ્ણે હવ્વમાગચ્છિત્તે, તં જહા-

૧. અહુણોવવણ્ણે દેવે દેવલોગેસુ દિવ્વેસુ કામભોગેસુ મુચ્છિણ્ણે ગિદ્ધે ગઢિણ્ણે અજ્જોવવણ્ણે સે ણં માણુસસે કામભોગે નો આઢાઈ,

નો પરિયાણાઈ, નો અટ્ઠં બંધઈ,

નો નિયાણં પગરેઈ,

નો ઠિણ્ણપગ્ગં પગરેઈ,

૨. અહુણોવવણ્ણે દેવે દેવલોગેસુ દિવ્વેસુ કામભોગેસુ મુચ્છિણ્ણે, ગિદ્ધે, ગઢિણ્ણે, અજ્જોવવણ્ણે તસ્સ ણં માણુસસે પેમે વોચ્છિણ્ણે દિવ્વે સંકંતે ભવઈ ।

૩. અહુણોવવણ્ણે દેવે દેવલોગેસુ દિવ્વેસુ કામભોગેસુ મુચ્છિણ્ણે, ગિદ્ધે, ગઢિણ્ણે, અજ્જોવવણ્ણે તસ્સ ણં એવં ભવઈ 'ઇણિહં ગચ્છં, મુહુત્તેણં ગચ્છં' તેણં કાલેણં અપ્પાજયા મણુસસા કાલધમ્મુણા સંજુત્તા ભવંતિ ? ।

૪. અહુણોવવણ્ણે દેવે દેવલોગેસુ દિવ્વેસુ કામભોગેસુ, મુચ્છિણ્ણે, ગિદ્ધે, ગઢિણ્ણે, અજ્જોવવણ્ણે તસ્સ ણં માણુસસે ગંધે પઢિકૂલે પઢિલોમે યા વિ ભવઈ, ઉઢ્ઢંપિ ય ણં માણુસસે ગંધે -જાવ- ચત્તારિ પંચ જોયણસયાઈ હવ્વમાગચ્છઈ ।

ઇચ્ચેણ્ણે ચઝહિં ઠાણેહિં અહુણોવવણ્ણે દેવે દેવલોગેસુ ઇચ્છેજ્જ માણુસં લોગં હવ્વમાગચ્છિત્તે, નો ચેવ ણં સંચાણ્ણે હવ્વમાગચ્છિત્તે ।

(ખ) ચઝહિં ઠાણેહિં અહુણોવવણ્ણે દેવે દેવલોગેસુ ઇચ્છેજ્જા માણુસં લોગં હવ્વમાગચ્છિત્તે, સંચાણ્ણે હવ્વમાગચ્છિત્તે, તં જહા-

૧. અહુણોવવણ્ણે દેવે દેવલોગેસુ દિવ્વેસુ કામભોગેસુ અમુચ્છિણ્ણે અગિદ્ધે અગઢિણ્ણે અજ્જોવવણ્ણે, તસ્સ ણં એવં ભવઈ, અત્થિ ખલુ મમ માણુસસે ભવે આયરિણ્ણે વા, ઉવજ્જાણ્ણે વા, પવત્તેણ્ણે વા, થેરેણ્ણે વા, ગણીણ્ણે વા, ગણધરેણ્ણે વા, ગણાવચ્છેણ્ણે વા,

૪૧. તત્કાળ ઉત્પન્ન દેવનું મનુષ્યલોકમાં અનાગમન-આગમનનાં કારણોનું પ્રરૂપણ :

(ક) ચાર કારણોથી દેવલોકમાં તત્કાળ ઉત્પન્ન દેવ શીઘ્ર જ મનુષ્યલોકમાં આવવા ચાહે છે, પરંતુ આવી શકતા નથી, જેમકે -

૧. દેવલોકમાં તત્કાળ ઉત્પન્ન દેવ દિવ્ય કામ ભોગોમાં-મૂર્ચ્છિત, ગૃહ્ણ, બદ્ધ તથા આસક્ત થઈને માનવીય કામભોગોને આદર દેતા નથી.

ન તો સારું જાણે છે, ન તો તેનાથી પ્રયોજન રાખે છે,

ન તો તેને મેળવવાનો સંકલ્પ કરે છે,

ન તો તેના વચ્ચે રહેવાની ઈચ્છા કરે છે.

૨. દેવલોકમાં તત્કાળ ઉત્પન્ન દિવ્ય કામભોગોમાં-મૂર્ચ્છિત, ગૃહ્ણ, બદ્ધ તથા આસક્ત દેવનાં મનુષ્ય સંબંધી પ્રેમ વ્યુચ્છિન્ન થઈ જાય છે તથા તેનામાં દિવ્ય પ્રેમ સંક્રાંત થઈ જાય છે.

૩. દેવલોકમાં તત્કાળ ઉત્પન્ન દિવ્યકામભોગોમાં-મૂર્ચ્છિત, ગૃહ્ણ, બદ્ધ તથા આસક્ત દેવ વિચારે છે કે 'હું હમણાં (મનુષ્યલોકમાં) જાઉં, મુહૂર્ત પછી જાઉં' એટલા સમયમાં અલ્પાયુષ્ક મનુષ્ય કાળ ધર્મને પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.

૪. દેવલોકમાં તત્કાળ ઉત્પન્ન દિવ્ય કામભોગોમાં-મૂર્ચ્છિત, ગૃહ્ણ, બદ્ધ તથા આસક્ત દેવને આ મનુષ્ય લોકની ગંધ પ્રતિકૂળ અને પ્રતિલોભ લાગવા લાગે છે. કારણ કે મનુષ્ય લોકની ગંધ ચાર પાંચ સો યોજન ઉંચાઈ સુધી આવે છે.

તત્કાળ ઉત્પન્ન દેવ દેવલોકથી મનુષ્ય લોકમાં આવવા ચાહે છે. પરંતુ ઉપરનાં ચાર કારણોથી આવી શકતા નથી.

(ખ) ચાર કારણોથી દેવલોકમાં તત્કાળ ઉત્પન્ન દેવ શીઘ્ર જ મનુષ્યલોકમાં આવવા ચાહે છે અને આવી પણ શકે છે, જેમકે -

૧. દેવલોકમાં તત્કાળ ઉત્પન્ન દિવ્ય કામભોગોમાં-અમૂર્ચ્છિત, અગૃહ્ણ, અબદ્ધ તથા અનાસક્ત દેવ એ વિચાર કરે છે કે મારા મનુષ્ય ભવનાં જે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, પ્રવર્તક, સ્થવિર, ગણી, ગણધર તથા ગણાવચ્છેદક છે.

જેસિં પભાવેણં મણ્ણે આ આરૂવા દિવ્વા દેવિઙ્ઘી,
દિવ્વા દેવજ્જુઈ, લઘ્ણા પત્તા અભિસમણ્ણાગયા તં
ગચ્છામિ ણં તે ભગવંતે વંદામિ -જાવ- પજ્જુવાસામિ ।

૨. અહુણોવવણ્ણે દેવે દેવલોગેસુ દિવ્વેસુ કામભોગેસુ
અમુચ્છિણ્ણે, અગિઠ્ઠે, અગઠ્ઠિણ્ણે, અણજ્જોવવણ્ણે તસ્સ
ણં એવં ભવઈ- 'એસ ણં માણ્ણુસણ્ણે ભવે નાણીઈ વા,
તવસીઈ વા, અઈદુવ્વકર દુવ્વકર કારણ' "તં ગચ્છામિ
ણં તે ભગવં તે વંદામિ -જાવ- પજ્જુવાસામિ ।"

૩. અહુણોવવણ્ણે દેવે દેવલોગેસુ કામભોગેસુ અમુચ્છિણ્ણે,
અગિઠ્ઠે, અગઠ્ઠિણ્ણે, અણજ્જોવવણ્ણે તસ્સ ણં એવં
ભવઈ- "અત્થિ ણં મમ માણ્ણુસણ્ણે ભવે માયાઈ વા
-જાવ- સુણ્ણાઈ વા, તં ગચ્છામિ ણં તેસિમંતિયં
પાઠ્ઠભવામિ," પાસંતુ તા મે ઇયમેયારૂવં દિવ્વં
દેવઙ્ઘિં દિવ્વં દેવજ્જુઈ લઘ્ણં પત્તં અભિસમણ્ણાગયં ।

૪. અહુણોવવણ્ણે દેવે દેવલોગેસુ કામભોગેસુ અમુચ્છિણ્ણે,
અગિઠ્ઠે, અગઠ્ઠિણ્ણે, અણજ્જોવવણ્ણે તસ્સ ણં એવં
ભવઈ "અત્થિ ણં મમ માણ્ણુસણ્ણે ભવે મિત્તેઈ વા,
સહાઈ વા, સુહીઈ વા, સહાણ્ણે વા, સંગણ્ણે વા તેસિં
ચ ણં અમ્હે અણ્ણમણ્ણસસ સંગારં પઢિસુણ્ણે ભવઈ" જો
મે પુવ્વિં ચયઈ સે સંબોહેયવ્વે ।

ઈચ્છેણ્ણે ચિંચિં ઠાણેણ્ણે અહુણોવવણ્ણે દેવે દેવલોગેસુ
માણ્ણુસં લોગં હવ્વમાગચ્છિત્ણે, સંચાણ્ણે હવ્વમાગ-
ચ્છિત્ણે ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૩, સુ. ૩૨૩

૪૨. દેવિંદાર્ણં મણ્ણુસલોગે આગમણ કારણ પરૂવણં-

ચિંચિં ઠાણેણ્ણે દેવિંદા માણ્ણુસં લોગે હવ્વમાગચ્છંતિ,
તં જહા-

૧. અરહંતેણ્ણે જાયમાણેણ્ણે,
૨. અરહંતેણ્ણે પવ્વયમાણેણ્ણે,
૩. અરહંતાણં ણાણ્ણુપ્પાયમહિમાસુ,
૪. અરહંતાણં પરિનિવ્વાણમહિમાસુ ।

૧. ઠાણં અ. ૩, ઉ. ૩, સુ. ૧૮૩/૨

જેના પ્રભાવથી મને આ અને એવા પ્રકારની દિવ્ય
દેવશક્તિ, દિવ્ય દેવદ્યુતિ લબ્ધ પ્રાપ્ત અને
અભિસમન્વાગત થઈ છે માટે હું જાઉં અને તે
ભગવંતોની વંદના કરું -ચાવત્- પર્યુપાસના કરું.

૨. દેવલોકમાં તત્કાળ ઉત્પન્ન દિવ્ય કામભોગોમાં-
અમૂર્ચિત, અગૃહ, અબદ્ધ તથા અનાસક્ત દેવ
આ પ્રમાણે વિચારે છે કે તે મારા મનુષ્ય ભવનાં
જ્ઞાની, અતિ દુષ્કર તપસ્યા કરનાર તપસ્વી છે,
માટે હું જાઉં અને તે ભગવંતોને વંદના કરું
-ચાવત્- પર્યુપાસના કરું.'

૩. દેવલોકમાં તત્કાળ ઉત્પન્ન દિવ્ય કામભોગોમાં-
અમૂર્ચિત, અગૃહ, અબદ્ધ તથા અનાસક્ત દેવ
આ પ્રમાણે વિચારે છે કે તે મારા મનુષ્ય ભવની
માતા -ચાવત્- પુત્રવધુ છે માટે હું જાઉં અને તેના
સામે પ્રકટ થાઉં", જેનાથી તે લબ્ધ પ્રાપ્ત અને
અધિગત થયેલી મારી આ અને એ પ્રકારની દિવ્ય
દેવશક્તિ દિવ્ય દેવદ્યુતિને જુવે.

૪. દેવલોકમાં તત્કાળ ઉત્પન્ન દિવ્ય કામભોગોમાં-
અમૂર્ચિત, અગૃહ, અબદ્ધ તથા અનાસક્ત દેવ
આ પ્રમાણે વિચારે છે કે "મારા મનુષ્ય ભવનાં
જે મિત્ર, બાળસખા, હિતૈષી, સહચર તથા
પરિચિત છે અને જેનાથી મેં પરસ્પર સંકેતાત્મક
પ્રતિજ્ઞા કરી હતી" કે જે પહેલા ચ્યુત થશે તે
બીજાને સંબોધિત કરશે.

આ પ્રમાણે આ ચાર કારણોથી દેવલોકમાં તત્કાળ
ઉત્પન્ન દેવ શીઘ્ર જ મનુષ્ય લોકમાં આવવા ચાહે
છે અને આવે છે.

૪૨. દેવેન્દ્રો આદિનું મનુષ્ય લોકમાં આગમનનાં કારણોનું
પરૂપણ :

ચાર કારણોથી દેવેન્દ્ર તત્કાળ મનુષ્યલોકમાં આવે છે,
જેમકે -

૧. અર્હંતોના જન્મ થવા પર,
૨. અર્હંતોનાં પ્રવ્રજિત થવાનાં અવસર પર,
૩. અર્હંતોનાં કેવળ જ્ઞાનોત્પત્તિ મહોત્સવ પર,
૪. અર્હંતોનાં પરિનિર્વાણ મહોત્સવ પર.

એવંસામાણિયા, તાયત્તીસગા, લોગપાલદેવા, અમ્ગમહિસીઓ
દેવીઓ, પરિસોવવણ્ણગા દેવા, અણિયાહિવઈ દેવા,
આયરક્ષદેવા માણુસં લોગં હ્વમાગચ્છંતિ, તં જહા-

૧. અરહંતેહિં જાયમાણેહિં,
૨. અરહંતેહિં પવ્વયમાણેહિં,
૩. અરહંતાણં ણાણુપ્પાયમહિમાસુ,
૪. અરહંતાણં પરિનિવ્વાણમહિમાસુ^૧ ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૩, સુ. ૩૨૪ (૩-૪)

૪૩. દેવલોગેસુ અંધકાર કારણ પહ્વણં-

ચહિં ઠાણેહિં દેવંધગારે સિયા, તં જહા-

૧. અરહંતેહિં વોચ્છિજ્જમાણેહિં,
૨. અરહંતપણ્ણત્તે ધમ્મે વોચ્છિજ્જમાણે,
૩. પુવ્વગણે વોચ્છિજ્જમાણે,
૪. જાયતેજે વોચ્છિજ્જમાણે ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૩, સુ. ૩૨૪

૪૪. દેવલોગેસુ ઉજ્જોયકારણ પહ્વણં-

ચહિં ઠાણેહિં દેવુજ્જોણે સિયા, તં જહા-

૧. અરહંતેહિં જાયમાણેહિં,
૨. અરહંતેહિં પવ્વયમાણેહિં,
૩. અરહંતાણં ણાણુપ્પાયમહિમાસુ,
૪. અરહંતાણં પરિણિવ્વાણમહિમાસુ^૨ ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૩, સુ. ૩૨૪

૪૫. સક્કઈસાણિંદાણં પરોપ્પરં વવહારાહ પહ્વણં-

પ. પમ્મૂ ણં ભંતે ! સક્કે દેવિંદે દેવરાયા ઈસાણસ્સ
દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો અંતિયં પાઉબ્ભવિત્તણં ?

ઉ. હંતા, ગોયમા ! પમ્મૂ ।

પ. સે ણં ભંતે ! કિં આઢાયમાણે પમ્મૂ, અણાઢાયમાણે પમ્મૂ ?

ઉ. ગોયમા ! આઢાયમાણે પમ્મૂ, નો અણાઢાયમાણે પમ્મૂ ।

પ. પમ્મૂ ણં ભંતે ! ઈસાણે દેવિંદે દેવરાયા સક્કસ્સ
દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો અંતિયં પાઉબ્ભવિત્તણં ?

૧-૨. ઠાણં અ. ૩, ઉ. ૧, સુ. ૧૩૪

આ પ્રમાણે સામાનિક, ત્રાયસ્ત્રિંશક, લોકપાલ દેવ,
અત્રમહિષી દેવીઓ, પરીપદોપગત દેવ, સેનાપતિ તથા
આત્મરક્ષક દેવ આ ચાર કારણોથી તત્સજ્ઞ મનુષ્ય
લોકમાં આવે છે, જેમકે -

૧. અર્હન્તોનાં જન્મ થવા પર,
૨. અર્હન્તોનાં પ્રવ્રજિત થવાનાં અવસર પર,
૩. અર્હન્તોનાં કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિ મહોત્સવ પર,
૪. અર્હન્તોનાં પરિનિર્વાણ મહોત્સવ પર.

૪૩. દેવલોકમાં અંધકારનાં કારણોનું પ્રરુપણ :

ચાર કારણોથી દેવલોકમાં અંધકાર થાય છે, જેમકે -

૧. અર્હન્તોનાં વ્યુચ્છિન્ન (નિર્વાણ) થવા પર,
૨. અર્હન્ત-પ્રજ્ઞપ્ત ધર્મનાં વ્યુચ્છિન્ન (નાશ) થવા પર,
૩. પૂર્વગતનાં વ્યુચ્છિન્ન થવા પર,
૪. બાહર અગ્નિનાં વ્યુચ્છિન્ન થવા પર.

૪૪. દેવલોકમાં ઉદ્યોતનાં કારણોનું પ્રરુપણ :

ચાર કારણોથી દેવલોકમાં ઉદ્યોત થાય છે, જેમકે -

૧. અર્હન્તોનાં જન્મ થવા પર,
૨. અર્હન્તોનાં પ્રવ્રજિત થવા પર,
૩. અર્હન્તોનાં કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાનાં મહોત્સવ પર,
૪. અર્હન્તોનાં પરિનિર્વાણ મહોત્સવ પર.

૪૫. શક અને ઈશાનેન્દ્રનાં પરસ્પર વ્યવહારાદિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક દેવેન્દ્ર દેવરાજ
ઈશાનેન્દ્રની પાસે જવામાં સમર્થ છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! (શકેન્દ્ર ઈશાનેન્દ્રનાં પાસે જવામાં)
સમર્થ છે.

પ્ર. ભંતે ! શું તે આદર કરતા જાય છે કે અનાદર કરતા
જાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે (ઈશાનેન્દ્રનો) આદર કરતા જાય છે
પરંતુ અનાદર કરતા જતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનેન્દ્ર શું દેવેન્દ્ર દેવરાજ
શકની પાસે જવામાં સમર્થ છે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! પભૂ ।
- પ. સે ભંતે ! કિં આઢાયમાણે પભૂ, અણાઢાયમાણે પભૂ ?
૩. ગોયમા ! આઢાયમાણે વિ પભૂ, અણાઢાયમાણે વિ પભૂ ।
- પ. પભૂ ણં ભંતે ! સક્કે દેવિંદે દેવરાયા ઈસાણં દેવિંદં દેવરાયં સપક્કિં સપહિદિસિં સમભિલોણ્ણ ?
૩. હંતા, ગોયમા ! પભૂ ।

જહા પાઝભવણા તહા દો વિ આલાવગા નેયવ્વા ।

- પ. પભૂ ણં ભંતે ! સક્કે દેવિંદે દેવરાયા ઈસાણે ણં દેવિંદેણં દેવરણ્ણો સહિં આલાવં વા, સંલાવં વા કરેણ્ણ ?
૩. હંતા, ગોયમા ! પભૂ, **જહા પાઝભવણા ।**

- પ. અત્થિ ણં ભંતે ! તેસિં સક્કીસાણાણં દેવિંદાણં દેવરાઈણં કિચ્ચાઈં કરણિજ્જાઈં સમુપ્પજ્જંતિ ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।
- પ. સે કહમિદાણિં ભંતે ! પકરેંતિ ?
૩. ગોયમા ! તાહે ચેવ ણં સે સક્કે દેવિંદે દેવરાયા ઈસાણસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો અંતિયં પાઝભવહ્ ઈસાણે ણં દેવિંદે દેવરાયા સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો અંતિયં પાઝભવહ્,

इति भो ! सक्का ! देविंदा ! देवराया ! दाहिणड्ढ
लोगाहिवई,

इति भो ! ईसाणा ! देविंदा ! देवराया ! उत्तरड्ढ
लोगाहिवई,

इति भो ! स्ति ते अन्नमन्नस्स किच्चाइं करणिज्जाइं
पच्चणुभवमाणा विहरंति ।

- પ. અત્થિ ણં ભંતે ! તેસિં સક્કીસાણાણં દેવિંદાણં દેવરાઈણં વિવાદા સમુપ્પજ્જંતિ ?

૩. હા, ગૌતમ ! (ઈશાનેન્દ્ર શકેન્દ્રની પાસે જવામાં) સમર્થ છે.

- પ્ર. ભંતે ! શું તે આદર કરતા જાય છે કે અનાદર કરતા જાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે આદર કરતા પણ જાય છે અને અનાદર કરતા પણ જાય છે.

- પ્ર. ભંતે ! શું દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનની સમક્ષ બધી તરફથી જોવામાં સમર્થ છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! સમર્થ છે.

જે પ્રમાણે જવાનાં સંબંધમાં બે આલાપક કહ્યા છે તે પ્રમાણે જોવાનાં સંબંધમાં પણ બે આલાપક કહેવા જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! શું દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનની સાથે વાતચીત કરવામાં સમર્થ છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! તે (વાતચીત કરવામાં) સમર્થ છે, જવાનાં સમાન અહીં પણ બે આલાપક કહેવા જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! શું દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક અને દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનની વચ્ચે પરસ્પર કરવા યોગ્ય કોઈ કાર્ય હોય છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! હોય છે.

- પ્ર. ભંતે ! એ સમયે તે શું કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! જ્યારે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકને કોઈ કાર્ય હોય છે ત્યારે તે (સ્વયં) દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનની પાસે જાય છે. જ્યારે દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનને કોઈ કાર્ય હોય છે ત્યારે તે (સ્વયં) દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકની પાસે જાય છે. (તેમની પરસ્પર બોલવાની રીતિ આ છે.)

“હે ! દક્ષિણાર્ધ લોકાધિપતિ દેવેન્દ્ર ! દેવરાજ શક ! આવું છે.”

“હે ! ઉત્તરાર્ધ લોકાધિપતિ દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાન ! આવું છે.”

આ પ્રમાણેનાં શબ્દોથી પરસ્પર સંબોધન કરીને તે એકબીજાના પ્રયોજનભૂત કાર્યોનો અનુભવ કરતા વિચરે છે.

- પ્ર. ભંતે ! શું દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક અને ઈશાન આ બંને વચ્ચે વિવાદ પણ થઈ જાય છે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।

૫. સે કહમિદાણિં ભંતે ! પકરેંતિ ?

૩. ગોયમા ! તાહે ચેવ ણં તે સક્કીસાણા દેવિંદા દેવરાયાણો સર્ણકુમારે દેવિંદે દેવરાયં મણસીકરેંતિ તણં સે સર્ણકુમારે દેવિંદે દેવરાયા તેહિં સક્કી-સાણેહિં દેવિંદેહિં દેવરાઈહિં મણસીકણ સમાણે ખિપ્પામેવ સક્કીસાણાણં દેવિંદાણં દેવરાઈણં અંતિયં પાઠ્ઠભવઈ જે સે વયઈ તસ્સ આણાઠ્ઠવવાય વયણ નિદ્દેસે ચિટ્ઠંતિ ।

- વિયા. સ. ૩, ૩.૧, સુ. ૫૬-૬૧

૪૬. સક્કસ્સ સુહમ્મસભા ઇડ્ઢી ય પરૂવણં-

૫. કહિ ણં ભંતે ! સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સભા સુહમ્મા પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જંબૂદ્દીવે દીવે મંદરસ્સ પવ્વયસ્સ દાહિણેણં ઇમીસો રયણપ્પભાણે પુદ્ધવીણે બહુસમ-રમણિજ્જાઓ ભૂમિભાગાઓ ઠહ્ઠં -જાવ- બહુઈઓ જોયણં કોડાકોડીઓ ઠહ્ઠં દૂરં વીઈવઈત્તા એથ ણં સોહમ્મે કપ્પે પણ્ણત્તે । તસ્સ બહુમજ્જદેસભાણે પંચ વડિસયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અસોગવડેસણે, ૨. સત્તવણ્ણવડેસણે,
૩. ચંપગવડેસણે, ૪. ચૂયવડેસણે,
૫. મજ્જે સોહમ્મવડેસણે ।

સે ણં સોહમ્મવડેસણે મહાવિમાણે અદ્ધતેરસ જોયણસયસહસ્સાઈ આયામવિક્કંભેણં ।

એથ ણં સોહમ્મવડેસણે સુહમ્મા સભા પણ્ણત્તા, એણં જોયણસયં આયામેણં, પણ્ણાસં જોયણાઈ વિક્કંભેણં, ઠાવત્તરિં જોયણાઈ ઠહ્ઠં ઠચ્ચત્તેણં, અણેગ ઠ્ઠં ખંભ -જાવ- અચ્છરયણ પાસાઈયા ।

એવં જઈ સૂરિયાભે તહેવ માણં તહેવ ઠવવાઓ સક્કસ્સ ય અભિસેઓ તહેવ જહ સુરિયાભસ્સ અલંકાર અચ્ચણિયા તહેવ -જાવ- આયરક્ષત્તિ ।

દો સાગરોવમાઈ ઠિઈ ।

૫. સક્કે ણં ભંતે ! દેવિંદે દેવરાયા કે મહિડ્ઢીણે -જાવ- કે મહાસોક્કવે પણ્ણત્તે ?

૩. હા, ગૌતમ ! (આ બંને ઈન્દ્રોનાં વચ્ચે વિવાહ પણ થઈ જાય છે.)

૫. ભંતે ! તે એ સમયે (સમાધાન)નાં માટે શું કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! શકેન્દ્ર અને ઈશાનેન્દ્રમાં પરસ્પર વિવાહ ઉત્પન્ન થવા પર તે બંને દેવેન્દ્ર દેવરાજ સનત્કુમારનું મનમાં સ્મરણ કરે છે ત્યારે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક અને ઈશાનનાં દ્વારા મનમાં સ્મરણ કરેલ દેવેન્દ્ર દેવરાજ સનત્કુમાર તે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક અને ઈશાનનાં સમક્ષ પ્રકટ થાય છે અને તે જે પણ કહે છે તેને આ બંને ઈન્દ્ર માને છે તથા તેની આજ્ઞા સેવા અને નિર્દેશનાં અનુસાર પ્રવૃત્તિ કરે છે.

૪૬. શકની સુધર્મા સભા અને ઋદ્ધિનું પ્રરુપણ :

૫. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકની સુધર્મા સભા ક્યાં કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપનાં મેરુપર્વતથી દક્ષિણ દિશામાં આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં અત્યંત સમ રમણીય ભૂભાગથી ઉપર -યાવત્- અનેક કોટાકોટી યોજન દૂર ઉંચાઈમાં સૌધર્મ કલ્પ કહેલ છે. તેના વચ્ચે- વચ્ચેમાં પાંચ પ્રાસાદાવતંસક કલ્પા છે, જેમકે -

૧. અશોકાવતંસક, ૨. સપ્તવર્ણાવતંસક,
૩. ચંપકાવતંસક, ૪. આબ્રાવતંસક,
૫. મધ્યમાં સૌધર્માવતંસક.

તે સૌધર્માવતંસક મહાવિમાન લંબાઈ અને પહોળાઈથી સાડાબાર લાખ યોજન છે.

તે સૌધર્માવતંસકમાં સુધર્મા સભા કહી છે. તે એક સો યોજન લાંબી, પચાસ યોજન પહોળી અને બોતેર યોજન ઉંચી છે, અનેક સ્તંભોથી યુક્ત -યાવત્- નિર્મલ રત્નોથી ભરેલી અને મનને પ્રસન્ન કરનારી છે.

આ પ્રમાણે સૂર્યાભિમાનનાં સમાન વિમાન પ્રમાણ તથા શકનાં ઉપપાત, અભિષેક, અલંકાર, અર્ચનિકા અને આત્મરક્ષક દેવ ઈત્યાદિનું વર્ણન સૂર્યાભિદેવનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

તેની સ્થિતિ (આયુ) બે સાગરોપમની છે.

૫. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક કેટલી ઋદ્ધિવાળા -યાવત્- કેટલા મહાન સુખવાળા કલ્પા છે ?

૩. ગોયમા ! મહિઙ્ઙીએ -જાવ- મહાસોકવે પળ્ળત્તે,

સે ણં તત્થ વત્તીસાએ વિમાનાવાસસયસહસ્સાણં,
ચરારાસીએ સામાણિયસાહસ્સીણં, તાયત્તીસાએ
તાયત્તીસગાણં, ચરૂહં લોગપાલાણં, અટ્ઠહં
અગ્ગમહિસીણં -જાવ- અન્નેસિં ચ વહૂણં -જાવ-
દેવાણ ય દેવીણ ય આહેવચ્ચં -જાવ- કરેમાણે
પાલેમાણે ત્તિ વિહરહિ ।

એ મહિઙ્ઙીએ -જાવ- એ મહાસોકવે સક્કે દેવિંદે
દેવરાયા । - વિયા. સ. ૧૦, ડ. ૬, સુ. ૧-૨

૪૭. ઈસાણસ્સ સુહમ્મા સભા ઇઙ્ઙિ વ પહ્વણં-

પ. કહિ ણં ધંતે ! ઈસાણસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સભા
સુહમ્મા પન્નત્તા ?

૩. ગોયમા ! જંબૂદ્દીવે દીવે મંદરસ્સ પવ્વયસ્સ ઉત્તરેણં
ઈમીસે રયણપ્પભાએ પુઢવીએ વહુસમરમણિજ્જાઓ
ભૂમિભાગાઓ ઉઙ્ઙં ચંદિમ -જાવ- તારારૂવાણં
ઠાણપએ -જાવ- મજ્ઙ્ઙે ઈસાણવઙ્ઙેસએ ।

સે ણં ઈસાણવઙ્ઙેસએ મહાવિમાણે અઙ્ઙતેરસ
જોયણસયસહસ્સાઙં ।

એવં જહા દસમસએ સક્કવિમાણ વત્તવ્વયા સા ઇહ વિ
ઈસાણસ્સ નિરવસેસા ભાણિયવ્વા -જાવ- આયરક્ક
ત્તિ ।

ઠિઙ્ઙે સાઙ્ઙેગાઙ્ઙે દો સાગરોવમાઙ્ઙે ।

સેસં તં ચેવ -જાવ- 'ઈસાણે દેવિંદે દેવરાયા ઈસાણે
દેવિંદે દેવરાયા' ।

- વિયા. સ. ૧૭, ડ. ૫, સુ. ૧

૪૮. સક્કીસાણસ્સ લોગપાલાણં વિત્થરઓ પહ્વણં-

પ. સક્કસ્સ ણં ધંતે ! દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો કઙ્ઙે લોગપાલા
પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! ચત્તારિ લોગપાલા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સોમે,   ૨. જમે,
૩. વરૂણે,   ૪. વેસમણે ।

૩. ગૌતમ ! તે મહાઋદ્ધિશાળી -યાવત્- મહાસુખ
સંપન્ન કહ્યા છે.

તે ત્યાં બત્રીસ લાખ વિમાનાવાસો, ચૌરાસી હજાર
સામાનિક દેવો, તેત્રીસ ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવો, ચાર
લોકપાલો, આઠ અગ્રમહિષીઓ -યાવત્- અન્ય
ઘણા જ દેવ દેવીઓનું આધિપત્ય -યાવત્- પાલન
કરતા વિચરે છે.

તે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક આ પ્રમાણે મહાનૂઋદ્ધિ
-યાવત્- મહાનૂ સૌખ્ય સંપન્ન છે.

૪૭. ઈશાનની સુધર્મા સભા અને ઋદ્ધિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનની સુધર્મા સભા ક્યાં
કહી છે ?

૩. ગૌતમ ! જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપનાં મંદર પર્વતનાં
ઉત્તરમાં આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં અત્યંત સમ
રમણીય ભૂભાગથી આગળ ચંદ્ર -યાવત્- તારા-
રુપોથી ઉપર મધ્યભાગમાં ઈશાનાવતંસક વિમાન
સુધી પ્રજાપના સૂત્રનાં સ્થાન પદનાં અનુસાર
કહેવું જોઈએ.

તે ઈશાનાવતંસક મહાવિમાન સાડાબાર લાખ
યોજન લાંબા-પહોળા છે. (ઈત્યાદિ પૂર્વવત્)

દશમા શતકમાં કહ્યા પ્રમાણે શકેન્દ્રનાં વિમાનનાં
વર્ણનનાં સમાન ઈશાનેન્દ્રનું સમગ્ર વર્ણન
આત્મરક્ષક દેવો સુધી કરવું જોઈએ.

ઈશાનેન્દ્રની સ્થિતિ બે સાગરોપમથી કંઈક
અધિકની છે.

શેષ બધું વર્ણન એ દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાન છે, એ
દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાન છે ત્યાં સુધી પૂર્વવત્ જાણવું
જોઈએ.

૪૮. શક અને ઈશાનનાં લોકપાલોનું વિસ્તારથી પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં કેટલા લોકપાલ કહ્યા
છે ?

૩. ગૌતમ ! ચાર લોકપાલ કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સોમ,   ૨. યમ,
૩. વરુણ,   ૪. વૈશ્રમણ.

પ. એસિ ણં ભંતે ! ચઝહં લોગપાલાણં કઙ વિમાણા પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! ચત્તારિ વિમાણા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સંઙ્ગપ્પભે, ૨. વરસિટ્ઠે,
૩. સતંજલે, ૪. વગ્ગુ ।

પ. ૧. કહિ ણં ભંતે ! સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સોમસ્સ મહારણ્ણો સંઙ્ગપ્પભે ણામં મહાવિમાણે પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! જંબૂદ્દીવે દીવે મંદરસ્સ પવ્વયસ્સ દાહિણેણં ઇમીસે રયણ્ણપ્પભાએ પુઢ્ઢવીએ બુહસમ-રમણિજ્જાઓ ભૂમિભાગાઓ ડઙ્ઢં-ચંદિમ-સૂરિય-ગહગણ-નક્ખત્ત-તારા-રૂવાણં બહૂં જોયણાં -જાવ- પંચ વહિંસયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અસોયવહિંસાએ, ૨. સત્તવણ્ણવહિંસાએ,
૩. ચંપયવહિંસાએ, ૪. ચૂયવહિંસાએ,
૫. મજ્ઞે સોહમ્મવહિંસાએ ।

તસ્સ ણં સોહમ્મવહિંસયસ્સ મહાવિમાણસ્સ પુરત્થિમેણં સોહમ્મે કપ્પે અસંખેજ્જાં જોયણાં વીર્ઘવહિંસાએ એત્થ ણં સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સોમસ્સ મહારણ્ણો સંઙ્ગપ્પભે નામં મહાવિમાણે પણ્ણત્તે ।

અદ્ધતેરસ જોયણસયસહસ્સાં આયામ-વિક્કંભેણં, ડણ્યાલીસં જોયણસયસહસ્સાં બાવણ્ણં ચ સહસ્સાં અટ્ઠ ય અડયાલે જોયણસએ કિંચિવિસેસાહિએ પરિક્કહેવેણં પણ્ણત્તે ।

જા સૂરિયાભવિમાણસ્સ વત્તવ્વયા સા અપરિસેસા ભાણિયવ્વા -જાવ- અભિસેયો-

ણવરં-સોમે દેવે ?

સંઙ્ગપ્પભસ્સ ણં મહાવિમાણસ્સ અહે સપવ્કિંચ સપહિદિસિં અસંખેજ્જાં જોયણસયસહસ્સાં ઓગાહિત્તા એત્થ ણં સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સોમસ્સ મહારણ્ણો સોમા નામં રાયહાણી પણ્ણત્તા, એણં જોયણસયસહસ્સં આયામ-વિક્કંભેણં જંબૂદ્દી-વપમાણા । વેમાણિયાણં પમાણસ્સ અદ્ધં નેયવ્વં -જાવ- ડવરિયલેણં સોલસ જોયણસહસ્સાં આયામવિક્કં-ભેણં, પણ્ણાસં જોયણસહસ્સાં પંચ ય સત્તાણડએ જોયણસએ કિંચિવિસેસૂણે પરિક્કહેવેણં પણ્ણત્તે ।

પ્ર. ભંતે ! આ ચારે લોકપાલોનાં કેટલા વિમાન કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! આ ચારે લોકપાલોનાં ચાર વિમાન કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સંધ્યાપ્રભ, ૨. વરશિષ્ટ,
૩. સ્વયંજ્વલ, ૪. વલ્ગુ.

પ્ર. ૧. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ સોમ નામના મહારાજનું સંધ્યાપ્રભ નામના મહાવિમાન ક્યાં કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપનાં મંદર (મેરુ) પર્વતથી દક્ષિણ દિશામાં આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં બહુસમ અને રમણીય ભૂભાગથી ઉપર ચંદ્ર, સૂર્ય, પ્રહગણ, નક્ષત્ર અને તારા રુપોથી પણ ઘણા યોજન ઉપર -યાવત્- પાંચ અવતંસક કહ્યા છે, જેમકે -

૧. અશોકાવતંસક, ૨. સપ્તપર્ણાવતંસક,
૩. ચંપકાવતંસક, ૪. ચૂતાવતંસક,

૫. મધ્યમાં સૌધર્માવતંસક.

તે સૌધર્માવતંસક મહાવિમાનથી પૂર્વમાં, સૌધર્મ કલ્પમાં અસંખ્યાત યોજન દૂર ગયા બાદ ત્યાં દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ- સોમ નામના મહારાજનું સંધ્યાપ્રભ નામનું મહાવિમાન કહ્યું છે.

જેની લંબાઈ-પહોળાઈ સાડા બાર લાખ યોજન છે. તેની પરિધિ ઓગણચાલીસ લાખ બાવન હજાર આઠસો અડતાલીસ યોજનથી કંઈક અધિકની કહી છે.

આ વિમાનનું સમગ્ર વર્ણન અભિષેક સુધી સૂર્યાભદેવનાં વિમાનના સમાન કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : સૂર્યાભદેવનાં સ્થાનમાં "સોમદેવ" કહેવું જોઈએ.

સંધ્યાપ્રભ મહાવિમાનની ઠીક નીચે આજુ-બાજુ અસંખ્યાત લાખ યોજન દૂર જવાથી દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ સોમ મહારાજની સોમા નામની રાજધાની કહી છે, જે જંબૂદ્વીપનાં સમાન એક લાખ યોજન લાંબી-પહોળી છે. વૈમાનિકોનાં પ્રાસાદ આદિથી અહીં પ્રાસાદ આદિનું પરિમાણ -યાવત્- ઘરનાં ઉપરનાં પીઠબંધ સુધી અડધું કહેવું જોઈએ. ઘરનાં પીઠબંધનું આયામ-વિષ્કંભ સોળ હજાર યોજન છે, તેની પરિધિ પચાસ હજાર પાંચસો સત્તાણું યોજનથી કંઈક અધિક કહી છે.

પાસાયાણં ચત્તારિ પરિવાડીઓ નેયવ્વાઓ, સેસા નત્થિ ।

સક્કસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સોમસ્સ મહારણ્ણો
ઇમે દેવા આણા ઉવવાય-વયણ નિદ્દેસે ચિટ્ઠંતિ,
તં જહા-

સોમકાઙ્ગા ઇવા, સોમદેવકાઙ્ગા ઇવા, વિજ્જુકુમારા-
વિજ્જુકુમારીઓ, અગ્નિકુમારા- અગ્નિકુમારીઓ,
વાઙ્કુમારા-વાઙ્કુમારીઓ, ચંદા-સૂરા-ગહા-
નક્ખત્તા-તારારૂવા, જે યાઽવન્ને તહપ્પગારા સવ્વે સે
તભ્ભત્તિયા તપ્પક્ખિયા તભ્ભારિયા સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ
દેવરણ્ણો સોમસ્સ મહારણ્ણો આણા-ઉવવાય-વયણ-
નિદ્દેસે ચિટ્ઠંતિ ।

જંબૂદ્દીવે દીવે મંદરસ્સ પવ્વયસ્સ દાહિણેણં જાઙ્
ઇમાઙ્ સમુપ્પજ્જંતિ, તં જહા-

ગહદંડા ઇવા, ગહમૂસલા ઇવા, ગહગજ્જિયા ઇવા,
ગહજુદ્ધા ઇવા, ગહસિંઘાઙ્ગા ઇવા, ગહાવસવ્વા ઇ
વા, અભ્ભા ઇવા, અભ્ભરૂક્ખા ઇવા, સંઙ્ગા ઇવા,
ગંધવ્વનગરા ઇવા, ઉક્કાપાયા ઇવા, દિસીદાહા ઇ
વા, ગજ્જિયા ઇવા, વિજ્જુયા ઇવા, પંસુવુટ્ઠી ઇવા,
જૂવે ઇવા, જક્ખાલિત્તે ઇવા, ધૂમિયા ઇવા, મહિયા
ઇવા, રયુઘાયા ઇવા, ચંદોવરાગા ઇવા, સૂરોવરાગા
ઇવા, ચંદપરિવેસા ઇવા, સૂરપરિવેસા ઇવા, પઢિચંદા
ઇવા, પઢિસૂરા ઇવા, ઇંદધણૂ ઇવા, ઉદગમચ્છ,
કપિહસિય, અમોહ, પાઙ્ગવાયા ઇવા, પઢીણવાયા
ઇવા --જાવ- સંવટ્ટયવાયા ઇવા, ગામદાહા ઇવા
--જાવ- સન્નિવેસદાહા ઇવા, પાણક્ખયા, જણક્ખયા,
ધણક્ખયા, કુલક્ખયા, વસણભ્ભૂયા, અણારિયા જે
યાઽવન્ને તહપ્પગારાણં તે સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો
સોમસ્સ મહારણ્ણો અણ્ણાયા અદિટ્ઠા અસુયા અમુયા
અવિણ્ણાયા, તેસિં વા સોમકાઙ્ગાણં દેવાણં ।

સક્કસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સોમસ્સ મહારણ્ણો
ઇમે અહાવચ્ચા અભિણ્ણાયા હોત્થા, તં જહા-

૧. ઙ્ગાલણ,	૨. વિયાલણ,
૩. લોહિયક્ખે,	૪. સણિચ્છરે,
૫. ચંદે,	૬. સૂરે,
૭. સુક્કે,	૮. બુહે,
૯. વહસ્સઈ,	૧૦. રાહૂ ।

પ્રાસાદોની ચાર પરિપાટીઓ કહેવી જોઈએ. શેષ
વર્ષન કહેવું ન જોઈએ.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ સોમ મહારાજની
આજ્ઞા સેવા આદેશ અને નિર્દેશમાં એ દેવ રહે છે,
જેમકે -

સોમકાયિક, સોમદેવકાયિક, વિદ્યુત્કુમાર,
વિદ્યુત્કુમારિઓ, અગ્નિકુમાર, અગ્નિકુમારીઓ,
વાયુકુમાર, વાયુકુમારિઓ, ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર
અને તારારૂપ એ તથા આ પ્રમાણેનાં બીજા બધા
તેની ભક્તિવાળા, તેના પક્ષવાળા, તેનાથી ભરણ-
પોષણ કરનારા દેવ દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકના સોમ
મહારાજની આજ્ઞા સેવા ઉપપાત આદેશ અને
નિર્દેશમાં રહે છે.

આ જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતનાં દક્ષિણમાં જે એ કાર્ય
થાય છે, જેમકે -

ગ્રહદંડ, ગ્રહમૂસળ, ગ્રહગર્જિત, ગ્રહયુદ્ધ,
ગ્રહશ્રૃંગાટક, ગ્રહોની પ્રતિકૂળચાલ, અભ્ર (વાદળા),
અભ્રવૃક્ષ, સંધ્યા, ગંધર્વનગર, ઉલ્કાપાત, દિગ્દાહ,
ગર્જના, વિદ્યુત્, ધૂળ-વૃષ્ટિ, યૂપ, યક્ષાદિપ્ત,
ધૂમિકા, મહિકા, રજ-ઉદ્ધાત, ચંદ્રગ્રહણ,
સૂર્યગ્રહણ, ચંદ્રપરિવેષ (ચંદ્રમંડળ) સૂર્ય પરિવેષ
(સૂર્યમંડળ) પ્રતિચન્દ્ર, પ્રતિસૂર્ય, ઈન્દ્રધનુષ,
ઉદકમત્સ્ય, કપિહસિત, અમોઘ, પૂર્વદિશાનો
વાયુ, પશ્ચિમ દિશાનો વાયુ -ચાવત્- સંવર્તકવાત,
ગ્રામદાહ -ચાવત્- સન્નિવેશદાહ, પ્રાણક્ષય,
જનક્ષય, ધનક્ષય, કુળક્ષય, વ્યસનભૂત, અનાર્ય
(પાપરૂપ) તથા તે પ્રકારનાં બીજા બધા કાર્ય
દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ-સોમ મહારાજની
અજ્ઞાત, અદૃષ્ટ, અશ્રુત, અવિસ્મૃત અને અવિજ્ઞાત
(અજ્ઞાતામાં) હોતા નથી. અથવા તે બધા કાર્ય
સોમકાયિક દેવોથી પણ અજ્ઞાત હોતા નથી,
અર્થાત્ તેની જ્ઞાનકારીમાં જ હોય છે.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ-સોમ મહારાજનાં
તે દેવ યથાપત્યરૂપ પુત્રરૂપથી અભિજ્ઞાત (જાણતાં)
હોય છે, જેમકે -

૧. અંગારક (મંગળ)	૨. વિકાલિક,
૩. લોહિતાક્ષ,	૪. શનેશ્ચર,
૫. ચંદ્ર,	૬. સૂર્ય,
૭. શુક્ર,	૮. બુધ,
૯. ગુરુ,	૧૦. રાહુ.

સવ્કક્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સોમસ્સ મહારણ્ણો સતિભાગં પલિઓવમં ઠિઈં પણ્ણત્તા, અહાવચ્ચા-ભિણ્ણાયાણં દેવાણં એગં પલિઓવમં ઠિઈં પણ્ણત્તા, એમહિંદ્દીએ -જાવ- એમહાણુભાગે સોમે મહારાયા ।

- પ. ૨. કહિ ણં ભંતે ! સવ્કક્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો જમસ્સ મહારણ્ણો વરસિટ્ઠે ણામં મહાવિમાણે પણ્ણત્તે ?
૩. ગોયમા ! સોહમ્મવડિંસયસ્સ મહાવિમાણસ્સ દાહિણેણં સોહમ્મે કપ્પે અસંખેજ્જાઈં જોયણસહસ્સાઈં વીઈવહિત્તા એથ ણં સવ્કક્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો જમસ્સ મહારણ્ણો વરસિટ્ઠે ણામં મહાવિમાણે પણ્ણત્તે, અદ્ધતેરસ જોયણસયસહસ્સાઈં જહા સોમસ્સ વિમાણં તહા -જાવ- અભિસેઓ રાયહાણી તહેવ -જાવ- પાસાયપંતીઓ ।

સવ્કક્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો જમસ્સ મહારણ્ણો ઇમે દેવા આણા-ઉવવાય-વયણ-નિદ્દેસે ચિટ્ઠતિ, તં જહા-
જમકાઈયા ઇ વા, જમદેવકાઈયા ઇ વા, પેયકાઈયા ઇ વા, પેયદેવકાઈયા ઇ વા, અસુરકુમારા, અસુરકુમારીઓ, કંદપ્પા, નિરયવાલા, આભિઓગા જે યાડવન્ને તહપ્પગારા સવ્વે તે તબ્ભત્તિયા તપ્પક્ખિયા તબ્ભારિયા સવ્કક્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો જમસ્સ મહારણ્ણો આણા-ઉવવાય-વયણ-નિદ્દેસે ચિટ્ઠતિ ।

જંબૂદ્દીવે દીવે મંદરસ્સ પવ્વયસ્સ દાહિણેણં જાઈં ઇમાઈં સમુપ્પજ્જંતિ, તં જહા -

ડિંબા ઇ વા, ડમરા ઇ વા, કલહા ઇ વા, બોલા ઇ વા, ખારા ઇ વા, મહાજુહ્ધા ઇ વા, મહાસંગામા ઇ વા, મહાસત્થ-નિવહ્ણા ઇ વા, મહાપુરિસનિવહ્ણા ઇ વા, મહારૂ-ધિર-નિવહ્ણા ઇ વા, દુબ્ભૂયા ઇ વા, કુલરોગા ઇ વા, ગામરોગા ઇ વા, મંડલરોગા ઇ વા, નગરરોગા ઇ વા, સીસવેયણા ઇ વા, અચ્છિવેયણા ઇ વા, કણ્ણ-નહ-દંતવેયણા ઇ વા, ઇંદગ્ગહા ઇ વા, ખંદગ્ગહા ઇ વા, કુમારગ્ગહા ઇ વા, જક્ખવ્ગ્ગહા ઇ વા, ભૂયગ્ગહા ઇ વા, એગાહિયા ઇ વા, બેહિયા ઇ વા, તેહિયા ઇ વા, ચાઉત્થયા ઇ વા, ઉવ્વેયગા ઇ વા, કાસા ઇ વા, સાસા

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ- સોમ મહારાજની સ્થિતિ ત્રણ ભાગ સહિત એક પલ્યોપમની કહી છે. અને તેના દ્વારા અપત્યરુપથી માનેલ દેવોની સ્થિતિ એક પલ્યોપમની કહી છે. આ પ્રમાણે સોમ-મહારાજ મહાઋદ્ધિ -યાવત્- મહાપ્રભાવવાળા છે.

- પ્ર. ૨. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ યમ મહારાજનું વરશિષ્ટ નામનું વિમાન ક્યાં કહ્યું છે ?
૩. ગૌતમ ! સૌધર્માવતંસક નામના મહાવિમાનથી દક્ષિણમાં, સૌધર્મકલ્પથી અસંખ્યાત હજાર યોજન આગળ ચાલવાથી દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ યમ મહારાજનું વરશિષ્ટ નામનું મહાવિમાન કહ્યું છે, જે સાડાબાર યોજન લાંબુ-પહોળું છે. આ વિમાનનું સમગ્ર વર્ણન અભિષેક સુધી સોમ મહારાજનાં વિમાનની જેમ કહેવું જોઈએ. આ પ્રમાણે રાજધાની અને પ્રાસાદોની પંક્તિઓનું વર્ણન પણ કહેવું જોઈએ.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ યમ મહારાજની આજ્ઞા, સેવા, ઉપપાત, આદેશ અને નિર્દેશમાં તે દેવ રહે છે, જેમકે -
યમકાયિક, યમદેવકાયિક, પ્રેતકાયિક, પ્રેતદેવકાયિક, અસુરકુમાર, અસુરકુમારિકાઓ, કંદર્પ, નરકપાલ, આભિયોગિક એ અને એના જેવા તે બધા દેવ જે તે યમ મહારાજની ભક્તિમાં તત્પર છે, તેના પક્ષનાં છે, તેના ભૂત્ય છે, એ બધા દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ યમ મહારાજની આજ્ઞા સેવા ઉપપાત આદેશ અને નિર્દેશમાં રહે છે.

જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં મેરુપર્વતથી દક્ષિણમાં જે એ કાર્ય સમુત્પન્ન થાય છે, જેમકે -

વિધ્ન, રાજકુળમાં વિદ્રોહ, કલહ, અભ્યક્ત અક્ષરોની ધ્વનિઓ, ખાર, મહાયુદ્ધ, મહાસંગ્રામ, મહાશસ્ત્રપાત, મહાપુરુષોની મૃત્યુ, મહારક્તપાત, દુર્ભિક્ષ પેદા કરનાર, પિતૃકરોગ, ગ્રામરોગ, મંડળરોગ, નગરરોગ, માથાનો દુઃખાવો, નેત્રપીડા, કાન, નખ અને દાંતની પીડા, ઈન્દ્રગ્રહ, સ્કંદગ્રહ, કુમારગ્રહ, યક્ષગ્રહ, ભૂતગ્રહ, એકાંતરાજવર, બીજે દિવસે આવનાર જવર(તાવ) ત્રીજા દિવસે આવનાર તાવ, ચોથા દિવસે આવનાર તાવ, ઉદ્દવેગ પેદા કરનારી ઘટનાઓ, ઉધરસ, શ્વાસ,

ઇવા, સોસા ઇવા, જરા ઇવા, ઢાહા ઇવા, કચ્છકોહા ઇવા, અજીરિયા ઇવા, પંડુરોગા ઇવા, અરિસા ઇવા, ભગંદલા ઇવા, હિયયસૂલા ઇવા, મત્થયસૂલા ઇવા, જોણિસૂલા ઇવા, પાસસૂલા ઇવા, કુચ્છિસૂલા ઇવા, ગામમારી ઇવા, નગર-ખેડ-કબ્બડ-દોળમુહ-મહંબ-પટ્ટણ આસમ સંવાહ સન્નિવેસમારી ઇવા, પાળકચયા ઇવા, ધળકચયા ઇવા, જળકચયા ઇવા કુલકચયા ઇવા, વસળબ્ભૂયા ઇવા, અણારિયા જે યાઽવન્ને તહપ્પગારા ન તે સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો જમસ્સ મહારણ્ણો અણ્ણાયા અદિટ્ઠા અસુયા અમુયા અવિણ્ણાયા તેસિં વા જમકાઙ્ઘયાણં દેવાણં ।

સક્કસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો જમસ્સ મહારણ્ણો ઇમે દેવા અહાવચ્ચા અભિણ્ણાયા હોત્થા, તં જહા-

૧. અંબે,	૨. અંબરિસે ચેવ,
૩. સામે,	૪. સબલે ત્તિ યાવરે ।
૫-૬. રૂદ્દોવરૂદ્દે	
૭. કાલે ય,	૮. મહાકાલે ત્તિ યાવરે ॥
૯. અસી ય,	૧૦. અસિપત્તે,
૧૧. કુંભે,	૧૨. વાલૂ,
૧૩. વૈતરણી ઇ ય,	૧૪. ખરસ્સરે,
૧૫. મહાઘોસે એ પન્નરસાહિયા ॥	

સક્કસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો જમસ્સ મહારણ્ણો સત્તિભાગં પલિઓવમં ઠિઈ પ્પણત્તા, અહાવચ્ચા-ભિણ્ણાયાણં દેવાણં એણં પલિઓવમં ઠિઈ પ્પણત્તા, એમહિંદિદ્દા -જાવ- મહાણુભાગે જમે મહારાયા ।

- પ. ૩. કહિ ણં ભંતે ! સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો વરુણસ્સ મહારણ્ણો સયંજલે નામં મહાવિમાણે પ્પણત્તે ?
૩. ગોયમા ! તસ્સ ણં સોહમ્મવડિંસયસ્સ મહાવિમાણસ્સ પચ્ચત્થિમેણં ।

જહા સોમસ્સ તહા વિમાણ રાયહાણીઓ ભાણિયચ્ચા -જાવ- પાસાયવડિંસયા ।

જવરં-નામનાણત્તં ।

શક્તિહીન કરનાર બળનાશક તાવ, બુઢાપો, દાહજવર, કચ્છકોહ, અજીર્ણ, પાંડુરોગ, મસ્સા, ભગંદર, હૃદયશૂળ, મસ્તકપીડા, યોનિશૂળ, બગલની પીડા, ઉદરશૂળ, ગ્રામ-નગર-ખેટ-કર્બટ-દ્રોણમુખ, મંડળ, પટ્ટણ, આશ્રમ, સંબાધ અને સન્નિવેશમારી, આ બધાની પ્રાણક્ષય, ધનક્ષય, જનક્ષય, કુળક્ષય, વ્યસનભૂત, અનાર્ય આ અને તેના જેવા બીજા બધાં કાર્ય દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ યમ મહારાજથી કે તેના યમકાયિક આદિ દેવોથી અજ્ઞાત, અદૃષ્ટ, અશ્રુત, અવિસ્મૃત અને અવિજ્ઞાત હોતા નથી.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ યમ મહારાજના એ દેવ અપ્રત્યરુપથી (પુત્ર-સ્થાનીય) સ્વીકાર કરેલ છે, જેમકે -

૧. અંબ,	૨. અંબરિષ,
૩. શ્યામ,	૪. શબલ,
૫. રુદ્ર,	૬. ઉપરુદ્ર,
૭. કાળ,	૮. મહાકાળ,
૯. અસિ,	૧૦. અસિપત્ર,
૧૧. કુંભ,	૧૨. બાલુ,
૧૩. વૈતરણી,	૧૪. ખરસ્વર અને
૧૫. મહાઘોષ, આ પંદર વિખ્યાત છે.	

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ-યમ મહારાજની સ્થિતિ ત્રણ ભાગ સહિત એક પલ્યોપમની કહી છે અને તેના અપ્રત્યરુપથી સ્વીકાર કરેલ દેવોની સ્થિતિ એક પલ્યોપમની કહી છે. આ પ્રમાણે યમ મહારાજ મહાત્રક્ષદિવાળા -ચાવત્- મહાપ્રભાવ-વાળા છે.

- પ્ર. ૩. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ વરુણ મહારાજનાં સ્વયંજવલ નામનું મહાવિમાન ક્યાં કહ્યું છે ?
૩. ગૌતમ ! વરુણ મહારાજના મહાવિમાન સૌધર્મા-વતંસક નામના મહાવિમાનથી પશ્ચિમમાં છે.

આનું વિમાન અને રાજધાનીનું વર્ણન સોમ લોકપાલનાં વિમાન અને રાજધાની પ્રાસાદા-વતંસકની જેમ જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : કેવળ નામોમાં અંતર છે.

સવક્સસ પં વરૂણસસ મહારણ્ણો ઇમે દેવા આણા
ઉવવાય વયણ નિદ્દેસે ચિટ્ઠંતિ, તં જહા-

વરૂણકાઙ્યા ઇવા, વરૂણદેવકાઙ્યા ઇવા, નાગકુમારા,
નાગકુમારીઓ, ઉદહિકુમારા, ઉદહિકુમારીઓ,
થણિયકુમારા, થણિયકુમારીઓ, જે યાઽવણ્ણે
તહપ્પગારા સવ્વે તે તબ્ભત્તિયા -જાવ- નિદ્દેસે
ચિટ્ઠંતિ ।

જંબૂદ્દીવે દીવે મંદરસસ પવ્વયસસ ઢાહિણેણં જાઙ્ઙં
ઇમાઙ્ઙં સમુપ્પજ્જંતિ, તં જહા-

અઙ્ગવાસા ઇ વા, મંદવાસા ઇ વા, સુવુટ્ઠી ઇ વા,
દુલ્લુટ્ઠી ઇ વા, ઉદબ્ભેયા ઇ વા, ઉદપ્પીલા ઇ વા,
ઉદવાહા ઇ વા, પવાહા ઇ વા, ગામવાહા ઇ વા -જાવ-
સન્નિવેસવાહા ઇ વા, પાણક્ખયા -જાવ- (ણો)
અવિણ્ણાયા તેસિં વા વરૂણકાઙ્યાણં દેવાણં ।

સવક્સસ પં દેવિંદસસ દેવરણ્ણો વરૂણસસ મહારણ્ણો
ઇમે દેવા અહાવચ્ચાભિણ્ણાયા હોત્થા, તં જહા-
કક્કોહણ, કદ્દમણ, અંજણે, સંખવાલાણ, પુંડે,
પલાસે, મોણ્ણજ્જણ, ઢહિમુહે, અયંપુલે, કાયરિણ ।

સવક્સસ પં દેવિંદસસ દેવરણ્ણો વરૂણસસ મહારણ્ણો
દેસૂણાઙ્ઙં દો પલિઓવમાઙ્ઙં ઠિઙ્ઙં પણ્ણત્તા,
અહાવચ્ચાભિણ્ણાયાણં દેવાણં ઇમં પલિઓવમં ઠિઙ્ઙં
પણ્ણત્તા, ઇમહિઙ્ઙીણ -જાવ- મહાણુભાગે વરૂણે
મહારાયા ।

પ. ૪. કહિ ણં ભંતે ! સવક્સસ દેવિંદસસ દેવરણ્ણો
વેસમણ્ણસસ વગ્ગુ ણામં મહાવિમાણે પણ્ણત્તે ?

ઉ. ગોયમા ! તસસ પં સોહમ્મવડિંસગસસ મહાવિમાણસસ
ઉત્તરેણં,

જહા સોમસસ વિમાણં રાયહાણી વત્તવ્વયા તહા
નેયવ્વા -જાવ- પાસાયવડિંસયા ।

સવક્સસ પં દેવિંદસસ દેવરણ્ણો વેસમણ્ણસસ મહારણ્ણો
ઇમે દેવા આણા-ઉવવાય-વયણ-નિદ્દેસે ચિટ્ઠંતિ,
તં જહા-

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ વરુણ મહારાજનાં
એ દેવ આજ્ઞા-સેવા-ઉપપાત આદેશ અને નિર્દેશમાં
રહે છે, જેમકે -

વરુણકાયિક, વરુણદેવકાયિક, નાગકુમાર,
નાગકુમારિઓ, ઉદધિકુમાર, ઉદધિકુમારિઓ,
સ્તનિતકુમાર, સ્તનિતકુમારિઓ એ અને એના
જેવા બીજા દેવ તેની ભક્તિવાળા છે -યાવત્-
નિર્દેશમાં ઉપસ્થિત રહે છે.

જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં મંદરપર્વતથી દક્ષિણ
દિશામાં એ કાર્ય સમુત્પન્ન હોય છે, જેમકે -

અતિવર્ષા, મંદવર્ષા, સુવૃષ્ટિ, દુર્વૃષ્ટિ, ઉદકોદ્ભ્રુમેદ
(પર્વત આદિથી નીકળનાર ઝરણું) ઉદકોત્પીલ
(સરોવર આદિમાં જમા થયેલ જલરાશિ) પાણીનું
અલ્પ પ્રવાહ, ગ્રામવાહ -યાવત્- સન્નિવેશવાહ
પ્રાણક્ષય -યાવત્- આ પ્રમાણેનાં બીજા કાર્ય
વરુણકાયિક આદિ દેવોથી અજ્ઞાત નથી.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ-વરુણ મહારાજનાં
એ દેવ અપ્રત્યરુપથી સ્વીકાર કરેલ છે, જેમકે -
કર્કોટક, કર્દમક, અંજન, શંખપાલ, પુંડ, પલાશ,
મોદજય, દધિમુખ, અયંપુલ અને કાયરિક.

જેનમ્ દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ વરુણ મહારાજની
સ્થિતિ દેશોન બે પલ્લોપમની કહી છે અને વરુણ
મહારાજનાં અપ્રત્યરુપથી અભિમત દેવોની
સ્થિતિ એક પલ્લોપમની કહી છે, આ પ્રમાણે
વરુણ મહારાજ મહાઋદ્ધિવાળા -યાવત્-
મહાપ્રભાવવાળા છે.

પ્ર. ૪. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ વૈશ્રમણ
મહારાજનાં વરુણ નામનું મહાવિમાન ક્યાં
કહ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! વૈશ્રમણ મહારાજનું મહાવિમાન સૌધર્મા-
વતંસક નામના મહાવિમાનની ઉત્તરમાં છે.

આના પ્રાસાદાવતંસક સુધી વિમાન રાજધાની
આદિનું વર્ણન સોમ લોકપાલનાં વિમાન આદિની
જેમ કરી લેવું જોઈએ.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ વૈશ્રમણ
મહારાજની આજ્ઞા, સેવા, ઉપપાત, આદેશ અને
નિર્દેશમાં એ દેવ રહે છે, જેમકે -

વેસમળકાઝયા ઇ વા, વેસમળ દેવકાઝયા ઇ વા, સુવળ્ણકુમારા, સુવળ્ણકુમારીઓ, દીવકુમારા દીવકુમારીઓ, દિસાકુમારા, દિસાકુમારીઓ, વાળમંતરા, વાળમંતરીઓ, જે યાડવન્ને તહપ્પગારા સવ્વે તે તબ્હત્તિયા -જાવ- ચિટ્ઠંતિ ।

જંબૂદ્દીવે દીવે મંદરસ્સ પવ્વયસ્સ દાહિણેણં જાહં ઇમાહં સમુપ્પજ્જંતિ, તં જહા-

અયાગરા ઇ વા, તડયાગરા ઇ વા, તંવાગરા ઇ વા, સીસાગરા ઇ વા, હિરણાગરા ઇ વા, સુવળ્ણાગરા ઇ વા, રયણાગરા ઇ વા, વયરાગરા ઇ વા,

વસુધારા ઇ વા, હિરણવાસા ઇ વા, સુવળ્ણવાસા ઇ વા, રયણવહરવાસા ઇ વા, વયરવાસા ઇ વા, આભરણવાસા ઇ વા, પત્તવાસા ઇ વા, પુષ્કવાસા ઇ વા, ફળવાસા ઇ વા, બીયવાસા ઇ વા, મલ્લવાસા ઇ વા, વળ્ણવાસા ઇ વા, ચુળ્ણવાસા ઇ વા, ગંધવાસા ઇ વા, વત્થવાસા ઇ વા,

હિરણવુટ્ટી ઇ વા, સુવળ્ણવુટ્ટી ઇ વા, રયણવુટ્ટી ઇ વા, વયરવુટ્ટી ઇ વા, આભરણ વુટ્ટી ઇ વા, પત્ત વુટ્ટી ઇ વા, પુષ્ક વુટ્ટી ઇ વા, ફળ વુટ્ટી ઇ વા, બીય વુટ્ટી ઇ વા, મલ્લ વુટ્ટી ઇ વા, વળ્ણવુટ્ટી ઇ વા, ચુળ્ણવુટ્ટી ઇ વા, ગંધવુટ્ટી ઇ વા, વત્થવુટ્ટી ઇ વા, ભાયણવુટ્ટી ઇ વા, ધીરવુટ્ટી ઇ વા,

સુકાલા ઇ વા, દુક્કાલા ઇ વા, અપ્પઘા ઇ વા, મહઘા ઇ વા, સુભિક્કા ઇ વા, દુભિક્કા ઇ વા, કય-વિક્કયા ઇ વા, સન્નિહી ઇ વા, સન્નિચયા ઇ વા, નિહી ઇ વા, ણિહાણા ઇ વા, ચિરપોરાણા ઇ વા, પહીણસામિયા ઇ વા, પહીણસેતુયા ઇ વા, પહીણમગ્ગા ઇ વા, પહીણગોત્તાગારા ઇ વા, ઉચ્છન્નસામિયા ઇ વા, ઉચ્છન્નસેતુયા ઇ વા, ઉચ્છન્નગોત્તાગારા ઇ વા,

સિંઘાહગ-તિગ-ચઠ્ઠક-ચ્ચર-ચ્ચમ્મુહ-મહાપહ-પહેસુ-નગર-નિહ્મણેસુ સુસાણ-ગિરિ-કંદર-સંતિ-સેલોવટ્ઠાણભવણગિહેસુ-સન્નિક્ખિત્તાહં ચિટ્ઠંતિ ણ તાહ સવ્વકસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો વેસમળસ્સ મહારણ્ણો અણ્ણાયાહં અદિહ્વાહં અસુયાહં અમુયાહં અવિન્નયાહં તેસિં વા વેસમળકાઝયાણં દેવાણં ।

વૈશ્રમણ કાયિક, વૈશ્રમણ દેવકાયિક, સુવર્ણકુમાર, સુવર્ણકુમારિકાઓ, દ્વીપકુમાર, દ્વીપકુમારિકાઓ, દિશાકુમાર, દિશાકુમારિકાઓ, વાણવ્યંતર દેવ, વાણવ્યંતર દેવીઓ, એ અને આના જેવા અન્ય બધા દેવ જે તેની ભક્તિવાળા છે -યાવત્-ઉપસ્થિત રહે છે.

જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં મંદર પર્વતથી દક્ષિણમાં જે એ કાર્ય સમુત્પન્ન હોય છે, જેમકે -

લોઢાની ખાણો, રાંગેની ખાણો, તાંબાની ખાણો, શીશાની ખાણો, ચાંદીની ખાણો, સુવર્ણની ખાણો, રત્નની ખાણો અને હીરાની ખાણો,

વસુધારા, હિરણ્યની વર્ષા, સુવર્ણની વર્ષા, રત્નની વર્ષા, હીરાની વર્ષા, આભરણની વર્ષા, પત્રની વર્ષા, પુષ્પની વર્ષા, ફળની વર્ષા, બીજની વર્ષા, માળાની વર્ષા, વર્ણની વર્ષા, ચૂર્ણની વર્ષા, ગંધની વર્ષા અને વસ્ત્રની વર્ષા.

હિરણ્યની વૃષ્ટિ, સુવર્ણની વૃષ્ટિ, રત્નની વૃષ્ટિ, હીરાની વૃષ્ટિ, આભરણની વૃષ્ટિ, પત્રની વૃષ્ટિ, પુષ્પની વૃષ્ટિ, ફળની વૃષ્ટિ, બીજની વૃષ્ટિ, માળાની વૃષ્ટિ, વર્ણની વૃષ્ટિ, ચૂર્ણની વૃષ્ટિ, ગંધની વૃષ્ટિ, વસ્ત્રની વૃષ્ટિ, ભાજનની વૃષ્ટિ, ક્ષીરની વૃષ્ટિ,

સુકાળ, દુષ્કાળ, અલ્પમૂલ્ય કે મહામૂલ્ય, સુભિક્ષ, દુર્ભિક્ષ, કય-વિકય, સન્નિધિ (ધી-ગોળ આદિનો સંયય) સન્નિયય (અન્ન-આદિનો સંયય) નિધિઓ (ખજાનો-કોષ) નિધાન (જમીનમાં દાબેલ ધન) ચિરપુરાતન (ઘણું જુનું) જેના સ્વામી સમાપ્ત થઈ ગયા, જેના સારસંભાળ રાખનાર ન રહ્યા, જેની કોઈ ખબર નથી, જેના સ્વામીઓના ગોત્ર અને આગાર (ઘર) નષ્ટ થઈ ગયા, જેના સ્વામી છિન્ન-ભિન્ન થઈ ગયા, જેના સ્વામીઓનાં ગોત્ર અને ઘર છિન્નભિન્ન થઈ ગયા,

એવા ખજાના શ્રૃંગાટક, ત્રિક, ચતુષ્ક, ચત્વર, ચતુર્મુખ અને મહાપથો, સામાન્ય માર્ગો, નગરનાં ગંદાનાળામાં, શ્મશાન, પર્વતગૃહ, ગુફા, શાંતિગૃહ, પર્વતને ખોદીને બનાવેલ સભા સ્થાન, ભવનગૃહ, ઈત્યાદિ સ્થાનોમાં દાટીને રાખેલ ધન એ બધા પદાર્થ દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં લોકપાલ વૈશ્રમણ મહારાજથી અથવા તેના વૈશ્રમણકાયિક દેવોથી અજ્ઞાત, અદષ્ટ, અશ્રુત, અવિસ્મૃત અને અવિજ્ઞાત નથી.

સવકસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો વેસમણસ્સ મહારણ્ણો
ઇમે દેવા અહાવચ્ચાભિણ્ણયા હોત્થા, તં જહા-

પુણ્ણભદ્દે, માણિભદ્દે, સાલિભદ્દે, સુમણભદ્દે,
ચક્કરક્કલ્લે, પુણ્ણરક્કલ્લે, સવ્વાણે, સવ્વજસે
સવ્વકામસમિન્દ્દે અમોહે અસંગે ।

સવકસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો વેસમણસ્સ મહારણ્ણો
દો પલિઓવમાઈ ઠિઈ પ્પણ્ણત્તા । અહાવચ્ચા-
ભિણ્ણયાણં દેવાણં ઇણં પઞ્ચોવમં ઠિઈ પ્પણ્ણત્તા ।

एमहिङ्कीए -जाव- महाणुभागे वेसमणे महाराया ।

- विया. स. ३, उ. ७, सु. २-७

સવકસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો વેસમણે મહારાયા
અટ્ઠસત્તરીણ સુવણ્ણકુમાર દીવકુમારાવાસ
સયસહસ્સાણં આહેવચ્ચં પોરેવચ્ચં ભટ્ઠિત્તં સામિત્તં
મહારાયત્તં આણા-ઈસર-સેણાવચ્ચં કારેમાણે
પાલેમાણે વિહરહ્ ।

- सम. सम. ७८, सु. १

પ. ઈસાણસ્સ ણં ભંતે ! દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો કહ્ લોગપાલા
પ્પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! ચત્તારિ લોગપાલા પ્પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સોમે, ૨. જમે,
૩. વેસમણે, ૪. વરુણે ।

પ. ઇણ્ણિ ણં ભંતે ! લોગપાલાણં કહ્ વિમાણા
પ્પણ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! ચત્તારિ વિમાણા પ્પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. સુમણે, ૨. સવ્વઓભદ્દે,
૩. વગ્ગુ, ૪. સુવગ્ગુ ।

પ. કહિ ણં ભંતે ! ઈસાણસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સોમસ્સ
લોગપાલસ્સ સુમણે નામં મહાવિમાણે પ્પણ્ણત્તે ?

૩. ગોયમા ! જંબુદ્દીવે દીવે મંદરસ્સ પવ્વયસ્સ ઉત્તરેણં
ઈમીસે રયણ્ણપ્પભાણે પુઢ્ઢવીણે -જાવ- ઈસાણે ણામં
કપ્પે પ્પણ્ણત્તે ।

તત્થ ણં -જાવ- પંચ વડ્ડેસયા પ્પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અંકવડ્ડેસણ, ૨. ફલિહવડ્ડેસણ,

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકુનાં (ચતુર્થ) લોકપાલ વૈશ્રમણ
મહારાજનાં એ દેવ અપ્રત્યરુપથી અભીષ્ટ છે,
જેમકે -

પૂર્ણભદ્ર, માણિભદ્ર, શાલિભદ્ર, સુમનોભદ્ર, ચક્રરક્ષ,
પૂર્ણરક્ષ, સદ્વાન, સર્વયશ, સર્વકામ સમૃદ્ધ,
અમોઘં અને અસંગ.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકુનાં (ચતુર્થ) લોકપાલ વૈશ્રમણ
મહારાજની સ્થિતિ બે પલ્યોપમની કહી છે અને
તેના અપત્યરુપથી અભિમત દેવની સ્થિતિ એક
પલ્યોપમની કહી છે.

**આ પ્રમાણે વૈશ્રમણ મહારાજ મહારાજદિવાળા
-ચાવત્- મહાપ્રભાવવાળા છે.**

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકુનાં વૈશ્રમણ નામનાં લોકપાલ
મહારાજ સુવર્ણકુમારનિકાય અને દ્વીપકુમાર-
નિકાયનાં ઈઠીતેર લાખ આવાસોનાં આધિપત્ય,
પૌરપત્ય, ભર્તૃત્વ, સ્વામિત્વ, મહારાજત્વ તથા
આજ્ઞા, અર્થ્ય, સેનાપતિત્વ કરતો અને તેનું
પાલન કરતા વિચરે છે.

પ્ર. ભંતે ! ઈશાનેન્દ્ર દેવેન્દ્ર દેવરાજનાં કેટલા લોકપાલ
કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! ચાર લોકપાલ કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સોમ, ૨. યમ,
૩. વૈશ્રમણ, ૪. વરુણ.

પ્ર. ભંતે ! આ લોકપાલોનાં કેટલા વિમાન કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! ચાર વિમાન કહ્યા છે, જેમકે -

૧. સુમન, ૨. સર્વતોભદ્ર,
૩. વલ્ગુ, ૪. સુવલ્ગુ.

પ્ર. ભંતે ! ઈશાને દેવેન્દ્ર દેવરાજનાં સોમ લોકપાલનું
સુમન નામનું મહાવિમાન ક્યાં કહ્યું છે ?

૩. ગૌતમ ! જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપમાં મંદર પર્વતથી
ઉત્તરમાં આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીથી ઉપર -ચાવત્-
ઈશાને નામના કલ્પ (દેવલોક) કહ્યા છે.

તે કલ્પમાં પાંચ અવતંસક કહ્યા છે, જેમકે -

૧. અંકાવતંસક, ૨. સ્ફટિકાવતંસક,

૩. રયણવડેસા,
૪. જાયરૂવવડેસા,
૫. મઙ્ગેયડ્ઠ્ઠૈસાણવડેસા ।

તસ્સ ણં ઈસાણવડેસયસ્સ મહાવિમાણસ્સ પુરત્થિમેણં
તિરિયમસંખેજ્જાઈં જોયણસહસ્સાઈં વીઈવહિત્તા તત્થ
ણં ઈસાણસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સોમસ્સ લોગપાલસ્સ
સુમણે ણામં મહાવિમાણે પણ્ણત્તે ।

સેસં જહા સક્કસ્સ વત્તવ્વયા ।

ચउसु विमाणेसु चत्तारि उद्देसा अपरिसेसा ।

णवरं-ठिईए नाणत्तं-

आदि दुय तिभागूणा पलिया धणयस्स होंति दो चेव ।

दो सइ भागा वरूणे पलियमहावच्चदेवाणं ।

- विया. स. ४, उ. १-४, सु. ५

**रायहाणीसु वि चत्तारि उद्देसा जहा सक्कस्स तहा
भाणियव्वा ।**

- विया. स. ४, उ. ५-८, सु. १

૪૯. સવ્કાઈ વારસ દેવિંદાણં અણિયા અણિયાહિવઈ ણામાણિ -

સવ્કસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સત્ત અણિયા સત્ત
અણિયાહિવઈ પણ્ણત્તા, તં જહા -

૧. પાયત્તાણિ,
૨. પીઢાણિ,
૩. કુંજરાણિ,
૪. ઉસભાણિ,
૫. રહાણિ,
૬. ણટ્ટાણિ,
૭. ગંધવ્વાણિ ।

अणियाहिवई-

૧. હરિણેગમેસી-પાયત્તાણિયાહિવઈ,
૨. વાઝુ આસરાયા-પીઢાણિયાહિવઈ,
૩. ઇરાવણે હસ્થિરાયા-કુંજરાણિયાહિવઈ,
૪. દામહ્ઢી-ઉસભાણિયાહિવઈ,
૫. માઢરે-રહાણિયાહિવઈ,
૬. સે-ણટ્ટાણિયાહિવઈ,
૭. તુંવરૂ-ગંધવ્વાણિયાહિવઈ ।

૩. રત્નાવતંસક,

૪. જાતરુપાવતંસક અને આ ચારેયની મધ્યમાં
૫. ઈશાનાવતંસક વિમાન છે.

આ ઈશાનાવતંસક મહાવિમાનથી પૂર્વમાં તિર્છા
અસંખ્યાત હજાર યોજન આગળ જવાથી દેવેન્દ્ર
દેવરાજ ઈશાનનાં સોમ નામના લોકપાલનાં
સુમન નામના મહાવિમાન કહ્યા છે.

शेष अर्धुं वर्षनि शकनां समान कडेवु जोईअे.

**ચારેય લોકપાલોનાં વિમાનોનાં ચાર ઉદ્દેશક પૂર્ણ
સમજવા જોઈએ.**

विशेष : એની સ્થિતિમાં અંતર છે, જેમકે -

આદિનાં બે-સોમ અને ચમ લોકપાલની સ્થિતિ
(આયુ) ત્રિભાગન્યૂન બે-બે પલ્યોપમની છે.

વૈશ્રમણની સ્થિતિ બે પલ્યોપમની છે અને વરુણની
સ્થિતિ ત્રિભાગ સહિત બે પલ્યોપમની છે,
અપત્યરૂપ દેવોની સ્થિતિ એક પલ્યોપમની છે.

**ચારેય લોકપાલોની રાજધાનીઓનાં ચાર ઉદ્દેશક
પણ શકેન્દ્રનાં વર્ષનનાં સમાન કહેવા જોઈએ.**

૪૯. શક આદિ બાર દેવેન્દ્રોની સેનાઓ અને સેનાપતિઓનાં
નામ :

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકની સાત સેનાઓ અને સાત સેનાપતિ
કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પદાતિસેના,
૨. અશ્વસેના,
૩. હસ્તિસેના,
૪. વૃષભસેના,
૫. રથસેના,
૬. નાટ્યસેના,
૭. ગંધર્વસેના.

सेनापति -

૧. હરિણગમેષી - પદાતિસેનાનો અધિપતિ,
૨. અશ્વરાજ વાયુ - અશ્વસેનાનો અધિપતિ,
૩. હસ્તિરાજ એરાવણ - હસ્તિસેનાનો અધિપતિ,
૪. દામર્ધિ - વૃષભસેનાનો અધિપતિ,
૫. માઢર - રથસેનાનો અધિપતિ,
૬. શ્વેત - નર્તક સેનાનો અધિપતિ,
૭. તુંબરુ - ગંધર્વ સેનાનો અધિપતિ.

ईसाणस्स णं देविंदस्स देवरण्णो सत्त अणिया सत्त
अणियाहिवई पण्णत्ता, तं जहा-

१. पायत्ताणिए, २. पीढाणिए,
३. कुंजराणिए, ४. उसभाणिए,
५. रहाणिए, ६. णट्टाणिए,
७. गंधव्वाणिए ।

अणियाहिवई-

१. लहुपरक्कमे-पायत्ताणियाहिवई,
२. महावाऊ आसराया-पीढाणियाहिवई,
३. पुप्फदंते हत्थिराया-कुंजराणियाहिवई,
४. महादामड्ढी-उसभाणियाहिवई,
५. महामाढरे-रहाणियाहिवई,
६. महासेए-णट्टाणियाहिवई,
७. रए-गंधव्वाणियाहिवई ।

जहा सक्कस्स तहा सब्बेहिं दाह्णिगिल्लाणं-जाव-आरणस्स ।

जहा ईसाणस्स तहा सब्बेहिं उत्तरिल्लाणं-जाव-अच्चुयस्स ।
- ठाणं. अ. ७, सु. ५८२

५०. सक्कस्साइ पयत्ताणियाहिवईणं सत्तसु कच्छासु देव संखा-

सक्कस्स णं देविंदस्स देवरण्णो हरिणेगमेसिस्स सत्त कच्छाओ
पण्णत्ताओ, तं जहा-

१. पढमा कच्छा -जाव- ७. सत्तमा कच्छा, एवं जहा
चमरस्स तहा -जाव- अच्चुयस्स ।

णाणत्तं-पायत्ताणियाहिवईणं ते पुव्वभणिया, देवपरि-
माणं इमं-

सक्कस्स चउरासीई देवसहस्साई, ईसाणस्स असीई
देवसहस्साई -जाव- अच्चुयस्स लहुपरक्कमस्स,
दस देवसहस्सा -जाव- जावइया छट्ठा कच्छा तव्विगुणा
सत्तमा कच्छा ।

देवा इमाए गाहाए अणुगंतव्वा -

દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાનની સાત સેનાઓ અને સાત
સેનાપતિઓના નામ કહ્યા છે, જેમકે -

૧. પદાતિસેના, ૨. અશ્વસેના,
૩. હસ્તિસેના, ૪. વૃષભસેના,
૫. રથસેના, ૬. નાટ્યસેના,
૭. ગંધર્વસેના.

સેનાપતિ :

૧. લઘુ પરાક્રમ - પદાતિસેનાનો અધિપતિ,
૨. અશ્વરાજ મહાવાયુ - અશ્વસેનાનો અધિપતિ,
૩. હસ્તિરાજ પુષ્પદંત - હસ્તિસેનાનો અધિપતિ,
૪. મહાદામર્ધિ - વૃષભસેનાનો અધિપતિ,
૫. મહામાઠર - રથસેનાનો અધિપતિ,
૬. મહાશ્વેત - નર્તક સેનાનો અધિપતિ,
૭. રત - ગંધર્વ સેનાનો અધિપતિ.

**શકેન્દ્રનાં સમાન આરણકલ્પ સુધી દક્ષિણ દિશાવર્તી
ઈન્દ્રોની સાત સેનાઓ અને સાત સેનાપતિઓનાં નામ
જાણવાં જોઈએ.**

**ઈશાનેન્દ્રનાં સમાન અચ્યુત કલ્પ સુધી ઉત્તર દિશાવર્તી
ઈન્દ્રોની સાત સેનાઓ અને સાત સેનાપતિઓનાં નામ
જાણવાં જોઈએ.**

૫૦. શક આદિનાં પદાતિસેનાપતિઓની સાત કક્ષાઓ
(ધોરણ)માં દેવ સંખ્યા :

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનાં પદાતિસેનાપતિઓની સાત
કક્ષાઓ કહી છે, જેમકે -

૧. ચમરની પ્રથમ કક્ષાથી સાતમી કક્ષાનાં સમાન
અચ્યુત સુધી સાત-સાત કક્ષાઓ (ધોરણ) જાણવી જોઈએ.

વિશેષમાં - તેના પદાતિસેનાપતિઓનાં નામ અલગ-
અલગ છે જે પૂર્વમાં કહ્યા છે, કક્ષાઓનાં દેવ પરિમાણ
આ પ્રમાણે છે -

શકનાં પદાતિ સેનાની પ્રથમ કક્ષામાં ચોરાસી હજાર દેવ છે.
ઈશાનનાં પદાતિસેનાની પ્રથમ કક્ષામાં એસી હજાર દેવ
છે -**યાવત્**- અચ્યુતનાં પદાતિ સેનાપતિ લઘુપરાક્રમની
સેનાની પ્રથમ કક્ષામાં દસ હજાર દેવ છે -**યાવત્**- જેટલી
છઠ્ઠી કક્ષામાં સંખ્યા છે તેનાથી બેગુણી સાતમી કક્ષામાં
જાણવું જોઈએ.

પદાતિસેનાનાં પ્રથમ કક્ષાનાં દેવોની સંખ્યા નીચેની
ગાથાથી જાણવી જોઈએ -

ચડરાસીઈ અસીઈ બાવત્તરી, સત્તરી ય સટ્ઠી ય ।

પણ્ણા ચત્તાલીસા તીસા બીસા ય દસસહ્સા ॥

- ઠાણં. અ. ૭, સુ. ૫૮૩

૫૧. અણુત્તરોવવાઇયદેવાણં સરૂવ પરૂવણં-

પ. અત્થિ ભંતે ! અણુત્તરોવવાઇયા દેવા, અણુત્તરો-
વવાઇયા દેવા ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।

પ. સે કેણદ્દેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-

“અણુત્તરોવવાઇયા દેવા, અણુત્તરોવવાઇયા દેવા ?”

૩. ગોયમા ! અણુત્તરોવવાઇયાણં દેવાણં અણુત્તરા સદ્ધા
-જાવ- અણુત્તરા ફાસા ।

સે તેણદ્દેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

‘અણુત્તરોવવાઇયા દેવા, અણુત્તરોવવાઇયા દેવા ।’

પ. અણુત્તરોવવાઇયા ણં ભંતે ! દેવા કેવઈણં કમ્માવ-
સેસેણં અણુત્તરોવવાઇયદેવત્તાણ ઉવવન્ના ?

૩. ગોયમા ! જાવઈયં છદ્ધુભત્તિણ સમણે નિગ્ગંથે કમ્મ
નિજ્જરેઈ, એવઈણં કમ્માવસેસેણં અણુત્તરોવવાઇયા
દેવા, અણુત્તરોવવાઇયદેવત્તાણ ઉવવન્ના ।

- વિયા. સ. ૧૪, ૩.૭, સુ. ૧૩-૧૪

૫૨. અણુત્તરોવવાઇય દેવાણં ઉવસંતમોહત્ત પરૂવણં-

પ. અણુત્તરોવવાઇયા ણં ભંતે ! દેવા કિં ઉદિણ્ણમોહા,
ઉવસંત મોહા, ખીણમોહા ?

૩. ગોયમા ! નો ઉદિણ્ણમોહા, ઉવસંતમોહા, નો
ખીણમોહા ।

-વિયા. સ. ૫, ૩. ૪, સુ. ૩૩

૫૩. અણુત્તરોવવાઇય દેવાણં અણંતમણોદ્ધવાવમાણાણં
જાણાણાઈ સામત્થ પરૂવણં-

પ. જહા ણં ભંતે ! વયં એમદ્દં જાણામો પાસામો તહા ણં
અણુત્તરોવવાઇયા વિ દેવા એમદ્દં જાણંતિ પાસંતિ ?

૩. હંતા, ગોયમા ! જહા ણં વયં એમદ્દં જાણામો
પાસામો તહા અણુત્તરોવવાઇયા વિ દેવા એમદ્દં
જાણંતિ પાસંતિ ।

૧. શકનાં ચોરાસી હજાર, ૨. ઈશાનનાં એસી હજાર,
૩. સનહુમારનાં બોતેર હજાર, ૪. માહેન્દ્રનાં સત્તર
હજાર, ૫. બ્રહ્મનાં સાઈઠ હજાર, ૬. લાંતકનાં પચાસ
હજાર, ૭. શુકનાં ચાલીસ હજાર, ૮. સહસ્ત્રારનાં ત્રીસ
હજાર, ૯. પ્રાણતનાં વીસ હજાર, ૧૦. અચ્યુતનાં દસ
હજાર દેવ છે.

૫૧. અનુત્તરોપપાતિક દેવોનાં સ્વરુપનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું અનુત્તરોપપાતિક દેવ, અનુત્તરોપપાતિક
દેવ હોય છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે-

“અનુત્તરોપપાતિક દેવ, અનુત્તરોપપાતિક દેવ
હોય છે ?”

૩. ગૌતમ ! અનુત્તરોપપાતિક દેવોને અનુત્તર શબ્દ
-યાવત્- અનુત્તર સ્પર્શ પ્રાપ્ત થાય છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“અનુત્તરોપપાતિક દેવ, અનુત્તરોપપાતિક દેવ
હોય છે.”

પ્ર. ભંતે ! કેટલા કર્મો બાકી રહેવાથી અનુત્તરોપપાતિક
દેવ, અનુત્તરોપપાતિક દેવરુપમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! શ્રમણનિર્ગ્થ ષષ્ઠ ભક્ત (બે ઉપવાસ)નાં
તપ દ્વારા જેટલા કર્મોની નિર્જરા કરે છે તેટલા કર્મ
બાકી રહેવાથી અનુત્તરોપપાતિક યોગ્ય સાધુ
અનુત્તરોપપાતિક દેવરુપમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૫૨. અનુત્તરોપપાતિક દેવોનાં ઉપશાંત મોહત્વનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું અનુત્તરોપપાતિક દેવ ઉદીર્ણમોહ છે,
ઉપશાંતમોહ છે કે ક્ષીણમોહ છે ?

૩. ગૌતમ ! તે ઉદીર્ણમોહ અને ક્ષીણમોહ નથી પરંતુ
ઉપશાંતમોહ છે.

૫૩. અનુત્તરોપપાતિક દેવોનાં અનન્ત મનોદ્રવ્ય વર્ગજ્ઞાઓને
જાણવા-દેખવાનાં સામર્થ્યનું પ્રરુપણ :

પ્ર. ભંતે ! જે પ્રમાણે આપ અને હું આ (પૂર્વોક્ત)
અર્થ (વાર્તા)ને જાણીએ-દેખીએ છીએ શું તે પ્રમાણે
અનુત્તરોપપાતિક દેવ પણ આ અર્થ (વાર્તા)ને
જાણે દેખે છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! જે પ્રમાણે આપ અને હું (પૂર્વોક્ત)
વાતને જાણીએ-દેખીએ છીએ તે પ્રમાણે અનુત્તરો-
પપાતિક દેવ પણ આ અર્થને જાણે દેખે છે.

પ. સે કેણટ્ટેણં ભંતે ! एवं वुच्चइ-
'जहा णं वयं एयमट्ठं जाणामो पासामो तथा णं
अणुत्तरोववाइया वि देवा एयमट्ठं जाणंति पासंति ?'

उ. गोयमा ! अणुत्तरोववाइयदेवाणं अणंताओ
मणोदव्वग्गणाओ लद्धाओ पत्ताओ अभिसमन्ना-
गयाओ भवंति ।

से तेणट्टेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
'जहा णं वयं एयमट्ठं जाणामो पासामो तथा णं
अणुत्तरोववाइया वि देवा एयमट्ठं जाणंति पासंति ।
- विया. स. १४, उ. ७, सु. ३

૫૪. લવસત્તમ દેવાણં સરૂવ પરૂવણં-

પ. અત્થિ ણં ભંતે ! લવસત્તમા દેવા, લવસત્તમા દેવા ?

उ. हंता, गोयमा ! अत्थि ।

પ. સે કેણટ્ટેણં ભંતે ! एवं वुच्चइ-
"लवसत्तमा देवा, लवसत्तमा देवा ?"

उ. गोयमा ! से जहानामए केइ पुरिसे तरूणं बलवं -जाव-
निउणसिप्पोवगए, सालीणं वा, वीहीणं वा,
गोधूमाणं वा, जवाणं वा, जवजवाणं वा, पक्काणं
परियाताणं, हरियाणं हरियकंडाणं तिक्खेणं
णवपज्जणएणं असियएणं पडिसाहरिया-पडिसा-
हरिया पडिसंखिविया पडिसंखिविया -जाव-इणामेव
इणामेव त्ति कट्टु सत्तलवे लुएज्जा, जइ णं गोयमा !
तेसिं देवाणं एवइयं काले आउए पहुप्पए तो णं ते
देवा तेणं चेव भवग्गहणेणं सिज्झंता -जाव-अंतं करेत्ता,

से तेणट्टेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
'लवसत्तमा देवा, लवसत्तमा देवा ।'
- विया. स. १४, उ. ७, सु. १२

૫૫. સળંકુમારદેવિંદસસ ભવસિદ્ધિયાઇ પરૂવણં-

પ. સળંકુમારે ણં ભંતે ! દેવિંદે દેવરાયા -
કિં ભવસિદ્ધિએ, અભવસિદ્ધિએ ?
સમ્મહિટ્ટી, મિચ્છાહિટ્ટી ?
પરિત્તસંસારે, અણંતસંસારે ?
સુલભ બોહિએ, દુલ્લભ બોહિએ ?
આરાહએ, વિરાહએ ?
ચરિમે, અચરિમે ?

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે-

"જે પ્રમાણે અમે વાતને જાણીએ દેખીએ છીએ, તે
પ્રમાણે અનુત્તરોપપાતિક દેવ પણ આ વાતને
જાણે દેખે છે ?"

ઉ. ગૌતમ ! અનુત્તરોપપાતિક દેવોનાં અનન્ત મનોદ્રવ્ય
વર્ગણાઓ લબ્ધ પ્રાપ્ત અને અભિસમન્વાગત છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

"જે પ્રમાણે અમે આ વાતને જાણીએ-દેખીએ છીએ,
તે પ્રમાણે અનુત્તરોપપાતિક દેવ પણ આ વાતને
જાણે દેખે છે."

૫૪. લવસપ્તમ દેવોનાં સ્વરૂપનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું લવસપ્તમ દેવ, લવસપ્તમ દેવ થાય છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

"લવસપ્તમ દેવ, લવસપ્તમ દેવ થાય છે"?

ઉ. ગૌતમ ! જેમ કોઈ તરુણ બળવાન -યાવત્-
શિલ્પકળામાં નિપુણ પુરુષ તે પરિપક્વ કાપવા
યોગ્ય પીળા પડેલ અને પીળા ડંઠલવાળા શાલી,
પ્રીહિ, ઘઉં, જવા અને જવજવની વિખરાયેલી
નાલોને હાથથી એકઠું કરીને મુદ્દીમાં પકડીને
-યાવત્- નવી ધારવાળી તીખી ચાકુથી શીઘ્રતાપૂર્વક
"એ કાષ્યું એ કાષ્યું" આ પ્રમાણે સાત લવોમાં કાપે
તો હે ગૌતમ ! જો તે દેવોનું આયુકાળ બાકી રહે
તો તે દેવ તેજ ભવમાં સિદ્ધ થઈ શકે છે -યાવત્-
સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

(સાત લવ આયુષ્ય ઓછુ થવાથી) લવસપ્તમ-દેવ-
લવસપ્તમ દેવ થાય છે."

૫૫. સનત્કુમાર દેવેન્દ્રનાં ભવસિદ્ધિક આદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ સનત્કુમાર -

શું ભવસિદ્ધિક છે કે અભવસિદ્ધિક ?

સમ્યગ્દષ્ટિ છે કે મિથ્યાદષ્ટિ છે ?

પરિત્ત સંસારી છે કે અનન્ત સંસારી છે ?

સુલભબોધિ છે કે દુર્લભબોધિ છે ?

આરાધક છે કે વિરાધક છે ?

ચરમ છે કે અચરમ છે ?

૩. ગોયમા ! સળંકુમારે ણં દેવિંદે દેવરાયા ભવસિદ્ધિ, નો અભવસિદ્ધીએ ।

એવં સમ્મદિટ્ટી, પરિત્તસંસાર, સુલભવોહિ, આરાહ, ચરિમે, પસત્થં નેયવ્વં ।

પ. સે કેણટ્ટેણં ધંતે ! એવં વુચ્ચઇ-

‘સળંકુમારેદેવિંદેદેવરાયા ભવસિદ્ધિ -જાવ- ચરિમે ।’

૩. ગોયમા ! સળંકુમારે દેવિંદે દેવરાયા બહૂણં સમણાણં, બહૂણં સમણીણં, બહૂણં સાવયાણં, બહૂણં સાવિયાણં, હિયકામ, સુહકામ, પત્યકા, આણુકંપિ, નિસ્સેયસિયે હિય-સુહ નિસ્સેયસકામ ।

સે તેણટ્ટેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઇ-

‘સળંકુમારે ણં ભવસિદ્ધિ -જાવ- ચરિમે ।’

- વિયા. સ. ૩, ડ. ૧, સુ. ૬૨

૫૬. હરિણગમેસી દેવેણ ગબ્ધ સંહરણ પવિક્કયા પરૂવણં-

પ. ધંતે ! હરિણગમેસી સક્કસદૂતે ઇત્થી ગબ્ધં સાહરમાણે-

૧. કિં ગબ્ધાઓ ગબ્ધં સાહરહ ?

૨. ગબ્ધાઓ જોણિં સાહરહ ?

૩. જોણીઓ ગબ્ધં સાહરહ ?

૪. જોણીઓ જોણિં સાહરહ ?

૩. ગોયમા !

૧. નો ગબ્ધાઓ ગબ્ધં સાહરહ,

૨. નો ગબ્ધાઓ જોણિં સાહરહ,

૩. નો જોણીઓ જોણિં સાહરહ,

૪. પરામસિય-પરામસિય અવ્વાબાહેણં અવ્વાબાહં જોણિઓ ગબ્ધં સાહરહ ।

૩. ગૌતમ ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ સનત્કુમાર ભવસિદ્ધિક છે, અભવસિદ્ધિક નથી.

આ પ્રમાણે તે સમ્યગ્દષ્ટિ, પરિત્તસંસારી, સુલભબોધિ, આરાધક અને ચરમ છે. (અર્થાત્) બધા પ્રશસ્ત પદ ગ્રહણ કરવા જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“દેવેન્દ્ર દેવરાજ સનત્કુમાર ભવસિદ્ધિક -યાવત્- ચરમ છે ?”

૩. ગૌતમ ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ સનત્કુમાર ઘણા શ્રમણો, શ્રમણીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓનો હિતૈષી, સુખકારી, પથ્યાતિલાષી, અનુકંપિક (દયાળુ) નિઃશ્રેયસિક (કલ્યાણ કે મોક્ષનાં ઈચ્છુક) છે તે એના હિત સુખ અને નિઃશ્રેયસનાં કામી છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“સનત્કુમારેન્દ્ર ભવસિદ્ધિક -યાવત્- ચરમ છે.”

૫૬. હરિણગમેષી દેવ દ્વારા ગર્ભ સંહરણ પ્રક્રિયાનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શકેન્દ્રદૂત હરિણગમેષી દેવ જ્યારે સ્ત્રીનાં ગર્ભનું સંહરણ કરે છે :

૧. ત્યારે શું એક ગર્ભાશયથી ગર્ભને ઉપાડીને

જેનમ્ જયભીજા ગર્ભાશયમાં રાખે છે ?

૨. ગર્ભને લઈને યોનિ દ્વારા બીજી સ્ત્રીનાં ઉદરમાં રાખે છે ?

૩. યોનિથી ગર્ભને કાઢીને બીજી સ્ત્રીનાં ગર્ભાશયમાં રાખે છે ?

૪. યોનિથી ગર્ભને કાઢીને (પાછું એવી જ રીતે) યોનિ દ્વારા બીજી સ્ત્રીનાં ઉદરમાં રાખે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે (હરિણગમેષી દેવ-)

૧. એક ગર્ભાશયથી ગર્ભને ઉપાડીને બીજા ગર્ભાશયમાં રાખતા નથી,

૨. ગર્ભાશયથી ગર્ભને લઈને તેને યોનિ દ્વારા બીજી સ્ત્રીનાં ઉદરમાં રાખતા નથી,

૩. યોનિથી ગર્ભને કાઢીને યોનિ દ્વારા બીજી સ્ત્રીનાં પેટમાં રાખતા નથી.

૪. પરંતુ પોતાના હાથેથી ગર્ભનો સ્પર્શ કરીને વગર કોઈ બાધાએ તેને યોનિ દ્વારા બહાર કાઢીને બીજી સ્ત્રીનાં ગર્ભાશયમાં રાખી દે છે.

પ. પભૂ ણં ભંતે ! હરિણેગમેસી સક્કસ્સદૂતે ઇત્થીગભ્ભં નહસિરંસિ વા, રોમકૂવંસિ વા, સાહરિત્તણ વા, નીહરિત્તણ વા ?

૩. હંતા, ગોયમા ! પભૂ, નો ચેવ ણં તસ્સ ગભ્ભસ્સ કિંચિ વિ આબાહં વા, વિબાહં વા, ઉપ્પાણ્ણા, છવિચ્છેદં પુણ કરેજ્જા એસુહુમં સાહરિજ્જ વા, નીહરિજ્જ વા ।

- વિયા. સ. ૫, ૩. ૪, સુ. ૧૫-૧૬

૫૭. મહિહ્હિયા દેવાણં તિરિયપવ્વથાઈ ઉલ્લંઘન-પલ્લંઘન સામત્થાસામત્થ પરૂવણં-

પ. દેવે ણં ભંતે ! મહિહ્હિયણ -જાવ- મહેસક્ખે બાહિરણ પોગ્ગલે અપરિયાહિત્તા પભૂ તિરિયપવ્વથં વા, તિરિયભિત્તિં વા, ઉલ્લંઘેત્તણ વા, પલ્લંઘેત્તણ વા ?

૩. ગોયમા ! નો ઇણદ્દે સમદ્દે ।

પ. દેવે ણં ભંતે ! મહિહ્હિયણ -જાવ- મહેસક્ખે બાહિરણ પોગ્ગલે પરિયાહિત્તા પભૂ તિરિયપવ્વથં વા, તિરિયભિત્તિં વા, ઉલ્લંઘેત્તણ વા, પલ્લંઘેત્તણ વા ?

૩. હંતા, ગોયમા ! પભૂ ?

- વિયા. સ. ૧૪, ૩. ૫, સુ. ૨૧-૨૨

૫૮. અપ્પિહ્હિયાઈ દેવ-દેવીણં પરોપ્પરં મજ્ઞંમજ્જેણં ગમણસામત્થ પરૂવણં-

પ. અપ્પિહ્હિયણ ણં ભંતે ! દેવે સે મહિહ્હિયસ્સ દેવસ્સ મજ્ઞંમજ્જેણં વીઈવણ્ણા ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણદ્દે સમદ્દે ।

પ. સમિહ્હિયણ ણં ભંતે ! દેવે સમિહ્હિયસ્સ દેવસ્સ મજ્ઞંમજ્જેણં વીઈવણ્ણા ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણદ્દે સમદ્દે, પમત્તં પુણ વીઈવણ્ણા । ?

પ. સે ણં ભંતે ! કિં વિમોહેત્તા પભૂ, અવિમોહેત્તા પભૂ ?

૩. ગોયમા ! વિમોહેત્તા પભૂ, નો અવિમોહેત્તા પભૂ ।

પ. સે ભંતે ! કિં પુવ્વિં વિમોહેત્તા, પચ્છા વીઈવણ્ણા ? પુવ્વિં વીઈવણ્ણા, પચ્છા વિમોહેત્તા ?

પ્ર. ભંતે ! શું શકદૂત હરિણેગમેષી દેવ, સ્ત્રીનાં ગર્ભને નખામ દ્વારા કે રોમકૂપ દ્વારા ગર્ભાશયમાં રાખવા કે બીજી સ્ત્રીનાં ગર્ભાશયમાં રાખવામાં સમર્થ છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! (હરિણેગમેષી દેવ) સમર્થ છે. તે દેવ એ ગર્ભાશયને થોડી કે કંઈ પણ પીડા પહોંચાડતાં નથી. પરંતુ તે ગર્ભનું છેદન-ભેદન કરે છે, એટલી સૂક્ષ્મતાથી તે ગર્ભને અંદર રાખે છે અથવા અંદરથી બહાર કાઢે છે.

૫૭. મહદ્ધિકાદિ દેવનાં તિર્યક પર્વતાદિનાં ઉલ્લંઘન પ્રલંઘનનાં સામર્થ્ય-અસામર્થ્યનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું મહદ્ધિક -ચાવત્- મહાસુખવાળા દેવ બાહ્ય પુદ્ગલોને ગ્રહણ કર્યા વગર તિર્છા પર્વતને કે તિર્છા ભીંતને એકવાર ઉલ્લંઘન કરવામાં કે વારંવાર ઉલ્લંઘન કરવામાં સમર્થ છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

પ્ર. ભંતે ! શું મહદ્ધિક -ચાવત્- મહાસુખવાળા દેવ બાહ્ય પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરીને તિર્છા પર્વતને કે તિર્છા ભીંતને એકવાર ઉલ્લંઘન કરવામાં કે વારંવાર ઉલ્લંઘન કરવામાં સમર્થ છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! સમર્થ છે.

૫૮. અલ્પશ્ચદ્ધિક આદિ દેવ-દેવીઓનું પરસ્પર મધ્યમાંથી ગમન સામર્થ્યનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું અલ્પશ્ચદ્ધિક દેવ, મહદ્ધિક દેવનાં વચમાંથી જઈ શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

પ્ર. ભંતે ! શું સમદ્ધિક (સમાન શક્તિવાળા) દેવ સમદ્ધિક દેવનાં વચમાંથી જઈ શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, સમાન સમુદ્ધિવાળા દેવનાં પ્રમત્ત (અસાવધાન) થવાથી જઈ શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! શું તે દેવ તે (સમદ્ધિકદેવ)ને વિમોહિત કરીને જઈ શકે છે કે વિમોહિત કર્યા વગર જ જઈ શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે દેવ વિમોહિત કરીને જઈ શકે છે, વિમોહિત કર્યા વગર જઈ શકતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! શું તે (સમાનશ્ચદ્ધિવાળા) દેવને પહેલા વિમોહિત કરીને પછી જઈ શકે છે કે પહેલા જઈને પછી વિમોહિત કરે છે ?

૧. વિયા. સ. ૧૪, ૩. ૩, સુ. ૧૦-૧૧

૩. ગોયમા ! પુલ્લિં વિમોહિતા પચ્છા વીરૂવણ્જા । ગો
પુલ્લિં વીરૂવણ્જા પચ્છા વિમોહિજ્જા ।

પ. મહિહિદ્દાણ ણં ભંતે ! દેવે અપ્પિહિદ્દયસ્સ દેવસ્સ
મજ્ઝંમજ્જેણં વીરૂવણ્જા ?

૩. હંતા, ગોયમા ! વીરૂવણ્જા ।

પ. સે ભંતે ! કિં વિમોહિતા પભૂ, અવિમોહિતા પભૂ ?

૩. ગોયમા ! વિમોહિતા વિ પભૂ, અવિમોહિતા વિ પભૂ ।

પ. સે ભંતે ! કિં પુલ્લિં વિમોહિતા પચ્છા વીરૂવણ્જા,
પુલ્લિં વીરૂવણ્જા પચ્છા વિમોહિજ્જા ?

૩. ગોયમા ! પુલ્લિં વા વિમોહિતા પચ્છા વીરૂવણ્જા,
પુલ્લિં વા વીરૂવણ્જા પચ્છા વિમોહિજ્જા ।

પ. અપ્પિહિદ્દાણ ણં ભંતે ! અસુરકુમારે મહિહિદ્દયસ્સ
અસુરકુમારસ્સ મજ્ઝંમજ્જેણં વીરૂવણ્જા ?

૩. ગોયમા ! ગો ણ્ણદ્દે સમદ્દે ।

એવં અસુરકુમારેણ વિ તિન્નિ આલાવગા ભાણિયવ્વા
જહા ઓહિણં દેવેણં ભણિયા એવં -જાવ-
થણિયકુમારેણં,

વાણમંતર-જોહિસિય-વેમાણિણં એવં-ચેવ ।

પ. અપ્પિહિદ્દાણ ણં ભંતે ! દેવે મહિહિદ્દયાણ દેવીણ
મજ્ઝંમજ્જેણં વીરૂવણ્જા ?

૩. ગોયમા ! ગો ણ્ણદ્દે સમદ્દે ।

પ. સમિહિદ્દાણ ણં ભંતે ! દેવે સમિહિદ્દયાણ દેવીણ
મજ્ઝંમજ્જેણં વીરૂવણ્જા ?

૩. ગોયમા ! ગો ણ્ણદ્દે સમદ્દે, પમત્તં પુણ વીરૂવણ્જા ।

તહેવ દેવેણ ય દેવીણ ય દંડઓ ભાણિયવ્વો -જાવ-
વેમાણિયાણ ।

પ. અપ્પિહિદ્દયા ણં ભંતે ! દેવી મહિહિદ્દયસ્સ દેવસ્સ
મજ્ઝંમજ્જેણં વીરૂવણ્જા ?

૩. ગૌતમ ! તે દેવ પહેલા તેને વિમોહિત કરે છે અને
પછી જાય છે. પરંતુ પહેલા જઈને પછી વિમોહિત
કરતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! શું મહદ્ધિક દેવ, અલ્પઋદ્ધિક દેવનાં વચ્ચો
વચ્ચ થઈને જઈ શકે છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! જઈ શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! તે મહદ્ધિક દેવ તે અલ્પઋદ્ધિક દેવને
વિમોહિત કરીને જાય છે કે વિમોહિત કર્યા વગર
જાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે વિમોહિત કરીને પણ જઈ શકે છે અને
વિમોહિત કર્યા વગર પણ જઈ શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! શું તે મહદ્ધિક દેવ અલ્પઋદ્ધિવાળા દેવને
પહેલા વિમોહિત કરીને પછી જાય છે કે પહેલા
જઈને પછી વિમોહિત કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે મહદ્ધિક દેવ પહેલા તેને વિમોહિત
કરીને પછી પણ જઈ શકે છે અને પહેલા જઈને
પછી પણ વિમોહિત કરી શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! અલ્પઋદ્ધિક અસુરકુમાર દેવ મહદ્ધિક
અસુરકુમાર દેવનાં વચ્ચોવચ્ચ થઈને જઈ શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

આ પ્રમાણે સામાન્ય દેવોનાં આલાપકોની જેમ
અસુરકુમાર-યાવત્-સ્તનિતકુમારનાં પણ ત્રણ-ત્રણ
આલાપક કહેવા જોઈએ.

વાણવ્યંતર જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવોનાં પણ
આ પ્રમાણે ત્રણ-ત્રણ આલાપક કહેવા જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું અલ્પઋદ્ધિક દેવ મહદ્ધિક દેવીનાં
મધ્યમાં થઈને જઈ શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી (અર્થાત્ - જઈ
શકતા નથી.)

પ્ર. ભંતે ! શું સમદ્ધિક દેવ સમદ્ધિક દેવીનાં વચ્ચો-વચ્ચ
થઈને જઈ શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, પ્રમત્ત હોય તો
નીકળી શકે છે.

પૂર્વોક્ત પ્રકારથી દેવની સાથે દેવીનું પણ દંડક
વૈમાનિક સુધી કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અલ્પઋદ્ધિક દેવી, મહદ્ધિક દેવનાં મધ્યમાં
થઈને જઈ શકે છે ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણદ્દે સમદ્દે ।
એવં એસો વિ તદ્દાઓ દંડાઓ ભાણિયવ્વો જાવ-
૫. મહિદ્દિદ્દયા ણં ભંતે ! વેમાણિણી અપ્પિદ્દિદ્દયસ્સ વેમાણિયસ્સ મજ્જંમજ્જેણં વીરૂવણ્ણા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! વીરૂવણ્ણા ।
૫. અપ્પિદ્દિદ્દયા ણં ભંતે ! દેવી મહિદ્દિદ્દયાએ દેવીએ મજ્જંમજ્જેણં વીરૂવણ્ણા ?
૩. ગોયમા ! ણો ઇણદ્દે સમદ્દે ।
એવં સમિદ્દિદ્દયા દેવી સમિદ્દિદ્દયાએ દેવીએ તહેવ ।

મહિદ્દિદ્દયા દેવી અપ્પિદ્દિદ્દયાએ દેવીએ તહેવ ।

એવં એકેકેકે તિન્નિ-તિન્નિ આલાવગા ભાણિયવ્વો જાવ-

૫. મહિદ્દિદ્દયા ણં ભંતે ! વેમાણિણી અપ્પિદ્દિદ્દયાએ વેમાણિણીએ મજ્જંમજ્જેણં વીરૂવણ્ણા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! વીરૂવણ્ણા ।
૫. સા ભંતે ! કિં વિમોહિત્તા પમ્મુ, અવિમોહિત્તા પમ્મુ ?
૩. ગોયમા ! વિમોહિત્તા વિ પમ્મુ, અવિમોહિત્તા વિ પમ્મુ ।

**તહેવ-જાવ-પુવ્વિં વા વીરૂવણ્ણા પચ્છા વિમોહેજ્જા,
 એણે ચત્તારિ દંડગા ।**

- વિયા. સ. ૧૦, ૩, સુ. ૬-૧૭

૫૯. **ઈદ્દિંદ્દ પડુચ્ચ દેવ-દેવીણં પરોપ્પરં મજ્જંમજ્જેણં વિદ્ધકમણ સામત્થ પરૂથણં-**

૫. અપ્પિદ્દિદ્દયા ણં ભંતે ! દેવે મહિદ્દિદ્દયસ્સ દેવસ્સ મજ્જંમજ્જેણં વીરૂવણ્ણા ?
૩. ગોયમા ! નો ઇણદ્દે સમદ્દે ।
૫. સમિદ્દિદ્દયા ણં ભંતે ! દેવે સમિદ્દિદ્દયસ્સ દેવસ્સ મજ્જંમજ્જેણં વીરૂવણ્ણા ?

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.
આ પ્રમાણે અહીં પણ ત્રીજો દંડક કહેવો જોઈએ -યાવત્-
૫. ભંતે ! મહદ્દિક વૈમાનિક દેવી અલ્પઋદ્ધિક વૈમાનિક દેવનાં વચ્ચો-વચ્ચમાંથી થઈને જઈ શકે છે ?
૩. ગૌતમ ! જઈ શકે છે.
૫. ભંતે ! અલ્પઋદ્ધિક દેવી મહદ્દિક દેવીનાં મધ્યમાંથી થઈને જઈ શકે છે ?
૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.
આ પ્રમાણે સમાન ઋદ્ધિક દેવીનાં સમઋદ્ધિક દેવીનાં વચ્ચોવચ્ચમાંથી નીકળવાનો આલાપક કહેવો જોઈએ.
મહદ્દિક દેવીનાં અલ્પઋદ્ધિક દેવીનાં વચ્ચમાંથી નીકળવાનો આલાપક કહેવો જોઈએ.
આ પ્રમાણે પ્રત્યેકનાં ત્રણ-ત્રણ આલાપક કહેવા જોઈએ. -યાવત્-
૫. ભંતે ! વૈમાનિક મહદ્દિક દેવી, અલ્પઋદ્ધિક વૈમાનિક દેવીનાં મધ્યમાંથી થઈને જઈ શકે છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! જઈ શકે છે.
૫. ભંતે ! શું મહદ્દિક દેવી તેને વિમોહિત કરીને જઈ શકે છે કે વિમોહિત કર્યા વગર પણ જઈ શકે છે ?
૩. ગૌતમ ! તેને વિમોહિત કરીને પણ જઈ શકે છે અને વિમોહિત કર્યા વગર પણ જઈ શકે છે.
- તે પ્રમાણે -યાવત્- પૂર્વમાં નીકળીને ત્યારબાદ વિમોહિત કરી શકે છે આ પ્રમાણે એ ચાર દંડક થયા.**

૫૮. **ઋદ્ધિની અપેક્ષાએ દેવ-દેવીઓનાં પરસ્પર મધ્યમાંથી વ્યતિકમણ સામર્થ્યનું પ્રરુપણ :**

૫. ભંતે ! શું અલ્પઋદ્ધિક દેવ મહાઋદ્ધિકવાળા દેવનાં મધ્યમાંથી થઈને જઈ શકે છે ?
૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. (અર્થાત્ તે જઈ શકતા નથી.)
૫. ભંતે ! શું સમાન ઋદ્ધિવાળા દેવ સમાન ઋદ્ધિવાળા દેવનાં મધ્યમાંથી થઈને જઈ શકે છે ?

૩. ગોયમા ! ણો ઇણદ્દે સમદ્દે, પમત્તં પુણ વીઈવણ્જા ।
- પ. સે ણં ભંતે ! કિં સત્થેણં અક્કમિત્તા પમ્મ, અણક્કમિત્તા પમ્મ ?
૩. ગોયમા ! અક્કમિત્તા પમ્મ, નો અણક્કમિત્તા પમ્મ ।
- પ. સે ણં ભંતે ! કિં પુલ્લિં સત્થેણં અક્કમિત્તા પચ્છા વીઈવણ્જા ?
પુલ્લિં વીઈવણ્જા પચ્છા સત્થેણં અક્કમેજ્જા ?
૩. ગોયમા ! પુલ્લિં અક્કમિત્તા પચ્છા વીઈવણ્જા,
ણો પુલ્લિં વીઈવણ્જા પચ્છા અક્કમેજ્જા ।

एवं एणं अभिलावेणं जहा दसमसए आइडिढ उदेसए तहेव निरवसेसं चत्तारि दंडगा भाणियव्वा -जाव- महिडिढया वेमाणिणी अपिडिढयाए वेमाणिणीए ।^१

- વિયા. સ. ૧૪, ૩, સુ. ૧૦-૧૩

૬૦. દેવસ્સ ભાવિયપ્પણો અણગારસ્સ મજ્જંમજ્જેણં વીયીવણ્ણ સામત્થાસામત્થ પરૂવણં-

- પ. દેવે ણં ભંતે ! મહાકાએ મહાસરીરે અણગારસ્સ ભાવિયપ્પણો મજ્જંમજ્જેણં વીયીવણ્ણા ?
૩. ગોયમા ! અત્થેગઇએ વીયીવણ્ણા, અત્થેગઇએ નો વીયીવણ્ણા ।
- પ. સે કેણદ્દેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઇ-
'અત્થેગઇએ વીયીવણ્ણા, અત્થેગઇએ નો વીયીવણ્ણા ?'
૩. ગોયમા ! દેવા દુવિહા પન્નત્તા, તં જહા-
૧. માયીમિચ્છાદિટ્ઠી ઉવવન્નગા ય,
૨. અમાયીસમ્મદિટ્ઠી ઉવવન્નગા ય ।
૧. તત્થ ણં જે સે માયીમિચ્છદિટ્ઠી ઉવવન્નએ દેવે સે ણં અણગારં ભાવિયપ્પા ણં પાસઇ પાસિત્તા નો વંદઇ, નો નમંસઇ, નો સવ્કારેઇ, નો સમ્માણેઇ, નો કલ્લાણં મંગલં દેવયં ચેઇયં પજ્જુવાસઇ ।

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. (સમાન-ઋદ્ધિવાળા દેવનાં) પ્રમત્ત (અસાવધાન) થવા પર જઈ શકે છે.
- પ્ર. ભંતે ! તે (મધ્યમાં થઈને જવાવાળા) દેવ શસ્ત્રનો પ્રહાર કરીને જઈ શકે છે કે વગર પ્રહાર કરીને જઈ શકે છે ?
૩. ગૌતમ ! તે શસ્ત્રનાં પ્રહાર કરીને જઈ શકે છે, વગર શસ્ત્ર પ્રહારે જઈ શકતા નથી.
- પ્ર. ભંતે ! તે દેવ પહેલા શસ્ત્રનો પ્રહાર કરીને ત્યારબાદ જાય છે ?
કે પહેલા જઈને ત્યારબાદ શસ્ત્રથી પ્રહાર કરે છે ?
૩. ગૌતમ ! પહેલા શસ્ત્રનો પ્રહાર કરીને પછી જાય છે. પરંતુ પહેલા જઈને પછી શસ્ત્રનો પ્રહાર કરતા નથી.

આ પ્રમાણે આ અભિલાષ દ્વારા દસમા શતકનાં ત્રીજા ઉદ્દેશકનાં અનુસાર (પૂર્વવત્) સમગ્ર રૂપથી ચારેય દંડક મહાઋદ્ધિવાળી વૈમાનિક દેવી અલ્પઋદ્ધિવાળી વૈમાનિક દેવીનાં મધ્યમાંથી થઈને જઈ શકે છે ત્યાં સુધી કહેવું જોઈએ.

૬૦. દેવનાં ભાવિતાત્મા અણગારનાં મધ્યમાંથી નીકળવાનાં સામર્થ્ય-અસામર્થ્યનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ભંતે ! શુ મહાકાય અને મહાશરીરવાળા દેવ ભાવિતાત્મા અણગારની વચમાંથી થઈને નીકળી જાય છે ?
૩. ગૌતમ ! કોઈ નીકળી જાય છે અને કોઈ નીકળતા નથી.
- પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
"કોઈ વચમાંથી નીકળી જાય છે અને કોઈ નીકળતા નથી" ?
૩. ગૌતમ ! દેવ બે પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. માયી મિથ્યાદષ્ટિ ઉપપન્નક,
૨. અમાયી સમ્યગ્દષ્ટિ ઉપપન્નક.
૧. તેમાં જે માયી મિથ્યાદષ્ટિ ઉપપન્નક દેવ છે તે ભાવિતાત્મા અણગારને જુલે છે અને જોઈને પણ તેને વંદન નમસ્કાર કરતા નથી. તેનો સત્કાર સન્માન પણ કરતા નથી અને કલ્યાણરૂપ, મંગળરૂપ, દેવરૂપ, જ્ઞાનરૂપ માનીને પર્યુપાસના પણ કરતા નથી.

૧. વિયા. સ. ૧૦, ૩, સુ. ૮-૧૭

સે ણં અણગારસ્સ ભાવિયપ્પણો મજ્ઞંમજ્ઞેણં વીયીવણ્જા ।

૨. તત્થ ણં જે સે અમાયી સમ્મદિદદ્ધિ ઉવવન્નણે દેવે સે ણં અણગારં ભાવિયપ્પાણં પાસઇ પાસિત્તા વંદઇ નમંસઇ -જાવ- પજ્જુવાસઇ,

સે ણં અણગારસ્સ ભાવિયપ્પણો મજ્ઞંમજ્ઞેણં નો વીયીવણ્જા ।

સે તેણદ્ધેણં ગોયમા ! एवं वुच्चइ-

'अत्थेगइए वीयीवएज्जा, अत्थेगइए नो वीयीवएज्जा ।'

૫. અસુરકુમારે ણં ભંતે ! મહાકાયે મહાસરીરે અણગારસ્સ ભાવિયપ્પણો મજ્ઞંમજ્ઞેણં વીયીવણ્જા ?

૩. ગોયમા ! एवं चेव ।

एवं देवदंडओ भाणियव्वो -जाव- वेमाणिए ।

- विया. स. १४, उ. ३, सु. १-३

૬૧. દેવાણં દેવાવાસાંતરાણં વીઈક્કમણ ઇહિહ પરુવણં- રાયગિહે -જાવ- एवं वयासी-

૫. આહહીણે ણં ભંતે ! દેવે -જાવ- ચત્તારિ પંચ દેવાવા- સંતરાઈં વીઈક્કંતે તેણ પરં પરિહહીણે વિહક્કંતે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! આહહીણે ણં દેવે -જાવ- ચત્તારિ પંચ દેવાવાસંતરાઈં વીઈક્કંતે, તેણ પરં પરિહહીણે ।

एवं असुरकुमारे वि,

णवरं-असुरकुमारावासंतराईं, सेसं तं चेव,

एवं एएणं कमेणं -जाव- थणियकुमारे ।

एवं वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिए वि ।

- विया. स. १०, उ. ३, सु. १-५

૬૨. વાણમંતરાણં દેવલોગસ્સસહુવં-

૫. કેરિસા ણં ભંતે ! તેસિં વાણમંતરાણં દેવાણં દેવલોગા પણ્ણત્તા ?

એવા તે દેવ ભાવિતાત્મા અણગારની વચમાં થઈને ચાલ્યા જાય છે.

૨. તેમાં જે અમાયી સમ્યગ્દષ્ટિ ઉપપન્નક દેવ છે તે ભાવિતાત્મા અણગારને જુવે છે અને જોઈને વંદન નમસ્કાર કરે છે -ચાવત્- પર્યુપાસના કરે છે.

એવા તે દેવ ભાવિતાત્મા અણગારની વચમાં થઈને નીકળતા નથી.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

"કોઈ વચમાંથી થઈને નીકળી જાય છે અને કોઈ નીકળતા નથી."

૫. ભંતે ! શું મહાકાય અને મહાશરીરવાળા અસુરકુમાર દેવ ભાવિતાત્મા અણગારની મધ્યમાંથી થઈને નીકળી જાય છે ?

૩. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ વર્ણન કરવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે દેવ દંડક (ચતુર્વિધ દેવોનાં માટે) વૈમાનિક સુધી કહેવું જોઈએ.

૬૧. દેવોનાં દેવાવાસાંતરોની વ્યતિક્રમણ ઋદ્ધિનું પ્રરુપણ : રાજગૃહનગરમાં -ચાવત્- ગૌતમસ્વામીએ આ પ્રમાણે પૂછ્યું -

૫. ભંતે ! દેવ શું આત્મઋદ્ધિ (પોતાની શક્તિ) દ્વારા -ચાવત્- ચાર પાંચ દેવાવાસોનાં અંતરોનું ઉલ્લંઘન કરે છે અને તેના પછી પર-શક્તિ દ્વારા ઉલ્લંઘન કરે છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! દેવ આત્મશક્તિથી -ચાવત્- ચાર પાંચ દેવાવાસોનાં અંતરોનું ઉલ્લંઘન કરે છે અને તેના પછી પરશક્તિ દ્વારા ઉલ્લંઘન કરે છે.

આ પ્રમાણે અસુરકુમારોનાં માટે પણ કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : તે અસુરકુમારોનાં આવાસોનાં અંતરોનું ઉલ્લંઘન કરે છે. બાકી વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

આ પ્રમાણે આજ અનુક્રમથી સ્તનિતકુમાર સુધી જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવ સુધી પણ જાણવું જોઈએ.

૬૨. વાણવ્યંતરોનાં દેવલોકોનું સ્વરુપ :

૫. ભંતે ! તે વાણવ્યંતર દેવોનાં દેવલોક કેવા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગોયમા ! સે જહાનામા૯ ઇહં અસોગવણે ઇ વા, સત્તવણ્ણવણે ઇ વા, ચંપગવણે ઇ વા, ચૂયવણે ઇ વા, તિલગવણે ઇ વા, લડયવણે ઇ વા, ગિગ્ગોહવણે ઇ વા, છત્તોવવણે ઇ વા, અસણવણે ઇ વા, સણવણે ઇ વા, અયસિવણે ઇ વા, કુસુંભવણે ઇ વા, સિદ્ધત્થવણે ઇ વા, બંધુજીવગવણે ઇ વા, ગિચ્ચં કુસુમિય માઇય લવઇય થવઇય ગુલુઇય ગુચ્છિય જમલિય જુવલિય વિણમિય પણમિય સુવિભત્ત પિંડિમંજરિવહેસગધરે સિરી૯ અર્હવ-અર્હવ ઉવસોભેમાણે-ઉવસોભેમાણે ચિટ્ઠઇ ।

૯વામેવ તેસિં વાણમંતરાણં દેવાણં દેવલોગા જહન્નેણં દસવાસસહસ્સટ્ઠિર્હ૯ઈ૯ઈ, ઉક્કોસેણં પલિઓવ-મટ્ઠિર્હ૯ઈ૯ઈ, બહૂહિં વાણમંતરેહિં દેવેહિ ય દેવીહિં ય આઇણ્ણા વિઙ્કિણ્ણા ઉવત્થડા સંથડા ફુડા અવગાઢ ગાઢા સિરી૯ અર્હવ ઉવસોભેમાણા ચિટ્ઠત્તિ ।

૯રિસગા ણં ગોયમા ! તેસિં વાણમંતરાણં દેવાણં દેવલોગા પણ્ણત્તા ।

- વિયા. સ.૧, ઉ.૧, સુ.૧૨(૨)

૩. ગૌતમ ! જેમ આ મનુષ્ય લોકમાં જે નિત્ય કુસુમિત, નિત્ય વિકસિત, મૌરયુક્ત, કોંપલ યુક્ત પુષ્પ, ગુચ્છોથી યુક્ત, લતાઓથી આચ્છાદિત, પાંદડાનાં ગુચ્છાથી યુક્ત, સમ શ્રેણીમાં ઉત્પન્ન વૃક્ષોથી યુક્ત, યુગલ વૃક્ષોથી યુક્ત, ફળફૂલનાં ભારથી નમેલા, ફળફૂલનાં ભારથી ઝુકેલ વિભિન્ન પ્રકારનાં વાળો અને મંજરિઓ રુપી મુકુટોને ધારણ કરેલ અશોકવન, સપ્તવર્ણવન, ચંપકવન, આબ્રવન, તિલકવૃક્ષોનાં વન, દૂધીની લતાઓનાં વન, વટવૃક્ષોનાંવન, છત્રોદવન, અશનવૃક્ષોનાં વન, સનવૃક્ષોનાં વન, વટવૃક્ષોનાં વન, અળસીનાં વન, કુસુમ્બ વૃક્ષોનાં વન, સરસવ વન, બંધુજીવક વૃક્ષોનાં વન શોભાથી અતીવ-અતીવ ઉપશોભિત હોય છે.

આ પ્રમાણે વાણવ્યંતર દેવોનાં દેવલોક જઘન્ય દસ હજાર વર્ષની તથા ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્યોપમની સ્થિતિવાળા અને ઘણા વાણવ્યંતર દેવોથી અને તેની દેવીઓથી આકીર્ણ (વ્યાપ્ત) વ્યાકીર્ણ (વિશેષવ્યાપ્ત) એક બીજા પર આચ્છાદિત પરસ્પર મળેલ સ્ફુટ પ્રકાશવાળા, અત્યંત અવગાઢ શ્રીશોભાથી અતીવ ઉપસુશોભિત રહે છે.

હે ગૌતમ ! તે વાણવ્યંતર દેવોના (સ્થાન) દેવલોક આ પ્રમાણે કહ્યા છે.

૩૮. વુક્તિ અધ્યયન

વુક્તિનો સંસ્કૃત શબ્દ 'વ્યુત્કાન્તિ' છે. જે વ્યુત્કમણ અર્થાત્ પાદવિક્ષેપ કે ગમનનું પ્રમાણ છે. માટે એક સ્થાનથી ઉદ્વર્તન (મરણ) કરી બીજા સ્થાન પર જન્મ ગ્રહણ કરે છે તેને વ્યુત્કાન્તિ કહેવામાં આવે છે. મનુસ્મૃતિ (૬/૬૩)માં ઉત્કમણ શબ્દનો પ્રયોગ મૃત્યુ (શરીરથી આત્માનું પલાયન) માટે થયો છે. અહિં વ્યુત્કમણ (વિ + ઉત્કમણ) કે વ્યુત્કાન્તિ શબ્દ છે જે એવી વિશિષ્ટ મૃત્યુ માટે પ્રયુક્ત છે જેના અનન્તર જીવ જન્મ ગ્રહણ કરે છે. આ પ્રમાણે વ્યુત્કાન્તિના અંતર્ગત ઉપપાત, જન્મ, ઉદ્વર્તન, ચ્વન, મરણનો સમાવેશ તો થાય છે પરંતુ તેનાથી સંબંધિત વિગ્રહગતિ, સાન્તર-નિરંતર ઉપપાત, સાન્તર-નિરંતર ઉદ્વર્તન, ઉપપાત વિરહ, ઉદ્વર્તન વિરહ આદિ અનેક તથ્યોનો પણ સમાવેશ થઈ જાય છે. ગતિ-આગતિનું ચિંતન પણ આ પ્રમાણે વ્યુત્કાન્તિનું જ અંગ છે. સાધારણ શબ્દોમાં કહીએ તો મરણથી લઈ ઉત્પન્ન થવા (જન્મ ગ્રહણ કરવા) સુધીનો સમસ્ત ક્રિયાકલાપ વ્યુત્કાન્તિ અધ્યયનનું ક્ષેત્ર છે.

જન્મ - મરણ માટે આગમોમાં કેટલાક વિશેષ શબ્દોનો પ્રયોગ પણ જોવા મળે છે. દેવો અને નૈરયિકોના જન્મને ઉપપાત (उक्वाए) કહ્યું છે. કારણ કે તેમનો જન્મ ગર્ભથી થતો નથી તેમજ સમુર્ષિમથી પણ થતો નથી. નૈરયિકો અને ભવનવાસી દેવોના મરણને ઉદ્વર્તના (उक्वट्टणा) કહેવામાં આવ્યું છે તથા જ્યોતિષી અને વૈમાનિક દેવોના મરણને ચ્વન કહ્યું છે. શેષ જીવોના જન્મ - મરણ માટે વિશેષ શબ્દ નથી.

ગતિ - આગતિનું વર્ણન વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિ, જીવા-જીવાભિગમ, પ્રજ્ઞાપના અને સ્થાનાંગ આદિમાં થયું છે. ઉદ્વર્તન (મરણ, ચ્વન) કરી જીવનમાં ગમન કરવાને ગતિ તથા આગમનને આગતિ કહેવામાં આવે છે. આ બંને શબ્દ સાપેક્ષ છે. ગતિ છે જીવવું અને આગતિ છે આવવું. થોકોમાં પણ ગતિ-આગતિનું વર્ણન છે. સંક્ષેપમાં ૨૪ દંડકોમાં ગતિ-આગતિને એ પ્રમાણે સમજી શકાય છે- નૈરયિક અને દેવ ગતિના જીવ બે ગતિઓથી આવે છે તથા બે જ ગતિઓમાં જાય છે. તે ગતિઓ છે- તિર્યચ અને મનુષ્ય. પૃથ્વી, અપ્ અને વનસ્પતિકાયના જીવ તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવ આ ત્રણ ગતિઓમાંથી આવે છે તથા તિર્યચ અને મનુષ્ય આ બે ગતિઓમાં જાય છે. તેઉકાય, વાઉકાયના જીવ તિર્યચગતિમાં જાય છે, વિકલેન્દ્રિય જીવ તિર્યચ અને મનુષ્ય એ બે ગતિઓથી આવે છે તથા એ જ બે ગતિઓમાં જાય છે. સમુર્ષિમ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયની આગતિ પણ એજ બે ગતિઓથી છે પરંતુ એમની ગતિ ચારે ગતિઓમાં સંભવ છે. સમુર્ષિમ મનુષ્યનું આગમન અને ગમન બે જ ગતિઓમાં થાય છે- તિર્યચ અને મનુષ્યમાં. ગર્ભજ તિર્યચ પંચેન્દ્રિય અને ગર્ભજ મનુષ્ય ચારે ગતિઓમાંથી આવે છે તથા ચારે ગતિમાં જાય છે. આમાં વિશેષતા એ છે કે મનુષ્ય સિદ્ધગતિમાં જઈ શકે છે.

સ્થાનાંગ સૂત્રમાં ગતિ-આગતિનું વર્ણન છ કાય ના આધારે કરવામાં આવ્યું છે તથા પૃથ્વીકાયનો જીવ પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેઉકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાય આ છ સ્થાનોથી આવી ઉત્પન્ન થઈ શકે છે તથા આ જ છ સ્થાનોમાં જઈ શકે છે. આ પ્રમાણે અપ્કાયિકથી ત્રસકાય સુધી બધા જીવોની છ ગતિ અને છ આગતિ હોય છે. આ જીવોની નવ ગતિ અને નવ આગતિ પણ કહી છે જેના અનુસાર એ નવસ્થાન છે- પૃથ્વી, અપ્, તેઉ, વાયુ, વનસ્પતિ, બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિય. અંડજ, પોતજ આદિ યોનિ શરીરોના આધારે આ જીવોની આઠ ગતિ અને આઠ આગતિ પણ કહી છે.

પ્રજ્ઞાપના સૂત્રમાં આગતિનું ખૂબ જ સૂક્ષ્મ અને સુંદર વિવેચન થયું છે. પ્રશ્નોત્તરશૈલીમાં થયેલા આ વિવેચનના પ્રમુખ તથ્ય છે -

(૧) નૈરયિક જીવ અને તિર્યચજીવ તિર્યચપંચેન્દ્રિય અને મનુષ્યથી ઉત્પન્ન થાય છે. તિર્યચ-પંચેન્દ્રિય ત્રણ પ્રકારના છે- જલચર, સ્થળચર અને ખેચર. એમાં સ્થળચર તિર્યચ ત્રણ પ્રકારના હોય છે- ચતુષ્પદ, ઉરપરિસર્પ અને ભુજપરિસર્પ. એ જલચર આદિ બધા તિર્યચ બે પ્રકારના છે- સમુર્ષિમ અને ગર્ભજ. આ બંને પણ બે-બે પ્રકારના છે- પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત. એમાં કેટલાક સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક હોય છે અને કેટલાક અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક હોય છે. તિર્યચ પંચેન્દ્રિયના બધા ભેદોમાંથી જે જીવ સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક અને પર્યાપ્તા હોય છે તે જ નરકમાં જઈ શકે છે. તે સમુર્ષિમ હોય કે ગર્ભજ હોય, જળચર હોય, સ્થળચર હોય કે ખેચર હોય આમાં અંતર પડતું નથી.

(૨) મનુષ્યોમાં ગર્ભજ મનુષ્યોથી નૈરયિક જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, સમુર્જિમ મનુષ્યોથી નહીં. ગર્ભજ મનુષ્યોમાં પણ કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. અકર્મભૂમિના અને અંતર્દ્વીપજના ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી ઉત્પન્ન થતા નથી. કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાં પણ સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક અને પર્યાપ્તક મનુષ્યોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક અને અપર્યાપ્તકોમાંથી ઉત્પન્ન થતા નથી.

(૩) નૈરયિકોના ઉપપાતના વિષયમાં જે સામાન્ય કથન છે તે રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોના ઉપપાત પર લાગુ થાય છે. શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિક સમુર્જિમ તિર્યચમાંથી ઉત્પન્ન થતા નથી. વાલુકાપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિક ભુજ-પરિસર્પોમાંથી ઉત્પન્ન થતા નથી. પંકપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિક ખેચરોમાંથી પણ ઉત્પન્ન થતા નથી. આ પ્રમાણે ઉત્તરોત્તર નિષેધ સમજવું જોઈએ. ધૂમપ્રભાના નૈરયિકોની ઉત્પત્તિ સમુર્જિમ વગેરેની સાથે ચતુષ્પદોથી પણ થતી નથી અને તમસ્તમ પૃથ્વીના નૈરયિક મનુષ્ય સ્ત્રીઓથી પણ ઉત્પન્ન થતા નથી. આ પ્રમાણે સાતમી નરકમાં જળચર અને કર્મભૂમિના મનુષ્ય (પુરુષ અને નપુંસક) જ ઉત્પન્ન થાય છે તે પણ પર્યાપ્ત અને સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક જ થાય છે.

(૪) દેવ પણ તિર્યચ અને મનુષ્યોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. અસુરકુમાર આદિ દશ ભવનપતિ દેવોનો ઉપપાત સામાન્ય નૈરયિકોના ઉપપાતની જેમ છે. પરંતુ વિશિષ્ટતા એ છે કે એ અસંખ્યાત વર્ષ આયુષ્યવાળા અકર્મભૂમિના અને અન્તર્દ્વીપના મનુષ્યો તથા અસંખ્યાતવર્ષ આયુવાળા તિર્યચ પંચેન્દ્રિયથી ઉત્પન્ન થાય છે.

(૫) પૃથ્વીકાય, અપ્કાય અને વનસ્પતિકાયના જીવ એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધીના તિર્યચો, સમુર્જિમ અને ગર્ભજ મનુષ્યો તથા ભવનવાસીથી લઈ વૈમાનિક સુધીના દેવોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. એકેન્દ્રિય જીવોમાં તે પૃથ્વીકાયથી લઈ વનસ્પતિકાય સુધીના સૂક્ષ્મ અને બાદર, પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત સર્વ જીવોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. વિકલેન્દ્રિયોમાં પણ તે પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા બંનેમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. પંચેન્દ્રિય તિર્યચોમાં જળચર આદિના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા સર્વ જીવોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. મનુષ્યોમાં કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યોના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા બંને ભેદોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે તથા સમુર્જિમ મનુષ્યોમાં બધામાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. ભવનપતિ દેવોમાં અસુરકુમારથી લઈ સ્તનિતકુમાર સુધીના બધા દેવોમાંથી, વાણવ્યંતર દેવોમાં પિશાચોથી લઈ ગંધર્વોમાંથી, જ્યોતિષી દેવોમાં ચંદ્ર વિમાનના દેવોથી લઈ તારા વિમાનના દેવોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. વૈમાનિક દેવ બે પ્રકારના હોય છે- કલ્પોપપન્નક અને કલ્પાતીત. એમાંથી કલ્પોપપન્નક દેવોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે તે પણ સૌધર્મ અને ઈશાન કલ્પના દેવોમાંથી જ ઉત્પન્ન થાય છે. એ પણ અહીં ઉલ્લેખનીય છે કે સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાય, સૂક્ષ્મ અપ્કાય અને સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયના જીવ દેવોમાંથી ઉત્પન્ન થતા નથી તે માત્ર તિર્યચ અને મનુષ્યોમાંથી જ ઉત્પન્ન થાય છે.

(૬) તેજસ્કાય અને વાયુકાયના જીવ દેવોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી તે માત્ર તિર્યચ અને મનુષ્યોમાંથી જ ઉત્પન્ન થાય છે. શેષ વર્ણન પૃથ્વીકાયિકના સમાન છે.

(૭) બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય અને ચૌરેન્દ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ પણ તેજસ્કાય અને વાયુકાયની જેમ મનુષ્ય અને તિર્યચોમાંથી થાય છે.

(૮) પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક જીવ ચાર ગતિઓના જીવોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. સાતે પૃથ્વીઓના નૈરયિકો, એકેન્દ્રિયથી લઈ પંચેન્દ્રિય સુધીના તિર્યચો, પર્યાપ્ત-અપર્યાપ્ત (કર્મભૂમિ) ગર્ભજ અને સમુર્જિમ મનુષ્યોમાંથી તથા સહસ્ત્રાર કલ્પના વૈમાનિક દેવો સુધીના દેવોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. સમુર્જિમ જળચર આદિ જીવ તિર્યચ અને મનુષ્યોમાંથી જ ઉત્પન્ન થાય છે. નારકી અને દેવોમાંથી ઉત્પન્ન નહીં થાય.

(૯) મનુષ્ય ચારે ગતિઓના જીવોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. પરંતુ નૈરયિકોમાં છઠ્ઠી નરક સુધીના નૈરયિકોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. સાતમી નરકના નારકીમાંથી નહીં. તિર્યચોમાં તેઉકાય અને વાયુકાયમાંથી ઉત્પન્ન થતા નથી. દેવોમાં સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી બધા દેવોમાંથી મનુષ્ય ઉત્પન્ન થાય છે. મનુષ્ય પણ બે પ્રકારના છે- સમુર્જિમ અને ગર્ભજ. એમાં સમુર્જિમ મનુષ્ય નૈરયિક, દેવ અને અસંખ્યાત વર્ષ આયુવાળા મનુષ્ય અને તિર્યચોથી પણ ઉત્પન્ન થતા નથી. ગર્ભજ મનુષ્યનું કથન સામાન્ય મનુષ્યના સમાન છે.

(૧૦) વાણવ્યંતર અને જ્યોતિષી દેવોનો ઉપપાત દશ ભવનપતિના સમાન છે. ખાસ વિશેષતા એ છે કે જ્યોતિષીની ઉત્પત્તિ સમુર્જિમ અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક-ખેચર પંચેન્દ્રિય તિર્યચ્યોનિકો તથા અંતર્દ્વીપના મનુષ્યોને છોડીને થાય છે.

(૧૧) વૈમાનિક દેવોમાં બીજા દેવલોક સુધીના જીવ પંચેન્દ્રિય તિર્યચો તથા મનુષ્યોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. સનત્કુમારથી સહસ્ત્રાર કલ્પ સુધીના વૈમાનિક દેવ અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક અકર્મભૂમિ ને છોડીને ઉત્પન્ન થાય છે. આનતથી અચ્યુત સુધીના દેવ માત્ર મનુષ્યોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. મનુષ્યોમાં પણ કર્મભૂમિ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. તેમાં પણ સંખ્યાત વર્ષ આયુવાળા પર્યાપ્તકોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. તેમાં પણ સમ્યગ્દષ્ટિ અને મિથ્યાદષ્ટિ પર્યાપ્તકોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે, સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિમાંથી નથી થતા. સમ્યગ્દષ્ટિ પર્યાપ્તા ત્રણ પ્રકારના છે- સંયત, અસંયત અને સંયતાસંયત. તે આ ત્રણે પ્રકારના સમ્યગ્દષ્ટિ પર્યાપ્તા મનુષ્યોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. અચ્યુતકલ્પના દેવો ના ઉપપાતની જેમ નવગ્રૈવયકોનો ઉપપાત છે પરંતુ તે અસંયત અને સંયતાસંયત સમ્યગ્દષ્ટિઓમાંથી ઉત્પન્ન થતા નથી. અનુત્તરોપપાતિક દેવોમાં સંયત સમ્યગ્દષ્ટિ પર્યાપ્તા સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક કર્મભૂમિના મનુષ્ય જ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે અન્ય કોઈ જીવ નહી. સંયત સમ્યગ્દષ્ટિઓમાં પણ અપ્રમત સંયતોમાંથી અનુત્તરોપપાતિક દેવ ઉત્પન્ન થાય છે, પ્રમત સંયતોમાંથી નહીં. તે અપ્રમતસંયત ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત કે અઋદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

ચારે ગતિઓમાં જીવોના ઉત્પન્ન થવાનો ક્રમ નિરંતર પણ રહે છે તથા સાન્તર (વ્યવધાનયુક્ત) પણ રહે છે. ચારે ગતિઓ જઘન્ય એક સમયથી લઈ ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત સુધી ઉપપાત (જન્મ) થી વિરહિત રહે છે. સિદ્ધગતિ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ છ મહિના સુધી સિદ્ધિથી રહિત રહે છે. ચારે ગતિઓ જઘન્ય એક સમય અને બાર મુહૂર્ત સુધી ઉદવર્તન (મરણ)થી વિરહિત કહી છે.

એક સમયમાં જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે. અસુરકુમારથી લઈ સ્તનિતકુમાર સુધીના બધા દસો ભવનપતિ દેવ પણ આ જ પ્રમાણે ઉત્પન્ન થાય છે. પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેઉકાય, વાઉકાયના જીવ પ્રતિસમય વિરહ વગરના અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે. વનસ્પતિકાયના જીવ પ્રતિસમય સ્વસ્થાનમાં વિરહ વગરના અનંત તથા પરસ્થાનમાં વિરહ વગરના અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે. વિકલેન્દ્રિય, સમુર્જિમ-પંચેન્દ્રિય તિર્યચ, ગર્ભજ-પંચેન્દ્રિય તિર્યચ, સમુર્જિમ મનુષ્ય, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી તથા આઠમા વૈમાનિક દેવલોક સુધીના દેવોની ઉત્પત્તિ નૈરયિકોના સમાન એક સમયમાં જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત હોય છે. ગર્ભજ મનુષ્ય આનત, પ્રાણત, આરણ અને અચ્યુત દેવલોકના દેવ, નવ ગ્રૈવયક તથા પાંચ અનુત્તરોપપાતિક દેવ એક સમયમાં જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ તથા ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે. સિદ્ધ એક સમયમાં જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ તથા ઉત્કૃષ્ટ એકસો આઠ સિદ્ધ થાય છે. ઉત્પત્તિના સમાન જ બધા જીવોના એક સમયમાં ઉદવર્તન થાય છે. જ્યોતિષી અને વૈમાનિક દેવો માટે ઉદવર્તનના સ્થાને ચ્યવન શબ્દ પ્રયુક્ત થાય છે. સિદ્ધોનું ઉદવર્તન થતું નથી.

નૈરયિકથી લઈ વૈમાનિક સુધી બધા જીવ અનંતરોપપન્નક છે. પરમ્પરોપન્નક છે અને અનંતર પરમ્પરાનુપપન્નક પણ છે. જેને ઉત્પન્ન થયા પ્રથમ સમય થયો છે તે અનંતરોપપન્નક છે. જેને ઉત્પન્ન થયા બે, ત્રણ વગેરે સમય વ્યતીત થઈ ગયો છે તે પરમ્પરોપન્નક છે તથા જે જીવ વિગ્રહગતિમાં ચાલે છે તે અનંતરપરમ્પરાનુપપન્નક છે. ઉત્પત્તિના સમય બધા જીવ સર્વભાગોથી સર્વ ભાગોને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થાય છે અને ઉત્પન્ન પણ થયા છે. આ પ્રમાણે તે સર્વભાગોથી સર્વભાગોને આશ્રિત કરી નીકળે છે અર્થાત્ ઉદવર્તન કરે છે.

ચોવીસ દંડકોમાં સાન્તર અને નિરંતર ઉત્પત્તિનો વિચાર કરવાથી જ્ઞાત થાય છે કે બધા એકેન્દ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ નિરંતર થતી રહે છે. તેની ઉત્પત્તિમાં વિરહ કે વ્યવધાન આવતો નથી. એટલા માટે તેની ઉત્પત્તિ સાન્તર હોતી નથી. શેષ બધા જીવોની ઉત્પત્તિ સાન્તર પણ થાય છે અને નિરંતર પણ થાય છે. એટલું જ નહિ સિદ્ધ પણ સાન્તર અને નિરંતર બંને પ્રકારના થતા રહે છે. ઉત્પત્તિની જેમજ ઉદવર્તન પણ છે. એમાં પણ એકેન્દ્રિય જીવોનું ઉદવર્તન નિરંતર થતું રહે છે. ત્યારે શેષ બધા દંડકોમાં જીવોનું ઉદવર્તન સાન્તર અને નિરંતર થાય છે. સિદ્ધોનું ઉદવર્તન થતું નથી.

જુદા-જુદા જીવોના ઉપપાત (ઉત્પત્તિ)ના વિરહકાળ અને ઉદવર્તન કે ચ્યવનના વિરહકાળનું પણ આ અધ્યયનમાં પ્રત્યેક દંડકના અનુસાર ઉલ્લેખ થયો છે. પૃથ્વીકાયથી લઈ વનસ્પતિકાય સુધીના એકેન્દ્રિય જીવોમાં એક સમય માટે

પણ ઉપપાત અને ઉદ્વર્તનનો વિરહ થતો નથી. ઉપપાત અને ચ્યવનનો વિરહકાળ સૌથી વધારે સવાર્થસિદ્ધ દેવોમાં હોય છે. તે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમના સંખ્યાતમા ભાગ સુધી ઉપપાત અને ચ્યવનથી વિરહિત કહ્યા છે.

આયુક્ષય, ભવક્ષય અને સ્થિતિક્ષય થવાથી જીવોમાં એક સ્થાનથી ઉદ્વર્તન કરી બીજા સ્થાને જન્મ ગ્રહણ કરવાની ગતિ પ્રવૃત્ત થાય છે તે ગતિ વિગ્રહગતિ કહેવાય છે. આ વિગ્રહગતિ એકેન્દ્રિયોને છોડી બધા જીવોમાં એક સમય, બે સમય કે ત્રણ સમયની હોય છે. એકેન્દ્રિયોમાં ચાર સમયની પણ હોય છે. તે બધા જીવ આત્મ ઋદ્ધિથી, સ્વકૃત કર્મોથી તથા પોતાના વ્યાપારથી ઉત્પન્ન થાય છે. ઈશ્વરાદિમાં (પર) ઋદ્ધિ, કર્મ અને વ્યાપારની એમને અપેક્ષા હોતી નથી.

જે પ્રમાણે આગમોમાં અનન્તરોપપન્નક, પરમ્પરોપપન્નક અને અનન્તરપરમ્પરાનુપપન્નકની ચર્ચા છે તે જ પ્રમાણે અનન્તરનિર્ગત, પરંપર નિર્ગત અને અનન્તર-પરંપર અનિર્ગતની પણ ચર્ચા છે. નિર્ગત શબ્દ અહિં ઉદ્વર્તિતના સ્થાને પ્રયુક્ત થયો છે. જે જીવોને ઔદારિક કે વૈક્રિય શરીર છોડીને નીકળ્યા પ્રથમ સમય જ થયો છે તે અનન્તર નિર્ગત છે. જેને બે, ત્રણ આદિ સમય વ્યતીત થઈ ગયા તે પરમ્પર નિર્ગત છે. તથા જે વિગ્રહ ગતિને પ્રાપ્ત છે તે અનન્તર-પરંપર અનિર્ગત છે.

(ભગવાનથી પ્રશ્ન કરવામાં આવ્યો-) 'ભંતે ! નારક નારકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે કે અનારક નારકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.' ભગવાને ઉત્તર આપ્યો- 'ગૌતમ ! નારક નારકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે, અનારક નારકોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.' આનો આશય એ છે કે જીવ જન્મ ગ્રહણ કરવાના પહેલા જ તે ગતિથી યુક્ત થઈ જાય છે જેમાં તેને જન્મ લેવાનો હોય તથા એ જ પ્રમાણે ઉદ્વર્તન ના સમયે તે ગતિનો તે રહેતો નથી જે ગતિથી તે જીવ ઉદ્વર્તન કરે છે. એ તથ્ય જીવો પર લાગુ પડે છે.

રત્નપ્રભાપૃથ્વી પર ૩૦ લાખ નરકાવાસ છે. શર્કરાપ્રભાપૃથ્વી પર ૨૫ લાખ નરકાવાસ છે. વાલુકાપ્રભાપૃથ્વી પર ૧૫ લાખ, પંકપ્રભા પૃથ્વી પર ૧૦ લાખ, ધૂમપ્રભા પૃથ્વી પર ૩ લાખ તથા તમઃ પ્રભા પૃથ્વી પર ૯૫ હજાર નરકાવાસ છે. તમસ્તમપ્રભા પૃથ્વી પર પાંચ અનુત્તર નરકાવાસ છે- કાળ, મહાકાળ, રૌરવ, મહારૌરવ અને અપ્રતિષ્ઠાન. તે સાતે પૃથ્વીઓના નરકાવાસ સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા પણ છે તથા અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા પણ છે. રત્નપ્રભાપૃથ્વીના સંખ્યાત યોજન વિસ્તૃત નરકાવાસોમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા નારકોના સંબંધમાં આ અધ્યયનમાં ૩૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન કરવામાં આવ્યું છે. આ પ્રમાણે અસંખ્યાતયોજન વિસ્તૃત નરકાવાસોમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા નૈરયિકોના સંબંધમાં પણ એટલા જ પ્રશ્નોત્તર છે. સંખ્યાત યોજન વિસ્તૃત નરકાવાસોમાં એક સમયમાં જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે જ્યારે અસંખ્યાત યોજન વિસ્તૃત નરકાવાસોમાં ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે. રત્નપ્રભાપૃથ્વીના નૈરયિકોના વિવિધ આધારો પર સંખ્યાના સંબંધમાં ૩૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન પણ થયું છે. તેના અંતર્ગત કાપોતલેશી, સંજી, મતિજ્ઞાની, શ્રુતજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની, અનન્તરોપપન્નક, પરમ્પરોપપન્નક, અનન્તરાવગાઠ, પરમ્પરાવગાઠ આદિ નૈરયિકોની સંખ્યાના વિષયમાં પણ ચર્ચા છે. આ પ્રશ્નોત્તરોના આધાર પર કેટલીક વિશેષ જાણકારી પણ સમ્મુખ આવે છે.

રત્નપ્રભા પૃથ્વીના સંખ્યાત યોજન વિસ્તૃત નરકાવાસોમાં ઉદ્વર્તન કરવાવાળા નારકોના સંબંધમાં પણ ઉત્પત્તિની જેમજ ૩૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન કરવામાં આવ્યું છે. રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોની જેમજ શર્કરાપ્રભા આદિ છએ નરક પૃથ્વીઓના નૈરયિકોના ઉપપાત અને ઉદ્વર્તન થાય છે, એટલા માટે એના પ્રશ્નોત્તરોમાં વિશેષભેદ નથી. નરકાવાસોની સંખ્યામાં અંતર છે જેનો નિર્દેશ પહેલા કરી દીધો છે. વિશેષતા એ છે કે આ છ પૃથ્વીઓના નૈરયિક અસંજી હોતા નથી. લેશ્યાઓની અપેક્ષા પહેલી બીજી નરકમાં કાપોતલેશ્યા છે. ત્રીજીમાં કાપોત અને નીલ, ચોથીમાં નીલ, પાંચમીમાં નીલ અને કૃષ્ણ,છઠ્ઠીમાં કૃષ્ણ અને સાતમી નરકમાં પરમ કૃષ્ણ લેશ્યા છે. પંકપ્રભાપૃથ્વીથી લઈ અધઃસપ્તમ પૃથ્વી સુધી અવધિજ્ઞાની અને અવધિદર્શની નૈરયિક ઉદ્વર્તન કરતા નથી. સાતમી નરકમાં ત્રણ જ્ઞાનયુક્ત જીવ ઉત્પન્ન થતા નથી તથા ઉદ્વર્તન પણ કરતા નથી પરંતુ સત્તામાં ત્રણ જ્ઞાનવાળા નૈરયિક જોવા મળે છે.

ભવનવાસી, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક દેવોના ઉત્પાદ, ઉદ્વર્તન કે ચ્યવનના સંબંધમાં પણ નૈરયિકોની જેમ ૪૯ - ૪૯ પ્રશ્નોના સમાધાન દીધા છે. અસુરકુમારોના ૬૪ લાખ આવાસ કહ્યા છે. નાગકુમાર આદિ બધા

ભવનપતિઓના પણ આ જ પ્રમાણે ચૌસઠ- ચૌસઠ લાખ આવાસ છે. તે આવાસ પણ સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા અને અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા હોય છે. તે દેવ સ્ત્રીવેદ કે પુરુષવેદ સહિત ઉત્પન્ન થાય છે, નપુંસકવેદી થતા નથી. તે અસંખ્યાત પણ ઉદ્વર્તના કરે છે. અવધિજ્ઞાની અને અવધિદર્શની ઉદ્વર્તના કરતા નથી. સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા આવાસોમાં ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ભવનપતિદેવ ઉત્પન્ન થાય છે અને અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા આવાસોમાં અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે. વાણવ્યંતર દેવોના અસંખ્યાત લાખ આવાસ છે. જ્યોતિષીદેવોના અસંખ્યાત લાખ વિમાનાવાસ છે. જ્યોતિષી દેવોમાં એક તેજોલેશ્યા હોય છે બીજી નહીં. જ્યારે ભવનપતિદેવોમાં પ્રથમ ચાર લેશ્યાઓ હોય છે. સૌધર્મ અને ઈશાન દેવલોકમાં બત્રીસ - બત્રીસ લાખ વિમાનાવાસ છે. સનત્કુમારથી સહસ્ત્રાર સુધી વિમાનાવાસોમાં થોડું અંતર છે. આનત અને પ્રાણત દેવલોકમાં ચાર સો વિમાનાવાસ છે. આરણ અને અચ્યુતના વિમાનાવાસોમાં થોડું અંતર છે. અનુત્તર વૈમાનિકોમાં પાંચ વિમાન છે, તેમાં એક સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા તથા ચાર અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા છે. આ દેવો અને નૈરયિકોના સંબંધમાં જે વર્ણન મળે છે તેને ત્રણ આલાપકોમાં પ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યું છે. તે આલાપકો છે- ઉપપાત, ઉદ્વર્તન અને સત્તા.

બધા દંડકોના જીવ આત્મોપક્રમથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે. પરોપક્રમથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરુપક્રમથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ ઉદ્વર્તનમાં એવું નથી. નૈરયિક અને દેવ નિરુપક્રમથી ઉદ્વર્તન કરે છે, આત્મોપક્રમ અને પરોપક્રમથી ઉદ્વર્તન નથી કરતા. પૃથ્વીકાય જીવોથી લઈ મનુષ્ય સુધીના દંડકોમાં ત્રણે ઉપક્રમોથી ઉદ્વર્તન થાય છે. જ્યોતિષી અને વૈમાનિક દેવોનું ચ્યવન થાય છે. ઉદ્વર્તન નથી થતું. બધા જીવ આત્મ ઋદ્ધિથી ઉત્પન્ન થાય છે અને આત્મઋદ્ધિથી જ ઉદ્વર્તન કરે છે. પોતાના કર્મથી જ ઉત્પન્ન થાય છે તથા પોતાના કર્મથી જ ઉદ્વર્તન કરે છે. એ જ પ્રમાણે તે આત્મપ્રયોગ કે આત્મવ્યાપારથી ઉત્પન્ન થાય છે તથા ઉદ્વર્તન કરે છે. જે જીવ જ્યાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તે તેજ ગતિનામથી યોજિત કરી ભવ્યદ્રવ્ય નૈરયિક, ભવ્યદ્રવ્યદેવ, ભવ્યદ્રવ્ય પૃથ્વીકાય, ભવ્યદ્રવ્ય તિર્થંચ, ભવ્યદ્રવ્ય મનુષ્ય આદિ કહેવામાં આવે છે.

એક ગતિમાં એક સાથે કેટલા જીવ ઉત્પન્ન થવા માટે પ્રવેશ કરે છે તેને આગમમાં કતિસંચિત, અકતિસંચિત અને અવક્તવ્ય સંચિત આ ત્રણ પ્રકારોમાં વિભક્ત કરવામાં આવે છે. જે એક સાથે સંખ્યાત પ્રવેશ કરે છે તે કતિસંચિત છે, જે અસંખ્યાત પ્રવેશ કરે છે તે અકતિસંચિત છે તથા જે એક-એક કરીને પ્રવેશ કરે છે તે અવક્તવ્યસંચિત છે. એકેન્દ્રિય જીવ એક સાથે અસંખ્યાત પ્રવેશ કરે છે એટલા માટે તે માત્ર અકતિસંચિત હોય છે. જ્યારે શેષ બધા જીવ ત્રણે પ્રકારના છે તે કતિસંચિત પણ છે. અકતિસંચિત પણ છે અને અવક્તવ્યસંચિત પણ છે. સિદ્ધ સિદ્ધગતિમાં એક એક કે સંખ્યાત જાય છે એટલા માટે તે કતિસંચિત અને અવક્તવ્યસંચિત હોય છે.

જે જીવ (ઉત્પન્ન થવા માટે) એક સમયમાં એક સાથે છ ની સંખ્યામાં પ્રવેશ કરે છે તે 'ષટ્સમર્જિત' કહેવાય છે. જે એક સાથે જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચની સંખ્યામાં પ્રવેશ કરે છે તે 'નોષટ્ક સમર્જિત' હોય છે. જે અનેક ષટ્કની સંખ્યામાં પ્રવેશ કરે છે તે 'અનેક ષટ્કસમર્જિત' કહેવાય છે. ષટ્ક, નોષટ્ક અને અનેક ષટ્ક સમર્જિતના પાંચ વિકલ્પ બને છે- (૧) ષટ્ક સમર્જિત (૨) નોષટ્ક સમર્જિત (૩) એક ષટ્ક અને નોષટ્ક સમર્જિત (૪) અનેક ષટ્ક સમર્જિત (૫) અનેક ષટ્ક સમર્જિત અને નોષટ્ક સમર્જિત. પૃથ્વીકાય આદિ એકેન્દ્રિય જીવોમાં ચોથો અને પાંચમો વિકલ્પ જ છે. શેષ બધા જીવોમાં પાંચે વિકલ્પ જોવા મળે છે. અહીં ષટ્ક સમર્જિતાદિથી વિશિષ્ટ દંડકોનો અલ્પબહુત્વ પણ વર્ણિત છે. ષટ્ક સમર્જિતની જેમ બારની સંખ્યામાં પ્રવેશ કરવાવાળા જીવ 'દ્વાદશ સમર્જિત' કહેવાય છે. જે જઘન્ય એક, બે, ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ અગ્યાર સુધી પ્રવેશ કરે છે તે 'નોદ્વાદશ સમર્જિત' કહેવાય છે. અનેક દ્વાદશોની સંખ્યામાં પ્રવેશ કરવાવાળા 'અનેક દ્વાદશ' સમર્જિત કહેવાય છે. ષટ્ક સમર્જિતની જેમ આના પણ પાંચ વિકલ્પ છે અને આનો પણ અલ્પબહુત્વ અહીં દૃષ્ટવ્ય છે. ષટ્ક સમર્જિત અને દ્વાદશ સમર્જિતના સમાન ચતુરશીતિ સમર્જિતનું પણ વર્ણન મળે છે. જ્યારે એક સાથે ચૌરાશી જીવ પ્રવેશ કરે છે તો તે 'ચતુરશીતિ સમર્જિત' કહેવાય છે. જે ઉત્કૃષ્ટ ૮૩ સુધી પ્રવેશ કરે છે તો તે 'નો ચતુરશીતિ સમર્જિત' કહેવાય છે તથા અનેક ચૌરાશીઓની સંખ્યામાં પ્રવેશ કરે છે તે 'અનેક ચતુરશીતિ સમર્જિત' કહેવાય છે. આનો અલ્પબહુત્વ પણ આ અધ્યયનમાં દૃષ્ટવ્ય છે.

રત્નપ્રભા આદિ છ પૃથ્વીઓમાં સમ્યગ્દષ્ટિ અને મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે પરંતુ સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિક ઉત્પન્ન થતા નથી. ઉદ્ધવર્તન પણ સમ્યગ્દષ્ટિ અને મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિકોનો જ થાય છે. સાતમી નરકમાં માત્ર મિથ્યાદષ્ટિ જીવ ઉત્પન્ન થાય છે અને તે જ ઉદ્ધવર્તન કરે છે. નરકગતિ સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિકોથી કદાચિત્ અવિરહિત છે અને કદાચિત્ વિરહિત્ પણ હોય છે. રત્નપ્રભા આદિ પૃથ્વીઓના નૈરયિકોનું જો પ્રત્યેક સમયમાં એક-એક ને અપહરણ કરવામાં આવે તો તે અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણીઓ, અવસર્પિણીઓમાં અપહત થશે પરંતુ તેનું અપહરણ થયું નથી. વૈમાનિક દેવોમાં પ્રત્યેક સમયમાં એકનું અપહરણ કરવામાં આવે તો અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણીઓ અને અવસર્પિણીઓ લાગશે પરંતુ તેનું અપહરણ થશે નહિ. શ્રૈવેયક અને અનુત્તર વિમાનોમાંથી અપહરણ કરવામાં આવે તો તે પલ્યોપમ ના અસંખ્યાતમાં ભાગમાં અપહત થશે પરંતુ તેનું અપહરણ થતું નથી. નૈરયિકોની જેમ દેવોમાં પણ સમ્યગ્દષ્ટિ અને મિથ્યાદષ્ટિ જીવ ઉત્પન્ન થાય છે પરંતુ પાંચ અનુત્તર વિમાનોમાં માત્ર સમ્યગ્દષ્ટિ દેવ જ ઉત્પન્ન થાય છે.

વ્યુત્કાન્તિ અધ્યયનમાં ભવ્યદ્રવ્યદેવ, નરદેવ, ધર્મદેવ, દેવાધિદેવ અને ભાવદેવોના ઉપપાત અને ઉદ્ધવર્તનનું પણ વર્ણન છે. ભવ્ય દ્રવ્ય દેવ ઉદ્ધવર્તન કરી દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. નરદેવ ઉદ્ધવર્તન કરીને નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. ધર્મદેવ વૈમાનિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. દેવાધિદેવ સિદ્ધ થાય છે -યાવત્- સર્વદુઃખોનો અંત કરે છે. ભાવ દેવોની ઉદ્ધવર્તના અસુરકુમારોની જેમ છે. અસંયત ભવ્યદ્રવ્યદેવ અવિરાધિત સંયમી -યાવત્- શ્રદ્ધા ભ્રષ્ટ વેષધારી જીવ જો દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય તો ક્યાં ક્યાં ઉત્પન્ન થશે એનું પણ આ અધ્યયનમાં નિર્દેશ છે. જે જીવ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, કુળ, ગણ અને સંઘના પ્રત્યનીક હોય છે તથા તેના અવર્ણવાદ કરે છે, મિથ્યાત્વના અભિનિવેશ યુક્ત હોય છે. ઘણાવર્ષો સુધી શ્રમણ પર્યાયનું પાલન કરીને પણ પાપ આલોચના કરતા નથી તે અકાલમાં કાળ કરી કિલ્વિષિક દેવરૂપમાં ઉત્પન્ન થાય છે. કેટલાક કિલ્વિષિક દેવ નારકી, તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવના ચાર-પાંચ ભવ કરી સંસાર મુક્ત થઈ જાય છે અને કેટલાક સંસાર-કાન્તારમાં પરિભ્રમણ કરતા રહે છે. તે મહર્દિક દેવ મહાદ્યુતિ, મહાબળ, મહાયશ અને મહાસુખવાળા હોય છે.

પૃથ્વીકાય, અપ્કાય અને વાયુકાયના જીવ રત્નપ્રભા આદિ પૃથ્વીઓમાં મારણાંતિક સમુદ્ધાતથી સમવહત થઈ સૌધર્મકલ્પ આદિ દેવલોકમાં પૃથ્વીકાય આદિ રૂપમાં ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે બે વિકલ્પ સંભવ છે- (૧) તે જીવ પહેલા ઉત્પન્ન થાય છે અને પછી પુદ્ગલ બ્રહ્મણ કરે છે. (૨) પહેલા તે પુદ્ગલ બ્રહ્મણ કરે છે અને પછી ઉત્પન્ન થાય છે.

૩૮. વુક્કંતિ અજ્ઞયણ

૩૮. વ્યુત્ક્રાંતિ અધ્યયન

સુત્ર -

૧. ઉપ્પાયાઈ વિવક્ષયા એગ્ત પરૂવણં-

એગા ઉપ્પા, એગા વિયઈ । - ઠાણં.અ.૧, સુ. ૧૪-૧૫

એગા ગઈ, એગા આગઈ,

એગે ચયણે, એગે ઉવવાણ । - ઠાણં.અ.૧, સુ. ૧૭-૧૮

૨. ઉવવાયાઈ પદાણં સામિત્ત પરૂવણં-

દોણં ઉવવાણ પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. દેવાણં ચેવ, ૨. નેરહયાણં ચેવ ।

દોણં ઉવવટ્ટણં પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. ણેરહયાણં ચેવ, ૨. ભવણવાસીણં ચેવ ।

દોણં ચયણે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. જોહસિયાણં ચેવ, ૨. વેમાણિયાણં ચેવ ।

- ઠાણં.અ.૨, ઉ.૩, સુ. ૭૯

૩. સંસાર સમાવન્નગજીવાણં ગઈ-આગઈ પરૂવણં-

(૧) ગિરયગઈ -

પ. ણેરહયાણં ભંતે ! જીવા કઈ ગઈયા, કઈ આગઈયા ?

ઉ. ગોયમા ! દુગઈયા, દુઆગઈયા ।

- જીવા પહિ.૧, સુ. ૩૨

(૨) તિરિયગઈ -

પ. સુહુમપુઢવિકાઈયા ણં ભંતે ! જીવા કઈ ગઈયા, કઈ આગઈયા ?

ઉ. ગોયમા ! દુગઈયા, દુઆગઈયા ।

- જીવા. પહિ.૧, સુ. ૧૩, (૨૩)

પ. વાયર પુઢવિકાઈયા ણં ભંતે ! જીવા કઈ ગઈયા, કઈ આગઈયા ?

ઉ. ગોયમા ! દુગઈયા, તિઆગઈયા ।

- જીવા. પહિ.૧, સુ. ૧૫

સુહુમ આઝકાઈયા દુગઈયા, દુઆગઈયા જહા સુહુમપુઢ-
વિકાઈયા ।વાયર આઝકાઈયા દુગઈયા, તિઆગઈયા જહા વાયર
પુઢવિકાઈયા ।

સૂત્ર :

૧. ઉત્પાદ આદિની વિવક્ષાથી એકત્વનું પ્રરુપણ :

ઉત્પત્તિ એક છે, વિગતિ (વિનાશ) એક છે.

ગતિ એક છે, આગતિ એક છે,

ચ્યવન એક છે, ઉપપાત એક છે.

૨. ઉત્પાદ આદિ પદોના સ્વામીત્વનું પ્રરુપણ :

બે નો ઉપપાત કલ્હો છે, જેમકે -

૧. દેવતાઓનો, ૨. નૈરયિકોનો,

બે નો ઉદવર્તન કલ્હો છે, જેમકે -

૧. નૈરયિકોનો, ૨. ભવનવાસી દેવતાઓનો,

બે નો ચ્યવન કલ્હો છે, જેમકે -

૧. જ્યોતિષ્ક દેવોનો, ૨. વૈમાનિક દેવોનો,

૩. સંસાર સમાપન્નક જીવોની ગતિ-આગતિનું પ્રરુપણ :

(૧) નરકગતિ :

પ્ર. ભંતે ! નૈરયિક જીવ કેટલી ગતિથી આવે છે અને
જેનમ્ કેટલી ગતિમાં જાય છે ?ઉ. ગૌતમ ! બે ગતિ (મનુષ્ય-તિર્યચ)થી આવે છે
અને બે ગતિ (મનુષ્ય-તિર્યચ)માં જાય છે.

(૨) તિર્યચ-ગતિ :

પ્ર. ભંતે ! સૂક્ષ્મ-પૃથ્વીકાયિક જીવ કેટલી ગતિથી
આવે છે અને કેટલી ગતિમાં જાય છે ?ઉ. ગૌતમ ! બે ગતિ (મનુષ્ય-તિર્યચ)થી આવે છે
અને બે ગતિ (મનુષ્ય-તિર્યચ)માં જાય છે.પ્ર. ભંતે ! બાદર પૃથ્વીકાયિક જીવ કેટલી ગતિથી
આવે છે અને કેટલી ગતિમાં જાય છે ?ઉ. ગૌતમ ! ત્રણ ગતિ (મનુષ્ય-તિર્યચ અને દેવ)થી
આવે છે અને બે ગતિ (મનુષ્ય-તિર્યચ)માં જાય છે.સૂક્ષ્મ અપ્કાયિક જીવ સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોનાં સમાન
બે ગતિથી આવે છે અને બે ગતિમાં જાય છે.બાદર અપ્કાયિક જીવ બાદર પૃથ્વીકાયિકોનાં સમાન
ત્રણ ગતિથી આવે છે અને બે ગતિમાં જાય છે.

સુહુમવણસ્સિકાઈયા દુગઈયા, દુઆગઈયા જહા
સુહુમપુઢવિકાઈયા ।

- જીવા.પઢિ.૧, સુ.૧૬-૧૮

પત્તેય-સરીર-બાયર-વણસ્સિકાઈયા દુગઈયા, તિ
આગઈયા જહા બાયરપુઢવિકાઈયા ।

સાહારણસરીર-બાયર-વણસ્સિકાઈયા વિ એવં ચેવ ।

ળવરં-દુઆગઈયા । - જીવા.પઢિ.૧, સુ.૨૦-૨૧

સુહુમતેઝકાઈયા ઇગગઈયા, દુઆગઈયા ।

બાયર-તેઝકાઈયા વિ એવં ચેવ ।

-જીવા.પઢિ.૧, સુ.૨૪-૨૫

સુહુમ-વાઝકાઈયા, બાયર-વાઝકાઈયા વિ એવં
ચેવ ।

- જીવા.પઢિ.૧, સુ.૨૬

બેઈંદિયા-દુગઈયા, દુઆગઈયા,

તેઈંદિયા ચઝરિંદિયા વિ એવં ચેવ ।

- જીવા.પઢિ.૧, સુ.૨૮-૩૦

સમ્મુચ્છિમ-પંચેંદિય-તિરિક્ખજોણિયા જલયરા
ચઝગઈયા દુઆગઈયા ।

સમ્મુચ્છિમ થલયરા ચઝપ્પયા ઝરગપરિસપ્પા,
ભુયગ-પરિસપ્પા સ્સહયરા એવં ચેવ ।

- જીવા.પઢિ.૧, સુ.૩૫-૩૬

ગઘ્ભવક્કંતિય-પંચેંદિયતિરિક્ખજોણિયા જલયરા
ચઝગઈયા ચઝઆગઈયા ।

ગઘ્ભવક્કંતિય-થલયરા, ચઝપ્પયા, ઝરગપરિસપ્પા,
ભુજગપરિસપ્પા, સ્સહયરા એવં ચેવ ।

- જીવા.પઢિ.૧, સુ.૩૮-૪૦

(૩) મળુયગઈ-

સમ્મુચ્છિમ મળુસ્સા દુગઈયા, દુઆગઈયા,

ગઘ્ભવક્કંતિય-મળુસ્સા પંચગઈયા, ચઝઆગઈયા ।

- જીવા.પઢિ.૧, સુ.૪૧

સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાઈયિક ઝવ સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાઈયિકોનાં
સમાન બે ગતિથી આવે છે અને બે ગતિમાં જાય છે.

પ્રત્યેક શરીર બાદર વનસ્પતિકાઈયિક ઝવ બાદર
પૃથ્વીકાઈયિકનાં સમાન ત્રણ ગતિથી આવે છે અને
બે ગતિમાં જાય છે.

સાધારણ શરીર બાદર વનસ્પતિકાઈયિકની ગતિ
આગતિ પણ આ પ્રમાણે છે.

વિશેષ - એ છે કે તે બે ગતિથી આવે છે.

સૂક્ષ્મ તેજસ્કાઈયિક ઝવ બે ગતિથી આવે છે અને
એક ગતિમાં જાય છે.

બાદર તેજસ્કાઈયિક ઝવોની ગતિ આગતિ આ
પ્રમાણે છે.

સૂક્ષ્મ વાયુકાઈયિક અને બાદર વાયુકાઈયિકની ગતિ
આગતિ પણ આ પ્રમાણે છે.

બેઈંદ્રિય ઝવ બે ગતિથી આવે છે અને બે ગતિમાં
જાય છે.

ત્રેઈંદ્રિય અને ચઠ્ઠેંદ્રિયોની ગતિ-આગતિ પણ
આ પ્રમાણે છે.

સમ્મૂર્ચ્છિમ પંચેંદ્રિય તિર્યયોનિક જલયર બે ગતિ
(મનુષ્ય-તિર્યય)થી આવે છે અને ચાર ગતિ
(નરક, તિર્યય, મનુષ્ય અને દેવ)માં જાય છે.

સમ્મૂર્ચ્છિમ-સ્થળયર ચતુષ્પદ-ઉરપરિસર્પ, ભુજગ
પરિસર્પ અને ખેયરોની ગતિ આગતિ પણ આ
પ્રમાણે છે.

ગર્ભજ પંચેંદ્રિય તિર્યયોનિક જલયર ચાર
ગતિથી આવે છે અને ચાર ગતિમાં જાય છે.

ગર્ભજ સ્થળયર ચતુષ્પદ ઉરપરિસર્પ ભુજગ
પરિસર્પ અને ખેયરોની ગતિ-આગતિ પણ આ
પ્રમાણે છે.

(૩) મનુષ્ય ગતિ :

સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય બે ગતિથી આવે છે બે
ગતિઓમાં જાય છે.

ગર્ભજ મનુષ્ય ચાર ગતિથી આવે છે અને પાંચ
ગતિઓ (સિદ્ધસહિત)માં જાય છે.

(૪) દેવગઈ-

દેવા-દુગઈયા, દુઆગઈયા ।

- જીવા.પહિ.૧, સુ.૪૨

૪. ઠાણંગાનુસારેણ ચઝગઈસુ જીવેસુ ગઈ-આગઈ પઠ્ઠવણં-

નેરઈયા દુગઈયા દુઆગઈયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. નેરઈએ નેરઈએસુ ઉવવજ્જમાણે મળ્ણુસ્સેહિંતો વા પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિએહિંતો વા ઉવવજ્જેજ્જા,

સે ચેવ ણં સે નેરઈએ ણેરઈયત્તં વિપ્પજ્જહમાણે મળ્ણુસ્સત્તાએ વા પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિયત્તાએ વા ગચ્છેજ્જા ।

એવં અસુરકુમારા વિ,

ળવરં-સે ચેવ અસુરકુમારે અસુરકુમારત્તં વિપ્પજહમાણે મળ્ણુસ્સત્તાએ વા તિરિક્ખજોણિયત્તાએ વા ગચ્છેજ્જા ।

એવં સવ્વદેવા । - ઠાણં.અ.૨, ઉ.૨, સુ.૬૮

પુઠ્ઠવિકાઈયા દુગઈયા દુઆગઈયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

પુઠ્ઠવિકાઈએ પુઠ્ઠવિકાઈએસુ ઉવવજ્જમાણે પુઠ્ઠવિકાઈએહિંતો વા ણો પુઠ્ઠવિકાઈએહિંતો વા ઉવવજ્જેજ્જા,

સે ચેવ ણં સે પુઠ્ઠવિકાઈએ પુઠ્ઠવિકાઈયત્તં વિપ્પજહમાણે પુઠ્ઠવિકાઈયત્તાએ વા ણો પુઠ્ઠવિકાઈયત્તાએ વા ગચ્છેજ્જા ।

એવં -જાવ- મળ્ણુસ્સા । - ઠાણં. અ.૨, ઉ.૨, સુ.૬૮

પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિયા ચઝગઈયા ચઝઆગઈયા પળ્ણત્તા, તં જહા-

પંચેદિયતિરિક્ખજોણિએ પંચેદિયતિરિક્ખજોણિએસુ ઉવવજ્જમાણે -

ણેરઈએહિંતો વા, તિરિક્ખજોણિએહિંતો વા, મળ્ણુસ્સેહિંતો વા, દેવેહિંતો વા ઉવવજ્જેજ્જા,

સે ચેવ ણં સે પંચેદિયતિરિક્ખજોણિએ પંચેદિયતિરિક્ખજોણિયત્તં વિપ્પજહમાણે ણેરઈયત્તાએ વા તિરિક્ખજોણિયત્તાએ વા, મળ્ણુસ્સયત્તાએ વા દેવત્તાએ વા ગચ્છેજ્જા ।

- ઠાણં. અ.૪, ઉ.૪, સુ.૩૬૭

મળ્ણુસ્સા ચઝગઈઆ ચઝઆગઈઆ પળ્ણત્તા, તં જહા-

મળ્ણુસ્સે મળ્ણુસ્સેસુ ઉવવજ્જમાણે ણેરઈએહિંતો વા, તિરિક્ખજોણિએહિંતો વા, મળ્ણુસ્સેહિંતો વા, દેવેહિંતો વા ઉવવજ્જેજ્જા,

(૪) દેવગતિ :

દેવ બે ગતિથી આવે છે અને બે ગતિમાં જાય છે.

૪. સ્થાનાંગનાં અનુસાર ચાતુર્ગતિક જીવોની ગતિ-આગતિનું પ્રરુપણ :

નૈરયિક જીવોની બે ગતિ અને બે આગતિ કહી છે, જેમકે-
૧. નરકમાં ઉત્પન્ન થયેલ નૈરયિક-મનુષ્ય કે પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

તે જ નૈરયિક નારક અવસ્થાને છોડીને - મનુષ્ય કે પંચેન્દ્રિયતિર્યચયોનિમાં જાય છે.

આ પ્રમાણે અસુરકુમારોનાં માટે પણ જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : તેજ અસુરકુમારદેવ અસુરકુમારત્વને છોડીને મનુષ્ય કે પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિમાં આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે બધા દેવોનાં માટે સમજવું જોઈએ.

પૃથ્વીકાયિકોમાં જીવોની બે ગતિ અને બે આગતિ કહી છે, જેમકે -

પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર જીવ પૃથ્વીકાયિકથી કે પૃથ્વીકાયિકથી તિન્ન જીવોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

તેજ પૃથ્વીકાયિક જીવ પૃથ્વીકાયિકત્વને છોડીને પૃથ્વીકાયિક કે તોપૃથ્વીકાયિકમાં જાય છે.

આ પ્રમાણે મનુષ્ય સુધી બે ગતિ અને બે આગતિ કહી છે.

પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોની ચાર સ્થાનોમાં ગતિ અને ચાર સ્થાનોમાં આગતિ કહી છે, જેમકે -

પંચેન્દ્રિયતિર્યચયોનિક જીવ પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિમાં ઉત્પન્ન થતા.

નૈરયિકો, તિર્યચયોનિકો, મનુષ્યો તથા દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

તેજ પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક જીવ પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકને છોડતા નૈરયિકો, તિર્યચયોનિકો, મનુષ્યો તથા દેવોમાં જાય છે.

મનુષ્યોની ચાર સ્થાનોમાં ગતિ અને ચાર સ્થાનોમાં આગતિ કહી છે, જેમકે -

મનુષ્ય-મનુષ્યમાં ઉત્પન્ન થતાં નૈરયિકો, તિર્યચયોનિકો, મનુષ્યો તથા દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

સે ચેવ ણં સે મણુસે મણુસત્તં વિપ્પજહમાણે ણેરહયત્તાણ વા, તિરિક્ખજોણિયત્તાણ વા, મણુસસત્તાણ વા, દેવત્તાણ વા ગચ્છેજ્જા ।

- ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૪, સુ. ૩૬૭

એગિંદિયા પંચગહ્યા પંચઆગહ્યા પળ્ણત્તા, તં જહા-

૧. એગિંદિએ એગિંદિએસુ ઉવવજ્જમાણે, એગિંદિએહિંતો વા, બેહંદિએહિંતો વા, તેહંદિએહિંતો વા, ચરિંદિએહિંતો વા, પંચિંદિએહિંતો વા ઉવવજ્જેજ્જા ।

સે ચેવ ણં સે એગિંદિએ એગિંદિયત્તં વિપ્પજહમાણે એગિંદિયત્તાણ વા, બેહંદિયત્તાણ વા, તેહંદિયત્તાણ વા, ચરિંદિયત્તાણ વા, પંચિંદિયત્તાણ વા ગચ્છેજ્જા ।

બેહંદિયા પંચ ગહ્યા પંચ આગહ્યા એવં ચેવ ।

એવં તેહંદિયા-ચરિંદિયા-પંચિંદિયા પંચ ગહ્યા પંચઆગહ્યા પળ્ણત્તા ।

- ઠાણં. અ.૫, સુ. ૪૫૮

પુઢવિકાહ્યા છ ગહ્યા છ આગહ્યા પળ્ણત્તા, તં જહા-

પુઢવિકાહ્યે પુઢવિકાહ્યેસુ ઉવવજ્જમાણે-

૧. પુઢવિકાહ્યેહિંતો વા, ૨. આઝકાહ્યેહિંતો વા,
૩. તેઝકાહ્યેહિંતો વા, ૪. વાઝકાહ્યેહિંતો વા,
૫. વળ્ણસહ્યકાહ્યેહિંતો વા,
૬. તસકાહ્યેહિંતો વા ઉવવજ્જેજ્જા ।

સે ચેવ ણં સે પુઢવિકાહ્યે પુઢવિકાહ્યયત્તં વિપ્પજહમાણે પુઢવિકાહ્યત્તાણ વા -જાવ- તસકાહ્યત્તાણ વા ગચ્છેજ્જા ।

આઝકાહ્યા વિ છ ગહ્યા, છ આગહ્યા એવં -જાવ- તસકાહ્યા ।

- ઠાણં. અ. ૬, સુ. ૪૮૨

પુઢવિકાહ્યા નવગહ્યા, નવઆગહ્યા ષળ્ણત્તા, તં જહા-

પુઢવિકાહ્યે પુઢવિકાહ્યેસુ ઉવવજ્જમાણે પુઢવિકાહ્યેહિંતો વા -જાવ- પંચેદિયહિંતો વા ઉવવજ્જેજ્જા,

સે ચેવ ણં સે પુઢવિકાહ્યે પુઢવિકાહ્યયત્તં વિપ્પજહમાણે પુઢવિકાહ્યત્તાણ વા -જાવ- પંચેદિયત્તાણ વા ગચ્છેજ્જા ।

એવમાઝકાહ્યા વિ -જાવ- પંચેદિય ત્તિ ।

- ઠાણં. અ. ૯, સુ. ૬૬૬/૨-૧૦

તેજ મનુષ્ય-મનુષ્યત્વને છોડીને નૈરયિકો, તિર્યચ્યોનિકો, મનુષ્યો તથા દેવોમાં જાય છે.

એકેન્દ્રિય જીવ પાંચ ગતિ તથા પાંચ આગતિવાળા કહ્યા છે, જેમકે -

૧. એકેન્દ્રિયજીવ એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થતા એકેન્દ્રિય, બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય, ચઉરેન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિયોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

તેજ એકેન્દ્રિય જીવ એકેન્દ્રિયને છોડીને એકેન્દ્રિયો, બેઈન્દ્રિયો, ત્રેઈન્દ્રિયો, ચઉરેન્દ્રિયો અને પંચેન્દ્રિયોમાં જાય છે.

આ પ્રમાણે બેઈન્દ્રિય જીવ પણ પાંચ ગતિ અને પાંચ આગતિવાળા હોય છે.

આ પ્રમાણે ત્રેઈન્દ્રિય, ચઉરેન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિય જીવ પાંચ ગતિ અને પાંચ આગતિવાળા કહ્યા છે.

પૃથ્વીકાયિક જીવોની છ સ્થાનોમાં ગતિ અને છ સ્થાનોમાં આગતિ કહી છે, જેમકે -

પૃથ્વીકાયિક જીવ પૃથ્વીકાયિકમાં ઉત્પન્ન થતા-

૧. પૃથ્વીકાયિકો, ૨. અપ્કાયિકો,
૩. તેજસ્કાયિકો, ૪. વાયુકાયિકો,
૫. વનસ્પતિકાયિકો અને

૬. ત્રસકાયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

તેજ પૃથ્વીકાયિક પૃથ્વીકાયિકપણાને છોડતા પૃથ્વીકાયિકો -યાવત્- ત્રસકાયિકોનાં રુપમાં જાય છે.

આ પ્રમાણે અપ્કાયિકથી ત્રસકાયિક સુધી છ ગતિ અને છ આગતિવાળા છે.

પૃથ્વીકાયિક જીવોની નવ ગતિ અને નવ આગતિ કહી છે, જેમકે -

પૃથ્વીકાયમાં ઉત્પન્ન થનાર પૃથ્વીકાયિક જીવ પૃથ્વીકાયિક -યાવત્- પંચેન્દ્રિયોથી ઉત્પન્ન થાય છે.

તેજ જીવ પૃથ્વીકાયિક પૃથ્વીકાયિકત્વને છોડીને પૃથ્વીકાયનાં રુપમાં -યાવત્- પંચેન્દ્રિયનાં રુપમાં જાય છે.

આ પ્રમાણે અપ્કાયિકથી પંચેન્દ્રિય સુધી જીવોની નવ ગતિ અને નવ આગતિ જાણવી જોઈએ.

૫. અંડજાઈ જીવાણં ગઈ-આગઈ પરૂવણં-

અંડજા અદ્દગઈયા અદ્દઆગઈયા પળ્ણત્તા,^૧ તં જહા-

૧. અંડજે-અંડજેસુ ઉવવજ્જમાણે અંડજેહિંતો વા,
૨. પોતજેહિંતો વા, ૩. જરાડજેહિંતો વા,
૪. રસજેહિંતો વા, ૫. સંસેયગેહિંતો વા,
૬. સમ્મુચ્છિમેહિંતો વા, ૭. ઉબ્ભિએહિંતો વા,
૮. ઉવવાઈએહિંતો વા ઉવવજ્જેજ્જા,
૧. સેચેવળંસે અંડગે અંડગત્તં વિપ્પજહમાણે અંડગત્તાએ વા,
૨. પોતગત્તાએ વા, ૩. જરાડજગત્તાએ વા,
૪. રસજગત્તાએ વા, ૫. સંસેયગત્તાએ વા,
૬. સમ્મુચ્છિમત્તાએ વા, ૭. ઉબ્ભિયત્તાએ વા,
૮. ઉવવાઈયત્તાએ વા ગચ્છેજ્જા ।

एवं पोतजा वि, जराडया वि ।

सेसाणं गईरागई णत्थि । - ठाणं. अ. ८, सु. ५९५/२

૬. ચડગઈય જીવાણં સંતરં નિરંતરં ઉવવજ્જણ પરૂવણં-

- પ. નેરઈયાણં ભંતે ! કિં સંતરં ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં ઉવવજ્જંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! સંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ ।^૨
- પ. તિરિક્ખજોણિયાણં ભંતે ! કિં સંતરં ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં ઉવવજ્જંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! સંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ ।
- પ. મણુસ્સાણં ભંતે ! કિં સંતરં ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં ઉવવજ્જંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! સંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ ।
- પ. દેવાણં ભંતે ! કિં સંતરં ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં ઉવવજ્જંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! સંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ । - પળ્ણ પ. ૬, સુ. ૬૦૯-૬૧૨

૫. અંડજ આદિ જીવોની ગતિ-આગતિનું પ્રરુપણ :

અંડજ આઠ ગતિ અને આઠ આગતિવાળા કહ્યા છે, જેમકે-

૧. જે જીવ અંડજ યોનિમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે અંડજ,
૨. પોતજ, ૩. જરાયુજ,
૪. રસજ, ૫. સંસ્વેદજ,
૬. સમ્મૂર્ચ્છિમ, ૭. ઉદ્ભિજ્જ અને
૮. ઔપપાતિક- આ આઠેય યોનિઓથી આવે છે.
૧. જે જીવ અંડજ અંડજત્વ યોનિને છોડીને બીજી યોનિમાં જાય છે તે અંડજ,
૨. પોતજ, ૩. જરાયુજ,
૪. રસજ, ૫. સંસ્વેદજ,
૬. સમ્મૂર્ચ્છિમ, ૭. ઉદ્ભિજ્જ અને
૮. ઔપપાતિક - આ આઠેય યોનિઓમાં જાય છે.

આ પ્રમાણે પોતજ અને જરાયુજ જીવોની પણ ગતિ અને આગતિ આઠ પ્રકારની કહેવી જોઈએ.

શેષ જીવોની ગતિ અને આગતિ (આઠ પ્રકારની) હોતી નથી.

૬. ચતુર્ગતિક જીવોની સાંતર-નિરંતર ઉત્પત્તિનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! શું નૈરયિક સાંતર ઉત્પન્ન થાય છે કે નિરંતર (લગાતાર) ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! (તે) સાંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! શું તિર્યચ્યોનિક જીવ સાંતર ઉત્પન્ન થાય છે કે નિરંતર ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! (તે) સાંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! શું મનુષ્ય સાંતર ઉત્પન્ન થાય છે કે નિરંતર ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! (તે) સાંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! શું દેવ સાંતર ઉત્પન્ન થાય છે કે નિરંતર ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! (તે) સાંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

૭. ચતુર્ગઈણં ઉવવાય-વિરહકાલ પરૂવણં-

- પ. નિરયગઈણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં ઇણં સમયં, ઉક્કોસેણં બારસ મુહુત્તા ।
- પ. તિરિયગઈણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં ઇણં સમયં, ઉક્કોસેણં બારસ મુહુત્તા ।
- પ. મણુયગઈણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં ઇણં સમયં, ઉક્કોસેણં બારસ મુહુત્તા ।
- પ. દેવગઈણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં ઇણં સમયં, ઉક્કોસેણં બારસ મુહુત્તા ।^૧

- પણ્ણ. પ. ૬, સુ. ૫૬૦-૫૬૩

૮. ચમરચંચાઈસુ ઉપ્પાયવિરહકાલ પરૂવણં-

- ચમરચંચા ણં રાયહાણી ઉક્કોસેણં છમ્માસા વિરહિયા ઉવવાણં ।
- ઐગમેગે ણં ઇંદટ્ઠાણં ઉક્કોસેણં છમ્માસા વિરહિયા ઉવવાણં ।
- અહેસત્તમા ણં પુઢવી ઉક્કોસેણં છમ્માસા વિરહિયા ઉવવાણં ।
- સિદ્ધિગઈ ણં ઉક્કોસેણં છમ્માસા વિરહિયા ઉવવાણં ।

- ઠાણં. અ. ૬, સુ. ૫૩૫

૯. સિદ્ધગઈસ્સ સિજ્જાણા વિરહકાલ પરૂવણં-

- પ. સિદ્ધગઈણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા સિજ્જાણયાણં પણ્ણત્તા ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં ઇણં સમયં, ઉક્કોસેણં છમ્માસા ।^૨

- પણ્ણ. પ. ૬, સુ. ૫૬૪

૭. ચાર ગતિઓનાં ઉપપાતનાં વિરહકાળનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! નરકગતિ કેટલા સમય સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહી છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! (તે) જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત સુધી.
- પ્ર. ભંતે ! તિર્યયગતિ કેટલા સમય સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહી છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત સુધી.
- પ્ર. ભંતે ! મનુષ્યગતિ કેટલા સમય સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહી છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત સુધી.
- પ્ર. ભંતે ! દેવગતિ કેટલા સમય સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહી છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત સુધી ઉપપાતથી વિરહિત રહે છે.

૮. ચમરચંચાઈ આદિમાં ઉપપાત વિરહકાળનું પ્રરુપણ :

- ચમરચંચા રાજધાની ઉત્કૃષ્ટ રુપથી છ મહિના સુધી ઉપપાતથી વિરહિત રહી શકે છે.
- પ્રત્યેક ઈન્દ્ર સ્થાન ઉત્કૃષ્ટ રુપથી છ મહિના સુધી ઉપપાતથી વિરહિત રહી શકે છે.
- અધઃસપ્તમ પૃથ્વી ઉત્કૃષ્ટ રુપથી છ મહિના સુધી ઉપપાતથી વિરહિત રહી શકે છે.
- સિદ્ધગતિ ઉત્કૃષ્ટ રુપથી છ મહિના સુધી ઉપપાતથી વિરહિત રહી શકે છે.

૯. સિદ્ધગતિનાં સિદ્ધનું વિરહકાળ પ્રરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! સિદ્ધગતિ કેટલા સમય સુધી સિદ્ધિથી રહિત કહી છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ છ મહિના સુધી વિરહિત રહે છે.

૧. વિયા. સ. ૧, ઉ. ૧૦, સુ. ૩

૨. (ક) સમ. સુ. ૧૫૪/૬

(ખ) પણ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૦૬

(ગ) સમ. સુ. ૧૫૫/૬

૧૦. ચઝગઈણં ઉવ્વટ્ટણ-વિરહકાલ પરૂવણં-

- પ. નિરયગઈણં ભંતે ! કેવઈયં કાલં વિરહિયા ઉવ્વટ્ટણયાણ પ્ણત્તા ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં ઇગં સમયં, ઉક્કોસેણં બારસ મુહુત્તા ।
- પ. તિરિયગઈણં ભંતે ! કેવઈયં કાલં વિરહિયા ઉવ્વટ્ટણયાણ પ્ણત્તા ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં ઇગં સમયં, ઉક્કોસેણં બારસ મુહુત્તા ।
- પ. મણુયગઈણં ભંતે ! કેવઈયં કાલં વિરહિયા ઉવ્વટ્ટણયાણ પ્ણત્તા ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં ઇગં સમયં, ઉક્કોસેણં બારસ મુહુત્તા ।
- પ. દેવગઈણં ભંતે ! કેવઈયં કાલં વિરહિયા ઉવ્વટ્ટણયાણ પ્ણત્તા ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં ઇગં સમયં, ઉક્કોસેણં બારસ મુહુત્તા ।^૧

- પ્ણ. પ. ૬, સુ. ૫૬૫-૫૬૮

૧૧. ચઝવીસદંડગા જીવા કઓહિંતો ઉવવજ્જંતીતિ પરૂવણં-

- પ. નેરહયા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
કિં નેરહઈહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
તિરિક્ખજોણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
મણુસેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! નેરહયા નો નેરહઈહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
તિરિક્ખજોણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
મણુસેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
નો દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।^૨
- પ. જહ તિરિક્ખજોણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં ઇગિંદિય-તિરિક્ખજોણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૧૦. ચાર ગતિઓનાં ઉદ્વર્તન વિરહકાળનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ભંતે ! નરકગતિ કેટલા સમય સુધી ઉદ્વર્તનાથી વિરહિત કહી છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત સુધી.
- પ્ર. ભંતે ! તિર્યયગતિ કેટલા સમય સુધી ઉદ્વર્તનાથી વિરહિત કહી છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત સુધી.
- પ્ર. ભંતે ! મનુષ્યગતિ કેટલા સમય સુધી ઉદ્વર્તનાથી વિરહિત કહી છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત સુધી.
- પ્ર. ભંતે ! દેવ ગતિ કેટલા સમય સુધી ઉદ્વર્તનાથી વિરહિત કહી છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત સુધી.

૧૧. ચોવીસ દંડોનાં જીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તેનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ભંતે ! નૈરયિક ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
શું (તે) નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? કે
દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! નૈરયિક, નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.
(તે) તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
પરંતુ દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.
- પ્ર. જો (નૈરયિક) તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો -
શું (તે) એકેન્દ્રિય તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

બેઇંદિય-તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

બેઇંદ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

તેઇંદિય-તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ત્રેઇંદ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ચઠ્ઠિંદિય-તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ચઠ્ઠેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

પંચિંદિય-તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! નો ઇંદિય-તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ,

૩. ગૌતમ ! (તે) એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

નો બેઇંદિય તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ,

બેઇંદ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

નો તેઇંદિય તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ,

ત્રેઇંદ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

નો ચઠ્ઠિંદિય તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ,

ચઠ્ઠેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

પંચિંદિય-તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

પરંતુ પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જઇ પંચિંદિય-તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ,

૫. જો (નેરચિક) પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે નમ્

કિં જલયર - પંચિંદિય - તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

તો શું જલયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

થલયર-પંચિંદિય-તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

સ્થળયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ખહયર-પંચિંદિય-તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ખેયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! જલયર-પંચેંદિય-તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

૩. ગૌતમ ! તે જલયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

થલયર - પંચેંદિય - તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

તે સ્થળયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

ખહયર - પંચેંદિય - તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

તે ખેયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જઇ જલયર - પંચેંદિય - તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ,

૫. જો જલયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -

કિં સમ્મુચ્છિમ-જલયર-પંચેંદિય-તિરિક્ષજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

તો શું સમ્મૂચ્છિમ જલયર પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયો-નિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

- ગઘ્ભવક્કંતિય-જલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિ-
 એહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! સમ્મુચ્છિમ-જલયર-પંચેદિય-તિરિ-
 ક્ખજોણિએહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।
 ગઘ્ભવક્કંતિય-જલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિ-
 એહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।
૫. જઇ સમ્મુચ્છિમ-જલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજો-
 ણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
 કિં પજ્જત્તય-સમ્મુચ્છિમ-જલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખ-
 જોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
 અપજ્જત્તય-સમ્મુચ્છિમ-જલયર-પંચેદિય-તિરિ-
 ક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! પજ્જત્તય-સમ્મુચ્છિમ-જલયર- પંચેદિય-
 તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
 નો અપજ્જત્તય-સમ્મુચ્છિમ-જલયર-પંચેદિય-
 તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।
૫. જઇ ગઘ્ભવક્કંતિય-જલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખ-
 જોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
 કિં પજ્જત્તય-ગઘ્ભવક્કંતિય-જલયર-પંચેદિય-
 તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
 અપજ્જત્તય-ગઘ્ભવક્કંતિય-જલયર-પંચેદિય-
 તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! પજ્જત્તય-ગઘ્ભવક્કંતિય-જલયર-
 પંચેદિયતિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
 નો અપજ્જત્તય-ગઘ્ભવક્કંતિય-જલયર-પંચેદિય-
 તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।
૫. જઇ થલયર - પંચેદિય - તિરિક્ખજોણિએહિંતો
 ઉવવજ્જંતિ,
 કિં ચઉપ્પય-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિએહિંતો
 ઉવવજ્જંતિ ?
 પરિસપ્પ-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિએહિંતો
 ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! ચઉપ્પય-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજો-
 ણિએહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ,
 પરિસપ્પ-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિએહિંતો વિ
 ઉવવજ્જંતિ ।

કે ગર્ભજ જલયર પંચેન્દ્રિય તિર્યયોનિકોમાંથી
 આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) સમ્મૂર્ચ્છિમ જલયર પંચેન્દ્રિય
 તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
 ગર્ભજ જલયર પંચેન્દ્રિય તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને
 પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
- પ્ર. જો સમ્મૂર્ચ્છિમ જલયર પંચેન્દ્રિય-તિર્યયોનિકોમાંથી
 આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -
 તો શું પર્યાપ્તા સમ્મૂર્ચ્છિમ જલયર પંચેન્દ્રિય
 તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
 કે અપર્યાપ્તા સમ્મૂર્ચ્છિમ જલયર પંચેન્દ્રિય
 તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! પર્યાપ્તા સમ્મૂર્ચ્છિમ જલયર પંચેન્દ્રિય-
 તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
 (પરંતુ) અપર્યાપ્તા સમ્મૂર્ચ્છિમ જલયર પંચેન્દ્રિય
 તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.
- પ્ર. જો ગર્ભજ જલયર પંચેન્દ્રિય-તિર્યયોનિકોમાંથી
 આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
 તો શું પર્યાપ્તા-ગર્ભજ જલયર-પંચેન્દ્રિય-તિર્યય-
 યોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
 કે અપર્યાપ્તા ગર્ભજ જલયર પંચેન્દ્રિય-તિર્યયો-
 નિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! (તે) પર્યાપ્તા-ગર્ભજ-જલયર-પંચેન્દ્રિય-
 તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
 (પરંતુ) અપર્યાપ્તા ગર્ભજ જલયર પંચેન્દ્રિય
 તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.
- પ્ર. જો (તે) સ્થળયર-પંચેન્દ્રિય તિર્યયોનિકોમાંથી
 આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -
 તો શું ચતુષ્પદ-સ્થળયર-પંચેન્દ્રિય તિર્યયોનિકોમાંથી
 આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
 કે પરિસર્પ સ્થળયર પંચેન્દ્રિય તિર્યયોનિકોમાંથી
 આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! (તે) ચતુષ્પદ- સ્થળયર પંચેન્દ્રિય-
 તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
 પરિસર્પ- જલયર- પંચેન્દ્રિય- તિર્યયોનિકોમાંથી
 આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

પ. જહ ચુપ્પય-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિ-
એહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં સમ્મુચ્છિમ-ચુપ્પય-થલયર-પંચેદિય-
તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ગભ્ભવક્કંતિય-ચુપ્પય-થલયર-પંચેદિય-
તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! સમ્મુચ્છિમ-ચુપ્પય-થલયર-પંચેદિય-
તિરિક્ખજોણિએહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ,

ગભ્ભવક્કંતિય-ચુપ્પયએહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જહ સમ્મુચ્છિમ-ચુપ્પયએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં પજ્જત્તય-સમ્મુચ્છિમ-ચુપ્પય-થલયર-
પંચેદિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અપજ્જત્તય-સમ્મુચ્છિમ-ચુપ્પય-થલયર-પંચેદિ-
એહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! પજ્જત્તયએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો અપજ્જત્તય-સમ્મુચ્છિમ-ચુપ્પય-થલયર-
પંચેદિયતિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જહ ગભ્ભવક્કંતિય-ચુપ્પય-થલયર-પંચેદિય-
તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિંસંખેજ્જવાસાઉય-ગભ્ભવક્કંતિય-ચુપ્પય-થલયર-
પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અસંખેજ્જવાસાઉય-ગભ્ભવક્કંતિય-ચુપ્પય-થલયર-
પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! સંખેજ્જવાસાઉએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો અસંખેજ્જવાસાઉએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જહસંખેજ્જવાસાઉય-ગભ્ભવક્કંતિય-ચુપ્પય-થલયર-
પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

પ્ર. જો ચતુષ્પદ-સ્થળયર-પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયોનિકોમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -

તો શું સમ્મૂર્ચ્છિમ-ચતુષ્પદ-સ્થળયર-પંચેન્દ્રિય-
તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે ગર્ભજ-સ્થળયર- પંચેન્દ્રિય - તિર્યચયોનિકોમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) સમ્મૂર્ચ્છિમ-ચતુષ્પદ-સ્થળયર-
પંચેન્દ્રિય- તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન
થાય છે.

ગર્ભજ-ચતુષ્પદ-સ્થળયરોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન
થાય છે.

પ્ર. જો સમ્મૂર્ચ્છિમ- ચતુષ્પદ- સ્થળયર (પંચેન્દ્રિય-
તિર્યચયોનિકો)માંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-

તો શું પર્યાપ્તા-સમ્મૂર્ચ્છિમ - ચતુષ્પદ - સ્થળયર-
પંચેન્દ્રિય- તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

કે અપર્યાપ્તા-સમ્મૂર્ચ્છિમ- ચતુષ્પદ- સ્થળયર-
પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) પર્યાપ્તામાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

જેનમ્ (પરંતુ) અપર્યાપ્તા-સમ્મૂર્ચ્છિમ-ચતુષ્પદ-સ્થળયર-
પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થતા નથી.

પ્ર. જો ગર્ભજ-ચતુષ્પદ-સ્થળયર-પંચેન્દ્રિય- તિર્યચયો-
નિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-

તો શું (તે) સંખ્યાત વર્ષની આયુવાળા ગર્ભજ-
ચતુષ્પદ- સ્થળયર- પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયોનિકોમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અસંખ્યાત વર્ષની આયુવાળા ગર્ભજ- સ્થળયર-
પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) સંખ્યાત વર્ષની આયુવાળામાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

(પરંતુ) અસંખ્યાત વર્ષની આયુવાળામાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ્ર. જો સંખ્યાત વર્ષની આયુવાળા ગર્ભજ-ચતુષ્પદ-
સ્થળયર - પંચેન્દ્રિય- તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

કિં પજ્જત્તય-સંખેજ્જવાસાઉય-ગભ્ભવકકંતિય-
ચઉપ્પય-થલયર પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણ્હિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

અપજ્જત્તય-સંખેજ્જવાસાઉય-ગભ્ભવકકંતિય-
ચઉપ્પય-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણ્હિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! પજ્જત્તય-સંખેજ્જવાસાઉય-હિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો અપજ્જત્તય-સંખેજ્જવાસાઉય-હિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જઇ પરિસપ્પ-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજો-
ણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં ઉરપરિસપ્પ-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજો-
ણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ભુયપરિસપ્પ-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજો-
ણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! દોહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જઇ ઉરપરિસપ્પ-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજો-
ણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં સમ્મુચ્છિમ-ઉરપરિસપ્પ-થલયર-પંચેદિય-
તિરિક્ખજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ગભ્ભવકકંતિય-ઉરપરિસપ્પ-થલયર-પંચેદિય-
તિરિક્ખજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! સમ્મુચ્છિમેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ,

ગભ્ભવકકંતિય-હિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જઇ સમ્મુચ્છિમ-ઉરપરિસપ્પ-થલયર-પંચેદિય-
તિરિક્ખજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં પજ્જત્તય-હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અપજ્જત્તય-હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! પજ્જત્તય-સમ્મુચ્છિમેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો અપજ્જત્તય-સમ્મુચ્છિમ-ઉરપરિસપ્પ-થલયર-
પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

તો શું પર્યાપ્તા-સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક-ગર્ભજ-ચતુષ્પદ-
સ્થળચર- પંચેન્દ્રિય- તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અપર્યાપ્તા-સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક-ગર્ભજ-ચતુષ્પદ-
સ્થળચર- પંચેન્દ્રિય- તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) પર્યાપ્તા-સંખ્યાત વર્ષાયુષ્કોમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

(પરંતુ) અપર્યાપ્તા-સંખ્યાત વર્ષાયુષ્કોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થતા નથી.

૫. જો (તે) પરિસર્પ-સ્થળચર- પંચેન્દ્રિય- તિર્યચયો-
નિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -

તો શું ઉર:પરિસર્પ-સ્થળચર-પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયો-
નિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે ભુજપરિસર્પ-સ્થળચર-પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયો-
નિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો ઉર: પરિસર્પ સ્થળચર પંચેન્દ્રિય- તિર્યચયો-
નિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -

જેનમ્ તો શું સમ્મૂર્ચ્છિમ-ઉર:પરિસર્પ-સ્થળચર પંચેન્દ્રિય-
તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે ગર્ભજ ઉર:પરિસર્પ-સ્થળચર-પંચેન્દ્રિય-
તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) સમ્મૂર્ચ્છિમોમાંથી આવીને પણ
ઉત્પન્ન થાય છે.

ગર્ભજોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો (તે) સમ્મૂર્ચ્છિમ-ઉર:પરિસર્પ-સ્થળચર-
પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

તો શું પર્યાપ્તામાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અપર્યાપ્તામાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) પર્યાપ્તા-સમ્મૂર્ચ્છિમોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે.

(પરંતુ) અપર્યાપ્તા- સમ્મૂર્ચ્છિમ- ઉર:પરિસર્પ-
સ્થળચર- પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ. જઈ ગબ્ધવક્કંતિય-રપરિસપ્-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં પજ્જત્તણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
અપજ્જત્તણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! પજ્જત્તણિ-ગબ્ધવક્કંતિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
નો અપજ્જત્તણિ-ગબ્ધવક્કંતિય-રપરિસપ્-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઈ ભુયપરિસપ્-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજો-ણિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં સમ્મુચ્છિમ-ભુયપરિસપ્-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ગબ્ધવક્કંતિય-ભુયપરિસપ્-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! દોહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઈ સમ્મુચ્છિમ-ભુયપરિસપ્-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં પજ્જત્તય-સમ્મુચ્છિમ-ભુયપરિસપ્-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અપજ્જત્તય-સમ્મુચ્છિમ-ભુયપરિસપ્-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! પજ્જત્તણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો અપજ્જત્તણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઈ ગબ્ધવક્કંતિય-ભુયપરિસપ્-થલયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં પજ્જત્તણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અપજ્જત્તણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! પજ્જત્તણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
નો અપજ્જત્તણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

પ્ર. જો તે ગર્ભજ-ઉર:પરિસર્પ-સ્થળચર-પંચેન્દ્રિય - તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે- તો શું (તે) પર્યાપ્તામાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? કે અપર્યાપ્તામાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે પર્યાપ્તા - ગર્ભજોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
(પરંતુ) અપર્યાપ્તા-ગર્ભજ-ઉર:પરિસર્પ-સ્થળ-ચર-પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ્ર. જો (તે) ભુજપરિસર્પ - સ્થળચર - પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયોનિકોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે - તો શું (તે) સમ્મૂર્ચ્છિમ- ભુજપરિસર્પ- સ્થળચર- પંચેન્દ્રિય- તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે ગર્ભજ-ભુજપરિસર્પ-સ્થળચર- પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયો-નિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. જો સમ્મૂર્ચ્છિમ- ભુજપરિસર્પ- સ્થળચર- પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે- તો શું (તે) પર્યાપ્તા- સમ્મૂર્ચ્છિમ- ભુજપરિસર્પ- સ્થળચર- પંચેન્દ્રિય- તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અપર્યાપ્તા-સમ્મૂર્ચ્છિમ-ભુજપરિસર્પ- સ્થળચર - પંચેન્દ્રિય - તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

(પરંતુ) અપર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ્ર. જો ગર્ભજ-ભુજપરિસર્પ- સ્થળચર-પંચેન્દ્રિય-તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે - તો શું (તે) પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અપર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
(પરંતુ) અપર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ. જઇ ખહયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિઠ્ઠિંતો
ઉવવજ્જંતિ,

કિં સમ્મુચ્છિમ-ખહયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજો-
ણિઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ગભ્ભવક્કંતિય-ખહયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજો-
ણિઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! દોહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઇ સમ્મુચ્છિમ-ખહયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિ-
ઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં પજ્જત્તઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અપજ્જત્તઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! પજ્જત્તઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો અપજ્જત્તઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઇ ગભ્ભવક્કંતિય-ખહયર-પંચેદિય-તિરિક્ખ-
જોણિઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં સંખેજ્જવાસાઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અસંખેજ્જવાસાઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! સંખેજ્જવાસાઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો અસંખેજ્જવાસાઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઇ સંખેજ્જવાસાઠ્ઠિંતો-ગભ્ભવક્કંતિય-ખહયર-
પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં પજ્જત્તઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અપજ્જત્તઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! પજ્જત્તઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો અપજ્જત્તઠ્ઠિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઇ મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં સમ્મુચ્છિમ-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ગભ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

પ્ર. જો ખેયર-પંચેન્દ્રિય-તિર્યયયોનિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે -

તો શું સમ્મૂર્ચ્છિમ ખેયર-પંચેન્દ્રિય-તિર્યયયો-
નિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે ગર્ભજ ખેયર-પંચેન્દ્રિય-તિર્યયયોનિકોમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એ બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. જો સમ્મૂર્ચ્છિમ ખેયર- પંચેન્દ્રિય-તિર્યયયોનિકોમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -

તો શું (તે) પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

કે અપર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે.

(પરંતુ) અપર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા
નથી.

પ્ર. જો (તે) ગર્ભજ-ખેયર-પંચેન્દ્રિય-તિર્યયયો-
નિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -

તો શું સંખ્યાતવર્ષાયુષ્કોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

કે અસંખ્યાતવર્ષાયુષ્કોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (તે) સંખ્યાતવર્ષાયુષ્કોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે.

(પરંતુ) અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્કોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થતા નથી.

પ્ર. જો (તે) સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક ગર્ભજ ખેયર-પંચેન્દ્રિય-
તિર્યયયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-

તો શું પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અપર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (તે) પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે.

(પરંતુ) અપર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થતા નથી.

પ્ર. જો (તે) મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-
તો શું સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

કે ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

૩. ગોયમા ! નો સમ્મુચ્છિમ-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જહ્ ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં કમ્મભૂમગ-ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

અકમ્મભૂમગ-ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

અંતરદીવગ-ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! કમ્મભૂમગ-ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ,

નો અકમ્મભૂમગ-ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ,

નો અંતરદીવગ-ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જહ્ કમ્મભૂમગ-ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ,

કિં સંખેજ્જવાસાઉહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અસંખેજ્જવાસાઉહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! સંખેજ્જવાસાઉય મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો અસંખેજ્જવાસાઉય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જહ્ સંખેજ્જવાસાઉય-કમ્મભૂમગ-ગબ્ભવક્કંતિ-
યમણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં પજ્જત્તહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અપજ્જત્તહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! પજ્જત્તહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો અપજ્જત્તહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

૩. ગૌતમ ! (તે) સમ્મુચ્છિમ મનુષ્યોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થતા નથી,

(પરંતુ) ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો (તે) ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે -

તો શું કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

અકર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

કે અન્તર્દીપજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

(પરંતુ) અકર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થતા નથી.

અન્તર્દીપજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને પણ
ઉત્પન્ન થતા નથી.

૫. જો કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે -

જેનમ્ તો અશુભસંખ્યાત વર્ષની આયુવાળામાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અસંખ્યાત વર્ષની આયુવાળામાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) સંખ્યાત વર્ષની આયુવાળામાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

(પરંતુ) અસંખ્યાત વર્ષની આયુવાળામાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થતા નથી.

૫. જો (તે) સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક-કર્મભૂમિજ-ગર્ભજ-
મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -

તો શું પર્યાપ્તા સંખ્યાતવર્ષાયુષ્કોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અપર્યાપ્તા સંખ્યાતવર્ષાયુષ્કોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

(પરંતુ) અપર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા
નથી.

એવં જહા ઓહિયા ઉવવાઇયા તહા
રયણપ્પભાણુપુઢવિનેરહ્યા વિ ઉવવાણ્યવ્વા ।

પ. સક્કરપ્પભાણુ પુઢવિનેરહ્યા ણં ભંતે ! કઓહિંતો
ઉવવજ્જંતિ,
કિં નેરહણ્ણિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! એણ વિ જહા ઓહિયા તહેવોવવાણ્યવ્વા ।

ણવરં-સમ્મુચ્છિમેહિંતો પહિસેહો કાયવ્વો ।

પ. વાલુયપ્પભાણુ પુઢવિનેરહ્યા ણં ભંતે ! કઓહિંતો
ઉવવજ્જંતિ,
કિં નેરહણ્ણિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! જહા સક્કરપ્પભાણુપુઢવિનેરહ્યા ।

ણવરં-ભુયપરિસપ્પેહિંતો વિ પહિસેહો કાયવ્વો ।

પ. પંકપ્પભાણુપુઢવિનેરહ્યા ણં ભંતે ! કઓહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?
કિં નેરહણ્ણિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! જહા વાલુયપ્પભાણુપુઢવિનેરહ્યા ।

ણવરં-ખહયરેહિંતો વિ પહિસેહો કાયવ્વો ।

પ. ધૂમપ્પભાણુપુઢવિનેરહ્યા ણં ભંતે ! કઓહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?
કિં નેરહણ્ણિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! જહા પંકપ્પભાણુપુઢવિનેરહ્યા ।

આ પ્રમાણે જેમ ઔદિક (સામાન્ય) નારકનાં
ઉપપાત (ઉત્પત્તિ)નાં વિષયમાં કહ્યું તેવી જ રીતે
રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકોનાં ઉપપાતનાં વિષયમાં
પણ કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શર્કરાપ્રભાપૃથ્વીનાં નૈરયિક ક્યાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્-
દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આનો ઉપપાત પણ ઔદિક (સામાન્ય)
નૈરયિકોનાં સમાન જ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ : સમ્મુચ્છિમમાંથી (એની ઉત્પત્તિનો) નિષેધ
કરવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! વાલુકાપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક ક્યાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જેમ શર્કરાપ્રભાપૃથ્વીનાં નૈરયિકોની
ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં કહ્યું તેવી જ રીતે આની
ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : ભુજપરિસર્પથી (આની ઉત્પત્તિનો)
નિષેધ કરવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! પંકપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક ક્યાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જેમ વાલુકાપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકોની
ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં કહ્યું તેવી જ રીતે એની
ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : ખેયરોમાંથી (એની ઉત્પત્તિનો) નિષેધ
કરવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ધૂમપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક ક્યાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જેમ પંકપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકોની
ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં કહ્યું તે જ પ્રમાણે એની
ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

ળવરં-ચઽપ્પંહિંતો વિ પડિસેહો કાયવ્વો ।

પ. તમાપુઢવિનેરઙ્ગા ણં ભંતે ! કઞ્ઞોહિંતો ઁવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહા ઢૂમ્પ્પભાપુઢવિનેરઙ્ગા ।

ળવરં-થલયરેહિંતો વિ પડિસેહો કાયવ્વો ।

ઙ્ગમેણં અભિલાવેણં -

પ. જઙ્ગ પંચેદિય-તિરિક્કજોણિંહિંતો ઁવવજ્જંતિ,

કિં જલયર-પંચેદિયંહિંતો ઁવવજ્જંતિ ?

થલયર-પંચેદિયંહિંતો ઁવવજ્જંતિ ?

ખહયર-પંચેદિયંહિંતો ઁવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! જલયર-પંચેદિયંહિંતો ઁવવજ્જંતિ,

નો થલયરેહિંતો ઁવવજ્જંતિ,

નો ખહયરેહિંતો ઁવવજ્જંતિ ।

પ. જઙ્ગ મણુસેહિંતો ઁવવજ્જંતિ,

કિં કમ્મભૂમંહિંતો ઁવવજ્જંતિ ?

અકમ્મભૂમંહિંતો ઁવવજ્જંતિ ?

અંતરદીવંહિંતો ઁવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! કમ્મભૂમંહિંતો ઁવવજ્જંતિ,

નો અકમ્મભૂમંહિંતો ઁવવજ્જંતિ,

નો અંતરદીવંહિંતો ઁવવજ્જંતિ ?

વિશેષ : ચતુષ્પદોમાંથી પણ એની ઉત્પત્તિનો નિષેધ કરવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! તમઃ પ્રભાપૃથ્વીનાં નૈરયિક ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! જેમ ઢૂમ્પ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકોની ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં કહ્યું તેવી જ રીતે આ પૃથ્વીનાં નૈરયિકોની ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ : સ્થળયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચોમાંથી આની ઉત્પત્તિનો નિષેધ કરવો જોઈએ.

આ (પૂર્વોક્ત) અભિલાપનાં અનુસાર -

પ્ર. જો તે (તમઃ પ્રભાપૃથ્વી-નારક) પંચેન્દ્રિય-તિર્યચોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે - તો શું જલયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

સ્થળયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે ખેયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) જલયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

(પરંતુ) સ્થળયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

અને ખેયર પંચેન્દ્રિય તિર્યચોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ્ર. જો (તે) મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે- તો શું કર્મભૂમિજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

અકર્મભૂમિજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અંતર્દીપજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) કર્મભૂમિજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

(પરંતુ) અકર્મભૂમિજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

અને અંતર્દીપજ મનુષ્યોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ. જઇ કમ્મભૂમણ્ણિહિતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં સંખેજ્જવાસાઉણ્ણિહિતો ઉવવજ્જંતિ ?

અસંખેજ્જવાસાઉણ્ણિહિતો ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! સંખેજ્જવાસાઉણ્ણિહિતો ઉવવજ્જંતિ ।

નો અસંખેજ્જવાસાઉણ્ણિહિતો ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઇ સંખેજ્જવાસાઉણ્ણિહિતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં પજ્જત્તણ્ણિહિતો ઉવવજ્જંતિ ?

અપજ્જત્તણ્ણિહિતો ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! પજ્જત્તણ્ણિહિતો ઉવવજ્જંતિ,

નો અપજ્જત્તણ્ણિહિતો ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઇ પજ્જત્તણ્ણ - સંખેજ્જવાસાઉણ્ણ - કમ્મભૂમણ્ણિહિતો
ઉવવજ્જંતિ,

કિં ઇત્થીહિતો ઉવવજ્જંતિ ?

પુરિસેહિતો ઉવવજ્જંતિ ?

નપુંસણ્ણિહિતો ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! ઇત્થીહિતો વિ ઉવવજ્જંતિ,

પુરિસેહિતો વિ ઉવવજ્જંતિ,

નપુંસણ્ણિહિતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. અહેસત્તમાપુઢવિનેરહયા ણં ભંતે ! કઓહિતો
ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! એવં ચેવ ।

ણવરં-ઇત્થીહિતો પડિસેહો કાયવ્વો ।

અસણ્ણીં ખલુ પઢમં,

દોચ્ચં ચ સિરીસિવા,

તઇયં પક્કી,

સીહા જંતિ ચઉત્થિં,

પ્ર. જો કર્મભૂમિજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-
તો શું સંખ્યાત વર્ષાયુષ્કોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

કે અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્કોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (તે) સંખ્યાતવર્ષાયુષ્કોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે.

(પરંતુ) અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્કોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થતા નથી.

પ્ર. જો (તમ:પ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક) સંખ્યાત
વર્ષાયુષ્કોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -

તો શું પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અપર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

(પરંતુ) અપર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા
નથી.

પ્ર. જો તે પર્યાપ્તા સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક કર્મભૂમિજ
મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -

તો શું સ્ત્રીઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

પુરુષોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે નપુંસકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (તે) સ્ત્રીઓમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન
થાય છે.

પુરુષોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે,

નપુંસકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! અધ:સપ્તમ (તમસ્તમા) પૃથ્વીનાં નૈરયિક
ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ ઇટી તમ: પ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકોનાં
સમાન એની ઉત્પત્તિ સમજવી જોઈએ.

વિશેષ : સ્ત્રીઓમાંથી આવીને તેનું ઉત્પન્ન થવાનું
નિષેધ કરવું જોઈએ.

નિશ્ચય જ અસંજી પહેલી (નરક પૃથ્વી) સુધી,
સરીસૃપ (ચાલનાર સર્પ આદિ) બીજી (નરક
પૃથ્વી) સુધી,

પક્ષી ત્રીજી (નરક પૃથ્વી) સુધી,

સિંહ ચોથી (નરક પૃથ્વી) સુધી,

उरगा पुण पंचमीं पुढविं,
छटिं च इत्थियाओ,
मच्छा मणुया सत्तमिं पुढविं ।

एसो परमुववाओ, बोधव्वो नरयपुढवीणं^१ ।

- पण्ण. प. ६, सु. ६३९-६४७

देवाणं पुच्छा-

- प. देवाणं भंते ! कओह्हितो उववज्जंति ?
उ. गोयमा ! उववाओ तिरियमणुस्सेहिं ।
- जीवा. पडि. १, सु. ४२

- प. दं. २. असुरकुमारा णं भंते ! कओह्हितो
उववज्जंति ?
किं नेरइएह्हितो उववज्जंति -जाव- देवेह्हितो
उववज्जंति ?
उ. गोयमा ! नो नेरइएह्हितो उववज्जंति,

तिरिक्खजोणिएह्हितो उववज्जंति,

मणुएह्हितो उववज्जंति,
नो देवेह्हितो उववज्जंति ।

**एवं जेह्हितो नेरइयाणं उववाओ तेह्हितो असुरकुमारा
वि भाणियव्वो ।**

णवरं-असंखेज्जवासाउय अकम्मभूमए-अंतरदीवए-
मणुस्सतिरिक्खजोणिएह्हितो वि उववज्जंति ।

सेसं तं चेव ।

३-११. एवं -जाव- थणियकुमारा ।

- पण्ण. प. ६, सु. ६४८-६४९

तिरियाणं पुच्छा-

- प. दं. १२. पुढविकाइयाणं भंते ! कओह्हितो उववज्जंति ?
किं नेरइएह्हितो उववज्जंति -जाव- देवेह्हितो
उववज्जंति ?
उ. गोयमा ! नो नेरइएह्हितो उववज्जंति,

उरग पांचवी (नरक पृथ्वी) सुधी,
स्त्रीओ छठी (नरक पृथ्वी) सुधी,
माछલી અને મનુષ્ય (પુરુષ) સાતમી (નરકપૃથ્વી)
સુધી ઉત્પન્ન થાય છે.

નરક પૃથ્વીઓમાં (પૂર્વોક્ત જીવોના) આ પરમ
(ઉત્કૃષ્ટ) ઉપપાત સમજવું જોઈએ.

દેવ વિષયે પૂચ્છા :

- પ્ર. ભંતે ! દેવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
ઉ. ગૌતમ ! તિર્યંચ અને મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે.

- પ્ર. દ. ૨. ભંતે ! અસુરકુમાર દેવ ક્યાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

- ઉ. ગૌતમ ! (તે) નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા
નથી.

(પરંતુ) તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે.

અને મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

(તે) દેવોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થતાં નથી.

આ પ્રમાણે જેનાથી નારકોનો ઉપપાત કહ્યો તેનાથી
અસુરકુમારોનો પણ ઉપપાત કહેવો જોઈએ.

વિશેષ : (તે) અસંખ્યાતવર્ષની આયુવાળા
અકર્મભૂમિજ અને અંતર્દર્શિજ મનુષ્યોમાંથી અને
તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ બધું વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

દં. ૩-૧૧. આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમાર સુધી ઉપપાત
કહેવું જોઈએ.

તિર્યંચ વિષયે પૂચ્છા :

- પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવ ક્યાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નારકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્-
દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

- ઉ. ગૌતમ ! (તે) નારકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા
નથી.

૧. જીવા. પડિ. ૩, ઉ. ૨, સુ. ૮૬

તિરિક્ષજોગિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
મણુયજોગિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
દેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ^૧।

પ. જઇ તિરિક્ષજોગિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં ઇગિંદિય-તિરિક્ષજોગિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ-જાવ-
પંચેદિય- તિરિક્ષજોગિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! ઇગિંદિય-તિરિક્ષજોગિણિહિંતો વિ
ઉવવજ્જંતિ -જાવ- પંચેદિય-તિરિક્ષજોગિણિહિંતો
વિ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઇ ઇગિંદિય-તિરિક્ષજોગિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં પુઢવિકાઇહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- વણસ્સઇ-
કાઇહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! પુઢવિકાઇહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ -જાવ-
વણસ્સઇકાઇહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઇ પુઢવિકાઇહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં સુહુમપુઢવિકાઇહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

બાયર પુઢવિકાઇહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! દોહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઇ સુહુમ-પુઢવિકાઇહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં પજ્જત્ત-સુહુમ-પુઢવિકાઇહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અપજ્જત્ત-સુહુમ-પુઢવિકાઇહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! દોહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઇ બાયરપુઢવિકાઇહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં પજ્જત્ત બાયર પુઢવિકાઇહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અપજ્જત્ત-બાયર-પુઢવિકાઇહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

(પરંતુ) તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
મનુષ્યોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. જો (તે) તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે -

તો શું (તે) એકેન્દ્રિય તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- પંચેન્દ્રિય-તિર્યયો-
નિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) એકેન્દ્રિય તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને
પણ ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- પંચેન્દ્રિય તિર્યયો-
નિકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. જો એકેન્દ્રિય તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે -

તો શું પૃથ્વીકાયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- વનસ્પતિકાયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે પૃથ્વીકાયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે -યાવત્- વનસ્પતિકાયિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. જો પૃથ્વીકાયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો
જેનમ્ શું (તે) સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

કે બાદર પૃથ્વીકાયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. જો સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-
તો શું પર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અપર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

પ્ર. જો બાદર પૃથ્વીકાયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-
તો શું પર્યાપ્તા બાદર પૃથ્વીકાયિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અપર્યાપ્તા બાદર પૃથ્વીકાયિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૧. પ. ઇગિંદિયા ણં મંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ કિં નેરડહિંતો ઉવવજ્જંતિ, તિરિક્ષ - મણુસ્સ - દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહા વવકંતિણ પુઢવિકાઇયાણં ઉવવાઓ ।

- વિયા. સ. ૨૪, ૩. ૧૨, સુ. ૧

૩. ગોયમા ! દોહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ^૧ ।
 एवं -जाव- वणस्सइकाइया चउक्कएणं भेएणं
 उववाएयव्वा^२ ।

૫. જઈ બેઈંદિય-તિરિક્ખજોણિંહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
 किं पज्जत्तय-बेइंदियहिंतो उववज्जंति ?

અપજ્જત્તય-બેઈંદિયહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! દોહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ^૩ ।
 एवं तेइंदिय^४, चउरिंदिएहिंतो^५ वि उववज्जंति ।

૫. જઈ પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિંહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
 किं जलयर-पंचेदिएहिंतो उववज्जंति ?

થલયર-પંચેદિંહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ખહયર-પંચેદિંહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! एवं जेहिंतो नेरइयाणं उववाओ भणिओ
 तेहिंतो एएसिं पि भाणियव्वो^६ ।

णवरं-पज्जत्तए-अपज्जत्तएहिंतो वि उववज्जंति,

सेसं तं चव ।

૫. જઈ મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
 किं सम्मुच्छिम-मणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

ગભ્ભવકકંતિય મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! દોહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જઈ ગભ્ભવકકંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
 किं कम्मभूमग-गभभवककंतिy-मणूसेहिंतो
 उववज्जंति ?

૩. ગૌતમ ! તે બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
 આ પ્રમાણે વનસ્પતિકાપિકો સુધી ચાર-ચાર ભેદ
 કરીને ઉપપાત કહેવા શ્રેઈએ.

૫. ભંતે ! જો બેઈંદ્રિય તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને
 ઉત્પન્ન થાય છે -

તો શું પર્યાપ્તા બેઈંદ્રિય તિર્યયોમાંથી આવીને
 ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અપર્યાપ્તા બેઈંદ્રિય તિર્યયોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
 થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
 આ પ્રમાણે ત્રેઈંદ્રિય અને ચઉરેંદ્રિય તિર્યયો-
 નિકોમાંથી આવીને પણ (તે) ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. ભંતે ! જો (તે) પંચેંદ્રિય તિર્યયોનિકોમાંથી
 આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -

તો શું જલયર પંચેંદ્રિય-તિર્યયોમાંથી આવીને
 ઉત્પન્ન થાય છે ?

સ્થળયર પંચેંદ્રિય તિર્યયોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
 થાય છે ?

કે ખેયર પંચેંદ્રિય-તિર્યયોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
 થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! જેના-જેનાથી નૈરયિકોનો ઉપપાત કહ્યો છે
 તેના-તેનાથી આનો પણ ઉપપાત કહેવો શ્રેઈએ.

વિશેષ : પર્યાપ્તાઓ અને અપર્યાપ્તાઓમાંથી
 આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

૫. જો (તે) મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-
 તો શું સમ્મૂર્ચિમ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
 થાય છે ?

કે ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (સમ્મૂર્ચિમ અને ગર્ભજ) બંનેમાંથી
 આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે -

તો શું કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને
 ઉત્પન્ન થાય છે ?

અકમ્મભૂમગ-ગબ્ભવવકંતિય-મણૂસેહિંતો ઉવવ-
જ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! સેસં જહા નેરહયાણં ।

ળવરં- અપજ્જત્તેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જહ દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં ભવણવાસિ-વાણમંતર-જોહસિય-વેમાણિહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! ભવણવાસિદેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ -જાવ-
વેમાણિયદેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જહ ભવણવાસિદેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં અસુરકુમારદેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ-
થણિયકુમાર-દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! અસુરકુમારદેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ -જાવ-
થણિયકુમારદેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।^૧

૫. જહ વાણમંતરેદેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં પિસાહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- ગંધવ્વેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! પિસાહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ -જાવ-
ગંધવ્વેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।^૨

૫. જહ જોહસિયદેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં ચંદવિમાણેહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- તારાવિ-
માણેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! ચંદવિમાણજોહસિયદેવેહિંતો વિ
ઉવવજ્જંતિ -જાવ- તારાવિમાણજોહસિયદેવેહિંતો
વિ ઉવવજ્જંતિ ।^૩

૫. જહ વેમાણિયદેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કે અકર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. (ગૌતમ) ! શેષ બધું વર્ણન નૈરયિકોનાં સમાન છે.

વિશેષ : (તે) અપર્યાપ્તા (કર્મભૂમિજ ગર્ભજ)
મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -

તો શું ભવનવાસી, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષક કે
વૈમાનિક દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! ભવનવાસી દેવોમાંથી આવીને પણ
ઉત્પન્ન થાય છે -ચાવત્- વૈમાનિક દેવોમાંથી
આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો (તે) ભવનવાસી દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે -

તો શું અસુરકુમાર દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય
છે -ચાવત્- સ્તનિતકુમાર દેવોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! અસુરકુમાર દેવોમાંથી આવીને પણ
ઉત્પન્ન થાય છે -ચાવત્- સ્તનિતકુમાર દેવોમાંથી
આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો (તે) વાણવ્યંતર દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે -

તો શું પિશાચોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે
-ચાવત્- ગંધર્વોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) પિશાચોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન
થાય છે -ચાવત્- ગંધર્વોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન
થાય છે.

૫. જો (તે) જ્યોતિષક દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે -

તો શું ચંદ્રવિમાનનાં જ્યોતિષક દેવોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે -ચાવત્- તારાવિમાનનાં જ્યોતિષક
દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! ચંદ્રવિમાનનાં જ્યોતિષક દેવોમાંથી આવીને
પણ ઉત્પન્ન થાય છે -ચાવત્- તારાવિમાનનાં
જ્યોતિષક દેવોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો વૈમાનિક દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-

કિં કપ્પોવગવેમાણિયદેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

કપ્પાતીય વેમાણિય દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. કપ્પોવગ-વેમાણિયદેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો કપ્પાતીય-વેમાણિયદેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જઇ કપ્પોવગ-વેમાણિયદેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં સોહમ્મેહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- અચ્ચુહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! સોહમ્મીસાણેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો સણંકુમાર -જાવ- અચ્ચુહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।^૧

- પણ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૫૦ (૧-૧૮)

૫. સુહુમપુઢવિકાઙ્યા ણં ભંતે ! જીવા કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરહ્મિહિંતો ઉવવજ્જંતિ, તિરિક્ખ-મણુસ્સ-દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્મિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

તિરિક્ખજોણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

તિરિક્ખજોણિય-પજ્જત્તાપજ્જત્તેહિંતો,

અસંખેજ્જવાસાઉયવજ્જેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

મણુસ્સેહિંતો અકમ્મભૂમગ-અસંખેજ્જવાસાઉય-વજ્જેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

વક્કંતિ ઉવવાઓ ભાણિયચ્ચો ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૩ (૧૯)

૫. સપ્પહાચર-પુઢવિકાઙ્યા ણં ભંતે ! જીવા કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

તો શું કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

(પરંતુ) કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

૫. જો કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

તો શું તે સૌધર્મ કલ્પનાં દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -ચાવત્- અચ્યુત કલ્પનાં દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) સૌધર્મ અને ઈશાન કલ્પનાં દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

(પરંતુ) સનત્કુમારથી અચ્યુત કલ્પ સુધીનાં દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

૫. ભંતે ! સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

જેનમ્ શુંતે નિરકમાંથી, તિર્યચમાંથી, મનુષ્યમાંથી કે દેવમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નારકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

તે તિર્યચોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

તિર્યચોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય તો અસંખ્યાત-વર્ષાયુવાળા તિર્યચોને છોડીને શેષ પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા તિર્યચોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય તો અકર્મભૂમિજ અને અસંખ્યાત વર્ષોની આયુવાળાને છોડીને શેષ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે વ્યુત્કાન્તિ પદનાં અનુસાર ઉપપાત કહેવા જોઈએ.

૫. ભંતે ! બાદર પૃથ્વીકાયિક જીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! ઉવવાઓ તિરિક્ખજોણિય-મણુસ્સ-
દેવેહિંતો દેવેહિં -જાવ- સોહમ્મિસાણેહિંતો ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૪

દં. ૧૩. એવં આઝક્કાઙ્ગયા વિ ।^૧

દં. ૧૪-૧૫. એવં તેઝ^૨ વાઙ્ગ^૩ વિ ।

ળવરં-દેવવજ્જેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

દં. ૧૬. વણાસ્સઙ્ગાઙ્ગયા^૪ જહા પુઢવિકાઙ્ગયા ।

દં. ૧૭-૧૯. બેઙ્ગદિય^૫ તેઙ્ગદિય-^૬ ચઝરિંદિયા^૭ એ
જહા તેઝ વાઙ્ગ દેવવજ્જેહિંતો ભાણિયવ્વા ।

- પળ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૫૧-૬૫૪

પ. દં. ૨૦. પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિયા ણં ભંતે !
કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરઙ્ગેહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! નેરઙ્ગેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ -જાવ-
દેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જઙ્ગ નેરઙ્ગેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં રયણપ્પમાપુઢવિનેરઙ્ગેહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ-
અહેસત્તમાપુઢવિનેરઙ્ગેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! રયણપ્પમાપુઢવિનેરઙ્ગેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ
-જાવ-અહેસત્તમાપુઢવિનેરઙ્ગેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।^૮

પ. જઙ્ગ તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

૩. ગૌતમ ! એનો ઉપપાત તિર્યચયોનિક, મનુષ્ય
અને દેવોમાંથી સૌધર્મ ઈશાન કલ્પનાં દેવો સુધી
થાય છે.

દં. ૧૩. આ પ્રમાણે અપ્કાયિકોની ઉત્પત્તિનાં
વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

દં. ૧૪-૧૫. આ પ્રમાણે તેજસ્કાયિકો અને
વાયુકાયિકોની ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં પણ કહેવું
જોઈએ.

વિશેષ : તે દેવોને છોડીને ઉત્પન્ન થાય છે.

દં. ૧૬. વનસ્પતિકાયિકોની ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં
વર્ણન પૃથ્વીકાયિકોનાં સમાન સમજવું જોઈએ.

દં. ૧૭-૧૯. બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય અને ચઉરેન્દ્રિય
જીવોની ઉત્પત્તિનું વર્ણન તેજસ્કાયિકો અને
વાયુકાયિકોનાં સમાન દેવોને છોડીને સમજવું
જોઈએ.

પ્ર. દં. ૨૦. ભંતે ! પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક ક્યાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નેરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) નેરયિકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન
થાય છે -યાવત્- દેવોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન
થાય છે.

પ્ર. જો નેરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-
તો શું રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નેરયિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં
નેરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નેરયિકોમાંથી આવીને
પણ ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં
નેરયિકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. જો તિર્યચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-

૧. (ક) જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૭
- (ખ) વિયા. સ. ૨૪, ડ. ૧૩, સુ. ૨
૨. (ક) જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૫
- (ખ) વિયા. સ. ૨૪, ડ. ૧૪, સુ. ૧
૩. વિયા. સ. ૨૪, ડ. ૧૫, સુ. ૧

૪. (ક) વિયા. સ. ૨૪, ડ. ૧૬, સુ. ૧
- (ખ) વિયા. સ. ૧૧, ડ. ૧, સુ. ૫
- (ગ) વિયા. સ. ૨૧, ડ. ૧, સુ. ૩-૪
- (ઘ) વિયા. સ. ૨૧, ડ. ૨-૮, સુ. ૧
- (ઙ) વિયા. સ. ૨૨, (ચ) વિયા. સ. ૨૩

૫. વિયા. સ. ૨૪, ડ. ૧૭, સુ. ૧
૬. વિયા. સ. ૨૪, ડ. ૧૮, સુ. ૧
૭. (ક) વિયા. સ. ૨૪, ડ. ૧૯, સુ. ૧
- (ખ) બેઙ્ગદિય, તેઙ્ગદિય ચઝરિંદિયાણં
ઉવવાઓ તિરિયમણુસ્સેસુ ણેરઙ્ગયં
દેવ અસંખેજ્જવાસાઝય વજ્જેસુ ।
- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૨૮-૩૦
૮. વિયા. સ. ૨૪, ડ. ૨૦, સુ. ૧-૨

કિં એગિદિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- પંચેદિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! એગિદિએહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- પંચેદિએહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।^૧

૫. જઇ એગિદિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં પુઢવિકાઇએહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- વણસસઙ-
કાઇએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! એવં જહા પુઢવિકાઇયાણં ઉવવાઓ ભણિઓ તહેવ એસિં પિ ભાણિયવ્વો ।

ળવરં-દેવેહિંતો -જાવ- સહસારકપ્પોવગવેમાણિય-
દેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ, નો આણયકપ્પોવગવેમા-
ણિયદેવેહિંતો -જાવ- નો અચ્ચુએહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

- પળ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૫૫

૫. સમ્મુચ્છિમ જલયરા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરઇએહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! ઉવવાઓ તિરિયમણુસેહિંતો,

નો દેવહિંતો, નો નેરઇએહિંતો,

તિરિએહિંતો અસંખેજ્જવાસાઉયવજ્જેહિંતો,

અકમ્મભૂમગ-અંતરદીવગ-અસંખેજ્જવાસાઉય-
વજ્જેહિંતો મણુસેહિંતો ।

સમ્મુચ્છિમ જલયરા એવં એવ ।

- જીવા. પડિ. ૧, સુ. ૩૫-૩૬

૫. ગભ્ભવવકંતિય-જલયરા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

તો શું એકેન્દ્રિય તિર્યચ્યોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -ચાવત્- પંચેન્દ્રિય તિર્યચ્યો-
નિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) એકેન્દ્રિય તિર્યચ્યોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે -ચાવત્- પંચેન્દ્રિય-તિર્યચ્યોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો(તે) એકેન્દ્રિયમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-
તો શું પૃથ્વીકાયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે
-ચાવત્- વનસ્પતિકાયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! આ પ્રમાણે જેમ પૃથ્વીકાયિકોનો ઉપપાત કહ્યો તેમ પંચેન્દ્રિય-તિર્યચ્યોનો પણ ઉપપાત કહેવો જોઈએ.

વિશેષ : દેવોમાં સહસ્રાર કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવો સુધી ઉત્પન્ન થાય છે. પરંતુ આનત કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોમાંથી અચ્યુત કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવો સુધી ઉત્પન્ન થતા નથી.

૫. ભંતે ! સમ્મુચ્છિમ જલયર જીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -ચાવત્- દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે તિર્યચ અને મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

દેવોમાંથી અને નારકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

તિર્યચ્યોમાંથી અસંખ્યાતવર્ષાયુવાળા તિર્યચ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

મનુષ્યોમાંથી અકર્મભૂમિજ - અંતર્દીપજ અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્કવાળા મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

સમ્મુચ્છિમ સ્થળચરનાં માટે પણ આ પ્રમાણે કહેવું જોઈએ.

૫. ભંતે ! ગર્ભજ જલયર જીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કિં નેરઇએહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! ઉવવાઓ નેરઇએહિંતો -જાવ- અહેસત્તમા,

તિરિક્ખજોણિણેસુ સવ્વેસુ અસંખેજ્જવાસાઉયવ-જ્જેહિંતો,

મણુસેસુ અકમ્મભૂમગ-અંતરદીવગ-અસંખેજ્જ-વાસાઉય-વજ્જેહિંતો,

દેવેસુ -જાવ- સહસારેહિંતો ।

ગબ્બવકકંતિય થલયરા એવં ચેવ ।

- જીવા. પડિ. ૧, સુ. ૩૮-૩૯

૫. યહયર-પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિયાણં ભંતે ! જીવા કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરઇએહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! અસંખેજ્જવાસાઉય-અકમ્મભૂમગ-અંતર-દીવગવજ્જેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

- જીવા. પડિ. ૩, ઉ. ૩, સુ. ૧૭

મણુસાણં પુચ્છા-

૫. દં. ૨૧. મણુસાણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરઇએહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! નેરઇએહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જઇ નેરઇએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં રયણપ્પમાપુઢવિનેરઇએહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- અહેસત્તમાપુઢવિનેરઇએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! રયણપ્પમાપુઢવિનેરઇએહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- તમાપુઢવિનેરઇએહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ,

નો અહેસત્તમાપુઢવિનેરઇએહિંતો ઉવવજ્જંતિ । ?

શું નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! નારકોમાં અધઃસપ્તમ પૃથ્વી સુધીનાં નારકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

તિર્યચોમાં અસંખ્યાતવર્ષાયુવાળા તિર્યચોને છોડીને શેષ બધા તિર્યચોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

મનુષ્યોમાં અકર્મભૂમિજ, અંતર્દીપજ અને અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્કવાળાને છોડીને શેષ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

દેવોમાં સહસ્ત્રાર સુધીનાં દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

ગર્ભજ સ્થળચરનાં માટે પણ આ પ્રમાણે કહેવું જોઈએ.

૫. ભંતે ! ખેચર પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક જીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક અકર્મભૂમિજ અને અંતર્દીપજને છોડીને (શેષ તિર્યચ અને મનુષ્યોમાંથી આવીને) ઉત્પન્ન થાય છે.

મનુષ્ય વિષયે પૂચ્છા :

૫. દં. ૨૧. ભંતે ! મનુષ્ય ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) નૈરયિકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે - તો શું રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- તમઃપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકોમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

(પરંતુ) અધઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ. જઇ તિરિક્ખજોણિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં ણિંદિય-તિરિક્ખજોણિણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ
-જાવ- પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણિહિંતો ઉવવ-
જ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! એવં જેહિંતો પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિયાણં
ઉવવાઓ ભણિયો, તેહિંતો મણુસ્સાણ વિ ણિરવસેસો
ભાણિયવ્વો ।

ણવરં-અહેસત્તમાણુવિનેરહ્ય-તેજ-વાઝકાઈણિહિંતો
ણ ઉવવજ્જંતિ ।

સવ્વદેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જાવેયવ્વા -જાવ- કપ્પાતીય-
ગવેમાણિયસવ્વટ્ઠસિદ્ધદેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જા-
વેયવ્વા ।^૧

- પળ્ણ.પ.૬, સુ.૬૫૬

પ. સમ્મુચ્છિમમણુસ્સા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! ઉવવાઓ નેરહ્ય-દેવ-તેજ-વાઝ- અસંખા-
ઉવવજ્જો ।^૨

- જીવા.પટ્ટિ.૧, સુ.૧૨૮ (તેરા.)

પ. ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સા ણં ભંતે ! કઓહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! ઉવવાઓ નેરહ્યેહિં અહેસત્તમવજ્જેહિં
ઉવવજ્જંતિ,

તિરિક્ખજોણિણિહિંતો ઉવવાઓ અસંખેજ્જવાસા-
ઉવવજ્જેહિં ઉવવજ્જંતિ,

મણુણિહિં અકમ્મભૂમગ-અંતરદીવગ-અંસખેજ્જ-
વાસાઉવવજ્જેહિં ઉવવજ્જંતિ,

દેવેહિં સવ્વેહિં ઉવવજ્જંતિ ।

- જીવા. પટ્ટિ.૧, સુ.૪૧

પ. દં. ૨૨. વાણમંતરદેવા ણં ભંતે ! કઓહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરહ્યેહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

પ્ર. જો તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-
તો શું એકેન્દ્રિય તિર્યયોનિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે -ચાવત્- પંચેન્દ્રિય તિર્યયો-
નિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! જેના-જેનાથી પંચેન્દ્રિય તિર્યયોનિકોનો
ઉપપાત કલ્હો છે તેના-તેનાથી મનુષ્યોનો પણ
સમગ્ર ઉપપાત તે પ્રમાણે કલ્હવો જોઈએ.

વિશેષ : (મનુષ્ય) અધઃસપ્તમ નરક પૃથ્વીનાં
નૈરયિક તેજસ્કાયિક અને વાયુકાયિકોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થતા નથી.

દેવોમાં સર્વાર્થસિદ્ધ દેવો સુધીનાં કલ્પાતીત
વૈમાનિક દેવોમાંથી આવીને (મનુષ્યોની) ઉત્પત્તિ
સમજવી જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! સમ્મૂર્થિમ મનુષ્ય ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નૈરયિક, દેવ, તેજસ્કાયિક, વાયુકાયિક
અને અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક (મનુષ્ય તિર્યય)ને
છોડીને શેષ જીવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! ગર્ભજ મનુષ્ય ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! અધઃસપ્તમ નૈરયિક પૃથ્વીને છોડીને શેષ
બધી પૃથ્વીઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્કોને છોડીને શેષ બધા
તિર્યયોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

અકર્મભૂમિજ, અંતરદ્વીપજ અને અસંખ્યાત
વર્ષાયુષ્કોને છોડીને શેષ મનુષ્યોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે.

બધા દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. દં.૨૨. ભંતે ! વાણવ્યંતર દેવ ક્યાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે
-ચાવત્- દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૧. વિયા. સ. ૨૪, ૩. ૨૧, સુ. ૫, ૧૩, ૧૪

૨. સૂત્રાંક જૈન વિશ્વ ભારતી લાડનૂથી

૩. ગોયમા ! જેહિંતો અસુરકુમારાણં^૧ ઉવવાઓ ભણિયો તેહિંતો વાણમંતરાણ વિ ભાણિયવ્વો ।

પ. દં. ૨૩. જોહસિયદેવા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! એવં ચેવ,
ણવરં-સમ્મુચ્છિમ-અસંખેજ્જવાસાઉય-ખહયર-અંતર-
દીવગમણુસ્સવજ્જેહિંતો ઉવવજ્જાવેયવ્વા ।^૨

પ. વેમાણિયા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

કિં ણેરહ્મિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! ણો ણેરહ્મિંતો ઉવવજ્જંતિ,

પંચેદિયતિરિક્ખજોણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

ણો દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

એવં ચેવ સોહમ્મીસાણગા ભાણિયવ્વા ।^૩

એવં સણંકુમારગા વિ ।

ણવરં-અસંખેજ્જવાસાઉય-અકમ્મભૂમગવજ્જેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

એવં-જાવ-સહસારકપોવગ-વેમાણિયદેવા ભાણિયવ્વા ।

પ. આણયદેવા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરહ્મિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્મિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો તિરિક્ખજોણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

૩. ગૌતમ ! જેના-જેનાથી અસુરકુમારોની ઉત્પત્તિ કહી છે તેના-તેનાથી વાણવ્યંતર દેવોની પણ ઉત્પત્તિ કહેવી જોઈએ.

પ્ર. દં. ૨૩. ભંતે ! જ્યોતિષ્ક દેવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ ઉપપાત સમજવું જોઈએ.
વિશેષ : જ્યોતિષ્કોની ઉત્પત્તિ સમ્મૂર્ચ્છિમ અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક-ખેચર-પંચેન્દ્રિય- તિર્થચયોનિકો તથા અન્તર્દ્વીપજ મનુષ્યોને છોડીને કહેવી જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! વૈમાનિક દેવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું (તે) નૈરચિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) નૈરચિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી,

(પરંતુ) પંચેન્દ્રિય તિર્થચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

આ પ્રમાણે સૌધર્મ અને ઈશાન કલ્પનાં વૈમાનિક દેવો(ની) ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

સનત્કુમાર દેવોનાં ઉપપાતનાં વિષયમાં પણ આ પ્રમાણે કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : તે અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક અકર્મભૂમિકોને છોડીને ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે સહસ્ત્રાર કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવોનો ઉપપાત પણ કહેવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! આનત દેવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરચિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) નૈરચિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

તિર્થચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

૧. વિયા. સ. ૨૪, ડ. ૨૨, સુ. ૧

૨. વિયા. સ. ૨૪, ડ. ૨૩, સુ. ૧

૩. (ક) વિયા. સ. ૨૪, ડ. ૨૪, સુ. ૧

(ખ) જીવા. પઢિ. ૩, ડ. ૩, સુ. ૨૦૧ (ઈ)

મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

- પ. જહ મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં સમ્મુચ્છિમ-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો સમ્મુચ્છિમ-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

- પ. જહ ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં કમ્મભૂમગેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અકમ્મભૂમગેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અંતરદીવગેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! કમ્મભૂમગ-ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ,

નો અકમ્મભૂમગેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો અંતરદીવગેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

- પ. જહ કમ્મભૂમગ-ગબ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ,

કિં સંખેજ્જવાસાઉહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અસંખેજ્જવાસાઉહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! સંખેજ્જવાસાઉહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

નો અસંખેજ્જવાસાઉહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

- પ. જહ સંખેજ્જવાસાઉહિ-કમ્મભૂમગ-ગબ્ભવક્કંતિય-
મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

- પ્ર. જો (તે)મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-
તો શું સમ્મુચ્છિમ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

કે ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે.

(પરંતુ) સમ્મુચ્છિમ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થતા નથી.

- પ્ર. જો (તે) ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે -

તો શું કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

અકર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

કે અન્તર્દીપજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

(પરંતુ) અકર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થતા નથી.

અન્તર્દીપજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને પણ
ઉત્પન્ન થતા નથી.

- પ્ર. જો (તે) કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે -

તો શું સંખ્યાત વર્ષની આયુવાળામાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અસંખ્યાત વર્ષની આયુવાળામાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) સંખ્યાત વર્ષની આયુવાળામાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

(પરંતુ) અસંખ્યાત વર્ષની આયુવાળામાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થતા નથી.

- પ્ર. જો સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

કિં પજ્જત્તણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અપજ્જત્તણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! પજ્જત્તય-સંખેજ્જવાસાઉય-કમ્મભૂમગ-
ગભ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
ણો અપજ્જત્તણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જઇ પજ્જત્તય- સંખેજ્જવાસાઉય- કમ્મભૂમગ -
ગભ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં સમ્મદિદ્ધિ-પજ્જત્તય-સંખેજ્જવાસાઉય-
કમ્મભૂમગેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

મિચ્છદિદ્ધિ-પજ્જત્તય-સંખેજ્જવાસાઉય કમ્મભૂમ-
ગેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

સમ્મમિચ્છદિદ્ધિ-પજ્જત્તય-સંખેજ્જવાસાઉય-કમ્મ-
ભૂમગ-ગભ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા! સમ્મદિદ્ધિ-પજ્જત્તય-સંખેજ્જવાસાઉય-કમ્મ-
ભૂમગ-ગભ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ,

મિચ્છદિદ્ધિ-પજ્જત્તણ્હિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ,

ણો સમ્મમિચ્છદિદ્ધિ-પજ્જત્તણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જઇ સમ્મદિદ્ધિ-પજ્જત્તય-સંખેજ્જવાસાઉય-કમ્મભૂમગ-
ગભ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં સંજયસમ્મદિદ્ધિહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અસંજયસમ્મદિદ્ધિ-પજ્જત્તણ્હિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

સંજયાસંજય-સમ્મદિદ્ધિ-પજ્જત્તય-સંખેજ્જવાસાઉય-
ગભ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! તીહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

તો શું (તે) પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય
છે ?

કે અપર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) પર્યાપ્તા સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક કર્મભૂમિજ
ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
(પરંતુ) અપર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થતા નથી.

૫. જો (તે) પર્યાપ્તા સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક કર્મભૂમિજ
ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે-
તો શું (તે) સમ્યગ્ દષ્ટિ પર્યાપ્તા સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક
કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

મિથ્યા દષ્ટિ પર્યાપ્તા સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક કર્મભૂમિજ
ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે સમ્યગ્ મિથ્યા દષ્ટિ પર્યાપ્તા સંખ્યાત-વર્ષાયુષ્ક
કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! સમ્યગ્ દષ્ટિ પર્યાપ્તા સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક
કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે.

મિથ્યા દષ્ટિ પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને પણ ઉત્પન્ન
થાય છે.

(પરંતુ) સમ્યગ્ મિથ્યા દષ્ટિ પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થતા નથી.

૫. જો (તે) સમ્યગ્ દષ્ટિ પર્યાપ્તા સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક
કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે -

તો શું (તે) સંયત સમ્યગ્ દષ્ટિ - પર્યાપ્તાઓમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

અસંયત સમ્યગ્ દષ્ટિ - પર્યાપ્તાઓમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે સંયતાસંયત સમ્યગ્ દષ્ટિ પર્યાપ્તા સંખ્યાત
વર્ષાયુષ્ક કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે (આનત દેવ) ત્રણેયમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે.

જૈન
સાહિત્ય
જૈનમ્ વ્યાખ્યાન શાસનમ્

एवं -जाव- अण्बुओ कपो ।

एवं गेवेज्जगदेवा वि ।

णवरं- असंजय-संजयासंजएहितो एए पडिसेहेयव्वा ।

एवं जहेव गेवेज्जगदेवा तहेव अणुत्तरोववाइया वि ।

णवरं- इमं णाणत्तं-संजया चेव ।

પ. જહ સંજય-સમ્મદિટ્ઠિ-પજ્જત્તય-સંખેજ્જવાસાઉય-
કમ્મભૂમગ-ગભ્ભવક્કંતિય-મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં પમત્ત - સંજય - સમ્મદિટ્ઠિ - પજ્જત્તએહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

અપમત્તસંજએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

उ. गोयमा ! अपमत्त-संजएहितो उववज्जंति,

નો પમત્ત-સંજએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જહ અપમત્ત-સંજએહિંતો ઉવવજ્જંતિ,

કિં ઇહિપત્ત-અપમત્ત-સંજએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

અણિહિપત્ત અપમત્ત-સંજએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

उ. गोयमा ! दोहितो वि उववज्जंति ।

- પળ્ળ. પ. ૬, સુ. ૬૫૭-૬૬૫

૧૨. તિરિય મિસ્સોવવળ્ળગ અદ્ધ કપ્પાણં ણામાણિ-

અદ્ધ કપ્પા તિરિયમિસ્સોવવળ્ળગા પળ્ળત્તા, તં જહા-

૧. સોહમ્મે, ૨. ઈસાણે, ૩. સળંકુમારે, ૪. માહિંદે,
૫. વંભલોગે, ૬. લંતણ, ૭. મહાસુકે, ૮. સહસ્સારે ।

- ઠાણં. અ. ૮, સુ. ૬૪૪

अश्रुतकल्प सुधीनां देवानां उपपातनुं वर्शिन आ
प्रभासे करवुं जोईअे.

આ પ્રભાસે (નવ) શ્રૈવેયક દેવોનાં ઉપપાતનાં
વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ : અસંયતો અને સંયતાસંયતોથી એની
ઉત્પત્તિનો નિષેધ કરવો જોઈએ.

આ પ્રભાસે જેમ શ્રૈવેયક દેવોની ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં
કહ્યું તેવી જ રીતે પાંચ અનુત્તરોપપાતિક દેવોની
ઉત્પત્તિ પણ સમજવી જોઈએ.

વિશેષ : એ ભિન્નતા છે કે સંયત જ અનુત્તરોપપાતિક
દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. જો (તે) સંયત સમ્યગ્દષ્ટિ પર્યાપ્તા
સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

તો શું તે પ્રમત્તસંયત-સમ્યગ્દષ્ટિ પર્યાપ્તાઓમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અપ્રમત્ત સંયત સમ્યગ્દષ્ટિ પર્યાપ્તાઓમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गौतम ! अप्रमत्तसंयतोमांथी आवीने उत्पन्न
थाय छे.

(પરંતુ) પ્રમત્ત સંયતોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા
નથી.

પ્ર. જો તે (અનુત્તરોપપાતિક દેવ) અપ્રમત્ત સંયતોમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

તો શું ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત- અપ્રમત્ત સંયતોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે અઋદ્ધિ પ્રાપ્ત- અપ્રમત્ત સંયતોમાંથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गौतम ! (ते) बंनेमांथी आवीने उत्पन्न थाय छे.

૧૨. તિર્યચ મિશ્રોપપન્નક આઠ કલ્પોનાં નામ :

આઠ કલ્પ વૈમાનિક (દેવલોક) તિર્યચમિશ્રોપપન્નક (તિર્યચ
અને મનુષ્ય બન્નેને ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય) કહ્યા છે. જેમકે-

૧. સૌધર્મ, ૨. ઈશાન, ૩. સનત્કુમાર, ૪. માહેન્દ્ર,
૫. બ્રહ્મલોક, ૬. લાંતક, ૭. મહાશુક, ૮. સહસ્ત્રાર.

૧૩. ચઠવીસદંડેસુ એગસમણે ઉવવજ્જમાણાણં સંખ્વા-

- પ. દં. ૧. નેરહ્યા ણં ભંતે ! એગસમણે ણં કેવહ્યા ઉવવજ્જંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા, ઉવકોસેણં સંખેજ્જા વા, અસંખેજ્જા વા ઉવવજ્જંતિ ।
એવં -જાવ- અહેસત્તમાણે !^૧
- પ. દં. ૨. અસુરકુમારા ણં ભંતે ! એગસમણે ણં કેવહ્યા ઉવવજ્જંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા, ઉવકોસેણં સંખેજ્જા વા, અસંખેજ્જા વા ઉવવજ્જંતિ ।
દં. ૩-૧૧. એવં -જાવ- તણિયકુમારા વિ ભાણિયચ્ચા ।
- પ. દં. ૧૨. પુઢવિકાહ્યા ણં ભંતે ! એગસમણે ણં કેવહ્યા ઉવવજ્જંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! અણુસમયં અવિરહિયં અસંખેજ્જા ઉવવજ્જંતિ ।
દં. ૧૩-૧૫. એવં આહ, તેજ્જ, વાહકાહ્યા ।
- પ. દં. ૧૬. વણસસિકાહ્યા ણં ભંતે ! એગસમણે ણં કેવહ્યા ઉવવજ્જંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! સટ્ટાણુવવાયં પહુચ્ચ અણુસમયં અવિરહિયા અણંતા ઉવવજ્જંતિ ।
પરટ્ટાણુવવાયં પહુચ્ચ અણુસમયં અવિરહિયા અસંખેજ્જા ઉવવજ્જંતિ^૨ ।
- પ. દં. ૧૭. બેહંદિયા ણં ભંતે ! કેવહ્યા એગસમણે ણં ઉવવજ્જંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા, ઉવકોસેણં સંખેજ્જા વા, અસંખેજ્જા વા ઉવવજ્જંતિ^૩ ।

૧૩. ચોવીસ દંડોમાં એક સમયમાં ઉત્પન્ન થનારની સંખ્યા :

- પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! એક સમયમાં કેટલા નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ સમય, ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.
આ પ્રમાણે અધઃસપ્તમ પૃથ્વી સુધી જાણવું જોઈએ.
- પ્ર. દં. ૨. ભંતે ! અસુરકુમાર એક સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! (તે) જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ, ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.
દં. ૩-૧૧. આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમાર સુધી કહેવું જોઈએ.
- પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવ એક સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! (તે) પ્રતિ સમય વિરહ વગર અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.
દં. ૧૩-૧૫. આ પ્રમાણે અપૂકાયિક, તેજસ્કાયિક અને વાયુકાયિક જીવોનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.
- પ્ર. દં. ૧૬. ભંતે ! વનસ્પતિકાયિક જીવ એક સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! સ્વસ્થાન (વનસ્પતિકાય)માં ઉત્પત્તિની અપેક્ષાએ પ્રતિ સમય વિરહ વગરનાં અનન્ત (વનસ્પતિ જીવ) ઉત્પન્ન થાય છે.
પરસ્થાનમાં ઉત્પત્તિની અપેક્ષાએ પ્રતિ સમય વિરહ વગરનાં અસંખ્યાત (વનસ્પતિ જીવ) ઉત્પન્ન થાય છે.
- પ્ર. દં. ૧૭. ભંતે ! બેઈન્દ્રિય જીવ એક સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ, ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. જીવા. પઢિ. ૩, ઉ. ૨, સુ. ૮૬ (૨)

૨. (ક) પ. ઉપ્પલપ્તે ણં ભંતે ! જીવા એગસમણે ણં કેવહ્યા ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા, ઉવકોસેણં સંખેજ્જા વા, અસંખેજ્જા વા ઉવવજ્જંતિ ।

- વિયા. સ. ૧૧, ઉ. ૧, સુ. ૬

(ખ) પ. અહ ણં ભંતે ! સાલી-વીહી-ગોધૂમ-જવ-જવજવાણં ભંતે !

જીવા એગસમણે ણં કેવહ્યા ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા, ઉવકોસેણં સંખેજ્જા વા, અસંખેજ્જા વા ઉવવજ્જંતિ ।

- વિયા. સ. ૨૧, ઉ. ૧, સુ. ૪

(ગ) વિયા. સ. ૨૧, ઉ. ૨-૮ (ઘ) વિયા. સ. ૨૨, ઉ. ૧-૬

(ઙ) વિયા. સ. ૨૩, ઉ. ૧-૫

૩. વિયા. સ. ૨૪, ઉ. ૧૨, સુ. ૧૯

દં. ૧૮-૨૪. એવં તેઈદિયા, ચરિરિદિયા, સમ્મુચ્છિમ-
પંચેદિય-તિરિક્ષજોણિયા,
ગઢભવકકંતિય-પંચેદિય-તિરિક્ષજોણિયા,
સમ્મુચ્છિમ-મણૂસા, વાણમંતર, જોઈસિય, સોહમ્મીસાણ-
સળંકુમાર-માહિંદ-વંભલોએ-લંગત-સુક્ક-
સહસ્સારકપ્પદેવાય એજ જહા નેરહયા ।

ગઢભવકકંતિયમણૂસ-આણય-પાણય-આરણ-અચ્ચુય-
ગેવેજ્જગ-અણુત્તરોવવાહયા ય,
એજ જહણ્ણેણં એક્કો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા,
ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા ઉવવજ્જંતિં ।

- પળ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૨૬-૬૩૫

૧૪. એગસમે સિદ્ધાણં સિજ્જાણા સંઘા પરૂવણં-

- પ. સિદ્ધાણં ભંતે ! એગસમેણં કેવહયા સિજ્જંતિ ?
ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એક્કો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા,
ઉક્કોસેણં અટ્ઠસયં ।

- પળ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૩૬

૧૫. ચરુવીસદંડએસુ અણંતરોવવણ્ણગાતાહ પરૂવણં-

- પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! કિં અણંતરોવવણ્ણગા
પરંપરોવવણ્ણગા, અણંતરપરંપર અણુવવણ્ણગા ?
ઉ. ગોયમા ! નેરહયા અણંતરોવવણ્ણગા વિ, પરંપરોવ-
વણ્ણગા વિ, અણંતરપરંપર અણુવવણ્ણગા વિ ।
પ. સે કેણદ્દેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચહ-
“નેરહયા અણંતરોવવણ્ણગા વિ, પરંપરોવવણ્ણગા
વિ, અણંતરપરંપર અણુવવણ્ણગા વિ ?”
ઉ. ગોયમા ! જે ણં નેરહયા પઢમસમયોવવણ્ણગા તે ણં
નેરહયા અણંતરોવવણ્ણગા,
જે ણં નેરહયા અપઢમસમયોવવણ્ણગા તે ણં નેરહયા
પરંપરોવવણ્ણગા,
જે ણં નેરહયા વિગ્ગહગતિસમાવણ્ણગા, તે ણં નેરહયા
અણંતરપરંપરઅણુવવણ્ણગા ।

સે તેણદ્દેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ-

૧. જીવા. પડિ. ૩, ઉ. ૨, સુ. ૨૦૧ (હ)

દં. ૧૮-૨૪. આ પ્રમાણે ત્રેઈન્દ્રિય, ચરિરેન્દ્રિય,
સમ્મુચ્છિમ પચેન્દ્રિય તિર્યયોનિક,
ગર્ભજ પચેન્દ્રિય તિર્યયોનિક, સમ્મુચ્છિમ મનુષ્ય,
વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક, સૌધર્મ, ઈશાન, સનત્કુમાર,
માહેન્દ્ર, પ્રત્તલોક, લાંતક, શુક અને સહસ્સારકલ્પનાં
દેવોની ઉત્પત્તિની પ્રરુપણા નૈરયિકોનાં સમાન
કરવી જોઈએ.

ગર્ભજ મનુષ્ય આનત, પ્રાણત, આરણ, અચ્ચુત
(નવ) ગ્રૈવેયક (પાંચ) અણુત્તરોપપાતિક દેવ,
જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ,
ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૪. એક સમયમાં સિદ્ધોનાં સિદ્ધ થવાની સંખ્યાનું પ્રરુપણ :
પ્ર. ભંતે ! એક સમયમાં કેટલા સિદ્ધ થાય છે ?
ઉ. ગૌતમ ! (તે) જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ, ઉત્કૃષ્ટ એક
સો આઠ સિદ્ધ થાય છે.

૧૫. ચોવીસ દંડકોમાં અનંતરોપપન્નકાદિનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક અનંતરોપપન્નક છે,
પરંપરોપપન્નક છે કે અનંતર પરંપરાનુંપપન્નક
છે ?
ઉ. ગૌતમ ! નૈરયિક અનંતરોપપન્નક પણ છે,
પરંપરોપપન્નક પણ છે, અનંતરપરંપરાનુંપપન્નક
પણ છે.
પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
“નૈરયિક અનંતરોપપન્નક પણ છે, પરંપરોપપન્નક
પણ છે અને અનંતર પરંપરાનુંપપન્નક પણ છે ?”
ઉ. ગૌતમ ! જે નૈરયિકોને ઉત્પન્ન થયેલ હજી પ્રથમ
સમય જ થયો છે તે (નૈરયિક) અનંતરોપપન્નક છે.
જે નૈરયિક પ્રથમ સમય સિવાય ઉત્પન્ન થનાર છે
તે નૈરયિક પરંપરોપપન્નક છે.
જે નૈરયિક જીવ નરકમાં ઉત્પન્ન થવા માટે (હમણાં)
વિગ્રહગતિમાં ચાલી રહ્યા છે, તે (નૈરયિક) અનંતર-
પરંપરાનુંપપન્નક છે.
માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“નેરહયા અણંતરોવવળ્ણાગા વિ, પરંપરોવવળ્ણાગા વિ, અણંતરપરંપર અણુવવળ્ણાગા વિ ।”

દં.૨-૨૪. એવં નિરંતરં -જાવ- વેમાણિયા ।

- વિયા. સ.૧૪, ડ.૧, સુ.૮-૯

૧૬. ચતુર્વીસદંડેસુ ઉવવજ્જમાણેસુ ઉપ્પાયસ્સ ચતુર્ભંગ પરૂવળ્ણ-

પ. દં. ૧. નેરહયે ણં ભંતે ! નેરહયેસુ ઉવવજ્જમાણે,

૧. કિં દેસેણં દેસં ઉવવજ્જહ ?

૨. દેસેણં સવ્વં ઉવવજ્જહ ?

૩. સવ્વેણં દેસં ઉવવજ્જહ ?

૪. સવ્વેણં સવ્વં ઉવવજ્જહ ?

ઉ. ગોયમા ! ૧. નો દેસેણં દેસં ઉવવજ્જહ,

૨. નો દેસેણં સવ્વં ઉવવજ્જહ,

૩. નો સવ્વેણં દેસં ઉવવજ્જહ,

૪. સવ્વેણં સવ્વં ઉવવજ્જહ ।

દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયે ।

- વિયા. સ.૧, ડ.૭, સુ.૧

પ. દં. ૧. નેરહયે ણં ભંતે ! નેરહયેસુ ઉવવળ્ણે-

૧. કિં દેસેણં દેસં ઉવવળ્ણે,

૨. દેસેણં સવ્વં ઉવવળ્ણે,

૩. સવ્વેણં દેસં ઉવવળ્ણે,

૪. સવ્વેણં સવ્વં ઉવવળ્ણે ?

“નેરયિક જીવ અનંતરોપપન્નક પણ છે, પરંપરોપપન્નક પણ છે અને અનંતરપરંપરાનુ-પપન્નક પણ છે.”

દં.૨-૨૪. આ પ્રમાણે નિરંતર વૈમાનિક સુધી કહેવું જોઈએ.

૧૬. ઉત્પદ્યમાન ચોવીસ દંકોમાં ઉત્પાદનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! નરકમાં ઉત્પન્ન થતા જીવ -

૧. શું એક ભાગથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૨. એક ભાગથી સર્વ ભાગોને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. સર્વભાગોથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૪. સર્વ ભાગોથી સર્વ ભાગોને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. (નારક જીવ) એક ભાગથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

૨. એક ભાગથી સર્વ ભાગોને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

૩. સર્વ ભાગોથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને પણ ઉત્પન્ન થતા નથી.

૪. સર્વ ભાગોથી સર્વ ભાગોને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થાય છે.

દં.૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી કહેવું જોઈએ.

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! નરકોમાં ઉત્પન્ન થયેલ નૈરયિક -

૧. શું એક ભાગથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થયેલ છે ?

૨. એક ભાગથી સર્વભાગોને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થયેલ છે ?

૩. સર્વભાગોથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થયેલ છે ?

૪. સર્વભાગોથી સર્વભાગોને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થયેલ છે ?

૩. ગોયમા ! ૧. નો દેસેણ દેસં ઉવવણ્ણે,

૨. નો દેસેણ સવ્વં ઉવવણ્ણે,

૩. નો સવ્વેણ દેસં ઉવવણ્ણે,

૪. સવ્વેણ સવ્વં ઉવવણ્ણે ।

દં. ૨-૨૪. **एवं -जाव- वेमाणिए ।**

- વિયા. સ. ૧, ૩. ૭, સુ. ૫ (૧)

૫. દં. ૧. નેરહણ ણં ભંતે ! નેરહણસુ ઉવવજ્જમાણે,

૧. કિં અદ્દેણ અદ્દં ઉવવજ્જહ,

૨. અદ્દેણ સવ્વં ઉવવજ્જહ,

૩. સવ્વેણ અદ્દં ઉવવજ્જહ,

૪. સવ્વેણ સવ્વં ઉવવજ્જહ ?

૩. ગોયમા ! ૧. નો અદ્દેણ અદ્દં ઉવવજ્જહ,

૨. નો અદ્દેણ સવ્વં ઉવવજ્જહ,

૩. નો સવ્વેણ અદ્દં ઉવવજ્જહ,

૪. સવ્વેણ સવ્વં ઉવવજ્જહ ।

દં. ૨-૨૪. **एवं -जाव- वेमाणिए ।**

एवं उववण्णे वि -जाव- वेमाणिए ।

- વિયા. સ. ૧, ૩. ૭, સુ. ૬

૧૭. ચઠવીસદંડણસુ સંતર-નિરંતર-ઉવવજ્જણ પરૂવણં-

૫. દં. ૧. રયણપ્પમાપુહવિનેરહયા ણં ભંતે ! કિં સંતરં ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગૌતમ ! ૧. એક ભાગથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થયેલ નથી.

૨. એક ભાગથી સર્વ ભાગોને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

૩. સર્વ ભાગોથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

૪. સર્વ ભાગોથી સર્વ ભાગોને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થતા છે.

દં. ૨-૨૪. **आ प्रभासे वैमानिक सुधी कहेवुं जेधंअे.**

૫. દં. ૧. ભંતે ! નેરચિકોમાં ઉત્પન્ન થતા નારક જીવ-

૧. શું અર્ધભાગથી અર્ધભાગને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૨. અર્ધભાગથી સર્વભાગોને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. સર્વભાગોથી અર્ધ ભાગને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૪. સર્વભાગોથી સર્વભાગોને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. અર્ધભાગથી અર્ધભાગને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

૨. અર્ધ ભાગથી સર્વ ભાગોને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

૩. સર્વભાગોથી અર્ધભાગને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

૪. સર્વભાગોથી સર્વભાગોને આશ્રિત કરીને ઉત્પન્ન થાય છે.

દં. ૨-૨૪. **आ प्रभासे वैमानिक सुधी कहेवुं जेधंअे.**

आ प्रभासे उत्पन्ननां माटे पल्ल वैमानिक सुधी कहेवुं जेधंअे.

૧૭. ચોવીસ દંડકોમાં સાન્તર નિરંતર ઉત્પત્તિનું પ્રરૂપણ :

૫. દં. ૧. ભંતે ! શું રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નારક સાંતર ઉત્પન્ન થાય છે કે નિરંતર ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! સંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ ।

एवं -जाव- अहेसत्तमाए संतरं पि उववज्जंति, निरंतरं पि उववज्जंति ।

પ. દં.૨. અસુકુમારાણં ભંતે ! દેવા કિં સંતરં ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! સંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. દં. ૩-૧૧. एवं -जाव- शणियकुमारा संतरं पि उववज्जंति, निरंतरं पि उववज्जंति ।

પ. દં. ૧૨. પુઠ્ઠવિકાઙ્કાયાણં ભંતે ! કિં સંતરં ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! નો સંતરં ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં ઉવવજ્જંતિ ।

દં. ૧૩-૧૬. एवं -जाव- वण्णस्सइकाइया नो संतरं उववज्जंति, निरंतरं उववज्जंति ।

પ. દં. ૧૭. બેહંદિયાણં ભંતે ! કિં સંતરં ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! સંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ ।

દં. ૧૮-૨૦. एवं -जाव- पंचेदिय-तिरिक्खजोगिया संतरं पि उववज्जंति, निरंतरं पि उववज्जंति ।

પ. દં. ૨૧. મણુસ્સાણં ભંતે ! કિં સંતરં ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! સંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ, નિરંતરં પિ ઉવવજ્જંતિ ।

દં. ૨૨-૨૪. एवं वाणमंतरा, जोइसिया, सोहम्म-जाव- सब्बदुसिद्धदेवा य संतरं पि उववज्जंति, निरंतरं पि उववज्जंति ।^૧

- પળ્લા. પ. ૬, સુ. ૬૧૩-૬૨૨

૭. ગૌતમ ! (તે) સાન્તર પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે અધઃસપ્તમ પૃથ્વી સુધીનાં નૈરયિક સાન્તર પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. દં. ૨. ભંતે ! અસુરકુમાર દેવ શું સાન્તર ઉત્પન્ન થાય છે કે નિરંતર ઉત્પન્ન થાય છે ?

૭. ગૌતમ ! તે સાંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

દં. ૩-૧૧. આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમાર સુધીનાં દેવ સાન્તર પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવ શું સાન્તર ઉત્પન્ન થાય છે કે નિરંતર ઉત્પન્ન થાય છે ?

૭. ગૌતમ ! (તે) સાન્તર ઉત્પન્ન થતા નથી પરંતુ નિરંતર ઉત્પન્ન થાય છે.

દં. ૧૩-૧૬. આ પ્રમાણે વનસ્પતિકાયિક સુધીનાં જીવ સાન્તર ઉત્પન્ન થતા નથી. પરંતુ નિરંતર ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. દં. ૧૭. ભંતે ! બેહંદ્રિય જીવ શું સાન્તર ઉત્પન્ન થાય છે કે નિરંતર ઉત્પન્ન થાય છે ?

૭. ગૌતમ ! (તે) સાન્તર પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

દં. ૧૮-૨૦. આ પ્રમાણે પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક સુધીનાં જીવ સાન્તર પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. દં. ૨૧. ભંતે ! મનુષ્ય શું સાન્તર ઉત્પન્ન થાય છે કે નિરંતર ઉત્પન્ન થાય છે ?

૭. ગૌતમ ! (તે) સાન્તર પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

દં. ૨૨-૨૪. આ પ્રમાણે વાણ્યંતર, જયોતિષ્ક તથા સૌધર્મ કલ્પથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીનાં દેવ સાન્તર પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. (ક) વિયા. સ. ૧, ડ. ૩૨, સુ. ૩-૬

(ગ) વિયા. સ. ૧૩, ડ. ૬, સુ. ૨-૪

(ઘ) વિયા. સ. ૧, ડ. ૩૨, સુ. ૪૮માં ગાંગેયના પ્રશ્નોત્તરના રૂપમાં છે.

૧૮. સિદ્ધાણં સંતરં-નિરંતરં સિજ્ઞણં પરૂવણં -

પ. સિદ્ધા ણં ભંતે ! કિં સંતરં સિજ્ઞંતિ, નિરંતરં સિજ્ઞંતિ ?

૩. ગોયમા ! સંતરં પિ સિજ્ઞંતિ, નિરંતરં પિ સિજ્ઞંતિ ।

- પળ્લ. પ. ૬, સુ. ૬૨૩

૧૯. ચઙવીસદંડણસુ ઁવવાય વિરહકાલ પરૂવણં-

પ. દં. ૧. ૧. રયળ્ણપ્પભાપુઢવિનેરહયા ણં ભંતે ! કેવહયં કાલં વિરહિયા ઁવવાણં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઁગં સમયં, ઁવકોસેણં ચઙવીસં મુહુત્તા ।

પ. ૨. સવકરપ્પભાપુઢવિનેરહયા ણં ભંતે ! કેવહયં કાલં વિરહિયા ઁવવાણં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઁગં સમયં, ઁવકોસેણં સત્ત રાહંદિયાહં ।

પ. ૩. વાલુયપ્પભાપુઢવિનેરહયા ણં ભંતે ! કેવહયં કાલં વિરહિયા ઁવવાણં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઁગં સમયં, ઁવકોસેણં અઢ્ઢમાસં ।

પ. ૪. પંકપ્પભાપુઢવિનેરહયા ણં ભંતે ! કેવહયં કાલં વિરહિયા ઁવવાણં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઁગં સમયં, ઁવકોસેણં માસં ।

પ. ૫. ઢૂમપ્પભાપુઢવિનેરહયા ણં ભંતે ! કેવહયં કાલં વિરહિયા ઁવવાણં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઁગં સમયં, ઁવકોસેણં ઢો માસા ।

પ. ૬. તમાપુઢવિનેરહયા ણં ભંતે ! કેવહયં કાલં વિરહિયા ઁવવાણં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઁગં સમયં, ઁવકોસેણં ચત્તારિ માસા ।

પ. ૭. અહેસત્તમાપુઢવિનેરહયા ણં ભંતે ! કેવહયં કાલં વિરહિયા ઁવવાણં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઁગં સમયં, ઁવકોસેણં છમ્માસા ।

૧૮. સિદ્ધોનાં સાન્તર-નિરંતર સિદ્ધ થવાનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! સિદ્ધ શુ સાન્તર સિદ્ધ થાય છે કે નિરન્તર સિદ્ધ થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) સાન્તર પણ સિદ્ધ થાય છે અને નિરંતર પણ સિદ્ધ થાય છે.

૧૯. ચોવીસ દંડકોમાં ઉપપાત વિરહકાળનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં. ૧. ૧. ભંતે ! રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય ઁક સમય, ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ મુહૂર્તા.

પ્ર. ૨. ભંતે ! શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય ઁક સમય, ઉત્કૃષ્ટ સાત રાત-દિવસ સુધી.

પ્ર. ૩. ભંતે ! વાલુકાપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય ઁક સમય, ઉત્કૃષ્ટ અર્ધમાસ સુધી.

પ્ર. ૪. ભંતે ! પંકપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય ઁક સમય, ઉત્કૃષ્ટ ઁક માસ સુધી.

પ્ર. ૫. ભંતે ! ઢૂમપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય ઁક સમય, ઉત્કૃષ્ટ બે માસ સુધી.

પ્ર. ૬. ભંતે ! તમઃ પ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય ઁક સમય, ઉત્કૃષ્ટ ચાર માસ સુધી.

પ્ર. ૭. ભંતે ! અઢઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં નૈરયિક કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય ઁક સમય, ઉત્કૃષ્ટ છ માસ સુધી.

પ. દં. ૨. ૧. અસુરકુમારાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા
ઉવવાણં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઇગં સમયં,
ઉવ્કોસેણં ચઠ્ઠીસં મુહુત્તા ।

દં. ૩-૧૧. ઇવં

૨. ણાગકુમારાણં, ૩. સુવળ્ણકુમારાણં,
૪. વિજ્જુકુમારાણં, ૫. અગ્ગિકુમારાણં,
૬. દીવકુમારાણં, ૭. ઉદહિકુમારાણં,
૮. વિસાકુમારાણં, ૯. વાઝકુમારાણં,
૧૦. થળિયકુમારાણ ય ।

પત્તેયં-પત્તેયં જહળ્ણેણં ઇગં સમયં, ઉવ્કોસેણં ચઠ્ઠીસં
મુહુત્તા ।

પ. દં. ૧૨. ૧. પુઢવિકાઝયાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં
વિરહિયા ઉવવાણં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! અણુસમયં અવિરહિયં ઉવવાણં પળ્ણત્તા ।

દં. ૧૩-૧૬. ૨. ઇવં આઝકાઝયાણવિ. ૩. તેઝકાઝયાણ
વિ, ૪. વાઝકાઝયાણ વિ, ૫. વળ્ણસસઝકાઝયાણ વિ
અણુસમયં અવિરહિયા ઉવવાણં પળ્ણત્તા ।

પ. દં. ૧૭. ૬. વેઝંદિયાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં
વિરહિયા ઉવવાણં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઇગં સમયં,
ઉવ્કોસેણં અંતોમુહુત્તં ।

દં. ૧૮-૧૯. ઇવં ૭. તેઝંદિય, ૮. ચઝરંદિયા ।

પ. દં. ૨૦. ૧. સમ્મુચ્છિમ-પંચેદિય-તિરિક્ખજોળિયાણં
ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઇગં સમયં,
ઉવ્કોસેણં અંતોમુહુત્તં ।

પ. ૨. ગઢ્ઢવકકંતિય-પંચેદિય-તિરિક્ખજોળિયાણં
ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઇગં સમયં,
ઉવ્કોસેણં વારસ મુહુત્તા ।

પ્ર. દં. ૨. ૧. ભંતે ! અસુરકુમાર કેટલા કાળ સુધી
ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ મુહૂર્ત સુધી.

દં. ૩-૧૧. આ પ્રમાણે પ્રત્યેક -

૨. નાગકુમાર, ૩. સુવર્ણકુમાર,
૪. વિદ્યુત્કુમાર, ૫. અગ્નિકુમાર,
૬. દ્વીપકુમાર, ૭. ઉદધિકુમાર,
૮. દિશાકુમાર, ૯. વાયુકુમાર અને
૧૦. સ્તનિતકુમાર દેવોનાં.

પ્રત્યેકનો ઉપપાત વિરહકાળ જઘન્ય એક સમયનો
તથા ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ મુહૂર્તનો કહ્યો છે.

પ્ર. દં. ૧૨. ૧. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવ કેટલા કાળ
સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! પ્રતિ સમય ઉપપાતથી અવિરહિત કહ્યા છે.

દં. ૧૩-૧૬. આ પ્રમાણે - ૨. અપ્કાયિક, ૩.
તેજસ્કાયિક, ૪. વાયુકાયિક અને ૫. વનસ્પતિકાયિક
જીવ પણ પ્રતિસમય ઉપપાતથી અવિરહિત કહ્યા છે.

પ્ર. દં. ૧૭. ૬. ભંતે ! ભેઈન્દ્રિય જીવ કેટલા કાળ સુધી
ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્ત સુધી.

દં. ૧૮-૧૯. આ પ્રમાણે - ૭. ત્રેઈન્દ્રિય અને
૮. ચઉરેન્દ્રિયનાં ઉપપાત વિરહકાળનાં માટે
જાણવું જોઈએ.

પ્ર. દં. ૨૦. ૧. ભંતે ! સમ્મૂર્ચિમ પંચેન્દ્રિય-
તિર્યચયોનિક જીવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી
વિરહિત કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્ત.

પ્ર. ૨. ભંતે ! ગર્ભજ પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક કેટલા
કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત સુધી.

પ. દં. ૨૧. ૧. સમ્મુચ્છિમ-મણુસ્સાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?

ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં ચઠ્ઠવીસં મુહુત્તા ।

પ. ૨. ગમ્ભવકકંતિય-મણુસ્સાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?

ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં બારસ મુહુત્તા ।

પ. દં. ૨૨. વાણમંતરાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?

ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં ચઠ્ઠવીસં મુહુત્તા ।

પ. દં. ૨૩. જોહસિયાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?

ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં ચઠ્ઠવીસં મુહુત્તા ।

પ. દં. ૨૪. ૧. સોહમ્મેકપ્પે દેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?

ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં ચઠ્ઠવીસં મુહુત્તા ।

પ. ૨. ઈસાણેકપ્પે દેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?

ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં ચઠ્ઠવીસં મુહુત્તા ।

પ. ૩. સણંકુમારદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?

ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં નવ રાહંદિયાહં, વીસા ય મુહુત્તા ।

પ. ૪. માહિંદદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?

ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં બારસ રાહંદિયાહં, દસ મુહુત્તા ।

પ. ૫. બંભલોયદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?

પ્ર. દં. ૨૧. ૧. ભંતે ! સમ્મુચ્છિમ મનુષ્ય કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ મુહૂર્ત સુધી.

પ્ર. ૨. ભંતે ! ગર્ભજ મનુષ્ય કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત સુધી.

પ્ર. દં. ૨૨. ભંતે ! વાણવ્યંતર દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ મુહૂર્ત સુધી.

પ્ર. દં. ૨૩. ભંતે ! જ્યોતિષ્ક દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ મુહૂર્ત સુધી.

પ્ર. દં. ૨૪. ૧. ભંતે ! સૌધર્મકલ્પના દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ મુહૂર્ત સુધી.

પ્ર. ૨. ભંતે ! ઈશાનકલ્પના દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ મુહૂર્ત સુધી.

પ્ર. ૩. ભંતે ! સનત્કુમાર દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ વીસ મુહૂર્ત સહિત નવ રાત-દિવસ સુધી.

પ્ર. ૪. ભંતે ! માહેન્દ્ર દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ દસ મુહૂર્ત સહિત બાર રાત-દિવસ સુધી.

પ્ર. ૫. ભંતે ! બ્રહ્મલોકનાં દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં અદ્ધતેવીસં રાઈંદિયાઈં ।
૫. ૬. લંતગદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા
ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં પણ્યાલીસં રાઈંદિયાઈં ।
૫. ૭. મહાસુક્કદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા
ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં અસીતિરાઈંદિયાઈં ।
૫. ૮. સહસ્સારદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા
ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં રાઈંદિયસયં ।
૫. ૯. આણયદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા
ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા માસા ।
૫. ૧૦. પાણયદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા
ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા માસા ।
૫. ૧૧. આરણદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા
ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા વાસા ।
૫. ૧૨. અચ્ચુયદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા
ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા વાસા ।
૫. ૧૩. હેટ્ઠિમગેવેજ્જાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા
ઉવવાણં પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એગં સમયં,
ઉક્કોસેણં સંખેજ્જાઈં વાસસયાઈં ।

૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ સાડા બાવીસ રાત્રિ-દિવસ સુધી.
૫. ૬. ભંતે ! લાંતક દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી
વિરહિત કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ પિસ્તાલીસ રાત-દિવસ સુધી.
૫. ૭. ભંતે ! મહાશુક દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી
વિરહિત કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ એંસી રાત-દિવસ સુધી.
૫. ૮. ભંતે ! સહસ્સાર દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી
વિરહિત કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ સો રાત-દિવસ સુધી.
૫. ૯. ભંતે ! આનતદેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી
વિરહિત કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત માસ સુધી.
૫. ૧૦. ભંતે ! પ્રાણતદેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી
વિરહિત કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત માસ સુધી.
૫. ૧૧. ભંતે ! આરણદેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી
વિરહિત કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત વર્ષ સુધી.
૫. ૧૨. ભંતે ! અચ્ચુતદેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી
વિરહિત કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત વર્ષ સુધી.
૫. ૧૩. ભંતે ! અધસ્તન પ્રૈવેયક દેવ કેટલા કાળ સુધી
ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત સો વર્ષ સુધી.

- પ. ૧૪. મઙ્ગિમગેવેજ્જાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પળ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઇમં સમયં,
ઉવ્કોસેણં સંખેજ્જાઈ વાસસહસ્સાઈ ।
- પ. ૧૫. ઉવરિમગેવેજ્જગદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પળ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઇમં સમયં,
ઉવ્કોસેણં સંખેજ્જાઈ વાસસયસહસ્સાઈ ।
- પ. ૧૬. વિજય-વેજયંત-જયંતા પરાજિયદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પળ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઇમં સમયં,
ઉવ્કોસેણં અસંખેજ્જં કાલં ।
- પ. ૧૭. સવ્વહુસિદ્ધગદેવાણં ભંતે ! કેવઇયં કાલં વિરહિયા ઉવવાણં પળ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! જહળ્ણેણં ઇમં સમયં,
ઉવ્કોસેણં પલિઓવમસ્સ સંખેજ્જઇમાગં !
- પળ્ણ. પ. ૬, સુ. ૫૬૯-૬૦૫
૨૦. ચઠવીસદંડેસુ દિટ્ઠંત પુરસ્સરં ગઈઆઈં પડુચ્ચ ઉપ્પત્તિ પરૂવણં-
- પ. ૧. નેરહયાણં ભંતે ! કહં ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! સે જહાણામએ પવએ પવમાણે અજ્જવ-સાણનિચ્ચત્તિએણં કરણોવાએણં સેયકાલં તં ઠાણં વિપ્પજહિત્તા પુરિમં ઠાણં ઉવસંપજ્જિત્તાણં વિહરઈ, એવામેવ તે વિ જીવા પવઓવિવ પવમાણા અજ્જવસાણનિચ્ચત્તિએણં કરણોવાએણં સેયકાલં તં ભવં વિપ્પજહિત્તા પુરિમં ભવં ઉવસંપજ્જિત્તાણં વિહરંતિ ।
- પ. તેસિ ણં ભંતે ! કહં સીહા ગઈ ?
કહં સીહે ગઈવિસએ પળ્ણત્તે ?
૩. ગોયમા ! સે જહાણામએ કેઈ પુરિસે તરૂણે વલવં જુગવં જુવાણે અપ્પાતંકે ચિરમ્મહત્થે દઢપાણિ-પાય-પાસપિટ્ઠંતરોરૂપરિણએ તલ-જમલ-જુયલ
- પ્ર. ૧૪. ભંતે ! મધ્યમ ઐવેયક દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત હજાર વર્ષ સુધી.
- પ્ર. ૧૫. ભંતે ! ઉપરિમ ઐવેયક દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત લાખ વર્ષ સુધી.
- પ્ર. ૧૬. ભંતે ! વિજય, વેજયંત, જયંત અને અપરાજિત દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ સુધી.
- પ્ર. ૧૭. ભંતે ! સર્વાર્થસિદ્ધ દેવ કેટલા કાળ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,
ઉત્કૃષ્ટ પલ્લોપમનાં સંખ્યાતમાં ભાગ સુધી ઉપપાતથી વિરહિત કહ્યા છે.
૨૦. ચોવીસ દંડકોમાં દષ્ટાંત પૂર્વક ગતિ વગેરેની અપેક્ષાએ ઉત્પત્તિનું પ્રરૂપણ :
- પ્ર. ૧. ભંતે ! નેરયિક જીવ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! જેમ કોઈ કૂદનાર પુરુષ કૂદતો થકો અધ્યવ-સાયનિર્વર્તિત ક્રિયા સાધન દ્વારા તે સ્થાનને છોડીને ભવિષ્યકાળમાં આગળનાં સ્થાનને પ્રાપ્ત કરે છે, તેવી જ રીતે જીવ પણ કૂદનારની જેમ કૂદતા થકા અધ્યવસાયનિર્વર્તિત ક્રિયા સાધન (કર્મો) દ્વારા પૂર્વ ભવને છોડીને ભવિષ્યકાળમાં આગામી ભવને પ્રાપ્ત કરી ઉત્પન્ન થાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! તે (નારક) જીવોની શીઘ્ર ગતિ કેવી છે ? તેની શીઘ્ર ગતિનો વિષય ક્યા પ્રકારનો કહ્યો છે ?
૩. ગૌતમ ! જેમ કોઈ બળવાન, યુગોત્પન્ન, વયપ્રાપ્ત, રોગાતંકથી રહિત, સ્થિર પંજાવાળા, સુદૃઢ-હાંધ-પગ-પીઠ-ઉરુથી યુક્ત, સહોત્પન્ન યુગલ તાલવૃક્ષ અને અર્ગલાનાં સમાન દીર્ઘ સરળ અને

પરિઘનિભ-બાહૂ ચમ્મેટ્ઠગ-દુહણ મુટ્ટિઠય સમાહય
નિચિય ગત્તકાએ ડરસસબલસમણ્ણાગાએ લંઘણ-પવણ
જહ્ણ-વાયામ-સમત્થે છેએ દક્ષે પત્તટ્ઠે કુસલે
મેહાવી નિઉણે નિઉણસિપ્પોવગાએ આઉંટિયં વાહં
પસારેજ્જા, પસારિયં વા વાહં આઉંટેજ્જા, વિત્થિણ્ણં
વા મુટ્ટિંઠ સાહરેજ્જા, સાહરિયં વા મુટ્ટિંઠ
વિક્કિરેજ્જા, ઉમ્મિસિયં વા અચ્છિં નિમિસેજ્જા,
નિમિસિયં વા અચ્છિં ઉમ્મિસેજ્જા ભવેયારૂવે ?

ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે ।

જીવા ણં એગસમણ વા, દુસમણ વા, તિસમણ
વા વિગ્ગહેણં ઉવવજ્જંતિ,

તેસિ ણં જીવાણં તહા સીહા ગઈ, તહા સીહે ગઈવિસએ
પણ્ણત્તે ।^૧

પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કહં પર ભવિયાઉયં પકરેતિ ?

ઉ. ગોયમા ! અજ્જવસાણજોગનિવ્વત્તિએણં કરણોવાએણં,
એવં ખલુ તે જીવા પરભવિયાઉયં પકરેતિ ।

પ. તેસિ ણં ભંતે ! જીવાણં કહં ગઈ પવત્તઇ ?

ઉ. ગોયમા ! આઉક્ખએણં, ભવક્ખએણં, ઠિઠ્ઠિએણં
એવં ખલુ તેસિં જીવાણં ગઈ પવત્તઇ ।

પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં આઇઠ્ઠીએ ઉવવજ્જંતિ,
પરિઠ્ઠીએ ઉવવજ્જંતિ ।

ઉ. ગોયમા ! આઇઠ્ઠીએ ઉવવજ્જંતિ, નો પરિઠ્ઠીએ
ઉવવજ્જંતિ ।

પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં આયકમ્મુણા ઉવવજ્જંતિ,
પરકમ્મુણા ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! આયકમ્મુણા ઉવવજ્જંતિ, નો પરકમ્મુણા
ઉવવજ્જંતિ ।

પ. તે ણં ભંતે ! જીવા કિં આયપ્પયોગેણં ઉવવજ્જંતિ,
પરપ્પયોગેણં ઉવવજ્જંતિ ?

પુષ્ટ ભુજાવાળા, ચર્મેષ્ટ, ધન-મુષ્ટિકાઓનાં
પ્રહારથી જેનું શરીર સુઘટિત કરી દીધેલ હોય
અને આત્મિક બળથી યુક્ત, કૂદવા-ચાલવામાં
સમર્થ, ચતુર, દક્ષ, તત્પર, કુશલ, મેઘાવી, નિપુણ
અને શિલ્પશાસ્ત્રનાં જ્ઞાતા તરુણ પુરુષ પોતાની
સંકુચિત-ભુજાઓને શીઘ્ર ફેલાવે અને ફેલાવેલી
ભુજાને સંકુચિત કરે, ખોલેલી મુઠ્ઠી બંધ કરે
અને બંધ મુઠ્ઠી ખોલે, ખોલેલી આંખો બંધ કરે
અને બંધ આંખો ખોલે, તો શું તે જીવોની આ
પ્રમાણેની શીઘ્ર ગતિ અને શીઘ્ર ગતિનો વિષય
થાય છે ?

ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

તે (નૈરયિક) જીવ એક સમયની, બે સમયની કે
ત્રણ સમયની વિગ્રહ ગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

તે નૈરયિક જીવોની એવી શીઘ્ર ગતિ છે અને આ
પ્રમાણે શીઘ્ર ગતિનો વિષય કહ્યો છે.

પ્ર. ભંતે ! તે નૈરયિક જીવ પરભવની આયુ કેવી રીતે
બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જીવ પોતાના અધ્યવસાય યોગથી તથા
કર્મબંધનાં હેતુઓ દ્વારા પરભવની આયુ બાંધે છે.

પ્ર. ભંતે ! તે (નૈરયિક) જીવોની ગતિ કયા કારણથી
પ્રવૃત્ત થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આયુ ક્ષય, ભવ ક્ષય અને સ્થિતિક્ષય
થવાથી તે જીવોમાં ગતિ પ્રવૃત્ત થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે (નૈરયિક) જીવ આત્મ ઋદ્ધિ (પોતાની
શક્તિ)થી ઉત્પન્ન થાય છે કે પરઋદ્ધિ (બીજાની
શક્તિ)થી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે આત્મ ઋદ્ધિથી ઉત્પન્ન થાય છે
પરઋદ્ધિથી ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! તે (નૈરયિક) જીવ સ્વકૃત કર્મોથી ઉત્પન્ન
થાય છે કે પરકૃત કર્મોથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે સ્વકૃત કર્મોથી ઉત્પન્ન થાય છે, પરકૃત
કર્મોથી ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! તે (નૈરયિક) જીવ પોતાના પ્રયોગ
(વ્યાપાર)થી ઉત્પન્ન થાય છે કે પર પ્રયોગથી
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! આયપ્પયોગેણ ઉવવજ્જંતિ, નો પરપ્પયોગેણ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. દં. ૨-૧૧. અસુરકુમારા ણં ભંતે ! કહં ઉવવજ્જંતિ -જાવ- પરપ્પયોગેણ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહા નેરહ્યા તહેવ નિરવસેસં -જાવ- નો પરપ્પયોગેણ ઉવવજ્જંતિ ।

દં. ૧૭-૨૪. એવં એગિંદિયવજ્જા -જાવ- વેમાણિયા ।

દં. ૧૨-૧૬. એગિંદિયા એવં ચેવ ।

ણવરં-ચહસમહો વિગ્ગહો । સેસં તં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૨૫, ડ. ૮, સુ. ૨-૧૦

૨૧. ભવસિદ્ધિય-અભવસિદ્ધિય ચહવીસદંડેસુ ઉપ્પાયાહ પરૂવણં-

ભવસિદ્ધિય નેરહ્યા -જાવ- વેમાણિયા એવં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૨૫, ડ. ૯, સુ. ૧

અભવસિદ્ધિય નેરહ્યા -જાવ- વેમાણિયા એવં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૨૫, ડ. ૧૦, સુ. ૧

૨૨. સમ્મદિદ્ધિ-મિચ્છદિદ્ધિ ચહવીસદંડેસુ ઉપ્પાયાહ પરૂવણં-

સમ્મદિદ્ધિ નેરહ્યા -જાવ- વેમાણિયા એવં ચેવ ।

ણવરં-એગિંદિયવજ્જં ભાણિયવ્વં ।

- વિયા. સ. ૨૫, ડ. ૧૧, સુ. ૧-૨

મિચ્છદિદ્ધિ નેરહ્યા -જાવ- વેમાણિયા એવં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૨૫, ડ. ૧૨, સુ. ૧

૨૩. ચહવીસદંડેસુ એગસમએ ઉવ્વટ્ટમાણાણં સંખ્યા-

પ. દં. ૧. નેરહ્યા ણં ભંતે ! એગસમએણં કેવહ્યા ઉવ્વટ્ટંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં એક્કો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા, ઉવ્વટ્ટંતિ ।

૩. ગૌતમ ! તે પોતાના પ્રયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે પર પ્રયોગથી ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ્ર. દં. ૨-૧૧. ભંતે ! અસુરકુમાર કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- શું તે પરપ્રયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે નૈરયિકોની ઉત્પત્તિ આદિનાં વિષયમાં કહ્યું તે પ્રમાણે આત્મ પ્રયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે, પરપ્રયોગથી નહિ. અહીં સુધી કહેવું જોઈએ.

દં. ૧૭-૨૪. આ પ્રમાણે એકેન્દ્રિયોને છોડીને વૈમાનિક સુધી કહેવું જોઈએ.

દં. ૧૨-૧૬. એકેન્દ્રિયોનાં વિષયમાં પણ તે પ્રમાણે કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : વિગ્રહ ગતિ ઉત્કૃષ્ટ ચાર સમયની હોય છે. બાકી પૂર્વવત્ છે.

૨૧. ભવસિદ્ધિક-અભવસિદ્ધિક ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

ભવસિદ્ધિક નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી ઉત્પત્તિ આદિનું વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

અભવસિદ્ધિક નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી ઉત્પત્તિ આદિનું વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

૨૨. સમ્યગ્દષ્ટિ-મિથ્યાદષ્ટિ ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

સમ્યગ્દષ્ટિ નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી ઉત્પત્તિ આદિનું વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

વિશેષ : એકેન્દ્રિયોને છોડીને કહેવું જોઈએ.

મિથ્યા દષ્ટિ નૈરયિકોથી વૈમાનિકો સુધી ઉત્પત્તિ આદિનું વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

૨૩. ચોવીસ દંડકોમાં એક સમયમાં ઉદવર્તિત થનારની સંખ્યા :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિક એક સમયમાં કેટલા ઉદવર્તિત થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) જથ્થા એક, બે કે ત્રણ.

ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉદવર્તિત થાય (મરે) છે.

દં. ૨-૨૪. એવં જહા ઉવવાઓ ભણિઓ તહા ઉવ્વટ્ટણા વિ સિદ્ધવજ્જા ભાણિયવ્વા -જાવ- અણુત્તરોવવાઇયા ।

ળવરં-જોહસિય-વેમાણિયાણં 'ચયણેણં' અભિલાવો કાયવ્વો । - પણ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૩૭-૬૩૯

૨૪. ચુવીસદંડણસુ સંતરં-નિરંતરં ઉવ્વટ્ટણ પરૂવણં -

પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! કિં સંતરં ઉવ્વટ્ટંતિ, નિરંતરં ઉવ્વટ્ટંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! સંતરં પિ ઉવ્વટ્ટંતિ, નિરંતરં પિ ઉવ્વટ્ટંતિ ।

દં. ૨-૨૪. એવં જહા ઉવવાઓ ભણિઓ તહા ઉવ્વટ્ટણા વિ સિદ્ધવજ્જા ભાણિયવ્વા -જાવ- વેમાણિયા ।

ળવરં-જોહસિય-વેમાણિણસુ "ચયણં" તિ અભિલાવો કાયવ્વો ।^૧

- પણ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૨૪-૬૨૫

૨૫. ચુવીસદંડણસુ ઉવ્વટ્ટણ વિરહકાલ પરૂવણં-

પ. દં. ૧. રયણપ્પભાપુદ્ધવિનેરહયાણં ભંતે ! કેવહયં કાલં વિરહિયા ઉવ્વટ્ટણાણ પણ્ણત્તા ?

ઉ. ગોયમા ! જહણ્ણેણં ઇયં સમયં, ઉવ્વકોસેણં ચુવીસં મુહુત્તા ।

દં. ૨-૨૪. એવં સિદ્ધવજ્જા ઉવ્વટ્ટણા વિ ભાણિયવ્વા -જાવ- અણુત્તરોવવાઇયા તિ ।

ળવરં-જોહસિય-વેમાણિણસુ ચયણં તિ અભિલાવો કાયવ્વો । - પણ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૦૭-૬૦૮

૨૬. ચુવીસદંડણસુ ઉવ્વટ્ટમાણેસુ ઉવ્વટ્ટણસસ ચુભંગ પરૂવણં-

પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! નેરહયાહિંતો ઉવ્વટ્ટમાણે-
૧. કિં દેસેણં દેસં ઉવ્વટ્ટહ,

૨. દેસેણં સવ્વં ઉવ્વટ્ટહ,

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે જેમ ઉપપાતનાં વિષયમાં કહ્યુ તે પ્રમાણે સિદ્ધોને છોડીને અનુત્તરોપપાતિક દેવો સુધી ઉદવર્તનાનાં વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવોનાં માટે (ઉદવર્તનાનાં સ્થાન પર) "અવન" શબ્દનો પ્રયોગ કરવો જોઈએ.

૨૪. ચોવીસ દંડકોમાં સાન્તર નિરંતર ઉદવર્તનનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિક શું સાન્તર ઉદવર્તન કરે છે કે નિરંતર ઉદવર્તન કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે સાન્તર પણ ઉદવર્તન કરે છે અને નિરંતર પણ ઉદવર્તન કરે છે.

દં. ૨-૨૪. જેમ ઉપપાતનાં વિષયમાં કહ્યુ તેવી જ રીતે સિદ્ધોને છોડીને વૈમાનિકો સુધી ઉદવર્તનાનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : જ્યોતિષ્કો અને વૈમાનિકોનાં માટે (ઉદવર્તનાનાં સ્થાન પર) "અવન" શબ્દનો પ્રયોગ કરવો જોઈએ.

૨૫. ચોવીસ દંડકોમાં ઉદવર્તનાનાં વિરહકાળનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! રત્તપ્રત્તા પૃથ્વીના નૈરયિક કેટલા જૈનમ્ કાળ સુધી ઉદવર્તનાથી વિરહિત કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ મુહૂર્ત સુધી.

દં. ૨-૨૪ જે પ્રમાણે ઉપપાત વિરહનું વર્ણન કર્યું છે તે પ્રમાણે સિદ્ધોને છોડીને અનુત્તરોપપાતિક દેવો સુધી ઉદવર્તના વિરહનું પણ વર્ણન કરવું જોઈએ.

વિશેષ : જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવોનાં માટે (ઉદવર્તનાનાં સ્થાન પર) "અવન" શબ્દનો પ્રયોગ કરવો જોઈએ.

૨૬. ઉદવર્તનાનાં ચોવીસ દંડકોમાં ઉદવર્તનાનાં ચતુર્ભંગોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નારકોમાંથી નીકળતો નારક છવ શું-
૧. એક ભાગથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળે છે ?

૨. એક ભાગથી સર્વ ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળે છે ?

૩. સવ્વેણં દેસં ઉવ્વટ્ટઇ,
૪. સવ્વેણં સવ્વં ઉવ્વટ્ટઇ ।
૩. ગોયમા ! ૧. નો દેસેણં દેસં ઉવ્વટ્ટઇ,
૨. નો દેસેણં સવ્વં ઉવ્વટ્ટઇ,
૩. નો સવ્વેણં દેસં ઉવ્વટ્ટઇ,
૪. સવ્વેણં સવ્વં ઉવ્વટ્ટઇ ।
- દં. ૨-૨૪. **एवं -जाव- वेमाणिए ।**
- વિયા. સ. ૧, ઉ. ૭, સુ. ૩
૫. દં. ૧. નેરહાણં ભંતે ! નેરહાણિંતો ઉવ્વટ્ટે,
૧. કિં દેસેણં દેસં ઉવ્વટ્ટે,
૨. દેસેણં સવ્વં ઉવ્વટ્ટે,
૩. સવ્વેણં દેસં ઉવ્વટ્ટે,
૪. સવ્વેણં સવ્વં ઉવ્વટ્ટે ?
૩. ગોયમા ! ૧. નો દેસેણં દેસં ઉવ્વટ્ટે,
૨. નો દેસેણં સવ્વે ઉવ્વટ્ટે,
૩. નો સવ્વેણં દેસે ઉવ્વટ્ટે,
૪. સવ્વેણં સવ્વં ઉવ્વટ્ટે ।
- દં. ૨-૨૪. **एवं -जाव- वेमाणिए ।**
- વિયા. સ. ૧, ઉ. ૭, સુ. ૫ (૨)
૫. દં. ૧. નેરહાણં ભંતે ! નેરહાણિંતો ઉવ્વટ્ટમાણે-
૧. કિં અદ્દેણં અદ્દં ઉવ્વટ્ટઇ,
૩. સર્વ ભાગથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળે છે ?
૪. સર્વ ભાગથી સર્વ ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળે છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. એક ભાગથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળતા નથી.
૨. એક ભાગથી સર્વ ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળતા નથી.
૩. સર્વ ભાગથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળતા નથી.
૪. સર્વ ભાગથી સર્વ ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળે છે.
- દં. ૨-૨૪. **आ प्रभासे वैभानिक सुधी उद्वर्तन क्खेवुं જોઈએ.**
૫. દં. ૧. ભંતે ! નૈરચિકોથી નીકળેલ નૈરચિક-
૧. શું એક ભાગથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળેલ છે ?
૨. એક ભાગથી સર્વ ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળેલ છે ?
૩. સર્વ ભાગથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળેલ છે ?
૪. સર્વ ભાગથી સર્વ ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળેલ છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. એક ભાગથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળેલ નથી.
૨. એક ભાગથી સર્વ ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળેલ નથી.
૩. સર્વ ભાગથી એક ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળેલ નથી.
૪. સર્વ ભાગથી સર્વ ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળેલ છે.
- દં. ૨-૨૪. **आ प्रभासे वैभानिक सुधी क्खेवुं જોઈએ.**
૫. દં. ૧. ભંતે ! નૈરચિકોથી નીકળેલ નૈરચિક જીવ-
૧. શું અર્ધ ભાગથી અર્ધ ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળેલ છે ?

૨. અદ્ધેણં સવ્વં ઉવ્વટ્ટઇ,

૩. સવ્વેણં અદ્ધં ઉવ્વટ્ટઇ,

૪. સવ્વેણં સવ્વં ઉવ્વટ્ટઇ ?

૩. ગોયમા ! ૧. નો અદ્ધેણં અદ્ધં ઉવ્વટ્ટઇ,

૨. નો અદ્ધેણં સવ્વં ઉવ્વટ્ટઇ,

૩. નો સવ્વેણં અદ્ધં ઉવ્વટ્ટઇ,

૪. સવ્વેણં સવ્વં ઉવ્વટ્ટઇ ।

દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિણે ।

એવં ઉવ્વટ્ટે વિ -જાવ- વેમાણિણે ।

- વિયા. સ. ૧, ૩, ૭, સુ. ૬

૨૭. ચઠવીસદંડણસુ અણંતરનિગ્ગયાત્તાઇ પરૂવણં-

પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! કિં અણંતરનિગ્ગયા પરંપર-નિગ્ગયા અણંતરપરંપર અનિગ્ગયા ?

૩. ગોયમા ! નેરહયા ણં અણંતરનિગ્ગયા વિ, પરંપર-નિગ્ગયા વિ, અણંતરપરંપર અનિગ્ગયા વિ ।

પ. મે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઇ-
“નેરહયાણં અણંતરનિગ્ગયા વિ, પરંપર નિગ્ગયા વિ, અણંતરપરંપર અનિગ્ગયા વિ ?”

૩. ગોયમા ! જે ણં નેરહયા પદ્મસમયનિગ્ગયા તે ણં નેરહયા અણંતરનિગ્ગયા,
જે ણં નેરહયા અપદ્મસમયનિગ્ગયા તે ણં નેરહયા પરંપર નિગ્ગયા,
જે ણં નેરહયા વિગ્ગહગહસમાવણ્ણા તે ણં નેરહયા અણંતરપરંપર અનિગ્ગયા ।

મે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઇ-
“નેરહયાણં અણંતરનિગ્ગયા વિ, પરંપરનિગ્ગયા વિ, અણંતરપરંપરઅનિગ્ગયા વિ ।

૨. અર્ધભાગથી સર્વ ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળેલ છે ?

૩. સર્વ ભાગથી અર્ધભાગને આશ્રિત કરીને નીકળેલ છે ?

૪. સર્વ ભાગથી સર્વ ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળેલ છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. અર્ધ ભાગથી અર્ધભાગને આશ્રિત કરીને નીકળતા નથી.

૨. અર્ધ ભાગથી સર્વ ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળતા નથી.

૩. સર્વ ભાગથી અર્ધભાગને આશ્રિત કરીને નીકળતા નથી.

૪. સર્વ ભાગથી સર્વ ભાગને આશ્રિત કરીને નીકળેલ છે.

દં.૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી કહેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે ઉદ્વૃત્તનાં માટે પણ વૈમાનિક સુધી કહેવું જોઈએ.

૨૭. ચોવીસ દંડકોમાં અનન્તર નિર્ગતાદિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! શુ નારક જીવ અનન્તરનિર્ગત છે, પરંપર નિર્ગત છે કે અનન્તરપરંપર અનિર્ગત છે ?

૩. ગૌતમ ! નૈરયિક અનન્તર નિર્ગત પણ છે, પરંપર નિર્ગત પણ છે અને અનન્તરપરંપર અનિર્ગત પણ છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે-
“નૈરયિક અનન્તર નિર્ગત, પરંપર નિર્ગત, અનન્તર પરંપર અનિર્ગત છે ?”

૩. ગૌતમ ! જે નૈરયિકોને નરકથી નીકળેલ એક સમય થયેલ છે તે અનન્તર નિર્ગત છે.
જે નૈરયિકોને નરકથી નીકળેલ અપ્રથમ (બે-ત્રણ) સમય થઈ ગયેલ છે તે પરંપરનિર્ગત છે.
જે નૈરયિક વિગ્રહ ગતિ પ્રાપ્ત છે તે નૈરયિક અનન્તર પરંપર અનિર્ગત છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -
“નૈરયિક જીવ અનન્તર નિર્ગત પણ છે, પરંપર નિર્ગત પણ છે અને અનન્તર પરંપર અનિર્ગત પણ છે.”

દં. ૨-૨૪. **एवं-जाव- वेमाणिया ।**

- विया. स. १४, उ. १, सु. १४-१५

૨૮. चउवीसदंडगाणं जीवाणं उव्वट्टणाणंतर उप्पाय परूवणं-

પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરહણસુ ઉવવજ્જંતિ ?

તિરિક્ખજોણિણસુ ઉવવજ્જંતિ ?

મણુસેસુ ઉવવજ્જંતિ ?

દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ?

उ. गोयमा ! नो नेरइएसु उववज्जंति,

તિરિક્ખજોણિણસુ ઉવવજ્જંતિ,

મણુસેસુ ઉવવજ્જંતિ,^૧

નો દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. जइ तिरिक्खजोणिएसु उववज्जंति,

કિં ઇગિંદિય -જાવ- પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણસુ ઉવવજ્જંતિ ?

उ. गोयमा ! नो एगिंदिएसु -जाव- नो चउरिंदिएसु उववज्जंति, पंचेदिएसु उववज्जंति ।

एवं जेहितो उववाओ भणियो तेसु उववट्टणा वि भाणियव्वा ।

णवरं-सम्मूच्छिमेसु न उववज्जंति ।

एवं सब्बपुढविसु भाणियव्वं ।^૨

णवरं-अहेसत्तमाओ मणुस्सेसु न उવવજ્જંતિ ।

- पण्ण. प. ६, सु. ६६६-६६७

પ. (देवा णं भंते ! अणंतरं उव्वट्टित्ता कहिं गच्छंति ? कहिं उववज्जंति ?)

उ. (गोयमा !) उव्वट्टित्ता नो नेरइएसु गच्छंति, तिरियमणुस्सेसु जहासंभवं,

નો દેવેસુ ગચ્છંતિ ।

- जीवा. पडि. १, सु. ४२

દં. ૨-૨૪. **आ प्रमाशे वैमानिको सुधी कडेवुं जोईअे.**

૨૮. थोवीस दंडकोनां जवोनां उदवर्तनानंतर उत्पादनुं प्ररुपण :

પ. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિક જીવ અનન્તર (સીધા) ઉદવર્તન કરીને ક્યાં જાય છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

તિર્યચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

કે દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गौतम ! ते नैरयिकोमां उत्पन्न थता नथी,

તિર્યચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,

મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,

દેવોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ. जो (ते) तिर्यचयोनिकोमां उत्पन्न थाय છે.

તો શુ એકેન્દ્રિયો -યાવત્- પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गौतम ! (ते) अकेन्द्रियोथी यउरेन्द्रियो सुधी उत्पन्न थता नथी. (परंतु) पंचेन्द्रियोमां उत्पन्न थाय છે.

आ प्रमाशे जेनो-जेनो उपपात कवो છે, તેમાં-તેમાં જ ઉદવર્તના કહેવી જોઈએ.

વિશેષ : તે સમ્મૂર્ચ્છિમોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

आ प्रमाशे समस्त (नरक) पृथ्वीओमां उदवर्तनानुं वर्जन करवुं જોઈએ.

વિશેષ : અધ:સપ્તમ પૃથ્વીથી મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ. (ભંતે ! દેવ અનન્તર ઉદવર્તન કરીને ક્યાં જાય છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?)

उ. (गौतम !) ते उदवर्तन करीने नैरयिकोमां जतां नथी. यथा संभव तिर्यचयोनिक अने मनुष्योमां उत्पन्न थाय છે.

દેવોમાં પણ જતા નથી.

૧. जीवा. पडि. १, सु. ३२

૨. जीवा. पडि. ३, उ. २, सु. ९१

પ. દં. ૨. અસુરકુમારા ણં ભંતે ! અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા
કહિં ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરહાણુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! નો નેરહાણુ ઉવવજ્જંતિ,
તિરિક્ખજોણિણુ ઉવવજ્જંતિ,
મણુસેસુ ઉવવજ્જંતિ,
નો દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ,

પ. જહ તિરિક્ખજોણિણુ ઉવવજ્જંતિ,
કિં ઇગિંદિણુ -જાવ- પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણુ
ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! ઇગિંદિય-તિરિક્ખજોણિણુ ઉવવજ્જંતિ,
નો બેહંદિણુ -જાવ- નો ચહરિંદિણુ ઉવવજ્જંતિ,
પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણુ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જહ ઇગિંદિણુ ઉવવજ્જંતિ,
કિં પુઢવિકાહયણિણુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ-
વણસસહયણિણુ ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! પુઢવિકાહયણિણુ વિ ઉવવજ્જંતિ,

આહકાહયણિણુ વિ ઉવવજ્જંતિ,
નો તેહકાહણુ ઉવવજ્જંતિ,
નો વાહકાહણુ ઉવવજ્જંતિ,
વણસસહકાહણુ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જહ પુઢવિકાહણુ ઉવવજ્જંતિ -
કિં સુહમપુઢવિકાહણુ ઉવવજ્જંતિ ?
બાદરપુઢવિકાહણુ ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! બાદરપુઢવિકાહણુ ઉવવજ્જંતિ,
નો સુહમપુઢવિકાહણુ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જહ બાદરપુઢવિકાહણુ ઉવવજ્જંતિ,
કિં પજ્જત્તગ-બાદરપુઢવિકાહણુ ઉવવજ્જંતિ ?

અપજ્જત્તગ-બાદરપુઢવિકાહણુ ઉવવજ્જંતિ ?

પ્ર. દં. ૨. ભંતે ! અસુરકુમાર અનન્તર ઉદવર્તના કરીને
ક્યાં જાય છે, ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું(તે) નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોમાં
ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (તે) નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી,
તિર્યયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
દેવોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ્ર. જો (તે) તિર્યયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -
તો શું તે એકેન્દ્રિયોમાં -યાવત્- પંચેન્દ્રિય
તિર્યયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (તે) એકેન્દ્રિય તિર્યયોનિકોમાં ઉત્પન્ન
થાય છે,
પરંતુ બેઈન્દ્રિયોથી ચઉચ્ચેન્દ્રિયો સુધી ઉત્પન્ન થતા નથી,
તે પંચેન્દ્રિય તિર્યયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. જો (તે) એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -
તો શું પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિયોમાં -યાવત્-
વનસ્પતિકાયિક એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (તે) પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન
થાય છે.

અપ્કાયિક એકેન્દ્રિયોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
તેજસ્કાયિક એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.
વાયુકાયિક એકેન્દ્રિયોમાં પણ ઉત્પન્ન થતા નથી.
વનસ્પતિકાયિક એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. જો (તે) પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -
તો શું સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
કે બાદર પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (તે) બાદર પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન
થાય છે.
(પરંતુ) સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ્ર. જે બાદર પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -
તો શું(તે) પર્યાપ્તા બાદર પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન
થાય છે ?

કે અપર્યાપ્તા બાદર પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય
છે ?

૩. ગોયમા ! પજ્જત્તણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ,
નો અપજ્જત્તણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ ।
એવં આહ-વણસ્સહણ્ણુ વિ ભાણિયવ્વં ।

પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિણ્ણુ મણુસ્સેણ્ણુ જહા નેરહયાણં
ઉવ્વટ્ટણ્ણા સમ્મુચ્છિમવજ્જા તહા ભાણિયવ્વા ।

દં. ૩-૧૧. એવં -જાવ- થણિયકુમારા ।

પ. દં. ૧૨. પુઢવિકાહયા ણં ભંતે ! અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા
કહિં ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરહણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ,
તિરિક્ખજોણિણ્ણુ મણુસ્સેણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ,^૧
નો દેવેણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ ।

એવં જહા એણ્ણિં ચેવ ઉવવાઓ તહા ઉવ્વટ્ટણ્ણા વિ
ભાણિયવ્વા ।

- પળ્ણા. પ. ૬, સુ. ૬૬૮-૬૬૯

પ. સુહુમપુઢવિકાહયા ણં ભંતે ! જીવા અણંતરં
ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરહણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ,
તિરિક્ખજોણિણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ,
મણુસ્સેણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ,
નો દેવેણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જહ તિરિક્ખજોણિણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ,
કિં એણિદિણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- પંચેદિણ્ણુ
ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! એણિદિણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- પંચેદિય-
તિરિક્ખજોણિણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ,
અસંખેજ્જવાસાહયાવજ્જેણ્ણુ પજ્જત્તાપજ્જત્તણ્ણુ
ઉવવજ્જંતિ,

મણુસ્સેણ્ણુ અકમ્મભૂમગ-અંતરદીવગ-અસંખેજ્જવાસા-
હયાવજ્જેણ્ણુ પજ્જત્તાપજ્જત્તણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ ।

- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૩ (૨૨)

૩. ગૌતમ ! (તે) પર્યાપ્તામાં ઉત્પન્ન થાય છે,
પરંતુ અપર્યાપ્તામાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

આ પ્રમાણે અપ્કાયિકો અને વનસ્પતિકાયિકોમાં
પણ કહેવું જોઈએ.

પંચેન્દ્રિયતિર્યયોનિકો અને મનુષ્યોમાં જેમ
નૈરયિકોનું ઉદ્વર્તન કહ્યું તે પ્રમાણે સમ્મૂર્ચ્છિમને
છોડીને ઉદ્વર્તના કહેવી જોઈએ.

દં. ૩-૧૧. આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમારો સુધી ઉદ્વર્તના
કહેવી જોઈએ.

પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવ અનંતર ઉદ્વર્તન
કરીને ક્યાં જાય છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોમાં
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી,
તિર્યયોનિકો અને મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,
દેવોમાં પણ ઉત્પન્ન થતા નથી.

જેમ આનો ઉપપાત કહ્યો છે તેવી જ રીતે
ઉદ્વર્તના પણ કહેવી જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકના જીવ અનંતર ઉદ્વર્તન
કરીને ક્યાં જાય છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોમાં
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.
તિર્યયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,
મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,
દેવોમાં પણ ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ્ર. જો તિર્યયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -
તો શું એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્-
પંચેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! એકેન્દ્રિયોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્-
પંચેન્દ્રિયોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્કને છોડીને શેષ પર્યાપ્તા અને
અપર્યાપ્તામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

અકર્મભૂમિજ, અંતરર્હીપજ અને અસંખ્યાત
વર્ષાયુષ્કને છોડીને શેષ પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા
મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ. સળહપુઢવિકાઙ્યા ણં ંતે ! જીવા અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરહ્મણસુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરહ્મણસુ ઉવવજ્જંતિ,
તિરિક્ખજોણિણસુ ઉવવજ્જંતિ,
મણુસ્સેસુ ઉવવજ્જંતિ,
નો દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ,

તં ચેવ -જાવ- અસંચેજ્જવાસાઉવવજ્જેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ । - જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૫

સુહમ આઝકાઙ્યા જહેવ સુહમ પુઢવિકાઙ્યા ।
- જીવા. પઢિ. ૧, સુ. ૧૬

દં. ૧૩-૧૯. એવં આઝ, વણસ્સહ, બેહંદિય, તેહંદિય,
ચઝરિંદિયા વિ ।

એવં તેઝ, વાઝ વિ ।

પાવરં-મણુસ્સવજ્જેસુ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. દં. ૨૦. પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિયા ણં ંતે ! અણંતરં
ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરહ્મણસુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! નેરહ્મણસુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જહ્ ણેરહ્મણસુ ઉવવજ્જંતિ,
કિં રયણપ્પમાપુઢવિનેરહ્મણસુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ-
અહેસત્તમાપુઢવિનેરહ્મણસુ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! રયણપ્પમાપુઢવિનેરહ્મણસુ વિ ઉવવજ્જંતિ
-જાવ- અહેસત્તમાપુઢવિનેરહ્મણસુ વિ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. જહ્ તિરિક્ખજોણિણસુ ઉવવજ્જંતિ,
કિં ઇમિંદિણસુ -જાવ- પંચેદિણસુ ઉવવજ્જંતિ ?

પ્ર. ભંતે ! શ્લક્ષણ પૃથ્વીકાયનાં જીવ અનન્તર ઉદવર્તન
કરીને ક્યાં જાય છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
શું તે નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોમાં
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.
તિર્યયયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,
મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,
દેવોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોનાં સમાન અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્કોને
છોડીને તિર્યયો અને મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

સૂક્ષ્મ અપ્કાયિકોનું વર્ણન સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકોનાં
સમાન જાણવું જોઈએ.

દં. ૧૩-૧૯. આ પ્રમાણે અપ્કાયિક, વનસ્પતિકાયિક,
બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય અને ચઉરેન્દ્રિયોની પણ
ઉદવર્તના કહેવી જોઈએ.

આ પ્રમાણે તેજસ્કાયિક અને વાયુકાયિકની પણ
ઉદવર્તના કહેવી જોઈએ.

વિશેષ : (તે) મનુષ્યોને છોડીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. દં. ૨૦. ભંતે ! પંચેન્દ્રિય તિર્યયયોનિક અનન્તર
ઉદવર્તના કરીને ક્યાં જાય છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય
છે ?

શું (તે) નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્-
દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) નૈરયિકોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- દેવોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. જો (તે) નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -
તો શું રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય
છે -યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકોમાં પણ
ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં
નૈરયિકોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. જો (તે) તિર્યયયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તો શું
એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- પંચેન્દ્રિયોમાં
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! એગિદિએસુ વિ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- પંચેદિએસુ વિ ઉવવજ્જંતિ ।

એવં જહા એસિં ચેવ ઉવવાઓ ઉવ્વટ્ટણા વિ તહેવ ભાણિયવ્વા ।

ળવરં-અસંખેજ્જવાસાઉએસુ વિ એ ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જહ મણુસેસુ ઉવવજ્જંતિ,
કિં સમ્મુચ્છિમ-મણુસેસુ ઉવવજ્જંતિ ?
ગભ્ભવકંતિય-મણુસેસુ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! દોસુ વિ ઉવવજ્જંતિ ।
એવં જહા ઉવવાઓ તહેવ ઉવ્વટ્ટણા વિ ભાણિયવ્વા ।

ળવરં-અકમ્મભૂમગ-અંતરદીવગ-અસંખેજ્જવા- સાઉએસુ વિ એ ઉવવજ્જંતિ ત્તિ ભાણિયવ્વં ।

૫. જહ દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ,
કિં ભવણવહસુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- વેમાણિએસુ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! સવ્વેસુ ચેવ ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જહ ભવણવહસુ ઉવવજ્જંતિ,
કિં અસુરકુમારેસુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- થણિયકુમારેસુ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! સવ્વેસુ ચેવ ઉવવજ્જંતિ ।

એવં વાણમંતર-જોહસિય-વેમાણિએસુ નિરંતરં ઉવવજ્જંતિ -જાવ- સહસારો કપ્પો ત્તિ^૧ ।

- પળ્લ. પ. ૬, સુ. ૬૭૦-૬૭૨

૫. (સમ્મુચ્છિમ જલયરા ણં મંતે!) અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવવજ્જંતિ ?

૩. (ગોયમા !) નેરહસુ વિ, તિરિક્ખજોણિએસુ વિ, મણુસેસુ વિ, દેવેસુ વિ ઉવવજ્જંતિ ।

નેરહસુ રયણપ્પહાએ પુઢવીએ ઉવવજ્જંતિ, સેસેસુ પહિસેહો ।

૩. ગૌતમ ! (તે) એકેન્દ્રિયોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- પંચેન્દ્રિયોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે જેમ તેનો ઉપપાત કલ્હો છે તે પ્રમાણે તેની ઉદવર્તના પણ કહેવી જોઈએ.

વિશેષ : તે અસંખ્યાતવર્ષોની આયુવાળામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો (તે) મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે - તો શું સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ? કે ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) બંનેમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
આ પ્રમાણે જેમ તેનો ઉપપાત કલ્હો તેવી જ રીતે તેની ઉદવર્તના પણ કહેવી જોઈએ.

વિશેષ : અર્કભૂમિજ, અંતર્દીપજ અને અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક મનુષ્યોમાં પણ તે ઉત્પન્ન થાય છે એવું કહેવું જોઈએ.

૫. જો (તે) દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે - તો શું ભવનપતિ દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- વૈમાનિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) બધા દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો (તે) ભવનપતિ દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે - તો શું અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- સ્તનિતકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) બધા (ભવનપતિઓ)માં ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે વાણવ્યંતરો, જ્યોતિષ્કો અને સહસ્ત્રાર- કલ્પ સુધીનાં વૈમાનિક દેવોમાં નિરંતર ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. (મંતે ! સમ્મૂર્ચ્છિમ જલયર પંચેન્દ્રિય-તિર્યચ્યોનિક) અનન્તર ઉદવર્તન કરીને ક્યાં જાય છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. (ગૌતમ !) નૈરચિકો, તિર્યચ્યોનિકો, મનુષ્યો અને દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

નૈરચિકોમાં રત્નપ્રભા પૃથ્વી સુધી ઉત્પન્ન થાય છે, બાકીની પૃથ્વીઓનો નિષેધ કરવો જોઈએ.

૧. જીવા પહિ. ૧, સુ. ૩૮-૪૦ ત્યાં ગર્ભજ-જલયર-સ્થળયર-ખેચરની અપેક્ષાએ આ વર્ણન છે.

તિરિરિસુ સવ્વેસુ ઉવવજ્જંતિ સંખેજ્જવાસાઉણ્ણુ વિ,
અસંખેજ્જવાસાઉણ્ણુ વિ, ચઉપ્પણ્ણુ વિ, પક્કીસુ
વિ ।

મણુસેસુ સવ્વેસુ કમ્મભૂમિણ્ણુ,

નો અકમ્મભૂમિણ્ણુ,

અંતરદીવણ્ણુ વિ, સંખેજ્જવાસાઉણ્ણુ વિ, અસંખેજ્જ-
વાસાઉણ્ણુ વિ, પજ્જત્તણ્ણુ વિ, અપજ્જત્તણ્ણુ વિ ।

દેવેસુ -જાવ- વાણમંતરા^૧ ।

થલયરણં સ્થહયરણ વિ એવં ચેવ ।

- જીવા. પડિ. ૧, સુ. ૩૫

પ. ગમ્મવક્કંતિય ભુયગપરિસપ્પ થલયર પંચિંદિયતિ-
રિક્ખજોણિયા ણં ભંતે ! ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં ગચ્છંતિ ?

૩. ગોયમા ! ઉવ્વટ્ટિત્તા દોચ્ચં પુઢવિં ગચ્છંતિ,
ઉરગપરિસપ્પ-થલયર-પંચિંદિયતિરિક્ખજોણિયા
ઉવ્વટ્ટિત્તા પંચમિં પુઢવિં ગચ્છંતિ ।

ચઉપ્પય-થલયર-પંચિંદિય-તિરિક્ખજોણિયા
ઉવ્વટ્ટિત્તા ચઉત્થિં પુઢવિં ગચ્છંતિ ।

જલયર-પંચિંદિયાતિરિક્ખજોણિયા ઉવ્વટ્ટિત્તા અહે
સત્તમં પુઢવિં ગચ્છંતિ ।

સ્થહયર-પંચિંદિય-તિરિક્ખજોણિયા ઉવ્વટ્ટિત્તા
તચ્ચં પુઢવિં ગચ્છંતિ ।

- જીવા. પડિ. ૩, ૩, સુ. ૧૭ (૨)

પ. દં. ૨૧. મણુસા ણં ભંતે ! અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં
ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરહણ્ણુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! નેરહણ્ણુ વિ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેસુ વિ
ઉવવજ્જંતિ । - પણ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૭૩/૧

પ. (સમ્મુચ્છિમ-મણુસા ણં ભંતે !) અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા
કહિં ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! (નેરહણ્ણુ-દેવ અસંખાઉયવજ્જેસુ^૨)

- જીવા. પડિ. ૧, સુ. ૪૧

તિર્યયોમાં ઉત્પન્ન થાય તો સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક,
અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક, ચતુષ્પદ અને પક્ષીઓનાં
બધા પ્રકારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય તો બધા કર્મભૂમિજનાં
મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પરંતુ અકર્મભૂમિજોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક, અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક, પર્યાપ્તા
અને અપર્યાપ્તા અંતર્દર્શિણોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

દેવોમાં વાણવ્યંતર સુધી ઉત્પન્ન થાય છે.

સ્થળયર અને ખેચરનાં માટે પણ આ પ્રમાણે કહેવું
જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ગર્ભજ ભુજપરિસર્પ સ્થળયર પંચેન્દ્રિય
તિર્યયોનિક મરીને ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે મરીને બીજી પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

ઉરપરિસર્પ સ્થળયર પંચેન્દ્રિય તિર્યયોનિક મરીને
પાંચમી પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

ચતુષ્પદ સ્થળયર પંચેન્દ્રિય તિર્યયોનિક મરીને
ચોથી પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

જલયર પંચેન્દ્રિય તિર્યયોનિક મરીને અધઃસપ્તમ
પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

ખેચર પંચેન્દ્રિય તિર્યયોનિક મરીને ત્રીજી પૃથ્વીમાં
ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. દં. ૨૧. ભંતે ! મનુષ્ય અનન્તર ઉદવર્તન કરીને
ક્યાં જાય છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોમાં
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) નૈરયિકોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- દેવોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! (સમ્મુચ્છિમ મનુષ્ય) અનન્તર ઉદવર્તન
કરીને ક્યાં જાય છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! (નૈરયિક દેવ અને અસંખ્યાત-વર્ષાયુષ્કોને
છોડીને બાકી (મનુષ્ય તિર્યયો)માં ઉત્પન્ન થાય છે.)

૧. જીવા. પડિ. ૩, ૩, સુ. ૧૭

૨. જૈન વિશ્વ ભારતી લાડનૂની અનુસાર.

- પ. (ગભ્ભવકકંતિય-મણુસા ણં ભંતે !) અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવ્વજ્જંતિ ?
૩. (ગોયમા!) ઉવ્વટ્ટિત્તા નેરહણુ-જાવ-અણુત્તરોવવા-હણુસુ ।
અત્યેગહણુ સિજ્જંતિ -જાવ- સવ્વદુક્ખાણં અંતં કરેતિ ।

- જીવા. પડિ. ૧, સુ. ૪૧

એવં સવ્વેસુ ઠાણેસુ ઉવ્વજ્જંતિ, ન કહિંચિ પડિસેહો કાયવ્વો -જાવ- સવ્વટ્ઠસિદ્ધદેવેસુ વિ ઉવ્વજ્જંતિ,

અત્યેગહણુ સિજ્જંતિ, વુજ્જંતિ, મુચ્ચંતિ, પરિણિવા-યંતિ સવ્વદુક્ખાણં અંતં કરેતિ ।

- પળ્લ. પ. ૬, સુ. ૬૭૩/૨

દં. ૨૨-૨૪. વાણમંતર-જોહસિય-વેમાણિયા સોહમ્મીસાણા ય જહા અસુરકુમારા ।

ળવરં-જોહસિયાણં વેમાણિયાણ ય ચયંતીતિ અભિલાવો કાયવ્વો ।

- પ. સળંકુમારદેવા ણં ભંતે ! અણંતરં ચહિત્તા કહિં ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવ્વજ્જંતિ ?

કિં ણેરહણુસુ ઉવ્વજ્જંતિ -જાવ- વેમાણિણુસુ દેવેસુ ઉવ્વજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! જહા અસુરકુમારા ।

ળવરં-ણિંદિણુસુ ન ઉવ્વજ્જંતિ ।

એવં -જાવ- સહસ્રારગદેવા ।

આણય -જાવ- અણુત્તરોવવાહણુ દેવા એવં ચેવ ।

ળવરં-ણો તિરિક્ખજોણિણુસુ ઉવ્વજ્જંતિ,

મણુસેસુ પજ્જત્તગં સંખેજ્જવાસાઉય-કમ્મભૂમગ ગભ્ભવકકંતિયમણુસેસુ ઉવ્વજ્જંતિ^૧ ।

- પળ્લ. પ. ૬, સુ. ૬૭૪-૬૭૬

- પ્ર. ભંતે ! (ગર્ભજ મનુષ્ય) અનન્તર ઉદ્વર્તન કરીને ક્યાં જાય છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. (ગૌતમ !) તે ઉદ્વર્તન કરીને નૈરયિકોથી અનુત્તરો-પપાતિક દેવો સુધી ઉત્પન્ન થાય છે, કોઈ સિદ્ધ થાય છે -યાવત્- સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે.

આ પ્રમાણે બધા સ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે, સર્વાર્થસિદ્ધ દેવો સુધી ક્યાંય પણ આની ઉત્પત્તિનો નિષેધ કરવો ન જોઈએ.

કેટલાક મનુષ્ય સિદ્ધ થાય છે, બુદ્ધ થાય છે, મુક્ત થાય છે, પરિનિર્વાણને પ્રાપ્ત થાય છે અને સર્વદુઃખોનો અંત કરે છે.

દં. ૨૨-૨૪. વાણવ્યંતર, જયોતિષ્ક અને સૌધર્મ-ઈશાન વૈમાનિક દેવોની ઉદ્વર્તના અસુરકુમારોનાં સમાન કહેવી જોઈએ.

વિશેષ : જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવોનાં માટે (ઉદ્વર્તનાનાં સ્થાન પર) "અવન" શબ્દનો પ્રયોગ કરવો જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! સનત્કુમાર દેવ અનન્તર અવન કરીને ક્યાં જાય છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- વૈમાનિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! અસુરકુમારોનાં સમાન આની ઉત્પત્તિ કહેવી જોઈએ.

વિશેષ : (એ) એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

આ પ્રમાણે સહસ્ત્રાર દેવો સુધી વર્ણન કરવું જોઈએ.

આનત દેવોથી અનુત્તરોપપાતિક દેવો સુધીની (અવનાનન્તર)ઉત્પત્તિ આ પ્રમાણે સમજવી જોઈએ.

વિશેષ : (એ દેવ) તિર્યચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

મનુષ્યોમાં પણ પર્યાપ્ત સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨૯. ચઙવીસદંડાસુ ણેરહયાણં ણેરહયાહસુ ડવવજ્જણં
અણેરહયાહણ ય ડવ્વટ્ટણ પરૂવણં-

પ. દં. ૧. ણેરહયાણં ણંતે ! ણેરહયાસુ ડવવજ્જહ, અણેરહયાસુ
ડવવજ્જહ ?

ડ. ગોયમા ! ણેરહયા ણેરહયાસુ ડવવજ્જહ,
ણો અણેરહયા ણેરહયાસુ ડવવજ્જહ ।

દં. ૨-૨૪. ઇવં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

પ. દં. ૧. ણેરહયા ણં ણંતે ! ણેરહયાહિંતો ડવ્વટ્ટહ,
અણેરહયા નેરહયાહિંતો ડવ્વટ્ટહ ?

ડ. ગોયમા ! અણેરહયા ણેરહયાહિંતો ડવ્વટ્ટહ,
ણો ણેરહયા ણેરહયાહિંતો ડવ્વટ્ટહ ।

દં. ૨-૨૪. ઇવં -જાવ- વેમાણિયા ।

ણવરં-જોહસિય-વેમાણિયાસુ 'ચયણં' તિ અભિલાવો
કાયવ્વો ? ।

- પણ્ણ.પ. ૧૭, ડ. ૩, સુ. ૧૧૧૧-૧૨૦૦

૩૦. ચંદ-સૂરિયાણં ચવણોવવાયા પરૂવણં-

પ. તા કહં તે ચવણોવવાયા આહિયા ત્તિ વણ્ણા ?

ડ. તત્થ ડલુ ડમાઓ પણ્ણવીસં પડિવત્તીઓ પણ્ણત્તાઓ,
તં જહા-તત્થ ઇમે ઇવમાહંસુ-

૧. તા અણુસમયમેવ ચંદિમ-સૂરિયા અણ્ણે ચયંતિ,
અણ્ણે ડવવજ્જંતિ, ઇમે ઇવમાહંસુ,

ઇમે પુણ ઇવમાહંસુ-

૨. તા અણુમુહુત્તમેવ ચંદિમ-સૂરિયા અણ્ણે ચયંતિ,
અણ્ણે ડવવજ્જંતિ, ઇમે ઇવમાહંસુ,

ઇમે પુણ ઇવમાહંસુ-

૩. તા અણુરાહંદિયમેવ ચંદિમ-સૂરિયા અણ્ણે ચયંતિ,
અણ્ણે ડવવજ્જંતિ, ઇમે ઇવમાહંસુ,

ઇમે પુણ ઇવમાહંસુ-

૪. તા અણુપક્કમેવ ચંદિમ-સૂરિયા અણ્ણે ચયંતિ,
અણ્ણે ડવવજ્જંતિ, ઇમે ઇવમાહંસુ,

ઇમે પુણ ઇવમાહંસુ-

૨૯. યોવીસ દંડોમાં નેરયિકોનાં નેરયિકોમાં ઉત્પાદ અને
અનેરયિકોનાં ઉદવર્તનનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નારક નારકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે કે
અનારક નારકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ડ. ગૌતમ ! નારક નારકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,
(પરંતુ) અનારક નારકોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી ઉત્પત્તિનું
વર્ણન કરવું જોઈએ.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નારક નારકોથી ઉદવર્તન કરે છે કે
અનારક નારકોથી ઉદવર્તન કરે છે ?

ડ. ગૌતમ ! અનારક નારકોથી ઉદવર્તન કરે છે,
(પરંતુ) નારક નારકોથી ઉદવર્તન કરતા નથી.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી ઉદવર્તનનું
વર્ણન કરવું જોઈએ.

વિશેષ : જ્યોતિષ્કો અને વૈમાનિકોમાં (ઉદવર્તનનાં
સ્થાન પર) "અવન" શબ્દનો પ્રયોગ કરવો જોઈએ.

૩૦. ચંદ્ર સૂર્યનાં અવન અને ઉપપાતનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ચંદ્ર અને સૂર્યનું અવન (મરણ) અને ઉપપાત કેવું
છે ? કહો.

ડ. આ સંબંધમાં આ પચ્ચીસ માન્યતાઓ કહી છે,
જેમકે - એક માન્યતાવાળા એમ કહે છે -

૧. ચંદ્ર અને સૂર્ય પ્રતિસમય અન્ય અવન કરે છે
અને અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

એક માન્યતાવાળા પછી આ પ્રમાણે કહે છે -

૨. ચંદ્ર અને સૂર્ય પ્રતિમુહૂર્ત અન્ય અવન કરે છે
અને અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

એક માન્યતાવાળા પછી આ પ્રમાણે કહે છે -

૩. ચંદ્ર અને સૂર્ય અહોરાત્રમાં અન્ય અવન કરે છે
અને અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

એક માન્યતાવાળા પછી આ પ્રમાણે કહે છે -

૪. ચંદ્ર અને સૂર્ય પ્રત્યેક પક્ષમાં અન્ય અવન કરે
છે અને અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

એક માન્યતાવાળા પછી આ પ્રમાણે કહે છે -

એગે પુણ એવમાહંસુ-

૧૭. તા અણુપલિઓવમેવ ચંદિમ-સૂરિયા અણ્ણે ચયંતિ, અણ્ણે ઉવવજ્જંતિ, એગે એવમાહંસુ,

એગે પુણ એવમાહંસુ-

૧૮. તા અણુપલિઓવમસયમેવ ચંદિમ-સૂરિયા અણ્ણે ચયંતિ, અણ્ણે ઉવવજ્જંતિ, એગે એવમાહંસુ,

એગે પુણ એવમાહંસુ-

૧૯. તા અણુપલિઓવમસહસ્સમેવ ચંદિમ-સૂરિયા અણ્ણે ચયંતિ, અણ્ણે ઉવવજ્જંતિ, એગે એવમાહંસુ,

એગે પુણ એવમાહંસુ-

૨૦. તા અણુપલિઓવમસયસહસ્સમેવ ચંદિમ-સૂરિયા અણ્ણે ચયંતિ, અણ્ણે ઉવવજ્જંતિ, એગે એવમાહંસુ,

એગે પુણ એવમાહંસુ-

૨૧. તા અણુસાગરોવમેવ ચંદિમ-સૂરિયા અણ્ણે ચયંતિ, અણ્ણે ઉવવજ્જંતિ, એગે એવમાહંસુ,

એગે પુણ એવમાહંસુ-

૨૨. તા અણુસાગરોવમસયમેવ ચંદિમ-સૂરિયા અણ્ણે ચયંતિ, અણ્ણે ઉવવજ્જંતિ, એગે એવમાહંસુ,

એગે પુણ એવમાહંસુ-

૨૩. તા અણુસાગરોવમસહસ્સમેવ ચંદિમ-સૂરિયા અણ્ણે ચયંતિ, અણ્ણે ઉવવજ્જંતિ, એગે એવમાહંસુ,

એગે પુણ એવમાહંસુ-

૨૪. તા અણુસાગરોવમસયસહસ્સમેવ ચંદિમ-સૂરિયા અણ્ણે ચયંતિ, અણ્ણે ઉવવજ્જંતિ, એગે એવમાહંસુ,

એગે પુણ એવમાહંસુ-

૨૫. તા અણુઓસપ્પિણી-ઉસ્સપ્પિણીમેવ ચંદિમ-સૂરિયા અણ્ણે ચયંતિ, અણ્ણે ઉવવજ્જંતિ, એગે એવમાહંસુ,

વયં પુણ એવં વયામો -

તા ચંદિમ-સૂરિયાણં દેવા મહિહિદ્ધયા, મહજ્જુઈયા, મહબ્બલા, મહાયસા, મહાસોક્ખા, મહાણુભાવા ।

વરવત્થધરા, વરમલ્લધરા, વરગંધધરા, વરાભરણધરા,

એક માન્યતાવાળા પછી આ પ્રમાણે કહે છે -

૧૭. ચંદ્ર અને સૂર્ય પ્રત્યેક પલ્યોપમમાં અન્ય ચ્યવન કરે છે અને અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

એક માન્યતાવાળા ફરી આ પ્રમાણે કહે છે -

૧૮. ચંદ્ર અને સૂર્ય પ્રત્યેક સો પલ્યોપમમાં અન્ય ચ્યવન કરે છે અને અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

એક માન્યતાવાળા પછી આ પ્રમાણે કહે છે -

૧૯. ચંદ્ર અને સૂર્ય પ્રત્યેક હજાર પલ્યોપમમાં અન્ય ચ્યવન કરે છે અને અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

એક માન્યતાવાળા પછી આ પ્રમાણે કહે છે -

૨૦. ચંદ્ર અને સૂર્ય પ્રત્યેક લાખ પલ્યોપમમાં અન્ય ચ્યવન કરે છે અને અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

એક માન્યતાવાળા પછી આ પ્રમાણે કહે છે -

૨૧. ચંદ્ર અને સૂર્ય પ્રત્યેક સાગરોપમમાં અન્ય ચ્યવન કરે છે અને અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

એક માન્યતાવાળા પછી આ પ્રમાણે કહે છે -

૨૨. ચંદ્ર અને સૂર્ય પ્રત્યેક સો સાગરોપમમાં અન્ય ચ્યવન કરે છે અને અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

એક માન્યતાવાળા પછી આ પ્રમાણે કહે છે -

૨૩. ચંદ્ર અને સૂર્ય પ્રત્યેક હજાર સાગરોપમમાં અન્ય ચ્યવન કરે છે અને અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

એક માન્યતાવાળા પછી આ પ્રમાણે કહે છે -

૨૪. ચંદ્ર અને સૂર્ય પ્રત્યેક લાખ સાગરોપમમાં અન્ય ચ્યવન કરે છે અને અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

એક માન્યતાવાળા પછી આ પ્રમાણે કહે છે -

૨૫. ચંદ્ર અને સૂર્ય પ્રત્યેક અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણીમાં અન્ય ચ્યવન કરે છે અને અન્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

અમે ફરી આ પ્રમાણે કહીએ છીએ -

તે ચંદ્ર અને સૂર્ય દેવ મહર્ષિક છે, મહાન્ ધૃતિવાળા છે, મહાન્ બળવાળા છે, મહાન્ યશવાળા છે, મહાન્ સુખવાળા છે અને મહાપ્રભાવશાળી છે.

શ્રેષ્ઠ વસ્ત્ર ધારણ કરનાર, શ્રેષ્ઠ માળાઓ ધારણ કરનાર, શ્રેષ્ઠ ગંધ ધારણ કરનાર, શ્રેષ્ઠ આભરણ ધારણ કરનાર છે.

અવ્વોહિત્તિણયટ્ઠયાએ કાલે અણ્ણે ચચંતિ, અણ્ણે
ઉવવજ્જંતિ,

ચવણોવવાયા આહિએ ત્તિ વણ્ણા ।

- સૂરિય. પા. ૧૭, સુ. ૮૮

૩૧. રયણપ્પભાપુઢવીએ સંખેજ્જવિત્થડેસુ નિરયાવાસેસુ
ઉવવન્નગાણં નારગાણં ઇગૂણચ્ચત્તાલાણં પળ્ણાણં સમાહાણં-

પ. ઇમીસે ણં ભંતે ! રયણપ્પભાએ પુઢવીએ કેવડયા
નિરયાવાસસયસહસ્સા પળ્ણત્તા ?

ઉ. ગોયમા ! તીસં નિરયાવાસસયસહસ્સા પળ્ણત્તા ।

પ. તે ણં ભંતે ! કિં સંખેજ્જવિત્થડા, અસંખેજ્જવિત્થડા ?

ઉ. ગોયમા ! સંખેજ્જવિત્થડા વિ, અસંખેજ્જવિત્થડા વિ ।

પ. ઇમીસે ણં ભંતે ! રયણપ્પભાએ પુઢવીએ તીસાએ
નિરયાવાસસયસહસ્સેસુ સંખેજ્જવિત્થડેસુ નેરડાએસુ
એગસમણ્ણં-

૧. કેવડયા નેરડયા ઉવવજ્જંતિ ?

૨. કેવડયા કાઉલેસ્સા ઉવવજ્જંતિ ?

૩. કેવડયા કળ્ણપવિચ્ચયા ઉવવજ્જંતિ ?

૪. કેવડયા સુક્કપવિચ્ચયા ઉવવજ્જંતિ ?

૫. કેવડયા સળ્ણી ઉવવજ્જંતિ ?

૬. કેવડયા અસળ્ણી ઉવવજ્જંતિ ?

૭. કેવડયા ભવસિદ્ધિયા ઉવવજ્જંતિ ?

૮. કેવડયા અભવસિદ્ધિયા ઉવવજ્જંતિ ?

૯. કેવડયા આભિણિબોહિયનાણી ઉવવજ્જંતિ ?

૧૦. કેવડયા સુયનાણી ઉવવજ્જંતિ ?

૧૧. કેવડયા ઓહિનાણી ઉવવજ્જંતિ ?

૧૨. કેવડયા મડઅન્નાણી ઉવવજ્જંતિ ?

૧૩. કેવડયા સુયઅન્નાણી ઉવવજ્જંતિ ?

૧૪. કેવડયા વિભંગનાણી ઉવવજ્જંતિ ?

૧૫. કેવડયા ચક્કુદંસળ્ણી ઉવવજ્જંતિ ?

૧૬. કેવડયા અચક્કુદંસળ્ણી ઉવવજ્જંતિ ?

અવ્યુચ્છિત્તિણય (દ્રવ્યાસ્તિકનય)થી તે આયુનો
ક્ષય થવાથી અન્ય ચ્યવન કરે છે અને અન્ય
ઉત્પન્ન થાય છે.

આ એક પ્રકારથી ચંદ્ર અને સૂર્યનો ચ્યવન અને
ઉપપાત કહ્યો છે.

૩૧. રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં સંખ્યાત વિસ્તૃત નરકાવાસોમાં
ઉત્પન્ન થનાર નારકોનાં ૩૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન :

પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભાપૃથ્વીમાં કેટલા લાખ નરકાવાસ
કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (આમાં) ત્રીસ લાખ નરકાવાસ કહ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! તે નરકાવાસ સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા
છે કે અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા પણ છે
અને અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા પણ છે.

પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં ત્રીસ લાખ
નરકાવાસોમાંથી સંખ્યાત વિસ્તૃત નરકોમાં એક
સમયમાં-

૧. કેટલા નૈરયિક જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?

૨. કેટલા કાપોતલેશ્યાવાળા નૈરયિક જીવ ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. કેટલા કૃષ્ણપાક્ષિક જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?

૪. કેટલા શુક્લપાક્ષિક જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?

૫. કેટલા સંજ્ઞી જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?

૬. કેટલા અસંજ્ઞી જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?

૭. કેટલા ભવસિદ્ધિક જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?

૮. કેટલા અભવસિદ્ધિક જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?

૯. કેટલા આભિનિબોધિકજ્ઞાની ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૧૦. કેટલા શ્રુતજ્ઞાની ઉત્પન્ન થાય છે ?

૧૧. કેટલા અવધિજ્ઞાની ઉત્પન્ન થાય છે ?

૧૨. કેટલા મત્તિઅજ્ઞાની ઉત્પન્ન થાય છે ?

૧૩. કેટલા શ્રુતઅજ્ઞાની ઉત્પન્ન થાય છે ?

૧૪. કેટલા વિભંગજ્ઞાની ઉત્પન્ન થાય છે ?

૧૫. કેટલા ચક્ષુદર્શની ઉત્પન્ન થાય છે ?

૧૬. કેટલા અચક્ષુદર્શની ઉત્પન્ન થાય છે ?

૧૭. કેવડયા ઓહિદંસળી ઁવવજ્જંતિ ?
૧૮. કેવડયા આહારસળ્ણોવડત્તા ઁવવજ્જંતિ ?
૧૯. કેવડયા ઢયસળ્ણોવડત્તા ઁવવજ્જંતિ ?
૨૦. કેવડયા મેહુણસળ્ણોવડત્તા ઁવવજ્જંતિ ?
૨૧. કેવડયા પરિગ્ગહસળ્ણોવડત્તા ઁવવજ્જંતિ ?
૨૨. કેવડયા ઇત્થિવેદગા ઁવવજ્જંતિ ?
૨૩. કેવડયા પુરિસવેદગા ઁવવજ્જંતિ ?
૨૪. કેવડયા નપુંસગવેદગા ઁવવજ્જંતિ ?
૨૫. કેવડયા કોહકસાઈ ઁવવજ્જંતિ ?
- ૨૬-૨૮. -જાવ- કેવડયા લોહકસાઈ ઁવવજ્જંતિ ?
૨૯. કેવડયા સોઈંદિયોવડત્તા ઁવવજ્જંતિ ?
- ૩૦-૩૩. -જાવ- કેવડયા ફાસિંદિયોવડત્તા ઁવવજ્જંતિ ?
૩૪. કેવડયા નોઈંદિયોવડત્તા ઁવવજ્જંતિ ?
૩૫. કેવડયા મળજોગી ઁવવજ્જંતિ ?
૩૬. કેવડયા વડજોગી ઁવવજ્જંતિ ?
૩૭. કેવડયા કાયજોગી ઁવવજ્જંતિ ?
૩૮. કેવડયા સાગારોવડત્તા ઁવવજ્જંતિ ?
૩૯. કેવડયા અળાગારોવડત્તા ઁવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! ઇમીસે રયળ્ણપ્પઢાઁ પુઢ્ઢવીઁ તીસાઁ નિરયાવાસસયસહસ્સેસુ સંઘેજ્જવિત્થડેસુ નેરડ્ડઁસુ-
૧. જહળ્ણેણં ઁક્કો વા, ઢો વા, તિણ્ણિ વા ઁક્કોસેણં સંઘેજ્જા નેરડ્ડયા ઁવવજ્જંતિ ।
૨. જહળ્ણેણં ઁક્કો વા, ઢો વા, તિણ્ણિ વા ઁક્કોસેણં સંઘેજ્જા કાડલેસ્સા ઁવવજ્જંતિ ।
૧૭. કેટલા અવધિ-દર્શની ઉત્પન્ન થાય છે ?
૧૮. કેટલા આહાર-સંજ્ઞોપયોગયુક્ત જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૧૯. કેટલા ભય-સંજ્ઞોપયોગયુક્ત જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૨૦. કેટલા મૈથુન-સંજ્ઞોપયોગયુક્ત જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૨૧. કેટલા પરિગ્રહ-સંજ્ઞોપયોગયુક્ત જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૨૨. કેટલા સ્ત્રીવેદક જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૨૩. કેટલા પુરુષવેદક જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૨૪. કેટલા નપુંસકવેદક જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૨૫. કેટલા ક્રોધકષાયી જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ૨૬-૨૮. -યાવત્- કેટલા લોભકષાયી જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૨૯. કેટલા શ્રોત્રેન્દ્રિય ઉપયોગયુક્ત ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ૩૦-૩૩. -યાવત્- કેટલા સ્પર્શેન્દ્રિય ઉપયોગયુક્ત ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩૪. કેટલા નો ઈન્દ્રિયોપયોગ (મન) જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩૫. કેટલા મનોયોગી જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩૬. કેટલા વચનયોગી જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩૭. કેટલા કાયયોગી જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩૮. કેટલા સાકારોપયોગ યુક્ત જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩૯. કેટલા અનાકારોપયોગ યુક્ત જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! આ રત્નપ્રભાપૃથ્વીનાં ત્રીસ લાખ નારકાવાસોમાંથી સંખ્યાત વિસ્તૃત નરકોમાં ઁક સમયમાં -
૧. જઘન્ય ઁક, ઢે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે.
૨. જઘન્ય ઁક, ઢે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કાપોતલેશી જીવ ઉત્પન્ન થાય છે.

૩. જહણ્ણેણં એકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા-
ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા કણ્ણપક્ખિયા ઉવવજ્જંતિ ।
૪. એવં સુક્કપક્ખિયા વિ ।
૫. એવં સન્ની ।
૬. એવં અસન્ની ।
૭. એવં ભવસિદ્ધિયા ।
૮. એવં અભવસિદ્ધિયા ।
૯. આભિણિબોહિયનાણી,
૧૦. સુયનાણી,
૧૧. ઓહિનાણી,
૧૨. મઈઅન્નાણી,
૧૩. સુયઅન્નાણી,
૧૪. વિભંગનાણી,
૧૫. ચક્ખુદંસણી ન ઉવવજ્જંતિ ।
૧૬. જહણ્ણેણં એકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા ઉક્કોસેણં
સંખેજ્જા અચક્ખુદંસણી ઉવવજ્જંતિ ।
૧૭. એવં ઓહિદંસણી વિ,
- ૧૮-૨૧. એવં આહારસણ્ણોવઉત્તા વિ -જાવ-
પરિગ્ગહસણ્ણોવઉત્તા વિ ।
૨૨. ઇત્થિવેદગા ન ઉવવજ્જંતિ ।
૨૩. પુરિસવેદગા ન ઉવવજ્જંતિ ।
૨૪. જહણ્ણેણં એકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા ઉક્કોસેણં
સંખેજ્જા નપુંસગવેદગા ઉવવજ્જંતિ ।
- ૨૫-૨૮. એવં કોહકસાયી -જાવ- લોહકસાયી ।
- ૨૯-૩૩. એવં સોઈંદિયોવઉત્તા -જાવ- ફાસિં-
દયોવઉત્તા ન ઉવવજ્જંતિ ।
૩૪. જહણ્ણેણં એકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા ઉક્કોસેણં
સંખેજ્જા નોઈંદિયોવઉત્તા ઉવવજ્જંતિ ।
૩. જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત
કૃષ્ણપાક્ષિક ઉત્પન્ન થાય છે.
૪. આ પ્રમાણે શુકલપાક્ષિક જીવ ઉત્પન્ન
થાય છે.
૫. આ પ્રમાણે સંજી જીવ ઉત્પન્ન થાય છે.
૬. આ પ્રમાણે અસંજી જીવ ઉત્પન્ન થાય છે.
૭. આ પ્રમાણે ભવસિદ્ધિક જીવ ઉત્પન્ન થાય છે.
૮. આ પ્રમાણે અભવસિદ્ધિક જીવ ઉત્પન્ન થાય
છે.
૯. આભિનિબોધિક જ્ઞાની જીવ ઉત્પન્ન થાય છે.
૧૦. શ્રુતજ્ઞાની જીવ ઉત્પન્ન થાય છે.
૧૧. અવધિજ્ઞાની જીવ ઉત્પન્ન થાય છે.
૧૨. મતિ-અજ્ઞાની જીવ ઉત્પન્ન થાય છે.
૧૩. શ્રુત-અજ્ઞાની જીવ ઉત્પન્ન થાય છે.
૧૪. વિભંગજ્ઞાની જીવ ઉત્પન્ન થાય છે.
૧૫. ચક્ષુદર્શની જીવ ઉત્પન્ન થતા નથી.
૧૬. અચક્ષુદર્શની જીવ જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ
અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.
૧૭. આ પ્રમાણે અવધિદર્શનીનાં માટે પણ
જાણવું જોઈએ.
- ૧૮-૨૧. આ પ્રમાણે આહાર સંજોપયુક્તથી
પરિગ્રહ સંજોપયુક્ત સુધીનાં માટે પણ
જાણવું જોઈએ.
૨૨. સ્ત્રીવેદી જીવ ઉત્પન્ન થતાં નથી.
૨૩. પુરુષવેદી જીવ પણ ઉત્પન્ન થતાં નથી.
૨૪. નપુંસક વેદી જીવ જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ
અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.
- ૨૫-૨૮. આ પ્રમાણે ક્રોધ કષાયીથી લોભકષાયી
સુધી (ની ઉત્પત્તિ)નાં વિષયમાં પણ જાણવું
જોઈએ.
- ૨૯-૩૩. આ પ્રમાણે શ્રોત્રેન્દ્રિયોપયુક્તથી
સ્પર્શેન્દ્રિયોપયુક્ત સુધીનાં જીવ ત્યાં ઉત્પન્ન
થતાં નથી.
૩૪. નો ઈન્દ્રિયોપયુક્ત જીવ જઘન્ય એક, બે કે
ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

૩૫. મળજોગી ન ઉવવજ્જંતિ ।
૩૬. **એવં વહ્જોગી વિ ।**
૩૭. જહણ્ણેણં એકકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા કાયજોગી ઉવવજ્જંતિ ।
- ૩૮-૩૯. **એવં સાગારોવઉત્તા વિ અણાગારોવઉત્તા વિ ।**
- વિયા. સ. ૧૩, ઉ. ૧, સુ. ૪-૬
૩૨. રયણપ્પભાપુઢવીએ સંખેજ્જવિત્થહેસુ નિરયાવાસેસુ ઉવ્વટ્ટગાણં નારગાણં ઇગૂણપ્પત્તાલાણં પળ્હાણં સમાહાણં-
પ. ઇમીસે ણં ભંતે ! રયણપ્પભાએ પુઢવીએ તીસાએ નિરયાવાસસયસહસ્સેસુ સંખેજ્જવિત્થહેસુ નેરહ્ણેસુ ઇગસમણં,
૧. કેવહ્ણયા નેરહ્ણયા ઉવ્વટ્ટંતિ ?
૨. કેવહ્ણયા કાહ્ણેસસા ઉવ્વટ્ટંતિ ?
૩-૩૯. -જાવ- કેવહ્ણયા અણાગારોવઉત્તા ઉવ્વટ્ટંતિ ?
૩. ગોયમા ! ઇમીસે રયણપ્પભાએ પુઢવીએ તીસાએ નિરયાવાસસયસહસ્સેસુ સંખેજ્જવિત્થહેસુ નેરહ્ણેસુ ઇગસમણં-
૧. જહણ્ણેણં એકકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા- ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા નેરહ્ણયા ઉવ્વટ્ટંતિ ।
૨. જહણ્ણેણં એકકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા- ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા કાહ્ણેસસા ઉવ્વટ્ટંતિ ।
૩-૫. **એવં -જાવ- સળ્ણી ।**
૬. અસળ્ણી ન ઉવ્વટ્ટંતિ ।
૭. જહણ્ણેણં એકકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા- ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા ભવસિદ્ધિયા ઉવ્વટ્ટંતિ ।
૮-૧૩. **એવં -જાવ- સુયઅન્નાણી ।**
૧૪. વિભંગનાણી ન ઉવ્વટ્ટંતિ ।
૧૫. ચક્કુદંસણી ન ઉવ્વટ્ટંતિ ।
૧૬. જહણ્ણેણં એકકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા- ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા અચક્કુદંસણી ઉવ્વટ્ટંતિ ।

૩૫. મનોયોગી જીવ ત્યાં ઉત્પન્ન થતા નથી.
૩૬. આ પ્રમાણે વચનયોગી પણ સમજવા જોઈએ.
૩૭. કાયયોગી જીવ જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.
- ૩૮-૩૯. આ પ્રમાણે સાકારોપયોગ યુક્ત અને અનાકારોપયોગ યુક્ત જીવોના વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.
૩૨. રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં સંખ્યાત વિસ્તૃત નરકાવાસોમાં ઉદ્વર્તન કરનાર નારકોનાં ૩૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન -
પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં ત્રીસ લાખ નરકાવાસોમાંથી સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા નારકોમાં એક સમયમાં -
૧. કેટલા નૈરયિક ઉદ્વર્તન કરે (નીકળે) છે ?
૨. કેટલા કાપોતલેશી નૈરયિક મરે છે ?
૩-૩૯. -યાવત્- કેટલા અનાકારોપયુક્ત નૈરયિક મરે છે ?
૩. ગૌતમ ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં ત્રીસ લાખ નરકાવાસોમાંથી સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા નારકોમાં એક સમયમાં -
૧. જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત નૈરયિક મરે છે.
૨. જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કાપોતલેશી નૈરયિક મરે છે.
૩-૫. આ પ્રમાણે સંજી સુધી નૈરયિકોની ઉદ્વર્તના કહેવી જોઈએ.
૬. અસંજી જીવ મરતા નથી.
૭. જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ભવસિદ્ધિક નૈરયિક જીવ મરે છે.
૮-૧૩. આ પ્રમાણે શ્વેત-અજ્ઞાની સુધીની ઉદ્વર્તના કહેવી જોઈએ.
૧૪. વિભંગજ્ઞાની મરતા નથી.
૧૫. ચક્ષુદર્શની પણ મરતા નથી.
૧૬. જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત અચક્ષુદર્શની જીવ મરે છે.

૧૭-૨૮. **एवं-जाव- लोहकसाई ।**

૨૯. सोइंदियोवउत्ता न उव्वट्ठंति ।

૩૦-૩૩. **एवं-जाव- फासिंदियोवउत्ता न उव्वट्ठंति ।**

૩૪. जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा-
उक्कोसेणं संखेज्जा नोइंदियोवउत्ता उव्वट्ठंति ।

૩૫. मणजोगी न उव्वट्ठंति ।

૩૬. **एवं वइजोगी वि ।**

૩૭. जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा-
उक्कोसेणं संखेज्जा कायजोगी उव्वट्ठंति ।

૩૮-૩૯. **एवं सागारोवउत्ता, अणागारोवउत्ता वि ।**

- विया. स. १३, उ. १, सु. ७

૩૩. **रयणप्पभापुढवीए संखेज्जवित्थडेसु निरयावासेसु**

नेरइयाणं संखाविसयाणं एग्गुणपन्नासाणं पण्हाणं समाहाणं-
प. इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए तीसाए
निरयावाससयसहस्सेसु संखेज्जवित्थडेसु नेरइएसु-

૧. કેવડયા નેરડયા પળ્ણત્તા ?

૨-૩૯. **केवइया काउलेस्सा -जाव- केवइया**
अणागारोवउत्ता पण्णत्ता ?

૪૦. કેવડયા અણંતરોવવન્નગા પળ્ણત્તા ?

૪૧. કેવડયા પરંપરોવવન્નગા પળ્ણત્તા ?

૪૨. કેવડયા અણંતરોગાઢા પળ્ણત્તા ?

૪૩. કેવડયા પરંપરોગાઢા પળ્ણત્તા ?

૪૪. કેવડયા અણંતરાહારા પળ્ણત્તા ?

૪૫. કેવડયા પરંપરાહારા પળ્ણત્તા ?

૪૬. કેવડયા અણંતરપજ્જત્તા પળ્ણત્તા ?

૪૭. કેવડયા પરંપરપજ્જત્તા પળ્ણત્તા ?

૪૮. કેવડયા ચરિમા પળ્ણત્તા ?

૪૯. કેવડયા અચરિમા પળ્ણત્તા ?

उ. गोयमा ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए तीसाए
निरयावाससयसहस्सेसु संखेज्जवित्थडेसु नेरइएसु-

૧૭-૨૮. **आ प्रभासे लोहकपायी सुधी नैरयिक**
अवोनी उदवर्तना कडेवी ज़ोईअे.

૨૯. श्रोत्रेन्द्रियोपयोगयुक्त अव मरता नथी.

૩૦-૩૩. **आ प्रभासे स्पर्शेन्द्रियोपयोग युक्त**
सुधीनां नैरयिक अव पश मरता नथी.

૩૪. જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને
ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત નોઈન્દ્રિયોપયોગયુક્ત નૈરયિક
મરે છે.

૩૫. मनोयोगी मरता नथी.

૩૬. **आ प्रभासे वयनयोगी पश मरता नथी.**

૩૭. જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને

ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કાયયોગી મરે છે.

૩૮-૩૯. **आ प्रभासे साकारोपयोग युक्त अने**
अनाकारोपयोग युक्त नैरयिकोनी उदवर्तना
पश कडेवी ज़ोईअे.

૩૩. **रत्नप्रभा पृथ्वीनां संख्यात विस्तृत नरकावासोमां**
नैरयिकोनां संख्यात विषयक ४८ प्रश्नोनुं समाधान :

પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં ત્રીસ લાખ નરકાવા-
સોમાંથી સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા નારકોમાં -

૧. કેટલા નારક કહ્યા છે ?

૨-૩૯. **કાપોતલેશીથી-યાવત્-અનાકારોપયોગયુક્ત**
સુધીનાં નારક કેટલા કહ્યા છે ?

૪૦. કેટલા અનન્તરોપપન્નક કહ્યા છે ?

૪૧. કેટલા પરંપરોપપન્નક કહ્યા છે ?

૪૨. કેટલા અનન્તરાવગાઢ કહ્યા છે ?

૪૩. કેટલા પરંપરાવગાઢ કહ્યા છે ?

૪૪. કેટલા અનન્તરાહારક કહ્યા છે ?

૪૫. કેટલા પરંપરાહારક કહ્યા છે ?

૪૬. કેટલા અનન્તરપર્યાપ્તા કહ્યા છે ?

૪૭. કેટલા પરંપરપર્યાપ્તા કહ્યા છે ?

૪૮. કેટલા ચરમ કહ્યા છે ?

૪૯. કેટલા અચરમ કહ્યા છે ?

उ. गौतम ! आ रत्नप्रभा पृथ्वीनां त्रीस लाख
नरकावासोमांथी संख्यात योजन विस्तारवाળा
नारकोमां -

૧. સંખેજ્જા નેરહયા પળ્ણત્તા ।
૨. સંખેજ્જા કાઝલેસ્સા પળ્ણત્તા ।
- ૩-૫. **એવં -જાવ- સંખેજ્જા સળ્ણી પળ્ણત્તા ।**
૬. અસળ્ણી સિય અત્થિ, સિય નત્થિ,
જહ્ અત્થિ જહ્ણેણં એકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા-
ઝકોસેણં સંખેજ્જા પળ્ણત્તા ।
૭. સંખેજ્જા ભવસિદ્ધિયા પળ્ણત્તા ।
- ૮-૨૧. **એવં -જાવ- સંખેજ્જા પરિગ્ગહસન્નોવઝત્તા
પળ્ણત્તા ।**
૨૨. ઇત્થિવેદગા નત્થિ ।
૨૩. પુરિસવેદગા નત્થિ ।
૨૪. સંખેજ્જા નપુંસગવેદગા પળ્ણત્તા ।
૨૫. **એવં કોહકસાઈ વિ ।**
૨૬. **માળકસાઈ જહા અસળ્ણી ।**
- ૨૭-૨૮. **એવં -જાવ- લોહકસાઈ ।**
૨૯. સંખેજ્જા સોઈંદિયોવઝત્તા પળ્ણત્તા ।
- ૩૦-૩૩. **એવં -જાવ- ફાસિંદિયોવઝત્તા ।**
૩૪. **નોઈંદિયોવઝત્તા જહા અસળ્ણી ।**
૩૫. સંખેજ્જા મળ્ણજોગી પળ્ણત્તા ।
- ૩૬-૩૯. **એવં -જાવ- અળ્ણાગારોવઝત્તા ।**
૪૦. અળ્ણંતરોવવળ્ણગા સિય અત્થિ, સિય નત્થિ,
જહ્ અત્થિ જહા અસળ્ણી ।
૪૧. સંખેજ્જા પરંપરોવવળ્ણગા ।
એવં જહા અળ્ણંતરોવવળ્ણગા તહા-
૪૨. અળ્ણંતરોવગાઢગા,
૪૪. અળ્ણંતરાહારગા,

૧. સંખ્યાત નૈરયિક કઠ્ઠા છે.
૨. સંખ્યાત કાપોતલેશી નૈરયિક કઠ્ઠા છે.
- ૩-૫. આ પ્રમાણે સંજ્ઞી નૈરયિકો સુધી સંખ્યાત કહેવા જોઈએ.
૬. અસંજ્ઞી નૈરયિક કેટલાક હોય છે અને કેટલાક હોતા નથી.
જે હોય તો જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કઠ્ઠા છે.
૭. ભવસિદ્ધિક જીવ સંખ્યાત કઠ્ઠા છે.
- ૮-૨૧. આ પ્રમાણે પરિગ્રહસંજ્ઞોપયોગ યુક્ત સુધીનાં નૈરયિક સંખ્યાત કહેવા જોઈએ.
૨૨. (ત્યાં) સ્ત્રી વેદક હોતા નથી.
૨૩. પુરુષવેદક પણ હોતા નથી.
૨૪. નપુંસકવેદી સંખ્યાત કઠ્ઠા છે.
૨૫. આ પ્રમાણે ક્રોધકષાયી પણ સંખ્યાત હોય છે.
૨૬. માનકષાયી નૈરયિકોનું વર્ણન અસંજ્ઞી નૈરયિકોનાં સમાન છે.
- ૨૭-૨૮. આ પ્રમાણે લોભકષાયી સુધીનાં નૈરયિકોનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.
૨૯. જ્ઞાનેન્દ્રિયોપયોગયુક્ત નૈરયિક સંખ્યાત કઠ્ઠા છે.
- ૩૦-૩૩. આ પ્રમાણે સ્પર્શેન્દ્રિયોપયોગ યુક્ત સુધીનાં નૈરયિક સંખ્યાત કઠ્ઠા છે.
૩૪. નો-ઈન્દ્રિયોપયોગયુક્ત નારકોનું વર્ણન અસંજ્ઞી નારક જીવોનાં સમાન છે.
૩૫. મનોયોગી સંખ્યાત કઠ્ઠા છે.
- ૩૬-૩૮. આ પ્રમાણે અનાકારોપયોગયુક્ત સુધીનાં નૈરયિક સંખ્યાત કઠ્ઠા છે.
૪૦. અનન્તરોપપન્નક નૈરયિક કેટલાક હોય છે, કેટલાક હોતા નથી, જો હોય છે તો અસંજ્ઞી જીવોનાં સમાન છે.
૪૧. પરંપરોપપન્નક નૈરયિક સંખ્યાત હોય છે.
જે પ્રમાણે અનન્તરોપપન્નકનાં વિષયમાં કહ્યું છે તે પ્રમાણે -
૪૨. અનન્તરાવગાઢ.
૪૪. અનન્તરાહારક અને

૪૬. અણંતરપજ્જત્તગા ।

૪૩, ૪૫, ૪૭, ૪૮, ૪૯. પરંપરોગાહગા -જાવ-
અચરિમા જહા પરંપરોવવન્નગા ।

- વિયા. સ. ૧૩, ૩. ૧, સુ. ૮

૩૪. રયણપ્પભાપુઢવીણ અસંખેજ્જવિત્થડેસુ નિરયાવાસેસુ
ઉવવજ્જણાઈ પળ્હાણં સમાહાણં-

પ. ઇમીસે ણં ભંતે ! રયણપ્પભાણ પુઢવીણ તીસાણ
નિરયાવાસસયસહસેસુ અસંખેજ્જવિત્થડેસુ નેરહણસુ
ણગસમણં-

૧. કેવહયા નેરહયા ઉવવજ્જંતિ -જાવ-

૨-૩૯. કેવહયા અણાગારોવઉત્તા ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! ઇમીસે રયણપ્પભાણ પુઢવીણ તીસાણ
નિરયાવાસસયસહસેસુ અસંખેજ્જવિત્થડેસુ નેરહણસુ
ણગસમણં-

૧. જહણ્ણેણં ઇકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા,
ઉકોસેણં અસંખેજ્જા નેરહયા ઉવવજ્જંતિ ।

૪-૫. ઇવં જહેવ સંખેજ્જવિત્થડેસુ તિણ્ણિ ગમગા-
તહા અસંખેજ્જવિત્થડેસુ વિ તિણ્ણિ ગમગા ભાણિયવ્વા ।

ણવરં-અસંખેજ્જા ભાણિયવ્વા,

સેસં તં ચેવ -જાવ- અસંખેજ્જા અચરિમા પળ્ણત્તા ।

ણવરં-સંખેજ્જવિત્થડેસુ વિ, અસંખેજ્જવિત્થડેસુ વિ,
ઓહિનાણી ઓહિદંસણી ય સંખેજ્જા ઉવ્વટ્ટાવેયવ્વા ।

સેસં તં ચેવ । - વિયા. સ. ૧૩, ૩. ૧, સુ. ૯

૩૫. સક્કરપ્પભાઈ અહેસત્તમ પજ્જત્તં નરયપુઢવીસુ ઉવવજ્જણાઈ
પળ્હાણં સમાહાણં-

પ. સક્કરપ્પભાણ ણં ભંતે ! પુઢવીણ કેવહયા નિરયાવા-
સસયસહસા પળ્ણત્તા ?

૪૬. અનન્તરપર્યાપ્તાનાં વિષયમાં પણ કહેવું
જોઈએ.

૪૩, ૪૫, ૪૭, ૪૮, ૪૯. જે પ્રમાણે પરંપરોપ-
પન્નકનું વર્ણન કરેલ છે તે પ્રમાણે પરંપ-
રાવગાહ -યાવત્- અચરમનું વર્ણન પણ
કરવું જોઈએ.

૩૪. રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં અસંખ્યાત વિસ્તૃત નરકાવાસોમાં
ઉત્પાદ આદિનાં પ્રશ્નોનું સમાધાન :

પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં ત્રીસ લાખ
નરકાવાસોમાંથી અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા
નરકાવાસોમાં -

૧. એક સમયમાં કેટલા નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્-

૨-૩૯. કેટલા અનાકારોપયોગયુક્ત નૈરયિક ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં ત્રીસ લાખ
નરકાવાસોમાંથી અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા
નરકાવાસોમાં એક સમયમાં -

૧. જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને
ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે.

૪-૫. જે પ્રમાણે સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા
નરકાવાસોનાં વિષયમાં ઉત્પાદ, ઉદવર્તના અને
સત્તાનાં ત્રણ આલાપક કહ્યા છે તે પ્રમાણે
અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા નારકોનાં વિષયમાં
પણ ત્રણ આલાપક કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : "સંખ્યાત" નાં સ્થાન પર "અસંખ્યાત"
કહેવું જોઈએ.

અસંખ્યાત અચરમ કહ્યા છે ત્યાં સુધી કહેવું
જોઈએ. બાકી બધું વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

વિશેષ : સંખ્યાત યોજન અને અસંખ્યાત યોજન
વિસ્તારવાળા નરકાવાસોમાંથી અવધિજ્ઞાની અને
અવધિદર્શની સંખ્યાત જ ઉદવર્તન કરે છે એવું
કહેવું જોઈએ.

બાકી બધું વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

૩૫. શર્કરાપ્રભાપૃથ્વીથી અધઃસપ્તમપૃથ્વી સુધી છનરક
પૃથ્વીમાં ઉત્પાદ આદિનાં પ્રશ્નોનું સમાધાન :

પ્ર. ભંતે ! શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીમાં કેટલા લાખ નરકાવાસ
કહ્યા છે ?

૩. ગોયમા ! પળવીસં નિરયાવાસસયસહસ્સા પળ્ણત્તા ।
 ૫. તે ણં ંતે ! કિં સંખેજ્જવિત્થડા, અસંખેજ્જવિત્થડા ?
 ૩. ગોયમા ! **એવં જહા રયણપ્પભાએ તહા સકરપ્પભાએ વિ ।**

ળવરં-અસળ્ણી તિસુ વિ ગમણસુ ન ંળ્ણત્તિ, સેસં તં ચેવ ।

૫. વાલુયપ્પભાએ ણં ંતે ! કેવઇયા નિરયાવાસસય-
 સહસ્સા પળ્ણત્તા ?
 ૩. ગોયમા ! પન્નરસ નિરયાવાસસયસહસ્સા પળ્ણત્તા ।
સેસં જહા સકરપ્પભાએ ।

ળાળત્તં લેસ્સાસુ-

કાઝ ડોસુ તઇયાઇ મિસિયા નીલિયા ચઝત્થીએ ।
 પંચમિયાએ મીસા કળ્હા, તત્તો પરમ કળ્હા ॥

૫. પંકપ્પભાએ ણં ંતે ! કેવઇયા નિરયાવાસસયસહસ્સા
 પળ્ણત્તા ?
 ૩. ગોયમા ! ઢસ નિરયાવાસસયસહસ્સા પળ્ણત્તા ।
એવં જહા સકરપ્પભાએ ।

ળવરં-ઓહિનાળી ઓહિઢંસળી ય ન ઝવ્વટ્ટંત્તિ,

સેસં તં ચેવ ।

૫. ધૂમપ્પભાએ ણં ંતે ! કેવઇયા નિરયાવાસસયસહસ્સા
 પળ્ણત્તા ?
 ૩. ગોયમા ! તિળ્ણિ નિરયાવાસસયસહસ્સા પળ્ણત્તા ।
એવં જહા પંકપ્પભાએ ।

૫. તમાએ ણં ંતે ! પુઢઢીએ કેવઇયા નિરયાવાસસય-
 સહસ્સા પળ્ણત્તા ?
 ૩. ગોયમા ! ંગે પંચૂળે નિરયાવાસસયસહસ્સે પળ્ણત્તે ।

સેસં જહા પંકપ્પભાએ ।

૩. ગૌતમ ! (તેમાં) પરચીસ લાખ નરકાવાસ કલ્હા છે.
 ૫. ંતે ! તે નરકાવાસ શું સંખ્યાત યોજન વિસ્તાર-
 વાળા છે કે અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા છે ?
 ૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં વિષયમાં
 કલ્હું છે તે પ્રમાણે શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીનાં વિષયમાં
 પણ કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : ઉત્પાદ, ઉદ્વર્તના અને સત્તા આ ત્રણેય
 આલાપકોમાં "અસંજી" ન કહેવો જોઈએ. શેષ
 વર્ણન પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.

૫. ંતે ! વાલુકાપ્રભા પૃથ્વીમાં કેટલા લાખ નરકાવાસ
 કલ્હા છે ?
 ૩. ગૌતમ ! તેમાં પંદર લાખ નરકાવાસ કલ્હા છે.
શેષ બધુ વર્ણન શર્કરાપ્રભાનાં સમાન કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : લેશ્યાઓમાં ભિન્નતા છે -

પહેલી અને બીજીમાં કાપોતલેશ્યા, ત્રીજીમાં મિશ્ર
 (કાપોત અને નીલ), ચોથીમાં નીલ, પાંચમીમાં મિશ્ર
 (નીલ અને કૃષ્ણ), છઠ્ઠીમાં કૃષ્ણ અને સાતમી
 નરકમાં પરમ કૃષ્ણલેશ્યા છે.

૫. ંતે ! પંકપ્રભા પૃથ્વીમાં કેટલા લાખ નરકાવાસ
 કલ્હા છે ?
 ૩. ગૌતમ ! તેમાં ઢસ લાખ નરકાવાસ કલ્હા છે.
**જે પ્રમાણે શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીનાં વિષયમાં કલ્હું છે
 તે પ્રમાણે અહીં પણ કહેવું જોઈએ.**

વિશેષ : (આ પૃથ્વીથી) અવધિજ્ઞાની અને અવધિદર્શની
 ઉદ્વર્તન કરતા નથી.

શેષ બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

૫. ંતે ! ધૂમપ્રભા પૃથ્વીમાં કેટલા લાખ નરકાવાસ
 કલ્હા છે ?
 ૩. ગૌતમ ! તેમાં ત્રણ લાખ નરકાવાસ કલ્હા છે.
**જે પ્રમાણે પંકપ્રભા પૃથ્વીનાં વિષયમાં કલ્હું તે
 પ્રમાણે અહીં પણ કહેવું જોઈએ.**

૫. ંતે ! તમઃપ્રભા પૃથ્વીમાં કેટલા લાખ નરકાવાસ
 કલ્હા છે ?
 ૩. ગૌતમ ! (તેમાં) પાંચ ઓછા એક લાખ નરકાવાસ
 કલ્હા છે.

શેષ બધુ વર્ણન પંકપ્રભાનાં સમાન જણવું જોઈએ.

પ. અહેસત્તમાએ ણં ભંતે ! પુઢવીએ કઙ અણુત્તરા-મહદ્મહાલયા નિરયા પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! પંચ અણુત્તરા ૧. કાલે, ૨. મહાકાલે, ૩. રોરૂએ, ૪. મહારોરૂએ, ૫. અપ્પઈદ્ધાણે ।

પ. તે ણં ભંતે ! કિં સંખેજ્જવિત્થડા, અસંખેજ્જવિત્થડા ?

૩. ગોયમા ! સંખેજ્જવિત્થડે ય, અસંખેજ્જવિત્થડા ય ।

પ. અહેસત્તમાએ ણં ભંતે ! પુઢવીએ પંચસુ અણુત્તરેસુ મહદ્મહાલએસુ મહાનિરએસુ સંખેજ્જવિત્થડે નરએ એગસમએણં કેવડયા નેરડયા ઉવવજ્જંતિ, કેવડયા નેરડયા ઉવ્વટ્ઠંતિ, કેવડયા નેરડયા પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! એવં જહા પંકપ્પભાએ ।

ણવરં-તિસુ નાણેસુ ન ઉવવજ્જંતિ, ન ઉવ્વટ્ઠંતિ ।
પન્નત્તએસુ તહેવ અત્થિ ।

એવં અસંખેજ્જવિત્થડેસુ વિ ।

ણવરં-અસંખેજ્જા ભાણિયવ્વા ।

- વિયા. સ. ૧૩, ૩. ૧, સુ. ૧૦-૧૮

૩૬. ભવળવાસીણંદેવાણં ઉવવજ્જળાડ એગૂળપન્નાસાણં પળ્ણાણં સમાહાણં-

પ. કેવડયા ણં ભંતે ! અસુરકુમારાવાસસયસહસ્સા પળ્ણત્તા ?

૩. ગોયમા ! ચોસટ્ઠિં અસુરકુમારાવાસસયસહસ્સા પળ્ણત્તા ।

પ. તે ણં ભંતે ! કિં સંખેજ્જવિત્થડા, અસંખેજ્જવિત્થડા ?

૩. ગોયમા ! સંખેજ્જવિત્થડા વિ, અસંખેજ્જવિત્થડા વિ ।

પ. ચોસટ્ઠીએ ણં ભંતે ! અસુરકુમારાવાસસયસહસ્સેસુ સંખેજ્જવિત્થડેસુ અસુરકુમારાવાસેસુ એગસમએણં કેવડયા અસુરકુમારા ઉવવજ્જંતિ ?

પ્ર. ભંતે ! અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં કેટલા અનુત્તર મહાનરકાવાસ કલ્લા છે ?

૩. ગૌતમ ! આ પાંચ- ૧. કાળ, ૨. મહાકાળ, ૩. રૌરવ, ૪. મહારૌરવ અને ૫. અપ્રતિષ્ઠાન અનુત્તર નરકાવાસ કલ્લા છે.

પ્ર. ભંતે ! તે નરકાવાસ શું સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા છે કે અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા છે ?

૩. ગૌતમ ! એક નરકાવાસ સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળો છે અને ચારે અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા છે.

પ્ર. ભંતે ! અધઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં પાંચ અનુત્તર નરકાવાસોમાંથી સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા (અપ્રતિષ્ઠાન) નરકાવાસમાં એક સમયમાં કેટલા નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે, કેટલા નૈરયિક ઉદ્વર્તન કરે છે અને કેટલા નૈરયિક કલ્લા છે ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે પંકપ્પભાનાં વિષયમાં કલ્લુ તે પ્રમાણે અહીં પણ કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : ત્રણ જ્ઞાનવાળા ઉત્પન્ન થતા નથી અને ઉદ્વર્તન પણ કરતા નથી. પરંતુ સત્તામાં ત્રણેય જ્ઞાનવાળા હોય છે.

જેનમ્ આ પ્રમાણે અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા નરકાવાસોનાં માટે પણ કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : અહીં સંખ્યાતનાં સ્થાન પર અસંખ્યાત કહેવું જોઈએ.

૩૭. ભવનવાસી દેવોનાં ઉત્પાદ આદિનાં ૪૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન :

પ્ર. ભંતે ! અસુરકુમાર દેવોનાં કેટલા લાખ આવાસ કલ્લા છે ?

૩. ગૌતમ ! અસુરકુમાર દેવોનાં ચૌસઠ (૬૪) લાખ આવાસ છે.

પ્ર. ભંતે ! તે આવાસ સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા છે કે અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા છે ?

૩. ગૌતમ ! (તે) સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા પણ છે અને અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા પણ છે.

પ્ર. ભંતે ! અસુરકુમારોનાં ચૌસઠ લાખ આવાસોમાંથી સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા અસુરકુમારોમાં એક સમયમાં કેટલા અસુરકુમાર ઉત્પન્ન થાય છે ?

-જાવ- કેવઙ્યા તેઉલેસ્સા ઉવવજ્જંતિ ?

કેવઙ્યા કણ્હપક્ખિયા ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! एवं जहा रयणपभाए तहेव पुच्छा, तहेव वागरणं ।

णवरं-दोहिं वि वेदेहिं उववज्जंति,

नपुंसग वेयगा न उववज्जंति ।

सेसं तं चेव ।

उव्वटंतगा वि तहेव,

णवरं-असण्णी उव्वटंति,

ओहिनाणी ओहिदंसणी य ण उव्वटंति,

सेसं तं चेव ।

पन्नत्तएसु तहेव,

णवरं-संखेज्जगा इत्थિવેદગા પળ્ણત્તા ।

एवं पुरिसवेदगा वि, नपुंसगवेदगा नत्थि ।

कोहकसायी सिय अत्थि, सिय नत्थि,

जइ अत्थि जहण्णेणं एको वा, दो वा, तिण्णि वा,

उक्कोसेणं संखेज्जा पળ્ણત્તા ।

एवं माणकसायी, मायाकसायी वि ।

संखेज्जा लोभकसायी पળ્ણત્તા ।

सेसं तं चेव ।

तिसु वि गमएसु चत्तारि लेस्साओ भाणियव्वाओ ।

एवं असंखेज्जवित्थडेसु वि ।

णवरं-तिसु वि गमएसु असंखेज्जा भाणियव्वा

-જાવ- અસંખેજ્જા અચરિમા પળ્ણત્તા ।

एवं -जाव- थणियकुमारा ।

णवरं-जत्थ जत्तिया भवणा ।^१

- વિયા. સ. ૧૩, ઉ. ૨, સુ. ૩-૬

-યાવત્- કેટલા તેજોલેશી ઉત્પન્ન થાય છે ?

કેટલા કૃષ્ણપાક્ષિક ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! रत्नप्रत्ना पृथ्वीमां करेल प्रश्नोनां समान (अर्ही પણ) प्रश्न करवा जोईअे अने तेना उत्तर પણ अेज प्रकारे समजवा जोईअे.

વિશેષ : અહીં બે વેદો (સ્ત્રીવેદ અને પુરુષવેદ) સહિત ઉત્પન્ન થાય છે,

નપુંસકવેદી ઉત્પન્ન થતા નથી.

શેષ બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

ઉદવર્તનાનાં વિષયમાં પણ એજ પ્રકારે જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : અસંજી પણ ઉદવર્તના કરે છે.

અવધિજ્ઞાની અને અવધિદર્શની ઉદવર્તના કરતા નથી.

શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

સત્તાનાં વિષયમાં પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : ત્યાં સંખ્યાત સ્ત્રીવેદી કહ્યા છે. એ જ પ્રમાણે સંખ્યાત પુરુષવેદી છે, પરંતુ નપુંસકવેદી નથી. ક્રોધક્રાપી કેટલાક હોય છે અને કેટલાક હોતા નથી. જો હોય છે તો જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત હોય છે.

આ પ્રમાણે માન ક્રાપી અને માયા ક્રાપીનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

લોભક્રાપી સંખ્યાત કહ્યા છે.

શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

(સંખ્યાત વિસ્તૃત આવાસોમાં ઉત્પાદ-ઉદવર્તના અને સત્તા) આ ત્રણેય આલાપકોમાં પ્રારંભની ચાર લેશ્યાઓ કહેવી જોઈએ.

અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા અસુરકુમારા-વાસોનાં વિષયમાં પણ આ પ્રમાણે કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : પૂર્વોક્ત ત્રણે આલાપકોમાં (સંખ્યાતનાં બદલે) "અસંખ્યાત" કહેવા જોઈએ -યાવત્-અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા અચરમ સુધી કહેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમાર સુધી જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : જેના જેટલા ભવન હોય તે કહેવા જોઈએ.

૧. चउसट्ठी असुराणं, नागकुमाराण होइ चुलसीई ।
वावत्तरी कणगार्णं, वाउकुमाराण छण्णउई ॥

दीवदिसाउदहीणं, विज्जुकुमारिंद थणियमग्गीणं ।
जुयलाणं पत्तेयं, छावत्तरिमो सयसहस्सा ॥

૩૭. વાણમંતરદેવાણં ઉવવજ્જણાઈ એગૂણપન્નાસાણં પળ્હાણં
સમાહાણં-

- પ. કેવડયા ણં ભંતે ! વાણમંતરાવાસસયસહસ્સા પળ્ણત્તા ?
- ઉ. ગોયમા ! અસંખેજ્જા વાણમંતરાવાસસયસહસ્સા પળ્ણત્તા ।
- પ. તે ણં ભંતે ! કિં સંખેજ્જવિત્થડા, અસંખેજ્જવિત્થડા ?
- ઉ. ગોયમા ! સંખેજ્જવિત્થડા, નો અસંખેજ્જવિત્થડા ।
- પ. સંખેજ્જેસુ ણં ભંતે ! વાણમંતરાવાસસયસહસ્સેસુ
એગસમએણં કેવડયા વાણમંતરા ઉવવજ્જંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! એવં જહા અસુરકુમારાણં અસંખેજ્જવિત્થડેસુ
તિણ્ણિ ગમા તહેવ વાણમંતરાણ વિ તિણ્ણિ ગમા
ભાણિયવ્વા ।
- વિયા. સ. ૧૩, ઉ. ૨, સુ. ૭-૯

૩૮. જોડસિયદેવાણં ઉવવજ્જણાઈ એગૂણપન્નાસાણં પળ્હાણં
સમાહાણં-

- પ. કેવડયા ણં ભંતે ! જોડસિયા વિમાણાવાસસયસહસ્સા
પળ્ણત્તા ?
- ઉ. ગોયમા ! અસંખેજ્જજોડસિયા વિમાણાવાસસય-
સહસ્સા પળ્ણત્તા ।
- પ. તે ણં ભંતે ! કિં સંખેજ્જવિત્થડા, અસંખેજ્જવિત્થડા ?
- ઉ. ગોયમા ! એવં જહા વાણમંતરાણં તહા જોડસિયાણ
વિ તિણ્ણિ ગમા ભાણિયવ્વા ।
- ણવરં-એગા તેઉલેસ્સા ।
ઉવજ્જંતેસુ પળ્ણતેસુ અસન્ની નત્થિ ।
- સેસં તં ચેવ ।
- વિયા. સ. ૧૩, ઉ. ૨, સુ. ૧૦-૧૧

૩૯. વેમાણિયદેવાણં ઉવવજ્જણાઈ એગૂણપન્નાસાણં પળ્હાણં
સમાહાણં-

- પ. સોહમ્મેણં ભંતે ! કપ્પેકેવડયા વિમાણાવાસસયસહસ્સા
પળ્ણત્તા ?

૩૭. વાણવ્યંતર દેવોનાં ઉત્પાદ આદિનાં ૪૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન.

- પ્ર. ભંતે ! વાણવ્યંતર દેવોનાં કેટલા લાખ આવાસ
કઠ્ઠા છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! વાણવ્યંતર દેવોનાં અસંખ્યાત લાખ
આવાસ કઠ્ઠા છે.
- પ્ર. ભંતે ! તે (વાણવ્યંતરાવાસ) સંખ્યાત વિસ્તારવાળા છે
કે અસંખ્યાત વિસ્તારવાળા છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! તે સંખ્યાત વિસ્તારવાળા છે, અસંખ્યાત
વિસ્તારવાળા નથી.
- પ્ર. ભંતે ! સંખ્યાત વિસ્તારવાળા વાણવ્યંતર દેવોનાં
આવાસોમાં એક સમયમાં કેટલા વાણવ્યંતર દેવ
ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે અસુરકુમાર દેવોનાં અસંખ્યાત
વિસ્તારવાળા આવાસોનાં વિષયમાં ત્રણ આલાપક
(ઉત્પાદ-ઉદ્વર્તન અને સત્તાનાં) કઠ્ઠા છે તે
પ્રમાણે વાણવ્યંતર દેવોનાં વિષયોમાં પણ ત્રણ
આલાપક કહેવા જોઈએ.

૩૮. જ્યોતિષ્ક દેવોનાં ઉત્પાદ આદિનાં ૪૯ પ્રશ્નોનું
સમાધાન :

- પ્ર. ભંતે ! જ્યોતિષ્ક દેવોનાં કેટલા લાખ વિમાનાવાસ
જેનમ્ કઠ્ઠા છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! જ્યોતિષ્ક દેવોનાં અસંખ્યાત લાખ
વિમાનાવાસ કઠ્ઠા છે.
- પ્ર. ભંતે ! તે (જ્યોતિષ્ક વિમાનાવાસ) સંખ્યાત-
વિસ્તારવાળા છે કે અસંખ્યાત વિસ્તારવાળા છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! વાણવ્યંતર દેવોનાં વિષયમાં જે પ્રમાણે
કઠ્ઠુ તે પ્રમાણે જ્યોતિષ્ક દેવોનાં વિષયમાં પણ
ત્રણ આલાપક કહેવા જોઈએ.
- વિશેષ : આમાં ફક્ત એક તેજોલેશ્યા જ હોય છે.
ઉત્પત્તિ અને સત્તામાં અસંજીનું વર્ણન કરવું ન
જોઈએ.
- શેષ બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

૩૯. વૈમાનિક દેવોનાં ઉત્પાદ આદિનાં ૪૯ પ્રશ્નોનું સમાધાન :

- પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મકલ્પમાં કેટલા લાખ વિમાનાવાસ
કઠ્ઠા છે ?

૩. ગોયમા ! બત્તીસં વિમાનાવાસસયસહસ્સા પણ્ણત્તા ।
૫. તે ણં ભંતે ! કિં સંખેજ્જવિત્થડા, અસંખેજ્જવિત્થડા ?
૩. ગોયમા ! સંખેજ્જવિત્થડા વિ, અસંખેજ્જવિત્થડા વિ ।
૫. સોહમ્મે ણં ભંતે ! કપ્પે બત્તીસાએ વિમાનાવાસ-
સયસહસ્સેસુ સંખેજ્જવિત્થડેસુ વિમાણેસુ એગસમણં
કેવડયા સોહમ્મા દેવા ઉવવજ્જંતિ ?
કેવડયા તેઉલેસ્સા ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! એવં જહા જોડસિયાણં તિણ્ણિ ગમા તહેવ
ભાણિયવ્વા,

ણવરં-તિસુ વિ સંખેજ્જા ભાણિયવ્વા ।

ઓહિનાણી ઓહિદંસણી ય ચયાવેયવ્વા ।

સેસં તં ચેવ ।

અસંખેજ્જવિત્થડેસુ એવં ચેવ તિણ્ણિ ગમા,

ણવરં-તિસુ વિ ગમએસુ અસંખેજ્જા ભાણિયવ્વા ।

ઓહિનાણી ઓહિદંસણી ય સંખેજ્જા ચયંતિ,

સેસં તં ચેવ ।

એવં જહા સોહમ્મે વત્તવ્વયા ભણિયા તહા ઈસાણે વિ
છ ગમગા ભાણિયવ્વા ।

સણંકુમારે એવં ચેવ ।

ણવરં-ઇત્થિવેદગા ઉવવજ્જંતેસુ પણ્ણત્તેસુ ય ન
ભણ્ણંતિ, અસણ્ણી તિસુ વિ ગમએસુ ન ભણ્ણંતિ ।

સેસં તં ચેવ ।

૩. ગૌતમ ! (આમાં) બત્તીસ લાખ વિમાનાવાસ કહ્યા છે.
૫. ભંતે ! તે વિમાનાવાસ સંખ્યાત વિસ્તારવાળા છે કે અસંખ્યાત વિસ્તારવાળા છે ?
૩. ગૌતમ ! તે સંખ્યાત વિસ્તારવાળા પણ છે અને અસંખ્યાત વિસ્તારવાળા પણ છે.
૫. ભંતે ! સૌધર્મ કલ્પનાં બત્તીસ લાખ વિમાના-
વાસોમાંથી સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા વિમાનોમાં
એક સમયમાં કેટલા સૌધર્મદેવ ઉત્પન્ન થાય છે ?
તથા કેટલા તેજોલેશ્યાવાળા સૌધર્મદેવ ઉત્પન્ન
થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે જ્યોતિષ્ક દેવોનાં વિષયમાં
(ઉત્પાદ, ઉદ્વર્તન અને સત્તાના) ત્રણ આલાપક કહ્યા
તે પ્રમાણે અહીં પણ ત્રણ આલાપક કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : ત્રણેય આલાપકોમાં 'સંખ્યાત' પાઠ
કહેવો જોઈએ.

અવધિજ્ઞાની-અવધિદર્શનીનું 'અવન' પણ કહેવું
જોઈએ.

શેષ બધું વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

અસંખ્યાત યોજન વિસ્તૃત સૌધર્મ-વિમાનાવાસોનાં
વિષયમાં પણ આ પ્રમાણે ત્રણેય આલાપક કહેવા
જોઈએ.

વિશેષ : આમાં ત્રણેય આલાપકોમાં "સંખ્યાત" નાં
બદલે "અસંખ્યાત" કહેવા જોઈએ.

પરંતુ અવધિજ્ઞાની અને અવધિદર્શની 'સંખ્યાત'
જ અવન કરે છે.

શેષ બધું વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

જે પ્રમાણે સૌધર્મ દેવલોકનાં વિષયમાં છ
આલાપક કહ્યા, તે પ્રમાણે ઈશાન દેવલોકનાં
વિષયમાં પણ (સંખ્યાતનાં ત્રણ અને અસંખ્યાતનાં
ત્રણ) એ કુલ છ આલાપક કહેવા જોઈએ.

સનત્કુમાર દેવલોકનાં વિષયમાં પણ આ પ્રમાણે
જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : ઉત્પત્તિ અને સત્તામાં સ્ત્રીવેદક કહેવું ન
જોઈએ. અહીં ત્રણેય આલાપકોમાં અસંખ્યાત પાઠ
કહેવો ન જોઈએ.

શેષ બધું વર્ણન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

एवं जहा सहस्रारे,

नाणत्तं विमाणेषु, लेस्सासु य ।

सेसं तं चेव ।

- પ. આળય-પાળણેસુ ણં ભંતે ! કપ્પેસુ કેવહયા વિમાણા-વાસસયા પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! ચત્તારિ વિમાણાવાસસયા પણ્ણત્તા ।
- પ. તે ણં ભંતે ! કિં સંખેજ્જવિત્થડા, અસંખેજ્જવિત્થડા ?
૩. ગોયમા ! સંખેજ્જવિત્થડા વિ, અસંખેજ્જવિત્થડા વિ ।

एवं संखेज्जवित्थडेसु तिण्णि गमगा जहा सहस्रारे ।

असंखेज्जवित्थडेसु उववज्जंतेसु य चयंतेसु य एवं
चेव संखेज्जा भाणियच्चा, पण्णत्तेसु असंखेज्जा ।

णवरं-नोइंदियोवउत्ता, अणंतोववन्नगा, अणंतरो-
गाहगा, अणंतराहारगा, अणंतरपज्जत्तगा य,

एएसिं जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा,
उकोसेणं संखेज्जा पण्णत्ता ।

सेसा असंखेज्जा भाणियच्चा ।

आरणञ्चुएसु एवं जहा आणय-पाणएसु,
नाणत्तं विमाणेषु ।

एवं गेवेज्जगा वि ।

- પ. કહ ણં ભંતે ! અણુત્તરવિમાણા પણ્ણત્તા ?
૩. ગોયમા ! પંચ અણુત્તરવિમાણા પણ્ણત્તા ।
- પ. તે ણં ભંતે ! કિં સંખેજ્જવિત્થડા, અસંખેજ્જવિત્થડા ?
૩. ગોયમા ! સંખેજ્જવિત્થડે ય, અસંખેજ્જવિત્થડા ય ।

આ પ્રમાણે સહસ્ત્રાર સુધીનાં સંબંધમાં કહેવું જોઈએ.

અહીં અંતર વિમાનોની સંખ્યા અને લેશ્યાનાં વિષયમાં છે.

શેષ બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

- પ્ર. ભંતે ! આનત-પ્રાણત દેવલોકમાં કેટલા સો વિમાનાવાસ કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! ચાર સો વિમાનાવાસ કહ્યા છે.
- પ્ર. ભંતે ! તે (વિમાનાવાસ) સંખ્યાત-યોજન વિસ્તાર-વાળા છે કે અસંખ્યાત-યોજન વિસ્તારવાળા છે ?
૩. ગૌતમ ! તે સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા પણ છે અને અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા પણ છે.

સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા વિમાનાવાસોનાં વિષયમાં સહસ્ત્રાર દેવલોકનાં સમાન ત્રણ આલાપક કહેવા જોઈએ.

અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા વિમાનોમાં ઉત્પાદ અને અવનનાં વિષયમાં "સંખ્યાત" કહેવું જોઈએ અને "સત્તા" માં અસંખ્યાત કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : નોઈન્દ્રિયોપયુક્ત, અનન્તરોપપન્નક, અનન્તરોવગ્ગાઢ, અનન્તરાહારક અને અનન્તર-પર્યાપ્તક.

એ પાંચે જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કહ્યા છે.

શેષ અન્ય પદ બધા અસંખ્યાત કહેવા જોઈએ.

જે પ્રમાણે આનત અને પ્રાણતનાં વિષયમાં કહ્યું, તે પ્રમાણે આરણ અને અચ્યુત કલ્પનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ. વિમાનોની સંખ્યામાં અંતર છે.

આ પ્રમાણે નવ ત્રૈવેચક દેવલોકનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! અનુત્તર વિમાન કેટલા કહ્યા છે ?
૩. ગૌતમ ! અનુત્તર વિમાન પાંચ કહ્યા છે.
- પ્ર. ભંતે ! તે (અનુત્તર વિમાન) સંખ્યાત યોજન વિસ્તાર-વાળા છે કે અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા છે ?
૩. ગૌતમ ! તેમાંથી એક સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળો છે અને (ચાર) અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા છે.

પ. પંચસુ ણં ભંતે ! અણુત્તરવિમાણેસુ સંખેજ્જવિત્થડે વિમાણે એગસમણં કેવઇયા અણુત્તરોવવાઇયા દેવા ઉવવજ્જંતિ ?

કેવઇયા સુક્કલેસ્સા ઉવવજ્જંતિ ?

-જાવ- કેવઇયા અણાગારોવઉત્તા ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! પંચસુ ણં અણુત્તરવિમાણેસુ સંખેજ્જવિત્થડે અણુત્તરવિમાણે એગ સમણં,

જહણ્ણેણં એકો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા,

ઉકોસેણં સંખેજ્જા અણુત્તરોવવાઇયા દેવા ઉવવજ્જંતિ ।

એવં જહા ગેવેજ્જવિમાણેસુ સંખેજ્જવિત્થડેસુ ।

ણવરં-કણ્ણપક્ખિયા, અભવસિદ્ધિયા, તિસુ અન્નાણેસુ એ ન ઉવવજ્જંતિ, ન ચયંતિ, ન વિ પણ્ણત્તએસુ ભાણિયવ્વા ।

અચરિમા વિ ઓડિજ્જંતિ -જાવ- સંખેજ્જા ચરિમા પણ્ણત્તા ।

સેસં તં ચેવ ।

અસંખેજ્જવિત્થડેસુ વિ એ ન ભણ્ણંતિ,

ણવરં-અચરિમા અત્થિ ।

સેસં જહા ગેવેજ્જએસુ અસંખેજ્જવિત્થડેસુ -જાવ- અસંખેજ્જા અચરિમા પણ્ણત્તા ।

- વિયા. સ. ૧૩, ઉ. ૨, સુ. ૧૨-૨૪

૪૦. ચઉવીસદંડએસુ આઓવક્કમાવેક્ખયા ઉવવાય-ઉવ્વટ્ટણ પરૂવણં-

પ. દં. ૧. નેરઇયાણં ભંતે ! કિં આઓવક્કમેણં ઉવવજ્જંતિ, પરોવક્કમેણં ઉવવજ્જંતિ, નિરૂવક્કમેણં ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! આઓવક્કમેણ વિ ઉવવજ્જંતિ, પરોવક્કમેણ વિ ઉવવજ્જંતિ, નિરૂવક્કમેણ વિ ઉવવજ્જંતિ ।

પ્ર. ભંતે ! પાંચ અનુત્તર વિમાનોમાંથી સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા વિમાનમાં એક સમયમાં કેટલા અનુત્તરોપપાતિક દેવ ઉત્પન્ન થાય છે ?

(તેમાંથી) કેટલા શુક્લલેશી ઉત્પન્ન થાય છે ?

-યાવત્- કેટલા અનાકારોપયોગ યુક્ત ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! પાંચ અનુત્તર વિમાનોમાંથી સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા (સર્વાર્થસિદ્ધનામના) અનુત્તર-વિમાનમાં એક સમયમાં,

જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને

ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત અનુત્તરોપપાતિક દેવ ઉત્પન્ન થાય છે.

જે પ્રમાણે સંખ્યાત યોજન વિસ્તૃત ઐવેયક વિમાનોનાં વિષયમાં કહ્યુ તે પ્રમાણે અહીં પણ કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : કૃષ્ણપાક્ષિક, અભવસિદ્ધિક તથા ત્રણ અજ્ઞાનવાળા જીવ અહીં ઉત્પન્ન થતા નથી અને ચ્યવન પણ કરતા નથી તથા સત્તામાં પણ આનું વર્ણન કરવું ન જોઈએ.

આ પ્રમાણે (ત્રણે આલાપકોમાં) "અચરમ" નો નિષેધ કરવો જોઈએ -યાવત્- સંખ્યાત ચરમ કહ્યા છે

શેષ બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા ચાર અનુત્તર વિમાનોમાં એ (કૃષ્ણપાક્ષિક આદિ) કહ્યા નથી.

વિશેષ : આ અસંખ્યાત યોજનવાળા અનુત્તર વિમાનોમાં અચરમ જીવ પણ હોય છે.

શેષ જે પ્રમાણે અસંખ્યાત યોજન વિસ્તૃત ઐવેયક વિમાનોનાં વિષયમાં કહ્યુ તે પ્રમાણે અસંખ્યાત અચરમ જીવ છે ત્યાં સુધી કહેવું જોઈએ.

૪૦. ચોવીસ દંડોમાં આત્મોપકમની અપેક્ષાએ ઉપપાત-ઉદ્વર્તનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરથિક જીવ આત્મોપકમથી ઉત્પન્ન થાય છે, પરોપકમથી ઉત્પન્ન થાય છે કે નિરુપકમથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે આત્મોપકમથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે, પરોપકમથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરુપકમથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

દં. ૨-૨૪. **एवं -जाव- वेमाणिया ।**

પ. દં. ૧. નેરહયાણં ભંતે ! કિં આઓવક્કમેણં ઉવ્વટ્ટંતિ, પરોવક્કમેણં ઉવ્વટ્ટંતિ, નિરૂવક્કમેણં ઉવ્વટ્ટંતિ ?

૩. ગોયમા ! નો આઓવક્કમેણં ઉવ્વટ્ટંતિ, નો પરોવક્કમેણં ઉવ્વટ્ટંતિ, નિરૂવક્કમેણં ઉવ્વટ્ટંતિ ।

દં. ૨-૧૧. **एवं असुरकुमारा -जाव- थणियकुमारा ।**

દં. ૧૨-૨૧. **पुढविकाइया -जाव- मणुस्सा तिसु उव्वट्टंति ।**

દં. ૨૨-૨૪. **सेसा जहा नेरइया,**

णवरं-जोइसिया, वेमाणिया चयंति ।

- विया. स. २०, उ. १०, सु. ७-१२

૪૧. **चउवीसदंडएसु आइड्ढी अवेक्खया उववाय-उव्वट्टण परूवणं-**

પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! કિં આઈડ્ઢીએ ઉવવજ્જંતિ, પરિડ્ઢીએ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! આઈડ્ઢીએ ઉવવજ્જંતિ, નો પરિડ્ઢીએ ઉવવજ્જંતિ ।

દં. ૨-૨૪. **एवं -जाव- वेमाणिया ।**

પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! કિં આઈડ્ઢીએ ઉવ્વટ્ટંતિ, પરિડ્ઢીએ ઉવ્વટ્ટંતિ ?

૩. ગોયમા ! આઈડ્ઢીએ ઉવ્વટ્ટંતિ, નો પરિડ્ઢીએ ઉવ્વટ્ટંતિ ।

દં. ૨-૨૪. **एवं -जाव- वेमाणिया ।**

णवरं-जोइसिय-वेमाणिया चयंतीति अभिलावो ।

- विया. स. २०, उ. १०, सु. १३-१६

૪૨. **चउवीसदंडएसु आयकम्मावेक्खया उववाय-उव्वट्टण परूवणं-**

પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! કિં આયકમ્મુણા ઉવવજ્જંતિ, પરકમ્મુણા ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! આયકમ્મુણા ઉવવજ્જંતિ, નો પરકમ્મુણા ઉવવજ્જંતિ ।

દં. ૨-૨૪. **आ प्रभासे वैमानिक सुधी कहेवुं जेधंजे.**

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક આત્મોપક્રમથી ઉદ્વર્તન કરે (મરે) છે, પરોપક્રમથી ઉદ્વર્તન કરે છે કે નિરુપક્રમથી ઉદ્વર્તન કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે આત્મોપક્રમથી અને પરોપક્રમથી ઉદ્વર્તન કરતા નથી. પરંતુ નિરુપક્રમથી ઉદ્વર્તન કરે છે.

દં. ૨-૧૧. **आ प्रभासे असुरकुमारोथी स्तनितकुमारो सुधी कहेवुं जेधंजे.**

દં. ૧૨-૨૧. **पृथ्वीकायिकोथी लईने मनुभ्यो सुधी (उपर्युक्त) त्रसे उपकमोथी उद्वर्तन करे छे.**

દં. ૨૨-૨૪. **शेष अधा जवोनुं उद्वर्तन नैरयिकोभां समान कहेवुं जेधंजे.**

વિશેષ : જ્યોતિષક અને વૈમાનિક દેવોનાં માટે (ઉદ્વર્તનનાં બદલે) ચ્યવન કહેવું જોઈએ.

૪૧. ચોવીસ દંડકોમાં આત્મશ્રદ્ધિની અપેક્ષાએ ઉપપાત-ઉદ્વર્તનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક જીવ આત્મશ્રદ્ધિથી ઉત્પન્ન થાય છે કે પર-શ્રદ્ધિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે આત્મશ્રદ્ધિથી ઉત્પન્ન થાય છે, પર-શ્રદ્ધિ ઉત્પન્ન થતા નથી.

દં. ૨-૨૪. **आ प्रभासे वैमानिको सुधी कहेवुं जेधंजे.**

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક જીવ આત્મશ્રદ્ધિથી ઉદ્વર્તન કરે કે પર-શ્રદ્ધિથી ઉદ્વર્તન કરે (મરે) છે ?

૩. ગૌતમ ! તે આત્મશ્રદ્ધિથી ઉદ્વર્તન કરે છે, પરંતુ પર-શ્રદ્ધિથી ઉદ્વર્તન કરતા નથી.

દં. ૨-૨૪. **आ प्रभासे वैमानिको सुधी कहेवुं जेधंजे.**

વિશેષ : જ્યોતિષક અને વૈમાનિક દેવોનાં માટે (ઉદ્વર્તનનાં બદલે) ચ્યવન કહેવું જોઈએ.

૪૨. ચોવીસ દંડકોમાં આત્મકર્મની અપેક્ષાએ ઉપપાત-ઉદ્વર્તનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિક જીવ પોતાના કર્મથી ઉત્પન્ન થાય છે કે પરકર્મથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે પોતાના કર્મથી ઉત્પન્ન થાય છે, પરકર્મથી ઉત્પન્ન થતા નથી.

દં. ૨-૨૪. **एवं -जाव- वेमाणिया ।**

દં. ૧-૨૪. **एवं उव्वट्टणा दंडओ वि ।**

- વિયા. સ. ૨૦, ડ. ૧૦, સુ. ૧૭-૧૯

૪૩. **चउवीसदंडएसु पओगावेक्खया उववाय-उवट्टण परूवणं-**

પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! કિં આયપ્પયોગેણં ઉવવજ્જંતિ, પરપ્પયોગેણં ઉવવજ્જંતિ ?

ડ. ગોયમા ! આયપ્પયોગેણં ઉવવજ્જંતિ, નો પરપ્પયોગેણં ઉવવજ્જંતિ ।

દં. ૨-૨૪. **एवं -जाव- वेमाणिया ।**

દં. ૧-૨૪. **एवं उव्वट्टणा दण्डओ वि ।**

- વિયા. સ. ૨૦, ડ. ૧૦, સુ. ૨૦-૨૨

૪૪. **उदायी भूयाणंद हत्थिरायाणं उव्वट्टणाइ परूवणं-**

પ. ઉદાયી ણં ભંતે ! હત્થિરાયા કઓહિંતો અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા ઉદાયિ હત્થિરાયત્તાએ ઉવવણ્ણે ?

ડ. ગોયમા ! અસુરકુમારેહિંતો દેવેહિંતો અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા ઉદાયિ હત્થિરાયત્તાએ ઉવવણ્ણે ।

પ. ઉદાયી ણં ભંતે ! હત્થિરાયા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા કહિં ગચ્છિહિહિ ? કહિં ઉવવજ્જિહિહિ ?

ડ. ગોયમા ! ઇમીસે ણં રયણપ્પભાએ પુઢવીએ ઉક્કોસસા-ગરોવમટ્ટિઈયંસિ નરગંસિ નેરહયત્તાએ ઉવવજ્જિહિહિ ।

પ. સે ણં ભંતે ! કઓહિંતો અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં ગચ્છિહિહિ ? કહિં ઉવવજ્જિહિહિ ?

ડ. ગોયમા ! મહાવિદેહે વાસે સિજ્જિહિહિ -જાવ- સવ્વદુક્ખાણમંતં કાહિહિ ।

પ. ભૂયાણંદે ણં ભંતે ! હત્થિરાયા કઓહિંતો અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા ભૂયાણંદે હત્થિરાયત્તાએ ઉવવણ્ણે ?

ડ. ગોયમા ! **एवं जहेव उदायी -जाव- सव्वदुक्खाणमंतं काहिइ ।**

- વિયા. સ. ૧૭, ડ. ૧, સુ. ૪-૭

દં. ૨-૨૪. **आ प्रभासे वैमानिको सुधी उपपात कडेवो जेधंअ.**

દં. ૧-૨૪. **आ प्रभासे उदवर्तननां माटे पख अधा दंडक कडेवा जेधंअ.**

૪૩. ચોવીસ દંડકોમાં પ્રયોગની અપેક્ષાએ ઉપપાત-ઉદવર્તનનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરયિક જીવ આત્મપ્રયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે કે પર પ્રયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ડ. ગૌતમ ! તે આત્મપ્રયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે, પરપ્રયોગથી ઉત્પન્ન થતા નથી.

દં. ૨-૨૪. **आ प्रभासे वैमानिको सुधी उपपात कडेवो जेधंअ.**

દં. ૧-૨૪. **आ प्रभासे उदवर्तननां माटे पख अधा दंडक कडेवा जेधंअ.**

૪૪. હસ્તિરાજ ઉદાયી અને ભૂતાનંદનાં ઉત્પાદ-ઉદવર્તનનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ઉદાયી હસ્તિરાજ કંઈ ગતિથી નીકળીને સીધા ઉદાયી હસ્તિરાજનાં રૂપમાં ઉત્પન્ન થયેલ છે ?

જે-ઉ. ગૌતમ ! તે અસુરકુમાર દેવોમાંથી મરીને સીધા અહીં ઉદાયી હસ્તિરાજનાં રૂપમાં ઉત્પન્ન થયેલ છે.

પ્ર. ભંતે ! ઉદાયી હસ્તિરાજ કાળમાસમાં કાળ કરીને ક્યાં જશે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થશે ?

ડ. ગૌતમ ! તે અહીંથી કાળ કરીને એક સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નરકાવાસમાં નૈરયિક રૂપમાં ઉત્પન્ન થશે.

પ્ર. ભંતે ! તે વગર કોઈ અંતરનાં (આ રત્નપ્રભા પૃથ્વી)થી નીકળીને ક્યાં જશે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થશે ?

ડ. ગૌતમ ! તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈને સિદ્ધ થશે -યાવત્- સર્વ દુઃખોનો અંત કરશે.

પ્ર. ભંતે ! ભૂતાનંદ હસ્તિરાજ કંઈ ગતિથી નીકળીને સીધા ભૂતાનંદ હસ્તિરાજનાં રૂપમાં ઉત્પન્ન થયેલ છે ?

ડ. ગૌતમ ! **उदायी हस्तिराजनां वर्जननां समान भूतानंद हस्तिराजनां माटे पख अधा दुःखोનો अंत करशे त्यां सुधी वर्जन करवुं जेधंअ.**

૪૫. ચઝવીસદણ્ડાસુ ભવિયદવ્વ નેરહયાહિત્ત પરૂવણં-

પ. દં. ૧. અત્થિ ણં ભંતે ! ભવિયદવ્વનેરહયા ?

ઉ. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચહ-

“ભવિયદવ્વનેરહયા, ભવિયદવ્વનેરહયા ?”

ઉ. ગોયમા ! જે ભવિએ પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિએ વા, મણુસ્સે વા નેરહયાસુ ઉવવજ્જિત્તએ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ-

“ભવિયદવ્વનેરહયા, ભવિયદવ્વનેરહયા ।”

દં. ૨-૧૧. એવં -જાવ- થણિયકુમારાણં ।

પ. દં. ૧૨. અત્થિ ણં ભંતે ! ભવિયદવ્વપુઢવિકાહયા, ભવિયદવ્વપુઢવિકાહયા ?

ઉ. હંતા, ગોયમા ! અત્થિ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચહ-

“ભવિયદવ્વપુઢવિકાહયા, ભવિયદવ્વપુઢવિકાહયા ?”

ઉ. ગોયમા ! જે ભવિએ તિરિક્ખજોણિએ વા, મણુસ્સે વા, દેવે વા પુઢવિકાહયાસુ ઉવવજ્જિત્તએ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ-

“ભવિયદવ્વપુઢવિકાહયા, ભવિયદવ્વપુઢવિકાહયા ।”

દં. ૧૩, ૧૬. આઝકાહય-વણસ્સહકાહયાણં એવં ચેવ ।

દં. ૧૪, ૧૫, ૧૭-૧૯. તેહ-વાહ-વેહંદિય-તેહંદિય-ચઝરિદિયાણ ય જે ભવિએ તિરિક્ખજોણિએ વા, મણુસ્સે વા ઉવવજ્જિત્તએ સે ભવિયદવ્વ તેહ-વાહ-વેહંદિય-તેહંદિય ચઝરિદિયા ।

દં. ૨૦. પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિયાણં જે ભવિએ નેરહયા વા, તિરિક્ખજોણિએ વા, મણુસ્સે વા, દેવે વા પંચેદિય-તિરિક્ખજોણિએસુ ઉવવજ્જિત્તએ સે ભવિયદવ્વ પંચેદિય તિરિક્ખજોણિયા ।

દં. ૨૧. એવં મણુસ્સાણ વિ ।

૪૫. ચોવીસ દંડકોમાં ભવ્ય દ્રવ્ય નૈરયિક્તવાદિતું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું ભવ્યદ્રવ્ય (ભાવિ) નૈરયિક ભવ્ય-દ્રવ્ય નૈરયિક છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“ભવ્યદ્રવ્ય-નૈરયિક-ભવ્યદ્રવ્ય-નૈરયિક છે ?”

ઉ. ગૌતમ ! જે કોઈ પંચેન્દ્રિય - તિર્યચયોનિક કે મનુષ્ય (ભવિષ્યમાં) નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય છે તે ભવ્ય-દ્રવ્ય નૈરયિક છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“ભવ્યદ્રવ્ય નૈરયિક-ભવ્યદ્રવ્ય નૈરયિક છે.”

દં. ૨-૧૧. આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમારો સુધી જાણવું જોઈએ.

પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! શું ભવ્યદ્રવ્ય- પૃથ્વીકાયિક-ભવ્ય દ્રવ્ય પૃથ્વીકાયિક છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! તે એવું જ છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“ભવ્યદ્રવ્ય- પૃથ્વીકાયિક- ભવ્ય દ્રવ્ય પૃથ્વીકાયિક છે ?”

ઉ. ગૌતમ ! જે તિર્યચયોનિક, મનુષ્ય કે દેવ પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય છે તે ભવ્ય-દ્રવ્ય- પૃથ્વીકાયિક છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“ભવ્ય દ્રવ્ય પૃથ્વીકાયિક-ભવ્ય દ્રવ્ય પૃથ્વીકાયિક છે.”

દં. ૧૩, ૧૬. આ પ્રમાણે અપ્કાયિક અને વનસ્પતિકાયિકનાં વિષયમાં સમજવું જોઈએ.

દં. ૧૪, ૧૫, ૧૭-૧૯. અગ્નિકાય, વાયુકાય, બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય અને ચઉરેન્દ્રિય પર્યાયમાં જે કોઈ તિર્યચ કે મનુષ્ય ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય હોય છે તે ભવ્ય-દ્રવ્ય-અગ્નિ, વાયુ, બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય અને ચઉરેન્દ્રિય ભવ્ય દ્રવ્ય કહેવાય છે.

દં. ૨૦. જે કોઈ નૈરયિક, તિર્યચયોનિક, મનુષ્ય કે દેવ અથવા પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક જીવ પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય હોય છે તે ભવ્ય-દ્રવ્ય-પંચેન્દ્રિય- તિર્યચયોનિક કહેવાય છે.

દં. ૨૧. આ પ્રમાણે મનુષ્યોનાં માટે પણ કહેવું જોઈએ.

દં. ૨૨-૨૪. **વાણમંતર-જોડસિય-વેમાણિયાણં**
જહા નેરહયા ।

- વિયા. સ. ૧૮, ડ. ૯, સુ. ૨-૯

૪૬. **ચડવીસદંડેસુ સિદ્ધેસુ ચ કહસંચિયાઈ પરૂવણં-**

- પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! કહસંચિયા, અકહસંચિયા, અવત્તવ્વગસંચિયા ?
- ડ. ગોયમા ! નેરહયા કહસંચિયા વિ, અકહસંચિયા વિ, અવત્તવ્વગસંચિયા વિ ।
- પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-
'નેરહયા કહસંચિયા વિ, અકહસંચિયા વિ, અવત્તવ્વ-
ગસંચિયા વિ ?
- ડ. ગોયમા ! જે ણં નેરહયા સંખેજ્જણં પવેસણણં પવિસંતિ તે ણં નેરહયા કહસંચિયા,

જે ણં નેરહયા અસંખેજ્જણં પવેસણણં પવિસંતિ તે ણં નેરહયા અકહસંચિયા,

જે ણં નેરહયા એકકણં પવેસણણં પવિસંતિ તે ણં નેરહયા અવત્તવ્વગસંચિયા,

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

"નેરહયા કહસંચિયા વિ, અકહસંચિયા વિ, અવત્તવ્વ-
ગસંચિયા વિ"

દં. ૨-૧૧. **એવં અસુરકુમારા -જાવ- થણિયકુમારા ।**

- પ. દં. ૧૨. પુઢવિકાહયાણં ભંતે ! કિં કહસંચિયા અકહસંચિયા, અવત્તવ્વગસંચિયા ?
- ડ. ગોયમા ! પુઢવિકાહયા નો કહસંચિયા, અકહસંચિયા, નો અવત્તવ્વગસંચિયા ।
- પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-
"પુઢવિકાહયા નો કહસંચિયા, અકહસંચિયા, નો અવત્તવ્વગસંચિયા ?
- ડ. ગોયમા ! પુઢવિકાહયા અસંખેજ્જણં પવેસણણં પવિસંતિ ।
સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-
"પુઢવિકાહયા નો કહસંચિયા, અકહસંચિયા, નો અવત્તવ્વગસંચિયા ।

દં. ૨૨-૨૪. **વાણવ્યંતર જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિકોનાં વિષયમાં નેરચિકોનાં સમાન સમજવું જોઈએ.**

૪૬. **ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં કતિસંચિતાદિનું પ્રરૂપણ :**

- પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરચિક કતિસંચિત છે, અકતિસંચિત છે કે અવક્તવ્યસંચિત છે ?
- ડ. ગૌતમ ! નૈરચિક કતિસંચિત પણ છે, અકતિસંચિત પણ છે અને અવક્તવ્ય સંચિત પણ છે.
- પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
"નૈરચિક કતિસંચિત પણ છે, અકતિસંચિત પણ છે અને અવક્તવ્ય સંચિત પણ છે ?"
- ડ. ગૌતમ ! જે નૈરચિક (નરકગતિમાં એક સાથે) સંખ્યાત પ્રવેશ કરે છે અર્થાત્ ઉત્પન્ન થાય છે તે નૈરચિક કતિસંચિત છે.

જે નૈરચિક (એક સાથે) અસંખ્યાત પ્રવેશ કરે છે તે નૈરચિક અકતિસંચિત છે.

જે નૈરચિક એક-એક કરીને પ્રવેશ કરે છે તે નૈરચિક અવક્તવ્ય સંચિત છે.

એટલા માટે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

જેનમ્ "નૈરચિક કતિસંચિત" પણ છે, અકતિસંચિત પણ છે અને અવક્તવ્ય સંચિત પણ છે.

દં. ૨-૧૧. **આ પ્રમાણે અસુરકુમારોથી સ્તનિત-કુમારો સુધી જાણવું જોઈએ.**

- પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! શું પૃથ્વીકાયિક કતિસંચિત છે, અકતિસંચિત છે કે અવક્તવ્યસંચિત છે ?
- ડ. ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયિક જીવ કતિસંચિત અને અવક્તવ્યસંચિત હોતા નથી, પણ અકતિસંચિત હોય છે.
- પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
"પૃથ્વીકાયિક જીવ કતિસંચિત અને અવક્તવ્ય સંચિત હોતા નથી, પણ અકતિસંચિત હોય છે ?
- ડ. ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયિક જીવ (એક સાથે) અસંખ્યાત રૂપમાં પ્રવેશ કરે છે અર્થાત્ ઉત્પન્ન થાય છે.
એટલા માટે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે -
"પૃથ્વીકાયિક જીવ કતિસંચિત અને અવક્તવ્ય સંચિત હોતા નથી, પણ અકતિસંચિત હોય છે.

દં. ૧૩-૧૬. **एवं-जाव- वणस्सइकाइया ।**

દં. ૧૭-૨૪. **वेइंदिया -जाव- वेमाणिया जहा नेरइया^१ ।**

પ. સિદ્ધા ણં ભંતે ! કિં કइસંચિયા, અકइસંચિયા, અવત્તવ્વગસંચિયા ?

ઉ. ગોયમા ! સિદ્ધા કइસંચિયા, નો અકइસંચિયા, અવત્તવ્વગસંચિયા ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! एवं वुच्चइ-

“સિદ્ધા કइ સંચિયા, નો અકइસંચિયા, અવત્તવ્વ-ગસંચિયા ।”

ઉ. ગોયમા ! જે ણં સિદ્ધા સંખેજ્જણં પવેસણણં પવિસંતિ તે ણં સિદ્ધા કइસંચિયા,

જે ણં સિદ્ધા એકકણં પવેસણણં પવિસંતિ તે ણં સિદ્ધા અવત્તવ્વગસંચિયા ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! एवं वुच्चइ-

“સિદ્ધા કइસંચિયા, નો અકइસંચિયા, અવત્તવ્વગસંચિયા વિ ।”

- વિયા. સ. ૨૦, ઉ. ૧૦, સુ. ૨૩-૨૮

૪૭. **चउवीसदंडगाणं सिद्धाण य कइसंचियाइ विसिट्ठ अप्पवहुत्तं-**

પ. એસિ ણં ભંતે ! નેરइયાણં ૧. કइસંચિયાણં, ૨. અકइસંચિયાણં, ૩. અવત્તવ્વગસંચિયાણ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -**जाव-** વિસેસાહિયા વા ?

ઉ. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા નેરइયા અવત્તવ્વગસંચિયા,

૨. કइસંચિયા સંખેજ્જગુણા,

૩. અકइસંચિયા અસંખેજ્જગુણા ।

एवं एगिंदियवज्जाणं-जाव-वेमाणियाणं अप्पावहुगं एगिंदियाणं नत्थि अप्पावहुगं ।

પ. એસિ ણં ભંતે ! સિદ્ધાણં કइસંચિયાણં અવત્તવ્વગ-સંચિયાણ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -**जाव-** વિસેસાહિયા વા ?

દં. ૧૩-૧૬. **आ प्रभासे वनस्पतिकायिक सुधी जइयुं जेइअे.**

દં. ૧૭-૨૪. **वेइन्द्रियथी वैमानिको सुधी नैरयिकोनी समान जइयुं जेइअे.**

પ્ર. ભંતે ! શું સિદ્ધ કતિસંચિત છે, અકતિસંચિત છે કે અવક્તવ્ય સંચિત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સિદ્ધ કતિસંચિત અને અવક્તવ્ય સંચિત હોય છે પણ અકતિસંચિત હોતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“સિદ્ધ કતિસંચિત અને અવક્તવ્યસંચિત હોય છે, પણ અકતિસંચિત હોતા નથી.”

ઉ. ગૌતમ ! જે સિદ્ધ સંખ્યાત પ્રવેશનકથી પ્રવેશ કરે છે તે સિદ્ધ કતિસંચિત છે.

જે સિદ્ધ એક - એક કરીને પ્રવેશ કરે છે તે સિદ્ધ અવક્તવ્યસંચિત છે.

એટલા માટે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“સિદ્ધ કતિસંચિત અને અવક્તવ્યસંચિત હોય છે, પણ અકતિસંચિત હોતા નથી.”

૪૭. **कति संचितादि विशिष्ट योवीस दंडक અને સિદ્ધોનું અલ્પ બહુત્વ :**

પ્ર. ભંતે ! આ ૧. કતિસંચિત, ૨. અકતિસંચિત અને ૩. અવક્તવ્ય સંચિત નૈરયિકોમાંથી કોણ કોનાથી અલ્પ -**યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. બઘાથી અલ્પ અવક્તવ્ય સંચિત નૈરયિક છે.

૨. (તેનાથી) કતિસંચિત નૈરયિક સંખ્યાતગુણા છે.

૩. (તેનાથી) અકતિસંચિત નૈરયિક અસંખ્યાત-ગુણા છે.

आ प्रभासे अकेन्द्रियोने छोडीने वैमानिको सुधी अल्पबहुत्व कहेवुं जेइअे. अकेन्द्रियोनो अल्पबहुत्व नथी.

પ્ર. ભંતે ! કતિસંચિત અને અવક્તવ્ય સંચિત સિદ્ધોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -**યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા સિદ્ધા કહસંચિયા ।

૨. અવત્તવ્વગસંચિયા સંખ્વેજ્જગુણા ।

- વિયા. સ. ૨૦, ૩. ૧૦, સુ. ૨૯-૩૧

૪૮. ચઠવીસદંડાસુ સિદ્ધેસુ ય છક્ક સમજ્જિયાઈ પરૂવળં-

પ. દં. ૧. નેરઙ્ગયા ણં ભંતે ! કિં છક્કસમજ્જિયા, નો છક્કસમજ્જિયા, છક્કેણ ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા, છક્કેહિં સમજ્જિયા, છક્કેહિં ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા ?

૩. ગોયમા ! નેરઙ્ગયા છક્કસમજ્જિયા વિ, નો છક્કસમજ્જિયા વિ, છક્કેણ ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા વિ, છક્કેહિં સમ્મજ્જિયા વિ, છક્કેહિં ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા વિ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-

“નેરઙ્ગયા છક્કસમજ્જિયા વિ -જાવ- છક્કેહિ ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા વિ ?”

૩. ગોયમા ! ૧. જે ણં નેરઙ્ગયા છક્કેણં પવેસણેણં પવિસંતિ, તે ણં નેરઙ્ગયા છક્કસમજ્જિયા ।

૨. જે ણં નેરઙ્ગયા જહન્નેણં એકેણ વા, દોહિં વા, તીહિં વા, ઉક્કોસેણં પંચેણં પવેસણેણં પવિસંતિ, તે ણં નેરઙ્ગયા નો છક્કસમજ્જિયા ।

૩. જે ણં નેરઙ્ગયા એણં છક્કેણં, અન્નેણ ય જહન્નેણં એકેણ વા, દોહિં વા, તીહિં વા, ઉક્કોસેણં પંચેણં પવેસણેણં પવિસંતિ તે ણં નેરઙ્ગયા છક્કેણ ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા ।

૪. જે ણં નેરઙ્ગયાડ્ડણેગેહિં છક્કેણં પવિસંતિ તે ણં નેરઙ્ગયા છક્કેહિં સમજ્જિયા ।

૫. જે ણં નેરઙ્ગયાડ્ડણેગેહિં છક્કેણં, અન્નેણ ય જહન્નેણં એકેણ વા, દોહિં વા, તીહિં વા, ઉક્કોસેણં પંચેણં પવેસણેણં પવિસંતિ તે ણં નેરઙ્ગયા છક્કેહિં ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવ વુચ્ચઈ-

“નેરઙ્ગયા છક્કસમજ્જિયા -જાવ- છક્કેહિ ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા વિ ।”

દં. ૨-૧૧. એવં અસુરકુમારા -જાવ- થણિયકુમારા ।

૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ કૃતિસંચિત સિદ્ધ છે.

૨. (તેનાથી) અવકતવ્યસંચિત સિદ્ધ સંખ્યાત-ગુણા છે.

૪૮. ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં ષટ્ક સમર્જિતાદિનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! શું નૈરયિક ૧. ષટ્ક-સમર્જિત છે. ૨. નોષટ્ક સમર્જિત છે, ૩. (એક) ષટ્ક અને નોષટ્ક-સમર્જિત છે, ૪. (અનેક) ષટ્ક સમર્જિત છે કે ૫. અનેક ષટ્ક સમર્જિત અને એક નોષટ્ક-સમર્જિત છે ?

૩. ગૌતમ ! નૈરયિક- ૧. ષટ્ક-સમર્જિત પણ છે, ૨. નોષટ્ક-સમર્જિત પણ છે, ૩. એક ષટ્ક અને એકનો ષટ્ક-સમર્જિત પણ છે, ૪. અનેક ષટ્ક-સમર્જિત પણ છે અને ૫. અનેક ષટ્ક સમર્જિત તથા એક નો ષટ્ક-સમર્જિત પણ છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“નૈરયિક ષટ્ક-સમર્જિત પણ છે -યાવત્- અનેક ષટ્ક-સમર્જિત તથા એક નો ષટ્ક-સમર્જિત પણ છે ?”

૩. ગૌતમ ! ૧. જે નૈરયિક (એક સમયમાં એક સાથે) છની સંખ્યામાં પ્રવેશ કરે છે, “તે નૈરયિક ષટ્ક-સમર્જિત કહેવાય છે.”

૨. જે નૈરયિક (એક સાથે) જથ્થા એક, બે કે ત્રણ ઉત્કૃષ્ટ પાંચની સંખ્યામાં પ્રવેશ કરે છે, “તે નૈરયિક નો ષટ્ક-સમર્જિત કહેવાય છે.”

૩. જે નૈરયિક એક ષટ્ક સંખ્યાથી અને અન્ય જથ્થા એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચની સંખ્યામાં પ્રવેશ કરે છે. “તે નૈરયિક ષટ્ક અને નો ષટ્ક-સમર્જિત કહેવાય છે.”

૪. જે નૈરયિક અનેક ષટ્ક સંખ્યામાં પ્રવેશ કરે છે ‘તે નૈરયિક અનેક ષટ્ક સમર્જિત કહેવાય છે.’

૫. જે નૈરયિક અનેક ષટ્ક સંખ્યાથી અને જથ્થા એક બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચની સંખ્યામાં પ્રવેશ કરે છે, “તે નૈરયિક અનેક ષટ્ક અને એક નો ષટ્ક સમર્જિત” કહેવાય છે.”

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“નૈરયિક ષટ્ક સમર્જિત પણ છે -યાવત્- અનેક ષટ્ક અને એક નોષટ્ક-સમર્જિત પણ છે.

દં. ૨-૧૧. આ પ્રમાણે અસુરકુમારોથી સ્તનિતકુમારો સુધી કહેવું જોઈએ.

પ. દં. ૧૨. પુઢવિકાઙયા ણં ંતે ! છક્કસમજ્જિયા
-જાવ- છક્કેહિં ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા ?

૩. ગોયમા ! પુઢવિકાઙયા નો છક્કસમજ્જિયા,
નોછક્કસમજ્જિયા, નો છક્કેણ ય નોછક્કેણ ય
સમજ્જિયા, છક્કેહિં સમજ્જિયા વિ, છક્કેહિં ય નો
છક્કેણ ય સમજ્જિયા વિ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ંતે ! એવં વુચ્ચઈ-

“પુઢવિકાઙયા નો છક્કસમજ્જિયા -જાવ- છક્કેહિં
ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા ?”

૩. ગોયમા ! ૧. જે ણં પુઢવિકાઙયાઽણેગેહિં છક્કેહિં
પવેસણગં પવિસંતિ, તે ણં પુઢવિકાઙયા છક્કેહિં
સમજ્જિયા ।

૨. જે ણં પુઢવિકાઙયાઽણેગેહિં છક્કેહિં ય
જહન્નેણં એકેણ વા, દોહિં વા, તિહિં વા, ઉક્કોસેણં
પંચણં પવેસણણં પવિસંતિ તે ણં પુઢવિકાઙયા
છક્કેહિં ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

“પુઢવિકાઙયા નો છક્કસમજ્જિયા -જાવ- છક્કેહિં
ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા ।”

દં. ૧૩-૧૬. એવં -જાવ- વણસસઙ્કાઙયા ।

દં. ૧૭-૨૪. બેઙ્ઙિયા -જાવ- વેમાણિયા ।

સિદ્ધા જહા નેરઙ્ગયા ।

- વિયા. સ. ૨૦, ઉ. ૧૦, સુ. ૩૨-૩૬

૪૯. છક્કસમજ્જિયાઙ્ગિ વિસિદ્ધ ચ્ચુવીસ દંડગાણં સિદ્ધાણ ય
અપ્પબહુત્તં-

પ. દં. ૧. એસિ ણં ંતે ! નેરઙ્ગયાણં ૧. છક્કસમજ્જિ-
યાણં, ૨. નો છક્કસમજ્જિયાણં, ૩. છક્કેણ ય નો
છક્કેણ ય સમજ્જિયાણં, ૪. છક્કેહિં સમજ્જિયાણં,
૫. છક્કેહિં ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયાણ ય કયરે
કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

પ્ર. દં. ૧૨. ંતે ! શું પૃથ્વીકાયિક જીવ ષટ્ક-સમર્જીત
છે -યાવત્- અનેક ષટ્ક સમર્જીત અને એક નો ષટ્ક
સમર્જીત છે ?

૩. ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયિક જીવ ષટ્ક- સમર્જીત નથી.
નો ષટ્ક- સમર્જીત નથી અને એક ષટ્ક અને એક
નો ષટ્ક- સમર્જીત પણ નથી પરંતુ અનેક ષટ્ક-
સમર્જીત છે તથા અનેક ષટ્ક અને એક નો ષટ્ક-
સમર્જીત પણ છે.

પ્ર. ંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“પૃથ્વીકાયિક જીવ ષટ્ક સમર્જીત નથી -યાવત્-
અનેક ષટ્ક અને એક નો ષટ્ક સમર્જીત પણ છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. જે પૃથ્વીકાયિક જીવ અનેક ષટ્કથી
પ્રવેશ કરે છે તે પૃથ્વીકાયિક અનેક ષટ્ક-
સમર્જીત છે.

૨. જે પૃથ્વીકાયિક અનેક ષટ્કથી તથા જઘન્ય
એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચ સંખ્યામાં પ્રવેશ
કરે છે તે પૃથ્વીકાયિક અનેક ષટ્ક અને એક નો
ષટ્ક-સમર્જીત કહેવાય છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“પૃથ્વીકાયિક જીવ ષટ્ક સમર્જીત નથી -યાવત્-
અનેક ષટ્ક અને એક નો ષટ્ક સમર્જીત છે.”

દં. ૧૩-૧૬. આ પ્રમાણે વનસ્પતિકાયિકો સુધી
સમજવું જોઈએ.

દં. ૧૭-૨૪. આ પ્રમાણે બેઙ્ઙિયથી વૈમાનિકો
સુધી પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.

સિદ્ધોનું વર્ણન નૈરયિકોનાં સમાન છે.

૪૯. ષટ્ક સમર્જીતાદિ વિશિષ્ટ ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં
અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. દં. ૧. ંતે ! આ ૧. ષટ્ક સમર્જીત, ૨. નો
ષટ્ક-સમર્જીત, ૩. એક ષટ્ક અને એક નો
ષટ્ક- સમર્જીત, ૪. અનેક ષટ્ક-સમર્જીત તથા
૫. અનેક ષટ્ક અને એક નો ષટ્ક-સમર્જીત
નૈરયિકોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્-
વિશેષાધિક છે ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા નેરહયા છક્કસમજ્જિયા,
૨. નો છક્કસમજ્જિયા સંખેજ્જગુણા,
૩. છક્કેણ ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા સંખેજ્જગુણા,
૪. છક્કેહિં સમજ્જિયા અસંખેજ્જગુણા,
૫. છક્કેહિં ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા સંખેજ્જગુણા ।
દં. ૨-૧૧. **एवं असुरकुमारा -जाव- थणियकुमारा ।**

૫. દં. ૧૨. एएसि णं भंते ! पुढविकाइयाणं छक्केहिं
समज्जियाणं, छक्केहि य नो छक्केण य समज्जियाण
य कयरे कयरेहितो अप्पा वा -जाव- विसेसाहिया
वा ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા પુઢવિકાઇયા છક્કેહિં
સમજ્જિયા,
૨. છક્કેહિ ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા સંખેજ્જગુણા ।

દં. ૧૩-૧૬. **एवं -जाव- वणस्सइकाइयाणं ।**

દં. ૧૭-૨૪. **वेइदियाणं -जाव- वेमाणियाणं जहा
नेरइयाणं ।**

૫. एएसि णं भंते ! सिद्धाणं छक्कसमज्जियाणं, नो
छक्कसम्मज्जियाणं -जाव- छक्केहिं य नो छक्केण
य समज्जियाण य कयरे कयरेहितो अप्पा वा
-जाव- विसेसाहिया वा ?

૩. ગોયમા ! ૧. સવ્વત્થોવા સિદ્ધા છક્કેહિં ય નો
છક્કેણ ય સમજ્જિયા,
૨. છક્કેહિં સમજ્જિયા સંખેજ્જગુણા,
૩. છક્કેણ ય નો છક્કેણ ય સમજ્જિયા સંખેજ્જગુણા,
૪. છક્કસમજ્જિયા સંખેજ્જગુણા,
૫. નો છક્કસમજ્જિયા સંખેજ્જગુણા ।

- વિયા. સ. ૨૦, ૩. ૧૦, સુ. ૩૭-૪૨

૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી ઓછા એક ષટ્ક-સમર્જત
નૈરયિક છે,
૨. (તેનાથી) નો ષટ્ક- સમર્જત નૈરયિક-
સંખ્યાતગુણા છે.
૩. (તેનાથી) એક ષટ્ક અને નો ષટ્ક-સમર્જત
નૈરયિક સંખ્યાતગુણા છે,
૪. (તેનાથી) અનેક ષટ્ક-સમર્જત નૈરયિક
અસંખ્યાતગુણા છે.
૫. (તેનાથી) અનેક ષટ્ક અને એક નો ષટ્ક-
સમર્જત નૈરયિક સંખ્યાતગુણા છે.

દં. ૨-૧૧. **आ प्रभासे असुरकुमारोथी स्तनितकुमारो
सुधी अल्पबहुत्व कडेवो जेईअे.**

૫. દં. ૧૨. ભંતે ! આ અનેક ષટ્ક-સમર્જત અને અનેક
ષટ્ક તથા એક નો ષટ્ક-સમર્જત પૃથ્વીકાયિકોમાં
કોણ-કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ અનેક ષટ્ક-સમર્જત
પૃથ્વીકાયિક છે.

૨. (તેનાથી) અનેક ષટ્ક અને એક નો ષટ્ક-
સમર્જત પૃથ્વીકાયિક સંખ્યાતગુણા છે.

૫. દં. ૧૩-૧૬. **आ प्रभासे वनस्पतिकायिको सुधी
जलपुं जेईअे.**

દં. ૧૭-૨૪. **बेइन्द्रियोथी वैमानिको सुधीनुं
अल्पबहुत्व नैरयिकोनां समान जलपुं जेईअे.**

૫. ભંતે ! આ ષટ્ક-સમર્જત, નો ષટ્ક સમર્જત -યાવત્-
અનેક ષટ્ક અને એક નો ષટ્ક- સમર્જત સિદ્ધોમાં
કોણ-કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગૌતમ ! ૧. અનેક ષટ્ક અને એક નો ષટ્ક
સમર્જત સિદ્ધ બધાથી અલ્પ છે.
૨. (તેનાથી) અનેક ષટ્ક-સમર્જત સિદ્ધ સંખ્યાત-
ગુણા છે.
૩. (તેનાથી) એક ષટ્ક અને નો ષટ્ક-સમર્જત
સિદ્ધ સંખ્યાતગુણા છે.
૪. (તેનાથી) ષટ્ક-સમર્જત સિદ્ધ સંખ્યાતગુણા છે.
૫. (તેનાથી) નો ષટ્ક-સમર્જત સિદ્ધ સંખ્યાત-
ગુણા છે.

૫૦. ચઢવીસદંડેસુ સિદ્ધેસુ ય બારસ સમજ્જિયાઈ પરૂવણં-

પ. દં. ૧. નેરહ્યા ણં ભંતે ! કિં બારસ સમજ્જિયા,
નો બારસ સમજ્જિયા,

બારસણ ય નો બારસણ ય સમજ્જિયા,

બારસણિં સમજ્જિયા,

બારસણિં ય નો બારસણ ય સમજ્જિયા ?

૩. ગોયમા ! નેરહ્યા બારસ સમજ્જિયા વિ -જાવ-
બારસણિં ય નો બારસણ ય સમજ્જિયા વિ ।

પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-

“નેરહ્યા બારસ સમજ્જિયા -જાવ- બારસણિં ય નો
બારસણ ય સમજ્જિયા ?”

૩. ગોયમા ! ૧. જે ણં નેરહ્યા બારસણં પવેસણણં
પવિસંતિ ‘તે ણં નેરહ્યા બારસ સમજ્જિયા ।’

૨. જે ણં નેરહ્યા જહન્નેણં એકકેણ વા, દોહિં વા,
તીહિં વા, ઉક્કોસેણં એકકારસણં પવેસણણં
પવિસંતિ ‘તે ણં નેરહ્યા નો બારસ સમજ્જિયા ।’

૩. જે ણં નેરહ્યા બારસણં અન્નેણ ય જહન્નેણં
એકકેણ વા, દોહિં વા, તીહિં વા, ઉક્કોસેણં
એકકારસણં પવેસણણં પવિસંતિ ‘તે ણં નેરહ્યા
બારસણ ય નો બારસણ ય સમજ્જિયા ।’

૪. જે ણં નેરહ્યાણેગેહિં બારસણિં પવેસણણં
પવિસંતિ ‘તે ણં નેરહ્યા બારસણિં સમજ્જિયા ।’

૫. જે ણં નેરહ્યાણેગેહિં બારસણિં, અન્નેણ ય
જહન્નેણં એકકેણ વા, દોહિં વા, તીહિં વા,

ઉક્કોસેણં એકકારસણં પવેસણણં પવિસંતિ ‘તે ણં

નેરહ્યા બારસણિં ય નો બારસણ ય સમજ્જિયા ।’

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

“નેરહ્યા બારસ સમજ્જિયા વિ -જાવ- બારસણિં ય
નો બારસણ ય સમજ્જિયા વિ ।”

દં. ૨-૧૧. એવં અસુરકુમારા -જાવ- થણિયકુમારા ।

પ. દં. ૧૨. પુઢવિકાહ્યા ણં ભંતે ! કિં બારસ સમજ્જિયા
-જાવ- બારસણિં ય નો બારસણ ય સમજ્જિયા ?

૫૦. ચોવીસ દંડો અને સિદ્ધોમાં દ્વાદશ સમર્થતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! નૈરથિક જીવ શું દ્વાદશ-સમર્થત છે,
નો દ્વાદશ-સમર્થત છે.

દ્વાદશ અને નોદ્વાદશ-સમર્થત છે,

અનેક દ્વાદશ- સમર્થત છે,

કે અનેક દ્વાદશ અને એક નો દ્વાદશ-સમર્થત છે ?

૩. ગૌતમ ! નૈરથિક દ્વાદશ- સમર્થત પણ છે -યાવત્-
અનેક દ્વાદશ અને એક નો દ્વાદશ-સમર્થત પણ છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“નૈરથિક દ્વાદશ- સમર્થત પણ છે.-યાવત્- અનેક
દ્વાદશ અને એકનો દ્વાદશ-સમર્થત પણ છે ?”

૩. ગૌતમ ! ૧. જે નૈરથિક (એક સમયમાં એક સાથે)
બારની સંખ્યામાં પ્રવેશ કરે છે. ‘તે નૈરથિક દ્વાદશ-
સમર્થત છે.’

૨. જે નૈરથિક જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ
અગિયાર સુધી પ્રવેશ કરે છે, ‘તે નૈરથિક નો
દ્વાદશ-સમર્થત છે.’

૩. જે નૈરથિક એક સમયમાં બાર તથા જઘન્ય
એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ અગિયાર સુધી પ્રવેશ
કરે છે, ‘તે નૈરથિક દ્વાદશ નોદ્વાદશ-સમર્થત છે.’

૪. જે નૈરથિક એક સમયમાં અનેક વાર-બારની
સંખ્યામાં પ્રવેશ કરે છે, ‘તે નૈરથિક અનેક દ્વાદશ-
સમર્થત છે.’

૫. જે નૈરથિક એક સમયમાં અનેક વાર-બારની
સંખ્યામાં તથા જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને-

ઉત્કૃષ્ટ અગિયાર સુધી પ્રવેશ કરે છે, ‘તે નૈરથિક
અનેક દ્વાદશ અને એકનો દ્વાદશ-સમર્થત છે.’

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે-

“નૈરથિક દ્વાદશ-સમર્થત પણ છે -યાવત્- અનેક
દ્વાદશ અને એક નોદ્વાદશ-સમર્થત પણ છે.

દં. ૨-૧૧. આ પ્રમાણે અસુરકુમારોથી
સ્તનિતકુમારો સુધી કહેવું જોઈએ.

પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક શું દ્વાદશ-સમર્થત
છે -યાવત્- અનેક દ્વાદશ અને એક નો દ્વાદશ
સમર્થત છે ?

૩. ગોયમા ! પુઢવિકાઙયા નો બારસ સમજ્જિયા, નોબારસ સમજ્જિયા, નો બારસણ ય નોબારસણ ય સમજ્જિયા, બારસણિં સમજ્જિયા વિ, બારસણિં ય નો બારસણ ય સમજ્જિયા વિ ।

પ. સે કેણટ્ટેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ-
“પુઢવિકાઙયા નો બારસ સમજ્જિયા -જાવ-બારસણ ય નો બારસણ ય સમજ્જિયા વિ ?”

૩. ગોયમા ! ૧. જે ણં પુઢવિકાઙયાઙ્ણેગેહિં બારસણિં પવેસણં પવિસંતિ તે ણં પુઢવિકાઙયા બારસણિં સમજ્જિયા ।

૨. જે ણં પુઢવિકાઙયાઙ્ણેગેહિં બારસણિં, અન્નેણ ય જહન્નેણં એક્કેણ વા, દોહિં વા, તીહિં વા, ઉક્કોસેણં એક્કારસણં પવેસણં પવિસંતિ ‘તે ણં પુઢવિકાઙયા બારસણિંય નો બારસણ ય સમજ્જિયા ।’

સે તેણટ્ટેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-
“પુઢવિકાઙયા નો બારસ સમજ્જિયા -જાવ-બારસણ ય નો બારસણ ય સમજ્જિયા વિ”

દં. ૧૩-૧૬. એવં -જાવ- વણસસઙ્કાઙયા ।

દં. ૧૭-૨૪. બેઙ્ઙિયા -જાવ- વેમાણિયા ।

સિદ્ધા જહા નેરઙ્ગયા ।

- વિયા. સ. ૨૦, ડ. ૧૦, સુ. ૪૩-૪૭

૫૧. બારસ સમજ્જિયાઈ વિસિટ્ટ ષ્ણવીસદંડગાણં સિદ્ધાણ ય અપ્પબહુત્તં-

પ. એસિ ણં ભંતે ! નેરઙ્ગયાણં બારસ સમજ્જિયાણં -જાવ-બારસેહિ ય નો બારસણ ય સમજ્જિયાણ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગોયમા ! સવ્વેહિં અપ્પબહુગં જહા છક્કસમજ્જિયાણં,

ણવરં-બારસાભિલાવો,

સેસં તં ચેવ ।

- વિયા. સ. ૨૦, ડ. ૧૦, સુ. ૪૮

૭. ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયિક ન દ્વાદશ-સમર્જત છે, ન નોદ્વાદશ-સમર્જત છે અને ન દ્વાદશ-સમર્જત નો દ્વાદશ-સમર્જત છે, પરંતુ અનેક દ્વાદશ-સમર્જત છે અને અનેક દ્વાદશ અને એક નોદ્વાદશ-સમર્જત છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે-
“પૃથ્વીકાયિક દ્વાદશ-સમર્જત નથી -યાવત્- અનેક દ્વાદશ અને એક નોદ્વાદશ-સમર્જત છે?”

૭. ગૌતમ ! ૧. જે પૃથ્વીકાયિક જીવ (એક સમયમાં એક સાથે) અનેક દ્વાદશની સંખ્યામાં પ્રવેશ કરે છે તે પૃથ્વીકાયિક અનેક દ્વાદશ-સમર્જત છે.

૨. જે પૃથ્વીકાયિક જીવ અનેક દ્વાદશ તથા જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ અગિયાર પ્રવેશથી પ્રવેશ કરે છે, ‘તે પૃથ્વીકાયિક અનેક દ્વાદશ અને એક નો દ્વાદશ-સમર્જત છે.’

જૈન માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“પૃથ્વીકાયિક દ્વાદશ-સમર્જત નથી -યાવત્- અનેક દ્વાદશ નોદ્વાદશ-સમર્જત પણ છે.

દં. ૧૩-૧૬. આ પ્રમાણે વનસ્પતિકાયિક સુધી જેનમ્ આલાપક કહેવા જોઈએ.

દં. ૧૭-૨૪. બેઈન્દ્રિય જીવોથી વૈમાનિકો સુધી આ પ્રમાણે જાણવું જોઈએ.

સિદ્ધોનું વર્ણન નૈરયિકોનાં સમાન સમજવું જોઈએ.

૫૧. દ્વાદશ સમર્જતાદિ વિશિષ્ટ ચોવીસ દંડકોનું અને સિદ્ધોનું અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ દ્વાદશ-સમર્જત -યાવત્- અનેક દ્વાદશ- અને એક નો દ્વાદશ-સમર્જત નૈરયિકોમાં કોણ-કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૭. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે ષટ્ક - સમર્જત આદિ જીવોનો અલ્પબહુત્વ કહ્યો તે પ્રમાણે દ્વાદશ-સમર્જત આદિ બધા જીવોનું અલ્પબહુત્વ કહેવો જોઈએ.

વિશેષ : “ષટ્ક”નાં સ્થાનમાં “દ્વાદશ” એવો અભિલાપ કરવો જોઈએ.

શેષ બધુ પૂર્વવત્ છે.

૫૨. ચતુર્વીસદંડાણુ સિદ્ધેસુ ચુલસીઈસમજ્જિયાઈ પરૂવણં-

પ. દં. ૧. નેરહયા ણં ભંતે ! કિં ૧. ચુલસીઈસમજ્જિયા,
૨. નો ચુલસીઈસમજ્જિયા, ૩. ચુલસીઈં ય નો
ચુલસીઈં ય સમજ્જિયા, ૪. ચુલસીઈં સમજ્જિયા,
૫. ચુલસીઈં ય નો ચુલસીઈં ય સમજ્જિયા ?

૩. ગોયમા ! નેરહયા ચુલસીઈસમજ્જિયા વિ -જાવ-
ચુલસીઈં ય નો ચુલસીઈં ય સમજ્જિયા વિ ।

પ. સે કેણદ્દેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ -

“નેરહયા ચુલસીઈ સમજ્જિયા વિ -જાવ- ચુલસીઈં
ય નો ચુલસીઈં સમજ્જિયા વિ ?

૩. ગોયમા ! ૧. જે ણં નેરહયા ચુલસીઈં પવેસણં
પવિસંતિ ‘તે ણં નેરહયા ચુલસીઈ સમજ્જિયા ।’

૨. જે ણં નેરહયા જહન્નેણં એકેણ વા, દોહિં વા,
તીહિં વા, ઉક્કોસેણં તેસીઈ પવેસણં પવિસંતિ
‘તે ણં નેરહયા નો ચુલસીઈ સમજ્જિયા ।’

૩. જે ણં નેરહયા ચુલસીઈં અન્નેણ ય જહન્નેણં
એકેણ વા, દોહિં વા, તીહિં વા, ઉક્કોસેણં તેસીઈં
પવેસણં પવિસંતિ ‘તે ણં નેરહયા ચુલસીઈં ય નો
ચુલસીઈં ય સમજ્જિયા ।’

૪. જે ણં નેરહયા ણેગેહિં ચુલસીઈં પવેસણં
પવિસંતિ ‘તે ણં નેરહયા ચુલસીઈં સમજ્જિયા ।’

૫. જે ણં નેરહયા ણેગેહિં ચુલસીઈં અન્નેણ ય
જહન્નેણં એકેણ વા, દોહિં વા, તીહિં વા, ઉક્કોસેણં
તેસીઈં પવેસણં પવિસંતિ ‘તે ણં નેરહયા
ચુલસીઈં ય નો ચુલસીઈં ય સમજ્જિયા ।’

સે તેણદ્દેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

“નેરહયા ચુલસીઈ સમજ્જિયા વિ -જાવ- ચુલસીઈં
ય નો ચુલસીઈં ય સમજ્જિયા વિ ।”

દં. ૨-૧૧. એવં અસુરકુમારા -જાવ- ધણિયકુમારા ।

૫૨. ચોવીસ દંડાં અને સિદ્ધોમાં ચોર્યાસી સમર્થતાદિનું
પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું નૈરયિક જીવ ૧. ચોર્યાસી સમર્થત
છે. ૨. નો ચોર્યાસી- સમર્થત છે, ૩. ચોર્યાસી-
નોચોર્યાસી - સમર્થત છે, ૪. અનેક ચોર્યાસી-
સમર્થત છે કે ૫. અનેક ચોર્યાસી અને એક
નોચોર્યાસી- સમર્થત છે ?

૩. ગૌતમ ! નૈરયિક ચોર્યાસી- સમર્થત પણ છે
-યાવત્- અનેક ચોર્યાસી અને એક નો ચોર્યાસી-
સમર્થત પણ છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહવાય છે કે -

“નૈરયિક જીવ ચોર્યાસી સમર્થત પણ છે -યાવત્-
અનેક ચોર્યાસી નો-ચોર્યાસી સમર્થત પણ છે ?”

૩. ગૌતમ ! ૧. જે નૈરયિક (એક સમયમાં એક સાથે)
ચોર્યાસી (૮૪) પ્રવેશ (દ્વાર)થી પ્રવેશ કરે છે,
‘તે નૈરયિક ચોર્યાસી- સમર્થત છે.’

૨. જે નૈરયિક જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ
(એક સાથે) ત્રેયાસી (૮૩) પ્રવેશ દ્વારથી પ્રવેશ
કરે છે, ‘તે નૈરયિક નોચોર્યાસી-સમર્થત છે.’

૩. જે નૈરયિક એક સાથે, એક સમયમાં ચોર્યાસી
તથા જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ
ત્રેયાસી (૮૩) (એક સાથે) પ્રવેશદ્વારથી પ્રવેશ
કરે છે. ‘તે નૈરયિક ચોર્યાસી નોચોર્યાસી-
સમર્થત છે.’

૪. જે નૈરયિક એક સાથે એક સમયમાં અનેક
ચોર્યાસી પ્રવેશદ્વારથી પ્રવેશ કરે છે. ‘તે નૈરયિક
અનેક ચોર્યાસી-સમર્થત છે.’

૫. જે નૈરયિક એક-એક સમયમાં અનેક ચોર્યાસી
તથા જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રેયાસી
પ્રવેશદ્વારથી પ્રવેશ કરે છે, ‘તે નૈરયિક અનેક
ચોર્યાસી અને એક નોચોર્યાસી- સમર્થત છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહવાય છે કે -

“નૈરયિક જીવ ચોર્યાસી સમર્થત પણ છે -યાવત્-
અનેક ચોર્યાસી અને એક નો ચોર્યાસી-સમર્થત
પણ છે.”

દં. ૨-૧૧. આ પ્રમાણે અસુરકુમારોથી સ્તનિતકુમારો
સુધી કહેવું જોઈએ.

દં. ૧૨. પુઢવિકાઙયા તહેવ પચ્છિલ્લણ્હિં દોહિં,

પવરં- અભિલાવો ચુલસીઙ્ઙઈઓ ।

દં. ૧૩-૧૬. ંવં -જાવ- વણત્સઙ્ઙકાઙયા ।

દં. ૧૭-૨૪. વેઙ્ઙિયા -જાવ- વેમાણિયા જહા નેરઙ્ઙયા ।

પ. સિદ્ધાણં ંતે ! કિં ચુલસીઙ્ઙસમજ્જિયા -જાવ-
ચુલસીઙ્ઙિં ય નો ચુલસીઙ્ઙઈ ય સમજ્જિયા ?

ઉ. ગોયમા ! સિદ્ધા ૧. ચુલસીઙ્ઙ સમજ્જિયા વિ,

૨. નો ચુલસીઙ્ઙ સમજ્જિયા વિ,

૩. ચુલસીઙ્ઙઈ ય નો ચુલસીઙ્ઙઈ ય સમજ્જિયા વિ,

૪. નો ચુલસીઙ્ઙિં સમજ્જિયા,

૫. નો ચુલસીઙ્ઙિં ય નો ચુલસીઙ્ઙઈ ય સમજ્જિયા ।

પ. સે કેણટ્ટેણં ંતે ! ંવં વુચ્ચઙ્ઙ-
“સિદ્ધા ચુલસીઙ્ઙ સમજ્જિયા વિ -જાવ- નો
ચુલસીઙ્ઙિં ય નો ચુલસીઙ્ઙઈ ય સમજ્જિયા ?

ઉ. ગોયમા ! ૧. જે ણં સિદ્ધા ચુલસીઙ્ઙઈણં પવેસણણં
પવિસંતિ, ‘તે ણં સિદ્ધા ચુલસીઙ્ઙ સમજ્જિયા ।’

૨. જે ણં સિદ્ધા જહન્નેણં ંકકેણ વા, દોહિં વા, તીહિં
વા, ંકકોસેણં તેસીઙ્ઙઈણં પવેસણણં પવિસંતિ,
‘તે ણં સિદ્ધા નો ચુલસીઙ્ઙ સમજ્જિયા ।’

૩. જે ણં સિદ્ધા ચુલસીઙ્ઙેણં ંન્નેણ ય જહન્નેણં ંકકેણ
વા, દોહિં વા, તીહિં વા, ંકકોસેણં (ચંંવીસણં)
તેસીઙ્ઙઈણં પવેસણણં પવિસંતિ ‘તે ણં સિદ્ધા
ચુલસીઙ્ઙઈ ય નો ચુલસીઙ્ઙઈ ય સમજ્જિયા ।’

સે તેણટ્ટેણં ગોયમા ! ંવં વુચ્ચઙ્ઙ-

“સિદ્ધા ચુલસીઙ્ઙ સમજ્જિયા -જાવ- નો ચુલસીઙ્ઙિં
ય નો ચુલસીઙ્ઙઈ ય સમજ્જિયા ।

- વિયા. સ. ૨૦, ં. ૧૦, સુ. ૪૯-૫૪

દં. ૧૨. પૃથ્વીકાઙિક ંવોનાં માટે (અનેક-ચોર્યાસી
સમર્જ્જત અને અનેક ચોર્યાસી અને ંક નો ચોર્યાસી
સમર્જ્જત) ંા ંે પાછળનાં ભંગ સમજ્જવાં જોઈં.

વિશેષ : અહીં “ચોર્યાસી” ંવા અભિલાપ કરવા
જોઈં.

દં. ૧૩-૧૬. ંા પ્રમાણે વનસ્પતિકાઙિકો સુધી
(પૂર્વાકત ંે ભંગ) જાણવાં જોઈં.

દં. ૧૭-૨૪. ંેઈન્દ્રિય ંવોથી વૈમાનિકો સુધી
નૈરયિકોનાં સમાન કહેવું જોઈં.

પ્ર. ભંતે ! શું સિદ્ધ ચોર્યાસી-સમર્જ્જત છે -યાવત્- અનેક
ચોર્યાસી અને ંક નો ચોર્યાસી-સમર્જ્જત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સિદ્ધ ભગવાન્ ચોર્યાસી- સમર્જ્જત
પણ છે.

૨. નો ચોર્યાસી સમર્જ્જત પણ છે.

૩. ચોર્યાસી અને નોચોર્યાસી-સમર્જ્જત પણ છે,

૪. તે અનેક ચોર્યાસી - સમર્જ્જત નથી અને

૫. અનેક ચોર્યાસી અને ંક નોચોર્યાસી-
સમર્જ્જત પણ નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે ંેવું કહેવાય છે કે -

જેનમ્ “સિદ્ધ ચોર્યાસી-સમર્જ્જત પણ છે -યાવત્- અનેક
ચોર્યાસી અને ંક નોચોર્યાસી-સમર્જ્જત પણ
નથી” ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. જે સિદ્ધ ંક સાથે, ંક સમયમાં
ચોર્યાસી સંખ્યામાં પ્રવેશ કરે છે, ‘તે સિદ્ધ
ચોર્યાસી- સમર્જ્જત છે.’

૨. જે સિદ્ધ ંક સમયમાં, જઘન્ય ંક, ંે કે ત્રણ
અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રેયાસી (૮૩) પ્રવેશદ્વારથી પ્રવેશ કરે
છે, ‘તે સિદ્ધનો ચોર્યાસી-સમર્જ્જત છે.’

૩. જે સિદ્ધ ંક સમયમાં ંક સાથે ચોર્યાસી
અને અન્ય જઘન્ય ંક, ંે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ
(૨૪) ત્રેયાસી (૮૩) પ્રવેશદ્વારથી પ્રવેશ કરે છે,
‘તે સિદ્ધ ચોર્યાસી- સમર્જ્જત અને નો ચોર્યાસી-
સમર્જ્જત છે.’

માટે હે ગૌતમ ! ંેવું કહેવાય છે કે -

“સિદ્ધ ભગવાન્ ચોર્યાસી સમર્જ્જત પણ છે
-યાવત્- અનેક ચોર્યાસી અને ંક નો ચોર્યાસી-
સમર્જ્જત પણ નથી.

૫૩. ચુલસીઈસમજ્જિયાઈ વિસિટ્ટુ ચ્ચુલસીઈસદંડગાણં સિદ્ધાણ ય અપ્પબહુત્તં-

- પ. ઇણસિ ણં ભંતે ! નેરહયાણં ચુલસીઈ સમજ્જિયાણં -જાવ- ચુલસીઈઈં ય નો ચુલસીઈઈ ય સમજ્જિયાણં કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા ?
૩. ગોયમા ! સ્વેસિં અપ્પાબહુગં જહા છક્કસમજ્જિયાણં -જાવ- વેમાણિયાણં ।

ણવરં-અભિલાવો ચુલસીયઓ ।

- પ. ઇણસિ ણં ભંતે ! સિદ્ધાણં ચુલસીઈ સમજ્જિયાણં, નો ચુલસીઈ સમજ્જિયાણં, ચુલસીઈ ય નો ચુલસીઈ ય સમજ્જિયાણં કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?
૩. ગોયમા ! ૧. સ્વત્થોવા સિદ્ધા ચુલસીઈ ય નો ચુલસીઈ ય સમજ્જિયા, ૨. ચુલસીઈ સમજ્જિયા અણંતગુણા, ૩. નો ચુલસીઈ સમજ્જિયા અણંતગુણા ।
- વિયા. સ. ૨૦, ૩.૧૦, સુ.૫૫-૫૬

૫૪. સત્તણ્ઠં નરયપુઢવીણં સમ્મદિટ્ઠિઆઈણં ઉવવાય-ઉચ્ચટ્ટણ- અવિરહિયત્ત પરૂવણં-

- પ. ઇમીસે ણં ભંતે ! રયણપ્પભાએ પુઢવીએ તીસાએ નિરયાવાસસયસહસેસુ સંખેજ્જવિત્થડેસુ નરણસુ-
- કિં સમ્મદિટ્ઠી નેરહયા ઉવવજ્જંતિ ?
મિચ્છાદિટ્ઠી નેરહયા ઉવવજ્જંતિ ?
સમ્મામિચ્છદિટ્ઠી નેરહયા ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! સમ્મદિટ્ઠી વિ નેરહયા ઉવવજ્જંતિ,
મિચ્છાદિટ્ઠી વિ નેરહયા ઉવવજ્જંતિ,
નો સમ્મામિચ્છદિટ્ઠી નેરહયા ઉવવજ્જંતિ ।
- પ. ઇમીસે ણં ભંતે ! રયણપ્પભાએ પુઢવીએ તીસાએ નિરયાવાસસયસહસેસુ સંખેજ્જવિત્થડેસુ નરણસુ,

૫૩. ચોર્યાસી - સમર્જતાદિ વિશિષ્ટ ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોનો અલ્પ બહુત્વ :

- પ્ર. ભંતે ! આ ચોર્યાસી - સમર્જત -યાવત્- અનેક ચોર્યાસી અને એક નો ચોર્યાસી-સમર્જત નૈરયિકોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?
૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે ષટ્ક સમર્જત આદિ જીવોનો અલ્પ બહુત્વ કહ્યો તે પ્રમાણે ચોર્યાસી સમર્જત આદિ જીવોનો વૈમાનિકો સુધી અલ્પબહુત્વ કહેવો જોઈએ.

વિશેષ : અહીં "ષટ્ક" નાં સ્થાનમાં "ચોર્યાસી" શબ્દ કહેવો જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! ચોર્યાસી સમર્જત, નો ચોર્યાસી-સમર્જત તથા ચોર્યાસી અને નો ચોર્યાસી-સમર્જત સિદ્ધોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. બધાથી અલ્પ ચોર્યાસી અને નો ચોર્યાસી-સમર્જત સિદ્ધ છે.

૨. (તેનાથી) ચોર્યાસી-સમર્જત સિદ્ધ અનન્ત-ગુણ છે.
૩. (તેનાથી)નો ચોર્યાસી-સમર્જત સિદ્ધ અનન્ત-ગુણ છે.

૫૪. સાત નરક પૃથ્વીઓમાં સમ્યગ્દષ્ટિઓ આદિનું ઉત્પાદ ઉદ્વર્તન અને અવિરહિતત્વનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં ત્રીસ લાખ નરકાવાસોમાંથી સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા નરકાવાસોમાં-
- શું સમ્યગ્દષ્ટિ નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે ?
મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે ?
કે સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! આમાં સમ્યગ્દષ્ટિ નૈરયિક પણ ઉત્પન્ન થાય છે,
મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિક પણ ઉત્પન્ન થાય છે,
(પરંતુ) સમ્યગ્ મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિક ઉત્પન્ન થતા નથી.
- પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં ત્રીસ લાખ નરકાવાસોમાંથી સંખ્યાત યોજન વિસ્તૃત નરકાવાસોમાં-

કિં સમ્મદિટ્ઠી નેરહયા ઉવ્વટ્ઠંતિ ?
મિચ્છાદિટ્ઠી નેરહયા ઉવ્વટ્ઠંતિ ?
સમ્મામિચ્છદિટ્ઠી નેરહયા ઉવ્વટ્ઠંતિ ?

૩. ગોયમા ! એવં ચેવ ।
૫. ઇમીસે ણં ધંતે ! રયણપ્પભાએ પુઢવીએ તીસાએ નિરયાવાસસયસહસ્સેસુ સંખેજ્જવિત્થડા નરગા કિં સમ્મદિટ્ઠીહિં નેરહયા અવિરહયા ?
મિચ્છાદિટ્ઠીહિં નેરહયા અવિરહયા,
સમ્મામિચ્છદિટ્ઠીહિં નેરહયા અવિરહયા ?
૩. ગોયમા ! સમ્મદિટ્ઠીહિં વિ નેરહયા અવિરહયા,
મિચ્છાદિટ્ઠીહિં વિ નેરહયા અવિરહયા,
સમ્મામિચ્છદિટ્ઠીહિં નેરહયા અવિરહયા,
વિરહયા વા ।

એવં અસંખેજ્જવિત્થડેસુ વિ તિણ્ણિ ગમગા ભાણિયવ્વા ।

એવં સક્કરપ્પભાએ વિ ।

એવં -જાવ- તમાએ ।

૫. અહેસત્તમાએ ણં ધંતે ! પુઢવીએ પંચસુ અણુત્તરેસુ -જાવ- અસંખેજ્જવિત્થડેસુ નરએ કિં - સમ્મદિટ્ઠી નેરહયા ઉવ્વજ્જંતિ ?
મિચ્છાદિટ્ઠી નેરહયા ઉવ્વજ્જંતિ ?
સમ્મામિચ્છદિટ્ઠી નેરહયા ઉવ્વજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! સમ્મદિટ્ઠી નેરહયા ન ઉવ્વજ્જંતિ,
મિચ્છાદિટ્ઠી નેરહયા ઉવ્વજ્જંતિ, સમ્મામિચ્છદિટ્ઠી નેરહયા ન ઉવ્વજ્જંતિ ।

એવં ઉવ્વટ્ઠંતિ વિ ।

અવિરહયાએ જહેવ રયણપ્પભાએ ।

એવં અસંખેજ્જવિત્થડેસુ વિ તિણ્ણિ ગમગા ।

- વિયા. સ. ૧૩, ૩. ૧, સુ. ૧૯-૨૭

શું સમ્યગ્દષ્ટિ નૈરયિક ઉદ્વર્તન કરે છે ?
મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિક ઉદ્વર્તન કરે છે ?
કે સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિક ઉદ્વર્તન કરે છે ?

૩. ગૌતમ ! પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.
૫. ભંતે ! આ રત્નાપ્રભા પૃથ્વીનાં ત્રીસ લાખ નરકા-વાસોમાંથી સંખ્યાત યોજન-વિસ્તૃત નરકાવાસ શું સમ્યગ્દષ્ટિ નૈરયિકોથી અવિરહિત છે ?
મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિકોથી અવિરહિત છે ?
કે સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિકોથી અવિરહિત છે ?
૩. ગૌતમ ! સમ્યગ્દષ્ટિ નૈરયિકોથી પણ અવિરહિત છે,
મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિકોથી પણ અવિરહિત છે,
સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિકોથી ક્યારેક અવિરહિત છે અને ક્યારેક વિરહિત છે.

આ પ્રમાણે અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા નરકાવાસોનાં વિષયમાં પણ ત્રણેય આલાપક કહેવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીનાં માટે પણ જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે તમઃપ્રભા પૃથ્વી સુધી પણ ત્રણેય આલાપક કહેવા જોઈએ.

૫. ભંતે ! અધઃસપ્તમપૃથ્વીનાં પાંચ અનુત્તર -યાવત્- અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા નરકાવાસોમાં શું સમ્યગ્દષ્ટિ નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે ?
મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે ?
કે સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! (ત્યાં) સમ્યગ્દષ્ટિ અને સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિક ઉત્પન્ન થતા નથી. પરંતુ મિથ્યાદષ્ટિ નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે ઉદ્વર્તનનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.
રત્નાપ્રભા પૃથ્વીનાં સમાન અહીં પણ અવિરહિત આદિનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા નરકાવાસોનાં વિષયમાં પણ ત્રણેય આલાપક કહેવા જોઈએ.

૫૫. નેરઙ્ગયાણં સમ્પ-સમ્પ અવહીરમાણે વિ અનવહરણત્ત પરૂવણં-

પ. ઇમીસે ણં ભંતે ! રયણપ્પભાએ પુઢવીએ ણેરઙ્ગયા સમ્પ-સમ્પ અવહીરમાણા-અવહીરમાણા કેવઙ્ગાએ કાલેણં અવહિયા સિયા ?

૩. ગોયમા ! તે ણં અસંખેજ્જા, સમ્પ-સમ્પ અવહીરમાણા અવહીરમાણા અસંખેજ્જાહિં ઉસ્સપ્પિણી-ઓસપ્પિણીહિં અવહીરંતિ, નો ચેવ ણં અવહિયા સિયા ।

એવં -જાવ- અહેસત્તમાએ ।

- જીવા. પઢિ. ૩. ૩. ૨, સુ. ૮૬ (૨)

૫૬. વેમાણિયદેવાણં સમ્પ-સમ્પ અવહીરમાણે વિ અનવહરણત્ત પરૂવણં-

પ. સોહમ્મીસાણેસુ ણં ભંતે ! કપ્પેસુ દેવા સમ્પ સમ્પ અવહીરમાણા-અવહીરમાણા કેવઙ્ગાએ કાલેણં અવહિયા સિયા ?

૩. ગોયમા ! તે ણં અસંખેજ્જા, સમ્પ-સમ્પ અવહીરમાણા-અવહીરમાણા અસંખેજ્જાહિં ઉસ્સપ્પિણી-ઓસપ્પિણીહિં અવહીરંતિ, નો ચેવ ણં અવહિયા સિયા -જાવ- સહસ્સારે ।

આણયાદિસુ ચ્ચઉસુ વિ ।

પ. ગેવજ્જેસુ અણુત્તરેસુ ય વિમાણેસુ ણં ભંતે ! સમ્પ-સમ્પ અવહીરમાણા-અવહીરમાણા કેવઙ્ગાએ કાલેણં અવહિયા સિયા ?

૩. ગોયમા ! તે ણં અસંખેજ્જા, સમ્પ-સમ્પ અવહીરમાણા-અવહીરમાણા પલ્લિઓવમસસ અસંખેજ્જાઇભાગમેત્તેણં અવહીરંતિ, નો ચેવ ણં અવહિયા સિયા ।

- જીવા. પઢિ. ૩, ૩. ૨, સુ. ૨૦૧ (ઈ)

૫૭. ચ્ચઉચ્ચિહ દેવેસુ સમ્પદિટ્ઠિઆરૂણં ઉવવાય પરૂવણં-

પ. ચોસટ્ટીએ ણં ભંતે ! અસુરકુમારાવાસસયસહસ્સેસુ સંખેજ્જવિત્થડેસુ અસુરકુમારાવાસેસુ -
કિં સમ્પદિટ્ઠિ અસુરકુમારા ઉવવજ્જંતિ ?
મિચ્છદિટ્ઠિ અસુરકુમારા ઉવવજ્જંતિ,
સમ્પમિચ્છદિટ્ઠિ અસુરકુમારા ઉવવજ્જંતિ ?

૫૫. નૈરયિકોનું પ્રતિસમય અપહરણ કરવાછતાં પણ અનપહરણત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકોનું પ્રત્યેક સમયમાં એક-એકનું અપહરણ કરવામાં આવે તો કેટલા કાળમાં તે અપહૃત થઈ શકે છે ?

૩. ગૌતમ ! તે નૈરયિક અસંખ્યાત છે, જો પ્રત્યેક સમયે તેનું અપહરણ કરવામાં આવે તો અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણીઓમાં અપહૃત થશે, પરંતુ તેનું અપહરણ થઈ શકતું નથી.

આ પ્રમાણે અધઃસપ્તમ પૃથ્વી સુધી અપહરણ જાણવું જોઈએ.

૫૬. વૈમાનિક દેવોનું પ્રતિસમય અપહરણ કરવા છતાં પણ અનપહરણત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ- ઈશાનકલ્પનાં દેવોમાંથી જો પ્રત્યેક સમયમાં એક-એકનું અપહરણ કરવામાં આવે તો કેટલા કાળમાં તે અપહૃત થઈ શકશે ?

૩. ગૌતમ ! તે દેવ અસંખ્યાત છે, જો પ્રત્યેક સમયે તેનું અપહરણ કરવામાં આવે તો અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણીઓમાં અપહૃત થશે. પરંતુ તેનું અપહરણ થઈ શકતું નથી. પૂર્વોક્ત વર્ણન સહસ્ત્રાર દેવલોક સુધી કરવું જોઈએ.

આનતાદિ ચાર કલ્પોમાં પણ આ પ્રમાણે જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ઐવેયક અને અનુત્તરવિમાનોમાંથી જો પ્રત્યેક સમયમાં એક-એકનું અપહરણ કરવામાં આવે તો કેટલા કાળમાં તે અપહૃત થઈ શકશે ?

૩. ગૌતમ ! તે અસંખ્યાત છે, જો પ્રત્યેક સમયમાં તેનું અપહરણ કરવામાં આવે તો પલ્લોપમનાં અસંખ્યાતમાં ભાગમાં તે અપહૃત થશે. પરંતુ તેનું અપહરણ થઈ શકતું નથી.

૫૭. ચાર પ્રકારનાં દેવોમાં સમ્યગ્ દષ્ટિઓ આદિની ઉત્પત્તિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ચોસઠ (૬૪) લાખ અસુરકુમારાવાસોમાંથી સંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા અસુરકુમારાવાસોમાં- શું સમ્યગ્ દષ્ટિ અસુરકુમાર ઉત્પન્ન થાય છે ? મિથ્યાદષ્ટિ અસુરકુમાર ઉત્પન્ન થાય છે ? સમ્યગ્ મિથ્યાદષ્ટિ અસુરકુમાર ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! સમ્મદિટ્ઠી વિ અસુરકુમારા ઉવવજ્જંતિ,
મિચ્છદિટ્ઠી વિ અસુરકુમારા ઉવવજ્જંતિ,
નો સમ્મમિચ્છદિટ્ઠી અસુરકુમારા ઉવવજ્જંતિ ।

एवं असंखेज्जवित्थडेसु वि तिण्णि गमा ।

एवं -जाव- गोवेज्जविमाणेसु ।

अणुत्तरविमाणेसु एवं चेव,

णवरं-तिसु वि आलावएसु मिच્છદિટ્ઠી સમ્મામિ-
ચ્છદિટ્ઠી ય ન ભણ્ણંતિ ।

सेसं तं चेव ।

- વિયા. સ. ૧૩, ઉ. ૨, સુ. ૨૪-૨૭

૫૮. ભવિયદબ્બદેવાણે ઉવવાયં-

૫. ભવિયદબ્બદેવા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! નેરહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
તિરિય-મણુય-દેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।

भेदो जहा वक्कंतीए ।

सब्बेसु उववायेयव्वा -जाव- अणुत्तरोववाइय त्ति ।

णवरं-असंखेज्जवासाउय-अकम्मभूमग-अंतर्दीवग-
सब्वट्ठसिद्धवज्जं -जाव- अपराजियदेवेहਿંતો વિ
ઉવવજ્જંતિ । ણો સબ્બટ્ઠસિદ્ધ દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ।

- વિયા. સ. ૧૨, ઉ. ૧, સુ. ૭

૫૯. નરદેવાણં ઉવવાયં-

૫. નરદેવા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

કિં નેરહિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

૭. ગૌતમ ! સમ્યગ્દષ્ટિ પણ અસુરકુમાર ઉત્પન્ન
થાય છે.

મિથ્યાદષ્ટિ પણ અસુરકુમાર ઉત્પન્ન થાય છે.

(પરંતુ) સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ અસુરકુમાર ઉત્પન્ન
થતાં નથી.

આ પ્રમાણે અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળા
અસુરકુમારવાસોનાં માટે પણ ત્રણ-ત્રણ આલાપક
કહેવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે ઐવેયક વિમાનો સુધીનાં માટે પણ
આલાપક કહેવા જોઈએ.

અનુત્તર વિમાનોનાં વિષયમાં પણ આ પ્રમાણે
કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : અનુત્તરવિમાનોનાં ત્રણેય આલાપકોમાં
મિથ્યાદષ્ટિ અને સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિનું વર્ણન ન
કરવું જોઈએ.

શેષ બધું વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

૫૮. ભવ્યદ્રવ્ય દેવોનું ઉપપાત :

૫. ભંતે ! ભવ્ય દ્રવ્યદેવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોથી ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૭. ગૌતમ ! તે નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવોમાંથી પણ આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે.

અહીં વ્યુત્ક્રાંતિ પદમાં કહ્યા અનુસાર ભેદ કહેવા
જોઈએ.

અનુત્તરોપપાતિક સુધી આ બધાની ઉત્પત્તિનાં
વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : અસંખ્યાત વર્ષની આયુવાળા, અકર્મભૂમિજ,
અંતર્દીપજ અને સર્વાર્થસિદ્ધનાં જીવોને છોડીને
(ભવનપતિથી) અપરાજીત સુધીનાં દેવો ત્યાં
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે. પણ સર્વાર્થ સિદ્ધના દેવો
ઉત્પન્ન થતા નથી.

૫૯. નરદેવોનો ઉપપાત :

૫. ભંતે ! નરદેવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોથી ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! નેરહ્મિંતો ઉવવજ્જંતિ,
નો તિરિક્ખજોણિહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
નો મણુસ્સેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
દેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।
- પ. જહ નેરહ્મિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં રયણપ્પભાપુઢવિ-નેરહ્મિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ-
અહેસત્તમાપુઢવિ- નેરહ્મિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! રયણપ્પભાપુઢવિનેરહ્મિંતો ઉવવજ્જંતિ,
નો સક્કરપ્પભાપુઢવિનેરહ્મિંતો -જાવ- નો
અહેસત્તમા-પુઢવિનેરહ્મિંતો ઉવવજ્જંતિ ।
- પ. જહ દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં ભવણવાસિદેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
વાણમંતર-જોહ્મિય-વેમાણિયદેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! ભવણવાસિદેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ,
વાણમંતરદેવેહિંતો વિ ઉવવજ્જંતિ,
એવં સવ્વદેવેસુ ઉવવાણ્યવ્વા વક્કંતીભેણં -જાવ-
સવ્વહ્મસિદ્ધ સ્તિ ।

- વિયા. સ. ૧૨, ૩.૯, સુ. ૮

૬૦. ધમ્મદેવાણં ઉવવાયં-

- પ. ધમ્મદેવા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં નેરહ્મિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! એવં વક્કંતીભેણં સવ્વેસુ ઉવવાણ્યવ્વા
-જાવ- સવ્વહ્મસિદ્ધ સ્તિ ।
જબરં-તમા-અહેસત્તમા-તેહ-વાહ-અસંખેજ્જવાસાહ-
અકમ્મભૂમગ-અંતરદીવગવજ્જેસુ ।

- વિયા. સ. ૧૨, ૩.૯, સુ. ૯

૬૧. દેવાધિદેવાણં ઉવવાયં-

- પ. દેવાધિદેવા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?
કિં નેરહ્મિંતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિંતો
ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગૌતમ ! તે નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
તિર્યચ્યોનિઓથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી,
મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી,
દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
- પ્ર. જો તે (નરદેવ) નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય
છે તો શું રત્નપ્રભાપૃથ્વીનાં નૈરયિકોથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- અધઃસપ્તમ-પૃથ્વીનાં
નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! તે રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિકોમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ શર્કરાપ્રભા
પૃથ્વીનાં નૈરયિકોથી -યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં
નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.
- પ્ર. જો તે દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું
ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક કે વૈમાનિક દેવોથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! ભવનવાસી દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે.
વાણવ્યંતર દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
આ પ્રમાણે સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીનાં બધા દેવોથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે. ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં
વ્યુત્કાંતિપદમાં વર્ણિત વિશેષતાનાં અનુસાર કહેવું
જોઈએ.

૬૦. ધર્મદેવોનો ઉપપાત :

- પ્ર. ભંતે ! ધર્મદેવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
શું તે નૈરયિકોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્-
દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! આનો ઉપપાત વ્યુત્કાંતિ પદમાં વર્ણિત
વિશેષતાનાં અનુસાર સર્વાર્થ સિદ્ધ સુધી કહેવું જોઈએ.
વિશેષ : તમઃ પ્રભા, અધઃસપ્તમ પૃથ્વી, તેજસ્કાય,
વાયુકાય અસંખ્યાત વર્ષની આયુવાળા અકર્મભૂમિ જ
તથા અંતર્દીપજ જીવોથી આવીને ધર્મદેવ ઉત્પન્ન
થતા નથી.

૬૧. દેવાધિદેવોનો ઉપપાત :

- પ્ર. ભંતે ! દેવાધિદેવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
શું નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્-
દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગોયમા ! નેરહ્મિતો ઉવવજ્જંતિ,
નો તિરિક્ખજોણિહિતો ઉવવજ્જંતિ,
નો મણુસ્સેહિતો ઉવવજ્જંતિ,
દેવેહિતો વિ ઉવવજ્જંતિ ।
૫. જહ્ નેરહ્મિતો ઉવવજ્જંતિ કિં -
રયણપ્પમા પુઢવિનેરહ્મિતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ-
અહેસત્તમ પુઢવિનેરહ્મિતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! આહિલ્લા તિસુ પુઢવીસુ ઉવવજ્જંતિ,
સેસાઓ ઓડેયવ્વાઓ ।

૫. જહ્ દેવેહિતો ઉવવજ્જંતિ કિં -
ભવણવાસિદેવેહિતો ઉવવજ્જંતિ ?
વાણમંતર-જોહિસિય-વેમાણિયદેવેહિતો ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! વેમાણિયસુ સવ્વેસુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ-
સવ્વટ્ટસિદ્ધ ત્તિ ।
સેસા ઓડેયવ્વા ।

- વિયા. સ. ૧૨, ૩. ૯, સુ. ૧૦

૬૨. ભાવદેવાણં ઉવવાયં-

૫. ભાવદેવા ણં ભંતે ! કઓહિતો ઉવવજ્જંતિ,
કિં નેરહ્મિતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેહિતો
ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! એવં જહા વક્કંતિએ ભવણવાસીણં ઉવવાઓ
તહા માણિયવ્વો ।

- વિયા. સ. ૧૨, ૩. ૯, સુ. ૧૧

૬૩. ભવિયદવ્વદેવાણં ઉવ્વટ્ટણં-

૫. ભવિયદવ્વદેવા ણં ભંતે ! અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં
ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવવજ્જંતિ ?
કિં નેરહ્મિતો ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેમ ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! નો નેરહ્મિતો ઉવવજ્જંતિ,
નો તિરિક્ખજોણિયસુ ઉવવજ્જંતિ,

૩. ગૌતમ ! તે નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
તિર્યયોનિઓમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી,
મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી,
દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું-
રત્નપ્રભાપૃથ્વીનાં નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે -યાવત્-
અધઃસપ્તમ-પૃથ્વીનાં નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે પ્રથમની ત્રણ નરક પૃથ્વીઓમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
બાકી ચાર (નરકપૃથ્વી) થી (ઉત્પત્તિનો) નિષેધ
કરવો જોઈએ.

૫. જો તે દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું-
ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
વાણમંતર - જ્યોતિષક - વૈમાનિક દેવોમાંથી
આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! તે સર્વાર્થ સિદ્ધ સુધી સમસ્ત વૈમાનિક
દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
શેષ દેવોથી ઉત્પત્તિનો નિષેધ કરવો જોઈએ.

૬૨. ભાવદેવોનો ઉપપાત :

૫. ભંતે ! ભાવદેવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
શું તે નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્-
દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! જેમ વ્યુત્ક્રાંતિ પદમાં ભવનવાસીઓનાં
ઉપપાતનું વર્ણન કરેલ છે તે પ્રમાણે અહીં પણ
કરવું જોઈએ.

૬૩. ભવ્યદ્રવ્ય દેવોનું ઉદ્વર્તન :

૫. ભંતે ! ભવ્ય દ્રવ્યદેવ મરીને તરત જ ક્યાં જાય
છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
શું તે નૈરયિકોમાં આવીને ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- દેવોમાં આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! તે નૈરયિકોમાં આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.
તિર્યયોનિઓથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

નો મણુસ્સેસુ ઉવવજ્જંતિ,
દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ।

૫. જહ દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ,
કિં ભવણવાસિદેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ?
વાણમંતર-જોહસિય-વેમાણિયદેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! સન્વેદેવેસુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- સવ્વટ્ઠસિદ્ધ
ત્તિ । - વિયા. સ. ૧૨, ૩. ૧, સુ. ૨૧

૬૪. નરદેવાણં ઉવ્વટ્ટણં-

૫. નરદેવા ણં ભંતે ! અણંતરં ઉવ્વટ્ટિતા કહિં ગચ્છંતિ ?
કહિં ઉવવજ્જંતિ ?
કિં નેરહણસુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! નેરહણસુ ઉવવજ્જંતિ,
નો તિરિક્ખજોણિણસુ ઉવવજ્જંતિ,
નો મણુસ્સેસુ ઉવવજ્જંતિ,
નો દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ।
જહ નેરહણસુ ઉવવજ્જંતિ, સત્તસુ વિ પુઢવિસુ
ઉવવજ્જંતિ ।
- વિયા. સ. ૧૨, ૩. ૧, સુ. ૨૨

૬૫. ધમ્મદેવાણં ઉવ્વટ્ટણં-

૫. ધમ્મદેવા ણં ભંતે ! અણંતરં ઉવ્વટ્ટિતા કહિં ગચ્છંતિ ?
કહિં ઉવવજ્જંતિ ?
કિં નેરહણસુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! નો નેરહણસુ ઉવવજ્જંતિ,
નો તિરિક્ખજોણિણસુ ઉવવજ્જંતિ,
નો મણુસ્સેસુ ઉવવજ્જંતિ,
દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ।
૫. જહ દેવેસુ ઉવવજ્જંતિ,
કિં ભવણવાસિદેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ?
વાણમંતર-જોહસિય-વેમાણિયદેવેસુ ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! નો ભવણવાસિદેવેસુ ઉવવજ્જંતિ,

મણુખ્યોમાં આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી,
પરંતુ દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. જો (તે) દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો-
શું ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
વાણવ્યંતર, જ્યોતિષક કે વૈમાનિક દેવોથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! તે સર્વાર્થ સિદ્ધ સુધી સર્વ દેવોથી આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે.

૬૪. નરદેવોનું ઉદ્વર્તન :

૫. ભંતે ! નરદેવ મરીને તરત ક્યાં જાય છે ? ક્યાં
ઉત્પન્ન થાય છે ?
શું તે નૈરયિકોમાં આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્-
દેવોમાં આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! (તે) નૈરયિકોમાં આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
તિર્યંચયોનિઓમાં આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી,
મણુખ્યોમાં આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી,
દેવોમાં આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.
જો નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તો સાતે (નરકો)
પૃથ્વીઓમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૬૫. ધર્મદેવોનું ઉદ્વર્તન :

૫. ભંતે ! ધર્મદેવ મરીને તરત ક્યાં જાય છે ? ક્યાં
ઉત્પન્ન થાય છે ?
શું તે નૈરયિકોમાં આવીને ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- દેવોમાં આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! તે નૈરયિકોમાં આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી,
તિર્યંચયોનિઓમાં આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી,
મણુખ્યોમાં આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી,
દેવોમાં આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
૫. ભંતે ! જો તે દેવોમાં આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો-
શું ભવનવાસી દેવોમાં આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
વાણવ્યંતર, જ્યોતિષક કે વૈમાનિક દેવોમાં આવીને
ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! તે ભવનવાસી દેવોમાં આવીને ઉત્પન્ન
થતાં નથી.

નો વાણમંતરદેવેસુ ઉવવજ્જંતિ,
નો જોડસિયદેવેસુ ઉવવજ્જંતિ,
વેમાણિયદેવેસુ ઉવવજ્જંતિ,
સવ્વેસુ વેમાણિયેસુ ઉવવજ્જંતિ -જાવ- સવ્વદ્ધસિદ્ધ
અણુત્તરોવવાઇએસુ ઉવવજ્જંતિ ।
અત્યેગઇયા સિજ્જંતિ -જાવ- સવ્વદુક્ખાણમંતં કરેતિ ।
- વિયા. સ. ૧૨, ઉ. ૧, સુ. ૨૩

૬૬. દેવાધિદેવાણં ઉવ્વટ્ટણં-

પ. દેવાધિદેવા ણં ભંતે ! અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં
ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવવજ્જંતિ ?
ઉ. ગોયમા ! સિજ્જંતિ -જાવ- સવ્વદુક્ખાણમંતં કરેતિ ।
- વિયા. સ. ૧૨, ઉ. ૧, સુ. ૨૪

૬૭. ભાવદેવાણં ઉવ્વટ્ટણં-

પ. ભાવદેવા ણં ભંતે ! અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા કહિં ગચ્છંતિ ?
કહિં ઉવવજ્જંતિ ?
ઉ. ગોયમા ! જહા વક્કંતીએ અસુરકુમારાણં ઉવ્વટ્ટણા
તહા ભાણિયવ્વા ।
- વિયા. સ. ૧૨, ઉ. ૧, સુ. ૨૫

૬૮. અસંજયભવિયદવ્વદેવાઇણં વિવિહદેવલોગેસુ ઉપ્પાય
પરૂવણં-

પ. અહ ભંતે !
૧. અસંજયભવિયદવ્વદેવાણં,
૨. અવિરાહિયસંજમાણં,
૩. વિરાહિયસંજમાણં,
૪. અવિરાહિયસંજમાસંજમાણં,
૫. વિરાહિયસંજમાસંજમાણં,
૬. અસણ્ણીણં,
૭. તાવસાણં, ૮. કંદપ્પિયાણં,
૯. ચરગપરિવ્વાયગાણં, ૧૦. કિલ્લિસિયાણં,
૧૧. તેરિચ્છિયાણં, ૧૨. આજીવિયાણં,
૧૩. આભિઓગિયાણં,
૧૪. સલિંગીણં ઢંસણવાવન્નગાણં,
એસિ ણં દેવલોગેસુ ઉવવજ્જમાણાણં કસ્સ કહિં
ઉવવાએ પ્પણ્ણત્તે ?

વાણવ્યંતર દેવોમાં આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી,
જ્યોતિષ્ક દેવોમાં પણ આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી,
પણ વૈમાનિક દેવોમાં આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.
તેમાં પણ સર્વાર્થસિદ્ધઅણુત્તરોપપાતિક દેવો સુધી
વૈમાનિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
કોઈ કોઈ ધર્મ દેવ સિદ્ધ થાય છે -યાવત્- બધા
દુઃખોનો અંત કરે છે.

૬૬. દેવાધિદેવોનું ઉદ્ધવર્તન :

પ્ર. ભંતે ! દેવાધિદેવ મરીને ક્યાં જાય છે ? ક્યાં
ઉત્પન્ન થાય છે ?
ઉ. ગૌતમ ! તે સિદ્ધ થાય છે -યાવત્- બધા દુઃખોનો
અંત કરે છે.

૬૭. ભાવદેવોનું ઉદ્ધવર્તન :

પ્ર. ભંતે ! ભાવદેવ મરીને તરત ક્યાં જાય છે ? ક્યાં
ઉત્પન્ન થાય છે ?
ઉ. ગૌતમ ! વ્યુત્ક્રાંતિ પદમાં જે પ્રમાણે અસુરકુમારોની
ઉદ્ધવર્તના કહી છે તે પ્રમાણે અહીં ભાવદેવોની
પણ કહેવી જોઈએ.

૬૮. અસંયત ભવ્ય દ્રવ્ય દેવ આદિનું વિવિધ દેવલોકોમાં
ઉત્પાદનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે !
૧. અસંયત ભવ્ય દ્રવ્ય દેવ,
૨. અવિરાધિત સંયમી,
૩. વિરાધિત સંયમી,
૪. અવિરાધિત સંયમા-સંયમી (દેશ વિરતિ)
૫. વિરાધિત સંયમા-સંયમી,
૬. અસંજી (અકામ નિર્જરાવાળા),
૭. તાપસ, ૮. કાંદર્પિક,
૯. ચરક પરિવ્રાજક, ૧૦. કિલ્લિષ્ક,
૧૧. તિર્યચ, ૧૨. આજીવિક,
૧૩. આભિઓગિક,
૧૪. શ્રદ્ધાભ્રષ્ટ સ્વલીંગી સાધુ.
આ બધા જો દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય તો કોનું ક્યાં
ઉપપાત કહ્યું છે ?

૩. ગોયમા !

૧. અસંજયભવિયદ્વદેવાણં જહણ્ણેણં
ભવણવાસીસુ, ઉક્કોસેણં ઉવરિમગેવિજ્જણ્ણેસુ,
૨. અવિરાહિયસંજમાણં જહણ્ણેણં સોહમ્મે કપ્પે,
ઉક્કોસેણં સવ્વટ્ઠસિદ્ધે વિમાણે,
૩. વિરાહિયસંજમાણં જહણ્ણેણં ભવણવાસીસુ,
ઉક્કોસેણં સોહમ્મે કપ્પે,
૪. અવિરાહિયસંજમાસંજમાણં જહણ્ણેણં સોહમ્મે
કપ્પે, ઉક્કોસેણં અચ્ચુણ્ણે કપ્પે,
૫. વિરાહિયસંજમાસંજમાણં જહણ્ણેણં ભવણવાસીસુ,
ઉક્કોસેણં જોહિસિણ્ણેસુ,
૬. અસણ્ણીણં જહણ્ણેણં ભવણવાસીસુ,
ઉક્કોસેણં વાણમંતરેસુ,

અવસેસા સવ્વે જહણ્ણેણં ભવણવાસીસુ,
ઉક્કોસેણં વોચ્છામિ,

૭. તાવસાણં જોહિસિણ્ણેસુ,
૮. કંદપ્પિયાણં સોહમ્મે કપ્પે,
૯. ચરગ-પરિવ્વાયગાણં બંભલોણ્ણે કપ્પે,
૧૦. કિલ્લિસિયાણં લંતગે કપ્પે,
૧૧. તેરિચ્છિયાણં સહસારે કપ્પે,
૧૨. આજીવિયાણં અચ્ચુણ્ણે કપ્પે,
૧૩. આભિઓગિયાણં અચ્ચુણ્ણે કપ્પે,
૧૪. સલિણ્ણીણં દંસણવાવન્નગાણં ઉવરિમગેવેજ્જણ્ણેસુ ।^૧
- વિયા. સ. ૧, ઉ. ૨, સુ. ૧૯

૬૯. દેવકિલ્લિસિણ્ણેસુ ઉવવાયકારણ પહ્વણં-

- પ. દેવકિલ્લિસિયાણં ભંતે ! કેસુ કમ્માદાણેસુ દેવકિલ્લિ-
સિયાણં ઉવવત્તારો ભવંતિ ?
- ઉ. ગોયમા ! જે હમે જીવા આયરિયપહિણીયા,
ઉવજ્જાયાપહિણીયા, કુલપહિણીયા, ગણપહિણીયા,
સંઘપહિણીયા, આયરિય-ઉવજ્જાયાણં અયસકરા,
અવણ્ણકરા, અકિત્તિકરા બહૂહિં અસબ્ભાવુબ્ભાવ-
ણાહિં મિચ્છતાભિનિવેસેહિં ય અપ્પાણં ચ, પરં ચ

ગૌતમ !

૧. અસંયત ભવ્ય દ્રવ્ય દેવોનું જઘન્ય ભવનવા-
સીઓમાં, ઉત્કૃષ્ટ ઉપરિમ ગ્રૈવેયકોમાં,
૨. અવિરાહિત સંયમવાણાનું જઘન્ય સૌધર્મકલ્પમાં,
ઉત્કૃષ્ટ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં,
૩. વિરાહિત સંયમવાણાનું જઘન્ય ભવનવા-
સીઓમાં, ઉત્કૃષ્ટ સૌધર્મ કલ્પમાં,
૪. અવિરાહિત સંયમાસંયમવાણાનું જઘન્ય સૌધર્મ
કલ્પમાં, ઉત્કૃષ્ટ અચ્યુત કલ્પમાં,
૫. વિરાહિત સંયમાસંયમવાણાનું જઘન્ય
ભવનવાસીઓમાં, ઉત્કૃષ્ટ જયોતિષ્ક દેવોમાં,
૬. અસંજી જીવોનું જઘન્ય ભવનવાસીઓમાં,
ઉત્કૃષ્ટ વાણવ્યંતર દેવોમાં ઉત્પાદ કલ્પ છે.
બાકીનાં બધાનો ઉત્પાદ જઘન્ય ભવનવાસીઓમાં,

જૈન અને ઉત્કૃષ્ટ ઉત્પાદ કમથી કહીશ -
જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

૭. તાપસોનું જયોતિષ્કોમાં,
૮. કાંદર્પિકોનું સૌધર્મ કલ્પમાં,
૯. ચરક પરિવ્રાજકોનું બ્રહ્મલોક કલ્પમાં,
૧૦. કિલ્લિષિકનું લાંતક કલ્પમાં,
૧૧. તિર્યંચનું સહસાર કલ્પમાં,
૧૨. આજીવિકોનું અચ્યુત કલ્પમાં,
૧૩. આભિઓગિકોનું અચ્યુત કલ્પમાં,
૧૪. શ્રદ્ધાબ્રષ્ટ સ્વર્લીંગી શ્રમણોનું ઉપરનાં
ગ્રૈવેયકોમાં ઉત્પાદ થાય છે.

૬૯. કિલ્લિષિક દેવોમાં ઉત્પત્તિનાં કારણોનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! કયા કર્મોનાં પ્રહણથી કિલ્લિષિક દેવ,
કિલ્લિષિક દેવનાં રુપમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ઉ. ગૌતમ ! જે જીવ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, કુળ, ગણ
અને સંઘનાં પ્રત્યનિક હોય છે તથા આચાર્ય અને
ઉપાધ્યાયનાં અપયશ, અવાર્ણવાદ અને અકીર્તિ
કરનાર છે તથા ધણા અસદ્ભાવોને પ્રકટ કરનાર
અને મિથ્યાત્વનાં કદાબ્રહોથી સ્વયંને, બીજાને અને

તદુભયં ચ વુગ્માહેમાણા વુપ્પાએમાણા બ્રહ્મં વાસાઈં
સામણ્ણપરિયાગં પાણ્ણંતિ, પાણ્ણિત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ
અણાલોહયપડિક્કંતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા
અન્નયરેસુ દેવકિલ્લિસિએસુ દેવકિલ્લિસિયત્તાએ
ઉવવત્તારો ભવંતિ,

તં જહા-૧. તિપલિઓવમટ્ઠિઈએસુ વા, ૨. તિસાગ-
રોવમટ્ઠિઈએસુ વા, ૩. તેરસસાગરોવમટ્ઠિઈએસુ વા ।

- પ. દેવકિલ્લિસિયા ણં ભંતે ! તાઓ દેવલોગાઓ
આઝક્ખણં ભવક્ખણં ઠિઈક્ખણં અણંતરં ચયં
ચઈત્તા કહિં ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! -જાવ- ચત્તારિ પંચ નેરહય-તિરિક્ખજો-
ણિયમણુસ્સ દેવભવગ્ગહણાએ સંસારં અણુપરિયટ્ઠિત્તા
તઓ પચ્છા સિજ્ઞંતિ બુજ્ઞંતિ મુચ્ચંતિ -જાવ-
સવ્વદુક્ખાણં અંતં કરેંતિ ।

અત્થેગહયા અણાઈયં અણવદગ્ગં દીહમહ્ધં ચાઉરંત-
સંસારકંતારં અણુપરિયટ્ઠિત્તિ ।

- વિયા. સ. ૯, ૩, ૩, સુ. ૧૦૮-૧૦૯

૭૦. ઉત્તરકુરુ મણુસ્સાણં ઉપ્પાય પરુવણં-

- પ. ઉત્તરકુરુએ ણં ભંતે ! મણુયા કાલમાસે કાલં
કિચ્ચા કહિં ગચ્છંતિ ? કહિં ઉવવજ્જંતિ ?
૩. ગોયમા ! તે ણં મણુયા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા
દેવલોએસુ ઉવવજ્જંતિ ।

- જીવા. પડિ. ૩, સુ. ૬૩૦ (તેરા.)

૭૧. મહહિંદયદેવસ્સ નાગ-મણિ-રૂક્ષેસુ ઉવવાઓ તયણંતરભવાઓ સિદ્ધત્ત પરુવણં-

- પ. દેવે ણં ભંતે ! મહહિંદીએ મહહ્જુઈએ મહહ્બલે મહાયસે
મહેસક્ખે અણંતરં ચયં ચઈત્તા વિસરીરેસુ નાગેસુ
ઉવવજ્જેજ્જા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! ઉવવજ્જેજ્જા ।
- પ. સે ણં ભંતે ! તત્થ અચ્ચિય-વંદિય-પૂહય-સક્કારિય-
સમ્માણિએ દિવ્વે સચ્ચે સચ્ચોવાએ સન્નિહિયપાહિહેરે
યા વિ ભવેજ્જા ?

૩. હંતા, ગોયમા ! ભવેજ્જા ।

સ્વ-પર બંનેને ભ્રાંત અને દુર્બોધ કરનાર, ઘણાં
વર્ષો સુધી શ્રમણ પર્યાયનું પાલન કરીને તે અકાર્ય
(પાપ) સ્થાનની આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કર્યા
વગર કાળનાં સમયે કાળ કરીને કંઈક કિલ્લિષિક
દેવોમાં કિલ્લિષિક દેવ રુપે ઉત્પન્ન થાય છે.

જેમકે - ૧. ત્રણ પલ્લોપમની સ્થિતિવાળામાં,
૨. ત્રણ સાગરોપમની સ્થિતિવાળામાં, ૩. તેર
સાગરોપમની સ્થિતિવાળામાં,

- પ્ર. ભંતે ! કિલ્લિષિક દેવ તે દેવલોકથી આયુ ક્ષય,
ભવ ક્ષય અને સ્થિતિ ક્ષય થયા પછી ત્યાંથી ચ્યવન
કરીને ક્યાં જાય છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! કેટલાક કિલ્લિષિક દેવ નૈરયિક તિર્યય
મનુષ્ય અને દેવનાં ચાર-પાંચ ભવ કરીને અને
આટલો સંસાર પરિભ્રમણ કરીને ત્યારપછી
સિદ્ધ-બુદ્ધ-મુક્ત થાય છે -ચાવત્- બધા દુઃખોનો
અંત કરે છે.

કોઈ-કોઈ દેવ અનાદિ-અનન્ત દીર્ઘમાર્ગવાળા
ચતુર્ગતિ રૂપ સંસાર રૂપી અટવીમાં પરિભ્રમણ
કરે છે.

૭૦. ઉત્તરકુરુનાં મનુષ્યોનું ઉત્પાતનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! ઉત્તરકુરુનાં મનુષ્ય કાળ માસમાં કાળ
કરીને ક્યાં જાય છે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! તે મનુષ્ય કાળ માસમાં કાળ કરીને
દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૭૧. મહદ્ધિક દેવની નાગ, મણી, વૃક્ષનાં રુપમાં ઉત્પત્તિ અને તદનન્તર ભવોથી સિદ્ધત્વનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! મહદ્ધિક, મહાદ્યુતિ, મહાબળ, મહાયશ અને
મહાસુખવાળા દેવ ચ્યવીને શું દ્વિશરીરી (બે જન્મ
ધારણ કરીને સિદ્ધ થનાર) નાગો (સર્પ કે
હાથીઓમાં) ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! (તે) ઉત્પન્ન થાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! તે ત્યાં નાગનાં ભવમાં અર્ચિત, વંદિત,
પૂજીત, સત્કારિત, સમ્માનિત, પ્રધાન (દિવ્ય)
સત્ય (વચનસિદ્ધ), સત્યાનુપાતરુપ (સકળવક્તા)
કે સન્નિહિત પ્રાતિહારિક પણ હોય છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! હોય છે.

- પ. સેળં ભંતે ! તઓહિંતો અળંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા સિજ્જેજ્જા -જાવ- સવ્વદુક્ખાણમંતં કરેજ્જા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! સિજ્જેજ્જા -જાવ- સવ્વદુક્ખાણમંતં કરેજ્જા ।
- પ. દેવે ણં ભંતે ! મહિહ્ઠીએ -જાવ- મહેસક્ખે અળંતરં ચયં ચહિત્તા બિસરીરેસુ મળીસુ ઉવવજ્જેજ્જા ?
૩. ગોયમા ! એવં ચેવ જહા નાગાણં ।
- પ. દેવે ણં ભંતે ! મહિહ્ઠીએ -જાવ- મહેસક્ખે અળંતરં ચયં ચહિત્તા બિસરીરેસુ રૂક્ખેસુ ઉવવજ્જેજ્જા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! ઉવવજ્જેજ્જા ।
- પ. સેળં ભંતે ! તથ અચ્ચિય-વંદિય -જાવ- સન્નિહિયપા- ડિહેરે લાઉલ્લોહિયમહિએ યા વિ ભવેજ્જા ?
૩. હંતા, ગોયમા ! ભવેજ્જા ।
સેસં તં ચેવ -જાવ- સવ્વદુક્ખાણમંતં કરેજ્જા ।
- વિયા. સ. ૧૨, ૩. ૮, સુ. ૨-૪
૭૨. સમોહયસ્સ પુઢવિ-આઉ-વાઉકાહિયસ્સ ઉપ્પત્તીએ પુવ્વં પચ્છા વા પુગ્ગલગહણ પરૂવણં-
- પ. પુઢવિકાહિએ ણં ભંતે ! ઈમીસે રયણપ્પભાએ પુઢવીએ સમોહએ, સમોહણિત્તા જે ભવિએ સોહમ્મે કપ્પે પુઢ- વિકાહિયત્તાએ ઉવવજ્જિત્તાએ સે ણં ભંતે ! કિં પુવ્વિં ઉવવજ્જિત્તા પચ્છા સંપાઉણેજ્જા, પુવ્વિં વા સંપાઉણિત્તા પચ્છા ઉવવજ્જેજ્જા ?
૩. ગોયમા ! ૧. પુવ્વિં વા ઉવવજ્જિત્તા, પચ્છા સંપાઉણેજ્જા ।
૨. પુવ્વિં વા સંપાઉણિત્તા, પચ્છા ઉવવજ્જેજ્જા ।
- પ. સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં બુચ્ચહિ-
“પુવ્વિં ઉવવજ્જિત્તા પચ્છા સંપાઉણેજ્જા,
પુવ્વિં વા સંપાઉણિત્તા પચ્છા ઉવવજ્જેજ્જા ?”
૩. ગોયમા ! પુઢવિકાહિયાણં તઓ સમુઘાયા પ્પણત્તા, તં જહા-
- પ્ર. ભંતે ! શું તે ત્યાંથી અનન્તર અવીને મનુષ્ય ભવમાં ઉત્પન્ન થઈને સિદ્ધ થાય છે -ચાવત્- બધા દુઃખોનો અંત કરે છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! તે સિદ્ધ થાય છે -ચાવત્- બધા દુઃખોનો અંત કરે છે.
- પ્ર. ભંતે ! મહર્હિક-ચાવત્- મહાસુખવાળા દેવ અનન્તવાર અવીને શું દ્વિશરીરી મણીઓમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! જેમ નાગોનાં વિષયમાં કહ્યું તે પ્રમાણે મણીઓનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.
- પ્ર. ભંતે ! મહર્હિક-ચાવત્- મહાસુખવાળા દેવ અનન્તવાર અવીને શું દ્વિશરીરી વૃક્ષોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! ઉત્પન્ન થાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! તે ત્યાં વૃક્ષનાં ભવમાં અર્થિત, વંદિત -ચાવત્- સન્નિહિત પ્રાતિહારિક થાય છે તથા તે વૃક્ષને ચબૂતરો આદિ બનાવીને પૂજાય પણ જાય છે ?
૩. હા, ગૌતમ ! પૂજાય પણ જાય છે.
શેષ બધું જ વર્ણન પૂર્વવત્ (મનુષ્ય ભવ-ધારણ કરીને) બધા દુઃખોનો અંત કરે છે ત્યાં સુધી કહેવું જોઈએ.
૭૨. સમવહત પૃથ્વી અપ્-વાયુકાયિકની ઉત્પત્તિનાં પૂર્વ અને પશ્ચાત્ પુદ્ગલ ગ્રહણનું પ્રરુપણ :
- પ્ર. ભંતે ! જે પૃથ્વીકાયિક જીવ આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં મરણ સમુદ્ઘાતથી સમવહત થઈને સૌધર્મ કલ્પમાં પૃથ્વીકાયિક રુપથી ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે પહેલા ઉત્પન્ન થઈને પછી પુદ્ગલ ગ્રહણ કરે છે કે પહેલા પુદ્ગલ ગ્રહણ કરીને પછી ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! ૧. તે પહેલા ઉત્પન્ન થાય છે અને પછી પુદ્ગલ ગ્રહણ કરે છે.
૨. પહેલા તે પુદ્ગલ ગ્રહણ કરે છે અને પછી ઉત્પન્ન થાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
“તે પહેલા ઉત્પન્ન થાય છે અને પછી પુદ્ગલ ગ્રહણ કરે છે, અથવા પહેલા તે પુદ્ગલ ગ્રહણ કરે છે અને પછી ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયિક જીવોનાં ત્રણ સમુદ્ઘાત કહ્યા છે, જેમકે -

૧. વેયણાસમુઘાણ, ૨. કસાયસમુઘાણ,
૩. મારણંતિયસમુઘાણ ।

મારણંતિયસમુઘાણં સમોહણમાણે-

દેસેણ વા સમોહણ્ણઇ, સઁવ્વેણ વા સમોહણ્ણઇ,

દેસેણં સમોહણ્ણમાણે પુલ્લિં સંપાઝણિત્તા પચ્છા
ઉવવજ્જિજ્જા,

સઁવ્વેણં સમોહણ્ણમાણે પુલ્લિં ઉવવજ્જેત્તા પચ્છા
સંપાઝણેજ્જા ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઇ-

“પુલ્લિં સંપાઝણિત્તા પચ્છા ઉવવજ્જિજ્જા,
પુલ્લિં ઉવવજ્જેત્તા પચ્છા સંપાઝણેજ્જા ।”

એવં ચેવ ઈસાણે વિ ।

એવં -જાવ- અચ્ચુણ ।

ગેવિજ્જવિમાણે અણુત્તરવિમાણે ઈસિપબ્બારાણ ય
એવં ચેવ ।

- પ. પુલ્લવિકાઙ્ગેણં ભંતે ! સઁકકરણ્ણભાણે પુલ્લવિણે સમોહણ
સમોહણિત્તા જે ભવિણે સોહમ્મે કપ્પે પુલ્લવિકાઙ્ગેણે
ઉવવજ્જિત્તાણે,

“સેણં ભંતે ! કિં પુલ્લિં ઉવવજ્જિત્તા પચ્છા સંપાઝણેજ્જા ?
પુલ્લિં વા સંપાઝણિત્તા પચ્છા ઉવવજ્જેજ્જા ?”

૩. ગોયમા ! એવં જહા રયણ્ણભાણે પુલ્લવિકાઙ્ગેણો
ઉવવાઙ્ગેણો તહા સઁકકરણ્ણભાણે પુલ્લવિકાઙ્ગેણો વિ
ઉવવાણ્ણેચ્ચો -જાવ- ઈસિપબ્બારાણ ।

એવં જહા રયણ્ણભાણે વત્તઁવ્વયા ભણિયા ।

એવં -જાવ- અહેસત્તમાણે સમોહણો ઈસિપબ્બારાણ
ઉવવાણ્ણેચ્ચો ।

સેસં તં ચેવ । - વિયા. સ. ૧૭, ૩. ૬, સુ. ૧-૬

૧. વેદના સમુદ્ધાત, ૨. કમાય-સમુદ્ધાત,
૩. મારણાંતિક સમુદ્ધાત.

જ્યારે પૃથ્વીકાયિક જીવ મારણાંતિક સમુદ્ધાત
કરે છે -

ત્યારે તે દેશથી પણ સમુદ્ધાત કરે છે અને સર્વથી
પણ સમુદ્ધાત કરે છે.

જ્યારે દેશથી સમુદ્ધાત કરે છે ત્યારે પહેલા
પુદ્ગલ ઘ્રહણ કરે છે અને પછી ઉત્પન્ન થાય છે.

જ્યારે સર્વથી સમુદ્ધાત કરે છે ત્યારે પહેલા ઉત્પન્ન
થાય છે અને પછી પુદ્ગલ ઘ્રહણ કરે છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“તે પહેલા ઉત્પન્ન થાય છે અને પછી પુદ્ગલ
ઘ્રહણ કરે છે (અથવા) પહેલા તે પુદ્ગલ ઘ્રહણ
કરે છે અને પછી ઉત્પન્ન થાય છે.”

આ પ્રમાણે ઈશાનકલ્પના માટે પણ જાણવું
જોઈએ.

આ પ્રમાણે અચ્યુતકલ્પનાં સંબંધમાં પણ સમજવું
જોઈએ.

ત્રૈવેયકવિમાન, અનુત્તરવિમાન અને ઈષ્ટત્રાગ-
ભારા પૃથ્વીનાં વિષયમાં પણ આ પ્રમાણે જાણવું
જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! જે પૃથ્વીકાયિક જીવ આ શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીમાં
મરણ-સમુદ્ધાતથી સમવહત થઈને સૌધર્મ કલ્પમાં
પૃથ્વીકાયિક રુપમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો-

“ભંતે ! તે પહેલા ઉત્પન્ન થઈને પછી પુદ્ગલ
ઘ્રહણ કરે છે કે પહેલા પુદ્ગલ ઘ્રહણ કરીને પછી
ઉત્પન્ન થાય છે ?”

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં પૃથ્વીકાયિક
જીવોનાં ઉત્પાદ આદિ કહ્યા તે પ્રમાણે શર્કરાપ્રભા
પૃથ્વીકાયિક જીવોનાં ઉત્પાદ આદિ ઈષ્ટત્રાગભારા
પૃથ્વી સુધી જાણવું જોઈએ.

જે પ્રમાણે રત્નપ્રભા પૃથ્વીકાયિક જીવોનાં માટે
કહ્યું તે પ્રમાણે અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં મરણ-
સમુદ્ધાતથી સમવહત જીવોનાં ઈષ્ટત્રાગભારા પૃથ્વી
સુધી ઉત્પાદ આદિ જાણવાં જોઈએ.

શેષ બાકીનું બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

પ. પુઢવિકાઇએ ણં ઢંતે ! સોહમ્મે કપ્પે સમોહએ સમોહણિત્તા જે ઢવિએ ઇમીસે રચણપ્પઢાએ પુઢવીએ પુઢવિકાઇચ્છાએ ઉવવજ્જિત્તએ,

સે ણં ઢંતે ! કિં પુઢ્વિં ઉવવજ્જિત્તા પચ્છા સંપાઝણેજ્જા ?

પુઢ્વિં વા સંપાઝણિત્તા પચ્છા ઉવવજ્જેજ્જા ?

ઝ. ગોચમા ! પુઢ્વિં વા ઉવવજ્જિત્તા પચ્છા સંપાઝણેજ્જા, પુઢ્વિં વા સંપાઝણિત્તા પચ્છા ઉવવજ્જેજ્જા ।

સેસં તં ચેવ ।

જહા રચણપ્પઢાપુઢવિકાઇઓ સવ્વકપ્પેસુ -જાવ- ઇસિપઢ્ઢારાએ તાવ ઉવવાઇઓ ।

એવં સોહમ્મપુઢવિકાઇઓ વિ સત્તસુ વિ પુઢવીસુ ઉવવાએચ્ચો -જાવ- અહેસત્તમો ।

એવં જહા સોહમ્મપુઢવિકાઇઓ સવ્વપુઢવીસુ ઉવવાઇઓ, એવં -જાવ- ઇસિપઢ્ઢારાપુઢવિકાઇઓ સવ્વપુઢવીસુ -જાવ- અહેસત્તમાએ ।

- વિયા. સ. ૧૭, ઝ.૭, સુ. ૧

પ. આઝકાઇએ ણં ઢંતે ! ઇમીસે રચણપ્પઢાએ પુઢવીએ સમોહએ સમોહણિત્તા જે ઢવિએ સોહમ્મે કપ્પે આઝકાઇચ્છાએ ઉવવજ્જિત્તએ,

સે ણં ઢંતે ! કિં પુઢ્વિં ઉવવજ્જિત્તા પચ્છા સંપાઝણેજ્જા,

પુઢ્વિં વા સંપાઝણિત્તા પચ્છા ઉવવજ્જેજ્જા ?

ઝ. ગોચમા ! એવં જહા પુઢવિકાઇયાઓ તહા આઝકાઇયાઓ વિ સવ્વકપ્પેસુ -જાવ- ઇસિપઢ્ઢારાએ તહેવ ઉવવાએચ્ચો ।

એવં જહા રચણપ્પઢા આઝકાઇઓ ઉવવાઇઓ તહા -જાવ- અહેસત્તમ આઝકાઇઓ ઉવવાએચ્ચો -જાવ- ઇસિપઢ્ઢારાએ ।

- વિયા. સ. ૧૭, ઝ.૮, સુ. ૧-૨

પ્ર. ળંતે ! જે પૃથ્વીકાયિક જીવ સૌઢર્મ કલ્પમાં ઢરણ-સમુઢ્ઢાતથી સમવહત થઈને આ રત્નપ્રભા-પૃથ્વીમાં પૃથ્વીકાયિક-રૂપમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે.

તો ળંતે ! તે પહેલા ઉત્પન્ન થઈને પછી પુઢ્ઢગલ-ઝહણ કરે છે ?

કે પહેલા પુઢ્ઢગલ ઝહણ કરીને પછી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઝ. ગૌતમ ! તે પહેલા ઉત્પન્ન થાય છે અને પછી પુઢ્ઢગલ ઝહણ કરે છે તેમજ પહેલા તે પુઢ્ઢગલ ઝહણ કરે છે અને પછી ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

જે પ્રઢાણે રત્નપ્રભા-પૃથ્વીનાં પૃથ્વીકાયિક જીવોનાં ઢઢા કલ્પોમાં ઈષ્ટપ્રાગ્ભારા પૃથ્વી સુઢી જે ઉત્પાઢ આઢિ કહ્યા છે.

તે પ્રઢાણે સૌઢર્મકલ્પનાં પૃથ્વીકાયિક જીવોનાં સાતે નરક પૃથ્વીઓમાં અઢઃસપ્તમ સુઢી ઉત્પાઢ આઢિ જાણવા જોઈએ.

આ પ્રઢાણે સૌઢર્મકલ્પનાં પૃથ્વીકાયિક જીવોનાં સમાન ઢઢા કલ્પોમાં ઈષ્ટપ્રાગ્ભારા પૃથ્વી સુઢીનાં પૃથ્વીકાયિક જીવોનાં અઢઃસપ્તમઃ પૃથ્વી સુઢી સાતે નરક પૃથ્વીઓમાં ઉત્પાઢ આઢિ જાણવાં જોઈએ.

પ્ર. ળંતે ! જે અપૂકાયિક જીવ આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં ઢરણ સમુઢ્ઢાતથી સમવહત થઈને સૌઢર્મકલ્પમાં અપૂકાયિકના રૂપમાં ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય છે,

તો ળંતે ! તે પહેલા ઉત્પન્ન થઈને પછી પુઢ્ઢગલ ઝહણ કરે છે ?

કે પહેલા પુઢ્ઢગલ ઝહણ કરીને પછી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઝ. ગૌતમ ! જે પ્રઢાણે પૃથ્વીકાયિક જીવોનાં વિષયમાં કહ્યુ, તે પ્રઢાણે અપૂકાયિક જીવોનાં વિષયમાં ઢઢા કલ્પોમાં ઈષ્ટપ્રાગ્ભારા પૃથ્વી સુઢી (પૂર્વવત્) ઉત્પાઢ આઢિ કહેવા જોઈએ.

જેમ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં અપૂકાયિક જીવોનાં ઉત્પાઢનું વર્ણન કર્યું- તેવું જ અઢઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં અપૂકાયિક જીવોનું ઈષ્ટપ્રાગ્ભારા પૃથ્વી સુઢી ઉત્પાઢ જાણવાં જોઈએ.

પ. આઝકાઈએ ણં ઢંતે ! સોહમ્મે કપ્પે સમોહએ સમોહણિત્તા જે ઢવિએ ઇમીસે રયણપ્પઢાએ પુઢવીએ ઘણોદધિવલયેસુ આઝકાઈયત્તાએ ડવવજ્જિત્તએ,

સે ણં ઢંતે ! કિં પુલ્લિં ડવવજ્જિત્તા પચ્છા સંપાડણેજ્જા ?

પુલ્લિં વા સંપાડણિત્તા પચ્છા ડવવજ્જેજ્જા ?

ડ. ગોયમા ! સેસં તં ચેવ, એવં -જાવ- અહેસત્તમાએ ।

જહા સોહમ્મઆઝકાઈઓ એવં -જાવ- ઈસિપઢ્ઢારાએ આઝકાઈઓ -જાવ- અહેસત્તમાએ ડવવાએયલ્લો ।

- વિયા. સ. ૧૭, ડ. ૧, સુ. ૧-૩

પ. વાઝકાઈએ ણં ઢંતે ! ઇમીસે રયણપ્પઢાએ પુઢવીએ સમોહએ સમોહણિત્તા, જે ઢવિએ સોહમ્મે કપ્પે વાઝકાઈયત્તાએ ડવવજ્જિત્તએ,

સે ણં ઢંતે ! કિં પુલ્લિં ડવવજ્જિત્તા પચ્છા સંપાડણેજ્જા ?

પુલ્લિં વા સંપાડણિત્તા પચ્છા ડવવજ્જેજ્જા ?

ડ. ગોયમા ! જહા પુઢવિકાઈયાઓ તહા વાઝકાઈઓ વિ ।

ણવરં- વાઝકાઈયાણં ચત્તારિ સમુઘાયા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. વેયણાસમુઘાએ, ૨. કસાય સમુઘાએ,
૩. મારણંતિય સમુઘાએ, ૪. વેડલ્લિયસમુઘાએ ।
મારણંતિયસમુઘાએણં સમોહણ્ણમાણે દેસેણ વા સમોહણ્ણઈ, સલ્લેણ વા સમોહણ્ણઈ,

દેસેણં સમોહણ્ણમાણે પુલ્લિં સંપાડણિત્તા પચ્છા ડવવજ્જિજ્જા,

સલ્લેણં સમોહણ્ણમાણે પુલ્લિં ડવવજ્જેજ્જા પચ્છા સંપાડણેજ્જા ।

એવં જહા પુઢવિકાઈઓ તહા વાઝકાઈઓ વિ સલ્લે કપ્પેસુ -જાવ- ઈસિપઢ્ઢારાએ તહેવ ડવવાએયલ્લો ।

- વિયા.સ. ૧૭, ડ. ૧૦, સુ. ૧

પ્ર. ળંતે ! જે અપ્કાચિક જીવ સૌધર્મ કલ્પમાં મરણ સમુદ્ઘાતથી સમવલત થઈને આ રત્નપ્રલ્મા પૃથ્વીનાં ઘનોદધિવલયોમાં અપ્કાચિક રુપથી ડત્પન્ન થવાનાં યોગ્ય છે,

તો ળંતે ! તે પહેલા ડત્પન્ન થઈને પછી પુદ્ગલ ંલણ કરે છે કે ?

કે પહેલા પુદ્ગલ ંલણ કરીને પછી ડત્પન્ન થાય છે ?

ૃ. ગૌતમ ! શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ અધઃસપ્તમ પૃથ્વી સુધી જાણવું જોઈએ.

જે પ્રમાણે સૌધર્મ કલ્પનાં અપ્કાચિક જીવોનાં નરક પૃથ્વીઓમાં ડત્પાદ કલ્પા, તે પ્રમાણે ઈષ્ટપ્રાગ્ભારા પૃથ્વી સુધીનાં અપ્કાચિક જીવોના ડત્પાદ અધઃસપ્તમ પૃથ્વી સુધી જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ળંતે ! જે વાયુકાચિક જીવ આ રત્નપ્રલ્મા- પૃથ્વીમાં મરણ-સમુદ્ઘાતથી સમવલત થઈને સૌધર્મ કલ્પમાં વાયુકાચિકના રુપમાં ડત્પન્ન થવાને યોગ્ય છે.,

તો ળંતે ! તે પહેલા ડત્પન્ન થઈને પછી પુદ્ગલ ંલણ કરે છે ?

કે પહેલા પુદ્ગલ ંલણ કરીને પછી ડત્પન્ન થાય છે ?

ૃ. ગૌતમ ! પૃથ્વીકાચિક જીવોનાં સમાન વાયુકાચિક જીવોનું પણ વર્ણન કરવું જોઈએ.

વિશેષ : વાયુકાચિક જીવોમાં ચાર સમુદ્ઘાત કલ્પા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કધાય-સમુદ્ઘાત,
૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈકિય-સમુદ્ઘાત.
તે મારણાન્તિક સમુદ્ઘાતથી સમવલત થઈને દેશથી પણ સમુદ્ઘાત કરે છે અને સર્વથી પણ સમુદ્ઘાત કરે છે.

દેશથી સમુદ્ઘાત કરવા પર પહેલા પુદ્ગલ ંલણ કરીને પછી ડત્પન્ન થાય છે.

સર્વથી સમુદ્ઘાત કરવા પર પહેલા ડત્પન્ન થાય છે પછી પુદ્ગલ ંલણ કરે છે.

આ પ્રમાણે જેમ પૃથ્વીકાચિકનાં ડપપાત કલ્પા તે પ્રમાણે વાયુકાચિકનાં બધા કલ્પો અને ઈષ્ટપ્રાગ્ભારા પૃથ્વી સુધીના ડપપાત આદિ જાણવાં જોઈએ.

પ. વાઝકાઈએ ણં મંતે ! સોહમ્મે કપ્પે સમોહ્ણે સમોહ્ણિત્તા જે મ્હવિએ ઈમીસે રયણપ્પમાએ પુઢવીએ ઘણવાએ તણુવાએ ઘણવાયવલ્લએસુ તણુવાયવલ્લએસુ વાઝકાઈયત્તાએ ઉવવજ્જિત્તાએ,

સેણં મંતે ! કિંપુલ્લિં ઉવવજ્જિત્તા, પચ્છા સંપાઝણેજ્જા, પુલ્લિં વા સંપાઝણિત્તા, પચ્છા ઉવવજ્જેજ્જા ?

૩. ગોયમા ! એવં જહા સોહમ્મવાઝકાઈઓ સત્તસુ વિ પુઢવીસુ ઉવવાઈઓ એવં -જાવ- ઈસિપ્પમારાએ વાઝકાઈઓ અહેસત્તમાએ -જાવ- ઉવવાએયવ્વો ।

- વિયા. સ. ૧૭, ૩. ૧૧, સુ. ૧

૭૩. ષઝવીસદંડએસુ એગત્ત-પુહત્તવિવક્ષયા અણંતલ્લુત્તો ઉવવલ્લપુલ્લવ્વં પહ્વણં-

પ. દં. ૧. અયં ણં મંતે ! જીવે ઈમીસે રયણપ્પમાએ પુઢવીએ તીસાએ નિરયાવાસસયસહસ્સેસુ, એગમેગંસિ નિરયાવાસંસિ પુઢવિકાઈયત્તાએ -જાવ- વણસ્સઙ્કા-ઈયત્તાએ નરગત્તાએ, નેરઙ્કયત્તાએ ઉવવલ્લપુલ્લવ્વે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસંઈ અદુવા અણંતલ્લુત્તો ।

પ. સવ્વજીવા વિ ણં મંતે ! ઈમીસે રયણપ્પમાએ પુઢવીએ તીસાએ નિરયાવાસસયસહસ્સેસુ એગમેગંસિ નિરયાવાસંસિ પુઢવિકાઈયત્તાએ -જાવ- વણસ્સઙ્કાઈયત્તાએ નરગત્તાએ નેરઙ્કયત્તાએ ઉવવલ્લપુલ્લવ્વે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસંઈ અદુવા અણંતલ્લુત્તો ।

એવં સવ્વકરપ્પમાએ પુઢવીએ જહા રયણપ્પમાએ પુઢવીએ તહેવ્વ દો આલાવગા માણિયવ્વા -જાવ- ધૂમપ્પમાએ ।

તમાએ પુઢવીએ પંચૂણે નિરયાવાસસયસહસ્સેસુ વિ એવં ચેવ ।

પ. અયં ણં મંતે ! જીવે અહેસત્તમાએ પુઢવીએ પંચસુ અણુત્તરેસુ મહ્હમ્હાલ્લએસુ મ્હાનિરએસુ એગમેગંસિ નિરયાવાસંસિ પુઢવિકાઈયત્તાએ -જાવ- વણસ્સઙ્કા-ઈયત્તાએ નરગત્તાએ નેરઙ્કયત્તાએ ઉવવલ્લપુલ્લવ્વે ?

પ્ર. ભંતે ! જે વાયુકાયિક જીવ સૌધર્મકલ્પમાં મરણ સમુદ્ધાતથી સમવહત થઈને આ રત્નપ્રભા-પૃથ્વીનાં ઘનવાત, તનુવાત, ઘનવાતવલય અને તનુવાત-વલયોમાં વાયુકાયિકના રૂપમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે,

તો ભંતે ! તે પહેલા ઉત્પન્ન થઈને પછી પુદ્ગલ ગ્રહણ કરે છે કે - પહેલા પુદ્ગલ ગ્રહણ કરીને પછી ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે સૌધર્મકલ્પનાં વાયુકાયિક જીવોનાં ઉત્પાદ સાત નરકપૃથ્વીઓમાં કહ્યા તે પ્રમાણે ઈષ્ટપ્રાગભારા પૃથ્વી સુધીનાં વાયુકાયિક જીવોનાં ઉત્પાદ આદિ અધઃસપ્તમ પૃથ્વી સુધી જાણવા જોઈએ.

૭૩. એકત્વ-બહુત્વની વિવક્ષાથી ચોવીસ દંડકોમાં અનન્તવાર પૂર્વોત્પન્નત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! શું જીવ આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં ત્રીસ લાખ નરકાવાસોમાંથી પ્રત્યેક નરકાવાસમાં પૃથ્વીકાયિક રૂપમાં -યાવત્- વનસ્પતિકાયિક રૂપમાં, નરકરૂપમાં અને નૈરયિક રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! અનેકવાર અથવા અનન્તવાર ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! શું બધા જીવ આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં ત્રીસ લાખ નરકાવાસોમાંથી પ્રત્યેક નરકાવાસમાં પૃથ્વીકાયિક રૂપમાં -યાવત્- વનસ્પતિકાયિક રૂપમાં, નરક રૂપમાં અને નૈરયિક રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! અનેકવાર અથવા અનન્તવાર પહેલા ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે.

જે પ્રમાણે રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં બે આલાપક કહ્યા તે જ પ્રમાણે શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીથી ધૂમપ્રભા પૃથ્વી સુધી (એકત્વ બહુત્વની- અપેક્ષાએ) બે આલાપક કહેવા જોઈએ.

તમઃ પ્રભા પૃથ્વીનાં પાંચ ઓછા એક લાખ નરકાવાસોમાં પણ આ પ્રમાણે આલાપક કહેવા જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! આ જીવ અધઃસપ્તમ પૃથ્વીનાં પાંચ અનુત્તર અને મહાતિમહાન્ મહાનરકાવાસોમાંથી પ્રત્યેક નરકાવાસમાં પૃથ્વીકાયિક રૂપમાં -યાવત્- વનસ્પતિકાયિક રૂપમાં, નરક રૂપમાં અને નૈરયિક રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થયા છે ?

૩. ગોયમા ! જહા રયણપ્પભાણ તહેવ દો આલાવગા
ભાણિયવ્વા ।

પ. દં. ૨-૧૧. અયણં ભંતે ! જીવે ચોસટ્ઠીએ અસુરકુમારા-
વાસસયસહસ્સેસુ એમગેસિ અસુરકુમારાવાસંસિ
પુઢવિકાઇયત્તાએ -જાવ-વણસસિકાઇયત્તાએ દેવત્તાએ
દેવિત્તાએ આસણ-સયણ-ભંડમત્તોવગરણત્તાએ
ઉવવન્નપુવ્વે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસઇં અદુવા અણંતખુત્તો ।

સવ્વજીવા વિ એવં ચેવ ।

એવં -જાવ- થણિયકુમારેસુ ।

નાણત્તં આવાસેસુ ।

પ. દં. ૧૨-૧૬. અયં ણં ભંતે ! જીવે અસંખેજ્જેસુ પુઢ-
વિકાઇયાવાસસયસહસ્સેસુ એમગેસિ પુઢવિકાઇયા-
વાસંસિ પુઢવિકાઇયત્તાએ -જાવ-વણસસિકાઇયત્તાએ
ઉવવન્નપુવ્વે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસઇં અદુવા અણંતખુત્તો ।

એવં -જાવ- વણસસિકાઇએસુ ।

એવં સવ્વજીવા વિ ।

પ. દં. ૧૭-૨૧. અયં ણં ભંતે ! જીવે અસંખેજ્જેસુ
વેઇંદિયાવાસસયસહસ્સેસુ એમગેસિ વેઇંદિયાવાસંસિ
પુઢવિકાઇયત્તાએ -જાવ- વણસસિકાઇયત્તાએ
વેઇંદિયત્તાએ ઉવવન્નપુવ્વે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસઇં અદુવા અણંતખુત્તો ।

સવ્વજીવા વિ એવં ચેવ ।

એવં -જાવ- મણુસેસુ ।

ણવરં-તેઇંદિએસુ -જાવ-વણસસિકાઇયત્તાએ તેઇંદિયત્તાએ
ચઠરિંદિએસુ ચઠરિંદિયત્તાએ, પંચેંદિયતિરિક્ખ-
જોણિએસુ પંચેંદિયતિરિક્ખજોણિયત્તાએ, મણુસેસુ
મણુસત્તાએ ઉવવન્નપુવ્વે ।

સેસં જહા વેઇંદિયાણં ।

૩. હા, ગૌતમ ! રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં સમાન અહીં
પણ બે આલાપક કહેવા જોઈએ.

પ્ર. દં. ૨-૧૧. ભંતે ! શું આ જીવ અસુરકુમારોનાં
ચોસઠ લાખ અસુરકુમારોવાસોમાંથી પ્રત્યેક
અસુરકુમારવાસમાં પૃથ્વીકાયિક રૂપમાં -યાવત્-
વનસ્પતિકાયિક રૂપમાં, દેવરૂપમાં કે દેવીરૂપમાં
અથવા આસન, શયન, ભાંડ, પાત્ર આદિ ઉપકરણ
રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! અનેક વાર કે અનન્ત વાર ઉત્પન્ન
થઈ ચુક્યા છે.

બધા જીવોનું વર્ણન પણ આ પ્રમાણે કરવું જોઈએ.
આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમારો સુધી કહેવું જોઈએ.
તેના આવાસોની સંખ્યામાં અંતર છે.

પ્ર. દં. ૧૨-૧૬. ભંતે ! શું આ જીવ અસંખ્યાત લાખ
પૃથ્વીકાયિક-આવાસોમાંથી પ્રત્યેક પૃથ્વીકાયિક
આવાસમાં પૃથ્વીકાયિકના રૂપમાં -યાવત્- વનસ્પતિ-
કાયિક રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! તે અનેકવાર અથવા અનન્ત વાર
ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે.

આ પ્રમાણે બધા જીવોનાં વિષયમાં પણ કહેવું
જોઈએ. શાસનમ્
આ પ્રમાણે (ત્રેઈન્દ્રિયથી) મનુષ્યો સુધી કહેવું
જોઈએ.

પ્ર. દં. ૧૭-૨૧. ભંતે ! શું આ જીવ અસંખ્યાત લાખ
દ્વીન્દ્રિય આવાસોમાંથી પ્રત્યેક દ્વીન્દ્રિય આવાસમાં
પૃથ્વીકાયિકના રૂપમાં -યાવત્- વનસ્પતિકાયિકના
રૂપમાં અને દ્વીન્દ્રિય રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થઈ
ચુક્યા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! અનેકવાર કે અનન્તવાર ઉત્પન્ન
થઈ ચુક્યા છે.

બધા જીવોનું વર્ણન પણ આ પ્રમાણે કરવું જોઈએ.
આ પ્રમાણે મનુષ્યો સુધી કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : ત્રેઈન્દ્રિયોમાં વનસ્પતિકાયિક રૂપથી
ત્રેઈન્દ્રિય રૂપ સુધી, ચઠરેન્દ્રિયોમાં ચઠરેન્દ્રિય રૂપ
સુધી, પંચેન્દ્રિય-તિર્યચ્યોનિઓમાં પંચેન્દ્રિય
તિર્યચ્યોનિઓ રૂપ સુધી તથા મનુષ્યોમાં મનુષ્યો
સુધીમાં (અનેકવાર કે અનન્તવાર) ઉત્પત્તિ
જાણવી જોઈએ.

શેષ બધું વર્ણન બેઈન્દ્રિયોનાં સમાન જાણવું જોઈએ.

દં. ૨૨-૨૪. **વાણમંતર-જોડસિય-સોહમ્મીસાણે ય જહા અસુરકુમારાણં ।**

પ. અયં ણં મંતે ! જીવે સણંકુમારે કષ્પે બારસસુ વિમાણાવા-સસયસહસ્સેસુ એગમેગંસિ વેમાણિયાવાસંસિ પુઢવિકા-કાઇયત્તાએ-જાવ-વણસસિકાઇયત્તાએ, દેવત્તાએ દેવિત્તાએ આસણ-સયણ-મંડમત્તોવગરણત્તાએ ઉવવન્નપુવ્વે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! જહા અસુરકુમારાણં અસઈં અદુવા અણંતજુત્તો ।

નો ચેવ ણં દેવિત્તાએ ।

એવં સવ્વજીવા વિ ।

એવં-જાવ- આણય-પાણય-આરણઽજ્જુએસુ વિ ।

તિસુ વિ અદ્ધારસુત્તરેસુ ગેવેજ્જવિમાણાવાસસએસુ વિ એવં ચેવ ।

પ. અયં ણં મંતે ! જીવે પંચસુ અણંતરવિમાણેસુ એગમેગંસિ અણંતરવિમાણંસિ પુઢવિકાઇયત્તાએ -જાવ-વણસસિકાઇયત્તાએ, દેવત્તાએ દેવિત્તાએ આસણ-સયણ મંડમત્તોવગરણત્તાએ ઉવવન્નપુવ્વે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસઈં અદુવા અણંતજુત્તો ।

ણવરં-નો ચેવ ણં દેવત્તાએ વા, દેવિત્તાએ વા.

એવં સવ્વજીવા વિ ।

- વિયા. સ. ૧૨, ૩.૭, સુ. ૫-૧૯

૭૪. એગત્ત-પુહત્ત વિવક્ષયા સવ્વજીવાણં માયાઇભાવેહિં અણંતજુત્તો પુવ્વોવન્નત્ત પરૂવણં-

પ. અયં ણં મંતે ! જીવે સવ્વજીવાણં માઇત્તાએ, પિયત્તાએ, ખાઇત્તાએ, મગિણિત્તાએ, મજ્જત્તાએ, પુત્તત્તાએ, ધૂયત્તાએ, સુણહત્તાએ ઉવવન્નપુવ્વે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસઈં અદુવા અણંતજુત્તો ।

પ. સવ્વજીવા ણં મંતે ! ઇમસ્સ જીવસ્સ માઇત્તાએ-જાવ-સુણહત્તાએ ઉવવન્નપુવ્વે ?

દં. ૨૨-૨૪. જે પ્રમાણે અસુરકુમારોની ઉત્પત્તિનાં માટે કહ્યું તે પ્રમાણે વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક તથા સૌધર્મ-ઈશાન વૈમાનિકો સુધી જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું તે જીવ સનત્કુમાર દેવલોકનાં બાર લાખ વિમાનાવાસોમાંથી પ્રત્યેક વિમાનાવાસમાં પૃથ્વીકાયિક રૂપમાં -યાવત્-વનસ્પતિકાયિક રૂપમાં, દેવરૂપમાં કે દેવીરૂપમાં તથા આસન, શયન ભંડોપકરણનાં રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! અસુરકુમારોનાં સમાન અનેકવાર કે અનન્ત વાર ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે,

ત્યાં તે દેવી રૂપમાં ઉત્પન્ન થયેલ નથી,

આ પ્રમાણે સર્વજીવોનાં વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે આનન્ત-પ્રાણત-આરણ અને અચ્યુત વિમાનોનાં માટે પણ જાણવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે ત્રણસો અઢાર ઐવેયક વિમાનાવાસોનાં માટે પણ જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું આ જીવ પાંચ અનુત્તર વિમાનોમાંથી પ્રત્યેક અનુત્તર વિમાનમાં પૃથ્વીકાયિક રૂપમાં -યાવત્-વનસ્પતિકાયિક રૂપમાં, દેવરૂપમાં કે દેવી રૂપમાં તથા આસન, શયન, ભંડોપકરણનાં રૂપમાં પૂર્વમાં ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! અનેકવાર અથવા અનન્ત વાર ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે.

વિશેષ : દેવરૂપમાં કે દેવીરૂપમાં ઉત્પન્ન થયેલ નથી.

આ પ્રમાણે બધા જીવોની ઉત્પત્તિનાં વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ.

૭૪. એકત્વ-બહુત્વની વિવક્ષાથી બધા જીવોનાં માતાદિનાં રૂપમાં અનન્તવાર પૂર્વોત્પન્નત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! આ જીવ શું બધા જીવોનાં માતાનાં રૂપમાં, પિતાનાં રૂપમાં, ભાઈનાં રૂપમાં, ભગિનીનાં રૂપમાં, પત્નીનાં રૂપમાં, પુત્રનાં રૂપમાં, પુત્રીનાં રૂપમાં કે પુત્રવધુનાં રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! અનેકવાર અથવા અનન્તવાર પહેલા ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે ?

પ્ર. ભંતે ! શું બધા જીવ આ જીવનાં માતાનાં રૂપમાં -યાવત્- પુત્રવધુનાં રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસઈ અદુવા અણંતખુત્તો ।

પ. અયંણં ભંતે ! જીવે સવ્વજીવાણં અરિત્તાણ, વેરિયત્તાણ, ઘાયત્તાણ, વહત્તાણ, પડિણીયત્તાણ, પચ્ચામિત્તત્તાણ ઉવવન્નપુચ્ચે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસઈ અદુવા અણંતખુત્તો ।

સવ્વજીવા વિ એવં ચેવ ।

પ. અયંણં ભંતે ! જીવે સવ્વજીવાણં રાયત્તાણ, જુગરાયત્તાણ, તલવરત્તાણ, માડંબિયત્તાણ, કોડુંબિયત્તાણ, ઇબ્ભત્તાણ, સેટ્ટિત્તાણ, સેનાવહત્તાણ, સત્થવાહત્તાણ ઉવવન્નપુચ્ચે ?

૩. હંતા ! ગોયમા ! અસઈ અદુવા અણંતખુત્તો ।

સવ્વજીવા વિ એવં ચેવ ।

પ. અયંણં ભંતે ! જીવે સવ્વજીવાણં દાસત્તાણ, પેસત્તાણ, ભયગત્તાણ, ભાઈલ્લત્તાણ, ભોગપુરિસત્તાણ, સીસત્તાણ, વેસત્તાણ ઉવવન્નપુચ્ચે ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસઈ અદુવા અણંતખુત્તો ।

એવં સવ્વજીવા વિ અણંતખુત્તો ।

- વિયા. સ. ૧૨, ૩. ૭, સુ. ૨૦-૨૩

૭૫. દીવસમુદ્દેસુ સવ્વજીવાણં ઉવવન્નપુચ્ચત્ત પરૂવણં-

પ. દીવસમુદ્દેસુ ણં ભંતે ! સવ્વપાણા, સવ્વભૂયા, સવ્વજીવા, સવ્વસત્તા, પુઢવિકાઈયત્તાણ -જાવ- તસકાઈયત્તાણ ઉવવણ્ણપુચ્ચા ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસઈ અદુવા અણંતખુત્તો ।

- જીવા. પડિ. ૩, ૩. ૨, સુ. ૮૮

૭૬. ણરય પુઢવીસુ સવ્વજીવાણં પુઢવિકાઈયત્તાણ ઉવવન્નપુચ્ચત્ત પરૂવણં-

પ. ઇમીસેણં ભંતે ! રયણપ્પભાણ પુઢવીએતીસાણ નિરયાવા-સસયસહસેસુ ઇક્કમિક્કંસિ નિરયાવાસંસિ સવ્વે પાણા સવ્વે ભૂયા સવ્વે જીવા સવ્વે સત્તા પુઢવીકાઈયત્તાણ -જાવ- વણસસઈકાઈયત્તાણ નેરઈયત્તાણ ઉવવન્ન-પુચ્ચા ?

૩. હંતા, ગોયમા ! અસઈ અદુવા અણંતખુત્તો ?^૧

૩. હા, ગૌતમ ! બધા જીવ (આ જીવનાં માતાનાં રૂપમાં -યાવત્- પુત્રવધુનાં રૂપમાં) અનેકવાર અથવા અનન્તવાર પહેલા ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! આ જીવ શું બધા જીવોનાં શત્રુ રૂપમાં, વૈરીનાં રૂપમાં, ઘાતક રૂપમાં, વિરોધી રૂપમાં તથા શત્રુ સહાયકનાં રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! અનેકવાર અથવા અનન્તવાર પહેલા ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે.

આ પ્રમાણે બધા જીવોનાં માટે પણ કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! આ જીવ શું બધા જીવોનાં રાજાના રૂપમાં, યુવરાજાના રૂપમાં, તલવરના રૂપમાં, માડંબિકના રૂપમાં, કૌટુંબિકના રૂપમાં, ઈભ્ય, શ્રેષ્ઠિ, સેનાપતિ કે સાર્થવાહના રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! અનેકવાર કે અનન્તવાર ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે.

આ પ્રમાણે બધા જીવોનાં માટે પણ કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! આ જીવ શું બધા જીવોનાં દાસ રૂપમાં, નોકર રૂપમાં, ભૂતક રૂપમાં, ભાગીદાર રૂપમાં, ભોગ પુરૂષ રૂપમાં, શિષ્ય રૂપમાં કે દ્વેષીનાં રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થયેલ છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! આ અનેકવાર કે અનન્ત વાર પહેલા ઉત્પન્ન થયેલ છે.

આ પ્રમાણે બધા જીવ પણ અનન્તવાર ઉત્પન્ન થયેલ છે.

૭૫. દ્વીપ સમુદ્રોમાં સર્વજીવોનાં પૂર્વોત્પન્નત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું આ દ્વીપ-સમુદ્રોમાં બધા પ્રાણી, બધા ભૂત, બધા જીવ અને બધા સત્વ પૃથ્વીકાયિક -યાવત્- ત્રસકાયિકનાં રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થયેલ છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! અનેકવાર કે અનન્ત વાર પહેલા ઉત્પન્ન થયેલ છે.

૭૬. નરક પૃથ્વીઓમાં સર્વજીવોનાં પૃથ્વીકાયિકત્વાદિનાં પૂર્વોત્પન્નત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં ત્રીસ લાખ નરકાવાસોમાંથી એક-એક નરકાવાસમાં બધા પ્રાણી, બધા ભૂત, બધા જીવ અને બધા સત્વ પૃથ્વીકાયિક -યાવત્- વનસ્પતિકાયિક અને નૈરયિક રૂપમાં પૂર્વમાં ઉત્પન્ન થયેલ છે ?

૩. હા, ગૌતમ ! અનેકવાર અથવા અનન્ત વાર પહેલા ઉત્પન્ન થયેલ છે.

एवं -जाव- अहेसत्तमाए पुढवीए,

णवरं- जत्थ जत्तिया णरगा ।

- जीवा. पडि. ३, उ. २, सु. ९३

૭૭. वेमाणियदेवेसु पुब्बोवण्णगतजीवाणं अणंतखुत्तो उववण्णपुब्बत्त परूवणं-

પ. સોહમ્મીસાણેસુ ણં ભંતે ! કપ્પેસુ સવ્વપાણા સવ્વભૂયા સવ્વજીવા સવ્વસત્તા પુઢવીકાઇયત્તાએ -જાવ-દેવત્તાએ દેવિત્તાએ આસણ-સયણ-ખંભ ભંડોવગરણત્તાએ ઉવવન્નપુવ્વા ?

उ. हंता, गोयमा ! असइं अदुवा अणंतखुत्तो ।

सेसेसु कप्पेसु एवं चेव ।

णवरं- नो चेव णं देवित्ताए -जाव- गेवेज्जगा ।

अणुत्तरोववाइएसु वि एवं णो चेव णं देवित्ताए वा, देवित्ताए वा ।

- जीवा. पडि. ३, उ. ३, सु. २०५

૭૮. वाउकाइयस्स अणंतखुत्तो वाउकाइयत्ताए उववज्जण उव्वट्टणाइ परूवणं-

પ. વાઝયાએ ણં ભંતે ! વાઝયાએ ચેવ અણેગસયસહ-સ્સખુત્તો ઉદ્દાહત્તા-ઉદ્દાહત્તા તત્થેવ ભુજ્જો-ભુજ્જો પચ્ચાયાઈ ?

उ. हंता, गोयमा ! वाउयाए चेव अणेगसयसहस्सखुत्तो उद्दाइत्ता-उद्दाइत्ता तत्थेव भुज्जो-भुज्जो पच्चायाइ ।

प. से णं भंते ! किं पुट्ठे उद्दाइ, अपुट्ठे उद्दाइ ?

उ. हंता, गोयमा ! पुट्ठे उद्दाइ, नो अपुट्ठे उद्दाइ ।

પ. સે ણં ભંતે ! કિં સસરીરી નિક્ખમઈ, અસરીરી નિક્ખમઈ ?

उ. गोयमा ! सिय ससरीरी निक्खमइ, सिय असरीरी निक्खमइ ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

‘सियससरीरी निक्खमइ, सिय असरीरी निक्खमइ?’

આ પ્રમાણે અધઃસપ્તમ પૃથ્વી સુધી જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : જે પૃથ્વીમાં જેટલા નરકાવાસ છે તેનો ઉલ્લેખ ત્યાં કરવો જોઈએ.

૭૭. वैमानिक देवोमां पूर्वोत्पन्न ज्जवोनुं अनन्तवार पूर्वोत्पन्नत्वनुं प्ररुपणः :

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ ઈશાન કલ્પોમાં બધા પ્રાણી, બધા ભૂત, બધા જીવ અને બધા સત્વ શું પૃથ્વીકાયનાં રૂપમાં -યાવત્- દેવનાં રૂપમાં કે દેવીનાં રૂપમાં તથા આસન, શયન, સ્તંભ, ભંડોપકરણનાં રૂપમાં પૂર્વમાં ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે ?

उ. હા, ગૌતમ ! અનેકવાર કે અનન્તવાર ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે.

शेष कल्पोमां पण अेवुं ज कडेवुं जોईअे.

વિશેષ : દેવીનાં રૂપમાં ઐવેયક વિમાનો સુધી ઉત્પન્ન થયેલ નથી એમ કહેવું જોઈએ. (કારણકે સૌધર્મ-ઈશાનથી આગળનાં વિમાનોમાં દેવીઓ હોતી નથી)

अनुत्तरोपपातिक विमानोमां पण आ प्रमाणे कडेवुं जોईअे, परंतु देव अने देवीनां रूपमां उत्पत्ति न कडेवी जોईअे.

૭૮. वायुकायनां अनन्त वार वायुकायनां रूपमां उत्पात-उद्वर्तननुं प्ररुपणः :

પ્ર. ભંતે ! શું વાયુકાય, વાયુકાયમાં જ અનેક લાખ વાર મરી-મરીને વારંવાર તેમાં જ ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. હા, ગૌતમ ! વાયુકાય, વાયુકાયમાં જ અનેક લાખ વાર મરી-મરીને વારંવાર તેમાં જ ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! વાયુકાય (સ્વકાયશસ્ત્રથી કે પરકાયશસ્ત્રથી) સ્પૃષ્ટ થઈને મરે છે કે અસ્પૃષ્ટ અર્થાત્ ટકરાવ્યા વગર જ મરે છે ?

उ. હા, ગૌતમ ! સ્પૃષ્ટ થઈને મરે છે, અસ્પૃષ્ટ થઈને મરતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! વાયુકાય મરીને (જ્યારે બીજી પર્યાયમાં જાય છે ત્યારે) શરીર સહિત નિકળે છે કે શરીર રહિત નિકળે છે ?

उ. ગૌતમ ! તે શરીર સહિત પણ નિકળે છે અને શરીર રહિત પણ નિકળે છે.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

‘વાયુકાયનાં જીવ શરીર સહિત પણ નિકળે છે અને શરીર રહિત પણ નિકળે છે ?’

૩. ગોયમા ! વાઝકાઈયસ્સ ણં ચત્તારિ પ્ણત્તા, તં જહા-
૧. ઓરાલિય, ૨. વેઝવ્વિય,
૩. તેયય, ૪. કમ્મય ।
ઓરાલિય-વેઝવ્વિયાઈ વિપ્પજહાય તેય-કમ્મયઈ
નિક્ખમઈ ।

સે તેણટ્ઠેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચઈ-

“સિય સસરીરી નિક્ખમઈ, સિય અસરીરી નિક્ખમઈ ।”
- વિયા. સ.૨, ૩.૧, સુ.૭(૧-૩)

૭૯. નિસ્સીલાઈ તિરિક્ખજોણિયાણં સિય નેરહ્યોપ્પત્તિ
પરૂવણં-

પ. અહ ભંતે ! ગોલંગુલવસભે, કુક્કુડવસભે, મંદુક્કવસભે-
એણંનિસ્સીલાનિવ્વયાનિગુણાનિમ્મેરાનિપ્પચ્ચક્કા-
ણપોસહોવવાસા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઇમીસે
રયણપ્પભાએ પુઢવીએ ઉક્કોસં સાગરોવમટ્ઠિઈયંસિ
નરગંસિ નેરહ્યત્તાએ ઉવવજ્જેજ્જા ?

૩. સમણે ભગવં મહાવીરે વાગરેઈ ઉવવજ્જમાણે ઉવવન્ને
ત્તિ વત્તવ્વં સિયા ।^૧

પ. અહ ભંતે ! સીહે, વગ્ધે, વગે, દીવિએ, અચ્છે, તરચ્છે,
પરસ્સરે એણં નિસ્સીલા -જાવ- નિપ્પચ્ચક્કા-
ણપોસહોવવાસા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઇમીસે
રયણપ્પભાએ પુઢવીએ ઉક્કોસેણં સાગરોવમ-
ટ્ઠિઈયંસિ નરગંસિ નેરહ્યત્તાએ ઉવવજ્જેજ્જા ?

૩. સમણે ભગવં મહાવીરે વાગરેઈ-ઉવવજ્જમાણે ઉવવન્ને
ત્તિ વત્તવ્વં સિયા ।^૨

પ. અહ ભંતે ! ઢંકે, કંકે, વિલએ, મદ્દુએ, સિંખી-એણં
નિસ્સીલા -જાવ- નિપ્પચ્ચક્કાણ પોસહોવવાસા
કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઇમીસે રયણપ્પભાએ પુઢવીએ
ઉક્કોસં સાગરોવમટ્ઠિઈયંસિ નરગંસિ નેરહ્યત્તાએ
ઉવવજ્જેજ્જા ?

૩. સમણે ભગવં મહાવીરે વાગરેઈ-ઉવવજ્જમાણે ઉવવન્ને
ત્તિ વત્તવ્વં સિયા ।^૩

- વિયા. સ.૧૨, ૩.૮, સુ.૫-૭

૩. ગૌતમ ! વાયુકાયમાં ચાર શરીર કલા છે, જેમકે -
૧. ઔદારિક, ૨. વૈક્રિય,
૩. તૈજસ, ૪. કાર્મણ.

આમાંથી તે ઔદારિક અને વૈક્રિય શરીરને છોડીને
બીજા ભવમાં જાય છે આ અપેક્ષાથી તે શરીર રહિત
જાય છે અને તૈજસ અને કાર્મણ શરીરને સાથે લઈને
જાય છે આ અપેક્ષાથી તે શરીર સહિત જાય છે.

માટે હે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

“વાયુકાયનાં જીવ શરીર સહિત પણ નિકળે છે
અને શરીર રહિત પણ નિકળે છે.”

૭૯. શીલાદિ રહિત તિર્યંચયોનિકોની કદાચિત્તુ નરકમાં
ઉત્પત્તિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો શ્રેષ્ઠ ગાયની પુંછડી જેવી પુંછડીવાળો
વાંદરો, શ્રેષ્ઠ મરઘી અને શ્રેષ્ઠ દેડકો તે બધા શીલ
રહિત, વ્રત રહિત, ગુણ રહિત, મર્યાદાહીન
પ્રત્યાખ્યાન અને પૌષ્ઠોપવાસથી રહિત હોય તો
કાળ માસમાં મરીને આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્કૃષ્ટ
એક સાગરોપમની સ્થિતિવાળા નરકોમાં નૈરયિક
રૂપમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કહે છે કે - “ઉત્પન્ન
થતા-થતા ઉત્પન્ન થાય છે એવું કહેવાય છે.”

પ્ર. ભંતે ! જો સિંહ, વ્યાધ, ભેંસ, ચિતા, રીંછ અને ગેંડો
એ બધા શીલ રહિત -ચાવતુ- પ્રત્યાખ્યાન અને
પૌષ્ઠોપવાસથી રહિત હોય તો કાળ માસમાં મરીને
આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્કૃષ્ટ એક સાગરોપમની
સ્થિતિવાળા નારકોમાં નૈરયિક રૂપમાં ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કહે છે કે - “ઉત્પન્ન
થતા-થતા ઉત્પન્ન થાય છે એવું કહેવાય છે.”

પ્ર. ભંતે ! જો ગીધ, કાગડા, વિલક, મદ્દુક અને મોર
આ બધા શીલ રહિત -ચાવતુ- પ્રત્યાખ્યાન અને
પૌષ્ઠોપવાસથી રહિત હોય તો કાળ માસમાં
મરીને આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્કૃષ્ટ એક
સાગરોપમની સ્થિતિવાળા નરકોમાં નૈરયિક રૂપમાં
ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. શ્રમણ - ભગવાન મહાવીર કહે છે કે - “ઉત્પન્ન
થતા-થતા ઉત્પન્ન થાય છે એવું કહેવાય છે.”

૧-૩. અહીં પ્રશ્ન અને ઉત્તરનો સંબંધ જોડાતો નથી. માટે પ્રશ્ન અને ઉત્તરની વચમાં નિમ્નાંકિત ઉત્તર અને પ્રશ્ન છુટી ગયા
છે એવું પ્રતીત થાય છે, જેમ -

૩. હંતા, ઉવવજ્જેજ્જા ।

પ્ર. સેણં ભંતે ! કિં ઉવવજ્જમાણે ઉવવન્ને ત્તિ વત્તવ્વં સિયા ?

૮૦. નિસ્સીલાઈ સસીલાઈ મણુસ્સાણં ઉપ્પત્તિ પરૂવણં-

તઓ લોએ ગિસ્સીલા ગિવ્વયા નિગ્ગુણા નિમ્મેરા ગિપ્પચ્ચક્ખાણ પોસહોવવાસા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા અહેસત્તમાએ પુઢવીએ અપ્પઈટ્ઠાણં ણરએ ણેરહ્યત્તાએ ઉવવજ્જંતિ, તં જહા-

૧. રાયાણો,
૨. મંડલિયા,
૩. જે ય મહારંભા કોડુંઢ્રી ।

તઓ લોએ સુસીલા સુવ્વયા સગુણા સમેરા સપચ્ચક્ખા-
ણપોસહોવવાસા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા સવ્વટ્ઠસિદ્ધે મહાવિમાણે દેવત્તાએ ઉવવત્તારો ભવંતિ, તં જહા-

૧. રાયાણો પરિચ્ચત્તકામભોગા ।
૨. સેણાવતી (પરિચ્ચત્તકામભોગા)
૩. પસત્થારો (પરિચ્ચત્તકામભોગા)

- ઠાણં અ.૩, ઉ.૨, સુ.૧૫૮

૮૧. ચ્ચઙ્ઘિહે પવેસણએ -

તેણં કાલેણં તેણં સમણં પાસાવચ્ચિજ્જે ગંગેએ નામં અણગારે જેણેવ સમણે ભગવં મહાવીરે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ તેણેવ ઉવાગચ્છિત્તા સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસામંતે ઠિચ્ચા સમણં ભગવં મહાવીરં એવં વયાસી-

- વિયા. સ.૯, ઉ.૩૨, સુ.૨

પ. કઙ્ઘિહે ણં ભંતે ! પવેસણએ પણ્ણત્તે ?

ઉ. ગંગેયા ! ચ્ચઙ્ઘિહે પવેસણએ પણ્ણત્તે, તં જહા -

૧. નેરહ્યપવેસણએ,
૨. તિરિક્ખજોણિય પવેસણએ,
૩. મણુસ્સપવેસણએ,
૪. દેવપવેસણએ ।

- વિયા. સ.૯, ઉ.૩૨, સુ.૧૪

૮૨. નેરહ્ય પવેસણગસ્સ ભેય પરૂવણં-

પ. નેરહ્યપવેસણએ ણં ભંતે ! કઙ્ઘિહે પણ્ણત્તે ?

૮૦. દુઃશીલ-સુશીલ મનુષ્યોની ઉત્પત્તિનું પ્રરૂપણ :

લોકમાં દુઃશીલ, નિવ્રત-વ્રત રહિત, નિર્ગુણ, અમર્યાદિત, પ્રત્યાખ્યાન અને પૌષ્ઠોપવાસથી રહિત આ ત્રણેય કાળ માસમાં કાળ કરીને સાતમી નરક પૃથ્વીનાં અપ્રતિષ્ઠાન નરકમાં નૈરયિકનાં રૂપમાં ઉત્પન્ન થાય છે, જેમકે -

૧. રાજા-ચક્રવર્તી આદિ.
૨. માંડલિક રાજા (મહારંભ કરનાર)
૩. મહારંભ કરનાર- કૌટુંબિક પુરુષ.

લોકમાં સુશીલ, સુવ્રત, સુગુણ, મર્યાદિત, પ્રત્યાખ્યાન અને પૌષ્ઠોપવાસથી સહિત આ ત્રણેય કાળ માસમાં કાળ કરીને (ઉત્કૃષ્ટ) સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાનમાં દેવતાનાં રૂપમાં ઉત્પન્ન થાય છે, જેમકે -

૧. કામ ભોગોનો ત્યાગ કરનાર રાજા,
૨. (કામભોગોનો ત્યાગ કરનાર) સેનાપતિ,
૩. (કામભોગોનો ત્યાગ કરનાર) પ્રશસ્ત મંત્રી.

૮૧. ચાર પ્રકારનાં પ્રવેશનક :

તે કાળ અને તે સમયે પાશ્વર્પત્ય ગાંગેય નામક અણગાર હતા, તે જ્યાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર હતા ત્યાં આવ્યા અને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરનાં ન અતિ નજીક ન અતિ દૂર ઉભા રહીને તેઓએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરથી આ પ્રમાણે પૂછ્યું -

પ્ર ભંતે ! પ્રવેશનક (ઉત્પત્તિસ્થાન) કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ઉ. ગાંગેય ! ઉત્પત્તિ સ્થાન ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. નૈરયિક - પ્રવેશનક (ઉત્પત્તિ સ્થાન),
૨. તિર્યચ્યોનિક - પ્રવેશનક,
૩. મનુષ્ય - પ્રવેશનક,
૪. દેવ - પ્રવેશનક.

૮૨. નૈરયિક ઉત્પત્તિસ્થાનનાં ભેદોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! નૈરયિક ઉત્પત્તિસ્થાન કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

૩. ગંગેયા ! સત્તવિહે પળ્ણસ્તે, તં જહા-
૧. રયણપ્પભા પુઢવિનેરહ્યપવેસણ -જાવ-
૭. અહેસત્તમા પુઢવિનેરહ્યપવેસણ ।

- વિયા. સ. ૧, ૩, ૩૨, સુ. ૧૫

૭. ગાંગેય ! તે સાત પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. રત્નપ્રભા પૃથ્વી નૈરયિક -યાવત્-
૭. અધઃસપ્તમ પૃથ્વી નૈરયિક-ઉત્પત્તિ સ્થાન.

૮૩. સત્ત નરયપુઢવિં પહુચ્ચ વિત્થરઓ નેરહ્યપવેસણ
પવિસમાણાણં ભંગ પરૂવણં-
એગે નેરહ્યસસ વિવક્ષા-

પ. એગે ભંતે ! નેરહ્ય નેરહ્યપવેસણેણં પવિસમાણે કિં
રયણપ્પભાએ હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાએ હોજ્જા ?

૩. ગંગેયા !

૧. રયણપ્પભાએ વા હોજ્જા,
૨. સક્કરપ્પભાએ વા હોજ્જા,
૩. વાલુયપ્પભાએ વા હોજ્જા,
૪. પંકપ્પભાએ વા હોજ્જા,
૫. ધૂમપ્પભાએ વા હોજ્જા,
૬. તમપ્પભાએ વા હોજ્જા,
૭. અહેસત્તમાએ વા હોજ્જા ।

- વિયા. સ. ૧, ૩, ૩૨, સુ. ૧૬

૮૪. દોણં નેરહ્યાણં વિવક્ષા-

પ. દો ભંતે ! નેરહ્યા નેરહ્યપવેસણેણં પવિસમાણા
કિં રયણપ્પભાએ હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાએ હોજ્જા ?

૩. ૧-૭. ગંગેયા !

(૧) રયણપ્પભાએ વા હોજ્જા -જાવ- (૭) અહેસત્ત-
માએ વા હોજ્જા ।

૧. અહવા એગે રયણપ્પભાએ, એગે સક્કરપ્પભાએ
હોજ્જા ।

૨. અહવા એગે રયણપ્પભાએ, એગે વાલુયપ્પભાએ
હોજ્જા ।

૩-૪-૫-૬. એવં -જાવ- અહવા એગે રયણપ્પભાએ,
એગે અહેસત્તમાએ હોજ્જા ।

૭. અહવા એગે સક્કરપ્પભાએ, એગે વાલુયપ્પભાએ
હોજ્જા ।

૮૩. સાત નરક પૃથ્વીઓની અપેક્ષાએ વિસ્તારથી નૈરયિક
ઉત્પત્તિ સ્થાનમાં પ્રવેશ કરનારનાં ભંગોનું પ્રરુપણ :
એક નૈરયિકની વિવક્ષા :

પ્ર. ભંતે ! શું એક નૈરયિક - નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન
દ્વારા પ્રવેશ કરતો થકો રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૭. ગાંગેય ! (એક નૈરયિક)

૧. રત્નપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
૨. શર્કરાપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
૩. વાલુકાપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
૪. પંકપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
૫. ધૂમપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
૬. તમપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
૭. અધઃસપ્તમમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે
(આ અસંયોગીનાં સાત ભંગ છે.)

૮૪. બે નૈરયિકોની વિવક્ષા :

પ્ર. ભંતે ! બે નૈરયિક- નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન દ્વારા
પ્રવેશ કરતા શું રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- અધઃસપ્તમમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૭. ૧-૭. ગાંગેય ! (તે બન્ને નૈરયિક)

(૧) રત્નપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્-
(૭) અધઃસપ્તમમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે અને
એક શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અથવા એક રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે અને
એક વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩-૪-૫-૬. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા એક
રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને એક
અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૭. અથવા એક શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય
છે અને એક વાલુકાપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૮-૧-૧૦-૧૧. **एवं-जाव-अहवा** एगेसक्करप्पभाए,
एगे अहेसत्तमाए होज्जा ।

૧૨. **अहवा** एगे वालुयप्पभाए, एगे पंकप्पभाए
होज्जा ।

૧૩-૧૪-૧૫. **एवं-जाव-अहवा** एगे वालुयप्पभाए,
एगे अहेसत्तमाए होज्जा ।

૧૬-૧૭-૧૮-૧૯-૨૦-૨૧. **एवं एककेक्का पुढवी**
छडुडेयव्वा -जाव- अहवा एगे तमाए, एगे
अहेसत्तमाए होज्जा ।

(एए अट्ठावीसं भंगा) ૧

- विया. स. ૧, उ. ૩૨, सु. ૧૭

૮૫. तिण्णि नेरइयाणं विवक्खा-

પ. तिण्णि भंते ! नेरइया नेरइयपवेसणाए णं पविसमाणा
किं रयणप्पभाए होज्जा -जाव- अहेसत्तमाए होज्जा ?

उ. गंगेया ! रयणप्पभाए वा होज्जा -जाव- अहेसत्तमाए
वा होज्जा ।

૧. **अहवा** एगे रयणप्पभाए, दो सक्करप्पभाए
होज्जा ।

૨-૩-૪-૫-૬. **-जाव- अहवा** एगे रयणप्पभाए,
दो अहेसत्तमाए होज्जा । (६) ૨

૭. **अहवा** दो रयणप्पभाए, एगे सक्करप्पभाए
होज्जा,

-जाव- अहवा दो रयणप्पभाए, एगे अहेसत्तमाए
होज्जा । (१२) ૩

૧૩-૧૭. **अहवा** एगे सक्करप्पभाए, दो वालुय-
प्पभाए होज्जा ।

-जाव- अहवा एगे सक्करप्पभाए, दो अहेसत्तमाए
होज्जा । (१७) ૪

૧૮-૨૨. **अहवा** दो सक्करप्पभाए, एगे वालुय-
प्पभाए होज्जा ।

૮-૯-૧૦-૧૧. **अथवा** आ प्रमाझे -यावत्- એક
શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને એક
અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૨. **अथवा** એક વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય
છે અને એક પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૩-૧૪-૧૫. **अथवा** આ પ્રમાણે -यावत्- એક
વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે અને એક
અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૬-૧૭-૧૮-૧૯-૨૦-૨૧. આ પ્રમાણે (पूर्व-
पूर्वनी) એક-એક પૃથ્વી છોડી દેવી જોઈએ
-यावत्- **अथवा** એક તમઃપ્રભામાં અને એક
અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

(આ અઠ્યાવીસ ભંગ છે.)

૮૫. ત્રણ નૈરયિકોની વિવક્ષા :

પ્ર. ભંતે ! ત્રણ નૈરયિક જીવ નૈરયિક-ઉત્પત્તિ સ્થાન દ્વારા
પ્રવેશ કરતાં શું રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય
છે -यावत्- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગાંગેય ! તે ત્રણ નૈરયિક (એક સાથે) રત્નપ્રભામાં
ઉત્પન્ન થાય છે -यावत्- અધઃસપ્તમમાં ઉત્પન્ન
થાય છે.

૧. **अथवा** એક રત્નપ્રભામાં અને બે શર્કરાપ્રભામાં
ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૩-૪-૫-૬. **अथवा** -यावत्- એક રત્નપ્રભામાં
અને બે અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૬)

૭. **अथवा** બે રત્નપ્રભામાં અને એક શર્કરાપ્રભામાં
ઉત્પન્ન થાય છે.

अथवा -यावत्- બે નૈરયિક રત્નપ્રભામાં અને એક
અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૨)

૧૩-૧૭. **अथवा** એક શર્કરાપ્રભામાં અને બે
વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

अथवा -यावत्- એક શર્કરાપ્રભામાં અને બે અધઃ
સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૭)

૧૮-૨૨. **अथवा** બે શર્કરાપ્રભામાં અને એક
વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. રત્નપ્રભાની સાથે ૬, શર્કરાપ્રભાની સાથે ૫, વાલુકાપ્રભાની સાથે ૪, પંકપ્રભાની સાથે ૩, ધૂમપ્રભાની સાથે ૨,
તમઃપ્રભાની સાથે ૧ આ કુલ એકવીસ અને અસંયોગી ૭ કુલ ૨૮ ભંગ થાય છે.

૨. આ પ્રમાણે ૧-૨ના રત્નપ્રભાની સાથે અનુક્રમથી બીજા નારકોની સાથે સંયોગ કરવાથી છ ભંગ થાય છે.

૩. આ પ્રમાણે ૨-૧નાં પણ પૂર્વવત્ ૬ ભંગ થાય છે. (૧૨)

૪. આ પ્રમાણે શર્કરાપ્રભાની સાથે ૧-૨નાં પાંચ ભંગ થાય છે. (૧૭)

-જાવ- અહવા દો સવ્કરપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૨૨)^૧

એવં જહા સવ્કરપ્પભાણ વત્તચ્ચયા ભણિયા તહા - સવ્વપુહવીણં ભણિયવ્વા -જાવ- અહવા દો તમાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૪૨)^૨

૧. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે વાલુયપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ હોજ્જા ।

૩-૪-૫. -જાવ- અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૩

૬. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ હોજ્જા ।

૭. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ હોજ્જા ।

૮-૯. એવં -જાવ- અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૪

૧૦. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ હોજ્જા ।

૧૧-૧૨. -જાવ- અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૫

૧૩. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે તમાણ હોજ્જા ।

૧૪. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૬

૧૫. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે તમાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૭

અથવા -યાવત્- બે શર્કરાપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૨૨)

જે પ્રમાણે શર્કરાપ્રભાનું વર્ણન કર્યું તે પ્રમાણે સાતેય નારકોનું વર્ણન બે તમઃપ્રભામાં -યાવત્- અથવા એક અધઃસપ્તમમાં ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં સુધી જાણવું જોઈએ. (૪૨)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં અને એક વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં અને એક પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩-૪-૫. અથવા -યાવત્- એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૬. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં, અને એક પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૭. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં અને એક ધૂમપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૮-૯. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા એક રત્નપ્રભામાં એક વાલુકાપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૦. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને એક ધૂમપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૧-૧૨. અથવા -યાવત્- એક રત્નપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૩. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં અને એક તમઃપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૪. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૫. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક તમઃપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. આ પ્રમાણે ૨-૧નાં પૂર્વવત્ પાંચ ભંગ થાય છે.

૨. આ પ્રમાણે ૬+૬+૫+૫ = ૨૨ તથા ૪+૪+૩+૩+૨+૨+૧+૧ = કુલ ૪૨ ભંગ થયા.

૩. આ પ્રમાણે રત્નપ્રભા અને શર્કરાપ્રભાની સાથે ૫ વિકલ્પ થાય છે.

૪. આ પ્રમાણે રત્નપ્રભા અને વાલુકાપ્રભાની સાથે ૪ વિકલ્પ થાય છે.

૫. આ પ્રમાણે વાલુકાપ્રભાને છોડીને રત્નપ્રભા અને પંકપ્રભાની સાથે ત્રણ વિકલ્પ થાય છે.

૬. આ પ્રમાણે પંકપ્રભાને છોડીને રત્નપ્રભા અને ધૂમપ્રભાની સાથે બે વિકલ્પ થાય છે.

૭. ધૂમપ્રભાને છોડી દેવાથી આ એક વિકલ્પ થાય છે, આ પ્રમાણે રત્નપ્રભાનાં ૫-૪-૩-૨-૧ = ૧૫ વિકલ્પ થાય છે. (૧૫)

૧૬. અહવા એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ હોજ્જા ।

૧૭. અહવા એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ હોજ્જા ।

૧૮-૧૯. અહવા એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૧

૨૦. અહવા એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨૧-૨૨. -જાવ- અહવા એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૨

૨૩. અહવા એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે તમાણ હોજ્જા ।

૨૪. અહવા એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૩

૨૫. અહવા એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે તમાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૪

૨૬. અહવા એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨૭. અહવા એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે તમાણ હોજ્જા ।

૨૮. અહવા એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

૨૯. અહવા એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે તમાણ હોજ્જા ।

૩૦. અહવા એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

૩૧. અહવા એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે તમાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૫

૩૨. અહવા એગે પંકપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે તમાણ હોજ્જા ।

૧૬. અથવા એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં અને એક પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૭. અથવા એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં અને એક ધૂમપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૮-૧૯. અથવા એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨૦. અથવા એક શર્કરાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને એક ધૂમપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨૧-૨૨. અથવા -યાવત્- એક શર્કરાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨૩. અથવા એક શર્કરાપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં અને એક તમઃપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨૪. અથવા એક શર્કરાપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨૫. અથવા એક શર્કરાપ્રભામાં, એક તમઃપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨૬. અથવા એક વાલુકાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને એક ધૂમપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨૭. અથવા એક વાલુકાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને એક તમઃપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨૮. અથવા એક વાલુકાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨૯. અથવા એક વાલુકાપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં અને એક તમઃપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩૦. અથવા એક વાલુકાપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩૧. અથવા એક વાલુકાપ્રભામાં, એક તમઃપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩૨. અથવા એક પંકપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં અને એક તમઃપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. આ પ્રમાણે શર્કરાપ્રભા અને વાલુકાપ્રભાની સાથે ચાર વિકલ્પ થાય છે.

૨. આ પ્રમાણે વાલુકાપ્રભાને છોડી દેવાથી શર્કરાપ્રભા અને પંકપ્રભાની સાથે ત્રણ વિકલ્પ થાય છે.

૩. આ પ્રમાણે પંકપ્રભાને છોડી દેવાથી શર્કરાપ્રભા અને ધૂમપ્રભાની સાથે ત્રણ વિકલ્પ થાય છે.

૪. તે શર્કરાપ્રભાની સાથે $૪+૩+૨+૧ = ૧૦$ વિકલ્પ થાય છે.

૫. આ પ્રમાણે વાલુકાપ્રભાની સાથે $૩+૨+૧ = ૬$ વિકલ્પ થાય છે.

૩૩. અહવા એગે પંકપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૧

૩૪. અહવા એગે પંકપ્પભાણ, એગે તમાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૨

૩૫. અહવા એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે તમાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૩

(એણ ચઝરાસીઙ્ઘ ભંગા)^૪

- વિયા. સ.૧, ડ.૩૨ સુ.૧૮

૮૬. ચત્તારિ નેરઙ્ઘયાણં વિવક્ષા-

પ. ચત્તારિ ભંતે ! નેરઙ્ઘયા નેરઙ્ઘયપવેસણણં પવિસમાણા કિં રયણપ્પભાણ હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાણ હોજ્જા ?

ડ. ગંગેયા ! રયણપ્પભાણ વા હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાણ વા હોજ્જા । (૧-૭)^૫

૧. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, તિણ્ણિ સવ્કરપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, તિણ્ણિ વાલુકાપ્પભાણ હોજ્જા ।

૩-૬. એવં -જાવ- અહવા એગે રયણપ્પભાણ, તિણ્ણિ અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૬)^૬

૧. અહવા ડો રયણપ્પભાણ, ડો સવ્કરપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨-૬. એવં -જાવ- અહવા ડો રયણપ્પભાણ, ડો અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૧૨)^૭

૧. અહવા તિણ્ણિ રયણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ હોજ્જા ।

૮૬. ચાર નૈરઙ્ઘિકોની વિવક્ષા :

પ્ર. ભંતે ! નૈરઙ્ઘિક ઉત્પત્તિ સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતાં ચાર નૈરઙ્ઘિક શું રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગાંગેય ! તે ચાર નૈરઙ્ઘિક રત્નપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે. (૧-૭)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં અને ત્રણ શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અથવા એક રત્નપ્રભામાં અને ત્રણ વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩-૬. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા એક રત્નપ્રભામાં અને ત્રણ અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૬)

૧. અથવા બે રત્નપ્રભામાં અને બે શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૬. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા બે રત્નપ્રભામાં અને બે અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૨)

૧. અથવા ત્રણ રત્નપ્રભામાં અને એક શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. આ પ્રમાણે પંકપ્રભા અને ધૂમપ્રભાની સાથે બે વિકલ્પ થાય છે.

૨. આ પ્રમાણે પંકપ્રભાની સાથે ૨+૧ = ૩ વિકલ્પ થાય છે. (૩)

૩. આ પ્રમાણે ધૂમપ્રભાની સાથે એક વિકલ્પ થાય છે.

૪. રત્નપ્રભાનાં ૧૫, શર્કરાપ્રભાનાં ૧૦, વાલુકાપ્રભાનાં ૬, પંકપ્રભાનાં ૩, ધૂમપ્રભાનાં એક એ ત્રિક્સંયોગીનાં ૩૫ ભંગ છે. (અસંયોગીનાં ૭, દ્વિક્સંયોગીનાં ૪૨, ત્રિક્સંયોગીનાં ૩૫ આ બધા મળીને કુલ ૮૪ ભંગ થાય છે.)

૫. આ પ્રમાણે અસંયોગીના ૭ વિકલ્પ અને ૭ ભંગ થાય છે.

૬. આ પ્રમાણે રત્નપ્રભાની સાથે ૧+૩ નાં ૬ ભંગ થાય છે.

૭. આ પ્રમાણે રત્નપ્રભાની સાથે ૨-૨નાં ૪ ભંગ થાય છે. (૧૨)

૨-૬. **एवं-जाब-अहवा** तिण्णि रयणप्पभाए, एगे अहेसत्तमाए होज्जा । (१८)^१

૧. **अहवा** एगे सक्करप्पभाए, तिण्णि वालुयप्पभाए होज्जा ।

૨-૧૫. **एवं जहेव रयणप्पभाए उवरिमाहिं समं चारियं तहा सक्करप्पभाए वि उवरिमाहिं समं चारियव्वं ।** (૩૩)^૨

एवं एक्केक्काए समं चारेयव्वं ।^૩

-जाब- (अहवा तिण्णि तमाए, एगे अहेसत्तमाए होज्जा ।) (૬૩)^૪

૧. **अहवा** एगे रयणप्पभाए, एगे सक्करप्पभाए, दो वालुयप्पभाए होज्जा ।

૨. **अहवा** एगे रयणप्पभाए, एगे सक्करप्पभाए, दो पंकप्पभाए होज्जा ।

૩-૫. **एवं-जाब-अहवा-** एगे रयणप्पभाए, एगे सक्करप्पभाए, दो अहेसत्तमाए होज्जा । (૫)^૫

૧. **अहवा** एगे रयणप्पभाए, दो सक्करप्पभाए, एगे वालुयप्पभाए होज्जा ।

૨-૫. **एवं-जाब-अहवा** एगे रयणप्पभाए, दो सक्करप्पभाए, एगे अहेसत्तमाए होज्जा । (૧૦)^૬

૨-૬. **आ प्रमाशे-यावत्-अथवा** त्रश रत्नप्रत्नामां અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૮)

૧. અથવા એક શર્કરાપ્રત્નામાં અને ત્રણ વાલુકાપ્રત્નામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૧૫. જે પ્રમાણે રત્નપ્રત્નાનાં નરકપૃથ્વીઓની સાથે યોગ કર્યો તે પ્રમાણે શર્કરાપ્રત્નાનો પણ તેની આગળની નરકોની સાથે યોગ કરવો જોઈએ. (૩૩)

આ પ્રમાણે આગળની એક-એક (વાલુકાપ્રત્ના, પંકપ્રત્ના આદિ) નરક પૃથ્વીઓની સાથે યોગ કરવો જોઈએ.

-यावत्- (अथवा त्रश तमप्रत्नामां અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે, અહીં સુધી કહેવું જોઈએ.) (૬૩)

(ત્રિસંયોગી ૧૦૫ ભંગ)

૧. અથવા એક રત્નપ્રત્નામાં, એક શર્કરાપ્રત્નામાં અને બે વાલુકાપ્રત્નામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અથવા એક રત્નપ્રત્નામાં, એક શર્કરાપ્રત્નામાં અને બે પંકપ્રત્નામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩-૫. **आ प्रमाशे-यावत्-अथवा** એક રત્નપ્રત્નામાં, એક શર્કરાપ્રત્નામાં અને બે અધઃસપ્તમપૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૫)

૧. અથવા એક રત્નપ્રત્નામાં, બે શર્કરાપ્રત્નામાં અને એક વાલુકાપ્રત્નામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૫. **आ प्रमाशे-यावत्-अथवा** એક રત્નપ્રત્નામાં બે શર્કરાપ્રત્નામાં અને એક અધઃસપ્તમપૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૦)

૧. આ પ્રમાણે રત્નપ્રત્નાની સાથે ૩-૧નાં ૬ ભંગ થયા. તેમ રત્નપ્રત્નાની સાથે ૬+૬+૬ = ૧૮ ભંગ થાય છે.
૨. આ પ્રમાણે શર્કરાપ્રત્નાની સાથે ૧-૩નાં ૫ ભંગ, ૨-૨નાં ૫ ભંગ, તેમજ ૩-૧નાં ૫ ભંગ તેમ કુલ મળીને ૧૫ ભંગ થાય છે. (૩૩)
૩. આ પ્રમાણે વાલુકાપ્રત્નાની સાથે પણ ૧-૩ નાં ૪, ૨-૨નાં ૪ અને ૩-૧નાં ૪ તેમ કુલ ૧૨ ભંગ, પંકપ્રત્નાની સાથે ૧-૩નાં ૩, ૨-૨નાં ૩ અને ૩-૧નાં ૩ તેમ કુલ ૯ ભંગ તથા ધૂમપ્રત્નાની સાથે ૧-૩નાં ૨, ૨-૨નાં ૨ અને ૩-૧નાં ૨ તેમ કુલ ૬ તથા તમઃપ્રત્નાની સાથે ૧-૩નાં ૧, ૨-૨નાં ૧ અને ૩-૧નાં ૧ તેમ કુલ ૩ ભંગ થાય છે.
૪. આ પ્રમાણે રત્નપ્રત્નાનાં ૧૮, શર્કરાપ્રત્નાનાં ૧૫, વાલુકાપ્રત્નાનાં ૧૨, પંકપ્રત્નાનાં ૯, ધૂમપ્રત્નાનાં ૬ અને તમઃપ્રત્નાનાં ૩ આ બે સંયોગી કુલ ૬૩ ભંગ થાય છે.
૫. આ પ્રમાણે ૧-૧-૨નાં પાંચ ભંગ થાય છે. (૯)
૬. આ પ્રમાણે ૧-૨-૧નાં પણ પાંચ ભંગ થાય છે. (૧૦)

૧. અહવા દો રયણપ્પભાણ, ઈગે સવ્કરપ્પભાણ, ઈગે વાલુયપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨-૫. ઈવં -જાવ- અહવા દો રયણપ્પભાણ, ઈગે સવ્કરપ્પભાણ, ઈગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।(૧૫)^૧

૧. અહવા ઈગે રયણપ્પભાણ, ઈગે વાલુયપ્પભાણ, દો પંકપ્પભાણ હોજ્જા । (૧૬)

૨-૪. ઈવં -જાવ- અહવા ઈગે રયણપ્પભાણ, ઈગે વાલુયપ્પભાણ, દો અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।(૧૯)^૨

ઈવં ઈણં ગમણં જહા તિણ્હં તિયસંજોગો તહા ભાણિયવ્વો -જાવ- અહવા દો ધૂમપ્પભાણ, ઈગે તમાણ, ઈગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા, (૧૦૫)^૩

૧. અહવા ઈગે રયણપ્પભાણ, ઈગે સવ્કરપ્પભાણ, ઈગે વાલુયપ્પભાણ, ઈગે પંકપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨. અહવા ઈગે રયણપ્પભાણ, ઈગે સવ્કરપ્પભાણ, ઈગે વાલુયપ્પભાણ, ઈગે ધૂમપ્પભાણ હોજ્જા ।

૩. અહવા ઈગે રયણપ્પભાણ, ઈગે સવ્કરપ્પભાણ, ઈગે વાલુયપ્પભાણ, ઈગે તમાણ હોજ્જા ।

૪. અહવા ઈગે રયણપ્પભાણ, ઈગે સવ્કરપ્પભાણ, ઈગે વાલુયપ્પભાણ, ઈગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

૫. અહવા ઈગે રયણપ્પભાણ, ઈગે સવ્કરપ્પભાણ, ઈગે પંકપ્પભાણ, ઈગે ધૂમપ્પભાણ હોજ્જા ।

૬. અહવા ઈગે રયણપ્પભાણ, ઈગે સવ્કરપ્પભાણ, ઈગે પંકપ્પભાણ, ઈગે તમાણ હોજ્જા ।

૧. અથવા બે રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં અને એક વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૫. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા રત્નપ્રભામાં બે શર્કરાપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૫)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં અને બે પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૬)

૨-૪. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં અને બે અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૯)

આ પ્રમાણેનાં અભિલાષ દ્વારા જેમ ત્રણ નૈરયિકોનાં ત્રિક્સંયોગી ભંગ કહ્યા તે પ્રમાણે ચાર નૈરયિકોનાં પણ ત્રિક્સંયોગી ભંગ જાણવા જોઈએ -યાવત્- બે ધૂમપ્રભામાં, એક તમઃપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૦૫) (ચતુસંયોગી ૩૫ ભંગ)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં અને એક પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં અને એક ધૂમપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં અને એક તમઃપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૪. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (આ ચાર ભંગ થયા)

૫. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને એક ધૂમપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૬. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને એક તમઃપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. આ પ્રમાણે ૨+૧+૧ = નાં ૫ ભંગ થાય છે. (૧૫)

૨. આ પ્રમાણે રત્નપ્રભા અને વાલુકાપ્રભાની સાથે ૪ ભંગ થાય છે.

૩. રત્નપ્રભાની સાથે સંયોગવાળા ૪૫, શર્કરાપ્રભાની સાથે સંયોગવાળા ૩૦, વાલુકાપ્રભાની સાથે સંયોગવાળા ૧૮, પંકપ્રભાની સાથે સંયોગવાળા ૧૨, ધૂમપ્રભા અને તમઃપ્રભાની સાથે સંયોગવાળા ૩ આ પ્રમાણે ૪૫ + ૩૦ + ૧૮ + ૮ + ૩ = ૧૦૫ ભંગ ત્રિસંયોગીનાં થયા.

૧૯. અહવા એગે રચણપ્પભાએ, એગે પંકપ્પભાએ, એગે તમાએ, એગે અહેસત્તમાએ હોજ્જા ।^૧

૨૦. અહવા એગે રચણપ્પભાએ, એગે ધૂમપ્પભાએ, એગે તમાએ, એગે અહેસત્તમાએ હોજ્જા ।

૧. અહવા એગે સક્કરપ્પભાએ, એગે વાલુયપ્પભાએ, એગે પંકપ્પભાએ, એગે ધૂમપ્પભાએ હોજ્જા ।

એવં જહા રચણપ્પભાએ ઉવરિમાઓ પુઢવીઓ ચારિયાઓ તહા સક્કરપ્પભાએ વિ ઉવરિમાઓ ચારિયવાઓ,

૨-૧૦. -જાવ- અહવા એગે સક્કરપ્પભાએ, એગે ધૂમપ્પભાએ, એગે તમાએ, એગે અહેસત્તમાએ હોજ્જા । (૩૦)^૨

૩૧. અહવા એગે વાલુયપ્પભાએ, એગે પંકપ્પભાએ, એગે ધૂમપ્પભાએ, એગે તમાએ હોજ્જા ।

૩૨. અહવા એગે વાલુયપ્પભાએ, એગે પંકપ્પભાએ, એગે ધૂમપ્પભાએ, એગે અહેસત્તમાએ હોજ્જા ।

૩૩. અહવા એગે વાલુયપ્પભાએ, એગે પંકપ્પભાએ, એગે તમાએ, એગે અહેસત્તમાએ હોજ્જા ।^૩

૩૪. અહવા એગે વાલુયપ્પભાએ, એગે ધૂમપ્પભાએ, એગે તમાએ, એગે અહેસત્તમાએ હોજ્જા ।

૩૫. અહવા એગે પંકપ્પભાએ, એગે ધૂમપ્પભાએ, એગે તમાએ, એગે અહેસત્તમાએ હોજ્જા ।(૩૫)^૪

- વિયા. સ.૯, ડ.૩૨ સુ.૧૯

૮૭. પંચ નેરહયાણં વિવક્ષા -

પ. પંચ ભંતે ! નેરહયા નેરહયાપ્પવેસણે પં પવિસમાણા કિં રચણપ્પભાએ હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાએ હોજ્જા ?

૧૯. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં, એક તમ:પ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (આ એક ભંગ થયો)

૨૦. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં, એક તમ:પ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (આ એક ભંગ થયો.)

૧. અથવા એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને એક ધૂમપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

જે પ્રમાણે રત્નપ્રભાનું તેની આગળની પૃથ્વીઓની સાથે યોગ કર્યો તે જ પ્રમાણે શર્કરાપ્રભાનું તેની આગળની પૃથ્વીઓની સાથે યોગ કરવો જોઈએ.

૨-૧૦ -યાવત્- અથવા એક શર્કરાપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં, એક તમ:પ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.(૩૦)

૩૧. અથવા એક વાલુકાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં અને એક તમ:પ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩૨. અથવા એક વાલુકાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં અને એક અધ: સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩૩. અથવા એક વાલુકાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં, એક તમ:પ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩૪. અથવા એક વાલુકાપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં, એક તમ:પ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩૫. અથવા એક પંકપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં, એક તમ:પ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.(૩૫)

૮૭. પાંચ નૈરયિકોની વિવક્ષા :

પ્ર. ભંતે ! પાંચ નૈરયિક જીવ નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતા રત્નપ્રભામાં -યાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૧. આ પ્રમાણે રત્નપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૪+૩+૨+૧+૩+૨+૧+૨+૧+૧ = ૨૦ ભંગ થાય છે.
૨. આ પ્રમાણે શર્કરાપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૧૦ ભંગ થાય છે. (૩૦)
૩. આ પ્રમાણે વાલુકાપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૪ ભંગ થાય છે.
૪. આ પ્રમાણે બધા મળીને ચતુ:સંયોગી ભંગ ૨૦+૧૦+૪+૧=૩૫ થાય છે. તથા ચાર નૈરયિક આશ્રયી અસંયોગી ૭, દ્વિકસંયોગી ૬૩, ત્રિકસંયોગી ૧૦૫ અને ચતુ:સંયોગી ૩૫ એ બધા ૨૧૦ ભંગ થાય છે.

૩. ગંગેયા ! રયણપ્પભાએ વા હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાએ વા હોજ્જા । (૧-૭)^૧

૧. અહવા એગે રયણપ્પભાએ, ચત્તારિ સવ્કરપ્પભાએ હોજ્જા ।

૨-૬. -જાવ- અહવા એગે રયણપ્પભાએ, ચત્તારિ અહેસત્તમાએ હોજ્જા । (૬)

૧. અહવા દો રયણપ્પભાએ, તિણ્ણિ સવ્કરપ્પભાએ હોજ્જા,

૨-૬. એવં -જાવ- અહવા દો રયણપ્પભાએ, તિણ્ણિ અહેસત્તમાએ હોજ્જા । (૧૨)

૧. અહવા તિણ્ણિ રયણપ્પભાએ, દો સવ્કરપ્પભાએ હોજ્જા ।

૨-૬. એવં -જાવ- અહેસત્તમાએ હોજ્જા । (૧૮)^૨

૧. અહવા ચત્તારિ રયણપ્પભાએ, એગે સવ્કરપ્પભાએ હોજ્જા ।

૨-૬. એવં -જાવ- અહવા ચત્તારિ રયણપ્પભાએ, એગે અહેસત્તમાએ હોજ્જા । (૨૪)

૧. અહવા એગે સવ્કરપ્પભાએ, ચત્તારિ વાલુયપ્પભાએ હોજ્જા ।

એવં જહા રયણપ્પભાએ સમં ઉવરિમપુઢ્ઢવીઓ ચારિયાઓ તહા સવ્કરપ્પભાએ વિ સમં ચારેયવ્વાઓ ।

૨-૨૦. -જાવ- અહવા ચત્તારિ સવ્કરપ્પભાએ, એગે અહેસત્તમાએ હોજ્જા । (૨૦)

એવં એકેકકાએ સમં ચારેયવ્વાઓ ।

-જાવ- અહવા ચત્તારિ તમાએ, એગે અહેસત્તમાએ હોજ્જા । (૮૪)^૩

૩. ગાંગેય ! રત્તપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે -ચાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે. (૧-૭) (દ્વિકસંયોગી ૮૪ ભંગ)

૧. અથવા એક રત્તપ્રભામાં અને ચાર શર્કરા-પ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૬ -ચાવત્- અથવા એક રત્તપ્રભામાં અને ચાર અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૬)

૧. અથવા બે રત્તપ્રભામાં અને ત્રણ શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૬. આ પ્રમાણે -ચાવત્- અથવા બે રત્તપ્રભામાં અને ત્રણ અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૨)

૧. અથવા ત્રણ રત્તપ્રભામાં અને બે શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૬. આ પ્રમાણે -ચાવત્- (અથવા ત્રણ રત્તપ્રભામાં અને બે) અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૮)

૧. અથવા ચાર રત્તપ્રભામાં અને એક શર્કરા-પ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૬. આ પ્રમાણે -ચાવત્- અથવા ચાર રત્તપ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૨૪)

૧. અથવા એક શર્કરાપ્રભામાં અને ચાર વાલુકા-પ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

જે પ્રમાણે રત્તપ્રભાની સાથે (૧-૪, ૨-૩, ૩-૨ અને ૪-૧થી આગળની પૃથ્વીઓનો સંયોગ કર્યો, તે પ્રમાણે શર્કરાપ્રભાની સાથે પણ સંયોગ કરવાથી વીસ ભંગ (૫-૫-૫-૫ = ૨૦) થાય છે.

૨-૨૦ -ચાવત્- અથવા ચાર શર્કરાપ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૨૦)

આ પ્રમાણે (વાલુકાપ્રભા આદિ) એક એક પૃથ્વીની સાથે આગળની પૃથ્વીઓનાં (૧-૪, ૨-૩, ૩-૨ અને ૪-૧થી) યોગ કરવો જોઈએ.

-ચાવત્- અથવા ચાર તમ:પ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૮૪) (ત્રિસંયોગી ૨૧૦ ભંગ)

૧. આ પ્રમાણે અસંયોગી સાત ભંગ થાય છે.

૨. આ પ્રમાણે રત્તપ્રભાની સાથે શેષ પૃથ્વીઓનાં સંયોગથી કુલ ચોવીસ ભંગ થાય છે.

૩. દ્વિકસંયોગી ભંગ - આમાંથી રત્તપ્રભાનાં ૬ ભંગોની સાથે ૪ વિકલ્પોનો ગુણાકાર કરવાથી ૨૪ ભંગ થાય છે. શર્કરાપ્રભાની સાથે ૫ ભંગોથી ૪ વિકલ્પોનો ગુણાકાર કરવાથી ૨૦, વાલુકાપ્રભાની સાથે ૧૬, પંકપ્રભાની સાથે ૧૨, ધૂમપ્રભાની સાથે ૮ અને તમ:પ્રભાની સાથે ૪ ભંગ થાય છે. આ પ્રમાણે કુલ ૨૪+૨૦+૧૬+૧૨+૮+૪ = ૮૪ ભંગ દ્વિકસંયોગીના થાય છે.

૧. અહવા એગે રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, તિણ્ણિ વાલુચપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨-૫. ંવં -જાવ- અહવા એગે રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, તિણ્ણિ અહેસત્તમાણ હોજ્જા (૫) ૧

૧. અહવા એગે રચણપ્પભાણ, ઢો સવ્કરપ્પભાણ, ઢો વાલુચપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨-૫. ંવં -જાવ- અહવા એગે રચણપ્પભાણ, ઢો સવ્કરપ્પભાણ, ઢો અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૧૦)

૧. અહવા ઢો રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, ઢો વાલુચપ્પભાણ હોજ્જા । ૨

૨-૫. ંવં -જાવ- અહવા ઢો રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, ઢો અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૧૫) ૩

૧. અહવા એગે રચણપ્પભાણ, તિણ્ણિ સવ્કરપ્પભાણ, એગે વાલુચપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨-૫. ંવં -જાવ- અહવા એગે રચણપ્પભાણ, તિણ્ણિ સવ્કરપ્પભાણ એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૨૦) ૪

૧. અહવા ઢો રચણપ્પભાણ, ઢો સવ્કરપ્પભાણ, એગે વાલુચપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨-૫. ંવં -જાવ- અહવા ઢો રચણપ્પભાણ, ઢો સવ્કરપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૨૫) ૫

૧. અહવા તિણ્ણિ રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે વાલુચપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨-૫. ંવં -જાવ- અહવા તિણ્ણિ રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૩૦) ૬

૧. અહવા એગે રચણપ્પભાણ, એગે વાલુચપ્પભાણ, તિણ્ણિ પંકપ્પભાણ હોજ્જા ।

૧. અથવા ંક રત્તપ્પભાણાં, ંક શર્કરાપ્પભાણાં અને ત્રણ વાલુકાપ્પભાણાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૫. આ પ્રમાણે -ચાવત્-અથવા ંક રત્તપ્પભાણાં, ંક શર્કરાપ્પભાણાં અને ત્રણ અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.(૫)

૧. અથવા ંક રત્તપ્પભાણાં, બે શર્કરાપ્પભાણાં અને બે વાલુકાપ્પભાણાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૫. આ પ્રમાણે -ચાવત્-અથવા ંક રત્તપ્પભાણાં, બે શર્કરાપ્પભાણાં અને બે અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૦)

૧. અથવા બે રત્તપ્પભાણાં, ંક શર્કરાપ્પભાણાં અને બે વાલુકાપ્પભાણાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૫. આ પ્રમાણે -ચાવત્-અથવા બે રત્તપ્પભાણાં, ંક શર્કરાપ્પભાણાં અને બે અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.(૧૫)

૧. અથવા ંક રત્તપ્પભાણાં, ત્રણ શર્કરાપ્પભાણાં અને ંક વાલુકાપ્પભાણાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૫. આ પ્રમાણે -ચાવત્-અથવા ંક રત્તપ્પભાણાં, ત્રણ શર્કરાપ્પભાણાં અને ંક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.(૨૦)

જૈનમ્ ૧. અથવા બે રત્તપ્પભાણાં, બે શર્કરાપ્પભાણાં અને ંક વાલુકાપ્પભાણાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૫. આ પ્રમાણે -ચાવત્-અથવા બે રત્તપ્પભાણાં, બે શર્કરાપ્પભાણાં અને ંક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.(૨૫)

૧. અથવા ત્રણ રત્તપ્પભાણાં, ંક શર્કરાપ્પભાણાં અને ંક વાલુકાપ્પભાણાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૫. આ પ્રમાણે -ચાવત્-અથવા ત્રણ રત્તપ્પભાણાં, ંક શર્કરાપ્પભાણાં અને ંક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.(૩૦)

૧. અથવા ંક રત્તપ્પભાણાં, ંક વાલુકાપ્પભાણાં અને ત્રણ પંકપ્પભાણાં ઉત્પન્ન થાય છે. ૭

૧. આ પ્રમાણે ંક-ંક અને ત્રણનાં રત્તપ્પભા, શર્કરાપ્પભાણી સાથે સંયોગથી પાંચ ભંગ થાય છે.(૫)

૨. આ પ્રમાણે ંક, બેનાં સંયોગથી પાંચ ભંગ થાય છે.(૧૦)

૩. આ પ્રમાણે બે, ંક, બેનાં સંયોગથી પાંચ ભંગ થાય છે. (૧૫)

૪. આ પ્રમાણે ંક, ત્રણ, ંકનાં સંયોગથી ૫ ભંગ થાય છે. (૨૦)

૫. આ પ્રમાણે બે, બે, ંકનાં સંયોગથી પાંચ ભંગ થાય છે. (૨૫)

૬. આ પ્રમાણે ત્રણ, ંક-ંકનાં સંયોગથી ૫ ભંગ થાય છે. (૩૦)

एवं एएणं कमेणं जहा षउण्हं तियसंजोगो भणिओ
तहा पंचण्ह वि तियसंजोगो भाणियव्वो,

णवरं- तत्थ एगो संचारिज्जइ, इह दोण्णि वि,

सेसं तं च्चव,

एवं -जाव- अहवा तिण्णि धूमप्पभाए, एगे तमाए,
एगे अहेसत्तमाए होज्जा । (२१०) १

१. अहवा एगे रयणप्पभाए, एगे सक्करप्पभाए,
एगे वालुयप्पभाए, दो पंकप्पभाए होज्जा ।

२-४. एवं -जाव- अहवा एगे रयणप्पभाए, एगे
सक्करप्पभाए, एगे वालुयप्पभाए, दो अहेसत्तमाए
होज्जा । (४) २

१. अहवा एगे रयणप्पभाए, एगे सक्करप्पभाए, दो
वालुयप्पभाए, एगे पंकप्पभाए होज्जा ।

२-४. एवं -जाव- अहवा एगे रयणप्पभाए, एगे
सक्करप्पभाए, दो वालुयप्पभाए, एगे अहेसत्तमाए
होज्जा (८) ३

१. अहवा एगे रयणप्पभाए, दो सक्करप्पभाए, एगे
वालुयप्पभाए, एगे पंकप्पभाए होज्जा ।

२-४. एवं -जाव- अहवा एगे रयणप्पभाए, दो
सक्करप्पभाए, एगे अहेसत्तमाए होज्जा । (१२) ४

१. अहवा दो रयणप्पभाए, एगे सक्करप्पभाए, एगे
वालुयप्पभाए, एगे पंकप्पभाए होज्जा ।

२-४. एवं -जाव- अहवा दो रयणप्पभाए, एगे
सक्करप्पभाए, एगे वालुयप्पभाए, एगे अहेसत्तमाए
होज्जा । (१६) ५

આ ક્રમથી જે પ્રમાણે ચાર નૈરયિકોનાં ત્રિકસંયોગી
ભંગ કહ્યા છે તે પ્રમાણે પાંચ નૈરયિકોનાં પણ
ત્રિકસંયોગી ભંગ જાણવાં જોઈએ.

વિશેષ : ત્યાં એકનો સંચાર હતો (તેના સ્થાન પર)
અહીં બેનો સંચાર કરવો જોઈએ.

શેષ બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ જાણી લેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા ત્રણ ધૂમપ્રભામાં,
એક તમ:પ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં
ઉત્પન્ન થાય છે. (૨૧૦) (ચતુસંયોગીનાં ૧૪૦
ભંગ)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં,
એક વાલુકાપ્રભામાં અને બે પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન
થાય છે.

૨-૪. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા એક રત્નપ્રભામાં,
એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં અને બે
અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૪)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં,
બે વાલુકાપ્રભામાં અને એક પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન
થાય છે.

૨-૪. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા એક રત્નપ્રભામાં
એક શર્કરાપ્રભામાં, બે વાલુકાપ્રભામાં અને એક
અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૮)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, બે શર્કરાપ્રભામાં,
એક વાલુકાપ્રભામાં અને એક પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન
થાય છે.

૨-૪. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા એક રત્નપ્રભામાં,
બે શર્કરાપ્રભામાં, અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં
ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૨)

૧. અથવા બે રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં,
એક વાલુકાપ્રભામાં અને એક પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન
થાય છે.

૨-૪. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા બે રત્નપ્રભામાં,
એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં અને એક
અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૬)

૧. ત્રિકસંયોગી ભંગ-આમાંથી રત્નપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૯૦, શર્કરાપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૬૦, વાલુકાપ્રભાનાં
સંયોગવાળા ૩૬, પંકપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૧૮ અને ધૂમપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૬ ભંગ થાય છે. (તે બધા
૯૦-૬૦-૩૬-૧૮-૬ = ૨૧૦ ભંગ ત્રિસંયોગીના થાય છે.

૨. આ પ્રમાણે ૧-૧-૧-૨ નાં સંયોગથી ચાર ભંગ થાય છે. (૪)

૩. આ પ્રમાણે ૧-૧-૨-૧નાં સંયોગથી ચાર ભંગ થાય છે. (૮)

૪. આ પ્રમાણે ૧-૨-૧-૧ નાં સંયોગથી ચાર ભંગ થાય છે. (૧૨)

૫. આ પ્રમાણે ૨-૧-૧-૧ નાં સંયોગથી ચાર ભંગ થાય છે. (૧૬)

૧. અહવા એગે રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, દો ધૂમપ્પભાણ હોજ્જા । (૧૭)

એવં જહા ચ્ચઽણ્ઠં ચ્ચઽવ્કસંજોગો મ્મણિઓ તહા પંચ્ચહ વિ ચ્ચઽવ્કસંજોગો મ્મણિયવ્વો ।

ણવરં- અબ્બહિયં એગો સંચારેયવ્વો,

એવં -જાવ- અહવા દો પંકપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે તમાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૧૪૦)^૧

૧. અહવા એગે રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨. અહવા એગે રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે તમાણ હોજ્જા,

૩. અહવા એગે રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

૪. અહવા એગે રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે તમાણ હોજ્જા ।

૫. અહવા એગે રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

૬. અહવા એગે રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે તમાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

૭. અહવા એગે રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે તમાણ હોજ્જા ।

૮. અહવા એગે રચણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને બે ધૂમપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૭)

જે પ્રમાણે ચાર નૈરયિક જીવોનાં ચતુ:સંયોગી ભંગ કથા છે, તે પ્રમાણે પાંચ નૈરયિક જીવોનાં ચતુ:સંયોગી ભંગ કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : અહીં એક અધિકનો સંયોગ કરવો જોઈએ.

આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા બે પંકપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં, એક તમ:પ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૪૦)

(પાંચ સંયોગીનાં ૨૧ ભંગ-)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને એક ધૂમપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને એક તમ:પ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૪. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં અને એક તમ:પ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૬. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં, એક તમ:પ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૭. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં અને એક તમ:પ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૮. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. ચતુ:સંયોગી ભંગ : આમાંથી રત્નપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૮૦, શર્કરાપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૪૦, વાલુકાપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૧૬ અને પંકપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૪ આ બધા મળીને પાંચ નૈરયિકોનાં ચતુ:સંયોગી ૧૪૦ ભંગ થાય છે.

૨૧. અહવા એગે વાલુયપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે ધૂમપ્પભાણ, એગે તમાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૨૧) (૪૬૨) ?

- વિયા. સ. ૧, ડ. ૩૨, સુ. ૨૦

૨૧. અથવા એક વાલુકાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં, એક તમ:પ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૪૬૨)

૮૮. છળ્હં નેરઙ્યાણં વિવક્ષા-

પ. છબ્બંતે ! નેરઙ્યા નેરઙ્યપ્પવેસણે ણં પવિસમાણા કિં રયણપ્પભાણ હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાણ હોજ્જા ?

૩. ૧-૭. ગંગેયા ! રયણપ્પભાણ વા હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાણ વા હોજ્જા ।^૨

૧. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, પંચ સક્કરપ્પભાણ વા હોજ્જા ।

૨. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, પંચ વાલુયપ્પભાણ વા હોજ્જા ।

૩-૬. -જાવ- અહવા એગે રયણપ્પભાણ, પંચ અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૬)

૧. અહવા દો રયણપ્પભાણ, ચત્તારિ સક્કરપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨-૬. -જાવ- અહવા દો રયણપ્પભાણ, ચત્તારિ અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૧૨)

૧૩. અહવા તિણ્ણ રયણપ્પભાણ, તિણ્ણ સક્કરપ્પભાણ હોજ્જા,

એવં એણં કમેણં જહા પંચળ્હં દુયાસંજોગો તહા છળ્હં વિ ભાણિયવ્વો,

ળવરં-એક્કો અબ્બહિઓ સંચારેયવ્વો -જાવ- અહવા પંચ તમાણ એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા- (૧૦૫)^૩

૧. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે સક્કરપ્પભાણ, ચત્તારિ વાલુયપ્પભાણ હોજ્જા,

૮૮. છ નેરયિકોની વિવક્ષા :

પ્ર. ભંતે ! છ નેરયિક જીવ, નેરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતાં શું રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ૧-૭ ગાંગેય ! તે રત્નપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે. (દ્વિકસંયોગી ૧૦૫ ભંગ)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં અને પાંચ શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અથવા એક રત્નપ્રભામાં અને પાંચ વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩-૬ -યાવત્- અથવા એક રત્નપ્રભામાં અને પાંચ અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૬)

૧. અથવા બે રત્નપ્રભામાં અને ચાર શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૬ -યાવત્- અથવા બે રત્નપ્રભામાં અને ચાર અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૨)

૧૩. અથવા ત્રણ રત્નપ્રભામાં અને ત્રણ શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

આ ક્રમ દ્વારા જે પ્રમાણે પાંચ નેરયિક જીવોનાં દ્વિકસંયોગી ભંગ કહ્યા છે, તે પ્રમાણે છ નેરયિકોનાં પણ ભંગ કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : અહીં એકનો સંયોગ વધારે કરવો જોઈએ -યાવત્- અથવા પાંચ તમ:પ્રભામાં અને એક અધ: સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૦૫) (ત્રિકસંયોગી ૩૫૦ ભંગ-)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં અને ચાર વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. પાંચ સંયોગી ભંગ આમાંથી-રત્નપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૧૫, શર્કરાપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૫ અને વાલુકાપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૧ ભંગ થાય છે. એમ બધા મળીને ૧૫+૫+૧ = ૨૧ ભંગ પંચસંયોગીના થાય છે.

પાંચ નેરયિક જીવોનાં અસંયોગી ૭, દ્વિકસંયોગી ૮૪, ત્રિકસંયોગી ૨૧૦, ચતુ:સંયોગી ૧૪૦ અને પંચસંયોગી ૨૧ એ બધા મળીને ૭ + ૮૪ + ૨૧૦ + ૧૪૦ + ૨૧ = ૪૬૨ ભંગ થાય છે.

૨. આ પ્રમાણે અસંયોગી ૭ ભંગ થાય છે.

૩. રત્નપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૩૦, શર્કરાપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૨૫, વાલુકાપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૨૦, પંકપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૧૫, ધૂમપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૧૦ અને તમ:પ્રભાનાં સંયોગવાળા ૫ એ કુલ = ૩૦ + ૨૫ + ૨૦ + ૧૫ + ૧૦ + ૫ = ૧૦૫ ભંગ થાય છે.

૨. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ,
ચત્તારિ પંકપ્પભાણ હોજ્જા,

૩-૫. એવં -જાવ- અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે
સવ્કરપ્પભાણ, ચત્તારિ અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

૬. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, દો સવ્કરપ્પભાણ,
તિણ્ણિ વાલુયપ્પભાણ હોજ્જા ।

એવં એણં કમેણં જહા પંચણં તિયાસંજોગો ભણિઓ
તહા છણહ વિ ભાણિયવ્વો,^૧

ળવરં-એક્કો અબ્બહિઓ ઉચ્ચારેયવ્વો, સેસં તં ચેવ,
(૩૫૦)

ચઝવ્કસંજોગો વિ તહેવ, (૩૫૦)^૨

પંચસંજોગો વિ તહેવ, (૧૦૫)

ળવરં-એક્કો અબ્બહિઓ સંચારેયવ્વો-જાવ-પચ્છિમો
ભંગો -

અહવા દો વાલુયપ્પભાણ, એગે પંકપ્પભાણ, એગે
ધૂમપ્પભાણ, એગે તમાણ, એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।
(૧૦૫)^૩

૧. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ
-જાવ- એગે તમાણ હોજ્જા ।

૨. અહવા એગે રયણપ્પભાણ -જાવ- એગે ધૂમપ્પભાણ,
એગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

૨. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં,
અને ચાર પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩-૫. આ પ્રમાણે -ચાવત્- અથવા એક રત્નપ્રભામાં,
એક શર્કરાપ્રભામાં અને ચાર અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં
ઉત્પન્ન થાય છે.

૬. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, બે શર્કરાપ્રભામાં
અને ત્રણ વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

આ કમથી જે પ્રમાણે પાંચ નૈરયિક જીવોનાં
ત્રિકસંયોગી ભંગ કહ્યા છે તે પ્રમાણે છ નૈરયિક
જીવોનાં પણ ત્રિકસંયોગી ભંગ કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : અહીં એકનો સંયોગ વધારે કરવો જોઈએ.
શેષ બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

(ચતુષ્ક સંયોગી ૩૫૦ ભંગ) જે પ્રમાણે પાંચ
નૈરયિકોનાં ચતુષ્કસંયોગી ભંગ કહ્યા છે તે પ્રમાણે
છ નૈરયિકોનાં પણ ચતુઃસંયોગી ભંગ જાણી લેવા
જોઈએ.

(પાંચ સંયોગી ૧૦૫ ભંગ) પાંચ નૈરયિકોનાં જે
પ્રમાણે પાંચ સંયોગી ભંગ કહ્યા છે તે પ્રમાણે છ
નૈરયિકોનાં પણ પાંચ સંયોગી ભંગ જાણી લેવા
જોઈએ.

વિશેષ : આમાં એક નૈરયિકનો અધિક સંયોગ કરવો
જોઈએ -ચાવત્- અંતિમ ભંગ (આ પ્રમાણે છે-)

અથવા બે વાલુકાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં, એક
ધૂમપ્રભામાં, એક તમઃપ્રભામાં અને એક અધઃસપ્તમ
પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (આ પ્રમાણે પાંચ
સંયોગી કુલ = ૧૦૫ ભંગ થયા.)
(છઃસંયોગી ૭ ભંગ-)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં
-ચાવત્- એક તમઃપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અથવા એક રત્નપ્રભામાં -ચાવત્- એક ધૂમપ્રભામાં
અને એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. રત્નપ્રભાનાં ૧૦ વિકલ્પોને ૧૫ થી ગુણાકાર કરવાથી ૧૫૦ ભંગ, શર્કરાપ્રભાનાં ૧૦ વિકલ્પોને ૧૦થી ગુણાકાર
કરવાથી ૧૦૦ ભંગ, વાલુકાપ્રભાનાં ૬ ભંગોને ૧૦ વિકલ્પોથી ગુણાકાર કરવાથી ૬૦ ભંગ, પંકપ્રભાનાં ૩ ભંગોને
૧૦ વિકલ્પોથી ગુણાકાર કરવાથી ૩૦ ભંગ, ધૂમપ્રભાનાં એક ભંગને ૧૦ વિકલ્પોથી ગુણાકાર કરવાથી ૧૦ ભંગ
આ પ્રમાણે ૧૫૦ + ૧૦૦ + ૬૦ + ૩૦ + ૧૦ = ૩૫૦ કુલ ભંગ ત્રિકસંયોગીનાં થયા.

૨. રત્નપ્રભા આદિનાં સંયોગવાળા ૩૫ ભંગોની સાથે ગુણાકાર કરવાથી ૩૫૦ ભંગ થાય છે.

૩. રત્નપ્રભાનાં સંયોગવાળા ૫ વિકલ્પોને ૧૫ ભંગોની સાથે ગુણાકાર કરવાથી ૭૫ ભંગ, શર્કરાપ્રભાના સંયોગવાળા
૫ વિકલ્પોને ૫ ભંગોની સાથે ગુણાકાર કરવાથી ૨૫ ભંગ, વાલુકાપ્રભાની સાથે ૫ વિકલ્પોને ૧૫ ભંગોની સાથે ગુણાકાર
કરવાથી ૫ ભંગ, આ પ્રમાણે ૭૫ + ૨૫ + ૫ = કુલ ૧૦૫ પાંચ સંયોગી ભંગ થયા.

૩. અહવા એગે રયણપ્પભાણે -જાવ- એગે પંકપ્પભાણે, એગે તમાણે, એગે અહેસત્તમાણે હોજ્જા ।

૪. અહવા એગે રયણપ્પભાણે, એગે સક્કરપ્પભાણે, એગે વાલુયપ્પભાણે, એગે ધૂમપ્પભાણે -જાવ- એગે અહેસત્તમાણે હોજ્જા ।

૫. અહવા એગે રયણપ્પભાણે, એગે સક્કરપ્પભાણે, એગે પંકપ્પભાણે -જાવ- એગે અહેસત્તમાણે હોજ્જા,

૬. અહવા એગે રયણપ્પભાણે, એગે વાલુયપ્પભાણે -જાવ- એગે અહેસત્તમાણે હોજ્જા ।

૭. અહવા એગે સક્કરપ્પભાણે, એગે વાલુયપ્પભાણે -જાવ- એગે અહેસત્તમાણે હોજ્જા (૧૨૪)^૧

- વિયા. ૧, ડ. ૩૨, સુ. ૨૧

૮૯. સત્ત નેરહયાણં વિવક્ખા-

પ. સત્ત મંતે ! નેરહયા નેરહયપવેસણે ણં પવિસમાણા કિં રયણપ્પભાણે હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાણે હોજ્જા ?

ડ. ૧-૨. ગંગેયા ! રયણપ્પભાણે વા હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાણે વા હોજ્જા,^૨

અહવા એગે રયણપ્પભાણે, છ સક્કરપ્પભાણે હોજ્જા ।

એવં એણં કમેણં જહા છણ્હં ડુયાસંજોગો તહા સત્તણ્હ વિ ભાણિયવ્વં.

ણવરં- એગો અબ્બહિઓ સંચારિજ્જહ ।

સેસં તેં ચેવ ।

તિયાસંજોગો, ચડક્કસંજોગો, પંચસંજોગો, છક્ક સંજોગો ય છણ્હં જહા તહા સત્તણ્હ વિ ભાણિયવ્વો ।

ણવરં- એકેકેવ્વો અબ્બહિઓ સંચારેયવ્વો -જાવ- છક્કસંજોગો ।

૩. અથવા એક રત્તપ્રભામાં -યાવત્- એક પંકપ્રભામાં, એક તમ:પ્રભામાં અને એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૪. અથવા એક રત્તપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં, એક ધૂમપ્રભામાં -યાવત્- એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. અથવા એક રત્તપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં, એક પંકપ્રભામાં -યાવત્- એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૬. અથવા એક રત્તપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં -યાવત્- એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૭. અથવા એક શર્કરાપ્રભામાં, એક વાલુકાપ્રભામાં -યાવત્- એક અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૮૨૪)

૮૯. સાત નૈરયિકોની વિવક્ષા :

પ્ર. ભંતે ! સાત નૈરયિક જીવ નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતાં શું રત્તપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ડ. ૧-૨. ગાંગેય ! તે સાતેય નૈરયિકો રત્તપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે. (દ્વિકસંયોગી ૧૨૬ ભંગ-)

અથવા એક રત્તપ્રભામાં અને છ શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

આ કમથી જે પ્રમાણે છ નૈરયિક જીવોનાં દ્વિકસંયોગી ભંગ કહ્યા છે તે પ્રમાણે સાત નૈરયિક જીવોનાં પણ દ્વિકસંયોગી ભંગ કહેવા જોઈએ.

વિશેષ : એક નૈરયિકનો અધિક સંયોગ કરવો જોઈએ.

શેષ બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

જે પ્રમાણે છ નૈરયિકોનાં ત્રિકસંયોગી, ચતુ:સંયોગી, પંચ સંયોગી અને છ સંયોગી ભંગ કહ્યા છે તે પ્રમાણે સાત નૈરયિકોનાં ત્રિકસંયોગી આદિ ભંગોનાં વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

વિશેષ : અહીં એક-એક નૈરયિકનો અધિક સંયોગ કરવો જોઈએ -યાવત્- છ સંયોગીનો અંતિમ ભંગ આ પ્રમાણે કહેવો જોઈએ.

૧. એક સંયોગી ૭ ભંગ, દ્વિક સંયોગી ૧૦૫, ત્રિકસંયોગી ૩૫૦, ચતુષ્ક સંયોગી ૩૫૦, પંચ સંયોગી ૧૦૫ અને છ સંયોગી ૭ એ બધા મળીને ૮૨૪ પ્રવેશનક ભંગ થાય છે.

૨. આ પ્રમાણે અસંયોગી ૭ ભંગ થયા.

અહવા દો સક્કરપ્પભાણ, ંગે વાલુયપ્પભાણ -જાવ-
ંગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

અહવા ંગે રયણપ્પભાણ, ંગે સક્કરપ્પભાણ -જાવ-
ંગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૧૭૧૬) ૧

- વીયા. સ.૧, ડ.૩૨, સુ.૨૨

૧૦. અટ્ટ નેરઙ્ગયાણં વિવક્ખા-

પ. અટ્ટ ંતે ! નેરઙ્ગયા નેરઙ્ગયપવેસણણં પવિસમાણા કિં
રયણપ્પભાણ હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાણ હોજ્જા ?

ડ. ૧-૭. ગંગેયા ! રયણપ્પભાણ વા હોજ્જા -જાવ-
અહેસત્તમાણ વા હોજ્જા,

અહવા ંગે રયણપ્પભાણ, સત્ત સક્કરપ્પભાણ હોજ્જા, ૨

ંવં દુયાસંજોગો -જાવ- છક્કસંજોગો ય જહા સત્તણ્હ
ંણિઓ તહા અટ્ટણ્હ વિ ંણિયવ્વો,

ણવરં- ંકકેકકો અંંહિઓ સંચારેયવ્વો ।

સેસં તં ચેવ -જાવ- છક્કસંજોગસસ ।

અહવા તિણ્ણિ સક્કરપ્પભાણ, ંગે વાલુયપ્પભાણ,
-જાવ- ંગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા,

૧. અહવા ંગે રયણપ્પભાણ -જાવ- ંગે તમાણ, ંગે
અહેસત્તમાણ હોજ્જા,

૨. અહવા ંગે રયણપ્પભાણ -જાવ- ંગે તમાણ, ંગે
અહેસત્તમાણ હોજ્જા,

ંવં સંચારેયવ્વં -જાવ- અહવા ંગે રયણપ્પભાણ, ંગે
સક્કરપ્પભાણ -જાવ- ંગે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।
(૩૦૦૩)

- વીયા. સ.૧, ડ.૩૨, સુ.૨૩

અથવા ંગે શર્કરાપ્રભામાં, ંક વાલુકાપ્રભામાં
-યાવત્- ંક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય
છે. (સાત સંયોગી ૧ ભંગ-)

અથવા ંક રત્નપ્રભામાં, ંક શર્કરાપ્રભામાં -યાવત્-
ંક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
(૧૭૧૬)

૯૦. આઠ નૈરયિકોની વિવક્ષા :

પ્ર. ભંતે ! આઠ નૈરયિક છવ, નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન
દ્વારા પ્રવેશ કરતાં રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ડ. ૧-૭. ગાંગેય ! રત્નપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા ંક રત્નપ્રભામાં અને સાત શર્કરાપ્રભામાં
ઉત્પન્ન થાય છે.

જે પ્રમાણે સાત નૈરયિકોનાં દ્વિકસંયોગી -યાવત્-
(ત્રિકસંયોગી, ચતુઃસંયોગી, પાંચ સંયોગી) છ
સંયોગી ભંગ કલ્પા છે તે પ્રમાણે આઠ નૈરયિકોનાં
પણ દ્વિકસંયોગી આદિ ભંગ કલ્પવા જોઈએ.

વિશેષ : ંક-ંક નૈરયિકનો અધિક સંયોગ કરવો
જોઈએ.

જૈનમ્ જ્યોતિ શાસનમ્

શેષ બધા છ સંયોગી સુધી પૂર્વવત્ કલ્પવા જોઈએ.

અથવા ત્રણ શર્કરાપ્રભામાં, ંક વાલુકાપ્રભામાં,
-યાવત્- ંક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય
છે. (સાત સંયોગી ૭ ભંગ -)

૧. અથવા ંક રત્નપ્રભામાં -યાવત્- ંક તમપ્રભામાં
અને ંગે અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ને થાય છે.

૨. અથવા ંક રત્નપ્રભામાં -યાવત્- ંગે તમપ્રભામાં
અને ંક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે બધા સ્થાનો પર સંયોગ કરવો જોઈએ
-યાવત્- અથવા ંગે રત્નપ્રભામાં, ંક
શર્કરાપ્રભામાં -યાવત્- ંક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં
ઉત્પન્ન થાય છે. (૩૦૦૩)

૧. ંક સંયોગી ૭, દ્વિકસંયોગી ૧૨૬, ત્રિકસંયોગી ૫૨૫, ચતુઃક સંયોગી ૭૦૦, પંચ સંયોગી ૩૧૫, છ સંયોગી ૪૨
અને સપ્તસંયોગી ૧, ંગે બધા મળીને ૧૭૧૬ ભંગ થાય છે.

૨. ંક સંયોગી ૭, દ્વિકસંયોગી ૧૪૭, ત્રિકસંયોગી ૭૩૫, ચતુઃકસંયોગી ૧૨૨૫, પંચ સંયોગી ૭૩૫, છસંયોગી ૧૪૭
અને સપ્તસંયોગી ૭ ંગે કુલ મળીને બધા ભંગ ૩૦૦૩ થાય છે.

૧૧. નવ નેરઙ્યાણં વિવક્ષા -

પ. નવ ભંતે ! નેરઙ્યા નેરઙ્યપ્પવેસણે ણં પવિસમાણા
કિં રયણપ્પભાણે હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાણે હોજ્જા ?

૩. ગંગેયા ! રયણપ્પભાણે વા હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાણે
વા હોજ્જા ।

૧-૮. અહવા ણે રયણપ્પભાણે, અદ્દુ સવ્કરપ્પભાણે
હોજ્જા ।

એવં દુયાસંજોગો -જાવ- સત્તસંજોગો ય ।

જહા અદ્દુણં ભણિયં તહા નવણં પિ ભાણિયવ્વં ।

ણવરં- એકેકવ્કો અબ્ભહિઓ સંચારેયવ્વો, સેસં તં
ચેવ, પચ્છિમો આલાવગો -

અહવા તિણ્ણિ રયણપ્પભાણે, ણે સવ્કરપ્પભાણે, ણે
વાલુયપ્પભાણે -જાવ- ણે અહેસત્તમાણે વા હોજ્જા ।
(૫૦૦૫) ? - વિયા. સ. ૧, ૩. ૩૨, સુ. ૨૪

૧૨. દસ નેરઙ્યાણં વિવક્ષા-

પ. દસ ભંતે ! નેરઙ્યા નેરઙ્યપ્પવેસણે ણં પવિસમાણા
કિં રયણપ્પભાણે હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાણે હોજ્જા ?

૩. ૧-૭. ગંગેયા ! રયણપ્પભાણે વા હોજ્જા -જાવ-
અહેસત્તમાણે વા હોજ્જા,

અહવા ણે રયણપ્પભાણે, નવ સવ્કરપ્પભાણે હોજ્જા ।

એવં દુયાસંજોગો -જાવ- સત્તસંજોગો ય જહા નવણં,

૯૧. નવ નૈરયિકોની વિવક્ષા :

પ્ર. ભંતે ! નવ નૈરયિક જીવ નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન
દ્વારા પ્રવેશ કરતાં શું રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય
છે -યાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગાંગેય ! તે રત્નપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં પણ ઉત્પન્ન
થાય છે.

૧-૮. અથવા એક રત્નપ્રભામાં અને આઠ શર્કરાપ્રભામાં
ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે દ્વિકસંયોગીથી સપ્ત સંયોગી સુધી ભંગ
કહેવા જોઈએ.

જે પ્રમાણે આઠ નૈરયિકોનું વર્ણન કર્યું તે પ્રમાણે
નવ નૈરયિકોનું પણ વર્ણન કરવું જોઈએ.

વિશેષ : એક-એક નૈરયિકનો અધિક સંયોગ કરવો
જોઈએ. શેષ બધું વર્ણન પૂર્વવત્ છે, જેનો અંતિમ
ભંગ આ પ્રમાણે છે -

અથવા ત્રણ રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં,
એક વાલુકાપ્રભામાં -યાવત્- એક અધ:સપ્તમ
પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૫૦૦૫)

૯૨. દસ નૈરયિકોની વિવક્ષા :

પ્ર. ભંતે ! દસ નૈરયિક જીવ, નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન
દ્વારા પ્રવેશ કરતાં શું રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય
છે -યાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ૧-૭. ગાંગેય ! તે રત્નપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય
છે -યાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં પણ ઉત્પન્ન
થાય છે.

અથવા એક રત્નપ્રભામાં અને નવ શર્કરાપ્રભામાં
ઉત્પન્ન થાય છે.

જે પ્રમાણે નવ નૈરયિક જીવોનાં દ્વિકસંયોગીથી
(ત્રિકસંયોગી, ચતુ:સંયોગી, પંચ સંયોગી, છ સંયોગી)
સપ્ત સંયોગી સુધી ભંગ કહ્યા છે તે પ્રમાણે દસ
નૈરયિક જીવોનાં પણ (દ્વિકસંયોગી -યાવત્- સપ્ત
સંયોગી) ભંગ કહેવા જોઈએ.

૧. એક સંયોગી ૭, દ્વિકસંયોગી ૧૬૮, ત્રિકસંયોગી ૯૮૦, ચતુષ્ક સંયોગી ૧૯૬૦, પંચ સંયોગી ૧૪૭૦, છ સંયોગી ૩૯૨
અને સપ્તસંયોગી ૨૮ એ બધા મળીને ૫૦૦૫ ભંગ થયા.

ળવરં- એકેકકો અબ્હિઓ સંચારેયવ્વો ।

સેસં તં ચેવ ।

અપચ્છિમ આલાવગો-

અહવા ચત્તારિ રયણપ્પભાણ, એમે સવ્કરપ્પભાણ
-જાવ- એમે અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।^૧ (૮૦૦૮)

- વિયા. સ. ૧, ડ. ૩૨, સુ. ૨૫

૧૩. સંખેજ્જા નેરહયાણં વિવક્ષા-

પ. સંખેજ્જા ભંતે ! નેરહયા નેરહયાપ્પવેસણાણં પવિસમાણા
કિં રયણપ્પભાણ હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાણ હોજ્જા ?

ડ. ૧-૭. ગંગેયા ! રયણપ્પભાણ વા હોજ્જા -જાવ-
અહેસત્તમાણ વા હોજ્જા,

૧. અહવા એમે રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા સવ્કરપ્પભાણ
હોજ્જા,

૨-૬. એવં -જાવ- અહવા એમે રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા
અહેસત્તમાણ હોજ્જા, (૬)

૧. અહવા દો રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા સવ્કરપ્પભાણ
વા હોજ્જા,

૨-૬. એવં -જાવ- અહવા દો રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા
અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૧૨)

૧૩. અહવા તિણિણ રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા
સવ્કરપ્પભાણ હોજ્જા,

એવં એણં કમેણં એકેકકો સંચારેયવ્વો -જાવ-
અહવા દસ રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા સવ્કરપ્પભાણ
હોજ્જા,

એવં -જાવ- અહવા દસ રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા
અહેસત્તમાણ હોજ્જા,

અહવા સંખેજ્જા રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા સવ્કરપ્પભાણ
હોજ્જા,

એવં -જાવ- અહવા સંખેજ્જા રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા
અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

વિશેષ : અહીં એક-એક નૈરયિકનાં અધિક સંયોગ
કરવા જોઈએ.

શેષ બધા ભંગ પૂર્વવત્ જાણવાં જોઈએ.

જેનો અંતિમ ભંગ આ પ્રમાણે છે -

અથવા ચાર રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં -યાવત્-
એક અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૮૦૦૮)

૮૩. સંખ્યાત નૈરયિકોની વિવક્ષા :

પ્ર. ભંતે ! સંખ્યાત નૈરયિક જીવ નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન
દ્વારા પ્રવેશ કરતાં શું રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ડ. ૧-૭ ગાંગેય ! તે રત્નપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય
છે -યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં પણ ઉત્પન્ન
થાય છે. (એ અસંયોગી ૭ ભંગ છે) (દ્વિક સંયોગી
૨૩૧ ભંગ-)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં અને સંખ્યાત
શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૬ આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા એક રત્નપ્રભામાં
અને સંખ્યાત અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય
છે. (આ ૬ ભંગ થયા) (૬)

૧. અથવા બે રત્નપ્રભામાં અને સંખ્યાત
શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૬. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા બે રત્નપ્રભામાં
અને સંખ્યાત અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
(આ પણ ૬ ભંગ થયા) (૧૨)

૧૩. અથવા ત્રણ રત્નપ્રભામાં અને સંખ્યાત
શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

આ કમથી એક-એક નારકનો સંયોગ કરવો
જોઈએ -યાવત્- અથવા દસ રત્નપ્રભામાં અને
સંખ્યાત શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા દસ રત્નપ્રભામાં અને
સંખ્યાત અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા સંખ્યાત રત્નપ્રભામાં અને સંખ્યાત
શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા સંખ્યાત રત્નપ્રભામાં
અને સંખ્યાત અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. આ પ્રમાણે દસ નૈરયિકોનાં એક સંયોગી ૭, દ્વિકસંયોગી ૧૮૮, ત્રિકસંયોગી ૧૨૬૦, ચતુષ્કસંયોગી ૨૮૪૦, પંચ
સંયોગી ૨૬૪૬, છ સંયોગી ૮૮૨ અને સાત સંયોગી ૮૪ ભંગ કુલ ૮૦૦૮ ભંગ થાય છે.

અહવા એગે સવ્કરપ્પભાણ, સંખેજ્જા વાલુયપ્પભાણ
હોજ્જા,

એવં જહા રયણપ્પભાણ ઉવરિમપુઢવીહિં સમં ચારિયા,
એવં સવ્કરપ્પભા વિ ઉવરિમપુઢવીહિં સમં ચારેયવ્વા,

એવં એકકેવ્કા પુઢવી ઉવરિમપુઢવીહિં સમં ચારેયવ્વા ।

-જાવ- અહવા સંખેજ્જા તમાણ, સંખેજ્જા અહેસત્તમાણ
હોજ્જા, ^૧ (૨૩૧)

૧. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ,
સંખેજ્જા વાલુયપ્પભાણ હોજ્જા ।

૨. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે સવ્કરપ્પભાણ,
સંખેજ્જા પંકપ્પભાણ હોજ્જા,

૩-૫. એવં -જાવ- અહવા એગે રયણપ્પભાણ, એગે
સવ્કરપ્પભાણ, સંખેજ્જા અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૫)

૧. અહવા એગે રયણપ્પભાણ, દો સવ્કરપ્પભાણ,
સંખેજ્જા વાલુયપ્પભાણ હોજ્જા,

૨-૫. એવં -જાવ- અહવા એગે રયણપ્પભાણ, દો
સવ્કરપ્પભાણ, સંખેજ્જા અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

અહવા એગે રયણપ્પભાણ, તિણ્ણિ સવ્કરપ્પભાણ,
સંખેજ્જા વાલુયપ્પભાણ હોજ્જા ।

એવં એણં કમેણં એકકેવ્કો સંચારેયવ્વો ।

અહવા એગે રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા સવ્કરપ્પભાણ,
સંખેજ્જા વાલુયપ્પભાણ હોજ્જા,

-જાવ-અહવા એગે રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા વાલુયપ્પભાણ,
સંખેજ્જા અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

અહવા દો રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા સવ્કરપ્પભાણ,
સંખેજ્જા વાલુયપ્પભાણ હોજ્જા ।

અથવા એક શર્કરાપ્રભામાં અને સંખ્યાત વાલુકાપ્રભામાં
ઉત્પન્ન થાય છે.

જે પ્રમાણે રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં શેષ નરક પૃથ્વીઓની
સાથે સંયોગ કર્યો, તે પ્રમાણે શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીનો
પણ આગળની બધી નરક-પૃથ્વીઓની સાથે
સંયોગ કરવો જોઈએ.

આ પ્રમાણે (વાલુકાપ્રભા આદિ) પ્રત્યેક પૃથ્વીઓનો
આગળની બધી નરક પૃથ્વીઓની સાથે સંયોગ
કરવો જોઈએ.

-યાવત્- અથવા સંખ્યાત તમ:પ્રભામાં અને
સંખ્યાત અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
(૨૩૧)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં
અને સંખ્યાત વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં
અને સંખ્યાત પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩-૫. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા એક
રત્નપ્રભામાં, એક શર્કરાપ્રભામાં અને સંખ્યાત
અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૫)

૧. અથવા એક રત્નપ્રભામાં, બે શર્કરાપ્રભામાં,
અને સંખ્યાત વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૫. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા એક
રત્નપ્રભામાં, બે શર્કરાપ્રભામાં અને સંખ્યાત
અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા એક રત્નપ્રભામાં, ત્રણ શર્કરાપ્રભામાં
અને સંખ્યાત વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે આ ક્રમથી એક-એક નારકનો અધિક
સંયોગ કરવો જોઈએ.

અથવા એક રત્નપ્રભામાં, સંખ્યાત શર્કરાપ્રભામાં
અને સંખ્યાત વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

-યાવત્- અથવા એક રત્નપ્રભામાં, સંખ્યાત
વાલુકાપ્રભામાં અને સંખ્યાત અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં
ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા બે રત્નપ્રભામાં, સંખ્યાત શર્કરાપ્રભામાં
અને સંખ્યાત વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. આ પ્રમાણે દ્વિકસંયોગી ભંગોની કુલ સંખ્યા ૨૩૧ થઈ.

-જાવ- અહવા દો રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા સક્કરપ્પભાણ, સંખેજ્જા અહેસત્તમાણ હોજ્જા ।

અહવા તિણ્ણ રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા સક્કરપ્પભાણ, સંખેજ્જા વાલુયપ્પભાણ હોજ્જા ।

एवं एएणं कमेणं एकेको रयणप्पभाए संचारेयव्वो
-जाव-

અહવા સંખેજ્જા રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા સક્કરપ્પભાણ, સંખેજ્જા વાલુયપ્પભાણ હોજ્જા,

-जाव- अहवा संखेज्जा रयणप्पभाए, संखेज्जा सक्करप्पभाए, संखेज्जा अहेसत्तमाए होज्जा,

અહવા ણે રયણપ્પભાણ, ણે વાલુયપ્પભાણ, સંખેજ્જા પંકપ્પભાણ હોજ્જા,

-जाव- अहवा णे रयणप्पभाए, णे वालुयप्पभाए, संखेज्जा अहेसत्तमाए होज्जा ।

અહવા ણે રયણપ્પભાણ, દો વાલુયપ્પભાણ, સંખેજ્જા પંકપ્પભાણ હોજ્જા ।

एवं एएणं कमेणं तियासंजोगो, चउक्कसंजोगो
-जाव- सत्तसंजोगो य जहा दसण्हं तहेव भाणियव्वो ।

पच्छिमो आलावगो सत्तसंजोगस्स-

અહવા સંખેજ્જા રયણપ્પભાણ, સંખેજ્જા સક્કરપ્પભાણ
-जाव- संखेज्जा अहेसत्तमाए होज्जा । (३३३७) ?

- विया. स.९, उ.३२, सु.२६

૧૪. અસંખેજ્જ નેરહયાણં વિવક્ખા-

પ. અસંખેજ્જા મંતે ! નેરહયા નેરહયાપ્પવેસણે ણં કિં રયણપ્પભાણ હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાણ હોજ્જા ?

૩. ગંગેયા ! રયણપ્પભાણ વા હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાણ વા હોજ્જા ।

અહવા ણે રયણપ્પભાણ, અસંખેજ્જા સક્કરપ્પભાણ હોજ્જા,

एवंदुयासंजोगो-जाव-सत्तसंजोगो य जहा संखेज्जाणं
भणिओ तहा असंखेज्जाण वि भाणियव्वो ।

-यावत्-अथवा भेरत्तप्रत्तामां, संख्यात शर्कराप्रत्तामां
अने संख्यात अधःसप्तम पृथ्वीमां उत्पन्न थाय छे.

अथवा त्रश रत्तप्रत्तामां, संख्यात शर्कराप्रत्तामां
अने संख्यात वालुकाप्रत्तामां उत्पन्न थाय छे.

आ प्रभाषे आ क्मथी रत्तप्रत्तामां अक-अक
नैरयिकनी संयोग करवो ज्जेअ -यावत्-

अथवा संख्यात रत्तप्रत्तामां, संख्यात शर्कराप्रत्तामां
अने संख्यात वालुकाप्रत्तामां उत्पन्न थाय छे.

-यावत्- अथवा संख्यात रत्तप्रत्तामां, संख्यात
शर्कराप्रत्तामां अने संख्यात अधःसप्तम पृथ्वीमां
उत्पन्न थाय छे.

अथवा अक रत्तप्रत्तामां, अक वालुकाप्रत्तामां
अने संख्यात पंकप्रत्तामां उत्पन्न थाय छे.

-यावत्- अथवा अक रत्तप्रत्तामां, अक वालुकाप्रत्तामां
अने संख्यात अधःसप्तम पृथ्वीमां उत्पन्न थाय छे.

अथवा अक रत्तप्रत्तामां, भे वालुकाप्रत्तामां अने
संख्यात पंकप्रत्तामां उत्पन्न थाय छे.

आ प्रभाषे आ क्मथी त्रिकसंयोगी, यतुष्कसंयोगी
-यावत्- सप्तसंयोगी ભંગોનું વર્ણન દસ નૈરયિક
સંબંધી ભંગોનાં સમાન કરવું જોઈએ.

સપ્ત સંયોગીનું અંતિમ ભંગ આ પ્રમાણે છે-

અથવા સંખ્યાત રત્તપ્રભામાં, સંખ્યાત શર્કરાપ્રભામાં
-यावत्- संख्यात अधः सप्तम पृथ्वीमां उत्पन्न
थाय छे. (३३३७)

૯૪. અસંખ્યાત નૈરયિકોની વિવક્ષા :

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત નૈરયિક, નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન
દ્વારા પ્રવેશ કરતાં શું રત્તપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય
છે -યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગાંગેય ! તે રત્તપ્રભામાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે
-यावत्- अधःसप्तम पृथ्वीमां પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા અક રત્તપ્રભામાં અને અસંખ્યાત
શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

જે પ્રમાણે સંખ્યાત નૈરયિકોનાં દ્વિસંયોગીથી
સપ્તસંયોગી સુધી ભંગ કલા છે તે પ્રમાણે
અસંખ્યાતનાં પણ કહેવા જોઈએ.

૧. અક સંયોગી ૭, દ્વિકસંયોગી ૨૩૧, ત્રિકસંયોગી ૭૩૫, ચતુષ્ક સંયોગી ૧૦૮૫, પંચ સંયોગી ૮૬૧, છસંયોગી ૩૫૭,
સપ્તસંયોગી ૬૧ કુલ મળીને ૩૩૩૭ ભંગ થાય છે.

ળવરં- અસંખેજ્જાઓ અઙ્ગહિઓ ભાણિયવ્વો,

સેસં તં ષેવ -જાવ- સત્તસંજોગસ પચ્છિમો આલાવગો-

અહવા અસંખેજ્જા રયણપ્પભાએ, અસંખેજ્જા સક્કરપ્પભાએ -જાવ- અસંખેજ્જા અહેસત્તમાએ હોજ્જા ।^૧

- વિયા. સ.૧, ડ.૩૨, સુ.૨૭

૧૫. ઉક્કોસ ણેરહયાણં વિવક્ખા-

પ. ઉક્કોસા ણં ભંતે ! નેરહયા નેરહયાપ્પવેસણા ણં કિં રયણપ્પભાએ હોજ્જા -જાવ- અહેસત્તમાએ હોજ્જા ?

ડ. ગંગેયા ! સવ્વે વિ તાવ રયણપ્પભાએ હોજ્જા,^૨

૧. અહવા રયણપ્પભાએ ય, સક્કરપ્પભાએ ય હોજ્જા,

૨. અહવા રયણપ્પભાએ ય, વાલુયપ્પભાએ ય હોજ્જા,

૩-૬. એવં -જાવ- અહવા રયણપ્પભાએ ય, અહેસત્તમાએ ય હોજ્જા । (૬)

૧. અહવા રયણપ્પભાએ ય, સક્કરપ્પભાએ ય, વાલુયપ્પભાએ ય હોજ્જા,

૨-૫. એવં-જાવ-અહવા રયણપ્પભાએ, સક્કરપ્પભાએ ય, અહેસત્તમાએ ય હોજ્જા,

૬. અહવા રયણપ્પભાએ, વાલુયપ્પભાએ, પંકપ્પભાએ ય હોજ્જા -જાવ-

૭-૯. અહવા રયણપ્પભાએ, વાલુયપ્પભાએ, અહેસત્તમાએ ય હોજ્જા,

૧૦. અહવા રયણપ્પભાએ, પંકપ્પભાએ ય, ધૂમપ્પભાએ ય હોજ્જા,

વિશેષ : અહીં સંખ્યાતની બદલે "અસંખ્યાત" પદ કહેવું જોઈએ.

શેષ બધુ વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ. સપ્તસંયોગીનું અંતિમ આલાપક આ છે -

અથવા અસંખ્યાત રત્નપ્રભામાં, અસંખ્યાત શર્કરાપ્રભામાં -યાવત્- અસંખ્યાત અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૯૫. ઉત્કૃષ્ટ નૈરયિકોની વિવક્ષા :

પ્ર. ભંતે ! નૈરયિક જીવ નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતા ઉત્કૃષ્ટ પદમાં શું રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ડ. ગાંગેય ! ઉત્કૃષ્ટ પદમાં બધા નૈરયિક રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે. (દ્વિકસંયોગી ૬ ભંગ-)

૧. અથવા રત્નપ્રભા અને શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અથવા રત્નપ્રભા અને વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩-૬. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા રત્નપ્રભા અને અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૬) (ત્રિકસંયોગી ૧૫ ભંગ-)

૧. અથવા રત્નપ્રભા, શર્કરાપ્રભા અને વાલુકાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨-૫. આ પ્રમાણે -યાવત્- અથવા રત્નપ્રભા, શર્કરાપ્રભા અને અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૬. અથવા રત્નપ્રભા, વાલુકાપ્રભા અને પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્-

૭-૯. અથવા રત્નપ્રભા, વાલુકાપ્રભા અને અધઃસપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૦. અથવા રત્નપ્રભા, પંકપ્રભા અને ધૂમપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧. એક સંયોગીનાં ૭, દ્વિકસંયોગીનાં ૨૫૨, ત્રિકસંયોગીનાં ૮૦૫, ચતુષ્ક સંયોગીનાં ૧૧૯૦, પંચ સંયોગીનાં ૯૪૫, છસંયોગીનાં ૩૯૨ તેમજ સપ્ત સંયોગીનાં ૬૭ ભંગ થાય છે. આ પ્રમાણે કુલ ૩૬૫૮ ભંગ થાય છે.

૨. આ અસંયોગી (એક સંયોગી)નો પ્રથમ ભંગ છે.

૧૧-૧૪. **एवं रयणप्पभं अमुयंतेसु जहा तिण्हं
तियासंजोगो भणिओ तहा भाणियव्वं जाव-**

૧૫. અહવા રયણપ્પભાણ, તમાણ ય, અહેસત્તમાણ ય હોજ્જા । (૧૫)

૧. અહવા રયણપ્પભાણ ય, સવ્કરપ્પભાણ ય, વાલુયપ્પભાણ ય, પંકપ્પભાણ ય હોજ્જા,

૨. અહવા રયણપ્પભાણ, સવ્કરપ્પભાણ, વાલુયપ્પભાણ, ધૂમપ્પભાણ ય હોજ્જા -**જાવ-**

૩-૪. અહવા રયણપ્પભાણ, સવ્કરપ્પભાણ, વાલુયપ્પભાણ, અહેસત્તમાણ ય હોજ્જા,

૫. અહવા રયણપ્પભાણ, સવ્કરપ્પભાણ, પંકપ્પભાણ, ધૂમપ્પભાણ ય હોજ્જા,

૬-૧૯. **एवं रयणप्पभं अमुयंतेसु जहा चउण्हं
चउक्कसंजोगो भणिओ तहा भाणियव्वं -जाव-**

૨૦. અહવા રયણપ્પભાણ, ધૂમપ્પભાણ, તમાણ, અહેસત્તમાણ હોજ્જા, (૨૦)

૧. અહવા રયણપ્પભાણ, સવ્કરપ્પભાણ, વાલુયપ્પભાણ, પંકપ્પભાણ, ધૂમપ્પભાણ ય હોજ્જા,

૨. અહવા રયણપ્પભાણ, સવ્કરપ્પભાણ, વાલુયપ્પભાણ, પંકપ્પભાણ, તમાણ ય હોજ્જા,

૩. અહવા રયણપ્પભાણ, સવ્કરપ્પભાણ, વાલુયપ્પભાણ, પંકપ્પભાણ, અહેસત્તમાણ ય હોજ્જા,

૪. અહવા રયણપ્પભાણ, સવ્કરપ્પભાણ, વાલુયપ્પભાણ, ધૂમપ્પભાણ, તમાણ ય હોજ્જા,

૫-૧૪. **एवं रयणप्पभं अमुयंतेसु जहा पंचण्हं
पंचकसंजोगो तहा भाणियव्वं ।**

૧૫. -**જાવ-** અહવા રયણપ્પભાણ, પંકપ્પભાણ, ધૂમપ્પભાણ, તમાણ, અહેસત્તમાણ હોજ્જા । (૧૫)

૧. અહવા રયણપ્પભાણ, સવ્કરપ્પભાણ -**જાવ-** ધૂમપ્પભાણ, તમાણ ય હોજ્જા,

૧૧-૧૪. જે પ્રમાણે રત્નપ્રભાને છોડ્યા વગર ત્રણ નૈરયિક જીવોનાં ત્રિકસંયોગી ભંગ કહ્યા છે તે પ્રમાણે અહીં પણ કહેવું જોઈએ -**યાવત્-**

૧૫. અથવા રત્નપ્રભા, તમ:પ્રભા અને અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૫)
(ચતુ:સંયોગી ૨૦ ભંગ-)

૧. અથવા રત્નપ્રભા, શર્કરાપ્રભા, વાલુકાપ્રભા અને પંકપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અથવા રત્નપ્રભા, શર્કરાપ્રભા, વાલુકાપ્રભા અને ધૂમપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે -**યાવત્-**

૩-૪. અથવા રત્નપ્રભા, શર્કરાપ્રભા, વાલુકાપ્રભા અને અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. અથવા રત્નપ્રભા, શર્કરાપ્રભા, પંકપ્રભા અને ધૂમપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૬-૧૯. જે પ્રમાણે રત્નપ્રભાને છોડ્યા વગર ચાર નૈરયિક જીવોનાં ચતુ:સંયોગી ભંગ કહ્યા છે તે પ્રમાણે અહીં પણ ભંગ કહેવા જોઈએ -**યાવત્-**

૨૦. અથવા રત્નપ્રભા, ધૂમપ્રભા, તમ:પ્રભા અને અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૨૦)
(પાંચ સંયોગી પંદર ભંગ-)

૧. અથવા રત્નપ્રભા, શર્કરાપ્રભા, વાલુકાપ્રભા, પંકપ્રભા અને ધૂમપ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અથવા રત્નપ્રભા, શર્કરાપ્રભા, વાલુકાપ્રભા, પંકપ્રભા અને તમ:પ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩. અથવા રત્નપ્રભા, શર્કરાપ્રભા, વાલુકાપ્રભા, પંકપ્રભા અને અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૪. અથવા રત્નપ્રભા, શર્કરાપ્રભા, વાલુકાપ્રભા, ધૂમપ્રભા અને તમ:પ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૫-૧૪. રત્નપ્રભાને છોડ્યા વગર જે પ્રમાણે પાંચ નૈરયિક જીવોનાં પાંચ સંયોગી ભંગ કહ્યા છે તે પ્રમાણે અહીં પણ કહેવું જોઈએ.

૧૫. અથવા -**યાવત્-** રત્નપ્રભા, પંકપ્રભા, ધૂમપ્રભા તમ:પ્રભા અને અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૫) (છ સંયોગી છ ભંગ-)

૧. અથવા રત્નપ્રભા, શર્કરાપ્રભા -**યાવત્-** ધૂમપ્રભા અને તમ:પ્રભામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. અહવા રચણપ્પભાણ, સવ્કરપ્પભાણ, ધૂમપ્પભાણ, અહેસત્તમાણ ય હોજ્જા,

૩. અહવા રચણપ્પભાણ, સવ્કરપ્પભાણ -જાવ- પંકપ્પભાણ, તમાણ ય, અહેસત્તમાણ ય હોજ્જા,

૪. અહવા રચણપ્પભાણ, સવ્કરપ્પભાણ, વાલુયપ્પભાણ, ધૂમપ્પભાણ, તમાણ, અહેસત્તમાણ હોજ્જા,

૫. અહવા રચણપ્પભાણ, સવ્કરપ્પભાણ, પંકપ્પભાણ -જાવ- અહેસત્તમાણ ય હોજ્જા,

૬. અહવા રચણપ્પભાણ, વાલુયપ્પભાણ, -જાવ- અહેસત્તમાણ ય હોજ્જા । (૬)

૧. અહવા રચણપ્પભાણ, સવ્કરપ્પભાણ -જાવ- અહેસત્તમાણ ય હોજ્જા । (૬૪) ?

- વિયા. સ. ૧, ઉ. ૩૨, સુ. ૨૮

૧૬. નેરહયપ્પવેસણગસ્સ અપ્પ-બહુત્તં-

પ. ઇયસ્સ ણં ભંતે ! રચણપ્પભાપુઢવિનેરહયપ્પવેસણગસ્સ સવ્કરપ્પભાપુઢવિનેરહયપ્પવેસણગસ્સ -જાવ- અહેસત્તમાપુઢવિનેરહયપ્પવેસણગસ્સ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

ઉ. ગંગેયા ! ૧. સવ્વત્થોવે અહેસત્તમા પુઢવિનેરહય- પવેસણણ,

૨. તમાપુઢવિનેરહયપવેસણણ અસંખેજ્જગુણે,

એવં પડિલોમગં -જાવ- રચણપ્પભાપુઢવિનેરહય- પવેસણણ અસંખેજ્જગુણે ।

- વિયા. સ. ૧, ઉ. ૩૨, સુ. ૨૯

૧૭. તિરિક્ખજોણિય પવેસણગસ્સ પરૂવણં-

પ. તિરિક્ખજોણિયપવેસણણ ણં ભંતે ! કહ્વિહે પણ્ણત્તે ?

ઉ. ગંગેયા ! પંચવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઇગિંદિયતિરિક્ખજોણિયપવેસણણ -જાવ-

૫. પંચેદિયતિરિક્ખજોણિયપવેસણણ ।

૨. અથવા રત્તપ્રભા, શર્કરાપ્રભા, ધૂમપ્રભા અને અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૩. અથવા રત્તપ્રભા, શર્કરાપ્રભા -યાવત્- પંકપ્રભા, તમ:પ્રભા અને અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૪. અથવા રત્તપ્રભા, શર્કરાપ્રભા, વાલુકાપ્રભા ધૂમપ્રભા, તમ:પ્રભા અને અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. અથવા રત્તપ્રભા, શર્કરાપ્રભા, પંકપ્રભા -યાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૬. અથવા રત્તપ્રભા, વાલુકાપ્રભા -યાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૬) (સપ્તસંયોગી એક ભંગ-)

૧. અથવા રત્તપ્રભા, શર્કરાપ્રભા -યાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (૬૪)

૯૬. નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાનનો અલ્પ બહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! રત્તપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન, શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન -યાવત્- અધ:સપ્તમ પૃથ્વીનાં નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાનમાંથી કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગાંગેય ! ૧. બધાથી અલ્પ અધ:સપ્તમ પૃથ્વીનાં નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન છે,

૨. (તેનાથી) તમ:પ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન અસંખ્યાતગુણ છે.

આ પ્રમાણે ઉંધા કમથી રત્તપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક ઉત્પત્તિ સ્થાન અસંખ્યાતગુણ છે.

૯૭. તિર્યચોનિક ઉત્પત્તિ સ્થાનનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! તિર્યચોનિક ઉત્પન્ન સ્થાન કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?

ઉ. ગાંગેય ! તે પાંચ પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -

૧. એકેન્દ્રિય તિર્યચોનિક ઉત્પન્ન સ્થાન -યાવત્-

૫. પંચેન્દ્રિય તિર્યચોનિક ઉત્પન્ન સ્થાન.

૧. અસંયોગી ૧, દ્વિકસંયોગી ૬, ત્રિકસંયોગી ૧૫, ચતુ:સંયોગી ૨૦, પંચ સંયોગી ૧૫, છસંયોગી ૬, સપ્તસંયોગી ૧ આ પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટ પદનાં બધા મળીને ચોસઠ (૬૪) ભંગ થાય છે.

પ. એગે ભંતે ! તિરિક્ખજોણિય તિરિક્ખજોણિય-
પવેસણે ણં પવિસમાણે કિં એગિંદિએસુ હોજ્જા
-જાવ- પંચિંદિએસુ હોજ્જા ?

૩. ગંગેયા ! એગિંદિએસુ વા હોજ્જા -જાવ- પંચિંદિએસુ
વા હોજ્જા ।

પ. દો ભંતે ! તિરિક્ખજોણિયા તિરિક્ખજોણિયપવે-
સણે ણં પવિસમાણે કિં એગિંદિએસુ હોજ્જા -જાવ-
પંચિંદિએસુ હોજ્જા ?

૩. ગંગેયા ! એગિંદિએસુ વા હોજ્જા -જાવ- પંચિંદિએસુ
વા હોજ્જા,

અહવા એગે એગિંદિએસુ હોજ્જા, એગે બેંદિએસુ હોજ્જા ।

એવં જહા નેરહ્યપવેસણે તહા તિરિક્ખજો-
ણિયપવેસણે વિ ભાણિયવ્વે -જાવ- અસંખેજ્જા ।

પ. ડકકોસા ણં ભંતે ! તિરિક્ખજોણિયા તિરિક્ખજોણિય-
પવેસણે ણં પવિસમાણે કિં એગિંદિએસુ હોજ્જા -જાવ-
પંચિંદિએસુ હોજ્જા ?

૩. ગંગેયા ! સવ્વે વિ તાવ એગિંદિએસુ વા હોજ્જા ।

અહવા એગિંદિએસુ વા, બેંદિએસુ વા હોજ્જા,

એવં જહા નેરહ્યા ચારિયા તહા તિરિક્ખજોણિયા
વિ ચારેયવ્વા ।

એગિંદિયા અમુયંતેસુ દુયાસંજોગો, તિયાસંજોગો,
ચડકસંજોગો, પંચકસંજોગો ડવડંજિઝ્ઞણ
ભાણિયવ્વો ।

-જાવ- અહવા એગિંદિએસુ વા, બેંદિએસુ વા -જાવ-
પંચિંદિએસુ વા હોજ્જા ।

- વિયા. સ.૧, ૩.૩૨, સુ. ૩૦-૩૩

૧૮. તિરિક્ખજોણિય પવેસણગસસ અપ્પ-બહુત્તં-

પ. એયસસ ણં ભંતે ! એગિંદિયતિરિક્ખજોણિયપવેસ-
ણગસસ -જાવ- પંચિંદિયતિરિક્ખજોણિયપવેસણ-
ગસસ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા
વા ?

પ્ર. ભંતે ! એક તિર્યચયોનિક જીવ તિર્યચયોનિક
ઉત્પન્ન સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતાં શું એકેન્દ્રિયોમાં
ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- પંચેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગાંગેય ! એકેન્દ્રિયોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- પંચેન્દ્રિયોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! બે તિર્યચયોનિક જીવ, તિર્યચયોનિક-
ઉત્પન્ન સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતાં શું એકેન્દ્રિયોમાં
ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- પંચેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન
થાય છે ?

૩. ગાંગેય ! એકેન્દ્રિયોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે
-યાવત્- પંચેન્દ્રિયોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા એક એકેન્દ્રિયમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને
એક બેઈન્દ્રિયમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

જે પ્રમાણે નૈરયિક જીવોનાં વિષયમાં કલ્પુ તે
પ્રમાણે તિર્યચયોનિક ઉત્પન્ન સ્થાનનાં વિષયમાં
પણ અસંખ્યાત સુધી કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ઉત્કૃષ્ટ તિર્યચયોનિક-તિર્યચયોનિક ઉત્પન્ન
સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતાં શું એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન
થાય છે -યાવત્- પંચેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગાંગેય ! તે બધા એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા એકેન્દ્રિયોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને
બેઈન્દ્રિયોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

જે પ્રમાણે નૈરયિક જીવોમાં સંયોગ કરેલ છે તે
પ્રમાણે તિર્યચયોનિક-ઉત્પન્ન સ્થાનનાં વિષયમાં
પણ સંયોગ કરવો જોઈએ.

એકેન્દ્રિય જીવોને છોડ્યા વગર દ્વિકસંયોગી,
ત્રિકસંયોગી, ચતુષ્કસંયોગી અને પંચ સંયોગી
ભંગ ઉપયોગ પૂર્વક કહેવા જોઈએ.

-યાવત્- અથવા એકેન્દ્રિયોમાં પણ, બે ઈન્દ્રિયોમાં
પણ -યાવત્- પંચેન્દ્રિયોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૯. તિર્યચયોનિક ઉત્પન્ન સ્થાનનો અલ્પ બહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! એકેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક ઉત્પન્ન સ્થાન -યાવત્-
પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિક ઉત્પન્ન સ્થાનમાંથી કોણ
કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગંગેયા ! ૧. સબ્વત્થોવે પંચિન્દ્રિયતિરિક્ખજોણિય-
પવેસણા,
૨. ચઠ્ઠિન્દ્રિયતિરિક્ખજોણિયપવેસણા વિસેસાહિણ,
૩. તેઈન્દ્રિયતિરિક્ખજોણિયપવેસણા વિસેસાહિણ,
૪. બેઈન્દ્રિયતિરિક્ખજોણિયપવેસણા વિસેસાહિણ,
૫. એઈન્દ્રિયતિરિક્ખજોણિયપવેસણા વિસેસાહિણ ।
- વિયા. સ. ૧, ડ. ૩૨, સુ. ૩૪

૩. ગાંગેય ! ૧. બધાથી થોડા પંચેન્દ્રિયતિર્યયોનિક
ઉત્પન્ન સ્થાન છે,
૨. (તેનાથી) ચઠ્ઠેન્દ્રિય-તિર્યયોનિક ઉત્પન્ન
સ્થાન વિશેષાધિક છે,
૩. (તેનાથી) ત્રેઈન્દ્રિય-તિર્યયોનિક ઉત્પન્ન
સ્થાન વિશેષાધિક છે,
૪. (તેનાથી) બેઈન્દ્રિય-તિર્યયોનિક ઉત્પન્ન
સ્થાન વિશેષાધિક છે.
૫. (તેનાથી) એકેન્દ્રિય-તિર્યયોનિક ઉત્પન્ન
સ્થાન વિશેષાધિક છે.

૧૧. મણુસ્સ પવેસણગસ્સ પહ્વણં

- પ. મણુસ્સપવેસણાણં ભંતે ! કઙ્કવિહે પણ્ણત્તે ?
૩. ગંગેયા ! દુવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-
૧. સમ્મુચ્છિમમણુસ્સપવેસણા,
૨. ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સપવેસણા ય ।
પ. એગે ભંતે ! મણુસ્સે મણુસ્સપવેસણાણં પવિસમાણે
કિં સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ હોજ્જા, ગબ્ભવક્કંતિય-
મણુસ્સેસુ હોજ્જા ?
૩. ગંગેયા ! સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ વા હોજ્જા, ગબ્ભ-
વક્કંતિયમણુસ્સેસુ વા હોજ્જા ।
પ. દો ભંતે ! મણુસ્સા મણુસ્સપવેસણાણં પવિસમાણે કિં
સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ હોજ્જા, ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સેસુ
હોજ્જા ?
૩. ગંગેયા ! સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ વા હોજ્જા,
ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સેસુ વા હોજ્જા,
અહવા એગે સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ વા હોજ્જા,
એગે ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સેસુ વા હોજ્જા,
એવં એણં કમેણં જહા નેરઙ્કપવેસણા તહા મણુસ્સ-
પવેસણા વિ ભાણિયવ્વે -જાવ- દસ ।
પ. સંખેજ્જા ભંતે ! મણુસ્સા મણુસ્સપવેસણાણં પવિસમાણે
કિં સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ હોજ્જા, ગબ્ભવક્કંતિય-
મણુસ્સેસુ હોજ્જા ?

૯૯. મનુષ્ય ઉત્પન્ન સ્થાનનું પ્રરુપણ :

- પ્ર. ભંતે ! મનુષ્ય ઉત્પન્ન સ્થાન કેટલા પ્રકારનાં
કહ્યા છે ?
૩. ગાંગેય ! મનુષ્ય ઉત્પન્ન સ્થાન બે પ્રકારનાં કહ્યા
છે, જેમકે -
૧. સમ્મૂર્ક્ષિમ મનુષ્ય ઉત્પન્ન સ્થાન,
૨. ગર્ભજ મનુષ્ય-ઉત્પન્ન સ્થાન.
પ્ર. ભંતે ! મનુષ્ય ઉત્પન્ન સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતા
એક મનુષ્ય શું સમ્મૂર્ક્ષિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન
થાય છે કે ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગાંગેય ! તે સમ્મૂર્ક્ષિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે
અને ગર્ભજ મનુષ્યોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
પ્ર. ભંતે ! મનુષ્ય ઉત્પન્ન સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતાં
બે મનુષ્ય શું સમ્મૂર્ક્ષિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય
છે કે ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
૩. ગાંગેય ! તે સમ્મૂર્ક્ષિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે
અને ગર્ભજ મનુષ્યોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
અથવા એક સમ્મૂર્ક્ષિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય
છે અને એક ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
આ પ્રમાણે આ કમથી જે પ્રમાણે નૈરયિક ઉત્પન્ન
સ્થાનમાં કહ્યું તે પ્રમાણે દસ મનુષ્યો સુધી મનુષ્ય
ઉત્પન્ન સ્થાનનું પણ કથન કરવું જોઈએ.
પ્ર. ભંતે ! સંખ્યાત મનુષ્ય, મનુષ્ય ઉત્પન્ન સ્થાન દ્વારા
પ્રવેશ કરતાં શું સમ્મૂર્ક્ષિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન
થાય છે કે ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગંગેયા ! સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ વા હોજ્જા, ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સેસુ વા હોજ્જા ।

અહવા એગે સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ હોજ્જા, સંખેજ્જા ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સેસુ હોજ્જા ।

અહવા દો સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ હોજ્જા, સંખેજ્જા ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સેસુ હોજ્જા ।

एवं एवकेक्कं ओसारित्तिसु -जाव-

અહવા સંખેજ્જા સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ હોજ્જા, સંખેજ્જા ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સેસુ હોજ્જા ।

૫. અસંખેજ્જા ભંતે ! મણુસ્સા મણુસ્સપવેસણણં પવિસમાણે કિં સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ હોજ્જા, ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સેસુ હોજ્જા ?

૩. ગંગેયા ! સવ્વે વિ તાવ સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ હોજ્જા ।

અહવા અસંખેજ્જા સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ હોજ્જા, એગે ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સેસુ હોજ્જા,

અહવા અસંખેજ્જા સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ, હોજ્જા, દો ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સેસુ હોજ્જા,

एवं -जाव- असंखेज्जा सમ્મુચ્છિમमणुस्सेसु હોજ્જા, સંખેજ્જા ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સેસુ હોજ્જા ।

૫. ઉવ્વકોસા ભંતે ! મણુસ્સા મણુસ્સપવેસણણં પવિસમાણે કિં સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ હોજ્જા, ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સેસુ હોજ્જા ?

૩. ગંગેયા ! સવ્વે વિ તાવ સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ હોજ્જા ।

અહવા સમ્મુચ્છિમમણુસ્સેસુ વા હોજ્જા, ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સેસુ વા હોજ્જા ।

- વિયા. સ. ૧, ૩, ૩૨, સુ. ૩૫-૪૦

૧૦૦. મણુસ્સપવેસણગસ્સ અપ્પ-બહુત્તં-

૫. એયસ્સ ણં ભંતે ! સમ્મુચ્છિમમણુસ્સપવેસણગસ્સ ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સપવેસણગસ્સ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

૩. ગંગેયા ! ૧. સવ્વત્થોવે ગબ્ભવક્કંતિયમણુસ્સપવેસણણ,

૩. ગાંગેય ! તે સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને ગર્ભજ મનુષ્યોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા એક સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને સંખ્યાત ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા બે સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને સંખ્યાત ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે ઉત્તરોત્તર એક-એક વધારતાં -યાવત્- અથવા સંખ્યાત સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને સંખ્યાત ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. ભંતે ! અસંખ્યાત મનુષ્ય, મનુષ્ય ઉત્પન્ન સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતાં શું સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે કે ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગાંગેય ! તે બધા સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા અસંખ્યાત સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને એક ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા અસંખ્યાત સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને બે ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રમાણે -યાવત્- અસંખ્યાત સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને સંખ્યાત ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. ભંતે ! ઉત્કૃષ્ટ મનુષ્ય, મનુષ્ય ઉત્પન્ન સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતાં શું સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે કે ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગાંગેય ! તે બધા સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,

અથવા સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોમાં અને ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૦૦. મનુષ્ય ઉત્પત્તિ સ્થાનનો અલ્પબહુત્વ :

૫. ભંતે ! સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય ઉત્પન્ન સ્થાન અને ગર્ભજ-મનુષ્ય-ઉત્પન્ન સ્થાન આ (બંનેમાં)થી કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

૩. ગાંગેય ! ૧. બધાથી થોડા ગર્ભજ - મનુષ્ય ઉત્પન્ન સ્થાન છે.

૨. સમ્મુચ્છિમમણુસ્સપવેસણે અસંખેજ્જગુણે ।

- વિયા. સ. ૧, ડ. ૩૨, સુ. ૪૧

૧૦૧. દેવ પવેસણગસ્સ પરૂવણં-

- પ. દેવપવેસણે ણં ભંતે ! કઙ્કવિહે પણ્ણત્તે ?
- ડ. ગંગેયા ! ચડવ્વિહે પણ્ણત્તે, તં જહા -
૧. ભવણવાસીદેવપવેસણે -જાવ-
૪. વેમાણિયદેવપવેસણે ।
- પ. એગે ભંતે ! દેવે દેવપવેસણે ણં પવિસમાણે કિં ભવણવાસીસુ હોજ્જા, વાણમંતર-જોહસિય-વેમાણિએસુ હોજ્જા ?
- ડ. ગંગેયા ! ભવણવાસીસુ વા હોજ્જા, વાણમંતર-જોહસિયવેમાણિએસુ વા હોજ્જા ।
- પ. દો ભંતે ! દેવા દેવપવેસણે ણં પવિસમાણે કિં ભવણવાસીસુ હોજ્જા -જાવ- વેમાણિએસુ હોજ્જા ?
- ડ. ગંગેયા ! ભવણવાસીસુ વા હોજ્જા, વાણમંતર-જોહસિય-વેમાણિએસુ વા હોજ્જા ।

અહવા એગે ભવણવાસીસુ, એગે વાણમંતરેસુ હોજ્જા ।

એવં જહા તિરિક્કજોણિયપવેસણે તહા દેવપવેસણે વિ ભાણિયવ્વે -જાવ- અસંખેજ્જ ત્તિ ।

- પ. ડવ્કોસા ભંતે ! દેવા દેવપવેસણે ણં કિં ભવણવાસીસુ હોજ્જા -જાવ- વેમાણિએસુ હોજ્જા ?
- ડ. ગંગેયા ! સવ્વે વિ તાવ જોહસિએસુ હોજ્જા ।

અહવા જોહસિય-ભવણવાસીસુ ય હોજ્જા ।

અહવા જોહસિય-વાણમંતરેસુ ય હોજ્જા ।

અહવા જોહસિય-વેમાણિએસુ ય હોજ્જા ।

૨. (તેનાથી) સમ્મુચ્છિમ - મનુષ્ય ઉત્પન્ન સ્થાન અસંખ્યાતગુણા છે.

૧૦૧. દેવ ઉત્પત્તિ સ્થાનનું પ્રરૂપણ :

- પ્ર. ભંતે ! દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન કેટલા પ્રકારનાં કહ્યા છે ?
- ડ. ગાંગેય ! તે ચાર પ્રકારનાં કહ્યા છે, જેમકે -
૧. ભવનવાસી દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન -યાવત્-
૨. વૈમાનિક દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન.
- પ્ર. ભંતે ! એક દેવ, દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતા શું ભવનવાસી દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે કે વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ડ. ગાંગેય ! તે ભવનવાસી દેવોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક તથા વૈમાનિક દેવોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
- પ્ર. ભંતે ! બે દેવ, દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતાં શું ભવનવાસી દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- વૈમાનિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ડ. ગાંગેય ! તે ભવનવાસી દેવોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમજ વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવોમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા એક ભવનવાસી દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને એક વાણવ્યંતર દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

જે પ્રમાણે તિર્યચ્યોનિક- ઉત્પન્ન સ્થાન કહ્યા તે પ્રમાણે અસંખ્યાત દેવો સુધી દેવ ઉત્પન્ન સ્થાન પણ કહેવા જોઈએ.

- પ્ર. ભંતે ! ઉત્કૃષ્ટ દેવ, દેવ ઉત્પન્ન સ્થાન દ્વારા પ્રવેશ કરતા શું ભવનવાસી દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- વૈમાનિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ડ. ગાંગેય ! તે બધા જ્યોતિષ્ક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા જ્યોતિષ્ક અને ભવનવાસી દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,

અથવા જ્યોતિષ્ક અને વાણવ્યંતર દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,

અથવા જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

અહવા જોઈસિણસુ ય, ભવણવાસીસુ ય, વાણમંતરેસુ ય હોજ્જા ।

અહવા જોઈસિણસુ ય, ભવણવાસીસુ ય, વેમાણિણસુ ય હોજ્જા ।

અહવા જોઈસિણસુ ય, વાણમંતરેસુ ય, વેમાણિણસુ ય હોજ્જા ।

અહવા જોઈસિણસુ ય, ભવણવાસીસુ ય, વાણમંતરેસુ ય, વેમાણિણસુ ય હોજ્જા ।

- વિયા. સ. ૧, ડ. ૩૨, સુ. ૪૨-૪૫

૧૦૨. ભવણવાસિઆઈ દેવપવેસણગસસ અપ્પ-બહુત્તં-

પ. ઇયસસ ણં મંતે ! ભવણવાસીદેવપવેસણગસસ, વાણમંતરદેવપવેસણગસસ, જોઈસિયદેવપવેસણગસસ, વેમાણિયદેવપવેસણગસસ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

ડ. ગંગેયા ! ૧. સવ્વત્થોવે વેમાણિયદેવપવેસણ,

૨. ભવણવાસીદેવપવેસણ અસંખેજ્જગુણે,

૩. વાણમંતરદેવપવેસણ અસંખેજ્જગુણે,

૪. જોઈસિયદેવપવેસણ અસંખેજ્જગુણે ।

- વિયા. સ. ૧, ડ. ૩૨, સુ. ૪૬

૧૦૩. નેરહય-તિરિક્ખજોણિય-મણુસસ-દેવ-પવેસણગાણં અપ્પબહુત્તં -

પ. ઇયસસ ણં મંતે ! નેરહયપવેસણગસસ, તિરિક્ખજોણિયપવેસણગસસ, મણુસસપવેસણગસસ, દેવપવેસણગસસ ય કયરે કયરેહિંતો અપ્પા વા -જાવ- વિસેસાહિયા વા ?

ડ. ગંગેયા ! ૧. સવ્વત્થોવે મણુસસપવેસણ,

૨. નેરહયપવેસણ અસંખેજ્જગુણે,

૩. દેવપવેસણ અસંખેજ્જગુણે,

૪. તિરિક્ખજોણિયપવેસણ અસંખેજ્જગુણે ।

- વિયા. સ. ૧, ડ. ૩૨, સુ. ૪૭

અથવા જ્યોતિષ્ક, ભવનવાસી અને વાણવ્યંતર દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા જ્યોતિષ્ક, ભવનવાસી અને વૈમાનિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા જ્યોતિષ્ક, વાણવ્યંતર અને વૈમાનિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

અથવા જ્યોતિષ્ક, ભવનવાસી, વાણવ્યંતર અને વૈમાનિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૦૨. ભવનવાસી આદિ દેવ ઉત્પત્તિ સ્થાનનું અલ્પ બહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! ભવનવાસી દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન, વાણવ્યંતર દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન, જ્યોતિષ્ક દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન અને વૈમાનિક દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન આ ચારેય ઉત્પન્ન સ્થાનોમાંથી કોણ કોનાથી અલ્પ -ચાવત્- વિશેષાધિક છે ?

ડ. ગાંગેય ! ૧. બધાથી અલ્પ વૈમાનિકદેવ ઉત્પન્ન સ્થાન છે,

૨. (તેનાથી) ભવનવાસી દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન અસંખ્યાતગુણા છે.

૩. (તેનાથી) વાણવ્યંતર દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન અસંખ્યાતગુણા છે.

૪. (તેનાથી) જ્યોતિષ્ક દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન સંખ્યાતગુણા છે.

૧૦૩. નૈરયિક-તિર્યચોનિક-મનુષ્ય-દેવ ઉત્પત્તિ સ્થાનોનું અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ નૈરયિક-ઉત્પન્ન સ્થાન, તિર્યચોનિક ઉત્પન્ન સ્થાન, મનુષ્ય-ઉત્પન્ન સ્થાન અને દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન આ ચારે ઉત્પન્ન સ્થાનોમાંથી કોણ કોનાથી અલ્પ -ચાવત્- વિશેષાધિક છે ?

ડ. ગાંગેય ! ૧. બધાથી અલ્પ મનુષ્ય ઉત્પન્ન સ્થાન છે.

૨. (તેનાથી) નૈરયિક-ઉત્પન્ન સ્થાન અસંખ્યાત-ગુણા છે.

૩. (તેનાથી) દેવ-ઉત્પન્ન સ્થાન અસંખ્યાતગુણા છે,

૪. (તેનાથી) તિર્યચોનિક-ઉત્પન્ન સ્થાન અસંખ્યાતગુણા છે.

૧૦૪. ચઠવીસદંડાસુ સઓ ઉવવાય-ઉવ્વટ્ટણ પરૂવણં-

પ. દં. ૧. સઓ ભંતે ! નેરહયા ઉવવજ્જંતિ,
અસઓ ભંતે ! નેરહયા ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગંગેયા ! સઓ નેરહયા ઉવવજ્જંતિ,
નો અસઓ નેરહયા ઉવવજ્જંતિ ।

દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયા ।

પ. દં. ૧. સઓ ભંતે ! નેરહયા ઉવ્વટ્ટંતિ,
અસઓ ભંતે ! નેરહયા ઉવ્વટ્ટંતિ,

ઉ. ગંગેયા ! સઓ નેરહયા ઉવ્વટ્ટંતિ,
નો અસઓ નેરહયા ઉવ્વટ્ટંતિ ।

દં. ૨-૨૪. એવં -જાવ- વેમાણિયા,

ળવરં-જોહસિય-વેમાણિયસુ “ચયંતિ” ભાણિયવ્વં ।

પ. દં. ૧-૨૪. સઓ ભંતે ! નેરહયા ઉવવજ્જંતિ,
અસઓ ભંતે ! નેરહયા ઉવવજ્જંતિ ?

સઓ અસુરકુમારા ઉવવજ્જંતિ,
અસઓ અસુરકુમારા ઉવવજ્જંતિ,

એવં -જાવ- સઓ વેમાણિયા ઉવવજ્જંતિ,
અસઓ વેમાણિયા ઉવવજ્જંતિ ?

દં. ૧-૨૪. સઓ નેરહયા ઉવ્વટ્ટંતિ,
અસઓ નેરહયા ઉવ્વટ્ટંતિ,

સઓ અસુરકુમારા ઉવ્વટ્ટંતિ,
અસઓ અસુરકુમારા ઉવ્વટ્ટંતિ,

એવં -જાવ- સઓ વેમાણિયા ચયંતિ, અસઓ
વેમાણિયા ચયંતિ ?

ઉ. ગંગેયા ! સઓ નેરહયા ઉવવજ્જંતિ,

નો અસઓ નેરહયા ઉવવજ્જંતિ,

સઓ અસુરકુમારા ઉવવજ્જંતિ,

૧૦૪. ચોવીસ દંડકોમાં સત્નાં ઉત્પાદ ઉદ્વર્તનનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! સત્ (વિદ્યમાન) નૈરયિક જીવ ઉત્પન્ન થાય છે કે અસત્ (અવિદ્યમાન) નૈરયિક જીવ ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગાંગેય ! સત્ નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે,
પરંતુ અસત્ નૈરયિક ઉત્પન્ન થતાં નથી.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી જાણવું જોઈએ.

પ્ર. દં. ૧. ભંતે ! સત્ નૈરયિક ઉદ્વર્તન કરે છે કે અસત્ નૈરયિક ઉદ્વર્તન કરે છે ?

ઉ. ગાંગેય ! સત્ નૈરયિક ઉદ્વર્તન કરે છે,
પરંતુ અસત્ નૈરયિક ઉદ્વર્તન કરતા નથી.

દં. ૨-૨૪. આ પ્રમાણે વૈમાનિક સુધી જાણવું જોઈએ.

વિશેષ : જ્યોતિષક અને વૈમાનિક દેવોનાં માટે ‘ચ્યવન’ કરે છે એવું કહેવું જોઈએ.

પ્ર. દં. ૧-૨૪. ભંતે ! નૈરયિક જીવ સત્ નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે કે ભંતે ! અસત્ નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ભંતે ! અસુરકુમાર દેવ સત્ અસુરકુમાર દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે કે અસત્ અસુરકુમાર દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

આ પ્રમાણે -યાવત્- સત્ વૈમાનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે કે અસત્ વૈમાનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

દં. ૧-૨૪. સત્ નૈરયિકોમાંથી ઉદ્વર્તન કરે છે કે અસત્ નૈરયિકોમાંથી ઉદ્વર્તન કરે છે ?

સત્ અસુરકુમારોમાંથી ઉદ્વર્તન કરે છે કે અસત્ અસુરકુમારોમાંથી ઉદ્વર્તન કરે છે.

આ પ્રમાણે -યાવત્- સત્ વૈમાનિકોમાંથી ચ્યવન કરે છે કે અસત્ વૈમાનિકોમાંથી ચ્યવન કરે છે ?

ઉ. ગાંગેય ! નૈરયિક જીવ સત્ નૈરયિકોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે,

પરંતુ અસત્ નૈરયિકોમાંથી ઉત્પન્ન થતા નથી.

સત્ અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે,

નો અસઓ અસુરકુમારા ઉવવજ્જંતિ,
 એવં -જાવ- સઓ વેમાણિયા ઉવવજ્જંતિ,
 નો અસઓ વેમાણિયા ઉવવજ્જંતિ ।
 સઓ નેરહયા ઉવ્વટ્ટંતિ,
 નો અસઓ નેરહયા ઉવ્વટ્ટંતિ,
 સઓ અસુરકુમારા ઉવ્વટ્ટંતિ,
 નો અસઓ અસુરકુમારા ઉવ્વટ્ટંતિ,
 એવં -જાવ- સઓ વેમાણિયા ચયંતિ,
 નો અસઓ વેમાણિયા ચયંતિ ।

પ. સે કેણટ્ટેણં ધંતે ! એવં વુચ્ચઇ-
 “સઓ નેરહયા ઉવવજ્જંતિ, નો અસઓ નેરહયા
 ઉવવજ્જંતિ -જાવ- સઓ વેમાણિયા ચયંતિ, નો
 અસઓ વેમાણિયા ચયંતિ ?

૩. સે નૂણં મે ગંગેયા ! પાસેણં અરહયા પુરિસાદાણીણં
 સાસણં લોણં બુહણં અણાદીણં, અણવદમ્મે પરિત્તે
 પરિવુહે, હેટ્ઠા વિચ્છિણ્ણે, મજ્જે સંખિત્તે, ઉપ્પિં વિસાલે,
 અહે પલિયંકસંઠિણં, મજ્જે વરવહરવિગ્ગહિણં, ઉપ્પિં
 ઉદ્ધમુહંગાકારસંઠિણં ।

તંસિં ચ ણં સાસયંસિ લોગંસિ અણાદિયંસિ અણવ-
 દમ્મંસિ, પરિત્તંસિ, પરિવુહંસિ, હેટ્ઠા વિચ્છિણ્ણંસિ,
 મજ્જે સંખિત્તંસિ, ઉપ્પિં વિસાલંસિ, અહે
 પલિયંકસંઠિયંસિ, મજ્જે વરવહરવિગ્ગહિયંસિ,
 ઉપ્પિં ઉદ્ધમુહંગાકારસંઠિયંસિ, અણંતા જીવઘણા
 ઉપ્પજ્જિત્તા-ઉપ્પજ્જિત્તા નિલીયંતિ, પરિત્તા
 જીવઘણા ઉપ્પજ્જિત્તા-ઉપ્પજ્જિત્તા નિલીયંતિ ।

સે ધૂણં ઉપ્પણ્ણે વિગણં પરિણણં, અજીવેહિં લોક્કહ
 પલોક્કહ “જે લોક્કહ સે લોણં” ।

સે તેણટ્ટેણં ગંગેયા ! એવં વુચ્ચઇ-

“સઓ નેરહયા ઉવવજ્જંતિ, નો અસઓ નેરહયા
 ઉવવજ્જંતિ -જાવ- સઓ વેમાણિયા ચયંતિ, નો
 અસઓ વેમાણિયા ચયંતિ ।”

- ત્રિયા. સ. ૯, ૩, ૩૨, સુ. ૪૧-૫૧

પરંતુ અસત્ અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થતાં નથી.
 આ પ્રમાણે -ચાવત્- સત્ વૈમાનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય
 છે પરંતુ અસત્ વૈમાનિકોમાં ઉત્પન્ન થતાં નથી.
 (આ પ્રમાણે) સત્ નૈરયિકોમાંથી ઉદ્વર્તન કરે છે,
 અસત્ નૈરયિકોમાંથી ઉદ્વર્તન કરતાં નથી.
 સત્ અસુરકુમારોમાંથી ઉદ્વર્તન કરે છે,
 અસત્ અસુરકુમારોમાંથી ઉદ્વર્તન કરતા નથી,
 આ પ્રમાણે -ચાવત્- સત્ વૈમાનિકોમાંથી ચ્યવન
 કરે છે. અસત્ વૈમાનિકોમાંથી ચ્યવન કરતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
 “નૈરયિક સત્ નૈરયિકોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે,
 પરંતુ અસત્ નૈરયિકોમાંથી ઉત્પન્ન થતાં નથી
 -ચાવત્- સત્ વૈમાનિકોમાંથી ચ્યવન કરે છે,
 અસત્ વૈમાનિકોમાંથી ચ્યવન કરતા નથી ?

૩. હે ગાંગેય ! પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ અર્હત્ પાર્શ્વએ લોકને
 શાશ્વત, અનાદિ, અનન્ત (અવિનાશી), પરિમિત,
 અલોકથી પરિવૃત્ત, નીચે વિસ્તીર્ણ, મધ્યમાં
 સંક્ષિપ્ત, ઉપર વિશાળ, નીચે પલ્યંકાકાર, વચમાં
 ઉત્તમ વજ્રકાર અને ઉપર ઉર્ધ્વમૃદંગાકાર કહ્યું છે.

જેનમ્ જયતિ શાશ્વતમ
 તે શાશ્વત, અનાદિ, અનન્ત, પરિમિત, પરિવૃત્ત,
 નીચે વિસ્તીર્ણ, મધ્યમાં સંક્ષિપ્ત, ઉપર વિશાળ,
 નીચે પલ્યંકાકાર, મધ્યમાં ઉત્તમ વજ્રકાર અને
 ઉપર ઉર્ધ્વમૃદંગાકાર સંસ્થિત લોકમાં અનન્ત
 જીવઘન વારંવાર ઉત્પન્ન થઈને નષ્ટ થાય છે
 અને પરિત્ત (નિયત) અસંખ્ય જીવઘન પણ
 વારંવાર ઉત્પન્ન થઈને વિનષ્ટ થાય છે.

માટે તે લોક, ભૂત, ઉત્પન્ન, વિગત અને પરિણત
 છે. આ અજીવોથી લોકિત અને અવલોકિત થાય
 છે. “જે લોકિત- અવલોકિત થાય છે તે લોક
 કહેવાય છે” તે નિશ્ચિત છે.

માટે ગાંગેય ! એવું કહેવાય છે કે -

“નૈરયિક સત્ નૈરયિકોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે.
 અસત્ નૈરયિકોમાંથી ઉત્પન્ન થતા નથી -ચાવત્-
 સત્ વૈમાનિકોમાંથી ચ્યવન કરે છે, અસત્
 વૈમાનિકોમાંથી ચ્યવન કરતા નથી.”

૧૦૫. ભગવઓ સઓ-પરઓ વા જાણના-પરુવળ-

પ. દં. ૧-૨૪. સયં ધંતે ! એતેવં જાણહ, ઉદાહુ અસયં, અસોચ્ચા એતેતં જાણહ, ઉદાહુ સોચ્ચા-

“સઓ નેરહ્યા ઉવવજ્જંતિ, નો અસઓ નેરહ્યા ઉવવજ્જંતિ -જાવ- સઓ વેમાણિયા ચયંતિ, નો અસઓ વેમાણિયા ચયંતિ ?”

ઉ. ગંગેયા ! સયં એતેવં જાણામિ નો અસયં, અસોચ્ચા એતેવં જાણામિ, નો સોચ્ચા-

“સઓ નેરહ્યા ઉવવજ્જંતિ, નો અસઓ નેરહ્યા ઉવવજ્જંતિ -જાવ- સઓ વેમાણિયા ચયંતિ, નો અસઓ વેમાણિયા ચયંતિ ।”

પ. સે કેણટ્ટેણં ધંતે ! એવં વુચ્ચહ-

“સયં એતેવં જાણામિ નો અસયં, અસોચ્ચા એતેવં જાણામિ, નો સોચ્ચા-

સઓ નેરહ્યા ઉવવજ્જંતિ, નો અસઓ નેરહ્યા ઉવવજ્જંતિ -જાવ- સઓ વેમાણિયા ચયંતિ, નો અસઓ વેમાણિયા ચયંતિ ?

ઉ. ગંગેયા ! કેવલી ણં પુરત્થિમે ણં મિયં પિ જાણહ (પાસહ) અમિયં પિ જાણહ (પાસહ) ।

એવં દાહિણે ણં, પચ્ચત્થિમે ણં, ઉત્તરે ણં, ઉહ્હં, અહે મિયં પિ જાણહ, અમિયં પિ જાણહ ।

સવ્વં જાણહ કેવલી, સવ્વં પાસહ કેવલી ।

સવ્વઓ જાણહ કેવલી, સવ્વઓ પાસહ કેવલી ।

સવ્વકાલં જાણહ કેવલી, સવ્વકાલં પાસહ કેવલી ।

૧૦૫. ભગવાનની સ્વતઃ પરતઃ જાણવાનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં. ૧-૨૪. ભંતે ! આપ આને સ્વયં (સ્વજ્ઞાનથી) આ પ્રમાણે જાણો છે કે અસ્વયં (પરનાં જ્ઞાનથી) આ પ્રમાણે જાણો છે ? તથા વગર સાંભળીએ આને આ પ્રમાણે જાણો છો કે સાંભળીને આ પ્રમાણે જાણો છે -

“સત્ નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે, અસત્ નૈરયિક ઉત્પન્ન થતા નથી -યાવત્- સત્ વૈમાનિકોમાંથી અ્યવન થાય છે, અસત્ વૈમાનિકોમાંથી અ્યવન થતા નથી ?

ઉ. ગાંગેય ! આ બધું હું સ્વયં જાણુ છું, અસ્વયં જાણતો નથી. તથા વગર સાંભળીએ હું આને આ પ્રમાણે જાણુ છું, સાંભળીને આવું જાણતો નથી કે -

“સત્ નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે, અસત્ નૈરયિક ઉત્પન્ન થતાં નથી -યાવત્- સત્ વૈમાનિકોમાંથી અ્યવન થાય છે, અસત્ વૈમાનિકોમાંથી અ્યવન થતું નથી.”

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“હું સ્વયં જાણુ છું, અસ્વયં જાણતો નથી. વગર સાંભળીએ જાણુ છું. સાંભળીને જાણતો નથી કે -

“સત્ નૈરયિક ઉત્પન્ન થાય છે, અસત્ નૈરયિક ઉત્પન્ન થતા નથી -યાવત્- સત્ વૈમાનિકોમાંથી અ્યવન કરે છે, અસત્ વૈમાનિકોમાંથી અ્યવન કરતા નથી ?”

ઉ. ગાંગેય ! કેવળી ભગવાન પૂર્વદિશાની મર્યાદિત વસ્તુને પણ જાણે દેખે છે અને અમર્યાદિત વસ્તુને પણ જાણે દેખે છે.

આ પ્રમાણે દક્ષિણ દિશા, પશ્ચિમ દિશા, ઉત્તર દિશા, ઉર્ધ્વદિશા અને અર્ધોદિશાની મર્યાદિત વસ્તુને પણ જાણે દેખે છે અને અમર્યાદિત વસ્તુને પણ જાણે દેખે છે.

કેવળજ્ઞાની બધા (દ્રવ્યોને) જાણે છે અને બધા (દ્રવ્યોને) જુવે છે.

કેવળી ભગવાન સર્વ પર્યાયોને જાણે છે અને સર્વપર્યાયોને જુવે છે.

કેવળી ભગવાન બધા કાળોને જાણે છે અને જુવે છે તથા સર્વકાળમાં જાણે છે અને જુવે છે,

સવ્વભાવે જાણઈ કેવલી, સવ્વભાવે પાસઈ કેવલી ।

અણંતે નાણે કેવલિસ્સ, અણંતે દંસણે કેવલિસ્સ ।

નિવ્વુડે નાણે કેવલિસ્સ, નિવ્વુડે દંસણે કેવલિસ્સ ।

સે તેણદ્દેણં ગંગેયા ! एवं वुच्चइ -

“सयं एतेवं जाणामि नो असयं, असोच्चा एतेवं जाणामि, नो सोच्चा-

सओ नेरइया उववज्जंति, नो असओ नेरइया उववज्जंति -जाव- सओ वेमाणिया चयंति, नो असओ वेमाणिया चयंति ।”

- विसा. स. ९, उ. ३२, सु. ५२

૧૦૬. ચઝવીસદંડણસુ સયં ઉવવજ્જણ પરૂવણં-

પ. દં. ૧. સયં ભંતે ! નેરહયા નેરહણસુ ઉવવજ્જંતિ, અસયં નેરહયા નેરહણસુ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગંગેયા ! સયં નેરહયા નેરહણસુ ઉવવજ્જંતિ, નો અસયં નેરહયા નેરહણસુ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. સે કેણદ્દેણં ભંતે ! एवं वुच्चइ-
“सयं नेरइया नेरइएसु उववज्जंति, नो असयं नेरइया नेरइएसु उववज्जंति ?

૩. ગંગેયા ! કમ્મોદણં કમ્મગહુયત્તાણ, કમ્મભારિ-
યત્તાણ, કમ્મગુરુસંભારિયત્તાણ, અસુભાણં કમ્માણં
ઉદણં, અસુભાણં કમ્માણં વિવાગેણં, અસુભાણં
કમ્માણં ફલવિવાગેણં સયં નેરહયા નેરહણસુ
ઉવવજ્જંતિ, નો અસયં નેરહયા નેરહણસુ ઉવવજ્જંતિ,

સે તેણદ્દેણં ગંગેયા ! एवं वुच्चइ-

“सयं नेरइया नेरइएसु उववज्जंति, नो असयं नेरइया नेरइएसु उववज्जंति ।”

પ. દં. ૨. સયં ભંતે ! અસુરકુમારા અસુરકુમારેસુ
ઉવવજ્જંતિ, અસયં અસુરકુમારા અસુરકુમારેસુ
ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગંગેયા ! સયં અસુરકુમારા અસુરકુમારેસુ ઉવવજ્જંતિ,
નો અસયં અસુરકુમારા અસુરકુમારેસુ ઉવવજ્જંતિ ।

પ. સે કેણદ્દેણં ભંતે ! एवं वुच्चइ-

કેવળી ભગવાન્ સર્વભાવો (ગુણો)ને જાણે છે
અને સર્વભાવોને જુવે છે.

કેવળજ્ઞાની (સર્વજ્ઞ)ને અનન્ત જ્ઞાન અને અનન્ત
દર્શન થાય છે.

કેવળજ્ઞાનીનું જ્ઞાન અને દર્શન નિરાવરણ (સર્વ
પ્રકારના આવરણોથી રહિત) થાય છે.

એટલા માટે હે ગાંગેય ! એવું કહેવાય છે કે -

“आ बहुं तु स्वयं ज्ञाषु त्तु, अस्वयं ज्ञासतो नथी,
वगर सांभणे ज्ञाषु त्तु, सांभणीने ज्ञासतो नथी કે-

सत् नैरयिक उत्पन्न थाय છે, असत् नैरयिक
उत्पन्न थतां नथी -यावत्- सत् वैमानिकोमांथी
अवण करे છે, असत् वैमानिकोमांथी अवता
नथी.”

૧૦૬. ચોવીસ દંડકોમાં સ્વયં ઉત્પન્ન થવાનું પ્રરુપણ :

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! શું નૈરયિક, નૈરયિકોમાં સ્વયં
ઉત્પન્ન થાય છે કે અસ્વયં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગાંગેય ! નૈરયિક, નૈરયિકોમાં સ્વયં ઉત્પન્ન થાય
છે, અસ્વયં નૈરયિક-નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“नैरयिक स्वयं नैरयिकोमां उत्पन्न थाय છે.
अस्वयं नैरयिक नैरयिकोमां उत्पन्न थतां नथी”?

૩. ગાંગેય ! કર્મોનાં ઉદયથી, કર્મોના ગુરુત્વ અને
ભારીપણાથી તેમજ કર્મોના અત્યન્ત ગુરુત્વ અને
ભારપણાથી, અશુભ કર્મોનાં ઉદયથી, અશુભ
કર્મોનાં વિપાકથી તથા અશુભ કર્મોનાં ફળોદયથી
નૈરયિક નૈરયિકોમાં સ્વયં ઉત્પન્ન થાય છે, પણ
નૈરયિક નૈરયિકોમાં અસ્વયં ઉત્પન્ન થતાં નથી.

એટલા માટે હે ગાંગેય ! એવું કહેવાય છે કે -

“नैरयिक नैरयिकोमां स्वयं उत्पन्न थाय છે.
अस्वयं उत्पन्न थतां नथी.”

પ્ર. દં.૨. ભંતે ! અસુરકુમાર, અસુરકુમારોમાં સ્વયં
ઉત્પન્ન થાય છે કે અસ્વયં અસુરકુમાર-
અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગાંગેય ! અસુરકુમાર અસુરકુમારોમાં સ્વયં ઉત્પન્ન
થાય છે, અસ્વયં અસુરકુમાર-અસુરકુમારોમાં
ઉત્પન્ન થતાં નથી.

પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -

“સયં અસુરકુમારા અસુરકુમારેસુ ઉવવજ્જંતિ, નો અસયં અસુરકુમારા અસુરકુમારેસુ ઉવવજ્જંતિ ?”

૩. ગંગેયા ! કમ્મોદણં કમ્મવિગતીએ કમ્મવિસોહીએ કમ્મવિસુદ્ધીએ,
સુભાણં કમ્માણં ઉદણં,
સુભાણં કમ્માણં વિવાગેણં,
સુભાણં કમ્માણં ફળવિવાગેણં સયં અસુરકુમારા અસુરકુમારેસુ ઉવવજ્જંતિ,
નો અસયં અસુરકુમારા અસુરકુમારતાએ ઉવવજ્જંતિ ।

સે તેણદ્દેણં ગંગેયા ! એવં વુચ્ચઈ-

“સયં અસુરકુમારા અસુરકુમારેસુ ઉવવજ્જંતિ, નો અસયં અસુરકુમારા અસુરકુમારેસુ ઉવવજ્જંતિ !”

દં. ૩-૧૧. એવં -જાવ- થણિયકુમારા ।

- પ. દં. ૧૨. સયં ભંતે ! પુઢવિકાઈયા પુઢવિકાઈયાતાએ ઉવવજ્જંતિ, અસયં પુઢવિકાઈયા પુઢવિકાઈયાતાએ ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગંગેયા ! સયં પુઢવિકાઈયા પુઢવિકાઈયાતાએ ઉવવજ્જંતિ, નો અસયં પુઢવિકાઈયા પુઢવિકાઈયા-તાએ ઉવવજ્જંતિ ।

- પ. સે કેણદ્દેણં ભંતે । એવં વુચ્ચઈ-
“સયં પુઢવિકાઈયા પુઢવિકાઈયાતાએ ઉવવજ્જંતિ, નો અસયં પુઢવિકાઈયા પુઢવિકાઈયાતાએ ઉવવજ્જંતિ ?”

૩. ગંગેયા ! કમ્મોદણં, કમ્મગુરુયતાએ, કમ્મભારિયતાએ, કમ્મગુરુસંભારિયતાએ,

સુભાસુભાણં કમ્માણં ઉદણં, સુભાસુભાણં કમ્માણં વિવાગેણં, સુભાસુભાણં કમ્માણં ફળવિવાગેણં સયં પુઢવિકાઈયા પુઢવિકાઈયાતાએ ઉવવજ્જંતિ, નો અસયં પુઢવિકાઈયા પુઢવિકાઈયાતાએ ઉવવજ્જંતિ ।

સે તેણદ્દેણં ગંગેયા ! એવં વુચ્ચઈ-

“અસુરકુમાર સ્વયં અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે, અસ્વયં અસુરકુમાર-અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થતાં નથી ?”

૩. ગાંગેય ! કર્મોનાં ઉદયથી (અશુભ) કર્મોનાં અભાવથી, કર્મોની વિશોધિથી, કર્મોની વિશુદ્ધિથી, શુભ કર્મોનાં ઉદયથી, શુભ કર્મોનાં વિપાકથી, શુભ કર્મોનાં ફળોદયથી અસુરકુમાર અસુરકુમારોમાં સ્વયં ઉત્પન્ન થાય છે, પણ અસુરકુમાર અસુરકુમારોમાં અસ્વયં ઉત્પન્ન થતાં નથી.

એટલા માટે હે ગાંગેય ! એવું કહેવાય છે કે -
“અસુરકુમાર સ્વયં અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે, અસ્વયં અસુરકુમાર-અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થતાં નથી.”

દં. ૩-૧૧. આ પ્રમાણે સ્તનિતકુમારો સુધી જાણવું જોઈએ.

- પ્ર. દં. ૧૨. ભંતે ! શું પૃથ્વીકાયિક, પૃથ્વીકાયિકોમાં સ્વયં ઉત્પન્ન થાય છે કે પૃથ્વીકાયિક-પૃથ્વીકાયિકોમાં અસ્વયં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગાંગેય ! પૃથ્વીકાયિક, પૃથ્વીકાયિકોમાં સ્વયં ઉત્પન્ન થાય છે, અસ્વયં પૃથ્વીકાયિક-પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થતાં નથી.

- પ્ર. ભંતે ! શા માટે એવું કહેવાય છે કે -
“પૃથ્વીકાયિક, પૃથ્વીકાયિકોમાં સ્વયં ઉત્પન્ન થાય છે. અસ્વયં પૃથ્વીકાયિક-પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થતાં નથી ?”

૩. ગાંગેય ! કર્મોનાં ઉદયથી, કર્મોની ગુરુતાથી, કર્મોનાં ભારેપણાથી, કર્મોનાં અત્યંત ગુરુત્વ અને ભારેપણાથી,

શુભ અને અશુભ કર્મોના ઉદયથી, શુભ અને અશુભ કર્મોના વિપાકથી, શુભ અને અશુભ કર્મોનાં ફળ-વિવાકથી સ્વયં પૃથ્વીકાયિક પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે, પણ પૃથ્વીકાયિક પૃથ્વીકાયિકોમાં અસ્વયં ઉત્પન્ન થતાં નથી.

માટે હે ગાંગેય ! એવું કહેવાય છે કે -

“સયં પુઢવિકાઙ્યા પુઢવિકાઙ્યત્તાએ ઉવવજ્જંતિ, નો અસયં પુઢવિકાઙ્યા પુઢવિકાઙ્યત્તાએ ઉવવજ્જંતિ ।

દં. ૧૩-૨૧. **એવં -જાવ- મણુસ્સા ।**

દં. ૨૨-૨૪. **વાણમંતર, જોહસિય, વેમાણિયા જહા અસુરકુમારા ।**

તપ્પભિંદં ચ ણં સે ગંગેયે અણગારે સમણં ભગવં મહાવીરે પચ્ચભિજાણહ સવ્વણ્ણુ સવ્વદરિસી ।

તએ ણં સે ગંગેયે અણગારે સમણં ભગવં મહાવીરં તિક્ખુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેહ, કરેત્તા, વંદહ નમંસહ, વંદિત્તા, નમંસિત્તા એવં વયાસી-

‘ઇચ્છામિ ણં ભંતે ! તુભ્ભં અંતિયં ચાહુજ્જામાઓ ધમ્માઓ પંચમહવ્વહ્યં,’

એવં જહા કાલાસવેસિયપત્તો તહેવ ભાણિયવ્વં -જાવ- સવ્વદુક્ખપ્પહીણે ।

- વિયા. સ. ૧, ડ. ૩૨, સુ. ૫૩-૫૮

“પૃથ્વીકાયિક સ્વયં પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. અસ્વયં પૃથ્વીકાયિક-પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થતાં નથી.”

દં. ૧૩-૨૧. આ પ્રમાણે મનુષ્ય સુધી જાણવું જોઈએ.

દં. ૨૨-૨૪. જે પ્રમાણે અસુરકુમારોનાં વિષયમાં કહ્યું તે પ્રમાણે વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિકોનાં વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ.

ત્યારથી (આ પ્રશ્નોત્તરની પછી) ગાંગેય અનગારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શીના રૂપમાં ઓળખ્યા !

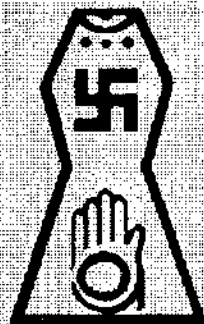
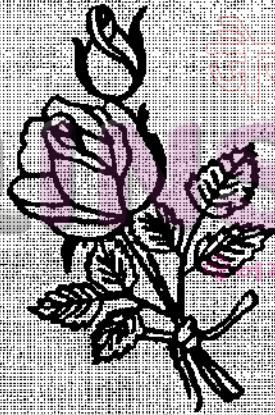
આના પછી ગાંગેય અણગારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને ત્રણ વાર આદક્ષિણા પ્રદક્ષિણા કરી, વંદન નમસ્કાર કરી અને વંદના નમસ્કાર કર્યા પછી આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું -

‘ભંતે ! આપની પાસે ચાતુર્યામરુપ ધર્મથી પંચમહાવ્રતરૂપ ધર્મને અંગીકાર કરવા ચાહુ છું.’

આ પ્રમાણે બધું વર્ણન પ્રથમ શતકનાં નવમાં ઉદ્દેશકમાં કહેલ કાલાસ્યવેષિકપુત્ર અણગારના સમાન જાણવું જોઈએ -યાવત્- ગાંગેય અણગાર સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત -યાવત્- સર્વ દુઃખોથી મુક્ત બન્યા.

પરિશિષ્ટ ૧

प्रयुक्त आगम वगैरेनी संकेत सूची

१. आ. आया.	आचारांग सूत्र	१७. चंद.	चन्द्रप्रज्ञप्ति सूत्र
२. सूय.	सूत्रकृतांग सूत्र	१८. सूर.	सूर्यप्रज्ञप्ति सूत्र
३. ठाणं, ठा.	स्थानांग सूत्र	१९. निर.	निरयावलिका सूत्र
४. सम.	समवायांग सूत्र	२०. कप्प., कप्पिया.	कल्पावतंसिका सूत्र
५. विया., भग., वि.	व्याख्याप्रज्ञप्ति, भगवती सूत्र	२१. पुष्फिया.	पुष्फिका सूत्र
६. णाया.	जाताधर्मकथांग सूत्र	२२. पुष्फ.	पुष्फचूलिका सूत्र
७. उवा.	उपासकदशांग सूत्र	२३. वण्हि.	वृष्णिदशा सूत्र
८. अंत.	अन्तकृद्दशांग सूत्र	२४. दस.	दशवैकालिक सूत्र
९. अणुत्तरो.	अनुत्तरोपपातिकदशा सूत्र	२५. उत्त.	उत्तराध्ययन सूत्र
१०. पण्ह., प.	प्रश्नव्याकरण सूत्र	२६. नं.	नंदी सूत्र
११. विपाक.	विपाक सूत्र	२७. अणु.	अनुयोगद्वार सूत्र
१२. उव.	औपपातिक सूत्र	२८. दसा., आया.	दशाश्रुतस्कन्ध सूत्र, आचारदशा
१३. राय.	राजप्रश्नीय सूत्र	२९. कप्प.	बृहत्कल्प सूत्र
१४. जीवा.	जीवाभिगम सूत्र	३०. वव.	व्यवहार सूत्र
१५. पण्ण.	प्रज्ञापना सूत्र	३१. नि.	निशीथ सूत्र
१६. जंबू.	जंबूद्वीपप्रज्ञप्ति सूत्र	३२. आव.	आवश्यक सूत्र

संक्षिप्त संकेत सूची

कप्प.	कल्पसूत्र	द.	दशा
पइ.	प्रकीर्णक	प.	पद
धम्म.	धर्मकथानुयोग	पडि.	प्रतिपत्ति
गणि.	गणितानुयोग	पा.	प्राभृत
चर.	चरणानुयोग	पृ.	पृष्ठ
दव्व.	द्रव्यानुयोग	भा.	भाग
अ.	अध्ययन	व.	वक्षस्कार
उ.	उद्देशक	स.	शतक
गा.	गाथा	सम.	समवाय
टि.	टिप्पण	सु.	श्रुतस्कन्ध
टी.	टीका	सू.	सूत्र
थ.	स्थविरावली	सं.	संपादक
		च.	चरित्र

સંદર્ભ સ્થળસૂચિ

દ્રવ્યાનુયોગનાં અધ્યયનોમાં વર્ણિત વિષયોનું ધર્મકથાનુયોગ, ચરણાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ અને દ્રવ્યાનુયોગનાં અન્ય અધ્યયનોમાં જ્યાં-જ્યાં જેટલા ઉલ્લેખ છે તેનાં પૃષ્ઠાંક અને સૂત્રાંક સહિત વિષયોની સૂચી આપવામાં આવી છે. જીજ્ઞાસુ પાઠક તે-તે સ્થળોથી પૂર્ણ જાનકારી (માહિતી) પ્રાપ્ત કરી લે.

'વક્કંતિ' અધ્યયનમાં ૩૨ દ્વાર અને ૨૦ દ્વાર સંબંધી બે ટિપ્પણ આપેલ છે તેના અનુસાર બધા અધ્યયનોમાં સમજી લેવું જોઈએ.

અહીં સૂત્રાંક-પૃષ્ઠાંક હિન્દી અનુયોગના આપેલ છે. પણ તેમાં અધ્યયનનો નામ આપ્યો છે. જેથી જીજ્ઞાસુ અધ્યયન કાઢી સૂત્રાંકથી પાઠ જોઈ શકે છે. ગણિતાનુયોગમાં પાઠ ઉમેરવાથી સૂત્રાંક બદલી ગયા છે પણ ત્રણે અનુયોગના સૂત્રાંક હિન્દી-ગુજરાતીના લગભગ સરખા છે. - વિનયમુનિ

૨૮. આશ્રવ અધ્યયન (પૃ. ૧૩૪૮ થી ૧૪૨૨)

ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય	
ચરણાનુયોગ :					
ભાગ-૧	પૃ. ૧૬૫	દર્શનાચાર વર્ણન	સૂ. ૨૬૧	મિથ્યાત્વનાં ભેદ-પ્રભેદ.	
ભાગ-૧	પૃ. ૧૭૫	દર્શનાચાર વર્ણન	સૂ. ૨૭૪	મિથ્યાદંડ પ્રયોગ.	
ભાગ-૧	પૃ. ૪૪૦	ચારિત્રાચાર વર્ણન	સૂ. ૬૭૧	અર્થલોલુપ હિંસા કરે છે.	
ભાગ-૧	પૃ. ૪૪૨	ચારિત્રાચાર વર્ણન	સૂ. ૬૭૫	બાળ જીવ કૂર કરે છે.	
ભાગ-૧	પૃ. ૪૪૩	ચારિત્રાચાર વર્ણન	સૂ. ૬૭૭	સર્વજ્ઞજ સર્વ આશ્રવોને જાણે છે.	
ભાગ-૧	પૃ. ૧૨-૧૪	ધર્મપ્રજ્ઞાપના વર્ણન	સૂ. ૧૮	ભ.નાં શરીરનાં અંગોપાગોનું વર્ણન.	
ભાગ-૧	પૃ. ૩૩૨	ચારિત્રાચાર વર્ણન	સૂ. ૪૭૮	અબ્રહ્મચર્ય અધર્મનુંમૂળ.	
ભાગ-૧	પૃ. ૩૩૩-૩૩૬	ચારિત્રાચાર વર્ણન	સૂ. ૪૮૦	સ્ત્રીરાગ વર્ણન.	
ભાગ-૧	પૃ. ૪૩૮	ચારિત્રાચાર વર્ણન	સૂ. ૬૬૪	પરિગ્રહ પાપનું સ્વરૂપ.	
ભાગ-૧	પૃ. ૪૩૮-૪૩૯	ચારિત્રાચાર વર્ણન	સૂ. ૬૬૪	પરિગ્રહ પાપનું કળ દુઃખ.	
ભાગ-૧	પૃ. ૪૪૫	ચારિત્રાચાર વર્ણન	સૂ. ૬૮૩	આભ્યંતર પરિગ્રહથી પાશબદ્ધ પ્રાણી.	
ભાગ-૨	પૃ. ૧૪૧	ચારિત્રાચાર વર્ણન	સૂ. ૩૧૭	અકામકષ્ટ ભોગવવાવાળા પ્રાણી.	
ભાગ-૨	પૃ. ૧૧૧	ચારિત્રાચાર વર્ણન	સૂ. ૨૮૨	પંદર કર્માદાન.	
ભાગ-૨	પૃ. ૧૮૨	ચારિત્રાચાર વર્ણન	સૂ. ૧૧૬૩	છ પ્રકારનાં પ્રમાદ.	
ધર્મકથાનુયોગ :					
ભાગ-૧	ખંડ-૨	પૃ. ૨૫૩	મૃગાપુત્ર વર્ણન	સૂ. ૪૭૮	મૃગાપુત્રનાં દ્વારા નરક દુઃખ વર્ણન.
ભાગ-૨	ખંડ-૬	પૃ. ૧૩૦	નંદીવર્ધન કુમાર વર્ણન	સૂ. ૨૮૪	દુર્યોધન દ્વારા વેદના.
ભાગ-૨	ખંડ-૬	પૃ. ૧૩૬	ઉશ્વરદત્ત વર્ણન	સૂ. ૨૯૭	ધન્વનતરી દ્વારા માંસાશન ચિકિત્સા.
દ્રવ્યાનુયોગ :					
	પૃ. ૧૨૨૫	વેદના વર્ણન	સૂ. ૮	નૈરયિકોની દસ પ્રકારની વેદના.	
	પૃ. ૧૨૨૫-૧૨૨૮	વેદના વર્ણન	સૂ. ૯	નૈરયિકોની ઉષ્ણશીત વેદના.	
	પૃ. ૧૨૨૮	વેદના વર્ણન	સૂ. ૧૦	નૈરયિકોની ભૂખ-પ્યાસ વેદના.	

ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
દ્રવ્યાનુયોગ :				
	પૃ. ૧૨૨૮-૧૨૩૦	વેદના વર્ણન	સૂ. ૧૧	નૈરયિકોને નરકપાલો દ્વારા વેદના.
	પૃ. ૧૨૫૩-૧૨૫૬	નરકગતિ વર્ણન	સૂ. ૩	નારકોમાં પૂર્વકૃત દુષ્કૃત ફળ.
	પૃ. ૧૩૬૯-૧૩૭૨	મનુષ્યગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૦૧	એકીરૂપ દ્વીપનાં પુરુષોના આકાર પ્રકારાદિ.
	પૃ. ૧૩૭૨	મનુષ્યગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૦૨	એકીરૂપ દ્વીપનાં સ્ત્રીયોનાં આકાર પ્રકારાદિ.
	પૃ. ૧૩૭૪	મનુષ્યગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૦૨	બત્તીસ લક્ષણ.

૨૯. વેદ અધ્યયન (પૃ. ૧૪૨૩ થી ૧૪૬૧)

દ્રવ્યાનુયોગ :

પૃ. ૯૧	પરિણામ વર્ણન	સૂ. ૨	વેદ પરિણામનાં ત્રણ પ્રકાર.
પૃ. ૧૧૬	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧ (૧-૩)	સવેદક-અવેદક જીવ.
પૃ. ૧૧૭	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧ (૩)	સ્ત્રીવેદક આદિ જીવ.
પૃ. ૧૨૬	જીવ વર્ણન	સૂ. ૩૪	સ્ત્રી, પુરુષ, નપુંસક આદિ જીવ.
પૃ. ૧૮૭	જીવ વર્ણન	સૂ. ૯૧ (૧૨)	કાલાદેશની અપેક્ષાએ વેદ.
પૃ. ૨૬૮	પ્રથમાપ્રથમ વર્ણન	સૂ. ૨ (૧૨)	ચોવીસ દંડકમાં વેદ દ્વારા પ્રથમાપ્રથમત્વ.
પૃ. ૩૮૧-૩૮૨	આહાર વર્ણન	સૂ. ૨૬ (૧૧)	સવેદી આદિ આહારક કે અનાહારક.
પૃ. ૬૯૩	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૧૭	અશ્રુત્વા અવધિજ્ઞાનીમાં વેદ.
પૃ. ૬૯૫	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૧૮	શ્રુત્વા અવધિજ્ઞાનીમાં વેદ.
પૃ. ૭૧૦	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૦ (૧૪)	સવેદક-અવેદક જીવ જ્ઞાની છે કે અજ્ઞાની.
પૃ. ૭૯૭	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬ (૨)	પુલાક આદિ સવેદક કે અવેદક.
પૃ. ૮૨૦	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭ (૨)	સામાયિક સંયત આદિ સવેદક કે અવેદક.
પૃ. ૧૨૮૨	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૬ (૨૨)	ઉત્પલ પત્ર આદિ નપુંસકવેદી.
પૃ. ૧૪૭૫	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૩૧	રત્નપ્રભા આદિ નરકાવાસોમાં સ્ત્રીવેદકની ઉત્પત્તિ અને ઉદ્ધવર્તન.
પૃ. ૧૪૭૫	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૩૧	રત્નપ્રભા આદિ નરકાવાસોમાં પુરુષવેદકની ઉત્પત્તિ અને ઉદ્ધવર્તન.
પૃ. ૧૪૭૬	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૩૧	રત્નપ્રભા આદિ નરકાવાસોમાં નપુંસકવેદકની ઉત્પત્તિ અને ઉદ્ધવર્તન.
પૃ. ૧૫૭૮	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૨ (૨૨)	કૃતયુગ્મ એકેન્દ્રિય નપુંસકવેદવાળા છે.
પૃ. ૧૫૭૮	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૨	કૃતયુગ્મ એકેન્દ્રિય નપુંસકવેદ આદિ બંધક છે.
પૃ. ૧૧૦૭	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૩૬ (૮)	સવેદક-અવેદક દ્વારા પાપ કર્મ બંધન.
પૃ. ૧૧૩૫	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૭૯ (૧)	સ્ત્રી-પુરુષ નપુંસકની અપેક્ષાએ આઠ કર્મોનો બંધ.

ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
દ્રવ્યાનુયોગ :	પૃ. ૧૧૭૨	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૧૨૮ (૮)	સવેદી આદિમાં ક્રિયાવાદી આદિ જીવો દ્વારા આયુર્બંધનું પ્રરુપણ.
	પૃ. ૧૭૧૪	ચરમાચરમ વર્ણન	સૂ. ૩ (૧૨)	સવેદક-અવેદક સ્ત્રીવેદ આદિ ચરમ કે અચરમ.
	પૃ. ૧૬૦૪	ગમ્મા વર્ણન	સૂ. ૩	નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજી પંચેન્દ્રિય તિર્થચયોનિક જીવ નપુંસકવેદી.

૩૦ કષાય અધ્યયન (પૃ. ૧૪૬૨ - ૧૪૭૨)

ધર્મકથાનુયોગ

ભાગ-૧	ખંડ-૧	પૃ. ૧૫૪	મહાપદ્મ વર્ણન	સૂ. ૩૯૧	ચાર કષાય વર્ણન.
-------	-------	---------	---------------	---------	-----------------

ચરણાનુયોગ :

ભાગ-૨		પૃ. ૮૮	પ્રતિકમણ વર્ણન	સૂ. ૨૩૧	ચાર કષાય.
ભાગ-૨		પૃ. ૧૦૩	પ્રત્યાખ્યાન વર્ણન	સૂ. ૨૫૮	કષાય પ્રત્યાખ્યાનનું ફળ.
ભાગ-૨		પૃ. ૧૯૦	અનાચાર વર્ણન	સૂ. ૩૭૫	કષાય નિષેધ.
ભાગ-૨		પૃ. ૧૯૧	અનાચાર વર્ણન	સૂ. ૩૭૬	કષાયોની અગ્નિની ઉપમા.
ભાગ-૨		પૃ. ૧૯૩	અનાચાર વર્ણન	સૂ. ૩૮૩-૩૮૬	કષાય વિજય ફળ.
ભાગ-૨		પૃ. ૧૯૧	અનાચાર વર્ણન	સૂ. ૩૭૭	આઠ પ્રકારનો મદ.
ભાગ-૨		પૃ. ૨૭૬	તપાચાર બાહ્ય વર્ણન	સૂ. ૫૭૨	કષાય પ્રતિસંવીનતાનાં ચાર પ્રકાર.
ભાગ-૨		પૃ. ૪૦૩	વીર્યાચાર વર્ણન	સૂ. ૮૦૭	કષાયોને કૃશ કરવાનો પરાક્રમ.
ભાગ-૧		પૃ. ૪૫૨	અપરિગૃહ મહાવ્રત વર્ણન	સૂ. ૬૯૮	કષાય કલુષિત ભાવને વહેવડાવે છે.

દ્રવ્યાનુયોગ :

		પૃ. ૯૦	પરિણામ વર્ણન	સૂ. ૨ (૩)	કષાય પરિણામનાં ચાર પ્રકાર.
		પૃ. ૧૧૬	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧ (૬૧-૬)	સકષાયી-અકષાયી જીવ.
		પૃ. ૧૧૮	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧ (૪)	ક્રોધ કષાયી આદિ જીવ.
		પૃ. ૧૮૬	જીવ વર્ણન	સૂ. ૯૧ (૮)	કાલાદેશની અપેક્ષાએ કષાય.
		પૃ. ૨૬૬	પ્રથમાપ્રથમ વર્ણન	સૂ. ૨ (૮)	ચોવીસ દંડકમાં કષાય દ્વાર દ્વારા પ્રથમાપ્રથમત્વ.
		પૃ. ૩૮૦	આહાર વર્ણન	સૂ. ૨૬ (૭)	સકષાયી આદિ આહારક કે અનાહારક.
		પૃ. ૬૯૩	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૧૭	અશ્રુત્વા અવધિજ્ઞાનીમાં કષાય.
		પૃ. ૬૯૬	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૧૮	શ્રુત્વા અવધિજ્ઞાનીમાં કષાય.
		પૃ. ૭૧૦	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૦ (૧૩)	સકષાયી-અકષાયી જીવજ્ઞાની છે કે અજ્ઞાની.
		પૃ. ૭૮૩	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૮૭	ક્રોધ આય આદિ.
		પૃ. ૮૦૯	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬ (૧૮)	પુલાક આદિ સકષાયી કે અકષાયી.
		પૃ. ૮૩૧	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭ (૧૮)	સામાયિક સંયત આદિ સકષાયી કે અકષાયી.
		પૃ. ૯૨૭	ક્રિયા વર્ણન	સૂ. ૪૫	કષાય-અકષાય ભાવમાં સ્થિત સંવૃત અનગારની ક્રિયાઓનું પ્રરુપણ.
		પૃ. ૧૧૨૯	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૭૧	ક્રોધાદિ કષાયવશાર્ત જીવોનાં કર્મબંધાદિનું પ્રરુપણ.

ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
દ્રવ્યાનુયોગ :	પૃ. ૧૨૮૨	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૭૬ (૨૧)	ઉત્પલ પત્રનાં જીવમાં કષાય.
	પૃ. ૧૪૭૫, ૧૪૭૭	વુંકકતિ વર્ણન	સૂ. ૩૧	રત્નપ્રભા આદિ નરકાવાસોમાં ક્રોધ કષાયી ન્યાવત્-લોભકષાયી જીવોની ઉત્પત્તિ અને ઉદવર્તન.
	પૃ. ૧૫૭૮	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૨ (૨૧)	કૃતયુગ્ય એકેન્દ્રિય ક્રોધ કષાયી લોભ કષાયી યુક્ત.
	પૃ. ૧૦૮૨	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૨૩	ક્રોધાદિ ચાર સ્થાનો દ્વારા આઠ કર્મોનું ચર્ચાદિનું પ્રરુપણ.
	પૃ. ૧૦૮૪	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૨૪	કષાય વેદનીય નોકષાય વેદનીયનાં ભેદ-પ્રભેદ.
	પૃ. ૧૧૦૭	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૩૬ (૯)	સકષાયી-અકષાયી દ્વારા પાપકર્મ બંધન.
	પૃ. ૧૧૭૨	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૧૨૮ (૯)	સકષાયી-અકષાયી આદિમાં ક્રિયાવાદી આદિ જીવો દ્વારા આયુબંધનું પ્રરુપણ.
	પૃ. ૧૬૭૮	આત્મા વર્ણન	સૂ. ૭	કષાયાત્માનો અન્ય આત્માઓની સાથે સંબંધ.
	પૃ. ૧૭૧૩	ચરમાચરમ વર્ણન	સૂ. ૩ (૮)	સકષાયી આદિ ચરમ કે અચરમ.
	પૃ. ૧૬૮૭	સમુદ્ઘાત વર્ણન	સૂ. ૧૦ (૨)	કષાય સમુદ્ઘાતનું વર્ણન.
	પૃ. ૧૭૦૦	સમુદ્ઘાત વર્ણન	સૂ. ૧૭	કષાય સમુદ્ઘાતનું વિસ્તારથી વર્ણન.
	પૃ. ૧૬૦૪	ગમ્મા વર્ણન	સૂ. ૩ (૧૨)	નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર તિર્યચ-પંચેન્દ્રિયોનિકોમાં ચાર કષાય.

૩૧. કર્મ અધ્યયન (પૃ. ૧૪૭૩-૧૬૬૫)

ધર્મકથાનુયોગ :

ભાગ-૧	ખંડ-૧	પૃ. ૪૬	મલ્લિનાથ ભ. વર્ણન	સૂ. ૧૪૮	વીસ તીર્થંકર નામ ગોત્રકર્મ ઉપાર્જન.
ભાગ-૧	ખંડ-૧	પૃ. ૧૫૦	મહાવીર વર્ણન	સૂ. ૩૭૨	નવ જીવો દ્વારા તીર્થંકર-નામ-ગોત્ર-કર્મનું ઉપાર્જન.
ભાગ-૧	ખંડ-૨	પૃ. ૨૪૦	જયધોષ વિજયધોષ વર્ણન	સૂ. ૪૬૨	ભોગોમાં કર્મનો સંચય-ગોળાની ઉપમા.
ભાગ-૧	ખંડ-૨	પૃ. ૩૫૯	કાલોદાયી વર્ણન	સૂ. ૬૪૨	પાપકર્મ ફળ વિષયક-કાળોદયીનાં પ્રશ્નોત્તર.
ભાગ-૧	ખંડ-૨	પૃ. ૩૬૦	કાલોદાયી વર્ણન	સૂ. ૬૪૩	કલ્યાણ કર્મનાં વિષયમાં પ્રશ્નોત્તર.
ભાગ-૧	ખંડ-૨	પૃ. ૩૬૦	કાલોદાયી વર્ણન	સૂ. ૬૪૪	અગ્નિપ્રગટાવનાર અને બુઝાવનારનાં કર્મબંધનાં પ્રશ્નોત્તર.

ગણિતાનુયોગ :

પૃ. ૧૪	લોક વર્ણન	સૂ. ૩૦(૨)	જીવનાં પાપકર્મ બાંધવું.
પૃ. ૧૪	લોક વર્ણન	સૂ. ૩૦(૩)	જીવનાં મોહનીય કર્મ બાંધવું.

ચરજ્ઞાનુયોગ :

ભાગ-૧	પૃ. ૧૪૭	દર્શનાચાર વર્ણન	સૂ. ૨૪૪	સયોગીનાં ઈર્ષ્યાપથિક કર્મબંધ અને અંતમાં અકર્મ.
ભાગ-૧	પૃ. ૨૪૪	ચારિત્રાચાર વર્ણન	સૂ. ૩૪૫	છ જીવનિકાયોની હિંસાકર્મબંધનો હેતુ.
ભાગ-૨	પૃ. ૮૮	સયમીજીવન વર્ણન	સૂ. ૨૩૧	રાગ-દ્વેષ બંધન.
ભાગ-૨	પૃ. ૧૦૬	ગૃહસ્થધર્મ વર્ણન	સૂ. ૨૬૮	અલ્પાયુ બંધનાં કારણ.
ભાગ-૨	પૃ. ૧૦૬	ગૃહસ્થધર્મ વર્ણન	સૂ. ૨૬૯	દીર્ઘાયુ બંધનાં કારણ.
ભાગ-૨	પૃ. ૧૦૬	ગૃહસ્થધર્મ વર્ણન	સૂ. ૨૭૦	અશુભ દીર્ઘાયુ બંધનાં કારણ.
ભાગ-૨	પૃ. ૧૦૭	ગૃહસ્થધર્મ વર્ણન	સૂ. ૨૭૧	શુભદીર્ઘાયુ બંધનાં કારણ.

ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
ચરણાનુયોગ :				
ભાગ-૨	પૃ. ૧૮૫	અનાચાર વર્ણન	સૂ. ૩૭૦	મહામોહનીય કર્મ બાંધવાનાં ત્રીસ સ્થાન.
ભાગ-૨	પૃ. ૧૯૩	અનાચાર વર્ણન	સૂ. ૩૮૨	સાંપરાધિક કર્મોનું ત્રિકરણનિષેધ.
ભાગ-૨	પૃ. ૪૦૨	વીર્યાચાર વર્ણન	સૂ. ૮૦૬	કર્મભેદનમાં પરાક્રમ.
ભાગ-૨	પૃ. ૪૦૩	વીર્યાચાર વર્ણન	સૂ. ૮૦૮	બંધનથી મુક્ત થવાનો પરાક્રમ.
ભાગ-૨	પૃ. ૪૧૧	વીર્યાચાર વર્ણન	સૂ. ૮૨૧	કર્મનિર્જરાનું ફળ.
ભાગ-૧	પૃ. ૧૨૯	દર્શનાચાર વર્ણન	સૂ. ૨૨૦-૨૨૧	દુર્લભ બોધિ મુલભ બોધિ કરનાર કર્મ.
દ્રવ્યાનુયોગ :				
	પૃ. ૧૯૫	જીવ વર્ણન	સૂ. ૯૮ (૨)	ચોવીસ દંડકમાં સમાન કર્મ.
	પૃ. ૧૯૬	જીવ વર્ણન	સૂ. ૯૮ (૭)	ચોવીસ દંડકમાં સમાન આયુ.
	પૃ. ૮૧૧	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬ (૨૧)	પુલાક આદિની કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ.
	પૃ. ૮૧૨	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬ (૨૨)	પુલાક આદિની કર્મ પ્રકૃતિઓનું વેદન.
	પૃ. ૮૧૧	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬ (૨૩)	પુલાક આદિની કર્મ પ્રકૃતિઓની ઉદીરણા.
	પૃ. ૮૩૩	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭ (૨૧)	સામાયિક સંયત આદિમાં કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ.
	પૃ. ૮૩૩	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭ (૨૨)	સામાયિક સંયત આદિમાં કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓનું વેદન.
	પૃ. ૮૩૪	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭ (૨૩)	સામાયિક સંયત આદિમાં કેટલી કર્મ પ્રકૃતિઓની ઉદીરણા.
	પૃ. ૮૫૮	લેશ્યા વર્ણન	સૂ. ૨૧ (૨)	સલેશી ચોવીસ દંડકોમાં બધા સમાન કર્મવાળા નથી.
	પૃ. ૮૬૦	લેશ્યા વર્ણન	સૂ. ૨૧ (૭)	સલેશી ચોવીસ દંડકોમાં બધા સમાન આયુવાળા નથી.
	પૃ. ૯૨૬	ક્રિયા વર્ણન	સૂ. ૪૩	જીવ ચોવીસ દંડકોમાં ક્રિયાઓ દ્વારા કર્મ પ્રકૃતિઓનો બંધ.
	પૃ. ૯૭૪	લેશ્યા વર્ણન	સૂ. ૩૫	લેશ્યાઓની અપેક્ષાએ ચોવીસ દંડકોમાં અલ્પ-મહાકર્મત્વ.
	પૃ. ૯૨૭	ક્રિયા વર્ણન	સૂ. ૪૪	જીવ ચોવીસ દંડકોમાં આઠ કર્મબાંધવાથી ક્રિયાઓનું પ્રરુપણ.
	પૃ. ૯૭૮	લેશ્યા વર્ણન	સૂ. ૩૯	અણગાર દ્વારા સ્વ-પરકર્મ લેશ્યાને જોવું-જાણવું.
	પૃ. ૧૨૭૯	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૬ (૫-૮)	ઉત્પલ પત્રનાં જીવ જ્ઞાનાવરણાદિકર્મનાં બંધક, વેદક, ઉદય, ઉદીરક.
	પૃ. ૬૯૩	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૧ (૭)	અશ્રુત્વા અવધિજ્ઞાનીની આયુ.
	પૃ. ૬૯૫	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૧૮	શ્રુત્વા અવધિજ્ઞાનીની આયુ.
	પૃ. ૧૨૮૨	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૬ (૧૯)	ઉત્પલપત્ર આદિનાં જીવ સપ્તવિધ બંધક કે અષ્ટવિધ બંધક.
	પૃ. ૧૨૮૨	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૬ (૨૩)	ઉત્પલ પત્ર આદિનાં જીવ નપુંસકવેદ બંધ.
	પૃ. ૧૩૮૧	મનુષ્યગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૦૭	ક્ષેત્રકાળની અપેક્ષાએ મનુષ્યોની આયુ.
	પૃ. ૧૪૮૫	વુકકંતિ વર્ણન	સૂ. ૪૨	ચોવીસ દંડકમાં આત્મ કર્મ પરકર્મ.
	પૃ. ૧૫૭૭	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૨ (૫-૮)	કૃતયુગ્માદિ એકેન્દ્રિય જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં બંધન, વેદન, ઉદયવાળા ઉદીરન છે.
	પૃ. ૧૫૭૭	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૨ (૧૯)	કૃતયુગ્માદિ એકેન્દ્રિય સાત કે આઠ કર્મ પ્રકૃતિ બંધન.

ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
દ્રવ્યાનુયોગ :	પૃ.૧૬૭૬	આત્મા વર્ણન	સૂ.૫	જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ આત્મામાં જીવ અને જીવાત્મા.
	પૃ.૧૭૭૭	પુદ્ગલ વર્ણન	સૂ.૨૦	આઠ કર્મોનાં વર્ણાદિ.
	પૃ.૧૮૮૫	પુદ્ગલ વર્ણન	સૂ.૧૨૬	જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મણ શરીર, પ્રયોગ બંધ ક્યાં કર્મનાં ઉદયથી.
	પૃ.૧૮૨૯	પુદ્ગલ વર્ણન	સૂ.૬૦	પુદ્ગલનાં દ્રવ્ય સ્થાન આદિ આપુષ્યોનો અલ્પબહુત્વ.

૩૨. વેદના અધ્યયન (પૃ.૧૬૬૬-૧૬૯૭)

દ્રવ્યાનુયોગ :

પૃ.૧૯૫	જીવ વર્ણન	સૂ.૯૮ (૫)	ચોવીસ દંડકમાં સમાન વેદના.
પૃ.૮૫૯	લેશ્યા વર્ણન	સૂ.૨૧ (૫)	સલેશી ચોવીસ દંડકોમાં બધા સમાન વેદનાવાળા નથી.
પૃ.૯૩૮	ક્રિયા વર્ણન	સૂ.૫૨	ક્રિયા વેદનામાં પૂર્વાપરત્વનું પ્રરુપણ.
પૃ.૯૯૪	આશ્રવ વર્ણન	સૂ.૧૬	નરક વેદનાઓનું સ્વરુપ.
પૃ.૧૬૦૪	ગમ્મા વર્ણન	સૂ.૩ (૧૫)	નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યચ્યોનિક જીવ સાતાવેદન કે અસાતાવેદન.

૩૩. ગતિ અધ્યયન (પૃ.૧૬૯૯-૧૭૧૩)

દ્રવ્યાનુયોગ :

પૃ.૭	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ.૪	ચાર ગતિઓનાં નામ.
પૃ.૯૦	પરિણામ વર્ણન	સૂ.૨ (૧)	જીવ ગતિ પરિણામનાં ચાર પ્રકાર.
પૃ.૯૪	પરિણામ વર્ણન	સૂ.૪ (૨)	અજીવ ગતિ પરિણામનાં ત્રણ પ્રકાર.
પૃ.૧૧૮	જીવ વર્ણન	સૂ.૨૧ (૪)	નૈરયિક આદિ પાંચ પ્રકારનાં જીવ.
પૃ.૧૧૯	જીવ વર્ણન	સૂ.૨૧ (૭)	નૈરયિક આદિ આઠ પ્રકારનાં જીવ.
પૃ.૧૨૦	જીવ વર્ણન	સૂ.૨૧ (૯)	પ્રથમ સમય નૈરયિક આદિ નવ પ્રકારનાં જીવ.
પૃ.૩૫૧	આહાર વર્ણન	સૂ.૨	ચારે ગતિઓનો આહાર.
પૃ.૪૧૧	સરીર વર્ણન	સૂ.૧૭	ચાર ગતિઓમાં બ્રાહ્માભ્યંતર-વિવક્ષાથી શરીરોનાં ભેદ.
પૃ.૭૦૦	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ.૧૨૦	ચારે ગતિઓનાં જીવ જ્ઞાની છે કે અજ્ઞાની.
પૃ.૮૦૫	સંયત વર્ણન	સૂ.૬ (૧૩)	પુલાક આદિની ગતિ.
પૃ.૮૨૭	સંયત વર્ણન	સૂ.૭ (૧૩)	સામાયિક સંયત આદિની ગતિ.
પૃ.૧૨૦	જીવ વર્ણન	સૂ.૨૧ (૯)	પ્રથમ સમય નૈરયિકાદિ દસ પ્રકારનાં જીવ.
પૃ.૧૩૦	જીવ વર્ણન	સૂ.૪૨	નૈરયિક આદિ સાત પ્રકારનાં જીવ.
પૃ.૧૩૦	જીવ વર્ણન	સૂ.૪૩	પ્રથમ સમય નૈરયિક આદિ આઠ પ્રકારનાં જીવ.
પૃ.૫૫૭	પ્રયોગ વર્ણન	સૂ.૮	નૈરયિક આદિ ક્ષેત્રોપપાત ગતિનું વર્ણન.
પૃ.૫૬૯	ઉપયોગ વર્ણન	સૂ.૧૨	ચાર ગતિઓમાં દર્શનોપયોગનું પ્રરુપણ.
પૃ.૧૬૭૬	આત્મા વર્ણન	સૂ.૫	નારક આદિ ગતિઓમાં જીવ અને જીવાત્મા.
પૃ.૧૭૦૯	ચરમાચરમ વર્ણન	સૂ.૨	નૈરયિક આદિ ચરમ કે અચરમ.
પૃ.૧૭૧૨	ચરમાચરમ વર્ણન	સૂ.૩ (૧)	નૈરયિક આદિ નૈરયિકાભાવની અપેક્ષાએ ચરમ કે અચરમ.

ગ્રન્થ પૃષ્ઠાંક અધ્યયન સૂત્રાંક વિષય

૩૪. નરક ગતિ અધ્યયન (પૃ. ૧૭૧૪-૧૭૨૧)

ધર્મકથાનુયોગ :

ભાગ-૧ પંડ-૨ પૃ. ૨૫૨ મૃગાપુત્ર વર્ણન સૂ. ૪૭૮ નરક દુઃખ વર્ણન.

દ્રવ્યાનુયોગ :

પૃ. ૭	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૪	નરકનાં નામ.
પૃ. ૧૩	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૧૪	નરક પૃથ્વીઓમાં અવગાઢ-અનવગાઢ.
પૃ. ૧૩	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૧૪	ઈષ્ટપ્રાગભારા પૃથ્વીઓમાં અવગાઢ-અનવગાઢ.
પૃ. ૧૫૨	જીવ વર્ણન	સૂ. ૬૬	નૈરયિક જીવોનાં ભેદ.
પૃ. ૯૯૪	આશ્રવ વર્ણન	સૂ. ૧૫	નરકનો પરિચય.
પૃ. ૧૦૯૯	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૨૮	નૈરયિકની અપેક્ષાએ બંધનારી નામકર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિઓ.
પૃ. ૧૨૨૫	વેદના વર્ણન	સૂ. ૮	નૈરયિકોમાં દસ પ્રકારની વેદનાઓ.
પૃ. ૧૨૨૫	વેદના વર્ણન	સૂ. ૯	નૈરયિકોની ઉષ્ણ-શીત વેદનાનું પ્રરૂપણ.
પૃ. ૧૨૨૮	વેદના વર્ણન	સૂ. ૧૦	નૈરયિકોની ભૂખ પ્યાસની વેદનાનું પ્રરૂપણ.
પૃ. ૧૨૨૮	વેદના વર્ણન	સૂ. ૧૧	નૈરયિકોનાં નરકપાલ દ્વારા કૃતવેદનાઓનું પ્રરૂપણ.
પૃ. ૧૫૪૨	ગર્ભ વર્ણન	સૂ. ૫	ગર્ભગત જીવનાં નરકમાં ઉત્પત્તિનાં કારણ.

૩૫. તિર્યચ ગતિ અધ્યયન. (પૃ. ૧૭૨૨-૧૭૭૦)

દ્રવ્યાનુયોગ :

પૃ. ૭	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૪	તિર્યચગતિનાં ભેદ-પ્રભેદ.
પૃ. ૧૫૨	જીવ વર્ણન	સૂ. ૬૭	તિર્યચયોનિકોના ભેદ.
પૃ. ૧૫૨૮	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૯૭	તિર્યચયોનિક પ્રવેશનક.
પૃ. ૧૫૨૮	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૯૮	તિર્યચયોનિક પ્રવેશનકનાં અલ્પબહુત્વ.
પૃ. ૧૫૦૮	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૭૯	તિર્યચયોનિકોની નરકમાં ઉત્પત્તિ.
પૃ. ૯૯૭	આશ્રવ વર્ણન	સૂ. ૧૭	તિર્યચયોનિકોનાં દુઃખોનું વર્ણન.

૩૬. મનુષ્ય ગતિ અધ્યયન (પૃ. ૧૭૭૧-૧૯૦૦)

ચરજ્ઞાનુયોગ :

ભાગ-૧ પૃ. ૪૮ ધર્મપ્રજ્ઞાપના વર્ણન સૂ. ૬૬ માતા-પિતાદિનું પ્રત્યુપકાર દુષ્કર.
ભાગ-૧ પૃ. ૪૯ ધર્મપ્રજ્ઞાપના વર્ણન સૂ. ૬૮ ચાર પ્રકારનાં ધાર્મિક-અધાર્મિક પુરુષ.

દ્રવ્યાનુયોગ :

પૃ. ૯	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૪	મનુષ્યનાં પ્રકાર.
પૃ. ૧૬૧	જીવ વર્ણન	સૂ. ૬૯	મનુષ્યોનાં પ્રકાર.
પૃ. ૧૫૦૦	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૭૦	ઉત્તરકુરુનાં મનુષ્યોનો ઉત્પાત.
પૃ. ૧૫૦૮	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૮૦	દુઃશીલ-સુઃશીલ મનુષ્યોની ઉત્પત્તિ.
પૃ. ૧૫૨૯	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૯૯	મનુષ્ય પ્રવેશનક.
પૃ. ૧૫૩૦	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૧૦૦	મનુષ્ય પ્રવેશનકનો અલ્પબહુત્વ.
પૃ. ૧૫૦૬	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૭૪	બધા જીવોનું માતાદિના રૂપમાં પૂર્વોત્પન્નત્વ.

ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
દ્રવ્યાનુયોગ :	પૃ. ૧૫૪૨	ગર્ભ વર્ણન	સૂ. ૪	મનુષ્ય સ્ત્રી ગર્ભનાં ચાર પ્રકાર.
	પૃ. ૧૫૬૪	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૫	સ્ત્રિયોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૯૯૯	આશ્રવ વર્ણન	સૂ. ૧૮	મનુષ્યોનાં દુઃખોનું વર્ણન.
	પૃ. ૧૦૩૬	આશ્રવ વર્ણન	સૂ. ૫૭	લોભગ્રસ્ત મનુષ્ય.

૩૭. દેવગતિ અધ્યયન (પૃ. ૧૯૦૧-૧૯૬૮)

ધર્મકથાનુયોગ :

ભાગ-૧	ખંડ-૧	પૃ. ૭-૧૨	ઋષભ વર્ણન	સૂ. ૨૧-૩૨	છપ્પન દિશાકુમારિયો દ્વારા કૃત જન્મ મહોત્સવ.
ભાગ-૨	ખંડ-૫	પૃ. ૨૫	જમાલી વર્ણન	સૂ. ૪૧	કિલ્વિષિક દેવોના ભેદ.
ભાગ-૨	ખંડ-૬	પૃ. ૧૨	રથમુસલસંગ્રામ વર્ણન	સૂ. ૨૦	દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક અસુરેન્દ્ર ચમર દ્વારા કોણિકની સલાયતા.

ગણિતાનુયોગ :

પૃ. ૧૫૬	વિજય દ્વાર વર્ણન	સૂ. ૧૧૮	વિજયદ્વારનાં પ્રાસાદાવતંસકમાં ચાર પ્રકારનાં દેવ.
---------	------------------	---------	--

દ્રવ્યાનુયોગ :

પૃ. ૯	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૪	દેવગતિનાં ભેદ-પ્રભેદ.
પૃ. ૧૩	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૧૪	સૌંધર્માદિ દેવલોકોમાં અવગાદ-અનવગાદ.
પૃ. ૧૭૧	જીવ વર્ણન	સૂ. ૭૨	દેવોનાં પ્રકાર.
પૃ. ૪૫૪	વિકુર્વણા વર્ણન	સૂ. ૧૮	પાંચ પ્રકારનાં દેવોને વિકુર્વણા શક્તિ.
પૃ. ૮૭૮	લેશ્યા વર્ણન	સૂ. ૪૦	લેશ્યાયુક્ત દેવોને જાણવાં અને જોવું.
પૃ. ૭૧૮	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૩	અણગાર દ્વારા વૈકિય સમુદ્ઘાતથી સમવસ્ત દેવાદિનું જાણવાં અને જોવું.
પૃ. ૧૦૬૨-૬૫	વેદ વર્ણન	સૂ. ૧૨૩	દેવોમાં મૈથુન પ્રવૃત્તિની પ્રરૂપણા.
પૃ. ૧૦૯૯	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૨૮	દેવની અપેક્ષાએ બંધનારી નામકર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિઓ.
પૃ. ૧૨૧૪	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૧૭૩	દેવો દ્વારા અનન્ત કર્મશિનોનાં ક્ષયકાળનું પ્રરૂપણ.
પૃ. ૧૪૯૬	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૫૭	ચાર પ્રકારનાં દેવોમાં સમ્યક દષ્ટિની ઉત્પત્તિ.
પૃ. ૧૪૯૬	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૫૮	ભવ્ય દ્રવ્ય દેવનો ઉપપાત.
પૃ. ૧૪૯૮	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૬૩	ભવ્ય દ્રવ્ય દેવનો ઉદ્ધવર્તન.
પૃ. ૧૪૯૬	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૫૯	નર દેવનો ઉપપાત.
પૃ. ૧૪૯૮	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૬૪	નર દેવનો ઉદ્ધવર્તન.
પૃ. ૧૪૯૭	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૬૦	ધર્મદેવનો ઉપપાત.
પૃ. ૧૪૯૮	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૬૫	ધર્મદેવનું ઉદ્ધવર્તન.
પૃ. ૧૪૯૭	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૬૧	દેવાધિદેવનો ઉપપાત.
પૃ. ૧૪૯૯	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૬૬	દેવાધિદેવનું ઉદ્ધવર્તન.
પૃ. ૧૪૯૭	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૬૨	ભાવ દેવનો ઉપપાત.
પૃ. ૧૪૯૯	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૬૩	ભાવદેવનું ઉદ્ધવર્તન.
પૃ. ૧૪૯૯	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૬૮	અસંપત ભવ્ય દ્રવ્ય દેવનું દેવલોકમાં ઉત્પાદ.
પૃ. ૧૫૦૦	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૬૮	કિલ્વિષિક દેવનાં ઉત્પત્તિનું કારણ.

ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
દ્રવ્યાનુયોગ :	પૃ. ૫૩૪	ભાષા વર્ણન	સૂ. ૩૦	શકેન્દ્રની સાવધ-નિરવધ ભાષા.
	પૃ. ૫૪૨	યોગ વર્ણન	સૂ. ૨૫	દેવ આદિઓની તે-તે સમયમાં એક યોગ પ્રવૃત્તિ.
	પૃ. ૧૦૩૬	આશ્રવ વર્ણન	સૂ. ૫૭	લોભગ્રસ્ત દેવ.
	પૃ. ૧૦૬૨	વેદ વર્ણન	સૂ. ૧૨	દેવોમાં મૈથુન પ્રવૃત્તિ.
	પૃ. ૧૦૯૯	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૨૮	દેવોની અપેક્ષાએ બંધનારી નામકર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિઓ.
	પૃ. ૧૧૭૭	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૧૩૬	દેવનાં અ્યવન પછી ભવાયુનું પ્રતિસંવેદન.
	પૃ. ૧૫૪૨	ગર્ભ વર્ણન	સૂ. ૫	ગર્ભગત જીવનું દેવમાં ઉત્પત્તિનું કારણ.
	પૃ. ૧૫૦૧	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૭૧	મહર્દિક દેવની નાગ-મણિ કે વૃક્ષનાં રુપમાં ઉત્પત્તિ અને સિદ્ધત્વનું પ્રરુપણ.
	પૃ. ૧૫૩૦	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૧૦૧	દેવ પ્રવેશનક.
	પૃ. ૧૫૦૭	વુક્કંતિ વર્ણન	સૂ. ૭૭	વૈમાનિક દેવોનું અનન્તવાર પૂર્વોત્પન્નત્વ.

૩૮. વુક્કંતિ અધ્યયન (પૃ. ૧૯૬૯-૨૧૧૨)

ધર્મકથાનુયોગ :

ભાગ-૧	ખંડ-૨	પૃ. ૧૨૭	મોર્યપુત્ર તામલીઅણગાર વર્ણન	સૂ. ૨૭૫	ઈશાન દેવેન્દ્રની ઉત્પત્તિ અને અ્યવન.
ભાગ-૨	ખંડ-૪	પૃ. ૩૧૪	હસ્તીરાજ ઉદાયી વર્ણન	સૂ. ૩૩૭	ઉદાયી હસ્તીરાજની નરકમાં ઉત્પત્તિ.
ભાગ-૨	ખંડ-૪	પૃ. ૩૧૪	હસ્તીરાજઉદાયી વર્ણન	સૂ. ૩૩૮	હસ્તીરાજઉદાયી ભુતાનંદની નરકમાં ભવોમાં ઉત્પત્તિ.

ધર્મકથાનુયોગ :

ભાગ-૨	ખંડ-૫	પૃ. ૭૩-૭૫	ગૌશાલક વર્ણન	સૂ. ૧૧૫-૧૧૬	ગૌશાલકની નરક, તિર્યચ, દેવ આદિ ભવોમાં ઉત્પત્તિ.
ભાગ-૨	ખંડ-૬	પૃ. ૫૦	વિજયતસ્કર વર્ણન	સૂ. ૧૦૩	ધન્યની સૌધર્મ કલ્પમાં ઉત્પત્તિ.
ભાગ-૨	ખંડ-૬	પૃ. ૯૩	મૃગાપુત્ર વર્ણન	સૂ. ૨૦૨	મૃગા પુત્રની નરક, તિર્યચ, મનુષ્ય આદિ ભવોમાં ઉત્પત્તિ.

ગણિતાનુયોગ :

પૃ. ૧૪	લોક વર્ણન	સૂ. ૩૦ (૧)	જીવનું મરવું ઉત્પન્ન થવું.
પૃ. ૩૭૩	પુષ્કરવરદ્વીપ વર્ણન	સૂ. ૭૫૦	કાળોદ સમુદ્ર અને પુષ્કરવર દ્વીપનાં જીવોની એક બીજામાં ઉત્પત્તિ.

દ્રવ્યાનુયોગ :

પૃ. ૮૭૦	લેશ્યા વર્ણન	સૂ. ૩૦	અણગારનું લેશ્યાનુસાર ઉપચાતનું પ્રરુપણ.
પૃ. ૮૭૨	લેશ્યા વર્ણન	સૂ. ૩૨	સલેશી ચોવીસ દંડકો દ્વારા ઉત્પાદ, ઉદવર્તન.
પૃ. ૧૨૬૭	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૧	એકેન્દ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ.
પૃ. ૧૨૬૮	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૨	વિકલેન્દ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ.
પૃ. ૧૨૬૯	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૩	પંચેન્દ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ.
પૃ. ૧૨૬૭	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૧,૮૧	એકેન્દ્રિય જીવોનાં મરણ.
પૃ. ૧૨૬૮	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૨	વિકલેન્દ્રિય જીવોનાં મરણ.
પૃ. ૧૨૬૯	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૩	પંચેન્દ્રિય જીવોનાં મરણ.
પૃ. ૧૨૭૯	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૬ (૧)	ઉત્પલ પત્રવાળા જીવની ઉત્પત્તિ.

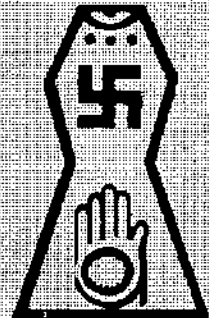
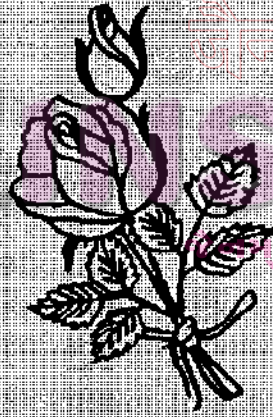
ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
દ્રવ્યાનુયોગ :	પૃ. ૧૨૮૩	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૬ (૨૭)	ઉત્પલ પત્રવાળા જીવની ગતિ-આગતિ.
	પૃ. ૧૨૮૪	તિર્યચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૬ (૩૧)	ઉત્પલ પત્રનાં જીવ મરીને ક્યાં જઈ ક્યાં ઉત્પન્ન થશે.
	પૃ. ૧૩૮૦	મનુષ્યગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૦૫	એકોરુક દ્વીપનાં મનુષ્યોની દેવલોકમાં ઉત્પત્તિ.
	પૃ. ૧૫૭૬	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૨	કૃતયુગ્મ એકેન્દ્રિય જીવની ઉત્પત્તિ ^૧
	પૃ. ૧૫૭૭	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૨	કૃતયુગ્મ એકેન્દ્રિય જીવ એક સમયમાં કેટલા.
	પૃ. ૧૫૭૮	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૨	કૃતયુગ્મ એકેન્દ્રિયનાં જન્મ-મરણ.
	પૃ. ૧૫૮૪	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૭	સોળ દ્વીન્દ્રિય મહાયુગ્મોમાં ઉત્પત્તિ.
	પૃ. ૧૧૪૪	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૮૪	ઉત્પત્તિની અપેક્ષા એકેન્દ્રિયોમાં કર્મબંધનું પ્રરુપણ.
	પૃ. ૧૮૦૬	પ્રકીર્ણક વર્ણન	સૂ. ૩૫	છ દિશાઓમાં જીવોની ગતિ-આગતિ.
	પૃ. ૧૬૦૨	ગમ્મા વર્ણન	સૂ. ૨	ગતિની અપેક્ષા નૈરયિકોનાં ઉપપાતનું વર્ણન.
	પૃ. ૧૬૦૩	ગમ્મા વર્ણન	સૂ. ૩	નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત-અસંજી પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોમાં ઉપપાતનું પરુપણ ^૨
	પૃ. ૧૬૦૫	ગમ્મા વર્ણન	સૂ. ૩ (૨૦)	નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત અસંજી પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકોની ગતિ-આગતિ. ^૩

૧. પૃ. ૧૫૭૬ થી ૧૫૮૮માં બત્રીસ દ્વારોનું વિસ્તૃત વર્ણન છે.
એકેન્દ્રિયનાં દ્વારોનો ઉલ્લેખ વુક્કંતિ આદિ બધા અધ્યયનોમાં કરેલ છે. તે પ્રમાણે બેઈન્દ્રિય, ત્રેઈન્દ્રિય, ચઉરેન્દ્રિય, સંજી પંચેન્દ્રિય, અસંજી પંચેન્દ્રિયનું વર્ણન પ્રથમ સમયાદિ સલેશી, ભવસિદ્ધિક, અભવસિદ્ધિક આદિનાં મહાયુગ્મ ત્ર્યોજ, દ્વાપર યુગ્મ, કલ્યોજનાં રુપમાં જાણવું જોઈએ.
- ૨-૩ નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર ઉપરોક્ત વીસ દ્વારોનાં સમાન જ ચોવીસ દંડકોમાં વીસ દ્વારોનું પૃ. ૧૬૦૨ થી ૧૬૭૩ સુધી વિસ્તૃત વર્ણન છે.

પરિશિષ્ટ ૨

આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ

સ્થાનકવાસી જૈન વાડી, ૨૮-૨૯, સ્થાનકવાસી જૈન સોસાયટી, નારણપુરા કોસીંગ પાસે,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૩. ટે.નં. : ૭૫૫૧૪૨૬, ૭૫૫૨૭૧૧

જૈન આગમ તે જૈન દર્શન અને જૈન ધર્મનું મૂલ શ્રોત છે, એમાં પ્રતિપાદિત વિષયોનું વર્ગીકૃત સંકલનનું વિશાળ કાર્ય જે લગભગ મોટા આકારનાં ૬૪૦૦ પાનાનું ચાર અનુયોગના રૂપમાં ૫૦ વર્ષના અથાક પરિશ્રમથી ઉપાધ્યાય શ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. "કમલ"ના સંપાદકત્વમાં સ્વાધ્યાયી અને શોધાર્થીયો માટે બહુજ સુલભ કરેલા છે. એ ગ્રન્થમાલાના નિર્દેશક પ્રખ્યાત ઈંડોલોજીસ્ટ પં. દલસુખભાઈ માલવણિયા અને સંયોજક શ્રી વિનયમુનિજી "વાગીશ" છે.

: ચાર અનુયોગ :

- (૧) ધર્મકથાનુયોગ : જૈન આગમોમાં વર્ણિત મહાપુરુષો વગેરેની કથાઓ, રૂપકો વગેરેનું વર્ગીકૃત સંકલન.
- (૨) ચરણાનુયોગ : જૈન આગમોમાં વર્ણિત શ્રાવક અને સાધુઓનું આચાર-વિચાર પ્રત પ્રાયશ્ચિત્ત સંઘ વ્યવસ્થા વગેરેનું વિશદ વર્ણન.
- (૩) ગણિતાનુયોગ : જૈન આગમોમાં વર્ણિત ભૂગોળ, ખગોળનું વર્ગીકૃત સંકલન.
- (૪) દ્રવ્યાનુયોગ : જૈન આગમોમાં વર્ણિત જીવ-અજીવ, કર્મ, લેશ્યા, પુદ્ગલ, જ્ઞાન ક્રિયા વગેરે વિષયોનું વિસ્તૃત સંકલન.

પાકું બાઈન્ડીંગ, પ્લાસ્ટિક કવર યુક્ત, મૂલ પાઠ સાથે ભાષાંતર અનેક પરિશિષ્ટોથી યુક્ત છે. આ પુસ્તકો તમારી લાયબ્રેરીમાં વસાવવા માટેની તક ચૂકશો નહીં અન્યથા આવી અલભ્ય ગ્રન્થ નહીં મળે.

હિન્દી સેટ	કિંમત રૂ.	ગુજરાતી સેટ	કિંમત રૂ.
૧. ધર્મકથાનુયોગ ભાગ-૧	૫૦૦/-	૧. ધર્મકથાનુયોગ (મૂલ)	૫૦૦/-
૨. ધર્મકથાનુયોગ ભાગ-૨	૫૦૦/-	૨. ધર્મકથાનુયોગ ભાગ-૧	૪૦૦/-
૩. ગણિતાનુયોગ	૬૦૦/-	૩. ધર્મકથાનુયોગ ભાગ-૨	૪૦૦/-
૪. ચરણાનુયોગ ભાગ-૧	૫૦૦/-	૪. ચરણાનુયોગ ભાગ-૧	૫૦૦/-
૫. ચરણાનુયોગ ભાગ-૨	૪૦૦/-	૫. ચરણાનુયોગ ભાગ-૨	૪૦૦/-
૬. દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૧	૬૦૦/-	૬. ગણિતાનુયોગ ભાગ-૧	૫૦૦/-
૭. દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૨	૫૦૦/-	૭. ગણિતાનુયોગ ભાગ-૨	૬૦૦/-
૮. દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૩	૪૦૦/-	૮. દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૧	૬૦૦/-
		૯. દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૨	૭૦૦/-
		૧૦. દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૩	૭૦૦/-

ગુજરાતી સેટમાં ૧૦ પુસ્તકો છપાયેલા છે. દ્રવ્યાનુયોગના એકથી ત્રણ ભાગ છપાઈ ગયા છે. જેથી આજેજ આપનું નામ સભ્યપદમાં નોંધાવી દસ પુસ્તકો મેળવી લેશો. દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૪ દિવાળી સુધી પ્રકાશિત થશે. દરેક સેટના સભ્યો માટે રૂ. ૨,૧૦૦/- અને સંઘો માટે રૂ. ૧,૫૦૦/- રાખેલ છે.

ડ્રાફ્ટ - આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ અમદાવાદના નામનો મોકલાવવા વિનંતી છે. આ સંસ્થા કલમ '૮૦-જી' મુજબ માફીને પાત્ર છે.

: નિવેદક :

નવનીતભાઈ ચુન્નીલાલ પટેલ
પ્રમુખ

જયંતિભાઈ ચંદુલાલ સંઘવી
મંત્રી

પરિશિષ્ટ - ૨

સંકલનમાં પ્રયુક્ત આગમોના સ્થળ નિર્દેશ (આગમોના ક્રમથી અધ્યયન, ઉદ્દેશક, સૂત્રાંક ક્રમબદ્ધ કરેલ છે.)

પૃષ્ઠાંક	સ્થળ નિર્દેશ	પૃષ્ઠાંક	સ્થળ નિર્દેશ
૨૮. આશ્રવ અધ્યયન (પૃ. ૧૩૪૮-૧૪૨૨)		૧૩૭૭-૭૯	શુ. ૧ અ. ૨ સુ. ૫૮
સ્થાનાંગ સૂત્ર		૧૩૭૯	શુ. ૧ અ. ૨ સુ. ૫૯
૧૩૫૨	અ. ૫ ડ. ૧ સુ. ૪૧૮	૧૩૭૯-૮૦	શુ. ૧ અ. ૩ સુ. ૬૦
વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્ર		૧૩૮૦-૮૧	શુ. ૧ અ. ૩ સુ. ૬૧
૧૪૧૬	શ. ૨ ડ. ૫ સુ. ૯	૧૩૮૧-૮૨	શુ. ૧ અ. ૩ સુ. ૬૨
પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર		૧૩૮૨-૮૩	શુ. ૧ અ. ૩ સુ. ૬૩-૬૪
૧૩૫૨	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૧ ગા. ૨	૧૩૮૩-૮૫	શુ. ૧ અ. ૩ સુ. ૬૫-૬૬
૧૩૫૨	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૧ ગા. ૩	૧૩૮૫-૮૬	શુ. ૧ અ. ૩ સુ. ૬૭
૧૩૫૨	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૨	૧૩૮૬-૮૮	શુ. ૧ અ. ૩ સુ. ૬૮-૭૦
૧૩૫૩	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૩	૧૩૮૮-૯૦	શુ. ૧ અ. ૩ સુ. ૭૧-૭૨
૧૩૫૩	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૪	૧૩૯૦-૯૩	શુ. ૧ અ. ૩ સુ. ૭૩-૭૫
૧૩૫૩	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૫	૧૩૯૪	શુ. ૧ અ. ૩ સુ. ૭૬
૧૩૫૪	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૬	૧૩૯૪-૯૮	શુ. ૧ અ. ૩ સુ. ૭૭-૭૮ (ક)
૧૩૫૪	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૭	૧૩૯૮-૯૯	શુ. ૧ અ. ૩ સુ. ૭૮ (ખ) ૭૯ (ક)
૧૩૫૪	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૮	૧૩૯૯	શુ. ૧ અ. ૩ સુ. ૭૯ (ખ)
૧૩૫૪	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૯	૧૩૯૯	શુ. ૧ અ. ૪ સુ. ૮૦
૧૩૫૫-૫૬	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૧૦-૧૨	૧૪૦૦	શુ. ૧ અ. ૪ સુ. ૮૧
૧૩૫૬-૫૭	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૧૩-૧૭	૧૪૦૦-૦૧	શુ. ૧ અ. ૪ સુ. ૮૨
૧૩૫૭-૫૮	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૧૮	૧૪૦૧-૦૩	શુ. ૧ અ. ૪ સુ. ૮૩-૮૫
૧૩૫૮-૫૯	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૧૯-૨૧	૧૪૦૩-૦૭	શુ. ૧ અ. ૪ સુ. ૮૬
૧૩૫૯	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૨૨	૧૪૦૭	શુ. ૧ અ. ૪ સુ. ૮૭
૧૩૬૦	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૨૩-૨૪	૧૪૦૭-૧૪	શુ. ૧ અ. ૪ સુ. ૮૮-૮૯
૧૩૬૧-૬૪	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૨૫-૩૨	૧૪૧૪-૧૫	શુ. ૧ અ. ૪ સુ. ૯૦
૧૩૬૫-૬૭	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૩૩-૪૧	૧૪૧૫-૧૬	શુ. ૧ અ. ૪ સુ. ૯૧-૯૨ (ક)
૧૩૬૭	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૪૨	૧૪૧૬	શુ. ૧ અ. ૪ સુ. ૯૨ (ખ)
૧૩૬૭-૬૮	શુ. ૧ અ. ૧ સુ. ૪૩	૧૪૧૬-૧૭	શુ. ૧ અ. ૫ સુ. ૯૩ (ક)
૧૩૬૮	શુ. ૧ અ. ૨ સુ. ૪૪	૧૪૧૭-૧૮	શુ. ૧ અ. ૫ સુ. ૯૩ (ખ)
૧૩૬૮-૬૯	શુ. ૧ અ. ૨ સુ. ૪૫	૧૪૧૮	શુ. ૧ અ. ૫ સુ. ૯૪
૧૩૭૦-૭૧	શુ. ૧ અ. ૨ સુ. ૪૬-૪૭	૧૪૧૮-૨૦	શુ. ૧ અ. ૫ સુ. ૯૫
૧૩૭૧-૭૨	શુ. ૧ અ. ૨ સુ. ૪૮-૫૦	૧૪૨૧	શુ. ૧ અ. ૫ સુ. ૯૬
૧૩૭૨-૭૩	શુ. ૧ અ. ૨ સુ. ૫૧	૧૪૨૨	શુ. ૧ અ. ૫ સુ. ૯૭ (ક)
૧૩૭૩	શુ. ૧ અ. ૨ સુ. ૫૨-૫૩	૧૪૨૨	શુ. ૧ અ. ૫ સુ. ૯૭ (ખ)
૧૩૭૪-૭૫	શુ. ૧ અ. ૨ સુ. ૫૪-૫૫	૧૪૨૨	શુ. ૧ અ. ૫ અન્તિમ ગાથાઈ
૧૩૭૫-૭૭	શુ. ૧ અ. ૨ સુ. ૫૬-૫૭		

पृष्ठांक	स्थल निर्देश	पृष्ठांक	स्थल निर्देश
२९. वेद अध्ययन (पृ. १४२३-१४६१)			
स्थानांग सूत्र			
१४५५	अ. १	सु. ३९ (१)	१४३६-३७ पडि. २ सु. ४९
१४५७	टि. अ. २ उ. ४	सु. १२४/३-७	१४३९-४१ पडि. २ सु. ५० (१-५)
१४६०	अ. ३ उ. १	सु. १३०	१४२५ पडि. २ सु. ५१ (२)
१४५५	अ. ३ उ. १	सु. १३१	१४३४ पडि. २ सु. ५४
१४६०	अ. ४ उ. १	सु. २४८/२	१४३७ पडि. २ सु. ५५
१४६०-६१	अ. ४ उ. ४	सु. ३५३	१४४१-४३ पडि. २ सु. ५६ (१-२)
१४६१	अ. ४ उ. ४	सु. ३५७	१४३४-३६ पडि. २ सु. ५९ (२)
१४५७	टि. अ. ५ उ. १	सु. ४०२	१४३८-३९ पडि. २ सु. ५९ (३)
समवायांय सूत्र			
१४५९	टि. सम.	सु. १५३ (४)	१४४३-४६ पडि. २ सु. ६० (१-५)
१४२५	सम.	सु. १५६	१४२५ पडि. २ सु. ६१ (२)
१४२६	सम.	सु. १५६	१४४६-५५ पडि. २ सु. ६२ (१-९)
व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र			
१४२८-२९	श. २ उ. ५	सु. १	१४३६ टि. पडि. २ सु. ६३
१४३९	टि. श. ६ उ. ३	सु. २९	१४३७ टि. पडि. २ सु. ६३
१४५९	टि. श. १३ उ. ३	सु. १	१४३८ टि. पडि. २ सु. ६३
१४२५-२६	श. १९ उ. ९	सु. ८	१४२७ टि. पडि. ३ उ. १ सु. ९७ (२)
१४२५	श. २० उ. ७	सु. १२-१५	१४३४ टि. पडि. ३ सु. २०६
जीवाभिगम सूत्र			
१४२६	पडि. १	सु. १३ (११)	१४३१ टि. पडि. ६ सु. २२५
१४२७	पडि. १	सु. १५	१४३९ टि. पडि. ९ सु. २३२
१४२७	पडि. १	सु. १६-१७	१४३१ टि. पडि. ९ सु. २३२
१४२७	पडि. १	सु. २०-२१	१४३९ टि. पडि. ९ सु. २३२
१४२७	पडि. १	सु. २४-२५	१४३९ टि. पडि. ९ सु. २३२
१४२७	पडि. १	सु. २६	१४३६ टि. पडि. ९ सु. २३२
१४२७	पडि. १	सु. २८	१४३७ टि. पडि. ९ सु. २४५
१४२७	पडि. १	सु. २९	१४३८ टि. पडि. ९ सु. २४५
१४२७	पडि. १	सु. ३०	१४३९ टि. पडि. ९ सु. २४५
१४२६	पडि. १	सु. ३२	१४३७ टि. पडि. ९ सु. २४५
१४२७	पडि. १	सु. ३५	१४३८ टि. पडि. ९ सु. २४५
१४२७	पडि. १	सु. ३६ (१, २)	१४३२ टि. पडि. ९ सु. २५५
१४२७	पडि. १	सु. ३८	१४३४ टि. पडि. ९ सु. २५५
१४२७	पडि. १	सु. ३९	
१४२७	पडि. १	सु. ४०	
१४२७	पडि. १	सु. ४१	
१४२७	पडि. १	सु. ४१	
१४२८	पडि. १	सु. ४२	
१४२८	पडि. १	सु. ४२	
१४३१-३४	पडि. २	सु. ४८ (१-३)	
प्रज्ञापना सूत्र			
१४३९	पद ३		सु. २५३
१४३१	टि. पद १८		सु. १२६२
१४३२	टि. पद १८		सु. १२६३
१४३०-३१	पद १८		सु. १३२६-१३३०
१४५६-५९	पद ३४		सु. २०५१-२०५२
१४५९	पद ३४		सु. २०५३
उत्तराध्ययन सूत्र			
१४३४	टि. अ. ३६		गा. २०१

पृष्ठांक	स्थल निर्देश	पृष्ठांक	स्थल निर्देश
३०. कषाय अध्ययन (पृ. १४६२-१४७२)		३१ कर्म अध्ययन (पृ. १४७३-१६६५)	
स्थानांग सूत्र		स्थानांग सूत्र	
१४६३	अ. १ सु. ३९ (१)	१४७०	पडि. १ सु. ३९
१४६९	टि. अ. २ उ. ४ सु. १११	१४७०	पडि. १ सु. ४०
१४६३	टि. अ. ४ उ. १ सु. २४९	१४७०	पडि. १ सु. ४१
१४६३	टि. अ. ४ उ. १ सु. २४९	१४७१	पडि. १ सु. ४१
१४६७	टि. अ. ४ उ. १ सु. २४९	१४७१	पडि. १ सु. ४२
१४६९	टि. अ. ४ उ. १ सु. २४९	१४७२	टि. पडि. ९ सु. २३२
१४६४-६६	अ. ४ उ. २ सु. २९३	१४७२	पडि. ९ सु. २४८
१४६४	अ. ४ उ. ३ सु. ३११	१४७२	टि. पडि. ९ सु. २४८
१४६६	अ. ४ उ. ३ सु. ३११	प्रज्ञापना सूत्र	
१४६६-६७	अ. ४ सु. ३८५	१४७२	पद ३ सु. २५४
१४६८	अ. ८ सु. ६०६	१४६३	पद १४ सु. ९५८-९५९
१४६३	टि. अ. ९ सु. ६९३	१४६९	पद १४ सु. ९६०
१४६७-६८	अ. १० सु. ७०८	१४६७	पद १४ सु. ९६१
१४६८	अ. १० सु. ७१०	१४६३	पद १४ सु. ९६२-९६३
समवायांग सूत्र		१४७१-७२	पद १८ सु. १३३१-१३३४
१४६३	टि. सम. ४ सु. १	३१ कर्म अध्ययन (पृ. १४७३-१६६५)	
१४६८	टि. सम. ८ सु. १	स्थानांग सूत्र	
१४६४	टि. सम. ८ सु. २	१६४३	अ. १ सु. १
व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र		१५३७	अ. १ सु. ७
१४६३	टि. श. १८ उ. ४ सु. ३	१५३६	अ. २ उ. २ सु. ६७
१४६८-६९	श. १९ उ. ९ सु. ८	१५८६-८७	अ. २ उ. ३ सु. ७९ (१९-२१)
१४६९	श. १९ उ. ८ सु. १९-२०	१५८७	अ. २ उ. ३ सु. ७९ (२२)
जीवाभिगम सूत्र		१५८७	अ. २ उ. ३ सु. ७९ (२३-२४)
१४६९	पडि. १ सु. १३ (५)	१५१२	अ. २ उ. ४ सु. १०७
१४७०	पडि. १ सु. १५	१५३७	अ. २ उ. ४ सु. १०७
१४७०	पडि. १ सु. १६, १७	१५६६	टि. अ. २ उ. ४ सु. १०७/२
१४७०	पडि. १ सु. १८, २०, २१	१४९७	अ. २ उ. ४ सु. ११६ (१)
१४७०	पडि. १ सु. २४, २५	१४९७	अ. २ उ. ४ सु. ११६ (२)
१४७०	पडि. १ सु. २६	१४९८	टि. अ. २ उ. ४ सु. ११६ (३)
१४७०	पडि. १ सु. २८	१४९८	टि. अ. २ उ. ४ सु. ११६ (४)
१४७०	पडि. १ सु. २९	१४९९	अ. २ उ. ४ सु. ११६ (५)
१४७०	पडि. १ सु. ३०	१५००	अ. २ उ. ४ सु. ११६ (६)
१४६९	पडि. १ सु. ३२	१५०३	टि. अ. २ उ. ४ सु. १२५ (७)
१४७०	पडि. १ सु. ३५	१५०३	अ. २ उ. ४ सु. ११६ (८)
१४७०	पडि. १ सु. ३६	१५०९-१०	अ. २ उ. ४ सु. १२५
१४७०	पडि. १ सु. ३६	१५८९	टि. अ. ३ उ. १ सु. १३३
१४७०	पडि. १ सु. ३६	१६१५	अ. ३ उ. १ सु. १५२
१४७०	पडि. १ सु. ३८	१६५०	अ. ३ उ. ४ सु. २२६
		१६१०	अ. ३ उ. ४ सु. २३३

पृष्ठांक	स्थल निर्देश			पृष्ठांक	स्थल निर्देश		
१४९७	टि.	अ. ४	उ. १	सु. २५०	समवायांग सूत्र		
१५७२		अ. ४	उ. १	सु. २६८	१६४३	टि.	सम. १ सु. ३
१६५०		अ. ४	उ. १	सु. २६८	१५३७	टि.	सम. १ सु. १६
१६५०		अ. ४	उ. १	सु. २६८	१५३७	टि.	सम. २ सु. ३
१४९९	टि.	अ. ४	उ. २	सु. २९४	१५४६	टि.	सम. ४ सु. ५
१५४६		अ. ४	उ. २	सु. २९६ (१)	१६५०		सम. ७ सु. ६
१५४६-४७		अ. ४	उ. २	सु. २९६ (२-१०)	१४९८	टि.	सम. ९ सु. ११
१५४७-४८		अ. ४	उ. ४	सु. ३५४	१६६२-६३		सम. १४ सु. ५
१४८०		अ. ४	उ. ४	सु. ३६२ (१)	१४९९	टि.	सम. १६ सु. २
१४८०-८१		अ. ४	उ. ४	सु. ३६२ (२)	१५५४		सम. १७ सु. १०
१५८६	टि.	अ. ४	उ. ४	सु. ३७३	१६२०	टि.	सम. २० सु. ५
१५१०		अ. ४	उ. ४	सु. ३८७	१५०४-५		सम. २१ सु. २
१६६०		अ. ५	उ. १	सु. ४२३	१५०५-६		सम. २५ सु. ६
१४९१-९२		अ. ५	उ. २	सु. ४२६	१५०५		सम. २६ सु. २
१४९७	टि.	अ. ५	उ. ३	सु. ४६४	१५०५		सम. २७ सु. ५
१५१०		अ. ५	उ. ३	सु. ४७३	१५०५		सम. २८ सु. २
१५९०	टि.	अ. ६		सु. ५३६ (१)	१५०६-७		सम. २८ सु. ५
१५९१	टि.	अ. ६		सु. ५३६ (२-३)	१५०७		सम. २९ सु. ९
१५९६	टि.	अ. ६		सु. ५३६ (४-८)	१४८९	टि.	सम. ३० सु. १
१५१०		अ. ६		सु. ५४०	१५०४		सम. ३९ सु. ४
१६१६		अ. ७		सु. ५६१	१५००	टि.	सम. ४२ सु. ६
१६४५	टि.	अ. ७		सु. ५८८	१५०३		सम. ५१ सु. ५
१६४५	टि.	अ. ७		सु. ५८८	१४८५		सम. ५२ सु. १
१५१०-११		अ. ७		सु. ५९२	१५०४		सम. ५२ सु. ४
१४९४-९५		अ. ८		सु. ५९६	१५०४		सम. ५५ सु. ६
१६२०	टि.	अ. ८		सु. ६५८	१५०४		सम. ५८ सु. २
१६३१	टि.	अ. ८		सु. ६५८	१५०४		सम. ६९ सु. ३
१६३१	टि.	अ. ८		सु. ६५८	१६१७	टि.	सम. ७० सु. ४
१५११		अ. ८		सु. ६६०	१५०४		सम. ८७ सु. ५
१४९८	टि.	अ. ९		सु. ६६८	१५०४		सम. ९१ सु. ४
१५९०		अ. ९		सु. ६८६	१५०४		सम. ९७ सु. ३
१५३७	टि.	अ. ९		सु. ६९३	१५९१	टि.	सम. सु. १५४ (५)
१४९९	टि.	अ. ९		सु. ७००	१५९३	टि.	सम. सु. १५५ (९)
१५११		अ. ९		सु. ७०२	भगवती सूत्र (व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र)		
१४९२		अ. १०		सु. ७५८	१६५९-६०	श. १	उ. १ सु. ५
१६१५		अ. १०		सु. ७७२	१४९५	श. १	उ. १ सु. ६ (९-१०)
१५११-१२		अ. १०		सु. ७८३	१६११-१२	श. १	उ. २ सु. ४

पृष्ठांक	स्थल निर्देश		
१५९८-९९	श. १	उ. २	सु. २०-२१
१५९९	श. १	उ. २	सु. २२
१५८०-८१	श. १	उ. ३	सु. १-३
१५८४	श. १	उ. ३	सु. ४-५
१५८०	श. १	उ. ३	सु. ८-९
१५८२-८३	श. १	उ. ३	सु. १०-११
१५८३	श. १	उ. ३	सु. १२-१३
१५८४	श. १	उ. ३	सु. १४
१५८५	श. १	उ. ३	सु. १५
१४८०	ति. श. १	उ. ४	सु. १
१६४९-५०	श. १	उ. ४	सु. २-५
१६६३	श. १	उ. ४	सु. ६
१६१२	श. १	उ. ७	सु. ९
१६४३	श. १	उ. ७	सु. २२
१५९९-१६०२	श. १	उ. ८	सु. १-३
१४८१	श. १	उ. ९	सु. ९
१५९६-९७	श. १	उ. ९	सु. २०
१६६०	ति. श. १	उ. १०	सु. १
१६१३-१५	श. ५	उ. ३	सु. १
१५८७	श. ५	उ. ३	सु. २-४
१५८७-८८	श. ५	उ. ३	सु. ५
१५५२-५३	श. ५	उ. ४	सु. ५-९
१५५३	श. ५	उ. ४	सु. १०-१४
१५८८-८९	श. ५	उ. ६	सु. १-४
१४९३	श. ५	उ. ६	सु. २०
१६५७-५९	श. ६	उ. ३	सु. २-३
१६५२-५३	श. ६	उ. ३	सु. ४-५
१६५३-५४	श. ६	उ. ३	सु. ६-७
१४८२	ति. श. ६	उ. ३	सु. १०
१६१६-१७	श. ६	उ. ३	सु. ११ (१-७)
१५५४-५९	श. ६	उ. ३	सु. १२-२८
१५९०	ति. श. ६	उ. ८	सु. २७
१५९१	ति. श. ६	उ. ८	सु. २८
१५९१-९३	श. ६	उ. ८	सु. २९-३४
१५५२	ति. श. ६	उ. ९	सु. १
१६६४-६५	श. ७	उ. १	सु. ११-१३ (१-४)
१५८९-९०	श. ७	उ. ६	सु. २-४
१६१५	श. ७	उ. ६	सु. ५-६

पृष्ठांक	स्थल निर्देश		
१५९७-९८	श. ७	उ. ६	सु. १२-१४
१४९०	श. ७	उ. ६	सु. १५-२२
१४९१	श. ७	उ. ६	सु. २३-३०
१५१३	श. ७	उ. ८	सु. ३-४
१६१५	श. ८	उ. ४	सु. १८
१५३७	श. ८	उ. ८	सु. १०
१५३७-४०	श. ८	उ. ८	सु. ११-१४
१५४१	श. ८	उ. ८	सु. १५-१६
१५४१-४२	श. ८	उ. ८	सु. १७-२०
१५४२	श. ८	उ. ८	सु. २१-२२
१४८२	ति. श. ८	उ. ८	सु. २३
१५०७-८	श. ८	उ. ८	सु. २४-२९
१५०८-९	श. ८	उ. ८	सु. ३०-३४
१४८२	ति. श. ८	उ. १०	सु. ३१
१४८२	ति. श. ८	उ. १०	सु. ३२
१६५०-५१	श. ८	उ. १०	सु. ३३-४१
१४८२-८५	श. ८	उ. १०	सु. ४२-५८
१६५९	श. ९	उ. ३३	सु. ९६
१५४६	श. १२	उ. १	सु. २६-२८
१५४५-४६	श. १२	उ. २	सु. २९
१६५२	श. १२	उ. ५	सु. २७
१४८१	श. १२	उ. ५	सु. ३७
१६३२	ति. श. १३	उ. ८	सु. १
१६१०	श. १४	उ. १	सु. १०-१३
१६१०-११	श. १४	उ. १	सु. १६-१९
१६११	श. १४	उ. १	सु. २०
१४९३-९४	श. १६	उ. २	सु. १७-१९
१४८२	ति. श. १६	उ. ३	सु. २-३
१५५२	ति. श. १६	उ. ३	सु. ४
१५७१	ति. श. १६	उ. ३	सु. ४ (१)
१५७२	ति. श. १६	उ. ३	सु. ४ (२)
१५४३	श. १८	उ. ३	सु. १०-१४
१५४३	श. १८	उ. ३	सु. १५-१६
१५४३-४४	श. १८	उ. ३	सु. १७-२०
१५१२-१३	श. १८	उ. ३	सु. २१-२३
१६५४-५५	श. १८	उ. ५	सु. ५-७
१६१२-१३	श. १८	उ. ५	सु. ८-११

पृष्ठांक	स्थल निर्देश	पृष्ठांक	स्थल निर्देश
१६६१-६२	श. १८ उ. ७ सु. ४८-५१	१५७२-७४	श. ३३/१ उ. १ सु. ७-१६
१६६६-५७	श. १९ उ. ५ सु. १-५	१५७४	श. ३३/१ उ. २ सु. ४-१०
१४९३	श. १९ उ. ८ सु. ५-७	१५७४-७५	श. ३३/१ उ. ३ सु. २
१५४४	श. २० उ. ७ सु. १-३	१५७५	श. ३३/१ उ. ४ सु. १
१५४४	श. २० उ. ७ सु. ४-७	१५७५	श. ३३/१ उ. ५ सु. १
१५४४-४५	श. २० उ. ७ सु. ८-११	१५७५	श. ३३/१ उ. ६ सु. १
१५४५	श. २० उ. ७ सु. १६-१८	१५७५	श. ३३/१ उ. ७ सु. १
१५९८	श. २० उ. १० सु. १-६	१५७५	श. ३३/१ उ. ८ सु. १
१५१४	श. २६ उ. १ सु. २ गा. १	१५७५	श. ३३/१ उ. ९ सु. १
१५१४-१६	श. २६ उ. १ सु. ४-३३	१५७५	श. ३३/१ उ. १० सु. १
१५१७-१८	श. २६ उ. १ सु. ३४-४३	१५७५	श. ३३/१ उ. ११ सु. १
१५२०-२५	श. २६ उ. १ सु. ४४-८८	१५७५	श. ३३/२ उ. १ सु. ४-६
१५१८-१९	श. २६ उ. २ सु. १-९	१५७५	श. ३३/२ उ. २ सु. २
१५२५-२६	श. २६ उ. २ सु. १०-१६	१५७५-७६	श. ३३/२ उ. ३ सु. २
१५२८	श. २६ उ. ३ सु. १-२	१५७६	श. ३३/२ उ. ४-११ सु. १
१५२८	श. २६ उ. ४ सु. १	१५७६	श. ३३/३ उ. १-११ सु. १
१५२८	श. २६ उ. ५ सु. १	१५७६	श. ३३/४ उ. १-११ सु. १
१५२९	श. २६ उ. ६ सु. १	१५७६	श. ३३/५ उ. १-११ सु. १
१५२९	श. २६ उ. ७ सु. १	१५७६	श. ३३/६ उ. १-११ सु. १
१५२९	श. २६ उ. ८ सु. १	१५७६	श. ३३/६ उ. १-११ सु. ६
१५२९	श. २६ उ. ९ सु. १	१५७६	श. ३३/६ उ. १-११ सु. १०-११
१५२९-३०	श. २६ उ. १० सु. १	१५७६	श. ३३/७ उ. १-११ सु. १
१५१९-२०	श. २६ उ. ११ सु. १-४	१५७७	श. ३३/८ उ. १-११ सु. १
१५२६-२७	श. २६ उ. ११ सु. ५-१९	१५७७	श. ३३/९ उ. १-९ सु. १
१५३०	श. २७ उ. १-११ सु. १-२	१५७७	श. ३३/१० उ. १-९ सु. १
१५३०-३१	श. २८ उ. १ सु. १-१०	१५७७	श. ३३/११ उ. १-९ सु. १
१५३१-३२	श. २८ उ. २ सु. १-४	१५७७	श. ३३/१२ उ. १-९ सु. १
१५३२	श. २८ उ. ३-११ सु. १	१५७७-७८	श. ३४/१ उ. १ सु. ७०-७३
१५३२-३४	श. २९ उ. १ सु. १-६	१५६६-६८	श. ३४/१ उ. १ सु. ७६
१५३४-३६	श. २९ उ. २ सु. १-७	१५७८	श. ३४/१ उ. २ सु. ४
१५३६	श. २९ उ. ३-११ सु. १	१५६८-६९	श. ३४/१ उ. २ सु. ७
१६०२-५	श. ३० उ. १ सु. ३३-६४	१५७८	श. ३४/१ उ. ३ सु. ३ (१)
१६०५-८	श. ३० उ. १ सु. ६५-९३	१५६९-७०	श. ३४/१ उ. ३ सु. ३ (२)
१६०८-९	श. ३० उ. २ सु. ५-१०	१५७८-७९	श. ३४/१ उ. ४-११ सु. १
१६०९	श. ३० उ. ३ सु. १	१५७९	श. ३४/२ उ. १-११ सु. ३
१६०९-१०	श. ३० उ. ३ सु. ४-११	१५७९	श. ३४/३-५ उ. १-११ सु. १-२
		१५७९	श. ३४/६ उ. १-११ सु. २

पृष्ठांक	स्थल निर्देश	पृष्ठांक	स्थल निर्देश
१५७९	श. ३४/६ उ. १-११ सु. ५	१४९९	पद २३ उ. २ सु. १६९२
१५७९-८०	श. ३४/७-१२ उ. १-११ सु. १-३	१५००-१५०३	पद २३ उ. २ सु. १६९३-१६९५
	ज्ञाताधर्मकथांग सूत्र	१५०३	पद २३ उ. २ सु. १६९६
१६५५-५६	श्रु. १ अ. ६ सु. ४-७	१६१७-३२	पद २३ उ. २ सु. १६९७-१७०४
१४९२-९३	श्रु. १ अ. ८ सु. १४	१६३४-३७	पद २३ उ. २ सु. १७०५-१७१४
	औपपातिक सूत्र	१६३७-३८	पद २३ उ. २ सु. १७१५-१७२०
१५८५-८६	सु. ५६	१६३८	पद २३ उ. २ सु. १७२१-१७२४
१४८१	ति. सु. ५६	१६३८-३९	पद २३ उ. २ सु. १७२५-१७२७
१५१२	सु. ६४-६५	१६३९-४१	पद २३ उ. २ सु. १७२८-१७३३
१५६५-६६	सु. ६६	१६४१-४३	पद २३ उ. २ सु. १७३४-१७४१
	जीवाभिगम सूत्र	१६३२	पद २३ उ. २ सु. १७४२-१७४४
१६२०	ति. पडि. २ सु. ५१	१६३३-३४	पद २३ उ. २ सु. १७४५-१७५३
१६२०	ति. पडि. २ सु. ५७	१४८२	ति. पद २४ सु. १७५४ (१, २)
१६२०	ति. पडि. २ सु. ६१	१५४८-५२	पद २४ सु. १७५५-१७६८
	प्रज्ञापना सूत्र	१४८२	ति. पद २५ सु. १७६९ (१-२)
१५९४-९५	पद ३ सु. ३२५	१५७०-७१	पद २५ सु. १७७०-१७७४
१५९५-९६	पद ६ सु. ६७७-६८३	१४८२	ति. पद २६ सु. १७७५ (१, २)
१५९०	पद ६ सु. ६८४	१५६२-६५	पद २६ सु. १७७६-१७८६
१५९०-९१	पद ६ सु. ६८५-६८६	१५७१-७२	पद २७ सु. १७८६-१७९२
१५९३	पद ६ सु. ६८७-६९०	१४८२	पद २७ सु. १७८७ (१, २)
१५९३-९४	पद ६ सु. ६९१-६९२		उत्तराध्ययन सूत्र
१४९५-९७	पद १४ सु. ९६४-९७१	१६६४	अ. २९ सु. २९
१५९८	ति. पद २० सु. १४७१	१४८०	अ. ३३ गा. १
१५९९	ति. पद २० सु. १४७२	१४८२	ति. अ. ३३ गा. २-३
१५९९	ति. पद २० सु. १४७३	१४९७	ति. अ. ३३ गा. ४
१५५९-६२	पद २२ सु. १६४२-१६४९	१४९८	ति. अ. ३३ गा. ५-६
१५६५	ति. पद २२ सु. १६४३	१४९८	ति. अ. ३३ गा. ७
१४८०	पद २३ उ. १ सु. १६६४	१४९९	ति. अ. ३३ गा. ८-११
१४८१-८२	पद २३ उ. १ सु. १६६५	१४९९	ति. अ. ३३ गा. १२
१४८२	पद २३ उ. १ सु. १६६६	१५००	ति. अ. ३३ गा. १३
१४८९-९०	पद २३ उ. १ सु. १६६७-१६६९	१५०३	ति. अ. ३३ गा. १४
१५६६	पद २३ उ. १ सु. १६७०-१६७४	१५०३	ति. अ. ३३ गा. १५-१६ (१)
१५७०	पद २३ उ. १ सु. १६७५-१६७८	१६५२	अ. ३३ गा. १६ (२)-१८
१६४३-४८	पद २३ उ. १ सु. १६७९-१६८६	१६१७	अ. ३३ गा. १९-२३
१४८२	ति. पद २३ उ. २ सु. १६८७	१६४९	अ. ३३ गा. २४-२५
१४९७	पद २३ उ. २ सु. १६८८		दशाश्रुतस्कन्ध सूत्र
१४९७-९९	पद २३ उ. २ सु. १६८९-१६९१	१४८६-८९	दसा. ९ गाथा १-३०

पृष्ठांक	स्थल निर्देश	पृष्ठांक	स्थल निर्देश
३२. वेदना अध्ययन (पृ. १६६६-१६९७)		प्रज्ञापना सूत्र	
सूत्रकृतांग सूत्र			
१६८०-८२	श्रु. १ अ. ५ उ. १ गा. ६-२७	१६६८	पद ३५ सु. २०५४ गा. १
स्थानांग सूत्र			
१६६८	अ. १ सु. २३	१६९७	पद ३५ सु. २०५४ गा. २
१६६८	ति. अ. ३ उ. १ सु. १५५	१६६८-६९	पद ३५ सु. २०५५-२०५९
१६७७	ति. अ. ४ उ. ४ सु. ३४२	१६६९	पद ३५ सु. २०६०-२०६२
१६८५-८६	अ. ६ सु. ४८८	१६६९-७०	पद ३५ सु. २०६३-२०६५
१६८६	अ. १० सु. ७३७	१६७०	पद ३५ सु. २०६६-२०६८
१६८९	अ. १० सु. ७३९	१६७०	पद ३५ सु. २०६९-२०७१
१६७७	ति. अ. १० सु. ७५३	१६७०-७१	पद ३५ सु. २०७२-२०७६
समवायांग सूत्र			
१६६८	ति. सम. सु. १५३ (२)	१६७१-७२	पद ३५ सु. २०७७-२०८४
१६७२	ति. सम. सु. १५३ गा. २	जीवाभिगम सूत्र	
व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र			
१६८४-८५	श. १ उ. २ सु. २-३	१६८०	पडि. ३ उ. २ सु. ८८
१६७५-७६	श. ५ उ. ५ सु. २-४	१६६९	ति. पडि. ३ उ. २ सु. ८९ (३)
१६९३-९५	श. ६ उ. १ सु. २-४	१६७७-७९	पडि. ३ उ. २ सु. ८९ (५)
१६७२-७४	श. ६ उ. १ सु. ५-१२	३३. गति अध्ययन (पृ. १६९८-१७१३)	
१६९०	श. ६ उ. १ सु. १३	स्थानांग सूत्र	
१६८७-८८	श. ६ उ. १० सु. १	१७०१	ति. अ. ३ उ. ३ सु. १८७ (१-२)
१६७५	ति. श. ६ उ. १० सु. ११	१७०२	ति. अ. ३ उ. ३ सु. १८७ (३-४)
१६८६-८७	श. ६ उ. १० सु. ११	१७०१	अ. ४ उ. १ सु. २६७
१६७४-७५	श. ७ उ. १ सु. १४-१५	१७०२	अ. ४ उ. १ सु. २६७
१६९०-९१	श. ७ उ. ३ सु. १०-१२	१७०२	अ. ५ उ. १ सु. ३९०/१२-१३
१६९२-९३	श. ७ उ. ३ सु. १३-१९	१७०२	अ. ५ उ. १ सु. ३९१
१६९१-९२	श. ७ उ. ३ सु. २०-२२	१७०१	अ. ५ उ. ३ सु. ४४२
१६९६-९७	श. ७ उ. ६ सु. ७-११	१७०१	अ. ८ सु. ६३०
१६८२-८३	श. ७ उ. ७ सु. २४	१७०१	अ. १० सु. ७४५
१६८३-८४	श. ७ उ. ७ सु. २५-२८	व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र	
१६७६-७७	श. ७ उ. ८ सु. ७	१७११	ति. श. २५ उ. ३ सु. ११७
१६६९	ति. श. १० उ. २ सु. ५	प्रज्ञापना सूत्र	
१६७०	ति. श. १० उ. २ सु. ५	१७१०-११	पद ३ सु. २२५-२२६
१६८४	श. १४ उ. ४ सु. ५-७	१७०५-६	पद १८ सु. १२६१-१२६५
१६८८-८९	श. १६ उ. २ सु. २-७	१७०७	पद १८ सु. १२६६-१२७०
१६८५	श. १७ उ. ४ सु. १३-२०	जीवाभिगम सूत्र	
१६७६	श. १९ उ. ३ सु. ३३-३७	१७०३	पडि. १ सु. १३ (१२)
१६७२	ति. श. १९ उ. ५ सु. ६-७	१७०४	पडि. १ सु. १३ (३३)
		१७०३	पडि. १ सु. १४-२६
		१७०४	पडि. १ सु. १४-२६

पृष्ठांक	स्थल निर्देश	पृष्ठांक	स्थल निर्देश
१७०५	पडि. १	सु. १८	उत्तराध्ययन सूत्र
१७०५	पडि. १	सु. २१	१७०५ टि. अ. ३६ गा. १६७
१७०५	पडि. १	सु. २१	१७०८ टि. अ. ३६ गा. १६८
१७०३	पडि. १	सु. २७-३०	१७०५ टि. अ. ३६ गा. १७६
१७०५	पडि. १	सु. २८-३०	१७०६ अ. ३६ गा. १७६
१७०२	पडि. १	सु. ३२	१७०६ अ. ३६ गा. १८५-१८६/१
१७०४	पडि. १	सु. ३२	१७०६ अ. ३६ गा. १९२-१९३/१
१७०३-४	पडि. १	सु. ३५-४०	१७०६ टि. अ. ३६ गा. २०१
१७०५	पडि. १	सु. ३५-४०	१७०९ टि. अ. ३६ गा. २०२
१७०४	पडि. १	सु. ४१	१७०६ टि. अ. ३६ गा. २४५
१७०५	पडि. १	सु. ४१	१७०९ टि. अ. ३६ गा. २४६
१७०५	पडि. १	सु. ४२	
१७०४	पडि. १	सु. ४२	
१७०५	टि. पडि. ३	सु. २०६	३४. नरकगति अध्ययन (पृ. १७१४-१७२१)
१७०६	टि. पडि. ३	सु. २०६	सूत्रकृतांग सूत्र
१७०९	टि. पडि. ३	सु. २०६	१७१५ श्रु. १ अ. ५ उ. १ गा. १-५
१७०६	टि. पडि. ६	सु. २२५	१७१६-१८- श्रु. १ अ. ५ उ. २ गा. १-२५
१७०९	टि. पडि. ६	सु. २२५	स्थानांग सूत्र
१७११	टि. पडि. ६	सु. २२५	१७२० अ. ४ उ. १ सु. २४५
१७०६	टि. पडि. ७	सु. २२६	व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र
१७०८	टि. पडि. ७	सु. २२६	१७२०-२१ श. ५ उ. ६ सु. १३
१७०८	टि. पडि. ७	सु. २२७	१७१६ टि. श. १३ उ. ४ सु. ६-९
१७१०	टि. पडि. ७	सु. २२७	१७२१ श. १३ उ. ४ सु. ११
१७१३	टि. पडि. ७	सु. २२७	१७१९-२० श. १४ उ. ३ सु. १४-१७
१७०६	पडि. ९	सु. २३१	जीवाभिगम सूत्र
१७०९	पडि. ९	सु. २३१	१७१९ पडि. ३ उ. २ सु. ८९ (४)
१७०६	टि. पडि. ९	सु. २३१	१७१५-१६ पडि. ३ उ. २ सु. ९२
१७०६	टि. पडि. ९	सु. २४९	१७१९ टि. पडि. ३ उ. ३ सु. ९५
१७०९	टि. पडि. ९	सु. २४९	३५. तिर्यञ्चगति अध्ययन (पृ. १७२२-१७७०)
१७१०	टि. पडि. ९	सु. २४९	स्थानांग सूत्र
१७०६	टि. पडि. ९	सु. २५५	१७२७-२८ अ. २ उ. १ सु. ६३
१७०८-९	पडि. ९	सु. २५५	१७२६-२७ अ. २ उ. १ सु. ६५
१७११	टि. पडि. ९	सु. २५५	१७६८ टि. अ. ३ उ. १ सु. १४९
१७०८	टि. पडि. ९	सु. २५७	१७२६ अ. ३ उ. २ सु. १७२
१७१०	टि. पडि. ९	सु. २५७	१७२९ अ. ३ उ. ३ सु. १८२
१७१३	टि. पडि. ९	सु. २५७	१७२७ अ. ५ उ. १ सु. ३९३
१७१३	टि. पडि. ९	सु. २५७	१७३० अ. ५ उ. २ सु. ४४४
१७०७-८	पडि. ९	सु. २५९	१७३९ अ. ५ उ. ३ सु. ४४४
१७०९-१०	पडि. ९	सु. २५९	व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र
१७११-१३	पडि. ९	सु. २५९	१७२८-२९ श. १ उ. ६ सु. २७
			१७७० टि. श. ७ उ. ३ सु. ५
			१७६८-७० श. ८ उ. ३ सु. १-५
			१७४८-५७ श. ११ उ. १ सु. २-४५

पृष्ठांक	स्थल निर्देश	पृष्ठांक	स्थल निर्देश
१७५७	श. ११ उ. २ सु. १	१७६४	श. २२ व. २ सु. १
१७५७	श. ११ उ. ३ सु. १	१७६४	श. २२ व. ३ सु. १
१७५७	श. ११ उ. ४ सु. १	१७६४-६५	श. २२ व. ४ सु. १
१७५८	श. ११ उ. ५ सु. १	१७६५	श. २२ व. ५ सु. १
१७५८	श. ११ उ. ६ सु. १	१७६५	श. २२ व. ६ सु. १
१७५८	श. ११ उ. ७ सु. १	१७६५ टि.	श. २२ व. १-६ गा. १
१७५८	श. ११ उ. ८ सु. १	१७६५-६६	श. २३ व. १ सु. १-४
१७२८	श. १३ उ. ४ सु. ६४-६५	१७६६	श. २३ व. २ सु. १
१७६७-६८	श. १४ उ. ८ सु. १८-२०	१७६६	श. २३ व. ३ सु. १
१७३०	श. १६ उ. १ सु. ३-५	१७६६-६७	श. २३ व. ४ सु. १
१७३१-३४	श. १९ उ. ३ सु. २-२१	१७६७	श. २३ व. ५ सु. १
१७४०-४३	श. १९ उ. ३ सु. २२	१७६७ टि.	श. २३ व. १-५ गा. १
१७३७-३८	श. १९ उ. ३ सु. २३-३०	१७३७	श. ३३ उ. १ सु. १-६
१७३९	श. १९ उ. ३ सु. ३१	१७४३	श. ३३ उ. २ सु. १
१७३९-४०	श. १९ उ. ३ सु. ३२	१७४३	श. ३३ उ. ३ सु. १
१७३४-३५	श. २० उ. १ सु. ३-६	१७४३-४४	श. ३३/१ उ. ४-११
१७३५-३६	श. २० उ. १ सु. ७-१०	१७४४-४५	श. ३३/२ उ. १ सु. १-३
१७३६-३७	श. २० उ. १ सु. ११	१७४५	श. ३३/२ उ. २ सु. १
१७६०	श. २१ व. १ उ. २ सु. १	१७४५	श. ३३/२ उ. ३ सु. १
१७६०	श. २१ व. १ अ. ३ सु. १	१७४५	श. ३३/२ उ. ४-११
१७६०	श. २१ व. १ अ. ४ सु. १	१७४५	श. ३३/३ उ. १-११
१७६०	श. २१ व. १ अ. ५ सु. १	१७४६	श. ३३/४ उ. १-११
१७६०	श. २१ व. १ अ. ६ सु. १	१७४६	श. ३३/५ उ. १-११
१७६०	श. २१ व. १ अ. ७ सु. १	१७४६	श. ३३/६ उ. १-११ सु. १-५
१७६०-६१	श. २१ व. १ अ. ८ सु. १	१७४६-४७	श. ३३/६ उ. १-११ सु. ७-९
१७६१	श. २१ व. १ अ. ९ सु. १	१७४७	श. ३३/६ उ. १-११ सु. ११
१७५८-६०	श. २१ व. १ उ. ९ सु. २-१६	१७४७	श. ३३/७ उ. १-११
१७६१	श. २१ व. १ उ. १० सु. १	१७४७	श. ३३/८ उ. १-११
१७६१	श. २१ व. २ उ. २ सु. १	१७४७	श. ३३/९ उ. १-११
१७६१	श. २१ व. ३ सु. १	१७४७	श. ३३/१० उ. १-११
१७६१-६२	श. २१ व. ४ सु. १	१७४८	श. ३३/११ उ. १-९
१७६२	श. २१ व. ५ सु. १	१७४८	श. ३३/१२ उ. १-९ सु. १-२
१७६२	श. २१ व. ६ सु. १	१७४३ टि.	श. ३४/ए-१ उ. ३ सु. १
१७६२-६३	श. २१ व. ७ सु. १	१७३७ टि.	श. ३४/ए-२ उ. १ सु. १
१७६३	श. २१ व. ८ सु. १	१७४३ टि.	श. ३४/ए-२ उ. १ सु. १
१७६३ टि.	श. २१ व. १-८ गा. १		जीवाभिगम सूत्र
१७६३-६४	श. २२ व. १ सु. २-३	१७७०	पडि. ३ उ. २ सु. ९८
		१७२६	पडि. ३ उ. २ सु. १०१(२)

पृष्ठांक	स्थल निर्देश	पृष्ठांक	स्थल निर्देश
प्रज्ञापना सूत्र			
१७६९	टि. पद १ सु.४०	१८८१	अ.४ उ.१ सु.२४०
१७६९	टि. पद १ सु.४१	१७९९-१८००	अ.४ उ.१ सु.२४१
१७६८	टि. पद १ सु.४८	१८०४-०७	अ.४ उ.१ सु.२४१
१७४९	टि. पद ६ सु.६५३	१८७०-७१	अ.४ उ.१ सु.२४१
३६. मनुष्यगति अध्ययन (पृ. १७७१-१९००)		१८३८	अ.४ उ.१ सु.२४२
स्थानांग सूत्र		१८३९	अ.४ उ.१ सु.२५३
१८९९	अ.२ उ.३ सु.८९	१८२६-२७	अ.४ उ.१ सु.२५६
१८३७	टि. अ.३ उ.१ सु.१३४	१८२९-३०	अ.४ उ.१ सु.२५६
१७७४	अ.३ उ.१ सु.१३७	१८८०	अ.४ उ.१ सु.२७०
१८९९	अ.३ उ.१ सु.१५१/२	१८८१	अ.४ उ.१ सु.२७१
१७७४-७५	अ.३ उ.२ सु.१६८	१८७३	अ.४ उ.१ सु.२७५
१७७५-७६	अ.३ उ.२ सु.१६८(८-१३)	१८७९-८०	अ.४ उ.१ सु.२७५
१७७६-७७	अ.३ उ.२ सु.१६८(१४-१८)	१८२१-२५	अ.४ उ.२ सु.२७९
१७७७-७८	अ.३ उ.२ सु.१६८(२०-२५)	१८०७-११	अ.४ उ.२ सु.२८०
१७७८-७९	अ.३ उ.२ सु.१६८(२३-३१)	१८५२-५५	अ.४ उ.२ सु.२८१
१७७९-८०	अ.३ उ.२ सु.१६८(३२-३७)	१८६४-६५	अ.४ उ.२ सु.२८१ गा.१-५
१७८१	अ.३ उ.२ सु.१६८(३८-४३)	१८६४	अ.४ उ.२ सु.२८१
१७८२-८३	अ.३ उ.२ सु.१६८(४४-४९)	१८६५-६७	अ.४ उ.२ सु.२८१
१७८३-८४	अ.३ उ.२ सु.१६८(५०-५५)	१८२८-२९	अ.४ उ.२ सु.२८३
१७८४-८५	अ.३ उ.२ सु.१६८(५६-६१)	१८१४-१५	अ.४ उ.२ सु.२८७
१७८५-८६	अ.३ उ.२ सु.१६८(६२-६७)	१८३३	अ.४ उ.२ सु.२८७
१७८६-८७	अ.३ उ.२ सु.१६८(६८-७३)	१८१४	अ.४ उ.२ सु.२८९
१७८७-८८	अ.३ उ.२ सु.१६८(७४-७९)	१८३४	अ.४ उ.२ सु.२८९
१७८८-८९	अ.३ उ.२ सु.१६८(८०-८५)	१८४२	अ.४ उ.२ सु.२८९
१७८९-९०	अ.३ उ.२ सु.१६८(८६-९१)	१८४६-४७	अ.४ उ.२ सु.२८९
१७९०-९१	अ.३ उ.२ सु.१६८(९२-९७)	१८७८-७९	अ.४ उ.२ सु.२८९
१७९१-९२	अ.३ उ.२ सु.१६८(९८-१०३)	१८७९	अ.४ उ.२ सु.२८९
१७९२-९३	अ.३ उ.२ सु.१६८(१०४-१०९)	१८६७-६८	अ.४ उ.३ सु.२९२/२-४
१७९४-९५	अ.३ उ.२ सु.१६८(११०-११५)	१८१२-१३	अ.४ उ.३ सु.३१२
१७९५-९६	अ.३ उ.२ सु.१६८(११६-१२१)	१८६८	अ.४ उ.३ सु.३१२
१७९६-९७	अ.३ उ.२ सु.१६८(१२२-१२७)	१८३७	अ.४ उ.३ सु.३१३
१८०१-०२	अ.४ उ.१ सु.२३६	१८३०	अ.४ उ.३ सु.३१५
१८०२-०४	अ.४ उ.१ सु.२३६	१८०४	अ.४ उ.३ सु.३१८
१८३४-३६	अ.४ उ.१ सु.२३६	१८६३-६४	अ.४ उ.३ सु.३२०
१८३६-३७	अ.४ उ.१ सु.२३६	१८१५-२१	अ.४ उ.३ सु.३२०
१७९७-९९	अ.४ उ.१ सु.२३९	१८३१-३२	अ.४ उ.३ सु.३२०
१८६८-७०	अ.४ उ.१ सु.२३९	१८३२-३३	अ.४ उ.३ सु.३२०
		१८३८-३९	अ.४ उ.३ सु.३२०
		१८४७-४९	अ.४ उ.३ सु.३२०
		१८४९-५०	अ.४ उ.३ सु.३२०

पृष्ठांक	स्थल निर्देश			पृष्ठांक	स्थल निर्देश		
१८५०-५१	अ.४	उ.३	सु.३२०	जीवाभिगम सूत्र			
१८५१-५२	अ.४	उ.३	सु.३२०	१८८४-८८	पडि.३		सु.१११/१३
१८६१-६२	अ.४	उ.३	सु.३२०	१८८८-९१	पडि.३		सु.१११/१४
१८१५	अ.४	उ.३	सु.३२७ (१)	१८९१-९८	पडि.३		सु.१११/१५-१६
१८१५	अ.४	उ.३	सु.३२७ (१३)	१८९८	पडि.३		सु.१११/१७(क)
१८२६	अ.४	उ.३	सु.३२७	१८९८-९९	पडि.३		सु.१११/१७(ख)
१८२७-२८	अ.४	उ.३	सु.३२७	व्यवहार सूत्र			
१८५५-५६	अ.४	उ.३	सु.३२८	१८३२	टि.	उ.१०	सु.४-८
१८५६-६१	अ.४	उ.३	सु.३२८	३७. देवगति अध्ययन (पृ.१९०१-१९६८)			
१८८२	टि.	अ.४	उ.३	स्थानांग सूत्र			
१८८१	अ.४	उ.४	सु.३३९	१९४४	अ.२	उ.२	सु.७१/१२
१८३३	अ.४	उ.४	सु.३४३	१९४७	टि. अ.३	उ.१	सु.१३४
१८३०-३१	अ.४	उ.४	सु.३४४	१९४७	टि. अ.३	उ.१	सु.१३४
१८७३-७४	अ.४	उ.४	सु.३४४	१९४२	टि. अ.३	उ.१	सु.१३४
१८७७-७८	अ.४	उ.४	सु.३४६	१९४२	टि. अ.३	उ.१	सु.१३४
१८७५-७७	अ.४	उ.४	सु.३४६	१९४४	टि. अ.३	उ.१	सु.१३४
१८७८	अ.४	उ.४	सु.३४६	१९४२	अ.३	उ.१	सु.१४१(२-३)
१८७४	अ.४	उ.४	सु.३४७	१९४५	टि. अ.३	उ.३	सु.१८३/१
१८३८	अ.४	उ.४	सु.३५०	१९४६	टि. अ.३	उ.३	सु.१८३/२
१८७१-७२	अ.४	उ.४	सु.३५०	१९४०	अ.३	उ.३	सु.१८४/१
१८७२-७३	अ.४	उ.४	सु.३५०	१९४०	अ.३	उ.३	सु.१८४/२
१८२१	अ.४	उ.४	सु.३५२	१९४१	अ.३	उ.३	सु.१८५
१८१३	अ.४	उ.४	सु.३५२/६	१९१०	अ.४	उ.१	सु.२४८/१
१८४०	अ.४	उ.४	सु.३५८	१९४५-४६	अ.४	उ.३	सु.३२३
१८४१-४२	अ.४	उ.४	सु.३५८	१९४२	अ.४	उ.३	सु.३२४
१८८१-८२	अ.४	उ.४	सु.३५९	१९४१-४२	अ.४	उ.३	सु.३२४
१८४२-४३	अ.४	उ.४	सु.३६०	१९४४	अ.४	उ.३	सु.३२४
१८४३-४६	अ.४	उ.४	सु.३६०	१९४६-४७	अ.४	उ.३	सु.३२४/३-४
१८२८	अ.४	उ.४	सु.३६६	१९४७	अ.४	उ.३	सु.३२४
१८१३	अ.४	उ.४	सु.३६६	१९५९	टि. अ.५	उ.१	सु.४०४
१८८३	टि.	अ.५	उ.२	१९०७	टि. अ.५	उ.१	सु.४०९/२
१८८२	अ.५	उ.३	सु.४५२	१९३१	टि. अ.६		सु.५०५
१८८२	अ.६		सु.४९०	१९३१	अ.६		सु.५०५
१८८३	अ.६		सु.४९१	१९३२	अ.७		सु.५७४
१८९९-१९००	अ.६		सु.४९३	१९३२	अ.७		सु.५७४
१८८३	अ.९		सु.६७९	१९१२	अ.७		सु.५७६
१८८३	अ.१०		सु.७६२	१९५८-५९	अ.७		सु.५८२
समवायांग सूत्र				१९५९-६०	अ.७		सु.५८३
१८९९	सम.६३		सु.२	१९३२	अ.८		सु.६१२
				१९३१	अ.८		सु.६१२
				१९११-१२	अ.८		सु.६२५

पृष्ठांक	स्थल निर्देश	पृष्ठांक	स्थल निर्देश
समवायांग सूत्र		१९६६-६७	श.१४ उ.३ सु.१-३
१९१७	सम.१५ सु.१	१९६३ टि. श.१४ उ.३ सु.१०-११	
१९११	सम.२० सु.४	१९६५-६६ श.१४ उ.३ सु.१०-१३	
१९११	सम.२४ सु.४	१९६३ श.१४ उ.५ सु.२१-२२	
१९११	सम.३० सु.५	१९३२-३४ श.१४ उ.६ सु.६-९	
१९१०-११	सम.३२ सु.२	१९६०-६१ श.१४ उ.७ सु.३	
१९११	सम.६० सु.४	१९६१ श.१४ उ.७ सु.१२	
१९११	सम.६० सु.५	१९६० श.१४ उ.७ सु.१३-१४	
१९११	सम.६४ सु.३	१९४३-४४ श.१४ उ.८ सु.२३	
१९११	सम.७० सु.५	१९५० श.१७ उ.५ सु.१	
१९५७	सम.७८ सु.१	१९३९-४० श.१८ उ.५ सु.१-४	
१९११	सम.८४ सु.६	जीवाभिगम सूत्र	
व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र		१९१८ टि. पडि.३ सु.१७९	
१९६७-६८	श.१ उ.१ सु.१२(२)	१९१९ टि. पडि.३ सु.१७९	
१९४७-४९	श.३ श.१ सु.५६-६१	१९३४-३६ पडि.३ सु.१९९	
१९६१-६२	श.३ उ.१ सु.६२	१९३७-३८ पडि.३ सु.२०१(ई)	
१९१६-१७	श.३ उ.२ सु.१४-१८	१९३६-३७ पडि.३ सु.२०३	
१९५०-५७	श.३ उ.७ सु.२-७	१९३७ पडि.३ सु.२०३	
१९२०-२२	श.३ उ.८ सु.१-६	१९३८-३९ पडि.३ सु.२०४	
१९५७-५८	श.४ उ.१-४ सु.५	जम्बूद्वीपप्रज्ञप्ति सूत्र	
१९५८	श.४ उ.५-८ सु.१	१९१७-१८ वकख.७ सु.१७३	
१९६२-६३	श.५ उ.४ सु.१५-१६	१९१८ वकख.७ सु.१७४	
१९६०	श.५ उ.४ सु.३३	१९१८-१९ वकख.७ सु.१७४	
१९१८ टि. श.८ उ.८ सु.४५		१९१९ वकख.७ सु.१७४	
१९१९ टि. श.८ उ.८ सु.४७		सूर्यप्रज्ञप्ति सूत्र	
१९१९-२०	श.९ उ.३३ सु.१०४-१०७	१९१८ टि. पा.१९ सु.१००	
१९६७	श.१० उ.३ सु.१-५	१९१९ टि. पा.१९ सु.१००	
१९६३-६५	श.१० उ.३ सु.६-१७	३८. व्युत्क्रांति अध्ययन (पृ. १९६९-२११२)	
१९६६ टि. श.१० उ.३ सु.८-१७		स्थानांग सूत्र	
१९१२-१६	श.१० उ.४ सु.१-१४	१९७५ अ.१ सु.१४-१५	
१९२२-२७	श.१० उ.५ सु.१-१८	१९७५ अ.१ सु.१७-१८	
१९२७-२९	श.१० उ.५ सु.१९-२६	१९७७ अ.२ उ.२ सु.६८	
१९२९-३०	श.१० उ.५ सु.२७-२९	१९७७ अ.२ उ.२ सु.६८	
१९३०-३१	श.१० उ.५ सु.३०-३५	१९७५ अ.२ उ.३ सु.७९	
१९३१ टि. श.१० उ.५ सु.३४		२०४८ टि. अ.३ उ.१ सु.१२९	
१९४९-५०	श.१० उ.६ सु.१-२	२०७६ अ.३ उ.२ सु.१५८	
१९०७-०८	श.१२ उ.९ सु.१-६	१९७७ अ.४ उ.४ सु.३६७	
१९०८	श.१२ उ.९ सु.२६	१९७७-७८ अ.४ उ.४ सु.३६७	
१९०८-०९	श.१२ उ.९ सु.२७-३१	१९७८ अ.५ सु.४५८	
१९०९-१०	श.१२ उ.९ सु.३२-३३	१९७८ अ.६ सु.४८२	
१९४२-४३	श.१४ उ.२ सु.७-१३		

पृष्ठांक	स्थल निर्देश			पृष्ठांक	स्थल निर्देश		
१९८०	अ.६		सु.५३५	२०९६-९८	श.९	उ.३२	सु.२६
१९७९	टि. अ.७		सु.५४३/२	२०९८-९९	ग.९	उ.३२	सु.२७
१९७९	अ.८		सु.५९५/२	२०९९-२१०१	श.९	उ.३२	सु.२८
२००४	अ.८		सु.६४४	२१०१	श.९	उ.३२	सु.२९
१९७८	अ.९		सु.६६६/२-१०	२१०१-०२	श.९	उ.३२	सु.३०-३३
समवायांग सूत्र				२१०२-०३	श.९	उ.३२	सु.३४
१९८०	टि. सम.	सम.	सु.१५४(६)	२१०३-०४	श.९	उ.३२	सु.३५-४०
१९८१	टि. सम.	सम.	सु.१५४(८)	२१०४-०५	श.९	उ.३२	सु.४१
२०१४	टि. सम.	सम.	सु.१५४(८)	२१०५-०६	श.९	उ.३२	सु.४२-४५
१९८०	टि. सम.	सम.	सु.१५५/६	२१०६	श.९	उ.३२	सु.४६
व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र				२१०६	श.९	उ.३२	सु.४७
२०६३-६४	श.१	उ.२	सु.१९	२०१७	टि. श.९	उ.३२	सु.४८
२००७	श.१	उ.७	सु.१	२००९	टि. श.९	उ.३२	सु.४८
२०१७-१८	श.१	उ.७	सु.३	२१०७-०८	श.९	उ.३२	सु.४९-५१
२००७-०८	श.१	उ.७	सु.५(१)	२१०९-१०	श.९	उ.३२	सु.५२
२०१८	श.१	उ.७	सु.५(२)	२११०-१२	श.९	उ.३२	सु.५३-५८
२००८	श.१	उ.७	सु.६	२०६४-६५	श.९	उ.३३	सु.१०८-१०९
२०१८-१९	श.१	उ.७	सु.६	१९९७	टि. श.११	उ.१	सु.५
१९८०	टि. श.१	उ.१०	सु.३	२००५	टि. श.११	उ.१	सु.६
२०७४-७५	श.२	उ.१	सु.७(१-३)	२०७०-७२	श.१२	उ.७	सु.५-१९
२०७३	टि. श.२	उ.३	सु.१	२०७२-७३	श.१२	उ.७	सु.२०-२३
२०२७	टि. श.४	उ.९	सु.१	२०६५-६६	श.१२	उ.८	सु.२-४
२०७६	श.९	उ.३२	सु.२	२०७५	श.१२	उ.८	सु.५-७
१९७९	टि. श.९	उ.३२	सु.३	२०५९	श.१२	उ.९	सु.७
२००९	श.९	उ.३२	सु.३-६	२०५९-६०	श.१२	उ.९	सु.८
२०१७	टि. श.९	उ.३२	सु.७-१३	२०६०	श.१२	उ.९	सु.९
२००९	टि. श.९	उ.३२	सु.१४	२०६०-६१	श.१२	उ.९	सु.१०
२०७६	श.९	उ.३२	सु.१४	२०६१	श.१२	उ.९	सु.११
२०७६-७७	श.९	उ.३२	सु.१५	२०६१-६२	श.१२	उ.९	सु.२१
२०७७	श.९	उ.३२	सु.१६	२०६२	श.१२	उ.९	सु.२२
२०७७-७८	श.९	उ.३२	सु.१७	२०६२-६३	श.१२	उ.९	सु.२३
२०७८-८१	श.९	उ.३२	सु.१८	२०६३	श.१२	उ.९	सु.२४
२०८१-८५	श.९	उ.३२	सु.१९	२०६३	श.१२	उ.९	सु.२५
२०८५-९१	श.९	उ.३२	सु.२०	२०३०-३३	श.१३	उ.१	सु.४-६
२०९१-९३	श.९	उ.३२	सु.२१	२०३३-३४	श.१३	उ.१	सु.७
२०९३-९४	श.९	उ.३२	सु.२२	२०३४-३६	श.१३	उ.१	सु.८
२०९४	श.९	उ.३२	सु.२३	२०३६	श.१३	उ.१	सु.९
२०९५	श.९	उ.३२	सु.२४	२०३६-३८	श.१३	उ.१	सु.१०-१८
२०९५-९६	श.९	उ.३२	सु.२५	२०५६-५७	श.१३	उ.१	सु.१९-२७
				२०३८-३९	श.१३	उ.२	सु.३-६
				२०४०	श.१३	उ.२	सु.७-९

पृष्ठांक	स्थल निर्देश	पृष्ठांक	स्थल निर्देश
२०४०	शा.१३ उ.२ सु.१०-११	१९९४	टि. शा.२४ उ.१२ सु.१८
२०४०-४३	शा.१३ उ.२ सु.१२-२४	२००५	टि. शा.२४ उ.१२ सु.१९
२०५८-५९	शा.१३ उ.२ सु.२४-२७	१९९४	टि. शा.२४ उ.१२ सु.२५
२००९	टि. शा.१३ उ.६ सु.२-४	१९९४	टि. शा.२४ उ.१२ सु.२६
२०१७	टि. शा.१३ उ.६ सु.४	१९९४	टि. शा.२४ उ.१२ सु.२७-२८
२०१५	टि. शा.१४ उ.१ सु.६	१९९५	टि. शा.२४ उ.१२ सु.४०-४१
२००६-०७	शा.१४ उ.१ सु.८-९	१९९५	टि. शा.२४ उ.१२ सु.४८
२०१९-२०	शा.१४ उ.१ सु.१४-१५	१९९५	टि. शा.२४ उ.१२ सु.५०
२०४५	शा.१७ उ.१ सु.४-७	१९९६	टि. शा.२४ उ.१२ सु.५२-५३
२०६६-६७	शा.१७ उ.६ सु.१-६	१९९७	टि. शा.२४ उ.१३ सु.२
२०६८	शा.१७ उ.७ सु.१	१९९७	टि. शा.२४ उ.१४ सु.१
२०६८	शा.१७ उ.८ सु.१-२	१९९७	टि. शा.२४ उ.१५ सु.१
२०६९	शा.१७ उ.९ सु.१-३	१९९७	टि. शा.२४ उ.१६ सु.१
२०६९	शा.१७ उ.१० सु.१	१९९७	टि. शा.२४ उ.१७ सु.१
२०७०	शा.१७ उ.११ सु.१	१९९७	टि. शा.२४ उ.१८ सु.१
२०४६-४७	शा.१८ उ.९ सु.२-९	१९९७	टि. शा.२४ उ.१९ सु.१
२०२२	टि. शा.१९ उ.३ सु.१७	१९९७	टि. शा.२४ उ.२० सु.१-२
२०४३-४४	शा.२० उ.१० सु.७-१२	१९९८	टि. शा.२४ उ.२० सु.११
२०४४	शा.२० उ.१० सु.१३-१६	१९९९	टि. शा.२४ उ.२१ सु.१
२०४४-४५	शा.२० उ.१० सु.१७-१९	२०००	टि. शा.२४ उ.२१ सु.५,१३,१४
२०४५	शा.२० उ.१० सु.२०-२२	२००१	टि. शा.२४ उ.२२ सु.१
२०४७-४८	शा.२० उ.१० सु.२३-२८	२००१	टि. शा.२४ उ.२३ सु.१
२०४८-४९	शा.२० उ.१० सु.२९-३१	२००१	टि. शा.२४ उ.२४ सु.१
२०४९-५०	शा.२० उ.१० सु.३२-३६	२०१४-१६	शा.२५ उ.८ सु.२-१०
२०५०-५१	शा.२० उ.१० सु.३७-४२	२०१६	शा.२५ उ.९ सु.१
२०५२-५३	शा.२० उ.१० सु.४३-४७	२०१६	शा.२५ उ.१० सु.१
२०५३	शा.२० उ.१० सु.४८	२०१६	शा.२५ उ.११ सु.१-२
२०५४-५५	शा.२० उ.१० ४९-५४	२०१६	शा.२५ उ.१२ सु.१
२०५६	शा.२० उ.१० सु.५५-५६		
१९९७	टि. शा.२१ उ.१ सु.३-४		
२००५	टि. शा.२१ उ.१ सु.४		
१९९७	टि. शा.२१ उ.२-८ सु.१		
२००५	टि. शा.२१ उ.२-८ सु.१		
२००५	टि. शा.२२ उ.१-६ सु.१		
२००५	टि. शा.२३ उ.१-५ सु.१		
१९९३	टि. शा.२४ उ.१२ सु.१		
१९९४	टि. शा.२४ उ.१२ सु.१		
१९९४	टि. शा.२४ उ.१२ सु.१३		
			जीवाभिगम सूत्र
		१९८१	टि. पडि.१ सु.१३(१९)
		१९९६	पडि.१ सु.१३(१९)
		२०२२	पडि.१ सु.१३(२२)
		१९७५	पडि.१ सु.१३(२३)
		१९९६-९७	पडि.१ सु.१४
		१९७५	पडि.१ सु.१५
		२०२३	पडि.१ सु.१५
		२०२३	पडि.१ सु.१६

पृष्ठांक	स्थल निर्देश	पृष्ठांक	स्थल निर्देश
१९७५-७६	पडि. १	सु. १६-१८	२०२६ टि. पडि. ३ उ. ३ सु. २०४
१९९७	टि. पडि. १	सु. १७	२०७४ पडि. ३ उ. ३ सु. २०५
१९७६	पडि. १	सु. २०-२१	२०६५ पडि. ३ सु. ६३० (तेरापंथी)
१९७६	पडि. १	सु. २४-२५	प्रज्ञापना सूत्र
१९९७	टि. पडि. १	सु. २५	१९८० पद. ६ सु. ५६०-५६३
१९७६	पडि. १	सु. २६	१९८० पद. ६ सु. ५६४
१९७६	पडि. १	सु. २८-३०	१९८१ पद. ६ सु. ५६५-५६८
१९९७	टि. पडि. १	सु. २८-३०	२०१०-१४ पद. ६ सु. ५६९-६०५
१९७५	पडि. १	सु. ३२	१९८० टि. पद. ६ सु. ६०६
२०२०	टि. पडि. १	सु. ३२	२०१७ पद. ६ सु. ६०७-६०८
१९८१	टि. पडि. १	सु. ३२	१९७९ पद. ६ सु. ६०९-६१२
२०२४-२५	पडि. १	सु. ३५	२००८-०९ पद. ६ सु. ६१३-६२२
१९७६	पडि. १	सु. ३५-३६	२०१० पद. ६ सु. ६२३
१९९८	पडि. १	सु. ३५-३६	२०१७ पद. ६ सु. ६२४-६२५
१९७६	पडि. १	सु. ३८-३९	२००५-०६ पद. ६ सु. ६२६-६३५
१९९८-९९	पडि. १	सु. ३८-३९	२००६ पद. ६ सु. ६३६
२०२४	टि. पडि. १	सु. ३८-४०	२०१६-१७ पद. ६ सु. ६३७-६३९
१९९९	टि. पडि. १	सु. ४०	१९८१-९२ पद. ६ सु. ६३९-६४७
१९७६	पडि. १	सु. ४१	१९९२ पद. ६ सु. ६४८-६४९
२०००	पडि. १	सु. ४१	१९९२-९६ पद. ६ सु. ६५० (१-१८)
२०२५	पडि. १	सु. ४१	१९९७ पद. ६ सु. ६५१-६५४
२०२६	पडि. १	सु. ४१	१९९७-९८ पद. ६ सु. ६५५
१९७७	पडि. १	सु. ४२	१९९९-२००० पद. ६ सु. ६५६
१९९२	पडि. १	सु. ४२	२०००-०४ पद. ६ सु. ६५७-६६५
२०२०	पडि. १	सु. ४२	२०२० पद. ६ सु. ६६६-६६७
१९९२	टि. पडि. ३ उ. २	सु. ८६	२०२१-२२ पद. ६ सु. ६६८-६६९
२००५	टि. पडि. ३ उ. २	सु. ८६ (२)	२०२३-२४ पद. ६ सु. ६७०-६७२
२०५८	पडि. ३ उ. २	सु. ८६ (२)	२०२५ पद. ६ सु. ६७३/१
२०७३	पडि. ३ उ. २	सु. ८८	२०२६ पद. ६ सु. ६७३/२
२०२०	टि. पडि. ३ उ. २	सु. ९१	२०२६ पद. ६ सु. ६७४-६७६
२०७३-७४	पडि. ३ उ. २	सु. ९३	२०२७ पद. १७ उ. ३ सु. ११९९-१२००
१९९९	पडि. ३ उ. ३	सु. ९७	२०६४ टि. पद. २० सु. १४७०
२०२५	टि. पडि. ३ उ. ३	सु. ९७	सूर्यप्रज्ञप्ति सूत्र
२०२५	पडि. ३ उ. ३	सु. ९७ (२)	२०२७-३० पा. १७ सु. ८८
२०००	पडि. १	सु. १२८ (तेरापंथी)	
२००६	टि. पडि. ३ उ. ३	सु. २०१ (ई)	
२००१	टि. पडि. ३ उ. ३	सु. २०१ (ई)	
२०५८	पडि. ३ उ. ३	सु. २०१ (ई)	

ઉપાધ્યાય શ્રી કનૈયાલાલજી મ. 'કમલ' દ્વારા સંપાદિત-પ્રેરિત સાહિત્ય

આગમ અનુયોગ પ્રકાશન પરિષદ સાંડેરાવ, મહાવીર કલ્યાણ કેન્દ્ર મદનગંજ, શ્રી વર્ધમાન મહાવીર કેન્દ્ર આબૂ પર્વત દ્વારા પ્રકાશિત -

૧.	જૈનાગમ નિર્દેશિકા	(૪૫ આગમોની વિષય નિર્દેશિકા)	મૂલ્ય	૧૦૦=૦૦
૨.	સ્થાનાંગ સૂત્ર	(સાનુવાદ) પરિશિષ્ટ યુક્ત	મૂલ્ય	૨૫=૦૦
૩.	સમવાયાંગ સૂત્ર	(સાનુવાદ) પરિશિષ્ટ યુક્ત	મૂલ્ય	૧૦=૦૦
૪.	આચારદશા (દશાશ્રુતસ્કંધ)	(સાનુવાદ) વિવેચનયુક્ત	મૂલ્ય	૧૫=૦૦
૫.	કપ્પસુત્તં (બૃહત્કલ્પ)	(સાનુવાદ) વિવેચનયુક્ત	મૂલ્ય	૧૫=૦૦
૬.	વ્યવહાર સૂત્ર	(સાનુવાદ) વિવેચનયુક્ત	મૂલ્ય	૨૦=૦૦
૭.	કમલ સમ્માન સૌરભ	(જીવની)	મૂલ્ય	૨૫=૦૦
૮.	સદુપદેશ સુમન (૫૦૦ સુક્તિયાં)	(સાનુવાદ)	મૂલ્ય	૧૫=૦૦
૯.	ભાષ્ય કહાનિયાં	(હિન્દી)	મૂલ્ય	૫=૦૦
૧૦.	મૂલ સુત્તાણિ	(ચાર મૂળસૂત્ર)	મૂલ્ય	૨૫=૦૦
૧૧.	સ્વાધ્યાય સુધા (દશવૈકાલિક, ઉત્તરાધ્યયન, નંદી, તત્વાર્થ ભક્તામર આદિ)		મૂલ્ય	૧૦=૦૦
૧૨.	સિદ્ધચક્રનો ચમત્કાર (શ્રીપાલ ચરિત્ર)	(હિન્દી સચિત્ર)	મૂલ્ય	૧૭=૦૦
૧૩.	ભાગ્યનો પેલ	(હિન્દી સચિત્ર)	મૂલ્ય	૧૭=૦૦
૧૪.	સવિધિ પ્રતિકમણ સૂત્ર, શબ્દાર્થ, કાવ્યયુક્ત	(સચિત્ર)	મૂલ્ય	૨૦=૦૦
૧૫.	સવિધિ પ્રતિકમણ સૂત્ર	(સચિત્ર)	મૂલ્ય	૧૦=૦૦
૧૬.	પ્રાર્થના સંગ્રહ	(ભક્તામર આદિ)	મૂલ્ય	૧૧=૦૦
૧૭.	સામાયિક સૂત્ર	(શબ્દાર્થ સાથે)	મૂલ્ય	૫=૦૦
૧૮.	જૈન કથામાલા ભાગ-૧-૬ ગુજરાતી	(૨૪ તીર્થંકર ૧૬ સતી જીવન ચરિત્ર)	મૂલ્ય	૬૦=૦૦
૧૯.	ભાવના આનુપૂર્વી	(હિન્દી)	મૂલ્ય	૨૧=૦૦
૨૦.	ભાવના આનુપૂર્વી	(ગુજરાતી)	મૂલ્ય	૨૧=૦૦

(૧૬ ભાવના અને નવકારના રંગીન ચિત્રો, ૨૪ તીર્થંકરો તેમજ સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયોના પ્રમુખ મુનિરાજોના ચિત્ર સાથે આનુપૂર્વી)

નોંધ : સમ્પૂર્ણ સેટ ૨૦% કમીશનથી બાદ કરીને રૂ. ૩૬૦/- મોકલી મંગાવી લેશો.

: સમ્પર્ક સૂત્ર :

શ્રી વર્ધમાન મહાવીર કેન્દ્ર

સબ્જી મંડી પાસે, આબૂપર્વત-૩૦૭૫૦૧.

ફોન : (૦૨૯૭૪) ૩૫૫૬૬

द्रव्यानुयोग ભાગ-૩

જૈન સાઈટ
J સમાપ્ત E.com
જૈનમ્ જયતિ શાસનમ્

- દ્રવ્યનો અર્થ : આ ધ્રુવ સ્વભાવી તત્વ, જે વિભિન્ન પર્યાયોને પ્રાપ્ત કરીને પણ પોતાના મૂળ ગુણને નથી છોડતો.
- મૂળ બે તત્વ છે : જીવ અને નિર્જીવ, આ બે તત્ત્વોનો વિસ્તાર છે - પંચાસ્તીકાય, ષડ્દ્રવ્ય, નવતત્વ વિગેરે.
- જુદી-જુદી દ્રષ્ટિઓ અને જુદી-જુદી શૈલીઓથી ચેતન તથા જડની વ્યાખ્યા અને વર્ગીકરણ જેમાં છે તેને દ્રવ્યાનુયોગ કહેવામાં આવે છે.
- આગમોના ચાર અનુયોગોમાં દ્રવ્યાનુયોગનો વિષય સૌથી વિશાળ અને ગંભીર ગણાય છે. દ્રવ્યાનુયોગનો સમ્યક્જ્ઞાતા 'આત્મજ્ઞ' કહેવાય છે અને અવિકલ્પ સમગ્ર રૂપમાં પરિજ્ઞાતા 'સર્વજ્ઞ' કહેવાય છે.

- દ્રવ્યાનુયોગ સબંધી આગમપાઠોનું મૂળ તથા ગુજરાતી અનુવાદની સાથે વિષયક્રમનું વર્ગીકરણ કરીને સરળ સુબોધ અને સુગ્રાહ્ય બનાવવાનો એક ભગીરથ પ્રયત્ન છે : 'દ્રવ્યાનુયોગનું પ્રકાશન'.

- જૈન સાહિત્યના ઇતિહાસમાં આવો મહાન અને વ્યાપક પ્રયત્ન પ્રથમવાર થયો છે. શ્રુતજ્ઞાનના અભ્યાસી વાચકો માટે આ અદ્વિતીય અને અદ્ભૂત ઉપક્રમ છે. જે સદીઓ સુધી યાદગાર રહેશે.
- સંપૂર્ણ દ્રવ્યાનુયોગના વિષયના ચાર ખંડો અને સિત્તેર ઉપખંડો (અધ્યયનો)માં વિભાજીત કરેલ છે. જેની અંદર તે વિષયોને સંબંધિત જુદા-જુદા આગમપાઠોને એકત્ર સંગ્રહિત કરી એક સુવ્યવસ્થિત રૂપ આપેલ છે.
- આ પહેલા ધર્મકથાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ અને ચરણાનુયોગ કુલ સાત ભાગો પ્રકાશિત થઈ ચુકેલ છે.
- અનુયોગ સંપાદનનો આ શ્રમસાધ્ય કાર્ય માનસિક એકાગ્રતા, સતત અધ્યયન, અનુશિલન-નિષ્ઠા અને સંપૂર્ણ ભાવના સાથે અનુયોગ પ્રવર્તક ઉપાધ્યાય પ્રવર મુનિશ્રી કન્હેયાલાલજી મ. 'કમલ' દ્વારા સંપાદન થયેલ છે.
- લગભગ પચાસ વર્ષની સુદીર્ઘ સતત શ્રુત ઉપાસનાના બળ ઉપર હવે જીવનના નવમા દસકમાં આપે આ કાર્ય સંપન્ન કરેલ છે.
- આ શ્રુત સેવામાં આપના મહાન સહયોગથી સમર્પિત સેવાભાવી, એકનિષ્ઠ કાર્યશીલ શ્રી વિનયમુનિજી 'વાગીશ' નો અપૂર્વ સહયોગ ચિરસ્મરણીય રહેશે.
- આ સંપૂર્ણ સેટ હિન્દી ભાષાંતર સાથે પ્રકાશિત થયેલ છે. જેનું ગુજરાતી ભાષાંતર વિદુષી મહાસતીજી ડૉ. મુક્તિપ્રભાજીએ અને તેમની વિદુષી શિષ્યાઓએ કરેલ છે.
- આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ અમદાવાદના નિષ્ઠાવાન સમર્પિત જિનભક્ત અધિકારીગણ તથા ઉદારદીલ શ્રુતપ્રેમી સદસ્ય સદગૃહસ્થોના સહયોગથી આ અતિ વ્યયસાધ્ય કાર્ય સંપન્ન થયેલ છે.
- ચાર અનુયોગોના અગિયાર વિશાળ ગ્રંથો ટ્રસ્ટના સદસ્ય બનનારને માત્ર રૂ. ૨૫૦૦/- માં ઉપલબ્ધ રહેશે.

પ્રકાશિત ચાર અનુયોગ ગ્રંથો

- (૧) ધર્મકથાનુયોગ ભાગ ૧ તથા ૨ રૂ. ૧૩૦૦/-
- (૨) ચરણાનુયોગ ભાગ ૧ તથા ૨ રૂ. ૮૦૦/-
- (૩) ગણિતાનુયોગ ભાગ ૧ તથા ૨ રૂ. ૧૧૦૦/-

સંપર્ક સૂત્ર

આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ
સ્થાનકવાસી જૈનવાડી
૨૮-૨૯, સ્થાનકવાસી સોસાયટી,
નારણપુરા કોસિંગ પાસે, અમદાવાદ-૧૩.